

ZEGERI BERNARDI
VAN-ESPEN

PRESBYTERI, JURIS UTRIUSQUE DOCTORIS

[illegible]

[illegible] ECCLESIASTICI [illegible] UNIVERSUM

[illegible]

Decem Tomis comprehensa.

[illegible] SUMMO STUDIO RESTITUTUM, [illegible] Indicibus, [illegible] Theologiæ, [illegible] Jurisprudentiæ [illegible]

[illegible]

TOMUS TERTIUS.

[illegible] MDCCLXXXI

[illegible]

ZEGERI BERNARDI
VAN-ESPEN

PRESBYTERI, JURIS UTRIUSQUE DOCTORIS
ET SACR. CANONUM IN ACADEMIA LOVANIENSI PROFESSORIS

JUS ECCLESIASTICUM UNIVERSUM
CÆTERAQUE SCRIPTA OMNIA

Decem Tomis comprehensa.

OPUS NATIVÆ INTEGRITATI SUMMO STUDIO RESTITUTUM, Episcopis, eorum Vicariis, & Officialibus Ecclesiasticis, ac Laicis Judicibus, Advocatis, Patronis, Parochis, Confessariis, tam Sac. Theologiæ quam Jurisprudentiæ Viris studiosis utilissimum, & apprime necessarium.

EDITIO RECENTISSIMA

Omnibus anteactis longe præstantior, & nitidior, plurimis Tractatibus hactenus ineditis, Litteris, & Monumentis passim suo loco positis, præsertim vero selectis Adnotationibus

CLARISS. DOCT. THEOLOGI, ET CANONISTÆ,

JOANNIS PETRI GIBERT

NUPERRIME AUCTA ET ILLUSTRATA.

TOMUS TERTIUS.

VENETIIS MDCCLXXXI.
EX TYPOGRAPHIA JOANNIS GATTI,
IN VICO S. RAPHAELIS ARCHANGELI,
SUPERIORUM APPROBATIONE, AC PRIVILEGIIS.

INDEX
TITULORUM ET CAPITUM.
PARS SECUNDA
DE REBUS.

SECTIO TERTIA
DE BENEFICIIS.

TITULUS PRIMUS.
Origo, Definitio, & Divisio Beneficiorum.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS II.
De Aetate, & Qualitate Beneficiandorum.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS III.
De Pluralitate Beneficiorum.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS IV.
De ordinaria Beneficiorum provisione.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS V.
De Concursu ad Parochiales.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS VI.
De Mandatis, & Reservationibus Apostolicis.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS VII.
De Provisione Apostolica.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS VIII.
De Jure Patronatus.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS IX.
De Institutione, & Possessione Beneficiorum.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS X.
De Resignatione, & Permutatione Beneficiorum.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS XI.
De Pensionibus Ecclesiasticis.

CAPUT PRIMUM.

SECTIO QUARTA
DE BONIS TEMPORALIBUS ECCLESIÆ.

ELENCHUS
MONUMENTORUM
Quæ in tertio Volumine Juris Ecclesiastici Universi citantur.

ELENCHUS
Eorum, quæ in tertio Volumine continentur.

JURIS ECCLESIASTICI UNIVERSI PARS SECUNDA. DE REBUS.

SECTIO TERTIA. DE BENEFICIIS.

TITULUS PRIMUS. ORIGO, DEFINITIO, ET DIVISIO BENEFICIORUM.

CAPUT PRIMUM.

Origo, & Definitio Beneficiorum.

1 *Beneficium olim vocatum prædium Fiſcale.*
2 *Beneficium, & feudum olim coincidebant.*
3 *Prædia Clericis in alimentationem aſſignata* Beneficia *vocari cœperunt, & quare?*
4 *Multis ſæculis diſpenſatio proventuum Eccleſiaſticorum manſit penes Epiſcopos.*
5 *Subinde prædia Clericis utenda concedebantur.*
6 *Ex his conceſſionibus habetur Beneficiorum origo.*
7 *Hæ conceſſiones primitus tantum erant* perſonales *intuitu meritorum.*
8 *Rerum Eccleſiaſticarum diſpenſatio qua ratione Clericis committi cœperit?*
9 *Primum concredita, vita eorum durante.*
10 *Tantum illis, qui operam Eccleſiæ impenderent.*
11 *Quomodo titulis portio annexa fuerit?*
12 *Unde* titulus Beneficii *nomen obtinuerit?*
13 *Definitio Beneficii juxta Canoniſtas.*
14 *Alia Theologorum; ſed utraque coincidit.*
15 *Officium Eccleſiaſticum eſt fundamentum Beneficii, etiam ſæcundum Canoniſtas.*
16 *Non alium in finem hodie proventus Eccleſiaſtici dantur Clericis, quam olim.*
17 *Nullum Beneficium ſine officio.*
18 *Beneficium debet eſſe* perpetuum, *& quare?*
19 *Beneficia* manualia *non ſunt proprie Beneficia.*
20 *Beneficium debet erigi auctoritate Epiſcopi.*
21 *Id priſtinæ diſciplinæ conſentaneum eſt.*
22 *Quamcumque conditionem adjecerit fundator, fundatio* Beneficii *non eſt ſine auctoritate Epiſcopi.*
23 *Non ſufficit data facultas celebrandi Miſſas.*
24 *Etiamſi eſſent perpetuæ ad vitam poſſidentium.*
25 *Vicarii perpetui* titulus *auctoritate Epiſcopi erigendus.*
26 *Beneficium non præſumitur, ſi adminiſtratio proventuum ad tertium pertineat, & quare?*
27 *Spiritus Eccleſiæ circa Beneficia ſemper idem.*
28 *Cur conveniat ſcire priſtinam Eccleſiæ circa Beneficia diſciplinam?*

I. BENEFICIUM, ait. D Du-Cange in ſuo Gloſſario, verbo *Beneficium*: *Scriptoribus mediæ ætatis dicitur prædium fiſcale, quod a Rege, vel Principe, vel ab alio quolibet, ad vitam viro nobili utendum, conceditur. Ita autem appellatum eſt, quod ex mero dantis* Beneficio, *ac liberalitate illud poſſideatur*. Hæc ille, qui & ibidem notat, quod & eodem pene ſenſu Latini hanc vocem uſurparunt, & prædia, quæ Principes militibus, aliiſque largiebantur, *Beneficia* appellarunt.

II. Poſt hæc exponit, quæ eſſet horum Beneficiorum conditio, & ſcopus; oſtenditque ea naturam hodiernam *feudorum* habuiſſe; unde & factum eſt, ut illud, quod *Beneficium* primitus fuit appellatum, poſtmodum *feudi* nomen acceperit; ita ut *Beneficium* & *feudum* promiſcue uſurpentur in libris feudorum.

III. Cum autem ſucceſſu temporis prædia Eccleſiæ Clericis bene meritis, tamquam Eccleſiæ *militibus* ad uſum dari cœperunt, etiam eadem ratione *Beneficio* appellata ſunt. Quando autem prædia & fundi, aliæque res immobiles Clericis concedi cœperint, incertum eſt.

IV. Hoc certum eſt, multis ſæculis, diſpenſationem proventuum Eccleſiaſticorum manſiſſe penes Epiſcopos, eorumque Oeconomos, & Archidiaconos; ut ſecundum proportionem in Clericos, fabricam Eccleſiæ, pauperes, & uſum Epiſcopi diſtribuerentur.

V. Adhæc conſtat, quod & ſubſiſtente hac diſpenſandi œconomia, ſubinde terræ, ac prædia nonnulla Clericis utenda, concederentur.

Sic legitur in *Can.* 23. Conc. Aurelian. I. ann. 511. *Si Epiſcopus* humanitatis *intuitu, vineolas, vel terrulas, Clericis & Monachis præſtiterit excolendas, vel pro tempore tenendas, etiam longa tranſire annorum ſpatia comprobentur, nullum Eccleſia præjudicium patiatur, nec ſæculari lege præſcriptio quæ Eccleſiæ aliquid impediat, opponatur.*

Et magis ad propoſitum ex epiſtola Symmachi Papæ, qui obiit ann. 514. legitur apud Gratianum, *Cauſ.* 16. *quæſt.* 1. *Can.* 61. *Poſſeſſiones, quas unuſquiſque Eccleſiæ proprias dedit aut reliquit arbitrio, alienari quibuslibet titulis, atque diſtractionibus, vel ſub quocumque argumento non patimur: niſi forte, aut Clericis bonorum meritorum, aut Monaſteriis religionis intuitu, aut certe peregrinis, ſi neceſſitas largiri ſuaſerit: ſic tamen ut hæc ipſa non perpetuo, ſed temporaliter perfruantur.*

VI. Hic habemus, Clericis bene meritis ab Epiſcopis poſſeſſiones Eccleſiarum datas fuiſſe, quæ tamquam ex Epiſcoporum beneficentia profectæ, *Beneficia* cœperunt dici: non ſecus ac prædia a Principibus conceſſa viris nobilibus, aut militaribus ob eorum merita.

Unde ab hanc Symmachi epiſtolam reflectens Cardinalis Baronius monet, hinc, quæ Beneficiorum Eccleſiaſticorum origo fuerit, manifeſtum eſſe. *Cum enim ſolerent (ait) Clerici ab ea Eccleſia per Epiſcopum ſingulis menſibus victus cauſa meritam ſtipem accipere, poſtea factum, ut aliquibus ex his Eccleſiæ poſſeſſiones, quoad viverent, ab ipſo Epiſcopo concederentur, quæ* Beneficia *dici cœperant, eo quod (ut Symmachus in ea epiſtola) bene meritis tantummodo concedere liceret.* Ad annum 502.

VII. Interim ex citatis verbis tum Concilii Aurelianenſis, tum Symmachi, ad oculum patet, admodum raras fuiſſe has conceſſiones; neque lege ordinaria, ſed tantum ex ſingulari aliqua neceſſitate, aut ob ſingularia perſonæ alicujus merita factas.

VIII. At labentibus ſæculis, diſciplina Eccleſia labeſcente, nec non Epiſcoporum, Oeconomorum, vel Archidiaconorum in rebus Eccleſiæ diſpenſandis fidelitate, & integritate a priſtino ſuo

gradu declinante, frequentissimæ fuere dissentiones & querelæ inter Clericos, quibus proventus Ecclesiæ distribui debebant, & eos, quibus dispensationis cura incumbebat.

Hinc Clerici, ut se a prætensis vexationibus, & injusta dispensatione eximerent, primo cœperunt singuli Presbyteri sibi arrogare oblationes in Ecclesia propria factas; quæ antea ad Episcopum dividendæ ferri consueverant.

Cum jam jus recipiendi oblationes, easque suis usibus applicandi ad singulos Presbyteros esset devolutum, tandem etiam cœperunt res Ecclesiasticæ passim dividi; atque singulis sua portio fundorum, unde proventus ipsimet reciperent, assignari: quod quidem non eodem tempore, nec ubique aut aliquo decreto conciliari introductum; sed paulatim de una Ecclesia ad aliam transiit.

IX. At illud notandum, quod sicuti prædia, quæ *Beneficiario* jure a Principe data possidebantur, mortua persona extinguebantur, & ad Principem revertebantur; ita quoque primitus comparatum fuisse videtur, ut res Ecclesiæ jure *Beneficiario* Clericis concessæ, tantum ad eorum vitam censerentur datæ; ipsasque possiderent non *jure tituli*, sed tantum jure *prsonali*; ut ita post mortem totaliter ad Episcopi dispositionem reverterentur.

X. Ulterius quemadmodum Principes sua bona jure *Beneficiario* dabant iis, qui servitium militare, aliave obsequia præstarent, similiter Episcopi bona Ecclesiæ possidenda, vel utenda, seu potius jus percipiendi eorum fructus dabant Clericis, ut Ecclesiæ *militarent*, seu officium exhiberent; quisque juxta vocationem suam. Hinc illud vulgatum, approbatum per Bonifacium VIII. in *cap. fin. De Rescriptis in 6. Beneficium datur propter officium*; ubi Beneficium accipi pro jure percipiendi proventus, nemini dubium est.

XI. Cum vero incommodum videretur, quod, moriente Presbytero, successor ejus jus percipiendi proventus ab Episcopo, ejusque quasi liberalitate recipere denuo deberet, cœperunt singulæ Ecclesiæ jus percipiendi proventus intra limites suarum Ecclesiarum, suis Presbyteris, independenter ab Episcopis, vindicare; invaluitque tandem juris axioma, quod Parochi habeant fundatam intentionem ad percipiendas decimas, oblationes, aliosque proventus intra fines suarum respective Parochiarum provenientes.

Jus itaque fructus percipiendi, jam non personis, sed Ecclesiis, seu titulis annecti cœpit: ita ut qui titulum haberet, jus quoque fructus percipiendi ex bonis titulo annexis consequeretur: quæ disciplina tandem universaliter obtinuit, & recepta fuit.

XII. Hinc ulterius factum, ut ipse titulus tandem nomen *Beneficii* fere obtinuerit, tum quod, illo obtento, ipsum jus percipiendi proventus tamquam annexum obtineatur; tum quod Ecclesiasticum officium, sive ministerium tamquam *principale*, jus vero percipiendi proventus, ut *minus principale*, & *accessorium* considerari & reputari debeat.

XIII. Canonistæ retinentes primam *Beneficii* nomenclaturam, qua significatur, jus Percipiendi certos proventus, Clericis tamquam *militibus* Ecclesiæ concessum, illud solent definire: Jus perpetuum percipiendorum fructuum quorumcumque ex bonis ecclesiasticis seu Deo dicatis, propter officium spirituale auctoritate Ecclesiæ constitutum.

XIV. Theologi vero, Beneficium magis considerantes penes titulum, & officium ecclesiasticum, definierunt illud, exprimendo ipsum officium, seu ministerium ecclesiasticum ut principale, hoc modo: Jus perpetuum ministrandi in Ecclesia auctoritate Episcopi constitutum, habens jus percipiendi fructus annexum.

Verum sive Canonistarum, sive Theologorum definitio teneatur, in idem recidere videtur: cum & prior definitio fat exprimat, ipsum officium seu ministerium ecclesiasticum esse principale, atque jus percipiendi fructus esse accessorium.

XV. Et licet Canonistæ dicant, officium Ecclesiasticum non esse proprie Beneficium, fatentur tamen: esse *fundamentum*, & *causam* Beneficii; quemadmodum loquitur Andreas Vallensis *ad tit. De Præbendis* §. 1. *num.* 4.

Hoc sensu, ait Synodus Tridentina, *Sess* 21. *cap.* 3. *De Reformat. Beneficia ad divinum cultum atque Ecclesiastica munia obeunda esse constituta*. Et Innocentius III *lib.* 1. *Epist.* 82. ad Auxitanum Archiepiscopum, scribit: „ Dignitates, & cætera „ Beneficia Ecclesiastica pia Fidelium devotione constituta fue„ runt, certis assignanda personis, ut per ipsas personas in Ec„ clesiis *devotum servitium* jugiter impendatur.

XVI. Hinc patet, quod, licet sensim circa proventuum Ecclesiasticorum dispensationem disciplina invaluerit diversa a pristina; tamen Ecclesia eodem semper spiritu procedens, Beneficia Ecclesiastica, seu jus percipiendi proventus ex bonis Ecclesiæ non alium in finem Clericis assignata voluerit, quam quo ab initio eis per Episcopos stipendia; vel sportulas, aut annonas sive alimenta suppeditari voluit; nempe ut qui Altari servit, de Altari vivat; utque *possent vacare legi Domini*, quemadmodum dicebat piissimus Rex Ezechias, præcipiens *populo habitantium Jerusalem, ut darent partes Sacerdotibus, & Levitis*. *Lib.* 2. *Paralepom. cap.* 31. *vers.* 4.

XVII. Unde nec ullum Beneficium sine officio esse potest, quia uti „ Divini juris est, ut qui servit Altari, de Altari vivat, „ ita nec bono jure is, qui non servit Altari, de Altari vivit: „ sicut stipendium non debetur nisi militanti: " ait Synodus Coloniensis anno 1549. *tit.* 9. *Can* 3. Neque esse ex intentione Ecclesiæ, ut ullum Beneficium quantumvis *simplex*, uti vocant, sit sine *officio*, infra ostendemus.

XVIII. Dicitur in definitione, jus *perpetuum*; hoc est *ad vitam* Beneficiati; quæ perpetuitas ex ipsa Apostolica doctrina, & pristina Patrum disciplina originem ducit.

Docet enim Apostolus, ut *unusquisque, in qua vacatione vocatus est, in ea permaneat*. 1. *ad Corinth. cap.* 7. Hinc & fixa perpetuaque fuit Ecclesiæ disciplina innovata per Synodum Tridentinam, ut dum quis alicui Ecclesiæ legitima auctoritate, & vocatione adscriptus est, in ea permaneat, ibique suis fungatur muneribus. *Sess.* 23. *cap.* 16. *De Reformat.*

Cum autem per quodcumque Beneficium Clericus adscribatur certæ Ecclesiæ, voceturque ad certum *Officium*, seu *Ministerium* Beneficio correspondens, ratio ipsa vocationis, ipsaque Patrum disciplina suadent, ut in eo *perpetuo* maneat, neque ab eo removeatur aut discedat, nisi justa aliqua ratio aliud persuadeat.

XIX. Hinc communiter concludunt Canonistæ, quod si aliquod officium cum annexo jure percipiendi fructus erigatur temporale, & ad nutum revocabile: non esse *proprie* Beneficium ecclesiasticum, & si de perpetuo fiat amovibile *ad nutum*, seu *manuale*, amittere naturam veri Beneficii.

XX. Ulterius, ut sit Beneficium, atque pro Beneficio ecclesiastico reputetur, requiritur, ut sit jus perpetuum *auctoritate* Ecclesiæ, seu Episcopi, aut Pontificis constitutum; quod etiam ex ipsa Patrum disciplina originem habere, non obscurum est.

XXI. Antiquitus enim nemo ministeriis ecclesiasticis applicabatur, nisi ex Episcoporum auctoritate. Ipsa quippe Ordinatio Clericum Ecclesiæ, cui in Ordinatione ascribebatur, tamquam illius ministrum alligabat, ut ibidem sui Ordinis muneribus fungeretur; atque hoc pacto illius Ecclesiæ Clericus, vel Minister, seu ut hodie loqui amant, *Beneficiatus* constituebatur.

Adhæc ministeriorum, seu Officiorum ordo, per Clericos observandus, ab Episcoporum auctoritate pendebat, nullumque officium seu ministerium sine eorum consensu quisquam suscipere poterat.

Dispensatio quoque proventuum Ecclesiasticorum primitus ipsorum arbitrio credita erat.

Hæc Episcoporum auctoritas, ut aliquousque salva persistat, & munia ecclesiastica eorum interventu suscipi, & ecclesiasticæ possessiones ab ipsis ad Clericos derivari videantur, visum est, nullum reputari verum Beneficium Ecclesiasticum, vi cujus Clerici ecclesiasticis muniis alligantur, & jus percipiendorum ecclesiasticorum proventuum adipiscuntur; nisi auctoritate Episcopi jus tale probatum, atque pro vero titulo ecclesiastico agnitum fuerit: quo fiat, ut dum Clericus vi hujus Beneficii, seu tituli functionibus ecclesiasticis applicatur, & jus ad fructus annexos acquirit, ea auctoritate Episcopi quodammodo fiant.

XXII. Hinc concludunt Canonistæ quod etiamsi testator in simplici legato cum onere Missarum voluerit, quod ad illud debeat præsentari Clericus, sive Sacerdos ab *Ordinario* instituendus; si tamen non intervenerit auctoritas Episcopi, atque sine hac auctoritate erectum sit in Beneficium, tale legatum non erit Beneficium; uti post alios notat Pyrrhus Corradus *lib.* 1. *Praxis Benef. cap.* 2. additque, quod nec per quamcumque conditionem Beneficio ecclesiastico congruentem, a testatore adjectam legatum reputari poterit Beneficium, nisi auctoritas Episcopi intervenerit.

Post hæc concludit: *Nec proinde similis dispositio obnoxia est cæteris solemnitatibus, ac requisitis Beneficiorum Ecclesiasticorum, quæ ipsis tantum Beneficiis conveniunt; si non adsit prædictus Ordinarii consensus*.

XXIII. Quinimmo, etsi Episcopus concesserit facultatem celebrandi Missas fundatas ad certum altare, aut Cappellam, non propterea hæc fundatio censebitur Beneficium: " quia neque per „ hujusmodi facultatem censetur illam in Beneficium Ecclesiasti„ cum erexisse, aut instituisse: cum hujusmodi actus celebran„ di cadat etiam in privatis Oratoriis, in quibus non potest „ celebrari, nisi de ipsius Episcopi licentia ". Pyrrhus Corradus *ibid. num.* 23.

XXIV. Et licet etiam hujusmodi fundationes, aut Cappellaniæ essent *perpetuæ* ad vitam ipsius Cappellani, qui possit, vita durante, proventibus fundationis uti, tamen Beneficia non erunt, neque legibus Beneficiorum regentur, nisi auctoritate Episcopi in titulum Beneficii fuerint erectæ. Et si ad talem fundationem quis ad Ordines promoveretur, non diceretur promotus titulo *Beneficii*, sed titulo *Patrimonii*, Pyrrhus Corradus *ibid. num.* 43.

XXV. Cum Vicarii perpetui juxta hodiernam disciplinam sint veri Beneficiati, conformiter ad hactenus dicta respondit sacra Congregatio, quod Vicarii perpetui constitui non possint in vim Conc. Trid. *Sess.* 7. *c.* 9. *De Reform.* nisi prius erecta sit Vicaria perpetua auctoritate Episcopi in titulum. Apud Fagnanum ad *cap. Ad audientiam*, *tit. De Rescriptis num.* 100.

XXVI. Quia ex moderna disciplina (uti supra notavimus) reditus ipsi titulo Beneficii sunt annexi, atque ipse Beneficiatus vigore ejusdem tituli accipit jus percipiendi proventus illos, vita sua durante, judicatum aliquando fuit, testatorem noluisse Beneficium erigi ex eo quod voluisset, ut custodia & sollicitudo Cappellæ cum libera administratione hæreditatis illi relictæ, esse deberet penes quemdam Abbatem: ita Pyrrhus Corradus *ibid. num.* 20.

XXVII. Ex his, quæ de perpetuitate, nec non erectione tituli auctoritate Episcopi dicta sunt, non difficulter colligi potest, quod si omnia, quæ juxta modernam Ecclesiæ disciplinam ipsa Beneficiorum conditio, erectio, collatio, & Beneficiatorum obligatio requirunt, rite & ex mente Ecclesiæ expenderentur, appareret, etiam Spiritum Ecclesiæ in his mansisse invariatum; tametsi exterior disciplina in multis sit mutata.

XXVIII. Hinc ulterius intelligeretur, quam utile, immo pene necessarium sit, non tantum de moderna, sed etiam de pristina circa Beneficia disciplina esse instructum; ut ex hac notitia facilius ipse Ecclesiæ spiritus, qui semper præcipue attendendus est, percipi; ipsaque exterior disciplina, quantum possibile, secundum illum spiritum dirigi possit.

CAPUT II.

De Dignitatibus, & Personatibus.

1 *Definitio Dignitatis.*
2 *Primis saeculis ignotum nomen* Dignitatis, *prout hodie accipitur.*
3 *Quae hodie* Dignitates *dicuntur, durante vita communi Canonicorum, erant plerumque simplicia officia.*
4 *Deserta vita communi, sensim in dignitates degenerarunt.*
5 *Per erectionem Beneficiorum, & dignitatum ordines sacri quasi vilescere coeperunt.*
6 *Quid Personatus?*
7 *Personatus multis saeculis ignoti, unde originem sumpserint?*
8 *Textus juris qui personatus, & dignitates pro synonymis habere videntur.*
9 *Nonnunquam in jure distinguuntur.*
10 *Conciliatio textuum.*
11 *In Belgio Personatus rariores, & inter* simplicia *Beneficia reputantur.*
12 *Vera dignitas debet esse cum administratione, licet hodie etiam sit ea destituta.*
13 *Officium cum praeeminentia non dicitur* Dignitas, *nisi in* titulum *perpetuum sit erectum.*
14 *Vicarius generalis Episcopi non censetur in* Dignitate *constitutus.*
15 *Unde dignoscatur, an Beneficium sit* Dignitas? *& de praeeminentia inter Dignitates.*
16 *Jura honorifica, quae in dignitate constitutis competere solent.*
17 *Super his juribus contentiones vitandae.*
18 *Quare haec jura honorifica deferantur?*
19 *Ad quid Dignitates Ecclesiasticae institutae?*
20 *Unde contingat Dignitates Ecclesiasticas a multis ambiri?*
21 *In inferioribus Beneficiis aliqua tolerantur, non toleranda in Dignitatibus.*
22 *In materia dispensationis nomine* Beneficii *non veniunt Dignitates.*
23 *Dispensatio ad Beneficia* curata, *& alia* quaecumque *non comprehendit Dignitates curatas.*
24 *Dispensatio super Dignitatibus non complectitur Dignitates* majores.
25 *Quae sint Dignitates* majores *in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis?*

I. DIGNITAS dicitur (ait Rebuffus) *quaedam praeeminentia „ cum jurisdictione, quae cognoscitur ex praeeminentia, „ & jurisdictione, quando ad hoc est instituta, ut sit dignitas; „ & ex consuetudine, quando consuetudo facit, ut sit dignitas.* In Praxi Benef. *part. 1. tit. Saeculare Beneficium quotuplex n. 7.* Beneficia igitur, quibus hujusmodi praeeminentia, vel ex institutione aut consuetudine annexa est, vocantur Dignitates.

II. Primitus Dignitatum nomen hoc modo sumptum incognitum erat. Cum enim primis Ecclesiae saeculis, nondum exortis Beneficiorum titulis, per solam ordinationem Clerici muneribus ecclesiasticis applicarentur; ipsaque ecclesiastica munia essent ipsis Ordinibus annexa; atque per ipsam Ordinationem jus percipiendi proventus ecclesiasticos consequerentur, omnis quoque praerogativa, & praeeminentia a dignitate Ordinum petebatur; isque major in ministerio ecclesiastico reputabatur, qui major erat in Ordine.

III. Adhaec, quamdiu Canonici Cathedralium, & Collegiatarum Ecclesiarum in communi quasi Regulares vixerunt, nomen dignitatis vix notum fuit: immo pleraque, quae hodie in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis pro Dignitatibus reputantur, olim vita communi durante non Dignitates, quin nec Beneficia fuerunt, sed simplicia officia, quae a Superioribus pro arbitrio committebantur, & adimebantur; quemadmodum ostensum est *Tom. 1. part. 1. tit. 11.* ubi de Dignitatibus Capitulorum singulatim actum fuit.

IV At Canonicis, deserta vita communi, ad singularitatem, ac una ad saecularitatem magis delapsis, coeperunt ea, quae primitus duntaxat fuerant simplicia officia, erigi in titulos Beneficiales, & sensim etiam in Dignitates degenerari.

Utrumque notavit Molinus *lib. 2. De Canonicis cap.* 13. ubi advertens, quod Thesaurarius apud quosdam sit Officium, a quo si inidoneus judicetur, repellitur: apud plures vero sit aut Beneficium, aut Dignitas, vel Praeeminentia, subjungit: *Prius simplicitati vetustatis magis competit: tunc enim omnia officia in Clero erant* obedientiae, *ut alicubi Clerus Coloniensis loquitur. Posterius vero ex divitiis enatum est, quae in Cathedralibus, aliisque Capitularibus Ecclesiis, varia officia non modo in Beneficia, sed etiam in Dignitates evexerunt.*

☞ V. Quicquid postquam Beneficiorum tituli exorti sunt, & separatim a collatione Ordinum conferri coeperunt; atque *officia*, quae inter Diaconos *in communi* viventes erant simplicia ministeria qualia & hodie apud Canonicos Regulares plura reperiuntur, *dignitates* degenerarunt, vix dici potest, quantum inde vilipendium, & contemptus sacrorum Ordinum provenerit; nec jam ipsi Ordines, sed Beneficia & Dignitates aestimari, & in pretio vulgo haberi coeperunt.

VI. Personatus communiter a Canonistis dicitur, quaedam praerogativa in Ecclesia sine jurisdictione, dum habet stallum in choro honorificum prae aliis, ita post alios tradit Rebuffus ad Concordata titulo de *Collationibus*, verbo, *Personatus*: Personatumque habere dicuntur, qui hujusmodi praerogativam obtinent.

VII. Quin hujusmodi *Personatus* labentis disciplinae, & recentioris aetatis foetus sint, dubium non est. Neque enim ante saeculum undecimum ulla hujusmodi Personatus mentio occurrit.

☞ Vix dubitare licet hos *Personatos* Clericos, sive *Personatus*) demum invaluisse, postquam tituli Beneficiorum cum jure ad temporalia, separatim a collatione Ordinum conferri coeperunt: cui separationi plures abusus suam debere originem in hoc opere non semel observatum est. ☜

Crescente undecimo saeculo Clerici nonnulli Ecclesiarum *Personae* dici coeperunt; illi nimirum, qui Ecclesias etiam Parochiales obtinebant, sed curam animarum, totumque spirituale officium alicui Presbytero, quem Vicarium suum dicebant, committebant: quemadmodum infra titulo *De Competentia Pastorali*, latius exponetur occasione Pastorum primitivorum, quibus Personati Clerici multum similes erant; eamdemque pene originem habuere.

Hi enim Ecclesias obtinentes, & titulum sine officio retinentes, proventus Ecclesiarum percipiebant; atque certam quoque praerogativam, quemadmodum etiam nonnunquam Capitula, & Monasteria sub qualitate Pastorum primitivorum, retinuerunt, & *Personae* Ecclesiarum dicti sunt; nihil praeter proventus aliquos, & certa honoris insignia retinentes.

VIII. Personatum & Dignitatem in jure nonnunquam pro synonimis accipi, noscitur ex variis textibus Decretalium. Et quidem in *cap. 8. tit. De constitut.* Primiceriatus Tullensis Ecclesiae, nunc *Personatus*, nunc *Digitas*, nunc *Officium* appellatur. Rursus in *cap. 8. tit. De Rescriptis*, Decani, Archidiaconi, & alii dicuntur supprimere nomen *Dignitatis* suae tamquam si non habeant aliquem *Personatum*. Hic per *Personatus* idem significari, quod antea expressum erat nomine *Dignitatis*, ex contextu evidens est.

Hujusmodi plures textus occurrunt, qui supponunt, *Personatum*, & *Dignitatem* synonima esse. Unde jam pridem notavit Cardinalis Hostiensis in *Summa* titulo *de Praebendis*: quod Dignitas sit quaedam praeeminentia in gradu, quae aliquando vocatur *Personatus*.

IX. Non desunt tamen etiam textus Juris, qui Dignitatem a Personatu distinguere, eaque tamquam inter se diversa statuere videntur.

In *Cap. De multa tit. De Praebendis*, ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. Personatus a Dignitatibus distinguuntur. Cum enim dixisset Concilium, quod jam pridem proibitum fuerit, ut nullus diversas Dignitates Ecclesiasticas, vel plures Ecclesias Parochiales reciperet contra Sacrorum Canonum Statuta, postmodum subjicit: „ Hoc idem & in *Personatibus* esse decernimus observandum.

Eadem distinctio non minus aperte occurrit in *Cap. Statutum, tit. De Rescrip. in VI.* ubi decernitur, causas a Sede Apostolica non delegandas, nisi *Dignitate* praeditis, aut *Personatum* obtinentibus, vel Canonicis Cathedralium Ecclesiarum.

X. His aliisque textibus allegatis concludit Fagnanus ad *cap. Ad haec, tit. De Praebendis* negari non posse, quin revera in jure sint diversa: *necesseque esse fateri, praedicta differre non* solum nomine, *sed etiam* re & substantia; *& verum esse, quod dicunt Archidiaconus, Joannes Andreas, & Oldradus: Si horum duorum vocabulorum (Dignitatis & Personatus) virtus proprie sumatur, neutrum est alterum; licet si large sumantur & improprie, vel sint synonima, vel sint convertibilia unum in altero. Numero* 11.

Fatetur quoque ibidem Fagnanus, quod secundum locorum consuetudinem haec nonnunquam accipiantur tamquam synonima.

XI. Si Belgii nostri consuetudinem inspiciamus, passim in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis Beneficia praeeminentiam sive locum honorificum in Coro annexum habentia, sine ulla jurisdictione, aut administratione non *Personatus*, sed Dignitatis nomen obtinent, atque pro Dignitatibus reputantur, uti in Praeposituris multarum Ecclesiarum videri potest. Neque ullus in Ecclesiis Belgicis visitur Personatus cum aliqua praeeminentia in choro; sed qui in aliquibus particularibus Ecclesiis Personatus supersunt, ii plerique inter *simplicia Beneficia* recensentur; adeo ut etiam minoribus aetate conferantur, uti ex Zypaeo notat Andreas Vallensis titulo *De Praebendis* §. 2. *num.* 7.

XII. Itaque ex vulgari, & communi modo loquendi, hodie in multis Ecclesiis reputantur, & dicuntur etiam Dignitates, quae nullam administrationem in Ecclesia habent; sed tantum praeeminentiam in choro, & aliis publicis actibus: tametsi uti observat Fagnanus loco citato *num.* 22. proprie dicta Dignitas sit cum administratione; alias dicenda Dignitas *ventosa: quae est* (*ait*) abusive *Dignitas, & cujus effectus alius non est, quam ut invidiam generet, & scandalum seminet inter fratres.* Quid de Praepositis hodiernis, qui nullam administrationem annexam habent; nec aliquod in Ecclesia Officium praestant, immo nec resident, dicendum sit, dixi *Tom. I. part. 1. tit. 12. cap. 1.*

XIII. Sicuti ad rationem Beneficii Ecclesiastici hodie spectat, quod sit *perpetuum*, ita quoque praeeminentia cum jurisdictione proprie pro Dignitate non reputatur: neque eam obtinens in Dignitate constitutus dicitur, ni *perpetua* fuerit, titulumque perpetuum vigore Canonicae institutionis assequatur.

XIV. Ita Vicarius generalis Episcopi non tantum jurisdictionem, sed & praeeminentiam quandam habet, praecedendo alios Canonicos, quin & Archidiaconum, praesertim dum nomine Episcopi intervenit in actibus suae jurisdictionis, seu administrationis; verbi gratia in examine Ordinandorum, vel pro concursu ad Ecclesias Parochiales. Hic tamen Vicarius non censetur proprie habere Dignitatem, neque in Dignitate constitutus; eo quod omnis ejus jurisdictio, & ex hac profluens praeeminentia sit duntaxat *vicaria* ad nutum revocabilis: unde nec similis Vicariatus cum alia Dignitate est incompatibilis.

XV. Ut autem sciatur, quæ pro Dignitate haberi debeant, inspicienda est institutio, ac potissimum Ecclesiarum consuetudo. Quædam enim in una Ecclesia pro simplici Officio, aut Beneficio, & in aliis pro Dignitate reputantur. Similiter quoad ordinem & præeminentias inter Dignitates, singularum Ecclesiarum consuetudo, quæ in singulis pene Ecclesiis diversa est, attendenda est, uti recte advertit Pinsonius *De Beneficiis cap. 4. §. 20. num. 7.* additque, *consuetudinem cujuscumque Ecclesiæ ita spectandam, ut eatenus quisque dicatur habere* dignitatem, *vel officium, quatenus reputatur esse in officio, vel* dignitate, *ut in hoc vere dici possit, plus esse in opinione, quam in rei veritate, quod omnes Interpretes (ait) uno simul ore pronuntiant auctoritate.* Cap. Cum olim De Consuet.

XVI. Jura honorifica, quæ hodie solent competere iis, qui in dignitate sunt constituti; quæque hodie quodammodo indicia sunt dignitatum; & utinam a plerisque præcipue non appetantur! consistunt plerumque in loco honorabiliori sive digniori in choro, in congregationibus, & processionibus, aliisque publicis Conventibus; item aliquando in vestium distinctione; quod v. g. præter superpelliceum, Rochetum ferre possint; insuper, quod sæpius quam reliqui Canonici, aliive de Clero incensentur, aliisque similibus, circa quæ singularum Ecclesiarum consuetudo principaliter attendenda est.

XVII. Hoc unum summopere dolendum, quod fere penes hæc sola jura honorifica dignitates Ecclesiasticæ æstimentur, hæcque sint, pro quibus in dignitate constituti, maxime sæpe sunt solliciti: pro quibus conservandis, aut nonnunquam etiam augendis, contentiones & lites, cum magno laicorum scandalo excitantur, summoque fervore aguntur.

XVIII. Sane hæc honoris & præeminentiæ signa unice ex mente Ecclesiæ exhibentur, ut impleatur illud Apostoli ad *Rom. cap. 13. v. 7. Cui honorem, honorem*; id est, honor & reverentia exhibeatur iis, quibus honor ob gradum, quem in Ecclesia obtinent, debetur; non ut ipsi inde extollantur, sed potius ut memores officii sibi ratione eminentioris gradus incumbentis humilientur, & de ratione reddenda contremiscant.

XIX. Meminisse debent, quod *dignitates in Ecclesiis præsertim Cathedralibus, ad conservandam augendamque Ecclesiasticam disciplinam fuerint institutæ, uti loquitur Synodus Trident.* Sess. 24. cap. 12. De Reformat. *ut qui eas obtinerent, pietate præcellerent, aliisque exemplo essent, atque Episcopos opera & officio juvarent.* Ex quo tamquam consequens infert Synodus: *Merito qui ad eas vocantur, tales esse debent, qui suo muneri respondere possint.*

Itaque quod ad Episcopos, & Prælatos dixit S. Bernardus, ad omnes in dignitate constitutos merito dici potest: „ Honorificabitis autem (ministerium) non cultu vestium, non equorum fastu, non amplis ædificiis, sed ornatis moribus, studiis spiritualibus, operibus bonis.

XX. At externa illa honoris, ac præeminentiæ signa, nec non opimi proventus Dignitatibus plerumque annexi, ita oculos hominum obfuscant, ut in iis onera annexa non videant, aut sane non attendant.

„ Multi enim non tanta fiducia & alacritate currerent ad honores, si esse sentirent & onera "; uti loco citato *c. 7.* loquitur Bernardus, qui & subdit: „ Gravari profecto metuerent, nec cum tanto labore & periculo quarumlibet affectarent infulas dignitatum. Nunc vero quia sola attenditur gloria & non pœna, „ purum esse Clericum erubescitur in Ecclesia, seque viles æstimant & ingloriós, qui quocumque in eminentiori loco non fuerint sublimati.

Itaque verissimum est, quod ait idem Doctor ibidem: „ Meditantibus (dignitates) honores blandiuntur, sed onera pensantibus tædio sunt atque formidini. Non autem omnes capiunt „ hoc verbum.

XXI. At Ecclesia ipsas dignitates secundum officia ac onera iis annexa attendens: consideransque, quod quo majori in gradu & officio Ministri sunt constituti, eo magis conveniat, ut præ cæteris sint ab omni vel specie mali immunes, nonnunquam in inferioribus Ministris aliqua toleranda, aut permittenda judicat, quæ nequaquam in Prælatis, atque in dignitate constitutis toleranda, aut permittenda censet.

XXII. Quapropter etiamsi dignitates revera sint Beneficia, tamen si super aliquo defectu cum Clerico fuerit dispensatum, ut non obstante illo defectu, Beneficium habere queat, non intelligitur sub nomine *Beneficii* comprehensa *dignitas*: ideoque nec vigore hujusmodi dispensationis, *dignitatem* obtinere poterit; ita post Garziam, aliosque Canonistas Pyrrhus Corradus in Praxi dispensationum *lib. 2. cap. 6. num. 1.*

XXIII. Eadem ratione (pergit Corradus) si mandatum sit ad Beneficia *curata & quæcumque alia*, profecto non includetur dignitas *curata*; quæ quidem dignitas non excluditur, ex eo quod non sit Beneficium Ecclesiasticum; sed quia est *qualificatum*.

XXVI. Adhæc, quia inter dignitates aliæ sunt aliis majores, etiamsi dispensatum sit simpliciter pro dignitatibus, nequaquam tamen censetur dispensatum pro *majoribus & principalibus*, nisi id sit expressum.

Quare juxta stylum Curiæ, quando dispensatio conceditur pro quacumque dignitate, solet dici, quod non obstante hoc defectu promoveri queat Orator ad dignitates, etiam *majores*, & *principales*.

XXV. Majores autem dicuntur respectu Ecclesiarum Cathedralium & Metropoliticarum illæ, quæ in his Ecclesiis post Episcopalem, aut Archiepiscopalem sunt *majores*: pro qua majoritate dignoscenda, recurrendum esse ad consuetudinem Provinciarum, & Ecclesiarum, post Mendosam tradit Pyrrhus Corradus loco citato *num. 14. Et sic (ait) aliquando prima dignitas est Archidiaconatus, aliquando vero Archipresbyteratus secundum locorum consuetudines; licet hac consuetudine circumspecta, de Jure communi Archidiaconatus sit major dignitas.*

Principales dicuntur in Ecclesiis Collegiatis, quæ sunt primæ in illis Ecclesiis; idque rursus spectata consuetudine Provinciarum, & Ecclesiarum; habeturque principalis, si major dignitas non sit in ea Ecclesia; etiamsi forsan aliæ nec minores ibidem sint, uti probat ibidem Pyrrhus Corradus.

Videri in hanc rem poterunt, quæ supra *Tom. II. tit. 10. cap 3.* dicta fuerunt occasione dispensationis super irregularitate ex defectu natalium.

C A P U T III.

De Beneficiis Regularibus, & Sæcularibus.

1 *Distinctio inter Beneficia Sæcularia, & Regularia olim ignota.*
2 *Quæ Regularia dicantur; & quæ talia ex ipsa Beneficiorum conditione?*
3 *Beneficium Regulare ex fundatione.*
4 *Potest esse tale titulo præscriptionis.*
5 *Quid ad hanc præscriptionem requiratur?*
6 *Quando requiratur possessio 40. annorum?*
7 *Quid Beneficium Sæculare?*
8 *Omnia Beneficia præsumuntur* Sæcularia.
9 *Exceptiones ab hac regula.*
10 *De quibus Beneficiis regula intelligenda: & ratio regulæ.*
11 *Regularia Regularibus, & Sæcularia Sæcularibus conferenda.*
12 *Prior pars regulæ probata a Synodo Tridentina.*
13 *An nondum professus, sed profiteri intendens possit habere Beneficium Regulare?*
14 *Beneficia Regularia ex sua natura non conferenda, nisi Professis vi Concilii Tridentini.*
15 *Id conforme praxi hodiernæ.*
16 *Quædam Beneficia Regularia conferri possunt nondum professis.*
17 *Beneficia non curata Sæcularia Regularibus conferri nequeunt.*
18 *An Monachi de jure possint ad Ecclesias Parochiales* Sæculares *ab Episcopis assumi?*
19 *Utrum Monachi olim assumpti ad regimen Ecclesiarum Parochialium manerent Monachi?*
20 *Decretum Synodi Lateranensis de Monachis, Ecclesiis Parochialibus præficiendis.*
21 *Hoc Decretum de Canonis Regularibus non loquitur.*
22 *Canonici Regulares* de jure *ad Ecclesias Parochiales per Episcopum assumi possunt.*
23 *Contraria resolutio S. Congregationis probata a Gregorio XIII.*
24 *Ea resolutio magis militat in aliis Regularibus.*
25 *Sustinent Canonici Regulares, hanc resolutionem non esse receptam: quod & praxi videtur conforme.*
26 *Canonici Præmonstratenses dicuntur habere privilegium obtinendi Ecclesias Parochiales sæculares.*
27 *An Canonici Præmonstratenses Beneficiis Parochialibus præfecti possint ad nutum solius Abbatis revocari?*
28 *Mendicantes ex Edicto Caroli VII. ad Beneficia Parochialia admitti non poterant: hodie admittuntur.*
29 *Regulares in regimine Ecclesiarum Parochialium Episcopis subjecti sunt: Quomodo ab iis possunt revocari?*

I. FAMOSA & communis est divisio Beneficiorum in *Regularia*, & *Sæcularia*; quæ divisio præcipue sæculis posterioribus invaluit; postquam & ipsa officia claustralia, quæ primitus erant *mere officia* vel *obedientiæ*, cœperunt sensim in Beneficia & Dignitates degenerari; cœperuntque Monachi etiam manentes Monachi ad functiones *hierarchicas* assumi.

II. Regularia Beneficia communiter hodie vocantur, quæ Religiosis addicta sunt, aut per Regulares regi debent.

Contingit autem pluribus titulis, ut Beneficia Regularibus habeantur addicta. Primo quidem ex vi institutionis seu quasi natura, & conditione Beneficiorum; eo quod officium hujusmodi Beneficiis annexum, ipsam Regularium disciplinam & regimen, vel quoad spiritualia, vel temporalia immediate concernat: ideoque conveniens plane sit, ut Regularibus potius, quam Sæcularibus officium illud committatur.

Hujusmodi Beneficia sunt Abbatiæ, Prioratus, tam Conventuales, quam Claustrales, aliaque Regulare regimen concernentia.

III. Secundo, Beneficium aliquod potest esse Regulare ex speciali fundatione: quia Fundator Beneficii ordinavit, ut Beneficium Regularibus esset addictum, sive per Regularem regeretur; ipsumque Beneficium ea conditione ab Ordinario admissum, & erectum fuit.

IV. Tertio, titulo præscriptionis Beneficium aliquod antea sæculare fieri potuit regulare; ita ut vi hujus præscriptionis jam Regularibus censeatur addictum, & per Regulares regi debeat.

De hoc titulo agitur in *cap. 5. De Præbendis in VI.* ubi declarat Bonifacius VIII. „ Quando scribitur, ut provideatur de aliquo Prioratu alicui Clerico *sæculari*, provideri non potest de „ Prioratu, qui per Religiosos (juxta modum præmissum) est „ solitus gubernari.

Modus autem præscriptus, & in eodem Capitulo expressus est: „ si tanto tempore ab uno vel pluribus Religiosis extitit continue, ac pacifice gubernatus, ut præscriptio legitima sit „ completa.

V. Ad hanc præscriptionem communiter per Glossam ad dictum *cap. 5.* requirunt Doctores possessionem *quadraginta* annorum; sive ut Beneficium illud fuerit continue ac pacifice per 40. annos per unum pluresve Regulares possessum, & *tamquam* Beneficium

neficium *regulare* ipsis Regularibus in *titulum* Beneficii collatum.

Si ipsis Regularibus esset collatum ex dispensatione tamquam sæculare, aut forsan ob defectum Sæcularium commendatum, hæc quantumvis *longissimi* temporis possessio non sufficeret ad immutandam naturam Beneficii, uti recte advertit Rebuffus ad Concordata titulo *De Collationibus* §. *Volumus*, verbo, *Regularia*.

VI. Monet quoque ibidem Rebuffus, requiri possessionem 40. annorum, ut Beneficium sæculare reddatur regulare, aut econtra; sed id intelligendum esse, *quando probaretur Beneficium esse regulare, vel e contrario, vel vera qualitas, secus si vera qualitas non probaretur, quia tunc sufficit, quoad fuerit* ultimo *possessum per Sæcularem, licet non intervenerit præscriptio ad hoc ut Sæculari debeatur, si probaretur possessio hinc inde, eo casu attenderetur* ultimus *status*. Vide latius Pyrrhum Corradum *lib. 1. Praxis Beneficiariæ cap. 6.*

VII. Beneficium sæculare dicitur, quod Clericis sæcularibus est addictum, Sæculares autem Clerici dicuntur, qui nullam professi sunt Regulam, sed in sæculo Deo serviunt, ait Rebuffus in *Praxi Benefic. part. 1. tit. Quotuplex sit Beneficium, num. 1.* Inde & Canonici sæculares eo titulo distinguuntur a Canonicis Regularibus: quod hi, & non illi Professionem Religiosam juxta certam regulam emittant; uti latius notatum est *Tom. I. part. 1. tit. 7. cap. 1.*

VIII. Tradit ibidem Rebuffus *num.* 3. regulam a Canonistis communiter receptam: *Regulariter omne Beneficium præsumitur sæculare ex primæva institutione, nisi probetur regulare. Ideo* (*ait num.* 4.) *Sæcularis non tenetur probare esse sæculare; sed is, qui illud regulare dicit: quia habet præsumptionem pro se, qui est Sæcularis.*

IX. Exceptionem a regula subjungit Rebuffus *n.* 6. quoad Cappellas fundatas in Monasterio: *Quia illæ* (*ait*) *præsumuntur Regulares, nisi per Sæculares teneri sint solitæ.*

Quod de his Cappellis asserit Rebuffus, potiori jure dicendum est de Abbatia, Prioratu, aliisque similibus Beneficiis, quæ non tantum in Monasterio sunt fundatæ, sed ipsum regimen Monasticum proprie respiciunt: proinde Clericis sæcularibus minus conveniunt: utpote qui nec vitam regularem professi, nec in hac vivendi ratione instituti, minus idonei ad regimen Monasticum creduntur; unde hic recte applicatur illud Pontificis in *cap* 49. *tit. De Elect.* quod in Magistratum assumi non debeat, qui for-„ mam discipuli non assumpsit, nec sit præficiendus, qui subesse „ non novit.

X. Regula ergo supra expressa, & omnium Canonistarum calculo probata, intelligenda est de Beneficiis extra Monasterium in Ecclesiis sæcularibus fundatis; aut quæ ad populi aut Cleri directionem spectant; atque eatenus Monachis & Regularibus vitam contemplativam, & solitariam procul a conversazione sæcularium remotam profitentibus, minus congruis.

Hinc Rebuffus *num.* 7. asserens „ quod Parochiales Ecclesiæ „ præsumantur sæculares, quia regulares sunt cum eis inhabiles, „ *cap. Monachi, tit. De Statu Monach.* Rationem inhabilitatis „ subjungit: Nam Monachi plangentis, & non docentis ha- „ bent officium, *Can. Monachus*, & *Can. Placuit caus. 16. quæst.* 1.

XI. Insuper in hoc Beneficiorum genere recepta est hæc regula: *Regularia Regularibus, Sæcularia Sæcularibus* conferenda.

Hæc regula ab omnibus Canonistis probata, fundatur in variis textibus Juris, ac signanter in *Cap. Cum de Beneficio*, & *Cap. Cum singula, tit. De præbendis in VI.* item *Clem. unica De supplenda neglig. Prælat* in qua expresse dicitur, quod Diœcesani negligentiam Prælatorum in conferendis Beneficiis vacantibus supplere debeant: „ Prioratus, Ecclesias, administrationes, & Be- „ neficia hujusmodi, illa videlicet, quæ consueverunt per *sæcu-* „ *lares* Clericos gubernari, *sæcularibus* Clericis: alia vero quæ „ *Religiosis* duntaxat committi sunt solita, vel conferri *Religio-* „ *sis* Monasteriorum, quorum Prælati hujusmodi negligentes fue- „ rint, conferendo.

XII. Prior pars regulæ, quæ vult, Regularia Regularibus conferri, probatur a Synodo Tridentina, *Sess.* 14 *cap.* 10. *De Reformat.* ubi statuit: *Regularia Beneficia, in titulum Regularibus professis provideri consueta, cum per obitum, aut resignationem, vel alias illa in titulum obtinentis vacare contigerit, Religiosis tantum illius Ordinis, vel iis qui habitum omnino suscipere, & professionem emittere teneantur, & non aliis, ne vestem lino lanaque contextam induant, conferantur.*

XIII. Hoc Decretum Synodi videtur admittere, ut Beneficia Regularia conferantur iis Clericis sæcularibus, qui habitum omnino suscipere, & professionem emittere teneantur; at Fagnanus, pluresque Canonistæ putant, distinguendum esse inter Beneficia Regularia: ut nimirum illa, quæ administrationem seu regimen Monasticum sive regulare annexum habent, ut sunt Abbatiæ, Prioratus, similiaque Beneficia regularia, non comprehendantur sub his verbis Concilii Tridentini, sed duntaxat Beneficia Regularia [illegible] conferri consueta; atque eo titulo *Regularia*; sed nullam administrationem aut regimen Monasticum seu Regulare habentia: [illegible] distinctionem etiam probasse Sacram Congregationem [illegible] Fagnanus ad *cap. Cum causam, tit. De Electione num.* 38. [illegible] dubio: *An præter Papam ordinarii Collatores possint Regularia Beneficia in titulum Regularibus professis provideri consueta, conferre etiam Sæcularibus, qui illius Ordinis habitum omnino suscipere, & professionem emittere teneantur. Die 12. Decembris 1585. Sacra Congregatio censuit, posse etiam Ordinarios Collatores portiones monachales, & canonicatus, & similia simplicia Beneficia Regularibus provideri consueta, conferre, nedum ejus Ordinis professis, sed & Sæcularibus, qui habitum suscipere, & professionem emittere omnino teneantur. Abbatias tamen, & Beneficia administrationem habentia, non nisi professis juxta Canones, per Ordinarios inferiores conferri posse.*

XIV. Probat igitur ibidem Fagnanus, quoad Beneficia Regularia administrationem Regularem habentia, in nullo derogatum esse per superius Decretum Concilii Tridentini Juri communi: ideoque & hodie juxta citatum *Cap. Nullus*, similia Beneficia regularia non posse conferri, nisi *expresse Professis*. Quod & ipsum Concilium Tridentinum satis innuit *Sess.* 26 *cap.* 21. *De Regularibus*, dicens: quod *confidat Pontificem pro sua pietate & prudentia curaturum, ut quæ in posterum vacabunt* (*id est, Abbatiæ, Prioratus, Præpositturæ, quæ suos conventus habent*) non nisi Regularibus *spectatæ vitæ, & sanctitatis conferantur.*

XV. Testatur quoque Rebuffus in Praxi Benef. 2. *part. tit. De Dispensatione cum Regularibus num.* 24. & 25. *Hodie non admitti aliquem in Francia ad Beneficia regularia, Prioratum, aut aliam administrationem, nisi is sit* expresse *professus, nisi a Papa cum derogatione, & certa scientia, &c.*: Sive conferantur ei Beneficia, sive ad ea eligatur, *Cl. In agro*, §. *cæterum*.

XVI. Quoad Beneficia autem Regularia simplicia, cujusmodi sunt Præbendæ, portiones Monachales, & alia id genus, ad ea obtinenda *non requiritur actualis professio, immo nec habitus regularis; sed satis est, ut hujusmodi Beneficia conferantur Clericis sæcularibus, qui habitum illius Ordinis suscipere, & professionem emittere teneantur* ait Fagnanus *num.* 34.

XVII. Secunda pars supradictæ regulæ, volens Beneficia sæcularia Sæcularibus conferri, excludit a similibus Beneficiis ipsos Regulares.

Conformiter ad hanc regulam, ex omnium Canonistarum sententia, Beneficia *sæcularia* non curata, ut sunt Canonicatus, Cappellaniæ, aliaque similia, sine dispensatione Papæ Regularibus conferri nequeunt. *Cap.* 9. *tit. De Regularibus*; & late Fagnanus ad *Cap. Quod Dei timorem, tit. De statu Monach. num.* 18.

XVIII. Verum de Beneficiis Parochialibus, & Curatis non adeo expeditum est; dubitaturque, num Regulares de licentia suorum Prælatorum ad hujusmodi Beneficia sæcularia promoveri nequeant; estque in hoc maxima inter Doctores varietas opinionum, ait Fagnanus ad *Cap. Quod Dei timorem, tit. De statu Monach.* asseritque *communiter teneri, Monachum de jure ex causa* utilitatis *de Abbatis consensu ab Episcopo promoveri posse ad Parochialem Ecclesiam sine dispensatione, dummodo cum eo habitet alius saltem Monachus.*

Fundator hæc Doctorum assertio præcipue in citato *Cap. Quod Dei timorem, tit. De statu Monach.* ubi interrogatus Innocentius III. an Canonicus Regularis S. Victoris posset retinere officium Plebani, cui ante professionem præfuerat, respondit: „ Licet au- „ tem in Lateranensi Concilio de Monachis caveatur, ne singu- „ li per villas & oppida per quascumque parœciales ponantur „ Ecclesias, &c. quia tamen istud de Canonicis Regularibus spe- „ cialiter non cavetur, qui etsi a sanctorum Monachorum con- „ sortio non putentur sejuncti, regulæ tamen inserviunt laxiori, „ & per antiquos Canones etiam Monachi possunt ad Ecclesia- „ rum parœcialium regimen in Presbyteros ordinari, ex quo de- „ bent prædicationis officium (quod privilegiatum est) exercere: sic „ annuendum duximus postulatis, ut exercens Plebani officium, „ si commode fieri poterit, unum Canonicum Regulare tecum „ habeas ad cautelam: cujus in his, quæ Dei sunt, & Regula- „ ris observantiæ, tam consortio, quam solatio perfruaris.

Ex hac Decretali concludunt Doctores, Monachos secundum antiquos Canones potuisse ad Ecclesiarum Parochialium regimen in Presbyteros ordinari.

XIX. Verum, an dum olim Monachi ad Parochiales Ecclesias, & regimen populi assumebantur, adhuc Monachi manerent, non ita constat; negativam multis novissime adstruxit Nicolaus Desnos Prior, & Administrator generalis majoris Domus Dei Pruvinensis Ordinis Canonicorum Regularium Divi Augustini, in suo *Canonico Sæculari, & Regulari lib.* 3. *cap.* 15. & 16. contenditque Monachatum *consistere specifice & essentialiter in renuntiando Curis sæcularibus, & sollicitudinibus, ac muniis Ecclesiasticis: quorum primo* (*ait*) *Monachus differt a vulgaribus laicis, & secundo distinguitur a Clericis.*

Deinde citato Canone 4. Chalcedonensi Concilii, quo Monachis injungitur conformiter ad eorum professionem, *quietem amplecti, jejunio & orationi tantummodo vacare, nec Ecclesiasticis nec Sæcularibus negotiis se ingerere, aut communicare*, tandem concludit: „ Ex quo colligitur vera, & germana, immo & unica cha- „ racteristica Monachatus, *abdicatio scilicet sæcularium negotio-* „ *rum, & curarum, ac sollicitudinum Hierarchicarum, ac Ec-* „ *clesiasticarum.*

XX. Quidquid sit, certum est, labentibus sæculis, Monachos etiam ad curam animarum & functiones Hierarchicas salvo Monachatu fuisse applicatos; quamquam & illud verum sit, quod per Concilium Lateranense sub Alexandro III. in *cap.* 2. *tit. De statu Monach.* cautum sit: *ne Monachi singuli per villas & oppida per quascumque Parochiales ponantur Ecclesias, sed in majori conventu aut cum aliquibus maneant, nec soli inter sæculares homines spiritualium hostium conflictum expectent.*

☞ Huic dispositioni Concilii Lateranensis in *cap.* 2. *tit. De statu Monach.* Pelrus subjungit sequens monitum: „ Ideoque „ velim prudentes esse Prælatos, ut in Sæcularis Ecclesiæ „ regimen, quod vel ex dispensatione Pontificis Maximi, vel ex „ longi temporis præscriptione habent, non eos protrudant, quo- „ rum adolescentiæ multas vias lubricas ostendit natura, in qui- „ bus sine prolapsione aliqua consistere vix possint, nec eos, quos „ propter morum inelegantiam, & asperitatem domi ferre ipsi „ nolunt, sed eos, qui sic cælestium deliciarum copia exuberant, „ ut in verbo Dei abundent, familiæ Christi fideliter inserviant, „ & de quibus certior spes est, quod iniquam cogitationem co- „ hibere, lumbos & concupiscentiam comprimere, libidini re- „ sistere, lasciviæ effectum denegare, avaritiam atque rapinam

„ con-

„ contemnere, proximi læsionem devitare, superbiam vincere, „ invidiam & iram superare poterunt.

Utinam & id attenderent eorum Monasteriorum Prælati, in quibus non sine magno abusu, ad Beneficia Parochialia, necnon directionem Monialium, quasi ex *ordine prioritatis* emissæ professionis potius, quam ex meritorum, & qualitatum consideratione, Religiosi promoveri consueverunt.

XXI. Innocentius III, in Capite, *Quod Dei timorem*, meminit dispositionis seu Decreti Concilii Lateranensis III. Ibi asserit, quod timendum est pro Monachis ad Ecclesias Parochiales curandas assumptis, id specialiter non caveri de Canonicis Regularibus, *qui etsi a sanctorum Monachorum consortio non putentur sejuncti, regulæ tamen inserviunt Laxiori*: quod ultimum intelligendum credo, quod non tam arctam quam reliqui Monachi solitudinem, & a sæcularibus, & Ecclesiasticis functionibus separationem profiteantur: sed magis, quam Monachi ad Clerum accedant. Quem sensum non obscure indicat, dum ex hac sua sententia infert, officium Plebani Canonico Regulari S. Victoris committi posse.

Quod Innocentius III. *in cap. Quod Dei timorem, tit. De statu Monachorum* dicat Monachos, per *antiquos Canones* potuisse ad Ecclesiarum Parochialium regimen, in Presbyteros ordinari; indubie more suo asseruit auctoritate Canonum, quos sub nomine Sancti Ambrosii, & Bonifacii Papæ legerat, apud Gratianum 16. *quæst.* 1. *Can.* 21. *&* 25. quos apocryphos, & auctoribus illis falso adscriptos hodie agnoscunt Eruditi.

Nec enim legitur primis septem, aut octo sæculis, Monachos in Monachatu manentes, ad Ecclesiarum Parochialium regimen fuisse assumptos, sive regimini similium Ecclesiarum applicatos; at si e Monachis per Episcopos ad simile regimen assumebantur, Monachi esse desinebant, & a vita Monachali, sive contemplativa & solitaria, ad Clericalem & activam transire censebantur, uti in hoc opere non semper notatum est.

XXII. His obiter de Monachis, aut ad regimen Parochiarum olim assumebantur, prænotatis, constat Canonicum Regularem, qui Beneficio Parochiali præditus est, in suo statu semper remanere. Quin & communiter tradunt Doctores, Canonicum Regularem sine dispensatione Pontificia de solius sui Prælati licentia posse per Episcopum ad Beneficium Parochialem, etiam *sæculare* assumi; quod & Synodus Tridentina supponere videtur *Sess.* 14. *cap.* 11. *De Reformat.* specialiter ibidem decernens: *quod Regularis de uno ad alium Ordinem* translatus, *etiamsi Canonicorum Regularium fuerit, ad Beneficia* sæcularia, *etiam curata, omnino incapax existat.*

XXIII. Nihilominus cum anno 1581. sub Gregorio XIII. quæsitum esset, an Canonici Regulares de licentia sui Generalis possint assumere curam tam ad tempus, quam perpetuo: Pontifex *noluit licere istis Regularibus, etiam de licentia sui Generalis, absque permissu summi Pontificis assumere curam etiam ad tempus, multoque minus Beneficium curatum in titulum.* Ita se reperisse annotatum in libris publicis sacræ Congregationis, asserit Fagnanus loco citato *num.* 16. additque: *Et subinde cum Canonici Regulares Lateranenses peterent, ut sibi liceret cum licentia sui Generalis obtinere Beneficia curata in titulum vel ad tempus, & res a Congregatione delata esset ad Sanctissimum, Sanctitas sua abnuit.*

„ Ex his patet (ait Fagnanus) Canonicos Regulares, hac De- „ cretali (quæ incipiat *Quod Dei timorem*) non obstante, hodie „ assumi non posse ad regimen Parochialium Ecclesiarum absque „ dispensatione Romani Pontificis.

XXIV. Ulterius hinc infert Fagnanus, quod si Canonici Regulares assumi nequeant absque dispensatione summi Pontificis, multo minus assumi possint aliorum Ordinum Regulares, responditque Congregatio, Regularem ab Episcopo non posse, præfici curæ animarum sine dispensatione Apostolica, quæ non videtur concedenda, nisi instante Episcopo pro necessitate, aut utilitate Ecclesiæ.

XXV. Verum Gabriel Pennottus *lib.* 2. *Hist. trip. Canon. Regular. cap.* 72. multis probat, etiam jure novo, Canonicos Regulares sine dispensatione Apostolica, de licentia suorum Superiorum ad Beneficia sæcularia curata posse assumi, modo *translati* non sint, de quibus in *cap.* 12. *Sess.* 14. Concilii Tridentini: neque obstare citatam declarationem S. Congregationis seu Decretum sub Gregorio XIII. quia docet eam declarationem quoad Canonicos Regulares nunquam fuisse practicatam; asseritque S. Carolum Borromæum anno 1584. adeoque triennio post editam allegatam declarationem, quemdam Canonicum Regularem ad concursum admisisse, eique Parochialem Ecclesiam contulisse; atque ita post dictum Decretum resolvisse *Rotam* Romanam, ibidem asserit Pennottus. quin & *num.* 7. refert anno 1602. Sacram Congregationem censuisse: *Decretis Concilii Tridentini Canonicum Regularem non prohiberi obtinere Beneficia curata sæcularia, nisi fuerit translatus ab iis Ordinibus, de quibus habetur cap.* 11. *Sess.* 14.

XXVI. Sententiam Pennotti amplectitur Ascanius Tamburinus *tom.* 3. *De Jure Abb. Disp.* 9. *quæst.* 8. subjungens ibidem Consilium Vincentii Parenti J. U. Doctoris, idipsum fuse adstruentis. Conformiter ad hanc oppinionem, videmus subinde Canonicos Regulares ad Beneficia curata etiam *sæcularia* assumi; asseruntque Canonici Præmonstratenses, se ex speciali quoque privilegio obtinere posse Ecclesiam Parochialem sæculare, uti testatur Zypæus *Consul.* 1 *De Institutionibus num.* 3. ibidem notans, quod si Ecclesia sit sæcularis nec unita Monasterio; sed simpliciter juspatronatus pertineat ad Prælatum, & ad eam præsentet Regularem, isque ab Episcopo admittatur: ratio major videatur, quod is ex nutu Prælati non possit amoveri, quam si esset Beneficium Regulare; eo quod Beneficia sæcularia sint ex natura perpetua: adeoque Regularis ad simile Beneficium a Prælato præsentatus, & ab Episcopo admissus, & institutus, videatur institutus juxta naturam ipsius Beneficii.

XXVII. Cæterum de amobilitate sive revocatione Præmonstratensium, qui Parochialibus Ecclesiis etiam unitis, & Regularibus sunt præfecti, tractat Zypæus in Jure Novo, titulo *De Regularibus num.* 46. ibidem citans duo Diplomata Pontificia, *alterum Joannis XII. specialiter Hervodiensi Abbatiæ concessum, alterum Julii II. anno 1512. Abbatiæ Præmonstratensi, reliquisque generatim ejusdem Ordinis: per quæ datur facultas Prælatis suos Religiosos amovendi, quoties eis videbitur, sive ad nutum.*

Dein subait: „ Quem tamen non pro libidine, sed arbitrio „ boni viri interponi oportet, atque ex causis justis, quia honor „ delatus finem certi temporis ac loci non habet. Non tamen „ levi, vel nulla ex causa amotis adversus Superiores querelam „ concedo; ut facit Chenu *Recueil de Reglemens tit.* 33. *cap.* 204. „ ex doctrina Panormitani, & Joannis De Selva, quam per dispositionem Tridentini *cap.* 2. *De Regularibus*, cessare existi- „ mo ". Hæc Zypæus.

Verum cum non ita pridem fuse disputatum fuisset in Gallia coram Commissariis per Regem deputatis, num Præmonstratenses essent amovibiles, & revocabiles a suis Pastoratibus ad nutum suorum Prælatorum sine consensu Ordinarii, facta relatione, judicatum fuit per Parlamentum Regium 12. Septemb. 1678. fas non esse Abbatibus, neque Generali Ordinis eos sine consensu Ordinarii revocare. Totus status causæ, ejusque occasio, nec non rationes utrimque productæ late deducuntur in opere, quod intitulatur, *Journal. du Palais, tom.* 7. *pag.* 17. & sequentibus.

XXVIII. In Gallia ex Edicto Caroli VII. nullus professus in aliquo Ordine Mendicantium potest promoveri ad quodcumque Beneficium cujuscumque tandem qualitatis, exceptis Episcopatibus; sunt & provisi jam pridem repulsi, & ad sua Monasteria remissi. Hodie tamen subinde, mediante dispensatione Pontificis, ab Episcopis admittuntur ad Beneficia Curata in defectum Sacerdotum sæcularium. Decretum refert Tournetius in collectione Arrestorum. *Litt. B. cap.* 42.

XXIX. Qualiter sive in Gallia, sive in Belgio, & aliis locis, Regulares per Abbates Ecclesias Parochiales, eorum Monasteriis incorporatas, præsentati & instituti, debeant ab Episcopis accipere curam animarum; necnon in iis, quæ eam curam concernunt, Episcopis subjiciantur, & eorum ordinationibus obedire teneantur, & casu quo in ea cura deliquerint, ab Episcopis puniri queant, neque possint per Abbates sine licentia Episcopi ab ea cura absolvi, & revocari, declaravit Concilium Provinciale Cameracense sub Maximiliano de Berghes anno 1565. tit. *De Ministeriis Ecclesiæ cap.* 6. in verbis: *Quotquot habent curata Beneficia unita suis Ecclesiis, ut Capitula & Abbates, non prius committant Pastores iisdem Beneficiis curatis, quam præsentati Ordinario fuerint, & accepti ab eo: quoniam populus ejus curæ commendatus est, a quo iidem Rectores, potestatem, quam curam animarum vocant, accipient, nec possunt Abbates, aut Capitula admissos & approbatos ab Ordinario Rectores revocare, nisi consenserit Episcopus, & iidem Rectores constituti mandatis Episcoporum omnino pareant, ab iisque corrigantur si quid deliquerint.*

Rursus in altera Synodo anni 1586. *tit. de Regularibus, & Monialibus cap.* 5. legitur: „ Quamvis Religiosi, qui a suis Prælatis „ destinantur ad Pastoratus suis Monasteriis subjectos, seu incor- „ poratos (quorum institutio ad Episcopos, aut Archidiaconos „ pertinet) administrandos, ob id non eximantur ab obedientia „ eorumdem Prælatorum: tamen quia & Episcoporum, a quibus „ dicti Religiosi curam animarum accipiunt, & Parochianorum „ interest, ut non temere & sine causa revocentur, Decreto pri- „ mi Concilii Cameracensis, *cap.* 6. *De Ministeriis Ecclesiasticis* „ inhærens, hæc Synodus statuit, & decrevit, ut nonnisi ex cau- „ sa legitima, quam ipse Prælatus Episcopo exponere debeat, ad „ Monasteria possint revocari: causa autem exposita, Episcopus, „ & revocatum dimittere, & in ejus locum præsentatum, si „ idoneus sit, admittere teneatur.

Ex contextu prædictorum Decretorum non obscurum est, unicum eorum scopum fuisse, præcavere ne per nimiam frequentem, & præcipitem Pastorum revocationem, spirituale Parochiarum regimen dispendium pateretur: unde causam revocationis non ipsis Regularibus, sed Episcopis aperiendam decernunt: utpote quibus incumbit attendere, ne populi regimen spirituale ex hac mutatione, seu revocatione dispendium patiatur.

Et ne ipsi Regulares prætenderent; quod Pastoratibus Præpositi a promissa obedientia censerentur exempti, expresse declaravit posterior, eos per hanc in pastoratibus ab Episcopis acceptam institutionem non esse exemptos.

Quod præterea in priori Synodo declaratur similes Religiosos Ecclesiis Parochialibus Præfectos, jurisdictioni, & correctioni Episcoporum subiici, juri communi conforme esse solidissime coram Parlamento Parisiensi, probavit nominatissimus Advocatus Regius Talonius, atque conformiter ad ejus conclusionem pronuntiavit Parlamentum, Episcopum manutenendum in auctoritate puniendi Regulares, quantumvis *exemptos*, Parochialibus Ecclesiis Præfectos, in regimine suarum Ecclesiarum delinquentes. Integer discursus Advocati Regii, & sententia Parlamenti referuntur *in Supplemento Annotationum marginalium Sanctionis Pragmaticæ Regis Franciæ* Editionis Francisci Pinsonii anni 1666. pag. 1081.

CAPUT IV.

De Beneficiis Curatis, & simplicibus; ac præcipue de Cappellanis.

1 *Cura animarum alia quoad forum interius, alia quoad forum exterius.*
2 *A priori Beneficia proprie* curata *dicuntur.*
3 *Beneficium cum oneri juvandi Parochi in Confessionibus audiendis, aut concionando non est Beneficium* Curatum.
4 *De Cura animarum quoad forum interius, quid dicant Concilium Lateranense IV. & Tridentinum?*
5 *Hæc etiam intelligenda de cura animarum Dignitatibus* curatis *annexa.*
6 *Obtinens Beneficium* curatum *vi sui tituli, exercet omnia, quæ cura animarum requirit.*
7 *Neque ea sine causa, vel sine ordine juris adimi possunt.*
8 *Quæ dicantur Beneficia* simplicia?
9 *An Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum veniat nomine* simplicium *Beneficiorum.*
10 *Quid de Cappellaniis: & quæ distinctio inter* Cappellam, *&* Cappellaniam?
11 *Unde Cappellarum origo, & quid primitus* Cappella S. Martini?
12 *Cappella postmodum dicta Ædes sacra.*
13 *Quare dictæ fuerint* Palatinæ? *Et de Cappella Aquisgranensi.*
14 *Reges multa habentes palatia in singulis habebant Cappellas; bisque Presbyteri erant præpositi.*
15 *Exemplo Principum alii quoque laici cœperunt extruere* Cappellas.
16 *Quomodo in Ecclesiis Parochialibus, & Canonicalibus extrui cœperint?*
17 *Cappellæ sine auctoritate Episcopi erigi non poterant, & inde in Beneficia transierunt.*
18 *Numerus Cappellarum in Ecclesiis Canonicorum valde auctus; & quare?*
19 *Vigente vita communi Canonicorum, Cappellani a Canonicis non distinguebantur.*
20 *Cappellani æque ac Canonici ad persolvendum solemne divinum officium obstricti.*
21 *Canonicatus, & Cappellania reputantur Beneficia* Uniformia.
22 *Quomodo Canonici se habere debeant erga Cappellanos?*
23 *Unde nomen Cappellanorum hodie viluerit?*
24 *Pro reformatione Cappellanorum conveniens esset, eorum numerum minuere.*
25 *Cappellaniæ in Ecclesiis Canonicalibus, qua ratione* simplicia *Beneficia?*
26 *Cappellaniæ in Ecclesiis Parochialibus, aut separatis Sacellis, quem in finem primitus institutæ?*
27 *Ex prima institutione residentiæ* personali *videntur fuisse obstrictæ.*
28 *Sensim persuasum fuit, oneri celebrandi* Missam *satisfieri per Missam* privatam: *eamque alteri cummitti posse.*
29 *Hinc tandem consuetudine obtentum, hujusmodi Cappellanias residentiam non requirere.*
30 *Hæc Beneficia antonomastice dicta sunt simplicia.*
31 *Beneficia hæc videntur quasi sine officio; quid de his statuendum in Synodo Tridentina postulatum nomine Regis Galliæ?*
32 *Quid statuerit Synodus Tridentina?*
33 *Quid hæc Beneficia conferenda?*
34 *Fundationes Missarum antequam in titulum Beneficii sint erectæ, manent laicales.*

I. BENEFICIA curata dicuntur, quæ animarum curam annexam habent.

Hæc cura si ad forum interius, sive conscientiæ spectet, tunc Beneficium, cui similis cura est annexa, *proprie* vocatur Beneficium curatum; utpote cui proprie cura spiritualis animarum incumbit.

Si autem cura hæc duntaxat pertineat ad forum externum, & contentiosum; vi cujus exerceat ea, quæ sunt jurisdictionis spiritualis, qualia sunt inquirere, suspendere, excommunicare, a Censuris absolvere, aliaque similia, tunc Beneficia, quibus hujusmodi cura annexa est, improprie dicuntur Beneficia *curata*; neque nomine Beneficiorum *curatorum* intelligi solent.

II. Beneficia itaque curata proprie dicta sunt illa, quibus cura animarum quoad forum interius, sive directionem conscientiæ annexa est; ita ut possessor hujusmodi Beneficii vi sui tituli habeat curam animarum in foro interno, respectu certarum personarum.

Hinc notat Rebuffus, quod de jure communi nullum Beneficium habeat curam, nisi habeat populum, vel Clerum; cujus scilicet cura Beneficio annexa est, & Beneficiato incumbit.

III. Primo itaque Beneficium aliquod non dicitur *curatum*, tametsi ex lege fundationis debeat Parocho v. g. in officio concionandi, aut confessiones excipiendi assistere; eo quod hujusmodi functiones possint esse sine proprie dicta cura animarum: quæ non tantum requirit exercitium concionandi, aut confessiones audiendi; sed ea omnia, quæ saluti animarum populi, aut Cleri, cujus cura Beneficio annexa est, necessaria & utilia sunt: ut sunt administratio Sacramentorum, non tantum Pœnitentiæ, sed & Eucharistiæ, Extremæ-Unctionis, & Matrimonii, aliaque plura.

IV. De hac cura loquitur Concilium Lateranense sub Innocentio III. in *cap.* 14. *tit. De Ætate, & qualit. Ordinand.* dicens: *Cum sit* ars artium *regimen animarum, districte præcipimus, ut Episcopi promovendos in Sacerdotes diligenter instruant, & informent, vel per seipsos, vel per alios idoneos viros super divinis officiis, Ecclesiasticis Sacramentis, qualiter ea rite valeant celebrare.*

Similiter de hac cura loquitur Synodus Tidentina, *Sess.* 23. *cap.* 1. *De Reformat.* ubi supponit, „ præcepto divino mandatum esse omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves „ suas agnoscere, pro his sacrificium offerre; verbique divini „ prædicatione, Sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam gerere, & in cætera munia pastoralia incumbere.

V. Cum ergo non tantum Pastoribus; sed & Decanis, Præpositis, & Archipresbyteris Cathedralium, & Collegiatarum Ecclesiarum cura, seu regimen animarum, pro varia Ecclesiarum consuetudine, & fundatione, incumbat, hi quoque recogitare debent ea, quæ ibidem Synodus Tridentina expressit, præcepto divino sibi incumbere respectu Cleri & populi, quorum cura ipsis ratione Beneficiorum vel Dignitatum commissa est, quodque regimen animarum ipsis incumbens, etiam dicendum sit, *ars artium*. Videri possunt, quæ dicta sunt, *Tom. I. part.* 1. *tit.* 11. *cap.* 2. *num.* 3.

VI. Ulterius, quia Beneficium curatum necessario requirit annexam curam animarum; consequens est, quod etiam exigat facultatem faciendi ea omnia, sine quibus hæc *cura* plene exerceri nequit: ideoque habens Beneficium curatum, vi sui tituli seu Beneficii, exercet ea omnia, quæ cura animarum requirit; nisi quædam specialiter ex generali ordinatione sint excepta, & Episcopis reservata.

VII. Inde præterea concluditur, quod sicut Beneficium de sua natura est perpetuum, id est, ad vitam Beneficiati, neque sine causa Canonica, & non servato juris ordine, eo privari invitus potest; ita nec cura animarum, omniaque ei annexa ipsi auferri sine causa, & forma judicii servata, adimi, neque in iis impediri, aut ab iis suspendi possint. Si enim hæc adimerentur, jam ipsum Beneficium quodammodo, saltem pro parte adimi censeretur, ademptis iis, quæ Beneficio ratione curæ animarum annexa sunt.

VIII. Beneficia, quæ non habent ullam curam animarum, nec in foro interiori, nec exteriori, utpote, quæ nec populum, nec Clerum, in quem hujusmodi curam exerceant, habent nec ullam administrationem, vocantur Beneficia *simplicia*, uti communiter notant Canonistæ; qualis *simplicis* Beneficii meminit Gregorius IX. in *cap. fin. tit. De præbendis.*

IX. Canonicatus Cathedralium, & Collegiatarum Ecclesiarum nomine *simplicium* Beneficiorum venire, communiter docent Canonistæ: quamquam in materia odiosa nomine Beneficiorum *simplicium* non venire Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium, propter eorum eminentiam, & quia quasi ipsis Dignitatibus comparantur in *cap. Statutum, De Rescriptis in VI.* doceant plerique Doctores, & ita videtur habere stylus Curiæ Romanæ, ut in materia restringibili, v. g. dispensationis; non veniant Canonicatus Cathedrales, nisi exprimantur, uti observat Garzias, *De Beneficiis, part.* 1. *cap.* 6. *num.* 56.

X. Beneficiis simplicibus etiam annumerari solent Cappellaniæ, sive Cappellæ, tum in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis, tum in particularibus Sacellis, vel Oratoriis fundatæ.

Practici Romani (ait Rebuffus in Praxi Benefic. tit. Sæculare Beneficium quotuplex, num. 14.*) faciunt differentiam inter* Cappellam, *&* Cappellaniam. *Nam* Cappellam *vocant, quando est corpus per se, & Ecclesia per se, & tunc litteræ Apostolicæ diriguntur Rectori talis Cappellæ. Si vero Altare sit in aliqua Ecclesia, tunc dicitur* Cappellania, *& vocari solet perpetua, & dirigitur Rescriptum tali N. perpetuo Cappellano.*

XI. De varia Cappellarum, atque Cappellanorum significationem, eorumque origine late tractat Du-Cange in Glossario mediæ & infimæ Latinitatis, verbo *Cappella*, & verbo *Cappellanus.*

In formulis Marculfi Monachi, *lib.* 1. *cap.* 38. fit mentio *Cappellæ Sancti Martini:* præcipiturque juramenta præstari super hanc Cappellam. Credit Hieronymus Bignonius in notis ad has formulas, hoc loco *Cappellam* pro capsa dici, in qua Martyrum ossa conderentur . . . *Reliquias igitur Sancti Martini* (ait) asservatas in Palatio innuit hæc formula.

At Du-Cange loco citato credit hic Cappellam non accipi pro *capsella*, in qua Sanctorum Reliquiæ conduntur, sed pro brevi *Cappa* sive veste Sancti Martini.

XII. Quidquid sit, hoc notat ibidem Cangius, quod *Cappella* postmodum appellata sit ædes ipsa, in qua est asservata *Cappa*, seu *Cappella* Sancti Martini, intra Palatii ambitum ædificata: in quam etiam præcipue Sanctorum aliorum Reliquiæ illatæ: unde ob hujusmodi Reliquiarum reverentiam ædiculæ ullæ *Sanctæ Cappellæ* vulgo appellatæ. Ita ille; qui pluribus argumentis id confirmat.

XIII. Monet denique quomodo Cappellæ illæ dictæ fuerint *Palatinæ:* eo quod in Palatio aut circa Palatium Regum, & Imperatorum constructæ essent, atque inter præcipuas Francorum Regum Cappellas Palatinas extitisse insignem illam Aquisgranensem *ex toto Romanorum orbe famosissimam*, ut ait Gaufredus de vita Sancti Bernardi, *lib.* 2. *cap.* 6. Sermonem Caroli Magni Imperatoris de fundatione hujus Cappellæ refert Miræus, in Codice piarum donat. *cap.* 11. asseritque ibi Carolus se pignora *Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum, a diversis Regnis, & præcipue Græcorum collegisse, quæ (ait) huic sancto intuli loco, ut eorum suffragiis Regnum firmetur; & peccatorum indulgentia condonetur.*

XIV. Cum vero Reges complura haberent Palatia, idque fere in qualibet Provincia, erant quoque in iisdem palatiis ædes sacræ, quæ propria appellatione *Cappellæ* dicebantur, in quibus sacra Divorum Lipsana, quæ secum deferri a Cappellanis faciebant, reconderent, & asservarent.

His Cappellis præpositi erant Presbyteri & Clerici, qui ibidem divinum officium peragerent, atque inde *Cappellam* Palatini, vel Regii dicti: creditque Ludovicus Thomassinus *De Discipl. Eccles. part. 4. lib. 1. c. 43. num.* 3. præcipuum scopum Sacellorum Regiorum fuisse, ut ibi Presbyteri divinum officium persolverent, cui Principes cum sua familia possent assistere.

XV. Lapsu temporis exemplo Regum & Principum, alii etiam fideles laici cœperunt ad honorem alicujus Sancti extruere ædiculas sive oratoria: idque subinde separatim ab Ecclesia Parochiali, aut alia Collegiata, vel Cathedrali; etiam constituta dote pro Sacerdote, & fabrica, aliisque ad Missarum celebrationem, aliaque divina officia peragenda necessariis. Hæc Oratoria Cappellæ, & postmodum Sacella quoque dicta fuerunt, & Presbyteri iis præpositi Cappellani, vel Sacellani.

XVI. Dein laici non sufficientes extruere hujusmodi separatum Sacellum cum conveniente dote, cœperunt in ipsis Ecclesiis majoribus, tam Parochialibus, quam Collegiatis, & Cathedralibus, laterales aliquas ædiculas, vel etiam Altaria in honorem hujus illiusve Sancti, vel in memoriam alicujus mysterii, vel miraculi extruere; eisque annectere annuos aliquos proventus pro Presbyteris, qui his ædiculis, vel Altaribus præessent.

XVII. Jam pridem de Cappellis statutum legitur *lib. 5. Capit. Reg. Franc. cap.* 182. *Ne Cappellæ in nostro Palatio vel alicubi, sine permissu Episcopi, in cujus est Parochia fiant.*

Hinc omnia illa Sacella, nec non Altaria ubique Episcopi consensu constructa reperiuntur, & eadem auctoritate in titulum Beneficii erecta: ideoque a nomine ipsius Capellæ sive Altaris vel sancti, sub cujus invocatione fundata sunt, ipsum Beneficium, seu *Cappellania* vocari consuevit.

XVIII. Similium Cappellaniarum numerus sensim mirum in modum in plerisque Ecclesiis tum Cathedralibus, tum Collegiatis auctus est: crediderùntque earum fundatores augmentum hoc non parum ad decorem domus Dei, & divinorum officiorum profectum pertinere; dum hi Cappellani non tantum Altaribus, seu Sacellis præessent; sed una cum Canonicis diurnum pariter ac nocturnum Officium Canonicum solemniter peragerent. Hanc enim fuisse fundatorum mentem, facile ex fundationum instrumentis intelligitur.

XIX. Scribit Molanus, *lib.* 2. *De Canonicis, cap.* 3. *Hi (scilicet Sacellani) quando adhuc vigebat Canonicorum vetus disciplina, quæ exigebat, ut omnis Clerus Canonice viveret, non discernebantur a Canonicis, neque nomine, neque* functione. *Nulla tunc erat distinctio Canonicorum a Sacellanis, immo nec nomen Sacellanorum uspiam audiebatur, quod posteritas a Sacellis derivavit; quasi innuere volens hos esse minores Sacerdotes.*

XX. Quidquid sit de hac Molani reflexione, hoc certum est, Canonicos & Cappellanos quoad primariam functionem & præcipuum officium, quod est ipsa divini officii solemnis persolutio, convenire: nec minus hos, quam illos persolvendo huic Officio ex sua institutione obrictos esse solere.

Unde recte monet Molanus *eos meminisse oportere, ut in Officio Ecclesiastico pie, & devote peragendo Majorum suorum, seu Antecessorum exempla sedulo insectentur: meminerint se de Altario & Ecclesia vivere, ut Altario & Ecclesiæ irreprehensibiliter coram Deo & hominibus serviant.*

XXI. Hinc ulterius hujusmodi Cappellaniæ reputantur incompatibiles cum Canonicatu in eadem Ecclesia, & quidem incompatibilitate *primis generis*, ut ajunt, qualis intercedit inter Beneficia *uniformia* sub eodem tecto; uti latius dicetur infra *tit.* 3. *cap.* 4.

Ob eam Officiorum uniformitatem, etiam Canonicorum, & Cappellanorum solet fere esse vestium uniformitas; nisi quod sensim Canonici materia, & pellibus magis pretiosis uti cœperint; aliaque nonnulla præeminentiæ signa sibi privative tum in choro, tum in aliis ecclesiasticis officiis attribuerint.

XXII. Solent Canonici in proventibus Cappellanos multum excedere; atque ex hac temporalium abundantia factum, ut Canonici quasi Cappellanis dominari cœperint, ipsosque famulorum quodammodo loco habere; de quo Canonicos monet Molanus, dicens: *Canonici meminerint eos Sacerdotes esse, ideoque ob Sacerdotii dignitatem nunquam eis ut famulis abutantur. Meminerit eos ex prima institutione Canonicæ vitæ, non minus quam ipsi sint, Canonicos esse, ideoque semper ut* Confratres *honorandos esse, & quam maxime laborandum, ut cum iis pax foveatur, & conservetur.*

XXIII. Immo quia proventibus & dignitate Canonicis solent esse hodie multo inferiores, nomen Cappellanorum hujusmodi hodie quoque quodammodo viluit; ut nec fere nisi tenuioris, & vilioris conditionis Clerici ad eas soleant assumi: qui, quod dolendum! sæpe etiam sordido ac mercenario plane modo divina officia frequentant; Sacra quasi pro stipendio celebranda, unde vivant, conquirunt, seu verius emendicant, & extra tempus divini officii cum maximo populi scandalo, ac Cleri vilipendio, & opprobrio otiantur, & reliqua, quæ otium consequuntur, sectantur.

XXIV. Quibus Cleri reformatio incumbit, merito expendent, num convenientius ad Dei honorem, & decorem Ecclesiæ non foret, si Cappellanorum illorum numerus in Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesiis ad minorem numerum reduceretur, ut ita singuli honestam sustentationem habentes, non cogerentur ex emendicatis stipendiis, & oblatis vivere: atque hinc ulterius contingeret ad Cappellanias assumi Sacerdotes ea pietate ac doctrina & morum honestate, qui præter Officium Chori, Missarum celebrationem, alias etiam hierarchicas functiones obirent: sicque tandem vilium illorum, ac otiosorum Sacerdotum numerus, qui adeo Ecclesiam scandalizat, & Sacerdotium in vilipendium adducit, saltem minueretur.

XXV. Ex hactenus dictis perquam manifestum est, quod attentis similium Cappellaniarum institutione, & moderno officio eis annexo, hujusmodi Cappellaniæ inter Beneficia *simplicia* sint reputandæ, eo modo quo Canonicatus præsertim Collegiatarum Ecclesiarum Beneficia *simplicia* dicuntur: quia *curam animarum*, vel dignitatem annexam non habent.

XXVI Cappellaniæ in Ecclesiis Parochialibus, aut in quibusdam Sacellis fundatæ, plerumque onus persolvendi Missarum solemnia annexum habent.

Notandum autem *Missæ* nomine pridem comprehensum divinum officium, ac præsertim ipsius Evangelii explanationem, quæ Missæ celebrationi connexa erat: ideoque admodum verisimile, has Cappellanias primitus non esse fundatas ea intentione, ut earum possessores satisfacerent *simpliciter* Missam celebrando; sed ut tamquam Ecclesiarum illarum ministros, & Parochorum adjutores se exhiberent; aut sane ut in Sacellis divina officia convenienter fierent.

XXVII. Ulterius observandum, admodum verisimile esse, Cappellanias has primitus fundatas, & in titulos Beneficiorum erectas, ut earum possessores tamquam veri titulares hujus illiusve Ecclesiæ *perpetuo* ibidem *residerent*; atque ibidem officia Beneficio annexa *per se* explerent.

Sicuti enim primis sæculis ordinatio ordinatum Ecclesiæ alicui particulari adstringebat, ita juxta recentiorem disciplinam Beneficium adstringit, & incorporat possessorem Ecclesiæ, in qua Beneficium illud est fundatum; ea nimirum ratione, ut huic Ecclesiæ tamquam ejus minister, juxta officium Beneficio annexum, deserviat. Unde etiam ex omnium Canonistarum sententia, omne Beneficium, quantumvis tenue, obligat ad personalem residentiam, & specialiter notat Fagnanus ad *Cap. Conquerente, tit. De Clericis non resid.* dicens: *Beneficium quantumcumque minimum puta viginti sex solidorum, ex quo habetur pro titulo, de jure communi personalem residentiam requirit, adeo ut non residens Beneficio privari debeat.*

XXVIII. Verum postquam invaluit, ut nomine Missæ intelligeretur Missa *privata*; persuasumque fuit, quod hi, quibus onus Missas celebrandi incumbit, defungerentur Missæ *privatæ* celebratione sine alia cujuscumque Officii Ecclesiastici persolutione, sensim quoque creditum est, quod in hac Missarum celebratione non videretur consideranda capacitas, aliave personalis qualitas hujus illiusve Sacerdotis; sed perinde esse, quis Missam celebraret: si modo expresse & nominatim in fundatione expressum non esset, quod Cappellaniam possidens *per se* celebrare deberet.

Hinc ulterius invaluit, Missarum celebrationem hujusmodi posse alteri Sacerdoti committi; idque sub honorario celebrantibus dari consueto; fructibus Cappellaniæ excrescentibus ipsi Beneficiato cedentibus.

XXIX. Hinc ulterius facile conclusum est: cum onus Cappellaniæ per alium persolvi possit, Beneficiatum quoque ad *personalem* residentiam non obligari: quod dum usu multorum obtinuit, neque efficaciter per Superiores reprobatum, tandem consuetudine, quasi pro lege, obtinuit, hujusmodi Cappellanias a residentia *personali* esse absolutas.

XXX. Dum ergo hæc Beneficia tam a *personali* residentia, adeoque ab omni quasi officio exempta fuere, merito antonomastice dici cœperunt Beneficia *simplicia*; eaque ratione recte notavit Fagnanus loco allegato, quod quidem *de jure communi* omne Beneficium requirat *personalem* residentiam, sed ex *generali consuetudine* Beneficia *simplicia* residentiam non requirant; nisi aliud sit inductum de jure speciali: supponens, proprie ea Beneficia dici *simplicia*, quæ ex consuetudine residentiam personalem non requirunt.

Hæc sunt illa Beneficia, quorum meminit Synodus Tridentina *Sess.* 24. *cap.* 17. *De Reformat.* permittens possidenti unum Beneficium, quod ad vitam ejus honeste sustentandam non sufficit aliud simplex, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, conferri.

XXXI. Verum quia Beneficia dantur propter officium, injustumque apparet, ut proventus Ecclesiasticos percipiat, qui officium non præstat; neque Fundatorum animus fuisse apparet, in Clericos otiosos suos redditus profundere; viderenturque hujusmodi Beneficia otiosis Clericis & Sacerdotibus alendis ac multiplicandis unice pene servire; idcirco inter articulos pro reformatione Ecclesiæ nomine Caroli IX. Gallarum Regis Patribus Tridentinis oblatos, erat hic vigesimus quartus: *Cumque plura sint Beneficia, in quibus contra Beneficiorum omnium institutionem invaluit* depravata *consuetudo; ut qui ea possident nullo teneantur concionandi, Sacramenta administrandi, aut alio onere Ecclesiastico; Episcopus cum consilio Capituli his Beneficiis curam aliquam spiritualem imponat, aut si utilius videatur ea Beneficia viciniorbus Parochialibus Ecclesiis uniat; Beneficium enim sine officio esse neque debet, neque potest.*

XXXII. Synodus Tridentina hisce æquissimis postulatis aliquatenus satisfecit, dum unionem hujusmodi Beneficiorum tamquam primum medium, quo Ecclesiis Parochialibus tenuioribus provideri posset, assignavit, *Sess.* 14. *cap.* 13. *De Reform.* & *Sess.* 23. *cap.* 18. *De Reformat.* Item Beneficia simplicia Seminariis applicari, & incorporari voluit; atque *Sess.* 24. *cap.* 15. *De Reform.* ad augendas tenues Præbendas in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis, declaravit *quod liceat Episcopis cum consensu Capituli aliquot simplicia Beneficia. non tamen Regularia, illis unire.*

XXXIII. Cum dubitari nequeat, quin Ecclesiæ atque fundatorum intentio sit, ut hujusmodi Beneficia conferantur iis, qui se tamquam Ministros Ecclesiæ exhibeant; nec proventus Ecclesiasticos otiando consumant, indubie Patroni, & Collatores similium Beneficiorum adlaborare debent, ut hujusmodi Clericis conferantur, de quibus verisimilis saltem spes apparet, quod operam suam utiliter Ecclesiæ impendent, & digni erant qui de proventibus Ecclesiæ vivant.

XXXIV. Si Laici Missas aliquas fundaverint, etiam cum onere fun-

functiones hierarchicas obeundi: ſi hujuſmodi fundationes auctoritate Epiſcopi in *titulum* Beneficii erectæ non fuerint, nequaquam reputabuntur Beneficia; ſed remanebunt in terminis laicalis fundationis; poteruntque ſine Epiſcopi inſtitutione Presbytero alicui fundationes hæ ad tempus, aut in perpetuum ſecundum tenorem fundationis, conferri. Bona quoque ſimilis fundationis non Eccleſiaſtica, ſed laicalia cenſebuntur, & juxta conditionem talium bonorum ad hæredes devolventur cum onere a Fundatoribus impoſito; publicis quoque oneribus, non ſecus ac laicalia bona erunt ſubjecta; uti latius poſt alios citatos deducit Barboſa *lib. 3. Juris Eccleſ. cap. 5.* Plura de hujuſmodi fundationibus dicta ſunt ſupra capite primo.

T I T U L U S S E C U N D U S.

De Ætate, & Qualitate Beneficiandorum.

CAPUT PRIMUM.

De Ætate ad Beneficia requiſita.

1 *Nihil primis ſæculis de ætate Beneficiorum ſtatutum, & quare?*
2 *Sæculo XI. cœperunt Beneficia conferri non inſignitis Ordine neceſſario.*
3 *Decreta Synodalia contra hunc abuſum.*
4 *Vigentibus his Decretis non erat præfigenda ætas Beneficiis.*
5 *Sæculo XII. mutata diſciplina, neceſſe fuit ætatem præfigere.*
6 *Concilium Lateranenſe III. præfixit ætatem Beneficia curatis, & Dignitatibus.*
7 *Eam præfixit independenter ab Ordinibus.*
8 *Decretum Concilii Lateranenſis innovavit Synodus Tridentina.*
9 *Synodus Tridentina requirit ad Dignitates non curatas annum 22. completum.*
10 *An hoc Decreto comprehendantur Dignitates in Eccleſiis* Collegiatis*?*
11 *Veterum contentiones de ætate ad ſimplicia Beneficia requiſita, diremit Synodus Tridentina requirens 14. annum inchoatum.*
12 *Hæc ætas in Belgio etiam requiritur, licet ſint Beneficia juris Patronatus* laici.
13 *Quæ ætas ex præſcripto Synodi requiratur ad Canonicatus Collegiatæ Eccleſiæ?*
14 *An major ætas requiratur ad Canonicatus Eccleſiarum Cathedralium?*
15 *Antiqua regula Cancellariæ requirit 14. annos pro Canonicatibus Cathedralium, & 10. pro Canonicatibus Collegiatarum Eccleſiarum.*
16 *Hæc regula licet iter regulas Cancellariæ hodie non referatur, tamen ſervatur in Gallia.*
17 *Ætas præcipue exigitur, ut Proviſus ſit capax oneribus Beneficii ſatisfaciendi.*
18 *Minores ætate, ſolo jure naturali inſpecto, ad Beneficia aliqua promoveri poſſent.*
19 *Quomodo primitus pueri ad Beneficia fuerint promoti?*
20 *Cur hodie non æque ac olim pueri ad Beneficia promovendi?*
21 *Quoddam veſtigium antiquæ diſciplinæ in* pueris chori.
22 *Conferre Beneficia majora pueris functionibus obeundis inidoneis magnus abuſus.*
23 *Poteſt eſse interdum licita diſpenſatio ſuper ætate.*
24 *Periculoſum mediante hac diſpenſatione promoveri.*
25 *Diſpenſatio obtinenda a Pontifice, & quomodo impetranda?*
26 *De reſervata diſpenſatione ſuper ætate, & de praxi eam in Curia Romana expediendi.*

I. PRIMIS decem Eccleſiæ ſæculis nulli editi leguntur Canones, qui ætatem certam Beneficiis præſcriberent: ſed quidquid de ætate ſtatutum legitur, id unice Ordines, & Ordinandus ſpectat.

Quamdiu enim Beneficia ab ordinatione non fuere ſejuncta; ſed Ordinibus ipſis manſere annexa: ita ut qui Ordine aliquo inſigniretur, hoc ipſo Beneficiatus illius Eccleſiæ, pro cujus neceſſitate aut utilitate ordinabantur, cenſeretur, neceſſe non erat ætatem aliam requirere pro Beneficiis acquirendis, præter illam quæ Ordinibus ipſis præfixa erat: cum ipſe Ordo loco Beneficii, & ipſa ordinatio collationis loco eſſet.

II. At dum circa ſæculum nonum & decimum Beneficia ab Ordinibus ſepari, & ſeparatim ab ipſa ordinatione conferri cœperunt; tandem abuſus invaluit Beneficia conferendi iis, qui nec ætatem functionibus Beneficiorum obeundis; nec Ordinibus ſuſcipiendis, qui ad eas functiones requirebantur, neceſſariam attigerant. Huic abuſui ut occurreretur, ſtatutum fuit, ut nullus de cætero ſimilia Beneficia accipere poſſet, niſi *Ordine* requiſito *actu* eſſet inſignitus.

III. Ita in Concilio Claramontano ſub Urbano II. anno 1095. legitur: *Nullus Epiſcopus in Eccleſia ſua, niſi* Diaconus ſit, *Archidiaconum inſtituere, nec Archipresbyterum aut Decanum, niſi* Presbyteri *ſint, ordinare præſumat. Quod, ut diſtrictius teneatur, Apoſtolica auctoritate prohibemus & interdicimus.* Apud Gratianum, *Diſt. 60. Can. 1.* Et Canone ſequenti ſub nomine Calixti Papæ, legitur: *Nullus in Præpoſitum, nullus in Archipresbyterum, nullus in Decanum, niſi* Prebyter: *nullus in Archidiaconum, niſi* Diaconus *ordinetur.*

Prædicta Decreta renovata ſunt in Concilio Romano ſub Innocentio II. additurque: *Prohibemus autem ne adoleſcentibus, vel infra ſacros Ordines conſtitutis, ſed qui prudentia & merito vitæ clareſcunt, prædicti honores concedantur.* Apud Gratianum ibidem *Can. 3.*

Plura fuere ſub idem tempus ſimilia Synodorum Decreta, quibus ſtatuebatur, nullum ad Beneficium eſſe promovendum, niſi *actu* inſignitum Ordine requiſito.

IV. Hac vigente diſciplina neceſſe non erat ipſis Beneficiis ſpecialem ætatem præfigere; ſed hactenus ſufficiebat, eam Ordinibus ſuſcipiendis eſſe præſcriptam: cum non poſſent ad Beneficia promoveri, niſi *actualiter* Ordinibus eſſent inſigniti, & conſequenter ad ætatem Ordinibus præfixam perveniſſent.

V. At cum jam Beneficia ab Ordinibus eſſent ſeparata, eaque non amplius cum ipſa ordinatione conferrentur, difficile admodum fuit impedire, ne darentur Ordinibus *non inſignitis*, & etiam in minore ætate conſtitutis. Immo contraria multorum praxis adeo invaluit, ut tandem ſæculo XII. quaſi pro lege invaluerit, Beneficia, tametſi majora, concedi poſſe Ordinibus neceſſariis *actu* non inſignitis; modo tamen infra tempus *legitimum* eos Ordines ſuſciperent. Ne vero hac occaſione Beneficia conferrentur pueris, aut iis, qui ob defectum ætatis intra longum tempus Ordinibus illis initiari non poſſent, certa ætas pro obtinendis Beneficiis præfigi cœpit.

VI. In Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. anno 1177. decretum fuit, ut *nullus in Epiſcopum eligatur, niſi qui jam trigeſimum ætatis annum exegerit . . . Inferiora etiam miniſteria, ut puta Decanatum, Archidiaconatum, & alia, quæ curam animarum habent annexam, nullus omnino ſuſcipiat, ſed nec Parochialis Eccleſiæ regimen, niſi qui jam vigeſimum quintum annum ætatis attigerit, & ſcientia, & moribus commendandus exiſtat. Cum autem aſſumptus fuerit, ſi Archidiaconus in Diaconum, & Decanus, & reliqui admoniti, non fuerint, præfixo a Canonibus tempore, in Presbyteros ordinati, & ab iſto removeantur officio, & aliis conferatur, qui & velint & poſſint illud convenienter implere.*

Duo hic ſtatuta videmus: primo, quod nullus ad Beneficia curam animarum annexam habentia promoveri queat, niſi qui vigeſimum quintum annum ætatis attigerit. Secundo, quod ad Beneficia promovendi tempore ſuæ promotionis non debeant *actu* eſſe ad Ordines requiſitos promoti: ſed ſufficiat ſi tempore a Canonibus præfixo promoveantur.

VII. Hinc ſat manifeſtum eſt, ætatem illam hic requiri independenter ab Ordinibus; quod hactenus nullo Canone decretum fuerat: ideoque qui, mediante diſpenſatione, ante annum 25. inchoatum ad Presbyteratum eſſet promotus, non poſſe equidem ad hujuſmodi Beneficium ante 25. annum inceptum promoveri, communiter tradunt Canoniſtæ.

VIII. Decretum hoc Concilii Lateranenſis innovavit Synodus Tridentina *Seſs. 24. cap. 12. de Reformat.* volens, ut *nemo deinceps ad Dignitates quaſcumque, quibus animarum cura ſubeſt, promoveatur, niſi qui ſaltem 25. ſuæ ætatis annum attigerit.*

IX. Circa ætatem requiſitam ad obtinendum Dignitates, vel Perſonatus, quibus nulla cura animarum incumbit, Synodus Tridentina decidere volens contentionem, quæ ſuper ea erat inter Juris Interpretes, aliis requirentibus 25. annum inchoatum; aliis vero aſſerentibus ſufficere annum 24. (uti videri poteſt apud Fagnanum ad citatum *Cap. Inter cætera num. 34.*) ſtatuit: *Ad cæteras autem Dignitates, vel Perſonatus, quibus animarum cura nulla ſubeſt, Clerici alioquin idonei, & 22. annis non minores adſcribantur.*

Annum 22. requiri *completum* ſatis inſinuat Synodus, dum dicit 22. *annis non minores*, & ita reſolviſſe S. Congregationem teſtis eſt Fagnanus loco allegato *num. 37.* & anno 1593. reſpondiſſe Epiſcopo Abulenſi refert Garzias *de Benef. part. 7. cap. 4. num. 50.* ibidem ipſas Litteras Congregationis referens.

X. Quia Synodus Tridentina in dicto *capite 12.* primum loquitur de Dignitatibus Eccleſiarum Cathedralium, dubitarunt nonnulli, num poſtea loquens de Dignitatibus, quibus nulla cura animarum incumbit, etiam comprehenderet Dignitates in Eccleſiis *Collegiatis*: ut nimirum & ad has requiratur *annus 22. ætatis completus*. Dubio diſcuſſo, S. Congregatio reſolvit affirmative, uti poſt Garziam *num. 58.* tradit Fagnanus *num. 48.* Ratio deciſionis fuit, quod Synodus Tridentina loquatur quidem in citato *cap. 12.* de Dignitatibus Cathedralium Eccleſiarum; ſed cum particula *præſertim*, quæ cum ſit *implicativa*, utique implicat idem in Collegiatis, eaſque includit, ait Fagnanus. Deinde attendit particulas has generales, *quaſcumque, & ad cæteras*, quæ ſufficienter indicant, Synodum generatim omnes Dignitates voluiſſe comprehendere.

Monet ibidem Fagnanus, cavendum eſſe ab Emanuele Rodrigues contrariam S. Congregationis reſolutionem referente, quam in hoc articulo apocrypham eſſe teſtatur; atque hinc elucet, quam parum fidendum ſit Reſolutionibus ſeu Declarationibus Cardinalium, quæ paſſim apud auctores referuntur; ſed de hoc latius *Tom. 1. part. 1. tit. 22. cap. 6.*

XI. Cum in antiquis Canonibus potiſſimum de præfigenda ætate Ordinibus ſuſcipiendis actum eſſet, nihil pene certi quoad ætatem pro obtinendis Beneficiis, præſertim curam animarum, aut Dignitatem annexam habentibus, ex illis Canonibus haberi poteſt; ſed id potiſſimum ex recentioribus Decretalibus, & Conciliorum Decretis, præcipue Concilii Tridentini, petendum eſt.

Hinc anceps Veterum altercatio fuit, quæ ætas requireretur ad obtinendas Cappellanias, & alia ſimplicia Beneficia, uti oſten-

dit Fagnanus loco citato *num.* 87. quam altercationem sustulit Synodus Tridentina *Sess.* 23. *cap.* 6. *De Reform.* decernens, quod *nullus prima Tonsura initiatus, aut etiam in minoribus Ordinibus constitutus, ante decimum quartum annum Beneficium obtinere possit*.

Conformiter ad hoc Decretum, nullum Beneficium, quocumque nomine appelletur, obtineri potest ante annum *decimum quartum*, non quidem completum, sed *inchoatum*; quemadmodum declarasse Sacram Congregationem testatur Fagnanus.

XII. Licet in promulgatione Concilii Tridentini in Belgio dictum fuerit, nihil esse immutandum circa jus Patronatus laicorum, ideoque *caput nonum Sess.* 25. non esse recipiendum in quantum jus illud restringit, uti monet Zypæus in Jure Novo, titulo *De Jure Patronatus num.* 3. nihilominus præsentandum, etiam a Patrono laico, debere esse 14. annorum docet ibidem Zypæus, *quia (ait) id ad mutationem aut diminutionem Juris Patronatus non spectat, sed qualitatem præsentandi tantum*.

Et Consilium secretum anno 1569. ad rescriptionem Consilii Frisiæ super admissione Concilii Tridentini, non obstante allegatione consuetudinis contrariæ huic Decreto, censuit hoc modo: *Deinceps debebit hic articulus* (de ætate 14. annorum) *observari*. Ita Zypæus *De Elect. num.* 11.

XIII. Quia Synodus Tridentina nullibi exigit, quoad Canonicatus in Ecclesiis Collegiatis specialem ætatem, communiter receptum est, non requiri nisi 14. *annorum*; nisi tamen hujusmodi Canonicatibus, vel ex fundatione aliove titulo incumbat onus, Missas, Evangelium, aut Epistolas dicendi aut cantandi; quo casu ex Decreto ejusdem Synodi *Sess.* 22. *cap.* 4. *De Reformat. quocumque ii privilegio, exemptione, prærogativa, generis nobilitate sint insigniti, tenentur, justo impedimento cessante, infra annum Ordines suscipere requisitos*: adeoque debent tunc esse in ea ætate, ut *infra annum* ad Ordinem Presbyteratus, Diaconatus, vel Subdiaconatus, prout onus annexum requirit, promoveri queant: alias si simile onus, aut Ordo annexus non sit, tantum requiritur ætas 14. annorum; quam requisivit antiqua Regula 17. Cancellariæ in Canonicis Cathedralium Ecclesiarum.

XIV. Synodus Tridentina *Sess.* 24. *cap.* 12. *De Reform.* vult, ut *in omnibus Ecclesiis Cathedralibus omnes Canonicatus, ac portiones habeant annexum Ordinem Presbyterii, Diaconatus, vel Subdiaconatus*. Hinc nonnulli concludunt, vi hujus Decreti requiri ad Canonicatum Cathedralem, ut minus eam ætatem, ut infra annum possit promoveri ad Ordinem Subdiaconatus.

Verum Synodus verbis allegatis subjungit: *Episcopus autem cum consilio Capituli designet, ac distribuat, prout viderit expedire, quibus quisque Ordo ex sacris in posterum annexus esse debeat*. Hic sat indicat Synodus, nullum Ordinem Canonicatibus annexum censeri, priusquam Episcopus distributionem, & annexionem fecerit, & consequenter antequam hæc facta sit, ætas nulla specialis a Synodo requisita videatur; quod & probat Fagnanus ad *cap. Cum in cunctis*, *tit. De Elect. num.* 70.

XV. Citata Regula 17. Cancellariæ declarat, *quod provisiones, aut concessiones, vel mandata de providendo de Cathedralium Ecclesiarum Canonicatibus, & præbendis, quæ pro quibusvis personis, si* 14. *suæ ætatis annum non compleverint, quomodolibet emanaverint, nisi eis quod illos in minore ætate recipere possint, per Sedem Apostolicam specialiter concessum fuerit, & quicumque impetrationes de Canonicatibus, & Præbendis in* Collegiatis *Ecclesiis (obtinuerint) si impetrantes minores* 10. *annis fuerint, & de hoc in impetratione hujusmodi expressa mentio non fiat, sint nullius roboris vel momenti, & habeantur pro infectis*.

XVI. Hæc regula hodie, teste Choquier, inter regulas Cancellariæ non refertur, tamen quoad ætatem Canonicorum in Gallia receptam esse, eamque hodie pro lege servari tradunt Practici, & in judicio contradictorio non semel firmatam; ac signanter anno 1616. judicatum, Clericum 14. dumtaxat annorum posse obtinere Canonicatum in Ecclesia Cathedrali, non obstante statuto Synodi Turonensis 1583. quo decernebatur, Cathedralium Ecclesiarum Canonicus, annis viginti duobus minores non debere institui, utpote numquam observato tamquam disciplinæ hactenus in Regno receptæ, & aliarum Ecclesiarum usui contrario. Brodeau ad Louetium *Litt. E. num.* 1. Illius regulæ receptionem per Regnum Galliæ testantur quoque Acta Cleri Gallicani, *part.* 1. *tit.* 1. *cap.* 2. *art.* 6. (*a*).

XVII. Quidquid sit de varia disciplina circa ætatem pro Beneficiis obtinendis necessariam, illud equidem certum, ætatem ideo requiri, ut Beneficium obtinens, functiones eidem annexas rite obire queat, & consequenter ætatem functionibus esse commensurandam.

Quare Gregorius IX. in *cap.* 35. *tit. De Præbendis*, respondens Argentinensi Episcopo, quod pueri non debeant reputari idonei, rationem hanc præmisit: *Cum illi sint in Ecclesia idonei reputandi, qui servire possunt, & volunt in Ecclesiis*.

Similiter Synodus Tridentina *Sess.* 24. *cap.* 12. *De Reformat.* cum dixisset Dignitates in Ecclesiis præsertim Cathedralibus ad conservandam, augendamque disciplinam Ecclesiasticam fuisse institutas, meritoque qui ad eas vocantur, tales esse debere, qui suo muneri respondere possint, tamquam consequens infert: *Nemo igitur deinceps ad Dignitates quascumque, quibus animarum cura subest, promoveatur, nisi qui saltem* 25. *suæ ætatis annum attigerit*.

XVIII. Si igitur Beneficia aliqua requirerent eas in Ecclesia functiones, quæ per juniores Clericos rite peragi possent; immo quodammodo junioribus Clericis proprie convenirent: uti sunt minorum Ordinum functiones, quidni etiam ex mente Ecclesiæ illa Clericis in minore ætate conferri possint; modo tamen hac in parte Regulæ generales, quæ ætatem Beneficiis obtinendis præscripserunt, pro cujusque loci consuetudine observentur.

XIX. Observat Thomassinus de Disciplina Ecclesiastica *part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 45. quod primis Ecclesiæ sæculis pueri ad Beneficia promoverentur. Dum enim Episcopus pueros illos Tonsura, aut aliquo Minore Ordine insigniebat, una eos functionibus Ordinis Minoris suscepti obeundis certæ Ecclesiæ adscribebat; qua adscriptione mediante, etiam jus vivendi ex boni illius Ecclesiæ acquirebant; quod hodiernis Beneficiis respondebat.

☞ XX. Verum hodierna die alter usus invaluit. Hujusmodi Beneficia simplicia possidentes Minores Clerici, solent Beneficiorum fructibus gaudere, tametsi Beneficiorum illorum onera nulla per se exsolvant, neque Ecclesiis deserviant.

Quapropter abusus conferendi Beneficia pueris tonsuratis, onera Beneficiis annexa obire non valentibus, nullatenus justificari potest per laudatam pristinam Patrum disciplinam, qui Minores Clericos functionibus Minorum Ordinum applicabant, atque eatenus eosdem tamquam Ecclesiæ veros Ministros de proventibus ecclesiasticis participare sinebant. ☜

XXI. Cernimus quidem hodie in Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesiis assumi pueros Chori, quos *Chaurales* dicimus, sed hi plerasque Ordinum Minorum functiones peragunt, atque cum aliis Clericis de bonis Ecclesiasticis sustentantur.

Quod autem hi pueri Beneficia habere hodie non dicantur, inde contingit, quod secundum modernam disciplinam, Beneficia debeant esse *perpetua*, & in titulum *perpetuum* erecta, quod circa similia puerorum officia nondum contigit: tamen si erigerentur, nihil vetaret (seposita lege positiva) morigeros, & bonæ indolis, & expectationis pueros tametsi 14. annis minores, ad ea assumi.

XXII. At conferri Beneficia etiam majora ex humana quadam consideratione, & carnali affectu pueris ad munia Beneficiis annexa implenda omnino inidoneis, ac insufficientibus, abusus est legi naturali, & divinæ contrarius; neque ulla consuetudine, aut observata praxi purgandus: quem suo tempore vigentem merito exagitat, & deplorat S. Bernardus *Epist.* 42. *Scholares pueri, & impuberes adolescentuli ob sanguinis dignitatem promoventur ad Ecclesiasticas Dignitates, & de sub ferula transferuntur ad principandum Presbyteris: lætiores interim quod virgas evaserint, quam quod meruerint principatum; nec tam illis blanditur adeptum, quam adeptum magisterium*.

Hinc & interpellatus a Theobaldo Campaniæ Comite, ut sua vellet intercessione filio suo *parvulo* acquirere Ecclesiasticam Dignitatem, se excusavit hac ratione: *Nam honores, & dignitates Ecclesiasticas non ignoro deberi his, qui eas digne secundum Deum administrare velint, & possint*. *Epist.* 271.

XXIII. Cum tamen non sit ætas, quæ aliquem Beneficio dignum reddit, possintque subinde in minore ætate constituti tam eminentes habere qualitates, eæque circumstantiæ concurrere, ut dubitari nequeat, Ecclesiam noluisse ad hujusmodi casum præscriptas de ætate regulas extendere: dubitari etiam nequit, quin hujusmodi casu superiorum dispensatio licita esse possit.

Exemplum indultæ dispensationis occurrit apud S. Bernardum in vita S. Malachiæ, ubi narrat sanctum illum virum ante completam ætatem eo tempore requisitam ordinatum fuisse in Diaconum, & Presbyterum; *in qua ejus utraque ordinatione* (*ait*) *si quid præter Canonum formam processisse videtur, ut vere videtur, donandum tum zelo ordinantis, tum meritis ordinati*.

XXIV. Deinde hoc insigni monito concludit: *Ego vero istud nec in Sancto redarguendum; nec usurpandum consulo ei, qui sanctus non fuerit*.

Sane qui proprio motu non ante ætatem a Canonibus præscriptam ad ministeria Ecclesiastica festinat, verendum, ne non satis onera ministeriis hisce annexa apprehendat: nec sufficienter advertat, quam periculosum sit citra legitimam vocationem in munia Ecclesiæ intrare; aut certe tempus vocationis prævenire; uti timendum est, dum contra Ecclesiæ præscriptum ante ætatem legitimam ad Ordines: vel ad ministeria Ecclesiastica prorumpunt, verendumque ne similes festini Ministri, non tam a Christo, quam a propria ambitione, aut interesse, aliave humana consideratione trahantur.

XXV. Interim dispensatio super ætate, sive ad Ordines, sive ad Beneficia, etiam simplicia a solo Pontifice hodie conceditur; dispensatioque Episcopi esset nulla; uti post Barbosam, aliosque testatur Pyrrhus Corradus in Praxi Dispensat. *lib.* 4. *cap.* 1.

Monet præterea Corradus ibidem *cap.* 2. quod hæc dispensatio nunquam, aut raro concedatur alicui in minori ætate constituto: ita ut, non obstante defectu ætatis possit Beneficium vacaturum obtinere ab Ordinario: sed cum vacat Beneficium, debet a Papa Beneficii provisio peti cum dispensatione super ætate: *ratione cujus provisionis solvuntur jura Cameræ Apostolicæ consueta: unde si Beneficii hujusmodi fructus excedant valorem* 24. *ducatorum auri de Camera, solvenda erit etiam* annata *Annatistis, perinde ac si Beneficii hujusmodi collatio spectaret simpliciter ad Papam. Non enim poterit hoc casu Beneficium conferri per Ordinarium, & dispensatio peti ad partem a Papa; sed utrumque scilicet, & provisionem, & dispensationem unico contextu, unica supplicatione, & unica Bulla conceditur ab ipso Papa*.

☞ XXVI. Quo tempore, aut quo titulo dispensatio super ætate ad Beneficia fuerit Papæ reservata, nec apud Barbosam, nec apud alios, qui de hac reservatione, & praxi testantur, legitur.

Hoc certum est, primis ut minus decem sæculis notam haud fuisse eam reservationem, neque ullum extat in Historiis, aut Cano-

(*a*) In Galliis Regia Declaratio, quæ 13. Januarii data est 1742. statuit irritam nominationem, vel possessionem respectu Beneficiorum, quibus cura animarum annexa est, nisi nominati vel possessores annum 25. completum attigerint.

Canonibus recurſus ad Romanum Pontificem pro obtinenda hac diſpenſatione exemplum, neque ullum alicujus Generalis Concilii, aut Eccleſiæ Decretum legitur, quo hæc diſpenſatio ad Pontificem fuerit delata; ut vix dubium ſit, quin labentibus ſæculis, hæc reſervatio, prout pleræque ſimiles reſervationes, invaluerit, poſtquam invaluit, opinio quorumdam Canoniſtarum, Epiſcopos quidem Decretis Pontificum, & Conciliorum, necnon omnibus, quæ in Decretalibus continentur; & jus commune conſtituunt, ita conſtringi, & ligari, ut a præſcripto eorum ipſis nefas eſſet recedere, niſi hæc diſpenſandi auctoritas ipſi ſpeciali titulo indulta probetur: at Romanum Pontificem, hiſce Decretis nequaquam ligari; ſed ei plenam eſſe ſuper his diſpenſandi auctoritatem, uti in decurſu hujus operis ſæpius notatum fuit.

Si vera & ſincera ſit relatio Pyrrhi Corradi de praxi Curiæ Romanæ in expedienda diſpenſatione ſuper ætate, ut ſcilicet hæc non ſoleat expediri, niſi una petatur Beneficii vacantis *proviſio* a Papa: quodque hæc per Papam ſimul cum diſpenſatione ſuper ætate concedatur, ac ſi Beneficii Proviſio ad Papam ſpectaret, uti ſuperius *num.* 25. refertur, non videtur in alium finem a Curialibus inducta hæc praxis, quam ut annatas, aliaque jura in proviſione Beneficiorum ſolvi conſueta, poſtulantes hanc diſpenſationem, ſolvere cogantur.

Si enim juſta ſit cauſa diſpenſandi ſuper ætate, quidni Proviſio ab Ordinario Collatore obtenta ſufficiat? Quandoquidem ipſe Orator poſt impetratam diſpenſationem ſuper defectu ætatis capax ſit, ut ſibi ab Ordinario Beneficium conferatur: ſupponitur enim nullum ei præter defectum ætatis, canonicum impedimentum obſtitiſſe, quominus Beneficii obtinendi eſſet capax.

Et revera hunc eſſe Curiæ Romanæ in hac praxi præcipuum ſcopum, non obſcure innuit Pyrrhus Corradus, ſpeciatim annotans, quod in hac Proviſione ſolvantur jura *Cameræ Apoſtolicæ*, ac ſi Proviſio Beneficii ſpectaret ſimpliciter ad Pontificem.

CAPUT II.

De Ordine Beneficiis annexo.

1 *Primis ſæculis nihil de Ordine Beneficiis annexo ſtatutum, & quare?*
2 *Quando, & quare id ſtatutum?*
3 *Ordo aliquando* actu, *aliquando* aptitudine *annexus.*
4 *Ex fundatione dignoſcendum utro modo ſit annexus.*
5 *Si verba fundationis, quæ Ordinem requirunt reſpiciant actum* proviſionis, *cenſetur* actu *annexus.*
6 *Idque, ſive affirmative, ſive negative, ſint expreſſa.*
7 *Dum verba fundationis tantum reſpiciunt* functiones *obeundas, cenſetur annexus* potentia.
8 *Si fundatio velit, ut Capellanus* per ſe *Miſſam celebret, eſt Sacerdotalis, ſed* aptitudine.
9 *Jure communi inſpecto, Cappellania, cui annexum eſt onus celebrandi Miſſas, eſt* Sacerdotalis.
10 *Quando & quare hujuſmodi Cappellaniæ a reſidentia abſolutæ?*
11 *Non videtur indifferens per quos Miſſæ celebrentur.*
12 *Generali conſuetudine ſimiles Cappellaniæ a reſidentia, & obligatione ſuſcipiendi ſacros Ordines exemptæ.*
13 *Hodie Cappellania cum onere Miſſarum non eſt Sacerdotalis.*
14 *Niſi ſecus in fundatione ſit expreſſum.*
15 *Decretum Synodi Tridentinæ obligans Cappellanos ad* perſonalem *officii perſolutionem.*
16 *An vi hujus Decreti Cappellania cum onere Miſſarum ſit Sa- Sacerdotalis, & reſidentiæ obnoxia?*
17 *Cappellania cum onere intereſſendi Divinis eſt obnoxia reſidentiæ.*
18 *Miſſarum privatarum celebratio per ſubſtitutum cur fieri poſſit?*
19 *Utrum poſſeſſor ſimplicis Beneficii, onus ei annexum per ſe non adimplens, jure poſſit recipere partem proventuum?*
20 *Ordo Dignitatibus, & Beneficiis Parochialibus quomodo annexus?*
21 *Canonicatibus Eccleſiarum Cathedralium qualiter annexus?*

I. UTi ſuper ætate ad Beneficia requiſita primis Eccleſiæ ſæculis nihil ſtatutum reperitur, eo quod Beneficiorum collatione ipſi Ordinationi conjuncta, ætas Ordinibus præfixa, Beneficiis quoque eadem præfixa cenſeretur; eadem ratione de certo Ordine ad Beneficia requiſito, aut iis annectendo mentio non occurrit; niſi poſtquam Beneficiorum proviſio ab Ordinum collatione ſeparata fuit.

II. Dum enim hæc ſeparatio invaluit, cœperunt Beneficia conferri, Ordinibus ad functiones Beneficiorum obeundas neceſſariis, nondum initiatis; qui proventibus, & honoribus, prærogativiſque temporalibus contenti, Ordines ſuſcipere negligebant; functiones, quæ Ordinem requirebant, aliis committentes.

Hinc tandem prodiere tot Conciliorum Decreta, Beneficiis Ordinem majorem, aut minorem, pro cujuſque Beneficii conditione, annectentia; nec non ipſos Beneficiatos urgentia ad *perſonalem* functionem, quæ ipſis Beneficiis ſunt propriæ, perſolutionem: eoque pacto indirecte urgebantur hujuſmodi Beneficiati ad Ordinum ſuſceptionem, ſine quibus functiones illas *perſonaliter* ſive *per ſe* perſolvere non poterant.

III. Porro ſpectata moderna diſciplina, Ordo interdum dicitur Beneficio annexus *actu* aliquando *habitu* vel *potentia*.

Priori modo cenſetur annexus, quando Ordo requiritur tempore collationis, ſeu proviſionis Beneficii: ita ut non poſſit quis de ſimili Beneficio provideri, niſi *actualier* Ordine illo ſit inſignitus.

Poſteriori modo dicitur Ordo Beneficio annexus, quando non requiritur quidem, ut quis habeat Ordinem Beneficio annexum tempore collationis, ſed in ea ſit ætate conſtitutus, ut infra tempus a jure præſcriptum, Ordinem ſuſcipere valeat.

IV. Ut autem ſciatur, num Ordo ſit *actu*, an vero duntaxat *aptitudine* Beneficio annexus, præcipue attendenda ſunt verba fundationis: ex verbis enim fundationis maxime annexionis diverſitas dignoſcenda eſt.

V. Si enim verba fundationis dicant, præſentandum, aut inſtituendum eſſe, qui *actualiter* ſit hoc illove Ordine inſignitus, indubitatum eſt, Ordinem illum *actu* Beneficio eſſe annexum; nec poſſe ad illud præſentari, aut in eo inſtitui, niſi *actu* eo Ordine inſignitum.

Ubi autem verba fundationis non quidem addunt particulam *actualiter*; ſed tamen verba fundationis, quibus Ordo exprimitur, reſpiciunt ex neceſſitate ipſum *actum præſentationis*, inſti- Ordinem *actu* eſſe annexum: eoque caſu requiri, ut præſentandus, aut inſtituendus, tempore præſentationis, inſtitutionis, aut collationis, ſit *actu* ordinatus; nec ſufficere, ut in ea ſit ætate, ut infra tempus a jure præſcriptum ordinari queat.

Unde ſi in fundatione cautum ſit, ut *inſtituatur Sacerdos*, qui Miſſam per hebdomadam celebret, tunc niſi ſit Sacerdos tempore collationis, & inſtitutionis, non valebit collatio, vel inſtitutio, ait Rebuffus in *Praxi Beneſ. part.* 1. *tit. Requiſita ad collationem*, *num.* 35. nam qualitas adjuncta verbo intelligitur ſedum tempus verbi, ideſt, in ipſo actus initio.

VI. Neque refert, utrum verba fundationis concepta fuerint affirmative, puta, *præſentetur*, vel *inſtituatur* Sacerdos; an vero negative, puta, *non præſentetur*, vel *non inſtituatur*, *niſi* Sacerdos; cum æque per priorem, quam poſteriorem formulam requiſierit Fundator præſentari, aut inſtitui Sacerdotem: qui autem *actu* Ordinem non ſuſcipit; ſed tantum *aptus*, ut infra tempus aliquod eum ſuſcipiat, revera non eſt Sacerdos; & per conſequens, verum non eſt, quod juxta verba fundationis præſentetur, aut inſtituatur Sacerdos, aut *non niſi* Sacerdos.

VII. Si vero verba fundationis Beneficii non reſpiciant ipſum actum præſentationis, collationis, vel inſtitutionis, ſed illius proſecutionem, ſive functiones, quas Beneficiatus poſt obtentum Beneficium obire jubetur, *annexio* Ordinis cenſetur facta reſpectu aptitudinis; nec requiritur Ordo *actu* tempore præſentationis, collationis, vel inſtitutionis, ſed ſatis eſt, ut is, cui de Beneficio providetur, ſit in ea ætate, ut infra tempus a jure conſtitutum eum Ordinem ſuſcipiat. Has regulas probat Garzias *De Beneſ. part.* 7. *cap.* 1. *num.* 57. quas noviſſime tuetur Fagnanus ad *cap. Ut Abbates, tit. de Ætate, & qualitate ordinand. num.* 54. eamque eſſe communem Rotæ theoricam, ac ſæpius a Sacra Congregatione probatam aſſerit.

VIII. Itaque ſi fundatio Cappellaniæ habeat, ut Cappellanus *per ſe* Miſſam celebret, cenſebitur quidem Cappellania *Sacerdotalis*, non *actu*, ſed *aptitudine*: eo quod verba non reſpiciant actum proviſionis, ſeu functionem præſtandam a Cappellano, obtenta Cappellania. Idem erit, ſi dictum ſit, Cappellanum teneri ad continuam & perſonalem reſidentiam in Eccleſia, atque ibidem Miſſam dicere: erit Sacerdotalis ob adjectam obligationem *perſonaliter reſidendi*, aut obligationem *pro ſe* celebrandi, ſed tantum *aptitudine*; quia verba Ordinem requirentia tantum reſpiciunt functiones, & onera Cappellaniæ. Ita reſolviſſe Sac. Congregationem ibidem refert Fagnanus *num.* 52.

IX. In fundatione Cappellaniarum frequenter cautum reperitur, Cappellanum teneri ad celebrationem unius vel plurium Miſſarum per hebdomadam pro anima Fundatoris, nulla de *reſidentia*, aut de perſolutione *perſonali* facta ſpeciali mentione; quo caſu dubitatur, num hujuſmodi Cappellania ob onus celebrandi Miſſas annexum reputanda ſit *Sacerdotalis* ſaltem *aptitudine*; ideſt, an providendus de ſimili Cappellania debeat tempore *proviſionis* eſſe in ea ſaltem ætate, ut infra tempus a lege præſcriptum ad Sacerdotium poſſit promoveri.

Inſpecta natura & conditione Beneficiorum, ex diſpoſitione Canonum, & Juris communis, dicendum eſſet, hujuſmodi Cappellanias eſſe Sacerdotales, ſaltem *aptitudine*.

Cum enim ex præſcripto Canonum, & Juris communis Beneficium detur propter officium, & qui Beneficium obtinet, debeat officium annexum perſolvere; ideoque omne Beneficium eodem jure reſidentiam requirat, conſequens apparet, quod obtinens hujuſmodi Beneficium teneatur ad Sacerdotium promoveri, eo quod ſine Sacerdotio non queat *officio*, ſcilicet *celebrandi Miſſas*, Beneficio annexo, ſatisfacere.

X. Verum cum hæ Cappellaniæ viderentur onus celebrandi Miſſas duntaxat annexum habere, ſenſim conſuetudine inductum fuit, ut hæ Cappellaniæ a reſidentia abſolverentur, quemadmodum titulo præcedenti *cap.* 4. notatum fuit.

Hoc vero demum invaluiſſe veriſimile eſt, poſtquam creditum fuit, nihil aut parum intereſſe quis Miſſam celebret; ſed totum fructum Sacrificii a Chriſto tamquam primario offerente & Hoſtia oblata provenire.

Hac enim perſuaſione ſemel recepta; ſine difficultate indultum fuit, ut Sacerdotes hujuſmodi Miſſarum onere gravati, aliis Miſſas celebrandas committerent: creditumque, intentioni Fundatorum abunde ſatisfieri, modo Miſſarum præſcriptus numerus exacte perſolveretur.

XI. Verum cum indubitatum ſit, pietatem, ac devotionem Sacerdotis non parum conferre, ut fructus *abundantior* Sacrificii obtineatur; plurimumque interſit, an malus, an bonus Sacerdos Miſſam celebret; merito ſane dubitari poſſet, an ea fuerit Fundatorum intentio, ut hæc Miſſarum celebratio per quemcumque indifferenter Sacerdotem, quantumvis mercenarium, perſolvatur;

imo non raro viliores, proh dolor! quærantur, ut minori honorario defungi queant.

XII. Quidquid sit, generali quasi consuetudine introductum est, ut Missarum celebratio Cappellaniæ annexa, aliis delegari queat. Hinc ulterius invaluit, has Cappellanias ratione hujusmodi oneris Missarum non esse Sacerdotales; sed simplicibus Beneficiis solam Tonsuram Clericalem requirentibus, annumerari: nisi speciatim & expresse fundatio, vel statutum, aut specialis consuetudo contrarium exprimant & requirant; quemadmodum late deducit Garzias De Benef. *part. 7. cap. 1. num. 75.*

XIII. Et *num.* 88. refert resolutum per Rotam, quod Cappellania non requirat residentiam, nisi Fundator jusserit, *quod Cappellanus per se ipsum inservire teneatur, quia ex generali consuetudine Beneficia simplicia personalem residentiam non requirunt, & licet id non procedat, ubi liquido constat de particulari consuetudine in contrarium, tamen ad eam probandam non sufficit probare prædecessores resedisse, & per seipsos inservisse; cum simus in materia facultativa; sed quod id fecerint coacte, & non voluntarie. Quod satis difficile erit.*

Eamdem sententiam probat quoque Fagnanus loco citato; atque frequenter a Sacra Congregatione responsum fuisse, Cappellanias fundatas sub onere Missarum, vel ut Cappellanus Missas celebret, fundatas non esse Sacerdotales; ipsumque Cappellanum Beneficii onere defungi, si per alium Missæ celebrentur.

XIV. Prædicta autem procedunt, nisi in fundatione secus caveatur, ac sufficienter exprimatur. Unde petenti Episcopo Aquilano, an Cappellania de jure patronatus laicorum posset conferri ei, qui non est ejus ætatis, ut intra annum ad Ordines *promoveri possit, onera subiturus, quæ dictæ Cappellaniæ sunt annexa, juxta cap. 4. vers. Ii vero Sess. 22. §. Congregatio censuit, non posse conferri, si ei injunctum sit onus dicendi Missas personaliter, vel Evangelium, vel Epistolam cantandi, vel in fundatione dictum fuerit, ut obtinens esset Sacerdos, vel Diaconus, vel Subdiaconus.*

Non requiritur autem, ut hoc in fundatione *expresse* exprimatur: sed satis est, ut id verbis æquipollentibus statutum fuerit; quemadmodum post Garziam monet Fagnanus *num.* 76. idque pluribus exemplis, & S. Congregationis resolutionibus confirmans.

XV. Hactenus dictis de Cappellaniis celebratione Missarum gravatis, & tamen Ordinem Sacerdotalem nec *actu*, nec *aptitudine* requirentibus, repugnare videtur Synodus Tridentina, *Sess.* 22. *cap.* 4. *De Reformat.* decernens, *ut si qui Dignitates, personatus, officia, Præbendas, portiones, ac quælibet alia Beneficia in dictis Ecclesiis obtinent, aut imposterum obtinebunt, quibus onera varia sunt annexa, videlicet, ut alii Missas, alii Evangelium, alii Epistolas dicant, seu cantent: quocumque ii privilegio, exemptione, prærogativa, generis nobilitate sint insigniti, teneantur, justo impedimento cessante, intra annum Ordines suscipere requisitos: alioquin pœnas incurrant, juxta Constitutionem Concilii Viennensis, quæ incipit,* Ut ii qui; *quam præsenti Decreto innovat. Cogantque Episcopi eos diebus statutis dictos Ordines per se ipsos exercere, ac cætera omnia officia, quæ debent in cultu divino præstare, sub eisdem & aliis, etiam gravioribus pœnis, arbitrio eorum imponendis.*

Si ergo Cappellaniæ in hisce Ecclesiis fundatæ sint cum onere *Missarum*, videntur vi hujus Decreti teneri earum possessores ea *per se* præstare; & consequenter cogi posse ad Ordinem suscipiendum, sine quo ea præstare nequeunt.

XVI. In primis admittit Fagnanus *num.* 80. quod qui obtinet Cappellaniam *Sacerdotalem* in Ecclesia Cathedrali, aut Collegiata, teneatur *per se* officium præstare conformiter ad hoc Decretum.

At si Cappellania sit simpliciter fundata in tali Ecclesia sub onere celebrandi per hebdomandam aliquas Missas pro anima Fundatoris, negat Fagnanus, eam propterea esse *Sacerdotalem*, aut Cappellanum vi prædicti Decreti teneri celebrare *per se*; creditque hoc Decretum esse intelligendum de publicis Officiis divinis; id est, officiis Chori; atque per *Missas* ibidem intelligi *Missas Conventuales*, quæ partem divini officii choralis constituunt: non autem *Missas privatas*, quarum celebratione hujusmodi Cappellaniæ gravatæ censentur.

XVII. Hinc concludit, Cappellanias in Cathedrali, aut Collegiata Ecclesia fundatas cum onere interessendi divinis officiis, requirere *personalem* residentiam: eo quod conformiter ad hoc Decretum, ac insuper Decretum ejusdem Synodi *Sess.* 24. *cap.* 12. *De Reformat.* omnes Divina *per se*, & non per substitutos compellantur obire.

Probat ulterius ibidem Fagnanus, quod Cappellania fundata in Ecclesia Cathedrali, aut Collegiata cum onere *deserviendi in Divinis*, requirat *personalem* residentiam; eo quod verba *deservire in divinis* hic posita videantur significare *servitium* Chori, quod in hujusmodi Ecclesiis venit nomine *divini officii*, sive *Divinorum*: qui autem tenetur ad *Officium Chori*, tenetur illud *per se*, non per substitutum persolvere.

Notat quoque Garzias De Benef. *part.* 7. *cap.* 1. *numer.* 89 quod *Cappellaniæ habeant residentiam* personalem, *quando ultra Missarum celebrationem habent onus adjuvandi Curatum incantando, & aliis similibus.*

XVIII. Igitur videtur, quod sola celebratio Missarum, præsertim *privatarum*, aut *votivarum* quæ ad publicum & solemne Officium Ecclesiæ non pertinent, id speciale habeat, quod per *Substitutum* persolvi queat; nisi in fundatione aliter ordinatum fuerit; quod indubie non Canonum, aut Patrum auctoritate, sed forsan ex viliori de harum Missarum celebratione idea sensim consuetudine introductum est; circa quam consuetudinem quid fieri expediat, pro temporum, & locorum variis circumstantiis Superiores, ac præcipue Episcopi expendere debent. Illud saltem in primis curandum, ut hæc Missarum officia ea, qua par est reverentia, & devotione peragantur; nec mercenariis, & vilibus Sacerdotibus, per quos ipsum Sacrificium profanetur; & in vilipendium adducatur, committantur.

☞ XIX. Cum tamen ea soleat esse Fundatorum intentio, ut proventus in fundatione assignari cedant ei, qui officium a Fundatore præscriptum adimplet: juxta illud: *Beneficium datur propter Officium*, non apparet sat conforme menti Fundatoris, ut hi, qui nullum plane officium præstant, proventibus, & quidem plerumque pro majore parte fundationis, gaudeant.

Si appareant proventus abundantiores, quam requirunt onera in fundatione expressa, conformius videretur & menti Ecclesiæ, & fundatorum, ut his Beneficiis aliqua onera per Beneficiatos ad utilitatem Ecclesiæ exolvenda imponerentur, quam quod major proventuum pars cedat nullum officium præstanti. ☜

XX. Concilium Lateranense sub Alexandro III. in *cap. Cum cunctis §. Inferiora tit. de Elect. statuit, ut si assumptus in Archidiaconum, in Diaconum, & Decanus, & reliqui admoniti, non fuerint, præfixo a Canonibus tempore, in Presbyteros ordinati, ab isto removeantur officio; & aliis conferatur.*

Ex hoc Decreto unanimi consensu concludunt Doctores, Archidiaconatui, & Decanatui, aliisque Beneficiis ibidem nominatis Ordinem esse annexum; sed *aptitudine* duntaxat: ut scilicet assumptus ad tale Beneficium, eum assumere intra tempus a Canonibus præfixum teneatur. Quod vero sit illud tempus, dicetur capite sequenti.

XXI. Synodus Tridentina, *Sess.* 24. *cap.* 12. *De Reformat.* vult, ut *in omnibus Ecclesiis Cathedralibus omnes Canonicatus, ac portiones habeant annexum Ordinem Presbyterii, Diaconatus, vel Subdiaconatus; Episcopus autem cum consilio Capituli designet ac distribuat, prout viderit expedire, quibus quisque Ordo ex sacris annexus in posterum esse debeat; ita tamen, ut dimidia saltem pars Presbyteri sint, cæteri vero Diaconi, aut Subdiaconi; ubi vero consuetudo laudabilior habet, ut plures vel omnes sint Presbyteri, omnino observetur.*

Quamvis Synodus velit, omnibus Canonicatibus Cathedralibus annecti Ordinem sacrum, ut minimum Subdiaconatus; tamen quamdiu Episcopus annexionem non fecerit, non videtur quod Canonicatus hi aliquem Ordinem annexum habeant ex sola Synodi dispositione; quemadmodum supra de annexione Præbendæ Lectori Theologiæ notavimus, *Tom.* I *part.* 1. *tit.* 11. *cap.* 6.

Si autem Episcopus vi hujus Decreti Ordines annexuerit, tantum videbuntur annexi *aptitudine*; id est, quod assumendi ad Canonicatus debeant esse in ea ætate ut infra tempus præscriptum ad Ordinem annexum promoveri queant: uti satis aperte indicat Synodus, *Sess.* 22. *cap.* 4. *De Reformat.*

CAPUT III.

Intra quod tempus Ordo Beneficio annexus suscipiendus, & quæ pœna non suscepti?

1 *Ordo* actu *annexus requiritur tempore provisionis.*
2 *Ordo annexus* aptitudine, *debet suscipi tempore a jure definito, nisi aliud habeat fundatio: aut consuetudo, vel statutum.*
3 *Concilium Lateranense dixit suscipiendum intra tempus a* Canonibus *præfixum.*
4 *Tempus illud est unius anni.*
5 *Synodus Tridentina Canonicos, & Cappellanos in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis obligat ad suscipiendos Ordines annexos* intra annum.
6 *Annus ille currit a tempore* pacifice *possessionis.*
7 *Quando possessio est litigiosa, non currit.*
8 *Non promotus intra annum debet probare Beneficium fuisse litigiosum.*
9 *Annus currit etiamsi fructibus Beneficii non gaudeat.*
10 *Hodie in Gallia datur Proviso* biennium *ad Ordinem suscipiendum; & quare?*
11 *Promovendus ad Beneficium Parochiale hodie non debet* actu *ullo Ordine esse insignitus.*
12 *Ratio hujus disciplinæ.*
13 *Non promotus intra tempus,* ipso jure *privatur Beneficio Parochiali: nec illud ei iterato conferri potest.*
14 *Non obtinet hæc pœna in obtinente Collegiatam, quæ simul est Parochialis Ecclesia.*
15 *Obtinens Dignitatem etiam curatam, non privatur* ipso jure *ob non promotionem ad Ordinem.*
16 *Beneficium Parochiale ob non promotionem vacat, & alteri potest conferri.*
17 *Ut non promotus despoliatur ex possessione, debet prius citari, & audiri, & quare?*
18 *Quæ sit praxis in Gallia?*
19 *Non promotus ad Ordinem tenetur ad restitutionem fructum, si animo non recipiendi Ordinem, Beneficium Parochiale acceperit.*
20 *Id quoque in aliis Beneficiis habet.*
21 *Qui sciens sic contulit, etiam restitutioni obnoxius est.*
22 *Ordinem intra tempus suscipiendo a restitutione liberatur, licet animo non suscipiendi, Beneficium acceptaverit.*
23 *Quomodo obtinentes Beneficia non Parochialia ad suscipiendum Ordinem annexum cogendi?*
24 *Qualiter Episcopus dispensare possit in susceptione Sacerdotii cum obtinente Beneficium Parochiale?*
25 *Quid circa non promotionem ad Ordines, habeant privilegia, & usus Universitatis Lovaniensis?*

I. ORDO vel annexus est Beneficio *actu*, vel duntaxat *aptitudine*, juxta distinctionem traditam capite præcedenti.

Si

Si priori modo annexus sit, requiritur indubie, ut tempore *provisionis* seu institutionis habeat Ordinem annexum, alias provisio erit nulla ob defectum qualitatis in Proviso requisitæ.

II. Major est difficultas, quando Ordo annexus est Beneficio *aptitudine*; sive quando providendus de Beneficio non debet *actu* esse Ordine annexo insignitus; sed sufficit intra certum tempus ad Ordinem promoveri. Si ex fundatione, aut statuto, aut consuetudine speciali ipsius Ecclesiæ tempus illud determinatum non sit, indubie ad tempus jure communi determinatum reccurendum est.

III. Concilium Lateranense sub Alexandro III. in *cap. 7. tit. de Elect.* postquam statuit, ut Decanatum, Archidiaconatum, & alia, quæ curam animarum habent annexam, nullus omino suscipiat, sed nec Parochialis Ecclesiæ regimen, nisi qui jam 25. annum ætatis attigerit, subjungit: *Cum autem assumptus fuerit, si Archidianus in Decanum, & Decanus & reliqui admoniti, non fuerint, præfixo a Canonibus tempore in Presbyteros ordinari, & ab illo removeantur officio, & aliis conferatur, qui velint & possint illud convenienter adimplere.*

IV. Quod sit tempus a Canonibus præfixum. Concilium non expressit; at posteriores Constitutiones id de annali intellexisse videntur; ut scilicet ad Ordinem annexum infra annum promoveri debeant.

Concilium Lugdunense sub Gregorio X. intelligens Canonum ab Alexandro III. editum circa susceptionem Sacerdotii per eum, qui ad regimen Parochalis Ecclesiæ est promotus, negligi, eumdem renovans, una declarat, quod sit tempus a Canonibus præfixum, dicens: *Et intra annum a sibi commissi regiminis tempore numerandum, se faciat ad Sacerdotium promoveri*. Cap. 4. De Elect. in VI.

Huic Decreto conforme est, quod sub nomine Concilii Viennensis decernitur in *Clement. 2. De ætate, & qualitate Ordinand.* ut ii, qui Dignitates, personatus, Officia, vel Præbendas, quibus certi Ordines sunt annexi, pacifice nunc obtinent in Cathedralibus, vel Collegiatis Sæcularibus, vel Regularibus Ecclesiis, vel obtinuerint in futurum, ad ejusmodi Ordines se promoveri faciant *intra annum* sub pœnis ibidem expressis.

V. Synodus Tridentina *Sess. 22. cap. 4. De Reformat. vult, ut ii, qui Dignitates Personatus, Officia, Præbendas, Portiones, ac quælibet alia Beneficia in dictis Ecclesiis obtinent, aut in posterum obtinebunt; quibus onera varia sunt annexa, videlicet, ut alii Missas .... dicant, seu cantent: quocumque ii privilegio, exemptione, prærogativa, generis nobilitate sint insigniti, teneantur, justo impedimento cessante, infra annum Ordines suscipere requisitos: alioquim pœnas incurrant juxta Constitutionem Concilii Viennensis, quæ incipit, Ut ii qui: quam præsenti Decreto innovat.*

Hoc Decretum absolute decernere, ut similia Beneficia obtinentes teneantur *infra annum* Ordines requisitos suscipere, notat Fagnanus *ad cap. Cum in cunctis tit. De Elect. n. 63.* atque eatenus Concilium Tridentinum dictam Clementinam declarasse; quæ non ita clare, & præcise adstringebat obtinentes hujusmodi Beneficia ad Ordines suscipiendos; sed tantummodo quamdiu non promovebantur, privabat voce *activa* in Capitulo, & dimidia parte distributionum.

Bonifacius VIII. cuidam super interpretatione citati Decreti Concilii Lugdunensis respondens, ait: *Annus autem hujusmodi, qui a tempore illo incepit, quo ipsius Ecclesiæ regimen commissum tibi extitit, & possessionem ejus pacificam habuisti; vel per te stetit quominus haberes eamdem, tibi non currit, si promoveri justo impedimento detentus intra tempus hujusmodi nequivisti*. Cap. 35. De Elect. in VI.

VI. Ex hac Decretali habetur, quod annus ille non currat simpliciter a tempore commissi regiminis, sed a tempore quo illius possessionem *pacificam* habuit, aut per eum stetit quominus haberet.

VII. Unde si litigiosa esset possessio Beneficii, pendente lite, & quamdiu per ipsum Promotum non stat, quominus pacificus illius sit possessor, annus non currit.

VIII. Beneficium autem fuisse litigiosum probare debet *non promotus*; uti notat Rebuffus in Praxi Benef. *part. 2. tit. De non promotis intra annum, &c. nu. 41.* qui dein *num. 42.* addit: *Cujus prætextu vidi multas impetrari Parochiales, quia possidens lites sibi fingebat, sed ante Deum, cui omnia sunt aperta, iste qui fingit litem, satis est privatus, nec aliquem habet titulum, ideoque recipiendo fructus est prædo, & fur, & falsarius; quod falso nomen Curati sibi vindicat, & adscribit, cum non sit: quamobrem tenebitur ad restitutionem fructuum, ut quos ex re non sua, cum sit privatus, accipit, & mala fide: alioqui non dimittitur nisi restituatur ablatum.*

IX. Sed quid? si obtinens Parochiale Beneficium non reciperet fructus primi anni propter jus deportus, ut vocant Galli: Nihilominus tenebitur promoveri, ait Rebuffus ibidem *num. 11.* alioquin erit privatus anno elapso; tum quia grex est eidem commissus, & habet pacificam possessionem Curæ, ac liberum exercitium animarum.

X. Notat quoque Rebuffus *nu. 45. quod postquam annus iste computatur a die* pacificæ *possessionis* adeptæ, *& in hoc Regno Galliæ*, pacificam *possessionem quis non dicitur habere ante annum, ob id post annum pacificæ possessionis* alterum *habet annum ad promovendum, & ita declaravit Senatus Parisiensis anno 1547. in mense Februario. Deinde monet istam declarationem apprime utilem, & hodie communem in dicta Curia.*

XI. Porro cum promotus ad Parochiale Beneficium teneatur intra annum a die pacificæ possessionis ad Sacerdotium promoveri, videbatur nullus posse ad simile Beneficium Parochiale assumi, nisi saltem in Ordinem Subdiaconatus esset constitutus; cum alias juxta sacros Canones ob interstitia inter Ordines servanda, nequidem intra biennium Sacerdotio insigniri posset, quod & non obscure supponit, *cap. 5. tit. de Ætate, & qualitate Ordinand.* Nihilominus tradit Rebuffus in Praxi Benef. *part. 1. tit. Requisita ad collationem, n. 33.* quod Beneficia etiam Curata quis possit habere, etiamsi primam tantum habeat Tonsuram. Et licet Fagnanus dicat opinionem Rebuffi non esse conformem citato *cap. 5.* nihilominus fatetur, quod secundum opinionem Rebuffi in *practica* servetur; *Nam (ait) Parochiales etiam conferuntur Clericis primæ Tonsuræ* (a). *Et sacra Congregatio Concilii alias consulta, an Matrimonium contractum coram Parocho adhuc intra annum ad sacros Ordines non promoto, sed prima tantum Tonsura initiato, sit validum? respondit esse validum. Quam sententiam Clemens VIII. ad se relatam approbavit*. Hæc Fagnanus ad *cap. Præterea tit. De Ætate, & Qualitate Ordinand. nu. 8.*

XII. Cum enim Ecclesia optet, ut promotio ad sacros Ordines potius fiat titulo Beneficii, quam titulo Patrimonii, haud difficulter permittit, ut Beneficium etiam ante Ordinem sacrum susceptum Clerico conferatur, & super interstitiis dispensetur, si Ordinum accelerationem ipsum Beneficium requirat; ita quidem, ut ea de causa permittat quoque Capitulo, Sede vacante, intra annum a die vacationis Litteras dimissoriales concedere: uti supra *Tom. I. part. 1. tit. 9. cap. 2.*

XIII. Si obtinens Beneficium Parochiale intra annum a die pacificæ possessionis adeptæ ad Sacerdotium promotus non fuerit, auctoritate Constitutionis Concilii Lugdunensis in allegato *cap. Licet Canon. Ecclesia sibi commissa est privatus, nulla etiam præmissa monitione*. Additque Bonifacius VIII. in *cap. Commissa de Elet. in VI.* quod nec ipsi non promoto ullatenus ea vice iterato poterit conferri.

XIV. Idem tamen Bonifacius in *cap. Statutum eod. tit. in VI* declaravit Constitutionem Gregorii X. in Concilio Lugdunensi editam de *privatione* Ecclesiæ Parochialis commissæ, ob non promotionem ad Sacerdotium, *ad Collegiatas Ecclesias, etiamsi alias Parochiales extiterint, & assumptos ad earum regimen non extendi: sed antiqua jura servari potius debere in iisdem.*

Antiqua jura, quorum hic meminit Bonifacius, sunt ea, quæ habentur in *cap. 7. tit. de Elect.* ex Concilio Lateranensi sub Alexandro III. quibus quidem præcipitur, ut Beneficia, aut Dignitates cum cura animarum obtinentes, tempore a Canonibus præfixo promoveantur, & in Presbyteros ordinentur: sed pœna *privationis ipso jure* in non obedientes non adjicitur; quæ demum decreta fuit pro Concilium Lugdunense sub Gregorio X. contra obtinentes *Parochiale* Beneficium: quæ Constitutio cum *pœnalis* sit, restringenda apparuit Bonifacio VIII. ad Beneficia, quæ proprie & *simpliciter* sunt *Parochialia*.

XV. Hinc ulterius concludit Rebuffus *tit. de non promotis*, non habeat locum in Decanatibus, Præposituris, & Archidiaconatibus: *Ideo qui possidet Præpositarum in Ecclesia Collegiata (ait) sine promotione per annum, non tamen est privatus, nisi fuerit monitus; quia non est Parochialis* simpliciter, *de qua* cap. Licet Canon; *licet æquum bonum esset, ut per Concilium, vel per Papam hoc statueretur, & hoc ad servitium tenderet*. Hæc ille *nu.* 30. qui & *num.* 60. monet, non procedere etiam in Ecclesia Curata non Parochiali.

XVI. Itaque obtinens Beneficium Parochiale, & intra annum a die adeptæ pacificæ possessionis, non promotus fuit ad Sacerdotium, cessante legitimo impedimento, ipse jure Beneficio est privatus, neque amplius titulum possidendi habet, poteštque per non promotionem tamquam vacans impetrari & conferri, ait Rebuffus loco citato *num. 1.*

XVII. Recte tamen monet ibidem Rebuffus, quod priusquam provisus de Parochiali Bonifacio amovetur de possessione, debeat citari & audiri; non quidem, ut *privetur*; sed ut sciatur, an sit *privatus*: quia potuit subesse legitimum impedimentum non promotionis quod consequenter eum a pœna privationis eximere potuit; conformiter ad *cap. Licet Episcopus de Præbendis in VI.*

XVII. In Gallia, teste Rebuffo ibidem *nu. 50. hodie post annum conferunt Ordinarii, & facta ab illis collatione, vel data provisione a Papa, impetrantur litteræ in causa novitatis directæ Judici Regio, coram quo impetrans dicit se canonicæ Beneficium affecutum, & esse in possessione Beneficii, quod vacat per non promotionem talis, &c. nisi impedimentum probet adversarius, vel promotionem aut dispensationem, adjudicabitur impetranti possessio saltem per recredentiam, & sic servatur in forensi judicio*. Subjungit Rebuffus *num. 51. sed ante adjudicationem, uno finito termino, dari poterit alius ad probandum dictum impedimentum, quia de gravi agitur præjudicio: ut contendit decis. 177. Ægidius.*

De eadem praxi testatur quoque Tournetius in sua collectione Arrestorum, *litt V. num. 2.* eamque in judicio contradictorio aliquando confirmatam fuisse refert.

XIX. Cum ob non promotionem ad Sacerdotium intra annum, jure

(a) Altera hodie in Galliis observari debet Jurisprudentia; Etenim de Parœciis, cæterisque Beneficiis, quibus animarum Cura annexa est, hæc decrevit Galliarum Rex Ludovicus XV. in Declaratione, quam Versaliis dedit 13. Januarii 1742. his verbis: *Voulons & nous plait, que nul Ecclesiastique ne puisse être pourvu dorènavant, d'une Cure ou autre Benefice à charge d'ames, soit sur la presentation des Patrons, soit en vertu de ses dégrès, soit à quelqu'autre titre, ou par quelque Collateur que se soit, s'il n'est actuellement dans l'Ordre de Prêtrise, & s'il n'a atteint l'age de 25. ans accomplis; faute de quoi, voulons, que sans avoir égard aux provisions obtenues, qui seront regardées comme nulles, & de nul effet, soit en jugement ou autrement, ladite Cure ou ledit Benefice, soient censés vacans & impetrables, & qu'en consequence il y soit pourvu librement, & de plein droit, d'un Sujet capable, par ceux à qui la collation ou l'institution en appartiennent*. Hæc Declaratio in Commentarios Supremi Senatus Parisiensis relata est 26. Januarii 1742.

jure Beneficio Parochiali possessor sit privatus, quæritur quid de fructibus perceptis sit statuendum?

Bonifacius VIII. in citato *cap. Commissa*, cuidam dubitanti super hac quæstione ita rescribit: *Si promoveri ad Sacerdotium non intendens parœcialem receperis Ecclesiam, ut fructus per annum ex ea percipias, ipsam postmodum dimissurus, teneberis ad restitutionem, cum eos receperis fraudulenter.*

XX. Hanc Bonifacii decisionem in jure potius naturali, quam positivo fundatam esse, plures Canonistæ, quos citat, & sequitur Garzias, *de Beneficiis p. 3. c. 4. n. 37.* opinantur; ideoque non tantum in Beneficio Parochiali, sed & in aliis quibuscumque Ordinem sacrum requirentibus obtinere autumant; eosque, qui eo animo Beneficia hæc accipiunt, restituere debere fructus perceptos; utpote qui eos receperint fraudulenter: asseritque Flaminius, *De Resignatione, lib. 9. qu. 10. nu. 4.* quod hodie inoleverit stylus in Curia Romana, exigendi juramentum a petente Beneficium, quod illud non accipiat animo dimittendi.

XXI. Addit insuper Bonifacius *illum autem, qui eam tibi contulit, cum te non crederet ad hujusmodi Ordinem promovendum (præter divinam, quam exinde incurrit offensam) ad servandam indemnem eamdem Ecclesiam decernimus obligari.*

Utinam hæc sacris attenderent Beneficiorum Collatores, qui non raro affectu carnali excæcati parum attendunt, num is, qui Beneficium conferunt, animum habeat Beneficio deserviendi; ita ut ignorantia si quæ sit, adeo crassa sæpe non sit, ut merito sit timendum, ne coram Deo intimorum scrutatore pro scientia reputetur, & fructuum restitutioni ob hujusmodi promotionem obnoxii teneantur.

XXII. Circa restitutionem fructuum faciendam, ab illo, qui accepit Beneficium Parochiale animo non assumendi Sacerdotium, hanc exceptionem addidit Bonifacius VIII, *nisi mutata voluntate promotus fuerit*: innuens eo casu restitutionem non esse faciendam; quia suscipiendo Ordinem, & voluntatem mutando, culpam, si quæ fuit in acceptando, eluisse, & emendasse videtur: ipsamque privationem tituli, quæ ipsum restitutioni fructuum redderet obnoxium susceptione Ordinis prævenisse.

XXIII. Quamvis pœna privationis *ipso jure* ob non promotionem ad Sacerdotium tantum obtineat quoad Ecclesias Parochiales juxta citatum *cap. Licet*, & Prioratus Conventuales juxta *Clement. 1. §. Cæterum, de Statu Monach.* tamen si Beneficia Ordinem annexum habeant, poterunt eorum possessores ad Ordinum susceptionem urgeri, & si cessante justo impedimento, monitis non obtemperaverint, etiam tandem ad sententiam privationis procedi poterit: quemadmodum latius ostendit Fagnanus ad *cap. Quæris tit. de Ætate, & Qualitate Ordinand.* ubi modum procedendi ad hanc privationem observandum proponit.

XXIV. Ex Decreto Bonifacii VIII. *in cap. 34. de Elect. in VI.* potest Episcopus cum obtinente Parochialem Ecclesiam dispensare, ut usque septennium litterarum studiis insistens, promoveri minime teneatur, nisi ad Ordinem Subdiaconatus duntaxat.

Synodus Tridentina *Sess. 7. cap. 12. de Reform.* statuit: *ut facultates de non promovendo, præterquam in casibus a jure expressis concessæ, ad annum tantum suffragentur.*

Hoc Decreto sublatam esse facultatem concedendi ratione studii dispensationem ad septennium, de qua in citato *cap. 34.* resolvisse sacram Congregationem refert post alios Barbosa, *de Officio Parochi, part. 1. c. 5. num. 22, & 23.*

XXV. Conformiter ad dictam Constitutionem Bonifacii VIII. concessit Universitati Lovaniensi Martinus V. quod obtinentes Beneficia quæcumque, etiam *cum cura, ratione ipsorum usque ad* septennium, *a tempore illorum pacificæ possessionis computandum, dummodo post habitam pacificam possessionem eamdem (nisi aliud eis super hoc Canonicum impedimentum suffragetur, infra annum in Subdiaconos rite sint ordinati, ad aliquem ex prælatis Ordinibus se promoveri facere minime teneantur, nec a quoquam compelli possint inviti.*

Simile privilegium concessit Eugenius IV. immediatus Martini V. successor, declaratque ratione Beneficiorum obtentorum, etiam *cum cura: usque* ad septennium *a tempore quo hujusmodi (idest* in quacumque Facultate) *studio insistere inceperint, computandum, dummodo infra illius annum primum, si & prout jus exegerit, in Subdiaconos rite ordinati sint, ad aliquem ex Diaconatus & Presbyteratus Ordinibus se promoveri facere minime teneantur, nec ad id a quoquam inviti compelli possint.*

Hæc quidem ante Synodum Tridentinam; at post hanc Synodum Gregorius XIII. speciali Bulla jus Nominationum tam a Sixto IV. Universitati, quam a Leone X. aliisque Pontificibus Facultati Artium concessum innovans, & confirmans, expresse voluit, & mandavit; *quod hi, qui ad Beneficia* curam animarum *habentia nominati fuerint, non admittantur, nisi prius ab Ordinario locorum, prævio examine, absque concursu faciendo, fuerint approbati: quoque in eis* personaliter *residere teneantur, nec se eo nomine excusare possint, quod in dictis Universitate & Facultate Artium scholares sint, seu docentes; aut Magistri.*

Et in *Placeto* Philippi II. super usu hujus Bullæ præcipitur, ut, in nominatione ad Beneficia *curata* vigore Bullarum Papalium facienda, exprimentur clausulæ & obligationes de obeundo examine, & *residentia* de quibus in hac Bulla.

Ut huic Bullæ ac Placeto satisfiat, non tantum jubetur Nominatus acceptans Beneficium Parochiale subire examen Ordinarii; sed eorum, qui a Rectore, aut Facultate Artium ad examinandum fuerint deputati, atque nominandus a Facultate Artium inter alia jura: *quod si vigore suæ nominationis curam aliquam Pastoratem acceptare possit, non prius tamen eam acceptabit, quam prævio examine idoneus judicatus fuerit, per eos quos Facultas deputaverit .... Quodque infra* annum *unum ab obtenta pacifica possessione* personaliter *in ea residebit. Nec eam resignabit, nisi integro anno resederit, aut aliam obtinuerit.*

Cum ergo acceptans Beneficium Parochiale debeat esse *idoneus* tempore acceptationis; ac insuper infra annum a pacifica possessione adepta *personaliter* residere, evidens est, quoad similia Beneficia, usum privilegii de non promovendo *ad septennium* esse sublatum. *Personalis* enim residentia, etiam *personalem* officii Pastoralis persolutionem infert; quæ sine Ordine suscepto fieri nequit.

CAPUT IV.

De Scientia, aliisque Qualitatibus ad Beneficia requisitis.

1 *Scientia major, vel minor pro diversitate Beneficiorum necessaria.*
2 *Unde mensuranda scientiæ necessitas?*
3 *Non exigua scientia necessaria in promovendis ad Dignitates curatas.*
4 *In Canonicis Ecclesiarum Cathedralium, quæ scientia requiratur?*
5 *Canonici Cathedrales tales eligendi, qui* consilio *Episcopis assistere queant.*
6 *Synodus Tridentina optat, ut saltem dimidia pars Canonicatuum in Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesiis detur Graduatis.*
7 *Gradum Academicum Synodus reputavit pro publico eruditionis testimonio.*
8 *Visitatio Academiæ Leovaniensis requirit* strictum *examen circa promovendos in Jure, ut Ecclesiis melius consulatur.*
9 *Multum nocent Ecclesiæ, & Reipublicæ, qui gradus Academicos indignis annuunt.*
10 *Enormis peccati arguuntur indignis gradum conferentes.*
11 *Sententia Joannis Gersonis de indebita graduum Academicorum collatione.*
12 *Quæ Beneficia in Belgio requirant gradum Academicum?*
13 *In Regno Galliæ requiritur, ut promovendus sit Regnicola.*
14 *Quid de hoc obtineat in Hispania & Belgio.*
15 *Non solet huic juri Papa derogare.*
16 *Qualitates in fundatione expressæ sunt servandæ.*
17 *Beneficia patrimonialia, quæ, & facta collatio* non consanguineo *est valida, non concurrente consanguineo.*
18 *Secus in Beneficiis debitis Graduatis.*
19 *Quomodo Graduum computatio ineunda, dum agitur de Beneficiis Patrimonialibus.*
20 *Beneficia Patrimonialia non facile admittenda, & quare.*
21 *Conditio prælationis consanguineorum est odiosa, ideoque restringenda.*
22 *Quædam Dignitates debent conferri Canonicis.*
23 *An sufficiat fuisse Canonicum tempore adeptæ Dignitatis.*
24 *Erectio Canonicatus ad retinendam Dignitatem.*

I. INTER qualitates in providendo de Beneficio in primis recensenda est scientia talis, quæ officio, ob quod Beneficium datur, sive Beneficio incumbenti, obeundo est necessaria.

Porro cum officia Beneficiis annexa varia sint, eorumque functiones majorem, vel minorem scientiam requirant, non una quoque, nec æqualis ad omnia Beneficia scientia requiritur.

II. Porro talis generaliter requiritur, quæ functionibus Beneficio annexis adimplendis necessaria & conveniens est.

Hinc Synodus Tridentina *Sess. 24. cap. 12. de Reformat.* postquam dixit, Dignitates in Ecclesiis, præsertim Cathedralibus, ad conservandam augendamque Ecclesiasticam disciplinam fuisse institutas, ac proinde merito, qui ad eas vocantur, tales esse debere, qui suo muneri respondere possint, tamquam consequens subinfert: „ Nemo igitur ad Dignitates qualcumque, quibus „ animarum cura subest, promoveatur, nisi qui saltem 25. „ suæ ætatis annum attigerit, & in Clericali Ordine versa„ tus, *Doctrina* ad suum munus *necessaria*, ad morum integri„ tatem commendetur.

III. Cum his Dignitatibus *cura animarum* incumbat, ea cumprimis doctrina necessaria est, quæ regimini animarum, quod a Patribus *ars artium* vocari consuevit, rite obeundo requiritur, & quidem eo eminentior doctrina, & eruditio major, quod cura Dignitatibus his incumbens, non tantum aliquos simplices laicos, sed plerumque Clerum numerosum concernit; qui quo ad vitam perfectiorem vocantur, eo eruditione majore opus in Directore. Hoc utinam attenderent, qui hasce Dignitates sine ullo pene onere existimant, minoremque ad eas doctrinam necessariam, quam ad quodcumque Beneficium Parochiale.

IV. Ulterius omnes Dignitates, quin & Canonicatus in Ecclesiis Cathedralibus instituti sunt, ut in regimine Ecclesiæ Episcopo opera, & consilio assistant, atque propterea Capitulum Cathedrale, Ecclesiæ *Senatus* appellari meruit.

Unde singulariter de Canonicis Cathedralibus verificatur, quod præterito sæculo de universis Canonicis dixit Cardinalis Polus: „ Canonicatus & Præbendas instituendi ratio, & causa hæc „ fuit, ut qui ad eas assumuntur, Episcopo assistant, eum„ que in muneris sui functione *consilio* & *opera* adjuvent, & in „ divinis celebrandis Ecclesiæ inserviant „. In Decreto Reformationis Cleri Anglicani *num.* 3. Habetur *tom.* 14. Concil. general. *col.* 1743.

Quare Molanus expendens Canonicorum institutum & vocationem, ait: „ Beati sunt illi Canonici, & vere omni laude di„ gnissimi, qui non contenti bona vita, & Canonico Ecclesiæ „ officio, secundum mensuram donationis, opitulatores esse cu„ piunt in Ecclesia Dei, scientes hanc esse vocationem suam „: *Lib. 1. de Canon. cap. 27.*

V. In-

V. Inter articulos nomine Caroli IX. Regis Galliæ Patribus Tridentinis pro Reformatione Eccleſiæ oblatos legitur hic ordine 27. „ Cum Epiſcopus ea juriſditione uti non debeat, ſecun„ dum antiqua Decreta, niſi conſulto Capitulo, quemadmodum „ nec alia ſuæ Diœceſis gravia negotia tractare: danda eſt dili„ gens opera ut Canonici Cathedralium Eccleſiarum ſint aſſidui „ in Eccleſia Cathedrali, bonis moribus, & ſcientia præditi, „ quique ſaltem 25. annum attingant: nam ante illam ætatem „ cum non poſſint per leges humanas rebus ſuis proſpicere, quo„ modo Epiſcopo conſulere poterunt?

Quamvis non decreverit omnia, quæ hoc articulo continentur, ſat tamen oſtendit, non mediocrem ſcientiam in Canonicis, præſertim Cathedralibus requiri.

VI. Hac de cauſa deſideravit, ut non tantum præcipuæ Dignitates Doctoribus, aut Licentiatis in Theologia, aut Jure Canonico conferentur, ſed inſuper „ hortatur, ut in Provinciis, „ ubi id commode fieri poteſt, Dignitates omnes, & ſaltem di„ midia pars Canonicatuum in Cathedralibus Eccleſiis, vel Col„ legiatis inſignibus conferantur tantum Magiſtris, vel Doctori„ bus, aut etiam Licentiatis in Theologia, vel Jure Canonico.

VII. Ut quid enim hoſce gradus Academicos exigi putabimus, forſan tamquam quoſdam varios honoris titulos? nequaquam ſane: ſed ut publica eruditionis teſtimonia, quibus omnibus conſtaret, eos ſcientia vel Theologica, vel Juris Canonici ita inſtructos, ut merito publicum hoc teſtimonium mererentur.

Hoc in jam citato Decreto luculenter expreſſit Synodus Tridentina. Poſtquam enim declaraſſet, Dignitates præſertim in Eccleſiis Cathedralibus, ad conſervandam augendamque Eccleſiaſticam diſciplinam inſtitutas, ac propterea neminem ad eas promovendum, niſi *doctrina* ad ſuum munus exequendum neceſſaria commendetur, mox ea, quæ de gradibus Academicis ex ipſo Decreto jam relata ſunt, ſubjecit tamquam medium, quo finis ille obtineretur; id eſt, nemo ad eas promoveretur, niſi doctrina ad ſuum munus exequendum neceſſaria commendetur; de qua ex gradu Academico tanquam publico doctrinæ teſtimonio conſtaret.

Luculentius id declaravit; *Seſſ. 22. cap. 2. de Reformat.* requirens, ut quicumque poſthac „ ad Eccleſias Cathedrales erit „ aſſumendus, *ſcientia* ejuſmodi polleat, ut muneris ſibi injun„ gendi neceſſitati poſſit ſatisfacere “. Deinde ſubjungens: „ Ideoque antea in Univerſitate ſtudiorum Magiſter, ſive Do„ ctor, aut Licentiatus in Sacra Theologia, vel Jure Canonico „ merito ſit promotus, aut publico Academiæ teſtimonio ido„ neus ad alios docendos oſtendatur.

Cum hoc loco exigat Synodus, ut promovendus ad Eccleſiam Cathedralem *publico* Academiæ teſtimonio ad alios docendos idoneus oſtendatur, niſi Gradu Academico fuerit inſignitus, manifeſte evincitur, Gradum Academicum ex mente Synodi eſſe vice publici teſtimonii, quo promovendus ad Eccleſiam Cathedralem idoneus ad alios docendos oſtendatur.

VIII. De hac veritate perſuaſi Principes Belgii, nihil adeo in hujus Univerſitatis viſitatione anno 1617. inculcarunt, atque enixe præceperunt, quam ut nemini, ſignanter in Theologia, aut Jure Gradus Licentiæ, aut Doctoratus annueretur, niſi prævio de capacitate & eruditione *ſtricto* examine, *ſolique idonei admittantur, indonei autem, omni privato affectu ſepoſito*, (ait Viſitatio circa Facultatem Theologicam) *repellantur*.

In eadem præſcribitur Doctoribus Juris examini Graduandorum præpoſitis, ut paſſim ubicumque libuerit per totum jus Civile vel Canonicum, reſpective Licentiandos examinent.

Et *ne illis dedecori ſit* (ait Viſitatio) *repulſam pati*, *ſtatuimus, ut notabili tempore ante repetitionem dictum examen rigoroſum* fiat.

Rationem vero inſtituendi hujus *rigoroſi* examinis ex ipſa Viſitatione atteudamus: „ Ne *paucarum* legum (ait) aut *Canonum* „ Licentiati fiant, ſed in theoria juris perfecte verſati, in pa„ læſtram praxeos ut docti & ſpectabiles Viri prodeant, qui „ clientibus prudenter & candide patrocinentur, *atque Cathe„ dralibus, aut Collegiatis Eccleſiis probe conſulant*, ſtatuimus.

IX. Non dubium proinde, veriſſime notatum eſſe a viro erudito Petro Tholoſano *lib. 18. de Republ. cap. 9. num. 6.* Quod „ multum nocet Reipublicæ, quod Profeſſores aliqui reperiun„ tur, parum timoratæ conſcientiæ, & non conſiderant quale „ pecus arcadicum introducant Eccleſiis, & Subſelliis, ad gra„ tiam ſæpe Gradus profanis concedentes: nec conſiderant, ſe „ redditurοs rationem coram Deo, & hominibus de tanta in „ probandis ſtudiis negligentia.

Hujus ſui dicti rationem præmiſerat: „ Siquidem indigni poti„ ti Gradibus, vel mercati eoſdem, eorum favore Beneficia ec„ cleſiaſtica, & ſæculares dignitates ſub *perſona peritorum* inva„ dunt, præripiunt pauperibus *doctis*, & bene meritis.

X. Qui hæc, aliaque incommoda in Rempublicam ſeu civilem, ſeu Eccleſiaſticam ex indebita & nimium facili graduum Academicorum collatione, redundantia ſerio attenderit, neſcio an nimii rigoris damnabit dictum cujuſdam Auctoris relatum ab Andrea Bouwens JCto. Moſæ-Trajectino *lib. 2. de Juris Juſtitiæque Uſu, & Abuſu cap. 3.* „ Eos Academicos *mortaliter* „ peccare, qui gradibus, & titulis inſigniunt indignos; adeoque „ velut *publico* teſtimonio Tribunalibus, & Dei Eccleſiis im„ ponunt.

XI. Refert Joannes Sinnichitus in Saule Exrege *lib. 1. cap. 122. §. 465.* de Joanne Gerſone, quod inter alias cauſas, quas Cancellariatui Academiæ Pariſienſis renuntiare meditaretur, hanc allegaret: „ Cogor ad deliberationem aliorum, vel pro conſue„ tudine temporis ignaros ſcientia, & pernicioſis moribus pro„ movere “. Ad quæ verba reflectens Sinnichius, ait: „ Cen„ ſuit nimirum indignorum ad gradus Academicos promotio„ nem, *gravem* eſſe *iniquitatem*, ideo utique, quia *imma„ nem* Reipublicæ tam Eccleſiaſticæ, quam Politicæ infert per„ niciem.

XII. Ad quas Dignitates tum ex Decreto Concilii Tridentini, tum ex Bulla erectionis novorum Epiſcopatuum requiratur gradus Academicus, notavimus ſupra *Tom. I. part. 1. tit. 10. & tit. 22.* ubi actum fuit de Canonicatibus Graduatis.

De ſcientia neceſſaria pro obtinendis Beneficiis Parochialibus ſpecialiter tractabitur infra tit. *de Concurſu ad Beneficia Parochialia*; ubi una de examine promovendorum ad hæc beneficia agetur.

Sunt & aliæ nonnullæ qualitates, vel ex privilegio aut conſuetudine Regni, vel Eccleſiæ; aut ex ſpeciali Beneficii fundatione requiſitæ.

XIII. Ita in Regno Franciæ ſive ex privilegio, ſive conſuetudine pluribus Regum Edictis firmata, requiritur, ut promovendus ad quodcumque Beneficium ſit Regnicola; niſi a Rege litteras naturalitatis obtinuerit. Unde Rebuffus in additione ad Regulam Cancellariæ *de Idiomate*, ait: Nota tamen, quod in Fran„ cia nec Ordinarius, nec Legatus poſſent alienigenæ Beneficium „ conferre, qui ſi conferant illud, a Regnicola impetrari pote„ rit, quod eſt notandum, & hoc privilegium Regni non ſolum „ prohibet extero habere Eccleſiam Parochialem, de qua hæc re„ gula loquitur, ſed etiam alia quæcumque Beneficia, ac alia „ bona, etiamſi illi fuiſſent Cardinales, ſine Regis beneplacito, „ obtinere non poſſent. Quamvis D. Gomeſ. hic. q. 2. volens „ Cardinalibus favere, multa pro ipſis dixerit: tamen in Fran„ cia ſervatur, quod dixi.

De eodem jure teſtatur quoque Choppinus de Dominio Franciæ *lib. 1. tit. 11.* & latius probatur in Probationibus Libertatum Eccleſiæ Gallicanæ, *cap. 30.*

☞ Nec dubium eſt quin in Galliarum regno antiquus ſit uſus conferendi Beneficia niſi Regnicolis, aut iis, qui litteras naturalitatis a Rege obtinuerunt.

Obſervat autem Antonius le Vaillant, Advocatus in Parlamento Pariſienſi in Notis marginalibus ad Obſervationes Georgii Louetii in Molinæum, ad regulam Cancellariæ *de infirmis reſignantibus, num. 44.* quod ſufficiat, „ litteras, quas vocant *de* „ *naturalitate* obtinere, pendente lite, & modo ſint ante litis „ deciſionem in Curia Computorum regiſtratæ, Proviſio invale„ ſcit, quia (ait) eſt impedimentum politicum, & non canoni„ cum, & ideo Rex illud poteſt tollere. ☜

XIV. Simile eſſe privilegium, & ſimilem conſuetudinem in Regno Hiſpaniæ, teſtis eſt Didacus Covarruvias *Pract. qq. cap. 37. num. 5.* plures ibidem de hoc jure tractantes, & illud ut rationabile aſtruentes citans.

In Placeto Caroli V. ſuper uſu Nominationum Facultatis Artium in hac Univerſitate cavetur *art. 1.* quod nullus poterit nominari vigore indultorum dictæ Facultati Artium conceſſorum, ad aliquod Beneficium hujus Patriæ, niſi ſit ex eadem patria oriundus; vel ſi extraneus, reſederit in dicta patria, & ſtuduerit decem annis, aut obtinuerit a Principe litteras conſenſus in forma. Latius Zypæus *tit. de Elect. num. 13.*

XV. De iiſdem Regum indultis agit Pyrrhus Corradus *lib. 2. Praxis Beneficiariæ cap. 9.* notatque, quod quia hæc indulta conceſſa ſunt ad inſtantiam Imperatoris, Regum, & aliorum maximorum Principum, nunquam Papa derogare conſueverit in læſionem Imperatoris & Regum.

XVI. Subinde ex lege fundationis Beneficia debentur certo generi perſonarum; v. g. Clericis ejuſdem Eccleſiæ, cantoribus, muſicis, aliiſve certis qualitatibus veſtitis: tuncque hiſce & non aliis hujuſmodi Beneficia conferenda ſunt.

XVII. Quin & ſubinde ad Cappellanias, ſimiliave Beneficia ſimplicia vocantur *conſanguinei* Fundatoris; ſolentque vocari Beneficia *patrimonialia*; de quibus agit Garzias *de Beneficiis part. 7. cap. 15. num. 6.* notatque, quod facta collatio alteri quam conſanguineo ſit invalida: „ quod tamen „ (ait *num. 7.*) procedit „ & accipiendum eſt, contradicente, & opponente ſe aliquo „ conſanguineo, & ſibi fieri proviſionem petente; alias enim „ præſentatio ſeu proviſio alteri facta ſuſtineretur.

XVIII. Recte tamen monet *num. 10.* advertendum id, quod dicitur, collationem ſuſtineri ob non concurſum alicujus qualitatem illam habentis, „ non eſſe verum in Beneficiis, quæ ſunt „ conferenda *qualificatis*, non ob favorem & reſpectum perſona„ rum, ſed Eccleſiæ, & Beneficii, ut melius & magis idoneis „ perſonis provideatur, ut graduatis ... tunc enim non valeret „ collatio aliter facta, etiamſi nullus qualificatus peteret ſibi ne„ ri, quilibet etiam non qualificatus poſſet petere, declarari col„ lationem nullam.

XIX. Plura dubia circa hæc Beneficia ibidem proponit & reſolvit Garzias; atque inter cætera reſolvit *num. 23.* in Cappellaniis, ad quas vocantur conſanguinei proximiores faciendam computationem ſecundum leges: „ quia quamvis in Beneficiis, & „ Cappellaniis non ſuccedatur jure *hæreditario & ſucceſſionis me„ ræ*, tamen negari non poteſt, quin ubi conſanguinei vocantur, „ ſit materia ſucceſſionis, ſaltem aliquo modo & adinſtar.

XX. Cum vero in Beneficiis Eccleſiaſticis omnis ſpecies ſucceſſionis hæreditariæ ſit merito vitanda; neque Miniſteria ſecundum ſanguinem, ſed ſecundum merita ſint diſtribuenda, hujuſmodi conditio Beneficii fundationi non facile adjicienda; neque a Prælatis facile admittenda; quemadmodum de Burſis ſeu portionibus pauperum ſtudioſorum notavi, *Tom. II. tit. 11. cap. 4. num. 17.*

XXI. Hinc ulterius concluditur, hujuſmodi conditiones tamquam naturæ Beneficiorum, ac Sacris Canonibus quodammodo contrarias, ut odioſas, eſſe reſtringendas; ideoque intra verborum tenorem, & rigorem eſſe concludendas: quapropter ſi in ſimilium Beneficiorum fundatione dictum non ſit, adveniente vocatione, eam publicandam eſſe, neceſſaria publicatio non erit; neque

neque consanguinei collationem impugnare poterunt, titulo non factæ publicationis; modo non appareat fraus aut præcipitantia aliqua ex parte collatorum intervenisse ad excludendos consanguineos, & ita in casu occurrente cum aliis Doctoribus aliquando respondi, & conformiter judicatum fuit.

XXII. In multis Ecclesiis aut ex statuto, aut ex fundatione, vel consuetudine inductum est, ut Dignitates non nisi Canonicis conferri queant; aut ex Canonicis eligi debeant. Sic in Ecclesiis Belgicis vi erectionis ad tres dignitates, nimirum Archidiaconatus, Archipresbyteratus, & Pœnitentiariatus, Canonici Graduati assumi debent.

Meminit quoque Pyrrhus Corradus *lib.* 2. *Praxis Benef. cap.* 9. Indulti Sixti V. quo cautum est, ne ad principales dignitates ,, existentes in quibusdam locis Diœcesis Leodiensis aliæ personæ, præterquam Canonici majoris Ecclesiæ dictæ civitatis Leodiensis actu Præbendati, & personaliter in ea residentes, eligi possint.

XXIII. Occasione hujus indulti Sixtini, ,, cum dubitaretur (ait Pyrrhus Corradus) an qualitas Canonicatus requireretur, momento temporis, vel successive, fuit dictum, hoc negotium versari in actu potius momentaneo; quia indultum dicit, quod nullæ personæ, præterquam Canonici eligantur, & sic qualitas Canonicatus prærequiritur tempore electionis; unde sufficit, adesse de eo tempore.

Ratio potissima fuit (ait) ,, quod cum indultum verisimiliter requirat dictam qualitatem, ad hoc ut dignitas personis magis dignis conferatur, parum interest, quod postea deficiat illa qualitas Canonicalis, ex qua oritur præsumptio meritorum, cum ea deficiente adhuc tamen remaneat præsumptio honestatis, bonitatis, & meritorum, propter illam qualitatem præcedentem.

Deinde subjungit: ,, Unde passim videmus; quod, stantibus supradictis, licet quis, ut dictum est, non possit assequi Dignitatem, nisi fuerit in Ecclesia Canonicus, nihilominus non prohibetur postmoduum suum Canonicatum resignare, retenta supradicta dignitate.

Si tamen statutum aut privilegium, vel fundatio vellet, ut nullus esset Decanus, v. g. nisi simul esset Canonicus, apparet, quod eo casu non posset manere in ea dignitate, dimisso Canonicatu: quia tunc esset Decanus, & non Canonicus; quod tenori fundationis videtur contrariari: & sic ,, aliquando Cancellaria Romana expedivit creationem in Canonicum cum clausula, *ex nunc, prout ex tunc, & econtra*, ad effectum retinendi dignitatem; puta, quod Orator litigabat super Canonicatu, & Præbenda, & nolebant in eventum evictionis Canonicatus, & Præbendæ prædictorum, amittere dignitatem, quam obtinebat, quæque simul cum Canonicatu, & præbenda oportebat vigore prædictorum statutorum retinere: Unde ex nunc, prout ex tunc, in eventum evictionis, creatur Canonicus, ad effectum retinendi prædictam Dignitatem.

XXIV. Ita Corradus loquens ibidem de quibusdam Ecclesiis Gallicanis Cathedralibus, Metropolitanis, & Collegiatis, ,, in quarum statutis cavetur expresse, quod nullus ibidem Dignitatem, administrationem, personatum, vel officium obtinere possit, nisi in illis Canonicus existat ": uti loquitur Leo X. in Concordatis inter ipsum & Franciscum I. reservans sibi potestatem ,, creandi Canonicos, ad effectum duntaxat inibi obtinendi Dignitatem, personatum, administrationem, vel officium hujusmodi, & non consequendi primam Præbendam vacaturam.

Vide Rebuffum ad hunc textum Concordatorum; ubi late tractat de hujusmodi Canonicis honorariis, & titulatis.

T I T U L U S T E R T I U S.

De Pluralitate Beneficiorum.

C A P U T P R I M U M.

Semper vetita Beneficiorum pluralitas, & rationes prohibitionis.

1 *De pluralitate Beneficiorum nihil expresse in antiquis Canonibus.*
2 *Dum Canones vetant aliquem ad plures Ecclesias ordinari, pluralitatem Beneficiorum damnant.*
3 *Quid hac de re decrevit Synodus Chalcedonensis?*
4 *Decretum Synodi VII. & ratio prohibitionis.*
5 *Ostenditur hoc Decreto* pluralitatem *Beneficiorum fuisse damnatam.*
6 *Pluralitas Beneficiorum quantumvis* simplicium, *&* tenujum *jure communi vetita.*
7 *A nonnullis in Synodo Tridentina distinctio Beneficiorum compatibilium, & incompatibilium reprobata; & quare?*
8 *Singula officia singulis Beneficiis annexa vetant uni plura conferri.*
9 *Injusta Beneficiorum pluralitas, quia unus accipit stipendia plurium.*
10 *Fundatorum intentio per Beneficiorum pluralitatem defraudatur, & vagandi occasio datur.*
11 *Pluralitas Beneficiorum sæpius juri naturali repugnat.*
12 *Beneficiorum pluralitas in circumstantiis licita esse potest.*
13 *Quæ circumstantiæ concurrere debeant, ut pluralitas non sit juri naturali contraria?*
14 *Qui titulo consuetudinis, aut dispensationis plura Beneficia secure retinere vult, quid attendere debeat?*

I. IN pristinis Ecclesiæ Canonibus nihil quidem contra pluralitatem Beneficiorum decretum legitur; eo quod Beneficiorum ab ipsis Ordinibus distinctio nondum invaluisset; neque Beneficiorum collatio ab ipsa Ordinatione separata esset.

II. Verum cum ordinari ad aliquam Ecclesiam, eique in ipsa ordinatione adscribi, esset juxta illius temporis disciplinam, illius Ecclesiæ Beneficiatum constitui; etiam pluribus Ecclesiis adscribi sive intitulari idem erat, quod plura Beneficia in diversis Ecclesiis obtinere.

Hinc quoque intelligitur, quod ubi Canones vetant quemquam duabus Ecclesiis adscribi vel intitulari, reipsa prohibuerint plura Beneficia in diversis Ecclesiis ab eodem possideri: atque hoc sensu, verissimum est, jam pridem sacris Canonibus pluralitatem Beneficiorum damnatam esse.

III. Concilium Chalcedonense *Can.* 10. ait: ,, Non licere Clerico in duarum civitatum Ecclesiis eodem tempore in Catalogum referri, & in ea, in qua in principio ordinatus est, & in ea, ad quam tamquam ad majorem confugit, propter magnæ gloriæ cupiditatem: eos autem qui hoc faciunt, propriæ Ecclesiæ restitui, in qua ab initio ordinati sunt, ut illic *solum* ministrent .... Eos autem, qui ausi fuerint post magnæ hujus & universalis Synodi definitionem aliquid eorum, quæ sunt prohibita, facere, statuit sancta Synodus eos proprio gradu excidere ". Fragmentum seu summarium hujus Canonis refert Gratianus *caus.* 21. *quæst.* 1. *Can.* 2. his verbis: ,, Clericorum in duarum Ecclesiis civitatum eodem tempore conscribi non oportet (*a*).

IV. Idipsum generalioribus terminis decreverunt Patres Synodi septimæ *Can.* 15. fundamenta hujus prohibitionis exprimentes: ,, Clericus ab hoc deinceps tempore in duabus Ecclesiis non collocetur; negotiationis enim, & turpis lucri proprium est, & ab Ecclesiastica consuetudine alienum. Ab ipsa enim Domini voce audivimus, non posse quempiam duobus dominis servire: vel enim unum odio habebit, & alterum diligit; vel unum amplectetur, & alterum negliget. Unusquisque ergo secundum dictum Apostolicum, in eo, in quo vocatus est, debet manere, & in una Ecclesia assidere. Quæ enim propter turpe lucrum fiunt in Ecclesiasticis negotiis, ea a Deo sunt aliena.

Hic sat aperte declarat Synodus, nullam velle permittere in duabus Ecclesiis ejusdem Clerici eodem tempore intitulationem, sive adscriptionem; eo quod nemo possit duobus Dominis, idest, duabus Ecclesiis servire; neque in duabus *assidere*, seu *residere*.

Si ergo Synodus improbet adscriptionem Clerici in duabus Ecclesiis, eo quod nemo possit eodem tempore *duobus Dominis*, id est, duabus Ecclesiis deservire; atque unusquisque debeat in una Ecclesia *assidere*, seu *residere*, in qua vocatus est, consequitur, quod eodem fundamento pluralitas Beneficiorum in diversis Ecclesiis generaliter damnata censeri debeat.

V. Certum quippe est, inspectis sacris Canonibus, quin & jure Decretalium, atque ipsa Beneficiorum institutione, omne Beneficium requirere personalem residentiam, ac *personale* officium in illa Ecclesia, in qua ipsum Beneficium fundatum, vel erectum est: quam personalem residentiam, & personale officium, quia eodem tempore idem in diversis, & dissitis Ecclesiis præstare nequit, consequens est, eodem jure, & attenta ipsa Beneficiorum institutione, pluralitatem Beneficiorum non secus quam intitulationem Clerici in diversis Ecclesiis esse generaliter interdictam.

Unde Alexander III. in *cap.* 13. *tit. De Præbendis* scribens: ,, istud esse omni rationi contrarium, ut unus Clericus in una vel diversis Ecclesiis plures dignitates, vel personatus obtineat "; hanc assignat rationem: ,, Quum singula officia in Ecclesiis *assiduitatem* exigant personarum.

VI. Hinc communiter concludunt Canonistæ, quod sicuti nullum Beneficium, quantumvis tenue in proventibus, jure communi eximitur a personali residentia; ita nec ulla de jure dentur Beneficia *compatibilia* ob proventuum tenuitatem, saltem in diversis Ecclesiis.

Hanc in rem admodum notanda sunt verba citati Canonis 15. Synodi VII. quæ allegatis verbis immediate subnectuntur: ,, Ad hujus autem vitæ usum sunt diversa studia; ex iis ergo si quis velit, ea quæ sunt corpori ad usum necessaria comparet. Dixit enim Apostolus, *Usui meo, & iis qui mecum sunt subministraverunt manus meæ.* Act. c. 24. vers. 23.

His declarat sat dilucide Synodus, neque ad comparandum vitæ necessaria, Clericum in diversis Ecclesiis adscribendum; sed aliunde, etiam laborando manibus suis, potius debere sibi de necessariis providere.

VII. Quapropter inter articulos nomine Caroli IX. Galliarum Regis Concilio Tridentino exhibitos, decimus quartus differentiam compatibilium, & incompatibilium Beneficiorum, quoad pluralitatem, ut novam, & antiquis Decretis incognitam exhibet, & aboleri postulat: ,, Unum tantum Beneficium uni conferatur sublata (quod attinet ad pluralitatem) compatibilium, & incompatibilium Beneficiorum differentia, quæ distinctio ut est nova, & antiquis Decretis incognita, ita Ecclesiæ Catholicæ magnam calamitatem attulit.

(a) Lege Scholion a Doctissimo Van-Espen tom. VI. in hunc Canonem adornatum.

VIII.

VIII. Ulterius, quia ſingula Beneficia ſua habent annexa officia, convenit, ut ſingula ſingulis committantur perſonis: „ *Sicut enim in uno corpora multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent*; ita in Eccleſiæ corpore ſecundum veridicam Pauli ſententiam, in uno eodemque ſpiritu aiii conferendum eſt hoc officium, alii committendum eſt illud: neque uni quantumlibet exercitatæ perſonæ uno tempore duarum rerum officia committenda ſunt; quia ſi totum corpus eſt oculus, ubi auditus? Sicut enim verietas membrorum per diverſa officia, & robur corporis ſervata, & pulchritudinem repræſentant; ita varietas perſonarum per diverſa nihilominus officia diſtributa & fortitudinem, & venuſtatem ſanctæ Dei Eccleſiæ manifeſtat. Et ſicut indecorum eſt, ut in corpore humano alterum membrum alterius fungatur officio, ita nimirum noxium, ſimulqae turpiſſimum, ſi ſingula rerum miniſteria perſonis totidem non fuerint diſtributa.

Hæc ex *Canone* 1. *Diſt.* 89. ubi notant Correctores Romani, illa quidem non haberi in Epiſtolis S. Gregorii, ut a Collectoribus citantur, ſed referri a Joanne Diacono *lib.* 2. vitæ ejuſdem Sancti Pontificis *num.* 54. tamquam dicere ſoleret; „ Singula Eccleſiaſtici juris officia ſingulis quibuſque perſonis ſingulatim committi debere, aſſerens, quia ſicut in uno corpore „ &c.

Hinc Gratianus huic Canoni præmittit hoc monitum; „ In diſpenſatione vero Eccleſiæ hanc regulam obſervandam noverit (Epiſcopus) ut nulli quantumvis exercitatæ perſonæ duo ſimul committat officia.

Similiter Bonifacius VIII. in *cap.* 1. *De conſuetud. in VI.* improbans conſuetudinem retinendi plures dignitates, rationem improbandi ex ipſa pluralitate officiorum petit, dicens: *Cum unum officium vix digne valeat aliquis adimplere*: quaſi diceret, cum unum officium vix digne valeat adimplere, indignum eſt, plures habere dignitates, quæ eum pluribus officiis obeundis adſtringunt.

IX. Inſuper ſingula Beneficia, juxta hodiernam diſciplinam, ſuos habent annexos proventus, quibus Beneficiati tamquam Eccleſiæ miniſtri alantur. Iniuſtum autem apparet, ut unus ſtipendia pluribus Eccleſiæ miniſtris deſtinata accipiat, atque hinc rurſus injuſte apparet pluralitas Beneficiorum: „ Nonnulli (ait Concilium Lateranenſe in *cap.* 3. *tit. De Clericis non reſid.*) modum avaritiæ non ponentes, dignitates diverſas eccleſiaſticas, & plures Eccleſias Parochiales, contra ſacrorum Canonum inſtituta nituntur accipere, ut cum unum officium vix implere ſufficiant, ſtipendia ſibi vindicent plurimorum.

Joannes XXII. in *Extravagante*, *Execrabilis de Presb. in comm.* recenſens incommoda ex pluralitate Beneficiorum promanantia, primo loco recenſet „ quod interdum unus, qui unum quamvis modicum vix officium implere ſufficeret, *plurimorum* ſibi vindicat *ſtipendia*, quæ multis litteratis viris vitæ puritate, ac teſtimonio bonæ famæ pollentibus, qui mendicant, poſſent abunde ſufficere, æqua diſtributione collata.

X. Ipſa quoque Beneficiorum inſtitutio & fundatio eo tendit, ut plures miniſtri conſtituantur Eccleſiæ; dum igitur unus occupat plura Beneficia, contra ipſam Beneficiorum inſtitutionem, ipſamque Fundatorum intentionem numerus miniſtrorum diminuitur; ipſique cultui divini officii detrahitur; quod etiam inter incommoda ex pluralitate Beneficiorum provenientia reponit Joannes XXII. in citata Extravagante: additque: „ Habentibus ipſa (plura Beneficia) paratur vagandi materia; divini cultus minuuntur, hoſpitalitas in ipſis Beneficiis debita non ſervatur.

XI. Hæc aliaque ex pluralitate Beneficiorum ſequi ſolita incommoda, reddunt plerumque pluralitatem illam illicitam, præveniendo etiam omnem juris poſitivi conſtitutionem, ſive prohibitionem, efficiuntque ut conſuetudinem retinendi plura Beneficia tamquam corruptelam, & abuſum reprobet Pontifex in *c.* 1. *De Conſuet. in VI.*

XII. Et Sanctus Thomas *Quodlib.* 9. *qu.* 7. *art.* 11. enumerans prædictas inordinationes, quas pluralitas Beneficiorum in ſe continet, dixit pluralitatem Beneficiorum non eſſe annumerandam actionibus de ſe indifferentibus ad bonum & malum; ſed annumerandam actionibus „ quæ abſolute conſideratæ deformitatem, vel inordinationem quamdam important, quæ tamen aliquibus circumſtantiis advenientibus, bonæ efficiuntur: Sicut occidere hominem, vel percutere, in ſe deformitatem quamdam importat: ſed ſi addatur occidere malefactorem, propter juſtitiam, vel percutere delinquentem cauſa diſciplinæ, non erit peccatum, ſed virtuoſum ". Hæc S. Thomas, additque: *In numero harum actionum videtur eſſe, habere plures Præbendas.*

XIII. Deinde docet, quod ni concurrant circumſtantiæ, quæ omnes illas inordinationes, quas pluralitas illa in ſe continet, abſtergant, ipſa pluralitas Beneficiorum maneat prohibita jure naturali; nullaque conſuetudine aut diſpenſatione juſtificari queat.

XVI. Quapropter qui vigore conſuetudinis aut diſpenſationis in pluralitate Beneficiorum ſecurus eſſe deſiderat, neceſſario expendere debet, an revera hujuſmodi concurrant circumſtantiæ, quæ omnem illam inordinationem tollant; nihilque adeo ſuperſit; quod ipſam pluralitatem jure naturali illicitam reddat; ſed ſolum jus poſitivum, conſuetudine, aut diſpenſatione ſolubile obſtet, quominus pluralitas in talibus circumſtantiis eſſet illicita: uti latius infra capite 5. oſtendetur.

C A P U T II.

Quomodo pluralitas Beneficiorum ſenſim invaluerit, & quibus potiſſimum prætextibus?

1 *Beneficiorum pluralitas certis in caſibus licita, & ii nimium extenſi.*
2 *Synodus VII. unum duabus Eccleſiis præfici permiſit.*
3 *Verus ſenſus Synodi.*
4 *Idipſum permiſit Synodus Emeretenſis.*
5 *Exponitur ſententia hujus Synodi.*
6 *Quomodo Decreta Synodorum contra earum mentem extenſa ſint.*
7 *Ipſa pluralitas ex hac mala interpretatione multum invaluit.*
8 *Quantus fuerit abuſus hujus pluralitatis in Gallia ſæculo* XII.?
9 *Decimo tertio ſæculo orta eſt in Galliis diſputatio circa pluralitatem Beneficiorum.*
10 *Quid tunc definitum fuerit?*
11 *Refertur quid de pluralitate Beneficiorum ſenſerit Gregorius IX.*
12 *Diſpenſatio ſecuram non efficit conſcientiam illius, qui plura poſſidet Beneficia.*
13 *Definitionis Theologorum Pariſienſium meminit ſcriptor vitæ Sancti Ludovici Francorum Regis.*
14 *Quid fecerit Sanctus Rex, ut pluralitatem Beneficiorum e ſuo regno eliminaret.*
15 *Quid peragere deberent Principes, ut abuſum illum omnino exploderent, exponitur.*
16 *Praxis multorum non cenſetur probata, quia diſſimulatur.*
17 *Abuſus hic etiam erat circa Beneficia* curata.
18 *Decretum Concilii Lateranenſis ſub Innocentio III. contra Beneficiorum pluralitatem.*
19 *Decretum hoc extirpando huic abuſui minime ſuffecit.*
20 *Diſpenſationem expreſſe probans, eas frequentiores reddidit.*
21 *Diſpenſandi auctoritas ad poſſidenda plura ſimul Beneficia, quandonam Summo Pontifici reſervata fuerit, determinatur.*
22 *Querela Joannis XXII. de exceſſu diſpenſationum.*
23 *Decretum hujus Pontificis contra hunc abuſum.*
24 *Etiam poſt hoc Decretum abuſus perduravit.*
25 *Commendarum uſus circa Eccleſias Parochiales primitus utilis.*
26 *Quomodo hæ progreſſu temporis palliandæ pluralitati Beneficiorum ſubſervierint?*
17 *Abuſus tegebatur regula ab Innocentio III. tradita.*
28 *Synodi Londinenſis Decretum contra hoc palliamentum.*
29 *Idem prætextus acrius rejectus.*
30 *Oſtenditur, quomodo Commendarum uſu quidam fœde abuterentur.*
31 *Permittit Innocentius unum duas Eccleſias habere*, ſi una ex altera pendeat.
32 *Quomodo hæc regula palliandæ pluralitati Beneficiorum ſubſervierit.*

I. OMNEM Beneficiorum pluralitatem priſtinis Canonibus vetitam fuiſſe capite præcedenti oſtenſum eſt; unaque notatum, Beneficiorum pluralitatem plures inordinationes continere, ob quas etiam præveniendo omnem legem poſitivam, jure naturali plerumque vetita ſit.

Attamen & illud animadverſum ex Sancto Thoma, poſſe nonnunquam circumſtantias concurrere, quæ omnes inordinationes, pluralitati plerumque conjunctas, abſtergant; eamque inſpecto ſolo jure naturali licitam reddant.

Cum vero caſus nonnulli hujuſmodi circumſtantiis circumſcripti in Canonibus eſſent expreſſi, mirum: quomodo Clericorum multorum ambitio, & avaritia, e quibus Beneficiorum pluralitas oriri ſolet, eos caſus contra Canonum ſententiam, & Patrum mentem extenderint; atque Beneficiorum pluralitati incrementum dederint.

II. Synodus œcumenica VII. *Can.* 15. adeo diſtricte interdicit Clericum in duabus Eccleſiis collocari, id eſt, juxta modernam diſciplinam, in duabus Eccleſiis Beneficiatum eſſe, ut nequidem ad inopiam ſublevandam id permittat; ſed velit, ut potius manibus laborando victui neceſſaria ſibi comparare ſtudeat, uti capite præcedenti retulimus; ſubjungit tamen hanc cautionem: „ Et hoc quidem in hac a Deo cuſtodita civitate. In iis autem, quæ extra ſunt, locis, propter hominum inopiam permittatur.

III. Verus huius Canonis ſenſus eſt, quod unus idemque Sacerdos poſſit duabus Eccleſiis extra civitatem conſtitutis deſervire, dum ea eſt hominum in iis Eccleſiis inopia, ut ſingulæ ſingulos Sacerdotes habere nequeant: quo caſu ut hominum illorum neceſſitati quantum poſſibile eſt, ſuccurratur, permittit Canon, ut idem Sacerdos duabus Eccleſiis ſibi vicinis deſerviat.

IV. Legitur quoque in Synodo Emeritenſi (*a*) anno 666. *Can.* 19. „ In Parochiis multæ ſunt Eccleſiæ conſtitutæ, quæ a fidelibus factæ, aut parum, aut nihil de rebus videntur habere. Sacerdotali ergo Decreto Presbytero *uni plures* extant commiſſæ; unde cavendum eſt, ne occurrente paupertate, ordo ibidem non impleatur Miſſæ.

Hic rurſus permitti videtur Beneficiorum pluralitas, dum *uni* Presbytero plures Eccleſiæ extant commiſſæ; idque *Sacerdotali Decreto*.

V. Verum ſi rurſus ex mente Concilii ſenſus Canonis teneatur, nihil cum vetita Beneficiorum pluralitate commune eum habere apparebit. Agitur in hoc Canone de Eccleſiis haud vel parum fundatis in eadem Parochia exiſtentibus, in quibus

C Miſſæ

(a) Emerita, Luſitaniæ Regni urbs, a Romanis Auguſti tempore dicta *Auguſta Emerita*.

Missas per certos dies celebrari debebant ; quæ facile per unum Sacerdotum celebrari poterant ; ideoque incongruum non habebatur *uni* Sacerdoti earum Missarum, accedente præsertim Ecclesiarum paupertate, celebrationem committere : hocque sollicite eodem Canone cavetur , ut Presbyter ille , juxta Episcopi jussionem , in iis Ecclesiis Missarum solemnia congruo tempore persolvat .

His igitur Canonibus permittitur uni Sacerdoti duabus Ecclesiis deservire ; sed eo duntaxat casu , quo utrique simul per se satisfacere potest, & Ecclesiarum, vel populi necessitas , & servitium id postulant .

VI. At una cum sæculis labente Ecclesiastica disciplina , quod hisce ac similibus Canonibus Canonice decretum fuit , hominum avaritia , & ambitio in proprium commodum detorserunt ; atque in pallium pluralitatis Beneficiorum quorumcumque , etiam curatorum , & dignitatum , idque in Ecclesiis quantumvis a se procul dissitis , assumpserunt ; præsertim invalescente sæculo nono , & sequentibus pernicioso illo , & melioribus temporibus inaudito principio , quod quis officio , & oneribus Beneficiis etiam *Curatis* annexis , *per alium* satisfacere posset ; ac per consequens , nec personaliter in loco Beneficii residere teneatur : quæ tamen personalis residentiæ obligatio præcipuum erat incompatibilitatis fundamentum.

Quanto impetu , hoc principio semel admisso , Beneficiorum quorumcumque pluralitas propagata fuerit , ex Decretis Conciliorum , quæ ei opposita fuerunt , innotescit.

VII. Synodus Parisiensis anno 829. *Can.* 49. hujus excessus locupletissimum testimonium reddit . Primo itaque ponit hanc generalem regulam : ,, Sicuti unicuique civitati convenit proprium habere Episcopum , ita & unamquamque Basilicam Deo dicatam decet , & oportet proprium habere Presbyterum.

Posita hac regula , subdit : ,, Avaritia sane , quæ est idolorum servitus , quod non sine magno pudore prosequimur , quosdam invasit Presbyteros , suisque retinaculis adeo vinxit , captivosque effecit , ut instar cæcorum effecti , nesciant quo eant , nesciantque quid esse , vel quid agere debeant . Hi namque ignibus avaritiæ æstuantes , Sacerdotalisque dignitatis immemores , curam Basilicarum , in quibus promoti sunt , postponentes , datis quibusdam xeniis , aut pollicitis non solum a Clericis , verum etiam a laicis , alias Basilicas contra fas ad Christi famulatum peragendum suscipiunt.

Deplorat post hæc , quod hinc ,, Religio Christiana fuscatur , & Sacerdotalis Ordo confunditur , immo avaritia Sacerdotum subditis denotatur , locaque Deo dicata cultu sibi debito privantur , & animarum pericula generantur .

VIII. Cum autem abusus hic admodum faveret avaritiæ , & ambitioni hominum , neque prætextus eum palliandi deessent , continuo collabentibus sæculis magis invaluit , uti ex multiplicibus Conciliorum Decretis intelligi potest in tantum ut & in ipsa Gallia consuetudo perversa retinendi plura Beneficia ita invaluisset sæculo XII. ut teste Alexandro III. in *Cap.* 15. *tit. De Præbendis* , præ multitudine delinquentium emendari non posset : ita enim scribit ad Genuensem Archiepiscopum : ,, Cum non ignores , quod una Ecclesia unius debeat esse Sacerdotis , mirabile gerimus & indignum , quod uni personæ locum in pluribus Ecclesiis velis concedere , vel in Episcopatu tuo inducere consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ : quæ , cum unum ad plura recipiat Beneficia , contra sanctorum Canonum instituta , non approbatur a nobis , licet non possit præ multitudine delinquentium emendari ". Ita legitur in integra Decretali .

☞ IX. Abusum pluralitatis Beneficiorum , in Ecclesiis Gallicanis , etiam sæculo XIII. admodum fuisse frequentem , & radicatum , evincit disputatio acerrima eo sæculo super hac materia pluralitatis Beneficiorum inter Theologos Parisienses excitata , & per plures annos continuata , de qua scribit Thomas Cantipratanus in suo Tractatu *de Apibus pag.* 70. inter alia , quod circa annum 1235. habita fuerit *longa valde , & multo solemnis disputatio ; an uni eidemque personæ liceret habere plura Beneficia :* ac tandem determinasse *omnes pariter Doctores , exceptis duobus , nemini licere tenere duo Beneficia sine dispendio animæ , dummodo unum valeret quindecim libras Parisienses .*

X. Indubie hæc summa *quindecim librarum* Parisiensium eo tempore ad honestam Beneficiati sustentationem sufficere credebatur .

Exponit etiam ibidem Cantipratanus , quam infaustus fuerit exitus *duorum* illorum Doctorum , qui pluralitati Beneficiorum renuntiare nolentes , eam modicus frivolis quibusdam ratiunculis iustificare nitebantur.

Post hæc refert , quod triennio elapso rursus super eadem quæstione disputatio habita fuerit , præsidente Guillelmo Parisiensi Episcopo ; atque rursus ex *omnium* Theologorum resolutione per Episcopum conclusum , & probatum esse , *duo Beneficia teneri cum salute animæ non posse , dummodo unum valeret quindecim libras Parisienses .*

XI. Citat ibidem plures illius ætatis magni nominis Doctores , qui pluralitatem Beneficiorum in suis scriptis reprobarunt . Addit præterea , quod narrante fratre Bernardo quondam Pœnitentiario Domini Papæ , & Fratre Ordinis Prædicatorum , dixerit beatissimæ memoriæ Papa Gregorius IX. interrogatus si posset *de plenitudine potestatis cum plurium Beneficiorum detentoribus dispensare* , responderit : *Non possum nisi tantum super vexatione detinentium dispensare .*

XII. Hisce relatis , subdit hic Scriptor , hoc notandum monitum : ,, Quis ergo sapiens erit , quis fallat se , & sibi super dispensatione aliqua blandiatur . Esto quod multi Magistrorum dicant : hoc & multi alii opinentur in contrarium : *hoc solum mortale ab Augustino , omnium Doctorum maximo , judicatur ; quod quis incertitudinis periculo , aut mortalis peccati discrimini se committit .*

XIII. Hujus disputationis , necnon resolutionis Theologorum , & Episcopi Parisiensis meminit quoque eruditus Scriptor vitæ Sancti Ludovici Regis Francorum *lib.* 4. *num.* 16. recte ibidem reflectens , hanc disputationem nonnisi cum fine sæculi finituram : eo quod ab una parte loquatur *veritas* , & ab altera parte corruptio cordis : *parce que d' un côté c' est la verité qui parle , & de l' autre la corruption du cœur .*

XIV. Monet præterea , quod tametsi Rex Ludovicus impendere non posset Censuras Ecclesiasticas ad comprimendum hunc abusum , ipse tamen efficacius impenderit , scilicet nulli habenti Beneficium , alterum conferendo , nisi priori dimisso .

XV. Si Principes sanctum hunc Regem æmularentur , vix dubium quin in suis ditionibus magna ex parte hunc abusum eliminarent : præsertim si super litteris dispensationum in Curia Romana obtentis , litteras Placiti concedi vetarent , saltem super pluralitate majorum Beneficiorum : vel nisi manifesta esset , aut rite probaretur sufficiens ratio dispensationis . ☜

XVI. Nec mos possidendi plura simul Beneficia , nec diuturnitas illius consuetudinis , nec multitudo eorum , qui eam sequuntur , possunt ei approbationem Ecclesiæ conciliare . Id ipsum declaravit Alexander III. *numer.* 8. citatus ; cui suffragatur Innocentius III. in *cap.* 18. *tit. eod.* subjiciens hanc regulam : ,, Cum multa per patientiam tolerantur , quæ si deducta fuerint in judicium , exigente justitia non debeant tolerari .

XVII. Nec tantum abusus circa Beneficia simplicia simul possessa , sed etiam circa Parochiales Ecclesias , cum summo animarum periculo eo excreverat , ut non duas , vel tres , sed sex , aut plures Ecclesias plurimi haberent , quemadmodum testatur Concilium Lateranensem sub Alexandro III. *Cap.* 14. quod & huic abusui occurrere volens , sequens edidit Decretum relatum in *Cap.* 3. *tit. De Clericis non resid.* ,, Quia nonnulli modum avaritiæ non ponentes , Dignitates diversas Ecclesiasticas , & plures Ecclesias Parœciales , contra sacrorum Canonum instituta nituntur accipere , ut cum unum officium vix implere sufficiant , stipendia sibi vendicent plurimorum : ne id de cætero fiat , districtius inhibemus . Cum igitur Ecclesia , vel Ecclesiasticum ministerium committi debuerit , talis ad hoc persona quæratur , quæ residere in loco , & curam ejus , per seipsam valeat exercere . Quod si aliter actum fuerit , & qui receperit , quod contra sacros Canones accepit , amittat , & qui dederit , largiendi potestate privetur .

XVIII. Abusui tam abominando , sed multorum avaritiæ , & ambitioni admodum opportuna , extirpando , haud sufficiebat hoc Synodale Decretum ; immo teste Concilio Lateranensi sub Innocentio III. ,, propter præsumptiones , & quorumdam cupiditates , *nullus* hactenus aut rarus de prædicto statuto fructus provenerat.

Itaque hoc Concilium efficacius remedium adhibere desiderans , statuit : ,, Ut quicumque receperit aliquod Beneficium habens curam animarum annexam , si prius tale Beneficium obtinebat , eo sit *jure ipso* privatus , & si forte illud retinere contenderit , alio etiam spolietur . Is quoque , ad quem prioris spectat donatio , illud post receptionem alterius libere conferat , cui merito viderit conferendum , & si ultra tres menses conferre distulerit , non solum ad alium , secundum statutum Lateranensis Concilii , ejus collatio devolvatur : verum etiam tantum de suis cogatur proventibus in utilitatem Ecclesiæ , cujus illud est Beneficium , assignare , quantum a tempore vacationis ipsius constiterit ex eo esse perceptum . Hoc idem in personatibus decernimus observandum : addentes ut in eadem Ecclesia nullus plures dignitates , aut personatus habere præsumat , etiamsi curam non habeat animarum .

XIX. Hoc rursus Decretum , licet in pluribus pro temporum duritia condescendens , sive dissimulans ; utpote nihil de pluralitate Præbendarum , neque Beneficii curati cum Canonicatu , aut alio simplici Beneficio disponens , suum non habuit effectum .

Et quidem anno 1237. idest , viginti tribus annis ab edito hoc Decreto , cum in Synodo Londinensi per Legatum Sedis Apostolicæ convocata statutum hoc pronuntiaretur , tanta multitudo obtinentium plura Beneficia reperta est , tantusque tumultus excitatus , ut ab executione Decreti supersedere coactus fuerit Legatus . Habetur tomo 11. Concil. *col.* 525. & sequentibus .

XX. Præterquam quod prædictum Decretum tantum loqueretur de pluralitate Beneficiorum curatorum , Dignitatum , & Personatuum , pluralitatem aliorum Beneficiorum dissimulando , addidit insuper hanc clausulam : ,, Circa sublimes tamen , & litteratas personas , quæ majoribus Beneficiis sunt honorandæ , cum ratio postulaverit , per Sedem Apostolicam poterit dispensari .

Quia hac expressione Decreti , quo pluralitas damnabatur , via quodammodo justificandi ostendebatur , & dispensatio contra legem probabatur , & quasi offerebatur , ipsæ dispensationes adeo fuere frequentes , ut tandem tamquam jus ordinarium invaluisse videantur ; uti non obscure significat Decretum Concilii Lugdunensis in *cap.* 3. *De Officio Ordinarii in VI.* id unum permittens Ordinariis locorum , ut subditos suos ,, plures dignitates , vel Ecclesias , quibus animarum cura imminet , obtinentes , seu Personatum , aut Dignitatem cum alio Beneficio , cui cura similis est annexa , districte compellant , *dispensationes* , quarum auctoritate eas Canonice tenere se asse-

„ afferant, intra tempus pro facti qualitate ipſorum Ordinariorum moderandum arbitrio, exhibere“: Et ſi non exhibuerint, tunc Eccleſiæ, quas ſine diſpenſatione illicite detineri conſtituerit, libere poſſint conferri aliis per eos, ad quos collatio earum pertinet.

Ceterum (*ait Concilium*) *ſi diſpenſatio exhibita, ſufficiens evidenter appareat, exhibens nequaquam in Beneficiis hujuſmodi, quæ Canonice obtinet, moleſtetur. Provideat tamen Ordinarius, qualiter nec animarum cura in eiſdem Eccleſiis, perſonatibus, ſeu dignitatibus negligatur, nec Beneficia ipſa debitis obſequiis defraudentur. Si vero de diſpenſationis exhibitæ ſufficientia dubitetur, ſuper hoc erit ad Sedem Apoſtolicam recurrendum: cujus eſt æſtimare, quem modum ſui Beneficii eſſe velit.*

Hic patenter indicatur, quem frequens eſſet diſpenſationum uſus, & quam difficulter Ordinarii Clericos ad dimiſſionem Beneficiorum cogere poſſent; modo ſaltem diſpenſationem in conſueta forma expeditam proferre poſſent; immo quodammodo ipſis Ordinariis præciperetur, ne Clericos ſimili diſpenſatione munitos turbarent.

☞ XXI. Porro notandum, quod in nullo hactenus celebrato Concilio ſimilis clauſula reſervans, & indulgens Apoſtolicæ Sedi diſpenſandi facultatem expreſſa reperiebatur: ut vel hinc non leve ſumatur argumentum, Decreta, ſeu Canones hujus Concilii eſſe attribuenda potius Pontifici Innocentio III. amplificandæ auctoritati Pontificiæ intentiſſimo, quam ipſi Concilio, quod & plures viri eruditi annotarunt.

Unde nec hæc Decreta per Decretales Gregorii IX. ſub diverſis titulis diſperſa aſcribuntur ſimpliciter Concilio Lateranenſi; ſed *Innocentio III. in Concilio Lateranenſi.*

Obſervat autem Dandinus Alteſerra in Commentario ad hanc Decretalem Innocentii III. quod primus hic Pontifex per hanc Decretalem diſpenſandi auctoritatem ſuper pluralitate Beneficiorum Sedi Apoſtolicæ reſervaverit: quodque hoc Decretum effugere non potuerit ſiniſtram interpretationem Scriptorum iſtius ſæculi, præſertim Matthæi Pariſienſi *ad annum* 1235. ubi de collectione Decretalium loquens, quæ facta eſt Auctore Gregorio IX. *in quibus* (*inquit*) *quædam innovavit, ne ſcilicet illegitimi Prælatias, vel Eccleſiaſtica Beneficia, niſi adepta a Sede Romana legitimationis diſpenſatione, obtineant, ſciens inde Curiæ Romanæ pro impetratione tali multa emolumenta provenire*: ſicut ex Statuto Innocentii pro diſpenſatione plurium Beneficiorum obtinendorum. ☞

XXII. De multiplici hac diſpenſatione a Pontificibus obtenta, ſeu potius extorta conqueritur Joannes XXII. in *Extravagante* 2. *De Præbendis in Communib.* dicens: „ Execrabilis quorumdam Religioſorum, quam ſæcularium ambitio, quæ ſemper plus ambiens, eo magis inſatiabilis creditur, quo ſibi amplius indulgetur, & improbitas importuna petentium a nobis, & prædeceſſoribus noſtris Romanis Pontificibus non tam obtinuiſſe, quam extorſiſſe plerumque noſcuntur, ut unus interdum etiam, ad unum Beneficium Eccleſiaſticum minus idoneus, in diverſis Eccleſiis nedum vicinis, ſed ab invicem longe diſtantibus, immo nonnunquam in diverſorum regnorum partibus ſituatis, plures quam duas vel tres, aut plures etiam dignitates, vel perſonatus, officia ſeu Prioratus, aut diverſa Eccleſiaſtica Beneficia curam animarum habentia poſſit diſpenſative, cum alias non liceret de jure communi, recipere, & ſimul licite retinere.

XXIII. Poſt hæc enumeratis incommodis, quæ ex hac pluralitate in Eccleſiam redundant, ſubdit: Nos itaque tot malis tantiſque diſcriminibus occurrere cupientes; omnes & ſingulas diſpenſationes ſuper receptione, ac retentione plurium dignitatum, perſonatuum, officiorum, Prioratuum, aut Beneficiorum, quibus cura ſit animarum annexa, ſub quacumque forma, vel expreſſione verborum a nobis, vel dictis prædeceſſoribus noſtris cuicumque perſonæ conceſſas, (Cardinalibus tamen ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, qui circa nos univerſali Eccleſiæ ſerviendo ſingularum Eccleſiarum commoditatibus ſe impendunt: ac Regum filiis, qui propter ſublimitatem eorum, ac generis claritatem ſunt potioris prærogativa gratiæ attollendi, duntaxat exceptis) deliberatione ſuper hoc cum fratribus noſtris habita diligenti: de ipſorum conſilio, & ex certa noſtra ſcientia in forma ſubſcripta duximus taliter moderandas, quod per moderamen noſtrum effrenatam circa eaſdem perſonas talium Beneficiorum multitudinem refrenemus, ipſique impetrantes, fructu diſpenſationum hujuſmodi totaliter non fruſtrentur.

XXIV. Verum experientia nimis quam compertum eſt, quam velociter reviviſcant abuſus, ubi radicitus extirpati non ſunt; quamque ipſa Decreta ſoleant eſſe inefficacia, dum in iis ipſis rima, per quam rurſus abuſus ſibi introitum paret, relinquitur, & probatur.

Unde Beneficiorum pluralitatem etiam poſt hanc Joannis XXII. Conſtitutionem ſub pallio diſpenſationis Apoſtolicæ non parum frequentem fuiſſe, poſteriorum Synodorum Decreta ſat demonſtrant; atque inter alia Synodi Colonienſis anno 1536. *part.* 1. *c.* 32. quo ſuum contra pluralitatem Beneficiorum zelum oſtendens, eam admittere cogitur, quæ diſpenſatione Sedis Apoſtolicæ nitebatur: monens, ut qui adverſus Decreta eam pluralitatem proſcribentia tueri ſe volent diſpenſatione Sedis Apoſtolicæ, *videant, ut cauſam diſpenſationis obtentæ Deo comprobent.*

XXV. Denique ad palliandam Beneficiorum pluralitatem tandem poſterioribus ſæculis plurimum juvit *Commendarum*, & *unionum* uſus, qui priſtinis Eccleſiæ temporibus rite inſtitutus, in maximum tandem degeneravit abuſum, & colorem multiplicandis in eamdem perſonam Beneficiis, ſubminiſtravit.

Olim vacante aliqua Eccleſia, cui ob bellorum tempeſtatem, aliave de cauſa non ſtatim de paſtore provideri poterat, is, cui providendi cura commiſſa erat, alicui etiam interdum vicino Paſtori curam ejus *commendabat*; modo non abſimili, quo hodie *deſervitura* committeretur. Sicuti ergo *deſervitura* hodierna, ita & *commenda* non niſi ad utilitatem Eccleſiæ vacantis, idque neceſſitate cogente, & durante vacatione committebatur: atque de ſimili commenda intelligendum eſt, quod dicitur in *Can.* 3. *cauſ.* 21. *quæſt.* 1. „ Qui plures Eccleſias retinet, unam quidem *titulatam*, alteram vero ſub *commendatione* retinere debet.

XXVI. Progreſſu temporis *Commendatarii*, varios ſive neceſſitatis, ſive honeſtatis titulos obtendentes, fructus ipſarum Eccleſiarum occuparunt: atque ut diutius iis fruerentur, quominus iis provideretur de proprio Paſtore, varia impedimenta objectare ſolebant.

Huic fraudi ut occurreretur, præſcriptum legitur in *Cap.* 15. *De Elect. in VI.* ne *commenda* duraret ultra ſex menſes.

At Commendatarii, qui fructus Eccleſiarum ambiebant, ſuper hoc Decreto diſpenſationem a Sede Apoſtolica variis artibus extorquebant; qua mediante, non tantum ad vitam, ſed etiam cum pleno jure percipiendi proventus Eccleſiarum, detractis duntaxat impenſis neceſſariis pro Vicario, commendas plurium Eccleſiarum retinebant.

XXVII. Inſuper in pluralitatis juſtificationem abutebantur regula probata ab Innocentio III. in *Cap.* 54. *tit. De Elect.* quod nullus poſſit plures Parochiales Eccleſias obtinere, *niſi unam intitulatam, alteram commendam haberet*: quæ de vera commenda ad tempus, non vero de fictitia hic intelligenda erat.

Dum enim ita ad vitam in *commendam* plura Beneficia retinentur, verba quidem Canonum ſervari videntur; at mens & verus ſenſus Canonum negligitur: quandoquidem evidens ſit, ejuſmodi Commendatarios non niſi *voce* diſtingui ab iis, qui *titulo* Beneficii poſſiderent; eaque incommoda oriebantur, ſive per modum hujuſmodi commendæ, ſive per modum *tituli* plura Beneficia ab eadem perſona poſſiderentur.

XXVIII. Unde Synodus Londinenſis anno 1237. *cap.* 10. decernit, ut Vicaria Parochialis Beneficii nulli concedatur, *niſi juret reſidentiam ibi facere, ac eam faciat continue corporalem.* Rationem ſubjungit: „ Sic eluditur illi dolo, quo ſæpe aſſignato alicui nomine perſonatus modico, ſimulate dabatur illi Eccleſia ſub ficto nomine Vicariæ, qui timens alia Beneficia perdere, metuebat eam recipere ut perſona.

Hic nomine Vicariæ ſignificari *commendam*, & nomine *perſonæ*, ipſum Beneficiatum *intitulatum*, dubitari nequit.

XXIX. Multo expreſſius hunc abuſum proponit, & condemnat Concilium apud Salmurum anno 1253. ab Archiepiſcopo Turonenſi, ejuſque Suffraganeis celebratum *Can.* 28. „ Item nonnulli Epiſcopi, & alii Prælati, propriis lucris, & commodis ſuorum inhiantes, Eccleſias Parochiales, quæ proprios poſſunt habere Sacerdotes, Clericis, & aliis perſonis Eccleſiaſticis, habentibus alias Eccleſias Parochiales, vel competenter beneficiatis, ut poſſint eos pluribus onerare Beneficiis, commendant unam, vel duas Eccleſias Parochiales, in animarum ſuarum periculum, & ſcandalum plurimorum: ut ſic habeant *commendatas*, quas ſecundum Canones habere non poſſunt *intitulatas*: quod fieri de cætero prohibemus: ſtatuentes, ut qui taliter Eccleſias commendatas recepit, vel de cætero receperit, careat Eccleſia ſic commendata, & conferens, poteſtate conferendi illam Eccleſiam illa vice ſit privatus.

XXX. Graphice quoque hunc abuſum deſcribit Synodus Londinenſis anno 1268. *Can.* 31. atque in eum vehementiſſime invehitur; & inter alia recte notat, originem commendationis bonam, regulamque ante traditam ex *Cap.* 54. *tit. De Elect.* eſſe Canonicam, ſed ad palliandam avaritiam ea multos abuti, & in alienum ſenſum detorquere: „ Quidam (ait) rationis expertes, vel juris regulas contemnentes, dum ad plurium Eccleſiarum occupationem, velamen aliud non habentes quomodo ditari feſtinant, vacantes Eccleſias ſibi commendari procurant, amplectentes juris verba, non ſenſum, quod aliquando permittit unam haberi Eccleſiam intitulatam, & aliam commendatam. Et cum juxta ſanum intellectum, propter neceſſitatem, vel utilitatem vacantis Eccleſiæ, jus commendationis, non tam præceptorie, quam permiſſive, fuerit introductum: ipſi ad cupiditatis ſuæ lucrum omnia convertentes, in ipſarum Eccleſiarum diſſipationem, non ſolum unam, ſed plures recipiunt commendatas.

XXXI. Innocentius III. in citato *cap.* 54. *tit. De Elect.* dicens, quod nullus poſſit plures Eccleſias Parochiales obtinere, addit, *niſi una penderet ab altera*; id eſt, niſi una alteri eſſet unita.

Hæc quoque regula ex vero Canonum ſenſu accepta nihil irregulare habet. Quidni enim duæ Eccleſiæ vicinæ, quæ ob devaſtationem, aut alia occaſione duos Presbyteros alere nequeunt, neque duos ob incolarum paucitatem requirunt, uniri poſſint; atque ita unitæ per modum unius uni conferri: de quo caſu loquitur *Can.* 2. *Diſt.* 70.

XXXII. Verum progreſſu temporis hæc regula in apertiſſimum abuſum, & abominandum prætextum pluralitatis Beneficiorum degeneravit.

Cœperunt enim dicis cauſa, neglecta neceſſitate, aut utilitate Eccleſiarum, plures Eccleſiæ etiam a ſe invicem remotiſſimæ, & admodum opulentæ uniri in favorem alicujus perſonæ; idque vita ejus durante: qua unione facta, unum ſpecie tenus Beneficium conferebatur, ſed quod reipſa plura ſecum trahebat: nec non niſi voce tenus e pluralitate Beneficiorum differebat.

Unde Prælati præformandis articulis reformationis faciendæ in Concilio Tridentino a Paulo III. deputati dicere non dubitarunt: „ Quid de unionibus Beneficiorum ad *vitam unius*, ne ſci-

" licet obstet illa Beneficiorum pluralitas ad obtinenda incompatibilia, nomine est *mera fraus* legis.

Tot palliis, & involucris tecta Beneficiorum pluralitas, mirum quantum, instante Concilio Tridentino invaluisset! ut propterea non exigua Patribus Tridentinis cura fuerit, abusum illum extirpandi, variaque Decreta condendi, uti capite sequenti ostendetur.

CAPUT III.

Quid contra pluralitatem Beneficiorum actum, & statutum in Concilio Tridentino.

1 *Circa tempus Concilii Tridentini summopere invaluerat Beneficiorum etiam Curatorum pluralitas, & ex hac Pastorum non residentia.*
2 *Abusuum scaturigo est Pastorum absentia.*
3 *De restituenda Pastorum residentia ante omnia solliciti fuere Patres Tridentini.*
4 *Ut hæc haberetur judicarunt Beneficiorum pluralitatem funditus esse tollendam.*
5 *Abrogatio pluralitatis Beneficiorum enixe petitur.*
6 *Postulatio Episcoporum Hispaniæ contra Beneficiorum pluralitatem.*
7 *Postulata hæc primum nonnihil temperanda credidit Synodus.*
8 *Referuntur Decreta Synodi Sessione septima edita.*
9 *Quorum Beneficiorum pluralitas hisce Decretis improbata?*
10 *Non satis constat, an per hæc Decreta etiam Beneficiorum simplicium non Curatorum pluralitas esset improbata.*
11 *Decretum Synodi magis extensum, & dubitationem eximens.*
12 *Beneficia requirentia* residentiam *vi hujus Decreti sunt incompatibilia, sive residentia requiratur ratione* curæ animarum, *sive ratione* servitii.
13 *An Rectoratus cum Parochiali sit incompatibilis ex primo capite.*
14 *Quæ sint incompatibilia ob residentiam ratione* servitii.
15 *Incompatibilitas exsurgit ex residentia* præcisa *non* causativa, *& utriusque definitio.*
16 *Distinctio inter residentiam præcisam, & causativam multis sæculis incognita.*
17 *Exemplum Beneficiorum requirentium residentiam, sed tantum* causativam.
18 *Synodus Tridentina agnovit aliqua Beneficia non requirere residentiam, & eatenus a Jure communi recessit.*
19 *Habenti Beneficium ad vitam honeste sustentandam non sufficiens, potest alterum conferri, modo utrumque residentiam non requirat.*
20 *Quod sit* sufficiens *reputandum cujusque conscientiæ relinquitur, & hic frequens excessus.*
21 *Hodie consuetudine inductum, ut sine dispensatione retineatur simplex Beneficium cum alio etiam sufficiente, & unde hæc consuetudo orta sit.*
22 *Synodus Tridentina videtur tantum permittere* unicum *Beneficium simplex primo adjungi.*
23 *Synodus Tridentina in vetanda pluralitate Beneficiorum præcipue attendit impossibilitatem satisfaciendi utriusque oneribus.*
24 *Ex Decreto Synodi Tridentinæ non videntur incompatibilia Beneficia* difformia *in eadem Ecclesia.*
25 *Consonat generalis Ecclesiarum consuetudo.*
26 *An cum Dignitate, cui annexus est Canonicatus, possit haberi alia dignitas, aut Canonicatus in eadem Ecclesia.*

I. CIRCA tempus Concilii Tridentini adeo Beneficiorum pluralitas, non tantum Beneficiorum simplicium, sed & Curatorum, immo & Episcopatuum invaluerat, ut omnes passim Parochiæ, & Diœceses suis destituerentur Pastoribus; ac ubique pene nonnisi mercenarii aliqui Sacerdotes gregibus intenderent.

II. Cum autem compertum esset, abusibus, qui Ecclesiam eo tempore quodammodo inundaverunt, remedium efficax nequaquam afferri, quamdiu, absentibus Pastoribus, dabatur lupis in greges grassandi libertas, Patribus visum fuit, mox de hoc abusu non residentiæ tractare; ipsosque Pastores ad residentiam adigere. Sed cum Pastorum residentia sperari non posset, quamdiu pluralitas Beneficiorum, præsertim Curatorum permitteretur, mox in ipso Synodi initio contra hunc pluralitatis abusum a Patribus agi cœptum fuit.

III. Unde in Congregatione celebrata immediate post habitam Sessionem secundam, nimirum 9. Januarii 1546. Guillelmus De Prato Episcopus Claromontensis sententiam suam de residentia Episcoporum proferens, urgebat Patres, ne in materia de residentia aliquid *frigide & superficialiter* statuerent: " siquidem " (ait) per tantam non residendi licentiam orbis gravissimum " malum in dies latius serpit. Quis enim ignorat, hac captata " occasione, magna ex parte hæreses esse natas, & auctas mi" rum in modum, in diesque magis ac magis augeri? Nec vi" dentur facturæ finem, donec hanc occasionem quærentibus, " occasionem amputaverimus.

IV. Inter media vero hanc occasionem amputandi tamquam præcipuum suggerit; " Primo, Beneficiorum, & maxime Epi" scopatuum *pluralitas* ab omnibus tollatur funditus. Quod ita " necessarium censeo (inquiebat) ut optem memoriam illius " pluralitatis oblivione sempiterna deleri: tamquam avaritiæ " clericalis (ob quam tam male audit ordo Sacerdotum) pri" mogenitam & omnium malorum *lernam* ". Habetur *Tom.* 14. *Concil. General. col.* 1633. & sequentibus.

☞ V. Nec solus in Concilio Tridentino extitit Episcopus Claromontanus, qui Beneficiorum pluralitatem abrogandam esse demonstravit; hujus quoque abusus omnimodam extinctionem ann. 1547. enixe petierunt Lipomanus Episcopus, Veronensis, Bernardus Diaz Episcopus de Calahorra, aliique Præsules, quorum nomina in actis vel in historia Concilii Tridentini extant consignata, & ut finem sibi propositum assequerentur, contendebant omnem inter compatibilium, & incompatibilium pristinis sæculis incognitam distinctionem esse destruendam.

Optandum sane fuisset, ut conformiter ad postulata horum Patrum, omnis Beneficiorum pluralitas, necnon distinctio compatibilium, & incompatibilium fuisset penitus sublata, quemadmodum & nomine Caroli IX. Regis Galliarum postulatum fuisse legitur, uti supra *cap.* 1. *n.* 7. notatum est.

Licet aliquibus in casibus possit esse licita, quin & conveniens Beneficiorum pluralitas; non dubium tamen, quin multo majora incommoda, & scandala orta sint in Ecclesia, & continuo oriantur per toleratam Beneficiorum pluralitatem, & distinctionem inter compatibilia & incompatibilia, quam sint timenda, aut unquam timeri poterunt ex generali abolitione pluritatis Beneficiorum. ☜

VI. Fuit illa incommodorum, & scandalorum gravitas, quæ movit complures Episcopos, ut in pluralitatem Beneficiorum inveherentur, & quidem cum prævie ante Sessionem de hac materia agi cœptum esset, Episcopi Hispani, aliis nonnullis adjunctis " petierunt declarandum pluralitatem Cathedralium Ec" clesiarum esse maximum abusum, monendosque singulos, ac " nominatim Cardinales, ut una sola sint contenti, atque " alias intra breve tempus relinquant, certe ante exitum " Concilii. Tollendam quoque minorum Ecclesiarum plurali" tatem, ea non in posterum modo, sed in præteritum etiam " prohibita, revocatisque omnibus dispensationibus antea con" cessis; Cardinalibus aliisve minime exceptis, nisi justas, ac " legitimas afferant causas, quas coram Ordinario curent ap" probandas.

VII. Hæc Præsulum illorum postulatio rigidior apparebat multis, quam præsens eorum status pateretur, unde nonnihil temperandam crediderunt; atque primum majoribus, & magis noxiis abusibus occurrendum; ac sensim, temporum duritie nonnihil emollita ulterius progredi posse: hocque consilium Synodo placuisse patebit, si Decreta edita Sessione septima, conferantur cum Decreto in eadem materia Sessione 24. evulgato.

VIII. Primo itaque *Sess.* 7. *cap.* 2. *De Reformat.* decernit, ut " nemo, quacumque etiam dignitate, gradu, aut præemi" nentia præfulgens, plures Matropolitanas, seu Cathedrales " Ecclesias in titulum, sive commendam, aut alio quovis no" mine, contra sacrorum Canonum instituta, recipere, & si" mul retinere præsumat: cum valde felix sit ille censendus, " cui unam Ecclesiam bene, ac fructuose, & cum animarum " sibi commissarum salute regere contigerit.

Deinde *cap.* 4. " Quicumque de cætero plura curata, aut alias " incompatibilia Beneficia Ecclesiastica, sive per viam unionis " ad vitam, seu commendæ perpetuæ, aut alio quocumque no" mine, & titulo, contra formam sacrorum Canonum, & præ" sertim Constitutionis Innocentii III. quæ incipit, *De multa*, " recipere, ac simul retinere præsumpserit; Beneficiis ipsis jux" ta ipsius Constitutionis dispositionem ipso jure, etiam præsen" tis Canonis vigore, privatus existat.

IX. Hic in primis improbat Synodus pluritatem non tantum Cathedralium Ecclesiarum, sive Episcopatuum, sed etiam Curatorum, aut alias incompatibilium Beneficiorum, reprobatis illis fictitiis titulis, & involucris, *unionis ad vitam*, & *commendæ perpetuæ*.

Quia autem Synodus non explicat, quæ Beneficia habeat tamquam *incompatibilia*, unaque remittit ad Constitutionem Innocentii III. *cap. De multa, tit. De Præbendis*, dubium erat, num Synodus terminos dictæ Constitutionis excedere voluisset; aut probare pluralitatem Beneficiorum, in dicta Constitutione nominatim non reprobatam.

X. Hinc ulterius dubium erat, an hactenus indemnata esset pluralitas Beneficiorum, quæ nec Dignitates, nec Personatus, nec Parochiales Ecclesiæ essent: utpote sola, quæ in ea Constitutione Innocentii III. exprimuntur.

XI. Postmodum vero Synodus volens efficacius remedium huic abusui adferre, eumque quasi radicitus evellere, *Sess.* 24. *cap.* 17. *De Reformat.* Decretum edidit " quod in quibuscumque per" sonis, quocumque titulo, etiamsi Cardinalatus honore ful" geant, mandat observari, ut in posterum unum tantum Bene" ficium Ecclesiasticum singulis conferatur. Quod quidem, si " ad vitam ejus, cui confertur, honeste sustentandam non suffi" ciat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo " utrumque personalem residentiam non requirat, eidem confer" ri. Hæcque non modo ad Cathedrales Ecclesias, sed etiam " ad alia omnia Beneficia, tam sæcularia, quam regularia, " quæcumque etiam commendata, pertineant, cujuscumque ti" tuli, ac qualitatis existant.

XII. Itaque ex Decretis Concilii Tridentini concludendum, Beneficia esse incompatibilia, si *residentiam personalem* requirant, idque sive residentia ratione curæ animarum, sive ratione servitii requiratur; uti notat Fagnanus ad *cap. Cum jam dudum*, *tit. De Præbendis num.* 39.

Ex primo capite incompatibiles sunt duæ Parochiales, item Parochialis cum Baptismali, & similiter Beneficium, cui injunctum est onus adjuvandi in cura animarum.

XIII. Item is, qui habet Rectoratum, si curam exerceat per Vicarium *amovibilem*, non potest obtinere Parochialem; quia amo-

amovibilitas indicat curam residere apud Rectorem. Si tamen aliud probaretur, curam nullam esse penes Rectorem, tunc hoc ex capite, nec residentiæ necessitas, nec exinde resultans incompatibilitas concludi posset.

Hinc consulta S. Congregatio, an casu quo cura unita sit alicui Ecclesiæ ex altera dependenti, ita ut ei per Vicarium *perpetuum* deserviatur, juxta *cap. Extirpandæ* §. *Qui vero, tit. De Præb.* resultet ratione *curæ animarum* incompatibilitas talis Ecclesiæ cum alia Parochiali; Respondit negative; apud Fagnanum loco citato *num.* 41. Nec aliud indubie resolutionis fundamentum fuit, quam quod cura animarum in Vicarium *perpetuum* translata, Rector Ecclesiæ, cui Ecclesia Parochialis est unita, nomine tenus duntaxat Pastor aut Curatus dicatur.

XIV. Ob residentiam ratione *servitii*, „ ex Decreto Concilii Tridentini exsurgit incompatibilitas non solum in Parochialibus, & Curatis, sed etiam in Beneficio Curato, & Canonicatu, & in pluribus Canonicatibus, tam Cathedralium, quam Collegiatarum Ecclesiarum, cum personalem residentiam requirant, propter servitium, ut in *cap.* 12. *Sess.* 24. licet de jure communi hoc esset controversum, ut patet ex opinionibus supra relatis. Item ex Congregatione incompatibilis est Præbenda Theologalis erecta per unionem aliquot simplicium Beneficiorum cum Parochali, vel Canonicatu. Idemque dicendum de pluribus Monasteriis, seu Cappellaniis servitium personale, seu residentiam requirentibus propter divini officii celebrationem ". Ita Fagnanus.

XV. Hæc tamen dicta de incompatibilitate Beneficiorum simplicium residentiam requirentium, intelliguntur communiter, quando requiritur residentia *præcisa & simplex*, non autem de casu, quo residentia non est præcisa, & simpliciter obligatoria, seu *causativa*; ita post alios Canonistas Gonzales *ad Regulam* 8. *Cancel. Glossa* 15. *nu.* 20. vocatque residentiam *præcisam* & simplicem, quando requiritur sub pœna *privationis tituli*. Non simpliciter autem, sed *causative* requiri dicit, quando solum requiritur respectu privationis fructuum, nimirum ut non residendo privetur quidem fructibus, sed nequaquam privetur titulo.

Deinde *num.* 23. testatur, sæpius judicatum fuisse, quoad incompatibilitatem Beneficiorum simplicium, inspiciendam esse residentiam *præcisam*, & non sufficere causativam, quod & praxis communis declarat.

☞ XVI. Verum ista distinctio inter residentiam *præcisam* & *simplicem*, & residentiam *causativam*, contra Canones, necnon contra mentem Fundatorum invaluisse apparet: juxta intentionem enim Ecclesiæ & Fundatorum, Beneficia debent per ipsos Beneficiatos deserviri, & consequenter omnino contrarium esse videtur intentioni Ecclesiæ, & Fundatorum, ut Beneficiorum retineatur per eum, qui illi deservire non intendit, tametsi proventibus ipsius Beneficii careat; quia interim verum manet, per ipsum Beneficiatum oneribus Beneficii non satisfieri, nisi tamen absens, nec personaliter exhibens officium, alibi adeo utiliter Ecclesiæ inserviret, ut merito existimetur, quod etiam absens, Ecclesiæ, & Fundatorum intentioni satisfaciat.

XVII. Præter illud exemplum, alterum occurrit in Cappellaniis Ecclesiæ Collegiatæ S. Petri hic Lovanii, quæ residentiam ratione servitii in choro requirunt; sed tantum *causativam*, id est, *privationis fructuum*, non autem *tituli*: quare & Theologi plures hujusmodi Cappellanias obtinentes, & earum titulo ad Ordines promoti, postmodum ad Ecclesias Parochiales assumpti, eas una cum Parochiali, tamquam simplex Beneficium residentiam non requirens retinent, licet nullos non residentes fructus percipiant.

XVIII. Beneficia omnia etiam simplicia de jure communi requirere personalem residentiam supra notatum fuit; unaque observatum, posterioribus sæculis sensim quædam simplicia Beneficia a residentia fuisse absoluta; atque ita tandem invaluisse distinctionem inter Beneficia residentiam requirentia, & non requirentia.

Hanc distinctionem quamvis nonnulli e Patribus Concilii Tridentini, tamquam antiquis Ecclesiæ Decretis incognitam, abolitam vellent, tamen eam penitus abolere Concilium conveniens, pro temporum conditione, non judicavit; sed eam aperte in suo Decreto supposuit; atque ea in declaranda Beneficiorum incompatibilitate, & pluralitatis proscriptione usa est: atque eatenus, ob stabilitam per consuetudinem disciplinam, a jure communi nonnihil recessit.

XIX. Itaque quoad Beneficia personalem residentiam non requirentia distinguit Concilium; utrum ad vitam ejus cui conferuntur honeste sustentandam sufficiant, an non.

Si Beneficium quod quis obtinet, sit sufficiens, non poterit obtinere secundum, quantumvis simplex & residentiæ non obnoxium, & ad vitam ejus cui confertur non sufficiens. Quia Concilium permittit, ut possit alterum Beneficium conferri ei, qui jam unum obtinet, hac conditione, si primum quod obtinet, *ad vitam ejus honeste sustentandam non sufficiat*.

Quando autem quis habet Beneficium Ecclesiasticum *non sufficiens*, permittit Concilium, ut „ liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri.

XX. Quæ esse debeat proventuum quantitas, ut Beneficium aliquod dicatur *sufficiens*, Concilium non determinavit. Cum enim hæc sufficientia ex multis factis determinanda sit, judicatum est, ut determinatio hæc cujusque potius conscientiæ judicio, quam forensi disceptatione decidenda remitteretur.

Dolendum porro nihil esse frequentius, & jam pridem fuisse quam ut „ hic cæca & indomita impingat cupiditas: quando quisque pro suo, non pro Episcopi arbitrio hoc finitur definire ": (uti ad Clerum suum scribebat jam pridem Ruremondensium Antistes Henricus Cuykius) „ Sustentationem sui, quam in Clericis omnibus ipsisque etiam Episcopis ex Tridentini Concilii sententia, oportet esse frugalem, hospitalitatis, & beneficentiæ velamine, illi volunt esse magnificam; vitæ hujus impendia non pro necessitate, aut eo quod naturæ satis esse queat (quæ parvo est contenta) sed pro affectu privato, & habendi libidine metientes, & ex cujusque Beneficii accessione proventu aucto, aliquid etiam ad familiæ splendorem, ad vestium luxum, ad prædiorum, aliarumque sive fixarum, sive mobilium rerum proventum accedere volunt, & ut in plures benefici esse possint, aut ad sui nominis memoriam celebrandam opulentas erigere fundationes, domum domo, & agro agrum e Beneficiorum proventibus semper conjungunt, & hoc satis esse arbitrantur ad palliandam, aut excusandam inexplebilem avaritiam suam, si hunc sibi scopum propositum habeant.

XXI. Interim ex libera taxatione sufficientiæ relicta judicio cujusque privati, tandem consuetudo invaluit, ut super retentione simplicis Beneficii residentiam non requirentis nulli moveatur quæstio; tametsi Beneficium aliud seu simplex, seu non simplex, opulentum, & evidenter sufficiens habeat: atque ita videtur consuetudine eatenus derogatum Concilio Tridentino; in quantum prohibuit, unum *sufficiens* habenti alterum etiam simplex residentiam non requirens conferri.

Unde si solum jus positivum attendamus, id hodie consuetudine sublatum videtur: & per consequens, concurrentibus iis, quæ inordinationes pluralitati Beneficiorum connexas plane abstergunt; ipsaque Ecclesiæ utilitate exigente, ut quis similia duo Beneficia simul retineat, non apparet necessaria dispensatio, qua juri positivo derogetur; utpote jam per contrariam consuetudinem sublato.

XXIII. Ulterius Concilium Tridentinum permittens, ut habenti Beneficium, quod ad vitam ipsius honeste sustentandam non sufficit, aliud simplex sufficiens conferatur, de *unico* simplici adjungendo loqui videtur; quemadmodum Concilium Mediolanense V. sub S. Carolo intellexisse non obscurum est.

Cum enim in Concilio IV. Mediolanensi declaratum esset, licere habenti unum Beneficium non sufficiens, conferri alterum simplex conformiter ad Synodum Tridentinam, in Concilio V. declarat: „ Id ita locum habeat, ut ne tamen eo prætextu causave vitæ honeste sustentandæ plura quam duo Beneficia simplicia uni eidemque conferri liceat sine concessu permissuve Sedis Apostolicæ ". *Part.* 3. *tit. Quæ ad Beneficiorum collationem attinent*.

XXIII. Dum Synodus Tridentina declaravit incompatibilia plura Beneficia cujuscumque conditionis, aut qualitatis, quorum utrumque *residentiam requirit*, præcipue reflexisse videtur ad impossibilitatem satisfaciendi oneribus Beneficiis hujusmodi incumbentibus: quæ impossibilitas resultat ex requisita *personali* residentia.

XXIV. Cum igitur illa impossibilitas satisfaciendi oneribus utriusque Beneficii sæpe cesset, si Beneficia sint in eadem Ecclesia: habeantque officia diversi ordinis, & generis annexa, quæ *Difformia* dicuntur, etiam tunc incompatibilitas illa cessare videtur ex mente ipsius Synodi: declaravitque conformiter S. Congregatio „ consuetudini permittenti, quod in eadem Ecclesia Dignitates cum Canonicatibus teneantur, non esse derogatum a Concilio Tridentino, *Sess.* 24. *cap.* 17. *De Reform.* ". Ita Garzias *de Benef. part.* 11. *cap.* 5. *num.* 246.

XXV. Et quidem generalis hodie consuetudo permittit Beneficium curatum, aut etiam Dignitatem cum Canonicatu in eadem Ecclesia retinere; immo in aliquibus Ecclesiis Dignitates conferri, nisi Canonicis non possunt: quemadmodum in Ecclesiis Cathedralibus Belgicis ad instantiam Philippi II. per Paulum IV. Pontificem erectis, Archidiaconus, Archipresbyter, & Pœnitentiarius ex Canonicis Graduatis assumi debent, uti *Tom. I. tit.* 10 *c.* 1. notatum fuit (*a*).

Itaque ex generali consuetudine ad obtinendum in eadem Ecclesia Canonicatum aut Cappellaniam etiam requirentem residentiam, una cum Beneficio Curato, aut Dignitate, dispensatio non requiritur: eo quod jus positivum per dispensationem tollendum, contraria consuetudine sublatum sit.

XXVI. Quid si Canonicatus sit ipsi Dignitati annexus; ipsaque Dignitas nullos habeat proventus præter Præbendam, an cum hoc Canonicatu & Dignitate annexa, possit in eadem Ecclesia haberi alia Dignitas difformis? Si Canonicatus sit Dignitati annexus per suppressionem, ut ipse titulus Canonicatus sit suppressus, tunc revera non erit nisi simplex Dignitas: & consequenter alius Canonicatus cum hac Dignitate in eadem Ecclesia sine dispensatione haberi posset: non autem Dignitas: quia pluralitas Dignitatum in eadem Ecclesia specialiter vetita est in *Cap. De multa tit. De Præbendis*, neque hactenus consuetudo ei in hoc derogasse scitur.

Si autem Canonicatus æque principaliter annexus sit, & consequenter eum obtinens sit revera Canonicus, & simul in Dignitate constitutus, non poterit in eadem Ecclesia aliam Dignitatem sine dispensatione retinere: nam nemo in eadem Ecclesia potest esse *triplex* absque dispensatione Summi Pontificis; uti post alios docet Garzias loco citato *num.* 238. additque: „ Nec valet consuetudo, vel statutum in contrarium ex *cap.* 1. *de Consuet. in VI.*

C A-

(a) Constat tamen in Ecclesia Rupellensi nonnullisque aliis Cathedralibus Galliarum Dignitatum possessionem esse incompatibilem cum possessione Canonicatuum ejusdem Ecclesiæ; id quidem pro Ecclesia Rupellensi declaratum est litteris patentibus, quæ 20. Maji ann. 1664. datæ sunt; ut prærogativa Sedis Cathedraticæ hæc Ecclesia donaretur.

CAPUT IV.

De varia Beneficiorum incompatibilium specie.

1 *Incompatibilitas Beneficiorum præcipue fundatur in impossibilitate residendi in diversis Ecclesiis.*
2 *Arctior residendi obligatio in Beneficiis curatis, etiam majorem causat incompatibilitatem.*
3 *Distinctio Beneficiorum incompatibilium* primi *&* secundi *generis, & illorum definitio.*
4 *Plura Beneficia conformia sub eodem tecto incompatibilia primi generis; etiamsi non requirant residentiam.*
5 *An Concilium Tridentinum circa hoc aliquid innovaverit?*
6 *Quæ dicantur Beneficia* uniformia*?*
7 *Quæ sint incompatibilia* secundi *generis?*
8 *An per Synodum Tridentinam hæc distinctio Beneficiorum incompatibilium sit sublata?*
9 *Circa distinctionem Beneficiorum incompatibilium primi, & secundi generis mens Concilii Tridentini exponitur.*
10 *Ut Beneficium vacet per assecutionem secundi, requiritur possessio hujus* pacifica.
11 *Ante captam secundi Beneficii possessionem non vacat primum ipso jure.*
12 *Idque non tantum de facto, sed & de jure.*
13 *In Gallia non inducitur privatio primi per assecutionem secundi, sed datur* optio *eligendi alterutrum.*
14 *Necessitas* optandi *tantum est post* [illegible].
15 *Ex praxi Galliæ habetur annus, &* [illegible] *ad optandum.*
16 *Quomodo aliqui hac optandi libertate abuterentur, & quomodo ei per Edictum Regium fuerit occursum?*
17 *Optandi libertas pluribus Parlamentorum Arestis confirmata.*
18 *Declaratum duos Canonicatus esse incompatibiles; nec dimissum posse gravari propterea.*

I. INCOMPATIBILITAS Beneficiorum præcipue fundatur in impossibilitate eodem tempore residendi in diversis Ecclesiis, & ex illa impossibilitate; resultante alia impossibilitate satisfaciendi officiis, & oneribus utrique Beneficio annexis.

II. Cum autem indubitatum sit, residentiam arctiorem requiri in Beneficiis curatis; aliisque majora officia annexa habentibus, quam in Beneficiis simplicibus: pluraque incommoda per non residentiam Pastorum plerumque sequi, quam ex non residentia Canonicorum, aut Cappellanorum, consequens est, quod etiam major inter priora; quam posteriora incompatibilitas; eo quod *pluralitas* secum trahat non residentiam; quæ minus in illis, quam in his toleranda est.

III. Hinc communiter recepta est distinctio Beneficiorum incompatibilium, in Beneficia incompatibilia primi, & secundi generis.

Incompatibilia primi generis dicuntur, inter quæ tanta intercedit incompatibilitas, ut per assecutionem pacificam secundi *ipso facto* vacet primum: quemadmodum de Beneficiis curatis, Dignitatibus, & Personatibus statuit Concilium Lateranense in *Cap. De multa, tit. De Præb.* & expressius Joannes XXII. in *Extravag. Execrabilis De Præbendis in Commun.* addens: „ quod qui „ deinceps receperint Dignitatem vel Personatum, seu officium, „ aut aliud Beneficium curam animarum habens annexam, si antea simile Beneficium obtinebant, illud, quo *ipso jure* privati „ noscuntur, absque moræ dispendio in Ordinariorum manibus „ dimittere debeant pari modo: alioquin ex tunc sint ipso jure „ secundo privati, & nedum ad sacros suscipiendos Ordines, „ quin etiam ad habendum quodcumque aliud Ecclesiasticum Beneficium inhabiles reputentur.

Itaque attentis hisce Decretalibus, incompatibilia sunt primi generis, duo Beneficia curata, duæ Dignitates, aut Personatus; item unum curatum cum Dignitate, idque sive in una, sive in diversis Ecclesiis.

IV. His addunt communiter Canonistæ duo Beneficia *uniformia*, etiamsi sint simplicia, sub *eodem tecto*, id est, in eadem Ecclesia; idque auctoritate *cap. 9. tit. De Conceff. Præbendæ non vacantis*, ubi respondetur, vacare *ipso jure* Præbendam obtentam per assecutionem secundæ Præbendæ in eadem Ecclesia; Idipsum non obscure decernitur in *Clem. fin. De Præbendis*, dum dicitur, primam Præbendam *hoc ipso* vacaturam, cum secundam Archidiaconatui annexam fuerit pacifice assecutus. Unde Glossa ibidem, verbo *hoc ipso*, ait: „ Patet, quod in Præbendis ejusdem „ Ecclesiæ *ipso jure*, per assecutionem secundæ vacat prima.

Quin credit post alios Garzias *part. 11. cap. 5. n. 182.* id quoque „ procedere, etiamsi Beneficia sint talia, quæ non requirunt „ residentiam in conformibus titulis.

V. Deinde *n. 186.* monet „ cavendum a Zerola, qui ait, quod „ hodie per Decretum Concilii Tridentini *Seff. 24. cap. 17. de* „ *Reformat.* possit quis habere duo Beneficia conformia sub eodem tecto, modo sint simplicia, & non requirant residentiam, „ & non sufficientia: quæ doctrina est falsa (ait) & absque „ fundamento: nam Concilium ibi nihil innovat, seu disponit „ circa hoc.

VI. Dicuntur autem *uniformia*; quando sunt ad eumdem finem & munus instituta; qualia solent esse Canonicatus, & Cappellaniæ; alias si quidem in nomine conveniant; sed munia annexa sint plane disparata, non censebuntur *uniformia*; neque sub hac incompatibilitate comprehendi; quemadmodum notat Gonzales ad Reg. 8. Cancell. *Gloff.* 10.

VII. Incompatibilia *secundi* generis vocantur, quæ quidem simul retineri non possunt; sed quorum primum tamen non vacat *ipso jure* per assecutionem pacificam secundi: dicunturque propterea incompatibilia, *quoad retentionem*. Hujusmodi Beneficia incompatibilia inspecto jure communi, sunt duo Canonicatus, aut duæ Cappellaniæ residentiam requirentes; item Canonicatus & Dignitas, aut etiam Beneficium curatum, nimirum in diversis Ecclesiis.

☞ Beneficiorum incompatibilium primi, & secundi generis distinctio, pluraque alia, quæ innumeras quæstiones, & litigia pariunt, priscis Patribus erant ignota, & feliciter sopita fuissent; si auctoritate Concilii Tridentini omnis omnino Beneficiorum pluralitas fuisset simpliciter & indistincte proscripta, & avita Patrum disciplina restituta fuisset, quemadmodum plures zelosiores Episcopi desiderabant, uti *cap. 3.* observatum est. ☜

VIII. Quippe dubitatur, num & incompatibilium distinctio per Synodum Tridentinam *Seff. 7. cap. 4. de Reformat.* sit sublata, quia decernit, quid „ quicumque de cætero plura curata, aut „ alias incompatibilia Beneficia Ecclesiastica contra formam sacrorum Canonum, & præsertim Constitutionis Innocentii III. „ quæ incipit *De multa*, recipere, ac simul retinere præsumpserit, Beneficiis ipsis juxta ipsius Constitutionis dispositionem, „ *ipso jure*, etiam præsentis Canonis vigore, privatus existat": videtur ergo pœnam privationis *ipso jure* per Constitutionem *de multa*, decretam contra obtinentes plura Beneficia curata, extendisse ad omnia Beneficia *alias incompatibilia*.

Attamen communior opinio praxi conformis credit, per hoc Decretum pœnam privationis *ipso jure* ad omnia generaliter Beneficia alias incompatibilia non esse extensam; sed Synodum exprimendo Beneficia *curata*; ac dein subjiciendo clausulam generalem, *& alias incompatibilia*, voluisse duntaxat comprehendere alia incompatibilia, de quibus loquitur Constitutio *De multa*, ut Dignitates & Personatus. Vide Zypæum in Jure Novo *tit. de Clericis non resid. n.* 11.

☞ IX. Quamvis communior opinio habeat, distinctionem inter compatibilia *primi*, & *secundi* generis, per Synodum Tridentinam omnino non esse sublatam; fatendum tamen est, quod, teste Garzia *de Beneficiis part. 2. cap. 5. n. 84.* sæpius a Congregatione Cardinalium super interpretatione Concilii Tridentini responsum fuerit, Decretum Concilii Tridentini *Seff. 7. cap. 4. de Reformat.* spectare ad omnia Beneficia alias quacumque ratione incompatibilia.

Neque diffiteri posse videtur, quin inspectis verbis Decreti; videri possit Concilium loqui in hoc Decreto generaliter de omnibus Beneficiis quacumque ratione incompatibilibus; quantumvis & hoc fatendum sit, propter obscuram Decreti expressionem, in pluribus regionibus; eo modo intellectum, & receptum videri hoc Decretum, ut distinctio inter incompatibilia *primi*, & *secundi* generis nequaquam censeatur per hoc Decretum sublata; ita ut Concilium salvam reliquerit distinctionem horum Beneficiorum ad eum effectum, ut incompatibilia *primi* generis vacent *ipso jure*; non autem *secundi* generis; sed quod primum Beneficium per adeptam possessionem pacificam secundi non vacet ipso jure, sed duntaxat per sententiam Judicis posse eo privari. ☜

X. His de mente Concilii Tridentini obiter dictis, constat hodie ad vacationem Beneficii per assecutionem alterius incompatibilis primi generis, non sufficere ejus collationem fuisse etiam acceptatam; sed requiritur ejus *pacifica* possessio; aut saltem ut per eum steterit quominus eam acceperit, juxta clausulam expressam in citata Extravagante Joannis XXII. „ Postquam secundi possessionem habuerint; vel per eos omni dolo & fraude cessantibus, quominus habeant, steterit". Et in *Clementina fin. De Præbendis, Pacifice fuerit assecutus.*

☞ XI. Quandoquidem nullum tempus in jure determinatum sit, intra quod Beneficiatus teneatur realem, & corporalem Beneficii possessionem accipere, idcirco & communi Doctorum opinione, & praxi receptum est, ut ob acceptum Beneficium secundum non inducatur vacatio *primi*, ante adeptam corporalem possessionem secundi: tametsi per ipsum Beneficiatum stetisset, possessionem corporalem *secundi* accipere.

Unde quod *n. 10.* conformiter ad *Extravagantem* Joannis XXII. dictum est, primum Beneficium vacare, si per Beneficiatum steterit, *quominus pacificam possessionem habeat*, referendum est non ad possessionem, sed ad vocem *pacificam*, & per eum stet, quominus hæc possessio sit *pacifica*.

Voluit enim per hanc declarationem Pontifex præcavere, ne prætextu alicujus suscitatæ controversiæ, sive litis, fraus fieret Canonibus, pluralitatem Beneficiorum vetantibus.

Contingebat enim non raro, ut qui plurium Beneficiorum proventibus gaudere cuperet, possessionem quidem realem *secundi* Beneficii acciperet, ut ea mediante proventus illius sibi cederent: sed ne per hanc adeptam possessionem, *primum* Beneficium amitteret, cum ficto aliquo adversario colludens, litem sibi suscitari procurabat; ita possessio appareret *non pacifica*.

Itaque ut hisce fraudibus occurratur, declaravit Pontifex in citata Extravagante, quod per possessionem *secundi* Beneficii, vacet prius; si probari queat, quod per ipsum Beneficiatum steterit, quominus hæc jam capta possessio fuerit *pacifica*.

Et sane cum ante captam possessionem, Beneficiatus nullos proventus ipsius Beneficii queat obtinere, & consequenter non videatur ante captam possessionem Beneficium perfecte habere: sed demum a capta possessione jus percipiendi proventus Beneficii acquirat, mirum non est, quod ante acceptam possessionem, nulla prioris Beneficii inducta sit vacatio, eo quod hactenus nonnisi unius Beneficii, in cujus possessione est, proventibus gaudeat. ☜

XII. Hinc concluditur, quod demum indicatur vacatio primi per assecutionem secundi, si assecutio & possessio secundi sit *pacifica*; non solum de facto, sed etiam *de jure*, id est, non litigiosa, sed absque controversia juris, & facti judiciali, & extrajudiciali; ita aliis citatis late exponit Garzias De Beneficiis *part. 11. cap. 5. §. 1. numer.* 105. ubi *num.* 108. ait, quod primum liti-

litigioſum vacet per aſſecutionem, & poſſeſſonem *pacificam* ſecundi.

XIII. Hæc quidem ex diſpoſitione Conſtitutionis *De multa*, innovata per Synodum Tridentinam; ait eam in Gallia, ſaltem quoad pœnam privationis *ipſo jure* primi Beneficii per aſſecutionem ſecundi, non eſſe receptam teſtatur Franciſcus De Roye Anteceſſor Andegavenſis *lib. 2. Inſtit. Juris Canonici cap.* 16. aſſeritque, in Gallia retentam eſſe *optionem*, ſive jus optandi, de quo Alexander III. in *cap. 4. tit. De Ætate, & qualit. Præficiend.* ſcribens, quod Epiſcopo liceat „ habentes plures Eccle„ ſias, quæ ex uno non pendeant, appellatione poſtpoſita co„ gere *ad unam* ipſarum, *quam maluerint*, dimittendam.

XIV. Verum ſicuti privatio primi Beneficii per aſſecutionem ſecundi, juxta Decretalem *De multa*, & Extravagantem Joannis XXII. non induitur, niſi poſt adeptam *pacificam* poſſeſſionem ſecundi Beneficii; ita nec *optionis* neceſſitas inducta cenſetur, niſi poſt aſſecutionem *pacificam* ſecundi.

XV. Cum autem in Gallia nemo *pacificus* proprie reputetur, niſi poſt pacificam *annalem* poſſeſſionem, uti ſupra notatum eſt, etiam ante annum pacificæ poſſeſſionis ad optandum cogi non poteſt: quod noviſſime annotavit Claudius Horry in libro cui titulus: *Nouveau Traité des matières Beneficiales, & Eccleſiaſtiques, accommodé à l'uſage preſent*, ubi *pag.* 99. ait: „ In Fran„ cia proviſus de duobus Beneficiis incompatibilibus habet an„ num, & diem ad faciendam ſuam *optionem*, ſi ſit poſſeſſor „ *pacificus*, poteſt unum e duobus dimittere ad manus Collatoris „ ordinarii (*a*).

XVI. Hac libertate retinendi per annum integrum duo Beneficia incompatibilia nonnulli Eccleſiaſtici abutebantur, nimirum per annum proventus Beneficiorum percipiendo; ac dein, anno elapſo, per quamdam colluſionem ſuſcitando ſibi ſimulatum adverſarium, quo interim proventibus utriuſque gaudere pergerent. Cui abuſui ut occurreretur, anno 1681. Regio Edicto cautum eſt, ut „ cum uni eidemque perſonæ collata ſunt duo Be„ neficia curata, aut Canonicatus, aut Dignitas, & Beneficium „ curatum, aut duo alia Beneficia incompatibilia, ſive ſit *lis*, „ ſive ſit pacificus poſſeſſor, proviſus non gaudebit fructibus, „ niſi illius Beneficii in quo *actualiter* reſidebit, & ſervitium „ *per ſe* exſolvet: quodque fructus alterius Beneficii, aut etiam „ utriuſque, ſi in neutro reſederit, & præſtiterit ſervitium „ *per ſe*, impendentur in ſolutionem Vicarii, aut Vicariorum, „ qui ſervitium præſtiterint, vel in reparationes, ornamenta, „ aliumque uſum Eccleſiæ ipſius Beneficii; idque juxta ordinatio„ nem Epiſcopi Diœceſani ". Refertur integrum Edictum in opere, quod intitulatur *Journal des Audiences*, *tom. 4. lib. 4. cap.* 6.

XVII. In Actis Cleri Gallicani *tom. 2. part. 2. tit.* 15. referuntur Parlamentorum Arreſta, quæ hanc optionem ſupponunt, eamque in omni genere Beneficiorum incompatibilium locum habere ſat patenter declarant; ac per conſequens, diſtinctionem inter Beneficia incompatibilia primi, & ſecundi generis, quoad vacationem *ipſo jure*, hodie in Gallia eſſe ſublatam.

XVIII. Inter cætera *n.* 14. refertur judicatum per Arreſtum 10. Februarii 1667. duos Canonicatus eſſe incompatibiles in eadem perſona; injunctumque plures poſſidentibus *unum optare*, addita hac notabili clauſula: ſic ut non poſſint perſone illos quos elegerint dimittendos gravare: quod conforme eſſe Canoni Concilii Chalcedonenſis, infra oſtendemus titulo *De Penſionibus*, & *cap.* 2. Diſſertatione in hoc Concilium, ac in Scholiis ad Canonem 10. ejuſdem Synodi.

CAPUT V.

De Diſpenſatione ſuper pluralitate Beneficiorum.

1 *Nulla diſpenſatio licitam reddit pluralitatem Beneficiorum, ni adſint circumſtantiæ, quæ inordinationes abſtergant.*
2 *Interdum graviores, interdum leviores cauſæ ad has inordinationes abſtergendas ſufficiunt.*
3 *Vix occurrunt ſufficientes, quoad pluralitatem Beneficiorum curatorum, & in Regno Galliæ nulla diſpenſatio ſuper hac admittitur.*
4 *Quid in Belgio obtineat?*
5 *Nulla diſpenſatio ſuper pluralitate Beneficiorum ſine cauſa, tuta eſt in foro Poli.*
6 *Hæc eſt ſententia* unanimis *Canoniſtarum.*
7 *An quis ſatisfaciat rejiciendo onus in Papam diſpenſantem?*
8 *Petens diſpenſationem debet prævie examinare, an ſit juſta cauſa, & quod motivum petendi.*
9 *Aliquando licita diſpenſatio.*
10 *Debet ſemper eſſe recta intentio, debentque utentes diſpenſatione eam ſæpe diſcutere.*
11 *Hodie ſuper pluralitate Beneficiorum ſolus Papa diſpenſat.*
12 *An hodie duæ Parochiales Eccleſiæ ſibi vicinæ uni ad tempus concedi queant ſine diſpenſatione Pontificis?*
13 *Diſpenſatio qua ratione odioſa, & reſtringenda?*
14 *Hanc regulam probat Bonifacius VIII.*
15 *Poſſidentes plura Beneficia ex diſpenſatione, tenentur Ordinariis petentibus diſpenſationes exhibere.*
16 *Poſſunt Ordinarii diſpenſationes examinare, & minus legitime obtentas rejicere.*
17 *Debent intra ſtatutum tempus exhiberi, & quæ pœna non exhibentium?*
18 *Etiam poſſeſſores* triennales *exhibere diſpenſationes tenentur.*
19 *Immo tituli poſſeſſionis exhibendi.*
20 *Quando ſuper diſpenſatione conſulenda ab Ordinario Sedes Apoſtolica?*
21 *Litteræ diſpenſationis ſuper pluralitate Beneficiorum in Belgio litteris* placet *indigent.*

I. OSTENDIMUS ſupra capite primo hujus tituli, habere plura Beneficia eſſe referendum inter actiones, quæ ob inordinatione iis annexas jure naturali ita ſunt vetitæ, ut nonniſi concurrentibus circumſtantiis eas inordinationes abſtergentibus licitæ reddi poſſint; eam omnem juris humani prohibitionem præveniendo; ut docet S. Thomas.

Hinc infert idem Doctor, pluralitatem Beneficiorum repugnare juri *naturali*, quamdiu non adſunt circumſtantiæ eas inordinationes abſtergentes; ac per conſequens nulla conſuetudine; nullave humana diſpenſatione juſtificari poſſe pluralitatem, quamdiu hæ circumſtantiæ reipſa deſunt: „ eo quod diſpenſatio humana (ait) non auferat ligamen juris naturalis, ſed ſolum ligamen „ juris poſitivi, quod per hominem ſtatuitur, & per hominem „ diſpenſari poteſt.

II. Porro non omnium Beneficiorum pluralitatem eaſdem inordinationes, nec eadem incommoda habere annexa, conſtat; ideoque & indubitatum eſt, ſubinde graviores cauſas requiri, ſubinde leviores ſufficere ad purgandam ab hiſce inordinationibus Beneficiorum pluralitatem, eamque attento jure naturali juſtificandam.

III. Quia vero vix ſufficientes rationes occurrunt, quæ compenſent incommoda *ex non reſidentia* Beneficiorum Curatorum, ſive Parochialium nata oriri; adeoque etiam ex pluralitate hujuſmodi Beneficiorum, præſertim longe inter ſe diſſitorum; ideo in Regno Galliæ ex Edicto Bleſenſi, *art.* 11. nulla habetur ratio diſpenſationis, ut quis plures Epiſcopatus, vel plures Parochiales Eccleſias ſimul habere poſſit; „ & qui hujuſmodi diſpenſationes „ impetraverunt, cadunt a Beneficiis, quæ ante obtinebant, „ itemque revocatur hujuſmodi diſpenſatio auxilio provocationis „ tamquam ab abuſu interpoſitæ ". Ita Pinſonius in tractatu *De Beneficiis*, verbo *Militia*, *cap. 3. num.* 56.

IV. Eamdem mentem fuiſſe Principum Belgii inſinuat Edictum Caroli V. 28. Novemb. 1541. *art.* 32. & 33. quo cautum eſt, quod in omnibus litteris Placeti concedendis ſuper proviſionibus Apoſtolicis Parochialium Beneficiorum exprimetur, proviſum teneri *perſonaliter* reſidere in loco Parochiæ, nec per alium poſſe deſervire: quo ſat inſinuatur, intentionem Principis eſſe, ut nec pluralitas Beneficiorum Parochialium, quæ reſidentiam, & ſervitium *perſonale* in utroque Beneficio non compatitur, admitatur.

In *Placeto* Caroli V. 25. Octob. 1548. ſuper Bullis Petri Epiſcopi de Fano Nuntii Apoſtolici ad has Belgicas Provincias, fuit inſerta clauſula: Quod conferet Beneficia Curata Clericis *Reſidentibus*, & nativis ex his partibus, qui ſciant idioma, abſque diſpenſatione in contrarium.

V. Interim in quorumcumque Beneficiorum pluralitate requiritur cauſa legitima, eaque talis quæ ſufficiens ſit, inordinationes pluralitati annexas abſtergere, ut per diſpenſationem quantumvis Pontificiam, Beneficiorum pluralitas coram Deo juſta, & licita reddatur.

Unde de pluralitate Beneficiorum loquens Abbas Panormitanus ad *cap. Dudum tit. De elect.* ait: „ Diſpenſatus etiam *per* „ *Papam* circa pluralitatem Beneficiorum *ſine cauſa*; licet tutus „ quoad Eccleſiam militantem, non tamen quoad triumphantem, „ & ſic non valeat diſpenſatio quoad Deum ", & rurſus ad *cap. Cum adeo tit. De Reſcriptis*, de eadem pluralitate loquens, ait: „ Ubi non ſubeſt cauſa rationabilis, non excuſatur quis „ quoad Deum, etiam ex diſpenſatione Papæ.

VI. Eamdem ſententiam unanimi ſuffragio amplectuntur Canoniſtæ, quemadmodum videri poteſt apud Fagnanum ad *cap. Ex parte, tit. De Clericis non reſident. n.* 65. ubi agens de diſpenſatione Papæ ſuper pluralitate Beneficiorum, probat ſententiam Joannis de Lignano docentis, quod ſi Papa diſpenſaret pro nuda ſua voluntate, non habita relatione ad bonum publicum, *non foret diſpenſator, ſed diſſipator*. Ac dein cum eodem De Lignano concludit: „ Ex quo ſequitur, ut quoad Deum non ſit tutus is, „ cum quo ſic diſpenſatur, immo verius diſſipatur.

Et generalius de diſſipatione loquitur: & de omnium Interpretum conſonantia teſtatur ipſe Fagnanus ad *cap. Nimis, tit. De Filiis Presbyt. n* 8. dicens: „ eſt *unanimis* conſonantia Ca„ nonum, Conciliorum, & Interpretum, ut neceſſitatis, vel „ utilitatis cauſa in diſpenſationes debeat eſſe magna; ſeu quod „ idem eſt major, maxima, juſta, evidens, urgens, & his con„ ſimiles, quibus ſacri Canones promiſcue utuntur tamquam „ ſynonymis. Alioquin ſi ejuſmodi cauſa deſit, non eſt diſpen„ ſatio, ſed diſſipatio.

VII. Quod ergo nonnulli dicunt, *Papa diſpenſavit, ipſe ſibi viderit; ego immunis ſum*, tamquam merum *cavilum* explodit Cardinalis Bellarminus in Epiſtola ad ſuum Nepotem; fatetur tamen, quod hic cavillus ſecuros multos reddat; at ut ipſe ait,

tutum

(a) Ubi agitur de duobus Beneficiis, quorum unum oneri deportus obnoxium eſt, hæc ſancivit Galliæ Rex in Declaratione data 13. Januarii 1742. his verbis: *Ordonnons que dans les Provinces où le droit de déport eſt établi, ceux qui ſe trouveront pourvûs de deux Cures, ou d'une Cure, ou d'un autre Bénéfice incompatible, ſoient tenus de faire leur option entre leſdits Bénéfices dans l'année, à compter du jour de leur priſe de poſſeſſion du dernier deſdits Bénéfices, dont ils auront été pourvûs, ſans que ladite année, puiſſe être cenſée n'avoir couru que au jour de l'expiration de l'année du deport, & faute par eux, d'avoir ſatisfait a la preſente diſpoſition, le premier deſdits deux Bénéfices, ſera réputé avoir vaqué de plein droit par l'obtention du ſecond, & comme tel, conféré par ceux qui ont droit d'y pourvoir.* Hæc Declaratio in Commentarios Supremi Senatus Pariſienſis relata eſt 26. Januarii 1742.

tutum neminem. Rationem subdit: ,, Quoniam Papa non est Dominus, sed dispensator; ideoque qui iniquam dispensationem petit, iniquitatis causa est; & qui ea utitur eadem semper irretitur iniquitate.

VIII. Igitur dispensationem super pluralitate Beneficiorum postulare meditanti merito inculcatur illud sancti Bernardi ad Robertum Nepotem suum, *Epist.* 1. *num.* 9. *Attende cor tuum, discute intentionem, consule veritatem.*

Instabunt forsam alii: Num causa sufficiens subsit, expendendum Pontifici relinquimus: *Utinam* (dicebat similibus Bernardus *Epist.* 7. *num.* 9.) *non licentiam quæsiissetis, sed consilium; id est, non ut liceret, sed an liceret.* Sed verendum, ne pluribus eorum dici possit, quod subdit Bernardus: *Malum in corde conceperant; opere tamen ausi non sunt adimplere, nisi cum licentia. Conceperunt dolorem, sed non pepererunt iniquitatem, donec iniquo Papa conceptui præbuisset assensum .... Quod tamen*, cum eodem Doctore asserere ausim, *summum fecisse Pontificem nequaquam crediderim, nisi aut circumventum mendacio, aut importunitate victum.*

Profecto si quis serio attendat, quomodo, & a quibus hodie dispensationes sollicitari, ac postulari soleant; facile comperiet, quod pluribus sine injuria regeri posset, quod hujusmodi olim regerebat sanctus Bernardus: ,, Non satis de propria causa confidentes remorsas ac remordentes conscientias Apostolica conati estis delinire licentia. Frivolum satis remedium, quod non est aliud, nisi more Protoplastorum, cauteriatis conscientiis texere perizomata, videlicet ad velamentum, non ad medicamentum “. *Epist.* 7.

IX. Si omnibus attente, ac mature expensis, intelligantur tales esse circumstantiæ, ut omnis ordinatio pluralitati Beneficiorum connexa videatur sublata: ,, ut puta (ait sanctus Thomas) si sit necessitas in pluribus Ecclesiis ejus obsequio, & possit plus servire Ecclesiæ, vel tantundem absens, quam alius præsens “; ita ut solum jus *positivum* pluralitati obstet: tunc, si subsit insuper causa sufficiens recedendi a jure positivo, adsitque recta intentio in bonum Ecclesiæ unice directa, licita erit dispensatio; quemadmodum docet S. Thomas, *Quodlibet* 9. *art.* 15. *in respons.*

X. Dum autem ,, aliquis hac intentione plura Beneficia habere vellet, ut sit ditior, ut latius vivat, & ut facilius ad Episcopatum perveniat in aliqua Ecclesiarum, ubi est Præbendatus, non tolluntur prædictæ deformitates “: ait S. Thomas loco citato; unde per dispensationem pluralitas Beneficiorum cum tali intentione apud Deum justificari nequit. Et uti jam pridem dixit Guillelmus Parisiensis, *tit. De Collatione Benef. cap.* 6. ,, Indubitanter sciendum est, quod Romanus Pontifex quantumcumque largam dispensationis gratiam videatur facere in Beneficiis cum aliquibus personis; tamen non dispensat cum avaritia, cupiditate, vel ambitione earum, nec indulget eis indulgentiis suis, & his vel aliis vitiis.

Recte ergo monuit Synodus Coloniensis anno 1536. *part.* 1. *cap.* 32. *Qui dispensatione Apostolica adversus hæc (pluralitatem Beneficiorum) se tueri volunt, hi viderint, ut causam dispensationis obtentæ Deo comprobent.*

XI. Hodie super retentione plurium Beneficiorum solus Pontifex dispensat; quod paulatim ex consuetudine & stylo Curiæ Romanæ introductum esse notat Rebuffus in Praxi Benef. *part.* 2. *tit. De Dispensat. ad plura Beneficia, num.* 2. Huic consuetudini introducendæ non parum indubie favit Concilium Lateranense sub Innocentio III. in *cap. De multa, tit. De Præbendis*, dum vetita Parochialium Ecclesiarum Dignitatum, & Personatuum pluralitate, hanc clausulam subjecit: ,, Circa sublimes tamen & litteratas personas, quæ majoribus Beneficiis sunt honorandæ, cum ratio postulaverit, per *Sedem Apostolicam* poterit dispensari.

Hac expressione creditum fuit, Concilium nulli nisi Pontifici dispensandi licentiam competere voluisse, quemadmodum innuit Matthæus Parisiensis ad annum 1235. loquens de statuto Innocentii III. super dispensatione plurium Beneficiorum obtinendorum; quod aliud esse non potest, quam Decretum relatum in citato *cap. De multa.*

XII. Hinc nonnulli crediderunt, si in gratiam Ecclesiæ Parochialis unio ad tempus fiat, aut etiam in commendam seu deservituram detur Rectori Parochialis Ecclesiæ vicinæ, v. g. ob Ecclesiæ tenuitatem, id sine dispensatione Pontificis non licere ob Concilium Tridentinum, *Sess.* 7. *cap.* 4. *De Reform.* Verum id ex mente Concilii nequaquam Episcopis prohibitum esse probat Zypæus in Jure novo *tit. De Clericis non resid. num.* 6. quod & supposuit Synodus P. II. Mechliniensis, *tit.* 17. *cap.* 3. ubi modum suggerens providendi tenuioribus Ecclesiis Parochialibus, ait: ,, Licebit Episcopis per unionem vicinarum & minorum Ecclesiarum, aut simplicium Beneficiorum, vel per concessionem deserviturarum (quæ cum *commendis* coincidunt), vel alias per modum provisionis providere “. Mens enim Synodi Tridentinæ fuit, præcavere, ne fierent uniones aut commendæ in favorem personarum, non autem in bonum Ecclesiarum. Quod & praxi notorie est conforme.

XIII. Circa dispensationem plurium Beneficiorum a Pontifice impetratam notandum, eam utpote indulgentem pluralitatem Beneficiorum, sacris Canonibus eatenus vulnus aliquod infligere; eoque titulo reputandam esse odiosam, nec consequenter ultra expressum verborum tenorem posse extendi; quemadmodum notat Rebuffus in *Praxi Benef. part.* 2. *tit. De Dispensat. ad plura Beneficia, num.* 64. ibidem inferens; Quamobrem non extenditur ,, etiam ad casum habentem majorem rationem, arguendo a majori ad minus; ut nec dispensatus ad curatum censeatur dispensatus ad simplex.

Hinc ulterius infert *num.* 67. *Ideoque debet esse cautus impetrans, ut exprimat & simplicia, & curata, aut alias qualificata, alias neutiquam in dispensatione comprehenderentur.*

XIV. Hisce conforme est, quod respondit Bonifacius VIII. in *cap.* 21. *De Præbendis in VI.* ,, Non potest dispensatio super pluralitate Beneficiorum concessa, impetranti prodesse, qui aliquod *quantumtumque modicum* Beneficium subticuit in eadem.

Eidem fundamento innititur, quod subjungit: *Illud autem Apostolicæ Sedis indultum, ut quis duo Beneficia curam animarum habentia, si alias Canonice conferantur eidem, possit recipere ac simul licite retinere: intelligitur de duobus primis Beneficiis, quæ cum cura post dictum indultum obtinere contingit eumdem.*

XV. Cum autem non raro impetrentur dispensationes ex falsa narratione, vel ex causa minus legitima, aut per importunam inhiantium sollicitationem, qua mediante non raro non concedenda conceduntur; aut etiam interdum ipsæ dispensationes contra mentem concedentis extenduntur, voluit Synodus Tridentina, *Sess.* 7. *cap.* 5. *De Reformat.* ut ,, Ordinarii locorum, quoscumque plura curata, aut alias incompatibilia Beneficia Ecclesiastica obtinentes, dispensationes suas exhibere districte compellant, & alias procedant juxta Constitutionem Gregorii X. in generali Lugdunensi Concilio editam, quæ incipit, *Ordinarii*: quam eadem Sancta Synodus innovandam censet, & innovat.

Constitutio Gregorii X. quam hic innovat Synodus Tridentina refertur *in cap.* 3. *de Officio Ordinarii in VI.*

XVI. Concilium autem Lugdunense & Tridentinum illius constitutionem probans, & innovans, non tantum permiserunt Ordinariis simpliciter revideri dispensationes, sed etiam rejici ac reprobari, si absque vera & legitima causa fuerint impetratæ; uti monet Weymesius in Analysi ad hanc Constitutionem *num.* 7. ,, Etsi enim (ait) illa rejiciendi potestas non reperiatur expresse data Episcopis, quia tamen Concilium Lugdunense voluit non molestari amplius eos, quorum dispensatio exhibita evidenter apparet sufficiens, satis intelligitur a contrario sensu, Ordinariis attribuisse potestatem molestandi eos, quorum dispensatio evidenter sufficiens non est: cum alioqui frustra videretur data examinandi potestas, si reprobandi non competeret.

XVII. Debent autem secundum Constitutionem Concilii Lugdunensis II. dispensationes suas ,, exhibere intra tempus pro facti qualitate ipsorum Ordinariorum moderandum arbitrio (*a*).

Si vero intra tempus, justo cessante impedimento, nullam dispensationem exhibuerint, tunc vigore dictæ Constitutionis *eo ipso* Beneficia illa illicite detineri constabit; poteruntque illa tamquam vere vacantia per eos, ad quos collatio spectat, libere aliis personis idoneis conferri. *Ita enim receptum est (ait VVeymesius* num. 8.) *ut ubi lex vel Canon sic ipso facto imponit pœnam incurrendam ex eo, quod Judex statuerit terminum defensionis, eo ipso pœnam incurrat reos, quod se non defenderit, etiamsi nulla intercesserit Judicis condemnatio vel declaratoria sententia.*

XVIII. Notat quoque ibidem Weymesius *num.* 10. possidentes plura Beneficia, se non posse tueri contra hoc Decretum de exhibenda dispensatione per Regulam Cancellariæ de *triennali possessore*: propterea quod ipsis adversetur juris communis prohibitio, quæ non patitur eos juris beneficio adjuvari: & ita sacram Congregationem declarasse testatur.

☞ Quin & monet Auctor Gallicus notatum in Concilium Trident. Edit. 1705. pag. 118. quod triennalis possessio non suffragetur incompatibilitati, vel pluralitati Beneficiorum, eo quod hæc possessio abusum non abstergat, & ita judicatum in Parlamento Parisiensi anno 1611. ☜

XIX. In Analysi ad Constitutionem Gregorii X. in Concilio Lugdunensi editam, contendit Weymesius *num.* 11. quod possessores plurium simul Beneficiorum incompatibilium non tantum dispensationes suas, sed etiam possessionum *titulos* ipsis Ordinariis exhibere etiam teneantur: ,, cum Ordinarii recte judicare vix possint de dispensationibus, nisi simul etiam videant, & cognoscant *titulos*, quorum vigore Beneficia *plura incompatibilia* possidentur, receptum est teneri Beneficiatos etiam titulos Ordinariis exhibere, adeo ut titulorum exhibitio censeatur de substantia actus, & absque illa non intelligantur Beneficiati satisfecisse suis Ordinariis, etiamsi maxime affirment se juste & canonice possidere; quia tituli necessario exhiberi debent, & in scriptis probari, nec sufficiunt testium dicta, quod scripturam titulorum ipsi viderint: neque etiam de eo solo dispiciendum est, an titulus aliquis subsit, sed etiam an bonus sit & validus, quod non nisi ex ejus inspectione cognosci potest.

XX. ,, Si de dispensationis exhibitæ sufficientia dubitetur, super hoc ad Sedem Apostolicam recurrendum: cujus est æstimare, quem modum sui Beneficii esse velit “: ait Concilium Lugdunense in hac Constitutione.

Quid si quidem de dispensatione constet; sed Ordinarius intelligat, non sine scandalo tolerari posse? Indubie Sedes Apostolica, & super hoc informanda, & consulenda erit, conformiter ad responsum Alexandri II. in *cap.* 6. *tit. De Præbendis*, quo respondit quod æquanimiter sustineat, si Mandatum pro alicujus provisione a Sede Apostolica directum, Ordinarius non exequatur, *si non potest ei sine scandalo provideri.*

☞ XXI. Juxta receptum in Belgio, aliisque passim Provinciis praxim, litteræ dispensationis super pluralitate Beneficiorum executionem haberi nequeunt, nisi præhabito Principis *Placito*; non solent enim similes dispensationes e Curia Romana emanantes executionem habere, si appareat, illas sine scandalo aliis-

(*a*) Hæc Constitutio, quæ incipit, *Ordinarii*, recensetur XVIII.

aliisque incommodis executioni mandari non posset. &c.

Neque enim litteræ *Placiti* super simili dispensatione dari solent, nisi prius auditis Ordinariis, e quibus si intelligant, eam dispensationem sine scandalo, aliisque incommodis executioni mandari non posse, aut id aliunde Consiliis Regiis notum sit, Placitum haud facile annuetur: solum enim scandalum, quod prævidetur exoriturum ex litterarum Apostolicarum executione esse justam, & sufficientem causam negandi Placitum, certum est, uti probavi in Tractatu *de Publicatione Legum*, & *Placito Regio*.

TITULUS QUARTUS.

De Ordinaria Beneficiorum Provisione.

CAPUT PRIMUM.

Qui Beneficiorum Collatores *Ordinarii*, ac præcipue de Jure Episcopi.

1 *Qui dicantur Collatores* Ordinarii?
2 *Episcopus in Jure communi habet fundatam intentionem in collatione Beneficiorum suæ Diœcesis.*
3 *Collatio soli Episcopo competiit, quando collatio Beneficiorum erat conjuncta Ordinationi.*
4 *Pristinis sæculis omnium Beneficiorum provisio censebatur Ordinaria.*
5 *Ratio suadens Episcopo deferendam esse Beneficiorum collationem.*
6 *Jus Episcoporum circa Beneficiorum collationem, reputatur favorabile.*
7 *Si non ostendatur Beneficii Collator, tunc ad ipsum Episcopum collatio spectare censetur.*
8 *Olim Episcopus in electione Ministrorum Clerum suum consulere debebat.*
9 *Capitulum Cathedrale jus illud Cleri prætendit in collatione Beneficiorum.*
10 *Episcopus prohibetur personas instituere, aut destituere sine consilio Capituli.*
11 *Id præcipue obtinet quoad Canonicos Cathedrales; & quare?*
12 *Hinc in aliquibus Ecclesiis Cathedralibus electio Canonicorum est communis; sed non ubique eodem modo ad electionem concurrunt.*
13 *Aliquando Episcopi suffragium æquivalet suffragio Capituli.*
14 *Ad vitandam discordiam inducta alternativa inter Canonicos & Episcopum.*
15 *Dum Episcopus confert Capitulariter cum Canonicis, quod suffragium habeat?*
16 *Aliquando concurrit ut* Canonicus, *& suffragio Canonici gaudet.*
17 *Quomodo jus eligendi Canonicos Cathedrales in aliquibus Ecclesiis ad solum Capitulum devolutum sit?*
18 *Episcopus hodie in collatione Præbendarum ad suam collationem spectantium, non petit consilium Capituli.*
19 *Jure communi collatio Præbendarum in Ecclesia Collegiata spectat ad Capitulum,*
20 *Unde fiat, quod collatio similium Præbendarum in multis Ecclesiis spectet ad solum Præpositum?*
21 *Ad quos soleat spectare Dignitatum collatio in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis.*
22 *Jus collationis Beneficiorum unde hodie præcipue colligendum?*
23 *In omni Beneficiorum provisione convenit, ut interveniat auctoritas Episcopi.*
24 *Ostenditur, quomodo hodie in omni collatione aliquatenus Episcopi auctoritas interveniat.*
25 *Collatio Beneficiorum olim Ordinis Episcopalis merito dicta; hodie est Jurisditionis.*
26 *Non tamen transit in Capitulum, Sede vacante.*
27 *Ratio Canonistarum petita ex natura* fructuum, *seu proventuum Episcopalium; quibus jus collationis annumerant.*
28 *Quam mala idea de Beneficiorum collatione hinc concipiatur.*
29 *Hæc ratio a Spiritu Ecclesiæ aliena.*
30 *Ratio Canonistarum nullibi in jure probata; & quæ sit ratio, quod jus conferendi non transeat ad Capitulum, Sede vacante.*
31 *Collatio Beneficiorum Curatorum in multis Ecclesiis Gallicanis devolvitur ad Capitulum, & in Belgio a Capitulo concursus instituitur.*

I. IN materia collationis Beneficiorum, nomine *Ordinarii* non tantum venit Episcopus; sed etiam quivis alii, quibus quocumque titulo competit jus collationis nomine *proprio*, qui dici queant collatores jure *suo* seu *ordinario*; & non ex alicujus speciali delegatione pro hac aliave vice. Vide Garziam *De Benefic. part.* 5. *cap.* 4. *num.* 1. & 2.

II. At si ipsum primævum jus collationis Beneficiorum spectetur, id primario, & quasi naturali jure competit Episcopis: adeo ut omnium Canonistarum calculo probata sit hæc regula, quod „ juris communis dispositione, primævoque Ecclesiæ usu „ attentis, omnia Beneficia quandocumque si quomodocumque „ vacantia, ad Episcopi, seu Ordinarii loci collationem „ spectent ". Ita post alios Cardinalis de Luca, *tom.* 1. *in Summum Beneficiorum* §. 2. *num.* 6. qui dein notatis nonnullis singularibus casibus, quibus jus collationis ad inferiores collatores devolutum est, subjungit *num.* 16. „ His autem casibus particu„ laribus cessantibus, generaliter fundata est Ordinarii intentio „ in provisione Beneficiorum in ejus Diœcesi, vel territorio exi„ stentium, nisi ex Apostolica concessione, seu immemoriali con„ suetudine, vel præscriptione, alteri inferiori Prælato istud jus „ in aliquibus Beneficiis quæsitum sit.

III. In primis quandiu ipsa Beneficia a sacra Ordinatione sejuncta non fuerunt; & ipsorum Ordinum collatio vice collationis Beneficiorum fuit, omnis quoque Beneficiorum collatio penes solum Episcopum remansit. Certum enim est, Episcopum semper fuisse solum *Ordinarium* Ordinationis Ministrum, uti latius *Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *cap.* 2. *tit.* 9. ostensum est.

☞ IV. Quandoquidem ante sæculum XI. vix. sciatur, Beneficia a collatione Ordinum fuisse separatim collata; sed ad illius usque tempus, ipsam Ordinationem vicem subiisse collationis Beneficiorum, sive per ipsam Ordinationem Clericos fuisse singulis Ecclesiis, tamquam earum ministros, adscriptos, atque per eam adscriptionem consecutos jus participandi de proventibus Ecclesiæ in alimentationem ministrorum primario destinatis, etiam ad eam usque ætatem ad solum Episcopum Beneficiorum, ut hodie loquimur, Provisio pertinuisse creditur, neque ante eam ætatem, de aliis Collatoribus Ordinariis Beneficiorum neque de Provisione, seu collatione Beneficiorum ab ipsa Ordinatione distincta, quidquam legitur, omnesque illæ innumeræ fere, ac quotidie incidentes difficultates, & quæstiones circa Beneficiorum distinctionem, jura Collatorum modum, & formam collationis, ætatem & qualitatem Beneficiandorum, aliaque similia demum post erectos titulos Beneficiales, & separatam eorum ab Ordinatione collationem, sive Provisionem, emerserunt, & Ecclesiam turbare cœperunt.

Quin neque ante hanc inductam separationem, quidquam de Provisione Apostolica, sive Romani Pontificis, sive vigore Reservationis, sive Gratiæ Expectativæ, vel Præventionis, vel Devolutionis legitur: nec mirum; Pontifices enim Romani singulis Episcopis, juxta Canonicas sanctiones, liberas Clericorum suorum Ordinationes permittebant.

Hæc & notavit Franciscus Duarenus *de sacris Ministeriis lib.* 2. *cap.* 3. observans, quod ante erectionem titulorum solerent disputare antiquiores, ut quærerent, quis Ecclesiæ ministrum *ordinare* & quis *ordinari* deberet: *recentiorum* vero quæstiones (ait) hæ sunt vulgo usitatæ, *quis Beneficium conferre, cui conferri possit.*

Et rursus *lib.* 3. *cap.* 1. ubi quærens, quam in conferendis Beneficiis potestatem habeat Romanus Pontifex, respondet *eum* priscis *temporibus, nullum jus, nullamque potestatem Ordinandorum Sacerdotum, aut Clericorum extra propriam Diœcesim sibi vindicasse.*

Ex his ulterius concludit: *Cum ergo Pontifex Romanus secundum* antiquos Canones *in alienis Ecclesiis neminem* ordinare, *id est, ad ministerium Ecclesiæ promovere possit, satis perspicuum est ex his, quæ secundi lib.* cap. 3. *diximus, Ecclesiastica Beneficia totius Orbis ab eo conferri non posse: nec vero dubium est, quin vetustiores sanctioresque urbis Romanæ Episcopi, sede, Ecclesiaque propria contenti, reliquis Episcopis, Ecclesiarum ipsis commissarum, liberam administrationem relinquerint, quasi urbis hujus magis, quam orbis Episcopi.*

V. Erectis Beneficiorum titulis; nec non horum collatione sensim ab ipsa Ordinatione sejuncta, ratio, quæ Episcopum constituit ordinarium Ordinationis ministrum, eique Ordinandorum detulit electionem, etiam suadet, Beneficiandorum electionem Episcopo primario deferendam esse; & quasi jure deberi.

Ut quid enim Clericorum Ordinatio Episcopis concredita, nisi quia per Ordinationem eliguntur, & constituuntur, Ecclesiæ ministri, qui una cum & sub Episcopo laborent, & ministrent: naturale autem sit, ministros eligi, & ordinari ab eo, cui principale & præcipuum regimen incumbit.

Quia ergo collatione Beneficiorum, non secus atque sacra Ordinatione, Clerici functionibus Ecclesiasticis applicantur: quid naturalius, quam ut hi tituli per Episcopum, tamquam suæ Ecclesiæ Caput, & primum ministrum distribuantur, & ministeri inferiores eligantur.

VI. Hinc concludunt Canonistæ, quod jus Episcoporum in Beneficiorum collatione sit favorabile; utpote in sacris Canonibus fundatum, ipsique quodammodo ministero Episcopali connaturale, & congenitum. Quare: qui Episcopum a Beneficiorum collatione excludere, ejusque collationem restringere prætendit, titulum probare debet; alias in dubio pro Episcopo judicandum.

VII. Si ergo nova Dignitas, aut Beneficium erigatur; neque ex ipsa erectione, aut aliunde probetur illius collationem, aut presentationem alicui esse specialiter delatam, ipsa collatio ad ipsum Episcopum spectabit; hoc solo titulo, quod omnium Beneficiorum suæ Diœcesis sit ordinarius Collator, quousque probetur, collationem ad alium spectare.

VIII. Episcopi, ut in ministrorum electione securius procederent, consilium Cleri sui adhibere, quin & populi testimonium de Ordinandorum moribus, & conversatione audire jam pridem solebant. „ Ut Episcopus sine consilio Clericorum suorum Cleri„ cos non ordinet; ita ut civium conniventiam, & testimonium „ quærat ": ait Concilium Carthaginense IV. *Can.* 22.

De hac disciplina videri potest Thomassinus *De Disciplina Ecclesiæ, part.* 1. *lib.* 2. *cap.* 5.

IX. Cum autem successu temporis, Capitulum Cathedrale quasi ipsum Clerum repræsentare cœperit, ipsumque Ecclesiæ Sena-

Senatum constituere, prætendit etiam juxta Canonum præscripta in ministrorum electione, & in Beneficiorum collatione, qua Clerici functionibus Ecclesiasticis applicantur, tamquam in re summi momenti, Capituli consilium esse expetendum.

X. Huic conforme apparet, quod scribit ad Patriarcham Hierosolymitanum Alexander III. in *cap. 4. tit. De his., quæ fiunt a Prælato sine consensu Capituli: Novit tuæ discretionis prudentia, qualiter tu, & fratres tui unum corpus sitis; ita quod tu caput, & fratres tui membra esse comprobentur. Unde non decet, omissis membris, te aliorum consilio in Ecclesiæ tuæ negotiis uti, &c. Inde est, quod Apostolica auctoritate prohibemus, ne Abbates, Abbatissas, vel alias personas Ecclesiasticas, sine assensu, vel* consilio *Canonicorum tuorum, instituere vel distituere, de cætero ratione præsumas.*

XI. Porro quod de *institutione* personarum hic generaliter dicitur; id singulari ratione militare videtur in institutione aut electione ad Præbendas Cathedrales. Cum enim Canonici, & Episcopus unum quasi corpus sint, æquum apparet, ut ad electionem membrorum, totum corpus concurrat; quod & Zypæus notat in Jure novo, *tit. de Præbendis n. 4.*

XII. Hinc indubie factum, ut in nonnullis Ecclesiis Cathedralibus etiamnum hodie Canonicorum electio spectet ad Episcopum, & Canonicos. At illud notandum, quod in illis Ecclesiis, in quibus hæc collatio ad Episcopum & Capitulum spectat, non ubique eodem modo ad electionem Capitulum, Episcopi concurrant.

XIII. In aliquibus enim Ecclesiis, Episcopi suffragium equivalet suffragio Capituli; ita ut non simul Capitulariter eligant Canonici & Episcopus; sed Episcopus separatim eligat, & Capitulum suum suffragium Episcopi suffragio equivalens depromat; ideoque hoc casu; & Episcopus, & Capitulum suum jus sive suffragium diverso loco, diversoque tempore, vel modo dare possint; uti notat De Luca loco citato *n. 10.* Episcopus nempe singulariter, Capitulum vero collegialiter.

XIV. Quia vero ob concurrentiam in diversas personas non raro difficultates oriebantur: *Laudabilis inolevit usus (ait de Luca) hujusmodi juris exercitium dividendi per alternativam, seu per menses & tempora, ut quilibet nomine consortis totum jus absque hac discrepantia exerceat.*

XV. Plerumque autem electio hæc simultanea fit per Episcopum & Canonicos Capitulariter congregatos: soletque Episcopus tamquam Caput Capituli proponere, & concludere, eoque titulo suffragium decisivum in paritate habere; præter quod subinde habet suffragium absolutum; quemadmodum in electione Canonicorum Graduatorum in Ecclesiis Belgicis recenter erectis, per Bullam erectionis statutum esse, notavimus, *Tom. I. part. 1. tit. 10. cap. 1. n. 26.*

XVI. Quod autem nonnunquam Episcopus interveniat ut Canonicus, nec alio consequentur gaudeat suffragio quam Canonici, patet ex *cap. 15. tit. De Concess. Præbendæ* in verbis: *Nisi forte Archiepiscopus non ut Prælatus, sed ut* Canonicus *vobiscum jus habeat conferendi*: Quando censeatur interesse Capitulo, ut *Prælatus*, vel ut *Canonicus*, notatum est supra, *Tom. 1. part. 1. tit. 1. cap. 3. n. 5.*

XVII. Ulterius labentibus sæculis cœperunt Capitula Cathedralia se ab Episcoporum Jurisdictione eximere; atque bona Capituli separare a proventibus Episcopi; & corpus suum ita distinguere, ut etiam a negotiis suis omnino Episcopum excludere cœperint, ut nec ipsum Capitulo interesse sinerent; quemadmodum ex dictis citato *cap. 3.* colligi potest. Non mirum proinde, quod ipsum Episcopum ab electione Canonicorum etiam excluserint, atque jus electionis tandem, conniventibus Episcopis, ad solos Canonicos devolutum sit: quod consuetudine introduci posse, probat Innocentius III. in *cap. 31. tit. De Elect.* ubi mandat Episcopo Florentino, ut a petitione Episcopi Vulterani prætendentis jus electionis cum ipsis Canonicis, absolvere studeat Canonicos: *maxime (ait) si sit notorium, quod in Thuscia generalis consuetudo servetur, ut in Cathedralibus Ecclesiis* solum *Capitulum*, irrequisito *Episcopo, eligendi Canonicos habeat facultatem.*

XVIII. In pluribus Belgicis vicinisque Ecclesiis, *soli* Episcopo jus conferendi Præbendas Cathedrales excluso Capitulo, competit; neque in hac collatione consensum aut consilium Capituli expetunt; uti monet Zypæus loco citato.

XIX. Sicuti naturale est, ut Canonici Cathedrales una cum Episcopo tanquam cum suo capite eligant corporis sui membra; ita quoque jure communi electio Canonicorum Ecclesiarum Collegiatarum spectare videtur ad Canonicos una cum suo Decano, aut illo, qui cum Canonicis unum corpus, sive Capitulum constituit: de quo jure vide Garziam, & ab eo citatos, *de Beneficiis part. 5. cap. 4.*

XX. Verum quia multæ Ecclesiæ Collegiatæ aliquando fuere Regulares, electio Canonicorum etiam in pluribus illarum mansit apud solum Præpositum, tanquam qui tempore Regularitatis erat caput Congregationis; idque ad normam Regulæ Monachalis sancti Benedicti, & Canonicali sancti Grodegangi; quæ Abbati, sive Præposito liberam dant facultatem recipiendi Monachos, & Canonicos uti observat Thomassinus, *de Discipl. Eccles. part. 4. lib. 2. cap. 9.*

XXI. Dignitates tam in Ecclesiis Cathedralibus, quam in Collegiatis, quæ ipsum Capituli regimen, ac disciplinam Canonicalem præcipue concernunt, ad electionem Capituli ordinarie spectant; nisi quod hodie fere primæ Dignitates in Collegiatis, & majores post Pontificalem in Cathedralibus nominationi Regiæ, ex indulto Pontificio sint subjectæ, Dignitates vero in Cathedralibus, quæ proprie ipsum regimen hierarchicum concernunt, uti sunt Archidiaconatus, Pœnitentiariatus, Archipresbyteratus, ad solius Episcopi collationem plerumque pertinent.

XXII. In his autem omnibus, quemadmodum & in aliorum Beneficiorum provisione, attendendus est usus singularum Ecclesiarum qui, sive ex jure communi, sive speciali fundationis, sive legitima præscriptione, aut privilegio originem debeat, servandus est, cum hic non nisi de puncto disciplinæ agatur, quæ pro temporum, & locorum varietate varia esse potest.

XXIII. Interim cuicumque Beneficiorum collatio, sive provisio competat, illud invariatum remanet, Beneficium dari propter officium, atque per Beneficium constitui ipsum Beneficiatum ministrum Ecclesiæ illius, in qua Beneficium est fundatum.

Cum ergo a Patrum institutis alienum videatur, ut quisquam in Ecclesiæ ministeria se sine Episcopi, cui principalis totius Diœcesis cura incumbit, consensu intrudat, etiam visum fuit Episcopo aliquam circa Beneficia auctoritatem conservare, tametsi libera eorum collatio ad alios esset devoluta, aut saltem per jus Patronatus aliumve titulum restricta. Unde sæculo XII. Cantuariensi Archiepiscopo, & ejus Suffraganeis scribens Alexander III. vocat consuetudinem *pravam, quod Clerici ecclesiastica beneficia sine consensu Episcopi Diœcesani, vel officialium suorum recipiunt, minus quam deceat (ait) cogitantes, quomodo id a Patrum sanctorum est institutionibus alienum, & Ecclesiasticæ contrarium honestati. Cap. 3. tit. De Institut.*

XXIV. Hoc jus Episcoporum consistit partim in jure ipsos Beneficiatos examinandi; curam animarum ipsis committendi; aut etiam eos instituendi, sive titulum conferendi, quæ plerumque Episcopis, eorumve Archidiaconis salva manent; tametsi jus præsentationis, collationis, aut electionis ad inferiores translatum sit, uti in sequentibus, ubi de institutione, item de jure Patronatus agetur, ostendetur.

XXV. Collatio Beneficiorum quandiu Ordinationi connexa fuit; seu potius quamdiu per ipsam Ordinationem collatio Beneficiorum facta fuit, etiam collatio Beneficiorum Ordinis Episcopalis merito dicebatur; at hodie non Ordinis, sed *Jurisdictionis* esse reputatur; eoque titulo etiam competere Episcopo ante consecrationem, modo confirmatus sit, & possessionem acceperit, apud omnes in confesso est, & quotidiana praxis evincit.

XXVI. Cum ergo Beneficiorum collatio Jurisdictionis non quidem contentiosæ, sed voluntariæ sit, videtur in Capitulum, Sede vacante, jus illud collationis debere transire; utpote succedens Episcopo in ea quæ sunt jurisdictionis. Nihilominus si ad solum Episcopum spectet *libera* collatio, Capitulum, Sede vacante eam futuro Episcopo reservare debet, quemadmodum decidit Bonifacius VIII. in *cap. unico, Ne Sede vacante in VI.* & notavimus *Tom. I. part. 1. tit. 9. cap. 2.*

XXVII. Rationem communiter post Glossam ad *cap. Cum olim tit. De Majorit. & Obed.* assignant Canonistæ: *quia omnes fructus, & jura Episcopalia debent fideliter custodiri, & reservari successori. Sed collatio Beneficiorum (ait) inter bona Episcopalia, &* fructus *computatur, & magnum fieret præjudicium Episcopo successori per talem collationem; & ideo non potest conferre, nec distrahere tales fructus, sicut nec alios.*

XXVIII. Quam hæc Doctorum opinio nata sit, crassam & carnalem de collatione Beneficiorum imprimere ideam, nemo non videt. Hinc enim facile persuadetur, collationem Beneficiorum non secus ac alia quæcumque temporalia jura, & emolumenta requirendam ac sollicite conservandam esse; tamquam quæ Collatoribus, nescio quid commodi, aut emolumenti adferat: aut saltem jus aliquibus personis sibi bene affectis gratificandi. Unde passim *liberam* Beneficiorum collationem reputant esse *gratiam*.

At cum in collatione Beneficiorum unice attendi queat bonum Ecclesiæ, ut nimirum de optimis ministris ipsi provideatur; omnisque carnalis affectus hic plane exulare debeat (uti supra, *Tom. I. part. 1. tit. 13. cap. 6.* notatum est, & infra *tit. De cavenda personarum acceptione in provisione Benef.* latius ostendetur) facile intelligitur, quam hæc de collatione Beneficiorum idea sit a veritate, & spiritu Ecclesiæ aliena: recteque propterea observatum a D. Fleury in *Instit. Juris Canonici part. 1. cap. 15.* a Recentioribus collationem Beneficiorum referri inter *fructus*, & emolumenta Episcopatus, aut Dignitatis quam olim ut *onus* potius non parum conscientiam onerans considerassent Patres. Addere potuisset, & semper ut tale considerarunt; & considerant, qui sciunt, & attendunt, quantum onus simili juri collationis sit annexum; quantaque ratio reddenda sit, si de indigno, aut minus digno ministro ex aliquo humano, aut carnali affectu Ecclesiæ providerint.

XXIX. Neque ullibi in Canonibus, aut Decretalibus ratio, ob quam libera Beneficiorum collatio, Sede vacante, ad Capitulum non devolvatur, refunditur in ipsam naturam collationis, quasi hæc instar *fructuum* Episcopatus esset futuro Episcopo reservanda; sed Honorius III. in *cap. 2. tit. De Sede vacante*, declarans collationem Præbendæ a Capitulo, Sede vacante, factam non tenere, hanc dat rationem: *Cum nusquam inveniatur cautum in jure, quod Capitulum, vacante Sede, fungatur vice Episcopi in collationibus Præbendarum.*

XXX. Ratio verisimilis illius disciplinæ ex consuetudine profluxit, quæ a generali devolutione jurisdictionis in Capitulum exemit hanc Beneficiorum collationem: utpote ex jure quasi primigenio, & naturali Episcopo competentem; quemadmodum supra diximus: maxime cum hic ageretur de electione *libera* Ministrorum Ecclesiæ, quam tenacius conservat Episcopo, de quo plus, quam de Capitulo confidit, quemadmodum notat Lotterius *De Re Beneficiaria, lib. 2. quæst. 2. n. 22.*

XXXI. Verum refert Cabassutius in sua Juris Canonici theoria & praxi, *lib. 2. cap. 3. n. 12.* quoad *curata* Beneficia, posse Capitulum, dum vacat Sedes Episcopalis, saltem in Franciæ Regno providere Parochiis, conferendo eas in titulum potius, quam in commendam; hancque Capitulorum possessionem iteratis Parlamentorum Arrestis firmatam, testatur Pinsonius *De Beneficiis, tit. De modis acquirendi Beneficii §. 16. n. 18. 19. & 20.*

ita

ita judicatum est a Parlamento Parisiensi 6. Septembris ann. 1642. Consulantur acta Cleri Gallicani, *tom. 1. tit. 1. cap. 2. num.* 30.

Hic in Belgio passim, etiam Sede vacante, instituunt Capitula Cathedralia concursum ad vacantes Ecclesias Parochiales, sive ad Episcopi, sive ad aliorum Ecclesiasticorum Collatorum, vel Patronorum collationem, aut præsentationem spectantes; de quo latius titulo sequenti.

CAPUT II.

De Collatione, & qua forma expedienda?

1 *Quid proprie dicta collatio? ejusque divisio.*
2 *Quæ dicatur collatio libera?*
3 *Describitur collatio* non libera.
4 *Quomodo collatio differat ab electione, & præsentatione.*
5 *Per collationem confertur titulus Beneficii.*
6 *An laici conferre possint.*
7 *Jus acquisitum ex collatione cum alio Beneficio permutari potest, secus jus ortum ex sola præsentatione.*
8 *Collatio de jure solo verbo expediri poterat; hodie* litteras *requirit.*
9 *Formula collationis remissive.*
10 *Collatio ab Ordinario solet concipi tamquam facta* motu proprio.
11 *Omittitur mentio supplicationis factæ, ut suspicio ambitus evitetur: quod Collatores merito attenderent.*
12 *In litteris collationis modus vacationis exprimendus.*
13 *Exprimenda Ecclesia, in qua Beneficium est situm, item nomen ultimi possessoris.*
14 *Debent adscribi duo ut minimum testes, qui collationi interfuerint.*
15 *An testes debeant esse omni exceptione majores.*
16 *Litteræ expediri debent per Notarium.*
17 *Apponenda* data.
18 *Ex* data *cognoscitur de jure devolutionis, aut de præventione.*
19 *Concurrentibus duabus collationibus, ex* data *de validitate cognosci subinde debet.*
20 *Si ab eodem duæ collationes factæ; nec de prioritate constet, neutra valet.*
21 *A duobus factæ collationes duobus is prior, est qui* prior *est* in possessione.
22 *Si neuter est in possessione, collatio Pontificia præfertur collationi Ordinarii, & Collatio Ordinarii, collationi Vicarii.*
23 *Quid requiratur, ut una collatio* prior *altera censeri debeat?*

I. COLLATIO proprie dicta, definitur communiter assignatio seu concessio Beneficii vacantis facta ab habente potestatem.

Dividitur autem in collationem liberam, & non liberam.

II. Prior dicitur, quæ fit solo jure Collatoris, ita ut non restringatur ad aliquam personam, ratione juris alteri competentis; hæcque nomine collationis proprie intelligitur.

III. Posterior autem est quæ fit alicui personæ quasi ex necessitate: dum ratione alicujus juris huic personæ competentis, aliove titulo alicui determinatæ personæ collatio facienda est: atque eatenus collator libertatem conferendi non habet: ideoque collatio *non libera* dicitur, v. g. si restringatur ad præsentatum a Patrono, aut ad nominatum ab Universitate; vel ad permutatarium ratione permutationis; soletque hæc collatio vocari *institutio*; de qua infra agetur.

IV. Collatio *libera*, & proprie dicta differt ab electione, & præsentatione, quod per collationem acceptatam, etiam ante adeptam possessionem acquiritur *jus in re*, *cap.* 17. *De præbend. in VI.* per electionem vero, & præsentationem etiam acceptatam, tantum *jus ad rem*; hoc est, jus aliquod, quo mediante, Episcopus aliusve, ad quem collatio, sive institutio spectat, constringi queat ad collationem ei faciendam, si aliud Canonicum impedimentum non obstet.

V. Itaque per collationem, quæ alias, dum libera non est *institutio* appellari solet, Beneficium vere acquiritur, & *titulus* confertur; atque de hac collatione intelligitur *cap. 1. De Regulis Juris in VI.* dicens: „ Beneficium Ecclesiasticum non potest „ licite sine *institutione* Canonica obtineri.

VI. Hinc ulterius concludunt communiter Canonistæ; laicis jus collationis competere non posse; utpote qui Beneficia, sive titulos Beneficiorum dare nequeant: quamvis Reges, & alii nonnulli Principes jus collationis sibi competere credant; verboque *collationis & conferendi* in suis litteris utantur; de quo latius ubi de nominatione Regia, & jure Regaliæ agemus.

VII. Adhæc cum per collationem acquiritur *jus in* re, sive ipse titulus Beneficii, concludunt Doctores, jus illud, etiam ante adeptam possessionem, permutari tamquam Beneficium cum alio Beneficio posse, secus vero *jus ad rem* ex sola electione, aut præsentatione ante collationem, sive institutionem competens: & ita judicatum refert Antonius Faber in Codice, *lib. 2. tit. 1. Definit.* 58. Vide Rebuffum *in Praxi part. 3. tit. De Permutat. num.* 23.

Circa formam collationis per ordinarios Collatores, sive Episcopum, sive alium inferiorem, expediendæ nihil in jure cautum, videturque inspecto jure communi *verbo* expediri posse; neque ullam scripturam requiri.

VIII. Verum hodie collationes fieri, aut saltem probari nequeunt sine *litteris*; uti testatur Rebuffus *in Praxi part. 1. tit. Requisita ad collationem bonam n.* 25. ubi quærit, an Episcopus & alii inferiores possint *solo verbo* conferre, & sine litteris collationem probare, & respondet, non posse propter eorum fraudes, nec credetur illis sine litteris. Huic conformis est moderna praxis, quæ non solet quemquam ad possessionem Beneficii in vim factæ collationis admittere, nisi litteras collationis, quas *Patentes* vocare solent, in forma expeditas, adferat, & exhibeat.

IX. Formulam collationis exhibet Rebuffus; extatque apud Barbosam in appendice ad tractatum de officio Episcopi; *formula* 67. in qua formula præcipue hæc notanda sunt.

X. Primo, quod collatio per Ordinarios semper ita exprimatur, ut videatur facta *motu proprio*; neque ullius supplicationis, aut petitionis pro Beneficio obtinendo per aliquem facta mentio fit: sed simpliciter Collator dicit, se permotum ad hanc collationem ei faciendam, ex notitia meritorum ejus, quæ hisce fere verbis exprimi solent: „ Quia de litterarum scientia, vitæ „ ac morum honestate aliisque virtutum meritis, quibus illarum „ largitor personam tuam insignivit, fuimus fama, ac fide di„ gnis testibus certiorati, quæ nos ad gratiam faciendam exci„ tant, &c. “. Ita formula apud Rebuffum.

XI. Recte autem monet D. Fleury in *Inst. Juris Canonici part, 2. cap.* 21. omitti mentionem supplicationis, aut petitionis, quia esset disciplinæ Ecclesiasticæ contraria; utpote quæ omnem ambitum apud Beneficia reprobat.

Utinam in conferendis Beneficiis hæc formulæ clausura serio attenderetur; sed proh dolor! ita hodie fere proceditur, ac si soli supplicantes, ne dicam ambientes idonei essent: creduntque multi Collatores; se probe suo functos officio, si ex supplicantibus magis idoneo conferant; quasi non supplicantium ratio nulla habenda esset: tametsi sciant, aut facile scire possint, hos multo capaciores esse.

XII. Adhæc in ipsa formula collationis exprimitur modus vacationis ipsius Beneficii. „ Nec potest Episcopus, vel Archie„ piscopus habere modum vacandi pro expresso; quia hoc ad „ Papam solum pertinet “: ait Rebuffus *in Praxi, part. 2. tit. Requisita in litteris collat. num.* 15.

XIII. Exprimitur etiam Diœcesis ubi Beneficium situm est, & si sit Ecclesia per se exprimitur nomen *sancti*; alias esset collatio incerta, quæ non valet; uti monet Rebuffus, *ibid. num.* 17.

Debet insuper exprimi nomen illius, per cujus mortem, aut resignationem, aliove modo Beneficium vacat: alias ob incertitudinem litteris collationis non crederetur. Rebuffus, *num.* 18.

XIV. Adscribi quoque debent duo ut minimum testes in litteris collationis, qui in ipsa collatione præsentes fuerint: nec admittuntur collationes Episcoporum, nec aliorum Collatorum sine testibus conscriptæ; uti testatur Rebuffus ad Concordata in *Rubrica De collationibus*, & ita per Senatum Parisiensem declaratum fuisse 7. Junii 1527. refert: ac dein subjungit: Alias non creditur collationi Ordinarii in præjudicium alterius, sive jure ordinario, sive jure devoluto conferant. „ Quinimmo etiamsi „ Episcopus postea daret litteras suas testimoniales: quibus di„ ceret se contulisse: illæ litteræ non probarentur, ad vitandas „ fraudes, ut ex Betrando docet idem Rebuffus “ *tit. Requisita in litteris collat. num.* 31.

XV. Requiritur insuper; quod testes descripti in his collationibus sint omni exceptionem majores: ideo familiares, & domestici, quibus imperari potest, non probarent: ita Rebuffus ad Concordata loco citato, & ita statutum per Senatum fuisse an. 1550. scribit: quod & testatur Pinsonius, *De Benef. tit. De variis institutionum conditionibus, n.* 21. Quod tamen postremum non ita scrupulose hic servatur; nec testium qualitas, aut fides examinari solet.

☞ Tametsi in Belgio hactenus statutum non reperiatur quod testes in litteris collationis adscribendi, debeant esse *omni exceptione majores*, neque sciatur in qualitates similium testium scrupulose inquiri: quia tamen fides litterarum aliquatenus dependet a fide testium, indubie tutius est, hisce in litteris, etiam testes *omni exceptione* majores adhibere, ne alias ob defectum integritatis testium fides litterarum in dubium vocetur.

XVI. Præter duos testes exigitur fides Secretarii, aut Notarii qui litteris subscribat, eisque fidem publicam det immo in nonnullis locis vice Secretarii requiruntur *duo* Notarii: refertque Rebuffus loco jam allegato: præceptum fuisse Arresto Senatus Parisiensis anno 1527. omnibus Collatoribus Ordinariis, ne distribuant collationes sine testibus, & *Sacretario*, vel *duobus* Notariis: quod in his locis observandum, credo, ubi in omni publico instrumento requiritur *duorum* Notariorum testimonium. Notat etiam Gonzales *ad Regulam 8. Cancellariæ* §. 3. *Procœmiali, num.* 153. quod Secretarius Episcopi debeat esse *Notarius*, ut queat litteras collationis conficere.

XVII. Denique in litteris collationis exprimenda *Data*, videlicet non tantum quo anno, & mense, sed etiam quo *die* facta sit, quæ pluribus difficultatibus, & dubiis enodandis sæpe necessaria est.

XVIII. In primis ex *Data* frequenter dignosci debet, an collatio intra tempus a Canonibus præstitum facta sit: an non fuerit jus devolutionis ad Superiorem de quo infra *cap.* 4.

Deinde non raro ex *Data* dependet, num Papa Ordinarii collationem non prævenerit; qua præventione utitur etiamnum in Gallia; de quo jure agetur *tit.* 23.

XIX. Ulterius, si duæ collationes ejusdem Beneficii factæ diversis personis concurrant, ex *data* de prioritate earum inter se, nec non validitate, & prærogativa judicari debet.

XX. Et quidem si ab uno eodemque factæ sint duæ collationes; neque ex *data*; neque aliunde appareat, quæ sit anterior, neutram valere judicatum refert Choppinus *lib. 1. De Sacr. tit.* 6. *num.*

6. *num.* 7. & notat Rebuffus, *De Pacific. poſſeſſ. num.* 367. ubi una monet, quod de prioritate „ poſſit conſtare ex ordine ſcri„ pturæ quando in libro Curiæ Romanæ, vel Epiſcopi ſunt col„ lationes ambæ deſcriptæ, tunc prior ſcripta cenſetur prior, „ *cap. Mandato De Præbendis in VI.* ſic fuit (ait) judicatum per „ Senatum Toloſanum.

XXI. Si a duobus facta fuerit collatio duobus; neque appareat de prioritate, ſi unus prius acceperit poſſeſſionem, is alteri præfereretur; tametſi unus a Papa, alter ab Ordinario collationem acceperit, uti deciditur in *cap.* 31. *De Præbendis in VI.* quia *potior eſt conditio poſſidentis*. Et licet hæc Decretalis tantum loquatur de collatione Papæ aut ejus Legatis, & collatione Ordinarii ſimul concurrentibus: nihilominus deciſionem obtinere etiam in quacumque alia collatione concurrente cum collatione Papæ, monet Rebuffus loco citato *n.* 171. immo tametſi una eſſet facta ab Epiſcopo, & altera ab ejus Vicario: quia eſt ubique eadem ratio.

XXII. Ubi vero neuter eſt in poſſeſſione, & de prioritate collationis non conſtat, tunc is, cui Sedes Apoſtolica contulit vel Legatus, erit alteri præferendus dicto *cap.* 31. *propter conferentis ampliorem prærogativam*: quæ ratio etiam obtinet in Epiſcopo & ejus Vicario: ut proinde & hic obtinere debeat deciſio, & ita aliquando judicaſſe Senatum Pariſienſem, teſtatur Rebuffus ibidem *num.* 373.

☞ Ubi tamen eſt dubium an ſedes Apoſtolica Beneficium contulerit, tunc alia in Francorum Regno obſervatur juriſprudentia; etenim Decretalis Bonifacii VIII. præferens in dubio Pontificiam Proviſionem Proviſioni Ordinarii; in Gallia non recipitur; ſed e contrario in hoc Regno Proviſio Ordinarii præſumitur, & judicatur ipſam Proviſionem Pontificis præceſſiſſe; etſi Proviſio Ordinarii non probetur Proviſionem Apoſtolicam præceſſiſſe, uti infra *tit.* 6. *cap.* 7. *num.* 34. notatur. ☜

XXIII. Plura de hac prælatione concurrentium collationum habet Rebuffus, & late agit Gonzales *ad Regulam* 8. *Cancellar.* §. 3. *procemiali*, ubi ſequutus Gloſſam docet, quod prioritas unius horæ vel etiam unius puncti, ſi de ea conſtet, faciat præventionem: ſed an ſatis de prioritate conſtet, ſi in litteris collationis unius, *hora* ſit expreſſa, & in litteris alterius tantum expreſſus fuerit *dies*, late examinat Rebuffus loco allegato, & Brodeau ad Louetium; *lit. M. n.* 10. qui caſu incidente conſuli poterunt.

CAPUT III.

De Electione, ejuſque Forma.

1 *Electio generaliter ſumpta, quid ſignificet?*
2 *Electio ſubinde ſumitur pro omni proviſione Beneficii.*
3 *Aliquando pro particulari modo providendi.*
4 *Proprie dicitur electio, quando requiritur confirmatio.*
5 *Beneficia electiva* confirmativa *proprie dicuntur* Electiva.
6 *In his locum non habet præventio Papæ in Gallia.*
7 *Non cenſentur comprehenſa, niſi* ſpecialis *eorum mentio fiat.*
8 *In quorum Beneficiorum electione ſervanda forma* cap. *Quia propter* tit. De Elect.
9 *Si Electio ad Capitulum ſpectet, ſoli Canonici de jure vocandi ſunt.*
10 *Ex ſpeciali titulo etiam non Capitulares jus eligendi habere poſſunt.*
11 *Canonici ſuffragium non habent, niſi ſint ut minus Subdiaconi.*
12 *Omnes ſuffragio gaudentes ad electionem vocandi, & quomodo?*
13 *Quomodo citandi abſentes, & de fide Nuntii aſſerentis eſſe citatos.*
14 *Qui abſentes ſint vocandi?*
15 *Quamdiu abſentes expectandi?*
16 *Interdum etiam unus ſolus, non exſpectatis abſentibus, eligere poteſt.*
17 *Quandonam abſens poſſit de jure per procuratorem eligere.*
18 *Poſſunt conſtitui* plures *procuratores.*
19 *Si duo conſtituti ambo ad eligendum concurrant, quis præferendus?*
20 *Dum ex duobus neuter in ſolidum eſt conſtitutus, nullus admittendus.*
21 *Extraneus in procuratorem non admittendus, niſi conſentiente Capitulo.*
22 *An aliquando in electionem votum dari poſſit per litteras.*
23 *An procurator unum* ſuo, *& alium nomine conſtituentis poſſit eligere.*
24 *Conſuetudine induci poteſt, ut ad electionem non vocentur abſentes.*
25 *De ſimili conſuetudine in Gallia; neque a jure improbatur.*
26 *Non vocatus ad electionem opponendo ſe, electionem irritare poteſt.*
27 *Si non opponat, electio firma manet.*
28 *Non vocatus tacite conſentiendo electioni, eam cenſetur approbare.*
29 *An ſuffragium datum non Capitulariter poſſit electionem validam facere.*
30 *Suffragia debent* capitulariter *dari.*
31 *In electione a majore parte concludi ſolet.*
32 *Major pars non ſemper eodem modo computatur.*
33 *An de jure requiratur etiam* ſanior *pars.*
34 *Hodie non ponderantur, ſed numerantur ſuffragia.*
35 *Interdum Beneficia ad electionem Capituli ſpectantia conferuntur per* turnum.
36 *An Capitulum propria auctoritate electionis formam in collationem turnariam poſſit mutare, ſi in fundatione fuerit electio præſcripta.*

I. ELECTIONIS nomen ex ſuo inſtituto denotat generaliter delectum rei alicujus, vel perſonæ e duabus, vel pluribus; atque hoc ſenſu dicitur in *cap.* 7. *De Regulis Juris in VI. In alternativis debitoris eſt electio.*

In hac autem materia reſtringitur ad perſonam; quatenus aliqua perſona ad certam Eccleſiæ functionem, aut dignitatem e pluribus eligatur.

II. Hoc autem modo ſumptum nomen electionis, dupliciter accipi poteſt. Primo generaliter, ut non ſolum electionem proprie & ſpecifice ſumptam, ſed & poſtulationem, præſentationem, nominationem, ac collationem comprehendat: nam & in his omnibus eligitur a præſentationibus, nominantibus, & conferentibus perſona idonea ad Beneficium vacans.

III. Secundo accipi poteſt pro electione, prout a dictis modis providendi diſtinguitur; ſumiturque pro diſignatione, ſeu electione perſonæ ad certum Beneficium *plurium* ſuffragiis *collegialiter*, ſive capitulariter facienda, & de hac tractatur ſub titulo Decretalium Gregorii IX. & Bonifacii VIII. *De Electione.*

IV. Obſervat autem Rebuffus in praxi, *part.* 1. *tit. De Electione*, quod iſta dicatur *proprie* electio, quæ indiget confirmatione. Altera autem, quæ non exigit confirmationem, ſed quam Canonici vel alii eligendo *conferunt*, non ſit proprie electio, & vim potius habeat collationis, quam electionis.

V. Hinc quædam Beneficia electiva *confirmativa*; quædam electiva *collativa* vocantur.

Et quidem priora ſolum dicuntur proprie *electiva*, præſertim quando in electione ſervatur forma a Concilio Lateranenſi præſcripta in *cap. Quia propter tit. De Electione.*

VI. Obſervat autem Petrus de Tonduti, *lib.* 1. *quæſt. Beneſ. cap.* 40. *num.* 8. *hujus diſtinctionis eſſe maximum effectum: nam Beneficia* proprie electiva, *in quorum electione ſervatur forma dicti* Capituli Quia propter, *in Gallia regias nominationes admittunt, alia non item: in electivis* collativis *admittunt Galli Pontificiam præventionem, non autem in confirmativis.*

VII. Notat quoque Garzias De Beneficiis *part.* 1. *c.* 7. *n.* 27. quod *Beneficia* electiva *adeo ſunt ſpeciali nota digna, ut non veniant in mandatis de providendo, niſi de electione facta fuerit* ſpecialis *mentio, etiamſi nullus modus exprimatur, ſed ſimpliciter mandetur provideri de Beneficio vacaturo.* Quin nec ſub generali reſervatione comprehendi Beneficia electiva verius exiſtimat Gonzales ad *Reg.* 8. *Cancell. Gloſ.* 19. Vide latius Fagnanum ad *cap. Nullus tit. De Elect.* item Antonium Fabrum, *lib.* 1. *tit.* 3. *Definit.* 45. & 47.

VIII. Electiones autem, in quibus ſervanda eſt forma citati *cap. Quia propter*, ſunt illorum Prælatorum, *per quorum mortem Eccleſia remanet* viduata *& ſine Paſtore, nempe Epiſcoporum, Abatum, & Prælatorum Eccleſiarum Collegiatarum, qui habent in iis generalem Juriſdictionem, ratione cujus poſſunt appellari* ſponſi. Ita Garzias loco citato, *num.* 19. Idipſum tradit Fagnanus ad dictum *cap. Quia propter*, latius ibidem oſtendens, quinam dicantur Prælati, per quorum mortem Eccleſia dici queat *viduata* ad ſenſum illius Capituli, & aliqua retulimus ſupra, *Tom. I. part.* 1. *tit.* 31. *cap.* 9.

Multa quidem ſpecialia ſunt obſervanda in electione facienda ſecundum formam dicti Capituli; de qua agetur capite ſequenti, plura nihilominus ſunt omni electioni communia; quæ hoc capite ſunt exponenda.

IX. In primis ſi electio ad Capitulum ſpectet, ſoli ii ſuffragium habere poſſunt, iique ſoli vocandi, qui Capitulum conſtituunt, ſeu vere ſunt de Capitulo. Quapropter ſi in eadem Eccleſia ſint diverſi generis Beneficiati; puta aliqui ſint Canonici, alii Cappellani, aut Portionarii, vel ſimiles, ſoli Canonici ſunt vocandi, utpote ſoli conſtituentes proprie Capitulum; uti notat Fagnanus ad *cap. Nullus tit. De Elect.* aſſeritque ex Compoſtellano, Curiam Romanam tenere, quod ſoli Canonici ſint vocandi, & ſoli Canonici faciant Capitulum, qui unum corpus conſtituunt. Videri poſſunt, quæ dicta ſunt *Tom. I. part.* 1. *tit.* 7. *cap.* 5. ubi una notatum, neque obtinentes Dignitates, niſi ſint ſimul Canonici, eſſe de Capitulo, neque ſuffragio gaudere in electionibus.

X. Et hæc quidem jure communi; at ex ſpeciali conſuetudine, fundatione, aut privilegio, etiam extranei ſive non Capitulares ſubinde ad electionem admittendi, & vocandi ſunt, uti colligitur ex *cap.* 3. *tit. De cauſa poſſeſſionis, & propriet.* ubi reſpondit Innocentius III. electionem Epiſcopi factam a Capitulo Cathedrali fuiſſe *nullam*, quia vocati non fuerant *Clerici Conventualium* Eccleſiarum, qui Electioni Epiſcopi *conſueverant* intereſſe.

Similiter reſpondit ſacra Congregatio apud Fagnanum loco citato *num.* 39. Portionarios non ideo cenſendos eſſe Capitulares, licet vel ſemper, vel plurimum habeant vocem in Capitulo: conſequenter ſupponens, interdum alios præter Capitulares poſſe gaudere ſuffragio in actibus Capitularibus.

XI. Ulterius commune eſt omnibus electionibus Capitularibus, quod Canonici ſuffragio non gaudeant, etiamſi id iis ab aliis eſſet conceſſum, niſi ut minus in Ordine Subdiaconatus ſint conſtituti; quemadmodum ſtatutum eſt *Clementia, Ut Ii De ætate, & qualit. Ord.* innovata per Synodum Tridentinam, *Seſſ.* 22. *cap.* 4. *De Reformat.* de quo latius *Tom. I. part.* 1. *tit.* 7. *cap.* 5.

XII. Omni electioni illud quoque commune eſt, quod omnes ſuffragio, ſeu jure communi, ſeu ſpeciali titulo gaudentes, vocari & admitti ad electionem debeant.

Vocandi autem ſunt per ſigna ſolita, ſive campanæ, ſive vivæ vocis, ſi præſentes ſint; abſentes vero per litteras, vel nuntium ſecun-

secundum locorum consuetudinem ; quæ in hac vocationis forma observanda est ; quemadmodum monet post alios Barbosa, *lib. 1. Juris Ecclesiast. cap. 12. num. 88.*

XIII. Citatio absentium facienda est *singulariter*, & *personaliter*, si sciatur ubi degant ; & commode & sine periculo fieri possit per litteras, vel nuntium, nisi de consuetudine aliter servetur. *Quod si nesciatur ubi commorentur, citatio facienda erit per publicum Edictum in Ecclesia, vel ubi soliti sunt commorari, vel legi debent litteræ citatoriæ Capituli, præsente Capitulo, & Clero ; vel si citandus inveniri non potest, citatio facienda est in ejus domo ; & si domicilium non habeat, tunc facienda erit in loco ubi habitare consueverit ; vel in ejus Ecclesia, seu Beneficio ; quia ibi residentia facere præsumitur.*

Hæc Barbosa post Glossam, aliosque ibi citatos ; ac dein *n.* 95. subjungit : *Et nuntio præsertim jurato creditur, an aliquis ex* vocalibus *absens sit vocatus.*

XIV. Absentes autem vocandi, qui intra eamdem Provinciam sunt ; uti ex *cap. 35. tit. De Elect.* communiter docent Doctores, in verbis : *Vos fratribus omnibus, qui fuerint* in Provincia, *convocatis* &c.

Merito tamen notandum dictum Glossæ, verbo *in Provincia : Hic videtur expressum, quod omnes illi, & soli qui sunt in Provincia, vocandi sunt ad electionem : & per hoc videtur sic intelligendum, si sunt* in provincia, cap. Quia propter, eod. *Et quod dicit in Provincia, sic est intelligendum, si sunt in Provincia ita propinqui, quod commode sint vocandi : quia si Provincia esset multum lata, & longa, non debet vocari : quia periculum est in mora ; Et eodem modo si esset extra Provinciam & propinquus tunc vocandus esset.*

In *cap. In Genesi tit. de Elect.* cujus meminit Glossa, dicitur, quod de *toto Regno Franciæ* vocentur absentes de consuetudine Ecclesiæ ; quæ tamen hodie exolevit, ut mox dicemus.

XV. Si vocati intra terminum assignatum, modo tamen competens sit, non venerint, non sunt de cætero exspectandi ; poteritque, iis absentibus, ad electionem procedi, *cap. 18. & 19. tit. De Elect.*

Essent tamen expectandi, etiam elapso termino (ait Barbosa *num.* 97.) ubi absque periculo, & incommodo exspectari possent, & aliqua causa necessaria, vel utili detinerentur, & Superior pro certo haberet, non longe abesse, præsertim cum nullum esset periculum in mora modici temporis : nam si dolo potius ipsos excludendi, quam alia legitima causa acceleretur electio in ipsorum præjudicium, reclamationi locum esse, resolvunt ibidem citati.

XVI. Quod si finis termini ad electionem faciendam immineret, possent pauciores, etiam unus solus non exspectatis convocatis, eligere ; quia tempus interpellat pro homine, Barbosa ibidem *num.* 98.

XVII. Quia ordinarie ab electione, præsertim ad Dignitates, & Prælaturas notabile Ecclesiæ bonum dependet, Concilium Lateranense sub Innocentio III. *penitus interdixit, ne quis in electionis negotio Procuratorem constituat, nisi sit absens in loco, de quo debeat evocari, justoque impedimento detentus venire non possit, super quo, si opus fuerit, fidem faciat juramento, & tunc si voluerit, uni committat de ipso Collegio vicem suam, cap. 42. §. 1. tit. De Elect.*

Ex hoc textu habetur, quod solus absens & legitimo impedimento detentus, possit per *Procuratorem* eligere ; notatque Barbosa loco citato *n.* 108. *quod non dicatur absens ad hunc effectum is, qui est in aliqua parte Civitatis, etiam remota, vel prope in hortis. Si vero quis sit præsens in loco vel in cœnobio, ubi fit electio, sed tanta ægritudine detentus ut non possit ad talem locum accedere, poterit ille unum vel plures de Collegio sibi substituere ad eligendum, vel Electores debent aliquos ad eum mittere, ut ejus suffragium petant.*

XVIII. Juxta hoc Decretum Concilii Lateranensis videtur *unus* duntaxat constitui potuisse Procurator ad eligendum ; quod & indicat Bonifacius VIII. in *cap. 46. De Elect. in VI.* una permittens, quod *si quis justo impedimento detentus in electionis negotio nequeat commode interesse, possit* nedum uni (prout *dicitur in* Concilio generali) *sed etiam* pluribus *vices suas committere.*

Ubi ergo Concilium *unum* solum constitui permittit, ita tamen, ut dum *plures* constituuntur, cuilibet *in solidum* facultas eligendi detur, sitque melior sit conditio præoccupantis.

XIX. *Verum si ambo concurrant insimul, & postulent se admitti, audiri eos non expedit ; quia possent vota sua dirigere in diversos, sicque res non haberet exitum, & quod ab eis hoc casu fieret, non valeret : sed is admittatur duntaxat, quem Capitulum, vel pars major elegerit : vel si concordare nequeat, is, qui primo in instrumento, vel litteris procurationis extiterit nominatus.*

Antequam ergo procedatur ad ordinem scripturæ, recurrendum est ad electionem Capituli. *Tabelliones enim præponunt quos volunt in instrumentis ; & ideo fuit æquius primo recurri ad electionem Capituli, per quam magis idoneus eligeretur : secundo, ad scripturæ ordinem in subsidium ;* Ita Glossa hic verbo, *nequeant.*

XX. *Si autem nullus ipsorum* in solidum *fuerit deputatus, tum propter rationem eamdem (ait Bonifacius) ipsorum aliquis non debebit admitti ; sibique imputet, qui sic eos constituit indiscrete.*

XXI. Constituendus autem Procurator ad eligendum est aliquis de Capitulo ; neque invito Capitulo *extraneus* admitti debet, uti declarat Bonifacius VIII. At si Capitulum consentiat, poterit *extraneus* constitui, uti notat Glossa, verbo *nolente Capitulo.*

XXII. Addit insuper Bonifacius, quod licet nullus de Capitulo velit esse Procurator, nec Capitulum *extraneum* admittere, non possit equidem Canonicus absens *per litteras exprimere votum suum, quod non est ante scrutinium ; sed in ipso scrutinio* secrete, & singillatim *tantummodo exprimendum.*

Evidens est, Pontificem hic loqui de electione per *scrutinium*, in qua non tantum nominis publicatio ; sed etiam expressio secreto in *scrutinio* fieri debet, uti notat Glossa hic, verbo *votum suum*. Quare in electione ubi per vota publica proceditur, nihil obstat quominus per scripturam absens votum suum dare queat ; præsertim si consuetudo Ecclesiæ hujusmodi voti dationi non adversetur.

XVIII. Denique declarat Bonifacius VIII. *cum unus est Procurator simpliciter constitutus, si is unum suo, & alium Domini sui nomine, in scrutinio nominandum duxerit, nihil agit, nisi de certa eligenda persona sibi Dominus dederit speciale mandatum, tunc enim in illam ejus, & in aliam suo nomine licite poterit consentire.*

Rationem cur priori casu *nihil agat*, allegat Glossa hic, verbo *nihil agit, quia qua conscientia tenetur meliorem eligere suo nomine, eadem ratione tenetur ad idem nomine Domini sui.*

XXIV. Hæc quidem ex Jure communi ; at non omnium Ecclesiarum est hodie eadem consuetudo, idemque usus circa necessitatem vocandi absentes in negotio electionis ; præsertim ubi de electione agitur, quæ vicem *collationis* subit ; quæque in minoribus Beneficiis, & Dignitatibus inferioribus locum habere solet : uti nec eadem est consuetudo, circa constitutionem Procuratoris, & voti dationem, justo occurrente impedimento.

XXV. Unde licet fuerit olim Galliæ consuetudo, ut, absentes vocandi essent ad electionem de toto Regno Galliæ, uti supra notavimus, illa tamen consuetudo prorsus *antiquata est, nec ullibi servatur, adeo ut non vocentur nisi soli qui sunt in civitate, vel oppido, in quo Capitulum convocatur : & si secus agendum esset, excideret sæpe Capitulum juribus suis, & per ejus moram aperiretur locus, aut præventioni Papæ, vel Legati.*

Ita Cabassutius in *Juris canonici theoria & praxi lib. 2. cap. 24. n. 2.* Et consuetudo non vocandi absentes probatur in *c. 33. De Præbendis in VI.* ubi dicitur quod *cum in Ecclesiis Canonicorum, Præbendarum vel Beneficiorum collatio est facienda, absentes Canonici sint vocandi ; nisi (ait)* consuetudo *habeat eos ad talia* non vocari.

XXVI. Si unus ex electoribus, sive præsentibus, sive absentibus, canonice & juxta Ecclesiæ consuetudinem vocatus non sit, ejus contemptus non quidem irritam facit electionem, sed contemptus opponendo se electioni eam irritare potest, *cap. 28. tit. De Elect.*

XXVII. Si autem se non opponat, aut electioni factæ accedat, rata manebit electio ; quemadmodum in citato Capitulo deciditur. Cum enim esset quæstio, an duo Electores essent contempti, dicit Pontifex : *Quod si eos vocatos non fuisse constiterit, sed* contemptos, *infirmanda erit penitus electio taliter celebrata ; nisi postea propter pacis bonum curaverint consentire.*

XXVIII. Immo ut electio firma maneat, satis est, quod contemptus etiam tacite electioni consentiat : videturque electionem approbare, & ab oppositione, sive impugnatione desistere per votum datum *extra* Capitulum, electione jam facta. Ubi autem semel consensit, non posse amplius electionem impugnare, post alios tradit Ascanius Tamburinus De Jure Abbatum, *tom. 1. Disp. 5. quæst. 3.*

XXIX. Recte tamen advertit ibidem *num.* 13. quod hujusmodi vota data per contemptos extra Capitulum tantum prosint, ne electio, alias valida, irritetur : tamen non augeant numerum eligentium ; adeoque si cui in electione unum votum defuisset ad Canonicam electionem, votum contempti ita *extra* Capitulum post factam electionem datum, prodesse non posset.

Rationem subdit Tamburinus *num.* 14. *Quod generaliter in omnibus explicandis per capitulum, & Universitatem* collegialiter, *& simul in unum consensus, vel dissensus, præstari debet, & actus expediri.*

XXX. Quin & *quæstio 6. num.* 4. ait, quod sit de substantia *ipsius Canonicæ electionis, ut fiat in* communi *Congregatione, ubi præsentes adsint omnes Electores, quia non valet, nisi sit communiter celebrata, ut habetur in* cap. In Genesi, eodem tit. *tunc autem dicitur communiter celebrari, cum in uno loco omnes Electores ad suffragia ferenda congregantur ; singulariter autem fieri intelligerentur, quando singuli in suis Monasteriis manentes suffragia mitterent. Ratio hujus est ; nam ea, quæ fiunt ab aliqua Universitate nomine Universitatis, debent fieri per congregatos in unum ; ad hoc enim ut actus dicatur gestus ab Universitate, oportet, quod more solito congregetur Collegium, & ibi fiat conclusio de actus explicatione.*

XXXI. Quamvis autem unus solus non vocatus, sive contemptus possit electionem, etiam *unanimi* omnium aliorum consensu factum, irritare ; unius tamen immo nec plurium præsentium contradictio ordinarie impedire nequit electionem a majori parte eligentium factam ; atque ita verificatur illud Pontificis in *cap. 36. tit. De Elect. quod* plus *in talibus consueverit contemptus* unius *obesse, quam multorum contradictio in præsenti.*

Sicuti enim in aliis actibus Capitularibus, ita & in electione solet a pluralitate suffragiorum concludi : ita ut is electus censeatur, in quem major pars eligentium consenserit.

XXXII. Hoc autem intelligendum, nisi aliter in fundatione, vel speciali statuto cautum sit ; quæ aliquando duas tertias partes totius Capituli, aut majorem partem omnium de Capitulo existentium requirunt ; ita ut non sit censendus electus, qui *plura* suffragia habet respectu aliorum, in quos vota conspirarunt ; sed requiratur, ut habeatur major pars *totius* Capituli. Si ergo sint duodecim Canonici, & quatuor eligant Petrum, tres Joannem, & quinque Paulum, licet Paulus in hac electione habeat plura suffragia, non tamen haberetur pro electo, si requiratur major pars *totius* Capituli ; cum revera majorem partem non habeat. Si autem tantum exigeretur *pluralitas* suffragiorum, tunc censeretur electus.

XXXIII.

XXXIII. Concilium Lateranense in *cap.* 24. *tit. De Elect.* vult, ut is scrutinio publicato censeatur electus, *in quem omnes vel major & sanior pars Capituli consentit*. Hinc communiter concludunt Canonistæ, quod de jure communi non tantum major pars Capituli, sed & *sanior* requiratur; adeoque non tantum numerari, sed & *ponderari* vota debeant; interdumque minor pars ob merita, & zelum eligentium præponderare majori parti debeat.

Verum apparet ex intentione Concilii, partem majorem semper præsumi debere etiam saniorem; nisi ostendatur quod contra sacrorum Canonum præscripta elegerit. Exempli gratia, si major pars esset interdicta vel suspensa; aut elegisset personam secundum jura incapacem; & ita intellexisse videtur Glossographus ad *cap.* 6. *tit. De his quæ fiunt a Prælato*, &c. verbo *sanioris*, ubi interrogans: *Sed nonne eo ipso major est, quod est sanior? Respondet: Dic quod ubi aliqua pars non est* sana, *puta quia* indignum *eligit*, *vel quia in damnum Ecclesiæ aliquid facit*, *ibi dico majorem partem illam, quæ sanior est, & præferenda est: alias nisi utraque pars in electionibus esset* sana, *non statim dicerem majorem* saniorem; *immo quandoque minorem esse præferendam*.

XXXIV. *Et utique si aliter res esset, injiceretur inter vocales pomum discordiæ amaricantis zeli, mutuarum accusationum, & contumeliarum, & implacabilis odii fomenta, si merita, vel demerita essent exploranda; & invicem computanda vocalium*: uti recte advertit Cabassutius in juris Canonici theoria, & praxi *lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 14.

Quare hodie in omni electione obtinet, quod jampridem in electione Monialium præcipit observari Pontifex in *cap.* 43. *tit. De Elect. in VI. ut non zeli ad zelum, nec meriti ad meritum, sed solum numeri ad numerum fiat collatio*.

XXXV. Quin interdum, ad evitandas contentiones, & dissensiones in electionibus Capitularibus occurrentes, consuetudine, vel ex speciali statuto receptum est, ut Præbendæ, aliave inferiora Beneficia ad electionem, vel collationem Capituli spectantia, per *Hebdomadarium*, sive *Turnarium*, ut vocant, conferantur; seu quod is, in cujus hebdomada Beneficium vacare contingit, unum præsentet Capitulo, cui tamquam a toto Capitulo electo Beneficium conferatur: cujus statuti meminit Pontifex in *cap. fin. De Præbendis in VI.* notatque Glossa ibidem, verbo *statuto*, quod *tales consuetudines & statuta sint in multis Ecclesiis Gallicanis*.

Hunc quoque modum eligendi Canonicos in Ecclesia Cathedrali Antuerpiensi, cujus statuta a Sede Apostolica probata sunt, a 300. annis servari testatur Zypæus *tit. De Elect. n.* 14. eumque modum in erectione Ecclesiæ Daventriensis a Sede eadem, procurante Rege, probatum esse.

XXXVI. Si tamen in ipsa fundatione cautum esset, ut ad Dignitates, & Præbendas electio fieret *capitulariter*, formam electionis privata sua auctoritate, ut Canonici immutarent; atque deserta electione Capitulari ad Hebdomadarium, vel Turnarium transferrent, haud facile permitteretur; refertque Renatus Choppinus, Statutum Capituli Claromontani, quo electionem Canonicorum solitam fieri per communem Capituli electionem transtulerant ad Turnarios, appellante *tamquam ab abusu* Procuratore Regio, a Senatu Parisiensi fuisse cassatum. *lib.* 1. *De Sacra Polit. tit.* 1. *n.* 3. 4. 5. & 6.

CAPUT IV.

De triplici Forma Electionis a Concilio Lateranensi præscripta.

1 *Triplex forma a Concilio Lateranensi præscripta; & quare?*
2 *In quibus electionibus servanda? Opinio Molinæi.*
3 *Forma electionis per* Compromissum.
4 *Compromissarii servare debent formam compromissi.*
5 *Quot & quales esse debeant Compromissarii, in jure non est definitum; &* unus *etiam* extraneus *sufficit.*
6 *In Compromissum consentire debent* omnes *jus eligendi habentes.*
7 *Electio per* inspirationem quasi divinam: *ejusque forma.*
8 *Electiones olim hac forma factæ, hodie pene ignotæ.*
9 *Electiones, quæ hodie tales vulgo dicuntur, non sunt illæ, de quibus loquitur Concilium.*
10 *Electio per* scrutinium.
11 *Assumendi* scrutatores; *& unde sic dicti?*
12 *Assumi debent tres scrutatores.*
13 *Eligendi sunt ex ipsis Electoribus.*
14 *Debent vota* secrete *exquirere.*
15 *Duplex modus dandi suffragia in electione per scrutinium.*
16 *Vota* singillatim *exquirenda.*
17 Omnium *Eligentium vota exquiri debent.*
18 *Suffragia dari debent* absolute.
19 *Vota non data* absolute *rejicienda: uti charta* alba.
20 *Suffragia in scriptis redigenda.*
21 *Suffragiorum publicatio, quomodo facienda?*
22 *Collatio suffragiorum ante facienda.*
23 *An in computandis suffragiis attendenda pars* sanior; *& major zelus?*
24 *Publicatio scrutinio facienda electio illius, in quem major pars consentit.*
25 *Rarior hisce in partibus hujus electionis usus; frequentior in Germania, & quare?*

I. TRIPLEX forma electionis proponitur a Concilio Lateranensi sub Innocentio III. in *cap. Quia propter, tit. De electione*; nimirum per *compromissum* per *inspirationem quasi divinam*, & per *scrutinium*; additque electionem aliter factam, non valere; & qui contra præscriptas formas eligere attentaverint, eligendi ea vice potestate priventur.

Has formas in electionibus servandas præscripsit Concilium, „ propter diversas (ait) electionum formas, quas quidem invenire conantur, & multa impedimenta proveniunt, & magna pericula imminent Ecclesiis viduatis.

II. Hic singulariter notant Doctores, præeunte Glossographo, hæc verba, *Ecclesiis viduatis*, cum sint posita in procemio Constitutionis, designant (inquiunt) causam finalem, & regulant totam dispositionem; ita post alios Fagnanus ad hoc *cap. n.* 5. atque inde infert *n.* 6. quod dispositio hujus Capituli locum non habeat, nisi in electione illorum Prælatorum, per quorum obitum Ecclesiæ manent *viduatæ*, & sine Pastore; prout latius capite præcedenti expositum fuit.

☞ Attamen Molinæus ad Regulam *de infirmis resignantibus n.* 5. & 6. hæc docuit his verbis: *Si dignitas non sit talis, per quam sit* viduata *Ecclesia, & licet ex speciali Statuto, aut consuetudine debeat in hujus electione servari forma* Capituli Quia propter, *non propterea censetur proprie dignitas electiva, & si forma omittatur, non propterea sit electio nulla.*

Nec mirum exactiorem electionis formam in similibus dignitatibus, quarum vacatione Ecclesia dicitur *viduata*, præscriptam, & sub pœna nullitatis esse servandam, quam in aliis dignitatibus: quia non solet per vacationem dignitatis Ecclesia dici *viduata*, nisi obtinens dignitatem, una obtineat ipsum regimen spirituale Ecclesiæ, sive sit Pastor ipsius Ecclesiæ, & cura animarum ipsi incumbat.

Si tamen in limine fundationis cautum sit, in electione ad eam dignitatem, esse servandam formam in citato Capitulo præscriptam, crederem electionem factam contra tenorem fundationis, ut nullam fore declarandam. ☜

III. Per *compromissum* dicitur fieri electio, quando *eligendi potestas aliquibus viris idoneis committitur*, *qui vice* omnium *provideant Ecclesiæ viduatæ de Pastore*: uti loquitur Concilium Lateranense.

IV. Hi Commissarii, cum sint quasi Mandatarii, sive Procuratores ipsius Capituli, seu Congregationis in negotio electionis; limites commissionis, seu mandati excedere non possunt: tenenturque formam compromissi exacte servare. *Cap.* 3. *tit. De Elect.*

Unde sicuti omni electioni hoc *a jure* inest, ut eligatur *dignus*; ita quoque omni compromisso hæc conditio tacite inesse censetur, ut compromissarii teneantur dignum eligere, & si secus elegerint, mandati fines censentur excessisse; neque eatenus mandantes, seu committentes factum eorum probare debent, neque ipsis imputandum venit; quemadmodum deciditur in *cap.* 37. *De Elect. in VI.*

V. Quot debeant esse compromissarii, aut quas habere debeant qualitates, in jure determinatum non est; immo & in unum compromitti posse ostendit casus relatus in *cap.* 8. *tit. De Elect.* Nec tantum in unum, aut plures de Capitulo; sed & in extraneos compromitti posse constat, *Cap.* 8. & 21. *tit. De Elect.*

VI. Tametsi in negotiis, & actibus Capitularibus sufficere soleat consensus majoris partis; tamen in compromittendo *omnium* consensus exigitur, adeo ut vel *unius* dissensus compromissum impediat: nam per compromissum ipsi eligentes quodammodo jure eligendi, saltem pro hac vice, privantur; quod sine singulorum consensu fieri nequit: præsertim quia hæc eligendi forma tantum est subsidiaria, & pendens ab eligentium voluntate. Vide Glossam ad *cap.* 42. *tit. De Elect.* verbo *vice omnium*.

Cum autem raro contingat, quod omnes velint suo suffragio privari, & unanimiter in compromissarios consentiant, rarissima quoque est hæc electionis forma; atque hic in Belgio vix nota.

VII. Altera forma electionis exprimitur in Decreto Concilii Lateranensis, his verbis: *Nisi forte communiter esset ab omnibus, quasi per inspirationem* (additur in quodam Codice, *Spiritus Sancti*) *absque vitio celebrata*.

Quamvis enim moris sit, & in jure expressum, ut in omni electione, nimirum proprie dicta, & ibi de Beneficiis *vere electivis*, quibus Ecclesiæ *viduatæ* de Pastore providetur, Spiritus Sancti gratia invocetur, *cap.* 14. & 18. *tit. De Elect.* nominatimque cautum sit in Concilio Basiliensi, *Sess.* 12. præmittendam esse Missam de Spiritu Sancto, specialiter tamen dicitur illa electio fieri per *inspirationem Spiritus Sancti*, qua *communi* suffragio, & ab omnibus *concorditer* quasi divino Spiritu afflatis, nullo discrepante, aliquis eligitur; idque nullo prævio tractatu, ex quo præsumi possit aliqua persuasio, vel suggestio in gratiam eligendi intercessisse; ipsosque eligentes permotos fuisse potius humanis aliquibus persuasionibus, aut considerationibus, quam Spiritus Sancti inspiratione.

VIII. Hujusmodi electiones fuisse referuntur, Sancti Ambrosii, Sancti Nicolai, & Sancti Severi Episcopi Coloniensis, uti hic notavit Hostiensis, notatque Concilium Lateranense pauca de hac electione dixisse, quod, peccatis nostris impedientibus, raro aut nunquam occurrat.

IX. Dicitur quidem vulgo electio unanimi suffragio facta, quasi per *inspirationem Spiritus Sancti*: sed tamen quia in omni electione tractatus præcedere, & vota colligi, aliaque solemnia servari consueverunt, dici nequit electio per *inspirationem Spiritus Sancti* qualis hic intelligitur; quæ scilicet sine ullo tractatu, ullaque forma servata, quasi impulsu solius Spiritus Sancti peragitur. Hæc enim hodie revera rara est, & fere nostris temporibus inaudita; multumque dubito an facile esset admittenda, & probanda, ne sub prætextu hujusmodi divini impulsus, & regulæ electionum ab Ecclesia præscriptæ negligantur,

tur, & tumultuariis, ac præcipitatis electionibus porta aperiatur.

X. Tertia species seu forma electionis, eaque principaliter intenta a Concilio, & quæ latius describitur, est electio per *scrutinium*; & in citato *cap. Quia propter*, his verbis exprimitur: „ Præsentibus omnibus qui debent, & volunt, & possunt commode interesse, assumantur tres de Collegio fide digni, qui secrete & sigillatim vota cunctorum diligenter exquirant, & in scriptis redacta mox publicent in communi; nullo prorsus appellationis obstaculo interjecto; ut is, collatione habita, eligatur, in quem omnes vel major, & sanior pars Capituli consentit.

XI. Juxta formam hic expressam hæc notantur præcipue ad hujus specialis electionis formam pertinentia.

Primo, ut assumantur *scrutatores*, qui a *scrutatione* nomen acceperunt: eo quod eis incumbat secreta vota, & suffragia eligentium diligenter *scrutari*, sive inquirere, & in scriptum redigere. Hinc & forma electionis nomen mutuavit per *scrutinium*.

XII. Vult autem Concilium, ut *tres* Scrutatores assumantur. Hinc communiter concludunt Doctores, non minus quam *tres* assumi posse; immo multi credunt nec plures assumendos; neque ab hac opinione tamquam communiore, & magis consonante *Litteræ* hujus Decreti, esse recedendum, consulit Fagnanus ad hoc *cap. Quia propter*, *num.* 44.

XIII. *Assumantur* (ait Concilium) *tres de Collegio fide digni*. Hinc concludunt Doctores, ad essentiam hujus electionis spectare, quod Scrutatores assumpti sint de *Capitulo*; sive ex iis, qui jus eligendi habent. Si enim vel ex consuetudine, privilegio, aliove titulo nonnulli *extranei* jus eligendi haberent, possent & ex his in Scrutatores assumi. Licet enim non sint *absolute*, & *simpliciter* de Capitulo, seu Collegio; sunt tamen quoad hunc actum electionis. Vide Barbosam. *lib. 2. Juris Ecclesiast. cap. 9, num.* 191.

XIV. Requiritur præterea, ut Scrutatores vota exquirant *secrete*: id est, secundum communem Interpretum opinionem, & praxim, seorsim ab aliis de Capitulo; ut sic quisque liberius votum suum exprimere valeat, exemplo testium, qui propterea secreto, & seorsim ab aliis examinandi sunt, *cap. Venerabilis*, *tit. De Testibus*.

XV. Potest autem hæc votorum *secreta* scrutatio duplici modo fieri. Primo, si singuli Electores viva voce proferant coram Scrutatoribus quem eligant, & aliquis Scrutatorum scripto votum excipiat: quem modo tenendum esse sentiunt nonnulli citati a Barbosa *ibid. num.* 201.

Alio modo, ut quisque eligentium in schedula votum suum scriptum deferat; ita ut nec ipsis Scrutatoribus notum fiat; huncque modum convenientiorem credit ipse Barbosa, consulitque ut semper sic fiat, *num.* 204. Credo optimum, in hisce inhærere receptæ consuetudini, donec ob comperta inconvenientia, aliter forsan a Superioribus ordinatum fuerit.

XVI. Nec tantum *secrete*, sed & sigillatim vota sunt exquirenda, & ita Electores non vocentur *bini*, aut *terni*, sed *singuli*; quemadmodum indicat Concilium in verbis *secrete & sigillatim*; idque ut evitetur confusio, & insuper liberius vota sua sine metu, & periculo revelationis exprimere possint.

XVII. Dicit Concilium, *vota cunctorum diligenter exquirant*; quibus significatur, *omnium* omnino Electorum vota esse exquirenda, & si *unius* duntaxat omittatur, sive contemnatur, electio erit nulla.

XVIII. Debent autem vota exprimi *absolute*, & *determinate*; Unde jam pridem Concilium Lugdunense sub Gregorio X. in *cap. 2. De Elect. in VI.* „ in electionibus, & postulationibus ac *scrutiniis*, ex quibus jus oritur eligendi, vota conditionalia vel incerta penitus reprobavit.

XIX. Declarat deinde Concilium Lugdunense, hujusmodi vota habenda esse *pro non adjectis*, quod & procederet, licet etiam alio ex capite vota essent *nulla*; uti recte notat Barbosa loco citato *num.* 200. qui & ait: „ Si in scrutinio per *schedulas* celebrato reperiatur aliqua schedula *alba*, tunc ea rejecta, ac si non esset, cætera vota numerantur.

XX. Supponit Concilium, post votorum factam scrutationem in scriptis ea redigi, in verbis: *Et in scriptis redacta mox publicent*. Hanc redactionem in scriptis esse de substantia hujus electionis dubitat nemo. Redigi autem debent per Scrutatores, vel per *Notarium*, uti notat Glossa, verbo *redacta*; additque: Et „ quod dicit *secrete*, Capitulum tantum excluditur, & non personæ necessariæ „. Glossam probans Fagnanus, monet, quod ex praxi ubique recepta, Notarius seu Tabellio interveniens, & vota in scriptum redigens, possit esse laicus. Vota autem in scriptis redigi convenit, ne alias forsan postea quæstio incidat, dicaturque, Scrutatores memoria lapsos.

XXI. Votis in scriptum redactis, vult Concilium *mox publicentur in communi*; id est, fiat publicatio scrutinii, quæ & *publicatio consensuum* vocantur, *cap. 48. tit. De Elect.* Per hanc enim publicationem aperiuntur vota eligentium, sive qui elegerint, idque *in communi*, non exprimendo in quorum favorem data fuerint, vel quot ex Electoribus in hanc, vel illam personam descenderint, sed tantum explicando numerum personarum, quæ suffragium tulerunt „. Ita Barbosa *ibid. num.* 216. post Ascanium Tamburinum *de Jure Abbatum tom. 1. disput. 5. quæst. 6. num.* 15. qui & addit, hanc publicationem ordinari ad majorem certitudinem collationis postea faciendæ.

XXII. Subdit enim Concilium: *ut is Collatione habita eligatur, in quem omnes, vel major, & sanior pars Capituli consentit*. Hinc patet, a Scrutatoribus esse faciendam suffragiorum collationem, ut ex ea appareat, in quem *major* & *sanior* pars Capituli consenserit.

XXIII. Quod ut sciatur, requiri videtur, ut collatio fiat non tantum numeri ad numerum, sed zeli ad zelum, & meriti ad meritum, ut post alios citatos docet Barbosa *num.* 219. Nam „ particula illa *major* intelligitur respectu *numeri*, & alia *sanior* „ denotat auctoritatem, zelum, & meritum Electorum". Quando autem fiat collatio *meriti ad meritum*, ibidem subjungit. Quidquid sit de necessitate hujusmodi collationis, inspecto jure communi; certum est, hodie eam collationem esse absoletam, solamque collationem *numeri ad numerum* esse notam; uti capite præcedente notavimus.

XXIV. Ex allegatis verbis Concilii statuunt Doctores, substantialiter requiri, ut facta votorum collatione, & publicato scrutinio fiat communis electio, quæ est unus actus totius Capituli, qui non dicitur consummari, donec aliquis nomine totius Capituli electum pronuntiaverit: quod aliquando fit per unum de Electoribus a Capitulo ad hoc designatum. Si vero nulli sit commissum, fit ab eo, qui Capitulo præest, vel qui primam vocem obtinet; qui petit ab Electoribus: *Placetne vobis electionem publicari*? Respondentibus illis: *Placet*; nomine omnium dicit talem *eligo*, *electumque pronuntio*, *& in communi coram vobis pronuntio*: uti videri potest in formula apud Barbosam, *num.* 225.

XXV. Cæterum quia hæc electionis formula principaliter a Concilio Lateranensi præscripta est, pro eligendis Episcopis, Abbatibus, similibusque majoribus Prælatis, rarior est ejus in Belgio, uti & in Gallia usus: eo quod non tantum Episcoporum, sed & aliorum majorum Prælatorum nominatio, electionibus pene abrogatis, ad Regem ex specialibus indultis, & Concordatis devoluta sit; quemadmodum de Episcopis, & Abbatibus *Tom. I. parte prima* ostensum est, & de primariis Dignitatibus in Ecclesiis Collegiatis ostendetur infra.

In Ecclesiis vero, quæ Concordatis Germaniæ comprehenduntur, frequentior est hujus electionis usus, observatas Capitulis Episcoporum, & Monasteriis Abbatum suorum electiones: sed sicuti de collatione *zeli ad zelum* notatum fuit, consuetudinem juri communi derogasse; ita quoad alia minutiora potest Ecclesiarum consuetudini citra nullitatem electionis, merito aliquid deferri.

C A P U T V.

Intra quod tempus Beneficia conferenda? Et de Jure Devolutionis.

1 *Beneficia conferenda intra* sex *menses*.
2 *Excipiuntur Episcopatus, & Prælaturæ Regulares? & quare?*
3 *Semestre computandum a die* notitiæ.
4 *Quando censeatur habita* notitia *vacationis*.
5 *Tempus hoc currit de momento ad momentum*.
6 *Lapsum temporis etiam impedit justum impedimentum*.
7 *Lapso tempore, ad conferendum Collatores excidunt jure conferendi, & an mora hic purgari queat?*
8 *Post lapsum sex mensium jus conferendi devolvitur ad Superiorem*.
9 *Devolvitur ad Episcopum non Collatoris, sed Beneficii*.
10 *Episcopo negligente, ad quem de jure & consuetudine fiat devolutio?*
11 *An collatione spectante ad Episcopum, & Capitulum, devolutio fieri possit ad Capitulum?*
12 *An collatio per* Turnum *inter Capitulum, & Episcopum, mutet naturam devolutionis?*
13 *Exponitur quomodo id præcise sit intelligendum*.
14 *Utrum negligentia* Turnarii *noceat Capitulo?*
15 *In Exemptis, quomodo fiat devolutio?*
16 *Beneficia Regularia Regularibus, & Sæcularia Sæcularibus, etiam jure devolutionis conferenda sunt*.
17 *Devolutio Beneficiorum fit cum qualitatibus, & conditionibus primæ collationis*.

I. IN Concilio Lateranensi sub Alexandro III. statutum legitur *cap. 2. tit. De Concess. Præbend.* Cum Præbendas Ecclesiasticas, seu quælibet officia in aliqua Ecclesia vacare „ contigerit, non diu maneant in suspenso, sed intra *sex* „ *menses* personis, quæ digne administrare valeant, conferan„ tur. Si autem Episcopus ubi ad eum spectat, conferre di„ stulerit, per Capitulum ordinetur. Quod si ad Capitulum „ pertinuerit, & intra præscriptum terminum hoc non fece„ rit, Episcopus secundum Deum hoc cum religiosorum viro„ rum consilio exequatur. Vel si omnes forte neglexerint, Me„ tropolitanus de ipsis secundum Deum absque illorum contradi„ ctione disponat.

Juxta hoc Decretum Beneficiis vacantibus provideri debet intra *sex* menses, idque sive per collationem, sive per electionem providendum sit.

II. Declarat tamen Innocentius III. in *cap. 12. tit. De Concess. Præbendæ*, Decretum hoc „ ad Archiepiscopatum, vel Episcopatum non solere extendi, sed ad Personatus alios, & „ minora Ecclesiastica Beneficia coarctari". Episcopatibus enim & majoribus Dignitatibus regularibus provideri debere intra *tres* menses statuit Concilium Lateranense sub Innocentio III. in *cap. 41. tit. De Elect.* „ Ne pro defectu Pastoris gregem Dominicum lupus rapax invadat, aut in facultatibus suis Ecclesia viduata grave dispendium patiatur: volentes in hoc etiam „ occurrere periculis animarum, & Ecclesiarum indemnitatibus „ providere.

III.

III. Semestre hoc, intra quod provisio Beneficiorum ex Decreto Concilii Lateranensis fieri debet, computandum est, non simpliciter a die vacationis ipsorum Beneficiorum, sed a die *notitiæ*; quemadmodum declarat Innocentius III. in *cap. 3. tit. De supplenda neglig. Prælat.* Et in *cap. 5. tit. De Concess. Præbendæ*, expresse ait: „ Semestre autem tempus non a tempore va-„ cationis, sed *notitiæ* ipsius potius volumus computari.

IV. Si vacatio Beneficii contigerit, eaque in loco Beneficii publice innotuit, facile præsumetur in Collatore notitia; nisi aliunde ignorantia probetur juxta *Clement. unicam de Concess. Præbendæ*; recteque monet Garzias *De Beneficiis part.* 10. *cap.* 2. *num* 32. post alios ibidem citatos, *notitiam* hic intelligi *ve-„ ram*, vel *præsumptam* vacationis, „ quæ (ait) determinari „ debet per judicem, considerata qualitate Beneficii, modo vaca-„ tionis, & longitudine temporis illius, distantia locorum, & fama.

V. Deinde notat *num.* 43. tempus sex mensium currere *de momento ad momentum*; „ ita quod si Beneficium vacavit, & fuit „ nota vacatio 1. Martii hora 11. usque ad 1. Septembris hora „ 10. per totam, & non post, providere possunt.

VI. Sicuti justa ignorantia impedit jus devolutionis, eo quod juste ignorans *negligens* dici nequeat; ita quoque aliud quodcumque impedimentum jus collationis reservat; idque sive fuerit *juris* impedimentum, sive *facti*; uti monet Rebuffus in *Praxi Benef. par.* 1. *tit. De Devolut. num.* 13. & aperte fundatur in *cap. 5. tit. De Concess. Præbendæ*; ubi respondet Innocentius III. tempus suspensionis Archiepiscopi in sex mensibus nullatenus computari. Rationem addit. Cum illa Lateranensis Concilii Con-„ stitutio contra *negligentes tantum* fuerit promulgata: & tunc „ si voluerit, non tamen valuerit Archiepiscopus in conferendis „ Præbendis uti propria potestate.

Denique subdit: *Tempus etiam quoad Sedem Apostolicam accessit, & apud illam permansit, vel recessit ab illa: intra* sex *menses nullatenus computetur*.

VII. Sex mensibus a notitia vacationis elapsis, ni justum impedimentum probetur, Collatores, & Electores jure providendi Beneficio exciderunt; adeo quidem, ut inspecta juris dispositione, ipsa collatio, aut electio post lapsum sex mensium sit *nulla cap. 3. & 5. De suppl. negl. Præl.* atque ad *cap.* 3. verbo *imponatis*, ait Glossa. „ Hic evacuatur opinio illorum, qui di-„ cunt quod mora in electionibus possit purgari", Hanc opinionem Glossæ, quamvis plures Doctores de *jure* veram esse non sine fundamento sustineant, nihilominus uti notat Zypæus in Jure novo, tit. *Ne Sede vacante*, *num.* 1. „ in his partibus, „ quamdiu Superior nihil præstitit, inferiores Judices conferunt". „ Hoc & menti Concilii Lateranensis conformius esse credit ibi-„ dem Zypæus.

VIII. Post lapsum sex mensium jus conferendi ab inferiore Collatore devolvitur ad ejus immediatum Superiorem, *cap. 3. tit. De suppl. negl. Prælat.*

Itaque si Capitulum negligens fuerit, devolvitur ad Episcopum; etiam ipse Episcopus una cum Capitulo habeat jus conferendi; sed non ut Episcopus, sed ut *Canonicus*, *cap. 15. tit. De Concess. Præbendæ*.

IX. Et quidem devolutio fit ad Episcopum non Collatoris negligentis; sed ad illum, in cujus Diœcesi situm est Beneficium, in cujus collatione negligentia est commissa. Rebuffus loco citato, *num.* 39.

X. Si autem ipse Episcopus negligens fuerit, devolvitur Provisio ad Archiepiscopum, & ab hoc ad Primatem, & hinc ad summum Pontificem, *cap. fin. tit. De suppl. negl. Prælat.* Hisce in Provinciis Primates non sunt: unde ab Archiepiscopis immediate devolutio fit ad summum Pontificem: & in Regno Galliæ unicus est Primas Lugdunensis, ad quem jus conferendi a quibusdam Archiepiscopis devolvitur (*a*). Rebuffus loco citato *num.* 23. & 24.

(*a*) Id non est hodie accurate verum. Quippe cum anno 1675. Albinga ad Archiepiscopatum erecta est; Archipræsul Bituricensis huic erectioni suum dare consensum noluit, nisi ea lege, ut integra jurisdictio & jura omnia Primatuum Sedi Bituricensi conservarentur in Albingam Metropolim, & Diœceses ejus suffraganeas. Quæ quidem jura non tantum Archiepiscopo Bituricensi; sed etiam ejusdem urbis Capitulo, Sede vacante, concessa sunt Concordatis, quæ hac de re habita fuere 7. Maji, anno 1675.

XI. Juxta citatum Decretum Concilii Lateranensis in *cap.* 2 *tit. De Concess. Præb.* subinde etiam ab Episcopo jus devolvitur ad Capitulum; at hoc hodie non servatur, uti ibidem *num.* 23. monet Rebuffus, & Choppinus, *lib.* 1. *De Sacr. Polit. tit.* 3. *num.* 13. Si tamen collatio spectaret conjunctim ad Capitulum, & Episcopum, ita ut Episcopus Capitulum indicere, atque Capitulo præsidere deberet, & in collatione suffragium cum reliquis Canonicis haberet; si Episcopus conferre negligeret, posset indubie Capitulum intra tempus præscriptum ad collationem procedere; & Decanus aut Senior Capituli convocare Capitulum; ne alias in potestate Episcopi esset, Capitulum jure conferendi privare; & juri devolutionis locum facere.

XII. Si collatione spectante ad Capitulum, & Episcopum, conventum sit, ut *per turnum* conferatur, nunc per Capitulum, nunc per Episcopum solum; si Capitulum negligat, devolutio fiet, non ad Episcopum, qui est per collator cum Capitulo, sed ad Archiepiscopum, ait Garzias *De Benef. part.* 10. *cap.* 3. *num.* 35. „ quia divisio non tollit, aut mutat jus devolutionis, „ quæ est ad proximum Superiorem, & non ad eumdem infe-„ riorem, qualis est in hoc casu Episcopus.

☞ XIII. Quod hic ex Garzia observatum fuit, ob neglectam collationem, jus conferendi, devolvi ad Metropolitanum, si Episcopus in suo turno solus conferat, procedit in casu, quo non obstante divisione *turni* in Episcopum, & Capitulum, jus conferendi remanet *simultanee* penes Episcopum, & Capitulum; ita ut jus designandi personam potius, quam ipsum jus collationis dici debeat divisum; quemadmodum contingere solet, ubi inter Canonicos jus conferendi *per turnum* Beneficia ad collationem, vel electionem Capituli spectantia, est introductum: alias si jus collationis revera esset divisum inter Episcopum, & Capitulum; ita ut in suo turno Capitulum, excluso Episcopo, integrum jus conferendi *in solidum* haberet, non videtur quod Episcopus a jure devolutionis, negligente Capitulo intra tempus conferre, esset excludendus; cum eo casu non esset par cum Capitulo Collator. ☜

XIV. Similiter si *Turnarius* negligat præsentare intra tempus præscriptum, Capitulum aliud tempus non habet; ut ibidem *n.* 36. monet Garzias: „ Nam committens & commissarius non „ debent habere nisi unum terminum, seu semestre„ ait *num.* 38.

XV. Hæc quidem si agatur de non exemptis. Ab exemptis enim & Romano Pontifici immediate subjectis non fit devolutio ad Episcopum; sed immediate ad Pontificem tamquam exemptorum immediatum superiorum. *Cap. 2. & 3. tit. De supplenda neglig. Prælat.* 5.

Si Regulares Prælati Prioratus, Ecclesias, administrationes, aut quævis alia Beneficia ad eorum collationem spectantia, intra tempus a Concilio Lateranensi præscriptum conferre negligant, *Diœcesani locorum in non exemptis sua, in exemptis vero Apostolica auctoritate negligentiam super hoc suppleant eorumdem*: ait *Clem. Unica, De suppl. Prælat.*

XVI. In eadem Clementina præcipitur Diœcesanis, ut supplendo negligentiam Prælatorum conferant Beneficia, servata Beneficiorum conditione & qualitate; „ illa videlicet, quæ consue-„ verunt per sæculares Clericos gubernari, sæcularibus Clericis: „ alia vero, quæ Religiosis duntaxat committi sunt solita vel „ conferri, Religiosis Monasteriorum, quorum Prælati negligen-„ tes fuerint, conferendo.

XVII. Hinc statuitur hæc regula a Canonistis: *Devolutio fit cum qualitatibus, & personis, quæ in prima erant collatione*. Ita Rebuffus loco citato *num.* 40. qui inde *num.* 41. infert, si Episcopus conferre debeat Nominato; „ ita tenebitur Archiepisco-„ pus, ad quem devolutum erit. Item, si quis debebat confer-„ re alicui de genere (ait *num.* 42.) fundatoris, ut is ad quem „ devolutio facta est, teneatur sic conferre

Idipsum in aliis quoque Beneficii qualitatibus dicendum: quia ipse Superior duntaxat intrat in jus ipsius Collatoris ordinarii; & consequenter eodem jure, iisdemque legibus uti debet, quamvis Rex succedens jure Regaliæ in collationes Episcoporum. Sede vacante, in aliquibus utatur jure nonnihil liberiore, quam ipse Episcopus uti posset, uti infra notabitur; sed id ob eminentiam Regis specialiter receptum est.

T I T U L U S Q U I N T U S.

De Concursu ad Parochiales.

C A P U T P R I M U M.

Proponitur & justificatur Forma Concursus a Synodo Tridentina proposita; & quomodo proponendum edictum Concursus?

1 *Synodus Tridentina novam formam providendi Ecclesiis Parochialibus induxit: & quis scopus Decreti?*
2 *Scopus Decreti magis attendendus, quam cortex verborum.*
3 *Quomodo in Belgio receptum?*
4 *Duplex forma indicendi Concursum proponitur.*
5 *Arguitur hæc forma tamquam Clericorum ambitioni, & præsumptioni serviens.*
6 *Hæc oppositio priori formæ opponi non potest.*
7 *Posterior forma tantum quasi* subsidiarie *a Synodo proposita fuit.*
8 *Synodus noluit per hanc formulam infringere regulas legitimæ vocationis; neque Clericum ambitionem fovere.*
9 *Probatur auctoritate S. Caroli.*
10 *Rationes, ob quas formula hæc videatur Clericorum ambitioni subservire.*
11 *M[illegible]ns Synodi non fuit, ut quis se concursui sistat, qui non sit de [illegible] vacatione sat securus.*
12 *Optandam [illegible] esset, ut omnes* nominatim *ab Episcopo vocari possent, sæp[illegible] tamen securius ab alio vocationem suam intelligunt Clerici.*
13 *Per Edictum ad conc[illegible]rsum soli vocantur, qui satis de sua vocatione sunt securi.*
14 *Quare potius posterior, quam [illegible] prior forma hic recepta.*
15 *Necessitas legitimæ vocationis [illegible] ad Beneficia præsertim Curata.*
16 *Edictum indicti concursus ita proponi [illegible]bet, ut in* omnium *passim notitiam venire possit.*
17 *Quod tempus præfigendum in Edicto, intra q[illegible]uod vocati se examini sistere teneantur?*
18 *Tempus intra quod Edictum sit proponendum, Synodus Tridentina non determinat; S. Carolus intra* triduum *proponi voluit.*

30 Sy-

19 Synodi Belgicæ tempus non definiunt; volunt tamen citissime Ecclesiis Parochialibus provideri.

I. SYNODUS Tridentina expendens, quantopere interesset salutis animarum, ut singulis Parochiis boni idoneique Pastores, qui verbo, & exemplo populum pascerent, præficerentur, novam providendi Ecclesiis Parochialibus formam, temporum conditioni accommodatam, introduxit, & observari præcepit. *Sess. 24. cap. 18. De Reformat.*

Hunc fuisse scopum Decreti significat ipsa Synodus, præfationis loco hæc præmittens: „ Expedit maxime animarum saluti, „ a dignis atque idoneis Parochis gubernari: id ut diligentius, „ ac rectius perficiatur, statuit " &c.

II. Hinc recte deducit Zypæus *Consult. 1. De Elect.* in hac provisionis forma præcipue esse attendendam salutem animarum, cui ipsa Synodus per suum Decretum optime provisum voluit; hancque apicibus juris prævalere „ ut potius ea attendatur, „ quam unius jotæ defectus in concursu obrepens " . Deinde subjungit *num. 7.* „ Ut si unquam verum sit, eum peccare in „ legem, qui verba legis amplexus, contra legis nititur volun„ tatem, id maxime hic obtineat.

Relatis post hæc nullitatibus concursus, quas Barbosa, aliique passim, attentis verborum apicibus, inducunt, ostendit, hisce in regionibus magis ex mente & scopo ipsius Concilii, quam juxta verborum apices formam concursus esse receptam. Hanc libertatem & ipsa Synodus Tridentina indulsisse videtur, dum in fine sui Decreti declarat, licere etiam Synodo Provinciali, si qua in „ supradictis circa examinationis formam addenda, remittendave „ esse censuerit, providere.

III. Itaque in Belgio forma Provisionis prout a Concilio præscripta est, fere ubique recepta est, neglectis tamen, pro temporum & locorum conditione, nonnullis verborum apicibus; nimirum magis ipsius Synodi mente & scopo, quam externo verborum cortice attentis, uti in sequentibus notabitur.

IV. Primo itaque statuit Synodus, ut cum Parochialis Ecclesiæ vacatio quomodocumque contigerit, „ Episcopus, & qui jus „ Patronatus habet, intra decem dies, vel aliud tempus ab Epi„ scopo præscribendum, idoneos aliquot Clericos ad regendam „ Ecclesiam coram deputandis Examinatoribus nominet. Libe„ rum sit tamen aliis, qui aliquos ad id aptos noverint, eorum „ nomina deferre, ut possit postea de cujuslibet ætate, mori„ bus, & sufficientia fieri diligens inquisitio. Et si Episcopo, „ aut Synodo Provinciali pro regionis more videbitur magis ex„ pedire, per Edictum etiam publicum vocentur, qui volent „ examinari.

V. Scribitur, a nonnullis e Patribus Tridentinis huic formæ indicendi concursum, fuisse oppositum: „ Illum concursum pe„ titorum locum dare nimis apertum, & publicum ambitioni. „ Prisci temporis Patres professos, Ecclesias a se dari *recusanti„ bus* eas; nova autem ista ratione introduci, ut non modo il„ las aperte procurare, sed etiam dignum se profiteri, & capta„ re fas esset (*a*).

VI. Quidquid sit de veritate hujus relationis, hoc certum est, Synodum hic proposuisse duplicem formam evocandi Clericos ad concursum.

Priori formæ allegata in contrarium ratio convenire non potest. Ea enim forma servata, non ipsi ad concursum venientes *propria* voluntate se ad Ecclesias præsentant; sed ab Episcopo, aliove auctoritatem habente *speciatim*, ac nominatim vocantur, & examinatoribus tamquam idonei præsentantur.

VII. Quoad posteriorem formam, notandum in primis, quod hæc forma tantum a Patribus quasi subsidiarie proponatur, ut si prior servari non queat, hæc assumi possit: si Episcopo, aut Synodo Provinciali pro *regionis more* magis videbitur expedire: ita ut eam magis permittere pro temporum circumstantiis, quam *absolute probare* videatur.

VIII. Adhæc indubitatum est, Synodum Tridentinam per hanc posteriorem formam evocandi per *Edictum publicum*, noluisse infringere, vel in minimo labefactare regulas *legitimæ vocationis* a Patribus jam pridem præscriptas; sed voluisse firmam manere regulam ab Apostolo expressam, *Hebr. cap. 5. vers. 4. Nemo sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron*: immo nec intendisse probare, Clericorum ad Beneficia, præsertim *curata* cursitationes, & sollicitationes. Noverat enim jam pridem ex mente Patrum dictum a S. Thoma: „ Si aliquis pro se „ rogat, ut obtineat curam animarum, ex ipsa præsumptione „ redditur indignus " 2. 2. *quæst. 100. art. 5. ad 3.*

IX. Noverat id S. Carolus, qui promovendis rebus Concilii hoc ipso tempore, quo Decretum editum fuit, intendebat; qui idcirco hac forma uti haud formidabat, edictumque publicum proponendum statuit in Concilio Provinciali I. *quo omnes invitentur, qui volent examinari, vel alios examinandos nominare*: hancque formam a Synodo, *re diligenter considerata*, electam esse ibidem asseritur.

Quis vero suspicetur, quod unquam induci potuisset hic sanctissimus Præsul, ut hæc forma evocandi Synodali Decreto pro tota sua Provincia probata fuisset, nisi scivisset, etiam cum hac forma regulas legitimæ vocationis ad Beneficia, præcipue curata, posse consistere, neque per eam Clericorum ad Beneficia curata capessenda ambitionem, vel aviditatem foveri, aut excitari. Scitur enim quam sollicitus fuerit, ut „ daretur opera a Con„ fessario Seminarii, præcipue in sermonibus & confessionibus, „ ut omnis ex Clericorum mentibus sitis, & aviditas Beneficio„ rum tollatur; proinde videatur, ut ea de re ne ipsi quidem „ inter se colloquantur; ac iis sæpius inculcetur, quam aversi „ ab omni rerum humanarum cogitatione, Ecclesiastici ordinis „ homines in via Domini ambulare debeant.

X. At dicet quispiam, dum ejusmodi Edictum publicum appenditur, nonne omnes passim Clerici excitantur, & monentur, ut qui Beneficium Parochiale vacans desiderat, examini se sistat; atque ad illud quasi ad præmium studiis, & eruditioni propositum concurrat? Nonne qui se ad simplicem hujusmodi Edicti publicationem examini præsentat, & ad Beneficium Parochiale concurrit, ostendit se Beneficium illud desiderare; quando specialiter ab Episcopo non vocatus, *proprio* motu accurrit.

XI. Certum est, mentem Ecclesiæ non esse, ut ad publicationem Edicti quispiam se sistat, qui non prius serio examinaverit, num ad curam animarum a Deo sit vocatus; signaque tam internæ, quam externæ vocationis pro rei magnitudine discusserit: quin & intima conscientiæ scrutatus sit, an ad curam animarum non *proprii* commodi, aut vanæ gloriæ intuitu: sed ad promovendam Dei gloriam, & salutem animarum procurandam unice moveatur.

XII. Verum quoque est, quod conveniens esset, ut nemo ad curam animarum, nisi Episcopo specialiter vocante, & movente applicaretur; atque ita vocationem suam ab ipso intelligeret. Dubitari tamen nequit, quin frequenter possit contingere, ut quis per alium, qui vitam totumque ejus statum intime novit, melius, ac securius vocationem suam, quam per solum Episcopum, cui sæpe parum notus est, intelligat.

Sic Theologi in Collegiis Academicis studentes sæpe multo securius a pio, docto, & zeloso Præside vocationem suam accipient, quam ab Episcopo, cui eorum vita, & conversatio, aliaque in dijudicanda vocatione attendenda, minus perspecta esse solent.

XIII. Itaque dum per Edictum vocantur omnes, qui volent examinari, soli ii vocari censentur, qui in se tam internæ, quam externæ vocationis sufficientia indicia habent: & licet non ab Episcopo, ab alio tamen, qui locum Episcopi supplet, ad curam ita se mitti intelligunt, ut merito confidant, quod a Deo vocentur, & a Christo in vineam suam mittantur seu potius extrudantur.

XIV. Quia autem hodie tum propter latitudinem Diœcesium, tum ob erectas publicas Academias, ad quas ex omnibus Diœcesibus indifferenter Clerici studiorum causa concurrunt, vix fieri potest, ut Episcopi omnium Clericorum exactam notitiam accipere queant; ideo hæc posterior forma a Synodo Tridentina proposita, ubique passim recepta fuit; ut hoc pacto, etiam ii, qui Episcopo minus noti sunt, se examini sistere queant; modo tamen aliunde sat securi de sua vocatio e reddantur.

XV. Quam autem necessaria sit legitima vocatio ad Beneficia Ecclesiastica, præcipue Curata; quamque periculosum, etiam optima intentione suscipere regimen animarum a Deo non vocatum, erudite ac solide ostendit Antonius Godeau Venciensis Episcopus in Discursu *de Vocatione ad Statum Ecclesiasticum*; una notas legitimæ vocationis e Patribus assignans; merito legendus, ac serio examinandus, & ruminandus a junioribus Clericis, qui se ad statum ecclesiasticum vocatos nonnunquam nimis facile credunt.

XVI. Edictum hoc ita affigendum est, ut finis illius obtineatur; id est, ut per illud vocentur *omnes*, qui examini se sistere volent. Unde nec locus ubi affigi debeat, nec tempus quo affixum remanere, a Synodo determinata sunt; sed ea arbitrio Episcoporum relicta; ut hi desinciant, quid pro more, & circumstantiis locorum fieri expediat, ut effectus Edicti habeatur, id est, in *omnium* notitiam indictio concursus perveniat, quatenus plures examini se sistentes, possint capaciores Ecclesiis Parochialibus præfici. Quare non tantum Archiepiscopus Mechliniensis, in cujus Diœcesi est Universitas Lovaniensis, sed & alii Episcopi Edictum indictionis concursus ad Scholas publicas dictæ Universitatis affigi jubent, ut hoc pacto ad notitiam Clericorum ibidem studentium venire possit.

XVII. Debet Edictum continere tempus, intra quod qui examinari volent, se Episcopo, & Examinatoribus sistere debeant. Cum vero Edictum hoc in locum nominationis ab Episcopo aut Patrono faciendæ ex præscripto Synodi Tridentinæ surrogetur, videtur juxta mentem Synodi tempus illud esse *decem* dierum; nisi tamen Episcopus ex causa rationabili prorogandum duxerit: quam prorogationem ultra alios decem dies extendi vetuit Pius V. in Bulla super forma concursus, quæ incipit: *In conferendis* 33. in Bull. Rom. At hic in Belgio hæc Bulla Pii V. saltem quoad hoc punctum recepta non videtur; sed juxta verba Concilii Tridentini tempus hoc arbitrio Episcopi relictum apparet. Dicit enim Concilium nominandos esse ab Episcopo, aut Patrono, Clericos aliquot idoneos intra decem dies, vel aliud tempus *ab Episcopo præscribendum*: Unde Zypæus monens, nullatenus attendendum ad apices, quos nonnulli in forma concursus sub pœna nullitatis requirunt, iis annumerat & hunc, quod *Edictum propositum fuerit cum majori termino quam viginti dierum*.

XVIII. Quando autem Edictum sit affigendum, Synodus Tridentina non determinavit. Sanctus Carolus in Concilio I. Mediolanensi statuit: „ Ut cum primum Episcopus Parochialem „ Ecclesiam vacare cognoverit, intra *triduum* ad Cathedralis, „ & vacantis Ecclesiæ januam publicum Edictum per totos de„ cem dies, vel aliud longius tempus, ejusdem Episcopi arbitrio „ propositum esse jubeat.

XIX. Synodi Belgicæ nullum tempus proponendo Edicto, sive concursui indicendo determinant; hoc unum monet Synodus P. II. Mechliniensis *tit. 17. c. 6.* „ Ecclesiis Parochialibus vacanti-

(*a*) Hæc erat in Concilio Tridentino ratio Gallorum Præsulum, ut concursum ad Beneficia curata improbarent. Synodi Tridentinæ hac de re Decretum in Galliis ubique receptum non fuit; viget tamen ejus executio in minori, seu Armorica Britannia. Legatur eruditum opus *des Loix Ecclesiastiques*, a D. de Hericour elaboratum edit. 1743. prima parte pag. 235. 236.

„ bus curabunt Episcopi, & Archidiaconi, ut quam fieri poterit *citissime*, iisdem de idoneis Pastoribus provideatur.

C A P U T II.

Quæ Ecclesiæ Parochiales Concursui sint subjectæ?

1 *Forma Concursus potissimum ex Decreto Concilii Tridentini petenda.*
2 *Refertur Decretum Concilii exprimens Ecclesias Concursus subjectas.*
3 *Decretum sua generalitate quascumque Ecclesias Parochiales complecti videtur.*
4 *In multis usu, & interpretatione restrictum; & quare?*
5 *Prima restrictio quoad Ecclesias curatas in Ecclesiis Collegiatis.*
6 *Secunda restrictio in Ecclesiis Parochialibus, quibus deservitur per Vicarium* amovibilem.
7 *Parochiales, quibus præest Vicarius* perpetuus, *subjacent Concursui.*
8 *Declarationes Cardinalium contrariæ innituntur Bullæ Pii V. hic non promulgatæ.*
9 *Fit quædam difficultas adversus Concursum, cui Vicariæ perpetuæ subjacent.*
10 *Ea difficultas solvitur.*
11 *Tertia restrictio quoad Parochiales annexas dignitati.*
12 *Restrictio hæc fallit, si Dignitas sit annexa Parochiali.*
13 *Decretum Concilii comprehendit Ecclesias* Patrimoniales.
14 *Quomodo* Patrimoniales, *uti nominati Academici in concursu aliis sint præferendi?*
15 *Synodus omnem vacationis modum suo Decreto comprehendisse videtur.*
16 *Exceptus modus vacationis per resignationem in* favorem; *& quo fundamento?*
17 *Idque sive provisio fiat in Curia Romana, sive in partibus.*
18 *Idem est de* permutatione.
19 *Hæ exceptiones* usu *receptæ sunt.*
20 *Reservatio non impedit concursum.*
21 *Cur Concilium expresserit nominatim reservationem in favorem* Cardinalium?
22 *Concilium complectitur etiam Ecclesias Jurispatronatus.*
23 *Excipit tamen Ecclesias Patronatus* laici.
24 *Ecclesias Jurispatronatus* mixti *nonnulli volunt concursui esse subjectas.*
25 *His consonat Constitutio Pii V.*
26 *Aliud habet praxis harum Provinciarum, si laicus cum Ecclesiastico in præsentatione concurrat.*
27 *Quid si per* Turnum *præsentent?*

I. QUANDOQUIDEM forma provisionis per concursum primum introducta, & præscripta sit per Synodum Tridentinam, ex hujus potissimum Synodi Decreto desumenda sunt, quæ ad formam hujus provisionis pertinent; atque in terminis hujus Decreti hærendam, præsertim in his ditionibus: „ Ubi Concilium receptum, prout sonat, non ut quotidianæ interpretationes, Decreta, aut Constitutiones Roma adferri possint, quæ præter mentem Concilii, Decretum alterent, amplient, aut restringant: ait Zypæus, *Consult.* 1. *De Elect. n.* 6. Quare nec Bulla Pii V. formam concursus describens hisce in ditionibus usu recepta est, uti supra notavimus, & infra adhuc notabitur.

II. Itaque ut sciatur in quorum Beneficiorum provisione servanda sit forma concursus, ipse textus Concilii Tridentini potissimum expendendus est.

Verba ergo Synodi sunt, *Sess.* 24. *c.* 18. *De Reform.* „ Cum Parochialis Ecclesiæ vacatio, etiamsi cura Ecclesiæ, vel Episcopo incumbere dicatur, & per unum, vel plures administretur, etiam in Ecclesiis patrimonialibus, seu receptivis nuncupatis, in quibus consuevit Episcopus uni vel pluribus curam animarum dare, quos omnes ad infrascriptum examen teneri mandat, per obitum, vel resignationem, etiam in Curia, seu aliter quomodocumque contigerit, etiam si ipsa Parochialis Ecclesia reservata vel affecta fuerit generaliter, vel specialiter, etiam vigore indulti, seu privilegii in favorem S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, seu Abbatum, vel Capitulorum, debeat Episcopus, &c.

III. Hac generali expressione cum omnibus clausulis amplianti bus, sat insinuat Synodus, se velle, ut forma concursus præscripta, in cujuscumque Ecclesiæ Parochialis provisione, quantum conditio temporum ferebat: servaretur: eo quod expediat maxime animarum saluti, a dignis, atque idoneis Parochis gubernari; id quod per provisiones in forma hic præscripta rectius obtineri posse confidebat.

IV. Verum quia hic providendi modus observari non potest, nisi inferiorum Collatorum, & Patronorum jus sæpius diminuatur, uti infra videbitur; mirum quomodo paulatim subtili interpretatione, usuque contrario Decretum tam generaliter conceptum in multis restrictum sit.

V. In primis licet Concilium velit concursum fieri, tametsi cura *Ecclesiæ*, vel *Episcopo* incumbere dicatur, & per *unum*, vel *plures* administretur, nihilominus receptum est, sæpiusque declaratum, non esse locum concursui, quando cura animarum spectat ad Ecclesiam Collegiatam, & cura exercetur per Canonicos, vel Hebdomadarios, vel alios Clericos, ita Gonzales ad Regulam 8. Cancellariæ, *Glossa* 6. *n.* 158.

Idipsum refert Garzias, *De Beneficiis, part.* 9. *c.* 2. *n.* 180. qui tamen ibidem *n.* 176. fatetur, quod similia Beneficia sint *curata* ex hoc Decreto Concilii; atque attentis verbis Concilii, censuisse aliquando Rotam in hujusmodi Beneficiis esse locum concursui, ob expressa verba Concilii jam citata.

Deinde recitatis contrariis declarationibus Sacræ Congregationis concludit *n.* 181. „ Unde dictum Decretum Concilii de concursu faciendo, non videtur receptum, seu intellectum ex auctoritate Papæ, & Sacræ Congregationis Concilii quoad Beneficia, quorum cura per plures administratur, maxime in Ecclesia Cathedrali, vel Collegiata.

VI. Quin & usu receptum est, concursum non habere locum, si cura sit penes Capitulum, aut Monasterium, vel aliquam Dignitatem, & exerceatur per *unum*, seu Vicarium *amovibilem*; eo quod per mortem talis *Vicarii* non videatur vacare Ecclesia Parochialis; quia penes similem Vicarium non fuit titulus Parochialis; neque *verum* Beneficium Parochiale habere censendus est.

VII. Sed quid, si Ecclesia Parochialis quidem sit unita, & incorporata alicui Monasterio, aut Capitulo, vel Dignitati; sed cura actualis sit penes Vicarium *perpetuum*, qui instar veri Beneficiati instituatur? Contrariæ hic in speciem referuntur S. Congregationis declarationes; quemadmodum videre est apud Pyrrhum Corradum in Praxi Beneficiorum *lib.* 3. *c.* 3. & Massobrium in Praxi habendi concursum ad vacantes Parochiales *Præludio* 14. ubi notat ex Rebuffo: „ quod disposita in Beneficiis curatis locum habere videantur in Vicariis *perpetuis*, & Vicaria *perpetua* dicatur Beneficium Ecclesiasticum, & hujusmodi Vicarii habeant verum titulum, ideoque non possint removeri, etiam si Rector principalis moriatur.

Si itaque erecta sit Vicaria in titulum, omnisque cura animarum in Vicarium translata, solo nomine Pastoris primitivi sine ulla cura animarum, aut jure ad functiones Pastorales, penes Capitulum, Monasterium, aut Dignitatem remanente, tali casu concursui locum esse, asserit post Garziam, aliosque Massobrius loco citato *dubio* 2.

Et sane cum reipsa penes hujusmodi Vicarium sit titulus Beneficii Parochialis, eique non secus atque vero Parocho cura incumbat, & per ejus mortem Ecclesia Parochialis vere vacare dicatur, vis inferretur Decreto Concili tam generalibus, & eximiis terminis concepto, si similes Vicarias concursui non subjectas esse diceremus.

VIII. Referuntur quidem nonnullæ declarationes Cardinalium, quæ Vicarias *perpetuas* concursui non esse subjectas declararunt, uti post Garziam refert Massobrius loco citato. Sed notat Gonzales, hasce declarationes potissimum inniti Constitutioni Pii V. de Vicariis perpetuis, quæ incipit *Ad exequendum* 46. in Bull. Romano, quæ Vicarias perpetuas a concursu eximit; eamque eatenus ipsi Concilio derogasse; dicitque consequenter, non esse servandam formam Concilii, sed formam dictæ Constitutionis; „ quatenus (ait) sit *contraria* Concilio, quia est posterior per quatuor annos a publicatione dicti Concilii “. Hæc ad *Reg.* 8. *Cancell. Glos.* 5. §. 3. *num.* 53. Hoc autem intelligi debet de locis, in quibus hæc Constitutio Pii V. recepta probatur: quod hisce in partibus hactenus contigisse non videtur; ideoque & Ecclesias Parochiales, licet Monasteriis, & Capitulis unitas, & per Vicarios perpetuos deserviri solitas, concursui exponi, & juxta formam a Concilio præscriptam conferri videmus, & pro concursu judicasse Senatum Brabantiæ contra Capitulum Nivellense testatur Zypæus *Consult.* 2. *De Elect.*

☞ IX. Verum quamvis fateatur Zypæus Consilium Brabantiæ judicasse Vicarias perpetuas subjacere concursui; ipse tamen super hac quæstione consultus respondit, verius esse Parochiales Ecclesias, quoad titulum Capitulis, aut Monasteriis unitas, & incorporatas, nequaquam subjectas esse concursui, tametsi etiam auctoritate Episcoporum in *Vicarias perpetuas* postmodum fuerint erectæ.

Idque hoc unico, ut apparet, fundamento, quod titulus Beneficii Parochialis, non obstante hac erectione, maneret extinctus, adeoque decedentibus Vicariis, non posset dici, Ecclesias illas vere vacare.

X. Verum in hoc fallitur Zypæus: per erectionem enim *Vicariæ perpetuæ*, rursus novus, ac verus titulus Parochialis per Episcopum erigitur, & vigore hujus sic erectæ *Vicariæ perpetuæ*, Vicarius *perpetuus verum titulum* Ecclesiasticum, & Beneficium Parochiale consequitur.

Ulterius vigore hujus tituli, per canonicam institutionem, & possessionem, assequitur jus ad omnes functiones curam animarum spectantes, sive verum jus Parochiale, una cum jure ad competentiam pastoralem, aliaque jura Parochialia, ut & propterea Vicariæ perpetuæ a Canonistis *vera* Beneficia reputentur, ut *n.* 7.

Verum quidem est, quod non obstante hac in Vicariam perpetuam erectione, nihilominus non totaliter annulletur ejusdem Ecclesiæ Parochialis incorporatio, sive unio, saltem quoad temporalia, & jura honorifica, aliave curam & regimen spirituale animarum non attingentia; sed hæc incorporatio manens salva post erectionem Vicariæ perpetuæ, non impedit erectionem *veri tituli* Parochialis; sed id unum operatur hæc remanens incorporatio, quod Vicarius perpetuus vigore hujus tituli, sive Vicariæ perpetuæ, non consequatur jus percipiendi omnes decimas, & proventus de jure communi, ad Ecclesiam Parochialem pertinentes, sed ob factam unionem duntaxat jus ad competentiam pastoralem consequatur.

Verum hæc decimarum, aut proventuum, aliorumve jurium ad Monasteria, aut Capitulum translatio, non impedit veri tituli conditionem, non magis quam si citra unionem, sive incorporationem a Beneficio Parochiali pars proventuum abstraheretur.

Igitur recte judicavit Consilium Brabantiæ, Vicarias perpetuas, conformiter ad Decretum Concilii Tridentini, concursui esse subjectas.

Acce-

Accedit quod cum Concilium Tridentinum per suum Decretum intenderit modum præscribere, & formam, qua salubrius possit saluti animarum provideri, omnino a mente Concilii Tridentini videretur alienum ejusmodi Vicarias perpetuas a concursu eximere: quandoquidem per has Vicarias Ecclesiis Parochialibus de Rectoribus non minus provideatur, quam per Beneficia Parochialia non incorporata.

Et sane si Ecclesiæ Parochiales Capitulis, aut Monasteriis incorporatæ, & in quibus per Vicarios perpetuos cura animarum exercetur, a concursu eximerentur, vix ullæ Ecclesiæ Parochiales ex Præscripto Concilii Tridentini concursui subderentur; quandoquidem pleræque præsertim rurales Capitulis, aut Monasteriis reperiantur incorporatæ. ☞

XI. Si Ecclesia Parochialis sit annexa Dignitati; ipseque obtinens Dignitatem *per se* exerceat curam animarum, verusque Pastor sit, atque Parochialem Ecclesiam obtineat, eam nec hoc casu concursui subiacere, communis est Doctorum interpretatio; quam & usus recepit; si nimirum ipsa Parochialis *accessoriæ* unita sit: quo casu fieri collationem Dignitatis, potius quam Ecclesiæ Parochialis crediderunt; ideoque hic proprie non esse casum Concilii Tridentini loquentis de collatione, seu de provisione Ecclesiæ Parochialis. Atque hinc rursus apparet, quod Decretum Concilii Tridentini stricte, & ad verborum rigorem interpretandum crediderint: quod an conforme sit menti ipsius Concilii, hanc formam concursus præscribentis, ut diligentius, ac securius saluti animarum provideretur, alii viderint.

XII. Interim si Canonicatus, aliudve Beneficium sit unitum Ecclesiæ Parochiali via *suppressionis*, vel *accessionis*, concursui eam subjectam esse dubitari nequit. Parochialis enim eo casu manet in suo *integro*, ac *naturali* statu; atque per mortem possessoris vere contingit vacatio Ecclesiæ Parochialis, & proprie provisio fieri debet de Ecclesia Parochiali.

XIII. Vult Concilium formam concursus observari etiam in Ecclesiis *patrimonialibus*, quorum Beneficiorum nulla fit expressa mentio in jure nostro, neque in jure tangitur materia istorum Beneficiorum; uti post alios observat Gonzales ad Regulam 6. Cancell. *Gloss.* 9. §. 1. ubi late de his Beneficiis tractat, & aliqua jam superius notata sunt *part.* 2. *Sect.* 3. *tit.* 2. *cap.* 1. alias in anterioribus editionibus *tit.* 19. *cap.* 1.

Illud hic notandum, quod Concilium hujusmodi Beneficia concursui subjiciens, ostendat, voluisse suum Decretum ad omnes passim Ecclesias Parochiales extendere: quia hæc Beneficia ejus sunt conditionis, ut sub simplici Beneficiorum appellatione non veniant; ipsaque impetratio Beneficii sit *nulla*, si ipsa *Patrimonialitas* non sit expressa; uti notat Gonzales dicto loco.

XIV. Ad hæc observandum, ita institui concursum in hisce Ecclesiis Patrimonialibus, ut tamen qualitati Beneficiorum non derogetur. Unde si plures quidem se examini sistant, at unus duntaxat *Patrimonialis*, sive qualitatem illam habens, quam Beneficia *Patrimonialia* requirunt, hic aliis præferendus erit: si modo & moribus, & doctrina, aliisque qualitatibus ad regimen Parochialis Ecclesiæ vacantis idoneus sit.

Idipsum locum habet in Ecclesiis Parochialibus, quæ Graduatis, aut Nominatis Academicis debentur. Hi enim si idonei per examen reperiantur, cæteris concurrentibus præferendi sunt; tamquam qui qualitatem requisitam, aut ius aliquod ad Beneficium vacans præ aliis concurrentibus habent, & ita quoad Nominatos Lovanienses quotidie practicatur.

☞ Certum est juxta Decretum Concilii Tridentini Beneficia *Patrimonialia* esse concursui exponenda. Verum quia Beneficia notanter curata non sunt jure hæreditario deferenda, omnisque carnis & sanguinis affectus, præsertim in horum provisione abesse debet, optandum esset, ut hæc Beneficia penitus fuissent abolita, nullaque saltem de novo admittantur per Episcopos. ☜

XV. De circumstantiis, in quibus Beneficia curata concursui obnoxia sunt, hæc habet Concilium Tridentinum: *Cum Ecclesiæ Parochialis vacatio per obitum, vel resignationem, etiam in Curia seu aliter quomodocumque contigerit.*

Si hæc verba Concilii in sua generali expressione attendantur, non obscurum erit, Synodum omnem vacationis modum voluisse comprehendere.

XVI. Hic nihilominus visum fuit, subtili satis interpretatione, non comprehendi Parochialem Ecclesiam, quando resignatur coram Pontifice non simpliciter: sed *in favorem* certæ personæ; atque ita quotidie practicari testatur Pyrrhus Corradus in *Praxi Benef. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 5. eamque interpretationem fundarunt in hoc, quod resignatio *in favorem* non inducat vacationem proprie; uti ibi loquitur Corradus; vel ut dicit Garzias *De Beneficiis part.* 6. *cap.* 2. *num.* 158. *Beneficia resignata* in favorem *non dicuntur vacare ad effectum ut alteri conferri possint.*

XVII. Addit Corradus, hoc casu cessare concursum *sive resignatarius sit provisus in Curia, sive in partibus. Quando enim resignatarius neque est in Romana Curia præsens, neque ad eamdem transmisit testimonium suæ idoneitatis, tunc expediuntur litteræ suæ provisionis in forma* Dignum, *quas postea suo Ordinario præsentabit, ut examinetur non per concursum, sed tantum ab Examinatoribus Synodalibus simul cum Ordinario, si & reperiatur idoneus, consequitur possessionem Parochialis Ecclesiæ.*

XVIII. Cum in permutatione Beneficiorum, non alia intervenire censeatur vacatio, quam in resignatione *in favorem*, immo ipsa permutatio tacite contineat resignationem in favorem, eadem ratione, nec hic formam concursus requiri tradunt communiter Canonistæ, quos loco citato citat Corradus.

XIX. Licet forsan non sine fundamento dubitari posset, num hujusmodi interpretatio tam generali expressione Concilii consonet, præsertim ubi tam diserte, & sine ulla distinctione provideri vult per concursum, quando Ecclesiæ Parochialis vacatio per *resignationem etiam in Curia* contigerit, etiamsi Parochialis Ecclesia reservata, vel affecta fuerit generaliter, vel specialiter, nihilominus indubitata hodie praxis est, in hujusmodi resignatione, & permutatione cessare concursum; uti testatur Corradus; qui huic praxi objiciens verba Concilii Tridentini, ob quæ non videtur sufficere examen sine concursu, respondet: *Quia nihilominus sufficere diu observavimus.*

XX. Ne autem per reservationes, aut affectiones forma concursus a Concilio præscripta impediatur, aut restringatur, addit Concilium: *Etiamsi ipsa Parochialis Ecclesia reservata, vel affecta fuerit generaliter, vel specialiter, etiam vigore indulti, seu privilegii in favorem Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, seu Abbatum, vel Capitulorum.*

XXI. Concilium ut omnem reservationem comprehenderet, exprimere voluit reservationem in favorem *Cardinalium*; eo quod dubitarent Canonistæ, utrum in generali constitutione Cardinales, ob eorum eminentem dignitatem, & singulares prærogativas, intelligerentur comprehensi, si nulla ipsorum specialis mentio fiat. Gonzales ad *Reg.* 8. *Cancell. Gloss.* 24. *num.* 11.

XXII. Sub Decreto Concilii etiam comprehendi Ecclesia juris Patronatus, sive quæ ad alicujus Patroni præsentationem alias essent conferendæ, ex ipso Decreto manifestum est. Vult enim, *ut Episcopus, & qui* ius Patronatus *habet intra decem dies, vel aliud tempus ab Episcopo præscribendum, idoneos aliquot Clericos ad regendam Ecclesiam coram deputandis Examinatoribus nominet.* Hic clare supponit Concilium, aliquem habere jus Patronatus Ecclesiæ vacantis, in cujus provisione formam concursus servari vult; illudque quotidianæ praxi est conforme.

XXIII. Verum tantum de Jure Patronatus Ecclesiastico hic Concilium loqui, verba sequentia Concilii aperte declarant, quibus aliam formam providendi Ecclesiis Parochialibus ad jus Patronatus laicorum spectantibus præscribit, quod nimirum; *qui a Patrono præsentatus erit, ab eisdem deputatis (ad examen) examinari, & non, nisi idoneus repertus fuerit, admitti.*

XXIV. Si jus Patronatus sit *mere laicale*, formam concursus servari non debere, apud omnes in confesso est: sed si sit jus Patronatus *mixtum*, dubitari posset; eo quod ex quorumdam Canonistarum sententia, qualitas Ecclesiastici tamquam dignior trahere debeat ad se qualitatem laicalem tamquam minus dignam: atque hoc titulo jus Patronatus censeri debeat potius Ecclesiasticum, quam laicale; præsertim in hoc casu, ubi esse Ecclesiasticum magis favet Ecclesiæ, cui melius per concursum provisum iri præsumitur.

XXV. Hac indubie ratione motus Pius V. in citata Bulla, quæ incipit, *In conferendis*, inter Parochiales Ecclesias concursui subiectas enumerat illas, quæ Jurispatronatus Ecclesiastici, *vel aliorum seu Clericorum, & Laicorum simul* fuerint.

Cui Constitutioni verisimiliter innituntur Declarationes Cardinalium, quibus non semel declaratum est, Ecclesias Parochiales Jurispatronatus *mixti* subjacere concursui; etiam quando jus Patronatus pertinet pro duabus partibus ad laicum, & pro una tantum ad Ecclesiasticum. Vide Pyrrhum Corradum citato *cap.* 3. & Garziam dicto *cap.* 2. *num.* 70 Eamque sententiam amplexus est S. Carolus in Concilio V. Mediolanensi *part.* 3. *tit. Quæ ad Beneficiorum collationem attineat.*

XXVI. Verum si revera sint Patronatus *mixti*, id est, Laicus & Ecclesiasticus simul ad præsentationem concurrant, ipse Laicus hic in Belgio concursum excludet: neque per concursum patientur Laici quidquam imminui aut detrahi de jure suo: ipsumque Concilium Tridentinum in Belgio receptum esse cum expressa clausula, salvo jure Patronatus Regis, ejusque vassallorum, notat Zypæus *tit. de Constit. num.* 6. & notoria praxis ostendit; quæ Ecclesias Parochiales hujusmodi Jurispatronatus mixti a concursu eximit; quemadmodum & ob mixturam Laici, hæc aliaque Beneficia eximuntur a Reservationibus Pontificiis, & Nominationibus Academicis: unde quoad hunc articulum, nec dicta Constitutio Pii V. nec Declarationes Cardinalium eidem innixæ in Belgio receptæ sunt.

XXVII. Si autem jus Patronatus ita *mixtum* sit, ut præsentatio *alternatim* sive per *turnum* spectet nunc ad Laicum, nunc ad Ecclesiasticum, ita ut ad eamdem præsentationem nunquam concurrant, tunc in *turno* Ecclesiastici censetur totum Ecclesiasticum: & consequenter ea vice Ecclesia Parochialis vacans, tamquam ad præsentationem Patroni Ecclesiastici spectans, concursui subjecta est, juxta expressa verba Concilii Tridentini. Neque hoc casu aliquod præjudicium generatur Patrono Laico; quia etiam per collationem in forma concursus factam, *turnus* Ecclesiastici consumitur; ut infra titulo *De jure Paronatus* ostenditur.

C A P U T III.

De Examinatoribus, & examine.

1 *Synodus Tridentina desideravit, ut Episcopus* per se *examini intersit.*
2 *Licet Episcopus, etiam sine justa causa, absit, non propterea concursus est invalidus.*
3 *Debent ut minus cum Episcopo adesse* tres *Examinatores.*
4 *Hi in Synodo Diœcesana quotannis eligendi.*
5 *Ob intermissionem Synodorum non intermittendus concursus.*
6 *Nimis inhærent cortici verborum, qui concursum volunt esse* nullum *ob defectum Examinatorum* Synodalium.

7 *Examinatores hodie eliguntur ab Epiſcopis extra Synodum.*
8 *Quales eligendi Examinatores.*
9 *An Synodus in eligendis Examinatoribus aliquem ordinem præſcripſerit.*
10 *An ob non ſervatum ordinem concurſus ſit nullus?*
11 *Quid in examinatoribus præcipue deſideraverit Synodus?*
12 *Ex Decreto Synodi evincitur, gradus Academicos non nimium facile annuendos.*
13 *Juramentum ab Examinatoribus præſtandum,*
14 *Juramentum illud tantum ſemel præſtatur,*
15 *Examinatores nihil occaſione examinis accipere poſſunt.*
16 *Examinatores ſine omni ſpe retributionis examen facere debent; nec poteſt Ordinarius ſtipendium ipſis aſſignare.*
17 *Super quibus examen inſtituendum?*
18 *Non tantum circa doctrinam, ſed etiam alias qualitates.*
19 *Debet attendi capacitas ad hanc vacantem Eccleſiam.*
20 *Quid ab Examinatoribus Synodalibus præcipue ſit attendendum?*
21 *Examinandi circa exercitium orationis,*
22 *Super formandis concionibus,*
23 *An unquam alias curam animarum egerint,*
24 *Examinatores totam vitæ ſeriem examinare debent.*
25 *Quam difficile ſit per examen, prout hodie inſtituitur, exactam notitiam Examinandorum accipere.*

I. CONCILIUM Tridentinum vult, ut *tranſacto conſtituto tempore, omnes, qui deſcripti fuerunt, examinentur ab Epiſcopo, ſive, eo impedimento, ab ejus Vicario Generali, atque ab aliis Examinatoribus non paucioribus, quam tribus.*

Ex his ſatis intelligitur, deſideraſſe Synodum, ut ipſe Epiſcopus huic examini interſit, eique præſideat; quo præſens poſſit de capacitate Examinandorum ipſe exactius ſecuriuſque judicare. Cumque hic agatur de re ſummi momenti, & unde præcipue rectum regimen Diœceſis dependet, non facile alia negocia ab hoc examine Epiſcopos, quibus ſalus animarum, & ſpirituale Diœceſium regimen cordi ſunt, avocabunt: verendumque ne Epiſcopis circa hoc examen negligentibus, & paſſim aliis id credentibus, frequenter regeri poſſit illud S. Bernardi. „ Optimi videlicet æſtimatores rerum, qui magnam de minimis, parvam aut nullam de maximis curam gerunt. Sed, ut liquido „ datur intelligi, patientius ferimus Chriſti jacturam, quam noſtram “. *Lib. 4. de Conſid. cap. 6.*

II. Interim quia nonnunquam contingere poteſt, ut & zeloſiſſimi quique Epiſcopi nonnullis aliis negotiis graviſſimis detineatur, permittit Synodus, ut hujuſmodi impedimento occurrente, poſſit coram Vicario ejus Generali examen peragi, Immo tametſi minime conveniat, ceſſante juſto impedimento, examen Vicario committi, ſi nihilominus committatur, non propterea inducetur nullitas examinis; aut concurſus ob id de nullitate argui poterit; quemadmodum notat Garzias *de Beneficiis part. 9. num.* 119. monens illa verba, *eo impedito*, poſita eſſe ad demonſtrandum, convenire, quod ab Epiſcopo, ceſſante impedimento, fiat examen. Huic opinioni conformis eſt omnium Diœceſium praxis.

III. Vult autem Synodus, ut cum Epiſcopo ejuſve Vicario Generali adſint alii Examinatores, non pauciores quam *tres*, non quod præciſe requiratur numerus *trium*, ſed quod non poſſint eſſe pauciores quam *tres*.

IV. Ut autem capaciores magiſque integri ſint hi Examinatores, ſtatuit Concilium; *Examinatores autem ſingulis annis in Diœceſana Synodo ab Epiſcopo, vel ejus Vicario ad minus ſex proponantur, qui Synodo ſatisfaciant, & ab ea probentur. Advenienteque vacatione cujuslibet Eccleſiæ, tres ex illis eligat Epiſcopus, qui cum eo examen perficiant, indeque ſuccedente alia vacatione, aut eoſdem, aut alios tres, quos maluerit, ex prædictis illis ſex eligat.*

Ab hac Synodi deputatione, ſeu probatione, hi dicuntur Examinatores *Synodales*.

V. Concilium Tridentinum eadem hac Seſſione, qua promulgavit Decretum de forma concurſus ad Eccleſias Parochiales, etiam decreverat *cap.* 2. ut *Synodi Diœceſanæ quotannis celebrentur*. Hac ergo Decreti executione ſuppoſita, & ei conformi annua celebratione Synodi Diœceſanæ, optima ratione decrevit Concilium, ut *quotannis* in Synodo Examinatores ad examen concurſus deputarentur. At ſupponere Concilium voluiſſe, ob intermiſſionem Synodorum, etiam concurſum eſſe neceſſario omittendum; eo quod Examinatores in *Synodo* propoſiti & probati non haberentur, a ratione alienum, & nimis litterale eſt.

VI. Cum enim Concilium hanc formam concurſus, & examinis propoſuerit tamquam medium aptiſſimum, quo diligentius ac rectius Eccleſiis Parochialibus provideatur, crediderit que maxime expedire animarum ſaluti a dignis atque idoneis Parochis eas gubernari, nullatenus veriſimile eſt, Concilium ab hac formalitate voluiſſe validitatem concurſus dependere; aut eam examinandi rationem ceſſare, propterea quod Examinatores in Synodo Diœceſana deputati non habeantur.

Unde Zypæus *Conſult. 1. de Elect.* inter nullitates concurſus a Barboſa, aliiſque cortici verborum nimium inhærentibus, contra mentem Synodi allegatas, reponit ſequentes; quod „ Examinatores in Synodo non ſint approbati, & quidem *tres* in „ Synodo approbati non ſint adhibiti, vel ſingulis annis in Synodo ſex Examinatores non ſint propoſiti, nominatim quidem, „ & non in genere, vel ſub nomine dignitatis, vel in locum denominatorum eo anno mortuorum alii ſurrogati non ſint ab „ Epiſcopo cum conſilio Capituli, & dummodo mox intra annum „ Synodus celebretur; nam elapſo anno Synodi, omnium officium expirare volunt, adeo ut niſi ſex in Synodo nominati ſuperſint, cæterorum officium nullius ſit momenti, nec Epiſcopo „ liceat alios ſumere; adeo quidem ut quamvis in prioribus Synodis probati ſint Examinatores, nullius flocci ſint, niſi in „ ultimis Synodis ſint expreſſe confirmati, & quidem tam ſcrupuloſe, ut quamvis competenti numero Examinatores fuerint „ Synodales, ſi quis tamen acceſſerit non Synodalis, actum aliorum irritet.

Has aliaſque nullitates ex ipſo verborum rigore petitas, & quæ hodie ubique concurſum ceſſare facerent, videre eſt apud Barboſam *De Officio Epiſcopi part. 3. Allegat. 60.* & Maſſobrium in praxi habendi concurſum *Requiſito* 11. & 12. quas & communis praxis omnium paſſim Diœceſium, in quibus concurſus viget, tamquam menti Concilii Tridentini contrarias rejecit: quod ſi admitterentur, concurſum in pluribus Diœceſibus impoſſibilem redderent.

☞ Porro recte monet Zypæus *n. 9.* quod mens Concilii Tridentini fuerit ſaluti animarum per maxime idoneos Parochos providere. *Quod & Synodus I. Provincialis Mechlinienſis conſiderans, litteram occidere, rationemque legis vivificare, commiſerit prudentiæ Epiſcoporum, omnia ad examen hujuſmodi neceſſaria, & proviſiones poſt examen ipſorum judicio neceſſarium factas, validas declaraverit: profecto (ait) ſalubrius quam Romaniſtæ quidam Curiales, qui omnes conſectantur ſubtilitates, ut hujuſmodi concurſus ſubvertant, quo via aperiatur Romipetis, qui annatus augeant.* ☜

VII. Examinatores neceſſarios credunt Epiſcopi, at ii, dum Synodus Diœceſana ob temporum & rerum circumſtantias haberi nequit, ab ipſis Epiſcopis tamquam Synodi Diœceſanæ Præſidibus, & præcipuis directoribus eligi poſſunt; uti & ab ipſis etiam ſine conſilio ſui Cleri, aut Capituli eligi, longo uſu invaluit: dicunturque nihilominus examinatores *Synodales*; eo quod fungatur vice illorum, qui a Synodo eſſent probandi.

VIII. Quales autem Concilium deſideravit in Examinatores aſſumi, declarat verbis ſequentibus: *Sint vero Examinatores Magiſtri, ſeu Doctores, aut Licentiati in Theologia, aut Jure Canonico, vel alii Clerici, ſeu Regulares, etiam ex Ordine Mendicantium, aut etiam ſæculares, qui ad id videbuntur magis idonei.*

IX. Credit multiſque adſtruere conatur Fagnanus ad *c. Inter cætera, tit. De Reſcriptis*, a Concilio inter diverſa perſonarum genera hic expreſſa, non eſſe datam optionem Epiſcopo deputandi in Examinatores quos vellet; ſed potius ordinem eſſe præſcriptum, *adeo ut Clericos gradu Magiſterii, aut Doctoratus aut Licentiaturæ carentes, eligere non debeat, ubi aliorum his qualitatibus prædictorum copia ſuppetat*. Et conſequenter Epiſcopum ad ſæcundam partem alternativæ, quæ incipit a particula disjunctiva, *Vel*, pervenire non debere, quandiu primæ poſſit eſſe locus.

X. Monet tamen Fagnanus ibidem *n. 54. Etſi Epiſcopus eligere debeat Examinatores prædictis qualitatibus inſignitos, ſi eorum copia ſuppetat; non tamen ſequitur, ut ſi alios Clericos eligat, concurſus propterea ſit nullus*. Deinde ſubjungit: *Sacra Congregatio Concilii alias conſultu in caſu Montis Regalis, an concurſus habitus coram Examinatoribus Synodalibus* non Doctoribus, *vel* Magiſtris, *aut ſaltem Licentiatis in Theologia, vel Jure Canonico, ſit* nullus, *cum præſertim alii exſtant his qualitatibus præditi: Die 2. Auguſti 1602. reſpondit, debuiſſe quidem eligi Examinatores, qui ſint Magiſtri, ſive Doctores, aut Licentiati in Theologia, aut Jure Canonico. Cæterum, etiamſi his qualitatibus careant, concurſum* non *eſſe propterea* nullum.

XI. Etiam hic nullam de validitate concurſus quæſtionem moveri intelligimus, tametſi omiſſis Graduatis in Examinatores aſſumantur Clerici non Graduati. Equidem Decretum Concilii ſat evincit, voluiſſe Concilium indicare, in Examinatores eſſe aſſumendos, qui eruditione, aliiſque dotibus magis idonei ſunt: qui huic examini, a quo Eccleſiarum Parochialium proviſio dependet, non tantum corporaliter præſentes ſint, & aliquas quæſtiones præformatas proponere queant; ſed juſtum rectumque judicium de concurrentium capacitate ad regimen animarum ferre poſſint.

XII. Hic rurſus nota, Concilium ſollicitum, ut idonei Examinatores eligerentur, Graduatos ſpecialiter deſignaverit, tamquam qui publicum capacitatis & eruditionis teſtimonium acceperint; quo rurſus elucet, quomodo Eccleſiæ imponant, qui hujuſmodi publica teſtimonia nimia facilitate annuunt: de quo ſupra *tit. 2, cap. 4.* alias *tit. 19. cap. 4.*

XIII. Hi Examinatores ex præſcripto Concilii Tridentini jurare debent *omnes ad ſancta Dei Evangelia ſe, quacumque humana affectione poſtpoſita, fideliter munus executuros.*

XIV. Juramentum non in quolibet actu examinis præſtari debet, nec præſtari ſolet; ſed tantum ſemel in initio aſſumptionis: quamvis optandum eſſet, ut examinatores ad examinandum properantes, ſemper præſtiti a ſe juramenti meminiſſent: omnemque humanum affectum deponerent; ac ſignanter placendi Epiſcopo, a quo dependent, & non raro promotionem ulteriorem expectant, quo facile contigit, affectu excæcante, ut favorabilius judicent de iis, quos noverunt Epiſcopo gratiores; licet etiam ſciant, aut facile ſcire poſſint, Epiſcopum humano affectu erga nonnullos præoccupatum; de quo affectu, nimirum placendi, hodie major ſuſpicio eſſe poteſt, dum a ſolo Epiſcopo conſtituuntur.

XV. Ut magis integri & indifferentes ſint Examinatores, vult Concilium ut *caveant, ne quidquam prorſus occaſione hujus examinis, nec ante, nec poſt accipiant, alioquin ſimoniæ vitium, tam ipſi, quam alii dantes incurrant a qua abſolvi nequeant, niſi dimiſſis Beneficiis, quæ quomodocumque etiam obtinebant, & ad alia in poſterum inhabiles reddantur.*

XVI. Hic rigor ſatis inſinuat, Concilium omnino voluiſſe, ut hoc examen ſine omni ſpe remunerationis perageretur; ne vel ſpe munerum Examinatores in judicando excæcari contingeret. Immo teſte Garzia *De Benef. part. 9. cap. 2. num.* 374. declaravit S. Congregatio; *Non poteſt Ordinarius ſtatuere aliquod ſtipendium etiam minimum Examinatoribus deputatis in Synodo pro concurſu Parochialium, & ſi Synodus Diœceſana ſecus ſtatuerit, Decretum eſſe irritum, & nullum.*

XVII. Statuto tempore per Edictum tranſacto, omnes, qui deſcripti fuerint, ab Epiſcopo ejuſve Vicario, & Examinatoribus Synodalibus examinari debent, juxta Decretum Concilii Tridentini.

Circa quæ examen verſari & inſtitui debeat, indicat Synodus: ubi poſtquam dixit, liberum eſſe etiam aliis, quam Epiſcopo, & Patrono, qui aliquos ad id aptos noverint, eorum nomina deferre, ſubiicit: „ Ut poſſit poſtea de cujuslibet ætate, moribus „ & ſufficientia fieri diligens inquiſitio ". Idipſum clarius expreſſit his verbis: „ Peracto deinde examine, renuntientur quotquot ab „ his idonei judicati fuerint ætate, moribus doctrina, prudentia, „ & aliis rebus ad vacantem Eccleſiam gubernandam opportunis.

XVIII. Hic patenter ſupponit Synodus, examen non tantum circa doctrinam: ſed etiam circa cæteras qualitates ac dotes ad regendam Parochialem Eccleſiam neceſſarias eſſe inſtitutum: alias enim quomodo peracto examine renuntiare poſſent, qui non doctrina duntaxat, ſed & moribus, prudentia, & cæteris rebus ad vacantem Eccleſiam gubernandam opportunis eſſent idonei?

XIX. Notatu dignum, quod Concilium velit, ut non tantum examinetur, an quis ſit idoneus ad Parochiam regendam, ſed utrum ſit idoneus ad hanc *vacantem Eccleſiam adminiſtrandam*. Quis enim neſcit, quempiam poſſe ſufficere Parochiæ rurali, & paucorum incolarum regendæ, qui non ſufficiat Parochiæ urbanæ, & numeroſæ adminiſtrandæ? Hinc S. Carolus in Concilio Mediolanenſi *part. 3. tit. De examinandi ratione, vult: cum initur examen illius, cui in curam certa Eccleſia Parochialis tradenda eſt, videant ante examinatores, qui, qualis, & quam numeroſus populus ſit, cujus Parochialem curationem is ſuſcipiet. Qua ſane re diligenter explorata in examine quod inibunt, ſibi proponant accurate perſpicere, an ad eam curam ſuſcipiendam gerendamve idoneus omnino ille ſit.*

☞ XX. Quandoquidem Concilium Tridentinum velit, ut Examinatores inquirant, utrum concurrentes ſint idonei ad regendam *vacantem* Eccleſiam, indubie magis conſonum eſſent menti Concilii, ut vacante aliqua Eccleſia Parochiali, non expectaretur plurium aliarum Eccleſiarum vacatio, ut unico inſtituto concurſu omnibus vacantibus provideretur, ſed ut una vacante, pro hac particularis haberetur concurſus; ut ita examen cum reſpectu ad hanc Eccleſiam vacantem inſtitueretur, qui reſpectus non ita commode haberi poteſt, quando inſtituitur concurſus, & examen ſuper pluribus ſimul vacantibus Eccleſiis, prout hodie in pluribus Diœceſibus fieri ſolet.

Quin & in aliquibus Diœceſibus id conſuetum eſt fieri, ut examine peracto, idonei, aut magis idonei renuncientur ad vacantes Eccleſias, qui quæſtionibus propoſitis melius ſatisfeciſſe judicantur; ſæpe nullo, aut modico habito reſpectu ad cæteras qualitates, quæ pro ſingularum Eccleſiarum Parochialium vacantium conditione eſſent requirendæ.

Quis enim neſcit pro diverſitate Parochiarum, & varia populi conditione, & genio, varias quoque in Paſtore, & Rectore qualitates requiri, non tantum in doctrina, & ſcientia, ſed & in modo converſandi, & agendi.

Aliter agendum cum populo moribus agreſtibus, & plane incultis addicto, aliter cum populo genii cultioris, & nobilioris.

Quod autem in quibuſdam Diœceſibus invaluit, ut concurrentes declarare jubeantur, ad quam vacantem Eccleſiam concurrant, merito expenderent Epiſcopi, utrum menti Eccleſiæ, & Concilii Tridentini, necnon vocationi ad regimen animarum ſat ſit conforme.

XXI. Ea profecto mens non fuit nec S. Caroli, nec Concilii Mediolanenſis ſupra citati, in quo deſcribuntur dotes, quas in examine ſibi proponere debent examinatores, & quas a ſuis candidatis requirere potiſſimum tenentur. Concilium ſtatuit, ut primo de toto vitæ ſtatu, & genere ejus quæratur, qui examen ſubit.

Deinde inter alia quæri vult: „ An in orationis ſanctæ ſtudio „ uſuque verſatus. Quibus meditationibus inſtructus, Deum tacitus oret. Qui orationis modus. Qui illius fructus, quæve „ utilitates. Quæ regulæ præparationis ad orationem, & cætera multa ejuſdem generis, prout prudens piuſque examinator, „ pro ratione, aut perſonæ, de qua quæritur, aut cauſæ, ob „ quam fit examen, opus eſſe viderit.

Hæc tametſi ab omnibus, qui clericali militiæ adſcribuntur perquiri velit, monet tamen: „ tum *maxime* ab iis, qui vel „ Sacerdotio initiantur, vel Parochialem curam ſuſcipiunt, vel „ ſacræ confeſſionis audiendæ munus ſumunt vel in tractatione „ Verbi Dei, ſacriſque concionibus verſari volunt.

XXII. Poſt hæc adjungit nonnulla ſpecialiter quærenda ab iis, qui Eccleſiis Parochialibus præficiendi ſunt; nec ſolum quæratur, ſed & *experiundo cognoſcatur*; inquit: *An ſermones contexere, habereve ſciant?*

„ An ſi quos habuerint, unde ſumpſerint, aut quam illis „ contexendis conſcribendiſve rationem adhibuerint, & vero „ ſi quos apud ſe conſcriptos tunc habeant, eos oſtendant atque „ tradant.

„ An in eo genere aliquid ex tempore poſſunt, tunc extemporaneo, brevique ſermone periculum fiat, quantum concionando valeant.

XXIII. Præterea illud quæri ſtatuit; *An alias unquam curam animarum geſſerint; quod ſi affirment; tum interrogentur etiam; & ubi geſſerint & cur inde diſceſſerint.*

„ An intelligant quanti illud ſit, animarum curam ſuſcipere, rurſuſque gerere, quæque partes ac virtutes illæ ſint, „ quibus bonum, ac vigilantem animarum curatorem præditum „ eſſe oportet.

XXIV. Hæc pauca ex pluribus ibidem propoſitis, ſat oſtendunt, S. Caroli mentem fuiſſe, ut examinatores circa totam vitæ rationem, & omnes conditiones in Paracho requiſitas ſedulo inquirerent, & examen inſtituerent.

Ex hac quoque examinandi ratione apparebit, quam procul a ſpiritu S. Caroli abſint examinatores illi, qui hærentes circa ſteriles nonnullas, & abſtruſas quæſtiones, quæ ad directionem populi nihil aut parum conferunt, & de qualitatibus, ac ſcientia Paſtoris boni nullam aut exiguam curam habent.

XXV. Porro quæ tum de examinatoribus, tum examine Ordinandorum dicta ſunt *Tom. II. Sect. 1. tit. 9. cap.* 4. hic quoque applicari poſſunt; atque in primis hic maxime locum habet, quod ibidem obſervatum eſt, quam difficile ſit ex teſtimoniis adferri ſolitis, de vita & moribus examinandorum judicare, ni aliunde noti ſint auctores teſtimoniorum; quamque temere hiſce teſtimoniis ſæpius fides habeatur. Deinde quam parum ſufficere queat examen unius alteriuſve horæ, ut ſufficiens notitia habeatur capacitatis ad regimen animarum, quæ eſt *ars artium*.

C A P U T I V.

De Renuntiatione idoneorum; de electione magis idonei; & de collatione huic facienda.

1 *Peracto examine, renuntiandi qui ſint idonei.*
2 *Inter examinatores concluditur a pluralitate ſuffragiorum, & in paritate decidit Epiſcopus.*
3 *Deciſio hæc facienda in ipſo examine.*
4 *Examinatores judicium ſuum dare debent* collegialiter.
5 *Debent dare judicium de idoneitate quoad* omnes *qualitates.*
6 *Non omnia requiruntur ad eſſentiam concurſus.*
7 *Ex approbatis Epiſcopus debet eligere digniorem.*
8 *Epiſcopi eſt judicare quis ſit dignor.*
9 *Vigore Concilii Tridentini a judicio Epiſcopi in electione dignioris non appellatur.*
10 *Appellationem permittit Conſtitutio Pii V.*
11 *Ad hanc appellationem non requiritur* prævia *probatio* irrationabilis *judicii Epiſcopi.*
12 *Non paſſim tamen nec facile hic admittenda appellatio.*
13 *In Belgio Conſtitutio Pii V. recepta non eſt.*
14 *In hac electione Epiſcopus non adſtringitur judicio Examinatorum.*
15 *Non poteſt tamen eligere illum, quem Examinatores judicaverunt inidoneum.*
16 *Electo tamquam magis idoneo facienda collatio ab eo, ad quem de jure pertinet.*
17 *In reſervatis videtur collatio petenda a Pontifice.*
18 *Id in Belgio non ſervatur, & quare.*
19 *Hæc obtinent in Parochialibus* liberæ *collationis.*
20 *Decretum Concilii Tridentini quoad Eccleſias Juriſpatronatus Eccleſiaſtici.*
21 *Concilium loquitur* inſtitutione auctorizabili.
22 *Attento jure communi, videtur electio dignioris potius Patrono, quam Epiſcopo delata.*
23 *Aliquando judicatum electionem Patrono competere.*
24 *Inſtitutio etiam auctorizabilis poteſt competere Archidiacono.*
25 *Male confunditur inſtitutio cum datione curæ animarum.*
26 *Archidiacono competit interdum inſtitutio jure tantum delegato.*
27 *Poteſt etiam jure* proprio *&* ordinario *eam habere.*
28 *Poteſt electio dignioris competere Epiſcopo tametſi inſtitutio pertineat ad Archidiaconum.*
29 *Capitulum, Sede vacante, confert Parochiales, & inſtituit concurſum.*

I. PERACTO examine (ait Concilium Tridentinum) *renuntientur, quotcumque* ab his (examinatoribus) *idonei* „ judicati fuerint ætate, moribus, doctrina, prudentia, „ & aliis rebus ad vacantem Eccleſiam adminiſtrandam opportunis.

II. Si inter examinatores non conveniat ſuper idoneitate, aut inidoneitatem aliquorum, qui examinati ſunt, tunc a pluralitate ſuffragiorum concluditur, aut ſi vota ſint paria, vel ſingularia, accedere poterit Epiſcopus, ejuſve Vicarius, qui in examine præſens fuerit, quibus magis videbitur, uti loquitur Synodus Tridentina.

III. Hæc autem acceſſio fieri omnino debet in *ipſomet* examine, & coram iiſdem examinatoribus ſimul congregatis, non autem ſeparatim, ait Maſſobrius in Praxi habendi concurſum *requiſ.* 3. ſequutus Garziam *de Benef. part. 9. cap. 2. nu.* 58. rationem ſubjicit: „ Nam approbatio, vel reprobatio eorum, qui examinantur, non poteſt fieri ſeparatim, ſed ab „ examinatoribus ſimul cum Ordinario ". Notat quoque ibidem *num.* 56. a S. Congregatione reſolutum fuiſſe, " examen „ eſſe faciendum coram Epiſcopo, vel ejus Vicario abſque eorum voto *deciſivo*, & tantum eos poſſe accedere, ubi vota „ ſunt paria, vel ſingularia.

IV. Idipſum tradit Cardinalis de Luca in annotatione ad hoc *caput* 18. Concilii Tridentini *num.* 9. dicens, quod examinatores „ *collegiativo* jure, votum ſive ſecretum, ſive publicum, aut in ſcriptis, vel oretenus, pro diverſis locorum „ ſtylis, in *ipſo actu*, proferre debeant, quos ſcilicet approbent, „ & quos reprobent.

V. Cum capacitas ad regendam Eccleſiam Parochialem non conſiſtat in ſola doctrina, etiam non ſufficit, ut examinatores proferant judicium ſuper ſola concurrentium doctrina: ſed requiritur, ut renuntient, ac judicent qui inter examinatos ſint *abſolute* idonei ad vacantem Eccleſiam adminiſtrandam; uti ex ſupra relatis Concilii verbis eſt manifeſtum. Unde teſte Garzia *de Benef. part. 6. cap. 2. n.* 236. cenſuit Congregatio, „ quod huic

„ huic Decreto non est satisfactum per relationes examinatorum, „ quorum aliqui simpliciter renuntiaverunt examinatum idoneum „ quoad litteraturam, aliique approbaverunt eum ad litteraturam; quoad *reliqua* dicentes esse *onus* Episcopi.

VI. Verum si quid ex his omissum esset; v. g. ipsi examinatores, *absente* Episcopo, sua vota in communi collegissent; judiciumque deprompsissent, & Episcopo *absenti* illud per litteras significassent, uti hic fieri solet, nequaquam propterea de nullitate concursus erit arguendus.

VII. Ex his (ab examinatoribus tamquam idoneis) „ renuntiatis Episcopus eum eligat, quem cæteris magis idoneum ju„ dicaverit " ait Concilium Tridentinum.

Debet ergo vi Decreti Concilii Episcopus ex renuntiatis tamquam idoneis ad vacantem Ecclesiam administrandam eligere *digniorem*. Neque hic aliquid positivi Concilium statuit, aut Episcopo injungit; sed obbligationem ex jure etiam naturali profluentem proponit, & servare mandat.

VIII. Dicendo autem, *quem magis idoneum judicaverit*, significat, judicium de majore idoneitate inter approbatos ab examinatoribus, relinqui Episcopo, ita nimirum ut Episcopus præeligendo ex humano affectu minus dignum, postposito *digniore*, graviter quidem peccet; sed tamen ipsa electio in foro externo impugnari nequeat; quemadmodum generaliter de electione *minus digni*, omisso digniore, docent post S. Thomam communiter Theologi, & Canonistæ; de quo latius infra, ubi de vitanda acceptione personarum in Beneficiorum collatione agetur.

IX. Unde Fagnanus ad *cap. Eam te, tit. de ætate, & qualitate Ordinandorum, num.* 26. quod licet aliquando in Rota resolutum fuerit „ quod a reprobatione examinatorum detur appellatio devolutiva „ tamen non potest postpositus ab *irrationabili* „ judicio Episcopi *appellare in vim Concilii*.

X. Addit expresse hæc verba, *in vim Concilii*, nam post Concilium supervenit Constitutio Pii V., quæ incipit *In conferendis*, in qua §. 7. decernitur: *Ut autem non solum dignis, sed* magis idoneis, *repertis, juxta ejusdem Concilii Decretum Parochiales Ecclesiæ conferantur; Volumus, & decernimus, quod si Episcopus minus habilem, postbabitis magis idoneis, elegerit; possunt ii, qui rejecti fuerint, a mala electione hujusmodi ad Metropolitanum, vel si ipse eligens Metropolitanus, aut exemptus fuerit, ad viciniorem Ordinarium, uti Nostrum, & Sedis hujusmodi delegatum, aut alias ad ipsam Sedem Apostolicam appellare, ac præelectum ad novum examem coram ipso appellationis Judice, & ejus examinatoribus provocare. Et constito de prioris eligentis irrationabili judicio, eoque revocato, Parochialis magis idoneo per eumdem Judicem appellationis auctoritate nostra (quatenus collatio ad Episcopum, a quo appellatum fuit, spectaret) conferatur; alias eidem magis idoneo per judicem appellationis approbato conferenda, remittatur ad eum, ad quem collatio, provisio, vel institutio spectabit. Hæc tamen appellatio interposita interim non impediat, aut suspendat quominus electio per Ordinarium primo loco facta interim debitæ demandetur executioni; & provisus ab eadem Ecclesia, causa appellationis hujusmodi pendente, non amoveatur. Et si quis a sententia per Judicem appellationis lata duxerit appellandum, is tunc ad Sedem ipsam Apostolicam appellabit.*

XI. In vim hujus Constitutionis posse rejectum ab irrationabili Episcopi judicio appellare, saltem quoad effectum devolutivum, satis apparet manifestum; & notant passim recentiores Canonistæ, qui hujus Constitutionis meminere, dicuntque, neque postpositum debere ante introductam appellationem per aliqua *nova* documenta probare, Episcopi judicium fuisse irrationabile; sed oportere ut id probetur per *novum* examen, aut aliunde coram *judice appellationis*, uti probat Fagnanus loco jam citato; asseritque sæpius a Sacra Congregatione, & *Rota* Romana ita decisum fuisse.

XII. Monet tamen Fagnanus ibidem *num.* 39. quod etsi ad obtinendum *novum* examen in judicio appellationis, non sit necesse, ut *prius* constet de *irrationabili* judicio: nihilominus S. Congregatio non consueverit novum examen decernere, nisi dato aliquo *fumo irrationabilitatis*, & malæ præelectionis Episcopi. Deinde nonnullis interpositis refert, „ die 21. Februarii 1612. „ censuisse S. Congregationem, concursum novum in Urbe in„ stituendum, ubi orator de veritate narratorum dederit fu„ mum; id est, postquam per attestationes extrajudiciales, vel „ alia uniformia documenta de hujusmodi suspicione, & grava„ mine aliqualem fecerit fidem, ut sic probabilis, & sufficiens „ causa eum excuset a calumnia.

Sane nisi hæc cautio adhibeatur, sed indifferenter appellatio ab electione Episcopi, tamquam irrationabiliter facta admittatur, rarissimus, aut pene nullus instituetur concursus, qui non litibus & quæstionibus, non sine gravi animarum dispendio, subjacebit.

XIII. Cum vero hisce in ditionibus concursus instituatur ex præscripto Concilii Tridentini, neque constet, Constitutionem Pii V. hactenus hic receptam, & juxta modum in Belgio usitatum legitime publicatam; non solent quoque ab electione Episcopi appellationes interponi; neque facile eas Episcopi admitterent; inhærentes Concilio Tridentino danti auctoritatem Episcopo eligendi ex approbatis ab examinatoribus, *quem cæteris magis idoneum judicaverit*, scilicet ipse Episcopus.

XIV. Quinimmo cum Concilium judicium de *magis idoneo* detulerit Episcopo, non apparet, quod in hac electione, sive judicio ipse dependeat a judicio, & suffragio examinatorum: ut si ipsi examinatores inter examinatos *ordinem* servassent, exprimendo quos præ aliis judicaverint tamquam magis idoneos esse præferendos, Episcopus deberet hunc ordinem servare: sed posset, hoc ordine neglecto, eligere quem ipse cæteris magis idoneum judicat, idque etiam juste ac licite, si ex particularibus informationibus noverit, illum revera præ hoc ad vacantem Ecclesiam esse magis idoneum. Si autem ex humano aliquo affectu minus idoneum magis idoneo præligat, electio quidem illicita erit in foro poli, graviterque coram Deo culpabilis erit Episcopus; sed in foro fori valida erit, & ita habet praxis quotidiana.

XV. Hæc tamen eligendi libertas a Concilio Episcopis data restringitur ad eos, qui examine peracto ab examinatoribus *idonei* judicati fuerunt ætate, moribus, doctrina, prudentia, & aliis rebus ad vacantem Ecclesiam administrandam opportunis. Nam postquam dixit, quotquot ita *idonei* sunt, peracto examine, esse renuntiandos, immediate subjungit: Ex *hisque* Episcopus *eligat*, &c. manifeste significans, *ex his*, qui tanquam idonei renuntiati sunt, ab Episcopo eligendum illum, quem *ex his* magis idoneum judicaverit. Unde ex omnium Canonistarum sententia, non licet Episcopo eligere illum, quem examinatores aut eorum major pars *inidoneum* judicarunt; tametsi ipse judicaret ex particularibus informationibus, hunc esse idoneum; immo cæteris magis idoneum. Nam, ut ante notatum fuit, judicium de idoneitate ipsis examinatoribus Synodalibus, & juratis a Concilio Tridentino delatum est: ipsi vero Episcopo tantum suffragio decisivo in paritate concesso.

XVI. Postquam ex renuntiatis ab examinatoribus tamquam idoneis ad vacantem Ecclesiam administrandam, Episcopus elegerit, quem cæteris magis idoneum judicaverit, tum vult „ Concilium „ ut illi & non alteri, collatio Ecclesiæ ab eo fiat, ad quem „ spectabit eam conferre.

XVII. Hinc statuunt Canonistæ, quod si Ecclesia vacans sit ex *reservatis* Sedi Apostolicæ, aut vacet in mense *reservato*, Episcopus quidem possit instituere concursum, & ex renuntiatis idoneis eligere quem cæteris magis idoneum judicaverit; sed quod debeat ipse electus a Pontifice collationem accipere; atque ita vi Concilii Tridentini eatenus quidem esse reservationem sublatam, quod ea non obstante concursus institui queat; sed tamen collatio examinato, & ab Episcopo tamquam magis idoneo electo facienda sit ab ipso Pontifice, ad quem titulo reservationis collatio spectat. Et ita declaravit Pius V. in sæpe citata Constitutione, in verbis: *Electus nobis, aut Successoribus nostris pro collatione obtinenda*, &c.

XVIII. Verum quia pro obtinenda collatione a Romano Pontifice tempus subinde non modicum requireretur, incommodumque foret, tanto tempore Ecclesiam Parochialem vacare, usus in hisce Provinciis invaluit, ut collatio etiam in reservatis fiat ab Episcopo; ipsaque reservatio, quoad Parochiales saltem, per concursum conferri solitas, penitus censeatur sublata; ac provideatur indifferenter, & eodem modo Ecclesiis Parochialibus reservatis, & non reservatis: de quo usu testatur Zypæus in Jure novo *tit. De Elect. num.* 15. & latius deducit, & a verbis Concilii dissonum non esse hunc usum contendit *Consul.* 1. *De Elect.*

XIX. Et hæc quidem tam circa electionem dignioris ex approbatis faciendam ab Episcopo, quam obtinendam collationem, procedunt quoad Ecclesias Parochiales *liberæ* collationis; at si sint *Jurispatronatus Ecclesiastici*, tunc Concilium electionem subinde ad Patronum, interdum ad Episcopum spectare declarat.

XX. Si enim „ institutio ad Episcopum, & non alium per„ tineat, is, quem Patronus digniorem inter probatos ab exa„ minatoribus judicabit, Episcopo præsentare teneatur, ut ab „ eo instituatur. Cum vero institutio ab alio, quam ab Episco„ po, erit facienda; tum Episcopus solus ex dignis eligat dignio„ rem, quem Patronus ei præsentet, ad quem institutio spe„ ctet ". *Synod. Trid. Sess.* 24. *cap.* 18. *De Reformat.*

XXI. Institutio hic accipitur non pro institutione corporali, seu missione in possessionem; sed pro institutione auctorizabili, sive tituli collatione, & titulum Canonicum tribui: de qua institutione loquitur regula juris dicens: „ Beneficium Ecclesia„ sticum non potest licite sine *institutione* Canonica obtineri: *Cap.* 1. *De Regula Juris in VI.*

XXII. Unde si jus commune spectemus, Patroni Ecclesiastici potius, quam Episcopi esset, ex approbatis ab Examinatoribus eligere, quem cæteris magis idoneum ad vacantem Ecclesiam administrandam judicaverit; quia de jure *institutio* Canonica, seu *auctorizabilis* ad Episcopum pertinet; præsertim in Beneficiis curatis: adeo ut nec de consuetudine ea Archidiacono competere posse videatur, *cap.* 4 *tit. De Officio Archid.* cujus hæc est rubrica: *Archidiaconus sine mandato Episcopi non committit curam animarum; id est, non habet institutionem auctorizabilem.* Et in *cap.* 7. *tit. ead.* tribuitur Archidiacono institutio non *auctorizabilis*, seu tituli collativa; sed *corporalis*.

XXIII. Quapropter orta difficultate super jure eligendi magis idoneum ex approbatis in concursu inter Abbatem S. Vedasti, & Episcopum Atrebatensem, judicatum fuit per Consilium Privatum, Abbati in vim hujus Decreti Concilii Tridentini competere electionem, non obstante quod Episcopus assereret, institutionem esse penes Archidiaconum. Hujus sententiæ meminit Zypæus in *Jure novo* tit. *De institut. num.* 5. & integrum refert Antonius Anselmo inter varia documenta concernentia bona, & Jurisdictionem Ecclesiasticam *pag.* 28. Notat autem Zypæus, Consilium Privatum per hanc sententiam „ tacite decidisse, in„ stitutionem, vel administrationem vacantis Parochialis, quam „ Episcopus Archidiacono competere asserebat, non esse *tituli* „ collativam.

XXIV. Quin tamen institutio tituli collativa, seu *auctorizabilis* aliis, quam Episcopis competere possit, evidenter supponit Concilium Tridentinum, in verbis supra expressis: *Cum institutio ab alio, quam Episcopo erit facienda.* Quidni ergo, & Archidiacono ex consuetudine, aliove titulo competere poterit? Quemadmodum ad aliquos Archidiaconos Belgicos, ac signanter Mechliniensem transtulit.

XXV. Neque citatum Capitulum quartum loquitur de hac institutione tituli collativa; sed de *cura animarum*: hancque Archidiaconum dare non posse sine licentia, & mandato Episcopi prætextu consuetudinis, rescribitur ab Alexandro III.

Glossographus seu Rubricæ auctor, *curam animarum*, & institutionem *auctorizabilem* pro synonymis accepit; cum tamen hæc sine illa dari queat, & Archidiaconi Belgici dantes institutionem auctorizabilem, institutum pro *cura animarum* ad Episcopum remittunt. Similiter Nominatis Facultatis Artium in hac Lovaniensi Universitate vi Privilegii Apostolici, & vigore clausulæ *Cæterum* in processu fulminato super executione Bullæ Gregorii XII. contentæ, datur collatio sive institutio tituli collativa a quocumque Clerico tamquam Sedis Apostolicæ Subdelegato, & tamen pro cura animarum adiri debet Episcopus. Quare Rubrica dicti Capituli quarti confundens *curam animarum* cum institutione *auctorizabili*, non consonat suo *nigro* de sola cura animarum loquenti.

XXVI. Competente autem per consuetudinem, aliumve titulum institutione auctorizabili ipsi Archidiacono, quæri posset, an eo casu institutio *ad alium* quam Episcopum, ad mentem Concilii Tridentini, dicenda sit pertinere. Si Archidiacono competat ex sola delegatione Episcopi; ita ut instituendi auctoritas sit tantum *vicaria* ad nutum Episcopi revocabilis, videbitur institutio esse penes Episcopum, qui per Archidiaconum eam concedat; non secus atque curam animarum per suum Vicarium generalem.

XXVII. At si institutio auctorizabilis pertineat ad Archidiaconum *jure proprio*, & independenter a delegatione Episcopi jure sui Archidiaconatus, tunc auctoritas instituendi censebitur Archidiacono *propria*, & consequenter ad alium, quam ad Episcopum spectare videbitur institutio. Quod enim Archidiaconis competit jure proprio, sive jure dignitatis, non competit jure vicario, sed *ordinario*; æque ac ea quæ aliis inferioribus Prælatis, aut Pastoribus jure suæ dignitatis, aut Beneficii competunt; quemadmodum *Tom. I. part. 1. tit 12. cap. 1.* ostendimus, & consequenter nec hic eamdem cum Episcopo personam constituere dicendi sunt. Quod & non obscure declaratur in *cap. 3. de appellat. in 6.* dum ibidem deciditur, ab Archidiaconis Suffraganeorum Archiepiscopi Remensis esse appellandum ad ipsos Suffraganeos, non ad Archiepiscopum: idque indubie, quia Archidiaconi jurisdictionem jure proprio exercentes, censebantur habere tribunal distinctum a tribunali Episcopi: atque ita ab eodem ad eumdem non appellabatur.

XXVIII. Non ergo sine fundamento, ubi institutio auctorizabilis competit Archidiacono, prætendunt Episcopi, competere sibi electionem magis idonei ex approbatis, quem Patronus ei præsentet, ad quem institutio spectat; nimirum Archidiacono: hocque jure hodie utitur Archiepiscopus Mechliniensis.

XXIX. Cum vero Episcopus teneatur unum eligere ex approbatis ab Examinatoribus Synodalibus, atque huic & non alteri collatio facienda sit; videtur hæc collatio potius *necessaria*, quam libera; eoque titulo Capitulum, Sede vacante, concursum ad Parochiales, etiam alias ad liberam collationem Episcopi spectantes, instituit, & absolvit, quod & suadet salus animarum, quæ ex diuturniore Ecclesiarum Parochialium vacatione non leve multoties detrimentum subit, & ita non semel a S. Congregatione declaratum esse testatur Garzias *De Benef. part. 9. cap. 2. n. 8.* & praxis quotidiana confirmat.

C A P U T V.

De Vicario seu Deservitore, Ecclesia Parochiali vacante, constituendo.

1 *Synodus Tridentina vult, vacante Ecclesia Parochiali, constitui Vicarium seu Deservitorem.*
2 *Hoc Decretum locum habet in Ecclesia Parochiali etiam concursui non subjecta.*
3 *An Episcopus semper debeat constituere Vicarium?*
4 *Semper Ecclesiæ vacanti providendum de Presbytero, qui curam ejus habeat.*
5 *Vicarius constituendus ab Examinatoribus Synodalibus probari non debet.*
6 *Etiam deputandus ab Episcopo in Ecclesiis ad aliorum collationem spectantibus.*
7 *Etiam Dignitatibus annexis.*
8 *Licet sint Juris Patronatus laici.*
9 *Episcopi est Vicario assignare portionem congruam ex proventibus Ecclesiæ vacantis.*
10 *Idque etiamsi jus percipiendi proventus ad alium pertineat.*
11 *Hi, qui hoc jus habent, subinde plus sunt solliciti de fructibus lucrandis, quam de idoneo Vicario constituendo.*
12 *Vicarius succedit in functiones Pastorales.*
13. *Probatur ex formula deputationis.*
14 *Non succedit in ea, quæ Pastoralia non sunt.*

I. CUM sæpe contingat, non posse statim Ecclesiæ Parochiali vacanti de idoneo Rectore provideri, præsertim si per formam concursus providendum sit; ne per eam moram populus Sacramentorum, ac divini verbi necessario pabulo careat, atque ita salus animarum in discrimen veniat, Concilium Tridentinum præscribens formam concursus in Ecclesiarum Parochialium provisione servandam, statuit quod debeat Episcopus „ statim habita notitia vacationis Ecclesiæ, si opus fuerit, „ idoneum in ea Vicarium, cum congrua, ejus arbitrio, fru„ ctuum portionis assignatione, constituere, qui onera ipsius Ec„ clesiæ substineat, donec ei de Rectore provideatur". *Sess. 24. cap. 18. De Reformat.*

II. Quamvis non omnes Ecclesiæ Parochiales subjaceant concursui, uti supra vidimus, nulla tamen est Ecclesia vere Parochialis, cujus adveniente vacatione, non sit constituendus, aut disignandus quispiam, qui tempore vacationis, & donec de Rectore ei provideatur, curam Parochiæ habeat, & populo spiritualia administret; ne alias defectu Sacerdotis, & Deservitoris, sive Vicarii, populus Sacramentorum usu aliisque ad salutem necessariis destituatur.

III. Quare clausula a Concilio addita, *si opus fuerit*, significat quidem relinqui arbitrio Episcopi, num idoneus aliquis *Vicarius*, juxta *formam* ibidem expressam sit constituendus, sed nequaquam permittit Episcopo, relinquere Ecclesiam vacantem sine Presbytero, qui curam ejus agat, populoque Sacramenta, aliaque ad salutem necessaria tribuat. Quid enim, si in eadem Parochia sint Vice-Pastores, qui Ecclesia vacante, curam ejus habere possint, aut vicinus Parochus, qui ob exiguam quam regendam habet communitatem, sine magno incommodo possit vacantis Ecclesiæ curam habere, & populo necessario administrare? Quidni tunc Episcopus subinde judicare poterit, novi Vicarii ad vacantem Ecclesiam regendam deputatione opus non esse: sed Vice-Pastoribus, aut vicino Parocho curam committi posse? atque ad hunc casum eam clausulam referendam esse, monet Garzias, *De Benef. part. 9. cap. 2. num. 13.* quamvis in rigore dici queat, hosce Vice-Pastores, aut Parochum vicinum per demandatam sibi curam Parochiæ vacantis, constitui *Vicarios*, seu *Deservitores*.

IV. Equidem illud certum est, Ecclesiæ vacanti statim a vacatione providendum esse de Presbytero, qui curam ejus suscipiat; ideo quidem, ut in casibus repentinis, & ubi Episcopus abest, possit ob periculum imminens, Capitulum, aut Ecclesiæ vacantis Patronus, Vicarium constituere, qui interim curam ejus agat; uti sacram Congregationem declarasse testatur Garzias *De Benef. part. 9 cap. 3. num. 11.* subjiciens *num. 12.* hoc monitum: „ Non tamen intelligas, quod Collegium isto casu possit „ dare jurisdictionem alias non habenti, & approbationem ad „ Sacramentum Pœnitentiæ administrandum, &c. sed solum po„ test illum ponere ad custodiam.

V. Deputationem, & electionem Vicarii ad vacantem Ecclesiam Concilium defert Episcopo, neque in ejus assumptione Examinatores Synodales audire debet; nec ab his Vicarius examinari, aut probari; sed illum Episcopus deputare potest, quem ipse idoneum judicaverit.

VI. Hæcque deputatio Vicarii competit Episcopo non tantum quoad Ecclesias suæ collationis; sed etiam ad aliorum collationem, electionem, vel provisionem, etiam Sedis Apostolicæ vigore reservationis, spectantes. Immo licet Ecclesiæ vacantes non subjaceant concursui, nihilominus Episcopo, earum vacatione occurrente, constituendi Vicarium auctoritas competit.

VII. Quare vacante Dignitate in Ecclesia Cathedrali, aut Collegiata, cui annexa est Parochialis, Episcopus nominat, ac deputat vicarium, seu Deservitorem; quamvis ipsa Parochialis sic unita concursui non exponatur; uti notat Massoorius in Praxi habendi concursum *Requis. 1. Dubio 16.* qui & ibidem *Dubio 19.* resolvit etiam in Ecclesiis unitis Capitulis deputandum esse per Episcopum idoneum Vicarium; etsi etiam Ecclesiis illis deserviretur per Vicarios duntaxat amovibiles: tamen quoadusque de hujusmodi Vicario debite per Capitulum esset Ecclesiis vacantibus provisum, Episcopus nominare poterit Vicarium sive Deservitorem.

VIII. Similiter Ecclesiæ Patronatus laici, quin & Regii, quamvis a forma concursus exemptæ, ab Episcopis sine prævia Patroni, aut Regis nominatione, vel præsentatione, Vicarium, seu Deservitorem accipiunt; qui curam Ecclesiæ vacantis habeat, donec de Rectore ei provideatur.

IX. Episcopi quoque arbitrio permittit Concilium, determinare portionem *congruam* Vicarii sustentationi necessariam; utique ex fructibus ipsius Ecclesiæ Parochialis vacantis. Dicit enim: „ Cum congrua, ejus (Episcopi) arbitrio, *fructuum* portionis „ assignatione". Quibus sat indicat ex fructibus Ecclesiæ vacantis, eam portionem esse assignandam.

X. Tametsi enim fructus Ecclesiarum vacantium subinde ad domum mortuariam defuncti Pastoris, saltem pro certo tempore pertineant; vel alibi Archidiaconi jus percipiendi fructus vacantium Ecclesiarum (quod jus *deportus* vocant) habeant; immo aliquando Episcopi jure illo gaudeant, tamen semper jus illud intelligitur ad illos spectare, *deductis oneribus*, inter quæ hæc congrua portio Vicario, seu Deservitori debita.

Unde cum in Diœcesi Antuerpiensi fructus vacantium Ecclesiarum spectent ad Episcopum; eosque nomine Episcopi administret Sigillifer, mandat Synodus sub Miræo *tit. 13. cap. 22.* ut idem Sigillifer, debitis oneribus curet satisfieri.

XI. Ut autem hi, ad quos jus percipiendi proventus Ecclesiarum vacantium devolvitur, majorem eorum partem suis usibus applicare queant, subinde, ubi possunt, vacationem Ecclesiarum protrahunt; vel Sacerdotes parum idoneos, & mercenarios exigua portione contentos, vel Parochos vicinos, plusquam sufficienter oneratos, in Deservitores non sine notabili populi detrimento nominant; suo proprio commodo magis, quam animarum saluti, & Ecclesiæ vacantis bono intenti: cum tamen proventus Ecclesiarum vacantium ipsis attribui hoc solo titulo soleant, quod vacantium Ecclesiarum curam habere debeant, quemadmodum videri potest apud Auctores de jure *deportus* tractantes, qui omnes unanimiter ex cura seu custodia Ecclesiarum vacantium Archidiaconis incumbente, jus *deportus* Archidiaconis competere asserunt.

XII. Vicarius autem constitutus debet *onera ipsius Ecclesiæ vacantis sustinere*, uti loquitur Concilium Tridentinum; hoc est, subire

onera

onera Pastoralia ; ipsique Ecclesiæ & populo in Pastoralibus deservire: unde Vicarius *Deservitor*, & Vicaria dici solet *Deservitura*, tamquam qui omnia præstet, quæ ipse Parochus præstare deberet.

XIII. Hæc in litteris deputationis Vicarii, sive Deservitoris, quarum forma extat apud Barbosam in appendice ad tractatum *De Officio Episcop. formula 56.* ita exprimuntur: „ Te Vicarium „ ipsius Ecclesiæ S. N. constituimus, & deputamus, cum au„ ctoritate Missas, & alia divina Officia celebrandi, Sacramen„ ta administrandi, & alias functiones Ecclesiasticas obeundi, ad „ quæ tenetur, & quæ animarum quilibet Rector, & Admini„ strator præstare, & obire solet.

XIV. At si Pastoratui sive Beneficio Parochiali aliqua sint annexa, quæ nec curam animarum concernunt, neque inter Pastorales functiones recenseri solent, hæc ad Deservitorem seu Vicarium haud transeunt. Exempli gratia „ si Parochus, vel Plebanus in Ecclesia Collegiata, vel Cathedrali obtineat locum inter Canonicos, vestemque Canonicalem, & intret Capitulum, hæc Deservitori dari non solent: quia jure speciali Pastori deferuntur; neque Pastoralia sunt.

T I T U L U S   S E X T U S.

De Mandatis, & Reservationibus Apostolicis.

CAPUT PRIMUM.

Origo & progressus Mandatorum *de providendo*, & Reservationum.

1 *De quibus Mandatis hic agatur?*
2 *Mandata quare dicantur* Expectativæ?
3 *Quid Reservatio Apostolica?*
4 *Reservatio alia specialis, alia generalis.*
5 *Mandatorum usus non fuit ante sæculum* XII.
6 *Mandatis his usus fuit Alexander III.*
7 *Preces Pontificum tum temporis simul erant* mandata.
8 *Olim interdum dabantur* Monitoriæ, Præceptoriæ, *& Executoriæ; secus hodie.*
9 *Dictarum litterarum mentio in Decretalibus.*
10 *Pontifices Mandata dare volebant iis, qui aliud Beneficium non habebant.*
11 *Dabantur Clericis* sine titulo *ordinatis.*
12 *Dicebantur in forma* pauperum, *vel in forma* cum secundum Apostolum.
13 *Vocatæ etiam in forma* communi, *& quare?*
14 *Hujusmodi Rescripta in Decretalibus occurrunt.*
15 *Ordinarii nonnunquam hisce Mandatis obsequi detractabant, & quare?*
16 *Sub initium sæculi* XIII. *frequentiora fuere hæc Mandata.*
17 *Non solebant Pontifices singulas Ecclesias plus quam* uno *mandato gravare.*
18 *Honorius* III. *per Nuntios suos petivit duas Præbendas in Cathedralibus, & duas portiones in Cœnobiis per Angliam, & Galliam.*
19 *Prætendebant Mandatarii etiam Beneficia Patronatus* laici; *sed hæc Mandatis non comprehendi declaravit Gregorius IX.*
20 *Hæc interpretatio ubique obtinet,*
21 *De Mandatis, & Reservationibus conquesti sunt Angli apud Innocentium IV.*
22 *Excusat Pontifex factas Reservationes, & pro parte tollit futuras.*
23 *Sæculo* XIII. *Ecclesiæ Canonicorum etiam Belgicæ, Mandatis, & Expectativis multum gravatæ fuerunt.*
24 *Generalem Reservationem Beneficiorum apud S. Sedem vacantium primus fecit Clemens IV.*
25 *Hæc Reservatio dicitur* clausa in Corpore Juris.
26 *Baronum Galliæ querelæ contra Bonifacium VIII. de excessu Expectativarum, & ejus defensio.*
27 *Clemens V.* Joannes XXII. *& Benedictus XII. Reservationes ampliaverunt.*
28 *Quare in Gallia facilius tunc receptæ?*
29 *Querela Regis Angliæ contra nimias Reservationes, ad Clementem VI.*
30 *Pontifex respondet non esse in potestate Regis Reservationes restrigendi.*
31 *Qua ratione hæc auctoritas specialiter competat Ecclesiæ Romanæ.*
32 *Schisma Avenionense incrementum dedit Expectativis, & Reservationibus.*
33 *De iis abrogandis actum in Concilio Constantiensi.*
34 *Quid decreverit Martinus V. & Eugenius IV.?*
35 *Quid contra eas decretum in Concilio Basileensi?*
36 *Decretum hoc receptum in Gallia; at postmodum pro parte abrogatum.*
37 *In Germania Reservationes manserunt.*
38 *Quid in Belgio?*
39 *Post Concilium Basileense* Expectativarum *usus in Italia, & de earum abolitione inter Cardinales deliberatum.*

I. MANDATA Apostolica, de quibus hic agere instituimus, sunt mandata, quibus Papa de Beneficiis provideri mandat; Unde vulgo dicuntur, Mandata *de providendo*.

II. Hæc mandata si sint ad *vacatura*; dicuntur etiam *Expectativæ*, & qui hujusmodi mandatum in sui favorem obtinuit, dicitur habere *Expectativam*. Hinc dicit Rebuffus in Praxi *part. 1. tit. de Expectativis nu. 1.* „ Papa solet scribere ad Beneficia „ *vacatura* per Expectativas “, Deinde *n. 3.* ait; „ Expectati„ væ gratiæ sunt, ex quibus Beneficium impetrans expectat.

III. Aliquando Papa mandat provideri per reservationes, ait Rebuffus ibidem *tit. de Reservationibus*; quando nimirum suæ dispositioni aliqua Beneficia vacatura reservat; cum inhibitione Electoribus, aut Collatoribus facta, ad eorum electionem, vel collationem, vacatione adveniente, procedendi sub pœna nullitatis,

IV. Hæ reservationes aliæ sunt speciales, aliæ generales. Speciales sunt, quando certum aliquod Beneficium in individuo, vacaturum dispositioni Sedis Apostolicæ reservatur, Generalis vero erit, si omnium regni, vel certi loci Beneficiorum vel personarum, seu dignitatum fieret amplissima reservatio; qualis est omnis illa reservatio, quæ dicitur *clausa* in Corpore Juris; item contenta in Regulis Cancellariæ, de quibus infra agetur.

V. Quo tempore Pontifices hisce mandatis, & reservationibus uti cœperint, incertum est; illud equidem sat constat, mandatorum, & expectativarum usum antiquiorum esse, quam reservationum saltem generalium.

Mandatorum autem Apostolicorum *de providendo* & *Expectativarum* initia referunt communiter Canonistæ ad sæculum XII. scribitque Vir eruditus, & in Canonibus, ac historiis admodum versatus Franciscus Florens, hanc mandatorum speciem non videri antiquiorem Alexandro III. quod & Rebuffus, aliique passim tum veteres, tum recentiores Canonistæ annotarunt; una monentes, nullam horum mandatorum in Decreto Gratiani, utpote Alexandro III. antiquiore, mentionem fieri; uti aliis citatis habet Gonzales ad Regul. 8. Cancell. *Gloss. 1 proœm. nu. 25.*

VI. De Alexandro III. legitur, quod Præbendam petierit ab Abbate Sancti Remigii pro certo Clerico: „ Devotionem vestram „ (ait) per Apostolica scripta rogantes attentius, monentes at„ que *mandantes*, quatenus eidem Clerico divini amoris intuitu, „ & pro reverentia B. Petri & nostra, in aliquo Beneficio Ec„ clesiastico sibi competenti, unde vitæ necessaria in vestra sem„ per devotione possit honeste percipere, liberaliter provideatis “. *Epist.* 34. in prima appendice ad litteras Alexandri III. Pro altero quoque Clerico eidem Abbati scripserat, eadem pene servata forma *Ep.* 7. e qua constat, mandata hujusmodi fuisse tam ad Beneficia *vacatura*, quam ad vacantia; ait enim; „ Præbendam, si qua „ nunc vacat, vel quæ primo *vacaverit*, ei concedendas liberaliter.

VII. Ex his litteris intelligitur, quod tempore Alexandri III. Preces Pontificum pro obtinendo Beneficio alicui Clerico adjunctas haberent *mandatum monentes atque mandantes*, ait.

VIII. Cumque nec his obsequerentur Collatores ordinarii, junctæ postmodum fuere litteræ *executoriales*; vel etiam *Executores* nominabantur, qui ipsos Collatores auctoritate Apostolica ad obsequendum mandatis, interdum quoque per censuras, urgerent.

Verum, uti observat citatus Franciscus Florens, *ab initio, ne Collatores ordinarii gravius conquererentur, imminui jura sua; Pontifices non statim, & primis litteris, vel mandato, compellebant eos ad conferendum vacans, vel proxime vacaturum Beneficium. Primo,* Monitorias *scribebant: quibus si non obtemperabatur; Secundo,* Præceptorias. *Tertio, si perstarent in contumacia, dabant* Executorias, *quibus contumaciam cessantium Collatorum puniebant; ideo* Executoriales appellatas; *quia iisdem litteris Executorem delegabant, & concedebant, qui recipi faceret impetrantem, & provideret de Beneficio, quod tunc vacabat, vel erat proxime vacaturum. Procedente vero tempore, ubi cœpit hujusmodi mandatorum auctoritas invalescere, non amplius tres litteras, diversis temporibus, sed unas tantum dederunt; etiam addito statim executore, qui, cessante ordinario Collatore, conferret, exemplo Juris Civilis, quo aliquando Prætor, pro conditione causæ, vel personæ, vel temporis, adversus contumaces, ordinem & compendium edictorum ita moderabat, ut statim* peremptorium *daret; quod appellatur,* unum pro omnibus.

IX. Harum litterarum *monitoriarum, præceptoriarum*, & *executoriarum* frequens mentio occurrit in Decretalibus, præsertim Innocentii III. & Honorii III. ac signanter in *cap.* 30. 37. 38. *&* 40. *De Rescriptis*, e quibus tribus postremis conflata est formula mandatorum Apostolicorum Concordatis Galliæ subjecta, & cujus clausulas exponit Rebuffus in Praxi *tit. De Clausulis mandatorum.*

X. Insuper excitatis litteris Alexandri III. noscitur, quod Pontifices profiterentur hujusmodi Mandatis velle providere viris litteratis, præsertim aliud Beneficium, aut unde viverent non habentibus, *in Epistola* 43. prologi loco scribit: „ Pastoralis solli„ citudo nos admonet, pro viris Ecclesiasticis, & præsertim pro „ his, qui *nullum* habent Ecclesiasticum Beneficium, & sunt „ bonæ opinionis & famæ, sollicitos existere.

Idipsum & subsequentes Pontifices professi sunt. Unde in *cap. 6. tit. De Præbendis*, respondet Lucius III. quod si ille, pro quo scriptum est, Beneficium Ecclesiasticum, unde honeste valeat sustentari, habeat, cujus in Mandato mentio non habetur, Ordinarius illi de Beneficio providere non teneatur.

XI. Immo ut major horum mandatorum justitia appareret, solebant hujusmodi mandata dari pro Clericis pauperibus, sine sufficienti Beneficio a suis Episcopis ordinatis; mandabaturque Episcopis, ut hisce Clericis de Beneficio vacante, aut primo vacaturo providerent.

XII. Hæc mandata dicebantur *in forma pauperum*, vel in forma *Cum secundum Apostolum*; id est, in forma præscripta ab Innocentio III. in *cap. 16. tit. De Præbendis*, cujus initiali verba sunt, *Cum secundum Apostolum*.

XIII. Dice-

XIII. Dicebantur quoque in forma *communi*; tum quod esset ordinaria, & *communis* mandatorum formula, tum etiam quod hujusmodi mandata viderentur unice tendere ad juris communis executionem: urgendo scilicet Episcopos, ut Clericis, quos pro servitio suarum Ecclesiarum ordinaverant, de Beneficio, unde honeste sustentari possent, providerent: *Cum secundum Apostolum, qui altario servit, vivere debet de altari (ait Innocentius III.) & qui ad onus eligitur, repelli non debet a mercede: patet a simili, ut Clerici vivere debeant de patrimonio Jesu Christi, cujus obsequio deputantur.*

XIV. Similis Rescripti non semel in Decretalibus Gregorii IX. mentio fit; ac nominatim in *cap.* 13. *tit. De Ætat. & qualit. Ordinand.* ubi appellatur mandatum in *forma communi*. Et in *cap.* 27. *tit. de Rescriptis*, ubi Episcopo Uratislensi postulanti *per Sedem Apostolicam edoceri, utrum alicujus Ecclesiæ perpetuo Vicario de proventibus Vicariæ, bonisque paternis, habenti unde commode valeat sustentari, teneatur per illam formam* communem. Cum secundum Apostolum, *in Ecclesiastico Beneficio providere*. Respondet Innocentius III. *non esse providendum; cum per prædictam formam necessitatibus* pauperum *Clericorum (qui nullum sunt Ecclesiasticum Beneficium assecuti) Sedes Apostolica duxerit esse providendum.*

XV. Verum tametsi formula litterarum præferret, eas nonnisi pro litteratis, & in utilitatem Ecclesiarum concedi, tamen non raro contingebat, ut per subreptionem & obreptionem, aut importunas sollicitationes a Pontificibus, hujusmodi mandata in gravamen Ecclesiarum, & Ordinariorum extorquerentur.

Hinc mandatis hisce sæpius Ordinarii obsequi retrectabant; quod indicant frequentes litteræ *executoriæ*, & executores, quibus ad Ordinarios compellendum uti oportuit.

XVI. Ex Decretalibus quoque Honorii III. immediati successoris Innocentii III. quæ habentur inter Decretales Greg. IX. manifestum est, hæc mandata tempore ipsius Honorii III. fuisse non parum frequentia; pluresque eorum occasione exortas quæstiones, & difficultates, quibus in suis Decretalibus respondet Honorius.

XVII. Hoc quoque ex ejusdem Pontificis responsis intelligitur, eo tempore solitam fuisse inseri hanc clausulam mandatis *de providendo*, sive expectativis; *nisi de mandato nostro eadem Ecclesia foret in alterius receptione gravata*. Vide *cap.* 30. *tit. de Rescriptis*, notanter in parte *decisa*; item *cap.* 38. *tit. eod.* & *cap.* 2. *cod.* in quinta Compilatione Decretalium Honorii III. per Cironium: e quibus hoc insuper non obscurum est, Pontifices tunc temporis solitos non fuisse, plus quam *uno* mandato, vita sua durante, eandem Ecclesiam gravare.

XVIII. Nullam hactenus generalem Beneficiorum reservationem a Sede Apostolica factam reperimus; hoc unum legimus, quod Honorii III. Legatus, sive Nuntius in Anglia anno 1226. in Concilio apud Westmonasterium nomine Pontifici, ad sublevandam Romanorum inopiam, petierit *ab omnibus Ecclesiis Cathedralibus duas Pontifici Præbendas exhiberi, unam de portione Episcopi, alteram de Capitulo. Et similiter de Cœnobiis, ubi diversæ sunt portiones Abbatis, & Conventus: a Conventibus, quantum pertinet ad unum Monachum, æquali facta distributione bonorum suorum; & ab Abbate tantundem.* Hæc plenius referuntur ex Matthæo Parisiensi *Tom. IX. Conc. Gen. col.* 203. ubi una narratur, quomodo postulata hæc effectum non habuerint, eo quod *venissent Nuntii Regis, ad omnes Prælatos, qui de Rege Baronias tenebant in capite destinati destricte inhibentes, ne laicum feudum suum Romanæ Ecclesiæ obligarent, unde servitio sibi debito privaretur.*

Similia sub idem tempus nomine ejusdem Pontificis postulata fuisse a Prælatis Galliæ per Romanum S. Angeli Cardinalem, narratur in dicto Tomo Conciliorum Generalium *col.* 293. una relatis rationibus Prælatorum, ob quas postulatis annui non posse ostendebant, quibus Cardinalis acquievit.

XIX. Interim mandatis, seu expectativis utebantur Pontifices; & quidem Mandatarii, sive expectantes etiam Beneficia juris Patronatus *laicalis* sibi deberi vigore Mandatorum contendebant, uti ex querelis Baronum Regni Angliæ ad Gregorium IX. Honorii III. proximum successorem constat. At ipse Pontifex Gregorius IX. datis litteris ad nobiles Angliæ, declaravit, quod *intentionis suæ non fuerit, nec existat, ut Beneficia in Regno Angliæ constituta, quæ ad præsentationem pertinent* sæcularium *Patronorum, auctoritate sua cuiquam conferantur*. *Epist.* 13. quod ipsum *epist.* 14. significavit Othoni Cardinali Legato in Anglia.

XX. Hæc Mandatorum, & Expectativarum restrictio & interpretatio dein *generaliter* invaluit, & hodie retinetur; effecitque ut Principes, & Nobiles Beneficiorum Patroni minus ægre hujusmodi mandata tulerint; immo nonnunquam promoverint; eaque in favorem suorum familiarium a Pontificibus postulaverint; quin & importunis precibus quodammodo extorserint.

XXI. At cum per hujusmodi Mandata nonnunquam etiam Beneficia majora, & curam animarum habentia Italis, qui nec residebant, nec curam ullam Ecclesiarum gerebant, conferrentur; immo & ipsi Legati Pontificis similibus mandatis Ordinarios gravandi auctoritatem assumerent; indeque fieret, ut pecuniæ extra regnum exportarentur; ipsumque regnum multum gravaretur, Ecclesiæ depauperarentur, & Ministris destituerentur, magnæ subinde etiam Regum, & Magnatum querelæ excitatæ fuerunt: quales *anno* 1245. apud Innocentium IV. deposuerunt Magnates, & Universitas Regni Angliæ, quorum Epistola publice in Concilio Lugdunensi coram Pontifice lecta fuit. Habetur Tomo 11. Concil. General. *col.* 663.

XXII. Distulit responsum Pontifex, quia, ut asseruit, tam arduum negotium morosa indiguit deliberatione: indistanter tamen se responsa daturum pollicendo. An & quid responderit, non constat; sed illud scribitur, quod anno 1252. idem Pontifex ante factas Beneficiorum reservationes revocaverit, rescideritque, addens: *Et qualitas temporis, quod diebus istis potissimum fuit ob eorum* malitiam *redimendum, & nonnullorum instantia* importuna *extorsit, quod de Archiepiscopatibus, vel Episcopatibus, seu Abbatiis, & Prioratibus mandavimus per nostras litteras in diversis partibus provideri.*

Dein reservationibus revocatis, declarat, hujusmodi Beneficiis per ordinarios Collatores esse *Canonice* providendum.

Citata verba sat indicant, certissimum esse, hujusmodi mandata nonnunquam instantia importuna a Pontificibus extorqueri.

Cum autem Innocentius tantum de Episcopatibus, Abbatiis, & Prioratibus loquatur, reservationes, & expectativas minorum Beneficiorum in suo reliquisse vigore videtur.

XXIII. Et sane circa hoc tempus adeo excreverant mandata *de providendo*, ut etiam pro moderatione acciperetur Alexandri IV. qui immediate Innocentio IV. successit, Constitutio, quæ non permittebat Ecclesias Canonicorum gravari plus quam *quatuor* mandatis; uti idem facit Synodus Coloniensis ann. 1260. *Can.* 13. eamdem Constitutionem observari præcipiens: *Per quod (ait) maxime Ecclesiarum Collegiatarum quieti prospicitur, illarum præsertim, quæ* plurium *Clericorum receptionibus ad* vacatura *Beneficia sunt gravatæ.*

Altera ejusdem Provinciæ Synodus anno 1266. celebrata exponit, quantæ difficultates orirentur occasione hujusmodi Mandatorum, dum vacante *una* Præbenda, *duo*, vel *plures*, auctoritate Apostolica, vel Legatorum ejus, aut quavis alia auctoritate jus se habere assererent; atque ipsa Capitula per suos respective executores ad receptionem æqualiter urgerent: ubi & remedia hisce adhibenda præscribit. *Can.* 34.

XXIV. Quamvis hæc sufficienter evincant, Expectativas, & speciales hujusmodi reservationes magnum sumpsisse incrementum, tamen hactenus non legitur ullum Decretum editum fuisse, quo *generaliter* alicujus generis Beneficia Sedi Apostolicæ reservarentur.

Primus Clemens IV. Sedi Apostolicæ reservavit generaliter Beneficia, quæ apud *eamdem Sedem* vacare contigerit. Constitutio hæc refertur in *cap.* 2. *de Præbendis in* 6. asseritque in proœmio Constitutionis, quod collationem Beneficiorum *apud Sedem Apostolicam* vacantium specialius cæteris, *antiqua* consuetudo Romanis Pontificibus reservavit.

XXV. Reservatio hæc quantumvis non extet in Decretalibus Gregorii IX. dicitur tamen *clausa in Corpore Juris*; habeturque præ cæteris reservationibus minus odiosa; & cæteris sublata nonnunquam conservata; uti infra observabitur *cap.* 3. ubi una notabitur ratio ob quam hæc reservatio inducta dicitur.

XXVI. Eandem reservationem renovavit Bonifacius VIII. in *Extrav. Piæ, De Præb.* inter communes.

Hinc Pontificem plures reservationes & Beneficiorum provisiones fecisse in Regno Galliæ, patet ex Epistola Baronum illius Regni ad Cardinales; quibus acriore stylo provisiones illas depingunt. Huic Epistolæ respondentes Cardinales, non inficiantur, Pontificem plures reservationes, & provisiones fecisse, at ostendere student, eas a Pontifice in Ecclesiæ Regnique utilitatem factas. Exstant hæ litteræ uti & Baronum *tom.* 4. *Hist. Universitatis Paris. pag.* 22. *& seqq.* ac dein *pag.* 31. refertur Epistola ipsius Bonifacii responsoria ad Epistolam Baronum; atque inter alia vult, ut conferantur inter se provisiones Præbendarum factæ a Rege, & Episcopis, & provisiones factæ a Pontifice, expendaturque, quæ magis in utilitatem Ecclesiarum, & Regni cedant.

XXVII. Clemens V. immediatus Bonifacii VIII. Successor rursus reservationem Beneficiorum *apud Sedem Apostolicam* vacantium renovavit; & pro efficaciore executione addidit hanc clausulam: *Hac reservatione nostra, & Decreto ligari volumus ignorantes*. Refertur in *Extrav.* 3. *de Præbendis* inter communes.

Successor Clementis Joannes XXII. non tantum eamdem reservationem renovavit, & ampliavit in *Extrav.* 4. *eod.* sed insuper aliam addidit in *Extrav. Execrabilis, eod.* cui dein generaliorem adjecit Benedictus XII., qui Joanni successerat referturque in *Extrav. Ad regimen, eodem titulo*: quæ postmodum in Regulas Cancellariæ transierunt; & a nonnullis pro reservationibus in *Corpore Juris clausis* reputatæ fuerunt; de quibus latius *cap.* 3. agetur.

XXVIII. Porro cum hic ac nonnulli sequentes usque ad Gregorium XI. Sedem Apostolicam tenerent Avenione in Gallia, inde dicti Papæ Avenionenses: reservationes hæ, & expectativæ facilius a Gallis exceptæ fuere, at non æque in aliis regnis (*a*).

XXIX. Recitat Odoricus Raynaldus ad ann. 1343. litteras Eduardi Regis Angliæ ad Clementem IV. proximum successorem Benedicti XII. in quibus alte de hisce reservationibus, & gravaminibus inde Ecclesiis, & regno suis obvenientibus; scribitque, se instanter per Communitatem Regni sui rogatum, ut prædictis dispendiis occurreret.

XXX. Anno sequenti respondens Pontifex, inter alia dicit, quod litteræ Regiæ innuere videantur *quod super reservationibus, & provisionibus Ecclesiarum (ait) in tuis tibi Parlamentis liceat aliquid ordinare, quodque reservationes, & provisiones Apostolicæ a tua dependeant voluntate. Profecto, dilectissime fili, illa concordia, quam in tuo Parlamento habitam tuæ prædictæ describunt litteræ, nimis existeret temeraria, & divinis Constitutionibus inimica, per quam Apostolicæ Sedis reservationes & provisiones dependerent ex tuæ voluntatis arbitrio, tuque per ipsas potestatem ejusdem Sedis Apostolicæ, quod profanum est dicere; coarctares, quamquam nos qui Ecclesiarum* om-

(a) In Germania anno 1523. habita sunt Norimbergæ generalia Imperii Comitia, in quibus Decretum datum est adversus Provisores, id est, adversus eos qui Roma revertebantur cum provisionibus minime Canonicis ad obtinendum primum Beneficium quod vacare debebat. Statutum illud reperitur tom. I. Spicilegii Ecclesiastici, quod a Lunig. collectum est; motivum autem hujus statuti refertur a P. Barre in sua German. Hist. tom. 6. pag. 47 c.

omnium, tamquam Pastor universalis earum invigilamus commodis, uti non intenderimus nec intendamus reservationibus, & provisionibus hujusmodi, nisi quantum utilitatibus & necessitatibus Ecclesiarum ipsarum crediderimus expedire.

XXXI. Deinde hanc auctoritatem speciali jure Ecclesiæ Romanæ asserens, dicit, eam non ab Apostolis, sed a Christo esse fundatam; *Non enim quævis terrena sententia (ait) sed illud* Verbum, *per quod constitutum est cælum & terra; per quod denique constituta sunt omnia elementa, eamdem Romanam fundavit Ecclesiam: quæ quidem omnes Patriarchales, Metropolitanas, & Cathedrales Ecclesias, & ipsarum cujuslibet Ordinis dignitatem instituit: ad cujus Pastorem & Rectorem Ecclesiæ, videlicet Romanorum Pontificem, omnium Ecclesiarum, Dignitatum, Personatuum, Officiorum, & Beneficiorum Ecclesiasticorum plenaria dispositio noscitur pertinere.*

XXXII. Demum circa sæculum XIV, exorto luctuoso illo schismate in Ecclesia Romana, quod per quadraginta & amplius annos Ecclesiam in duas aut subinde tres partes divisit, mirum! quantopere Pontifices, quorum alter Romæ, altero vero Avenione sedebat, hasce reservationes & expectativas extenderint; ipsasque Beneficiorum provisiones, quo suis Familiaribus, & adhærentibus providerent, sibi attraxerint, quemadmodum apud Nicolaum Clemangis, Theodoricum Niem, aliosque Scriptores coævos, qui schismatis hujus historiam, nec non Pontificum unius & alterius obedientiæ vitas scripserunt, videre est.

XXXIII Cum autem circa initium sæculi XV. esset congregatum Concilium Constantiense, tam pro extinctione schismatis, quam pro reformatione abusuum, qui occasione schismatis supra modum irrepserant, & altas radices egerant, etiam de reservationibus restringendis & restituendis collationibus collatoribus ordinariis actum est; atque inter articulos reformationis faciendæ per Papam una cum Concilio, antequam Concilium dissolvatur, ordine secundus fuit: *Item de Reservationibus Sedis Apostolicæ*, Sess. 40.

XXXIV. Super hoc articulo aliquid in Concilio Constantiensi statutum fuisse non legitur; at scribitur, quod Martinus V. in Concilio Constantiensi electus, *quatuor* menses voluerit esse liberos ab expectativis seu Mandatis; quod & Eugenium VI. Martini successorem confirmasse scribitur; atque ab eo tempore regulam *De Octo* publicatam fuisse credunt; de quo latius infra *cap. 5.* alias in editionibus anterioribus *cap. 4.*

XXXV. Interim hisce non contenti Collatores ordinarii rursus in Concilio Basileensi abrogationem reservationum, & liberam Beneficiorum collationem urgere cœperunt; ac tandem materia discussa, primo *Sess. 12.* statutum: *De cæterio generalem reservationem omnium Ecclesiarum Metropolitanarum, Cathedralium, Collegiatarum, & Monasteriorum, ac Dignitatum* electivarum *per Romanum Pontificem de cætero fieri, aut facta uti non debere, reservationibus* in Corpore Juris clausis, *& his quas in Romanæ Ecclesiæ ratione directi, vel utilis dominii, mediate seu immediate subjectis fieri contigerit, semper exceptis.*

Addebat autem Concilium, ut nihil contra *hoc Decretum Papa attentaret; addita hac exceptione: Nisi ex magna, rationabili, & evidenti causa in litteris Apostolicis nominatim exprimenda.*

At hanc clausulam *Sess. 23. cap. 5.* revocavit, eo quod nonnulli contra mentem Synodi ea abuterentur uti ex integro contextu Decreti (quod supra *Tom. I. part. 1. tit. 13. cap. 2.* relatum est) cognosci potest.

Deinde *eadem Sess. cap. 6. Ipsas omnes (reservationes) tam generales quam speciales, sive particulares, de quibuscumque Ecclesiis, & Beneficiis, quibus tam per electionem, quam collationem, aut aliam dispositionem provideri solet, sive per Extravagantes* Ad regimen, & Execrabilis, *sive per regulas Cancellariæ, aut alias Apostolicas Constitutiones introductas, hæc sancta Synodus abolet, statuens ut de cætero nequaquam fiant, reservationibus* in Corpore Juris expresse clausis, *& his quas in terris Romanæ Ecclesiæ ratione directi, seu utilis dominii mediate, vel immediate subjectis fieri contigerit, duntaxat exceptis.*

XXXVI. Decretum hoc ambabus ulnis Clerus Gallicanus amplexus est; atque auctoritate Caroli VII. in conventu Bituricensi Sanctioni Pragmaticæ insertum fuit, & pro lege observari voluit.

At postmodum Sanctione Pragmatica sub Leone X. in Concilio Lateranensi abrogata, & in ejus locum surrogato Concordato inter ipsum Leonem, & Franciscum I. Mandatorum Apostolicorum usus aliquantulum restitutus fuit, uti videri potest in dicto Concordato titulo *de Mandatis Apostolicis*; & capite sequenti latius dicetur.

XXXVII. Non ubique eadem veneratione Decreta Concilii Basileensis recepta fuisse notorium est. Unde & usus reservationum in multis locis, non obstante dicto Decreto, remansit, quemadmodum de Germania sufficienter probat Concordatum initum inter Fridericum Imperatorem, & Principes Nationis Germanicæ, & Nicolaum V. ubi reservationum usus in multis ipsi Sedi Apostolicæ conservatur, uti ex textu Concordatorum cuique obvium est videre.

XXXVIII. In hisce quoque Belgicis Provinciis post Concilium Basileense reservationes, ac provisiones Sedis Apostolicæ admissas fuisse satis constat; probatque Edictum Philippi Pulchri Patris Caroli V. evulgatum Brugis 20. Maji 1497. in quo quidem referuntur querelæ Procuratoris Fiscalis, seu Regii, quod per provisiones has nonnunquam illiterati, idioma patrium ignorantes quin & subinde ipsi Principi suspecti in Beneficia etiam majora intrudantur, attamen earum usus nec aboletur, nec restringitur, at id unum *mandat Princeps omnibus suis subditis tam Ecclesiasticis, quam sæcularibus cujusvis conditionis; ne exequantur, aut exequi patiantur ullas litteras expectativas aut reservativas, processus, sententias executoriales, aut ullas Bullas, aut provisiones Apostolicas super Beneficiis sitis in hisce Provinciis sub pœna privationis fructuum, & effectuum eorundem, exilii extra has Provincias, punitionis exemplaris, & inhabilitatis gaudendi fructibus ullius Beneficii sitis in iisdem Provinciis, priusquam dictæ Bullæ & Provisiones Apostolicæ visæ sint in supremo Senatu Regio, atque litteræ patentes consensus Regii pro earum executione expeditæ fuerint.* Habetur integrum Edictum in prima parte Edictorum Flandriæ *lib. 1. Rubrica 8.* ubi *num. 1.* refertur & aliud Edictum Maximiliani, & Philippi Archiducum Austriæ de anno 1484. & renovatum anno sequenti super eadem materia, diciturque, in hisce Provinciis plures, quam in aliis Regnis admissas fuisse expectativas, aliasque similes provisiones Apostolicas.

Cæterum de dicta clausula Edicti inhibente executionem Bullarum Apostolicarum sine litteris Regiis, quas hodie *Placet* dicimus, agetur titulo sequenti, ubi ostendetur quis sit scopus, & effectus hujus clausulæ, & edicti.

XXXIX. Refert ex Cardinali Papiensi Odoricus Raynaldus ad annum 1464. *num. 67. agitatum fuisse in Consistorio Cardinalium de concedendis, vel non concedendis gratiis quas* expectativas *appellant, ac varias discrepantesque fuisse Patrum sententias, nonnullos non concedendas opinatos tamquam Præsulibus Ecclesiarum admodum exosas; Joannem vero Cardinalem Episcopum Portuensem contra sensisse: Is (inquit)* „ diu laborasse dixit Sedem „ Romanam, antequam posset assequi, ut paterentur Ordinarii „ gratias in suis Diœcesibus dari, & negligendam ideo prærogativam non esse tam multis acquisitam molestiis, ubi enim per „ amplius tantum Pontificem desitæ essent dari, futurum ut dari „ unum non possent sine scandalo, differendum tamen menses „ aliquot, donec novi Pontificatus Nuntii ad nationes, & Principes per venissent. *Addit Papiensis; Pontificem ac majorem Patrumpartem in Portuensis judicium consensisse.* Hæc „ Raynaldus.“

Ex his sat constat, abolitionem reservationum, & expectativarum factam in Consilio Basileensi, non ubique receptam; quod & evincunt ea, quæ de hac materia in Concilio Tridentino proposita, & Decreta sunt; de quibus capite sequenti.

CAPUT II.

Rursus discutiuntur origo, progressus, & Abusus Mandatorum *de providendo*, & Reservationum.

1 *Olim ante XII. sæculum summus Pontifex Clericos bene meritos patronis Beneficiorum commendabat.*
2 *Hujus commendationis formula.*
3 *Precibus quibus constabat additum est* Mandatum.
4 *Infelix exitus & precum, &* Mandatis *Stephano Tornatensi displicuit.*
5 *Legatus Honorii III. a Gallis petit pro Sede Apostolica duarum præbendarum reservationem.*
6 *Hujus postulationis motiva.*
7 *Repulsam patitur Legatus.*
8 *Hujus repulsæ rationes.*
9 *Quandonam, & qua occasione invaluerit reservatio Episcopatuum* in partibus *infidelium?*
10 *Abusus istius reservationis.*
11 *Discrimen inter Episcopos titulares, & portativos.*
12 *Circa tempus Clementis V. invaluit opinio, quod Papa pro suo arbitrio de Beneficiis posset disponere.*
13 *Eam in summo Pontifice potestatem agnoverunt Principes, Præsertim Philippus Pulcher Galliæ Rex.*
14 *Eam sibi vendicarunt Papæ ob imminentem sibi Ecclesiarum omnium sollicitudinem.*
15 *Ex Epistola S. Gregorii Magni ad Clerum Mediolanensem concluditur, quod ipsi reservatio Beneficiorum displicuisset.*
16 *Reservationes ut erant ante Concilium Basileense in Belgio post Synodum admissæ, & quare?*

☞ I. MODUS conferendi Beneficia per mandata, & reservationes Apostolicas, a quibusdam Jurisperitis vocabatur *extraordinaria* Beneficiorum collatio. Antequam iste modus conferendorum Beneficiorum in Ecclesia vigeret; commendare solebant summi Pontifices Clericos bene meritos *ordinariis* collatoribus, eosque instanter rogabant, ut illis Clericis primum vacantia Beneficia conferrent. Neque enim usque ad sæculum XII. eo præcesserat Romanorum Pontificum conatus ut Beneficiorum vacantium in exteris Diœcesibus collationem sibi reservarent, nec mandatis designabant Clericos, quibus conferri debebant.

II. Preces, quas ab initio adhibuerunt summi Pontifices, in postulandis Beneficiis, erant admodum modestæ. Quædam harum formula legitur in epist. 13. quam Hadrianus IV. ad Episcopum Parisiensem conscripsit his verbis. *Rogantes attentius, quatenus pro beati Petri; & nostrarum reverentia litterarum, primum Personatum, vel honorem, qui in tua vacabit Ecclesia, ei concedas, ut ipse nostras sibi* preces *sentiat fructuosas, & nos de nostrarum* precum *admissione, gratiarum tibi exsolvere debeamus actiones.* Hadrianus urget suarum *precum* admissionem, promittitque se eo nomine gratias acturum esse; quæ omnia indicant in istis precibus non contineri perfectam obligationem.

III. At Alexander III. Hadriani IV. successor cœpit rogare mandando; forsan quia Pontificum preces a Beneficiorum Patronis non semper admissæ fuerant. In prima append. Epist. 43. ad Abbatem S. Remigii ita scribit. *Devotionem vestram per Apostolica scripta, rogantes, attentius monentes, atque* Mandantes: citatus est ille textus capite superiori *n. 6.*

IV. Verum preces ejusmodi mandato munitæ suum ubique effectum semper non habebant; infelici earum successu commotus Stephanus Tornacensis, qui tunc S. Evurtii Aurelianensis Abbas erat, scripsit ad Lucum III. Alexandri III. successorem, Epistolam, quæ in volumine Epistolarum Stephani 90. recensetur. Sic autem loquitur, *Scripsit pro eo (Hernæo subdiacono) felicis recordationis pater Alexander Decano, & Canonicis Sancti Aniani Aurelianensis: scripsistis & vos primo, & secundum; sed neque preces, neque præceptum vestrum, quamvis tres præbendæ vacarent, voluerunt audire. Absit pater, ut inanes sint preces vestræ, contemptibilis auctoritas, elusorium præceptum, & nunc demum tinta, si placet, virtute super eos intonet Majestas vestra, ut qui blanditiis juvari non potuerunt, imperio discant vinci* (a).

V. Nec precibus tamen, nec mandatis summorum Pontificum sæculo XIII. ratio ubique habita est, cum postularunt aut sibi reservare quorumdam Beneficiorum collationem voluerunt. *Num.* 18. capitis præcedentis observatum est, quod Legatus Honorii III. postulaverit a Prælatis Regni Galliæ reservationem duarum Præbendarum ad usum Sedis Apostolicæ: sed notandum quod refertur *Tom. XI. Concil. Generat. col.* 303. ex Matthæo Parisiensi, quo motivo hæc nomine Pontificis se postulare diceret Legatus, & quæ Prælati opponerent, & quanta pecuniarum moles ex hac reservatione ad Curiam Romanam obventura diceretur.

VI. *Allegat Legatus* (*ait Historicus*) *scandalum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & opprobrium vetustissimum, notam scilicet concupiscentiæ, quæ radix dicitur omnium malorum, & in hoc præcipue, quod nullus potest aliquod negotium in Romana Curia expedire, nisi cum magna effusione pecuniæ, & donorum exhibitione, sed quoniam scandali hujus & infamiæ, Romana* paupertas *causa est, debent Matris inopiam sublevare, ut filii naturales; quia nisi a vobis, & aliis viris bonis, & honestis dona reciperemus, deficerent nobis necessaria vitæ, quod esset omnino Romanæ incongruum dignitati.*

Ad istud itaque scandalum penitus eradicandum (*pergit Legatus nomine Pontificis*) *per Consilium Fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, quamdam providimus formam, cui si volueritis consentire, a scandalo matrem vestram poteritis liberare, & in Curia Romana sine donorum obsequio exhibitionem justitiæ obtinere.*

VII. Respondebant autem Episcopi Gallicani *scandala, quæ Legatus Pontificis pro motivo postulatæ Reservationis allegabat, nequaquam removenda per similes Reservationes; sed e contrario majora timenda e divitiis ex hujusmodi reservationibus ad Curiam Romanam devolvendis.*

VIII. Atque in primis observabant, *quod si hujusmodi reservationes, & bonorum distributio fierent, proportionaliter omnes in Curia Romana fierent divites, cum multo plus essent recepturi, quam* Rex proprius, *& sic Majores non solum divites, sed & ditissimi fierent.*

Cum igitur (*subjungunt*) *vermis divitiarum sit superbia, majores vix causas audirent, sed eas in immensum differrent, & Minores scriberent inviti, cujus rei experimentum in evidenti est, quia & modo negotia protrahunt, etiam post percepta obsequia, & securitatem percipiendi, & sic periclitaretur justitia, & oporteret conquerentes mori in januis Romanorum tunc plenissime dominantium. Item cum vix possibile sit fontem cupiditatis desiccari, quod nunc faciunt per se, tunc facerent per alios, & suis multo majora, quam nunc dari munera procurarent: modica enim nulla sunt in conspectu divitum cupidorum. Item multæ divitiæ facerent Romanos insanire, & sic inter diversas parentelas tantæ orirentur seditiones, quod possit timeri potius excidium civitatis, cujus etiam & modo penitus expers non est.*

Plura alia Regno Galliæ ex hac postulata reservatione imminere incommoda præsagiebant, ob quæ vehementer hanc postulationem aversabantur; adeo quidem ut Prælati in Conventu præsentes Legato Apostolico dicere non vererentur, se scire quod sine maximo scandalo postulata ad effectum deduci non possent.

Quia esto (*inquiunt*) *quod aliquis assentiret, nullus esset ejus assensus in rebus, quæ omnes tangunt, cum fere omnes majores, & generaliter omnes subditi, necnon & ipse Rex, & omnes Principes parati sint contradicere, & resistere usque ad capitis expositionem, & omnis honoris privationem, præsertim cum videatur imminere propter hoc scandalum, subversio Regni & Ecclesiæ Generalis.* Hæc fusius narrat Matthæus Parisiensis ad annum 1226.

IX. Incommodis a Matthæo Parisiensi narratis, ac timendis occurrere voluerunt Galli; reservationem tamen Episcopatuum prohibere non potuerunt. Notatum est *Tom. I. part.* 1. *tit.* 13. *cap.* 2. *num.* 4. ex Barbosa, quod primus Pontificum fuerit Clemens V. qui dispositioni Sedis Apostolicæ reservavit Episcopatus *in partibus infidelium* populo Cleroque carentibus per Clement. *In plerisque de Elect.* quod argumento est, ante hanc reservationem Clementis V. etiam cæteris Episcopis licuisse, aliquos ordinare Episcopos ad similes Ecclesias Cathedrales, adeoque modernam disciplinam, qua soli Pontifici Romano auctoritas esse creditur, Episcopos ad similes Ecclesias ordinandi, nonnisi ætate Clementis V. idest, sub initium sæculi XV. ortum habuisse.

Porro ex hujus Clementinæ contextu intelligitur, occasionem hujus reservationis fuisse abusum, qui ex frequentiore similium Episcoporum ordinatione proveniebat.

X. Ad hujusmodi enim Ecclesias populo, & clero Christiano carentes, passim ordinabantur Religiosi, præsertim ex Ordine Mendicantium, qui ad similes Ecclesias assumpti, & in Episcopos consecrati, cum notabili Pontificalis Officii dedecore vagabantur, & quæstum ex Episcopalis Officii functionibus faciebant: *Qui Religiosi tales* (*ut ait Glossa*) *per totam vitam instant vagando, & discurrendo per Diœceses, quærendo vicariatus ab Episcopis habentibus latas Diœceses, & ut ipsi sint Episcopi* portativi, *sicut videmus in multis civitatibus, in quibus residente Episcopi, & isti Episcopi non residentes, dant Vicariatum suum cuidam Religioso Episcopo, qui vulgariter appellatur Episcopus* portativus, *qui confert Ordines Episcopi; vel dic* instabilitate vagationis, *quia isti vadunt ad Curias Principum, & quærunt habere pensionem, & multoties Principes eos habent tamquam familiares, vel tamquam Cappellanos.*

Optandum esset, ut id, quod in hac Clementina interdicitur Prælatis, non frequentaretur in Curia Romana: atque per hanc reservationem ipsis abusibus remedium fuisset allatum.

XI. Quid enim distant multi, qui hodie, tum Regulares, tum Sæculares ordinantur ad Ecclesias Cathedrales *in partibus* infidelium sitas, clero, ac populo christiano, omnique reditu temporali destitutas, quique vulgo dicuntur *Titulares*, ab his, quos in hac Clementina describit Pontifex, quosque Glossographus vocat Episcopos *portativos*; quique non in alium finem videntur ordinati Episcopi, nisi ut in Principum aulis Pontificali charactere insigniti, tamquam Legati seu Nuntii Pontificis resideant; vel Episcopis opulentioribus, & illustriores Ecclesias obtinentibus, Vicarios in Officii Pontificalis exercitio agant; aut certe in ipsa Curia Romana, officia nullatenus ad Pontificale officium pertinentia, obeuntes, Ministri aulæ Romanæ cum Pontificalis Officii depressione habeantur.

Et sicuti observat Glossographus, quod Episcopi illi *portativi* irent ad Curias Principum, & quærerent habere pensionem, & multoties Principes eos haberent tamquam familiares, & tamquam Cappellanos; ita & hodie conspiciuntur Episcopi ad similes Ecclesias ordinati, in Curia Romana quærere a Pontifice pensiones, & in familiares Cappellanos Pontificis assumi.

Itaque per hanc Clementis Constitutionem id unum effectum videtur, quod auctoritas ordinandi Episcopos ad similes Ecclesias Episcopis fuerit adempta, & Romano Pontifici reservata.

Cæterum de origine & abusibus horum Episcoporum Titularium latius actum est *Tom. I. part.* 1. *tit.* 15. *cap.* 4. alias in Supplemento *cap.* 3. edit. Paris. 1729. & Coloniensis 1732.

XII. Quod ulterius *Tom. I. part.* 1. *tit.* 13. *cap.* 2. *num.* 4. ex Barbosa, aliisque observatum est, reservationes Episcopatuum circa tempus Clementis V. invaluisse, majusque sensim incrementum sumpsisse, mirum videri non debet.

Scitur enim circa ea tempora invaluisse, quin & a Canonistis receptam esse opinionem, quod ad Romanum Pontificem pertineret libera omnium Beneficiorum, & Dignitatum per totam Ecclesiam Catholicam dispositio; atque hæc opinio etiam ipsos Principes, eorumque Ministros occupasset.

XIII. Quare & videmus; quod & Principes non tantum eam in Pontifice reservandi auctoritatem recognoscerent; sed & subinde apud Pontificem instarent, ut vacantem Ecclesiam suæ Provisioni reservaret; præsertim dum videbant favore Pontificis ad vacantem Ecclesiam promovendam esse personam sibi gratam.

Ita legimus Philippum Pulchrum Regem Galliæ institisse apud Clementem V. ut vacantem Senonensem Ecclesiam suæ dispositioni reservaret, atque mediante hac reservatione, & favente Pontifice, Episcopus Cameracensis ad Ecclesiam Senonensem transferretur.

Litteras Clementis V. ad Philippum Regem exhibet Stephanus Baluzius *tom.* 2. *Vitarum Paparum Avenionensium pag.* 144. ex quibus habetur, quod Rex institerit, ut vacanti Ecclesiæ Senonensi per Pontificem provideretur de persona, *quæ suis desideriis grata foret*, & de qua *fiduciam gereret pleniorem*; atque nominatim institerit, ut Philippum Cameracensem Episcopum ad Metropolitanam Senonensem vacantem transferret. Respondet Pontifex, cum desiderio Regis super hac translatione aliter satis fieri non possit, Provisionem Ecclesiæ Senonensi *hac vice dispositioni nostræ & Sedis Apostolicæ duximus reservandam.*

Litteras, quibus Pontifex Senonensem Ecclesiam suæ dispositioni reservavit, exhibet ibidem Stephanus Baluzius *pag.* 142.

XIV. *Porro in his litteris præmittit Pontifex, quod imminente sibi Ecclesiarum omnium sollicitudine generali, circa illas salutaris providentiæ studium adhibere ipsum conveniat.*

Quibus præmissis subjungit, sibi incumbere, ut de idoneis Pastoribus provideatur vacantibus Ecclesiis: ac descendens nominatim ad vacantem Ecclesiam Senonensem, dicit:
„ quod intendens huic Ecclesiæ vacanti *de persona secundum*
„ *cor suum idonea, quæ tanto oneri, & honori congruat,*
„ *provideri, provisionem ipsius Ecclesiæ hac vice dispositioni, &*
„ *Ordinationi suæ, & Apostolicæ Sedis, ex certis, & magnis*
„ *rationibus, & causis, quæ* (ait) *nostrum ad hoc animum mo-*
„ *verunt cum Fratribus nostris super hoc deliberatione præhabita*
„ *diligenti, de ipsorum Fratrum Consilio, specialiter reservet.*

Ex his nequaquam obscurum est, eam tunc fuisse Pontificum opinionem, quod omnium Ecclesiarum sollicitudo, & provisio quodammodo ad Romanum Pontificem pertineret, ut si expedire videretur, posset ipse de Pastore vacanti Ecclesiæ providere.

Insuper cum & ipsi Principes hanc in Pontifice auctoritatem agnoscerent, & in suis ditionibus admitterent, non mirum, si Pontifices, instigantibus Curialibus, omnes sensim Ecclesias Cathedra-

(a) Quatuor primi numeri hujusce capitis excerpti sunt ex Epistola, quam D. Van-Espen die 20. Julii anno 1726. scripsit ad D. . . . Canonicum Cameracensem. Quæ supersunt ex ea Epistola, & omissa sunt, nec spectant argumentum, quod tractatur, nec ullius sunt momenti, respectu Juris Ecclesiastici.

thedrales, & Metropolitanas dispositioni Sedis Apostolicæ reservarint, uti superiori capite notatum est.

XV. Quam parum autem hujusmodi reservationes placuissent sancto Gregorio, cognoscitur ex Epistola ad Presbyteros, Diaconos, & Clerum Mediolanensis Ecclesiæ; significaverat quippe Clerus Mediolanensis sancto Gregorio, omnium eligentium in Constantium Ecclesiæ Mediolanensis Diaconum convenisse consensum, ut vacanti Ecclesiæ Episcopus præficeretur, super qua electione sententiam ipsius Sancti Gregorii expetebat.

Respondit autem Gregorius per hanc Epistolam, dictum Constantium dudum sibi bene cognitum fuisse, *sibique, cum in urbe Regia responsa Sedis Apostolicæ faceret, longo tempore adhæsisse, ac nihil unquam in illo, quod reprehendi passim potuisset, invenisse.*

Verumtamen (*dit*) *quia antiquæ deliberationis meæ intentio est, ad suscipienda Pastoralis curæ onera, pro nullius unquam mi scerì persona, orationibus prosequor electionem vestram, ut omnipotens Deus, qui futurorum actuum nostrorum semper est præscius, talem vobis Pastorem præbeat, in cujus lingua & moribus exhortationis divinæ pascua valeatis invenire.*

Sic metuebat sanctissimus, & illuminatissimus Pontifex se immiscere electioni Episcopi, ut nec de capacitate personæ sibi notæ judicium ferret: quanto minus sibi, ablato aliis jure, eligendi provisionem vendicare, seu reservare voluisset.

XVI. Reservationum & expectativarum abusum reprobavit Concilium Basileense; eas tamen ut erant ante hujus Decretum, retinuerunt Provinciæ Belgicæ, quod mirum videri non debet, si attendatur, quod Philippus Dux Burgundiæ, & Comes Flandriæ omni studio fovebat partes Eugenii IV. contra Concilium Basileense, uti habetur ex Historicis illius temporis.

Atque inter alios Odericus Raynaldus ad annum 1439. *num.* 27. recitat Epistolam Eugenii IV. ad Carolum VII. Regem Galliæ, in qua Eugenius significat Regi Galliæ, *quod rem dignam magna laude peregerit dilectus filius* Dux Burgundiæ, *qui* (*inquit*) *per suas patentes litteras præcepit sub gravibus pœnis in suis Dominiis, ne ullis litteris illius sceleratissimæ Conventiculæ* (*Concilii Basileensis*) *aliquis obediret, aut ad sua dominia illas auderet deferre.*

Et in litteris ad ipsum Ducem Burgundiæ eum instanter rogat, ut hoc proposito perseveret: *Perge, inquit, ut cœpisti, suscipiens scutum unitatis Ecclesiæ, & defensionis nostræ.*

Cum igitur Decreta Concilii Basileensis hisce in Provinciis non reciperentur; immo nec inferri sinerentur, mirum non est, si Reservationes & Expectativæ hisce in Provinciis cum ordinaria sequela incommodorum, amplius quam in aliis Provinciis sensim invaluerint, uti coram Maximiliano, & Philippo Principibus Belgii exposuit Procurator Regius, una singulatim exponens, plurima incommoda, quæ ex his Reservationibus, & Expectativis, aliisque Romanæ Curiæ Provisionibus in Rempublicam, seu Politicam, seu Ecclesiasticam redundarent, quæ & dictos Principes permoverunt, ut publicis Edictis hisce Reservationibus, & Expectativis, aliisque e Curia Romana emanantibus Provisionibus limites posuerint; uti superiori capite *num.* 38. expositum est, & dicetur inferius *tit.* 7. *cap.* 3.

CAPUT III.

Quid circa expectativas, & reservationes actum in Concilio Tridentino?

1 *Conventus delectorum Cardinalium sub Paulo III. censet expectativas abolendas.*
2 *Querelæ Principum Germaniæ adversus reservationes, & expectativas.*
3 *Oratores Galli earum extinctionem postulant in Concilio Tridentino.*
4 *Sententia Bartholomæi De Martyribus dicta in Concilio Tridentino super mandatis* De providendo.
5 *Cardinalis a Lotharingia ea abolenda judicavit.*
6 *Quid de his censuerit Didacus Covarruvias.*
7 *Decretum Concilii Tridentini circa expectativas, & reservationes.*
8 *Expectativæ, aliæque gratiæ* ad vacatura *per Concilium Tridentinum omnino sublatæ.*
9 *Erectio Canonicatus supernumerarii cum jure ad futuram Præbendam vetita.*
10 *Sublatæ reservationes* mentales, *& quales hæ fuerint?*
11 *Prædictæ gratiæ nec Cardinalibus concedi possunt in derogationem juris Ordinariorum.*
12 *Concordata Galliæ Mandata* de providendo *reservant.*
13 *His per Concilium Tridentinum derogatum credunt Galli.*
14 *Quæ restituunt jus commune, hæc facile recipiuntur.*
15 *Concilium Tridentinum Provisiones Apostolicas conservavit, unde hodie reservationibus defertur.*
16 *Expedit tamen, ut potius singulis Episcopis in sua respective Ecclesia competat provisio Beneficiorum, quam soli Romano Pontifici.*

I. INter abusus, quos in Synodo Tridentina reformandos notavit Conventus delectorum Prælatorum sub Paulo III. notatur hic; „ Alius abusus est in *expectativis*, & *reservationibus* Beneficiorum, quibus & datur occasio, ut aliena mors „ desideretur, & libenter audiatur. Præcludunt etiam aditum „ supremum dignioribus cum vacant, dant litibus causam. Omnes „ has putamus tollendas esse.

II. Non solum ante Concilii Tridentini celebrationem, sed etiam in ipso Concilio plures ac gravissimæ extiterunt querelæ adversus Reservationes, & Expectativas.

Inter querelas, quæ ante Concilium Tridentinum factæ sunt, notanda occurrunt Principum Germaniæ gravamina, nomine Nationis Germanicæ circa annum 1510. cum remediis, & advisamentis ad Cæsaream majestatem missa, quorum gravaminum quartum his verbis exprimebatur; *Quod Beneficia & Dignitates majores Cardinalibus, & Protonotariis reservantur.* Quintum contra Expectativas hoc tenore erat conceptum; *Quod Expectativæ gratiæ absque numero conceduntur, & multæ interdum ad unum Collatorem, unde surgunt quotidianæ lites; & pecuniæ dilapidantur, tum illæ, quæ pro Bulli. gratiarum* (*quæ nunquam effectum sortientur*) *expositæ sunt, tum illæ, quæ pro litibus deducendis confirmantur. Inde apud quosdam ortum est proverbium: Quisquis gratiam Expectativam ab urbe extraxerit, centum aut ducentos aureos nummos in cistam simul ad ipsum gratium reponat, quibus ad prosequendam litem opus habebit:* integra habentur apud Goldastum tom. 2. Constitut. Imperial. *pag.* 119.

III. Quemadmodum Principes Germaniæ notarunt, Expectativas, similesque Curiæ Romanæ Provisiones, multifarias, & dispendiosas parere lites; similiter & Oratores Regis Galliæ monuerunt, nullum aptius esse remedium minuendis litigiis inter Ecclesiasticos; quam si *Præventiones*, & similes Provisiones e medio tollerentur. Inter articulos, quos Patribus Tridentinis obtulerunt, 21. erat his verbis expressus: „ Mandata de *providendo*, expectativæ, regressus, fiduciariæ resignationes, & „ commendæ revocentur, & omnino arceantur ab Ecclesia, „ veluti Decretis contraria.

In reflexionibus suis ad articulos Reformationis per Legatos Sedis Apostolicæ sub Pio IV. in Concilio Tridentino propositos, & quorum unus erat de minuendis litigiis inter Ecclesiasticos, dixerunt, *se existimare, nullam aliam esse rationem, aut viam præscindendarum hujusmodi litium, quam si tollantur omnino Præventiones, & alii illegitimi modi acquirendi Beneficia, qui nuper in Christi Ecclesiam magno malo irrepserunt; uti refertur in libello, cui titulus:* Memoires sur le Concile de Trente, *Editionis* 1654. *pag.* 574.

IV. Cardinalis Pallavicinus *lib* 23. *hist. Concilii Trident c.* 7. *n.* 7 refert, quod nominatissimus ille Bracarensium Archipræsul Bartholomæus De Martyribus recenter Roma redux, multa de propensione Pontificis ad reformationem dixerit, atque illustri præconio in cælum extulerit integritatem probitatemque Caroli Cardinalis Borromæi; adeo ut dixerit, *Obstacula salutari emendationi non a Pontifice, nec ab ejus sororis filio* (Carolo Borromeo) *sed a nobis injici*, & adjecisse: hinc sibi animum accessisse, quo majori studio ac fervore suam impenderet operam ad ea cogitanda, & in Concilio exponenda, quæ tantum opus promoverent. Deinde notat Pallavicinus: „ Id quod in dicenda „ sententia maxime notabile auditum est, acris reprehensio „ fuit, qua invectus est in *mandata providendi in forma pau-* „ *perum*, sicuti dicebantur. In proventibus Ecclesiasticis di- „ stribuendis spectandam esse doctrinam, & virtutem, non pau- „ pertatem, cum oporteat consulere muneribus, non homini- „ bus; egentibus subveniendum esse per eleemosynas, non per „ Sacerdotia.

V. Similiter Cardinalis Lotharingiæ Roma quoque cum Bartholomæo redux, in eadem Congregatione sententiam suam circa capita reformationis exponens, „ improbavit etiam *mandata* „ *providendi*; narravitque, mentem esse Pontificis, ut ea tol- „ lerentur ". Pallavicinus loco citato *num.* 11.

VI. Deinde *num.* 12. ait: „ In hanc sententiam ivit Dida- „ cus Covarruvias Episcopus Civitatensis; monuit, hujusmodi „ mandatorum usum fuisse inductum, cum Episcopi cuncta Sa- „ cerdotia distribuebant, nec tam multa reservabantur, ex qui- „ bus nunc Romanus Pontifex abunde habet, ut per seipsum „ ea conferat.

VII. Hisce aliisque rationibus permoti Patres Decretum hoc evulgarunt *Sess.* 24. *cap.* 19. *de Reformat.* „ Decernit sancta Sy- „ nodus, Mandata *de providendo*, & gratias, quæ *Expectativæ* „ dicuntur, nemini amplius, etiam Collegiis, Universitatibus, „ Senatibus, & aliis singularibus personis etiam sub nomine „ indulti, aut ad certam summam, vel alio quovis colore con- „ cedi, nec hactenus concessis cuiquam uti licere. Sed nec re- „ servationes mentales, nec aliæ quæcumque gratiæ *ad vaca-* „ *tura*, nec indulta ad alienas Ecclesias, vel Monasteria ali- „ cui, etiam ex sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, conce- „ dantur, & hactenus concessa, abrogata esse censeantur.

VIII. Hoc Decreto omnia tolli Mandata *de providendo*, expectativas, & gratias qualcumque *ad vacatura*, quæ olim a Pontifice impetrari solebant, de Beneficiis ad collationem, vel provisionem Episcoporum, Capitulorum, aut singularium personarum spectantibus, evidens est, & notat Gonzales ad regulam 8. Cancellariæ §. 2. *proœmiali n.* 57. qui deinde subjungit: „ Ideoque cum jam redierint illa felicia tempora Decretorum; „ quando nullæ erant expectativæ, multo minus moderni Epi- „ scopi querelam formare valebunt, de expectativarum obstacu- „ lis. Et plura, ac plura jura, quæ sunt sub titulis De rescri- „ ptis, De præbendis, & De concessione præbendæ, tam in „ Decretalibus, quam in Sexto, & Clementinis, ac Extrava- „ gantibus, una cum eorum glossis, & tractatibus de expectati- „ vis per Doctores compositis, jam hodie evanuerunt; & ab „ aula recesserunt.

Monet quoque *num.* 63. Expectativas per Concilium Tridentinum esse omnino sublatas, etsi illæ factæ sint de consensu Ordinariorum, & ita declarasse S. Congregationem.

IX. Declaratum quoque fuisse, hodie non posse erigi *Canonicatum supernumerarium ad futuram præbendam*: quia hæc erectio species esset *Expectativæ*, Neque id ipsis etiam Capi-

tulis

tulis licere, eadem Congregatio declaravit. Gonzales ibidem *num.* 67.

X. Sustulit insuper Concilium reservationes *mentales*. „ Erat „ autem reservatio *mentalis* (ait Gonzales *num.* 67.) quando „ Papa reservabat Beneficium, vel in specie, vel in genere per „ Bullam, vel per Breve, ut personæ gratæ provideret, quam „ non exprimebat, se *in mente* retinebat, & sic in nullius per- „ sonæ expressæ favorem facta fuerat reservatio. Tunc enim „ dicebatur mentalis, quasi in mente retenta, quoad provisio- „ nem personæ. Deinde quando vacabat Beneficium, mandabat „ fieri provisionem alicui sub data reservationis, vel antea, vel „ post, ut sibi placebat.

XI. Adhæc, ut libera ac intacta maneret Episcopo, aliisque inferioribus Collatoribus Beneficiorum, ad eorum respective provisionem spectantium collatio, constitutum etiam fuit per Concilium, ne hujusmodi gratiæ, aut reservationes mentales, aut indulta ad alienas Ecclesias, vel Monasteria alicui etiam ex S. R. E. Cardinalibus concedantur. Quod & ad amussim observari videmus, ait Gonzales *num.* 76. observatque, quod si quæ indulta a Pontificibus concedantur Cardinalibus, ea concedi; quoad Beneficia alias ad provisionem Sedis Apostolicæ spectantia; adeoque sine Ordinariorum læsione.

XII. In Concordatis Galliæ inter Leonem X. & Franciscum I. extat titulus *De Mandatis Apostolicis*, quo statuitur, & ordinatur, quod quilibet Romanus Pontifex litteras in forma *Mandati* dare possit: nimirum, unum Collatorem habentem collationem *decem* Beneficiorum, *in uno*; habentem autem collationem *quinquaginta* Beneficiorum, & ultra, in *duobus* Beneficiis duntaxat gravare possit: ita tamen quod in eadem Ecclesia Cathedrali, vel Collegiata unum Collatorem pro tempore in duabus Præbendis non gravet.

Ut autem litibus obvietur, quæ occasione litterarum mandatorum hujusmodi oriri possent, præscriptum est, hæc mandata dari sub *forma* ad calcem Concordatorum subjecta.

XIII. Quamvis in Gallia Concilium Tridentinum non fuerit, quoad omnes Reformationis articulos receptum, hoc tamen Decretum abolitionis expectativarum ambabus ulnis amplexi sunt; crediderunt que post hoc Decretum, hunc titulum Concordatorum *De Mandatis Apostolicis* cessare; uti monet Pinsonius *De Beneficiis* ad verbum *Institutione* §. 6. *num.* 12. & 13. qui dein *num.* 14. infert: „ Nunc itaque, & ex præmissis concludendum „ est, in *solis* Academiarum Graduatis, Curiæ Parisiensis in vim „ Indultorum Nominatis, & Candidatis, mandatorum, sive „ litterarum *Expectativarum* usum ad vacatura Beneficia, no- „ bis superesse.

De non usu Concordatorum, quoad articulum *De Mandatis Apostolicis* testatur quoque Claudius Fleury in *Instit. Juris Canonicis lib.* 2. *cap.* 15.

☞ XIV. In Gallia, uti & in Belgicis Provinciis, facile recipiuntur Decreta Concilii Tridentini, vel etiam Pontificia, quibus jus commune, & Ordinariorum de providendo Beneficiis auctoritas contra reservationes, aliasque Provisiones Curiæ Romanæ restituitur, aut integra conservatur.

Unde notat Molinæus ad Regulam *de infirmis Resignantibus num.* 260. *quod Papa non possit contravenire formæ in Concordatis præscriptæ, in quantum derogaret* amplius *juri communi, aut Ordinariorum, sed si apponeret clausulas, quibus* magis rediretur *ad jus commune, hæc valerent, & reciperentur.*

Eodem fundamento plures fuisse receptas in Belgio, & in Gallia Regulas Cancellariæ, earumque clausulas, in quantum juri Ordinariorum favere posse videntur, in decursu hujus operis annotatur. ☜

XV. Ut suis in Decretis sibi constet Concilium Tridentinum, id observare necesse est. Sicuti mens ejus fuit integrum illibatumque servare Ordinariorum jus in conferendis Beneficiis, ita nec Pontificis jus de certis Beneficiis providendi jam jure Decretalium, vel Extravagantium, vel Regularum Cancellariæ stabilitum, & receptum, tollere aut infringere voluit. Unde licet mandata *de providendo*, atque hujusmodi gratiæ, quibus juri Ordinariorum hactenus stabilito, obstaculum fiebat, sint sublata, salvæ nihilominus manserunt reservationes illæ, quibus certorum Beneficiorum provisio ad Sedem Apostolicam jam tum devoluta, & ei addicta erat; eæque etiamnum hodie in plerisque Ecclesiis sunt in usu, sub certis tamen limitationibus, & conditionibus, juxta particulares Ecclesiarum leges, & consuetudines, vel concordata, quemadmodum de singulis agendo notabitur.

Cum enim spectet duntaxat ad disciplinam, ad quem Beneficiorum provisio pertineat, nihil justius, nihil ad pacem Ecclesiæ conservandam opportunius, quam ut consuetudines, & leges jam stabilitæ servetur, modo id præcipue curetur, ut Beneficiorum provisio ad ædificationem Ecclesiæ, & sine personarum acceptione fiat.

☞ XV. Quantumvis Beneficiorum Provisio ad solam externam Ecclesiæ disciplinam, mutationi obnoxiam, spectare dicatur, nihilominus illud indubitatum manet, quod singulis Episcopis pro Ecclesiarum suarum regimine, jure quodammodo proprio competat electio Ministrorum, præsertim eorum, quibus cura animarum incumbit.

Illud præterea sat constat, per decem circiter sæcula non legi Romanos Pontifices electionem, aut Ordinationem Clericorum, seu Ministrorum Ecclesiæ extra suam Diœcesim Romanam sibi attraxisse: ut propterea, nec per illa tempora quidquam de Reservationibus, aut Expectativis, aliisque similibus Provisionibus Apostolicis legatur.

Neque & illud negari potest, exactiorem & certiorem notitiam de capacitate ac moribus Ordinandorum, & ad ministeria Ecclesiastica assumendorum habere posse singulos Episcopos, & Ordinarios in suis respective Diœcesibus, quam Romanum Pontificem de promovendis per dissitas Provincias.

Idipsum sat evidenter fatetur Curia Romana, dum ex solito stylo Provisio Beneficii expediri non consuevit in forma *gratiosa*, nisi promovendus munitus sit testimonio sui Ordinarii; alias Provisio expediri solet in forma *dignam*, sive *commissoria*, ut Provisio fiat in partibus auctoritate Apostolica, modo prævie constiterit de capacitate providendi, uti exponemus infra *tit.* 25. *cap.* 1. ☜

CAPUT IV.

De Reservatione Beneficiorum vacantium apud Sedem Apostolicam.

1 *Reservatio alia* clausa *in Corpore Juris*; *alia* extra *Corpus Juris*.
2 *Famosior illius species*.
3 *Refertur Decretum hujus Reservationis*.
4 *Quomodo sensim invaluerit jus Præventionis, & Reservationis*.
5 *Clemens III. non est Auctor* cap. 2. de Præb. in 6. *sed Clemens IV*.
6 *Clemens IV. primus est, qui statuerit plenariam Beneficiorum omnium dispositionem ad Papam pertinere*.
7 *Quod quidem jus sibi confirmarunt, & arrogarunt ejus successores*.
8 *Cur Reservatio Beneficiorum Papæ indulta?*
9 *Declaratio Bonifacii VIII. quoad hanc Reservationem*.
10 *Hodie restringitur ad vacationem per obitum*.
11 *De Beneficiis vacantibus apud S.* Sedem, *debet Papa intra* mensem *providere*.
12 *Mense elapso providet Ordinarius*.
13 *Currit hic mensis a die vacationis, etiam ignoratæ*.
14 *In aliis Provisionibus tempus Pontifici non est præfixum*.
15 *Vacante Sede Apostolica, possunt Ordinarii Ecclesias Parochiales in Curia Romana vacantes conferre*.
16 *Pontifices salutem animarum Reservationibus anteponendam judicant*.
17 *An collatio Ordinarii* valida *sit facta nondum mense elapso?*
18 *Hæc Reservatio minus cæteris odiosa, & quare?*
19 *Huic Reservationi non censetur per generalem clausulam derogatum*.
20 *Cur Reservationes Beneficiorum in Curia Romana vacantium non ita sint odiosæ?*
21 *Interdum huic Reservationi in favorem Regis Galliæ renuntiat Pontifex*.
22 *Non comprehendit Beneficia Juris Patronatus* laici.

I. FAMOSA est reservationis divisio in eam, quæ dicitur *clausa in Corpore Juris*, & in eam, quæ dicitur *extra Corpus Juris*.

II. Prima, & famosior reservatio *clausa in Corpore Juris*, omnium consensu habetur illa, de qua in *cap.* 2. *De Præbendis in* 6. immo credunt nonnulli hanc solam dici posse reservationem *clausam in Corpore Juris*, quemadmodum post alios citatos notat Chokier *in Comment. ad Reg.* 1. *Cancell. num.* 23. atque teste Gomesio ad Regulam *De Triennali quæst.* 31. dicit antiquus Glossator Regularum Cancellariæ. „ Quod licet „ per 23. annos legendo, & practicando revolverit Jus Cano- „ nicum, nihilominus non repererit nisi unicam reservationem „ *in Corpore Juris clausam*, quæ est illa, de qua in dicto „ *cap.* 2.

III. In citato *cap.* 2. Clemens IV. secutus, ut ait, *antiquam consuetudinem* „ auctoritate Apostolica statuit, ut Ecclesia, digni- „ tates, personatus, & Beneficia, quæ apud Sedem ipsam „ (Apostolicam) deinceps vacare contigerit, aliquis præ- „ ter Romanum Pontificem, quacumque super hoc sit au- „ ctoritate munitus; sive jure ordinariæ potestatis ipsorum ele- „ ctio, provisio, seu collatio ad eum pertineat, sive litteras „ super aliorum provisione generales, vel etiam speciales sub „ quacumque forma verborum receperint (nisi ei sit super con- „ ferendis eisdem in Curia Romana vacantibus specialis, & ex- „ pressa ab ipso Pontifice summo auctoritas attributa) con- „ ferre alicui, seu aliquibus non præsumat.

☞ IV. Notat Molinæus ad Regulam Cancellariæ *de infirmis* „ *Resignantibus num.* 172. „ quod Præventiones primum usurpa- „ tæ sint de vacantibus in *Curia Romana*, non jure Reservatio- „ nis, sed *Præventionis*, & hoc plausibiliter ab Ordinariis tole- „ ratum ad vitandam *diuturnam vacationem Ecclesiis damnosam*, „ & eo quod vacatio in loco remoto non poterat nisi tarde ad „ notitiam Ordinariorum pervenire. Tum initio Pontifices Ro- „ mani non solebant personis, sed Ecclesiis providere, nulla per- „ sonarum acceptione habita.

Postquam autem (pergit hic Auctor) attentarunt etiam vacantia in partibus *jure Præventionis conferre, tum cœperunt vacantia in Curia sibi jure Reservationis præsumere.*

Ostendit & ibidem, hanc reservationem ante Clementem III. (a) non fuisse notam, quantumvis Pontifex in suo Statuto relato in

(a) Mendum est Molinæi, & auctoris novorum collectaneorum Cleri Gallicani; hic etiam *tom. X. part.* 1. *col.* 172. Decretalem *de Præbendis, & Dignitatibus* tribuit Clementi III. cum ad Clementem IV. ejus auctorem referri debeat, uti inferius a D. Van-Espen erudite demonstratur.

in cap. 2. de Præbend. in 6. *pro colore novi sui statuti antiquam consuetudinem prætexerit*.

Quin & eodem loco probat, nequidem Cælestino III. Clementis successori, hanc reservationem notam fuisse: neque ante evulgatum per Bonifacium VIII. sextum Decretalium, Statutum Clementis de hac reservatione receptum fuisse. Pluribus idipsum prosequitur Molinæus, & in notis ad *cap. 2. de Præb. in 6.*

V. Apparet admodum verisimile, Auctorem dicti *Capituli 2.* non fuisse Clementem III. sed Clementem IV. qui sedit circa annum 1265. ad marginem enim *Capituli 1. de Præbend. in 6.* quod inscribitur Clementi III. notatur: *In vetustioribus codicibus constanter legitur Clemens IV.* & in Editione Antonii Contii anni 1570. hoc Capitulum hanc habet inscriptionem: Clemens III. *alias* IV., similiter & in corpore glossato editionis anni 1572. ac dein in omnibus editionibus Decretalium subjicitur Capitulum 2. cum hac inscriptione *idem*: ut admodum verisimile sit, similiter & hoc Capitulum 2. non Clementi III. sed IV. esse adscribendum: quod & innuere videtur Gregorius X. in *cap. 3. eodem in 6.* ubi hanc Constitutionem adscribit suo *Prædecessori*, quod potius ad immediatum præcedentem, qui erat Clemens IV. quam ad Clementem III. qui centum circiter annis Gregorium præcesserat, referendum apparet.

Itaque mirum non videbitur, quod hujus reservationis nulla fiat mentio in Decretalibus Gregorii IX.

VI. Neque etiam mirum videbitur, hanc reservationem primum ab hoc Clemente IV. inductam, si attendatur, quod hic inveniatur primus inter Romanos Pontifices, qui per suam Decretalem declaravit, *quod Ecclesiarum, Personatuum, Dignitatum, aliorumque Beneficiorum Ecclesiasticorum plenaria dispositio ad Romanum Pontificem noscatur pertinere, quodque non solum ipsa cum vacant, possit de jure conferre, verum etiam jus in ipsis tribuere vacaturis*.

VII. Idem jus postmodum sequentes Pontifices sibi asseruerunt; atque inter alios Bonifacius VIII. asserere non dubitavit, quod de jure communi omnes Ecclesiæ per orbem diffusæ ad Romanam Ecclesiam pertineant, *cap. Si Papa 10. de Privilegiis in 6.*

Clemens V. idem jus etiam in Beneficiis ad collationem Ordinariorum spectantibus tamquam indubitatum Sedi Apostolicæ vindicat *in Clementina prima Ut lite pendente*: postquam enim declarasset Beneficium extra Curiam vacans ad Provisionem Ordinarii spectare, addit hanc clausulam: *Salva tamen in præmissis omnibus Romani Pontificis potestate, ad quem Ecclesiarum, Personatuum, Dignitatum, aliorumque Beneficiorum Ecclesiasticorum, plena & libera dispositio, ex suæ potestatis plenitudine noscitur, pertinere*.

Posito autem hoc principio, & in Scholis a plerisque Canonistis, præsertim post evulgatum sextum librum Decretalium, & librum Clementinarum, probato; nemini mirum videri debet, & jus Præventionis subsequentes sibi vindicasse Romanos Pontifices, ac tandem omnium pene Beneficiorum, ac Dignitatum Provisionem Sedi Apostolicæ reservasse. ☞

VIII. Rationem fictæ præventionis, & reservationis credit fuisse Glossographus ad *cap. Statutum, De Præbendis in 6.* ne Papa per Ordinarios præveniretur. "Habebant (ait) Episcopi „ ante Constitutionem Clementis procuratores in Curia, qui „ statim cum vacabant Beneficia, conferebant illa: & sic præ„ veniebant Papam: Unde motus Clemens promulgavit Consti„ tutionem.

IX. Declaravit autem Bonifacius VIII in *cap. 34. De Præb. in 6.* Decretum Clementis IV. „ locum habere in Beneficiis, „ quæ Legati aut Nuntii Sedis Apostolicæ, vel quivis alii ad „ Romanam Curiam venientes, vel etiam recedentes ab illa ha„ bere noscuntur, si eos in locis vicinis ipsi Curiæ *mori* con„ tingat: quemadmodum si in loco, ubi eadem Curia residet, „ morentur.

Item, si aliquis Curialis peregrinationis, aut infirmitatis, aut recreationis, seu quavis alia causa ad locum Curiæ vicinum *in hujusmodi loco* vicino *decedat: dummodo ibi (etiamsi erat ad ipsam Curiam reversurus) domicilium seu domus propria non existat*.

Deinde subjungit: *Loca vero intelligantur* vicina *eidem Curiæ in præmissis, quæ remota ultra duas dietas legales (quas hoc casu sic specialiter volumus computari) a loco, ubi moratur ipsa Curia, non existunt*.

X. Quamvis variis modis contingere possit, ut Beneficia vacent in *Curia*; puta renuntiatione, privatione, aliisque similibus titulis, quos latius refert Garzias *De Benef. part. 5. cap. 1. §. 2.* nihilominus, quia Bonifacius VIII. in citato *Capitulo* 34. exponens Decretum Clementis IV. tantum loquitur de vacatione per *obitum*, receptum est, signanter in Gallia, quod sola vacatio contingens in Curia per *obitum*, censeatur vacatio ad mentem Clementis IV., & consequenter sola Beneficia vacantia per *obitum* in Curia, seu loco vicino Curiæ, habeantur pro reservatis reservatione *clausa in Corpore Juris*; uti post Pinsonium *De Beneficiis* ad verbum *Canonica* §. 9. *num. 5.* monet Perardus Castellus in Praxi Curiæ Romanæ *pagin.* 186. *edit.* 1693.

XI. De his autem Beneficiis *apud Sedem Apostolicam*, vel in *Curia* vacantibus, debet Pontifex intra *mensem* a die vacationis providere, alioquin dicto tempore elapso, collatio ad Ordinarium revertitur; ut nimirum per *seipsos*, aut ipsis in remotis agentibus, per suos Vicarios generales, quibus id canonice fuerit commissum, conferre valeant, *cap. 3. De Præbendis in 6.*

XII. Si enim intra mensem Sedes Apostolica non contulerit, cessat reservatio; adeoque obstaculum collationi Ordinarii injectum censetur sublatum. Hoc igitur casu proprie non fit devolutio a Pontifice ad Ordinarium, quæ a Superiore ad inferiorem fieri nequit; sed jus Ordinarii tantummodo relaxatur, seu impedimentum injectum tollitur.

XIII. Vult autem Glossa ad dictum *cap. 3.* verbo *Numerandum*, mensem hunc currere a die *vacationis*, non a die *scientiæ*; quam sententiam sequitur Antonius Faber ad Codicem *l. 1. tit. 2. Def. 35.* & probat Chokier loco citato *num. 3.*

Ratio assignatur a Glossographo, quia *istud non statuitur in odium negligentiæ Papæ, quia tunc non curret mensis iste nisi a die notitiæ, sed statuitur istud tempus in favorem Ecclesiarum, ne diu maneant sine Prælato: ideo currit iste mensis a die vacationis ut dictum est; secus in aliis temporibus relictis cæteris Prælatis in odium negligentiæ eorum*.

XIV. Termini hujus præfixio locum non habet in aliis reservationibus, aut in Beneficiis jure devoluto ad Pontificem spectantibus. In horum enim provisione nullum reperitur tempus Pontifici præfixum, intra quod conferre debeat, aut quo elapso, reservatio, multo minus devolutio cesset; uti notat Garzias.

XV. Ulterius declaratur in *cap. 4. de Præbendis in 6.* quod si, Sede Apostolica vacante, Ecclesias Parochiales vacare contingeret, Ordinarii possint libere ad earum collationem procedere; similiter si, vivente Pontifice, vacaverint, sed ante obitum de iis non providerit. Ratio assignatur; *Ne ipsarum vacatio diuturna periculum valeat animabus afferre*.

XVI. Hinc ostenditur, Pontifices ita Beneficia reservasse, ut nequaquam per eam saluti animarum aliquod dispendium, aut dispendii periculum generari velint: ipsamque animarum salutem omni reservationi anteponendam judicaverint.

XVII. Quamvis mense non elapso collationi ipsius Ordinarii vinculum aliquod, vigore hujus reservationis, sit injectum, credunt tamen non pauci, collationem Ordinarii factam ante mensem elapsum eatenus validam, ut si Pontifex intra mensem non contulerit, confirmetur, sed potius non irritetur; exemplo collationis factæ ab Ordinario, spreto Patrono; quæ, Patrono non opponente, & intra tempus non præsentante, valida manet: uti infra titulo *De Jure Patronatus* dicetur. Vide Pinsonium loco citato *num.* 17. & 18.

☞ Canonistæ Galli melioris notæ nunquam dubitarunt collationem Ordinarii de Beneficio vacante in Curia Romana validam esse, tametsi a vacatione, mensis necdum esset elapsus: idipsum resolvit Molinæus ad Regulam *de infirmis num.* 175. *non enim (inquit) prævenit, sed jure Ordinario, & Primitivo utitur; semper enim remanet verus, & naturalis Collator habitu, utcumque Beneficium sit pro hac vice reservatum in Curia: immo etiam est Collator actu, si Papa non vult uti, vel non utatur dicta reservatione, quæ etiam odiosa est, & de facili etiam cum extensione (quæ hoc casu favorabilis est) fit recursus ad jus commune*

Observat præterea Molinæus *num.* 178. quod si Papa contulerit incapaci, aut nulliter *intra mensem*, possit Ordinarius *pleno* jure conferre; quam Molinæi sententiam laudat, & probat Louetius ad dictum numerum Molinæi.

XVIII. Adhæc, omnes quidem reservationes passim a Canonistis dicuntur *odiosæ*: & eatenus juxta Regulam Juris, *odia restringenda, favores ampliandi*, etiam in dubio restringendæ, ob præjudicium, quod inferunt collationibus Ordinariorum: hoc tamen notant unanimi consensu, hanc *reservationem* esse fortiorem (*a*), vehementiorem, & amplioris prærogativæ, omnibus aliis reservationibus; ut post alios loquitur Gonzales ad regulam 8. Cancell. *Glossa* 13. *num.* 35. idque *in reverentiam loci ubi Sedes Apostolica residet*, ait Castellus in citata Praxi Curiæ Romanæ *pag.* 186.

Unde & in Concilio Basileensi, quin & in Concordato inter Leonem X. & Franciscum I. Regem Galliæ, sublatis aliis reservationibus, hæc una salva mansit.

XIX. Inde etiam concludit ibidem Gonzales, quod nisi de illa fiat *specialis, & individua* mentio, non censetur comprehensa in quacumque dispositione Papæ, vel narrativa. Quod adeo procedit (ait *num.* 36.) ut neque per clausulam *motus proprii*, in facultate conferendi quæcumque Beneficia reservata contentam, veniant Beneficia vacantia *apud Sedem*; Immo nec Cardinales vigore suorum Indultorum conferre possunt Beneficia vacantia in Curia; Gonzales ibidem *num.* 37.

☞ XX. Observatum est superius *numero* 18. reservationem Beneficiorum vacantium in Curia, præ cæteris a Canonistis reputari minus odiosam, id in eo videtur fundatum, quia hæc reservatio eum habere prætextum videretur, quod per eam Pontifices de his Beneficiis in Curia vacantibus citius possent vacantibus Ecclesiis providere: quemadmodum eo titulo primum horum Beneficiorum Provisionem sibi attribuisse Pontifices supra ex Molinæo notatum est. ☜

XXI. Monet Castellus in citata Praxi Curiæ Romanæ *pag.* 190. quod si quis oriundus e Gallia resideat in Curia Romana pro servitio Regis, Papa soleat ei dare speciale *Breve*, quod dicitur, *De non vacando in Curia*, quod ita vocatur, quia vigore hujus *Brevis* fit, ut per obitum illius, *Beneficia* non censeantur *vacare in Curia*, scilicet cum effectu reservationis, cui per *Breve* ipse Papa pro hac vice renuntiat; permittitque Regi nominationem eo modo, ac si nulla reservatio intervenisset; soletque hujusmodi Breve per Oratorem Regium nomine Regis a Pontifice peti; uti patet ex formula ipsius Brevis, quæ ibidem *pagina* 191. a Castello integra refertur.

XXII. Re-

(*a*) Id est, reservationem collationis Beneficii vacantis in Curia Romana,

XII. Reſervatio hæc quantumvis aliis reſervationibus fortior ſit, & amplioris prærogativæ, habet tamen cum aliis reſervationibus id commune, quod ad Beneficia Juris patronatus *laici* non extendatur; quod non tantum in Gallia, ſed & apud Hiſpanos ſervari, notat Pinſonius loco ſupra indicato *num.* 8. & latius deducit Carolus Fevretius tractatu *De Abuſu lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 13. (*a*).

CAPUT V.

De Reſervationibus contentis in Extravagantibus *Execrabilis*, & *Ad regimen*, & duabus primis Regulis Cancellariæ.

1 *Reſervationes contentæ in Extravagantibus a nonnullis creduntur* clauſæ in Corpore Juris.
2 *Diſcutiuntur tituli, qui in earum defenſionem afferri ſolent.*
3 *Conſtat hodie* extra Corpus Juris *eas verſari.*
4 *Hæ Reſervationes tantum fuere* temporales.
5 *Quandonam tranſierint in Regulas Cancellariæ, incertum.*
6 *Reſervationes hæ ſaltem ſub finem ſæculi* xv. *erant in Regulis Cancellariæ.*
7 *Reſervationes hæ ſucceſſu temporis multum auctæ fuere.*
8 *Refertur prima Regula Cancellariæ uti hodie exprimitur.*
9 *Referuntur Reſervationes Extravagantis* Ad regimen.
10 *Aditio prima ad hanc regulam facta a Sixto V.*
11 *Additio ſecunda Clementis VIII. & quare?*
12 *Hæc additio non eſt in uſu in Belgio.*
13 *Reſervatio Extravagantis* Execrabilis *ab uſu receſſit.*
14 *Proponitur textus ſecundæ Regulæ Cancellariæ.*
15 *In quibus aucta, vel mutata?*
16 *Hæc Regula hodie in multis Regnis non obtinet.*
17 *Notabilis Reſervatio huic Regulæ adjici ſolita, primum inducta per Pium V.*
18 *In Gallia, Germania, & Belgio locum non habet.*
19 *Probatur quibuſdam exemplis quoad Belgium.*
20 *In Patria Obedientiæ uſus Reſervationum quomodo retineatur?*
21 *Reſervationes in Patria Obedientiæ Regno Galliæ incorporata, reſtrictæ ad Reſervationem* Menſium, & Alternativæ.
22 *Declaratio Henrici II. Galliarum Regis quod Concordatum, & Regulas Cancellariæ quem locum habeat in Britania?*
23 *Eadem reſtrictæ per* uſum *in Belgio invaluiſſe videtur.*

I. PRÆTER generalem reſervationem Beneficiorum vacantium *apud Sedem Apoſtolicam*, quæ vulgo dicitur reſervatio *clauſa in Corpore Juris*, de qua actum eſt capite præcedenti, ſunt inſuper reſervationes Joannis XXII. & Benedicti XII. quæ a nonnullis quoque inter reſervationes *clauſa in Corporis Juris* annumeratæ fuere, eo quod extent in *Extravagantibus*, *Execrabilis*, & *Ad Regimen*, *de Præbendis*, inter Communes, quæ Corpori Juris Canonici ſolent annecti, & partem conſtituere.

☞ II. Ut reſervationes illæ generales, per quas pro majore parte Proviſio Beneficiorum, Epiſcopis, aliiſque Collatoribus Ordinariis, necnon Patronis Eccleſiaſticis, & Electoribus jus eligendi, & præſentandi, ac providendi adimitur, & ad Romanum Pontificem transfertur, minus odioſæ apparerent, & facilius reciperentur, variis titulis, quaſi Eccleſiæ neceſſarias, & utiles, eas juſtificare ſtuduerunt Pontifices.

Et quidem inter alia, in ſua Extravagante *Ad regimen* Benedictus XII. non obſcure innuit, ſe has reſervationes facere, ut de idoneis, & aptioribus perſonis provideretur Eccleſiis vacantibus, dicens: *quod in deſideriis gereret, quod per ſuæ diligentiæ ſtudium, ad quarumlibet Eccleſiarum, & Monaſteriorum regimina, & alia Beneficia Eccleſiaſtica, juxta* divinum beneplacitum, *& ſuæ intentionis effectum, viri aſſumantur idonei, qui præſint, & proſint committendis eis Eccleſiis, Monaſteriis, & Beneficiis prælibatis.*

Sed quis porro neſciat, merita & qualitates promovendorum ad Beneficia & Dignitates vacantium Eccleſiarum multo facilius ipſis Epiſcopis, quam Romano Pontifici eſſe perſpecta?

Alter in juſtificationem harum reſervationum titulus paſſim allegatur, quod per Beneficiorum proviſionem Pontifex intendat *pauperibus* Clericis providere.

Verum merito dubitatur, num hic titulus ad juſtificandas has reſervationes præ anteriori ſit magis idoneus.

Cum enim Beneficia, & Bona Eccleſiaſtica cujuſque particularis Eccleſiæ, tum ex intentione Fundatorum, tum Canonum præſcripto ſint inſtituta, & relicta, ut miniſtris, necnon pauperibus ſingularum illarum reſpective Eccleſiarum provideatur, quid juſtius aut rationabilius, quam ut Epiſcopis, & Ordinariis Collatoribus per Fundatores, aut ſanctos Canones deſignatis, horum diſtributio, & diſpenſatio integra conſervetur: utpote quibus propius, & Clericorum paupertas, & merita innoteſcunt, quidque ſingulis hic & nunc conveniat ex bonis Eccleſiæ vel Beneficii diſtribui.

Accedit quod ob expenſas & ſumptus in Curia Romana faciendos pauperibus Clericis vix ad Beneficia notanter ſimplicia pateat acceſſus, ut & ob id Beneficia ſimplicia in quibuſdam Eccleſiis, & Provinciis a reſervatione menſium manſerint exempta, uti infra *cap.* 6. alias in anterior. edit. *cap.* 5. notabitur.

Unde non mirum, Epiſcoporum, aliorumque Prælatorum, quin & Principum contra has reſervationes motas querelas non ceſſaſſe; immo toties quoties occaſio ſe obtulit, earum abolitionem, & reformationem poſtulatam eſſe, & etiamnum ab omnibus ut odioſas reputari; eoque titulo ex communi omnium Doctorum ſententia reſtringendas dici, tamquam antiquis Canonibus contrarias; uti in decurſu hujus tituli ſæpius obſervavimus. ☜

III. Has reſervationes, quarum ſunt auctores Joannes XXII. & Benedictus XII. eſſe extra Corpus juris communis eſt opinio, & hodie recepta. Nam licet *Extravagantes* tam Joannis XXII. quam Communes ſoleant Corpori Juris adjungi, atque cum Decreto Gratiani, & Decretalibus Gregorii IX. & Bonif. VIII. unum volumen ſeu Corpus hodie conficere; tamen clauſæ in Corpore Juris non reputantur, ſed extra Decretum, & Decretales *vagari*, propterea *Extravagantes* appellatæ.

IV. Adhæc, uti communiter obſervant Canoniſtæ, non poſſunt hæ reſervationes haberi pro *clauſis in Corpore Juris*; quia tantum ex mente Auctorum temporales fuere. Dicit enim Benedictus XII. Ordinationi, diſpoſitionis, & proviſioni noſtræ reſervamus, *donec miſerationis Divinæ clementia nos univerſalis Eccleſiæ regimini præſidere contingerit.* Ex quibus manifeſtum eſt, reſervationem nonniſi vita ſua durante Pontificem durare voluiſſe.

V. Quando vero hæ reſervationes quaſi perpetuæ factæ ſint per relationem in Regulas Cancellariæ, quæ per omnes Pontifices altero aſſumptionis die de novo publicari, & renovari ſolent, incertum eſt.

Dicit quidem Gomeſius in proœmio ad Regulas Cancellariæ *quæſt.* 1. Regulas Cancellariæ a Joanne XXII. initium & originem habuiſſe; at una notat *quæſt.* 2. *quod hæ Regulæ ab initio introductæ fuerint, ut Officiales Cancellariæ per eas in litteris expediendis inſtituerentur, ut patet* (*ait*) *ex Regulis Joannis XXII. & Benedicti, & aliorum. Et licet a tempore Nicolai V. aliquid plus ad eas circa* judicia *additum fuit, illud tamen reſpicit* actum *in Curia gerendum.*

Apparet ergo primitus, etiam uſque ad tempora Nicolai V. qui ſedit ſub medium ſæculi xv. Regulas Cancellariæ unice pene reſpexiſſe formam expediendi litteras, & judicia in Cancellaria reddenda; non autem reſervationes Beneficiorum, ſimileſque materias extra Cancellariam ſe extendentes.

VI. Quidquid ſit, conſtat, reſervationes contentas in citatis Conſtitutionibus, ſeu Extravagantibus, Regulis Cancellariæ tempore Innocentii VIII. (qui ſedit circa finem ſæculi xv.) fuiſſe inſertas; uti evidens eſt ex hujus Pontificis Regulis, ad quas antiquus Gloſſator Alphonſus Sotto Hiſpanus ſua Gloſſemata ſcripſit, quæque ulterioribus annotationibus illuſtravit Joannes Chokier Eccleſiæ Cathedralis Leodienſis Canonicus.

VII. Ulterius & hoc conſtat, reſervationes has per ſubſequentes Pontifices in promulgatione Regularum Cancellariæ, quam altero ſuæ aſſumptionis die facere conſueverunt, in multis auctas fuiſſe.

VIII. Regula prima hodie hoc tenore exprimi ſolet: In pri-
,, mis fecit eaſdem Reſervationes, quæ in Conſtitutione fel. re-
,, cord. Benedicti PP. XII. quæ incipit, *Ad regimen*, conti-
,, nentur, & illas innovavit, ac locum habere voluit, etiam
,, Officiales in eadem Conſtitutione expreſſi, Apoſtolicæ Sedis
,, Officiales ante obitum eorum eſſe deſierint, quoad Beneficia,
,, quæ tempore, quo Officiales erant, obtinebant. Declarans ni-
,, hilominus Beneficia, quæ dictæ Sedis Officiales, qui ratione of-
,, ficiorum ſuorum hujuſmodi ejuſdem Sedis Notarii erant, etiam
,, dimiſſis ipſis Officiis, & quandocumque aſſecuti fuerint, ſub hu-
,, juſmodi reſervationibus comprehendi. Ac reſervavit Bene-
,, ficia, quæ per Conſtitutionem piæ mem. Joannis PP. XXII.
,, quæ incipit, *Execrabilis*, vacant, vel vacare contigerint. Quam
,, Conſtitutionem, & reſervationem S. S. tam ad Beneficia ob-
,, tenta, quam alia quæcumque, de quibus Ordinarii, & alii
,, Collatores contra Concilii Tridentini Decreta diſpoſuerunt,
,, & diſponent in futurum, extendit & ampliavit, & ea etiam
,, Beneficia omnia diſpoſitioni ſuæ reſervavit, de quibus per
,, dictos Ordinarios, aut alios Collatores contra ejuſdem Conci-
,, lii Decretorum formam diſpoſitum fuerit. Decernens irri-
,, tum &c.

IX. Primo itaque per hanc regulam renovantur reſervationes contentæ in Extravagante Benedicti XII. quæ incipit, *Ad regimen*, qua reſervantur in primis Beneficia vacantia per aſſecutionem quorumcumque Beneficiorum a Sede Apoſtolica obtentam. Item Beneficia omnia, quæ promoti ad Epiſcopatus auctoritate Apoſtolica tempore ſuæ promotionis obtinebant. Item Beneficia Officialium Curiæ Romanæ, qui in ipſa Extravagante exprimuntur. Hæc ultima reſervatio a tempore Innocentii VIII. fuit per hanc regulam extenſa ad Beneficia, quæ dicti Officiales obtinebant tempore quo erant Officiales, tametſi tempore mortis Officiales eſſe deſiiſſent.

X. Reliqua vero, quæ ſequuntur, poſt Innocentii VIII. tempora addita eſſe notat Chokier ad hanc regulam *num.* 8.

Et quidem hæc appendix: *Declarans nihilominus*, uſque ad verba, *Conſtitutionibus comprehendi*, appoſita fuit a Sixto V. qui demum anno 1585. ad Pontificatum fuit aſſumptus: idque occaſione difficultatis, quæ circa Extravagantem *Ad regimen*, & hanc regu-

(*a*) Antequam caput illud abſolvatur, notandum eſt D. Van-Eſpen non diſtinxiſſe inter Beneficia, quæ vacant apud *Sedem Apoſtolicam*, & Beneficia, quæ vacant in Curia Romana. Molinæus *tom.* 4. *pag.* 277. edit. Pariſ. ann. 1681. citat varios auctores, qui diſcrimen admittunt inter vacantiam in *Curia Romana*, & vacantiam apud *Sedem Apoſtolicam*. Relatis eorum teſtimoniis ita concludit: ,, Ex quibus collige vacationem apud *Sedem Apoſtolicam* latius pa- ,, tere, quam vacationem in *Curia Romana*; vacatio enim in Curia eſt eorum, ,, qui in Curia Romana, vel extra eam intra duas dietas decedunt; vacatio ,, autem apud *Sedem Apoſtolicam* ,, eſt omnium Beneficiorum ſummo Pontifici reſervatorum per regulas Cancellariæ, vel per reſervationes Apoſtolicas. Quamvis ea diſtinctio apud Gallos magni hodie non ſit momenti; ea tamen nationum, quæ Regulis Cancellariæ Romanæ obnoxiæ ſunt, attentionem meretur.

regulam in Rota Romana exorta fuerat, uti ex Garzia refert Chokier.

XI. Altera appendix, quæ incipit a verbis, *quam Constitutionem, & reservationem*, & finit in verbis, *dispositum fuit*, apposita fuit per Clementem VIII. anno 1592. aliique sequentes Pontifices retinuerunt.

Observat autem Chokier hanc posteriorem appendicem eo fuisse adiectam, ut præter dictas reservationes, etiam hæc induceretur ob non observatam Constitutionem Pii V. de data 16. Maji 1566.

Hæc Constitutio est illa, qua dictus Pontifex formam Concursus a Synodo Tridentina præscriptam explicat, & in nonnullis extendit; uti titulo præcedenti annotavimus: eamque in Belgio receptam non esse observavimus; & hic de Brabantis testatur Chokier, dicens: *Juxta quam* (Constitutionem Pii V.) *Cancellaria & Rota passim judicat, licet Brabanti eam non admiserint.*

XII. Porro uti ipsa Constitutio hactenus usu recepta non est, ita nec appendix Regulæ, & in ea contenta reservatio usu recepta est. Neque enim ulla hactenus Beneficia Sedi Apostolicæ reservata; aut Sedis Apostolicæ provisionem admissam scimus de Beneficiis ob non servatum in eorum collatione Concilii Tridentini Decretum: præcipue quoad Ecclesias Parochales, quas in Belgio tamquam ab omni Pontificia reservatione exemptas Ordinarii conferunt.

XIII. Similiter reservatio Extravagantis *Execrabilis*, hic innovata, qua reservatur Beneficium vacans ob retentionem alterius Beneficii incompatibilis, ab usu recessit; quemadmodum notavit Rebuffus in Praxi *part.* 1. *tit. De Forma signaturæ*, & Garzias *De Beneficiis part.* 1. *cap.* 5. *num.* 47.

XIV. Secunda Regula olim hac formula expressa fuit: *Item reservavit specialiter omnes Ecclesias etiam Patriarchales, Archiepiscopales, Episcopales, nec non Monasteria virorum valorem* 200. *florenorum auri comuni existimatione excedentia, quotiescumque illis uti voluerit.*

XV. Hæc regula congruit cum Regulis posteriorum Pontificum; nisi quod causa majoris lucis addita sit vox *Primatialis* post dictionem *Patriarchalis*; & loco clausulæ finalis, *quotiescumque*, &c. reposita sit ista, *Et voluit, quod excessus ejusmodi in litteris exprimatur.*

XVI. Regulam hanc reservativam Ecclesiarum Metropolitanarum, & Cathedralium, neque in Belgio, neque in Gallia, nec Hispania locum habere notorium est; utpote Regibus nominationem Episcoporum, jure sive Indulti, sive Concordati habentibus, quemadmodum *Tom. I. part.* 1. *tit.* 13. *cap.* 4. ostensum est.

Similiter, nec quoad Monasteria virorum ullus est hisce in Provinciis Regulæ usus. Ad Abbatias enim Reges personas nominare solent: Prioratus vero Conventuales & perpetui eligibiles esse solent; neque ulla Monasteria in Belgio vigore Regulæ Cancellariæ, aut alio jure reservata novimus.

XVII. Huic Regulæ Pius V. anno 3. sui Pontificatus aliam reservationem adjecit, quæ hodie partem hujus Regulæ facit; atque his verbis exprimitur: *Ac etiam reservavit Dignitates, & Beneficia omnia ad collationem, præsentationem, electionem, & quamcumque aliam dispositionem Patriarcharum, Primatum, Archiepiscoporum, & Episcoporum, nec non Abbatum, ac aliorum quorumcumque Collatorum, & Collatricum, sæcularium, & regularium quomodolibet (non tamen ad collationem cum alio, vel aliis, aut etiam ad alterius præsentationem, vel electionem pertinentia) quæ post illorum obitum, aut Ecclesiarum, seu Monasteriorum, vel aliarum Dignitatum suarum dimissionem, seu amissionem, vel privationem, seu translationem, vel alias quomodocumque vacaverint, usque ad provisionem successorum ad easdem Ecclesias, aut Monasteria, vel Dignitates Apostolica auctoritate faciendam, & adeptam ab eisdem successoribus pacificam illorum possessionem, quomodocumque vacaverint, & vacabunt in futurum.*

XVIII. In Gallia hanc quoque reservationem cessare propter Concordata & jus Regaliæ, notat Chokier ad hanc Regulam: uti nec in Germania ubi Concordatis locus est.

Hæ quoque Belgicæ Provinciæ hanc Pianam reservationem ignoscere non videntur: sed Beneficia ad liberam Episcoporum collationem spectantia, si, Sede vacante, contingat vacare, futuro Episcopo reservantur.

XIX. Unde cum quidam Dinoix impetrasset a Pontifice vigore hujus Regulæ duas Cappellanias, unam in Ecclesia B. Mariæ, & alteram in Ecclesia S. Walburgis in civitate Brugensi spectantes ad *liberam* collationem Episcopi Brugensis, quæ vacaverant, *Sede vacante*; isque peteret *Placetum* a Consilio privato, fundando se in Regula Cancellariæ hac Piana appendice aucta: Consilium privatum petiit advisamentum a Vicariatu Brugensi, qui respondit, in novis Episcopatibus Belgicis fructus perceptos tempore vacationis reservari futuro Episcopo; cumque collatio Beneficiorum computetur inter fructus eam quoque reservandam esse, & ita observari Atrebati, ubi jus Regaliæ locum non habet. Tornaci autem ob jus Regaliæ Regem ibidem conferre, nec summum Pontificem ullatenus se immiscere. Regulam autem Cancellariæ cum hoc additamento hic nunquam fuisse receptam, aut placetatam. Conformiter ad hoc advisamentum, *Placetum* negatum fuit per apostillam 20. Novembris 1641. uti & in simili casu negatum fuit in eodem Consilio 1. Martii 1642. Carolo Mesurruir, qui impetraverat a Pontifice Præbendam Furnensem, quæ vacaverat, Sede Episcopali Iprensi vacante.

XX. Licet enim in regionibus Belgicis Regulas Cancellariæ; nec non reservationes Apostolicas agnoscamus; atque ob id dicantur *Patriæ Obedientiæ*, quemadmodum in Regno Galliæ dicuntur Ducatus *Britanniæ*, & Comitatus *Provinciæ* vulgo *Provence* (*a*), ad distinctionem aliarum ejusdem Regni Provinciarum, quæ Concordatis utuntur; cum ea tamen moderatione recipiuntur, ut privilegiis, juribus, ac moribus inveteratis Provinciarum accommodentur; nec aliam esse Pontificum mentem arbitrantur. Et si quid in litteris, aut provisionibus Romanis hisce contrarium contineatur, credunt vel per *subreptionem*, *aut obreptionem* a Pontifice emanasse; aut certe, eos suas Regulas, aut Decreta *generaliter* expressa, ad Provincias, aliis legibus & usu inveterato utentes nolle extendi: ideoque dum earum executionem suspendunt, nihil contrarium auctoritati, aut præeminentiæ Sedis Apostolicæ facere arbitrantur Judices Regii; uti titulo sequenti latius ostendetur.

☞ XXI. Superfluum non erit advertere, quod sub omni respectu Provinciæ Belgicæ dici non debeant *patriæ obedientiæ*: hæc enim obedientia restringenda est ad Regulas Cancellariæ notanter de reservatione *octo mensium & alternativa*: nam de reliquo etiam hæ Provinciæ, non tam *patriæ obedientiæ*, quam *consuetudinariæ* dicendæ sunt. ☜

XXII. Refert Perardus Castellus in sua Praxi Curiæ Romanæ *pag.* 332. Nuntium Apostolicum anno 1544. obtinuisse ab Henrico II. Rege Galliarum Declarationem qua decretum fuit, quod Concordatum non obtineret in Britannia, & quod Regulæ Cancellariæ, quin & illa *De Mensibus & alternativa*, & generaliter omnia alia jura Papæ, quibus gaudet in *Patriis Obedientia*, locum haberent in hac Provincia, usque ad ipsam etiam expeditionem Bullarum *sub plumbo*: „ Quod tamen (ait Castellus) restri-„ ctum fuit anno 1553. per actam declarationis, ad *solam* Re-„ gulam *De Mensibus & Alternativa*.

XXIII. Restrictio, quæ per actam declaratoriam facta scribitur quoad Britanniam, eadem, si non expressa declaratione, usu saltem quoad hasce Belgicas Provincias esse facta videtur. Nam præter reservationem *Mensium & Alternativæ*, non apparet alia hic reservatio Regularum Cancellariæ nota aut usitata: unde, cæteris omissis, hanc solam in sequentibus elucidabimus.

C A P U T VI.

De Reservatione *octo* mensium.

1 *Tempore Concilii Basileensis Pontifex dabat Expectativas in* octo *mensibus*.
2 *Quatuor menses erant* liberi.
3 *Nulla tunc erat mensium reservatio*.
4 *Inducta est* octo *mensium per Regulam Cancellariæ*.
5 *Hæc regula quando* octavo *loco posita sit?*
6 *Hæc Regula qua ratione dicatur* odiosa, *& restringenda*.
7 *Menses computandi ut jacent*.
8 *Episcopus quando censetur conferre in mense reservato*.
9 *Si dubitetur quo mense vacaverit, præsumitur pro possessores*.
10 *Si nullus sit possessor, præsumitur pro Ordinario*.
11 *Beneficium vacans in mense Ordinarii semper manet ad dispositionem Ordinarii; & vacans in mense reservato, manet reservatum*.
12 *Debet reservationis* plena *esse probatio*.
13 *Cessat reservatio hæc, mortuo Papa*.
14 *Similiter aliæ reservationes inductæ per Regulas Cancellariæ*.
15 *Sede Apostolica vacante, Ordinarii libere conferunt*.
16 *Regula etiam comprehendere videtur Ecclesias Parochiales*.
17 *Usus in Belgio has a reservatione exemisse videtur*.
18 *Dignitates* electivæ *non comprehenduntur sub Regula*.
19 *Dignitatum collatio, & electio in multis Ecclesiis libera est a reservatione*.
20 *Leodiensibus Decanatuum electio in omnibus mensibus concessa*.
21 *Canonicatus graduati a reservatione exempti*.
22 *Reservatio hæc se non extendit ad Beneficia Patronatus laici*.
23 *Idque quocumque titulo laicis competat, saltem in Belgio*.
24 *Exitum* mixtum *sit*.
25 *Immo licet plures sint Ecclesiastici Patroni, quam laici*.
26 *In Hispania Beneficia Jurispatronatus* Ecclesiastici *etiam exempla sunt; quod in Belgio videtur usu receptum*.
27 *Quædam Ecclesiæ Belgicæ a reservatione mensium exemptæ*.
28 *An Beneficia* certo generi personarum *conferenda comprehendantur sub generali reservatione?*
29 *Notandum monitum Covarruviæ in hac materia*.
30 *Beneficia* simplicia *in multis Ecclesiis exempta a reservatione; & quare?*
31 *Regula includit omnem vacationis modum; excepta vacatione per resignationem*.
32 *Sub resignatione hic comprehenditur* permutatio; *quam in* omni *mense Ordinarii admittere possunt*.
33 *Quæ reservatio significetur in Regula Cancellariæ de reservatione mensium*.

I. QUOD Papa circa tempus Concilii Basileensis soleret dare expectativas, ac mandata de providendo *in octo mensibus* per Regnum Galliæ, indicat ipsa *Pragmatica Sanctio tit. De Collationibus* §. *Frustra enim*, ubi abolitis omnibus *Expectativis*, hæc moderatio subjicitur: „ Exceptis illis *gratiis*, & nominatio-„ nibus, super quibus *processus* sunt *expediti*, quas ex certis ra-„ tionalibus causis in *octo mensibus*, quibus *hactenus cursum habere*

„ con-

(*a*) Addenda est Provincia, seu Comitatus Ruscinonensis.

„ *consueverunt*, tolerandas duximus; donec aliter ordinatum „ fuerit.

II. Et in eadem *Sanctione* eodem titulo §. *Quod si quis*, fit mentio *quatuor mensium*, quibus gratiæ *expectativæ*, vel nominationes cursum non habent.

Ad quæ verba reflectens Cosmas Guimier Sanctionis hujus Glossographus, ait: *Olim habebant Ordinarii* quatuor *menses liberos, in quibus non sortiebantur effectum gratiæ* expectativæ, *sed per Concordata inter Sixtum IV. & Ludovicum XI. Regem Franciæ, quæ incipiunt*, Ad universalis, *habuerunt sex menses Februarium, Aprilem, Junium, Augustum, Octobrem, & Decembrem. Hujusmodi tamen Concordata non sortita fuerunt effectum, tamquam juri communi, & Decretis Constant. & Basileen. contraria*. Habetur citata Constitutio Sixti IV. in *Extravag.* I. *De Tregua & Pace* inter communes.

III. Porro tum ex citatis verbis Sanctionis, tum Extravagantis Sixti IV. apparet, quod nulla ex tempore facta fuerit *mensium reservatio*; sed Pontifices duntaxat declaraverint, *quatuor* menses esse exemptos a gratiis *expectativis*; quæ tum temporis admodum erant frequentes: ita ut proprie tunc non esset *octo* mensium *reservatio* in favorem Sedis Apostolicæ; sed potius reservatio *quatuor* mensium in gratiam Ordinariorum contra Expectantes, & Mandatarios Apostolicos; uti etiam advertit Castellus loco citato *pag.* 329.

IV. At successu temporis per Regulam Cancellariæ introducta est *octo* mensium *reservatio*; vocaturque vulgo Regula *De Mensibus*; quæ his verbis exprimi consuevit: *Idem cupiens idem D. N. Papa pauperibus clericis, & aliis bene meritis personis providere, omnia Beneficia ecclesiastica cum cura, & sine cura, sæcularia, & quorumvis Ordinum regularia, qualitercumque qualificata, & ubicumque existentia, in singulis Januarii, Februarii, Aprilis, Maji, Julii, Augusti, Octobris, & Novembris mensibus, usque ad suæ voluntatis beneplacitum, extra Romanam Curiam alias quam per resignationem, quocumque modo vacatura, ad collationem, provisionem, præsentationem, electionem, & quamvis aliam dispositionem quorumcumque Collatorum, & Collatricum, sæcularium, & quorumvis Ordinum regularium (non tamen S. R. E. Cardinalium, aut aliorum, sub Concordatis inter Sedem Apostolicam, & quoscumque alios initis, & per eos, qui illa acceptare, & observare debuerant, acceptatis, & observatis, quæ lædere non intendit, comprehensorum) quomodolibet pertinentia, dispositioni suæ generaliter reservavit. Volens in supplicationibus, seu concessionibus gratiarum, quæ de dictis Beneficiis tunc vacantibus, etiam motu proprio fiunt, de mense in quo vacaverint dispositive mentionem fieri, alioquin gratias nullas esse. Ac consuetudines, etiam immemorabiles, optandi majores, & pinguiores Præbendas, nec non privilegia etiam in limine erectionis concessa, & indulta Apostolica circa ea, ac etiam disponendi de hujusmodi Beneficiis, aut quod illa sub hujusmodi reservationibus nunquam comprehendantur, etiam cum quibusvis derogatoriarum derogatoriis, & fortioribus, efficacioribus, & insolitis clausulis, nec non irritantibus, & aliis Decretis, quorum tenores pro expressis haberi, & latissime extendi voluit, quibusvis personis, & collegiis cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, & conditionis existentibus, quomodolibet concessa, adversus reservationem hujusmodi minime suffragari.*

V. Notat Gonzales ad hanc regulam *Glossa* I. *numer.* 5. quod merito in *novis* regulis fuerit hæc regula apposita in *octavo* loco, continuata cum cæteris regulis de *reservationibus* loquentibus, & sublata de loco, in quo erat tempore Pii V. & Gregorii XIII. Nam tunc erat (ait) sita prope finem omnium regularum Cancellariæ, & in ordine 69.

VI. Hæc regula, in quantum reservat Beneficia ad collationem, seu dispositionem inferiorum Collatorum spectantia *est Episcopis, & Ordinariis præjudicialis, detrahit potestati ordinariæ, & corrigit jus commune, & eatenus regula hæc odiosa est*, ait *Chokier in prooemio Regulæ* num. 20., & *consequenter* restringenda; uti multis docet Gonzales ad hanc regulam §. 6. *Prooemiali*.

VII. Menses, de quibus loquitur regula, computandos esse prout ipsi collocantur, & jacent per totum circulum anni, sive quilibet mensis habeat 30. dies, sive plus, sive minus; monet post alios Gonzales *Glossa* II. *num.* I. *Quo fit* (*ait* num. 9.) *ut mensis Apostolicus terminetur in dimidia nocte ultimi diei, & ex illa dimidia nocte imposterum incipiat mensis ordinarius, & durat usque ad dimidiam noctem ultimi diei illius mensis*, Leg. More Romano ff. de feriis.

VIII. Hinc ulterius *num.* II. *Proinde, quando Episcopus confert aliquod Beneficium vacans ad finem sui mensis, vel in principio illius, in illa ultima nocte, quæ dat finem mensi ordinario, & principium mensi Apostolico, vel e converso, consulte faciet, si ante collationem faciat examinari testes de hora, & puncto obitus ultimi possessoris, & in ipso collationis instrumento annotaverit, ut sic evitetur controversia, quantum possibile sit, super tempore vacationis, an contigerit in mense ordinario, vel potius in Apostolico.*

IX. Post hæc inquirit, si dubium sit, quo mense vacatio contigerit, cui onus probandi incumbat? Respondetque pro possessore esse præsumendum; & si quis contra possessorem prætendat, is probare debeat, vacationem in hoc illove mense contigisse.

X. Quod si neuter sit in possessione, tunc præsumptio erit pro illo, qui ab *Ordinario* collationem obtinuit: *quoniam non solum non præsumitur reservatio ratione mensis, sed etiam debet concludenter probari vacatio de mense Apostolico, ut Provisus a Papa obtinere possit.*

„ Ratio est, quia cum Ordinarius, & provisus ab eo fundet intentionem suam de jure communi, *Cap. Ex frequentibus, de Institutionibus*. Felinus in *Cap. Cum venerabilis*, „ *numer.* 32. *de exceptionibus*. Rota *decis.* 78. *num.* I. & per „ totam, parte prima diversorum, & diximus in §. I. prooemiali, in princip. Et sublata reservatione nostræ regulæ Episcopus possit providere libere in omnibus mensibus. Caputaquen. *decis.* 214. *num.* 5. *part.* 2. Cassador. *decis.* 3. *num.* „ I. & 2. *de Privilegiis*. Puteus *decis.* 492. *num.* 3. *lib.* 2. „ Crescentius *decis.* 3. *num.* 4. *de Privilegiis*: sequitur, quod „ provisus ab Ordinario nihil aliud probare tenetur, nisi anterioritatem suæ collationis in jure communi fundatam, & „ quod onus probandi reservationem, ratione mensis, spectat ad provisum Apostolicum se fundantem in vacatione „ in mense Apostolico; cum hoc sit suæ intentionis fundamentum.

XI. Hæc Gonzales, qui ibidem *num.* 48. & sequentibus probat, Beneficium vacans per mortem Beneficiati in mense Ordinarii manere ad provisionem Ordinarii, etiamsi vacato duraverit usque ad mensem Apostolicum; quemadmodum Beneficium, cujus vacatio contingit in mense Apostolico, manet reservatum, licet vacatio protrahatur ad mensem ordinarium.

XII. Denique notat *num.* 98. quod quando agitur de probanda vacatione in certo mense ad effectum reservationis, tunc, sepositis particularibus circumstantiis, probatio debeat esse plena, & concludens: aitque in Rota decisum, quod semper impetrans teneatur *plene*, & concludenter probare narrativam vacationis, in qua *principaliter* se fundat ad inducendam *reservationem*.

XIII. Dicit Pontifex in hac Regula, se in dictis mensibus reservare Beneficia *usque ad suæ voluntatis beneplacitum*: cujus clausulæ vigore cessat *reservatio*, mortuo Papa, quemadmodum deciditur in *cap.* 2 *De Rescriptis in* 6.

XIV. Immo etsi hæc clausula adjecta non esset, tamen ex natura Regularum Cancellariæ, per mortem Papæ *reservatio* extingueretur. Regulæ enim Cancellariæ morte Pontificis extinguuntur, uti monet Gomesius *quæst.* 2. *prooem. ad Reg. Cancel.* quod & significatur per verba prooemialia Regularum, *ex tunc suo tempore duraturas*: unde & per novum Pontificem altero assumptionis suæ die de novo publicantur. *Quæ publicatio non ad illum effectum fit, ut innotescant, cum fere eædem Regulæ sunt; quæ approbantur, sed ut per hujusmodi publicationem dignoscatur voluntas approbatoria ipsius novi Pontificis*. Hæc Gomesius.

XV. Hinc deducitur, quod *vacante Sede Apostolica, Ordinarii libere conferant Beneficia, in omnibus mensibus sine ulla distinctione; quia tunc sunt obstacula sublata, & omnes menses dicuntur Ordinariorum; idque donec, & quousque novus Papa fuerit assumptus ad apicem Pontificatus, ac potius, donec is Regulas Cancellariæ publicaverit, quod solet postridie suæ assumptionis.*

XVI. Regula hæc in mensibus designatis reservat generaliter *omnia Beneficia ecclesiastica, cum cura, & sine cura, sæcularia, & quorumvis Ordinum regularia, qualitercumque qualificata, & ubicumque existentia.*

His ergo verbis Regulæ attentis, & in sua generalitate, prout sonant, intellectis; dubium non apparet, quin hac in primis reservatione comprehendantur Ecclesiæ Parochiales utpote Beneficia *curata*, sive cum *cura*.

XVII. Verum cum reservationem Ecclesiarum Parochialium per Concilium Tridentinum, *Sess.* 24. *cap.* 18. *De Reformat.* sublatam esse credunt nonnulli cum Navarro; *idque usu in multis Diœcesibus fuit receptum, ut nuper plurimi Episcopi harum regionum testati sunt in gravi quadam causa*: ait Zypæus *Consult.* I. *De Elect.* Deinde notat, quod Concilium Tridentinum hic sit receptum *prout sonat, non ut quotidianæ interpretationes, Decreta, Constitutiones Romanæ adferri possint, quæ Decretum alterent, amplient, ac restringant, vel* Regulam octavam *De Reservationibus, quoad Beneficia curata Parochialia* abrogatam *restituant*.

XVIII. Sub generalitate illa verborum licet videantur comprehendi etiam Beneficia majora; tamen, quia Dignitates nominatim non exprimuntur, etiam non censentur comprehensæ: præsertim si sint *electivæ confirmativæ*; quas sub generali reservatione non comprehendi supra notavimus.

XIX. Hinc usu harum regionum, Dignitates hujusmodi *electivæ* a reservatione sunt exemptæ; eliguntque passim Capitula suos Decanos in omnibus mensibus sine ulla distinctione: neque ulla quoad hasce Dignitates reservatio hic nota est.

☞ Conformiter ad hunc usum Belgii judicavit Consilium privatum, Capitulum Rothomagense posse eligere *Thesaurarium* in *omni* mense, uti refert Laury in Collectione Arrestorum, Arresto 138.

Ratio hujus exceptionis a reservatione deducta est in resolutione Doctorum Lovaniensium in causa Thesauriæ Ecclesiæ Insulensis: hic annexa sub litt. A. (a) ☜

Quin & passim Dignitates electivæ *collativæ* ab hac reservatione sunt solutæ, ipsaque Capitula libere eas in omnibus mensibus eligendo conferunt.

XX. Testatur quoque Chokier ad hanc Regulam *Glossa* II. *numer.* 24 Hadrianum VI. reliquisse electiones liberas *Decanatuum* in civitate, & Diœcesi Leodinensi consistentium, nec illos sub speciali, vel generali reservatione comprehendi.

XXI.

(a) Prædictam Doctorum Lovaniensium resolutionem ad calcem hujus Tomi, inter Monumenta ordine disposita, sub citata littera A, excusam reperies.

XXI. Ex speciali declaratione Pauli IV. in Bulla erectionis novorum Episcopatuum, novem Præbendæ affectæ *Graduatis* ab omni quacumque reservatione eximuntur; uti ostensum est supra *Tom. I. part. 1. tit. 10. cap. 1. n. 7.* Unde & illæ sine ulla mensium distinctione a Canonicis Graduatis una cum Episcopo, juxta tenorem Bullæ eliguntur; uti & Archidiaconus, Archipresbyter, & Pœnitentiarius e Canonicis Graduatis assumendi, ab Episcopo libere in omnibus mensibus constituuntur.

XXII. Sicuti sub generali *Beneficiorum* expressione non veniunt Dignitates; ita nec sub generali reservatione comprehendi Beneficia Jurispatronatus *laicalis*, apud omnes expeditum est: soletque hujus conclusionis ratio hæc assignari; ne laici retrahantur a fundatione, constructione, vel dotatione Ecclesiarum, seu Beneficiorum; ita post alios Gonzales *Gloss. 18. n. 3.*

XXIII. Hinc concludunt, quod reservatio includat Beneficia Jurispatronatus laicalis; quando hoc competit, non ex fundatione, constructione, aut dotatione, sed ex præscriptione, consuetudine, vel privilegio. Ita Gonzales dicto loco *num.* 18. Hinc infert *num.* 22. quod ad excludendam reservationem nostræ Regulæ, ratione Jurispatronatus *laicalis*, oporteat docere de Jurepatronatus ex *fundatione*, vel *constructione*, aut *dotatione*.

Verum hæc non consonant praxi hodiernæ, præsertim Belgicæ, quæ ab omnibus reservationibus, expectativis, nominationibus, quin & concursu eximit generaliter Beneficia Jurispatronatus laicalis; quocumque titulo jus illud laicis acquisitum sit (a).

XXIV. Sed quid, si jus patronatus non sit *mere* laicale, sed mixtum? Nec tunc sub reservatione generali, aut hujus regulæ contineri communiter resolvunt Canonistæ; præsertim quando Patroni *laici* habent *majorem*, aut æqualem partem vocum in dicto Jure patronatus mixto, uti loquitur Gonzales *num.* 15. Rationem dat *num.* 12. *Nam in favorabilibus potius est attendenda qualitas laicalis: ne laicus propter Clericum perdat suum privilegium. Hoc enim æquum est, quod in re individua non patiatur quis præjudicium ratione societatis, quæ illi cum altero communis est.*

XXV. Quidni & hac ratione merito a reservatione eximatur Jus patronatus laicale *mixtum*; licet pars vocum Patronorum Ecclesiasticorum esset *major*: veluti si ad unum laicum, & duos Clericos pertineat: quod & notoria praxis Belgii confirmat; quamvis de jure contrarium credat Gonzales *n.* 16.

XXVI. Teste Garzia *De Benef. part. 5. cap. 1. n. 557.* Bene[illegible] Jurispatronatus *Ecclesiastici* ab hac, aliisque reservationibus [illegible] *in Hispania, præsertim (ait) in his regnis Castellæ;* [illegible] *differenter Beneficia Jurispatronatus, etiam Ecclesiastici ad* [illegible]*onem Patronorum providentur* in partibus, *in quocum*[illegible] *mense vacaverint, ut videmus quotidie* [illegible] consuetudo Hispaniæ a Belgica non omnino discrepat. [illegible] & hisce in partibus ad Patronorum etiam Ecclesiasticorum *particularium* præsentationem Beneficia in omnibus [illegible].

☞ XXVII. Quamquam cum dicitur, Beneficia iuris Patronatus [illegible] a reservatione mensium esse exempta, intelligendum videtur, de iure Patronatus Ecclesiastici, *ex fundatione, & dotatione* primitus orto, quod est verum jus Patronatus, & cui iure illo gaudent, censentur esse *veri* Patroni, non secus ac Laici simili titulo fundationis, vel dotationis jus hoc assecuti, etsi dum competit titulo *dignitatis*, aut *Officii Ecclesiastici*, dicitur *Ecclesiasticum*, & ita definit celebris Jurisconsultus Lovaniensis Vandevelde in suo manuscripto Tractatu de qualitatibus Beneficiorum *tit. 2. Jus Patronatus Ecclesiasticum (ait) est, quod quis habet ratione suæ Ecclesiæ, seu Beneficii; quia nempe* fundatio, *seu* dotatio *facta est ex bonis Ecclesiæ, vel certe ex* bonis Laicis *jure Patronatus in Ecclesiam, seu personam Ecclesiasticam, ab initio vel postmodum transcripto, vel translato.*

In eodem Tractatu notat citatus Vandevelde, quod a reservatione mensium exemptæ sint Ecclesiæ *per totam Arthesiam*; conferantque Collatores Ordinarii Beneficia in omnibus mensibus, ut & Patroni præsentant; creditque Athesianos exemptionem illam habere ex antiquo jure Gallicano fundato in *Sanctione Pragmatica* Caroli VII. adeo ut, licet Arthesia a Regno Galliæ fuerit divulsa, illam tamen exemptionem, sive libertatem constanter retinuerint Ecclesiæ Arthesianæ.

Et revera hanc Arthesiæ a reservationibus Apostolicis exemptionem ex antiquo jure Gallicano, & usu profluere evidentur probant litteræ Caroli V. Imperatoris datæ Gandavi 12. Maji 1531. in quibus Carolus approbavit Privilegia, libertates, francisias, & exemptiones Episcopi Atrebatensis, & totius Cleri Arthesiæ ab omnibus reservationibus Apostolicis, expectativis, regressibus, accessibus, nominationibus, & coadjutoriis, & in effectu ab omnibus aliis Provisionibus Apostolicis exorbitantibus, & tunc non usitatis in Arthesia, & civitate Atrebatensi, ac nominatim potestatem conferendi Beneficia in *omni* mense secundum ordinem, & dispositionem juris eo modo & forma, quibus ante; *Ceux etant de sort de France, & avant qu'ils fussent sous notre Souverainete*, fecerant, & gavisi fuerant.

Habentur hæ litteræ in libello; cui titulus: *Privilegia Nominationum Lovaniensium*, &c. Editionis Leodiensis anno 1665. *p.* 28.

Insuper ex his litteris sat manifestum est, Arthesianos hanc a reservatione mensium exemptionem, & plenam in provisione Beneficiorum libertatem, non ex Concordatis inter Leonem X. & Franciscum I. Regem Galliæ prætendisse; sed ex *antiquo jure* Gallicano, continuato usu (cujus in litteris mentio fit) uti & citatus Vandevelde quoque notavit.

Habet & jus illud Ecclesia Collegiata sancti Amati in civitate Duacensi; eo quod hæc Ecclesia ex vico Arthesiæ, qui vocatur *Broylus* ad civitatem Duacensem fuerit translata; atque ita manserit, in libertate, qua gaudebat existens in Arthesia.

Eodem indubie titulo Ecclesia Tornacensis hac libertate gaudet, nimirum quod se mantenuerit in jure Gallicano, quo aliquando gavisa fuerat Regi Galliæ subjecta ☜

XXVIII. De Beneficiis certo generi personarum conferendis, an contineantur sub generali reservatione, dubitatur: asseritque Covarruvias *Pract. quæst. cap. 36. n. 4.* quod *si Beneficia patrimonialia, vel Canonicatus Cathedralium Ecclesiarum, qui Theologiæ Magistris, vel Juris Pontificii Doctoribus ex electione sunt conferendi, apud* Sedem Apostolicam *vacaverint, non facile admittitur derogatio hujus privilegii, vel consuetudinis, nec recipitur summi Pontificis collatio in præjudicium Ecclesiarum, quibus maxima utilitas comparatur, si ad ungem, & exacte jura ista serventur.* Hæc ille, qui adducta auctoritate Glossæ, aliorumque Doctorum pro hac interpretatione, nihilominus diffiteri non audet *opinionem istam dubiam esse, quoad hæc* patrimonialia *Beneficia, & Canonicatus, propter verba illius reservationis, cujus mentio fit in* cap. 2. De Præbendis in 6. *quæ adeo generalia sunt, ut hæc Beneficia comprehendere videantur.*

XXIX. Tum pro resolutione dubii subjungit hoc notandum monitum: *Propterea lectorem admoneo hac in controversia, quod diligenter observet, quid praxi receptum fuerit, & quid sit Christianæ reipublicæ, ac ministerio divino conducibilius, siquidem admodum conducat, hæc Beneficia non comprehendi ullis reservationibus.*

XXX. Antonius Faber ad *Definitionem 11. lib. 1. tit. 2.* apponit hanc notam *num. 3. Observa eo jure nos uti, ut simplicia Beneficia possint in* quolibet *mense conferri ab Ordinario, licet verba regulæ de reservatione mensium sint generalia, & loquantur de Beneficiis omnibus, sive cum cura sint, sive etiam sine cura; adeo fortasse quod facile capienda sit interpretatio, per quam unaquæque redeat ad suam naturam. Prima autem Beneficiorum natura illa fuit, ut omnia, & quocumque mense conferri possent per Ordinarium. At potius quod æquum non sit, pauperem Ecclesiasticum pro simplici Beneficio obtinendo tantis sumptibus onerari, ut cogatur ire aut mittere Romam, in eamque rem plus fortassis impendere, quam multorum annorum reditus ferre possit.*

Per simplicia Beneficia indubie hic intelligit Faber Beneficia, quæ antonomastice vocantur *simplicia*, ut sunt Cappellaniæ de quibus supra *part. 2. Sect. 3. tit. 1. cap. 4.* Alias in anterior. edit. *part. 2. tit. 18. cap. 4.* quæ quidem Cappellaniæ in multis Belgii Ecclesiis in *omni* mense, tamquam a reservatione liberæ, conferuntur.

XXXI. Regula comprehendit Beneficia non tantum vacantia per mortem; sed quocumque modo. Unde omnis modus vocationis includitur; modo revera tamen Beneficium vacet. Excipit tamen modum per resignationem.

XXXII. Cum autem in omni Beneficiorum permutatione includatur aliqua resignatio *in favorem* permutantium; ita ut permutatio nihil aliud sit, nisi quædam reciproca resignatio, quæ fit inter utrumque permutantem, ideo & vacationem hanc excipi credunt Interpretes; uti notat Chokier *Glossa 7. n. 6.* qui *n. 7.* addit & hanc rationem: *Quia reservatio est juris communis correctoria; eoque restringenda est, & propterea quoad effectum reservationis, Beneficia renuntiata ex causa permutationis, non dicuntur* vero *vacare*.

☞ XXXIII. Per resignationem in prædicta Cancellariæ regula non tantum significari resignationem in *favorem*, vel causa permutationis; sed & puram, & simplicem, quæ fit per liberam dimissionem Beneficii ad manus Ordinarii, post Joannem Chokier in Commentario ad hanc Regulam, multis probat Gonzales in expositione hujus Regulæ *Glossa* 14.

Quapropter si Beneficium vacet in mense reservato per *simplicem* dimissionem, Ordinarium posse providere sustinent prædicti auctores; hæcque interpretatio tamquam Ordinariis favorabilis, & provisiones Beneficiorum ad jus commune reducens, non difficulter usu recipitur. ☜

CAPUT VII.

De Alternativa.

1 *Regula de reservatione mensium secunda sua parte continet relaxationem, quæ vulgo dicitur* Alternativa.
2 *Refertur textus Regulæ.*
3 *Regula quoad hanc partem, qua ratione favorabilis?*
4 *Alternativa solis Episcopis hodie competit.*
5 *Nec Abbatibus Episcopalem auctoritatem habentibus.*
6 *Neque Capitulo, Sede vacante, conferenti Beneficia ad liberam Episcopi collationem spectantia.*
7 *Alternativa tantum datur Episcopis residentibus.*
8 *Verba regulæ prout hodie exprimitur, requirunt* veram; *&* personalem *residentiam.*
9 *Absens a Diœcesi etiam ex* justa *causa, & ad* modicum *tempus non gaudet* Alternativa *juxta rigorem regulæ.*
10 *Judicatum quod Episcopus absens ex urgenti causa ad* duos *dies non gaudeat alternativa.*
11 *Non sufficit quod habeatur de jure pro residente.*
12 *Rigor ille non ubique receptus.*
13 *Episcopi ut alternativa gaudeant, eam acceptare debent.*
14 *Gratia alternativæ est personalis respectu Episcopi acceptantis.*

15 Epi-

(a) Si quis Galliarum Disciplinam hac de re edoceri velit, adeat Nova Cleri Gallicani Collectanea Tom. 10. col. 779. & col. 864. 943. 944. &c.

15 *Epiſcopus, acceptata alternativa, non poteſt ſine licentia Sedis Apoſtolicæ renuntiare, & ad quatuor menſes redire.*
16 *Epiſcopus non reſidens, acceptata alternativa, non gaudet jure quatuor menſium.*
17 *Epiſcopus demum uti poteſt alternativa, quando litteræ acceptationis a Datario ſunt receptæ.*
18 *Formula litterarum acceptationis.*
19 *Formula teſtimonii notarialis.*
20 *Teſtimonium Datarii de facta acceptatione.*
21 *Quoad Beneficia, quæ vigore Alternativæ Epiſcopus libere conferre poteſt, regula reſtricta eſt.*
22 *Regula hodierna non permittit vi Alternativæ conferri, niſi Beneficia ad ſolius Epiſcopi liberam collationem ſpectantia.*
23 *Ex reſtrictione Regulæ videtur factum, quod Epiſcopi in collatione Beneficiorum non debeant petere conſilium Capituli.*
24 *In inſtitutione Alternativæ quid inſinuare voluerit Curia Romana.*
25 *Querela Franciſci de Vargas, & ſuum Conſilium de imminuenda Beneficiorum collatione, quam ſibi arrogat ſummus Pontifex.*

I. REGULA, quæ hodie vulgo dicitur Regula octava *De reſervatione menſium*, duas partes continet, quæ olim ſeparatas regulas conſtituebant; quemadmodum monet Chokier in proœmio Regulæ *num.* 20 quarum prima reſervantur proviſioni Pontificis Beneficia vacantia in *octo* menſibus; poſteriore vero parte, quæ incipit a verbis, *Inſuper Sanctitas ſua*, relaxatur hæc reſervatio in favorem Epiſcoporum in ſuis Diœceſibus reſidentium, quoad *duos* menſes; ita ut ſex menſes liberi maneant, atque Epiſcopi alternative menſes habeant cum ipſo Papa: quæ gratia propterea vocatur *Alternativa*.

II. Exprimitur autem in modernis Regulis hæc formula: „ Inſuper Sanctitas ſua ad gratificandum Patriarchis, Archiepiſcopis, & Epiſcopis intenta, & ipſis quamdiu apud Eccleſias, aut Diœceſes ſuas vere, ac perſonaliter reſederint duntaxat, de omnibus & quibuſcumque Beneficiis Eccleſiaſticis cum cura, & ſine cura, ſæcularibus, & Regularibus ad liberam ipſorum duntaxat, non autem aliorum cum eis diſpoſitionem, ſeu præſentationem, vel electionem, nec etiam cum conſilio, vel conſenſu, ſeu interventu Capitulorum, vel aliorum (aut alias pertinentibus) quæ antea in menſibus Februarii, Aprilis, Junii, Auguſti, Octobris, & Decembris extra Curiam ipſam vacare contigerit (dummodo alias diſpoſitioni Apoſtolicæ reſervata, vel affecta non fuerint) libere diſponendi facultatem conceſſit. Ac etiam voluit, ut ſi ipſi in collatione, aut alia diſpoſitione Beneficiorum, in aliis ſex menſibus, videlicet Januarii, Martii, Maji, Julii, Septembris, & Novembris vacaturorum (quæ etiam diſpoſitioni ſuæ, ut præfertur, reſervavit) ſeu etiam aliorum diſpoſitioni ſuæ, & dictæ Sedis alias quomodolibet reſervatorum, vel affectorum ſe intromiſerint, aut quominus proviſiones, & gratiæ Sanctitatis ſuæ de illis debitum effectum conſequantur, impedimentum quoquo modo præſtiterint, uſu, & Beneficio prædictæ facultatis eo ipſo privati exiſtant, ac collationes, & aliæ diſpoſitiones de Beneficiis illius prætextu deinceps faciendæ nullius ſint roboris, vel momenti. Illi vero, qui gratiam alternativæ prædictæ acceptare voluerint, acceptationem hujuſmodi per patentes litteras manu propria ſubſcriptas, ſuoque ſigillo munitas, & in ſua quiſque Civitate, vel Diœceſi datas, declarare, & litteras ipſas huc ad Datarium Sanctitatis ſuæ tranſmittere teneantur, quibus ab eo receptis, & recognitis, ac in libro ad id deputato regiſtratis, tunc demum, & non antea, uti incipiant gratia ſupradicta. Declarans præterea exceptionem poſitam in Regula favore S. R. E. Cardinalium, & Indultum conferendi Beneficia reſervata conceſſum Cardinali Epiſcopo, non ſuffragari Capitulo ratione communionis, & conſortii juxta declarationem felicis recordationis Urbani Papæ VIII. Prædeceſſoris ſui editam die 10. Septembris anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſexto, quam Sanctitas ſua in omnibus, & per omnia approbat. Decernens ſic in præmiſſis omnibus per quoſcumque, &c. judicari debere, ac irritum " &c.

III. Notat autem Chokier loco citato, hoc inter utramque partem eſſe diſcrimen; quod „ prima contineat reſervationem, & manibus Ordinariorum ligamen imponat: atque ideo Epiſcopis, & Ordinariis præjudicialis, & detrahens poteſtati ordinariæ, & corrigens Jus commune, & eatenus regula hæc odioſa ſit. Secunda vero pars, dictam reſervationem, & vinculum moderetur, & partim relaxet, ac impedimentum removeat: ſitque Parochis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, ac aliis Eccleſiis *favorabilis*; ac proinde etiam *amplianda*; cum innitatur Juri communi.

IV. Gratia hæc ſive relaxatio reſervationis quoad *duos* menſes conceditur duntaxat *Patriarchis*, *Archiepiſcopis*, & *Epiſcopis*; idque hodie adeo clare expreſſum eſt in regula, ut nulla dubitandi ratio ſuppetat: quamvis olim dubitatum fuerit, quemadmodum notavit Gonzales ad Regulam 8. Cancell. *Gloſſ.* 42. *num.* 2. ac dein *num.* 3. infert: „ hodie ceſſant Deciſiones dicentes, quod Capitula Cathedralium gaudere poterant *alternativa* menſium, & quod Epiſcopus tamquam dignior & caput poterat illam acceptare, etiam invito Capitulo. Ratio eſt (ait) quia alternativa *antiqua* non erat reſtricta ad ſolos Patriarchas, Archiepiſcopos, & Epiſcopos, ſicut reſtringit regula noſtra, ſed omnibus Collatoribus concedebatur.

V. Immo cum Abbates etiam *nullius* Diœceſis, ac Epiſcopalem juriſdictionem in ſuis diſtrictibus exercentes, revera non ſint Epiſcopi, juxta reſtrictionem modernam ipſius regulæ *alternativa* menſium gaudere non poſſunt.

VI. Similiter ſi ex ſtatuto, privilegio, vel conſuetudine Capitulum, Sede vacante, conferret Beneficia ad collationem Epiſcopi ſpectantia, tamen non gaudet *alternativa*: quia tametſi ſuccedat in juriſdictionem Epiſcopalem, non tamen in hanc gratiam, quæ ſpeciatim Epiſcopis datur, & cum Epiſcopo extinguitur, ut infra videbitur.

VII. Verum nec omnibus Epiſcopis hæc *alternativa* conceditur, ſed *tantum reſidentibus*: quæ conditio in hodierna regula hac formula exprimitur: *Ipſis quamdiu apud Eccleſias, aut Diœceſes ſuas vere ac perſonaliter reſederint duntaxat.*

VIII. Hæc verba ſi proprie & in rigore accipiantur, non obſcure requirunt *veram*, ac *perſonalem* reſidentiam apud Eccleſias, aut Diœceſes: omnemque *fictam* reſidentiam excludunt; quemadmodum obſervat Gonzales *Gloſſa* 43. *n.* 15. monetque dictionem *vere*, omnem dubitationem removere: „ nam requirit (ait) *veram, realem, & actualem* reſidentiam, & *omnem* fictionem excludit.

Ponderat inſuper, quod in regula occurrat dictio, *perſonaliter*, quæ eſt (ait *num.* 13.) *præciſa*, & exigit *realem*, & *veram* ac *perſonalem* reſidentiam.

Expendit denique particulam *dumtaxat* in regula expreſſam, *quæ eſt (inquit) limitativa ad ſolam reſidentiam* veram, & perſonalem, & præciſam, *ac excluſiva fictæ, ac impropriæ reſidentiæ*.

IX. Ex his infert *n.* 26. „ quod ad gaudendum *alternativa fictа* reſidentia non proſit, & quod abſens ex juſta cauſa & ad modicum tempus, quamdiu abeſt, non poſſit frui alternativa in Beneficiis tempore talis abſentiæ vacantibus, & conſequenter diſpoſitioni Apoſtolicæ ſint reſervata.

„ Aliud namque eſt *vere* & *perſonaliter* reſidere, & adeſſe, & aliud *vere* abeſſe, & pro reſidente haberi " ait *n.* 28 quod & in ſequentibus confirmat multis exemplis ex jure petitis.

Conformiter ad hanc Regulæ expreſſionem deciſum fuiſſe dicit, quod Epiſcopus abſens tribus menſibus ſibi permiſſis, recreationis cauſa, animo redeundi, non gaudeat *alternativa*.

X. Dehinc *n.* 41. dicit anno 1603. contigiſſe, quod Epiſcopus Segobienſis, habens *alternativam*, & continuo in ſua Diœceſi reſidens, ob adventum Regis Catholici ad locum quatuor duntaxat milliaribus a ſua Diœceſi diſtantem, a ſua Diœceſi ad *duos* dies duntaxat abfuerit, ut Regem in eo loco ſalutaret, eique gratias ageret de nominatione, quam Rex Catholicus de ejus perſona fecerat ad Archiepiſcopatum Compoſtellanum: cumque ſpatio iſtorum duorum dierum vacaſſet Canonicatus in menſe *Aprili*, qui eſt menſis Ordinarii reſpectu Epiſcopi gaudentis *alternativa*, alias reſervatus; quæſitum fuit, an Epiſcopus Segobienſis ex tam juſta cauſa, & ad tam modicum tempus abſens, cenſendus eſſet *reſidens* ad mentem regulæ, ut *alternativa* etiam eo tempore gauderet.

XI. Quamvis dubitari nequeat, quin hujuſmodi abſentia de jure habeatur pro reſidentia, & Epiſcopus ita abſens habendus ſit reſidens; nihilominus propter dictionem *vere* in regula poſitam, quæ omnem plane fictionem excludere videtur, reſolvit Gonzales *n.* 83. Epiſcopum Segobienſem non potuiſſe uti *alternativa*. „ Et quamvis (ait) maxima æquitatis ratio ad favorem ordinariæ proviſionis concurrat, non tamen eſt recedendum a verbis regulæ, quæ licet ſit dura, ita tamen eſt ſcripta.

XII. Ad hanc, aliaſque rigoroſas, & litterales interpretationes reflectens Perardus Caſtellus in Praxi Curiæ Romanæ *pag.* 334. dicit, hos rigores reſidentiæ indubie in Britannia eſſe temperatos; adeo ut ſi Epiſcopus ex præcepto Regis, aut ob bonum commune ſuæ Eccleſiæ in cauſis urgentibus, & neceſſariis eſſet abſens a Diœceſi, equidem reputaretur reſidens in ordine ad alternativam.

Neque in Belgio hujuſmodi rigorem ac duritiam regulæ admittendum credo: ſed Epiſcopum in ſimili caſu pro reſidente reputatum iri; præſertim quia, uti teſtatur poſt Gonzalem Chokier *Gloſſa* 15. particula illa *vere* recenter, nimirum poſt tempora Sixti V. huic regulæ addita fuit: nam tempore Pii V. Sixti V. & Gregorii XIII. in *alternativa* non aderat verbum *vere* neque *perſonaliter*. Garzias *pag.* 5. *c.* 2. §. 10. *n.* 460. qui eſt videndus.

XIII. Ut autem Epiſcopi etiam reſidentes *alternativa* fruantur, „ eam acceptare debent: acceptationemque hujuſmodi per patentes litteras manu propria ſcriptas, ſuoque ſigillo munitas, & in ſua quiſque civitate, vel Diœceſi datas, declarare, & litteras ipſas huc ad Datarium Sanctitatis ſuæ tranſmittere teneantur, quibus ab eo receptis, & recognitis, ac in libro ad id deputato regiſtratis, tunc demum, & non antea uti incipiant gratia ſupradicta.

Hinc concluditur, gratiam alternativæ eſſe *voluntariam*, atque pendere a mero beneplacito Epiſcopi eam acceptare volentis; quam in favorem reſidentiæ Pontifex Epiſcopis offert.

XIV. Ulterius inde ſequitur, gratiam illam, ejuſque acceptionem eſſe *perſonalem* reſpectu Epiſcopi acceptantis; eamque morte ipſius Epiſcopi expirare; ejuſque ſucceſſorem debere denuo acceptare, ſi uti voluerit. Immo ſi Epiſcopus poſt acceptationem alternativæ tranſlatus ſit ad alium Epiſcopatum, ſi *alternativa* hac uti deſideret, tenetur eam de novo acceptare, Gonzales *Gloſſa* 58. *num.* 18. quia illam prius ut Epiſcopus talis Diœceſis acceptaſſe cenſetur.

XV. Ubi autem Epiſcopus ſemel *alternativam* acceptavit: non poteſt pro libitu ſuo ab ea recedere, uti ibidem monet Gonzales *num.* 14. quia acceptatio eſt menſium commutatio: ideſt, Epiſcopus, qui ut cæteri ordinarii Collatores, habebat *quatuor* menſes *liberos*, nimirum, *Martium*, *Junium*, *Septembrem*, & *Decembrem*, acceptando alternativam permutat hos quatuor menſes cum ſex aliis, ſcilicet, *Februario*, *Aprili*, *Junio*, *Auguſto*, *Octobri*, & *Decembri*: quæ permutatio cum ſit adinſtar contractus cum Pontifice, non poteſt ab eo ſine conſenſu Pontificis reſiliri. Quod in ipſa Regula hodie expreſſum eſt, dum dicitur: „ Et poſt factam acceptionem, & admiſſionem, in Dataria *neutri* parti liceat, niſi concordi conſenſu, ab ea recedere.

XVI. Inde ulterius infertur, quod ſi Epiſcopus, *acceptata alterna-*

ternativa, non resideat, non possit nequidem conferre Beneficia vacantia in Martio, aut Septembri; quæ indubie conferre potuisset, si *alternativam* non acceptasset.

Cum enim menses illi, qui alias erant e quatuor ordinariis juxta priorem partem hujus Regulæ, per acceptationem *alternativæ*, sint facti *Apostolici*, non potest Episcopus per *non residentiam*, eos facere ordinarios; uti probat Gonzales *Gloss.* 43. *nu.* 122. qui & *Glossa* 58. *nu.* 23. dicit, non raro plures Episcopos, postquam acceptarunt *alternativam*, supplicare Papæ, ut ligamen alternativæ dissolvere dignetur; ipseque Papa ad suos *octo*, Episcopus vero ad suos *quatuor* (prout erat ante acceptationem alternativæ) restituatur; quod & ipse Papa, vel Datarius ejus nomine nonnunquam ex causa concedunt.

XVII. Qua formula acceptatio *alternativæ* fieri, & insinuari debeat, supra relata Regulæ verba satissignificant; atque una indicant, quod tunc *demum*, & *non antea* Episcopi uti incipiant gratiâ alternativæ, dum litteræ acceptationis à Datario *receptæ* & *recognitæ* fuerint.

Ut autem facilior sit *recognitio* per Datarium facienda, solent litteræ hac formula expediri, & ad Datarium transmitti.

XVIII. Formula litterarum acceptationis alternativæ, prout refertur in Gozales *Glossa* 62. *nu.* 33. hæc est: „ Nos N. Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus N. volentes observare Regulam reservatoriam mensium Apostolicorum Sanctissimi Domini Innocentii XII. necnon frui gratia & Beneficio alternativæ Episcopis apud Ecclesias, aut Diœceses suas vere & personaliter residentibus per eamdem Regulam concessæ. Propterea humiliter, & debita cum reverentia, ac omni meliori modo, quod possumus, & debemus, libenter præfatam alternativæ gratiam acceptamus, ac ea uti velle declaramus, in cujus voluntatis, acceptionis, & declarationis fidem, præsentes patentes litteras per nostrum Secretarium, & Apostolicum Notarium scriptas, nostra manu propria subsignamus, sigillique nostri soliti impressione muniri facimus, & eas ad Illustrifs. & Reverendifs. Domin. ejusdem D. N. Papæ Innocentii XII. Datarium transmittere curabimus, juxta formam & ad effectum, de quibus in prædicta Regula. Dat. in ædibus nostris, vel in tali loco hujus nostræ Civitatis, vel Diœcesis, sub tali anno, die, & mense, testibus ad præmissa vocatis.

XIX. Postmodum dictus Secretarius, & Notarius hanc fidem facit; „ Et quia ego N. auctoritate Apostolica Notarius, & Secretarius præd. Reverendissimi Domini mei Archiep. dictas patentes litteras manu propria scripsi, & omnibus supradictis, una cum dictis testibus interfui; Ideo hoc præsens publicum fidei, ac testimonii Instrumentum signavi, & subscripsi meis solitis, & consuetis signo & subscriptione, in præmissorum fidem.

XX. Deinde postquam litteræ a Datario fuerint recognitæ, & probatæ, solet ab eodem Datario dari testimonium recognitionis tenoris sequentis: „ Nos N. Sanctissimi Domini Innocentii XII. Datarius, notum facimus omnibus, & singulis, ad quos spectat, qualiter pro parte Reverendissimi in Christo Patris D. N. Episcopi N. præsentatæ, & recognitæ fuerunt litteræ acceptationis gratiæ alternativæ mensium, Præsulibus apud Ecclesias, aut Diœceses suas vere, & personaliter residentibus, ab eodem Sanctifs. D. N. Papa concessæ. In quorum fidem præsentes litteras manu propria subscripsimus, & sigillo nostro muniri fecimus ac in eodem libro registrari fecimus, &c.

XX. Quemadmodum *alternativa* quoad residentiam per posteriores Pontifices, appositione dictionis *vere* restricta fuit, uti supra notatum est, ita quoad Beneficia, quæ alternativæ essent subjecta, non parum limitata fuit.

Alternativæ enim antiquæ extendebantur etiam ad Beneficia *simultaneæ* & *non liberæ* collationis, uti ex Puteo refert Gonzales *Glossa* 4. *nu.* 24. qui *nu.* 25. monet, quod & in modernis *alternativis*, & Regulis deficiebant verba illa: *Nec etiam cum consilio, vel consensu, seu interventu Capitulorum, vel aliorum, aut alias pertinentibus*, donec Sixtus V. in sua Regula addit præfata verba, prout hodie jacent in Regula. „ Et sic (ait Gonzales) ante Regulam Sixti V. forsan dicebantur Beneficia liberæ collationis ad effectum, ut intrarent alternativa, quæ providebantur ab Episcopis cum consensu, consilio, vel interventu alterius, modo non essent simultaneæ collationis, vel ad electionem seu præsentationem aliorum. Hodie vero contrarium est dicendum.

XXI. Regula enim, uti hodie exprimi solet, dat Episcopis *alternativam* in quibuscumque Beneficiis, *ad liberam ipsorum duntaxat, non autem aliorum cum eis, dispensationem, seu præsentationem, vel electionem; nec etiam cum consilio, vel consensu, seu interventu Capitulorum, vel aliorum, seu alias pertinentibus*.

Ex his patet, juxta modernam Regulæ expressionem, *alternativam* non extendi ad Beneficia, quæ quocumque modo ad alterius, quam Episcopi liberam, ac plenam dispositionem spectant, & quorum provisioni intervenire alii, quam Episcopus, quovis modo debent. Ex quo patet per posteriores Pontifices additas esse clausulas reservationis amplificativas, & auctoritatis ordinariæ restrictivas.

XXIII. Cum vero non tantum excipiantur Beneficia, quæ cum consensu Capitulorum conferenda sunt, sed & illa in quorum provisione Episcopus *consilium* Capitulorum petere debet; hinc forsan contigit, ut in Beneficiorum provisione Episcopi *consilium* Capituli sui petere desierint, ut *alternativa* gaudere possent; cum alias *de jure* in similibus *consilium* Capituli expetendum esset, uti supra notatum est.

XXIV. Injuncta Episcopis necessitas postulandi, vel acceptandi *alternativam*: regulæ, restrictiones & clausulæ, quas summi Pontifices *alternativæ* imposuerunt, non obscure insinuant, quod Curia Romana voluerit, ut Episcopi *alternativam* veluti gratiam tamquam a Sedis Apostolicæ beneplacito dependentem, postularent, & agnoscerent: tamen cum Episcopi jure proprio, sive jure dignitatis suæ Episcopalis sint omnium Beneficiorum intra limites suæ Diœcesis consistentium quasi naturales Collatores; ita ut, dum eis *alternativa* mensium in collatione Beneficiorum annuitur, nihil ipsis tam de novo ipsi debeat accedere, quam pars aliqua illius juris, quod ipsis titulo suæ dignitatis competebat, & per reservationes Pontificias erat substractum, rursus restitui.

XXV. De hoc jure Ordinariorum in collatione Beneficiorum, necnon de prætensione Curiæ Romanæ atribuentis Summo Pontifici omnium Beneficiorum plenam provisionem, queribundus scribebat e Concilio Tridentino 28. Novembris 1551. Franciscus de Vargas.

Cum enim quibusdam Patribus videretur in Concilio discutiendam materiam beneficialem, scribit De Vargas ejus se esse opinionis, „ ut in hac materia tractanda ante omnia, deberet esse *plena* libertas examinandi, & decidendi: atque ante omnia necessarium esse probare, quod jus Papa prætendere queat providendi de Beneficiis, cujuscumque sint conditionis; quod ubi fiet, clare adstruam (ajebat) ex principiis, & fundamentis juris naturalis, divini, & humani, necnon ex pristina Ecclesiæ praxi, ex varia mutatione, quæ circa Ecclesiæ disciplinam contingit, ex jure Canonico, pristino, & hodierno, ex naturali ratione, ac ex ea, quam recta politia requirit, necessitate, per hæc omnia principia (ait) probatus sum, Romanum Pontificem non habere tale jus disponendi de Beneficiis, quali hodie utitur, quod nullatenus minueret suam dignitatem, aut auctoritatis plenitudinem.

CAPUT VIII.

De Jure Præventionis, & Regula Cancellariæ, *De verisimili Notitia*.

1 *Præventio Pontificia in quo ab expectativis, & reservationibus differat?*
2 *Jus Præventionis eidem, cui reservationes, fundamento innititur: est tamen usus istius recentior.*
3 *Primitus nec jus præventionis, nec jus devolutionis ad Romanum Pontificem, notum fuit.*
4 *Tempore Bonifacii VIII. usus præventionum erat stabilitus.*
5 *Ad præcavendas fraudes in præventione occurrentes condita Regula Cancellariæ* de verisimili Notitia.
6 *Scopus Regulæ intelligitur ex proœmio olim illi præfixo.*
7 *Hoc proœmium a posterioribus Pontificibus sublatum.*
8 *Regula semper mansit invariata.*
9 *Refertur textus regulæ.*
10 *Regula in Gallia pro lege Regni adoptata.*
11 *Regula hæc juri conformis.*
12 *Notitia debet esse* verisimilis; *nec extraordinaria admittitur.*
13 *Quod tempus requiratur, ut notitia sit* verisimilis.
14 *Regula locum habet in provisione facta* motu proprio.
15 *Item si sufficiens quidem tempus intercesserit, sed tamen cursor missus sit* ante obitum.
16 *Item si rumor extiterit Beneficiatum esse mortuum, qui tamen adhuc vivebat.*
17 *Habet locum in omnibus Beneficiis, etiam Dignitatibus.*
18 *Etiam in collationibus Ordinariorum.*
19 *An huic Regulæ per Papam derogari queat in Gallia?*
20 *Regula hæc jus præventionis non impedit.*
21 *Præventiones minus odiosæ, quam Expectativæ.*
22 *Synodus Basileensis, abrogatis Expectativis, salvum voluit jus præventionis.*
23 *Clerus Gallicanus resolvit rogandam Synodum Basileensem pro abrogando jure præventionis.*
24 *Idipsum factum in Germania.*
25 *Synodus Basileensis a suo Decreto non recessit.*
26 *Pontifices jam pridem moderate usi sunt hoc jure, & quare?*
27 *In locis ubi est reservatio mensium, non est locus præventioni.*
28 *In Gallia per Concordata jus præventionis est stabilitum.*
29 *Hic articulus multis displicuit.*
30 *Anno 1547. mandatum fuit Oratoribus Regiis pro abrogatione hujus articuli agere in Synodo Tridentina.*
31 *Idem mandatum fuit anno 1561. Oratori Regio ad Pontificem, & quid hic exposuerit?*
32 *Aliquando interdictum fuit Judicibus Regiis rationem præventionis habere.*
33 *Id postea revocatum, manetque hodie jus præventionis.*
34 *Si dubium sit quis prius contulerit, præsumitur pro Ordinario.*
35 *Præventioni non subjacent Beneficia Juris Patronatus laici.*
36 *Provisio tantum obtinet* rebus integris.
37 *Per actum etiam præparativum sit res* non integra.
38 *Debet hic actus concernere ipsam collationem.*
39 *Aliquando collatio invalida impedit præventionem.*
40 *Præsentatio Patroni, & Indultarii reddunt rem* non integram, *etiam ante secutam collationem.*

I. PRÆVENTIO Pontificia in hoc a Mandatis, & Reservationibus differt, quod per Mandata Pontifex non conferret ipsa Beneficia; sed mandaret de iis per Ordinarios certis personis provideri; inde dicta mandata *de providendo*; quæ & frequenter non ad Beneficia de facto vacantia, sed *vacatura* dabantur. Per Reservationem quoque non fit Beneficiorum collatio, seu provisio, sed per eam duntaxat Pontifex Beneficia suæ dispositioni reservat; idest, reservat sibi conferenda, vacatione illorum occurrente.

Per Præventionem vero Pontifex prævenit ordinarium Collatorem, *conferendo* scilicet Beneficium ad Ordinarii collationem spe-

spectans: ita ut in *præventione* revera Pontifex conferat: quæ propterea tantum locum habet in Beneficiis *vere* vacantibus.

II. Quandonam hoc jure præventionis uti cœperint Pontifices, incertum est. Credit Ludovicus Thomassinus *De Discipl. Eccles. part. 4. lib. 2. cap. 14.* quod hoc jus præventionis innitatur quidem eidem fundamento, cui innituntur mandata *de providendo*, & *reservationes*, atque ex eodem principio suam habeant originem; tamen usum præventionis, Mandatis *de providendo*, & reservationibus esse multo recentiorem, ibidem observat; neque in Decretalibus Gregorii X. ullam fieri præventionis mentionem: quamvis *Mandatorum de providendo* sæpius meminerint.

Immo credit, ab introducto usu horum *mandatorum* fluxisse duo circiter sæcula, antequam palam stabilitus fuerit præventionis usus; eum enim sensim, & gradatim quasi invaluisse, & introductum fuisse credit.

☞ III. Non dubium tamen, quin hoc jure Præventionis demum usi fuerint Pontifices, postquam apud nonnullos Canonistas, ac notanter Ultramontanos invaluit opinio, Pontificem Romanum esse *Ordinarium Ordinariorum*; atque ita quodammodo auctoritate ordinaria Pontifici competere provisionem Beneficiorum, in quacumque Orbis Christiani Diœcesi; proinde in ea provisione posse cum Ordinariis concurrere.

Observat autem Georgius Louetius in notis ad Molinæum *in Regulam De infirmis Resignantibus*: ,, Nec in Decretorum toto vo-
,, lumine legimus, Papam in conferendis Beneficiis Ordinarium esse
,, Ordinariorum... sed Sexti Decretalium nova Jurisprudentia Sum-
,, mi Pontifices Præventionibus quodam jure omnimodam in Colla-
,, tores ordinarios potestatem sibi tribuerunt; eamque qualitatem
,, (Ordinariorum Ordinarii) non propter Ordinariorum negligen-
,, tiam, ut antiquo jure; sed *plenarie*, & ex supremæ potestatis ple-
,, nitudine assumpserunt *in cap. Licet de Præbend. in 6. Clement. 1.*
,, *Ut lite pendente*.

Immo nec ante jus novum Decretalium facile reperies, ob negligentiam Ordinariorum recursum patuisse ad Sedem Apostolicam pro collatione Beneficii; sed si quæ difficultas oriebatur, terminabatur in Synodo Provinciali, ut observat Hieronymus a Costa in Tractatu de origine & progressu proventuum Ecclesiasticorum *pag.* 105. ☜

IV. Quidquid sit hoc satis constat, tempore Bonifacii VIII. hoc jus præventionis in usu fuisse. Nam consultus hic Pontifex super Beneficio collato diversis personis a Sede Apostolica, ejusve Legato, & Ordinario *eodem die*; nec constabat, quæ collatio fuerit prior facta, respondit Bonifacius, quod si nullus sit in possessione, is, cui Sedes ipsa, vel Legatus contulit, erit alteri præferendus. Rationem addit: *Propter conferentis ampliorem prærogativam*.

Hic aperte supponitur Pontificem, ejusve Legatum posse in Beneficiorum collatione cum Ordinario concurrere; immo ipsum non solum posse *prævenire*; sed si dubium sit, cujus collatio *prior* fuerit, Pontificis collatio præsumatur præcessisse: propter *ampliorem ejus prærogativam* in conferendis Beneficiis.

V. Hæ præventiones tempore Joannis XXII. qui viginti circiter annis post Bonifacium VIII. ad Pontificatum fuit assumptus, adeo invaluerant; atque ad eas occupandas, & Ordinariorum collationes præveniendas, tot fraudes, & malæ artes adhibebantur, ut ipse Joannes XXII. Regulam Cancellariæ ediderit, quæ vocatur *De verisimili Notitia*, quæ hodie est trigesima, ut hujusmodi fraudibus occurreretur.

VI. Hunc enim regulæ scopum indicavit ipse Joannes XXII. in procemio regulæ præfixo: *Item, ut in habendis Beneficiis Ecclesiasticis fraudes evitentur, servetur conscientiæ puritas, & ambitionis via præcludatur ambitiosis &c.*

VII Ita refertur a Ludovico Gomesio in commentario ad hanc regulam, una notante, regulam illam a Martino V. cum eodem procemio fuisse promulgatam; at Nicolaum V. in promulgatione ejusdem regulæ sustulisse dictum procemium; *quod brevitatis causa factum opinior* (ait) *cum alias indignum videretur tam salutare procemium, ex quo* mens, & intentio *colligitur Conditoris, sustulisse*. Nicolaum sequuti sunt ejus successores, ipsam regulam sine procemio promulgantes, qualiter & hodie inter regulas Cancellariæ extat.

Interim sat convenit, eam editam esse ad obviandum fraudibus, & cupidæ ambitioni eorum, qui Ordinarios prævenire satagentes, Beneficiorum collationem, etiam necdum mortuis eorum possessoribus, impetrare quavis arte moliebantur: unde teste Gomesio loco citato *quæst.* 1. convenit inter Doctores, Regulam factam fuisse *ad obviandum fraudibus, quæ fiebant in Curia ad prævidendum Ordinarios*.

VIII. Quamvis Regulæ huic detractum fuerit procemium, nihil tamen circa ipsum corpus regulæ mutatum unquam fuisse monet idem Gomesius, *nullusque Pontificum* (ait) *verbum aliquod addidit, vel mutavit ad regulam Nicolai, sed* integra *mansit usque in hodiernum diem, cum tamen aliæ regulæ aliquam receperint mutationem*. Neque a tempore Gomesii usque adhæc nostra ullam mutationem accepisse scimus.

IX. Regula exprimitur his verbis: *Item voluit, & ordinavit, quod omnes gratiæ, quas de quibusvis Beneficiis Ecclesiasticis cum cura, vel sine cura, sæcularibus, vel regularibus, per obitum quarumcumque personarum vacantibus, in antea fecerit, nullius roboris, vel momenti sint: nisi post obitum, & ante Datam gratiarum hujusmodi, tantum tempus effluxerit, quod interim vacationes ipsæ de locis, in quibus personæ prædictæ decesserint, ad notitiam ejusdem D. N. verisimiliter potuerint pervenisse*.

X. Hæc regula, teste Rebuffo, in Praxi Benef. *part. 1. tit. De Reformat. Bullæ, Glossa 1. fuit recepta, & registrata in Parlamento Parisiensi anno* 1493. 20. *Novembris, & ubique in Regno Franciæ recepta, & in forensi Judicio ad unguem servatur, estque lex regni effecta, adeo quod sicut Imperator legem (ut dicunt) canonizatam, & Canonibus approbatam, non potest revocare: licet eam legem ex libro tollat: Sic nec Papa regulam incorporatam, & descriptam in registris Curiæ, etiam si tollat illam: nam eo casu servabitur tamquam lex regni, non tamquam Papæ regula.*

XI. Deinde notat, quod *ex visceribus Juris sit extracta, maxime ex cap. 2. tit. De concess. Præb. non vacantis, ubi Beneficia, antequam vacent, non debent impetrari, & nisi vacatio pervenerit ad notitiam conferentis, vel pervenire potuerit: nam collatio, quæ non est verisimilis, non est credibilis, nec facta creditur.*

XII. Immo etiamsi aliquis probare vellet, se per modum aliquem extraordinarium, & plusquam humanum, aut verisimilem iter in Urbem (*a*) absolvisse, probatio ejus non admitteretur, ait Rebuffus *n.* 15. *quia tantummodo* verisimile *admittetur, videlicet quod eques cursor Romam potuit ire sex diebus ex Lutetia, vel ex Lugduno quinque, hoc recipietur. Ex Tolosa autem octo, vel septem; distinguenda autem sunt tempora, æstatis videlicet, & hiemis: in Legato tamen inspicitur, an equi celeres essent designati ad illum locum, in quo ipse degebat, & ex loco, in quo obiit Beneficiarius: & tunc cursus velox recipietur, alioqui, non: unde in Praxi vulgo solet dici*, s'il y a postes assignées, *ut quantum possunt celeriter currere, alioqui per dietas computabitur.*

XIII. Et Chokier ait, *tempus* verisimilis *notitiæ Leodio Romam esse* novem *dierum, Rota tum sæpius, tum novissime in una Bullarum resignationis Canonicatus Sancti Pauli de anno* 1619. *decidit*.

Antiquus autem Glossographus, quem sequitur Chokier, recte monet, *verisimile* illud relinqui arbitrio Judicis; qui ex locorum distantia, die obitus, aliisque circumstantiis determinet, an tantum tempus effluxerit ab obitu Beneficiati usque ad datam provisionem, quod interim vacationes ipsæ de loco, in quo Beneficiatus decessit, ad *notitiam* Pontificis *verisimiliter* potuerint pervenisse.

XIV. Regula etiam procedit, tametsi *motu proprio* gratia facta esset, ait Rebuffus *Glossa 2. n. 2. tum ut evitetur fraus, quæ fieret apponendo hanc clausulam; tum etiam quia hæc clausula non tollit ambitionem impetrantis, nec votum captandæ mortis.*

Et ita jam pridem judicatum fuisse in Rota Romana testatur Gomesius ad hanc Regulam, *quæst.* 2.

XV. Quinimmo licet tempus sufficiens effluxisset inter Datam provisionis, & obitum Beneficiati, ut notitia verisimilis vacationis haberi potuisset, nulla tamen erit provisio, si probetur cursorem ante *obitum* Beneficiati discessisse: quod dici solet *cursus ambitiosus*; uti monet Claudius Fleury in Institut. Juris Canonici *lib.* 2 *cap.* 21.

☞ XVI. Id etiam procedit, tametsi esset rumor communis, Beneficiatum mortuum esse; si tamen revera mortuus non fuerit, collatio facta nulla erit in vim hujus Regulæ; quia dum agitur duntaxat de invaliditate actus, non autem de pœna infligenda, rumor communis, ut probabilis ignorantia, non excusat, nec actum validum reddit, uti in hoc articulo latius probat Georgius Louetius in notis ad Regulam *num.* 16. ☜

XVII. Quamvis regula *n.* 9. expressa nominatim non loquatur *de Dignitatibus*, & sub nomine Beneficii etiam generaliter expressi *Dignitates* comprehendi non soleant, tamen & in his regulam locum habere recte notat Rebuffus *Glossa* 3. tum quod ratio decisionis in his locum habeat; tum præcipue, quia regula hæc naturali æquitati, & honestati innixa, & ad vitandas fraudes inducta, *favorabilis* est reputanda. In *favorabilibus* autem nomine Beneficii generaliter expressi, prout in hac regula per particulam *quibusvis*, veniunt Dignitates.

XVIII. Adhæc licet Regula hæc tantum loquatur nominatim de Provisione *Papæ*; ob naturalem tamen æquitatem & honestatem, extensa est non tantum ad *Legatum* Papæ; sed etiam ad *ordinarios* Collatores; prout in Gallia observari post Rebuffum, aliosque testatur Carolus Fevretius in Tract. *De Abusu lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 5.

XIX. Favor ejusdem regulæ, ipsaque naturalis ratio, cui innititur, efficiunt, ut in Gallia hujus regulæ derogationem non admittant, atque ab ea derogatione appellationem *tamquam ab abusu* recipiant, ut post Rebuffum ibidem refert Fevretius. Si tamen provisio facta sit in vim procuratorii ad resignandum, & Resignans mortuus fuerit, antequam provisio esset expedita: si adjecta fuerit clausula, *etiamsi per obitum vacet*, & Papa huic regulæ derogaverit; admittitur derogatio; valebitque provisio, licet ipso die expeditæ provisionis Resignans fuisset mortuus, & consequenter *verisimilis* notitia de morte Resignantis in Curia non haberetur; *quia* (*ait Rebuffus* Glossa 4.) *justa fuit arreptio itineris ante mortem, cum haberet procuratorium ad resignandum: & ita (ait) servamus in Regno, dummodo a tempore mandati, seu procuratorii* verisimiliter *potuerit Cursor accedere ad Curiam*. Id tamen limitandum, nisi fraus aliqua subesse probetur; uti observat Rebuffus ad Concordata *De Mandatis Apostolicis, parag. Declarantes*, verbo *Jure præventionis*.

XX. Quamvis Regula hæc fraudibus, & ambitioni de captandis, & sollicitandis Beneficiis vivorum occurrere voluerit, nequaquam tamen auctoritatem Pontificis in præveniendo, seu concurrendo cum Ordinariis in provisione Beneficiorum imminuere ulatenus intendit: mansitque jus hoc semper Sedi Apostolicæ salvum.

XXI. Illud quoque notandum, quod licet per has præventiones

(*a*) *Urbem*, scilicet Romam; nomine etenim *Urbis* simpliciter, & antonomastice donatur a Canonistis.

nes videatur aliquo modo imminui jus collationis Ordinariorum, tamen has præventiones minus odiosas esse, quam expectativas, quibus non de vacantibus Beneficiis providebatur, sed *vacatura* promittebantur: cum Pontifex utendo præventione, Beneficia *vacantia* duntaxat conferat, atque ipsis Ordinariis ut minus æquale saltem jus conferendi relinquit.

XXII. Quare Synodus Basileensis sollicita restituere jura Ordinariorum, præsertim circa collationem Beneficiorum, atque eum in finem omnes *expectativas* ad Beneficia *vacatura* abrogans, nihilominus hoc jus præventionis Pontifici nominatim reservavit *Sess.* 31. *art.* 2. ubi post abrogationem expectativarum subjicit: *Neque etiam collationes* per *præventionem faciendas intendit impendire.*

XXIII. Clerus tamen Gallicanus in Conventu Bituricensi eam clausulam Concilii Basileensis non approbavit; resolvitque Patribus Concilii proponendum, ut eam revocarent; aut saltem declararent, ordinariis Collatoribus manere salvum tempus *sex* mensium, iis a Concilio Lateranensi sub Alexandro III. concessum *cap.* 8. intra quod si non contulerint, merito ob eorum negligentiam Superior, vel jure præventionis, vel devolutionis supplere poterit.

XXIV. Idipsum a Germanis, saltem nonnullis optatum fuisse, evincit quod legitur in Synodo Frisingensi anno 1440. *Can.* 25. *Supplicetur sacro Concilio* (*Basileensi*) *ut declarare dignetur, quod vigore horum Decretorum non intenderit tollere inferioribus Collatoribus ordinariis* tempus *Lateranensis Concilii, quodque ante ipsius lapsum non habeat locum præventio.*

XXV. Non legitur, Concilium Basileense occasione harum supplicationum Decretum suum renovasse, aut limitasse, vel exposuisse; sed jus integrum præventionis Sedi Apostolicæ reliquit; adeoque, uti passim notant Canonistæ, potest Pontifex, etiam in mensibus ordinariis ipsos Collatores prævenire.

XXVI. Nihilominus, uti notat Gonzales ad Regulam 8. Cancellariæ § 4. *Procem.* non passim hujusmodi provisiones facere vult, nec intendit, ut minus de illo Episcopi conqueri valeant. Quod profecto valde laudabile est (ait) ac sua urbanitate, & liberalitate dignum. Quia, ut dixit textus in *Can. Pervenit, caus.* 11. *quæst.* 1. *Si qua unicuique Episcopo jurisdictio non servatur, quid aliud agitur, nisi ut per nos, per quos Ecclesiasticus custodiri ille ordo debuit, confundatur*: Hæc ille; qui pluribus ibidem ostendit, quod quamvis de jure Pontifex prævenire Ordinarios possit, non tamen sit honestum, quod aliis auferat potestatem: quodque ex hoc non usu evitentur non modica inconvenientia.

XXVII. Immo teste Joanne Chokier in procemio Regulæ octavæ *n.* 17. „ hodie *nunquam* confert Papa per præventionem, debet„ que Datarius respondere: *Adeat Ordinarium* ". Quod ut observetur iis in partibus, ubi inter Sedem Apostolicam, & Ordinarios menses divisi sunt; atque ipsa Sedes Apostolica reservato sibi sex vel octo menses, reliquos Ordinariis liberos dimisit, valde justum est. Per illam quippe mensium divisionem tacite quodammodo Pontifex Ordinarius addixisse videtur, quod jus conferendi iis in mensibus liberum ipsis maneret.

Hinc in Belgio, ubi hæc mensium divisio stabilita est, præventionum usus exolevit; neque ulla in mensibus Ordinariorum provisio Apostolica jure præventionis unquam expeditur: quare nec Regula *De verisimili notitia*, hic pene nota est.

XXVIII. At in Gallia per Concordata inter Leonem X. & Franciscum I. jus præventionis Pontifici expresse reservatur titulo *De mandatis Apostolicis*, his verbis: *Declarantes .... nos & successores nostros jure* præventionis *Dignitates, Personatus, Administrationes, & Officia cæteraque Beneficia Ecclesiastica, sæcularia, & quorumvis Ordinum Regularia, quæcumque, & quomodocumque qualificata, tam in mensibus graduatis, simplicibus, & nominatis, quam ordinariis Collatoribus præfatis assignatis vacantia, ac etiam sub dictis mandatis comprehensa, libere conferre.*

XXIX. Hic unus fuit ex articulis, qui receptionem Concordatorum præcipue retardarunt, ipsasque oppositiones, tum ex parte Parlamenti Parisiensis, tum Cleri & Universitatis formarunt; quæ latius referuntur in historia Concordatorum: quin & frequentium querelarum occasionem hic articulus subministravit.

XXX. Legitur datum fuisse in mandatis Legatis Regis Galliæ anno 1547. ut Patribus Tridentinis inter alia exponerent, quod *præventiones*, quas Papa vi Concordati in Regno Galliæ facit, sint contrariæ Concilio Lateranensi; quodque dictæ præventiones pariant magnam confusionem in Regno, quod Collatores ordinarii per eas frustrentur suo jure.

XXXI. Idipsum injunctum fuit Ferrerio Regis Christianissimi Oratori, & Legato ad Papam Pium IV. anno 1561. idque ad querelas, quas Regi fecerant Ordines generales Regni super hoc articulo *præventionum*: quemadmodum videre est in probationibus Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ *cap.* 22. *n.* 34. ubi *n.* 35. subnectitur discursus, quem super hoc articulo coram Pontifice habuit ipse Ferrerius, in quo potissimum urget Decretum Concilii Lateranensis sub Alexandro III. quo Collatoribus datur facultas conferendi Beneficia, idque intra *sex menses*, quo illis (ait) liceret *de vita, & moribus Ordinandi diutius deliberare. Quam collationem nisi intra id tempus fecissent, conferendi potestatem proximo Superiori, deferri, & gradatim Romano Pontifici: hujus constitutionis fuisse favorem, ut quamquam diurna Beneficiorum vacatio esset Canonibus exosa, illud tamen semestre non curreret, nisi Prælato scienti Beneficii vacationem. Quod si præventionibus locus est, vix esse ut supervacanea non sit non solum hæc Concilii Lateranensis temporis definitio, & gradatio, sed etiam Antiochenum, atque Aurelianense Concilium, quibus definitum est, Episcopo, cui totius Diœcesis animæ committuntur, relinquendas esse Beneficiorum collationes.*

XXXII. Hæc aliaque ibidem a Ferrerio nomine Regis, & Ordinum Regni Gallicani Pontifici exposita, sat evincunt, quam ægre has præventiones tulerint Galliæ Proceres; quod & manifestum fit ex Edicto Aurelianensi *art.* 12. quo interdicitur omnibus Judicibus Regni Galliæ, ullam in judicando possessorio Beneficiorum, rationem habere provisionum, quæ obtentæ essent per *præventionem*, idque sub pœna privationis suorum officiorum; nec possint impetrantes hujusmodi provisionibus uti sine licentia Regis.

XXXIII. Meminit hujus Edicti etiam Carolus Fevretius Tractatu *De Abusu lib.* 2. *cap.* 7. *n.* 3. una monens Carolum III. Regem Galliæ ad requisitionem Cardinalis Ferrariensis Legati Apostolici in Gallia, dedisse Declarationem 10. Januarii 1563. qua hic articulus, quantum ad *præventiones* Pontificias, fuit revocatus.

Itaque post hanc Declarationem usque in hodiernum diem salvum manet jus *præventionis* in Provinciis Regni Galliæ Concordatis utentibus; quantumvis illud odiosum esse, & in favorem Ordinariorum restringendum credant.

XXXIV. Hinc in primis statuunt, quod si dubium sit, qui prius contulerit, an Papa, an Ordinarius, præferendam esse collationem Ordinarii, contra decisionem *cap. Si a Sede, De Præbend. in VI.* quam in hoc casu dicunt non observari: quia Ordinarius confert *jure ordinario, & primitivo*: & quia Papa tantum habet jus præventionis, debet ostendi, Papam *prævenisse* Ordinarium; quod ubi non ostenditur, manet collatio Ordinarii facta jure *proprio, & ordinario*. Vide Castellum in sæpius citata Praxi Curiæ Romanæ *pag.* 274. & Notam Guillelmi Noyer ibi subjectam.

XXXV. Deinde nullam præventionem admittunt in Beneficiis Juris Patronatus *laici*: *Patroni enim laici in Francia, nunquam subjecerunt colla præventionibus*, ait Fevretius *n.* 7. & quantum ad Rescripta Pontificia, etiam in causa permutationis, si quando derogatum voluerint Juri Patronatus laicalis, sive per præventionem, totum fuit cassatum, & revocatum tamquam abusivum; ita Fevretius *nu.* 7. Quod & in Hispania religiosissime servari testatur Covarruvias *Pract. Quæst. cap.* 36. ubi Patrono laico licet conqueri de tacita, vel expressa derogatione, sicut apud Gallos.

Tametsi textus Concordatorum quæcumque Beneficia, etiam Dignitates generatim exprimat; nihilominus non credunt, comprehendi Dignitates electivas titulo *fundationis* præsertim *laicalis*, uti observat Fevretius loco citato *n.* 6. ibidem una asserens, hodie passim judicari, Dignitates omnes, etiam *electivas confirmativas*, sed alio titulo, quam fundationis, subjectas esse juri *præventionis*; quamvis aliquando de eo dubitatum fuisset.

XXXVI. Præventio demum locum habet, si provisio Pontificia fuerit *rebus integris*; hoc est, nec dum a Collatore ordinario incepto negotio collationis. Si enim Canonicæ institutionis fines, vel levissime attigerit, quamvis ad exitum non perduxerit, tamen *rebus integris*, non amplius extantibus, collationi Pontificiæ nullus locus dabitur. Ita Pinsonius *De Benef.* tit. *De Canonicis Institutionum conditionibus, paræg.* 10. *n.* 2.

XXXVII. Res autem non censetur integra, quando quoquo modo negotium inchoatum est, non tantum per actum aliquem essentialem, sed etiam solum præparatorium; v. g. per *pulsum campanæ* ad congregandum Capitulum pro electione; aut etiam ad deliberandum de forma, aut die electionis faciendæ; aliumve actum, quo Electores, Collatores, aut Patroni ostenderunt, se non fuisse in defectu utendi suo jure; ait Brodæus ad Louetium *litt. P. n.* 25. atque ita judicatum fuisse testatur, *præventioni* locum non fuisse, eo quod prævie ad provisionem Apostolicam actum fuisset in Capitulo de electione facienda.

XXXVIII. Aliud esset (ait ibidem Brodæus) si Capitulum, Sede vacante, dedisset tantummodo deserviturum alicujus Ecclesiæ Parochialis vacantis, *donec provideatur per futurum Episcopum*. Cum enim hic actus non fuerit expeditus per Collatorem, neque concernat ipsum *titulum*, impedire nequit præventionem Papæ: cum respectu tituli res manserit integra.

XXXIX. Quinimmo collatio aut actus provisionis etiam *nulliter*, & *invalide* factus per Ordinarium aliquando constituit rem non integram; ipsamque præventionem impedit: ut si Ordinarius contulerit non Graduato in mense Graduatis affecto; collatio quidem nulla est in favorem Graduati se opponentis; sed tamen præventionem impedit; uti docet post alios citatos Fevretius loco citato.

XL. Præsentatio Patroni, & Indultarii reddunt rem *non integram*, etiam ante secutam collationem. Id est; si constiterit quod Patronus Clericum Episcopo præsentaverit, ut ei Beneficium conferret, tunc non habetur ratio præventionis Pontificiæ.

Præsentatio Patroni id juris sibi vindicat, quia vetus illa est, & antiquior præventionis jure, quod sibi summus Pontifex arrogat. Indultarii quoque præsentatio *rem non integram* reddit, & jus illud ipsi tribuitur, vel propter personam Regis, in cujus gratiam *Indulta* concessa sunt; vel propter Dignitatem Officiariorum, quibus data sunt. Tandem cum præsentatio illa facta sit Episcopo, qui est de primario jure Beneficiorum Collator ordinarius, non posset ei sine aliqua injuria per Papæ præventionem auferri collatio Beneficii, quod illi jam præsentatum fuit, quodque juxta Concilium Aurelianense *secundum priorum Canonum Regulam in potestate Episcopi consistit*, ut legitur apud Gratianum *Can. Omnes Basilicæ, ex Conc. Aurelian. I. caus.* 16. *quæst.* 7. (*a*).

TITU-

(*a*) Qui plura voluerit de jure præventionis & de Regula Cancellariæ Romanæ *de verisimili notitia*, consulat nova Cleri Gallicani Collectanea, id est, *le recueil des Actes, Titres & Mémoires concernant les affaires du Clergé de France.* Tom. 10. col. 811. 812. & in eo opere argumentum de jure prætenso præventionis, quod sibi vendicant summi Pontifices in conferendis Beneficiis erudite pertractatum est.

T I T U L U S S E P T I M U S.

De Provisione Apostolica.

CAPUT PRIMUM.

De Provisione in forma *dignum*, & in forma *gratiosa*.

I. RESCRIPTA sive provisiones Apostolicæ aliquando expediuntur juxta hodiernum stylum Curiæ Romanæ in forma *gratiosa*; aliquando autem, & quidem frequentius, saltem quoad provisiones de Beneficiis Curatis, in forma *dignum*.

Vocatur autem provisio hæc in forma *dignum* a primis verbis Bullæ, *Quia dignum arbitramur*.

II. Verum, uti recte notant Canonistæ, quando provisio expeditur in forma *dignum*, tunc proprie de Beneficio non providet Papa; sed potius ipsi Ordinario, vel Executori providere mandat; quare non immerito hujusmodi provisio dici posset, *mandatum de providendo*.

In hac enim provisione, remittit Supplicantem ad Ordinarium, ut Supplicanti de Beneficio provideat, si modo *prævio* examine eum idoneum repererit, sub hac clausula: „ Mandamus quatenus si post diligentem examinationem dictum N. ad obtinendum Beneficium N. idoneum esse repereris, super quo conscientiam tuam oneramus, eidem N. dictum Beneficium auctoritate Apostolica conferas.

III Evidens hinc est, provisionem seu collationem Beneficii non haberi immediate a Pontifice; sed eam obtineri debere ab Ordinario: ipsumque supplicantem ante obtentam ab Ordinario collationem, nullum adhuc titulum Beneficii habere.

IV. Unde si Resignatarius obtinuerit provisionem in forma *dignum*, non poterit ante obtentam collationem ab Ordinario, suum Beneficium alicui resignare, uti post Flaminium Parisium, *De Resignat. Beneficiorum, lib.* 3. *quæst.* 1. *n.* 149. monet Carolus Fevretius, Tract. *De Abusu, lib.* 3. *cap.* 4. *n.* 12.

V. Refert quoque ibidem Fevretius, jam pridem Regiis Edictis cautum esse, quod non possit capi possessio Beneficii vigore provisionis in forma *dignum*, ante obtentas litteras Ordinarii, quas vulgo *Visa* appellant, quæ ipsam collationem sive provisionem continent.

VI. Si Ordinarius simpliciter recuset litteras provisionis sive *visa*, jam pridem dubitatum fuit, ad quem haberi deberet recursus. Et quandoquidem Ordinarius hic videatur procedere auctoritate *Apostolica*, visum fuit nonnullis, ad Sedem Apostolicam pro novo executore recurrendum esse. Verum cum hic de functione Hierarchica, nimirum examine super capacitate ad Beneficium agatur, aliis visum fuit, rationi, & conservationi Hierarchicæ subordinationis congruentius esse, ut gradatim ad immediatos Superiores appellari deberet: & ita in Gallia obtinere, & variis Regiis Edictis cautum esse, testatur post alios Fevretius loco citato, & latius videri potest in Actis Cleri Gallicani; quod tamen in Patria iuris *scripti*, sive *obedientiæ*, aliter observari notat Perardus Castellus in Praxi Curiæ Romanæ *pag.* 252. asseritque ibidem semper recurri ad Episcopum *viciniorem*, uti ex stylo Curiæ Romanæ præscribitur in forma *dignum novissima*.

☞ VII. Cum Provisiones in forma *dignum* spectent potissimum Beneficia, quibus animarum cura annexa est, nihil mirum, quod supplicans sui Beneficii possessionem capere non possit, quin antea ejus capacitas a Beneficii Episcopo, seu Ordinario probata fuerit: agitur enim de cura animarum committenda, quæ proprie ipsum Ordinarium spectat; quare non sine fundamento monet Melchior Pastor in suo Tractatu *de Beneficiis lib.* 2. *tit.* 13. *n.* 3. „ cognitionem hanc esse jurisdictionis *ordinariæ*, & per mandata hujusmodi non tribui novam jurisdictionem; sed jurisdictionem ordinariam excitari.

„ Hinc etiam sequitur Vicarios Generales Ordinariorum, aut Capituli, Sede vacante, idem munus posse exequi, tametsi de illis in mandato nulla mentio facta fuerit.

Ex his ulterius infert citatus Auctor eodem *lib. tit.* 15. *n.* 3. quod „ si Ordinarius expressa causa renuat Provisum admittere, & si Provisus causam esse insufficientem, & injustam credat, debeat appellare ad *Metropolitanum*: nam Ordinarius (ait) in istis casibus procedit ut Ordinarius, non ut *Delegatus*.

Quandoquidem Melchior Pastor supponat ex praxi Regni Galliæ, sive patriæ consuetudinariæ, quod Episcopus in executione Provisionis Apostolicæ in forma *dignum* sibi directæ, procedat ut Ordinarius, recte concludit, auctoritatem hujusmodi exequendi Provisionem Episcopo commissam transire in *Vicarium Capituli*, Sede vacante, eo quod in Capitulum, ejusque Vicarium, transeant omnia, quæ sunt jurisdictionis *ordinariæ*, sive quæ Episcopus exequitur ut Ordinarius.

Insuper bene concludit, supposita hac opinione, & praxi appellandum esse ad Metropolitanum.

Interim certum est, praxim hanc, & opinionem Regni Galliæ esse contrariam stylo, & opinioni Curiæ Romanæ, cum indubitatum sit, Curiam Romanam sustinere Episcopum in executione similis Provisionis non procedere ut *Ordinarium*, sed ut *Delegatum* Sedis Apostolicæ, & in vim solius hujus delegationis.

Hinc ex stylo, & opinione Curiæ Romanæ, in pluribus partibus, saltem extra Regnum Galliæ invaluit, & etiam hodie receptum est, executionem similis Provisionis commissæ Episcopo, non posse fieri per Vicarium Capituli, Sede vacante: immo nec solet ex stylo Romanæ Curiæ similis Provisio, Sede Episcopali vacante; dirigi ad Vicarium, aut Officialem Capituli, sed ad Episcopum viciniorem, ejusve Vicarium, uti in notis ad citatum textum Pastoris observat quoque Joannes Solier *littera* B. qui & ibidem monet, quod in Senatu Tolosano inconcusse judicetur, commissa Episcopo, vel ejus Vicario, nulliter & abusive per Vicarium Capituli, sed Episcopali vacante, expediri.

Quod quidem contrarium videtur opinioni, & praxi, quam in Regno Galliæ receptam asserit Melchior Pastor: sed observandum, quod Senatus Tolosanus, procedat juxta praxim patriæ *obedientiæ*; quæ magis, quam cæteræ Provinciæ Regni Galliæ, quæ *consuetudinariæ* dicuntur, stylum Curiæ Romanæ amplectitur, & sequitur.

Quantumvis praxis, & opinio in Regno Galliæ, seu patria consuetudinaria recepta, & quam sequitur Melchior Pastor, sit sat conformis avitæ Patrum disciplinæ, nihilominus, quia in pluribus Provinciis non sat scitur hæc praxis, & opinio stabilita, convenientius apparet, ut in executione similium commissionum procedatur juxta praxim in Provinciis receptam, & usitatam, ne alias in notabiles difficultates incidatur, notanter in executione dispensationum Matrimonialium. ☜

VIII. Forma, quæ hactenus provisiones in forma *dignum* repræsentavit, hodie ex stylo Curiæ Romanæ vocari solet *Forma dignum antiqua*, ad distinctionem alterius formæ recenter inductæ, quæ vocatur *Forma dignum novissima*; qua expediuntur provisiones de Beneficiis *reservatis* Sedi Apostolicæ; præstituuntur Executori triginta dies, intra quos provisionem facere tenetur; alias ad *viciniorem* Suffraganeum recurrendi facultas conceditur.

IX. Observat quoque ibidem Castellus, nullam esse differentiam apud Gallos, inter provisionem in forma *dignum antiqua*, & provisionem in forma *dignum novissima*: quamvis juxta stylum Curiæ Romanæ non una inter utramque formulam differentia intercedat; quam paucis hic exhibet Castellus, & latius formulis formæ *dignum novissima* prolatis, Constit. 32. *Cogit nos* Pii V. Flaminius Parisius, *De Resignat. Benef. lib.* 8. *quæst.* 7. *n.* 197. Quamvis omnis provisio Beneficiorum reservatorum, item quæ fit vigore resignationis in Curia Romana, soleat expediri in forma *dignum novissima*, nihilominus in Patria *consuetudinaria* semper proceditur, ac si expedita esset in *forma dignum antiqua*, & in terris juris scribit seu *obedientiæ*, ac si esset expedita in forma *dignum novissima*; etiam esset revera in forma *dignum antiqua*.

X. Formulam litterarum provisionis, seu *Visa* expeditam per Episcopum vigore Signaturæ in forma *dignum* sibi oblatæ exhibet Claudius Horry in novo tractatu *de Materiis Ecclesiasticis, pag.* 437. *edit.* 1695. & alteram expeditam per Vicarium Episcopi, *pag.* 439.

XI. Postquam enim, examine facto, Ordinarius Supplicantem reperit idoneum, tunc quasi conditione impleta ad provisionem auctoritate Apostolica procedit, ipsumque Beneficium ei confert hac formula, *Auctoritate Apostolica conferimus, & de illo etiam providemus*.

XII. Ordinarius hic reputandus est Episcopus, ejusve Vicarius generalis loci, in quo Beneficium situm est, tametsi etiam ipsum Beneficium esset unitum Monasterio, aut Capitulo exempto; quemadmodum post Rebuffum, & Philippum Probum notat Fevretius *De Abusu, lib.* 3. *cap* 4. *n.* 14. Quia maxime interest Ordinarii, seu Episcopi, ut ad Beneficia, præsertim Curata, in sua Diœcesi nemo admittatur, nisi quem ipse *prævio* examine idoneum judicaverit.

XIII. Immo si provisio in forma *dignum* alteri, quam Ordinario committeretur, tanquam abusiva rejiceretur, ait Fevretius

ibidem

ibidem *num.* 15. nisi tamen Ordinarius esse suspectus, aliave justa causa subesset, cur Ordinario committenda non videretur: quo casu posse, Ordinario neglecto, ejus Metropolitano committi; uti eodem loco monet Fevretius, & in contradictorio judicio decisum fuisse refert.

XIV. Quamvis ipsa provisio ab Ordinario, ejusve Vicario generali juxta tenorem litterarum Apostolicarum expedienda sit, examen tamen alteri committi posse communis est opinio, quæ & hodie invaluit, juxta *Clementinam unicam*, *De Officio Judicis Deleg.* ubi dicitur, examen testium per Judicem Delegatum alteri posse committi: quamvis fatendum sit, quod verba provisionis Apostolicæ: *Si post examinationem idoneum reperis, super quo conscientiam tuam oneramus*, merito dubium ingerant, an intentio Pontificis sit, ut *alteri* examen committatur: quia tamen praxis eam interpretationem admisit, ea servari potest: modo tamen talibus examen committat Ordinarius, ut eorum judicio de idoneitate Supplicantis acquiescere possit; atque merito confidat, quod ad ipsorum relationem, moralem de idoneitate certitudinem habeat. Pontifex enim supponit, quod ad provisionem non procedet, nisi, post examinationem, eum *idoneum repererit*; ejus *conscientiam super hoc onerando*.

XV. Optandum sane esset, ne levius nonnunquam quibusvis Examinatoribus crederent; majoremque hujus examinis, præsertim ubi de Curatis Beneficiis agitur, curam haberent; ac frequentius ipsi per se assisterent.

XVI. Forma *dignum* inducta fuit, ut inidoneis ad Beneficia aditus occluderetur: unde Papa nunquam dat provisionem Beneficii, nisi sub conditione: *Si Orator idoneus repertus fuerit*, & ideo si ei ignotus fuerit, committit examen & provisionem Ordinario loci, ubi Beneficium est situm; quæ provisio in hac forma expedita, ab illa commissione etiam solet vocari in forma *commissoria*.

XVII. Si vero ipse Papa prævie per testimonium Ordinarii sit sat instructus de capacitate Oratoris, tunc litteræ solent expediri in forma *gratiosa*: id est, sine ulla commissione super examine per Ordinarium faciendo, priusquam provisio obtineatur: sed absolute per Papam fit provisio, & vigore hujus provisionis potest Orator capere possessionem Beneficii sine examine prævio, vel litteris provisionis, sive *Visa* ab Ordinario obtentis.

XVIII. Quare provisio in hac forma *gratiosa* expedita, est vera & proprie dicta provisio Apostolica; ubi econtra provisio in forma *dignum* potius est mandatum *de providendo*, directum ad ipsum Ordinarium, sive ejus Vicarium generalem; uti supra notavimus.

XIX. Forma hæc in signatura Papæ ita solet concipi: *Cum expressione, quod dictus Orator testimonio Ordinarii sui de vita, moribus, & idoneitate commendatur*. Qua expressione significat Papa litteras esse expediendas in forma *gratiosa*; nec consequenter dirigendas, aut inscribendas Ordinario, aut ejus Vicario.

XX. Litteræ autem provisionis in forma *gratiosa* diriguntur ad ipsum Supplicantem, cui semper hujusmodi litteræ inscribuntur; quin & titulus Beneficii ipsi tribuitur: utpote qui jam per Apostolicam provisionem ipsum Beneficium habere supponitur. Quapropter si de Canonicatu agatur, scribitur *N. Canonico*, etiamsi ante Canonicus non esset.

XXI. Juxta Signaturam Papæ Bulla extenditur hoc tenore: *Vitæ & morum honestas, aliaque laudabilia probitatis, & virtutum merita nos inducunt; ut specialibus favoribus prosequamur: cum itaque Beneficium*, &c. Si Orator sit Doctor, aut Licentiatus in altiori scientia, tunc incipit, *Litterarum scientia, vitæ & morum honestas*, &c. Si nobilis, *Nobilitas generis*: Si Regularis, *Religionis zelus, vitæ merita*, &c.

XXII. Post hæc narratur qualitas Benefici, modus vacationis, aliæque adduntur clausulæ; ac dein fit provisio hac forma: *Apostolica tibi auctoritate conferimus, & providemus*.

XXIII. Deinde juxta stylum Curiæ nominatur Executor, vel etiam plures, quatenus ipse, vel duo, aut unus eorum per se, vel alium vel alios, ipsum Oratorem per se, vel suum procuratorem in corporalem possessionem auctoritate Apostolica inducant, & defendant inductum.

Hi Executores hodie de stylo Curiæ debent esse in dignitate constituti, solentque esse Officiales Episcopi, modo sint principales, non *foranei*; eo quod hi dignitatem habere non censeantur; uti notavi *Tom. I. part. 1. tit. 12. c. 4.*

XXIV. Verum, cum nonnulli ad evitandum examen Ordinarii sollicitarent provisionem in *forma gratiosa*, idque nonnunquam exhibitis falsis testimoniis, aut certe talibus, quæ intuitu aliorum Beneficiorum, vel tempore, quo ejusmodi testimonium Orator merebatur, data fuerant; aut etiam interdum aliorum Ordinariorum testimoniis, quam locorum, in quibus Beneficia sita erant, utebantur; idcirco ad querelas Episcoporum cautum fuit in Gallia Edicto Regio anno 1647. nullum vigore provisionis in forma *gratiosa* admitti posse ad possessionem Beneficii, cui *cura animarum* incumbit, nisi prævie examen Ordinarii subierit, sub pœna nullitatis.

Neque hic in Belgio facile quisquam ad possessionem Beneficii curati sine examine Ordinarii admitteretur vigore provisionis in forma *gratiosa*, in Curia Romana obtentæ. Scitur enim, quam multis modis Pontifici, in remotis agenti, imponi possit; & una scitur, quam periculosum sit ad curam animarum admittere, de quorum capacitate & moribus certitudo non habetur, ut proinde jure omnibus modis solliciti sint Episcopi, ut se de qualitatibus eorum informare queant.

XXV. At in cæteris Beneficiis, quæ nullam curam animarum annexam habent, non difficulter recipitur provisio in forma *gratiosa*; immo examen circa providendos de Beneficiis simplicibus pene exulavit; creduntur que ad simplicia Beneficia capaces, qui saltem Ordine Sacro sunt initiati.

CAPUT II.

Forma *Novæ provisionis*; item *Perinde valere*; nec non *Perinde etiam valere*; & *Rationi congruit*.

1 *Ad quid inducta forma* Novæ provisionis?
2 *Differentia inter* Novam provisionem, *quando prior fuit a Papa, vel quando ab Ordinario?*
3 *Provisio hæc non retrotrahitur ad Datam primæ provisionis: & quis hujus effectus?*
4 *Hæc provisio non præjudicat juri quæsito per primam provisionem.*
5 *Huic provisioni simile est Rescriptum* Perinde valere.
6 *Quomodo hoc Rescriptum detur?*
7 *Per hoc Rescriptum non intendit Papa derogare juri tertii.*
8 *In Supplica pro hoc Rescripto exprimendi nominatim omnes defectus primæ provisionis.*
9 *Plures sunt defectus, qui per Rescriptam* Perinde valere *non tolluntur.*
10 *Quid Rescriptum* Perinde etiam valere?
11 *Hujus Rescripti nullus hodie est usus in Gallia.*
12 *Rescriptum* Rationi congruit *cur ita dicatur?*
13 *Regula Cancellariæ de hoc Rescripto.*
14 *Finis hujus Rescripti.*
15 *Per hoc Rescriptum gratiæ ante concessæ nihil ad validitatem accedit.*
16 *Hujus Rescripti rarior usus in Gallia; & quare?*

I. SPECIALIS quoque forma provisionis est, quæ vocatur forma *novæ provisionis*; & integra refertur a Rebuffo in Praxi *part.* 1. qui & clausulas in ea contentas explicat.

Hæc forma inducta est, ut suppleantur defectus, qui anteriori provisione forsan intervenerunt; utque priorem provisionem confirmet, & in quantum opus, denuo revalidet, & reformet.

II. Hic notandum, quod si petatur *nova provisio* ad confirmandam provisionem ab *ipsomet* Papa signatam, tunc *nominatim* exprimendos esse defectus, ob quos *nova* provisio petitur; alias non conceditur; quia nisi *nominatim* exprimantur defectus, supponitur provisio Papæ esse valida.

Si autem prior provisio fuerit per Ordinarium facta, tunc sufficit, ut in supplica ponatur generalis hæc, & vulgaris clausula: *Cum ex certis causis de primæ provisionis viribus hæsitetur*, &c. Papa enim tanquam Ordinariorum Superior defectus ipsorum supplere potest; nihilque nocere credit, si saltem ad cautelam provisiones Ordinariorum confirmet, & si opus est, etiam validet.

III. Hæc provisio non retrotrahitur ad Datam primæ provisionis; sed tantum operatur a die ipsius expeditionis: ideoque si alicui tertio jus quæsitum sit inter utramque Datam, inutilis erit hæc *nova* provisio. Habet enim Papæ provisio semper hanc implicitam clausulam, quæ in Bulla exprimitur: *Dummodo tempore Datæ Præsentium non sit in eo* (Beneficio) *alicui specialiter jus quæsitum*.

IV. Per hanc provisionem juri vigore primæ provisionis quæsito, nullatenus præjudicatur; sed jus juri accumulatur, uti ex verbis supplicæ innotescit: *Eidem Oratori sine præjudicio, vel ad illud jam aliunde, ut præfertur, quæsiti; sed jus juri addendo, & antiquum conservando, & de illo etiam providere dignemini*, &c.

Huic formæ provisionis admodum simile est Rescriptum, quod vulgo dicitur *Perinde valere*; suppletque locum *novæ* provisionis in Beneficiorum provisionibus expeditis per litteras, seu Bullas Apostolicas.

VI. Rescriptum itaque datur *Perinde valere*, quando Papa gratiam suam ex parte invalidam confirmat: *nova* vero provisio datur, quando collatio facta fuit ab alio, quam a Papa; ita Rebuffus in Praxi *part.* 2. *tit.* De Rescripto *Perinde valere*, *num.* 1. & supra notavimus, *novam* provisionem non dari, quando provisio facta fuit a Papa.

Itaque petitur hoc Rescriptum, quando quis dubitat, primam Papæ provisionem ex aliqua causa impugnari posset, ut *perinde valeat*, ac si valida fuisset tempore impetrationis.

VII. Plura de hoc Rescripto tradit Rebuffus loco citato, enumerans defectus, quibus per hoc Rescriptum mederi potest; notatque *num.* 27. quod sicuti per *novam* provisionem, ita per hoc Rescriptum non intendat Papa derogare *juri tertii*: atque eatenus effectus hujus Rescripti non retrahitur ad Datam primæ provisionis.

VIII. Deinde *num.* 37. monet, quod in supplica oporteat exprimere omnes defectus; nec expressio unius suppleat non expressionem alterius. Unde habetur (ait) in Practica Romana, quod in gratia *Perinde valere*, non debet suppleri præter illud, quod est in supplica.

☞ IX. Notat post Rebuffum Melchior Pastor *de Beneficiis lib.* 2. *tit.* 12. *num.* 4. quod *ea impedimenta hoc Rescripto* perinde valere *tollerantur, quæ pendent ex* nutu Papæ, *aut* Legati; *nam (ait) si collatio sit nulla, defectu mandati ad resignandum, novo mandato opus est: si collatio sit contra bonos mores, publicam disciplinam, concordata, constitutiones regias, statuta, consuetudines Ecclesiarum solemniter approbatas, & Senatusconsultis firmatas, litteræ* perinde valere *non admittuntur*.

Neque in Belgio per simile Rescriptum, Provisiones Apostolicæ hujusmodi defectibus laborantes revalidarentur; eo quod non magis in Belgio, quam in Regno Galliæ ejusmodi consuetudines, & statuta infringi citra Reipublicæ, seu politicæ, seu Ecclesiasticæ inversionem queant: ipsaque publica Ecclesiæ, & Reipublicæ tranquillitas requirat, similia statuta Ecclesiarum, & consuetudines integras servari: ut proinde crediderim, si-

milia

milia Reſcripta haud facile in Conſiliis Regiis recipienda ; aut placetanda.

X. Eſt quoddam ex ſtylo Curiæ Romanæ Reſcriptum, quod dicitur *Perinde etiam valere* : hoc impetratur, quando *gratia* Papæ primo facta, poſtea fuit revocata : Per hoc quippe Reſcriptum gratia revocata ad priſtinum vigorem revocatur, & reducitur.

XI. Hujus Reſcripti nullus hodie uſus eſt in Gallia : eo quod ibi pro regula receptum ſit, Papam non poſſe gratiam ſemel a ſe conceſſam revocare. Vide Caſtelum *pag.* 314.

XII. Datur quoque ſubinde Reſcriptum, quod vocatur *Rationi congruit*; quia in proœmio Papa ponit hæc verba. *Rationi congruit & honeſtati*, &c.

XIII. Hujus Reſcripti mentio fit in hodierna Regula XI. Cancellariæ, quæ ita ſonat. *Item voluit D. N. Papa, quod conceſſa per felicis recordationis Alexandrum VIII. Prædeceſſorem ſuum, & de ejus mandato, expediantur in forma* Rationi congruit, &c. *ſub die Coronationis ſuæ, ut moris eſt, & idem quoad conceſſa per piæ mem. Innocentium XI. etiam Prædeceſſorem ſuum ad ſex menſes duntaxat, ab ipſo die Coronationis incipiendos obſervari voluit.*

XIV. Ex his intelligitur finis hujus Reſcripti ; nimirum, ut litteræ proviſionis expediantur ſuper gratiis a Prædeceſſore non tantum immediato (uti erat in antiquis Regulis) ſed etiam mediato factis, ſuper quibus litteræ expediri non potuerunt, quia Papa, qui conceſſerat, morte præventus fuit.

Hunc quoque ſcopum Reſcripti in ſuo proœmio ſignificat Pontifex, dicens: „ Rationi congruit, & honeſtati, ut ea, quæ de „ Romani Pontificis gratia, ſeu benignitate, in proſequendo ju„ ſta deſideria petentium proceſſerunt, licet ejus *ſuperveniente* „ *obitu*, *Apoſtolicæ* ſuper illis *litteræ non fuerint confectæ*, ſuum „ plenum conſequantur effectum.

XV. Notandum autem, per has litteras non revalidari ; aut confirmari priorem gratiam, vel aliquem ejus defectum ſuppleri; ſed tantum valent ad hoc, ut gratia a Prædeceſſore facta, & quæ defectu litterarum probari non poteſt, per has litteras probari, & plenum effectum ſortiri poſſit, eodem modo ac ſi per Prædeceſſorem litteræ expeditæ eſſent.

Id non obſcure ſignificant verba Reſcripto inſeri conſueta : „ Ne autem pro eo quod ſuper collatione, & proviſione Bene„ ficii, ſuperveniente obitu, Apoſtolicæ litteræ confectæ non „ fuerint, collationis & proviſionis hujuſmodi *fruſtreris effectu*, „ volumus, & auctoritate Apoſtolica decernimus, quod collatio „ & proviſio prædictæ perinde a dicta die valeant " &c.

XVI. Plura de hoc Reſcripto videri poſſunt apud Rebuffum in Praxi *part.* 2. *tit. De Gratia Rationi congruit*. Hujus tamen uſus in Gallia rarior eſt, eo quod Beneficiorum ſaltem minorum poſſeſſio accipi ſoleat vigore ſolius Signaturæ ſine litteris, ſive Bullis in forma expeditis, uti capite ſequenti latius dicetur.

CAPUT III.

Proviſio Apoſtolica expedita ad *petitionem partis*; & de *Signatura*, & ejus effectu.

1 *Proviſiones Ordinariorum ſolent expediri in formula* motus proprii, *ſecus Apoſtolicæ*.
2 *Pontifex nunquam cenſetur providere* motu proprio, *niſi expreſſe declaret*.
3 *Proviſio Apoſtolica* motu proprio *non admittitur in Gallia*.
4 *Proviſio facta ad petitionem Oratoris eſt relativa ad ſupplicam*.
5 *Pontifex præſumitur permoveri ad concedendum per expreſſa in ſupplica*.
6 *Proviſio ſæpe invalida eſt ob non rectam ſupplicæ expreſſionem*.
7 *Ut de validitate, & effectu proviſionis Apoſtolicæ judicetur, notitia exprimendorum, & clauſularum adjici ſolitarum, neceſſaria eſt*.
8 *Prius de* Signatura *agendum; & hujus definitio*.
9 *Partes Signaturæ deſcribuntur; & unde dicta ſit* Signatura?
10 *Signatura continet* ſummatim, *quæ in litteris, ſeu Bullis proviſionum latius extenduntur*.
11 *Abſoluta Signatura cenſetur gratia perfecta*.
12 *Ad eſſentiam proviſionis non exigitur Bulla ; ſed requiritur ad ejus executionem*.
13 *Regula Cancellariæ requirens expeditionem Bullæ ante executionem*.
14 *Regula a poſterioribus Pontificibus in nonnullis aucta; & quare?*
15 *Hodie ex ſtylo Curiæ Romanæ neceſſaria eſt expeditio Bullarum, ut habeatur effectus proviſionis; qui ſtylus in Signaturis ſupponitur*.
16 *Signaturæ creditur, etiamſi a Bulla diſcrepet ; item quoad certas circumſtantias*.
17 *Aliquando Signatura ſine Bulla* plenam *fidem facit*.
18 *Quid agendum cum expeditio Bullæ haberi nequit?*
19 *In Gallia ſola Signatura ſine Bullis in plerisque Beneficiis ſufficit*.
20 *Signatura hodie in Gallia verificari debet a duobus Bancquariis*.
21 *Formula verificationis Signaturæ*.
22 *In Belgio poſſeſſio Beneficii non accipitur ſine litteris*.
23 *Signatura in effectu eaſdem clauſulas continet, quæ in Bullis occurrunt*.

I. PROVISIONES, ſive collationes Ordinariorum eo tenore expediri ſolere, tanquam *motu proprio* factæ eſſent, nulla alicujus ſupplicationis, aut petitionis pro obtinendo Beneficio ta-

cta mentione, notavimus ſupra *Sect.* 3. *tit.* 4. *cap.* 2. *n.* 20. alia *tit.* 21. ſecus quoad proviſiones Apoſtolicas ſtylus hodiernus habet. Hæ enim plerumque expediuntur ad ſupplicationem partis ; ita ut in ipſis litteris nominatim exprimatur, Proviſum pro tali Beneficio *ſupplicaſſe*; ipſum Pontificem ad ejus ſupplicationem, ſeu petitionem gratiam feciſſe.

II. De hac proviſione loquitur Bonifacius VIII. in *cap.* 23. *de Prebendis in* 6. ubi una declarat, omnem *gratiam*, ſive proviſionem cenſeri datam ad *petitionem* partis, niſi *expreſſe* ſecus cautum ſit, „ *Motu* quoque *proprio* (ait) tunc ſolum gratia fieri „ cenſeatur, cum hoc *expreſſe* cautum fuerit in eadem.

III. Et ſane hodie in his viciniſque Provinciis rariſſimus eſt uſus proviſionum *motu proprio*; immo ſi Claudio Fleury in Inſtitut. Juris Canonici *lib.* 2. *cap.* 21. credimus, proviſiones *motu proprio* expeditæ in Gallia non amplius admittuntur, poſtquam compertum fuit, clauſulam *motu proprio* eſſe formulam ſtyli.

IV. Proviſio autem, quæ datur ad ſupplicationem ſeu petitionem alicujus, cenſetur ſemper eſſe relativa ad ſupplicam, ſive ad illa, quæ ipſi Pontifici expoſita ſunt. Nec enim præſumitur Pontifex aliud velle dare, quam petitur; quod & ſatis innuit, ſignando ad calcem ſupplicæ: *Fiat ut petitur*.

V. Ulterius quia gratia, ſive proviſio reſpondet ſupplicæ, creditur ipſi Pontifex permotus ad gratiam hanc annuendam per ea, quæ in ſupplica ſunt expreſſa; una ſupponens, nihil falſi in ſupplica eſſe expreſſum, aut veri, quod exprimi oportuiſſet, omiſſum.

VI. Unde ſi quid falſi ſit expreſſum, aut veri omiſſum, ratione cujus ipſe Pontifex per *errorem* conceſſit, alias non conceſſurus, ipſa proviſio tanquam *ſubreptitia* & *obreptitia*, erit invalida, eo quod data cenſeatur proviſio ſub hac tacita conditione: modo omnia *ſincere* ac *vere*, prout oportet, in ſupplica ſint expreſſa: idque ea expreſſione ſeu forma, quæ juxta ſtylum in Curia Romana requiritur.

VII. Ut ergo de validitate, aut invaliditate proviſionis Pontificiæ judicari queat, conveniens immo neceſſarium eſt, ut intelligatur, quæ & qualiter in ſupplica ſint exponenda, juxta receptum ſtylum Curiæ Romanæ.

Inſuper ex ſtylo Curiæ Romanæ adjici ſolent in ipſis litteris proviſionis variæ clauſulæ, tum ad ipſam gratiam, tum ad ejus effectum, & executionem pertinentes; a quibus ipſa gratia, ejus effectus, & executio ſæpe dependent; quarum proinde notitia, tum pro intellectu litterarum proviſionis, tum recto earum uſu, & executione non conveniens modo, ſed pene neceſſaria eſt.

VIII. Priuſquam tamen de exprimendis in ipſa ſupplica, & clauſulis, quæ litteris proviſionis inſeri ſolent, agatur, prænotandum, ante confectionem litterarum, ſeu Bullarum, prius confici quamdam minutam ſeu protocollum ipſarum litterarum, quæ ex ſtylo Curiæ vocatur *Signatura*.

Definitur autem a Rebuffo in Praxi *part.* 1. *tit. De Signatura gratiæ*: „ Scriptura in papyro conſcripta, a Papa, vel ejus De„ legato, abſque ſigillo, in medio ſcripta, partis ſupplicationem, „ Papæque conceſſionem breviter continens.

IX. Itaque Scriptura hæc continet primo ipſam partis ſupplicationem, qua Pontifici exponit, tale Beneficium vacare, illudque ſibi a Sede Apoſtolica conferri petit.

Deinde poſt ſupplicationem ſequitur conſenſus ipſius Papæ, qui exprimitur, vel per ipſum Papam ſignando: *Fiat ut petitur*; vel per ejus Delegatum ſignando: *Conceſſum ut petitur in præſentia D. N. Papæ*: atque ab hac ſignatione hæc ſcriptura vocatur *Signatura*; quaſi ſcriptura *ſignata*, id eſt, ſubſcripta.

Poſt hæc ponitur conceſſionis Papæ declaratio, quæ incipit ab his verbis Signaturæ: „ *Et cum abſolutione a cenſuris*, &c. Nam „ quod Papa ſimpliciter conceſſit, dicendo: *Fiat ut petitur*, vel, „ *Conceſſum ut petitur*, poſtea exprimit, quæ concedere velit : „ & hanc partem vocant Pragmatici *diſpoſitionem*, ſeu *clauſu*„ *lam*, ubi Papa conſcribit illas clauſulas, quas concedere cu„ pit ". Ita Rebuffus *ibid. n.* 23.

X. Ex his patet, ipſam Signaturam omnia in effectu & compendioſe continere, quæ in ipſis litteris, ſeu Bullis poſtmodum latius extendenda, & exprimenda ſunt; ut propterea dici queat *minuta* ipſarum litterarum, ſive Bullarum. Nam, ut dicit Rebuffus *num.* 15. ſolent deſcribi *ſummatim* omnes clauſulæ in Bulla ponendæ.

Quomodo, & per quos Signatura expediatur juxta ſtylum Curiæ, diximus ſupra *Tom. I. par.* 1. *tit.* 23. *cap.* 2.

XI. Cum ipſa Signatura contineat ſummatim non tantum ipſam ſupplicam, ſed & ipſum conſenſum Papæ cum omnibus clauſulis, indubitatum eſt, ipſam *gratiam*, ſive *proviſionem* per ipſam Signaturam accepiſſe ſuam perfectionem ; neque ulteriores litteras, ſive Bullas ad *eſſentiam* gratiæ perficiendam requiri. Sicuti contractus cenſetur perfectus, quando contrahentes hinc inde coram Notario protocollum ſignarunt, & minuta ſeu protocollum per Notarium eſt abſolutum.

XII. Hinc notat Chokier ad Regulam Cancellariæ *De non judicando juxta formam ſupplicationis*, *num.* 24. quod *quoad eſſentiam, & effectum gratiæ non requiratur Bullarum expeditio : verumtamen de ſtylo Curiæ, & quoad exercitium gratiæ, ſive illius probationem, & canonizationem, aliud dicendum eſt : quia executor non aliter gratiam exequitur, niſi Bullis expeditis : cum demum ab illis poteſtas ipſorum, &* probatio *gratiæ pendeat*.

XIII. Hic ſtylus Curiæ, qui effectum & exercitium gratiæ ſeu proviſionis ſuſpendit a litteris, ſeu Bullis expeditis, expreſſus eſt in citata Regula Cancellariæ, quæ tempore Innocentii VIII. erat 25. hodie autem eſt 27. ſoletque his verbis proponi : *Item cum ante confectionem litterarum gratia Apoſtolica ſit informis, voluit, ſtatuit, & ordinavit idem Dominus noſter, quod Judices in Romana Curia, & extra eam pro tempore exiſtentes, etiamſi ſint S. R. E. Cardinales, cauſarum Palatii Apo-*

ſtolici Auditores , vel quicumque alii , non juxta ſupplicationum ſignaturam ſuper quibuſvis impetrationibus (niſi in dicta Curia duntaxat ſint commiſſiones juſtitiam concernentes per Placet S. R. E. Vicecancellarii, juxta facultatem ſuper hoc ſibi conceſſam ſignatæ) ſed juxta litterarum ſuper eiſdem impetrationibus , & conceſſionibus confectarum tenores , & formas judicare debeant . Decernens irritum &c.

XIV. Regula hæc per poſteriores Pontifices nonnihil extenſa & ampliata fuit : ac ſignanter Hadrianus VI. addidit initialia hæc verba : *Cum ante confectionem litterarum gratia Apoſtolica ſit informis* ; per quæ noluit ſignificare , gratiam eſſe *informem* quoad aſſentiam , ſed duntaxat quoad probationem , & quia executor, niſi Bullis expeditis, gratiam exequi vetatur .

Juxta antiquam expreſſionem Regulæ dubitatur , num Regula tantum loqueretur de Judicibus in Curia exiſtentibus ; cujus dubii tollendi cauſa Julius III. addit hæc verba ; *Et extra Curiam* , quæ omne dubium tollunt .

☞ Ex additione enim per Julium III. facta per verba , *etiam extra Curiam* , manifeſtum eſt mentem Pontificum , & Curiæ Romanæ fuiſſe, ut nullæ Proviſiones Beneficiorum , quacumque forma in Curia Romana effectum ſuum habere queant , niſi poſtquam litteræ per Papam fuerint ſignatæ , & inſuper expedita fuerit Bulla in Cancellaria , vel Dataria , quæ relaxari non ſoleat , niſi taxis Cancellariæ, aut Datariæ ſolutis . ☜

XV. Inſpectis quoque verbis Regulæ, prout hodie eſt concepta neceſſario requiruntur litteræ ſeu Bullæ in forma expeditæ , priuſquam gratiæ ſeu proviſionis plenus effectus vel executio haberi queat . Unde hodiernæ omnes Signaturæ ſupponunt conficiendas , & expediendas Bullas conformiter ad Signaturam ; ipſæque Signaturæ ſemper ita formantur , ac ſi litteræ neceſſario expediri deberent , Exempli gratia , dum in Signatura omiſſum eſt nomen , per cujus obitum Beneficium vacat , ponitur in Signatura : *Cujus nomen proprium , ſi videbitur , in Litteris exprimetur* . Dein in tertia parte Signaturæ : *Ac Litteræ in forma ſimplicis proviſionis* : aliæque plures ſimiles clauſulæ mentionem *litterarum* facientes probant , quod Signatura ſupponat expeditionem *litterarum* ; uti & omnes illæ abbreviationes in Signatura poſitæ , quæ niſi in litteris extenderentur, intelligi non poſſent .

XVI, Porro , quia ipſa Signatura eſt *minuta* ipſarum litterarum , ſi hæ a Signatura tanquam a ſua *minuta* diſcrepent , credit Chokier ad hanc Regulam *num*. 33. quod crederetur Signaturæ . Et ita a Senatu Pariſienſi judicatum refert Rebuffus in Praxi *part*. 1. *tit*. *Tertia pars Signaturæ* , verbo , *Datum* , *n*. 10. Addit inſuper , quod credetur Signaturæ quoad circumſtantias gratiæ , puta temporis , vel qualitatis ,

XVII. Vult quoque Rebuffus in Praxi *part*. 1. *tit*. *Tertia pars Signaturæ* , verbo , *Datum* , *num*. 5. quod „ fallat hæc Regu„ la , quando approbata (Signatura) per librum regiſtri Si„ gnaturarum fuerit ; quia tunc facit plenam fidem , ſicut pro„ tocollum Notarii , & eo caſu habebo ſumptum , & valebit „ quoad probationem ; nam ex ſtylo Curiæ Romanæ *gratiæ* Pa„ pæ poſſunt ex regiſtro ſumi , & aliter probari , quam per lit„ teras Bullatas “. Hæc Rebuffus.

Proſequitur dein , *num*. 7. „ Secundo reſtringe (hanc Regu„ lam) quando alio modo fuerit (Signatura) approbata , & „ aliis adminiculis fulcita , utpote per menſularios expertos , „ qui depoſuerunt eam bonam , & ſecundum ſtylum Curiæ Ro„ manæ conceptam .

XVIII. Hinc infert , *num*. 8. „ Practica ergo eſt in Francia , „ ut ſi non poſſim obtinere Bullam , obſtante legitimo belli , „ vel alio impedimento , ut impetrem litteras Regias , per has „ impedimentum narrem , & petam mihi concedi , ut liceat ap„ probare per experientes dictam Signaturam , & verificari , & „ concedi ſolet, obſtante , & conſtante impedimento , & hoc „ vidi ſæpius fieri , & hoc quandoque etiam ſine litteris per ſup„ plicationem , quando eſt notorium impedimentum ; ſed alias „ concedi non debet .

XIX. Quin , teſte Claudio Fleury , citato *cap*. 21. „ Poſtquam „ proviſiones Pontificiæ factæ ſunt frequentiores ob reſignationes „ in *favorem* , penſiones , nec non præventiones in omni genere „ vacationis , viſæ ſunt Bullæ expeditæ in parchameno , & „ plumbo ſigillatæ , nimis diſpendioſæ reſpectu minorum Benefi„ ciorum , ideoque inducta eſt praxis accipiendi poſſeſſionem vi„ gore ſimplicium Signaturarum , quæ ſunt ipſarum Bullarum „ minutæ . Neceſſitas autem Bullarum remanſit in proviſione „ Epiſcopatum , Abbatiarum , & aliorum Beneficiorum , quæ „ Proviſum conſtituunt caput alicujus Corporis Eccleſiaſtici .

De eodem uſu Regni Galliæ teſtatur Perardus Caſtellus in ſæpius citata Praxi Curiæ Romanæ , *pag*. 162. dicitque hoc privilegium , uti & plura alia , ſolis Gallis eſſe conceſſum .

XX. Ad evitandas autem fraudes , noviſſime cautum eſt Edicto Regio anno 1667. quod nulla fides habebitur *Signaturis* , Bullis , aliiſque Curiæ Romanæ expeditionibus , niſi duorum Expeditionariorum , ſeu Bancquariorum certificatione ad calcem originalis adſcripta munitæ fuerint : quod rurſus renovatum fuit altero Edicto Regio ſeptimi Septembris anno 1591. in quo præterea plura de Bancquariorum officio , & numero , ac juribus conſtituuntur : extatque integrum apud Claudium Horry in ſuo Tractatu novo *De Materiis Eccleſiaſticis* , *pag*. 52. edit. 1695.

XXI. Exhibet idem , *pag*. 530 integram Signaturam *per obitum* ſignatam a duobus Bancquariis hac formula gallice expreſſa : „ Nos infraſcripti Conſiliarii Regis , Bancquarii expeditionarii „ Curiæ Romanæ , commorantes in hac civitate Pariſienſi , no„ tum facimus omnibus , quorum intereſt , hanc præſentem *Si„ gnaturam* eſſe legitimam , veram , & originalem , & *Datam* „ illius eſſe die 7. Novembris ultimi ; in quorum fidem has „ ſignavimus Pariſiis , hac die 28. Januarii 1688. Et erat ſignatum *Baudet de Beaumont*. & *le Maire* .

XXII. In Belgicis Provinciis ſequimur citatam Regulam Cancellariæ : neque ſine litteris , ſeu Bullis in forma expeditis poſſeſſio Beneficii , vigore proviſionis Romanæ accipitur .

XXIII, Verum ſive vi ſimplicis Signaturæ , ſive litterarum vi proviſio recipiatur , eædem tamen clauſulæ verificari debent : quia , uti diximus , Signatura omnia ſummatim continet , quæ in Bullis , ex Signatura tanquam minuta conficiendis , latius duntaxat extenduntur .

Rebuffus in Praxi Beneficiorum exponens Signaturam , ejuſque clauſulas , eam in tres partes dividit . Prima pars , quæ continet ipſam ſupplicam , dicitur *Corpus* Signaturæ . Secunda pars dicitur , in qua Papa vel ab eo commiſſus ſubſcribit Oratoris ſupplicationi . Tertia autem pars eſt diſpoſitio , & Papæ conceſſio , & quod ipſe ſimpliciter conceſſit , dicendo , *Fiat ut petitur* ; hoc ſingillatim exprimitur ,

Præcipuas clauſulas in tribus hiſce partibus Signaturæ ſummatim quidem , in Bullis vero extenſe exprimi ſolitas , breviter in ſequentibus exponemus , ut & Signaturarum , & Bullarum aliqualis notitia haberi queat ,

C A P U T IV.

De Exprimendis in prima , & ſecunda parte Signaturæ .

1 *Debet exprimi nomen Supplicantis , & cujus ſit Diœceſis .*
2 *Papa non facile providet exteris ob ignorantiam* idiomatis , *juxta Regulam Cancellariæ ; quæ refertur .*
3 *Aliqua ex hac Regula ſublata , & quare ?*
4 *Aliqua addita , & ratio additionis .*
5 *An Regula de omnibus Beneficiis Curatis intelligatur ?*
6 *Hæc Regula in jure divino fundatur .*
7 *Non admittitur ejus derogatio in Gallia ; nec in Belgio .*
8 *Exprimendum Beneficium vacans , ejuſque qualitates .*
9 *Regula Cancellariæ de qualitatibus exprimendis .*
20 *Verus valor exprimendus juxta Regulam Cancellariæ , quæ exhibetur .*
11 *Olim non debebat valor exprimi .*
12 *Expreſſio valoris præcipue fit ob taxationem* Annatarum .
13 *Annata in plures ſpecies dividitur , & unde ſit dicta ?*
14 *Prima ſpecies Annatæ , & pro quibus Beneficiis ſolvenda .*
15 *Secunda ſpecies , & quare dicta* commune ſervitium ?
16 *Tertia ſpecies ; quæ dicitur* minuta ſervitia .
17 *Quarta ſpecies dicta* quindennium ; *quando ſolvatur ?*
18 *Nonnulli credunt Joannem XXII.* Annatarum *auctorem* .
19 *Alii Bonifacium IX.*
20 *Certum eſt hodiernam Annatarum formam primum a Bonifacio IX. inductam , & quæ hæc forma ?*
21 *Annata hodie non comprehendit fructus* unius *anni* .
22 *Annatarum ſolutio , aut promiſſio ſub cautione exigitur priuſquam proviſionis Beneficii litteræ relaxentur ,*
23 *In Concilio Conſtantienſi contra Annatas a Gallis graviter pugnatum eſt .*
24 *Galli contenderunt nullo modo Annatarum jus probari poſſe .*
25 *Sententia Gerſonii exponitur , & probatur .*
26 *Annatas videtur habuiſſe ut ſimoniacas .*
27 *Ea quoque creditur fuiſſe mens Univerſitatis Pariſienſis .*
28 *Rationes in gratiam Annatarum allatæ poſſunt inſufficientes videri .*
29 *Ad Annatam conſtituendam* verus *valor exprimendus .*
30 *Beneficia non conſiſtorialia ſolent exprimi ſub valore viginti quatuor* Ducatorum *auri de Camera .*
31 *Nunquam inquiritur* verus *valor horum Beneficiorum .*
22 *Ratio inductæ conſuetudinis .*
33 *Ubinam hæc conſuetudo locum habeat ?*
34 *Clauſula expreſſionis veri valoris hodie in hujuſmodi Beneficiis eſt meri ſtyli .*
35 *Beneficia conſiſtorialia non taxantur juxta* verum *valorem .*
36 *Exiguus eſt in Belgio uſus Regulæ de* exprimendo vero *valore .*
37 *Exprimendum eſt Beneficium* ante *obtentum .*
28 *Ratio hujus expreſſionis .*
39 *De Papæ Signatura , ejuſque diverſa forma .*
40 *Effectus diverſi ſingularum formarum remiſſive .*
41 *Proviſio Apoſtolica primitus in communi & ſimplici forma expediebatur .*
42 *Clauſulæ proviſionibus inſertæ , nec non novæ quædam formulæ in Decretalibus Gregorii IX. non leguntur .*

I. PRIMA pars Signaturæ uti & litterarum ſive Bullæ continet ipſam ſupplicam partis ,

Hic debet non tantum nomen ipſius Supplicantis exprimi , ſed etiam cujus ſit Diœceſis ; item Diœceſis , in qua ſitum eſt Beneficium , quod petitur . Ratio eſt , quia Papa facilius providet *indigenis* , quam exteris , ait Rebuffus in expoſitione *primæ partis Signaturæ* .

II. Adhæc quia exteri frequenter non callent , ſaltem perfecte , idioma loci , etiam hac ratione non facile Papa exteris providere intendit , ſaltem de Beneficiis curatis ; idque juxta Regulam 20. Cancellariæ *De Idiomate* , quæ hodie hoc tenore exprimitur : *Item voluit , quod ſi contingat ipſum alicui perſonæ de Parochiali Eccleſia , vel quovis alio Beneficio exercitium curæ animarum Parochianorum quomodolibet habente , providere ; niſi ipſa perſona intelligat , & intelligibiliter loqui ſciat idioma loci , ubi Eccleſia , vel Beneficium hujuſmodi conſiſtit , proviſio ſeu mandatum , & gratia deſuper quoad Parochialem Eccleſiam , vel Beneficium hujuſmodi , nullius ſint roboris vel momenti .*

III. Hæc

III. Hæc Regula nonnihil diversa est ab antiquis: In primis enim in antiquis habebantur hæc: *Vel mandare provideri, vel gratiam expectativam concedere*: quæ e Regula sublata sunt indubie ob Decretum Concilii Tridentini, quod mandata de Providendo, & expectativas *ad vacatura* abolevit.

IV. Addita autem sunt a Gregorio XIII. & Successoribus: *Vel quovis alio Beneficio exercitium curæ animarum quomodolibet habente*; ,, ut nimirum includantur omnia Beneficia curam ani-
,, marum habentia, qualia sunt *succursus*; qui licet non sint *cu-*
,, *rata Beneficia*, sed *simplicia*, sub dispositione tamen hujus ad-
,, ditionis comprehenduntur " ait Chokier ad hanc Regulam *n.* 7.

V. Interim quod hic de Beneficiis curam animarum habentibus generaliter dicitur, indubie intelligi oportet de cura respectu populi, qui patrio idiomate dirigendus est: alioquin si cura duntaxat concernat Clerum, sub hac Regula hujusmodi Beneficium non comprehendetur. Quia licet Provisus non intelligat idioma *loci*, in quo Beneficium est situm, novit tamen idioma, quo indigent hi, quorum cura sibi incumbit: atque ita cessat ratio ipsius Regulæ.

Ut quid enim regula peritiam idiomatis *loci*, in quo Beneficium situm est, requirit, nisi quod ignorans hoc idioma, nesciat eos; quorum curam habet, instruere, ad bonum incitare, confessiones eorum audire, aliaque eis subsidia spiritualia subministrare, quæ cura animarum requirit?

VI. Unde quemadmodum jure divino mandatum est omnibus, quibus cura animarum commissa est, oves suas verbi divini prædicatione, & Sacramentorum administratione pascere, uti loquitur Synodus Tridentina, *Sess.* 23. *cap.* 1. *De Reformat.* similiter jure divino tenentur idioma populi, cujus curam habent, callere; quia sine hujus peritia ea præstare nequeunt.

VII. Quare notat Rebuffus in additione ad hanc Regulam, in Francia non admitti dispensationem contra illam Regulam, *quæ est* (ait) *Juris Divini*. Neque in Belgio admitti posse similem dispensationem, sat insinuante Edicta Regia, quæ nullam de *non residendo* clausulam in provisione Beneficiorum Curatorum admitti volunt, non alium in finem, quam ut similia Beneficia obtinentes *per se* curam animarum subire cogantur, quod sine notitia idiomatis fieri nequit. Quare in Edicto Caroli V. de 20. Octob. 1541. expresse cautum est, non concedendas litteras *Placeti* super dispensatione *imperitiæ idiomatis*, quoad Beneficia curata. Habetur *part.* 1. Edictorum Flandriæ, *lib.* 3. *Rubrica* 1.

VIII. In supplica non tantum exprimendum Beneficium vacans; sed & Beneficii qualitates; quæ possent Pontificem forsan ad annuendum postulationi reddere difficiliorem; v. g. an Beneficium sit curatum, vel non; si Dignitas, si Personatus, item si Beneficium sit electivum.

IX. De hac qualitatum expressione est Regula Cancellariæ, quæ hoc tenore exprimitur: *Item voluit, quod super Beneficiis Ecclesiasticis, de qualitatibus illorum videlicet, an dignitates, personatus, vel officia sint, eisque immineat cura animarum, & ad illa consueverint qui per electionem assumi, mentio fiat; alias gratiæ desuper factæ sint nullæ.: Et qualitates hujusmodi affirmative, vel conditionaliter non exprimantur, negativa expresse desuper fiat in Beneficiis, quæ tales qualitates, vel ex eis aliquas consueverint habere.*

De qualitatibus conformiter ad hanc Regulam, & stylum Curiæ Romanæ exprimendis, videri possunt Chokier in Commentario ad eamdem Regulam, & ab eo citati.

X. Insuper *verus* valor Beneficii de stylo Curiæ Romanæ exprimendus est, juxta Regulam Cancellariæ, *De exprimendo valore Beneficiorum in impetrationibus*: qua decernitur, *quod in gratiis, quas quibusvis personis de Beneficiis vacantibus, seu certo modo vacaturis, fieri contigerit, illorum, & aliorum quorumcumque Beneficiorum, quæ dictæ personæ tunc obtinuerint, seu de quibus eis fuerit provisum, vel concessum, aut mandatum provideri,* verus annuus valor, *per marchas argenti, aut sterlingorum, vel libras Turonens. parvorum, seu florenos auri, aut ducatos, vel uncias auri, seu aliam monetam secundum communem æstimationem exprimatur: nisi personæ prædictæ, Beneficia, quæ tunc obtinuerint, aut in quibus, vel ad quæ jus eis competit; juxta ipsarum oblationes, aut alias dimittere teneantur. Alioquin gratiæ prædictæ sint nullæ. Et idem servetur in gratiis, quas a Sanctitate sua motu proprio emanare contigerit, quoad Beneficia tamen, de quibus per Sanctitatem suam pro tempore providetur, seu provideri mandatur, aut alias disponitur, ac litteris, per quas pro tempore ad Ecclesiarum Patriarchalium, & Cathedralium, ac Monasteriorum regimina promotis conceditur, ut Monasteria, & alia Beneficia Ecclesiastica sæcularia, & regularia per eos obtenta, & in quibus, & ad quæ jus eis competit, retinere possint.*

XI. Ad hanc valoris expressionem reflectens Panormitanus ad *cap. Ad aures, tit. De Rescriptis, num.* 4. ait; *Puto quod circumscripto stylo Curiæ non sit de jure veteri necessarium facere mentionem de quantitate valoris: quia Beneficium debet principaliter conferri propter spiritualia, temporalia autem veniunt accessorie ad spiritualia: sed quia hodie ut plurimum conferuntur Beneficia propter temporalia, ideo fuit ordinatum, & est de stylo Curiæ, ut fiat mentio de valore: tamen bene considerando, non est provisio inutilis: quia dispensatio temporalium non debet cuique committi; sed secundum qualitatem personæ debet committi dispensatio.*

XII. Varias editæ hujus Regulæ rationes a variis adduci notat Gomesius in proœmio ad hanc Regulam: *Nam quidam* (*ait*) *existimarunt eam editam causa tollendæ avaritiæ: ne scilicet per taciturnitatem valoris, aliquis ultra merita, & plusquam oportet, de Beneficiis Ecclesiasticis caperet, & ita per falsam valoris expressionem debitus dispensationis modus Papæ* (*cui est hæc cura a Deo demandata*) *tolleretur. Quidam vero propter Annatas, ne defraudarentur, Regulam factam fuisse existimant. Et istorum opinio magis recepta videtur, ex eo quia Regula ista de valore, adhæret taxis Annatarum. Nam videmus, quod in Beneficiis, in quibus non solvitur Annata, non exprimitur valor, ut patet in Monasteriis Monialium, & Hospitalibus datis ad administrationem.*

XIII. Nomen *Annatæ* esse nomen generis, quod in varias species dividitur, monet Fagnanus ad *cap. Præterea, tit. Ne Prælati vices suas, &c.* Annatas autem sic nuncupari (ait) quia omnes debentur ex fructibus primi anni Beneficiorum vacantium.

Prima species est Annata proprie dicta; & hoc modo assumit nomen speciei, ait Fagnanus.

XIV. *Annata sic sumpta solvitur* (*ait Fagnanus*) *pro omnibus Beneficiis inferioribus, præter Episcopatus, & Abbatias Consistoriales, & est dimidia pars veri valoris annui fructuum Beneficii vacantis, & hæc integre Summo ipsi Pontifici relinquitur.*

XV. Secunda species est *commune servitium*, quæ est certa quantitas pro quolibet Episcopatu, vel Abbatia Consistoriali secundum antiquam taxam solvenda.

Dicitur *servitium*, quia juxta vulgare Italicum quælibet datio nuncupatur *servitium*, sive debita sit, sive non, inquit Fagnanus. Dicitur autem *commune*, quia ejus dimidium tribuitur Papæ: reliquum S. Collegio Cardinalium, inter ipsos Cardinales præsentes dividendum.

XVI. Tertia species Annatæ *sunt* minuta *servitia*; *quæ sunt quinque portiunculæ, quæ secundum proportionem taxæ fructuum Episcopatus, vel Abbatiæ inter certos Papæ Ministros, & Officiales dividuntur.* Fagnanus, *ib. n.* 12.

XVII. Quarta species Annatæ vocatur Quindennium, *quæ a prædictis differt nomine tantum, & accidentali temporis præfinitione, quia de quindecim in quindecim annos, juxta Constitutionem Pauli II. abolitis aliis solutionum Annatarum terminis usque ad sua tempora observatis pro Beneficiis perpetuo* unitis, *solvitur ab illis, in quorum favorem talia Beneficia sunt unita, ut in* Extravag. Decet Romanum. Fagnanus, *n.* 13.

XVIII. Annatarum originem plures referunt ad Joannem XXII. in *Extravagante* 11. *De Præbendis*, inter Communes, ubi reservat Sedi Apostolicæ fructus, & proventus primi anni Beneficiorum vacantium inferiorum Episcopatibus, & Abbatiis, in verbis: *Præsertim cum Archiepiscopales, & Episcopales Ecclesiæ, ac Regulares Abbatiæ ab hujusmodi solutione fructuum* (*ut dicunt*) *in dictis litteris eximantur.*

XIX. Ob hanc exceptionem, & quia suam reservationem ad triennium restrinxit, credunt alii, huic Pontifici originem Annatarum adscribi non posse; sed earum auctorem esse Bonifacium IX. qui anno 1392. durante schismate, *ingravescentibus rei pecuniariæ difficultatibus, ob continuos armorum fragores sanxit, ut redigendorum ex omnibus Sacerdotiis, quæ a Sede Apostolica conferentur, vectigalium, quæ primo labente anno obvenerint, dimidia pars in Fiscum Pontificium inferretur.*

Hæc Odoricus Raynaldus ad annum 1392. *n.* 5. qui & ad annum 1399. *n.* 12. refert verba Theodorici Niem, quibus testatur, hunc Pontificem primos fructus unius anni omnium Ecclesiarum Cathedralium, & Abbatiarum vacantium suæ Cameræ reservasse.

Idipsum de eodem Pontifice scribit Platina in ejus vita; qui addit, quod Annata ab ipso imposita tantum conficeret *dimidiam* partem proventuum primi anni: ,, Annatarum usum Beneficiis
,, Ecclesiasticis primus imposuit (ait) hac conditione, ut qui
,, Beneficium consequeretur, *dimidium* annui proventus Fisco
,, Apostolico persolveret.

XX. Quidquid sit de primo auctore, ac primigenia Annatarum origine, certum est, quod forma, quæ hodie in solutione, & exactione Annatarum tenetur, primum inducta sit a Bonifacio IX. quemadmodum notat Fagnanus loco citato *nu.* 10. dicens: *Antea enim per Pontifices exigebantur, mediantibus eorum Commissariis, fructus integri unius anni per triennium, tertia pars quolibet anno, reliquis duabus tertiis partibus Proviso relictis. Sed Bonifacius, ut consuleret ipsis Provisis, & obviaret extorsionibus, quæ per Commissarios committebantur, redaxit Annate solutionem ad medietatem valoris annui fructus, cum onere tamen, ut Provisus anticipate de propriis pecuniis in relaxatione suarum litterarum eam solveret. Et propterea in ipsa relaxatione supplicationis fiebat obligatio in Camera de illam solvendo; & litteræ in totum expediebantur, que retente in Camera Apostolica relaxabantur, mediante quietantia Thesaurarii.*

XXI. Deinde monet, hinc patere non ideo *Annatam* vocari, quod complectatur fructus omnes unius anni; sed *quia solvitur ratione fructuum* primi anni: *vel quia dicta Annata, per Bonifacium IX. introducta, successit in locum reservationis, quam antea Pontifices facere consueverant pro suis, & Romane Ecclesie necessitatibus, de omnibus fructibus & proventibus unius anni Beneficiorum ad tempus vacantium; vel que exinde usque ad triennium, aut quinquennium, vel aliud tempus, in certis designatis provinciis vacarent: quos quidem fructus pro se, & Camera Apostolica Romani Pontifices per suos Collectores percipiebant.*

☞ XXII. Constat ex dictis *n.* 20. & 21. formam exigendi Annatas reduci ad impositionem certæ cujusdam summæ pecuniariæ; hæc solvi debet, aut de ea solvenda sufficiens cautio præstanda est, priusquam litteræ provisionis relaxentur: id usitatum fuisse in Curia Romana tempore Concilii Constantiensis constat ex responsione Nationis Gallicanæ contra Cardinales appellantes a deliberatione trium Nationum facta in Concilio Constantiensi circa usum Annatarum.

Ex hac enim responsione intelligitur; tempore hujus Concilii, conformiter ad dictam formam exigendi Annatas per Bo-

Bonifacium IX. primum inductam, litteras provisionis non fuisse expeditas, & relexatas, nisi prius per Provisos facta promissione, ac præstita *omnimoda securitate, & cautione* de solvenda Camerariis Sedis Apostolicæ summa taxata, sive descripta in libris Cameræ Apostolicæ, intra designatos terminos, prout hæc omnia latius ibidem describuntur.

Porro, quia Provisus de Episcopatu, Abbatia, aliavè Prælatura, hujus Provisionis nullum plane effectum habere posset sine litteris provisionis, conclusit prædicta Natio Gallicana, hanc Annatam, sive jura temporalia exigi, & solvi, vel promitti pro ipsa provisione, & quod in effectu ipsa provisio non concedatur, vel obtineatur, nisi solutis, vel saltem promissis hisce juribus temporalibus.

XXIII. Notat etiam Natio Gallicana *art.* 9. suæ Responsionis, quod litteris in Cancellaria expeditis, & deinde bullatis, ac etiam registratis portentur ad Cancellariam, a qua haberi non possunt, nisi Provisus primo se obligaverit ad solvenda prædicta jura.

Immo jam notaverat Natio Gallicana *art.* 8. suæ Responsionis „ *violentari Provisos* ad solutionem, vel promissionem horum jurium temporalium per retentionem, & detentionem litterarum; tales modi, ajebant Galli, nunquam inducunt consuetudinem, neque præscriptionem, cum sint violenti, & cum hoc resultat alia violentia; quia quantumque promoti, benedicti, vel consecrati (& notum sit Monasteriis, vel Ecclesiis, quibus præficiuntur) sine litteris ejusmodi non possunt intrare in possessionem, propter Constitutionem pœnalem factam in favorem hujusmodi indebitarum exactionum, quæ incipit: *Injuncta.*

Hinc conclusit Natio Gallicana; hæc jura temporalia exigi & solvi, vel promitti pro ipsa provisione, sive ut Provisus suæ provisionis effectum habere queat.

Præterea ostenderat *art.* 7. „ quod non petantur, neque exigantur hæ Annatæ per Cameram Apostolicam, & DD. Cardinales, *ob vacantias Ecclesiarum: quia vacant*, sed quia *conferunt*, seu quia colationi, & promotioni (quæ fit per Papam) assentiuntur.

Hanc assertionem suam duplici ibidem probant argumento: „ primo, quia ab eis qui promoventur ad Prælaturas hujusmodi extra Curiam, & per alium quam per Papam conferuntur, nihil habent, vel exigunt.

Secundo, ex eo quod nihil percipiant in tali exactione nisi DD. Cardinales, qui *actu sunt præsentes*, & tamen de jure communi etiam absentes participarent; si quia *vasant*, deberentur, vel exigerentur.

XXIV. Ex his ulterius deliberavit Natio Gallicana, nulla præscriptione aut consuetudine, privilegio, vel statuto, hanc Annatarum exactionem justificari posse: „ Quia (ait *art.* 7.) nullo statuto, privilegio, consuetudine, præscriptione, aut alio titulo potest induci, quod propter *conferre*, aut *consentire* promotioni, aut electioni alicujus Monasterii, vel Ecclesiæ Cathedralis, sive ut præficiatur administrationi Prælaturæ, Beneficii, sive Ecclesiæ, aliquid possit vel debeat peti vel exigi: eo quod secundum Apostolicas, & Canonicas Traditiones clarissime foret Simoniacum.

Et *art.* 8. postquam ostendit Provisos *violentari* ad solvendam, vel promittendam Annatam, per retentionem, ac detentionem litterarum provisionis, inferre non dubitavit, *hoc esse simoniacum, vel suspectum de simonia* (*a*).

Argumento in justificationem exactionis Annatarum, a præscriptione aut consuetudine petito, opposuit præterea Natio Gallicana, quod ad eas solvendas Prælati in Curia Romana Provisi *violententur*; sive per violentiam ad earum solutionem adigantur per retentionem, sive non relaxationem Bullarum, sive litterarum provisionis: „ tales enim modi nunquam inducunt consuetudinem, neque præscriptionem, cum sint *violenti*.

Cum vero ex parte DD. Cardinalium appellantium, in justificationem Annatarum allegaretur, Papæ subveniendum esse ab inferioribus Ecclesiis respondit Natio Gallicana *art.* 17. quod „ quilibet Episcopatus certos suos habet reditus pro dotatione, & sustentatione sua, sive Episcopi; sicut habet Episcopus Romanus, quæ suffecere, & sufficere possunt cum industria, & alia, quæ extraordinarie superveniunt: nam Apostolus ex industria quærebat sibi victum, ne quibus ministrabat esse nimiumo erosus. Et sane si non sufficiant reditus Episcopi Romani de præsenti, primo habet requirere subdium a Clero suæ civitatis, & Diœcesis, deinde suæ Provinciæ, & per modum subsidii charitativi temporalis, & non perpetui census, & postmodum ab aliis Ecclesiis immediate subditis potest subsidium benigne implorare: quæ (causa necessaria supposita, expressaque, & vera) honeste non possunt denegare ad tempus.

„ Nec tunc forte exactio subventionis facienda respectu datæ temporalitatis per Fundatores Ecclesiarum, ut certum onus supportetur, aut aliquid aliud fiat secundum eorum ordinationem; ne frustrentur ordinatione, & intentione sua: sed tantum respectu eorum, quæ proveniunt ratione spiritualitatis, & dotis constitutæ a jure, ut sunt decimæ, oblationes, portio canonica mortuariorum, & similia.

Igitur evidens est, Nationem Gallicanam, modum exigendi Annatas tum temporis usitatum, eo præcipue titulo, ut simoniacum, vel saltem de simonia suspectum reputasse; quia Provisi ad promittendum descriptas in libris Cameræ Apostolicæ taxas *violentabantur* per retentionem litterarum provisionis.

Insuper constat Nationem Gallicanam existimasse, exactionem Annatarum juxta prædictam formam, nec consuetudine, nec præscriptione purgari posse (*a*).

XXV. Sub idem tempus Joannes Gersonius, ejus ætatis Theologus piissimus, ac doctissimus, atque Universitatis Parisiensis Cancellarius, qui & ipse Concilio Constantiensi interfuit, hanc formam exactionis Annatarum ut apertam, & perniciosam labem simoniæ palam pronuntiare non dubitavit.

Et quidem in Tractatu de potestate Ecclesiæ *consideratione* 8. hæc habet: „ Si judicia minora reprobantur in Moyse videamus in Summo Pontifice, & Curia sua, quid de tot profanissimis, & indignissimis causarum, & litigiorum continuis, & anxiis occupationibus? quid de Beneficiorum quorumcumque etiam minorum collationibus, & signationibus manu Papæ? quid de Annatarum exactionibus?

Et paucis interpositis: „ maxime (ait) dum recepit *Annatas*: quoniam ex hac copula, quamdiu perseveraverit, orietur inevitabiliter leprosa pestis simoniæ, inficiens sua contagione, nedum caput, sed pene singula Ecclesiæ membra.

XXVI. Et in Tractatu de simonia ex professo hanc materiam discutiens, eam format conclusionem (cui & probandæ integrum Tractatum impendit): „ *Simoniaca labes contra jus divinum, vel simoniaca specie suspectum est* in conferente Beneficium Ecclesiasticum, etiamsi sit Papa, exigere, vel extorquere Beneficiando promptam pecuniam, sub titulo *primorum* fructuum, ac impedire possessionem, & efficationem suam, quousque solverit illam pecuniam.

Post hæc ponit objectiones contra hanc conclusionem, atque inter cæteras quinto loco petitam ex communi, & diuturna praxi his verbis: „ Amplius, quia non est probabile, quod tot tempora tolerasset Ecclesia in promoventibus, & promotis talem exactionem pecuniarum, si fuisset simoniaca de jure divino: *quia non solum, qui faciunt mala, sed qui consentiunt facientibus* (secundum Apostolum *Rom.* 1.) *digni sunt morte.*

Ad hanc, uti & ad secundam, tertiam, & quartam objectiones petitas ex praxi inferiorum Prælatorum, & Canonicorum exigentium temporalia ab admittendis ad possessionem, vel ab admittendis ad Beneficia, vel Religionem, respondet Gersonius: „ Quod valde multa, proh dolor! sint & facta sunt, habentia malam speciem turpis quæstus, & in multis simoniacam pravitatem; sicut & alia vitia regnare videmus passim apud homines; virtutes autem raro: propterea dicit lex antiqua: *Non sequeris multitudinem ad faciendum malum*: Exod. 23. 2. hæc enim est argumentatio pessima: multitudo facit hoc, igitur est licitum; quoniam oppositum consequentis frequenter, & quasi semper stat cum antecedente.

Præterea respondet ad argumentum, sive objectionem petitam ex diuturna tolerantia Ecclesiæ: quod „ apud bonos, conscientiosos, & eruditos, quos non excæcavit malitia, vel superbiæ, vel adulationis, vel avaritiæ, talis, simoniaca pestis reprobata est per prædicationes, & doctrinas, verbis & scriptis, & novissime per hoc sacrum Concilium, scilicet Constantiense, judiciali severitate damnata fuit in capite.

Habetur hic Tractatus Gersonii tom. 2. operum ejus ultimæ Editionis.

XXVII. Nec tantum Gersonius de hac Annatarum exactione querelas deposuit, eamque ut simoniacam reputavit; sed etiam plures Universitates, ac signanter Facultas Theologica Parisiensis eam simoniacam esse respondit, uti intelligitur ex instructione anno 1561. data *Ferrerio* per Carolum IX. Regem Christianissimum, per quam injunctum fuit huic Regio Oratori, rogare Pontificem nomine Regis ut querelarum radicem contra has Annatas exscindere dignaretur.

Quandoquidem (ait) Annatæ illæ prohibitæ fuerint variis Regum Prædecessorum Constitutionibus: veluti contrariæ Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, & insuper *per ipsam Facultatem Theologicam Parisiensem Sorbonicam, aliasque Regni Universitates deliberatum, & conclusum fuerit, Annatas exigi non posse citra enormem simoniam, tam per eum, qui pecuniam dat, quam per eum qui pecuniam recipit.* Integra hæc instructio exhibetur inter probationes libertatum Ecclesiæ Gallicanæ *cap.* 22. *num.* 34.

XXVIII Scio ab Ultramontanis, ac novissime a Prospero Fagnano, plura adduci injustificationem modernæ praxis Curiæ Romanæ exigendi, & recipiendi Annatas: sed si rationes per Fagnanum, aliosque in hujus praxis justificationem adductæ sine præventione serio discutiantur, & cum argumentis per Nationem Gallicanam in Concilio Constantiensi, necnon per Gersonium, aliosque adductis conferantur, nescio num sufficientes videbuntur. ☞

XXIX. Ut tamen Annata modo saltem apparenter justo taxari possit pro ratione fructuum Beneficiorum, experimendus est juxta hanc Regulam, & stylum Curiæ Romanæ *verus* valor Beneficiorum vacantium, secundum communem æstimationem.

XXX. Verum hodie consuetudo tam in Gallia, quam in Belgio invaluit, ut valor omnium Beneficiorum, exceptis Episcopatibus, Abbatiis, aliisque *consistorialiter* conferendis, exprimatur sub taxa 24. *ducatorum auri de Camera*; tametsi *verus* eorum valor secundum communem æstimationem ascendat etiam ad triplum, & amplius illius taxæ.

Unde formula consueta in omni supplicatione, & provisione hujusmodi Beneficiorum est: *Quod illorum proventus valorem annuum 24. ducatorum auri de Camera non excedat.*

XXXI. Unde quoad hujusmodi Beneficia nunquam fit examen, aut

(a) Non ita censent in Galliis complures Jurisconsulti: ajunt enim Annatam esse veluti donum gratuitum, quod de consensu Regis ex libera Præsulum voluntate summo Pontifici conceditur: non ergo Annatas respectant ut Bullarum pretium: atque ea expositio Pragmatica Sanctione nititur, quæ donum gratuitum nuncupat Annatæ decimam partem, quam Prælati consecrandi, vel recens consecrati Papæ, ejusque administris largiri consueverant.

(a) Articuli, qui modo citati sunt, videntur exscripti ex historia Conciliorum, ab Edm. Richerio elaborata, Tom. 1.

aut inquisitio circa proventus Beneficiorum, in ordine ad veritatem hujus expressionis; sed sive exigui, sive magni & notabiles sint Beneficiorum proventus, semper hæc formula servatur; neque unquam ob falsam valoris expressionem provisio ut subreptitia vel obreptitia impugnatur.

XXXII. Quæ sit hujus consuetudinis seu styli origo, incertum est. Hoc constat, vi Concordatorum Germaniæ, Beneficia, quorum proventus non excedunt valorem 24. florenorum de Camera, a solutione Annatarum esse immunia, in verbis: *Sed de Beneficiis, quæ valorem 24. florenorum auri de Camera non excedunt, nihil solvetur* (a).

Cum ergo Principes sæpius institissent apud Romanos Pontifices pro moderatione Annatarum, verisimile est, tandem obtentum esse, ut Beneficia, & Dignitates non Consistorialia exprimerentur sub expressione istius taxe Cameralis 24. ducatorum auri de Camera: ut sub umbra talis taxæ Cameralis, immunitas Annatarum sine aliorum consequentia tribueretur, uti loquitur Zypæus *Consult. 6. De Rescriptis num. 2.*

XXXIII. Ut sit de occasione inductæ consuetudinis, certum est, eam non tantum in Belgio, & Gallia, sed & in Hispania, & Germania invaluisse, uti ex Chokier ibi notat Zypæus; additque idipsum ample etiam expressum fuisse in quadam decisione Rotæ Romanæ data 20. Novembris 1624. verba eo spectantia ex originali ibidem exhibens; ubi notandum quod expresse dicatur, hoc introductum fuisse per Concordata, *ut evitetur solutio Annatæ in Curia.*

XXXIV. Hinc patet, clausulam expressionis valoris in hujusmodi Beneficiis hodie tantum esse meram formulam styli, nec significare verum valorem Beneficiorum non excedere 24. ducatos auri de Camera, sed vi consuetudinis sat notæ nihil aliud significare, quam hæc Beneficia solutioni Annatarum non esse subjecta.

☞ Nemo tamen negaverit, quin dolendum sit, quod adigantur fideles, & signanter Ecclesiæ ministri, ut æquivocis istis formulis, & falsam præferentibus impressionem uti debeant, maxime in rebus sacris. ☜

XXXV. Quamvis Episcopatus, & Abbatiæ Consistoriales etiamnum hodie Annatas, seu *servitia communia* solvere debeant (b), nihilominus verus eorum valor, qui *nunc* est secundum eorum communem æstimationem, non exprimitur; sed secundum antiquam taxam Cancellariæ Romanæ, quæ semper retinet; quemadmodum notat Fagnanus ad dictum *Cap. Præterea.*

XXXVI. Hinc facile intelligitur, non esse hodie hisce in partibus magnum usum hujus Regulæ: atque cessare quæstiones circa illam moveri solitas, quas apud Chokier, aliosque ejus Commentatores videre licet.

XXXVII. Non tantum Beneficium, pro quo supplicatur, exprimendum est cum omnibus suis qualitatibus; sed etiam Beneficium quantumvis exiguum ante obtentum 23. *De Præbendis in* 6. ubi dicitur, quod si ad petitionem alicujus Beneficium conferatur a Sede Apostolica, provisio sit nulla, si *quantumcumque modicum* Beneficium ante obtentum taceatur; neque defectus hic suppleretur, etsi Provisus vellet Beneficium illud statim dimittere; uti notat Rebuffus in Praxi *part. 1. tit. De Forma novæ provisionis.*

XXXVIII. Cum enim pluralitas Beneficiorum sit contraria sacris Canonibus, nunquam Papa censetur velle eam probare; nisi saltem de ea prius certior factus sit, ut, habita notitia, dispiciat, num justa sit causa dispensandi.

XXXIX. Post supplicam sequitur Signatura, quæ subinde ponitur ab ipso Pontifice sub hac formula: *Fiat ut petitur*, cum appositione primæ litteræ sui nominis Baptismalis, v. g. *Fiat ut petitur A* in Signatura moderni Pontificis Innocenti XII. qui ante Pontificatum vocabatur *Antonius*. Aliquando Signatura ponitur per Commissarium Pontificis sub hac forma: *Concessum ut petitur in præsentia* S. D. N. P. cum expressione sui nominis.

XL. De hac duplici Signatura, ejusque diverso effectu videri possunt, quæ dicta sunt *Tom. I. part. 1. tit. 23. cap. 2.* ubi etiam monuimus aliquando recurrendum esse ad Signaturam, ut sciatur qua forma ipsa Signatura fuerit expressa: cum id ex tenore Bullæ dignosci nequeat, eo quod Bullæ eodem modo conficiantur, sive sub una sive sub altera forma fuerit Signatura posita.

☞ XLI. Primitus Romanas Beneficiorum Provisiones, in simplici illa forma & stylo expeditas fuisse, quibus Ordinariorum Provisiones expediebantur, & hodie expediuntur, admodum verisimile est: neque enim clausulæ illæ, aut conditiones, puta valoris, & Beneficiorum expressiones, derogationes ad effectum, & similes, quibus litteræ, sive Bullæ Provisionum juxta modernum Curiæ Romanæ stylum replentur, nec tempore Alexandri III. aut autem Innocentii III. adhuc notæ fuisse videntur: nulla enim earum clausularum, aut provisionis juxta modernum stylum expeditæ in Registris, aut Actis Innocentii III. mentio occurrit: sed formula Provisionis, si quæ reperitur, simplex est.

Igitur verisimile est, eas clausulas, quibus hodiernæ Romanæ Curiæ Provisiones abundant, demum post tempora horum Pontificum invaluisse, nec omnes eodem tempore.

Quidquid sit de tempore, quo clausulæ hodie inseri solitæ, sunt introductæ; quidquid etiam sit de occasione aut scopo hujus introductionis; hoc satis constat, multiplices illas clausulas (quas sub hoc titulo exposuimus) multiplicandi potius, quam minuendis, aut extinguendis litibus, occasionem subministrasse.

XLII. Præterea & illud constat, ob has multiplices insertas clausulas, necnon earum juxta stylum Curiæ solitas expressiones, eas Provisiones Apostolicas frequenter defectibus, aut nullitatibus reddi obnoxias: atque hinc ulterius contingit, quod Provisi, si effectum Provisionis consequi velint, litesque & controversias evitare, cogantur rursus ad Curiam Romanam recurrere, ut hisce defectibus, & nullitatibus, per novam provisionem medeatur, puta per Rescriptum *Perinde valere*, vel per Rescriptum *Perinde etiam valere*, aliasve similes novæ Provisionis formulas, quas hisce defectibus, & nullitatibus medendis Curiam Romanam postrema ætate adinvenisse, & recepisse scitur, cum nec harum formularum sive Rescriptorum ullum in Decretalibus Gregorii IX. vel vestigium occurrat.

Similiter nec dubium, quin cum hisce formulis, & clausulis, necnon novis Rescriptis illa Cancellariæ, & Datariæ ministrorum invaluerit numerosa turba, qui conficiendis, revidendis, plumbandis, & registrandis, necnon describendis his litteris Provisionis impenduntur, & de taxis, & juribus harum litterarum participant. ☜

CAPUT V.

De Clausulis tertiæ partis Signaturæ.

1 *Tertia pars Signaturæ incipit ab absolutione a censuris, cujus formula refertur.*
2 *Clausula absolutionis a censuris, recentioris styli est.*
3 *Hæc absolutio tantum prodest ad unum effectum.*
4 *Non operatur quoad omnes excommunicationes.*
5 *Clausula surrogationis, quando Beneficium est* litigiosum.
6 *Hæc clausula respicit dispositionem Cap. 2.* Ut lite pendente in 6.
7 *Huic dispositioni per eam clausulam derogatur.*
8 *Hodie in Provinciis Belgicis hæc clausula reputatur esse tantum* styli.
9 *Additur clausula surrogationis quoad* possessorium.
10 *Apud Belgas fit surrogatio apud Judicem, coram quo lis pendet.*
11 *Clausula qua permittitur, ut in una e variis formis litteræ expediantur.*
12 *Formulæ* Si neutri, *item* Si nulli, *&* Si alteri, *quomodo differant, & quando adhibeantur?*
13 *Clausula* Cum gratificatione opportuna, *quando apponatur, & quis ejus finis?*
14 *Non admittitur in Gallia, & quare?*
15 *Clausulæ* Anteferri *præcedenti admodum similis in Gallia quoque non admittitur.*
16 *Clausula derogatoria Juris Patronatus.*
17 *Hæc clausula necessaria si Beneficium sit Juris Patronatus* laici.
18 *Papa non intendit præjudicare juri* laicorum.
19 *Papa solet concedere derogationem pro* medietate, *& quis hujus effectus?*
20 *Dissensum Patronorum præsertim inter laicos in Belgio, & in Gallia Papa supplere non potest.*
21 *Quid intendatur per clausulam ad priorem relativam:* Citra tamen illius approbationem.
22 *Hæc clausula in Belgio, & in Gallia est sine effectu.*
23 *Uti & hæc.* Ex fundatione, aut dotatione.
24 *Verba clausulæ:* Etiam Nobilium, & Illustrium, *quare apponantur?*
25 *Supponit Curia Romana Papam posse derogare Juri Patronatus* mixto; *sed aliud a Belgis servatur.*
26 *Clausula* Litigiosum *supponit derogationem Juris Patronatus laici* litigiosi; *quod a Belgis non recipitur.*
27 *Quid indicet clausula* Devolutum.
28 *Generalis clausula derogatoria Statutorum, & quis ejus effectus?*
29 *Clausula derogatoria in litteris Apostolicis apposita non derogat statutis aut consuetudinibus Ecclesiarum solemniter approbatis.*
30 *Quid significetur per clausulam Signaturæ,* Committatur?
31 *Clausula Bullæ de non tollendo jure tertii.*
32 *Regula Cancellariæ huic clausulæ correspondens.*
33 *Hæc per sequentes Pontifices ad* quamcumque *provisionem Papæ extensa.*
34 *Regula intelligitur de quocumque jure.*
35 *Mandat Papa, ut Executor cognoscat de jure alteri quæsito.*
36 *Hæc auctoritas hodie Executori apud Belgas non competit.*
37 *Ordinario, cui provisio in forma* Dignum *committitur, tantum competit examen super capacitate providendi.*
38 *Clausulæ omnes, quæ sunt styli, habentur pro expressis.*
39 *De appositione* Datæ *remissive.*

I. TERTIA pars Signaturæ incipere solet ab hac clausula: *Et cum absolutione a censuris ad effectum*, &c. quæ in litteris seu Bulla hoc modo extenditur: *Te a quibusvis excommunica-*

(a) Annatas, quas pro majoribus Beneficiis Papæ negaverunt Germani Protestantes, suis solvunt Principibus sæcularibus, „ Verum inquit Bochmerus, „ *lib. 1. tit. 11. parag* XLVI. Gravior difficultas in exacta determinatione su„ perest, a quibus Beneficiis in terris Protestantium *Annatæ* exigi possunt, „ cum antea demonstravi, Papam a Canonicatibus pluribus per Germaniam sub „ adducto colore, *Annatas* haud exigere; quod etiam fatetur Vvagnereck tit. „ *De Præbend. pag.* 512. & cum ad imitationem Juris Canonici praxis *Anna-* „ *tarum* in terris Protestantium recepta sit, probabile est, de aliis Beneficiis „ *Annatas* solvi, aut exigi non posse, quam de quibus illas percepit Curia „ Romana. Sed juvat, hic potius suspendere judicium, quam temerariam for„ mare decisionem.

(b) Quæritur, quare Annatæ *servitia communia* dicantur? Hanc affert rationem Tuschius *lit. A. concl.* 328. *n.* 1. „ Quia negotium in Consistorio exami„ natur, & fit provisio, & sic tam Papa, quam Cardinales inserviunt, & „ laborant, & ea propter medietas istius Annatæ est Papæ, alia medietas est „ Cardinalium.

nicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, & pœnis a Jure, vel ab homine, quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existis, harum serie absolventes, & absolutum fore censentes ad effectum præsentium duntaxat consequendum.

Hæc clausula unice respicit impetrantem, qui aliqua censura esset innodatus, quæ ipsum ad Beneficium obtinendum redderet incapacem.

☞ II. Cum autem hujus clausulæ nulla in Decretalibus Gregorii IX. mentio fiat, argumentum sat concludens est, eam demum Provisionibus Apostolicis fuisse insertam postremis sæculis, postquam Excommunicationes, aliæque Censuræ Ecclesiasticæ supra modum frequentes esse cœperunt, ac notanter Censuræ *juris* & *latæ sententiæ*; idque levissimis ex causis.

Hinc & contingere poterat, ut nonnunquam Provisus aliqua simili *juris* censura esset, vel crederetur innodatus, eoque titulo effectum provisionis consequi non posset. Huic incommodo ut occurreretur, credidit Curia Romana addendam hanc clausulam, quæ hodie reputatur meri styli: unde non operatur ut ejus vigore Provisus reddatur capax obtinendi Beneficium, non obstante censura rite illata, aut pœna quam incurrisse posset; atque inter alios Georgius Louetius in notis ad Molinæum in Regulam *de Infirmis*, n. 397. monet, hanc clausulam non comprehendere graviora, & majora delicta. Et ibidem in nota marginali notat Antonius Vaillant Advocatus Parlamenti Parisiensis, quod *hæc clausula non reddat habilem, si aliunde sit inhabilis*, & rite excommunicatus, *vel crimen commiserit ante Provisionem, quod suspensionem inducat.*

III. Itaque hæc generalis clausula hodie est exigui effectus. Quod si impetrantem absolvat a censuris, eum non absolvit, nisi duntaxat ad *hunc effectum consequendum*; id est, ut sit capax hujus provisionis. Unde nec impetrans vigore hujus absolutionis poterit celebrare, nec Horis interesse, nec alia facere: quia *ad effectum* tantum est absolutus, inquit Rebuffus tit. *De Forma novæ provisionis*, verbo, *Teque absolventes* n. 15. nec *aliud* posset Beneficium post istam absolutionem obtinere ab Ordinario vel alio, nisi absolveretur de novo. Immo nec fructibus Beneficii gaudere potest: omnesque aliæ pœnæ excommunicatorum contra eum obtinebunt.

IV. Deinde nec in omnibus excommunicatis hæc clausula, vel hunc unum effectum operatur, uti dicto loco monet Rebuffus, plures ibidem casus referens, ad quos clausula hæc non extenditur: qui hodie nominatim exprimuntur in Regula Cancel. 66. *De Infor. descentibus*; unde hæc clausula hodie *meri* styli sine aliquo effectu esse solet.

V. Frequenter quoque inseritur Signaturæ hæc clausula: *Et quatenus litigiosum existat, litis status & nomina judicum, & collitigantium, juraque & tituli illorum exprimi, vel pro expressis haberi possint.*

VI. Hæc clausula, uti & aliæ adjungi consuetæ (de quibus infra dicetur) relationem suam habet ad *cap. Si ii, Ut lite pendente*, ubi statuitur, Beneficia litigiosa non posse conferri per Ordinarios Collatores, *lite* adhuc indecisa, una collitigantium decedente, *ne propter novos adversarios litigia in Ecclesiæ dispendium prorogari contingat.*

VII. Per dictam ergo clausulam vult Papa, statum litis haberi posse pro expresso; & eo non obstante, provisionem suum sortiri effectum; & Provisum surrogari in locum defuncti collitigantis, non obstante dispositione dicti Capituli.

VIII. At nec in Gallia, nec in Belgio dispositio dicti Capituli *Si ii* observatur: possuntque ordinarii Collatores conferre Beneficia vacantia tametsi *litigiosa*. Itaque hæc clausula in hisce Provinciis reputatur esse duntaxat *de stylo*: monetque propterea Rebuffus Regulam Cancell. 29. *De surrogandis Collitigantibus*; se in Regno Franciæ non vidisse servari: uti nec in Belgio servatur.

IX. Sequitur dein clausula in Signatura: *Et litteræ in forma simplicis provisionis, gratiosæ surrogationis, etiam quoad Possessionem*. Hæc clausula, ut sensum perfectum habeat, debet connecti cum verbis in fine aliarum clausularum positis, *expediri possint*; id est, *litteræ in forma, &c. expediri possint*. Per hæc ergo permittit Papa, ut litteræ *surrogationis* in locum Collitigantis expediantur, sive lis sit super petitorio, sive possessorio.

X. At apud Belgas, uti & in Gallia, surrogatio fit apud judicem, coram quo litigatur, notaturque in additione ad Castellum in Praxi Curiæ Romanæ *pag.* 207. non requiri in Gallia litteras in forma pro surrogatione; sed eam fieri judicialiter per simplicem libellum supplicem, vigore Edicti Regii anni 1667. *tit.* 15. *art.* 16.

XI. Dein sequuntur hæ clausulæ: *Et gratiæ Si neutri, Si nulli, Si alteri Perinde valere, Perinde etiam valere*, cum gratificatione opportuna, *simul vel separatim expediri possint.*

Hæ clausulæ dependent quodammodo a clausula superius expressa *De Litigio*. Cum enim provisiones de Beneficio *litigioso* sint multiplicis formæ, intendit Papa per has clausulas provisionem expediri sub una e formis hic expressis, quæ Supplicanti utilior, & opportunior esse possit.

XII. In priori forma *Si neutri*, Papa supponit esse *duos* duntaxat Collitigantes, & neutri illorum jus aliquod competere; ac per consequens, quod Supplicans possit habere litteras *Si neutri*, quibus mandetur Supplicanti provideri, si constiterit *neutri* Collitigantium ullum jus competere. Si autem sint plures Collitigantes, quam *duo*, tunc expediuntur litteræ *Si nulli*; eadem in reliquis cum præcedentibus forma. Interdum autem ipse supplicans est unus e litigantibus, petitque surrogari, in locum Collitigantis, *Si alteri jus non competat*. De Clausulis *Perinde valere*, item, *Etiam valere*, supra egimus.

XIII. Clausula vero *Cum gratificatione opportuna*, supponit esse plures Concurrentes in *Data*: vultque hoc casu Papa proviso *gratificatum*; ut nimirum præferatur provisis.

XIV. Verum cum in omnibus provisionibus hæc clausula *gratificationis*, quasi de stylo inseratur, hodie in Gallia non admittitur; obtinetque hoc principium, quod plures provisiones in Data concurrentes *mutuo concursu sese impediant*: uti observat Castellus in citata Praxi, *pag.* 210.

XV. Similiter clausula *Anteferri*, præcedendi admodum similis, per quam consequitur impetrans prærogativam ante eos, qui *priores* in *Data* fuerint, improbatur in Gallia, teste Joanne D' Artis Antecessore Parisiensi in Tractatu *de Beneficiis Sect.* 7. *cap.* 2.

De omnibus hisce clausulis, quæ fere sunt, saltem hisce in regionibus, duntaxat de stylo, consuli poterit Rebuffus in Praxi *part.* 1. *tit. De Rescripto, Si neutri, &c.*

XVI. Post hasce clausulas sequuntur subinde derogationes Regularum Cancellariæ *De Infirmis resignantibus*, de qua infra *titulo De Resignatione Beneficiorum*, & *De verisimili notitia*, de qua supra actum est, ac tum subditur clausula derogatoria Juris Patronatus: *At cum derogatione* Juris Patronatus, *si quod sit, citra tamen illius approbationem, videlicet si laicorum tantum, etiam Nobilium, & Illustrium, eisque ex donatione, vel fundatione competat, pro medietate, alias seu si litigiosum vel devolutum sit in totum.*

XVII. Hæc clausula necessario exprimenda, si Beneficium sit Juris Patronatus *laici*; si enim non exprimeretur, provisio censeretur subreptitia: eo quod Papa nunquam censeatur velle derogare Juri Patronatus laicorum.

XVIII. Immo ut Papa ostendat, se nolle Patronis *laicis* præjudicare, aut eorum juri derogare, additur in Bulla seu litteris, quæ ex Signatura tamquam *minuta* seu *protocollo* conficiuntur, in fine ipsius clausulæ: *Et de consensu Patroni, seu Patronorum.*

XIX. Verba in supplica posita, *pro medietate*, referuntur ad casum, quo plures sunt Patroni; peciturque pro eo casu derogari saltem *pro medietate*; hoc est, si *medietas* Patronorum consentiat, tunc *gratia* habeat suum effectum. Hoc autem solet Papa concedere, eo quod tunc non videatur Patronis præjudicium fieri: quia dissentientibus Patronis, neque in unam personam, saltem pro *majore* parte consentientibus, juxta Jus commune Ordinario competit decisio, ut infra *titulo De Jure Patronatus* ostendetur. *Quod autem Ordinario competit, id & sibi licere Papa non ambigit*, inquiunt Canonistæ.

☞ XX. Evidens tamen est, quod hæc ratiocinatio & ius Pontifici assertum supponat opinionem Ultramontanorum existimantium, Papam esse *Ordinarium Ordinariorum*, & posse in quallibet Diœcesi jura Ordinariorum exercere, & pro Ordinario esse reputandum.

Verum quia non ubique ea in Pontifice auctoritas agnoscitur, uti in hoc opere notatum est, etiam hæc clausula non recipitur, notanter quoad Patronos Laicos, in quorum præjudicium etiam in Belgio, & in Gallia nulla derogatio Papalis admittitur. ☜

XXI. Verba, *citra tamen illius approbationem*, significant, quod Papa per hanc provisionem nullatenus intendat approbare Jus Patronatus *laicale*. Unde in litteris hæc clausula exprimitur hoc tenore. *Verificato prius coram Ordinario* (si sit in forma *Dignum*) *dicto Jure Patronatus.*

XXII. Notat autem Fevretius *De Abusu lib.* 4. *cap.* 9. *n.* ... eam clausulam esse in Gallia sine effectu, eo quod Ordinarius nec in possessorio, nec in petitorio de hujusmodi jure cognoscere queat; sed hæc cognitio ad Magistratum pertineat: cui & notoria praxis Belgii est conformis.

XXIII. Per verba, *ex fundatione, vel dotatione*, insinuatur, quod si non esset *ex fundatione*, aut *dotatione*, sed ex privilegio; aliove simili titulo, Pontifex etiam in totum derogare possit. Sed hæc distinctio in Belgio non admittitur: quia, quocumque titulo Jus Patronatus laicis competat, modo sit *laicale*, nulla ejus derogatio admittitur.

XXIV. In eadem clausula sequitur: *Etiam Nobilium, & illustrium*; sub quibus comprehenduntur Reges, Duces, & Marchiones; qui sub generali nomine Patronorum non censerentur comprehensi; ideoque ipsorum juri non censeretur derogatum per generalem duntaxat Jurispatronatus laicalis derogationem: ipsaque provisio haberetur subreptitia.

XXV. Finalia clausulæ ipsius verba: *Alias seu si litigiosum, vel devolutum sit in totum*, referuntur etiam ad superiora hæc verba: *Videlicet si laicorum tantum*: cum quibus faciunt hanc constructionem. Si laicorum *tantum*, derogatio fiat pro medietate; sed si non sit *laicorum tantum*, sed partim laicorum, partim Clericorum, tunc fiat derogatio *in totum*; quod significat particula *alias*.

Supponit enim Curia Romana, quod Jus Patronatus *mixtum* reputandum sit pro mero Ecclesiastico; quasi dignius trahere debeat ad se minus dignum. At hisce in partibus quoad derogationem, potius reputatur *laicum*; saltem eatenus ut nunquam cum præjudicio laici, ei derogari queat, ut supra notavimus.

XXVI. Verba sequentia, *seu litigiosum*, indicant, quod Papa possit, & intendat derogare Juri Patronatus, si sit *litigiosum* etiam *in totum*: sed nec hoc in Gallia aut in Belgio receptum est: sed Patroni etiam lite pendente præsentant.

XXVII. Verbum *devolutum* indicat, quod si per negligentiam Patroni, juxta juris dispositiones, jus conferendi esset devolutum ad Papam, intendat Papa Juri Patronatus derogare, etiamsi *devolutio* non sit expressa.

XXVIII. Post has clausulas sequitur in Signatura: *Ac statutorum primo dictorum cæterorumque omnium quomodolibet contrariorum latissime* (supple) *in litteris extendendorum.*

Hæc generalis clausula continet derogationem statutorum; quæ possent provisionis effectum impedire. Sed cum tantum sit generalis, nihilque nominatim exprimat, nullum præjudicium facit

cit juri tertii; quod ex statutis posset prætendi; uti recte notat Castellus *pag.* 234.

☞ XXIX. Observat Melchior Pastor in Tractatu *de Beneficiis lib.* 2. *tit.* 10. *num.* 2. quod statutis, consuetudinibus, ac privilegiis Ecclesiarum solemniter approbatis, per similes clausulas derogatum non censeatur, neque derogari possit; & si derogaretur, appellari posset ab executione Rescripti tamquam *ab abusu*.

Neque etiam in Belgio clausula derogatoria quoad hujusmodi statuta, consuetudines, & privilegia facile effectum sortiretur, quandoquidem Principibus nostris etiam curæ sit, ut hujusmodi jura, & statuta integre conserventur, ut in hoc opere non semel notatum est. ☜

XXX. Si provisio sit expedienda in *forma dignum*, ponitur post clausulas prædictas *Committatur*; quo significatur Officialibus Curiæ, ut expediant Litteras, vel in forma *dignum antiqua*, vel *novissima*; prout materia exigit; ejusque executio committatur Ordinario, aut alteri juxta stylum, pro materiæ exigentia committatur.

XXXI. Hæc forma continet clausulam, de qua quidem nihil est in Signatura expressum; sed in litteris exprimi debet; *Dummodo tempore Datæ præsentium non sit specialiter alteri jus quæsitum*.

XXXII. Huic clausulæ respondet Regula 18. Cancellariæ *De non tollendo jus quæsitum*, quæ hodie exprimitur his verbis, *Item, ne per varias, quæ pro commissionibus, seu mandatis, & declarationibus habendis in causis plerumque fiunt suggestiones, justitia postponatur, idem D. N. decrevit, & declaravit suæ intentionis fore, quod deinceps per quamcumque signaturam, seu concessionem, aut gratiam, Litteras Apostolicas pro commissionibus, seu mandatis, aut declarationibus hujusmodi, etiamsi motu proprio ex certa scientia, ac etiam ante motam litem, a Sanctitate sua emanaverint, vel de hujus mandato faciendas, nulli jus sibi quæsitum quomodolibet tollatur*.

XXXIII. Monet Chokier ad hanc Regulam *num.* 5. eam pleniorem factam per Paulum III. qui statuit illius effectum producendum *ad quamcumque commissionem, sive mandata, aut declarationes, etiamsi motu proprio, & ex certa scientia, ac etiam ante motam litem, a Sanctitate sua, vel ejus mandato emanaverit*.

Quæ verba ideo inserta sunt regulæ, ut latissime fieret ejus interpretatio, ne jus alteri quæsitum per quamcumque Papæ concessionem tolleretur, inquit Chokier *num.* 6.

XXXIV. Dein *num.* 7. refert, Auditores Rotæ aliquando resolvisse, verbum *quomodolibet*, positum in fine regulæ referendum, non ad verbum *tollatur*, sed ad verba, *jus quæsitum*; sicque comprehendit jus qualecumque, & cujuscumque generis directi, vel indirecti, & etiam improprie sumptum, etiam minimum.

XXXV. Cum igitur Papa non velit per suam provisionem tollere jus alteri quæsitum, sequitur altera clausula, *vocatis qui fuerint vocandi*; ut nimirum cognoscat, an jus alteri alicui sit quæsitum, antequam provisionem faciat, aut Provisum in possessionem inducat.

XXXVI Verum hæc clausula, uti & aliæ connexæ v. g. *amoto quolibet illicito detentore*, quæ ipsi Commissario vel executori tribuunt cognitionem ipsius causæ sive in *petitorio* sive in *possessorio*, in Belgio, uti & in Gallia sine effectu est: eo quod controversia super *possessorio* in materia Beneficiali decidenda sit coram Senatu Regio, idque semper in Litteris *Placeti* exprimatur; in *petitorio* autem coram Judice ordinario Beneficii, vel Judicibus Synodalibus delegatis in partibus; idque postquam possessorium plene fuerit evacuatum, uti notat Fevretius *De Abusu lib.* 8. *cap.* 4. *num.* 18. (*a*).

XXXVII. Deinde monet, quod Ordinarius teneatur dare litteras vulgo *Visa*, si ipsum Provisum prævio examine deprehendat capacem, absque ulla discussione causæ præter examen super capacitate Providendi: quia Ordinarius in hoc casu tantum censetur Executor quoad solum examen super capacitate Provisi ad Beneficium, de quo agitur,

XXXVIII. Hæ sunt præcipuæ clausulæ, quæ provisionibus Romanis inseri consueverunt; notatque Chokier ad Regulam *De non tollendo jus quæsitum num.* 15. *quod omnes clausulæ de stylo, & consuetudine apponi solitæ, habeantur pro appositis, etiamsi non exprimantur*.

XXXIX. Signatura, uti & litteræ concluduntur per appositionem *Datæ*, quæ per *Datarium* seu ejus Substitutum apponi consuevit; de qua actum est *Tom. I. part.* 1. *tit.* 22. *cap.* 1. ubi una notatum fuit, primo solere apponi *parvam Datam*, ac dein extensam; & circa parvam Datam esse Gallorum speciale privilegium.

CAPUT VI.

De Placeto Regio super Provisionibus Apostolicis.

1 *Ecclesia in promulgandis legibus, & mandatis suave divinum regimen imitatur.*
2 *Non semper in hisce divinum lumen sancto Pontifici adest.*
3 *Patiuntur Pontifices ut leges ipsorum, antequam recipiantur, revideantur.*
4 *Id potiore jure in Provisionibus Beneficialibus, quam in legibus obtinet.*
5 *Antiqua Belgii consuetudo requirit* Placetum *Regium pro executione Provisionis Pontificiæ.*
6 *Hanc consuetudinem inter Jura Belgarum retulit Guicciardinus.*
7 *Eadem est in Gallia, & Hispania consuetudo.*
8 *Consuetudo hæc quoad Provisiones Beneficiales per Principum Edicta firmata.*
9 *Gubernatrix Belgii scripsit, Litteras Provisionis Nuntii Apostolici deberi placetari.*
10 *Idipsum edixit Philippus II.*
11 *Idipsum Litteris Nuntiorum insertum.*
12 *An hæc Edicta quoad Nuntios hodie observentur?*
13 *Scopus* Placeti.
14 *Supplica pro* Placeto *communicatur Procuratori Regio; & quare?*
15 *Quid fiat, illo audito?*
16 *Concessio* Placeti *non derogat juri privatorum.*
17 *Clausula conservatoria juris tertii* Placeto *inseri solita.*
18 *Clausula a Senatu Brabantiæ adjici consueta.*
19 *Clausula hæc ostendit, quoad Principes neminem citra juris ordinem jure suo privari velint.*
20 *Id conforme juramento a Principibus Belgii præstari solito.*
21 *Clausula* Placeti *evincit, Executores Bullarum non posse de Beneficiis judicare.*
22 *Placetum subinde annuitur cum limitatione, vel modificatione.*
23 *Modificationes adjiciendæ Provisionibus Beneficiorum Parochialium.*
24 *Frequentia similium modificationum exempla.*
25 *Notabilis clausula addita a Consilio Sanctiore.*

I. Recte nuper notavit Auctor Tractatus *De Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, lib.* 2. *cap.* 3. *Solemne esse Ecclesiæ, ut in gubernandis Fidelibus, divinum regimen imitetur, nec solum attingat a fine usque ad finem fortiter, sed etiam disponat omnia suaviter. Itaque honoris Principibus debiti meminit, illorum jura servat illæsa, ordinem & dignitatem Episcoporum veneratur, populorum studia, & usus attendit, omniaque ita ponderat, ut consensum, & obedientiam potius obtineat, quam extorqueat; amore alliciat, quam timore impellat: nec infirmitati solum parcit, sed interdum etiam malitiæ cedit in iis, quæ cum Religionis periculo non sunt conjuncta.*

II. Deinde subjungit: *Verum lumen illud S. Spiritus, quod summo Pontifici adest, cum explicanda sunt fidei mysteria, & tradenda morum præcepta, non perpetuo illi hypocritarum fraudes, aulicorum adulationes, improborum mendacia detegit, non adversus ambitiosorum importunitatem, Magnatum preces, suspecta Officialium consilia, immotum Pontificem servat. Quid si, quod tamen sine gravi fundamento suspicari nefas est, summus Pontifex aliquo ulciscendæ injuriæ, congregandarum divitiarum, augendæ familiæ, aliove pravo affectu impelleretur ad præcipiendum aliquid suæ potestatis limites transcendens, aut justitiæ repugnans? Nec enim altitudo, & sanctitas solii sanctum facit, & a peccato securum. Num, si quid hujusmodi contingeret, ab exequendo mandato non liceret abstinere? Quod autem in mandatis singularibus, etiam in communibus legibus liceret, quamvis longe difficilius legibus desit justitia, quam præceptis particularibus.*

III. Ex his tamquam consequens infert: *Possunt igitur, dissimulantibus etiam summis Pontificibus, expendi novæ leges, antequam recipiantur, ut si quæ prodierint, quibus non sit necesse, vel etiam expedientes parere, suspendatur executio, ac suspensionis causæ significentur, dummodo id cum bona fide, reverentia debita, & intentione sincera fiat.*

IV. Quod si hujusmodi per *subreptionem*, vel *obreptionem*, aut particularium consuetudinum, privilegiorum, aut jurium ignorantiam, aut aliquorum malitiam in generalibus legibus, quæ maturius expendi solent, contingere queant, quanto amplius in Provisionibus Beneficialibus, quæ ambitiosorum, & avarorum fraudibus, & importunitatibus, quin & imposturis, non raro obtinentur.

V. Hinc antiqua, ac notissima est Belgii nostri consuetudo, & praxis, ut Bullæ ac Diplomata Pontificia, præsertim in materia Beneficiali, executionem habere nequeant, neque in judicio proferri, nisi prius super earum executionem habeatur consensus Regius per litteras; quas vulgo hic dicimus, litteras *Placet*, vel *Placeti*; Gallis autem dicuntur *Pareatis*.

VI. Hinc jura Belgarum describens Ludovicus Guicciardinus, ait: *Quod res Ecclesiasticas attinet, easdem fere habet cum Pontifice Maximo Princeps in hac Ditione sua conventiones, quas in Regno suo Rex Galliarum ..... nec Beneficium ullum aut gratiam potest conferre, nec expedire in hanc terram Diplomata, aut quid aliud tale, quod effectum sortiatur, absque Principis quidem, vel Consiliorum ejus* Placeto, *atque consensu*.

VII. Eam esse usitatam, & notoriam praxim Regni Galliæ, ut Provisiones Beneficiales executioni non mandentur sine impetratis litteris *Pareatis*, notius est, quam ut probari debeat.

In Hispania quoque Litterarum Apostolicarum executionem differri, ac *suspendi Regis Prætorii Decreto, & auctoritate*, testis est Covarruvias, *Pract. qq. cap.* 35. *num.* 6. rationem subjiciens: „ Ut Maximus Christi Vicarius (ait) interim certior fiat, quot & quantis afficiatur incommodis, & gravaminibus Respublica ista propter multa, quæ ab ipso falsis precibus & suggestionibus impetrantur, quæ minime Sanctissimus Pontifex foret concessurus, si per sinceram justamque narrationem certo sciret, quid spirituali, Ecclesiastico, & temporali hujus Regni, & Principatus recto regimini sit conducibilius.

VIII. Plura sunt Principum Edicta, quibus hic usus, nominatim quoad Provisiones Beneficiales stabilitur, & inviolabiliter observari pracipitur. Nam uti notat Zypæus in Jure Novo *tit. de* Con-

(a) Superius notavimus, quod in Galliis ubi controversiam de possessorio Supremus Senatus definit, non liceat parti, quæ causa sua cecidit, litem movere de petitorio coram Judice Ecclesiastico sui Beneficii.

Constitutionib. num. 3. Beneficialia Diplomata, subreptione, gratia, & sordibus sæpe obtinentur.

Supra *tit.* 23. *cap.* 1. *num.* 38. meminimus Edicti Philippi Pulchri de 20. Maji 1497. quo admitti vetuit Beneficialia rescripta Curiæ Romanæ, nisi examinata, recognita, & probata fuerint a supremo Regio Senatu litteris *Placeti* Regii impetratis, & expeditis.

IX. Maria Regens, & Belgii Gubernatrix 9. Martii anno 1553. per litteras significavit Parlamento Mechliniensi, etiam litteras *Legatorum*, sive *Nuntiorum*, Sedis Apostolicæ continentes provisionem Beneficiorum debere *placetari*, tametsi Facultates Nuntiorum fuerint placetatæ. Habentur hæ litteræ, *Tom.* 1. Edictorum Brabantiæ *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 9. promittiturque in iisdem litteris Edictum extensius super eadem materia.

X. Hoc Edictum evulgatum est anno 1574. per Philippum II. Regem Hispaniarum, quo cavit, ne quis ullius argumenti Bullas, gratias, provisiones, indulta, aliave mandata ex Urbe Roma, aut a *Legatis* Pontificiis profecta, per Belgium executioni mandare ausus sit, nisi prius comprobata fuerint, vel in Sanctiore Consistorio, vel in Consilio Brabantiæ, sub pœna proscriptionis, & publicationis bonorum in contumaces. Ita refert Hubertus Loyens Tractatu *De Curia Brabantiæ*, *cap.* 29. *tit. De litteris Placeti*.

XI. Et in verificatione Litterarum, seu Facultatum Cardinalis Caraffæ Legati *a latere* ad has Provincias, cautum est, quod qui obtinuerint a Legato quamcumque provisionem, gratias, aut Bullas, non poterunt iis uti, sine prævio obtento speciali *Placeto* Regio, uti consuetum est fieri in omnibus Provisionibus, & Bullis Apostolicis. Habentur litteræ verificatoriæ in libello continente Privilegia nominationum Lovaniensium, & diversa alia indulta nominandi ad Beneficia, &c. impresso Leodii, anno 1665. pag. 137.

XII. Zypæus loco supra citato, citatis prædictis litteris Mariæ Regentis dicit, quod illas quoad Nuntios Apostolicos *praxis non observet*: „ Præsertim (ait) cum Nuntii nunc apud Prin„ cipes Belgicos resident, & ante exercitium legationis litteras „ suarum Facultatum eis exhibent “. Et revera Nuntii passim solent dare rescripta delegationis Judicum in causis appellationum, quæ citra ullum Principis Placetum suam sortiuntur hisce in Provinciis executionem; uti & litteras dispensationum super aliquibus impedimentis Matrimonii, aliisque, ad quæ ipsorum auctoritas se extendit: at si Beneficia conferendi auctoritate uterentur, haud credo, quod provisiones ipsorum sine *Placeto* admitterentur.

XIII. Porro scopus seu finis hujus *Placeti* non est, legitimas Pontificum provisiones infringere, aut earum executioni obicem objicere: sed præcavere, ut ne per *subreptitie*, vel *obreptitie*, vel etiam fraudulenter impetratas, vel potius extortas provisiones, jura Regia, ac Vasallorum violenter; aut Provinciarum receptis ac stabilitis juribus, privilegiis, & consuetudinibus, cum magna Reipublicæ seu politicæ, seu Ecclesiasticæ perturbatione contraveniatur. Verbo Bullæ ac Diplomata Pontificia revideri debent ab iis, qui supremæ jurisdictioni vice regia præsunt, ut cognoscant, an nihil contineant, aut admixtum habeant, quod Rempublicam lædere possit, *in quo omnis Placeti usus consistit*, inquit Hubertus Loyens loco citato, & supra ex Covarruvia quoque vidimus.

XIV. Hinc moris est, ut libelli supplices pro impetrandis litteris *Placeti* super Bullis Romanis communicentur *Procuratori Regio*, seu Officio Fiscali; utpote cujus partes sunt, nomine Regis invigilare, nequid admittatur, quod Rempublicam turbare, vel lædere posset.

XV. Audito autem Officio Fiscali, tum Senatus examinat, an *Placetum* sit annuendum, vel denegandum. Si enim nihil deprehendat, quod juribus Regiis deroget, aut Reipublicæ temporali, vel spirituali noceat, aut inveteratas Patriæ consuetudines, & jura infringat, executionem permittit: Sin autem aliquid prædictorum merito vereatur, *Placetum* denegat, aut saltem differt, quoadusque proprius de sensu Bullæ, rerum circumstantiis, aut mente Pontificis constiterit, & instructus fuerit ipse regius Senatus.

XVI. Porro, sicuti scopus impetrationis *Placeti* regii prævie ad executionem Bullarum Pontificiarum, est præcavere, ne quid sub obtentu similium Bullarum irrepat, quod publicum regimen, seu politicum, seu Ecclesiasticum turbet, aut jura regia, vel Provinciarum inveteratas consuetudines convellat: ita obtentum *Placetum* hoc unum operatur, & declarat quod in Bulla nihil illorum occurrat: ideoque Rex, cujus partes sunt jura publica sua auctoritate tueri, executioni illius obsistere nolit.

Si vero privatus quispiam per executionem Bullæ jus suum lædi existimet, huic *Placetum* Regium non officit, utpote sola jura publica attingens; privatis vero quibusque jus sum conservans, eisque integrum permittens, jus suum coram legitimo Judice prosequi.

XVII. Ut id certius constet, nullusque dubitandi locus relinquatur, solet ipsis litteris *Placeti* adjici hæc clausula finalis; *Salvo jure partis, quæ* opponere poterit *quidquid opponendum judicaverit*.

XVIII. Senatus Brabantiæ nomine Regis litteras *Placeti* annuens, hanc cautionem addit, quod „ si occasione hujus pro„ visionis quæstio incidat, ea instituenda, & agitanda sit, in „ possessorio quidem coram ipso Senatu Brabantiæ; in petitorio „ autem coram Judice Ecclesiastico competente in Brabantia re„ sidente. Et si quæstio per appellationem ad Curiam Roma„ nam foret devoluta, tunc ea coram Judicibus delegatis, & „ competentibus, atque itidem in Brabantia residentibus prose„ quenda erit.

XIX. Hic luculenter ostenditur, Regis voluntatem haud esse, ut subditi sui prætextu Bullarum, aut Placeti super earum executione concessi, per viam *facti*, sive extra juris ordinem, per Provinciarum inveteratos mores, & privilegia stabilitum, suis juribus priventur, aut lædantur.

XX. Id conforme est juramento, quo Principes Belgii in sua inauguratione se adstringunt, quod neminem subditorum tractabunt, aut tractari sinent, præter ordinem Juris singularum civitatum, & Tribunalium, ubi materia incidens agitari debebit.

XXI. Hæc cautio insuper ostendit, clausulam Signaturæ, sive Bullæ, qua designantur Executores, qui de causa sive in *possessorio*, sive in *petitorio* cognoscant, hisce in partibus nullius, aut exigui esse effectus, quemadmodum hoc titulo *cap.* 4. notavi.

XXII. Subinde, inspectis Bullis sive litteris provisionis, judicatur, earum quidem executionem non omnino impediendam, aut *Placetum* negandum; sed concedi posse cum quibusdam limitationibus, vel modificationibus, non ut auctoritati Apostolicæ, aut ejus Provisionibus aliquid detrahatur, sed ut earum executio cujusque Provinciæ juribus, consuetudinibus, & publico regimini accommodetur.

XXIII. Edicto Caroli V. 20. Octobris 1541. cavetur, ut in omnibus litteris *Placeti*, concedendis super executione Bullarum, sive Provisionum Apostolicarum de Beneficiis Curatis, & Ecclesiis Parochialibus inseratur, quod impetrans tenebitur residere in loco suæ Curæ, nec possit per alium jubere eam exerceri.

Eodem Edicto mandatur, Litteras Placeti non concedi super privilegio non residendi in Beneficiis curatis, nec super dispensatione in ætate, aut inscitia idiomatis, vel concessione coadjutoriæ Præbendarum, aliorumque simplicium Beneficiorum. Habetur Edictum volum. 1. Edictorum Flandriæ *lib.* 3. *Rubrica* 1.

XXIV. Placeto ejusdem Caroli V. super usu privilegiorum nominandi, quæ a Sede Apostolica Facultati Artium in hac Universitate Lovaniensi concessa erant, plures articuli inserti sunt, quibus usus illorum Privilegiorum certis legibus, & limitibus circumscribitur.

Si Consiliorum Registra revolvantur, infinita propomodum reperientur *Placeta*, quibus executio Bullarum sub nonnullis limitationibus, aut modificationibus, Provinciarum, & Ecclesiarum juribus & privilegiis accommodatis conceditur.

XXV. Notandum, quod refertur in Registro MS. Archiepiscopatus Mechliniensis *Centur.* 3. *art.* 19. Cum quidam anno 1624. postulasset in Consilio Sanctiori Litteras *Placeti* super Bulla provisionis Beneficii vigore factæ resignationis, quæ una continebat derogationem *Regulæ de 20. diebus*, datum fuit *Placetum*, adjecta hac clausula: Sine præjudicio juris Contendentium, qui rationes suas hactenus deductas poterunt allegare coram Judice competente, sive in possessorio, sive in petitorio; ita tamen, ut si decisio causæ dependeat a puncto derogationis Regulæ *de 20. diebus*, in Bulla contentæ, Judices nihil resolvere poterunt, nisi prius Regem consuluerint, adjecto proprio judicio. Idipsum in eodem Consilio Privato resolutum fuit 19. Junii 1646.

T I T U L U S O C T A V U S.

De Jure Patronatus.

C A P U T I.

De Origine Juris Patronatus, & de Advocatis Ecclesiarum.

1 *Nomen* Patroni, *uti hodie sumitur, multis sæculis ignotum.*
2 *Res tamen significata non ignota fuit.*
3 *Fundatoribus olim tributa, quæ hodie Patronis competunt.*
4 *Jura quædam honorifica olim Fundatoribus data.*
5 *Nomina Fundatorum Ecclesiis inscripta; quin eorum nomine appellatæ.*
6 *Ante sæculum* VI. *Jus præsentationis competiisse Fundatori nonnullis visum.*
7 *Jus illud sæculo* V. *competiisse Episcopo Fundatori, certum est.*
8 *An etiam Laicis Fundatoribus?*
9 *Tempore Justiniani Imperatoris præsentatio Fundatoribus Laicis competebat.*
10 *Competebat etiam eorum hæredibus.*
11 *Sæculo* VII. *illud jus erat receptum in Hispania.*
12 *Fundatoribus erat jus petendi alimenta.*
13 *Erat ipsis, & eorum hæredibus jus defensionis.*
14 *Ob hoc jus defensionis Fundatores appellati sunt Advocati, Patroni, & Defensores.*
15 *Præter Fundatores fuerunt jam pridem speciales Defensores.*
16 *Sæculo* V. *hujusmodi Defensores petiti a Concilio Carthaginensi.*
17 *His Defensoribus semper licebat ingredi locum judicii.*
18 *Assumebantur ex numero Scholasticorum, seu Causidicorum.*
19 *Hi postmodum dici cœperunt Advocati.*
20 *Defensores primitus in causis civilibus Ecclesiis patrocinabantur.*
21 *Sequentibus sæculis assumpti viri potentiores, qui Ecclesias contra oppressiones defenderent.*

22 *Horum*

22 *Horum Advocatorum fit mentio in antiquis legibus Longobardorum.*
23 *Ratio constitutorum Advocatorum,*
24 *Otho I. Imperator ad instantiam Fundatoris Abbatiæ Gemblacensis, dat ei in* Advocatum *Comitem Lovaniensem, ubi & scopus Advocatiæ exprimitur.*
25 *Advocati etiam jus dicebant.*
26 *Advocatis sua jura assignabantur.*
27 *Advocati variis prætextibus plura extorquebant,*
28 *Advocati suas Advocatias aliis in feudum dabant, & Subadvocatum constituebant.*
29 *Plures subinde Subadvocati constituti; sed ne numerus excresceret, cavebant Fundatores.*
30 *Jura Subadvocatorum limitabantur.*
31 *Propter Advocatorum excessus; libertatem non habendi, vel eligendi* Advocatum *Monasteria desiderarunt.*
32 *Id exemplis ostenditur.*
33 *Interdum ipsi Principes sibi Advocatiam reservabant.*
34 *Advocatia omnium Ecclesiarum ab Imperatore delata Duci Brabantiæ.*
35 *Concordatum inter Prælatos, & Ducem Brabantiæ super juribus Advocatiæ.*
36 *Hujus Advocatiæ reliquiæ.*
37 *Quod remedium, ne Advocati Ecclesias in rebus temporalibus gravent?*

I. NOMEN ipsum Juris Patronatus, eo sensu quo accipitur sub titulo Decretalium *De jure Patronatus*, & hodie passim a Canonistis, & Theologis intelligitur, non reperitur apud antiquos Auctores Canonum, & Legum, ait eruditus Franciscus Florens in Tractatu *De Antiquo Jure Patronatus*: Monetque nomen *Patroni*, quod in *cap.* 1. & 2. *tit. De Jure Patronatus* apud Gregorium extat, deesse in *Collectione prima*, & in *integris Canonibus*, qui extant in Concilio Cabilonensi 2. sub Carolo Magno, & Triburiensi sub Arnulpho. Fuit autem hæc dictio *Patroni* addita a Raymundo Decretalium collectore, facilioris intellectus causa: quia ætate Raymundi nomen *Patroni* in ea significatione, quam hodie habet, invaluerat.

II. Verum, licet nomen *Patroni* in hodierna significatione ignotum esset ante XIII. sæculum, res ipsa tamen non erat omnino incognita; adeo ut hic applicari queat illud S. Augustini Tractatu in Joannem. „ Quamvis Parochia, & Monasteria „ novis nominibus appellata sint: res tamen ipsæ ante nomina „ sua erant.

III. Fundatoris enim, & fundationis nomine Veteres quidem utebantur, at ea fere iis tribuebant jura, quæ ipsis hodie Patronis tribuuntur. Non quidem quod hodierna Patronorum jura pristinis Ecclesiæ sæculis nota, & secundum modernam disciplinam ordinata fuerint, quod nonnisi sensim accidit, sed quod in antiquis Canonibus, ac monumentis occurrant multa, quæ ipsum Jus Patronatus, licet non nomine, reipsa tamen in hodierna etiam acceptione notum fuisse ostendunt: ipsiusque initia & progressum satis probant.

IV. In primis legimus primis sæculis, jura quædam honorifica ipsis Ecclesiarum Fundatoribus fuisse concessa ex virtute *gratitudinis*, uti loquitur Guillelmus Parisiensis, *lib. De Moribus*, *cap.* 9 Et Alexander III. in *cap.* 24. *De Jure Patronatus*, in prima Collectione apud Antonium Augustinum, ait, Sanctos Patres aliqua Patronis reservasse, *quæ plane observentur*.

V. Sic legimus, nomina & elogia Fundatorum in eorum Ecclesiis solemniter sub initium sæculi V. fuisse inscripta; uti testis est, qui sub id tempus floruit, Sanctus Paulinus, *Epistol.* 10. & 12. quin & a Fundatoribus cœperunt, etiam antiquissimis temporibus, ipsæ Ecclesiæ nomen suum mutuare; atque titulus Ecclesiæ nomen Fundatoris præferre. Unde inter titulos, sive Basilicas Romanæ Ecclesiæ numerantur Basilica Constantiniana, titulus Damasi, titulus Equitii, titulus Pastoris, titulus Vestinæ, titulus Eudoxiæ, titulus Lucinæ, & Fasciolæ; nomine petito a Fundatoribus, sive masculis, sive fœminis.

Hæc Florens loco citato, qui pluribus exemplis aliarum Ecclesiarum, quæ a nomine Fundatorum jam pridem appellatæ sunt, idipsum confirmat: notatque, quod is solus honor Patrono, ut de nomine ejus Basilicæ, id est, Ecclesiæ, Oratoria, Monasteria denominarentur, ab initio videatur attributus. Hinc tamen mox quædam alia jura honorifica accessisse patebit ex dicendis *cap.* 6. ubi de hisce juribus tractabitur.

VI. Quin & jus nominationis seu (uti hodie vocatur) *præsentationis* a sæculo IV. aut saltem initio V. Fundatoribus delatum fuisse, credit Franciscus De Roye Andegavensis Antecessor in Prolegomenis ad tit. *De Jure Patronatus*, *cap.* 2.

VII. Probare id videtur *Canon* 10. Concilii Arausicani I. anno 441. in quo decernitur, Episcopum non esse prohibendum in alieno territorio Ecclesiam ædificare, „ servata (ait) *ædificari* Epi„ scopo hac gratia, ut quos desiderat Clericos in re sua videre, „ ipsos ordinet is cujus territorium est; vel si ordinati jam sint, „ habere acquiescat.

Quin hic sit Episcopo ædificatori jus plane simile juri hodierno præsentationis reservetur, negari nequit: adeoque jus illud jam sæculo V. Fundatoribus deferri cœpisse constat.

VIII. Sed id specialiter Episcopo ædificatori indultum fuisse credit Franciscus Florens, eo quod idem Canon loquens de Sæcularibus Ecclesias ædificantibus, nihil illis simile annuat. Immo quod *Canon* 39. Concilii Arelatensis II. anno 452. eumdem Canonem confirmans addita hac clausula: „ Et si quid Ecclesiæ fue„ rit ab Episcopo *conditore* collatum, is, in cujus territorio est, „ auferendi non habeat exinde potestatem. *Hoc solum ædificatori* „ *Episcopo credimus reservandum* “: quasi ex professo ædificatorem alium præter Episcopum ab hac gratia excludat. Ita Florens.

Verum si recte verba expendantur nescio, an ipse laicus ædificator eo Canone submoveatur. Quidquid sit, id inficias ibit nemo, quin hisce Canonibus, ut minus fundamentum juris *præsentationis*, quod potiorem ipsius juris Patronatus portionem constituit, positum sit.

IX. Cum enim Episcopo gratia hæc ratione ædificatæ Ecclesiæ in aliena Diœcesi data esset, vix fieri potuit, quin hoc exemplo idem jus ad alios fundatores, eadem suadente ratione, extenderetur.

Et sane sæculo VI sub Justiniano Imperatore, Monasteriorum, Xenodochiorum, & Ecclesiarum Fundatoribus competiisse jus designandi Administratores, Præfectos, & Presbyteros, manifestum est ex *L. 46. Cod De Sacros. Eccles.* & variis Justiniani Novellis, ac notanter *Novella* 57. *cap.* 2. ubi jubet a Fundatoribus *idoneos* in Ecclesiis, quas fundaverint, nominari & eligi non quidem quoslibet indifferenter, sed dignos ex Episcopi Diœcesani judicio & examine probandos: *Ut non* (ait) *profanentur sancta Dei, sed intecta hæc & ineffabilia tremendaque constituta sancte, & Deo amabiliter & venerande tractari.*

X. Idipsum inculcat *Novella* 123. *cap.* 18. qua non tantum Fundatoribus, sed etiam eorum hæredibus permittit, ut Clericos denominent, & eligant; idoneos vero nominatos ab Episcopis ordinari, & consecrari vult.

XI. Jus illud in Hispania quoque sæculo septimo stabilitum fuisse, evincit Decretum Concilii Toletani IX. quo decernitur *Can.* 2. „ ut quamdiu earumdem Fundatores Ecclesiarum in „ hac vita superstites extiterint, pro eisdem locis curam per„ mittantur habere sollicitam, & sollicitudinem ferre præci„ puam; atque *Rectores* idoneos in iisdem Basilicis iidem ipsi „ *offerant* Episcopis ordinandos. Quod si tales forsan non inve„ niantur ab eis, tunc quos Episcopus loci probaverit Deo pla„ citos, sacris cultibus instituat, cum eorum conniventia ser„ vituros. Quod si, spretis eisdem Fundatoribus, Rectores „ ibidem præsumpserit Episcopus ordinare, & ordinationem „ suam irritam noverit esse, & ad verecundiam sui alios in „ eorum loco, quos iidem ipsi Fundatores condignos elegerint „ ordinarii “. Refertur a Gratiano *Can* 32. *caus.* 16 *quæst.* 7.

XII. Qui & ibidem *Can.* 30. ex Concilio Toletano IV. *Can.* 37. refert statutum; ut Fundator ad egestatem redactus ab Ecclesia alatur, de quo jure infra *cap.* 6.

XIII. Ex citato Concilio Toletano *Can.* 1. & 2. videmus, eo tempore Fundatoribus eorumque hæredibus jus fuisse animadvertendi in conservationem locorum a se vel a parentibus in Ecclesiam collatorum: „ Filiis vel nepotibus, ac honestioribus „ propinquis ejus; qui construxit, vel ditavit Ecclesiam, lici„ tum sit hanc bonæ intentionis habere solertiam, ut si Sacer„ dotem, seu ministrum aliquid ex collatis rebus præviderint „ defraudare; aut commonitionis honestæ conventione compe„ scant, aut Episcopo, vel Judici corrigenda denuntient Quod „ si talia Episcopus agere tentet, Metropolitano ejus hæc insi„ nuare procurent. Si autem Metropolitanus talia agat, Regis „ hæc auribus intimare non differant “. De hoc Jure Fundatorum latius agemus infra *c.* 6.

XIV. Illud interim hic notandum, ex hac tuitione & patrocinio Ecclesiarum sive rerum ad eas spectantium, nomen *Patroni*, Defensoris, Advocati & Custodis Fundatoribus datum fuisse; hodieque passim iura, quæ olim Fundatoribus data fuerunt, Patronis tanquam Fundatoribus tributa esse: adeoque sensim nomine Fundatoris quasi obliterato, nomen Patroni solum retentum esse.

XV. Id nihilominus negari non potest, primis & mediis sæculis datos fuisse Ecclesiis speciales Defensores, qui & dein Advocati dicti sunt, sed a Fundatoribus, & modernis Patronis plane diversos.

XVI. Sub initium sæculi VI. Patres Africani in Synodo Carthaginensi resolverunt, ut eorum Legati „ peterent ex nomine „ omnium Provinciarum a gloriosissimis Imperatoribus, ut dent „ facultatem *Defensores* constituendi *Scholasticos*, qui in actu „ sunt, vel in munere defensionis causarum: ut more Sacer„ dotum Provinciæ, iidem ipsi, qui *defensionem* Ecclesiarum „ susceperint, habeant facultatem pro negotiis Ecclesiarum, „ quoties necessitas flagitaverit, vel ad obsistendum obrepenti„ bus, vel ad necessaria suggerenda, ingredi Judicum secreta„ ria “. Finalia verba Codex Græcorum expressit: *Secreta ju*„ *diciorum ingredi*. Ut autem notat Zonaras ad hunc Canonem; *Secretum* apud Latinos est *judicii locus*.

XVII. Postulant ergo Patres Africani, ut eorum Defensores semper possint ingredi *locum judicii*, sive ut possint habere accessum ad Judicem, & causarum expeditionem.

XVIII. Præterea petunt, ut Defensores constituere queant ex ordine *Scholasticorum*, id est, Causidicorum more *Sacerdotum Provinciæ*. Erant enim inter ipsos Gentiles Sacerdotes *Provinciales*, sive *Provinciæ*, quorum curæ suberant templa, atque sacra in Deorum templis peragenda. Hi autem in Africa eligebantur ex ordine Causidicorum ex Constitutione Constantii in *L.* 46. *C. Theol De Decurionibus*. Patrum postulatis annuit Imperator, permittens, ut more Sacerdotum Provinciæ, *Defensores* Ecclesiarum ex numero Scholasticorum eligerentur, Constitutione relata in *L.* 38. *Cod Theod. De Episcopis*.

XIX. Hi Defensores postmodum dici cœperunt *Advocati*, uti legitur in Capitularibus Regum Francorum *lib.* 7. *c* 392. „ Pro „ Ecclesiarum causis ac necessitatibus earum, atque servorum „ Dei, Executores, vel *Advocati*, seu *Defensores*, quoties ne„ cessitas ingruerit, a Principe postulentur.

Et hinc forte invaluit, eos omnes appellari *Advocatus*, qui alium quoquo modo defendunt, uti monet Franciscus De Roye in dictis Prolegomenis *cap.* 10.

XX. Interim ex citato Canone Africano patet, Defensores præcipue assumptos, ut in causis *Civilibus* defensionem & patrocinium Ecclesiarum susciperent, essentque, uti hodie loquimur, Ecclesiarum speciales *Causidici*, seu *Advocati*, & ipsi pro Episcopis,

& Clericis in judicium comparerent, & causas prosequerentur; quod minus conveniens Episcopis, & Clericis credebatur; de quo plura habentur, apud Du-Cange in Glossario, verbo *Advocati*.

XXI. Porro cum successu temporis compertum esset, Ecclesias frequenter amplius potentia, quam facundia pro rerum suarum conservatione adversus potentum ac divitum oppressionem indigere; cœperunt non amplius e Scholasticis, sed e Proceribus, & Optimatibus Defensores Ecclesiarum eligi: qui ob defensionem & patrocinium Ecclesiis impendendum, exemplo pristinorum Defensorum, dicti quoque fuere *Advocati*, atque hi sunt, qui a recentioribus Scriptoribus vocantur *Ecclesiarum Advocati*, *Vicedomini*, *Custodes*, & *Guardias* habentes, qui omnes junguntur in *cap.* 23. *tit. De Jure Patronatus*.

XXII. De his Advocatis extat specialis titulus 47. *lib.* 2. *Legum Longobardorum*, qui inscribitur, *De Advocatis*, *& Vicedominis*: atque *c.* 5. „ Omnibus Episcopis, Abbatibus, cunctoque Clero, omnino præcipitur; Vicedominos Præpositos, *Advocatos* sive Defensores bonos habere, non crudeles, nec cupidos, non perjuros, non falsitatem amantes, sed Deum timentes, & in omnibus justitiam facientes, vel diligentes,

XXIII. Dein *cap.* 9. ratio redditur, cur expediat Clero hujusmodi Advocatos habere; „ Quia Episcopi & universi Sacerdotes ad *solam* laudem Dei, & bonorum operum actionem constituuntur.

XXIV. Ipsi Fundatores, ut magis cautum esset rebus Monasteriorum, aut Ecclesiarum, interdum Advocatum designabant, eumque auctoritate Principis confirmari petebant. Exemplum illius occurrit apud Miræum in Codice *Piarum donationum c.* 32. ubi refertur diploma, quoad instantiam S. Wiberti Fundatoris Monasterii Gemblacensis, Otho I. Imperator & Rex Lothariensis, & Francigenum dedit Advocatiam „ ipsius Abbatiæ de Gemblones Lamberto Comiti Lovaniensi, viro forti & bellicoso, „ qui (ait) vice nostra, contra omnium inquietationem, adjutor eorum sit ac defensor.

In ipsa præfatione idem Advocatiæ scopus exprimitur his verbis: *Ne aliquando sæcularis potentiæ homines aliqua persuasione, vel injusta dominatione perturbent quietem Fratrum*.

XXV. Advocati autem non tantum Monachos & Ecclesias ab infestationibus, & irreptionibus defendere debent; sed insuper ipsis, nec non eorum colonis, & aliis eorum subditis justitiam administrare; uti multis ostendit Du-Cange in Glossario, verbo *Advocati*, & passim in omnibus fundationum antiquarum diplomatibus indicatur.

XXVI. Ne porro *gratis* judicia seu placeta tenere viderentur, certa jura ipsis constituta fuere; ac ordinarie tertia pars *bannorum sive* mulctarum, quæ in reos sive injuste litigantes decernebantur, ipsis concessa fuit.

Refertur apud Miræum in codice *Piarum donationum cap.* 85 charta Conradi Imperat. qua an. 1145. confirmat Marsnam & prædia Monasterio S. Remigii Remensis donata. In hac charta dicit Imperator: *Nostræ discretionis est, legaliter providere tam legitimum Monachis Advocatum, qui potius prodesse noverit quam obesse, potius alodium tueri, quam vastare*.

Tum deinde describit quid *Advocatiæ* debeatur: atque inter alia ait: *In talibus scilicet* Placitis *generalibus, quantumvis servitium determinatum*, tertiam *pecuniæ partem, in talibus Placitis generalibus acquisitæ, recipiet Advocatus* . . . . . *Si effusio sanguinis, seu banni infractio, seu latrocinium in infra alodium emerserint, placitare non poterit Præpositus sine Advocato, & exinde tertiam partem recipiet Advocatus*. Pluribus hæc ostendit Du-Cange loco citato; ac dein notat, quod Ecclesiarum Prælati, dum hæc tenebantur *Placita* sive judicia, Advocatis, & eorum famulis certa, ac definita cibaria exhibere tenerentur.

XXVII. At Advocati hisce non contenti, variis prætextibus jura sua augebant, variasque taxas exigebant; ipsaque ministeria & Ecclesias mirum in modum sæpe gravabant, & qui facultates eorum tueri debuissent; eas potius rapiebant, & ex defensoribus direptores facti videbantur.

Hinc in citata charta Conradi Imperatoris: *Exactiones, tallias, quas quidam precarias, vel petitiones nominant, vel accubitus vastatorios, Regia Censura contradicit penitus Advocato*. De hoc excessu Advocatorum sub idem tempus scilicet sæculo XII. querelæ passim in Pontificum, Conciliorum, ac Regum, quin & fundatorum diplomatibus occurrunt: ut videre est apud Du-Cange loco indicato, quibus jungi potest Decretalis Lucii III. in *Cap.* 23. *tit. De Jure Patronatus*.

XXVIII. Quin & Advocati, præcipue personæ illustres, advocationes suas aliis in Beneficium seu in feudum dabant. Hujus exemplum occurrit in charta Adelberonis III. Metensis Episcopi, in qua explicat jura ad Monasterii Trudonensis Advocatum, & Subadvocatum pertinentia, anno 1065. ubi meminit cujusdam Odonis *eamdem Advocatiam in Beneficio* habentis: apud Miræum in *Notitia Ecclesiarum Belgicarum can.* 90. Et apud eumdem in Diplomatibus Belgicis *lib.* 1. *cap.* 35. notum facit Balduinus Pius Comes Flandriæ, quod Advocatiam Monasterii Eihamensis sibi retineat, sed tamen Subadvocatum statuat Arnulphum de Aldenarda; cui *injungimus* (ait) *supplere vicem nostri, in parvis tantum negotiis; nobis majora reservantes*.

Rationem præmiserat: *Sed quia vicini ejusdem Ecclesiæ nonnullas molestias ei inferunt, pro quibus ad nos sæpe recurrere vos oportet; nos vero circa curam nostri principatus occupati de singulis minutis rebus non valemus ad adjutorium vestrum venire, alia via aggressi sumus vobis consultum facere*.

XXIX. Cum autem ejusdem Monasterii, aut Ecclesiæ plura essent nonnunquam prædia a se invicem, & a Monasterio dissita, contingebat, prætextu facilioris tuitionis, ab eodem Advocato plures dari Subadvocatos: quorum numero non raro Monasteria, & Ecclesiæ haud modice gravabantur: ideoque nonnumquam in ipsa fundatione numerus determinabatur.

Hujus rei testimonium suppeditat diploma Othonis I. Imperatoris quo constituit vice sua Advocatum Monasterii Gemblacensis Lambertum Comitem Lovaniensem, ea adjecta conditione, *ut Comes Lovaniensis nunquam in Advocatiam Gemblacensem, præter* unum Subadvocatum *habeat: id est, ut donum hujus Advocatiæ a Rege (qui major Advocatus est) plusquam ad* tertiam *manum nunquam deveniat*.

XXX. Dein adjicit, quod „ Subadvocatus in villis ad Abbatiam pertinentibus nihil aliud juris habeat, nisi per singulos „ annos de unaquaque domo denarium unum, gallinam unam, „ avenæ sextarium unum.

XXXI. Verum cum experientia quotidiana doceret, quod neque Canones, neque Principum Edicta, neque Fundatorum leges sufficerent Advocatorum excessus comprimere; tandem Monasteria, & Ecclesiæ vice privilegii habuerunt, a similibus Advocatis liberari; aut saltem posse pro suo arbitrio, quem vellent, Advocatum eligere, neque posse cum *Placitum* nisi invitatum tenere.

XXXII. Apud Miræum in Notitia Ecclesiarum Belgicarum *cap.* 87. exhibetur diploma Henrici III. in quo deplorat, Nivellensem Abbatiam multis calamitatibus fuisse attritam; prædia multa a Comitibus fuisse occupata, quæ restitui mandat; ac dein subjungit: „ Non sit ibi Advocatus quisquam, vel Comes, „ nisi quem Abbatissa elegerit; nec requirat ipse Advocatus, „ vel Comes aliquod judicium, vel placitum, nisi invitetur ab „ Abbatissa, vel Præposito. Sit ab omni potestate Comitis, vel „ Advocati ulterius libera; nisi invitentur justitiæ causa.

Et quidem *cap.* 101. extat instrumentum dotationis Collegii Canonicorum Lensensis in Arthesia per Comitem Boloniæ, quo „ liberam potestatem concedit Canonicis assumendi quemcumque voluerint Advocatum, qui tamdiu, & non ulterius, eorum rebus, vel eorum causis præsit, *quamdiu* eis „ placuerit.

XXXIII. Videri etiam potest diploma Godefredi Barbati Lotharingiæ, & Brabantiæ Ducis, quo Montem Sancti Guiberti immunitate, ac privilegiis anno 1123. honorat; atque inter alia decrevit, ut „ Uno me excepto, nullus ibi quidquam juris haberet; *Advocatum nullum*, nisi me susciperet. Per Abbatem, & per me, si necessitas exigeret, componenda componerentur, corrigenda corrigerentur. Apud Miræum in Codice „ *Piarum Donationem c.* 76.

Hic obiter notandum, quod ad Monasteria, quæ ipsos Principes Supremos pro Advocatis, seu Protectoribus habuere, alludat Synodus Tridentina, *Sess.* 22. *cap.* 8. *De Reformat.* a visitatione Episcoporum eximens *pia loca*, *quæ sub Regum immediata protectione sunt, sine eorum licentia*.

XXXIV. Refert Zypæus *Responso* 1. *De Jure Patronatus*, *nu.* 15. quod „ Conradus II. Imperator Ducibus Brabantiæ jus Advocatiæ concedat in omnes Ecclesias, & Ecclesiasticas personas: earumque bona in suo principatu existentium; sed in „ gratiam ipsorum. Quia nimis grave eis esset propter distantiam, & paupertatem Regem ipsum adire. Ubi & hoc, ait, „ nulli licitum esse alicujus Ecclesiæ Advocatiam usurpare, nisi „ banno Regio ad hoc esset institutus". Et infra; mandat ut „ nomine Imperii ita tueantur, & defendant; ita *quod*, inquit, *ab ipsis nil per potestatem recipiant, aut exigant præter* „ *jus Advocatiæ: quia Advocati non debent esse deprædatores*, „ *sed defensores Ecclesiarum*.

XXXV. Deinde *num.* 16. subjungit: „ Cum Duces Brabantiæ „ progressu temporis plura exegissent, sub Joanne III. an. 1336. „ est transactum, ut per omnes simul Brabantiæ Prælatos præstitis 1600. coreweis, quas angarias vocat, & canum certorum dierum nutrimentis, ab omni ulteriori onere essent liberi; *salvis coreweis recipi consuetis in expeditionibus, & cavalcaturis publicis, cum eos guerram apertam habere contigerit*.

XXXVI. Hujus Advocatiæ reliquiæ indubie sunt, quod Prælati in Brabantia specialiter ipsum Ducem, sive ejus supremum Senatum pro judice recognoscant. Et in Tabulis Legum Brabantiæ Joannis Ducis anni 1312. decernitur: „ Insuper volumus, ut „ Monachi, Moniales, Presbyteri, & qualescumque Religiosi, si „ quando offendantur, ad arbitrium nostrum spectent.

Hinc Carolus V. in instructione Præfecti saltuum, Venatoris Brabantis, seu Warant-meester *anno* 1545. *ultim. art.* 1. *asserit, quod ab omni ævo Dux Brabantiæ fuit tutor, & protector omnium Monasteriorum, & locorum piorum, & bonorum eorum in Brabantia, & per dictum Venatorem ea defendit, & protexit, & ideo idem Venator omnes injuriantes ejus punire potest, & de omnibus delictis in Monasteriis ab aliquibus eo venientibus commissis cognoscere, & punire, excluso loci ordinario Officiario, qui nequidem per præventionem punire potest. Ut Concil. Braban.* 1545. *irritam declaravit compositionem a Majore de Merchten factam cum quodam, qui silvas Monasterii de Diligem inciderat, seu truncarat; cujus correctio non erat sub ordinaria juridictione, sed Principi* ut Advocato *Monasteriorum competit, qui eam exercet per D. Venatorem*.

Hactenus Zypæus in Jure Novo *tit. De Foro competenti*, *num.* 3. qui & ibidem subjicit, cur hæc tuito nominatim Præfecto saltuum a Duce demandata sit: *Quæ res (ait) originem eam habuit, quod primi Monachi, & Regulares solerent in saltibus, & rure habitare, ut semoti a strepitu sæculari divinis contemplationibus liberius vacarent*.

XXXVII. Porro sicuti contra Abbates sæculares, & Commendatarios efficacissimum medium esse diximus *Tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 31. *c.* 7. si proventus Monasteriorum distribuantur secundum intentionem

nem Fundatorum; ſimiliter nullum potentius remedium erit adverſus exceſſus Advocatorum, quam ſi proventus Eccleſiarum & Monaſteriorum in uſus pios, & pauperum alimoniam impendantur. Dum enim Principes vident, bona a ſuis Majoribus donata, juxta leges fundationis, & piam parentum voluntatem diſtribui, incitantur ut piæ Majorum ſuorum intentioni faveant, eamque adjuvent: at quando e converſo vident, bona illa contra Fundatorum mentem in luxum, & profanos uſus inſumi, inciantur ut ea retrahant, aut ſaltem minus defendant; atque frequenter verificatur illud vulgatum: *Quod non capit Chriſtus, rapit Fiſcus.*

C A P U T II.

De varia ſpecie Juris Patronatus.

1 *Primis ſæculis omne Jus Patronatus erat ejuſdem naturæ.*
2 *In Synodo VIII. videtur aliquod veſtigium diſtinctionis.*
3 *Hodie aliud eſt laicum, aliud Eccleſiaſticum; & notabiles utriuſque differentiæ.*
4 *Non omne quod competit perſonæ Eccleſiaſticæ eſt Eccleſiaſticum.*
5 *Etiam competens Eccleſiaſtico ob donatos proventus Eccleſiaſticos, non eſt ſemper Eccleſiaſticum.*
6 *Quid ſit proprie Jus Patronatus Eccleſiaſticum?*
7 *Poteſt eſſe Eccleſiaſticum; licet ex fundatione laici habeat originem.*
8 *Deſcriptio Juris Patronatus laicalis.*
9 *Laicale etiam eſt, licet patrimonium acquiſitum ſit ex rebus Eccleſiæ.*
10 *In dubio potius cenſetur laicum, quam Eccleſiaſticum.*
11 *Jus Patronatus laicale, quando dicatur reale?*
12 *Jus Patronatus annexum feudo, manet laicum, ſi cum feudo tranſivit ad Eccleſiam.*
13 *Juris realis Patronatus ſit frequens mentio in Decretalibus.*
14 *Hoc jus originem habuit ex Oratoriis in Nobilium caſtris, & villis conſtructis.*
15 *Nominatio Presbyterorum ad ſimilia Oratoria, primitus non erat proprie* Præſentatio.
16 *Quomodo in veram præſentationem tranſierit?*
17 *Jus Patronatus Eccleſiarum ruralium, & minorum Capitulorum hinc originem ſumpſiſſe videtur.*
18 *Quandonam Jus Patronatus laicum dicatur* perſonale?
19 *Idem Beneficium ſubinde eſt Juris Patronatus laici, & Eccleſiaſtici.*
20 *Aliquando laicus, & Eccleſiaſticus tantum concurrunt diviſim, vel alternative.*
21 *Simili caſu utrumque Jus Patronatus manet ſeparatum.*
22 *Eccleſiaſticus in ſuo turno gaudet prærogativis laici.*
23 *Si laicus, & Eccleſiaſticus vere concurrant, erit Jus Patronatus* mixtum.
24 *In mixto attenditur qualitas conſervationis juris Patronatus magis favens.*
25 *Si agatur de præſcriptione, attenditur jus Eccleſiaſticum.*
26 *Sæpius attenditur laicum ob hujus prærogativas.*
27 *Id procedit, licet plures ſint Eccleſiaſtici; &* unus *tantum laicus.*
28 *Jus Patronatus ad Beguinas, Confraternitatem laicam, aut Eccleſiarum Ædituos ſpectans, quale ſit?*
29 *Jus Patronatus ad Univerſitatem Pariſienſem pertinens declaratum fuit* laicale.
30 *Prædicta jura licet poſſint dici mixta; prævalet tamen qualitas laicalis.*

I. NOTANT communiter Interpretes, multis ſæculis unius duntaxat generis Jus Patronatus fuiſſe; neque differentiam ullam inter Eccleſiaſticum, & laicum in antiquis Canonibus, vel Novellis Juſtiniani notam eſſe: ſed diviſionem Juris Patronatus in Eccleſiaſticum, & laicum, & differentias inter utrumque ſenſim labentibus ſæculis, non tam Canone, quam conſuetudine invaluiſſe; uti infra *cap.* 5. oſtendetur.

II. Aliquod veſtigium diſtinctionis videtur occurrere in Canone 15. Concilii Œcumenici VIII. circa finem ſæculi IX. Dicitur enim: „ Si Epiſcopus convictus fuerit conſtruxiſſe Monaſterium „ de reditibus Eccleſiaſticis, tradat ipſum eidem Eccleſiæ Mo„ naſterium; ſi vero de *propriis* rebus, aut aliis quibuſdam con„ ventionibus, habeat id ſecundum propriam poteſtatem; & vo„ luntatem, omni vita ſua; & poſt finem vitæ dimittat, & „ conferat hoc quibuſcumque voluerit, non tamen ſæculare di„ verſorium fiat.

III. Hic de Jure Patronatus ipſius Monaſterii agi, ex contextu Canonis ſat veriſimile apparet: quidquid interim ſit, hoc indubitatum eſt, hodie receptam eſſe diviſionem Juris Patronatus in *laicum & Eccleſiaſticum*; atque inter utrumque varias, ac notabiles intercedere differentias; ut proinde neceſſe ſit ſcire, ad quam ſpeciem hoc illudve Jus Patronatus referendum ſit.

IV. Jus Patronatus non ſemper Eccleſiaſticum eſt, quia competit perſonæ Eccleſiaſticæ: niſi illi ratione tituli Eccleſiaſtici, ſive Eccleſiæ competat. Quod enim ratione ſanguinis aut patrimonii competit, ſemper cenſetur laicum, ſive obtinens ſit laica, ſive Eccleſiaſtica perſona. Clericus enim quoad patrimonialia reputatur laicus.

V. Immo cum Clerici hodie proventus Eccleſiaſticos adinſtar patrimonii *ſuos* faciant; & in foro externo ut patrimonialia paſſim reputentur quoad liberam diſpoſitionem tam inter vivos, quam mortis cauſa, Jus Patronatus, ex propriis ejuſmodi bonis Clerico obveniens, *laicum* & patrimoniale reputabitur, ait Fran-

ciſcus De Roye in Prolegomenis ad titulum *De Jure Patronatus cap.* 6. „ niſi Clericus palam & conceptiſſimis verbis teſtetur & „ ſcribat, ſe Eccleſiam illam fundare ex bonis alterius Eccleſiæ, „ quam tenet, eique Jus Patronatus addicat.

VI. Jus Patronatus Eccleſiaſticum itaque proprie dicitur, quod competit Eccleſiæ, ſeu ratione Eccleſiæ, ſive Clerico, ſive etiam laicæ Perſonæ, v. g. Abbatiſſæ.

VII. Neque refert, quod primitus ex patrimonio, & fundatione laici originem habuerit: nam ſufficit poſtea quovis modo, ſive teſtamento, aut donatione, tranſlatum eſſe in Eccleſiam, Capitulum, ſeu Collegium Eccleſiaſticum, Canonicorum regularium, aut ſæcularium, aut alicui Dignitati, aut Beneficio Eccleſiaſtico eſſe annexum.

Ita communiter docent Canoniſtæ; & non obſcure probatur in *cap. unico de Jure Patronatus in* 6. ubi dicitur, quod Eccleſia, vel Monaſterium, cui a laico Juris Patronatus collatio facta eſt, habeat *ſemeſtre* ad præſentandum: quod evidens eſt Juris Patronatus Eccleſiaſtici indicium; uti infra *capit.* 5. videbimus.

Huic Canoniſtarum reſolutioni etiam conſonat moderna praxis. Hoc ipſo enim, quo Jus Patronatus probatur alicui competere ratione dignitatis, aut tituli Eccleſiaſtici, reputatur Eccleſiaſticum; neque de origine ipſius ulterius inquiritur.

VIII. Laicale vero appellatur, quod alicui ſive laico, ſive Clerico competit ratione proprii patrimonii, non Beneficii, vel Eccleſiæ.

IX. „ Nec intereſt quod patrimonium illud acquiſitum ſit in„ tuitu Eccleſiæ. Quia cum ex generali conſuetudine Clerici de talibus bonis teſtari poſſint, & in illis eis ab inteſtato ſucceda„ tur ſicuti in patrimonialibus, videtur Clericus dotans, vel „ exſtruens Eccleſiam ſibi ſuiſque hæredibus, vel conſangui„ neis Jus Patronatus ratione patrimonii reſervaſſe, & ita lai„ cale judicatur". Ita Emmanuel Gonzales ad *cap.* 5. *tit. De Jure Patronatus num.* 3. conſentitque Franciſcus De Roye in Prolegomenis ad *tit. De Jure Patronatus c.* 6.

X. Quin & ibidem tradit, „ verius eſſe, quod ſi dubium ſit, „ quale ſit jus Clerico competens, an laicum, an Eccleſiaſticum, „ in dubio judicandum ſit *laicale*; quia Clerici nihil habere præ„ ſumuntur in bonis, ut de Sancto Auguſtino Poſſidius; & „ quia omnes fere antiqui Canones, ubi de jure Fundato„ rum, agunt tantum de laicis, & eorum hæredibus". Hæc de „ Roye, addens ita in Gallia obtinere, ob privilegia huic ſpe„ cialiter competentia, idque confirmari credens verbis Guillel„ mi Benedicti ad *cap. Raynutius*, verbo, *Et uxorem nomine* „ *Adelaſiam Deciſ.* 1. *n.* 24. „ Omnia Beneficia præſupponuntur „ habere Patronos, Fundatores, aut Dotantes, cum naturaliter „ Beneficia non naſcantur, ſed producantur in eſſe artificialiter „ per laicos, qui ut plurimum ſunt Eccleſiarum Fundatores.

XI. Jus Patronatus ulterius dividitur in reale, & perſonale. Reale dicitur, quod glebæ ſeu feudo, vel caſtro alicui adhæret, & a Fundatore adſcriptum eſt.

☞ XII. Si jus Patronatus reale, ſive adhærens alicui feudo cum *nexu feudali* tranſierit in Monaſterium, ve Capitulum, jus Patronatus huic feudo annexum manere, & reputari Laicum, notat Molinæus *ad Conſuetudines Pariſienſes* §. 45. *n* 24 & ad Regulam Cancellariæ *de infirmis Reſignantibus n* 46. & in notis ad hunc locum Molinæi Georgius Louetius ita ſcribens: Eccleſia„ ſtici (qui inter homines *manus-mortuæ* in Regno annumeran„ tur) ex Regis privilegio (admortizamenta Pragmatici vocant) „ poſſunt in Regno immobilia poſſidere, feudales dignitates: & „ tales, privilegii virtute, feuda integre poſſident ſine ulla di„ minutione cum omni jure, ut cæteri Regum homines, nec „ feudorum jura in aliquo in eorum perſona diminuuntur: ideo „ ſi jura Patronatus a feudis dependeant naturam, & qualitatem „ primam juris Patronatus *Laicorum* retinent, quæ non confun„ ditur, nec mutatur: Eccleſia enim alio jure immobilia poſ„ ſidet, alio ea, quæ ſunt juris *ſpiritualis*, ſeu *Eccleſiaſtici*: „ cauſæ ſunt diſtinctæ, media ſeparata, extrema veluti inter „ ſeſe oppoſita, quæ unionem, & confuſionem impediunt: & „ cum Eccleſiaſtici Ordinis interſit, primam hanc juris Patro„ natus qualitatem retinere, ut libera, & abſque ulla Summi „ Pontificis præventione juris Patronatus remaneat diſpoſi„ tio, iniquum eſſet, privilegia conceſſa eis eſſe dam„ noſa.

Hæc porro procedunt, & dicta ſunt de illo jure Patronatus ratione feudi competente, non de illo, quod ratione *perſonæ* tantum competit: „ Si enim jus illud Patronatus *mere perſona*„ *le* ad Eccleſiam quoquo titulo pervenerit, erit Eccleſiaſticum, „ cum primum *Laici* ſubjectum amiſerit, & aliud Eccleſiaſticum „ ſuſceperit: ita intelligitur (ait Auctor prædictus) *c. Si Laicus* „ *de jure Patronatus in* 6. non vero de Patronatu fundo, vel „ feudo inhærenti, ut imperiti nonnulli dixerunt. ☜

XIII. Juris realis Patronatus mentio occurrit in *c.* 18. *tit. De Sententia, & re judic.* ubi quæſtio incidit occaſione fundi, vel curiæ in pignus dati, cui Jus Patronatus adhærebat: an præſentatio vigore hujus Juris Patronatus competeret Creditori, cui fundus datus erat *in pignus*; an vero ipſi Debitori, qui manet dominus fundi. De qua quæſtione agetur. *c.* 4.

Et in *c.* 7. *tit. De Jure Patronatus*, ſupponitur Jus Patronatus annexum certæ *villæ*; quæriturque cui competat, an domino villæ, an ei cui villa data erat *ad firmam*; de qua quæſtione ſimiliter *cap.* 4. diſcurretur.

XIV. Jus Patronatus hoc originem habuiſſe apparet ex Oratoriis, & Sacellis, quæ jam pridem viri nobiles circa ſuos fundos, aut in ſuis domibus exſtruebant. Cum enim domus, ſeu caſtra ipſorum, vel etiam villæ fundis ipſorum adjacentes procul ab Eccleſia Parochiali diſtarent, pro commoditate familiæ hæc Oratoria, vel Sacella exſtruebant; iiſque Presbyteros qui Sacra pera-

peragerent præficiebant cum consensu Episcopi: uti colligi potest ex *Can.* 22. Synodis Agathensis; nec non multis Canonibus Conciliorum sæculo VII. & VIII. celebratorum; in quibus sæpius hujusmodi Oratoriorum, & Presbyterorum mentio fit. Porro quia hæc Oratoria, & Sacella pro commoditate castrorum, vel villarum, seu ea inhabitantium erant instructa, visum fuit, quod ex mente Fundatorum sequi deberent dominos castrorum, & villarum: ac per consequens, & ipsis deferendam assumptionem, seu nominationem Presbyterorum, qui hisce Oratoriis, vel Sacellis deservirent.

XV. Hæc quidem nominatio Presbyterorum ad similia domestica Oratoria primitus non erat proprie dicta *præsentatio*, qualis hodie Patronis competit, quia cum Oratoria hæc non essent erecta in Beneficia, dici nequibat *præsentatio* stricte dicta. Præsentatio enim tantum fit ad Beneficia: sive consistit in nominatione Clerici ad Beneficia.

XVI. Verum successu temporis, Oratoria seu Sacella pro commoditate Nobilium, eorumque familiis extructa, & fundata, non tantum in Beneficia simplicia, sed etiam in Parochiales Ecclesias mutata fuere; uti ostendit Ludovicus Thomassinus *De Discipl. Eccles. part.* 2. *lib.* 1. *c.* 33.

XVII. Immo cum Principes subinde plures Presbyteros in suis castris, aut villis adscripserint, qui ibidem integrum Officium Canonicum peragerent, contigit, ut Oratoria similia in Canonicorum Capitula degenerarint. Exemplum hujus habemus in Canonicis Cappellæ Ducis Burgundiæ, de quibus in *cap.* 16. *tit. De Privilegiis*.

Dum ergo prædicta Oratoria seu Sacella transierunt in similia Beneficia, mansit Jus Patronatus, seu Jus Præsentationis apud illos, quibus fuerat jus nominandi Presbyteros, priusquam essent in Beneficia erecta.

Hinc non male advertit, qui hanc esse causam autumat, cur plures Ecclesiæ Parochiales, & minora Capitula ruri existentia, sint Juris Patronatus laici.

XVIII. Jus Patronatus laicum dici potest *personale*, quando ex fundatione, dotatione, aliove titulo competit independenter ab aliqua certa re, cui esset annexum.

Nec enim *personale* dicitur, quasi certæ alicui personæ adstrictum sit; sed ut ab eo distinguatur, quod *rei* inhæret: sicuti hodie personalia nomina, seu credita non eo tantum titulo dicuntur, quod certam aliquam personam non egrediantur, nec ad hæredes transeant; sed quod prædiis, aliisque rebus non inhæreant: neque realizatæ, ut loquuntur, sint, at in mera personalitate subsistant.

XIX. Interdum contingit, ut idem Beneficium sit Juris Patronatus laici, & Ecclesiastici, fiutque revera ejusdemque Beneficii duo Patroni, alter laicus, alter Ecclesiasticus.

XX. Contingere vero potest, ut hi Patroni in præsentatione non simultanee, sed divisim, vel alternative concurrant: ita ut per vices, seu per turnum Jure Patronatus utantur: atque in turno unius interquiescat, & quasi cesset Jus Patronatus alterius; ipsæque litteræ præsentationis unius tantum Patroni, scilicet Turnarii mentionem faciant.

XXI. Hoc casu, cum proprie hi duo Patroni non concurrant in præsentatione, sed singuli separatim suo jure utantur, etiam ipsa Jura Patronatus non censentur sibi juncta; nec unum alteri commixtum; nec dici potest conflatum e bino illo Jure Patronatus *unicum*; quod *mixtum* diceretur; at in turno laici manet mere laicale; in turno autem Ecclesiastici mere Ecclesiasticum.

XXII. Quare in turno Ecclesiastici sortitur conditionem, & qualitatem Juris Patronatus Ecclesiastici.

Unde, licet præventio Papæ locum non habeat in Gallia, quoad Beneficia Juris Patronatus laici, aut mixti, eam tamen locum habere in turno Ecclesiastici, quando prædicto modo turnatim conferunt laicus & Ecclesiasticus, non semel judicatum fuisse refert Charondas in Observat. ad Jus Francorum. Item subjacere nominationi Graduatorum judicatum refertur in libro, cui titulus, *Journal des Audientes*, *part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 43.

XXIII. Si autem Patroni hi, scilicet laicus & Ecclesiasticus, vere concurrant in usu Juris Patronatus; atque simul præsentent; litteræque præsentationis utriusque nomine expediantur, tunc jura illa sibi invicem quasi miscentur, atque unum quodammodo Jus Patronatus constituunt, quod *mixtum*, tanquam ex duobus compositum dici solet.

XXIV. Cum igitur hoc jus habeat mixturam utriusque juris Ecclesiastici, & laici, etiam naturam, & conditionem utriusque induit: ita quidem ut in casu particulari, attendatur conditio unius aut alterius, quæ conservationi ipsius juris videtur favere. Et ratio est, quam tradit Glossa, & quam omnes passim sequuntur, in *cap. unico*, *De Jure Patronatus in* 6. quod propter communionem non privilegiatus sortitur naturam privilegiati.

XXV. Hinc infert Fagnanus ad *cap. Cum propter*, *tit. De Jure Patronatus*, *n.* 28. & 29. quod si agatur de præscriptione Patronatus mixti, in qua „ Ecclesia est magis privilegiata, quam „ laicus, censetur Patronatus totus Ecclesiasticus; ut requiratur „ ad ejus præscriptionem idem tempus, quod requiritur contra „ Ecclesiam. Similiter cum Patronus laicus habeat ad præsentandum quadrimestre, Ecclesiasticus semestre, si mixtus sit Patronatus, uterque Patronus habebit semestre, quia hoc casu „ melior est conditio Patronatus Ecclesiastici, quam laicalis.

XXVI. Deinde de prærogativis Juris Patronatus laicalis subjicit: „ E converso si versemur in materia, in qua Jus Patronatus laicorum sit firmius, & magis privilegiatum, quam Ecclesiasticum, Patronatus mixtus ex utroque totus censetur laicalis. Et ideo cum in materia derogationis potentior sit Patronatus laicalis, quam Ecclesiasticus, quamvis Legatus *de latere* possit conferre Beneficia Juris Patronatus Ecclesiastici, „ non tamen poterit conferre, quæ sunt Patronatus *mixti*; „ quia in hoc reputantur, ac si essent Patronatus *ex toto* „ laicalis.

XXVII. Probat quoque ibidem Fagnanus, quod & supra *tit.* 23. *cap.* 5. alias *cap.* 4. diximus, Jus Patronatus mixtum censeri laicale, quoad prærogativas Juris laicalis, tametsi multo plures essent Ecclesiastici Patroni, quam laici: immo tametsi multi essent Ecclesiastici, & unus duntaxat laicus; atque tandem *n* 59. ex dictis concludit, „ in mixtis prævalere qualitatem magis faventem, & per quam jus alterius non læditur ex communione, etiamsi qualitates contrariæ sint numero plures.

XXVIII. De aliquibus Juribus Patronatus jam pridem dubitatum fuit, cui speciei accensenda essent, & consequenter quibus regulis, & conditionibus subjacerent.

Atque ita dubitatur de Jure Patronatus ad Confraternitatem laicorum, aut Ecclesiarum ÆditÆditus spectante, cujus generis censendum sit. Credit Philippus Probus in additionibus ad Glossam Pragmaticam, *De Collat.* §. *statuit*, verbo *Præsentatio*, Jus Patronatus competens Beguinis, prout & illud, quod obtinent Procuratore Fabricæ, esse Ecclesiasticum. Idipsum notat, *tit. De Elect.* §. *quod si quis*, verbo *Fabricæ*.

Covarruvias vero, *Pract. quæst. cap.* 36. *n.* 8. loquens de Beneficiis spectantibus ad Jus Patronatus, seu præsentationem alicujus Fraternitatis laicorum, qui solent causa pietatis Collegia aliqua constituere, censet hoc Jus Patronatus, & ei simile, non esse Ecclesiasticum, sed *laicorum*.

„ Nam etiamsi hoc Collegium (ait) causa pietatis constitutum „ adhæreat, & sit affixum alicui Ecclesiæ, ipsi tamen, ex quibus Collegium, & Universitas, constat, & ad quorum voces „ ac suffragia præsentatio fit, laici sunt omnino, & ad hanc Universitatem laicorum præsentatio pertinet, non ad Ecclesiam, nec „ ad aliquam Ecclesiasticam dignitatem: Sic sane aliquot aliis rationibus adductis hanc opinionem veram esse censet Felinus. Unde „ omnia quæ conveniunt Juri Patronatus laicorum, erunt plane „ applicanda, & aptanda huic Jure Patronatus competenti Fraternitatibus laicorum, etiamsi hæc Collegia adhæreant alicui „ speciali Ecclesiæ. Atque ideo apud Hispanos non admittuntur „ derogationes, quæ fiunt in præjudicium præsentationis, quæ „ ad hæc Collegia pertinent.

XXIX. Similiter refert Renatus Choppinus, *lib.* 3. *De Dominio Regis*, *tit.* 27. *n.* 12. post longas utrimque disceptationes judicatum fuisse a supremo Regis Senatus, Jus Patronatus spectans ad Universitatem Parisiensem, censeri eatenus saltem esse *laicum*, ut ei per reservationem, præventionem, aliisque modis derogari nequeat, sed placere ab Academia sola, quasi profano „ Patrono, ad vacua in posterum Sacella candidatos suos offerri nominarique ordinario Collatori; uti loquitur Choppinus.

XXX. Licet enim negari nequeat quin similia corpora aliquam rei spiritualis mixturam habeant, eoque titulo Jus Patronatus illis annexum merito dici queat *mixtum*, uti ad citatum locum Glossographi Sanctionis Pragmaticæ, verbo *Fabricæ*, in margine notavit Franciscus Pinsonius; nihilominus, quoad prærogativas Juri Patronatus laico competentes, dici debebit, & recte vocabitur *laicum*, juxta ea, quæ de Jure Patronatus mixto supra notata sunt.

Huic conforme est, quod Magistri Fabricæ Ecclesiarum, aut Mensæ pauperum, si laici sint, & a laicis instituantur, ratione administrationis, non coram Judice Ecclesiastico, sed laico hodie conveniantur, uti *Tom. I. part.* 1. *tit.* 5. *cap.* 5. *nu.* 7. notatum est. Indicium haud obscurum, hujusmodi Corpora magis ut *laica*, quam ut Ecclesiastica reputari.

CAPUT III.

De modo acquirendi, & Probandi Jus Patronatus.

1 *Præcipuus titulus acquirendi Jus Patronatus est Ecclesiæ fundatio.*
2 *Ex fundatione acquiritur sine speciali reservatione.*
3 *Non usus inducit præsumptionem non reservationis.*
4 *Ubi constat de fundatione, pro Jure Patronatus præsumitur.*
5 *Modo sit vera fundatio.*
6 *Solius fundi donatio non sufficit.*
7 *Fundatio ex Canonum præscripto requirit dotationem sufficientem.*
8 *Requiritur constructio, & dotatio.*
9 *Idipsum probat Synodus Tridentina.*
10 *Fundi Dator potest Benefactor, sed non Patronus haberi.*
11 *Synodus Tridentina non vult ob quamcumque dotationem Jus Patronatus admitti.*
12 *Ob dotationem, aut dotis augumentum Jus Patronatus sine consensu prioris Patroni non annuendum.*
13 *Fallit, si Patronus dotare nolit; nec aliter dos haberi queat.*
14 *Quomodo per fundi dationem, dotationem, & constructionem, tres Patroni constitui queant?*
15 *Primitus jus hoc solo fundationis titulo delatum.*
16 *Cæpit postmodum etiam titulo præscriptionis, & quare?*
17 *Requiritur tempus memoriam hominum excedens.*
18 *Id probatur Decreto Synodi Tridentinæ.*
19 *Quot præsentationes requirantur ad præscriptionem?*
20 *In quibus personis Synodus Tridentina requirat ampliores probationes Juris Patronatus?*
21 *Nonnulla Jura Patronatus rejicit.*
22 *Qui tantum est in quasi possessione Juris Patronatus, an ex Decreto Concilii Tridentini præsentare queat?*
23 *Probatio per Concilium requisita etiam obtinet in possessorio.*
24 *Fallit, si tantum sit quæstio cui competat.*

25 *Jus*

25 *Jus Patronatus ortum alio quam fundationis titulo, per Synodum Tridentinam abrogatum.*
26 *Concilium Tridentinum apud Belgas promulgatum, salvo Jure Patronatus Regii, & Vassallorum.*
27 *Decreta Concilii Tridentini in quantum restringunt Jus Patronatus laicorum, in Belgio non sunt recepta.*
28 *Probatio Juris Patronatus a Belgis admittitur adinstar aliorum jurium.*
29 *Præsentatus a possessore præfertur præsentato a proprietario.*
30 *Ipsa immemorialis possessio habetur pro vero titulo, quod & in Gallia obtinet.*
31 *Olim laici Ecclesias occuparunt, & quomodo inde ortum Jus Patronatus?*
32 *Quomodo ulterius ad Monasteria, & Capitula devolutum?*
33 *An privilegio Pontificis acquiri possit?*
34 *Utrum Pontifex Beneficia liberæ collationis possit subjicere Juri Patronatus?*

I. JUs Patronatus acquiri, ac jam pridem concessum fuisse Ecclesiarum Fundatoribus, ostendimus capite primo; huncque esse legitimum, magisque probatum titulum Juris Patronatus nemo dubitat.

II. Et quidem vi fundationis acquiri Jus Patronatus sine speciali reservatione fundatoris, aut concessione Episcopi, non obscure insinuat Clemens III. in *cap. 25. tit. De Jure Patronatus*; præsertim si addantur, quæ leguntur in integra Decretali apud Antonium Augustinum in secunda Decretalium collectione. Constat enim ex integra Decretali, quæsitum fuisse a Clemente III. *Si aliquis efficiatur sola Ecclesiæ constructione Patronatus.* Cui quæsito ita respondit Pontifex: *Quod si aliquis Ecclesiam cum assensu Diœcesani construxit, ex eo Jus Patronatus acquirit*: quasi diceret solam fundationem sufficere, nec requiri specialem juris illius reservationem.

Hinc Glossa ad *Can. 6. De consecrat. Dist.* 1. ait: Fundatori Jus Patronatus *ipso jure* debetur, etiamsi non petat, vel in pactum deducat.

Hanc opinionem multis adstruit Franciscus De Roye in Prolegomenis ad Commentarium de Jure Patronatus *cap.* 15. & ita in Rota Romana resolutum fuisse refert. Una tamen monet, quod licet specialis reservatio non sit necessaria, præsertim per scripturam, tutius tamen sit, tabulas conscribi, & in iis Jus Patronatus nominatim reservetur, ut si dubitetur, facilius probari possit.

III. Attamen si ab antiquo fundata fuerit Ecclesia, & Fundator ejusve hæredes Jure Patronatus usi non sint, præsumendum est, eos in ipsa fundatione jus hoc remisisse, ac voluisse fundare Ecclesiam liberam; aut certe successu temporis, saltem tacite, eo non utendo, renuntiasse; uti monet ibidem De Roye.

IV. Interim de Jure Patronatus dubitetur, & probetur aliquem esse Fundatorem, aut saltem Fundatoris hæredem, ipsi Jus Patronatus adjudicabitur: eo quod fundatio secum soleat trahere Jus Patronatus, ideoque præsumatur Fundatori reservatum, nisi contrarium quodammodo ostendatur: quod & innititur in *Cap.* 41. *tit. De Testibus*, ubi ad probandum Jus Patronatus, sola *Fundationis* probatio requiritur.

V. Hæc autem intelligi oportet de veris Ecclesiæ Fundatoribus, id est, qui & fundum ac dotem convenientem pro fabrica, nec non ministris, aliisque necessariis ad Dei cultum rite peragendum conferunt, quique ideo veri Ecclesiarum Fundatores dici merentur.

VI. Quod enim nonnulli per *fundationem* intelligi voluerint *fundi dationem*, quasi solius fundi, in quo Ecclesia materialis ædificari posset, datione; sive alicujus *dotis* assignatione Jus Patronatus censeretur acquiri, a jure hodierno, & pristinis Canonibus alienum est.

Tam enim in Decretalibus, quam sacris Canonibus, fundatio accipitur pro constructione, & dotatione, quemadmodum pluribus citatis ostendit De Roye in dictis Prolegomenis *cap.* 13.

VII. Deinde Canones loquentes de *fundatione* indubie loquuntur de *fundatione* sive extructione rite, & secundum Regulas Canonicas peragenda. Canones autem prohibent ædificari Ecclesiam, nisi prius assignentur, quæ necessaria sunt pro luminaribus, pro custodia & ministrorum stipendiis; quinimmo ante ipsam fundationem dos assignari debet, uti post alios recte advertit Fagnanus ad *Cap. Quoniam, tit. De Jure Patronatus num.* 34.

VIII. Hinc ulterius ibidem late probat, Jus Patronatus sola *fundi* datione non acquiri, neque sola constructione, & dotatione: quod & adstruit Zypæus *Resp.* 3. *De Jure Patronatus*; illudque conforme est Concilio Tridentino *Sess.* 14. *cap.* 12. *& Sess.* 25. *cap.* 9. *De Reform.*

IX. Nam dicto *cap.* 12. expresse statuitur: *Nemo etiam cujusvis dignitatis Ecclesiasticæ vel sæcularis, quacumque ratione, nisi Ecclesiam, Beneficium, aut Cappellam de novo fundaverit, & construxerit; seu jam erectam, quæ tamen sine sufficienti dote fuerit, de suis propriis, & patrimonialibus bonis competenter dotaverit, Jus Patronatus impetrare aut obtinere possit, aut debeat. In casu autem fundationis, aut dotationis hujusmodi institutio Episcopo, & non alteri inferiori reservetur.*

X. *Qui ergo vilem tantum aream dederit* (ait Zypæus ibidem num. 9.) *nihil de suo aliud in dotem, vel structuram contulerit, Patronatum acquirere non potest; nec hujusmodi nomen, magna nimis secum jura trahens explicita in nobis, ei Episcopus reservare: benefactor quidem dici potest, & honor aliquis sessionis, processionis, sepulturæ, &c. ex arbitrio Episcopi ei deferendus decerni.*

XI. Quin nec ob qualecumque dotationem Jus Patronatus ab Episcopis admitti debere, satis indicavit Synodus Tridentina citato *cap.* 9. ubi dicit: *Patronatus quicumque in Ecclesiis, & quibuscumque aliis Beneficiis* **etiam** *dignitatibus antea liberis, acquisitis a quadraginta annis citra, & in futurum acquirendi, seu ex augmento dotis, seu ex nova constructione, vel alia simili causa, etiam auctoritate Sedis Apostolicæ, ab iisdem Ordinariis, uti delegatis, ut supra, qui nullius in his facultatibus, aut privilegiis impediantur, diligenter cognoscantur: & quos non repererint ob* maxime evidentem *Ecclesiæ, vel Beneficii, seu dignitatis necessitatem legitime constitutos esse*, in totum revocent; *atque Beneficia hujusmodi sine damno illa possidentium, & restituto Patronis eo, quod ab eis idcirco datum est, in pristinum libertatis statum reducant; non obstantibus privilegiis, constitutionibus, & consuetudinibus, etiam immemorabilibus.*

Nullatenus ergo Synodus credidit, omnem Ecclesiæ dotationem, aut constructionem esse legitimam causam concedendi Juris Patronatus. Consonat id & praxi, utpote quæ non omnes, qui Ecclesiæ non satis dotatæ augmentum dotis conferunt, aut successu temporis ad inopiam redactæ succurrunt, pro Patronis recipit; licet illos Benefactoribus annumeret.

XII. Quinimmo si vi primævæ fundationis, aliove titulo aliquis esset Ecclesiæ Patronus, non posset Episcopus alteri, etiam notabilem dotem de novo offerenti Jus Patronatus cum præjudicio prioris Patroni concedere; nisi hujus consensus accederet.

XIII. Si tamen de dotanda Ecclesia interpellatus, eam dotare recuset, si necessitas aut evidens Ecclesiæ utilitas dotem, aut certe ejus augmentum requirat, eaque haberi nequeat, nisi eam offerenti Jus Patronatus annuatur; non apparet, cur Episcopus Jus Patronatus huic dotanti annuere non posset; saltem ut una cum Fundatore concurrat.

Cum enim fundatio requirat *dotem*, censetur dotans quodammodo partem in fundatione habere; immo ipsi fundationi effectum tribuere. Constructio quippe Ecclesiæ sine dote ad exhibendum cultum divinum, parum utilis, & exigui effectus est.

XIV. Unde etiam post alios Canonistas docet Fagnanus loco citato, quod si ad ipsam fundationem tres concurrant; unus assignando aream seu fundum, alius expensas constructionis conferendo; & tertius eam dotando, omnes censeantur assequi Jus Patronatus, ac omnes *in solidum* effici Patronos; atque ita intelligendam esse Glossam dicentem, Jus Patronatus acquiri tribus ex causis, quas hoc vulgari versu expressit: *Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.*

XV. Quamvis primitus Jus Patronatus, præcipue *laicum*, non alio quam *fundationis* titulo delatum fuisse legamus, lapsu tamen temporis receptum fuit, & titulo præscriptionis acquiri posse.

XVI. Cum enim jus illud, non ut mere spirituale sed potius ut temporale reputaretur, quod & ad hæredes transmissibile esset, ejusque juris laicos capaces esse jam nemo dubitaret; consequenter visum est, nihil obstare, quominus præscriptione, adinstar aliorum jurium, acquiri posset; idque non tantum contra Patronum, sed & contra Ecclesiam *liberam* etiam a laico; quemadmodum sat aperte deciditur in *Cap.* 24. *tit. De Elect.* ubi populo asseritur jus præsentandi Clericum, eo solo titulo, quod in *antiqua* quasi *possessione* eligendi, seu præsentandi esse ostenderetur.

XVII. Si tamen agatur de præscriptione Juris Patronatus, præsertim laicalis, contra Ecclesiam liberam, non sufficit tempus 40. annorum; sed exigitur tanti temporis quasi possessio, cujus contraria memoria non existat, juxta *Cap.* 1. *De Præscriptione in* 6. eo quod præsumptio sit contra præscribentem; ipsumque jus commune ei contrarietur. Juxta Canones enim, omnes Ecclesiæ sunt in ordinatione Episcopi, & a Jure Patronatus liberæ existunt: ipsumque Jus Patronatus ut quædam servitus Ecclesiæ imposita consideratur.

XVIII. Consonat Synodus Tridentina *Sess.* 25. *Cap.* 9. *De Reformat.* decernens, ut *titulus Juris Patronatus sit ex* fundatione, *vel* dotatione, *qui ex authentico documento, aut aliis jure requisitis ostendatur, sive etiam ex multiplicatis præsentationibus per antiquissimum temporis cursum, qui hominum* memoriam excedat, *aliave secundum juris dispositionem* (a).

XIX. Synodus numerum præsentationem non exprimit; sed simpliciter vult ex *multiplicatis* præsentationibus per cursum temporis, qui hominum memoriam excedat, factis, titulum Juris Patronatus probari, unde nec inter Doctores de numero convenit: asseritque Franciscus De Roye in citatis Prolegomenis *cap.* 16. *in Foro* sibi per manus traditum esse, ad præscribendum Juris Patronatus proprietatem contra verum Patronum, vel etiam titulo munitum, tres præsentationes requiri & sufficere. Et hoc (ait) forte probant ex *Cap.* 3. *tit. De Causa possess. & propriet.* ubi summus Pontifex docet, jus eligendi per *tres* electiones non aliter acquiri, quam si completa sit legitima præscriptio.

XX. Ulterius Synodus Tridentina eodem *cap.* 9. vult, ut *in iis personis, seu communitatibus, vel Universitatibus, in quibus id jus plerumque ex usurpatione potius quæsitum præsumi solet, plenior, & exactior probatio ad docendum verum titulum requiratur; nec immemorabilis temporis probatio aliter eis suffragetur, quam si præter reliqua ad eam necessaria, præsentationes, etiam continuatæ non minori saltem, quam quinquaginta annorum spatio, quæ omnes effectum sortitæ sint, authenticis scripturis probentur.*

XXI. Deinde ulterius addit: *Reliqui Patronatus omnes in Beneficiis, tam sæcularibus, quam regularibus, seu Parochialibus, vel dignitatibus, aut quibuscumque aliis Beneficiis, in Cathedrali, vel Collegiata Ecclesia; seu facultates, & privile-*

(a) In Galliis Decretum illud receptum non fuit, licet prudens & legitimum: hoc Decreto Gallis id unum displicet, quod Episcopum efficit judicem rei, quam Jurisdictioni Civili esse obnexiam volunt.

vilegia concessa tam in vim Patronatus, quam alio quocumque jure nominandi, eligendi, præsentandi ad ea, cum vacant (exceptis Patronatibus, super Cathedralibus Ecclesiis, competentibus, & exceptis aliis, quæ ad Imperatorem, & Reges, seu regna possidentes, aliosque sublimes, ac supremos Principes, jura imperii in dominiis suis habentes, pertinent, & quæ in favorem studiorum generalium concessa sunt) in totum prorsus abrogata & irrita, cum quasi possessione inde secuta, intelligantur; Beneficiaque hujusmodi, tamquam libera, a suis Collatoribus conferantur; ac provisiones hujusmodi plenum effectum consequantur.

XXII. Ex his finalibus verbis deducit Fagnanus ad *Cap. Consultationibus tit. De Jure Patronatus, numer. 9. ad validitatem præsentationis, vel institutionis non sufficere, ut præsentans communiter reputetur Patronus, & sit in* quasi possessione *juris præsentandi, nisi doceat de* titulo & proprietate *Juris Patronatus ad præscriptum Concilii.*

XXIII. Et dein *num. 7.* refert, declarasse S. Congregationem, Decretum Concilii Tridentini habere locum etiam *in petitorio, & possessorio: ideoque admittendam non esse præsentationem, nec præsentati institutionem faciendam esse, nisi* probato *prius* jure *Patronatus ad præscriptionem ejusdem Concilii. Immo etiam si post Concilium Ordinarias admisisset præsentationem simpliciter, & absque causæ cognitione, posse prætensum Patronum a sua quasi possessione repelli, nisi Patronatum* legitime *probaverit juxta formam dicti Concilii.* Quin & addit *numer. 11.* resolvisse S. Congregationem, admittendam, non esse ad præsentandum, tametsi probaverit, se per quadraginta annos præsentasse, & in possessione, vel quasi possessione fuisse.

XXIV. Deinde monet tandem *num. 16.* si constet quidem de Jure Patronatus, sed quæstio sit inter duos, cui competat; eo casu non requiri formam probationis per Concilium Tridentinum præscriptam; atque inter præsentatos præferendum esse præsentatum ab illo, qui tempore præsentationis erat in quasi possessione præsentandi sive Juris Patronatus.

Idipsum notat Zypæus in Jure Novo, *tit. De Jure Patronatus, num.* 6. Rationem addens: *Quippe cum hic cesset ratio Decreti, ne scilicet Ecclesiæ liberæ in servitutem & clientelam, præsertim sæcularium, redigantur.*

XXV. Similiter Zypæus reflectens ad citata Decreta Concilii, asserere non dubitat, quod cuiusdam Baronis Jus Patronatus magis ex proventibus jam ante Ecclesiasticis, & privilegio, quam ex fundatione ortum, multum periclitaretur, *nisi* (ait) *hic Concilium Tridentinum sine mutatione Juris Patronatus esset receptam, Consult.* 4. *De Præbendis n.* 2.

XXVI. Indubie per finalia hæc verba indicare voluit Zypæus limitationem, quæ in promulgatione Concilii Tridentini in Belgio addita fuit; & cujus ipse meminit in Jure Novo, *tit. De Const. n.* 6. ubi refert, quod in litteris Gubernatricis Belgii, quibus nomine Regis publicatio Concilii mandabatur, expresse dictum fuerit, mentem Regis esse, nihil mutari circa Regalia jura, privilegia Suæ Majestatis, aut suorum vassallorum, Statuum, aut subjectorum, & speciatim circa *Jus Patronatus*, Indultum, seu Jus Nominationum,

XXVII. Quæ clausula quoad conservationem Juris Patronatus consonat iis, quæ Consilia regia, a Gubernatrice super executione Decretorum reformationis Concilii Tridentini consulta, notaverant.

Nam ad *Cap. 12. & 13. Sess. 21.* hæc nota erat: *Quæ ad coarctandum Jus Patronatus sancita sunt; consentiunt omnes ad Patronos* laicos *extendi non debere.*

Ad *Cap. 9. Sess. 25.* hæc: *Versiculo*, Reliqui Patronatus, *abrogatur Jus Patronatus omne, quod ex fundatione, vel dotatione, quæ authentico documento ostendatur, natum non est, & præscriptio immemorialis (nisi 50. annorum continuatæ præsentationes authenticis scriptis* (a) *probentur) rejicitur, paucis quibusdam Patronatibus exceptis. Id existimant pleraque Concilia admitti non debere in Patronatibus* laicis, *ne jus cuiquam quæsitum auferatur, & subditi in* antiqua, *quam habent, possessione turbentur. Nimium etiam coarctari probationes, ita restrictas. uti Synodus decrevit, præsertim quoad eos, qui circa limites Provinciarum incolunt, & hostilibus excursibus expositi, documentis antiquis spoliati sunt. Probationis modum proinde arbitrio judicantium rectius relinqui.*

Ita refert Antonius Anselmo Jurisconsultus Antuerpiensis in suo Triboniano Belgico *cap.* 33. §. 52.

XXVIII. Conformiter ad has notas, & clausulam litteris Gubernatricis appositam, praxis Belgii habet, ut probatio Juris Patronatus, præsertim laicalis, fiat & admittatur eadem forma, qua aliorum jurium probatio; atque possessorium adjudicetur possidenti, sive ei, qui in quasi possessione præsentandi esse probatur.

XXIX. Consequenter præsentatus a possessore præfertur ei, qui est præsentatus a proprietario; juxta *Cap. Consultationibus. tit. De Jure Patronatus, & Cap.* Ex *litteris tit. eod.* quæ hic, non obstante Decreto Concilii Tridentini suum vigorem retinuerunt. Ipsa deinde possessio memoriam hominis excedens etiam hic pro titulo habetur: neque ad fundationis, aut dotationis specialem titulum probandum ulterius urgentur, qui hujusmodi possessionem probant.

XXX. Advertens quoque Franciscus Florens, quod Tridentini Patres cum, tempore memoriam hominum excedente, vellent adhuc justum, & authenticum titulum, qui exhibeatur, ait: *Ultimum illud non sat probatur in Gallia, ubi vetustas illa pro titulo, & vicem legis tenet.*

Quare & hodie verum est in Belgio, & in Gallia, nullam fieri differentiam, saltem quoad jus præsentandi, inter Jus Patronatus laicis competens titulo fundationis, & competens titulo præscriptionis, uti jam pridem notavit Rebuffus in Praxi Benef. in *tertia parte Signaturæ, n. 7.*

XXXI. Præter fundationem, & dotationem, nec non præscriptionem, est & alius titulus, seu modus, quo primum ad laicos, & dein ad Monasteria, & Capitula Jus Patronatus satis frequenter transivit.

Circa sæculum VIII. & IX. contigit, ut Principes non tantum bona Ecclesiastica usurparent, sed ipsa etiam Monasteria, quin & Parochiales Ecclesias; easque suis militibus darent in feudum, vel alodem: eoque titulo omnes earum obventiones haberent, uti pluribus ostendit Filesacus in *Querela Ecclesiæ Gallicanæ*; & aliqua diximus supra *Tom. I. part. 1, tit. 31. cap. 7.* & plura dicentur infra *De congrua Parochorum portione*: ubi de primitivis Pastoribus agetur; qui occasionem portioni congruæ dederunt.

Hi Laici primum quidem in his Ecclesiis, quas tamquam propria possidebant, earum se dominos apellantes; Presbyteros, assignatis modicis emolumentis, propria auctoritate, & inconsulto Episcopo, instituebant, & destituebant. At cum id tamquam Ecclesiis admodum præjudiciosum in Synodis vetitum fuit, cautumque, ut nullus absque consensu Episcopi cuilibet Presbytero det, vel auferat Ecclesiam; *Can. Neminem 16. quæst.* 7. ex Concilio Cabillonensi, cœperunt Presbyteros iis Ecclesiis præficiendos Episcopis præsentare; & ita Jus Patronatus habere in Ecclesiis, quas in Beneficium, sive alodem acceperant; uti latius deducit Franciscus De Roye in citatis Prolegomenis *cap.* 17.

XXXII. Adhæc, cum plures laici Ecclesias, quas in feudum acceperant, in Monasteria, & Capitula transtulerint; ut infra titulo *De congrua Portione* ostendetur, etiam ipsi Monachi, & Canonici Presbyteros iis Ecclesiis præficiendos præsentandi seu Jus Patronatus Monasteriorum; & Capitulorum pro majore parte originem sumpsit: quod licet origine laicale fuerit, postquam tamen in Monasteria, & Capitula transivit, pro Ecclesiastico reputatur, uti capite præcedenti ostendimus.

XXXIII. Sicuti præscriptione, ita & ex privilegio summi Pontificis acquiri posse Jus Patronatus, de jure indubitatum est; & notat Pinsonius in Tractatu *De Beneficiis tit. De Oneribus, & Immunitatibus Ecclesiarum* §. 6. *num.* 8. una tamen addens: *Licet illud apud nos non usquequaque servetur, tamquam Ordinariorum liberæ dispositioni, & collationi contrarium, cui nulli obies adjici possunt, nisi in ipso fundationis actu, & instrumento dati sint.*

☞ XXXIV. Quod modo dictum est, ex privilegio Summi Pontificis Jus Patronatus acquiri posse, *de jure* certum esse, id intelligi debet de jure Pontificio *recentiore*, sive *Decretalium*, quo jure Romanus Pontifex declaratur *Ordinarius Ordinariorum*, & in ea qualitate omnium Beneficiorum liberam dispositionem ipsi competere asseritur; quo jure recepto, & admisso, recte conclusere ejus Commentatores, Romano Pontifici fas esse, concedere Jus Patronatus, sive jus præsentandi ad Beneficia, liberæ ejus dispositioni (ut supponitur) subjecta,

Verum hoc jus in Pontifice, quantumvis in Decretalibus expressum, non ubique Catholici recognoscunt, non consequenter admittendum arbitrantur privilegium, quo Romanus Pontifex Beneficia liberæ collationis, pro suo arbitrio, juri Patronatus obnoxia redderet; atque in quoad ista Beneficia tolleret, aut enervaret liberam Provisionem Ordinariorum; & id quidem in Gallia non admitti colligitur ex verbis Pinsonii supra relatis. Neque Belgium admitteret: quandoquidem & omnes novas reservationes eidem fundamento innixas non recipiat, ut in decursu notatum est. ☜

CAPUT IV.

Quomodo Jus Patronatus transferatur?

1 *Jus Patronatus transit cum dignitate.*
2 *Hoc jus separatim quomodo transire possit?*
3 *Jus Patronatus laicum* reale *transit cum re, cui adhæret.*
4 *Transit, licet nominatim expressam non fuerit.*
5 *In hac alienatione non requiritur licentia Episcopi.*
6 *Translato* utili *dominio, transit quoque jus Patronatus.*
7 *Transit in conductorem* ad firmam.
8 *Elocatio* ad firmam *naturam sapit contractus censualis.*
9 *Qua de causa Monasteria prædia darent* ad firmam?
10 *Conditiones hujus contractus.*
11 *An transeat in maritum ratione dotis?*
12 *An in viduam ratione doarii?*
13 *Utrum competat usufructuario?*
14 *Præsentatio facta a bonæ fidei possessore est valida; nec invalidatur re evicta.*
15 *Non transit in creditorem ratione pignoris.*
16 *Jus Patronatus præsertim* laicale *consideratur hodie, ut temporale; & de eo solus Judex laicus cognoscit.*
17 *Jus hoc est transmissibile ad hæredes.*
18 *Transit ad hæredes ab intestato; si nihil in contrarium sit statutum.*
19 *Transit ad singulos hæredes in solidum.*
20 *Hæredes unius Patroni tantum habent unum suffragium.*

21 *Suc-*

(a) In Galliis requiruntur tantum quadraginta annorum continuatæ præsentationes authenticis probatæ scriptis. Totidem anni Clerico, vel Laico sufficiunt, ut præscriptione Jus Patronatus possit acquirere: at triginta duntaxat anni sufficiunt Episcopo, ut possit Jus Patronatus Laicum comparare; desiderantur vero quadraginta, anni si de præscriptione Ecclesiastici Juris Patronatus agatur.

21 *Succeditur in stirpes.*
22 *Potest jus præsentandi dividi* per turnum.
23 *Per turnum præsentant interdum* divisim; *& tunc non est* mixtum.
24 *Interdum Jus Patronatus est mixtum, dum nominatio fit per* turnum.
25 *Potest in fundatione caveri, ut non deferatur jure hæreditario: & quid tunc juris?*
26 *Unde invaluerit abusus vendendi Jus Patronatus?*
27 *Abusus per Pontifices reprobatus.*
28 *Habita venditio hujusmodi ut Simoniaca.*
29 *Ostenditur Jus Patronatus esse* spirituali *annexum.*
30 *Venditio Juris Patronatus hodie habetur irrita, & Simoniaca.*
31 *An recte dicatur vendi cum ipso fundo?*
32 *Pretium fundi augendum non est intuitu Juris Patronatus annexi.*
33 *Unde proveniat, laicos Jus Patronatus tanti facere?*

I. JUs Patronatus Ecclesiasticum competens ratione Officii, Dignitatis, aut Beneficii Ecclesiastici, transire una cum Officio, Dignitate, aut Beneficio ad quemcumque tituli illius possessorem, ad instar omnium aliorum jurium hujusmodi titulo annexorum, indubitatum est.

II. At separatim ab ipso Officio, Dignitate, aut Beneficio, in alterum transferri non posse citra solemnitatem in alienatione rerum, & jurium Ecclesiæ requisitam, probant Zypæus *Responso* 4. *De Jure Patronatus*, & Franciscus De Roye in Prolegomenis ad titulum *De Jure Patronatus cap.* 18. ubi monet, in permutatione Juris Patronatus Ecclesiastici requiri consensum Episcopi: *tunc enim (ait) alienatur res ad ipsam Ecclesiam pertinens, ideoque non nisi servatis solemnitatibus alienari potest.*

III. Si Jus Patronatus laicum fuerit reale, id est, fundo, aut castro, vel Toparchiæ; alterive juri, aut rei annexum, transit instar alterius juris realis in ipsum possessorem, & Dominum rei, quemadmodum notant omnes interpretes ad *Cap.* 13. *tit. De Jure Patronatus*, ubi Hospitalarii, empto feudo, Jus Patronatus acquirere dicuntur, quod huic feudo adhæret.

IV. Immo cum hic agatur de jure inhærente ipsi rei, ut jus hoc translatum censeatur, necesse non est, ut in ipsius rei translatione Juris Patronatus mentio facta sit: quemadmodum loco citato recte observat Franciscus De Roye: semper enim (ait) alienatio facta præsumitur cum sua causa; exemplo aliorum jurium realium, servitutis, hypothecæ, & similium, quæ semper rem ipsam sequuntur, tametsi in ipsa alienatione nominatim non sint expressa.

V. Ulterius, quia hic agitur principaliter de alienatione rei mere profanæ, & laicalis; de alienatione vero Juris Patronatus duntaxat *accessoriæ*, sive in consequentiam, nullam requiri in hac alienatione Episcopi licentiam, aliamve solemnitatem in alienandis rebus Ecclesiæ observandam, tradunt passim Canonistæ quibus & praxis consonat.

VI. Ampliatur hæc conclusio ex communi Canonistarum doctrina, ut locum habeat, etiamsi villa, aut fundus, cui Jus Patronatus immineret, solummodo quoad *utile* dominium transierit: ita nimirum, ut saltem jus præsentationis sit apud Dominum *utilem*; tametsi forsan ipsum Jus Patronatus manet apud Dominum directum.

Quamdiu enim aliquis pro Domino habetur, seu quamdiu habet *utile* dominium, omnis usus ipsius rei, & jurium ei annexorum est penes utilem Dominum; solo titulo dominii remanente apud Dominum directum.

VII. Hoc fundamento rescripsit Alexander III. in *Cap.* 7. *tit. De Jure Patronatus*, præsentationem Clerici vigore Juris Patronatus annexi cuidam villæ, competiisse militi, si constiterit, villam illam fuisse a Monasterio, cui dominium illius competebat, militi illi datam *ad firmam*; id est, ad longum tempus elocatam.

VIII. Quæ elocatio naturam sapiebat cujusdam contractus emphyteuticarii, vel potius censualis, quo *utile* dominium transfertur; qui probat De Roye ad dictum *c.* 7. & etiam Fagnanus ad idem Capitulum *n.* 12. una observans, dationem ad *firmam* hic necessario sumendam pro elocatione ad longum tempus, quæ habeat naturam hujusmodi contractus.

IX. Notat ibidem ulterius Franciscus De Roye *quod ut plurimum Monasteria, vel etiam laicis prædia sua dabant ad* firmam, *vel ut edulia, aliave necessaria pro pensionibus acciperent ad victum, & vestitum .... Vel etiam Abbates laicis prædia sua dabant ad* firmam, *ad longum tempus, ad vitam, ad centum annos, ut ita eorum favorem, gratiam, & patrocinium emendicarent.*

Deinde subjungit: *Ejus rei luculentum exemplum extat apud Ingulphum in Historia Croylandensis Monasterii. Ubi cum ejus Monasterii Abbas alicujus potentioris defensionem sibi suisque Monachis demereri vellet, placuit tenementum aliquod ad* firmam *alicui dare ad terminum vitæ. Sed tandem cuidam Comiti nomine Normanno, manerium aliquod datum est ad terminum centum annorum, ut illud teneat ab eo Monasterio, & per* firmam *singulis annis certa quædam grana ei solvat. Ejus Normanni frater successit in eam* firmam, *eamque alteri Monasterio donavit. In Regia descriptione bonorum istius Monasterii relatum est illud prædium, quia post elapsum* firmæ *terminum, ad illud redire debet; sed, eo pendente, est possessio firmariorum, inquit Ingulphus.*

X. Plura videri possunt apud Du-Cange in Glossario, verba *Firma*. Interim ex allegato exemplo patet, dationem ad *firmam* esse elocationem ad *longissimum* tempus. Ulterius, pendente firma, *firmarium* de ea disponere posse, eamque inter ejus possessiones numerari; ac tandem eam ad hæredes ejus transire pro residuo tempore: Finito autem tempore ad Dominum redire. Quæ omnia satis probant, per dationem ad *firmam* transiisse *utile dominium* in firmarium, directo dominio remanente penes concedentem.

Ex quo autem receptum fuit, auctoritate hujus Decretalis Alexandri III. præsentationem competere *firmario*, titulo *utilis* dominii *villæ*, cui Jus Patronatus est annexum; Concluserunt ulterius Canonistæ, maritum posse præsentare ratione Juris Patronatus fundo *dotali* annexi: uti tradit De Roye in citatis Prolegomenis *cap.* 12. Quia (ait) jure civili maritus dicitur *Dominus* fundi dotalis; & naturale dominium uxoris, durante Matrimonio, interquiescit.

XI. Deinde postquam creditum fuit, idque auctoritate Glossæ, (uti notatum est supra *Sect.* 3. *tit.* 4. alias *tit.* 21. *cap.* 2.) collationem, & præsentationem Beneficiorum fructibus annumerari, conclusum fuit præsentationem ad maritum hac ratione spectare, quod ipse omnes plane fructus fundi dotalis percipiat. *Sicut enim (ait De Roye) homagia, & servitia uxori debita maritus recipit, & præstat pro rebus dotalibus; quod est ex generali consuetudine Franciæ, ita & Jus Patronatus exercet.*

Idipsum jam pridem tradidit Rochus De Curte *De Jure Patronatus*, verbo *Ille vel is*, *n.* 62. illudque sat probari credit ex citato *cap.* 7. Nam cum ibi etiam præferatur conductor locatori in præsentatione, debet (ait) etiam maritus præferri uxori a fortiori. Rationem præmiserat: Quia minus jus habet conductor ad longum tempus in rebus conductis, quam maritus in dote. Maritus enim censetur habere dominium dotis.

Verum quidem est, quod præsentatio non sit fructus habilis ad sustentationem onerum matrimonii: quia (ait De Curte) sufficit quod ipsa universitas, in qua est Jus Patronatus, ad id sit habilis; & ubi universitas transfertur, non consideratur ipsum Jus Patronatus, sed transit *accessorie*.

Similiter non obstat, quod maritus non possit percipere fructus, qui in *brevi* non renascuntur; quia, uti advertit De Curte *num.* 64. *maritus non percipiet istum fructum præsentationis tamquam maritus, & tamquam Jus Patronatus sit de rebus dotalibus; sed percipiet tamquam universitatis, & per quamdam consequentiam.*

☞ Sed hanc quæstionem tractans Georgius Louetius in notis ad Molinæum in Reg. Cancellariæ *de Infirmis Resign. num.* 45. distinguendum existimat „ de jure Patronatus ratione fundi, vel
„ feudi uxoris pertinente, aut personali ratione sanguinis, puta
„ familiæ competente. Primo casu præsentatum a marito præ-
„ ferendum existimat: cum nihil prorsus habeat uxor in fructibus
„ fundi dotalis; & ea est Molinæi opinio *in* §. 1. *Gloss.* 2. *n. ad*
„ *Consuet. Parisienses*: non idem in secundo casu (ait) cum jus
„ Patronatus uxoris *personæ* magis adhæreat, & inter rerum
„ dotalium fructus non ita proprie annumeretur (*a*).

Licet hæc distinctio inter jus Patronatus *reale* & *personale* appareat non male hic applicata; tamen certum est, multum hac in re valere usum, & consuetudinem locorum, si quæ probari possit. ☜

XII. Quapropter juxta secundi casus solutionem, si maritus uxori post mortem suam fundum, cui est Jus Patronatus annexum assignaverit in doarium; *ea sola (ait De Roye) Jus illud post mortem mariti exercere potest; quia est fructuaria, sicque fructus omnes percipit, & lucratur, ita ut interquiescat adhuc hæredum nuda proprietas.*

XIII. Similiter post Lambertinum, aliosque tradit Fagnanus loco citato *n.* 57. Jus præsentandi magis pertinere ad uxorem relictam usufructuariam omnium bonorum, quam ad hæredem.

Nihilominus Renatus Choppinus De Domanio Gallico *lib.* 3. *cap.* 19. *n.* 5. sequutus Joannem De Imola, Jus præsentationis usufructuario negat, rationem hanc subnectens: *Quæcumque enim non renascuntur singulis annis, minime habentur in fructu, nec quasi fructus fundum augent.* Ipse quoque Rochus De Curte loco citato monet, casu occurrente, de hac quæstione esse merito cogitandum ob varias Doctorum opiniones.

XIV. Hoc certius est, & communi calculo receptum, præsentationem factam a bonæ fidei possessore esse validam; immo nec Præsentatum a Beneficio vi hujusmodi præsentationis obtento removendum; tametsi ex post facto constiterit, Jus Patronatus revera ad Præsentantem tempore præsentationis non pertinuisse, *cap.* 19. *tit. De Jure Patronatus*; eo quod bonæ fidei possessor fructus consumptos faciat suos *irrevocabiliter*: præsertim si ex iis non sit factus locupletior; uti per præsentationem factus non creditur.

XV. In creditorem, cui fundus pignori datus, sive hypothecatus est, Jus præsentandi non transire, si nulla juris illius specialis mentio facta sit, recte post alios Canonistas tradit Fagnanus loco citato *num.* 16. Nam in creditorem nec directum, nec utile dominium transfertur; neque etiam fructus suos facit: sed eos omnes debitori pignus luenti restituere tenetur.

Idipsum legitur in Synodo Saltzburgensi anno 1420. *Can.* 22. *Ad omnium quoque dubitationem, sive quæstionis materiam amputandam statuimus, ut si quis prædium suum, cui Jus attinet Patronatus, cuiquam obligaverit indistincte, jus præsentandi apud ipsum obligantem resideat. Cum tale jus æstimari non possit, &c... in sortem nequeat computari. Cum semper fructus rei pignoratæ in sortem debeant computari, juxta Canonicas & legitimas sanctiones.*

XVI. Jus Patronatus, præsertim *laicale*, hodie adeo habetur, & consideratur, tamquam temporale, & patrimonii laicalis;

(a) Ista nota Georgii Louet reperitur in tomo quinto operum Molinæi Edit. Paris. 1681. *part.* 189. *col.* 1.

calis; ut receptum sit, quod sicut de temporalibus laici coram Judice Ecclesiastico non sunt conveniendi, ita nec de Jure Patronatus *laico* Judex Ecclesiasticus cognoscere possit, nec in *possessorio*, nec in *petitorio*; idque contra Decretalem Alexandri III. in *capit.* 3. *tit. De judiciis*, ubi dicitur: „ Causa Juris „ Patronatus ita conjuncta est, & connexa spiritualibus causis, „ quod non nisi *Ecclesiastico* judicio valeat definiri ". Vide late Franciscum De Roye in allegatis Prolegomenis *capit.* 29. ubi notat, ubique pene, ac signanter in Gallia, quæstionem de Jure Patronatus laico non tantum in possessorio; sed etiam in petitorio coram Judice Regio tractari: quod & in Belgio observatur.

☞ Immo incidente quæstione, num Jus Patronatus esset *mere laicale*, an vero *mixtum*; Parlamentum Mechliniense judicavit, cognitionem & decisionem hujus quæstionis spectare ad Judicem *laicum*; id refert de Laury in sua Arrestorum Collectione Arresto 3. ☜

XVII. Adhæc jus illud tamquam portionem patrimonii, aut saltem titulo patrimonii acquisitum, & quasi temporale, ut partem hæreditatis ad hæredes una cum reliquia hæreditate transmitti receptum est; notatque Glossa ad Canonem *Filiis*, *caus.* 16. *quæst.* 7. idque indistincte, sive sint de sanguine, sive extranei, ut ex Canone *Considerandum*, & *Canone Plures*, eadem quæstione probat Glossa; quam uno consensu sequuntur Canonistæ, & praxis recepit.

XVIII. Si enim nihil in tabulis fundationis occurrat, quod transmissionem ipsius Juris Patronatus ad certas personas ordinat, nec jus hoc alicui particulari rei adhæreat, illud jure hæreditario, ad instar aliorum jurium temporalium ad hæredes, sive ex testamento, sive ab intestato transmittetur; ut notat De Roye in sæpe citatis Prolegomenis *cap.* 19.

Cumque jus illud natura sua sit individuum, pro conditione individuorum transit in omnes hæredes *in solidum*; idque sive pro æquali, sive inæquali parte sint hæredes; quemadmodum Jure Civili omnes filii Patroni æqualiter succedunt liberto, tametsi inæqualiter a patre instituti sint hæredes, *L.* 7. §. 6. *ff. De Operis Libertorum*.

XIX. Itaque hæredes omnes *in solidum* ad præsentationem concurrunt; ita tamen, ut ipsa præsentatio non dividatur; sed ut unica nomine omnium fiat: quare recte notavit Innocentius ad *cap.* 3. *tit. De jure Patronatus*, jus hoc quidem esse *in solidum* apud singulos hæredes, quoad honorem sive jura honorifica, sed non quoad præsentationem, quæ ita est apud omnes simul, ut apud nullum singulariter sit.

XX. Cumque hæredes in hac præsentatione repræsentent personam Patroni defuncti, non plus juris habere possunt, quam habuit defunctus; quapropter, si plures fuerint Patroni, omnes eis hæredes unum tantum suffragium, quale habuisset defunctus in ipso actu præsentationis habebunt. *Clement.* 2. *De jure Patronatus*.

XXI. Ulterius; cum hic non secus ac in aliis juribus succedatur jure repræsentationis, sive ex persona defuncti, merito prævaluit sententia Innocentii IV. & Cardinalis Hostiensis, successionem fieri non in *capita*, sed in *stirpes*, uti de hæredibus plurium Patronorum declaravit Pontifex in citata Clementina 2, dicens: *Plures ab uno Patrono Ecclesiæ relicti hæredes; vocem duntaxat unius habebunt in præsentatione Rectoris*. Quod clarius postmodum expressit Synodus Saltzburgensis, titulo *de jure Patronatus*, hic verbis: *Item si Patronus plures filios, aut hæredes reliquerit, omnes illi succedant in* stirpes.

XXII. Porro facile contingit, quod existentibus pluribus Patronis, aut Patroni unius hæredibus, diutius differatur Præsentatio ob difficultatem consensus Patronorum, aut hæredum in eamdem personam. *Ut ergo faciliùs provideatur Ecclesiis, non inconveniens* (*ait Pontifex in citata Clementina*) *reputamus Patronos ipsos inter se libere posse convenire, de Rectore ab eis* alternis *vicibus præsentando*. Qui præsentandi modus hodie vocari solet *per turnum*.

XXIII. Hic notandum, hanc præsentandi rationem non semper eodem modo institui. Interdum enim ea lege præsentatio *alternis* vicibus, sive *per turnum* fieri debet, ut singuli in suo *turno* seorsim, nulla compatroni facta mentione, præsentent; ita ut in tali actu præsentationis alter Patronus nullas partes habeat; ipsumque Jus Patronatus pro ea vice videatur apud solum *Turnarium* esse. Hoc casu, etiam alius jure dignitatis Ecclesiasticæ, alius jure fundationis laicalis Jus Patronatus habeat; tamen non erit Jus Patronatus *mixtum*; sed in *turno* Ecclesiastici erit mere Ecclesiasticum; in *turno* vero laici, mere laicum.

XXIV. Si vero ita per *vices*, vel per *turnum* dividatur, ut quidem *Ternarius* in suo turno personam nominet; sed tamen utriusque nomine præsentatio fiat, tunc proprie nec præsentatio, nec Jus Patronatus per *turnum*, vel per *vices* dividitur; sed tantum conventum videtur inter Patronos, quod simul consentient in eam personam, quam alter ipsorum alternis vicibus nominabit: hicque communi nomine præsentabitur.

Exemplum hujus refert De Roye citato *cap.* 19. ex Guillielmo Thorneo Anglo in Chronico ad an 1227. concordiæ cujusdam inter Abbatem Sancti Augustini Cantuariensis, & certos Barones super Jure Patronatus cujusdam Ecclesiæ, ita ut quotiescumque Ecclesia vacaverit, Abbas & Conventus Sancti Augustini, & Barones semper *simul* præsentabunt, ita scilicet, quod
„ Abbas, & Conventus Sancti Augustini Cantuariensis una vice
„ libere pro voluntate sua conferent Ecclesiam prænominatam, cui voluerint, & Barones alia vice pro voluntate sua.
„ Præsentabunt autem Abbas, & Conventus per litteras facientes mentionem de Jure Baronum de S., & Barones similiter
„ de S. præsentabunt per litteras facientes mentionum de Jure
„ Abbatis.

Quando hoc modo præsentant, quamvis singuli in suo *turno* dicantur habere præsentationem, revera tamen indivisum manet Jus Patronatus, & communi nomine exercetur: ideoque in exemplo allegato, & huic similibus, revera erit Jus Patronatus mixtum, & judicari debebit prout de Jure mixto judicandum esse diximus *cap.* 3.

XXV. Et hæc quidem, nisi per tabulas fundationis, aut locorum consuetudines circa successionem Juris Patronatus, aliud cautum fuerit.

Potest enim Fundator alicui de sua familia, aut etiam extraneis Jus Patronatus assignare, ut nolit illud jure hæreditario, vel successionis deferri. Et quod uni e liberis suis Jus Patronatus assignetur, ad evitanda dissidia non raro convenit. Et ita Sanctus Everardus Comes, Ludovici Pii gener in testamento suo cavit, ut ex liberis suis *tertius* Adalardus habeat suum Jus Patronatus in quadam Ecclesia. Apud Miræum in Codice Piarum Donat. *cap.* 12.

Frequenter & tabulis fundationum, & locorum consuetudinibus obtinuit, ut Jus Patronatus primogenito de familia deferatur; præcipue si feudo illustri jus hoc fuerit annexum; quo casu eædem pene leges, ac interpretationes sequendæ, & accipiendæ in delatione hujusmodi Juris Patronatus, quæ in feudis aut fideicommissis gentilitiis, aut familiaribus traduntur, & a Doctoribus in materia feudorum, & fideicommissorum examinantur, & huic materiæ nominatim applicatas regulas in materia feudorum, & fideicommissorum tradi solitas, vide apud Franciscum De Roye in citatis Prolegomenis *cap.* 8. 9. & 19.

XXVI. Cum Laici Jus Patronatus ad instar patrimonii, rerumque temporalium per successionem, venditiones, aliosque contractus, una cum patrimonio, ac rebus temporalibus transferri viderent, quin & iisdem fere legibus subjacere, illud ut rem mere temporalem habendum, atque ut talem etiam separatim vendi posse facile sibi persuadebant; eamque persuasionem sæculo XII. invaluisse sat insinuat querela Joannis Sarisberiensis, *lib.* 7. *cap.* 17. *De Nugis Curialium*; dum ait: quod Jus Advocationis aut Patronatus Ecclesiæ emeretur, *ut ejus occasione facilius esset aditus in Ecclesias*.

XXVII. Eamdem consuetudinem in Anglia viguisse colligitur ex *cap.* 19. *de jure Patronatus*, in prima Collectione apud Ant. Augustinum, & habetur in appendice ad Concilium Lateranense, *part.* 15. *tit. de jure Patronatus*, *cap.* 16. ubi Alexander III. scripsit Wintoniensi Episcopo: *Ad aures nostras pervenit, quod R. & W. de Hortum* Jus Patronatus *ejusdem loci ab eo, ad quam spectabat præsentatio*, emerunt. *Quibus decedentibus R. filius W. jam dicti patris exemplo jus Patronatus Ecclesiæ* emere *non dubitavit, & Canonicis de Stodleja tantas molestias intulit, persecutiones. & gravamina, quod metu & dolo illius seducti, juri suo penitus renuntiaverunt*.

Ad hunc casum referendum esse responsum, quod in dicta appendice *capite* sequenti immediate sequitur, sat apparet manifestum, & post Antonium Augustinum notat Franciscus De Roye ad *cap.* 16. *tit. de jure Patronatus*. Responsum autem ita sonat:
„ De Jure vero Patronatus in præscripta Ecclesia hoc tuæ di-
„ scretioni mandamus, quatenus si prædictus R. Jus Patronatus
„ comparavit, cum hoc inconveniens sit, & penitus inhonestum
„ *vendi* Jus Patronatus; contractum illum, sublato appellatio-
„ nis remedio, Apostolica fretus auctoritate, non differas revocare.

XXVIII. Raymundus Decretalium Gregorii IX. Compilator hoc Responsum retulit in *cap.* 16. *tit. de jure Patronatus*, nonnullis detractis, & additis, ut ex utriusque collatione constare potest.

Notanda autem præcipue hæc addita: *Quod est spirituali annexum*; quibus innuere voluit, Jus Patronatus vel eo titulo vendi non posse, ac irritum esse contractum, quia *spirituali* est *annexum*. Hoc clarius exprimitur in citato *cap.* 19. in prima Collectione ad eumdem casum spectante; ubi expresse dicitur: *Cum jus Patronatus sit annexum spirituali, nemini licitum est vendere illud*: atque admodum verisimile est, Raymundum prædicta verba ex hoc *cap.* 19. primæ Collectionis desumsisse, & suæ Decretali adjecisse.

Interim eodem fundamento postmodum usus quoque fuit Innocentius IV. in Rescripto quodam apud Matthæum Parisiensem in
„ additamentis *pag.* 104. dicens: „ Irritas esse decernimus alie-
„ nationes, emptiones, & venditiones de Patronatibus, & Ad-
„ vocatiis Ecclesiarum, quæ cum sint *spiritualibus annexa*, emi
„ & vendi nequeunt.

XXIX. Et sane, cum jam pridem Jus Præsentationis Clerici ad Beneficium, tamquam præcipuum in Jure Patronatus habitum fuerit; immo ipsum Jus Patronatus nonnumquam simpliciter *jus Præsentationis* appelletur, negari nequit, quin spirituali aliquo modo sit connexum; tametsi eatenus dicatur profanum, in quantum ex patrimonio laicorum titulo fundationis, aut dotationis solet habere originem, eique adhærere.

XXX. Hinc uno consensu concludunt Interpretes, Jus Patronatus per se ac simpliciter vendi; aut cum alio temporali jure commutari non posse; ipsamque alienationem tamquam Simoniacam esse irritam: refertque Joannes Le Mareschal in suo Tractatu *De juribus Honorificis cap.* 1. duo Arresta, quibus judicatum fuit, Jus Patronatus separatim vendi non posse; venditionemque irritam esse. Aliud simile Arrestum refertur a Renato Choppino De Domanio Regis *lib.* 3. *tit.* 19. *num.* 4.

XXXI. Quod vero plerique addunt, cum ipso fundo seu gleba, cui adhæret, vendi posse, id non ita accipiendum, quasi ipsum Jus Patronatus fundo adhærens vendi posse existiment, sed duntaxat, quod per venditionem fundi tamquam ejus accessorium in emptorem transferatur: ita ut revera dici queat, Jus Patronatus transferri mediante venditione; at venditione non afficien-

afficiente Jus Patronatus, sed ipsum duntaxat fundum. Quemadmodum in venditione fundi hypothecati non venditur hypotheca, licet illa fundo inhærens fundum sequatur,

XXXII. Unde in hujusmodi venditione fundi, cui Jus Patronatus adhæret, pretium valori ipsius fundi, sine respectu ad ipsum Jus Patronatus, respondere debet; ut ita appareat, Jus Patronatus non vendi, nec pretio æstimari; sed simpliciter tamquam fundi venditi accessorium transferri.

Si enim pretium fundi ex consideratione Juris Patronatus adhærentis augeatur, evidens erit, ipsum Jus Patronatus pretio temporali æstimari, & reipsa, non secus ac ipsum fundum, partem seu mercem ipsius venditionis constituere, & venditioni subjici.

XXXIII. Adhæc qui fundum pluris emunt, quia Jus Patronatus ei annectitur; idque eo amplius quo plura, & opulentiora Beneficia juri illi sunt subjecta, sat ostendunt, se profanam plane de Jure Præsentationis, quod potissimum attenditur, habere ideam; non dubitantes, sibi jus illud Præsentationis facile valere eo pretio, quod ejus intuitu amplius pro fundo empto dederunt.

Hæc autem ut consequantur, quid sperandum, nisi, quod suo Jure Præsentationis eo modo utentur, ut queant etiam temporalia, aut iis æquivalentia consequi: idque vel Simonia, vel sane personarum acceptione interveniente: & inde ulterius ea omnia incommoda, quæ provisiones Simoniacas, & interveniente personarum acceptione factas consequi solent: quæque fusius titulis De Simonia, & De cavenda acceptione personarum exponemus; atque una ostendemus, quam falsa soleat de Jure Patronatus idea haberi: quamque aberrent laici, hujusmodi jus affectantes.

CAPUT V.

De Præsentatione, & differentiis inter Patronum Ecclesiasticum & Laicum.

1 *Præcipua pars juris Patronatus est* Præsentatio.
2 *Revera distinguitur jus præsentationis a Jure Patronatus.*
3 *Potest esse Patronus sine jure præsentationis: qui tamen hodie non Patronus; sed Fundator vocari solet.*
4 *Olim Patronus offerebat Clericum ordinandum.*
5 *Hodie offert instituendum; quæ mutationis ratio?*
6 *Oblatio Clerici, a Patrono facta, dicitur* Præsentatio; *profluitque ex cura, quam Patronus Ecclesiæ impendit.*
7 *An recte inde deducatur, jus Patronatus non esse servitutem?*
8 *Hodie Episcopus obligatur instituere præsentatum a Patrono.*
9 *Monebantur olim Patroni, ut præsentationem non nimium differrent.*
10 *An certum tempus Patronis olim fuerit præfixum?*
11 *Permisit Concilium Lateranense, ut Episcopus Ecclesiæ prevideat, si quæstio super jure Patronatus intra certum tempus non sit terminata.*
12 *Creditum a Canonistis, hic tempus certum præsentandi laicis præscriptum; idque* quatuor *mensium.*
13 *Alexander III. scripsit Patronis competere* sex *menses.*
14 *Hinc a Doctoribus facta distinctio inter jus Patronatus Laicum, & Ecclesiasticum circa tempus præsentandi; & a Bonifacio VIII. probata.*
15 *Tempus Patronis præscriptum tantum currit a tempore* notæ *vacationis, & quæ notitia haberi debeat?*
16 *Patronus Laicus in præsentatione variare potest: non autem Ecclesiasticus.*
17 *Hæc distinctio ex interpretatione Doctorum originem sumpsit.*
18 *Cur variatio Patroni Laici dicatur accumulativa?*
19 *Quod primarium hujus distinctionis fundamentum?*
20 *Patronus Laicus variare tantum potest* rebus integris.
21 *Quare Patrono Ecclesiastico negata variatio?*
22 *An Patronus Laicus sæpius variare possit?*
23 *Patronus Ecclesiasticus præsentans indignum, excidit pro ea vice jure præsentandi.*
24 *Laicus alium præsentare potest: secus, olim obtinuit.*
25 *Episcopus, negligente Patrono, confert jure* ordinario, *non autem jure devoluto: & quare?*
26 *Collatio Episcopi, spreto Patrono, est valida: & quis ejus effectus?*
27 *Non idem de præventione, aut provisione Papæ; & quæ ratio differentiæ?*
28 *Provisio Ordinarii, spreto Patrono, valida esset; secus Metropolitani, aut Papæ provisio facta ante tempus devolutionis expletum.*
29 *Provisio Ordinarii valida est etiam ad excludendam præventionem Papæ, secus Provisio Papæ, spreto Patrono.*
30 *Quomodo collatio Ordinarii non noceat juri Patroni?*
31 *Quando Patronus dicatur Clericum præsentare?*
32 *Non tenetur Patronus* personaliter *accedere Ordinarium.*
33 *Hodie præsentatio fit per litteras.*
34 *Præsentatio non est perfecta, priusquam intimata sit Ordinario.*
35 *Sufficit intra tempus præfinitum litteras præsentationis a præsentato exhiberi Ordinario.*
36 *Litteris Ordinario non exhibitis, potest Patronus* Ecclesiasticus *adhuc variare.*
37 *Ecclesiasticus a Papa præveniri potest, litteris Ordinario non intimatis.*
38 *Si litteræ intra tempus præscriptum non sint Ordinario exhibitæ, poterit libere conferre.*
39 *Si jus Patronatus competat pluribus in corpore, debet præsentatio* collegialiter *fieri.*
40 *Quomodo nominatio personæ presentandæ hoc casu facienda?*
41 *Aliquando præsentatio a pluribus* separatim *fit.*
42 *Si a duobus Patroni duo præsententur, electio erit Ordinarii.*
43 *Si suffragia dividantur inter plures, præfertur a pluribus præsentatus.*
44 *Quid, si is instituti nequeat?*
45 *Quid, si controversia sit, cui jus Patronatus competat?*
46 *Quid, si sit inter Ordinarium & prætensum Patronum?*
47 *Possessor, pendente lite, præsentare potest.*
48 *Quid, si neuter sit in possessione; sed constet Ecclesiam esse Patronatam?*

I. JUs Patronorum potissimum consistere, præsertim hodie, in præsentatione, sive in jure præsentationis Clerici ad Ecclesiam vacantem, expeditum est. Et quidem in *c.* 1. *de Præbendis in* 6. Jus Patronatus, & jus præsentandi Rectorem Ecclesiæ tamquam synonyma accipiuntur a Pontifice.

II. Quin tamen revera Jus Patronatus & jus præsentandi distinguantur, dubitari nequit. Certum quippe est, Patrono vi Juris Patronatus plura jura præter jus præsentationis competere; uti *capite* sequenti ostendetur. Hinc aperte Jus Patronatus, & jus præsentandi distinguuntur in *cap.* 1. *de Jure Patronatus*, in secunda Collectione Decretalium apud Antonium Augustinum.

III. Immo potest Patronus habere jura honorifica, aliaque Patronis competentia, tametsi jus præsentationis non habeat; ut puta si juri præsentationis renuntiaverit, aut alteri cesserit, retento nihilominus Jure Patronatus. Unde cum vidua Comitis Flandriæ exposuisset Innocentio III. quod intenderet ad honorem Dei Ecclesiam fundare, peteretque in ea *Jus Patronatus*, & *Collationem Præbendarum* sibi & successoribus suis reservari; respondit Innocentius *lib.* 3. *Regest. Epist.* 192. *Reg.* 15. „*Primum* admittimus: *secundum* vero non duximus concedendum; cum tuæ „ non expediat saluti concedi „. Hic collationem accipi pro *præsentatione* recte notat, ac probat Bosquetus ad dictam Epistolam Innocentii (*a*); una ostendens, Patronis prius Jura honorifica quam præsentationis fuisse indulta, adeoque jus præsentandi semper fuisse a Jure Patronatus separatum: quamvis ambigi nequeat, quin hodie, a jure præsentationis tamquam a principaliore sua parte nomen suum mutuare soleat, isque Patronus dicatur, qui jus præsentationis habet: immo, qui jus præsentationis non habet, Patronus dici non solet, sed Fundator.

IV. Monuimus non semel, olim Beneficiorum collationem, seu institutionem ab ipsa Ordinatione sejunctam non fuisse: sed in ipsa Ordinatione Clericos Ecclesiis adscribi solitos; atque per eam adscriptionem idem jus accepisse, quod hodie per Beneficiorum collationem, seu institutionem acquiritur.

V. Hac disciplina vigente, Fundatores sive Patroni Clericos offerebant Episcopo in Ordinatione; ut eos in Presbyteros Oratoriorum, seu Ecclesiarum, quarum Patroni erant, ordinarent; eosque per Ordinationem his Ecclesiis adscriberent.

Conformiter ad hanc disciplinam legitur apud Gratianum *Caus.* 16. *quæst.* 7. *Can.* 32. ex Concilio Toletano IX. *Decernimus, ut quamdiu Fundatores Ecclesiarum in hac vita superstites exstiterint, pro iisdem locis curam permittantur habere sollicitam; atque Rectores idoneos in iisdem Basilicis, iidem ipsi Episcopo offerant* ordinandos.

Postquam autem ipsa Beneficiorum collatio sejungi cœpit ab Ordinatione; nec amplius per Ordinationem, sed tituli Beneficialis collationem, seu institutionem canonicam, ipsi Clerici cœperunt Ecclesiis adscribi: tum Patroni sive Fundatores non ordinandos, sed in Beneficiis vacantibus instituendos Episcopo obtulerunt.

VI. Hæc oblatio vocari solet *præsentatio*, quasi ipsi Patroni, seu Fundatores curam sollicitam Ecclesiarum a se vel a Majoribus fundatarum habentes, Episcopo offerant, sive præsentent, qui in harum Ecclesiarum Ministros assumi possent.

Unde Gratianus inquirens, quid juris habeant Fundatores; ait: *Habent jus providendi, & consulendi, & Sacerdotes inveniendi.* Post *Canonem* 30. *Caus.* 16. *q.* 7. Hæc non obscure innuunt, Gratianum supposuisse, jus præsentandi oriri ex cura, quam Fundatores, eorumve successores Ecclesiis fundatis impendere debent.

VII. Hinc infert Franciscus De Roye in Prolegomenis ad titulum *de Jure Patronatus cap.* 5. Jus Patronatus non esse servitutem, neque Ecclesiæ libertatem imminuere; quia (ait) *Patroni nullum jus in Ecclesiarum collatione habent, sed eam* juvant, *eique* favent, *dum idoneos Clericos inveniunt, quos Episcopus in iis instituat.* Tum relatis verbis Gratiani, concludit: *Nunquam vero dixeris, auxiliatrices manus infringere libertatem.*

Verum diceret Auctor hic, si Patroni id unum vellent agerentque, ut Episcopo *adjutores* accederent pro inveniendi idoneis Sacerdotibus. At plus juris jam pridem prætenderunt, & hodie prætendunt Patroni. Credunt sibi non tantum esse jus inveniendi idoneos Sacerdotes, eosque simpliciter Episcopo ordinandos, vel instituendos offerendi, ut de cætero liberum sit Episcopis eos recipere, vel repellere, sed ita sibi nominationem, seu præsentationem competere, ut a se nominatos ordinare, aut instituere Episcopus teneatur; nisi eos absolute inidoneos ostendere queat. Et quidem jam pridem in citato *Can.* 32. ex Concilio Toletano IX. hujusmodi Fundatorum jus supponi videtur. Dicitur enim: *Quod, si spretis ejusdem (Ecclesiæ) Fundatoribus, Rectores ibidem præsumpserit Episcopus ordinare, & Ordina-*

(a) Gonzales ad cap. tit. h. t. num. 7. observat in ista Innocentii Epistola agi de *Collatione Prabendarum* in sensu stricto, & præcipue: Plus continet *Collatio Prabendarum*, quam *presentatio* nuda, quæ facta & admissa, demum collatio ex principiis juris recentioris, & institutio ab Episcopo facienda est.

dinationem suam irritam noverit esse, & ad verecundiam suam alios in eorum loco (quos iidem ipsi Fundatores condignos elegerint) ordinari.

VIII. Hodie Episcopos adstringi instituere præsentatos a Patrono; nisi eos probaverint inidoneos, expeditum est. Licet ergo verum sit, Patronos non habere Ecclesiarum collationem; negari nihilominus nequit, quin per suam præsentationem in Beneficiorum collatione præcipuas partes habeant: quando quidem ipsa institutio præsentationem sequi debeat, ni probari queat, Præsentatum esse non tantum minus idoneum, quam alii, qui haberi possent; sed *absolute* inidoneum. Quod quam difficile, & quam raro probari queat, notum est. Hinc institutio Episcopi quæ Patroni præsentationem sequitur, vulgo & recte appellatur collatio *necessaria*; quasi, necessitate cogente, huic Præsentato facienda; uti latius titulo sequenti c. 1. exponetur; atque una notabitur, quod Patroni admodum solliciti merito sint, ut prævie ad præsentationem de capacitate præsentandi sint rite instructi: eo quod ex ipsorum præsentatione pendeat ipsa Ecclesiæ provisio.

IX. Cum ergo ex Fundatorum, seu Patronorum præsentatione præcipue Ecclesiarum provisio pendeat, jam pridem legimus admonitos fuisse Patronos, ut tempestive idoneos Clericos præsentarent; ne ex diuturniore Ecclesiarum vacatione, Ecclesiis dispendium inferatur.

Et quidem in Synodo Romana sub Eugenio II. *Can.* 24. qui repetitus fuit in Synodo Romana sub Leone IV. circa medium sæculi IX. *Can.* 24. statuitur: *Et si sæcularium hominum sub jure sint constitutæ (Ecclesiæ) ab Episcopo illius Diœcesis admoneantur (sæculares illi homines). Et si admoniti Presbyteros intra trium mensium spatium illidem neglexerint constituere, curam exinde habens Episcopus, atque neglectu Principi (a) suggerat, quatenus ejus emendetur sententia.*

X. His Canonibus statutum fuisse, ut intra *tres menses*, fiat præsentatio, & quidem precedente monitione Ordinarii, credit De Roye in citatis Prolegomenis *cap.* 28. atque hinc concludit, male notasse Joannem Andream ad *cap.* 1. *De Jure Patronatus in* 6. „ Nec *antiquos* Canones, nec Pontificum Rescripta *certum* „ aliquod tempus definire pro Patronis.

Joannis Andreæ nihilominus contendit Vir eruditus Franciscus Florens ad *cap.* 1. *tit. De Jure Patronatus*, antiquioribus temporibus nullum nominatim tempus Patronis præfinitum fuisse; creditque primum in Concilio Lateranensi, sub Alexandro III. tempus definitum fuisse.

Sane inspectis verbis citati Canonis Synodi Romanæ, dubitari merito posset, an Patronis *trium* mensium spatium ad præsentandum fuerit absolute præfinitum; ita nimirum, ut si intra tempus illud non præsentassent, Episcopus *libere* posset Ecclesiæ providere: cum tantum dicatur, Episcopum curam habentem, posse de neglectu Patroni Principem monere.

XI. Quidquid sit, ad hunc interim Canonem reflexisse videtur Concilium Lateranense sub Alexandro III, *Can.* 17. ubi decernit: ut ordinet Antistes Ecclesiam, sicut viderit melius secundum Deum ordinandam, „ si de jure Patronatus quæstio „ emerserit, inter aliquos; & cui competat, intra *tres* menses „ non fuerit definitum.

Hic de Patronis Laicis agi, integer Canonis contextus, ipsumque nomen *Fundatorum*, & *Heredum* sat evincunt, atque inde confirmamus, ad citatum Canonem Synodi Romanæ, qui de Patronis *Laicis* loquitur, hic factam esse reflexionem.

XII. Interim hinc unanimi calculo conclusere Canonum antiqui Interpretes, præsentationi *laicali* tempus a Concilio Lateranensi hoc Canone præfinitum esse.

At cum in nonnullis hujus Canonis editionibus pro *tres menses*, legeretur *quatuor*, uti in non marginali ad hunc Canonem in collectione Conciliorum generalium indicatur, etiam a nonnullis dari cœpit spatium *quatuor* mensium: præsertim postquam hæc lectio intravit Decretales Gregorii IX. nimirum in *cap.* 3. *tit. De jure Patronatus.*

XIII. Cum autem idem Concilium definiisset tempus *sex* mensium pro collatione Beneficiorum, uti refertur in *cap.* 2. *tit. De Concess. Prebendæ non vacantis*, cœptum fuit id tempus ad præsentationem Personarum ad Ecclesias vacantes extendi; ac nominatim ab ipso Alexandro in *cap.* 22. *tit. De jure Patronatus*, scribente: „ Illas autem Ecclesias, de quarum Patronatu con„ troversia fuerit, si intra *sex* menses postquam vacaverint, non „ fuerit controversia terminata, licitum tibi sit de persona idonea ordinare.

XIV. Quamvis ex textu non appareat, de quo Patronatu an Laico, an Ecclesiastico agatur, nihilominus Decretalium Commentatores, ut hanc Decretalem conciliarent cum citato Capitulo tertio, quo duntaxat *quatuor* menses in simili casu ex Decreto Concilii Lateranensis conceduntur, cœperunt hanc Decretalem interpretari de Patronatu *Ecclesiastico*, alterum verum Decretum de Patronatu *Laico*; atque ita a Doctoribus recipi cœpta est distinctio hactenus ignota inter Patronum Laicum, & Ecclesiasticum; ut illi ad præsentandum duntaxat *quatuor* menses, huic vero sex menses competerent: quæ distinctio tandem a *Bonifacio VIII.* probata fuit in *cap. unico*, *De jure Patronatus in* 6. una declarante, quod *semestre* competat etiam Ecclesiæ, vel Monasterio, cui a *laico* iuris Patronatus collatio facta est.

XV. Sicut autem tempus, a Concilio Lateranensi Collatoribus præstitutum, non currit nisi a die *notitiæ*, ut supra *tit.* 4. alias 21, *cap.* 5. notavimus; ita & quatuor, vel sex menses Patronis ad præsentandum concessi, currere tantum incipiunt ab eo tempore, quo probabiliter cognoscere poterunt, vacasse Beneficium; Puta si mors Beneficiati publice nota sit in loco, vel Ecclesia vacantis Beneficii, cum palam sepultus fuerit. Unde non omnino certa, & vera scientia Patroni desideratur; sed tantum interpretativa; id est, ut morali quodam modo loquendi, scire potuerit, & debuerit, vacasse Beneficium; uti & ipse Molinæus ad *Consuet. Paris. tit. De Feudis*, §. 55. *gloss.* 10. *n.* 24. fusius probat; atque expresse supponunt Consuetudines Normandicæ *art.* 69. volentes tempus Patronis datum *computari die, quo mors ultimi possessoris communiter nota est.*

XVI. Non tantum quoad terminum temporis ad præsentandum inducta est differentia inter Patronum Laicum, & Ecclesiasticum, sed insuper ex communi Doctorum interpretatione invaluit, quod Laicus intra tempus a jure definitum possit successive plures præsentare; eo saltem effectu, ut Episcopus queat etiam posterius Præsentatum præferre prius Præsentato: Ecclesiasticus vero Patronus unum tantum possit præsentare; & si de facto plures successive præsentaverit, prior sit omnino præferendus.

XVII. Unde recepta est hæc vulgaris distinctio. Patronus Laicus intra tempus præfixum potest *variare*; secus Ecclesiasticus.

Hæc conclusio hodie unanimi Doctorum consensu probata, licet expresso textu Juris inducta non sit, originem suam tamen habuit ex Decretali Lucii III. *in cap.* 24. *tit. De jure Patronatus*, ubi proposita quæstione: Si Patronus *Clericum idoneum Episcopo præsentaverit, & postulaverit* postmodum, *eo non refutato, alium æque idoneum in eadem Ecclesia admitti, quis eorum alteri præferatur?* Respondit Pontifex: *Judicio Episcopi credimus relinquendum, si* Laicus *fuerit, cui jus competit præsentandi. Verum si Collegium, vel* Ecclesiastica *persona præsentationem haberet; qui prior est tempore, jure potior esse videtur.*

Cum hic judicio Episcopi committatur, & duobus a Patrono *Laico* ipsi præsentatis unum quem maluerit eligere, & instituere, non obscure significatur, Patronum Laicum posse variare; ut nimirum secundum præsentando det facultatem Episcopo, neglecto prius præsentato, hunc postmodum præsentatum instituendi.

XVIII. Hanc variationem Doctores vocare solent *accumulativam*: eo quod Patronus secundum præsentando, præsentationem presentationi accumulet: non autem a priori recedat; hancque solam variationem permitti etiam Patrono *Laico* communis est Canonistarum sententia, quam probat Fagnanus ad citatum *cap.* 24. eumque textui conformem ostendit.

XIX. Porro hæc inter Patronum Laicum, & Ecclesiasticum differentia contra veterem disciplinam, quæ eam non agnovit, inde inducta videtur, quod pro firmissimo principio apud Canonistas receptum esset, Laicos nullum prorsus ius dare posse in Beneficiis; & consequenter quod ipsorum præsentatio nullum jus ipsi præsentato daret; sed per præsentationem quodammodo tantum Episcopo indicaretur, quod hunc præsentatum Patronus desideraret institui: atque ita nullatenus inconveniens judicabatur, si plures Episcopo successive offerre posset, ut ex iis digniorem institueret: cum nullum jus prius Præsentato per præsentationem videretur acquisitum; sed id demum ab Episcopo accipere debeat.

XX. Unde si Episcopus Præsentato institutionem dedisset, Patronus amplius alium præsentare non poterit. Variatio enim Patrono competit, *rebus integris*, id est, ante institutionem, uti vulgo tradunt Doctores, sive antequam ipsi præsentato jus aliquod firmum quæsitum sit.

Quod enim dicitur, Præsentationem dare *jus ad rem*, id procedit respectu Patroni; quia Episcopus tenetur admittere præsentationem Patroni; ipsumque præsentatum instituere, nisi Patronus variando alium præsentaverit. Unde recte notat De Roye ad *cap.* 24. *tit. De jure Patronatus*: „ Quamvis prima præ„ sentatio pulsaverit *aures Episcopi*, attamen non tribuit jus ad „ rem, sed est quodammodo in pendenti, an videlicet Patronus „ in ea perseveret.

XXI. Porro sicuti Canonistæ crediderunt, præsentationem laici non dare jus aliquod firmum ipsi præsentato; quia laici nihil juris ad Beneficium dare possunt; ita econtra præsentationem Patroni Ecclesiastici habuere pro quasi collatione, seu electione: eamque proinde jus aliquod ipsi præsentato tribuere crediderunt; quod ei per secundam præsentationem auferri nequeat. Hanc rationem indicasse videtur Glossa ad dictum *cap.* 24. dicens, Patronum Ecclesiasticum variare non posse: „ Quia Cle„ rici Patroni *pinguius jus* habent, quam laici "; id est, ex præsentatione Clerici plus juris tribuitur Præsentato, quam ex præsentatione laici, uti exponit Zarabella ibidem *num.* 4. Vel ut clarius Innocentius IV. ad dictum *cap.* 24. „ Idcirco Cleri„ calis variatio est interdicta, quia illorum præsentatio vicem „ habet *electioni*.

Hinc quoque factum, quod Canones circa sæculum XI. & XII. urgentes, ut Præsentari non ausint se Beneficiis ingerere, nisi prius ab Episcopo institutionem acceperint, pene tantum loquantur de Præsentatis a Patronis *Laicis*, uti titulo sequenti *cap.* 1. videbitur.

XXII. Credunt plures Canonum Interpretes, Patronum Laicum non nisi semel intra quadrimestre variare posse, quos sequitur Fagnanus loco citato *num.* 8. Verum cum hic tantum agatur de variatione *accumulativa*, per quam nullum præjudicium infertur Episcopo Beneficiorum ordinario Collatori; immo econtra quo plures præsentantur, tanto amplior detur Episcopo eligendi libertas; verius apparet, Patronum Laicum non semel duntaxat, sed plures variare posse; & ita post Glossam ad *Clementina*, *Plures*, *De jure Patronatus*, novissime notavit Claudius *Blondeau*, in Bibliotheca Canonica verbo *Patronage n.* 159.

XXIII. Ex hac differentia alia invaluit: quod si Patronus Ecclesiasticus Clericum inidoneum præsentaverit, pro hac vice amittat jus suum præsentandi, & Ordinarius *pleno* jure vacantem Ecclesiam conferre possit.

In

(a) In Collectione Labbeana legitur *principem*.

In quam rem expressa sunt verba Innocentii III. *lib.* 3. Regesti *Epist.* 226. „ Præfata Abbatissa (Sanctæ Crucis) præsentando *indignum* , illa vice *amisit* jus præsentandi.

Quod tamen intelligi debet, nisi incapacitatem Præsentati probabiliter ignorasset.

XXIV. Si vero Laicus *indignum* præsentaverit, nequidem pro ea vice jure præsentandi privatur ; sed alium adhuc præsentare potest; uti communiter tradunt Doctores ad *cap.* 4. *tit. De Jure Patronatus*, & ibidem pluribus probat Fagnanus ; etiamsi *scienter* indignum præsentaverit.

Et quidem hodie utimur eo jure, ait De Roye ad *cap.* 14 *tit. De Jure Patronatus* , & addit: „ Quod tamen interpretes ex no„ vis recentiorum Pontificum Decretalibus introduxerunt contra „ jus vetus ". Probat dein ex *Novella* 123. *cap.* 18. Justiniani Imperatoris , & versione Juliani Antecessoris, quod laicus præsentando *indignum* etiam pro ea vice privaretur jure præsentandi. E quibus concludit : „ Adeo verum est, omnes olim Patro„ nos *eodem* jure habitos fuisse.

XXV. Si Patronus laicus intra quadrimestre, vel Ecclesiasticus intra semestre non præsentaverit Episcopo , ad quem institutio pertinet , poterit Episcopus *pleno jure* , tamquam ordinarius Beneficiorum Collator conferre : idque non jure *devoluto*, sed *ordinario* : quia Ordinarius non confert vigore juris ex negligentia Patroni ad se *de novo* devoluti : sed vigore juris primitivi Collatoris, quod semper penes Episcopum, vel alium jus instituendi habentem remansit ; ita ut per Jus Patronatus , ceu quamdam servitutem liberum usum illius juris habere tantum impediantur; unde Jure Patronatus, sive servitute illa non operante, Jus primitivum, usum pristinum , & liberum suum exercitium recuperat. Quare in litteris præsentationis necesse non est exprimere, collationem fieri *jure devoluto* : secus autem Metropolitanus ob negligentiam Collatoris confert Beneficium spectans ad collationem sui Suffraganei : quia collatio hujus Beneficii non alio titulo quam jure *devolutionis*, ob negligentiam inferioris ad Metropolitanum spectat. Vide De Roye in Prolegomenis *cap.* 28.

XXVI. Eodem ex fundamento receptum est, collationem Episcopi, aut alterius ordinarii Collatoris esse validam , etiam factam adhuc currente tempore legitimo præsentandi; eamque firmam manere, & valere prout *ex tunc*, id est, a tempore collationis, si Patronus vel expresse, vel tacite nullum præsentando, aut invalide præsentando , consentiat, aut se non opponat.

XXVII. Ita communiter tradunt Canonistæ, præsertim recentiores Pragmatici Galliæ; qui & addunt, non esse simile de præventione Papæ, vel Legati, pendente dicto tempore facta , quæ prorsus nulla est , & nunquam reconvalescit , inquiunt , quia odiosa est, & subreptitia, & sic funditus nulla : contra (ajunt collatio Ordinarii favorabilis est, in jure communi actu & habitu fundata; nisi quatenus illius juris utilitatem servitus Patroni remoratur, vel impedit: qua cessante , collatio Episcopi manet in naturali vigore suo. Videri potest Carolus Fevretius De Abusu *lib.* 2. *c.* 6. §. 13. item Franciscus De Roye ad *c.* 8. *tit. De Jure Patronatus*; qui una observant , collationem Ordinarii factam tempore nondum elapso, ita esse validam, ut etiam impediat præventionem Papæ respectu Patroni Ecclesiastici; tametsi ipse Patronus intra semestre præsentans , ipsam collationem Ordinarii antea factam irritet.

☞ XXVIII. Notatum est *num.* 26. collationem , sive provisionem Ordinarii esse validam , licet facta sit , spreto Patrono , etiam intra tempus Patrono ad præsentandum competens: at secus est, si Archiepiscopus, aut Pontifex contulerint jure devoluto; sed tempore devolutionis nondum elapso, licet postmodum fiat locus devolutioni , per lapsum temporis collatio Archiepiscopi, vel Pontificis non convalescet, nec valida erit ; eo quod ipsis nullum jus conferendi competat, nisi ex jure *devoluto* , ut post Molinæum notat Du-Casse in sua Praxi Jurisdictionis voluntariæ, *cap.* 5. *num* 3.

Hæc praxis rursus evincit, Romanum Pontificem non reputari *Ordinarium Ordinariorum*, sive Romano Pontifici non competere jus aliquod providendi de Beneficiis jure *ordinario*, sed duntaxat illud ipsi acquiri jure devolutionis , quemadmodum acquiritur Metropolitanis per negligentiam Ordinariorum sibi subjectorum.

XXIX. Collationem vero Ordinarii intra tempus Patronis ad præsentandum concessum factam, esse validam respectu *omnium*, nec resolubilem nisi respectu ipsius Patroni intra tempus præsentantis, multis ostendit Molinæus ad Regulam Cancellariæ *de infirmis Resignantibus* , *n.* 53. ac signanter 68. & sequentibus , ubi quoque notat , quod si Papa Patronum, sive Ecclesiasticum, sive Laicum prævenerit, præventio illa sit nulla & invalida , si ipse Ordinarius Beneficium contulerit : quia licet ipsa collatio Ordinarii facta , *spreto Patrono* , sit resolubilis respectu Patroni , si intra præfixum tempus præsentaverit , semper tamen fuit valida, quamdiu Patronus non præsentat , adeoque non potest habere locum præventio Papæ ; eo quod hæc non obtineat , nisi ubi Beneficium est vacans.

Præterea late ibidem probat ; collationem Papæ , aut ejus Legati , Beneficii juris Patronatus , spreto Patrono , in Regno Galliæ reputari omnino invalidam, quod & pluribus prosequitur Gregorius Louetius in notis ad Molinæum, *num.* 60. qui tamen ibidem sub finem existimat ; *Si Papæ provisio eamdem causam contineat, puta sit per obitum , vel jure devoluto , vel per resignationem , nulla Juris Patronatus Laicorum , nec præventionis mentione facta, nec etiam derogationis (pro hac vice) quæ sunt veræ nullitatis causæ , contineant* , Patrono non conquerente , *validam : & existimo provisionem non abusivam : eoque casu Papam Ordinariorum Ordinarium , eodem quo Ordinarii Collatores favore amplectendum , posse, quæ possunt alii Collatores; non enim eo casu liceret tamquam* ab abusu *provocare*.

Verum in nota marginali ad hanc Loueti limitationem , monet vir eruditus Antonius Vaillant , *in Gallia Papam non esse* Ordinarium Ordinariorum, *& non omnia posse , quæ possunt Ordinarii : solo jure (inquit) præventionis gaudet , & non potest prævenire Patronum Laicum intra tempora ei ad præsentandum concessa*. ☜

XXX. Quantum ad Beneficii Episcopum , qui dicitur Ordinarius, recte monet De Roye, quod licet collatio Ordinarii, spreto Patrono , sit valida ipso jure , nihilominus maneat liberum jus Patrono , intra tempus jure definitum præsentandi : eaque præsentatione ipso jure sine ulla prævia juridica cessatione , in irritum cedat prior collatio Ordinarii.

XXXI. Præsentare dicitur Patronus , quando Clericum Episcopo, seu alteri jus instituendi habenti , instituendum, sive ordinandum exhibet, vel dum eum deducit ad Diœcesanum Episcopum , uti dicitur in *Novella* 57 aut uti vertit Julianus Antecessor, quando eum *offert* Episcopo.

XXXII. Non tamen necesse est, ut ipse Patronatus *personaliter* accedat ad Ordinarium, eique Clericum *per se* præsentet, seu offerat ; sed potest ipsi Clerico præsentationis litteras tradere deferendas ad Ordinarium, *cap.* 6. *tit. De his , quæ fiunt a Prælato*, &c ubi refertur, quod in certa „ Provincia sæpe contin„ geret , quod ad Ecclesias , in quibus Collegia jus præsentatio„ nis habere noscuntur , eorum Abbates , aut per se, aut per „ *litteras*, personas idoneas Episcopis Diœcesanis præsentent ". Quæ consuetudo non improbatur.

XXXIII. Immo consuetudo præsentandi per litteras adeo hodie comprobata, & recepta est , ut nulla nisi per litteras hodie admitti soleat : debentque Litteræ præsentationis in forma authentica , non secus ac litteræ Collationis expediri ; monetque Claudius Horry in suo novo Tractatu de materiis Beneficialibus, *pag.* 149. *edit.* 1695. litteras etiam præsentationis expediendas esse per Notarios Regios Apostolicos constitutos Edicto Regis Galliæ in Decembri 1691. cujus supra meminimus.

XXXIV. Verum ut præsentatio sit perfecta, suumque effectum habeat; non sufficit, litteras præsentationis esse legitime expeditas , & acceptatas; sed requiritur, ut præsentatio facta sit a præsentante , & realiter exhibita Ordinario , vel ut loqui solent Pragmatici, *ut pulsaverit aures Ordinarii*. Præsentationis enim verbum refertur ad alium, sive sonat aliquem alteri præsentari. Unde Ordinarius merito dicitur terminus ad quem ipsius præsentationis. Neque dicenda est præsentatio antequam sit facta Superiori, sed simplex tantum *præparatio*. Quare Præsentationem definit Rochus De Curte in præfatione ad titulum *de Jure Patronatus* , *num.* 4. post Panormitanum , quod „ sit exhibitio quæ„ dam facta de Clerico præsente sensibus corporis illius , cui „ fit præsentatio.

XXXV. Observat tamen ibidem Rochus, verbo *Honorificum* , *num.* 32. quod valeat præsentatio facta per „ instrumentum in „ absentia Superioris, si Præsentatus infra quatuor menses defe„ rat illud instrumentum ad Superiorem , & ipsum coram eo „ præsentet: quod (ait) quotidie contingit.

XXXVI. Quamdiu ergo præsentationis litteræ Ordinario, sive illi, cui jus instituendi competit, exhibitæ non sunt, adhuc informis est præsentatio; potestque non tantum laicus, sed Ecclesiasticus Patronus variare; idque non solum accumulando secundam præsentationem priori , sed etiam a prima in toto recedendo ; quemadmodum uno consensu notant Canonistæ ad *cap.* 25. *tit. De Jure Patronatus* , ubi sat innuitur tum demum variationem interdictam Patrono Ecclesiastico , postquam idoneum Clericum Episcopo præsentaverit. Concluduntque ulterius , ante præsentationem, Ordinario exhibitam , nullum jus esse Præsentato quæsitum, demumque litteris præsentationis Ordinario exhibitis, *jus ad rem* Præsentato quæsitum esse.

XXXVII. Quinimmo Patronum Ecclesiasticum posse a Papa præveniri , quamdiu præsentatio *aures Episcopi non pulsaverit* , tametsi litteræ præsentationis fuerint expeditæ, quin & Præsentato traditæ cum expresso mandato, ut eas mox Ordinario exhiberet , isque eas tradere neglexerit, frequenter judicatum refert Brodæus in notis ad Louetium *litt. P. num.* 25. hancque sententiam hodie esse in foro receptam testatur.

XXXVIII. Denique ex hisce conficitur, quod non sufficiat, ut Patronus infra tempus datum ad præsentandum expedierit litteras præsentationis ; sed requiratur , ut infra illud tempus realiter ipsa præsentatio fiat Ordinario; alias si litteræ præsentationis non fuerint exhibitæ, poterit Ordinarius elapso termino dato ad præsentandum , *libere* conferre.

XXXIX. Si plures sint Patroni, ipsique Collegium , aut Corpus aliquod constituant, ipsumque Jus Patronatus Corpori, sive ipsis tanquam Corpus constituentibus competat , tunc præsentatio fieri debet *collegialiter*. Neque valeret præsentatio extra Collegium facta, tametsi eam singuli de Collegio probassent. Quia quod singuli extra congregationem faciunt, dici nequit a Collegio, seu Corpore factum.

XL. Et revera dum præsentatio ad plures ut Collegium , seu corpus spectat , præcedit præsentationem faciendam Ordinario quædam species electionis personæ præsentandæ : in qua electione, ea , quæ in electione *collativa* Canones observari præcipiunt, quoque fere observanda sunt : v. g. quod omnes convocandi sint; quod unus neglectus possit præsentationem irritam reddere , eo quod neglectus sit , &c. conformiter ad ea , quæ supra *tit.* 4. alias 21. *cap.* 3. dicta fuerunt.

XLI. Sin autem Jus Patronatus competat pluribus *divisim* sive *ut singulis* , tunc etiam separatim præsentare possunt , nec requiritur, ut consensus ipsorum eodem tempore præstetur; immo nonnunquam per diversa instrumenta separatim præsentationem facere possunt , aut per idem instrumentum , sed diverso tempore a singulis signatum.

XLII. Contingere potest, ut de persona præsentanda inter Patronos non conveniat. Ad evitanda autem incommoda ex hac dissensione nata oriri, permittitur in *Clem. 2. De Jure Patronatus*, ut „ plures ad vacantem Ecclesiam possint eo modo „ præsentare personas, quod una ex eis eligi per Episcopum va- „ cat, & admitti.

XLIII. Et quidem, si a singulis Patronis unus præsentetur; at si ad omnes quam duos præsentatio spectet, tunc qui a pluribus præsentatus cæteris præferendus erit, juxta Decretum Concilii Lateranensis in *c. 3. tit. De Jure Patronatus*; debetque, quemadmodum in electione, etiam & hic ex majori suffragantium parte concludi.

XLIV. Quod si Patroni jure suo singuli uti volentes, sive ut loquitur Concilium Lateranense, pro *sua defensione* plurimos præsentent; nec ille, qui majoribus meritis, & pluribus suffragiis juvatur, sine scandalo ab Episcopo institui queat, tunc vult Concilium Lateranense, ut *ordinet Antistes Ecclesiam sicut melius secundum Deum viderit ordinandam*.

Modos, quibus secundum Canones Antistes providere posset, notat Franciscus De Roye in Commentario ad *c. 3.* una addens quid moderna praxis in simili casu observet. *Hodie (ait) plures Præsentati apud Regios Judices agunt invicem, vel interdicto uti posidetis, vel unde vi & celeriter, aut alteri ex iis adjudicatur* recredentia, *ut loquuntur, vel Judices illi eum in pleno possessorio tuentur: vel sequestrant controversam Ecclesiam, ut in* c. 15. tit. De Judic. *seu ejus curam committunt alteri cuidam extraneo Clerico.*

XLV. Ubi autem contingit inter plures controversiam moveri, cui Jus Patronatus competat; atque ob eam controversiam diutius differtur Provisio Ecclesiæ, rescribit Lingonensi Episcopo Alexander III. in *c. 12. tit. De Jure Patronatus*; *Fas ei sit, appellatione remota, in eadem* (Ecclesia) *personam idoneam instituere.*

Cum hic Alexander III. nullum tempus certum definiat, intra quod terminandæ sint hujusmodi lites, & quamdiu expectandum sit, antequam Episcopus suo jure personam idoneam instituere queat, merito suspicatur De Roye ad hoc Capit. illud Alexandri Responsum præcessisse Concilium Lateranense sub eodem Pontifice celebratum; quandoquidem in hoc Concilio præscripti sint *quatuor* menses, intra quos lis sit terminanda; intra quos si terminata non fuerit, tunc demum Episcopus Ecclesiam ordinare poterit: uti refertur in citato *capitulo 3.*

Conformiter ad hoc Decretum Concilii Lateranensis, respondit Innocentius III. Episcopo Conventiensi: *si de Jure Patronatus quæstio emerserit inter aliquos, & ab eo, cui competit, intra* quatuor *menses non fuerit definitum, ex tunc Ecclesiam non differas de persona idonea ordinare.*

Hinc in primis concludunt Canonistæ, tempus præscriptum ad præsentandum etiam currere, *lite pendere*: cum tamen juxta communes Juris Regulas, contra *non valentem agere*, non currat præscriptio; hic autem Patronus præsentare non potuerit: quare id favore Ecclesiarum, ne ob dissidia Patronorum diutius vacarent, specialiter introductum esse notat Joannes Andreas, & sat innuit Innocentius III. in integra Decretali, e qua desumptum est citatum Capitulum 27. in verbis: *Cum propter discordias laicorum non debeat Ecclesiis præjudicium generari*, &c.

XLVI. Verum Decretum Concilii Lateranensis locum non obtinebit, si controversia si inter ipsum Episcopum, & Patronum: ut si Episcopus prætendat, Clericum sibi præsentatum ex causa non esse admittendum: aut certe Ecclesia Patronatui non esse subjectam: sed ad se *pleno* jure spectare. Si enim hisce in casibus ob pendentem litem Patronus privaretur jure præsentandi, esse quodammodo in potestate Ordinariorum semper jus præsentationis, hujusmodi litem suscitando, & protelando, excludere, uti recte advertit De Roye ad *cap. 3. tit. De Jure Patronatus*.

XLVII. Præterea si lis quidem sit inter duos super jure præsentationis, sed alter sit in quasi possessione præsentandi, hic indubie præsentare poterit: unde & tunc quæstio cessat; quemadmodum monet Hostiensis ad citatum *cap. 3.* Adeoque ut Decreto Concilii Lateranensis locus sit, debet supponi, neutrum ex contendentibus esse in possessione, quod difficile videtur, inquit ibidem Hostiensis, maxime hodie, quando controversia super Jure Patronatus præsertim laico, instituitur coram Judice Regio; qui facile alteri, si non *plenum* possessorium, saltem *momentaneum*, sive *recredentiam* adjudicabit.

XLVIII. Denique si sufficienter constet, Ecclesiam esse Patronatum; sed quæstio duntaxat sit, utri e duobus jus præsentandi competat; si uterque, salvo suo jure, in eamdem personam consentiat, institutio neganda non erit, quod jam pridem supposuisse videtur Synodus Oxoniensis anno 1222. *Can. 5.* statuens quod si ob pendentem litem post *quatuor* menses nullus fuerit præsentatus, „ Episcopus nulli Ecclesiam illam conferat pro hac vice, „ nisi de *utriusque* Patroni consensu, ne saltem aliquale præju- „ dicium alteri Patronorum videatur generari, si postmodum „ evicerit Jus Patronatus.

Quinimmo hodie passim obtinuit, ut Patronis dissentientibus, si a singulis diversi præsententur, omnibus institutio detur, sine alterutrius præjudicio; qui, habita institutione, solent sibi in possessorio apud Judices Regios providere: uti supra notatum est.

CAPUT VI.

De Jure alimentationis, & superintendentia Patronis competentibus.

1 *Justum est, ut qui temporalia sua Ecclesiæ obtulerunt, etiam ab ipsa adjuventur.*
2 *Id probavit Concilium Toletanum; voluitque Fundatoribus in necessitate succurri.*
3 *Jure Decretalium Fundatori debetur alimentatio.*
4 *Idipsum probat Pontificale Romanum.*
5 *Alimentatio hæc non debetur* mere *intuitu paupertatis, & debet esse largior, quam in alios pauperes.*
6 *Amplius debetur ei, qui amplius contulit.*
7 *Quid in determinanda subventione Patrono debita sit attendendum?*
8 *Jus ad alimentationem non debetur titulo juris præsentationis, sed fundationis.*
9 *Alimentatio debetur in casu inopiæ, licet in fundatione non sit reservata.*
10 *Potest Fundator sibi, vel successoribus pensionem reservare.*
11 *Quin & extraneo pensionem solvendam reservare potest.*
12 *Posset & cavere, ut fructus, vacante Ecclesia, sibi crederent.*
13 *Fundator potest leges apponere, & executioni earum, & conservationi bonorum invigilare.*
14 *Si Episcopus ultra portionem competentem e rebus Ecclesiæ accipiat, potest Fundator contra ipsum agere.*
15 *Sacerdotes non administrantes bona juxta intentionem fundatoris, a Patronis monendi, & Episcopo, vel Judici deferendi.*
16 *Episcopus Metropolitano, Metropolitanus Regi.*
17 *An sine consensu Patroni bona Ecclesiæ alienari, aut gravari queant?*
18 *Quando de conservandis fundationibus agitur, hodie ad Regios Judices recurri solet.*
19 *Etiam circa celebrationem divini Officii Patroni invigilare possunt.*
20 *Decretum Concilii Tridentini his in speciem contrarium.*
21 *Quomodo Tridentinum in Belgio receptum?*
22 *Concilium Tridentinum curam Patronorum circa observantiam fundationis non excludit.*
23 *Patroni prætextu tuitionis nihil in Ecclesia usurpare possunt.*

I. DIGNUM plane justumque jam pridem judicavit Ecclesia, ut iis, qui sua temporalia liberaliter sibi obtulerunt, ipsis quoque specialiter in temporalibus succurrat, ubi eorum requirit necessitas, quemadmodum recte exposuerunt Patres Concilii Toletani IV. *Can.* 38. cujus fragmentum recitat Gratianus *Caus.* 16. *quæst.* 7. *Can.* 30.

II. *Præbendum est* (*ait Canon*) *a Sacerdotibus vitæ solatium indigentibus, & maxime his, quibus restituenda* vicissi- „ tudo *est*.

Hinc deinde tamquam consequens infert: Quicumque ergo fide- „ lium de facultatibus suis Ecclesiæ aliquid devotione propria „ contulerint, si forte ipsi, aut filii eorum redacti fuerint ad „ inopiam, ab eadem Ecclesia suffragium vitæ pro temporis usu „ percipiant.

Decreti sui æquitatem probantes subjungunt: „ Si enim Cle- „ ricis, vel Monachis, seu peregrinis, aut quamlibet necessita- „ tem sustinentibus, pro solo religionis intuitu, in usum res Ec- „ clesiasticæ largiuntur, quanto magis his consulendum est, qui- „ bus retributione justa debetur.

III. Ad hunc Canonem respexit Pontifex in *cap. 23. tit De Jure Patronatus*, scribens: *Pro fundatione quoque Ecclesiæ honor processionis fundatori servatur, & si ad inopiam vergat, ab Ecclesia illi modeste* (*vel ut alia lectio habet moderate*) *succurritur; sicut in sacris est* Canonibus *institutum*.

Ex citato Canone, & hac Decretali receptum est, Fundatoribus, sive Patronis ad inopiam redactis, ab Ecclesia Patronata ratione factæ fundationis alimenta deberi.

IV. Unde & ex præscripto Pontificalis Romani, Episcopus, facta Ecclesiæ consecratione dicit, ad Fundatorem, quod si Fundator, aut ejus hæredes *casu ad egestatem pervenerint, grata recordatione, Ecclesia Fundatoris piam liberalitatem recognoscit*.

V. Porro tum ex Canone Toletano, tum Decretali Pontificia manifestum est, Fundatoribus, sive Patronis subventionem illam non tantum deberi intuitu *paupertatis*, sed præcipue intuitu *beneficentiæ* in Ecclesiam collatæ; ut proinde recte moneat Rochus de Curte *De Jure Patronatus*, verbo *Et utile*, sequutus Glossam: *Quod teneatur Ecclesia Patronata ex reditibus ultra necessaria remanentibus, alere Patronum* pinguius, *quam alios pauperes*. Et ibidem *num.* 3.

VI. Eodem fundamento deducit post alios citatos Canonistas, si plures sint Patroni, omnibus quidem esse subveniendum *deberi tamen magis subveniri ei, qui* plus *contulit in fundando vel dotando Ecclesiam, licet Jus Patronatus ad singulos pertineat in solidum*.

VII. Debebunt autem præstari alimenta secundum qualitatem Patroni, tam in vestibus, quam in cibo, uti *nu.* 4. aliis relatis docet de Curte. Addendum tamen *spectatis Ecclesiæ facultatibus*.

Nam in determinanda subventione Patrono debita ipsas Ecclesiæ facultates attendi debere unanimiter docent Canonistæ sequuti Glossam ad *c. 25. tit. De Jure Patronatus*, ubi ad verbum *modeste*, ait: „ Habito respectu ad *facultates* Ecclesiæ, & ad „ *qualitatem* personæ “. Quare Cardinalis Florentinus, quem sequitur De Curte, *n.* 2. hanc quæstionem, „ An teneatur Ec- „ clesia in casu indigentiæ alere Patronum in domo *propria* ipsius „ Patroni, an possit Rector Ecclesiæ dicere Patrono, venias ad „ manducandum *mecum* “, resolvit dicens: „ Considerabitur „ persona Patroni, & ejus indigentia, & *conditio Ecclesiæ*, qui- „ bus attentis aletur in Ecclesia, vel extra.

VIII. Cæterum, quia hoc jus Patroni fundatur in munificentia, quam ab ipso ejusve parentibus aut Majoribus Ecclesia accepit, & quam recognoscere justum, & æquum judicat: sat patet, Patronis jus hoc non competere ratione juris *præsentationis*, sed titulo *fundationis*, vel *dotationis*: ideoque hoc jus Fundatori competet, tametsi jus præsentationis transtulerit in Ecclesiam, vel aliam personam, vel eidem renuntiaverit. Et e converso, si Ecclesia alicui simpliciter jus præsentandi, citra fundationem,

tionem, aut dotentionem dederit, simili Patrono jus hoc alimentationis non competere, uti nec alia jura honorifica, judicatum refert Joannes Tcurnetius in sua Collectione Arrestorum, *litt. P.*

IX. Porro hæc subventio sive alimentatio in casum inopiæ debetur Patrono sive Fundatori independenter ab ulla reservatione facta in ipsa fundatione; id est, tametsi in ipsa fundatione Fundator nihil sibi circa temporalia reservaverit; sed debetur ipso jure.

X. Posse enim fundatorem vel sibi, vel successoribus pensionem aliquam annuatim etiam extra necessitatis casum solvendam reservare, eamque ab Episcopo in fundatione, vel dotatione probatam, sive admissam exigi posse, tamquam indubitatum habent Canonistæ auctoritate *cap. 23. De Jure Potronatus*, ubi statuitur quod Advocati sive *Patroni* nihil ab Ecclesia exigere queant, *præter antiquos & moderatos reditus a locorum Episcopis institutos*. Ad quæ verba notat Glossa: *Statui ergo possunt reditus Patrono vice tributi, vel* pensionis.

XI. Quinimmo non tantum reservari potest pensio, aliudve jus Patrono, ejusve successoribus, sed etiam alicui tertio, si ita Fundatori visum fuerit: cujus exemplum occurrit in *cap. 16. tit. De Censibus*; & ibi notat Panormitanus.

XII. Posset quoque in fundatione apponi, quod fructus Ecclesiæ, quando eam vacare contigerit, cederent Patrono, uti post Glossam ad *cap. 13.* verbo *Fundatione, De Elect. in 6.* observat De Curte loco citato *n. 7.*

Hic tamen recte monet, Presbyterum sua privata auctoritate non posse Patrono pensionem annuam de novo addicere, aut jam constitutam augere. Immo si intuitu obtinendæ facilius præsentationis ampliorem pensionem addiceret, aut jura Patrono directe, aut indirecte augere promittere, difficulter a vitio Simoniæ se eximeret. De quo latius infra, titulo *De Simonia circa Beneficia* (*a*).

XIII. Nec tantum pensionem aliquam sibi & successoribus reservare potest Fundator, sed & leges quasdam fundationi apponere, earumque observantiæ, atque rerum a se collatarum conservationi invigilare, totiusque fundationis curam agere; quemadmodum jam pridem Patres, & signanter Concilii Toletani IV. & IX. agnovere.

XIV. In Concilio Toletano IV. *Can. 33.* statuitur, *Episcopos ita Diœceses suas regere, ut nihil jure præsumant auferre; sed juxta priorum auctoritatem Conciliorum, tam de oblationibus, quam de tributis* (*vel ut alia lectio habet*, de decimis tributis) *tertiam consequantur. Tertia* enim pars ex consuetudine Hispaniæ Episcopo debebatur, cum alibi tantum quarta debebatur; sed de hoc infra, titulo *De Jure Beneficiatorum ad bona Ecclesiæ*.

Deinde prosequitur Concilium: *Quod si amplius quippiam ab eis præsumptum extiterit, per Concilium restauretur; appellantibus aut ipsis conditoribus, aut certe propinquis eorum, si jam illi a sæculo discesserint.*

Agnoscit igitur Concilium, quod Patrono cura incumbat, ut illibata, & integra Ecclesiæ suæ bona conserventur, id quod rursus renovavit Concilium Toletanum IX. formamque, qua suas querelas formare possint Patroni, describit *Can. 1.*

XV. Et primo quidem declarat, bona dispensanda esse juxta piam offerentium voluntatem; ac tum subjungit: *Verum ut rei hujus potior solidas habetur, condignis filiis, vel nepotibus, honestioribusque propinquis ejus, qui construxit, vel ditavit Ecclesiam, licitum sit hanc bonæ intentionis habere solertiam, ut si Sacerdotalem, seu Ministrum aliquid ex collatis rebus præviderint defraudare, aut commonitionis honestæ conventione compescant; vel Episcopo vel Judici corrigenda denuntient*: id est, eum honeste admoneant, ut a dissipandis Ecclesiæ suæ bonis abstineat.

Quod si honestam hanc admonitionem aspernetur; permittit Concilium, ut vel *Episcopo, vel Judici corrigenda denuntient.*

XVI. Ulterius pergit Concilium: *Quod si talia Episcopus agere tenet, Metropolitano ejus hæc insinuare procurent. Si autem Metropolitanus talia gerat, Regis auditibus* (*alia lectio* auribus) *intimare non differant.*

Supponunt Concilia tuitionem, & curam bonorum Ecclesiæ incumbere Fundatoribus sive, Patronis eorumque hæredibus; ipsosque etiam auctoritatem Regiam posse implorare contra dispensatores.

XVII. Huc referri potest ratio Rectorum Angliæ, ut asserant, ne quidem a Summo Pontifice imminui, & quoquomodo usurpari posse Patronatarum Ecclesiarum reditus, nec ullam exactionem iis imperari: *Item cum Rex Angliæ, & Magnates tam jure hæreditario, quam bona & appropriata consuetudine habent Jus Patronatus Angliæ, & Rectores ad eorum præsentationem instituti nolunt, sicut nec debent, nec possunt, in aliquam contributionem consentire, inconsultis Patronis, quia sic posset suis Ecclesiis præjudicium generari. Apud M. Patris* ad ann. 1240.

Neque hodie facile admitteretur notabilis bonorum alienatio, Ecclesiis gravamen imponi sine consensu Fundatorum: atque hinc potissimum originem ducit, quod in rerum Ecclesiæ alienatione, earum unione, similibusque materiis consensus Regius petatur; utpote qui ut plurimum Ecclesiarum Fundator est, aut creditur.

XVIII. Immo cum de conservandis fundationibus agitur, hodie fere ad solos Judices Regios, pro iis tuendis recurritur. Nam uti monet Franciscus De Roye in Prolegomenis ad titulum *De Jure Patronatus, cap. 27. Hodie fundationes Ecclesiarum dicuntur juris* publici, *cujus executio & conservatio ad Reges pertinet.*

XIX. Nec tantum circa bona temporalia, hæc Fundatorum sive Patronorum cura versari debet; sed & circa Officium divinum, aliaque ex præscripto fundationis peragenda. *Si Clericis* Divinum Officium *in ea non celebret* (*ait De Roye*) *juxta ejus fundationem, Patronus eum vocare debent in jus, ut fundationi satisfaciat, eoque casu verius existimarem ipsius Patroni electionem esse, an apud Judicem Ecclesiasticum agat, quia cum Clerico agit, & de celebratione divini Officii, an vero apud sæcularem, quia de tuenda & observanda fundatione agit, quod est sæcularis jurisdictionis.*

Et in hisce Provinciis, uti & in Gallia nihil frequentius, quam quod querelæ de non observatis fundationum legibus ad Regios Magistratus deferantur, ipsumque Officium Fiscale, tamquam juris publici protector, sese immisceat.

XX. At hisce repugnare videtur Synodus Tridentina *Sess. 24. cap. 3. De Reformat.* decernens: *Patroni vero in iis, quæ Sacramentorum administrationem spectant, nullatenus se præsumant ingerere; neque visitationi ornamentorum Ecclesiæ, aut bonorum stabilium, seu fabricarum proventibus immisceant; nisi quatenus id eis ex institutione ac fundatione competat: sed Episcopi ipsi hæc faciant; & fabricarum reditus in usus Ecclesiæ necessarios & utiles, prout sibi expedire magis visum fuerit, expendi curent.*

XXI. In primis Consilia Regia, prævie ad publicationem Concilii Tridentini per has Belgicas Provincias, jussa suum de Decretis *reformationis* depromere judicium, huic Decreto hanc notam appenderunt: *Excluditur Patronorum officium in visitationibus Ecclesiarum, ornamentorum, bonorum, & proventuum, nisi ex ipsa fundatione id iis competat, & res tota committitur arbitrio Episcopi. Iterum hic mentio fit de præjudicio Juris Patronatus laici avertendo, & sufficere Patronos in pacifica possessione esse hujus juris, licet ipsas litteras fundationis non proferant, forte deperditas injuria temporis.*

Cum autem Concilium promulgatum in his Provinciis fuerit, conformiter ad hasce observationes, uti sat patet ex clausula litteris Gubernatricis ad Archiepiscopum Cameracensem inserta; & nominatim notavit Bertrandus Loth in suis Resolutionibus, sequitur, Patronos laicos in possessione sua conservatos esse quemadmodum usque in hodiernum diem perseverant.

XXII. Adhæc nullatenus verisimile est, quod Synodus Tridentina sollicita semper inhærere, quantum temporum conditio patiebatur, sacris Canonibus, voluerit curam & vigilantiam Patronorum pro tuendis legibus fundationis, Canonum auctoritate stabilitam evertere; sed cavere duntaxat, ne Patroni, prætextu defensionis Episcopos in Officiorum divinorum celebratione, aut Sacramentorum administratione turbarent, aut jura Ecclesiarum sibi appropriarent, conformiter ad Concilia Toletana.

XXIII. Postquam enim Fundatorum curam & studium in tuendis rebus Ecclesiæ excitarunt, subjiciunt hoc monitum: *Noverint autem conditores Basilicarum in rebus, quas eisdem Ecclesiis conferunt, nullam potestatem habere; sed juxta Canonum instituta, sicut Ecclesiam, ita & dotem ad ordinationem Episcopi pertinere.* Hæc Toletanum IV. quæ eodem sensu, sed fortius expressit Concilium Toletanum IX. Canones utriusque Concilii jam citati referuntur apud Gratianum *Caus. 10. q. 1. Can. 6. Caus. 16. q. 1. Can. 60.* item *Caus. 16. q. 7. Can. 31.*

CAPUT VII.

De Juribus Honorificis præcipue Patrono debitis.

1 *Quid honor, a quo jura honorifica dicuntur?*
2 *Jura honorifica consistunt in externis honoris symbolis & quæ ad hoc Ecclesia elegerit?*
3 *Olim jura hæc non erant determinata.*
4 *Enumerantur jura honorifica hodie magis usitata.*
5 *Credunt plerique Canonistarum Gelasium I. meminisse honoris* Processionis.
6 *Non videntur Canonistæ intellexisse sensum Gelasii.*
7 *Auctoritate Gelasii nihilominus invaluit honor processionis.*
8 *Honor hic defertur subinde recipiendo* processionaliter *venientem ad Ecclesiam.*
9 *Quibus honor processionis hoc modo exhibendus?*
10 *Subinde defertur, locum honoratiorem in processione assignando.*
11 *Honor* thuris *in quo consistat?*
12 *Jam pridem etiam laicis delatus.*
13 *Usus incensi primitus non institutus ad honoris exhibitionem, & quomodo paulatim ad hoc deductus?*
14 *Aqua benedicta ad honorem exhibendum non instituta; & in quo consistat honor Aquæ benedictæ?*
15 *Nonnulli volunt sibi porrigi aspergillum.*
16 *Hæc Patronorum postulatio contraria ritibus Ecclesiasticis.*
17 *Episcopi in Gallia, & Belgio Patronis se opposuerunt.*
18 *Conforme Arrestum Parlamenti Parisiensis.*
19 *Ratio, ob quam non conveniat laicis tradi aspergillum.*
20 *Cur conveniat dari Episcopo?*
21 *In quo consistat honor* precum.
22 *Patronorum etiam Ecclesiasticorum nomina in precibus publicis recitanda.*
23 *Fidelium nomina in die anniversaria recurrente recitanda.*
24 *Toparchæ & Patroni prætextu hujus honoris, non possunt cogere Parochum ad differendum divinum Officium.*
25 *Neque Parochi ad placendum Toparchis aut Nobilibus illud differre possunt.*

26 Ho-

(a) Consuli quoque poterit Tractatus de Simonia circa Beneficia *par. 1. cap. 9. parag. 5.* extat ille tractatus Tom. V. operis hujus editionis.

26 *Honor* Sedis *in quo consistet; & unde proveniat?*
27 *Honor Sedis* in choro *solis Patronis de jure competit.*
28 *Potest Sedes specialis minoribus Magistratibus, & Nobilibus concedi in navi Ecclesiæ; & a quibus?*
29 *Honor sepulturæ in quo consistat?*
30 *Jura honorifica non tantum Patronis laicis; sed etiam Ecclesiasticis.*
31 *Quo titulo Ecclesiasticis jura honorifica competant; & quibus?*
32 *Patronus Ecclesiasticus non propria, sed Ecclesiæ suæ insignia apponere potest; & quare?*
33 *Fundatori jura honorifica debentur, licet non habeat jus præsentationis.*
34 *Qui jus præsentationis in Ecclesiam transtulit, retinet jura honorifica.*
35 *Patronus omnibus aliis, etiam Toparchis quoad jura honorifica præfertur; & quare?*
36 *Nullus potest habere sedem, aut sepulturam in choro in præjudicium Patroni.*
37 *Uxor & filii Patroni, quali honore gaudeant?*
38 *Patroni, aliique laici juribus his gaudentes, debent cedere Clero.*
39 *Circa usum horum jurium multum valet consuetudo.*
40 *Aliquando tamen tamquam abusus corrigenda.*
42 *Coram quo quæstiones de his juribus terminandæ?*
42 *Quid Patronis, Toparchis, aliisque in usu horum jurium observandum?*
43 *Quæ a Parochis observanda, & cavenda?*

I. HONOR, a quo dicuntur jura honorifica., hic sumitur pro cultu quodam sive reverentia, quæ ob beneficentiam, vel auctoritatem singularem quibusdam ab Ecclesia exhibetur.

II. Cum vero honor sit aliquid externum., externa quoque tantum sunt ejus symbola, externæ honoris notæ; atque externis tantum exhibetur actibus.

Ecclesia spretis sæcularibus aut mundanis honoribus eas honoris species elegit, & consecravit, quæ cum ipsa honoris exhibitione, etiam pietatem, & charitatem commendant, & continent; quibus suos benemerentes in suis ædibus, & publicis conventibus honorat, protectionis suæ gratiam refert, & reipsa implet illud Apostoli: *Cui honorem, honorem. Ad Rom. cap.* 13. *vers.* 7.

III. Olim quidem Episcoporum, & Presbyterorum arbitrio reliquerunt Canones, quem honorem suis Senioribus tribuerent; sed sensim quotidiano usu definitæ sunt quædam honoris species, quibus Ecclesia fideles quosdam coleret, quæ paulatim conversæ sunt in assiduam jurisdictionem; uti rete advertit Franciscus De Roye, Antecessor Andegavensis, *lib.* 1. *De Juribus honorificis cap.* 1. ac propterea tandem dicta sunt *jura* honorifica, seu honoris, utpote *jure* jam debita.

IV. Hæc jura magis usitata hodie, præsertim in Belgio, Gallia, vicinisque Provinciis fere sunt, honor processionis, thuris, precum, sedis, sepulturæ, aquæ benedictæ, panis benedicti.

V. Plerique Canonistarum credunt honoris *processionis* jam pridem meminisse Gelasius I. eumque Patronis exhibitum fuisse; idque auctoritate *Canonum* 26 & 27. *Caus.* 16. *q.* 7. in quorum priore sub nomine Gelasii Papæ; dicitur *Sciturus* (Fundator Ecclesiæ) *sine dubio præter Processionis aditum, qui omni Christiano debetur, nihil ibidem se proprii juris habiturum.* Et in Canone sequenti. *Nihil se tandem sibi Fundator ex hac Basilica noverit vendicandum, nisi Processionis aditum, qui Christianis omnibus debetur.*

VI. Verum hoc unum voluisse videtur Gelasius, quod postquam Basilica fuerit ædificata, & sufficienter fundata, tum primum ab Episcopo sit dedicanda, qua dedicatione facta, Fundatori concedendus sit *aditus processionis*, id est, liceat Fundatori in ea Basilica ad Missarum solemnia procedere, sicuti omnibus Fidelibus conceditur aditus ad Ecclesias publicas ab Episcopis dedicatas, quemadmodum latius notant, & probant Franciscus Florens, titulo *De antiquo Jure Patronatus. pag.* 84. *edit.* 1679. & Franciscus De Roye loco citato, *cap.* 7.

VII. Quidquid sit, hoc constat, quod auctoritate dictorum Canonum jus *processionis* inter jura honorifica fuerit relatum. Scribens enim Clemens III. vel ut alii volunt, Alexander III. in *cap.* 25. *De Jure Patronatus*: *Pro fundatione quoque Ecclesiæ honor Processionis Fundatori servatur*, mox subjungit: *Sicut in sacris est Canonibus institutum*: quibus verbis indicari citatos Canones Gelasii manifestum est: atque ita post hanc Decretalem unanimi Canonistarum calculo probatum est, inter jura honorifica Fundatori debita, esse honorem *processionis*; licet inter ipsos Canonistas non conveniat, quid in allegatis Canonibus per *aditum processionis* intelligatur.

VIII. Hic *processionis* honor duobus potissimum modis Patrono deferri potest, uti tradunt Canonistæ ad dictum *cap.* 5. atque nominatim expressit Cardinalis Hostiensis.

Primo, honor debetur Patrono, ait Hostiensis, ut *ei processionaliter* occurratur: id est, Patrono ad Ecclesiam venienti Clerus Ecclesiæ *processionaliter* occurrat, eumque recipiat, & ad Ecclesiam deducat; quemadmodum recipi Episcopum præcipit hodiernum Pontificale Romanum.

IX. Recte autem Cardinalis Hostiensis exprimendo hunc modum exhibendi honorem *processionis*, addidit hanc clausulam: *Si talis & tantus sit*; hoc est qui mereatur tantum honorem, puta si Rex sit, aut Princips *magnæ potentiæ*, juxta expressionem Pontificalis Romani, hunc titulum affigens Ordini recipiendi Principes: *Ordo ad recipiendum processionaliter Principem magnæ potentiæ.*

Immo in Regno Galliæ solus Rex *processionaliter* recipi potest; quemadmodum refert Carolus Fevretius *De Abusu, lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 13. siquidem (ait) suscipere cum processione,. & elata cruce, subjectionis, ac honoris eximii signum est.

X. Secundo, defertur honor *processionis*, dando vel cedendo alicui honorationem locum in ipsa solemni ac publica processione.

De hoc honore Fundatori, ejusque hæredibus deferendo loquitur Pontificale Romanum, titulo *De Consecratione Ecclesiæ*; ubi præscribit, ut Pontifex, absoluta consecratione, dicat ad Fundatorem: „ Quod a Sanctis Patribus statutum est, in diei dedi- „ cationis anniversario solemni, Fundatores & eorum hæredes „ in *processionibus primos* esse debere.

XI. Honor *thuris* sive suffitus consistit in speciali ac honorifica thurificatione alicui in signum eminentiæ, aut benevolentiæ exhibenda.

Jam pridem Episcopos & Sacerdotes singulatim, & separatim a reliquo Clero, & populo suffitum accepisse, sat indicat vetus Ordo Romanus; & hodie ex præscripto Ritualium perseverat.

XII. Cum ergo singularis hæc thurificatio facta Episcopis reputaretur symbolum honoris, sensim cum aliis honoris symbolis ad laicos transire cœpit. Scribit Codinus: „ Circa vesperam „ abit Imperator ad sanctam Sophiam, audiensque vespertinos „ hymnos incensatur, seu thuris suffitu honoratur a Patriar- „ cha, omnesque simul aulici Proceres etiam ad ultimum usque. „ *Lib.* 3. *cap:* 14. *num.* 17. Et *num.* 21. Incensat, seu thuris „ suffitu honorat Patriarcha Imperatorem.

Honoris *incensi* exhibendi Patriarchæ Gradensi a Monasterio sancti Georgii meminit Honorius III. in *cap.* 8. *tit. De Causa possess. & propriet.* juncta antiqua consuetudine apud Cironium in quinta Collectione Decretalium.

XIII. Quod autem contendit Cironius ad hanc Decretalem, & *lib.* 3. *Observ. cap.* 6. latius probare vult, suffitum non esse proprie honoris argumentum: sed ad excitandum populum ad elevandam mentem in Deum, juxta illud Psalmistæ: *Dirigatur, Domine, oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Ps.* 140. *v.* 2. vel ad repræsentandum effectum gratiæ per quam sanctificamur, & abluimur, & abstergimur ab omni sorde peccati, uti loquitur sanctus Severus Alexandrinus in *Descriptione & Ordine oblationis*; hoc quidem verum est, si primarium finem, quem sibi Ecclesia in usu *incensi* præfigit, attendamus: quemadmodum vel ex sola solemnis benedictionis *incensi* formula in Missali præscripta, manifestum est. Sed cum ipse usus *incensi* receptus fuit, Ecclesia voluit, ut etiam per ea, quæ ad pietatem & cultum religionis adhibentur, honorificentur illi, quibus honor debetur; uti supra monuimus, & in honore aquæ benedictæ, panis benedicti, & osculi pacis compertum est.

XIV. Aquæ enim benedictionem, aut ejus aspersionem in Ecclesia hodie receptam, non esse primitus institutam, ut per eam honor alicui deferatur, ex precibus in ipsa benedictione recitandis patescit, sed dum aliquibus cum quadam prærogativa datur, honoris nota est; & eatenus juribus honorificis aspersio aquæ benedictæ annumeratur; quemadmodum & de prærogativa in distributione panis benedicti notavimus *Tom. II. part.* 2. *Sect.* 1. *tit.* 5. *cap.* 4.

XV. Nonnulli juribus honorificis gaudentes, non contenti, si aqua lustrali seu benedicta separatim, & ante alios laicos cum quadam honoris nota aspergantur, renuunt ab ipso Sacerdote aspergi; voluntque sibi aspergillum porrigi, ut ipsimet aquam ex aspergillo accipientes seipsos aspergant.

XVI. Verum quia ex antiquo usu aqua benedicta juxta Ecclesiæ præscriptum per aspersionem dari consuevit; isque ritus in omnibus etiam antiquis libris Ritualibus sit probatus juxta illud Psalmi 50. *vers.* 9. *Asperges me hyssopo, & mundabor*, quem etiam inter aspergendum decantari jubet Ecclesia, non immerito Episcopi se hisce Patronis, & Toparchis opposuerunt; contendentes, Ecclesiam quidem debita jura honorifica non improbare, sed esse cum ea moderatione exhibenda, ut ritus & cæremoniæ ab Ecclesia pie instituti non evertantur.

XVII. Hanc in deferendis juribus honorificis Ecclesiæ mentem pernoscens eminentissimus D. Camusius Episcopus Gratianopolitanus, in Ordinationibus Synodalibus *tit.* 5. *art.* 6. „ interdixit „ omnibus Parochis, eorumque Vicariis dare aquam benedictam „ *ad manus* laicis cujuscumque conditionis fuerint, ne quidem „ Ecclesiasticis, nisi Episcopis: iisque injungit illam dare dunta- „ xat per *aspersionem*, etiam Toparchis locorum, quibus eam „ dabant separatim, & eorum familiæ; cum fuerint in suis se- „ dibus, aut scamnis, nec ante, nec post aspersionem ullam fa- „ ciant ipsis Toparchis inclinationem.

Cumque in hac Diœcesi Mechliniensi idipsum quidam Toparchæ prætenderent, Alphonsus De Berghes Archiepiscopus Mechliniensis edito Decreto idem Parochis, aliisque Sacerdotibus injunxit, voluitque juxta præceptum Pontificalis omnibus, excepto solo Episcopo, per aspersionem dari (*a*).

XVIII. Immo dum quidam Toparcha non contentus prærogativa aspersionis, contendebat sibi porrigi aspergillum, ipsumque Parochum dare recusantem ad Parlamentum Parisiense evocabat, intervenit Cleri Gallicani Syndicus; prætendens hic de rituum ad cæremoniarum observantia esse quæstionem; ideoque Actorem ad Episcopum Tolosanum tamquam suum Ordinarium remittendum esse; prout & a Parlamento remissus fuerit: qua remissione sat ostendit Senatus Regius, se nolle Actorem in jure honorifico tueri cum immutatione rituum Ecclesiasticorum. Vide latius Carolum Fevretium *lib.* 4. *cap.* 9. *num.* 5.

XIX. Et sane cum hæc aquæ lustralis aspersio sit quædam species benedictionis, superbiam sapit, eam nolle accipere a Sacerdote, qui ad benedicendum ab Ecclesia specialiter ordinatus, & con-

(a) Decretum hujus Præsulis reperitur in fine hujus voluminis sub littera B.

conſtitutus eſt, juxta illud Pontificalis Romani: *Sacerdotem oportet offerre, benedicere,* &c.

XX. Sed quia Epiſcopus in Ordine Hierarchico eſt Presbytero ſuperior, ipſamque plenitudinem Sacerdotii poſſidet, conveniens haud eſt, ut ipſe a Presbytero benedicatur; quia juxta Apoſtolum, *Sine ulla contradictionem, quod minus eſt, a meliore benedicitur. Ad Heb. cap. 7. v. 6.*

XXI. Honor precum conſiſtit in ſpeciali recitatione, & commendatione aliquius in precibus. Jam pridem uſitatum fuit, ut aliquorum nomina, qui vel auctoritate, vel beneficentia in Eccleſiam eminebant, inter Miſſarum ſolemnia recitarentur; cujus rei teſtimonium luculentum ſuppeditat Synodus Emeritenſis *Can. 19. Salubri deliberatione cenſemus, & pro ſingulis quibuſque Eccleſiis, in quibus Presbyter juſſus fuerit per ſui Epiſcopi ordinationem præeſſe, pro ſingulis diebus Dominicis ſacrificium Deo procuret offerre, & eorum* nomina, *a quibus eas Eccleſias conſtat eſſe conſtructas, vel qui aliquid his ſanctis Eccleſiis videntur*, *aut viſi ſunt* contuliſſe, *ſi viventes in corpore ſunt, unde altare recitentur tempore Miſſæ: quod ſi ab hac deceſſerint luce, nomina eorum cum fidelibus defunctis recitentur in ſuo ordine.*

Quin hæc recitatio nominum ſit quædam nota honoris & præeminentiæ negari nequit: ut proinde mirum non ſit, ſi inter jura honorifica numeretur.

XXII. Refert Mathias Mareſchal in tractatu *De Juribus honorificis, pag.* 102. *edit.* 1616. quod licet omnes Benefactores hoc habeant commune cum Patronis, & Toparchis, quod publice in concione ſive *Prona*, ut vocant, precibus fidelium commendentur, ipſi tamen Patroni, & Toparchæ debeant *nominatim*, id eſt, expreſſis nominibus, & qualitatibus commendari, ſi id petant: atque ita judicatum refert anno 1603. & rurſus anno 1614. declaratum jus hoc tam Patronis Eccleſiaſticis, quam Laicis competere.

XXIII. Hoc tamen ibidem *pag.* 205. monet, quod, licet ad ſolos Patronos, & Toparchas pertineat, ut nomina eorum diebus Dominicis in precibus publicis recitentur, nihilominus Benefactores, & Fundatores alicujus anniverſari, poſſint & debeant nominari, & commendari Fidelium precibus die anniverſarii recurrente: quod & praxi ubique receptum eſt.

XXIV. Recte quoque ibidem *pag.* 197. & ſequentibus reprehendit Toparchas, aliosque viros nobiles, qui prætextu *honoris precum*, invertunt ordinem & tempus divini Officii, præcipientes illud vel accelerari, aut differri ad ſeram horam, & incommodam, in contemptum Sacerdotum, & non exiguum Parochianorum incommodum; qui nonnunquam ab Eccleſia Parochiali remoti Officio divino idcirco aſſiſtere nequeunt.

Quæ incommoda occaſionem dederunt, teſte Mareſchallo, *art.* 3. Edicti Caroli IX. Regis Galliæ anni 1571. quo *inhibetur Dominis temporalibus, & aliis quibuſcumque perſonis, conſtringere Parochus eorumve Vicarios mutare aut differre horas ordinarias Officii divini.*

XXV. Notat dein Mareſchallus *pag.* 201. eſſe abuſum reprehenſione dignum, quando ipſi Parochi, eorumve Vicarii ſua ſponte in favorem parentum, amicorum, aliorumve invertunt Officium divinum.

Notat ibidem Mareſchallus, quod huic abuſui Archidiaconi viſitando occurrere debeant; his deficientibus, ad Epiſcopum recurrendum; immo ad Judices Regios, qui injungent Parocho celebrare divinum Officium horis ordinariis, per manus injectionem in temporalia. Adde quæ de celebratione Officii divini; ac prætertim Miſſæ Parochialis dicta ſunt *Tom. II. part. 2. Sect.* 1. *tit.* 5. *cap.* 2. *n.* 13.

XXVI. Inter Jura honorifica frequens, & eminens eſt honor *Sedis*, qui defertur aſſignando Sedem perpetuam & ſpecialem alicui in Eccleſia: quæ eo honorabilior eſt, quo locus ſeſſionis eſt honorabilior.

Cenſetur autem locus in Eccleſia honorabilior, qui magis ipſi Sacrario & Altari appropinquat. Unde Sedem in *Choro* honorabiliorem eſſe, quam Sedem in navi Eccleſiæ, nemini dubium eſt.

Et quidem Chorum ex præſcripto Canonum populo non patere, ſed ſolis Clericis divinum Officium peragentibus, ſat conſtat; atque honoris cauſa duntaxat nonnullis laicis ſenſim apertum eſſe; quod latius deducit Franciſcus de Roye *De Juribus honorifici. lib.* 1. *cap.* 10.

Quin & anno 1240 Synodus Wirgonienſis *Can.* 3. „ *Ne laici ſtent cancellis, dum celebrantur Divina, ſalva tamen reverentia Patronorum.*

XXVII. Teſtatur Mathias Mareſchal in citato tractatu *pag.* 85. non ſemel judicatum fuiſſe, ſolis veris Patronis, ſeu Fundatoribus competere jus *Sedis* in Choro; quod ſi aliis competat, id magis ex connivcntia ſive tolerantia, quam jure procedat. Et *pag.* 97. dicit judicatum, ſoli Patrono dari actionem ad vendicandum Sedile in *Choro*; alios vero, quibus titulo diuturnæ poſſeſſionis competit, tantum poſſe implorare Officium Judicis.

XXVIII. Nobiles autem, & Officiarios inferiores Prætendentes locum diſtinctum a reliquo populo, dicit remiſſos fuiſſe ad Æditu os, vel Parochos, alioſve, quibus jus competit loca in Eccleſia deſignandi, ut ab his in navi Eccleſiæ extra Chorum locum honorabilium, ſpectata ipſorum conditione, & dignitate acciperent. Ubi una notat, quomodo in variis Eccleſiis jus aſſignandi loca in navi Eccleſiæ aliis & aliis competat.

XXIX. Honor *ſepulturæ* verſatur quoque circa locum honorabiliorem inhumationis in Eccleſia; iſque hic ſimiliter judicatur honorabilior, qui Sacrario eſt propinquior. Unde ſepulturam habere in *Choro* maxime honorificum reputatur; nec olim laicis concedebatur; nunc vero Patronis ſpecialiter annuitur. Sed de hoc jure latius agemus infra titulo *de Sepulturis.*

XXX. Hæc Jura honorifica non tantum Patronis laicis, ſed & Eccleſiaſticis competunt, *Cap.* 3. *tit. De ædificandis Eccleſ.* ubi Alexander III. ſcribit, quod ſi nova Eccleſia ex proventibus veteris Eccleſiæ conſtruatur & dotetur, provideri debeat, *ut* competens *in ea* honor *pro facultate loci Eccleſiæ Matrici ſervetur.*

☞ XXXI. Quod modo dictum eſt de Patronis Eccleſiaſticis, quibus jura honorifica competunt, id intelligi debet de iis Eccleſiaſticis, qui ſunt *veri* Patroni ex fundatione, vel dotatione; puta ſi Epiſcopus, aut Prælatus ex proventibus Eccleſiaſticis, aut propriis fundaverit, aut dotaverit Eccleſiam; atque Jus Patronatus titulo fundationis aut dotationis ſibi delatum, annexuerit dignitati Epiſcopali, aut Prælaturæ: vel ſi ex proventibus alicujus Eccleſiæ Matricis erecta fuerit alia Eccleſia Parochialis, aut Cappella, prior hæc Eccleſia Matrix tamquam Fundatrix merito reputatur; eoque nomine Rectori hujus Eccleſiæ quædam jura honorifica, ſive honoris deferuntur; quemadmodum in *c.* 3. *tit. De ædific. & reparand. Eccleſiis* reſpondet Alexander III. ut ſuperius notatum eſt.

Similiter titulo fundationis, Epiſcopo jam pridem delatum fuiſſe jus præſentationis in Eccleſia, quam ipſe fundaverat; atque eo titulo verum Jus Patronatus ei datum fuiſſe ſupra hoc titulo *cap.* 1. *num.* 7. obſervavimus.

Igitur jura honorifica Eccleſiaſticis non ſecus, ac Laicis deferuntur in recognitionem munificentiæ, & liberalitatis; quam in fundatione, aut dotatione Eccleſiis exhibuerunt: nam ut recte advertit Franciſcus De Roye Anteceſſor Andevagenſis in Tractatu ſuo *De Juribus honorificis lib.* 3. *c.* 3. „ Sacri Canones (ait) in „ deferendis hiſce honoribus *nomen, qualitatem*, & dignitatem „ Fundatoris inſpiciunt, ut ex ea cauſa pietatis, & munificen„ tiæ honorem deferant, & exhibeant": uti & infra *num.* 34. notabimus.

Cum igitur Capitula, & Monaſteria, quæ ſolo titulo incorporationis habent jus præſentandi, ſive nominandi ad Eccleſias illas Parochiales, quas vigore incorporationis, ſibi habent incorporatas, has Eccleſias non dotarint, aut fundaverint; ſed e contrario decimas, alioſque reditus earum Eccleſiarum titulo incorporationis in uſus ſuos, *ſive ad menſam amplicent*, nequaquam ut *veri* Patroni reputandi ſunt; neque jura honorifica Patronis titulo fundationis, vel dotationis competere ſolita, prætendere poſſunt; ſed ſi quæ jura honorifica in his Eccleſiis incorporatis vendicare velint, ea ſpeciali titulo ibi competere probare debent. ☜

XXXII. Cum Patronus Eccleſiaſticus jus Patronatus non habeat proprio nomine, ſed nomine Eccleſiæ, ſive Prælature, vel tamquam Prælatus, qui jura ipſius tueatur, & exerceat, rationi plane conſentaneum eſt, ut inſignia Eccleſiæ; cui jus Patronatus proprium eſt, affigat, atque ita palam conteſtetur, ad Eccleſiam jus illud pertinere; uti recte obſervat De Roye *l.* 1. *c.* 3. monetque rectiſſime obſervatum, Patronum Eccleſiaſticum non poſſe in *lyſtra*, id eſt, Zona funera, depingere inſignia, ſeu *arma*, ſeu gentilitia; ſed tantum Eccleſiæ, cujus Jure Patronatus utitur.

XXXIII. porro quia Jura honorifica potiſſimum debentur ratione beneficii a Fundatoribus in Eccleſiam collati, ideo, uti communiter notant Doctores, ea Jura honorifica debentur, tametſi ius præſentationis in ipſa fundatione remiſerit Fundator, aut Eccleſiæ ceſſerit; idque diſerte aſſerunt conſuetudines Normannicæ *art.* 143. uti loco citato refert De Roye: probatque non obſcure Pontifex in *Cap.* 35. *tit. De jure Patronatus*, ubi licet neget Fundatori præſentationem, tamen concedit honorem *proceſſionis*, & *alimentorum*.

XXXIV. Hinc ulterius verius exiſtimat De Roye: *Si Fundator loco Religioſo ſuam præſentationem donaverit, attamen ei ſoli omnes alios honores deberi: quia ſemper verum eſt eum eſſe Fundatorem, & ſemper retinere nomen, qualitatem, & dignitatem Fundatoris, quam ſolam inſpiciunt ſacri Canones, ut ex ea cauſa pietatis, & munificentiæ honorem deferant, & exhibeant.*

XXXV. Quinimmo Patronus in juribus honorificis præfertur omnibus aliis laicis, etiam Senioribus, ſive Toparchis quantumvis omnimodam Juriſdictionem habentibus. Eccleſia enim eſt quaſi in dominio Patroni, ſeu Fundatoris; & ita jam pridem dixit Rochus De Curte *De Jure Patronatus*, verbo *Honorificum*, *n.* 1. & ex profeſſo tradit Mathias Mareſchal in Tractatu Gallico *De Juribus honorificis, pag.* 17. *edit.* 1616. atque enumeratis ſingillatim omnibus juribus honorificis, concludit, omnem honorem, & præeminentiam debita eſſe Patronis præ Toparchis, aliiſque Juriſdictionem aliquam in Parochia habentibus.

Deinde *pag.* 202. dicit, judicatum fuiſſe, nomina Patronorum tam Eccleſiaſticorum quam laicorum, eſſe diebus Dominicis recitanda in precibus publicis; atque poſt harum recitationem, demum Toparcharum, aliorumque jure illo gaudentium. Et *pag.* 7. ait, quod quoties caſus accidit, ſemper judicatum fuerit, Jura honorifica Eccleſiæ competere Patronis privative, & cum prælatione ad omnes alios dominos. Idipſum tradit de Roye *l.* 2. *c.* 3.

XXXVI. Neque in præjudicium Patroni ullus in Eccleſia a Patrono fundata, poteſt Jure honorifico uti; aſſeritque Mareſchal *pag.* 88. quod tametſi Patronus „ *ſedem, aut ſepulturam, ſeu monumentum ſepulcrale in choro non haberet; nullus tamen poſſet in ejus præjudicium ſedem, aut ſepulturam in choro accipere. Et longa poſſeſſio contraria (ait) non præjudicat Patrono; uti Senatus Rothomagenſis* 22. *Decembris* 1570. *judicavit. Secus videtur (inquit) inter alios Toparchas, qui non ſunt Patroni. Nam poſſeſſio, ſive potius quaſi poſſeſſio immemorialis non debet interverti per alium, quam per verum Patronum.*

XXXVII. Nec tantum Patrono prærogativa conceditur, ſed & liberis ejus, & uxori; judicatumque, in publica proceſſione liberos Patroni ſequi immediate patrem; uxorem quoque prærogativa loci gaudere; ita tamen ut in publico congreſſu ipſa in ordine mulierum incedere debeat: quemadmodum latius deducit, & in variis Parlamentorum Arreſtis confirmat Mareſchal, *pag.* 75. & ſequentibus.

XXXVIII.

XXXVIII. Notandum autem monet Mareschal, *p.* 20. *&* 21. quod ubi dicitur, Jura honorifica competere Patrono cum prælatione ad omnes alios, id intelligatur de prælatione ad laicos & sæculares, nequaquam cum prælatione respectu Episcopi, Curati, aut aliorum Prælatorum, & Ecclesiasticorum per agentium divinum Officium cum pluvialibus, vel superpelliceis in Ecclesia Parochiali. Refertque ex Joanne De Torre Philippum II. Regem Hispaniarum voluisse, ut in Ecclesia Valentina osculum pacis prius Archiepiscopo Valentino, quam sibi daretur. Hinc in plerisque Ecclesiis Toparchæ, tametsi Patroni, habent sua Sedilia ad latus sinistrum, dimittentes latus dextrum ipsi Parocho, aliisque Clericis divinum Officium peragentibus, teste Mareschallo, *pag.* 107.

Quapropter eminentissimus Camusius in citatis Ordinationibus Synodalibus, conformiter ad Ritualia præcipit, prius Clerum aqua lustrali, quam Toparchas, aut horum familiam esse aspergandum.

XXXIX. Cæterum in deferendis his Juribus honorificis plurimum valet locorum consuetudo; tam quoad personas, quibus exhibenda, quam modum exhibitionis. Unde Franciscus De Roye *lib.* 2. *cap.* 5. ostendens, quod habentibus *medium* duntaxat Jurisdictionem *de jure* non competant Jura honorifia, licet in multis Ecclesiis contrarium invaluerit; habeantque Jura aliqua honorifica post Patronos, & Toparchas *altæ* Justitiæ; non quidem jure, sed veluti per patientiam, sive tolerantiam, subjungit: *Præcipue illud ita obtinet, cum diuturno usu, & longa quasi possessione fulciuntur. Nam in Officio, &* honoribus *exhibendis, non modo videndum est, quid lege sancitum, se quid* consuetudine *valeat* ". Deinde aliquibus interpositis concludit: *Ex quibus constat, in exhibendis honoribus non minoris habendam esse receptam consuetudinem. Et ejus Beneficio nostris illis Senioribus competere* lystras, sepulturam, & statam sedem in Choro, & alios honores, *si non jure, saltem per tolerantiam; & cum eo temperamento, ut nec Patrono, nec Seniori altam Justitiam habenti noceant.*

XL. Si tamen sensim Jura aliqua honorifica invaluissent, quæ vel decori templorum officerent, aut divinorum Officiorum rectam celebrationem impedirent, non dubium, quin usus hic, licet longa consuetudine firmatus, possit auctoritate publica nonnunquam corrigi, aut impediri.

Quapropter De Roye *Lib.* 2. *Cap.* 6. inquirens, quæ Jura honorifica competant iis, qui *inferiorem* duntaxat Justitiam habent, notat vel eo titulo usum lystræ (qui in quibusdam Galliæ Ecclesiis usitatus est) iis esse negandum, quod nimia lystrarum, seu insignium appensio decori templorum noceat; & tandem concludit. *Ideoque si quis ex iis dominulis usurpatam* lystram *ex longa consuetudine tueri velit, ad curam Prætoris pertinere putarem, ne ita deformetur aspectus Ecclesiæ, nec illud producatur ad consequentias: quia quod non ratione introductum, sed errore primum, deinde consuetudine obtentum est, in aliis similibus obtinere non debet, ait* Celsus in l. 32. ff. de legibus.

XLI. Quæstiones si incidant super his juribus honorificis, deferuntur terminandæ ad Judices Regios non secus atque controversiæ super Jure Patronatus laico, cujus quædam plerumque accessiones sunt; præsertim quia similes quæstiones super possessionem, aut quasi possessione institui solent. Constat autem & in Belgio, & in Gallia possessorium, etiam in rebus Ecclesiasticis, coram Judicibus Regiis agitari. Vide De Roye *lib.* 2. *Cap.* 15. item Mareschallum *pag.* 182. & sequentibus; hic una ostendit, qua forma in hac materia causa sit instituenda: neque sufficiente probari Jus Patronatus, vel Jurisdictionem, & his annexum jus ad honores, sive jura honorifica, ex eo quod in vitro, aut aliqua parte ædificii, aut ornamento, vel altari insignia alicujus posita sint: id enim passim Benefactoribus conceditur; solentque in memoriam beneficentiæ insignia donatorum apponi rebus donatis.

XLII. Ecclesia itaque Fundatoribus suis, aliisque in sublimitate constitutis in ipsis etiam templis, quæ domus orationis sunt, honorem defert; sed quia verendum est, *ne propter eum honorem iis veniat pes superbiæ*, ut alibi loquitur S. Bernardus, convenit ut præ oculis habeant illud S. Augustini *Epist.* 22. *Magnum est de honoribus, & laudibus hominum non lætari, sed & omnem pompam inanem præcidere, & si quid inde necessarium retinetur, id totum ad utilitatem honorantium, salutemque conferre.*

Optime hic congruit quod ad *versum* 6. *capitis* 23. Matthæi notavit pius, ac eruditus Auctor Compendii Moralis Evangelicæ: *Character pharisaicus est, semper velle, aut in ministerio sacro, aut in commercio vitæ civilis aliquo discrimine ab aliis secerni. Licet primum locum occupare, cum dignitati, vel ordini debitus est: quandoque occupandus est, ne alias jus, cujus domini non sumus, concedamus: sinere possumus nos eo deduci, cum id defert urbanitas: nunquam illud appetere, aut eo delectari ex amore præferentiæ oportet.*

XLIII. Parochi, & Sacerdotes laicis exhibentes jura honorifica meminerint illius sententiæ Apostoli, *rationabile* sit *obsequium* vestrum: & hujus: *Cui honorem, honorem*, ut non incidant in vitium *acceptionis personarum*, de quo Apostolus Jacobus *c.* 2. *v.* 1.

Eminentissimus Camusius rationem supra allegati sui Decreti circa aspersionem aquæ benedictæ hanc præmittit; quod intellexerit quosdam Parochos, eorumve Vicarios immemores dignitatis sui status exhibere laicis honores characteri ipsorum haud convenientes.

Caveant quoque, ne turpis quæstus in deferendis, aut annuendis honoribus, vel prærogativis se immisceat, cujus non raro periculum, & occasio in designatione, vel concessione loci sepulturæ occurit; præcipue iis in locis, ubi jura Parochi, & Clericorum augentur pro qualitate loci sepulcralis.

Serio attendendum a Laicis, & Clericis, templum esse *domum orationis*, ad quam in spiritu humiliato, tamquam filii unius ejusdemque Matris Ecclesiæ, eumdem Patrem, qui est in cœlis, supplices oraturi accedunt; in ea omnia oportere spirare potius humilitatem, ac mundi pomparumque ejus contemptum, quam illa externa honoris symbola, quæ superbiam ambitionemque excitare consueverunt, ac difficulter ipsam veram in corde humilitatem compatiuntur.

Et quidem cum hæc honorum exhibitio passionem superbiæ multum nonnunquam excitet, contigit, non raro hos honore arroganter exigi, studiose conservari, & fervide defendi; cunctaque subinde pro eorum conservatione moveri, nihilque non tentari. Quapropter raro convenit Parochis, ut ipsi cum Toparchis, aliisque illustribus personis super his Juribus sua privata auctoritate se committant; sed potius quæstionem Episcopo, aut aliis Superioribus exponant, & eorum judicio subjiciant.

CAPUT VIII.

De Regalia.

1 *Regaliæ descriptio.*
2 *Pragmatici Galli ejus originem obscuram asserunt.*
3 *Primordia Regaliæ non adeo videntur obscura.*
4 *Regalia complectitur usumfructum bonorum temporalium, & collationem Beneficiorum.*
5 *Quoad primam partem originem traxit a* feudis.
6 *Feuda, mortuo vassallo, revertebantur ad dominum rectum quousque esset solutum* relivium.
7 *An feuda Ecclesiastica huic legi primitus subjecta?*
8 *Verisimile est Reges Galliæ sæculo* XII. *feuda Ecclesiæ illi legi subjecisse.*
9 *Credit Petrus De Marca Constitutionem Callisti II. occasionem huic introductioni dedisse.*
10 *Id factum credit propter abolitas investituras.*
11 *Regaliam fuisse jus mere feudale tempore Pilippi Augusti ostenditur.*
12 *Idipsum evincit instructio Philippi Pulchri data quibusdam Episcopis.*
13 *Conditiones hodiernæ necessariæ pro clausura Regaliæ idipsum probant.*
14 *Regalia juxta naturam feudorum primitus tantum complectebatur* feudalia; *hodie vero etiam decimas, & reliquos proventus Episcopatum.*
15 *Collatio Præbendarum feudis annexa etiam ad Regem, Sede vacante, reversas.*
16 *Primitus sola collatio feudis inhærens ad Regem spectasse videtur.*
17 *Hine verisimiliter factum, ut quædam Ecclesiæ fuerint subjectæ Regaliæ, quoad temporalia, & non quoad collationes Præbendarum.*
18 *Quo titulo extensa ad omnes collationes Prebændarum.*
19 *Feuda reguntur jure consuetudinario; neque ubique subjacent juri* relivii.
20 *Ex hac diversitate contigit Ecclesias alias subjectas esse juri Regaliæ, alias exemptas.*
21 *Non omnes Ecclesias in Regno Galliæ subjacere juri Regaliæ agnovit Concilium Lugdunense.*
22 *Concilium loqui de hodierno jure Regaliæ probatur.*
23 *Canon Concilii editus ad postulationem Prælatorum Galliæ, & Angliæ.*
24 *Concilium Regaliam extendi vetat.*
25 *Regaliam consuetudine inductam sustinet; desiderat tamen moderatum juris usum.*
26 *Jam pridem agnoverunt Pragmatici Galli, & ipsa Regia Parlamenta quasdam Ecclesias ab hoc jure esse exemptas.*
27 *Quidam* XVI. *seculo prætenderunt esse jus Coronæ ad omnes Ecclesias extensibile, sed eorum opinio fuit tunc rejecta.*
28 *Quo tandem colore anno* 1608. *tentata Regaliæ extensio ad omnes Ecclesias.*
29 *Nova Regia Declaratio, jus Regaliæ esse jus Coronæ, & omnes Regni Ecclesias ei esse subjectas.*
30 *Contentiones & motus in Regno Galliæ occasione hujus Declarationis excitari.*
31 *Ad eos compensandos convocatus Clerus Gallicanus.*
32 *Quid nomine Cleri Regi expositum?*
33 *Ad hanc Cleri Supplicam sequuta Regis Declaratio quoad usum Regaliæ.*
34 *Clerus qua ratione, mediante hac Declaratione, extensioni Regaliæ consenserit?*
35 *Clerus Gallicanus resolvit litteras dandas ad Innocentium XI. Papam.*
36 *Exponunt quod ob mala alias Regno, & Ecclesiis imminentia debuerint Regi credere.*
37 *Ostendunt Regaliæ usum esse duntaxat disciplinæ.*
38 *Dicunt Regaliam esse ex iis, quæ pro temporum, & locorum conditione mutantur.*
39 *Totum statum causæ exponunt, & rationes quæ ad condescendendum moverunt.*
40 *Quomodo in hac materia nonnunquam ipsi Romani Pontifices condescenderint?*
41 *His litteris respondit Innocentius XI. ostenditque sibi non satisfactum.*
42 *Scribit sibi sat constare in eo Conventu omnia* metu *actafuisse.*
43 *Arguit eorum timiditatem in monendo Regem.*
44 *Dicit ipsos jura Ecclesiarum non potuisse alienare.*
45 *Rescindit & cassat eam extensionem, & cessionem.*
46 *Non obstante Pontifica cassatione, usus Regaliæ de facto in omnibus Ecclesiis obtinet.*
47 *Prima circa usum Regaliæ Regia modificatio circa Beneficia* litigiosa; *& quæ hujus modificationis occasio?*

48 Be-

48 *Beneficia* litigiosa , *sex mensibus ante obitum Episcopi Regaliæ subjecta; & quod usus juris fundamentum?*
49 *Beneficia de Jure , vel de facto tantum vacantia subjacent Regaliæ.*
50 *Quando de* facto *vacare censeantur ad hunc effectum?*
51 *Vacant* de facto , *si possessio accepta sit per* procuratorem.
52 *Secunda Regis modificatio circa quædam Beneficia , quibus cura animarum , aut jurisdictio , vel functio aliqua Ecclesiastica specialiter est annexa.*
53 *Quare hac modificatio fuerit necessaria?*
54 *Tertia limitatio usus Regulæ circa Beneficia spectantia* conjun*ctim ad Capitulum , & Episcopum.*
55 *Ratio hujus limitationis.*
56 *Consentit Rex in has modificationes salvo jure Regaliæ , quoad cæteras prærogativas.*
57 *Juxta Pragmaticos Gallos in Regalia omnia sunt* extraordinaria,
58 *Ex sententia Pragmaticorum Rex jure Regaliæ succedit in primitivum jus Episcoporum , & confert* pleno jure *Beneficia Patronatus Ecclesiastici.*
59 *Papa nullas partes habet circa Beneficia vacantia in Regalia , & quare?*
60 *Non potest Rex a Papa præveniri : neque tempore Canonibus definito arctatur,*
61 *Semper Beneficium revertitur ad Regem , quamdiu collatio Regis non habuit* plenum, *&* integrum *effectum.*
62 *Rex in Regalia non ligatur Regulis Cancellariæ.*
63 *Admittit etiam permutationes , & resignationes in* favorem.
64 *Obscura ratio, & origo privilegiorum Regaliæ.*
65 *Plura intercurrunt , quæ sunt meræ disciplinæ.*
66 *Quid hic Ministris Regis incumbat?*

I. VOx *Regalia* sumpta in plurali , frequenter sumitur pro juribus Fiscalibus , seu supremis juribus Regiis ; interdum autem pro feudis immediate a Rege relevantibus , de quibus aliisque nomenclaturis late agit Du-Cange in *Glossario* , verbo *Regalia*. At hodie vulgatissima est vocis hujus acceptio in singulari pro jure regio fruendi omnibus proventibus Episcopatuum vacantium. & conferendi pleno jure omnia Beneficia non curata , quousque novus Episcopus præstiterit juramentum fidelitatis , acceperit possessionem , aliaque absolverit , quæ ad clausuram Regaliæ requiruntur ; de quibus supra *Tom. I. part. 1. tit. 4. cap. 5.*

II. Regaliæ ita sumptæ , & de qua hic unice agitur , originem admodum obscurum esse fatentur passim Pragmatici Galli : ipseque Pasquierius antiquitatum Gallicanarum diligentissimus famosusque scrutator fatetur , se neminem hactenus reperisse , qui originem indicaverit : *Si quid enim* (inquit) *in historia nostra obscurum est , id in primis de hac materia prædicandum. Lib. 3. Disquisit. cap.* 15.

Et dotissimus Coppinus *lib. 1. De Sac Polit. tit. 7. cap. 9.* asserere non veretur nihil certi de origine Regaliæ ex antiquioribus monumentis erui posse ; sed ex regiis tabulis duntaxat , patriisque Senatus consultis petita esse , quæ de hoc argumento scripsere primi Jurisconsulti : *Sic ut Regaliarum cognitio vix patuerit* (ait) *antiquarum duntaxat rerum studiosis*

III. Si his itaque , aliisque Gallicanis Scriptoribus fides sit , hæc materia non ex antiquis legibus , Canonibus , aut monumentis , sed ex consuetudine seu praxi, patriis Senatusconsultis inducta , & firmata examinanda venit : quod & verissimum est , & si consideretur cum omnibus iis solemnitatibus , effectibus , & accessionibus , quibus successu temporis tandem adornata , & aucta fuit. At si attendatur prout in sua prima origine fuit , non adeo obscura apparebunt ejus exordia ; neque accessionum epochæ (*a*).

IV. In primis ex descriptione Regaliæ patet , Regaliam duo complecti : nimirum jus percipiendi proventus temporales , & jus conferendi pleno jure Beneficia non curata : ideoque Ægidius Magister vulgo *Le Maitre* , in suo Tractatu *De Regalia cap. 1.* distinguit duplicem Regaliam ; aliam *temporalem* , quæ complectitur proventus temporales , & aliam *spiritualem* complectentem collationem Beneficiorum.

V. Regaliam quantum ad primam suam partem , sive jus percipiendi proventus temporales Episcopatuum vacantium , ex feudis originem suam habuisse recte advertit Petrus de Marca ; qui ubi ostendit , antiquitus constitutos fuisse Œconomos , qui Sede vacante , proventus Episcopales reciperent & administrarent , eosque futuro Episcopo servaret ; dein sæculis labentibus usumfructum ad Reges , Sede vacante , esse devolutum , ait : „ Si quis „ vero inquirat in causas tam magnæ immutationis , is reperiet „ eam esse profectam ex immutatione , quæ facta est in condi„ tione , & qualitate bonorum ab Ecclesia possessorum. Quemad„ modum enim in Republica quoddam bonorum genus extat , „ quod vulgo *feudum* vocant , incognitum Romano Juri , ideo„ que novis Constitutionibus , & antiquarum legum dispositioni „ contrariis inductum ; si cum Ecclesiæ Regum beneficio donatæ „ fuissent bonis hujuscemodi , necessarium prorsus fuit , ut illæ „ possiderent feuda iis conditionibus , quas in prima feudorum „ origine invexit publica utilitas.

Eamdem Regaliæ originem agnoscit Zypæus in Jure novo *tit. De Elect. n.* 3.

VI. Porro ea fuit primitus feudorum conditio , ut non nisi ad vitam , & jure usufructuario a domino utenda concederentur , mortuo autem vassallo , rursum ad dominum directum pleno jure redirent. At sensim tacito usu introductum , & receptum fuit , ut illa ad hæredes transirent , domino directo ita consentiente , & caducum feudum in eos transferente ; idque soluto certo pretio , quo mediante , hæredes feudum a Domino relevabant ; quodque propterea *relivium* dicebatur ; de quo , & variis ejus speciebus late agit Du-Cange in Glossario , verbo *Relivium*.

Quamdiu autem feudum a novo hærede non erat *relevatum* , manebat apud dominum directum , qui & interim fructus feudi vacantis percipiebat.

VII. An feuda primitus ea conditione ad Ecclesias transierint , non constat ; verisimiliusque apparet , eam fuisse Regum & Principum mentem , ut sine hac restrictione in perpetuum transirent ; præsertim cum ea non personis singularibus , quarum morte fieri possent caduca , sed Ecclesiis , quæ non moriuntur , darentur ; magisque id liberalitati Regum , & Principum conforme apparebat.

VIII. Quidquid sit , illud admodum verisimile est , quod sæculo XII. cœperint Reges Galliæ feudorum ad Ecclesias ex liberalitate Majorum suorum devolutorum usumfructum , Sede vacente , ad se recipere , donec novus Episcopus eorumdem investituram a Rege accepisset , juramentumque fidelitatis præstitisset : quasi Episcopo moriente , ipse feudi vassallus moreretur , atque ita ipsum feudum caducum fieret , & consequenter juxta leges feudorum ad Dominum directum , donec a novo vassallo , id est , novo Episcopo relevaretur , redire deberet.

IX. Ita fere Petrus De Marca *lib. 8. cap. 22. n. 5.* qui in ea est sententia , ut existimet , usumfructum redituum Ecclesiasticorum introductum esse post Constitutionem Calixti Papæ II. editam anno 1122. quæ Regibus tribuit potestatem exigendi a Prælatis universa officia , & obsequia , quæ ratione *Feudorum* exhibere tenentur. *Quæ ex Regalibus debet , faciat* , ait Constitutio.

X. Hæc Constitutio extat in Chronico Abbatis Urspergensis ad annum 1122. missa ad Henricum V. Imperatorem , pro sopiendis controversiis super *investituris* ; quæ Imperium cum Sede Apostolica multo tempore commiserant : arbitraturque De Marca loco citato *num. 6.* „ Reges resarciendis damnis suis intentos , „ quæ toleraverant dimittendo jura investiendi Episcopos ante „ consecrationem , dum Pontificibus Romanis obtemperant ita „ cupientibus , jure suo usos esse quoad feuda , ut Papa Calix„ tus approbaverat.

XI. Legitur apud Rigordum *de Gestis Philippi Augusti* ad ann. 1209. quod recusantibus pertinaciter Episcopis Aurelianensi , & Antissiodorensi , ire vel mittere in exercitum , nisi quando Rex *personaliter* proficiscitur ; „ Rex eorum *Regalia* confiscaverit , „ scilicet ea *tantum* temporalia , quæ ab eo *feudaliter* tenebant : „ decimas , & alia spiritualia eis in pace dimittens. Ipse enim „ Rex Christianissimus semper timebat offendere Ecclesiam Dei , „ & ejus Ministros “. Hæc ille.

Hinc non obscure elicitur , Regaliam sua origine fuisse jus mere *feudale* , quo Reges æque circa Prælatos Ecclesiæ , quam Laicos utebantur : idque non tantum mortuis Prælatis , sed & viventibus , in casum confiscationis , juxta conditionem feudorum.

XII. Evidentius adhuc hanc Regaliæ primigeniam naturam evincit instructio a Philippo Pulchro data Archiepiscopo Senonensi , & Episcopo Antissiodorensi , ad componendam coram Pontifice controversiam exortam in Ecclesia Carnutensi , repræsentando Pontifici , quæ hic essent jura Regni : „ Sicut *feudus* vas„ sallo vacans interim cum suis reditibus a Domino licite occu„ patur , & propter defectum *hominis* , ut vulgari patriæ nostræ „ verbo utamur , de jure & generali consuetudine Regni nostri „ per Dominum , quousque superveniat persona , quæ illi serviat , „ licite detinetur ; sic nos & nostri Antecessores , vacante Ec„ clesia Carnutensi , & temporalem jurisdictionem , & bona tem„ poralia accipimus , & nostros facimus omnes fructus , qui pro„ veniunt ex eisdem.

XIII. Si his addamus solemnitates , quæ etiamnum hodie requiruntur , & observantur in clausura Regaliæ , dubitari non posse videtur , regaliam esse origine sua jus feudale ; atque juxta leges feudorum fuisse inductam.

XIV. Ex citatis verbis Rigordi constat insuper , regaliam primitus comprehendisse *sola* feudalia ; decimas autem , aliosque Ecclesiasticos proventus ab ea fuisse exemptos , quod & De Marca *lib. 8. cap. 22. n. 7.* observavit ; ibique ostendit , quomodo sensim ad decimas , omnesque proventus extensum fuerit ; quod & latius ostendit Auctor Tractatus Gallici , ann. 1681. occasione controversiæ super extensione juris Regaliæ editi *part. 1. cap. 9.* ibidem ostendens , prætextu juris custodiæ , & juris spolii hanc extensionem contigisse.

XV. Cum vero ipsis feudis frequenter jus præsentationis , sive collationis sit annexum , uti supra *c. 2.* ostendimus , consequens visum fuit , ut revertente feudo ad dominum directum , etiam jus præsentationis , vel collationis ei annexum debere ad dominum directum reverti : atque hac ratione collationem Præbendarum ad Regem jure Regaliæ primitus pervenisse , admodum verisimile est.

XVI. Porro sicuti sola feudalia primum juri Regaliæ , juxta naturam feudorum , subiecta fuere ; ita & sola collatio Præbendarum feudis illis annexa ad Regem pertinuisse videtur : admodumque verisimile , Regem nihil sibi attribuisse , nisi feuda cum omnibus , quæ iis videbantur annexa.

XVII. Et quidni hinc contigisse dicamus , quod in quibusdam Ecclesiis Regalia obtineret , quoad temporalia , non autem quoad spiritualia ; quemadmodum jam pridem obtinuisse in nonnullis , tanquam indubitatum , & notorium tradit *Le Maitre* in Tractatu *De Regalia cap. 4.* & variis Parlamentorum Arrestis confirmatum testatur De Marca *lib. 8. De Concordia Sacerdotii , & Imperii , cap. 24. n. 2.*

XVIII. Postquam autem Regalia extensa fuit ad omnes fructus Ecclesiæ vacantis , atque una a Canonistis , præeunte Glossographo , dictum & receptum fuit , collationem Beneficiorum esse *in fru-*

(a) De origine , & fundamentis Regaliæ legi possunt , quæ collecta fuere in novis Cleri Gallicani Collectaneis *tom. 11. col. 524. 525. &c.*

fructu, fructibusque annumerari, sensim quoque inductum est, ut ubi Rex jure Regaliæ reciperet indistincte omnes fructus Episcopatus vacantis; etiam ipsam Præbendarum collationem, tanquam partem fructuum, haberet. Hoc & Petrus De Marca notavit *lib.* 8. *De Concordia Sacerdotii*, & *Imperii*, *cap.* 22. *num.* 7. ,, Quoniam collatio Beneficiorum censetur pertinere ad *fru-* ,, *ctus*, secundum quod in libris Decretalium continetur, eo jure prorsus opportune usi sunt Reges, ut usum inveherent conferendi Præbendas, quarum Provisio ad Episcopum pertinebat.

XIX. Notandum insuper, Jura feudorum non ex jure scripto, sed potius consuetudinario constare; ideoque, non easdem fuisse in omnibus Provinciis feudorum conditiones, & jura, uti recte observat Du-Cange in Glossario, verbo *Relevium*, & verbo *Feudum*; atque inter cæteras consuetudinum dissonantias, hæc erat; quod in aliquibus Provinciis Domino directo competeret, mortuo vassallo, jus *relevii*; ipsique cederent fructus, quoad usque novus vassallus jus hoc relevii solvisset, & investituram a domino directo accepisset: in aliis vero Provinciis feuda *libere* absque onere relevii ad hæredes vassalli transirent; neque domino directo ususfructus acquireretur.

XX. Ex qua consuetudinum varietate facile intelligi potest, cur non in omnibus Ecclesiis eodem tempore recepta fuerit Regalia; etiam quoad usumfructum feudorum ad Ecclesiam spectantium.

Cum enim nec laicalia feuda illi juri essent in iis Provinciis subjecta; rationi dissonum visum fuisset, feuda Ecclesiastica illi oneri subjicere.

Unde Petrus De Marca *lib.* 8. *De Concordia Sacerdotii & Imperii*, *cap.* 22. *n.* 5. recte observavit, Jus Regaliæ in primis introductum fuisse in Provincias, in quibus mutatio Domini necessitatem imponit solvendi *relevium*: ,, Cum econtra in illis, quæ ,, huic juri *relevii* obnoxiæ non sunt, nihil a Regibus tentatum ,, fuerit, quoad usumfructum Regaliæ.

XXI. Ipsum quoque Concilium Lugdunense II. sub Gregorio X. hanc Ecclesiarum varietatem circa usum Regaliæ sat aperte agnovit in *cap.* 13. *De Elect. in* 6. ipsa Regalia restringens ad eas Ecclesias, in quibus ab ipsa fundatione, vel ex antiqua consuetudine invaluerunt. Verba Canonis sunt: ,, Qui autem ab ,, ipsarum Ecclesiarum, cæterorumque locorum *fundatione*, vel ,, ex *antiqua consuetudine* jura sibi hujusmodi vendicant, ab illorum usu sic prudenter abstineant, & suos Ministros in eis ,, sollicite faciant abstinere, quod ea, quæ non pertinent ad fructus, sive reditus provenientes vacationis tempore, non usurpent: nec bona cætera, quorum se asserunt habere custodiam, ,, dilabi permittant, sed in bono statu conservent.

XXII. Hunc Canonem de hoc Jure Regaliæ, de quo agimus, loqui, testis est Durandus Episcopus Mimatensis, vulgo dictus *Speculator*, qui ipsi Concilio interfuit. Verba ejus sunt: ,, Regalia hic vocantur jura Regis in quibusdam Ecclesiis & Monasteriis competentia: qui videlicet, illis vacantibus, Rex sub ,, prætextu custodiæ facit fructus suos, & etiam in quibusdam ,, Præbendas confert, sicut patet in quibusdam Ecclesiis Franciæ.

XXIII. Testatur insuper Durandus ad clamorem Prælatorum Franciæ, & Angliæ hunc Canonem editum esse: ,, Præsens Constitutio fuit (inquit) ad clamorem Prælatorum Franciæ, & ,, Angliæ promulgata.

XXIV. Non tantum evincit hic Canon, eo tempore Jus Regaliæ in *quibusdam duntaxat* Ecclesiis receptum; sed insuper, ,, qui regalia de *novo* usurpare conantes, bona Ecclesiarum, ,, Monasteriorum, aut locorum ipsorum *vacantium* occupare ,, præsumunt, quantæcumque dignitatis honore præfulgeant, Clericos etiam Ecclesiarum, Monachos Monasteriorum, & personas certas locorum eorumdem, qui hæc fieri procurant, eo ,, ipso excommunicationis sententiæ subjacere decernit.

XXV. Regaliæ autem usum in Ecclesiis, in quibus vel ex *fundatione*, vel ex *antiqua consuetudine* erat receptus, tolerare Concilium, modo tamen eo moderate utantur, allegata Canonis verba sat evincunt.

Ad hunc Canonem reflexisse Ludovicum XII. Regem Galliæ ann. 1499. verisimile est, his verbis, ,, Prohibemus universis ,, Officiariis nostris, ne in Archiepiscopatus, Abbatias, & alia ,, Beneficia Regni nostri, in quibus Jus Regale aut Custodiæ ,, non habemus, se intromittant; alioquin ut sacrilegi plectantur": Apud Magistrum vulgo *le Maitre* in Tractatu De Regalia *c.* 4

XXVI. Itaque Canone Concilii Lugdunensis, ,, confirmatum ,, est (ait De Marca *cap.* 24 *num.* 4.) Jus recipiendi regalia ,, in Ecclesiis, ubi recepta erat illa consuetudo: cujus introductio vetita est quoad Ecclesias, quæ ei non erant obnoxiæ.

Et *num.* 2. dixerat, ,, in quamplurimis veteribus Arrestis Parlamenti Parisiensis edici, probandam esse possessionem Regis in ,, Ecclesiis, juxta quam deinde Curia decernebat de Jure Regaliæ.

Post hæc relatis nonnullis Regum Ordinationibus, nec non quodam vetere regesto in quo enumerantur Ecclesiæ Juri regaliæ non subjectæ, tandem *n.* 9 subjungit: ,, Qui materiam ,, hanc cum aliqua cura tractarunt, veluti Ruzæus, & Probus, ,, ex his Constitutionibus consequi, ajunt, jus Regaliæ non esse ,, ubique simile, nec in universo Regno vigere; Regem vero eo ,, uti non posse, nisi in Ecclesiis ubi possessionem habet omni ,, memoria antiquiorem.

XXVII. ,, Attamen dissimulandum non est tentasse jamdiu ,, quosdam persuasum omnibus facere, Jus Regalium esse jus ,, mere Regium, & ad Coronam pertinere, ut ipsi loquuntur, ,, atque adeo ad universas Regni Ecclesias porrigendum esse absque discrimine. Ita enim ante hos trecentos ferme annos sensit ,, Joannes Butillerius in sua Summa Rurali. At Pasquierius, ,, tametsi Regius in Camera Computorum Advocatus esset, opinionem illam erroneam esse contendit, & dignam potius adulatore aulæ quam Jurisconsulto Gallo. Addit vero Guidonem ,, Fabrum Pibracium generalem Regis in Parlamento Parisiensi ,, Advocatum, qui jus Regaliæ generale ubique esse urgebat Edicto statui, id obtinere non potuisse, ac de sententia fuisse ,, dejectum.

XXVIII. ,, Nihilominus hinc factum est, ut vetus loquendi ,, modus in antiquis Regum Constitutionibus usurpatus, mutatus ,, dein fuerit. Edictum quippe anni millesimi sexcentesimi sexti ,, verbis ambiguis, & oblique inflexis conceptum est, quæ duplici interpretationi obnoxia sunt, cum in eo contineatur ,, Regem nolle uti jure Regaliæ in detrimentum Ecclesiarum ,, exemptarum (*a*). Verba enim hæc occasionem subministrarunt investigandi, an exemptio illa intelligenda esset de exemptione juris & de præscriptione, aut de exemptione a Principe concessa, sive gratuito, sive titulo oneroso. Viam autem ,, controversia hæc aperuit Arresto Parlamenti Parisiensis dato anno 1608. quo edicitur ne Advocati in dubium advocent, an Rex jure Regaliæ uti possit in universis Regni Ecclesiis; quod jam præjudicatum fuisset, edictum esse intelligendum de exemptione concessa ob titulum onerosum. Querelam ,, adversus hoc Arrestum movit Clerus Gallicanus apud Regiam ,, Majestatem" (*b*).

XXIX. Hac Cleri intercessione obtentum fuit, ut hoc Arrestum Parlamenti Parisiensis sine executione suspensum remanserit usque ad ann. 1673. quo Rex publico Edicto declaravit jus Regaliæ sibi competere in omnibus Ecclesiis sui Regni, exceptis iis, quæ titulo oneroso sunt exemptæ. Quæ Declaratio edita 20. Februarii, fuit probata, & registrata in Parlamento Parisiensi 18. Aprilis ejusdem anni. Refertur integra a Claudio Blondeau in sua Bibliotheca Canonica, verbo *Regale*: cui subjicitur aliud Edictum Regium de 2. Aprilis, anno 1675. prioris edicti declaratorium.

XXX. Quantos motus hæc Declaratio extensiva Regaliæ in Regno Galliæ excitaverit notum est; scit urque non nullos Prælatos summo vigore & zelo se huic extensioni tamquam Ecclesiarum suarum libertatem in servitutem redigenti, & Canoni Concilii Lugdunensis aperte contrarianti opposuisse; hisque favisse summum Pontificem Innocentium XI. pluribus emissis Brevibus, quibus declarabat, quantopere sibi hæc extensio displiceret.

Contentiones, quæ hac occasione inter Ministros Regios extensioni faventes, & Prælatos Ecclesiæ eidem repugnantes [illegible] improbantes, & subjicere recusantes, facile [illegible] ex lucubrationibus quæ utrimque evulgatæ fuerunt.

XXXI. Occasione horum motuum, & [illegible] Ministros Regios, & Prælatos Ecclesiæ, ann. 1681. [illegible] fuit in Urbe Parisiensi generalis Cleri Gallicani [illegible] quo hæc Regaliæ extensio, seu Regia Declaratio [illegible].

XXXII. Post habitam deliberationem, expo[illegible] Regi ex parte hujus Conventus, in primis quod auctoritas Episcopalis quoad prædicationem verbi Dei, reconciliationem pœnitentium, & exercitium Jurisdictionis spiritualis non parum læderetur per usum Regaliæ. Secundo, quod ipse usus Regaliæ per nupera Parlamenti Parisiensis Arresta esset non parum extensus; quapropter supplicavit, ut Rex integram vellet conservare Jurisdictionem Episcopalem, nec non declarare, quomodo hoc jure Regaliæ uti posthac intenderet.

XXXIII. Ad hanc Cleri expositionem, & postulationem secuta est declaratio Regia in Januario ann. 1682, qua quidem prior Declaratio ann. 1673, confirmatur quoad extensionem Regaliæ ad omnes Ecclesias, sed usus Regaliæ circa duo præcipue puncta mitigatur, quam mitigationem infra referemus.

XXXIV. Hac declaratione Conventui Cleri Gallicani proposita, & audita relatione Commissariorum suorum, ut pacem Regno, & Ecclesiis conciliaret, præveniretque incommoda, quæ divortio Sacerdotii, & Imperii secum trahere solet, nec non attenta mitigatione super usu Regaliæ per Regem facta, resolvit de unanimi judicio omnium Provinciarum, jus Regaliæ *universale* indubitatum, & extra contestationem; eum in finem consentiens, in quantum opus esset, ut idem jus Regaliæ, quo Rex fruebatur in majore parte Ecclesiarum sui Regni ante Arrestum Parlamenti de 24. Aprilis 1608. maneat extensum ad omnes Ecclesias Regni juxta terminos declarationis Regiæ de 10. Februarii 1673. Habetur hæc Cleri Declaratio, uti & præcedente Regia, apud Claudium Blondeau loco citato.

XXXV. Cum vero non sine fundamento vereretur Clerus Gallicanus, ne hac Declaratione, & consensu in extensionem Regaliæ exacerbaretur, & offenderetur ipse Pontifex Innocentius XI. resolvit, scriptis ad eum litteris rationem sui facti exponere, eumque hac ratione placare.

XXXVI. Litteræ hæ missæ fuere 3. Februarii ejusdem anni. In his in primis exponunt, Regni, & Sacerdotii tuta piaque concordia res humanas niti; ,, dum unum ab altero impugna- ,, tur, periclitari utrumque, ea occasione; & de regno tolli ju- ,, stitiam, & de Ecclesia pacem, schismata, & scandala suscita- ,, ri, & fieri animarum perditionem simul, & corporum; sine ,, horum concordia res humanas nec incolumes esse posse, nec ,, tutas: uti jam pridem dixerunt Goffridus Vindocinensis, & ,, Ivo Carnutensis.

XXXVII. Dein ostendunt, Regaliæ usum non esse ex iis, quæ ad

(*a*) Adest contextus, qualis *art.* 27. Edicti anni 1606. vernaculo idiomate legitur: *N'entendons jouir du droit de Regale, si non en la même forme, que nos Predecesseurs & Nous avons fait, sans l'étendre plus avant au prejudice des Eglises qui en sont exemptes*. Hoc Edictum relatum est a Fontanone *tom.* 4. *pag.* 1035.

(*b*) Hoc Arrestum datum est occasione Episcopatus Belicensis. Refertur ab Erudito Pinsonio *Tractatu Gallico de Regaliis*, *pag.* 378.

ad fidem spectant, vel quæ æterna lege sancita, inconcussa, & invariata manere debent; sed ex iis, quæ Ecclesiastica prohibitione constant, in quibus ipsi Ecclesiarum Principes multa pro tenore Canonum judicarunt, multa pro temporum necessitate tolerarunt, & quædam temperarunt, non cœca tamen, & indiscreta relaxatione disciplinæ, sed si necessitas adsit, ex qua leges quoque mutari contigeret.

Eam vero necessitatem tunc subesse, si graves dissensiones, si turbulenti motus, tumultusque imminerent, quam *populorum stragem* sancti Patres vocant: tunc enim charitatem, quæ summa Ecclesiæ lex sit, alias emollire ac temperare leges, ac *detrahendum aliquid Canonum severitati, ut majoribus morbis sanandis charitas sincera subveniat*; uti loquitur S. Augustinus *Epist.* 50.

XXXVIII. Post hæc non obscure concedunt, Concilium Lugdunense vetuisse jus Regaliæ extendi ad eas Ecclesias, quæ primæva, & immutata libertate gauderent: At, inquiunt, *id sane liquido constat, nullum esse periculum, ut extensum, Fidei, moribusque noceat, quod illæsa fide, salvaque morum regula, longe lateque propagatum, plurimas jam Regni Ecclesias occuparit; ex quo illud efficitur, Regaliæ causam, non ad* Fidei, morumque regulam, *quæ* immobilis, & irreformabilis *sit*, *sed ad disciplinam, quæ pro locis ac temporibus subinde mutetur, quæque temperamenta, ac salubrem illam moderationem admittit omnino pertinere*.

XXXIX. Tum totum causæ statum, nec non rationes ac necessitates explicant, quæ ipsos ad condescendendum huic extensioni, & nonnihil a Canonum tenore deflectendum moverunt, quodque *post Ecclesiarum quarumdam libertatem totis sexaginta annis strenue propugnatam victi in eo Tribunali, quod ipsi antiquo more Regni appellavimus* (*inquiunt*) *acquiescere potius, quam omnia movere, Regiam potestatem cum Pontificali committere, nova deinceps bella ciere vellemus. Nos pacem anteponimus, nec in simili causa piget imitari Vindocinensem Abbatem, non minus fortitudine, quam prudentia clarum, cujus verbis dicimus*: Habeat Ecclesia suam libertatem; sed summopere caveat, ne dum nimis emunxerit, eliciat sanguinem, & dum rubiginem de vase conatur eradere, vas ipsum frangatur.

XL. Exponunt qualiter & ipsi Pontifices in hac ipsa materia aliquando rescripserint, cum Rege moderate agendum; ac notanter Innocentius III. ad Galliæ Episcopos scribat *lib.* 3. *Epistol.* 107. *Fraternitati vestræ consulimus bona fide, quatenus cum charissimo Filio nostro Rege, quanto melius poteritis, componere studeatis; quoniam arcus, qui semper est tensus, vires amittit, & nonnunquam Reges vincuntur mansuetudine magis, quam rigore*.

XLI. Hisce litteris quam parum pacatus fuerit Pontifex, patescit ex litteris in forma Brevis responsoriis, datis 11. Aprilis ejusdem anni 1682. in quibus statim in exordio scribit, sibi permolestum accidisse, ac plane acerbum, cognoscere ex litteris ipsorum, Episcopos, Clerumque Gallicanum, qui corona olim, & gaudium erat Apostolicæ Sedis, ita se erga illam in præsens gerere, ut cogamur (ait) multis cum lacrymis usurpare illud Propheticum: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me. Cant. cap.* 1. *v.* 5.

Et quidem *in ea causa restitistis* (*ait*) *in qua vestrarum Ecclesiarum salus ac libertas agitur, & in qua nos pro juribus & dignitate Episcopali in isto Regno tuenda, ab aliquibus ordinis vestri piis, & fortibus viris appellati absque mora insurreximus, & jam pridem in gradu stamus nullas privatas nostras rationes secuti, sed debitæ Ecclesiis omnibus sollicitudini & intimo amori erga vos nostro satisfacturi*.

XLII. Scribit deinde, quod ex eorum litteris intelligat, omnia in eorum Conventu *metu* gesta esse; redarguitque eos, quod timuerint, *ubi non erat timor. Id unum* (*ait*) *vobis timendum erat, ne apud Deum hominesque redargui jure possetis, loco atque honori vestro & Pastoralis officii debito defuisse*.

XLIII. Officii eorum fuisse dicit: *Sedis Apostolicæ auctoritati studia sua adjungere, & Pastorali pectore, humilitate sacerdotali, causam Ecclesiarum vestrarum apud Regem agere, ejus conscientiam de tota re instruendo, etiam cum periculo Regium in vos animum irritandi*.

Eam in condescendendo facilitatem summus Pontifex increpat: *Quis* (inquit) *ausus est invidiæ se offerre, quis vel vocem unam emisit memorem pristinæ libertatis*.

XLIV. Illam litterarum partem non sine *animi horrore* se legere potuisse scribit, in qua dicunt: *Jure suo decedentes, in Regem contulisse*: *Quasi* (*ait*) *Ecclesiarum, quæ curæ vestræ creditæ fuere, essetis Arbitri, non Custodes, & quasi Ecclesiæ ipsæ, & spiritualia earum jura possent sub sæcularis potestatis jugum mitti ab Episcopis, qui se pro earum libertate in servitutem dare deberent*.

XLV. Et ne nimium dissimulando videretur officio suo deesse, aut factum tacite approbare, ait: *Quamobrem per præsentes litteras tradita nobis ab omnipotente Deo auctoritate improbamus, rescindimus, & cassamus, quæ in vestris comitiis acta sunt in negotio Regaliæ, cum omnibus exinde secutis, & quæ in posterum attentari contingat, eaque perpetuo irrita, & inania declaramus, quamvis, cum sint ipsa per se manifesto nulla, cassatione, aut declaratione hujusmodi non egeant*.

XLVI. Quid receptis his litteris egerit Clerus Gallicanus, aut quid repofuerit, nescio; hoc scio, usum Regaliæ tam quoad spiritualia, id est, collationem Beneficiorum, quam temporalia in omnes Ecclesias auctoritate regia, non obstantibus his Sedis Apostolicæ litteris, juxta Declarationem regiam de anno 1673. ejusque modificationem de anno 1682. inductum esse, & Regem de facto uti jure Regaliæ in omnibus Regni sui Ecclesiis, Sede Episcopali vacante (*a*).

Tria præcipue sunt, circa quæ usus Regaliæ nonnihil limitatus apparet.

XLVII. Primum circa litigium, jam vice privilegii Regalæ receptum erat, quod omnia Beneficia tempore aperturæ Regaliæ *litigiosa* caderent in Regaliam. Hinc contingebat, quod imminente morte alicujus Episcopi, possessoribus Beneficiorum moverentur lites; ut morte adveniente, Beneficia ipsorum jure Regaliæ impetrari possent; hoc quia multis fraudibus, & injustis vexationibus portam aperiret, declaratum est per Edictum de 10. Februarii 1673. *litigium* non facere locum Regaliæ, nisi contestatio fuerit inter Patres *sex mensibus* ante obitum Episcopi, aut Archiepiscopi.

XLVIII. Manet interim hoc Regaliæ privilegium, ut si Beneficia litigiosa, modo lis *sex mensibus* ante obitum Episcopi instituta & formata fuerit, cadant sub Regalia, ipse Rex ea tamquam vere vacantia jure Regaliæ conferat.

Hoc privilegium alio non videtur niti posse fundamento, nisi quod credatur, regaliam habere locum, dum non constat, Ordinarium revera rite contulisse, ipsumque locum vacantem esse de jure & facto repletum.

XLIX. Pridem enim Constitutione Regia, quæ vulgo dicitur *Philippina*, edita in Octobris anno 1334. & renovata 5. Maji 1346. quam refert *Le Maitre* in Tractatu *De Regalia cap.* 2. declaratum fuit, Reges Galliæ esse, & fuisse in possessione conferendi jure Regaliæ Præbendas, dignitates, & Beneficia vacantia de jure & de facto, vel *de jure tantum*, vel *de facto tantum*.

L. Vacat autem *de jure* tantum, quando quis incumbit possessioni coloratæ ex prætenso justo titulo præcedenti.

De facto tantum vacat, si collatio Beneficii facta sit, sed possessio corporalis nondum fuerit capta: quia revera titulum & jus habet Collatarius; sed tantum deest possessio, quæ est *facti*: uti latius exponit citatus Auctor; una monens, conformiter ad hanc Regiam Declarationem, infinita propemodum esse Parlamentorum Arresta; quin & judicatum dicit Beneficium tamquam vacans in Regalia impetrari posse, tametsi ipse Collatarius petierit a Capitulo ad possessionem admitti, sed tamen; recusante Capitulo, admissus non fuerit.

LI. Quin capta possessio per Procuratorem non impedit vacationem in Regalia. Licet enim de jure possessio Beneficii capi queat per Procuratorem, censeaturque fictione juris *per se* accepisse, qui accepit per *Procuratorem*; id tamen in Regalia non procedere sustinent Regii Ministri, dicentes, Regaliam non admittere ullam *fictionem*: Le Maitre loco citato (*b*).

LII. Secunda limitatio usus Regaliæ facta ad postulationem Cleri Gallicani, occurrit in Declaratione de anno 1682. qua Rex declarat, quod nulli in posterum conferri poterunt in ulla Ecclesia Cathedrali, vel Collegiata per ipsum, aut successores suos, Decanatus, aut Beneficium aliud habens annexam curam animarum, vacans in Regalia, aut Archidiaconatus, Præbendæ Theologales, Pœnitentiariatus, aut alia Beneficia, quorum titulares speciale jus habent, nomine proprio, exercendi aliquam jurisdictionem, aut functionem spiritualem & Ecclesiasticam, nisi habeant ætatem, gradum, aliasque conditiones per sacros Canones, & Ordinationes Regias requisitas.

Volens ulterius, ut Provisi de similibus Beneficiis jure Regaliæ, se sistant Vicariis Capitulorum, si Sedes adhuc vacent; aut ipsis Prælatis, si novi successerint, ad obtinendam approbationem, & missionem Canonicam, priusquam ullam functionem exerceant.

Ut intelligatur, in quo consistat hæc moderatio Regaliæ, notandum, quod Rex utendo Jure Regaliæ, Sede vacante, non tamquam Patronus præsentet ad Beneficia vacantia; sed intrando in jus Episcoporum, *pleno jure* conferat: titulumque Canonicum Beneficiorum se dare sustineat: ideoque nec ulla Ordinarii institutione auctorizabili opus esse; sed Provisum vigore Regiæ collationis posse possessionem Beneficii accipere, ac si ab ipso Episcopo collationem, & institutionem accepisset: de quo jure plura capite sequenti.

LIII. Cum autem jam receptum esset, quæcumque Beneficia, exceptis solis Parochialibus, ad Provisionem Episcoporum quocumque titulo spectantia, esse subjecta Regaliæ, atque jure Regaliæ a Rege posse *pleno jure* conferri, etiam Decanatus, aliaque supra expressa Beneficia *pleno* jure in Regalia vacantia conferebantur; ita ut functiones suas vi hujus collationis absque Ordinarii approbatione, vel missione Canonica obire possent: ideoque videtur Rex usum Regaliæ nonnihil temperasse, dum Provisos de Decanatu, Archidiaconatu, aliisque Beneficiis curam animarum, aut jurisdictionem, vel functionem Ecclesiasticam specialem annexam habentibus, ad Ordinarios, pro obtinenda *approbatione*, & missione Canonica, remittit.

LIV. Tertio, videtur temperatus usus Regaliæ; eo quod in Edicto de anno 1682. declaret Rex, sola illa Beneficia vacatura in

(*a*) Ubi observandum est jus Regaliæ a Gallis Jurisconsultis non haberi ut jus mutationi obnoxium: docent enim illud esse impræscriptibile, nec posse alienari, uti loquitur D. de Hericourt. *Le droit de Regale étant domanial, inaliénable, & imprescriptibile; les concessions gratuites & le non usage de ce droit dans quelques Provinces ne pouvoient faire de préjudice aux droits sacrés de la Couronne*. *Regulam de Infirmis Resignantibus*, „ Id (de Regalia loquitur) „ non ex aliqua concessione, vel privilegio Pontificis, Jurisve Canonici: sed „ jure primitivo & peculiari Coronæ Franciæ ante omnia Jura Canonica nato "; ut dixi in *num.* 420. *Consuetud. Parisiens.* §. 27. *num.* 10.

(*b*) Cum asseritur in Regalia nullam admitti fictionem, tunc non solvitur difficultas, quæ nasci potest ex possessione capta: dicendum itaque est usus adesse plurimos, qui observari debent, quamvis eorum origo, neque causa detegi possint.

in Regalia, quæ *revera* ſpectant ad Proviſionem Epiſcopi defuncti, ita ſiquidem, ut ſi Epiſcopus & Capitulum conferant per *turnum*, aut per *vices*, aut Præbendas diviſerint: ut collatio unius lateris ſpectet ad Epiſcopum, alterius vero ad Capitulum, Rex jure Regaliæ non ſuccedat, niſi in jus Epiſcopi; Capitulum vero jure ſuo utatur, ac ſi Sedes non vacaret.

Si autem collatio ſpectet conjunctim ad Epiſcopum & Capitulum; tunc, aperta Regalia, mitte Rex Commiſſarium, qui una cum Canonicis eligat, ſupplens locum Epiſcopi.

Sin vero Epiſcopus intret Capitulum, ut in qualitate Canonici cum aliis Canonicis aliquem præſentet; cui dein in qualitate Epiſcopi ad præſentationem Capituli confert, & inſtituit, eo caſu rurſus Commiſſarius Regis in præſentatione habebit ſuffragium Epiſcopi; ipſaque præſentatio Capituli fieri debebit ipſi Regi; ipſaque Proviſio nomine Regis expediri; quemadmodum debuiſſet exhiberi Epiſcopo, & ejus nomine collatio ſive inſtitutio fieri: ita ut Rex jure Regaliæ ſuccedat in totum jus Epiſcopi, permittendo illæſum jus Capitulorum.

LV. Jam enim auctoritate Arreſtorum invaluerat, ut libere & ſolus Rex conferret Præbendas vacantes in Regalia tametſi collatio ſpectaret ad Capitulum, & Epiſcopus duntaxat haberet ſuffragium *ut Canonicus*: quia, inquiebant: *Rex non patitur comepartem*, & ita judicatum contra Proviſum per Capitulum Maſſilienſe 31. Aug. 1681. refertur in libro, cui titulus *Journal du Palais*, *tom.* 1. *pag* 296. *edit*, 1713.

LVI. Deinde in eodem Edicto anni 1682. declarat ſe in haſce modificationes conſentire ſine præjudicio ſui juris Regaliæ; *quo uti intendimus* (*ait*) *eodem modo*, *quo Prædeceſſores noſtri Reges*, & *nos hactenus uſi ſumus*.

LVII. Cum autem jus Regaliæ, & quæſtiones ejus occaſione incidentes coram ſolis Judicibus Regiis, immo ſolo Parlamento Pariſienſi agitentur, & decidantur; mirum! quam jus illud Regaliæ extenſum, quotquot privilegiis tandem cumulatum ſit; adeo ut Pragmatici Gallici dicere non dubitarent: *In Regalia omnia ſunt extraordinaria*. Fevret. *De Abuſu lib*, 2. *cap*. 6, *num*. 14.

LVIII. In primis ſuſtinent, Regem jure Regaliæ ſuccedere in plenum & primitivum jus Epiſcoporum; ideoque Regem Beneficia ad Proviſionem Epiſcopi ſpectantia poſſe conferre eo jure, quo primis ſæculis ipſi Epiſcopi de omnibus Beneficiis ſuæ Diœceſis diſponebant: quando necdum præſentatione Patronorum ligabantur. Hinc conſequenter deducunt, Regem libere conferre Beneficia Juris Patronatus Eccleſiaſtici; tametſi præſentatio ad Monaſterium, aut Capitulum ſpectet; modo collatio, ſeu *inſtitutio* ad Epiſcopum pertineat: quia Rex utitur jure *primitivo* Epiſcopi, quod per præſentationem Patroni non reſtringebatur, & ita definitive judicatum anno 1683. referturque ipſum Arreſtum cum fundamentis tum ab Advocato Regaliſtæ, tum Advocato Regio adductis inter Probationes Libertatum Eccleſiæ Gallicanæ, *cap*. 16. *num*. 60.

LIX. Ulterius Miniſtri Regii reputantes Regaliam, etiam quoad collationem Beneficiorum pro jure Regio, & Coronæ, cenſuit, huic juri Papam nullatenus derogare poſſe, neque ullas in eo partes habere.

Quare nec vacantia in Curia, ſi Regalia tempore vacationis fuerit aperta, Papa conferre poteſt; ſed a Rege conferuntur, uti notavit Le Maître in tractatu *De Regalia*. *cap*. 11. *Quia* (*ait*) *vacatio in Regalia eſt extraordinaria* & *anomala*, *in qua Papa ſolam habens inſpectionem non poteſt ſe dicere Ordinarium Ordinariorum*; *neque ſibi ullum jus*, *ſive titulo devoluti*, *aut alio quocumque vendicare*. *Nam Regalia in aliqua Eccleſia aperta*, *Beneficium illius vacare non poteſt ad alterius diſpoſitionem*, *quam Regis*.

LX. Immo ex ſententia Pragmaticorum Galliæ, Rex in hoc jure nullum agnoſcens Superiorem, a nullo, etiam Papa, præveniri poteſt; neque negligentia ejus ſuppleri: tametſi intra tempus a Canonibus Patronis, & Collatoribus præfixum, non contulerit. Quin juxta Declarationem Ludovici XII. anni 1499. Regalia durat 30. annis; ita ut ſufficiat, intra illud tempus Beneficium, quod, aperta Regalia, vacavit, conferri. Le Maître c. 5. Quod hodie nonnihil temperatum; de quo infra.

LXI. Deinde ait; quod *ſi inter Regaliſtam* & *Proviſum ab Ordinario fuerit lis*; *ipſique Regaliſtæ adjudicatum poſſeſſorium momentaneum ſeu* recredentia, *ut vocant*, *manſeritque hoc modo in poſſeſſione*, & *lite per* 20. *annos*, *poſtmodum moriatur*, *licet tunc Regalia non eſſet aperta*, *nihilominus vacaret Beneficium in Regalia*, *ait Le Maître*; *Nam* (*ait*) *eſt principium notorium in materia Regaliæ*, *quod collatio ſemper revertatur ad Regem*, *quouſque collatio Regis habuerit ſuum* plenum & *integrum effectum*; *ipſe Regaliſta manſerit in pacifica poſſeſſione*, *vel per judicium contradictorium*, & *definitivum fuerit excluſus*. Hæc ille, qui candide dein fatetur, id eſſe in favorem Regaliæ contra collationem Ordinarii, & ejus Proviſum.

Deinde monet, quod Regaliſta nequeat a lite in favorem Proviſi ab Ordinario deſiſtere; aut cum eo tranſigere ſine conſenſu Regis: alias Rex poſſit rurſus Beneficium jure Regaliæ conferre.

LXII. Ulterius progreſſi Pragmatici, privilegiis Regaliæ annumerant, *quod conſtitutiones Apoſtolicæ*, *vel ſtatuta*, & *conſuetudines Eccleſiarum*, *non adſtringunt Regem*, *quin poſſit uti* & *frui pro libito voluntatis jure ſuo Regaliæ*. Ita Ruzæus in tractatu Juris Regaliorum *Privileg*. 31. *nu*. 1. Idipſum aſſerit Brodæus in notis ad Louetium *Litter*. *V*. *num*. 2.

Hinc concludunt, Regem in uſu Regaliæ non eſſe ſubjectum Regulis Cancellariæ; quod adeo certum indubitatumque erat Philippo Probo in ſuprema Curia Bituricenſi Advocato, ut, cum probare vellet, quod, licet in Eccleſia Gallicana eſſet generalis conſuetudo, ut nullus in Eccleſia Cathedrali aut Collegiata obtineat Dignitatem, niſi ſit Canonicus; hac tamen conſuetudine Regem Jure Regaliæ dignitatem conferentem non adſtringat, & in probationem adducat hoc argumentum; *Si enim non obſtent collationibus jure Regaliæ factis regulæ Cancellariæ*, *prout nec etiam Jus commune*, *ut ample probatur in pluribus locis præſentis operis*, *ergo multo minus obſtabit hæc conſuetudo generalis*, *aut particularis*, *cum non ſit majoris*, & *efficacioris virtutis*, *ſed minoris*, *ut patet intuenti*. *Quæſt*. 31. *De Regalia*.

Idem aſſeruerunt poſt Probum communiter Pragmatici Galli, atque in ſpecie, Regulam *De Veriſimili Notitia* non conſtringere Regem, ſæpius judicatum fuiſſe refert Brodæus loco citato; aſſeritque, anno 1572. judicatum pro Regaliſta, non obſtante, quod Proviſio ei fuiſſet facta a Rege in civitate Pariſienſi, *eadem die*, & *hora obitus* ultimi poſſeſſoris defuncti in civitate Meldenſi, decem milliaribus Gallicanis diſtante Pariſiis. Sufficit enim (ait Brodæus) quod is, per cujus obitum impetratum eſt Beneficium, obierit, & Beneficium ejus vere vacet, & hoc caſu vulgo jactatur *opinionem veritate præveniri*.

Similiter Regulam de 20. *diebus*, ſive *de infirmis reſignantibus*, non ligare Regem, Parlamentorum Arreſtis, & Pragmaticorum auctoritate receptum eſt; quemadmodum notat Brodæus ad Louetium *Litt*. *R*, *num*. 47. & jam pridem notavit cæterorum Pragmaticorum in propugnandis Regaliæ prærogativis facile primus Carolus Molinæus ad Regulam *De infirmis reſignantibus*, *num*. 181. ubi quærit; *Quid ſi Rex ex cauſa reſignationis nominaverit*; *ſed Reſignans infirmus erat*, & *ex infirmitatem eadem infra* 20. *dies a die præſtiti conſenſus vita functus eſt*, *an Rex iterum per obitum nominare poſſit*? Poſtquam nonnulla adduxit, quæ ſuadere videntur, Regem iterum nominare non poſſe, contrarium tamen de facto notorie ſervari, deinde ſubjungit: *Breviter ego dico*, *quod ipſa Regula* 18. (De infirmis reſignantibus) *non poteſt habere locum in Rege* . . . . *Quod autem ſimile ſervatur in Rege*, *non eſt in vim dictæ Regulæ*, *ſed quia Rex Princeps ſupremus eſt*, *qui nominationem ſuam ita tacite*, *vel expreſſe limitare ſolet*. *Et conſequenter deficiente conditione tacita*, *vel expreſſa*, *videlicet quia infirmus non ſupervixit dictos* 20. *dies*, *deficit conſenſus*, & *ſic nominatio Regis*, & *conſequenter reſignatio tamquam ſine ejus conſenſu facta*, & *ſic de integro per obitum poteſt Rex alium nominare*.

Regulæ quoque *De publicandis Regnantibus* non eſſe locum in Regalia, teſtatur Brodæus loco citato; quamvis hæc uti & duæ præcedentes in Regno Galliæ receptas eſſe nullus ambigat.

Quin & Veteribus omnibus jam pridem perſuaſum fuit Decretum *De Pacificis Poſſeſſoribus* inſertum Pragmaticæ Sanctioni, & cui conſonat Regula Cancellariæ *De Triennali Poſſeſſore*, non poſſe tueri pacificum Poſſeſſorem contra Regaliſtam, niſi triginta annorum continua, & pacifica poſſeſſione fuiſſet munitus; uti videri poteſt apud Ruzæum *Privilegio* 23. ubi *n*. 2. ait *Hodie in Regalia etiamſi quis poſſederit Beneficium* 10. *vel* 20. *pacifice*, *ſi aperiatur Regalia*, & *vacet Beneficium*, *vel de jure*, *vel de facto*, *ſemper Rex illud jure Regaliæ conferre poterit*. *Et ratio eſt*, *quia contra Jura*, *quæ ſunt reſervata Principi in ſignum ſuperioritatis*, *non præſcribitur*.

Plures idem aſſerentes citat Brodæus *Litt*. *V*. *num* 2. qui una obſervat, Decretum hoc hodie etiam in Regalia obtinere; nec per Regaliſtam, poſſeſſorem Canonice Proviſum turbari poſſe poſt trium annorum pacificam poſſeſſionem, juxta articulum 27. Edicti anni 1606. evulgati ad poſtulationem Cleri Gallicani.

LXIII. Philippus Probus *Quæſt*. 34. quærit: *Regalia aperta*, *an Rex*, *Beneficiorum*, & *Dignitatum ad plenam diſpoſitionem Epiſcopi Epiſcopatus Regaliæ affecti pertinentium*, *reſignationes admittere poſſit*? *Reſpondeo* (*ait*) *Regaliſtas tenere*, *quod ſic*, *ſive illæ ſint pure ſimpliciter factæ*, *aut cauſa* permutationis, *etiam* & in favorem: *quod ultimum videtur durum*, *cum in talibus dicatur*, *Simoniæ labem intervenire*.

Ipſe quoque Ruzæus *Privilegio* 32. reſignationes *in favorem* a Rege admitti non poſſe dicit; atque ita per Arreſtum ſupremæ Curiæ deciſum fuiſſe teſtatur.

Verum & ad hanc reſignationem jus Regaliæ poſteriora Parlamentorum Arreſta extendiſſe monet, Brodæus, allegato *nu*. 47. & ex illo Carolus Fevretius *De Abuſu lib*. 2. *cap*. 6. idque etiam *retenta penſione*: quia, inquiunt, Rex Franciæ in materia Regaliæ *non tantum fungitur vice Ordinarii*, *ſed etiam ſummi Pontificis*. Addunt autem *mirum non eſſe*, *ſi Ruzæus aliter ſenſerit*; *quia eo tempore reſignationes* in favorem *ſunt quaſi* ordinarie *in Curia Romana*; *nec conceduntur* diſpenſative, *ſed quaſi res jure communi permiſſæ*; *Rex igitur hujus juris communis particeps eſſe voluit*.

Ita Fevretius, qui & addit, Regem diſpenſare ſuper ætate; item poſſe conferre ſub conditione ſi *vacet*.

LXIV. Hæc aliaquæ Regaliæ privilegia, & prærogativæ, quæ paſſim a Pragmaticis Gallis annotantur, ſi rite expendantur, eorumque prima origo inquiratur, non dubium, quin potiore jure de iis quam de ipſa Regalia dici poſſit cum Renato Choppino *lib*. 1. *De Sacra Polit*. *tit*. 7. *num*. 9. non ex vetuſtis monumentis; ſed ex Regiis Tabulis ſolum, Patriiſque Senatuſcoſultis petendam eſſe privilegiorum tractationem. Quin ſi ratio horum privilegiorum, omni ſecluſo humano affectu, ſingillatim æqua lance libretur, verendum, ne multorum una ratio fuiſſe reperiatur illa, quam in ſua Declaratione anni 1682. agnovit Rex ipſe Chriſtianiſſimus, nimirum. *Parlamenti Regii Pariſienſis zelus*, & *ordinarius affectus pro augmentatione jurium Regiæ Coronæ*; *qui* (ut ait Rex) *ab aliquot annis dedit nonnulla Arreſta*, *quæ non parum uſum Regaliæ extenderunt*.

LXV. In-

LXV. Interim & illud fatendum est ; multa tum in Regulis ancellariæ, tum in Pontificiis, & Canonicis Constitutionibus, uibus privilegia Regaliæ contrariari videntur, meræ discipli- æ, & juris positivi occurrere, & quibus per contrarium usum erogari potest; unde his contrarius usus tolerari, modo ea, quæ us naturæ, ipsaque recta ratio in provisione Beneficiorum requi- t de reliquo observentur, potest; præsertim cum & Pontifices, & oncilia non semel declararint, Constitutiones tametsi generali- er expressas, personas Regum ob eorum excellentiam, & spe- ialem prærogativam non comprehendere ; uti in ipsa quoque ltima generali Synodo Tridentina expressum est ; atque signan- er *Sess. 25. cap 9. De Reformat.* ubi postquam specialem mo- um probandi Jus Patronatus proposuit, mox subjicit ; „ Ex- ceptis illis, quæ ad Imperatorem, & Reges, seu Regna possi- dentes, aliosque sublimes ac supremos Principes jura imperii , in Dominiis suis habentes, pertinent “. Immo etsi hæc exce- tio nominatim non esset expressa, nihilominus Reges non com- rehendi, ni *nominatim* sint expressi, non semel & ipsi Romani ontifices declararunt ; uti circa expectativas sublatas *Sess. 24. ap. 19. De Reformat.* ostendetur capite sequenti.

LXVI. Hoc igitur Regiis Ministris qui juribus Coronæ, & Regaliæ amplificandis studere videntur, præcipue curandum, ut Rex Regalia, ejusque privilegiis in Provisione Beneficiorum ita tatur, ut si Regulis, & Constitutionibus humanis eximatur, psas tamen Regulas, quas ratio naturalis, & divina, nullo rivilegio aut longævo usu, vel Arrestorum auctoritate flexi- bilis, aut mutabilis servari præcipit : atque ita ipsa Beneficia ine simonia, sine acceptione personarum, non ad favorem pri- vatorum, sed in utilitatem & ædificationem Ecclesiarum con- ferantur ; eique auctores sint, ut sequatur exemplum Sancti Lu- dovici in conferendis Beneficiis ; ut si eum in usu Regaliæ Pa- tronorum sequi non pigeat, etiam in modo ea conferendi imi- tetur : de quo infra titulo *De cavenda acceptione personarum in collatione Beneficiorum.*

Illud quoque merito inculcant Ministri regii, verum haud es- se assertum Molinæi ad Regulam Cancellariæ *De infirmis Resi- gnantibus, num. 185.* „ Canonicatus, Sacella, & similia Benefi- , cia ad meram & perpetuam Regis collationem spectantia, ma- , gis *secularia, & profana* Beneficia sunt, quam Ecclesiastica “. Ut enim non inquiramus, qualia in sua origine quædam ex illis fuerint ; hoc compertum est, Canonicatus, præsertim Cathedra- lium Ecclesiarum, non posse inter *profana Beneficia* computari ; utpote qui non exiguam jurisdictionis, & regiminis Ecclesiastici portionem annexam habent. Scitur enim Capitulum Cathedrale ex Canonicis constans *Senatum* Ecclesiæ hodie constituere, atque una cum Episcopo præcipua Ecclesiæ negotia absolvere; quin & sede vacante, in regimen & jurisdictionem Episcopi succedere ; quemadmodum *Tom. 1. part. 1. tit. 8. cap. 1.* ostendimus. Ut pro- pterea admodum perniciosum sit Ecclesiis, dum Canonicatus tam- quam *profana* quædam *Beneficia* distribuuntur : non ut Ecclesiis ipsis, sed potius personis provideatur, & non raro ipse Eccle- siæ *Senatus* ex pueris Senatorum Regiorum componatur.

C A P U T IX.

De Nominatione Regia extra Regaliam, & de oblatis ad Monasteria.

1 *Rex plurium Ecclesiarum Patronus.*
2 *Reges prætendunt Beneficiorum plenam collationem.*
3 *Comitissa Flandriæ jus conferendi* pleno *jure habuisse olim videtur.*
4 *Similiter Reges Angliæ.*
5 *Reges Galliæ jure Regaliæ* pleno *jure conferunt.*
6 *Super hoc jure contentio inter Bonifacium VIII. & Philippum Pulchrum Regem Galliæ.*
7 *Jus hoc Regi competere posse ex tacito vel expresso consensu Sedis Apostolicæ fatetur Bonifacius.*
8 *Rex huic Pontificis declarationi acquievit.*
9 *Reges & Principes etiam nostri* pleno *jure collationis utuntur.*
10 *Carolus Molinæus credit Beneficia ad* plenam *collationem Principum spectantia, esse potius* sæcularia, & profana, *quam Ecclesiastica.*
11 *Animadversio in dictum Molinæi.*
12 *Habentes collationem a Principe, curam animarum debent habere ab Ordinario.*
13 *Principes etiam aliis titulis, quam Jure Patronatus Beneficia conferunt.*
14 *Concessit Leo X. Carolo V. ut nullas ad principales Dignitates sæculares nominetur, nisi ipsi* gratus.
15 *Vigore hujus Indulti Principes nostri nominant ad primarias Dignitates in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis.*
16 *Indulta conferendi Præbendas Regibus concessa interdum tantum personalia.*
17 *Indultum Regibus Galliæ datum in favorem Parlamenti Parisiensis.*
18 *Quo motivo Sixtus IV. Indultum Parlamento Parisiensi concesserit.*
19 *Indulti gratia quomodo extensa?*
20 *Jam pridem Imperatori competiit jus* Primariarum Precum ; *referturque antiqua eorum formula.*
21 *Videtur primitus Imperatori competiisse ex antiqua consuetudine.*
22 *Quomodo hodie his utatur Imperator?*
23 *Hæ preces per Synodum Tridentinam non censentur sublatæ, licet sint species gratiæ expectativæ.*
24 *An Regi Galliæ competat jus collationis unius Præbendæ titulo* felicis *ad Regnum* adventus?
25 *Rex Galliæ in adventu suo ad Regnum habet jus offerendi unum laicum Monasteriis.*
26 *Hoc jus videtur provenire ex Jure Patronatus.*
27 *Qui hoc jure frui possint?*
28 *Divites eo jure non gaudent.*
29 *Restringitur hoc jus ad Monasteria fundationis Regiæ.*
30 *Monasteria Ordinis sancti Augustini non subjecta huic oneri.*
31 *Quid si dubitetur, num sit fundationis Regiæ?*
32 *Monasteria non nisi* uno *oblato gravari possunt.*
33 *Debet oblatus nutriri in Monasterio ut alter Religiosus.*
34 *Cogi potest, ut habitet in Monasterio; non tamen tenetur suscipere vestem religiosam.*
35 *Rex Galliæ quædam Monasteria ob paupertatem ab hoc onore exemit.*
36 *Etiam Monasteria mulierum huic juri subjecta.*
37 *Principes nostri eo quoque utuntur jure in Monasteriis tam virorum, quam mulierum.*

I. QUIN Reges ac supremi Principes Ecclesiarum, quas Majores ipsorum vel fundarunt, vel dotarunt, Patroni sint, & titulo Juris Patronatus etiam jure præsentandi gaudeant, nemo negaverit; ususque Juris illius notissimus est.

II. At prætendunt Reges, & Principes sibi ut Patronis, non tantum competere simplicem præsentationem, qualis omnibus Patronis de jure competit ; sed *plenam* ac liberam Beneficiorum *collationem* ; ita ut præter regiam hanc collationem, vel donationem non requiratur alia institutio *auctorizabilis*, sive *tituli* collativa, sed tantum institutio corporalis, sive immissio in possessionem.

III. Et quidem Comitissam Flandriæ jam pridem usam fuisse eodem jure, constare videtur ex *cap. fin. tit. de Concess. Præbendæ.* Hic scribit Honorius III. Episcopo, & Præposito Capituli Cameracensis : *Cum dilecta in Christo filia Comitissa Flandrensis fecerit Promissiones de non vacantibus Beneficiis Ecclesiarum, in quibus jus obtinet Patronatus, &* donationes *eorum in manibus posuerit alienis.*

Quamvis enim Pontifex concessiones ab ea Comitissa factas non vacantibus Beneficiis, vel donationes alteri cuidam commissas ; improbet, *nihil tamen improbat, immo nec attingit eorum, quæ pertinent ad Beneficiorum jam vacantium collationem, seu concessionem, seu* donationem *Comitissæ huic ratione juris Patronatus competentem* ait Boetius Epo in Tractatu *De Regalia*, vel Jure Principum in Beneficiis Ecclesiasticis, *num. 4. Quinimmo (pergit Auctor) contra satis hinc apparet, Comitissam vel Comitem Flandriæ semper solere singularia Beneficia Ecclesiarum in quibus jus obtinebat Patronatus*, absolute conferre. Qui & ibidem ostendit, *donationis* verbum, quo hic utitur Pontifex, de simplici præsentatione accipi non posse, sed pro *absoluta* donatione, seu collatione accipiendum esse ; recteque notat, similis *donationis* sex Præbendarum Sacerdotalium eidem Comitissæ competentis mentionem occurrere in *cap. 40. tit. De Testibus.*

IV. Reges Angliæ hoc quoque jure jam pridem usos fuisse, evincit Decretalis Innocentii III. cujus fragmentum extat in *c. 6. tit. De Consuetudine*, & integra apud Antonium Augustinum in *cap. 4. eodem titulo* in tertia Decretalium collectione.

In hac igitur integra Decretali de Rege Angliæ scribit Innocentius III. *Decanatum, & Præbendas ipsius Ecclesiæ (S. Petri de Curia Cenomanensis) idem Rex, & Progenitores* conferebant, *Diœcesano Episcopo etiam inconsulto.*

V. Reges Galliæ Beneficia jure Regaliæ pleno jure conferre, & jam pridem contulisse ambigi nequit.

Extat inter probationes Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, *cap. 16. num. 46.* instrumentum collationis Canonicatus vacantis in Regalia de anno 1422. in quo dicitur : *Beneficiorum Ecclesiæ vacantium, dicta Regalia vigente, collatio atque omnimoda dispositio jure Regaliæ, & Regiæ dignitatis ratione*, pleno *jure noscatur pertinere ad nos.*

VI. Quin & tempore Philippi Pulchri hoc jure usos fuisse Reges Galliæ, constat ex contentione sat acri super eo jure inter ipsum Philippum, & Bonifacium VIII. cujus contentionis, nec non litterarum hinc inde scriptarum meminit Aufrerius Præses Tolosanus in sua Repetitione ad *Clem. I. De officio Ordinarii*, & antiquus Glossographus ad *cap. 13. De Elect. in 6.*, quæ e recentiore Corpore Juris per Correctores Romanos sublatæ sunt.

VII. Etsi autem Pontifex verbis sat acerbis hoc prætensum jus collationis improbaverit, nihilominus in quadam Bulla, contentione hac durante, emida, fatetur ; jus illud Regibus posse competere, saltem accedente consensu Sedis Apostolicæ tacito, vel expresso. Verba Bullæ sunt. *Ad te hujusmodi Ecclesiastica dignitatum, personatuum, Canonicatuum, Beneficiorum, & Præbendarum collatio non potest quomodolibet pertinere, nec pertinet ; nec per tuam collationem potest alicui jus acquiri, sine auctoritate, vel consensu Sedis Apostolicæ, tacitis, vel expressis ; quos qui acceperit ; & se denegat accepisse, eis propter ingratitudinem est privandus.*

VIII. Rex huic conditioni acquiescens respondit : *Quod collatione Beneficiorum usus est, utitur sicut ad eum pertinet de jure, & bona consuetudine, sicut S. Ludovicus, & alii prædecessores sui usi fuerunt, a tempore, cujus memoria non existit, nec circa hoc fecit, nec intendit facere aliquam novitatem ; nec credit, quod Papa sibi facere velit, qui longum usum suum, & prædecessorum suorum in collatione hujusmodi novit plenissime ab experto.*

IX. Hoc itaque jure & Reges Galliæ, & Principes nostri uti pergunt ; semper nomine *collationis*, vel *donationis* utentes : Et quamvis non exprimant, se eo jure ex indulgentia, vel consensu Sedis Apostolicæ uti ; ipse nihilominus continuus, & notorius usus a Sede Apostolica non improbatus, de Sedis Apostolicæ consensu saltem tacito dubitari non sinit.

X. Caro-

X. Carolus Molinæus ad Regulam Cancellariæ *De Infirmis resignantibus* postquam ostendit, Regem, & nonnullos inferiores locorum Dominos habere *collationem* Canonicatuum, aliorumque Beneficiorum simplicium, addit *n.* 186. *Sed hujusmodi Canonicatus, Sacella, & similia Beneficia ad meram, & perpetuam Regis collationem spectantia, magis sæcularia, &* profana *Beneficia sunt, quam Ecclesiastica: quamvis non nisi Clericis (quos tonsuratos vocant) conferantur. Quia talibus ex voluntate Regis fundatoris destinata sunt. Unde non habent de se ullam administrationem Clavium, vel Sacramentorum.*

XI. Verum, uti recte notat Ludovicus Thomassinus *De Disciplina Eccles. part.* 4. *l.* 2. *c.* 22. *n.* 12. *Majore cum verisimilitudine dixisset Molinæus, aliqua ex hisce Beneficiis, hujusmodi fuisse in sua origine. Videmus enim & hodie plura Oratoria in Pincipum, & Magnatum domibus, ad quæ ipsi Principes nominant Ecclesiasticos ad recitandum Officium canonicum cum annexis certis proventibus; ita tamen ut totum dependeat a pietate, & voluntate illorum Magnatum, qui assumunt, & dimittunt hos Ecclesiasticos, cum ipsis libuerit, absque ulla ab Episcopo dependentia in hac eorum arbitraria pia liberalitate. Labente tempore, similia arbitraria, & temporalia officia mutantur in Beneficia perpetua; & quandoque aliqua cura animarum eis annectitur: interim Patroni jus suum non amittunt; semperque permanent eorum Collatores. Admodum probabile est, nonnulla Beneficia, quorum ipsi Principes hodie habens plenam collationem, fuisse primitus officia duntaxat ejus conditionis; ac sensim & imperceptibiliter transiisse in Beneficia perpetua.*

Probabile quoque est, quod sicuti de similibus officiis priusquam in Beneficia erigerentur. Principes pro libitu suo disponebant, nullo habito respectu ad Regulas collationi Beneficiorum præscriptas; ita existimarunt, erectionem illorum in Beneficia huic eorum juri non potuisse præjudicare, ideoque ea adhuc eodem *pleno* jure conferri posse. Hinc ea privilegia Regaliæ, quæ capite præcedente notata sunt, verisimiliter pro magna parte emanarunt: quod tamen non nisi de his Beneficiis, quæ ejus conditionis fuerunt, aliqua veri specie dici posse videtur. Dein notandum, officia illa quæ tantum persolvendo Officio canonico primum erant destinata, naturam non parum suam mutasse, dum in Canonicatus, præsertim Cathedrales transierunt; ut ex iis *Senatus* Ecclesiæ constituatur; ut capite præcedenti observavimus; ubi una ostendimus, quod Regalia, quæ primitus aliqua duntaxat Beneficia, & bona comprehendebant, sensim ad omnia extensa fuerit; ut mirum videri non debeat, si jus conferendi *pleno* jure paulatim quoque ad omnia Beneficia ad Regiam provisionem spectantia extensum sit.

XII. Porro licet liberum esset Principibus, aliisque Fundatoribus ad hujusmodi administrationes, sive fundationes assumere; & etiamnum hodie id ipsis liberum sit, quamdiu in Beneficia auctoritate Ordinarii erecta non sunt, nunquam tamen licuit assumere Clericos, qui Missarum solemnia celebrarent, aut Sacramenta administrarent, nisi prius per sacram Ordinationem ab Episcopis eam potestatem accepissent. Quapropter tametsi hodie quorumdam Beneficiorum collatio *pleno* jure ad Principes pertineat, si quæ Sacramentorum administratio aut cura iis animarum annexa sit, ea ab Episcopo accipi debet; nec eam laici quantumvis suprema, ac Regia auctoritate muniti dare queunt: quemadmodum jam pridem Imperatori declaravit Gregorius IX. apud Odoricum Raynaldum ad annum 1236. *n.* 21. „ Esto (ait) „ quod aliqua Beneficia vacantia *conferas*, ut *curam* tamen *ani-* „ *marum* illis annexam committere valeas, jus spirituale, quod „ non cadit in laicum, non permittit.

Hac de causa Principes nostri, uti & Reges Galliæ quamvis Beneficia plura *pleno jure* conferant, curam tamen animarum annexam nequaquam committere, vel dare intendunt; sed volunt, ut Provisi eam ab Ordinariis suis accipiant; quod & in ipsis Provisionis litteris apponi solet.

XIII. Non tantum titulo Juris Patronatus Principes Beneficiorum Provisionem habere; sed & aliis titulis, nimirum Indulti Apostolici, vel Regaliæ, aut inveteratæ consuetudinis, ut in litteris Provisionis exprimi solet, notorium est in illis Ecclesiis, quarum Principes Fundatores non fuisse scitur; & nihilominus Beneficiorum, & dignitatum collationem obtinent.

XIV. Anno 1515. 4. Julii, Leo X. per Bullam indulsit Carolo V. quod nullus in Provinciis ei subjectis per ipsum (Leonem) aut Sedem Apostolicam, seu ejus Legatos, seu Nuntios, ad Dignitates Abbatiales aut quorumcumque Monasteriorum, etiam per Priores aut Præpositos regi ac gubernari solitorum, regimina, præfici, nec illis de quorumcumque personis quovis modo provideri possit, nisi habitis prius per Nos (ait) aut Sedem eamdem intentione & consensu tuis de personis idoneis ad hujusmodi dignitates, & regimina providendum.

Deinde alterius subiungit: *De aliis vero dignitatibus videlicet sæcularibus, principalibus, & Regularibus Conventualibus, intra prædictos districtus, nisi de locis tuæ ditioni subjectis existant, aut tibi* gratis, & acceptis *de aliis locis oriundus provideri, nec non gratiæ expectativæ, & specialiter reservationes cum quibusvis & ex illis descendentibus provisionibus, & provideri mandatis intra eosdem districtus personis duntaxat, quæ locorum eorumdem districtuum alienigenæ, vel extraneæ non fuerint, nisi forsan tuus consensus aliis personis super hujusmodi gratiis suffragaretur concedi &c.*

XV. Carolum in vim hujus Indulti prætendisse sibi esse ius nominandi personas ad Dignitates Abbatiales, nec non Dignitates principales in Ecclesiis sæcularibus, manifestum est ex iis, quæ narrantur in Compromisso initio inter Carolum, & Abbates, & Abbatissas Brabantiæ 21. Februarii 1521. quod refertur *part.* 4. *Edictorum Brabantiæ lib.* 4. *tit.* 1. *cap.* 6. ejusque meminimus supra *Tom. I. part.* 1. *tit.* 3. *cap.* 8. uti & Concordiæ super hac quæstione initæ inter Philippum II. & dictos Abbates.

Sicuti ergo Principes nostri vigore hujus Bullæ Leoninæ nominant ad Abbatias juxta formam in dicta Concordia expressam: ita nominant quoque ad *principales*, sive primarias Dignitates in Ecclesiis Collegiatis, & principales post Episcopalem in Cathedralibus.

Ad hoc indubie *Indultum* respiciunt Principes, dum in litteris nominationis ad primas Dignitates dicunt se nominare vigore *Indulti*, tametsi & addant, se id facere vigore *Regaliæ Juris Patronatus*, seu quo alio jure sibi competente: ut hoc pacto jus suum quocumque titulo competens conservent.

XVI. Regibus Galliæ plura jam pridem Pontificia Indulta concessa fuisse leguntur.

In Historia Universitatis Parisiensis *tom.* 4. *pag.* 28. 32. refertur a Bonifacio VIII. indultum fuisse Philippo Pulchro, *quod ad suum beneplacitum in qualibet Ecclesia Cathedrali, & Collegiata Regni sui una idonea persona poneretur*. Et Clemens VII. Papa Avenionensis indulsit Carolo VI. 1389. nominare ad duas Præbendas in omnibus Ecclesiis Cathedralibus. Et Innocentius VI. referente Guimerio, dedit Joanni Regi nominationem 30. Prebendarum: quorum omnium Indultorum meminit Ludovicus Thomassinus *De Disciplina Eccles. part.* 4. *lib.* 2. *cap.* 21. *n.* 12 additque, visibile esse Indulta hæc fuisse personalia.

XVII. Gaudent hodie Reges Galliæ jure Indulti, sive gratiæ expectativæ in favorem supremi Regni Cancellarii, Præsidum, & Consiliariorum Parlamenti Parisiensis, quibus mandat Rex in vim Papalis Indulti provideri.

Gratiam hanc primum factam Regibus Galliæ ab Eugenio IV. per specialem Bullam anno 1538. confirmavit Paulus III. ad postulationem Francisci I. indulgens, ut Prælati Collatores singuli semel in vita sua duntaxat, & non ultra, provideant nominato Indultario de proxime vacaturo Beneficio, cujus annui proventus, deductis omnibus expensis & oneribus, pertingunt ad taxam constitutam: idest, *ducentarum librorum* Parisiensium.

☞ XVIII. Legitur, quod Sixtus IV. ad exemplum Pii II. sui prædecessoris intendens abrogationem Sanctionis Pragmaticæ, quam *anno* 1238. in Conventu Bituricensi promulgaverat Carolus VII. Rex Franciæ, Concordatum concluserit cum Ludovico XI. Rege Galliæ relatum in *Extravagante, Ad universalis, de tregua, & pace in Communibus*; utque Parlamentum Parisiense ad receptionem hujus Concordati inclinaret, eodem Concordato concessit *duas Expectativas* ad *singulos* Collatores Regni Galliæ in favorem Consiliariorum Parlamenti, aut eorum, quos ipsi vice sua nominare voluerint.

Sed nec hoc Concordatum, nec Indultum receptum fuit, resistente Procuratore Regio, uti notat Franciscus Pinsonius in Præfatione ad suum Tractatum *de Indulgentiis pag.* 33. qui & ibidem monet Paulum III. Indultum Parlamento dedisse, ut ipsum magis obfirmaret in observatione Concordati inter Leonem X. & Franciscum I. quo Sanctioni Pragmaticæ, saltem quoad *liberas* electiones, non exiguum vulnus inflictum fuit.

XIX. Indulti gratiam postmodum ad postulationem Regis Ludovici XIV. auxit Clemens IX. edita Bulla anno 1667. quam integram, uti & præcedentem Pauli III. refert Claudius Horry in novo Tractatu *De Materiis Beneficialibus*; notatque quod Cancellarius, aliique Regi Ministri hujusmodi Indulto gaudentes, possint hanc gratiam alteri credere, sive in alium transferre, exprimitque formam, quæ in hac cessione est observanda; quidque Cessionarius observare debeat, ut effectum Indulti obtinere queat. Vide quoque Cabassutium in Juris Canonici Theoria & Praxi *lib.* 2. *cap.* 4.

XX. Refert Continuator Abbatis Urspergensis Litteras Rodulphi Hasburgii ad quemdam Abbatem directas, quibus in vim *primariarum Precum* Clericorum nominat ad Beneficia ad collationem hujus Abbatis spectantia; quæ merito pro antiqua *primariarum Precum* formula refertur a Chokier in proœmio Scholiorum primariarum Precum. Verba formulæ sunt: *Cum ex antiqua, & approbata, ac a divis Imperatoribus, & Regibus inclytæ recordationis nostris antecessoribus usque ad nos producta consuetudine, quælibet Ecclesia in nostro Romanorum Imperio constituta, ad quam Beneficiorum Ecclesiasticorum pertinet collatio, super unius collatione Beneficii precum nostrarum* primarias *admittere teneatur, devotionem tuam rogamus; quatenus huic Clerico de Ecclesiastico Beneficio, quod ad tuam collationem spectat, ob reverentiam Sacrii Imperii, & nostram, si quod vacat ad præsens, vel quamprimum vacaverit, studeas liberaliter providere, taliter id faciens, quod devotionem tuam nostra Serenitas debeat merito commendare, & ad tua justa desideria facilis inveniri.*

XXI. Cum hic nullius Indulti Apostolici, alteriusve tituli, quo hoc jus nitatur, mentio occurrat: sed totum ex antiqua consuetudine desumatur, admodum verisimile est, hoc jus *primariarum Precum*, consuetudine primitus inductum esse; immo a solis *precibus* apud Collatores interpositis originem habuisse; atque sensim preces in jura & mandata transiisse; ipsosque Reges, & Imperatores exemplo Pontificum Romanorum primo precibus, ac dein mandatis usos fuisse, quemadmodum notavit Ludovicus Thomassinus citato *cap.* 21.

XXII. Quidquid sit, indubitatum est, Imperatores jam pridem usos fuisse, & etiamnum hodie ut *primariis Precibus*; quarum vigore Imperator coronatus nominat personas idoneas ad Beneficium vacaturum, quod ipse nominatus infra mensem a die notæ vacationis duxerit acceptandum, facitque nominatum per Executores in litteris nominationis designatos recipi. Formulam hodiernam primariarum Precum refert Chokier in citato proœmio, qui & Bullam Pauli V. confirmativam harum Precum Scholiis illustravit; variasque quæstiones ad hanc materiam spetantes discussit; notatque *pag.* 18. ex Boetio Epone, quod *primaria*

Pre-

Preces idcirco dicantur, quod ſemel duntaxat, ſeu pro prima *ſaltem vice, non autem vel bis, aut ſæpius uni & eidem Imperatori in una eademque concedantur Eccleſia.*

XXIII. Nominationem vigore harum *precum* ad Beneficia *vacatura* eſſe ſpeciem gratiæ *expectativæ* ad vacatura dubitari nequit: refertque Fagnanus *ad cap. Nullæ, tit. De Conceſſ. Præbend. num.* 9. dubitatum aliquando, an cenſerentur hæ *preces* ſublatæ per Concilium Tridentinum *Seſs.* 24. *cap.* 19. *De Reformat.* ubi tollit omnes conceſſiones ad *vacatura*; attamen quæſtione per Archiepiſcopum Cameracenſem hujuſmodi nominatione gravatum delata ad S. Congregationem Concilii Tridentini Interpretem, cenſuit S. Congregatio, haſce primarias preces non comprehendi dicto *cap.* 19. quia non nominatur Imperator, qui eſt *ſpeciali* nota dignus. Et relatione facta ad Papam Gregorium XIII. ipſe ſententiam Congregationis probavit.

XXIV. Volunt nonnulli, etiam Regi Galliæ eſſe jus nominandi ad Præbendam titulo *Felicis* ad Regnum *adventus*. Verum alii, quos ſequitur Cabaſſutius in Theoria, & Praxi Juris Canonici *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 11. dicunt, quod ambitio & adulatio Aulicorum jus iſtud introduxerit; cui novæ introductioni (*ait Cabaſſutius*) *Senatus Pariſienſis plerumque fortiter interceſſit, exiſtimans ſatis detractum Eccleſiæ fuiſſe per Regaliam, & Indulta in favorem ſuorum Officialium conſtituta, nec patiens alios concurrentes ac rivales, per quos Beneficia, ad quæ aſpirant, ſibi detrahi poſſint; ideoque novum iſtud Indultariorum genus frequentibus Senatuſconſultis ſubmovit ac repulit, ut teſtatur Brodæus in Louetium* Litt. P. tit. Præbenda felicis ad Coronam adventus. *Et ita non ſemel judicatum fuiſſe refertur.*

Diffiteri interim nequit Cabaſſutius, interdum quoque pro Indultariis fuiſſe judicatum; uti teſtatur citatus Brudæus ad Louetium *Lit. P. n.* 6. ubi & meminit Declarationis Ludovici XIV. Regis Galliæ, qua edicitur: Hoc jus pro felici Regis ad Regnum adventu tantum obtinebit in Eccleſiis Collegiatis, quarum Dignitates, & Præbendæ non ſpectant ad collationem Ordinariorum Diœceſis, in qua ſitæ ſunt, & in quibus ſunt plures quam ſex Præbendæ ultra Dignitates.

XXV. Illud magis expeditum, atque longo uſu receptum, & probatum, *quod Rex in principio ſui Regni poſt ſuam coronationem in Abbatia Regni ſui de gardia ſua exiſtente, ponere poſſit in Monaſteriis Monacorum unum Monachum, & in Monaſteriis Monialium*: uti loquitur Rebuffus Benef. *part.* 3. *titulo De Oblatis*; *& quando Regio nomine in Monaſteriis recipiendi ſint, num.* 24.

Et eruditus Boſquetus in notis ad *Epiſt.* 138. Innocentii III. *lib.* 1. Regeſti 13, ait: „ Ab antiquo ex Chriſtianiſſimorum Re-
„ gum reſcriptis, laicis locus fuit in Monaſteriis; quibus alimen-
„ ta, non ſub Fratrum, ſed Præbendariorum nomine, a Mo-
„ nachis exhibebantur.

Similiter Renatus Choppinus *lib.* 2. *De Dominio Franciæ cap.* 28. *n.* 1. ait: „ Regis item jura ſunt hæc: Cœnobiis alendum
„ offerre militem, qui acceptis in bello vulneribus, poſtmodum
„ nequeat corporis artificio vitæ neceſſaria quæritare. De quo
„ argumento cum tractatum eſſet in Senatu, idipſum Principi ex
„ Franciſco Diademate licere in auſpicata Regni, Ordo Supre-
„ mus judicavit, Arreſto Parlamenti anno 1273.

XXVI. Jus hoc offerendi Cœnobio militem, eſſe effectum auguſtioris in ſanctas Eccleſias Patronatus, aſſerit Choppinus ibidem *n.* 3. „ Rex enim (ait) beneficus eſt ſacrarum Ædium Pa-
„ tronus, qua in ſpecie Legibus cautum eſt, exhauſto, & egen-
„ ti Patroni filio alimenta eſſe ex templi ipſius reditibus ſug-
„ gerenda.

Hanc juris illius originem, & titulum notavit quoque Rebuffus loco citato, *n.* 21. additque: „ Quia licet aut Fiſcus ſit
„ ſemper dives, & idoneus ſolvendo, tamen jure *Patronatus*
„ conſiderato, & Monaſterio a ſe fundato, vel a Prædeceſſo-
„ ribus Regibus, æquum fuit hujuſmodi Præſentatis ſubve-
„ nire.

Cum enim milites juramento Regi an ſerviendum, & ad eum defendendum ſint obſtricti, quodammodo loco filiorum a Rege habendi ſunt; ſaltem ut iis ad inopiam redactis ſuccurratur; iiſque impenſum, cenſeri debeat Regi ipſi impenſum.

XXVII. Unde pluribus Regiis Edictis cautum fuit, nullum poſſe hujuſmodi Oblatorum loca in Monaſteriis occupare, niſi ſint milites *veterani vulneribus* pro ſervitio Regis ſauciati; inhibitione facta Monaſteriorum Superioribus alios admittendi, vel recipiendi, aut quamcumque penſionem aſſignandi, quibuſcumque litteris Regiis eſſent muniti, uti latius deducit Carolus Fevretius *De Abuſu lib.* 2. *cap.* 5. *n.* 4.

XXVIII. Addit præterea, quod ſi Præſentatus a Rege eſſe ſufficiens, ut ſibi de neceſſariis honeſte provideret, is poſſit repelli; eo quod ſimilia loca non niſi pauperibus ſint deſtinata; quod & in ipſis litteris oblationis Rex ſignificat per hæc verba litteris apponi ſolita: *Par pitié, & aumone, & en faveur des ſervices que nous a fait.* Rebuffus *nu.* 28. Addit tamen *nu* 29. Non debet inquiri de *ſervitiis*, aut opponi quod non ſervierit:
„ quia duæ rationes ſunt; & una ceſſante, non ceſſat conceſſio. „ Et videmus hodie hujuſmodi loca concedi etiam illis, qui nunquam Regi ſpecialiter ſervierunt.

XXIX. Ulterius, cum jus hoc innitatur titulo fundationis ſeu Patronatus, ideo & reſtringitur ad Monaſteria fundationis Regiæ; quemadmodum notavit Choppinus, loco ſupra indicato *num.* 4. & ex proteſſo Rebuffus *n.* 26.

XXX. Quæſtionem aliquando motam fuiſſe, num. huic oneri ſubjecta eſſent Cœnobia virorum Ordinis S. Auguſtini; uti refert Renatus Choppinus *De Sacra Politia lib.* 3. *tit.* 2. *nu.* 12. atque ipſo in cauſa perorante, & poſtulante *placuiſſe Senatui, Clientem ſuum recte appellaſſe, & Curiales Primatus ſeu* Prioratus Auguſtiniani *Ordinis, educatione oblati militis, victuque nequaquam onerari, Arreſto in publicis cauſarum actionibus lato, pridie nonas Junias ann.* 1565.

Fundamentum ſuæ cauſæ proponens Choppinus ajebat:
„ Prioratum, quem Cliens ſuus obtinebat, Auguſtinianæ Regu-
„ læ ſubjici, & ita vere *Curionatum* cenſeri, animorumque cu-
„ rationi conjunctum Sacerdotium. Proin ſuggerendis veterano
„ cibariis alligandum non eſſe, inſtar parœcianæ Eccleſiæ cujuſ-
„ vis. Multum enim intereſſe, an regularis Curatus Benedictino
„ Ordini ſubjaceat, an Auguſtiniano. Ille quidem nullum parœ-
„ ciacum habet actu ipſo regimen animarum annexum. Nam cu-
„ cullati Sacerdotes Benedicti ceſſerunt jam dudum curiali pa-
„ rœciarum adminiſtratione; intra clauſtri ſepta redire juſſi
„ Chalcedonenſi Concilio, Can. *juxta quæ* 16. *Quæſt.* 1. At
„ monaſticæ præfecturæ ordinis Auguſtini, retinuerunt hactenus
„ ſacram ſpiritualemque prœciaci populi curationem; Quum &
„ Ilerdenſis Synodi permiſſu Monachi ordinari cœpiſſent, & ad
„ ſacros Clericorum gradus promoveri. Unde Auguſtiniani Or-
„ dinis cœnobitæ curialia etiamnum munera obeunt in ſacris
„ ſuis Beneficiis quaſi Parochialis Eccleſiæ Paſtores ſoli.

XXXI. Verum ſi dubitetur, an Abbatiæ ſint ex fundatione Regali, nec ne, præſumuntur eſſe ex fundatione, ait Rebuffus *n.* 23. concluditque ulterius: Ideo mandante Rege, *ſi appareat vobis, quod ſit de fundatione*, interim dum litigatur ſuper hoc, providebitur iſti pauperi, & aletur, ut cenſuit Senatus anno 1550. die 17. Februarii, & latius probat Fevretius.

XXXII. Hoc jure oblationis Rex non intendit unum idemque Monaſterium, niſi ſemel, ſuo durante regimine, gravare, ac propterea expreſſe in litteris ponitur hæc clauſula: *Pourvû toutefois; qu' autre n' ait été reçu.*

Ita refert Rebuffus *num.* 26. qui & *num.* 25. notat: „ Quod
„ ſi ille, cui eſt proviſum, adhuc viveret, debet Rex novus
„ expectare mortem illius antequam provideat, ne ſit mole-
„ ſtus Monaſterio, & ne uno & eodem tempore ſit gravamen
„ duorum.

XXXIII. Debet autem ali Monaſterio tamquam alter Religioſus: uti & verba litterarum indicant: *Avons donné & octroyé donnons & octroyons ledit lieu, & vivre d'un Religeux en votredite Abbaye.* Et infra: *Delivrez per chachun jour, pitance, vivres & autres ſes neceſſitez telles que de raiſon; comme à un de voſdits Religieux, avec veſtiment ſuffiſant.*

XXXIV. Hinc concluditur, cogi poſſe *Oblatum* ut habitet in Monaſterio; ibique præſtet ſervitia ab *Oblatis* præſtari ſolita; & portionem Monachalem accipiat; niſi ipſe Conventus malit ei extra Monaſterium penſionem ſolvere; uti Fevretius *n.* 46.

Et quia ſæpe non convenit miles veteranus cum Monachis, dicit Rebuffus *n.* 36. quod *Oblatus* ſoleat regulariter extra Monaſterium ali.

XXXV. Refert dein *n.* 47. per litteras patentes de 5. Maji 1636. Regem Galliæ exemiſſe ab hoc onere Abbatias, & Prioratus, qui in proventibus annuis non habent mille ducentas libras, omnibus oneribus deductis.

XXXVI. Non tantum Monaſteria virorum, ſed & mulierum ſeu Monialium huic juri jam pridem ſubjecta fuiſſe notat Boſquetus ad citatam Epiſtolam Innocentii III. teſtaturque Choppinus *n.* 13. vetus Arreſtum inſertum in ſtylo Parlamenti habere: *Rex poteſt ſuo jure ponere in Monaſteriis Monachorum unum Monachum, & in Monaſteriis Monialium unam Monialem.* (*a*)

Ita nimirum, ut Monialium Monaſteriis milites ſive viri offerri non poſſint; ut recte notat Fevretius *num.* 43. aſſeritque non ſemel repulſam paſſos viros, qui litteras Regias ad Monaſteria Monialium impetrarent.

XXXVII. Eodem jure utuntur Principes noſtri, non tantum in Monaſteriis, & Abbatiis virorum, ſed & mulierum; idque jure *Regaliæ*, ut in litteris Proviſionis exprimitur; aſſignantque *Oblatio* Panem, & Præbendam Abbatialem; *le Pain & Prebende.* Per *Præbendam* intelligentes *portionem* Monaſticam ſeu Abbatialem. Dein addunt, *avec les habillemens & autres droits & emolumens quelconques y appartenant*; id eſt, cum veſtitu, juribus, & emolumentis annexis. Et anno 1668. per litteras miſſas ad Gubernatorem Belgii, & per ipſum omnibus Conſiliis Regiis intimandas, declaravit Rex Catholicus, redemptionem Panis Abbatialis penſandum eſſe ad ſummam centum quinquaginta florenorum annue, vita Oblatorum durante. Et 26. Auguſti, anno 1677. ſcripſit Conſilium privatum ad Abbatiſſam, & Conventum Monaſterii B. Mariæ *ſub vinea*, in civitate Lovanienſi, *Oblatæ* dandas eſſe veſtes, & reliqua corporis neceſſaria, ſicuti uni Religioſæ, nihilque oneris extraordinarii imponendum (*b*).

TITU-

(a) Poſt inſignem prope Pariſios erectam domum, quæ militum invalidorum *Hoſpitium Regium* dicitur, ſtatuit Rex Ludovicus XIV. ut Regia hæc domus deinceps ab invalidis militibus incoleretur, ac Monaſteria ab eorum onere libera, victui ac cultui iſtorum militum conſulerent: id enim conſtat litteris patentibus, quæ 7 Julii anno 1716. in majoris Conſilii Commentarios latæ ſunt. En eorum contextus. *Tous Abbes & Prieurs pourvus par Nous, enſemble tous les Chapitres, Colleges, & Seminaires, & autres Communautès Seculieres ou Regulieres, jouiſſans a titre d'union ou autrement, des Abbayes ou Prieures etant à notre nomination, a quel titre que ce ſoit, ſeront tenus de payer par chacun an, ainſi qu'il eſt porté par ledit Arret (du 6. Mai 1715.) la ſomme de cent cinquante livres pour chaque Benefice, etant de mille livres de revenu, & au-deſſus*, & celle de ſoixante-quinze livres pour chaque Benefice de moindre valeur, *ſans qu'ils puiſſent s'en diſpenſer, ſous pretexte que leurs Benefices n'ont jamais été taxés pour les Oblats, & qu'ils n'ont jamais payé leſdites penſions, ni ſous pretexte de decharges, qu'ils auroient pu obtenir dans le tems par Lettres Patentes, Arrêt ou autrement, ni meme ſous pretexte de la ſecülariſation deſdits Benefices, extinction, ſuppreſſion de titres ou union a d'autres Benefices, ou à des Chapitres, Colleges ou Seminaires, & autres Communautes.*

(b) Formula, qua Rex Hiſpaniarum ad aliquod Monaſterium dirigit *Oblatum* vel *Oblatam*, legitur ad calcem hujus voluminis ſub littera. C.

De Institutione, & Possessione Beneficiorum.

CAPUT PRIMUM.

De Institutione.

1 *Tres species institutionis.*
2 *Institutio auctorizabilis a concessione curæ animarum distincta.*
3 *Quid Institutio auctorizabilis, & cur dicta collatio necessaria?*
4 *Institutio hæc de jure communi competit Episcopis, & quare?*
5 *Jus instituendi Beneficiatos Episcopis vindicavit Synodus Tridentina.*
6 *Posse etiam ad inferiores Prælatos pertinere agnovit Synodus Tridentina.*
7 *Idque tantum ex privilegio.*
8 *In Belgio Archidiaconi instituunt.*
9 *Qui institutio ad Archidiaconos devoluta?*
10 *Plures alii inferiores Prælati hodie jus instituendi in Belgio habent.*
11 *Jure institutionis ad inferiores devoluto, ad Beneficia sine examine etiam inidonei admittebantur.*
12 *Huic abusui qui occurrerit Synodus Tridentina?*
13 *Synodus requirit examen Episcopi etiam quoad Beneficia simplicia.*
14 *Ordinarius prætextu examinis circa qualitatem Provisi, non potest cognoscere de titulo.*
15 *Hodie examen restringitur ad eos, qui sistunt se præsentes pro Beneficiis, quibus animarum cura alligata est.*
16 *Cura animarum a solo Episcopo, ejusque prævio examine haberi hodie potest.*
17 *Titulus tamen Beneficii Curati etiam datur ab Archidiaconis, aliisque Prælatis inferioribus.*
18 *An institutio facienda intra semestre?*
19 *Institutio quare non differenda?*
20 *Si Ordinarius Præsentatum instituere differat, potest recurri ad Superiorem.*
21 *Potest a recusata institutione appellari.*
22 *An Ordinarii recusare possint litteras vulgo visa ob causas sibi privatim notas?*
23 *Quomodo procedatur in Gallia, si Pontifex Bullas non expediat.*
24 *Jam pridem judicaverunt Prælati Angliæ a recusatus institutione posse appellari; sed examen debere esse penes Judicem Ecclesiasticum.*
25 *Alexander III. scripsit, si Ordinarius institutionem recuset, causas recusationis coram Superiore allegari debere.*
26 *Superior institutionem dare non potest; nisi causa recusationis plene discussa.*
27 *Idipsum cautum Edicto Regis Galliæ; una reservans examen, & judicium de capacitate Præsentati Judici Ecclesiastico.*
28 *Consona sunt praxi Belgii.*
29 *Ostenditur, merito hanc institutionem dici necessariam.*
30 *Præcipuas partes in Provisione Beneficii Patronati habent Patroni.*

1. TRes species institutionis assignat Prosper Fagnanus ad *cap. Cum Ecclesia, tit. De Causa possess. & propriet. Prima species est institutionis corporalis, hoc est, immissionis in possessionem: de qua capite sequenti. Secunda species (ait Fagnanus) institutionis auctorizabilis, idest, approbationis ad curam animarum.* Tertia species, media inter corporalem, & auctorizabilem institutionem est, quam vocant collativam.

II. Hæc tertia proprie est illa, quam hodie vocamus institutionem auctorizabilem, sive tituli collativam, & a concessione curæ animarum plane distinguitur; uti supra monuimus, ubi notavimus, eam a Glossographo, quem hic sequutus videtur Fagnanus, male confundi cum datione curæ animarum.

III. Institutio itaque proprie dicta, seu auctorizabilis, est ipsa Beneficii collatio, sive tituli Canonica datio, sine qua ipsum Beneficium haberi non posse pronunciat prima Regula Juris in sexto Decretalium; ideoque & *collatio* dicitur; sed *necessaria*: eo quod instituens soleat constringi, eam certæ personæ sibi præsentatæ facere, ut ex dicendis patebit.

IV. Igitur cum per institutionem fiat Beneficiorum collatio, ipseque titulus Canonicus conferatur, & Clericus, ea mediante, Ecclesiæ adscribatur, eam Canones Episcopis, tamquam ordinariis Beneficiorum Collatoribus, & muniorum Ecclesiasticorum primariis distributoribus detulerunt. Quare & jure communi cautum est, institutionem auctorizabilem ipsis Episcopis competere. *Cap. 4. tit. De jure Archid.*

V. Illud jus Episcopis quoque asseruit Synodus Tridentina *Sess.* 24. *Cap.* 12. *De Reformat.* decernens, ut si ex causa fundationis, aut dotationis jus Patronatus impetretur, aut obtineatur, *institutio Episcopo, & non alteri inferiori reservetur.*

Deinde *cap.* 13. generaliter edixit. *Non liceat præterea Patrono cujusvis privilegii pretextu aliquem ad Beneficia sui juris Patronatus, nisi Episcopo loci ordinario, ad quem Provisio seu institutio ipsius Beneficii, cessante privilegio, jure pertineret, quoquo modo præsentare; aliat præsentatio ac institutio, forsan secutæ, nullæ sint, & esse intelligantur.*

VI. Hic textus evincit, Patres Synodi Tridentinæ supposuisse, de jure institutionem Beneficiorum spectare ad Episcopum; una tamen sat insinuantes, posse eam *ex privilegio* ad alium etiam inferiorem pertinere: quod rursus *Sess. 24. cap. 18. De Reformat.* apertius agnovit in verbis: Cum *vero institutio ab alio, quam ab Episcopo erit facienda*, &c.

Hic Synodus loqui de institutione *auctorizabili*, sive tituli collativa, supra probatum est, *Sect. 3. tit. 5. cap. 4.* alias *tit. 22. cap. 4.*

VII. Nec tantum ex privilegio; sed & consuetudine, sive præscriptione ius institutionis, non secus ac liberæ collationis, acquiri posse, colligitur ex *cap. 6. tit. De Institutionibus*, cujus Rubrica habet: *Institutiones possunt de jure* speciali *ad* non Episcopos *pertinere, & pendente lite cum Diœcesano defenditur in possessione*. Unde monet ibidem Fagnanus *num. 16. certum* esse, jus instituendi posse acquiri præscriptione.

Et quidem in citato Capitulo sexto respondit Innocentius III. Archidiaconum Richemundiæ esse in jure instituendi tuendum; eo quod Archidiaconus hic probasset, se & prædecessores suos in *continua possessione* instituendi fuisse: quamvis de jure communi Archidiacono *sola* institutio *corporalis* competat, *cap. 7. tit. De Officio Archidiaconi*.

VIII. Similiter in Belgio, Archidiaconis institutio etiam *auctorizabilis*, sive *tituli collativa* competit; quemadmodum notat Zypæus titulo *De institut. num.* 4. An autem Archidiaconi *jure proprio*, sive jure suæ dignitatis, an vero iure duntaxat *delegato*, & nomine Episcopi instituant, vide supra *Sect. 3. tit. 5. c.* 4. alias *tit. 22. cap. 4.*

IX. Admodum verisimile apparet, quod Episcopi primo soliti fuerint institutiones Præsentatorum a Patronis committere suis Archidiaconis; atque sensim hæc frequens delatio in jus ordinarium transierit; quemadmodum plura alia jura Archidiaconis quæsita esse notavimus, *Tom. 1. part. 1. tit. 12. cap. 1.*

X. Nec tantum Archidiaconis, sed & aliis inferioribus Prælatis, & Capitulis jus instituendi eadem ratione acquisitum fuit. Cum enim institutio sit quidem species collationis, sed *necessariæ*; id est, quæ fit ad præsentationem, vel nominationem alterius, neque instituenti liberum sit, personam instituendam pro arbitrio ligere, haud difficiles fuere Episcopi, hanc collationem, seu institutionem aliis committere, & Prælatis inferioribus relinquere. Hinc passim Capitula, aut eorum Prælati gaudent jure instituendi Canonicos, aliosque suarum Ecclesiarum Beneficiatos.

XI. Jure hoc institutionis ad inferiores devoluto, contingebat, passim in Beneficia, etiam ad præsentationem laicorum spectantia, quosvis Clericos sine delectu, & examine, aut scitu Episcoporum, institui, nec tantum ad Beneficia simplicia, sed etiam Curata; atque hinc ulterius inidoneorum intrusio, vel admissio sequebatur.

XII. Huic abusui occurrere volens Synodus Tridentina statuit in primis, *Sess. 7. cap. 13. De Reformat. Præsentati, seu electi, vel nominati a quibusvis Ecclesiasticis personis, etiam Sedis Apostolicæ Nuntiis, ad quævis Ecclesiastica Beneficia non instituantur, nec confirmentur, neque admittantur, etiam prætextu cujusvis privilegii, seu consuetudinis, etiam ab immemorabili tempore præscriptæ, nisi fuerint prius a locorum Ordinariis examinati, & idonei reperti. Et nullus appellationis remedio se tueri possit, quominus examen subire teneatur. Præsentatis tamen, electis, seu nominatis ab Universitatibus, seu Collegiis generalium studiorum exceptis.*

Deinde *Sess. 24. cap. 18. De Reformat. Quod si (Ecclesia Parochialis) juris Patronatus laicorum fuerit; debeat, qui a Patrono præsentatus erit, ab iisdem deputatis (Examinatoribus Synodalibus) examinari, & non, nisi idoneus repertus fuerit, admitti.*

Denique generalius *Sess. 25. cap. 9. De Reformat.* loquens de jure Patronatus laicorum, ait: *Adhæc liceat Episcopo, Præsentatos a Patronis, si idonei non fuerint, repellere. Quod si ad inferiores institutio pertineat, ab Episcopo tamen, juxta alias statuta ab hac sancta Synodo, examinentur: alioquin institutio ab inferioribus facta, irrita sit & inanis.*

XIII. Itaque si verba Concilii Tridentini attendamus, omnes indistincte præsentati, & nominati ad quæcumque Beneficia, a quibuscumque Patronis, *exceptis* solis *Præsentatis, electis, seu nominatis ab Universitatibus, seu Collegiis generalium studiorum*, debent, antequam instituantur, ab Ordinariis examinari, & idonei judicari: ut ita nullus in Ecclesiæ ministerium, per Beneficii collativam institutionem, sine Episcopi admissione, & approbatione assumatur.

☞ XIV. Non potest tamen Ordinarius prætextu hujus examinis cognoscere de jure, & titulo ipsius Præsentati, vel Electi, uti recte observat Auctor Gallicus notarum in Concilium Tridentinum *pag.* 74. refertque, quod cum Episcopus Matisconensis recusasset litteras admissionis, quas Galli *visa* vocant, Proviso de Canonicatu, ad appositionem motam contra Provisum a Capitulo prætendente, Canonicatum hunc esse affectum Præceptoriæ; Provisum autem interjecisse ab ista recusatione appellationem *tamquam ab abusu* ad Parlamentum, hocque per Arrestrum de 17. Julii 1601. declarasse male & abusive recusatum fuisse *visa*. ☜

XV. Praxis seu consuetudo, Decreta de examinandis indistincte omnibus, qui ad Beneficia præsentantur, quamvis illa Decreta sint sua expressione generalia; ad sola fere Beneficia, quibus cura animarum annexa est, restrinxit; atque Beneficia simplicia sive sine cura animarum ab hoc examine exemit, uti notat Bouchel in *Summa Beneficiali*; vel Claudius Blondeau, qui eam *Summam* sub titulo Bibliothecæ Canonicæ edidit, & auxit, verbo *Patronage num.* 173. dicens, consuetum non esse pro Beneficiis simplicibus examen institui. Et quotidie videmus, ab Archidiaconis, & Capitulis, aliisque jus institutionis habentibus, institui Beneficiatos sine Ordinariorum prævio examine; quando ipsis Beneficiis nulla animarum cura incumbit, nihilque præter testimonium morum, litteras Tonsuræ, aut alterius Ordinis, vel ætatis, vel gradus, alteriusve qualitatis, quæ ex fun-

datione

datione aut aliunde requiritur, exigi; nullo super doctrina præmisso examine (*a*).

XVI. Circa Beneficia vero, quibus cura animarum est annexa, ipsa Decreta Concilii Tridentini, examen & approbationem Ordinandorum requirentia, ubique suum eatenus vigorem habent, ut nemo absque prævio Ordinariorum examine, & approbatione, *curam* animarum Beneficiis illis annexam habere, aut exercere queat, neque illam ab alio quam Ordinario accipere; vigetque Decretalis Alexandri III. in *cap. 4. tit. De Officio Archidiaconi* Eliensi Archidiacono scribentis: *Cum satis sit absurdum, & a Sanctorum Patrum institutionibus alienum, ut Archidiaconus auctoritate propria debeat cuilibet Ecclesiarum curam committere, ægre nimis ferimus, quod tu sine mandato Episcopi tui personis curam animarum committis. Quoniam igitur obtentu alicujus consuetudinis non debes contra Sanctorum Patrum Constitutiones venire, & quod ad tuum non spectat officium, vendicare; mandamus, ut nomine sine licentia, & mandato Episcopi curam præsumas committere animarum.*

XVII. Unde præter institutionem Archidiaconi, debet insuper accedere approbatio Ordinarii, qua non quidem ipse *titulus* Beneficii datur, sed cura animarum. Hæc datio curæ animarum a Canonistis sequutis Glossam, & auctorem Rubricæ citati Capituli quarti, nonnunquam cum institutione confunditur; cum tamen vera institutio, sive collatio tituli non sit, quæ Archidiaconis, aliisque inferioribus Prælatis, qui tamen curam animarum dare nequeunt, etiam quoad Beneficia curata competit.

Quapropter Capitula, aliave Corpora nihil de suo jure institutionis decedere autumant; uti nec ipsi Principes de auctoritate conferendi *pleno jure* Beneficia, & dignitates, quamvis ipsos Beneficiatos pro animarum cura ad Ordinarium remittant.

Quinimmo etsi Synodus Tridentina, *Sess. 7. cap.* 13. ab examine Ordinariorum excipiat Præsentatos, electos seu nominatos ab Universitatibus, seu Collegiis generalium studiorum, nihilominus nominatos ab hac Universitate ad Beneficia Curata debere subire examen Ordinarii, supra *Sect.* 3. *tit.* 2. alias 19. *cap.* 3. *num.* 29. ostendimus.

XVIII. Porro, quia in omni institutione auctorizabili intervenit collatio Beneficii, crediderunt nonnulli, eam intra semestre juxta Decretum Concilii Lateranensis in *cap.* 2. *tit. De Concess. Præbendæ*, esse faciendam. Verum cum collatio hæc non sit proprie dicta collatio, id est, voluntaria, sed necessaria, facienda ad præsentationem alterius, communior Doctorum opinio est, institutionem Decreto Concilii Lateranensis non comprehendi, neque Superiori ad instituendum de jure ullum tempus esse prefixum; uti pluribus citatis notat Garzias *De Beneficiis part.* 10. *cap.* 4. monetque *num.* 2. idem esse in Beneficiis resignatis ex causa permutationis, ad quorum collationem (ait) tempus præfinitum non est.

XIX. Illud insuper observant, quod facta præsentatione, institutio in longum tempus differri nequeat. Cum enim Patronis tempus ad præsentandum sit præfixum, ne alias Ecclesia diutius viduata, aut ministro destituta maneat, hic finis non obtinebitur, si institutio post præsentationem diutius protrahatur, uti recte advertit Pyrrhus Corradus in Praxi Benef. *Lib.* 4. *cap.* 7. *num.* 12.

XX. Ulterius Præsentatus vi præsentationis jus ad ipsam institutionem habet: quare si Episcopus, Archidiaconus, aliusve jus instituendi habens, instituere negligat aut recuset, recurri poterit ad Superiorem; qui tempus præfigat, intra quod id taciat: quo elapso ipse Superior supplebit, vel compellendo, vel instituendo. Ita Garzias loco citato *num.* 5.

XXI. Quin & a recusata institutione Præsentatum appellare posse, tamquam a gravamine illato, probat Panormitanus, aliique relati ibidem a Garzia *num.* 9. quod & quotidiana praxis comprobat.

☞ XXII. Quin & Ordinarii cogi possunt, ut assignent rationes, ob quas recusant institutionem, vel litteras, quas Galli *visa* nuncupare solent: id ita præscriptum est, ne alias in Ordinariorum arbitrio esset, frustrare Provisos jure sibi per præsentationem, vel electionem acquisito.

Late idipsum probat Du-Casse in suo Tractatu *de Jurisdictione Ecclesiastica, tom.* 1. *cap.* 5. *n.* 5. ostenditque ibidem, Ordinarium non posse recusare exhibitionem causæ recusationis, eo prætextu quod rationes recusationis *sibi soli notæ essent*: nec eas probare posset, multisque ostendit, quam perniciosum, quantisque incommodis obnoxium esset, si Ordinarii Provisos de Beneficiis possent rejicere ob rationes, quas sibi notas esse dicerent: recteque ibidem applicat monitum datum Episcopis per Synodum Valensem anno 442. *can.* 8. *Si tantum Episcopus se alieni sceleris conscium novit, quamdiu probare non potest, nihil proferat, sed cum ipso ad compunctionem ejus secretis compunctionibus elaboret.*

Indubie aliud esset, si ageretur de his, quæ a libera Ordinariorum commissione, & beneplacito dependent, uti supra *tit.* 8. *cap.* 5. notavimus. ☜

XXIII. Quantum ad summum Pontificem, qui institutionem canonicam recusat, id refert Pinsonius in Tractatu *De Beneficiis*, ad verbum *Canonica*, *num.* 71. *Casu quo summus Pontifex confirmationis, sive institutionis Canonicæ gratiam denegaverit, & nominationi Regiæ Pontificias Bullas addere recusaverit, magni Consilii Patres, vel alii, quorum ea de re notio est, partes suas interponere solent, & candidatis & nominatis Regiis licentiam concedere adeundæ possessionis, sive temporalis, sive spiritualis administrationis subeundæ, iis solis exceptis, quæ Ordinis esse dicuntur.*

XXIV. Inter articulos anno 1316. a Prælatis Angliæ oblatos Regi Eduardo II. erat hic decimus tertius: *Item petitur, quod personæ Ecclesiasticæ, quas dominus Rex ad Beneficia præsentat Ecclesiastica, si Episcopus eos non admittat, ut puta; propter defectum scientiæ, vel aliam causam rationabilem, non subeant examinationem laicarum personarum, in casibus antedictis, prout his temporibus attentatur de facto, contra Canonicas Sanctiones: sed adeant Judicem Ecclesiasticum, ad quem de jure pertinet, pro remedio, prout justum fuerit, consequendo.*

Huic postulationi respondit Rex: *De idoneitate personæ præsentatæ ad Beneficium Ecclesiasticum pertinet examinatio ad Judicem Ecclesiasticum. Et ita est hactenus usitatum, & fiat in futurum.* Tom. 11. Conciliorum generalium *col.* 2466

Hinc duo colligimus. Primum, quod ipsi Prælati Angliæ agnoscant, Præsentatis, seu Nominatis *esse jus appellandi ad novum examen*. Secundo, a Prælatis ad Judicem Ecclesiasticum pro remedio hoc casu esse recurrendum; ipsumque Regem judicasse, de idoneitate personæ præsentatæ ad Beneficium Ecclesiasticum examen pertinere ad Judicem Ecclesiasticum, & ita hactenus fuisse usitatum, & fieri debere in futurum.

XXV. Cum quidam Subdiaconus exposuisset Alexandro III. se fuisse præsentatum per Abbatem S. Petri Catalaunensis ad quamdam Ecclesiam Episcopo Suessionensi, ut eum de prædicta Ecclesia investiret, & animarum ipsi curam committeret; quodque memoratus Episcopus Suessionensis eam dare recusaret, scripsit Alexander III. Abbati S. Remigii, & Archidiacono Remensi: *Quia indecens est, & devium omnino rationi, ut prænominato Subdiacono, nisi pro manifesta & rationabili causa, plebis cura denegetur: discretioni vestræ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus infra* 40 *dies post harum susceptionem prædictum Episcopum monere, atque propensius inducere studeatis, ut prædictum Subdiaconum de præscripta Ecclesia investiat, & animarum sibi curam committat; aut quare id facere non debeat, coram vobis rationabilem causam ostendat. Quod si monitis vestris obtemperare contempserit, vos nostra freti auctoritate sæpe dictum Subdiaconum, omni dilatione, & appellatione cessante, de prædicta Ecclesia investiatis, & animarum sibi curam committatis: ita quidem quod memorato Episcopo de plebis cura, prælicto vero Abbati de temporalibus debeat respondere.* Tom. 10. *Concil. general. col.* 1274.

XXVI. Idipsum & recentiores Synodi voluerunt; id unum tamen cautum volentes, ne Superior, ad quem appellatur, collationem ab Ordinario negatam concedat, nisi causis recusationis integre discussis.

Si præsentato, & petenti collationem sibi dari de quocumque Beneficio, renuerit Episcopus dare, cogatur causas recusationis suæ in scriptis exprimere: nec liceat Superiori collationem decernere, nisi prius discussis causis & judicatis, propter quas Episcopus recusaverit collationem dare, alioquin Superioris collatio nulla erit.

Ita Synodus Rothomagensis anno 1581. tit. *De Episcoporum officiis num.*, 26. Idem quoque statuit Synodus Remensis titulo *De Episcopis*, *num.* 18.

XXVII. Edicto Blesensi *art.* 13. decretum quoque fuit in Gallia, *quod si obtinentes collationem, aut præsentationem, reperti sint inidonei & insufficientes, Superior, ad quem recurrent, non poterit eis dare provisionem, nisi informatus de causis recusationis, quas eum in finem Ordinarii tenebuntur exprimere, & inserere instrumento recusationis.*

Illud tamen eodem Edicto *art.* 12 additum erat, quod, si Ordinarius approbationem seu *Visa*, ut vocant, dare recuset, supremi Regii Senatus coactione adversus Ordinarium non utentur; sed partes remittent ad Superiorem Ecclesiasticum, ut ab eo provisionem obtineant.

Plura tum posteriora Regum Edicta, tum Parlamentorum Aresta prædictis articulis conformia, videri possunt in Actis Cleri Gallicani, *tom.* 2. *part.* 2. *tit.* 4.

XXVIII. Hæc & praxi Belgii consona sunt. Si enim Præsentato, aut nominato Ordinarius collationem aut curam animarum dare renuat, nihil usitatius, quam ad Superiorem recursus, coram quo Ordinarius causam recusationis allegare tenetur, & si defectus sufficientis scientiæ allegetur, novum examen instituitur.

XXIX. Hinc non difficile est intelligere, qua ratione ipsa institutio, quæ præter præsentationem Patroni requiritur, ipsaque datio Curæ animarum ab Ordinario danda, merito dicatur Collatio, & Provisio *necessaria*; cum vix negare eam cum effectu possit Ordinarius Præsentato; nisi impedimentum Canonicum ipsi Præsentato obstare, probare queat.

XXX. Ulterius inde deduci potest, quam verum sit, præcipuas in provisione Beneficii Patronati esse partes Patroni præsentantis: utpote, qui totius Provisionis ponit fundamentum; ipsumque Ordinarium quodammodo constringit, ut huic personæ præsentatæ collationem Beneficii faciat: tametsi eam minus aut vix idoneam sciat; ut proinde jure merito Patroni solliciti sint, quas personas ad Beneficia præsentent: ipsisque frequenter magis, quam ipsis Ordinariis imputabitur, si minus idonei ad similia Beneficia promoveantur.

(a) In Gallis Patroni, & Collatores Beneficiorum tenentur inquirere, an Clerici, quibus Beneficia conferunt, sint ortu & origine Galli, vel Regis indulgentia, & facultate in Album Gallorum relati: id enim jubent Regni Gallici Edicta, ac potissimum Declaratio, quam Carolus, VII Galliarum Rex dedit 10. Martii, anno 1431. en ejus verba: *Défendons aux Officiers Royaux, comme aux gens du Clergé, de recevoir quelques Ecclesiastiques que ce soit, dans aucunes Eglises, ni en aucunes dignités, quelques Bulles ou Lettres qu'ils ayent; s'ils ne sont duement acertainés, que ceux qui voudront y etre reçus, soient natifs du Royaume . . . jusqu'à ce que par le Roi en soit autrement ordonné, & qu'il leur apparoisse de ce par Lettres-Patentes du grand Sceau.*

CAPUT II.

De Possessione, & forma eam accipiendi,

1 *Olim immissio in possessionem nota non fuit.*
2 *Postmodum exemplo feudorum invaluit.*
3 *Immissio in possessionem competit Beneficiorum Collatoribus; & quare?*
4 *Episcopo de jure communi ea competit,*
5 *Quomodo jus mittendi in possessionem ad Archidiaconos transierit?*
6 *Archidiaconi plurimis in locis eam hodie Archipresbyteris committunt.*
7 *Decani Collegiorum, & Capitulorum eam dare consueverunt jure* Archidiaconali.
8 *Utrum qui jus habent admittendi ad possessionem corporalem, possint de jure Provisi cognoscere?*
9 *Collatores Ordinarii immissionem in possessionem possunt aliis committere, & quibus hodie committere soleant?*
10 *Per quemlibet Clericum, aut Notarium Apostolicum possessio dari potest, juxta ordinariam clausulam litteris collationis insertam.*
11 *An Notarius Regius sufficiat?*
12 *Qua forma uti debeat Clericus mittens in possessionem?*
13 *De externis & corporalibus symbolis per quæ possessio realis tr aditur.*
14 *Quid si Ecclesiam ingredi impediatur ad capiendam possessionem.*
15 *Clericus inducens in possessionem non cognoscit de justitia tituli.*
16 *Possessio accipi potest per Procuratorem habentem* speciale *mandatum.*
17 *Exemplo Vassalli decretum jam pridem fuit, ut Beneficiati promittant Episcopis obedientiam.*
18 *Quod juramentum hodie præstent Provisi de Beneficiis Parochialibus?*
19 *Formulæ juramenti præstandi a Provisis de Beneficiis* simplicibus.
20 *Provisi de Dignitatibus, & Canonicatibus in Ecclesiis Cathedralibus, professionem fidei facere debent ex præscripto Synodi Tridentinæ.*
21 *An Decretum hoc etiam obstringat Canonicos* Collegiatarum *Ecclesiarum?*
22 *Canonici solent ante admissionem ad possessionem jurare observantiam Statutorum.*
23 *In his statutis nonnunquam aliqua illicita continentur.*
24 *Merito a Canonicis ante juramentum Statuta expenduntur.*
25 *Prælati curam Capitulorum habentes, ea merito examinant; & Decretum Synodi Antuerpiensis id præcipiens.*
26 *Idipsum merito fieret circa juramenta opificiorum, & Academiarum.*
27 *Nonnulli a Beneficiatis exegerunt* Homagium *simile illi, quod Vassallus promittit Domino directo.*
28 *Hæc Homagii exactio tanquam apicem Simoniam, vetita fuit.*
29 *Multum differt a promissione Canonica obedientiæ.*
30 *In admissione ad possessionem solent certa jura exigi.*
31 *Quid de hac exactione habeant Decretales Gregorii IX.*
32 *Quid Synodus Tridentina, & posteriores Synodi?*
33 *Merito ea Decreta expendunt, qui jura illa exigunt.*
34 *An Decretum Concilii Tridentini Annatarum solutionem, vel exactionem improbet?*

I. Vigente pristina disciplina, quæ Beneficia ab Ordinatione non sejungebat; sed Clericos in ipsa Ordinatione, non secus atque hodie per Beneficiorum collationem, & institutionem, certis Ecclesiis alligabat; utique una jus vivendi ex proventibus Ecclesiæ, cui alligati erant, tribuebat, incognita fuit, quæ hodie vocatur institutio auctorizabilis, item quæ hanc subsequitur, missio in possessionem sive institutio corporalis.

II. At postquam erecta fuere Beneficia Ecclesiastica eaque separatim ab ipsa Ordinatione conferri cœperunt; una invaluere institutio & missio in possessionem; idque exemplo feudorum, a quibus (uti notavimus *Sect.* 3. *tit.* 1, alias 18, *cap.* 1.) Beneficia suam originem habent.

Quapropter, sicuti post fictam, ut vocant, feudi investituram (quæ Beneficiorum institutioni *auctorizabili* respondit) nec non præstitutum fidelitatis juramentum, aliasque cæremonias prærequisitas, Dominus directus tenetur Vassallum vere & *corporaliter* investire, seu veram & realem investituram dare, ita quoque receptum, quod, post datam institutionem collativam, sequi debeat institutio corporalis sive missio in possessionem.

Unde Petrus Gudelinus in tractatu *De Jure feudorum*, *part.* 2. *cap.* 9. postquam dixit, investituræ fictæ sive civili eam quidem vim esse, ut Vassallum ita investitum Dominum utilem faciat, tribuatque ei possessionis ingrediendæ facultatem; sed tamen eum possessorem non constituat, priusquam is corpore rem apprehenderit; neque investituræ feudali vim hanc tributam esse, subjungit: „ In quo similis illa institutioni, seu investituræ, quæ fit de Beneficiis, Ecclesiasticis: quippe per hanc Clericus quidem jus in Beneficio acquirit, sed nondum possessionem, donec in eam separato actu fuerit inductus “, *Cap. Per tuas*, *tit. De Donationibus*.

III. Sicuti autem ad Dominum spectat investire Vassallum seu in possessionem mittere; ita quoque ad Beneficiorum Collatorem spectat Beneficiatum in possessionem mittere. Qui enim Beneficii collator est, is ipsum Beneficium dare censetur: dationis autem complementum est traditio possessionis rei donatæ. Unde ait Rebuffus in Praxi Benef. *part.* 1. *tit. De Missione in possessionem*, *numero* 12. „ Ordinarius, qui confert, Archiepiscopus, Episcopus, vel alius potest mittere in possessionem.

IV. Unde sicuti collatio Beneficiorum de jure communi spectat ad Episcopum, ita & missio in possessionem.

Hinc interrogatus Innocentius III. an Viri Religiosi vigore indulti Apostolici convertendi Ecclesias suas, decedentibus personis, in proprios usus, possint licite propria auctoritate possessionem earumdem intrare, vel per Diœcesanum Episcopum in ipsa potius sint inducendi; Respondit Pontifex: „ suo Episcopo inconsulto, in possessionem earum eis non est licitum introire; quia per indulgentiam hujusmodi *Episcopali juri* non credimus derogari “. *Cap.* 19. *tit. De Privilegiis*.

V. Porro sicuti ipse Dominus feudi potest missionem in possessionem alteri delegare; ita quoque Collatores Ordinarii inductionem Beneficiati in possessionem aliis committere possunt.

Et quidem cum ipsa deductio in possessionem, seu institutio corporalis tantum sit quædam sequela, quasi necessaria ad ipsam collationem, seu institutionem auctorizabilem, soliti jam pridem fuere Episcopi eam Archidiaconis, tamquam Vicariis suis delegare; eaque delegatio sensim in jus quoddam Archidiaconale transivit; ut propterea Innocentius III. in *cap.* 7. *tit. De officio Archidiaconi*, enumerans munia Archidiaconorum, inter alia dicat, „ quod institutio *corporalis*, tam super Beneficiis, quam Dignitatibus ad ipsum (Archidiaconum) debeat pertinere “. Ex hoc Innocentii dicto concludunt uno consensu Canonistæ; de jure communi hodie institutionem competere Archidiacono.

VI. Postquam moribus tandem invaluit, Archidiaconis etiam institutionem auctorizabilem seu tituli collativam competere, difficileque visum fuit, Archidiaconum accedere ad locum Beneficii, ut Beneficiatum in possessionem inducat; plerisque in locis ea Archipresbyteris ruralibus committitur; uti etiam notat Zypæus *titulo De Institutionibus*, *num.* 4.

VII. Hoc insuper notat, *Collegia porro & Capitula passim collegas in possessionem mittunt, ac titulum admittunt a Patronis forte datum, quod est vice Canonicæ institutionis, nisi sicubi forte in erectionibus Collegiorum Archidiaconi curarunt sua jura institutionis præservari, ut Hoochstratæ*.

Notandum autem, quod Decani Collegiorum, vel Capitulorum inducentes Collegas, vel Beneficiatos suarum Ecclesiarum in possessionem, dicant se id facere jure suo *Archidiaconali*; quasi ea in parte jus Archidiaconale exercentes.

VIII. Prælati vel Capitula, quibus competit jus admittendi, & introducendi Beneficiatos in corporalem possessionem; vigore institutionis canonicæ a Collatoribus ordinariis, eorumve Archidiaconis obtentæ; non possunt sibi vendicare jus cognoscendi de validitate ipsius tituli, eoque prætextu possessionem recusare non magis, quam Ordinarius, a quo Provisus institutionem, vel *visa* petere debet, ut supra dictum est.

Idipsum adstruit Renatus Choppinus de Sacra Politia, *cap.* 8, *num.* 2, prolatis eam in rem pluribus Parlamentorum Arrestis; testaturque Carolus Molinæus ad Regulam Cancellariæ de *infirmis Resignantibus*, fuisse auctoritate Parlamenti Parisiensis prohibitum Capitulo Carnutensi adhibere causæ cognitionem in Præbendarum collationibus.

Ad hunc textum Molinæi Georgio Louetius *n.* 40. fatetur quidem, id pluribus Arrestis firmatum esse; addit tamen: *Ego vero (ait) semper existimavi Capitula ad novorum Canonicorum receptionem non competenda, quando aut corporis, aut animi vitia* notoria *sunt; puta si lepræ morbo laborant: si ex causa infamante condemnati fuerint, si illegitimi, si repugnant Capituli statuta; supplicationis enim via, Superiorem, aut summa Tribunalia adire possunt, ut vocato detentore illegitimo, super negotio statuatur*, & interea *nihil contra Ecclesiæ statuta, & juris rationem moliatur*.

IX. Sed hæc obiter dicta sint. Cæterum sicuti Ordinariis Collatoribus liberum est ut per se in possessionem mittere queant; ita & id alteri cuicumque delegare possunt.

Et quidem juxta stylum hodiernum *in collationibus Episcoporum vel aliorum solet mandari quibuslibet Ecclesiasticis personis, ac Tabellionibus, vel Notariis, ut inducant in possessionem talem Provisum*, uti notat Rebuffus loco citato *num.* 13. & patet ex formula collationis, & Provisionis Ordinariorum, quam refert Rebuffus in Praxi Beneficiorum *pag.* 20 *edit.* 1664.

X. Unde ibidem monet Rebuffus: *Hodie per quemlibet Sacerdotem, vel Clericum, vel per Notarium Apostolicum, vel ab Episcopo creatum, potest quis in possessionem mitti.*

Inducendum autem (ait Rebuffus *num.* 14.) Presbyter ponit in possessionem, & Notarius hoc attestatur; cujus attestationis formam ibi ad longum inserit Rebuffus. Observandum tamen præter Notarium debere esse ut minus duos testes, qui una cum Notario de capta possessione testentur; super quibus Notorius instrumentum conficit.

XI. Notarium debere esse *Apostolicum* ut mittat in possessionem, monet ibidem Rebuffus, *num.* 20. *Quia* Regius *non est ad hoc Notarius (ait), sed tamquam privatus; & per Regem creatus est non ad hoc.*

Finget tamen Notarius Regius (*ait* num. 21.) si *Presbyter induceret in possessionem Curatum, vel aliquem Provisum, attestari de hac missione in possessionem, & probaret hæc missio: quia de his quæ fiunt ante eum attestari potest.*

Clericus vero mittere volens aliquem in possessionem, debet inspicere litteras collationis, suamque in iis expressam commissionem, eamque sequendo dicere: *Ego auctoritate Reverendi D. Episcopi N. & in vim litterarum collationis ab eo factæ, induco te in possessionem talis Beneficii N.* (*quod nominare debet*) *& universorum jurium, & pertinentium dicti Beneficii, &c.* Ita Rebuffus *num.* 24.

XII. Adhæc immissio in possessionem requirit, ut cum ipsa pro-

pronuntiatione formæ quædam externam ſymbola realiter adhibeantur; per quæ appareat, quod Proviſus poſſeſſionem accipiat; quæ ſymbola pro conditione Beneficiorum, & locorun conſuetudine varia ſunt.

XIII. In Beneficiis Curatis, ſeu Parochialibus ſolet dari poſſeſſio per ingreſſum Eccleſiæ: ,, nam qui fundi poſſeſſionem adipiſci vult, introire fundum debet, non quamlibet ejus partem circuire ", ait Rebuffus *num.* 26.

Secundo per aſperſionem aquæ benedictæ. ,, Ad Presbyterum ,, enim, & ad Curatum ſpectat aquam benedicere, & benedictam aſpergere, ut populus ea aſperſione ſanctificetur, & ,, mundetur, & ſic mundus ad Altare veniat ". Rebuffus ibidem, *num.* 27.

Solet quoque addi oſculum majoris Altaris; quia in majori Altari debet celebrare Curatus, & pacem facere cum Deo, & orare pro populo, ut Deo uniatur.

Tactus inſuper libri Miſſalis, vel Antiphonarii, ſeu alterius libri Sacramentorum qui in Beneficiis ſimplicibus eſſe ſolet Symbolum poſſeſſionis. Canonici autem induci conſueverunt per aſſignationem loci in Capitulo, & Stalli in choro.

XIV. Hoc inſuper notandum; quod ſi ingredi Eccleſiam nequeat, poſſit tunc etiam capi poſſeſſio per tactum peſſuli, vel oſtii; immo aliquando accipitur poſſeſſio per aſpectum pinnaculi Eccleſiæ, uti tradit Rebuffus loco citato *num.* 34., & latius in præfatione ad Tractatum *De materia poſſeſſoria*, *tom.* 3. *ad Conſtit. Regias*: poteſtque ſic adeptus poſſeſſionem agere poſſeſſorio.

Formulam adipiſcendi hoc modo poſſeſſionem exhibet Claudius Horry in Tractatu *De materiis Beneficialibus*, *pag.* 594. e qua videri poterit, quid hic obſervari debeat.

XV. Clericus autem, vel Notarius inducens in poſſeſſionem tantum eſt nudus miniſter; ideoque non recipit cognitionem de juſtitia tituli, vel collationis, nec differt mittere in poſſeſſionem; ,, ſed poſtea Judex, coram quo cauſa agetur, cognoſcet, ,, & pars, quæ eſt in poſſeſſionem miſſa, impetrat litteras a ,, Rege, vel a quibuſdam Seneſchallis, qui ad hoc poteſtatem habent: in quibus convenitur pars ad videndum Proviſum manuteneri in poſſeſſione, & ſaiſina, in qua eſt. Et pars ſe opponet, & jus eidem dicetur coram Seneſchallo, vel Ballivo: ,, & baptizantur (ut Dicanici dicunt) contrariæ poſſeſſiones: ,, & allegantur: poſtea producuntur tituli, & ſequeſtratur Beneficium, vel credentia conceditur ". Hæc Rebuffus, *n.* 43. & 44. latius vero de hac agendi forma infra *part.* 3. agemus.

XVI. Denique poſſeſſio poteſt capi etiam per Procuratorem ſpeciale mandatum habentem. Idem ſpeciale mandatum ſignanter requiritur, quia prævie præſtari ſolet juramentum: quod præſtandum eſt *in animam* conſtituentis; quod ſine *ſpeciali* mandato fieri nequit.

XVII. Quemadmodum Vaſallus ante inveſtituram tenetur ipſi Domino directo juramentum fidelitatis præſtare: ita jam pridem cautum fuit, ut Beneficiati, prætertim de Beneficiis Curatis proviſi, obedientiam ſuo reſpective Epiſcopo promittere, vel jurare teneantur.

,, Quando Presbyteri, aut Diaconi per Parochias conſtituun- ,, tur, oportet eos profeſſionem Epiſcopo ſuo facere. *Lib.* 7. *Capitul. c.* 466.

Hodie in ordinatione promittunt Presbyteri Epiſcopo ſuo *obedientiam*, *& reverentiam*.

XVII. Proviſi de Eccleſiis Parochialibus hodie juxta Decretum Synodi P. II. Mechlinienſis *tit.* 17. ante admiſſionem ad poſſeſſionem hac formula jurare debent: ,, Ego N. juro, & ,, promitto obedientiam, reverentiam, & honorem ſummo Pontifici Romano, ac R. Domin. Epiſcopo N. eorumdemque ſucceſſoribus. Item juro, & promitto Eccleſiæ meæ Parochiali de N. ,, fideliter deſervire ſecundum oneris illi annexi exigentiam, & in ,, eo perſonaliter reſidere. Bona Paſtoratus, vel Eccleſiæ meæ non ,, alienabo, & indebite alienata, quantum in me erit, fideliter recuperare ſtudebo. Specificationem omnium fructuum ,, Paſtoratus mei, cum debita deſignatione hypothecarum, limitum, & terminorum, intra annum a feſto Nativitatis S Joannis Baptiſtæ proxime venturo, Archipresbytero tradam; ,, fructus anni, in quo me mori, aut meam Eccleſiam dimittere continget, ſubjicio, & obligo ad laudabilem deſervituram ,, uſque ad feſtum Nativitatis S. Joannis Baptiſtæ, mortem, ,, vel dimiſſionem meam proxime ſubſecuturum. Sic me Deus ,, &c.

Hujus juramenti præſtandi obligationem renovavit Synodus D. Mechlinienſi anno 1609. *tit.* 16. *cap.* 1. vultque illud præſtari coram Archipresbytero, & duobus teſtibus; ac inſuper profeſſionem fidei juxta formam a Pio IV. præſcriptam: & utrumque ab eo præſtitum Archipresbyter in regiſtro ſuo annotabit, cum expreſſionem diei, & teſtium.

XIX. Ex præſcripto hujus Diœceſanæ Synodi eodem titulo *cap.* 2. ,, Adepturus deinceps quodcumque Beneficiorum non Curatum, præſtare debet juramentum coram Archipresbytero, & ,, duobus teſtibus, antequam poſſeſſio ei detur, quod ſpecificationem omnium fructum ejuſdem ſui Beneficii cum debita deſignatione hypothecarum, limitum, & terminorum, intra ſex ,, menſes Archipresbytero tradet, & dies præſtiti juramenti, ,, & nomina teſtium, regiſtro Archipresbyteri exacte inſcribentur.

Similis juramenti formula a Proviſis de Eccleſiis Parochalibus, vel ſimplicibus Beneficiis præſtandi, in omnibus paſſim Belgii Diœceſibus extat, & ante immiſſionem in poſſeſſionem exigitur.

XX. Synodus Tridentina, *Seſſ.* 24. *c.* 12. *De Reformat.* vult, ut ,, Proviſi de Canonicatibus & Dignitatibus in Eccleſiis Cathedralibus, non ſolum coram Epiſcopo, ſeu ejus Officiali, ſed etiam in Capitulo idem (ſcilicet orthodoxæ fidei publicam profeſſionem) facere teneantur; alioquin prædicti ,, omnes, fructus non faciant ſuos: nec illis poſſeſio ſuffragetur.

XXI. De Canonicis *Collegiatarum* Eccleſiarum non loqui Synodum Tridentinam in hoc Decreto, agnoſcit Synodus D. Mechlinienſis, *tit.* 1. *cap.* 4. ,, Quia tamen (ait) temporum calamitas, & invaleſcentium hæreticorum malitia cogit, ut nihil ,, prætermittatur, quod ad populorum ædificationem, & Catholicæ fidei præſidium, videatur poſſe pertinere; mandamus ut ,, omnes, ac ſinguli Canonicatus, aut dignitates in Eccleſiis *Collegiatis* deinceps obtenturi, faciant fidei profeſſionem, ſinguli ,, in Capitulo ſuo, antequam reſidere incipiant.

Verum nec in hac Diœceſi Mechlinienſi in omnibus Eccleſiis Collegiatis hujus Decreti uſus viget: neque Canonici ante admiſſionem ad reſidentiam, publicam hanc fidei profeſſionem emittunt. Qui non uſus eo tolerabilior eſt, quod hodie plerique ante adeptionem hujuſmodi Canonicatuum, eam profeſſionem in ſuſceptione Ordinis ſacri, vel Gradus Academici præſtiterint.

XXII. At Canonici tam Collegiatarum, quam Cathedralium Eccleſiarum communiter jubentur ante adeptionem poſſeſſionis jurare, quod Canonicum habeant ingreſsum; quodque ſtatuta Capituli obſervabunt; bona quoque, ac jura, & privilegia pro poſse tuebuntur, & conſervabunt, neque ſecreta Capituli revelabunt.

XXIII. De hoc Canonicorum juramento loquens ſæculo decimo ſexto Synodus Colonienſis *part.* 3. *c.* 19. deplorat, quod ,, fere quotquot ſunt Cathedrales, & Collegiatæ Eccleſiæ, ſuum ,, habeant volumen peculiarium ſtatutorum, quæ interdum pro ,, affectu privato cujuslibet augentur, ac creſcunt. Inter hæc ,, reperias (ait) quamplura, quæ *quæſtum* magis, quam *pietatem* reſipiant.

Deinde ulterius dicit: ,, Et quantumvis pleraque inter hæc ,, *iniqua* reperias, adiguntur tamen omnes, qui recens admittuntur, ut ad hujuſmodi ſtatutorum obſervationem (etiam ,, penitus ignari quid contineant illa) citra ullum delectum jurejurando ſe alligent: cum tamen juramentum non debeat eſſe iniquitatis vinculum, nec ad ignorata extendi.

Similiter Synodus Tridentina, *Seſſ.* 24. *c.*14. *De Reform.* evidenter ſupponit nonnumquam inter conſtitutiones ſeu ſtatuta Capituli etiam a Sede Apoſtolica confirmata, reperiri nonnulla, quæ *ſimoniaca labis*, aut *ſordidæ avaritiæ* ſuſpicionem habent:

XXIV. Quapropter merito Proviſi de Canonicatibus priuſquam hujuſmodi juramenta faciant, ſerio & ſingillatim ſtatuta, quorum obſervantiam jurare debent, expendent: ne alias vel temerarie, & ſine judicio jurent; vel iniqua juramento confirment.

XXV. Prælati quoque, aliique, quibus Capitulorum directio incumbit, non immerito hujuſmodi juramenta examinant, expenduntque, num ea quæ jurantur non tantum per ſe ſint licita & honeſta; ſed inſuper, an pro temporum & locorum conditione obſervari queant.

Quare recte ſtatuit Synodus Antuerpienſis ann 1610. *tit.* 17 *c* 10. ,, Ut ſtatuta ſingulorum Capitulorum, & juramenta ab admittendis ad Beneficia præſtari ſolita, Decreti Concilii Tridentini conſentiant; exhibebuntur nobis omnia antiqua ſtatuta, & juramenta examinanda, ut ſi quæ in iis forte repeliantur ſupradicti Concilii Tridentini Decretis repugnantia, emendentur.

XXVI. Et dein *cap.* 11. addit: ,, Hortamur autem in Domino omnes, quos ea res concernit, ut videant atque perpendant juramenta antiqua, quæ ab admittendis ad officia, ,, opificia, aliaque munia præſtari ſolent, eo fine, ut quæ in ,, uſum deduci non poſsunt, omittantur

Optandum plane, ut juramenta, quæ ubique, etiam in Academiis, admodum frequentia ſunt, & paſſim ſine ulla pene advertentia aut diſcuſſione, tamquam quædam formulæ nihil ſignificantes, a promovendis ad Officia & Gradus leguntur, & emittuntur, reviderentur; atque ſuperflua, & quæ in uſum nunquam deducuntur, neque deduci poſsunt; immo nec a jurantibus, nec exigentibus frequenter ſatis intelliguntur, omitterentur: eaque ſola conſervarentur, quæ publica neceſſitas, aut utilitas exigit: utque in veritate, judicio, & juſtitia juraretur, tum ſedulo attenderetur.

XXVII. Nonnulli Prælati non contenti promiſſione Canonicæ obedientiæ, etiam *homagium* a Clericis ad Beneficia, aut Ordines promovendis exigebant; idque non abſimile ei quod Vaſsallus ratione feudi, & tamquam *homo* ipſius Domini directi, debet exhibere Domino directo; de quo, variiſque eius ſpeciebus & formulis, quibus a Vaſsallo exhibetur Domino, late agit Du-Cange in Gloſsario, verbo *Hominum*, ſeu *Homagium*.

XXVIII. Hoc ex omnibus formulis præſtandi *homagii* evincitur, profeſſionem homagii tendere ad exhibitionem ſervitiorum temporalium; atque fidelitatem ſervandam in tuendis juribus, aut etiam vita temporali ipſius Domini. Proinde merito jam pridem judicatum fuit, hujuſmodi Homagium a Clericis exigi non poſse; immo pro ſpiritualibus hujuſmodi profeſſionem exigere, ſimoniacum eſse, creditum eſt.

,, Indignum eſt, & a Romanæ Eccleſiæ conſuetudine alienum, ,, ut pro ſpiritualibus facere quis *Homagium* compellatur " ait ,, Pontifex in *Cap. fin. tit. De Regulis Juris*.

In vita S Guillelmi Abbatis Divionis apud Bollandum ad 1. Januarii *c.* 3. *p.* 59. legitur; eum maluiſse S. Ordinis ſuſceptionem differre, quam aſsertione *jurisjurandi fidelitatem* Epiſcopos promittere: ,, Quia ſalubriter non poterat perpendere, ut pro his ,, quæ ſolius Dei imperio *gratis* præſtari debent, horum miniſtro alicujus firmandæ (*a*) fidei aſsertionem ullo modo exhiberet.

XXIX. Hac de re ad quemdam Epiſcopum ſcribens S. Fulbertus Epiſcopus Carnotenſis *Epiſtol.* 42. oſtendit, plurimum intereſse

(*a*) Apud Bollandum legitur *ſanandæ fidei*.

resse inter promissionem Canonicæ obedientiæ, & fidelitatis professionem. *Si Abbas S. Benedicti* (*ait*) *de vestro contemptu culpam suam recognoverit, & illam deinceps subjectionem promiserit, quæ verbis Canonicæ debetur, hortor & suadeo ut recipiatis: Sacramenta vero, & cætera, quæ ad* mundanam *legem pertinent, propter amorem Regis missa faciatis: ut Religionem magis, quam sæcularem ambitionem vos sectari cognoscat. At si Abbas in tantam superbiam intumuerit, ut ipsam quoque subjectionem* canonicam *vobis derogare contendat, superbiæ, cui non parcit Deus, Dei qui servus quomodo parcat; nescio*,

Prælati, & Canonici, qui nonnumquam a Beneficiatis, suisque Vicariis exigunt servitia, & obsequia temporalia, merito perpendunt, an reipsa sibi *Homagium* pro spiritualibus exhiberi non petant.

XXX, Denique, sicuti Dominus directus a novo Vassallo juxta consuetudines feudorum exigere solet certa jura, quæ *Relevia* dici solent, ita jam pridem Prælati nonnulli, item Archidiaconi, & Canonici in admissione Beneficiatorum ad possessionem seu installationem, jura aliqua sibi solvi voluerunt: quam consuetudinem tum a Pontificibus, tum Conciliis sæpius reprobatam legimus,

XXXI. In *Cap. 9. tit. De Simonia*, refertur ex Concilio Lateranensi sub Alexandro III. ,, Cum in Ecclesiæ corpore omnia debeant ex charitate tractari, & quod *gratis* receptum est, *gratis* impendi; *horribile* nimis est, quod in quibusdam Ecclesiis locum venalitas perhibetur habere, ita ut *pro Episcopis, vel Abbatibus, seu quibuscumque personis Ecclesiasticis ponendis in sede* (sedem) *seu introducendis Presbyteris in Ecclesiam* ...., aliquid exigatur. Putant plures ex hoc sibi licere, quia legem mortis de *longa* invaluisse *consuetudine* arbitrantur; non satis, quia cupiditate cæcati sunt, attendentes, quod tanto graviora sint crimina, quanto diutius animam infelicem tenuerint alligatam. Ne igitur hoc de cætero fiat, & *vel pro personis Ecclesiasticis deducendis ad sedem, vel Sacerdotibus instituendis* aliquid exigatur, districtius inhibemus. Si quis autem contra hoc venire præsumpserit, *portionem cum Giezi* se noverit habiturum; *cujus factum turpis muneris exactione imitatur*.

Et Innocentius III. in *Cap. 36. tit. De Simonia*, rescripsit Archiepiscopo Cantuariensi, ut ,, *pravam* consuetudinem de sua Provincia studeat abolere, per quam pro investitura, Archidiaconi *marcham* argenti, minores vero Decani *vaccam albam* sibi dari postulant, vel certam solvi pecuniæ quantitate.

XXXII, Plura in hanc rem Pontificum, & Conciliorum Decreta retuli in Tractatu De Simonia circa Beneficia *part. 1. cap. 2. §. 3.* ac una Decretum Concilii Tridentini, *Sess. 24. cap. 14. De Reform.* detestantis, & reprobantis omnia, quæ a Canonicis exiguntur a novis Canonicis, convertenda in suum proprium commodum in admissione ad possessionem; quibus addi potest Decretum Synodi Audomarensis anno 1585. *tit. 12. cap. 10.* ,, In admissione novi Canonici ad possessionem nihil exigatur, quod in pios usus non convertatur, & a nobis probatum sit; non pecunia, non prandium, non aliud quidvis, quod in cæterorum Canonicorum commodum cedat, quacumque consuetudine etiam immemorabili non obstante.

Dein §. 4. retuli ex Spicilegio Dacherii Epistolam Honorii II, ad Episcopum, & Clerum Leodiensem, qua reprobat, & *detestabilem* vocat consuetudinem Patriæ Leodiensis exigendi per Decanos, & Archidiaconos *determinatam* de *investituris* Ecclesiarum, & Altarium,

XXXIII. Hæc merito perpendent, qui sine ullo scrupulo, sola consuetudine se securos existimantes, jura etiam notabilia in admissione ad possessionem exigunt, & extorquent: & nisi iis prævie solutis, possessionem dare renuunt, atque denegatione possessionis Provisos ad dandum cogunt: qui indubie nonnunquam ad redimendam vexam licite solvunt, tametsi exigentes forsan illicite accipiant: ut hic applicari subinde queat illud Pauli Apostoli dictum, *Act. c. 20. vers. 35. Beatius magis est dare, quam accipere*,

XXXIV, ☞ Quandoquidem per Decretum Concilii Tridentini supra relatum improbaretur consuetudo quidquam exigendi, aut ex fructibus deducendi in collatione Beneficiorum, aut admissione ad eorum possessionem, Decretum hoc Gallis perplacuisse scribit Historicus Concilii Tridentini, *pag. 689.* Editionis Latinæ 1658, dicentibus, iis verbis tolli solutionem *Annatarum*; ,, Et sane (ait Historicus) qui ea considerate examinat, alium iis sensum non temere appinget, utcumque eventus ostenderit, Romæ caput illud longe aliter intellectum esse. ☜

CAPUT III.

De Regula Cancellariæ, De Annali Possessore,

1 *Quis primus Regulæ auctor; & quæ ejus origo*
2 *Textus Regulæ exhibetur*,
3 *In Gallia recepta*,
4 *Quis præcipuus ejus scopus?*
5 *Habet locum in provisione Papæ, etiam motu* proprio *expedita*,
6 *Hæc Regula locum habet, tametsi possessor sit omni titulo destitutus*,
7 *An procedat in spoliatore; item in non habente titulum* coloratum?
8 *Non propterea incapaces foventur*,
9 *Quomodo contra intrusos procedi possit, non obstante hac Regula?*
10 *Regula non habet locum in provisionibus Ordinariorum*.
11 *Regula requirit* annalem *possessionem tempore impetrationis*.
12 *Debet esse* pacifica *possessio; & quæ talis habeatur?*
13 *Non desinit esse* pacifica, *quia possessor nullos fructus percipit, etiamsi iis per sententiam esset privatus*,
14 *Impetrans Beneficium annalis pacifici possessoris qualitatem, & gradum possessoris, & tempus continuatæ possessiones exprimere; sed quoad hoc Regulæ derogari solet*,
15 *Quoad tempus instituendæ, & prosequendæ litis, Regula hic non obtinet*,
16 *Neque quoad solutionem expensarum, interesse, & mulctæ*,
17 *Quomodo intelligenda clausula Regulæ de nullitate provisionis?*

I. PRIMUS hujus Regulæ auctor est Eugenius IV. uti notavit Gomesius in præfatione hujus Regulæ; eamque ad imitationem Feudorum conditam credit. ,, Jura enim Feudorum, quæ disponunt, Vassallum *per annum* possidentem, sciente & non contradicente Domino, investitum præsumi debere, adeo quod ex tali possessione, sine titulo contra Dominum se defendere poterit, certe potuerunt dare cautam, ut ad similitudinem illorum jurium de *annali* possessione in materia feudali loquentium, ista Regula constitueretur: Nam dispositio loquens de feudis, in Beneficiis Ecclesiasticis contrahitur, & procedit, ut late probat Decius in Concilio 76. " Hæc Gomesius loco citato.

II. Regulam, prout ab Eugenio IV. primum edita fuit, refert Gomesius; cui a Julio III. nonnulla addita fuerunt; quam additionem subsequentes Pontifices retinuerunt, eaque formula hodie exprimitur, estque 35. inter Regulas Cancellariæ.

,, Item S. D. N. ut improbi lites exquirentium motus reprimantur, voluit, statuit, & ordinavit, quod quicumque Beneficium Ecclesiasticum tunc per annum immediate præcedentem pacifice possessum, & quod certo modo vacare prætenditur, deinceps impetraverit; nomen, gradum, & nobilitatem possessoris ejusdem, & quot anni, ipse illud possederit, ad specificam, & determinatam, ex qua clare poterit constare, quod nullum ipsi possessori in dicto Beneficio jus competat, causam hujusmodi impetrationis exprimere, & intra sex menses ipsum possessorem ad judicium evocari facere, causamque ex tunc desuper infra annum usque ad sententiam definitivam inclusive prosequi debeat, & teneatur. Alioquin impetratio prædicta, & quæcumque inde sequta nullius existant firmitatis, & idem impetrans de damnis, & interesse possessorem præfatum, propterea contingentibus ei satisfacere; & si possessorem ipsum injuste, frivole, & indebite molestare repertus extiterit, quinquaginta florenos auri persolvere Cameræ Apostolicæ sit adstrictus. Nec alius, quam promissæ vacationis modus, etiam per litteras *Si neutri*, aut subrogationis, aut alias sibi quoad hoc, ut Beneficium hujusmodi ea vice consequi, aut obtinere valeat, quomodolibet suffragaretur, illudque nullatenus in antea litigiosum propterea censeatur. Quod etiam extendi voluit ad impetrantes Beneficia Ecclesiastica cujuscumque qualitatis per privationem, & amotionem, vel alias propter commissa excessus, & crimina, vacantia, vel vacatura, & similiter ad impetrantes Beneficia tamquam vacantia per devolutionem,

III. De hac Regula loquens Rebuffus, ait: ,, Ista Regula est utilis, & servatur in Francia: unde impetratio judicatur subreptitia & nulla, nisi exprimantur sequentia ": id est, quæ decernit Regula debere exprimi. In Praxi Benef. Parte 1. Glossa prima ad hanc Regulam.

IV. Regulæ hujus utilitatem, & receptionem in Regno Galliæ nec ipse Molinæus diffitetur, aitque *n. 83.* ad Regulam *De verisimili notitia* edit. 1552. ,, Non enim verum est quod vulgo putant, reliquas omnes regulas (*dictis quatuor exceptis*: scilicet, *De Infirmis resignantibus*, *De Verisimili Notitia*, *De Publicandis Resignantibus*, & Regula Cancellariæ *De Idiomate*) prorsus inutiles; & spernendas esse. Quatenus enim jus commune vel ordinarium juvant, rationabiliter admittendæ sunt, & in causis decidendis usurpandæ, quominus a jure communi, & disciplina Ecclesiastica recedatur: præsertim regula illa de *Annali possessore*, Est enim lata contra involatores illos alienorum Beneficiorum, litiumque artifices, quos *Devolutarios* vulgo vocant. Ideo in omni foro, etiam in hoc Regno omnino practicanda est,

Quod asserit Molinæus, hanc regulam conditam esse contra *involatores* alienorum Beneficiorum, ac rursus *n. 88.* Regulam hanc duntaxat respicere *odium impetrantium* ipsa initialia verba regulæ satis probant; *Ut improbi exquirentium motus reprimantur*.

V. Hinc ulterius cum Rebuffo *Glossa 8.* infert Molinæus *nu. 84.* Regulam procedere, etiamsi Papa *motu proprio* conferat; idque etiamsi constet deesse supplicationem, & favorem impetrantis, & sic esse *verum motum* (*proprium*). ,, Quia cum hæc regula lata sit publicæ utilitatis causa, & ad fraudes, & lites repellendas, non censetur Papa velle derogare, etiam clausula *motus proprii* apposita, quæ nihil operatur contra mentem verisimilem concedentis.

VI. Quin, & hinc conficiunt, quod tametsi Possessor annalis esset *ipso jure* privatus per Extravagantem *Execrabilis*, ob Beneficiorum incompatibilitatem, equidem defendatur per hanc Regulam contra impetrantem, si per annum possedit, sive ante, sive post illam privationem, sive computatis extremis, anni tamen *continui*: & ita in privato per *non promotionem* juxta *cap. Licet Canon, De Elect. in 6.* teneri, & judicari in Rota Romana asserit Gomesius *quæst. 55.* ,, Si tamen (ait Molinæus *n. 88.*) per annum pacifice ante impetrationem adversarii possederit, quod sufficit in odium impetrantium Beneficia Possessorum viventium; quia Regula istud odium duntaxat respicit, nec requirit Canonicum titulum, nec bonam fidem possessoris. Et ita generaliter tenendum, & judicandum est.

Idipsum asserit Rebuffus, qui & *Glossa 3.* ait, quod si etiam hæreticus, vel simoniacus possederit per annum, equidem ser-

vanda

vanda sit regula. Idem de Possessoribus Beneficiorum alios ex capite inhabilibus, post Gomenum adstruit Molinæus *nu.* 92.

VII. Immo *num.* 90. asserit, Regulam prodesse quoque spoliatori, non quidem contra spoliatum, sed contra alium devolutarium impetrantem post annum pacificæ possessionis. „ Quin & „ procedit in eo qui facto suo voluntario ab hoc ordinato sese „ privaverit Beneficio, puta resignando, & tamen remansit in „ possessione, quia si tertius sciens resignatarium, qui nunquam „ possessionem effectualem cepit, incapacem esse, vel deinde ci„ viliter, vel naturaliter mortuum; vel repudiasse casu quo re„ signatio facta sit in forma secundi vel tertii gradus, adhuc „ potest Possessor contra eum se tueri hac Regula sive ante re„ signationem, sive post, sive tam ante, quam post, per annum „ pacifice possessioni incubuerit, tempore datæ impetrationis a „ Papa, vel Legato, ut etiam Gomesius *quæst.* 57. ex longæva „ interpretatione Rotæ, quam ita indistincte tenere, & judica„ re refert, & bene. Quia lex impetrantes Beneficia viventium „ possessorum multum abhorret.

Refert quoque Antonius Faber in Codice *lib.* 2. *tit.* 6. *Definit.* 15. judicatum fuisse, hanc Regulam tueri Possessorem, qui nullum titulum profert, ne *coloratum* quidem; non ita vero Regulam de *triennali*.

VIII. „ Nec propterea (ait Molinæus *num.* 90.) incapaces „ foventur; cum eorum Beneficia libere impetrari possint ab „ Ordinariis, qui etiam secuta devolutione ad superiores, pos„ sunt eos, causa cognita, extrudere, & quibus hæc cura im„ minet. Justius enim sollicitudinis cura cuique relinquitur, „ quam violatoribus illis janua aperiatur.

IX. Et *num.* 88. postquam notaverat Regulam hanc non in favorem possessorum, sed *odium* impetrantium Beneficia viventium, editam esse, tamquam consequens infert: „ Nec proinde „ defenduntur intrusi, vel alias titulo suo privati, contra quos „ inquirere debent Ordinarii, qui libere etiam vacantia de jure „ tantum conferre possunt, & ab eis sine forma hujus Regulæ, „ etiam sub clausula *quovis modo*, impetrare licet; ut dixi in „ Regula *De Publicandis*, *numer.* 152. quamvis possessor ne„ queat deturbari, nisi causa cognita, *Cap. Licet Episcopus*, „ *De Præbend. in* 6. & si hæc Regula facta est odio impetran„ tium Beneficia possessorum, & ad hoc Romam vel Legatio„ nem currentium, & in favorem Ordinariorum. Magis enim „ respicit, & tuetur favorem, & libertatem Ordinariorum, „ quam possessorum, & intrusorum, etiam annalium, quos in „ jure communi reliquit, in quantum via ordinaria, & ab Or„ dinariis providetur.

X. Regula igitur non habet locum in Ordinario, uti notavit Gomesius *quæst.* 9. „ Quia impetratio ab Ordinario (ait.) con„ tra annalem possessorem non videtur ita damnanda, aut ca„ lumniosa, sicut illa quæ obtinetur a Papa; ideo minus pu„ nienda. Ratio est, quia Ordinarius, quando confert im„ petranti Beneficium annalis possessoris, jam habet, vel ha„ bere præsumitur certam notitiam illius possessoris, cum vi„ sitare soleat singulis annis oves suas, & teneatur titulos pos„ sessorum perscrutari, ut dicit textus in *cap. Ordinarii*, *De* „ *Offic. Ordinat. lib.* 6. Et tradit Felin. in *cap. Ad aures* in „ XVI. conclus. *De Rescript.* Et ideo conferendo simpliciter al„ teri Beneficium, præsumitur annalem possessorem tamquam „ titulum non habentem negligere, ex quo melius cognoscit „ personas suæ Diœcesis quam Papa, ut dicit Glossa in *Cle„ ment. de Offic. Ordin.* Et propter hanc causam nulla præscri„ ptio etiam triennalis currit contra Ordinarium, quominus „ possit removere possessorem carentem titulo, ut tradunt „ omnes, & ibi latius Felin. in *cap. Licet heli de Simonia*, & „ expressum in Concilio Basileensi, *tit. De pacif. possess.* Et „ ideo impetrans ab Ordinario, propter istam rationem non „ præsumetur molestator, nec improbus litigator. Secus tamen „ erit dicendum in impetrante a Papa, qui præsumetur inju„ stus impetrans, & molestator, si non servat istam regulam, „ ex eo, quia Papa in dubio non intendit concedere gratiam „ contra annalem possessorem, non facta mentione istius Regu„ læ: quia non habet, nec præsumitur habere, sicut Ordinarii, „ notitiam possessorum orbis terrarum, ob varias occupationes „ rerum, propter quas multoties non concedenda concedit.

XI. Ut regula obtineat, requiritur, ut Beneficium fuit possessum per *annum*, scilicet *integrum & continuum*; idque *tunc immediate præcedentem*, ut ait Regula: hoc est tempore *impetrationis*, quemadmodum recte notat Rebuffus *Gloss.* 4. *&* 5. „ Unde „ si nunc possederit per *sex* menses (ait Rebuffus) & postea alius „ demum primus per alios sex menses, non habebit locum hæc „ regula, per hoc verbum, *immediate præcedentem*.

XII. Non sufficit per annum immediate præcedentem possedisse; sed requiritur possedisse *pacifice*, id est, sine lite & controversia, ait Rebuffus *Glossa* 6. additque: „ Ideoque citatus etiam „ nulliter, dummodo processus sit introductus, non dicitur pa„ cifice possidere, quia non sine lite & controversia possedit ". Idque sive lis fuerit in *peritorio*, sive in *possessorio*; dummodo non sit super juribus, aut appendicibus Beneficii, quæ magis redderent illud pacificum; sed super titulo Beneficii; uti loquitur Molinæus *num.* 100.

XIII Quapropter possessor non desinit esse *pacificus*, licet nullos fructus percipiat, immo tametsi forte ob crimen, aut suspicionem criminis ipsius possessoris fructus sequestrentur, aut etiam per sententiam privetur; modo tamen nulla ei super *titulo* lis aut controversia moveatur, aut mota sit.

XIV. Quando ergo quis in Romana Curia impetrare vult Beneficium annalis pacifici possessoris, tamquam de jure *vacans*, debet in primis juxta tenorem Regulæ exprimere *nomen*, *gradum*, *& nobilitatem* possessoris; Item *quot annis* possederit. „ Verum hodie in quacumque impetratione, sive per obitum, „ sive per resignationem, sive certo modo, sive sint provisiones „ *Perinde valere*, *Si neutri*, & similes, huic primæ parti regu„ læ derogari solet, quoad scilicet expressionem gradus, nobili„ tatis, & temporis, quo possedit is, cujus Beneficium impetra„ tur ". Ita Chokier ad hanc regulam *num.* 43. Et Pater Hunnoldus Plettenbergius in *Notitia Congregationum*, in notis ad hanc regulam *num.* 4. Idipsum notat, additque, *Ideoque quoad hoc derogatum est huic Regulæ*.

XV. Vult insuper regula, quod impetrans „ infra *sex menses* „ idipsum possessorem ad judicium evocari faciat, causamque „ ex *tunc* desuper infra *annum* usque ad sententiam definitivam „ inclusive prosequi debeat & teneatur ". At quoad evocationem possessoris ad judicium infra *sex menses*, regula in Francia non servatur, teste Rebuffo, *Glossa* 14. „ Et in hoc Regno „ Franciæ sufficit (ait) intra annum agere possessorio coram „ Judicibus Regiis.

Quoad alteram partem, scilicet persecutionem causæ infra annum, usque ad definitivam, notat Rebuffus *Glossa* 15. quod regula dicat, *Prosequi debeat*, non dicat *finiri*: huic hoc non est in partis potestate semper, sed interdum judicis, & sufficit, quod non stet per partem. Deinde subjungit: „ Non vidi tamen „ ob hoc Beneficium amitti in Francia, ubi processus sunt lon„ gissimi. Solent tamen impetrantes quandoque a Papa proroga„ tionem impetrare: quod rarum est in hac patria, cum in hoc „ non servetur ". Quod de Regno Franciæ hic monet Rebuffus, id & in Belgio servatur; neque in Belgio est ullus hujus Regulæ usus, quatenus processum judicialem concernit, vel formam futuræ instantiæ præfigit.

XVI. Similiter quod Regula statuit, ut idem impetrans „ de „ damnis & interesse possessorem prædictum propterea contin„ gentibus ei satisfaciat, & si possessorem ipsum injuste, frivo„ le, & indebite molestare repertus extiterit, quinquaginta flo„ renos auri persolvere Cameræ Apostolicæ sit adstrictus ", nec in Gallia, nec in Belgio per omnia servatur. Nam Judices Regii cognoscentes de possessorio non solent victum condemnare ad *mulctam*; uti etiam observat Rebuffus *Glossa* 18. ad expensas vero & interesse etiam in Beneficialibus, si a parte petantur, condemnare solent; etiam extra casum hujus Regulæ.

XVII. Quod autem dicit Regula, quod si non sint expressa exprimenda, *Impetratio & quæcumque inde secuta nullius existant firmitatis*, sic intelligi oportet, quod annalis pacificus possessor possit excludere impetrantem ob non expressionem requisitorum, *non ratione suæ possessionis annalis, sed subreptionis*, ait Rebuffus *Glossa* 16. Et uti recte etiam notat Molinæus, *nu.* 103. „ Hæc „ Regula nullo modo fovet Possessorem: quia non impedit illum „ deturbari per impetrantem a Papa vel Legato, servata forma; „ nec aliter jus impetrantis corroborat: merito non requirit ti„ tulum coloratum, nec aliam qualitatem possessoris.

C A P U T IV.

De Regula Cancellariæ de *Triennali possessore*.

1 *Regula hæc desumpta est ex Decreto Concilii Basileensis, & posteriores Pontifices eam vix mutarunt.*
2 *Cur in Regula mentio non fiat Concilii Basileensis, & quomodo in Gallia recepta?*
3 *Decretum Concilii prodest ad elucidationem Regulæ.*
4 *Refertur textus Regulæ.*
5 *Decretum Concilii Basileensis prout Sanctioni Pragmaticæ est insertum.*
6 *Requirit Regula, uti & Decretum possessionem* triennalem.
7 *Tiennium debet esse* completum.
8 *Insuper requiritur* continuum.
9 *Tempus prædecessoris an prosit successori?*
10 *An in eodem tempora possessionis conjungi queant?*
11 *Quomodo probetur triennium fuisse* continuum?
12 *Possessio triennalis debet esse* pacifica.
13 *Quid juxta Decretum Basileense exigatur, ut possessio fiat non* pacifica?
14 *Turbatus ab uno, videtur inspecto tenore Regulæ turbatus quoad omnes.*
15 *Secus inspectis verbis Decreti Baleensis; hocque in Gallia servatur.*
16 *Quis effectus interruptæ possessionis quoad effectum Regulæ de triennali possessione?*
17 *Videtur sensus Regulæ hac in parte trahendus ad sensum Decreti.*
18 *Qui, obtenta recredentia, per triennium sine molestatione possedit, censetur triennalis pacificus.*
19 *Requiritur cum pacifica triennali possessione titulus saltem co*loratus.
20 *Quis dicendus titulus* coloratus, *clarius in Regula, quam in Decreto exprimitur.*
21 *Titulus* coloratus *dupliciter considerari potest.*
22 *Qui sint tituli* non colorati, *& cui incumbat probatio circa titulum?*
25 *Reservatio, quæ clausa est in corpore juris, impedit effectum Regulæ citatæ.*
24 *An possessor Benefiii teneatur probare colorem tituli!*
25 *Debet toto* triennio *adfuisse titulus* coloratus.
26 *Quare potius hæc Regula requirat titulum* coloratum, *quam regula* De Annali?
27 *Post pacificam* triennalem *possessionem possessor molestandus non est.*
28 *Fallit si agere impeditus fuerit, & quomodo de hoc impedimento protestandum?*

29 *An*

29 *An inter legitima impedimenta referenda minor ætas?*
30 *An Resignatarius Possessoris triennalis pacifici possit molestari?*
31 *Si post tiennium molestetur pacificus Possessor, quomodo agendum?*
32 *Hoc intelligendum de molestatione privatorum.*
33 *Quandonam ob abusum, qui intervenit in Provisione, impediatur effectus hujus Regulæ?*
34 *Nec Regula, nec Decretum Basileense vult, Beneficia sine titulo, etiam post triennalem possessionem, obtineri.*
35 *Triennalis possessio non impedit, aliquem posse Beneficio sic possesso privari.*

I. REGULAM hanc habuisse originem a Decreto quodam Concilii Basileensis notant omnes passim Commentatores, monetque Gomesius in præfatione ad hanc regulam, ex hoc Concilii Basileensis Decreto, eam fere *ad verbum* transcriptam, paucis omissis, additis, vel immutatis.

Insuper observat Gomesius ibidem, eam a posterioribus Pontificibus vix fuisse mutatam; nisi quod Hadrianus VI. pauca quædam, ad extinguendas motas quæstiones, addiderit, quæ ibi designat Gomesius.

II. Quamvis autem ex dicto Decreto Regula sit desumpta, nulla tamen illius in regula mentio occurrit: ,, quia Summi Pontifices auctoritate illius uti noluerunt, ne sic tacite (Concilium Basileense) approbare viderentur "; ait Gomesius.

Econtra in Gallia hæc regula non est recepta tamquam Regula Cancellariæ Romanæ, sed tamquam Decretum Concilii Basileensis, insertum Sanctioni Pragmaticæ, & confirmatum per Concordata inter Leonem X. & Franciscum I. uti monet Guillelmus Noyerius in notis ad praxim Curiæ Romanæ Perardi Castelli, *pag.* 38. *edit.* 1693.

III. Interimcum Decretum Basileese originem huic regulæ dederit, non dubium quin ad elucidationem regulæ non parum Decretum illud conferre queat, atque supplere ea, quæ forsan in regula desiderari, vel dubia esse possent.

IV. Regula hodie 36. exprimitur his verbis: ,, Item statuit, & ordinavit idem D. N. quod si quis quæcumque Beneficia Ecclesiastica, qualicumque sint, absque simoniaco ingressu ex quovis titulo, Apostolica, vel ordinaria collatione, aut electione, & electionis hujusmodi confirmatione, seu præsentatione, & institutione illorum, ad quos Beneficiorum hujusmodi collatio, provisio, electio, & præsentatio, seu quævis alia dispositio pertinet, per triennium pacifice possederit (dummodo in Beneficiis hujusmodi, si dispositioni Apostolicæ ex reservatione generali in corpore Juris clausa, reservata fuerint, se non intruserint) super eisdem Beneficiis taliter possessis molestari nequeat; nec non impetrationes quaslibet de beneficiis ipsis sic possessis factas, irritas & inanes censeri debere decrevit, antiquas lites super illis motas penitus extinguendo.

V. Decretum Concilii Basileensis, prout insertum est Pragmaticæ Sanctioni, diciturque Decretum De *Pacificis Possessoribus*, & e quo regula desumpta est, hoc tenore expressum est: ,, Quicumque non violentus, sed habens coloratum titulum, pacifice & sine lite Prælaturam, Dignitatem, Beneficium, vel Officium triennio proximo hactenus possedit, vel in futurum possidebit, non possit postea in *petitorio*, vel *possessorio* a quoquam etiam ratione juris noviter impetrati, molestari, excepto hostilitatis casu, vel alterius legitimi impedimenti, de quo protestari, & juxta Concilium Viennense illud intimare teneatur. Lis autem hoc casu quoad futuras controversias intelligatur, si ad executionem citationis, jurisque sui in judicio exhibitionem, ac terminorum omnium observationem, processum fuerit. Ordinarii autem diligenter inquirant, ne quis sine titulo Beneficium possideat. Quod si talem quandocumque repererint, declarent jus illi non competere, vel huic (si sibi videatur) nisi sit intrusus, seu violentus, aut alias indignus, vel alteri idoneo provideant.

VI. Sive verba regulæ, sive Decreti attendantur, manifestum est, intentionem auctorum, sive conditorum fuisse, ut *pacifici* triennales Beneficiorum possessores haud facile vexentur, aut molestentur; sed pro veris & Canonicis Beneficiorum Possessoribus reputentur, nisi se in Beneficia vel intruserit, vel per simoniam intraverit: ipseque titulus saltem *coloratus* cum pacifica triennali possessione concurrent, pro vero titulo habeatur.

VII. In primis ergo requiritur, tam ex regula, quam ex Decreto, ut quis possederit Beneficium *triennio proximo*, ut habeat Decretum; vel ut exprimitur in Regula, *per triennium possederit*; id est, *completum & consummatum*, ut loquitur Glossa Pagmatica *pag.* 422. editionis Parisiensis anno 1666. ubi & notat ex Joanne Andrea, aliisque ,, quod, ubicumque lex tempus certum requirit, intelligatur *completum & de momento ad momentum*, nisi aliud lex declaret, vel simus in favorabilibus.

VIII. Nec tantum completum, sed & *continuum* triennium possessionis exigitur; nam præpositio *per* denotat omnimodam continuationem. Et *continuum* triennium requiri asserit Rebuffus in Tractatu De *Pacificis Possessoribus num* 320.

IX. Hinc refert *nu.* 321. quod tempus prædecessoris non possit hic juvare successorem; eo quod tempora possessionis conjungi nequeant; nec *unum continuum* efficere: quia sicut in bonis Ecclesiæ non succeditur jure hereditario; ita nec in titulo Beneficii, qui debet haberi a Superiore, succedetur, ait Rebuffus. Aliud est in profanis, in quibus jus seu titulus potest in successorem transferri, & ita tempora possessionis conjungi & continuari, & ita decisum fuisse in Rota Romana testatur Gomesius ad hanc Regulam *quæst.* 20. Quin & credit Rebuffus *nu.* 324. quod tempora non conjungerentur, licet successor esset *surrogatus* in jus & possessionem alterius.

X. Immo si quis post *biennalem* possessionem resignasset Beneficium, postmodum autem cognita invaliditate resignationis reversus ad Beneficium, possedisset per *annum*, inspecta stricta juris ratione, ob interrumptam possessionem hac regula juvari non poterit, ait ibidem Rebuffus; licet contraria opinio æqua ei videatur. Et quia, uti notat *num.* 328. non est prohibita accessio ,, temporis in uno & eodem, etiam in Beneficialibus, licet in diversis secus.

XI. Ad probandum tamen triennalem possessionem fuisse *continuam* ,, sufficit probare extrema, id est, principium primi anni & finem tertii; quia possessio præsumitur continuata "; ait Probus in additione 18. ad Glossam Pragmaticam, *pag.* 419. nisi probet auctor possessionem fuisse interruptam.

XII. Non sufficit per triennium *completum & continuum* possedisse, sed insuper requiritur ut *pacifice* possederit; id est, sine lite & controversia, sive in *possessorio*, sive *in petitorio*; quemadmodum capite præcedenti expeditum fuit.

XIII. ,, Lis autem hoc casu quoad futuras controversias intelligatur (ait Decretum Basileense) si ad executionem citationis, jurisque sui in judicio exhibitionem, ac terminorum omnium observationem processum fuerit.

Ad hæc verba notat Glossa Pragmatica *pag.* 434. Ut dicatur Beneficium litigiosum tria requiruntur. *Primo, quod emanaverit citatio executata. Secundo, quod titulus agentis fuerit in judicio competenti parti adversæ exhibitus. Tertio quod omnes dilationes ordinariæ juris vel styli, quæ dantur ad litem contestandam, sint elapsæ ante triennium.*

Notat tamen ibidem Probus *num.* 3. *Si non sint lapsæ (dilationes) quia per partem adversam stetit, ut quia suo dolo, aut malitia, vel cavillationibus, aut subterfugiis, fecit quod non sunt lapsæ, quod regulis vulgatis est firmatum: alias esset in potestate adversarii, quod præscriptio triennalis non interrumperetur.*

Vide etiam Zypæum *Resp.* 3. *De Præb. num.* 4. ubi scribit, per illa allegata verba aliud non velle Concilium, quam contestationem, aut aliam diligentiam, quæ fieri potuerit, ex circumstantiis, & judicis arbitrio.

XIV. Quærit Gomesius *quæst.* 22. utrum interruptio pacificæ, & triennalis possessionis, facta ad citationem unius prosit aliis; resolvitque affirmative, & ita tenere Rotam Romanam asserit.

Sed quid, si quis ante completum *triennium* litigaverit contra unum, an post *triennalem* possessionem possit etiam molestari ab alio, qui intra triennium non molestavit, adeoque respectu unius fuit in pacifica possessione? Inspecto tenore regulæ apparet, quod nequidem adversus hunc tertium potuerit hujusmodi *triennalis* possessor se tueri: quia regula requirit, ut per *triennium pacifice* possederit: dicitque Gomesius *quæst.* 22. quod invaluerit ista opinio in Rota, quod Beneficium semel litigiosum *cum uno*, efficiatur litigiosum, seu verius, *non pacificum*, quoad omnes alios. Rationem allegat Gomesius: *Quia sicuti in præscriptione civili requitur bona fides tamquam unum substantiale; ita in hac triennali requirit Regula pacificam possessionem pro forma substantiali. Quo stante, ubi aliquis citat pacificum possessorem, clarum est, quod per illam citationem definit esse pacificus, & per illam citationem extinguitur unum ex substantialibus requisitis in ista regula, videlicet pacifica possessio.*

XV. At Rebuffus magis attendens praxim Galliæ, & Decretum Pragmaticæ Sanctionis, sive Consilii Basileensi, dicit: ,, Quod licet quis litigaret adversus unum per triennium, & adversus alios non, post triennium non poterit ab aliis molestari: quia fuit pacificus quoad alios. Et quia textus Decreti dicit, quem non posse venire post triennium, nisi alleget impedimentum, & protestetur intra triennium: ergo vult (ait Rebuffus) ut pacifice possideat adversus illum, qui non est protestatus; qui non fuit impeditus agere, si non moveat litem, non poterit postea agere, & ista est *Praxis indubia Regni*, juri & orationi conformis. Ita Rebuffus *num.* 200. & rursus *num.* 363. ita sæpius judicatum testatur.

☞ XVI. Quapropter ex Rebuffo turbatio judiciaria, seu civilis non interrumpit possessionem pacificam nisi tantum respectu ,, turbantis; quod etiam probat Molinæus ad Regulam de publicandis resignationibus *n.* 355. dum nimirum possessor, duntaxat *civiliter* turbatus fuit: sed si *naturaliter* de sua possessione fuerit deturbatus, sustinet, hanc turbationem nocere quoad *omnes*. Quod & Georgius Louetius in notis ad citatum locum Molinæi observavit: ,, Quia (ait) *naturalis* interruptio, quæ de facto possidentem de possessione dejicit, omnibus prodest, impedit possidentis præscriptionis continuationem: civilis autem quæ possessionis continuationem de facto non impedit, prodest tantum interrumpenti ad juris conservationem. ☜

XVII. Ubi agitur de turbatione civili, seu judiciaria, Zypæus censet Regulam Cancellariæ posse accommodari Decreto Basileensi; cum enim Regula ex Decreto fuerit desumpta, atque tam Decretum, quam Regula ad lites super Beneficiis, per quas cultus divinus, & Ecclesiarum cura negligitur, aliaque innumera incommoda oriri solent, minuendas & amputandas sint composita, non apparet, cur non eumdem sensum ipsi Regulæ dare liceat; eumque *pacifice* possidere, non censeamus respectu illius, qui per triennium tacuit; cum Regula contrarium expresse non dicat. Vide Zypæum *Resp.* 3. *De Præbendis*, *num.* 7.

XVIII. Insuper refert Rebuffus, non semel per Arrestum Parlamenti judicatum, ,, quod si adjudicata recredenti adversarius taceat per *triennium*, & permittat possidere partem adversam, non poterit Possessor post triennium, etiam a parte adversa molestari super *possessorio*.

XIX. Præter triennalem pacificam possessionem requirit Decretum Concilii Basileensis, ut possessor sit *non violentus*, sed habens *coloratum titulum*; vel ut exprimit Regula, Beneficium ,, sine Simoniaco ingressu, ex quovis titulo Apostolico, vel ordinaria collatione, & electionis hujusmodi confirmatione, seu præ-

,, sen-

sentatione, & institutione illorum, ad quos Beneficiorum hujusmodi collatio, & provisio, electio, & præsentatio, seu quævis alia dispositio pertinet, per triennium pacifice possederit.

Notat Gomesius *quæst.* 26, quod, licet Regula non exprimat an verum, an coloratum duntaxat titulum requirat, *satis tamen appareat requirere solum* coloratum, *ex Decreto Concilii Basileensis, a quo secundum communem opinionem habuit originem ista Regula; in quo Concilio expresse dicitur, quod sufficit quod Possessor* triennalis *habeat titulum* coloratum. *Immo Regula ista indistincte loquens, debet capere interpretationem a matrice, & a fonte.*

XX. Sicuti ipsa Regula interpretationem aliquam accipere potest a Decreto tamquam a matrice, & fonte; ita in nonnullis Decretum a Regula explanationem accipit: ac signanter, ut intelligatur, quis *coloratum* titulum habere dicendus sit; quod clarioribus terminis Regula expressit; quemadmodum notavit Rebuffus, qui inquirens qui dicendus titulus *coloratus*, ait *n.* 43. *Et brevi dicendum est coloratum dici titulum, dum tamen quis ex Apostolica, vel ordinaria collatione, aut electione, aut electionis hujusmodi confirmatione, seu presentatione, & institutione illorum, ad quos Beneficiorum hujusmodi collatio & provisio, electio & præsentatio; seu quævis alia dispositio pertinet, obtineat, ut declaratur in regula* 33. *Cancell. licet ob aliquod vitium titulus non dicatur justus.*

XXI. Ulterius pro intellectu Regulæ quoad titulum *coloratum* monet Gomesius *quæst.* 27. advertendum diligenter, dupliciter posse considerari titulum *coloratum*. *Primo modo, quoad effectum istius Regulæ: Secundo modo, quoad effectus juris communis: Quoad effectum istius Regulæ, pone istam conclusionem pro firma; quod omnis ille dicitur habere titulum coloratum, qui non excluditur in Regula.*

XXII. Idem tradit Chokier ad hanc Regulam *n.* 85. ex quo dein infert; *Ideoque illi soli* discoloratum *titulum ad effectum hujus Regulæ habere dicuntur, qui habent titulum per Simoniam, vel de Beneficio reservato reservatione in Corpore Juris clausa; quia isti duo casus excepti in Regula firmant regulam in contrarium in casibus non exceptis.* Et conformiter judicatum refert Antonius Faber in Codice *lib.* 1. *tit.* 2. *Definit.* 5. Et plura de titulo colorato vide apud Glossographum Sanctionis Pragmaticæ *pag.* 415. ubi & *pag.* 417. ostendit, quod qui dicit, aliquem possedisse sine titulo colorato, debeat illud probare; *cum nemo teneatur probare titulum suæ possessionis, & ideo pars agens non audietur, nisi contra Possessorem aliquid probet, per quod prius appareat, ipsum non habere titulum coloratum. Sed ad instantiam Judicis bene teneretur Possessor colorem tituli probare; quia in his exuberat officium Judicis.*

☞ XXIII. Cum in Regula de triennali possessione excipiatur reservatio clausa in *corpore juris*, quæ collationem obtentam ab Ordinario impedit, quominus obtineat vim tituli colorati, recte concludit Melchior Pastor Tractatu *De Beneficiis lib.* 3. *tit. finali, n.* 2. *Quod licet Beneficium concessum, sit reservatum generaliter, aut specialiter in gratiam alterius Collatoris, vel Mandatarii, aut Indultarii, collatio facta ab Ordinario in gratiam alterius sit colorata: Nam in Beneficiis reservatis, Ordinarius retinet habitu jus conferendi, intuitu inspecto, & reservationi censetur derogatum beneficio hujus Regulæ.*

Hinc ulterius infert *n.* 12. *Hoc jure Provisus ab Ordinario de Beneficio familiaris, aut domestici alicujus Cardinalis, eidem reservato, Indulto generali contra adversarium ab eodem Cardinali postea provisum, uti potest hac Regula, si per triennium pacifice possederit.*

Idem de cæteris reservationibus, indultis, & privilegiis generaliter, aut specialiter concessis Prælatis, aut Capitulis, dici potest, non obstantibus clausulis derogatoriis irritantibus in Privilegio, vel Indulto contentis: nam per illas clausulas exceptio hujus Regulæ non excluditur.

Subdit idem & *num.* 13. quod *idem jus in Gallia Principes sibi præscripserint: nam cum olim jus Regaliæ ab hac Regula esset liberum, ut ab aliis Regulis Cancellariæ, & Constitutionibus Pontificiis formam Provisionum beneficialium præscribentibus, & reservatio Beneficii vacantis in Regalia duraret triginta annos, ut constitutione Ludovici XII. statutum fuerat, uti notat Rebuffus ad eamdem Regulam, & Papon in sua Collectione P... torum* lib. 3. n. 1. *tandem placuit Henrico IV felicis & immortalis memoriæ, Edicto anno* 1606. artic. 27. *hanc Regulam in Regalia admittere, & Provisum ab Ordinario post triennium pacificæ possessionis contra Regalistam fieri securum.*

XXIV. Quæ supra Glossographus Sanctionis Pragmaticæ dixit de titulo colorato, ac signanter, quod is qui possidet, non debeat probare colorem tituli; sed qui defectum coloris opponit, debeat eum probare, intelligenda sunt, modo Provisus habeat titulum per provisionem Sedis Apostolicæ, aut Ordinarii, aut alterius, cui de jure jus conferendi competit, uti habetur in Regula.

Dum enim ex simili titulo aliquis est in possessione, non tenetur ipse probare *colorem* tituli; sed adversarius debet probare titulum non esse coloratum.

Si vero nullam provisionem, vel titulum acceperit ab eo, cui de jure dandi provisionem, vel titulum auctoritas competit, non potest dici habere titulum *coloratum*, nec consequenter vigore possessionis *triennalis* juvari. ☜

XXV. Præterea Sanctionis Pragmaticæ Glossographus non ostendit non sufficere, quod titulus coloratus superveniat post unius alteriusve anni possessionem; sed requiri ab initio titulum *coloratum*; sive quod *integro triennio* pacifice possederit Beneficium cum titulo *colorato*. *Unde* (*ait*) *præscriptio triennalis incipiet currere ab eo tempore, quo habuit titulum* coloratum.

XXVI. Quare hæc Regula *De triennali* potius requirat titulum saltem *coloratum*, quam Regula *De Annali* (de qua capite præcedenti actum fuit) rationem allegat Antonius Faber in Codice *lib* 1. *tit.* 2. *Defin*, 15. *Quoniam illa* (triennalis) *tribuit jus in Beneficio, hæc* (De Annali) *non item; sed excludit duntaxat impetrantem ob non expressas qualitates, neque tam in favorem Possessoris inducta est, quam in odium male impetrantis.*

XXVII. Effectus ergo pacificæ possessionis triennalis cum titulo colorato est, quod super eodem Beneficio taliter possessio molestari nequeat, uti loquitur Regula. Decretum vero, ait: *Non possit postea in* petitorio, *vel* possessorio *a quoquam, etiam ratione juris noviter impetrati, molestari.*

Ultima hæc verba, *ratione juris noviter impetrati*, videntur incidere cum his verbis Regulæ: *Nec non impetrationes quaslibet de Beneficiis ipsis sic possessis factas, irritas & inanes censeri debere decrevit.*

XXVIII. Subdit tamen Concilium Basileense: *Excepto hostilitatis casu, vel alterius legitimi impedimenti, de quo protestari juxta Concilium Viennense intra triennium tenetur.*

Decretum Concilii Viennensis, ad quod hic fit remissio, habetur in *Clem. Causam, De Electione*, ubi decernitur, *quod si propter Appellati, aut suorum metum, vel potentium intimatio appellationis fieri nequeat in domo, quam ipse Appellatus habitare communiter consuevit, vel si domus ista in remotis existat, in Ecclesia Cathedrali, in cujus civitate, vel Diœcesi consistet Beneficium, prout & in loco Beneficii ipsa protestatio fiat, quoad propositum nostrum, & alias quoad notitiam possidentium perveniat, aut verisimiliter valeat:* Ita Probus ad *Gloss. Prag. p.* 432.

Poterit ergo ille, qui legitimo impedimento fuit impeditus, actionem suam instituere, & etiam post *lapsum triennii* agere; modo de impedimento ante completum triennium *protestatus* fuerit juxta formam hic expressam; nisi tale subfuisset impedimentum, ut nec ipsa protestatio fieri potuisset; puta si omni tempore incarceratus fuisset. Rebuffus *De Pacificis Possess. n.* 402.

XXIX. Inter legitima impedimenta refert Glossa Pragmatica *minorem* ætatem; creditque Minori, cujus Beneficium aliquis titulo colorato per triennium pacifice possedit, esse saltem Judicis arbitrio, dandam restitutionem; ad quam opinionem Glossæ reflectens Philippus Probus, ait, *pag.* 430. *not.* 4. *Unum tamen tibi dico, quod nunquam vidi, nec auribus percepi, quod hoc in casu prout nec in aliis spiritualibus, Minor fuerit restitutus, nec quoad Decretum, quod versatur circa* petitorium, *nec quoad retinendæ possessionis interdictum, quod concernit* possessorium, *coram Judicibus in Gallia agitari private consuetum.*

Fallit ubi dolus subest, vel circumventio, ut pluribus Arrestis est judicatum. Ita in nota marginali ibidem monet Franciscus Pinsonius.

XXX. Ipsa autem triennalis pacifica possessio cum titulo colorato ita firmat jus possessoris, ut si Beneficium sic possessum alteri resignaverit; atque vigore hujus resignationis in jus ipsius pacifici triennalis possessoris sit surrogatus resignatarius, non possit jus ipsius *triennalis* possessoris de novo discuti; sive surrogatus molestari nequit ob defectum juris sui prædecessoris pacifici triennalis; sed bene discuti potest novus titulus surrogati, aut inhabilitatis ipsius personæ: uti recte notavit Rebuffus *n.* 188.

XXXI. Si quis molestetur *post triennium*, practica est in Francia, ait Rebuffus *n.* 73. *ut is impetret Litteras Regias* De pacificis possessoribus *vocatas, per quas præcipitur parti, ut non habeat illum pasificum Possessorem amplius molestare, si de narratis apparuerit, ut in cap.* 2. De rescript. *& debet impetrans probare, & ostendere suum titulum, sub quo ipse possedit, nec potest cogere adversarium suum ad ostendendum titulum, antequam ipse suum exhibuerit, & ita censuit Senatus in juridicis conventibus Molinis celebratis anno* 1534.

XXXII. Hoc tamen intelligendum de molestatione privatorum molestantium possessores triennales; nam Ordinarii ex officio etiam possunt inquirere de titulo possessorum triennalium: de qua inquisitione Ordinariorum hæc habet Decretum Basileense: *Ordinarii autem inquirant diligenter, ne quis sine justo titulo Beneficium possideat. Quod si talem* quandocumque *repererint, declarent jus illis non competere, & huic si sibi videatur* (*nisi sit intrusus, vel violentus, aut alias indignus*) *vel alteri idoneo provideant.*

☞ XXXIII. Quemadmodum Regula *de Triennali* possessore non tuetur possessorem injustum adversus Ordinarium, quo minus de titulo inquirat; ita nec contra Officiarium Regium agentem pro interesse *publico*. Unde notat Molinæus ad Regulam *de Infirmis Resignantibus, n.* 206. Decretum *de pacificis possessoribus*, ne hanc Regulam unquam habere locum, ubicumque potest appellari *tamquam ab abusu*; quoniam *abusus* non solum reddit titulum discoloratum, sed etiam funditus nullum, quia hæc appellatio non interponitur, nisi quando *publicum* interesse vertitur: quare & in hac specie appellationis, pars principalis & formalis est Procurator Regius, uti infra *part.* 3. *tit.* 10. notabitur.

Idipsum observat Melchior Pastor in Tractatu *de Beneficiis lib.* 3. *tit. finali n.* 24. recte una distinguens: inter casus, in quibus per abusum *principaliter* utilitas *publica* Ecclesiæ ostenditur, in quibus si damnum Ecclesiæ reparabile non sit, abusus semper durat, nulla præscriptione obstante; & casus, in quibus primario ostenditur utilitas *privatorum*, & *secundario* utilitas publica, in quibus abusus præscribitur eodem tempore, quo privatorum querela præscribitur: uti, si collatum sit Beneficium, spreto Patrono, post semestre, si jus Patronatus sit Ecclesiasticum, aut post quadrimestre si Laicale sit, Patronus non auditur, nec alius quisquam, quoniam eo tempore querela Patroni præscribitur. ☜

XXXIV. Hæc tamen ostendunt, quod, licet Decretum Basileense, uti & Regula Cancellariæ tueantur triennales possessores contra impetrantes Beneficia viventium, & alios super Beneficiis ipsos

ipsos molestantes, nequaquam velint, ut Beneficia sine titulo possideantur: sed ut Ordinarii de titulis possidentium Beneficia inquirere queant *quandocumque*; id est, *non solum post lapsum trienni, sed etiam non obstante quocumque cursu temporis, aut tolerantia Superioris, quæ non tribuit jus injuste possidendi absque nova collatione ait Glossa Pragmatica* pag. 447. *Additque*: *Quod, quamvis præsumatur pro illo, qui diu Ecclesiam possedit, ita quod non teneatur ostendere titulum suum, si tamen constaret de intrusione, vel de alio vitioso ingressu, omnino poterit removeri.*

XXXV. Porro jus triennalis Possessoris titulo *colorato* innixum, & præsumptionis juris, non potest esse fortius, majorisve auctoritatis, quam jus in vero & legitimo titulo fundatum: ideoque sicuti hoc jus non impedit, quin ex nova causa superveniente possit suo vero titulo privari, & suo jure excidere; ita nec triennalis pacifica possessio cum titulo colorato efficere potest, quin ex nova causa superveniente, & titulo colorato, & jure ad Beneficium excidere possit: ac per consequens ex causa superveniente Beneficium pacifice per triennium cum titulo colorato possessum, fiat impetrabile: quemadmodum bene observavit Rebuffus *n.* 189. & exemplificat in eo, qui haberet Ecclesiam Parochialem, & intra annum post dispensationem *ad biennium fruitus, non est promotus ad sacros Ordines*, Cap. Licet & Canon, De Elect. *in* 6. *Idem esset* (*ait*) *si esset adeptus post triennium secundum beneficium incompatibile cum primo.*

TITULUS DECIMUS

De Resignatione, & Permutatione Beneficiorum.

CAPUT PRIMUM.

De Resignatione pura, & simplici, & Resignatione *in favorem*, ex *causa permutationis*; harumque origine.

1 *Olim resignatio; & renuntiatio habebantur pro synonymis; hodie distinguuntur.*
2 *Omnis resignatio includit quamdam renuntiationem.*
3 *Pluribus sæculis omnis resignatio fuit simplex, & pura, nec in alia Decretalibus nota.*
4 *Ante duodecimum sæculum incognita erat Beneficiorum resignatio.*
5 *Resignatio* conditionalis *opposita puræ, duplex est.*
6 *Resignatio* in favorem *qua ratione dicatur* conditionalis?
7 *Clausula huic resignationi apposita impedit liberam Beneficii collationem.*
8 *Resignatio* in favorem *juxta hodiernum stylum Curiæ Romanæ dicitur resignatio* simplex.
9 *Hæc resignatio* simplex *eadem est cum resignatione in* favorem; *& quare dicatur resignatio* cum provisione?
10 *Quæ dicatur in Curia Romana resignatio* sine provisione?
11 *Stylus Curiæ mutatus circa expressionem verborum, non autem circa substantiam resignationis* in favorem.
12 *Resignatio* in favorem *non occurrit in Libris Corporis Canonici.*
13 *Sub initium sæculi* XVI. *quæstio mota fuit, an licitæ essent resignationes* in favorem: *& quæ producta argumento pro earum licito usu?*
14 *Senatus Parisiensis eas illicitas judicaverit: & quo fundamento?*
15 *Quomodo, & quando hæ clausulæ*, in favorem, *item* non alias, nec aliter, *in procuratoria resignationem irrepserint?*
16 *Resignationes hæ olim etiam coram Ordinariis fiebant.*
17 *Nihil de purgatione Simoniæ pro justificanda has resignatione allegatum.*
18 *Sensim usus harum resignationum, etiam in Parlamentis Gallicanis receptus.*
19 *Hæ resignationes frequenter de Simonia suspectæ; aliisque incommodis subjectæ.*
20 *Resignatio in favorem multis abusibus obnoxia.*
21 *An non satius fuisset earum usum nunquam admisisse?*
22 *Resignatio ex causa permutationis etiam* conditionalis *est.*
23 *Permutationes Beneficiorum jam pridem vetitæ.*
24 *Non propterea prohibita Beneficiatorum translatio auctoritate Episcopi.*
25 *Ob datam transferendi auctoritatem, cœpit Beneficiorum resignatio ad effectum translationis.*
26 *Declaratum vi hujus resignationis Beneficia sic resignata, aliis quam compermutantibus conferri non posse.*
27 *Ex hac declaratione quomodo permutationes hodiernæ Beneficiorum invaluerint?*
28 *Qua ratione transitiones Beneficiatorum de una ad aliam Ecclesiam potius dicantur* permutationes, *quam* translationes?
29 *Permutationes, ut hodie fieri solent, olim incognitæ fuerunt.*
30 *Quomodo Ecclesia hodiernas Beneficiorum permutationes admittat?*
31 *Quam hodiernæ permutationes sint periculosæ?*

I. RENUNTIATIO, & resignatio Beneficiorum primitus pro synonymis sumptæ sunt, ut constat ex *Cap.* 8. *tit. De Renuntiat.* ubi resignatio accipitur pro renuntiatione; & apertius in *Cap.* 1 *De Renuntiatione in* 6. At stylus Curiæ Romanæ, & hodiernus modus loquendi, resignationem a renuntiatione distinguit: ut nimirum per resignationem fere intelligatur resignatio *in favorem*; per renuntiationem vero illa habeatur, quam dicimus, *dimissionem* puram, & sine ulla conditione fieri solitam.

II. Omnis tamen resignatio quamdam renuntiationem, sive dimissionem Beneficii includit. Neque enim resignari potest Beneficium, nisi una renuntietur Beneficio; ipseque Beneficiatus se exuat suo Beneficio.

Unde renuntiatio, prout complectitur & renuntiationem *stricte* dictam, & resignationem, dici potest cessio, seu dimissio Beneficii Ecclesiastici, quæ sponte & libere fit cum auctoritate Superioris.

III. Olim omnis renuntiatio erat resignatio simplex & pura absque ulla conditione: unde de hac sola specie renuntiationis, seu resignationis, agitur sub titulo Decretalium *De Renuntiatione*, uti recte advertit Franciscus De Roye Antecessor Andegavensis *lib.* 2. *Instit. Juris Canonici cap.* 18. una advertens, quod & harum renuntiationum, sive resignationum usus frequentior esse cœperit sub Alexandro III. neque ullus antiquior Pontifex Alexandro de his agat in libris Decretalium.

IV. Non mirum ante tempora Alexandri III. vix quidquam occurrere de renuntiatione, & resignatione Beneficiorum, quia ante tempora hujus Pontificis, tituli Beneficiorum vix adhuc erant ab ipsa Ordinatione sejuncti.

Durante ante disciplina, qua Clerici in sua ordinatione adscribebantur certæ Ecclesiæ, ipsa ordinatio erat quodammodo vice *Provisionis* Beneficii, quia per adscriptionem huic Ecclesiæ alligatus, sive ordinatus consequebatur jus participandi de temporalibus hujus Ecclesiæ tamquam ejus Minister: Clericus autem, qui dimittebat Ecclesiam, cui in ipsa ordinatione fuerat adscriptus, censebatur renuntiare juri ad temporalia istius Ecclesiæ, quæ ipsi tamquam ministro istius Ecclesiæ competebant. Itaque dimittere Ecclesiam, tunc idem in effectu erat, quod hodie renuntiare Beneficio.

Sed quia renuntianti, sive deferenti Ecclesiam, liberum non erat alium Clericum eidem Ecclesiæ in suum locum surrogare, idcirco nulla apud veteres resignationis Ecclesiarum, aut Beneficiorum mentio occurrit; sed solius dimissionis, sive simplicis renuntiationis.

V. Resignatio conditionalis opposita renuntiationi, seu resignationi *puræ*, & *simplici* ad manus Ordinarii, alia dicitur *in favorem*, alia *causa permutationis*: id est, quæ fit postquam inter partes de permutandis Beneficiis convenit: & Beneficia resignantur, ut juxta permutationem conceptam alter alterius Beneficium consequatur.

VI. Prior quidem vocatur conditionalis duplici respectu. Primo, quia recipit conditionem, si resignatarius acceptet Beneficium resignatum, Quæ conditio quem effectum habeat, patebit ex dicendis *cap.* 3.

Secundo, dicitur conditionalis, quia ex parte resignantis solet in ipsa resignatione apponi clausula: *Et non alias, nec aliter, aut alio modo*; quæ clausula inducit conditionem, & est limitativa potestatis, ac præservativa; ut tradit post alios Flaminius Parisius *lib* 5. *De Resignat. Benef. q.* 6. *n.* 16. 17. 18. *&* 19.

VII. Addit deinde *n.* 21. „ Et est tantæ potentiæ hujusmodi „ clausula, ut Papa ex potestate ordinaria non videatur posse „ alteri conferre Beneficium resignatum, quam nominato ". Immo hodie usus invaluit, quod si Papa alteri conferret, aut alio modo, quam in ipso resignationis instrumento esset expressum, ipsa Provisio censeretur nulla; uti late deducit Fevretius *De Abusu lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 12. modo tamen conditio adjecta non sit juri publico contraria.

VIII. Invaluerat jam pridem stylus Curiæ Romanæ, ut in frontispicio ipsius supplicationis pro resignatione ad favorem certæ personæ, ponerentur ad latus dextrum hæc verba, *Resignatio in favorem*, quibus indicabatur, esse supplicationem pro hujusmodi resignatione; at tempore Gregorii XIII. mandatum est, ut non apponerentur illa verba *in favorem*, tamquam *non necessaria*, & *suspecta*, *neque in capite*, *neque in corpore*, ait Flaminius Parisius *lib.* 8. *q.* 7. *n.* 36. notatque, quod loco illorum verborum posita sit vocula, *simplex*; ita ut hodie ordinarie notari soleat supplica resignationis *in favorem*, his verbis, *Resignatio simplex*, quæ tamen idem valent, quod *resignatio in favorem*: Namque ille resignans (ait Flaminius), „ renuntiat *simpliciter* „ in manibus Papæ, qui (Papa) postea ad preces Resignatarii, „ ei dictum Beneficium resignatum confert: Nam Papa non ha„ bet respectum ad mentem Resignantis, sed ad supplicationem „ humiliter sibi factam a Resignatario.

IX. Hæc ille, qui & monet *lib.* 1. *q.* 2. *n.* 24. quod ex stylo Curiæ, in eadem supplica, in qua quis renuntiat coram Papa, alter supplicet pro collatione, quemadmodum ex formulis resignationis ab eodem Flaminio *lib.* 8. *q.* 7. relatis, videri potest; qui & *n.* 39. bene monet, „ quod, licet Copistæ compositores „ supplicationum apponant hujusmodi verbum *simplex*, non ta„ men erit simplex resignatio, eo modo, quo fit coram Ordina„ rio, vel coram Papa *absque Provisione*, sed potius *in favorem*. „ Et hoc est (ait) de mente Rotæ; ac dicitur *conditionalis* re„ signatio, attento quod unus renuntiat, alter supplicat pro col„ latione; quamvis in capite, vel in corpore dicatur *in favo„ rem*, *nec alias*, *nec alio modo*, *&c.*

X. Resignatio *simplex* coram Papa *absque Provisione*, cujus ibi meminit Flaminius, dicitur quando aliquis renuntiat libere, & simpliciter Beneficio ad manus Papæ; ita ut liberum sit Papæ alicui pro libitu providere; quod contingit in promotis ad *incompatibilia* qui in litteris habuerunt Decretum, ut debeant renun-

nuntiare *libere* & simpliciter in manibus Papæ infra duos menses. Et tunc in capite supplicæ ponitur, *Resignatio simplex sine Provisione*. Dicitur autem *sine Provisione*, quia in eadem supplica renuntiationis, nullus pro collatione, seu *Provisione supplicat*; quemadmodum in resignatione *in favorem* fieri notavimus: & constat in formula supplicæ, quam *l. 8. q. 7.* refert Flaminius.

XI. Itaque quamvis quoad expressionem verborum, circa resignationes *in favorem*, nonnihil mutatus sit stylus Curiæ Romanæ, res tamen eodem perseverat; manetque revera resignatio *conditionalis*, & in favorem certæ, ac determinatæ personæ; ipsaque clausula *nec aliis*, *nec aliter* semper subintelligitur.

XII. Itaque de hodierna resignatione *in favorem*, licet ex stylo Curiæ dicatur *simplex*, verissime dixit Flaminius Parisius *De Resignat. Beneficiorum lib. 1. q. 2. n. 3.* „ Resignationes *in favorem* „ non erant in usu tempore Alexandri III. Innocentii III. & „ Clementis V. Et ideo non nisi de resignatione *simplici* fit men„ tio in Decretalibus, *lib. 6.* & Clementinis.

XIII. Immo sæculo XIV. eas necdum notas fuisse apparet, testaturque Arnulphus Ruzæus supremæ Curiæ Parisiensis Consiliarius in suo tractatu *Juris Regaliorum*, *Privilig. 32. n. 2.* tempore Georgii de Ambasia in Regno Franciæ Legati *a latere* (sub initium sæculi XIV.) in Palatiis ortam fuisse & ventilatam hanc quæstionem; *utrum resignatio In favorem personæ valeret, vel censetur Simoniaca?* Nonnulli eas esse licitas, atque a Simonia omnino exemptas asserebant; quia illicitum non apparet. desiderare aliquem, de cujus capacitate quis sufficienter est persuasus, habere in Beneficio successorem, eamque Papæ proponere posseque Papam propositioni consentire sine ullius *pactionis* interventu. Quia non potest dici esse peccatum, quando quis vult renuntiare Beneficio suo, & consentit ut alteri conferatur: *quia Superior videtur solum resignationem acceptare, non autem verba apposita* (nec alias, nec aliter) *in procuratorio, quæ habentur* pro non adjecto .... *Quod in istis resignationibus, quæ fiunt in Curia Romana, vel coram Legato*, vel Ordinario, *solent Procuratores præstare juramentum, quod non intervenerit fraus, dolus, neque alia Simoniacæ labes ... Quod clausula apposita per Notarios non debet nocere partibus, præsertim quod* ex stylo ipsorum *apponitur, quæ non nocet ... Præsertim, quod in quibusdam procuratoriis apponitur ista clausula*, sub beneplacito *summi Pontificis, vel ejus Legati, aut alterius ad id Canonicam potestatem habentis, quæ minime juvat ... Quod antequam conferatur Beneficium parti, supplicatur benigne summo Pontifici, Legato, vel Ordinario, aut alteri ad id potestatem habenti, sive conferri Beneficium in ejus manibus resignatum, & resignationem admittit Superior solum habito respectu ad supplicationem, & quod intentio supplicantis est talis: Non autem habetur ratio ad clausulas positas in procuratorio, quæ tamquam superfluæ rejiciuntur.*

XIV. Hæc ibidem Ruzæus, qui & testatur, quod his rationibus non obstantibus, per Arrestum supremæ Curiæ declaratæ fuerint similes resignationes *illicitæ* & *Simoniacæ*, tamquam continentes mentalem ut minus pactionem ex parte resignantis, & conventionalem juxta expressa verba Procuratorii ad resignandum. *Et quia Procurator, qui debet diligenter servare fines mandati, non potest aliter facere, quia si resignat pure & simpliciter, illud est contra tenorem mandati. Si vero resignet in favorem talis &* non alias, nec aliter, nec alio modo, *est contra naturam resignationis, & adstringit collatorem ad conferendum tali, cum dependeat a sua mera liberate collatio Beneficii. Et sic in omnem casum vitiatur talis actus; & quod dicitur simoniace renuntiare, hoc expresso quod alteri conferatur.*

XV. Interim ex hoc decursu Ruzæi apparet, quod circa annum 1500. inceperint hæ clausulæ *in favorem*, *non alias*, *nec aliter*, *&c.* irrepere in Procuratoria resignationum, idque forsan potius ex ignorantia & stylo Notariorum, quam intentione resignantium. Apparet quoque, quod Pontifices, neglectis his clausulis, resignationes illas passim admitterent tamquam *simplices*; quodque interdum etiam exprimeretur quod Resignantes se subjicerent *beneplacito Papæ*.

XVI. Apparet insuper, quod non tantum coram Papa, aut ejus Legato, sed & *Ordinario* ejusmodi resignationes fierent: ac per consequens nondum invaluisset reservatio harum resignationum Sedi Apostolicæ, quæ postmodum facta est; uti capite sequenti notabimus.

XVII. Hoc notatu dignum, inter omnes probationes pro justificatione harum resignationum a Ruzæo adductas, nullam peti ab auctoritate Pontificis *purgandi Simoniam*. Argumentorum admodum probabile, nondum tunc opinionem de auctoritate Pontificis purgandi Simoniam in resignatione notam fuisse, aut saltem adhuc parum receptam, ut in argumentum pro justificatione resignationis adducenda non videretur, uti recte advertit Ludovicus Thomassinus *De Disciplina Eccles. part. 4. l. 2. c. 17 nu. 15.*

XVIII. Interim hoc scimus, usum earum resignationum, non obstante illo Parlamenti Arresto superius citato, sensim invaluisse, nec tantum in Curia Romana, sed & in Senatibus Regiis admissum fuisse; quin (ut supra notavimus) Senatus Regios judicasse. Papam non posse Beneficia in favorem certæ personæ resignata cum clausula, *non alias*, *nec aliter*, alteri conferre, & per consequens Senatus Regios opinionem suam de usu harum resignationum mutasse, contrariamque praxim admisisse.

An hæc mutatio adscribenda sit opinioni de purgatione Simoniæ hic interveniente, quæ Canonistis, & Theologis multum familiaris esse cœpit, incertum est; quin contribuerit, vix dubitari potest; quamvis hic nulla purgatio Simoniæ necessaria videatur: neque in hanc purgationem refundi debere, quod hujusmodi resignationes hodie non ab Ordinariis, sed a summo Pontifice probari debeant; quemadmodum ostendetur capite sequenti.

XIX. Illud tamen inficiari nequit, in hisce resignationibus non raro Simoniam, ut minus mentalem, intervenire; easque ut plurimum esse suspectas, quod potius in favorem carnis & sanguinis fiant, quam in utilitatem Ecclesiæ. Certum quoque est, per has resignationes Beneficia quasi jure hæreditario in nepotes, & cognatos transmitti; aditumque & dignioribus ad Beneficia sæpe occludi, ipsosque Ordinarios jure collationis fraudari.

☞ XX. Resignationes *in favorem* frequenter de simonia esse suspectas, multisque aliis vitiis subjectas, brevi verborum compendio expressit Michael Rosellius in Historia Pontificiæ Jurisdictionis, *lib. 1. cap. 4. num. 11.* Postquam enim ostendit, *num. 10.* renuntiationes Beneficiorum tandem *sine causa* ob *solum favorem* admissas; nec amplius attendi cœptum ad sex illas causas, quas *in cap. 10. tit. de Renunt.* expressit Alexander III. subjungit *num. 11. Sic perierunt jura, nec de cætero attenduntur sex illæ causæ, propter quas solas exaudiri debere renuntiantem, ajebat idem Alexander III. grande procul dubio vulnus Ecclesiæ, cui nulla nunquam manus medebitur, nisi ipsa Pontificia suprema* resecans favorabiles illas, sed pestiferas resignationes, *quibus boni excluduntur, indigni admittuntur; fitque plurimum hæreditaria Beneficiorum successio, quam tantopere disciplina Ecclesiastica abhorruit. Quod si resecarit, non forte ditiorem Episcopatum suum posteris relinquet* (quid enim prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ autem detrimentum faciat) *at sanctiorem*". Hæc ille. Utinam exaudiatur! ☜

XXI. Varia incommoda, & quidem gravia, quæ resignationes *in favorem* comitari solent, merito dubitari faciunt, an non satius fuissent, juxta superius allegatum supremæ Curiæ Arrestum, nunquam hujusmodi resignationes admitti. An non & merito nomine Caroli IX. Regis Galliæ a Patribus Concilii Tridentini postulatum fuerit, ut *Resignationes in favorem ejiciantur omnino a Curia Romana?* quamvis iis admissis & receptis, interdum in certis circumstantiis aliquis iis licite in utilitatem Ecclesiæ uti posse videatur, quemadmodum cap. sequenti latius dicetur.

XXII. Altera species resignationis *conditionalis* hodie non minus, quam præcedens communis, dicitur *Resignatio causa permutationis*. In permutatione enim uterque permutantium suum Beneficium resignat ea conditione, ut alter alterius Beneficium assequatur: atque ita, tacita saltem & hic utrimque resignatio *in favorem* intervenit: atque hac ratione resignatio, quæ intervenit, revera est *conditionalis*.

XXIII. Etiam sæculo XII. hasce resignationes, seu permutationes ab aliquibus iniri cœpisse constat ex Concilio Turonensi sub Alexandro III. in *cap. 8. De Præbendis*, quod *permutationem Dignitatum* fieri prohibet.

Verum cum Concilium Turonense de sola permutatione *Dignitatum* loqueretur, quæsitum fuit, num permutatio *Præbendarum* licita censeretur: respondit Urbanus III. in *cap. 5. tit. Decretum permut.* „ Generaliter teneas, quod commutationes Præ„ bendarum de jure fieri non possunt, præsertim cum pactione „ præmissa, quæ circa spiritualia, vel connexa spiritualibus, „ labem continet semper Simoniæ.

Ex his aliisque Pontificum responsis, nec non Conciliorum Decretis circa idem tempus editis, manifestum est, permutationes Beneficiorum, præsertim pactione præcedente, fuisse reprobatas, tamquam de Simonia ut minus admodum suspectas.

XXIV. Nequaquam tamen translationes Beneficiatorum auctoritate Superioris plane reprobatæ fuerunt; quas & in Episcopis jam pridem Canones admiserunt: dummodo utilitas, aut necessitas Ecclesiarum has translationes postularet.

Hinc Urbanus III. in citato responso, quo permutationes Præbendarum per Concilium Turonense vetitas respondit, adjungit: *Si autem Episcopus causam inspexerit necessariam, licite poterit de uno loco ad alium transferre personas: ut quæ uni minus sunt utiles, alibi se valeant utilius exercere.*

Evidens est per hanc clausulam, Pontificem non aliud velle, quam Episcopos posse Beneficiatos, sua auctoritate transferre de una Ecclesia ad aliam, si inspexerint causam necessariam hujus translationis. Permutationes ergo Beneficiorum hic probatas esse, ex prædicta clausula erui nequaquam potest.

XXV. Attamen cum ex responso Pontificis in Decretales relato haberetur, Episcopis licitum esse, Beneficiatos de uno loco ad alium transferre; cœperunt Beneficiati sua Beneficia ad manus Episcoporum resignare, ea conditione tacita, vel expressa, ut eorum auctoritate ad mutuas Ecclesias transferri possent; sive alter alterius Beneficium consequi.

XXVI. Et primitus quidem credebatur hæc Beneficiorum resignatio esse libera; quasi Beneficia ita resignata *vere* vacarent: possentque Episcopi ea *libere* conferre; quin & Exspectantes, seu Mandatarii Apostolici illa tamquam vacantia acceptare.

Verum cum alia sciretur esse mens Resignantium; sciretur que Beneficia hæc non resignari, nisi sub ea conditione, ut alter in alterius Beneficium surrogaretur, respondit Bonifacius VIII. Biterrensi Episcopo in *cap. unico, De rerum permut. in 6.* quod Exspectantes seu Mandatarii Apostolici hujusmodi resignata Beneficia: tamquam vacantia acceptare nequeant: *Æquitatem* (ait) *præferentes hac in parte rigori*. Quasi diceret, licet *de rigore* talia Beneficia *vere* vacent: tamen æquum non est, aliis ea conferri: quia Resignantes, nisi credidissent vi hujus resignationis se ad mutua Beneficia transferendos, ea non resignassent.

Eadem æquitatis specie motus Pontifex in *Clementina unica, De rerum permutatione*, declarat: „ Ne concessione Juris uten„ tibus præsertim circa spiritualia illudatur, si qua Beneficia „ ex causa permutationis ab aliquibus resignata, aliis, quam „ ipsis permutare volentibus conferantur, nullius hoc esse vo„ lumus firmitatis.

XXVII. Cum ergo auctoritate Juris jam stabilitum esset, Beneficia ex causa permutationis resignata, non posse aliis quam ipsis permutantibus conferri, cœperunt Beneficiati passim sine metu amittendi sua Beneficia permutationes Beneficiorum concipere, & ex causa permutationis ad manus Episcoporum resignare;

gnare; certi quod si Episcopi permutationes non admitterent, transferendo Resignantes de uno ad aliud Beneficium, ipsi permanent in suis Beneficiis, nihilque de suo amitterent.

Episcopi vero scientes ex similium permutationum rejectione nihil sibi commodi obvenire; neque se posse de Beneficiis sic resignatis alicui alteri providere, admodum faciles fuere, ut permutationes sive resignationes ex causa permutationis admitterent ad beneplacitum Resignantium.

XXVIII. Et quidem ipsi permutare volentes tractatum permutationis concipientes, permutationem conceptam, ab Episcopis probandam nude proponere cœperunt: adeo ut initium ipsum, & fundamentum ab ipsis permutantibus poneretur; ipsi vero Episcopi consensum suum darent; atque permutantes; vi resignationis ex causa permutationis jam prius inter ipsos conceptæ, de uno loco ad alium transferrent: aut transferendi auctoritatem impartirent. Quapropter hujusmodi mutationes Beneficiorum potius hodie vocantur *permutationes* Beneficiorum, quam *translationes*: eo quod permutatio per ipsos Beneficiatos prius concepta, præcipuas in hac mutatione, & translatione de una ad aliam Ecclesiam partes obtineat.

XXIX. De hisce permutationibus a compermutantibus concipi solitis, vere dixit Boerius Epo apud Duacenos olim Sacror. Canonum Antecessor primarius in tractatu *De Saturnino permutationis Beneficialis jure*, num. 32 *Permutationis beneficialis exempla nulla in antiquis aut Canonibus, aut historiis Ecclesiasticis reperiuntur: adeo ut nec apud Isidorum, nec apud Burchardum, nec apud Ivonem, nec apud ipsum quidem novissimum Decretorum collectorem Gratianum, ulla prorsus extet permutationis beneficialis mentio.*

XXX. Illud quoque certum est, quod licet Ecclesia Resignationes Beneficiorum hujusmodi ignotas toleret & admittat, nihilominus non minus hodie, quam olim, Ecclesia execretur turpes ac illicitas in Beneficiorum resignationibus pactiones; nec non omnes eas de una ad aliam Ecclesiam translationes, quas non utilitas, aut necessitas Ecclesiarum; sed ambitio, aut turpis quæstus, vel carnis & sanguinis carnalis affectus extorquent: quas licet auctoritas humana subinde probet, aut non improbet, semper eas auctoritas divina & lex æterna damnabit: & Ecclesia a Spiritu Sancto directa execrabitur.

XXXI. Unde quia non raro permutationes Beneficiorum non ad mentem Ecclesiæ instituuntur, sed vel pravis pactionibus infectæ sunt, vel a carnali affectu prodeunt, non immerito hanc permutationis materiam *Saturninam* se vocasse credit citatus Boerius. *Equidem* (ait *num.* 1.) *nominavi* Saturninam *permutationis hanc materiam non alia de causa, quam quod suos fœtus in summum sæpenumero soleat adducere discrimen; non secus ac Saturnus crudeliter fœtum devorat proprium, sicut est in fabulis; licet id ad naturam temporis, quod edax est rerum, plerique referant. Certe permutationes istæ beneficiales frequenter scrupulos gignunt in animis permutantium adeo duros, adeo præterea vehementes, ac urentes, eosdemque justos, ut Saturni voracitas nullos unquam consimiles genuerit cruciatus illis ipsis, qui devorabantur: cum graviter læsa conscientia non temporarios, at perpetuos experiatur cruciatus, qui ne morte quidem corporis finiuntur; sed magis ac magis crescunt, & graviores acrioresque redduntur, nisi salutaribus ante mortem fuerit expiata pœnitentiæ Christianæ Catholicæque remediis. Quorum quidem remediorum præstat non indigere, prudenter abstinendo talibus commerciis, quam temerarias & quasi nundinatorias faciendo permutationes tantum subire periculum, cujus amator dignus est, qui pereat in illo.*

CAPUT II.

De quorum consensu Resignationes admittendæ; & quæ causa requiratur?

1 *Adscriptus certæ Ecclesiæ eam, inconsulto Episcopo, deserere nequit.*
2 *Per Beneficium Clerus Ecclesiæ adscribitur.*
3 *Jure Decretalium, inconsulto Episcopo, nemo Beneficio renuntiare potest.*
4 *Quomodo contraria Praxis quoad renuntiationes simplices invaluerit?*
5 *Resignatio* in favorem *hodie a solo Papa admittitur.*
6 *Resignatio* in favorem *unionis faciendæ fieri potest auctoritate Ordinarii.*
7 *Legatis Apostolicis non est facultas admittendi resignationes* in favorem.
8 *Ordinarius non potest hujusmodi resignationem probare rejecta conditione.*
9 *Hæc reservatio solet refundi in purgationem Simoniæ a Papa faciendam.*
10 *Non intervenit his Simonia juris* positivi.
11 *Purgatio Simoniæ non videtur hic magis necessaria, quam in permutatione Beneficiorum.*
12 *Sicuti permutatio Beneficiorum potest a Simonia esse immunis, ita & Resignatio* in favorem.
13 *Dispensatio, non purgatio Simoniæ in Resignatione* in favorem *requiritur.*
14 *Vera ratio quare potius permutatio, quam resignatio* in favorem, *coram Ordinario fieri possit?*
15 *Summus Pontifex resignationem* in favorem *a labe Simoniæ non purgat.*
16 *Permutationes præmissa pactione improbavit Urbanus III.*
18 *Hic non probantur hodiernæ Beneficiorum permutationes.*
19 *Hæ permutationes frequenter illicitæ: possunt tamen subinde esse licitæ.*
20 *Id confirmat S. Thomas.*
21 *Jure communi approbatio permutationis spectat ad Episcopum, licet non sit collator Beneficiorum.*
22 *In Gallia inferiores Collatores etiam permutationes admittunt.*
23 *Exhibetur acta resignationis ex causa permutationis factæ coram Capitulo.*
24 *A recusata hujusmodi resignatione admittitur in Gallia recursus ad Superiorem.*
25 *In Belgio permutationis approbatio fere ad solos Episcopos spectat.*
26 *Ad nonnullos tamen inferiores etiam in Belgio translata hæc auctoritas.*
27 *Collatores ordinarii super permutatione Beneficiorum saltem audiendi sunt.*
28 *Patroni quoque interpellandi sunt, ut consensum præstent.*
29 *Superior consensum Patroni Ecclesiastici supplere potest.*
30 *Consensus Patroni laici absolute necessarius: neque suppleri potest.*
31 *In permutatione præter auctoritatem Superioris requiritur justa causa, & recta intentio ex parte permutantium.*
32 *Causæ permutationum ab Episcopis expendendæ.*
33 *Pius V. vetuit resignationes ex levibus causis admitti.*
34 *Vetuit idem ne Ordinarii suis, aut Resignantium consanguineis, affinibus, vel familiaribus Beneficium conferant.*
35 *Quæ ratio edictæ hujus Constitutionis?*
36 *Hæc non ubique recepta; nec in Belgio observatur.*
37 *Cur admissa non est Pii V. Constitutio inhibens Ordinariis, ne admittant resignationes in favorem consanguineorum, aut affinium resignantis?*
38 *Quod præcipue in hac Constitutione intenditur, ubique servandum.*
39 *Hodiernæ permutationes præsertim notabilis Beneficii cum Beneficio nullius, aut exigui proventus, raro omni ex parte licitæ.*
40 *Possunt tamen aliquando esse licitæ.*

I. PRISTINIS Ecclesiæ sæculis, nullum ordinari potuisse, nisi una certæ Ecclesiæ, in qua functiones Ordinis suscepti obiret, adscriberetur, sæpius notatum fuit; eamque disciplinam per Synodum Tridentinam, *Sess.* 23. *cap.* 16. *de Reformat.* renovatam fuisse notavimus supra *Tom. I. part* 1. *tit.* 1. *cap.* 4. additque Synodus: *Quod si locum, inconsulto Episcopo, deseruerit, ei sacrorum exercitium interdicatur.*

Quo Decreto manifeste prohibentur Clerici, etiam nullum Beneficium habentes; sed in ipsa ordinatione alicui Ecclesiæ tantummodo adscripti, ab ea *incolsulto Episcopo*, recedere, ait Fagnanus ad *Cap.* 4. *tit De Renunt.* ubi *nu.* 15. subjungit: „ unde cavendum est a modernis Collatoribus, dum aliis relatis, „ dixerunt, Presbyteris, & Clericis non habentibus Beneficium „ in titulum personalem residentiam requirens, licitum esse ire „ quo velint, & Ordinarios teneri eis litteras commendatorias „ concedere. Hoc enim est contra præcitatum Concilii Decre„ tum.

II. Cum autem per Beneficiorum collationem hodie contingat, Clericos certis Ecclesiis, in quibus ipsa Beneficia fundata sunt, adscribi, consequens apparet, Clericos non magis his Ecclesiis, quibus per Beneficiorum acceptationem, & Canonicam in iis institutionem alligati sunt, posse, *inconsulto Episcopo*, renuntiare, quam si in ipsa ordinatione illis Ecclesiis essent adscripti.

III. Quapropter Tornacensi Episcopo etiam seculo XII. rescripsit Alexander III. *Universis personis tui Episcopatus sub districtione prohibeas, ne Ecclesias tuæ Diœcesis ad ordinationem tuam pertinentes, absque assensu tuo intrare audeant, aut detinere, aut* te, dimittere, inconsulto.

Hoc responsum pristinis Ecclesiæ Canonibus conforme, in Decretales Gregorii relatum, nimirum in *Cap.* 4. *tit. De Renunt.* partem juris communis constituit. Ex quo communiter concludunt Canonistæ, resignationes Beneficiorum, etiam simplices & absolutas fieri debere de consensu Superioris Ecclesiastici, qui vinculum illud, quo per institutionem Canonicam fuit Ecclesiæ adscriptus, solvere potest (*a*).

IV. Sensim renuntiationes, sive resignationes *simplices*, & *absolutæ*, Beneficiorum rariores esse cœperunt; ipsique Superiores absque difficultate easdem admittere; nam uti post Zarabellam notat Fagnanus loco citato *num.* 12. *Superiores non curant, ut Beneficiati recedant de Beneficiis; quin potius contenti sunt, ut possint aliis conferre.*

Ex hac Superiorum facilitate in admittendis Beneficiorum resignationibus, invaluit tandem libera facultas renuntiandi Beneficiis ad manus Collatorum; eaque sine consensu Episcopi sive Ordinarii, deferendi, & se a vinculo, quo Ecclesiæ erat adstrictus, liberandi, nisi titulo Beneficii ad Sacros Ordines fuerit promotus; quo casu ex præscripto Concilii Tridentini *Sess.* 21. *cap.* 2. *De Refor.* & Synodorum Belgicarum, resignari non potest, nisi facta mentione, quod ad illius Beneficii titulum sit promotus; neque ea resignatio admittenda; nisi constet, quod alias commode vivere possit, & aliter facta resignatio nulla est: de quo actum supra *tit.* 9. *cap.* 5.

Non eadem etiam hodie est libertas Resignationis conditionalis, sive *in favorem*, sive *caussa permutationis*.

V. Et

(a) In Germania Protestantes Parochi petunt Patroni consensum, vel etiam Consistorii, ubi suas resignant Parochiales Ecclesias. Quod si agatur de Canonicatum resignationibus, requirunt consensum Principis, in cujus territorio versatur Capitulum. Ord. Magdeburg. *Polit. cap.* 6. *paragr.* 26. *Carpzov. l.* 3. *Jurisp. Consist. Def. ult.*

V. Et quidem resignatio in favorem certæ personæ cum clausula *non alias, nec aliter*, licet primitus etiam coram Ordinario facta videatur, hodie tamen solus Papa eam admittere potest; adeo ut nec Legatus ejus eam probare possit; nisi *speciali* facultate sit instructus; uti notat Rebuffus in Praxi *part.* 3. *tit. De Resignatione conditionali*; eaque opinio hodie communiter tum a Canonistis, tum a Theologis recepta est; ut pluribus citatis tradit Garzias *De Beneficiis part.* 11, *cap.* 3. eamque probavit Pius V. per Constitutionem, quæ incipit: *Quanta Ecclesiæ* 58. in Bull. Rom. ubi absolute prohibetur resignatio *in favorem* coram Ordinario, etiam in casibus, in quibus permittitur fieri resignatio simplex coram Ordinario.

☞ VI. Si autem resignatio, seu renuntiatio non fiat in favorem certæ personæ, sed in favorem *unionis faciendæ* cum clausula *non aliter, nec alias*, Ordinarius eam admittere poterit, & eo casu, si unio non sequatur, vel ob defectum solemnitatis rescindatur, resignans sine nova collatione ad suum Beneficium redit, uti monet Louetius in notis ad Molinæum in Regulam *de publicandis resignationibus num.* 175.

Hæc enim resignatio in favorem *unionis*, cum non fiat in favorem certæ personæ, etiam dici nequit proprie dicta resignatio *in favorem*, prout hæc hodie accipitur, quæque speciem aliquam simoniæ, aut saltem hæreditariæ successionis in Beneficia præfert; sed unice fit in favorem Ecclesiæ, quæ, ut supponitur, unionem illam requirit; nec eatenus sacris Canonibus, quemadmodum resignatio in *favorem certæ personæ* adversatur.

VII. Collatoribus ordinariis etiam Episcopis fas non esse juxta stylum, & praxim modernam admittere, & probare resignationes in *favorem*, *num*, 5. notavimus; quia & id observat Molinæus ad Regulam Cancellariæ *de infirmis Resignant. num*, 184. additque nec id licere Legatis Apostolicis, etiam *a latere* in vim generalis clausulæ, sive facultatis admittendi *quascumque designationes*; ,, Sed (ait) requiritur, ut specialiter, & nomina-,, tim id concessum fuerit.

Rationem addit: ,, Hæc enim simoniaca est & prohibita, & ,, novum genus dispensationis exigens, igitur gratia & facultate ,, *speciali* opus, nec transit cum clausulis quantumvis generalibus, & ita practicatur.

Quin & addit, quod tametsi interdum inter *facultates* Legati *a latere* specialiter, & nominatim expressa fuerit licentia admittendi hujusmodi resignationes; tamen Senatum Regium facultatem Legatorum nunquam voluisse admittere, nisi sub hac conditione, *ne possent in favorem admittere*.

Cum vero nec Ordinariis, nec Legatis Apostolicis fas sit approbare resignationes *in favorem*, recte ibidem observavit Molinæus, nec simplices resignationes coram Ordinariis, vel Legatis Apostolicis admissas recipi, si ex clausulis vel circumstantiis sufficienter patescat, eas revera fuisse *in favorem*, prout ibidem in casu quodam occurrente ostendit, resignationem quamdam *simpliciter* factam coram Legato fuisse revera resignationem *in favorem*, ob clausulas ab ipso resignante in procuratorio expressas.

VIII. Quin & Garzias *De Beneficiis part.* 11. *cap*, 3. *n.* 156. observat, quod nec poterit inferior a Papa conditionem rejicere, sive habere pro non adjecta, & resignationem simpliciter admittere: quod & multis probat Rebuffus loco supra allegato.

IX. Rationem hujus reservationis communiter refundunt Interpretes in Simoniam, quam in hisce resignationibus interveniret credunt propter clausulam *nec alias*, *nec aliter*, quæ pactionem quamdam continere videtur. Omnem autem pactionem in spiritualibus Simoniam continere probant ex *cap. fin. De Pactis*, juncta Glossa. Dicit enim Pontifex: *Pactiones factæ a vobis (ut audivimus) pro quibusdam spiritualibus obtinendis: cum in hujusmodi omnis pactio, omnisque conventio debeat omnino cessare, nullius penitus sunt momenti.*

Cur autem pactiones nullius sint momenti docet ibidem Glossa: *Quia hujusmodi pactiones inducunt Simoniam.*

Ut ergo hæc resignatio a Simonia eximatur, eam a Papa confirmandam putant; utpote cui soli ex eorum opinione auctoritas purgandi Simoniam competit.

Hinc Andreas Vallensis in Tractatu *De Beneficiis lib.* 3. *tit.* 28. *nu.* 2. postquam dixit, quod resignatio in favorem debeat fieri coram Pontifice, juxta stylum Curiæ, & Constitutionem Pii V. rationem subjungens, ait: Quia conditio inducit *Simoniam*, se-,, cundum Glossam, & pleroque Doctores, quam *solus* Pon-,, tifex, non etiam Ordinarius, vel Legatus *purgare* potest, tam-,, quam quæ sit juris positivi, non divini, vel naturalis.

X. Verum si sit Simonia duntaxat juris *positivi* eam per Canonem, aut aliquod Decretum *positivum* inductam esse oportet. At Canones, & Decretales, quæ pactiones in spiritualibus Simoniacas, & illicitas esse dicunt, nihil de *novo* constituunt; sed tantum quid sit declarant: uti ex ipsorum tenore manifestum est; ac notanter ex verbis citati *Capituli finalis tit. De Pactis*, patescit, Pontificem pactiones illas non facere, sed declarare, seu potius supponere illicitas esse. Dicit enim idem de his pactionibus esse dicendum, quod de aliis, *quæ observatæ vergunt in animæ detrimentum*; quæ indubie non jure positivo duntaxat, sed & divino ac naturali illicitæ sunt.

XI. Ulterius, si resignatio *in favorem* contineat Simoniam a solo Pontifice purgandam, propter pactionem in ea intervenientem; cur non similis Simonia dicitur intervenire in resignatione Beneficiorum ex *causa permutationis*: quandoquidem & hæc resignatio sit *conditionalis*: contineatque pactionem, & conditionem, quod *non alia*, *non aliter*, resignentur Beneficia, quam sub ea conditione, ut alter alterius Beneficium consequatur?

XII. Sed dicent forsan: Compermutantes tantum simpliciter intentionem suam Ordinario exponunt, qui si eam probet, sua auctoritate permutationem conceptam probat: atque Compermutantes a vinculo, quo ratione Beneficii Ecclesiis suis respective alligabantur, absolvit, & de una Ecclesia ad aliam Ecclesiam transfert: in quibus nulla vel species Simoniæ esse videtur.

Nequaquam negavero, quin si Permutatio Beneficiorum fiat prout eam Canones fieri volunt, ea possit ab omni Simonia esse plane exempta. Sed quidni resignationem *in favorem* similiter immunem a Simonia esse posse dicamus?

Sicuti enim secundum formam juris permutantes totum auctoritati Superiorum subjiciunt, id unum postulantes, ut si Superiori videatur, ipsos a vinculo, quo suis Ecclesiis alligantur, absolvat, atque sua auctoritate ad mutuas Ecclesias transferat: similiter resignans in favorem certæ personæ, exponit Pontifici, se desiderare a vinculo, quo huic Ecclesiæ per Beneficium obstringitur, absolvi, modo tamen hunc, quem huic Ecclesiæ maxime convenire judicat, successorem habere, aut nominare queat, totum interim, quemadmodum Permutantes, Pontificis arbitrio subjiciens: qui hoc unum expendere debet, num conveniat, ratioque sufficiens sit, ut in Canonibus, qui prohibent, quod quis sibi successorem nominet, dispensandum sit.

XIII. Itaque nulla hic, non magis quam in permutatione Beneficiorum, purgatione *Simoniæ* opus videtur; sed sola dispensatione, qua permittatur, ut quis sibi Successorem nominet: quæ dispensatio sensim, uti multæ aliæ Pontifici reservari potuit; sicuti eam hodie illi reservatam scimus.

Et licet legimus, Pontifices aliquando cum simoniacis per dispensationem mitius egisse, pœnasque simoniacorum mitigasse; nullibi tamen legimus, Pontifices contractum alioquin simoniacum a Simonia purgasse: aut indulsisse, ut conventiones, quæ alias essent simoniacæ, sua auctoritate absque Simonia inirentur: quemadmodum latius ostendemus *tit.* 12.

Hinc cum nomine Caroli IX. in Concilio Tridentino peteretur, ut resignationes *in favorem* ejicerentur omnino a Curia Romana, ratio non a Simonia petita fuit, sed a transgressione Canonum vetantium designationem Successoris; *Est enim* (ajunt) *sacris Canonibus constitutum, ne quisquam sui Officii quærat, aut eligat Successorem.*

XIV. Soli ergo positivæ reservationi adscribendum, quod resignatio *in favorem*, non æque ac resignatio *ex causa permutationis*, fieri queat coram Ordinario. Ulterius hinc discimus, quod Rex Galliæ admittens resignationes *in favorem* Beneficiorum vacantium in Regalia, non *Surget Simoniam*; sed tantum permittat Beneficiatis electionem, seu nominationem Successoris.

☞ XV. Pactiones in spiritualibus, & provisionibus Beneficiorum continere simoniam, non tantum juris humani, sive positivi; sed juris *divini* nulla humana auctoritate purgandam, probatum est superius: atque hinc ulterius conclusum, quod, si resignatio *in favorem* censeatur simoniaca ob clausulas, *non aliter*, *nec alias*, hæc per Pontificem abstergi, sive purgari nequeat, ideoque nec dici posse, approbationem sive admissionem hujus resignationis esse Pontifici reservatam; quasi solus Pontifex resignationem hanc a simonia purgare queat.

Illud fatendum est, admodum esse verisimile, ad inducendam hanc reservationem, plurimum contribuisse, Scholasticorum, & Canonistarum aliquorum opinionem, qui similes resignationes *in favorem* ob interpositam clausulam, *non aliter*, *nec alias*, esse simoniacas dicebant; easque auctoritate Pontificia ab hac labe esse purgandas.

Certum enim est, quod tum temporis reperirentur Doctores non pauci, præsertim inter Canonistas, qui asserere non verentur, eam esse Pontificis auctoritatem, ut non tantum similes pactiones a simonia purgare; sed quod & ipse Pontifex sine simonia Beneficia libere *vendere* posset, uti de quibusdam Canonistis alte deploravit celeberrimus ille Prælatorum Conventus sub Paulo III. ad indicandos abusus in Concilio Tridentino reformandos, uti in hoc opere non semel notavimus.

Et quidem Molinæum in ea fuisse opinione, quod auctoritas admittendi resignationes *in favorem* Romano Pontifici fuerit reservata, ita ut neque Legatis *a latere* hujus resignationis admissio concedatur ob simoniam, quæ huic resignationi inesse credebatur, patescit ex ejus verbis *num.* 7. relatis.

Hoc sane negari nequit, quin hodiernæ Beneficiorum resignationes *in favorem* frequenter sordidis ac illicitis, quin & simoniacis pactionibus sint infectæ; sed has auctoritate Pontificia ab omni labe expurgari, nescio quo fundamento asseri queat.

XVI. In resignatione *ex causa permutationis* videtur intervenire conventio sive pactio, qua Compermutantes inter se conveniunt, ut alter alterius Beneficium habeat; sive qua mediante Beneficia inter se permutentur. Hæ pactiones, & conventiones super spiritualibus cum illicitæ & simoniacæ viderentur, rescripsit Urbanus III. ,, Generaliter tenendum, quod commutationes Præ-,, bendarum de jure fieri non possunt: præsertim (ait) cum *pa-,, ctione* præmissa, quæ circa spiritualia, vel connexa spiritua-,, libus labem continet *semper Simoniæ*: *Cap.* 5. *t. De Rerum permut.*

XVII. Deinde ibidem subjicit Pontifex; ,, Si autem Episcopus ,, causam inspexerit necessariam, licite poterit de uno loco ad ,, alium transferre personas: ut quæ uni loco minus sunt uti-,, les, alibi se valeant utilius exercere.

Ex hoc Pontificis responso, aliisque Canonibus & Decretis habetur, quod omnis conventio super permutatione Beneficiorum vetita sit; relicta tamen Episcopo auctoritate Beneficiatos de uno ad alium locum transferendi, si id in utilitatem accedere posse perspexerit.

XVIII. De sola ergo Beneficiatorum translatione, auctoritate Episcopi ob necessitatem, aut utilitatem Ecclesiarum facienda, hic agit Pontifex, eamque probat; & antiquitus nonnunquam factam, & a sacris Canonibus probatam scimus.

At hodie non tantum fiunt auctoritate Episcoporum *translationes*, sed inter ipsos Beneficiatos passim ineuntur permutationes Bene-

Beneficiorum; atque super iis, non secus atque super contractibus civilibus, publica instrumenta conficiuntur: quarum nec antiquitas meminit, nec Canones alibi probant.

XIX. Verum est, inspectis Canonibus, & Decretis permutationes hujusmodi videri absolute vetitas: utpote *Pactionem* aliquam continentes; quam reprobatam esse in spiritualibus declaratur in citato *cap. 5. tit. De Rerum permutat.*

Nec sane diffitendum est, in his permutationibus *crebro aliquam Simoniæ labem aut aliam illicitam intervenire corruptelam*, uti loquitur Synodus Coloniensis *part. 1. cap. 84.* nihilominus si ob utilitatem, aut necessitatem Ecclesiarum duo Beneficiati simpliciter inter se deliberent de permutandis Beneficiis; neque conceptum permutationis etiam coram Notario expediant, ea intentione ut Beneficiis ad manus Ordinariorum resignatis auctoritate Superiorum, & via Canonicæ institutionis alter alterius Beneficium assequatur; sive de una ad aliam Ecclesiam transferatur, hujusmodi permutationem posse esse a Simonia, omnique alio vitio immunem credunt Canonistæ, quamvis permutationes periculosas esse non ambigant.

XX. Itaque cum Doctore Angelico 2. 2. *quæst.* 110. *art.* 1. *ad* 5. dicendum; *Nec permutatio Præbendarum vel Ecclesiasticorum Beneficiorum fieri potest propria auctoritate* partium *absque periculo Simoniæ: Potest autem Prælatus ex* officio *suo permutationes hujusmodi facere pro causa utili vel necessaria.*

XXI. Inspecto jure Decretalium, Superior sive Prælatus, cujus auctoritate permutationes fieri possunt, solus Episcopus videtur. Nec enim aliis inferioribus Prælatis hæc auctoritas Jure communi delata scitur. Nec mirum; cum ipsis Episcopis tamquam Ecclesiarum primariis directoribus, præcipue incumbat judicare, & declarare, an expediat personas de una Ecclesia ad aliam transferri.

Hinc statuunt Canonistæ, approbationem permutationis de quibuscumque Beneficiis Jurisdictioni Episcopi subjectis, ab Episcopo esse faciendam: tametsi collatio Beneficiorum aliis competat: notatque Joannes Chokier in tractatu *De Permutatione Benef. num. 7. Quod, si nec collatio, nec confirmatio pertineat ad Diœcesanum, nihilominus illius auctoritas requiratur, etiamsi illorum, ad quos pertinet Beneficiorum provisio, intervenerit auctoritas.*

XXII. Dicit tamen Molinæus ad Regulam *De infirmis resignantibus num.* 19. quod in Gallia Episcopi perdiderint auctoritatem, quam de jure habent in permutationibus inferiorum Collatorum, addens: *Inferiores enim Collatores Beneficiorum ad suam collationem pertinentium, permutationes*, inconsultis *Diœcesanis, apud nos expediunt, & hoc contra jus Pontificium in Gallia toleratur. Quod & alii Galliæ Pramatici notarunt.*

XXIII. Exhibet Claudius Horry in suo novo tractatu *De materia Beneficiali, pag.* 505. actam, per quam constat, quod quidam Presbyter exhibuerit Capitulo Ecclesiæ Metropolitanæ Parisiensis actam resignationis *ex causa permutationis* in suum favorem factæ de Canonicatu, & Præbenda in Ecclesia Collegiata S. Stephani a *Græcis* in civitate Parisiensi, petieritque in vim hujus resignationis, eam Præbendam sibi a Capitulo conferri: *Et en consequence les auroit tres humblement requies & suppliez de vouloir bien aggre et ladite Resignation, & sur icelle lui accoder leurs Lettres de Collation & Provision.*

Cum vero Capitulum tertio requisitum (quarum requisitionum formulæ & attestationes ibidem exhibentur) tergiversaretur, litterasque approbationis, resignationis, & collationis non daret; tandem ipse Resignatarius pro approbatione resignationis, & collatione Canonicatus recurrit ad Archiepiscopum Parisiensem, rogans, ut ipse defectum Capituli supplendo, dictam resignationem approbare, & collationem dare dignaretur.

In consequentiam hujus requisitionis, Archiepiscopus Parisiensis litteras provisionis in favorem requirentis expedivit, quæ integræ exhibentur a Claudio Horry *pag.* 509.

In his litteris præfatur inprimis Archiepiscopus: Canonicatum
„ Præbendam sæcularis & Collegiate Ecclesiæ S. Stephani a *Græ-*
„ *cis* ad collationem, provisionem, & quamvis aliam dispositio-
„ nem venerabilium virorum Decani, Canonicorum, & Capi-
„ tuli Ecclesiæ nostræ Parisiensis existentes, & pertinentes, li-
„ beros nunc & vacantes per dimissionem, seu resignationem Ma-
„ gistri Petri De Laistre Presbyteri, illorum ultimi legitimi &
„ immediati possessoris, in manibus dictorum Decani, Canoni-
„ corum, & Capituli per Magistrum Carolum de Blois, ejus pro-
„ curatorem ad id ab eo specialiter constitutum; *causa tamen*
„ *Canonicæ permutationis* dictorum Canonicatus & Præbendæ pro
„ Cappella sancti Leonardi juxta pontem sancti Mauri nostræ
„ Diœcesis, & *non alias, aliter nec alio modo* factam.

Hinc manifestum est, Archiepiscopum Parisiensem agnoscere, resignationes *en causa permutationis* posse fieri; & probari a Capitulo tamquam ordinario Collatore Præbendæ resignatæ.

XXIV. Post hæc subjungitur in dictis litteris, quæ cum præcedentibus sensum perfectum conficiunt; „ *Quam (resignationem) admittere recusaverunt prout tribus actis, primo scilicet 28. secundo vero 30. tertio denique 31. diebus hujusce mensis Augusti initis, Monssinot & Horry signatis, nobis legitime compertum est; tibi præsenti, sufficienti, capaci, & idoneo, in* reculationem *dictorum venerabilium Decani, Canonicorum, & Capituli Ecclesiæ nostræ, ad conservationem tui juris contulimus, & donavimus, conferimusque, & donamus, ac de illis suis juribus, & pertinentiis universis providimus, & providemus per præsentes.*

Hæc ulterius probant, non tantum resignationes ex causa permutationis coram ordinariis Collatoribus fieri, sed etiam ab eorum rejectione ad superiorem recursum admitti.

XXV. In Belgio tamen id nequaquam generaliter receptum est, sed Episcopi auctoritate probandi permutationes Beneficiorum ad inferiores Collatores spectantium etiamnum hodie potiuntur; neque apud nos hactenus praxis invaluit, ut Collatores inferiores passim, inconsultis Diœcesanis, permutationes expediant, aut resignationes causa permutationis admittant.

XXVI. Hoc tamen negare non possumus, approbationem permutationis ad ea, quæ Jurisdictionis Episcopalis sunt, non autem, quæ Ordinis sunt; pertinere: & consequenter longa consuetudine ad Prælatos inferiores transferri posse, quemadmodum recte notat Joannes Chokier loco citato *cap.* 6. addens: *Quale jus habent inferiores ab Episcopo Leodii, qui quotidie permutationibus Beneficiorum, quorum ipsi Collatores sunt, auctoritatem præstant.* Tali jure utuntur & hic quædam Capitula circa permutationes Beneficiorum simplicium ad eorum plenam collationem spectantium: quæ consuetudo juvatur ex *cap. unico, De Rerum permutat. in* 6. ubi videtur Episcopo tantum dari facultas probandi permutationes Beneficiorum ad *suam collationem* spectantium.

XXVII. Quamvis de jure communi & hodierna Belgii praxi Collatores inferiores permutationes sua auctoritate expedire non possint, nisi speciali titulo eam auctoritatem acquisierint; tamen quia de Beneficiis ad ipsorum collationem spectantibus transferendis de una in aliam personam agitur, merito prævie ante permutationem audiri debent, uti tradit Chokier in dicto tractatu *cap.* 16.

XXVIII. Nec tantum Collatores, sed & Patronos audiendos, & interpellandos esse, communis est Canonistarum sententia: quin & inter alia requisita ad validitatem permutationis requirit Rebuffus in Praxi *part.* 3. titulo *De Permutatione, numero* 21. consensum illorum, ad quos præsentatio spectat, vel electio.

XXIX. Sed quid, si Superior judicet permutationem valde utilem, aut etiam necessariam Ecclesiæ, & Patronus consentire nolit? Cogi poterit, vel Superior approbare eam poterit, ait Rebuffus *num.* 22. additque: *Et hodie usus communis obtinuit, quod, post requisitionem Patroni, maxime etiam eo non consentiente, permutatio approbatur ab Episcopo, & valet: & sic judicavit totus Senatus Parisiensis* (*a*).

Declarationem Cardinalium conformem refert Garzias *De Beneficiis, part.* 11. *cap.* 3. *n.* 127.

XXX. Hæc quidem si jus Patronatus fuerit Ecclesiasticum. Si autem laicum fuerit, non tantum Patronus interpellari debebit, ejusque consensus postulari; sed & reipsa obtineri debet. Quod autem nec Ordinarius, nec Papa, saltem in Gallia, & his Provinciis, consensu resignationi dare queat, sive juri Patronatus derogare sæpius sub titulo de *Jure Patronatus* notatum fuit; idque sive jus Patronatus laicum proveniat ex fundatione, sive ex privilegio. Immo etiamsi jus Patronatus sit mixtum, hoc est, partim laicum, partim Ecclesiasticum: idque etiam ubi plures essent Ecclesiastici, quam laici, uti superius ostendimus, *tit.* 8. alias 25. *cap.* 2. Et de clausula derogatoria juris Patronatus laicalis Bullis Pontificiis inseri solita, videri possunt, quæ supra *tit.* 7. alias 24. *cap.* 5. notata sunt.

Et quidem Edicto Regio in Februario anno 1678. in Gallia declaratum est, omnes conventiones permutationis Beneficiorum juris Patronatus *laicalis*, & resignationes, aliaque acta inde subsequuta, esse nulla & abusiva, si Patroni laici non annuerint præsentationi, aut non dederint suum consensum *in scriptis* ante captam possessionem; etiamsi dicti Patroni fuerint interpellati, & requisiti: quæ requisitiones, & interpellationes declarabuntur nullæ. In Actis Cleri Gallicani *c.* 5. *part.* 8. *tit.* 3. *n.* 24.

XXXI. Ut permutationes Beneficiorum omni parte sint licitæ, non tantum requiritur Superiorum auctoritas, qua mediante, Beneficiati de una Ecclesia ad aliam transferantur, sed insuper requiritur recta intentio, & justa causa.

Certum in primis est permutationes illas nulla, etiam summi Pontificis auctoritate, ex omni parte justificari posse; in quibus non utilitas, aut necessitas Ecclesiarum, sed lucrum, aliudve temporale a compermutantibus attenditur.

Unde ex S. Thoma *in* 4 *Dist.* 25. *quæst* 4. *art.* 3. notat Chokier in Tractatu *De Permut. Benef. part.* 2. *cap.* 21. „ quod permutatio debet fieri pro causa spirituali, puta ut melius Deo serviatur, seu ut tali loco possit quis Deo melius servire.

Et Petrus Cantor in verbo Abbreviato *cap.* 40. ait: „ Si quis
„ legitime sortitus est Ecclesiam, & quærit occasionem ut eam
„ dimittat, *quia alia pinguior est, & uberior*, secundum pœnam
„ constitutam in Canonibus puniri deberet, & in ea manere om-
„ ni tempore vitæ suæ.

Si hodiernæ permutationes rite expendantur; verendum ne &
„ hodie dicere possimus cum sapientissimo illo delectorum Præla-
„ torum Conventu sub Paulo III. Alius item abusus in permu-
„ tationibus Beneficiorum, quæ fiunt cum pactionibus, quæ si-
„ moniaca omnes sunt, nulloque respectu habito nisi lucri.

Et quod jam pridem notavit Rebuffus in Praxi *part.* 3. *tit. De Reformatione expressa, num.* 3. „ Hodie causa causarum (resi-
„ gnationum) est affectio carnis; quia omnes volunt suos con-
„ sanguineos præficere Ecclesiis, quibus forte male præfuerunt,
„ ut pessime quoque illi postea præsint; & ista est, quæ jam du-
„ dum labefactavit totam Ecclesiam. Altera etiam est causarum
„ regina pecunia.

XXXII. Non tantum ex parte permutantium exigitur recta intentio, atque justa causa permutationis; sed & ipsis Superioribus constare debet: permutationes in utilitatem, aut necessitatem Ecclesiæ fieri. Tunc enim licite posse Episcopum de uno loco

---

(a) Bardetius refert Arrestum 27. Junii an. 1632. datum: quo judicatum est, uti n. 29. asseritur.

loco ad alium transferre personas, declarat Pontifex in *cap. 5. tit. De Rerum permutat.* *Si causam inspexeris necessariam; ut quæ uno loco minus sunt utiles, alibi se valeant utilius exercere.* Vel ut loquitur S. Thomas verbis supra citatis: *Potest Prælatus ex Officio permutationes hujusmodi facere, pro causa utili vel necessaria.*

Ex quibus facile est concludere, Prælatis in permutationum approbatione unice utilitatem, aut necessitatem Ecclesiarum præ oculis habendam esse.

Ulterius prævie ad approbationem serio examinandum, num permutatio hujusmodi motivo necessitatis, aut utilitatis nitatur; idque eo exactius examinandum, quo majora sunt Beneficia, de quorum permutatione tractatur, majusque posset esse præjudicium, quod similium Beneficiorum parum canonica permutatio parere potest.

XXXIII. Pius V. Papa animadvertens, quanta Ecclesiæ Dei incommoda omni tempore attulerit, & nunc quotidie afferat Ministrorum in eam vitiosa ingressio; quodque hoc malum in cæteris frequens, tum maxime in Beneficiorum, & Officiorum dimissione admittatur: præcavere voluit, ne *resignationes* ipsæ dehinc pro cujusve arbitrio, nullisque vel certe levibus de causis passim, & temere admittantur.

Hunc in finem prohibet, resignationes ullas coram Ordinariis admitti nisi ex certis, & determinatis causis in Constitutione nominatim expressis, quas singillatim examinat Flaminius Parisius *lib. 5. De Resignat. Benef. quæst. 6.*

XXXIV. Decernit insuper in eadem Constitutione, quod Ordinarii admittentes resignationes ex causis ibidem expressis, conferre non possint ulla Beneficia suis, aut resignantium consanguineis, & affinibus, vel familiaribus. Verba Constitutionis sunt. *Cæterum præcipimus, atque interdicimus, ne ipsi Episcopi, aut alii collatores de Beneficiis, & Officiis resignandis prædictis, aut suis, aut dimittentium consanguineis, affinibus, vel familiaribus, etiam per fallacem circuitum multiplicatarum in extraneos collationum, audeant providere.* Incipit, *Quanta Ecclesiæ* 58. in *Bull. Rom.*

XXXV. Hanc Constitutionem editam esse, ne illæ renuntiationes fiant ob carnis affectum, & ne consanguinei, vel familiares fiant hæredes bonorum Ecclesiæ, rectissime post Cardinalem Tuscum notavit Flaminius Parisius in citata quæstione, *nu.* 192. cui & alteram addicit *nu.* 193. *Ut tollantur fraudes, & confidentiales renuntiationes.* Quæ ratio elicitur ex ipsis verbis Constitutionis immediate præcedentibus: *Caveant autem Episcopi & Patroni, tam Ecclesiastici quam laici, quicumque sint, ne verbo quidem, aut nutu, vel signo futuri in hujusmodi Beneficiis, & Officiis successores, ab ipsis resignantibus aut aliis, eorum significatione, vel hortatu designentur, aut de his assumendis promissio inter eos, vel etiam intentio qualiscumque intercedat.*

XXXVI. Hanc Pianam Constitutionem non esse ubique receptam; atque resignationes coram Ordinariis præter formam hic expressam multis in locis admitti, constat. Hanc disciplinam in Galliis observari satis testantur acta nova Cleri Gallicani *tom* 10. Garzias loquens de Constitutione Pii V. *part.* 11. *c.* 3. *n.* 270. testatur, „ eam non bene servari in Hispania; ubi prætenditur „ (ait) eam non esse receptam, sed esse ab ea supplicatum, saltem „ quoad illud de non conferendis Beneficiis resignatis consangui„ neis, affinibus, aut familiaribus Collatorum, vel Resignantium, „ & audivi ita fuisse per Consilium Regium scriptum Episcopis.

Similiter Zypæus in Jure novo, tit. *De Renuntiat.* postquam summatim retulit hanc Constitutionem, subjungit: „ Sed ut mul„ tæ aliæ, hæc Bulla hic (idest in Belgio) publicata aut usu ac„ cepta non est, quia restringit Ordinariorum facultates: etiamsi „ forte hic non expressæ cautæ, jure tamen non improbatæ essent.

Notorium tamen est, in Belgio passim admitti resignationes, & permutationes coram Ordinariis ex causis in hac Constitutione non expressis; atque Beneficia resignata conferri consanguineis, affinibus, & familiaribus Ordinariorum, & resignantium, non obstante hac Constitutione; nullamque propterea quæstionem de similium resignationum validitate moveri.

XXXVII. Ex dictis concludere licet Pii V. Constitutionem, in quantum restringit auctoritatem Ordinariorum, in plerisque Regnis non esse receptam; atque Episcopos, non obstante Constitutione, admittere resignationes ex *causa permutationis in favorem* consanguineorum, & affinium Resignantium, iisque Beneficia Resignantium conferre.

Probe quippe intelligebant Episcopi, per hanc Constitutionem nequaquam resignationibus simoniacis, vel carnem, & sanguinem, ac hæreditariam successionem præferentibus finem imponendum; aut moderationem adferendam; sed duntaxat auctoritati Episcoporum limites figendos, dum hæc Constitutio hasce Beneficiorum resignationes, & provisiones in favorem consanguineorum, & affinium Resignantium in Curia Romana admitti non interdicit; sed eas admittendi Romano Pontifici auctoritas integra relinquitur.

Et sane si attendantur hodiernæ, & frequentes Beneficiorum resignationes *in favorem*, vix ullæ reperientur, quæ non fiant *in favorem* consanguineorum, aut affinium ipsorum Resignantium, quæ tamen in Curia Romana indifferenter admittuntur: ut vel hinc pateat in Curia illa ad prædictam Pii V. Constitutionem fieri reflexionem exiguam.

XXXVIII. Cæterum in quantum hæc Constitutio vetat, resignationes levibus aut nullis ex causis admitti; aut Beneficiorum resignatorum intuitu carnis, & sanguinis provisionem fieri; vel pactiones Simoniacas, aut confidentiales interponi: eatenus prædicta Constitutio non tantum omnes omnino Ordinarios, sed & ipsum Pontificem obstringit.

Licet enim resignationes ex levibus aut nullius de causis, vel intuitu carnis & sanguinis, aut cum *occulta* pactione Simoniaca vel confidentiali factæ, & admissæ coram Pontifice, vel coram Ordinariis in locis ubi Constitutio recepta non est, lege *positiva* non irritentur, aut in foro fori tamquam invalidæ non semper argui queant semper tamen coram supremo Judice, & in foro poli, ut illicitæ, & Legi æternæ contrariæ condemnabuntur; quemadmodum supra circa dispensationem Pontificiam super pluralitate Beneficiorum notavimus, & infra circa collationem Beneficiorum factam minus dignis, omissis dignioribus, notabimus.

XXXIX. Sed dicet quis, passim solent fieri permutationes Canonicatuum, aliorumque Beneficiorum notabilium cum Beneficiis simplicibus, frequenter etiam nullius proventus, quæ *De Pertica* dici consueverunt; & quibus etiam ipsi resignantes nunquam intendunt deservire; quinimmo eadem mox, absoluta permutatione, dimittere intendunt: ita ut sat appareat, hujusmodi permutationes eo solo fine fieri, ut Ordinariis libera provisio eripiatur, & notabiliora Beneficia cedant Resignatariis. Negari non posse videtur, similes resignationes sæpe de fraude, & de carnali affectu merito esse suspectas, & raro totaliter ab iis exemptas.

XL. Fieri tamen potest, ut quis hujusmodi resignationibus, vel permutationibus, postquam usus nunc invaluit, recte utatur.

Quid si enim videat, quod Canonicatui ulterius deservire nequeat, aut satis appareat, se alio vocari, & consequenter intelligat, Ecclesiæ melius & utilius esse, ut Canonicatum dimittat; at una advertat, quod si libere eum ad manus Ordinarii dimittat, eum verisimiliter indigno, aut certe parum digno conferendum. Quidni eo casu, ut consulat Ecclesiæ, eum potius resignabit ex causa permutationis illi, quem scit admodum Beneficio illi convenire, multumque fructus in Ecclesia adferre posse; id unice in hac permutatione præ oculis habens, ut Ecclesiæ de optimo ministro provideat; mediante quidem medio, quo multi abutuntur; sed quo jam introducto, ipse in utilitatem Ecclesiæ bene utitur: cavendo tamen, ne id in pusillorum scandalum cedat.

CAPUT III.

De Procuratorio ad resignandum.

I. RENUNTIATIO, sive resignatio tam simplex, quam *in favorem*, vel *causa permutationis*, fieri potest non tantum per ipsummet Resignantem, sed etiam per Procuratorem seu Mandatarium.

Et quidem cum Procurator resignationem faciat nomine alieno, potest non tantum Clericus, sed & laicus Procurator constitui, uti post Glossographum ad *Clementinam unicam, de Renunt.* notat Rebuffus in Praxi *part.* 3. *tit. De Procuratoris ad resignandum constitutione, num.* 17. quamvis secundum Glossographum tutius videatur constituere Clericum.

II. Procurator autem constitui potest, vel per litteras privatas ipsius Resignantis, vel per instrumentum publicum, atque hoc posterius est tutius, & fieri consuetum. Immo monet Rebuffus loco citato *n.* 5. quod *vix reciperentur litteræ privatæ ad resignandum*: asseritque Flaminius Parisius *lib.* 9. *De Resignat. Benef. qu.* 6. non semel fuisse resolutum in Cancellaria Romana, non posse aliquem

vigore Epistolæ missivæ præstare consensum resignationi : *Et ideo hodie (ait) communis , & recepta ex stylo sententia est , mandatum requiri ad renuntiandum in forma* publici *instrumenti* .

III. Hinc primo requiritur , ut confectum sit a Notario publico , eoque Apostolico , præcipue si de resignatione facienda in Curia Romana agatur . Immo si juxta consuetudines , aut leges patriæ requirantur duo *Notarii* pro forma publici instrumenti , debebunt & in confectione hujus Procuratorii duo intervenire : quia alias non esset in forma *publici* instrumenti.

IV. Monet Flaminius Parisius loco allegato , *quæst*. 7. *num*. 2. non sufficere instrumentum Procuratorii esse confectum in forma solita , *ut admittatur a Notariis Cameræ , & Cancellariæ , sed ulterius requiri , quod fuerit obsignatum sigillo* publico *judicis ordinarii , vel Communitatis , & melius esset (ait) ut utrumque sigillum apponatur , & postea debet fieri recognitio sigilli , ut de stylo observatur* .

V. Deinde *num*. 3. & 4. notat ex Rebuffo : *in Gallia lege Regia cautum est , ut Resignans subscribat instrumentum resignationis ; idque optimum esset (ait) ut ubique fieret ad tollendam fraudem* .

Hic in Belgio hodie receptum est , quod Resignans una cum Notario ipsi instrumento subscribat ; quin & in omnibus *publicis* instrumentis observatur , ut partes subscribant : non autem testes ; nisi in testamentis ex Edicto perpetuo Principum nostrorum de ann. 1611.

VI. Præterea ad resignandum debet esse mandatum *speciale* , uti post alios citatos docet Flaminius , dicta *quæstione* 7. *num*. 9. quod & expresse habet Regula Cancellariæ 45. *De consensu in resignationibus* , in verbis : *Per Procuratorem suum ad hoc ab eo specialiter constitutum* . Et in regno Galliæ cautum esse , nullum Procuratorem resignare posse ex procuratorio *generali* , monet Rebuffus loco citato *num* 23.

VII. Speciale mandatum hic dicitur , si nominetur expresse Beneficium , & detur facultas renuntiandi . Debet autem Beneficium resignandum describi , & exprimi *nomen , & locus ubi est* , ut de stylo fieri videmus , ait Flaminius *num*. 20.

Hinc ulterius infert , non admittendum procuratorium generale ad resignandum omnia & quæcumque Beneficia , quæ Constituens habet : testaturque Carolus Fevretius *De Abusu* , *lib*. 2. *cap*. 5. *num*. 6. hujusmodi mandata *generalia* ad resignandum esse declarata abusiva , & nulla per Edictum Henrici II. Regis Galliæ ann. 1550. subditque ex Molinæo in Commentario ad hoc Regium Edictum : „ Mandata illa generalia , tam de jure „ Canonico , quam multis Curiæ Senatusconsultis fuisse reproba„ ta , utpote multis fraudibus obnoxia , & disciplinam Ecclesia„ sticam inquinantia , quæ quidem disciplina non admittit in „ spiritualibus generalitatem “. Citat quoque ibidem decisionem Rotæ conformem .

VIII. Multo minus recipitur procuratorium ad acceptandum , & resignandum simul aliquod Beneficium , uti notat Rebuffus *n*. 36. quia non potest quis constituere ad renuntiandum Beneficio , quod nondum habet . Nec refert , quod procuratorium detur in tempus , quo habiturus est ; quia hoc ipsum reddit procuratorium incertum . Deinde , uti recte advertit Flaminius *lib*. 9. *quæst*. 10. ad validitatem mandati inspicitur tempus , quo instrumentum procuratorii fuit confectum ; quo tempore Beneficium resignandum non habebatur : una monens , peccare illum , qui acceptat Beneficium , ut illud postea renuntiet , additque : *Ob id in Curia de stylo , quando datur examen , apponitur clausula* : Dato prius juramento , quod illud non recipiat animo renuntiandi .

IX. Et ita quidem exigitur *speciale* mandatum , ut nec generale etiam *cum libera resignatione* sufficiat ; idque ideo quia resignatio , seu renuntiatio Beneficiorum habetur pro *donatione* ; quia requirit *speciale* mandatum : eo quod non censeatur quis constituendo Procuratorem ad administrandum , dedisse mandatum ad *donandum* . Quæ ratio a Doctoribus communiter allegari solita sat insinuat , hanc opinionem & praxim exigendi *speciale* mandatum ad resignandum , primum suam originem habuisse postquam Beneficia potissimum penes commoda temporalia considerari cœperint , ipsis oneribus spiritualibus , quæ Beneficiis annexa sunt ; non attentis . Quo factum est , ut Beneficia tamquam multum commoda & utilia ipsis Beneficiatis considerari , & reputari cœperint : cum tamen secundum veram ideam & Ecclesiæ , ac Fundatorum intentionem , reputari deberent tamquam onera humeris Beneficiatorum imposita propter officia eis annexa . Interim undecumque praxis hæc originem habuerit , equidem cum inducta sit , observanda est .

X. Præterea *speciale* mandatum exigitur ob juramentum a Procuratore in *animam* resignantis præstandum ; quod in hac resignatione *non intervenerit fraus , dolus , Simoniæ labes ; seu quævis alia illicita pactio , seu etiam corruptela* ; quod juramentum in omni resignatione præstari debet : ut & propterea expressa clausula de hujusmodi juramento præstando Procuratoriis de resignando inseri consueverit .

XI. De hoc juramento exigi solito loquitur Synodus Coloniensis anno 1536. *part*. 1. *cap*. 34. asseruntque ibidem hujus Synodi Prælati , *sibi haud clam esse , in resignationibus , & permutationibus multa* ancipitia perjuria *committi ab his , qui frequenter , subito , ac non præmeditati , aut ipsi , aut per suos Procuratores (id quod ejusdem reatus & culpæ est) jurejurando ante manus impositionem testantur , in hujusmodi resignationibus , seu permutationibus nullam Simoniæ labem , aut aliam illicitam intervenisse corruptelam : cum res (inquiunt) crebro longe secus habeat ; per quod illi gravem in se Dei iram procul dubio provocant* .

Deinde concludunt : „ Majori ergo cura , diligentiorique , quam „ antehac fieri consuevit , pervestigatione prævia , hæc juramen„ ta recipi convenit .

XII. Utinam non tantum in hujus juramenti exactione , sed & eorum , quæ in assumptione ad Officia , opificia , nec non ad Gradus Academicos exiguntur , hoc Synodale monitum attenderent , quibus juramentorum exactio incumbit ! Nimis enim notum est , quam *subito , ac non præmeditate* hæc juramenta soleant præstari .

XIII. In Procuratorio ad resignandum solet dari Procuratori constituto potestas alium *substituendi* , cum eadem auctoritate , qua ipse constitutus est . Hoc casu substitutus non solum suum mandatum substitutionis debet exhibere , sed etiam mandatum Procuratoris , a quo fuit substitutus ; uti docet Fevretius *De Abusu* , *lib*. 2. *cap*. 6. *num*. 5. testaturque cautum Edicto Henrici II. Regis Galliæ , Procuratorem ad resignandum in Curia Romana se negotio resignationis immiscere non posse , nisi ipsum *procuratorium* ad resignandum reipsa habeat .

XIV. Per regulam Cancellariæ , quæ hodie est 45. & inscribitur , *De consensu in resignationibus , & pensionibus , Papa voluit & ordinavit , quod super resignatione cujuscumque Beneficii Ecclesiastici , seu cessione juris in eo , quam in manibus suis , vel in Cancellaria Apostolica fieri contigerit , Apostolicæ litteræ nullatenus expediantur , nisi Resignans , vel Cedens , si præsens in Romana Curia fuerit* , personaliter , *alioquin per Procuratorem suum , ad hoc ab eo* specialiter *constitutum , expeditioni ejusdem in eadem Cancellarius expresse consenserit & juraverit , ut moris est . Etsi ipsum Resignantem , seu Cedentem pluries super uno & eodem Beneficio , in favorem diversarum personarum successive consentire contigerit , voluit Sanctitas sua , quod primus consensus tenere debeat , & alii posteriores consensus , ac litteræ eorum prætextu etiam sub priori Data expeditæ pro tempore nullius sint roboris vel momenti* .

XV. *Hæc Regula fuit edita ad tollendas fraudes , quæ possent oriri : quia posset quis nomine alterius porrigere supplicationem resignationis , & alium privare Beneficiis . Nam consensus per supplicationem sufficiebat de jure communi . Igitur ad tollendas fraudes , cautum est requiri consensum præstitum per se , vel per Procuratorem specialiter ad hoc constitutum* . Ita Chokier ad hanc Regulam , *num*. 9.

XVI. Ex verbis Regulæ notorium est , quod præsentes in Curia debeant *personaliter* præstare consensum , neque posse constituere *Procuratorem* ad resignandum . Absentes autem consensum præstare teneantur per Procuratorem ad hoc *specialiter* constitutum . Monet nihilominus Flaminius Parisius *lib*. 9. *De Resignat. Benef. quæst*. 12. *num*. 8. quod quando consensus præstatur in *Camera* , Notarii Cameræ admittant Procuratores etiam præsentium .

XVII. Consensus autem hic exprimendus est in Camera , vel Cancellaria , id est , coram Notariis Cameræ , vel Cancellariæ . Hinc infert Flaminius Parisius , *De Resignat. Benef. lib* 8. *q*. 8. *num*. 33. non sufficere consensum etiam *expressum* , si ille consensus fuit præstitus alio in loco , quam in Camera , vel Cancellaria .

XVIII. Notat quoque *n*. 28. „ non esse validum consensum , „ qui colligitur ex supplicationis porrectione ad effectum ut ab„ dicetur jus a Resignante ; & satisfiat huic Regulæ . Ulterius *n*. „ 29. infert , non esse sufficientem , quoad hunc effectum , con„ sensum , qui appellatur *parvus* : Nam *parva* Data , & *parvus* „ consensus datur a Datario , & remanet penes partes .

XIX. Denique monet *n*. 41. post præstitum dictum consensum abdicari jus a Resignante , non autem ante . De quo latius agemus *cap*. 5. Et *n*. 43. dicit , juxta omnes , hunc esse *formatum* consensum ; a quo computatur tempus , de quo in Regula *De Infirmis Resignantibus* , de qua tractabimus *cap*. 5.

XX. Mandatum seu Procuratorium semel legitime , & sine limitatione temporis datum , solo lapsu temporis , etiam plurium annorum , de jure communi non exspirat , aut renovatum præsumitur . Unde refert Flaminius Parisius *lib*. 9. *q*. 13. resolutum fuisse in Rota Romana , „ consensum præstitum post quadrien„ nium a die confecti Procuratorii esse bonum : quia voluntas „ semper censetur durare , donec de mutatione non appareat .

At in Gallia , resignatio vi Procuratorii anno elapso facta , non valet , ut lege Regia cautum esse testatur Rebuffus loco supra citato *n*. 18.

XXI. Licet de jure solo temporis lapsu non exspiret , nec revocatum censeatur Procuratorium ad resignandum ; nihilominus quia est verum mandatum , etiam communibus regulis mandati subjicitur , & iisdem modis extinguitur .

Unde sicuti de jure mandatum *re integra* solvitur & exspirat morte Mandantis ; ita & Procuratorium ad resignandum extingui per mortem Resignantis , communis est omnium opinio , & non obscure probatur in *Clem. ultima* , *De Procuratoribus* : idque etiam procedit , licet ipse Procurator ignoraverit mortem Resignantis , modo tamen ante exhibitam supplicationem Resignans revera mortuus fuerit : uti recte notat Flaminius , *lib*. 9. *quæst*. 24.

XXII. Si tamen , vivente Resignante , supplicatio resignationis fuerit per Procuratorem exhibita , & signata , vivente Resignante , poterit Procurator vi ejusdem mandati post mortem Resignantis præstare consensum in Cancellaria , vel Camera pro expeditione litterarum ; ut allegatæ Regulæ Cancellariæ satisfiat .

Hanc esse communem opinionem probatam per Alexandrum VI. & Leonem X. asserit Flaminius Parisius *lib*. 9. *quæst*. 24. Procurator enim post mortem Domini tametsi nova negotia inchoare nequeat , potest tamen consummare , quæ per ipsum inchoata erant ante mortem Mandantis , ut vulgo tradunt Jurisconsulti . Hoc

eo magis in præsenti casu procedit: cum Resignatario per supplicationem *signatam* videatur *jus* acquisitum; uti advertit Flaminius *n. 18.* Ipse enim consensus postea præstandus in Camera, vel Cancellaria, non tam exigitur ad perfectionem ipsius resignationis, quam ad expeditionem Litterarum, quæ ad probationem tantum requiruntur, ideoque consensus datus etiam ad *diem signatæ* supplicationis retrotrahitur.

XXIII. Id quoque procedere, dicit Flaminius *n. 24.* „ etiamsi probaretur, Constituentem ante ejus mortem mutasse voluntatem. Nam si illa voluntas *revocata* non fuit intimata, juxta *Clementinam Unicam, De Renuntiat.* potest Procurator, eo mortuo, præstare consensum formalem ". Rationem subjungit *n. 26.* quia juxta citatam Clementinam non sufficit, revocationem esse factam, sed debet esse intimata.

XXIV. Cum enim illusio & variatio in personis Ecclesiasticis maxime sit vitanda, constituitur in citata Clementina; „ ut si quis ad cedendum Pontificali, aut alii cuilibet Dignitati vel Beneficio Procuratorem sponte ac libere constituerit, & ipsum ignorantem postmodum duxerit quomodolibet revocandum, teneat cessio facta per eum, antequam ad ipsius, vel illius (in cujus manibus cessio fuerat facienda) *notitiam revocatio* hujusmodi sit *deducta*.

Itaque non sufficit revocatum esse Procuratorem, nisi ipsa revocatio sit ad notitiam deducta sive intimata, & ita in praxi receptum esse testatur ibidem Flaminius *lib. 9. q. 25. n. 2.*

XXV. Sufficit autem hanc intimationem factam esse vel Procuratori, vel ipsi Superiori, in cujus manibus resignatio facienda erat; uti constat ex verbis Clementinæ supra relatis.

Hinc deducitur, intimationem factam in Camera, vel Cancellaria sufficere, quando Procurator constitutus est ad renuntiandum coram Pontifice: quia quæ fiunt in Camera, vel Cancellaria, dicuntur fieri in Consistorio Papæ: atque ita sæpius resolutum fuisse, sufficere intimare Notariis Cameræ, vel Cancellariæ, testatur Flaminius ibidem *q. 26.* qui & ibi exponit, qua forma revocatio, & intimatio revocationis in Curia Romana fieri debeat, & soleat.

XXVI. Cæterum indubitatum est, Resignantem quovis tempore usque ad consummationem actus posse libere mandatum revocare, ipsiusque negotii jam inchoati progressum ulteriorem per revocationem mandati sistere.

Hinc concluditur, revocationem Procuratorii, etiam post porrectionem supplicationis, ejusque signaturam, esse validam eatenus, ut Procurator vi istius mandati non poterit postmodum in Camera, vel Cancellaria præstare *formalem* consensum, uti decisum aliquando fuisse refert Flaminius citato *lib. 9. q. 28.*

XXVII. Si quis Procuratorium dederit resignandi Beneficium ad manus Papæ, non poterit illud resignare coram Ordinario, nisi prius actam revocationis in Curia Romana insinuaverit: atque renuntiationem in præjudicium hujusmodi Procuratorii factam coram Ordinario esse nullam judicavit aliquando Senatus Tolosanus; quemadmodum testatur Joannes De Salva *de Beneficiis, part. 3. q. 16. n. 14.* idque conformiter ad *cap. 2. tit. De Postulat. Prælat.* ubi vetatur, postquam postulatio fuit præsentata Papæ, ab ea recedi, ne videatur Papæ illudi.

XXVIII. Eorum, quæ hodie in constituendo, & revocando Procuratore ad resignandum, item de præstando consensu, vel ex usu, aut Pontificum, vel aliorum Superiorum auctoritate inducta sunt, pauca, aut nulla in pristinis Canonibus aut libris reperies; indicium ea nonnisi postremis hisce sæculis invaluisse, postquam resignationes, & permutationes fraudibus multis & technis permixtis, invaluerunt; atque de Beneficiis pene non secus ac de rebus temporalibus disponi, & quodammodo mercari cœptum est. His ut obviaretur, eas cautiones hic adhiberi visum, quas in negotiis civilibus Imperatorum Leges adhiberi volebant.

CAPUT IV.

Quinam Beneficia sua resignare possint?

1 *Hodie omnes possunt resignare Beneficium, nisi expresse probibeantur.*
2 *Beneficiorum idea, quæ ex ea libertate resignandi nascitur.*
3 *De clausula* transeat, *quæ in Romana Curia usitata est.*
4 *De valore tituli Beneficii, & oppositionibus factis cognoscere non possunt Curiæ Romanæ Officiarii. Ratio exponitur.*
5 *Obtinens Parochiale Beneficium potest resignare de jure communi ultimo die anni dati ad suscipiendum Sacerdotium.*
6 *Id tamen non admittitur ex hodierno stylo Curiæ Romanæ.*
7 *An promovendi ad dignitates queant sua Beneficia resignare, quamdiu* reipsa *promoti non sunt? & Regula Cancellariæ super hoc edita.*
8 *Ratio hujus regulæ.*
9 *An hæc regula recepta sit in Gallia?*
10 *Pendente judicio criminali, potest Beneficium resignare, quamdiu reipsa privatus non est.*
11 *An per sententiam privatus possit resignare, pendente appellatione?*
12 *Putant plures id non tantum in resignatione simplici, sed &* in favorem *procedere.*
13 *Non apparet generaliter probanda hæc opinio.*
14 *Interdum confertur Beneficium in casum privationis accusati; idque cum clausula irritante provisionem alteri faciendum: quæ in Gallia non admittitur.*
15 *Resignatio valet, tametsi Resignans aliunde nihil habeat.*
16 *Non admittitur ex stylo Curiæ, si Resignans sit* sacro *Ordine insignitus.*
17 *Unde hic stylus originem habuit?*
18 *Non servatur in Gallia, nec Belgio.*
19 *Minor in spiritualibus quando habeatur pro Majore?*
20 *Minor, qui habetur pro Majore, potest Beneficium resignare.*
21 *Resignationes Minorum rescissioni non solent esse obnoxiæ.*
22 *Resignari nequeunt iis, sub quorum potestate, & cura Minores consistunt.*
23 *Rescinduntur, dum eas malis artibus exortas esse apparet.*
24 *Interdum resignationes Minorum sine omni suspicione fraudis fiunt, reluctantibus parentibus.*

I. OLIM quidem rarius permittebatur, ut Clerici semel alicui Ecclesiæ adscripti eisdem renuntiare possent. At labentibus sæculis, labente sensim disciplina, tandem quoque invaluit, ut cuique quodammodo liberum esse credatur, non tantum a vinculo, quo per Beneficii collationem & institutionem Ecclesiæ fuit alligatus, se omni tempore solvere; sed insuper ipsum Beneficium quasi sibi proprium resignare simpliciter, vel *in favorem alterius*, vel *ex causa permutationis*. Ideoque Flaminius Parisius, *lib. 3. De Resignatione Beneficiorum q. 1.* quærens qui possint Beneficia resignare, respondet: „ Regula est affirmativa, omnes posse resignare eorum Beneficia.

☞ II. Non dubium, quin ea, quæ ex Flaminio Parisio notata sunt; scilicet de libertate resignandi Beneficia, profanam de Beneficiis Ecclesiasticis sint nata imprimere idem; quasi Beneficia Ecclesiastica per Beneficiatos jure proprietario, quasi res profanæ possiderentur; de quibus tamquam sibi propriis disponere possent.

Et quamvis similis hodie de Beneficiis passim idea habeatur, præsertim de Beneficiis nullam curam animarum habentibus, nihilominus indubitatum est, Beneficia Ecclesiastica semper consideranda, & reputanda esse, ut ministeria Ecclesiæ, & tamquam talia Clericis possidenda, neque de illis, ex causa sive permutationis, sive resignationis, vel quocumque alio titulo disponi posse, nisi in utilitatem, ædificationem, ac profectum Ecclesiæ.

III Quantumvis autem, non obstante quacumque consuetudine, hæc a Permutantibus aut Resignantibus Beneficia sint servanda, nihilominus observat post Molinæum ad Regulam *de publicandis resignat. n. 243.* Georgius Louetius sæpius in supremis Franciæ Tribunalibus judicatum contra Collatores, seu Patronos Ecclesiasticos, qui Romæ sua auctoritate Beneficiorum resignationem admitti impediebant, per verbum in Registris Datariæ appositum *nihil transeat*, rationem horum Arrestorum subjungens ait: „ Hæc, inconsulto Summo Pontifice, *turpis lucri* causa committuntur: ideo per Arresta Curiæ & Magni Consilii, Sacerdotes in dignitate constituti delegantur, qui a die denegatæ resignationis, Provisiones concedunt cum clausulis ex stylo Cancellariæ Apostolicæ apponi solitis.

„ Hoc judicatum pro Præpositura Andegavensi in Ecclesia sancti Martini, pro Præbendis Ecclesiæ Cenomanensis, vivente Cardinali de *Rembouillet* Cenomanensi Episcopo: pro Prioratu de *Lyons* Ordinis Cluniacensis; iis omnibus Senatusconsultis judicatum hæc verba (*nihil transeat*) extraordinaria contra *publicam* Regnicolarum libertatem. Idem dicendum, cum illicitis artibus Provisionum publicationes, & possessiones impediuntur, ut hic docet Molinæus.

Monet autem ad hunc textum Louetii Antonius Vaillant in nota marginali, a Parlamentis Regiis pro approbanda resignatione, quæ in Curia Romana impeditur per verba *nihil transeat*, vix hodie committi simplices Sacerdotes; sed Provisionem delegari Episcopo loci Ordinario.

IV. Præterea observat, „ non licere Officiariis Curiæ Romanæ denegare provisionem, & cognoscere de validitate tituli, & oppositionibus factis ". Nec mirum; quia si de his liceret Officiariis Curiæ Romanæ cognoscere & judicare, Regnicolæ cogerentur super Beneficiis, seu causis Beneficialibus extra Regnum in Curia Romana litigare contra manifesta Regni illius privilegia & consuetudines.

Quandoquidem non minus manifesta sint hanc in rem privilegia Belgii, quæ non permittunt Belgas coram exteris judicibus etiam in Curia Romana, litigare, eodem fundamento non liceret Officiariis Curiæ Romanæ denegare Provisionem Belgis, & cognoscere de validitate tituli, & oppositionibus factis a parte adversa; uti docet Antonius Vaillant loco superius citato.

Ex hactenus dictis sat intelligitur Parlamenta Regia per hunc procedendi modum, nequaquam intendere, omnes Beneficiorum resignationes sine examine esse admittendas, sed præcipuum scopum esse, sollicite præcavere, ne hoc prætextu Curia Romana quæstiones super Beneficiis ad suum Tribunal trahat, & Regnicolas in Curia litigare cogat. ☜

V. Flaminius Parisius *lib. 3. de Resignat. Benef. q. 2. n. 8.* observat, quod Promotus ad Ecclesiam Parochialem possit resignare *in favorem* Beneficium hoc Parochiale *ultima* die anni dati ad se promoveri faciendum ad Ordines sacros; tametsi jam certo constet, ipsum intra annum ad Sacerdotium promoveri non posse; adeoque die sequenti *ipso jure* privandum Beneficio juxta Decretum Concilii Lugdunensis in *cap. Commissa De Elect. in 6.* quod privat *ipso jure* possessorem Beneficii Parochialis, si *intra annum* ad Sacerdotium non sit promotus, de quo latius supra *titulo* 2. alias 19, *cap.* 3. Rationem hujus conclusionis allegat *n. 9.* „ Quia antequam annus sit *ex toto* elapsus, jus est penes illum, qui vult renuntiare, ac perfecte.

VI. Monet tamen *n. 21.* „ Hodie autem hujusmodi resignatio non admitteretur: namque quoties resignatur Parochialis, stylus obtinuit, ut debeat exprimi, *per quantum tempus illam possedit Resignans*; & si tempus est breve, cessio rejicitur; si autem, hoc expresso, Papa admittit resignationem, nulli dubium est, valere.

Inte-

Interim ex sententia Flaminii, qui & communis est Canonistarum, in prædicto casu resignatio, nisi stylus quoad Parochialem specialiter obstaret, admitteretur hoc solo titulo, quod nondum anno *ex toto* elapso, adhuc Beneficiatus retineat *jus* in Beneficio.

VII. Eodem titulo Promovendi ad quascumque Prælaturas, aut Dignitates, quamdiu reipsa promoti non sunt, Beneficia sua resignare possent, nisi obstaret Regula Cancellariæ 24. *De Beneficiis vacaturis per promotionem ad Ecclesias, & Monasteria*, quæ dicit: „ Nec non quæcumque collationes, Provisiones, & dispositiones „ pro tempore faciendæ de præmissis, & quibusvis aliis Beneficiis Ecclesiasticis sæcularibus & regularibus, quæ per promovendos vel per assumendos ad quascumque Prælaturas, inter „ illarum vacationis, & hujusmodi promotionis, vel assumptionis tempora simpliciter, vel ex causa permutationis ubicumque resignari, vel alias dimitti contigerit, cum inde secutis pro „ tempore sint cassæ & irritæ, nulliusque roboris vel momenti.

VIII. Rebuffus in Commentario ad Concordata titulo *De Mandatis Apostolicis* §. *finali*, notat hanc Regulam editam esse ad obviandum fraudibus: „ Quia ille, qui sciebat, se promovendum „ ad Episcopatum vel Abbatiam, faciebat resignationes secretas, vel permutabat cum alio Beneficio etiam minimo. Ideo „ facta postea promotione, Papa erat illusus, & nihil poterat „ conferre.

IX. Hæc Rebuffus, qui in Praxi Beneficiorum *part.* 3. in additione ad hanc Regulam videatur quodammodo reservare suæ dispositioni Beneficia illorum, qui sic promoventur. „ Unde putarem (ait) in Francia, quod, si iste promovendus coram Ordinario resignaret Beneficia ante promotionem, illa collatio „ valeret: cum omnes Regulæ sapientes reservationem sint in „ Regno Franciæ sublatæ.

☞ Insinuat Joannes Choquier in Commentario ad hanc Regulam *n.* 25. quoad reservationem Beneficiorum, quæ promovendi in Curia Romana obtinent, hanc Regulam hodie exolevisse, & quantum ad Belgium, nullus apparet hujus reservationis usus. ☜

X. Eodem ex fundamento reus criminis, quod privationem Beneficii meretur, sive ratione cujus reus per sententiam Beneficio privari, non impeditur resignare, quamdiu per sententiam Beneficio privatus non est; quemadmodum post alios citatos ostendit Flaminius Parisius citato *lib.* 9. *q.* 16. idque etiam lite, sive judicio criminali pendente; tametsi probationes essent receptæ, & in causa conclusum. Quia quamdiu Beneficio non est privatus per sententiam, adhuc remanet verus Beneficiatus, retinetque titulum Beneficii liberum; ac per consequens, nihil obstat, quominus illum resignare, aut permutare queat.

XI. Quinimmo etsi sententia privationis fuerit pronuntiata, si ab ea appellatum sit, posse, pendente appellatione, renuntiare, pluribus citatis docet Flaminius *n.* 25. & in facti specie respondit Rebuffus *cons.* 82. Quia per appellationem effectus sententiæ suspenditur, manetque possessor eodem loco, quo fuit ante sententiam.

„ Si tamen is, qui nullum jus in Beneficio habuit, condem- „ natus appellavit, & pendente appellatione resignaverit, placet „ resignationem *nullius* esse momenti, quasi quæ in fraudem fa- „ cta sit; præsertim si postea appellatio injusta pronuntietur “. Ita judicatum refert Antonius Faber, *lib.* 1. *tit.* 2. *Def.* 89.

XII. Credit quoque Chokier ad Regulam Cancellariæ *De Annali*, aliique ab eo citati censent, accusatum de crimine non tantum simpliciter, & pure inter manus Ordinarii Beneficium resignare, sive Beneficio cedere posse; sed etiam *in favorem* coram Pontifice, vel ex *causa permutationis* coram Ordinario: Nam „ qui renuntiat, jure suo utitur, & ideo nullam fraudem com- „ mittit, quippe qui sibi ipsi consulturus, vel amico, vel con- „ sanguineo, eidem Beneficio renuntiat, non ut alteri noceat „. Hæc Chokier ex Guitierres.

XIII. In primis quam parum ministerio Ecclesiastico dignam ideam hæc ratiocinatio imprimat, probare opus non est: sed & illud falsum est, per hanc renuntiationem, fraudem nullam committi. Licet enim tertio alicui injuria non fiat, tamen ipsum judicium inutile redditur, ipsique justitiæ fraus fit: cum fat manifeste jurisdictionis, & auctoritatis judicialis effectum impediat, & vigorem enervet hujusmodi resignatio: atque hoc pacto impunitas criminum quodammodo haberi queat; aut saltem pœnis a Canone decretis criminum rei se subtrahere possint. Quapropter hujusmodi resignationes tamquam in fraudem factas, & subreptitie impetratas, esse nonnunquam rejiciendas & annullandas dubitandum non videtur; quemadmodum late variis distinctionibus adhibitis ostendit Molinæus ad Regulam *De infirmis resignantibus*, *n.* 155. & sequentibus.

XIV. Hactenus dicta de resignatione facienda, pendente judicio criminali, non procedunt, si Papa Beneficium illud alteri contulerit in casum privationis sequuturæ. Solet enim nonnunquam Beneficium alicujus de crimine accusati impetrari cum clausula, *ut si accusatus Beneficio privandus judicetur, illud cedat impetranti;* additurque clausula Decreti irritantis, vi cujus collatio, sive Provisio istius Beneficii alteri facta irritatur: & consequenter impeditur renuntiatio in favorem alterius, pendente judicio. De hac impetratione & clausulis adjici solitis consuli poterunt, Flaminius citata *q.* 165. item Rebuffus in Praxi *part.* 3. *tit. De modis, quibus Beneficia vacant*, *n.* 52. ubi una monet, cum hæc clausula sapiat reservationem, quæ in Francia sublata est per Concordata, etiam resignationem; pendente judicio, factam in Gallia sustineri, non obstante illa clausula.

XV. Sicuti quis jus suum alienare non prohibetur eo solo titulo, quod per hanc alienationem ipsum alienantem ad inopiam redigi contingeret; ita nec idcirco quis Beneficium suum resignare prohibetur, tametsi Beneficio resignato, non habeat unde se alat: modo tamen titulo illius Beneficii ad sacros Ordines promotus non fuerit.

XVI. Et ita quidem inspecto jure communi. At hodie notorius stylus Curiæ Romanæ habeat, ut si Resignans Beneficium *sacro* Ordine sit insignitus, in supplica exprimatur clausula: *Aliunde commode vivere valens*: quæ clausula in litteris Provisionis repetitur; respicitque *substantiam gratiæ*, ut notat Flaminius. *lib.* 2. *quæst.* 6.

XVII. Stylus hic originem habet ex Constitutione Pii V. quæ incipit, *Quanta* 58. in Bullar. Romano, quæ inter alia habet: „ Sed nec horum ullus *sacro Ordine* mancipatus, nisi religionem „ ingressurus, valeat ullo modo Beneficium, vel Officium Ecclesiasticum resignare, nisi *aliunde* ei sit, quo in vita possit *com-* „ *mode* sustentari.

Quamvis hæc Constitutio tantum de Ordinariis loquatur, & non de resignationibus faciendis in Curia Romana: tamen quia ratio, ne Clerici in opprobrium Ordinis mendicare cogantur, etiam in his resignationibus militat, recepta quoque est in Curia, & inde stylus ille inolevit.

XVIII. Verum quia hæc prædicta Constitutio Pii V. in Gallia recepta non est, neque prædicta clausula recipitur; sed habetur tamquam styli; ut notat Perardus Castellus in Tractatu *de usu, & praxi Curiæ Romanæ*, *pag.* 175. quod eadem ratione dicendum de Belgio: quandoquidem nec hic Constitutio Pii V. usu recepta sit; uti supra *capite* 2. ex Zypeo notavimus.

XIX. Minorem 25. annis, ac Majorem 14. in spiritualibus haberi pro Majore, communis est Interpretum opinio, fundata in *cap. fin. De Judiciis in* 6. in verbis: „ Si annum quartum „ decimum tuæ peregisti ætatis: in Beneficialibus & aliis causis „ spiritualibus, nec non & deprehendentibus ab eisdem, ac si Major 25. annis existeres: ad agendum, & defendendum, per te, „ vel per Procuratorem, quem ad hoc constituendum decreveris, „ admitti debebis.

XX Hinc ulterius concludunt Canonistæ, Minorem 25. annis, sed Majorem 14 posse resignare Beneficium, sive simpliciter, sive in favorem, vel ex causa permutationis, neque in tali resignatione requiri consensum, & auctoritatem Tutorum; uti post alios tradit Flaminius Parisius, *lib.* 3. *quæst.* 7.

XX. Quod si in tali resignatione non reperiantur intervenisse fraudes, aut malæ artes, quibus ad resignandum Minor verisimiliter inductus appareat, resignatio illa in tantum valida erit, ut nulli rescissioni, aut restitutioni obnoxia sit: quemadmodum ibidem *n.* 11. tradit Flaminius, & non semel etiam per Senatum Regium judicatum fuisse testatur Brodæus in notis ad Louetium *Littera B. n.* 7. dicitque ex Parlamentorum Arrestis sat compertum esse, regulariter resignationes factas a Minoribus 25. annis validas reputari, præsertim si jam pervenerint ad plenam pubertatem, id est, attigerint 18. aut 20. ætatis annum.

XXII. Monet tamen ibidem Brodæus, extare vetus Arrestum de 18. Junii, anno 1554. quo vetatur omnibus Præceptoribus, Pædagogis, aliisque personis habentibus curam, administrationem aut regimen puerorum, & scholarium, extorquere, aut acceptare ab ipsis ullas resignationes in eorum favorem, directe vel indirecte, sub pœna nullitatis hujusmodi Resignationum, & Provisionum inde sequutarum, mulcta arbitraria, aliaque digna punitione. Jussumque est, ut hoc Arrestum in prima congregatione Universitatis Parisiensis, aliisque locis necessariis solemniter publicaretur, ut nulla ignorantia prætendi posset. Hæc ibidem Brodæus, qui & integra Arresti illius verba refert.

XX II. Si ergo Minores resignaverunt sua Beneficia prædictis personis, vel in favorem ipsarum prolium, consanguineorum, vel aliarum personarum per ipsos suppositarum, resignationes illæ invalidæ erunt: uti factæ & in favorem aliorum, quando ex circumstantiis sunt præsumptiones violentæ ac fundatæ, resignationes *malis artibus* extortas fuisse; uti pluribus Arrestis declaratum fuisse annotat Brodæus.

Idipsum notavit Antonius Mornacius ad *Legem* 7. *ff. De Minoribus*, ubi postquam retulit, Molinæum notasse, Capitulum *fin. De Judiciis in* 6. „ non servari in Gallia, quantum ad eju- „ rationes Beneficiorum, seu resignationes, ut loquimur, judi- „ catumque fuisse Arrestis Consilii Regii plurimis, resignationes „ Minorum, licet puberum, sine auctoritate parentum, vel cu- „ ratorum, nullas esse “: immediate subjungit; Quod tamen „ intellige, si *imperitia*, & *facilitate* juvenili, *doloque* adversa- „ rii inductus sit Beneficiarius, ut Beneficio cederet “. Deinde refert duo Arresta, quibus ob fraudem, & dolum hujusmodi resignationes declaratæ fuere nullæ.

XXIV Quod autem nonnunquam resignationes a Minoribus citra consensum parentum, quin & positive, iis reluctantibus, fieri possint sine omni plane suspicione fraudis, bene ostendit Brodæus citato *num.* 7. atque una observans, parentes nequaquam posse cogere filios suos, tametsi adhuc ætatem 25. annorum non attigerint, ut Beneficia retineant: dum se nequaquam ad statum Ecclesiasticum vocatos sentiunt (*a*).

CA-

(a) Die 26. Aprilis 1695. Arresto declaravit Senatus Parisiensis, Clericum ægrotum non potuisse suum Beneficium resignare filio Medici, qui, durante morbo, eum curabat. *Ainsi*, inquit doctissimus d'Hericourt, De legibus Eccles. part. 1. pag. 142. *l'on a étendu aux Benefices la disposition des Ordonnances, & des coutumes qui déclarent nulles les donations, soit entrevifs, soit à cause de mort, faites en faveur des Administrateurs au nombre desquels les Arrêts ont compris les Médecins.* Consule V. Tomum Diarii Audientiarum.

CAPUT V.

De Regula Cancellariæ, De *infirmis Resignantibus*.

1 *Refertur textus regulæ.*
2 *Quis primus auctor?*
3 *Regula hæc ubique recepta.*
4 *Plura successu temporis addita.*
5 *Cœptum dubitari an regula obtineat in resignatione facta a* non infirmo; *& quæ ratio dubitandi?*
6 *Verisimilius est, non esse locum in resignatione facta a* non infirmo.
7 *Exponitur clausula Clementis VII.*
8 *Infirmitas adesse debet, non tempore expediti mandati, sed resignationis.*
9 *Regula loquitur de* infirmitate corporis, *non spiritus.*
10 *Non sufficit quem esse in periculo mortis, nisi sit infirmus.*
11 *Procedit in correpto morbo contagioso; aut vulnere sauciato.*
12 *Requiritur ut Resignans de* eadem *infirmitate decesserit.*
13 *In dubio de* eadem *decessisse præsumitur.*
14 *Regula loquitur de 20. diebus naturalibus, & completis.*
15 *Regula obtinet, tametsi Papa interea moreretur.*
16 *Dies computandi a die præstandi consensus.*
17 *Id quoque in Gallia receptum.*
18 *Requiruntur 20. dies non computato die præstiti consensus, nec die mortis.*
19 *Resignante infra 20. dies decedente, Beneficium vacat per* obitum, *ac si nulla resignatio intervenisset.*
20 *Resignatio hujusmodi in Curia facta non inducit reservationem.*
21 *Regula inquirit, ut collatio sit facta vigore resignationis.*
22 *Inspectis hodiernis terminis, regula* certo *obtinet in resignatione coram Ordinario.*
23 *Edicto Philippi II. videtur hic vetitum recipere novas regulas Cancellariæ sine* Placeto *Principis.*
24 *Edictum non loquitur expresse de Regulis Cancellariæ; quamvis eas comprehendere videatur, & una referuntur verba Edicti.*
25 *Regula hæc tempore hujus Edicti erat recepta cum omnibus clausulis modernis.*
26 *Concluditur ei locum esse in Belgio in resignationibus coram* Ordinario.
27 *In Gallia aliud obtinere jam pridem usum est Molinæo; & quare?*
28 *Zypæus Molinæi auctoritate deceptus.*
29 *Etiam in Gallia hodie Regula in resignatione ex causa permutationis coram Ordinario obtinet*
30 *Regula non obtinet in resignatione* simplici *facta coram Ordinario.*
31 *Hodie communiter huic regulæ derogatur, quando Resignans absens est.*
32 *Derogatio hæc in Gallia admitti consuevit.*
33 *An etiam admittenda in Belgio?*
34 *Ratio cur in Gallia potius, quam in Belgio admittenda.*

I. REGULA *De viginti*, sive *De Infirmis Resignantibus*, quæ est 19. his verbis hodie exprimitur; *Item voluit quod si quis in infirmitate constitutus, resignaverit aliquod Beneficium, sive simpliciter, sive ex causa permutationis, vel alias dimiserit, aut illius Commendæ cesserit: seu ipsius Beneficii unionis dissolutioni consenserit, etiam vigore supplicationis, dum esset sanus, signatæ, & postea infra viginti dies a die per ipsum Resignantem præstandi consensus computandos, de ipsa infirmitate decesserit, & ipsum Beneficium quavis auctoritate conferatur per resignationem sic factam, collatio hujusmodi sit nulla, ipsumque Beneficium nihilominus per obitum censeatur vacare.*

II. Primus hujus Regulæ auctor vulgo creditur Bonifacius VIII. qui sedit sub finem sæculi XIII. ann. 1303. mortuus est. *At difficile creditu, ait Castellus in tractatu* De usu, & praxi Curiæ Romanæ, *eam a Bonifacio VIII. inductam fuisse. Quia cum resignationes* in favorem *non innotuerint, nisi post tempora Bonifacii; immo earum usus demum frequentari cœperit, mortuo Gregorio XI.* (a) *tempore schismatis Avenionensis, Regula hæc nequit ab eo fuisse inducta: utpote quæ resignationes* in favorem *concernit*. Hæc ille.

III. Illud equidem certius est, eam in foro & Curia, quotidiano usu receptam esse, ut testatur Flaminius Parisius *De Resignat. Benef. Lib. 12. in præfatione, n. 1.* Quin & in Gallia ann. 1493. recepta, & Registris Curiæ Parisiensis inserta fuit. Similiter & in Belgio usu receptam esse notat Zypæus in jure novo, *tit. De Renunt. num.* 3. additque Vande-Velde insignis Jurisconsultus Lovaniensis in notis manuscritis ad hanc regulam: *Et constat, secundum eam sæpissime fuisse judicatum in Artesia, Flandria, Brabantia, Mechliniæ, & novissime in Consilio Privato 10. Martii anno 1639.*

IV. Insuper constat, hanc regulam sæpius mutatam fuisse, additionibus & detractionibus clausularum per diversos Pontifices factis; ut in explicatione regulæ observabimus: ideoque mirum non est, si apud Interpretes hujus Regulæ magna reperiatur opinionum diversitas, & confusio; eo quod antiquiores regulam cum antiquis, recentiores vero cum novis additionibus & restrictionibus interpretati sint.

V. Dicit Regula: *Si quis in infirmitate constitutus*. Ex his verbis tamquam indubitatum conclusere antiquiores hujus Regulæ Interpretes, primum requisitum hujus Regulæ esse, infirmitatem resignantis: id est, huic Regulæ locum non esse, nisi quis infirmus existens resignaverit.

Verum Clemens VII. qui anno 1523. ad Pontificatum est assumptus, huic Regulæ inseruit clausulam: *Etiam vigore supplicationis, dum esset sanus, signatæ*, uti notat Gomesius in præfatione ad hanc Regulam, qui & addit: „ Quod odio Cardinalis de Vigh, qui in conclavi ei plurimum obstiterat, Clementem fecisse, satis compertum est. Nihilominus postremo Paulus III. in suis extraordinariis regulis Clementem est imitatus “. Hæc ille. Quidquid sit de hoc asserto Gomesii, illud constat, eam clausulam hucusque regulæ manere insertam; atque ob eam additionem dubitare cœpisse hujus Regulæ Interpretes, utrum in resignatione facta a *sano* regula locum non haberet, si modo intra 20. dies juxta terminos regulæ decessisse.

Et quidem Chokier in Commentario ad hanc regulam, putat ob hanc Clementis appendiculam, hodie non requiri, ut Resignans aliquo tempore *infirmum* fuerit, ut huic Regulæ locum sit. „ Modo post consensum per se, vel per Procuratorem præstitum moriatur infra 20. dies, locus erit huic Regulæ; hoc est, Beneficium vacabit per obitum, & non per resignationem, quamvis ab initio esset sanus „. Ita ille, qui hinc ulterius concludit: „ Et proinde pro nihilo sunt diversæ diversorum Doctorum hujus Regulæ limitationes, videlicet de sene alias sano; item amente extra tempus delirii; item constituto in periculo mortis tempore tempestatis, prælii, contagionis. Istæ, inquam, limitationes plane jam corruunt propter dictam Clementis VII. appendicularem Constitutionem “. Ita Chokier.

VI. At Rebuffus, quamvis referat Regulam cum dicta Clementis appendicula, nihilominus inter requisita regulæ, primo loco requirere non dubitat, ut Resignans sit *in infirmitate* constitutus; atque concludit; *Ergo si esset* sanus resignationis *tempore, licet postea fato quodam moriatur intra viginti dies, nec tamen habebit locum hæc Regula: quia Resignans non est* in infirmitate constitutus.

Et sane si infirmitas Resignantis non exigeretur tempore resignationis, dicere non deberent, etiam moderni Pontifices, *Si quis in infirmitate constitutus resignaverit*; utpote quæ nimis aperte supponunt, regulam loqui de Resignante *in infirmitate constituto*; uti recte advertit citatus Vande-Velde refutans opinionem Chokier.

VII. Una notat Vande-Velde, quod Pontifices addendo eam clausulam: *Etiam vigore supplicationis, dum esset sanus, signatæ*, voluerint duntaxat declarare, regulæ locum esse, si quis in infirmitate constitutus resignaverit, tametsi hæc resignatio facta fuerit vigore supplicationis, dum esset sanus, signatæ.

Pro quo observandum, per supplicationem non fieri proprie resigationem; sed per consensum Resignantis, sive per se, sive per Procuratorem specialiter ad hoc constitutum; quia paria sunt resignare, vel præstare consensum, ait Rebuffus ad hanc Regulam, *Glossa 2. num. 3.*

Immo uti post Flaminius Parisium recte advertit Chokier; *num.* 18. „ Potest supplica porrigi a quocumque, etiam sine mandato speciali, & per litteras missivas, licet ad præstandum consensum Notarii Cameræ, vel Cancellariæ illum non extenderent, nisi de illo constaret per *publicum* instrumentum.

Si itaque supplicatio pro approbatione resignationis exhibita fuerit, tempore quo Resignans adhuc *sanus* erat, postmodum vero Resignans in infirmitate constitutus per se, vel specialem Procuratorem consensum præstet, locus erit Regulæ, quia revera censetur resignare in *infirmitate* constitutus; quia *præstando consensum* proprie resignat: tametsi tempore supplicationis signatæ fuerit sanus. Voluerunt enim Pontifices, ut sicuti consensus præstitus post signatam supplicationem retrotrahitur ad Datam supplicationis; ita quoque ipsa infirmitas, quæ est tempore consensus præstit, retrotrahatur ad eamdem Datam; censeaturque in infirmitate constitutus a Data supplicationis resignasse.

VIII. Itaque infirmitas requiritur tempore resignationis; non autem tempore quo expeditur mandatum, vel instrumentum mandati ad resignandum, quia revera per tale mandatum, aut instrumentum mandati nondum fit resignatio. *Quod enim si sanus hoc facit, & instrumentum penes se servat, vel non levatur, sed manet in matrice Notarii, donec accedente infirmitate levetur, tradatur cursori? Locus erit omnino huic regulæ, quæ loquitur de resignatione facta, vel executata contemplatione infirmitatis*: ait Auctor Analysis ad hanc Regulam, *num.* 128.

IX. Infirmitas, quam exigit Regula, intelligi debet modo vulgari de vera corporis infirmitate, a qua quis vulgo dicitur *infirmus*, sive in infirmitate constitutus.

Hinc recte concluditur, Regulam intelligi debere de infirmitate corporis, non autem mentis, uti post Rebuffum recte notat Auctor Analysis *n.* 141. „ Nisi esset talis, & tam vehemens mœror, ut ex eo sanitas corporis notabiliter læderetur; quia tunc concurret etiam infirmitas corporis, & periculum vitæ: alioquin in sola ægritudine, de qua non speratur mors, non adaptaretur hæc Regula. Si tamen ægritudo mentis alienationem induceret, non per hanc Regulam; sed jure communi corrueret resignatio, & quidquid inde secutum esset.

X. Eadem ratione nec in *sene* hæc Regula obtinet: quia proprie non dicitur infirmus; uti bene observat Rebuffus *Glossa 2. n.* 13. post Gomesius ad hanc Regulam *quæst.* 7.

Similiter Regula non obtinet in adeunte bellum, aut mare; quia licet aliquod periculum mortis immineat, nequaquam tales aliquod periculum mortis immineat, nequaquam tales dicuntur *in infirmitate* constituti; sed sani sunt, & ut tales ab omnibus habentur. Rebuffus *num.* 14.

XI. Immo post Gomesium dicit ibidem Rebuffus, locum non esse huic Regulæ: si quis resignet *peste correptus*: nam Gomesio is dicitur infirmus, *qui jace in lecto febre correptus*. Ad quam Gomesii opinionem reflectens citatus Auctor Analysis *num.* 126. non

(a) Gregorius XI. obiit anno 1378.

non immerito dicit : *Sed prorsus delirat : Quia quanto morbus periculosior est, quanto major sanitatis, & vitæ desperatio, tanto major dicitur infirmitas : in veris & propriis terminis hujus regulæ ; sive verba, sive mentem, sive utrumque inspicias.*

Deinde concluditur idem Auctor : *Sive igitur Resignans detineatur morbo, quo decumbit, sive non decumbat, sed sedeat, vel etiam ambulet, si tamen ex eodem morbo, puta vulnere ensis, vel colisione, lapsu, vel apoplexia, seu gravi catharro, vel carbunculo pestifere laboret, & infra viginti dies de eodem morbo decedat, locus est huic Regulæ.*

XII. Non sufficit Resignantem tempore resignationis fuisse in *infirmitate* constitutum ; sed insuper requirit Regula, ut de *ipsa infirmitate decesserit*; id est, ex illa infirmitate, in qua tempore resignationis constitutus erat. Unde concludit Rebuffus *Glossa* 11. quod si *fato* quodam moreretur, non haberet locum hæc Regula : ibidem una notans : *Dicitur tamen mori ex infirmitate, etiamsi febris ratione illius supervenerit, vel aliud acciderit ab ipsa infirmitate, secus si extra provenerit*. Deinde nonnullis interpositis, tandem concludit : *Ergo relinquitur arbitrio Medicorum, quando censeatur obiisse mortem ex infirmitate.*

XIII. Si tamen dubium sit, præsumitur mortuus ex eodem morbo, vel infirmitate ; uti monet Auctor Analysis, *nu.* 126. & etiam Rebuffus loco citato, qui consequenter concludit, *quod sufficiat duo probare, primo, Resignantem infirmum tempore resignationis, & demum mortuum intra viginti dies: quia præsumetur mortuus ex ipsa infirmitate, non si fuerit contrarium probatum.*

XIV. Ut Regula obtineat, exigitur, ut de illa infirmitate decesserit intra *viginti* dies, Accipitur autem hic dies pro *die naturali* viginti quatuor horarum uti post Rebuffum *Glossa* 9. monet Flaminius Parisius *lib.* 12. *quæst.* 8. una notans, diem ultimum debere esse *totaliter* completum ; ita ut si moriatur ipso die vigesimo, censeatur mori intra 20. dies ad mentem Regulæ : quamvis non attendatur, qua *hora* diei ipsa resignatio facta sit : quia Notarii Cameræ, & Cancellariæ horam præstiti consensus, seu factæ resignationis annotare non consueverunt.

XV. Observat insuper Rebuffus citata *Glossa* 9. quod Regula hæc etiam habebit locum, *etiamsi admissa resignatione moreretur Ordinarius intra viginti dies, vel Papa : quia licet per mortem Papæ extinguantur Regulæ, tamen hæc Lex Regni facta est eo ipso, quod in Parlamento fuit recepta, & registrata ; quæ in tantum fixa manet, ut nihil officiat mors Papæ.*

XVI. A quo tempore dies illi viginti computandi essent, apud antiquos Regulæ hujus Interpretes non exigua fuit difficultas ; quam sustulit Julius II. addendo ipsi Regulæ hæc verba: *A die per ipsum resignantem præstandi consensus computandos*; quæ verba a posterioribus etiam Pontificibus retenta sunt,

XVII. Et quamvis Regula fuerit a Parlamento Parisiensi 20. Novembris 1493. registrata, & pro Lege Regni recepta absque dicta clausula, quæ demum sub initium sequentis sæculi a Julio II. fuit adjecta; nihilominus, uti notat Auctor Analysis, merito in usum recepta est; qui *num.* 10. & 11. de tempore, quo dies illi computandi sunt; nec non de hujus clausulæ receptione ita loquitur; *Circa tertium* (*hoc est*, ut intra 20. dies decesserit) *notandum, quod ante Julium II. hi viginti dies currere incipiebant statim a resignatione admissa, sive collatio statim esset facta, sive dilata, & non prius ; unde si constaret de instrumento resignationis, in Camera, vel Cancellaria Papæ, vel Legati de latere, & constaret suspensam, vel dilatam esse admissionem (quod minime solent) si tamen quocumque casu contingeret diffissam esse admissionem, non inciperent currere xx. dies (etiam cessante Regula Julii) nisi a die admissionis, ut supra probavimus, quidquid scripserit Gomesius, sed ab adventu Julii, qui die 28. Novembris 1503. anno 1. hanc Regulam rursus innovavit & publicavit, eique primus addidit clausulam illam* : a die per ipsum Resignantem præstandi consensus computandos : *ex tunc, inquam, hoc tempus non cœpit, nec deinceps currere incipit, nisi a die istius resignationis admissæ, veræque vacationis per resignationem admissam, immo nec a die collationis : sed tantum a die qua ipsemet Resignans, personaliter (si præsens sit in Curia) alias, per Procuratorem ad hoc specialiter constitutum, expeditioni Bullarum consenserit, & juraverit ut moris est, secundum Regulam* XLIII. *Innocentii VIII. Et quamvis dicta clausula non habeatur in textu hujusmodi Regulæ, diu ante adventum præfati Julii in usum receptæ, & etiam in hoc summo Parisiorum Senatu, & in publica monumenta relatæ, tamen ita procul dubio observandum, & judicandum est: cum per hanc clausulam juste additam, magis obvietur fraudibus & plenius Ordinariorum libertati consulatur.*

XVIII. Ulterius, cum dicatur *infra* 20. dies *a die* per ipsum Resignantem præstandi consensus, infert Rebuffus *Glossa* 10. *numero* 6. & post eum alii Interpretes, *quod dies consensus non computetur in termino viginti dierum ; & hoc (ait) probatur per dictionem A. quæ separationem, & exclusionem denotat. Unde si quis resignaret Kalendis Julii, & vixerit usque ad vigesimum diem, adhuc habebit locum hæc Regula, & censetur per obitum vacare ; verum si lapsus fuerit dies, valebit resignatio, quippe non computabitur hoc tempus de momento ad momentum, sed tota dies computatur, ut si quis resignaverit hora 7. Kalendarum Julii ; tamen die sequenti, illa hora non erunt lapsi dies viginti : sed requiritur tota dies evoluta.*

Refertur in libro, cui titulus: *Journal du Palais tom.* 10 *pag.* 426 & sequentibus, quod anno 1680. in magno Parlamento Parisiensi multum disputatum fuerit, an Regula hæc requirat 20. dies *liberos & plenos*, inter diem admissæ resignationis, & diem mortis, ita ut nec ipse dies præstiti consensus, nec dies mortis computetur ; tandemque decisum fuerit in Martio anno 1682. tales dies requiri ; ubi & opinionis hujus fundamenta videri possunt (*a*).

XIX. Dicit Regula, quod si Resignans ante elapsos illos viginti dies secundum tenorem Regulæ decesserit, ipsa collatio sic facta sit *nulla*, ipsumque Beneficium *per obitum* censeatur vacare ; ita scilicet, ut Ordinarii Collatores de illo Beneficio possint providere, quin & Nominati Academici illa acceptare, ac si nulla resignatione præcedente, *per obitum* possessoris simpliciter vacarent. Rebuffus *Glossa* 12. ibi quoque dicit, vigore hujus regulæ Beneficium, non obstante resignatione, ita censeri *per obitum vacare*, ut etiamsi alicui Beneficium tantum deberetur, *si per obitum* vacaret, equidem sic vacans deberetur,

XX. Et licet resignatio facta esset in Curia Romana, nequaquam tamen propterea Papæ esset reservatum ; sed si resignatio sit nulla vigore hujus Regulæ, poterit libere tamquam *per obitum* vacans ab Ordinariis conferri ; & ita *quotidie videmus Leodii, & in Urbe* (id est Romæ) *practicari*, ait Chokier *numero* 23.

XXI. Requiritur tamen ad inducendam nullitatem collationis, ut collatio sit facta vigore *resignationis*. Dicit enim Regula ; *ac ipsum Beneficium conferatur per Resignationem*. Unde si infra viginti dies Resignans per sententiam Beneficio privaretur, aut matrimonium iniret, aliove modo Beneficium vacaret, collatio esset valida non obstante hac regula ; quia non est Beneficium collatum tamquam vacans per resignationem.

XXII. Olim anxie disceptatum fuit, an Regula hæc concerneret resignationes sive simplices, sive ex causa permutationis factas coram Ordinario: at postquam Paulus III. addidit ipsi regulæ hæc verba, *quavis auctoritate*, quæ subsequentes Pontifices quoque retinuerunt, communi pene calculo receptum fuit, Regulam etiam in renuntiatione facta coram Ordinario extra Curiam Romanam locum habere, uti post Flaminium Parisium, aliosque citatos tradit Chokier, *n.* 20. idque in resignatione causa permutationis, sive permutentur Beneficia æqualia, sive inæqualia; sive reservatis fructibus, vel pensione, sive non reservatis; uti latius ostendit Flaminius Parisius *lib.* 12. *quæst.* 5.

XXIII. Notat autem Vande-Valde in citatis observationibus MSS. *Hic in Belgio videntur omnes Regulæ Cancellariæ præsertim quatuor suprascriptæ* (*nempe regula* De viginti diebus ; De publicandis resignantibus ; De verisimili notitia, & De Idiomate) *ipso usu esse receptæ.*

Deinde subjungit; „ Extat tamen Edictum Philippi II. Regis „ de anno 1574. quod etiam vetat mandari executioni regulas „ Cancellariæ Apostolicæ non obtentis litteris *Placeti* in Consilio privato, vel in Cancellaria Brabantiæ, si quæ forsan de „ novo condentur, tendentes in præjudicium hujus Reipublicæ, „ aut alicujus tertii, prout Edictum istud expresse subjungit.

XXXIV. Verum Edictum istud expresse non meminit Regularum Cancellariæ, prout hic auctor innuere videtur : sed generaliter duntaxat de quibuscumque gratiis, indultis, privilegiis, sive generalibus, sive particularibus, sententiis aut executorialibus datis, aut emanatis a Papa ejusve Legato, loquitur : sub qua generalitate comprehendi Regulas Cancellariæ non dubitavit dictus Auctor ; nec ratio dubitandi videtur ; tam attenta Edicti generalitate, quam ejusdem scopo.

Cum hoc Edictum hactenus libris Edictorum non sciam insertum ; missum tamen sciatur ad omnia Belgii Consilia, & in publicis monumentis asservari, & quotidiano usu similiter ad hunc diem observari, ejus verba hic inserere operæ prætium judicavi,

Desiderans, que les affaires Ecclésiastiques soient conduites, maintenues & reglées selon les anciennes Constitutions, Canons, & Conciles de la sainte Eglise, à l' honneur de Dieu, & salut de nos Ames : AVONS, pars avis & deliberations de nos principaux Consaux Souverains & Provinciaux de par-deça, ordonné statué & déclaré par forme d' Edit perpetuel, *comme ordonnons, statuons, & déclarons, que nulles Bulles, Provisions, ni autres Dépêches ou Impétration de Rome, ni de Legats ou Nonces Apostoliques, ou révocations d' aucunes Graces, Indults, Privileges, tant generaux que particuliers, ni aussi aucune Sentence ou Executoriales rendues & decretees hors nosdits Pays de par-deçà, tendant directement ou indirectement au prejudice de cette Republique, ou d' aucun tiers particulier, se puissent admettre & sortir effet en jugement ou dehors, ni estre mises en-exécution en iceux nos Pays de par-deçà, n' est que préalablement les dites Lettres, Bulles, Sentences, & autres Impétrations ayent été vûes, visitees & examinees par Nous en nôtre Conseil Privé, ou en nôtre Conseil de Brabant, & que les Impétrans ayent obtenu nos Lettres Patentes de Placet à ce pertinentes*. Id est; Cupientes ut Ecclesiasticæ causæ curentur, protegantur, & dirigantur juxta prisca statuta, & Canones Conciliorum Ecclesiæ, ad Dei honorem, animarumque nostrarum salutem : Ex consilio, & deliberatione Primarii cujusque & supremi Senatus nostri, & Provincialium, in ditionibus citerioribus, mandavimus, statuimus, & declaravimus in forma Edicti perpetui, prout mandamus, statuimus, & declaramus, nullas Bullas, Provisiones, aliasve litteras, aut gratias Romæ impetratas: sive Legatorum, sive Nuntiorum Apostolicorum; aut quarumcumque gratiarum, Indultorum Privilegiorum, tam generalium, quam particularium suppressiones; nullam insuper sententiam, aut Executoriale mandatum pronuntiata, aut Decreta, extra dictas nostras ditiones citeriores, directe aut indirecte, tendentia in præjudicium hujus Reipublicæ, aut alicujus tertii, admitti posse, effectumque suum sortiri in, aut extra judicium, nec executioni mandari posse in di-

ctis

(a) Germani Protestantes in Capitulo Magdeburgensi idem tempus Canonicum in resignationibus observant, quanquam viginti diebus alterum addiderunt, teste Lynckero : *resp.* 34. *num.* 11.

ctis Regionibus elterioribus, nisi prævie a Nobis in Consilio nostro Sanctiori, aut Senatu Brabantiæ, dictæ Litteræ, Bullæ, Sententiæ, aliæque impetrationes fuerint visæ expensæ, & examinatæ, obtinuerintque impetrantes Placeti nostri id spectantis litteras patentes.

XXV. Cum igitur Regula hæc tempore hujus Edictæ extaret cum omnibus modernis clausulis, etiam hac Pauli III. nihilque a tempore promulgati hujus Edicti sciatur huic Regulæ additum, non sine fundamento idem auctor in observationibus ad hanc regulam asserit, quod *praxis usuque Forensis jam pridem eam receperit cum omnibus suprascriptis clausulis*.

XXVI. Hinc etiam concludere non dubitat quod dictam clausulam *quavis auctoritate, hodie hic esset disputatio, utrum Regula habeat locum in collatione* ordinaria.

Similiter Wamesius noster *Consilio 257. n. 12. De Præbendis*, postquam dixit, aliquorum, ac signanter Molinæi opinionem esse, hanc Regulam non obtinere in resignantibus ex causa permutationis coram Ordinario, subjungit; „ Quorum opinio nunc „ subsistere vix potest, posteaquam posteriores Pontifices, am„ pliando dictam Regulam, addere consueverunt hæc verba, *Ac„ ceptum Beneficium, quavis auctoritate conferatur*. Uti non sit „ dubium, quin in Ordinariis quoque locum habere censeatur.

XXVII. At in Gallia idem dici non posse apparet: eo quod ibidem hæc Regula in Parlamento Parisiensi registrata sit, & pro lege Regni recepta triginta circa annis priusquam hæc verba, *quavis auctoritate*, a Paulo III. fuerunt addita. Et quidem Molinæus relato textu hujus Regulæ sine his verbis, ea ad marginem annotat tamquam a Paulo III. adjecta, una monens; *Hæc additio in usum recepta non est Gallis*: qui & in Analysi sua ad hanc regulam contendit, eam in resignationibus coram Ordinario non obtinere; eamque opinionem dicit ab anno 1546. invaluisse, & ab eo anno secundum ea, se passim consuluisse fatetur: *& a cæteris togati nostri Ordinis (ait) eorumve majori, & saniori parte certatim consuli, & responderi vidi; sicque deinceps annis sequentibus tandem in hoc Senatu pluribus classibus congregatis emanavit Arrestum hoc anno 1550. ab Illustris. Domino Ægid. Magistri solemniter pronuntiatum die Jovis 14. Augusti, super Parochia de la Boissiere Diœcesis Andegavensis, quæ 14. Junii 1542. per Episcopum ordinarium collata fuerat ad resignationem infirmi, qui postea eodem mense, & sic infra 20. dies ex eadem infirmitate decessit: unde Episcopus contulit alii* per obitum, *qui reperiens Resignatarium priorem in possessione, contra eum agit possessorio coram Seneschallo Andegavensi., ubi recredentiam obtinet; Resignatarius appellat, & per Arrestum dictum est male judicatum, bene appellatum: intimatus* per obitum provisus *in expensis causæ appellationis condemnatus, & emendando judicium, Resignatario definitive adjudicatum plenum possessorium, cum expensis damni, & interesse causæ principalis*.

Hæc ille, qui dein tum ex tempore, tum scopo ipsius Regulæ æquitatem hujus Arresti ostendere conatur.

XXVIII. Zypæus *tit. De Renunt. num.* 3. citato Molinæo, simpliciter de hac Regula asserit; *Locum vero tantum habet in collatione Papæ*, non Ordinariorum. *Deinde subjungit: Sed an locum habeat in resignationibus ex causa permutationis factis? Papon* lib. 3. Arrest. art. 2. *censet habere. Molinæus id exactius* num. 29. & seqq. *examinat, sentitque nec hoc casu Regulam respectu Ordinariorum obtinere, quod & magis probatur*. In primis, quod de sola Gallia dixit Molinæus, nimis generaliter expressit Zypæus, qui præcipue pro Belgio Juris Pontificii Analysim scribebat.

XXIX. Adhæc, ipsa opinio Molinæi nec ab ipsis Galliæ Pragmaticis indistincte recipitur, nec hodie in Parlamentis recepta apparet; uti videri est apud Brodæum in notis ad Louetium *litt. I. num. 5. & litt. P. nu. 42.* & Fevretium *De Abusu lib. 2. cap. 6. n. 8. & 9.* & alios ibidem citatos; qui varias in hac quæstione Parlamentorum decisiones, & Doctorum opiniones referunt.

Quæstio hæc circa annum 1673. incidit, & agitata fuit in Senatu Regio Metensi, in qua interveniens multis argumentis ostendit, huic Regulæ in resignatione ex *causa permutationis* coram Ordinario locum esse; atque inter alia asserere non dubitavit, Doctores omnes, qui post Molinæus scripserunt, uno consensu hanc opinionem sustinuisse; una ostendens, hanc Regulam esse favorabilem; ideoque & merito in hac resignatione servandam, & conformiter ad hanc Advocati Regii conclusionem judicavit Senatus 22. Novembris 1694. Habetur in libro, cui titulus *Journal du Palais, tom. 5. pag. 169.* & sequentibus.

XXX. Quoad simplicem ac puram resignationem factam coram Ordinario, etiam a constituto *inextremis*, eam ex hac Regula impugnari non posse, tametsi intra paucos dies a facta resignatione Resignans decesserit, sat apud omnes compertum est. Neque contra collationem vigore similis resignationis factam admitti probationem fraudis eo titulo, quod *ab infirmo* facta sit. Aliud esset, si quis alium titulum fraudis probare vellet; puta nundinationem, conventionem, pactionemve secretam inter Resignantem & Ordinarium: cujus probatio recipi deberet; quia, uti post Molinæum ait Brodæus citato *num. 42. non licet Episcopo negotiari de Beneficiis*.

XXXI. Hodie communiter & de stylo derogatur huic Regulæ, quando Resignans est *absens* a Curia, ait Chokier *num.* 34. ex Gomesio ad hanc Regulam *quæst.* 39. qui tamen dictum suum limitat ad eos, qui sunt *extra Italiam. In Italia vero (ait) aliquando solet concedi derogatio, quando locus resignationis distat a Curia, & Beneficia, quæ resignantur, non sunt reservata. Si vero sit locus vicinus Urbi (idest Romæ) cum majore difficultate conceditur*.

Hæc derogatio, olim rarissima, invalescere cœpit a tempore Leonis X. qui sub initium sæculi XVI. sedit; nam uti notat Gomesius, tempore hujus Pontificis sæpius derogatum fuit huic Regulæ pro pluribus personis, ac sensim in omnibus resignationibus inseri cœpit.

XXXII. Derogationem hanc non tantum in præjudicium Ordinariorum, sed & Graduatorum in Gallia admitti, & in Parlamentis Regis non semel decisum, testantur passim Pragmatici Galliæ. Rebuffus ad Concordata *tit. De Collatoribus §. Præfatique Ordinarii*, verbo *Vacare*, aliique passim; atque inde infert Castellus *pag.* 43. per frequentem hanc derogationem, Regulam pene reddi *inutilem*: qui *pag.* 49. allegat verisimilem rationem introductæ hujus derogationis.

XXXIII. An hic in Belgio derogatio ex stylo Curiæ litteris inseri solita, vim suam habeat in præjudicium Ordinariorum, & Nominatorum Academicorum, non perinde constat. Sæpius citatus Vande-Velde in suis ad hanc Regulam Observationibus quærit: *Sed quid, si Pontifex derogaverit huic Regulæ, utrum ista derogatio nocebit Nominato*? Respondet: *Nequaquam; quia licet derogatio ista faciat primo quidem cessare Regulam, quatenus habet initium a Sua Sanctitate, non tamen quatenus hic usu recepta est per modum legis, seu consuetudinis perpetuæ*.

Cum anno 1624. petitum esset *Placetum* Regium in Consilio Privato super litteris provisionis Apostolicæ, quibus inserta erat clausula derogationis hujus Regulæ, Consilium annuit petitum *Placetum* cum hac expressa clausula: *Sans prejudice des Parties, lesquelles se pourront servir de moyens deduits par leurs moyens ou écrits, par devant les Juges ordinaires, soit au pétitoire, soit au possessoire: Bien entendu que si la décision du différens se trouve dépendre du point de la derogation de la Regle de 20. diebus contenue aux Bulles, lesdits Juges n'y réjoudront rien sans en donner part à Sa Majesté, avec leur avis*. Idest: Sine partium præjudicio, quibus liberum erit adhibere media in responsione aut in scriptis suis deducta, coram Judicibus ordinariis, tam in *petitorio*, quam in *possessorio*: Cum hac tamen cautela, ut si contestationis decisio penderet *a puncto derogationis Regulæ de 20. diebus* in Bulla expressa, dicti Judices nihil statuant, nisi suam Majestatem certiorem desuper fecerint, judiciumque suum opinantes adjunxerint.

Eadem rursus quæstione incidente inter Albertum Du Bois supplicantem pro *Placeto*, & Carolum Colins opponentem occasione similis provisionis Apostolicæ de Præbenda in Ecclesia Collegiata S. Amati Duaci, multumque coram Consilio Privato esset disceptatum, tandem 19. Junii 1646. litteræ *Placeti* cum eadem clausula datæ fuere. Utrumque Decretum refertur in Registro MS. Archiepiscopatus Mechl. *Cent. 3. art.* 19.

Hinc non obscurum est, Judicibus Regiis expeditum haud fuisse, num derogatio Regulæ de 20. diebus hic admittenda; atque hujus quæstionis decisionem tanti momenti existimasse, ut eam inferioribus tribunalibus non crediderint committendam.

XXXIV. Et sane, quandoquidem hic in Belgio passim inter Ordinarios & Sedem Apostolicam sit recepta & stabilita divisio mensium; neque ulla in mensibus Ordinariorum admittatur præventio (uti supra *tit. 6. cap. 8.* alias *tit. 23. cap. 7. num.* 23. notavimus) quæ in Gallia juxta eorum Concordata in usum recepta est; Mirum videri non debet, si non æque facile hic in Belgio, ac in Gallia derogatio hujus Regulæ in præjudicium Ordinariorum admittatur.

CAPUT VI.

Novæ observationis fiunt in Regulam Cancellariæ
De infirmis Resignantibus.

1 *Hæc Regula eo nomine non donabatur ante Bonifacii VIII. tempora.*
2 *Interpretatio* Regulæ de infirmis *seu* viginti diebus *in favorem Cardinalium.*
3 *Quo tempore requiratur infirmitas, ut sit locus huic Regulæ?*
4 *Utilitas additionis, quæ Regulæ facta est a Clemente VII. & Paulo III.*
5 *Utrum Regula locum habeat in resignatione coram Ordinario.*
6 *Quid judicatum in Parlamento Mechliniensi.*
7 *Præcipuum ejus Arresti fundamentum.*
8 *Mens Regulæ supradictæ exponitur.*
9 *Præcipuus hujus Regulæ scopus.*
10 *An huic Regulæ sit locus in resignatione simplici coram Ordinario?*
11 *Derogatio huic Regulæ facta, an admittenda.*
12 *Observatio Molinæi in hujus Regulæ derogationem, qualis in Gallia admittitur.*
13 *Illam derogationem improbat Molinæus.*
14 *Proponit motiva, quibus Galliarum Rex effectum hujus derogationis impediret.*
15 *Rationes Molinæi a Gallis non probatæ Belgarum usui patrocinantur.*
16 *Casus quidam, in quibus hujus Regulæ derogatio in Romana Curia non admittitur.*

☞ I. OBSERVAT Joannes Solier in notis ad Melchiorem Pastorem Tractatu *de Beneficiis lib. 3. tit. 7. litt. B.* quod ante Bonifacium VIII. Regula *de infirmitate* mentionem non haberet: ideoque *de viginti diebus*, non autem *de infirmis Resignantibus* denominaretur: sed additis a Bonifacio VIII. *infirmitatis* verbis cœperint promiscue *de viginti diebus, sex infirmis Resignantibus* nuncupari.

II. Observat præterea, quod etiamnum hodie Regula habeat locum

locum quoad Beneficia spectantia ad collationem *Cardinalium*, tametsi nulla *infirmitas* præcesserit, modo ipse Resignans intra *viginti dies* ab admissa resignatione decesserit: *Quia* (*ait*) *indultum Cardinalium Regulam vocat* de viginti diebus, *non autem* de infirmis *Resignantibus*. *Intelligitur de antiqua illa, cui alias locus erat, etiam extra casum* infirmitatis, *ut & hodie sit ei locus ad* favorem *Cardinalium*.

Si hæc fiat & permittatur Regulæ interpretatio in favorem *Cardinalium*, ut ipsis integra, & libera maneat Beneficiorum provisio, nonne potiori jure hæc esset facienda, & retinenda Regulæ interpretatio in favorem *Episcoporum*, quibus non ex speciali *indulto*; sed *jure proprio* Beneficiorum provisio per suas respective Diœceses competere censetur.

III. Quod *num.* 8. *cap.* 5. observatum est ex Molinæo, sive Auctore Analypsis in Regulam Cancellariæ de *infirmis Resignantibus num.* 115. infirmitatem requiri tempore factæ resignationis, idipsum probat hic Auctor ibid. *n.* 16. *& seqq.* notatque, quod ad obviandum fraudibus, Regula *pro principio morbi non ponderet*, *nec requirat aliud initium quam tempus*, *vel Datam ipsius resignationis*, *ergo admissionis*.

Hinc ulterius concludit, monetque admodum notandum in praxi, quod sufficiat ad effectum hujus Regulæ, Resignantem esse infirmum tempore resignationis admissæ, vel etiam tempore collationis, si diu post sequatur, vel etiam tempore *præstiti consensus*, si postea præstitus fuerit, quantumvis prioribus nedum sanus fuerit, sed & sine suspicione infirmitatis.

Meminit & ibidem additionis factæ per Clementem VII. & Paulum III. quæ hodie legitur in textu Regulæ, qua declaratum est & statutum „ sufficere, Resignantem esse *infirmum* tempore „ *dati consensus*, quantumvis primi, etiamsi tempore admissæ „ resignationis *sanus* fuerit, ut si de illa infirmitate intra vigesimum diem obierit, vacet per obitum.

IV. Addit deinde: quod cum sit liberati Ordinariorum favorabile, & ad fraudes *parvarum Datarum* restringendas, utque veteres sacri Canones minus corrigantur, & fraudentur, minusque pateat via successionis carnalis in Beneficiis Ecclesiasticis, utiliter statutum, omnino tenendum & practicandum est.

V. *Numero* 26. *cap. immediate præced.* observatum est, quod post addita per Paulum III. hæc verba, *quavis etiam auctoritate*, huic Regulæ, dubium non sit, quin hæc Regula etiam obtinere debeat in resignationibus ex causa permutationis *coram Ordinario*; atque Regula cum hac additione videatur in Belgio recepta.

Verum quoad hanc in Belgio receptionem, nuper in quadam causa dubitatum est; quin & plures e Parlamento Mechliniensi in eam inciderunt opinionem, hanc Regulam cum prædicta clausula hactenus non fuisse receptam: quod satis intelligitur ex iis, quæ referuntur in Collectione Arrestorum Parlamenti Mechliniensis adornata per Dominum Laury ejusdem Parlamenti Consiliarium, *Arresto* 123. ibidem enim narrat, quod cum *anno* 1713. incidisset quæstio occasione controversiæ in possessorio de Præbenda secundæ fundationis vulgo *Zelland* in Ecclesia Metropolitana Mechliniæ, quam quidam Joannes de Munnck via permutationis coram Ordinario acceperat ab Antonio de Munnck fratre suo, qui in infirmitate constitutus eam via permutationis resignaverat.

Cum autem Resignans infra viginti dies a facta resignatione obiisset, quidam Joannes Franciscus *Bosselaer* eamdem Præbendam tamquam vacantem per obitum vigore hujus Regulæ impetravit a Romano Pontifice, eo quod vacatio contigisset in mense reservato.

Porro inter partes conveniebatur, Resignantem nondum elapsis viginti diebus a facta resignatione ex ipsa infirmitate decessisse, atque obiisse in mense reservato, & per consequens, unica superesse visa fuit quæstio, utrum hæc Regula in Belgio esset recepta cum additione facta per Paulum III. sive utrum haberet locum in resignatione ex causa permutationis *coram Ordinario*.

VI. Plures ab utraque parte adductis auctoritates, refert Collectionis Auctor; testaturque omnibus discussis tandem judicatum fuisse per Arrestum die 2 Decembris 1713. Regulam hanc in his partibus non habere locum in resignationibus ex causa permutationis factis coram Ordinario: verba Auctoris gallice expressa sunt: „ Il a été jugé que la Regle de la Chancelleri Romaine, „ dite *de viginti vel de infirmis Resignantibus*, n'a pas lieu en „ ce pais au regard des Resignations des Bénéfices qui se font „ pardevant les Ordinaires.

VII. Præcipuum hujus Arresti, & Declarationis fundamentum fuisse asserit Auctor hujus Collectionis, quod hæc Regula videatur concepta, & recepta, ut jus Ordinariorum contra Curiæ Romanæ usurpationes salvum esset: si autem hæc Regula etiam locum haberet in resignationibus coram Ordinario de Beneficiis vacantibus in mensibus reservatis, tunc frequenter vigore hujus Regulæ provisio Ordinario adimeretur, & ad Pontificem devolveretur, scilicet toties quoties Resignans intra viginti dies a facta resignatione decederet.

VIII. Verum notandum hic unice quæstionem esse posse de conservanda Ordinario sola collatione *necessaria*, sive institutione non libera, utpote quam Ordinarius juxta terminos resignationis facere jubetur Resignatario in instrumento resignationis, sive permutationis nominato; ut proinde hæc *Ordinarii* provisio non possit reputari nisi *institutio necessaria*; qualis dari solet ad præsentationem Patroni, quam Ordinariis conservari nullius aut exigui momenti reputatur.

Adhæc, si publici interest, jura Ordinariorum integra conservari, quanto & publici interest, Patronorum Ecclesiasticorum, aut Graduatorum, & Academicorum jura jam recepta & stabilita, quæ non minus per has resignationes coram Ordinariis, quam in Curia Romana factis, enervantur, integra servari?

IX. Præterea certum est, præcipuum hujus Regulæ scopum esse, quasi hæreditariam, & testamentariam Beneficiorum in nepotes & consanguineos, ac familiares translationem, & successionem reprimere.

Quis porro ambigat, quin non minus per has coram Ordinariis factas resignationes, vel permutationes Beneficia jura *quasi hæreditaria* transferantur in fratres, nepotes, aliosque familiares secundum carnem & sanguinem, atque per resignationes in Curia Romana.

X. Quod dicitur in resignatione simplici & pura, facta coram Ordinario, huic Regulæ Cancellariæ *de infirmis Resignantibus* locum non esse, restringendum est ad casum, quo non tantum Ordinarius eam resignationem acceptavit, sive approbavit; sed & ad casum, quo nullius, nisi ipsius Ordinarii, interesse versatur: nullique præjudicium generari potest; quemadmodum etiam judicatum refertur, Regulam non obtinere in resignatione facta coram Pontifice, & ab eo acceptata, dum alias collatio pertinet ad Pontificem, & nullius alterius interesse occurrit.

In Opere, cui titulus *Journal des Audientes*, *part.* 1. *lib.* 2. *cap.* 162. ubi & *lib.* 4. *cap.* 20. judicatum scribitur, in hujusmodi resignatione etiam simplici, Regulam obtinere, si ex circumstantiis sufficienter probetur, eam resignationem factam in fraudem Graduatorum, aut Nominatorum Academicorum.

Et hoc etiam est, quod dicit Molinæus ad Regulam *de infirmis num.* 86. hanc esse conditam, ut Ordinarius, dum resignationem coram se canonice factam admisit, non posse rursus vigore hujus Regulæ idem Beneficium tamquam per obitum vacans alteri conferre.

De simili casu verisimiliter actum fuit in Senatu Parisiensi anno 1550. de quo agit *num.* 270.

Indicia, ex quibus colligitur, resignationem factam in *fraudem* Graduatorum, allegat Molinæus ad hanc Regulam, *num.* 119 *& seqq.*

XI. Paucis admodum *cap.* 5. *num.* 32. notatum fuit Derogationem huic Regulæ factam admitti in Gallia; quin & testatur Melchior Pastor in Tractatu *de Beneficiis lib.* 3. *cap.* 6. *num.* .. quod si Resignans supplicaverit pro derogatione hujus Regulæ, ipsa derogatio denegari nequeat: „ Nam (ait) ex stylo Curiæ, „ clausula derogatoria dictæ Regulæ in litteris beneficialibus apponi solet, & quæ sunt moris & consuetudinis, sunt servanda.

Quin & addit: „ Si derogatio fuerit petita, & denegetur; „ Resignatarium appellare posse a negatione signaturæ, aut Bullæ tamquam *ab abusu*". Testaturque, judicatum fuisse super appellatione interposita a Resignatario, cui post resignationem admissam, Legatus Avenionensis conferre noluerat Beneficium cum clausula derogatoria dictæ Regulæ *de viginti*, & differebat conferre, donec sibi constaret, Resignantem supervixisse viginti dies post resignationem admissam; quo judicio Senatus abusum tollendo, Resignatarium ad Ordinarium dimisit, qui Beneficium ei contulit.

Monet idem Auctor, quod si in supplica derogatio petita non fuerit, non suppleatur: suppleri tamen possit litteris *perinde valere*, si jus alteri non sit quæsitum.

XII. Mirum! in Gallia hanc Regulæ derogationem ita admissam: quandoquidem evidens sit, hac derogatione Regulam *de infirmis*, obviandis fraudibus, necnon conservandis juribus Ordinariorum aptissimam, & ut talem in Regno admissam, omnino reddi inutilem, uti solide probat Molinæus in Commentario ad hanc Regulam *num.* 127. *& seq.* ubi ex professo hanc quæstionem discutit: utrum huic Regulæ derogari queat.

Et primo quidem tamquam certum supponit, quod „ Legatus „ etiam *de latere* non potest, licet habeat potestatem generalem „ derogandi omnibus Regulis Cancellariæ editis, & edendis: nisi „ specialem, & ut ita loquar, individualem habeat facultatem „ derogandi huic Regulæ: quia (ait) Regula *jus* facit, utpote „ *judicialis*, tum notabilis & favorabilis est, & ita recte tenet D. Ludovicus hic *quæst. ult.* & in procemio *lib.* 6.

Deinde addit, neque sufficere derogationes, quantumvis *generales Papæ*, Et quamvis non neget, quin Papa possit *nominatim* huic Regulæ derogare; tamen notat quod Papam passim, & indiscriminatim derogare non possit, nedum debeat, nisi graves (ait) urgeant causæ.

XIII. *Nec enim* (*inquit*) *Ecclesiæ dominus est*, *sed administrator: non autem habet potestatem male administrandi* . . . . *At cum hæc Regula justis de causis facta sit*, *&* favorabilis, *videlicet ad restringendum fraudes*, *quæ contra Canones* ... *& jus publicum fiunt*, *derogationem injustam esse*, *nedum* ...

„ Cum autem passim (pergit Molinæus) sine delectu fiat) de„ rogatio) additis quinque *ducatis*, nemo non videt *abusum*, „ & illusionem esse, quasi hæc Regula nundinationis causa facta „ sit, utque carius Bullæ veneant. Quid autem iniquius, quam „ legem præstare, pretioque refigi?

Cum autem sciret hic Auctor, utpote praxeos Ecclesiæ, & Regni Galliarum apprime gnarus, derogationem hujus Regulæ litteris provisionis ex causa resignationis, etiam in *favorem* ex stylo Curiæ Romanæ passim inseri, & in Gallia admitti, quasi respondendo ad prædicta, ait: „ His & aliis gravioribus „ obviam ire non est *unius privati*; sed Ecclesiæ legitimæ con„ gregatæ, vel Principis, ad quem in suo Regno spectat, di„ sciplinam Ecclesiasticam munire, & defendere, etiam adversus „ Prælatos Ecclesiasticos abutentes.

XIV. Post hæc subjicit motiva, quibus Princeps merito inducendus videtur, ut effectum hujus derogationis in suo Regno impediat. Primo interest universalis Ecclesiæ, quod *Beneficia conferantur per suos Ordinarios*; *quia ordo universalis destruitur*, *si unicuique sua jurisdictio illæsa non servetur*, 2. quæst. 1. Cap. Pervenit, *qui est textus Gregorii Magni*.

Tum (*ait*) *hæc derogatio non fit in resignationibus vere simplicibus jure communi permissis*, *quarum gratia non itur* ad

ad alium, quam Ordinarium; sed sit pro resignationibus in favorem, *quæ vetitæ sunt, simoniacæ, & ad fovendum abusum illum, qui sit contra sacros Canones antiquos de probibita successione in Beneficiis, & ne liceat de illis testamentum facere.*

Denique notat, quod *hæc Regula, una cum Regula* De publicandis, *& de Regula* De verisimili notitia, *non solum sunt receptæ in toto Regno; sed in legem transierunt generalem; ita quod inter leges Regni in custodiam sacrorum Canonum, & Libertatis Ecclesiæ Gallicanæ, sanctitas connumerari possunt: ergo (ait) derogatio multiplicem abusum continet.*

Tametsi Molinæus credat, hæc sufficienter evincere, derogationem hujus Regulæ, ex stylo Curiæ Romanæ litteris Provisionis ex causa resignationis *in favorem* inseri solitam, non fore recipiendam, sed tamquam *abusivam* rejiciendam, nihilominus fatetur contrarium in Regno servari, derogationemque admitti.

Testaturque Georgius Louetius in notis ad hunc Molinæi textum, quod nisi contrarius usus forensis obstaret, ipse, quoque ob rationes per Molinæum adductas, ejus opinioni subscriberet.

XV. Si forsan rationes ex Molinæo adductæ non fuerint vilæ sufficientes, ut in Regno Galliæ, hæc derogatio tamquam abusiva rejiciatur ob *jus præventionis*, quo ibidem gaudet Pontifex; non dubium equidem, quin sat probent, ut merito hæc in Belgio, aliisque Provinciis, ubi jus Præventionis non est receptum, derogatio hujus Regulæ non admittatur; quodque merito clausulam derogationis in litteris expressam Consilia Regia per suas litteras *Placiti* probare noluerint, uti *cap.* 5. notatum fuit *num.* 33.

XVI. Et *nu.* 31. observatum est, derogationem hujus Regulæ in Curia Romana non solere admitti; dum agitur de Beneficiis *reservatis*, aut de vacantibus in locis Romæ *vicinis*; indubie, ut vigore hujus Regulæ ipsa libera Beneficiorum suorum provisio salva conservetur Pontifici: quidni igitur Principes, qui juribus Ordinariorum conservandis invigilare tenentur, hanc derogationem Regulæ non admittendam judicant?

CAPUT VII.

De Regula Cancellariæ; *De publicandis Resignationibus.*

1 *Hæc Regula unde originem habuerit?*
2 *Refertur textus Regulæ.*
3 *Quæ huic Regulæ a Julio III. addita?*
4 *Regula in Gallia recepta sine additione.*
5 *A tempore Gregorii XIII hæc Regula omissa, ob novam hujus Pontificis Constitutionem.*
6 *In multis locis dicta Constitutio recepta non est; sed manet Regula.*
7 *Quid in hac Regula statuatur?*
8 *Quo in loco publicatio facienda?*
9 *Resignatio censetur* publicata, *quando* palam *innotescit.*
10 *Solemnis, & publica missio in possessionem æquivalet publicani.*
11 *Attamen accepta possessio non semper supplet vicem publicationis.*
12 *Quomodo in Gallia probanda possessio, & quæ possessio requiratur.*
13 *Præter possessionem* civilem *requiritur publicatio; nec publicatio sine possessione sufficit.*
14 *Intra quod tempus facienda publicatio, & quando hoc tempus currere incipiat?*
15 *Utrum aliquod impedimentum sufficiat, ut tempus publicationis prorogetur?*
16 *Regula locum non habet, si vivo resignante capta sit solemniter possessio.*
17 *Utrum satisfiat Regulæ* de publicandis, *&c. per hoc quod fuerit petita possessio, si publicatio secuta non fuerit?*
18 *Ad quid tempus in Regula præfixum?*
19 *Vivo resignante sufficit, ut saltem intra* triennium *accipiatur possessio.*
20 *Resignante mortuo* in possessione *intra tempus a regula præfixum, potest Resignatarius capere possessionem.*
21 *Quid in Gallia in favorem Graduatorum, & Patronum statutum?*
22 *Qua ratione Beneficium resignatum vigore hujus regulæ vacet* per obitum?
23 *Beneficium vacans vi hujus Regulæ per Nominatum Academicum acceptari potest.*
24 *Provisio facta contra hanc regulam est nulla; nec possessio prodest.*
25 *An huic regulæ derogari queat?*
26 *An tempus præfixum prorogari?*
27 *In Galliis summus Pontifex derogare non potest Regulæ* de publicandis resignationibus.
28 *Mendum Louetii notatum ab Antonio Vaillant.*
29 *In Belgio non videtur summus Pontifex posse derogare Regulæ* de publicandis resignationibus.

I. EX Regula *De Infirmis Resignantibus* videtur originem accepisse alia Regula Cancellariæ, quæ dicitur *De publicandis Resignationibus.*

Cum enim fraudatores viderent sibi liberum non esse, fraudem facere tempore infirmitatis propter Regulam *De Infirmis Resignantibus*, cœperunt infirmitatem & periculum mortis prævenire, faciendo in sanitate resignationes *in favorem*, sed easdem occultando, quamdiu Resignantes viverent, ut ad mortem usque Beneficiis fruerentur, & sic major gliscebat & succedebat fraus, quam ante dictam Regulam *De Infirmis*: quia nec tempore quidem infirmitatis, & mortis detegebatur fraus: sed domum per obitum, & quandoque diu post. Hæc Auctor Analysis ad hanc Regulam *De publicandis Resignationibus*: qui ibidem plures fraudes ex secretis, & occultatis hisce resignationibus profluentes notavit.

II. His itaque occurrere volens Innocentius VIII. Regulam hanc edidit, referturque a Joanne Chokier his verbis, prout ab hoc Pontifice promulgata fuit: *Item idem D. N. statuit & ordinavit, quod quæcumque Ecclesiastica Beneficia, sive in Romana Curia, sive extra eam resignata, nisi de illis factæ resignationes (si in Romana Curia infra sex menses; si extra dictam Curiam factæ sint, infra mensem) ex tunc, ubi dicta Beneficia consistunt, publicatæ, & possessio illorum ab eis, quos id contingit, petita fuerit: si Resignantes ista postmodum in eorumdum resignatorum possessione decesserint, non per resignationem, sed per obitum hujusmodi vacare censeantur: collationes quoque de illis tamquam per resignationem vacantibus factæ, & inde secuta, nullius sint roboris, vel momenti.*

III. Notat autem Chokier in commentario ad hanc Regulam *num.* 12. quod huic Regulæ addiderit Julius III. post verba *infra sex menses*, sequentia, *a die Datæ supplicationis, non a die præstiti consensus*. Et in fine post verba *collationes quoque*, addiderit & hæc, *& quævis aliæ dispositiones.*

Regulam cum hisce appendicibus refert Rebuffus in Praxi *part.* 3. scripsit enim post tempora Julii III. qui ad Pontificatum ann. 1550. fuit assumptus.

IV. At cum hæc Regula fuerit recepta in Gallia, & registrata in Curia Parlamenti 27. Augusti 1493. & effecta sex regni, ut testatur Rebuffus, ideo sine illis appendicibus recepta fuit.

V. Notandum autem, hanc regulam a tempore Innocentii VIII. fuisse inter Regulas Cancellariæ, & ubique in viridi observantia usque ad tempora Gregorii XIII qui anno 1583. Constitutionem evulgavit, quæ incipit, *Humano vix* 85. in Bullar. Roman. qua novam formam *publicationis* præscripsit: eamque ubique observari voluit: atque ab eo tempore Regula hæc omissa fuit; nec hodie inter Regulas Cancellariæ reperitur: aitque Flaminius *lib.* 11. *quæst.* 9. eam Constitutionem ubique esse receptam.

VI. Verum in Gallia receptam non esse formam publicationis in ea præscriptam, notorium est: notantque omnes passim Pragmatici Galli, Regulam Cancellariæ *De publicandis resignationibus* observari, & in Parlamentis Regiis secundum eam judicari: idque ad eam normam, qua pro lege Regni recepta jam pridem fuit, & in Parlamento registrata.

Dicit quoque Garzias *De Beneficiis part.* 11. *cap.* 3. *nu.* 289. „ Quoad resignationes, & permutationes coram Ordinariis fa-„ ctas, ista Constitutio non videtur usu recepta in his partibus „ (Hispaniæ) saltem in hoc Episcopatu Abulensi.

VII. Quapropter omissa hac Gregoriana Constitutione (quam post Flaminium Parisium exponit Chokier in Commentario ad hanc Regulam) ipsam Regulam paucis exponere visum est.

Regula itaque requirit, ut resignationes publicentur; atque Resignatarii possessionem petant ab iis, quos id contingit; idque intra *sex menses*, si resignationes sint factæ in *Curia*, & intra *mensem*, si *extra*: alias si intra illud tempus publicatæ non sint, nec petita possessio, & Resignans in possessione post dictum tempus decesserit, Beneficium non per resignationem, sed per obitum vacare censeatur: atque collationes de Beneficiis tamquam per resignationem vacantibus factæ, & omnia inde secuta nullius sint roboris, vel momenti.

VIII. Publicatio, de qua loquitur Regula, debet fieri in loco Beneficii resignati; quod significant verba Regulæ, *ubi dicta Beneficia sita sunt*; ut scilicet hac publicatione innotescat in loco Beneficii, quis sit verus Beneficiatus; sive quis titulum Canonicum Beneficii habeat. *Quia (ait Rebuffus* Glossa 1. *ad hanc Regulam) interest populi agnoscere Pastorem suum, ut ab eo Sacramenta percipiat, non a mercenario, & qui non est Pastor.*

IX. Publicatæ autem dicuntur resignationes, quando palam factæ sunt in ipso loco Beneficii, ita ut publice innotescere queant: quod multis variisque modis etiam pro diversitate Beneficiorum fieri potest, uti notat, & exponit Rebuffus *Glossa* 10. monetque Zypæus, formam publicationis in Belgio stricte non servari. *Sufficit enim (ait) ut* palam *innotescat, nec celetur resignatio, etsi in templo coram populo in celebritate Missæ, aut concionis die festivo non promulgetur.* In jure novo *tit. De Renunt. num.* 2.

X. Hinc notat Antonius Faber *lib.* 1. *Codicis tit.* 2. *Definit.* 14. *Satis publicatam (resignationem) videri, si nec vi, nec clam, nec precario, sed publice Resignatarius missus sit in Beneficii possessionem. Id enim est (ait) quod vulgo dici solet, missionem in possessionem publicationi æquivalere.*

Et uti ex Auctore Analysis refert Claudius Le Prestre *Centuria* 3. *cap.* 17. „ Si possessio non fuerit *momentanea*, nec per „ actus *civiles*, sed *reales*, & realiter, & *palam* continuatos, „ ita ut juris possessio, novique non solum titularii, sed effe-„ ctualis possessoris adventus abierit in *publicam* notitiam: quia „ tunc possessio juris & *publice* continuata, *publicationi* & for-„ mæ hujus regulæ æquipollet; immo præponderat, uti sæ-„ pius judicavit Rota, uti refert Gomesius, ad hanc Regu-„ lam, *quæst.* 11.

☞ XI. Modo dictum est possessionem realem & corporalem Resignatarii palam, & juxta formam ordinariam ac stylum consuetum acceptam in Belgio haberi pro *publicatione* resignationis factæ, hoc tamen notandum, quod si post acceptam per Resignatarium possessionem, Resignans adhuc per se, vel per alium perciperet fructus, possessio Resignatarii judicaretur simulata [illegible]

suf-

sufficiens ut huic Regulæ *De Publicandis resignationibus* esset satisfactum; quia possessor Beneficii habetur ad effectum hujus Regulæ, qui fructus percipit, *nisi Resignans vi vel violentia occupet Beneficium, & conquerente Resignatario, fructus perciperet; tunc enim nihil imputandum Resignatario, cui via facti nocere non debet*. Uti observat Louetius in notis ad Molinæum ad hanc Regulam, *num.* 10.

Qui & *num.* 268. monet: „ Si Resignans exquisita *fraude* si-„ mulatum *conductionis* titulum a Resignatario obtinuerit, & „ ex eo putativus possessor a pluribus habitus sit, tunc cum „ Regulæ non est abunde satisfactum, *publicationis* omissio red-„ dit resignationem eo casu nullam.

Sat quippe constat, hac simulata conductione, Resignantem reipsa in perceptione fructuum Beneficii permansisse, ipsumque Resignatarium nonnisi simulatam possessionem Beneficii accepisse.

XII. Centuria 3. *cap.* 17. refert eruditus Le Preste Edicto Henrici II. quod datum est anno 1550. *art.* 13. & 14. vetitum esse Judicibus, habere rationem provisionum de Beneficiis per resignationem, nisi vigore illarum possessio solemniter capta fuerit, de qua, quoad Beneficia in Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesiis, constet per instrumentum signatum a Graffiario sive Notario dictarum Ecclesiarum in forma & modo, quibus instrumenta expedire solent, ipsam Provisi receptionem continens, & in casum recusationis, actam publicam istius recusationis.

XIII. Quod si tantum intervenerit possessio momentanea, sive per actus civiles, quam hodie dicimus possessionem *juris*, hæc non sufficiet; sed necessaria quoque erit *publicatio* in loco Beneficii, quemadmodum notat Auctor Analysis: qui insuper observat, non sufficere quoque *publicationem* resignationis in loco Beneficii, sive notorium esse, resignationem esse factam, quin & collationem Beneficii in favorem Resignatarii subsecutam; sed insuper requiri possessionem. Idipsum notat Antonius Faber loco citato *Defin.* 59. dicitque quod Regula duo requirat *conjunctim & copulative*, publicationem, & missionem in possessionem. Deinde infert: Ergo alterutrum intervenisse non sufficeret. Nisi tamen ipsa *solemnis* in possessionem immissio talis sit, ut publicationi æquivaleat, uti ibi quoque monet Faber.

XIV. Hæc autem publicatio & petitio possessionis debet fieri intra *sex* menses, si resignatio facta sit in Curia, & intra *mensem* si extra Curiam.

Pro computatione autem mensium non inspicitur tempus consensus præstiti, sed tempus *Datæ supplicatione* seu Bullæ, & ita observari, & sæpius judicatum fuisse testatur Auctor Analysis *num.* 168. „ Quia (ait) hoc favorabile est Ordinarii, & „ impetrantibus per obitum possessorum, quibus hæc Regula „ subvenire & prodesse voluit.

XV. Cum dictum est decerni in Regula *De publicandis resignationibus*, ut *publicatio* resignationis fiat intra sex menses, si resignatio facta sit in Curia Romana; intra mensem vero si extra Curiam, id ita intelligendum est, modo legitima causa, quæ impedimentum legitimum, seu necessitatem Resignatario imponat, non intercesserit: puta si in itinere provisio ex violento casu amissa, si sit cursor occisus redeundo, uti observat Louetius in notis ad Commentarium Molinæi ad hanc Regulam, *n.* 24.

Quod tamen intelligendum cum limitatione monet Antonius Vaillant in nota marginali, puta si Resignatarius publice protestatus sit de impedimento: alias cum hæ induciæ legales sint, & determinatæ a lege, currunt etiam contra ignorantem.

Et ad *nu.* monet similiter idem Vaillant, „ quod non sufficeret „ hodie docere de legitimo impedimento; sed eo casu deberet Re-„ signatarius adire Judices Regios, & ab iis veniam petere adi-„ piscendæ possessionis; alioquin fortuitus casus imputaretur; „ quia hæ induciæ legales non possunt ullatenus prorogari.

Certum est, in Provinciis servandam praxim, & stylum observari consuetum.

XVI. Præter conditionem superius notatam, alteram addit Regula, nimirum, *si Resignantes ista* (Beneficia) *postmodum in eorumdem resignatorum Beneficiorum possessione decesserint*.

„ Per hunc textum patet a contrario sumendo, quod si Resi-„ gnans moriatur ante mensem, vel ante sex menses in posses-„ sione, Beneficium non vacabit per mortem. Rebuffus ad hanc „ Regulam.

Unde ex verbis Regulæ recte collegit Antonius Faber loco allegato *Definit.* 60. „ ut locum habeat hæc Regula, dicendum est, „ tria conjunctim requiri: ut non sit facta publicatio intra sex „ menses, ut non sit petita possessio, & ut Resignans decesserit „ post sex menses in possessione: Ex quibus si vel unum desit, „ non est locus Regulæ, & Beneficium per resignationem, non „ per obitum vacare intelligitur, tametsi mortuus sit, qui resi-„ gnavit ". Et ita Senatum Sabaudiæ judicasse testatur.

Idipsum ante Fabrum notaverat Auctor Analysis: qui & *nu.* 17. dicet: Regulam locum habere, tametsi resignatio publicata non sit, nec possessio petita intra sex menses, aut mensem, si modo ipse Resignans post illud tempus in *possessione* mortuus non sit.

XVII. Indubitatum tamen est, quod huic Regulæ Cancellariæ *de publicandis resignationibus* non sit satisfactum, si infra tempus præfixum fuerit quidem petita possessio, sed publicatio non fuerit secuta, & Resignans ultra tempus fuerit mortuus in possessione Beneficii, uti verba Antonii Fabri superius relata innuere videntur; sed sufficit ad effectum hujus Regulæ, id est, ut Beneficium in vim hujus censeatur vacare per mortem, ut publicatio resignationis debito modo, prout superius eam faciendam notavi, non fuerit facta, & Resignans in possessione Beneficii post tempus elapsum decesserit, uti & contra Gomesium notavit, & probavit Molinæus ad hanc Regulam *num.* 12. probatque *num.* 13. eos, qui eo modo Regulam interpretati sunt (prout eam interpretatus videtur Antonius Faber) sensum apertum, propriamque verborum significationem hujus Regulæ ridicula sophisticatione subvertere; ac tandem rejecta hac tortuosa interpretatione, per quam ipsa Regula inutilis redderetur, obvium, & verum ac genuinum hujus Regulæ sensum expressit, nimirum sufficere, ut hæc Regula obtineat, & vi hujus Regulæ Beneficium censeatur vacare *per obitum*, quod publicatio resignationis rite facta non fuerit intra tempus præfixum, & Resignans post illud tempus in possessione Beneficii mortuus fuerit.

Et sane, cum unicus scopus hujus Regulæ sit, occurrere, & modum ponere fraudulentis, & simulatis Beneficiorum resignationibus, etiam indubie intendit, ut Resignans palam ostendat se vere ac sincere, & non simulate Beneficium resignatum dimisisse per realem dimissionem possessionis ejusdem Beneficii, ut proinde nec ambigi possit, quin is sit verus ac genuinus Regulæ sensus.

XVIII. Nihilominus observare liceat tempus sex mensium appositum non esse pro forma publicationis, nec ad eam per se limitandam; sed primo, ut infra illas velut inducias, Resignatarius vacet mora & periculo; etiamsi, nulla diligentia per eum facta, Resignans moriatur. Secundo, ad limitandum pœnam & effectum totius hujus Regulæ; ut non habeat locum Resignante quandocumque moriente, sed demum si in *possessione* post illud tempus, & ante dictam publicationem decedat.

Hæc auctor Analysis; qui dein *n.* 18 infert: „ Satis est igitur „ publicationem, & possessionis petitionem quandocumque, vivo „ adhuc eodem Resignante, & possessioni incumbente, etiam eo „ infirmo, jamque in extremis laborante, dummodo non occulte „ sed palam, ita ut publice nota facta sit in loco Beneficii, an-„ tequam Resignans decederet. Et ita practicatur, & obser-„ vatur.

Itaque Resignatario præfigitur tempus *sex* mensium, vel *unius* mensis, ut si intra illud tempus non publicaverit resignationem, nec petierit possessionem, periculum subeat post illud tempus carendi effectu suæ resignationis: si nimirum post elapsum illud tempus, non facta publicatione, nec petita possessione, ipse Resignans in *possessione* Beneficii resignati decedat.

XIX. Vivo ergo Resignante, nullum tempus Regula præfigit Resignatario ad publicandam resignationem, aut ad petendam possessionem; atque ita quoque judicatum anno 1636. refert Le Prestre loco citato; ubi tamen in notis recentioribus per Guilielmum Gueret Advocatum Parlamenti notatur, hodie requiri in Gallia, ut possessio saltem capiatur intra *triennium*, vivo Resignante; alias Resignans tamquam triennalis pacificus possessor, quasi novo titulo contra Resignatarium prævaleret.

XX. Similiter si Resignans moriatur in *possessione* ante lapsum tempus sex mensium vel unius mensis, tunc post mortem Resignantis potest Resignatarius capere possessionem: neque Beneficium vacabit *per obitum*: quia Regula tria requirit, nimirum ut intra sex menses, ut unum mensem nec publicatio facta sit, nec petita possessio; ac *postmodum*, idest, post lapsum illud tempus Resignans in *possessione* moriatur: quod hic non contigit: eo quod non *postmodum*, sed *ante* mortuus sit.

XXI. In Gallia per Declarationem Regiam in Octobri an. 1646. *art.* 13. ordinatum fuit in favorem Graduatorum, & Patronorum Ecclesiasticorum, ut nulla haberetur ratio provisionum factarum in vim resignationis, aut permutationis, quæ Graduatis aut Patronis possent præjudicare, nisi mandata ad resignandum aut permutandum sint admissa *ante decessum* Resignantium, vel Permutantium, & insuper ante dictum decessum insinuata in Graffiariatu Insinuationum. Verba Edicti Regii sunt: *Voulans pareillement pourvoir aux plaintes des Indultaires, Graduez, & autres ayans expectatives reçues en France, ensemble des Patrons Ecclesiastiques; deffendons que l'on aye aucun egard aux Provisions des Collateurs ordinaires, & de leurs Vicaires sur resignation, demission ou permutation, en cas que par icelles les Indultaires, Graduez, & autres ayans graces expectatives, soient privez de l'effet d'icelles, ou les Patrons de leur droit de présentation: si ces Procurations pour resigner ou permuter ne sont admises avant le decés du Resignant ou Permutant, & ne sont insinuées au Greffe des Insinuations avant ledit decés. Ce que voulons estre gardé & observé par nos Juges, sans y contrevenir, à peine de nullité de leurs Jugemens.* Id est: Volentes pariter ut provideatur querelis eorum, quibus de gratia expectativa, prout in Gallia admittitur, Provisum est, sive ratione Indulti, sive ratione gradus, deinde & Patronis Ecclesiarum: inhibemus, ne aliquis ullo modo deferat Provisioni date titulo resignationis, abdicationis, aut permutationis per Collatores ordinarios aut eorum Vicarios, si contingat per dictas Provisiones frustrari effectu gratias expectativas, quas obtinent Indulto donati, Graduati, aut cæteri, aut Patronorum præsentationem impediri: nisi Procurationes ad resignandum, aut permutandum ante decessum Resignantis, aut permutantis admissæ fuerint, & Graphiario Insinuationum ante dictum decessum exhibitæ. Volumusque per Judices nostros id observari, nec secus agi, alias in pœnam judicium ipsorum irritum fore.

XXII. Quando autem juxta præscriptum Regulæ, Resignans in Curia Romana intra *sex* menses, vel coram Ordinario intra *mensem* omisit resignationem publicare, vel petere possessionem, & post lapsum illius temporis Resignans moritur in *possessione*, Beneficium *non per resignationem*, sed *per obitum vacare censetur.* Non quod ipsa resignatio fuerit nulla: aut quod ipse Resignans *lapso* tempore sex mensium habuisset jus aliquod, quasi annullato tunc effectu resignationis; sed eo duntaxat effectu annullatur resignatio vigore hujus Regulæ, ut ob omissam publicationem, & possessionem intra tempus præfixum, & decessum Resignantis in possessione post illud tempus, *Resignatarius cadat a jure suo, nec Beneficium censeatur vacare per* resignationem, *quoad hunc effectum: proinde censeatur Beneficium vacare* per obitum, *mortuo postea Resignante, ac si nunquam resignasset*. Uti recte nota-

vit

vit Antonius Faber citata *Definit.* 60. qui & ita refert judicasse Senatum Sabaudiæ.

XXIII. Hinc infert Vande-Velde in suis ad hanc Regulam observationibus, Beneficium vigore hujus Regulæ ob neglectam publicationem resignationis, per Nominatos Academicos tamquam *per obitum* Resignantis vacans posse acceptari; neque dici posse reservatum Sedi Apostolicæ tamquam vacans per resignationem *in Curia*: quandoquidem in Regula expresse dicatur, quod non per *resignationem*, sed *per obitum* vacare censeatur.

Vult quidem Flaminius *lib.* 12. *quæst.* 8. *n.* 6. Beneficium esse *reservatum*, utpote per resignationem in Curia vacans: sed uti monet Vande-Velde, ,, loquitur Flaminius in terminis Constitu-,, tionis Gregorii XIII. quæ vult collationem fieri *caducam*, si ,, resignatio non fuerit publica, & interim Beneficium vacare ,, per *resignationem*, ubi Regula nostra non vult vacare nisi *per* ,, *obitum* ,,. Hæc ille; qui monet hanc Constitutionem Gregorii ,, XIII. in Belgio non esse hactenus receptam.

XXIV. Non tantum eatenus resignatio perdit suum effectum, ut Beneficium censeatur vacare *per obitum*, & non per resignationem; sed insuper addit Regula: *Collationes quoque, & quævis aliæ dispositiones de illis tamquam per resignationem vacantibus factæ, & inde sequuta, nullius sint roboris vel momenti.*

Quare si vi hujusmodi resignationis fuerit capta possessio post mortem Resignantis, non poterit manuteneri in possessione, in qua Resignans mortuus fuerat ante publicatam resignationem, cum hic annulletur & titulus, *& alia inde sequuta*, ait Rebuffus *Glossa* 17.

Inde ulterius deducit Rebuffus, quod si ,, Resignatarius ite-,, rum alteri resignaverit, & postea primus Resignans tunc re-,, solvetur jus tam primi Resignatarii, quam secundi.

XXV. Notat quoque Rebuffus *Glossa* 13. *nu.* 18. quod derogatio hujus non admitteretur in Gallia: quandoquidem recepta est & registrata in Parlamento, & sic effecta jus Gallorum. Idem adstruit auctor Analysis *nu.* 3. ostenditque, hanc Regulam fortiorem, & firmiorem merito reputari, quam Regulam *De Infirmis*; multoque minus conveniens esse, ut huic Regulæ derogetur, quam Regulæ *De Infirmis*. Et ex Ludovico Charonda *lib.* 1. *Resp.* 23. super hac Regula dispensare non posse Pontificem, judicatum esse refert Zypæus titulo *De Renuntiat. n.* 2. qui ibidem subdit. *Sed id hic (in Belgio) non admitterem, si de potestate disputetur, sed bene si de voluntate, ut subreptum esse credatur: adeoque provisio cum ea clausula* nulla *esse censeatur, nisi eam circumstantiæ purgent.*

XXVI. Quod de non admittenda derogatione Regulæ dixit Rebuffus, idipsum de prorogatione temporis ultra sex menses, ad faciendam publicationem vel petendam possessionem, asserit *Glossa* 4. atque præter generalem, quod Regula sit tamquam Lex Regni recepta, addit; *Quia per istas prorogationes nunquam fieret publicatio, & sic fraudarentur Nominati, Graduati, & Mandatarii, & daretur materia deliquendi.* Quod ultimum præcipue urget auctor Analysis loco supra citato, ut ostendat, derogationem hujus regulæ non esse admittendam.

☞ XXVII Ubi agitur de usu in Galliis observato, constat Regula *de publicandis Resignantibus*, per Pontificem derogari non posse, eo quod per modum legis ibidem sit recepta, & in Parlamentis Regiis registrata, ut *num.* 25. ex Rebuffo observatum est; de quo Galliæ usu late quoque discurrit Georgius Louetius in notis ad Molinæum *nota* 6. ibidem una inquirens, utrum derogatio Pontificis non posset operari in *Petitorio* coram judice Ecclesiastico.

Postquam enim observavit, hanc Regulam non tantum esse registratam in Senatu Parisiensi ann. 1493. sed denuo approbatam Henrici II. Constitutione, in eodem Senatu verificata, & publicata anno 1550. monet, quod nec possit prodesse Summi Pontificis derogatio, rationem subdens; ,, Cum ejus potestas, ,, & summa auctoritas non extendatur ad evellendas Constitu-,, tiones Apostolicas in summis Franciæ Tribunalibus approba-,, tas, & registratas, quæ duplici vinculo Apostolico, & Regio ,, ligatæ sunt.

Post hæc quærit Louetius, an non saltem derogatio Pontificis admittenda sit, & valeat in *Petitorio* coram judice Ecclesiastico; ,, Quandoquidem (ait) omnimodam in rebus spirituali-,, bus auctoritatem habeant summi Pontifices, Regiæ autem Con-,, stitutiones super *possessorio* Beneficiorum, non autem *Petitorio* ,, disponant; alia enim est (ait) *Possessoriæ* controversiæ, alia ,, *petitoriæ* consideratio, & ut judicum diversa potestas, ita & ,, axiomatum diversa ratio: unusquisque judicem suum Principem ,, habet; Principis sui legibus adstringitur, in iis divisum est ,, imperium; nec minus Ecclesiastici judices Pontificiis Constitu-,, tionibus obligantur, quam alii Regum legibus adstringuntur.

His tamen non obstantibus, contrarium existimat; nimirum nec in *Petitorio* derogationem Pontificis vires habere: rationem addit: ,, Recepta enim est hæc Regula in hoc Regno, non ut ,, lex Apostolica, seu Cancellariæ Apostolicæ, sed ut lex Re-,, gni; ideo Regnicolis observanda, & in eam cessat omnimoda ,, summi Pontificis potestas; alias hæc Constitutionis approbatio ,, Regni subditos oppprimeret, & quod a judice Regio summa ,, cum ratione, & juris æquitate obtinerent, contrario ju-,, dicio coram Ecclesiastico judice, magnis cum sumptibus ,, amitterent, & in eo quodammodo auctoritas Regia læde-,, retur.

XXVIII. Monet hic Antonius le Vaillant in nota marginali, falli in hoc Louetium; quod dicat *judices Ecclesiasticos Pontificiis legibus non minus obligari, quam alii Regum legibus adstringantur: Quia (ait) judices Ecclesiastici in hoc Regno jurisdictionem suam exercent, sub auctoritate Regis, a quo illius exercitium mutuantur, & sic tenentur legibus Regni.*

XXIX. Quod ex Zypæo *nu.* 25. relatum est, nimirum derogationem Pontificiam in Belgio admittendam, si sufficienter de *absoluta voluntate Pontificis ex circumstantiis constaret*, non credo quod Ministri Regii in Belgio magis, quam in Gallia, eam in Pontifice auctoritatem derogandi Regulæ, quæ pro lege patriæ recepta est, recognoscerent; sustinent enim quod æque in Belgio, ac in Regno Galliæ, judices Ecclesiastici jurisdictionem suam exerceant sub auctoritate Regia, uti in hoc opere non semel notavimus.

CAPUT VIII.

Quando Resignans a Resignatione resilire, vel ad Beneficium resignatum regredi possit?

1 *Resignatio ante admissionem Superioris perfecta non est.*
2 *Nullam vacationem inducit.*
3 *Resignatio facta coram Notorio non est perfecta resignatio; & quis hic a Notariis error committatur?*
4 *Resignationes* in favorem, *&* ex causa permutationis *suspenduntur a conditione.*
5 *Jus plenum remanet penes Resignantem usque ad impletam conditionem.*
6 *Nec a Resignante abdicatur quousque Beneficium sit Resignatario acquisitum.*
7 *Ante acceptationem Resignatarii, & captam possessionem, manet Resignans in possessione.*
8 *Spoliatus possessione Resignans esset restituendus.*
9 *Non tenetur Permutans possessionem dimittere, antequam Compermutans Beneficium acceptet.*
10 *Manet in pristina possessione, & in omnibus juribus.*
11 *Admissa resignatione, non potest Resignans a tertio turbari.*
12 *Resignans potest pœnitere ante admissionem Superioris.*
13 *Etiam resignatione a Pontifice admissa, adhuc recedi poterit, quamdiu consensus* formalis *non est præstitus.*
14 *Permutatio non censetur perfecta, nisi alter alterius Beneficium sit assecutus.*
15 *Uno permutantium præmoriente, ex neutra parte censetur facta resignatio.*
16 *Etiamsi ab una parte facta sit Beneficii permutati collatio.*
17 *Aliquando tamen fallit.*
18 *Beneficio permutato evicto resolvitur permutatio.*
19 *An eo casu requiratur nova collatio, ut Resignans ad suum Beneficium redire queat?*
20 *Hodie quatenus evincitur, eatenus reditur.*
21 *Conceduntur hoc casu Litteræ Regiæ.*
22 *Permutantes, non impleta conditione permutationis, hodie sine nova Provisione, ad sua Beneficia in Galliis redeunt; at dubitatur an ista jurisprudentia in Belgio admitteretur.*
23 *Sine Judicis auctoritate non reditur ad Beneficium, cujus possessionem alter est adeptus.*
24 *Stylus hodiernus in reditu ad Beneficium resignatum.*
25 *Regressus ex causa non impletæ permutationis nec hodie damnatus.*
26 *Utrum alter Compermutantium utrumque Beneficium simul retinere valeat, sive ut ajunt, an possit* uti bona fortuna*?*
27 *Multa irrepserunt: circa Beneficiorum resignationes, quibus circumspecte utendum.*

I. BENEFICIORUM resignationes faciendas, & probandas esse coram Superioribus, vel saltem ordinariis Collatoribus, supra *cap.* 2. ostensum est.

Hinc communiter concludunt Canonistæ, renuntiationem, vel resignationem, non esse perfectam, quamdiu a Superiore admissa non est.

Ex quo ulterius inferunt, quod antequam resignatio sit præsentata Superiori, & ab eo admissa, semper possit revocari; neque ipsa Superioris admissio retrotrahi possit, aut valere *ut ex tunc*, sed tantum *ut ex nunc*; ita ut interim nihil actum censeatur.

II. Immo communis, & recepta est Doctorum conclusio, uti notat Auctor Analysis ad Regulam *De Infirmis*, *num.* 7. quod resignatio non admissa nullam *vacationem inducat*, *nec* possessionis *quidem*, *nisi (quantum ad possessionem) fiat animo* ex tunc *(sine alia Superioris admissione, vel auctoritate) possessionem abdicandi, & de facto illam deserendi.*

III. Idem auctor ibidem *nu.* 4. reflectit: *Ex eo, quod stylus quorumdam imperitorum Tabellionum sic habeat, Titus personaliter comparens* resignavit, *prout de facto* resignat *in mei præsentia, & tales ad hoc constituit procuratores, &c. putant & argutantur vulgares, statim resignationem esse factam, quod est falsum (ait) quia nemo seipsum destituere potest, nec Tabellio quidem, qui non habet hanc potestatem, nec hoc intendit. Tum sequeretur quod Beneficium non vacaret in Curia, sed in partibus, ubi confectum est instrumentum, etiam postea deferretur Romam, & ibi rursus resignaretur, quia non impediret ibi vacare, & sic non in Curia, cum jam vacasset, & sic in partibus.*

IV. Hactenus dicta indubie magis militant in resignatione *in favorem*, aut ex *causa permutationis* (quales sunt hodie pleræque resignationes) quam in resignatione pura & absoluta, quæ renuntiatio seu dimissio vocari consuevit.

Resignatio enim *in favorem*, vel ex *causa permutationis*, non est proprie dicta Beneficii dimissio; sive ipse Resignans non intendit *absolute*, & simpliciter se Beneficio exuere, vel Beneficium a se dimittere; quemadmodum in renuntiatione simplici; sed tantum Superiori exponit, se paratum Beneficium dimittere, si placeat hanc determinatam personam ei successorem dare; vel

de

de uno ad alium locum, in casu permutationis compermutantes transferre, sive in mutua Beneficia surrogare.

Inde habentur hujusmodi resignationes quasi *conditionales*; sive suspensivæ a conditione hac, si modo Beneficium detur juxta terminos resignationis: uti late ostendit Flaminius *De Resignat. Beneficiorum lib.* 1. *quæst.* 2.

V. Cum igitur hujusmodi resignationes dependeant a conditione, consequenter nec Resignans a se abdicare censetur jus, nisi adimpleta conditione: atque interim jus remanet apud Resignantem; quin & possessio, & actio spolii ei competit, uti post alios citatos tradit Flaminius loco citato *quæst.* 3. *n.* 10 additque *n.* 11. „ Est comunis omnium Doctorum resolutio, ut ante conditionem, „ vel modum impletum, Beneficium maneat resignanti.

VI. Ulterius, cum conditio resignationis *in favorem* sit, ut Beneficium conferatur certæ personæ per Resignantem designatæ, recte colligitur, „ non abdicari jus a Resignante, nisi Beneficium „ resignatum acquiratur Resignatario, in cujus favorem fuit facta „ cessio “ Ita Flaminius ibidem *n.* 47.

Rationem subjicit *num.* 48. *Namque semper videtur facta cum hac conditione resignatio, dummodo Beneficium quæratur Resignatario . . . Et hoc intelligitur, licet non exprimatur: quia mens Resignantis est, ut non alius, quam Resignatarius consequatur Beneficium.*

Deinde ex eadem ratione adjungit: *Ita & in renuntiatione facta, causa permutationis, jus non abdicatur, si non sequatur permutatio, & fiat hinc inde collatio.*

VII. Ulterius recte concludit *num.* 56. quod, licet sit admissa renuntiatio *in favorem* personæ designatæ; si tamen hæc persona fuerit absens, non abdicetur jus a Resignante, antequam acceptet ille Resignatarius. Consequenter mortuo Resignatario ante acceptationem, Resignans remanet in possessione, ac si nulla resignatio intervenisset.

Immo concludit idem Flaminius quæst. 6. num. 9. *posse Resignantem incumbere possessioni, & omnia pertinentia ratione illius Beneficii resignanti exercere, & gerere, donec Resignatarius* capiat possessionem.

VIII. Idipsum late probat Joannes Chokier in Tractatu *De Permutatione Benef. part.* 3. *cap.* 32. „ Nam ante acquisitionem seu „ apprehensionem Resignatarii, seu Compermutantis, Resignans „ seu Permutans dicitur adhuc possidere, & titulum coloratum „ habere; immo si illa possessione spoliaretur, veniret restituen„ dus: quia Resignans *in favorem* certæ personæ qualis est is, „ qui permutat, *conditionaliter* videtur resignare, videlicet, dum„ modo Beneficium illi quæratur, & si hæc conditio non implea„ tur, permutatio non censetur facta, & proinde jus, quod „ Resignatario, seu Compermutanti non quæritur, non aufer„ tur a Resignante: ergo nec *possessione*, nec titulo, nisi sit Re„ signatario quæsitus, spoliatur Resignans, & per consequens nec „ fructibus, qui sunt sequelæ possessionis.

IX. Hæc ille, qui ibidem *num.* 5. dicit: Non tenetur autem „ Permutans possessionem Beneficii permutati dimittere, donec „ & quousque Compermutans acceptet, *cap. Si tibi absenti*, „ *tit. De Præbendis*. Nam possessio demum transit a Resignante „ ex causa permutationis in Compermutantem, si reipsa sequa„ tur permutatio: quia si non sequatur, nec sortiretur effectum, „ videtur resolvi possessio ipso jure in Resignantem ex causa „ permutationis; atque ita decrevisse Senatum Parisiensem re„ fert Joannes Lucius *lib.* 2. *Placitorum Curiæ tit.* 4. *placito* „ 7. ubi scribit: Resignanti in favorem alterius Beneficium, si „ ille repudiaverit, jus pristinum remanere: immo in casu „ illius placiti datum, & concessum est eidem Resignanti inter„ dictum *uti possidetis* contra collegas, qui ipsi consueta „ munia obire volenti aditum ad illa intercludere volebant.

X. Testatur quoque Clauditus Le Piestre *Centuria* 1. *cap.* 87. judicatum 23. Januarii 1549. quod si Resignatarius non ceperit possessionem Beneficii resignati, Resignantem non amisisse possessionem; neque ad ulla novæ possessionis jura teneri. Idipsum sæpius judicatum dicit Brodæus ad Louetium *litt. B, num.* 13.

XI. Refert quoque Antonius Faber in Codice *lib.* 1. *tit.* 2. *definit.* 55. quod Resignans *in favorem* etiam post admissam resignationem restitui debeat contra tertium, qui eum in possessione turbasset: „ quia quod ad eum pertinet, ad cujus favorem, & „ commodum non resignavit, nec videtur resignasse, licet jam „ resignatio in alterius favorem admissa sit.

XIII. Resignationem, aut Renuntiationem perfici demum per admissionem, sive approbationem Superioris, vel Ordinarii, supra notavimus: ideoque ante hanc sequutam admissionem, potius propositio resignationis, vel declaratio voluntatis resignandi dicitur, quam vera resignatio, aut renuntiatio, qua hactenus nec Beneficio exuitur Resignans, nec ulli Resignatario, aut alteri jus aliquod quæsitum est.

Unde concluditur, „ quod si quis proponat resignare, etiamsi „ hoc redigat in scriptis, vel constituat procuratorem ad renun„ tiandum, potest pœnitere, ex quo non fuit adhuc admissa re„ nuntiatio a Superiore: nam res adhuc dicitur integra “. Ita Flaminius *lib.* 1. *De Resignat. Benef. quæst.* 12. *n.* 6.

Immo etiamsi renuntiatio, vel resignatio fuerit Superiori præsentata, si tamen non admiserit, poterit Resignans pœnitere, & in Beneficio remanere. Flaminius ibidem *n.* 12.

XIII. Ulterius, si resignantio fiat coram Pontifice, poterit Resignans pœnitere, non tantum si supplicatio fuerit Papæ præsentata, sed etiam per ipsum admissa, & signata per *Fiat ut petitur*; idque quamdiu consensus præstitus non fuerit in Camera, vel Cancellaria juxta Regulam Cancellariæ 44. *De consensu in Resignationibus*: de qua supra *cap.* 3. asseritque Joannes Chokier in Commentario ad hanc Regulam *num.* 24. hoc quoque procedere, etiamsi supplicatio signata, & *datata* fuerit etiam post *parvam* datam, & præstitum *parvum* consensum; intimando in Curia vel Concellaria dictam revocationem, quod latius deducit per plures conclusiones Flaminius Parisius citata *quæstione* 12. ubi *num.* 39. monet: „ Quamvis consensus præstitus in Camera, vel Cancel„ laria retrotrahatur ad diem *Datæ*, tamen non posse retrotra„ hi quando ante consensum supervenit pœnitentia, & sic extre„ ma non sunt habilia.

Idem, quod in resignationibus *in favorem* obtinet, etiam in permutationibus locum habet, ait Chokier *num.* 27.

Ratio, ob quam post resignationem a Pontifice signata, & a Datario datatam, & registratam, admittatur pœnitentia, & revocatio resignationis usque ad datum consensum formalem in Camera, vel Cancellaria, facile intelligi poterit ex iis, quæ *cap.* 3. de consensu illo dicta fuere.

XIV. In permutatione non tantum intervenit tacita resignatio *in favorem*, seu conditionalis; sed insuper quædam reciproca Beneficiorum hinc inde resignatio; seu potius tacita conditio, quod alter in alterius Beneficium succedet: adeo ut Beneficiorum permutationes nonnihil de contractu innominato, quem Jurisconsulti vocant *Do ut des*, participare videantur, & hoc titulo odiosæ sint admodum, & de Simonia admodum suspectæ, & a Canonibus vix toleratæ. Hinc equidem invaluit, permutationem non censeri completam, quoadusque alter alterius Beneficium fuerit assequntus.

XV. Unde ex Molinæo in Analysi ad Regulam *De Publicandis Resignant. n.* 141. refert Brodæus ad Louetium *litt. B. n.* 13. Si permutatio non sequitur, quod est, utroque vel altero præmoriente, apparet neutrobique resignatum esse, & sic jure communi vacare per obitum.

Rationem præmiserat Molinæus: „ Quia hujusmodi resignatio „ *conditionalis* est, prout conditionaliter fit, & admittitur eo „ ipso, quod ex causa certæ futuræ permutationis, & non alias.

XVI. Addit quoque idem Molinæus, quod quando collatio facta est ab una parte tantum, tunc altero præmoriente hæc collati ut minus resolvatur; ipseque Permutans, tamquam permutatione ab utraque parte non perfecta, ad suum Beneficium possit redire. „ Collatio enim (ait) ex hac causa uni „ partium facta conditionalis est, saltem conditione *resolutoria*, „ etiam jure communi. Resignatio enim seu vacatio a qua incipit, conditionalis est: ergo collatio, quæ super ea fundatur, „ eadem conditione afficitur.

XVII Id tamen non procedit, si ex circumstantiis sufficienter appareat, quod alter Compermutantium non curaverit de Beneficio compermutato obtinendo, ut puta si permutatio Beneficii notabilis facta sit cum Beneficio admodum tenui, & nullius pene considerationis, ita ut tota permutatio unice inita intelligatur, ut Benificium illud notabile in Compermutantem transferretur: adeoque, translatione illa facta, ipsa permutatio ex mente, & intentione Permutantium perfecta, & absoluta censeri debeat.

XVIII. Conditio autem resolutoria, quæ inest collationi factæ vi permutationis, non tantum operatur si ab initio non sequatur effectus permutationis; sed etiam jam facta utrimque collatione & adepta possessione, perdurat conditio illa: quia implementum permutationis ab utraque parte sequi debet, & manere cum effectu.

Unde si hinc & inde facta collatione, & adepta possessionem, Beneficium unum evincatur ex defectu juris Permutantis, conditio resolutiva eatenus operabitur, ut alter permutantium possit rursus ad suum Beneficium redire, tamquam permutatione ex parte altera non impleat, & conditione resolutiva eveniente. Nec enim alter, aut alias Beneficium suum dimisisse, seu resignasse censetur, nisi ut cum effectu & permanenter Beneficium Compermutantis obtineret.

XIX. Altercatio jam pridem fuit inter Doctores, an simili casu Resignans seu Permutans rediret ad suum Beneficium alteri collatum, sive *nova* collatione, sive provisione: quam quæstionem late discutit Joannes De Selva *De Beneficiis quæst.* 27. resolvitque *nova* collatione opus esse; quam opinionem nonnulli Canonistæ, inspecta juris ratione veriorem crediderunt. Contrariam vero multis contra De Selva propugnat Boerius Epo apud Duacenses quondam Sacror. Canonum Antecessor Primarius, in tractatu *de Saturnino permutationis Benificialis jure num.* 308. & sequentibus; quam opinionem praxis passim recipit, ut testatur Rebuffus tractatu *De Pacificis Possessoribus*: relata enim opinione Joannis De Selva requirentis *novam* collationem, quam & de jure veriorem existimat, subdit *num.* 166. „ Quamvis de consuetudine Regni „ Franciæ non requiratur nova collatio, quæ consuetudo multis „ fuit probata Arrestis, & hoc anno 1325. die 2. Maji, & etiam „ anno 1539. in vigilia Assumptions Beatæ Mariæ, pro Magistro „ Bricon in causa unius Præbendæ Ecclesiæ Matisconensis per„ mutatæ cum una Ecclesia Parochiali, quæ Præbenda fuit evicta „ per magistrum Franciscum de Borges per Regem nominatum “. Similiter tradit Antonius Faber in Codice *lib.* 1. *tit.* 2. *Defin.* 53. „ Resignatione mutua Beneficiorum inter duos facta, „ si alter ex Resignantibus in Beneficii novi possessione, aut „ adipiscenda, aut retinenda controversiam patiatur, pristinam „ permutati possessionem, quam per resignationem amiserat, re„ cuperare potest, nec nova indiget Provisione. *Sic a Senatu* „ alias pronuntiatum fuisse relatum est.

XX. Idipsum ex Molinæo ad Regulam *De publicandis resignat. num.* 147. tradit Louetius *litt. B. num.* 13. Verba Molinæi sunt: „ Passus evictionem redit ad antiquum Beneficium, titu„ lum, & possessionem, *sine nova collatione*, sed ex veteri jure. „ Et ita apud nos (ait) etiam solo judice sæculari adito practica„ mus, ut *quatenus evincitur*, etiam tam in *petitorio*, quam in „ *possessorio* . . . Idque non solum contra ipsum Compermutantem, „ sed etiam contra quemvis in veteri Beneficio successorem. Et „ ita notorie practicamus in hoc Regno.

XXI. Quod hic asserit Molinæus, etiam solo judice *sæculari* adito,

addito, poſſe Permutantem redire ad ſuum Beneficium, teſtatur quoque Rebuffus *De pacificis Poſſeſ. num.* 186. expreſſe notandum monens, *quod evicto Beneficio poſſum impetrare litteras* Regias, *ut liceat mihi redire ad meum Beneficium, & hoc* (*ait*) *conceditur, ut fuit pronuntiatum anno* 1539. *in vigilia Aſſumptionis. Sed ſi aliquis impetrat litteras* Regias *ad annullandam permutationem, quas dirigit judicibus* laicis, *repellendum eſſe cenſuit idem Senatus anno* 1522. *die* 7. *Septembris*.

☞ XXII. Novam juriſprudentiam, de qua ſuperius dictum eſt, quod Permutans, vel Reſignans, evicto Beneficio, ſine *nova collatione* poſſit ad poſſeſſionem ſui Beneficii ſic reſignati redire, confirmat Georgius Louetius, rationeſque hujus novæ juriſprudentiæ aſſignat in notis ad Molinæum *De publicandis reſignationibus*, *nu.* 140. ad evitandum (ait) circuitum, & cum, *reſoluta permutatione, neceſſarium ſit compermutata repetere Beneficia, cum permutationis arx, & fundamentum ſit, ut compermutatum quis habeat Beneficium, alias nulla permutatio, nec viribus ſubſiſtere poſſit, optimo jure introductum fuit: ut qui ſub conditione jure approbata, permutavit Beneficium, permutatione, nec conditione ſubſecuta, permutatum repetat, ſine nova collatione, ſine novis ſumptibus Beneficium. Et ſi* novum *admitteres* titulum, *antiquæ poſſeſſionis commoda amitterentur, quod durum in his ſpiritualibus controverſis, in quibus novi Domini annatis, aliiſque tributis onerantur, eorumque conditio ſemper deterior*.

Licet fundamentum hujus *novæ* juriſprudentiæ a ratione juris, ſpectata moderna circa Beneficiorum permutationes praxi, non videatur alienum, neſcio tamen utrum hactenus in Belgio admiſſa ſit. ☜

XXIII. Tametſi non videatur opus *nova* collatione, evicto Beneficio permutato, ob conditionem reſolutoriam, quæ ipſi permutationi ineſſe cenſetur, nihilominus, ut quis Beneficii ſui realem poſſeſſionem recuperare queat, judicis auctoritas neceſſaria eſt; præſertim cum alius jam eſt in poſſeſſione ejuſdem Beneficii, quem e ſua poſſeſſione propria auctoritate deturbare non poteſt: ſed judicis auctoritate opus eſt, quemadmodum notavit Rebuffus loco citato *num.* 183. & Chokier ad Regulam Cancellariæ 4. *De Clauſula ponenda in litteris permutat. Beneficiorum*, quæ hodie eſt 40. eaque cavetur: *Et ſi ex cauſa permutationis reſignationes fiant, ponatur clauſula, quod neutri Permutantium jus acquiratur, niſi quilibet ipſorum jus habuerit in Beneficio per ipſum acquiſito*.

☞ XXIV. Ut Permutans, evicto Beneficio, ad ſuum Beneficium redire queat, opus eſſe litteris Regiis, præſertim ſi tertius aliquis fuerit in poſſeſſione Beneficii, ſuperius notatum eſt; quod & obtinere, quotieſcumque ex juſta cauſa Reſignans ad ſuum Beneficium regredi vult, ſcribit Melchior Paſtor in Tractatu *de Beneficiis lib.* 3. *nu.* 4. *Si dolo* (*ait*) *vel metu, vel infirmitate ætatis, aliave legitima cauſa nullitas renuntiationis arguatur judex ex officio, & mandato Regis in litteris Cancellariæ contento, Reſignantem in poſſeſſionem Beneficii reſtituit*.

Additque: „ Et ex hac, aliave cauſa Reſignans reſtitutus non „ tenetur vectigal, quod pro ingreſſu ſolvi ſolet, præſtare, „ cum ſit *regreſſus juſtitiæ*.

Hoc & convenit cum nova illa juriſprudentia, de qua ad *nu.* 20. 21. 22. ☜

XXV. Regreſſus ad Beneficium reſignatum ex cauſa non *impletæ permutionis*, nequaquam comprehenditur ſub regreſſibus, quos nemini, etiam de conſenſu, ad Beneficium Eccleſiaſticum cujuſcumque qualitatis concedi præcipit Synodus Tridentina *Seſſ.* 25. *cap.* 7. *De Reformatione*.

Hi enim regreſſus hæreditariam quamdam in Eccleſiaſtica Beneficia ſucceſſionem aperte fovebant; dum nimirum Reſignantes Beneficia ſibi expreſſe reſervabant regreſſum ad Beneficia reſignata, præmoriente ipſo Reſignatario; ſæpius etiam, vita Reſignantium durante, reſervatis omnibus proventibus Beneficiorum reſignatorum: quare jam pridem per Parlamenta Regia, tamquam fraudulenti, & ſpeciem hæreditariæ ſucceſſionis non obſcure præferentes rejecti fuere, uti videre eſt in probatione Libertatum Eccleſiæ Gall. *cap.* 36. *num.* 25. & 16.

At regreſſus ex capite non impletæ permutationis, aut evicti Beneficii, nullam hujuſmodi ſucceſſionis ſpeciem præfert, neque ullam fraudem: ſed tantum contingit, ut Reſignans Beneficium non privetur ſuo Beneficio contra leges permutationis; quæ dictant, Beneficium reſignatum non dimitti, niſi reipſa utrimque permutatio ſuum plenarium effectum ſortiatur, & ipſe Reſignans ſuo Beneficio non exuatur, niſi ea conditione, ſi alterius Beneficium conſequatur, & reipſa obtineat, aut ſaltem per ipſum ſtet quominus obtineat.

☞ XXVI. Sunt & nonnulli alii caſus, præter eos, de quibus modo dictum eſt, in quibus regreſſus conceditur: eo quod ſimiliter reſignatio facta cenſeatur ex quadam cauſa, qua non adimpleta, æquitas ſuadere viſa eſt, ut Reſignans ad Beneficium redire poſſit; exempli gratia, ſi quis obtinuerit ſecundum Beneficium cum primo incompatibile, ac propterea primum reſignaverit; creduntque communiter, quod in caſum evicti ſecundi Beneficii incompatibilis, Reſignanti regreſſus pateat ad primum jam reſignatum: quod & probat Louetius ad Molinæum *de publicandis reſignationibus*, *num.* 197.

Quam Louetii opinionem eſſe aliquatenus reſtrigendam monet ibidem in nota marginali Antonius le Vaillant: „ Si enim (ait) „ quis habeat Beneficium incompatibile, illud reſignet pure, & „ ſimpliciter in manibus Ordinarii. Proviſio ſuper tali demiſſione „ expedita non poteſt revocari, niſi Reſignans aut cadens in „ ipſo actu reſignationis, proteſtatus fuerit, ſe dimittere Beneficium „ ob incompatibilitatem cum alio, quod retinet, & quod „ alias non eſſet dimiſſurus: quia eo caſu, ſi alterum Beneficium „ evincatur ſine facto ſuo, poteſt dimiſſum repetere; quia „ lex nemini inſidiatur.

Sed ne quis hac *regrediendi* facultate abutatur, monendum cenſet, & ipſe Louetius, prætextu hujus æquitatis hæc non eſſe extendenda, ſed in ſuis terminis limitanda, cum ſit regreſſus per Concilia generalia, & Concordata damnatus. „ Ideo ſi quis „ hujus æquitatis prætextu Beneficia diu conſervare vellet, vel „ hæreditario quodam jure poſſidere, fraudulenta hæc omnia eſſent „ huic æquitati vere contraria.

Dum vero regreſſus ea de cauſa conceditur, Reſignans ad poſſeſſionem ſui Beneficii redire nequit propria auctoritate, ſed interponenda eſt auctoritas judicis; quemadmodum circa regreſſum ob evictum Beneficium, ut ſupra notavimus *num.* 23. & ſignanter ex Melchiore Paſtore, *num.* 24.

Quin & in Gallia ſpeciali Edicto Regio cautum eſt, quod alter Permutantium non poſſit uti *bona fortuna*, ſive utrumque Beneficium ſimul retinere, uti poſt alios Galliæ Pragmaticos tradit D. Ducaſſe Archidiaconus, & Officialis Condomenſis in ſuo Tractatu *De Juriſdictione*, *tom.* 1. *cap.* 5. §. 4. neque ſane hæc Edicta ratione manifeſta deſtituuntur.

Certum quippe eſt, quod Permutans non aſſequatur Beneficium alterius Compermutantis, niſi ſub conditione in ipſo permutationis inſtrumento expreſſa, quod ſuum Beneficium dimittere intendat.

Præterea certum eſt, quod Ordinarius, aliuſque permutationis Approbator, eam cenſeatur probare conformiter ad formam, & conditionem per Compermutantes in permutationis inſtrumento expreſſam.

Cum ergo inſtrumentum permutationis habeat, ut *alter alterius* Beneficium aſſequatur, intentio Ordinarii, ſive Approbatoris indubie eſt, ut conformiter ad hanc expoſitionem, & poſtulationem *alter alterius* Beneficium via permutationis aſſequatur: nequaquam vero ut unus compermutantium utrumque Beneficium aſſequatur, vel poſſideat.

Proinde praxis Regni Galliæ permutationis conditioni, & naturæ conformis cenſetur, & eatenus ubique merito juxta eam judicandum, & procedendum videtur. ☜

XXVII. Quæ tum hoc capite, tum præcedentibus juxta modernam praxim notata ſunt, ſatis probant, quam plurima hodie invaluiſſe, quæ priſtinam Patrum diſciplinam parum redolent; immo potius profanum modum de Beneficiis diſponendi exprimunt: ut proinde admodum circumſpectus eſſe debeat, qui iis uti intendit: ſi omnem in ſacris miniſteriis profanationem evitare, nihilque contra Eccleſiæ ſpiritum admittere velit.

TITULUS UNDECIMUS.

De Penſionibus Eccleſiaſticis.

CAPUT PRIMUM.

Quæ natura penſionum, & quid de iis in Synodo Tridentina actum?

1 *Penſionum naturam recte expreſſit Concilium* Delectorum Prælatorum *ſub Paulo III. & quod illud Concilium?*
2 *Referuntur verba Concilii.*
3 *Quandonam ex ſententia Concilii Papa poſſit annuere penſionem?*
4 *Abuſus in dandis penſionibus.*
5 *Deſcriptio penſionis hic tradita conformis penſionibus jam pridem ab Eccleſia probatis.*
6 *Primum exemplum penſionis ex Synodo Chalcedonenſi.*
7 *Secundum exemplum ab eadem Synodo probatum.*
8 *Tertium ex illa Synodo deſumtum*
9 *Nonnulla penſionis exempla ex S. Gregorio.*
10 *Hæ penſiones plane conformes deſcriptioni a Concilio Delectorum Prælatorum traditæ.*
11 *Priſtinus penſionum uſus nulli diſplicuit: at in abuſum degeneratus pluribus merito diſplicuit.*
12 *In Synodo Tridentina a nonnullis dictum uſum penſionum eſſe reformandum.*
13 *Oratoribus Regis Galliæ ad Synodum Tridentinam injunctum, ut poſtularetur a Synodo ſtatuendum, ne amplius ex cauſa* reſignationis, *vel* litigii *penſio conſtitueretur.*
14 *Nomine Regis Galliæ petita abolitio penſionum.*
15 *Pontifex non judicavit penſionum uſum* totaliter *tenendum: ſed eas ceu quaſdam* eleemoſynas *ſubinde annui poſſe.*
16 *Quæ ſunt penſiones, quas prætendunt poſſe imponi Beneficiis velut quaſdam eleemoſynas in favorem pauperum Clericorum?*
17 *Quare nonnulli Concilii Patres omnem* penſionum *uſum tollendum judicarent?*
18 *Oratores Regis Galliæ expoſtulantes contra uſum penſionum oſtenderunt, ſe tantum earum abuſum carpere.*
19 *Expoſtulatio eorumdem contra Decretum Synodi, quo penſionum uſus probari videbatur.*
20 *Primum ut Decretum fuit propoſitum, multi reclamarunt.*
21 *Quomodo tandem Decretum reformatum, & admiſſum, & quod de eo Patrum judicium?*
22 *Nota huic Decreto ab Oratoribus Regis Galliæ appoſita.*

23 *Protestatio Cardinalis Lotharingiæ super hoc, aliisque Decretis in Synodo Tridentina vulgatis.*
24 *Synodus Tridentina usum pensionum nec* positive *probavit, nec totaliter improbavit.*
25 *Pontifex Synodo per Legatos præsidens pensiones esse quasdam* eleemosynas *dixit.*
26 *Sanctus Carolus fortiter se introductioni pensionum opposuit, conformiter ad mentem Synodi Tridentinæ.*
27 *Usum tamen totaliter non improbavit; sed eamdem de iis ideam expressit; quam Concilium* Delectorum Prælatorum *expresserat.*

I. VERISSIMAM, ac planissimam pensionum Ecclesiasticarum descriptionem exhibuit Concilium Romanum, jubente Paulo III. habitum ann. 1537. juxta Paulum Sarpi *tom.* I. *Historiæ Conc. Trident.* vel ann. 1538. juxta alias Scriptores. Illud Concilium communiter vocatur *Concilium Delectorum Prælatorum sub Paulo III.* extatque in antiqua Collectione Conciliorum Crabbiana; atque deinceps frequenter recursum, & a viris doctissimis summopere laudatum; ejusque meminit Joannes Coclæus in libro *de Actis & Scriptis Lutheri* ad annum 1539. ubi hæc de illo Concilio inter cætera scribit: *Evulgatum fuit, inscio Pontifice,* egregium *quoddam Concilium de reformanda Ecclesia, & emendandis Romanæ Curiæ abusibus, a septem (credo legendum* novum) *doctissimis ac integerrimis viris ipsi Pontifici in secreto datum: nempe a Card. Contareno, Card. Theatino, Card. Sadoleto, Card. Polo Anglico; Archiepiscopis Salernitano & Brundusino, Episcopo Veronensi, Abbate S. Georgii Veneto, & a F. Thoma Magistro Sacri Palatii.* Hæc ille, qui paulo infra vocat, *hoc pium ac salutare optimorum virorum Concilium.*

II. In hoc Concilio doctissimi illi ac integerrimi viri pensionum naturam, ac rectum usum his verbis expresserunt. *Alius abusus, cum Beneficia conferuntur, seu cum ceduntur aliis, irrepsit, in constituendis super eorum fructibus pensionibus; immo quandoque cedens Beneficium omnes sibi fructus reservat. Qua in re illud est animadvertendum, nulla alia de causa, nulloque alio jure Pensiones constitui posse, nisi ut quasdam eleemosynas, quæ in pios usus, & indigentibus concedi debent.*

Fundamentum sui asserti dein subiiciunt: „ Nam reditus sunt „ annexi Beneficio ut corpus animæ; ideo sua natura pertinent „ ad eum, qui Beneficium habet, ut possit ex eis vivere honeste „ pro suo ordine, simulque queat sustinere impensas pro divino „ cultu, & templi sacrarumque ædium reparatione, & quod reliquum est, impendat in pios usus; hæc est enim natura redituum.

III. Post hæc exponunt qua ratione, & quo casu Pontifex pensionem constituere possit. *Verum sicuti in rerum naturæ administratione nonnulla fiunt a natura universali præter inclinationem universalis naturæ: sic in Pontifice, qui est universalis dispensator bonorum Ecclesiæ, si viderit eam fructuum portionem quæ in pios usus expendi debet: aut ejus partem in pium quempiam alium usum, ut expendatur magis expedire, potest procul dubio id facere. Ideo jure merito pensionem ponere potest, ut subveniat egeno, præsertim Clerico, ut honeste queat vitam ducere, pro ejusdem ordine.*

IV. Ex his dein concludunt: *Ideo omnes fructus reservari, adimique id omne, quod divino cultui, sustentationique habentis Beneficium, tribui debet, magnus est abusus. Itemque pensiones dari Clericis divitibus, qui commode & honeste vivere queunt ex reditibus, quos habent, magnus certe abusus, tollendus uterque.*

V. Itaque ex sententia hujus laudatissimi Patrum Concilii, pensiones aliud non sunt, quam portio aliqua proventuum, quæ honestæ sustentationi habentis Beneficium superest, per modum cujusdam *eleemosynæ* in sustentationem alicujus Clerici reservata, vel assignata.

Hæc pensionis Ecclesiasticæ descriptio, si conferatur cum pensionibus, quas pristina Ecclesiæ disciplina admisit & probavit, apparebit, eam esse verissimam, ex mente Ecclesiæ, pensionis descriptionem, & naturam; neque aliam unquam ab Ecclesia fuisse approbatam; licet nonnullas pensiones huic descriptioni haud contonas tolerare cogatur.

VI. In Concilio Chalcedonensi *Actione* 10. legitur, quod Maximus ordinatus Episcopus Antiochenus in locum Domni per Synodum depositi, rogaverit Patres Concilii, ut *humanitatem* in Domnum exercere vellent, assignando ei aliquam portionem proventum Ecclesiæ Antiochenæ in sustentationem. Verba Maximi sunt: *Deprecor magnificentissimos, & gloriosissimos judices, & sanctam hanc & universalem Synodum, ut humanitatem exercere in Domnum, qui fuit Antiochiæ Episcopus, dignemini, & statuere ei certos sumptus de Ecclesia, quæ sub me est.*

Adhæc Legati Sedis Apostolicæ responderunt: *Si quidem Maximus suo arbitrio Domno voluerit esse consultum, ut sumptus ei de sua Ecclesia, miserationis intuitu, prout æstimaverit, largiatur; ut contentus* alimoniis, *quiescat in posterum.*

Hoc responsum tota Synodus, una cum judicibus, qui nomine Imperatoris Marciani aderant, comprobavit (*a*).

VII. In eodem Concilio *Actione* 12, discussa causa Stephani, & Bassiani de Sede Ephesina contendentium, judicatum fuit, ut utroque remoto tertius ordinaretur Episcopus Ephesinus, sub hac moderatione: *Removebuntur quidem a sancta Ephesiorum Ecclesia Bassianus & Stephanus reverendissimi; habeant autem dignitatem Episcopi, & ex reditibus memoratæ sanctissimæ Ecclesiæ,* nutrimenti *gratia, & consolationis, annis singulis solidos aureos ducentos accipiant: alter vero secundum regulas ejusdem sanctissimæ Ecclesiæ, Episcopus ordinabitur.*

Tametsi hic pensionis nomen expressum non sit, nemo tamen negaverit, quin revera hisce Episcopis ex reditibus Ecclesiarum, quas deserere coacti erant, miserationis intuitu, & nutrimenti causa concessa fuerit, probante Concilio universali, quædam portio, coincidens cum ea, quæ hodie *pensio* dicitur; si modo ea detur juxta descriptionem, & usum ex citato Concilio propositum.

VIII. Est aliud in eodem Concilio Chalcedonensi Pensionis exemplum non absimile prioribus; in quo tamen & illud notandum occurrit, quod expresse caveatur, ut pensio non tantum commensuretur necessitatibus ipsius Pensionarii; sed insuper facultatibus Ecclesiæ, cui imponitur; idque secundum conditionem proventuum Ecclesiasticorum, quæ exigit, ut ex iis prius provideatur honestæ sustentationi ministrorum, aliisque necessitatibus Ecclesiæ, & tum demum, ex superfluis aliis indigentibus, etiam Clericis succurratur, quemadmodum prædictum Concilium Delectorum Prælatorum notavit.

Voluit ergo Concilium Chalcedonense *Actione* 14. ut casu quo Athanasius restitueretur Ecclesiæ Parrhenorum, tunc Sabiniano, qui in locum Athanasii fuerit ordinatus, daretur pensio. Verba Concilii sunt: „ Sabinianus vero Reverendissimus Episcopus, & „ dignitatem Episcopatus habeat, & substitutus sit, & pascatur „ sicut Reverendissimus Episcopus Antiochenorum Maximum; „ *secundum facultatem* Parrhenorum sanctissimæ Ecclesiæ, disposuerunt, (*a*)

IX. Similia pensionis exempla non pauca occurrunt apud S. Gregorium; ac signanter *lib.* II. *Epist.* 7 ubi Etherio Episcopo scribit de quodam Episcopo, quod si verum sit, *eum ita capitis passionem incurrisse, ut quod mente alienata agere solet, gemitus & fletus audire sit . . . . alter in locum ejus ordinetur; sic tamen, ut quousque eumdem in hoc sæculo vita tenuerit, sumptus ei debiti de eadem Ecclesia ministrentur.*

Species quoque pensionis dici potest subventio, quam idem sanctus Pontifex subministrari vult Episcopis, quos hostilitatis furor ex Ecclesiis suis expulerat, & captivitatis diversarumque necessitatum angustiæ comprimebant: de quibus ad Episcopos per Illyricum constitutos ita scribit *lib.* I. *Epist.* 43. quod hos debeant consolandos convicturosque sibi in Ecclesiasticis sustentationibus libenter suscipere. „ Non quidem ut per communionem „ Episcopalis throni dignitatis dividatur, sed ut ab Ecclesia juxta possibilitatem *sufficientiæ* debeant *alimenta* percipere.

X. Hæc aliaque probata pensionis exempla si expendatur, & conferantur cum descriptione, quam citatum Concilium Delectorum Prælatorum delineavit, patebit, pensiones jampridem ab Ecclesia probatas plane coincidere cum ea Prælatorum descriptione; atque pensiones revera ex intentione Ecclesiæ non esse concedendas, nisi ut quasdam *eleemosynas* Clericis indigentibus.

XI. Quamdiu autem ea pensionum moderatio servata fuit; nulla quoque legitur contra eas facta Ecclesiæ oppositio. Sciebat enim hæc nihil injustitiæ subesse, si ex proventibus Ecclesiasticis, qui sustentationi ministrorum Ecclesiæ superfuerint, necessitatibus aliorum Clericorum indigentium provideretur.

At tum labentibus sæculis prætextu Pensionum cœperunt proventus Ecclesiastici veris Titularibus & ministris Ecclesiarum subtrahi, & aliis non indigentibus indiscriminatim, & sine ulla moderatione reservari, cum summa proventuum Ecclesiasticorum inversione & dilapidatione. Nequaquam defuere, qui hujusmodi abusui reservationum, pallio Pensionum tecto se opposuerunt; dicentes pensionum hunc non esse legitimum usum, sed maximum abusum.

Plura in decursu hujus matriæ occurrent, quæ hanc oppositionem probant; hic duntaxat ostendam, quid in Synodo Tridentina de usu Pensionum dictum statutumque fuerit, & an alium usum probaverit, quam eum, quem expressit Concilium illud Delectorum Prælatorum, quod ipsi Concilio Tridentino prælu'erat, & speciatim a Paulo III indictum fuerat, ut abusus in futuro Concilio Tridentino reformandos notaret, & sincere exponeret.

XII. Legitur in Historia Concilii Tridentini, quod in Congregatione die 5. Martii anno 1546. occasione querelæ Episcopi Bituntini, qui ob non solutas Pensiones suo Episcopatu impositas, a Pensionariis suis citabatur Romam coram Auditore Rotæ, nonnulla de Pensionum usu dicta fuerint, atque inter alia a quibusdam Patribus dictum: *Æquum esse, & olim receptum, ut Ecclesiæ opulentæ tenues sublevent, charitate scilicet adducti Prælati, non vi adacti: sed non eum in modum ut sibi necessaria adimant: Eam enim D. Pauli esse doctrinam. Verum, ut Antistites inopes de dimenso suo, quod ipsis sustentandis vix sufficiat, cogantur demere, quod in divites conferant, id quidem haud esse tolerabile. Immo caput esse, de cujus reformatione in Concilio sit agendum, rebus ad* veterem & usum vere Christianum *revocatis.*

XIII. Inter articulos instructionis datos Oratori Regis Galliæ ad Synodum Tridentinam anno 1562, unus erat quo petebatur, ne posthac pensiones constituerentur super Beneficiis resignatis aut litigii causa. Verba instructionis erant: *Que doresnavant ne se puisse tenir Pensions sur Benefices que l'on resignera, ne pareillement constituer sur Benefices pour droit pretendu.* Habetur in libro, cui titulus: *Mémoires pour le Concile de Trente pag.* 168. & 174. editionis Parisiensis 1654.

XIV. His

S

(*a*) Quod de Maximo Antiocheno, & Domno nunc refert D. Van-Espen, id deinde suppositicium, & ab aliquo impostore cæteris Concilii Chalcedonensis actionibus assutum probavit ipse vir doctissimus *tom. VII. cap.* 2. *dissert.* in Concilium Chalcedonense *Sess.* 12. hujus editionis.

(*a*) De istis pensionibus erudite disseruit D. Van Espen *tom. VII. cap.* 2 Dissertationis de Concilio Chalcedonensi, & in Scholiis in ejusdem Concilii Canones

XIV. His instructionibus insistens Orator Regius, anno 1563 Patribus Concilii nomine Caroli IX. Regis Galliæ, inter alios articulos reformationis hic vigesimus quintus propositus fuit: *Pensiones super Beneficiis non constituantur, & quæ sunt constitutæ tollantur, quo reditus Ecclesiastici in alimenta Pastorum, & pauperum, aliosque usus pias transferantur.*

XV. Articuli hi ab Oratoribus Regis Christianissimi Concilio oblati per Legatos Sedis Apostolicæ ad Pontificem missi fuere, qui plures quidem illorum probavit, sed non omnes; ac notanter hunc se non posse in totum probare, affirmans, pensiones esse *eleemosynas*, quarum distributio ad Suam Sanctitatem spectat. Ita sibi a Cardinale Borromeo, id est, S. Carolo, relatum esse scribit ad Catharinam de Medicis matrem Regis tunc regentem, Insulanus vulgo *De Lisle* Orator Regius apud Pontificem. Verba Epistolæ sunt: *Madame, le Pape a reçu les Articles de reformation presenté au Concile par les Ambassadeurs du Roi. Monsieur le Cardinal Borromæo m' a dit que Sa Sainteté les approuvoit en grande partie, mais non en tout: parcequ' ils prejudicient aux preventions de quelques autres Droits; mais principalment il trouve mauvais que les Pensions sont tollues par ladite réformation, disant que ce sont des aumônes que Sadite Sainteté a droit de faire partout* (*a*).

Ex his patet, quod tametsi Pontifici non videretur omnis pensionum usus tollendus, nihilominus fassus sit ipse, eas non nisi ut *eleemosynas*, etiam a Pontifice dispensandas: ac per consequens ideam Pontificis de natura pensionum coincidisse cum ea, quam sæpe dictum Concilium Delectorum Prælatorum expresserat.

☞ XVI. Notandum quod, dum Pius IV. significavit retinendum usum pensionum, ut per eas, tamquam *quasdam eleemosynas* pauperibus Clericis Pontifex subvenire possit, id intellexerit de pensionibus, quas Romana Curia prætendit, posse pro suo beneplacito imponere quibuscumque Beneficiis, aut dignitatibus, vel etiam Monasteriis in *favorem*, seu in subventionem quarumcumque personarum, quæ nec Beneficia illa unquam possederunt, nec ullum ad Beneficia illa jus prætendunt; quin nec Beneficiorum illorum capaces sunt: qualibus pensionibus passim gravatos videmus, etiam ipsos Episcopatus & Abbatias Italiæ in favorem Cardinalium, & aliorum Prælatorum Curiæ Romanæ: at in Gallia, & Belgio similes pensiones non admittuntur, uti *cap.* 3. hujus tituli observabitur (*b*). ☜

XVII. Licet nec ipsi Galli, cæterique Concilii Tridentini Patres diffiteri possent, quin usus pensionum, si ut quædam eleemosynæ Pastoribus, aliisque Clericis indigentibus ex justa causa & moderatione distribuerentur, nequaquam esset improbandus: nihilominus experientia edocti, quam infami & sacrilego modo proventus Beneficiorum obtentu pensionum dilapidarentur, quantaque hæc dissipatio secum traheret mala, usu earum admisso, abusum impedire non destiterunt, & contra pensionum usum ulterius Patrum zelum excitare, & earum sublationem, aut saltem restrictionem urgere.

XVIII. Et quidem Oratores Regii in sua ad Legatos & Patres Concilii Tridentini expostulatione 22. Septembris 1563. ostendere volentes, *Legibus Regni, aut Ecclesiæ Gallicanæ nihil omnino contineri, quod repugnet dogmatibus Ecclesiæ Catholicæ, antiquissimisque Pontificum Decretis, & Ecclesiæ universalis Concilii: Inter alia dicunt: Non prohiberi Episcopum, qui neque sacras Litteras docere, neque prædicare unquam didicerit, se Episcopatu, si velit, uti debet, abdicare: benemeritum autem, qui per ætatem, aut morbum amplius Episcopi munere fungi non potest, coadjutorem accipere, & in hac tantum specie pensionem retinere. Nam extra hanc speciem, si quis velit colore pensionis quæsito, ut pluralitatis prohibitionem eludat, super Beneficio pensionem constituere, aut in favorem renuntiare, aut cum regressu, aut causari, & defendere pluralitatem Beneficiorum ex nova & bonis sæculis incognita personarum & sacerdotiorum differentia, &c.*

XIX. Cumque hæc expostulatio a nonnullis carperetur, coactus fuit ejusdem Auctor Apologiam edere, in qua inter cætera dicebat: *Nec pœnitet dixisse, multa esse in his articulis, quæ cum Patrum antiquis Decretis pugnant, ut de Beneficiorum pluralitate*, pensionibus, *resignationibus in favorem, &c*

Articuli, quorum hic mentio fit, erant capita reformationis sessione 24. evulganda, quorum decimo tertio decernebatur, ut „ in posterum, omnes hæ Cathedrales Ecclesiæ, quarum reditus „ summam ducatorum mille, & Parochiales, quæ summam du„ catorum centum secundum verum valorem, non excedunt, „ pensionibus, aut reservationibus fructuum nullis graventur.

Hoc Decretum, quamvis pensiones positive non probet, a nonnullis Patribus, non Gallis duntaxat, sed & aliis, probatum non fuit; eo quod dum earum usum non nisi in tenuioribus Episcopatibus & Beneficiis curatis improbat; in reliquis eum probare, aut saltem abusus, qui pensionum pretextu invaluerat, a Concilio non sat efficaciter præcindi videretur.

XX. Refert Cardinalis Pallavicinus in Historia Concilii Tridentini *lib.* 18. *cap.* 6. *num.* 1. quod pro formandis articulis reformationis evulgandis *sess.* 22. proposita capita quatuordecim fuerint non undecim, sicuti Suavis narrat. Deinde subjungit: *Causa cur postea ad undecim fuerint redacta, hæc fuit; quoniam duobus ex illis lex apponebatur, pensiones coarctans, ne scilicet in posterum id oneris imponeretur Episcopis, & Parochis, quorum alteri non supra quingentos aureos ex annuo proventu reciperent, alteri non supra quinquaginta. Sed Episcopi vocabulum pensionis abominati, quippe ipsorum auribus animisque permolestum, negarunt illud sibi adjecta etiam limitatione, probatum iri. Et quamquam opponeretur, a Conciliis Lateranensi, & Viennensi, & a Tridentino pariter sub Paulo & Julio pensionum consuetudinem fuisse receptam, non tamen acquievere. Quapropter conventum est, ut sanctiones ea de re alias ex professo statuerentur.*

XXI. Cum ergo de articulis reformationis sessione 24. edendis ageretur, rursus hæc pensionum materia proposita fuit; atque caput 13. qua parte de pensionibus statuebat, verbis utebatur generalibus, nimirum ut nullum Beneficium majoribus pensionibus gravari posset, quam *tertiæ* partis fructuum, aut valoris eorumdem, secundum id quod usu obtinuerat, cum pensiones introductæ sunt: ut narrat historia ejusdem Concilii. *Verum id Cardinali Lotharingio non expedire videbatur: quod essent Beneficia quædam admodum opima, quæ tametsi duas solverent, gravari tamen non intelligerentur; alia vero adeo tenuia, ut pensionem perferre non possent; adeoque iniquam esse hanc distributionem. Quare satius esse prohibere, ne Episcopatus valoris mille coronatorum, parochiales Ecclesiæ centum, pensionibus gravarentur, de cæteris nulla mentione facta.*

Hoc Lotharingii medium a majore parte Patrum laudatum fuit; & Decretum conformiter exaratum, & evulgatum, extatque *sess.* 24. *cap.* 13. non quod illud abusui pensionum penitus eliminando crederent sufficere; sed quod temporum conditio & confusio fortius remedium non paterentur, ut ipse Historicus innuit; cui non contradicit Pallavicinus hoc unum in eo arguens *lib.* 23. *cap.* 11. quod huic Concilii Decreto opponat: *longe majus expectatum fuisse remedium deterrimo pensionum abusui*: ostendere studens remedium integrum expectari non potuisse.

XXII. Oratores Regis Christianissimi exemplar Decretorum ad Regem mittentes, huic de pensionibus Decreto hanc notam apposuere: etsi haud ignorarent, illud suggerente Card. Lotharingio, ita fuisse exaratum. „ *Hic non obscure significatur pensiones constitui & reservationes fructuum fieri posse tum in Cathedralibus Ecclesiis, tum in Parœciis, si modo summam centum aureorum annuus reditus earum exceedat. Quod tum maxime adversatur iis, quæ in mandatis a Rege nostro accepimus. Nulla enim ratione, nulloque casu, fructus aut eorum partem reservari vult Rex, neque conditionaliter aut dimidiate, sed simpliciter tantummodo Beneficia ejurari, ut integri fructus ad eum, qui Beneficio incumbit, perveniant. Et sane, si aliter fiat, frustra aliquid statueretur posthac adversus eos, qui plura possident Beneficia. Facile enim cedent Beneficiis, si eorum fructus liceat retinere.*

XXIII. Non dubium proinde hoc unum fuisse e Decretis Concilii Tridentini, cui congruit declaratio, & protestatio Cardinalis Lotharingiæ, tum suo, tum omnium aliorum Galliæ Episcoporum nomine facta coram Patribus Concilii, in ultima ipsius Concilii sessione. *Cum nudius tertius* (*ait*) *meam de reformationis articulis dicerem sententiam, præfatus sum etiam me valde cupere, ut prisca illa Ecclesiastica restitueretur disciplina; sed cum his corruptissimis temporibus, & moribus intelligam non posse ea, quibus maxime opus est, protinus adhiberi remedia, interim assentiri, & probare ea, quæ nunc sunt decreta: non quod ea judicem satis esse ad integram ægrotantis Reipublicæ Christianæ curationem, sed quod sperem his prius lenioribus fomentis adhibitis, cum graviora medicamenta pati potuerit Ecclesia, Pontifices Maximos, & maxime D. N. Pium, pro sua insigni pietate & prudentia diligenter curaturum, ut ea, quæ desunt, implens, & efficaciora inveniens remedia, in usum veteribus, jamdiu abolitis, revocatis Canonibus & maxime quatuor veterum illorum Conciliorum, quæ, quantum fieri poterit, observanda esse censeo: vel si expedire videbitur, frequentiori œcumenicorum Conciliorum celebratione, morbum ab Ecclesia propulsans, eam suæ pristinæ restituat sanitati. Hanc autem meam mentem, & sententiam, tum meo, tum omnium Galliæ Episcoporum nomine in acta referri volo, & ut id fiat a Notariis peto & postulo.*

XXIV. Itaque ex iis, quæ in Synodo Tridentina acta sunt, non obscurum est, Patribus usum pensionum apparuisse odiosum, multisque abusibus obnoxium; usum a Synodo nonnihil fuisse restrictum circa Episcopatus & Beneficia Curata tenuiora; neque ullibi positive probatum, quamquam nec omnino improbatum, licet id a multis postulatum esset: obsequens in hoc intentioni Pontificis, qui eas ut quosdam *elemmosynas* per Pontificem distribuendas retineri volebat, uti supra notatum fuit.

Unde nec verisimile est Synodo aliam fuisse de pensionibus ideam, quam quæ a Concilio Delectorum Cardinalium expressa est; & conditioni proventuum Ecclesiasticorum & Sacr. Canonibus conformis.

XXV. Ulterius hoc habetur: quod licet Pontifex, qui Synodo per suos Legatos præsidebat, eamque moderabatur, respondent, usum pensionum non esse omnino improbandum aut vetandum, nihilominus fassus sit, eas ceu quasdam *eleemosynas* esse distribuendas. Unde nec alio sensu eas tolerandas Synodum judicasse verisimile est.

XXVI. De qua Synodi mente optimo instructus S. Carolus Borræmeus, qui præcipuas in directione Synodi partes habebat, atque supradictum responsum Pontificis retulerat; & una sciens, quam difficulter intra hos limites pensionum usus contineatur, si usus earum semel invalescat, vix earum usum in suam Diœcesim admisit; & introducere volentibus strenue se opposuit quemadmodum vitæ ejus scriptor testatur *lib.* 7. *capit.* 35. verbis sequentibus, *Fructus suos unicuique Ecclesiæ Presbyterisque*

(*a*) Hæc leguntur in opere jam citato *pag.* 374. cui titulus *Mémoires pour le Concile de Trente, récueilis par feu Mr. Dupui Bibliothécaire du Roi, & imprimés a Paris chez Cramoisy, en* 1654.

(*b*) Id quidem de Gallis olim dici potuit: non autem hodie, ut deinceps notabitur.

que ſingulis, integros relinqui curavit vehementer, & effecit. Eo namque primum Eccleſiam capeſcente; vel magna ex parte, vel toti, alienis hominibus erant reſervati; ex quo fiebat, ut qui eſſent aliquo numero Presbyteri Sacerdotia recuſarent; quorum facultatibus, pro dignitate vitæ cultum minime poſſent conſervare. Qui vero accipiebant, parvi pretii homines, neque doctrina, neque auctoritate ſatis muneri ſuo facere valebant: ut præter Sacerdotis, ut tempora ſunt, ex ea re contemptum; neque ſacra ſupellex pro decoro parari; neque refici vel ornari Eccleſiæ; neque ſarta tecta haberi poſſent.

Igitur (pergit auctor) neque penſionis onus vel minimum cuiquam Eccleſiæ impoſuit unquam, & ſi quis forte per auctoritatem ſuperiorem obtinere vellet, contra totis viribus pugnavit.

Cum ex Præpoſituræ facultatibus, ex ſuis quidam, quo plurimum utebatur, annuam penſionem ſibi fere impetraſſet; ea Carolus ut auferretur, ſtatim effecit. Neque alius poſtea unquam conari aliquid ſimile auſus eſt.

XXVII. Unum tamen penſionis exemplum a Carolo impoſitæ ſubjungit dictus auctor: e quo intelligimus, uſum penſionum a Carolo non totaliter improbatum, ac una videmus eamdem de penſionibus huic Sancto fuiſſe ideam, quæ fuit Concilii Romani Delectis Prælatis.

Sacerdoti tantum penſionem conceſſam ſcio. *Is cum Eccleſiæ diu utilem ſane operam pro doctrina, virtuteque ſua navaſſet, demum multi laboris Parochiam habens, infirmaque valetudine confectus, cum eam relinquere cogeretur; neque aliunde haberet vitæ ſumptum; moderatam penſionem ex Eccleſia ſua, quæ erat ex locupletioribus, a Carolo accepit.*

CAPUT II.

Quæ uſum penſionum reddant odioſum?

1 *Reſervatio penſionis* odioſa *ex omnium Canoniſtarum ſententia.*
2 *Quia contrariatur Juri communi.*
3 *Per Penſiones neceſſaria ſubtrahuntur Miniſtris Eccleſiæ.*
4 *Hoc incommodum quomodo ſenſerit S. Carolus?*
5 *Defraudatur Fabrica Eccleſiæ.*
6 *Proventus Eccleſiaſtici contra eorum naturam cedunt non ſervientibus.*
7 *Multi occaſione penſionum acceptant Beneficia ſine intentione deſerviendi.*
8 *Per penſiones illuditur Canonibus vetantibus pluralitatem Beneficiorum.*
9 *Per penſiones fit, ut unus plurium ſtipendia ſibi vendicet.*
10 *Penſionarii nonnunquam ſimiles iis, qui Beneficia ſub modico ſtipendio dabant.*
11 *Penſionarii non ſecus ac Simoniaci ſpiritualia cum temporalibus commutant.*
12 *Penſiones faciunt, ut non habeatur de meritis Promovendorum recta diſcuſſio.*
13 *Penſiones occludunt pauperibus aditum ad Beneficia.*
14 *Uſus penſionis facit, ut nulli* gratis *ad Beneficia pateat acceſſus.*
15 *Concluditur merito potuiſſe poſtulari totalem penſionum abolitionem.*

I. PENSIONIS reſervationem ſuper fructibus Beneficii Eccleſiaſtici eſſe odioſam, *omnes* ſcribentes teſtantur, ait Pyrrhus Corradus in Praxi Beneficiaria *lib. 5. cap. 5. num. 1.*

Et Hieronymus Gigas *De Penſionibus* poſt Paulum De Roma dicit, quod Penſio eſt *plaga fœtida* ex percuſſione nervi Eccleſiaſticæ diſciplinæ ſimilitudinarie inflicta.

Odium Penſionis multis ex capitibus deſumitur, ac præcipue ex incommodis, & malis, quæ uſus Penſionum ſecum trahit, & in Eccleſiam invehit.

II. Penſionem contrariam eſſe Juri communi, & eo titulo *odioſam*, communis Canoniſtarum ſententia eſt, eo quod per Penſionem proventuum portio Beneficio annexa a Beneficio ſeparetur; atque ita Beneficiorum quædam ſciſſio fiat de jure reprobata; ſed de hac ſciſſione latius infra *cap. 5.*

III. Ulterius, quia per Penſionem pars fructuum a Beneficio ſubtrahitur, hinc frequenter occaſione impoſitionis, & reſervationis Penſionum contingit, ut proventus Beneficiorum ipſis Miniſtris Eccleſiæ ita ſubtrahantur, ut vix reliquum ſit, unde juxta ſtatum ſuum moderate, ac frugaliter vivere queant: ex quo ulterius contingit, ut viri eruditione ac moribus ſufficientes ægre reperiantur, qui Beneficiis illis præeſſe velint.

IV. Hoc incommodum ex penſionibus impoſitis ſenſit in ſua Diœceſi S. Carolus: id conſtat numero 26. capitis præcedentis, ubi textus ex ejus vita deſumptus, citatus fuit integer; conſulatur.

V. Ubi etiam aliud Penſionum incommodum exprimitur, nimirum, quod per earum reſervationem fiat, ut a Beneficiis ſive Eccleſiis ſubtrahatur illud, quo ſacra ſupellex parari, vel refici, aut ornari Eccleſiæ, & ſarta tecta conſervari poſſent & deberent.

VI. Ulterius, cum proventus Beneficiorum dentur in ſuſtentationem laborantium, & Eccleſiæ ſervientium, & ob id Beneficium dari dicatur *propter officium*, eo rurſus odioſus eſt penſionum uſus, quod dentur non ſervientibus: *Nam Penſionarii (ait Gomeſius ad Regulam* De infirmis, quæſt. 16.) *non laborant in Eccleſia, neque ſeminant, & tamen metunt, & fructus ſine labore manducant, contra naturæ ordinem, & contra Apoſtolum dicentem*, qui non laborat, non manducet (a).

(a) 2. ad Theſſal. c. 3. verſ. 10. Legitur: *Qui non vult operari, non manducet.*

VII. Ex quo præterea fit quod multi ad Beneficia Eccleſiaſtica aſpirent, eaque acceptent, qui tamen nec Eccleſiæ ſervire, immo nec ſtatum Eccleſiaſticum aſſumere intendunt: ac duntaxat aliquam ſummam pecuniæ ex Beneficio accepto accipere cogitant.

Optime enim intelligunt, ſibi notabilem pecuniæ ſummam non defuturam, mox ubi Beneficium duntaxat habuerint; licet illi deſervire, quin nec in ſtatu Eccleſiaſtico perſeverare intendant. Mox enim ut Beneficium obtinuerint, via reſignationis aut permutationis *ſub penſione* patebit; atque hac mediante, nullo præſtito, neque poſthac præſtando officio, non exigua ſæpe ſumma pecuniæ, aut annue præſtanda, aut certe ſi maluerint, redempta penſione ſimul & ſemel ſolvetur (a). Quam frequens ſit hic ex uſu penſionum natus abuſus, quotidiana & notoria multorum praxi nimium probatur.

VIII. Præterea per penſionum uſum fraus fit Canonibus Beneficiorum pluralitatem vetantibus. Cum enim penſiones revera Beneficia non ſint, credunt Penſionarii, quod penſiones una cum alio Beneficio retineri queant, ſalvis Canonibus pluralitatem Beneficiorum improbantibus: atque ita reipſa id pene aſſequuntur quod per plurium Beneficiorum retentionem intendunt: in eademque etiam fere incommoda hinc incidit Eccleſia, quæ vetando pluralitatem Beneficiorum evitare intendit.

Quid enim aliud, niſi plurium Beneficiorum emolumenta quærunt, qui plura Beneficia retinere deſiderant? Hæc autem reipſa Penſionarii aſſequuntur; dum reſignantes titulum, notabilem portionem proventuum retinent, eamque ſibi ſine ulla cura, aut labore, ab omnique expenſa, & opere liberam ſolvendam.

IX. Eccleſia pluralitatem Beneficiorum improbans, id præcipue improbat, quod *unus, qui unum quantumvis modicum vix officium implere ſufficeret*, plurimorum *ſibi vendicet* ſtipendia: *quæ multis litteratis viris, vitæ puritate ac teſtimonio bonæ famæ pollentibus, qui mendicant, poſſent aliunde ſufficere, æqua diſtributione collata* uti loquitur Pontifex in *Extrav. Execrabilis, De Præbendis* inter communes.

X. Certe non abſimiles videntur hujuſmodi Penſionarii illis, qui jam pridem variis artificiis plura Beneficia retinere volentes, Beneficium alteri quidem modico inſtituto ſtipendio reſignabant, ejuſdem Beneficii vicaria cum majora parte fructuum ſibi retenta; quod pernicioſum artificium dum Eccleſia detexit, condemnare non dubitavit.

XI. Denique qui vel leviter hodiernum Penſionariorum, ſive Penſionibus inhiantium agendi modum attenderit, eoſdem pene Penſionum, & Simoniæ effectus eſſe intelliget.

In primis per Simoniam res ſpirituales ad vilitatem quamdam per commutationem cum rebus temporalibus rediguntur, & quodammodo rebus terrenis coæquantur, uti infra *tit.* 13. alias 30. *cap.* 1. latius exponetur. Porro quis negabit, idem per uſitatam penſionum praxim frequenter contigere? Nonne ad oculum patet, Reſignantes ac Permutantes, æſtimare Beneficia ſua penes proventus annuos, eoſque temporali penſione compenſatos, aut æquatos velle; non aliter, ac ſi res mere temporales in foro appretiarentur, atque pretii ſuppletione ad æqualitatis terminos reducerentur? Num forſan res ſpirituales minus deprimuntur, aut ad minorem utilitatem rediguntur, ſi Penſione annua aliquot centenorum florenorum commutentur, quam ſi certa pecuniæ ſumma interveniente commutatio fieret?

XII. Ulterius per Simoniam fit, ait Sanct. Gregorius *lib. 7. Epiſt. 111. ut nulla de actu probatio, ſollicitudo de moribus, nulla de vita diſcuſſio, ſed ſolummodo dignus, qui dare pretium ſuffecerit, æſtimetur.* An non idem eſt Penſionum effectus? Nonne prima, ne dicam unica, eſt Penſionariorum in Beneficiorum Reſignatione, aut permutatione cura, quis ampliorem, ac pinguiorem penſionem dare velit.

Sit Clericus aliquis moribus, ac eruditione quantumvis excellens, qui Beneficium non ambiat; qui proventus ac reditus Eccleſiaſticos conſideret, ut miniſtrorum ſuſtentationi deputatos, & quod reliquum eſt, pauperum uſibus applicandum; ſi Penſionem proventibus Beneficii proportionatam annuere nolit, a Beneficio excludetur.

XIII. Nonne quoque conſtat, per Penſionum praxim æque, ac per Simoniam pauperibus plerumque ad Beneficia aditum intercludi? Quid enim experientia evidentius, quam Penſionarios illos paſſim quærere, qui Penſionem non tantum annuere volunt; ſed de illius annua ſolutione ſecuritatem dare poſſunt? Immo frequenter Penſionariis nec hoc ſufficit; ſed eum invenire ſtudent, qui ſi non expreſſe, ſaltem tacite penſionis redemptionem addicat; aut ut minus ex circumſtantiis colligant, eum ad redimendum eſſe inclinatum; quod cum a pauperibus non ſperent, etiam illis, tametſi optime merentibus, Beneficia ſua reſignare cavent.

XIV. Quid plura? Nonne ingenue fatendum eſt, per Penſionarios hodie eo rem pene redactam, ut dicere liceat cum Alexandro II. *Nulli unqam Clerico, quamvis Religioſo, quamvis ſcientia, & moribus prædito, Eccleſiaſticum Beneficium concedatur (ego dico reſignetur) niſi ei qui* profano pecuniæ *(Penſionis)* munere *illud emere ſtuduerit: ſitque Eccleſia, & res ejus ita venalis, veluti quædam terrena, & vilis merx a negotiatoribus ad vendendum expoſita. Cauſa 1. quæſt. 3. Can. 9.*

XV. Hæc aliaque ſunt, quæ ipſum penſionum uſum tametſi in ſuis initiis laudabilem, & a Sanctis Patribus jam pridem com-

(a) Iſtæ Penſiones redimi ſolent Leodii, Coloniæ, & in aliis Germaniæ locis; vocantur *Penſiones Banquiariæ*, id eſt, *Penſions Banquieres, rachetables par les Reſignataires.*

comprobatum, adeo odioſum hiſce poſterioribus temporibus reddiderunt, & etiamnum hodie reddunt, ut ideo plurimi optarint, & optent, ut earum uſus penitus tolleretur: non quaſi eos lateret penſiones ſubinde liſcite, quin & laudabiliter reſervari, & imponi poſſe: ſed quod ſciant, uſum earum in tantum abuſum degeneraſſe, ut vix ſperari poſſit, ut, uſu retento, abuſus tolli poſſit.

CAPUT III.

Diſcutiuntur cauſæ, ex quibus hodie penſiones imponi ſolent.

1 *Tribus de cauſis hodie ſolent imponi penſiones.*
2 *Non poteſt imponi Penſio niſi in commodum habentis, aut prætendentis jus ad Beneficium.*
3 *Ratio hujus praxeos.*
4 *Etiam in Belgio hæc praxis obtinet.*
5 *Penſiones ex his cauſis impoſitæ tolerantur, non probantur.*
6 *Nulla earum cauſarum* per ſe *ſufficit, ut penſio licite exigatur.*
7 *Retentio penſionis ex cauſa* ceſſi juris *ſapit Simoniacam tranſactionem.*
8 *An hujuſmodi probetur in cap. 21. tit. De Prebendis?*
9 *Proponitur caſus Capituli.*
10 *Prima parte reſponſi oſtenditur, ceſſionem juris litigioſi non eſſe ſufficientem cauſam penſionis.*
11 *Altera pars reſponſi.*
12 *Ex hac non probatur, Penſionem in caſu Capituli potuiſſe* licite exigi.
13 *Penſio hæc non procedebat ex pactione partium ſed,* auctoritate *judicis.*
14 *Hoc titulo penſiones hodiernæ multum ab illa ſunt diſparatæ, & magis de Simonia ſuſpectæ.*
15 *Penſio de qua in Capitulo tantum a Pontifice* toleratur.
16 *Ex hac tolerantia arrepta occaſio male faciendi.*
17 *In* tolerandis *quæ ſpeciem mali habent, caute procedendum.*
18 *Hodiernæ reſignationes inſufficientes ſunt ad juſtificandas penſiones, & prima ratio inſufficientiæ.*
19 *Qui potiſſimum petere ſoleant penſiones titulo reſignationis?*
20 *Secunda ratio inſufficientiæ.*
21 *Ob hanc rationem retentio penſionis titulo reſignationis reprobata per Synodum Chalcedonenſem.*
22 *Similiter per Synodum Oxonienſem.*
23 *Tertia ratio inſufficientiæ petita a Simonia.*
24 *Compenſare inæqualitatem proventuum in permutatione per penſionem, ſapit Simoniam.*
25 *Etiam Doctores laxiores reprobant* penſiones *ſolo titulo reſignationis.*
26 *Penſiones ex prædictis cauſis, licet injuſtæ reſpectu exigentium, poſſunt eſſe in utilitatem Eccleſiæ.*

I. PENSIONES hodie fere tribus de cauſis imponi ſolent; ſcilicet *pacis* cauſa quando Beneficium eſt litigioſum: ſecundo cauſa *reſignationis*: & tertio, cauſa *permutationis*, ne Reſignantes vel Permutantes *nimium diſpendium patiantur*.

Et quidem in Gallia nulla alia de cauſa admitti ſolet penſio, etiam per Pontificem impoſita; uti teſtatur Rebuffus in tractatu *De Pacificis Poſſeſſ. num.* 126. dicitque „ fuiſſe prolatum Arre„ ſtum anno 1535. menſe Junio, quod penſio non imponatur, „ nec impoſita in Regno admittatur extra *tres* caſus, qui ſunt jam enumerati". Idipſum tradunt unanimi conſenſu omnes Galliæ Pragmatici.

II. Hinc ulterius cum Auctore Analyſis in Regulam Cancellariæ *De Publicandis Reſignat. num.* 113. notant, quod „ penſio „ non poſſit conſtitui etiam per *Papam*, & *conſenſu Prælati* ad „ commodum ejus, qui *nullum* habet, nec prætendit *jus in Bene*„ *ficio*: nec in hoc Regno toleratur, ſed appellaretur tamquam „ *ab abuſus*, & abuſivum declararetur, non obſtante quacumque „ poſſeſſione.

Poſt hæc infert: „ Debet ergo conſtitui vel cauſa *concordiæ*. „ cum cauſæ cognitione per Ordinarium, ut in *cap. Niſi eſſent* „ *tit. De Præb.* vel per Papam ad commodum, vel vitam, verum „ vel probabile *jus*, & titulum Reſignantis tantum.

Refert quoque Joannes d'Olives *lib.* 1. *quæſt.* 29. anno 1537. per Arreſtum Parlamenti Toloſani declaratum fuiſſe abuſivam penſionem, quia non alia de cauſa impoſita erat, niſi ut Penſionarius commodius vivere poſſet.

III. Cur autem ad hos tres caſus reſtringatur penſionis impoſitio, non obſcurum eſt, & ex relatis verbis Auctoris Analyſis ſufficienter elici poteſt.

Cum enim multis Regiis Edictis cautum eſſet, & Parlamentorum Arreſtis probatum, nullos non Regnicolas poſſe Beneficia habere in Regno Galliæ, cœptum fuit Beneficia in favorem extraneorum penſionibus paſſim gravari, atque ita indirecte Beneficia quoad temporalia a non Regnicolis poſſideri, & Regnum temporalibus exhauriri. Hoc ut præcaveretur, cautum fuit, ne penſio Beneficio imponi poſſet, niſi in commodum illius, qui habuit, vel prætendit jus in Beneficio: quod dum competere non poteſt niſi Regnicolæ, jam una via penſionis extraneis occluſa eſt.

IV. Neque a praxi Gallicana in hoc puncto diſſonat Praxis Belgica; quæ alias penſiones vix novit: nec facile penſiones etiam a Papa impoſitas ad commodum alicujus, qui nec habuit, nec habere pretendit jus in Beneficio, admitteret.

☞ Et ſane anno 1485. inter querelas Procuratoris Regii ſuper Proviſionibus Beneficialibus Curiæ Romanæ, hæc erat, quod Beneficia *penſionibus gravarentur ſine conſenſu Beneficiatorum*. Ut vel inde appareat, ſimiles penſiones etiam eo tempore in Belgio fuiſſe improbatas; latius hæc continentur in Edicto ejuſdem anni de 22. Septembris, quod extat parte prima Edictorum Flandriæ *lib.* 1. *Rubrica* 8. *cap.* 1. ☜

V. Porro illud hic omnino obſervandum, quod tametſi in Gallia, & etiam in Belgio admittantur penſiones ex tribus illis cauſis (ſervatis quibuſdam tamen moderationibus, de quibus in progreſſus hujus materiæ) nullatenus hinc conſequens eſſe, penſiones undequaque licitas fore, & tuta conſcientia accipi poſſe a Penſionariis, modo vel una ex prædictis cauſis fulciantur. Multa enim pro temporum conditione, & abuſu jam inolito tolerantur, quæ tamen non omnino probantur; quemadmodum de conſuetudine Eccleſiæ Gallicanæ, quæ unum ad plura recipiebat Beneficia contra ſanctorum Canonum inſtituta, ad Genuenſem Archiepiſcopum ſcribit Alexander III. in *c.* 15. *tit. De Præbendis*. Quæ (ait) *non approbatus a nobis, licet non poſſit præ multitudine deliquentium emendari.*

Scribit quoque Innocentius III. Philippo Dunelmenſi Epiſcopo *lib.* 1. *Epiſt.* 460. editionis Baluzianæ, *quod Romani Pontifices, ut negligentiam quorumdam ad ſolicitudinem exitarent, & obviarent fortius cupiditati multorum, qui vacantes Eccleſias ſuis uſibus applicabant, tam antiquis temporibus, quam modernis,* certum *tempus Canonicis & Capitulis præfixerint, ultra quod nec Eccleſiæ debeant, nec Eccleſiaſtica Beneficia, ſeu Præbendæ vacare: Non approbantes (ait) quod tam diu vacent, ſed præcaventes ne diutius Eccleſia quælibet ſolito miniſtrorum obſequio defraudetur.*

Quidni ergo pariter dicatur, quod Gallicani Proceres, qui tantopere abolitionem totalem penſionum in Synodo Tridentina urſerunt, dum penſionum uſum penitus abolere non potuerunt, eum ſaltem reſtringere voluerint; nec tamen uſum earum omnino approbantes; ſed prædaventes, ne abuſus ulterius ſerpat?

VI. Et ſane ſi ſigillatim prædictæ tres cauſæ examinentur; apparebit, nulla veri ſpecie illas pro cauſis ſufficientibus recipiendæ, vel exigendæ penſionis haberi poſſe; id eſt, nec ſolam ceſſionem juris litigioſi, nec Beneficiorum permutationem, vel reſignationem eſſe cauſam ſufficientem,, ut Cedens, Permutans, aut Reſignans penſionem annuam ſibi tuta conſcientia reſervari petat.

VII. Aliquando quæſituum fuerat ab Alexandro III. utrum de „ Eccleſiaſtico Beneficio *in litigium* deducto poſſit fieri tranſactio". Reſpondit Alexander: „ quod tranſigi ſuper re *ſacra*, „ & *litigioſa* non poteſt. Etenim res ſacræ ut poſſideantur aliquo „ dato vel retento, ſeu promiſſo, ſpeciem credimus habere Simoniæ „. *Cap.* 7. *tit. De Tranſact.*

Si ergo ſpeciem habeat Simoniæ, tranſigere ſuper re ſacra & litigioſa *aliquo dato, vel retento*; quomodo ſpeciem Simoniæ evitabit, qui juri prætenſo renuntiare non vult, niſi retenta *penſione annua* aliquot centenorum florenorum? Nonne hic manifeſte tranſigit ſuper re ſacra, & litigioſa *aliquo retento*? Niſi forſan quis ſibi imaginetur, nihil retineri, dum ſumma annua, quæ retinetur, *penſionis* nomine velatur. At verendum eſt, velum illud poſſe quidem hominum quorumdam oculos forſan obſcurare; ſed cum apparuit ille, de quo dicit Apoſtolus: *Omnia autem nuda & aperta ſunt oculis ejus, ad quem nobis, ſermo*, ad Hebræos 4. *verſ.* 13. tunc & velum illud tolletur, & apparebuntur omnia nuda, & manifeſta.

Quid enim intereſt, num quis ſimpliciter cum collitigante tranſigat data aut promiſſa certa pecuniæ ſumma; an vero tranſigat promiſſa annua penſione, eidem ſummæ æquivalente?

VIII. Scio quidem multis eſſe perſuaſum, hanc penſionis ſpeciem jam probatam eſſe ab Innocentio III. in *Cap. Niſi eſſent, tit. De Præbendis*; atque ex hac Decretali has Penſiones ſuum ſumpſiſſe principium; ſed & illud ſcio, hanc Decretalem nec in ſpeciem favere hodiernis penſionibus, quæ prætextu *pacis, & ſedandæ litis* exiguntur.

IX. Caſus iſtius Decretalis erat, Vacante quodam Prioratu, duo fuerant electi, nec ſciebatur cujus electio deberet prævalere. Cauſa duobus Judicibus delegata fuit; in quos & ipſi electi, ut cauſa facilius terminaretur, compromiſerunt. Hi arbitri retenta ſibi juriſdictione delegata, cauſa diu diſcuſſa tandem pro bono *pacis & concordiæ* ordinaverunt, quod unus electus Prioratum haberet, alter vero 20. libras perciperet annuatim de reditibus Capituli, & 40. libras de proventibus Prioratus: & hæc ordinatio ab omnibus probata, tandem pro confirmatione miſſa fuit ad Pontificem. Quid ergo de hac ordinatione dicat Pontifex videamus.

X. In primis ſcribit Pontifex: „ niſi eſſent viri providi & „ honeſti, tam qui ordinationem fecerunt, quam illi, circa „ quos facta eſt ordinatio, illam valde ſuſpectam propter exem„ pli perniciem haberemus.

Quæ hic timenda fuiſſet *exempli pernicies*; aut ita urgenda virorum providentia & honeſtas, ſi penſiones ob ſolam juris litigioſi ceſſionem licitas eſſe crediſſet Pontifex? Nonne hic ſuper Prioratu *vera lis* erat? Nonne unus Prioratui cedebat? Quidni ergo alteri penſio aſſignari poterat, ſi hodiernæ Penſiones hujuſmodi titulo innixæ licitæ ſint?

XI. Adhæc ſcribit Pontifex, judices delegatos, qui ſimul erant arbitri ex partium compromiſſo, fateri *ſe pro bono pacis, & utilitatis hoc ordinaſſe*, idque *poſt concertationem diutinam*.

Conſiderata ergo virorum, qui hanc ordinationem fecerant, honeſtate & providentia; quodque faterentur, ſe poſt *concertationem diutinam, pro bono pacis, & utilitatis* hoc ordinaſſe; & quia hæc ordinatio *ab omnibus eſſet recepta*, reſpondit ulterius Pontifex; „ quod licite Prior & Capitulum de proventibus ſuis „ propter cauſas prædictas, non quidem ex pactione partium, ſed „ ex juſſione Judicum proviſionem hujuſmodi exhibeant.

XII.

XII. Notandum in primis, tantum dicere Pontificem, quod Prior & Capitulum proviſionem illam a Judicibus ipſius impoſitam exhibere queant: ſed non dicit: eam a Penſionario *licite* & tuta conſcientia accipi, aut exigi poſſe. Quin enim nonnunquam ex parte imponentis, & ſolventis, penſio poſſit eſſe juſta & licita; quæ tamen ex parte exigentis ſit injuſta, & illicita nequaquam dubitari poteſt; & capite ſequenti oſtendetur.

XIII. Ulterius notandum, hanc proviſionem *non ex pactione partium*, ſed *ex juſſione judicum* exhiberi, ut expreſſe ſcribit Pontifex.

Ad quæ verba reflectens Gloſſographus, ait: „ Ex *pactione* „ *partium* non liceret, nec eam toleraſſet Papa, ſed quia *judi*„ *cis auctoritate* factum fuit, & ad tempus ſuſtinetur.

XIV. Gloſſographi reflexionem alii paſſim Canoniſtæ amplexi ſunt; eamque noviſſime amplexus Proſper Fagnanus in Commentario ad hanc Decretalem *num.* 5. ait: „ Oportet, ut hujuſ„ modi compoſitiones (qualis occurrit in hac Decretali) ſuper „ Beneficiis, ad hoc ut valeant, & excuſentur a Simonia, ca„ piant principium ab *auctoritate* Superioris, & non a *pactione* „ partium, ut probat, inquit, hæc littera ibi, *non quidem ex* „ *pactione partium; ſed ex juſſione judicum*. Quamobrem, per„ git Fagnanus, qui prius faciunt inter ſe compoſitionem, & po„ ſtea adeunt judices ut interponant auctoritatem, non excuſan„ tur ſecundum bonam conſcientiam, quominus incidant in vi„ tium Simoniæ, ut advertunt Butrius, Imola, Abbas, & Decius “. Hæc Fagnanus.

Nihil ergo commune habet Proviſio, de qua in dicta Decretali cum modernis penſionibus. Hæ enim ex *conventione, & pactione partium initium ſumunt*, illa autem proviſio facta erat ex *mero officio* judicum delegatorum in qualitate arbitratorum, qui bonum pacis, & utilitatis præ oculis habentes ita ſtatuendum credebant.

XV. Adhæc, licet ordinatio illa a judicibus illis providis & honeſtis, pro bono pacis, & utilitatis facta, nihil mali in ſe habere videretur, eam tamen Pontifex approbare noluit; ſed *adhibito hoc moderamine*, inquit, *toleramus*.

Quis vero neſcit, multa pro temporum, ac rerum circumſtantiis a Pontifice, aliiſque Eccleſiæ Prælatis *tolerari & diſſimulari*, quæ tamen non probantur. Unde etſi hic penſionis aliquod veſtigium eſſet, nihil tamen penſionarii in ſuam defenſionem habere poſſent.

XVI. Verum enimvero, tametſi Pontifex hoc ſuum reſponſum ita temperaverit, tantaque circumſpectione loquutus fuerit, tamen ex *occaſione hujſmodi proviſionis*, ait Gloſſa, *aſſumunt quandoque aliqui cauſam malafaciendi*. Quinimmo ut recte nonnulli obſervarunt, ex hac Decretali originem ſumpſere penſiones illæ, quæ hodie *pacis* cauſa colorantur; ut vel inde pateat, quam difficiles ſe exhibere teneantur Eccleſiæ Prælati, ut permittant aut etiam tolerent ea, quæ de facili in exemplum, cum ingenti malorum ſequela, trahi queunt.

XVII. Quamvis igitur Prælati Eccleſiæ juxta ante dicta, interdum ob bonum Eccleſiæ annuere poſſint penſionem alicui non merenti; ob exempli tamen perniciem rariſſime id faciendum erit; immo interdum expediret extrema quæque tentare, quam penſionem permittere ſeu indulgere; præſertim eo loco, ubi penſiones, tot malorum ſcaturigines, nondum invaluerunt, aut non tales quales petuntur.

XVIII. Si titulum reſignationis, vel permutationis attenderimus, eum non minus, quam titulum *pacis*, ſive *concordiæ*, inſufficientem pro juſtificanda retentione penſionis inveniemus.

In primis nemo non fatetur, reſignationem, vel permutationem eſſe titulum omnino inſufficientem petendæ penſionis, ſi non intuitu neceſſitatis, aut utilitatis Eccleſiæ, prout Canones requirunt, fiat; ſed intuitu alicujus lucri, alteriuſve commodi temporalis permutatio ineatur, vel reſignatio.

Quis enim ſat impudens eſt, ut auſit dicere, quod reſignatio, vel permutatio, quam non utilitas aut neceſſitas Eccleſiæ, ſed proprium intereſſe, vel humanus aliquis: & carnalis affectus extorquet, ſit juſta cauſa, ut contra Sacr. Canones, per quamdam diſpenſationem portio proventuum a Beneficio in favorem hujuſmodi Reſignantis, & Permutantis abſtrahatur? Nonne potius ſimilis Reſignans, vel Permutans eo titulo indignus redditur, ut ab Eccleſia juvetur, qui contra ipſa Eccleſiæ ſæpius iterata Decreta, Eccleſiam, quam ſibi in ſponſam ſemel deſponſaverat, lucri, vel propriæ commoditatis intuitu repudiare non veretur?

Si vel obiter quis reflectat, quo fine & animo hodie Reſignationes, & Permutationes fieri ſoleant, non difficulter intelliget, Reſignantes, vel Permutantes penſione & adjutorio Eccleſiæ eo titulo reddi indignos.

XIX. Qui enim ſunt qui hodie in Reſignatione vel Permutatione *penſionem* exigere conſueverunt; niſi qui vel ſpe lucri aut proprii commodi, aut etiam officii Eccleſiaſtici perſolvendi obligatione ſe eximendi, cupiditate impulſi, ex uno in aliud Beneficium ſe protrudunt? Qui enim de Eccleſia, cui ſemel divina ordinatione, & electione adſcripti ſunt, nonniſi utilitate, aut neceſſitate Eccleſiæ ſuadente, & trahente, ad aliam tranſeunt, ſeu potius juſſu Superiorum transferuntur, ſciunt quod Eccleſia ſeu ſponſa, quam neceſſitate cogente deſerunt, non ideo gravanda ſit, quia eam deſerunt, & licet laudabiliter pro debito eidem deſerviverint, ſervitium non temporali mercede ſeu penſione in hoc mundo, ſed æterna a Domino remunerandum ſperant.

XX. Præterea proventus Beneficiorum, tum ex mente Eccleſiæ, tum voluntate Fundatorum, iis annexi, integri cedunt ad uſum & diſpenſationem Titularis, & Poſſeſſoris. Cum ergo ipſe Reſignans, aut Permutans per Reſignationem exuat ſe titulo, & poſſeſſione Beneficii, nullum ſane jus ad proventus illius Beneficii ulterius prætendere poteſt: quandoquidem & certum ſit, jus percipiendi proventus, una cum titulo ex intentione Eccleſiæ & Fundatorum tranſire ad Titularem, non ſecus ac *Officium* ipſi Beneficio annexum, propter quod Beneficium, ſeu jus precipiendi fructus, datur.

XXI. Hinc jam pridem a Synodo œcumenica Chalcedonenſi *Can.* 10. ſtatutum legitur: „ *Si quis translatus* eſt ex alia in „ aliam Eccleſiam, prioris Eccleſiæ, vel Martyriorum, quæ „ ſub ea ſunt, aut Procodociorum, aut Xenodochiorum *rebus* „ *in nullo* communicet.

Qui e Beneficio permutato, aut reſignato annuam penſionem aliquot centenorum florenorum recipiunt, dicentne, quod *Eccleſiæ*, a qua translati ſunt, *rebus in nullo* communicent? credat his hoc qui verbis, non rebus Canones conditos eſſe exiſtimat.

Unde Chriſtianus Lupus in hunc Canonem, aſſerere haud dubitavit: „ Hæc noſtri Canonis verba *ſi quis translatus, &c.* „ oſtendunt, prioris relicti aut reſignati Beneficii *penſiones* tunc „ necdum fuiſſe.

XXII. Canoni Calcedonenſi inſiſtens anno 1222. Synodus Oxonienſis *Can.* 11. æque penſionis, quam nomine *vicariæ* expreſſit, quam alterius rei reſervationem reprobavit. „ Ne lepra Gezi„ tica, quod abſit, per avaritiæ cultum latenter irrupens, mi„ niſtros Eccleſiæ collocet extra caſtra regni æterni: diſtrictius „ inhibemus, ne quis Eccleſiæ renuntians, *recipiat ab eo qui* „ *ſibi ſubſtituitur, vicariam*.

XXIII. Urbanus III. in *Cap.* 5. *tit. De Rerum permut.* ſcripſit, quod „ ſint quidam, qui Præbendæ ſuæ cedunt, & juri „ renuntiant, ut majorem Præbendam obtineant, vel ex hoc „ certum ſummam pecuniæ conſequantur: quod quidem (ait) „ honeſtati eſt contrarium, & *ſimoniacam* procul dubio continet „ pravitatem.

An hodierni reſignantes, & permutantes, cum retentione penſionis non ſimiliter cedunt præbendæ, ut hoc ſummam pecuniæ conſequantur; ſcilicet ſummam annuam aliquot centenorum; vel unam aliquot millium florenorum, honeſto ut vulgo creditur, penſionis currentis, vel redemptæ vocabulo contextam.

XXIV. Sed dicet quis, ſaltem licitum eſt aliquam exigere penſionem in permutatione Beneficiorum inæqualium in proventibus annuis, ut ad æqualitatem reducantur; & ne unus Permutantium ex ſua permutatione *nimium diſpendium patiatur*. Hæc quidem ratiocinatio valere, & admitti poſſet, ſi de duorum fundorum, aut equorum permutatione tractaretur; ubi valor unius pretio ſuppleri poteſt: At illud permutationi Beneficiorum applicare, quid aliud eſt, quam apertam & pudendam mercimoniam Beneficiorum inducere, eamque inani *Penſionis* vocabulo velle palliare?

Qui enim penſionem exigit, ut ea mediante inæqualitas fructuum Beneficii ſuppleatur; nonne pecuniam ſive annue, ſive ſemel præſtandam exgit, ut exceſſus proventuum Beneficii reſignati compenſetur? „ Et tamen certum eſt exceſſum, ſive inæ„ qualitatem in re ſpirituali non poſſe ſuppleri, vel compenſari „ pecunia, aut aliquo dono temporali; cujus in promptu ratio „ eſt, quia ſpirituale venderetur pro temporali, quæ res ponit „ veram materiam Simoniæ: nihil hic faciente Prælati aucto„ ritate, quæ vitium tollere nequit.

Ita Zoeſius noſter ad titulum Decretalium *De rerum permut.* quamvis in hoc Commentario ſequutus recentiores nonnullos Scholaſticos, & Caſuiſtas, ad eorum etiam laxiorem Canonum expoſitionem, & doctrinam, magis declinet.

XXV. Quid plura? Tam evidens eſt permutationem, & reſignationem non eſſe ſufficientes titulos petendæ penſionis, ut vel indulgentiores Theologi id agnoverint; atque contrariam praxim communem tamquam merum abuſum reprobaverint.

Et quidem Theophilus Raynaudus e Societate Jeſu Teologus in tractatu ſuo De bonis Eccleſiæ, *lib.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 1. ait: *Nullo modo juſtum eſt, ut quis idcirco tantum depoſcat ſibi penſionem, quia reſignat Beneficium in favorem tertii*, tametſi hæc eſt praxis „ vel potius abuſio quotidiana. *Reprehendunt eam Corduba, Valerius, & Molanus. Ratio cur non poſſit eo tantum titulo imponi penſio, inde ducenda*, quod deſit titulus accipiendæ ex ea cauſa penſionis.... *Igitur titulus, ob quem penſio imponitur, eſt Beneficii renuntiatio; quæ ſi ſola ſit, non eſt cauſa idonea penſionis imponendæ: quia Beneficiarius poſt renuntiationem, nihil juris habet ad minimam partem fructuum Beneficii, quod dimittit: per ipſam vero renuntiationem, nullum jus ad fructus acquirit. Tenetur enim vel rite miniſtrare ut fructibus potiatur; vel ſi cedere Beneficio vult, tenetur* gratis *cedere, niſi aliquem titulum alleget, quo poſſit portionem fructuum retinere. Quod ſi omittat, & tamen fructuum* partem ſibi ſecuram velit, vel pro pretio Beneficii id depoſcit, eſt Simoniacus: *vel de ea nequitia eſt ſuſpectus; etiamſi* Pontificiam *conceſſionem obreptitie exortam oſtendat; ut Corduba admonuit, adductis Panormitano, Anania, Felino, Archidiacono, Imola, & Friderico*.

XXVI. Pluribus inſufficientiam harum cauſarum probat Perardus Caſtellus Advocatus in Parlamento Pariſienſi, in ſua collectione plurimum quæſtionum in materia Beneficiali *Diſſertatione de Penſionibus, ad calcem tomi ſecundi adjecta*, ubi una examinat penſiones, quæ in Gallia ſubinde reſervantur auctoritate Regia ſuper Beneficiis, ad collationem Regis ſpectantibus; idque prætextu *meritorum* perſonæ, in cujus favorem penſio reſervatur; oſtenditque & hanc cauſam non minus, quam præcedentes ſolere eſſe inſufficientem, ut ipſam penſionem licitam reddat ex parte ipſius Penſionarii.

Quin tamen penſiones ad ſopiendas lites, aut promovendam reſignationem, aut permutationem poſſint eſſe licitæ ex parte Superiorum imponentium; & bonum Eccleſiarum poſſe ſubinde poſtulare hujuſmodi penſionum impoſitionem, tametſi ex parte exigentium, & percipientum ſint illicitæ, & injuſtæ, dubitari nequit;

quit; & capite sequenti demonstrabitur; ac per consequens, & hoc titulo merito tolerantur, & admittuntur.

CAPUT IV.

Quæ ex parte Pensionariorum sint attendenda, ut securi sint in accipiendis Pensionibus?

1 *Ab exigente pensionem plura expendenda.*
2 *In primis quæ sit natura proventuum Ecclesiasticorum.*
3 *Secundo, quod non possit de proventibus Beneficii participare tamquam illius possessor.*
4 *Tertio, an quæ in pauperum alimoniam sunt impendenda, sibi possint applicari?*
5 *Quam injustam sit dari Clericis divitibus, quæ pauperum usibus sunt destinata.*
6 *Pensiones dare non indigentibus magnus abusus.*
7 *Pensio, uti hodie imponitur, est species servitutis impositæ Beneficio.*
8 *Per pensionem subtrahitur portio proventuum a Beneficio contra Ecclesiæ & Fundatorem ordinationem.*
9 *Unde Pensio non nisi* dispensative *imponi potest.*
10 *Pensionarius securitatem desiderans, attendere debet, num justa causa dispensationis subsit; tametsi a Papa pensio imponatur.*
11 *Non minus hic requiritur justa causa, quam in dispensatione super pluralitate Beneficiorum.*
12 *Ex sententia Cardinalis Toleti dispensatio Papæ non reddit Pensionarios securos, si desit justa causa.*
13 *Consentiunt Toleto & alii Doctores.*
14 *Debent ipsi Pensionarii attendere num sit justa causa.*
15 *Potest pensio juste annui a Superiore, licet injuste exigatur a Pensionario.*
16 *Penes Pontificem & Episcopos est auctaritas dispensandi bona Ecclesiæ in utilitatem Ecclesiarum.*
17 *Subinde utilitas Ecclesiæ requirit, ut pensio etiam non merenti concedatur.*
18 *Exemplum pensionis ad redimendam vexam juste addictæ, licet non juste perceptæ.*
19 *Pensionum hujusmodi justitia probatur.*
20 *Pensiones similis subinde licite solvuntur, licet illicite petantur.*

I. Si quis pensionem aliquam super Beneficio retineri intendit, atque in hac retentione & perceptione non tantum coram hominibus, sed & coram Deo tutus, & ab omni injustitiæ, & Simoniæ labe omnino exemptus haberi desiderat, plura serio examinare & attente expendere debet,

II. In primis certum atque apud omnes indubitatum est proventuum Ecclesiasticorum conditionem & naturam ex mente Ecclesiæ, & Fidelium offerentium esse, ut ministri Ecclesiæ ex iis suam accipiant sustentationem; templa sarta & tecta conserventur, sacra supplex, aliaque ad divinum cultum necessaria desumantur, & quod superest in pauperum alimoniam cedat; quemadmodum paucis verbis expresserunt Patres Concilii Aquisgranensis anno 816. *Can.* 116. „ Fideles namque fidei ardore & Christi amore succensi, ob „ animarum suarum remedium, & cælestis patriæ desiderium, „ suis propriis facultatibus Sanctam locupletem fecerunt Eccle„ siam, ut iis & *milites Christi alerentur, & Ecclesiæ exorna„ rentur, pauperes recrearentur, & captivi pro temporum op„ portunitate redimerentur.*

Hæc natura proventuum Ecclesiasticorum adeo indubitata fuit jam pridem Patribus, ut dicere non timuerit anno 844. Synodus Vernensis *Can.* 12. „ Certe, quod nullus quamquam *impundentis„ simus*, negare audebit, possessio Ecclesiæ votum est fidelium, „ *patrimonium pauperum*, redemptio animarum “. Quod & latius probabitur, & exponetur infra *sect.* 4. *tit.* 1. alias *tom.* 1, *tit.* 32.

III. Hic expendat Pensionarius, vel pensionem desiderans, quo titulo de proventibus Ecclesiæ per resignationem sui Beneficii participare possit. Non titulo ministri sive servitii; quandoquidem Beneficium dimittendo, etiam Ecclesiæ illius minister esse desinat,

IV. Cum proventus, si qui sustentationi ministrorum supersunt, vel in templorum, vel supellectilis Ecclesiæ usum, aut in alimoniam pauperum sint impendendi, consequens est, ut expendat, num ea sit sua conditio, ut *patrimonium pauperum*, sive quod pauperum alimoniis ex mente Ecclesiæ, & Fdelium offerentium destinatum est, suis usibus applicare queat?

V. Sane si de Clericis etiam *actualiter* Ecclesiæ inservientibus dictum sit, quod „ nec illi, qui sua possidentes dari sibi aliquid „ volunt, sine *grandi peccato suo*, unde *pauper* victurus erat, „ accipiant: facile intelligi potest, quid dici posset de iis, qui servitium Ecclesiæ quam deserunt, impendere ulterius non intendentes, ea quæ *pauperibus* debentur, accipiunt, si ipsi *sua possideant*, id est, aliunde vel ex patrimonio, vel ex proventibus alterius Beneficii habeant, unde honeste, attenta Clericali modestia, vivere queant?

VI. Attendant, quam injustum, ne dicam scrilegium sit *patrimonium* pauperum, sive proventus, pauperum usibus applicandos, augendis divitum patrimoniis applicari? Et quam merito Concilium illud *Delectorum Prælatorum*, cujus supra *cap.* 1. meminimus, dixerit; „ Pensiones dare Clericis *divitibus* qui „ comode & honeste vivere queunt ex reditibus, quos habent, „ *manus certe abusus.*

VII. Adhæc attendere debent Pensionarii, quod pensiones hodiernæ non sint nudæ & simplices eleemosynæ, quales vulgaribus pauperibus dari solent; sed amplius quid præ se ferant.

Pensio quippe ex moderno stylo, est species cujusdam servitutis Beneficio vel Ecclesiæ imposita, persolvendi annuam pecuniæ quantitatem ex proventibus Beneficii Clerico actualiter Beneficio non deservienti, nec illud possidenti.

VIII. Hinc per pensionem in effectu subtrahitur notabilis proventuum portio a Beneficio, cui ex Ecclesiæ ordinatione, & Fundationis lege, in sustentationem Beneficiati, aliosque pios usus est annexa, & alteri quasi in modum Beneficii assignatur,

IX. Quapropter ex omnium Doctorum sententia, quam & moderna Ecclesiæ praxis confirmat, nulla pensio sine interveniente legitima Superioris dispensatione Beneficio imponi potest; de qua dispentatione agetur capite sequenti.

X. Qui igitur pensione secure uti desiderat, discutere debet, num justa sit causa eam servitutem Benficio seu Ecclesiæ imponendi, sufficiensque ut *dispensative* certa portio a Beneficio subtrahatur, & suis usibus applicetur.

Porro dispensationem, quantumvis etiam auctoritate Apostolica suffultam, neminem reddere securum in conscientia, nisi justa & sufficiens causa dispensandi adsit, satis ostensum est supra *Sect.* 3. *tit.* 3. alias *tit.* 20. *c.* 5. ubi de dispensatione super pluralitate Beneficiorum actum est.

XI. Rationes autem, quæ evincunt, dispensationem etiam Pontificiam super pluralitate Beneficiorum, non reddere quemquam in conscientia securum, si destituatur *justa causa*, etiam evincunt, dispensationem super impositione pensionis sine justa causa esse insufficientem.

Quamvis enim, teste Doctore Angelico 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 2. *ad* 7. res Ecclesiæ sint ejus (Papæ) ut principalis dispensatoris; non tamen sunt ejus ut Domini & possessoris, „ Unde si „ eas contra mentem Ecclesiæ & fundatorum male dispensaret, „ nullarenus ex hac dispensatione tutus redderetur dispensatus.

XII. Quapropter Cardinalis Toletus *lib.* 5. *De Instruct. Sacerdotum cap.* 83. *dicere non veretur: Sine justa causa, inquit, non habet in foro interiori & coram Deo locum dispensatio, sed tantum in foro exteriori. Unde qui pensiones retinent, etiam cum dispensatione, si* non adest causa legitima, securi *non sunt nec excusantur, quia Papa dedit, &* ipsorum est considerare quomodo dederit; *Hoc, inquam, non excusat. Si enim quis accipiat pecunias ab œconomo, quem scit male dispensare res Domini, & contra justitiam, non potest eas in conscientia tum retinere. Papa autem non est Dominus bonorum & redituum, sed tantum universalis dispensator. Unde sicut cum dispensat hominem in voto, non facit hominem securum in concientia, nisi causa adsit; ita in pensionum & Beneficiorum distributione. Causa autem hæc debet esse in utilitatem Ecclesiæ, cujus sunt bona. Si enim nulla via vel pacto in Ecclesiæ hujus, vel universalis utilitatem tendat, non est causa legitima.*

XIII. Toleto concentit Gambarus *De Auctoritate Legum lib.* 10. *num.* 136. docens, „ quod in foro conscientiæ, pensio sine „ causa constituta pro aliquo, quia substrahitur alimonia pau„ perum & ministrorum, non prosit obtinenti, maxime quia istæ „ indiscretæ pensiones sunt causa mille malorum.

Et ante hos celeberrimus Jurisconsultus Guillelmus Benedicti ad *Cap. Raynutius, De Testamentis de fideicom. subsit. part.* 2. *num.* 36. & 54. *Causa imponendi pensionem semper injusta censetur, si non pertineat ad utilitatem Ecclesiæ, cui pensio imponitur..... sine ergo causa legitima utilitatem Ecclesiæ pensionariæ concernente, non valet etiam a Papa imposita pensio.*

XIV. Quam vero sibi ipsis imponant, & blandiantur, qui de justitia causæ parum solliciti, hac una ratiuncula omnem suis concientiis securitatem conciliant. *Papa dispensavit*, sive Papa dispensationem annuit, *ipse viderit*, supra *Sect.* 3. *tit.* 3. alias *tit.* 20. *cap.* 5. sufficienter ostensum est,

XV. Denique ne Pensionarii ex facto Superiorum nimia securitatem sibi ipsis assumant, advertant, posse nonnunquam pensiones ex parte Superiorum juste, & in utilitatem Ecclesiarum annui, & a Benificiatis persolvi; tametsi injuste fuerint exactæ, & injuste recipiantur.

XVI. Pontificem & Episcopos mansisse bonorum Ecclesiasticorum superintendentes seu dispensatores in utilitatem Ecclesiæ, etiam post rerum divisionem & Beneficiorum erectionem, nemini dubium est. *Ut Episcopi potestatem habeant* (inquiebat tribus circiter a facta rerum Ecclesiæ divisione sæculis Synodus Moguntina) *res Ecclesiasticas providere, regere, gubernare, atque dispensare secundum Canonum auctoritatem.*

XVII. Cum igitur nonnunquam ipsa necessitas, aut utilitas Ecclesiæ (cui rerum Ecclesiæ dispensatio subservire debet) exigat aut postulet, ut etiam Clerico *diviti*, nec de Ecclesia merenti pensio assignetur, indubie Pontifex aut Episcopus, qui unice utilitatem & necessitatem præ oculis habere tenentur, eam juste, ad *redimendam vexam*, seu majus Ecclesiæ malum avertendum, nonnunquam concedent, licet ipse injuste extorqueat ac recipiat.

Quid enim, si indignum quempiam Sacerdotem a sacro Monasterio, e. g. Beneficio curato, amoveri & alium idoneum in locum illius substitui oporteret; & tamen ille sine pensione Beneficium abdicare nollet? tunc indubie salus animarum, & utilitas Ecclesiæ permittit, immo exigit, ut velut ad redimendam vexam potius ei pensio assignetur, quam ut cum tanto animarum detrimento in Cura permaneat: si nimirum de suo gradu alter exturbari, aut saltem non sine majori incommodo, & molestia posset.

XVIII. Non absimile pensionum exemplum occurrit in *cap.* 31. *tit. De Rescript.* nimirum, quas nonnullæ Ecclesiæ pendere solebant, ut se a vexationibus eorum, qui mandatis a Sede Apostolica pro impetratione Præbendæ primo vacaturæ, & sæpius subreptitie, vel obreptitie obtentis vexabant, redimerent. „ Sole-

„ bant

„ bant enim (ait Janus a Costa celebris Canonista) mandatarii isti plerumque esse contenti certa præstatione annua sive pensione, cujus constitutione, Ecclesiæ, contra quas impetraverant litteras, redimebant se a *vexationibus* impetrantium. Nam quamvis omnis constitutio pensionis hoc jure valde suspecta sit, pergit a Costa, videntur tamen hoc casu Pontifices conniventibus oculis hoc permisisse Ecclesiis, quas contra veterum Canonum statuta mandatis istis onerabant. „

XIX. Et certe quis hujusmodi pensiones ex parte constituentium non probaret? Si enim nemo infidelitatis aut injustitiæ accuset tutorem, qui ex rebus pupilli aliquid concedat alicui nihil juris ad illud habenti, ut pupillum adversus injustum vitæ aut rerum suarum invasorem defendat, eumque a summo illo discrimine liberet; quis Prælatos illos accusare audeat injustitiæ aut infidæ administrationis, si partem aliquam rerum Ecclesiæ non merentibus tribuant, ut ab Ecclesiis arceant lupos, qui non vitæ corporali, sed spirituali insidiantur?

XX. Adhæc, quis non videat, quod eadem ratione, qua, propter utilitatem Ecclesiæ, Prælati similes pensiones permittere coguntur, Clerici ad Beneficia illa vocati easdem persolvere possint? E contra eos, qui suis injustis vexationibus Prælatos ad pensionem constituendam cogunt, non justius eam recipere, quam is, qui a tutore pupilli in casu proposito, ad redimendum pupillum ab iniqua sua vexatione, pecuniam recipit.

Nullatenus proinde sequitur: Pontifex aut Episcopus pensionem juste permittit, & Beneficiatus juste persolvit, ergo Pensionarius eam juste recipit.

CAPUT V.

Cujus auctoritate hodie imponatur pensio, & quæ differentia inter pensionem impositam a Papa, & creatam ab Episcopo?

1 *Olim pensionis assignatio sine dispensatione fieri poterat.*
2 *Quæ ratio illius disciplinæ?*
3 *Quando dispensatio requiri cœperit?*
4 *Canones sectionem Beneficiorum veterunt.*
5 *His contrariari Pensiones creditum est.*
6 *Qua de causa Canones sectionem Beneficiorum vetantes pensionibus applicati?*
7 *Hinc ulterius creditum, pensiones sine dispensatione Canonum imponi non posse.*
8 *Immo visum fuit requiri Pontificiam dispensationem.*
9 *In Gallia Episcopi pensiones imponere non possunt.*
10 *Qua ratione Synodi Cymoniacas reputent pensiones sine auctoritate Pontificis impositas?*
11 *Utrum varius, & difficilius Romano Pontifici, quam Ordinariis in annuenda pensione subripi natum sit?*
12 *Synodi declarant de Simonia* suspectas *pensiones sine auctoritate Papæ impositas.*
13 *Non omnes pensiones sunt Simoniacæ, quæ sine auctoritate Pontificis imponuntur.*
14 *De Jure communi etiam auctoritate Episcopi reservari possunt pensiones, & hoc praxi Belgicæ est conforme.*
15 *Ex Interpretum opinione pensio a Pontifice creata est* realis; *imposita ab Episcopo tantum* personalis.
16 *Fundamentum hujus distinctionis.*
17 *Licet dubitari possit de soliditate fundamenti, opinio hæc nihilominus in praxi recepta est.*
18 *Pensio ab Episcopo creata non obligat successorem; secus a Papa imposita.*
19 *Capitulum percipiens fructus tenetur ad pensionem a Papa impositam, & Pensionarius potest agere actione reali* hypothecaria.
20 *An ad pensionem teneatur, cui ob incapacitatem Beneficiati fuit Beneficium collatum?*
21 *Pensio non creditur realis saltem in Gallia, imposita Beneficiis* curatis.
22 *Qua ratione sit* mere realis *respectu successoris?*
23 *Hodie Pensiones videntur reputari tamquam servitutes.*

I. JAm pridem Episcopis, & Clericis pensiones alimentarias, ex proventibus Ecclesiarum, & Beneficiarum assignatas fuisse, vidimus capite primo.

Immo hæc pensionum assignatio primitus videtur etiam sine ulla Canonum relaxatione, sive dispensatione fieri potuisse: neque in ullis pristinis illis pensionum exemplis, ulla dispensationis seu relaxationis Canonum auctoritate Superioris faciendæ mentio habetur.

II. Cum enim necdum invaluisset Beneficiorum erectio, id est, proventuum Ecclasiasticorum singulis titulis annexio, ut nimirum singuli tituli suos particulares haberent proventus annexos, etiam nondum receptum erat, neque Canonibus decretum, Beneficiorum divisionem fieri, dum proventus alicujus Ecclesiæ Clericis extraneis vere indigentibus assignabantur: sed sola auctoritas spiritualis, & Sacerdotalis cuique titulo particulari annexa dividi vetabatur: qua indivulsa manent, nulla credebatur fieri Beneficiorum divisio: uti non obscure indicavit S. Gregorius verbis ex *Epist.* 43. *lib.* 2. capite primo relatis, quibus monet Episcopos per Illyricum constitutos, ut Coepiscopos, quos a propriis locis furor hostilis expulerat, reciperent „ Non quidem (ait) ut per communionem Episcopalis Throni *dignitas dividatur*, sed ut ab Ecclesia juxta possibilitatem sufficientiæ debeant alimenta percipere. „

III. At postquam singulis titulis sui particulares proventus annexi fuere; ipsumque jus percipiendi hos proventus partem quodammodo ipsius Beneficii constituere creditum fuit, una quoque reputatum fuit divisionem, & sectionem Beneficii fieri dum hoc jus percipiendi fructus Beneficio annexum, vel potius ipsum Beneficium constituens, inter plures dividebatur.

Cum igitur divisio Beneficiorum esset Canonibus contraria, visum fuit, auctoritate Superioris opus esse in pensionis assignatione; utpote qua jus percipiendi proventus Ecclesiasticos, seu potius Beneficium, inter *duos* quasi *dividitur*.

IV. Sectionem Episcopatuum, & Dignitatem jam pridem Canones prohibuerant, quos refert Gratianus *Can.* 6. 12. 39. & 41. *Caus.* 7. *quæst.* 1. at cum de Præbendis expesse non loquerentur, nonnulli harum sectionem haud vetitam credebant, quemadmodum testatur Concilium Turonense sub Alexandro III. in *Cap.* 8. *tit. De Præbendis*, harum quoque divosinem interdicens. „ Majoribus Ecclesiæ Beneficiis in sua integritate manentibus, indecorum nimis videtur, ut *minorum* Clericorum *Præbendæ* patiantur sectionem. Idcirco ut sicut in magnis, ita in minimis membris suis firmatam Ecclesia habeat unitatem, divisionem Præbendarum, aut dignitatum permutationem fieri prohibemus.

Ad hoc Concilii Turonensis statutum reflectens Innocentius III. interroganti Episcopo, cum sæpe contingat quod ad unam Præbendam duo Clerici propter importunitatem petentium eligantur, quid sibi agendum esset, respondit: *Nos attendentes quod si duo unam Præbendam tenerent, illud esset contra Concilium Turonense, quod Prævandarum prohibet sectionem, & si unus illorum ipsam obtineret Præbendam, sub expectatione alius contra Lateranensis Concilii statuta remaneret. Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod talis electio de rigore juris penitus est cassanda* Cap. 20. tit. De præbendis.

Simile responsum ejusdem Pontificis occurrit in *c.* 25. *tit. eod.* datum Episcopo Trecensi. Cum Archiepiscopus Remensis Legatus Sedis Apostolicæ duos in *eadem* Præbenda instituisset, & ambobus Capitulus Trecense stallum in choro, & locum in Capitulo, & eidem Archiepiscopus supradictæ Præbendæ fructus dividendos communiter assignasient, donec alter integrum Præbendale stipendium (vel ut alia lectio habet, *Beneficium*) esset assecutus.

Deinde in eadem Decretali dicitur, quod licet in Ecclesia, in qua non *est* determinatus *numerus Præbendarum, nulla etiam vacante, in Canonicum quis possit assumi, cum intelligatur ad quodam jus eligi, quod ex Electionem assensu de novo creatur, & cum electo in Canonicum nascitur, & desinit cum defuncto: in Ecclesia tamen, quæ determinatum habet numerum præbendarum, uno* individio *jure vacante, duo simul eligi non possunt ad illud, eo quod hujusmodi* spirituale *jus dividi seu communicari nequeat inter eos.*

V. Hæc responsa si cum textu Concilii Turonensis conferantur, admodum verisimile est, sensum Decreti hujus Concilli esse, ne ipsum jus *spirituale* Præbendarum divideretur; id est, ne una Præbanda duntaxat vacante, duo in Canonicos eligantur, eisque jus Canonicale, quod *individuum* est, pro dividuo assignetur, adeoque nec Decretum proprie ad pensiones pertinere: quia per harum assignationem jus illud *spirituale* proprie non dividitur; nec duo ad unum Canonicatum assumuntur, aut Canonicatus inter ipsos dividitur: uti notavit Ludovicus Thomassinus, *De Discipl. Eccl. part.* 4. *lib.* 4. *cap.* 37. *num.* 3.

VI. Quidquid sit, certum est, tandem hoc Decretum Concilii Turonensis a Canonistis passim ad pensiones extensum, tamquam si per eas divisio Beneficiorum contra Concilium Turonense contingeret.

Quin & decretum Concilii Lateranensis sub eorum Alexandro III. in *cap.* 7. *tit. De Censibus, probibens, ne ab Abbatibus, Episcopis, aliisque Prælatis novi census imponantur Ecclesiis, nec veteres augeantur, nec partem reddituum* suis *usibus appropriare præsumant: pensionibus applicatum fuit: quasi per has* novi census *Ecclesiis imponerentur. Cui applicationi non parum juvit* rubrica tit. 12. lib 3. Decretalium: Ut Beneficia Ecclesiastica sine diminutione conferantur: *in cujus nigro mentio quoque fit citati Decreti Concilii Lateranensis.*

Dum enim Beneficia Ecclesiastica cum onore pensionis annuæ conferuntur, censentur conferri *cum diminutione*: & cum juxta modernam disciplinam Resignantes, & Permutantes habeant præcipuas partes in collatione hujusmodi Beneficiorum (ut titulo præcedenti ostensum est) etiam quodammodo Collatores partem fructuum sibi reservant, dum hi pensionem sibi reservari petunt: ideoque nec sine fundamento Decretum Concilii Lateranensis ad ipsos extensum est.

VII. Hac itaque tum Concilii Turonensis, tum Lateranensis interpretatione recepta, creditum quoque fuit *pensiones*, quæ in Beneficiorum resignatione ad usum Resignantium reservantur, esse Juri communi contrarias: ideoque reservari aut imponi non posse, nisi auctoritate eorum, qui super jure dispensare possunt.

VIII. Et quidem cum ageretur de Canonibus duorum Conciliorum generalium, visum fuit, sola auctoritate Romani Pontificis dispensationem hanc posse concedi, ejusque solius auctoritate Beneficiorum sectionem fieri, vel Beneficia cum diminutione conferri.

Hinc ulterius non paucis persuasum fuit, pensiones sola Romani Pontificis auctoritate Beneficiis imponi posse.

IX. Testatur Rebuffus in Praxi *part.* 1. *tit. De Reservationibus tam Generalibus, quam particularibus, numer.* 29. Episcopos non constituere pensiones; licet id non ex auctoritate juris; sed ex non usu produxisse credat; ait enim: „ Immo ex non usu amissa in hoc eorum potestas, quod non fuisset, si ignari illius non fuissent, & ea usi.

Refert quoque Choppinus, *De Sacra Polit. lib.* 3. *tit.* 2. *num.* 17. jam pridem Senatum Regium decrevisse, „ nullam benficiariæ pensionis rationem haberi, nec pactitiæ constitutionis ejusdem, nisi *Romanus Antistes* consignatis ipsam tabulis sanxisset ac stabiliisset.

De eadem Regni Gallicani Praxis testis est Brodæus in notis ad Louetium *litt. C. n.* 40. novissime Joannes Cabassutius in *Juris Canonici theoria, & praxi lib.* 2. *c.* 16. asserit, quod *Curiæ Regiæ nullam admittant Beneficiariam pensionem , nisi ex summi Pontificis auctoritate dimanarit : easque omnes obliterent , & pro Simoniacis habeant , quas locorum Ordinarii constituunt , solis exceptis , quas Episcopi Vicariis a se constitutis assignant , ut vicibus fungantur Præbendatorum , aut Curatorum , qui sive ob delictum, sive ob imperitiam , sive ob ingruentem morbum; vel ob irregularitatem , vel dementiam suspensi sunt ab exercitio Ecclesiastico .*

X. Huic Gallicanæ disciplinæ inhærens Synodus Remensis ann. 1583. *tit.* 23. declarat, *omnes* pensiones , *& pactiones super Beneficiis, in quibus non intervenit Sedis Apostolicæ approbatio , illicitas & Simoniacas.*

Ad hoc , aliaque similia Synodorum Decreta reflectens Ludovicus Thomassinus , *De Disciplina Eccl. part.* 4. *lib.* 4. *cap.* 37. *n.* 12. recte monet , quod nequaquam proprie dici queat , quod Papa hic purget Simoniam , efficiatque pensiones non esse Simoniacas . *Possunt enim (ait) esse Simoniacæ , licet eas Papa concedat , si ipsi subreptum fuerit : possuntque esse exemptæ a Simonia, si Juri & Decretalibus sint conformes: tametsi etiam tunc , qui eas sine auctoritate Papæ obtinent, sint suspecti de Simonia: eo quod jus novum velit, eas a Papa examinari , & probari . Ratio est , quia licet frequenter Papæ subripiatur contra Regulas, id tamen rarius est , quam si omnes Episcopi adhuc essent in possessione , & jure creandi omnis generis pensiones.*

☞ XI. Quod ex Thomassino significari videtur pensiones *rarius esse subreptitias*, dum eas imponendi, & reservandi auctoritas est penes *solum* Pontificem , quam si hæc potestas libera mansisset singulis Episcopis; an verum sit , merito ambigitur .

In primis enim Beneficiorum , & Beneficiatorum in Gallia , aliisque ditionibus extra Italiam sitorum , & commorantium , qualitates , & conditiones non æque ipsi Romano Pontifici , ac Episcopis innotescere posse expeditum est: ac consequenter circa has facilius , ac frequentius Pontifici obrepi posse : cum tamen hæ qualitates , & conditiones in reservatione pensionum sint attendendæ; utpote quæ conditioni Beneficiorum , & Beneficiatorum respondere debent, ut justæ sint.

Præterea si potestas reservandi pensiones , & Beneficiis imponendi integra esset penes Episcopos; indubitatum est, quod hæc auctoritas certis limitibus , & regulis auctoritate Synodorum , aliave legitima potestate circumscribi ita posset , ut excessus , aliique abusus hodie in earum reservatione committi soliti , vitarentur : quos limites aut regulas Pontificis auctoritati nulla humana potestate præfigi posse prætendit Curia Romana . ☜

XII. Nunc vero ut Thomassius fusius probet , eos esse Simoniæ suspectos , qui Beneficiarias pensiones consequuntur absque Sedis Romanæ auctoritate , laudat Decretum Concilii Toletani anni 1566. *cap.* 31. tamquam exactius loquens: Declarat enim : *Si quis post resignationem Beneficii cujuslibet partem aliquam ex ejusdem Beneficii fructibus quoquo modo acceperit absque sanctæ Sedis Apostolicæ permissione , etiam a sponte dantibus , eo ipso tam ipse ; quam is , qui Beneficium post renuntiationem consecutus fuerit* , suspecti *de Simoniaca pactione tacita , vel expressa censeantur .*

XIII. Et revera constat non omnes pensiones etiam in resignatione Beneficiorum appositas Simoniacas judicasse Ecclesiam , tametsi auctoritas Sedis Apostolicæ non intervenerit ; neque hanc auctoritatem necessariam esse , ut a Simonia purgentur , evincit non tantum multorum sæculorum praxis , quæ passim pensiones auctoritate Episcopali constitutas admisit , sed & moderna multorum Regnorum , & Ecclesiarum disciplina , pensiones ab Episcopis probatas admittens , atque in hoc a praxi Ecclesiæ Gallicanæ dissentiens.

XIV Immo de jure eam auctoritatem adhuc Episcopis integram plures non infimæ notæ Canonistæ cum Nicolao Garzia , *De Beneficiis part.* 1. *cap.* 5 §. 2. vendicant , atque in Belgio hoc nostro ea auctoritate palam utuntur .

XV. Notant nihilominus plures Canonistæ , atque inter eos Garzias loco citato *num.* 234. quem sequitur Andreas Vallensis in Tractatu *De Beneficiis lib.* 4. *tit.* 2. magnam esse differentiam interpensionem , quæ a summo Pontifice , & eam , quæ ab Episcopo creatur . Illam imponi ipsi Beneficio seu proventibus Beneficii , tamquam onus *reale* ; adeoque quamdam sectionem Beneficii , quoad proventus inducere : hanc vero non ipsi Beneficio , sed tantum *Beneficiato* , seu *personæ* Resignantis imponi : ideoque non esse onus reale , sed *personale* duntaxat .

XVI. Crediderunt hi Canonistæ , per pensionem Beneficio impositam sectionem quamdam Beneficiorum a Jure communi vetitam induci ; quemadmodum supra notatum est ; non autem per pensionem soli Beneficiato impositam ; ideoque priorem per solum Pontificem imponi posse , non autem per Ordinarium , *qui jus commune relaxare non potest* , ait Andreas Vallensis , *nu.* 8.

XVII. Quamvis ex supra dictis pateat , merito dubitari posse , num hæc Canonistarum sententia per omnia consona sit Decretis Conciliorum sectionem Beneficiorum vetantibus , nihilominus ubique pene ; ubi auctoritas creandi pensiones Episcopis hactenus conservata est , etiam hæc distinctio inter pensionem a Pontifice , & pensionem ab Episcopo probatam invaluit , quod & Zypæus notavit . Tit. *Ut Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur* , *Controversia* 3. dicens : *Probabilior , & magis* usitata in hisce partibus *opinio est Episcopo non super Beneficiis , sed Beneficiatis tantum pensionis impositionem concedi .*

XVIII. Atque inde ulterius concludunt , pensionem per Episcopum creatam extingui morte Beneficiati , cui imposita est ; neque transire ad successorem in Beneficium . Secus vero quoad pensionem impositam a Pontifice . Hanc enim tamquam quamdam servitutem *realem* Beneficio , sive proventibus Beneficii inhærentem , transire ad quemcumque Beneficii , seu proventuum possessorem; tametsi in litteris pensionis mentio successoris facta non esset , notant Gigas *De Pensionibus* , *quæst.* 44. & Fagnanus ac *cap. Nisi essent* , *De Præbend. num.* 28.

XIX. Eodem fundamento Barbosa in Praxi exigendi pensiones *quæst.* 15. docet , Capitulum , dum tempore vacationis percipit fructus Beneficii pensione gravati , teneri pro rata temporis ad pensionem , tamquam fructibus inhærentem . Vide & Pyrrhum Corradum in Praxi Benef. *lib.* 5. *cap.* 7. *num.* 1.

Quin hinc statuit Gigas *quæst.* 51. posse Pensionarium agere actione reali hypothecaria adversus quemcumque , etiam singularem possessorem fructuum ipsius Beneficii pensione onerati .

XX. Refert quoque Brodæus in notis ad Louetium *litt. P. num.* 30. judicatum , quod is , cui Beneficium pensione gravatum erat collatum ob incapacitatem Resignatarii , teneatur continuare solutionem pensionis : ita tamen , ut provisus tantum teneatur solvere canones lapsos tempore , quo ipse Beneficium possedit (*a*).

XXI. Præterea monet Brodæus decisionem illam tantum procedere in Beneficiis simplicibus , non autem in Beneficiis curatis ; respectu quorum pensiones sunt magis odiosæ , potius *tolerantur*, quam probantur : testaturque sæpe judicatum , successorem *per obitum* in Beneficium curatum non teneri ad solutionem pensionis : etsi legitime imposita fuerit , si ipse Provisus nullum huic impositioni consensum præstiterit . Quod & judicatum fuit quoad Beneficia curata Provinciæ Normaniæ , licet allegaretur usus contrarius hujus Provinciæ ; reputatusque hic usus pro abusu . Plura vide apud Tournetium in collectione Arrestorum *litt. P. n.* 75. *&* 76.

XXII. Hoc quoque recte notat Brodæus post Gigantem , aliosque Canonistas , pensionem ita esse onus mere reale respectu successoris in Beneficium , præsertim *per obitum* , quique jus nullatenus a Resignatario , qui pensioni consensit , sed a solo Collatore accipit , ut respectu ipsius nihil *personalitatis* habeat : sed *mere* reale sit ; ideoque non teneatur , nisi præcise quatenus ipsos proventus , quibus pensio imposita est , percipit , non autem vi alicujus consensus personalis ; unde & facilius , vel annullationem, vel reductionem pensionis postulare potest quam is , qui consentiendo pensionem probavit : quod infra latius ostendetur .

☞ XXIII. Quæ hodie invaluerunt circa realitatem , vel personalitatem pensionis evincunt , tandem pensiones consideratas , ut onera mere temporalia , & ad normam servitutum esse redactas ; atque iisdem pene regulis tandem regi cœpisse .

Non mirum proinde , nihil de hac personalitate , & realitate reperiri vigente puriori , & meliori Ecclesiæ disciplina .

Postquam vero ea de pensionibus Ecclesiasticis , etiam apud Ecclesiasticos haberi cœpit idea , atque de his quasi de rebus mere temporalibus judicari : mirum non est , si & cœperint Regia Tribunalia de hisce pensionibus quasi de rebus profanis judicare & statuere , & plurima pro earum moderatione , & legitimo usu per Principes , ac notanter in Belgio , & Gallia esse constituta , quæ sparsim sub hoc titulo annotantur . ☜

CAPUT VI.

Quæ Beneficia Pensione gravari queant , & qualiter ?

1 *Nulla antiquitus distinctio quoad hoc punctum inter Beneficia facta legitur .*
2 *Cur posterioribus sæculis facta ?*
3 *Aliquando in Gallia cautum fuit , Beneficia* curata *pensionibus non gravanda, & quomodo sensim recessum ?*
4 *De moderatione pensionum super Beneficiis curatis facta a Sydono Tridentina .*
5 *Clausula impositioni pensionis super Ecclesiis Parochialibus occasione Decreti Tridentini inseri solita ex stylo Curiæ Romanæ .*
6 *Decretum Synodi Tridentinæ , uti & dicta clausula , intelliguntur de* Ducatis usualibus .
7 *Ut satisfiat dictæ clausulæ , debent manere centum* Ducati *ex proventibus* certis .
8 *Neque comprehenditur domus pastoralis .*
9 *Synodus Tridentina intendit per suum Decretum conservare Rectoribus Ecclesiarum Parochialium congruam portionem .*
10 *Hoc sensu Decretum in Gallia quoque receptum .*
11 *Ut hoc servetur , non potest imponi pensio , nisi remaneant Rectori tres centum libræ Gallicæ soluta pensione .*
12 *Pluribus Parlamentorum Arrestis id declaratum .*
13 *Edictum Regium conforme .*
14 *Quæ ad restringendas pensiones Beneficiis Parochialibus imposita decreta sunt , merito & in Belgio servarentur .*
15 *Litteræ Gubernatricis Belgii vetantes dari Placetum super pensione imposita Ecclesiis Parochialibus uno casu excepto .*
16 *Præbendæ Theologales , & Præceptoriales in Galliæ pensione non gravantur , & quare?*
17 *Idipsum in Hispania servatur .*
18 *Ex stylo Curiæ non solet annui pensio super Canonicatu non excedente valorem annuum centum Ducatorum .*
19 *Quid circa hoc judicatum in Gallia ?*
20 *Privilegia indulta Ecclesiis , quod pensione gravari nequeant , sunt favorabilia .*
21 *Beneficia collationis Regiæ sine consensu Regis pensione gravari non possunt .*

22 Bene-

(a) Per *Canones Lapsos* , intelligitur ea Pensionis portio , quæ debetur habita ratione temporis , quo Beneficium possessum est.

22 *Beneficiis Juris Patronatus laici, pensio sine consensu Patronorum imponi nequit.*
23 *Idem dicendum si sint Juris Patronatus* mixti.
24 *Quid, si præsentatio spectet alternative ad Laicum, & Ecclesiasticum?*
25 *Beneficium Juris Patronatus* Ecclesiastici *potest sine consensu Patroni pensione gravari.*

I. NEQUE in pristinis Canonibus, neque in Decretalibus, aliisve Juris Canonici libris legitur determinatum, quæ Beneficia pensionibus onerari possint, aut non possint. Hoc enim duntaxat reperitur quod subinde Episcopis, aut Pastoribus, aliisque Clericis, sive hostium furore a Sedibus suis expulsis, aut alia justa de causa Beneficiis suis servire non valentibus, vel urgenti alia de causa pensio aliqua alimentaria ex proventibus alicujus Ecclesiæ, vel Beneficii assignaretur, id tamen sollicite cavebatur, nec ea pensionis assignatione adeo ipsius Ecclesiæ, aut Beneficii proventus exhaurirentur, ut proventus sufficientes alendis necessariis ministris non superessent.

II. At cum labentibus sæculis mirum in modum pensionum impositio crevisset, atque indifferentes omnia passim Beneficia iis gravarentur, in tantum ut in plerisque vix quidquam ipsis possessoribus Beneficiorum superesset; indeque contingeret, ut idonei vix invenirentur, qui Beneficiis deservire vellent, novis hisce malis, & abusibus, nova remedia adinvenire, & adhibere cœptum est.

III. In primis sollicite cautum fuit, ne Beneficia curata pensionibus ita gravarentur, ut possessoribus sufficiens sustentatio vix superesset; atque hinc contingeret curam animarum negligi. In primis referunt Pargmatici Galli antiquis Parlamentorum Arrestris judicatum aliquando fuisse, Beneficia Curata pensionibus gravari non posse, successu tamen temporis eas saltem inter Resignantem, & Resignatarium toleratas fuisse; ne alias ipse Resignatarius, qui pensioni consensit, & mediante promissionis pensionis Beneficium accepit, perfidiæ arguatur, quod contra datam fidem vellet Beneficio, & integris fructibus gaudere. Unde pensionem promissam solvere, vel Beneficio cedere tenetur; uti non semel judicatum fuisse testatur Tournetius in collectione Arrestorum *litt. P. n.* 56, & Louetius *litt. P. num.* 30. quamvis pensionem Beneficio curato tametsi auctoritate Pontificis impositam, continuare non teneatur successor in Beneficio, si ipse a Resignatario titulum non habeat; uti capite præcedenti dictum est.

IV. Synodus Tridentina volens occurrere incommodis, quæ sequi contingit, dum Beneficia curata pensionibus exhauriuntur, ut Beneficiato congrua portio non supersit, statuit *Sess.* 24. *cap.* 13. *De Reformat.* ut *in posterum omnes hæ Cathedrales Ecclesiæ, quarum reditus summam ducatorum mille, & Parochiales, quæ summam ducatorum centum, secundum verum annuum valorem, non excedunt, nullis pensionibus, aut reservationibus fructuum graventur.*

V. Post hoc Decretum inolevit stylus Curiæ Romanæ, ut in Signatura pensionis super Beneficiis Parochialibus apponatur clausula: *Dummodo ex fructibus dictæ Ecclesiæ centum ducati liberi pro illius Rectore pro tempore existent annuatim remaneant.*

Hanc clausulam provisionem facere conditionatam; in tantum ut ipse Pensionarius, sive Resignans debeat probare, quod deducta pensione maneat centum ducati pro Rectore, sæpius in Rota resolutum fuisse testatur Pyrrhus Corradus in Praxi Beneficiaria *lib.* 5. *cap.* 1. *nu.* 30. illudque procedere, etiamsi agatur contra illum, qui consensit reservationi: quia ejus consensus censetur cum eadem conditione præstitus. Vide quoque Chokier ad Regulam Cancellariæ, *De Consensu in Resignat. & Præsent. præstando num.* 51.

VI. Prædicti autem *Ducati* intelligendi sunt juxta consuetudinem cujusque Regionis, sive semper clausula illa intelligitur de centum ducatis *usualibus*, & monetæ ac valoris Regionis, seu Provinciæ, in qua est assignata pensio; sive in qua est situm Beneficium Parochiale pensione gravatum, uti non semel declaratum esse a Sacra Congregatione refert Pyrrhus Corradus loco citato *num.* 34. & sequentibus.

VII. Dicitur in clausula, *dummodo centum ducati liberi remaneant*: quo significatur, quod debeant esse ex fructibus *certis*, non autem *incertis*, uti notat Corradus ibidem *num.* 35.

Centum *Ducati* enim qui Rectori reservari debent, sapiunt naturam alimentorum, quæ non patiuntur dilationem, cum nemo vivat ex vento, ait Corradus ibidem; qui dein subjungit: *Et sic, incerta non computantur in congruam portionem; quod venter non debet pendere ab incerto. Nam ista* congrua *debetur Parochis, ne alias intenti ad quærendum sibi victum, deferant curam animarum; vel alias ipsi ob nimiam egestatem in illa exercenda committant, quæ non deberent committere: sive etiam ne ob prædictam egestatem sint ludibrio ipsis Parochianis, quos debent coercere, & a quibus revereri.* Hæc ille; at de imputatione in portionem congruam infra latius

VIII. Notat quoque ibidem *num.* 38. aliquando decisum fuisse, quod ubi adest hæc clausula, *Dummodo &c.* ad augendos fructus Parochialis Ecclesiæ, non esse habendam rationem *domus* Ecclesiæ Parochialis pro Parocho, in qua ipse residet; prout in simili fuit in eadem decisione comprobatum: *quod pro congrua Episcopi, cui in hoc æquiparatur Rector, tam sacra Congregatio, quam Rota censuit assignare (Concilium Tridentinum) mille absque computatione Palatii residentiæ.*

IX. Ex dictis sat manifestum est, hanc Concilli Tridentini Ordinationem de non gravandis Ecclesiis Parochialibus onere pensionis, quæ summam *Ducatorum centum*, secundum verum annuum valorem non excedunt, præcipue eo fine editam esse, ut Rectoribus Ecclesiarum Parochialium, detracta pensione, semper superesset congrua portio, sive competentia Pastoralis, quod & juri communi consonum est. Nam & jure communi inspecto, oportet, ut detracta pensione supersint reditus sufficientes ad sustentationem Rectoris, uti post Abbatem notat Fagnanus ad *cap. Nisi essent, tit. De Præb. num.* 26.

X. Licet ergo, teste Tournetio, in sua collectione Arrestorum *litt. P. num.* 87. hæc clausula litteris pensionis apponi solita, *Dummodo centum Ducati liberi maneant*, non sit recepta in Gallia, nihilominus sollicite ibidem cautum est, ut pensiones ita sint moderatæ, ut iis solutis, congrua portio Rectoribus supersit.

XI. Cum autem in Gallia soleat portio congrua, sive competentia Parochorum, & Vicariorum Parochialium Ecclesiarum taxari ad *trecentas libras Gallicas*, quæ conficiunt centum Patacones nostrates; idque detractis omnibus accidentibus (quæ sub vocabulo *Casuel*, id est, *Casuali* comprehendunt) & *domo* Pastorali, ideo & ipsas pensiones Beneficiis Parochialibus non aliter imponi sinunt, nisi ipsi Rectori dictæ trecentæ libræ ultra *Casuale* remaneant *liberæ*.

XII. Anno 1664. die 16. Junii judicatum in Parlamento Parisiensi, Canonicos non posse resignare Beneficia curata retenta pensione, nisi prius decem annis deservierint illis Beneficiis; quo casu nec pensio tertiam partem fructuum excedere poterit: addita dein & hac clausula: *Et même qu'elle ne pourra monter jusque au tiers; a moins qu'il ne reste au Titulaire trois cens livres outre le Casue.* Idest: Quin & pensio adæquari non poterit tertiæ parti fructuum, nisi Titulari superessent trecentæ libræ ultra casualia.

Rursus anno 1666. die 23. Julii judicatum fuit in Consilio Status, non aliter admittendas esse pensiones super Beneficiis Curatis Diœcesis Alectensis, nisi ea conditione; *Pourvu toutefois qu'il reste aux Titulaires la somme de trois livres franche, & quitte de toutes charges.* Id est: Si modo Titularibus restet summa trecentarum librarum, libera & omni onere exempta (*a*).

XIII. Hæc & plura hisce conformia Parlamentorum, Arresta referuntur in Actis Cleri Gallicani, *tom.* 2. *part.* 2. *nu.* 13. ubi & *art.* 16. refertur Edictum Ludovici XIV. Regis Galliæ, ubi generaliter declaratur, pensiones super Beneficiis Curatis non esse admittendas, nisi cum hac conditione: „ *Le tout sans diminution ni retranchement de la somme de trois cens livres qui demeurera aux Titulaires pour leur subsistance par chacun an, franche & quitte de toutes charges, sans comprendre le casuel, & le crêux de l'Eglise, qui appartiendra aux Curez, comme les distributions manuelles aux Chanoines* ". Id est. Idque sine imminutione aut restrictione summæ trecentarum librarum, quæ annuatim Titularium sustentationi libera, & ab omni onere immunis deputabitur, non comprehensis casualibus, & adventitiis Ecclesiæ oblationibus, quæ Parochis cedent, perinde ac manuales distributiones Canonicis.

XIV. Alia plura ad restringendas pensiones super Beneficiis Curatis, tum per Parlamentorum Arresta, tum Regia Edicta in Gallia decreta sunt, uti in sequentibus videbitur: quæ licet hic in Belgio vim juris non habeant, neque hactenus cum illo rigore serventur, nihilominus non minus in Belgio, quam in Gallia hoc sollicite providendum, ut quantum fieri potest, proventus Rectoribus Ecclesiarum Parochialium integri serventur; nec facile transferri permittantur, ad illos, qui nullum Parochiis officium impendunt: aut ut minus portio congrua Titularibus relinquatur: ne alias defectu congruæ portionis cura animarum negligatur, aliaque incommoda, quæ ex defectu congruæ portionis sequi consueverunt, oriantur.

XV. Quam odiosæ jam pridem in Belgio reputatæ fuerint pensiones Beneficiis Curatis impositæ, probant litteræ Margaritæ Parmensis Belgii Gubernatricis de 27. Augusti 1563. & 2. Septembris ejusdem anni, publicatæ in Consilio Brabantiæ, quibu[s] *vetuit dari placetum pro pensionibus reservatis super Beneficii[s] Curatis; excepto casu, quo ob morbum aut senium possesso[ri]s eæ reservantur: tametsi ante in Consilio Brabantiæ* 1[.] *Junii* 1549. *resolutum fuisset dandum esse placetum super ta[li] pensione, dum non excederet fructuum medietatem.* Ita Zypæus in Jure novo, *tit. Ut Beneficia sine diminutione conferan[tur], num.* 4.

XVI. Obtinentes in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis Præbendas, vulgo *Theologales*, tenentur, præsertim in Gallia, no[n] tantum instructioni Canonicorum & Clericorum, sed & prædicationi Verbi Dei vacare; uti supra *Tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 11. *cap.* 6. ostensum fuit: ideoque & super his ægre pensio imponi permittitur: quin & pene in omnibus Edictis Regiis super hac materia pensionum editis, Præbendæ Theologales cum Beneficii[s] Curatis junguntur: quemadmodum videri potest in Actis Cle[ri] Gallicani loco citato, & apud Brodæum in notis ad Louetium *litt. P. num.* 46. ubi notat, non semel judicatum fuisse, ne permitti hujusmodi Præbendas pensionibus gravari.

Idipsum

(a) Die 24. Julii anno 1669. in Consilio Privato Regis Galliarum Arrestum datum est, quo decernitur his verbis: *Majesté a declaré nulle & nul effet toutes le Pensions créés sur les Cures & Prebendes du bas Cha[pitre] des Chapitre Cathedral & Collegial du Diocèse d'A'ech., si ceux en fave[ur] desquels elles ont été créés par le passé, ou le pourront être à l'avenir, ont servi lesdites Cures l'espace de vingt années, & si elles excédent le tiers revenu d'icelles, memes s'il ne reste, ledit cas, aux titulaires de quoi vivre selon leur condition, & ce, suivant l'estimation qui en sera faite par led. sr. Evêque ou ses Successeurs dans leurs visites ou autrement; nonobstans tous tra[ités] pour cause de procès, résignations, permutations, demandes & regrès faits o[u à] faire.* Paucis deinde interjectis, additur. *Sa Majesté a déclaré lesdites Pensi[ons] nulles, au cas que ceux en faveur desquels elles auront été créées, se trouv[ent] dans le meme tems ou après pourvus de Bénéfices, ou s'ils ont pension sur ice[ux] de quelque qualité qu'ils soient, qui les puissent nourrir & entretenir.*

Idipſum obtinere quoad Præbendas præceptoriales monet ibidem: quia & hæ juxta edicta Regia requirunt pariter ſervitium *perſonale* inſtruendi pueros. Vide etiam Tournetium *litt. P. num.* 73.

XVII. Nec tantum in Gallia hujuſmodi Beneficia a penſionibus exempta conſervantur; ſed & in Hiſpania jam pridem uſitatum eſſe teſtatur Didacus Covarruvias, *Pract. quæſt. cap.* 36. *num.* 10. ibidem obſervans: ,, illud eſſe ſatis expeditum, quod ,, nulla penſionis conſtitutio apud Hiſpanos admittatur in Cano- ,, nicatibus, qui conferri debent ex veteri inſtituto Magiſtris, & ,, Doctoribus. Nec vidi (ait) unquam a ſummo Pontifice penſio- ,, nem ex his Beneficiis conſtitui, niſi cauſa litis dirimendæ, ,, quæ abſque ulla fraude inter electos, aut inſtitutos tractabatur.

XVIII. Ex eadem ratione, qua Synodus Tridentina voluit, ut Eccleſiæ Parochiales, quæ ſummam Ducatorum centum, ſecundum annuum valorem non excedunt, nullis penſionibus, aut reſervationibus fructuum graventur, jam pridem invaluit ,, ut ſi ,, reſignetur Canonicatus, aut ſimilis Dignitas, non concedatur ,, penſio, niſi reditus ſint ultra centum Ducatorum, & pro quan- ,, titate, qua excedit dictam ſummam". Ita Flaminius Pari- ,, ſius; *De Reſignat. Benef. lib. 6. quæſt. 2. nu.* 28. ,, addens: ,, Et ita mihi retulit Illuſtriſſimus Cardinalis Conſentius Proda- ,, tarius, ſibi ordinatum fuiſſe a Sanctiſſimo D. N. Sixto V.

XIX. Similiter Arreſto Conſilii Status pronuntiato per formam regulamenti 23. Septembris 1667. declaratæ fuerunt penſiones *nullæ*, quæ impoſita erant Præbendis Diœceſis Rivens, *qui ne vaudroient pas au moins deux cens livres de revenu pareillement quitte, ſuivant l'eſtimation du revenu deſdits Benefices, qui aura eſté faite par l'Evêque dans ſes viſites, ou ſur ſon certificat.* Id eſt: Quæ non penderent ducentas libras annue, deductis pariter oneribus juxta dictorum Beneficiorum æſtimationem, quæ vel ab Epiſcopo in viſitatione facta fuerit, aut ejus teſtimonio confirmata. In Actis Cleri Gallicani loco allegato. *art.* 11.

XX. Dicuntur nonnullæ Eccleſiæ eo jure, vel privilegio gaudere, quod earum Beneficia nullis penſionibus gravari queant; atque inter cætera notatur apud Renatum Choppinum *lib.* 3. *De Sacra Politia, tit.* 2. *num.* 16. in margine: ,, *On tient qu' ,, il y a privilege Apoſtolique particulier, que les Benefices des ,, Egliſes d'Auxerre, Tonnerre, Tournay, & de Joinville, ne ,, ſont ſujectes a conſtitution de penſion beneficiale, & ne peuvent en être chargez.*

Cum hæc privilegia tendant ad conſervationem juris communis dictantis, ut *Beneficia Eccleſiaſtica ſine diminutione conferantur*, ipſaque penſionum impoſitio, vel eo titulo odioſa ſit, quod proventus annexi titulis Beneficialibus, ut cedant Titularibus, qui ipſis Beneficialibus, ut cedant Titularibus, qui ipſis Beneficiis deſerviunt, abſtrahantur, & cedant nullum officium, quod Beneficium exigit, præſtantibus, merito hujuſmodi privilegia tamquam favorabilia reputanda, & conſervanda ſunt.

XXI. ,, Exteris porro noſtros Reges minime cedere in ſacra ,, Republica tuenda, vel illud argumento eſt (ait Choppinus ,, loco citato *num.* 15.) quod electivis Sacerdotiis imponi ne- ,, queat annuæ penſitationis onus aliquod jure noſtro Franciſco, ,, niſi Rege Patrono adſtipulante.

De eodem uſu Regni Galliæ teſtatur Rebuffus tractu *De Pacificis Poſſeſſ. num.* 137. Id quoque aſſerunt alii Pragmatici Galli. Nec in Gallia tantum, ſed & in Hiſpania idem obſervatur. Obſervandum enim monet Covarruvias *Pract. quæſt. cap.* 36. ,, Non ,, admitti apud Hiſpanos conſtitutionem penſionis in his Benefi- ,, ciis, & Dignitatibus, quæ pertinent ad Jus Patronatus Regi- ,, um; niſi ipſiuſmet Regis conſenſus acceſſerit ſummi Pontificis ,, conceſſioni, ex penſionis conſtitutioni.

XXII. Ulterius ſicuti nulla reſignatio *in favorem*, vel permutatio Beneficii admittitur ſine conſenſu Patroni *Laici*; ita nec penſionem ſine ejus conſenſu ex cauſa reſignationis, aut permutationis conſtitui poſſe, obſervat Covarruvias ibidem, & de uſu Regni Galliæ teſtis eſt Tournetius in ſua collectione Arreſtorum *litt. P. num.* 79. & 80. ibidem quoque indicans, quibus modis Patronus Laicus conſenſum ſuum dare queat. De hoc jure Regni Galliæ paſſim teſtantur omnes Pragmatici; eſtque notoriæ Belgii noſtri praxi conforme, in nullo permittenti Juri Patronatus Laicorum derogari, aut Beneficia juri illi ſubjecta diminui, aut gravari ſine eorum conſenſu.

XXIII. Et ſicuti obſervavimus ſupra *Sect.* 3. *tit.* 8. alias 25. *cap.* 2. Jus Patronatus *mixtum*, quoad non derogationem cenſeri Laicum, ita quoque eodem jure circa impoſitionem penſionis gaudere dicendum eſt: ut ſcilicet Beneficia Juris Patronatus *mixti* æque ab impoſitione penſionis citra conſenſum Patronorum ſint exempta, quam Beneficia Juris Patronatus Laici.

XXIV. Quin & judicatum eſſet refertur, quod, ſi Beneficium ſpectet *alternative* ad Patronum Eccleſiaſticum, & Laicum, ſi vacans in turno Eccleſiaſtici fuerit gravatum penſione, penſio illa extinguatur morte Reſignatarii, ſi vacet in turno Laici: eo quod ſine ejus conſenſu Beneficium ad ſuam præſentationem ſpectans gravari non potuerit. *Tom. 2. Journal des Audeinces lib. 1. cap.* 42.

XXV. Beneficia vero Juris Patronatus Eccleſiæ ſicuti poſſunt etiam nonnunquam ſine conſenſu Patroni reſignari, & permutari, ita & penſione gravari; quemadmodum jam pridem judicatum eſſe teſtis eſt Tournetius loco citato *num.* 81. etiamſi Jus Patronatus ſua origine laicale fuiſſe, & a Laicis in Eccleſiam translatum eſſe, oſtenderetur.

CAPUT VII.

Quæ portio proventuum in penſionem aſſignari poſſit, & quæ in hanc portionem imputentur?

1 *Penſionum quantitas olim limitata non erat; ſecus hodie, & quare?*
2 Ad tertiam *partem proventuum reſtricta; quæ ratio reſtrictionis.*
3 *Id olim in omnibus Beneficiis obtinebat.*
4 *Reſervatio omnium fructuum titulo penſionis non admittenda.*
5 *Hodie ex ſtylo Curiæ Romanæ admittitur uſque ad* medietatem *in Beneficiis* ſimplicibus.
6 *In Gallia penſio ultra* tertiam *partem vix admittitur.*
7 *Edictum Regium ſuper hac reſtrictione.*
8 *Penſio* tertiam *partem excedens non eſt in totum* nulla, *ſed reducitur.*
9 *Succeſſor per* obitum *reductionem petere poteſt.*
10 *Reſignatario, qui penſioni conſenſit, reductio aliquando in Gallia negata fuit, & quare?*
11 *Quomodo hodie etiam ipſo Reſignatario ſuperſtite, auctoritate publica reducatur?*
12 *In Belgio etiam reducitur penſio exceſſiva.*
13 *Penſio hodie non in portione fructuum; ſed in quantitate conſtituitur, & quæ hujus ratio?*
14 *In* tertiam *partem Beneficii penſioni obnoxiam non computantur diſtributiones* quotidianæ.
15 *Non ſolet penſio ſuper* diſtributionibus *conſtitui.*
16 *Interdum ex gratia datur in Curia Romana; ſed ægre in Gallia admittitur.*
17 *Edicto Regio penſio ſuper* diſtributionibus *vetita videtur.*
18 *Penſio nequidem ad* tertiam *partim admittitur, ſi congrua portio Titulari non remaneat.*
19 *Ex ſtylo Curiæ penſio ſimpliciter impoſita non comprehendit diſtributiones.*
20 *Neque oblationes, &* incerta *accidentia.*
21 *Super obventionibus, quæ requirunt* certum *ſervitium penſio non conſtituitur.*
22 *Penſio etiam pro* tertia *tantum parte impoſita non ſemper eſt licita.*

I. EX priſtinis illis penſionum exemplis, quorum capite primo meminimus, illud duntaxat eruimus, penſiones limitatas fuiſſe ad ſuſtentationem, ſeu alimentationem Penſionarii, ſive id unum factum fuiſſe, ut ſubinde Epiſcopis, vel Paſtoribus, aliiſque Clericis indigentibus ex bonis Eccleſiæ, cui actualiter non deſerviebant, nec adſcripti erant, *miſerationis* intuitu alimenta darentur: ea tamen moderatione, ut ipſis Eccleſiæ Miniſtris neceſſaria non deeſſent.

Verum cum labentibus ſæculis prætextu illo alimentationis, Prælati Eccleſiæ, ut vel ſibi, vel ſui conſanguineis, aut familiaribus faverent, exceſſivis penſionibus ita Beneficia, etiam curata, gravarent, ut vix congrua fructuum portio ipſi Titulari relinqueretur: tandem viſum fuit, certos figere limites, intra quos ipſa quantitas penſionis reſtringeretur.

II. Cum vero æquum juſtumque videretur, ut primo ipſi Titulari onera Beneficii ferenti provideretur, antequam alteri de proventibus ipſius Beneficii provideretur; quin & juſtum eſſet, ut amplior portio daretur Titulari, qui etiam onera Beneficio incumbentia ferre tenetur, tandem ipſa penſionis quantitas ad *tertiam* partem proventuum annuorum ipſius Beneficii reſtringi cœpit: ut ita *duæ* partes liberæ maneant Titulari, & non niſi tertia penſionis nomine alteri aſſignari poſſet.

Unde Caccialupus, & ex ipſo Hieronymus Gigas *De Penſionibus quæſt.* 9. poſtquam notavit, quod ad hoc ut penſio ſit *tolerabilis*, & *honeſta*, tantum debeat remanere Eccleſiæ, unde Prælatus ſeu Rector illius commode valeat ſuſtentari, ſubjungit: ,, quod hinc putet inoleviſſe practicam, quod ut plurimum ſta- ,, tuitur penſio uſque ad *tertiam* partem redituum. Et hinc eſt ,, (ait) quod regulariter Legatis Apoſtolicis datur facultas re- ,, ſervandi penſiones ſuper fructibus Beneficiorum ex cauſa re- ,, ſignationis, uſque ad *tertiam* partem fructuum.

III. Et notat Flaminius Pariſius *lib. 6. De Reſignat. Benef. quæſt. 2. num.* 24. quod antiquo tempore imponebatur penſio uſque ad *tertiam* partem redituum in *omnibus* Beneficii, & apponebatur clauſula: *Dummodo tertiam partem non excedat.*

☞ IV. Quantumvis auctoritas imponendi penſionis ad certam proventuum annuorum quotam, notanter circa Beneficia non curata, nominatim non reperiatur reſtricta, tamen in Regno Galliæ Pontificem non poſſe Reſignanti reſervare *omnes fructus*, late probat Louetius ad Molinæum *De publicandis reſignationibus*, *n.* 292. teſtaturque frequenter judicatum, quod, ſi Reſignanti reſervati fuerint omnes fructus, moriente Reſignante, Beneficium cenſeatur vacare *per mortem*: quia in effectu ipſe Reſignans mortuus cenſeretur in poſſeſſione ipſius Beneficii: ,, nam, ut recte notat ,, Louetius, hujuſmodi reſervatio eludit in effectu ti- ,, tulum Reſignatarii, ſeparando fructus a titulo.

Poſt hæc oſtendit, hanc omnium fructuum reſervationem publicæ utilitati, necnon Beneficiorum conditioni omnino contrariari, & propterea nec per Pontificem juſtificari poſſe.

,, Magna quidem (pergit Louetius) in Beneficiis ſummorum ,, Pontificum poteſtas, ſed cum quid contra publicam Eccleſiæ ,, utilitatem, contra Hierarchiam Eccleſiæ, contra Ordinis to- ,, tius honorem, & generalia Concilia ſtatuit, in iis poteſtatem ,, ceſſare magni nominis Eccleſiaſtici dixere.

,, Quid turpius (pergit Auctor) Penſionarium, nec laboran- ,, tem, nec ſeminantem manducare? Beneficiarum egenum, ,, nudum, & pauperem mendicare? titulum a fructibus

„ divino muneri dicatis separare ? quod deterius in Beneficiis „ Sacramentorum administrationem habentibus ? cum ad turpia „ sæpissime cogat egestas, paupertas prudentiores ridiculos reddat. Si Ecclesiæ utilitate suadente, reservationes omnium Beneficiorum sint vetitæ, & damnatæ, etiam in Regno Franciæ summorum Pontificum potestatem, & dispensationes superent ? Quid aliud sapit hæc *omnium fructuum* retentio, quam „ vera *reservatio*, ut unus titulum habeat, alius omnes fructus „ percipiat contra Decretum Apostoli, *qui altari deserviunt*, „ *de altaris fructibus vivant*. (*a*)

V. Certum tamen est, passim Canonistas admittere Papam posse Beneficio imponere pensionem, cujus annua attributio excedat tertiam partem redituum ejusdem Beneficii, monet enim Flaminius *lib. 6. de Resin. Benef. quæst.* 3. *n.* 26. hodie in Beneficiis *simplicibus* de stylo dari regulariter pensionem usque ad *medietatem*: id est, ut medietas fructuum, sive potius quantitas pecuniæ, quæ medietatem proventuum conficit, in pensionem assignetur.

Similiter Rebuffus in praxi Benef *tit. De Reservationibus n.* 15. testatur, quod *interdum reservatur media pars fructuum loco pensionis*: quodque (ait *num.* 16.) *& in patria juris scripti servatur*.

VI. Deinde *n.* 17. subdens: „ Sed in patria consuetudinaria „ reformari solet, præcipue si Pensionarius non posset vivere, „ & usque ad *tertiam* partem reformari solet, quam obtinebit „ Pensionarius tantum; Beneficiarius autem alias duas.

De hoc usu patriæ consuetudinariæ, sive Regni Galliæ clarioribus terminis post Rebuffum testatur Auctor Analysis ad Regulam Cancellariæ *de publicandis Resignationibus*, *n.* 212. „ Non „ toleratur hoc in Regno (Galliæ) fructus omnes, sed *nec dimidiam*, vel auctore Papa reservari: sed *tertiam* duntaxat, „ ut Regiis Constitutionibus, & summorum tribunalium Arrestis „ cautum est, etiamsi permutationis causa ad tenuitatem Compermutantis supplendam id fiat.

VII. Id omnino conforme est recentioribus tum Parlamentorum Arrestis, tum Regiis Edictis, ac signanter Edicto Regio de anno 1671. quo expresse cavetur, quod pensiones super Beneficiis curatis, vel Præbendis per Resignantes reservatæ excedere nequeant *tertiam* partem fructuum. Hoc edictum rursus renovatum fuit anno 1674. declaratumque, mentem Regis esse, ut id o[illegible] in omnibus Beneficiis Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum, quæ *residentiam* requirunt, quocumque nomine appellentur. (*b*).

VIII. Verum si pensio dictam *tertiam* partem excedat, „ non „ tamen ob id rescinditur permutatio, vel resignatio (ait Au„ ctor Analysis loco citato) sed immoderata pensio ad congru„ um modum *trientis* ad minus, vel etiam ad minorem, si qua„ litas Beneficii exigat, etiam per potestatem sæcularem reduci„ tur „. Testaturque Brodæus in notis ad Louetium *litt. P. n.* 30. esse Regulam, & principium certum, quod *pensio*, *quæ legitimum modum excedat*, *nulla non est*, *sed reducibilis*.

IX. Illud expeditum est, successorem in Beneficium posse petere reductionem pensionis, etiam a Papa impositæ ad vitam ipsius Resignantis, si modo successerit in Beneficium vacans *per obitum* Resignatarii: qui consequenter nihil promisit Resignanti, nec jus habet a defuncto, sed a Collatore, uti loquuntur Pragmatici Galli, Tournetius in sua collectione Arrestorum *Litt. P. n.* 69. & Brodæus loco citato.

X. At vero Resignatario, qui pensioni consenserat, atque mediante promissione, hujusmodi pensionis Beneficium obtinuit, reductionem pensionis tametsi excedentis *tertiam* partem haud annuendam iudicabant; huncque fuisse Curiarum Regiarum usum testantur, *propter fidem datam*, & ne ex proprio dolo, vel perfidia Resignatarius lucrum consequeretur. Receptumque erat hujusmodi Resignatarium de pensionis excessu con[illegible]tem condemnare ad hanc alternativam: *solvat vel cedat*. Vide latius Tournetium, & Brodæum locis supra indicatis: ubi una inquirunt, quid sentiendum de Resignatario Resignatarii, an ille a reductione pensionis, in quam hic consensit, submoveri debeat.

XI. Et hæc quidem videtur communis fuisse praxis Galliæ usque ad Edictum Regium anni 1571., quod jubet ob publicum Ecclesiæ bonum, ut cunctæ, etiam quæ præcesserunt, de pensionibus Beneficiariis conventiones ad *tertiam* fructuum portionem reducantur. Verba Edicti sunt: *Et quant aux pension qui se trouveront avoir été cidevant créées sur les Cures, & sur les Chanoinies & Prebendes des Eglises Cathedrales ou Collegiales, en faveur des resignations, Nous voulons & ordonnos qu'elles soient reduites au tiers, sans diminution desdites trois cens livres, ainsi qu'il est exprime ci-dessus, nonobstant tous Traitez & Concordats pour cause de Proces, Resignations, Permutations, demandes en regrez, faute de payement desdites Pensions, & tous-cautionnemens, desquelles nous avons dechargé, & déchargeons les obligez.* Id est: Et quoad pensiones, quibus gravati fuerint Pastoratus, Canonicatus, Ecclesiarum Cathedralium, aut Collegiatarum Præbendæ in favorem resignationum, volumus & statuimus, ut redigantur ad tertiam partem absque imminutione dictarum trecentarum librarum, prout superius est expressum: non obstantibus quibuscumque pactis, aut conventionibus ad pacificandas lites, resignationibus, permutationibus, petitionibus ad regressum solutarum Pensionum defectibus, omnibuque cautionibus, a quibus exoneravimus, & exoneramus obstrictos.

Ad hanc Declarationem reflectens Cabassutius *lib.* 2. *c.* 16. *n.* 2. rationem ejus assignat: „ Ut scilicet prævaleat sacra & com„ munis disciplina oppositis privatorum, noxiisque pactionibus: „ nisi quis insistat id officium a Legislatore injungi *solis Judici*„ *bus*, & *publicis* Requisitoribus, sed non Resignatariis, illo ad„ huc superstite, cui obstricta *est fides*.

XII. Sane Judices Regii, quibus litteras, sive Bullas provisionum e Curia Romana emanantes *placetandi* auctoritas est, solent ad instantiam Procuratoris Regii, sive Fiscalis ipsas pensiones excessivas ad moderatam quantitatem reducere; quod & in Belgio nonnunquam practicatur.

Unde cum quidam resignasset Præbendam insulensem sub pensione 957. florenorum, *placetum* renuit Consilium Privatum, eo quod pensio, habito respectu ad proventus dictæ Præbendæ, quæ tantum communiter ascendunt ad duo millia florenorum, esset excessiva: quapropter reduci voluit pensionem ad 700. florenos, qua reductione mediante, annuit *Placetum* 16. Septembris ann. 1641.

Hinc quoque colligitur, hic in Belgio ægre admitti pensionem *tertiam* partem fructuum excedentem.

XIII. Circa hanc portionem in pensionem assignandam, notandum, hodie hanc reservari in quantitate pecuniæ, non in quota fructuum parte: uti notat Garzias *De Beneficiis part.* 1. *cap.* 5. *num.* 362. sed ratio hujus praxeos, quam post alios Canonistas allegat Garzias, scilicet, quod alias Beneficium scinderetur, ut frivola merito ab Auctore Analysis ad Regulam *De publ. resign num.* 214. rejicitur: „ quia non minus secantur, vel minuuntur Beneficia per quantitatem, quam quotam, & lex esset „ imposita verbis, & fraus, immo contortio manifesta Cano„ num.

Cæterum convenientius est, ut in certa quantitate pecuniæ, quam quota fructuum constituatur, ut tollatur occasio discordiarum, quæ ex communione fructuum inter Rectorem, & Pensionarium oriri possent, uti notat Emanuel Gonzales in Commentario ad *cap.* 21. *tit. de Præbend. num.* 7.

XIV. Adhuc observandum, in hanc tertiam partem fructuum non computari *distributiones quotidianas*, uti jam pridem notavit Auctor dictæ Analysis; & latius Brodæus ad Louetium *litt. P. num.* 46. monetque, quod dum successor *per obitum*, petit reductionem ad *tertiam*, tunc non habeatur ratio distributionum manualium: quæ in æstimatione valoris fructuum Præbendæ, non computantur; quia non sunt de corpore Beneficii, sed percipiuntur ratione servitii *personalis*, quemadmodum communiter tradunt Canonistæ: quod qualiter sit intelligendum, dicetur in titulo *De Peculio Clericorum*.

XV. Notat quoque Flaminius Parisius *de Resignat. Benef. lib.* 6. *quæst.* 22. *nu.* 9. quod „ regulariter pensio super distributioni„ bus quotidianis non constituatur ". Rationem addit: quia di„ stributiones quotidianæ non sunt fructus.

XVI. Interdum tamen ex gratia etiam super distributionibus pensio conceditur; sed tum additur hæc clausula: *distributionibus quotidianis*, *& non nisi præsentibus*, *& divinis officiis interessentibus dari*, *& per eos lucrari solitis & consuetis*.

Interim si Beneficium habeat grossos fructus, & distributiones quotidianas, has non computandas in taxatione tertiæ partis judicatum fuisse ann. 1614. ibi refert Brodæus; tametsi creatio pensionis contineret clausulam ordinariam; *super fructibus Præbendæ*, *& Canonicatus*, *proventibus*, *juribus*, *&c.* licet ex consuetudine Ecclesiæ, super cujus Præbenda pensio erat creata, distributiones non darentur *ad manum*, neque *quotidie*, sed singulis mensibus tantum, & earum loco darentur singulis Canonicis 30. libræ.

XVII. Id conforme est Edicto Regio anni 1671. quo expresse cavetur, quod pensiones *tertiam* partem excedere nequeant. Ait enim: *Sans diminution ni retranchement de la somme de trois cens livres, qui demeurera aux Titulaires desdites Cures & Prebendes pour leur subsistance par chacun an, franche & quitte de toutes charges, sans comprendre en ladite somme le Casuel & le Creux de l'Eglise, qui appartiendra pareillement aux Curés; ensemble les distributions manuelles qui appartiendront aux Chanoines*. Id est: Ferme de verbo ad verbum convenit cum Arresto, quod *cap.* 6 *num.* 13. superius laudatum est.

XVIII. Ex hoc Edicto illud quoque manifestum est, pensionem neque ad *tertiam* partem proventuum admitti, nisi, detracta pensione maneat *congrua* portio pro Titulari.

XIX. Pensione simpliciter fructibus Beneficii imposita distributiones non debere computari, neque iis pensionem censeri impositam, etiam Doctores Ultramontani agnoscunt, & stylus Curiæ observat; unde ex eodem stylo dum pensionem impositam volunt distributionibus, tunc imponitur, adjecta clausula, de qua supra *n.* 15. *Etiamsi in solis distributionibus*, *& non nisi præsentibus*.

XX. Quod de distributionibus dicitur, idem dicendum de oblationibus, sive *incertis* accidentibus, uti monet Brodæus ad Louetium *litt. P. n.* 46. sub finem. Quod & sæpe citato Edicto Regio conforme est: dum non vult computari *casuale*, sub quo hujusmodi oblationes, tamquam incertæ, & *casuales*, comprehenduntur, nec magis nomine *fructuum*, ob suam incertitudinem veniunt, quam distributiones quotidianæ. Accedit, quod cum pensiones sint multis titulis odiosæ, ut supra ostensum est, merito veniant restringendæ; & per consequens nomen *fructuum* stricte interpretandum; ut ita pensionis quantitas minuatur, & proventus Beneficii apud Titularem remaneant.

XXI. Refert quoque Flaminius Parisius *De Resignat. Benef. lib.* 6. *quæst.* 2. *n.* 32. ex Gambaro, decisum fuisse per Rotam,

quod,

(a) Hic Textus desumptus ex Epist. 1. ad Cor. cap. 9. vers. 13. ita legitur: *qui altari deserviunt*, *cum altari participant*.

(b) Omitti non debet Magni Consilii Arrestum die 6. Februarii 1670. datum, cujus hic est tenor. *Ayant egard*, dit le Roi, *aux Conclusions de notre Procureur General, notre grand Conseil a ordonné & ordonne qu'à l'avenir les Titulaires & Pourvus de Cures ne pourront, en resignant lesdites Cures, reserver des pensions sur icelles, à moins qu'ils n'ayent desservi lesdites Cures l'espace de 20. années, ou que depuis qu'ils en auront ete pourvus, ils ne soient tombés en infirmité notable; auquel cas ne pourront lesdites pensions exceder le tiers des revenus desdites Cures, & à condition qu'il restera toujours au Titulaire la somme de trois cens livres au moins.*

quod, ubicumque requiritur certum *servitium ad consequendum fructus, super illis non possit constitui pensio.* Monet insuper notandum esse, quod neque possit imponi pensio super reditibus communibus, qui dividuntur inter eos, qui intersunt *certis* temporibus, licet de stylo interdum *communibus* de gratia.

XXII. Notandum, quod licet usus pensionum ex his appareat multum restrictus, nequaquam tamen hinc concludi possit, pensiones cum hac restrictione concessas esse omnino licitas, & undequaque probatas, quamvis tolerentur; atque de his dicendum, quod supra capite 2. dictum fuit.

CAPUT VIII.

De Clausulis in litteris pensionis apponi solitis.

1 *Quare conveniat has clausulas noscere?*
2 *Clausula exprimens causam assignatæ pensionis.*
3 *Clausula reservationi pensionis inseri solita probat eam non nisi indigentibus annui debere.*
4 *Clausula pensiones prius impositas habens pro expressis.*
5 *Stylus Curiæ habet, quod de pension° ante imposita sit facienda mentio sub pœna nullitatis.*
6 *Nullitas prævacetur per dictam clausulam.*
7 *An hæc clausula semper in Belgio admittatur?*
8 *Pensio solvi debet libera ab omni onere juxta clausulam apponi solitam.*
9 *Quomodo hic subinde aliqua moderatio adhibenda sit?*
10 *Clausula exprimens terminos solutionis.*
11 *Termini aliquando ad postulationem Supplicantium mutantur.*
12 *Clausula continens censuras in non solventes.*
13 *Censuræ hæ non incurruntur, nisi urgente Pensionario.*
14 *In Gallia & Belgio hæc clausulam non habet suum effectum.*
15 *Clausula reservans regressum ob non solutam pensionem.*
16 *Ut huic clausulæ locus sit, requiritur sententia.*
17 *In Gallia non admittitur hæc clausula.*
18 *Quomodo succurratur Regnanti, si contra fidem datam pensio non solvatur.*
19 *Quid in Belgio servetur.*
20 *Clausula de non minuenda, aut reducenda pensione.*
21 *Non obstante hac clausula, interdum reductio pensionis admittitur.*
22 *Clausula requirens consensum Pensionarii juxta Regulam Cancellariæ.*
23 *Huic Regulæ subinde derogatur.*
24 *Hæc derogatio in Gallia non admittitur.*
25 *Clausula reservans pensionem, licet nullum jus cedenti competat.*
26 *An hujus clausulæ hodie aliquis usus?*
27 *Clausula exprimens tempus possessionis.*
28 *Rationes hujus clausulæ.*
29 *Stylus Curiæ Romanæ habet, ut providendus de Beneficio juret, quod illi intendat deservire.*
30 *Simile observatur in Academia Lovaniensi.*
31 *In Gallia vix admittitur pensio causa resignationis, nisi Resignans possed rit 15. annis Beneficium.*
32 *Optandum ut id ubique observaretur.*
33 *Qui plura habet Beneficia incompatibilia non potest in dimissione unius pensionem reservare.*

I. CUm pleræque pensionum impositiones hodie expediri soleant in Curia Romana ex causa resignationis, vel permutationis, utile erit, præcipuas clausulas, tum in formula supplicationis, tum in litteris provisionis de stylo Curiæ Romanæ adjici solitas, examinare, atque una annotare; quem usum & vim hic in Belgio, aliisque vicinis Provinciis habeant.

II. Prima eaque notabilis est clausula exprimens causam reservationis pensionis: *Ne ex sua resignatione nimium dispendium patiatur, de alicujus subventione auxilio provideri, &c.*

Hac clausula sufficienter indicatur, causam finalem pensionis esse *alimentationem* Pensionarii, & consequenter, nec mentem Pontificis esse, eam assignare his, qui *alimentis* non indigent, sed ea aliunde sufficientes habent, ut post Lotherium, aliosque notat Barbosa in prooemio ad praxim exigendi pensiones, *n.* 47. Verba ejus sunt: „ Finalis causa est alimentorum suppeditatio; „ quocumque enim jure Papa provideat alicui sub reservatione „ pensionis, sive ex causa simplicis resignationis, sive ex causa „ cessionis jurium, aut simpliciter pensionem reservet, tam in „ supplicatione, quam in prooemio litterarum inserit clausulam „ expressivam causæ hujus alimentorum; nam in causa cessionis „ etiam ex concordia concipitur per hæc verba: *Ne ex cessione* „ *tua hujusmodi nimium dispendium patiaris*; & cum ex natu„ra subjectæ materiæ id referatur ad personam Clerici dimit„tentis Beneficium, vel jus in eo, præ se fert intentionem „ Papæ eam reservandi in causam alimentorum, ut bene adver„tit *Hier. Gabr. cons.* 187. *num.* 11. *lib.* 2. quem refert *Lo„ther. d. lib.* 1. *quæst.* 35. *num.* 47. Finis ergo est providendi „ egenis de alimentis, & ita supponendi necessario sunt ter„mini habiles, videlicet superfluentia redituum in Titulari, „ eo modo, quod eis simul possit de congrua sustentatione pro„videri.

☞ III. Quandoquidem, non obstante clausula, litteris pensionum inseri solita, qua significatur Pontificem non intendere pensionem annuere, nisi in causam *alimentorum*, id est, ne necessariis alimentis is, cui pensio annuitur, alias destitueretur, videmus passim, Clericis sua Beneficia dimittentibus, ex causa resignationis vel permutationis, vel etiam juri prætenso super Beneficio cedentibus, pensiones reservari, quantumvis de proventibus temporalibus aliunde sit ipsis provisum; neque exigi solet a Resignantibus sua Beneficia sub pensione, vel ullum indigentiæ, sive paupertatis testimonium, vel ulla probatio. ☜

Quidquid sit, hæc nihilominus clausula litteris pensionis, ex stylo Curiæ Romanæ inseri solita, probat causam finalem imponendæ, & reservandæ pensionis, semperque arguet Pensionarios, qui nullatenus indigentes proventus Beneficii, cui non deserviunt, sibi sub titulo pensionis arrogant; necnon ipsos similes pensiones passim etiam non indigentibus annuentes, & reservantes. ☜

IV. Post clausulam exprimentem quantitatem fructuum, seu proventuum Beneficii pensione gravandi, de qua capite præcedenti, sequi solet; *Etiamsi super illis* (fructibus) *aliæ pensiones, quas, illarumque summas, &c. habere placeat pro expressis, & quæ exprimi possint in litteris, aliis forsan assignatæ existant.*

Hæc clausula ideo adjicitur, ne si forsan aliqua pensio eidem Beneficio jam esset imposita, hæc posterior esset nulla.

V. Inolevit jam pridem stylus Curiæ, quod debeat fieri mentio de prima pensione, & de alio onere in reservatione secundæ pensionis, etiam ex causa resignationis; quodque pensio secundo loco reservata, sit nulla, si non fiat mentio de prima valide reservata: uti post alios citatos tradit Flaminius Parisius *De Resignat. Benef. lib.* 6. *quæst.* 2. *n.* 41. Ratio est, quia Papa non intendit, nec velle præsumitur Ecclesiam duplici onere gravare, & quia pensiones cum magno moderamine Beneficiis imponi debent. Unde & hic stylus Curiæ tamquam æquitati conformis ubique merito observandus. Quare & Joannes Tournetius in Collectione Arrestorum *litt. P. num.* 88. asserit, pensionem impositam Beneficio, *etiam motu proprio*, non valere, si in signatura non sit facta mentio primæ pensionis impositæ.

VI. Porro ex stylo Curiæ invaluit, hanc nullitatem præcaveri per hanc similemve clausulam generalem, tametsi *in specie* prima, & antiqua pensio Beneficio imposita non exprimatur; quemadmodum tradit Flaminius loco citato, & ita decisum fuisse in Rota.

VII. Verum si hæc pensio una cum antiqua, *tertiam* partem fructuum excederet, haud facile etiam cum hac clausula in Belgio, aut in Gallia admitteretur; eo quod revera hoc casu pensio plus quam tertiam partem proventuum absumat: quod haud facile hic admittitur.

VIII. Vulgaris etiam clausula est, ut pensio „ sit libera ab „ omni decima, quarta, media, & quavis alia fructuum parte, „ nec non subsidio, etiam charitativo, & quovis alio ordina„rio, & extraordinario onere quomodolibet nuncupato, etiam „ pro fabrica Basilicæ Principis Apostolorum de Urbe, Cruciata „ sancta, & expeditione contra Turcas, ac infideles, & hære„ticos, ac quoscumque fidei Catholicæ hostes, ac pro Semina„rio puerorum Ecclesiastico, & quavis alia, etiam urgenti, „ urgentissima & necessario exprimenda causa; etiam ad suppli„cationem Imperatorum, Regum, Reginarum, Ducum, & alio„rum Principum instantiam, Canonice, vel de facto, nunc & „ pro tempore impositis, & quomodolibet imponendis; etiamsi „ in impositionibus hujusmodi caveatur expresse, quod Pensio„narii quicumque pro rata pensionum suarum quantumvis „ exemptarum, præmissis contribuere teneantur.

Vigore hujus clausulæ Pensionarios eximi ab oneribus ipsi Beneficio, aut ejus proventibus quacumque ex causa, & quavis auctoritate imponendis, haud obscurum est.

IX. Si tamen tanta esset onerum impositio, ut si hæc a solo Titulari ferri deberent, proventus Beneficii nimium diminuerentur, indubie, non obstante hac clausula, Pensionarius ad partem onerum ferendam merito vocaretur; vel saltem ob hæc onera, diminutio sive moderatio aliqua pensionis, ut minus durantibus his oneribus, peti posset: præsertim si pensio sit *realis* solvenda ab eo, qui pensioni non consensit; neque Beneficium sub conditione solvendæ pensionis accepit: ipsaque onera sint extraordinaria: uti judicatum refert Tournetius loco citato *n.* 86.

X. Deinde in litteris pensionis additur, ut solvatur mediatim in Nativitate Jesu Christi, & Nativitate Joannis Baptistæ, secundum notorium, & vulgarem stylum Curiæ, uti notat Gigas *De Pensionibus quæst.* 94.

XI. Sed „ quia hæc decisio terminorum sit causa commodio„ris solutionis, non prohibentur Resignans, & Resignatarius „ plures terminos, etiam ultra duos constituere ad eorum libi„tum; prout in dies practicari videmus “, ait Pyrrhus Corradus in Praxi Benefic. *lib.* 5. *cap.* 7. *nu.* 18. notatque prædictam clausulam in litteris solere apponi, quando termini solutionis in supplicatione non fuerunt expressi.

XII. Utque promptior, & securior sit pensionis impositæ, termino constituto, solutio, additur ex stylo Curiæ hæc clausula: „ Ac volentes, & eadem auctoritate statuentes, quod ille N. „ vel quicumque alius successor, qui in dictis festivitatibus, vel „ saltem intra 30. dies illarum singulas immediate sequentes pen„sionem prædictam per eum tunc debitam non persolverit, cum „ effectu lapsis diebus eisdem sententiam excommunicationis in„currat, a qua donec tibi, vel eidem procuratori de pensione „ hujusmodi tunc debita integre satisfactum, aut alias tecum, „ vel cum dicto procuratore super hoc amicabiliter concorda„tum fuerit, præterquam in mortis articulo constitutus abso„lutionis Beneficium nequeat obtinere.

XIII. Notat autem post alios citatos Garzias *De Beneficiis part.* 1. *cap.* 5. *num.* 581. pœnam excommunicationis non incurri, nisi Pensionario volente & declarante: „ Nam ut illis (censu„ris) locus sit, requiritur voluntas, & factum ipsius Pensio„narii, in cujus favorem latæ sunt. Quinimmo (pergit Gar„zias) ex stylo & benigna interpretatione non incurritur ex„communicatio, donec declaratoria sit data per Judicem, & „ Pensionarius ea utatur intimando illam adversario seu Paro„cho, aut ponendo cedulones, ut etiam servatur in aliis

„ decla-

„ declaratoriis, tam Auditoris Cameræ, quam aliorum judicum.

XIV. In Gallia hæc clausula, quoad pœnam *excommunicationis* ob non solutam suo tempore pensionem, habetur pro clausula *meri* styli: quin teste Feyretio *De Abusu, lib. 2. cap. 5. n.* 29. judicatur *abusiva*, ostenditque Brodæus in notis ad Louetium *litt. C. num.* 21. aliquando quidem consuetum fuisse, ut Ecclesiastici per *censuras* ad solutionem debiti etiam *civilis* urgerentur; sed eam consuetudinem jam pridem esse abrogatam. Quod & praxi Belgicæ consonum est, uti ostenditur infra *par.* 3. *titulo De Censuris*.

XV. Post clausulam continentem pœnam excommunicationis sequitur; „ Si vero per sex menses dictos triginta dies immediate sequentes sententiam ipsam animo (quod absit) sustinuerit indurato, ex tunc effluxis mensibus eisdem dicto Beneficio perpetuo privatus existat, illudque vacare censeatur eo ipso, tibique liceat ad idem Beneficium liberum habere regressum, & liceat tibi etiam vigore tui prioris tituli possessionem propria auctoritate apprehendere, ac si illud minime resignasses.

XVI. De hac clausula continente *regressum* ad Beneficium resignatum ob defectum solutionis pensionis, plura habet Flaminius Parisius *De Resignat. Benef. lib. 6. quæst.* 3. ubi *num.* 12. advertendum dicit; quia non sufficit lapsum esse tempus, sed requiritur sententia declaratoria, quæ id declaret; asseritque hinc alias resolutum in Rota, „ quod clausula irritans in regressu ob non solutionem, non inficit possessionem, nisi post sententiam.

XVII. Observat etiam *num.* 17. in Francia non admitti regressum ob non solutam pensionem: notatque Auctor Analysis in Regulam Cancell. *De Public. Resignat. num.* 212. „ quod clausulæ illæ de resolvenda resignatione, & revertendo ad Beneficium resignatum ob non solutionem pensionis, *nullæ* sunt & *abusivæ*, quia sunt species reservationis, sive recursus, per Decreta conciliaria generaliter, & indistincte damnati.

Idipsum post alios Pragmaticos Gallos asserit Feyretius loco citato *num.* 28. una monens, quod ab executione dictarum clausularum daretur appellatio *tamquam ab abusu*.

XVIII. Ne tamen detur locus perfidiæ, si Resignatarius non solvat, condemnabitur ad solvendam promissam pensionem; vel in casum non solutionis adjudicabitur Resignanti regressus ad Beneficium: sive condemnabitur Resignatarius ad *solvendum*, vel *cedendum*: judicatumque dicit Brodæus in notis ad Louetium *litt. P. num.* 30. quod Resignans possit regredi ad Beneficium etiam post 20. annos a facta resignatione: tametsi nec hæc clausula regressus fuisset in litteris apposita: idque ob datam fidem a Resignatario de solvenda pensione, & facta Beneficii acceptatione sub ea conditione. Vide quoque Tournetium in Collectione Arrestorum *litt. P. num.* 88.

XIX. Neque Belgica praxis pateretur, quemquam ob retardatam solutionem pensionis ad Beneficium resignatum *propria* auctoritate regredi; aut aliquem *ipso jure* Beneficio privari: sed coram legitimo Judice ad solutionem pensionis agendum esset; qui posset Pensionarium ad promissam pensionem, vel ad cedendum Beneficio condemnare.

XX. Solet quoque apponi clausula, quod pensio *annulari, reduci, aut minui non possit*; quæ clausula (ait Flaminius citata *quæst. 2. num.* 142.) multum prodest: nam, ea non obtenta, decrescentibus fructibus seu redditibus, & in aliis quibusdam proventibus pensio invalida redderetur, vel saltem ad minorem nummum reduceretur.

XXI. Si tamen adeo sint diminuti proventus, ut Titulari non sufficiant ad victum, soluta pensione, reductionem peti posse, *non obstante indulto, quod reduci non possit*, sentit Rebuffus *De Pacificis Possess. num.* 141. quod indubie facilius obtinebit in eo, qui constitutioni pensionis non consensit. Unde & Garzias *part.* 1. *De Benef. cap. 5. n.* 402. dicit, quod, apposita prædicta clausula, reductio quidem fieri nequeat sine *speciali* commissione Papæ, sed addit, *Quæ tamen solet dari præsertim Successori*.

XXII. Juxta Regulam Cancellariæ *De Consensu in resignationibus, & pensionibus*, „ nec litteræ assignationis etiam motu proprio cujusvis pensionis annuæ super alicujus Beneficii fructibus expediri possunt, nisi de *consensu* illius, qui dictam pensionem persolvere tunc debebit.

Hinc ex hodierno stylo apponitur clausula, pensionem solvendam *per N. cujus ad hoc accedit assensus, & successores suos*.

Ubi notandum, quod solus assensus requiratur signatarii, uti sat constat ex ipsa Regula, quæ exigit consensum ejus *qui pensionem persolvere tunc debebit*, nimirum tempore impositionis. Clausula quod idipsum manifeste insinuat, & praxis consonat, quæ successorum assensum non requirit.

XXIII. Juxta modernum stylum Curiæ Romanæ salet huic Regulæ derogari quoties Beneficium confertur absenti cum reservatione pensionis, præsertim quando ipse Resignans est *pacificus* Beneficii possessor: quo casu Signatura pensionis expeditur cum hac clausula: „ Et cum derogatione Regulæ de præstando consensu in pensionibus, attento quod resignatio sit in favorem, & Orator, qui vere, realiter, & pacifice possidet, aliter resignare non intendit:

XXIV. Quin & Papam posse motu proprio sine consensu Resignatarii alicui Beneficio imponere pensionem, communis est Canonistarum sententia, uti post Flaminium Parisium *De Resign. Benef. lib. 6. quæst. 2. n.* 131. observat Chokier ad citatam Regulam Cancellariæ. In Gallia tamen nec impositionem hujusmodi pensionis, nec derogationem admitti testatur Feyretius *De abusu lib. 2. cap. 5 n.* 8. citatque ibidem antiquum Commentatorem Capituli *Raynutius, tit. De Testamentis*, Guillelmum Benedicti, qui ibidem *De Fideicommissariis substitutionibus part.* 1. *numero* 36. ait: „ Nullum onus imponi potest etiam per Papam super Beneficiis, & Dignitatibus Regni, quocumque titulo vel nomine onus illud nuncupetur; vel ex quacumque causa, vel colore, & occasione directe, vel indirecte: etiam prætextu cujusvis consuetudinis, privilegii, vel statuti, & si contra fiat, totum irritum erit ". Plura ibidem, & antiqua Regum Edicta, & Parlamentorum Arresta his conformia citat.

XXV. Notat Flaminius Parisius *De Resignat. Benef. lib. 6. quæst. 2. n.* 141. quod subinde apponatur clausula, quod *pensio debeatur, licet nullum jus Cedenti competat*; idque ad tollendas lites.

XXVI. Hanc clausulam in Gallia non admitti monet Feyretius *de Abusu lib. 2. cap. 5. n.* 11. atque ab ejus executione appellaretur tamquam *ab abusu*. Ubi enim pensio constituitur causa cessionis, si nullum jus competat Cedenti, cessante causa, pensio debet evanescere; uti ex Rebuffo refert Feyretius; qui & ibidem ex Auctore Analysis in Regulam Cancellariæ *de publicandis Resignat. n.* 213. addit: Pensio „ per Papam, etiam de consensu partis, ad commodum ejus, qui nullum habet nec prætendit jus in Beneficio, constitui non potest... Nec in hoc Regno toleratur, sed appellaretur tamquam *ab abusu*, & abusivum declararetur, non obstante quacumque possessione, ut sæpe judicari vidi in hoc Senatu (Parisiensi) & in Senatu Rothomagensi anno sesquimillesimo vigesimo primo.

XXVII. „ Quamvis de jure in resignatione Beneficii, vel impetratione pensionis, non requiratur expressio temporis, per quod Resignans possederit Beneficium, servat tamen quandoque Dataria Apostolica, ut quoties resignatur Beneficium, quod personalem residentiam requirit, & super illius fructibus reservatur aliqua pensio, non admittatur resignatio, nisi in supplicatione exprimatur per quod tempus Orator illud possideat, quod si breve est, rejicitur supplicatio, vel in calce ipsius respondetur, *Resignet absque pensione*; sicut etiam vidimus idem practicari in permutationibus similium Beneficiorum, cum aliis nullam residentiam requirentibus.

Hæc Pyrrhus Corradus in Praxi Benef. *lib. 5. cap. 1. n.* 12. testaturque ex moderno stylo requiri in resignatione, præsertim cum pensione Beneficii Parochialis aut alterius residentiam requirentis, ad minus *trium* annorum possessionem; quamvis ante requirerentur septem, vel sex anni, uti notat Garzias *de Beneficiis part.* 11 *cap. 3. n.* 48.

XXVIII. Duplici ratione nititur hic stylus, uti advertit Pyrrhus loco citato *n.* 19. „ Quarum altera est, ad coercendas frequentes hujusmodi Parochialium Ecclesiarum resignationes; quandoquidem neminem latet, ex continua mutatione Rectorum præsertim Parochialium Ecclesiarum, Ecclesias non modicum pati detrimentum.

Altera ratio est (ait *n.* 20.) ad repellendas illicitas negotiationes, quæ possent committi a Resignantibus: qui propterea tales Ecclesias quandoque assequuntur, ut postea aliis illas resignent.

XXIX. Additque stylum Curiæ habere, ut in quocumque Beneficio sive curato, sive simplici, cujus collatio spectat ad Papam, & Orator sit præsens: si velit litteras expediri in forma *gratiosa*, & consequenter examinari ab examinatoribus Urbis, ab illis sive Notario recipiatur juramentum, quod ipse Orator tale Beneficium non assequitur animo illud resignandi.

XXX. Simile quid observatur in Facultate Artium in hac Academia. Nominandi enim vigore privilegiorum jurant: „ Quod infra annum unum ab obtenta pacifica possessione *personaliter* in ea residebo, nec eam (Curam Pastoralem) resignabo, nisi *integro* anno in ea resederim, aut aliam curam pastoralem sine fraude, & dolo obtinuero.

Sane quam frequentes sint Beneficiorum, præsertim Canonicatuum impetrationes, maxime quæ fiunt a simplicibus Clericis, non alium in finem, quam ut ex illorum resignatione pensio aliquot millium florenorum distilletur, nimis notorium est.

XXXI. Ad præveniendas hasce fraudulentas, & sordidas Beneficiorum impetrationes & resignationes, Edicto Regio anno 1671. in Gallia cautum est, quod nullus resignare queat Beneficium Curatum, aut Præbendam in Cathedrali, vel Collegiata Ecclesia, nisi 15. annis actualiter deservierit: nisi ex causa infirmitatis ab Ordinario cognita & probata, ob quam ulterius non possit Beneficio deservire. Verba Edicti sunt: *Voulons & Nous plaît que ci-aprés les Titulaires dans les Eglises Cathedrales ou Cellègiales, ne pourront les resigner avec réserve de Pensions, qui apres les avoir actuellement desservies pendant le tems & espace de quinze années entieres, si ce n'est pour cause de maladie & d'infirmité connue & approuvée de l'Ordinaire, qui les mette hors d'état le reste de leurs jours de pouvoir continuer de faire les fonctions, & desservir leurs Benefices*. Id est: Volumus & sic Nobis placet; ut in posterum Titularibus in Ecclesiis Cathedralibus, aut Collegiatis resignare Beneficia non liceat, reservata sibi pensione, nisi actualiter quindecim annorum expleto tempore inservierint, nisi ratione morbi, aut infirmitatis notæ, & ut talis ab Ordinario agnitæ, quæ ad vitæ residuum inhabiles illos reddat, ut functiones suas continuent, aut Beneficia sua deserviant.

XXXII. Quamvis hæ ordinationes non ubique vim legis obtineant, nihilominus in quantum tendunt ad impediendas fraudulentas, & injustas resignationes, & pensionum impetrationes, merito attenduntur ab iis, penes quos auctoritas admittendi pensiones, aut earum rescripta probandi, residet: ut quantum in ipsis est, similes fraudulentis pensionum, distillationibus limites fingant, & remedium adhibeant.

XXXIII. Hodie quoque admodum frequens, ut quis plura Beneficia, etiam *incompatibilia* impetret; quæ dum simul retinere nequit quoad titulum, retinet, quoad partem saltem proventuum, nimirum retinendo unum, & resignando alterum sub pensione.

Cui abusui occurrit Parlamentum Parisiense per Arrestum 10 Februarii anno 1667. injungendo iis, qui possident plures Canoni-

...honi catus, ut unum optent, nec alios possint pensione gravare. Cujus Arresti memini supra *Sect.* 3. *tit.* 3. *cap.* 4. *num.* 18. alias *tit.* 20. *cap.* 4. *num.* 16.

CAPUT IX.

De Extinctione, Translatione, & Redemptione Pensionis.

1 *Pensio extinguitur morte Pensionarii.*
2 *Secundo, per matrimonium Pensionarii,*
3 *Tertio, per professionem Religiosam.*
4 *Modis prædictis non extinguitur, si data sit cum facultate transferendi; & quid sit translatio?*
5 *Hæc facultas tribus modis conceditur.*
6 *Pensionis translatio* odiosissima; *& quare?*
7 *Aliquando facile dabatur facultas transferendi.*
8 *Hodie clausula* cum facultate transferendi *denegatur* in Italia, *& difficulter conceditur* extra Italiam.
9 *Translationes ignotæ in Belgio, nec admittuntur in Gallia.*
10 *In Gallia non potest permutanti servari pensio super alio Beneficio quam permutato.*
11 *Secus de stylo Curiæ Romanæ.*
12 *Quid pensio de* consensu?
13 *Hæc pensio in Belgio, & Gallia incognita.*
14 *Pensio extinguitur per liberam Pensionarii remissionem.*
15 *Potest fieri sine auctoritate Superioris.*
16 *Frequens hodie pensionis redemptio, & extinctio per* anticipatas *Canonum solutiones.*
17 *Sæpe fit auctoritate Pontificis; & quæ sit supplicationis formula?*
18 *Numerus anticipatorum Canonum non est determinatus.*
19 *Cavetur sollicite, ne* pretium *exprimatur, ad vitandam simoniam.*
20 *Anticipatæ hæ solutiones solent pretio pensionis annuæ adæquari.*
21 *Etiam hoc modo accipientes summam pecuniæ sæpe sunt Simoniaci.*
22 *Ex profano modo conveniendi super his* anticipatis *solutionibus evincitur subesse simoniam.*
23 *Conventio de redimenda Pensione est simoniaca.*
24 *Pro extinctione pensionis sola Signatura sufficit.*
25 *Quæ hujus styli Curiæ Romanæ ratio?*
26 *Redemptio pensionis magis de Simonia suspecta, quam pensio.*
27 *Nullum redemptionis apud Veteres vestigium.*

I. TAMETSI pensio non sit proprie Beneficium, tamen pensiones illas hodiernas, quæ ex causa permutationis, resignationis, vel cessionis reservari solent, esse loco Beneficii, & quasi in locum Beneficii resignati, sive cessi succedere, communiter notant Canonistæ.

Atque in primis pensio id habet cum Beneficio commune, quod non nisi *ad vitam Pensionarii*, ad instar Beneficii, dari soleat. Unde & morte naturali eam extingui nemo dubitat.

II. Ulterius hujusmodi pensio juxta hodiernum stylum requiritur in Pensionario, non secus atque in Beneficiato Clericatum; nec pensio alteri quam Clerico dari potest, ex Constitutione Sixti V., quæ incipit, *Cum sacrosanctam* 92. in Bull. Romano statuente, ut in futurum non nisi *actu Clericis* in habitu Clerici, & Tonsura incedentibus, pensiones reserventur.

Hinc ulterius concludunt Canonistæ, praxi comprobante, pensionem extingui per contractum matrimonii, quemadmodum amittitur Beneficium; idque ex usu Curiæ Romanæ servari tradit Gigas *de Pensionibus quæst.* 54.

III. Similiter sicuti Beneficia vacant per professionem in Religione, ita quoque pensio vice Beneficii resignati reservata extinguitur per professionem, ex recepta Doctorum sententia, & notoria praxi.

IV. Hæc autem procedunt, nisi pensio sit data, sive reservata cum potestate *transferendi*.

Translatio autem pensionis communiter definitur. Mutatio obligationis (passive nimirum) pensionem solvendi de una persona ad aliam auctoritate Papæ facta. Ita Flaminius Parisius *De Resign. Benef. lib.* 6. *quæst.* 4. *num.* 4.

V. Translatio autem hæc, sive potius transferendi potestas dari solet tribus modis, ut monet Flaminius Parisius ibidem.

Primo, obtenta clausula, transferendi in ipsa pensionis reservatione, cum Pontifex pensionem reservat, & *simul* facultatem concedit, eam *transferendi* in aliam personam.

Secundo quoties fuit imposita pensio absque illa clausula, sed ipsæ partes postea supplicant, ut pensio quam Cajus Titio solvit, extinguatur, & Seio reservetur.

Tertio, in vim privilegiorum certis personis concessorum, quale privilegium nonnullis Ordinibus concessum fuisse dicit Flaminius ibidem.

VI. Hanc pensionis translationem esse *odiosissimam* fatentur omnes, teste Pyrrho Corrado loco citato *n.* 2. cum nec sit de jure, nec de ipsius pensionis natura; quin immo contra naturam: quandoquidem pensio reservatur ad tempus, & sic extinguitur morte Pensionarii. Translatio vero, cum sit obligatio eamdem solvendi de una ad aliam personam, operatur *perpetuitatem* pensionis post mortem Pensionarii; atque ita servitutem Beneficiis impositam quodammodo perpetuam efficit: præsertim quia qui habent potestatem transferendi, possunt eam transferre non modo in unam personam, sed etiam in plures.

VII. De hac translatione pensionis agens Hieronymus Gigas *q.* 12. postquam dixit, pensionem de una ad aliam personam transferri non posse, nisi Papa Pensionario jus tranferendi illam concessisset, subjungit: *Nam solent Pontifices sæpenumero concedere hujusmodi facultatem: quod passim Leo X. piæ memoriæ faciebat, utens multum Pontificia auctoritate, & absoluta potestate in similibus. Clemens autem VII. difficilius id concedebat, & erat bene factum propter oneris continuationem, quæ est evitanda: ideo Sanctissimus D. N. Paulus IV. (ut audio) admodum se difficilem reddit in concedendo talem facultatem, etiam cum consensu.*

VIII. Addit Flaminius Parisius *num.* 24. *Tempore felicis recordationis Gregorii XIII & S. D. N. Sixti V. vidi observari, ut nemini concedatur hujusmodi facultas transferendi pensionem nisi Cardinalibus, aut aliis personis de Sede Apostolica bene meritis; neque solet concedi, ut totam possit transferre, sed tertiam, vel medietatem.*

Dein nonnullis interpositis, monet, quod hodie summi Pontifices non concedant *in Italia*, & se reddant *difficiles* in concedenda pensione cum *facultate transferendi*, etiam *extra Italiam*; & id solet fieri (ait) ut possint remunerare familiares in articulo mortis.

IX. Translationes pensionis hic in Belgio fieri non videmus, neque eas hic usitatas credo: notandumque monet Rebuffus in Praxi *part.* 1. *tit. de resignationibus n.* 20. *in hoc regno Franciæ pensionem extingui per mortem Pensionarii, & de consuetudine non transfertur in aliam personam, etiam a Papa, quamvis in patria obedientiæ a Papa transferri possit sicut aliud Beneficium.*

De eadem consuetudine Regni Galliæ passim testantur Pragmatici, uti videri est apud Brodæum ad Louëtium *lit. P. n.* 31.

X. Notat insuper Rebuffus *De Pacificis Possess. num* 127. quod *non valeret reservatio pensionis, si quis permutaret Beneficium mecum, & assignaret mihi pensionem super* alio *Beneficio, quam permutatio; & hoc (ait) servatur in forensi judicio in hoc Franciæ Regno, licet de jure secus.*

XI. Recte monet Rebuffus, illud specialiter servari in Regno Galliæ (cui praxis Belgii conformis esse videtur) nam de stylo Curiæ Romanæ, si Beneficium quod resignatur, incapax sit pensionis, vel non totam capiat, reservari non consuevit pensio ipsa, etiam super fructibus alterius Beneficii, quod obtinet Resignatarius; vel saltem una pars super Beneficio resignato, & altera super alio Beneficio; & aliquando super Beneficio tertii. Ita Pyrrhus Corradus in Praxi Beneficiaria *lib.* 5. *c.* 2. *n.* 14. ubi pluribus de hujusmodi pensionis reservatione, ejusque praxi agit.

XII. Tractat quoque ibidem *c.* 3. de pensionis reservatione, quæ dicitur *de consensu*, seu ex causa *lucrativa*; quæ ita vocatur, dum pensio de *consensu* Titularis reservatur Apostolica auctoritate, consanguineo, affini, vel amico, &c. super fructibus Beneficii.

Formulam supplicationis pro reservatione hujusmodi pensionis ibidem integram exhibet, ejusdem clausulas præcipuas exponens; dicitque *n.* 4. „ Illud in hac praxi non oscitanter advertendum, quod „ hujusmodi pensionum reservationes semper fere in *Dataria* Apo„ stolica fuerint habitæ pro *fraudulentis*; unde non semel in ea „ vidimus (ait) supplicationes ad id porrectas rejici, sive ad fa„ vorem consanguineorum Titularis, sive aliorum quorumcumque ". Rationes, ob quas merito ut suspectæ habeantur hæ reservationes, ibidem subjungit.

XIII. Belgium hujusmodi reservationes pensionum non novit: nec eas in Gallia admitti ex hactenus dictis fat manifestum est, quandoquidem ibi pro regula, & quasi lege invaluerit, quod pensio constitui non possit, etiam per Papam, & de consensu Titularis, ad commodum ejus, qui *nullum* habet vel prætensum jus in Beneficio.

XIV. Quandoquidem pensio sit duntaxat onus aliquod ad instar cujusdam servitutis Beneficio impositæ, ratione cujus ipse Titularis tenetur pensionem annuam Pensionario persolvere, ex omnium Canonistarum sententia, & notoria praxi extinguitur pensio per liberam, & absolutam ipsius Pensionarii remissionem, sive renuntiationem.

XV. Potest hæc remissio fieri sine auctoritate Papæ, aut cujusvis alterius; tametsi pensio per Papam esset reservata; uti monet Pyrrhus Corradus loco citato *cap.* 4. & late Gigas *de pensionibus*, *quæst.* 45. idque licet expresse reservata esset pro alimentis ad commodiorem sustentationem; quemadmodum hodiernæ pensiones de stylo Curiæ reservari solent. Garzias *de Beneficiis part.* 1. *c.* 5. *n.* 40.

XVI. Hodie frequentissima, & ordinaria pensionis redemptio est, quæ fit *anticipatis* aliquot annuis solutionibus ipsius pensionis, uti monet Joannes Tournetius in collectione Arrestorum *litt. P. n.* 93.

XVII. Et hæc pensionis extinctio, seu remissio fieri consuevit coram Pontifice ejusque auctoritate, uti notat post Garziam Pyrrus Corradus in Praxi Benefic. *lib.* 5. *cap.* 4. qui & ibidem exhibet formulam supplicationis, & Signaturæ super extinctione, sive cessatione pensionis.

In supplicatione primo exponit Supplicans seu Orator, quod sibi certa pensio auctoritate Apostolica super fructibus Beneficii N. reservata fuerit, ac tum subjungit: „ Ex certis causis animum „ suum moventibus, cessationi, extinctioni, & annullationi dictæ „ pensionis annuæ, illiusque reservationi hujusmodi in S. V. mani„ bus sponte & libere, nonnulis tamen anticipatis, seu anticipandis „ solutionibus, & non alias, nec alio modo consentire proponat, & ex nunc etiam consentiat ". Supplicat igitur, &c.

XVIII. Dicitur indeterminate; *anticipatis, seu anticipandis nonnullorum dictæ pensionis terminorum solutionibus*: nam, uti advertit Tournetius in collectione Arrestorum *n.* 93. hæc anticipatio diversimode non determinatur: nam nunc quatuor, nunc quinque, vel sex, interdum etiam septem terminorum anticipationes fiunt. In his enim certa regula non est. Verba Tournetii sunt: *Pour à laquelle extinction ex rachat pervenir, on baille ordinairement par forme d'avance ou anticipation, quelques années de la pension diversement limitées, tantot 4. 5. 6. ou plus 7. années: mais en cela, il n'y a régle certaine ni assuère, comme dependant de l'age, qualité, disposition & volonté, tant de celui qui reçoit, que de l'autre privant de la pension.* Id est: Ad quam redemptionem extinguendam, ante tempus & ad modum anticipationis solent persolvi aliquot anni pensionis diversimode limitati, modo 4. 5. 6. aut ad summum 7. anni. Verum

rum in similibus nulla certa, aut fixa regula est, utpote pendens ab ætate, qualitate, dispositione, & voluntate tam ejus, qui recipit, quam qui persolvit pensionem.

XIX. Deinde adjungit: *Toutefois dedans la Signature qui s' en de livre, & procure expédiée pour cet effet, il n' est parlé de la convention* de prix: *car cela impliqueroit simonie*. Id est; Tamen in chirographo, quod traditur, aut procuratione in eum finem constituta, nulla conventionis de pretio fit mentio; hoc enim Simoniam involveret.

XX. Verum anticipatæ solutiones terminorum ita constitui solent, ut justum *pretium*, seu *capitale* annuæ pensionis solvatur, ad eum pene modum, quo similis quantitatis annui reditus vitalitii redemptio fieret, ut notat Tournetius: atque hoc pacto fit; ut ipse Pensionarius, mediante hac redemptione, æque ex Beneficio resignato notabilem pecuniæ summam consequatur, quam si de una summa determinata conventum fuisset.

XXI. Hinc qui, mediante hac redemptione, pro resignato Beneficio aliquot centenos, aut etiam millia florenorum accipit, sæpe quidem in oculis hominum subtilius, & honestius mercari videtur, quam qui cum Resignatario de una, & certa pecuniæ summa convenit: at verendum est, ne in oculis ejus, cui *omnia nuda, & aperta sunt*, non minus sæpe culpabilis, & Simoniacus habeatur. Quin & vulgus, qui, seposita hac inter determinatam summam pecuniæ, & *anticipatas* terminorum annuæ pensionis solutiones, distinctione, simplici, & vulgari modo de his judicat, solet hujusmodi Pensionarios, & Resignantes æque pro Beneficiorum venditoribus habere, quam si determinatam summam pecuniæ pro Beneficio accepissent.

XXII. Adhæc, si attendamus profanum modum, quo hæ *anticipatæ* terminorum solutiones determinantur, non secus atque redituum temporalium redemptiones, & quomodo sæpissime, si non expresse, saltem *tacite* super pensionis redemptione conveniatur; eumque in finem sollicite quærantur Resignatarii, qui sciuntur sufficientes, ut pensionem multis anticipatis solutionibus redimant, fateri cogemur, raro has pensionum redemptiones a Simonia esse immunes; tametsi nullius determinati, & conventi *pretii* in supplica, aut Signatura mentio fiat.

XXIII. Fateturque ipse Gigas *De Pensionibus*: *quæst.* 87. quod *Renuntiantes Beneficia* ea intentione, *ut sibi reservetur pensio demum extinguenda pro certis* anticipatis *solutionibus, & ita paciscentes procul dubio* Simoniam *committant, cum dent temporale, pro spirituali*.

XXIV. In Signatura super extinctione, aut cessatione pensionis apponi solet hæc clausula: *quod sola præsentis supplicationis Signatura sufficiat, & ubique fidem faciat in judicio, & extra, Regula contraria non obstante*.

XXV. Ratio hujus styli communiter refunditur in favorem extinctionis pensionum. Indubie favorabile est, Beneficia odiosis illis hodiernis pensionibus non gravari; sed eas extingui seu redimi per similes *anticipatas* solutiones, quæ reipsa *pretium* quoddam Beneficii conficiunt, quod ipsa pensione odiosius est.

XXVI. Et si has pensionum redemptiones, quæ sub specioso titulo *anticipatarum* solutionum fieri consueverunt, sepositis præjudiciis, quæ ex communi praxi ingeruntur, expendamus, reperiemus eas vix aut ne vix quidem a formali venditione & emptione Beneficiorum distingui, & consequenter auctoritate Superiorum a Simonia difficulter purgandas.

Quid enim interest, uti supra monuimus, num certa summa pecuniæ detur per modum *pretii*, an vero eadem detur sub nomine *anticipatarum* solutionum: nisi Simoniam non in re, sed in verbis sitam esse dicamus?

Unde & has pensionis redemptiones magis odiosas, magisque de Simonia suspectas esse, quam ipsamet pensiones, dubitari nequit.

Quod enim alicui pauperi Parocho de Ecclesia bene merito, & amplius laborare non volenti aliqua pensio *alimentaria* assignetur, nullatenus sane improbari potest: neque speciem mali ingerit: sed quod Resignanti Beneficium aliquot millium florenorum summa numeretur, indubie venditionem, & emptionem Beneficii sapit; quocumque tandem prætextu coloretur.

XXVII. Quare etsi in Canonibus, & Patribus aliqua pensionum exempla reperiamus, nullum tamen hujusmodi redemptionis vestigium, nequidem in libris nostri Juris Canonici occurrit: ita ut admodum verisimile sit hanc redimendi praxim labentis disciplinæ fœtum esse, qui nonnisi ad palliandam venditionem, & emptionem Beneficiorum servire consuevit: idque non sine summo Fidelium scandalo, qui hujusmodi redemptiones, non nisi veras Beneficiorum nundinationes reputant.

T I T U L U S D U O D E C I M U S.

De Unionibus Beneficiorum.

C A P U T P R I M U M.

De varia Specie Unionis, & quorum auctoritate facienda?

1 *Quid Unio Beneficiorum?*
2 *Variæ species unionum, & quare harum conveniens notitia?*
3 *Unio alia* perpetua, *alia* ad vitam; *& hujus descriptio.*
4 *Unio ad* vitam *non est proprie unio; sed pallium pluralitatis Beneficiorum.*
5 *Non admittitur in Gallia, aut Belgio.*
6 *Unio* perpetua *quæ?*
7 *Per hanc interdum duo Beneficia in unum conflantur.*
8 *In hac unione jura, & privilegia Ecclesiarum unitarum conservantur.*
9 *Unio per* suppressionem *potius est extinctio Beneficii, quam unio: & qui hujus effectus?*
10 *Quomodo fiat* unio *accessoria?*
11 *In hac unione Beneficium unitum est* minus *principale; nec in impetratione exprimi debet.*
12 *Unio quando fiat* æquæ principaliter?
13 *Beneficia ita unita debent in impetratione exprimi, & in omnibus manent in suo statu.*
14 *Quomodo dignosci possit species unionis?*
15 *Clausula unionis præservans exsolutionem onerum Beneficii uniti.*
16 *Onera censentur præservata, quatenus cum unione consistere possunt.*
17 *Unio Beneficiorum auctoritate Superioris facienda.*
18 *Unio Beneficiorum consistorialium hodie Sedi Apostolicæ reservata.*
19 *Quando & qua occasione unio Episcopatuum reservata fuerit summo Pontifici?*
20 *De jure Episcopo competit unio Beneficiorum suæ Diœcesis.*
21 *Etiamsi essent ad Pontificem ob neglectam collationem devoluta.*
22 *An Episcopus Beneficia* suæ collationis *unire queat?*
23 *Beneficia* exempta *Episcopus unire non potest.*
24 *Poterit unire, tametsi Collator sit exemptus; si Beneficia non sint exempta.*
25 *Sede vacante, auctoritas uniendi spectat ad Capitulum.*
26 *Metropolitanus se immiscere nequit; nisi in casu appellationis.*
27 *Inferioribus auctoritas uniendi ex privilegio, vel ex consuetudine competere potest.*
28 *Rex Galliæ unit Beneficia* pleno *jure ad suam collationem spectantia.*

I. BENEFICIORUM unio describitur a Rebuffo in Praxi *part.* 1. *tit. De Unionibus*, quem alii Canonistæ communiter sequuntur, Beneficiorum seu Ecclesiarum ab Episcopo, vel alio Superiore facta annexio.

II. Variæ unionis species a Canonistis notantur, quarum notitia quodammodo necessaria est pro intellectu Canonum de unione loquentium; eo quod pro diversitate unionum, etiam diversi effectus unionis passim occurrant.

III. In primis unio alia est temporalis, & personalis, alia perpetua, & realis.

Illa dicitur, quæ ad aliquod duntaxat tempus, v. g. ad vitam alicujus fit; estque eo titulo *personalis*, quod in primis ad vitam certæ *personæ* restringatur, & quod in commodum, & favorem *personæ duntaxat* facta censeatur, & sic fit, ait Rebuffus *n.* 9. contemplatione personæ, & per ejus mortem expirat.

IV. Hæ uniones temporales in favorem personæ, ante Synodum Tridentinam erant non parum frequentes; atque earum pallio passim tegebatur Beneficiorum pluralitas, & uti recte advertit Fagnanus ad *cap. Exposuisti, tit. De Præbendis num.* 7. *Unio ad vitam non est proprie unio, sed magis quædam palliata dispensatio.*

Unde Synodus Tridentina pluralitatem Beneficiorum incompatibilium interdicens *Sess.* 7. *cap.* 4. *de Reformat.* etiam vetat, plura Beneficia similia per *viam unionis ad vitam* recipere, aut retinere; uti supra *sect.* 3. *tit.* 3. alias *tit.* 20. *cap.* 3.

V. Scripsit quoque jam pridem Rebuffus secutus Glossam Pragmaticæ Sanctionis, has uniones non recipi in Francia, quia sapiunt reservationes: nam reservatur Beneficium illi, in favorem cujus fit unio ad vitam. Deinde infra *n.* 46. dicit, quod *si factæ sint, ab iis appellatur tamquam* ab abusu, *& Senatus eas abusivas, & irritas pronuntiat*. De qua consuetudine passim testantur Pragmatici Galliæ. Neque hic in Belgio ullus est harum unionum temporalium, & personalium usus.

VI. Unio perpetua, sive realis, est, quando exprimitur ut perpetuo duret, vel quando dicitur, *ad perpetuam rei memoriam*; vel si fiat contemplatione Ecclesiæ, quæ non moritur. Rebuffus *num.* 7. additque *num.* 10. *Et in dubio præsumitur facta contemplatione Ecclesiæ: quia Ecclesiæ magis favendum est, quam personæ*.

De hac sola unione, facta contemplatione Ecclesiæ, vel Beneficii hic agetur; eaque proprie unionis nomine venit, dum de Beneficiorum unione tractatur.

VII. Hæc unio tribus potissimum modis fieri potest. Primo, ut ex duobus Beneficiis unum fiat: ut puta, si sint duæ Parochiales, proxime vicinæ destructæ per bellum, uniri potuerunt, ut una fiat ex duabus. Ita Rebuffus *n.* 11.

VIII. De hac specie unionis loquens Fagnanus ad *cap. Novit. tit. Ne Sede vacante, &c. num.* 3. ait: quod dum hoc modo Ecclesiæ uniuntur, *consuetudines, & privilegia, quæ meliora, & humaniora sunt in altera eorum, debent uniri & retineri in unitate. Sive ut loquitur Rebuffus loco citato, privilegia data uni competent & alteri, & quando sunt plura, honestiora & favorabiliora servabuntur*.

IX. Interdum Beneficium aliquod ita unitur per omnimodam *suppressionem*, quæ non tam unio, quam extinctio, & suppressio Beneficii dicenda est. Ut puta, cum Canonicatus supprimitur, & erigitur in Dignitatem. Quo casu ipse Canonicatus plane extingitur, & nova dignitas erigitur, cui proventus seu Præbenda Canonicatus annectuntur, vel incorporantur. Hinc nullum jus Canonicale simili casu competit ipsi Dignitatis possessori;

ri ; utpote titulo Canonicali per ſuppreſſionem penitus extincto . Et ita in Belgio plures ſunt Decanatus & Præpoſituræ , qui per extinctionem unius alteriuſve Canonicatus fuere erecti ; nullum tamen jus Canonicale habent , proventibus Canonicatus exceptis .

X. Alio modo fit unio , ut dum Eccleſia una alteri ſubjicitur : eamque Doctores communiter appellant , *acceſſoriam* , ſeu *ſubjectivam* , per quam Beneficium annexum amittit nomen Beneficii ; quamvis Beneficium non omnino ſupprimatur ; ſed maneat in ſua integritate , tam quoad onera : quam quoad jura & proventus .

XI. Hoc caſu Eccleſia illa , cui fit unio , erit ſuperior & principalis , unita vero erit inferior & acceſſoria : uti notat Rebuffus *n.* 12. qui addit : *Et poſtea ſi quis velit impetrare hæc duo Beneficia , oportet , quod exprimat principale , alias ſi acceſſorium (exprimat tantum) non valeret impetratio : quia illud non vacat , cum ſit alteri unitum . Nec in vim illius clauſulæ* , quod major expreſſio fieri poſſit , *hoc corrigi poterit : ideo nova impetratione opus erit . Sic vidi in praxi , & de ſtylo Curiæ Romane* , num. 13.

Hæc Rebuffus , qui *n.* 14. tamquam conſequens ulterius deducit , nec eſſe opus in impetratione principalis Eccleſiæ exprimere unitum *acceſſorie* ; ſecus ſi æque principaliter .

XII. Tunc autem *æque principaliter* unitæ cenſetur Eccleſiæ , quando unio Eccleſiarum ſic fit , ut utraque in ſuo ſtatu integro maneat , prout erat ante unionem : nihilque nec quoad unam , nec quoad alteram immutatur : remanentque duo vera diſtincta Beneficia ; ita tamen ut poſt unionem , unus idemque ſit futurus utriuſque Beneficii Rector , ſive Titularis .

XIII. Unde in impetratione opus erit utriuſque expreſſione : omniaque jura , & onera utriuſque in Rectorem tranſeunt .

Hinc infert Panormitanus ad citatum Cap. *Novit* , quod ſi duo Epiſcopatus *æque principaliter* uniti , ante unionem ſuberant duobus Metropolitanis , propter hanc unionem neuter Metropolitanus perdit jus ſuum .

XIV. Ut vero ſciatur , qua ſpecie unionis Beneficia ſint unita , convenit in primis inſpicere & examinare ipſas litteras unionis ; quarum tenor potiſſimum attendendus eſt & ſequendus : e quo ſimiliter conditiones ipſius unionis petendæ ſunt .

XV. Quocumque enim modo unio Eccleſiarum fiat , ſolent in ipſo unionis inſtrumento exprimi nonnullæ conditiones , & onera ratione uniti Beneficii exſolvenda .

Hinc invaluit communis illa clauſula in unione Eccleſiarum Parochialium Monaſteriis & Capitulis : quæ olim frequentius facta fuit , hodie rarius conceditur : *Reſervata tamen de fructibus , reditibus , proventibus , juribus , obventionibus hujuſmodi pro Vicario perpetuo in ea conſtituendo congrua portione , ex qua idem Vicarius commode ſuſtentari valeat , jura Epiſcopalia ſolvere , & alia ſibi incumbentia onera ſupportare .*

Ita refert Rebuffus ad Regulam Cancellariæ *De Unionibus nu.* 17. Quæ clauſula adjicitur , ut oneribus Beneficii Parochialis uniti ſatisfiat ; de qua latius infra titulo *de Portione congrua* Vicariorum ; quæ ex hac clauſula originem ſuam traxit .

XVI. Quin in omni paſſim unione adjicitur clauſula , de oneribus Beneficio unito incumbentibus *congrue* ſupportandis . Quæ ipſam *onerum* ſupportationem ita moderatur , ut cum ipſa unione conſiſtere queant ; videturque ſatisfieri iſtis oneribus , ſi ſupportentur , quatenus cum ipſa unione conſiſtunt ; quemadmodum oſtendit Zypæus *Conſult.* 3 *de Exceſſibus Prælatorum* , notatque verba hæc , *congrue ſupportentur* , prædictæ clauſulæ de ſupportandis oneribus inſerta , omnes controverſias circa exſolutionem onerum ipſi Beneficio unito incumbentium ad arbitrium boni viri revocare , ut is expendat , num hæc onerum perſolutio cum ipſa unione conſiſtere queat ; an non potius cenſeri debeat , per eam unionem exſolutioni quorumdam onerum derogatum : quemadmodum illis juribus Epiſcopalibus per unionem derogatum credit Rebuffus : „ quæ ſalva eſſe non poſſunt , valida exiſtente „ unione , quia illis cenſetur derogatum propter repugantiam „ . Ad Regulam Cancellariæ *de Unionibus* , *Gloſſa* 11. *n.* 13.

XVII Cum autem per unionem ſemper fiat aliqua quaſi ipſorum Beneficiorum alteratio , ideo eam ſine Superioris auctoritate fieri non poſſe , unanimi Canoniſtarum ſententia receptum eſt .

XVIII. In primis vero unionem Beneficiorum fieri poſſe auctoritate Romani Pontificis , dubitat nemo . Immo ſicuti hodierna diſciplina majora quædam Beneficia , ac præſertim Epiſcopatus & quæ *conſiſtorialia* dicuntur , Sedis Apoſtolicæ proviſione ſervavit ; ita & auctoritas hujuſmodi Beneficia uniendi , ad Pontificem *privative* & cum excluſione inferiorum devoluta eſt . Notatque Fevretius *lib.* 2. *de Abuſu cap.* 4. *n.* 5. quod ſi Archiepiſcopi , Epiſcopi aut alii Prælati proceſſiſſent ad unionem ſimilium Beneficiorum *poteſtate ordinaria* , totum declaretur *nulliter* & *abuſive* factum : quamvis & ipſe Fevretius ibidem dicat , ſe nequaquam velle inficiari , quin ſecundum priſtinam diſciplinam , & Primates & Metropolitani ſubinde auctoritate *propria* univerint hujuſmodi majores Prælaturas . Conſtat enim (ait) S. Remigium erexiſſe Sedem Epiſcopalem Lugdunenſem de conſilio ſuorum Epiſcoporum Suffraganeorum ſuæ Provinciæ , *uniendo* eidem partem ſuæ Diœceſis , nulla alia interpoſita ſuperiore auctoritate .

Interim diſciplinam reſervantem unionem Epiſcopatuum Romano Pontifici , ſtabilitam fuiſſe tempore Cœleſtini III. probat ejus reſponſum relatum in *Cap. Sicut unire* , *tit. De Exceſſibus Prælatorum* , ubi evidenter ſupponit , unire Epiſcopatus ad Sedem Apoſtolicam ſpectare : verba ejus ſunt : *Sicut unire Epiſcopatus , atque poteſtati ſubjicere alienæ , ad Summum Pontificem pertinere dignoſcitur : ita Epiſcopi eſt Eccleſiarum ſuæ Diœceſis unio , & ſubjectio earum :*

XIX. Quo vero tempore jus uniendi Epiſcopatus ſummo Pontifici reſervari cœperit , incertum eſt . Hoc conſtat ex reſponſo Cœleſtini III. mox allato , quod eo tempore , id eſt , ſub finem ſæculi XII. Romani Pontifices unionem hanc ad Romanum Pontificem ſpectare exiſtimarint , atque conformiter ad hanc perſuaſionem reſponderint : quæ reſponſa in Decretales relata , & pro jure communi recepta ſunt ; tandem quoque hæc Pontificum opinio invaluit ; creditumque eſt , unionem Epiſcopatuum Romano Pontifici eſſe reſervatam .

Vix dubium , quin ad aſſerendam hanc unionem Romano Pontifici , conduxerit , quod legebatur apud Gratianum *cauſ.* 16. *q.* 1. *can.* 48. & 49. ſcilicet , quod ſanctus Gregorius plures Epiſcopatus ſua auctoritate univerit , ſed non advertebatur , Epiſcopatus , de quorum unione agebatur , conſtitiſſe intra *regiones ſuburbicarias* ; quodque Eccleſiæ intra limites harum regionum conſiſtentes , ad Romanum Epiſcopum *ſpeciali jure Metropolitico* ſpectaverint , & conſequenter Gregorium has Epiſcopatuum uniones non feciſſe jure ſui *Primatus* ad omnes Eccleſias extenſibilis , ſed *jure Metropolitico* intra harum regionum limites concluſo , uti & in decurſu hujus operis non ſemel obſervatum eſt .

Idipſum notavit D. Fleury in quarto ſuo diſcurſu Hiſtorico *num.* 4. ibidem monens , non reperiri , quod ſanctus Gregorius , hoc aut alia ſimilia jura exercuerit in Eccleſiis extra has regiones *ſuburbicarias* conſtitutis ; quod & notavit in Hiſtoria ſua *l.* 35. *n.* 19.

Hinc intelligitur , admodum neceſſarium eſſe , in Romano Pontifice diſtinguere qualitatem Epiſcopi Romani ; Metropolitani , Patriarchæ , & Primatis , ne alias acta ſub una qualitate credantur acta ſub alia ; atque ita quæ olim ei quibuſdam Eccleſiis ſub qualitate proprii Epiſcopi , vel Metropolitani , aut Patriarchæ competiiſſe leguntur , ipſi credantur competere in *omnibus* Eccleſiis titulo ſui *Primatus* : quod & locis citatis monuit D. Fleury , credens reſervationem hujus unionis ex non facta hac diſtinctione potiſſimum ſuam ſumpſiſſe originem .

XX. Sicut ex Decretali Cœleſtini III. ſuperius citata concluditur , jus uniendi Epiſcopatus ſpectare ad Romanum Pontificem ; ita ex eadem concludunt uno conſenſu Canoniſtæ ad Epiſcopum ſpectare jus uniendi Beneficia ſuæ Diœceſis : idque conformiter ad eam Regulam , quæ Epiſcopo totum regimen , omnemque circa Beneficia ſuæ Diœceſis ordinationem , & diſpoſitionem defert , niſi oſtendatur ſpeciali titulo & jure ad alios eſſe devolutam .

XXI. Unde poſt alios citatos ſtatuit Barboſa *lib.* 3. *Juris univerſi cap.* 16. *nu.* 31. *Epiſcopum poſſe unire Beneficia ſuæ Diœceſis , quamvis eorum collatio ob Epiſcopi negligentiam eſſet devoluta ad Papam : quod alio jure devolvatur , alio uniatur . Devolutio enim concernit titulum , impeditque , ne Epiſcopus illud in titulum dare valeat : unio autem reſpicit proprietatem* , Hæc ille ; quibus addi poteſt , quod Epiſcopo ſua maneat ſalva auctoritas , quouſque probetur adempta . Ob negligentiam autem in conferendo probatur quidem , Epiſcopum jure collationis excidere , ſed non probatur , eum excidere jure uniendi : adeoque hoc ſalvum manet .

XXII. Dicitur a Congregatione Cardinalium aliquando declaratum , Epiſcopum non poſſe unire Seminariis Beneficia ad *ſuam* collationem ſpectantia ; cujus declarationis meminit Zypæus in Jure novo , *tit. de Exceſſ Prælat. num.* 2. dicitque ita reſolutum , forte *quod aliqui in hujuſmodi alienatione nullus Superior alienantis intervenire videatur , ſicut Epiſcopum intervenit in iis , quæ ſunt alienæ collationis* . Contrarium tamen in praxi ſervari notat .

XXIII. Quin unio Beneficiorum ſpectet ad ea , quæ juriſdictionis Epiſcopalis ſunt , dubium non eſt .

Hinc ſtatuunt Canoniſtæ , praxiſque conformis eſt , quod Epiſcopus Beneficia a ſua juriſdictione exempta , auctoritate ordinaria unire nequeat . Unde Rebuffus *de Unionibus* , *num.* 22. poſtquam dixit , ad Epiſcopum Beneficiorum unionem ſpectare , ſubjicit : Dummodo Beneficia non ſint *exempta* , quia tunc ad Papam unio pertinet .

XXIV. Notandum hic , non ſufficere , quod Beneficia forſan ſpectent ad collationem , aut præſentationem Exemptorum , aut ſint fundata in eorum Eccleſiis , aut illis annexa , ut Epiſcopi uniendi auctoritate priventur , ſed requiritur , quod ipſa Beneficia ſint revera *exempta* . Poſſe autem nonnumquam Beneficia quædam eſſe , præſertim Curata , in Eccleſia Exemptorum , quæ tamen ipſa non ſint exempta , oſtendetur infra *tom.* 4. *parte* 3. *tit.* 12. *de Exemptionibus* .

XXV. Cum unio Beneficiorum fiat auctoritate ordinaria ; atque Capitulum , Sede vacante , ſuccedat in ea , quæ ſunt auctoritatis , & juriſdictionis , recte inferunt Canoniſtæ , poſſe Capitulum , Sede vacante , auctoritatem unioni præſtare ; dummodo per eam juri Epiſcopali nihil detrahatur . Rebuffus *de Unionibus* , *nu.* 36. & *de Devolutionibus* , *nu.* 100.

XXVI. Refert Renatus Choppinus in ſuo Monaſtico *lib.* 2. *tit.* 2. *num.* 26. *abuſivam* declaratam unionem domus cujuſdam Ereniticæ Diœceſis Sueſſionenſis factam ab Archiepiſcopo Remenſi , Sede Sueſſionenſi vacante , auctoritate Metropolitica . *Nec enim Archipræſuli jus eſſe contendunt , Sacerdotia Fanave ſibi invicem copulare in alieno , Suffragantium etiam illi Epiſcoporum , territorio . Vacuo item Epiſcopi Solio , juridica ejus poteſtas defertur Epiſcopali Sodalitio , unioniſque Templorum judicio ſtatuendæ ex legitimis cauſis . Neque hoc cognitionum genus nominatim , vacante Cathedra inferioris Præſulis , devolvitur ad Archipræſulem ſuperiorem .*

Si autem ipſe Epiſcopus , aut Capitulum , Sede vacante , unionem petitam facere recuſaret ; poſſet ab hac recuſatione , ſi injuſta videatur , ad Metropolitanum tamquam ad Superiorem appellari ; & tunc ipſe de unione ſtatuere poſſet (*a*).

XXVII. In-

(a) Utrum ad Metropolitanum appellari poſſit adverſus Decretum unionis ab Epiſcopo Diœceſano datum ? Reſpondet Auctor novorum Collectaneorum Cleri Gallicani *tom.* 10. *col.* 1852. in Galliis hanc provocationem non fieri ; permitti tamen ad ſupremum Senatum appellationem *ex abuſu* .

XXVII. Inferiores vero Prælati, quantumvis exempti, & Beneficiorum collatores, uniendi auctoritate deſtituuntur; niſi eam auctoritatem præſcripſerint, uti notat Rebuffus *de Unionibus* 32. ſubdens *numer.* 33. Jura enim Epiſcopalis inferiores præſcribere „ non prohibentur *cap. Auditis, tit. De Reſcript.* ſed titulus „ requiritur, vel tempus immemoriale.

XXVIII. Hoc titulo Rex Galliæ ſua auctoritate procedit ad unionem Beneficiorum, quæ *pleno jure* ad ejus ſpectant collationem; uti ex Molinæo refert Fevretius *num.* 20. aſſeritque Henricum IV. attentis modicis proventibus Decanatus S. Quintini, eidem ſua auctoritate univiſſe duas Præbendas.

C A P U T II.

De cauſis Unionis; & quæ Beneficia uniri poſſint?

1 *Unio Beneficiorum qua ratione* odioſa?
2 *Fieri nequit ſine juſta cauſa.*
3 *Decretum Synodi Tridentinæ contra uniones ſine juſta cauſa factas.*
4 *Hoc Decretum evincit, uniones non faciendas niſi ad utilitatem Eccleſiarum.*
5 *Ordinarii prævie de cauſis unionis inquirere debent.*
6 *Unio facta ab Ordinariis, ut ſe a danda portione congrua liberent, ſuſpecta.*
7 *Unio Beneficii facta ab Epiſcopo* ſuæ menſæ, *irrita eſt.*
8 *Ordinarius prævie expendere debet conditionem Beneficiorum.*
9 *Beneficiis ſimplicibus ut annecteretur Officium, vel ut unirentur in Synodo Tridentina propoſitum.*
10 *Unionem ſimilium Beneficiorum probavit Synodus Tridentina.*
11 *Eadem Synodus oſtendit, aliorum Beneficiorum unionem non facile eſſe admittendam.*
12 *Specialiter vetuit Eccleſiarum Parochialium incorporationes.*
13 *Unio duarum Eccleſiarum Parochialium ob earum paupertatem admittitur in Gallia.*
14 *Decretum Synodi Mechlinienſis de hac unione.*
15 *Hoc Decretum tantum eſt* proviſionale; *eoque ſubinde abutuntur Ordinarii.*
16 *Benificiorum ſitus in unione attendendus; & eo facilius admittenda unio Eccleſiarum, quo ſibi viciniores.*
17 *Facilior unio Beneficiorum ejuſdem Eccleſiæ quam diverſarum.*
18 *Beneficia diverſarum Diœceſium uniri vetat Synodus Tridentina.*
19 *Beneficia unius Regni non ſunt unienda Beneficiis alterius Regni.*
20 *Beneficia* libera *non unienda Beneficiis juris Patronatus.*
21 *Niſi ſalus animarum aliud poſtulet.*
22 *Synodus Tridentina vult uniones factas ex* non legitimis *cauſis revocari.*
23 *Auctoritate regia unio ſubinde declaratur* nulla *poſt lapſum ſæculi.*

I. UNIONEM Beneficiorum eſſe *odioſam*, unanimis eſt Canoniſtarum ſententia, tum quod per eam minuatur numerus Miniſtrorum; tum quia Beneficia inſtituta ſunt ut ſingula ſuum habeant miniſtrum. Quin & unionem eſſe quamdam ſpeciem alienationis, notant Canoniſtæ; eo quod Beneficium unitum quodammodo per ipſam unionem ſupprimatur, aut ut minus ita alteretur, ut primævam ſuam naturam, & conditionem amittat.

II. Hinc ulterius concludunt, quod unio, quoniam odioſa eſt, & a communi Eccleſiarum utilitate aliena, nunquam niſi ex magna, & neceſſaria cauſa permitti debeat; ita Antonius Faber in Codic. *lib.* 1. *tit.* 2. *Definit.* 48. & Rebuffus in Praxi *part.* 1. *tit. de Unionibus, num.* 38. aſſerere non dubitat, unionem *duabus* duntaxat ea cauſis fieri poſſe, videlicet ſi evidens ſit neceſſitas, vel utilitas; ideque conformiter ad reſponſum Honorii III. *Cap.* 33. *tit. De Præbendis*, ubi reſpondit Epiſcopo Veſprimenſi, quod Præbendis Eccleſiæ ſuæ Cathedralis unire poſſit Cappellas, *ſi evidens neceſſitas, vel utilitas exigat.*

III. Synodus Tridentina attendens, paſſim factas fuiſſe uniones Eccleſiarum, & Beneficiorum non tam ob utilitatem, aut neceſſitatem ipſarum Eccleſiarum, quam in perſonarum favorem, & commodum; atque ex indiſcretis unionibus multas Eccleſias ſuis neceſſariis Miniſtris eſſe deſtitutas, ſtatuit *Seſſ.* 7. *cap.* 6. *De Reformat.* „ Uniones perpetuæ, a quadraginta annis citra factæ, „ examinari ab Ordinariis, tamquam a Sede Apoſtolica delegatis poſſint: & quæ per ſubreptionem, vel obreptionem obtentæ fuerint, irritæ declarentur. Illæ vero, quæ a dicto tempore citra conceſſæ nondum in toto, vel in parte ſortitæ „ ſunt effectum, & quæ deinceps ad cujuſvis inſtantiam fient, „ niſi eas ex legitimis, aut alias rationabilibus cauſis, coram „ loci Ordinario, vocatis quorum intereſt, verificandis, factas „ fuiſſe conſtituerit, per ſubreptionem obtentæ præſumantur; „ ac propterea niſi aliter a Sede Apoſtolica declaratum fuerit, „ viribus omnino careant.

IV. Ex hoc Decreto habetur primo, nullas uniones perpetuas eſſe admittendas, niſi ex *cauſis legitimis*, aut *alias rationalibus*; Legitimæ autem cenſentur, quæ a Canonibus probantur; quæ ſcilicet utilitatem aut neceſſitatem Eccleſiarum, non autem favorem privatorum, aut proprium ipſorum Prælatorum commodum reſpiciunt.

V. Secundo, ex ipſo Decreto patet, ipſos Ordinarios priuſquam ad unionem procedant, inquirere, & expendere debere, num legitimæ aut alias rationabiles cauſæ unionis faciendæ ſubſint, adeoque ipſos quodammodo judices conſtitui, qui judicent de ſufficientia cauſæ.

Hic autem ita ſe gerere debet Ordinarius, ne appareat, ipſum *plus faviſſe perſonæ, quam Eccleſiæ,* uti in ſimili loquitur Pontifex in *Cap.* 1. *tit. Ne Sede vacante.*

VI. Hanc ſuſpicionem facile incurrunt Epiſcopi, aliique Prælati qui facile uniones Beneficiorum admittunt, ut a danda penſione, ſeu congrua portione ſe eximant: non tam expendentes, quid Eccleſiarum utilitas, aut populi ſalus, & cultus divinus exigant; quam quid proprium intereſſe requirat. Monetque Rebuffus *Conſilio* 193. quod non „ inveniatur a jure cauſa ea approbata: ut „ unio fieri poſſit ad extinguendam penſionem, vel lites ſedandas; cum enim ſint frequentes controverſiæ inter Epiſcopum, „ & Capitulum, frequenter Epiſcopi unirent, ut ſe penſione, „ vel lite liberarent, quod eſſet injurioſum, & damnoſum Eccleſiæ.

VII. Hinc & in *Clementina* 2. *De Rebus Eccleſiæ non alienandis*, declaratur; „ quod ſi Epiſcopus (ſui etiam Capituli accedant conſenſu) menſæ ſuæ, vel ipſi Capitulo aliquam duxerit Eccleſiam uniendam; hoc irritum eſſe decernimus, & inane, contraria quavis conſuetudine non obſtante.

Id indubie hac ratione decretum eſt, quod hujuſmodi unio potius ex proprio intereſſe, quam Eccleſiæ utilitate fieri præſumatur.

VIII. Porro, ut Ordinarius hic recte procedat, neceſſe eſt, ut Beneficiorum, de quorum unione, ſive conjunctione agitur, conditionem & qualitatem expendat.

Nec enim dubitari poteſt, quin minor ratio ſufficiat, uniendi Beneficia ſimplicia, quæ nullum ſpeciale onus, niſi celebrationis Miſſarum annexum habent; & frequenter non niſi otioſis Sacerdotibus intertinendis ſerviunt, quam uniendi Beneficia Curata, aliaque, quorum poſſeſſor ad obeunda Eccleſiæ munia ſpecialiter adſtringitur.

IX. Unde & legitur nomine Caroli IX. Ragis Galliæ a Patribus Synodi Tridentinæ fuiſſe propoſitum, ut Beneficiis, quorum „ Poſſeſſores nullo tenentur concionandi, Sacramenta adminiſtrandi, aut alio onere Eccleſiaſtico, Epiſcopus cum conſilio „ Capituli curam aliquam ſpiritualem imponat, aut ſi utilius videatur, ea Beneficia vicinioribus Parochialibus Eccleſiis uniat „. Habetur in libello, cui titulus: *memoires paur le Concilie de Trente pag.* 362.

X. Videmuſque, in Synodo Tridentina, cum de augendis proventibus Eccleſiarum Parochialium, aut etiam aliorum majorum Beneficiorum, aut etiam fundandis Seminariis ageretur, paſſim Beneficiorum ſimplicium mentionem fieri, quorum unione Beneficii hujuſmodi tenuibus ſucurratur; uti videre eſt *ſeſſ.* 24. *cap.* 13. *de Reform.* item *cap.* 15. ejuſdem ſeſſionis, ubi agens de Eccleſiis Cathedralibus, & collegiatis inſignibus, ubi & adeo tenues ſunt Præbendæ ſimul cum diſtributionibus quotidianis, ut ſuſtinendo decenti Canonicorum gradui, pro loci & perſonarum qualitate non ſufficiant, permittit Epiſcopis cum concenſu Capituli aliquot *ſimplicia* Beneficia unire.

Rurſus *Seſſ.* 23. *cap.* 18. *de Reformat.* de erectione Seminariorum vult, ut pro congrua eorum dotatione, Epiſcopi Beneficia aliquot *ſimplicia* Seminario, ſeu Collegio applicent, & incorporent: de qua unione, ſeu incorporatione actum eſt *Tom. II. Par. II. Sect.* 1. *tit.* 11. *cap.* 3.

XI. Hinc ſat intelligitur, unionem hujuſmodi Beneficiorum haud difficulter admiſiſſe Synodum Tridentinam: quæ tamen aliorum Beneficiorum haud facile admittendam ſat inſinuavit; ſignanter citato *cap.* 13. Cum enim comperiſſet pleraſque Eccleſias Cathedrales tam tennis redit s eſſe & anguſtas, ut Epiſcopali dignitati nullo modo reſpondeant, neque Eccleſiarum neceſſitati ſufficiant, voluit per Concilium Provinciale diligenter expendi, quas propter anguſtias, tenuitatemque vicinis unire vel novis proventibus augere expediat; confectaque de præmiſſis inſtrumenta ad ſummum Pontificem mitti; quibus inſtructus Summus Pontifex, ex prudentia ſua, prout expedire judicaverit, aut tenues invicem uniat, aut aliqua acceſſione ex fructibus augeat.

Poſt hæc ſubjungit, quid interim cauſa pendente faciendum, ut his tenuibus Eccleſiis Cathedralibus ſucurratur? „ Interim „ vero donec prædicta effectum ſortiantur, hujuſmodi Epiſcopis, „ qui fructum ſubventione pro Diœceſis ſuæ tenuitate indigent, poterit de Beneficiis aliquibus, dum tamen curata non „ ſint, nec dignitates, ſeu Canonicatus, & Præbendæ, nec „ Monaſteria, in quibus viget Regularis obſervantia, vel quæ „ Capitulis generalibus, & certis viſitatoribus ſubduntur, a Summo Romano Pontifice provideri.

Hic ſufficienter oſtendit Synodus, admodum difficulter, & non niſi gravi de cauſa, uniones hujuſmodi Beneficiorum faciendas, ut tenuitati aliorum Beneficiorum ſuccuratur; cum nequidem velit per Romanum Pontificem, vel ad tempus duntaxat, aliquid ex fructibus illorum Beneficiorum detrahi, quo Epiſcopis, *qui fructuum ſubventione pro Diœceſis ſuæ tenuitate indiget* provideatur.

XII. Ulterius, quia præ cæteris convenit, ut ſingulis Parochialibus Eccleſiis ſuus verus, ac perpetuus Paſtor, ſeu Parochus præſit; compertumque eſſet, per uniones & incorporationes Beneficiorum Parochialium Monaſteriis, Capitulis, aliiſque corporibus, vel Beneficiis, eveniſſe, ut multæ Eccleſiæ Parochiales deſtituerentur ſuis propriis Paſtoribus; idque cum notabili animarum detrimento; decrevit ſpeciatim Synodus eodem *cap.* 13. ne poſthac hujuſmodi uniones fierent; & factæ ab Ordinariis revideantur, verba ſunt: *In unionibus vero quibuſlibet, ſeu ex ſupradictis, ſeu aliis cauſis faciendis, Eccleſiæ Parochiales monaſteriis quibuſcumque, aut Abbatiis, ſeu dignitatibus, ſive Præbendis Eccleſiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, ſive aliis Beneficiis ſimplicibus; aut Hoſpitalibus, militiiſve non uniantur; & quæ unitæ ſunt, revideantur ab Ordinariis, juxta alias decretum in eadem Synodo ſub fel. rec. Paulo III. quod etiam in unitis ab eo tempore citra æque obſervetur: non obſtantibus in iis quibuſcumque verborum formis, quæ his pro ſufficienter expreſſis habeantur.*

XIII.

XIII. Hoc Decreto vetari Beneficii Parochialis unionem, recte advertit Renatus Choppinus *De Sacra Polit. lib.* 2. *n.* 14. *excepto tamen* (ait) *si Canonicatus hujusmodi adjungatur alteri Parochialis Ecclesiæ regimini, cujus Pastor alioquin Rectorque Ecclesiæ suis reditibus commode ali nequiret:* art. 22. & 23. Edicti Blesensis anno 1579.

XIV. Simile quid decernit Synodus P. II. Mechliniensis *tit.* 17. *cap.* 3. ubi postquam mandavit Episcopis, ut Rectoribus Ecclesiarum Parochialium provideatur de competentia, subjungit: *Ut vero hæc omnia perfici possent, licebit Episcopis per unionem vicinarum, & minorum Ecclesiarum, aut simplicium Beneficiorum, vel per concessionem deservitvrarum, & alias propter idoneorum Sacerdotum raritatem per modum provisionis providere.*

Hic permitti unionem Beneficii curati alteri Curato non dubium; idque interdum fieri posse ob earum paupertatem, sat innuit Synodus Tridentina, *Sess.* 21. *c.* 5. *De Reformat.*

XV. Illud nihilominus notandum, eam unionem a Synodo Mechliniensi duntaxat per *modum provisionis* permitti: cum scilicet alio modo Parochialibus Beneficiis provideri nequit. Quare multum a Synodorum mente recedunt Episcopi, dum ipsas Ecclesias Parochiales uniunt; aut uni plurium deservituram (*la desserte*) concedunt, non sine notabili incolarum incommodo, ut sese a danda congrua portione eximant, suæque Mensæ majorem partem decimarum applicent.

XVI. Non tantum Beneficiorum qualitas discutienda est, priusquam ad unionem procedatur, sed & situs.

Quin Ecclesiæ Parochiales eo facilius uniri queant ob earum paupertatem, quo sibi viciniores sunt, evidens est: eo quod ob majorem inter se contiguitatem, unus Parochus queat utrique minore cum incommodo, & difficultate deservire.

XVII. Similiter unio Canonicatus cum Dignitate, aut Parochiali Beneficio in eadem Ecclesia ex eadem ratione facilius admitti potest, quam hujusmodi Beneficiorum in diversis Ecclesiis existentium: & passim videmus Canonicatus in Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesiis unitos Dignitatibus, & Beneficiis Parochialibus.

XVIII. Ulterius, ut Ecclesiasticus ordo non confundatur, aut una & eadem Ecclesia duarum quodammodo Diœcesium fiat, non sine gravi eorum incommodo, qui illi subditi fuerint, statuit Synodus Tridentina, *Beneficia unius Diœcesis etiam ratione augendi cultum divinum, aut numerum Beneficiatorum, aut alia quacumque de causa, alterius Diœcesis Beneficio, Monasterio, seu Collegio, vel loco etiam pio, perpetuo non uniantur:* Sess. 14. cap. 9.

XIX. Et quia & non exigua essent timenda incommoda, si duobus supremis Principibus eadem Ecclesia esset subjecta, haud quaquam Beneficium unius Regni Beneficio alterius Regni uniendum est.

Si Legatus vellet unire Beneficium in Regno situm Abbatiæ, vel Episcopatui existenti in alio Regno, vel Principatu, facere non posset sine Regis consensu, ait Rebuffus *in Praxi*, tit. De Unionibus num 28. *qui & addit: & vidi appellari tamquam* ab abusu *in illis unionibus sic factis, etiam post longissimum tempus centum annorum a Procuratore Regio, qui ista regni commoda prosequitur: & quia hæ uniones semper, & quotidie gravant, ideo semper appellatur.*

Vide latius Fevretium *De Abusu lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 28. ubi ex Azevedo notat, quod etiam in Hispania, *unio facta Ecclesiæ de Regno alteri Ecclesiæ extra Regnum, sit nulla.*

XX. Vetat quoque Synodus Tridentina *sess.* 25. *c.* 9. *De Reformat.* fieri accessiones per viam unionis de Beneficiis *liberis* ad Ecclesias *juri Patronatus, etiam laicorum*, subjectas, ita ut prædicta Beneficia *libera* ejusdem naturæ cum iis, quibuscum uniuntur, efficiantur, atque sub jure Patronatus constituantur.

XXI. Circa hoc Decretum consuli potest Zypæus *Consult.* 5. *De Excessibus Prælatorum*, ubi inter alia notat, quod „ si de „ necessaria dotatione Ecclesiæ Parochialis agitur: neque hæc ha„ beri queat, nisi conjungendo Beneficium *liberum* cum Benefi„ cio *juri Patronatus* subjecto; ponderandum sit, an libertas „ illa Beneficii, an *Animarum cura*, quæ sine congrua dote su„ stineri, & illa aliunde haberi non potest, præcellere debeat; „ Et sine dubio (ait) locus est legi, *salus populi suprema lex* „ *esto*, quod eo spectat, prævalet minoribus causis, Unde mul„ tis in locis Pastoralibus juris Patronatus præsertim Ecclesia„ stici, non competenter dotatis, Beneficia *libera*, dum alia non „ suppetunt, ad dotem congruam sunt unita.

XXII. Vult ulterius Synodus Tridentina in citato Decreto *sess.* 7. *cap.* 6. non tantum, ut posthac nullæ admittantur uniones perpetuæ, nisi *ex legitimis, aut alias rationabilibus causis*; sed insuper, ut „ a 40. annis citra factæ examinari ab Ordinariis „ tamquam a Sede Apostolica Delegatis possint; & quæ per „ subreptionem, vel obreptionem obtentæ fuerint, irritæ decla„ rentur.

XXIII. Quin & unionem sine legitima causa factam, etiam post integri sæculi lapsum aliquando auctoritate Regii Senatus rescissam fuisse, monet Renatus Choppinus *De Sacra Polit. lib.* 6. *n.* 8. „ Isthic enim (ait) minus necessariæ rationes primitus „ impulerant Ecclesiasticos Præfectos, ut sacra illa Beneficia simul „ colligarent. Ideoque in his, aliisve publicam Ecclesiæ disci„ plinam spectantibus, non tollitur provocandi ex abusu facultas *quanticumque* temporis silentio". Idipsum dicit Antonius Faber in Codice *lib.* 1. *tit.* 2. *Definit.* 49. addens rationem: *Quia unio semper, & perpetuo gravat.*

CAPUT III.

De Solemnitatibus servandis in Unione.

1 *In unione vocandi omnes, quorum interest, juxta Regulam Cancellariæ.*
2 *Hæc Regula ubique recepta.*
3 *Interdum derogatur in Curia Romana huic Regulæ; sed derogatio hæc in Gallia non admittitur.*
4 *Decretum Synodi Tridentinæ in quantum huic derogationi favet, non est in Gallia receptum.*
5 *Praxis Belgii in hoc puncto consonat Praxi Gallicanæ.*
6 *Unio etiam auctoritate Pontificia hodie expedienda in forma* commissoria.
7 *Commissio facienda judicibus* in partibus.
8 *Audiendus Episcopus, & alii quoque Collatores.*
9 *Patroni laici non tantum audiendi; sed & eorum consensus habendus.*
10 *Idipsum in Belgio specialiter a Parlamentis Regiis notatum.*
11 *Procurator Regius in unione Beneficiorum audiendus: & quare?*
12 *In Gallia Rex Unionem non attendit; si non intervenerit Procurator Regius.*
13 *An absolute necessarius sit consensus Principis in unione, vel suppressione Beneficiorum?*
14 *An in Belgio semper audiendus Procurator Regius?*
15 *An Rector Ecclesiæ necessario audiendus?*
16 *Utrum unio fieri possit invito possessore Beneficii?*
17 *Utrum Parochiani sint audiendi?*
18 *Licet hi audiendi essent, non tamen exigitur eorum consensus.*
19 *Regula Cancellariæ jubet exprimi in unionibus verum valorem Beneficiorum.*
20 *Regula quoad hoc recepta in Gallia, & Belgio.*
21 *Debet exprimi* verus *valor* utriusque *Beneficii; nec derogatio Regulæ circa hoc punctum in Gallia recipitur.*
22 *Reservatio non impedit, quominus Episcopus procedat ad unionem.*
23 *Unionis executio non impeditur per* resignationem.
24 *Neque provisio Pontificia cum suspensione unionis hic facile admitteretur.*
25 *Nisi provisio vacantis Beneficii unionem prævenerit.*
26 *Mandato* de providendo, *vel* expectativæ *unionem non impediunt.*
27 *Quomodo intelligendum, quod Concilium Tridentinum in Belgio sit receptum sine ulla limitatione; aut restrictione.*

I. NE ipsas uniones sine legitimis, aut alias rationabilibus causis fieri contingat, jam pridem cautum fuit per Regulam Cancellariæ *de Unionibus*, *ut semper in unionibus concessio fiat ad partes, vocatis quorum interest:* quod & voluit Synodus Tridentina *sess.* 7. *cap.* 6. *de Reformat.* ut ex verbis Decreti capite præcedenti relatis videri potest.

II. Hæc Regula velut aptissima ad detegendas fraudes, subreptiones & obreptiones, quæ in unionibus contingere possent, ubique recepta est; adeo ut licet ipsa Regula tantum videatur loqui de unionibus, quæ fiunt ad petitionem partis, non autem quæ fiunt a Pontifice *motu proprio*, uti notat Rebuffus an hanc Regulam *Glossa* 1. *in Francia tamen* quomodocumque *fiant, requiruntur solemnia, quæ in Regula præscribuntur*, ait idem Rebuffus.

III. Notat quoque ipse Rebuffus ibidem *Glossa* 10. quod si unio fiat per Papam in forma *pretiosa* non requiratur clausula, *vocatis vocandis:* sed derogatur huic Regulæ de unionibus committendis *ad partes*, & ipse Papa facit unionem: *Sed* (ait) *hoc non recipit in Francia*. Et in Praxi Benef. titulo *De Unionibus*, *numer.* 47. ait; *Appellatur tamquam* ab abusu in hoc *Regno ab unionibus factis sine* causæ cognitione, *a quocumque factæ fuerunt: & nullæ solent pronuntiari, & irritæ, per Curias supremas: nec habetur ratio temporis, quia abusus non potest præscribi, & ita est praxis regni.*

IV. Idipsum post Renatum Choppinum *de Sacra Polit. lib.* 2. *tit.* 6. testatur Petrus Pithæus in Commentario super *Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ cap.* 49. ubi una monet in Gallia receptum non esse Decretum Concilii Tridentini *sess.* 7. *cap.* 6. *de Reformat.* in quantum videtur admittere uniones in *forma gratiosa*, si Pontifici visum fuerit, eas concedere: additur enim in Decreto hæc cautio: *Nisi aliter a Sede Apostolica declaratum fuerit* (a).

V. Praxis Belgica in hoc puncto non dissonat a praxi Gallicana. Nec enim uniones Beneficiorum in forma *gratiosa* sine causæ cognitione admittuntur, & taliter factæ non minus hic, quam in Gallia rescinderentur.

VI. Itaque unio etiam auctoritate Pontificia hodie fieri debet in forma *commissoria*; soletque Papa committere *in partibus*, ut inquisitio fiat de causa, & de commodo, vel incommodo: & postea istæ inquisitiones ad eum mittuntur, ait Rebuffus *Glossa* 2. *num.* 7.

VII. Cum hæc commissio sive delegatio involvat cognitionem causæ, quæ formam aliquam judicialem sapit, debet hæc dirigi ad eas personas Ecclesiasticas, quæ ut judices a Sede Apostolica *in par-*

(a) Auctor novorum Collectaneorum Cleri Gallicani *tom.* 10. *col.* 1861. de ea clausula suam, vel potius Ecclesiæ Gallicanæ mentem ita aperit; *On n'a pas egard en France à cette exception du Concile, on suppose toujours qu'on a surpris la Religion du Pape, quand on a obtenu la confirmation d'une union faite sans cause legitime, ou contre les Loix, & qu'il est contre son sentiment qu'il ait lieu.*

partibus delegari possunt; uti post Renatum Choppinum monet Fevretius *De Abusu lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 24.

VIII. Juxta formam commissionis debent audiri omnes *quorum interest*.

Itaque audiendus est Episcopus, quia sua interest; hac inter alias ratione, quod collationem amittet ratione unionis, uti monet Rebuffus ad Regulam *De Unionibus Glossa* 11. quæ & in Collatoribus aliis militat.

IX. Patroni quoque audiendi; immo si Patroni *laici* fuerint, non solum audiendi sunt; sed eorum *consensus requiritur*; quod & notat Antonius Faber in Codice *lib.* 1. *tit.* 2. *Defin.* 48. dicitque: *etsi Papa derogare etiam potest, cum vult, juri Patronatus laicorum pro ea vice, fallit tamen hoc in* unionibus, *quia* perpetuo *durant*.

X. In Belgio quoque requiri consensum Patronorum *laicorum* dubium non est: monueruntque expresse Concilia Belgica ad *sess.* 21. *cap.* 5. Synodi Tridentinæ, ubi potestas fit Episcopis, ex justa causa uniones faciendi Ecclesiarum, & Beneficiorum, *opus esse consensu Patronorum laicorum*. Apud Antonium Anselmo in Triboniano Belgico, *cap.* 33. *paragraf.* 23.

XI. Unde Beneficia Patronatus Regii uniri non posse circa consensum Regium expeditum est; quin & asserit Antonius Faber, citata *Definitione* 48. *Procuratorem Principis generalem vocari, & audiri necesse esse; non solum si jus Patronatus ad Principem pertineat*, sed etiamsi ad alium: *Nempe ratione publicæ utilitatis, & ad hoc ipsum dispiciendum, an publico utilis futura sit unio, an inutilis. Item pro tuenda Principis auctoritate, ad quam sane pertinet, ut Beneficiorum omnium, quæ in territorio sunt, protector & conservator existimetur.*

Ex quibus dein concludit: *Itaque si non vocato Procuratore generali, unio facta sit, potest & solet ille ab ea tamquam ab abusu provocare, semperque ea provocatio admittitur, etiam post centum annos, quia unio semper, & perpetuo gravat.*

XII. In Gallia procuratorem Regium vocari, & audiri debere, dum agitur de unione Beneficiorum, ad quæ Regalia se extendit, notat Fevretius citato *cap.* 4. *num.* 26. alias, aperta Regalia, Rex conferet, quasi nulla unio intervenisset, & ita anno 1624. judicatum fuisse refertur in Opere intitulato, *Journal des Audiences, tom.* 1. *lib.* 2 *cap.* 26.

☞ XIII. Si Beneficia spectent *pleno* jure ad collationem, seu provisionem Ordinariorum Collatorum, neque probetur speciale Regis interesse, non creditur, etiam in Gallia, omnino necessarius interventus Procuratoris Regii in unione similium Beneficiorum, uti notat D. Ducasse in suo Tractatu *de Jurisdictione Ecclesiastica tom.* 1. *cap.* 6. §. 6. refertque suppressionem Canonicatuum, & Præbendarum in Ecclesia Collegiata Montis Regalis factam auctoritate Episcopi Carcassonensis ob tenuitatem proventuum istius Ecclesiæ, declaratam fuisse *validam*, & effectum suum sortiri debere, licet in hac suppressione Procurator Regius non intervenisset per Arrestum prolatum 29. Julii 1687.

Neque in Belgio in similium Beneficiorum ad plenam Episcopi provisionem spectantium unione, auctoritas Procuratoris Regii, seu Officii Fiscalis necessaria creditur: nisi aliquod Regis, aut Reipublicæ interesse, in ea Beneficiorum unione intervenire probetur.

Quia tamen facile contingit, ut in unione, vel in suppressione Beneficiorum, præsertim notabilium, quidquam, contra fundationem, cujus Princeps prætenditur conservator; vel contra jus Principis dicatur intervenisse; atque ob id ipsa unio, vel suppressio de invaliditate argui posset ob defectum consensus Principis, satius erit in hisce unionibus, & suppressionibus consensum Principis expetere, sive interventionem Officii Fiscalis postulare. ☜

XIV. In Belgio si agatur de unione facta auctoritate Apostolica, certum est, eam executioni mandari non posse, nisi prius audiatur Procurator Regius: quandoquidem requiratur *Placetum Regium*; quod dari non consuevit, nisi præviæ Regio Procuratore, seu Officio Fiscali audito, uti dictum est supra *tit.* 7. alias 24. *cap.* 6. Si autem auctoritate ordinaria unio fiat, & agatur de majoribus Beneficiis, hæc extra discrimen cessationis non erit, si ipse Procurator Regius interpellatus, & auditus non fuerit. Non tamen videtur necessarium ad validitatem unionis, ut Fiscalis audiatur.

At simplicium Beneficiorum uniones, præsertim pro dotatione tenuium Parochiarum, passim ab Episcopis sine interventu Officii Fiscalis, fieri & tolerari solent.

XV. Rectorem Beneficii uniendi non esse vocandum innuit, *Clement.* 2. *De Rebus Ecclesiæ non alienandis*, ubi dicitur, unionem Ecclesiæ factam ab Episcopo, consentiente Capitulo, impugnari non posse, *ex eo quod Rector ipse ad hoc vocatus non extitit*: idque notavit Rebuffus ad Regulam *De Unionibus, Glossa* 11. *n.* 8. rationem addens: quia ei ad suam vitam non præjudicatur. Unio enim fieri solet *sine præjudicio Possessoris. Nec consideratur (ait Rebuffus) quod Rector potuisset illud Beneficium resignare* in favorem *nepotis, quia hoc non est considerabile: cum Beneficia consanguineis non deferantur consanguinitatis, jus & illa resignatio pendeat a Superioris facultate, qui per unionem jam declaravit, nolle illum Rectorem resignare posse.*

Hæc Rebuffus sequutus Joannem Galli, qui *quæst.* 267. asseruit, Rectores Beneficiorum non esse audiendos; Verum ex Molinæo in notis ad dictam quæstionem Joannis Galli refert Fevretius loco citato, *contrarium servari in Gallia, & bene, quia debent vocari Rectores maxime in uniendis Ecclesiis Parochialibus*.

Et sane licet unio fiat sine præjudicio Rectoris, nihilominus cum ipse sit quasi tutor Ecclesiæ quam possidet; ipsique soleat melius esse perspectus status, & conditio ipsius Ecclesiæ, merito cum de causis unionis inquiritur, ipse audiendus erit; quod & hodie receptum esse, atque uniones Ecclesiarum rescissas fuisse: ob non auditum Rectorem testatur Fevretius.

☞ XVI. Quantumvis æquum sit in unione Beneficii, ac notanter Parochialis audire Rectorem, sive Possessorem Beneficii, atque ob eum neglectum aliquando judicatum sit, invalidam esse unionem; nihilominus videtur, quod unio Beneficii fieri queat, *non consentiente* Beneficiato, sive Rectore Beneficii; modo tamen, vita ejus durante, possessio Beneficii ipsi salva, & integra maneat.

Refert quidem Georgius Louetius in notis ad Molinæum *de publicandis resignationibus n.* 173. quod in hac ferrea nostra ætate, usus, seu potius abusus invaluerit, ut etiam pro *legitimo interesse* reputetur, posse Beneficii Possessorem, vita sua durante, *Beneficium resignare in favorem sui nepotis, aut alterius, cui benefacere intendit*: atque propterea unionem, eo *invito*, sive non consentiente, fieri non posse, nisi salva manente Beneficiato libera resignandi facultate; atque ita ex receptis, licet corruptis, moribus Regia Tribunalia judicare.

Postquam enim notavit, quod melioribus sæculis, cum nondum essent toleratæ resignationes *in favorem*, similis resignandi facultas pro legitimo interesse non reputaretur, subjungit: *Sed in hac ferrea ætate, in qua quælibet sanguinis affectio pro legitimo interesse metitur, aliud summa Tribunalia statuerunt, nec permitterent Beneficii sic uniti resignandi potestate quem privari*.

Monet autem in nota marginali Antonius Vaillant: *Semper debet vocari Beneficiatus: quia, cum agatur de alienatione, aut suppressione tituli, Beneficiatus, qui est verus, & legitimus Administrator, debet jura & interesse Ecclesiæ tueri, & defendere: sed revera potest unio fieri, invito Beneficiato, modo ei reserventur fructus, durante vita, modo aliunde unio sit utilis Ecclesiæ, quæ debet semper prævalere utilitati, & commodo particulari* (a).

Hæc nota marginalis æquitati, juri, & praxi sat consona videtur, uti & his, quæ de hac quæstione *n.* 15. dicta sunt. ☜

XVII. Fevretius *de abusu lib.* 2. *cap.* 4. audiendos esse Parochianos, ubi agitur de unione eorum Parochiæ, asserit; monetque, adhærendum esse Parlamentorum Arrestis, quæ receperunt Parochianos appellantes *tamquam ab abusu* ab unionibus, in quibus ipsi auditi non fuerant; easque tamquam *abusivas* infirmarunt. Vide etiam *Journal des Audiences tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 21. & aliquando decisum in Rota, Parochianos esse audiendos; quia ipsorum interest habere bonum Pastorum, uti testatur Garzias *De Benef. part.* 12. *cap.* 2. *nu.* 220.

XVIII. Hoc tamen notandum, quod tametsi Rector, & Parochiani, aliique sint audiendi, non propterea eorum consensus requiratur; uti etiam monet Zypæus in Jure novo *De Excessibus Prælat nu.* 1.

XIX Præter informationem super causis unionis faciendam *in partibus*, requirit insuper Regula Cancellariæ *De Unionibus*, *quod petentes Beneficia Ecclesiastica aliis uniri, teneantur exprimere* verum valorem *secundum* communem *æstimationem, tam Beneficii uniti, quam illius, cui uniri petitur, alioquin unio non valeat*.

XX. Regula etiam quoad hanc partem ubique recepta est. Et quamvis consuetudinarius valor 24. Ducatorum soleat exprimi in Francia in omnibus Beneficiis, tamen in unionibus *verus* valor est exprimendus, ut hic ait Rebuffus *Glossa* 7. *in Regulam De Unionibus*, quod & in Belgio servatur.

XXI. Debet autem exprimi *verus* valor tam Beneficii uniendi, quam ejus ad quod unio fieri debet: Quia ex hac expressione innotescere tempus potest, num utilitas aut necessitas eam unionem requirat; utpote quæ ex Ecclesiarum majore, vel minore penuria non raro metienda est.

Immo monet Rebuffus ibidem *Glossa* 8. quod si in Signatura unionis fuerit conscripta clausula, quod *obstantia Oratoris habeatur pro expressis*, tunc quidem Bulla poterit expediri sine expressione fructuum; *sed in Francia (ait) vix reciperentur ratione consuetudinis contrariæ*.

XXII. Si omnibus rite examinatis, singulisque quorum interest auditis, unio Ecclesiarum utilis, aut necessaria appareat; poterit Episcopus ad eam procedere, etiamsi dictæ Ecclesiæ, vel Beneficia essent generaliter, vel specialiter reservata, aut qualitercumque affecta; uti loquitur Synodus Tridentina *Sess.* 21. *c.* 5. *De Reformat.* & aliis verbis reperitur *Sess.* 23. *c.* 18. & *Sess.* 24. *c.* 5. *De Reformat.* Quare distinctio inter reservationem specialem, & generalem, quam facit Rebuffus *De Unionibus num* 31. hodie non obtinet, cum expresse Synodus permittat unionem, non obstante reservatione *speciali*, uti monet Zypæus *Consult.* 6. *De excessibus Prælat*.

XXIII. Denique pro majori unionum firmitate addit Synodus Tridentina: *Quæ uniones etiam non possint revocari, nec quoquo modo infringi vigore cujuscumque provisionis: etiam ex causa re*signationis, *aut derogationis, aut suspensionis*.

XXIV. Hic & de resignatione facta coram Pontifice Synodum loqui, dubium non est; unde licet Zypæus admittat, citata Consultatione *num.* 18. *Si visum erit Sedi Apostolicæ, non obstante hujusmodi unione, resignationem* ex certa scientia *admittere, & alteri secundum plenitudinem potestatis providere, posse derogare Concilio*; mox tamen subjungit: *Quamquam alias difficulter provisio subreptionis vitio carebit, & difficultate executionis in Belgii Provinciis: ubi Regia auctoritate Concilium receptum, & servari justum est, constanter & sine hujusmodi immutationibus*.

XXV. Recte tamen ibidem monet Zypæus, „ non ante impediri cursum provisionum Romanarum, quam Episcopi ad uniones, „ & sup-

(a) Cluniacenses Bullas obtinuerunt, quibus unio Beneficiorum, quæ ex eorum Ordine dependent, prohibetur fieri absque consensu Abbatis, & Capituli ejusdem Ordinis, hæ autem Bullæ litteris patentibus confirmatæ fuerunt, & in Magni Consilii commentarios relatæ.

„ & suppressiones hujusmodi se accinxerint: ut si illæ prævenerint; omnium horum actionem, & jam alicui jus quæsitum, „ collatione *vacantis* Beneficii, & expeditione Bullarum facta, auferri illud non possit.

XXVI. Ex hoc quidem si ipsam *collatio*, seu *provisio vacantis* Beneficii ipsam Ordinarii actionem *prævenerit*; Nam, ut eodem loco notat Zypæus, „ mandatis de providendo, Nominationibus „ Universitatum, similibusque reservationibus, & affectionibus „ omnibus satis dicendum est derogatum esse, dummodo etiam „ acceptatio, seu provisio post vacationem factam similiter non „ prævenerit omnem Episcoporum actionem.

☞ XXVII. Quod *num.* 24. ex Zypæo notatum est, Concilium Tridentinum in Belgio Regia auctoritate receptum, & servari jussum *constanter*, *& sine hujusmodi immutationibus*, nequaquam respicit limitationes, quæ in receptione Concilii Tridentini per Regios Magistratus appositæ fuerunt pro conservatione privilegiorum, & receptarum consuetudinum Provinciarum, & jurium Regiorum; sed immutationes, & derogationes Decretorum hujus Concilii, quas ex plenitudine potestatis subinde Pontifices facere pretendunt, vel interpretationes Congregationis Cardinalium super Decretis hujus Concilii, de qua specie immutationis loquitur Zypæus.

CAPUT IV.

De Dissolutione Unionis.

1 *Unio odiosa, & ejus dissolutio favorabilis judicatur.*
2 *Cessante causa unionis, solet de facili concedi ejus dissolutio.*
3 *Videtur hodie causa unionis, & incorporationis multarum Ecclesiarum Parochialium cessare.*
4 *Nonnunquam revocatio unionis facienda, licet causa unionis non omnino cesset.*
5 *Quis unionem dissolvere possit?*
6 *Si consensus Regius in unione intervenerit, etiam adhibendus in dissolutione.*
7 *Revocatio unionis exigit causæ cognitionem.*
8 *Minus exacta toleratur in dissolutione, quam in unione.*
9 *Dissolutio ad* vitam *non admittitur.*
10 *Dissoluta unione, Beneficium unitum pristino statui restituitur.*
11 *Dissolutio fit sine præjudicio Possessoris.*
12 *Beneficium unitum non potest impetrari ante factam dissolutionem.*
13 *Nisi prætenderetur unio non recte facta.*

I. UNIONEM Ecclesiarum, & Beneficiorum esse odiosam, nec sine legitimis, & rationabilibus causis necessitatem, aut utilitatem Ecclesiarum spectantibus, esse faciendam, variasque Beneficiorum uniones nominatim per Synodum Tridentinam vetitas esse ex actenus dictis satis constat.

Hinc recte concludunt Canonistæ, quod resolutio seu revocatio unionis sit favorabilis; utpote ipsa Beneficia, ad primævam suam naturam reducens; eaque eximens a statu quodammodo violento, ad quem per unionem redacta fuerant.

II. Et si constet, qua præcise de causa unio facta fuerit, ea cessante, facile dissolutio unionis admittetur; uti cum Rebuffo recte advertunt Canonistæ, qui ait: *Quando est facta ob certam causam, belli forte, destructionis, paupertatis, vel aliam finalem; tunc cessante ista causa, cessabit unio. Vel quando fuit facta ob bellum, & deficiente populo, postea, reverso populo, cessabit.* Ita Rebuffus in Praxi *tit. De Unionis revocatione num.* 1. *&* 2. & late Zypæus *Consult.* 8. *de Excess. Prælat.* ubi late probare conatur, Pontificia & Regia auctoritate recte processum ad dissolutionem unionis Monasteriorum factæ quibusdam Episcopatibus Belgicis in eorum erectione; eo quod ex proventibus Monasteriorum *sufficiens dos* Episcopis esset assignata: atque ita cessaret causa unionis, quæ fuerat necessitas dotationis Episcopatuum.

III. Si rite Ecclesiarum uniones ab ipsis Ordinariis reviderentur, præsertim Ecclesiarum Parochialium, quæ præ cæteris sunt odiosæ, & difficilius admittendæ, & tolerandæ, non dubium, quin deprehenderetur, causas unionum in multis cessare, atque nullam unionis ulterius tolerandæ causam subesse.

IV. Ulterius tametsi non omnino ipsa unionis causa cesset, post tamen nonnunquam ad revocationem unionis procedi; si alia causa supervenerit, quæ prævaleat causæ unionis; suadeatque revocationem unionis potius esse faciendam, quam unionem esse tolerandam. Nam sicuti unio ex causa utilitatis, aut necessitatis Ecclesiarum fieri potest; ita ex eadem revocari, uti monet Rebuffus *num.* 6. ibidem plures causas revocationis assignans, quæ tamen ad hac reduci possunt.

V. Qui Ecclesias unire possunt, iidem & uniones dissolvere. Unde Episcopum uniones a se, quin & a suo Prædecessore factas dissolvere posse, nemo negat. Immo non tantum a se factam, sed etiam a Papa, vel Legato, revocare, causa subsistente, cum Petro De Perusino tradit Rebuffus *num.* 16. Nam Papa uniendo noluit tollere potestatem Ordinariis.

VI. Si tamen unio facta est Regia auctoritate, ipsoque Rege approbante, cum causæ cognitione, resolutio vel revocatio hujusmodi unionis sine consensu Regis non facile hic, aut in Gallia admitteretur; nec difficulter ab hujusmodi dissolutione appellatio tamquam *ab abusu* reciperetur.

VII. Ulterius sicuti unio non tantum requirit causam aliquam justam; sed insuper causæ cognitionem, vocatis & auditis quorum interest; ita & revocatio unionis, quia eadem solemnitas requiritur in destruendo, quæ in extruendo, ait Rebuffus *n.* 28. ideoque in Bulla revocationis unionis debet poni illa clausula, *vocatis his quæ fuerunt evocandi*, &c. sicuti poni solet in Bulla unionis.

VIII. Quia tamen ipsa unionis dissolutio habetur ut favorabilis, tamquam Beneficia ad primævum, & naturalem statum reducens, etiam minus exacta causæ cognitio facilius, quam in unione toleraretur, ut recte monuit Fevretius *de Abusu libr.* 2. *cap.* 4. *numer.* 37.

IX. Adhæc quemadmodum *unionis ad vitam* hodie reprobatæ sunt, ita nec dissolutiones *ad vitam* reciperentur. Ut si v. g. Canonicus, cujus Præbendæ annexa est Ecclesia Parochialis, consentiret dissolutioni istius Ecclesiæ ad vitam Titii, ea conditione, ut, Titio decedente, rursus unio reviviscerct Præbendæ censeretur unita. Rebuffus ibidem *n.* 35. & 36.

X. Revocata unione, restituitur Beneficium in pristino statu, reditque ad collationem, sive præsentationem illius, qui ante unionem fuerat Collator, aut Patronus. Nec enim consentiendo unioni censetur *absolute* juri collationis, aut Patronatus renuntiasse, nisi id expresse actum sit; Rebuffus *n.* 3. & 40.

XI. Sicut tamen unio fieri solet sine præjudico Possessoris, ita & dissolutio unionis: quin & gesta tempore *unionis* rata manent; ideoque si quæ alienatio contingerit, servatis debitis solemnitatibus durante unione, hæc nequaquam revocabitur; uti nec alii actus gesti a Prælato tempore unionis. Rebuffus *numer.* 45.

XII. Ut Beneficium unitum, separatim ab alio Beneficio, cui fuit unitum, queat impetrari, non sufficit causam unionis cessare, aut esse causam sufficientem dissolutionis; sed requiritur, ut auctoritate Superioris ipsa dissolutio, servatis servandis facta sit.

XIII. An si prætendatur *invalide* facta defectu observatæ solemnitatis, „ tunc solemus in praxi impetrare Beneficium uni„ tum (ait Rebuffus *num.* 30.). & postea agere super posses„ sorio, & si opponatur esse unitum, replicatur, non valere „ unionem; & ab illa unione appellatur tamquam *ab abusu*.

Cum unio sit quædam alienationis species, ad intellectum eorum, quæ hoc titulo victa sunt; etiam usui venire poterunt, quæ infra titulo *de rebus Ecclesiæ non alienandis* dicentur (a).

(a) De Unione Beneficiorum, & ejusdem unionis dissolutione juxta morem in Galliis observatum, consulatur *tom.* 10. novorum Collectaneorum Cleri Gallicani a columna 1813. usque ad *col.* 2056.

TITULUS DECIMUS TERTIUS.

De Simonia circa Beneficia.

CAPUT PRIMUM.

Unde desumenda enormitas hujus vitii, & quare olim magis contra Simoniacas *Ordinationes*, quam similes Beneficiorum Provisiones actum, hodie vero secus?

1 *Hoc vitium omnium criminum gravissimum a Patribus reputatum.*
2 *Ratio hujus ex inordinatione, quæ rebus spiritualibus infertur, petita.*
3 *Gravitas hujus criminis potissimum ex effectibus desumenda.*
4 *Per illud* fures; *&* latrones *intrant in ovile Christi.*
5 *Per illud contingit, ut de idoneitate cura negligatur; & inidoneis ad Beneficia porta pateat.*
6 *Fit ut promovendi ad Sacerdotia magis de habendis divitiis, quam de bonis morbis solliciti sint.*
7 *Pauperes, licet magis idonei, excluduntur.*
8 *Non bona vita, sed munera quæruntur.*
9 *Eosdem malos effectus Simoniæ, Synodi nostræ ætatis etiam expressere.*
10 *Veteres magis gerunt contra Simoniacas* Ordinationes: *Recentiores vero magis contra Simoniacas Beneficiorum provisiones: idem tamen horum, & illorum scopus.*
11 *Hic scopus ut obtineretur, primis sæculis contra Simoniacas Beneficiorum provisiones potissimum agendum fuit.*
12 *Ratio hujus fuit diversitas disciplinæ circa dispensationem redituum Ecclesiasticorum.*
13 *Simoniaci maxime attendunt temporalia, quæ posterioribus sæculis magis per Beneficiorum provisionem, quam per Ordinationem acquiruntur.*
14 *Non minus olim, quam hodie Ecclesia execrata est Simoniam in provisione Beneficiorum.*
15 *Similiter æque hodie ac olim execratur Simoniacas Ordinationes.*
16 *Quomodo, postremis his sæculis Simonia in Ordinationes irrepserit?*
17 *Decretum Synodi Tridentinæ contra hunc abusum.*
18 *Etiam quæ gratuito dicuntur offerri in Ordinatione respuenda.*
19 *Consuetudo* nihil dandi *etiam ipsis Notariis a Gallis laudata, & a Synodo comprobata.*
20 *Merito Episcopi suis Ministris congruum stipendium assignarunt; ut a suspectis exactionibus cohiberentur.*

21 *Mo-*

21 *Monitum S. Ambroſii expendendum a Prælatis, qui ſuos non cobibent Miniſtros.*

I. SIMONIÆ crimen eſſe unum e graviſſimis criminibus unanimis fuit jam pridem Patrum ſententia. Quin & ſub nomine Paſchalis Papæ refert Gratianus: *Omnia crimina ad Simoniacæ hæreſis comparationem quaſi pro nihilo ſunt reputanda.*

Et ad Hadrianum I. ſcribit Tharaſius Patriarcha Conſtantinopolitanus: *Tolerabilior eſt Macedonii, & eorum qui circa ipſum ſunt Spiritus Sancti impugnatorum impia hæreſis*; apud Gratianum *Cauſ.* 1, *quæſt.* 1. *Canon.* 21.

II. Rationem ſubiicit Tharaſius: *Nam cum illis Sanctum Spiritum Dei, & Patris creaturam, & ſervum nugentur, hi ſuum ipſorum, quantum putant, ſervum ipſum faciunt. Omnis enim Dominus quidquid habet, cum libuerit, vendit, ſive famulum, ſive aliquid aliud ex his quæ poſſidet. Similiter & qui emit, volens emptæ rei Dominus fieri, argenti pretio eam acquirit.*

Cum enim in omni Simonia interveniat quædam ſaltem implicita emptio, & venditio rerum ſpiritualium cum temporalibus, tamquam pretio, veriſſimum eſt, ipſa ſpiritualia per Simoniam ad rationem rerum temporalium deprimi, & iis quodammodo coæquari; atque per hoc ad quamdam vilitatem redigi. *Quis enim non vile eſſe putat, quod venditur*, ait Hormiſdas Papa? *Aut quis denuo veneretur; quod venditur, aut quis non vile putet, quod emitur?* ſcribit S. Gregorius *lib.* 9. *indict.* 2. *Epiſt.* 109. *edit. Pariſ.* 1705.

Hanc inordinationem notaſſe videtur Apoſtolus Petrus, dum Simoniacorum Patri reſpondit: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam Donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri. Act. c.* 8. *verſ.* 20.

III Etſi ex hac rerum ſpiritualium depreſſione, quæ per earum cum temporalibus commutationem contingit, hujus criminis enormitas aliquatenus dignoſci, & ponderari queat, magis tamen eluceſcit, ubi mala ex hoc vitio in Eccleſiam redundantia attenduntur; intelligiturque, nihil per exagerationem a Patribus fuiſſe dictum, dum hoc Simoniæ crimen omnium criminum *graviſſimum* dixerunt, nimium penes ſuos effectus.

IV. Quid enim pernicioſius, ac luctuoſius eſſe Eccleſiæ poteſt, quam ſi ad ovile Chriſti non per oſtium, ideſt, Chriſtum, ſed *aliunde*, puta *per munera*, aſcendatur? Qui enim *aliunde aſcendunt?* niſi *fures & latrones*, qui non veniunt, *niſi ut furentur, & mactent, & perdant. Joann. cap.* 10 *verſ.* 10.

Quæ hinc animarum ſtrages? Quæ ſacrilegiorum in Paſtoribus exundantia? Quæ criminum, & omnium abominationum in populo colluvies? Dum non Paſtores, quos oves ſequuntur, & audiunt; ſed mercenarii, fures, & latrones, per aurum, & argentum intromittuntur.

V. Adhæc, dum per munera ad Eccleſiaſtica miniſteria aſcenditur; aut in promotione munera attenduntur, jam de vitæ ſanctitate, doctrina, aliiſque neceſſariis qualitatibus cura exigua aut nulla, atque hinc indoneis porta aperitur, & maxime idoneis occluditur; uti recte advertit Sanctus Tharaſius in citata Epiſtola; hinc merito etiam gravitatem hujus deſumens. *Si venditur Sacerdotii dignitas, ſupervacua igitur apud iſtos venditores eſt honeſta vitæ inſtitutio, & puritatis, virtutiſque cultus ſupervacuus apud ipſos, & Paulus divinus Apoſtolus docens; oportere Epiſcopum eſſe ſine crimine, temperantem, modeſtum, aptum ad docendum, continentem, ſobrium, inſiſtentem fideli ſecundum doctrinam ſermoni, ut potens ſit exhortari in doctrina ſana; & contradicentes refellere. Pereunt igitur hæc omnia, ex eo quod Sacerdotium venditur, & emitur.* 1. *ad Tim. c.* 3. & *ad Tit. c.* 1.

VI. S. Gregorius ſcribens Theodorico & Theodeberto Francorum Regibus *lib.* 9. *indict.* 2. *Epiſt* 110. *Edit. Pariſ. ann.* 1075. ait: *Fertur Simoniacam hæreſim, quæ prima contra Dei Eccleſiam diabolica ſupplantatione ſurrepſit, & in ipſo ortu ſuo, telo Apoſtolicæ ultionis percuſſa, atque damnata eſt, in regni veſtri finibus dominari, cum in Sacerdotibus fides ſit eligenda cum vita. Si enim vita deeſt, fides meritum non habet, beato Jacobo atteſtante, qui ait*: Fides ſine operibus mortua eſt. *Quæ enim opera eſſe valeant Sacerdotis, qui honorem tanti Sacramenti convincitur obtinere per præmium?*

Hinc tamquam conſequens concludit: *Ex qua re agitur; ut ipſi quoque, qui ſacros Ordines appetunt, non vitam corrigere, non mores componere ſtudeant, ſed divitias, quibus honor ſacer emitur, ſatagant congregare.*

VII. Pergit dein: *Hinc fit, ut inſontes, & pauperes a ſacris Ordinibus prohibiti, deſpectique reſiliant. Et dum innocentia pauperis diſplicet, dubium non eſt, quod præmium illic delicta commendet: quia ubi aurum placet, ibi & vitium .... Si enim his dignus Sacerdotio creditur, cui non actionis merita, ſed præmiorum copia ſuffragatur, reſtat ut nihil ſibi ad honores Eccleſiaſticos gravitas: nil defendat induſtria, ſed totum auri profanus amor obtineat.*

VIII. Immo ad Galliarum Epiſcopos ſuper Simoniaca hæreſi ſcribens *lib.* 9. *indict.* 2. *Epiſt.* 106. *Edit. Pariſ.* ipſiuſque vitii gravitatem exponens, inter alia dicit; *Quid per hoc aliud agitur, niſi ut nulla de actu probatio, nulla ſollicitudo de moribus, nulla ſit de vita diſcuſſio, ſed ille ſolummodo dignus, qui dare pretium ſuffecerit, æſtimetur?* Et rationem dat in *Epiſtola* 109. ſuperius citata. *Nam ubi dona ſupernæ gratiæ venalia judicantur, ad Dei ſervitium non vita quæritur, ſed magis contra Deum pecuniæ venerantur.*

IX. Nec tantum veterum, ſed recentiorum Synodorum, & Pontificum de his peſtiferis Simoniacæ pravitatis effectibus fuit querela; nec minus ab his, quam ab illis abominabilis, & exitioſa Eccleſiæ lues judicata Simonia.

Paucis, ſed energicis, & claris id terminis ſæculo præterito expreſſere Patres Synodi Bituricenſis: *Ubi hæreſis Simonis in Eccleſia invaluit: probis atque eruditis viris aditus ad Beneficia præcluſus eſt, indeque omnis prope Eccleſiaſtica diſciplina collapſa eſt. Anno* 1584. *tit.* 41. *cap.* 1.

X. Verum quidem eſt; in priſtinis Eccleſiæ Canonibus, & monumentis præcipue redargui & exagitari, reprobarique Simoniam in Sacris Ordinationibus committi ſolitam; in recentioribus vero raro hujus mentionem fieri, at plerumque omnia dirigi contra Simoniam in collatione & proviſione Beneficiorum, ſed hæc diverſitas nullatenus probat, aliam eſſe Eccleſiæ hodie de Simonia ideam, quam olim fuerit, aut olim habitum fuiſſe magis pernicioſum vitium Simoniæ, quam hodie habeatur. Semper enim idem fuit, & Veterum & Recentiorum ſcopus, & illorum in reprobandis Simoniacis Ordinationibus, & horum in damnandis Simoniacis Beneficiorum proviſionibus, & quod hi magis contra has, illi vero contra illas invecti ſint, non ex variato Eccleſiæ ſpiritu de hoc vitio Simoniæ; at ex varietate diſciplinæ profluxit.

XI. Semper enim Eccleſiæ ſcopus in condemnatione hujus criminis fuit, ut omnis in electione miniſtrorum Eccleſiæ caveretur venalitas; nec in electione illorum munera, ſed merita attenderentur, Quod ut obtineretur, prioribus Eccleſiæ ſæculis præcipue invigilandum fuit, ut a ſacris Ordinationibus omnis venalitas arceretur: poſterioribus vero temporibus, non tam contra Simoniacas Ordinationes, quam ſimoniacas Beneficiorum proviſiones agendum fuit, utpote quod jam priores raræ, poſteriores vero frequentiores, nec minus pernicioſæ evaſiſſent ob mutatam lapſu temporis diſciplinam.

XII. Pluribus enim ſæculis in more poſitum fuiſſe, quod Clerici per ipſam ſacram Ordinationem Eccleſiis tamquam earum Miniſtri adſcriberentur; eaque adſcriptione jus ad proventus Eccleſiaſticos acquirerent, non ſecus atque hodie per Beneficiorum inſtitutionem, non ſemel notavimus. At poſterioribus temporibus erigi cœperunt tituli Beneficiales, iiſque jus percipiendi certos proventus annecti; qui non in ipſa Ordinatione, ſed ſeparatim ab ipſa conferri cœperunt.

Hinc ulterius tactum, ut nec jus ad temporalia, neque Dignitates, aut honores per Ordinationem, uti antiquitus; ſed per collationem titulorum Beneficialium conferrentur.

XIII. Cum vero Simoniaci non ipſa ſpiritualia propter ſpiritualia appetant; ſed unice deſiderent temporalia lucra; aut ſæculi honores, & præeminentias ambiant, parum ſolliciti fuere de Sacra Ordinatione, dum per eam nihil aut parum de iis, quæ deſiderant, conſequi ſperarunt: ſed totum eorum ſtudium fuit, & hodie eſt, quomodo optima Beneficia, & honorificas Dignitates conſequantur.

Non mirum ergo, quod priſtini Canones præcipue in Simoniacas Ordinationes inſurgant; cum Simonia tam præcipue in Ordinationes graſſaretur; ubi hodie rarius in Ordinationes, frequentiſſime vero circa Beneficiorum collationem.

XIV. Idem igitur ſemper, & invariatus manſit in condemnatione Simoniæ Spiritus Eccleſiæ, Decreta ſua pro varietate morborum diverſificantis, & prout ſcopo ſuo aptiora credebat adaptantis. Unde nec primis ſæculis minus quam hodie Simoniam in Beneficiorum collatione execrata: tametſi de hac expreſſe tunc in ſuis Decretis non meminerint: eo quod Beneficiorum collatio ſub ipſa Ordinatione quodammodo eſſet comprehenſa.

XV. Similiter non minus hodie, quam olim execratur Simoniacas Ordinationes; immo quidquid in ſacra Ordinatione vel Simoniam ſapit: tametſi non tam frequentia ſint contra has poſteriorum temporum Decreta, eo quod Simoniacorum ſtudium minus circa Ordinationes verſetur.

XVI. Quantopere etiamnum Eccleſia execretur omne quod vel ſpeciem duntaxat præfert Simoniæ in ſacra Ordinatione, evincit Decretum Synodi Tridentinæ *ſeſſ.* 21. *cap.* 1. *De Reformat.*

Tametſi enim Simonia præcipuas ſuas partes ageret circa collationem Beneficiorum, utpote ex qua temporalia in majore copia profluerent, ipſa tamen ſacra Ordinatio non omnino fuit immunis.

Epiſcopi enim, notanter opulentiores, ſpreta ipſa Clericorum Ordinatione, a qua nullum temporale dependebat, retenta ſibi Beneficiorum collatione, illam Epiſcopis titularibus committere cœperunt. Hi, quia ſibi frequenter ſat tenuiter perviſum erat, e functionibus Eccleſiaſticis victum quærebant; iiſque viciſſim, quos ad Ordines admittebant, his aliquid conferre cogebantur: primum *eleemoſynæ* nomine, ſive *oblationis*, dein honoratiore titulo *donationis*: ac denique, ne, cum debitum non eſſet, omitteretur, *mercedis* nomine impoſito; non quæ Epiſcopo ordinanti, ſed famulis ejus, aut aliis inter ordinandum miniſtrantibus cederet: quemadmodum ex pluribus Synodorum Decretis, quæ poſtremis ſæculis edita ſunt, colligimus; atque inter alia eſt Decretum Synodi Toletanæ an. 1473. *Can.* 25. quo præcipitur Epiſcopis, *ne janitores, barbitonſores, & alios Officiales, quidquam exigere aut levare permittant, etiam pro ſigillo & cera, ſed gratis, & liberaliter impendant.*

XVII. Huic abuſui, qui tempore Concilii Tridentini non parum invaluerat, præſertim in Epiſcopatibus tenuioribus, ut efficaciter occurreret, ſtatuit citato *Cap.* 1. *Quoniam ab Eccleſiaſtico ordine omnis avaritiæ ſuſpicio abeſſe debet; nihil pro collatione quorumcumque Ordinum, etiam Clericalis Tonſuræ, nec pro litteris dimiſſoriis, aut teſtimonialibus, nec pro ſigillo, nec alia quacumque de cauſa, etiam ſponte oblatum, Epiſcopi, & alii Ordinum collatores, aut eorum miniſtri quovis prætextu accipiant. Notarii vero in iis tantum locis, in quibus non viget laudabilis conſuetudo nihil accipiendi pro ſingulis litteris dimiſſoriis, aut teſtimonialibus, decimam tantum unius aurei partem accipere poſſint; dummodo eis nullum ſalarium ſit conſtitutum*

tum

m pro officio exercendo; nec Episcopis ex Notarii commodis aliuod emolumentum ex iisdem Ordinum collationibus, directe vel directe provenire possit. Tunc enim gratis operam suam eos præare omnino teneri decernit; contrarias taxas, ac statuta, & conetudines etiam immemorabiles, quorumcumque locorum (quæ otius abusus, & corruptelæ Simoniacæ pravitati faventes, nunupari possunt) penitus cassando, & interdicendo, & qui secus ecerint, tam dantes, quam accipientes, ultra divinam ultionem, œnas a jure inflictas ipso facto incurrant.

Circa præsens Decretum duo observanda esse monet Cardinalis Pallavicinus in historia Concilii Tridentini, *Lib. 17. cap. 9. n. 9.*

XVIII. Primum quod in articulo Patribus proposito diceretur; Transgressores tamquam Simoniaces esse puniendos; *sed hoc poea esse derasum, cum Simonia non sit* oblati *ac* gratuiti *doni cceptio. Quamobrem illus dicti loco positum est, ne valeret in ppositum quæcumque consuetudo, seu verius abusus, & corruptea, utpote Simoniacæ pravitati favens.*

Si Prælati Ecclesiarum pro sui officii ratione diligenter excuteent, quæ sub pallio *oblati* ac *gratuiti doni* in Sacramentorum dministratione, aliisque Ecclesiasticis functionibus, tum a Saerdotibus, tum ab Episcoporum Ministris, & Officialibus accipiuntur, non dubium, quin plura reperirent, quæ si non ut Simoniaca, saltem tamquam abusus, & corruptelæ Simoniacæ praritati faventes, essent reprobanda, non obstante consuetudine etiam *immemorabili*.

XIX. Secundo, notatu dignum dixit Pallavicinus *eam permisonem Scribis habitam, quæ in prioribus habitam, quæ in prioibus Decretis erat universalis, fuisse coarctatam, Gallis petentius, ad eas Diœceses, ubi laudabilis consuetudo non esset, ne quid tiam acciperent Scribæ; eam enim consuetudinem dixerunt in psorum regionibus vigere.*

XX. Optandum esset, ut omnes Episcopi, præsertim quibus de proventibus Ecclesiasticis abunde provisum, eam XVI. sæculi a Gallis observatam consuetudinem in suas Diœceses introducerent; ongruumque suis Ministris salarium darent, quo a suspectis hice exactionibus cohiberentur.

XXI. Merito Episcopi, aliique Prælati, qui non sat cohibent uos domesticos a recipiendis muneribus aut donis, vel juribus uibusdam, uti vocare amant, expendent illud S. Ambrosii in Caput 4. *Lucæ. Non tamen satis est, si lucrum ipse non quæras: amiliæ quoque tuæ cohibendæ sunt manus; nec hoc solum exposcimus, ut te solum castum immaculatumque custodias: Non enim lixit Apostolus, te solum; sed* teipsum castum custodi: 1. Timoth. *cap. 5. vers. 22.*

CAPUT II.

Triplici munere, a *Manu*, a *Lingua*, & ab *Obsequio*.

1 *Triplex munus jam pridem a Patribus notatum.*
2 *Singulorum interventu Simonia contrahitur.*
3 *Quid munus* a manu?
4 *Munus* a manu *etiam exiguum, potest causare Simoniam.*
5 *Ut Simonia committatur, non requiritur, ut munus* a manu *realiter tradatur.*
6 *Qua ratione Monasteria, & Capitula paciscendo de minore* competentia *cum Parochis, Simoniam committant per munus* a manu?
7 *Quid munus* a lingua?
8 *Quando hic committatur Simonia per hoc munus?*
9 *Si ad* preces *alterius conferatur Beneficium, ne ejus* favor *amittatur, potest esse Simonia.*
0 *Licet etiam* preces *fiant pro* digno.
1 *Quando sine Simonia possit fieri provisio ad* preces *alicujus.*
2 *Potest quis sine Simonia* preces *interponere pro obtinenda provisione in favorem amici.*
3 *Quandonam* preces *habeant rationem muneris a* lingua?
4 *Quid munus* ab obsequio?
5 *Quare* obsequium *habeat rationem muneris?*
6 *Quomodo exhibentes Patronis* obsequia *Simoniam incurrant?*
7 *Quid Episcopis agendum, ne hac Simonia notentur?*
8 *Instructores puerorum nonnumquam huic vitio subjecti.*
9 *Obsequium spirituale etiam materiam Simoniæ constituere potest.*
0 *Exigere* obsequium *etiam spirituale pro collatione Beneficiorum, potest esse Simoniacum.*
1 *Unde dignosci possit Simonia, quæ interventu horum munerum committitur?*

I. Sanctus Hieronymus in Epistolam ad Titum *c. 1.* ad ea verba: *Et constituas per civitates Presbyteros*, ait: „ Nunc „ cernimus plures hanc rem Beneficium facere, ut non quærant „ eos in Ecclesia erigere columnas, quos plus cognoscant Eccle- „ siæ prodesse: sed quos, vel ipsi amant, vel quorum sunt *ob-* „ *sequiis* deliniti, vel pro quibus majorum quisquam *rogaverit*, „ & (ut deteriora taceam) qui ut Clerici fierent, *muneribus* „ impetrarunt“. Apud Gratianum *Caus. 8. quæst. 1. Can. 6.*

Hic non obscure triplex illud famosum muneris genus, nimirum *a manu*, *ab obsequio*, & *a lingua*, notavit Hieronymus, & larius post ipsum S. Gregorius *Homilia 4. in Lucam*, & extat pud Gratianum *Caus. 1. quæst. 1. Can. 114.* ubi reflecti jubet, uod Propheta cum virum justum describit, dixerit; *Qui excutit manus suas ab omni munere* . „ Neque dicit enim (ait Gregorius) qui excutit manus suas a munere, sed adjunxit, *ab omni*: quia aliud est munus *ab obsequio*, aliud munus *a manu*, aliud munus *a lingua*.

II. Post hos sanctos Ecclesiæ Doctores, nemo dubitavit, quin horum trium munerum interventu Simonia in Ordinum aut Beneficiorum collatione committeretur.

Unde sæculo undecimo apud Gratianum *Caus. 1. quæst. 3. Can. 8.* sine ulla dubitatione pronuntiat Urbanus II. „ Qui res Eccle- „ siasticas non ad hoc, ad quod institutæ sunt, sed ad propria „ lucra, munere *linguæ*, vel *indebiti obsequii*, vel *pecuniæ* lar- „ gitur, vel adipiscitur, *Simoniacus* est.

Et B. Petrus Damiani *lib. 2. Epist. 1.* hisce tribus muneribus enumeratis, subjungit: „ Quisquis in dandis accipiendisque Di- „ gnitatibus Ecclesiasticis *una duntaxat earum*, quæ prædictæ „ sunt, peste corrumpitur, Simoniacæ hæreseos teneri crimine „ judicatur.

Itaque indubitatum est, atque una cum S. Thoma tenent omnes Theologi & Canonistæ, quod sicuti contrahitur Simonia accipiendo *pecuniam, vel quamlibet aliam rem exteriorem, quod pertinet ad munus a Manu; ita etiam contrahitur per munus a Lingua, vel ab Obsequio*; uti loquitur S. Thomas *2. 2. quæst. 100. art. 5. in C.*

III. Munus *a manu*, teste S. Gregorio, loco supra citato, *pecunia* est.

Nomine *pecuniæ* hic intelligit S. Thomas non tantum pecuniam stricte dictam; sed *quamlibet aliam rem exteriorem*, quam sub munere *a manu* comprehendi jam dixit.

Nam ut ex Augustino refertur apud Gratianum *Caus. 1. quæst. 3. Can. 6.* „ Totum, quidquid homines possident, omnia quo- „ rum Domini sunt, *pecunia* vocatur . . . . Ideo autem *pecu-* „ *nia* vocata est, quia Antiqui totum, quod habebant, in *pe-* „ *coribus* habebant.

IV. Hinc collige, *Simoniam* committi munere *a manu*, dum alicujus rei temporalis exterioris interventu Beneficium acquiritur, vel datur.

Et quidem Simoniacum pronuntiare non dubitavit Alexander III. *Cap. 20. tit. De Simonia*, Clericum, qui *sex* duntaxat *solidos* Archidiacono solverat, quia ipsum ad Ordinem aliter præsentare noluisset; ut proinde etiam per munus *a manu*, licet exiguum, Simonia subinde incurri queat; quod & notat hic Glossographus, verbo *sex solidos*, additque rationem: quia „ quantitas muneris diversitatem juris non inducit.

V. Ut munus *a manu* intervenire dicatur, non requiritur, ut realiter de manu in manum externum illud temporale tradatur; seu sufficit, quod in effectu detur; etiam fictione *brevis manus*, ut Jurisconsulti loquuntur.

Si quis enim impetret Beneficium tacite vel expresse remittendo debitum; vel Collator dare nolit, nisi addicta remissione debiti, indubie uterque Simoniacus erit, diceturque revera interventu muneris *a manu* provisio Beneficii infecta: quia per remissionem illam debiti reipsa datum censetur illud, quod erat debitum.

VI. Hoc ex capite Patroni, ac signanter Ecclesiastici, Capitula & Monasteria Simoniæ saltem suspicione vehementi asperguntur, dum ad Ecclesias Parochiales præsentant ea lege tacite vel expresse, ut Præsentatus minore competentia sit contentus, aut saltem augmentum illius non prætendat. Similiter Clerici, qui tacite vel expresse remissionem illam addicunt, aut augmento, quod forsitan jure prætendere possent, renuntiant, ut præsentationem obtineant, lepram Simoniæ non evadunt.

Quid enim evidentius, quam quod eo casu vel debiti certi aut saltem probabilis fiat remissio, ut Beneficium conferatur, vel accipiatur!

Non absimiles sunt hi Sacerdotes Clericis illis, qui, uti loquitur Alexander III. in *Cap. 6. tit. De Pactis*, „ decentibus Ec- „ clesiarum Personis, paciscebantur, ex ipsis *majores solita* sol- „ vere pensiones, ut facilius possint Ecclesias adipisci“; quorum factum ut *detestabile vitium* mandat extirpari, & Clericos illos *taliter adeptis Ecclesiis spoliari; alias pro tantæ præsumptionis excessu, severitate Ecclesiastica puniendos.*

Clerici enim, qui Capitulis aut Monasteriis addicunt, se minore competentia fore contentos, reipsa promittunt, quod Capitulis aut Monasteriis major decimarum portio cedet, quam revera cederet, si competentia, quam jure exigere possent, solvi deberet, & per consequens, mediante simili renuntiatione Beneficium impetrantes, illud per munus *a manu* revera impetrant.

VII. Munus *a lingua*, auctore Sancto Gregorio, est *favor*; cujus interventu non secus, atque per munus *a manu* contrahi Simoniam docet S. Thomas citato articulo quinto; rationem adjungens: „ Quia, quod aliquis satisfaciat precibus alicujus ad „ *temporalem gratiam* quærendam, ordinatur ad aliquam *utilita-* „ *tem*, quæ potest pecuniæ pretio æstimari.

VIII. Toties igitur Simonia munere *a lingua* committitur; quoties Beneficium ad preces alterius confertur, ut hinc *gratia* seu favor ad utilitatem propriam obtineatur. *Tales enim preces succedunt loco pretii*, uti recte notavit Glossa.

IX. Similiter Simonia per munus *a lingua* inficitur, qui Beneficium ad preces alterius conferendum duxit; ne recusans, offensam postulantis incurrendo, *gratiam* seu *favorem* ejus amitteret. Nec enim minus pretio æstimabile censetur, *favorem* alicujus obtentum non amittere, quam non obtentum comparare.

X. Quinimmo nec collatio Beneficii facta ad preces alicujus desinet esse Simoniaca, si per eam *favor humanus* quæratur, tametsi preces pro *digno*, aut etiam *digniore* porrigantur. Quia cum nihilominus Beneficium collatum sit, ut *favor*, qui ad utilitatem propriam spectat, habeatur, non potest collatio vitio Simoniæ carere, non magis quam collatio facta dignissimo pro præstatione pecuniæ.

Quod ipsum docet S. Thomas, adstruens esse Simonia saltem in intentione, conferre Beneficium ad preces alterius, licet illæ fiant

fiant pro *digno: Si non attendatur*, inquit, *ad dignitatem personæ, sed ad favorem humanum*.

X. Recte hanc clausulam finalem addidit Doctor Angelicus. Nam si attendatur ad *dignitatem personæ, & non ad favorem humanum*, dum preces porriguntur pro digno, collatio facta ad preces alterius ab omni Simonia, omnique vitio exempta esse potest.

. Si enim Collator solum attendat merita personæ per eum, qui preces pro collatione interponit, proposita; hujusmodi *preces* non loco *pretii* alicujus habendæ erunt: sed simplicis attestationis, vel expositionis *meritorum*, & collatio ad *preces* illius subsequuta, non tam in *gratiam* commendantis, vel ut sibi *favorem* postulantis in suam *propriam* utilitatem captaret; sed propter *merita* personæ per supplicantem seu *preces* porrigentem proposita & patefacta, censebitur facta.

XII. Pariformiter si instans apud Collatorem pro provisione Beneficii in favorem alicujus sui amici, non alio intuitu preces porrigat, quam ut merita personæ Collatori vel Patrono innotescant, atque per illa solum, ad conferendum Beneficium, Collatorem movere intendat; nulla quoque vel species Simoniæ ex parte supplicantis interveniet (*a*).

Recte proinde dixit Gratianus noster, *non quorumlibet precibus Ordinationes factæ, falsæ adjudicantur, sed hæ demum, quæ precibus Ordinandi vel ejus amici, non spirituali, sed carnali affectu porrectis fiunt, cum alias futuræ non essent; quas non charitas interveniens, sed ambitio supplicans extorquet. Caus. 1. quæst.* 1 post *Can. 122.*

XIII. Ut igitur verbo dicamus; rogans aut porrigens *preces* pro alio erit Simoniacus saltem in intentione, si *preces* ea intentione offerat, ut Collatorem non per *merita* personæ, sed per *gratiam* aut *favorem* humanum, quem tacite ipsi addicit, ad conferendum movere intendat. Similiter nec Collator a Simonia erit immunis, si non ob merita personæ per supplicantem exposita, sed ob addictam sibi *gratiam* aut *favorem* ad conferendum processerit, juxta illud S. Thomæ: „ Qui dat spirituale, si principaliter moveatur favore *Precum*, vel *timore* rogantis, quantum ad judicium Divinum, Simoniam committit & rogatus, „ & rogans, si hoc intendat.

XIV. Munus *ab obsequio*, ait S. Gregorius, *est servitus indebite impensa*. Hujus muneris interventione cur Simonia committatur, dicit S. Thomas: „ Quia idem est, quod aliquis det rem „ spiritualem pro aliquo *obsequio temporali* exhibito, vel exhibendo ac si daret pro pecunia data vel promissa, qua illud „ obsequium æstimari potest.

XV. Eamdem rationem attigit B. Petrus Damiani perstringens Clericos aulicos, qui exhibendo *obsequia*, Beneficia venabantur, se tamen a Simonia immunes gloriabantur, quia *nullam talenti summam pro suscipiendis honoribus se pepigere daturos*: „ sed dic „ mihi, o clerice, inquit Petrus Damiani, quisquis es, si redem„ pto quolibet a meo vale vel prædio distractor exigeret, ut re„ tenti apud *te uno pretii* nullatenus *sedulitatis impendium* „ exhiberes, numquid non postmodum constanter asereres, te „ quod acceptum est, *justo pretio* comparasse? Non videlicet quia „ pecunia persolvisti, sed quia *servitium* præbuisti. Diceres enim, „ fortasse non impudenter astrueres: carius emi, dum tanto me „ labore vexarem, dum toties facultatum mearum sumptus ex„ penderem: quam si semel præfixæ quantitatis pecuniam nu„ merarem. Nequaquam ergo sibi innocentiam præbeant, & „ ea Simoniacæ hæreseos maculis se mundos esse confidant, qui „ licet metalla vibrantia non appendant, pretium tamen pro su„ scipiendis honoribus per subjectionis & *obsequii*, quædam *quasi* „ *talenta* persolvunt “. Hæc B. Petrus Damiani *lib. 2. Epist.* 1.

XVI. Manifestam proinde incurrunt Simoniam, qui obsequium seu servitium Collatoribus, aut Patronis *gratis* exhibent, ea conditione tacita vel expressa, quod ipsis occasione, occurrente de Beneficio providebunt. Similiter & ipsi Collatores eodem vitio irretiuntur, si ea spe alliciant Clericos, ut sibi obsequium aut servitium *gratis* exhibeant.

XVII. Hoc Simoniæ periculum metuens S. Carolus, *Monuit atque obtestatus est Episcopos, aliosque*, “ quibus jus est conferen„ di Beneficia, ut familiaribus suis certam mercedem constituant, ne illi hoc subsidio destituti, Beneficia Ecclesiastica, tan„ quam *suæ operæ, & laboris pretium* præcipue *sibi proponant* “. *In Synodo Mediolan.*

XVIII. Eumdem Simoniæ reatum incurrunt, qui Principum, aut aliorum Magnatum liberos, vel Episcoporum Nepotes *nullo* & *exiguo* stipendio regendos, erudiendosque suscipiunt, ea spe, ut Beneficia Ecclesiastica ab ipsis, vel eorum favore adipiscantur.

XIX. Neque labes Simoniæ abstergetur, tametsi obsequium exhibitum, vel exhibendum spirituale foret; quia & spiritualem operam exhibentes, tamquam operarii, digni sunt mercede sua; unde si hanc intuitu Beneficii accepti aut accipiendi remittant, indubie Simoniaci sunt. Similiter, qui tale obsequium intuitu Beneficii dati aut promissi sibi *gratis* exhiberi, tacito vel expresse postulant, aut oblatam acceptant, Simoniæ labe inficiuntur.

Hinc Simoniaci sunt Canonici, aliique Sacerdotes assumentes Vicarios, qui exiguo sunt contenti stipendio, spe consequendi Beneficium.

XX. Simoniacum quoque est, conferre alicui Beneficium ea lege & conditione tacita vel expressa, ut ipse Beneficiatus teneatur Collatori vel alteri, aliqua obsequia etiam spiritualia, Beneficio non annexa, *gratis* præstare. Quis enim dubitat, quin obsequia illa licet spiritualia, *gratis* exhibita, ad utilitatem redundent Collatorum; nec enim obsequia illa tametsi spiritualia, sine constituta mercede ab aliis, ipsis exhiberentur.

XXI. Non multum difficile erit dijudicare quandonam aliquo munere, sive *a manu*, sive *a lingua*, sive *ab obsequio*, collatio, vel provisio Beneficii vitio Simoniæ infecta sit, si sincere expendantur omnia, quæ gesta sunt, & conferantur cum sententia Christi, *Gratis accepistis, gratis date. Matth. Cap. 10. vers. 8.*

CAPUT III.

Quam commune aliquando hoc vitium fuerit, & quomodo technis occultatum, & quid ad technas detegendas adhibitum?

1 *Quando hoc vitium invalescere cœperit?*
2 *Tempore S. Gregorii per Galliam, & Germaniam invaluerat.*
3 *Similiter in Oriente.*
4 *Vitium hoc eo tempore erat* vetustate *inolitum.*
5 *Quantopere sæculo XI. grassaretur? & acris Henrici Imperatoris super eo invectiva.*
6 *Etiam in Italia grassabatur, & Episcopi vitium agnoscebant, & veniam ab Imperatore postularunt.*
7 *Edictum Imperatoris contra Simoniacos.*
8 *Simonia eo tempore non reputabatur pro peccato.*
9 *Credebatur consuetudine vitium hoc excusari.*
10 *Defendebatur consuetudine Ecclesiæ Romanæ.*
11 *Quam olim frequens Simonia in Aula Romana.*
12 *Quid Durandus de illius Simonia notaverit?*
13 *Consuetudo est mera Simoniæ larva.*
14 *Nullum vitium tot palliis, & technis tectum fuit, quam hoc vitium Simoniæ: & quare?*
15 *De Simoniacorum palliis testatur Synodus Constantinopolitana.*
16 *De eisdem testatur S. Gregorius.*
17 *His palliis detegendis aptissima est sententia Christi?* Gratis accepistis, gratis date.
18 *Eam adversus Simoniacorum fraudes adhibendam censuit citata Synodus Constantinopolitana.*
19 *Hac sententia alii Patres usi: & ad evitandam Simoniæ labem hodie merito adhibenda.*

I. POSTQUAM Ecclesia reditibus augeri cœpit; atque ministeriis Ecclesiasticis proventus optimi, & honores sæculi annexi fuere; ambitiosi & avari ea mirum in modum ambire, quærere cœperunt; ipsique Prælati etiam ea velut proventus temporales, & honores sæculi æstimantes, lucrum ex iis sectari sunt.

Hinc mirum; quantopere vitium Simoniæ sensim ipsos Prælatos Ecclesiæ infecerit.

II. Et quidem scribit S. Gregorius Virgilio Arelatensi Episcopo *lib. 4. Epist.* 50. „ Quibusdam namque narrantibus agnovi; „ quod in Galliarum, vel Germaniæ partibus, *nullus* ad sacrum Ordinem sine *commodi* ratione perveniat.

III. Idipsum malum per Ecclesiam Orientalem propagatum fuisse testatur *lib. 9. Epist.* 40. scribens Isicio Hierosolymorum Episcopo. *Quia vero pervenit ad nos in Orientis Ecclesiis* nullum *ad sacrum Ordinem, nisi ex præmiorum datione pervenire: si ita esse vestra fraternitas agnoscit, hanc primam oblationem omnipotenti Deo offerat, ut a subjectis sibi Ecclesiis errorem Simoniacæ hæreseos compescat.*

IV. Denique eodem libro *Epist.* 50. Simoniæ vitium vocat *malum vetustatis*: utpote consuetudine *vetusta* jam inveteratum; laudatque Episcopos, *malum illud*, ut decet, *libera voce damnantes*.

V. Labentibus sæculis quantum hoc vitium cœperit incrementum, vix dici potest: narratque Glaber Rodulphus Monachus (qui scripsit historias sui temporis libris quinque *satis accurate*, teste Bellarmino) *lib. 5. cap. 5.* quod dignoscens Henricus Imperator *per universam Galliam atque Germania Simoniacæ philargyriæ grassari cupiditatem*, coadunari fecerit ex omni Imperio suo tam Archipræsules, quam cæteros Pontifices, eisque exposuit, quod Christus eos mittens dixerit, *gratis accepistis, gratis date*. Deinde illis de avaritia, & cupiditate acriter reprehensis, addebat: *Pater ergo manifestissime, quoniam propter hanc offensam venerunt super filios hominum diversæ clades, fames videlicet, atque mortalitas, nec non & gladius. Omnes quippe gradus Ecclesiastici a maximo Pontifice usque ad Ostiarium opprimuntur per suæ damnationis pretium, ac juxta vocem Dominicam in cunctis grassatur spirituale latrocinium.*

VI. Post hæc subjungit Rodulphus: *His denique ab Imperatore acerrime perlatis, stupefacti Pontifices quid illi responderent non habebant. Pertimescebant enim ob hanc culpam propriis Episcopatuum carere sedibus. Et quoniam non solum in Gallicanis Episcopis hæc pessima pullulaverat nequitia, verum etiam multo amplius* totam *occupaverat* Italiam. (*Omnia quippe ministeria Ecclesiastica ita eo tempore habebantur venalia, quasi in foro sæculari mercimonia*). *Cernentes quoque Episcopi gravi sese invectione irretitos, misericordiæ operam implorabant. At ipse Princeps misericordia motus, tale consolationis pertulit verbum:* Ite *inquiens, & quod illicite accepistis, bene disponere satagite, ac pro anima patris mei* (*a*), *qui hac noxa reus vobiscum tenetur* atten-

(a) In crimen Simoniæ per munus a lingua incidunt duo Collatores, aut Electores, qui ita paciscuntur inter se: tu elige Petrum, quem ad tale Beneficium assumi cupio, & ego eligam Paulum, quem altero Beneficio a me dependente donari expetis, quia ista pactio ad temporalem utilitatem promovendorum ex pacto pertinet: ideo Simoniacis actibus annumeratur.

(a) Id est Conradi II. qui Salicus dictus est: & pater extitit Henrici II. Imperatoris, de quo loquitur Historicus Glaber.

attentius intercedere mementote, quatenus ei indulgentiam hujus facinoris a Deo possitis acquirere.

VII. Monet dein Rodulphus, quod Imperator *proposuit edictum omni Imperio suo, ut nullus gradus Clericorum, vel ministerium Ecclesiasticum pretio aliquo conquireretur. At si quis dare, aut accipere præsumeret, omni honore destitutus, anathemate mulctaretur; spopondit insuper promissum hujusmodi, dicens: Si ut enim mihi Dominus coronam Imperii sola miseratione sua* gratis *dedit: ita & ego, quod ad religionem ipsius pertinet*, gratis *impendam. Volo, si placet, ut & vos similiter faciatis.*

VIII. Hæc sæculo undecimo de vitio Simoniæ scribebat Monachus ille, quando & B. Petrus Damiani in vita S. Romualdi scribere non est veritus *cap.* 35. quod hic Sanctus invectus in Simoniacos etiam periculum mortis subjerit a Clericis *Simoniacis sibi imminentis: rationem addens: Quoniam per* totam *illam Monarchiam usque ad Romualdi tempora, vulgata consuetudine, vix quisquam noverat Simoniacam hæresim esse peccatum.*

Et sane hoc habet consuetudo, ut vitia quantumvis gravia cum in consuetudinem venerint, *parva*, aut *nulla* credantur, teste S. Augustino.

IX. Quin & in hac ipsa materia Simoniæ jam pridem deploravit Concilium Lateranense sub Alexandro III. in *Cap. 6. tit. De Simonia: Putant autem plures (ait Concilium) ex licere, quia legem mortis de* longa *invaluisse* consuetudine *arbitrantur, non attendentes, quod tanto graviora sunt crimina, quanto diutius infelicem animam tenuerunt alligatam.*

X. Conquerebatur circa idem tempus S. Ivo Carnutensis, quod Decanus & Cantor, aliique Ministri Ecclesiæ suæ Carnutensis aliqua exigerent ab his, qui Canonici fierent, *me* (ait) *contradicente, & persequente*. At quo se telo contra Episcopum suum defenderent, subiungit: *Romanæ Ecclesiæ consuetudine se defendunt, in qua dicunt Cubicularios, & ministros Sacri Palatii multa exigere a consecratis Episcopis, vel Abbatibus, quæ oblationis, vel benedictionis nomine palliantur, cum nec calamus nec charta gratis ibi (ut ajunt) habeatur, & hoc quasi lapide conterunt frontem meam cum non habeam, quod respondeam nisi Evangelicum illud*: quod dicunt, servate & facite: *sed si id faciunt*: secundum opera eorum nolite facere. *Matth. c. 23. vers. 3.*

☞ XI. Ex his notum est, quomodo hæc lepra, dum semel invaluit, latissime serpat, & totum corpus corrumpat.

Et sane quantopere hæc lepra Curiam Romanam sæculo decimo quinto infecisset, & inde in reliquas Ecclesias sese diffudisset, graphice expressit Paulus Anglus Decretorum Doctor in speculo aureo, quod per modum dialogi inter Petrum & Paulum evulgavit sub medium illius sæculi, in quo *part.* 1. *cap.* 5. inducit Petrum asserentem „ in Curia Romana tot fieri pactiones, tot quotidie intervenire solutiones, quot sine omni timore, & verecundia tractatores, seu mediatores Simoniæ, quasi forum constituentes publicum; jam pro signatura Papæ super tali Beneficio, vel gratia debet tantum; jam pro dispensatione super talibus incompatibilibus tantum; pro tali indulto tantum; pro absolutione a tali excommunicatione, vel irregularitate tantum; pro talibus indulgentiis tantum, &c. publice pacifcuntur, & forsitan, & ille plus diligitur, qui autiori sollicitudine & majori astutia plures simplices decepit, & plures denarios scit venari. Tot & tantæ fiunt etiam exorbitantes *gratiæ*; sed revera multo verius dicerentur *mercantiæ*, quæ nunc fiunt & appellantur *de die obitus*; nunc *dies obitus cum declaratione*; nunc *perpetuum silentium*; nunc cum clausula *anteferri*, vel *antelationis*; nunc *de motu proprio Papæ*; nunc de clausula *cæterorum*, quæ tollit jus quæsitum; nunc fiunt anticipationes Datarum; nunc *Datæ Cardinalium* conceduntur: nunc *Datæ Papæ*: jam renovantur, jam immutantur, jam ad certum tempus daturæ limitantur, jam revocantur: jam Prælati de una Ecclesia ad aliam transferuntur: jam Beneficiis suis *propter pecuniam* spoliantur. In omnibus his tota devotio consistit, ut denarius acquiratur.

Post hæc inducit Paulum ita Petro respondentem: Res multum miranda; sed magis est formidanda, quo facta Romanæ Curiæ, & hoc tam perniciosa exemplo detria, ludo Schachorum assimilantur. Quisnam tam simplex esse poterit, qui non intelligat, ex avaritiæ radice procedere?

„ Quis tam justus, qui in bonum tam exorbitantia facta interpretari valeat? Quis tam sanctus, ut non expavescat, vel non scandalizetur? Immo toti Clero ambitionis datur materia, via gravibus & pluribus litibus aperitur, quam omnia jura fugere conabantur, & non dubium quin homicidia ex hoc etiam consequantur.

Tractatum hunc a se divulgari profitetur, ut zelum Cardinalium, Episcoporum, aliorumque Prælatorum: excitet ad medendum abusibus, & malis, quibus Ecclesia quasi opprimebatur, deploratque, quod „ vile aurum in tantum caligasset mentem Moysi, quod nedum placare non curat indignantem animum, sed mala malis accumulans machinetur quotidie ad deteriora provocare: mira supra omnem modum (ait) res agitur, ut inde exemplar omnis mali progrediatur, unde processerat sanctitatis omnis norma, & unde tota Christi Ecclesia, Deo ædificante, constructa sumpsit exordium, inde patitur jam ruinam, illic jugum suave Domini abjicitur, frangitur lex divina, juraque canonica pro salute humana per ora Sanctorum Spiritus sancti dictata respuuntur penitus, & quasi inania reputantur: sicque tota Romana Curia a planta pedis usque ad verticem capitis patenter excæcata erroribus, ipsa errorum suorum veneno inebriavit omnes fere mundi partes, ac si immensam Creatoris omnipotentiam Papa ad suum libitum posset limitare, omnes quidem intus murmurant, nullus clamat, & quoniam in extremis jam malorum laborantes sumus positi, in quo cuncti errores hujus sæculi devenerunt.

Qua ergo ratione silere valeo, & non potius obmutescentibus aliis tam Præsidibus, quam Doctoribus fortius exclamare? Nam etiam Principes Catholici sæculares, mutuis dissensionibus occupati, tantam corruptionem sanctæ Matris Ecclesiæ non advertunt. Vos tamen (pergit) qui Pastores estis positi, & Officii Apostolici successores, cur tam longum periculosumque negligentiæ somnum agitis, & non celerius concurritis, obmutescitis, & non clamatis? Eja & eja, o Patres & Domini! numquidne ob perditionis ignominiam Gens sancta, & Regale Sacerdotium voce estis prophetica nuncupati? Saltem jam ad hanc vocem meam pusillam, jam desides consurgite. Quoniam securis est jam posita ad radicem arboris, & exaltatis in altum vocibus clamate, quia nonnisi in multitudine clamantium, fugam hostes receperunt, & ruina suo pondere nocivior, nonnisi per multitudinem sublevatur.

Integrum hunc Tractatum exhibet Melchior Goldastus tom. 2. Monarchiæ sancti Romani Imperii *pag.* 1527.

XII. Instante Concilio Viennensi sub initium ejusdem seculi XIV. Guillelmus Durandus, Episcopus Mimatensis jussu Clementis V. composuit Tractatum de modo habendi Concilium generale, in quo tribus distinctis partibus exposuit abusus in proximo Concilio reformandos, atque *par. 3. Rub. 27.* notans quæ in Ecclesia Romana omnium aliarum magistra, & a qua cæteræ Ecclesiæ normam vivendi accipere deberent, reformanda viderentur, inter alia monuit: Quod „ Ecclesia Romana non solum verbo verum etiam *facto* a seipsa repellere deberet *omnem speciem Simoniæ, & turpium lucrorum, & omnes exactiones, quæ ratione promotionum quarumcumque, & Scipturarum, Legatorum, Cursorum, Nuntiorum, Ostiariorum fuerint ab ea communiter, vel divisim diversis coloribus exquisitæ.*

Quam esset optandum, ut illa *taxarum, Annatarum*, aliorumque similium jurium exactio omnino ab Ecclesia Romana aliarum Ecclesiarum prima exularet, atque ipsa verbo, & exemplo doceret, quod sibi & omnibus a Christo dictum est: *Gratis accepistis, gratis date.* ☜

XIII. Hactenus dicta sufficienter evincunt, vitium Simoniæ jam pridem altas subinde, & longe lateque diffusas egisse radices, multosque communi illa praxi, & consuetudine vitium hoc tegere voluisse; at aliud fuisse Conciliorum, & Patrum judicium, existimantium consuetudinem esse meram larvam Simoniæ, & excusationem in peccatis.

XIV. Porro quia hoc vitium a Principe Apostolorum in Simone Mago tam terribili voce damnatum fuit, & toto iteratis Ecclesiæ Decretis, sub gravissimis pœnis confixum, omnibus quidem, vel auditu horrendum visum fuit: sed cum adeo hominum hambitioni, & avaritiæ faveret, observatum jam pridem fuit, nullum vitium tot palliis, ac technis contectum esse, quam hoc Simoniæ crimen; quemadmodum sapientissime reflexerunt Patres Concilii Mexicani anno 1585. *lib.* 5. *tit.* 3. „ Etsi ab ipso nascentis Ecclesiæ initio semper Simoniæ vitium abominabile, & execrabile, fuerit, ac sacris Canonibus prohibitum, gravibusque pœnis punitum, tamen ea fuit hominum malitia, ut diversis *fraudibus, & fallaciis* sua Simoniaca pacta *occultare, & palliare* procurent.

XV. Seculo V. Synodus Constantinopolitana constans 73. Episcoporum sub S. Gennadio Patriarcha testatur *multos sophistica calliditate Christi præceptum*, Gratis accepistis, gratis date, *illudere.*

XVI. De his quoque techinis, & fraudibus scribit ad Galliæ Episcopos S. Gregorius *lib.* 9. *indict.* 2. *epist.* 106. monetque animarum adversarium his techinis ceu quibusdam retibus uti: „ Nam nec venator (ait) feram, aut avem auceps deciperet, vel piscem piscator caperet, si aut illi laqueum in aperto ponerent, aut ille hamum esca absconditum non haberet. Omnino ergo metuenda, & cavenda est hostis astutia; ne quos aperta nequit tentatione subvertere, latente telo sævius valeat trucidare.

XVII. His fraudibus, & muscipulis detegendis, nihil aptius credidere Patres, quam hanc simplicem, & apertam Christi sententiam, sive præceptum datum Apostolis, & in ipsorum persona omnibus, quibus munia Ecclesiastica distribuenda committuntur *Gratis accepistis, gratis date.*

XVIII. Audiamus ipsos Patres citatæ Synodi Constantinopolitanæ sub S. Gennadio; qui inter alias deformitates cum nactus esset Ecclesiam illam Simoniaca labe deturpatam; ad eam penitus evellendam, aliosque pravos mores, Synodum colligi festinavit, ut testatur Baronius ad *an.* 459. Hi ergo Patres in Epistola Synodali, & circulari ita scribunt: *Cum Dominus & Deus Salvator noster J. C. suis discipulis Evangelii prædicationem credidisset, eosque per universum terrarum orbem inter homines ad docendum misisset: aperte jussit, ut quod* gratis accepissent, *ea quoque* gratis darent, *non aurum, vel argentum, aut alias omnino materiales, & terrenas facultates pro eis acquirentes ... Hoc autem præceptum non solum illis, sed etiam nobis per illos dedit, quos in illorum gradum, & locum substituere dignatus est: & oportet, sicuti illi tunc, nos quoque nunc* accurate, & diligenter *servare, nec in iis, quæ* technas sophisticas non admittunt, uti sophistica calliditate, *nec* aleam periculosam *jacere*. Gratis, *inquit; accepistis*, gratis date: *non possidentes æs, neque aurum, neque argentum in zonis vestris*. Simplex est, & aperta hujus mandati ratio, quæ nihil habet varium, nihil quod non sit facile & explicatum, nihil quod sophistica expositione egeat. *A me, inquit, accepistis Sacerdotii dignitatem. Si mihi pro ipso parvum quid vel magnum solvistis, & hoc a me venditum est; vos quoque ipsum aliis vendite: si autem* gratis accepistis, *vos quoque* gratis date. *Quid hoc est mandato apertius?*

Extat integra græce, & latine *tom.* 4. Conciliorum general. *col.* 1025. *collect. Labb.* eamque suis Annalibus Baronius inseruit; asseritque, unum esse hujus Synodi fragmentum quod superest,

relictum tamquam fortem arietem ad demoliendas Simoniacas molitiones.

XIX. Si quis S. Gregorii Epistolas, aliorumque Patrum scripta revolvere voluerit, reperiet, hac fere unica sententia Christi usos, ut universa Simoniacorum tegumenta & perizomata depellerent.

Qui igitur sincere desiderat laqueos adversarii evitare, & securam semitam tenere, hanc Christi clarissimam sententiam sincero corde expendat; quemadmodum anno 791. Patres Synodi Foro-Juliensis ad extirpandam Simoniacam pravitatem accincti, monuerunt *Canone* 1. ubi omnem *Canonicæ deditum ditioni* his verbis alloquuntur: *Patenti semper cordis aure pertimescens intellige clarissimam illam Domini vocem: Gratis accepistis, gratis date.*

CAPUT IV.

Palliatur Simonia separando temporale a spirituali; vel dando per modum *Motivi*.

1 *Jam pridem ad palliandam Simoniam fuit temporalium a spirituali in collatione Beneficiorum separatio: & quis hujus pallii color?*
2 *Acriter in hos pallii patronos invehitur B. Petrus Damiani.*
3 *Urget Pontificem, ut eos prosternat.*
4 *Ratio hujus invectivæ a Petro Damiani adducta.*
5 *Ratio Damiani probata a Paschali Papa.*
6 *Eam concludentem esse probatur.*
7 *Propositio huic pallio favens ab Alexandro VII. damnata.*
8 *Fundamentum hujus propositionis plane frivolum.*
9 *Pallium hoc tamquam* impudentissimum *prætextum reprobavit Synodus Remensis.*
10 *Sufficienter detegitur hoc pallium per Christi sententiam*, gratis accepistis, gratis date.
11 *Innocentius III. hoc unum attendi voluit, an per temporalia perveniatur ad spiritualia.*
12 *Item reprobavit pallium sub nomine* motivi *contectum.*
13 *Hoc pallio admisso facile omnis Simonia excusabitur.*
14 *Episcopi Belgii hoc pallium reprobarunt.*
15 *Idipsum a Gallis Episcopis factum.*
16 *Latam ab his & illis censuram probavit Innocentius XI.*
17 *Non evitatur Simonia tametsi temporale detur, ut concilietur amicitia Patroni.*
18 *Idem est, si muneribus concilietur favor alicujus, qui apud Patronum intercedat.*
19 *Hæc munerum datio ultimare fit ad obtinendum, ea mediante, Beneficium; & per eam Simoniæ semita sternitur.*
20 *Hoc pallium a Facultate Theologica Lovaniensi, & Episcopo Gandensi reprobatum.*

I. USITATUM & antiquum Simoniacorum pallium temporalium a spirituali in Beneficio distinctio, sive separatio. Cum enim duo sint in Beneficio Ecclesiastico, nimirum ministerium Ecclesiasticum, & jus percipiendi proventus temporales, creditum fuit, omnem Simoniæ labem evitari, si hæc duo a se mutuo separentur; & prius, scilicet spirituale *gratis* detur, alterum quod temporale est, temporali quoque compensetur: „ Quia „ cum hoc fit, non distrahitur Ecclesia (inquiunt) *sed facultas*: „ nec emitur *Sacerdotium*, sed *possessio prædiorum*. Sub hac „ enim præstatione pecuniæ *opes tantum*, non honoris, vel Ec„ clesiæ redimitur Sacramentum. Venalia si quidem sunt, unde „ sint divites: gratis accipiunt, *unde fiant Sacerdotes*.

II. Ita quidem Cappellani Gothofredi Ducis apud B. Petrum Damiani *lib.* 1. *epist* 13. & *lib* 2. *epist*. 13. quos tamquam *Satanæ prædicatores, & Apostolos Antichristi* exagitat; exclamatque: *o novum schismaticorum genus, & os sacrilegum æterni silentii censura damnandum!*

III. Dein urget Alexandrum II. Pontificem, cui epistola inscribitur, „ ut cælestis eloquii gladio præcinctus occurrat, & tamquam alter Josue, Amalycitas oppugnantes Israel, evaginato Canonici vigoris mucrone prosternat.

IV. Censuræ, & doctrinæ suæ multas rationes adducit, atque hanc inter cæteras: „ Cum aliquid sub venalitate suscipitur, „ & illud procul dubio comparatur, quod ex necessitate subse„ quitur. Ad hoc enim Pastoralis Ecclesia cuique committitur, „ ut ad ejus regimen obtinendum consecratione firmetur. Et ad „ hoc sine dubio collatæ pecuniæ commercium spectat, ad quod „ is, qui promovendus est, aspirat.

V. Quæ ratio concidit cum ea, quæ apud Gratianum sub nomine Paschalis Papæ exprimitur *Caus.* 1. *quæst.* 3. *Can.* 7. „ Quis„ quis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, „ neutrum invenditum derelinquit.

VI. Rationem hanc esse concludentem, intelliget, qui attenderit, jus percipiendi proventus temporales esse *consequenter*, ut loquuntur annexum officio, sive titulo Ecclesiastico: id est, jus hoc stari *propter officium*, adeo ut necessario, & ex justitia debeatur, & competat illi; qui titulum habet: ac proinde si titulus *gratis* in aliquem translatus supponatur, jam hoc ipso jus percipiendi proventus illi annexum, translatum censeatur; ac per consequens, nihil pro hujus juris translatione exigi queat; cum jus illud jam translatum sit, & acquisitum sit illi, cui titulus *gratis* datus supponitur.

VIII. Unde merito Alexander VII. hanc inter alias moralis Christianæ relaxativas propositiones damnavit: non est contrà „ justitiam, Beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia col„ lator conferens illa Beneficia Ecclesiastica, pecunia intervenien„ te, non exigit illam pro collatione Beneficii, sed veluti *pro* „ *emolumento temporali*, quod tibi conferre non tenebatur.

VIII. Fundamentum damnatæ hujus propositionis, quod præfert his verbis, *quod tibi conferre non tenebatur*, plane frivolum est. Nam etsi absolute non tenebatur illi conferre Beneficium, quia poterat non conferre; tamen si Beneficium conferat, non potest temporale ei annexum subtrahere.

IX. Recte proinde dixerunt Patres Synodi Remensis anno 1583. titulo *De Simoniacis num.* 6. „ Impudentissimum proinde præ„ textum detestamur, qui de solo proventu, neque temporaria „ Canonicatus se pacisci dicunt; cum ea spirituali tam arcto sit „ annexa vinculo, ut non magis ab ea divelli queat, quam in „ homine vivo manente corpus a sua anima.

X. Sed quid multis opus est argumentis, sola expendatur Christi sententia, *Gratis accepistis, gratis date*, attendantque hujusmodi Collatores aut Patroni, num Canonicatum, vel Beneficium *gratis* dederint, dum hoc prætextu, notabilem pecuniæ quantitatem aliudve temporale pro collatione, aut præsentatione acceperunt; vel an ipsi qui, mediante ea pecuniæ alteriusve muneris datione, impetrarunt, *gratis* Beneficium, conformiter ad dictam Christi sententiam, acceperint.

Quis enim dicet, *gratis* Beneficium esse collatum, ubi pro eo assequendo oportuit notabilem summam pecuniæ numerare? Nec sine hac datione ad Beneficium perveniretur.

XI. Quapropter jam pridem Innocentius III. in *Cap.* 34. *tit. De Simonia*: Simoniacum pronuntiare non dubitavit Clericum, qui quibusdam Canonicis donationem fecerat, ea intentione, ut *per temporalia quæ offert, spiritualia valeat adipisci*; una tamquam Simoniacos condemnans Canonicos, *si non essent eum, nisi temporalia commoda perciperent, admissuri.*

Hoc unum hic attendit Innocentius, num quovis modo per *temporalia* ad Canonicatum perveniatur; id solum sufficere judicans, ut *non gratis*, & per consequens Simoniace pervenire censeatur.

XII. Eadem hac decesione in antecessum reprobavit prætextum, quem ad excusandam Simoniam, quorumdam Casuistarum impia subtilitas his postremis temporibus publicare non erubuerat; nimirum: „ Dare temporale pro spirituali non est Simonia, „ quando temporale non datur tamquam *pretium*; sed duntaxat „ tamquam *motivum* conferendi, vel efficiendi spirituale.

Quis, nisi tenebris dementiæ labens cor obscuratum, non intelligat, eum per *temporalia* pervenire ad spiritualia, qui per dationem temporalium inducit, & *movet* Collatorem, ut sibi conferat spiritualia, & qui alias non esset collaturus, nisi temporalia illa darentur aut promitterentur?

XIII. Nonne hoc titulo omnes *gratis* dicendi erunt pervenire ad Beneficia, qui quocumque *munere* ad illa perveniunt, modo eam in mente intentionem formare sciant, quod non per pretium, sed per modum *motivi* munera offerant? Quid, & ipse Simoniacorum Antesignanus hoc titulo excusari potuisset? Quia non offerendo pecuniam Apostolis, aliud intendebat, nisi ut per hanc oblationem tamquam medium seu *motivum* Apostolos moveret, ut ipsi darent & hanc potestatem, ut cuicumque imponeret manus, acciperet Spiritum Sanctum?

XIV. Quapropter anno 1655. postulante Gandensium Antistite Antonio Triest, Facultas Theologica Lovaniensis prædictum Casuistarum assertum, tamquam merum Simoniacæ pravitatis palliamentum, & apertissimum Christi præceptum evertens, ac omnibus Simoniacis latissimam ad Sacerdotia, & Beneficia Ecclesiastica portam pandens, reprobavit.

Hujus judicium sequutus Episcopus Namurcensis in Synodo sua anno 1659. inter opiniones, quarum praxim interdicit Confessariis suæ Diœcesis, donec a Sancta Sede aliter ordinatum fuerit, hoc quoque Casuistarum assertum reposuit *n.* 6.

XV. Episcopi quoque Gallicani perniciosissimum hoc Simoniæ pallium detegere non prætermiserunt; atque præ cæteris D. de Gondrin Archiepiscopus Senonensis in Synodo sua Diœcesana, hac acerrima quidem, sed nequaquam ultra meritum, censura assertum illud perstrinxit: *Hæc doctrina quæ Simoniæ contra jus divinum crimine eos omnes liberat, qui pecuniam propter Sacerdotia vel dederunt, vel acceperunt, modo pecunia* Motivi *locum non* pretii; *tota falsa, nefaria, impia est, hæresim Simoniacam toties a sanctis Conciliis, & Pontificibus damnatam, subdole renovans, & ad impetendam lupis Ecclesiam, & corrumpendam ejus in ipso fonte, hoc est, Sacerdotum Ordine, sanctitatem inventa.*

XVI. Tandem anno 1679. Innocentius XI. omnium illarum censurarum justitiam probans & roborans, inter alias 65, quas omnes, *& unamquamque ipsarum, sicut jacent, ut minimum tamquam scandolosas, & in praxi perniciosas*, damnavit & prohibuit, & hoc Casuistarum assertum retulit, *n.* 45.

XVII. Alii nonnihil subtilius seipsos fallentes, nolunt munera per modum *motivi* Patronis aut Collatoribus dare, ut eos ad Beneficium conferendum immediate moveant, vel inducant, sed muneribus sibi amicitiam, vel favorem Patronorum, at Collatorum concilient; ut, ea mediante, facilius Beneficia obtinere queant: quasi non sat evidens esset, ea munera *ultimate* dari, ut iis mediantibus ad Beneficia perveniatur: quodque ipsa Beneficiorum assecutio, quæ amicitiæ conciliandæ *finis* est, magis sit in intentione, quam amicitiæ, & favoris conciliatio, quæ duntaxat *medium* est. An forsan finis *gratis* obtinetur, dum media pretio mercari oportet?

XXIII. Nonnulli omnia in securo posita autumant, si nihil Patronis, aut Collatoribus dent; sed muneribus sibi conciliare non dubitant illos, quos sciunt auctoritate valere apud Patronos, & Collatores, quorum favore sibi ad Beneficia aditum pandant: non intelligentes hanc munerum oblationem pro ultimo fine habere Beneficiorum impetrationem; nullatenusque dici posse, Beneficia hac via impetrata, esse *gratis* impetrata.

Qua-

Quapropter legitur apud Gratianum *Cauf.* 1. *quæft.* 5. *Can.* 3. refponfum Urbani II. quo refcribit Epifcopo Metenfi, a Sacerdotio de rigore Canonum effe fufpendendum, qui Sacerdotium obtinuerat *per pecuniam non Epifcopo, fed cuidam principum ejus da tam*; non quidem ab ipfo Ordinato, at, ipfo ignorante, a parentibus ejus.

XIX. Et fane qui conciliando fimilium Proxenetarum favore munera impedunt; nihil aliud reipfa intendunt, quam munerum interventu Beneficia impetrare. Quis infuper non videt, hinc femitam fterni, ut per munera paffim indigni quique in Beneficia involent.

XX. Merito proinde Facultas Theologica Lovanienfis rogata ab antedicto Gandenfium Antiftite judicium fuum dare fuper hac propofitione: *Pro interceffione ad Beneficium obtinendum poteft aliquid dari fine Simoniæ fufpicione*; illa hac cenfura perftringit: *Falfa eft, perniciofa hominibus ambitiofis & indignis aditum aperiens ad Beneficia per pecuniam promifcue procuranda.*

CAPUT V.

De Palliis fub fpecie *pietatis*: item *redemptionis vexæ*, & *gratuitæ remunerationis*.

1 *Pallium fub fpecie pietatis execratur S. Bafilius.*
2 *Hanc larvam, tamquam diabolicam fraudem infigniter exagitat S. Gregorius.*
3 *Abominabile judicat extruere Monafteria ex pecuniis Simoniace acceptis.*
4 *More hodiernos defcribit Gregorius,*
5 *Cavendum ne fub obtentu eleemofynæ Simonia commitatur.*
6 *Pro obtinendo Beneficio nihil Ecclefiæ, aut pauperibus tribuendum?*
7 *Quomodo fub hoc pallio Monachi fubinde Simoniam committant?*
8 *Item & Ecclefiaftici largas eleamofynas facientes.*
9 *Hoc Simoniacorum pallium fatis detegitur per Chrifti fententiam*, gratis accepiftis, gratis date.
10 *Larva Simoniæ fub fpecie* redimendæ vexæ *jam pridem ufitata.*
11 *Per redemptionem vexæ intenditur pacifica Beneficii poffeffio.*
12 *Super Beneficio, mediante temporali, tranfigi nequit.*
13 *Tranfigi fub obligatione refundendi expenfas, a Pontifice improbatum.*
14 *Sub redemptione vexæ fæpius latere Simoniam probat Lucius III.*
15 *Quid obfervatum voluerit S. Carolus, ne fub prætextu redimendæ vexæ committeretur Simonia?*
16 *Quo fundamento nitatur larva gratitudinis?*
17 *Si hæc larva admittatur, etiam Simon Magus, & Giezi effent a Simonia excufandi*
18 *Epifcopi hanc larvam damnarunt: quorum judicium probavit Innocentius XI.*
19 *Oftenditur dari tamquam prætium, quod dicitur dari per modum gratitudinis, aut remunerationis.*
20 *Unde colligi poffit, data titulo remunerationis revera dari pro obtentione Beneficii; iifque Collatorem motum effe ad conferendum?*

I. SÆculo quarto de hoc pietatis pallio fcribit, illudque execratur S. Bafilius in Epiftola ad Epifcopos fibi fubjectos, quæ refertur inter Canones ejufdem Sancti *Can.* 91. apud Balfamonem: „ Ajunt quidam (inquit) nonnullos veftrum accipere „ pecunias ab iis, qui ordinantur; *pietatis* vero nomine id obum„ brare, quod deterius eft. Si quis enim faciat malum boni præ„ textu, is eft duplici pœna dignus; & eo quod id agit, quod „ non bonum eft, & ad peragendum peccatum, eo, quod bo„ num & honeftum eft, coadjutore, fi dici poffit, utitur.

II. Tempore fancti Gregorii paffim fub hoc pietatis pallio Simoniam contegi confueviffe, teftis eft ipfe Gregorius in pluribus epiftolis; ac fignanter *lib.* 7. *epift.* 9. *vet. editionis*, in qua infigniter has diaboli technas detegit & exagitat. „ Plerumque (ait) „ adverfarius animarum, dum non poteft in his, quæ ad fa„ ciem funt prava furripere, callide fpecie quafi pietatis in„ jecta, nititur fupplantare; fuadetque forfitan debere ab haben„ tibus accipi, ut fit quod poffit non habentibus erogari, dum„ modo vel fic venena mortifera *elemofynæ* celata obumbratione „ transfundat. Nam nec venator feram, aut avem auceps de„ ciperet, vel pifcem pifcator caperet, fi aut illi laqueum in „ aperto proponeret, aut ille hamum efca abfconditum non ha„ beret. Omnino ergo metuenda, & cavenda eft hoftis aftutia; „ ne quos aperta nequit tentatione fubvertere, latente telo fæ„ vius valeat trucidare. Neque enim eleemofyna reputanda eft, „ fi pauperibus difpenfetur, quod ex illicitis rebus accipitur: „ quia qui hac intentione male accipit, ut quafi bene difpenfet, „ gravatur potius, quam juvatur.

III. Ex quibus ulterius infert: „ Unde etiam illud certum eft, „ quia, etfi Monafteria, aut Xenodochia, vel quid aliud de pe„ cunia, quæ pro facris Ordinibus datur, conftruantur, mercedi „ non proficit: quoniam dum perverfus emptor honoris in lo„ cum fanctum tranfmittitur, & alios ad fuam fimilitudinem fub „ commodi datione conftituit, plura male ordinando deftruit, „ quam ille poteft ædificare, qui ab eo pecuniam Ordinationis „ accepit.

IV. Ad hæc verba Gregorii reflectens eruditus operum S. Gregorii Revifor Guffanvillæus, & notarum auctor, ait: „ Quam „ graphice noftrorum hominum mores depingit, qui furta & la„ trocinia publica, piorum locorum ædificatione redimere fe pu„ tant: *Hoftiæ abominabiles, quæ offeruntur ex fcelere.* Proverb. „ *cap.* 21. *verf.* 27. *juxta verfionem Italicam.*

V. Poft hæc concludit Gregorius: „ Nimis ergo declinandum „ eft, dilectiffimi Fratres, fub obtentu *eleemofynæ*, peccata Si„ moniacæ hærefeos perpetrare. Nam aliud eft, propter peccata „ eleemofynas facere, aliud propter eleemofynas peccata com„ mittere". Apud Gratianum *Cauf.* 1. *quæft.* 1. *Can.* 27.

VI. Eodem fundamento infiftens Alexander II. apud Gratianum *Cauf.* 1. *quæft.* 3. *Can.* 9. poftquam prohibuit fub graviffimis pœnis alicujus muneris interventu Beneficia diftribui, fub eifdem pœnis conftituit, ut „ nullus cujufcumque gradus Cleri„ cus pro Ecclefiæ Beneficio aliquid audeat conferre, aut *fabri„ cæ Ecclefiarum*, vel *donariis Ecclefiarum*, feu etiam quod pau„ peribus fit tribuendum.

VII. Recte proinde intulit Chriftianus Lupus *Differtatione* 2. *procœmiali ad tom.* 3. *Scholiorum cap.* 2. „ Quocirca Clerici, & „ Monachi quotquot hodie apud Laicos, aut Ecclefiafticos Prin„ cipes agunt *proxenetas*, ac *interceffores*, impetrare conantes „ promotionem, aut nominationem Prælatorum, qui *ipforum „ pauperes Ecclefias, Collegia, Monafteria, aut Xenodochia dita„ re, adjuvare, vel ornare obligentur*, committunt pleniffimam „ Simoniam, & fuis perfonis ac rebus evocant divinam maledi„ ctionem. Etiam Artifices, & quivis hifce interceffionibus pro„ moti.... Et hinc vides a Magnatibus quoque, pergit idem „ Lupus, dum quid a nominatis Epifcopis, vel Abbatibus exi„ gunt, quafi ad publicas Regni neceffitates, omnino committi „ Simoniam.

VIII. Similiter, qui largas eleemofynas, aut donaria faciunt in exftructionem Monafteriorum, aut fuftentationem familiæ, five Congregationis, aut Conventus, ut per eorum interceffionem fibi Patronorum, aut Collatorum gratiam conciliare queant, & ea mediante, ad Beneficia fibi viam fternere; nequaquam a Simonia exempti funt: utpote qui per temporalia ad Beneficia hoc modo perveniunt.

IX. Si Chrifti fententia, *Gratis accepiftis, gratis date*, hic rurfus expenderetur, haud difficulter diabolica hæc techna detegeretur. Nimis enim apertum eft: quod hic nec *gratis* dentur, nec *gratis* accipiantur: dum tot donaria, aliave temporalia, quamvis *eleemofynæ*, aut *pietatis* pallio contecta, præftari oportuit.

X. Non minus fubtilis eft diaboli techna, qua nonnullos in Simoniacam pravitatem inducit, nimirum *redemptio vexæ*; quam fine ulla Simoniacæ labis fufpicione licitam effe perfuadet: cum tamen non raro hic non tantum fpecies, fed vera Simonia lateat (*a*). Scribit S. Ivo Carnutenfis *Epift.* 60. „ Multi electi, qui gra„ tuitam, & Canonicam habent electionem, quia hujufmodi *di„ lationibus* vel *fatigationibus* impediuntur; comparatis fibi pecu„ nia mediatoribus, & prolocutoribus, *ne turpem patiantur re„ pulfam, in Simoniacam offendunt aliquando confecrationem.*

XI. Rationem illius affignat B. Petrus Damiani *lib.* 2. *Epiftola* 3. Non Ecclefiæ confulere quærunt; *fed quiete poffidendi fibi culminis aditum pandunt*: hoc eft, ne per alium a Sacerdotio; five Beneficio affequendo, aut retinendo impediantur; datis *muneribus* fub pallio *redemptionis vexæ* affequuntur.

Quidni mediante temporali *fpirituale* affequi dicendum eft, qui eo mediante jus, quod alter habet, aut habere prætendit, affequitur; aut ut ei in fuum favorem renuntiet, obtinet.

XII. Confultus Alexander III. utrum de Ecclefiaftico Beneficio in *litigium* deducto poffit fieri tranfactio: refpondet, *quod tranfigi fuper re facra, & litigiofa non poteft*. Ratio fubjungitur: „ Etenim res facræ, ut poffideantur aliquo dato, vel re„ tento feu promiffo, fpeciem credimus habere Simoniæ". *Cap.* 7. *tit. De Tranfact.*

Quibus verbis fignificat Pontifex, revera res facras aliquo dato, vel promiffo poffideri, tum temporale datur, ut collitigans a lite defiftat, & collitigantem a *vexa* liberando, *pacifice* poffidere finat.

XIII. Idem Pontifex in *Cap.* 4. *tit. De Pactis*, non duxit admittendam pactionem inter quodam Monafterium, & quemdam P. Clericum in caufa, quæ fuper Ecclefia, & Cappella de L. vertebatur; qua convenerant, „ quod eidem P. pro expenfis, „ quas fecerat, tres marchæ argenti folverentur; idem P. liti „ cederet, & a Monachorum infeftatione ceffaret.

Cur hanc pactionem probare recufaverit, adjungit: *Pro eo quod videretur pravam illicitæ pactionis fpeciem continere.*

XIV. Hæc fat oftendunt, fub *redemptione vexæ* non raro poffe latere Simoniacam pravitatem; quod apertius indicat refolutio Pontificis in *Cap.* 23. *tit. De Simonia.*

Secreta enim infinuatione moftraverat Matthæus Cardinalis Lucio III. quod „ cum quidam ad Ecclefiæ regimen de voluntate „ majoris partis Fratrum fuiffet electus, paucis contradicentibus: „ quidem amicus de ejus confcientia, & voluntate turbata, ei, „ qui Magifter difcordiæ videbatur, certæ quantitatis munus exfolvit, & fic contradicto ceffavit". Poftea dubitare incepit Electus, num effet a labe Simoniæ prorfus immunis? Cum enim *major pars* Fratrum eum elegiffet *paucis* tantum contradicentibus, non nifi mera *vexæ redemptio* fuiffe videri poterat.

Confultus tamen Pontifex refpondit: *Multum tibi confulis, fi adminiftrationem celeriter, ac fponte dimittas, illius verbi memor exiftens: Nihil prodeft homini fi univerfum mundum lucretur: animæ vero fuæ detrimentum patiatur. Matth. cap.* 16. *verf.* 26.

Notat hic Gloffa, quod quidem dicat Pontifex, *confulis*: „ quia peccatum *occultum* erat; unde illum expreffe prohibere „ non poterat, nifi *confulendo*. Et licet dicatur, *confulis*, necef„ fitatem tamen importat, fi vult falvari: quia, nifi renuntiet, „ falvari non poteft.

XV.

(*a*) Simoniacus etiam eft, qui Ecclefiæ fua bona largitur cum pacto, ut in ipfa recipiatur in Canonicum, & illa fibi retineat pro Præbenda. Ita Innocentius III. *lib.* 5. *Decretal. de Simonia, tit.* 3. „ Hujufmodi oblatio, inquit, vel „ receptio fieri non poterit fine vitio Simoniæ.

XV. Prudentissime proinde S. Carolus, ne, ut ipse loquitur, *redimendæ vexationis specie* in causis beneficialibus Simoniacæ pactiones fiant, statuit in Concilio Mediolanensi I. titulo *De Constit.* contra Simoniacos *num.* 11. „ Nemini licere ad *redimen-„ dam vexationem*, ne in casibus quidem jure permissis, pecuniam „ dare, quidquamve pacisci, aut transigere, nisi Episcopi con-„ sensus accesserit, cujus partes erunt, & perspicere diligenter, „ an subsit aliqua fraus: ubi rem fraude carere, & jure permis-„ sam cognoverit, non denegare ei, qui petierit, facultatem se „ a vexatione liberandi. Qui contra quam decretum a nobis est, „ inquit, fecerit, Episcopi arbitrio plectatur; & quod actum „ fuerit, irritum sit & nullum.

Quicumque igitur se a vexatione in causa beneficiali redimere meditatur, conformiter ad hoc S. Caroli præceptum, prævie Episcopo, aut certe aliis quibusdam Viris doctis ac peritis totam rei seriem merito exponet; ut ipsi dispiciant, num sub *rediman-dæ vexationis* specie solitæ Simoniacæ pactiones non lateant; vel an periculum non sit, quod illicitis aliorum extorsionibus annuendo, ipse eorum injustitiæ complex fiat, aut saltem scandali causa sit. Quæ omnia indubie securius aliis expendenda committ... ; quia aviditas, qua cupimus a vexis liberari, facile excæcat, & proprium judicium corrumpit.

XVI. Nonnulli magis attendentes ad vulgatam Simoniæ definitionem, *Studiosa voluntas emendi, vel vendendi pretio temporali rem spiritualem, vel spirituali annexam*, quam ad Christi præceptum, *gratis accepistis, gratis date*, prædictamque definitionem juxta æternum verborum corticem rigorose interpretantes, a Simonia vindicare præsumpserunt dantes, & accipientes temporale pro spirituali, *modo temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut econtra*, quasi hoc modo date. vel accipere temporale pro spirituali, non esset vendere, vel emere spirituale pretio temporali (*a*).

XVII. Sane si hi, & similes prætextus *gratitudinis* sub vocabulo *gratuitæ compensationis* excusent; requiraturque verbis expressis inita emptio & venditio, jam Simonia adeo exulabit a rebus humanis; ut ne ipse quidem Simoniacorum pater Simon (de quo *Actorum* 8. *ver.* 20) Simoniacus fuisse dicendus sit: in... ... in eum Petrus duram illam sententiam pronuntiaverit; *Pecunia tua tecum sit in perditionem; quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri*. Neque Giezi eorumdem Simoniacorum atavus meruisse dicendus erit lepram, qua divinitus percussus fuit. 4. *Reg. cap.* 5. Neuter enim pro dono spirituali pretium obtulit aut exegit Simonis verba sunt, *Date*, inquit, *& mihi hanc potestatem*. Dari sibi petit, non vendi. Pecunias offert, sed tamquam motivum; vel pro gratuita compensatione, ubi Apostoli dedissent quod petebat. Giezi quoque abfuit ut pactum inierit: sed cum Naaman sponte ex benevolentia obtulisset munera, quam *Benedictionem* vocat, & Propheta ea recusasset; ipse cucurrit post Naaman, & oblatum acceptavit. *Da*, ait, *talentum argenti, & vestes mutatorias duplices*. Hodie id diceretur, *Par chirothecarum*.

XVIII. Merito proinde Facultas Theologica Lovaniensis, instante sæpe dicto Gandensium Antistite, censuravit hanc propositionem, tamquam Simoniacæ pravitati portam latissime aperientem: „ Dare temporale pro spirituali non est Simonia, quando „ per temporale sit solum *compensatio gratuita* pro spirituali, „ aut econtra.

Praxim ejusdem omnibus quoque interdixit in Synodo sua Diœcesana anno 1659. Episcopus Namurcensis.

Horum judicium tandem probavit Innocentius XI. anno 1679. eamdem propositionem inter alias 65. laxioris moralis quadragesimam quintam condemnans.

XIX. Hujusmodi doctrinæ auctores non videntur attendisse, aut noluisse attendere, quod tametsi ille mentis intuitus adhibeatur, ut temporale non consideratur tamquam *pretium*, interim *reipsa* tamquam pretium detur, ut evidenter patet ex eo, quod exacte ratio valoris iniri soleat; & expendi quantum illud spirituale, vel temporale ipsi annexum, utilitatis importet: verb. gr. quantum annui proventus habeat Beneficium, ut sic res rei non secus respondeat, quam si bos aut equus in foro pretio competenti veniret.

XX. Alexander III. in *Cap.* 18. *tit. De Simonia*, tria potissimum attendenda esse scribit, *dantis & accipientis qualitas, quantitas muneris, & donationis tempus*, ut sciatur, an munerum oblatio animum Collatoris aut Patroni ad conferendum Beneficium moverit, tacitaque saltem de dando temporali conventio intervenerit.

Hæc si expendantur in muneribus, quæ sub pallio *gratuitæ compensationis*, sive *remunerationis* in quibusdam partibus fieri consueverunt, ad oculum patebit, hæc *munera* reipsa tamquam *pretia* spiritualium, aut temporalium iis annexorum dari, nec spiritualia dari aut accipi, nisi tacita saltem remunerationis istius promissione facta; quemadmodum latius singulas circumstantias expendendo, ostendi in Tractat. *De Simonia* circa Beneficia, *part.* 1. *cap.* 2. §. 8.

CAPUT VI.

De pœna depositionis Simoniacorum, & nullitate provisionis Simoniacæ.

1 *Primis sæculis pœnæ tantum decretæ in Simoniacas ordinationes; & quare?*
2 *Synodus Chalcedonensis Simoniace Ordinatum de suo gradu dejicit.*
3 *Synodus VI.* deponi *mandat*.
4 *Simoniace Ordinantes & ordinatos* a Sacerdotio cadere *supposuit S. Tarasius*.
5 *Hæc depositio erat* perpetua.
6 *Probatur testimonio Leonis IV. Simoniace Ordinatum non post* actam pœnitentiam *Sacerdotio restitui*.
7 *Immo Ordinationes Simoniacas quasi* substantialiter *irritas dixere Canones*.
8 *Saltem fuere irritæ quoad executionem in* perpetuum.
9 *Hanc perpetuam dispositionem multis ursit S. Tarasius*.
10 *Depositionis hujus justitia ostenditur*.
11 *Canones loquentes de Simoniacis Ordinationibus, etiam complectuntur Simoniacas Beneficiorum provisiones*.
12 *Probatur auctoritate Alexandri II*
13 *Calixtus II. Ordinationem & provisionem Beneficii Simoniacam quoad pœnam depositionis conjunxit*.
14 *Recentiora Pontificum & Synodorum Decreta Simoniacas provisiones Beneficiorum irritas declararunt*.
15 *Martinus V. in concilio Constantiensi eas declaravit* nullas ipso jure.
16 *Idipsum declaravit Pius V.*
17 *Ad hanc nullitatem sufficit Simonia conventionalis*.
18 *Qui hanc* nullitatem *restringunt ad Simoniam* realem, *verba Canonum contra eorum naturalem sensum contorquent*.
19 *Restrictio hæc ab Urbano II. jam pridem rejecta*.
20 *Ostenditur quam futili fundamento hæc restrictio nitatur*.
21 *Quis præcipuus Ecclesiæ scopus decernenda hac pœna nullitatis, & depositionis?*
22 *Qui per Simoniam a Parentibus commissam ordinati sunt, etiam deponendi sunt*.
23 *Etiamsi* ignorante *Ordinato Simonia sit commissa*.
24 *Hanc nullitatem clarissimis terminis exprimit Decretalis Cælestini III.*
25 *Nisi sit facta in fraudem provisi*.
26 *Provisus per Simoniam licet ipso* ignorante *commissam, tenetur Beneficium dimittere*.
27 *Monuit B. Petrus Damiani Simoniacos, ut Ordine sponte desererent*.
28 *Multi etiam Episcopi convicti rationibus Damiani suas Sedes dimittere promiserunt*.
29 *Sed promissis non steterunt; & quam difficulter Simoniaci convertantur*.
30 *Simonia etiam* occulta *reddit provisionem* nullam, *& obligat ad dimittendum*.
31 *Simoniacus tamen* occultus *deponi non potest; sed potest indici purgatio Canonica, si* publice *sit de Simonia suspectus*.
32 *Cum occulto facilius, quam cum publico dispensari potest*.
33 *Ut Simoniacus ex suo Beneficio ejiciatur, debet prævie declarari Simonia intrasse*.
34 *Hæc declaratio contra Clericum facienda a Judice Ecclesiastico*.
35 *Crimen hoc est Ecclesiasticum in quantum contra Clericum agitur*.
35 *Aliquando* incidenter *Judex* laicus *cognoscit de hoc crimine contra Clericum*.
27 *Hoc casu judex laicus non pronunciat super crimine Simoniæ: sed super possessorio Beneficii*.
38 *In Regno Galliæ raro recurritur pro obtinenda hac declaratione ad Judicem Ecclesiasticum: & quare?*
39 *Quomodo judex laicus etiam cognoscat de Simonia: licet super ea non pronuntiet?*
40 *An coram Judice laico admitti possit probatio Simoniæ?*
41 *Ubi admittitur, summa prudentia opus est*.
42 *Simoniacus etiam tenetur ad restitutionem fructuum perceptorum*.
43 *Etiamsi Simonia sit* occulta.

I. QUIA primis sæculis, nondum erectis Beneficiis, Simonia præcipue circa ipsas Ordinationes versabatur, uti supra *cap.* 2. ostensum est, etiam pœnæ jam pridem in Simoniacos decretæ, ipsas Simoniacas Ordinationes spectabant.

II. Synodus Chalcedonensis *Canone* 2. statuit: „ Si quis Episcopus propter pecunias Ordinationem fecerit, & sub pretio „ redegerit gratiam, quæ vendi non potest, ordinaveritque per „ pecuniam Episcopum Chorepiscopum, Presbyterum, vel Dia-„ conum, vel aliquem eorum, qui in Clero annumerantur, „ vel propter pecunias promoverit Œconomum, vel Defenso-„ rem, vel Paramonarium, vel omnino aliquem ex Canone, tur-„ pis quæstus gratia; qui hoc tentasse convictus fuerit, de pro-„ prio gradu in periculum veniat: & qui est ordinatus, ex ordi-„ natione, vel promotione, quæ instar mercatorum venunda-„ tur, nihil juvetur: sed sit a dignitate vel curatione alienus, „ quam pecuniis adeptus est.

Hunc Canonem innovans Synodus II. Aurelianensis *Can.* 4. ait: „ Si quis Sacerdotium per pecuniæ nundinas execrabili „ ambitione quæsierit, abjiciatur ut reprobus.

Idipsum declarant Synodus Aurelianensis V. Turonensis II. Cabilonensis, item Remensis II.

III. Et Synodus VI. vulgo Trullana *Can.* 22. ait: Eos, qui „ per pecunias ordinati, sive Episcopi, sive quicumque Clerici, „ & non secundum probationem & vitæ optionem, *deponi* præ-„ cipimus.

IV. Et S. Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus in Epistola lecta & probata in Synodo Nicæna II. intrepide pronuntiat: „ Om-„ nis Episcopus vel Presbyter, aut Diaconus convictus, quod pro „ muneribus Ordinationem dederit, vel acceperit, *a Sacerdotio cadit*.

V. Hæc depositio juxta phrasim antiquorum Canonum absolutam & perpetuam, nulla pœnitentia delebilem irregularitatem significabat. *Depositio enim ex natura sua est perpetua ac irreparabilis*, ait Lupus *in Dissertat.* 3. *proœmiali præfixa tom.* 3. *Scholiorum pag.* 241.

VI.

(*a*) D. Van-Espen non videtur suo probare suffragio vulgatam Simoniæ definitionem. Hujus tamen auctor est S. Thomas 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 1.

VI. Unde interrogantibus Sritonum Episcopis ; „ Utrum Simoniace Ordinati possint in Ordine *pœnitentiam* agere, aut tantummodo *extra Ordinem* & Sacerdotalem gradum fieri „ : Respondit Leo IV. „ Convictis & iis, qui tam detestabile nefas „ (quod jam multis damnatum est Conciliis) peregisse noscuntur, *nulla pœnitentia* possumus subvenire, & tot spiritualibus „ Patribus obviare, sed in illorum Patrum sententiam me convenire omnibus certum sit „ . *Caus.* 1. *quæst.* 7. *Cap.* 5.

VII. Hic evidenter supponit Leo IV. Simoniace Ordinatos, nec *post actam pœnitentiam* ad exercitium Sacerdotii restituendos; quod & Christianus Lupus citata Dissertatione 2. procemiali *cap.* 17. recte notavit „ Hasce enim Ordinationes adeo detestata est, „ adeoque *nulla* unquam *pœnitentia* ad ministerii executionem „ admittere olim voluit Ecclesia, ut etiam irritas diceret, & „ haberet quasi substantialiter nullas.

VIII. Et quamvis credat hic Auctor contra Morinus has Ordinationes non fuisse quoad *substantiam* irritas, tamen non dubitat, irritas saltem fuisse effectu quoad executionem, *atque in dispensabili suspensione ac irregularitate firmatas*, ut loquitur *c.* 241.

IX. Hanc perpetuam irregularitatem nulla pœnitentia delendam multis adstruxit, fortiterque ursit S. Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus in Synodo VII. *Act.* 8. & extat apud Gratianum *Caus.* 1. *quæst.* 7. *Can.* 2. sed non nisi mendose, uti recte notant Correctores Romani, quorum notas consulere oportet.

X. Et sane, quæ justior aut convenientior pœna esse potest, quam ut Sacerdotio perpetuo privetur, qui illud per Simoniam turpiter maculavit, & existimavit Sacerdotii gratiam *pecunia possideri*. Quid justius quam ut ex ovili Christi ejiciatur, qui *non intravit per ostium in ovile ovium ; sed ascendit aliunde* ; quorum tamquam *fur & latro*; „ Nullus vero in Ecclesia Prælatus, ait Gregorius VII. per ostium hoc est, per ipsum Dominum, ad Pastoralem curam intravit, qui per avaritiam, „ id est, idolorum servitutem, ad hoc officium pervenit. Non „ est ergo indignum huiusmodi mercatorem sive mercenarium sub „ nomine furis infamari, cujus furtivam irreptionem non expavit imitari “. In Concil. R. I. *Can.* 10.

XI. Quantumvis Canones citati nominatim agant de his, qui per Simoniam ordinati sunt ; eo quod juxta disciplinam illius temporis, per solam Ordinationem ad Ecclesiasticos gradus ascenderetur, indubitatum tamen est, eos etiam comprehendisse, qui mutata Ecclesiæ disciplina ad sacra ministeria & Dignitates Ecclesiasticas non quidem per Ordinationem, sed per Beneficiorum institutionem Simoniace acceptam, promoverentur.

XII. Unde Alexander II. qui sub medium sæculi undecim sedit, non dubitavit citatum Canonem Chalcedonensem applicare iis, qui Beneficium Ecclesiæ vendere vel emere præsumpserint, in Epistola ad Clerum, & populum Lucensem, apud Gratianum *Caus.* 1. *quæst.* 3. *Can.* 9. „ Si aliquis divinorum præceptorum, „ & animarum salutis immemor, inquit, *Beneficium Ecclesiæ* „ iniqua cupiditate ductus, vendere vel emere temerario ausu „ præsumpserit, *sicut in Chalcedonensi Concilio definitum est*, gradus sui periculo eum subjacere decernimus, nec ministrare „ possit Ecclesiæ, quam pecunia venalem fieri concupivit.

XIII. Similiter Calixtus II. qui sedit sæculo XII. quando jam disciplina hæc, collationem Beneficiorum ab Ordinatione separans, omnino invaluerat, utramque quoad hanc pœnam conjunxit, dicens : „ Si quis in Ecclesia Ordinationem, vel *promotionem* per pecuniam acquisierit, acquisita prorsus careat dignitate.

XIV. Infinita propemodum sunt posteriorum Pontificum & Synodorum Decreta, quæ ipsas Beneficiorum collationes Simoniacas, irritas, & omni plane effectu vacuas declarant, nullumque jus earum vigore Provisis quæri, asserunt; ac signanter in Extravagante Pauli II. quæ incipit, *Cum detestabile*, refertur que sub titulo *De Simonia* inter Extravagantes communes, ubi dicitur : „ Per electiones vero, postulationes, confirmationes, provisiones, seu quasvis alias dispositiones, quas Simoniaca contigerit labe fieri, & quæ viribus omnino careant in Ecclesiis, Monasteriis, Dignitatibus, Personatibus, Officiis Ecclesiasticis, & quibusvis Beneficiis, aut aliquo eorum cuiquam „ jus nullatenus acquiratur.

Cum dicatur per hujusmodi electiones, & provisiones *cuiquam jus nullatenus acquiri*; recte concluditur, has provisiones esse *irritas & nullas*; quod & in Rubrica ejusdem Extravagantis supponitur, cum dicitur : *Et Electiones aut aliæ provisiones per Simoniam factæ non valent*.

XV. Idipsum clarissimis terminis expressit Martinus V. *Sess.* 23. Concilii Constantiensis; „ Electiones autem, postulationes, con„ firmationes, & quævis provisiones Simoniacæ Ecclesiarum, „ Monasteriorum, Dignitatum, Personarum, Officiorum, & Be„ neficiorum Ecclesiasticorum quorumcunique deinceps factæ, *nullæ* sint *ipso jure*, *nullumque* per illas *jus* cuiquam acquiratur.

XVI. Et Pius V. in Constitutione, quæ incipit, *Ut Simoniacæ*, qua Constitutiones Antecessorum suorum contra Simoniacos editas, & præsertim Pauli II. (quæ est dicta Extravagans) inviolabiliter observari mandat, inter alia declarans : „ Qui dignitates Ecclesiasticas Simoniace acquisiverit, illis sit *ipso jure* „ privatus, & in futurum inhabilis ad eas, & quascumque alias „ obtinendas. Qui Beneficium, aut Officium Ecclesiasticum Simoniace adeptus fuerit, illis similiter *ipso jure* sit privatus.

Ex his aliisque tum Pontificum, tum Synodorum Decretis evidens est, provisiones Beneficiorum Simoniace factas esse *ipso jure irritas*.

XVII. Illud quoque ex citatis textibus manifestum est, sufficere ad eam nullitatem, quod provisiones fint Simoniacæ, uti recte notat Garzias *De Beneficiis part.* 8. *c.* 1. ubi una solide refutat eos, qui hanc nullitatem duntaxat inductam volebant, quando intervenit Simonia *realis*, sive quando *realiter* munera data fuerunt ; non autem quando sola Simonia *conventionalis* intercessit ; id est, quando quidem de muneribus dandis conventum est ; sed nondum conventioni satisfactum fuit per *realem* munerum solutionem.

XVIII. Et sane cum ipsa *conventionalis* Simonia sit æque vera & formalis Simonia, quam *realis*, contra verba & mentem Pontificum & Synodorum torquent eorum Constitutiones, qui eas ad Simoniam *realem* restringere audent.

Adhæc quid interest, si mediante parata pecunia, vel promissa & addicta pecunia ascendat ? Nonne utrobique mediante pecunia ad Beneficium aditum sibi pandit ?

XIX. Unde jam pridem Urbanus II. apud Gratianum *Caus.* 1. *quæst.* 3. *Can.* 5. hac subtilitate nondum adinventa, *datam & promissam* pecuniam confundit, dicens. „ Ea quæ a SS. Patribus „ de Simoniacis constituta sunt, nos quoque & judicio Sancti „ Spiritus, & Apostolica auctoritate firmamus. Quidquid ergo „ vel in Sacris Ordinibus, vel in Ecclesiasticis rebus, vel data „ vel *promissa* pecunia acquisitum est, nos irritum esse, & nullas unquam vires habere censemus.

Hic evidenter supponitur, solam *promissam* pecuniam adeoque *conventionem* de danda pecunia sufficere, ut *irritum* sit, quidquid per hanc promissionem obtentum fuerit.

XX. Dicitur quidem in citata Extravagante Pauli II. §. *Statuentes* : *Qui quomodolibet dando, vel recipiendo Simoniam commiserint* ; e quibus Navarrus, aliique nonnulli concluserunt, *dationem & receptionem* requiri, ut nullitas ipsius provisionis inducatur.

Verum in hoc §. non de nullitate provisionis agitur ; sed de excommunicatione Simoniacorum.

Deinde uti bene reflectit Garzias loco citato *n.* 44. „ illa ver„ ba referuntur solum ad spirituale, nempe Ordines vel Bene„ ficia, de quibus in præcedentibus actum erat. Forumque pla„ nus sensus est, quod qui in quomodolibet Simoniam commi„ serint dando vel recipiendo Ordines, vel Beneficia, senten„ tiam excommunicationis incurrant.

Interim hic videmus, quod & in multis aliis materiis contigit, quam levi, ne dicam futili fundamento, nonnulli recentiores Theologi in laxiora proni, & hos cæco impetu sequuti nonnulli Canonistæ, a tenore Canonum recesserint, & rigorem Canonicæ disciplinæ, prætextu mansuetudinis inverterint.

XXI. Porro præcipuus Ecclesiæ scopus in decernenda nullitate collationis, alteriusque provisionis Beneficii per Simoniam obtentæ, est, ut omnino ab Ecclesiasticis ministeriis arceantur, qui *non per ostium*, id est, Christum, in ovile ovium intrasse, sed *aliunde* a cendisse sciuntur.

XXII. Cum vero constet, nec illos per *ostium* intrare, qui parentum aut amicorum muneribus intervenientibus ascendunt, nec *tamquam Aaron* a Christo vocentur ; sed parentum cupiditate intrudantur, etiam tales *a Sacris Ordinibus deponendos esse Sancti Canones testantur* ; quemadmodum Metensi Episcopo scribit Urbanus II. apud Gratianum *Caus.* 1. *quæst.* 5. *Can.* 3.

XXIII. Unde cum quidam Clementi III. insinuasset, quod pater ejus, *interveniente pecunia*, olim sibi Præbendæ Beneficium acquisivisset, ipse vero ad annos discretionis perveniens ; accepisset Dominicæ Crucis signum, & dictam Præbendam in manum Præpositi, & Fratrum *libere* resignasset. Sed hi Resignanti compatientes, de *novo* eum in suum Canonicum elegerunt, *ita videlicet quod per electionem istam postremum locum in choro, & in aliis obtineret*. Requisivit super his a Pontifice : „ Utrum juxta *priorem* receptionem suum locum recuperare debeat, vel valeat “ ? Respondit Pontifex : Ut indulgentia, quam Fratres „ tui tibi fecisse noscuntur, contentus existas, ratione *primæ* „ receptionis *nihil* audeas in ipsa Ecclesia vendicare. *Capit.* 26. „ *De Simonia*.

Hic a patre commissam fuisse Simoniam filio *ignoto* notat Glossa, quia alias Capitulum, etiam consentiente Episcopo, ad eamdem Ecclesiam reeligere non potuisset ; ut hic cum Glossa communiter monent Doctores.

Ulterius observat Glossa, quod, postquam cognovit Simoniam fuisse commissam a patre, debuerit ipse dimittere : ideoque supponit evidenter ipsa Glossa, primam electionem, ratione Simoniæ paternæ, fuisse *nullam* ; quod & hic notat Cardinalis Hostiensis, probatque hanc pœnam nullitatis esse justam.

XXIV. Itaque electio, aliave provisio Beneficialis ipso jure nulla est, nullumque jus tribuit Proviso, si quocumque modo Simoniaca fuerit ; tametsi etiam *ipso* Proviso omnino *ignorante* intervenerit : quod clarioribus terminis exprimitur in *Cap.* 27. *tit. De Simonia*.

Cum enim a quodam Capitulo „ quatuor essent constituti, qui „ debebant quemdam eligere in Plebanum : amici ejus, de cujus „ electione spes habebatur, uni vel omnibus eligentium promi„ serunt se pecuniam soluturos, *eo tamen ignorante*, qui, hujusmodi promissione interveniente, postmodum est electus.

Super hac electione consultus Cœlestinus III. respondit : „ Nisi „ constaret, illos, qui promissum tale fecerunt, per fraudem in „ dispendium illius, qui eligendus erat, id malitiose egisse ; quam „ is *ipse promissionis conscius non sit*, ejus tamen electio tam„ quam Simoniaca pravitate præsumpta, est *penitus* reprobanda.

XXV. Ex hac Decretali uno consensu concludunt Canonistæ, quod electio facta per Simoniam penitus sit *nulla*, etiam *ignorante* Electo intervenerit ; nisi *malitiose* seu in *fraudem*, non ad promovendam electionem, sed potius ad eam corrumpendam sive vitiandam, quæ futura prævidebatur, commissa fuerit ; eo quod hoc casu ipsa Simonia propriæ ipsam electionem non inferierit ; cum supponatur, quod etiam ea non interveniente electio facta fuisset.

XXVI. Hic quoque notant Canonistæ, quod, licet Simonia sit commissa *ignorante* Proviso, nihilominus teneatur dimittere Beneficium, tamquam nulliter & sine Canonico titulo acquisitum ;

cui

cui consonant quæ de Malguisio Nivernensi Episcopo in Actis diei tertiæ Concilii Remensis anno 1049. præsente Leone IX. leguntur : *Nivernienfis Episcopus surrexit (inquiunt Acta) pro Episcopo plurimum pecuniæ confessus est a parentibus datum fuisse*, se tamen ignorante . . . . *ideoque si Domino Papæ, & præsenti Conventui dignum videretur idem officium velle dimittere potius, quam in ejus retentione animam suam pessundare. Quæ ubi dixit, pastorale pedum ante pedes ipsius Apostolici posuit. Ille vero tanti viri flexus devotione, favente Synodo, eumdem, quod* absque suo consensu *eadem pecunia data fuerit, Sacramento comprobare facit : sicque illi per* aliud pedum *ministerium Episcopale reddidit.*

XXVII. Narrat B. Petrus Damiani in vita S. Romualdi *c.* 55. quomodo hic vir sanctus *sæculares Clericos, qui per pecuniam ordinati fuerant*, durissima servitute *corriperet, & eos, nisi Ordinem* sponte desererent, *omnino damnabiles, & hæreticos assereret.*

XXVIII. Deinde narrat, quomodo per sacros Canones multos de Simonia convicerit : qui & crimen agnoscebant, & errata deplangebant. Post hæc subjungit : *Nonnulli quoque Episcopi, qui per Simoniacam hæresim sacras Sedes invaserant, ad eum causa pœnitentiæ concurrebant. Qui etiam venerabili viro se committentes, & Episcopatum termino statuto* deserere, *& ad sanctæ conversionis se promittebant Ordinem festinare.*

XXIX. Hic elucet, nullatenus dubitasse S. Romualdum, quin juxta sacros Canones Simoniaci suas Sedes dimittere deberent : sed hoc merito notandum quod adjicitur : *Ex quibus (Episcopis) tamen vir sanctus quamdiu vixit, nescio si vel unum convertere potuit. Est enim venenata illa hæresis, præsertim in Episcopali ordine, tam dura, & ad convertendum rigida, ut semper promittens, semper de die in diem producens, atque in futurum procrastinans, facilius possit Judæus ad fidem converti, quam hæreticus latro plene ad pænitentiam provocari.*

Et sane tot vinculis retinentur alligati, qui, interveniente Simonia, ad Dignitates Ecclesiasticas sunt promoti, ut miraculi instar merito reputetur vinculorum illorum confractio. Qui enim ad Dignitates Ecclesiasticas Simoniace ascendunt, considerare solent mundanum splendorem, & divitias sæculi eis annexas : quas cum amant, difficultor illis renuntiant : nec enim sine difficultate amittitur, quod cum amore possidetur.

XXX. Quoad hanc nullitatem, & necessitatem dimissionis, non est differentia inter *notoriam*, & *occultam* Simoniam, sed utraque redit provisionem *nullam*, & obligat Provilum ad dimittendum ; uti monet Rebuffus in Praxi titulo *de Simon.* in resignatione *num.* 12.

XXXI. Addit tamen *n.* 3. *Licet fiat differentia quoad depositionem ab officio, quia occultus non deponitur, sed notorius sic, Cap.* 13. *tit. De Simonia.* Tametsi enim *occultus* Simoniacus careat revera titulo Canonico ob nullitatem a jure inductam, non potest tamen per Superiorem *deponi*, quamdiu Simonia manet *occulta* (*a*).

Sed si *publica* laboret infamia, poterit ipsi, adhibitis Compurgatoribus, purgatio Canonica indici, & si in hac deficiat, Beneficio privari poterit, quemadmodum in citato Capitulo scribit Pontifex.

XXXII. Insuper inter occultum, & notorium Simoniacum ea est differentia, uti etiam notat Rebuffus ibidem, quod absolutio, & rehabilitatio facilior sit in *occulto*, quam in *notorio*, uti capite sequenti ostendetur : ubi una notabitur, quod dispensatio in Simonia occulta pro solo foro conscientiæ detur in Pœnitentiaria : in Simonia notoria per Datariam.

XXXIII. Beneficia simoniace obtenta, cum vacent *ipso jure*, possunt impetrari, etiam absque alia declaratione, quæ fieri poterit post impetrationem, per *Cap. Cum secundum, De Hæreticis in* 6. ait Rebuffus *num.* 11.

Porro hæc declaratio non requiritur, ut Simoniacus privetur Beneficio ; sed ut declaretur *privatus* : quæ declaratio per judicem fieri debet, ut ipse Simoniacus a Beneficio, quod de *facto* possidet, realiter deponatur, sive expellatur, & alius in ejusdem possessionem inducatur.

XXXIV. Sed a quo judice hæc declaratio facienda? Indubie a Judice Ecclesiastico ; præsertim, dum contra Clericum simili crimine infectum agitur. Hoc enim crimen eatenus Ecclesiasticum esse, nec ipsi Galli diffitentur.

XXXV. Edicto Blesensi *art.* 21. injungitur Archiepiscopis, & Episcopis, ut procedant sollicite, rigorose, & sine dissimulatione, aut exceptione, contra personas Ecclesiasticas hoc crimine infectas. Verba Edicti sunt : *Lesdits Archevèques, & Evèques procéderont soigneusement & sevèrement, & sans dissimulation ni exception de personne, contre les Personnes Ecclésiastique qui auront commis le crime de Simonie, par les peines indictes & portées par les saints Decrets & Constitutions canoniques.* Idest ; Dicti Archiepiscopi & Episcopi diligenter, severe, absque dissimulatione personarum, pœnis irrogatis, & statutis per Decreta, & Canonicas Constitutiones animadvertent in Ecclesiasticos, qui Simoniæ crimen commiserint.

In Concordato inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem *tit.* 9. *art.* 8. habetur : *De crimine Simoniæ cognoscet, & puniet uterque judex secundum qualitatem suæ jurisdictionis.*

XXXVI. Rursus cum præterito sæculo quidam articuli fuissent Romæ exhibiti, iique remissi essent ad Franciscum I. Galliæ Regem : atque per hunc anno 1547. communicati Procuratori Generali, & Advocato Fiscali Parlamenti Parisiensis, ut ad singulos responderent, ad art. 7. qui erat de crimine Simoniæ, responsum fuit ; nunquam visum fuisse, quod judices laici in patria Regia de hoc crimine cognoverint ; quia est crimen *mere Ecclesiasticum* ; nihilominus, quando proponitur per modum *exceptionis*, tunc hi cognoscant, non ut jus dicant *super crimine* Simoniæ, sed ut judicent *principale* coram ipsis pendens, conformiter ad jus commune. Verba responsi sunt : *Quant au 7. qui parle de la connoissance du crime de Simonie, l'on n'a point vu que les Juges lais ès Pays du Roy, en ayent connu, car c'est un crime pur Ecclesiastique : toutesois quand il est proposé par forme d'exception, lesdits Juges en connoissent, non pour prononcer sur le crime de Simonie, mais pour juger ce qui est principalement pendant pardevers eux, conformément à droit commun.* Idest ; Quoad septimum, ubi agitur de discussione criminis Simoniæ, inusitatum est a judice laico in ditionibus Regis causam illam discuti, cum sit crimen mere Ecclesiasticum : nihilominus cum in forma exceptionis proponitur, desuper etiam dicti judices instruuntur, non ut sententiam de crimine Simoniæ pronuntient ; sed ut judicent id quod principaliter coram ipsis controvertitur conformiter ad jus commune.

XXXVII. Carolus Fevretius *De abusu c.* 8. *lib.* 2. *n.* 5. relato hoc responso, monet, judicia, quæ super hoc crimine proferuntur in Tribunali Ecclesiastico, esse omnino disparata a judiciis, quæ super eodem crimine proferuntur incidenter in tribunali *laico*.

Judex enim Ecclesiasticus cognoscens de hoc crimine contra Ecclesiasticum accusatum, declarat, convictum Beneficiis suis privatum ; atque directe contra ejus personam pronuntiat, *ut in proprium suæ jurisdictionis*. At Judex laicus, qui non cognoscit de Simonia, nisi ratione possessorii, tantum pronuntiat super possessorio, cujus ad ipsum cognitio & decisio pertinet, repellens a possessorio, qui de Simonia convincitur, quin & injungendo Judici Ecclesiastico (si Simonia fuerit notoria) ut procedat extraordinarie, seu ex officio contra Ecclesiasticum illo crimine infectum.

XXXVIII. Ex his haud difficulter intelligitur, quod Rebuffus, verbis supra citatis subjungit ; *Sed in hoc Regno raro fit declaratio : nam his casibus, quibus est ipso jure privatio ; post habitam collationem a Papa, seu Ordinario, impetrantur litteræ saisinæ, & novitatis super possessorio.*

Agit enim Rebuffus de *declaratione* facienda per Judicem Ecclesiasticum *directe* super crimine *Simoniæ* pronuntiantem : quæ declaratio raro contingit ; quia ordinarie malunt Devolutarii agere in *possessorio* coram Judice Regio, coram quo una incidenter de Simonia cognoscitur, & per indirectum, saltem quoad validitatem impetrationis Beneficii tamquam per Simoniam vacantis, judicatur.

XXXIX. Unde legitur in actis Cleri Gallicani *tom.* 2. *part.* 2. *tit.* 16. *art.* 15. quod Devolutarius, obtenta in Curia Romana provisione alicujus Prioratus ob *Simoniam* per possessorem commissam, fuerit admissus ad probandum Simoniam *per testes*, cum primum incepisset per probationes *in scriptis* ; idque instante Advocato generali, qui asseruit, Curiam ita semper judicasse, etiam in Simonia *confidentiali*, quæ regulariter non verificatur, nisi *per scripta*. Ita judicatum in Parlamento Parisiensi 19. Mart. 1629. Ex quo evidens est, Judices Regios etiam cognoscere, & probationes recipere super crimine Simoniæ, quemadmodum recipiunt super titulo Beneficii, ut de possessorio pronuntiare queant.

☞ XL. Louetius ad Molinæum *de publicandis resignationibus n.* 31. observavit, dum agitur super *possessorio* coram judice Regio, admitti probationem Simoniæ *per testes*, *Sed in nota marginali monet Antonius le Vaillant, quod hodie vix admittitur probatio* Simoniæ *per testes, quando agitur de* possessorio *Beneficii, & est necesse (ait) quod procedat aliqua probatio per* scripta ; *alioqui propter testium facilitatem, multæ provisiones hac via impugnarentur, & ita judicatum refert in Senatu Parisiensi, & in magno Regis Consilio.*

XLI. Non dubium quia summa prudentia, & moderatione opus sit in admittenda probatione Simoniæ contra pacificum Beneficii possessorem, præsertim si hæc quæstio moveatur per eum, qui scitur Beneficium illud via devolutionis impetrasse, & is, contra quem hæc quæstio movetur, de hoc vitio minime sit suspectus. ☜

XLII. Cum Simonia provisionem Beneficii simoniace obtentam *irritet*, ipsumque titulum annullet, ita ut Proviso nihil juris in illo acquiratur, sequitur, quod nec fructus Beneficii eo titulo acquirere, aut suos facere potuerit Simoniacus.

Unde Martinus V. in Concilio Constantiensi postquam dixit, quod omnes Dignitatum, & Beneficiorum provisiones Simoniacæ nullæ sint ipso jure, nullumque per illas jus cuiquam acquirat, immediate subjungit : *Nec Promoti, Confirmati aut Provisi faciant fructus* suos, *sed ad illorum restitutionem, tamquam inique ablata percipientes teneantur.*

Eadem expressit Paulus II. in *Extravagante* 2. *De Simonia* inter Communes, declarans, quod ad eam restitutionem, *sub animæ suæ periculo sit adstrictus.*

XLIII. Et quidem quia hæc obligatio restitutionis profluit ex ipsa nullitate tituli, recte concludunt Canonistæ, nullam esse differentiam, saltem quoad forum conscientiæ, sive Simonia sit occulta, sive notoria ; sed æqualiter Simoniacum teneri ad restitutionem. Quæ restitutionis obligatio facit hoc peccatum numerari inter peccata *caudata* ; eoque titulo difficilioris remissionis (*a*).

C A-

(a) Simonia mentalis, & conventionalis pœnis Canonicis, qualis est excommunicatio, non subjacet, sed sola simonia realis, cum scilicet ita de pecunia, sive de re pretio æstimabili conventum est, vel expresse, ut tacite, ut ex una saltem parte conditio impleta sit. „ Quoad Deum, inquit S. Thomas „ 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 6. Sola voluntas facit Simoniam, sed quoad pœnam „ Ecclesiasticam exteriorem non punitur, ut Simoniacus.

(a) Merbesius, aliique Theologi non infimæ notæ monent Simoniacum teneri ad restituendos fructus non solum perceptos, sed etiam eos, qui percipi potuerunt a Possessore legitimo & diligenti, quod tamen intelligendum est de fructibus, qui supersunt, deductis impensis, quæ in utilitatem Beneficii factæ fiunt.

C A P U T VII.

De Dispensatione cum Simoniacis.

1 *Aliud est dispensari in Simonia, quam dispensari in pœnis Simoniæ.*
2 *Quinam doceant, Simoniam circa Beneficia a Pontifice purgari posse?*
3 *An Simonia circa Beneficia sit juris humani?*
4 *Nonnulli asseruerunt, Pontificem sine Simonia posse vendere Beneficia*
5 *Quin & aliqui dixerunt in Curia Romana, præsente Pontifice, non committi Simoniam.*
6 *Primum argumentum probans, venditionem Beneficiorum esse Simoniacam jure* divino.
7 *Secundum argumentum ex Concilio Constantiensi.*
8 *Tertium desumptum ex Canonibus.*
9 *Quartum ex ipsis textibus Juris Canonici remissive.*
10 *Refellitur fundamentum eorum, qui volunt esse juris* humani.
11 *Venditionem Beneficiorum etiam simplicium esse juris divini docent communiter Theologi.*
12 *Concluditur, Pontificem non posse proprie super Simonia dispensare.*
13 *Potest dispensare in pœnis Simoniæ.*
14 *Nescitur an primis undecim sæculis cum Simoniaco quoad pœnam depositionis unquam dispensatum sit.*
15 *Nicolaus II. sæculo XI. decrevit,* nullam *misericordiam Simoniacis exhibendam.*
16 *Intuitu necessitatis tolerat Ordinatos* non Simoniace *a Simoniacis,*
17 *Vult eam relaxationem, cessante necessitate, etiam cessare.*
18 *Reflexiones super hoc Decreto.*
19 *Urbanus II. sub finem sæculi XI. Canones contra Simoniacos renovat.*
20 *Aliqua ab hoc Pontifice cum* Simoniace *Ordinatis facta dispensatio*
21 *Quam moderata fuerit.*
22 *Declarat hanc relaxationem ex necessitate factam, non esse trahendam in consequentiam.*
23 *Hæc moderata dispensatio relaxationi portam aperuit.*
24 *Abusus dispensationis cum Simoniacis tempore Concilii Tridentini, erat excessivus.*
25 *Ostenditur non nisi ex gravi causa dispensandum cum Simoniaco, ut in Beneficio* Simoniace *obtento remaneat.*
26 *Qui eam dispensationem pro* seipso *petit, vel hac petitione se indignum dispensatione ostendit.*
27 *Ab his dispensationibus esse abstinendum monuit Concilium Delectorum Prælatorum.*
28 *Ostenditur posse occurrere casum justæ dispensationis.*
29 *Hæc dispensatio in Curia Romana interdum in Dataria, interdum in Pœnitentiaria expeditur.*
30 *Dum petitur in Dataria, debent exprimi fructus recepti: ut super iis cum Datario componatur.*
31 *Quo fundamento fructus male percepti dicantur spectare ad Cameram Apostolicam?*
32 *Hæc compositio super fructibus male perceptis non admittitur in Gallia.*
33 *In verificatione litterarum Legationis Apostolicæ clausula huic praxi Gallicanæ conformis apponitur.*
34 *Quid Pœnitentiaria circa restitutionem fructuum male perceptorum ordinare soleat?*
35 *Dispensatio solet concedi in forma* commissaria.
36 *Debet Simoniace Provisus ante dispensationem Beneficium dimittere: & quare?*
37 *Confessarius, cui dispensatio committitur, debet monere Provisum, ut complices inducat ad petendam dispensationem, & quæ origo hujus praxeos?*
38 *Pro causa dispensationis solet exprimi* scandalum *alias causandum,*
39 *Ostenditur, hanc causam sæpe non subsistere.*
40 *Dispensationes cum Simoniacis in Curia Romana non facile concedi, testatur Pyrrhus Corradus.*

I. PRo intellectu eorum, quæ dispensationem super Simonia concernunt, notandum, aliud esse dispensare cum Simoniacis super ipso vitio Simoniæ, ita ut per dispensationem vitium Simoniæ, alias incurrendum, vi ipsius dispensationis præcaveretur, aut saltem purgaretur: quo fieret, ut provisio Beneficii, quæ alias foret Simoniaca, virtute dispensationis a Simonia purgaretur, aut præservaretur: aliud vero esse, dispensare cum Simoniacis quoad *pœnas* duntaxat a jure decretas. Hac enim dispensatione non purgatur Simonia; neque provisio Simoniaca a vitio illo eximitur, vel quæ alias foret Simoniaca redditur Canonica: sed tantum ex causa remittitur pœna per Canones inflicta.

II. Pontificem posse priore etiam modo in Simonia circa Beneficia ex causa dispensare, sequitur ex sententia illorum, qui volunt vendere, aut emere Beneficia Ecclesiastica, tantum esse Simoniam *juris humani*: atque Pontificem ex causa Beneficia vendentem non committere Simoniam. Si enim venditio hæc duntaxat sit *juris humani*; & Pontifex sine Simonia vendere queat; quidni ex urgenti aliqua causa, in jure illo humano dispensare, & alteri auctoritatem vendendi dare potest?

III. Christianus Lupus in Dissertatione 2. procemiali, tomo tertio Scholiorum in Canones præfixa, c. 4. movens hanc quæstionem: ,, An Ecclesiasticorum Beneficiorum, ac præsertim simplicium Officiorum nundinatio damnetur solo humano jure, aut etiam naturali ac divino "? respondet: ,, Doctores Scholastici postquam divini, ac humani juris Simoniam distinguunt, omniaque ista volunt damnari solo humano jure, ideoque ex causis posse per Romanum Pontificem divendi. Criminis istius suspicione graviter olim laboravit Bonifacius IX. Ideoque Palatini Clerici ipsum purgaturi, apud Theodoricum a Niem ex ista Theologia dixerunt, Pontificem hac in re non posse esse Simoniacum, sed ipsi ex causis similia licere.

☞ Distinctionem inter Simoniam prohibitam jure divino, & prohibitam jure duntaxat Ecclesiastico latissime, ac solidissime jam pridem impugnavit Paulus Angelus Decretorum Doctor *suo speculo aureo*, quod evulgavit sub medium sæculi xv. ac præsertim improbat eorum opinionem, qui docebant, *venditionem Beneficiorum* duntaxat esse Simoniam *juris humani*; quodque consequenter Papa sine Simonia posset vendere Beneficia.

Ac postquam hujus quæstionis absurditatem solidissime adstruxit, non veretur exclamare *part. 2. sui operis, c. 1.* ,, O quantam animarum multitudinem catervatim transmisit, & transmittit ad infernum hæc superstitialis & damnanda distinctio; quæ multis est occasio, & viam aperit ad ruinam damnationis æternæ: solus novit, qui nihil ignorat. ☜

IV. Fuisse jam pridem Doctores, qui assererent, Pontificem sine Simonia posse vendere Beneficia, testatur Concilium Delectorum Prælatorum sub Paulo III. cujus supra mentio facta est, *tit. 11. alias 28. cap. 1.*

Hi enim Prælati a Paulo III. delecti & moniti, ut sincere exponerent *abusus* in futura Tridentina Synodo reformandos, in primis exponunt Paulo III. quod ,, nonnulli Pontifices ejus prædecessores prurientes auribus, ut inquit Apostolus Paulus, coacervaverunt sibi magistros ad desideria sua, non ut ab eis discerent, quod facere deberent, sed ut eorum studio & calliditate inveniretur ratio, qua liceret, id quod liberet.

Deinde subjungunt; ,, Inde effectum est, præterquam quod principatum omnem sequitur adulatio, ut umbra corpus; difficillimusque semper fuit aditus veritatis ad aures Principum, quod confestim prodirent Doctores, qui docerent Pontificem esse dominum Beneficiorum omnium: ac ideo cum dominus jure vendat, id quod suum est, necessario sequi, in Pontificem non posse cadere Simoniam.

V. Quin & nonnulli ulterius hinc concludere haud dubitarunt, Simoniam in venditione Beneficiorum non committi, quando hæc fit in Curia, vidente & probante Pontifice, uti testatur Fagnanus ad *cap. Cum pridem, tit. De Pactis, n. 63.*

VI. Verum, uti recte reflectit Christianus Lupus loco citato, ,, quisquis Beneficiorum nundinationem *solo positivo jure* damnari credit, etiam asserere debet, ante Ecclesiæ Canones nullam istic fuisse Simoniam: quod (ait) sane *horrendum* est atque *profanum*.

VII. Idem Auctor postquam retulit, quod nonnulli Clerici Palatini, ut Bonifacium IX. a Simoniæ suspicione liberarent, dixerint, Pontificem hac in re non posse esse Simoniacum, immediate subjicit: ,, aliud sensit ejus (Bonifacii IX.) Anti-Papa Clemens VII. cujus ad Urbem Legati Bonifacio multa improperantes reposuerunt: *Saltem Dominus noster non est Simoniacus.* [illegible] que veritatem secuta est Constantiensis Synodus, damnans ac degradans Joannem vigesimum tertium; *Quod Ecclesias Cathedrales, Monasteria, Prioratusque conventuales, [illegible] a Beneficia Ecclesiastica pretio appretiato notorie distribuit.* Etiam quod Ecclesiæ vendiderit Officia, [illegible] ex variis articulis [illegible] in ipsum processus. Et ad novi Pontificis electionem processura laudata Synodus, eligendum adstrinxit ad reformandam Ecclesiam in capite & membris, ipsamque etiam Romanam Curiam in variis articulis, quorum fuit quartus decimus: *De exstirpatione Simoniæ.* Et hæc Decreta respicit in opusculo *de Simonia* Joannes Gerson: *Talis Simonia novissime per sacrum Constantiense Concilium judiciali severitate damnata est in capite;* utique Joanne vigesimo tertio. Eam damnari dicit a jure divino, ideoque nec in Domino Papa ex ulla causa posse purgari. Jus percipiendi temporalia, licet temporale videatur, esse omnino spirituale causa finis ac radicis, ideoque Ecclesiasticum Beneficium non magis posse vendi quam Officium, cui intrinsece annexum est, atque ita ejusdem naturæ. Eam, quæ aliam divini, aliam Simoniam adstruit esse solius humani juris, doctrinam affirmat esse commentum Jurisconsultorum, Dei legem ignorantium.

VIII. Hæc ille, qui & ibidem bene notat, quod Pontifices & Synodi Simoniacas Beneficiorum nundinationes Simoniæ arguentes; solis verbis Scripturæ utantur; atque ex hoc Domini verbo, *Gratis accepistis, gratis date*, ipso divini juris fonte definiant, Beneficia vendi non posse: & quod B. Petrus Damiani Godofredi Ducis Cappellanos, non ut *humani* solummodo, sed & ut *divini* juris eversores tractaverit.

IX. Eamdem sententiam, nimirum nundinationem Beneficiorum, etiam *simplicium*, esse juris *divini & naturalis*, late & solide adstruit Fagnanus ad dictum *Cap. Cum pridem*; ostenditque, textus Juris, qui venditionem Beneficiorum, tametsi *simplicium*, reprobat ut Simoniacam, non in jure humano, sed *divino* fundari.

Post hæc concludit, Pontificem quoque Simoniam committere in venditione Beneficiorum, neque ipsum posse hanc Simoniam purgare. Quin, adductis rationibus, quibus nonnulli voluerunt Pontificem ab hac Simonia eximere, dicere non veretur *nu. 71.* ,, Hæ sunt rationes, quæ potissimum afferuntur pro dicta opinione, *si tamen opinio & non error, dicenda sit.*

X. Has rationes seu potius argutias ibidem refellit Fagnanus; ac nominatim eam, quæ unica pene est, cui jam pridem hæc adulatorum opinio innixa fuit; quod scilicet Papa vendendo Beneficia, non recipiat pecuniam pro Beneficiis, sed pro *fructibus*, cum possit separare Præbendam a Canonia.

Respondit Fagnanus *num. 90.* cum Cardinale De Turrecremata: ,, Si verum esset, Papam non conferre nisi fructus; tunc nullus, cui Papa conferret Beneficium, haberet titulum Beneficii, nec dicendus esset talis Ecclesiæ Episcopus, Decanus, aut Canonicus, nec deberet ea exercere, quæ sunt illius officii.

,, Præ-

,, Præterea litteræ Papales super talibus provisionibus confectæ, ,, patentissime declarant contrarium, dum provisos jubent in- ,, stitui. Instituere autem est jus Canonicum in Ecclesia, seu Ec- ,, clesiæ Beneficio conferre, ut in *Cap. Ex frequentibus*, *de insti-* ,, *tut* Cardin. in Clem. 1. *in 6. quæst. in solut. n.* 11. *de sup-* ,, *plen. neglig. Prælat.* Ergo fateri oportet, non solum vendi fru- ,, ctus Beneficiorum, qui sunt accessorii ad titulum, sed etiam ,, illud, quod est mere spirituale, & principale, scilicet titulum ,, seu potestatem exercendi hujusmodi ministerium, propter quod ,, iidem fructus sunt deputati.

XI. Tandem *n.* 114. recte monet, concludendum esse: ,, ven- ,, ditionem Beneficiorum Ecclesiasticorum sive habeant annexam ,, potestatem Clavium, & executionem Ordinis, sive Officium ,, Clericatus, esse prohibitam *quia Simoniaca*, non autem Simo- ,, niacam quia prohibita, & consequenter nec *Summo Pontifici* ,, licitam; cum emptionis materia sit res spiritualis, quæ jure ,, naturali & divino venalitatem omnino excludit.

Eadem est sententia Sanct. Thomæ 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 1. *ad* 7. quem communiter sequuntur Theologi, ut testatur Cajetanus tractatu 9. *De Simonia*, ubi & oppositam opinionem appellat *errorem Canonistarum*.

XII. Hinc indubitata & evidenti sequela conficitur, nulla dispensatione posse purgari a Simonia Beneficiorum venalitatem, seu nundinationem; neque per dispensationem etiam Pontificiam, ejusmodi vitium purgari posse. Sed nec in ullis Ecclesiasticis monumentis legitur, unquam de hujusmodi dispensatione actum fuisse.

XIII. Quoad dispensationem vero super pœnis a Canonibus inductis, non idem dici potest.

Quamvis nec in iis facile a Canonum statutis, præsertim quoad depositionem Simoniacorum, sit recedendum; nihilominus, quia pœnæ illæ non a jure naturali aut divino; sed jure duntaxat positivo determinatæ sunt, dubium non est, quin in aliquibus circumstantiis possit per quamdam dispensationem moderatio vel remissio aliqua earum pœnarum indulgeri.

XIV. An tamen primis undecim sæculis, exemplum dispensationis reperiri possit, quo ostendatur, indultum fuisse, ut quis simoniace Ecclesiam ingressus, permitteretur in ea ulterius ministrare; sive in suo ministerio, quod per Simoniam obtinuit, perseverare, nescio.

XV. In Synodo Romana anno 1059. legitur editum Decretum contra Simoniacos, in quo hæc habentur: ,, Dominus Papa Ni- ,, colaus Synodo in Basilica Constantiniana præsidens, dixit: ,, Erga Simoniacos *nullam* misericordiam in dignitate *servanda* ,, habendam esse decernimus, sed juxta Canonum Sanctiones, & ,, decreta sanctorum Patrum, eos omnino damnamus, ac depo- ,, nendos esse Apostolica auctoritate sancimus.

XVI. Quin & eos, qui *non per pecuniam*, sed *gratis* a Simoniacis ordinati essent, Canonum rigore attento, deponendos dicit; ,, sed quia usque adeo hæc venenata pernicies hactenus ,, inolevit, ut vix quælibet Ecclesia valeat reperiri, quæ hoc ,, morbo non sit aliqua ex parte corrupta; eos qui usque modo ,, *gratis* a Simoniacis consecrati, non tam censura justitiæ, ,, quam intuitu misericordiæ, in acceptis Ordinibus manere per- ,, mittimus; nisi forte alia culpa ex vita eorum contra Canones ,, eis existat. Tanta quippe talium multitudo est, ut dum ri- ,, gorem Canonici vigoris super eos servare non possumus, ne- ,, cesse sit ut dispensatorie ad piæ condescensionis studium ani- ,, mos nostros ad præsens inclinemus.

XVII. Sed ne vel tantilla Canonum relaxatio pro lege assumeretur, hanc notandam subjungit cautelam: ,, Ita tamen au- ,, ctoritate Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli omnimodis in- ,, terdicimus, ne aliquando aliquis successorum nostrorum ex hac ,, nostra permissione *Regulam sibi, vel alicui assumat*, vel præ- ,, figat; quia hoc non auctoritas antiquorum Patrum jubendo, ,, aut concedendo promulgavit, sed *temporis nimia necessitas* per- ,, mittendum a nobis extorsit.

XVIII. Hæc evincunt, avitam illam in relaxandis Canonibus, præsertim in Simoniacos, Patrum moderationem, seu potius justam morositatem.

Insuper satis ostendunt, nullam tum adhuc dispensationem cum Simoniacis factam, ut in functionibus, ad quas Simoniace ascenderat, permanerent.

XIX. Sub finem tamen ejusdem sæculi aliquod exemplum hujus dispensationis seu relaxationis apparet in Synodo Romana anno 1099. sub Urbano II. contra Simoniacos convocata, in qua ante omnia præfatur; ,, In primis ea, quæ a Sanctis Patribus de Si- ,, moniacis statuta sunt, nos quoque, inquit, Spiritus Sancti ju- ,, dicio, & Apostolica auctoritate firmamus.

Addit dein: ,, Quidquid igitur vel in sanctis Ordinibus, vel in ,, Ecclesiasticis rebus, vel data, vel promissa pecunia acquisitum ,, est, nos irritum esse, & nullas unquam vires obtinere censemus.

XX. Post hæc facta dispensatione aliqua cum ordinatis *non Simoniace* a Simoniacis, etiam aliquam moderationem cum iis, qui *Simoniace* ordinati erant, subjungit: ,, Quicumque sane cupidi- ,, tate parentum, cum adhuc *essent parvuli*, Ecclesias vel Eccle- ,, siarum Beneficia per pecunias adepti sunt: postquam *omnino* ,, *eas dimiserunt*: si *Canonice* in iis vivere voluerint, *pro magna* ,, *misericordia* ibidem eos esse concedimus.

,, Illi vero qui per seipsos, cum jam maioris essent ætatis, ne- ,, fanda cupiditate ducti eas emerunt, si in *aliis* Ecclesiis *Canonice* ,, vivere voluerint, servatis propriis Ordinibus *pro magna mise-* ,, *ricordia* ibi eos ministrare promittimus. Quod si alias fortasse ,, transferri *non potuerint*, & in eisdem *Canonice* vivere promise- ,, rint: *minoribus Ordinibus contenti* ad sacros Ordines non accedant.

XXI. Quanta cum moderatione hæc dispensatio facta sit, nemo non intelliget, qui eam attentius expenderit; ac una notaverit, quod *Canonice* sive *Regulariter* vivere secundum temporis illius disciplinam, & praxim idem esset, quod vivere *in communi* in Claustro: ita ut qui ea dispensatione uti vellent, deberent vitam ducere *claustralem*; ita ut quodammodo causa pœnitentiæ ad Monasteria retruderentur.

XXII. Verum ne vel tantilla Canonum relaxatio, tot conditionibus moderata, & quodammodo extorta, in legem assumeretur, subjungendum credidit Pontifex; ,, Quamvis autem *miseri-* ,, *cordiæ intuitu, magnaque necessitate cogente*, hanc in sacris ,, Ordinibus dispensationem constituerimus: *nullum tamen præ-* ,, *judicium sacris Canonibus fieri volumus*: sed obtineant propri- ,, um robur, & cessante necessitate, illud quoque cesset, quod ,, factum est pro necessitate.

Denique concludit hac a S. Augustino in simili casu prolata sententia, ,, Ubi enim multorum strages jacet, subtrahendum est ,, aliquid severitati, ut addatur amplius charitati.

XXIII. Cæterum hæc est misera rerum humanarum conditio, & corruptæ naturæ miseria, ut facile, ubi semel vel rima relaxationi facta, sensim porta aperiatur, & quæ primum multis restrictionibus, & conditionibus tolerata, vel pro temporum necessitate extorta fuit, tandem neglectis omnibus hisce restrictionibus, & conditionibus, quasi pro lege invalescat.

Quod in hac specie relaxationis contigisse, nemo diffitebitur, si jam relatam dispensationem cum dispensationum usu, quem posteriora sæcula experta sunt, conferamus.

XXIV. De hoc usu, sive abusu testes sunt Delecti illi Prælati sub Paulo III. qui referentes abusus in Synodo Tridentina reformandos, de hoc usu ita loquuntur: ,, Abusus alius in abso- ,, lutione Simoniaci: proh dolor! quantum in Ecclesia Dei re- ,, gnat hoc pestilens vitium! adeo ut quidam non vereantur Si- ,, moniam committere: deinde confestim petunt absolutionem a ,, pœna, immo eam emunt, sicque retinent Beneficium quod ,, emerunt. Non dicimus Sanctitatem tuam non posse pœnam ,, illam, quæ de jure positivo constituta est, eis condonare, ,, quod sed nullo pacto debeat, ut tanto sceleri resistatur, quo ,, nullum perniciosius, nec magis scandalosum.

XXV. Profecto, quam gravis, urgensque ratio subesse debeat, quis Ecclesiam seu Beneficium retineat, seu potius de nuovo obtineat, in quod per Simoniam, præsertim ipso sciente, vel cooperante commissam, intravit, non difficulter intelligit, qui novit, nullum ad sacrum Ecclesiæ ministerium, nisi a Deo vocatus sit, esse admittendum. Quis vero non videat, summa multaque vocationis indicia requiri in illo, qui jam Deo non vocante in sacrum Ecclesiæ ministerium se intrudere non erubuit; qui juxta sacros Canones Spiritu Dei conditos, & totius Ecclesiæ reverentia roboratos, a sacris functionibus in perpetuum debet esse alienus? Quis, quæso, non manifesta & extraordinaria vocationis signa requirat, ut contra divinitus statutas Regulas ad Christi ministerium admittatur.

Adhæc, cum nullus vel ambitiosus, vel avarus, immo de vitiis illis suspectus, Sacerdotio sit aptus; tantus indubie prævie ad dispensationem, meritorum fulgor, & odor bonæ vitæ exigendus, ut is, omnem, quam ex Simoniaco ad Beneficium introitu contraxit, ambitionis aut avaritiæ notam abstergat.

XXVI. Ulterius attendendum, quod si is qui ipsemet per Simoniam ad Beneficium sibi viam pandit, dispensationem suo proprio motu petat, vel hac sua postulatione se revera indignum, aut saltem de indignitate multum reddat suspectum.

Quis enim illum corde contrito, & humiliato de sua pravitate dolere, & pœnitere credat, qui audet Sacerdotium, quod per superbiam, vel avaritiam ambivit, & sacrilege usurpavit, rursum postulare? Certe non illud humilitatis, sed potius magnæ superbiæ, & præsumptionis frequenter signum esse potest

XXVII. Merito ergo prædicti Prælati dixere, quod, licet non negarent, Pontificem posse pœnam illam, quæ de jure positivo constituta est, Simoniacis condonare, *tamen nullo pacto debeat, ut tanto sceleri resistatur, quo nullum perniciosius, nec magis scandalosum*.

XXVIII. Sed quid, si ipse Provisus nullam Simoniam commiserit: sed ipso plane ignorante, nulloque modo cooperante, a parentibus vel amicis reaus intervenerit Simonia, & provisio in favorem Provisi simoniace obtenta sit? Indubie juxta rigorem Canonum talis provisio est *nulla*, ut ipse Provisus Beneficio obtento renuntiare debeat; attamen quin simili casu nonnunquam dispensationis ratio subesse queat, ambigi posse non videtur.

Quid enim si is recta intentione, etiam Superioribus, nullatenus de Simonia parentum aut amicorum conscius, instigantibus, & moventibus intraverit, & cum fructu, & ædificatione eidem Beneficio deserviat; ita ut vel ex ipso fructu non obscura appareant divinæ vocationis indicia? quidni cum hujusmodi dispensari poterit, ut in Beneficio remaneat. Præsertim si prævideatur, quod, ipso Beneficium deserente, alius inidoneus aut minus idoneus intrabit; maxime si & ipsa Simonia sit occulta, ut ex hoc capite scandalum non sit timendum: vel ea sint Provisi nota merita, ut omnem mali speciem sufficienter abstergant.

XXIX. Pro hodierna Praxi dispensationis notandum in primis, quod hæc dispensatio peti soleat, vel in Dataria Romana, vel in Pœnitentiaria.

In Dataria petenda est, si Simonia sit notoria, aut saltem in foro externo possit probari; ipseque Provisus non tantum pro foro *interno*, sed etiam pro externo dispensationem suam valere desideret.

In Pœnitentiaria autem petitur, si sit omnino occulta; tantumque pro foro conscientiæ dispensationem obtinere desideret.

XXX. In primis autem observat Pyrrhus Corradus in Praxi Dispensat. *lib.* 5. *cap.* 9. *num.* 14. quod quoties super Simonia dispensatio petitur in Dataria, debent exprimi fructus percepti ex Beneficio simoniace obtento: ,, cum illi (ait) debeantur ,, Cameræ Apostolicæ: ac propterea consignari D. Datario, vel ,, Datariæ Præfecto, licet hodie pro dictis fructibus fiat *transa-*

ctio,

„ *ctio*, & ex illis remittatur Oratori tertia, vel major pars pro-
„ ut ipsi D. Datario videbitur.

Unde hæc materia est ex iis, quæ subjacent *Componendæ*; ideoque supplica transire debet per manus Officialis, qui vocatur *Componendæ*, de quo actum supra *Tom. 1. part. 1. tit. 23. cap. 2. & 3. nu.* 18.

XXXI. Dicit autem Perardus Castellus in Praxi Curiæ Romanæ *pag.* 28. quia fructus *male* percepti frequenter sunt *incertæ restitutionis*, aliis asserentibus eos spectare ad successores, aliis vero ad pauperes, tandem decisionem factam fuisse in favorem Cameræ Apostolicæ: quod administratio generalis bonorum Ecclesiasticorum censeatur spectare ad Papam, dum non scitur alicui particulari competere.

XXXII. Monet autem ibidem in notis Guillelmus Noyer ex Petro Pithœo in Commentario ad Libertates Ecclesiæ Gallicanæ *cap.* 51. quod hujusmodi compositiones fructuum *male perceptorum* non admittantur in Gallia Verba Pithœi sunt: *Le Pape ne peut composer aves ceux qui auroient été vrais intrus en Bénéfices de ce Royume, sur les fruits mal pris par eux, ni les leur remettre pour le tout ou en partie au profit de sa chambre, ni au prejudice des Eglises ou personnes, au profit desquelles tels fruits doivent être convertis*. Id est: Non est Pontificis ut cum iis, qui vere in Beneficia hujus Regni intrusi sunt, negotium componat quoad fructus male ab iis perceptos, nec ut in præjudicium Ecclesiarum aut personarum, quarum emolumento fructus hoc modo acquisiti cedere debent, illos a restitutione totali aut partiali in utilitatem Cameræ suæ absolvat.

XXXIII. Unde & in verificatione Litterarum Legatorum Sedis Apostolicæ inseri solet clausula, quod non componet super fructibus male perceptis; neque in totum vel pro parte remittet; uti videre est in probationibus Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ *cap.* 23. *n.* 49. 51. & 52. ubi hæc restrictio his verbis exprimitur: *Aussi ne pourra* (ledit Legat) *faire aucune composition avec ceux qui auront été vrais intrus ès Bénefices, sur les fruits par eux mal pris & perçus, ne leur remettre en tout ou partie, attendu qu'ils doivent être convertis en l'utilité des Eglises*. Id est: Deinde non erit (dicti Legati) ut cum iis, qui vere in Beneficia intrusi sunt, negotium quoquo modo componat, quoad fructus ab iis male acquisitos & perceptos: nec ut eos a restitutione totali, aut partiali absolvat, quandoquidem in Ecclesiarum utilitatem conversos oporteat.

☞ Nemo non videt, quam male sonet hæc super fructibus male perceptis cum Camera Apostolica compositio, ut ea mediante obtineatur dispensatio super commisso vitio Simoniæ; quasi satis sit ad abluendum vitiosum ingressum in Beneficium, Cameram Apostolicam participem reddere fructuum male perceptorum.

Præterea nec hæc cum Camera Apostolica compositio, titulus sufficiens apparet, qui simoniace intrusum a restitutione reliquorum male perceptorum fructuum absolvere posset, eumque in illorum retentione securum reddere.

Qua enim ratione bona Ecclesiæ ex Fundatorum intentione, & Ecclesiæ mente, in ministros Ecclesiæ, pauperum alimoniam, aliosque pios usus dispensanda, *male* percepta credat quis posse retinere, eo titulo quod partem sic *male* perceptorum cum *Camera Apostolica* componendo dividat. ☜

XXXIV. In formula dispensationis super Simonia omnino occulta, pro solo foro conscientiæ per Pœnitentiariam quoad fructuum restitutionem injungitur; ut non ante cum Simoniaco dispenset, „ nisi postquam fructus ex illo Beneficio indebite perce-
„ ptos in totum restituerit; vel si ob ejus paupertatem in præ-
„ sentiarum non potest, se restituturum promiserit, cum pri-
„ mum poterit, etiam cum aliquali sui incommodo, & indigen-
„ tia." Ita Pyrrhus Corradus in citata Praxi *lib.* 5. *cap.* 11. ubi tamen una notat, aliquando Confessario dari facultatem, ut ob paupertatem Oratoris ipsi perceptos fructus, vel in totum, vel pro parte remittat, quod in formulis dispensationis exprimi solet.

XXXV. Illud commune est utrique dispensationi, sive pro solo foro conscientiæ, sive pro *utroque* foro, quod utraque detur in forma *commissoria*: id est, quod nec ipse Papa, nec Pœnitentiarius Papæ dispenset; sed ipsa dispensandi auctoritas committatur vel Ordinario ejus Diœcesis, in qua Beneficium simoniace obtentum est situm, vel pro solo *foro conscientiæ* alicui Confessario, eo modo quo dispensatio matrimonialis, de qua supra *Tom. II. part.* 2. *Sect.* 1. *tit.* 14. *c.* 2.

XXXVI. Utraque autem dispensationis formula requirit, ut priusquam ad dispensationem procedatur, ipse Provisus prius ipsum Beneficium *dimittere* teneatur; atque *novam* provisionem ab Ordinario pro utroque foro, vel a Confessario pro foro, conscientiæ obtinere debeat; etiamsi Simonia, plane ignorante Proviso, intervenerit: idque ut ostendatur, quod revera prima provisio ob commissam Simoniam fuerit irrita; requiraturque nova provisio auctoritate Papæ facienda, ut Provisus in Beneficio remanere queat.

XXXVII. In *Extravagante* 1. *De Simonia* inter communes,
„ omnibus & singulis Ecclesiasticis sæcularibusque personis cujus-
„ cumque dignitatis, status, gradus, Ordinis, vel conditionis
„ fuerint; in virtute sanctæ obedientiæ injungitur, ut eos om-
„ nes, quos Simoniam hujusmodi commisisse vel procurasse, aut
„ in ea mediatores esse sciverint, Pontifici prædicto, vel cui
„ idem Pontifex duxerit committendum, vel per alios revelare
„ quantocius non omittant.

Notat autem Marcus Paulus Leo in Praxi Pœnitentiariæ Romanæ *part.* 3. *cap.* 30. hanc obligationem hodie non esse in usu; sed in locum illius revelationis successisse hodiernam clausulam litteris Pœnitentiariæ inseri solitam, qua injungitur Confessario, quod injunget Provisio, ut *alios, si qui sunt, in præmissis culpabiles, quantum potest, moneat, & inducat ad impetrandam a Sede Apostolica absolutionem*.

XXXVIII. Ordinarie in supplica pro retentione Beneficii simoniace obtenti pro causa dispensationis allegatur, quod Beneficium *sine scandalo* dimitti nequeat. Recte autem observat Pyrrus Corradus loco citato *num.* 7. quod scandalum non præstet justam causam dispensandi in omni casu prohibito.

XXXIX. Et revera in hac materia, ordinarie verum scandalum fidelium non tam ex dimissione Beneficii, quam ex ejus retentione timendum est; præcipue si nota sit Simonia.

Immo si ipsum Beneficium reipsa dimittatur, sciaturque etiam ob Simoniam forsan a parentibus commissam, Provisum Beneficio cedere debuisse, notum est contingere, ut vel hoc exemplo plures a Simonia committenda retraherentur; multisque alia imprimeretur de Simoniæ vitio idea, quam hodie plerisque est impressa; qui fere Simoniam ut *scrupulum non intelligentium*, reputant: eo quod videant, passim per temporalia in Beneficia intrari, & nullum tamen ut Simoniacum tractari, & a Beneficio removeri.

XL. Monet ibidem Pyrrhus Corradus; *Ut quoad fieri possit, quævis, quantumvis minima, Simoniæ labes extra Ecclesiam, a Romana Curia eliminetur & arceatur, licet adsint urgentissimæ causæ, non ita passim illæ admittuntur; neque in hujusmodi dispensationibus pro utroque foro per Datariam Summi Pontificis, neque per illius Pœnitentiariam; ubi a me, tot annis illius Prætorio inserviente, satis id compertum est: ubi enim nec favores prævalent, nec Oratorum continua instantia prodest.*

TITULUS DECIMUSQUARTUS.

De Acceptione personarum vitanda in Beneficiorum provisione.

CAPUT PRIMUM.

Quid acceptio personarum; & quando hæc in collatione Beneficiorum committatur?

1 *Quid acceptio personarum?*
2 *In Justitia distributiva debet attendi proportio secundum merita personarum.*
3 *Quandonam in distributione munerum aut officiorum committatur acceptio personarum?*
4 *In acceptione personarum attenduntur conditiones non facientes ad causam.*
5 *Quæ conditiones non faciunt ad causam?*
6 *Eadem conditio potest facere vel non facere ad causam pro diversitate materiæ.*
7 *In provisione Beneficiorum committitur acceptio personarum, si attendatur conditio non spectans* ad causam.
8 *Causa distributionis Beneficiorum esse debet, de meliori ministro Ecclesiæ providere.*
9 *Hæc unice in hac distributione attendi debet.*
10 *Conditio non spectans ad hanc causam, tametsi de se bona, nequaquam attendenda.*
11 *An attendenda indigentia personæ?*
12 *Quid de mandatis in* forma pauperum *senserit Bartholomæus De Martyribus?*
13 *An attendenda paupertas parentum?*
14 *Quod aliquis sit consanguineus Collatoris,* ad causam *facere non solet.*
15 *Consanguineus non omnino excludendus, quin interdum extraneo præferendus.*
16 *Conferenda merita consanguinei cum meritis extranei.*
17 *In hac collatione alieno potius quam proprio judicio fidere debent Collatores.*
18 *Consanguinitas attendenda cum respectu ad bonum Ecclesiæ.*
19 *In prælatione consanguineorum specialiter cavendum scandalum.*
20 *Ob scandalum subinde consanguineus* dignior *postponendus extraneo minus digno.*
21 *Ob merita Providendi aliquando scandalum non curandum.*
22 *Ex persona Collatoris potest fieri, ut scandalum sit acceptum, non datum.*
23 *Quare hodie specialiter cavenda consanguineorum promotio?*

I. PERSONARUM acceptio solet definiri, Injustitia, qua præfertur persona personæ propter causam indebitam.

Hæc autem injustitia opponitur justitiæ, quæ a Theologis, & Jurisconsultis vocatur justitia *distributiva*; secundum quam bona, aut res sunt distribuenda, servata proportione meritorum.

II. Unde S. Thomas 2. 2. *q.* 63. *art.* 1. *in C.* probans, quod acceptio personarum opponatur justitiæ distributivæ, ait: *Consistit enim æqualitas distributivæ justitiæ in hoc, quod diversis personis diversa tribuuntur secundum proportionem ad dignitates personarum.*

III. Hinc ulterius infert: *Si ergo aliquis consideret illam proprietatem personæ: propter quam id, quod ei confertur est ei debitum, non est acceptio personæ, sed causæ ... puta si aliquis promoveat aliquem ad Magistratum propter sufficientiam scientiæ; hic attenditur causa debita, non persona. Si autem aliquis consideret in eo, cui aliquid confert, non id propter quod, id quod ei datur, esset ei proportionatum, vel debitum: sed solum hoc quod est iste homo (puta Petrus vel Martinus) hic est acceptio personæ; quia non attribuitur ei aliquid propter aliquam causam, quæ faciat eum dignum: sed simpliciter attribuitur personæ.*

IV. Itaque dicendum: *In justitia distributiva* (*rursus verbis S. Thomæ loquor* Cod. art. ad 1.) *considerantur conditiones personarum, quæ faciunt ad dignitatis vel debiti causam. Sed in acceptione personarum considerantur conditiones, quæ non faciunt ad causam.*

V. Quæ autem conditiones referantur *ad personam*, explicat ipse Doctor Angelicus, dicens in Corpore ejusdem art. *Ad personam autem refertur quæcumque conditio non faciens* ad causam, *propter quam sit dignus hoc dono. Puta si aliquis promoveat aliquem ad Prælationem vel Magisterium, quia est dives vel consanguineus suus: est acceptio personæ.*

VI. „ *Contingit tamen* (*pergit S. Thomas*) *aliquam conditionem personæ facere eam dignam respectu unius rei, & non respectu alterius: sicut consanguinitas facit aliquem dignum ad hoc, quod instituatur hæres patrimonii, non autem ad hoc, quod conferatur ei Prælatio Ecclesiastica. Et ideo eadem conditio personæ, in uno negotio considerata facit acceptionem personæ, in alio autem non facit.*

VII. Ex his haud difficulter intelligi poterit, in provisione Beneficiorum toties fieri acceptionem personarum, & violari justitiam distributivam, quoties in hac provisione attenditur conditio non faciens *ad causam*, propter quam sit dignus hoc dono, sive hoc Beneficio.

Quare S. Thomas *art. 2.* quærens, utrum in dispensatione spiritualium locum habeat personarum acceptio, expresse monet in responsione *ad* 3. quod in electione ad dignitatem Ecclesiasticam, „ non pertineat *ad negotium* id, quod consideratur „ ut causa, erit manifeste acceptio personæ.

Itaque ut in provisione Beneficiorum servetur justitia *distributiva*, & vitetur vitium ei oppositum, personarum acceptio, eæ solæ conditiones sunt attendendæ, quæ faciunt *ad causam*.

VIII. Cum igitur causa distributionis sive provisionis Beneficiorum sit, dare Ecclesiæ, idoneos ministros, qui conveniant officio, propter quod Beneficium datur, consequens est, quod justitia distributiva requirat, ut servetur æqualitas proportionis ad qualitates personarum ad *hanc causam* pertinentes; atque ita in hac distributione solus respectus habeatur ad conditiones illas, quæ faciunt ut melius Ecclesiæ de ministro provideatur.

IX. Hinc collige primo, quod in distributione Beneficiorum justitia distributiva exigat, ut bonum Ecclesiæ unice præ oculis habeatur; id est, ut Beneficiorum dispensatores æqualitatem servet proportionis, habito respectu ad qualitates, quæ ad bonum Ecclesiæ faciunt.

X. Collige secundo, in Beneficiorum distributione non esse attendendam qualitatem personæ etiam bonam, si illa *ad causam*, id est, ut provideatur Ecclesiæ de meliori ministro, non pertineat. Contingit enim *aliquam conditionem personæ facere eam dignam respectu unius rei*, inquit S. Thomas *art. 1.* in corpore, *& non respectu alterius.*

XI. Hinc collige tertio, quod licet justitia distributiva sæpe requirat, ut paupertas personæ in distributione communium eleemosynarum attendatur; nullatenus tamen in Beneficiorum provisione, præsertim cum cura animarum, in collatione attendenda veniat: quia priori casu qualitas paupertatis facit *ad causam*, non vero posteriori. Causa quippe distributionis communium eleemosynarum, est succurrere indigentiæ personarum; e contra causa distributionis Beneficiorum non est succurrere paupertati seu indigentiæ eorum, qui ad Beneficia promoventur, sed Ecclesiis digniores ministros præficere; seu Ecclesiis, non personis providere; quare cum paupertas non sit conditio ad hanc causam pertinens, si in distributione Beneficiorum illa attendatur, a justitia distributiva receditur.

XII. Hæc optime intelligens nominatissimus ille Bracarensium Archiepiscopus Bartholomæus *De Martyribus*, non dubitavit coram Patribus Tridentinis acriter reprehendere *mandata providendi in forma pauperum*, dicens: „ In proventibus Ecclesiasticis „ distribuendis spectandam esse doctrinam & virtutem, non *paupertatem* “; cum oporteat consulere muneribus, non hominibus: egentibus subveniendum esse per *eleemosynas*, non per *Sacerdotia*.

Hæc Pallavicinus in Historia Concilii Tridentini *libro* 23. *cap.* 7. *n.* 7. & supra *titul.* 7. *cap.* 3. *n.* 3. alias *tit.* 23. *cap.* 2. *n.* 3. latius retulimus.

XIII. Itaque erroneam de Beneficiis Ecclesiasticis ideam habent, qui in horum distributione *ad causam* pertinere autumant, quod quis pauperes habeat parentes, quibus posset ex proventibus Beneficii succurrere. Cum enim, ut dictum est, Beneficia Ecclesiastica non sint ordinata ad succurrendum paupertati & indigentiæ corporali, sed ut habeantur idonei ministri Ecclesiæ, evidens est, parentum indigentiam ad *hanc causam* non spectare. Immo e contra ob parentum egestatem non raro fit, ut ea de causa minus idoneus Beneficio Ecclesiastico, præsertim curato, censeri debeat; notum quippe est, quam frequenter parentum indigentia impedimento sit, ut non ea, qua oportet, libertate, zelo, & vigore, Ecclesiastici functiones suas obeant.

XIV. Ex dictis quoque non difficulter intelligi potest, consanguinitatem in Beneficiorum provisione *per se* non esse conditionem, seu qualitatem, quæ attendi possit; utpote quæ *ad causam* spectare non solet. Nam ut monet S. Thomas, *consanguinitas facit aliquem dignum ad hoc, ut instituatur hæres patrimonii, non autem ad hoc ut conferatur ei Prælatio Ecclesiastica.*

Unde ex sequentia ejusdem Doctoris, si aliquis promoveat aliquem ad Prælationem, quia *consanguineus suus est*, tunc fit acceptio personarum.

XV. Porro, licet consanguinitas *per se*, non sit conditio pertinens *ad causam*, non tamen absolute impedit, quominus ipsi conferatur, modo non ipsius consanguinitatis, sed meritorum ratio habeatur. Immo si consanguinei Prælati Ecclesiastici sint *æque digni ut alii*, licite potest absque personarum acceptione consanguineos suos præferre, ait S. Thomas, citata *quæstio* 63. *art.* 2. *ad* 1.

Rationem adjungit: „ Quia saltem in hoc præeminent, quod „ de ipsis *magis* confidere potest, ut unanimiter secum negotia „ Ecclesiæ tractent.

XVI. Duo itaque exigit S. Doctor, ut Prælatus consanguineo suo Beneficium sine acceptione personarum conferre queat.

Primo, ut consanguinei sint *æque digni ut alii*. Requiritur ergo, ut Prælatus sive Collator Beneficii conditiones seu merita & qualitates extraneorum conferat cum qualitatibus consanguinei sui: riteque expendat, num hujus qualitates ad officium obeundum, propter quod Beneficium datur, eum *æque dignum* reddant, quam extraneum.

XVII. Hic autem primum attendendum Collatoribus, quod proprium judicium de meritis, ac qualitatibus consanguinei sui semper debeant habere suspectum. Cum enim consistat æqualitas distributivæ justitiæ, ut ait S. Thomas, in hoc, quod diversis personis diversa tribuantur secundum proportionem ad dignitates personarum, necessarium est, Collatores conferre inter se qualitates consanguinei & qualitates extranei, ut illis inter se collatis, juxta justitiam distributivam Beneficium conferant *secundum proportionem ad qualitates personarum*. Quis vero negare aut ambigere ausit, quin natum sit contingere, ut affectu naturali erga sibi propinquos præventi, & nonnihil excæcati, abripiantur, ut suorum industriam ac dotes magnifice, extraneorum vero tenuiter æstiment. Quapropter si, teste Doctore Mellifluo, *plerisque immo cunctis pene contingere sapientibus soleat, in rebus videlicet dubiis plus alieno se, quam proprio credere judicio*, indubie sapientes atque justi Beneficiorum Collatores aut Patroni in dijudicandis meritis consanguinei, plus alieno quam proprio credent judicio, semper verentes, ne carnalis in carnem & Sanguinem affectus proprium judicium pervertat.

Hinc quoque planum est, quod si unquam ad exemplum Apostolorum, Patronis aut Electoribus clamandum sit: *Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris. Act. cap.* 1. *vers.* 24. hoc casu clamandum sit, dum caro & sanguis clamant, immo quodammodo cogunt, favendum esse consanguineis; ipsorumque causa a tramite justitiæ distributivæ esse nonnihil deflectendum, aut saltem non scrupulose illam esse attendendam.

XVIII. Secundo, attendi vult S. Thomas in prælatione *consanguinei*, quod ideo præferantur extraneis, quod de ipsis *magis confidere* possit Prælatus, quod unanimiter secum negotia Ecclesiæ tractabunt. Hoc autem ad bonum Ecclesiæ spectare potest: atque hinc patet, S. Thomam non velle considerari *consanguinitatem* in provisione Beneficii simpliciter secundum se, sed cum relatione ad bonum Ecclesiæ, & quatenus eo casu pertinet *ad causam*: dum *consanguinitas* facit, ut *utilius* Ecclesiæ servire queat.

XIX. Insuper in hac consanguineorum prælatione specialiter cavendum scandalum, quod & S. Thomas notavit, verbis jam relatis adjungens: „ Esset tamen hoc *propter scandalum* dimit- „ tendum, si ex hoc aliqui exemplum sumerent, etiam præter „ dignitatem, bona Ecclesiæ consanguineis dandi.

Idipsum ante Doctorem Angelicum monet, & latius exposuit piissimus Parisiensium Cantor, in *Verbo Abbreviato cap.* 43. Postquam enim ostendit, quod *ædificent Sion, scilicet Ecclesiam, in sanguinibus; in peccatis*, qui Beneficia non pro meritis, sed ex affectu carnali conferunt, quærit idem: „ Sed quid, si æque hone- „ stus est, & dignus, ut extraneus? Sed & hoc periculosum est, „ inquit, nisi probitas ejus extinguat, & excludat omnem infa- „ miam, scandalum, & malum exemplum, *quod de facile non* „ *fit* “. Rationem illius verissimam, & notandam allegat; „ Non „ enim exemplum a bene gestis nostris summitur, sed a cortice, „ specie, & superficie illorum, non a veritate. Si enim dedi ne- „ poti meo propter gratiam, alii meo utentur exemplo, ut dent „ suis propter naturam magis, quam propter gratiam; dicen- „ tes: Nonne meis, sicut & ille suis, dabo?

XX. Postponendus igitur quandoque erit extraneo consanguineus æque dignus, immo nonnunquam dignior, propter *scandalum & malum exemplum aliorum*: qui merita atque qualitates ipsius non pernoscentes, nec rei veritatem, sed corticem duntaxat videntes, facile hoc exemplo promovebuntur, ut *carni, & sanguini* dent, quod illi *gratiæ* dederunt.

XXI. Non tamen semper ob periculum *scandali* prætereundos esse consanguineos, sat insinuat Petrus Cantor, & ratio evincit. Dum enim hic periculosum asserit, consanguineum æque dignum ad Beneficium promovere, subjungit hanc exceptionem: *Nisi probitas extinguat, & excludat omnem infamiam, scandalum, & malum exemplum*. Si quippe contingat, eam esse vitæ sanctitatem, eruditionem, aliasque ministro Ecclesiastico necessarias qualitates, ut omnibus, vel parum attendere volentibus, patere debeat eum Beneficio vacanti admodum convenire; quis ambigat, quin hujusmodi consanguineo provideri possit, non obstante scandalo non pusillorum, sed potius Pharisæorum; qui cupiditati suæ velamentum quærentes, ad rei veritatem nec aspicere quidem volunt; quare si hujusmodi scandalizari dicantur, responderi potest cum Christo: *Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum*.

XXII. Potest quoque nonnunquam contingere ex persona promoventis consanguineum, ut scandalum, si quod sit timendum, non erit datum, sed acceptum ab illo, qui *noluit intelligere ut bene ageret*; qui quærens cupiditatis, & malitiæ suæ aliquod operimentum, corticem actionis attendit, non rei veritatem, quam facile videre posset, si vellet.

Quid enim, si ea sit personæ præsentantis in omnibus suis negotiis, & actionibus ab omni carnali affectu integritas, ut omnibus attendere volentibus planum sit, quod non secundum carnem & sanguinem sed secundum Deum in omnibus procedat? Certe tali casu non nisi malitiose, ac Pharisaice judicare, aut præsumere quis posset, personam illam in promotione sui consanguinei, præter morem suum agendi ordinarium, attendisse carnem & san-

& ſanguinem, niſi manifeſte ex circumſtantiis pateret, ipſum a via juſtitiæ hoc caſu deflexiſſe; ac per conſequens ob eminentem virtutem, & integritatem perſonæ promoventis fieri poteſt ut ſcandalum, quod alias eſſet datum, futurum ſit acceptum, & Phariſaicum.

XXIII. His ſimilibuſque caſibus ſepoſitis, admodum a conſanguineorum promotione cavendum; potiuſque extraneus quam conſanguineus Beneficio præficiendus; tum ut hoc exemplo error ille, ſive abuſus (qui hodie pro lege apud multos invaluit) in collatione Beneficiorum conſanguineus extraneis, licet dignioribus, præferendi, extirpetur; tum ne promovendo conſanguineos, abuſus ille magis, foveatur, & ſtabiliatur.

CAPUT II.

Beneficia conferenda ſunt *Dignioribus*.

1 *Juſtitia diſtributiva violatur in diſtributione Beneficiorum, quoties attenditur qualitas ad* cauſam *non ſpectans.*
2 *Hinc conſequens,* digniori *providendum eſſe.*
3 *Id unanimi conſenſu docent Canoniſtæ.*
4 *Illud & in Patronis laicis procedit.*
5 *Similiter in Permutantibus, & Reſignantibus* in favorem.
6 *Non excuſantur Reſignantes in electione minus digni ob conſenſum Superioris.*
7 *Interdum Superiores reſignationem factam minus digno impedire nequeunt.*
8 *Jura electionem* minus digni *reputant validam: licet peccetur contra juſtitiam diſtributivam.*
9 *Quare jura ſimilem electionem habeant pro valida?*
10 *Electio minus digni erit valida in foro* judiciali, *tametſi Electores* jurent *ſe electuros* digniorem.
11 *Præſentatio digni, omiſſo digniore, eſt valida; nec inſtitutio negari eo titulo poteſt.*
12 *Quid, ſi plures ſint Patroni, & dignior, & minus dignus a diverſis præſentetur?*
13 *Inſtituens minus dignum; omiſſo digniore; non ſemper peccat.*
14 *Quomodo Synodus Tridentina velit inſtitui Præſentatum, modo ſit idoneus?*
15 *Synodus nullatenus inſinuat, Patronum non teneri præſentari digniorem.*

I. EX dictis capite præcedenti conſtat, toties juſtitiam diſtributivam in diſtributione Beneficiorum violari, quoties in hac diſtributione una perſona præfertur alteri ob conditionem, ſeu qualitatem, quæ *ad cauſam* non pertinet; ſive quæ perſonam huic Beneficio magis dignam non facit.

II. Hinc evidenter conſequitur, diſtributionem Beneficiorum fieri debere *magis digno*. Ut enim recte advertit S. Thomas 2. 2. *quæſt. 63. art. 2. ad* 3. „ Si poteſt haberi aliquis magis idoneus „ erga aliquam dignitatem, & alius præferatur, oportet, quod „ hoc ſit propter aliquam cauſam: quæ quidem ſi pertineat *ad* „ *negotium*, quantum ad hoc erit ille, qui eligitur, magis ido„ neus: ſi vero non pertineat *ad negotium*; erit manifeſta ac„ ceptio perſonæ.

Unde tamquam indubitatum ibidem præmiſerat: „ Quantum „ ad conſcientiam eligentis neceſſe eſt eligere meliorem, vel „ ſimpliciter, vel in comparatione ad bonum commune.

III. Obſervat Covarruvias in Relatione *Cap. Peccatum de Reg. Jur. in VI. §. 7. n. 4. Communi omnium conſeſu* extat annotatum *in Cap. Conſtitutis, tit. De Appellat.* quod Prælatus *teneatur* Sacerdotio, ſeu Beneficio præficere *digniorem*.

Similiter Proſper Fagnanus ad *Cap. Cum dilectus, tit. De Conſuetud. n.* 19. aſſerit: „ Omnia Jura clamant, ut meliores & „ ſanctiores eligantur, & ideo (ait) peccant contra juſtitiam *di-* „ *ſtributivam*, qui *omiſſo digniore*, eligunt dignum, ut notant „ *omnes* in *Cap. Conſtitutis, tit. De Appell.*

IV. Cum vero Patroni etiam laici, vigore Juris Patronatus præcipuas in proviſione Beneficiorum ad ipſorum præſentationem ſpectantium, partes obtineant, indubie & ipſi in hac diſtributione, ſeu præſentatione, juſtitiæ diſtributivæ legibus obſtringuntur: ac per conſequens, in ſua præſentatione qualitates eas duntaxat ſpectare jubentur, quæ *ad negotium* ſpectant.

Hinc Covarruvias loco citato *n.* 5. relata opinione Cæſaris Lambertini exiſtimantis, Patronum non obligari, nec teneri ad præſentandum *digniorem*, ſed ſatis eſſe, ſi præſentet dignum, ſine ulla hæſitatione pronuntiat: *Etenim hæc opinio apud me falſa eſt*: „ Nam licet præſentatio Patroni, quoties dignus ab eo no„ minatur, valet, ſitque ab Epiſcopo admittenda: non ex hoc „ ſequitur Patronum non præſentantem digniorem, immunem „ eſſe a culpa peccati in animæ judicio contrahenda: ſiquidem „ tenetur Patronus, cui Pontificiæ Conſtitutiones jus hoc dede„ re, inquirere diligenter, qui ſint ad Sacerdotia *digniores*: & „ eos Epiſcopis, exhibere, ut ipſis Beneficia Juris Patronatus „ conferantur.

V. Quod etiam & Permutantes, & Reſignantes *in favorem*, ad Beneficiorum diſtributionem plurimum concurrant, præſertim ſecundum modernam praxim, notiſſimum eſt, & ex dictis titulo *De Reſignatione* Beneficiorum intelligi poteſt, ideoque & ipſi in hac diſtributione leges juſtitiæ diſtributivæ ſervare debent; eaſque ſolas qualitates attendere, quæ *ad negotium* ſpectant; id eſt, quæ perſonam Beneficio magis dignam faciunt.

Hinc Petrus Sotus *lib.* 3. *De Juſtitia, quæſt. 6. art.* 2. dicere non dubitat, quod Reſignans ſimiliter digniorem, & utiliorem Eccleſiæ tenetur eligere, cui reſignet Beneficium, alias ſimilem committit injuſtitiam, quam Prælatus, qui elegit indignum ad Beneficium.

VI. Sed dicent forte Permutantes, & Reſignantes: Superiorum eſt, permutationem, vel reſignationem admittere, vel rejicere. Sit ita. Sed quid, ſi Prælatus facilius forſan, quam oporteret, immo quodammodo indifferenter, ut hodie aliquibus in more eſſe videtur, permutationes admittat; num propterea Permutantes, & Reſignantes minus dignis erunt extra noxam? Nonne ipſi ſunt cauſa, quod minus digni Beneficium obtineant? Si enim in permutatione, & reſignatione utilitatem Eccleſiæ duntaxat, ſive eas perſonarum conditiones, quæ faciunt *ad cauſam*; id eſt, ut melius Eccleſiæ provideatur, attendiſſent, indubie dignior promotus fuiſſet; adeoque per reſignationem minus digno fit, ut Beneficium non diſtribuatur ſecundum juſtitiam diſtributivam.

VII. Deinde hodie in aliquibus Eccleſiis permutationum praxis ita invaluit, ut ſi Ordinarii Collatores permutationem non probent, detur recurſus ad Superiorem, uti ſupra *tit.* 10. *c. 2. n.* 24. alias *tit.* 27. *cap.* 2. *num.* 21. notavimus: ideoque ſæpe non dependet ab Ordinariis rejicere permutationem, tametſi ſciant eam cum digniore non eſſe factam: ſicuti Ordinarius non poteſt ſemper recuſare inſtitutionem Præſentato a Patrono, tametſi ſciat præſentationem non eſſe factam de *digniore* ſecundum leges juſtitiæ diſtributivæ.

VIII. Sed dicit quis: *Sufficit ſecundum jura eligere dignum, non autem requiritur, quod aliquis eligat meliorem.*

Hanc objectionem ſibi format S. Thomas 2. 2. *quæſt.* 63. *art.* 2. in argumento 3. eique his verbis reſpondet: „ Ad tertium di„ cendum, quod quantum ad hoc, quod electio impugnari non „ poſſit in foro judiciali, ſufficit eligere bonum, nec oportet „ eligere meliorem: quia ſic omnis electio poſſet habere calum„ niam. Sed quantum ad conſcientiam eligentis, neceſſe eſt eli„ gere meliorem ſimpliciter, vel in comparationem ad bonum „ commune.

IX. Hoc reſponſum communi conſenſu amplectuntur Theologi, & Canoniſtæ, uti videri poteſt apud Covarruviam loco citato *n.* 3. ubi notat, quod *jura humana majorem ad tranquillitatem Reipublicæ, ne tot lites ſuper his prælationibus tractarentur, ſtatuerunt, electionem, collationem, & inſtitutionem Sacerdotiorum validas eſſe, nec debere in diſcrimen revocationes adduci ob eam cauſam, quod dignior fuerit prætermiſſus electo digno. Etenim ſi locus eſſet contrariæ opinioni, & electiones iſtæ hac ratione poſſent revocari, nulla in Eccleſiaſtica Republica electio fiet, quæ litibus, & controverſiis maxime pernicioſis non vexetur. Is vero, qui dignum elegerit, ſive Sacerdotium, aut munus publicum contulerit, prætermiſſo digniori, plane peccatum committit, & perpenſa qualitate mortale quidem.*

X. Immo tametſi Electores præſtant juramentum, eum eligere, quem credent Eccleſiæ utiliorem, nihilominus electio digni, omiſſo digniore, erit valida in foro judiciali, uti ibidem notat Covarruvias poſt Gloſſam Sanctionis Pragmaticæ: *Hoc etenim juramentum* (ait) *pertinet ad perjurii crimen, ſi Electores exiſtimantes, quemdam ex Candidatis dignitatem populantibus, aut qui ad eam eligi poterant, digniorem eſſe, eo prætermiſſo, alterum etiam dignum elegerint*: non tamen ob id electio nulla eſt, nec debet revocari.

XI. Sicuti electio digni, omiſſo digniore, ad evitandas lites, & infinitas diſcordias, in foro judiciali toleratur, & valida reputatur; ita pariter præſentatio Patroni de digno, omiſſo digniore, in foro externo irritari nequit: neque Præſentato denegari poteſt *inſtitutio* eo ſolo titulo, quod *dignior* non ſit, modo revera dignus ſit.

XII. Si igitur a majore parte Patronorum præſentatus ſit unus, qui ſit *dignus*; a minore vero parte, qui eſt *dignior*, inſtituendus erit ab Epiſcopo *dignus*; nec dignior inſtitui poteſt, cum hic revera præſentatus non ſit; ſed ſolus is, qui majorem Patronorum partem habuit, ut notant Canoniſtæ ad *Cap.* 3. *tit. De Jure Patronatus*, & Covarruvias loco citato *n.* 2.

XIII. Neque Epiſcopo, aut Ordinario imputari poteſt electio minus digni, omiſſo digniore: quia electio hic non fit ab Epiſcopo, aut Ordinario; ſed Patrono, qui elegit e multis Præſentatum. Quem ſine reſpectu ad alios, licet *per ſe* Eccleſiæ utiliores, inſtituere tenetur, modo revera *idoneus ſit*. Reliqui enim, licet digniores, quia præſentati non ſunt, etiam ab Ordinario inſtitui nequeunt: utpote qui ſolos præſentatos inſtituere poteſt.

XIV. Hoc ſenſu accipiendum Decretum Synodi Tridentinæ *Seſſ.* 24. *cap.* 18. *De Reformat.* quo decernitur: *Quod ſi Juris Patronatus laicorum fuerit, debet is, qui a Patrono præſentatus erit, ab eiſdem deputatis* (*Examinatoribus Synodalibus*) *examinari, & non niſi* idoneus *repertus fuerit, admitti.* Conſule Bullam Pii V. *in conferendis*.

XV. Nihil quippe hic aliud intendit Synodus, quam præſentatum a Patrono inſtituendum eſſe, ſi modo prævio examine *idoneus* repertus ſit, tametſi juxta leges juſtitiæ diſtributivæ Patrono incumbat *digniorem* præſentare: quemadmodum Epiſcopus ex iis, quorum *libera* electio ſibi competit, tenetur eligere, & Eccleſiæ proficere, *quem cæteris magis idoneum* judicaverit, uti eodem Decreto non ſemel monet Synodus, ut proinde ſufficienter indicet, non alias permitti Epiſcopo inſtitutionem idonei, prætermiſſo *magis idoneo*, niſi quando *magis* idoneum eligere non poteſt, eo quod per Jus Patronatus, & præſentationem, in vim illius factam juris manus habeat ligatas.

CAPUT III.

Unde desumenda major capacitas; & quomodo de ea inquirendum?

1 *In determinanda idoneitate debet attendi bonum commune Ecclesiæ.*
2 *Potest minus dignus simpliciter esse dignior attenta utilitate communi.*
3 *In collatione Beneficiorum debet attendi quis sit melior in ordine ad utilitatem Ecclesiæ.*
4 *Debet attendi qualitas Beneficii, ut de idoneitate statuatur.*
5 *Etiam locus, tempus, aliæque circumstantiæ expendendæ.*
6 *Subinde attendenda utilitas totius Diœcesis.*
7 *Potest eligens aliquando præterire dignissimum, ut e tribus minus dignus excludatur.*
8 *Aliquando etiam irrito conatu eligendus dignissimus.*
9 *In provisione Beneficiorum non hominibus sed Ecclesiis providendum.*
10 *Ante provisionem Beneficiorum inquirendum de qualitatibus eorum, qui præfici possent.*
11 *Non sufficit semper inter concurrentes eligere digniorem.*
12 *Sollicitantes Beneficia de incapacitate suspecti.*
13 *Collatores & Patroni debent in provisione Beneficiorum seponere omnem humanum erga consanguineos affectum.*
14 *Debent se munire contra mundanorum hominum sollicitationes, & obloquia.*
15 *Collatoribus Beneficiorum necessarius spiritus fortitudinis.*
16 *Expendendum quomodo ad electionem processerint Apostoli.*

I. CUM distributio Beneficiorum debeat fieri ad utilitatem, & bonum ipsius Ecclesiæ, etiam major vel minor idoneitas seu capacitas desumenda erit penes utilitatem, & bonum commune Ecclesiæ: ut nimirum is dignior reputetur, qui plus ad bonum illius Ecclesiæ, cui per Beneficium præficitur, conferre poterit, si hoc Beneficium ei conferatur.

II. Quod notans S. Thomas 2. 2. *quæst.* 63. *a.* 2. *in C.* monet, „ quod dignitas alicujus personæ potest attendi dupliciter. Uno „ modo simpliciter, & secundum se: & sic majoris dignitatis est „ ille, qui magis abundat in spiritualibus gratiæ donis. Alio „ modo per comparationem ad bonum commune.

„ Contingit enim quandoque (pergit S. Thomas) quod ille, „ qui est minus sanctus, & minus sciens potest magis conferre „ ad bonum commune, propter potentiam vel industriam sæcularem, vel aliquid hujusmodi.

Ex his dein concludit: „ Et quia dispensationes spiritualium „ principalius ordinantur ad *utilitatem communem* secundum illud 1. *ad Corinth.* 12. *Unicuique datur manifestatio Spiritus ad* „ *utilitatem*: ideo quandoque absque acceptione personarum in „ dispensatione spiritualium, illi, qui sunt simpliciter minus boni, præferuntur melioribus.

Et *quod lib.* 6. *quæst.* 5. *art.* 3. eadem reflexione facta infert: „ Non ergo Episcopus tenetur semper dare *meliori simpliciter*, „ sed tenetur dare meliori *quoad hoc* “; id est, meliori quoad bonum commune, & utilitatem Ecclesiæ.

III. Igitur Episcopus, Patronus, Collator, & quivis alius, cui provisio Beneficii quovis modo competit, debet attendere, quis dignior sit, non quidem *secundum se*; sed respectu Beneficii conferendi; si quis Officio, propter quod Beneficium datur, aptior sit; quique *utilius Ecclesiæ* servire poterit.

IV. Hinc ulterius concluditur, etiam attendendam esse qualitatem, & conditionem Beneficii; ut iis attentis, expendatur, quis huic Beneficio utilius deserviturus speretur.

Quis enim ambigat, quin aliquis possit multo esse dignior, & melior altero, respectu unius Beneficii, qui tamen esset minus dignus, si respectus habeatur ad Beneficium alterius conditionis & naturæ.

V. Nec tantum ipsum Beneficium *secundum se* considerari debet, ut de idoneitate personæ statuatur; sed & locus, tempus, aliæque circumstantiæ expendendæ sunt.

Potest enim quandoque contingere, ut attenta sola Beneficii, & Officii conditione, simpliciter sit *dignior*; qui tamen loco, tempore aliisque circumstantiis attentis, minus utilis futurus providetur, quam alius *secundum se* minus capax, minusve dignus; & per consequens juxta regulam supra positam, licet, is, attenta sola Beneficii qualitate, sit minus dignus, erit tamen reputandus dignior, & alteri præferendus; quia, omnibus attentis, prævidetur plus Ecclesiæ profuturus.

VI. Ulterius, quia dispensatio, sive distributio Beneficiorum facienda est ad utilitatem Ecclesiæ, fieri potest, ut etiam, omnibus attentis, aliquis sit dignior, & utilius Beneficio vacanti deserviturus sit, & tamen Episcopus sine ulla personarum acceptione hunc digniorem postponeret alteri, qui revera, omnibus attentis, minus dignus est, & minore cum fructu Beneficio deserviturus.

Cum enim Episcopus non tantum hujus Beneficii, aut Ecclesiæ, qui per Beneficium hic dignior esset præficiendus, sed totius suæ Diœcesis rationem, & curam habere, ejusque utilitatem attendere teneatur; fieri potest, ut hic tamquam dignior esset quidem promovendus ad hoc Beneficium, inspecta *sola* utilitate *hujus* Ecclesiæ *particularis*: nequaquam tamen attenta utilitate, & bono communi *totius* Diœcesis; quod sæpe exigit, ut alteri Officio præficiatur, aut reservetur; cui deserviendo non tantum uni particulari Ecclesiæ, sed toti Diœcesi plurimum prodesse poterit; neque alius tam idoneus huic Officio, verb. grat. *Archidiaconi*, haberi queat.

VII. Ex eodem principio, nimirum in provisione Beneficiorum attendendam esse utilitatem communem ipsius Ecclesiæ, consectarium est, quod Eligens non tantum considerare debeat, quis inter eligibiles sit absolute dignior; sed quis sit dignior ex iis, quos ipse per suum suffragium *cum effectu* Ecclesiæ præficere poterit.

Quid enim, si tres sint eligibiles, at prævideatur, quod *dignior* inter illos certo non sit eligendus pluralitate suffragiorum; immo prævideatur, si hunc eligam, pluralitate suffragiorum eligendus *minus* dignus inter *omnes*. Econtra vero si eligam secundum multo quidem capaciorem tertio, sed inferiorem primo, quo suffragio certo excludetur tertius, & secundus eligetur, Quis ambigat, quin simili casu, attenta Ecclesiæ utilitate, & bono communi, non tantum possim, sed & debeam eligere secundum, præterito primo, licet omnium *dignissimo*? Nec enim hoc casu dignior negligitur, sive postponitur *ob causam*, quæ ad negotium *non pertinet*, in quo consistit acceptio personarum; sed ob causam ad *negotium pertinentem*, nimirum, ut minus dignus excludatur, & *dignior*, qui haberi potest, Ecclesiæ præficiatur.

VIII. Unde si quis sua electione minus dignum cum effectu excludere non posset, omnium dignissimum eligere deberet; etsi sciret hunc cum effectu non esse promovendum. Quin & priori casu, nonnunquam ad evitandum scandalum, palam edicere tenetur, se primum omnium capacissimum, non nisi cogente necessitate, scilicet excludendi minus dignum, præterire.

IX. Si ergo juxta certissimas justitiæ distributivæ leges Beneficia conferenda sint dignioribus, *attenta* Ecclesiæ *utilitate*, & *bono communi*, merito Patroni, & Collatores Beneficiorum altissime cordibus suis insculpent aureum illud Hadriani VI. dictum; *Volo homines dare Beneficiis, & non Beneficia hominibus*: ut nimirum semper per Beneficiorum dationem intendant Beneficiis sive Ecclesiis de dignioribus ministris, & non hominibus per Beneficia.

X. Insuper si Patroni, & Collatores Beneficiorum teneantur tamquam fideles dispensatores, Beneficia ad majorem utilitatem Ecclesiæ distribuere, indubie etiam inquirere debent, quinam inter Ecclesiasticos virtute & scientia emineant; qui exemplo suo populum ædificent; quorum probitati, & capacitati fama publica testimonium perhibet: quod & Covarruvias *in relatione Capituli, Peccatum* §. 7. *n.* 6. reflectit, ubi docet, tum demum Patronum satisfacere, eligendo dignum, cum *dignior non reperitur præmissa mediocri aut diligenti inquisitione nominandi*: nimirum majore, vel minore inquisitione pro conditione Beneficii, de cujus provisione agitur. *Sicuti enim iis, qui ad id dignitatis (Episcopatus) electi ab aliis fuerint, non satis est defensionem hanc afferre: voluntarius ipse ad hujusmodi munus administrandum non accessit ... neque eos, qui elegerint sublevare quidam poterit, si dixerint, ignorasse se eum, quem elegere*. Ita S. Chrysostomus *De Sacerdotio cap.* 2.

XI. Quare Patroni & Collatores, liberam habentes præsentationem, vel collationem, nullatenus satisfaciunt officio fidelis dispensationis, si eorum duntaxat rationem habere velint, qui apud ipsos pro obtinendo Beneficio instant, & rogant, aut ut hodierna phrasi loquamur, *sollicitant*; creduntque se satisfacere, si inter sollicitantes, digniorem eligant: cum facile digniorem reperirent, si utilitatem Ecclesiæ, & bonum commune serio intendentes, eam curam inquirendi adhiberent, quam etiam adhibitam vellent a suis œconomis aut famulis, ut meliores, & peritiores operarii; pro aliquo notabili ædificio extruendo, aut alio negotio temporali tractando, haberentur. Indicium non obscurum, quod hujusmodi Patroni, & Collatoribus major sit cura de temporalibus, quam de spiritualibus, a quibus tamen non raro plurium animarum æterna salus dependet. *Optimi videlicet rerum æstimatores, qui magnam de minimis, parvam aut nullam de maximis curam gerunt*: ut de similibus per ironiam olim dixit S. Bernardus *lib.* 4. *De Considerat. cap.* 6.

XII. Latius de his actum in Tractatu Simoniæ circa Beneficia *part.* 1. *cap.* 9. §. 5. ubi una ostensum est, quod hi, qui pro Beneficio, præsertim curato, rogant, & sollicitant, vel hoc titulo merito a Patronis, & Collatoribus habeantur suspecti, tamquam Beneficio obeundo minus idonei, juxta illud S. Bernardi *lib.* 4. *De Considerat. ad Eugenium cap.* 4. *Pro quo rogaris, sit suspectus ipse, qui ipse rogat pro se jam judicatus est. Nec interest per se, an per alium quis roget*. Et illud S. Thomæ 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 5. *ad* 3. *Si aliquis pro se rogat, ut obtineat curam animarum, ex ipsa præsumptione redditur indignus.*

XIII. Hactenus dicta de obligatione eligendi digniorem; & attendenda sola utilitate Ecclesiæ, sufficienter quoque ostendunt, omnino necessarium esse, ut Patroni, & Collatores omnem humanum erga consanguineos, & familiares affectum deponant, dum de Beneficiorum collatione deliberant. Si enim eo affectu ipsos laborare contingat, facile fiet, ut hoc affectu præventi & excæcati, consanguineos licet minus dignos præferant dignioribus extraneis.

XIV. Immo necesse erit, ut Patroni, & Collatores se contra hominum mundanorum (qui in Beneficiis & dignitatibus Ecclesiasticis, non nisi lucra, & honores sæculi respiciunt) preces, sollicitationes, humanasque eorum ratiocinationes, quin & terrores, specialiter muniant ac præparent, ne alias hisce frangantur, & a tramite justitiæ cum summo suo discrimine avertantur.

XV. Verum ad hæc omnia quis sat idoneus, nisi ei fuerit datum desuper? Quamobrem nihil magis necessarium his, quibus, incumbit Ecclesiæ ministros constituere, & eligere, quam ad Patrem luminum, & Spiritum fortitudinis, instanter recurrere: ut ille & illuminando intellectum ostendat, quis utilior Ecclesiæ minister eligendus: & voluntati robur tribuat, quo adversus humanas tentationes firma permaneat.

XVI. Legimus in Actis Apostolorum *cap.* 1. quod præsentatis duobus, *Joseph, qui vocabatur Barsabas qui cognominatus est Justus, & Mathia*, ut unus eorum ad Apostolatum eligeretur, ad hanc electionem properare Apostoli non præsumpserint; sed ad Deum confugerint, ut ipse ostenderet, quem ex duobus ad hoc ministe-

nisterium elegisset: & orantes dixerunt, ait sacer Textus: *Tu, Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus unum.* „ Si igitur Apostoli ipsi (inquit magnus ille Archie„ piscopus Bartholomæus De Martyribus ad Patres Concilii Tri„ dentini) electioni illi faciendæ sese impares judicaverint; & „ si Clerus, universus pro more veteri cum populo congrega„ tus, id demum se rite peracturum crediderit, si jejuniis, pu„ blicisque orationibus cæleste lumen, opemque divinam sibi ac„ cersissent; non horrebunt Reges (idem dic de cæteris Collatori„ bus) eum per seipsos delectum habere (*a*)?

CAPUT IV.

Quam grave delictum sit accipere personam in collatione Beneficiorum; & unde hæc gravitas desumenda?

1 *Acceptio personarum in spiritualibus juxta Augustinum non est leve peccatum.*
2 *In Beneficiis* curatis *dicitur esse peccatum* mortale.
3 *Idipsum a nonnullis asseritur in omnibus Beneficiis.*
4 *Determinatio, an sit peccatum mortale vel veniale, est difficilis, & periculosa.*
5 *Gravitas hujus peccati ponderanda ex bonis, quæ impediuntur, & malis quæ causantur.*
6 *Hinc elucet, quam grave sit accipere personam in promotione ad Episcopatum.*
7 *Idem ostenditur in electione ad Beneficium Parochiale.*
8 *Eadem & in Beneficiis inferioribus ponderanda.*
9 *Qui recte æstimat pretium animarum, non facile in collatione Beneficii, præsertim curati admittet acceptionem personarum.*
10 *Synodus Tridentina arguit peccati mortalis, qui minus dignos ad Episcopatum promovent.*
11 *Promoventes minus dignos, quomodo Ecclesiæ teneantur ad restitutionem?*
12 *Jus Patronatus pro onere reputandum.*
13 *Plures illud horruerunt, & respuerunt.*
14 *Noluit S. Gregorius se electioni Episcoporum immiscere.*
15 *Hincmarus Remensis imputavit Presbyteris, quod laici meliores non præsentarent.*
16 *Quomodo idem hodie multis Ecclesiasticis imputari possit?*
17 *Prælati Ecclesiarum, quomodo suo exemplo Patronos incitare ad præsentandum meliores debeant?*

I. Acceptionem personarum in distributione Beneficiorum, seu bonorum Ecclesiasticorum non leve esse peccatum, jam pridem credidit Sanctus Augustinus *Epist.* 167. *num.* 18. „ Nec sane, quantum arbitror (ait.) putandum est leve esse pec„ catum in personarum acceptione habere fidem Domini nostri „ Jesu Christi, si illam distantiam sedendi ac standi, ad honores „ Ecclesiasticos referamus. Quis enim ferat eligi divitem ad se„ dem honoris Ecclesiæ, contempto paupere instructiore atque „ sanctiore?

II. Hic Augustinum loqui de dignitatibus, & ministeriis Ecclesiasticis, atque acceptionem personarum in horum distributione non esse leve peccatum, post S. Thomam 2. 2. *quæst.* 63. *art.* 2. in argumento *Sed contra*, tradunt uno consensu Theologi; asseritque post Sotum Gabriel Vasquez tractatu *De Benef. cap.* 2. §. .. *dub.* 8. quod in Episcopatibus, & Beneficiis curam animarum habentibus annexam, semper sit eligendus dignior sub culpa *mortali*: „ additque: In hoc *nullus dubitat*, quoniam est injusti„ tia in re gravi: ideoque necessario erit *mortale*.

III. Quin & ipse Vasquez credit, quod *omnibus* Beneficiis sit *mortale peccatum digniorem* prætermittere; quia & hic est *gravis* materia. „ Omnia enim ista Beneficia (inquit.) ut bona com„ munia distribuenda pro meritis sunt in Christiana Republica, „ præcipue præstimonia illa, quæ instituta sunt ad alendos mi„ nistros Ecclesiæ, qui eligendi sunt, ut digniores esse, aut fore „ speratur Ecclesiæ utiles.

Citat in eamdem sententiam Covarruviam in *Relectione Capituli*, *Peccatum* §. 7. *num.* 5. ubi docet, quod si Fundator Bene„ ficii ad Beneficium vocaverit ex certa familia, tunc Patronus „ sub *mortali* culpæ reatu, inspecta materia subjecta, tenebitur „ digniorem Episcopo exhibere.

IV. Verum quia, teste Augustino *lib.* 21. *De Civit. Dei cap.* 27. quæ sint peccata mortifera, quæ venialia, difficillimum est invenire, periculosissimum definire: &, ut ait in Enchiridio *cap.* 77. quæ sint mortifera, quæ venialia peccata, quæ levia, quæ gravia, non humano, sed divino sunt pensanda judicio, ideo nolo hic determinare, quandonam præcise in acceptione personarum sit peccatum *mortale*, quod *veniale*: id mihi sufficit, nunquam sine culpa, eaque *non levi*, in hac materia esse acceptionem personarum.

V. Porro gravitas acceptionis personarum sive violatione justitiæ distributivæ in hac materia ex duobus potissimum ponderanda videatur: nimirum ex multis gravibusque Ecclesiæ bonis, quæ per promotionem minus digni, contempto digniore, impediuntur; deinde ex malis, quæ per digniorem, non vero per minus dignum impediri possent.

Ad bona quod attinet, omnia illa censentur impediri per acceptionem personarum, quæ in functione talis ministerii Ecclesiastici dignior præ minus digno procurasset.

Mala vero Ecclesiæ, quæ peccatum acceptionis personarum augent, sunt ea omnia, quæ dignior postpositus, præ minus digno impedire potuisset.

Hinc facile est intelligere, quam enorme ac perniciosum possit esse hoc acceptionis personarum crimen.

VI. Quid enim, si ad Episcopatum minus dignus præ digniore eligatur? quam multa sæpe animarum lucra, quotque Diœcesis, immo interdum totius Ecclesiæ bona spiritualia impedientur, quæ dignior præ minus digno in sua Diœcesi procurasset; immo in reliquas nonnunquam Diœceses, & Provincias diffudisset? Quam multa rursus mala impedire, quot abusus extirpare doctrina & pietate eminentior potuisset, quæ alius dotibus illis destitutus, impedire, aut extirpare vel non potuit, vel noluit?

VII. Similiter quantum ad reformationem Cleri & populi, ad extirpationem vitiorum, & virtutum omnium augmentum, ipsarumque animarum salutem promovendam nonnunquam valeat Archiepresbyter, Archidiaconus, Decanus, Plebanus, Pastor, aliusve animarum director eruditione morumque integritate excellens, præ alio, qui eruditione morumque integritate est inferior, nullus est, qui non intelligat, & quotidiana experientia est planissimum. Quis enim non quotidie experitur, quantum, vel unus interdum, in dignitate, aut notabili aliqua Ecclesiastica functione constitutus, per eminentem suam scientiam, fundatissimamque pietatem, fructum in messe Dominica faciat, præ multis aliis scientia & eruditione inferioribus?

VIII. Quinimo non raro fit, ut etiam inferiori ministerio aut functioni Ecclesiasticæ applicatus, in pietate atque scientia exercitatior tum exemplo, tum oratione, tum etiam instructione, plurima bona fideli populo præ minus exercitato sit procuraturus, aut mala impediturus: ut consequenter nec leve futurum sit peccatum in simili provisione accipere personam; id est, ex privato affectu minus dignum digniori præponere.

IX. Divinitus dictum est olim a Sancto quodam Pontifice: *Æstimet quis pretium Dominici gregis, ut sciat, quod meritum constituendi deceat esse Pastoris.* Dico quoque, *æstimet quis pretium Dominici gregis*, id est, salutem animarum, ut sciat quam grave sit peccatum accipere personas in collatione Beneficiorum: ex quo contingit impediri quominus Dominico gregi ea omnia bona, quæ dignior impendere potuisset, frequenter non impendantur; aut mala per digniorem avertenda, sæpius non avertantur.

X. Ex quibus concluditur, admodum esse verendum, ne quod Synodus Tridentina de concurrentibus ad promotionem Episcoporum affirmat, id coram summo animarum Pastore gregis sui pretium in veritate æstimante, in Collatoribus quorumcumque Beneficiorum, præsertim tamen curatorum, locum habeat: nimirum, *eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint.*

XI. Facile quoque ex hactenus dictis est intelligere, quod promoventes minus dignum, neglecto digniore, non tantum rei constituantur gravis delicti, sed etiam ipsi Ecclesiæ, cujus in distributione Beneficiorum constituti sunt Ministri, ob infidelem dispensationem teneantur ad restitutionem bonorum, præcipue spiritualium, quæ per promotionem dignissimi (quam Ecclesiæ ut fideles ministri debebant) procurata fuissent; adeoque Patronis ac Collatoribus, qui hac in parte infideles fuerunt, incumbat, quantum in ipsis est, bona spiritualia illi Ecclesiæ, cui minus dignum ministrum dando, illa quasi abstulerunt, omni meliori modo procurare; atque ita justitiæ violatæ satisfacere.

XII. Ex his facile intelligent, qui oculos spirituales habent, ut videant, jus Patronatus, aut jus collationis, aut jus electionis ad Dignitates Ecclesiasticas, non tam esse reputandum tamquam aliquid multum appetibile; sed potius ut onus humeris suis impositum.

XIII. Neque mirabitur, qui obligationem & pericula Patronorum, & Collatorum expenderit, si plures hoc onus exhorruerint, & a se abjicere studuerint.

Quomodo Valentinianus I. Imperator; item Ludovicus VI. & Ludovicus IX. Reges Galliarum hanc provinciam recusaverint, & horruerint ob pericula illi annexa, notavimus supra *Tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 13. *cap.* 1. 5. & 6. alias *cap.* 5.

Intelligebat indubie hoc onus Catharina Regina Protugalliæ, de qua in vita Bartholomæi *De Martyribus lib.* 2. *cap.* 12. refertur dictum: „ Quod optaret, ut durante suo regimine, Prælati „ Portugalliæ essent immortales; quo fieret ut nullus ad Epis„ copatum promovere teneretur: dicens, sibi plus quam satis „ esse, si pro seipsa, & toto suo regno deberet respondere, licet „ se responsalem non constitueret pro salute animarum.

XIV. Sed quid mirum, si Reges aut Principes, aliive fideles laici onus illud reformidarint; cum & ipse Gregorius M. Summus Pontifex, adeo lumine charitatis, & cælestis sapientiæ illustratus, interrogatus a Clero Mediolanensi de persona in Episcopum eligenda, responderit, se quidem contra personam illam nihil reponendum habere; „ Veruntamen quia antiquæ meæ deli„ berationis intentio est, inquit, ad *suscipienda pastoralis curæ* „ *meæ onera, pro nullius unquam misceri persona*, *orationibus* „ *prosequor electionem vestram*, ut omnipotens Deus, qui futu„ rorum actuum nostrorum semper præscius, talem vobis Pastorem „ præbeat, in cujus lingua & moribus exhorationis divinæ pas„ cua valeatis invenire: in cujus mente & humilitas cum certi„ tudine fulgeat, & severitas cum pietate; qui vobis viam vitæ „ non solum legendo, vel loquendo, sed etiam vivendo possit „ ostendere; quatenus exemplo illius discat vestra dilectio ad „ æternæ patriæ desiderium suspirare.

(*a*) S. Pius V. die 18 Martii ann. 1567. Bullam dedit, qua decernitur, „ quod si in concursu plurium Clericorum ad unum Beneficium, Episcopus „ minus habilem, postpositis magis idoneis, eligat; possint ii, qui rejecti fuerint, a mala electione hujusmodi ad Metropolitanum . . . appellare ". Licet ea constitutio ratione concursus nullam in Galliis habeat auctoritatem; ostendit tamen quinam sit Ecclesiæ spiritus in suorum Ministrorum electione.

Uti-

Utinam hanc Sanctissimi Pontificis humilem deliberationem rite expenderent plures Ecclesiastici & laici, qui quantumvis longissime a capacitate S. Gregorii in discernendis conditionibus personarum, quæ ad functiones Ecclesiasticas obeundas exiguntur, distent, avide tamen promotioni personarum ad Ecclesiasticas dignitates se immiscent.

XV. Olim Presbyteris suis improbrabat Hincmarus Archiepiscopus Remensis, quod ipsi, sollicitudo Patronos, quin & xenia eis offerendo, in causa essent, quod meliores, & digniores Clerici non præsentarentur: „ Quia quique Fideles (ait) si vestra culpa „ non esset, plus quærerent bonos Clericos, quam vestros dena- „ rios: & hoc non suffertis: sed vos & vestros nutritos in ma- „ ledictionem mittitis, cum, dato Patronis præmio „ vobis & illis peccatum emitis. Habetur *tom.* 8. Concil. general. *col.* 591. *Edit. Labb.*

XVI. Si hodiernas Clericorum pro Beneficiis sollicitationes, & cursitationes attendamus, & quomodo etiam ipsi Ecclesiastici, non pro dignioribus, sed suis consanguineis, & familiaribus „ apud Patronos instent, non sine fundamento judicare poté- „ rimus, quod frequenter ipsis Ecclesiasticis sit imputandum, quod Patroni digniores non præsentent; nec veras de Beneficiis Ecclesiasticis ideas concipiant: dum ea ab ipsis Ecclesiasticis ita ambiri vident.

XVII. Si ipsi quoque Episcopi, aliique Ecclesiarum Prælati in collatione Beneficiorum ostenderent suo exemplo, nihil carni, aut sanguini, vel favori, vel amicitiæ tribuendum, sed sola merita esse attendenda, indubie multum moverent Patronos, ut & ipsi in sua præsentatione attenderent sola merita, & digniores præsentarent: ubi e contrario dum vident Prælatos ipsos Beneficia pro affectu privato potius quam pro meritis distribuere, quid mirum, si ipsi eorum exempla imitentur, & de Beneficiis, non secundum merita, sed pro affectu disponant?

JURIS ECCLESIASTICI UNIVERSI PARS SECUNDA. DE REBUS.

SECTIO QUARTA DE BONIS TEMPORALIBUS ECCLESIÆ.

TITULUS PRIMUS. DE PECULIO CLERICORUM.

CAPUT PRIMUM.

Quid Peculium Clericorum; & quid nomine Peculii veniat; & quod jus Clerici competat?

I. ITULUS XXV. libri III. Decretalium inſcribitur, *De Peculio Clericorum*, quamvis in Decretalibus, ſive Canonibus, qui ſub illo titulo referuntur, nomen Peculii non occurrat, ſed id unum fere caveatur, ut ſiquæ poſt Ordinationem ex rebus Eccleſiæ, vel occaſione Eccleſiæ Clericis obvenerunt, vel Clerici acquiſiverunt, ad Eccleſiam, tamquam res ad Eccleſias pertinentes, revertantur.

II. Admodum veriſimile eſt, rebus Eccleſiæ, quæ Clericis ad uſum conceduntur, nomen *Peculii* inditum fuiſſe, poſtquam facta Beneficiorum erectione, ipſa bona Eccleſiæ quaſi in quaſdam portiones, ſingulis titulis annexas, dividi, & a communi maſſa bonorum Eccleſiæ ſeparari cœperunt; atque tum demum hoc no-

men

men his inditum fuisse exemplo *Peculii*, quo Romani significabant omne id, quod *servus domini permissu separatum a rationibus dominicis habet*, *L. 5. ff. de Peculio*.

III. Si enim ea, quæ de Peculio servorum, & filiorum-familias jam pridem edixerunt Romani, conferantur cum iis, quæ in Canonibus sub hoc titulo relatis dicuntur de rebus Clericorum ab Ecclesia protectis, apparebit non immerito *Peculii* nomen his inditum fuisse.

IV. In primis, quemadmodum jure Romanorum servus est in potestate domini, & filius-familias in potestate patris: ita Clericus Ecclesiæ adscriptus in potestatem, & servitutem quodammodo Ecclesiæ transit, eique ut domino, & patri servire & obedire speciali titulo, & vinculo adstringitur.

V. Ut vero servus domino servire posset, immo ad serviendum alacrius & utilius incitaretur ei nonnunquam dominus pusillam pecuniam, qua libere uteretur, concedebat; quod a pecunia *Peculium* dicebatur. *Peculium dictum est, quod pusilla pecunia sive patrimonium pusillum*, ait Jurisconsultus in *L. 5. §. 3. ff. De Peculio*. Addit autem ibidem ex Tuberone, *quod servus Domini permissu separatum a rationibus dominicis habet*.

VI. Simile est peculium filii-familias, nimirum pusillum patrimonium, quod filius-familias permissu patris separatum a rationibus (a) patris-familias habet: scilicet ex rebus ipsius patris, aut quod saltem patris contemplatione, & occasione obvenit: diciturque hodie Peculium *profectitium*, & proprie peculii rationem habet.

VII. Dicitur domini *permissu*: nam ut Pomponius ait in *L. 4. ff. De Peculio*; *Peculii est, non id; cujus servus seorsum a domino rationem habuerit, sed quod dominus ipse separaverit, a summa servi rationem discernens*: vel ut alia & melior lectio habet: *Suum a servi ratione discernens*. Idem est de peculio profectitio filii-familias.

VIII. Peculium autem frequenter in Legibus Romanorum vocatur pusillum *patrimonium* servi, non quod ejus verum dominium, aut proprietas esset penes servum, qui jure Romano dominii, & proprietatis erat incapax; sed quia peculii usus, & libera administratio permissu domini est apud servum *L. 48. ff. eod.* atque ob hanc liberam Peculii administrationem & usum, dicitur Peculium etiam *proprium patrimonium* servi, *L. 39. ff. eod.* immo quasi *liberi hominis patrimonium*, *L. 47. §. 6. ff. eod.*

IX. Nihilominus peculium servi ita manet apud dominum, ut non tantum pro voluntate domini id servo adimi, & minui possit, *L. 4. ff. eod.* sed etiam, quidquid ex Peculiari aut re Peculiari acquiri, id totum domino cedat, ipsumque Peculium, & quidquid in Peculio reperitur, ad dominum ipso jure servo moriente revertatur, seu potius domini maneat, §. 3. *Instit. Per quas personas cuique acquiritur*, & ibi uno consensu notant Interpretes, observantque primitus apud Romanos idem juris fuisse respectu filii-familias, ut is omnia similiter patri, sicut servus domino acquireret, nulla facta Peculii distinctione. Et licet postea variis Imperatorum sanctionibus filiis-familias plenius jus quoad Peculium castrense, quasi castrense, & adventitium concessum sit, nihil tamen quoad *profectitium* mutatum esse monent: sed illud dominio tenus apud patrem manere, & quidquid filius ex illo acquirit, patri cedere, & pleno jure ad patrem reverti, *L. 6. Col. de Bonir, quæ liberis*, &c.

X. Hæc si conferantur cum his, quæ de rebus Ecclesiæ Clericis in usum concessis dicuntur, in Canonibus sub hoc titulo Decretalium relatis, apparebit non immerito titulum hunc inscribi *De Peculio Clericorum*; hocque Peculium apprime convenire cum peculio *servorum*, & *profectitio* filiorum-familias.

XI. In *Cap. 1. tit. De Peculio Clericorum*, legitur: *Investigandum est, si nihil patrimonii habens Presbyter, quando promotus est ad Ecclesiasticum Ordinem, postea (vel ut alia lectio habet, si postea) emerit prædia, cujus juris sint, quoniam Ecclesiæ, ad quam nihil habens promotus est, esse debent juxta* Canonicam *auctoritatem*.

XII. Citatur hic Canon in Decretalibus Gregorii IX. ex Concilio *Arelatensi*. In prima vero Decretalium collectione apud Antonium Augustinum ex Concilio *Lateranensi*, Burchardus autem, & Ivo Carnutensis citant ex Concilio *Remensi*. In Romana editione Corporis Canonici adjicitur hæc notula Antonii Augustini: *In Conciliis editis nondum inveni*. Admodum verisimile est, desumptum esse ex Capitulis Hincmari Remensis, *De quibus Magistri, vel Decani per singulas Ecclesias inquirere, & Episcopo renuntiare debeant*, ubi *num.* 18. relata verba hujus Decretalis pene ad verbum expressa sunt. Habentur hæc Capitula Hincmari tom. 8. Concil. generalium *col. 573*.

XIII. Quisquis hujus Decretalis auctor fuerit, non obscurum est, eum per finalem clausulam *juxta Canonicam auctoritatem*, reflexisse ad Canonem 49. Concilii Carthaginensis III. apud Gratianum *Caus. 12. quæst. 3. Can. 1. Placuit, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quicumque Clerici, qui* nihil *habentes ordinantur, & tempore Episcopatus, vel Clericatus sui agros, vel quæcumque prædia nomine suo comparant, tamquam rerum Dominicarum invasionis crimine teneantur, nisi admoniti Ecclesiæ eadem ipsa contulerint*.

XIV. Ex hoc eodem Canone videtur desumptum Capitulum tertium ejusdem tituli *De Peculio Clericorum*, uti indicat nota marginalis Antonii Augustini. In hoc Capitulo statuitur: *ut unusquisque Presbyter res, quas post dies consecrationis acquisierit, propriæ Ecclesiæ relinquat*.

XV. Ut quid autem tam sollicite inquiri jubetur, an promotus ad Ordinem, ante suam promotionem *nihil* habuerit? Ratio indicatur in Rubrica primæ Decretalis: *Quæsitum a Rectore Ecclesiæ tempore promotionis nihil habente, præsumitur de bonis Ecclesiæ acquisitum*.

XVI. Si autem quæsitum sit ex *bonis Ecclesiæ*, juxta *Canonicam auctoritatem* debet cedere Ecclesiæ; quod frequenter in Canonibus renovatum fuit; quos Canones citat, & refert Emmanuel Gonzales ad *Cap. 1. tit. De Peculio Clericorum*.

XVII. Interim hinc duo sunt concludenda. Primum, quod Peculium Clericorum in hoc sit simile Peculio *servi & profectitio* filii-familias, quod sicuti acquisita ex Peculio servi, & profectitio filii-familias cedunt domino aut patri, ita quoque acquisita ex Peculio Clericorum cedant Ecclesiæ juxta *Canonicam auctoritatem*: quamvis exterior disciplina, postremis his sæculis circa acquisita ex Peculio Clericorum nonnihil sit immutata, uti infra notabitur.

XVIII. Ex primo sequitur secundum, in quo Peculium Clericorum simile apparet peculio servi, & profectitio filii-familias; nimirum, quod proprietas seu dominium Peculii maneat apud Ecclesiam, quemadmodum proprietas peculii servi, aut filii-familias penes dominum vel patrem. Nam si penes Clericum esset *dominium*, etiam res comparatæ ex peculio, sive proventibus Ecclesiasticis, etiam deberent esse ipsius Clerici; utpote quæ essent acquisitæ, non ex rebus ad Ecclesiam, sed ad ipsum Clericum spectantibus.

XIX. Unde ad *Cap. 2. tit. De Peculio Clericorum*, dicere non dubitavit Panormitanus *num.* 4. *Item nota, quod Prælatus non est dominus fructuum Beneficii. Nam si efficeretur dominus, posset sibi acquirere ex reditibus secundum libitum, cujus contrarium hic deciditur, & in* Cap. Inquirendum tit. eod. Hæc ille, qui & ad Rubricam *num.* 43. monuerat, quod Clericus non faciat fructus *suos*, ideoque Peculium Clericorum posse appellari *profectitium, & judicari debere ut profectitium*.

XX. Et revera, Clericos non esse veros dominos sui Peculii sive proventuum Ecclesiasticorum, adeo evidenter in sacris Canonibus est expressum, ut nullus antiquorum Canonistarum de hoc dubitasse videatur; immo Archidiaconus famosus admodum Canonum interpres scribere non est veritus in *Cap. Statutum §. Assessorem, De Rescriptis in 6.* esse *hæresim* in jure Canonico, asserere, Clericos Beneficia Ecclesiastica obtinentes, proventuum Ecclesiasticorum esse dominos: quam sententiam post Martinum Navarrum multis asseruit Paulus Comitolus, qui ait: *Tantummodo a recentis memoriæ hominibus addubitari cœptum, quod ab antiquis magistris & melioribus auctoribus superioris, atque adeo nostræ ætatis in controversiam nunquam revocatum est, num ii, quibus Ecclesiastica Sacerdotia, Beneficiave mandata sunt, bonorum, fructuumque omnium, qui ex iis percipiuntur, veri domini*. Resp. moral. lib. 1. quæst. 70.

XXI. Quamvis vero Clericus proventuum Ecclesiasticorum ad suum *usum* concessorum non sit verus dominus, nihil tamen obstat quominus reditus Ecclesiastici, præsertim postquam per erectionem Beneficiorum singulis titulis quædam portio bonorum annexa fuit, *peculium* Clericorum vocentur, ad exemplum peculii servorum & filiorum-familias. Immo nec obstat quominus illud ipsum peculium Clerici dicatur *proprium patrimonium* Clerici, atque Clericum facere *fructus suos*, tametsi revera eorum *dominus* non sit: eadem ratione, qua peculium servi (qui certo illius dominus est) dicitur proprium *patrimonium* servi; propter nimirum *liberam* peculii illius administrationem, & *usum*, quam ex voluntate domini servus habet.

XXII. Unde jam pridem Augustinus fatebatur, quod ipse, aliique pridem Episcopi putarentur habere dominium rerum Ecclesiasticarum, tametsi non nisi *procurationem* earum se habere contestaretur. *Ego eumdem multorum sensum* (*ait* Epist. 126.) *comparantium semetipsos semetipsis, non divitias dimisisse, sed ad divitias videor venisse. Vix enim vigesima particula res mea paterna existimari potest, in comparatione prædiorum Ecclesiæ, quæ nunc ut* dominus *existimer possidere . . . Nos rebus Ecclesiæ* dominari *existimamur, nos opibus frui . . . Deus testis est, istam omnem rerum Ecclesiasticarum* procurationem, *quarum credimur amare dominatum, propter servitutem quam debeo charitati fratrum & timori Dei tolerare me, non amare! ita ut ea, si salvo officio possim, carere desiderem*.

XXIII. Cum autem juxta hodiernam disciplinam non minus plenam administrationem, nec minus liberum usum habeat quilibet Beneficiatus respectu portionis bonorum suo titulo annexæ, quam olim habebant Episcopi circa prædia & bona Ecclesiæ suæ, non mirum, si & Beneficiatis proventuum Ecclesiasticorum *dominus* credatur, & vulgari modo loquendi habere *dominium*, vel fructus *suos* facere dicatur, tametsi procurationem duntaxat revera obtineat: eo quod tam liberam eorum dispensationem, etiam cum facultate *suis* usibus applicandi adipiscantur, ut soli Deo rationem dispensationis reddere obstrictus sit.

XXIV. Sicuti ad peculium *profectitium* filii-familias non tantum spectat, quod ex re aut substantia patris, sed & omne quod patris contemplatione, & occasione filio obvenit, uti communiter docent Jurisconsulti ad §. 1. *Institut. Per quas personas cuique acquiritur*, & ibi novissime Arnoldus Vinnius *num.* 3. ita quoque ad peculium Clericorum jam descriptum pertinere dicendum est, non tantum quod ex rebus Ecclesiæ Beneficium annexis percipit; sed omne quod contemplatione Ecclesiæ, sive ex functione Ecclesiastica & clericali obvenit: quod & Pontifex non obscure expressit in *Cap. 9. tit. De Testamentis*, ubi respondit, *quod Clerici de his, quæ paternæ successionis, vel cognationis intuitu, aut de artificio sunt adepti, seu dono consanguineorum, aut amicorum, non habito respectu ad Ecclesiam, pervenerunt ad ipsos, libere disponere valeant. De his tamen, quæ* consideratione *Ecclesiæ perceperunt, nullum de jure possunt facere Testamentum*.

Ut

(a) Auctor noster nomine *Patris-familias* forsan intellexit Caput familiæ.

Ut ergo inter bona Ecclesiastica, de quibus Clerici de jure testari nequeunt, aliquid referatur, juxta responsum Pontificis sufficit, si *consideratione Ecclesiæ* obvenerit.

XXV. Ad quæ verba reflectens Boerius Epo, apud Duacenses olim Canonum Antecessor Primarius, infert: „ Ergo non tantum, „ quæ per Ecclesiam (id est ex fructibus Beneficiorum Eccle- „ siasticorum, sic enim locutio hæc *per Ecclesiam* a plerisque su- „ mitur) sed & quæcumque *Clericatus occasione* Clericus acquisi- „ vit, in ea causa sunt, ut de iis testari nequeat; ut si quid „ tamquam Sacellanus alicujus Nobilis acquisiverit.

XXVI. Idem Auctor ante ostenderat ad *Cap. 1. tit. De Testamentis, num. 79.* quam impetum sit quorumdam recentiorum Canonistarum glossema prætendentium, nequaquam bonis *Ecclesiasticis*, sed *quasi patrimonialibus* annumeranda esse, quæ Clerici accipiunt pro statis officiis, quoties fiant pro personali opera, absque ulla perpetua vel annua dote, quæ detur in titulum Beneficii; sive, ut loquitur Andreas Vallensis in Paratitlis ad titulum *De Peculio Clericorum, num. 2.* quæ „ Clerici acquirunt „ ratione Clericalis Ordinis vel Officii, sed alia ratione quam „ Beneficii, veluti celebrando, concionando, canendo, confes- „ siones audiendo, vicariæ temporali deserviendo, aut alias si- „ miles actiones spirituales exercendo.

XXVII. Conantur, inquit Boerius Epo *num. 80.* multi eam „ sententiam defendere per hoc quod *salaria* supra vel extra Be- „ neficii titulum percepta, non intuitu Ecclesiæ, sed ex indu- „ stria personæ videantur percipi: quamobrem nihil esse „ causæ, cur de talibus testari quis non possit. Quibus res- „ pondemus, omnia talia recte dici acquisita *intuitu* Ecclesiæ, „ eo quod pro officiis, ac functionibus acquirantur Ecclesiasticis. „ Nam intuitu Ecclesiæ acquiri dicitur, non solum quod ex Ec- „ clesiæ bonis proficiscitur, verum etiam quidquid aliunde „ fortassis etiam, sed tamen pro functione datur Eccle- „ siastica, nimirum ratione & intuitu Ordinis, & officii Ec- „ clesiastici. Quamobrem quidquid pro Sacris faciendis lucratur „ apud Nobilem quempiam Sacellanus, quidquid lucratur in „ Ordinibus conferendis Episcopus, quidquid item lucrantur „ officii sui ratione Cardinales, quantumlibet extra Beneficio- „ rum suorum titulos, intuitu Ecclesiæ lucrari rectissime veris- „ simeque dicatur; ideoque nec testamenta de talibus facere po- „ terunt (*a*).

XXVIII. Si dicet, Missarum honoraria, aliaque jam enumerata *dantur Clericis in mercedem laboris, ac servitii, & operæ personalis præstitæ*; uti loquitur Andreas Vallensis, hac ratione prætendens, hæc dici debere *quasi patrimonialia*. Sed nonne omnia, quæ Clericis, etiam titulo Beneficii obveniunt, dantur ipsis in mercedem laboris, ac servitii, & operæ personalis præstitæ? Neque alio titulo quam *operarum*, sive ut *operariis* mercedem Clericis deberi, infra capite sequenti ostendemus; & supra *tit. 5. cap. 6.* ostensum est, Missarum honoraria esse speciem voluntariæ oblationis, quam populus in sustentationem Sacerdotis, tamquam Ecclesiæ Ministri, facere consuevit.

XXIX. Inepte quoque, & citra ullam juris auctoritatem, quidam Canonistarum contendunt a conditione & natura bonorum Ecclesiasticorum separanda, quæ *Beneficiatus sibi subtrahit ex debita sustentatione parcius vivendo*, uti loquitur Andreas Vallensis; tamquam si de his non secus ac de *patrimonialibus* aut *quasi patrimonialibus* Clericis disponere possent.

Id juris rationibus haud consentaneum esse bene adverit citatus Boerius Epo ad *Cap. 12. tit. De Testamentis, num. 46.* „ Hæc enim suadent, ut quæcumque supersunt Clerico, quan- „ tumlibet parcenti, nihilominus penes Ecclesiam remanere de- „ beant: quia verum semper est, ea intuitu Ecclesiæ esse quæ- „ sita. Confirmatur hæc mea sententia (pergit Boerius) pere- „ leganti JC. nostrorum decisione in *L. Continuus*, §. *Cum ita* „ *stipulatus*, *ff. De Verb. obl.* de obligato solvere certo loco, „ ut si quis Ephesi solvere promiserit: qualis quidem promissor „ si maturius eo pervenerit quam quisquam fere potuisset, „ usus forsitan diplomate (*b*) vel felici navigatione, sicuti JC. „ loquitur, confestim obligatus est, nec illi prodest, quoad „ plus temporis impendere potuisset ad perveniendum illuc: quia „ in eo, quod tempore atque facto finitum est, nullus est „ conjecturæ locus: pari prorsus modo, si Beneficiarius „ parce vivendo minus impendit quam judicio bonorum viro- „ rum impendere potuisset, Ecclesiæ perinde superflua, seu reli- „ qua debentur, atque si plus consumpsisset; quia in eo, quod „ facto finitum est, non est conjecturæ locus. Quæ sententia „ tutior est procul dubio, & juris utriusque rationibus confor- „ mior.

Itaque quæcumque Clericis consideratione Ecclesiæ, sive titulo officii, aut Ordinis Clericatus obveniunt, peculio Clericorum, quod habito respectu ad Ecclesiam *profectitium* vocari potest, attribuenda sunt.

XXX. Illa vero, quæ Clericis ex legitima parentum vel consanguineorum, non secus a Laicis obveniunt, vel ex donatione, labore, industria, vel alio modo, quo solent Laici, lucrantur, indubie *patrimonialia*, nec *quasi patrimonialia* recte dicuntur; neque Clericorum conditio naturam horum bonorum immutat, aut Ecclesia circa hæc jus ullum unquam prætendit, sed ea liberæ Clericorum dispositioni permittit; atque post mortem Clericorum intestatorum ad consanguineos eorum devolvi, ut ex Canonibus Apostolorum & Antiochenis, quin & Decretalibus sub hoc titulo *De Peculio Clericorum*, manifestum est.

XXXI. Quare & hæc bona *patrimonialia*, & *quasi patrimonialia* eatenus peculio *castrensi* & *quasi castrensi* filiorum-familias comparari possunt; quod sicuti filii-familias *pleno* jure peculia hæc possident, atque de illis sine consensu patris libere disponunt, tam inter vivos, quam mortis causa; ita Clerici hæc bona pariter *pleno* jure æque ac laici possideant, & de illis libere disponant.

XXXII. Dicitur quidem in *L. 20. Cod. De Episcopis, & Clericis*: „ Si quis Presbyter, aut Diaconus, Diaconissa, seu Sub- „ diaconus, vel cujuslibet alterius loci Clericus, aut Monachus, „ aut Mulier, quæ solitariæ vitæ dedita est, nullo condito te- „ stamento decesserit, nec ei parentes utriusque sexus, vel li- „ beri, vel qui agnationis cognationisve jure junguntur, vel „ uxor extiterit; bona, quæ ad eum vel ad eam pertinuerint, „ sacrosanctæ Ecclesiæ, vel Monasterio, cui forte fuerat desti- „ natus, aut destinata omnifariam socientur. Sed id Clericis, cum aliis pluribus Laicis commune est. Laicorum enim hæreditas, deficientibus legitimis hæredibus deferri solet Corporibus illis, quibus adscripti sunt, excluso Fisco (*a*); uti patet ex toto titulo Codicis Justinianæi *De hæreditatibus Decurionum, Naviculariorum, Cohortalium Militum, & Fabricensium*. Consule Perezium ad hunc titulum Codicis; & Gudelinum, De Jure novissimo. *lib. 2. cap. 16. n. 11. & 12.*

XXXIII. Verum tametsi Clericus maneat absolutus dominus bonorum patrimonialium, atque de illis possit libere disponere nihilominus ipsi specialiter attendendum est, ut & in hac bonorum dispositione, se Clericum & Magistrum laicorum ostendat, suoque exemplo demonstrent, quomodo omnia, quæ a Deo accepimus, ad Dei honorem sunt expendenda. Et meminerit, quod si omnibus etiam Laicis dixerit sanctus Augustinus in *Psalm. 147.* „ „ Quære quantum tibi dederit Deus, & ex eo tolle, quod suf- „ ficit; cætera, quæ superflua jacent, aliorum sunt necessaria; „ & superflua divitum, necessaria sunt pauperum: quanto magis id Clericis, qui specialiter Deum sibi in hæreditatem eligendum duxerunt, dictum censeatur?

CAPUT II.

Quo jure, & quo titulo Clericis alimenta & stipendia debeantur, & quo animo ea accipere debeant?

1 *Ministris altaris alimenta deberi ratio naturalis etiam Gentilibus persuasit.*
2 *Legem naturalem expressit Lex Mosaica, & Evangelica.*
3 *Fuse id adstruxit Apostolus, primo a ratione naturali.*
4 *Argumentum Apostoli ex Lege Mosaica.*
5 *Confirmat idipsum Apostolus ex Evangelio.*
6 *Quando & quomodo eam legem Christus dederit?*
7 *Ex contextu Apostoli patescit justa condemnatio asserti Joannis Wiclef.*
8 *Alimenta Clericis deberi ut* operariis, *probat argumentum Apostoli a ratione naturali petitum.*
9 *Idipsum probat argumentum desumptum ex Lege Mosaica.*
10 *Nec aliud indicat totus Apostoli discursus.*
11 *Similiter & lex Evangelica.*
12 *Concluditur solis operantibus* alimenta *deberi; quod & Jus Canonicum expressit.*
13 *Invectiva S. Gregorii in Pastores non operantes, & de stipendiis Ecclesiæ viventes.*
14 *Nec Canonici, nec alii Beneficiati juste ab Ecclesia* stipendia *accipiunt, nisi sint* operarii.
15 *Confirmatur auctoritate S. Bernardi.*
16 *Id speciatim de Canonicis adstruxit Dionysius Carthusianus.*
17 *Id consonat sanctioni Justiniani Imperatoris.*
18 *Regula Canonicorum monet, ne ullus* otiosus *vota Fidelium comedat.*
19 *Ineptum quorumdam glossema circa interpretationem* Officii *rejicitur.*
20 *Quare hoc glossema licet ineptissimam vulgo receptum videatur?*
21 *Quomodo Ministri sua alimenta accipere debeant; & an recte dicantur merces operæ impensæ?*
22 *Ministri Ecclesiæ non possunt laborare ut stipendia accipiant; sed accipere* alimenta, *ut laborare queant.*
23 *Id recte expressit S. Augustinus.*
24 *Non datur sustentatio a populo ut* merces *laboris, nec finis laboris potest esse sustentatio.*

(*a*) Ea disciplina sæculo XIII. tempore Gregorii IX. observabatur: vide *lib. 3. Decret. tit. 26. cap. Quorumdam.* Hodie Clericus de suis bonis absque ullo discrimine potest testamento disponere; id enim jurisprudentia exterior permittit.

(*b*) Diploma eo loco sumitur pro *litteris*, quæ a Principe impetratæ sunt, ut equis publicis dispositis uti liceat. Privatis enim hominibus absque Principis diplomate cursus publicus olim non permittebatur. *L. Nullis, C. de Curs. publ.* Cujus moris meminit Plinius, lib. 10. Epist. ad Trajanum. Jurisconsultus, quam Epo laudatus a D. Van-Espen, citat paulo post, est Venulejus, *L. 137. §. 2 ff. De verb. oblig.* Quippe verba Venuleji ab Epone sine ulla mutatione referuntur.

(*a*) Constat tamen *L. 10. Cod. de bonis vacantibus & de incorporatione*, quod si quis sine hæredibus moriatur, nec de suis bonis disposuerit, ejus bona fisco acquirantur. „ Scire debet gravitas tua, inquit lex, intestatorum „ res, qui sine legitimo hærede decesserint, fisci rationibus vindicandas, nec „ civitates audiendas, quæ sibi earum vindicandarum jus veluti ex permissu vin- „ dicare nituntur; & deinceps quæcumque intestatorum bona a civitatibus „ obtentu privilegiorum suorum occupata esse compereris, ad officium nostrum, seu fiscum eadem revocare non dubites ". Quapropter synopsis Basil. 56. tit. 3. breviter hæc habet. „ Vacantia bona fisco cedunt, non civitatibus, „ etiamsi se hoc privilegio donatas contendant.

In Galliis, successiones eorum, qui sine ullo hærede moriuntur, vel qui de suis bonis testamento non disposuerunt, Regi acquiruntur. Hoc jus vernaculo idiomate vocatur *Droit de déherénce*, quod quidem nonnullæ Consuetudines feruntur tribuere feudorum dominis.

25 *Quare id, quod datur Clericis, rectius vocetur* stipendium, *quam* merces?
26 *Primum indicium quo insinuatur, Clericum evangelizare ut* manducet:
27 *Secundum indicium.*
28 *Tertium cum pluribus remissive.*

I. MINISTRIS. Ecclesiæ in Sacrario laborantibus, divinoque cultui specialiter in utilitatem populi destinatis, & intendentibus, a populo corporalem sustentationem, seu alimenta necessaria deberi, etiam ipsius legis naturalis instinctus Gentilibus persuasit, ut non obscure innuit sacer Textus. Memorat enim quod & ipsis Sacerdotibus Idolorum terra a Rege (Pharaone) tradita fuerat: *quibus* (ait) *& statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas.* Genes. 47. *vers.* 22.

II. Legem hanc naturalem primum Lex Mosaica, ac dein Evangelica proposuit, & exposuit; atque tandem operose adstruxit Apostolus 1. *ad Corinth.* 9. ostendens, & ex lege naturali, Mosaica, & Evangelica, Ministris Ecclesiæ alimenta deberi.

III. Primum itaque argumentum sumit ab exemplis humanis, ipsa ratione naturali notis & probatis, scilicet militum, agricolarum, & pastorum pecorum.

Quis militat (ait) *suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Qui pascit gregem, & de lacte gregis manducat?*

Hæc ex lege & ratione naturali petita, ostendunt, Evangelii ministris, tamquam militantibus pro Christo, ejusque vineam plantantibus, & excolentibus, & gregem ipsius pascentibus alimenta, & stipendia deberi.

IV. Progreditur Apostolus: *Numquid secundum hominem hæc dico?* Hoc est, secundum *humanam* rationem, ut sensus sit: An solum ex rebus humanis mihi suppetunt argumenta ad probandum quod dico, scilicet me & Barnabam habere potestatem ex Evangelio vivendi? *An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in Lege Moysi: Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo? An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe, qui arat, arare, & qui triturat in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? . . . . Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altari deserviunt, cum altari participant?*

Hæc ex lege Mosaica desumpta probant, Ministros altaris, & Sacrificii potestatem habere ex Sacrario, & altari vivendi.

V. Et ne forsan quis crederet, ea tamquam cæremonialia, vel judicialia per Christi legem cessare, subjungit Apostolus: *Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere:* quasi diceret: Sic etiam Christus Dominus in sua, id est, nova lege ordinavit, atque constituit, ut qui Evangelium annuntiant, ex Evangelio vivant.

VI. Hanc legem dedit Christus, quando mittens Apostolos suos ad prædicandum Evangelium, dixit eis: *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris,* subjuncta hac ratione: *Dignus enim est operarius cibo suo.* Matt. cap. 10. vers. 9. & 10.

Ac si diceret, nolite solliciti esse de temporalibus, neque eorum onere gravari; sed nudi & expediti ab his omnibus pergite, quia *cibus* a discipulis vestris vobis tamquam *operariis* debetur.

VII. Ex toto ergo hoc Apostoli discursu manifestum evadit, ministris Evangelii *substentationem* seu *cibum* a populo deberi; ut proinde merito damnatus sit a Concilio Constantiensi hic articulus 18. Joannis Wiclef. *Decimæ sunt puræ eleemosynæ, & Parochiani possunt propter peccata suorum Prælatorum ad libitum suum eas auferre.*

VIII. Ulterius ex argumento Apostoli e ratione naturali sumpto, intelligitur, alimenta Ministris Ecclesiæ deberi tamquam *militantibus, plantantibus, & pascentibus*: id est, titulo *laboris, & operis* populo impensi.

IX. Idipsum probant argumenta ex Lege Mosaica deprompta; nimirum Ministris Evangelii tamquam bobus in area Ecclesiæ *triturantibus*, aut in campo *arantibus*, non esse os alligandum sive cibum negandum. Quod & Lex Mosaica alibi clarius expressit. Postquam enim Deus instituisset tabernaculi sui Ministros & Sacerdotes Aaron, & filios ejus, adjunctis in ipsorum adjutorium Levitis, dixit universis, *Num. cap.* 18. *Excubate in custodia Sanctuarii, & in Ministerio Altaris, ne oriatur indignatio super filios Israel . . . Omnia quæ sanctificetur a filiis Israel, tradidi tibi* (Aaron) *& filiis tuis pro Officio Sacerdotali legitima sempiterna . . . Filiis autem Levi dedi omnes decimas in possessionem pro Ministerio quo serviunt mihi in Tabernaculo fœderis . . . Et comedetis eas in omnibus locis vestris, tam vos, quam familiæ vestræ: quia pretium est pro Ministerio quo servitis in Tebernaculo testimonii.*

Quid evidentius, quam temporalia a Deo assignata fuisse Aaron, & filiis ejus, & Levitis, pro custodia, & ministerio, sive servitio Sanctuarii & Tabernaculi?

X. Sed & totus Apostoli contextus, quid aliud intendit, nisi hoc unum laborantibus & operantibus in Ecclesia pro populo alimenta deberi, iisque potestatem esse vivendi ex Evangelio?

XI. Sed & Christus alium nullum dixit *dignum cibo suo*, nisi *operarium*. Non dixit dignus est *Clericus*, dignus est *Sacerdos*, dignus est *Pastor*, *Canonicus*, *Episcopus*, &c. sed dignus est *operarius* cibo suo: „ ut intelligamus, eos esse indignos stipendiis Ecclesiasticis, qui non *operantur* pro fidelium utilitate„ ait Jansenius Gangrensis in Concordia Evangelica, *cap.* 55. Et ad eadem Christi verba reflectens Theophilactus, ait: „ Hoc est, a Discipulis pascemini: debebunt enim hoc vobis, *ut operariis.*

XII. Ut ergo juste, & licite stipendiis Ecclesiæ sustentetur Clericus, oportet ut *operetur*; ita nimirum, ut dici queat *operarius dignus cibo suo*: quod & innuitur notissimo illo Juris Canonici principio: *Officium* esse *propter quod datur Beneficium*; prout exprimitur a Pontifice in *cap. fin. De Rescriptis in* 6.

Neque enim hic aliud indicatum voluit Pontifex, quam Beneficium sive jus percipiendi proventus Ecclesiasticos dari propter *officium*, quod Ecclesiæ præstat Beneficiatus; & ratione cujus revera dici queat *operarius dignus cibo suo.*

XIII. Unde Sanctus Gregorius *Homilia* 17. ad hæc Lucæ verba: *Dignus est operarius mercede sua*, ait: „ Sed quid nos (quod „ tamen sine dolore dicere non possum) quid nos, o Pastores, qui „ & mercedem consequimur, & tamen operarii nequaquam sumus? „ Fructus quippe sanctæ Ecclesiæ in stipendio quotidiano percipimus; sed tamen pro æterna Ecclesia minime in prædicatione laboramus. Pensemus cujus damnationis sit, sine labore hic percipere mercedem laboris. Ecce ex oblatione fidelium vivimus, „ sed quid pro animabus fidelium laboramus? Illa in stipendium „ nostrum sumimus, quæ pro redimendis peccatis suis fideles obtulerunt; nec tamen contra peccata eadem, vel orationis studio, vel prædicationis, ut dignum est, insudamus.

XIV. Ex his concludo, nec Canonicos, nec inferiores Beneficiatos dignos esse, qui de Altari, vel Evangelio *vivant*, nisi revera ita Altari, & Evangelio serviant, & occupentur, ut saltem juxta vocationem, & talentum suum vere dici queant *operarii digni cibo suo.*

XV. Unde ad Clericum in generali loquitur Sanctus Bernardus in declamationibus in Evangelium „ *Ecce nos reliquimus omnia*, " §. 16. *Væ, væ tibi, Clerice; mors in olla, mors in ollis carnium, mors in ejusmodi deliciis, non modo, quia secus introitum delectationis posita esse cognoscitur, sed ob id maxime, quia constat populi esse peccata quæ comedis: sumptus Ecclesiasticos gratis te habere reputas? Cantando, ut ajunt, bona tibi, provenire videntur; sed bonum erat magis fodere, aut etiam mendicare.*

XVI. Et speciatim ad Canonicos dicebat jam pridem Dionysius Carthusianus. *De Vita Canonicorum, art.* 2. *Idcirco a laicis, & sæcularibus data sunt temporalia bona Ecclesiæ, ut quia laicis ipsis non vacat jugiter orationibus atque divinis obsequiis immorari ac inhærere, Ministri Ecclesiæ & Clerici suppleant vices, & imperfectum statum laicorum, orando, ac ministrando, & satisfaciendo pro ipsis, quorum eleemosynis stipendiisque foventur.*

XVII. Hausisse id videtur Dionysius e Sanctione Justiniani Imperatoris in *L.* 42 §. 10 *Cod. De Episcopis & Clericis*, ubi vult, ut Clerici compellantur suum implere officium, addita hac ratione: „ Nam qui constituerunt, vel fundarunt sanctissimas Ecclesias pro sua salute, & communis Reipublicæ, reliquerunt „ illis substantias suas, ut per eas debeant sacræ Liturgiæ fieri „ & ut in illis a ministrantibus piis Clericis Deus colatur.

XVIII. Qua de causa Canonici in sua regula per Synodum Aquisgranensem exarata *Cap.* 31. admonebantur, ut „ laudes „ Deo in commune persolventes, pro suis populorumque, quorum oblationibus vivunt, delictis Dominum exorent „. Et rursus *Cap.* 145. Singuli juxta capacitatem suam, diversarum artium erudiantur disciplinis, ut nullus in collegio Canonico „ inutilis appareat, *vota fidelium otiosus* comedat.

Plura de obligatione Canonicorum serviendi Ecclesiæ, etiam præterquam in persolvendo Officio Canonico, sive Horario, dixi in Dissertatione Canonica de Instituto, & Officiis Canonicorum *part.* 1. *cap.* 2. & supra *Sect.* 3. *tit.* 1. *cap.* 4. dictum est nec Cappellanias, quæ hodie antonomastice dicuntur Beneficia *simplicia*, debere esse *sine officio*.

XIX. Ex dictis patet, quam ineptum sit quorumdam glossema, quo Officium, propter quod datur Beneficium, interpretantur de Officio Horario: ac si sola Officii Canonicalis recitione, etiam privata, totum Officium, propter quod Beneficium datur, absolveretur? Quasi recitatione Horarum, quæ unius horæ spatio pene integra persolvitur, operarius dignus cibo suo haberi queat? An qui una alterave hora Ecclesiæ legendo aut canendo serviunt; & reliquo tempore, vel otiantur, aut sæcularibus negotiis se implicant, ministri, atque operarii Ecclesiæ vocabuntur, ac digni reputabuntur, qui ut *operarii* cibum ab Ecclesia accipiunt?

Hoc itaque glossema ineptissimum est, & ab Ecclesiæ mente quam maxime alienum, quæ per *Officium* intelligit omnia ea, ad quæ singuli Beneficiati juxta institutionem Beneficii, & vocatione suam tenentur, ut ea persolutione vere dici queant *operarii digni cibo suo*, sive proventibus, qui propter Officium dantur.

XX. Interim quia hominum cupiditati admodum favet, mirum quanta aviditate receptum sit; adeo ut non tantum Canonici & Cappellani, sed & Pastores, quin & Episcopi se quodammodo officio suo defunctos credant, modo Horas Canonicas persolveret: tametsi in persolutione officii Pastoralis, & Episcopalis de cætero negligentissimi; neque de ulla fructuum restitutione vel cogitant, immo nec anguntur, si modo Horarum Canonicarum recitationem non omiserint; quasi præcipua Pastoralis, vel Episcopalis officii portio in hac vocali recitatione consisteret: cum forte vel minimam partem conficiat; quemadmodum ex iis, quæ *Tom. I. part.* 1. *tit.* 3. *& tit.* 16. dicta sunt, intelligi poterit.

Debetur ergo Ministris Ecclesiæ sustentatio a populo, ipsisque jus est vivendi ex Evangelio, vel ex Altari, eo quod *dignus sit operarius cibo suo*; vel ut expressit S. Lucas, cap. 10. vers. 7. *mercede sua.*

XXI. Nequaquam tamen cogitandum est, mercedem deberi vel prætendi posse a Ministris Ecclesiæ, quemadmodum opifices recipiunt suarum operarum, & laboris mercedem; quasi ipsa merces ministeriis & officiis Ecclesiasticis respondeat, quemadmodum labori opificum seu operariorum mercenariorum: aut ipsi Mi-

nistri

nistri Ecclesiæ intuitu hujusmodi mercedis operari possint; cum ipsis dictum sit, Matth. cap. 10. vers. 8. *Gratis accepistis, gratis date*: sed nomine *mercedis* hic solum intelliguntur *alimenta*, seu *cibus*, qui Ministris Ecclesiæ tamquam operariis debetur, non tamquam proprie dicta *merces* laboris aut operarum, sed tamquam *alimenta* necessaria, ut operari queant.

XXII. Neque Ministri Ecclesiæ operantur, *ut mercedem* temporalem sed *cibum* accipiant; sed cibum accipiunt, *ut* operari queant.

Itaque considerandum est, ut monet S. Gregorius citata *Homilia* 17. „ quod uni nostro operi duæ mercedes debentur: una in „ via, altera in patria: una quæ nos in labore sustentat, alia „ quæ nos in resurrectione remunerat. Merces itaque quæ in „ præsenti accipitur, hoc in nobis debet agere, ut ad sequentem mercedem robustius tendatur. Verus ergo quisque prædicator non ideo prædicare debet, ut in hoc tempore mercedem „ recipiat; sed ideo mercedem recipere, ut prædicare subsistat. „ Quisquis namque ideo prædicat, ut hic vel laudis, vel muneris mercedem recipiat, æterna procul dubio mercede se privat. Quisquis vero vel ea quæ dicit ideo placere hominibus „ appetit, ut dum placet quod dicitur, per eadem dicta non ipse, „ sed Dominus ametur; vel idcirco terrena stipendia in prædicatione consequitur, ne a prædicationis voce per indigentiam „ lassetur: huic procul dubio ad recipiendam mercedem nihil „ obstat in patria, quia sumptus sumpsit in via.

XXIII. Similiter Augustinus *lib. 2. De Sermone Domini in monte, cap. 16.* „ monet, neque ideo debemus evangelizare, ut manducemus, sed ideo manducare, ut evangelizemus, nam si propterea evangelizamus ut manducemus, vilius habemus Evangelium, quam cibum". Et paulo interius: „ Si coactus inopia earum rerum, quæ temporali vitæ sunt necessariæ, præ„ dico Evangelium, alii per me habebunt mercedem Evangelii, „ qui Evangelium ipsum me prædicante diligunt: ergo autem „ non habebo, quia non ipsum Evangelium diligo, sed ejus pretium in illis temporalibus constitutum.

XXIV. Concludendum ergo cum eodem Augustino *libro de Pastoribus & ovibus, cap. 2.* „ Non redditur sustentatio necessitatis a populo *quasi merces* illis, qui sibi in charitate serviunt, „ sed tamquam *stipendium, quo, ut possint laborare, pascantur*". Quare veri Christi Ministri *non evangelizant ut manducent*; & propterea secundum eumdem Doctorem, „ non in victu constituunt finem evangelizandi, sed ipsius victus sui finem in Evan„ gelio collocant.

XXV. Notandum quod Augustinus id, quod operariis Evangelicis debetur, vocet *stipendium*, non mercedem, idque familiare esse Augustino observat Jansenius Gandensis in Concord. Evangel. Cap. 55. creditque ab ipso Augustino ad posteros potissimum dimanasse, metaphora desumpta a *stipendio* militari; ad quod respexit Paulus, dum probat Evangelico operario deberi alimoniam, dicens, 1. ad Cor. cap. 9. vers. 7. *Quis militat suis stipendiis unquam?*

Ratio autem quare stipendium *proprie vocatur, quamvis hodie passim milites stipendium suum recipiant tamquam* mercedem, *propter quam militant, est (ait Jansenius) quia bonorum militum est non militare pro stipendio tamquam mercede, sed pro patriæ, & Reipublicæ, aut Imperii bono, & salute, stipendium autem accipere, ut in militia illa possint persistere. Sic enim antiquitus militabant Romani: sic stipendia eis assignabantur annua. Alioqui qui pro stipendio militant, expectantes illud tamquam militiæ mercedem magnam certe rem vili vendunt, vitam suam venalem exponentes pro pecuniola exigua.* Nomine ergo stipendii *significatur, Ecclesiasticos operarios non debere operari, & militare* pro victu & vestitu, *sed ea, quæ ad alimoniam spectant, accipienda ab eis, ut in sancto opere persistere queant. Hanc rationem sane indicat divus Augustinus libro secundo super Sermonem Domini in monte, sic scribens:* Sicut autem omnes militantes accipiunt annonam, & stipendium, sic omnes evangelizantes accipiunt victum, & tegumentum. Sed non omnes propter salutem Reipublicæ militant, sed propter illa, quæ accipiunt: sic & non omnes propter salutem Ecclesiæ ministrant Deo, sed propter hæc temporalia, quæ tamquam annonam, & stipendia consequantur, aut propter hoc & propter illud.

XXVI. Sane illi Ecclesiastici, quorum prima cura est, dum de Beneficio, ratione cujus Ecclesiæ serviendum erit, de proventibus temporalibus, parum aut nihil solliciti quo fructu spiritualia obire, aut Ecclesiæ utiliter servire poterunt, gravi suspicione laborant, quod non quærant alimenta ut evangelizent, sed evangelizare, vel Ecclesiæ per Beneficium adscribi velle, *ut manducent* sive, ut temporalia consequantur: atque ita *perverso nimis ordine cælestibus terrena mercentur*, uti loquitur S. Bernardus.

XVII. Præterea qui Beneficia, seu Ecclesias, quibus ad scripti, mox ubi pinguius Beneficium consequi possunt, deserunt, non obscure indicant, se spiritualia non habere ut *finem*, & temporalia ut *media*: sed inverso ordine, spiritualibus uti tamquam *medio* ad *temporalia*.

XXVIII. Similiter illi Clerici, qui magis anxie invigilant, quibus temporalium curam committant, quam spiritualium; multumque attenti sunt, ne illis aliquod detrimentum obtingat; parum attendentes, si quæ spiritualibus detrimenta obveniant. De quibus aliisque indiciis latius egi in Dissertatione De Instituto Canonicorum, *part. 2. cap. 5. §. 2. Tom. V. hujus Operis*.

CAPUT III.

Bona Ecclesiæ dicta, *Vota Fidelium, Pretia peccatorum, & Patrimonium Pauperum*; & quare?

1 *Nihil hac definitione in Canonibus, & Patrum scriptis notius*.
2 *Eam allegavit sæculo VI. Julianus Pomerius*.
3 *Ut nota & recepta occurrit in Capitularibus Regum Francorum*.
4 *Concilia bona Ecclesiastica ita definienda adstruunt, juxta antiquorum* Patrum sententiam.
5 *Ostenditur, quod ex intentione populi offerentis recte dicantur* vota fidelium.
6 *Qua ratione vocentur* pretia peccatorum?
7 *Rectissime vocantur* Patrimonium pauperum.
8 *Quare frequentius vocentur* patrimonium pauperum?
9 *Sanctus Gregorius patrimonium Ecclesiæ Romanæ vocavit* res pauperum.
10 *Generaliter res Ecclesiæ* patrimonium pauperum *dixit S. Bernardus*.
11 *Res Ecclesiæ dicuntur patrimonium* Christi, & pauperum.
12 *Sæculo XIV. eadem definitio tradita*.
13 *Qui res Ecclesiæ defraudant*, necatores pauperum *vocantur*.
14 *Episcopus, qui res alterius Ecclesiæ usurpare præsumpserit, deponitur ut* necator pauperum.
15 *Judicantur* pauperum necatores, *qui res Ecclesiæ diripiunt, æque ac si res Xenodochiorum diriperent*.
16 *Episcopi passim diripientes, aut fraudantes bona Ecclesiæ, vocantur simpliciter* pauperum *necatores*.
17 *Plurimi hanc definitionem accipiunt, dum de bonis Ecclesiæ acquirendis, aut conservandis agitur, secus ubi de utendis*.
18 *Unanimis & Canonum, & Patrum sententia bona Ecclesiæ etiam ad* pauperes *spectare*.
19 *Fideles ea mente offerunt*.
20 *Ecclesiæ non alia intentione acceptat*.
21 *Ecclesiæ Romanæ sicut aliarum Ecclesiarum bona*, patrimonium Christi, & pauperum *dicenda sunt*.

I. Nihil vel in Canonibus, vel in scriptis Patrum usitatius, quam res Ecclesiæ dici *vota fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum*.

II. De hoc Patrum, & Ecclesiæ sensu testis est S. Prosper, seu ut alii volunt, S. Julianus Pomerius, *lib. 2. De Vita contemplativa, cap. 39.* ubi postquam narravit quomodo sanctus Paulinus Episcopus Nolanus, & sanctus Hilarius Episcopus Arelatensis omnia sua contempsissent, & pauperibus erogassent, antequam ad Episcopatum venirent, infert: „ Unde datur intelligi, quod tan„ ti ac tales viri, qui volentes fieri Christi discipuli, renuntia„ verunt omnibus, quæ haberent, non ut possessores, sed ut „ procuratores, facultates Ecclesiæ possidebant; & idcirco scien„ tes, nihil aliud esse res Ecclesiæ, nisi *vota fidelium, pretia* „ *peccatorum, & patrimonia pauperum*, non eas vindicarunt in „ usus suos, ut proprias, sed ut commendata pauperibus divise„ runt.

III. Hæc definitio tamquam nota, & ex traditione Patrum recepta. tempore Caroli M. ejusque successorum supponebatur, uti ex eorum Capitularibus notatur, ac signanter *lib. 1. cap. 77.* item *lib. 5. cap. 108.* & in additionis 3. c. 1. additionis Baluzianæ, ubi leguntur hæc verba relata a Gratiano *Caus. 16. quæst. 1. Can. 59.* „ Quia juxta sanctorum Patrum *traditionem* novimus res Ecclesiæ *vota esse fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia paupe*„ *rum*, cuique non solum habita conservare, verum etiam mul„ ta, Deo opitulante, conferre optamus.

IV. Circa idem tempus Concilium Turonense ann. 849. in Synodica ad Nomenojum Ducem Britonum eamdem definitionem facultatum Ecclesiæ allegavit; uti & Valentinum ann. 855. *Can. 21. idque juxta antiquorum Patrum sententiam*.

Similia & in Synodis, & auctoribus istius, & sequentium sæculorum plurima occurrunt.

V. Et sane non immerito res Ecclesiæ *vota* dicuntur fidelium, quia primaria intentio fidelium bona offerentium est, illa *Christo* offerre; & quodammodo *Deo* consecrare, & *vovere*. Unde citatum Concilium Valentinum postquam dixit, quod juxta *antiquorum* Patrum sententiam, nihil sint aliud nisi *vota* fidelium, patrimonium pauperum, redemptio peccatorum, immediate subjungit: „ Si eas fideliter, & integre Ecclesiasticis usibus non defen„ dimus, & in nos, qui obtulerunt, & *in Deum*, *cui oblatæ* „ sunt, gravissimo nos reatu implicamus.

Itaque in quantum *Deo offeruntur*, quæ Ecclesiæ dantur, recte facultates Ecclesiæ ex oblatione fidelium provenientes, *vota* fidelium dicuntur.

VI. Dicuntur insuper *pretia*, vel *redemptio peccatorum*, quia fideles temporalia Deo offerunt, ut juxta divinum monitum, eleemosynis *peccata sua redimant*; vel ut faciant sibi amicos de mammona iniquitatis, ut cum defecerint, recipiant ipsos in æterna tabernacula: hæcque ratio fere in omnibus piarum donationum antiquis instrumentis occurrit.

Hinc & jam pridem dictum *Osee cap. 4. vers. 8.* quod Sacerdotes comedant *peccata* populi, eo quod comedant ea, quæ populus in expiationem peccatorum offert.

VII. Verum cum Deus usu rerum temporalium nostrorum non indigeat, sed ea sibi impensa reputet Christus, si ea pauperibus, tamquam fratribus, & membris suis impendantur, hinc non dubitavit Ecclesia, quin ex mente fidelium, qui ea Christo dedicant, pauperibus esse impendenda: quin a fidelibus tamquam eleemosynas pauperibus, ut membris Christi esse oblata, & donata, ut propterea recte dicantur *patrimonium pauperum*.

VIII. Et quidem cum hæc appareat primaria fidelium offerentium intentio, ut ipsi per sua bona Christum in suis membris pascant, & foveant, etiam frequentius, & constantius facultates Ecclesiæ, *patrimonium* pauperum, & res *pauperum* appellatæ fuere.

IX. Hinc sæpissime facultates Ecclesiæ simpliciter dicuntur, *res*, & *patrimonium pauperum*.

Sanctus Gregorius monet Protasium Aquensem Episcopum, ut Virgilio Episcopo Arelatensi dicat: *Ut pensiones, quas prædecessor ejus per annos plurimos de patrimonio nostro percepit & apud se retinuit, ad nos, quia* „ pauperum res sunt, *studeat destinare. Lib.* 5. *Epist.* 55. Non dubitavit ergo S. Gregorius, patrimonium Ecclesiæ Romanæ dicere *res pauperum*.

Et in *Epist.* 57. ad Arigium Galliæ Patricium scribit: *Præterea filium nostrum Candidum Presbyterum, quem ad gubernationem* patrimonialis *Ecclesiæ nostræ, quod illic est, transmisimus, vobis per omnia commendamus, confidentes a Deo nostro vos mercedis vi... recipere, si* rebus pauperum *solatia sua gloria vestra devota mente præstiterit*.

Sive ergo res Ecclesiæ suæ reputat, sive tuitionem earum commendet, Gregorius eas non nisi *res pauperum* considerat.

X. Quia & sæculo XII. exclamat S. Bernardus: *Res pauperum non pauperibus dare, par sacrilegii crimen esse dignoscitur. Sane* (ait) *patrimonia pauperum facultates Ecclesiarum*.

XI. Circa idem tempus ad Carnutensem Antistitem scribebat nominatissimus ille Bathoniensis in Anglia Archidiaconus Petrus Blesensis, *Epist.* 15. *Si te illius discipulum profiteris; qui venit ministrare, non ministrari, sic ministrabis pauperibus, ut non vituperetur ministerium tuum, ut* patrimonium Christi, & pauperum, *ejus quod tibi commissum est, in egentium necessitates, non in usus extraordinarios expendatur*.

Hic nota, confundi patrimonium *Christis*, & *pauperum*, tamquam unum sit patrimonium *Christi*, & patrimonium *pauperum*.

XII. Rursus sæculo XIV. Concilium Ravennatense II. *Rubrica* 3. inducere volens Episcopos, Capitula Cathedralia, & Abbates, ut juxta possibilitatem suam generales eleemosynas exhiberent, pro motivo præmiserant: „ Cum juxta Prophetam Ps. 40. *Beatus* „ *qui intelligit super egenum, & pauperem*; & Dominus dicat „ in Evangelio, Luc. 11. vers. 41. *Date eleemosyna, & omnia* „ *munda erunt*; *& bona Ecclesiarum sint pauperum*.

XIII. Et quid plura? Nonne ab ipsismet Episcopis, & Conciliis tamquam *pauperum* necatores habentur, qui bona Ecclesiarum diripiunt, aut defraudant?

Synodus Matisconensis II. anno 582. *Can.* 4. *Ut qui oblationes fidelium defunctorum, quæ Ecclesiæ conferuntur, retinent, veluti retentatores Ecclesiæ, aut* egentium necatores, ab Ecclesiæ liminibus arceantur.

Et apud nostrates celebratum anno 630. Concilium Remense *Can.* 10. ait: *Clerici etiam vel sæculares, qui oblationes, aut donatas, aut testamento relictas retinere præsumpserint, aut id quod ipsi donaverint Ecclesiis, aut Monasteriis, crediderint auferendum, sicut ante Synodus sancta constituit, veluti* necatores pauperum, *quousque reddant, ab Ecclesiis excludantur*.

Sive ergo oblationes *pauperum*, sive donata Ecclesiis, aut Monasteriis abstulerint, habentur a Concilio veluti *necatores pauperum*; unde aperte significat, se res Ecclesiæ donatas, ut *pauperum* alimoniæ deputatas considerasse.

XIV. Quin & idem Concilium *Can.* 21. vult, *ut Episcopus, qui quocumque ingenio, aut callida cupitate, res, quæ ab alia Ecclesia præsentialiter possidentur, pervaserit, aut sine audientia* (a) *præsumpserit usurpare, at suis vel Ecclesiæ suæ ditionibus revocare, dum communione privari non potest, ut* necator pauperum *ab officio deponatur*.

XV. Legitur quoque in Capitularibus Regum Francorum, *lib.* 6. *cap.* 136. & *lib.* 7. *cap.* 491. *Ne cui liceat res vel facultates Ecclesiis, vel Monasteriis, vel Xenodochiis pro quacumque eleemosyna cum justitia delegatas retentare, alienare, atque subtrahere. Quod si quis fecerit, tamquam* necator pauperum, *antiquorum Canonum sententiis constrictus ab Ecclesiæ liminibus excludatur, quamdiu ab ipso ea, quæ sunt ablata, & retenta, reddantur*.

Notandum, æque pro *pauperum necatoribus* haberi, qui res *Ecclesiis* donatas diripiunt, quam diripientes res Xenodochiis datas; quod supponit, eas omnes ut *res pauperum* fuisse reputatas.

XVI. Plura in hanc rem Synodorum testimonia collegit Joannes Launojus Theologus Parisiensis in libro *De Cura Ecclesiæ pro miseris, & pauperibus, Cap,* 4. qui tandem exhibitis his testimoniis, observat, quod Synodi „ eos qui Ecclesiastica bona rapiunt, „ & in suos alienosve usus convertunt, *pauperes* necare asserant, „ & *pauperum* necatores appellent; non eversores Basilicarum, „ non Episcoporum, necatores. Et tamen laici non sunt, qui „ sic loquuntur. Ipsi sunt Episcopi; quorum intererat rebus suis „ consulere, qua meliori & certiori ratione consuli poterat". Non dubitabant sane sanctissimi illorum Conventuum Patres, res Ecclesiæ esse *patrimonium pauperum*; ideoque & hoc nomine vindicandas, & tuendas.

XVII. Hodie quoque facile bona Ecclesiæ habentur, & asseruntur a Clericis *res pauperum*; scilicet si vindicanda, & asserenda sunt: sed si consummenda sint; non tunc pauperum, sed *Clericorum* esse clamatur; uti recte reflectit ingeniosus Revisor Operum S. Gregorii ad *Epistolam* 57. *lib.* 6. eamdem notam renovans ad *Epistolam* 28. *libri* 8.

XVIII. Itaque merito observatum a Christiano Lupo, *tom.* 2. Scholiorum in Canones, *pag.* 1318., Ecclesiastica bona non „ solummodo ad Clericos, sed etiam ad captivos, peregrinos, „ orphanos, viduas, quosvis pauperes stricto, & æquo proportionis jure pertinere, est lucidum dogma Apostolorum, o„ mnium Sanctorum Patrum, cunctarum sub cælo Ecclesiarum.

XIX. Nihil notius est, quam fideles, qui vel inter vivos, vel mortis causa bona sua recta intentione Ecclesiæ relinquunt, ea donare & relinquere propter honorem Dei, & ad animarum suarum salutem.

Unde citatus Christianus Lupus *tom.* 5. Schol. in Canones, *pag.* 791. rationem allegans, cur Episcopi, & laici sæculo octavo, & nono decimas potius Canonicis, quam Presbyteris pagensibus dare voluerint, ait: „ Sanctissima erat istorum Clerico„ rum vita; ideoque per ipsos, quam per pagenses Presbyteros, „ visæ sunt decimæ *fidelius* in *pauperes*, & Ecclesiæ fabricam „ dispensandæ. Eorum sanctitati creditum fuit totum decimarum „ onus, & honesta Presbyteri alimentatio, & Ecclesiasticæ fa„ bricæ reparatio, & cura pauperum, & peregrinorum.

Huic autem fini obesset potius, quam prodesset, voluntas relinquendi sua bona Clericis, ut ipsi *abundarent*, & in *profanos* usus, neglectis pauperibus, insumerent; aut suos consanguineos ditarent; vel ipsi ex iis ultra moderatam, & Clerico convenientem sustentationem acciperent.

XX. Immo etiamsi laici, dum bona sua offerunt, ea de re non cogitarent; aut aliam forsan intentionem parum Christianam haberent; Ecclesia tamen non aliter ea acceptaret; nisi ut bona illa, tamquam *patrimonium Christi*, & ut *res Dei*, cui offeruntur, non in usus superfluos, nec in divites: sed in necessitates ministrorum Christi, & pauperum ejus membrorum, aliosve pios usus ad honorem Dei impendenda.

☞ XXI. Hanc doctrinam clare exposuit, & superius *num.* 9. tuitus est S. Gregorius Papa. Noverat profecto ex mente ac intentione offerentium bona Ecclesiæ Romanæ, non secus ac cæteris Ecclesiis data, & oblata, usibus Ecclesiasticis impendenda, & reliqua pauperibus impertienda.

Cum autem eadem semper fuerit Principum, fideliumque offerentium intentio, dubium non apparet, quin & omne quod post ætatem sancti Gregorii, Principum, & fidelium munificentia Ecclesiæ Romanæ accessit, *patrimonium pauperum, vota fidelium, & redemptio peccatorum* reputandum, & ut tale dispensandum sit, non secus ac bona & proventus cæterarum Ecclesiarum.

Quantumvis enim patrimonium sive status Ecclesiasticus Ecclesiæ Romanæ plures complectatur Principatus, & Dynastias; nihilominus certum est; quod Reges ac Principes, qui ea Ecclesiæ Romanæ munifice contulerunt, non alio fine ea in Romanam Ecclesiam contulerint, quam ut illa ipsius Episcopi Romani, aliorumque ejusdem Ecclesiæ Ministrorum moderatis usibus impenderentur, reliqua vero in pios usus, & pauperum eleemosynam converterentur; ut hac ratione Principes de suis facultatibus facerent sibi amicos de mammona iniquitatis, qui ipsos, cum deficerent, reciperent in æterna tabernacula.

Proinde non minus ad Romanos Pontifices, ac reliquos Episcopos spectat illud Synodi Tridentinæ monitum, & præceptum in dispensandis proventibus Ecclesiasticis; nimirum „ ne ex reditu„ bus Ecclesiæ consanguineos familiaresque suos augere studeant, „ cum & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasti„ cas, quæ Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes, eis „ ut pauperibus distribuant, eas autem non distrahant, nec dis„ sipent eorum causa". *Sess.* 25. *Cap* 1. *de Reformat*.

De hac dispensandi proventus Romanæ Ecclesiæ necessitate convictus Clemens IV. ad Pontificatum assumptus anno 1265. postquam Romana Ecclesia pene omnibus illis Principatibus & Dynastiis, quæ hodiernum Statum Ecclesiasticum constituunt, esset ditata, scribere non dubitavit ad Partum Grossum sororis suæ maritum: „ Multis de nostra promotione gaudentibus, nos soli su„ mus, qui certius immensitatem oneris experimur; & ideo, „ quod aliis gaudium, nobis metum subministrat & fletum.

Sane ut scias; qualiter his auditis debeas te habere, scire te volumus, quod humilior debeas esse: neque enim, quod nos vehementer humiliat, nostros debet extollere; maxime cum honor sæculi momentaneus sicut ros transeat matutinus. Nec ad nos te, vel fratrem tuum, vel de nostris aliquem venire volumus sine speciali mandato, quia spe sua frustratos, si secus præsumpserint, oporteret redire confusos. Sed nec in tuæ sororis nuptiis gradum quæras propter nos altiorem, quia nec nos haberes propitios, nec in aliquo adjutores; si tamen eam cum filio simplicis militis (a) *dispensaveris*, in trecentis turonensibus auri tibi proponimus subvenire; *& si altiorem quæras, nec a nobis denarium speres unum, & hoc ipsum secretissimum esse volumus, & tibi, & matri solummodo esse notum. Illud etiam scias, quod nullum nullumque de sanguine nostro sub nostræ sublimitatis obtentu inflari volumus. Sed tam Mabiliam, quam Cæciliam illos viros habere volumus, quos haberent, si essemus in simplici Clericatu. Giliam visita, & dic ei, ut locum non mutet, sed remaneat apud Susam, & omnem maturitatem, & habitus honestatem observet, & preces pro aliquo non præsumat assumere: nam & ei, pro quo fierent, essent inutiles, & ipsis, qui rogaverint, damnosæ: & si per aliquos ex hac causa munera offerantur, ea respuat, si vult nostram gratiam obtinere. Datum Perusii in die Perpetuæ & Felicitatis*.

Notandum hanc in rem quod refertur in quodam libello, cui titulus: *Defensio Augustissimi Romanorum Imperatoris Josephi contra Curiæ Romanæ Bullas, pag.* 23. edit. Tubigen. ann. 1709.

Narrat Auctor, quod Innocentius XI. *paucis a sua ad Papatum assumptione mensibus, quatuor Theologis in commissis dedit, ut juxta rigorem conscientiæ, & justitiæ examinarent, quodnam jus Pontifici competat circa bona Ecclesiæ, & quid nepotibus largiri possit. Qui egregio & prolixo scripto responderunt*,

(a) Sine audientia, id est, sine jure, vel petito, vel obtento.

(a) Miles eo loco significat *Chevalier*.

derunt, bona Ecclesiastica non pertinere ad Pontificem, sed ad sustentationem Ecclesiæ, ac pauperum, ac proinde Pontificem pro se plures erogare non posse, nisi quod sufficiat ad modicum victum, assignato ne quidem integro aureo Hispanico per diem; ad nepotes ne obulum pertinere.

Quin & sub finem libelli sui addit: *Scriptum hoc Romæ anno* 1676. *non solum legimus, sed etiam descripsimus: sibi ipsis objiciunt isti Theologi, quid ergo dicendum de Pontificibus, qui hactenus tantas summas auri cum maximo dispendio Ecclesiæ in nepotes profudere? Respondent, facta iniquorum Antecessorum non excusare; legibus, non exemplis esse vivendum: quemlibet gesti muneris pro se reddere rationem debere coram Tribunali divino,* &c.

C A P U T IV.

Quæ moderatio in usu proventuum Ecclesiasticorum a Clericis tenenda?

1 *Ecclesiastici uti debent proventibus Ecclesiasticis, ut* rebus Dei.
2 *Vetant eo titulo Canones Apostolorum aliquid ex iis dari consanguineis, nisi ut* pauperibus.
3 *Tantum permittunt Episcopo, ut sumat ad suas* necessitates.
4 *Solliciti fuerunt SS. Episcopi, ne ex bonis Ecclesiæ ultra necessaria acciperent. Exemplum S. Chrysostomi.*
5 *Christus voluit operarium Evangelicum necessariis esse contentum.*
6 *Nec post bonorum Ecclesiæ divisionem aliter iis utendum.*
7 *Sententia S. Bernardi.*
8 *Removet vulgarem Ecclesiasticorum prætextum.*
9 *Invectiva Petri Blesensis in Prælatos, qui bona Ecclesiæ in superfluos usus impendunt.*
10 *Episcopus debet esse* dispensator, *& promus* (a) *pauperum.*
11 *Synodus Tridentina præcipit Episcopis, ut rebus Ecclesiæ* frugaliter *utantur.*
12 *Idipsum a Cardinalibus, & aliis Ecclesiasticis servari voluit.*
13 *Sanctus Carolus voluit Episcopi vestitum esse simplicem.*
14 *Similiter & supellectilem.*
15 *Parcimoniam desiderat in mensa Episcopali.*
16 *In familia nihil vult esse superflui, desideratque ut Clerici potius quam laici sint.*
17 *Eadem omnia magis ab inferioribus Ecclesiæ ministris servari præcipit.*
18 *Hortatio Sancti Caroli ad Clericos de utendis proventibus Ecclesiasticis, tamquam* patrimonio pauperum.
19 *Decretum Synodi Toletanæ contra superfluas epulas in Episcoporum mensis.*
20 *Synodus Mechliniensis declarat in* pauperes, *& usus pios expendenda, quæ ex rebus Ecclesiasticis habentur ultra* honestam *sustentationem.*
21 *Deplorabat S. Bernardus, hæc a Prælatis Ecclesiæ non attendi.*
22 *Quæ hujus ratio?*
23 *Putant plures Ecclesiastici sibi venerationem, & auctoritatem accersendam per superbam supellectilem & familiæ magnificum apparatum.*
24 *Hunc prætextum vanum esse jam pridem ostendit Synodus Carthaginen., cujus Decretum probavit, & innovavit Synodus Tridentina.*
25 *Eumdem prætextum aliæ Synodi removerunt.*
26 *Auctoritas Episcopis necessaria, ut fideles ad mundi contemptum excitent.*
27 *Ut id efficacius præstent, monet Synodus Tridentina, ut mundi contemptum ipsi in omnibus ostendant.*
28 *Synodus Tridentina vult auctoritatem Episcopalem esse conservandam, sed morum gravitate.*
29 *Prælati Ecclesiæ attendentes quid populo inculcare debeant, sat vident hunc prætextum esse vanissimum.*
30 *Ideo vel maxime modestia,* & *frugalitas ab Episcopis adhibenda, ut fidelibus præluceant.*
31 *Bartholomæus De Martyribus præcipuus suasor Decreti Synodi Tridentinæ contra luxum Prælatorum, hunc prætextum refutavit.*
32 *Hic tantam in omnibus simplicitatem servavit, ut multi inde caperent obloquendi occasionem.*
33 *Movebatur quoque contra ipsum Ludovicus Granatensis.*
34 *Discursus, quem ea occasione habuit Bartholomæus de Martyribus.*
35 *Hæc moderatio a Prælatis regularibus specialiter tenenda.*

I. REDITUS Ecclesiæ esse res Deo consecratas; atque eo titulo, ex intentione offerentium, & ipsius Ecclesiæ, ut *res Dei*, & patrimonium Crucifixi, immo quasi *patrimonium pauperum* esse habendas & administrandas, superiori capite ostendimus.

Ex quo necessario consequitur, Episcopos, & Clericos, quibus harum rerum dispensatio concredita est; iis uti debere, tamquam *patrimonium pauperum*, & *rebus Dei*.

II. Unde *Canone* 37. vulgo Apostolorum dicitur: „ Omnium „ rerum Ecclesiasticarum Episcopus curam gerat, & eas admini- „ stret tamquam *Deo intuente*. Nec liceat autem ex eis aliquid „ sibi vindicare, vel propriis cognatis, quæ *Dei* sunt largiri. „ Sin autem sunt *pauperes*, ut *pauperibus* suppeditet.

Quare Episcopus rerum Ecclesiasticarum curam gerens prohibetur ex eis aliquid propriis cognatis largiri, *nisi ut pauperibus?* Non alia de causa, quam quod sint *res Dei*, quas ut res *pauperum* administrare, & dispensare oportet.

III. Hinc rursus *Canone* 41. præcipitur, ut in potestate sua Episcopus Ecclesiæ res habeat, & in ejus sit potestate omnia administrare, & iis, qui *egent*, per Presbyteros, & Diaconos subministrare cum Dei timores, & omni religione, & etiam, si sit opus, in *necessarium* suum usum accipere, & fratrum, qui hospitio excipiuntur. Vel ut habet lectio Dionysii Exigui, qua usus est Gratianus *Caus.* 12. *quæst.* 1. *Can.* 22. „ Ex his autem, „ quibus *indiget* Episcopus (si tamen indiget) ad suas *necessita-* „ *tes*, & peregrinorum fratrum usum & ipse percipiat.

Eadem decreta sunt *Canone* 25. additurque, quod si his non sit contentus, & res in proprios usus convertat, Synodo Provinciæ pœnas persolvet. Apud Gratianum loco citato, *Canone* 23.

IV. Quam solliciti fuerint sancti Episcopi, ut nihil præter *necessaria* ex rebus Ecclesiæ sumerent, acta ipsorum luculentissime exprimunt; indignum reputantes, ut quæ *pauperibus* sunt destinata, in usus superfluos absumerentur.

Arguebatur S. Chrysostomus, quod nec Episcopis, nec Nobilibus convivia extrueret: sed reputabat, *iniquum & indignum esse, infirmorum, & pauperum cibos, eorum, qui sani essent, libidini exponere:* ait Palladius in ejus vita, *cap.* 13.

Hinc & in *Homilia* 22. *in Epistolam* 1. *ad Corinth.* ait: „ Apo- „ stoli erant & milites, & agricolæ; & pastores. Non dixit „ Paulus: Quis militat, & non est dives? Sed, quis militat suis „ stipendiis unquam? Neque dixit: Quis platant vineam, & au- „ rum non colligit, aut fructum integrum non vindemiat? Sed: „ Ex fructu ejus *non comedit?* Non ex agnis, sed ex lacte. Opor- „ tet enim habere & fortitudinem militis, & agricolæ diligen- „ tiam, & curam pastoris, & post hæc omnia *nihil* amplius „ quærere quam *necessaria*.

V. Et quid Christus de operariis Evangelicis? Matth. cap. 10, vers. 10. *Dignus est* (ait) *operarius cibo suo.* „ Quo significatur, „ præter ea, quæ sunt *necessaria*, non esse Evangelico operario „ requirenda, nec studendum ei, ut ex Evangelio, ac spiritua- „ li opera ditescat, secundum illud Pauli 1. ad Tim. cap. 6. „ *Habentes victum & vestitum, his contenti simus* „. Ita monet Jansenius Gandensis in Concord. Evang. *cap.* 55.

VI. Porro, sicuti infra ostendetur, natura rerum Ecclesiæ per earum divisionem in quatuor portiones, aut per erectionem Beneficiorum immutata non fuit; ita & immutata mansit obligatio eas dispensandi ut *patrimonium pauperum*: ita nec aliter quam ut *patrimonio* pauperum, & *rebus Dei*, proventibus Ecclesiasticis utendum esse Patres, & Canones edixere.

VII. Sanctus Bernardus sæculo XII. adeoque post stabilitam bonorum Ecclesiasticorum divisionem, scribere non dubitavit ad Fulconem *Epist.* 2. „ Dignum est, ut qui altario deservit, de „ altario vivat. Conceditur ergo tibi ut si bene deservis, de al- „ tario vivas: non autem ut de altario luxurieris, ut de alta- „ rio superbias ut inde compares tibi fræna aurea, sellas depi- „ ctas, calcaria deargentata, varia griseaque pellicea a collo, & „ manibus ornatu purpureo diversificata. Denique quidquid præ- „ ter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altario reti- „ nes, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.

VIII Dein post pauca removet objectionem, quam sibi faciendam prævidebat, & quæ hodie a multis pro tegendo proventuum Ecclesiasticorum superfluo usu assumitur: „ Sed hoc faciunt, in- „ quis, cum quibus habito: si non facio quod cæteris, de singu- „ laritate notabor. Propterea, inquam, exi de medio eorum, ne „ aut in urbe notabiliter vivas, aut exemplo pereas aliorum.

IX. Post divisionem factam vivebat Petrus Blesensis, dum dixit: „ Bona Ecclesiarum in victum & vestitum concessa, bona, „ inquam, *pauperum* Christi in superfluos usus consumimus. Qui „ sunt enim qui epulantur quotidie splendide? Clerici. Qui sunt „ qui exquisitis aere, & mari, & terra, vescuntur cibis? Cle- „ rici. Qui sunt qui omni tempore pacem, & securitatem ha- „ bentes, in labore hominum non sunt, & cum hominibus non „ flagellantur? Clerici. Nos itaque falsi fratres Christi sumus. „ Patrimonium enim quasi de jure fraternitatis possidemus. Sed „ quam falsi simus, lippis & tonsoribus patet. Patrimonium „ enim quod sibi tam gloriose comparavit, nos gulose consumi- „ mus . . . . Timeo ne cum redierit ille frater noster, „ qui quasi peregre modo profectus est, rationem ponat nobiscum „ super patrimonio nobis credito. Quid autem poterimus dice- „ re ". *Serm.* 12. *in Quadrag.*

X. Nonne facta, & stabilita divisione, deplorabat Prælatorum sumptus superfluos ex bonis Ecclesiasticis B. Petrus Damianus, indignumque reputabat, ut ex iis divites epularentur, & pauperes, quorum est substantia, excluderentur. " Et cum Epi- „ scopus *dispensator & promus* esse debeat *pauperum*, ad eorum „ mensam affluentibus deliciis alieni ructant; cum & illi, quo- „ rum est *tota substantia*, procul exclusi, famis inopia contabe- „ scant ". *Opusc.* 20. *cap.* 2.

XI. Quid plura? Ipsa Synodus Tridentina reputans bona Ecclesiastica esse *res Dei*, atque patrimonium pauperum, tamquam consequens infert, ut patrimonio pauperum iis esse utendum, unde in Decreto *de Reformat.* sess. 25. c. 1. præcipit Episcopis, ut „ ita mores suos componant, ut reliqui ab eis *fragilitatis*, „ modestiæ, continentiæ, ac quæ nos tantopere commendat „ Deo, sanctæ humilitatis exempla petere possint. Quapropter „ exemplo Patrum nostrorum in Concilio Carthaginensi, non „ solum jubet, ut Episcopi modesta supellectili, & mensa, ac „ frugali victu contenti sint; verum etiam in reliquo vitæ ge- „ nere, ac tota ejus domo caveant, ne quid appareat, quod a „ sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, „ Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat.

XII. Post hæc in fine subjungit: „ Quæ vero de Episcopis di- „ cta sunt, eadem non solum in quibuscumque Beneficia Eccle- „ siastica, tam sæcularia quam regularia, obtinentibus, pro „ gradus sui conditione observari, sed & ad sanctæ Romanæ „ Ecclesiæ Cardinales pertinere decernit, quorum consilio apud „ Sanctissimum Romanum Pontificem, cum universalis Ecclesiæ „ ad-

(a) Promus, idest, Thesaurarius.

„ administratio nitatur; nefas videri potest non iis etiam virtutum insignibus, ac vivendi disciplina eos fulgere, quæ merito omnium in se oculos convertant.

☞ Si hæc in Cardinalibus, Episcopis, & aliis pastoribus tantopere desideraverit Synodus Tridentina, quanto magis in Romano Pontifice, in quem tamquam in primum Christi Vicarium, non tantum simplices fideles, sed & ipsi Episcopi, & pastores oculos conjiciunt, ut ab eo discant quod imitentur: ut proinde mirum non sit quod Gullelmus Durandus Episcopus Mimatensis, vulgo dictus *Speculator*, in suo Tractatu, cujus inscriptio est: *De modo Generalis Concilii celebrandi, quem jussu Clementis V. Pontificis Maximi studiosissime condidit*, *part.* 3. *Rub.* 27. dixerit: Quod Romana *Ecclesia, quæ cæterarum magistra est, deberet se exhibere regulam, & scholam virtutum, ut bene vivendo, aliis normam bene vivendi præberet, & recte per semitas justitiæ seipsam duceret, nec aliquem aborsum traberet; & sic correctione in seipsa præhabita, in Dei & proximi dilectione, vera humilitate, vitæ honestate, morum gravitate, divini cultus sedulitate*, victus & vestitus parcitate, fundata ornamentorum, apparatuum, & familiarum, & pomparum elativa superfluitate restricta, *scientiæ profunditate dotata, trabeque de oculo suo ejecta, quod distortum est, pravumque reperiret in subjectis, & inferioribus corrigeret, & etiam reformaret Christi exemplo, qui prius cœpit facere quam docere.* ☜

XIII. Ut Concilii Tridentini Decreto, & sacris Canonibus se hac in parte conformarent Episcopi, in suo Concilio I. Provinciali decernit S. Carolus *c.* 17. „ Episcopus non profano ornatu, aut apparatu, sed fidei, & vitæ splendore sibi auctoritatem quærere debet. Itaque in vestitu sericum non adhibeat. Non pretiosis pellibus utatur. Unguenta ne sumat, neve alias odorum suavitates consectetur. Sit annulo Episcopali contentus. Ne mulæ, aut equo Episcopali stragulum, & ornamentum ex villulo, aut serico, sed corio factum aut lana adhibebit. Ephippiis aut calcaribus, aut frænis inauratis non utetur.

XIV. Deinde *cap.* 18. „ In ejus supellectile nihil aureum aut argenteum sit, præter levissima ac tenuissima quædam instrumenta ad cibum ori admovendum comparata “. Deinde omnia, quæ fastum aut pompa quocumque modo redoleant, a supellectile, & familia singulatim removet, ac tandem concludit: „ Caveat denique quid in ejus domo appareat, quod non simplex, aut purum sit, quod non Dei zelum, & omnium inanium rerum contemptionem testetur.

XV. Subjungit dein *c.* 9. parcimoniam & frugalitatem, quæ in mensa Episcopali servari debent, describens: „ In ea (ait) præter primam escam, & unum jurulentum cibum, alterum lacticinium, & duo fructuum genera, unum aut alterum, vel, ut aliquid consuetudini, & hospitum stomacho indulgeamus, tertium ad summum simplicis opsonii ferculum, tantum ei apponi liceat, etiam quorumvis hospitum causa. Bellaria, placentæ, omniaque sacharo artificiose condita, cæteraque escarum lenocinia, exquisita etiam vinorum genera prohibentur.

XVI. Denique *c.* 20. familiam Episcopi describens, vult, ut familiæ numerus in tantummodo sit, quo simul Ecclesiæ utilitati, & Episcopi necessitati consulatur.

Hunc in finem vehementer hortatur, ut in familia, quamplurimos possit, habeat Clericos, qui non nisi Clericali vestitu utantur; ac deinde addit qualis esse debeat famulorum domesticorum vestitus: *Sericum, aurum, & argentum, colorumque varietatem omnino excludentes, nigrum tantummodo, vel fuscum colorem in vestibus adhibeant. Quibus scissis, aut prætextis ad elegantiam non utantur. Calcei inaniter non incidantur. Non sint turgidæ caligæ, non virgatæ, non sectæ, aut acu pictæ, sed simplices & unius coloris ac generis. Denique talis sit domesticorum omnium vestitus, ut ex eo etiam appareat, illos esse ministros ministrorum Dei.*

XVII. Et ne hæc ad solos Episcopos spectare crederentur, exemplo Patrum Tridentinorum subjicit, *cap.* 23. „ Quæcumque autem de Episcoporum mensa, ejusque benedictione & cibis, lectione, & gratiarum actione, supellectili, auro, argento, & serico, cubiculorum apparatu, ædificiorum magnificentia, supervacaneis sumptibus, privata moderatione, templorum cultu & ornamento, familiæ cura, & institutione, ejusque vestibus, eorumve modo, colore, & ornanentis, equorum numero, &, si quæ alia decreta sunt, quæ non sint Episcoporum tantum propria, eadem a *Clericis quibuscumque*, cujusvis conditionis, ordinis, & dignitatis sint, accurate servari jubemus, etiamsi in alienis ædibus, aut cum propinquis habitent.

Meminerint autem in quibusdam, quæ Episcopis permissa, ipsis communia esse possunt, eo majorem sibi moderationem adhibendam esse, quo dignitatis gradu Episcopis sunt inferiores.

XVIII. Rursus in Concilio IV. Mediolanensi *part.* 3. *cap.* 7. inter alia monita, hoc dat iis, qui uberiores reditus Ecclesiasticos habent: „ Christi visceribus substantiam Ecclesiasticam erogate, pauperibus scilicet, peregrinis, viduis, pupillis, ægrotis, in vincula conjectis, captivis: quibus egentibus, & esurientibus cum subvenire possit, si alimenta necessaria denegatis, violatæ charitatis rei estis in conspectu Domini.

Memores estote ejus, quod a sanctissimo Patre Ambrosio scriptum est, sua Fideles eo animo obtulisse Ecclesiæ Ministris, ut per eorum manus, quorum fidei, atque integritati summa omnia tribuebant, ad pauperes pervenirent.

Vos item alii, quicumque estis, quorum fidei Christi patrimonium proprie ad divini cultus, pauperumque usum commissum est, cavete ne ambitione, aut cupiditate prolapsi in alium, quam cui addictum est, convertatis; atque propterea sacrilegii rei damnationem æternam subeatis.

XIX. Descriptam Episcoporum moderationem, & frugalitatem in supellectile, mensa, & familia sub idem fere tempus expresserat Concilium Toletanum ann. 1564. *Act.* 2. *cap.* 3. hortaturque; „ Sint memores Episcopi divinam majestatem non leviter offendi, dum non paucis pauperibus, qui ob egestatem & famem vitæ periculum experiuntur, & expectant, ex his subveniri posset, quæ mensis Episcoporum contra indictam a Canonibus frugalitatem maxima cum ignominia veri splendoris apponuntur.

XX. „ Ut altari servientes de altari vivere debent; ita quoque omnibus & singulis Beneficia Ecclesiastica tam sæcularia, quam regularia obtinentibus, sæpe recogitandum est (ait Synodus D. Mechliniensis, *tit.* 17. *cap.* 11.) quod quæcumque ultra *honestam* sustentationem ipsi supersunt, non ad ditandos amicos, vel alios profanos usus, expendi possint, sed *pauperibus* distribui, aut in alias pias causas erogari debeant.

XXI. Infinitæ propemodum sunt Patrum & Synodorum exhortationes, & innumera præcepta, quibus hæc Episcopis, & omnibus generatim Ecclesiasticis bona Ecclesiastica possidentibus inculcantur, & præcipiuntur: Sed cum Bernardo contra luxum Prælatorum declamante *Ser.* 77. *in Cant.* dicere forsan possem: „ Sine causa vel his, vel illis immoramur, quia non audiunt nos. Sed & si litteris forsan mandentur ista, quæ dicimus, dedignabuntur legere: aut si forte legerint, mihi indignabuntur, quamvis rectius sibi hoc fecerint.

XXII. Et quare inter Ecclesiæ Prælatos, qui & Ecclesiæ sponsi sunt, pauci hæc audire, & pauciores facere volunt? Audi Bernardum: „ Pauci admodum sunt, qui non quæ sua sunt quærunt, ex omnibus caris ejus “. Adde quod pauci sint, qui attendunt & ruminant, suisque cordibus insculptum habent, se non ad propria commoda, non ad divitias aut luxum, sed ab labores, & sollecitudines pro Dei gloria vocatos esse; quemadmodum loquitur Synodus Tridentina in principio citati Decreti, optatque, „ ut ii, qui Episcopale Ministerium suscipiunt, quæ suæ sint partes agnoscant.

XXIII. Sed videor audire Prælatos, aliosve optima Beneficia possidentes; Si in familia nostra, supellectile, mensa; ac totius vitæ exteriori apparatu, omnia simplicitatem, ac mundi, ac pomparum eius contemptum præferant, ipsa Prælatorum dignitas, & auctoritas in vilipendium adducetur; nullusque apud populum, præsertim divites, & nobiles, erit illorum respectus, nulla veneratio.

XXIV. Hunc Prælatorum prætextum, quo plerique luxum, & superfluitatem justificatam putant, jam præscidit Concilium Carthaginense IV. *Can.* 16. quem expresse renovat Synodus Tridentina in allegato Decreto. Verba Canonis sunt: „ Episcopus *vilem* suppellectilem, & mensam, ac victum *pauperem* habeat; & dignitatis suæ *auctoritatem fide, & vitæ meritis* quærat “. Apud Gratianum *Dist.* 41. *Can.* 7.

Non ergo luxu, & mundi pompis, & vanitatibus, auctoritatem Episcopalem quærendam judicant Patres Carthaginenses, sed *fide & vitæ meritis*. Similiter & Synodus Tridentina hunc Canonem innovans.

XXV. Synodus quoque Toletana supra citata, postquam præscripsit frugalitatem in mensa Episcopali esse servandam, removet hunc vulgarem prætextum, dicens: „ Episcoporum siquidem auctoritas non his deliciis, vanisque splendoribus, sed fide ac vitæ meritis quærenda est.

Similiter S. Carolus quasi in ipso limine supra citatorum Decretorum, hunc prætextum prævertens, ait: *Episcopus non profano ornatu aut apparatu, sed fidei & vitæ splendore sibi auctoritatem quærere debet.*

XXVI. Et sane quo præcipue auctoritate Episcoporum, & Pastorum, & omnium Ministrorum Ecclesiæ tendere debet, nisi ut populus ad mundi contemptum, & Christi pauperis amorem excitari, & adduci queat? Dubitandum autem non est, uti monet Synodus Tridentina in eodem Decreto, „ & fideles reliquos ad religionem, innocentiamque facilius inflammandos, si Præpositos suos viderint non ea, quæ mundi sunt, sed animarum salutem, ac cælestem patriam cogitantes.

XXVII. Post hæc admonet Episcopos omnes „ ut secum ea sæpe meditantes, factis etiam ipsis, ac vitæ actionibus, quæ est veluti perpetuum quoddam prædicandi genus, se muneri suo conformes ostendant “. His immediate subjicit, quæ supra ex ipso Decreto de modestia, & frugalitate servanda retulimus.

Nequaquam igitur credidere Patres Tridentini, Episcopos vanitates, & pompas, aut fastum mundi sectando, auctoritatem suam conciliare, aut exemplum populo dare debere; sed e contra horum omnium contemptu, se muneri conformes ostendere.

XXVIII. Hæc ipsa Synodus Tridentina, quæ tamen eodem tempore, & eadem sessione *cap.* 17. quibus hoc Decretum publicavit, una declaravit, „ se non posse non graviter dolore, audiens Episcopos aliquos, sui status oblitos, Pontificiam dignitatem non leviter honestare, qui cum Regum ministris, Regulis, & Baronibus, in Ecclesia & extra, indecenti quadam dimissione se gerunt, & veluti inferiores Ministri Altaris, nimis indigne non solum loco cedunt, sed etiam personaliter illis inserviunt. Quare, hæc & similia detestans sancta Synodus, sacros Canones omnes, Conciliaque generalia, atque alias Apostolicas sanctiones ad dignitatis Episcopalis decorem & gravitatem pertinentes renovando, præcipit ut ab hujusmodi in posterum Episcopi se abstineant; mandans eisdem, ut tam in Ecclesia quam foris suum gradum, & Ordinem præ oculis habentes, ubique se Patres & Pastores esse meminerint; reliquis vero tam Principibus, quam cæteris omnibus, ut eos paterno honore ac debita reverentia prosequantur.

Conservandam ergo in omnibus dignitatem Episcopalem agnovit Synodus, at non mundi fastu, & sæculi vanitate, sed

horum

horum contemptum, & vitæ meritis. Unde non male expressum est Rubrum (a) citati *cap.* 17. his verbis: *Episcopi dignitatem suam morum gravitate commendent.*

XXIX. Profecto si Episcoporum, & Prælatorum esset, mundum, & ea, quæ in mundo sunt, verbo & exemplo prædicare, & fidelibus persuadere; tunc auctoritatem, & dignitatem suam, etiam quæ mundi sunt sectando, merito commendarent, & in toto vitæ suæ genere mundum ostentarent. At cum Episcoporum, Pastorum, omniumque Ecclesiasticorum sit, mundum, & ea, quæ in mundo sunt, verbis & factis debellare, atque horum vanitatem & contemptum fidelibus efficaciter persuadere: necesse est, ut hoc, quod verba prædicant, facta & exempla persuadeant; videantque fideles elucere in Episcopis, & Pastoribus, quod imitentur. Verissimum enim est, quod dixit Synod. Trid. *Sess.* 22. *c.* 1. *De Reform. Nihil est, quod alios magis ad pietatem & Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita & exemplum, qui se divino ministerio dedicarunt. Cum enim a rebus sæculi in altiorem sublati locum conspiciantur; in eos tamquam in speculum, reliqui oculos conjiciunt, ex iisque sumunt, quod imitentur.*

XXX. Unde Synodus P. II. Mechliniensis, *tit.* 16. *cap.* 1. præcipiens Episcopis conformiter ad Decretum Synodi Tridentinæ, ut eam moderationem & humilitatem in omnibus servent, ut nihil in eorum supellectili, mensa, victu, ac reliquo vitæ genere appareat, quod non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat, rationem præmisit; *Quanto sublimior est Episcopalis dignitas, tanto etiam purior, ac sanctior debet esse ipsorum vita.*

XXXI. Hæc aliaque, quibus hic vanus Ecclesiasticorum prætextus insumendi proventus Ecclesiæ sive patrimonium pauperum in vanitates & luxum detegitur, latius deduxit, ac prætextus hujus absurditatem solidissime refutavit nominatissimus ille Bracarensium Archipræsul Bartholomæus De Martyribus, qui tanta cum gloria, & omnium admiratione, Synodo Tridentinæ adstitit, & hujus Decreti præcipuus Auctor, & suasor fuisse scribitur in ejus vita nuper Gallice edita *lib.* 2. *cap.* 13. ubi & refertur ejusdem discursus, quo Patres Tridentinos ad publicationem Decreti movit.

XXXII. Hic mox ut ad Archiepiscopatum Bracarensem fuit promotus, cœpit omnia, quæ aliquem fastum mundi præferebant, e sua familia & supellectili ablegare, omniaque ad summam simplicitatem redigere, uti latius exponitur *lib.* 1. *cap.* 11. quæ simplicitas tanta erat, ut a nonnullis, præsertim Nobilibus & Aulicis, carperetur, atque [illegible] Archiepiscopum propterea in odium populi [illegible].

XXXIII. Hæc advertens Ludovicus Granatensis Ordinis Prædicatorum tunc Provincialis, vir pietate & doctrina notissimus, & cujus consilio & opera Bartholomæus potissimum ad Archiepiscopatum nominatus fuerat, [illegible] ex eodem Ordine Episcopo, Bartholomæo persuadere voluit, ut aliquid de externa illa supellectili, mensa, & familia, simplicitate dimitteret; atque ad Archiepiscopum conversus Granatensis dixit se optare, ut paulisper consideraret *se esse Archiepiscopum, & quidem Bracarensem; ideoque* [illegible]*ndam ei esse aliquam honestatem, ad sustentandam dignitatem Archiepiscopalem. Esset quidem alienus, ut ipsum ad luxum incitaret. Quod una cum ipso condemnaret Prælatos illos, qui apparent potius Provinciarum Gubernatores, quam Apostolorum successores, & qui per superbum illum apparatum, quo cinguntur, videntur fastum & pompam mundi velle introducere usque ad ipsum Altare; sed sibi esse attendendum, nequaquam nos amplius esse temporibus illorum Sanctorum, quorum paupertas miraculis fulciebatur: fideles hodie factos infirmiores; hos posse indigere aliquibus, qui sensus externos perstringant, ut Episcopis omnem debitam venerationem exhibeant.*

XXXIV. Postquam has rationes Granatensis summa attentione audivisset Archiepiscopus, mox utrumque cum modestia juncta gravitate respiciens, respondit; *Pro vestro in me affectu me vobis devinctissimum agnosco; ipseque Deus novit, me hunc in me vestrum affectum præcipuis gratiis a Deo mihi præstitis annumerare. At mihi indulgeri peto, si vobis ingenue dicam, me paulisper hærere attonitum, videre illos, per quos sperabam intelligere vocem Dei, mihi tam humano modo loquentes, & qui me ad majorem in functionibus ministerii mei exactitudinem incitare deberent, me ad remissionem, & relaxationem excitent. Quæ a vobis dicta sunt, in Aula Regia dici haud miror. At id duntaxat admiror, Aulicos, Religiosos, & Episcopos hic in eamdem sententiam convenire: virosque tam sanctos, & venerandos se hujusmodi causæ statuere defensores. Mundus queritur, ædes meas ac familiam magnificas non esse; meque Archiepiscopi Braguensis* (b) *splendorem non exhibere. Hæc dictio digna est prolatoribus suis. Sed num ideo Dei minister dignitatem suam eorum pervicaciæ debet subjicere, & regulas suas, ut se eorum opinioni conformet, derelinquere? An illi Sancti, de quibus tamquam capitibus, & principibus gloriatur Ecclesia, S. Nicolaus, S. Basilius, S. Chrysostomus, ac nominatim magnus S. Martinus, cujus paupertas, & liberalitas vere Apostolicæ fuerunt, ignorabantne, mundum quidquid est splendoris revereri, & humanam existimationem magnificentia humana sibi se posse comparare? Hoc procul dubio sciebant, seu ajebant sicut S. Paulus, Gal. cap.* 1. An quæro hominibus placere? si hominibus placerem, Christi servus non essem. *Arbitrabantur se melius non posse fungi munere evangelizandi humilitatem, & paupertatem Christi, quam se pauperes faciendo ad prædicandum Deum pauperem. Quid ex eo tempore factum, quod eorum agendi rationem suspectam aut contemptibilem efficere potuit, & quis eos imitari nobis inhibet? An hodiernæ hominum irrisiones? Eos etiam irriserunt. Sicuti igitur ipsi mundi irrisionem contempserunt, ita & nostrum est contemnere. Non existimo vos contendere, illam agendi rationem, tamquam in ipsis extraordinariam habendam esse, adeoque parum imitandam, quandoquidem noveritis, quid Ecclesia nobis præscripserit hoc expresso Decreto quarti Concilii Carthaginensis:* Episcopus vilem supellectilem, & mensam, ac victum pauperem habeat, & dignitatis suæ auctoritatem fide & vitæ meritis quærat. *En Spiritum Sanctum ore universæ Ecclesiæ Africanæ nobis loquentem. Nunc ego judices & consiliarios meos vos assumo. Sanctus Spiritus mihi, quatenus Episcopo decernit habere* supellectilem & mensam pauperem; *mundus e contra paupertatem fugere me adhortatur, & in his omnibus splendorem quærere: utri deferre suadetis mihi? Mundus contendit justificare, immo & sanctificare istam, quam nobis inspirat opinionem, dicendo, magnificentiam ad fulciendam dignitatem Episcopalem esse necessariam: e contrario Spiritus Sanctus nos docet, Episcopum per illam* paupertatem *Apostolicam se magis* commendabilem *redditurum; non enim exterior ille fastus,* sed vitæ sanctitas *hominum cordibus honorem, & venerationem ipsi debitam imprimere debet. Ecce regula nostra. Si quatenus Religiosus statuta Ordinis nostris servare conatus sim, modo ut Episcopus, regulam ab Ecclesia Episcopis præscriptam servare debeo. Ideoque, quæso, vobis persuasum sit, me omnis istius exterioris fastus hostem esse, non tantum quia Religiosus sum. Fui in Religione* pauper, *qualis fuit S. Joannes omnium Religiosorum exemplar; jam vero in Episcopatu* pauper *esse debeo, veluti Jesus Christus Evangelium annuntians, veluti Apostoli, & magni Episcopi successores eorum, & veluti Prælatis omnibus mandat Ecclesia. Unde etiamsi Deus ex Clero, non autem ex religioso Ordine me elegisset ad eam dignitatem, ad quam ipsi placuit me assumere, non eamdem vestem religiosam tulissem; sed credidissem, eamdem circa familiam instituendam, & proventus dispensandos esse tenendam regulam, & similiter quidquid mundus obloqui potuisset, despexissem. Quis enim in Ecclesia, si non Episcopi in servandis inviolate ejus Decretis constans erit? Anxii ergo ne sitis, inveniendi medium aliquod, quo hominibus satisfaciatis. Mundus & Deus consociari non possunt. Deus namque nobis prohibet quidquid mundus jubet. Si splendori domus meæ propiciere vellem, necessario de alimentis pauperum aliquid resecandum est. Numquid adeo immisericors esse potero, ut panem ex ore fame confectorum adimam, quo mensa mea ferculis bene sit instructa? Numquid tam duro corde ero, ut membra Christi in maximo frigore denudem, quo vestiam & ornem muros inanimes? Siccine prudentem, & indulgentem oportet me esse? Deus a me tam cæcam prudentiam, & tam credulam indulgentiam avertat. Facultates meæ* pauperum *sunt, & non meæ eos tamquam filios meos diligere teneor, eosque venerari tamquam, qui semel futuri sint mei judices. Illos contristari plus vereor, quam divitibus comprobari. Deus avertat, ne rem tam vilem, qualis est vana hominum opinio, pretio lacrymarum & sanguinis pauperum emam. Si post hæc nostram agendi rationem despiciat mundus, ipsius despectus nostrum gaudium & gloria nostra esse debet, ac dicere nos oportet cum S. Paulino* Epist. 29. O beata injuria, displicere cum Christo! magis timendus est amor talium, quibus sine Christo placetur.

Hic Archiepiscopi discursus plenus vigore, & unctione Spiritus Sancti, ita penetravit corda audientium, ut ipsa veritate victi, non quid replicarent, sed quomodo suum nimis humanum loquendi, & agendi modum excusarent essent anxii; palam fatentes, se in Bartholomæo & sanctitatem, & constantiam mirari. Dicebatque Granatensis, se jam amplius, & certius intelligere quam merito ipse ad Archiepiscopatum promotus fuerit. Utinam omnes Prælati, qui hunc discursum sunt lecturi, habeant similes aures ad audiendum, & corda ad intelligendum.

Hic totus Archiepiscopi discursus, aliaque ea occasione dicta referuntur in ejus vita Gallice scripta, *lib.* 2. *cap.* 20.

XXXV. Si Episcopi, Prælati, ac reliqui Beneficiati e Clero sæculari eam moderationem & frugalitatem in omnibus servare debeant; quanto magis Regulares, qui speciali professione ad paupertatem servandam adstringuntur, & quorum professio specialem mundi, ejusque pomparum contemptum exigit, ut *Tom. I. part.* 1. *tit.* 29. *c.* 8. & 9. & *tit.* 31. *cap.* 5. dictum est. His addi potest Epistola 102. Petri Blesensis, in qua narrat, quid Sanctus quidam Abbas de excessu in mensis Abbatum dixerit, & postquam sumptus illos graphice descripsit, tandem concludit; *Hæc omnia judicabit, cujus judicia occulta sunt, & ideo magis timenda. Sumptus tam detestabiles, & enormes, non labore aut patrimonio nostro fiunt, sed de eleemosynis fidelium, de oblationibus atque decimis, de tributis egentium animarum, de exactionibus, & oppressionibus pauperum, de obventionibus etiam placitorum. Qui in sudore vultus pane nostro vesci debuimus, labores miserorum nobis usurpamus ad delicias, atque in crapula, & ebrietate sudorem bibimus alienum.*

Epistolæ hujus magnam partem exscripsit Christianus Lupus *tom.* 5. Schol. in Canones *pag.* 193. addens; *Episcopis, Abbatibus, Canonicis, aliisque decimas possidentibus, legenda est tota Epistola.*

CAPUT V.

An Clerici divites Patrimonio possint, reservatis proventibus Patrimonii, ex bonis Ecclesiæ vivere?

1 *Certum quod dives patrimonio possit habere Beneficium, & proventus Beneficio annexos recipere.*
2 *Potest etiam proventus Beneficio annexos, tamquam debitos exigere.*

3 *In-*

(a) Rubrum, idest titulus hujus capitis.
(b) *Bragues*, vocatur ab incolis *Braga*, aut *Bragua*.

3 *Indubitatum est, quod Ministri non possint suum ministerium impendere, ut sustentationem accipiant.*
4 *Non dubium, quin dives patrimonio possit Beneficium retinere.*
5 *Proponitur status quæstionis.*
6 *Omnes Beneficiatis debent Officium* gratis *impendere ad sensum hujus sententiæ*: Gratis accepistis, gratis date.
7 *Quomodo hoc præstent, qui necessaria a populo accipiunt.*
8 *Non videtur ita* gratis *præstare, qui dives patrimonio, ex proventibus Ecclesiasticis sua* necessaria *prætendit.*
9 *Viduæ, quæ divites propinquos habebant, ex sententia Apostoli ab Ecclesia sustentandæ non erant; ne gravaretur Ecclesia.*
10 *Hinc concluditur, nec Clericum* divitem *illicite sua necessaria ab Ecclesia accipere.*
11 *Clericus dives necessaria ex bonis Ecclesiasticis accipiens*, pauperes *defraudare non censetur.*
12 *Censet Augustinus bona Ecclesiastica esse* pauperum, *quando Ministri aliunde sufficienter habent.*
13 *Quod de Episcopis dixit Augustinus, de omnibus Beneficiatis dixit Dionysius Carthusianus.*
14 *Beneficiatus dives patrimonio, debet reditus Ecclesiasticos administrare, ut* pauperum *procurator.*
15 *Canones non permittunt Episcopis necessaria ex proventibus Ecclesiastis, nisi sub conditione*, si indigeant.
16 *Idem magis militat in aliis Ecclesiæ Ministris.*
17 *Conditio* si indiget *non respicit Episcopum, qui ultra necessaria accipit ex proventibus Ecclesiasticis.*
18 *Canones hæc statuunt juxta naturam bonorum Ecclesiasticorum.*
19 *Post divisionem bonorum Ecclesiæ, eadem Canonum sententia perseveravit.*
20 *Gratianus ex Canonum sententia ita conclusit.*
21 *Videntur primum Scholastici contrariam sententiam docere cœpisse.*
22 *Probatur ex Dionysio Carthusiano.*
23 *Securius statur dictis SS. Patrum, quam Scholasticorum.*
24 *Scholastici nimis carnaliter, & litteraliter videntur intellexisse verba Apostoli*: Quis militat suis stipendiis unquam? &c.
25 *Unice fere pro sua sententia proferunt hunc textum Apostoli.*
26 *Apostolus non vult Clericis deberi stipendium ut mercedem* operis.
27 *Totus Apostoli discursus tantum vult*, alimenta *Christi Ministris deberi.*
28 *Responsum Hadriani VI. ad textum Apostoli.*
29 *Christus dixit Apostolis deberi* cibum, *quando eos misit destitutos mediis temporalibus.*
30 *Qua ratione ex sententia Cardinalis Bellarmini utraque opinio conciliari possit?*
31 *Conciliandi ratio non displicet.*

I. PRo clariore hujus quæstionis resolutione, & intellectu prænotandum in primis, hic quæstionem non esse, num qui possidet sufficiens patrimonium, possit habere Beneficium Ecclesiasticum, & jus colligendi, & exigendi fructus vel proventus Beneficio, sive titulo Ecclesiastico annexos. Nemo quippe dubitat, aut fundate dubitare potest, quin Ecclesia admittere velit habentes Patrimonium ad munia Ecclesiastica, quibus obeundis nonnumquam magis conveniunt, quam pauperes; aut jus percipiendi proventus certis titulis ex Ecclesiæ, aut Fundatorum ordinatione annexum, a titulis separare, eo solo titulo quod titulis illis præficiantur divites Patrimonio; præsertim cum Ecclesiæ sæpe sit ignotum, qui Patrimonium sufficiens habeant, & in singulorum facultates inquirere, & familiarum singularum statum, & rationes discutere a se alienum credit.

Cum enim juxta disciplinam ab octo circiter sæculis exortam, & sensim stabilitam ac receptam, singulis titulis certi proventus sint annexi, illos Ecclesia singulorum titulorum possessoribus relinquit, ipsorum fidei, & conscientiæ permittens, ut eos dispensent, & administrent; iisque etiam utantur juxta naturam & conditionem illorum proventuum, & dispensationis, & usus rationem reddere queant ei, cui primario *res* Ecclesiæ oblatæ sunt, & unde *res Dei* vocantur, uti latius exposui in Dissertatione Canonica De instituto Canonicorum, *part.* 2. *c.* 5. §. 10.

II. Similiter nemo dubitat, Ministros Ecclesiæ habere potestatem de Altari vivendi; dignumque esse *operarium mercede sua*, vel *cibo suo*; eique temporalium sustentationem a populo deberi, neque jure Beneficio annexa negari posse, hoc solo titulo quod Beneficiatus dives sit ex Patrimonio. Hoc ipso enim quo Beneficium possidet, etiam jus recipiendi annexos proventus adipiscitur; nec illud ei Ecclesia ob possessas aliunde divitias adimit; sed duntaxat præscribit, ut ea juxta offerentium intentionem, & regulas Ecclesiasticas, tamquam res Deo oblatas dispenset, iisque ut *patrimonio pauperum* utatur.

III. Illud quoque indubitatum est, quod licet Operarius, sive Minister Ecclesiæ jus habeat ad sustentationem accipiendam a populo, nequaquam tamen evangelizare, sive Ecclesiæ ministrare possit, *ut manducet*, vel ut sustentationem accipiat; sed manducare, & sustentationem accipere, ut evangelizare, & Ecclesiæ servire valeat: ita ut absolute intendat *gratis* evangelizare, & servire Ecclesiæ, & non nisi ut id facere possit, sustentationem vel cibum accipere velit, ut latius supra *c.* 2. exposui.

IV. Nec illud in quæstionem trahendum, num quis Patrimonium una cum Beneficio retinere queat, liciteque proventus annuos utriusque recipere, & ex omnibus honestam sustentationem sumere, & superfluum in pauperes, aut pios usus impendere.

V. Illud unum quæritur, num dives Patrimonio possit ex proventibus Ecclesiæ sua necessaria accipere, parcendo proventibus Patrimonii, eosque augendo, parentibus & consanguineis, non pauperibus relinquendo, aut in alios profanos usus impendendo.

VI. In primis certum est, quod omnes Beneficiati tamquam Ecclesiæ Ministri, teneantur ministerium hoc spirituale populo, & Ecclesiæ exhibere *gratis*, ad sensum illius præcepti: *Gratis accepisti, gratis date*, Matth. 10. vers. 8.

VII. Huic præcepto non contraveniunt Ministri, & Operarii Ecclesiæ, qui unde vivant non habentes, ex proventibus Ecclesiasticis accipiunt unde vivant, & ita *gratis* Ecclesiæ servire queant, & consequenter quos ad accipiendum cogit *vivendi necessitas*, *non habendi cupiditas*, uti post S. Julianum Pomerium loquitur Synodus Acquisgranensis an. 816. *Can.* 107. His enim *gratis* serviunt, & accipiunt sustentationem „ *necessitatis* a populo, non „ quasi *mercedem operis*, quod populo *ex charitate* impendunt; „ sed tamquam stipendium, quo, ut possint laborare, pascantur.

VIII. Porro qui patrimonio dives est, nequaquam potest dici sustentationem *necessitatis* accipere a populo, aut tamquam stipendium, quo, ut possit laborare, pascatur, neque hunc ad accipiendum *cogit vivendi necessitas*, quandoquidem ex Patrimonio ei aliunde provisum sit; *sed potius habendi cupiditas*. Neque talis videtur accipere, ut *gratis* evangelizare queat, sed potius, *ne censum Patrimonialem expensis quotidianis minuat*; uti eodem loco monet Synodus Aquisgranensis.

IX. Apostolus monet, 1. ad Timoth. 5. vers. 16. *Si quis fidelis habet viduas, subministret illis*, scilicet necessaria ad vivendum. Rationem subjicit: *Ut non gravetur Ecclesia*, scilicet earum alimoniis; *Ut iis, quæ vere viduæ sunt, sufficiat*, nimirum Ecclesia; *Sufficiat*, inquam, providere illis quæ *veræ viduæ sunt*, idest, quæ desolatæ & destitutæ sunt humanis subsidiis, quemadmodum eodem loco exposuit Apostolus. Tales autem non sunt ad mentem Apostoli, quamdiu propinquos aut amicos habent, a quibus sustententur.

X. Ita Estius hic, qui & subdit: „ Locus hic notari potest „ adversus eos, qui cum de *suo satis* habeant unde vivant, Ec„ clesiasticis Beneficiis impinguantur; aut qui uno Beneficio, „ quod ad honestam sustentationem valeat, non contenti, plu„ ra accumulant. Nam si fidelis habens viduas, subministrare „ illis jubetur, ut iis quæ vere viduæ sunt, alendis Ecclesia suf„ ficiat: quanto magis, qui vel *Patrimonium*, vel unum habent „ Ecclesiasticum Beneficium, ex quo sufficienter ali possint, ab„ stinere debent a gravanda Ecclesia, quo plures Ministros alere „ queat, per quos divina celebrentur Officia, & Christiani po„ puli salus procuretur.

XI. Unde & Synodus Aquisgranensis citato *Canone* 107. ait: „ Nec illi, qui sua possidentes, dari sibi aliquid volunt, sine „ grandi peccato suo, unde *pauper* victurus erat, accipiunt. De „ Clericis quidem Spiritus Sanctus dicit; Osee cap. 4. vers. 8. „ *Peccata populi mei comedunt*. Sed sicut nihil habentes propri„ um, non peccata, sed *alimenta*, quibus indigere videntur, ac„ cipiunt; ita possessores, non alimenta, quibus abundant, sed „ aliena peccata suscipiunt". Plura eam in rem habet citatus Canon, quibus verificetur Rubrica (*a*) ejusdem Canonis: „ Cum quo damno animæ suæ ab Ecclesia, quæ pauperes pascit, „ accipiunt illi, qui sibi de *suo* sufficiunt.

XII. Quid aliud voluit S. Augustinus, ubi respondens Donatistis calumniantibus Episcopos Catholicos, quasi persecutionem in ipsos moverent, ut bona Ecclesiarum soli haberent, hæc scribit: „ Quæ tamen (bona Ecclesiarum) si pauperum compaupe„ res sumus, & nostra sunt, & illorum: si autem *privatim*, „ quæ nobis *sufficiunt*, possidemus, non sunt illa nostra, sed „ *pauperum* quorum procurationem quodammodo gerimus, *non* „ *proprietatem* nobis usurpatione damnabili vindicamus". Hucusque Augustinus, *Epistol.* 185. Bonifacium ultimæ edit. & apud Gratianum, *Caus.* 23. *qu.* 7. *Can.* 7

Credidit ergo Augustinus, bona Ecclesiarum esse *pauperum*, & etiam Episcoporum, si & ipsi *compauperes* sint; sin autem pauperes non sint, sed *privatim*, quæ sufficiant, possident, esse non Episcoporum, sed *pauperum*, quorum procurationem quodammodo gerunt.

XIII. Quod de Episcopis sui temporis dixit Augustinus, id de omnibus Beneficiatis postmodum pronuntiavit Dionysius Carthusianus in Tractatu contra pluralitatem Benef. *art.* 14. „ Bona „ Ecclesiæ, inquit, sunt stipendia Ministrorum ejus indigentium „ hujusmodi bonis: quod si eis non egeant, non sunt capaces „ talium bonorum *ad proprium usum*. *Verumtamen serviendo* „ *Ecclesiæ faciunt hujusmodi bona esse sua, ut ea indigentibus pie* „ *dispensent, non ut sibi thesaurizent, possideant, & immoderate* „ *seu absque necessitate, & indigentia assumant*.

XIV. Et Hadrianus VI. probans sententiam Alexandri De Hales, quod Clericus habens *sufficiens* stipendium, vel reditum, unde possit aliter, quam decimis sustentari sufficienter, & secundum statum personæ, non possit eas in usus proprios convertere, addit; „ Quod habenti sufficiens Patrimonium, si fructus „ vel proventus Patrimonii servat *pio operi*, licet de bonis Ec„ clesiæ vivere, alias non; sed quidquid proventum Ecclesiæ „ suscipitur, tenetur quasi *pauperum*, & *Ecclesiæ procurator* in „ eorum utilitatem convertere, aut servare.

XV. His congruit, quod legitur in *Canone* 41. vulgo Apostolorum: „ Præcipimus, ut in potestate sua Episcopus Ecclesiæ „ res habeat. Si enim animæ hominum pretiosæ illi sunt credi„ tæ, multo magis oportet eum curam pecuniarum gerere, ita „ ut potestate ejus *indigentibus* omnia dispensentur per Presby„ teros, & Diaconos, & cum timore, omnique sollicitudine „ ministrentur (*b*).

Ecce

(*a*) *Rubrica*, idest titulus hujus Canonis. Lex quandoque olim vocabatur *Rubrica*; eo quod initium legis, vel canonis rubro colore notaretur.

(*b*) Cautum fuit in Concilio Gangrensi *cap.* 28. ut Presbyteri, & Diaconi quoque notitiam rerum Ecclesiasticarum haberent, ut si contingat Episcopum e vita migrare, curam habeant eorum, quæ ad Ecclesiam pertinent.

Ecce Episcopus bonorum Ecclesiæ moderator constituitur; sed ut per Presbyteros, & Diaconos, *ea omnia* auctoritate ejus *indigentibus* (vel ut alia lectio habet, iis *qui egent*) ministrentur. An ergo ipsi Episcopi nihil in suos usus, tamquam Ecclesiæ operarii sumere possunt? Immo vero, si scilicet ipsi *pauperum compauperes* sint. Addit enim Canon: ,, Ex iis autem, quibus ,, *indiget*, *si tamen indiget*, ad suas *necessitates*, & peregrinorum ,, fratrum usus ipse percipiat " . Sive ut vertit ex græco Gentianus Hervetus: ,, Et etiam *si sit*, *opus*, *in necessarium* suum ,, usum accipere, & fratrum qui hospitio excipiuntur.

Eadem leguntur in Canone 25. Antiocheno; referunturque dicti Canones apud Gratianum *Caus.* 12. *qu.* 1. *Can.* 22. 23. & 24.

XVI. Si Episcopi primarii Ecclesiæ ministri, & vineæ Dominicæ excultores debeant bona Ecclesiæ ut pauperum procuratores *indigentibus* dispensare, neque de iis participare, etiam ad *suas necessitates*; sive *necessarium usum*, nisi revera ipsi *indigeant*, quo titulo inferiores Ministri sibi majus jus in bona Ecclesiæ attribuent.

XVII. Ex verbis quoque Canonis manifestum est, hanc conditionem, *si tamen indigent*, non adjici propter Episcopos, qui forte ultra *indigentiam* ex bonis Ecclesiæ sumerent; quandoquidem expresse dicat, quod tum demum in *suas necessitates*, sive *necessarium suum usum* capere possit Episcopus, *si indigeat*: ergo *si non indiget*, nequidem in suas *necessitates*, seu *necessarium suum usum* capere permittitur.

XVIII. Non obscurum quoque est, id quod circa dispensationem, & usum bonorum Ecclesiæ in favorem pauperum hisce Canonibus dicitur, ex bonorum Ecclesiasticorum natura seu conditione desumi; utpote quæ ut bona pauperum administrari oporteat.

XIX. Non mirum proinde, si & post factam bonorum Ecclesiasticorum aliqualem in quatuor portiones divisionem, quin & post electionem Beneficiorum eadem manserit dispensandi obligatio; quia ut capite sequenti ostendemus, divisio bonorum Ecclesiæ non ipsam bonorum conditionem, aut naturam, sed exteriorem duntaxat dispensationis normam aliquatenus immutavit.

XX. Quapropter Gratianus noster, qui Decretum suum compilavit post factam, & stabilitam bonorum Ecclesiæ divisionem, relatis dictis SS. Patrum, qui dicunt, quod qui sumptibus propriis sustentari potest, ab Ecclesia stipendia accipere nequeat, subjungit: ,, Verum his auctoritatibus, inquit, prohibentur ab ,, Ecclesia suscipi, non illi, qui quondam fuerunt divites, postea ,, vero omnia reliquerunt, ut Petrus, & Matthæus, & Paulus; ,, aut pauperibus distribuerant, ut Zachæus; aut Ecclesiæ rebus ,, adjunxerunt, sicuti illi, qui prædia sua vendentes ponebant ,, pretia ante pedes Apostolorum, ut essent omnia communia: ,, *sed illi, qui in domibus parentum residentes, vel sua relinque-* ,, *re nolentes, Ecclesiasticis facultatibus pasci desiderant.*

Sine ulla hæsitatione igitur sæculo XII. credidit Gratianus, auctoritate Canonum, & SS. Patrum inhibitum esse, ut illi, qui *sua* nolebant dimittere, de facultatibus Ecclesiasticis pascerentur.

XXI. Et revera tanta apparet in Canonibus, & dictis SS. Patrum pro hac sententia evidentia, ut credibile non sit, contrariam sententiam ab aliquo assertam fuisse, nisi postquam sæculo duodecimo intrarunt Doctores Scholastici, quorum plures magis proprio judicio, & rationi naturali, quam Canonum, & Patrum auctoritati innitentes, eam opinionem sustinere cœperunt.

XXII. Hoc non obscure tradit Dionysius Carthusianus in Tractatu de vita Canonicorum, *art.* 24.

Hic proposita quæstione: ,, An Canonici, & Ministri Eccle- ,, siæ, qui de suo *Patrimonio* possunt se sustentare, licite con- ,, vertant in usus suos bona Ecclesiæ, " priusquam ad resolutionem quæstionis descendat, præmittit: ,, Securius ac salubrius ,, creditur, ac paretur dictis Sanctorum, per quos locutus est ,, Spiritus Dei, quam *Scholasticorum* quorumdam, qui suo ma- ,, gis, quam expedit, credunt, & nituntur ingenio, auctoritatem ,, Sanctorum ad suam retorquentes opinionem.

XXIII. ,, Quamvis ergo (concludit post hæc) de proposita ,, quæstione quidam dicant *Scolastici*, posse id licite fieri, con- ,, sultius tamen credendum, & standum est verbis Hieronymi, ,, & Bernardi, immo & summi Pontificis, beatique Prosperi. ,, Ait enim Damasus Papa: *Qui bonis parentum sustentari possunt,* ,, *si accipiant quod pauperum est sacrilegium incurrunt.*

Huic Damasi dicto, SS. Hieronymi, Prosperi, & Bernardi sententiis subjunctis, concludit: *Horum itaque Patrum sentetiis statur sæcurius, quam aliorum aliter opinantium.*

XXIV. Hi Doctores Scholastici nimis carnaliter, & mercenarie considerasse videntur hæc Apostoli verba, 1. Cor. cap. 9. vers. 7. *Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit, &c.* Quasi his indicatum voluisset Apostolus, non secus deberi Clericis stipendium, aut mercedem, quam militibus militiæ sæcularis, aut excultoribus vineæ, aliisque operariis suarum operarum mercedem; non propter eorum *indigentiam*, sed propter operas, & labores præstitos.

XXV. Unde unicum pene hoc argumentum in hujus opinionis assertionem adferri videmus.

Et quidem Prosper Fagnanus, novissime hanc sententiam amplexus, ad *Cap. Si quis sane*, *tit. De Peculio Clericorum*, relatis nonnullis recentiorum Canonistarum pro hac sententia auctoritatibus, subdit *n.* 7. Idem ratio suadet divinis oraculis innixa; decet enim, ut qui Altari servit, de Altari vivat, cum *nemo militet stipendiis suis*, 1. ad Corinth. 9. *& dignus est operarius mercede sua*: Luc. cap. 10. vers. 7. nec denario fraudari debent in vinea operantes; additis aliis textibus, qui probant, Clericis laborantibus stipendia, & mercedem deberi.

XXVI. Verum uti recte advertit doctissimus Pauli Interpres Guillelmus Estius 1. *ad Tim.* 5. *vers.* 18. ,, Neque significat Apo- ,, stolus hac parte, subsidium temporale habere rationem *merce-* ,, *dis*, quam Prædicator Evangelicus pro labore, & opere suo ,, recipiat; id enim esset vendere Evangelium, quod *gratis* debet ,, annuntiari: sed sensus Apostoli est, sicut operarius dignus est ,, mecede, unde vivat; ita & Evangelii Minister dignus esse ,, honorario subsidio unde sustentetur. Tantum enim in hac com- ,, paratione spectatur sustentatio operanti debita. Unde & Chri- ,, stus *Matth.* 10. eamdem sententiam adferens, pro *mercede*, ,, *cibum* nominavit: *Dignus est*, inquit *operarius cibo suo*.

XXVII. Totus ergo discursus Apostoli hoc unum evincit, operariis Evangelicis alimenta deberi, non tamquam *mercedem* operis, sed tamquam media *necessaria*, ut evangelizare possint. ,, Sæcularis quippe militia, quia cœlestia non habet, terrena ,, strenue militantibus præstat: qui autem Ecclesiæ serviunt, & ,, *labori* suo velut *debita* reddi oportere credentes, ea, quibus ,, opus non habent, aut accipiunt libenter, aut exigunt, nimis ,, *carnaliter* sapiunt, si putant, quod Ecclesiæ servientes, stipen- ,, dia terrena, ac non potius præmia æterna percipiunt " . Ita citata Synodus Aquisgranensis *Can.* 107.

XXVIII. Deinde, uti bene respondet Hadrianus VI. loco citato, ,, non militat *suis* stidendiis, qui concessa temporalia di- ,, vinæ militiæ impendit; cum omnia temporalia bona *divina* sint ,, *stipendia*, in stipem & sustentationem vitæ hominibus concessa, ,, ut ei magno fervore, & absque sollicitudine distrahente servi- ,, tia grata dependant.

Addit Hadrianus: *Secundo, ad mentem Apostoli, quod nemo tenetur regulariter stipendiis, quæ sua sunt comparatione ad homines, quæ scilicet ab iis non capit, hominibus certis militare. Nihilominus quia stipendia Ecclesiastica solum sunt ad necessitatem Ministrorum, & non quasi merces laborum instituta, ideo non possunt hujusmodi pro se suscipere, nisi quantum egent sub modificatione prius expressa.*

XXIX. Observandum insuper, quod Christus sententiam illam, *Dignus enim est operarius cibo suo*, protulerit, postquam Apostolis dixisset, Matth. cap. 10. *Gratis accepistis, gratis date; nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam*: quibus omnibus voluit, ut quasi omnibus temporalibus destituti, undi ad prædicandum Evangelium pergerent. Sed ne hisce nimium turbarentur, cogitarentque sibi necessaria alimenta defutura, præcepti sui apparentem severitatem temperavit, ,, ostendens (ait Jansenius Gandensis, citato *cap.* 55.) ,, quare nudos illos mittat, nimirum quod quæ ad victum & ve- ,, stitum ipsis essent necessaria, eis deberentur a discipulis eorum, ,, ut sine omni rubore & verecundia ab eis illa possent accipe- ,, re, nec necesse esset harum rerum onere & sollicitudine sese ,, gravare.

Ex quibus non obscure intelligitur, sententiam Christi, ad quam & totus Apostoli contextus refertur, non spectare nisi *alimenta* seu *cibum* operariorum evangelicorum, quos *ad ea accipienda cogit vivendi necessitas, non habendi cupiditas.*

XXX. Cardinalis Bellarminus *lib.* 1. *De Clericis*, *cap.* 27. quærens, an qui bona Patrimonialia habet, possit simul bona Ecclesiastica habere; & pro utraque sententia allatis nonnullis auctoritatibus, credit, auctores utriusque sententiæ posse forsan conciliari, ut dicamus S. Prosperum (quem citat pro negativa) ,, loqui de illis, qui plane sufficientem habent sustentationem ex ,, Patrimonio, aut Beneficio. Tunc enim alterum est superfluum, ,, & proinde pauperibus debitum. Alios vero Auctores loqui de ,, illis, qui neque ex Patrimonio, neque ex Beneficio sufficien- ,, tem omnino sustentationem habent. Hi enim utrumque reti- ,, nere possunt, modo ex utroque nihil accipiant ultra sustenta- ,, tionem decentem, juxta conditionem proprii status. Quod enim ,, vere superfluum est, dandum esse pauperibus, Theologi com- ,, muniter docent.

XXXI. Si cui hæc reconciliandi ratio placet, me dissentientem non reperiet. Si quis enim proventus Beneficii & Patrimonii confundat, atque ex iis *honestam ac moderatam* sustentationem accipiat, & superfluum in pauperes, aliumve pium usum expendat; nullatenus vivendo ex bonis Ecclesiæ, censum suum Patrimonialem auget; nec pauperes plus gravat, quam is, qui totam sustentationem acciperet ex bonis Ecclesiæ, & Patrimonium pauperibus erogaret.

CAPUT VI.

De divisione bonorum Ecclesiæ; & an per eam natura illorum mutata?

1 *Ecclesia, etiam Christo vivente, suas habuit facultates, sed in communi.*
2 *Christus oblationes Fidelium uni in suos & discipulorum, ac pauperum sumptus distribuendas commisit.*
3 *Christus formam dispensandæ pecuniæ Ecclesiasticæ dedit; & furem passus est, ut & Ecclesia fures pateretur.*
4 *Juxta normam a Christo institutam, omnia oblata erant communia, & uni concredita.*
5 *Eamdem normam Apostoli, & eorum successeres aliquot sæculis retinuerunt.*
6 *Decretum Concilii Romani sub S. Sylvestro de divisione rerum Ecclesiæ in quatuor portiones.*
7 *Hoc Decretum merito ut suppositium rejicitur.*
8 *Divisionis illius in quatuor portiones ut jam stabilitæ meminit Gelasius I.*
9 *Sanctus Gregorius respondet juxta illam divisionem bona Ecclesiastica dispensanda.*
10 *Quatuor illæ portiones non arithmetice distribuebantur.*

11 *Probatur de portiones Clericorum.*
12 *Distributio fiebat auctoritate & judicio Episcopi.*
13 *Quomodo portio pauperum distribueretur?*
14 *Scopus hujus divisionis quadripartita fuit, ut bona Ecclesiastica juxta suam conditionem rite dispensarentur.*
15 *Hæc divisionis norma, reipsa ab omnibus Ecclesiis probata fuit.*
16 *Natura bonorum Ecclesiæ per hanc divisionem non mutata.*
17 *Post eam divisionem monuerunt Concilia, bona dispensanda juxta normam Apostolorum.*
18 *Alia bonorum Ecclesiæ divisio per erectionem Beneficiorum.*
19 *Tertia per divisionem inter Episcopum, & Capitulum, item inter ipsos Canonicos.*
20 *Hæc divisio, dissimulante potius, quam probante Ecclesia, facta est.*
21 *Per hanc divisionem non fuit mutata conditio bonorum Ecclesiæ.*
22 *Idem modus loquendi habetur in Canonibus post divisionem, qui erat ante illam.*
23 *Per divisionem factam inter Canonicos portio pauperum & fabricæ periclitari cœpit.*
24 *Canonicis* singulariter *viventibus una portio vix sufficere potuit.*
25 *Ecclesia vitam singularem Canonicorum permittens, etiam permittit, ut singuli ex bonis Ecclesiasticis* necessaria *accipiant.*
26 *Ex bonis Ecclesiæ primum providendum necessitatibus Ministrorum.*
27 *Non eadem est ratio bonorum, quæ nominatim in usus* pauperum, *aut* fabricæ *relinquuntur.*
28 *Tenentur Clerici de bonis Ecclesiæ moderate vivere, & superfluum pauperibus distribuere.*
29 *Quomodo semper idem fuerit Ecclesiæ sensus quoad usum bonorum Ecclesiasticorum.*

I. ECCLESIA fere antequam nata, idest, ante adventum Spiritus Sancti, immo ipso adhuc Christo Domino conversante in terris, cœpit bona quædam habere, quæ tum in solis Fidelium voluntariis oblactionibus consistebant. Una autem erat earum omnium communis massa, seu commune ærarium.

II. Dispensatio autem ærarii illius uni erat commissa, ut vel in Christi, & Discipulorum ejus in Evangelii prædicatione operantium necessitates, vel in egenorum sumptus distribueretur; quemadmodum Evangelista Joannes scriptum reliquit.

Dicit enim *cap.* 12. sui Evangelii: *Unus ex Discipulis ejus, Judas Iscariotes, qui eum erat traditurus, dixit: Quare hoc unguentum non venit trecentis denariis, & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad illum, sed quia fur erat & loculos habens, & ea, quæ mittebantur, portabat.*

Et rursum *cap.* 13. *Hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quia dicit ei Jesus: Eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festum; aut egenis ut aliquid daret.*

III. „ Habebat ergo Dominus *loculos*, & a fidelibus oblata „ conservans, & *suorum necessitatibus*, & aliis *indigentibus* tribuebat “: ait Augustinus *Tractatu* 62. *in Joannem*, *n.* 5. additque: *Tunc primum Ecclesiasticæ pecuniæ forma est instituta.* Apud Gratianum *Caus.* 12. *quæst.* 1. *Can.* 17. Et *tractatu* 50. *nu.* 11. „ Exemplum Domini accipite conversantis in terra. Quare ha„ buit loculos, cui Angeli ministraverunt, nisi quia Ecclesia „ ipsius loculos suos habitura erat? Quare furem admisit, nisi „ ut ejus Ecclesia fures patienter toleret “? Apud Gratianum *Caus.* 12. *quæst* 1. *Can.* 12.

IV. Porro ex forma dispensationis oblationum a Christo conversante in terris se vata, habetur, quod omnia a fidelibus oblata in unam *bursam*, sive eosdem loculos conjicerentur; ejusque cura uni, scilicet Judæ Iscariotes, concredita fuerit.

Secundo, quod ea in necessitates Christi & Discipulorum, nec non egenorum sumptus ex Christi præscripto esset expendenda.

V. Hæc forma a Christo præsignata, ab Apostolis, eorumque successoribus servata est quatuor ut minus sæculis; eatenus saltem, ut alia non esset nota rerum Ecclesiasticarum divisio, quam ipsarummet Ecclesiarum.

Sicuti enim universalis Ecclesia Christi in plures particulares Ecclesias seu Diœceses divisa fuit, atque unicuique suus præfixus Episcopus & Clerus; ita quoque unicuique Ecclesiæ erant suæ facultates, e quibus & Ministrorum, & pauperum necessitatibus provideretur. At earum nulla erat inter Episcopum, Clerum, Templorum fabricam, aut pauperes rerum illarum nota partitio; sed omnium in communi dispensatio Episcopo erat concredita, qui eas pro singulorum necessitate & exigentia distribueret, & etiam sibi, si indigeret, applicaret; quemadmodum tum ex Canonibus 40. & 41. vulgo Apostolorum, tum Canonibus 24. & 25. Concilii Antiocheni celebrati sæculo IV. videre licet, & referunt a Gratiano *Caus.* 12. *quæst.* 1. *Can.* 22. 23. & 24.

VI. Crediderunt nonnulli aliquam proventuum Ecclesiasticorum divisionem factam fuisse sub initio sæculi IV. sedente Sylvestro Papa. Isidorus enim suæ Canonum Collectioni inseruit 20. Canones cujusdam Concilii Romani habiti anno 324. præsidente sancto Sylvestro; in quorum quarto dicitur: „ Commoneo au„ tem vobis omnibus mihi consortibus monimentum hoc, ut de „ reditibus Ecclesiæ quatuor partes fiant, quarum una cedat „ Pontifici ad sui sustentationem, altera Presbyteris, & Diaco„ nis, & omni Clero, & tertia Templorum, & Ecclesiarum re„ parationi, quarta pauperibus, & infirmis, & peregrinis.

VII. Apposita autem est ibidem hæc nota marginalis: „ Sup„ posititia & spuria videntur Hincmaro, ac plerisque viris eru„ ditis 20. ista capita (sive Canones) quæ Isidorus duæ Colle„ ctioni intexuit.

Et sane tam multa, vel in ipsis hisce Canonibus occurrunt, quæ a temporis illius disciplina, & statu Ecclesiæ, qui tunc erat, discrepant, quæque a multis jam detecta sunt, ut nemo non videat hæc Decreta ad Isidorianas merces merito cum pseudo-primorum Pontificum Decretalibus Epistolis esse ableganda.

VIII. Recentius ac certius divisionis illius testimonium occurrit in Epistola 9. Gelasii I. *cap.* 29. relata per Gratianum *Caus.* 12. *quæst.* 2. *Can.* 27. ubi scribit: „ Quatuor autem tam de re„ ditu, quam de oblatione fidelium, prout cujuslibet Ecclesiæ „ facultas admittit (sicut dudum est rationabiliter decretum) „ convenit fieri portiones; quarum sit una Pontificis, altera „ Clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis applicanda.

Hic notandum, Gelasium de hac divisione loqui tamquam dudum decreta; *sicut dudum rationabiliter est decretum.*

IX. Interrogaverat Augustinus Anglorum Apostolus sanctum Gregorium; „ De his, quæ fidelium oblationibus accedunt ad „ altaria, & quantæ debeant fieri portiones, & qualiter Episco„ pus agere in Ecclesia debeat “? Respondit Gregorius: „ Mos „ Apostolicæ Sedis est, ordinatis Episcopis præceptum tradere, „ ut de omni stipendio, quod accedit, quatuor fieri debeant „ portiones, una videlicet Episcopo, & familiæ ejus propter „ hospitalitatem, & susceptionem, alia Clero, tertia pauperi„ bus, quarta Ecclesiis reparandis “. Refertur apud Gratianum *Caus.* 12. *quæst.* 2. *Can.* 30.

Et scribens idem sanctissimus Pontifex Maximiano Episcopo Syracusano, *lib.* 3. *Epist.* 11. mandat, “ ut sive de præteritis „ reditibus sive de iis, qui jam obvenerunt, vel obvenerint, *quar*„ *tæ* secundum distributionem *canonicam* dispensentur “. *Caus.* „ 12. *quæst.* 2. *Can.* 29.

X. Porro circa hanc rerum Ecclesiasticarum divisionem notandum in primis, eam non arithmetica sive æquali plane proportione institutam aut factam fuisse; sed variam fuisse secundum consuetudinem locorum, & circumstantias, quæ nunc majorem portionem in pauperes, nunc majorem in Clericos pro horum illorumque indigentia & numero impendendam suadebant.

XI. Querebatur apud sanctum Gregorium Clerus Catanensis, quod portio redituum Ecclesiasticorum, quæ Clero cedere debebat, non recte distribueretur. Inquirendi curam Gregorius dedit Cypriano Diacono suo: Hic, facta inquisitione *de quarta portione Cleri* hoc tenendum statuit, ut unam portionem hi, qui in sacro loco sunt positi, & reliquas duas Clerus accipiat. At Presbyteri & Diaconi (qui hic dicuntur in *sacro loco*, & *sacrato Ordine* constituti) „ conquesti sunt, hoc contra *antiquam* „ *consuetudinem* in suo gravamine præjudicialiter statutum; quip„ pe quia de eadem *quarta* semper se *duas* partes, & *tertiam* „ Clerum perhibent consecutum, & petiverunt ne hæc definitio „ in suo præjudicio permaneat.

Ut huic difficultati & querelæ satisfaciat Episcopus, vult sanctus Gregorius, ut *quartam* hanc inter Clericos & Ministros Ecclesiæ pro singulorum meritis distribuat. „ Volumus ergo (ait) „ ut quidquid Ecclesiæ tuæ ex reditu vel quolibet alio titulo „ fortassis accesserit, quartam exinde portionem sine diminutio„ ne aliqua debeas segregare, atque eam secundum Dei timorem „ Presbyteris, Diaconis, ac Clero, ut ibi visum fuerit, discre„ te dividere, ita sane ut unicuique sicut meritum laboris ex„ egerit, libera tibi sit, juxta quod prævideris, largiendi licen„ tia: quatenus & hi, qui merentur, etiam temporali se sentiant „ hoc commodo consolari, & alii, adjuvante Domino, eorum „ ad melius contendant imitatione proficere “. *Lib.* 7. *epist.* 8.

XII. Nequaquam igitur *quarta* portio totius patrimonii Ecclesiæ assignabatur Clericis, ut ipsi *æqualibus* portionibus eam inter se dividerent; sed integra adhuc rerum Ecclesiasticarum administratio erat penes Episcopum, qui monebatur, ut *quartam* eorum portionem in Clerum, pro singulorum meritis, prout sibi videretur, dispensaret.

XIII. Similiter portionem pauperum dispensationi Episcopi mansisse subjectam, eamque pauperibus pro majore vel minore indigentia, & meritis eorum attentis, debuisse dispensari, manifestum est ex ejusdem Pontificum *epist.* 29. *lib.* 9. in qua monet Episcopum Neapolitanum, ut portionem Cleri, & pauperum, quam ejus prædecessor dare neglexerat, ulterius dispensare non differat; præscripta norma distributionis, in qua inter alia præscribit: „ Ut dentur hominibus *honestis & egenis*, quos *publice* „ petere *non permittit*, solidi centum quinquaginta; ita ut qui„ dam eorum ad singulos tremisses, quidam ad binos, quidam ad „ singulos solidos, vel si visum fuerit, amplius dimittantur. „ Reliquis vero pauperibus, qui eleemosynam publice petere „ consueverunt, solidos triginta sex.

Hic per occasionem notare lubet, sanctum Gregorium pauperibus honestis, & verecundis ampliores, quam publice mendicantibus partes distribui velle, nempe quadruplo majores. Quod pauci satis attendunt.

XIV. Ex hactenus dictis fat manifestum est, quod unicus Canonum, & Decretorum hanc quadripartitam divisionem statuentium scopus; & genuinus intellectus fuerit, ut ex proventibus Ecclesiasticis merces, sive sustentatio Clericorum bona fide ministrantium decerperetur, pauperum alimoniæ subveniretur, ædium sacrarum sarta tecta procurarentur, non arithmetica quidem, sed rationali distributione.

XV. Quapropter licet non videatur in multis, extra Italiam, recepta & stabilita verbis expressis, hæc quadrimembris divisio; nihilominus omnium Ecclesiarum communis consensus fuit, proventus Ecclesiasticos in illos usus esse impendendos; idest, ex iis Episcopos, & alios inferiores Ministros sustentandos, pauperes alendos, & fabricam intertinendam (*a*).

Ut igitur concedamus erudito Operum sancti Gregorii Revisori in notis ad *epist.* 31. *lib.* 12. *aut nullis, aut paucis in locis Galliarum hanc quartarum distributionem viguisse*; negari tamen nequit, Canones Gallicanos voluisse, proventus Ecclesiasticos in Cle-

(*a*) Intertinendam, *pour entretenir*.

Clericos, pauperes , & fabricam eſſe impendendos : ut ex Concilio Aurelianenſi I. celebrato anno 511. *Can.* 5. aliiſque plurimis Canonibus manifeſtum eſt.

XVI. Nihil proinde per ea Decreta , quæ quadrimembrem diviſionem urſerunt , circa naturam bonorum Eccleſiarum immutatum fuit : immo nec vera eorum diviſio facta fuit ; ſed monebantur Epiſcopi , ut fideliter proventus Eccleſiaſticos juxta eorum naturam , & conditionem adminiſtrarent ; uti recte notat Thomaſſinus De Diſciplina Eccleſiæ , *part.* 4. *lib.* 4. *cap.* 32. *n.* 9.

XVII. Idcirco monet etiam ſæculo IX. Concilium Pariſiense VI. *lib.* 1. *Can.* 15. non aliter ab Epiſcopis eſſe res Eccleſiaſticas diſpenſandas , quam Apoſtolorum temporibus . Verba Canonis ſunt : „ Et licet , creſcente fidelium devotione , copioſiſſimis „ ac munificentiſſimis eorum liberalitatibus ſancta donata ſit „ Eccleſia , *eumdem* tamen uſum Apoſtolorum ſucceſſores in „ tractandis , & diſpenſandis Eccleſiaſticis rebus ſe ſervare debere meminerint .

XVIII. Alia bonorum Eccleſiaſticorum diviſio facta fuit ; tum per erectionem Beneficiorum , quando certi ac determinati reditus , præſertim decimæ & oblationes , ſingulis titulis annecti cœperunt , de quorum origine , & incremento actum eſt ſupra , *Sect.* 3. *tit.* 1. *cap.* 1.

XIX. Altera quoque diviſio , ſed quæ priore poſterior , & recentior eſt , facta fuit , dum Epiſcopi , & Capitula bona dividere cœperunt . Huic poſtmodum ſucceſſit bonorum Capitularium inter ipſos diviſio , qua ſingulis Canonicis ſua Præbenda aſſignata fuit : quæ diviſio invaluit , dum Canonici deſerta vita communi ad vitam ſingularem tranſierunt : de quo tranſitu actum eſt ſupra . *Tom. I. part.* 1. *tit.* 7. *cap.* 2.

XX. Hoc merito notandum , quod ſicuti ipſe tranſitus ad vitam ſingularem ſenſim contigit , diſſimulante potius , quam probante Eccleſia ; ita & hanc diviſionem menſæ capitularis inter Canonicos , non aliquo poſitivo Eccleſiæ præcepto inductam aut probatam fuiſſe , ſed duntaxat diſſimulatione Eccleſiæ ſenſim invaluiſſe , & ſtabilitatem eſſe .

XXI. Interim quæcumque facta ſit , ſive per Beneficiorum erectionem , ſive per partitionem inter Epiſcopum , & Capitulum , vel inter ipſos Canonicos ; hoc unum contigit , ut diſpenſatio bonorum , quæ vel integra erat penes Epiſcopum , vel communis inter Canonicos in communi viventes , tandem ad ipſos particulares Beneficiatos , vel Canonicos , tranſierit , manente ipſa bonorum Eccleſiaſticorum natura , aut conditione invariata , diſpenſationis norma nonnihil duntaxat immutata .

XXII. Hinc videmus in Pontificum Reſcriptis , Epiſcoporum Decretis , Conciliorum Canonibus , etiam poſt eam bonorum diviſionem , bona Eccleſiæ dici *patrimonium pauperum* , *patrimonium Chriſti* , *res Dei* non ſecus atque ante eam diviſionem ; uti ex Canonibus , aliiſque , quæ in præcedentibus capitibus relata ſunt , facille obſervari poterit .

XXIII. Interim id negari nequit , quin per eam inter Canonicos Præbendarum diviſionem , periclitari vel maxime cœperint illæ duæ quartæ pauperum , & fabricæ ; uti monet Boerius Epo ad *cap.* 1. De Teſtamentis , *num.* 52.

XXIV. Et revera , uti ibidem *num.* 54. notat idem Auctor : „ Vix fieri potuit , ut unica quarta bonorum Eccleſiaſticorum „ pars , quæ ex illa quadripartita eorum diviſione ceſſit reliquis „ Clericis , omnino ſufficeret ad eos extra communionem præſertim alendos , eo quod ſumptuoſum ſit alere eorum familiam , & ſingulos : neceſſario videtur in conſequentiam veniſſe , „ ut illa partitio quadrimembris non amplius obſervaretur , ſed „ omnes omnium bonorum Eccleſiæ communium proventus inter „ ſolos Epiſcopum , & Eccleſiam reliquam dividerentur . Quæ „ quidem res & pauperibus , & fabricis , & hoſpitalitatis exercitiis , quæ non ab Epiſcopo ſolo , ſed a communis vitæ ſociis „ procul dubio frequenter fiebant , incommodius accidit .

XXV. Interim dum Eccleſia hanc Præbendarum diviſionem tolerat , paciturque Canonicos *privatim* extra vitam ſocialem , ſive communem , familiam inſtituere ; cenſetur quoque permittere , ut e rebus Eccleſiaſticis ſibi moderatam ; & honeſtam ſuſtentationem accipiant , ſuperfluis in pauperes , & alios pios uſus diſtributis . Nam , ut poſt Gratianum recte monet Boerius Epo loco citato , *n.* 56. „ licet res Eccleſiæ omnibus debeant „ eſſe communes , „ primum tamen ſibi Epiſcopus , & ſuæ Eccleſiæ deſervientibus „ neceſſaria ſubminiſtret , & reliqua , quæ ſuperſunt , fidelium „ uſibus miniſtraturus .

Hæc Grationus poſt *Canonem* 27. *cauſ.* 12. *quæſt.* 1. qui & dein infert ; „ Ita & Præbendæ Eccleſiarum , eadem charitate „ manente , pie & religioſe poſſunt diſtribui ; nec tunc rebus „ Eccleſiæ , ut propriis , ſed ut communibus utilitatibus deſervituri ; ut ex his , quæ ſibi aſſignata ſunt , primum ſibi neceſſaria percipiat : ſi quæ vero ſuis neceſſitatibus ſuperſunt , in „ communes uſus Eccleſiæ expendat .

XXVI. Dum ergo voluit Eccleſiæ , ut bona Eccleſiæ in pauperes , & fabricam diſtribuerentur , hoc ita perpetuo intellexit , ut primum neceſſitatibus Miniſtrorum ſuorum provideretur , quibus Chriſtus a populo alimenta ſeu cibum ſubminiſtrari voluit , & cui præcepto per horum bonorum oblationem populus indubie ſatisfacere voluit .

XXVII. Hinc & indubitatum eſt , non eodem jure bona Eccleſiæ eſſe res pauperum ; ſicuti ſi quid nominatim pauperibus per homines pios relinqueretur : id enim nullo jure ſibi vindicare , vel inter ſe partiri poſſent Clerici , quemadmodum bene reflectit Epo , *num.* 57.

XXVIII. „ Sed neque quiſquam recte negaverit (ait idem „ *nu.* 58.) quin ita moderate deceat vivere Clericos etiam de „ portionibus pro ſtipendio ſibi deſtinatis , ut pauperibus & egenis magnum ſit ab ipſis auxilium , de quo Fundatores optime „ ſperaverunt , quoad id quod ſuperfuerit .

XXIX. Itaque quæcumque circa bonorum Eccleſiæ diſtributionem varia diſpenſandi norma pro temporum , & locorum conditione fuerit , aut alia Clericorum vivendi exterior diſciplina intervenerit ; is perpetuus fuit Eccleſiæ circa ſua bona ſenſus , ut ex iis ſuorum Miniſtrorum neceſſitatibus provideretur , & quod reliquum eſſet , in pauperum alimoniam , alioſque pios uſus impenderetur , illaque bona ſemper ut *res Dei* , *&* *patrimonium Chriſti* conſiderarentur , & ut talia ſancte , & fideliter diſpenſarentur.

CAPUT VII.

De Teſtamentis Clericorum.

1 *Quare vetitum Clericis jam pridem fuerit de bonis Eccleſiæ teſtari ?*
2 *Canon vulgo Apoſtolorum idipſum vetans .*
3 *Idem probat Canon Carthaginenſis .*
4 *Occaſio hujus Canonis .*
5 *Monitum ad Clericos diſponentes de patrimonialibus .*
6 *Juſtinianus inhibuit Epiſcopis teſtari de bonis poſt Ordinationem acquiſitis .*
7 *Conformiter ad Juſtiniani Sanctionem reſpondit ſanctus Gregorius .*
8 *Idem volunt plures Decretales .*
9 *Pluribus ſæculis duravit hæc diſciplina , & a Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. renovata .*
10 *Decretum hujus Concilii etiam de mobilibus intelligendum .*
11 *Generaliter de omnibus intuitu Eccleſiæ acquiſitis .*
12 *Nec in* pias *cauſas per teſtamentum de his diſponere* de jure *poterant ; conſuetudini tamen aliquid concedi incipiebat .*
13 *Conſuetudo relinquendi aliqua pauperibus , a Pontifice dicitur* non improbanda .
14 *Per Reſcriptum Pontificis relatum in Decretales hæc conſuetudo habita ut a jure probata .*
15 *Hinc invaluit , Clericos* de jure *poſſe facere* rationabile *teſtamentum .*
16 *Sæculo XIV. Synodus Colonienſis non permiſit Clericis condere teſtamentum , niſi juxta conſuetudinem jure probatam .*
17 *Quomodo hæc conſuetudo ſenſim extenſa ſit , & facta Clericis libera teſtandi auctoritas ?*
18 *Huic extenſioni occaſionem dedit facilitas diſpenſandi .*
19 *Item difficultas diſcernendi , quæ bona ab Eccleſia , & quæ aliunde ſint profecta .*
20 *Conſuetudo teſtandi de bonis Eccleſiaſticis non ubique eodem tempore invaluit .*
21 *In Hiſpania recepta conſuetudo permittens Clericis libere teſtari .*
22 *Idem in Gallia receptum .*
23 *In Belgio nonnulli Epiſcopi prætendunt , Clericis ad teſtandum neceſſariam eſſe eorum licentiam ; pro qua & certa jura prætendunt .*
24 *Academia Lovanienſis quid circa hoc obſervet ?*
25 *Facilius Clericis , quam Epiſcopis teſtandi licentia indulta : conſuetudo tamen eam ipſis indulget .*
26 *Non eadem eſt Epiſcopis libertas in Italia .*
27 *An Regulares poſſint ex indulto Pontificis condere teſtamentum ?*
28 *Quid de Regularibus aſſumptis ad Epiſcopatum ?*
29 *Conſuetudo aut licentia teſtandi non permittit Clericis diſponere in uſus profanos .*
30 *Conſuetudo hæc non immutat naturam proventuum Eccleſiaſticorum .*
31 *Idipſum probat Synodus Tridentina .*
32 *Quomodo teſtamenta Clericorum de proventibus Eccleſiaſticis in uſus profanos vi conſuetudinis ſuſtineantur ?*
33 *Attendendum a Clericis hac in parte Decretum Synodi Oſnaburgenſis .*
34 *Item Decretum Synodi Antuerpienſis .*

I. NOTAVIMUS ſupra *c.* 4. Epiſcopos , alioſque Beneficiatos ſemper reputatos fuiſſe tamquam ſimplices rerum Eccleſiaſticarum diſpenſatores ; ut ex iis ſumant , quæ ad neceſſitates proprias ſufficiant , reliqua vero in pauperes , alioſve pios uſus juxta regulas Eccleſiaſticas , & offerentium voluntatem , impendant.

Cum vero diſpenſator de rebus diſpenſationi ſuæ creditis teſtari nequeat , etiam Epiſcopis , cæteriſque Clericis jam pridem vetitum de rebus intuitu Eccleſiæ acquiſitis teſtamentum facere .

II. Canone 40. vulgo Apoſtolorum dicitur : „ Sint manifeſtæ „ res propriæ Epiſcopi , (ſi tamen habet proprias) & manifeſtæ Dominicæ , ut poteſtatem habeat de propriis moriens Epiſcopus , ſicut voluerit , & quibus voluerit , darelinquere ; nec „ ſub occaſione Eccleſiaſticarum rerum ea , quæ Epiſcopi eſſe „ probantur , intercidant . Fortaſſis enim aut uxorem habet , „ aut filios , aut propinquos , aut ſervos . Et juſtum eſt hoc „ apud Deum , & homines , ut nec Eccleſia detrimentum patiatur , ignoratione rerum Pontificis , nec Epiſcopus vel ejus propinqui ſub obtentu Eccleſiæ proſcribantur , & in cauſas incidant , qui ad eum pertinent , morique ejus injuriis malæ famæ ſubjiciatur .

Idipſum ſtatuitur *Can.* 24. Concilii Antiocheni .

Ex his manifeſtum eſt , jus quidem Epiſcopis fuiſſe , bona *propria* , ideſt , non intuitu Eccleſiæ acquiſita , relinquere quibus velint , at de rebus Eccleſiæ non potuiſſe diſponere .

III. Non abſimile eſt , quod *Can.* 49. Concilii Carthaginenſis III. apud Gratianum *Cauſ.* 12. *quæſt.* 3. *Can.* 1. decernitur , ut nimirum Epiſcopi , & quicumque Clerici , qui nihil habentes ordinantur , debeant omnia , quæ poſt Ordinationem compararunt , Eccleſiæ conferre ; „ Si autem ipſis proprie aliquid liberalitate „ alicujus , vel ſucceſſione cognationis obvenerit , faciant inde , „ quod eorum propoſito congruit .

IV. Hunc Canonem referens Cardinalis Baronius ad ann. 397. ſcribit: „ Occaſio ſanciendi hujus Canonis iſta fuit: Cum reddita pace, Eccleſia ubique bonis afflueret, cum plures ex iis, qui eidem miniſtrabant, pietatem in quæſtum convertentes, ſtudio ſanctitatis, & cura pauperum abjectis, divitias colligendi amore duntaxat flagrabant, de quibus hæc Hieronymus *Epiſt.* 2. ad Nepotianum: *Nonnulli ſunt ditiores Monachi, quam fuerant ſæculares, & Clerici, qui poſſident opes ſub Chriſto paupere, quas ſub locuplete, & fallace diabolo non habuerunt; ut ſuſciperet eos Eccleſia divites, quos mundus habuit antea mendicos.* Et paulo poſt: *Negotiatorem Clericum, & ex inope divitem, ex ignobili glorioſum, quaſi quamdam peſtem fuge.* Cum itaque hæc ut ait Hieronymus, *Eccleſia ingemiſceret*, optime a ſanctis Patribus hujus Canonis ſanctione ſtatutum eſt, ut Eccleſia ipſa ſibi vindicet, quæ Clericus ex rebus Eccleſiæ bona quæſivit.

V. Notat quoque appoſite Ludovicus Thomaſſinus De Diſciplina Eccleſiæ, *part.* 1. *lib.* 4. *cap.* 19. *n.* 7. hæc finalia Canonis verba, *Faciant inde quod ipſorum propoſito convenit*, continere ſalutare monitum, quo monentur Epiſcopi, & Clerici de proprio patrimonio diſponere eum in modum, qui conveniat ſanctitati profeſſionis Clericalis.

VI. Juſtinianus Imperator in *L.* 24. §. 2. *Cod. de Epiſcopis, & Clericis*, ſancivit de Epiſcopis: „ Nullo modo habere eos facultatem *teſtandi*, vel donandi, vel per aliam quamcumque excogitationem alienandi quid de rebus ſuis, quas, poſtquam facti fuerint Epiſcopi, poſſederint & acquiſierint, vel ex teſtamentis, vel donationibus, vel ex alia quacumque cauſa; exceptis duntaxat his, quas ante Epiſcopatum habuerunt ex quacumque cauſa, vel quæ poſt Epiſcopatum a parentibus & theiis, hoc eſt, patruis, vel avunculis, & a fratribus ad ipſos pervenerunt, perventuræque ſunt. Quæcumque enim poſt Ordinationem ex quacumque cauſa extra præfatas perſonas ad ipſos pervenerunt, ea jubemus ad ſanctiſſimam Eccleſiam, cujus Epiſcopatum tenuerint, pertinere, & ab ea vindicari, & evinci; nulla alia perſona poteſtatem habente, ex eo proprium quid auferre lucrum.

VII. Conformiter ad hanc Juſtiniani Sanctionem ſcribit Mariniano Epiſcopo Ravennæ S. Gregorius *lib.* 5. *Epiſt.* 1. ut inquirat in teſtamentum ſui prædeceſſoris, de quo Clerus Ravennæ conqueſtus erat: „ Ut ea, quæ de Eccleſia ſua, vel de acquiſitis in Epiſcopatu rebus contra legum fieri ſtatuta diſpoſuit, fraternitas veſtra, nec auctoritatem præbeat, nec aliqua in his ratione conſentiat. Si quid autem de *propriis* rebus, quas *ante* Epiſcopatum habuit, quod quidem prius Eccleſiæ ſuæ non contulit, fieri voluit, vel decrevit, firmum per omnia robur obtinere neceſſe eſt.

Scribit quoque Anthemio Campaniæ Subdiacono *lib.* 7. *indict.* 2. *Epiſt.* 53. ſe intellexiſſe, „ quod Attelbanæ civitatis Epiſcopus, dum de hac luce migraret, *condito teſtamento*, in octo unciis totius ſubſtantiæ ſuæ *nurum* ſuam hæredem inſtituerit, Eccleſiam ſuam in reſiduis quatuor.

Cum vero hæc teſtamentaria diſpoſitio videretur bona acquiſita intuitu Eccleſiæ confundere cum bonis patrimonialibus, ſubjicit; „ Hortamur ergo experientiam tuam, ut ſollicita inquiſitione diſcutias, & quidquid Eccleſiæ ipſius eſſe potuerit, a qualibet perſona detineri nullatenus patiaris, niſi hoc ſolum quod eum *ante* Epiſcopatus ordinem *proprium* habuiſſe conſtiterit. Quidquid vero ante Eccleſiæ ipſius eſſe cognoveris, vel in Epiſcopatus ordine prædictum Epiſcopum acquiſiviſſe, in ejuſdem Eccleſiæ conſervetur dominio; ne quiſquam exinde aliquid uſurpare qualibet occaſione præſumat.

Refertur hoc Gregorii reſponſum in *Cap.* 1. *tit. De Teſtamentis*; quamvis per errorem ibidem tribuatur Gregorio IX.

VIII. Eodem tendunt Decreta, quæ inquiri jubent, an Presbyteri, aliique Clerici bona aliqua habuerint tempore Ordinationis, de quibus ſupra capite primo; ibique notatum, hanc inquiſitionem unice factam, ut ſciretur, quæ bona cenſeri deberent proveniſſe ab Eccleſia, & conſequenter ut talia ad Eccleſiam pertinere.

Hinc manifeſtum eſt, antiquis Canonibus vetitum fuiſſe non tantum Epiſcopis, ſed & inferioribus Clericis, quacumque ratione de rebus intuitu Eccleſiæ acquiſitis per teſtamentum diſponere.

IX. Diſciplina hæc pluribus ſæculis perſeveravit; eamque retinendam, etiam ſæculo XII. ſancivit Concilium Lateranenſe ſub Alexandro III. in *Cap.* 7. *tit. De Teſtamentis*. Conqueritur enim Concilium, quod quidam Clerici, cum ab Eccleſiis ſuis multa Beneficia perceperint, bona per eas acquiſita, in alios trasferre præſumant. Hoc igitur (ait Concilium) quia *antiquis Canonibus* conſtat inhibitum, nos indemnitati Eccleſiarum providere volentes, ſive inteſtati deceſſerint, ſive aliis conferre voluerint, penes Eccleſias eadem bona præcipimus permanere.

X. Hoc Decretum non ſolummodo de *immobilibus* ſed & de *mobilibus* intelligendum eſſe, declarat idem Pontifex, adverſus pravos illius Decreti interpretes, in litteris ad Electum, & Capitulum Caſſanenſe, in *Cap.* 12. *tit. De Teſtamentis*, reſpondetque, „ quod *generaliter* bona *quælibet* per Eccleſiam acqiſita, *eis* (vel ut verior lectio habet, *ei*) debent juxta *Lateranenſe Concilium* remanere.

XI. Et ad Epiſcopum Vigilienſem in *Cap.* 9. *tit. eod.* ſcribit, „ quod Clerici de his, quæ *conſideratione* Eccleſiæ perceperunt, nullum de *jure* poſſunt facere *teſtamentum*, licet de his, quæ paternæ ſucceſſionis, vel cognationis intuitu, aut artificio ſunt adepti, ſeu dono conſanguineorum, aut amicorum, *non habito reſpectu* ad Eccleſiam, pervenerunt ad ipſos, libere diſponere valeant.

XII. Hæc generalia Alexandri verba ſatis indicant, quod de *jure*, ſive juxta *antiquos Canones*, nequidem ad *pias* cauſas de Eccleſiaſtica ſubſtantia Epiſcopis, aut Clericis licitum fuerit teſtari: quaſi nefas eſſet de rebus eorum adminiſtrationi duntaxat conceſſis diſponere in tempus *finitæ* adminiſtrationis.

Illud quoque luculenter indicat idem Pontifex citato *Cap.* 12. dicens: „ Licet *mobilia* per Eccleſiam acquiſita de *jure* in alios pro morientis arbitrio transferri non poſſint; conſuetudinis tamen non eſt improbandæ, ut de his pauperibus, & Religioſis locis, & aliis, qui viventi ſervierant, ſive ſint conſanginei, ſive alii, aliqua juxta ſervitii meritum conferantur.

XIII. Nequidem ergo de *mobilibus* per Eccleſiam acquiſitis licebat Clericis *de jure* per teſtamentum, etiam *pauperibus*, & *Religioſis* locis aliqua conferre; ſed ſi quid hic licere dicitur, id conſuetudine adſcribitur: quam *non improbandam* vocat Pontifex.

XIV. Conſuetudo, quæ hic *non improbanda* dicitur, & per relationem Reſcripti Pontificis in Decretales Gregorii XI. quaſi *jure* probata, & firmata fuit, tandem etiam *pro jure* invaluit. Unde & in Synodis poſt hanc Gregorianam compilationem Decretalium paſſim permittitur Clericis de *mobilibus*, ſub moderationibus in citato Reſcripto Alexandri III. appoſitis, teſtari.

Anno 1284. Synodus Nemauſenſis, titulo *De Teſtamentis*, ipſa verba Decreti Alexandri exſcribit; ipſamque conſuetudinem cum ſuis modificationibus ſimiliter *non improbandam* appellat: una declarans qualiter ipſa bona Clericorum, maxime quæ ab Eccleſia provenerunt, diſtribui debeant; ſi nullum teſtamentum fecerint, addito hoc notando monito: „ Ad hæc, *quidquid* habent Clerici de bonis Eccleſiaſticis, deductis expenſis honeſtis, & neceſſariis, *pauperum* debet eſſe.

XV. Rurſus anno 1300. celebrata Synodus Bajocenſis *can.* 57. „ præcipit Sacerdotibus, ut *immobilia* de bonis Eccleſiæ acquiſita, tantummodo *ſuis* legent Eccleſis: *de jure* enim aliud facere non poſſunt. De *mobilibus* autem Sacerdotes *rationabile* poſſunt facere teſtamentum.

Teſtamentum *rationabile* indubie hic aliud non eſt, quam teſtamentum factum ſecundum *jura*, ſive legitimum; uti etiam notat Ludovicus Thomaſſinus *De Diſciplina Eccleſiæ*, *part.* 4. *lib.* 4. *cap.* 16. *n.* 19.

Hic reflecti poteſt, facultatem de *mobilibus* teſtandi non amplius *conſuetudini* adſcribi, ſed *juri*; eo quod *conſuetudo* a jure eſſet probata.

XVI. Ex Synodis noſtratibus eadem anno 1300. Colonienſis *cap.* 5. præcipit: „ Clerici bona, maxime immoblia, & quæ per Ecleſiam ſunt adepti, ſive per modum *teſtamenti*, ſive alias, non transferant ad conſanguineos; ſed relinquant ea *Eccleſiæ*, a qua ſunt profecta. Sed intuitu *eleemoſynæ*, pauperibus, & religioſis, & piis locis, & illis, qui ipſis ſervierunt, ſive conſanguinei ſint, ſive alii, *aliqua*, juxta ſervitii merita, de *mobilibus* dare poſſunt.

XVII. Verum licet hæc conſuetudo teſtandi ita modificata, ut in Decretalibus Pontificum, & Synodis proponitur, eſſet *non improbanda*: illud nihilominus fatendum, & quotidiana experientia compertum eſt, quod ubi ſemel Canonum rigor laxatur, tametſi multis modificationibus relaxatio reſtringatur, ſenſim modificationes illæ negligantur, & relaxatio ſine illis retineatur; quin & paulatim extendatur, & omnis tandem Canonum vigor enervetur, prout hic contigiſſe notat Boerius Epo in Commentario ad *cap.* 12. *tit. De Teſtamentis num.* 54. ubi ad verbum *aliqua* monet: *Vides ex hoc loco* paulatim *conſuetudinem diſponendi per teſtamenta de bonis per Eccleſiam quæſitis, irrepſiſſe. Primo, parum quid relinquendo (prout hic fit), poſtea* largiore *manu, donec tandem* plena *poteſtas, omnium quibuslibet etiam non pauperibus, relinquendorum fuit arrepta, quemadmodum nunc plurimis fit in locis; minime recte, ſed periculoſiſſime, ſive ſpectemus eos, qui dant, ſive qui ab iiſdem dantibus accipiunt.*

XVIII. Huic conſuetudini forſan non parum contulit, quod lapſu temporis, Pontifices, & Epiſcopi facilius teſtandi licentiam, etiam liberam, Clericis indulgerent; uti notat Zypæus in Jure novo, *titulo* De Teſtamentis, *n.* 4. ubi una ſcripit; *Livinus Torrentius Epiſcopus Antuerpienſis facultatem teſtandi in Diœceſi Antuerpienſi omnibus fecit, ſalvo tamen, & ei reſervato mobilium nummo ſexageſimo redditione computuum, &c. poſtquam ſcilicet animadvertiſſet, nemini petenti eam facultatem conſueviſſe negari, adeoque ſine examine concedi. Itaque is publici juris fecit; ne formula utendæ licentiæ captatoria hæreditatis eſſe videretur.*

Idipſum notavit Theodorus Tuldenus ad Codicem *titulo* De Epiſcopis, & Clericis, *n.* 6. ubi loquens de conſuetudine, quæ abrogaſſe videtur antiquos Canones vetantes Clericis de bonis Eccleſiaſticis teſtari: ait: Et cum olim ſinguli ſæpe teſtamenti „ factionem a Pontifice obtinerent, quidni potuerit eam deinde ad omnes extendere, *uſum* hunc tollerando, & tacite probando?

XIX. Inſuper non parum ad firmandam hanc conſuetudinem valere potuit difficultas diſcernendi ea, quæ ex patrimonio aut induſtria, vel aliunde, quam conſideratione Eccleſiæ Clericis obvenerunt, ab iis, quæ ab Eccleſia provenerunt: in tantum ut ſingula pene Clericorum teſtamenta ob hanc bonorum confuſionem, & incertitudinem litibus eſſent obnoxia. Itaque ſatis viſum fuit, teſtamenta illa tolerare, & Clericorum conſcientiæ relinquere, quomodo de acquiſitis ab Eccleſia diſponant, quam litibus omnia involvere; præſertim cum frequenter non conſtet, num conſanguinei, ſive hæredes, quibus bona per teſtamentum deferuntur, revera ſint divites, an pauperes; quibus tamquam *pauperibus* ſuperflua ex proventibus Eccleſiaſticis communicari poſſent.

XX. Quidquid ſit, hoc expeditum, circa ſæculum XV. libertatem teſtan-

testandi de proventibus Ecclesiasticis, vel acquisitis intuitu Ecclesiæ invaluisse; alibi tamen tardius, alibi citius.

Legitur in probationibus Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, *cap.* 22. *n.* 9. Ordinatio Caroli VI. Regis Galliæ edita anno 1406. ubi inter alia dicit, quod *bona* (*Ecclesiarum*) *per Prælatos post eorum obitum dimissa, futuris debent successoribus reservari in Ecclesiæ utilitatem convertenda; nisi forte* (ait) *in illis locis Regni, ubi de usu & consuetudine notorie observatis, licitum sit Prælatis ipsis & aliis viris Ecclesiasticis sæcularibus de iisdem bonis* facere testamentum, *quibus etiam ab intestato, in dictis bonis secundum consuetudinem, & observantiam supradictas sui succedunt hæredes.*

Hæc ostendunt, quod eo tempore hæc libertas testandi duntaxat in quibusdam locis Regni Galliæ invaluisset. Secundo, quod hæc libertas unice inniteretur *usui, & consuetudini*. Tertio, quod hoc jus consuetudinarium nondum tam firmiter esset stabilitum, quin de eo cum aliqua dubitatione adhuc dicatur, *nisi forte in illis locis, &c.*

XXI. De consuetudine permittente *Clericis* testandi libertatem in quosvis usus de proventibus Ecclesiasticis, testatur Covarruvias *De Testamentis cap.* 7. *n.* 23. dicitque *moribus receptum esse, ut Clerici* citra omnem licentiam *libere testentur, & in ultima voluntate distribuant bona, quæ ex reditibus Ecclesiarum adepti sunt. Additque* n. 24. *Carolus Hispaniarum Rex anno* 1523. *Comitiis totius Regni Pintiæ* (a) *habitis jussit, hanc consuetudinem ut legitime inducta servari.*

XXII. Eam quoque generaliter in Regno Galliæ receptam esse testantur passim Pragmatici; ac signanter Guillelmus Benedicti, qui jam a ducentis & amplius annis de hac consuetudine ita scripsit ad *Cap. Raynutius, tit. Testament,* verbo *Et uxorem, num.* 264. *Pari modo fuit in eorum Regno* (*Galliæ*) *consuetum, & publice ac notorie observatum, & per Ecclesiam toleratum, Episcopos, ac cæteros Beneficiatos posse de fructibus suarum Dignitatum, & Beneficiorum, ac de bonis per eos nomine proprio, vel nomine Ecclesiæ acquisitos, etiam de pretio ex fructibus Beneficiorum redacto* testari, *& alias inter vivos, vel causa mortis, sicut laici, de suis bonis libere disponere, prout dietim faciunt.*

XXIII. In Belgio nonnulli Episcopi prætendunt, Pastores, aliosque Beneficiatos sibi subditos testari non posse, etiam ad pias causas, nisi præhabita ipsorum licentia. Notatque Joannes Molanus in Tractatu *De piis Testamentis, cap.* 40. quod eam licentiam rigide exigant Statuta Diœcesis Leodiensis. Quæ eadem statuta dicunt: *Pro licentiis testandi Pastoribus, & Beneficiatis auctoritate nostra ordinaria concedi solitis, solvetur florenus Brabantiæ ad ratam cujuslibet modii, Presbyteris autem nulla Beneficia obtinentibus duplex scutum Bullonicum.*

Per *florenum* Brabantiæ intelliguntur duo solidi, & per *scutum Bullonicum* duodecim solidi. Non absimilis est Diœcesis Namurcensis, & forsan quorumdam vicinorum locorum consuetudo, quæ ante novorum Episcopatuum in Belgio erectionem erant Diœcesis Leodiensis, cujus passim consuetudinum, & privilegiorum reliquias nonnullas retinuerunt.

XXIV. Sed cum hujusmodi licentia testandi nemini eam postulanti negetur, & videatur hæc consuetudo potius sapere proprium interesse, quam conservationem disciplinæ, merito Academiam hanc Lovaniensem laudat Joannes Molanus citato loco, *cap.* 40. quod licet olim fuerit Diœcesis Leodiensis, *omnibus suis suppositis, & professoribus, studiosis, & familiaribus tanta liberalitate eam* (*licentiam*) *annuit, ut non sit necesse petere, quod omnibus ultro & gratis offert.*

Hoc tamen injungunt Statuta Academica, titulo *De piis legatis; Executores ultimarum voluntatum suppositorum decedentium, statim post mortem defuncti suppositi, cujuscumque etiam conditionis fuerit, testamenta hujusmodi Domino Rectori, præsente Notario Universitatis, exhibeant; quam exhibitionem Rector & Notarius gratis admittant.*

XXV. Excipit tamen ibidem Covarruvias *Episcopos*, quibus solis testandi licentiam necessariam asserit. Fateturque Guillelmus Benedicti loco citato, *num.* 265. *quod de Episcopis major erat dubitandi ratio, propter majorem quam habent communionem, & conjunctionem cum suis Ecclesiis, quam cæteri Beneficiati, ob causam matrimonii spiritualis inter eos existentis.*

Addit tamen Benedicti: *Et quasi omnes Episcopi habere consueverunt a Papa dispensationem testandi, & nedum testari potuerunt de bonis ex consuetudine, sed etiam de fructibus Beneficiorum, nec non de spoliis.*

Hic nota, hunc auctorem non obscure innuere, consuetudinem testandi libertatem Episcopis annuentem, ex consueta dispensatione profluxisse, ut supra notavimus.

Mores Belgii Episcopis eamdem libertatem indulgent: adeo ut licet Paulus III. Prælatos adeo fecerit inhabiles ad testandum, ut ne locis quidem piis ultra decimam partem relinqui quocumque titulo velit, omnesque contrarias testandi concessiones eo reducat in Constitutione, quam refert P. Matthæi in septimo Decretalium *lib.* 2. *tit.* 13. tamen nullius Episcopi testamentum eo nomine, quod non habuerit facultatem testandi a summo Pontifice, in Belgio irritatum se scire dicit Zypæus in Jure novo *De Testamentis, num.* 7.

XXVI. Non eamdem fuisse libertatem testandi in Italia satis colligitur ex specialibus privilegiis, seu indultis testandi a variis Pontificibus concessis. Et quidem refert Fagnanus ad *cap. Si quis, tit. De Peculio Clericorum*, Paulum V. anno 1605. indulsisse omnimodam facultatem incolis, & civibus Urbis, qui in ea, vel ejus districtu infra decem milliaria, non tamen extra debitam residentiam decesserint, libere disponendi de omnibus suis bonis etiam provenientibus ex quibuscumque fructibus, reditibus, proventibus, juribus, obventionibus, & emolumentis Ecclesiasticis, & Beneficiorum quomodolibet qualificatorum, tam inter vivos, quam in *ultima voluntate.*

Hæc specialia indulta sat ostendunt, non fuisse in Italia consuetudine inductam eam generalem libertatem testandi de proventibus Ecclesiasticis; quod & ipse Fagnanus satis innuit, una dicens ambigendum non esse, quin Pontifex impertiri possit Episcopis, aliisque Clericis facultatem disponendi in vita, & in morte de fructibus Beneficiorum (*a*).

XXVII. Additque ex communi Canonistarum opinione, Papam etiam *Regularibus* posse dare licentiam testandi; quod tamen in Gallia non admitti passim notant illius Regni Pragmatici; uti videri potest apud Julianum Brodæum in notis ad Louetium, *litt. C. num.* 8. & Carolum Fevretium De Abusu, *lib.* 4. *cap.* 7. *num.* 10. Et in verificatione facultatum Legatorum Sedis Apostolicæ solet inseri hæc clausula: „ *Testandi* contra Provinciarum consuetudines, jura Regni, ac Constiutiones in Curia „ promulgatas, ullis Sacerdotia in Regno tenentibus, aut in „ Cœnobiis monasticam professis gratiam non faciat „. Vide supra, *Tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 21. *cap.* 3. *num.* 11.

XXVIII. Regulares tamesi assumpti ad Episcopatum, quasi a Regula monastica soluti, non secus ac Episcopi e Clero sæculari assumpti, de proventibus Ecclesiasticis, tam inter vivos, quam per ultimam voluntatem disponunt; immo si intestati decedant, ipsos proximos consanguineos habent hæredes, ex generali consuetudine illius Regni; de qua latius capite sequenti.

XXIX. Verum, uti recte ibidem monet Fagnanus, neque consuetudo, neque dispensatio Papæ potestatem dare possunt Clericis, ut fructibus Beneficiorum abutantur, sive in profanos usus expendant, vel dispensent.

Similiter Martinus Navarra in sua Apologia pro suo De Reditibus Ecclesiasticis libro, agnoscit, *esse in Hispaniam consuetudinem testandi de proventibus Ecclesiasticis, creditque eam validam etiam* in foro conscientiæ *quoad testandum intuitu pietatis, paupertatis, remunerationis, & debiti solutionis; & nullam esse consuetudinem præscriptam, & validam testandi pro libito in* profana *sine aliquo prædictorum intuitu; quamvis in multis Regnis, & Provinciis extra Italiam; & in aliqua ejus parte, juste in foro exteriori toleretur consuetudo, ne testamenta Clericorum ob hoc in judicium deducantur, & servari jubeantur ad obviandum frequentissimis litibus, quæ alias orirentur.*

Additque Navarrus, quod de hac opinione admonitus Pius V. antequam licentia imprimendi fieret, responderit, esse *justam & sanctam opinionem.*

Videri potest Joannes Molanus citato *cap.* 40. ubi late ostendit, licentiam testandi etiam a Pontifice obtentam, non dare facultatem disponendi in usus profanos.

XXX. Neque enim consuetudo aut dispensatio testandi mutat, vel alterat naturam & conditionem proventuum Ecclesiasticorum, manetque onus dandorum superfluorum pauperibus annexum proventibus Ecclesiasticis: unde nec ulla consuetudine quantumvis *inveterata* poterit induci, ut profanos in usus de Ecclesiasticis proventibus vel testari liceat, vel ab intestato successores habere non indigentes, uti loquitur citatus Boerius Epo in Commentario ad *cap.* 1. *tit. De Testamentis, num.* 88.

XXXI. Quapropter Patres Tridentini, licet haud ignorarent, in multis regnis testamenta Clericorum de proventibus Ecclesiasticis, etiam in favorem parentum non egentium, tolerari, & valida reputari; nihilominus Episcopis, aliisque quibuscumque Beneficia Ecclesiastica obtinentibus, *omnino interdicit, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresve suos augere studeant; sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant.*

XXXII. Sicuti ergo electio ad Beneficium Ecclesiasticum minus digni, omisso digniore, non reprobatur quantum ad forum contentiosum, quamvis eligens in foro conscientiæ incurrat peccatum acceptionis personarum, & violationis justitiæ distributivæ si reus (quemadmodum titulo ultimo Sectionis tertiæ dictum est), ita testamenta Clericorum de proventibus Ecclesiasticis in usus profanos, aut favorem consanguineorum non indigentium, non reprobantur, sive non declarantur invalida in foro contentioso propter *odia litium*; sed non eximunt ipsos disponentes ab injustitia, dum proventus Ecclesiasticos simili modo dispensant contra intentionem offerentium, & naturam ipsorum bonorum.

Igitur Canones, in quantum vetant de proventibus Ecclesiasticis non disponi in usus profanos, nec ad ditandos parentes insumi, *absit*, ut *etiamnum non obligent*, ait Christianus Lupus tom. 1. Schol. in Canones *pag.* 484. additque: *Nemo se seducat, Deus non irridetur.*

XXXIII. Merito attendant Clerici de proventibus Ecclesiasticis disponere proponentes, hoc saluberrimum monitum Synodi Osnaburgensis, an. 1628. *p.* 2. *tit.* 11. §. 1. „ Cum in officiis charitatis, ac piæ

(a) Pintiæ, id est *Valladolid* in Castella veteri.

(*a*) In Germania Episcopi, aliique Prælati adhuc subsunt hodie rigori antiqui juris; nec liberam testamenti conficiendi potestatem acquirunt, nisi per indultum summi Pontificis. *Deuth. De Test. num.* 187. Anno 1691. Episcopus Hildesiensis cum vellet testamentum peragere, dedit ei hanc licentiam Alexander VIII. Papa, cum ea extensione, ut „ in fratrum, nepotum, & aliorum „ consanguineorum, affinium, & quarumcumque aliarum utriusque sexus personarum, etiam extranearum (non tamen illegitimorum) aut alias incapacium, „ nec non quorumcumque piorum locorum favorem, ac quosvis alios pios, & „ non pios usus, etiam nullis exigentibus meritis, servitiis, vel causis, ac alias „ pro ipsius arbitrio & voluntate liberis, & absolutis, ac toties quoties ipsi videbitur & placuerit, testari possit „. Necessaria videtur amplissimis verbis concepta licentia, ut occurreretur omnibus dubiis, quæ ab interpretibus moveri solent. Id notat Bohemerus *Tom.* 3. *de Jure Eccles.* lib. 3. tit. 25. n. 14. pag. 963.

„ ac piæ remunerationis, primo loco illis teneamur obnoxii, a quibus Beneficium nos cognoscimus recepisse, facile intelligunt omnes Ecclesiarum nostrarum Clerici & Beneficiati, qui de Ecclesiæ stipendiis ac reditibus vivunt, ut de iis, quæ ex justa suarum rerum dispensatione supersunt, in supremæ voluntatis declaratione, non ex carnali affectione, sed pro Ecclesiæ Dei utilitate disponant. Licet enim, refrigescente charitate, & cupiditate ac cura carni succrescente, paulatim irrepsisse videatur, ut Clerici etiam de acquisitis per Ecclesiam testentur; attamen magno salutis periculo conjunctum est, ut mox ad tribunal Christi rapiendi, deque omnibus usque ad extremum quadrantem rationem reddituri, carnem & sanguinem Christo, & ejus Ecclesiæ, ac pauperibus præponant; magis vero sæcurum voluntati & gloriæ divinæ, rationi & animarum saluti consentaneum, ut quæ ipsis ex patrimonio Christi, & bonis Ecclesiasticis (quorum procuratores, administratores, ac dispensatores dicuntur & sunt) post honestam ipsorum sustentationem supersunt, ea in pios usus convertant, ac in cœlum præmittant, in thesauris cœlestibus invenienda, & præsertim Ecclesiarum (quibus adscripti sunt), pauperum, aliarumque piarum causarum rationem habeant; ne dum forte consanguineos suos ex bonis Ecclesiasticis temporaliter locupletare contendunt, rectum charitatis, & obligationis ordinem invertant, & sibi, alisque damnationem acquirant.

XXXIV. Simile motivum legitur in Statutis Synodalibus editis in Synodo Diœcesana Antuerpiensi sub Francisco Sonnio an. 1576. titulo *De Testamentis*, *cap.* 3. „ Item monemus omnes Clericos ne in testamentis suis faciendis nimium tribuant carni, & sanguini; sed meminerint ea, quæ necessitatibus suis supersunt ex fructibus suorum Beneficiorum, esse vere pauperum & Ecclesiæ, ac de jure ex omnibus Beneficiis eos tantum posse capere stipendia vitæ suæ; cum non habeantur ut proprietarii: sed tantum ut usuarii: neque intuitu personæ cujusque sunt in fundationibus relicta bona Beneficiorum, sed intuitu Ecclesiæ, cujus servitio sunt deputati; ita ut ab Ecclesia honestæ vitæ stipendia tantum promereantur, & capere possint.

CAPUT VIII.

Ad quos bona Clericorum *intestatorum* deferantur?

1 *Canones volunt bona Ecclesiastica post mortem Clericorum deferri Ecclesiæ.*
2 *Ante rerum Ecclesiasticarum divisionem satis constabat, quid nomine* Ecclesiæ *hic significaretur.*
3 *Facta divisione, dubitari cœpit.*
4 *Dubium decidit Alexander III.*
5 *Bona Clerici defuncti devolvuntur, vel ad congregationem, vel ad successorem in Beneficium.*
6 *Fundamentum hujus distinctionis.*
7 *Bona Episcopi, Archidiaconi, vel alterius in dignitate constituti, ad quem devolvantur?*
8 *Devolvuntur bona Clericorum ad Capitulum, non jure hæreditario, sed jure* peculii.
9 *Consuetudo subinde bona Clericorum decedentium sine testamento defert ad Episcopum.*
10 *Decretalis Bonifacii VIII. probata a Concilio Constantiensi hanc consuetudinem supponit.*
12 *Solet hæc consuetudo restringi ad* mobilia; *& quare?*
12 *Quæ sit hac in parte consuetudo Diœcesis Leodiensis.*
13 *Consuetudo deferens mobilia Clerici defuncti Episcopo, probata in Synodis Tornacensibus.*
14 *Hodie Capitula Canonicis tantum in* mobilia *succedunt.*
15 *Privilegium datum Episcopis succedendi* Clericis *comprehendit etiam* Canonicos.
16 *Qui dispositionem rerum suarum in voluntatem alterius contulit non censetur decedere* intestatus.
17 *Quando constat sufficienter de dispositione Clerici, non censetur decedere intestatus.*
18 *Episcopi Aurelianenses olim Clericis in* mobilia *succedebant; sed id hodie abolitum asserit Choppinus.*
19 *Id conforme consuetudini Regni Galliæ deferenti bona Clericorum intestatorum indistincte proximioribus hæredibus.*
20 *Idque etiam quoad bona Episcoporum, qui vitam monasticam professi fuerunt.*
21 *Etiam in Belgio idem obtinet.*
22 *Consuetudo non concernit bona nomine Ecclesiæ comparata.*
23 *Neque procedit, cum ex conjecturis sat constat, defunctum voluisse Ecclesiæ relinquere.*
24 *Quomodo fructus nondum percepti dividendi inter hæredem defuncti & successorem in Beneficium?*
25 *In aliquibus Ecclesiis computatur annus a die sancti Joannis, aut alterius Sancti.*
26 *Quid circa hoc habeant Synodi Belgicæ?*
27 *In aliquibus Ecclesiis fructus non percepti cedunt Episcopo, vel Archidiacono.*
28 *Hi quibus cedunt, tenentur curare, ut oneribus Beneficii satisfiat.*
29 *Canonicis solet dari* annus gratiæ.
30 *Cuykius Episcopus Ruremundensis eum improbat.*
31 *Nulla legitima auctoritate, & ex causa parum honesta introductus apparet.*
32 *Laudantur Canonici Lovanienses, quia annum gratiæ aboleverunt.*
33 *Quo fundamento nitatur consuetudo deferens bona Clericorum ad proximos hæredes.*
34 *Hæc consuetudo non immutat naturam bonorum Ecclesiasticorum.*
35 *Hæredes ea ut bona Ecclesiastica dispensare debent.*
36 *Similiter & Episcopi in bona illa ex consuetudine succedentes.*
37 *An Canonici bona mobilia defuncti* inter se *divide possint?*
38 *Jus spolii, quod sibi vindicant summi Pontifices in bona Clericorum intestatorum.*

I. MANIFESTUM est ex Canonibus hactenus hoc titulo sparsim relatis, proventus Ecclesiasticos, uti & bona ex proventibus illis acquisita, quæ post mortem Beneficiatorum superérant, multis sæculis mansisse penes Ecclesiam, utpote ad quam & proventus illi spectare credebantur, & ipsis Beneficiatis non nisi tamquam *usuariis* concessa, ut vita sua durante, ex illis *necessaria* accipere possent; aut etiam in pauperes, & pios usus dispensarent: post mortem vero, quidquid superesset, apud Ecclesiam, tamquam proprietariam remaneret.

II. Quamdiu substitit integra bonorum Ecclesiæ communio, & plena eorum dispensatio penes Episcopos mansit, nequaquam ambiguum erat, quid *Ecclesiæ* nomine intelligeretur; neque per quem decedentium Clericorum proventus Ecclesiastici essent dispensandi.

III. At facta bonorum Ecclesiæ partitione; præsertim illa, qua cœpit ipsorum Capitulorum mensa a mensa Episcopali dividi, & singulis titulis sui particulares proventus annecti, dispensandi non per Episcopum, sed ipsos *singulares* Titulares; debitatum fuit, quid nomine *Ecclesiæ*, cui proventus morientium Beneficiatorum cederent, significaretur.

IV. Hoc dubium dirimere volens Alexander III. in *Cap.* 12. *tit. De Testamentis*, declarat, quod „ nomine *Ecclesiæ*, non Episcopus, vel successor Clerici morientis, ubi est Collegium Clericorum, sed communis Congregatio intelligatur, quæ rerum illarum debet canonicam distributionem & curam habere. Ubi autem in loco defuncti tantum est unus ordinandus, is ea bona (sicut & alia ipsius Ecclesiæ) in Dei timore dispenset.

V. Ex hac Decretali, quæ in Decretales Gregorii IX. relata jus commune facit, res a Clericis relicta non ad Episcopum, sed vel ad Collegium Clericorum, vel ad successorem devolvitur: quod & divisioni rerum Ecclesiæ, tempore hujus Decretalis stabilitæ, conforme esse recte advertit Boerius Epo ad hanc Decretalem.

Æquum enim est, quod cum illi, qui sunt de communi Clericorum Collegio vel Congregatione, de communi massa bonorum totius Collegii, seu Congregationis, separata a massa Episcopi, suas accipiant Præbendas seu portiones, etiam ad eamdem massam, quidquid singulis decedentibus forte superfuerit, redeat.

Eadem ratione æquum est, ut quidquid superest Clerico decedenti, qui vixit de proventibus, eosque & dispensavit, qui titulo Ecclesiastico sunt annexi, & huic aut illi officio singulariter & seorsim destinati, maneat in hac singulari massa cum reliquis bonis titulo annexis, ipsique Titulari dispensatio relinquatur.

VI. „ Totius igitur distinctionis hic traditæ fundamentum consistit in ipsorum bonorum Ecclesiasticorum, unde defunctus Clericus portionem suam accepit, conditione. Nam semper ea, quæ defuncto supersunt, ad propriam conditionem redeunt. Quare si percepta fuerint ex aliqua massa communi, ad eamdem communionem redeunt; sin autem aliunde percepta fuerint, eodem redire debent". Ita Boerius Epo l. c. *num.* 14.

VII. Hinc & ibidem resolvit cum Glossographo, quod quatenus Episcopi, Archidiaconi, aliique in dignitate constituti, „ habent bona sua prorsus aliena & separata a bonis Capitulo communibus (quod Epilopo fere perpetuum est) non Capitulum, sed eorum successores in officium, vel dignitatem, præferentur: quatenus vero Præbendas habent ex communi bonorum Capitularium corpore seu massa, instar cæterorum Canonicorum, Capitulum præferetur.

VIII. Recte autem notat Zypæus in Jure novo *tit.* De Testamentis, *num.* 2. „ quod bona Clerici defuncti ad Capitulum, vel Congregationem revertantur; non tam jure hæreditatis, quam peculii.

IX. Hæc quidem inspecta hac Decretali, & jure communi; at speciali consuetudine, aliove titulo jam pridem, etiam post hanc editam Decretalem, Episcopi nonnulli res Clericorum, seu Beneficiatorum decedentium sibi attribuerunt, uti evidenter supponit Synodus Pictaviensis anno 1280. *Can.* 8. monens omnes, qui, Sede vacante, aliquid ex bonis Clericorum *intestatorum* acceperint, *Episcopo* restituant. Verba Canonis sunt: „ Monemus omnes illos, qui de bonis Sacerdotum, vel Clericorum Beneficiatorum *intestatorum* aliquid habuerint, Sede vacante, *nobis* vel mandato nostro restituant infra mensem.

X. Eamdem consuetudinem supponit, & non obscure probat Bonifacius VIII. in *Cap.* 9. *De Officio Ordin. in* 6. Prohibet enim ne Episcopi, aut Abbate, seu quivis alii regulares, vel sæculares Prælati, vacantibus Dignitatibus, Personatibus, Prioratibus; vel Ecclesiis quibuscumque sibi subjectis, eorumdem bona (morientibus eorum Rectoribus, vel Ministris) *in ipsis inventa*, occupare, aut in usus suos convertere quoquomodo præsumant: „ Nisi (ait) de speciali *privilegio* aut *consuetudine* jam præscripta legitime, seu alia causa rationabili hoc eisdem competere dignoscatur.

Concilium Constantiense, *Sess.* 39. *tit. De Spoliis*, vetat per Episcopos & inferiores Prælatos bona decedentium Clericorum occupari præter, & contra juris communis formam, „ Constitutione (ait) felicis Bonifacii VIII. quæ incipit *Præsenti*, super hoc edita, specialiter in suo robore duratura.

XI. Juxta hanc ergo declarationem Bonifacii VIII. toleratur consuetudo, quæ etiam hic in Belgio viget multis in locis, ut Episcopi, Clericis intestatis, qui non sunt de certo Capitulo aut Congregatione, succedant saltem in mobilia: quia major presumptio

ptio eſt, quod mobilia ex proventibus Eccleſiaſticis fuerint ad uſus quotidianos, & neceſſarios comparata, quam immobilia, quæ potius a parentibus tamquam patrimonialia ad Clericos devoluta ſupponuntur.

Magis enim indecorum, minuſque conveniens ſtatui Clericali, & conditioni proventuum Eccleſiaſticorum conſonum eſt, bona immobilia, quæ non ad neceſſitatem, & uſum quotidianum comparari ſolent, ex bonis Eccleſiaſticis parare, quam *mobilia*, quæ neceſſitatibus, & uſibus quotidianis deſervire debent, & quodammodo neceſſaria ſunt.

XII. In Diœceſi Leodienſi, ſi Paſtores, Beneficiati, aut alii Presbyteri ſine licentia condendi teſtamentum ab Epiſcopo obtenta moriantur (ſive condiderint teſtamenta, ſive non) eorum mobilia pertinent ad Reverendiſſimum Epiſcopum, quocum Parentes aut hæredes defuncti ordinarie conveniunt, ut mediante aliquali recognitione in jus ejuſdem Epiſcopi ſurrogentur. Hanc eſſe modernam Eccleſiæ illius conſuetudinem, mihi de ea inquirenti reſcriptum eſt. Eamdem nonnullæ Eccleſiæ Belgicæ, quæ olim Diœceſis Leodienſis fuerunt, prætendunt.

XIII. Synodus Tornacenſis anno 1481. *cap.* 7. præcepit Decanis, mobilia Presbyterorum *ſtatim poſt eorum obitum ſub ſecuro & ſtricto arreſto inventariari, ac inventariata teneri quoad uſque ei conſtiterit, ac Presbyteri defuncti teſtamentum condiderint, vel non; ſi autem inteſtati deceſſerint, bona prædicta per Dominos Decanos ad majorem utilitatem vendantur, & aliter ſuper hoc Decani diſponant, quod ipſi inde gentibus, & officiariis noſtris computum, & rationem loco & tempore debitis reddere poſſint: ſi vero teſtati fuerint, teſtamento approbato, bona executoribus tradi imperat.*

Hæc ad verbum renovata fuere in Synodis an. 1509. & 1520. & in altera anno 1568. *cap.* 5. art. ultimo dicitur: „ Sacerdotum inteſtatorum mobilia ſecundum antiquam noſtræ Diœceſis „ conſuetudinem nobis competere declaramus". Hoc ipſum & poſteriores Synodi confirmant.

XIV. Sicuti autem Epiſcopi in *mobilia* duntaxat ſuccedere prætendunt, ita & Capitula paſſim, etiam hic in Belgio, Canonicis inteſtatis ſuccedunt tantum in bona *mobilia*; tametſi de jure communi ſuccedere deberent in omnia bona, tam immobilia ab Eccleſia profecta, ſive ex proventibus Eccleſiaſticis comparata; uti notat Zypæus loco citato, *num.* 1.

XV. Scribit Innocentius III. Epiſcopo Altiſſiodorenſi: *Cum tibi de benignitate Sedis Apoſtolicæ ſit indultum, quod ordinatio rerum Clericorum ab inteſtato decedentium libere in tua poteſtate, ac diſpoſitione permaneat, volens omnem materiam ſcandali removere, quod aliquando inter te & tuos eſt ſubortum, ſuper duobus nos conſulere voluiſti. Primo, an appellatio vocabilis Clericorum, tam ad Canonicos, quam ad non Canonicos extendatur? Secundo, an illi, qui in voluntate, & diſpoſitione alterius ſuam committunt ultimam voluntatem, nihil per ſe penitus ordinantes, vel determinantes quid cui loco, vel perſonæ conferri debeat, dicantur decedere inteſtati? Primæ igitur conſultationi tuæ duximus reſpondendum, quod appellatio Clericorum non ſolum talios, ſed & Canonicos comprehendat. In ſecunda vero dicimus, quod qui extremam voluntatem in alterius diſpoſitione committit, non videtur decedere inteſtatus.*

Refertur hoc Innocentii Reſcriptum partim in *Cap* 13. *tit. De Teſtamentis*, & partim in *Cap.* 28. *tit. De Verb. Sign.*

Duo vero ex integro Reſcripto habentur. Primum quod vi indulti ſeu privilegii Sedis Apoſtolicæ interdum Epiſcopo competat ordinatio, & diſpoſitio rerum Clericorum ab inteſtato decedentium. Hoc jure uſus etiam eſt Thomas Archiepiſcopus Eboracenſis ex privilegio Alexandri III. teſte Matthæo Pariſienſi, qui ad ann. 1181. ſcribit: „ Eodem anno Rogerus Eboracenſis „ Archiepiſcopus diem clauſit ſupremum 12 Kalendas Decem„ bris, qui adhuc vivens a Papa Alexandro privilegium impe„ traverat, ut ſi Clericus ſuæ juriſdictioni ſuppoſitus, agens in „ extremis teſtamentum non conficeret, & propriis manibus bo„ na ſua moriens non diſtribueret, Archiepiſcopus haberet fa„ cultatem injiciendi manus in bona defuncti.

Nomine *Clericorum*, & *Canonicos* comprehendi oſtendit ipſum Innocentii reſponſum, ad oque quod excluſo Capitulo, Epiſcopo vi privilegii competat ordinatio, & diſpoſitio bonorum, quæ a Canonicis *inteſtamentis* relinquuntur.

XVI. Alterum ex hoc Innocentii reſponſo habetur quod ſi quis in diſpoſitione, & voluntate alterius diſpoſitionem rerum ſuarum contulit, non cenſeatur dicedere *inteſtatus*; nimirum ad hunc effectum, ut vi privilegii Epiſcopo competat ordinatio rerum defuncti, tamquam is *inteſtatus* deceſſiſſet; uti recte advertit Andreas Fachinæus *lib.* 5. *Controverſ. cap.* 57. notans quod ex integro reſponſo ſeu Decretali Innocentii verus hic intellectus, *Cap.* 13. *tit. De Teſtamentis*, ſumi debeat.

XVII. Hinc communiter ſtatuunt Canoniſtæ, quod ſi ſufficienter & legitime quocumque modo conſtet de voluntate defuncti, ſufficiat ad excludendum Epiſcopum, vel Capitulum a rebus Clerici defuncti, tametſi ſolemne teſtamentum non ſit.

Unde & inter Statuta Capituli ſecundæ fundationis erecti per Eugenium IV in Eccleſia S. Petri Lovanii, reperitur hic articulus; " Item ſtatuimus ac ordinamus, quod ille non cenſeatur „ ab *inteſtato* defunctus, neque poterit Decanus vel Capitulum „ de bonis ejus quomodocumque diſponere, de cujus voluntate „ *quomodolibet* apparet per ſcripturam publicam, aut etiam „ *quantumcumque privatam*, ſeu ſimplicem ſive non ſolemnem „ manu decedentis ſcriptam, aut ſaltem ſubſignatam, aut de ejus „ ſcientia, aut ſcitu ſigillatam.

XVIII. Ex Joanne Fabro refert Choppinus *lib.* 1. *De Juriſdict.* Andegavenſium *cap.* 41. *num.* 1. in nota marginali, Aurelianenſes Epiſcopos, & Capitula vindicare ſibi bona Clericorum *inteſtatorum* veteri ac recepta conſuetudine; addit autem Choppinus: *Sed omnia iſta progreſſu temporis exoleverunt.*

XIX. Veriſimile eſt, Choppinum reflexiſſe ad generalem Galliæ conſuetudinem, qua receptum eſt, quod excluſis Epiſcopo & Eccleſia, vel Capitulo, bona Clericorum *inteſtatorum* indiſtincte, ſive mobilia ſive immobilia, undecumque provenientia: etiam ex proventibus Eccleſiaſticis, devolvantur ad proximiores conſanguineos, non ſecus ac bona laicorum; quemadmodum uno conſenſu tradunt Pragmatici Galliæ; uti videri poteſt apud Brodæum in notis ad Lourtium, *litt. E. num.* 4. idque & quoad fructus Beneficii tam perceptos, quam percipiendos: citatque plurimas particulares Provinciarum, & locorum conſuetudines huic generali juri Gallicano conformes; monetque ex Molinæo, non tantum Decretales & Canones huic conſuetudini generali contrarias non eſſe in uſu, ſed & Capitulorum, ac Eccleſiarum particularia Statuta ei contraria, judicari nulla, & abuſiva.

XX. Idque etiam quoad Epiſcopos, qui ante Epiſcopatum vitam regularem, vel monaſticam erant profeſſi: his enim *inteſtatis* morientibus, ex generali Galliæ conſuetudine in univerſa bona ſuccedunt proximi de ſanguine, ut paſſim teſtantur Pragmatici, & non ſemel judicatum fuiſſe refert Mornacius ad *I.* 33. *ff. De Peculio.*

XXI. Refert Wameſius *Conſilio Can.* 371. arbitraria ſententia per ampliſſimos Dominos Conſiliarios Conſilii Arthesienſis, hæredibus Reverendiſſimi Domini Richardoti Epiſcopi Atrebatenſis, ejuſdem Epiſcopatus perceptos, & ante illius mortem collectos, & inhorreatos fructus fuiſſe adjudicatos, non ſucceſſori in Epiſcopatum.

Richardotum autem ex Ordine Eremitarum Sancti Auguſtini ad Epiſcopatum Atrebatenſem aſſumptum fuiſſe conſtat.

XXII. Hæc tamen generalis conſuetudo reſtringitur ad bona, quæ Epiſcopus, Prælatus, aliuſve Clericus acquirit ſuo nomine pro ſe, & hæredibus ſuis. Si enim ea nomine Eccleſiæ comparaſſet, non eſſent hæreditaria, ut idem Auctor ex Molinæo refert judicatum.

XXIII. Similiter ſi appareat de deſtinatione, & voluntate Clerici fundata ſuper conjectura, & præſumptione vehementi, quod bona exempta in uſum Eccleſiæ cedere voluerit; quemadmodum in caſu occurrente, ibidem judicatum teſtatur Brodæus.

XXIV. Cum non tantum fructus percepti, ſed & percipiendi ad hæredes pertineant, quæritur a Canoniſtis, quomodo fructus illius anni, quo Beneficiatus obiit, dividendi ſint inter hæredes defuncti, & ſucceſſorem in Beneficium; communius receptum eſt, dividendos eſſe pro (*a*) rata temporis, quo onera Beneficii tulit, eodem modo, quo fructus dotis, ſoluto matrimonio, dividuntur inter viduam & viri hæredes; uti, multis citatis Auctoribus, & Parlamentorum Arreſtis, notat Brodæus ad Lourtium *litt. F. num.* 12.

XXV. *Et hanc computandi rationem politia tum civilis, tum Eccleſiaſtica paſſim recepit* ait Zypæus *Conſul.* 4. *De Succeſſ. ab inteſtato*, additque: *Niſi quod in pluribus Eccleſiis annum computari conſuetum ſit a feſto S. Joannis, ſeu alterius Sancti pro cujuſque Eccleſiæ obſervantia; eo quod ad eum diem præciſe Beneficiarii reſidentiam inchoare poſſint & debeant, & revoluto anno ad eumdem diem finiant: unde eumdem computum fructuum ratio ſequitur. Atque ejus quidem rationis ſemper ea cauſa manet, ut ad ratam præſtiti eo anno ſervitii debeatur rata fructuum, reſpondeatque ratum operæ pretium, quatenus* operarius dignus eſt mercede ſua. *Luc.* 10. *verſ.* 7.

XXVI. Huic conſonat quod in Synodo Antuerpienſi ſub Miræo *tit.* 8. *cap.* 22. decernitur: *Fructus Paſtoratus aut Beneficii vacantis per deceſſum, vel ceſſum debentur domui mortuariæ pro rata temporis, quo poſſeſſor reſedit poſt feſtum S. Joannis Baptiſtæ.*

Synodus P. II. Mechlinienſis *tit.* 17. *cap.* 5. deſiderat, ut Eccleſiis Parochialibus vacantibus, quam fieri poteſt citiſſime provideatur de idoneis Paſtoribus; „ illique (ait) mox inſtituantur, „ & ſic a capta poſſeſſione, & inchoata reſidentia, pro rata „ temporis fructibus gaudeant.

XXVII. In aliquibus Eccleſiis fructus Beneficii ſolent ipſi domui mortuariæ, aut etiam Epiſcopo, vel Archidiacono, uſque ad feſtum S. Joannis, vel aliud feſtum pro varia Eccleſiarum conſuetudine cedere.

XXVIII. Porro ad quoſcumque Beneficii fructus pertineant, oneribus Beneficii quoque ſatisfacere debent; res enim tranſit cum ſuo onere: neque ferendus eſſet, volens lucrum amplecti, onera autem ferre recuſaret; quemadmodum in re non abſimili deciditur in *Cap. Præſenti, De Officio Ordinarii in* 6. ubi declaratur, quod ſi ex privilegio aut conſuetudine alicui cedant bona Beneficiati defuncti, *hoc de illis bonis debeat intelligi; quæ* ſolutis debitis, *ſi qua ſint, & iis, quæ fuerint* neceſſaria pro *ſervitoribus, & miniſtris, ac incumbentibus oneribus, uſque ad novos reditus ſupportandis, congrue reſervatis, ex ipſis reperta fuerint ſupereſſe.*

Hinc in citata Synodo Antuerpienſi poſt allegata verba ſubjungitur: „ Ulteriores (fructus vacantis Beneficii) vero admi„ niſtrabit Sigillifer, & debitis *oneribus* curabit ſatisfieri.

Et ita quoque videmus uſu obſervari, in Collectoribus Epiſcoporum, qui vacantium litigioſorumque Beneficiorum fructus occupant, ait Wameſius *Conſil. Can.* 372. quod nimirum oneribus Beneficiorum ſatisfaciant pro rata temporis, quo fructus accipiunt. Videri poſſunt quæ de portione congrua danda Vicario ſeu Deſervitori, vacantibus Eccleſiis Parochialibus, dicta ſunt *Sect.* 3. *tit.* 5. *cap.* 5.

XXIX. In

(a) Ideſt, parte ſeu portione temporis.

XXIX. In pluribus Canonicorum Collegiis consuetudo habet, ut fructus unius, aut subinde plurium annorum cedant integri ipsi domui mortuariæ; vocari quæ solet *annus gratiæ*; (*a*) de quo *anno gratiæ* late egit Henricus Cuykius Episcopus Ruremondensis in Epistola parænetica ad universum suæ Diœcesis Clerum de moderatione Cleri, testamentariis tabulis Ecclesiasticorum, & *anno gratiæ* abolendo.

XXX. Hic multis hunc *annum gratiæ* improbat; notatque quod fere non alii quam Canonici hunc *annum gratiæ* habeant: ,, qui non solum viventes de proventu Ecclesiæ sustentari volunt; sed *annum* quoque *gratiæ* sibi ipsis indulgenti, ut qui in manes etiam suos beneficii esse volunt.

XXXI. ,, Quæro igitur (ait Cuykius) quo jure hic annus invaluit? quo percipientium merito? quibus auctoribus, & quis probaverit? An Apostolica Sedes? an Ordinariorum auctoritas? Neutrum horum dici potest. Sibi ipsis ergo hanc faciunt gratiam, qui ab Ordinariorum sese eximunt auctoritate, nec dirigi nisi a seipsis volunt. Quid mirum si impingant. Non igitur Pastores, non Episcopi, non Beneficiati alii, sed *Canonici soli*, consensu mutuo hunc quem dixi *annum gratiæ* adinvenerunt. Quo vero consilio? aut necessitate? Nempe quod usu veniret interdum, ut rerum suarum decoctores, quales sunt intemperati, ebriosi, veneri, ac ventri dediti, aleatores, ignavi, ac torpidi Canonici, cum multo ære alieno ex hac vita discederent, nec superesset unde conflata debita possent dissolvi: inde cœpit ille *annus gratiæ*; ut e proventu Præbendæ ejus, qui mortuus esset, æs alienum dissolveretur. Irritamentum hoc fuit multis ad contrahendum debita plura, & graviora; & quidem tanta interdum, ut extinguendis illis, nec *annus gratiæ* quidem possit sufficere. Quis non reputet injustum, ut qui ad Canonicatus accedunt, & chori ac templi onera subeunt, propter ejusmodi decoctores, debito frustrentur proventu, & qui mortem obierunt, pro eo tempore, quo nullum Ecclesiæ præstant obsequium, fructu illius fruantur?

XXXII. Deinde ostensa hujus *anni gratiæ* injustitia, laudat Canonicos Ecclesiæ S. Petri Lovanii, quod hunc *annum gratiæ* aboleverint, optatque ut eorum exemplum alii sequantur. ,, Quamobrem laudandi Lovanienses D. Petri Canonici, qui ante sex, septemve annos, etsi primi anni sui fructu propter *annum gratiæ*, qui antecessoribus cesserat, spoliati omnes fuissent; his persuasi rationibus, & propter Pontificiam prohibitionem illam, quæ *annum gratiæ* ubique aboleri voluit, libera voluntate & prorsus heroica virtute, toto suffragante Capitulo, *annum gratiæ* ita penitus abrogaverunt, ut nulla jam apud illos ejus extet memoria. Imitati etiam sunt nostri Rurimondenses Canonici, & re penitus introspecta, hunc non gratiæ, sed meræ injustitiæ annum pro se suisque posteris contemnendum quoque putaverunt. Optandum sane, ut cæteri omnes aliarumlibet Ecclesiarum Canonici ad eamdem justitiæ normam redigantur; nec mortuos in posterum sinant in labores viventium introire, nec rationem ullam habendam putent decoctorum illorum, qui suam profundunt substantiam, nullum finem facturi conflandi debita, nisi ex auctoritate ad disciplinam, & parcimoniam revocentur, nisi tutoribus subjiciantur, nisi subdantur correctioni: quæ una & sola ratio est, quia illi, qui Christi decoquunt patrimonium, in ordinem redigantur.

XXXIII. Consuetudo transmittens proventus Ecclesiasticos, aliaque ex reditibus Ecclesiasticis, aut ab Ecclesia profecta, ad proximos de sanguine ipsius Beneficiati, videtur eodem fundamento niti, & eodem titulo tolerari, quo nititur & toleratur consuetudo testandi *valide* de iisdem proventibus, & bonis, etiam in favorem consanguineorum divitum: nimirum propter *odia litium*; sive ne lites nimium multiplicarentur, dum bona patrimonialia, aut aliunde, quam ab Ecclesia profecta, a bonis Ecclesiasticis essent secernenda.

XXXIV. Unde sicuti consuetudo sustinens validitatem testamenti, quoad dispositionem bonorum Ecclesiasticorum, horum naturam seu conditionem non immutat; ita nec hæc quæ Clericorum intestatorium bona undecumque obvenientia defert ad proximos de sanguine.

XXXV. Itaque bona Ecclesiastica ad hæredes, sive ex testamento, sive ab *intestato* devolvuntur sub eadem conditione, & onere, quibus fuerunt apud defunctum: neque per hanc translationem quidquam de natura horum bonorum immutatur; sed ipsi hæredes ea ut bona Ecclesiastica dispensare debent, & credere, quod sicut defuncto Clerico non licuit de iis luxuriari, & in profanos usus expendere, sic nec ipsis liceat: utpote qui bona illa cum eodem onere ex persona defuncti acceperunt.

XXXVI. Scribit Thomas Cantipratanus *lib. 2. cap. 55.* relatum de venerabili Guillelmo Episcopo Parisiensi, quod cum nuntiaretur ei ,, quemdam Canonicum Ecclesiæ Parisiensis intestatum decessisse, & ipse de jure Canonico in tribus millibus marcharum succedere deberet eidem, complosis manibus respondit: Absit hoc a me; sed heu misero pecunia sua secum sit in perditionem. Et hæc dicens præcepit pecuniam in usus pauperum errogari". Addit dein Cantipratanus: *Bene & digne dixit & fecit*.

Neque alia fuit mens Patrum Concilii Toletani anno 1566. qui *Act. 2. cap. 18.* decreverunt: *Bona quæcumque eorum Clericorum, qui* intestati *moriuntur, ad Episcopum, vel consuetudine, vel alio quocumque jure pertinentia ac devoluta, per eumdem Episcopum in* pios *tantum usus ei arbitrio expendantur*.

Synodus Coloniensis anno 1536. *part. 13. cap. 11.* ait: *Ubi Sacerdos nostræ Diœcesis Coloniensis mortuus est* intestatus, *bona ipsius præter patrimonialia, quæ hæredibus cedunt; deducto ære alieno & funeralibus, in* piam *causam pro defuncti animæ salute convertantur*.

XXXVII. Joannes Molanus in suo tractatu De piis Testamentis *cap. 41.* notans quod Alexander III. in citato *cap. 12. tit. De Testamentis*, velit, ut dum Clerici intestati decedunt, communis congregatio rerum ab ipsis relictarum debeat *Canonicam distributionem, & curam* habere, vel successor ea bona *in Dei timore dispensare*, concludit, ,, quod a decedentibus absque testamento, Ecclesiæ suo jure accedit, hoc non videri a Canonicis *in privatum* singulorum usum dividi posse; sed in *Dei timore* dispensandum esse, ut & animæ defuncti prosit, & in *communem* totius Ecclesiæ utilitatem redundet.

Itaque (ait Molanus) si qui Canonici sordida quærant compendia discant quid sit *Canonica distributio*, ubi Alexander scribit, *communem congregationem rerum illarum debere* Canonicam distributionem, & curam *habere*. *Si enim intelligant distributionem in Capita Canonicorum, vehementer falluntur: si autem intelligant distributionem secundum Canones, recte intelligunt*.

Unde laudandum jam nominatum Capitulum Canonicorum secundæ fundationis, quod nihil in utilitatem Canonicorum vult applicari, sed juxta verisimilem mentem defuncti omnia dispensari. *Item statuimus, & ordinamus, quod si contigat quem ex nostris Canonicis decedere intestatum, de cujus voluntate non appareat per quamcumque scripturam, etiam minus solemnem, Capitulum dabit duos executores, qui de ejus bonis derelictis pro funeralibus, ac debitis legitimis, pro hæredibus, ac alias ad pios usus applicandis habebunt legaliter dispensare secundum verisimilem mentem; ac voluntatem taliter decedentis*.

☞ XXXVIII. Statuto Alexandri III. de successione Clericorum, Innocentius IV. derogavit statuto, quod evulgandum censuit, & per Angliam publicari fecit, ut *si Clericus ex tunc decederet intestatus, ejusdem bona in usus Domini Papæ convertentur*; uti refert Matthæus Parisiensis ad annum 1246. *pag.* 706. qui statutum hoc tamquam *novum, & inauditum*, & notam cupiditatis manifestæ præterens reprobat.

Refert & ibidem *quod Papa negotium hoc Fratribus Prædicatoribus, & Minoribus præceperit diligenter exequendum*.

At vero statutum hoc *novum, & inauditum* mirum in modum turbasse Angliam, nec plenam suam habuisse executionem, sat constat ex his, quæ ibidem occasione hujus statuti scribit citatus Historicus.

Scribit enim, quod *cum audisset Dominus Rex, detestans Romanæ Curiæ augmentosam, ac multiplicem, & multiformem avaritiam, hoc fieri prohibuit; compertens illud in damnum Regni, & suum redundare præjudicium*.

Et quidem tantum scandalum per universam Angliam hoc statutum causabat, & Curiæ Romanæ avaritiam tantopere prodebat, ut, referente eodem Historico, per idem tempus (anno 1247.) propter scandalum indecenter per diversa climata ventilatum, cogentibus Cardinalibus, revocatum sit, quod paulo ante a Domino Papa, instigante manifesta avaritia, fuerat constitutum, & ad quod Fratres Minores in damnum, & scandalum eorum, & sui Ordinis læsionem, exequendum procuratores constituerat, ut videlicet bona decedentium intestatorum in usus proprios Dominus Papa sibi vindicaret.

Similiter & in Regno Galliæ Pontifices Romanos hoc jure usos fuisse, notanter sæculo XIV. & XV. constat ex Historicis illius temporis, nec non querelis Episcoporum, Prælatorum, & Capitulorum, quin & Universitatis Parisiensis, atque Edictis & Ordinationibus Regiis, notanter Caroli VI. ad prædictas querelas ob varias Curiæ Romane exactiones, relatis inter probationes Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, *cap. 22.* ubi *num. 8.* referuntur Litteræ Regiæ contra exactiones Curiæ Romanæ; atque inter cætera narratur per Procuratorem Regium expositum: *Cum Episcopum in Regno nostro ab hac luce migrare contingit, Collectores & Subcollectores Summi Pontificis in Provinciis, quibus subsunt hujusmodi Episcopi, ipsius Summi Pontificis auctoritate, bona mobilia & immobilia, ex decessu talium Episcoporum relicta, etiam illa quæ per suam industriam quæsierunt, quæ amplius ipsorum Episcoporum non sunt, neque censentur: sed ad suos hæredes, aut eorum executores spectant, capiunt, & nihil de his in reparatione, aut refectione ædificiorum, & aliorum hæreditariorum dictorum locorum Episcopalium, eo casu convertentes, nulla etiam solutione, aut satisfactione dictorum Episcoporum creditoribus facta, per Collectores aut Subcollectores prædicta bona hæredibus Episcoporum sic decedentium (qui ditiores inde nobis honestius in guerris nostris, & alibi juxta status eorum servire possent, & deberent) totaliter amovendo, ac ipsos contra jus & consuetudinem exhæredando in juris nostri Regaliæque post obitum dictorum Episcoporum nobis in iisdem Ecclesiis competentis, ac totius Reipublicæ præjudicium non modicum, & gravamen*.

In Litteris quoque Caroli VI. Regis Galliæ de anno 1406. relatis ibidem *nu. 9.* rursus legitur querela Procuratoriis Regii super variis exactionibus Curiæ Romanæ, quibus Ecclesia & Clerus Regni Galliæ mirum in modum deprimebantur, & exhauriebantur; atque inter alia, quod ,, aliqui Collectores, & præsertim Papæ moderni, ab aliquibus annis citra Ecclesiam, & viros Ecclesiasticos præfatorum Regni, & Delphinatus nostrorum, contra prædicta, plurimis jugibusque, & importabilibus servitutibus op-

,, pres-

(*a*) Annus gratiæ a Germanis dicebatur annus ab obitu alicujus Canonici, cujus fructus vel ab aliis Canonicis retinebantur, vel ad utilitatem Ecclesiæ impendebantur in damnum successoris. Hunc annum prohibuit Concil. Trevirense ann. 1310. his verbis: ,, Statuimus . . . . ut nulli Canonico talem annum, talisque anni reditus liceat retinere . . . . Sed ad instituendos successores Canonicos transeant pleno jure ,,: *Vide Marten. tom. 4. Anecd. col. 247.*

„ presserunt, & affixerunt, potissime *bona Prælatorum, & „ virorum Ecclesiasticorum decedentium, tam regularium, quam „ sæcularium*, quæ *spolia defunctorum* interdum nuncupantur, re- „ servando, & usurpando, &c.

Ex iisdem ibidem relatis habetur, variis Regum Ordinationibus & Edictis, similes Curiæ Romanæ exactiones vetitas fuisse; unde nec hodie in Regno Galliæ, nec hic in Belgio Pontifices Romani hoc jure utuntur, aut quidquam *jure spolii* e Clericorum defunctorum relictis mobilibus, aut immobilibus, Camera Apostolica sibi attribuit.

Nec in Gallia nec in Belgio recepta est Constitutio Pauli III. aut subsequentium Pontificum, quibus hoc jus spolii Cameræ Apostolicæ vindicant, & quas Petrus Matthæi inseruit septimo Decretalium lib. 3. sub titulo, *De Spoliis Clericorum*. ☞

TITULUS SECUNDUS.

De Decimis & Oblationibus.

CAPUT PRIMUM.

De origine Decimarum, & quo jure debeantur?

1 *Præceptum veteris Legis de solvendis* Decimis *per Christum renovatum non est.*
2 *Præceptum hoc ab Ecclesia, etiam in quantum judiciale, renovari potuit; & quæ ratio renovandi?*
3 *In veteri Lege hoc præceptum etiam erat partim* morale.
4 *Hodie partim ex jure naturali, partim ex jure humano decimæ debentur.*
5 *Incertum quando præceptum de solvendis decimis populo Christiano datum fuerit; tribus primis sæculis datum non est.*
6 *Cessante persecutione Imperatorum ethnicorum, fidelis populus de decimis solvendis moneri cœpit.*
7 *Adhoratio sancti Hieronymi ad solutionem decimarum.*
8 *Sanctus Chrysostomus earum solutionem multum ursit.*
9 *Eas commendavit sanctus Augustinus.*
10 *His Patrum exhortationibus multis ad decimas solvendas adducebantur.*
11 *Nullum tamen adhuc erat præceptum de decimis solvendis.*
12 *Sermo de* decimis reddendis *falso sancto Augustino adscriptus.*
13 *Consuetudo decimas solvendi sensim invaluit; & unde?*
14 *Sæculo VI. Episcopos coegisse laicos ad solvendas decimas, constat ex Constitutione Justiniani Imperatoris.*
15 *Occasione hujus legis invaluit consuetudo apud Græcos non solvendi decimas.*
16 *Alia apud Græcos tributa in subsidium Sacerdotum sunt.*
17 *Obligatio decimas solvendi in aliquibus Ecclesiis Latinis sæculo V. videtur fuisse.*
18 *Sæculo VI. præceptum de solvendis decimis expressit Synodus Matisconensis.*
19 *Nullum antiquius de decimis solvendis præceptum creditur.*
20 *Capitularia Regum Francorum eam obligationem aperte edicunt.*
21 *Principes ad earum solutionem populum constringebant sæculo VIII.*
22 *Quam sollicite decimarum solutionem urserint Principies, patet ex lege Longobardorum.*
23 *Noluerunt tamen constringi populum mediante* juramento.
24 *Non facile permittenda in solutione vectigalium exactio juramenti.*
25 *Non ubique solutio decimarum æqualiter recepta, & stabilita.*
26 *Decreta de soluendis decimis generaliter concipebantur sæculo X.*
27 *Pontifices aliquando generaliter responsa exprimebant, attenta loci consuetudine.*
28 *Unde invaluit opinio decimarum institutionem ut divinam, & quæstiones in hac materia exorientes, ad forum Ecclesiasticum spectare.*
29 *Omissa mentione consuetudinis, eorum fragmenta in Decretales Gregorii IX. ralata.*
30 *Responsum Alexandri III. Da decimis etiam* apum *solvendis, mutilate in Decretales relatum.*
31 *Ad responsa Pontificum ut in Decretales relata, respexerunt posteriores Synodi & Auctores.*
32 *Cælestinus III. voluit etiam de* militia *decimas solvendas esse.*
33 *Indicat earum solutionem ex traditione sanctorum Patrum descendere.*
34 *Allusit ad sermonem falso tributum sancto Augustino.*
35 *Ex hoc responso Cælestini receptum est, decimas etiam personales de jure debitas esse.*
36 *An antiquitas de his solvendis extet preceptum?*
37 *Aliæ decimarum species qua occasione invaluerint?*

I. IN Lege Mosaica, decimas ex fructibus, & frugibus terræ debitas fuisse Levitis, & Sacerdotibus veteris Legis dubium non est: at præceptum illud tamquam judiciale & mere positivum, Lege Mosaica per mortem Christi quoad judicialia, & cæremonialia mortua, etiam cessasse, neque per Christum, aut Apostolos Christianis datum præceptum esse, ut *decimam* partem fructuum Clero seu Sacerdotibus novæ Legis solvere teneantur, hodie a Canonistis, & Theologis sat comuni consensu recipitur.

II. Hanc sententiam probat sanctus Thomas, 2. 2. *quæst.* 87. *art.* 1. in Corp. ubi una in primis monet, præceptum de solvendis decimis datum in veteri Lege fuisse unum ex præceptis *judicia ibus*; quæ quidem per Christum cessarunt; sed renovari potuerunt auctoritate eorum, quorum est condere Legem.

Secundo docet, „ quod determinatio decimæ partis solvendæ „ sit auctoritate Ecclesiæ, tempore novæ Legis instituta, secun- „ dum quamdam humanitatem; ut scilicet non minus populus „ novæ Legis Ministri novi Testamenti exhiberet, quam popu- „ lus veteris Legis Ministris veteris Testamenti exihbebat.

III. Tertio monet ibidem, præceptum de solvendis decimis, etiam tempore veteris Legis, partim fuisse *morale* inditum na- „ turali ratione. Quod enim eis, qui divino cultui ministrabant „ ad salutem populi totius, populus necessaria victus ministra- „ ret, ratio naturalis dictat.

IV. Ex his concludit: „ sic ergo patet, quod ad solutionem „ decimarum homines tenentur, partim quidem ex jure natura- „ li, partim etiam ex institutione Ecclesiæ. Quæ tamen, pen- „ satis opportunitatibus temporum & personarum, posset aliam „ partem determinare solvendam.

Hæc Doctoris Angelici conclusio unanimi Theologorum, & recentiorum Canonistarum calculo probatur, & ubique genitum usu recepta est, explosa quorumdam antiquorum Canonistarum opinione, qui vocant, populum Christianum ad specificam, ac determinatam decimarum solutionem, non minus quam populum Judaicum, præcepto *divino*, nulla consuetudine abolendo, obligari.

V. At illud non æque compertum, quandonam præceptum de solvendis decimis populo Christiano impositum sit.

Id sat expeditum videtur, tribus primis Ecclesiæ sæculis, adhuc sæviente Imperatorum ethnicorum persecutione in Christianos, decimas nondum solvi solitas, nec inter Ecclesiasticos proventus numeratas fuisse.

Sanctus Cyprianus, libro De Unitate Ecelesiæ, ait: *At nunc de patrimonio* nec *Decimas damus*. Et Epistola 66. ad Clerum & populum Furninatorum, ostendere volens Sacerdotes per sæcularia negotia ab officio Altaris non esse abstrahendos, atque propterea in veteri Lege assignatas fuisse decimas de fructibus terrarum, quæ aliis Tribus erant assignatæ, subjungit: Quæ nunc „ ratio & forma in Clero tenetur, ut qui in Ecclesia Domini „ Ordinatione clerica promoventur, in nullo ab administratione „ divina avocentur, nec molestiis, & negotiis sæcularibus alligen- „ tur, sed in honore *sportulantium* fratrum, tamquam decimas „ ex fructibus accipientes, ab Altari & sacrificiis non recedant, „ sed die, ac nocte cælestibus rebus, & spiritu aliis serviant. Hæc palam supponunt, tempore Cypriani, *sportulas* vicem decimarum subiisse. Unde & ad illa verba Cypriani reflectens vir eruditus Niccolaus Rigaltius hanc statuit conclusionem: Itaque ab „ Apostolis adusque Cypriani tempora nulla fuit, inter Chri- „ stiana subsidia, mentio decimarum. Usitatæ aliquamdiu spor- „ tulæ.

VI. Cessante persecutione, id est sæculo IV. & sequenti, plura de solvendis decimis ad exemplum populi Judaici, passim in concionibus, & exhortationibus Patrum ad populum occurrunt; atque ex illis evidens est, Patres eo tempore crebris exortationibus populum Christianum ad decimarum solutionem excitasse.

VII. Audiamus sanctum Hieronymum: „ Quod de *decimis* „ primitiisque diximus, quæ olim dabantur a populo Sacerdotibus, „ ac Levitis, in Ecclesiæ quoque populis intelligite; quibus præce- „ ptum est, non solum decimas dare & primitias, sed & ven- „ dere omnia, quæ habent & dare pauperibus, & sequi Domi- „ num Salvatorem. Quod si facere nolumus, salutem Judæorum „ imitemur exordia, ut pauperibus partem domus ex toto, & „ Sacedotibus, ac Levitis honorem debitum deferamus". *In cap. 3. Malach.*

VIII. Decimas quoque laudabat, & ad eas offerendas excitabat populum suum sanctus Joannes Chysostomus *Homilia* 5. in Epistolam ad Ephesios, asseverans Christianos longe arctius quam Judæos ad eleemosynas obligari, adjungens: „ Nam quid Judæi „ non faciebant? *Decimas* & rursum decimas præbebant orpha- „ nis, viduis, proselytis. Sed mihi quidam de altero dicebat: „ Hic aut ille dat decimas. Quanto est hoc plenum probro & „ dedecore, si quod apud Judæos non habebatur in admiratio- „ ne, hoc apud Christianos factum est admirabile? Si tunc erat peri- „ culum decimas non relinquere, cogita quantum nunc sit.

IX. Et sub idem tempus sanctus Augustinus idem urget in Enarratione in *Psalm.* 146. dicens: „ Decimas vis? Decimas exime, „ quamquam parum sit. Dictum est enim, quia Pharisæi deci- „ mas dabant: Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium, quæ „ possido. Et quid ait Dominus? Nisi abundaverit justitia vestra „ plus quam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in re- „ gnum Cælorum.

X. Quin his justis & fortissimis Patrum exhortationibus plures moverentur ad fructuum suorum decimas Ecclesiæ offerendas ambigi nequit: atque unus illorum indubie erat rusticus ille, qui apud Cassianum *Collatione* 14. ad Abbatem Joannem dixisse fertur, *se nunquam de fructibus suis aliquid usurpasse, nisi prius Deo primitias eorum, ac Decimas obtulisset.*

XI. Illud tamen ex ipso modo exhortandi sat constat, Patres quidem exhortari voluisse fideles, ut ad exemplum Pharisæi & populi Judaici, de omnibus bonis sibi a Domino concessis *decimas* Deo offerrent; sed meras fuisse exortationes, nullum Ecclesiasticum præceptum supponentes, ipsamque solutionem decimarum eo tempore *voluntariam* fuisse, ut aliarum eleemosynarum oblationem, non oscurum est.

Unde Christianus Lupus tom. 4. Scholiorum in Canones; *pag.* 195. relatis supra citatis verbis sancti Chrysostomi, ait: „ Ex quo vides

„ vides decimas tunc fuisse duntaxat *voluntarias*. Eas quippe non „ unusquisque, sed hic duntaxat, aut ille dabat; eratque opus „ admiratione dignum.

XII. Extat quidem sermo sancti Augustini *De reddendis Decimis*, qui non tantum exortationem ad offerendas decimas continet; sed & rigidum præceptum non obscure supponit *num.* 3. *Decimæ enim ex* debito *requiruntur; & quis eas dare noluerit*, res alienas *invasit; & quanti pauperes in locis, ubi ipse habitat, illo decimas non dante, fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum reus ante tribunal æterni Judicis apparebit; quia rem a Domino pauperibus delegatam suis usibus reservavit.*

Verum hunc sermonem tamquam Augustino suppositum in appendicem rejecerunt eruditi Benedictini Congregationis S. Mauri, Operum S. Augustini revisores; eique hanc notam præposuerunt: *In Appendice, nunc primum collocatur: Lovanienses* dubium *relinquerant; rejecit post Verlinum Vindingus, ob id maxime, quod decimas, de quibus reddendis hic agitur, intelligere licet ex sermone 3. in* Psal. 103. num. 9. *& ex Enarratione in* Psalm. 146. num. 16. *Augustini ætate Clericis, & Sacerdotibus datas, aut & 17. nondum fuisse assignatas.*

XIII. Fatendum nihilominus est, crebris hisce Patrum & Pastorum suorum exhortationibus, fideles ad *decimarum* oblationem multum permotos fuisse, atque in pluribus locis sensim populum decimarum oblationi, & solutioni se voluntarie submisisse: quo factum, ut tandem consuetudine invalescente, quæ voluntariæ prius fuerant, tandem in necessarias transiverint; ipsique Episcopi refractarios ad solutionem adigere cœperint.

XIV. Et quidem sæculo VI. in Ecclesia Orientali Episcopos coegisse laicos ad decimarum solutionem, etiam sub pœna excommunicationis, clarum est ex *L.* 39. §. 1. *Cod. de Episcopis, & Clericis*, ubi dicitur: Non oportet Episcopos, aut Clericos co„ gere quosquam ad *fructus* offerendos, aut angarias (*a*) dan„ das, aut alio modo vexare, aut excommunicare, aut anathema„ tizare, aut denegare communionem, aut idcirco non bapti„ zare, quamvis usus ita obtinuerit.

XV. Quamvis non constet, hac lege vetitiam fuisse decimarum petitionem, nihilominus hoc scitur, a multis sæculis, forsan occasione hujus legis, decimarum pensationem apud Orientales esse ignotam; nec obscurum est, ad eum Orientalium morem respicere Decretum Concilii Lateranensis sub Innocentio III. in *cap.* 32. *tit. De Decimis*; & recte notavit Emmanuel Gonzales in Commentario ad hanc decretalem; ejusque moris meminit Decretalis Honorii III cujus fragmentum extat in *cap.* 11. *tit. De Transact.* in qua dicitur: *Licet Episcopi Græcorum nec percipere Decimas consueverint.*

XVI. Verum illud notandum, apud Græcos certa fuisse constituta tributa pro Sacerdotum alimentis, ut constat ex Novell. 3. & 43. Justiniani Imperatoris: taxaturque hujus tributi summa in Bulla aurea Isaaci Comneni; e qua taxatione apparet, hoc tributum vices decimarum facile supplere posse.

XVII. In quibusdam Ecclesiis Latinis, decimarum solutionem tamquam necessariam, & præceptam fuisse propositam etiam sæculo V. vel citatus sermo sub nomine Augustini evincit. Nam eruditi, qui eum Augustino abjudicant, Cæsario Arelatensi, qui sub finem sæculi V. floruit, tribuendum censent.

XVIII. Hanc obligationem clarius, & certius sæculo VI. expressit Synodus Matisconensis II. *Canon.* 5. supponitque, jam multo tempore populum decimas obtulisse. *Nunc autem* (ait) *paulatim prævaricatores legum pene Christiani omnes ostenduntur, dum ea, quæ divinitus sancita sunt, adimplere negligunt.*

Deinde subjicit: *Unde statuimus, ac decernimus, ut mos antiquus a fidelibus reparetur; & decimas Ecclesiasticis famulantibus cæremoniis populus omnis inferat: quas Sacerdotes in usum pauperum, aut in captivorum redemptionem prærogantes, suis orationibus pacem populo ac salutem impetrent. Si quis autem contumax nostris statutis saluberrimis fuerit, a membris Ecclesiæ omni tempore separetur.*

XIX. Hic evidens est præceptum de decimis solvendis; creduntque non pauci, Legem Ecclesiasticam positivam, quæ de solvendis decimis extat, esse antiquissimam; atque ante hoc Decretum solutionem decimarum, vel voluntariam fuisse, vel sola consuetudine, vel fidelium usu stabilitam.

☞ Ex Canone Concilii Matisconensis saltem concluditur sexto sæculo in quibusdam partibus, fideles ad decimarum solutionem cœpisse constringi: sed quia hoc Concilium ex solis Metropolitanis & episcopis, sub regno Regis Guntramni constitutis, constitit, nequaquam ex hoc Canone concludi potest, generale eo tempore fuisse præceptum de solvendis decimis.

Interim in hoc Canone veram rationem impositi præcepti de solvendis decimis his verbis expressere Patres: Quas *Sacerdotes* „ in usum pauperum, aut captivorum redemptionem erogantes, „ suis orationibus pacem populo ac salutem impetrent.

Intelligitur quoque, Patres hujus Concilii reputasse Sacerdotes (id est, Episcopos juxta phrasim illius ætatis) ut dispensatores, non ut dominos aut proprietarios decimarum, ut eas in usum pauperum, redemptionem captivorum, non autem divitum, aut in profanos usus erogarent. ☜

XX. Non sine fundamento creditur ante tempora Caroli Magni quoddam de solvendis decimis præceptum extitisse. In Capitulari, quod imperante Carolo datum est anno 801. *cap.* 6. decernitur: „ Ut unusquisque Sacerdos cunctos sibi pertinentes eru„ diat, ut sciant qualiter decimas totius facultatis Ecclesiis di„ vinis debite offerant ". *Baluz.* tom. 1. Cap. pag. 359.

Admodum notandum est, quod *cap.* 7. ibidem adjungitur: *Ut & ipsi Sacerdotes populi suscipiant decimas, & nomina eorum quicumque dederint scripta habeant, & secundum auctoritatem Canonicam coram testibus dividant, & ad ornamentum Ecclesiæ primam eligant partem: secundam autem ad usum pauperum, vel peregrinorum, per eorum manus misericorditer cum omni humilitate dispensent: tertiam vero sibimet partem ipsi soli Sacerdotes reservent.*

Hinc non absimile est, quod anno 813. decretum est in Concilio Turonensi, *Can.* 16. *Ut decimæ, quæ singulis dabuntur Ecclesiis, per consulta Episcoporum a Presbyteris ad usum Ecclesiæ & pauperum summa diligentia dispensetur.*

XXI. Immo quod amplius est, ab eo tempore non tantum Episcopi, sed & imperatores, & Principes populum ad solvendas decimas constrinxerunt. *Lib.* 2. Capitularium Regum Francorum *cap.* 39. editionis Baluzianæ legitur: „ Qui decimas post creber„ rimas admonitiones, & prædicationes Sacerdotum solvere „ neglexerint, excommunicentur. Juramento vero eos constrin„ gi nolumus propter perjurii periculum ". Idem reperitur in „ Concilio Cabilonensi II. *Can.* 19.

Sed & per auctoritatem regiam refractarios cogi volebant. *De decimis, quas populus dare non vult, nisi quolibet modo ab eo redimantur, ab Episcopis prohibendum est ne fiat. Et si quis contemptor inventus fuerit, & nec Episcopum nec Comitem audire voluerit, si noster homo fuerit, ad presentiam nostram venire compellatur. Cæteri vero distringantur, ut inviti Ecclesiæ restituant, quod voluntarie dare neglexerunt.*

XXII. Ita anno 829. Ludovicus Pius in Capitulari Wormatiensi *tit.* 1. *cap.* 6. & repetitur *lib.* 5. *Capitularium Regum Francorum, cap.* 101. & illius fragementum retulit Gratianus *Caus.* 16. *quæst.* 7. *can.* 7. ac integrum insertum est legibus Longobardorum *cap.* 3. *tit.* 3. *cap.* 8. ubi *cap.* 6. refertur hæc notabilis lex Imperatoris Lotharii, e qua patebit quam sollicite, & serio voluerint a subditis decimas exsolvi: „ De decimis ut dentur, & „ dare nolentibus, secundum quod anno præterito denuntiatum „ est a Ministris Reipublicæ, exigantur; & eligantur quatuor „ vel octo homines optimi, prout, si opus fuerit, de singulis „ plebibus juxta qualitatem uniuscujusque plebis, ut ipsi inter Sa„ cerdotes, & plebem testes existant, ubi datæ vel non datæ „ fuerint. Hoc autem ideo tantos testes esse diximus, ne ibi „ juramentum aliquod faciendum necessitas contingat. Non „ tamen omnino tantos testes mittendos esse dicimus, ut ipsos „ semper omnes in dandis decimis præsentes esse pariter neces„ se sit; sed dum pluribus committitur, minus graventur: „ duos autem testes si adfuerint, sufficere credimus, negligentes „ autem a Presbyteris Ecclesiarum admoneantur, usque ad tertiam „ vicem, ut ipsi decimam dent. Quod si contempserint, ab „ introitu Ecclesiæ prohibeantur; & si hoc minime emendave„ runt, a Ministris Reipublicæ districti, singuli per caput sex „ solidis Ecclesiæ componant, & insuper dare decimam cogan„ tur. Nam si iterum contemptores existant, & per publicam „ auctoritatem domus, vel casæ eorum giffentur (*a*), quous„ que pro ipsa decima, sicut supra dictum est, satisfaciant. „ Quia si denuo rebelles, vel contradictores esse voluerint, & „ super ipsam guiffam, sua auctoritate præsumpserint introire; „ tunc a Ministris Regis in custodiam mittantur usque ad ju„ dicium, dum postmodum perducantur, & ibi secundum legem „ ad partem publicam componant. Reliqua vero decima, ut supra „ dictum est, & sex solidos ad Ecclesiam satisfaciant.

XXIII. Hic merito notatur, quod & Carolus Magnus in citato Capitulari, & ipse Lotharius tam sollicite caverint, ne ad solutionem decimarum populus juramento constringeretur; idque, ut expressit Carolus, *propter periculum perjurii*: quæ revera cautio notanda a Principibus, & Magistratibus, ne facile subditos suos juramentis involvant, ob evidens periculum in perjurii crimina prolabendi.

XXIV. Hoc fundamento dum nuper Theologis, & Jurisperitis Lovaniensibus propositus esset hic casus: Ad plenius colligendum tributum, seu gabellam farinæ impositam in quadam regione, imponitur incolis, ut nisi conveniant cum collectoribus dicti tributi, *jurare* debeant, quantum consumant farinæ in sua familia pro mense, vel anno, &c. & non plus; quæsitumque esset, an tale *juramentum* recte incolis imponatur, salva conscientia, & bono publico? Responsum est ab octo Doctoribus Theologis, & quatuor Doctoribus Juris, hoc juramentum non esse incolis imponendum, ob periculum perjurii; adducto etiam loco S. Basilii ex *Epist.* 305. ubi ipse similis juramenti exactionem multis improbat.

XXV. Interim ex ipsis Conciliorum Canonibus, nec non Principum Sanctionibus, quæ circa idem tempus editæ leguntur, haud obscurum est, non ubique populum se huic decimarum debito subjecisse, neque ubique æqualiter jus hoc receptum, & stabilitum fuisse. Unde in Capitulari Ludovici Pii sub idem tempus legitur: „ De nutrimine pro decima, sicut hactenus *consuetudo* „ fuit, ab omnibus observetur. „ *Lib.* 2. *Capital. cap.* 21.

XXVI. Decreta nihilominus Conciliorum, & Episcoporum passim generaliter exprimebantur, atque de omnibus solvendas esse decimas urgebant: idque etiam comminatis in refractarios censuris Ecclesiasticis; uti & Pontifices in suis Decretalibus, præsertim Alevander III. ejusque successores.

XXVII. Et quidem cum significatum esset Alexandro III. quod cum in Provincia Cantuariensi Parochiani decimas bonorum suorum consuevissent Ecclesiis, quibus debentur, cum integritate solvere, nunc tam laudabili *consuetudine* prætermissa, quidam ex iis de *lana*, & de *fœno*, & proventibus *molendinorum*, & *piscaria-*

(*a*) Corvées.

(*a*) Id est, signo quodam sequestri apprehendantur a Curia, vel fisco.

scariarum, ipsis Ecclesiis subtrahere non verentur, respondet: „ Quoniam igitur institutioni divinæ manifestius obviant, qui „ decimas ipsas Ecclesiis non persolvunt, fraternitati vestræ per „ Apostolica scripta mandamus, quatenus Parœcianos vestros „ monere curetis, & si opus fuerit, sub excommunicationis „ districtione compellere, ut de proventibus *molendinorum*, *piscariarum*, *fœno*, & *lana*, decimas Ecclesiis, quibus debentur, „ cum integritate persolvant.

Integra Decretalis refertur in prima Collectione Decretalium apud Antonium Augustinum, titulo *De Decimis cap.* 2. & in appendice ad Concilium Lateranense sub eodem Alexandro III. *part.* 4. *cap.* 2. ex qua integra Decretali intelligitur, quod Pontifex in suo responso multum attenderit *consuetudinem*, quæ ibidem circa decimarum solutionem inoleverat, & quam nonulli invertere volebant.

☞ XXVIII. Quidquid ex Epistola Decretali Alexandri III. intelligimus, quod Romani Pontifices ea ætate obligationem solvendi decimas, in jure divino fundatam, & fidelibus impositam reputarent.

Ex quo ulterius factum, ut plerique antiquiores Canonistæ, Decretalibus Pontificum scrupulosius inhærentes, solutionem decimarum ex jure *Divino* fidelibus esse impositam crediderint: atque eam opinionem secuta videtur Synodus Eboracensis anno 1195. celebrata, *Canon.* 8. in verbis *Cum decimæ, tributa sint egentium animarum, & ex præcepto Domini debeantur.*

Ulterius ex hac Decretali ejusdem Pontificis ad Wintoniensem Episcopum, cujus fragmentum extat in *cap.* 6. *De Decimis*, habetur, quod ætate hujus Pontificis cœpissent quæstiones, & difficultates in materia decimarum exurgentes, undique ac notanter ex Anglia, deferri ad Romanos Pontifices; quodque Pontifices sua auctoritate similes quæstiones deciderent, & quid circa earum solutionem observari deberet; item ex quibus decimæ solvendæ essent, decernerent.

Porro hæc Romanorum Pontificum responsa, & Decreta postmodum in Decretales Gregorii IX. relata, pro jure communi in hac materia recipi, & admitti cœperunt.

Inde ulterius creditum fuit, & a Canonistis comuniter receptum, quæstiones super solutione decimarum exorientes, auctoritate Ecclesiastica, ac præsertim Romani Pontificis, esse decidendas; ipsasque decimarum causas ad forum Ecclesiasticum spectare: atque juxta hanc opinionem indubie resolvit S. Thomas sæculo XIII. determinationem decimarum esse *ex Ecclesiæ institutione*, uti patet ex ejus verbis *n.* 2. superius relatis.

Nec duntaxat ex his Decretalibus Romanorum Pontificum conclusere Canonistæ, decimarum materiam esse juris Ecclesiastici, & jurisdictioni Ecclesiasticæ subjectam, sed insuper eamdem decimarum materiam in foro Ecclesiastico regulandam, & quæstiones circa eam incidentes decidendas, conformiter ad responsa, & Decreta in Decretalibus Gregorii IX. contenta.

XXIX. Huic opinioni maximam auctoritanem contulit Raymundus, Decretalium Gregorii IX. compilatur: hic sola fragmenta, quæ mandata Pontificis continebant, nulla consuetudinis facta mentione, retulit in *cap.* 5. *tit. De Decimis*. Canonistæ vero, qui integras Decretales non consulebant, sed tantum fragmenta a Raymundo relata, non dubitarunt concludere, decimas de *omnibus* ibidem expressis esse de jure communi *ubique* solvendas.

XXX. In eadem appendice *cap.* 3. refertur ejusdem Pontificis rescriptum Wintoniensi Episcopo, in quo inter alia scribit: „ Præterea Parochianos vestros de fœno, equitio, pomis, & „ pyris, & apibus, & omni fructu solvere Ecclesiastica districtione, appellatione " (Adendum ex veteri Antonii Augustini Decretalium collectione *cessante*) compellas.

Hoc rescriptum relatum est in *cap.* 6. *tit. De Decimis*; sed mutilate, ut ex ejus lectione apparebit.

XXXI. Interim ex his intelligimus, Pontifices tum temporis respondisse, generaliter decimas solvendas esse: multumque verisimile est, ad responsum Alexandri reflexisse Patres Synodi Londinensis anno 1175. *Can.* 13. „ Omnes decimæ terræ, sive de „ frugibus, sive de fructibus, Domini sunt, & illi sanctifican„ tur. Sed quia multi modo inveniuntur decimas dare nolentes, „ statuimus, ut juxta Domini Papæ præcepta admoneantur se„ mel, secundo, & tertio; & de *grano*, & de *vino*, de *fructibus* arborum, de *fœtibus* animalium, de *lana*, de *agnis*, de „ *butyro*, & *caseo*, de *lino*, & *cannabe*, & de reliquis, quæ an„ nuatim renovantur, decimas integre persolvant: quod si com„ moniti non emendaverint, anathemati se noverint subjacere.

XXXII. Quin & sub finem ejusdem sæculi Cælestinus III. dixit non tantum de fructibus, & frugibus, & quæ annue renascuntur, „ sed de negotiatione ipsa, etiam militia (*a*), de venatio„ ne, & de omnibus bonis decimas Ministris Ecclesiæ esse tri„ buendas; ita ut qui de his ea solvere neglexerint, Ecclesiastica „ districtione debeant percelli.

XXXIII. Quin & innuit Pontifex, hæc ex traditione SS. Patrum debita esse. Nam pro fundamento sui dicti præmittit hæc verba: *Revera sicut sancti Patres in suis tradiderunt scripturis.*

XXXIV. Ex integra Decretali, quæ extat in secunda Decretalium collectione, apud Antonium Augustinum, non obscurum est, Pontificem reflexisse ad Sermonem *De reddendis Decimis*, quem sub nomine S. Augustini citavit Gratianus, uti supra monuimus; eumque revera esse Augustini, credidisse.

XXXV. Quidquid sit postquam hoc responsum in Decretales Gregorii IX. in *Cap.* 22. *tit. De Decimis* relatum est, & partem Juris communis constituit; unanimi Canonistarum consensu couclusum est, de omnibus etiam *personalibus* lucris decimas esse solvendas: atque ita decimas personales jure communi deberi receptum fuit.

XXXVI. An huic Decretali prima decimarum *personalium* origo debeatur, eatenus saltem, ut nullum antiquius de iis solvendis extet præceptum, nescio. Reperi equidem suo fine sæculi octavi S. Theodulphum Episcopum Aurelianensem in suo Capitulari *c.* 35. admonuisse *Mercatores, ut non plus terrena lucra, quam vitam capiant sempiternam*; ac dein subjungit: *Sicut enim ab his, qui labori agrorum, & cæteris laboribus, victum atque vestitum, & necessaria usibus humanis acquirere hiantes stant, decimæ & eleemosynæ dandæ sunt; ita his quoque, qui pro necessitatibus suis negotiis insistunt, faciendum est. Unicuique enim homini Deus dedit artem, qua pascatur, & unusquisque de arte sua, de qua corporis necessaria* subsidia *habet, animæ quoque, quod magis necessarium est, subsidium administrare debet.*

Habetur tom. 7. Concil. General. col. 1145. Sed hic potius quædam exhortatio, quam præceptum apparet. Verisimile tamen est, ex his & similibus exhortationibus, consuetudinem solvendi decimas etiam *personales* fuisse introductam, & pro lege invaluisse; qua introducta, Pontifices super solutione decimarum interrogati, etiam conformiter responderunt: quæ responsa in Decretales relata, tandem pro Jure communi recepta fuerunt.

XXXVII. Stabilito autem jure decimarum, cum varia super earum exemptione privilegia essent concessa, nec non diversis titulis, decimæ ad alios, & quam Parochos essent translatæ, plures quæstiones super his oriri cœperunt, quæ occasionem dederunt, decimas *novales, & minutas*, item *infeudatas* ab aliis ordinariis, & antiquis decimis distinguendi; ut infra; ubi de his decimis agetur ostendemus (*a*)

C A P U T II.

De quibus Decimæ hodie sint solvendæ?

1 *Responsa Alexandri III. de solvendis decimis, etiam ex proventibus molendinorum; item lana, & apibus.*
2 *Quin & de negotiatione, & militia.*
3 *De jure communi, etiam de omni honesto lucro decimæ solvendæ.*
4 *Quid decimæ prædiales?*
5 *Quæ sint prædia* rustica *& quæ* urbana?
6 *Quæ decimæ ex consuetudine hodiena dicantur prædiales?*
7 *Decimæ personales quæ dicantur?*
8 *Decimæ ex venatione, aut aucupio, vel piscatione interdum possunt esse* prædiales.
9 *Quæ sint decimæ mixtæ?*
10 *Sanctus Thomas docet, in has materia consuetudinem attendendam.*
11 *Idipsum responderunt Pontifices.*
12 *Juxta Canonistas præcipue consuetudo attendenda.*
13 *Non sine magnis incommodis a consuetudine in hac materia receditur.*
14 *Voluerunt Principes consuetudinem servari: ordinatio Philippi Regis Galliæ de non axigendis/decimis* insolitis.
15 *Similis Ordinatio Caroli V. Imperatoris pro Regnis Hispaniæ.*
16 *Idem ordinatum ab eodem pro Ditionibus Belgicis.*
17 *In præfatione sui Edicti asserit, Clerum sufficienter dotatum.*
18 *Conqueritur, quod plures exigant decimas* insolitas.
19 *Enumerat species illas* insolitas, *& earum fundamentum.*
20 *Non conqueritur de exatione decimarum* personalium, *quia hæ exoleverant.*
21 *Decimas prædiales, & mixtas vetat exigi ex iis rebus, e quibus a 40. retro annis exactæ non fuerunt.*
22 *Quæ sint species, quæ passim & ubique sunt decimis subjectæ.*
23 *Variæ difficultates occasione hujus Edicti exortæ; ad quas sopiendas plura Edicta posteriora emanarunt.*
24 *Primum Edictum interpretativum.*
25 *In hoc ædicto declaratur, decimas ex terris de* novo *ad culturam radactis esse solvendas, modo* fructus *soliti fuerint decimati*
26 *Decimæ mixtæ solitæ solvi debentur ex domibus* noviter *ædificatis.*
27 *Non tamen de iis speciebus, e quibus ante 40. annos solitum non fuit decimas solvi.*
28 *Utrum decimæ sint* insolitæ, *vel* solitæ, *non fundi, sed fructus inspiciendi.*
29 *Mens Principis fuit, ut decimæ solverentur juxta jus commune, ubi* contraria *consuetudo non est.*
30 *Primo attendenda consuetudo Parochiæ, in qua decima prætenditur.*
31 *Si in Parochia de hac consuetudine nihil haberi queat, recurrendum ad loca vicina.*
32 *Quæstio recenter occasione hujus articuli; & an ligna novarum silvarum sint species distincta a ligni antiquarum silvarum?*
33 *Verius videtur esse aliam speciem.*
34 *Si circa speciem frugum noviter seminatarum nulla sit consuetudo, servandum jus commune.*
35 *De omnibus frugibus solvendæ decimæ, nisi probetur consuetudo contraria.*
36 *Consuetudo hæc probanda a prætendente exemptionem a decimis.*

37 *Quam-*

(*a*) De militia, id est, de feudo seu vebr, quæ militem debet in expeditione.

(*a*) Ex iis quæstionibus aliæ circa decimarum præscriptionem natæ sunt in quibus infiniti prope scopuli occurrunt: I. An laici decimas contra Ecclesiam possint præscribere. II. An Ecclesia contra Ecclesiam hanc præscriptionem objicere valeat. III. An laicus contra laicum. IV An jus decimas percipiendi præscriptione amittatur. Has difficultates inferius solvit noster Auctor, aut quædam statuit principia, e quibus earum solutio facile eruitur, pro diversis locorum consuetudinibus.

37 *Quamdiu conſuetudo* contraria *non plene probatur , decimæ ſolvendæ .*

38 *Requiritur conſuetudo* poſitiva .

39 *Quid requiratur , ut per conſuetudinem cenſeatur aliqua ſpecies facta non decimabilis ?*

I. SCRIBIT Alexander III. in *Cap.* 5. *tit. De Decimis* Archiepiſcopo Cantuarienſi : *Mandamus quatenus Parochianos veſtros monere curetis , & ſi opus fuerit , ſub excommunicationis diſtritione compellere , ut de proventibus molendinorum , piſcariarum , fœno , & lana , decimas Eccleſiis , quibus debentur , cum integritate perſolvant .*

Et rurſus Wintonienſi Epiſcopo : *Mandamus quatenus Parochianos tuos de apibus , & de omni fructu decimas perſolvere Eccleſiaſtica diſtrictione compellas . Cap.* 6. *tit. eod.*

II. Et in *Cap.* 22. *tit. eod.* dicit Pontifex : *Revera ſicut ſancti Patres in ſuis tradiderunt ſcripturis , de vino , grano , fructibus arborum , pecoribus , hortis , negotiatione , de ipſa etiam militia , de venatione , de omnibus bonis decimæ ſunt Miniſtris Eccleſiæ tribuendæ ; ita ut , qui de his eas ſolvere neglexerint , Eccleſiaſtica diſtrictione debeant percelli .*

III. Ex his manifeſtum eſt , & unanimi conſenſu tradunt Canoniſtæ , de jure communi non tantum de fructibus terræ , ſed & de pecoribus , quin & de negotiatione , & militia , omnique honeſto lucro decimas , attento jure Decretalium , ſolvendas eſſe .

Hinc ulterius invaluit diſtinctio decimarum in prædiales , perſonales , & mixtas .

IV. Prædiales dicuntur ratione prædiorum : quia ex fructibus , & proventibus prædiorum ſolvuntur ; idque indifferenter , ſive prædia ſint *ruſtica* , ſive *urbana* , ut loquuntur Juriſconſulti .

V. Prædia *urbana* vocant ædificia habitandi cauſa facta , ſive in urbe , ſive extra urbem , *lib.* 198. *ff. De verb. Sign.* e quorum mercede locationis decimæ de jure præſtantur , *Cap. penul. tit. De Pactis* ; quemadmodum & ex molendinorum proventibus , *Cap.* 23. *tit. De Decimis* .

Prædia *ruſtica* ſunt ædificia habitandi cauſa non præparata , ſed in alium uſum ; uti ſunt ſtabula , ovilia , & ſimilia , *lib.* 4. §. 1. *In quibus cauſis pignus , &c.*

VI. Item , ruſticorum prædiorum nomine veniunt & agri , vineæ , ſilvæ , & ſimilia . Et quidem attento hodierno harum aliarumque multarum Provinciarum uſu , hæc fere in materia decimarum pro *prædiis* , ex quibus decimæ ſolvuntur , & a quibus decimæ *prædiales* dicuntur , nomine *prædiorum* veniunt ; eo quod paſſim conſuetudine & uſu invaluerit , ut ex ſolis fructibus e terra naſcentibus , ſive naturalibus , non autem de fructibus civilibus , uti eſt merces elocationis , aut alia annua penſitatio , decimæ ſolvantur .

VII. Decimæ perſonales a Canoniſtis dicuntur , quæ ex rebus , quas quiſque ſibi induſtria & opera ſua acquirit , perſolvuntur ; veluti ex lucro honeſtæ cujuſcumque negotiationis , ex ſtipendio militiæ , ex venatione , piſcatione , aliave profeſſione vel opificio .

VIII. Ubi tamen fructus prædii ex venatione , piſcatione , aut aucupio conſtarent , juxta *L.* 8. §. *Aucupium ff. De Uſufructu* , & *L.* 26. *ff. De Uſuris* , tunc ex illis perceptæ decimæ magis *prædiales* , quam *perſonales* dicendæ eſſent ; utpote ex fructibus terræ tum provenientes , uti paſſim notant Canoniſtæ .

IX. Decimæ mixtæ dicuntur , quæ partim perſonales , partim prædiales ſunt ; quales ſunt , quæ ex fructibus pecorum , ex fœtu , lana , lacte , ovis , aliiſque ſimilibus ſolvuntur .

In quantum enim animalia in prædiis naſcuntur , & aluntur , eatenus ex iis provenientia , etiam ex ipſis *prædiis* quodammodo provenire intelliguntur ; atque eatenus de decimis prædialibus aliquid communicant . Sed quia animalia illa non proferunt fructus ſine cura ac induſtria hominum , propterea etiam de decimis perſonalibus aliquid participant ; ideoque *mixta* dicuntur .

Hanc tripartitam decimarum diviſionem anno 1404. expreſſit Synodus Lingonienſis , apud Bochellum in Decretis Eccleſiæ Gallicanæ ; ſupponitque omnes illas decimas jure deberi .

X. Sanctus Thomas 2. 2. *quæſt.* 87. *art.* 2. quærens utrum de *omnibus* teneantur homines decimas dare , reſolvit juxta jus commune tum receptum , de *omnibus* poſſeſſis decimas eſſe ſolvendas . Et licet in vetere Lege non ſolverentur decimæ *perſonales* ; in nova tamen Lege recte populum cogi ad ſolvendas decimas perſonales aſſerit , *ſecundum* (ait) *conſuetudinem patriæ , & indigentiam Miniſtrorum* . Et in Reſponſo *ad* 3. ait , de rebus minutis decimas non deberi , *niſi forte propter conſuetudinem patriæ* ,

Hæc aliaque , quæ ibidem habet idem Doctor , clare ſupponunt ipſum exiſtimaſſe , etiam ex conſuetudine judicandum eſſe , quæ decimæ , & e quibus rebus ſolvi debeant .

XI. Et revera in hac decimarum materia varias locorum conſuetudines eſſe ſervandas ſæpius reſpondere Pontifices , quorum Reſponſa in Decretales Gregorii IX. relata partem juris communis conſtituunt ; ac ſignanter Lucius III. in *Cap.* 20. *De Decimis* ſcribit Strigonienſi Archiepiſcopo : *Quoniam a* diverſis diverſa conſuetudo *tenetur , ut exigas in hoc caſu , quod* per conſuetudinem *diu obtentam ibidem noveris obſervatum .*

Et Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. in *Cap.* 32. *tit. eod.* ait : *Illæ decimæ neceſſario ſolvendæ ſunt , quæ debentur ex lege divina , vel* loci conſuetudine approbata .

XII. Ex his concludunt Canoniſtæ , conſuetudinem in ſolutione decimarum eſſe præcipue attendendam ; & non niſi hac deficiente ad jus commune eſſe recurrendum , ſive de quota , ſive de qualitate decimarum , aut modo ſolutionis agatur .

XIII. Hoc ſi accurate ſervetur ; plures difficultates evitabuntur , & minus odioſa reddetur decimarum exactio ; dum facile , quod ſolitum eſt , a populo obtinetur : ad inſolita vero ægre ſæpe , & non niſi contentionibus magnis , & nocivis induci ſe patitur .

Refert Helmoldus Presbyter in Chronico Sealvorum *lib.* 1. *cap.* 31. quod Geroldo Lubecenſi Epiſcopo decimas tamquam a Deo & Apoſtolis donatas exigenti in terra Wagirenſi , reſponderint Holſati : *Nunquam ſe daturos decimas , quas patres ſui non dediſſent , malle ſe potius ſuccenſis ædibus propriis egredi terram , quam tantæ ſervitutis jugum ſubire .*

XIV. Ut igitur in exactione decimarum omnia pacifice agerentur , voluerunt & ipſi Principes , ut & populus integre & ſine fraude decimas ſolitas ſolveret , & ipſe Clerus ab inſolitis abſtineret .

Famoſa eſt hanc in rem Ordinatio Philippi IV. Regis Galliæ edita anno 1303. vocaturque vulgo *Philippina* , quæ dicit : *Seneſcallus defendat ſingulos a nova exactione decimarum & primitiarum , & præſentationis ; ſed prout de jure fuerit , & hactenus eſt* conſuetum fieri .

XV. Non abſimilis eſt Ordinatio Caroli V. Imperatoris , & Regis Hiſpaniarum , ac Belgarum Principis ; quia vetuit decimas a laicis exigi , quæ per conſuetudinem contrariam non conſueverunt ſolvi , uti refert Covarruvias *l.* 1. *Variar. reſolut. cap.* 17. *nu.* 8. dicitque ita ab eodem Cæſare cautum eſſe Toleti an. 1525. rurſus anno 1528. Madriti : ac dein Segoviæ anno 1532.

XVI. Idipſum jam ante pro Belgicis Provinciis ipſe Carolus ſanxerat , evulgato Edicto primum Mechliniæ prima Octobris 1520. quod idiomate Gallico extat parte I. Edictorum Flandriæ , *Rubrica* 12. *cap.* 1. ac dein idem Edictum probatum & publicatum fuit in Brabantia 6. Novembris ejuſdem anni ; extatque idiomate Flandrico parte I. Edictorum Brabantiæ *lib.* 1. *tit.* 5. *cap.* 2. atque hodie in Belgio pro lege fundamentali in materia decimarum paſſim aſſumitur .

XVII. Primum in hoc Edicto præfatur Princepis , ab antiquo hic ſemper obſervatum , ut decimæ exigerentur , & ſolverentur juxta locorum & regionum conditionem ſeu *conſuetudinem* ; ac præterea Clerum a ſuis prædeceſſoribus ita abunde fuiſſe dotatum , ut merito ab imponendis , & exigendis *novis* talliis & exactionibus , cum ipſius Principis , ejuſque ſubditorum præjudicio , abſtinere debeat .

XVIII. Dein aſſerit , quod his non obſtantibus , Capitula , Curati , aliæque Eccleſiaſticæ perſonæ non contentæ *ſolitis* decimis , & bonis in fundatione donatis , aliiſque , quæ eorum Prædeceſſores accipere & exigere *conſueverunt* , incipiant , & quotidie progrediantur petere , & exigere varias *novas* decimas multiformis generis fructuum .

XIX. Poſt hæc enumerat decimarum ſpecies , quas novitatis inſimulare videtur , ſcilicet , lignorum , fœni , herbarum , paſcuorum , pinguium cornutarum beſtiarum , ovium , agnorum , lanæ , porcorum , vitulorum , anſerum , & ſimilium ; adhæc , raparum , raphanorum , acetariorum , cæparum , pomorum , pyrorum , nucum , & ſimilium frugum .

Addit , nonnullos Eccleſiaſticos prætendere , ſibi competere jus decimarum ſuper omnibus rebus , & fructibus creſcentibus , & provenientibus ex terra .

☞ Vix dubium , quin hi Eccleſiaſtici in hujus prætenſionis fundamentum aſſumpſerint Decretales Romanorum Pontificum , quibus Epiſcopis mandatur , ipſos laicos , etiam per *Cenſuram* cogendos ad ſolvendas decimas ex *omnibus frugibus terræ , & animalium fœtibus* .

Cum enim hæ Decretales paſſim in ſcholis publice prælegerentur , & pro jure communi in hac materia decimarum a Doctoribus juventuti proponerentur ; non mirum ſi Eccleſiaſticis facile perſuaſum fuerit , laicos ad ſolutionem *omnium* illarum decimarum eſſe conſtringendos , contrariamque conſuetudinem abuſivam reputarent ; præſertim quia Pontifices in hiſce Decretalibus non obſcure innuebant , obligationem ſolvendi decimas ex omnibus fructibus & animalium fœtibus jure *divino* & ex Traditione Apoſtolica inductam eſſe , uti ſuperius dictum eſt .

Nec dubium quin plura contra receptos mores , cum notabili ſubinde Reipublicæ , ſeu Politicæ , ſeu Eccleſiaſticæ perturbatione quæſtiones & difficultates excitentur , & oriantur ; eo quod paſſim in ſcholis , Doctores juventuti Decretales ad litteram exponentes , opiniones auditoribus imprimant , moribus patriæ plane diſformes , ac cum patriis legibus incompatibiles . ☜

XX. Nulla de decimis perſonalibus mentio , aut querela in prædicto Caroli V. Edicto occurrit . Indicium quod nec tunc in uſu fuerint , nec Eccleſiaſtici jus ſuum ad illas extendere , prætenderint ; quas & hodie in Belgio , Gallia , aliiſque pluribus in locis omnino incognitas eſſe , ex praxi notorium eſt , & paſſim Auctores teſtantur : notatumque eſt ſupra *tit.* 1. *c.* 3. *n.* 9. ſat veriſimile eſſe , jura funeralia , aliaque ſimilia in locum decimarum perſonalium , aliquibus ſaltem in locis , ſucceſſiſſe .

XXI. Circa decimas prædiales & mixtas , vetat Edictum , a ſubditis exigi decimas eorum fructuum , de quibus 40. retro annis nullæ decimæ exactæ , aut ſolutæ eſſent .

XXII. Sunt quædam ſpecies frugum , e quibus paſſim ubique decimæ ſolvuntur ; ut ſunt frumentum , ſiligo , hordeum , & avena , & quæ his proxime accedunt ; eo quod in cibum potumque cereviſiarum neceſſariæ ſint , uti notat Zypæus *Conſult.* 3. *De Decimis , num.* 7. Ex iis autem ſpeciebus , quas Edictum exprimit , non ita communiter decimæ ſolvuntur , ſed varia eſt circa has locorum conſuetudo : cujus limites tranſgredi , cum laicorum præjudicio , vetat Edictum .

VIII. Variæ dein quæſtiones , & contentiones laicos inter & Eccleſiaſticos , occaſione hujus novi Edicti oriri , & moveri cœperunt ; quibus ſopiendis plura Edicta interpretativa prioris Edicti ſecuta ſunt : quæ non minus quam ipſum primum Edictum , hodie in deciſione quæſtionum in hac materia occurrentium pro lege habentur .

XXIV. Pri-

XXIV. Prima eaque præcipua Edicti interpretatio data fuit 10. Januarii 1528. ad supplicationem Cleri Diœcesis Leodiensis sub Ducatu Brabantiæ, & Comitatu Namurcensi, & inserta parti primæ Edictorum Brabantiæ, *l. 1. tit. 5. c. 4.* ac rursum renovata fuit 15. Septembris 1530. ad supplicationem Cleri Comitatus Flandriæ; referturque parte I. Edictorum Flandriæ, *l. 2. Rub. 12.*

XXV. Primo, hoc Edicto interpretativo sive declaratorio dictum fuit, per primum Edictum non esse prohibitum *solvi, colligi, & levari jura decimarum de grano, fœno, fructibus excretis, & defructuatis in terris, pratis, aut bæreditatibus noviter ad culturam redactis; unde in Parochiis, ubi sunt excreti, collecti, & defructuati, consuetum fuit 40. annis antea solvi, colligi, & levari jura decimarum de talibus, & similibus granis; fœnis, fructibus.*

XXVI. Ulterius declarat, quod non intenderit, *prohibitum fuisse, nec prohibere solvi jura decimarum ex agnellis, lana, pullis, volatilibus, & aliis bestiis nutritis, & educatis in domibus & hæreditatibus, quæ noviter fuissent reædificatæ & positæ in usum habitationis, & receptionis. Quinimmo quod inde fiat solutio decimæ, proviso quod de similibus speciebus ab antea 40. annis solvi soleret decima in Parochiis, in quibus dictæ domus, & ædificia, ac hæreditates essent situatæ & jacentes.*

XXVII. Ne autem Clerus prætextu hujus interpretationis insolitas decimas exigeret, addit: *Sed non intendimus, quod possint exigi, capi, aut levari jura decimarum de grano, ligno, fœno, fructibus, pullis, agnellis, lana, bestiis, & aliis rebus, de quibus non fuisset a tempore dictorum 40. annorum consuetum solvi aliqua jura decimarum in Parochiis, aut locis in quibus excrevissent, aut nutritæ fuissent, non habito respectu a quo tempore citra dictæ domus fuissent ædificatæ, inhabitatæ, aut dictæ hæreditates, ad culturam redactæ.*

XXVIII. Post & generaliter declarat, *quod in solutione dictarum decimarum non habebitur respectus, in quibus terris dicta grana, fœnum, fructus, & nemora colligantur, aut crescant, nec in quibus ædificiis, aut pascuis dictæ bestiæ essent natæ & enutritæ; & dicti pulli educati, & alita volatilia; sed solummodo si in dicta Parochia, aut loco, ubi consuetum fuit levari, & exigi jura decimæ dictarum specierum.*

Ex his manifestum est, quod conformiter ad jus commune, non fundi aut terræ inspici debeant, dum quæritur, an decimæ sint *insolitæ*: sed ipsa fructuum species, quæ in fundo excrevit: utrum nimirum hæc decimam solvere solita sit.

XXIX. Non obscurum quoque est, Principem primo suo Edicto hoc unum cavere voluisse, ut decimæ juxta jus commune solverentur, in quantum consuetudo locorum non contrariatur; sed ubi consuetudo loci aliter obtinet, nihil *novi* pretextu juris communis induceretur.

Huic consonat, quod declarat in eodem Edicto interpretativo: *Quod si in aliquo villagio dictorum Ducatus, & Comitatus sub Diœcesi Leodiensi pro futuro tempore esset seminata, plantata, collecta, aut enutrita aliqua nova species; quæ in dicto villagio nunquam fuisset seminata, plantata, collecta, educata, aut enutrita, quod eo casu, quantum ad solutionem decimæ hujusmodi novæ speciei, observabitur prout in aliis villagiis dictorum Ducatus, & Comitatus, ubi fuissent seminatæ, plantatæ, aut nutritæ similes species.*

XXX. Itaque ad judicandum de frugibus, num solitæ sint decimas solvere, primo loco attendi debet consuetudo villagii, seu Parochiæ, intra cujus limites hæ fruges seminantur: utrum scilicet consuetum sit eo in loco ex hujusmodi frugibus, vel fructibus decimas solvi.

XXXI. Cum vero de consuetudine hac nihil statui queat, si similis frugum species antehac ibidem seminata non sit, vult eo casu Princeps recurri ad loca vicina; ut si iis in locis hæc frugum species solita sit seminari, quoad decimarum solutionem consuetudo illorum locorum servetur in illo villagio, in quo jam primum seminari cœpit.

XXXII. Nuper incidit quæstio, cujus decisio ex intellectu hujus articuli dependebat.

In quodam pago vicino Lovanio, quidam terram aliquam arabilem, & e qua dudum fructus decimabiles percepti fuerant, redegerat in silvam. Prætendebat Parochus decimas ligni excrescentis in hac noviter plantata silva; eo quod in locis vicinis ex novis silvis decimæ solverentur.

E contrario negabat dominus silvæ, decimas deberi; quia licet essent in eodem villagio multæ silvæ, nullæ tamen lignorum decimæ unquam essent solutæ: adeoque prætendebat, non esse recurrendum ad consuetudinem *vicinorum* locorum, sed servandam consuetudinem *hujus* loci.

Replicabat Parochus, esse quidem multas silvas in suo villagio, sed tantum *antiquas* vulgo *Audt stock bosschen*; nullam vero esse, aut ab hominum memoria fuisse *novam* silvam; ideoque recurrendum ad consuetudinem vicinorum locorum, in quibus similes silvæ reperiuntur.

Respondebat dominus silvæ, sivæ sint antiquæ, sive novæ silvæ, fructus earum, scilicet *ligna*, censeri eamdem speciem fructuum; ita satis esse, quod in ipso villagio excrescerent ligna silvarum, atque ex illis decimæ nunquam fuissent solutæ.

XXXIII. Cum super hac quæstione judicium meum postularetur, judicavi, verisimilius esse jus Parochi, atque ligna novarum silvarum esse speciem diversam, quoad præsentem materiam, & mentem Edicti, a lignis antiquarum silvarum.

Certum enim est, multis in locis, Belgii solvi decimas ligni excreti in novis silvis; nullibi vero, aut paucissimis saltem in locis, eas solvi ex silvis antiquis. Judicium haud obscurum, in hac materia decimarum, eas lignorum & silvarum species omnino distingui: uti & distinguuntur quoad onera Regia; quibus novas non autem antiquæ silvæ solent esse subjectas.

Unde & plures periti, & famosi Advocati in proposita quæstione, sine ulla hæsitatione, & ambiguitate responderunt, ligna novarum silvarum habenda pro specie distincta a lignis veterum silvarum, & proinde in petitione decimarum in casu proposito Parochum fuisse fundatum.

XXXIV. Pergit ulterius in sua Declaratione Princeps: *Et si aliqua nova species antea non visa, nec consueta seminari, aut nutriri in aliquo villagio, aut quarterio dictorum Ducatus, & Comitatus, sub Diœcesi prætacta, esset ibidem seminata, plantata, aut nutrita, observabitur quantum ad solutionem decimarum dictæ novæ speciei jus scriptum, & illius dispositio.*

XXXV. Hinc rursum perquam manifestum est, Principem non intendisse juri communi circa solutionem decimarum derogare, nisi in quantum consuetudo locorum derogavit, quam observatam voluit.

Igitur cum omnium frugum decima *jure* debeatur, etiam de blado, & universo legumine, *cap. 2. tit. De Decimis;* consequens est, ex mente Principis, de omnibus frugibus solvendas esse decimas, nisi contraria consuetudine, ut minus 40. *annorum*, inductum esse probetur, ex similibus frugibus decimas non solvi (*a*).

XXXVI. Hinc concludendum est, Parochum, aliumve Decimatorem fundatum esse in petendis decimis quarumcumque frugum, quousque probetur consuetudo 40. annorum quoad hanc frugum speciem juri communi derogasse: quam probationem facere tenetur, qui vi hujusmodi consuetudinis decimas negat; uti recte reflectit Zypæus *Consult. 4. De Decimis*: ubi una late deducit, quæ ad probationem hujus consuetudinis requirantur, & qua forma hæc probatio sit facienda.

XXXVII. Concluditur præterea, quod juri communi standum sit, quamdiu plene contraria consuetudo probata non est. Unde si casus occurrat, ut juxta Edictum deberet recurri ad consuetudinem *vicinorum* locorum, inveniaturque iis in locis consuetudo non uniformis, sed dubia & varia; tunc juxta ante dicta, standum erit juri communi; sive præferenda consuetudo solvendi decimas, tamquam juri magis consona, quemadmodum notat Zypæus *Consult. 3. De Decimis, num. 1. & 2.*

XXXVIII. Hoc Edictum interpretativum sufficienter declarat, nullatenus sufficere mere negativam non solutionem decimarum ex certis frugibus, tametsi etiam 40. annorum spatio, & amplius continuatam; qualis non solutio esse potest in loco ubi nullæ unquam hujusmodi fruges seminatæ fuerunt; sed requiri consuetudinem positivam non solvendi decimas ex frugibus ibidem seminatis; eamque stabilitam actibus positivis, quales sunt evectiones & collectiones publicæ hujusmodi frugum, nullis unquam solutis, aut juridice prætensis decimis; e quibus publicis actibus præsumitur tacitus consensus Parochianorum, & Clericorum, quod ex hujusmodi frugibus decimæ nec solvi debeant, nec prætendi possint.

XXXIX. Hinc ulterius statuendum, quod si quidem certa species frugum in aliquo loco seminata fuerit, sed in tam exigua quantitate, aut in eum usum consumenda, ut operæ pretium non videretur ex iis decimas prætendere; quin & decimarum exactio notam aliquam avaritiæ, & inhumanitatis præferret: eo casu non solutio decimarum ex similibus frugibus nequaquam consuetudinem, de qua in Edicto, inducere posset. Licet enim fruges illæ in eo loco seminatæ fuerint; tamen seminatæ non sunt eo modo, quo seminantur fructus alias decimabiles. Quapropter si successu temporis fruges illæ in magna quantitate, & ad eum usum, in quem passim fruges decimabiles insumuntur, incipiant seminari, prætendi nequaquam poterit obstare consuetudinem 40. annorum non solvendi decimas ex hujusmodi frugibus, sed de illis judicandum erit, quasi nunquam fruges illæ in loco illo seminatæ fuissent, quia seminatæ non fuerunt in ea quantitate, ut honeste decimari possent: ideoque recurrendum erit, vel ad consuetudinem vicinorum locorum, vel ad jus commune, juxta regulas per Edictum præscriptas; uti late ostendit Zypæus citata *Consult. 4. De Decimis*, adducto exemplo de *panico*.

CAPUT III.

De Jure Parochorum ad Decimas, & cui Parochiæ debeantur?

1 *Ad decimas ut quasdam oblationes Sacerdotibus offerendas primitus populus excitatus.*
2 *Ex intentione populi decimæ Parochis cedunt.*
3 *Pristini Canones jus illud Parochis vindicantes.*
4 *Illustre eam in rem testimonium Amulonis Archiepiscopi Lugdunensis.*
5 *Etiam Episcopi, & Abbates cogebantur decimas suarum terrarum dare Ecclesiis Parochialibus.*
6 *Vetitum Senioribus Parochiæ aliquid de decimis accipere.*
7 *Decimas de jure ad Parochos spectare supposuerunt Pontifices,*
8 *Responsa Innocentii III. in Decretales relata, hoc jus Parochorum exprimentia.*
9 *Uniformis Canonistarum sententia, decimas de jure ad Parochum spectare.*
10 *Hodie etiam excluso Episcopo.*

11 *Dubi-*

(a) Ex locorum consuetudine determinaturque quænam in Galliis fructuum species sint juri decimarum obnoxiæ. Quapropter fœnum, agni, lignum, fructusque naturales non debent decimas in iis locis, ubi usus illarum decimarum solvendarum non invaluit, in Ordinat. Philippi IV. Francorum Regis ann. 1303. cui Edictum Blesense art. 50. his suffragatur verbis: *Declarons que les dites dixmes se leveront selon les coutumes des lieux, & la cotte accoutumée en iceux.*

11 *Dubitatum an in Parochia, ubi recipit Sacramenta, an in Parochia ubi terræ sunt sitæ, sint decimæ solvendæ.*
12 *Ex sententia Glossæ personales solvendæ, ubi Sacramenta recipiuntur; prædiales, ubi prædia sita sunt.*
13 *Hæc distinctio communiter recepta.*
14 *Cui Parochiæ debeantur decimæ mixtæ, ex Decreto Synodi Wigorniensis?*
15 *Decimæ animalium debentur Parochiæ, in qua pascuntur, & quare?*
16 *Si pascantur in duabus Parochiis, cui debeantur?*
17 *Multum in hoc consuetudini tribuitur.*
18 *Decimæ adjudicandæ Parocho, quamdiu non probantur ad alium spectare.*
19 *Spoliati jure decimarum per Parochum non sunt restituendi, nisi probent ad se jus illud spectare.*
20 *Quomodo hæc juris decisio hodie recepta?*
21 *Decimæ Parochis oblatæ pro administratione Sacramentorum.*
22 *Quæ hodie in administratione Sacramentorum, & sepulturis dantur, demum invaluerunt post devolutionem decimarum ad Capitula, & Monasteria.*
23 *Quid requiratur, ut quis decimas contra Parochum præscribat?*
24 *Privilegia decimas recipiendi in præjudicium Parochi sunt odiosa.*
25 *Jus Rectori Ecclesiæ Parochialis ad temporalia superest post incorporationem ejusdem Ecclesiæ.*

I. DECIMAS tamquam oblationes, & eleemosynas a Patribus jam Pridem populo fuisse commendatas, supra notavimus: idque exemplo populi Judaici, qui ex præcepto Legis, decimas Sacerdotibus, & Levitis ut Ministris Altaris persolvebat; ut hoc pacto se non minus religiosos ostenderent erga Ministros novi Testamenti, quam populus ille erat erga Ministros veteris Testamenti; implerentque per hanc decimarum oblationem præceptum Christi, quo vult, Operarios & Ministros Evangelii a populo esse alendos, & pauperibus succurrendum.

II. Cum ergo sæculo VII. & VIII. quando præcipue decimarum solutio invalescere cœpit, singulæ Ecclesiæ per suos particulares Presbyteros (quos hodie *Parochos* dicimus) regerentur, hique populo spiritualia administrarent, atque totius Parochiæ curam agerent; etiam hisce decimas tamquam quasdam oblationes cedere populus voluit (*a*).

III. In vita sancti Joannis Papæ VIII. legitur: *Idem inter cætera de decimis Sacerdotibus dandis ita præcepit: Quas scilicet decimas unumquemque fidelem illi Sacerdoti dare censuimus, in cujus Parochia eum procul dubio constat sub Episcopi proprii ditione, quia ad hoc recipiendum ab Episcopo suo est constitutus, manere.*

Plura ejusdem ætatis Decreta, quæ Parochialibus Ecclesiis *decimas* vindicant, refert Gratianus *Caus.* 16. *quæst.* 1. *Can.* 42. & sequentibus.

IV. His jungi potest illustre testimonium Amulonis, seu Amuleii Archiepiscopi Lugdunensis, qui sub idem tempus consultus a Theodboldo Lingonensi Episcopo super incertis Sanctorum Reliquiis, superque prodigiis, quæ illarum occasione dicebantur evenire, gravem ad ipsum Epistolam scripsit adversus temeritatem quorumdam Monachorum Reliquias illas venditantium, & populum ad Oratoria, in quibus hujusmodi Reliquiæ quiescebant, allicientium; *annuntiando omnibus fideliter, atque obtestando, ut intermisso hujusmodi vano & pernicioso concursu, unde nulla animæ salus, nulla corporis incolumitas, nulla vitæ utilitas provenire cognoscitur, unaquæque plebs in Parochiis, & Ecclesiis, quibus attributa est, quieta consistat, ubi sacrum Baptisma accipit, ubi Corpus & Sanguinem Domini percipit, ubi Missarum solemnia audire consuevit, ubi a Sacerdote suo pœnitentiam de reatu, visitationem in infirmitate, sepulturam in morte consequitur; ubi etiam* decimas, *& primitias suas offerre* præcipitur, *ubi filios suos baptismatis gratia initiari gratulatur, ubi verbum Dei assidue audit, & agenda, ac non agenda cognoscit.*

V. Immo quod amplius est, cum anno 813. ad Synodum Cabillonensem II. delatæ essent querelæ, quod quidem Episcopi, & Abbates *decimas* non sinerent dari Ecclesiis, ubi illorum coloni Missas audiunt, decrevit sacer Conventus *Can.* 19. *ut Episcopi, & Abbates de agris, & vineis, quæ ad suum & fratrum stipendium habent*, decimas *ad Ecclesias deferri faciant; familiæ vero ibi dent* decimas, *ubi infantes eorum* baptizantur, *& ubi per totum anni circulum Missas audiunt.*

VI. Et in Concilio Metensi anno 888. *Can.* 2. statutum est, *ut deinceps nemo* Seniorum *de Ecclesia sua accipiat de decimis aliquam portionem; sed solummodo Sacerdos, qui eo loco servit, ubi antiquitus decimæ fuerant consecratæ, ipse eas cum integritate accipiat in sui sustentationem, & ad luminaria concinnanda, & Basilicæ ædificia, vestimenta quoque sacerdotalia, & cætera utensilia suo Ministerio congrua obtinenda.*

VII. Similia sunt recentiorum Canonum plurima Decreta, quæ evincunt, decimas ad instar quarumdam oblationum Parochis, & Ecclesiis Parochialibus primitus fuisse oblatas; quod & Pontificum Decretales, quæ hodiernum Jus Canonicum & Ecclesiasticum constituunt, supponunt; ubi indubitatum, & receptum asserunt, unquam decimas *de jure* ad Parochiales Ecclesias spectare.

VIII. Consultus enim Innocentius III. si in aliqua Parochia decimarum perceptio ad personas aliquas Ecclesiasticas ab antiquo pertineat, utrum novalia etiam ad easdem personas pertinere incipiant, respondit negative. *Quia*, ait, *cum perceptio decimarum ad Parochiales Ecclesias de jure communi pertineat; decimæ novalium, quæ fiunt in Parochiis earumdem, ad ipsas procul dubio pertinere noscuntur. Cap.* 29. *tit. De Decimis.*

Rursus proposito dubio utrum minutæ quædam decimæ Monasteriis, & Ecclesiis Conventualibus deberentur, respondit idem Innocentius: Quod si hi fructus proveniant ex iis fundis, e quibus Monasteria, & Ecclesiæ Conventuales ab antiquo decimas majores percipiebant, etiam horum fructuum decimas iisdem deberi, cum ipsis terra illa ab antiquo fuerit decimalis, & non debeat una eademque Ecclesia diverso jure censeri: *Alioquin*, inquit, *Parochialibus Ecclesiis exolvantur, ad quas de jure communi spectat perceptio decimarum. Cap.* 30. *tit. De Decimis.*

IX. Ex his aliisque juris apertissimis decisionibus, uno calculo hanc conclusionem probant Canonistæ; *Ecclesia Parochialis de jure communi fundat intentionem in perceptione decimarum prædialium ex fructibus, qui colliguntur intra limites Parochiæ suæ.* Ita post alios Canonistas Fagnanus ad *cap.* 29. *De Decimis num.* 21. additque: Eamque passim servat Rota, ut in pluribus decisionibus relatis a Cardinali Seraphico, *decis.* 802. *num.* 1. in quibus Rota firmavit Parochialem Ecclesiam fundare intentionem super decimis, etiam contra Episcopum: quod & tradit Rebuffus tractatu *De Decimis*, *quæst.* 7. *num.* 5. nimirum, quod Curati fundati sint in decimis prædialibus provenientibus intra limites suarum Parochiarum, contra Episcopum.

X. Antiquitus quidem, uti observat Claudius Le Prestre in suis quæstionibus *Cant.* 3. *cap.* 24. priusquam Ecclesia pluribus terris, & possessionibus ditata esset, *quarta* omnium Proventuum Ecclesiasticorum ad Episcopum in sua respective Diœcesi spectabat: at hodie in decimis Parochialium Ecclesiarum non debet Episcopus, nec de jure communi, nec de consuetudine habere aliquam portionem; nisi forsan ex particulari conventione, vel titulo portio aliqua ipsi esset reservata: de quo casu accipiendum est *cap.* 13. *tit. De Decimis*, ubi alicujus portionis Episcopo competentis mentio occurrit, uti notat Glossa ad dictum capitulum.

XI. Proposuit olim Episcopus Massiliensis Alexandro III. quod essent homines in Parochia unius Ecclesiæ, qui terras in alia Parochia excolunt; consuluitque Alexandrum, *cui Ecclesiæ de terris illis decimas solvere debeant; an ei, in cujus Parochia sunt constituti*, (*forte legendum* constitutæ) *an illi, in qua divina audiunt, & Ecclesiastica alia percipiunt Sacramenta?* Respondet Pontifex? *Sane cum hujusmodi questio temporibus predecessorum nostrorum sepius mota fuerit, nec ab aliquo terminata, aliis intuitu territorii, aliis personarum obtentu asserentibus debere persolvi; non est nobis facile certum super hoc dare responsum, cum auctoritates sanctorum Patrum etiam sint diversæ, & ideo in hujusmodi dubitatione ad consuetudinem duximus recurrendum, & attendendum, etiamsi ille Ecclesie in uno sint, vel in diversis Episcopatibus constitute. Quia difficile nimis videtur, ut una Ecclesia in Episcopatu alterius recipiat decimas, cum ex hoc Episcopatuum fines confundi non immerito viderentur.*

Refertur casus, & resolutio in *cap.* 18. *tit. De Decimis*; sed fusius in *c.* 3. *De Decimis*, in secunda Decretalium collectione apud Antonium Augustinum, e qua textum descripsi.

XII. Ad hanc dubiam, & suspensivam resolutionem reflectens Glossographus in citato *cap.* 18. verbo *diversæ*, ait: *Facile est solvere hanc diversitatem. Ibi debent dari personales decimæ, ubi quis recipit Ecclesiastica Sacramenta, & si habet predia in alia Parochia, ibi debet dare decimas illorum prediorum.*

XIII. Hæc distinctio Glossæ communiter recepta est, & jure ac consuetudine probata, præsertim quoad decimas *prediares*; ut hæ debeantur Parocho, sive Ecclesiæ Parochiali, intra cujus limites prædia sita sunt, uti aperte declaravit Bonifacius VIII. in *cap.* 2. *De restit. spoliat. in* 6.

XIV. Legitur in Synodo Wigorniensi anno 1240. *Can.* 44. *Cum decimarum confusio provenientium de lana, agnis, & caseis, Ecclesiarum Rectoribus amodo contentionis occasionem generet; statuimus, quod in quacumque Parochia per totum annum fuerit ovile ovium, licet oves Parochiæ vicinæ limites transeant ad pascua quærenda, illi Ecclesiæ, in cujus Parochia cubaverint, decimæ tribuantur. Quod si continue cubant in una Parochia, & continue pascant in alia, inter Ecclesias decima dividatur. Idem & quod de vaccis duximus esse statuendum.*

XV. Hæc Synodalis determinatio quoad decimas animalium, & juri & consuetudini sat conformis est. Et licet decima agnorum, & similes, dicantur mixtæ; tamen *prædialibus* magis quam personalibus accedunt; uti notat Glossa ad *cap.* 20. *tit. De Decimis*, verbo *Personales*, ex quo ibidem infert: *Ubi ergo pascuntur continuo, ibi decimæ solvi debent.*

XVI. Deinde quærit: Sed quid, si per medietatem anni in territorio unius Ecclesiæ, & per aliam medietatem in territorio alterius Ecclesiæ pascantur? Æquum est (ait) ut dividantur.

Testatur quoque Germanus Forget in suo tractatu *De Decimis*, *cap.* 4. *num.* 6. quod si animalia diversis in Parochiis pascantur, communiter observari in Gallia, decimas esse dividendas inter Parochos, servata proportione temporis, quo anima in Parochia miserint, & pabula acceperint.

Similiter refert Michael Du Perray in suo Tractatu *De congrua Portione*, *tom.* 2. *c.* 30. *n.* 46. judicatum 20. Decembris 1685. quod quando grex pertinet ad villicum, qui habet duas villas

(a) Observare tamen non erit inutile, quod iis sæculis administratio decimarum totius Diœceseos penes Episcopum fuerit, sed ea lege, ut Ecclesias Parochiales sartas tectas tueretur, ornamenta, & quæ ad cultum divinum necessaria erant, conferret, Ministris altarium largiretur res, quas eorum victus, ac vestitus exigerent, ac tandem eleemosynas a Canonibus præscriptas pauperibus erogaret. Id constat *Can.* 16. Concilii Turonensis, quod an. 813. celebratum est, & *Canon.* 36. Conc. Vvormatiensis an. 868. statuitur, *ut decima in potestate Episcopi sint, qualiter a Presbyteris dispensentur*, &c.

in duabus Parochiis, deciniam dividendam esse inter Parochos utriusque villæ.

XVII. Idipsum quoad divisionem decimæ animalium inter Parochos, tradit Rebuffus *De Decimis quæst.* 6. ubi una notans *num.* 27. consuetudinem in his nonnunquam aliam esse; asseritque valere consuetudinem, ut Ecclesia Parochialis, ubi *frequentius* pascuntur, accipiant decimam; *& communius* (ait) *observatur*.

XVIII. Itaque hoc apud omnes compertum est, decimas *de jure* spectare ad Parochos: ideoque juxta receptissima & notissima juris principia, Parocho competunt decimæ infra limites suæ Parochiæ excrescentes, quamdiu non ostenditur aliquo speciali, & legitimo titulo ad alium spectare; idque plene ad sufficientiam juris probatum fuit. Si enim vel circa probationem, vel titulum maneat aliquod dubium Parocho, cui jus commune favet, adjudicandæ erunt decimæ, sive potius non auferendæ; uti aliquando in casu admodum dubio judicatum esse testatur Ludovicus Charondas, *lib.* 1. *Resp.* 29

XIX. Hoc fundamento declaravit Bonifacius VIII. *in cap.* 2. *t. De restitut. spoliat.* „ Ad decimas, quas Canonici S. Nicolai se „ asserunt intra Parochiam Ecclesiæ B. Cieri possedisse *aliquamdiu*, & eis per eumdem Clericum *spoliatos* fuisse, nequaquam „ restitui deberi, nisi *evidenter* docuerint, quod earum possessionem legitime assecuti fuissent.

XX. Quamvis hæc Pontificis decisio, quoad Parochum spoliantem Canonicos jure decimandi, hodie non admitteretur; neque Parocho fas sit, quemquam via facti in possessione quantumvis exigui temporis turbare, uti notat Grimaudet *De Decimis*, *lib.* 3. *cap.* 8. nihilominus ex hac Pontificia decisione, nec non fundamento decisionis patescit, Pontificem non dubitasse, decimas pleno & indubitato jure spectare ad Parochum; easque Parochum sibi vindicare posse, quamdiu non ostenditur speciali titulo eas ad alium spectare.

XXI. Et sane inspecta primigenia decimarum origine, atque ipsa Fidelium offerentium prima intentione, videntur decimæ non minore jure ad Parochum spectare, quam oblationes, quæ hodie in Sacramentorum administratione, & mortuorum sepulturis dari solent. Nam decimas a populo primitus oblatas esse Parochis ad eum modum, quo hodie jura funeralia, aliave in Sacramentorum administratione offeruntur & solvuntur; & hæc a populo demum offerri, & quodammodo exigi cœpisse, postquam variis modis decimæ a Parochis ablatæ, & ad Monasteria, & Capitula devolutæ fuere, a pluribus observatum est.

XXII. Observatque Christianus Lupus Dissertatione 2. procemiali ad tomum 3. Scholiorum in Canones, *cap.* 7. quod cum sæculo XI. & XII. Decreta plura edita essent adversus exactiones in Sacramentorum administratione, nihil tamen *perfectum* fuisset; quia Episcopi Decreta recipere noluerunt: nimirum illi, „ qui vel ipsi, vel ipsorum Cathedralia aut Collegiata Capitula „ possidebant Parochialium Ecclesiarum decimas: ideoque vole„ bant de ipsis splendide vivere, & miseros Parochos esurire; „ atque ita cogi ad victitandum de solis oblationibus, aut exa„ ctionibus Sacramentorum “. Hæc ille, qui dein addiungit: „ Episcopi, & alii jam dictas decimas possidentes, Prælati, eo„ rumque Capitula, ac Monasteria, *rigidum* coram Deo onus „ portant dandæ Parochis sustentationis integræ, & *miseræ* ple„ bes liberandi ab exactionibus variis, *suspectis*, *offensivis*, ad „ quas isti a paupertate coguntur.

Verum de hoc latius titulo sequenti; ubi una ostendetur, hac eadem ratione onus dandi portionem congruam, seu competentiam Pastoralem, esse annexam juri decimandi.

XXIII. Cum Ecclesia Parochialis jure communi sit fundata in perceptione decimarum infra limites Parochiæ excrescentium, perspicuum est, jus decimandi intra eosdem limites præscribi non posse contra Ecclesiam Parochialem; nisi cum possessione 40. annorum concurrat *titulus*; vel defectum tituli suppleat possessio *immemorabilis*; sive tanti temporis, cujus contrarii memoria non existit, juxta Decretalem Bonifacii VIII. in *cap.* 1. *De Præscriptionibus in* 6. ubi declarat, „ Episcopum, qui Ecclesias & deci„ mas, quas ab eo repetis, proponit (licet in tua sint consti„ tutæ Diœcesi) se legitime præscripsisse, allegare oportere (cum „ jus commune contra ipsum faciat) hujusmodi præscriptionis „ *titulum*, & probare. Nam licet ei, qui rem præscribit Eccle„ siasticam, si sibi non est contrarium jus commune, vel con„ tra eum præsumptio non habeatur, sufficiat bona fides: ubi „ tamen est ei jus commune contrarium, vel habetur præsum„ ptio contra ipsum, bona fides non sufficit; sed est necessarius „ titulus, qui possessori causam tribuat præscribendi, nisi tan„ ti temporis allegetur præscriptio, cujus contrarii memoria „ non existat.

XXIV. Eadem ratione privilegia concessa Capitulis, Monasteriis, vel singularibus quibusvis personis, percipiendi decimas intra limites Parochiæ ad exclusionem Ecclesiæ Parochialis, sunt strictissime interpretanda. & intra verborum rigorem concludenda: quod infra latius probabitur, ubi de decimis novalibus, & minutis agemus.

☞ XXV. Ex his, quæ passim in eo capite dicta sunt, facile concluditur; quod decimæ pertineant ad Ecclesias Parochiales, non autem simpliciter ad Parochum. Hic enim nullum jus habet ad decimas infra districtum Parochiæ excrescentes, nisi in quantum ipse Ecclesiam Parochialem *in titulum* possidet; & ita vi sui *tituli* jus habet ad omnia, quæ Ecclesiæ Parochiali sunt annexa, quemadmodum quilibet Beneficiatus juxta modernam disciplinam jus habet ad proventus *titulo* sui Beneficii annexos.

Quando vero Ecclesia Parochialis est incorporata, & appropriata Capitulo aut Monasterio, tunc vi istius incorporationis, seu appropriationis, una Capitulo, & Monasterio censentur incorporata, quæ spectant de jure ad Ecclesiam Parochialem.

Præterea Ecclesia Parochialis quoad ipsum *titulum* censetur quodammodo extincta, vigore similis incorporationis; unde Presbyter sive Vicarius curam spiritualem hujus Ecclesiæ incorporatæ sustinens, non censetur hanc Ecclesiam proprie possidere in *titulum*, & consequenter nec prætendere potest vi tituli, sive Ecclesiæ Parochialis, jus ad omnes decimas intra fines Parochiæ excrescentes; utpote quod jus, una cum *titulo*, vigore incorporationis ad Monasteria, aut Capitula censetur translatum, solo jure competentiæ, sive congruæ portionis, Presbytero curam animarum sustinenti salvo; uti latius probatum est in Dissertatione *de pristinis Ecclesiarum Parochialium incorporationibus*.

Et licet per erectionem Vicariæ *perpetuæ* Vicarius Vicariam illam assecutus, reipsa verum Beneficium Parochiale etiam in *titulum* censeatur assecutus (uti titulo 21. annotatum fuit) nihilominus propter incorporationem Ecclesiæ illius quoad *temporalia*, non assequitur vigore hujus Vicariæ *perpetuæ*, sive novi erecti tituli, jus ad proventus temporales Ecclesiæ Parochialis, incorporatæ, qui ante incorporationem ad ipsam Ecclesiam Parochialem spectabant, & per incorporationem sunt ad Capitulum, vel Monasterium translati; sed duntaxat jus perpetuum ad congruam portionem, seu competentiam in ipsa incorporatione Ecclesiæ Vicario servatam: uti ostendi in Dissertatione *de pristinis Ecclesiarum Parochialium incorporationibus*, in qua id tantum exponere animus fuit, quid juris Parochis competat ad decimas, alioque proventus temporales, factis & admissis, atque hactenus toleratis hisce incorporationibus; non autem animus fuit inquirere vel determinare, num has omnes incorporationes facere, & admittere oportuisset.

CAPUT IV.

De Decimis laicalibus, sive infeudatis.

1 *Census debitus ab Emphyteutis, dictus* Decima *a* Decimis *Ecclesiasticis, diversa.*
2 *Prætextu similis census multæ terræ exemptæ a decimis.*
3 *Decimarum Ecclesiasticarum laicos esse incapaces, Canones declarant.*
4 *Decretum Concilii Romani sub Gregorio VII.*
5 *Laicos decimas nulla posse ratione præscribere, scribit Alexander III.*
6 *Item Pontifex deplorat, Sacerdotes occasionem dare laicis decimas occupandi.*
7 *Dicit eas esse* Sacerdotum, *& ideo a laicis teneri non posse.*
8 *Decimæ principaliter institutæ in usum Sacerdotum.*
9 *Hac consideratione jus decimandi est* spirituale.
10 *Eatenus laici illius incapaces.*
11 *Decimæ per se non sunt spirituales; nec earum laici incapaces.*
12 *Privilegium Regum Hispaniæ accipiendi* tertias *decimarum.*
13 *Privilegium hoc fuit personale usque al Alexandrum VI. qui illud fecit perpetuum.*
14 *Comiti Flandriæ jam pridem decimæ datæ in feudum.*
15 *Laicis decimas in feudum* perpetuum *concessas sæculo* XII. *fatetur Fridericus Imperator.*
16 *Episcopi & Prælati nimia facilitate decimas laicis concedebant.*
17 *Canones multi editi contra laicos decimarum detentores.*
18 *Violenter resistebant Laici, & Monachi Episcopis decimas vindicantibus.*
19 *Episcopi nonnihil de rigore contra laicos* decimas *possidentes remittunt.*
20 *Decretum Concilii Bituricensi sæculo* XI.
21 *Synodus Tolosana tantum præcipit* tertiam *partem decimarum a laicis possessarum dari Ecclesiis.*
22 *Gregorius VII. monet suum Legatum ut mitius cum militibus decimas possidentibus agat.*
23 *Indicatur, vitia Sacerdotum occasionem dedisse laicis decimas sibi appropriandi.*
24 *Querela de Episcopis dantibus decimas militibus, & consanguineis.*
25 *Constat sæculo* XI. *decimas in* feudum *datas.*
26 *Laici in possessione decimarum* infeudatarum *incipiebant tolerari.*
27 *Permittebatur eis in quemcumque Clericum decimas post mortem transmittere.*
28 *Concilium Lateranense sub Alexandro III. vetat eas in* alios laicos *transferre; & de novo accipere.*
29 *Communis opinio hoc Decreto permissum fuisse laicis hactenus possessas decimas retinendi.*
30 *Merito dubitatur, an hæc opinio sit fundata.*
31 *Hæc interpretatio Concilii quoad decimas* infeudatas *videtur probata Innocentio III.*
32 *Ratio, ob quam decimæ* infeudatæ *laicis facilius permitterentur.*
33 *Concilium Lateranense sub Innocentio III. videtur tacite decimas infeudatas permisisse.*
34 *Judicat Innocentius III. laicos super decimis* infeudatis *non inquietandos, modo eas non extendant.*
35 *Alexander IV. distinxit decimas possessas* ante, *&* post *Concilium Lateranense.*
36 *Canonistæ supposuerunt Alexandrum loqui de Concilio Lateranensi sub Alexandro III quæ opinio hodie recepta est.*
37 *Laicus hodie prætendens decimas, debet probare eas* infeudatas *ante dictum Concilium; & quomodo hoc probetur?*
38 *Decimæ* infeudatæ *a laicis hodie possidentur ut cætera bona* feudalia, *& patrimonialia.*
39 *Possunt quovis titulo etiam in alios laicos transferri.*

40 *De his tam in petitorio, quam possessorio cognoscit Judex laicus.*
41 *Decimæ hæ retinent equidem aliquid de primigenia sua conditione.*
42 *Reversæ ad Ecclesiam resumunt primigeniam naturam.*
43 *Decima sic reversam eximitur a jurisdictione laicali.*
44 *In acquisitione harum decimarum Ecclesia non indiget amortizatione.*
45 *Nec venditæ subjacent retractui gentilitio.*
46 *Hæc locum habent, quando decimæ* infeudatæ, *libere, & simpliciter redeunt ad Ecclesiam.*
47 *Quid, si decimæ revertantur accessoriæ cum castro?*
48 *Novas decimas vetantur laici accipere.*

I. DECIMÆ, prout accipiuntur, & dum eas a laicis possideri non posse Canones dicunt; multum differunt a decimis *dominicis*, aut *indominicatis*, quæ passim occurrunt in Ecclesiæ Gallicanæ Conciliis; uti monet Franciscus De Roye Antecessor Andegavensis, Institutionum Juris Canonici *lib.* 2. *cap.* 12. „ Hæ „ siquidem (ait) profanæ sunt, & agrorum census, aut tri- „ buta, veluti campartium, agrarium, cottagium, & alia id „ genus.

Solebant enim frequenter ipsi Principes, aut Nobiles terras suas dare in emphyteusim ea conditione, ut certa pars fructuum ab Emphyteusis solveretur dominis directis; quæ pars fructuum subinde *decima* vocata fuit (*a*).

II. Quin & notat Zypæus in notitia Juris Belgici titulo *De Episcopis, & Clericis*, §. *De Decimis*, *num.* 9. quod quamvis similia jura non sint *decimæ*; tamen hoc prætextu multæ terræ a decimarum solutione exemptæ remaneant, quasi revera decimas exsolverent ipsis Dominis. „ Cum enim (ait) terræ incultæ spe- „ ctent per mores ad Principem seu vassallos, qui territoria ab „ eis possident, & in emphyteusim sæpe datæ sunt, atque in „ dies dentur ea lege, ut *decima* fructuum ad Dominos spectet, „ eaque decimi manipuli vernacule vocari apud nos soleant; „ fit ut sæpius exinde hæc confusa sint, & in abusum decima- „ rum trahantur.

III. De hic itaque decimis sive juribus plane profanis, & laicalibus hic non agitur, sed de veris decimis origine sua *Ecclesiasticis*, quæque a populo in usum Ecclesiæ primitus oblatæ fuerunt.

Harum decimarum laicos esse omnino incapaces, neque eas ulla præscriptione, aut longi temporis possessione sibi vindicare posse, uno quasi consensu tradunt Canonistæ; idque multorum textuum Juris Canonici auctoritate.

IV. Apud Gratianum, *Caus.* 16. *quest.* 7. *Can.* 1. ex Concilio Lateranensi sub Gregorio VII. refertur. „ Decimæ, quas in „ usum pietatis concessas esse canonica auctoritas demonstrat, „ a laicis possideri Apostolica auctoritate prohibemus. Sive enim „ ab Episcopis, vel Regibus, vel quibuslibet personis eas ac- „ ceperint, nisi Ecclesiæ reddiderint (*b*), sciant se sacrilegii cri- „ men committere, & æternæ damnationis periculum incurrere.

V. Et Alexander III. causam vertentem inter Archidiaconum, & nobilem virum super *decimis*, committit Parmensi Episcopo, ut eam auditis utrimque partibus debito fine decidat, „ non ob- „ stante prescriptione temporis, vel concessione Ecclesiasticæ „ sæcularisve personæ, si idem eam opponere voluerit: *quia* „ (ait) *cum laici decimas detinere non possint, eas nulla va-* „ *lent præscribere ratione* “. Refertur hæc Decretalis in *Cap.* 7. *tit. De Præscriptionibus*; & latius in *Cap.* 10. *eod. tit.* in prima Collectione apud Antonium Augustinum.

VI. Deplorat idem Pontifex in *Cap.* 17. *tit De Decimis*, quod laici in auferendis sibi decimis, „ fomitem sui erroris dicantur „ in ipso Clero aliquoties invenire, dum quidam Prælatorum „ Ecclesiæ decimas, & Ecclesias eis disponere indulgent, & eos „ in devia mortis impellunt, qui prædicatione eorum ad viam „ vitæ fuerant revocandi. Statuimus, ut si quis alicui laico in „ sæculo remanenti Ecclesiam, decimam, oblationemque con- „ cesserit, a statu suo, sicut arbor, quæ inutiliter terram oc- „ cupat, succidatur; & donec emendet, dolore suæ jaceat rui- „ na prostratus.

VII. Ratio, ob quam laicis nefas sit decimas possidere, Prælatique adeo arguendi sint, qui eas laicis concedunt, initialibus verbis ipsius Decretalis indicatur: „ Quamvis (ait) sit grave „ nimis, & divini dignum animadversione judicii habeatur, „ quod laici quidam, quod *Sacerdotum* est, in Ecclesiasticis „ rebus usurpent.

His itaque verbis indicatur, ideo nefas esse, decimas a laicis usurpari, aut laicis concedi; quia decimæ sunt Sacerdotum; nefas autem est, a laicis usurpari aut detineri, quod *Sacerdotum est*.

VIII. Si decimas consideremus juxta primariam earum institutionem, & originem, certum est, ea Sacerdotibus tamquam Ecclesiæ Ministris, sive ut operariis, & spiritualia populo ministrantibus, fuisse assignatas. Nam, ut recte notat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 86. *artic.* 2. *in C. Radix solutionis decimarum est debitum, quo seminantibus spiritualia, debentur temporalia.*

IX. Hinc idem Doctor *art.* 3. in C. docet jus accipiendi decimas eatenus spirituale esse, in „ quantum consequitur illud de- „ bitum, quo Ministris Altaris debentur sumptus de ministerio, „ & quo seminantibus spiritualia debentur temporalia: quod ad „ solos Clericos pertinet habentes curam animarum, & ideo eis „ competit hoc jus habere “. Sive, ut dicit Joannes Gersonius in tractatu De Vita spirituali animæ, decimæ sunt quid spirituale *per deputationem*.

X. In quantum ergo jus decimatum fundatur in ministerio Clericali, vel Pastorali; eatenus laici, etiam Religiosi, juris decimandi incapaces sunt; eoque titulo jus decimandi recte dicitur spirituale, & solis Clericis competere posse.

XI. Verum, uti ibidem subjungit Doctor Angelicus, „ res quæ „ nomine decimarum dantur, corporales sunt: unde possunt „ in usum quorumlibet cedere, & sic possunt ad laicos perve- „ nire.

Hinc ulterius in responso ad tertium argumentum statuit S. Thomas, quod possit Ecclesia alicui laico concedere, ut dandas decimas ipse accipiat; „ sive pro necessitate Ecclesiæ (sicut qui- „ busdam militibus decimæ debentur, in feudum per Ecclesiam „ concessæ) sive etiam ad subventionem pauperum: sicut qui- „ busdam Religiosis *laicis*, vel non habentibus curam animarum „ aliquæ decimæ sunt concessæ per modum eleemosynæ.

XII. Pontifices nonnunquam Regibus decimas nonnullas concessisse certum est.

Refert Emmanuel Gonzales in Commentario Capituli 19. *tit. De Decimis*, quod Romani Pontifices concesserint *tertias* decimarum Regibus Catholicis, qui proprio sanguine, & maximis sumptibus Ecclesias a Saracenis occupatas recuperarunt; asseritque Regem Catholicum in Hispania ex acervo decimarum in novem partes diviso duas partes percipere.

XIII. Circa tempus vero hujus concessionis (ait) non satis constat. Illud tamen certum est, usque ad tempora Alexandri VI. hæc privilegia Regibus nostris concessa non fuisse perpetua, sed temporalia in subsidium belli cum Saracenis initi. Alexander autem in sua Bulla, quæ incipit *Dum indefensa*, anni 1494. die 16. Februarii, concessit Regibus Catholicis Ferdinando, & Elisabethæ, ut in perpetuum tertias decimarum Regni Castellæ, Legionis, & Granatæ licite perciperent; & quoad tertias Regni Granatensis aliud privilegium concessit Innocentius VIII.

Deinde citat auctores, qui referunt privilegia Romanorum Pontificum percipiendi partem decimarum, concessa tam Regibus Castellæ, quam Arragoniæ.

XIV. In charta dotationis Ecclesiæ S. Donatiani Brugis, quæ nunc Cathedralis est, legitur apud Miræum in Codice *piarum donationum*, *cap.* 34. quod Arnulphus Magnus Flandriæ Comes donet dictæ Ecclesiæ, de Episcoporum Tornacensis, & Morinensis ordinatione, ac consilio quasdam decimas; „ de iis, in- „ quit, quas mihi & prædecessoribus meis, in Comitatu seu „ Marchionatu Flandriæ, de terris cultis & incultis Sanctissimi „ Patres Papæ Romani, pro adjutorio expensarum nostrarum, & „ nostrorum militum, pro expugnatione, ac resistentia contra Wan- „ dalos, qui Flandriam, & alias terras vicinas cum Ecclesiis „ in ipsis constructis crudeliter, & damnabiliter devastabant, & „ incendio tradebant, in feudum perpetuum concesserunt.

XV. Hoc titulo decimas ad Principes pervenisse jam pridem in publica oratione habita in Consilio Principum dixit Fridericus I. Imperator, uti scribit Arnoldus Lubecensis *lib.* 2. *cap.* 18. „ Scimus autem (ait) *decimas*, & oblationes a Deo Sacer- „ dotibus, & Levitis primitus deputatas; sed cum tempore Chri- „ stianitatis ab adversariis infestarentur Ecclesiæ, easdem deci- „ mas Præpotentes, & Nobiles viri ab Ecclesiis in beneficio sta- „ bili acceperunt, ut ipsi defensores Ecclesiarum fierent, quæ „ per se obtinere non valerent.

Hic notandum sæculo XII. decimas a laici in *feudum perpetuum*, sive beneficium stabile fuisse possessas.

XVI. Scitur quoque nonnullos Episcopos, & Prælatos sine necessitate, ac justa causa, sub idem tempus, id est, sæculo XI, & XII. decimas concessisse, quin & laicos decimas, præsartim Ecclesiarum Parochialium, propria auctoritate, aut Parochorum conniventia, usurpasse, & sibi asseruisse.

XVII. Scitur quoque circa idem tempus, multa Concilia, & Prælatorum Conventus habitos fuisse; multaque Decreta edita contra laicos decimarum detentores.

XVIII. Narrat Aymoinus in vita Abbonis Floriacensis Abbatis *cap.* 9. quod anno 997. in Monasterio S. Dionysii haud procul a Parisiis Concilium aggregatum quamplurium Episcoporum fuerit. Cumque de *decimis*, quæ a laicis ut plurimum occupabantur, & Monachis passim detrahebantur, ad Parochianos reducendis, quæstio in medium fuisset proposita, resistente eis dicto Abbone, Abbate, tanta seditio exorta fuit, ut omnes Episcopi e Conventu fugere fuerint coacti; atque inter fugiendum Seguinus Archiepiscopus Senonensis canitie venerabundus fugientes, inter scapulas securi ictus a populo cœno, & luto oblitus, pene mortuus relictus; nec eum dignitates Sacerdotalis protexit, aut canities, quin pene occideretur. Tota historia extat tom. 9. Concil. general. *col.* 770. & seq.

XIX. Ex hac Laicorum, & Monachorum violenta resistentia, satis intelligebant Episcopi, in hac materia, amore pacis, & tranquillitatis, potius aliquid dissimulandum esse, quam cum omni rigore procedendum.

XX. Concilium Bituricense anno 1031. *Can.* 21. & 22. hoc unum vetuit, ne laici tenentes Ecclesias Parochiales, seu earum proventus in *feudum*, dominatum in Presbyteros exercerent, neque sub arbitrio instituerent, aut eos destituerent. Verba sunt: „ Ut sæculares Ecclesiastica Beneficia, quod *feves* Presbyterales „ vocant, non habeant super Presbyteros. Ut nullus laicus Pres- „ byteros in suis Ecclesiis mittat, nisi in manu Episcopi; quia „ Episcopus curam animarum debet unicuique Presbyterum com- „ mendare de Parochiis Ecclesiarum singularum,

XXI. Sy-

(a) Hæ decimæ in Germania dicuntur illi proventus, quos Principes, vel Imperatores ex metallis, aut aliis bonis *dominicis* ut olim vocatæ sunt *decimæ profanæ*, percipiunt. Huc pertinent *decimæ* Goslariæ, quas Fridericus II. Imperator Ottoni Duci Luneburgensi in feudum dedit. Litteras feudales affert Meibomius t. 3. rer. Germ. pag. 207. ubi sequens formula occurrit: *Eum solemniter juxta consuetudinem investivimus per vexilla, de affluentiori gratia concedentes eidem decimas Goslaria imperio pertinentes.*

(b) In quibusdam Codicibus, loco *reddiderint* legitur *tradiderint*.

XXI. Synodus Tolosana ann. 1056. *Can.* 11. monet: „ De Ec-„ clesiis in alodiis *laicorum* constitutis, ut tertia pars decimarum „ cum primitiis, & Presbyterio, & cæteris in potestate Presby-„ teri, ad servitium ipsius Ecclesiæ sub Episcopi, vel Clerico-„ corum ditione permaneant.

XXII. Sub idem tempus Gregorius VII. cum intellexisset Hugonem Episcopum Diensem suum in Anglia Legatum aliquos milites *excommunicasse*, propterea quod decimas dimittere noluissent, scribit eidem *lib.* 9. *Epist.* 5. „ Super his igitur consulimus „ atque hortamur, ut nunc pro tempore canonicum rigorem ve-„ stra sapientia temperet: atque hac turbationis tempestate, „ quædam parcendo, nonnulla dissimulando, ita studeat mode-„ rari, ut non ex severitate justitiæ deteriorandi occasionem su-„ mant: sed suspenso nunc judicio, spatium recognoscendi æ-„ quitatem habentes, postmodum facilius acquiescant.

XXIII. Notandum autem id quod præmiserat Pontifex, nimirum milites illos prius ad Presbyteros fornicarios, & simoniacos coercendos favorem & auxilium ipsi Legato impendisse. Verisimile est, vitia hæc, quæ eo tempore plurimum invaluerant, occasionem, & prætextum dedisse laicis, Ecclesias Parochiales, sive earum decimas & proventus, quas & simoniace accipiebant, & pessime impendebant Presbyteri, occupandi.

XXIV. Apud Gratianum, *Caus.* 16. *quæst.* 7. *Can.* 3. legitur Decretum sub nomine ejusdem Pontificis, continens querelam Pontificis contra quosdam Episcopos, qui „ decimas, atque Chri-„ stianorum oblationes non Sacerdotibus *propriæ* Diœcesis, sed „ potius *laicalibus* personis, *militum* videlicet, sive *servitorum*, „ quod gravius est, etiam *consanguineis* conferebant.

Decretum hoc apud Gregorium non reperitur, quamvis quid simile reprehendat idem Pontifex in Gerimanno (*a*) Episcopo Metensi *lib.* 6. *Epist.* 5. uti notant Correctores Romani ad *Can.* 13. *Caus.* 1. *quæst.* 3. ubi idem Decretum rursus refertur.

XXV. Quidquid sit de veritate hujus Decreti, illud sat constat, circa tempora hujus Pontificis datas esse laicis decimas in *feudum*; uti testatur Petrus Damiani *lib.* 1. *Epist.* 10. his verbis; „ Inter omnia porro hæc mala illud excedit, & diabolicam „ propemodum videtur æquare nequitiam, quia prædiis in mili-„ tiam profligatis, omnique possessione terrarum, insuper & *de-„ cimæ* ac plebes adduntur in *Beneficium* sæcularibus.

XXVI. Insuper illud non obscurum, quod licet hujusmodi *decimarum infeudationes*, quæ frequenter sine necessitate, aut magna Ecclesiæ utilitate sæcularibus annuebantur, ab Ecclesia non probarentur, nihilominus aliquatenus tolerari inciperent; præsertim cum jam laici in hac decimarum possessione aliquamdiu fuissent.

XXVII. In Concilio Abrincensi, cui duo Legati Sedis Apostolicæ præsidebant, anno 1172. promulgatum fuit hoc Decretum, *Can.* 9. „ Item his, qui decimas „ *hæreditario* jure tenent, li-„ centia sit, cui voluerint, idoneo *Clerico* dare, eo quidem te-„ nore, ut postea ad Ecclesiam, cui de jure competunt, rever-„ tantur.

XXVIII. Tandem Concilium Lateranense III. sub Alexandro III. anno 1179. *Can.* 14. edidit hoc Decretum: „ Prohibemus, „ ne laici decimam cum animarum periculo detinentes, in *alios „ laicos* possint aliquo modo transferre: si quis vero receperit, „ & non reddiderit, Christiana sepultura privetur. *Cap.* 19. *De „ Decimis*.

XXIX. Quia Concilium expresse non injungit restitutionem decimarum, quas hactenus laici possidebant, sed tantum vetat eas in *alios laicos* transferri, addita prohibitione novas recipiendi; vulgo creditum est, Concilium permisisse laicis retinere eas decimas; in quarum possessione ante hoc Decretum fuerant.

XXX. Verum cum Concilium expresse dicat, laicos cum *periculo animarum decimas detinere*; nec verbo indicet, eas *licite* ab eis retineri, merito nonnulli dubitant num recte huic Decreto adscribatur licita decimarum infeudatarum possessio: quemadmodum latius deducit Ludovicus Thomassinus De Disciplina Ecclesiæ, *part.* 4. *lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 7.

Unde in Constitutionibus Synodalibus Odonis Episcopi Pariensis, 20. circiter annis post dictum Concilium, legitur: „ Fre-„ quenter moneantur laici, ut non detineant decimas, quas in „ periculum animarum suarum detinent.

XXXI. Equidem hæc opinio, & Decreti interpretatio videntur sensim invaluisse, præsertim quoad decimas *infeudatas*, atque eodem pene sæculo probatam fuisse Innocentio III. Cum enim Capitulum Suessionense postulasset ab Innocentio III. licentiam redimendi decimas, quæ infra metas Parochiarum ipsius Capituli *in feudum a laicis* detinebantur, eam facultatem annuit, hac addita clausula: „ Proviso nihilominus ut consueta servitia, „ ad quæ laici pro decimis illis Ecclesiis tenebantur, etiam post „ contractum talis venditionis impendant, cum ad eos pretium „ perveniat earumdem. Nisi forte tam modico pretio velint es-„ se contenti, quod ob hoc Ecclesiæ ab exactione servitiorum „ illorum, tamquam pro redemptione majoris incommodi, com-„ mode valeant abstinere. *Lib.* 4. *Epist.* 9.

Hic notandum in primis, Pontificem non dicere, laicos has decimas *infeudatas* retinere non posse, aut earum *pretium* injuste recipere, prout antea dici solebat.

XXXII. Secundo, significat Pontifex, laicos ratione harum decimarum *infeudatarum*, obligari ad aliqua servitia præstanda Ecclesiis, quarum decimas in feudum destinebant: atque ita Ecclesia videbatur probare ipsorum jus, & possessionem, recipiendo servitia illa in compensationem decimarum.

Tertio, habetur ex hac Innocentii Epistola, quod laici illi post redemptionem decimarum tenerentur continuare solita *servitia*, si pretium aliquod notabile decimarum accepissent. Indicium non obscurum, *servitia* illa aliquatenus pretio decimarum correspondisse.

Hoc igitur fundamento, decimas *infeudatas* tolerasse, nec earum possessores inquietandos judicasse videtur Innocentius, motus forsan prædicta Concilii Lateranensis sub Alexandro III. interpretatione.

XXXIII. Quidquid sit, licet in Concilio Lateranensi sub hoc Innocentio plura contra usurpationes decimarum Decreta edita sint, nullum tamen occurrit, quod vel in speciem urget restitutionem decimarum, quas laici in feudum jam obtinebant.

XXXIV. Immo idem Pontifex scribit Vercellensi Episcopo in *Cap.* 25. *tit. De Decimis*: „ Nec occasione decimationis antiquæ „ (licet *in feudum* decimæ sint concessæ) sunt decimæ novali-„ um usurpandæ; cum in talibus non sit extendenda licentia, „ sed potius restringenda.

Hic sat patenter videtur innuere, super decimis antiquis præsertim in *feudum* concessis, laicos non inquietandos, modo eam licentiam non extendant.

XXXV. Hæc interpretatio Concilii Lateranensis super retinendis decimis ante Concilium a laicis possessis, magis continuo invaluisse videtur. Sub medium enim sæculi XIII. Alexander IV. postquam dixit, Religiosos posse de consensu Episcoporum decimas a laicis detentas accipere, subjungit: „ Illas autem deci-„ mas intelligimus posse taliter a Religiosis de manibus laicorum „ recipi, vel acquiri, quæ ante *Lateranense Concilium* ipsis lai-„ cis *in feudum perpetuo* fuere concessæ “. *Cap.* 2. §. *Sane*, *de Decimis in* 6.

XXXVI. Quamvis Alexander non expresserit, quod Concilium *Lateranense* intelligit, communi tamen Canonistarum opinione receptum fuit, hic intelligi Concilium Lateranense sub *Alexandro III.* Unde in Corpore Canonico, ad verbum *Concilium*, apponitur hæc nota marginalis: *Hoc est Concilium Lateranense sub Alexandro III. cap.* 9.

Canonistarum hæc Glossa ubique recepta fuit; & secundum illam hodie invaluit, laicos non esse turbandos super decimis, quas ante Concilium illud Lateranense possederunt; ejusque distinctionis in ipsis quoque Principum nostrorum, uti & Regum Galliæ, edictis frequens mentio occurrit.

Hinc pro communi, & vulgari regula hodie receptum est, decimas *infeudatas* a laicis licite retineri posse, modo eas possederint ante Concilium Lateranense sub *Alexandro III.*

XXXVII. Inde ulterius statuunt, quod laicus hodie prætendens decimas in aliqua Parochia tamquam *infeudatas*, debeat ostendere titulum infeudationis suæ præcessisse dictum Concilium Lateranense: aut saltem probare possessionem *immemorialem*, quodque ab antiquo semper collegerit decimas, *nec vi*, *nec clam*, *nec precario*, nullo contradicente: nec de contrario extet memoria. Hæc quippe possessio vicem tituli supplet, aut saltem præsumptionem facit, eum legitime, & cum titulo possidere; uti post Panormitanum ad *Cap.* 7 *tit. De his quæ fiunt a Prælato sine consensu Capituli*, notant communiter Doctores, & ita sæpius judicatum refert Claudius Le Prestre *Cent.* 1. *cap.* 13. & latius Carolus Fevretius De Abusu *lib.* 6. *c.* 2. Monet nihilominus Brodæus ad Louetium *lit. D. n.* 9. possessionem illam esse sufficientem, si modo nitatur antiquis aliquibus investituris, licet prima: immo nec illæ; quæ præcesserunt Concilium Lateranense, ostendantur; alias simplex possessio non sufficeret.

XXXVIII. Illud quoque jam pridem hic & in Gallia, aliisque partibus invaluit, quod decimæ *infeudata* a laicis possideantur ut alia bona patrimonialia: quodque illas libere vendere ac alienare queant, etiam aliis *laicis*, & ad suos hæredes, sive testamentarios, non secus ac alia bona patrimonialia, & allodialia transmittantur.

XXXIX. Idque contra supra citatum textum Concilii Lateranensis, & Decretum Gregorii IX. *cap. fin. tit. De Decimis*; uti jam pridem observavit Guilielmus Benedicti ad *cap. Raynutius tit. De Testamentis*, & post ipsum omnes passim Pragmatici; & de Belgio testatur Zypæus Resp. 2. *De Decimis num.* 5. & notoria praxis ubique confirmat.

XL. Quare & de hujusmodi decimis tamquam bonis laicalibus, & feudalibus, tam in Belgio quam Gallia, non tantum in possessorio, sed & petitorio cognoscit Judex laicus: quod & in Concordatis inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem expressum est.

XLI. Interim decimæ ex sua primigenia institutione, & natura sunt Ecclesiasticæ, & tamquam *feudales*, cum certo quodam adhuc respectu ad Ecclesiam, a qua ad laicos devenisse præsumuntur.

XLII. Hinc jam pridem declarasse S. Ludovicum Regem Galliæ, refert Molinæus ad Consuetudines Parisienses §. 68. *nu.* 21. edit. 1612. „ quod decimæ ad Ecclesiam reversæ ex tunc, & „ deinceps, semper censerentur, & reputarentur res *mere Ec-„ clesiasticæ*, tamquam ad originem, & primitivum statum re-„ versæ: etiam constaret, quod prius spectabant laicis jure in-„ feudationis ante Concilium Lateranense.

XLIII. Additque Molinæus, quod decima sic simpliciter, & pure a laicis reversa ad Ecclesiam, „ per privilegia Ecclesiæ „ data, sit deinceps exempta a jurisdictione sæculari, nec pos-„ sit a potestate sæculari prehendi. Et hoc procedit, sive hu-„ jusmodi decima datur, vel remittatur ipsi Ecclesiæ Parochia-„ li, ad quem de jure communi spectat, sive alii Eccle-„ siæ, vel Collegio Ecclesiastico, dummodo sine onere, & qua-„ litate feudi.

XLIV. Insuper ex hac primigenia conditione decimarum, quam existentes in manibus laicorum retinere aliquatenus videntur, permisit idem sanctus Rex omnibus, qui in suis terris possident *decimas*, aut alibi a se tamquam *relevantes* iure feudi, eas Ecclesiis restituere in *perpetuum* sine ulla alia Regis licon-

(*a*) In pluribus Codicibus solet legi *Herimanno*, id est, *Herman*.

centia; neque debere solvi ulla jura amortizationis notat Louetius *litt. D. num.* 60. (*a*).

XLV. Eodem ex capite, decimas infeudatas, si Ecclesiæ venditæ sint, retractui *gentilitio* non subjici, non semel judicatum esse refert Renatus Choppinus, *lib.* 3. *De Domanio Gallico*, *tit.* 23. *num.* 8. „ Decimarum enim sacrum jus (ait) quæ redierint „ ad Ecclesiam postliminio, pristinam recipit sacræ rei con„ ditionem.

XLVI. Hæc quidem, si decimæ laicales, & infeudatæ simpliciter & pure Ecclesiæ restituantur; secus, si quis laicus decimam suam infeudaret Ecclesiæ, vel ei concedat in feudum, & ad onera feudalia erga se: quia tunc semper remanet feudalis, & res profana, ait Molinæus loco citato, *num.* 13.

XLVII. „ Item, secus si feudum decimale transiret, vel re„ verteretur ad Ecclesiam non per se, sed cum universitate ca„ stri, vel alterius rei temporalis, cui annexum est, & a quo „ dependet; quia semper retinet naturam feudi, & rei profanæ, „ sicut & ipsum principale, cui accedit, *cap. Accessorium*, *De* „ *regul. jur. in 6. c. Dilectus* 3. *De Præb.* Hoc enim casu Eccle„ sia, sive Prælatus non fruitur hac decima tamquam Ecclesia, „ vel tamquam Prælatus Ecclesiasticus simpliciter, sed tamquam „ domina, vel dominus loci temporalis, a quo feudum deci„ male dependet. Et prædicta procedunt quantumcumque feu„ dum decimale, tamquam feudum Ecclesiæ datum, vel ad eam „ cum universitate alterius rei translatum, amortizetur sive per „ se, sive cum universitate rei: quia amortizatio non immutat „ qualitatem rei, nec eximit a jurisdictione sæculari.

Idipsum citato Molinæo notat Zypæus in Jure novo, *tit.* De reparandis Ecclesiis, *num.* 13. „ Quia (ait) per talem statum „ impediuntur ad Ecclesiam reversæ naturam recuperare primi„ geniam, quod alioquin fieret, *cap.* 34. *tit. De Præbendis*, „ ubi donatarius Ecclesiasticus juris conferendi non gaudet jure „ Regis donantis, sed quale ordinarium Ecclesia recipit; quia „ id jus ad Ecclesiam reversum erat. Unde idem censendum fo„ ret de decimis, quæ cum onere fidelitatis aut clientelæ, alte„ riusve servitii remanent, etsi in manu Ecclesiastica sint. Sed „ in his secus processum in edicto, magis ex æquitate, quam „ ex mero jure.

XLVIII. Quoad prohibitionem acquirendi de novo decimas supra citatum Decretum Concilii Lateranensis receptum apparet: neque alienatio, vel infeudatio decimarum in favorem laicorum licita, etiam auctoritate Episcopi: immo licentia Pontificis de bonis Ecclesiæ alienandis se ad alienationem decimarum non extendit; ut infra titulo de rebus Ecclesiæ alienandis, vel non alienandis notabitur. Videri potest Zypæus Responso 2. *De Decimis*.

CAPUT V.

De Decimis ad Monasteria, & Capitula devolutis.

1 *Epistola sub nomine S. Hieronymi a Gratiano relata de decimis a Monachis possessis.*
2 *Hæc Epistola tamquam supposititia rejicitur.*
3 *Apparet sæculo* XI. *aut* XII. *conficta.*
4 *Hæc fictitia Epistola non parum contulit, ut Monasteria decimas sibi asserere possent.*
5 *Sæculis* IX. *& sequentibus decimæ Monachis communicari cœperunt.*
6 *Qua ratione juxta S. Thomam iis communicari possint?*
7 *Nonnunquam Episcopi decimas Monasteriis dederunt.*
8 *Frequenter etiam auctoritate Pontificum datæ sunt.*
9 *Præcipue tamen a laicis in Monasteria, & Capitula devolutæ sunt.*
10 *Tempore Caroli Martelli decimæ passim per Galliam a laicis occupatæ.*
11 *Idipsum per mortem Martelli non cessavit.*
12 *Parochialium Ecclesiarum decimæ sæculo* XI. *ad laicos transierunt.*
13 *Ad earum restitutionem Episcopi laicos monebant, & urgebant.*
14 *Plures laici hisce exhortationibus ad restitutionem movebantur.*
15 *Sæculo* IX. *passim Monasteriis, & Canonicorum Collegiis laici decimas dabant.*
16 *Idipsum rursus contigit sæculis* XI. *&* XII.
17 *Plures rationes, quibus alliciebantur laici ad dandas decimas Monasteriis.*
18 *Hæc restitutio non omnibus probabatur; quid non fiebat iis, quibus decimæ* jure *debebantur.*
19 *Sæculo* XI. *ordinatum fuit, ne Monachi, aut Canonici sine* consensu Episcopi *decimas a laicis acciperent.*
20 *Idipsum in Concilio Lateranensi renovatum.*
21 *His Decretis volebant Episcopi reducere decimas ad Ecclesias Parochiales.*
22 *Decreta hæc optatum non habuere effectum.*
23 *Sub prætextu* redemptionis Ecclesiarum *Episcopi lucrum ex consensu captabant, & ideo facilius consentiebant.*
24 *Hanc redemptionem Urbanus II. Simoniacam definivit.*
25 *Quomodo huic definitioni fraus fieret?*
26 *Si Episcopi non consentirent, dabatur licentia recurrendi ad Romanum Pontificem ad supplendum consensum.*
27 *Hinc multa, quæ Pontifices dederunt, privilegia de accipiendis decimis.*
28 *Hæ decimarum impetrationes, & receptiones non omnibus Monachis placebant, & quare?*
29 *Querela S. Bernardi de Monachis decimas sibi contra Clericos vindicantibus.*
30 *Ordo Cisterciensis in suis exordiis decimas abjecit.*
31 *Nonnulli volebant sua Monasteria propter decimarum possessionem deserere; suos reprehendit Ivo Carnotensis.*
32 *Monachis decimas* ut pauperibus *posse communicari asserit Ivo.*
33 *Idipsum probavit S. Bernardus.*
34 *Quia in decimarum receptione per Abbates observari voluit Ivo.*
35 *Monasteria decimas possidentia tenentur Ecclesiis Parochialibus providere.*
36 *Tenentur decimas ut eleemosynas considerare.*
37 *Pauperibus ex iis subvenire.*
38 *Præcipue in illis Parochiis, e quibus decimas accipiunt.*

I. APUD Gratianum, *Caus.* 16. *quæst.* 1. *Can.* 68. sub nomine S. Hieronymi ad Damasum Papam, legitur: *Maxime curandum est illis, ut de decimis & oblationibus Cœnobiis, & Xenodochiis, qualem voluerint, & potuerint, sustentationem impendant. Liberum est enim Monachis, & spiritualibus viris Deum timentibus, & colentibus, decimas & oblationes, cunctaque remedia concedere, & de jure suo in dominium illorum, & usum transferre, nec tam in pauperibus paupertatem, quam religionem attendere. Quod autem Beatitudo tua quæsivit, utrum usus* decimarum, *& oblationum* sæcularibus *convenire possit, novit vestra Sanctitas omnino non licere, protestantibus hoc divinis auctoritatibus paternorum Canonum. Quamobrem, si aliquando fuerint ab his male detenta, quæ divini juris esse noscuntur, & in usum transierint* Monachorum, *& servorum Dei*, Episcopo *tamen loci illius præbente* consensum, *constabunt eis omnia perpetua firmitate, & stabilitate subnixa.*

Si sincera esset hæc Hieronymi ad Damasum Epistola, dubitari vix posset, sæculo IV. idest tempore S. Hieronymi, Monachis decimas competiisse, atque liberum fuisse laicis de consensu Episcopi in Monachos decimas transferre.

II. Verum cum tempore S. Hieronymi decimæ nondum fuerint stabilitæ, ut supra *cap.* 1. notavimus, neque sciatur, eo tempore laicos decimas prætendisse, multo minus occupasse: nullatenus, quæ hic dicuntur, cum disciplina & moribus ætatis S. Hieronymi convenire plures Eruditi advertunt; ideoque hanc tamquam supposititiam rejiciunt; ipseque Christianus Lupus tom. 5. Schol. in Canones, *pag.* 188. de hac Epistola *ait*: Pessime *a Gratiano adscribitur S. Hieronymo. Omnino enim scripta est* longe *posterius in gratiam Monachorum.*

III. Admodum verisimile est, circa sæculum XI. aut XII. confictam fuisse, quando decimas a laicis de consensu Episcopi in Monasteria transferri, passim invaluit: uti infra patebit.

IV. Eam sub nomine S. Hieronymi citarunt coram Innocentio III. quidam Monachi; ejusque auctoritate se adversus quosdam Canonicos in possessione decimarum, quas a laicis de consensu Episcopi acceperant, muniebant, uti refert ipse Innocentius in litteris ad Archipresbyterum, & Scholasticum Bituricensem, & refertur in *cap.* 7. *tit. De his, quæ fiunt a Prælato* &c. ubi & non obscure auctoritas istius Epistolæ admittitur; ut dubium non sit, quin hæc Epistola a Gratiano sub nomine S. Hieronymi relata, Monasteria in asserendis, & retinendis decimis multum stabilierit.

V. Porro decimis ubique per Galliam, aliasque partes stabilitis, Monasteriis & Capitulis circa sæculum nonum, & sequentia communicatas fuisse, immo magna ex parte sensim transiisse scitur: idque variis titulis.

VI. Decimas per se non esse spirituales, ideoque & laicis, & Monachis curam animarum non habentibus communicari posse docet S. Thomas 2. 2. *quæst.* 87. *art.* 3. unde in responso ad 3 concludit, quod sicut alias res temporales ad Ecclesiam spectantes potest Ecclesia in laicos transferre, ita & decimas concedere queat, *sive pro necessitate Ecclesiæ* (*ait*), *sicut quibusdam militibus decimæ debentur* in feudum *per Ecclesiam concessæ; sive etiam ad subventionem pauperum, sicut quibusdam Religiosis laici, vel non habentibus curam animarum aliquæ decimæ sunt concessæ per modum eleemosynæ. Quibusdam tamen Religiosis competit accipere decimas, ex eo quod habent curam animarum.*

VII. Per Episcopos nonnunquam decimas Monasteriis, & Capitulis concessas fuisse dubitari nequit; ipsaque fundationum, & dotationum diplomata passim fidem faciunt; pluraque referuntur in Bibliotheca Cluniacensi *pag.* 1285. & 1387. ac sequentibus.

VIII. Similiter auctoritate Romanorum Pontificum plurimarum Ecclesiarum decimas, quin & Ecclesias ipsas Monasteriis & Capitulis incorporatas esse, præsertim sæculo XII. & sequentibus, notius est quam ut probari debeat.

IX. Nihilominus illud constat, decimas pro majore par[te] ad

(a) Alia Jurisprudentia in Gallis observari debet. Si quidem Rex Ludovicus XV. in Edicto, quod Versaliis mense Augusto ann. 1749. datum est, hæc decrevit art. 14. *Faisons defenses a tous les Gens de main-morte d'acquerir, recevoir, ni posseder a l'avenir aucuns fonds de terre, maisons droits reels, rente foncieres ou non rachetables, meme des rentes constituées sudes particulies, si ce n'est aprés avoir obtenu nos Lettres patentes pour parvenir a ladite acquisition & pour l'amortissement desdits biens, & aprés que lesdites Letres, s'il nous plait de les accorder, aurons ete enregistrées en nosdites Cours de Parlement ou Conseils superieurs, &c.*

XV. *La disposition de l'article precedent sera observé, meme a l'egard des fonds, reels, & rentes qui feroient reputes meubles, suivant les coutumes, statuts & usages des lieux.*

Quamvis in gemino articulo, quem laudavimus, nulla fiat expressa mentio de *decimis infeudatis*, sufficit quod Rex sapientissimus proihibeat Manumortuis, ne sine litteris Regiis jura quælibet realia, *aucuns drotis reels*, acquirant. Porro constat decimas infeudatas inter jura realia collocari, ac primas partes obtinere; unde sequitur *decimas infeudatas* ad Clerum transferri non posse sine Regiis litteris, quæ in supremarum Curiarum commentarios referri debent, & sine jure Amortizationis soluto, quamvis sine gleba seu fundo decimæ infeudatæ ad Clerum transferantur.

ad Monaſteria, & Capitula per laicos devolutas eſſe; idque ſæculis IX. X. & XI.

X. Conſtat enim circa ſæculum octavum, & ſequentia decimas variis prætextibus, vel titulis, neceſſitate ſubinde id pro tempore exigente, vel a laicis fuiſſe occupatas, vel conceſſas.

Et quidem cum tempore Caroli Martelli, Gallia undique potentiſſimis hoſtibus, & exercitibus, præcipue paganorum, & infidelium impugnaretur; ad quos repellendos, cum Nobiles & Principes ſuas opes exhauſiſſent, ſolatii & mercedis colore eis data fuere Eccleſiarum etiam Parochialium reditus, & bona; uti ex Synodis, & hiſtoriis illorum temporum conſtat.

Et quidem de Carolo Martello vetus fragmentum de Majoribus Domus Regiæ a Petro Pithæo editum, hoc prodit: *Carolus Major Domus, & Auſtraſiorum Princeps, res Eccleſiarum propter aſſiduitatem bellorum* laicis *tradidit*.

Ex quodam veteri Chronico idem de Carolo Martello refert vir eruditus Joannes Fileſacus in ſuo de Sacrilegio laico commentario; ſive veteris Eccleſiæ Gallicanæ querela; *Carolus, ait Chronicon, propter aſſiduitatem bellorum, decimas & quaſdam alias res Eccleſiaſticas* laicis conceſſit.

XI. Morbus hic nec mortuo Carolo Martello ceſſavit, ſed ſub pluribus Regibus perduravit, ut docte oſtendit Joannes Fileſacus in dicto tractatu: notatque ſub Carolo laicos virtute quidem militari, & bellica fortitudine illuſtres, ob fidelem Regi in bello navatam operam, Beneficii loco, prædia & villas Eccleſiæ dono accepiſſe. Et hæc regiæ munificentiæ ſymbola, ait Fileſacus, *Beneficia* nominantur apud Scriptores noſtros. Et de his Beneficiis intelligi oportet, quod legitur *lib. 1. Capitular. cap. 157.* „ Ut qui Eccleſiarum *Beneficia* habent, nonam & decimam ex „ iis Eccleſiæ, cujus res ſunt, donent, & qui tale Beneficium „ habent, quod ad medietatem laborent, & de earum portione „ proprio Presbytero, id eſt Parocho, decimas donent.

XII. Ex dictis quoque capite præcedenti, & relatis ibidem Canonibus, facile eſt intelligere, ſæculis X. & XI. decimas Eccleſiarum Parochialium a laicis paſſim vel occupatas, vel jure quodam infeudationis acceptas.

XIII. Cum vero decimæ principaliter, ac primario Sacerdotibus ſpiritualia miniſtrantibus ex intentione Fidelium eas offerentium, & Eccleſiæ eas exigentis, ſint ordinatæ, atque ipſis quodamodo violente ablatæ cenſerentur; Epiſcopi tum adhortationibus, tum editis Decretis, laicos ad earum reſtitutionem, ac dimiſſionem urgere haud deſtituerunt.

XIV. His exhortationibus, & Decretis, quæ nonnunquam & cenſuras minabantur in refractarios, plures Principes laici commoti, ab iis ſe liberare, & locis, aut operibus piis impendere voluerunt.

XV. Et quidem de reſtitutione *decimarum*, quæ facta fuit a poſteris Caroli Martelli, id eſt, Ludovico Pio & filiis ejus, loquens Chriſtianus Lupus tom. 5. Schol. in Canones *pag. 186.* ait: „ Et Monachorum, & Regularium in Cathedrali, aut Col„ legiato Clauſtro Clericorum diſciplina tunc florentiſſime vige„ bat. Hinc plures laici, dum ſæculares ſeu ſingulares Clericos „ averſantur, detentas Altarium decimas illis donarunt, ex ip„ ſis fundarunt nova Monaſteria, ac Regularia Collegia, atque „ ita utramque iſtam profeſſionem opulentiſſime ditarunt.

XVI. „ Poſt extinctam Caroli Magni ſobolem (pergit Lupus) „ & patrata in Formoſum Pontificem ſcandala malum adeo „ reſurrexit, ut laici in ipſis etiam Romanis Baſilicis devotas „ adventantium fidelium oblationes invaderent, & ipſos adventan„ tes in via prædarentur. Medicinam adhibere iterum cœpit „ Gregorius ſextus, Victor II., ac præſertim ſanctus Leo IX. „ laudatus ab Hermanno Contracto. Et tunc iterum varia, in „ quibus vigebat Regularis Ordo, Monaſteria non parum profe„ cerunt. Plurima tunc fuiſſe de novo fundata ſcribit Glaber „ Rodulphus.

XVII. Accedebat ſumma tum temporis in laicis fundandi, ac dotandi Monaſteria, & Canonicorum Collegia aviditas; ut vel ſic eorum nomen, & poſteritas Fundatorum, aut Benefactorum Catalogo inſerta, quodammodo poſt vitam ſupereſſent, & nomen æternum hæreditarent.

Accedebant Monachorum frequentes, inſtantes, & importunæ preces, & ſollicitationes; qui & hoc fundationis, donationiſque opus in cœlum uſque attollere, atque ad demerendum Deum, peccatorumque remiſſionem impetrandam plurimum valere, perſuadere omni modo ſtudebant.

Quin & ſuffragia ſuarum Congregationum, Fundatorum, atque Benefactorum animabus e pœnis purgatorii liberandis, mirum in modum efficacia eſſe adſtruebant, & perſuadebant.

Hæc omnia, mirum! quantum ſtimularint pios laicos, ut decimas, aliaque bona in Monaſteriorum fundationes, & dotationes, præcipue per teſtamenta, cum iis amplius ipſi uti non poſſent, conferrent; adeo ut vix ullum reperias Monaſterium, quod non aliqua, ut minus, ex parte per hujuſmodi laicorum largitionem fundatum atque dotatum ſit.

XVIII. Verum licet hac ratione decimæ e manibus laicorum extrahi viderentur, tamen non iis, quibus jure debitæ erant, ſcilicet Eccleſiis Parochialibus, & Sacerdotibus ſpiritualia miniſtrantibus, reſtituebantur: unde nec hujuſmodi decimarum translationes Epiſcopi probabant.

Hinc ad Urbanum II. ſcribit S. Ivo Carnutenſis *Epiſt. 12. Multa inordinata fieri video in domo Dei, quæ me torqueant*, maxime *quod apud nos, qui Altari non ſerviunt, de Altari vivant.*

XIX. Ut hanc devolutionem Epiſcopi impedirent, eaſque ad naturales earum poſſeſſores, id eſt, Parochos & Sacerdotes ſpiritualia populo ſeminantes, reducerent, pluribus in Synodis decreverunt, Monaſteria ſine *conſenſu* Epiſcopi decimas accipere non poſſe.

„ Ut nullus Abbas, nullus Eccleſiarum Præpoſitus, quæ juris „ ſunt Eccleſiaſtici accipere ſine Epiſcopi conceſſione præſumat“: ait Synodus Melfitana ann. 1078. *Can. 2.*

Et in Concilio Romano ſub idem tempus eundem in finem decretum fuit: *Ut nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ ſecundum ſtatuta Canonum ad Epiſcopos pertinent, ſine auctoritate Romani Pontificis, ſeu Epiſcopi, in cujus Diœceſi habitat, detineat, auctoritate Apoſtolica ſancimus.*

Et Joannes Cardinalis De Crema, Honorii II. in Anglia Legatus, in ſua Londinenſi Synodo ann. 1125. *Can. 4. Nullus Abbas, nullus Prior, nullus omnino Monachus, vel Clericus Eccleſiam ſive decimam, ſeu quælibet Beneficia Eccleſiaſtica de dono laici ſine proprii Epiſcopi auctoritate, & aſſenſu ſuſcipiat: quod ſi præſumptum fuerit, irrita erit donatio hujuſmodi, & ipſe Canonicæ ultioni ſubjacebit.*

XX. Et rurſus in Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. conqueſti Epiſcopi de Templariorum, aliorumque Religioſorum exceſſu in recipiendis decimis e manibus laicorum, eorum querelam probans Synodus, ait: *Eccleſias & decimas de manu laicorum ſine conſenſu Epiſcoporum, tam illos (Templarios) quam alios Religioſos recipere prohibemus, dimiſſis quaſcumque contra tenorem iſtum aliquo tempore receperunt.* Cap. 3. tit. De Privil.

Hoc Decretum anno 1200. rurſus iiſdem verbis renovavit Synodus Londinenſis, & anno 1215. magnum illud Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. *Can. 61.*

XXI. Has omnes Conciliorum ordinationes in id collimare, ut decimæ ad Eccleſias Parochiales, quibus *de jure* debentur, reducantur, fat manifeſtum eſt.

Hinc ad litteras Innocentii III. quibus Capitulo Sueſſionenſi impertiit licentiam decimas a laicis redimendi, ſub ea expreſſa conditione, ſi ad Eccleſias Parochiales reduci non poſſent (verba capite præcedenti relata ſunt) reflectens Chriſtianus Lupus tom. 5. Schol. in Canones *pag. 199.* ait: *Ita poſſeſſiones ſuas, decimas præſertim ac primitias, de laicorum manibus efeſtucare variis modis conata ſemper fuit Eccleſia; ea tamen lege, ut ad propriæ Parochiæ redirent opus. Quod ubi non potuit, permiſſæ ſunt tranſire ad aliquod Monaſterium ſeu Capitulum.*

His conſonat illud Innocentii II. *Cap. 7. tit. De his quæ fiunt a Prælato ſine conſenſu Capituli*: „ Laicus, qui decimam detinet, „ monendus eſt, ut eam reſtituat Eccleſiæ, ad quam ſpectat; qui „ ſi forte induci nequiverit, & eam cum Diœceſani conſenſu al„ teri Eccleſiæ aſſignaverint, præſertim Religioſo Conventui, „ conſtabit ipſa donatio, perpetua firmitate ſubnixa.

XXII. Verum licet Conciliorum mens fuerit per ſua Decreta devolutionem decimarum ad Monaſteria, & Collegia Canonicorum aliquouſque reſtringere, exiguum tamen effectum habuere.

XXIII. In primis enim Epiſcopi ſe haud difficiles in præſtando conſenſu præbebant; quia pro præſtando conſenſu certam ſummam pecuniæ accipiebant; idque in redemptionem juris, quod ad decimas habebant: vocabantque redemptionem Eccleſiarum, ſive Altarium.

XXIV. Refert Goffridus Abbas Vindocinenſis *lib. 3. Epiſt. 12.* Urbanum II. in Arvernenſi Concilio hanc Altarium redemptionem judicaſſe, & declaraſſe Simoniacam: *Redemptionem Eccleſiarum, quæ vulgari hoc vocabulo altaria nuncupantur, beatus vir (Urbanus II.) Simoniacam pravitatem vocavit, & Appoſtolica auctoritate damnavit.*

XXV. *Diſplicuerat hoc vitium Gregorio VII. qui Dienſi Epiſcopo Legato ſuo interdicendum præceperat* illud commune malum pene totius terræ, videlicet quod Altaria venduntur, lib 4. Epiſt. 7. *Sed definitioni Concilii fraus deinde facta eſt Epiſcopis, qui annuo cenſu, licet levi, Eccleſias onerabant. Sicque eveniebat, ut per ſingulos annos particulari ſolutione exigerent, quod per intervalla ex Vicariorum, ſeu perſonarum ſubſtitutione percipiebant.*

Vehementer hanc fraudem exagitat citatus Goffridus in laudata Epiſtola; cujus verba refert Petrus De Marca Archiepiſcopus Pariſienſis, in nobis ad Canonem VII. Concilii Claromontani ſub Urbano II. ubi late de hac Eccleſiarum, & Altarium redemptione agit; refertque quoddam Reſcriptum Paſchalis II. Papæ, *ubi & mentio fit alterius fraudis ab Epiſcopis excogitatæ, qui mutato nomine, non pro* Altarium, *ſed pro perſonarum redemptione, a ſe pecuniam exigi dicebant: id eſt, non ratione Altarium* per Vicarios, *ſed* pro Vicariis. *Habentur hæ notæ tomo 10. Concili general.* col. 578.

Interim quia Epiſcopis ex conſenſu illo præſtito lucrum aliquod cedebat, mirum! quanta decimarum copia ad Monaſteria, & Canonicorum Collegia, etiam Epiſcopis conſentientibus, tranſiverit; præſertim quia ſæpius laici induci non poterant, ut eas Eccleſiis Parochialibus reſtituerent.

XXVI. Accedebat, quod quidem laicis vetitum eſſet, decimas ſine conſenſu Epiſcopi Monaſteriis dare; addita tamen erat hæc clauſula: „ Qui (Epiſcopus) ſi forſan improbitatis, „ aut avaritiæ conſentire noluerit, Romano Pontifici nuntie„ tur, & cum ejus licentia, quod offerrendum eſt, offe„ rantur.“ Ita Concilium Melfitanum ſub Urbano II. *Canone 5.*

XXVII. Itaque ubi Epiſcopus conſenſum negabat, recurſus ad Pontificem patebat; a quo opportune importune conſenſum ſollicitabant, & non raro extorquebant, & privilegia recipiendi decimas, renuente etiam Epiſcopo, obtinebant; cujus generis privilegiorum plurima exſtant reſcripta in tabulariis Eccleſiaſticis, ait De Marca loco citato.

☞ Ex his intelligitur, quod exeunte undecimo ſæculo Romani Pontifices cœpiſſent non tantum ſibi atribuere auctoritatem diſpenſandi proventus particularis Eccleſiæ Romanæ, ſed eam quoque diſpenſandi auctoritatem ad proventus cæterarum Eccleſiarum extendere; quæ tamen primis, ut minus, novem ſæcu-

saeculis, penes Episcopos singularum respective Ecclesiarum ex Canonum praescripto, integra & in solidum permanerat.

XXVIII. Porro hæ & similes decimarum ad monasteria devolutiones non omnibus, etiam Monachis, placebant: eo quod per illas, qui Altari serviebant, proventibus Altaris defraudarentur; & qui Altari non serviebant, de Altari viverent: erat & quod seminantium spiritualia, a non seminantibus posderetur.

XXIX. Graphice id describitur in Epistola, quæ sub nomine Hugonis Abbatis Cluniacensis, & sancti Bernardi Abbatis Claraevallensis habetur ad calcem Epistolarum Ivonis Carnutensis ad Monachos majoris Monasterii, qui super decimis alicujus Parochiæ cum aliquibus Canonicis disceptabant; in qua præter alia dicitur „ Quid quod de Altari contenditur, & hoc adversus filios Levi, id est, adversus Clericos? Clericorum est Altari deservire, & de altario vivere. Nobis nostra professio, & antiquorum Monachorum exempla victum ex propriis præscribunt laboribus, & non ex sanctuario Dei. Huc accedit, quod idem Ecclesiæ, de qua presens disceptatio est, Clerici soli deserviunt, vosque cum illi partimini benificium, cum quibus non exhibetis obsequium. Paulus 1. Cor. cap. 9. clamat pro Clericis, immo ante ipsum Moyses, Deut. cap. 25. *Non alligabis os bovi tritulanti*. Item: *Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit. Aut quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Vos autem per contrarium convenimus, Qua audacia, o Monachi, præsumitis, seu vinum de vinea, quam non plantastis, seu lac de grege, quem non pascitis? Quo pacto ibi exigitis, ubi nihil exhibetis? Certe si ita vultis, baptizate nascentes, sepelite morientes, visitate jacentes, copulate nubentes, instruite rudes, corripite delinquentes, excommunicate contemnentes, absolvite resipiscentes, reconciliate pœnitentes: & in medio denique Ecclesiæ aperiat os suum Monachus, cujus officium est sedere, & tacere. Sic fortasse dignum se probabit mercenarius mercede sua. Alioquin invidiosum admodum est, velle metere ubi non seminaveris; sed & colligere quod alius sparserit, etiam injuriosum.

XXX. Scimus Monachos illos, quibus Ordo Cisterciensis sua primordia debet, decimarum possessionem non probasse; immo earum possessionem dedisse occasionem e Monasterio se subtrahendi, & ad Cistercii eremum confugendi. Rem ipsam, atque eorum sensum exponit Sigebertus Gemblacensis ad annum 1107. „ Abbas Cistercii, & fratres ejus, non immemores pensionis suæ, Regulam beati Benedicti in loco illo ordinatam unanimiter statuerunt tenere, rejicientes a se quidquid Regulæ refragabatur. Exuti veterem hominem, novum se induisse gaudebant. Et quia nec in Regula, nec in vita sancti Benedicti legebant eumdem Doctorem possedisse Ecclesias, vel Altaria, vel decimas aliorum hominum, ideo hæc omnia abdicaverint. Decimas ajebant, a sanctis Patribus, qui organa erant Spiritus Sancti, quorumque Statuta transgredi est sacrilegium, commissi in quatuor portiones distributas, unam scilicet Episcopo, alteram Presbytero, tertiam hospitibus ad illam Ecclesiam venientibus, seu viduis, & orphanis, sive pauperibus, aliunde victum non habentibus, quartam restaurationi Ecclesiæ. Et quia in hoc computu personam Monachi, qui terras suas possidet, unde & per se, & pecora sua labrando vivat, non reperiebant, idcirco hæc veluti aliorum jus injuste sibi usurpare detrectabant.

XXXI. Cum vero hæc decimarum occupatio Abbatibus, & Monasteriorum œconomis præcipue imputaretur, nonnulli Monachorum, & Regularium eo deveniebant, ut crederent, Abbates decimas sibi afferentes, & possidentes, esse in statu damnationis: atque propterea probos Monachos se ab iis separare debere, & Monasteria deserere; uti colligitur ex Epistola 192. Ivonis Carnutensis, ubi Sancti Augustini varia, quæ bonis a malorum intra Ecclesiam communione nullum esse contagium timendum docent, testimonia adducit; dein pergit: *Hæc & his similia. Præcones hujusmodi (non intelligentes aut non legentes) suadent Monachis, ut Monasteria sua deferant propter Abbates suos, & procuratores Monasteriorum suorum, qui aliquas* decimas, *quæ jure pertinent ad dispensationem Episcoporum, Monasteriis suis adquisierunt. Dicant mihi tam subtiles divinorum judiciorum scrutatores, quid salubrius sit Monachis, utrum permanere cœnobitas sub præpositorum suorum obedientia, quæ melior est quam victimæ, & ibi vivere de decimis, & fidelium oblationibus, quas Ecclesia lege charitatis communicare potest non tantum Monasteriis, sed etiam Xenodochiis, infirmis, & peregrinis; fieri Sarabaitas, ut in privatis locis proprio jure vivant, & victum sibi de substantia pauperum per manum raptorum, & de fænore negotiatorum, accipiant.*

XXXII. Post hæc ait: *Licet enim decimæ, & oblationes principaliter Clericali debeantur militiæ; potest tamen Ecclesia omne, quod habet, cum omnibus pauperibus habere commune. Quanto magis cum his pauperibus, qui, relictis facultatibus propriis, non in angaria bajulantes Christi crucem sequuntur pauperem Christum.*

XXXIII. Agnovit ergo Ivo, decimas principalier militiæ *Clericali* deberi: Monachis autem ut pauperibus posse comunicari. Eamdem mentem Concilii Trecensis, & S. Bernardi fuisse (qui huic Concilio interfuit, & cujus opera potissimum exarata est in eo Concilio Regula Templariorum) patet ex *cap.* 66. ejusdem Regulæ: „ Credimus namque, relictis affluentibus divitiis, spontaneæ paupertati esse subjectos; unde *decimas* vobis communi vita viventibus, juste habere hoc modo demonstrabimus. Si Episcopus Ecclesiæ, cui decima juste debetur, vobis charitative dare voluerit; assensu communis Capituli de illis decimis, quas tunc Ecclesia possidere videtur, vobis attribuere debet. Si autem laicus quilibet adhuc illam vel ex patrimonio suo damnabiliter amplectitur, & seipsum in hoc valde redarguens, vobis eumdem reliquerit; ad nutum ejus qui præ est tantum, sine consensu Capituli id agere potest.

Hic notandum ita distingui inter decimas ab Ecclesiis possessas, & decimas a laicis hactenus detentas; ut priores, tamquam jam realiter spectantes ad Ecclesiam per Episcopum sine consensu Capituli Militibus (a) Templi dari nequeant; posteriores vero de *solo* consensu Episcopi concedi queant juxta Canones supra relatos: quæ distinctio probatur quoque ab Innocentio III. in *Cap. 7. tit. De his quæ fiunt a Prælato*, &c. *Cum aliud sit alienare quod ab Ecclesia possidetur, & aliud quod detinetur a laico, ad usum Ecclesiasticum revocare*; ait Innocentius.

Addit & ibidem Innocentius: *Monendus est laicus, qui decimam detinet, ut eam restituat Ecclesiæ, ad quam spectat, qui si forte induci nequiverit, & eam Diœcesani consensu alteri Ecclesiæ assignaverit, præsertim Religioso Conventui, constabit ipsa donatio perpetua firmitate subnixa.*

XXXIV. Ivo Carnutensis verbis supra relatis, quibus ostendit Monasteriis decimas communicari posse, adjungit quæ circa decimarum receptionem in Abbatibus reprehendenda videantur: *Est tamen, in quo Abbatibus, & Præpositis Monasteriorum parcendum esse non æstimo, si ab illis, ad quos non pertinent, id est a laicis, decimas, oblationes accipiant, si inordinate eas quibuscumque personis adquirant, si terminos transgrediantur antiquos, id est, si stipendia Presbyterorum antiquitus instituta minorent, ac sibi usurpent.*

XXXV. Itaque hoc in primis attendere oportet, Abbates, aliosque Monasteriorum, & collegiorum Præpositos decimas possidentium, ut *stipendia* Presbyterorum antiquitus constituta non minorent, ac sibi usurpent; id est, non ita decimas sibi approprient, ut Parochi, aliique Presbyteri curam animarum habentes, quibus decimæ principaliter, & de jure debentur, egeant, aut honesta sustentatione destituantur. Sed de hoc latius titulo sequenti.

XXXVI. Preterea attendant Prælati, aliique curam animarum non habentes & decimas possidentes, eas tamquam *pauperibus* ex sententia Sancti Bernardi, & S. Ivonis sibi esse communicatas; uti & S. Thomas loco citato asserit, dicens: „ Quibusdam Religiosis laicis, vel non habentibus curam animarum aliquæ decimæ sunt concessæ per modum *eleemosynæ*.

Hinc felice est concludere, speciali titulo magna moderatione, & frugalitate decimis a Religiosis utendum esse; cavendumque, ne eas in luxum aut usus profanos impendant.

XXXVII. Beatus Petrus Damiani *lib.* 2. *Ep.* IV. laudans nonnulla sui temporis Monasteria a largis eleemosynis, quas in pauperes effundebant, inter cætera dicit: „ Enim vero, ut copiosiora in pauperes alimenta proficiant, dantur in Monasteriis, & Eremis decimæ quorumcumque proventuum, & non modo pecorum, sed etiam cornicum pariter, & ovorum.

Horum verborum sensum nonnihil dubium esse notat Christianus Lupus tomo 5. Schol. in Canones, *pag.* 190. *Affirmare videntur, quod ideo invasas olim a laicis decimas transferri in Monasteria, atque Eremos jam permittat Ecclesia, ut Abbates & præpositi, tamquam fideles dispensatores, ipsas dividant in pauperes. Et hocce omnino sine laici ipsas in varia hinc inde Monasteria transtulerunt. De Monachorum enim potius, quam de Clericorum futura in pauperes pietate confitebant. Alii a Petro Damiani laudari existimant quædam Monasteria quod omnium suorum proventuum decimas darent pauperibus. Quidquid sit, certum & clarum est, quod decimas possidentia Monasteria, ac etiam Clericorum Collegia, seu Capitula ad largas eleemosynas, non tantum ex charitate, sed omnino ex rigida justitia obligentur.*

Deinde paucis interpositis, addit: *Et Monachorum fidem a piis olim laicis fuisse electam ad hoc opus, jam dixi, & rursum dico. Quod ab ejusmodi Monasteriis est perpetua memoria retinendum. Electa sunt ad ipsas dispensandas potius, quam possidendas.*

De hac Monasteriorum ad eleamosynas in pauperes, & hospites elargiendas obligatione, & quanta liberalitate Monasteria & Canonicorum Collegia jam pridem opera misericordiæ exercuerint, ut propterea & *Hospitalia*, & *Domus Dei* vocari meruerint, ostendetur infra *titulo* De Hospitalibus, & piis locis.

XXXVIII. Cum vero de jure, & ex intentione offerentium decimæ *principaliter* debeantur Parocho, intra cujus limites excrescunt, ut ex iis & sua necessaria habeat, & reliqua in pauperes suæ Parochiæ, & alios usus dispenset; non dubium est, quin pauperibus Parochiæ ex decimis intra limites illius collectis, speciali titulo succurri conveniat, eorumque specialem rationem a Decimatoribus haberi.

Synodus Londinensis anno 1342. invehitur in Religiosos obtinentes incorporatas sibi Ecclesias, & decimas, & indigentibus Parochianis non succurrentes: statuitque *Can.* 4. *Quod Religiosi prædicti Beneficia appropriata obtinentes Ecclesiastica, secundum Beneficiorum hujusmodi facultates, annis singulis, pauperibus* Parochiani *circa eleemosynæ quantitatem ipsorum locorum Ordinariorum moderandam arbitrio, per Episcopos ipsos distribuere compellantur, sub pœna sequestrationis, & substrationis fructuum pro-*

(a) *Chevaliers du Temple.*

roventuum Beneficiorum hujusmodi, donec in præmissis paruerint competenter. Vide Boniface, *tom.* 3. *lib.* 5. *tit.* 14. *cap.* ... & 4.

CAPUT VI.

De Decimis novalibus, & minutis.

1 *Quid Novale de Jure Civili?*
2 *Innocentius III. definivit* Novale.
3 *Strictius accipit* Novale, *quam Jure Civili accipitur.*
4 *Hæc definitio præcipue concernit* indulgentiam *a* Novalibus.
5 *Hæc indulgentia tamquam contraria Juri communi stricte interpretanda.*
6 *Indulgentia hæc non procedit, si multum præjudicet Ecclesiæ Parochiali.*
7 *Non sequitur ex responso Innocentii,* Novale *semper tam stricte sumi debere.*
8 *Licet ager non esset* novalis *in casu istius indulgentiæ, posset tamen esse* novalis *in favorem Parochi.*
9 *Consuetudo habet pro Novali agrum, qui protulit fructus non decimabiles.*
10 *Ex scopo Innocentii III. videtur hic ager posse dici novalis.*
11 *Innocentius respexisse videtur ad emolumentum ex agro Ecclesiæ Parochiali proveniens.*
12 *Idipsum notavit Glossographus.*
13 *Canonistæ videntur eam rationem attendisse.*
14 *In judicando quid sint* Novalia, *attendenda consuetudo; & in dubio pro Parocho judicandum.*
15 *Speciali titulo Novalia Parocho competunt.*
16 *Synodus Burdigalensis monet restitui Parochis* Novalia.
17 *Innocentius III. declarat, decimas novales non comprhendi sub jure precipiendi decimas.*
18 *Idipsum declarat Alexander IV.*
19 *Nisi speciali titulo Novalia ad alium quam Parochum spectare ostendantur, adjudicanda sunt Parocho.*
20 *Juri communi consonat praxis.*
21 *Etiam Vicario* perpetuo *competunt* Novalia.
22 *Etiamsi Vicario tantum competat exigua portio decimarium* veterum, *etiam minutarum.*
23 *Quid, si nullæ decimæ, sed tantum portio congrua in pecunia?*
24 *Quomodo intelligendum privilegium datum Monasteriis percipiendi* Novalia?
25 *Olim Principes Belgii prætenderunt Novalia; sed iis postmodum renuntiarunt.*
26 *Quid decimæ* minutæ?
27 *Competunt & hæ speciali titulo Parocho.*
28 *Decimæ uno tempore & loco* minutæ, *alio sunt* majores.

I. DECIMAS *novales* dictas esse ab agro *novali* nemo dubitat. Ut ergo sciamus quid sint decimæ *novales*, inquirendum quid sit ager *novalis*.

In *Lege* 30. *ff. De Verb. Sign.* dicitur: *Novalis est terra præcissa, quæ anno cessavit.* Et in *L.* 3. §. 2. *De Termino moto*: „ Hi quoque, qui finalium quæstionum obscurandarum causa faciem locorum convertunt, ut ex arbore arbustum, aut ex silva „ *novale*, aliquid hujusmodi faciunt, pœna plectendi sunt pro „ persona, & conditione, & factorum violentia.

Ex his Jurisconsulti statuerunt, terram præscissam, quæ *anno* cessavit; vel silvam, quæ arboribus extirpatis, ad culturam redacta est, terram *novalem* esse.

II. Utriusque hujus interpretationis sive definitionis ex Jure Civili desumptæ meminit Innocentius III. in *Cap.* 21. *tit. De Verb. Sign.*

Interrogatus enim ab Episcopo Cæsaraugustano, quid per *novale* intelligatur, ubi a Pontifice concessum fuit privilegium de non solvendis decimis ex agris *novalibus*, respondit Innocentius, *Licet autem quidam dixerint, quod* novale *sit terra præscissa, quæ anno cessat, aliis adserentibus quod ex silva, quæ arboribus extirpatis ad cultum redigitur, fieri novale dicatur; quorum utraque interpretatio ex* civilibus *legibus colligitur, Nos igitur, inquisit. t. r. quod eam credimus prædecessorum nostrorum intentionem fuisse, cum piis locis indulgentiam de Novalibus concesserunt, ut novale intellexerint agrum de novo ad cultum redactum, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuisset.*

III. Pontificem in strictiore significatione accipere *Novale*, quam in Jure Civili videbatur accipi, sat manifestum est; concluduntque hinc canonistæ, in hac materia decimarum, agrum *novalem* non dici, terram præscissam, quæ *anno* cessavit; sed illam, de qua non extat memoria, quod aliquando culta fuerit.

IV. Insuper ex verbis Pontificis satis intelligitur, ipsum duntaxat voluisse docere, quid per *Novale* intelligeretur ex mente Pontificum, dum quibusdam piis locis *indulgentiam de Novalibus* concesserunt; hoc est, exemptionem solvendi decimas ex agris *novalibus*.

V. Hanc autem *indulgentiam* esse contrariam juri communi, quod vult ex omnibus agris, & ab omnibus indiferenter decimas solvi, expeditum est; & per consequens, privilegia hæc, sive indulgentias, tamquam odiosa strictissime esse interpretanda & accipienda; ut quantum fieri potest, a Jure communi non recedatur, & decimæ integre solvantur Ecclesiæ Parochiali.

VI. Hinc eodem loco addit Pontifex: *Sed nec de qualibet* tali Novali *credidimus ei indulgentiam fore concessam, nisi de illo duntaxat, cujus decimam Religiosus potest Conventus absque* gravi *detrimento Parochiali Ecclesiæ detinere, cum talis sit sæpe locus incultus, de quo Parochialis Ecclesia magnos percipit decimarum ratione proventus.*

Non ergo mirum, si in strictiore significatione vocem *Novale* esse accipiendam responderit Pontifex; eo quod ageretur de interpretatione privilegii contra Jus commune.

VII. Licet ergo Pontifex in hoc casu per *novale* dixerit, ex verisimili mente Pontificum intelligi, agrum *de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuisset*; non sequitur, quod tam stricte intelligi debeat, ubi non de privilegio Juri communi contrario agitur; sed de casu quo per latiorem interpretationem ad Jus commune proprius accederetur.

VIII. Ut igitur supponeretur in casu hujus Decretalis agrum non habendum pro *novali*, qui quidem cultus fuisset, sed hactenus nunquam fructus decimabiles protulisset, uti in multis partibus sunt *prata*, quæ quidem fœnum proferunt, sed *non decimabile* ex speciali locorum consuetudine: nullatenus inde consequens esset, hujusmodi agrum non esse *novalem*, dum agitur de vindicandis, aut conservandis decimis novalibus ipsi Parocho, contra alium Decimatorem.

Hoc quippe casu, quo latior sit interpretatio agri *novali*, eo magis ad Jus commune, quod omnes decimas Parocho assignat, acceditur: atque ita hic locum habet regula, *Favorablia sunt amplianda.*

IX. Illa interpretatio multis in locis etiam consuetudini consonat: quæ passim pro agro novali in favorem Parochi habet, prata, item silvas, de quibus non extat memoria, quod aliquando ad culturam ita fuerint redacta, ut fructum *decimabilem* protulissent; sed nunc primum ad culturam talem redacta sunt, ut fructum decimabilem proferant.

X. Quin si scopus factæ interpretationis ab Innocentio III. in citato *Cap.* 21. attendatur, & non solus exterior verborum cortex apparebit, interpretationem *novalis*, quam consuetudo multis in locis probavit, a mente Pontificis non esse difformem; ipsumque potius attendisse, num ager nunquam fructus decimabiles protulerit, quam an nunquam absolute & simpliciter ad culturam redactus fuerit.

XI. Voluisse enim videtur Innocentius declarare, mentem suorum Prædecessorum haud fuisse, per suas *indulgentias de Novalibus* piis locis concessas, præjudicare Ecclesiis Parochialibus in jure jam quæsito, sive in decimis, in quarum possessione jam essent, aut fuissent: quod non fieri credidit, si per *novale* intelligeretur ager ille, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuerit. Cum enim ex tali agro Ecclesia nunquam decimas perceperit, etiam non ita proprie videtur lædi in jure jam quæsito; sive potius decimas ei non auferri, in quarum possessione aliquando eam fuisse costaret.

Verbo, id unum attendisse videtur Pontifex, num ex agro, de quo agitur, aliquando emolumentum aliquod habuerit Ecclesia Parochialis, quo per similem indulgentiam privaretur; atque eo casu ex mente concedentium *indulgentiam de Novalibus*, agrum illum non videri *novalem* in ordine, ut sub illa indulgentia comprehenderetur; secus, si non extet memoria, quod aliquando emolumentum aliquod Ecclesia Parochialis ex illo perceperit.

XII. Id jam pridem notasse videtur Glossa ad *Cap.* 4. *tit. De Decimis*, verbo *Pascuis*, ubi observat, *Novalia* dici in *Cap.* 21. *De Verb. Sig.* „ unde Ecclesia Parochialis *nihil ante* percipiebat, „ vel ita modicum; quod sine læsione poterat illud ammittere. Ex quo ulterius concludit: „ Et ita ista pascua (de quibus dicto „ *cap.* 4.) *non erant prius inutilia*, vel area sive domus; unde „ non deberent dici *Novalia* per *Cap.* 21. *tit. De Verb. Sig.*

Planum ergo est, Glossographum credidisse, hoc unum attendendum esse, ut de agro aliquo statuatur, Novalis sit, vel non an aliquando aliquod emolumentum ex illo habuerit Ecclesia Parochialis.

XIII. Sed & ipsi Canonistæ eam interpretationem *Novalium* non abscure insinuant, dum communiter pro ratione, ob quam sub præscriptione juris decimandi non comprehendantur *novalia*, allegant: *Quia non plus præscriptum, quam possessum*: id est, cum in agro novali nunquam decimæ excreverint, non potest quoque præscribens fuisse in quasi possessione percipiendi decimas ex hoc agro. Quæ ratio æque militat in agro, qui quidem aliquando cultus fuisset, sed de quo non extat memoria; quod aliquando fructus decimabiles protulerit, quam de agro, qui absolute & simpliciter nunquam cultus fuit, ut sunt myricæ.

XIV. Interim hoc indubitatum est, hoc in art. uti in hac tota decimarum materia multum consuetudini esse tribuendum; & si consuetudo dubia sit, eam in favorem Parochi esse interpretandam, utpote cui decimæ intra limites Parochiæ excrescentes de jure competunt.

XV. Illud ulterius certum est, decimas *novales* speciali titulo & jure Parocho competere.

In Concilio Burdigalensi anno 1255. *Can.* 31. dicitur: *Licet per Canonica Statuta decimæ ad Parochiales Ecclesias pertinere noscantur; quædam tamen Ecclesiæ ex præscriptione, aliæ ex consuetudine veteres decimas possideant in* alienis *Parochiis: nonnulli Ecclesiastici nullo jure suffulti, sed avaritia & pertinacia sola ducti, decimas in animarum periculo detinere præsumunt.* Ac dein subjungitur: *Sed his tam Clerici, quam laici non contenti, ad* novalia, *quæ specialiter Parochialibus Ecclesiis jura reservant, extendunt illicite manus suas, & eædem Ecclesiæ omnino jure suo quoad Novalium decimas, defraudantur. Volentes igitur præsumptioni Clericorum, & laicorum, prout possumus, obviare, & Ecclesiarum indemnitatibus providere: omnibus omnino probibemus, ne quisquam de cætero, Clericus, aut laicus, occasione veteris decimæ Novalia recipiat: sed ea Parochialibus Ecclesiis, in quibus novalia excreverunt, libera possidenda permittat, usibus Ministrorum,*

Eccle-

Ecclesiæ profutura. Si vero quisquam temerarius hujus nostræ Constitutionis contemptor, Novalia de cætero receperit in Parochiarum præjudicium & gravamen; ipsum excommunicationis vinculo innodamus.

XVI. Post hæc Can. 22. *Monemus etiam omnes illos, qui a triginta annis vel citra, hujus Novalia ceperunt, ut infra duos menses sine difficultate restituant Ecclesiis, ad quas pertinere dignoscuntur, de cætero libere possidenda. Ne vero quisquam per negligentiam ab hujus sententiis se valeat excusare, præcipimus hanc Constitutionem per Presbyteros frequenter in suis Ecclesiis prædicari.*

XVII. Speciali igitur titulo decimas Parochialibus Ecclesiis deberi supposuit Concilium, conformiter ad Responsum Innocentii III. in *Cap. 29. tit. De Decimis.*

Propositum fuerat Innocentio: *Cum in quibusdam Parochiis ad quasdam Ecclesias, per personas Ecclesiasticas* ab antiquo *pertineat perceptio decimarum, & de novo fiant* novalia *in eisdem, ad quam hujusmodi* Novalium *decima incipiat pertinere.* Respondit Innocentius: *Cum perceptio decimarum ad Parochiales Ecclesias de Jure communi pertineat, decimæ* Novalium, *quæ fiunt in Parochiis earumdem, ad ipsas procul dubio pertinere noscuntur, nisi ab his, qui alias percipiunt decimas, rationabilis causa ostendatur, per quam appareat Novalium ad eos decimas pertinere.*

XVIII. Idipsum non minus clare expressit Alexandro IV. in *cap. 2. §. fin. De Decimis in 6. Nec pro eo, quod forte in aliquibus Parochiis omnes majores decimas, seu partem illarum acquirunt de manibus laicorum, possunt pro eadem vel simili portione (si de novo postmodum fiant Novalia) in eisdem petere, vel percipere Novalium decimas eorumdem, nisi alia rationabilis, per quam hoc facere valeant, causa subsit.*

XIX. Ex his aliisque Juris textibus unanimi consensu concludunt Canonistæ, quod licet perceptio decimarum in aliqua Parochia *ab antiquo* pertineat ad Capitulum vel Monasterium, nullum tamen jus competat ad *novalia*; sed illa de jure maneant, sive pertineant ad Ecclesiam Parochialem, nisi ostendatur causa *rationabilis*, puta privilegium, aliusque specialis & Canonicus, aut rationabilis titulus, quo nominatim perceptio *novalium* Capitulo, aut Monasterio sit indulta.

☞ Verbi gratia, si probetur jus decimandi competere Monasterio, aut Capitulo, titulo incorporationis, sive appropriationis ipsius Ecclesiæ Parochialis, ostendi in Dissertatione *De pristinis Ecclesiarum Parochialium incorporationibus.*

Eamdem distinctionem inter Decimatores habentes jus ad decimas ex speciali titulo, puta privilegii, vel præscriptionis, & Decimatores eas habentes jure incorporationis, sive appropriationis Ecclesiæ Parochialis, qui *Pastores primitivi* vocari solent, observat & probat post Cocquil in Commentario ad *Consuetudines Nivernenses*, Dionysius Simon in suo compendioso Tractatu Gallico de Decimis, Parisiis impresso anno 1705. ad calcem Tractatus de Juribus honorificis Advocati *Marechal*, una observans pag. 400. quod *Pastores primitivi* eo ipso quo probaverint Ecclesiam Parochialem sibi esse appropriatam, & incorporatam *pleno* jure quoad *temporalia*, in consequentiam habeant jus percipiendi *novales*, tamquam ad Ecclesiam Parochialem spectantes: atque idcirco alium titulum probare non teneantur; reliqui vero decimarum possessores, qui duntaxat jus illud habent ex speciali privilegio aut præscriptione, nullum jus habeant ad decimas *novales*: sed jus illud maneat penes Ecclesiam Parochialem, nisi probaverint *speciali* titulo illud sibi fuisse indultum; quo casu *Novales* percipere poterunt juxta moderationem Capituli *Statuto, De Decimis in 6.* ☜

XX. Juri communi consonat praxis, quæ Parochis adjudicat decimas *novales*, exclusis Capitulis, & Monasteriis, aliisque *Grossis*, ut vocant, Decimatoribus, idque indubitatum esse per supremorum Tribunalium Arresta, notat Joannes Tournetius in sua Collectione Arrestorum *litt. D. nu.* 97. referens ibidem plura Arresta, quibus decimæ *novales* adjudicatæ fuerunt Parocho. Item *num.* 68.

XXI. Cum autem hodie inter Vicarium perpetuum, & *Curatum* sive *Parochum*, quoad exercitium curæ animarum, & Jurisdictionem spiritualem, nulla sit distinctio, sed fere penes solum nomen, aut subinde penes aliqua jura honorifica distinguantur; receptum quoque est, novalia non minus ad Vicarium *perpetuum*, quam ad Curatum pertinere; atque id in Curiis, sive Parlamentis teneri notatur ad *Centuriam* 1. *cap.* 15. Claudi Le Pestre. Verba sunt: *La difficultè est de sçavoir, si celui qui n' est que Vicaire perpètuel, est aussi fondè en la perception des Novales, au prèjudice du Curè primitif, auquel appartient les grosses dixmes. Et semble que non, parce qu'il n'a qu'une portion congre, laquelle il peut demander ètre accrue par le Curè primitif, au cas qu'elle ne soit suffisante. Toutefois on tient au Palais, que le Vicaire perpètuel est fondè au droit des Novales,* quia sunt Jurisdictionis. Id est: Nodus ille difficultatis est, ut sciatur an ei, qui solummodo Vicarius perpetuus est, in præjudicium Pastoris primitivi jus competat percipiendi Novalia, cum ad primitivum spectent magnæ decimæ. Et videtur non competere, cum non habeat nisi congruam portionem, cujus augmentum a primitivo Pastore exigere potest, si non fuerit sufficiens. Nihilominus in Curia Palatii asseritur, Vicario perpetuo competere jus Novalium, quia sunt Juridictionis.

XXII. Plura Parlamentorum Arresta recitat Julianus Brodæus ad Louetium *litt. D. num.* 53. judicatumque, omnia *novalia* pertinere ad Vicarium perpetuum, quæ a 40. retro annis de novo ad culturam redacta fuerunt.

Idque obtinere ait, tametsi ipse Pastor primitivus, aut alius reciperet omnes decimas *majores*, sive *grossas*, & insuper majorem partem *minutarum*.

Unde & Wamesius noster *Consilio Can.* 446. resolvit, Pastorem esse fundatum in asserendis sibi decimis *novalibus*; si vel aliquas etiam *minutas* decimas in Parochia percipiat: posseque prætendere per totum Parochiæ suæ districtum *novalia*, tametsi ipse tantum esset in possessione percipiendi veteres decimas in certo districtu Parochiæ (*a*).

XXIII. Immo, si Carolo Fevretio in Tractatu De Abusu, *lib.* 6. *cap.* 1. *num.* 10. credimus, plura sunt Arresta Parlamentorum, quæ Vicario *perpetuo* adjudicarunt *novalia*, tametsi Vicario assignata esset certa portio congrua *in pecunia*, in Pastorem primitivum translato omni jure, & censu Pastorali.

Verum si integra Vicarii competentia, sive portio congrua consistat in pecunia, ipseque Vicarius per consequens omni juri decimandi videatur renuntiasse, sive potius mediante certa pecuniæ, aut granorum quantitate annue solvenda, in Pastorem primitivum transtulerit: non apparet, quod eo casu *novales* decimas prætendere queat: cum omne plane jus decimandi Pastori primitivo, mediante hac annua pensione, cesserit.

Unde referente, & probante Wamesio *Consilio Can.* 446. *num.* 5. inter *causas rationabiles*, ob quas præscribenti decimas in aliqua Parochia etiam competere queant *Novales*: *Doctores referunt hanc. Si omnia prædia in una eademque Parochia sint uni soli ex privilegio, vel præscriptione decimabilia; nec Rector Ecclesiæ sub Parochia ullas possideat decimas majores aut minores; quia propter jus universi privilegiario, seu præscribenti acquisitum, facilius competunt tali casu omnia, quæ de novo creantur, ratione juris comprehensi sub illo universo.*

XXIV. Nonnullis indulta fuisse jam pridem privilegia, etiam decimas novales percipiendi, certum est; atque nonnullos annotavit Renatus Choppinus *De Sacr. Pol. lib.* 3. *tit.* 4. eaque supponit Alexander IV. in *Cap.* 2. *De Decimis in* 6. quod totum pene est ad interpretationem, & explanationem illorum Privilegiorum.

Ac in primis declaratur, quod si indultum sit illud Apostolicum, ut Novalium decimas pro ea portione percipere valeant, qua veteres percipiebant, id non intelligatur in primis de Novalibus, quas tempore indulti privilegii alii possidebant: nec extendantur ad alias, nisi in his tantum locis, ubi veteres tunc, quando dictum indultum impetratum fuit; ipsi impetratores habebant, & pro ea solummodo portione, qua ipsi tempore impetrationis hujusmodi percipiebant antiquas.

Secundo, declaratur indultum de recipiendis decimis novalibus obtentum ab iis, qui tempore impetrationis *totaliter* veteres percipiebant decimas, ultra medietatem decimarum novalium non extendi; quia, ait Pontifex in *Cap.* 2. §. 1. *De Decimis in* 6. *non est verisimile, si tunc de plana, & integra perceptione veterum fuisset expressum, quod Apostolica Sedes pariter, & similiter Novalium decimas in tam grave Parochialium Ecclesiarum dispendium indulsisset, quod ratione talis indulti, sive impetrati jam, sive impetrandi deinceps, non possit in Novalibus (quæ amodo fient) vindicari, & acquiri, vel percipi, plus quam medietas decimarum ipsorum novalium: etiamsi amplius in veteribus habebatur: cum non sit dicendum asperum, sed pium potius, ac benignum, si super decimis futurorum Novalium contra Parochialium Ecclesiarum gravamen (quod ex distinctione indulti hujusmodi posset accedere) taliter obviatur. Religiosos tamen Cisterciensis, & Carthusiensis Ordinum statuto, & declaratione hujusmodi (quantum ad hos duos articulos) videlicet de medietate decimarum novalium, comprehendi nolumus, vel constringi.*

Ex his per quam manifestum est, sollicite cavisse Pontifices, ne per privilegia sive indulta de percipiendis decimis nimirum gravarentur Ecclesiæ Parochiales: quibus *de jure*, & ex prima institutione decimæ debentur, sed ipsi ante omnia sufficienter esset provisum; uti amplius patebit ex dicendis titulo sequenti.

XXV. Monet Zypæus in notitia Juris Belgici, *lib.* 1. *tit.* 3. §. *De Decimis num.* 6. quod Duces Brabantiæ quidam sui juris facere voluerint decimas *novales*. Exstat Testamentum Henrici III. Ducis Brabantiæ factum Lovanii in Februario, in quo inter cætera ordinat: *Item per totam terram Brabantiæ generaliter decimas* novalium *restituimus Ecclesiis, & Ecclesiasticis personis, ad quas pertinent pleno jure.* Integrum Testamentum insertum est parti 1. Edictorum Brabantiæ, *lib.* 1. *tit.* 5. *cap.* 1. (*b*).

XXVI. Quantum ad jus Parochialis Ecclesiæ, non multum absimiles Novalibus sunt decimæ *minutæ*: earumque in Decretalibus etiam non semel mentio occurrit, ac signanter in *Cap.* 30. *tit. De Decimis*, ubi dicitur quod quædam Monasteria in multis Parochiis *majores* decimas percipiant, & *minutas*.

Glossographus ad hoc Capitulum, verbo *Minutas*, ait: *Minutæ decimæ appellantur partus animalium, & de pullis, ovis, & hortis.*

Germanus Forget in suo Tractatu De Rebus decimabilibus, c. 4. tractans de Decimis *majoribus*, *seu grossis*, & *minutis*, ait num.

(a) Ea est Parlamenti Tolosani jurisprudentia, ut Parochis vel Vicariis perpetuis Novalium ususfructus assignetur per quinque, vel septem, vel etiam decem annos; qui computentur ab anno quo terra novalis cœpit coli. Id observat D. Catelan in *lib.* 1. suorum Collectaneorum, cap. 71. Hujus jurisprudentiæ ea affertur ratio: *Après un certain nombre d'annèes de culture ces terres ne sont plus regardèes comme novales, ou ne doivent plus d'ètre.*

(b) Protestantes Germani, qui Confessionem Augustanam sequuntur, decimas retinuerunt quatenus introductas, eas spectant ut onus quod rebus inhæret, nec in desuetudinem abiit: at novales seu novas decimas admittere nolunt, ubi *Lex Provincialis*, ut ajunt, earum solutionem non decernit. *Vide* Brunnemannum *lib.* 2. *Jur. Eccl. cap.* 6. §. 17.

num. 2. Nos vocamus decimas *groſſas*, ſive *majores*, decimas frumenti, hordei, avenæ, & his ſimiles.

Minutas autem decimas eſſe dicit, decimas piſorum, faborum, & omnis generis leguminum.

Decimæ quoque animalium, ut vitulorum, vel etiam lanæ ex ovibus, pullorum, & ſimiles ſub *minutis* decimis comprehendi ſolent. Unde Franciſcus De Roye Anteceſſor Andegnavenſis *lib. 2. Inſtit. Juris Can. cap.* 12. ait: Aliæ ſunt decimæ *minuta*, „ puta ex fructibus hortorum, ex leguminibus, & ex nutrimine „ animalium. Obſervatque ibidem, *minutas* decimas etiam ho- „ die dici *virides*, gallice *vertes*, quod ut plurimum ſunt ex iis, „ quæ virides habent frondes. Nam apud ſequioris ævi Scripto- „ res illud *viride* dicitur, quod ex iis naſcitur quæ habent *vi-* „ *ridia* folia, ut notat Gloſſarium ad Matth. Pariſ.

XXVII. Decimas *minutas* non ſecus, ac decimas novales ſpeciali titulo deberi Parocho, neque ſub generali titulo percipiendi decimas comprehendi, certum eſt, tam de jure, quam de conſuetudine. Quare pro regula practica in materia ponit decimarum Michael Du Perray Advocatus Parlamenti Pariſienſis, in ſuo tractatu De Portione congrua, *part.* 2. *cap.* 30. *num.* 47. decimas *minutas* adjudicari Parocho, excluſis Decimatoribus *majoribus*. Et ita judicatum fuiſſe 3. Martii 1648. perorante celebri Advocato *Bignonio*. Et rurſus 24. Aprilis 1663. contra Priorem generalem Ordinis militaris de Malta, non obſtantibus ejuſdem Ordinis privilegiis. Refertur Arreſtum parte 2. *Journal des Audiences*, *lib.* 5. *cap.* 10.

Tertium denique prolatum fuit 25. Februarii 1671. teſte Du Perray loco citato.

Teſtatur quoque Germanus Forget loco ſupra indicato, *n.* 3. certam herbam, ex qua oleum confici ſolet, quod ipſe gallice vocat *Rabette*, declaratam fuiſſe decimam *minutam*; atque hoc titulo per tria diverſa Arreſta adjudicatam eſſe Parocho, primitive ad *majores*, ſive *groſſos* Decimatores.

XXVIII. Id tamen non procedere monet Forgetius, ſi præcipuus proventus, ſive fructus Parochiæ conſiſtat in illa ſpecie frugis. Tunc enim non pro decima *minuta*; ſed *groſſa*, ſive *majore* reputaretur; nec ad Parochum, ſed majores Decimatores ſpectaret.

Probat quoque Franciſcus De Roye loco citato ſententiam Cardinalis Hoſtienſis dicentis: „ Decimas *minutas* definiri juxta va- „ rias locorum conſuetudines, prout in iis copia, vel penuria „ ſit earum rerum.

CAPUT VII.

Qui Decimas ſolvere teneantur, & qui ab iis exempti?

1 *Jure communi omnes ad decimas tenentur.*
2 *Præcipue tamen laici.*
3 *Laicus ſolo titulo præſcriptionis a decimarum ſolutione ſe eximere nequit.*
4 *Poſſeſſio immemorialis interdum facit præſumptionem infeudationis; ſed ſola non ſufficit ad exemptionem a decimis.*
5 *Toparchæ Parochiarum tenentur ad decimas e ſuis terris ſolvendas.*
6 *Terræ etiam* cenſibus *ſubjectæ decimas ſolvere debent.*
7 *Jure communi Principes e ſuis terris decimas; debent Fiſcales Brabantiæ contrariam ſuſtinent.*
8 *Ad tempus poteſt Parochus decimas remittere, & hodie frequentes ſunt cum laicis ſuper decimis conventiones.*
9 *Monachi antiquitus decimas ſolvebant.*
10 *Etiam jure Decretalium ad eas tenentur.*
11 *Jam pridem Monachis privilegia non ſolvendi decimas conceſſa.*
12 *Privilegium Paſchalis II. de non ſolvendis decimis de laboribus, & nutrimentis propriis.*
13 *Simile datum Leproſis* in commune *viventibus.*
14 *Illud privilegium reſtrictum ad* Novalia *reſpectu Religioſorum, exceptis Ciſtercienſibus, Templariis, & Hoſpitalariis.*
15 *Ciſtercienſes ſpecialiter privilegiati ab Innocentio II & quare?*
16 *Occaſione hujus privilegii multæ querelæ, & diſſidia exorta.*
17 *Nimia poſſeſſionum acquiſitio præcipua offenſionum origo.*
18 *Conqueritur Archiepiſcopus Cantuarienſis, quod decimæ* aliis *debitæ per hoc privilegium auferantur.*
19 *Dicit privilegium, datum, quando Ordo* paupertate *gaudebat,*
20 *Scribit, illud privilegium hodie Ordini non convenire.*
21 *Ciſtercienſibus indultum fuiſſe privilegium, quando* raræ *erant Abbatiæ, dicit Alexander III.*
22 *Volebant privilegium extendere ad terras, quas aliis excolendas dabant.*
23 *Id eſſe contra tenorem privilegii declarat Alexander III.*
24 *Privilegium non extenditur ad terras, quas Ciſtercienſes ab aliis conducunt.*
25 *Novæ continuo querelæ contra Ciſtercienſes fiunt.*
26 *Ciſtercienſes reſolvunt his querelis obviare, excitati litteris Innocenti III.*
27 *Referuntur litteræ Innocenti III.*
28 *Statutum in Capitulo Ciſtercienſium conditum, & a Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. probatum.*
29 *Addit Concilium ulteriorem reſtrictionem privilegii.*
30 *Quæ a Concilio probata, & ſtatuta ſunt, ad omnes alios Regulares privilegiis Ciſtercienſium gaudentes extenduntur.*
31 *Quæ communiter exemptio Regularibus a decimis competat vigore privilegiorum, quæ Corpori Juris ſunt incluſa?*
32 *Præ reliquis privilegiati Ciſtercienſes.*
33 *Ciſtercienſes reſolverunt non uti immunitate, quoad terras.*
34 *Ex ordinatione Concilii Lateranenſis Ciſtercienſes non gaudent immunitate, quoad terras poſt Concilium acquiſitas, etiamſi* propriis *manibus excolant.*
35 *Ampliora privilegia per Pontifices indulta.*
36 *Non conſtat, hæc privilegia ubique eſſe recepta.*
37 *Expendendum, quid habeat poſſeſſio.*
38 *In dubio pro ſolutione decimarum, judicandum præſertim in favorem Parochi.*
39 *Non adjudicanda immunitas, quoad terras* aliis *elocatas: & ita jam pridem in Gallia judicatum.*
40 *Quid hac in parte declaratum in favorem Ciſtercienſium, & aliorum Ordinum, a Ludovico XIII. Galliarum Rege?*
41 *Uſus in his privilegiis attendendus; cavendumque ne Eccleſiis præcipue Parochialibus nimirum præjudicetur.*
42 *Privilegia hæc perſonalia ſunt; & ad alios extendi nequeunt.*
43 *Non extenduntur ad decimas, quæ cum ſpeciali* onere *alicui ſunt indultæ.*

I. Jure communi ab omnibus Chriſtianis *decimas* deberi, neminemque quacumque etiam dignitate præeminentem ab iis exemptum eſſe, niſi ſpeciali de privilegio, titulove exemptum probet, unanimis eſt Canoniſtarum ſententia in *Cap.* 3. 4. & 5. *tit. De Decimis.*

II. Porro hæc obligatio ſolvendi decimas præcipue tangit laicos, qui a Parochis & Clericis ſpiritualia accipere debent; eoque titulo quaſi jure quodam naturali decimas pro Sacerdotum ſuſtentatione dare tenentur,

III. Unde laicus difficulter admodum ſe a decimarum ſolutione eximere poteſt; refertque Brodæus ad Lovetium *litt. D. num.* 9. non ſemel judicatum, laicos obligari ad ſolvendas decimas e ſuis terris, tametſi a tempore *immemoriali* non ſolviſſent; ſi non oſtendant decimas iſtius terræ titulo infeudationis ſibi competere. Aitque alias poſſeſſionem immemorialem, etiam centum, aut ducentorum annorum, non ſolvendi decimas, non eſſe ſufficientem ad acquirendam exemptionem, aut immunitatem; nullaque perſona laica (ait) poteſt acquirere immunitatem, libertatem, aut exemptionem a decimis *lapſu* temporis; neque eam præſcribere ob negligentiam aut colluſionem Parochi, aut alterius perſonæ Eccleſiaſticæ, jus decimandi alienare non valentis.

IV. Verbo, poſſeſſio immemorialis (inquit) præſumi facit infeudationem: quando antiqui tituli, & inveſtitiones proferuntur: non autem ſufficit, ut faciat locum præſcriptioni, ſeu exemptioni a decimis; quas Parochus ſolo titulo ſuæ Eccleſiæ ſive Beneficii Parochialis petere poteſt in futurum, licet non quoad præteritas, quas non petivit.

V. Refert dein judicatum fuiſſe anno 1633. contra cujuſdam loci *Toparcham*, ipſum obligari ad ſolutionem decimarum ex quibuſdam fundis; tametſi probata eſſet poſſeſſio immemorialis exemptionis ſive non ſolutionis decimarum, per elocationes continue factas a centum & quinquaginta annis, aliaque acta in lite exhibita.

Quinimmo Toparchæ prætendentes titulo ſuæ Toparchiæ exemptionem a decimis ſolvendis e ſuis fundis dominicalibus, non ſemel repulſi ſunt, non obſtante poſſeſſione non ſolvendi: judicatumque eos non eximi, niſi ſpeciali privilegio ſuam exemptionem probaverint. Carolus Fevretius, De Abuſu, *lib.* 6. *cap.* 2. *n.* 2. & Journal des Audiences, *part.* 4. *lib.* 1. *cap.* 3.

VI. Refert quoque Michael Du Perray judicatum per Arreſtum 11. Februarii 1641. quod poſſidentes terras oneratas cenſibus duntaxat, ſolvere teneantur *decimas*, tametſi pluſquam ab 80. annis decimas non ſolviſſent. Inſertum parti primæ *Journal des Audiences*, *lib.* 3. *cap.* 3.

VII. Immo jure communi attento, etiam Principes & Reges e ſuis terris *decimas* debere unanimi conſenſu tradunt Canoniſtæ, pluresque citat Antonius Anſelmo in ſuo Triboniano Belgico, *cap.* 1. §. 5. addens tamen: „ Sed Fiſcales Brabantiæ id non „ admittunt, ſed allegant immemorialem præſcriptionem, & Do- „ mania Ducis ſemper fuiſſe libera & immunia a decimarum ſo- „ lutione, & in tali qualitate ſemper fuiſſe elocata, & etiamnum elocari.

VIII. Monet loco citato Brodæus ad Louetium, quod ſi exemptio a decimis conceſſa eſſet alicui laico per Parochum ad aliquot annos, puta decem, mediante aliqua compenſatione, & indemnitate facta Eccleſiæ, conventio hujuſmodi eſſet valida; quia tantum tangit fructus annuos, non autem jus decimandi in ſe. Ita videmus Capitula & Monaſteria paſſim remittere decimas aliquot annorum; aut certe in multo minore quantitate earum ſolutionem admittere, ut facilitent laicos, ad terras inundatas, aut ſteriles, & infructuoſas reducendum ad culturam, & terras arabiles.

IX. Non tantum laicos, ſed & Religioſos ſive Monachos ad decimas de terris ſuis ſolvendas de jure teneri, indubitatum eſt.

Dixit jam pridem S. Hieronymus *Epiſt.* 1. apud Gratianum, *cauſ.* 16. *quæſt* 1. *Can.* 6. „ Alia cauſa eſt Monachorum, alia „ Clericorum. Clerici paſcunt oves, ego paſcor: illi de Altario „ vivunt, nihil quaſi infructuoſæ arbori ſecuris ponitur ad ra- „ dicem, ſi *munus* ad Altare non defero.

Clarum eſt ex illo contextu, tempore Hieronymi, Monachos non ſecus ac alios laicos munera ſua, id eſt, oblationes ad Altare detuliſſe.

X. Et in *Cap.* 4. *tit. De Decimis*, ſcribit Pontifex, monendos, & urgendos Monachos, ut „ decimas de terris cultis, in quibus „ olim domus conſtructæ fuerant Eccleſiæ cum ea integritate „ perſolvant, qua priuſquam in eadem Parochia morarentur, „ ſolebant perſolvi.

Hinc concluditur, terras a Monachis poſſeſſas nullatenus a decimis eximi, niſi ſpeciale exemptionis privilegium oſtendant; notatque expreſſe Gloſſa ad *Cap.* 10. *tit. De Decimis*, verbo

verbo *laborum suorum*, ,, quod Monachi in primitiva Ecclesia dabant *decimas* de prædiis, & laboribus suis *sicut laici*.

XI. Sicuti autem jam pridem Monachis ad eorum paupertatem sublevandam *decimæ* datæ fuere; ita quoque privilegia exemptionis a decimis ipsi data fuisse legitur.

XII. Sub nomine Paschalis II. refert Gratianus, *Cau.* 16. *quæst.* 1. *Can.* 47. ,, Decimas a populo Sacerdotibus, ac Levitis esse reddendas, divinæ legis sanxit auctoritas. Cæterum a Monachis, sive Clericis communiter viventibus nulla ratio sinit, ut milites, aut Episcopi, aut personæ quælibet decimas de laboribus, seu nutrimentis suis propriis extorquere debeant.

XIII. Huic congruit, quod de leprosis in *communi* viventibus ex Concilio Lateranensi dicitur in *Cap.* 2. *tit. De Ecclesiis ædificandis*. ,, Statuimus etiam, ut de hortis, & nutrimentis animalium suorum decimas tribuere non cogantur.

XIV. Testatur Alexander III. in *Cap.* 10. *tit. De Decimis*, quod prædecessores sui fere omnibus Religiosis decimas laborum suorum concesserant. ,, Sed (ait) Prædecessor noster Hadrianus (nimirum IV.) solis Fratribus Cisterciensis Ordinis, & Templariis, & Hospitalariis decimas laborum suorum, quos *propriis manibus* vel *sumptibus colunt*, indulsit: cæteris vero, ut de novalibus suis, quæ propriis manibus, vel sumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium suorum, & de hortis suis decimas non persolvant: quæ sumus super his imitati. Quare ii, quibus hoc indultum est, hac occasione decimas de aliis rebus Ecclesiæ suæ non possunt subtrahere, vel sibi aliquid ulterius.

XV. Cistercienses specialiter in his a Pontificibus privilegiatos fuisse, etiam sub initiis pene sui instituti, ipsoque S. Bernardo præcipuo Ordinis istius propagatore vivente, constat.

Vir eruditus Joannes Mabillonius in præfatione, quam recentiori Operum S. Bernardi editioni præmisit, §. 4. agens de schismate inter Innocentium II. & Anacletum; postquam ostendit multos labores sanctum Bernardum pro extinctione istius schismatis & in favorem Innocentii subiisse, ac tandem feliciter ejus opera, schisma fuisse extinctum, subjungit *n.* 48. ,, Tanti beneficii, maxime per Bernardum accepti, memor Innocentius, Cisterciensibus decimas ex omnibus, quas habebant, possessionibus propria auctoritate relaxavit, inconsultis iis, ad quos ejusmodi decimæ pertinebant.

XVI. Quantæ hic querelæ, & inter Ordinem Cisterciensem & Episcopos, atque alios Ordines exorta sint dissidia notavit idem Mabillonius in notis ad Epistolas 228. & 282. sancti Bernardi.

XVII. Hoc autem vel præcipue torquebat Episcopis, & alios Religiosos, quod passim sibi Cistercienses attraherent possessiones & prædia, e quibus *jam antea* vel Clericis, vel aliis Religiosis *decimæ* solvebantur: e quibus dum Cistercienses decimas solvere renuebant, reipsa decimas aliis subtrahebant.

XVIII. Id patet ex Epistola 82. quam sub finem sæculi XII. nomine Richardi Archiepiscopi Cantuariensis scripsit nominatissimus ille Archidiaconus Bathoniensis Petrus Blesensis *Abbati & Conventui Cisterciensi*. In hac Epistola, præmissis Cisterciensium laudibus, subdit, in uno eorum famam decolorari, quod ,, Clericis & Monachis decimas auferrent. Et quæ est, ait, injuriosa immunitas, ut exempti sitis a decimarum solutione, quibus *obnoxiæ* terræ *erant*, *antequam* vestræ essent, & quæ solutæ sunt hactenus, non personarum obtentu, sed territorii ratione? Si in vestram possessionem terræ devolutæ sunt, quare in hoc periclitatur *alienum* jus? Nam ad vos terræ, juxta communem æquitatem, cum *suo onere* transierunt.

XIX. Et objecto sibi Papæ privilegio, ait: ,, Non ponimus in cœlum os nostrum, nec de facto summi Pontificis disputamus; sed si Dominus Papa indulgentia speciali quandoque privilegiaverit vos, dum Ordo vester *paupertate* gaudebat, dum in usus egentium suæ tenuitatis viscera liberaliter effundebat, potuit tolerari ad tempus, licet in communem redundaret injuriam, quod causa necessitatis fuerat introductum; nunc autem quando vostræ possessiones multiplicatæ sunt, etiam in immensum, privilegia hæc potius ambitionis, quam Religionis instrumenta censentur.

XX. Deinde addit: ,, Quidquid indulgeant privilegia Ecclesiæ Romanæ, vobis expedire non credo, contra conscientiam vestram, quod alienum est usurpare. Quid si a Sede illa publicum emanasset edictum, quod ubicumque invenerit Clericos, aut alterius habitus Monachos equitantes, vobis licere eos de suis evectionibus dejicere, & equos in usus proprios detinere? Quid interest equos rapiatis, an decimas? Nisi quia decimas res spiritualis est, & ideo enormius sacrilegium in decimis committitur quam in equis.

XXI. Et sane Ordini Cisterciensi privilegia illa data fuisse, quando ex illorum concessione nulli scandalum aboriri posset, fatetur Alexander III. in *Cap.* 9. *tit. De Decimis*, suadens quibusdam Monachis Ordinis Cisterciensis, ut cum prætendentibus ab ipsis decimas componant: ,, Nam quando (ait) Romana Ecclesia Ordini vestro privilegia de decimis dederat, ita erant *raræ* Abbatiæ vestri Ordinis, quod exinde nulli poterat de jure scandalum suboriri: sed nunc in tantum *augmentatæ* sunt, ac possessionibus *ditatæ*, quod multi viri Ecclesiastici de vobis apud nos querelam sæpe proponunt.

XXII. Volebant quoque Cistercienses privilegium illud etiam ad possessiones, quas *aliis excolendas* tradebant extendere, uti intelligitur ex litteris Alexandri tertii, quæ integre referuntur in *Cap.* 11. *De Decimis*, in prima Collectione Decretalium apud Antonium Augustinum, & in appendice ad Concilium Lateranense sub Alexandro III. *part.* 13. *cap.* 6. Fragmentum autem extat in *Cap.* 11. *De Decimis*.

XXIII. In his ergo scribit Alexander III. *Licet de benignitate Sedis Apostolicæ sit vobis indultum, ut de laboribus vestris; quos propriis manibus vel sumptibus colitis, nemini decimas solvere teneamini; propter hoc tamen non est licitum vobis decimas de terris vestris subtrahere, quas aliis traditis excolendas.*

Post hæc dicit: *Relatum est siquidem auribus nostris, quod cum terras quasdam, quas in decimatione dilecti filii nostri Thesaurarii Senonensis habetis, detis rusticis vestris* excolendas, *exinde decimas, sicut debetis, non solvitis, nec facitis a rusticis ipsis exsolvi. Quoniam igitur quanto arctius vos & Ordinem vestrum diligimus, tantum minus vos & Ordinem vestrum volumus efficere, quæ sunt honestati contraria, vel obvia rationi, aut ex quibus privilegiorum nostrorum tenorem transgredi videamini; cum privilegium videatur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate; fraternitati vestræ mandamus quatenus de terris illis, quas in decimatione prædicti Thesaurarii propriis manibus non excolitis, sed rusticis traditis excolendas decimas vobis usurpare nullatenus præsumatis, sed eas in propriis eidem Thesauro faciatis cum omni integritate persolvi.*

XXIV. Rursus apud Alexandrum III. Abbas & Fratres Sanctæ Crucis, qui erant Canonici Regulares, conquesti fuere de Monachis de *Neubothel* Ordinis Cisterciensis in Scotia, quod decimas solvere renuerent ex prædiis, quæ ipsi Cistercienses a rusticis Parochiæ, in qua illi Canonici Sacramenta administrabant, & eo titulo decimas accipiebant, conduxerant vel *ad firmam* acceperant; quo fiebat, ut illi Canonici pene omnibus suis decimis defraudarentur. Unde scribit ad illos Monachos Cistercienses Alexander: ,, Nec fuit intentionis nostræ, aut Antecessorum, nostrorum, ut de possessionibus, quas *conducitis*, decimas non debeatis persolvere: universitatis vestræ m. præ. (id est, *mandando præcipimus*) ut eis de fructibus de prædiis, quæ conduxistis in Parochiis suis, de quibus consueverunt decimas percipere, plenarie persolvatis, vel cum ipsis tam pacifice & amicabiliter conveniatis, quod nulla inter vos debeat scandali malitia suscitari, & vos videamini ultra quam vobis indultum est, manus extendere.

Ita legitur in *Cap. 6. De Decimis*, in prima Collectione Decretalium; & eadem pene leguntur in *Cap.* 8. *tit. eod.*

XXV. His interpretationibus sive privilegii extensionibus, nec non novis possessionum accessionibus privilegium hoc in magnum Ecclesiarum Parochialium & aliorum, quibus decimæ competebant, gravamen redundabat, multasque contentiones & rixas excitabat.

XXVI. Itaque Abbates Ordinis Cisterciensis in Capitulo generali congregati anno 1213. resolverunt hisce querelis, & contentionibus occurrere, præsertim excitati litteris Innocentii III. inscriptis sub idem tempus Monachis Cisterciensis Ordinis, & Hospitalariis Diœcesis Quinque-Ecclesiensis; estque Epist. 85. *lib.* 16. in editione Epistolarum Innocentii per Bosquetum.

XXVII. In hac itaque Epistola primo scribit Innocentius: *Venerabilis Frater noster Quinque-Ecclesiensis Episcopus nobis intimare curavit, quod vos extendentes ad lucra turpia manus vestras, multitudinem emitis vinearum, de quibus sibi, vel Ecclesiis suæ Diœcesis decimæ solvi solent; quarum vinum, licet nequaquam in usus proprios expendatis, sed vendendum ad alias faciatis provincias deportari, decimas tamen sibi, vel ipsis Ecclesiis subtrahitis ex eisdem.*

Post hæc subjungit: *Cum igitur ex hoc Ordini vestro plurimum detrahatur, universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ab iis de cætero taliter desistatis, quod materia scandali auferatur, & super hoc de vobis clamor ad nos ulterius non ascendat. Scientes nobis esse merito formidandum, ne propter clamores hujusmodi sacrum Concilium, auctore Domino, in proximo celebrandum, privilegia vestra coarctanda provideat, vel etiam revocanda; cum privilegium mereatur amittere, qui concessa sibi abutitur libertate.*

XXVIII. Litteris hisce in Capitulo generali lectis, Statutum ediderunt, quo querelis Episcoporum, aliorumque decimas possidentium satisfieri, salva privilegii sui integritate, posse credebant.

Hoc Statutum in Concilio generali Lateranensi, cui Innocentius III. præsidebat, lectum & probatum fuit; referturque Decretum Concilii in *Cap.* 34. *tit. De Decimis*: *Nuper Abbates Cisterciensis Ordinis in generali Concilio (vel potius* Capitulo, *ut in prima Decretalium collectione) congregati, ad commonitionem nostram (Innocentii III.) provide statuerunt, ne de cætero Fratres ipsius Ordinis emant possessiones, de quibus decimæ debeantur Ecclesiis, nisi forte pro Monasteriis noviter fundandis. Et si tales possessiones eis fuerint pia fidelium devotione collatæ, aut emptæ pro Monasteriis de novo fundandis, committantur aliis excolendæ, a quibus Ecclesiis decimæ persolvantur.*

XXIX. Hactenus Ordinis ipsius Statum, cui deinde addit Concilium Lateranense: ,, Ne occasione privilegiorum suorum Ecclesiæ alterius Ordinis prægraventur, decernimus, ut de alienis terris, & amodo acquirendis, etiamsi eas propriis manibus, aut sumptibus excolunt, decimas persolvant Ecclesiis, quibus ratione prædictorum antea solvebantur, nisi cum ipsis Ecclesiis aliter duxerint componendum.

XXX. Denique hæc omnia Concilium sua auctoritate extendit ad omnes Regulares iisdem privilegiis cum Cisterciensibus gaudentes: ,, Et hoc ipsum (ait) ad alios Regulares, qui gaudent similibus privilegiis, extendi volumus, & mandamus, ut Ecclesiarum Prælati promptiores, & efficaciores existant ad exhibendum eis de suis malefactoribus justitiæ complementum, eorumque privilegia diligentius, & perfectius studeant observare.

XXXI. Si itaque attendamus privilegia immunitatis a decimis, Regularibus indulta, prout illi Corpori Juris inserta sunt; sequitur in primis, nullos Regulares, exceptis Cisterciensibus,

Tem-

Templariis, & Hospitalariis, habere immunitatem a decimis, nisi *de novalibus suis, quæ propriis manibus, vel sumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium suorum, & de hortis suis*; uti statuit Hadrianus IV. & probavit Alexander III. in *Cap.* 10. *tit. De Decimis*.

XXXII. Secundo, Cisterciensibus, Templariis, & Hospitalariis indultam esse immunitatem a decimis de omnibus suis terris, quas propriis manibus excolunt, uti in citato *cap.* 10. declaratur.

XXXIII. Tertio habetur, quod Cistercienses vi Statuti Ordinis a Concilio Lateranensi probati, non possint de novo possessiones, de quibus antea decimæ solvebantur, acquirere, nisi pro fundandis noviter Monasteriis; & si etiam in hanc causam dentur, eas aliis excolendas tradent, ut ex iis decimæ solvantur.

XXXIV. Quarto, quod si quas possessiones post Concilium Lateranense celebratum sub Innocentio III. anno 1215. quocumque modo acquisierint, easque etiam *propriis manibus* excolant, decimas solvere teneantur Cistercienses, & omnes similia privilegia habentes; uti constat ex ordinatione ipsius Concilii Lateranensis.

XXXV. Verum Cistercienses, aliique Regulares plurima proferunt posteriorum Pontificum privilegia, quibus amplior ipsis indulgetur a decimis exemptio, seu immunitas, quam in privilegiis Corpori Juris insertis est expressa: quæ privilegia passim apud Auctores de hac immunitate scribentes referuntur, ac signanter apud Wamesium *Cons. Can.* 445. & Zypæum *consul.* 8. *De Decimis*.

XXXVI. Porro Zypæus, relato privilegio Martini V. quo larga satis a decimis immunitas, etiam de terris post Concilium Lateranense acquirendis indulgetur Cisterciensibus, ait: „ Sed vereor „ in viridi non esse passim observantia, quatenus excedit privilegia „ Corpori Juris inserta, (quamvis Wamesius *De Decimis cons.* „ 445. illa ex facto propugnet) præsertim quando erunt *noviter* „ emptæ possessiones, ex quibus *aliis* decimæ *solvebantur*; aut „ non ipsis propriis manibus, aut sumptibus colant; aut saltem „ partiarios forte habuerint colonos, qui de portione sua decimas solvant, portione Religiosorum immuni relicta.

XXXVII. Hæc Zypæus, qui recte ibidem monet, *n.* 7. „ In „ privilegiis diversimode restrictis non facile est hodie invertenda „ possessio, sive Religiosi sint in possessione immunitatis; sive „ alii in possessione decimas percipiendi. Ea enim possessio argumento „ est, casum seu fundum, de quo agitur, subjectum esse „ privilegio, vel non esse; vel privilegium receptum esse ibi, „ vel non esse.

XXXVIII. Quin in dubio pro solutione decimarum judicandum sit, dubitari nequit; cum certum sit jure communi, omnes etiam Religiosos saltem curam animarum non habentes in Parochia, decimas solvere debere: quod & multo magis obtinere debet, si prætendatur exemptio a decimis ultra privilegia Corpori Juris inserta, & contra Ecclesiam Parochialem, cui de jure decimæ debentur.

XXXIX. Cum autem adeo clare in Jure sit expressum, immo & ipsum Cisterciensium Statutum exprimat, & supponat immunitatem a decimis se non extendere ad terras, sive possessiones, quas *aliis excolendas* tradunt, non facile privilegium posterius ad earum immunitatem admittendum.

Unde refert Claudius Le Prestre in sua Arrestorum collectione, *Cent.* 3. *cap.* 26. plura esse Arresta, quibus judicatum fuit, privilegium Cisterciensium de non solvendis decimis e terris, quas *propriis manibus colunt*, non extendi ad terras, quas aliis excolendas tradunt. Hæc Arresta notantur apud Brodæum ad Louetium *litt. D. n.* 57.

XL. Monet nihilominus ibidem Brodæus, post tempora horum Arrestorum, Cistercienses, aliosque nonnullos Ordines obtinuisse Litteras patentes Ludovici XIII. Regis Galliarum anno 1620. confirmativas Bullarum Eugenii III. aliorumque Pontificum, quibus annuitur immunitas a decimis e possessionibus, quæ sunt de fundatione, dotatione, & domanio Abbatiarum dictorum Ordinum, tam pro illis, quas colunt propriis manibus, quam illis, quas suis colonis excolendas tradunt. Quæ Litteræ eodem anno in Parlamento simpliciter admissæ, & probatæ fuerunt. Testaturque Brodæus conformiter ad has Litteras judicatum fuisse, præmisso exacto causæ examine, & discussione, in favorem Abbatis, & Conventus Clarævallensis Ordinis Cisterciensis de non solvendis decimis e suis terris, quamdiu eas vel propriis manibus colerentur, vel aliis excolendas elocarent, elocatione non excedente terminum novem annorum.

XLI. Itaque in his privilegiis, uti in tota materia decimarum, multum attendenda possessio & usus, præcipue antiquus; multumque insuper attendendum privilegiatis, ut ita suis privilegiis utantur, nec Ecclesiæ præsertim Parochiales, quibus de jure decimæ debentur, nimium graventur. Quare recte monet Zypæus loco citato, *numer.* 12. „ quod si præter commune dubium accedat „ specialis tenuitas Parochi, eo magis res ad compositionem „ urgenda est; quia nimis eo loci incipit privilegium esse „ nocivum, & sic arbitrio boni viri restringendum, & quidem „ sic, ut congrua portio Parocho maneat, & congrua liberaliter.

XLII. Qualiscumque immunitas Cisterciensibus, aliisve Religiosis vi privilegiorum competat, hoc satis constat, eam duntaxat *personalem* esse, neque possessionibus aut rebus inhærere. Quapropter si partiarios colonos habeant, pro portione colonorum decimæ essent solvendæ, tametsi immunitas Cisterciensium ad eum casum se extenderet; quia non nisi portionem Cisterciensibus competentem eximere possent.

Eis conforme est privilegium Alexandri IV. quod extare inter monumenta Monasterii Sancti Bernardi ad Scaldium testatur Zypæus loco citato, *num.* 6. quo privilegio concessum est: „ Ut „ si animalia dederint in *societatem*, de fœtibus decimas non solvant, quoad *eam partem*, quæ eos contingit.

Hoc fundamento anno 1602. adjudicatæ fuerunt decimæ Parocho e terris, quas quidam laicus emerat a quodam Monasterio Ordinis Cisterciensis; tametsi ex terris, quamdiu pertinuerant ad Monasterium, nunquam decimæ solutæ essent: immo & cum Parocho Concordatum initum esset, quo pro omni decima, quæ prætendi posset ex terris illis defungeretur Monasterium solutione 30. stuferorum (*a*). Dictum enim fuit, privilegia, uti & transactionem occasione illorum initam, esse intelligenda pro tempore, quo Monasterium terras illas haberet, & ut propriis uteretur; ac per consequens privilegium immunitatis Ordini concessum eas a decimis eximere poterat. Vide Choppinum *De Sacr. Pol. lib.* 3. *tit.* 2. *n.* 8.

XLIII Flavius Cherubinus in Compendio Bullarii in Gregorio XIII. *capitolo* 51. agens de Bulla (*b*) hujus Pontificis, qua privilegium immunitatis a decimis concessum Societati Jesu renovat & ampliat cum derogatione Decreti Concilii Lateranensis, de quo in *Cap.* 34. *tit. De Decimis*, quærit ibidem *Scolio secundo*, „ de quibus decimis Societatis exemptiones intelligantur“? Dein respondet; „ De illis, quæ Parochis, vel aliis personis, aut Collegiis, ex juris cummunis dispositione debentur; & non de his, „ quæ jure speciali, ex aliqua particulari concessione, & privilegio „ debentur, maxime si ex causa onerosa, & ex quasi „ contractu Principis“. Additque ita anno 1598. censuisse Rotam Romanam. Idipsum indicat Covarruvias *lib.* 1. *variarum resol. cap.* 17. *n.* 14. rationem addens; „ Ex eo quod hujus quasi „ possessionis summus Pontifex ignarus est, nec ejus mentionem „ in privilegio fecerit, & ideo eam tollere non voluerit.

Refertur quoque in Registro MS. Archiepiscopatus Mechliniensis, pronuntiatum fuisse unanimi suffragio in Parlamento Mechliniensi anno 16:3. pro Cappellanis Cappellæ Regiæ, privilegium Cisterciensium de non solvendis decimis non comprendere decimas alicui competentes *speciali* fundatione.

CAPUT VIII.

Quomodo Decimæ solvendæ?

1 *Decimæ in sua origine sunt species oblationis.*
2 *Admonendus populus ut liberali, ac grato animo Decimas persolvat.*
3 *Hic merito applicatur quod de oblationibus dicitur.*
4 *Solutio Decimarum debite facta, ut sacrificium Deo gratum habetur.*
5 *Ægre populus hodie ad Decimarum solutionem adducitur.*
6 *Ratio illius videtur iniqua Decimarum dispensatio.*
7 *Attento hodierno Decimarum usu, non mirum, si populus Decimarum solutioni ægre acquiescat.*
8 *Ob iniquam, & injustam Decimarum dispensationem populus Decimas negare non potest.*
9 *De jure communi decima pars fructuum solvenda.*
10 *Consuetudine introduci potest, ut minor quota quam Decima solvatur.*
11 *Quare hæc minor nihilominus* Decima *vocetur?*
12 *Solutione quotæ etiam minoris per consuetudinem introductæ, satisfit integræ Decimarum solutioni.*
13 *Decimæ solvendæ sine deductione expensarum in colligendis fructibus.*
14 *Id procedit in Decimis prædialibus, non autem personalibus.*
15 *Non deducuntur etiam expensæ in conservationem, aut meliorationem fundorum factæ.*
16 *Interdum conventione Decimatores aliquid pro expensis contribuere solent.*
17 *Immo & auctoritate publica subinde adigantur.*
18 *Volunt Principes nostri, ut solitæ Decimæ exacte solvantur, nec dicantur esse* arbitrariæ.
19 *Fructus decimales e fundis avehi non possunt, priusquam in manipulos, & acervos collecti sunt.*
20 *Debent quoque prævie monere Decimatores, ut determinato tempore adsint decimationi.*
21 *Eadem & in Gallia ordinata sunt.*
22 *In Gallia frequenter judicatum, Decimas* in specie *solvendas esse, non obstante contraria consuetudine, aut conventione.*
23 *Idipsum ibidem reputatur pro firmo principio in materia Decimarum.*
24 *Non ubique, nec etiam in Belgio, id tam rigorose observari videtur.*
25 *Quomodo & quando solvendæ decimæ fœtuum animalium?*

I. DECIMAS In sua origine, & primigenia institutione esse quamdam speciem oblationis, qua populus partem bonorum suorum temporalium Deo offerebat, in ministrorum ejus, ac pauperum usus impedendam, ex dictis *c.* 1. compertum est.

II. Et quamvis hodie decimæ non sint amplius eo sensu *voluntariæ*, ut dependeat ab arbitrio populi eas offerre, vel non offerre; sem-

(a) Stuferus, id est solidus, Belgis *Stuyver*. *C'est*, dit Monsieur Savary, *le sol commun de Hollande & du Brabant. On l'appelle le sol de gros; sa valeur est variable, & suit toujours celle de la valeur de la livre de gros.* Dictionnaire du commerce, tom. 2. pag. 1565.

(b) Ea Bulla in Galliis derogare non potest juri communi; quo quilibet fundus granis consitus decimas solvere tenetur; huic juri non derogatur nisi per titulum antiqua consuetudine, & Regia auctoritate munitum. Cum vero utraque hæc prærogativa desit Bullæ, quam Patribus Jesuitis concessit Gregorius XIII. nullum jus in Galliis, aut nullam privilegium huic tribui patest.

ſemper tamen monendus, & inſtruendus populus, ut liberali ac benevolo in Deum affectu eas offerat; earumque oblatione Deum de ſua ſubſtantia honorare, & quaſi ſacrificium voluntarium offerre ſatagat, juxta illud Eccleſiaſtici *cap.* 35. *verſ.* 11. 12. *&* 13. *In omni dato hilarem fac vultum tuum, & in exultatione ſanctifica decimas tuas. Da Altiſſimo ſecundum datum ejus, & in bono oculo adinventionem facito manuum; tuarum; quoniam Dominus retribuens eſt, & ſepties tantum reddet tibi. Noli offerre munera prava; non enim ſuſcipiet illa.*

III. Hic merito applicatur quod de oblationibus monuit S. Carolus in Concillo Mediolanenſi IV. *part.* 2. *cap.* 15. „ Quo gratius autem Deo ſit quod offerunt: ad præſtandum accedant „ Fideles intima animi pietate, ſpeciali hilaritate, ſancta charitate, omnique Chriſtianæ devotionis teſtificatione.

IV. Hoc pacto fiet, ut offerentibus, & dantibus *decimas* ſuas dici poterit, quod iis jam pridem dixiſſe fertur S. Joannes Monachus apud Caſſianum, *Collat.* 21. *cap.* 2. „ Devotionem hujus „ oblationis... grataner amplector, quia fideliter primitias veſtras, ac decimas indigentium uſibus profuturas, velut *ſacrificium Domino bonæ ſuavitatis offertis.*

V. Verum quam ægre, ac involuntarie & coacte decimæ a laicis frequentes ſolvantur, immo ab invitis, & reluctantibus extorqueri debeant, quantaque laicorum murmura hic audiantur, notius eſt, quam probari debeat.

VI. Porro occaſio horum murmurum nec obſcura, nec abſtruſa apparet; eamque recte notavit Chriſtianus Lupus tom. 4. *Schol. in Canones, pag.* 197. Poſtquam enim oſtendit, plures populos ſe primitus decimarum impoſitioni oppoſuiſſe; & „ quod interim „ ipſum (onus decimarum) omnis fere ſub cœlo Eccleſia poſt „ magnas luctas admiſerint, ait: Ita tamen ut infidam adminiſtrationem nunquam fere ceſſaverit culpare populus, & adverſus illam murmurare, & recalcitrare.

Ut enim in litteris ad Alexandrum II. deplorat B. Petrus Damiani, *lib.* 1. *Epiſtol.* 10. „ Quotidie regales epulæ, quotidie apparatus, quotidie nuptiale convivium; & unde refrigerare debuerant indigentes, rubentium tabularum recreant geſtatores. „ Et cum Epiſcopus diſpenſator, & promus debeat eſſe pauperum, ad eorum menſam affluentibus deliciis alieni ructant; „ cum & illi, quorum eſt tota ſubſtantia, procul excluſi, famis inopia contabeſcant.

VII. Et ſane quis miretur, populum ægre ad ſolutionem decimarum adduci, immo omni qua poſſit arte, & modo ab earum ſolutione ſe ſubducere, dum videt eas non laborantibus in vinea Domini, nec ſeminantibus ſibi ſpiritualia impendi; nec pauperibus communicari, ſed pro majore parte in luxum otioſorum, & ſuaviter viventium Clericorum abſumi: immo ex iis & illos, qui paupertatem, & omnem in rebus terrenis ſingularem moderationem profitentur, paſſim ut opulentiores hujus ſæculi Principes apparatum ducere, & ſplendide vitam in omnibus agere?

Non dubium, quin populus facile induceretur, ut hilari ac pio cordis affectu decimas ſuas offerret, ſi modo non verbis, ſed reipſa oſtenderetur, decimas Deo offerri in uſum non otioſorum Sacerdotum, ſed *operarium*, & *laborantium*; nec ut Sacerdotes, aliique Decimatores inde ſuperbiant, lauteque & delicioſe vivant, ſed Operarii Evangelici *cibum* ſuum acciperent, & reliqua in pauperes, & pios uſus diſtribuerentur.

VIII. Superiorum eſt proſpicere, qua ratione tam iniqua decimarum diſpenſatio corrigatur, earumque rectus ac legitimus uſus reducatur. At ſubditorum & privatorum eſt legibus, & ordinationibus ſolutionem decimarum indicentibus ſe humiliter ſubjicere, & omni exactitudine ſatisfacere, permittendo Decimatorum conſcientiis de illis prout oportet diſponere.

Neque enim ſubditorum, aut privatorum eſt onera auctoritate publica impoſita recuſare, eo prætextu quod aliqui iis abutantur.

Unde merito damnata eſt a Concilio Conſtantienſi hæc aſſertio: „ Decimæ ſunt puræ eleemoſynæ, & Parochani poſſunt „ propter *peccata* ſuorum Prælatorum ad libitum ſuum auferre eas.

Edicto Bleſenſi *artic.* 49. expreſſe auctoritate Regis Galliæ declaratum fuit, proprietarios & poſſeſſores terrarum decimabilium non poſſe allegare in judicio, jus decimarum tantum eſſe ad *beneplacitum*.

IX. Cum vero ad exemplum decimæ Moſaicæ, ſive Legis veteris, hodierna decima primitus introducta ſit, etiam decima pars fructuum ſolvi debet, *Cap.* 1. *tit. De Decimis*. Unde omnium Canoniſtarum conſenſu receptum eſt, quotam decimarum eſſe *decimam* partem fructuum; niſi oſtendatur, quod conſuetudo eam ad minorem partem reduxerit, quemadmodum notat Zypæus *Conſult.* 1. *De Decimis*; ubi una inquirit, quid ad introducendam talem conſuetudinem requiratur. Adde Antonium Fabrum in Codice *lib.* 1. *tit.* 2. *Definit.* 68.

X. Interim indubitatum eſt, conſuetudine introduci poſſe, ut minor quota fructuum debeatur; vigetque hodie pleriſque in locis, ut undecimus duntaxat granorum manipulus ſolvatur, immo & aliquibus locis duodecimus, immo vel minor: quæ conſuetudo legitime introducta, & ſtabilita, indubie ſervanda eſt.

XI. Et quamvis juxta has locorum conſuetudines minor quota, quam *decima* ſolvatur; ſemper tamen *decima* dicitur, ait Franciſcus De Roye *lib.* 2. *Inſt. Juris Canonici, cap.* 12. „ vel quod „ illæ partes in locum decimæ ſucceſſerint, vel quod ad eam „ primo taxatum ſit ſacrum illud tributum, eaque frequentius „ obſervetur.

XII. Qui quotam conſuetudine præſcriptam ſolvit, licet *decima* parte minorem, ad ſenſum Canonum, & Concilii Tridentini *Seſſ.* 25. *cap.* 12. *De Reform.* decimas *integre* perſolvit; quia Decreta illa intelligenda ſunt de ſolutione facienda juxta ſtabilitam loci conſuetudinem, quæ vim legis habet.

XIII. Illud ad *integritatem* decimarum requiritur, ut nihil de quota decimarum detrahatur prætextu expenſarum, aut onerum, quæ a proprietariis, aut colonis ſolvi, & ſubiri debent; idque conformiter ad jus commune in *Cap.* 22. 26. *&* 28. *tit. De Decimis*, ubi id clariſſimis terminis deciditur. Reſpondetque in citato *Cap.* 28. Innocentius III. „ quod licet circa res acquiſitas, „ vel factas de pecunia decimata, cum ipſæ venduntur, credamus deducendas expreſas, & de reſiduo, quaſi de lucro decimas perſolvendas, ut ſi vendatur domus, ager, vinea, clibanus, molendinum, grex, aut quælibet merces: expenſas tamen, quæ fiunt pro fructibus percipiendis, ex illis, de quibus „ fructus proveniunt, non credimus deducendas, etiamſi fuerint „ decimatæ, quoniam, ſalva decima, fructus efficiuntur eorum, „ qui faciunt ipſas expenſas " (*a*)

XIV. Hic ſat aperte Pontifex diſtinguit inter *lucrum*, & fructus *civiles*, e quibus decimæ *perſonales*, de jure debentur, & fructus *naturales*, e quibus decimæ prædiales ſolvuntur: ut illi, non niſi deductis expenſis, debeantur; hi, non deductis. Ratio diſtinctionis eſt, quod lucrum non intelligatur niſi quod ſupereſt, deductis expenſis; uti nec fructus, ſi *civiliter* conſiderentur: at *fructus* terræ non *civiliter*, ſed *naturaliter*, prout e terra naſcuntur, conſiderari debeant; ut obſervat Barboſa De Officio Parochi *Cap.* 28. *num.* 34.

XV. Addit Pontifex in citato *Cap.* 28. „ Nec pro reſtaurando „ detrimento quarumlibet rerum, ex quibus decimæ perſolvuntur, credimus deducendas expenſas de proventibus decimandis: „ quia penes dominum res permanent reſtauratæ; ut ſi pars aliqua moriatur armenti, deterioretur vinea, portio mercis depereat, vel totus clibanus deſtruatur.

XVI. Quamvis hæc ita de jure obtineant, neque conſuetudo, aut lex aliqua ſpecialis Decimatores ad contributionem expenſarum in fundos decimabiles obligare videatur, neque Carolus V. decimarum meminerit in Edicto 23. Maji 1531. ubi regulas præſcribit, qui, quantumve ad aggerum reparationem teneantur Vicarii, uti obſervat Zypæus *Conſult.* 1. „ Nihilominus (ait Zypæus) ex æquo & bono ad animandos agricolas ad ſteriles „ myricas aratro ſubiiciendas, glebas a vepribus, & ſentibus „ occupatas purgandas, ſilvas inutiles exſcindendas, alveum & „ arenam a mari occupatum aggeribus circumductis continenti „ annectendam, aut inſulam ripis litoribuſque obſidendam, & „ culturæ mancipandam, ſolent, quibus jus eſt decimarum, cultoribus ad annos aliquot immunitatem dicimarum, ex toto vel „ in partem tribuere, pro gravitate ſumptuum.

XVII. Quinimmo ſi publice expediat terras aliquas aggeribus cingi, idque ſine magnis, & notabilibus expenſis fieri nequeat; interdum æquitas exigere poteſt, ut etiam auctoritate publica Decimatores pro portione decimarum in aliquam partem expenſarum vocentur; uti loco citato monet Zypæus.

XVIII. Sicuti autem Principes noſtri ſollicite caverunt, ut Eccleſiaſtici ſolitis decimis eſſent contenti; ita ſub gravibus quoque pœnis ſanxerunt, ut decimis illis pacifice, & ſine ulla turbatione uti & frui ſinerentur; notanter Edicto Caroli V. de 7. Junii 1554. quod refertur parte 1. Edictorum Flandriæ, *lib.* 2. *Rubrica* 12. & Philippi II. 6. Junii 1564. quod extat parte 1. Edict Brab. *lib.* 1. *tit.* 5. *cap.* 5. vetatque expreſſe Carolus in hoc ſuo Edicto, ne quis dicat, decimas eſſe *meras* eleemoſynas ad arbitrium & beneplacitum populi ſolvendas.

XIX. Ut autem omnis fraus in decimarum ſolutione evitetur, atque ipſæ decimæ cum omni ſinceritate, & integritate ſolvantur; in iiſdem Edictis cavetur, ne fructus decimabiles, nec ante nec poſt ſolis occaſum furtim avehantur, neque priuſquam in manipulos, & acervos, juxta locorum conſuetudinem, collecti ſint.

XX. Ulterius, ut non auferantur aut vehantur, priuſquam idonee denuntiatum ſit Decimatoribus, eorumve commiſſariis in loco exiſtentibus, fructus eſſe avectioni paratos, ipſiſque tempus & locum deſignaverint, quibus compareant ut videant manipulos, & acervos numerari: qui ſi ſtatuto tempore non adſint, permittitur colonis, ſeu villicis fructus ſuos e fundo avehere, relicto ibidem manipulo vel acervo pro decimis debito.

XXI. Eadem in Gallia pluribus, & iteratis Regiis Edictis cauta eſſe, referunt paſſim Pragmatici; notanturque in Actis Cleri Gallicani, *tom.* 3. *part.* 3. *titulo* 1. (*b*).

XXII. Referuntur & ibidem plura Parlamentorum Arreſta, quibus judicatum fuit, decimas eſſe ſolvendas *in ſpecie*; ac ſignanter anno 1612. condemnati coloni ſolvere decimas *in ſpecie*, non oſtante poſſeſſione *immemoriali* ſolvendi vice decimarum certam quantitatem granorum. Idipſum in contradictorio judicio conformiter ad concluſiones Advocati Regii judicatum 23. Aprilis 1641. non obſtante conſuetudine *immemoriali* ſolvendi pro decimis certam quantitatem pecuniæ. Et 9. Julii 1642. condemnati quidam ſolvere ſuo Parocho decimam vini in ſpecie. Rurſus 31. Martii 1664. condemnati quidam incolæ ſolvere decimam vini in ſpecie, non obſtante poſſeſſione pluſquam centenaria, & immemoriali ſolvendi duntaxat quatuor aſſes in ſingula jugera vineæ. Immo anno 1665. judicatum, etiam decimas agnorum, lanæ, aliaſque minutas eſſe ſolvendas in ſpecie, non obſtante quacumque conventione, aut poſſeſſione contraria.

XXIII. Hæc omnia conformia Parlamentorum Arreſta dubitare non ſinunt, quin uſus Regni Galliæ habeat, decimas eſſe *in*

ſpecie

(a) Id ante Innocentium III. ſtatuerat Alexander III. Cap. *Cum homines, Extra de Decimis, primit. & oblat.* Porro iſtæ ſummorum Pontificum diſpoſitiones conformes ſunt articulis conſuetudinum, quæ hac de re in Galliis vigent.

(b) In primis conſulatur Edictum Melodunenſe ann. 1579. art. 29.

specie solvendas. Unde Michael Du Perray in Tractatu de Portione congrua, *part.* 2. *cap.* 30. inter principia in materia decimarum juxta consuetudinem Galliæ recepta, ponit hoc, *nu.* 41. Decima solvenda est *in specie*, non obstantibus quibuscumque conventionibus, & transactionibus inter incolas Parochiæ, & Prædecessores ipsius Curati (*a*).

XXIV. Ex Panormitano ad *Cap.* 32. *titul. De Decimis* refert Chopp.nus *De Sacr. P. lib.* 3. *tit.* 4. *num.* 4. *Quod a Germanis pensitari assolent quotannis certi, ac definiti frugum acervi, quos nec augere fertilitas anni, nec minuere sterilitas possit*. Addit præterea Choppinus: *Sclaverum item in regione, Aldenburgensi Præsuli designatum est decimæ vice annuum vectigal ex omnibus Wagirorum, seu Obotritorum latifundiis: nempe quolibet ex aratro, grani mensura, & lini resticuli quadrageni, cum duodecim nummis argenteis; unus præterea nummus, pretii summam colligentis*.

Similiter in Belgio in aliquibus locis usus obtinet, ut vel ex longæva consuetudine, vel conventione solvatur vice decimarum præsertim *minutarum* aliqua determinata quantitas: quæ solutio nonnunquam præferenda solutioni hujusmodi decimarum *in specie*; eo quod hæc ob ejus incertitudinem, & exilitatem sæpe quæstiones, & difficultates parere soleat. Neque credo, usum solutionis decimarum *in specie* ita receptum, ut consuetudo immemorialis, aut conventio legitime facta ei contraria, in judiciis invalidaretur, & coloni aut proprietarii ad solutionem decimarum *in specie*, non obstante consuetudine aut conventione, urgerentur. Et quidem expresse ait post Rebuffum Franciscus Tondutus *lib.* 1. *Quæstionum, & resolution. cap.* 67. *numer.* 7. „ Valida videtur consuetudo, quod loco animalium solvatur certa pecuniarum summa nomine decimæ.

XXV. Notat quoque ibidem Tondutus quoad decimas animalium, si consuetudo habeat, ut decimus, vel vigesimus fœtus solvatur, fideliter solvendum esse quidquid venerit decimum, vel vigesimum, aut alias secundum consuetum numerum. Notatque quod quamvis per longum tempus rustici animalia minutiora, & deteriora Parocho pro decima per dolum & astutiam præstiterint, talis consuetudo non sit legitima, nec recipienda.

Quod si discerni nequeat, quod sit decimum animal, vel secundum datam consuetudinem vigesimum, tunc nec de melioribus, nec de pejoribus solvenda erit decima, sed de mediocribus arbitrio boni viri; uti post Oldradum *consil.* 236. observat ibidem Tondutus.

Adhæc, ut recte post alios monet Tondutus *nu.* 6. non debetur hæc decima statim ubi nata sunt animalia, sed ubi non amplius indigent lacte materno: alioquin inutilia apud Ecclesiam remanerent, & morerentur.

Quanto autem tempore proprietarius fœtum decimabilem servare, & nutrire debeat, pro regionum & locorum conditione determinandum esse, verius credit Germanus Forgetius in Tractatu Dei rebus *decimabilibus*, *cap.* 3. *num.* 5. monetque quod *agnos* intervenisse Arrestum Parlamenti Parisiensis per modum Regulamenti 27. Maji 1559. quo cautum fuit, quod Decimatores teneantur hebdomada ante Pascha ipsos agnos signare; iique signati, sint eorum periculo, & oneri. Verba Regulamenti, prout ea refert Forgetius, sunt: *Que les Dimeurs sont tenus compter, marquer & lever le Jeudi, ou autre jour de la Semaine Sainte par chacun an, la dime d'iceux agneaux, & ledit temps passe, le Proprietaire ou ses Fermiers & Commis pourront compter, nombrer & marquer, pour en cas de mort, sans fraude en representer & rendre les peaux a ladite marque, dont le Proprietaire, & les Commis qui auront marque, seront crus par leur serment. Que si la dime des agneaux étoit levée après ladite Semaine Sainte, seront les Dimeurs tenus payer le salaire raisonnable, pour raison de la garde d'iceux agneaux*. Idest, Decimatores teneri, ut numerent, signent, & colligant feria quinta, aut alia die majoris hebdomadæ annuatim decimas agnorum; quo tempore elapso, liberum erit proprietario, aut ejus villico, aut ei, quem commiserit, numerare, & signare; ut si perire eos contingat, sine fraude vellera signata exhibeat, & reddat: stabiturque juramento proprietarii, & eorum, quos commiserit, qui signaverint vellera. Si vero agnorum decimæ colligerentur post dictam majorem hebdomadam, tenebuntur Decimatores stipendium, prout ratio exiget, persolvere, ratione custodiæ dictorum agnorum.

(*a*) Docet tamen eruditus D. De Hericourt, has transactiones executioni esse mandandas, modo formalitatibus, quæ pro alienandis Ecclesiæ bonis præscribuntur, vestitæ sint. Ecce verba eruditi Canonistæ: *Pour mettre les Paroissiens en droit de dire, qu'ils ont eté abonnès; il faut qu'ils ajent un titre en bonne forme de l'abbonement, ou du moins d'anciennes preuves par ecrit, jointes à la possession immemoriale; qui fasse presumer qu'ils ont un titre legitime: en suivant cette regle, il est facile de concilier les Arrets qui paroissent d'abord opposés au sujet des abbonemens*. Loix Eccles. part. 2. pag. 186. & 187. num. 13.
Quod in Germania a Catholicis, vel a Protestantibus Augustane Confessionis observari solet, accipe. Debentur decimæ ex ipsis fructibus, nec eorum loco offerri potest æstimatio, nisi per conventionem aliud placuerit. Inde duplex nascitur decimarum species: una quæ *in natura* præstatur ex fructibus, altera ejus loco quotannis certa æstimatio solvitur. „ Quamvis, inquit Bohemerus *lib.* 3. *tit.* 30. *pag.* 150. *tom.* 4. per diuturnum tempus hæc fuerit soluta, attamen prior species, quæ *regularis* & *ordinaria est*, nunquam amittitur; revera conventio conductionem continet, qua possessoribus agrorum locantur decimæ pro certa pensione annua; sed istud negotium præscriptionem non admittit, nec impedit quominus fieri possit antiquario locationis factæ „. ... quoque censet Mevius, *pag.* 8. *decis.* 66.

CAPUT IX.

Quomodo, & coram quo Decimæ exigendæ?

1 *Decimæ accipiendæ animi gratitudine, ut spirituales Deo oblatæ hostiæ.*
2 *Cavendum ne cum nimio rigore, & specie avaritiæ exigantur.*
3 *Nonnulli hic abutuntur suo juramento de conservandis bonis Ecclesiæ.*
4 *Qui Decimatores cum majore moderatione decimas exigere debeant?*
5 *Refractarii decimarum debitores ad solutionem juridice urgeri possunt.*
6 *De Jure communi etiam per* censuras.
7 *Idipsum declarat Synodus Tridentina.*
8 *Mores Belgii vix admittunt quempiam per censuras ad decimarum solutionem urgeri.*
9 *Idipsum prævie ad publicationem Synodi Tridentinæ monuerunt Consilia Regia.*
10 *Jure communi causa decimarum coram Judice Ecclesiastico tractanda.*
11 *Quæstiones in hac materia hic solent coram Tribunalibus Regiis agitari.*
12 *Coram quo actio super decimis contra laicum institui debeat, juxta Concordata inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem.*
13 *Quid circa petitorium, & possessorium eadem Concordata statuant?*
14 *Hodie & in Belgio, & Galliæ possessorium agitatur coram Consiliis Regiis.*
15 *Quæstio super decimis* insolitis *agitanda coram Consilio Regio, ex Edicto Caroli V.*
16 *Idem & in Hispania, & Gallia obtinet.*
17 *Cur hodie raro admodum materia decimarum agitetur coram Judice Ecclesiastico?*
18 *Quomodo Judex sæcularis procedere debeat, dum possessio est dubia?*
19 *Decimæ sunt onera fructuum, & iis non excrescentibus, decimæ non debentur.*
20 *Potest proprietarius fundum suum* incultum *permittere.*
21 *Potest in fundo suo seminare fructus non decimabiles, licet soliti fuissent seminari decimabiles.*
22 *Decimator simili casu nullas decimas prætendere potest.*
23 *Nonnunquam ex æquitate hæc libertas restringi potest officio Judicis.*
24 *Onus decimarum non solutarum non sequitur* novum *fundi possessorem.*
25 *Decimæ uno anno non petitæ; altero anno peti non possunt.*

I. Si populus inducendus sit, ut decimas liberali ac grato animo, & sincera in Deum pietate offerat, uti capite præcedenti notavimus: indubie & ipsi Ecclesiastici suo exigendi modo ostendere debent, quod non avaritiæ aut cupiditatis spiritu, sed tamquam spirituales Deo oblatas hostias, cum quadam animi gratitudine decimas recipiant.

II. In primis itaque in hac decimarum exactione observandum a Decimatoribus, præsertim Ecclesiasticis, ne cum fidelium scandalo, nimio rigore decimas a populo, interdum sat inope, & gravato, exigant. Temporalia enim potius perdenda sunt, quam nomen Dei propter nostras exactiones blasphemetur, & proximi scandalizentur, inquiebat Joannes Molanus Canonicus ad suos Concanonicos in Oratione *De defendendis Decimis*, *cap.* 12. Additque: *Fœda nimirum est macula avaritiæ in hominibus Ecclesiasticis, maximeque eos liberales esse decet. Unde Paulus Apostolus non poterat tuta conscientia necessaria vitæ a Corinthiis exigere; non quod ea contra justitiam, sed contra charitatis debitum exegisset*.

III. Notat quoque ibidem Molanus, *quod Canonici quidam nimio rigore urgeant semper, se jurasse defensionem jurium Ecclesiæ suæ: ac proinde nihil unquam de jure decimarum ex quacumque causa remittere volunt. Quibus a doctioribus, & prudentioribus confratribus dicendum est, eos ex vi juramenti non obligari, ut extremo jure in decimis defendendis utantur: eo quod juramentum non sit vinculum iniquitatis; sed obligatio ejus intelligi debeat, salvis honore Dei, & ædificatione proximorum*.

IV. Omnibus quidem Ecclesiasticis convenit, ut cum summa moderatione, & charitate in decimarum aliorumque temporalium jurium postulatione, & exactione se gerant; nullamque dent populis justam offensionis aut scandali occasionem. Speciali tamen ratione ad eam moderationem adstringuntur illi Decimatores, qui populo spiritualia non seminantes, temporalia eorum metunt, & quibus decimæ per modum quodammodo *eleemosynæ* communicatæ sunt; vel quorum fides specialiter electa est, ut eas in pauperes distribuerent; quemadmodum supra *cap.* 5. annotatum fuit.

Quis enim non a ratione, & justitia alienum arbitrabitur, quod hi, quibus decimæ eo potissimum fine datæ sunt, ut iis tamquam *pauperes* utantur, & reliquum ut fideles earum dispensatores in pauperes erogent, cum summo rigore eas a pauperibus exigant, & quodammodo extorqueant?

V. Cæterum, cum decimæ hodie non ut mere voluntariæ oblationes, & eleemosynæ solvantur, sed ad illas solvendas populus ex *justitia* teneatur: non dubium, quin malevoli refractarii ad solutionem earum cogi possint: ipsique Decimatores tam Ecclesiastici, quam laici, decimarum solutionem juridice urgere queant, & subinde teneantur.

VI. Immo refractarios ad earum solutionem, & per censuras Ecclesiasticas constringi posse, in Jure cautum est.

Legitur *lib. 2. Capitular. Regum Francorum cap.* 38. „ Qui de„ cimas pro crebris admonitionibus, & prædicationibus Sacer„ dotum dare neglexerint, *excommunicentur*, “ Et in *cap.* 5. *tit. De Decimis*, mandat Cantuariensi Archiepiscopo Alexander III. ut Parochianos, si opus fuerit, sub *excommunicationis* districtione compellat, ut de proventibus molendinorum, piscariarum, fœno, & lana, decimas Ecclesiis, quibus debentur, cum integritate persolvant. Idipsum mandatur in *cap.* 15. *&* 21. *tit. eod*, aliisque Juris textibus.

VII. His insistens Synodus Tridentina, *Sess.* 25. *cap.* 12. *De Reformat. præcipit omnibus, cujuscumque gradus & conditionis sint; ad quos decimarum solutio spectat, ut eas, ad quas de jure tenentur, in posterum Cathedrali, aut quibuscumque aliis Ecclesiis, vel personis, quibus legitime debentur, integre persolvant. Qui vero aut eas subtrahunt, aut impediunt*, excommunicentur, *nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur*.

VIII. Verum, cum Synodus Tridentina eadem Sessione *cap.* 3. satis insinuet, in causis præsertim civilibus, ad excommunicationis censurarumque inflictionem non esse procedendum, quando executio realis, vel personalis aliter haberi potest; mores Belgii vix admittunt, ut laici decimas solvere renuentes per censuras Ecclesiasticas compellantur, aut ob earum non solutionem excommunicari possint: eo quod alia passim media sint, quibus ad solutionem cogatur.

IX. Refert Antonius Anselmo in suo Triboniano Belgico, *cap.* 32. §. 54. quod cum hic ageretur de publicatione Synodi Tridentinæ, eumque in finem Decreta reformationis ad Consilia Regia per Belgii Gubernatricem nomine Regis Philippi II. revidenda fuissent missa; quod ad citatum *Caput* 12. quo præcipitur, ut unusquisque decimas, quas debet, integre persolvat, & qui eas subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur, *notarint Brabanti, tractus complures in hac regione a decimarum præstatione esse exemptos privilegio, aut præscriptione, & nominatim Regiam Majestatem ab hoc onere immunem agere deinde non esse hic usitatum, censuris, vel excommunicationibus cogere reluctantes ad decimarum præstationem, quæ nec per Canones, nisi pro rebus gravioribus, irrogari possunt, solere hic jure agi contra frustratores decimarum in Conciliis Provincialibus*.

Similiter ad *Sess.* 22. *cap.* 11. quo coercentur *anathemate* laici usurpatores, detentores, violatores rerum, & jurium Ecclesiasticorum, vel piorum locorum, aut fundationum, & Patroni jure Patronatus insuper privantur, „ animadverterunt Consilia, „ laicos hisce in rebus conveniri solitos apud Judices sæculares, „ & Concilia Provincialia, ibique pro modo culpæ coercen„ dos “, Anselmo *ibidem*, §. 31.

X. De jure communi causa decimarum tamquam Ecclesiastica tractanda videtur coram Judice Ecclesiastico; ipsumque Judicem Ecclesiasticum esse etiam laicorum judicem competentem in hac materia decimarum, communiter tradunt Canonistæ, & late probat *Covarruvias Pract. quæst. cap.* 5.

XI. Verum in his aliisque pluribus Provinciis, & Regnis solent passim quæstiones super decimis coram Regiis Tribunalibus agitari, & laici ad Consilia Regia super solutione decimarum evocari. (*a*).

XII. In Concordatis inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem *tit.* 3. §. 10. in primis statuitur: *Si laicus actione personali, ex contractu per Ecclesiasticam personam conveniatur, ratione bonorum mere Ecclesiasticorum, ut puta decimarum vel oblationum, vel ratione bonorum (ut prædicitur) amortizatorum, poterit laicus in jus trahi coram Officiali, vel Judice sæculari. Ita quod talis quæstio erit mixti fori. Si vero eadem personali actione laicus per Clericum conveniatur, ex contractu, ratione aliorum bonorum ad Ecclesiam spectantium, non amortizatorum, ut supra, actor sequetur forum rei; nec de talibus causis se poterunt Ecclesiastici Judices intromittere. Si autem laicus, invitis dominis, videatur defructuasse bona mere Ecclesiastica, vel amortizata, ut supra, sine aliquo contractu præambulo, poterit coram Judice Ecclesiastico, vel sæculari conveniri*.

XIII. Deinde §. 13. decernitur, quod in causis mere Ecclesiasticis, ut puta *decimarum*, Judex Ecclesiasticus, etiam contra *laicos*, poterit cognoscere in *petitorio*.

Quoad possessorium statuitur in dictis Concordatis *tit.* 4. quod per modum provisionis „ possessorium recuperandæ, & retinen„ dæ quæstio, & cognitio spectabit ad Judices sæculares priva„ tive, sive agatur de possessorio Beneficiorum, decimarum, „ Jurispatronatus, vel aliorum jurium, & quæstio in possesso„ rio suspendet petitorium, nisi quæstio petitoria esset contestata „ coram Judice spirituali contra intentantem possessorium.

Subditur autem §. 2. „ Interdictum vero adipiscendæ possessionis Judici Ecclesiastico relinquitur.

XIV. Hodie in Belgio, in Gallia, Hispania, aliisque multis Provinciis possessorium decimarum tractari apud Judices Regios notissimum est, & quotidiana praxis probat; notantque passim Pragmatici, quos citat Covarruvias *Pract. quæst. cap.* 35. Vide etiam Carolum Fevretium De Abusu *lib.* 6. *cap.* 1. & Brodæum ad Louetium *litt. B. num.* 11. & *litt. D. num.* 29.

XV. Edictum Caroli V. anni 1520. quo vetat *insolitas* decimas exigi (de quo actum supra *cap.* 2.) cognitionem novarum decimarum, puta an sit nova species, an solvi solita quæ exigitur, attribuit Consiliis Provincialibus Regiis; inhibendo omnibus Judicibus Ecclesiasticis, cujuscumque auctoritatis sint, eam ob causam quemcumque laicum citandi, aliumque actum juridicum exercendi, prout latius in citato Edicto videri potest. Notatque Antonius Anselmo in suo Triboniano Belgico *cap.* 1. §. 11. *hic agi de facto, non de jure; an scilicet sint novæ species, an ab annis 40, retro sint solutæ; an denique Ecclesia sit, fueritque in possessione eas recipiendi, & colligendi*. Deinde monet, *quod jurisdictio hæc, & cognitio quoad novas decimarum species per Concordata Brabantiæ sit confirmata*, Tit. de Jurisdict. 3. §. in causis 13. verb. Ordinatione tamen Principis super modo decimarum solvendarum edita, in suo robore durante.

Inita sunt hæc Concordata anno 1541. adeoque viginti & uno annis post editum præcitatum Edictum de non exigendis *insolitis* decimis.

XVI. Observat Covarruvias loco supra citato *num.* 2. *vers. Quanto erit*, causam decimarum quandoque in his Regnis (*Hispaniarum*) *tractari apud Regios Auditores; nempe cum laici contendunt, decimas ab eis exigi, quæ legitima temporis præscriptione minime debentur, & sunt remissæ; denique conqueruntur contra morem, & consuetudinem decimas ab eis exigi. Nam etsi condemnentur a Judice Ecclesiastico, nihilominus ex querela causa retinetur apud Regia Prætoria. Siquidem & Litteræ Regiæ passim dantur a supremo Senatu ad id, ut laici non cogantur decimas illas solvere, quæ solvi legitima temporis præscriptione non consueverunt*.

Idem in Gallia servari, & pridem a Philippo IV. decretum fuisse testantur Pragmatici.

XVII. Cum autem hodie rarissime de ipso jure decimarum quoad petitorium quæstio incidat, sed pene semper de possessione, & consuetudine solvendi, vel exigendi quæstio fit; soleantque laici recusantes decimarum solutionem non *jus* ipsum decimandi negare, sed tantum possessionem, vel consuetudinem eas ex tali specie, aut in tali quota, & modo solvendi; etiam vix quæstio super earum solutione coram Judice Ecclesiastico agitatur; solentque laici non coram Judice Ecclesiastico, sed Regio evocari, & ad earum solutionem compelli.

XVIII. Cæterum, dum Judex laicus de solo possessorio decimarum cognoscit, & quæstio de *quota* decimarum incidat, dicit Antonius Faber in Codice *lib.* 1. *tit.* 2. *Definit.* 63. *quod Judex sicuti de sola possessione potest cognoscere, ita quotam illam demum præscribere potest, quam præstari solitam videt ex concludentibus, & indubitatis probationibus. Sin minus ei liqueat de quota certa, nihil aliud superest quod facere possit, nisi & formam Juris sequatur*.

Deinde addit: „ Nec movere illum debet, quod perperam „ judicaturus videatur, si Parochum tueatur in quasi possessio„ ne decimæ exigendæ, qui nunquam in ea possessione fuerit, „ cuique longe minorem, licet difformem quotam, a Parochia„ nis accipere solitus probetur. Nam quod pertinet ad jus exi„ gendarum decimarum ad formam Juris, semper Ecclesia pos„ sidet, quamdiu contraria possessio nulla est, cujus ratio defe„ ctu probationum in judicando haberi possit. *Ita tractum est* in causa R. Antonii De la Rovaire Parochi, & Parochianorum de „ Greisy, 13. kal. Januarii 1593.

Quod in quæstione circa determinationem *quotæ* resolvit hic Antonius Faber, idipsum & in aliis quæstionibus, ubi de excludendo Decimatore jure communi fundato agitur, observandum esse, non difficile est intelligere.

XIX. In exactione, & petitione decimarum illud quoque observandum, eas non posse peti nisi de fructibus excretis, sive jus decimarum non esse unus fundorum, sed fructuum. Hinc nullis fructibus excrescentibus, etiam decimæ prætendi nequeunt; tametsi etiam per negligentiam proprietariorum, aut colonorum factum esset, quod fructus nulli, aut minus valentes excreti, & collecti essent.

XX. Immo ipse proprietarius fundum suum *incultum* relinquere potest, neque a Parocho aliove Decimatore ad excolendum, aut seminandum adigi potest, uti recte monet Grimaudet *De Decimis lib.* 3. *cap.* 3

XXI. Additque Grimaudetius: Curatus enim non est dominus, nec jus habet in fundos, ratione cujus possit impedire possessorem, ne re sua pro libitu utatur; mutetque fundum suum solitum seminari granis decimabilibus, in aliam speciem culturæ, e qua decima non solet solvi, puta in pratum, silvam, aut stagnum.

XXII. Hoc enim casu decimator nihil prætendere potest, nihilque juris habet. Jus enim ad decimas tantum prætendere potest, quando fructus decimabiles excreverunt; quia decimæ ex fructibus, non autem ex fundis debentur: satisfacitque fundi proprietarius, si ex fructibus *decimabilibus* decimas sine fraude exsolvat.

XXIII. Idipsum notavit quoque Zypæus in Jure novo, titulo *De Decimis num.* 5. una tamen addens: *Sed quid, si in toto pago terræ arabiles vertantur in boum pascua, ut quadantenus ibi annihilentur decimæ, & Cleri alimenta? Desiderabit æquitas, ut intra modum Judicis officio coarctetur hæc libertas, ad exemplum privilegii nimium præjudicantis*. Aut saltem eo casu declarari posset, in tali Parochia decimas ex similibus terris, aut fructibus deberi ob eorum frequentiam, licet hactenus ex similibus solitum non fuisset decimas exigere, quamdiu in exigua quantitate seminari solebant.

XXIV. Ulterius, quia decimæ sunt onus fructuum, non fundi, recte docent Canonistæ, decimas exigi non posse a novo fundi possessore, si forsan a prædecessore, qui fructus percepit, non fuerint solutæ.

XXV. Immo cum decimæ quotannis ex fructibus singulis an-

(a) Cum decimæ rerum temporalium naturam non amittant, licet ad usum pium, & Ecclesiasticum destinentur, meritò crediderunt Principes, decimas suæ jurisdictioni esse subjectas, neque ea destinatione in usum Ecclesiasticum e sua jurisdictione plane eximi. Quapropter non dubitarunt, sibi integrum esse earum exactionem, & solutionem suis legibus circumscribere, quemadmodum a Catholicis Principibus in Gallia, in Belgio, plurimisque aliis Provinciis factum fuisse legitur. Eorum enim Edicta a pristinis sæculis in hac decimarum materia servata fuerunt, neglectis Decretalibus Epistolis, ubi Principum Edictis erant contrariæ,

annis, excrescentibus debeantur, si uno anno petitæ non fuerunt, sequenti anno duplices peti nequeunt; immo per anno illo, quo petitæ non fuerunt, remissæ habentur, „ Decimæ quamvis in annos singulos debeantur, etiam citra interpellationem (ait Antonius Faber loco citato *Definit.* 63,) „ si tamen suo tempore petitæ non fuerint, postea pro annis „ præteritis peti non possunt, quasi tacito judicio remissæ “. Et ita a Senatu Sabaudiæ judicatum dicit anno 1593.

Unde inter regulas in hac decimarum materia in Gallia receptas, & hanc Michael Du Perray in suo tractatu De Portione congrua, *part.* 2. *Cap.* 30. *n.* 38. ponit, quod decimæ præteritorum annorum non petantur. Verba ejus sunt; *C' est aussi une maxime tresconstante que les Dimes ne tombent pas en arrerages, & l' on n' en peut poin demander plusieurs annèes: les Dimes se paient sur le champ; etant destinèes à la nourriture des Ministres du Seigneur qui servent à l' Autel; ils sont prèsumès de les avoir prises. Jugè par Arrêt du* 13. *Decembre* 1673. Id est: Axioma certissimum est, decimas non obstringi æris alieni reliquiis, nec plurium annorum decimas exigi fas esse. In ipso temporis articulo solvuntur decimæ, cum alimentationis servorum Dei, qui Altari ministrant, deputentur, quibus ipsos gavisos esse præsumitur, Ita judicatum Senatusconsulto die 13. Decemb. 1672.

C A P U T X.

De Oblationibus.

1 *Quid oblatio generaliter sumpta?*
2 *Quid apud Canonistas nomine oblationis veniat?*
3 *In quo præcipue oblationes a decimis distinguantur?*
4 *Vulgus tantum pro oblationibus habet, quæ inter Missarum solemnia offerri solent.*
5 *Hæc acceptio vulgaris nimis constricta.*
6 *Oblationes debent esse voluntariæ.*
7 *Omnes proventus Ecclesiæ jure communi cedunt Ecclesiæ Parochiali.*
8 *Ecclesiæ Parochiali de jure communi competunt oblationes.*
9 *Etiam factæ ad imaginem extra Templum Parochiale.*
10 *Item quæ fiunt Sacerdoti celebranti in Sacello intra limites Parochiæ.*
11 *Similiter quæ fiunt tempore Jubilæi, vel anno Sancto, &c. in Ecclesia Cathedrali spectant ad Archipresbyterum, non autem ad Episcopum.*
12 *Competunt Vicario perpetuo, excluso Pastore primitivo.*
13 *Hactenus dicta procedunt jure communi.*
14 *Ex consuetudine & voluntate offerentium possunt oblationes aliis competere.*
15 *Si constet de voluntate offerentium, cessat jus commune.*
16 *Oblationes collectæ per Magistros fabricæ, mensæ Sancti-Spiritus, aliosve similes, non solent cedere Parocho.*
17 *Sicuti nec, quæ offeruntur in truncis expositis ad recipiendas oblationes in certum usum.*
18 *Oblationes, quæ fiunt ad imagines & reliquias alicujus Sancti, solent cedere Sacello, in quo imago vel reliquiæ requiescunt.*
19 *Si Sacellum habeat speciales Mamburnos, oblationes solent cedere Sacello.*
20 *Hodie solent oblationes, quæ fiunt extra Altare, aliis quam Parocho cedere.*
21 *In quibus oblationibus hodie jus commune obtineat?*
22 *Prædicta conformia sunt Synodo Namurcensi.*
23 *Si nullæ circumstantiæ determinent usum oblationum, salvum manet jus Parochi.*
24 *Oblationum administratio manet penes Parochum, licet in alterius usum sint impendendæ.*
25 *Etiamsi administratio sit penes laicos.*
26 *Non est inconveniens oblationum administrationem esse penes laicos.*
27 *Neque per hoc impingitur in Canones vetantes oblationes cedere laicis.*
28 *Quo titulo laicis possit competere administratio oblationum?*

OBLATIO generaliter sumpta, idem sonat, quod alicujus rei non petitæ spontanea largitio. Quæ si homini fiat, *Donatio* dicitur, si Deo magis proprie *Oblatio*, quia cum Deo utpote omnium Domino nihil dari queat, maluerunt Canones eam largitionem *Oblationem* vocare.

Oblatio ita generaliter sumpta comprehendit & oblationes stricte dictas, & decimas, primitias, & quidquid a fidelibus in usum Ministrorum Ecclesiæ Deo consecratur.

II. Verum, modo loquendi Canonistis usitato, oblationes a decimis distinguuntur; vocanturque *oblationes*, quæ a fidelibus vel ad Altare, vel etiam extra Altare, *ultro & voluntarie* citra nullam in quantitate aut specie determinationem, Deo vel Ecclesiæ dantur.

III. Itaque in hoc præcipue decimæ ab oblationibus discernuntur, quod decimæ partim ex jure, partim ex consuetudine soleant esse determinatæ ad certam quotam & speciem; nec earum determinatio, & solutio Fidelium laicorum voluntati, & libertati sit relicta! contra vero, *oblationum* tam quoad quotam, quam quoad speciem determinatio a nutu & beneplacito offerentium dependere consueverit.

IV. Vulgari hodierno loquendi usu, oblationum nomine fere duntaxat veniunt illa, quæ ad manum Sacerdotis inter Missarum solemnia offerri consueverunt, de quarum usu & origine actum est supra, *Sect.* 1. *tit.* 5. *cap.* 4.

V. Equidem dubitari nequit, quin plura alia, quæ hodie a populo offeruntur, sint revera *oblationes*, & nomine *oblationum* veniant, prout etiam a decimis & primitiis distinguuntur; ut puta; quæ post administrata Sacramenta; aut in purificatione mulierum, similibusque functionibus pastoralibus populus offerre solet; & quæ etiam in truncis ad colligendas eleemosynas populi expositis ponuntur; aut Matriculariis sive Magistris Fabricæ, vel mensæ S. Spiritus juxta morem in plerisque Belgicis Ecclesiis receptum circumeuntibus per Ecclesiam dantur; vel etiam alio modo in usum Ecclesiæ, aut pauperum; v. gr. in Ecclesiis ruralibus, in carnis, ovorum, butyri, aut alterius edulii specie ipsis exhibentur: item illa, quæ a visitantibus certa Oratoria vel Sacella, in quibus Imagines vulgo miraculosæ, vel Sanctorum Reliquiæ quiescunt, ibidem, vel in, vel extra Altare offerruntur; quæ omnia nomine *oblationum*, ex modo loquendi SS. Canonum, & Canonistarum, veniunt.

VI. Oblationes, præsertim in administratione Sacramentorum, aliave functione pastorali dari consuetas, plane voluntarias, & liberas esse debere, ostensum est supra, *Sect.* 1. *t.* 1. *cap.* 4. ibique probatum, omnino vetitum esse, quidquam directe, vel indirecte, pro hujusmodi functionibus stipulari; sed duntaxat permitti, ut accipiantur: qua *ultro & liberaliter* a Fidelibus offeruntur; ac insuper quam sollicite omnis species Simoniæ, & turpis quæstus in receptione harum oblationum caveri debeat.

VII. Proventus singularum Parochiarum cedere Ecclesiæ Parochiali ejusque Ministris uno consensu concludunt Canonistæ *cap.* 9. *tit. De his, quæ fiunt a Prælato sine consensu Capituli*; in quo dicitur: „ Cum auctoritate Dionysii fuerunt Parochiæ „ limitatæ, quatenus singularum Parœciarum proventus in usus „ Ecclesiæ cederent necessarios, & Ministrorum.

VIII. Inter proventus vero Parœciarum numerandas esse oblationes, quæ in districtu Parochiæ offeruntur, nemo negat.

Hinc ulterius pari consensu conficiunt Canonistæ, Parochum tamquam primarium Ecclesiæ Parochialis Ministrum *de jure communi* fundare suam intentionem in perceptione omnium oblationum, quæ obveniunt intra limites suæ Parochiæ, easque ei deberi, ni ostendatur vel ex voluntate offerentium; vel immemoriali consuetudine, aliove legitimo titulo ad alium spectare.

IX. Quamobrem oblationes, quæ fiunt S. Imagini intra limites Parochiæ, non ad dominum parietis, cui imago adhæret, nec ad Episcopum spectare, sed ad Parochialem Ecclesiam, seu illius Rectorem, post alios Canonistas tradit Fagnanus ad citatum capitulum 9. hancque esse communem Doctorum conclusionem asserit ex Socino: „ quam, ait, etiam sæpius secuti sunt Do„ mini de Rota; ubi hæc sententia, licet fuerit olim contro„ versa, tamen hodie dicitur esse receptissima.

Procedit quoque hæc conclusio in oblationibus factis Imagini existenti in aliqua Cappella, seu Oratorio intra limites Parochiæ: ut scilicet oblationes illæ non cedant Cappellæ, sed Ecclesiæ Parochiali; quemadmodum post Abbatem, aliosque veteres Canonum Interpretes docet Fagnanus loco citato *num.* 24. & Barbosa de Officio Parochi *cap.* 24. *num.* 22. qui & addunt, id etiam procedere, licet oblationes essent factæ in Cappellis, ubi essent erecta distincta Beneficia: quia nihilominus Parochiali Ec„ clesiæ, & Parocho, non Cappellis, aut earum Cappellanis „ oblationes cedunt.

X. Quinimmo licet oblationes offerantur celebranti Cappellano, aut alteri Sacerdoti in Sacello intra vel extra Ecclesiam Parochialem, sed tamen intra limites Parochiæ, nihilominus cedunt Parocho, non Presbytero celebranti; „ Nam oblationes faciunt Paro„ chiani, ait Fagnanus, propter administrationem Sacramentorum.

XI. Eodem fundamento, „ oblationes, quæ fiunt tempore „ Jubilæi vel anno Sancto in Ecclesia Cathedrali (ait Barbosa „ loco citato, *n.* 27.) spectant ad Archipresbyterum ejusdem „ Ecclesiæ, non autem ad Episcopum; nam cum Archipresbyter „ habeat curam animarum, & Sacramentorum administrationem, „ habeat per consequens de jure communi fundatam intentionem „ ad omnes oblationes, idque privative ad Episcopum “. Hæc Barbosa post plures ibidem allegatos Doctores.

XII. Cum ergo oblationes, uti & decimæ, principaliter dari præsumantur in usum & sustentationem Sacerdotum curam spiritualem populi offerentis sustinentium, consequens est oblationes de jure communi potius Vicario *perpetuo*, quam Pastori *primitivo*, adjudicandas esse. Cura enim spiritualis populi integra & solida est penes Vicarium *perpetuum*; adeo ut quoad eam curam Vicarius *perpetuus* nomine, non re a vero Parocho distinguatur. Penes vero Pastorem *primitivum* nihil de cura animarum est, sed solo pene nomine *Pastor* dicitur; uti latius ostendetur titulo seq.

Refert quidem Renatus Choppinus *lib.* 2. *De sacra polit. tit.* 7. *num.* 25. Parlamentum Parisiense censuisse in receptione oblationum, Pastorem primitivum Vicario ejusdem Ecclesiæ esse præferendum; sed monet Franciscus Pinsonius tract. *De Beneficiis part.* 3. §. 2. *illud Decretum Curiæ non definitiva sanctione pronuntiatum, sed interim & pendente decisione appellationis tanquam ab abusu ab ipso Vicario interpositæ a sententia Officialis Parisiensis, qua primariis Pastoribus oblationes addixerat; adeo ut inde pateat, Senatum ex temporali judicio non perpetuo jus dicere voluisse*. Hæc Pinsonius, qui *num.* 18 addit. *Nam & alias, ut observavit Laurentius Bouchellus, in Bibliotheca Juris Gallici, in verbo* Oblationes, *Senatus oblationes in Ecclesia S. Salvatoris exhibitas, ejusdem Rectori seu Vicario perpetuo deberi pronuntiavit, exclusis Regularibus S. Martini Capitris, licet primariis Rectoribus ejusdem Ecclesiæ; quod & hodie observatur, & æquius est*.

Vide etiam Le Maistre, *Plaidoyè* 9. ubi late ostendit oblationes Vicario *perpetuo*, excluso Pastore *primitivo*, competere: & ita judicatum pro Vicario contra Capitulum Cathedrale ann. 1633. fuisse, ibidem asseritur.

XIII. Hæc omnia, quæ hactenus de jure Parochi & Vicarii ad oblationes dicta sunt, procedunt *in dubio* & de *jure communi*: id est, ubi non constat de contraria consuetudine, vel de

alia

alia ipsorum offerentium voluntate; quæ in oblationibus, utpote ordinarie & plerumque more voluntariis, præcipue attendi debet; & ratione cujus frequenter oblationes ad alia loca, vel personas, quam ad Ecclesiam Parochialem aut parochum pertinent.

XIV. Sicuti enim communi consensu Canonistarum receptum est, oblationes, attento jure communi, ad Parochum spectare; ita quoque receptum est, oblationes, vi consuetudinis, privilegii, alteriusve tituli, & præcipue ex voluntate offerentium, posse ad alios quam parochum pertinere.

XV. Hinc infert Cardinalis De Luca *Discursu* 19. *De Decimis*, „ Ubi expresse, vel etiam adminiculariter, & conjecturaliter con„ stat de voluntate facientium oblationes, & eleemosynas, ut ipsi „ Ecclesiæ seu certis usibus applicari debeant; non autem ut „ ipse Rector impinguaretur, atque in privatos usus, privatam„ que utilitatem convertat: tunc absque dubio illa voluntas ser„ vari debet; eaque cuicumque juris dispositioni prævalet.

XVI. Ex hac verisimili offerentium voluntate, oblationes, quæ colliguntur, etiam in ipsis Ecclesiis Parochialibus per Magistros Fabricæ sive Æditues, vel Magistros mensæ S. Spiritus, aliosve Magistros seu Intendentes alicujus domus pauperum, aut orphanotrophii, vel Sacelli, aut Altaris, non cedunt Parocho, sed Fabricæ, pauperibus, Sacello, Altari, in quorum respective usum sciuntur a Magistris illis, aut Intendentibus pati, & colligi.

XVII. Similiter, quæ offeruntur in mensis aut truncis ad recipiendas oblationes in certum usum expositis, indubie in eum usum cedunt. Cum enim populus sciat, eum in finem mensas, aut truncos esse expositos, oblationes suas in mensas illas aut truncos conjiciendo, aut reponendo, sat significat, eas velle usui designato applicari

XVIII. Eodem ex capite, usu ubique pene receptum, ut oblationes notabiles & frequentes, quæ fiunt ad imagines, vel reliquias alicujus Sancti, ob miracula vera, vel putativa, cedant Sacello sive Oratorio, in quo imago, vel reliquiæ requiescunt. Omnino enim probabile est (inquit Cardinalis De Luca lo„ co citato, *num.* 11.) quod populus pro gratiis acceptis, vel „ speratis, ad illam imaginem recurrendo cum eleemosynis, & „ oblationibus, id agat animo donandi ipsi imagini, & frequen„ tius ut sumptuosa Ecclesia construatur, ac dotetur, & exor„ netur; non autem ad donandum Parocho, vel Episcopo, seu „ alteri Prælato ad privatam utilitatem.

XIX. Si oblationes fiant in Sacello, quod habet speciales Mamburnos seu Magistros, qui curam Fabricæ & ornamentorum habeant, itemque curam ut divina ibidem Officia agantur; oblationes illæ de consuetudine, non Parocho, aut Ecclesiæ Parochiali, sed ipsi Sacello, ex conjecturali offerentum voluntate, cedere solent, præsertim quæ extra Altare offeruntur.

Cum enim noverit populus, Magistros sive Mamburnos, aut Intendentes istorum Sacellorum colligere eleemosynas, sive oblationes in usum Sacellorum, populus offerendo præsumitur offerre ad intentionem colligentium.

XX. Quin & consuetudo fere universalis habeat, ut oblationes, quæ vel colliguntur extra Altare, vel fiunt in truncis per Ecclesiam, vel Sacella, vel ad certum Altare, ut imaginem dispositis, cedant vel Fabricæ, vel ad ornatum Altari, aut imaginis, aliumve usum, in quem ex conditione colligentium, vel inscriptione trunco imposita, vel ejus locali dispositione sciuntur colligi, & peti.

XXI. Ideoque pene de solis oblationibus, quæ fiunt in Altari & in administratione Sacramentorum, aut exequiis, vel anniversariis, sive inhumanationibus defunctorum, jus aliquod Parocho competit, præsertim extra Ecclesiam suam Parochialem.

Quin & quod has, consuetudine, aliove titulo legitimo nonnunquam obtinuit, ut oblationes etiam, quæ fiunt ad Altare, aut in exequiis, vel anniversariis defunctorum, in Sacellis aut Ecclesiis succursalibus cedant non ipsi Parocho, sed vel celebranti, vel Presbyteris, & Ministris Sacellorum, aut Ecclesiarum, vel etiam Fabricæ, aut alteri pio usui.

Immo & non raro, etiam ex oblationibus, quæ in Ecclesia Parochiali fiunt ad Altare, vel extra Altare, pars aliqua cedit Fabricæ, aut interdum Canonicis, aut aliis, qui Pastores primitivos se vocant.

XXII. Hæc omnia conformia sunt iis, quæ de oblationibus leguntur in Synodo Namurcensi sub Engelburto Desbois anno 1639. *tit.* 17. „ Oblationes, quæ fiunt in Ecclesiis Parochia„ libus, & Cappellis in iisdem constructis, ad eos pertineant; „ qui hactenus illas ex antiqua consuetudine perceperunt. Et ubi „ consuetudine nihil introductum est, Pastor solus habeat obla„ tiones, quæ fiunt ad majus Altare, & ad Altaria dictarum „ Cappellarum non habentium Mamburnum particularem. Si „ quæ vero dictarum Cappellarum Mamburnum habent, obla„ tiones soli Cappellæ cedant, quemadmodum etiam Confrater„ nitatibus Confraternitatum oblationes; illis exceptis, quæ of„ feruntur in Altari ad manus celebrantis tempore Missarum, „ quæ erunt Pastoris.

XXIII. Itaque quæ de jure Parochorum ad oblationes hactenus dicta sunt, obtinent duntaxat, quando non constat quem in usum offerentes velint suas oblationes impendi; aut saltem non constat, eos velle illas impendi, in alium usum, quam Parochi, aut Ecclesiæ Parochialis.

Si vero nec circumstantiæ determinent usum, cui verisimiliter offerentes suas oblationes velint applicari, sed simpliciter ad honorem Dei, idque ex quadam recepta offerendi consuetudine offerant; uti plerumque contingit in oblationibus, quæ fiunt in Officiis defunctorum, item in oblationibus, quæ fieri solent ad manum celebrantis in festis solemnioribus; his & similibus casibus, Parochus de jure communi habet fundatam intentionem ad oblationes, & nisi ostendatur consuetudo, aut privilegium, aliusve legitimus titulus contrarius, oblationes integræ Parocho competunt.

XXIV. Tametsi oblationes ex voluntate verisimili offerentium frequenter in alium quam Parochi usum impendendæ sint, nihilominus tamen & eo casu, de jure communi ipse Parochus, tamquam primarius Ecclesiæ Parochialis Minister, & totius Parochiæ curam gerens, eatenus fundatam habet ad oblationes intentionem, ut earum administratio eidem competat, tametsi in alios, quam ejus privatos usus impendendæ sint.

XXV. Quinimmo etiamsi alii sunt in possessione dispensationis. vel administrationis eleemosynarum, nisi eodem titulo Parochus sit exclusus, una cum aliis dispensationi, & administrationi superintendendi jus habet; ut scilicet quantum fieri potest, juri communi, quod Parocho oblationum dispensationem concedit, proprius inhæreatur.

Unde præcipitata Synodo Namurcensi dicitur: „ Reddatur com„ putus omnium collectarum, etiam Confraternitatum, & quo„ cumque alio titulo, vel nomine fiunt per Mamburnos in Ec„ clesia, præsente *Parocho*, & Magistratu loci.

XXVI. Oblationum enim dispensationem etiam ad laicos spectare posse, dubitari nequit.

Neque inconveniens est ut harum administratio sit penes laicos; quoniam ista, uti notat De Luca loco citato, „ non di„ citur administratio istius juris spiritualis, cujus laici sunt inca„ paces, & de qua administratione loquuntur sacri Canones; „ dum illa consistit in ipso formali regimine, vel rectoria Ec„ clesiæ, vel Cappellæ, cum administratione divinorum, illorum„ que actuum spiritualium explicatione, qui non nisi Ecclesiasti„ cis personis conceduntur, laicis autem interdicuntur: sed agi„ tur de administratione temporali. Prout *facti* est, qualis est cu„ stodia tam supellectilis, quam bonorum temporalium; eorum„ que cura est, & œconomica administratio, ne dissipentur, seu „ in alios usus convertantur.

XXVII. Hactenus De Luca, qui ibidem variis exemplis ostendit, ubique usu esse receptum, ut etiam custodia sacrarum Reliquiarum, aliarumque Imaginum, & oblationum, quæ ad eas conferri consueverunt, laicis in quibusdam Cappellis, aut Confraternitatibus committatur; quia hic agitur solummodo de administratione œconomica, & mere temporali, quæ versatur, v. g. circa vestimenta, & vasa sacra, ut bene custodiantur; oblationes & proventus in usus Cappellæ, Altaris, aut alium, in quem ex voluntate offerentium destinatæ sunt, fideliter impendantur: nequaquam vero ut in usum laicorum cedant, quod sacris Canonibus vetatur, eosque oblationum eatenus percipiendarum incapaces declarant.

XXVIII. Unde Joannes Tournetius in suis Arrestis *litt.* O. *cap.* 4. monet, pro certo & indubitato esse tenendum, laicos nihil posse prætendere ad oblationes, quæ fiunt in Ecclesiis, vel Cappellis, nisi sint Matricularii, Magistri Fabricæ, aut Intendentes; eo quod hæc eorum qualitas sufficienter tunc ostendat, eos non recipere oblationes in usus proprios, sed in usum Ecclesiarum, Fabricæ, Confraternitatum, &c. quarum procurationem agunt.

T I T U L U S T E R T I U S.

De Portione congrua Parochorum.

C A P U T P R I M U M.

De origine Pastorum primitivorum, Vicariorum perpetuorum, & Portionis congruæ.

1 *Olim laici non tantum res temporales Ecclesiæ, sed & ipsas Ecclesias sibi vindicarunt.*

2 *Distinguebant inter Ecclesiam, & Altare.*

3 *Hanc distinctionem deplorat, & probat S. Abbo Albas Floriacensis.*

4 *Ecclesiis per laicos ad Monasteria, & Capitula devolutis cœperunt & ipsa hac distinctione uti.*

5 *Ut possent sibi temporalia retinere, & aliis curam spiritualem demandare Episcoporum consensum adhibenda mediante aliquo censu.*

6 *Census hic vocatus* redemptio Altarium, *ab usu feudorum deducta.*

7 *Decretum Synodi Claromontanæ contra hanc* Altarium redemptionem.

8 *Decretum hoc permittit Monasteriis Ecclesias Parochiales retinere, quas* longo *tempore possederunt.*

9 *Eo-*

9 *Eodem Decreto quasi proprietas Ecclesiarum Parochialium Monachis, & Canonicis addicta.*
10 *Presbyteri per Monachos, aut Canonicos Ecclesiis Parochialibus præfici sine consensu Episcoporum non poterant, & de cura animarum ipsis rationem reddere debebant.*
11 *Monachis, & Canonicis dabatur præsentatio; Episcopis institutio.*
12 *Synodus Claromontana non definit; an Presbyter præficiendus debeat esse* perpetuus, *an* temporalis *Vicarius.*
13 *Monachi & Canonici malebant Vicarios temporales, &* amovibiles.
14 *Episcopi ob plurima incommoda ex hac amovibilitate provenientia voluerunt Vicarios* perpetuos.
15 *Decretum Synodi Germanicæ contra Vicarios* amovibiles.
16 *Synodus Biterrensis vult ab omnibus Religiosis, & Canonicis præfici Vicarios* perpetuos.
17 *Vult omnibus Ecclesiis Parochialibus præficiatur* proprius, & & perpetuus *Presbyter.*
18 *Idipsum voluit Concilium generale Lateranense.*
19 *Abusus præficiendi Vicarios* amovibiles *tempore Concilii Tridentini adhuc vigebat.*
20 *Decretum Synodi Tridentinæ de præficiendis Vicariis* perpetuis.
21 *Synodus Tridentina vult præfici Vicarios* perpetuos, *nisi pro bono Ecclesiarum aliud Ordinariis videatur.*
22 *Etiamsi Ecclesiæ sint unitæ quoad spiritualia, & temporalia, & licet esset contraria consuetudo* immemorialis.
23 *Edictum Regis Galliæ de Vicariis* perpetuis.
24 *Qui ab hoc Edicto excepti?*
25 *Vicarii perpetui non possunt amoveri, licet etiam moriatur Principalis.*
26 *Vicarii perpetui non sunt a Principalibus in suis titulis dependentes.*
27 *Vicaria perpetua est verum Beneficium Parochiale.*
28 *In Vicarium perpetuum transit integra cura animarum, & non nisi nomine tenus est Vicarius.*
29 *Abbates Canonici aliique possidentes Ecclesias unitas, & datas Vicariis* perpetuis, *tantum sunt nomine tenus Pastores.*
30 *Cur dicantur Pastores* primitivi?
31 *Jus primitivorum Pastorum non attingit curam animarum.*
32 *Tantum concernit temporalia, aut jura honorifica.*
33 *Aliqua jura honorifica, quæ ipsis competere possunt.*
34 *In Belgio similia jura quibusdam Ecclesiis competunt.*
35 *Jus nominandi Vice-Pastorem, Custodem, Concionatorem, &c. interdum iisdem competit.*
36 *In his turbandi non sunt, dum sine prejudicio curæ animarum Vicario incumbentiæ iis utuntur.*
37 *Canones volentes Ecclesiis provideri de Vicariis perpetuis, statuerunt eis dandam sustentationem ex bonis Ecclesiæ.*
38 *Hinc origo Portionis congruæ.*

I. TITULO præcedenti, *cap.* 3. ostendimus, quod sæculo VIII. & sequentibus decimæ passim a laicis fuerint occupatæ, vel etiam *in feudum* concessæ; quin & illud constat, quod non tantum decimas aliasque res temporales sibi attribuerent, sed etiam ipsas Ecclesias, & *Altaria* sibi vindicarent; eaque & jure hæreditario ad hæredes transmitterent: isique hæredes Altaria, sive Ecclesias in tot partes dividerent, quot erant hæredes; ita ut pro numero hæredum, etiam plures Presbyteri, qui Ecclesiis deservirent, instituerentur; immo non secus ac res temporales venum exponerentur.

Hinc illud S. Agobardi Archiepiscopi Lugdunensis libro *De Dispensatione rerum Eccles. cap.* 15. „ Nunc non solum possessio„ nes Ecclesiasticæ, sed ipsæ etiam Ecclesiæ cum possessionibus „ venumdantur". Plura de hoc abusu legi possunt apud Franciscum Florentem in Commentario ad *cap.* 1. & 2. *tit. De Jure Patronatus*: ostenditque ex antiqua Collectione Decretalium, decisionem horum Capitulorum ad hunc abusum spectare.

II. Ne autem Sacramentorum administratio, aliarumque functionum Sacerdotalium persolutio a laicis ipsarum Ecclesiarum possessoribus pendere videretur, inducta est quædam nova distinctio inter *Ecclesiam*, & *Altare*: ut nimirum Ecclesia comprehenderet omnia temporalia; hæcque penes *laicos* remaneret: *Altare* vero, Sacramentorum administrationem, cæterarumque functionum Sacerdotalium persolutionem; hancque Presbyteris aliquibus committebant.

III. De hac distinctione sæculo XI. ad Reges Galliæ Hugonem & Robertum scripsit S. Abbo Floriacensis Abbas; eamque distinctionem ut gravissimum errorem arguit: „Certe, charissimi Prin„ cipes (ait) nec catholice vivimus, nec catholice loquimur, „ quando illam Ecclesiam dico esse meam, ille alteram dicit es„ se suam; ac veluti quædam jumenta, comparati jumentis in„ sipientibus, utrasque aliquando venales proponimus, proposi„ tas ab aliis emere non formidamus. Est etiam alius error gra„ vissimus, quo fertur *Altare* esse Episcopi, & *Ecclesiam* alte„ rius cujuslibet domini: cum ex domo consecrata, & Altari „ unum quoddam fiat, quod dicitur Ecclesia; sicut unus homo „ constat ex corpore, & anima, Videte, æquissimi Principes, „ quo nos ducit cupiditas, dum refrigescit charitas.

IV. Dum autem successu temporis e laicorum manibus, Ecclesiæ ad Monasteria, & Canonicorum Collegia pervenerunt, atque illis tam quoad temporalia & spiritualia incorporatæ; cœperunt quoque nonnulla Monasteria, & Canonicorum Collegia, exemplo laicorum, a quibus eas acceperant, *Ecclesiam* ab *Altari* dividere: & Ecclesiam, seu decimas, aliaque jura temporalia sibi reservantes, *Altare* sive spiritualium curam Presbyteris quibusdam demandare.

V. Ut autem hac auctoritate liberius ac securius uterentur, licentiam committendi curam spiritualium alicui Presbytero, retentis sibi temporalibus, ab Episcopis impetrabant, mediante aliquo censu pecuniario Episcopis præstando, in *Vicariorum* mutatione, seu in mutatione Presbyterorum illi curæ præficiendorum, in signum nimirum recognitionis, quod *Altaria* illa de consensu & liberalitate Episcoporum tenerent.

VI. Censuum illorum pensitatio dicebatur *redemptio Altarium* (uti titulo præcedenti *cap.* 4. notatum est); idque ut apparet, ex usu feudorum, qui habet, ut Domino directo certa pecunia sive jus *relivii* solvatur, quoties novus vassallus investitur.

VII. De hac Altarium redemptione extat sub nomine Urbani II. Decretum apud Gratianum, *Caus.* 1. *qu.* 3. *Can.* 4. „ Quæ„ situm est de Episcopis, qui Altaria Monasteriis data frequen„ ter redimi compellebant pecunia; quia quidem Simoniacæ „ pravitatis usus in Galliarum partibus jam diutius inolevit; „ ut Ecclesiæ, vel decimæ (quæ vulgari vocabulo apud eos „ *Altaria* nuncupantur) Monasteriis datæ, sæpius ab Episcopis „ sub palliata avaritia vendantur; mortuis nimirum, seu mu„ tatis clericis, quos personas vocant. Nos auctore Deo vena„ litatem omnem tam ex rebus, quam ex ministeriis Ecclesiasti„ cis propellentes, hoc ulterius fieri auctoritate Apostolica pro„ hibemus, sicut etiam Præbendas omnes venumdandas interdi„ cimus. Porro quæcumque Altaria, vel decimas ab annis tri„ ginta, & supra, sub hujusmodi redemptione possedisse Mona„ steria noscuntur, quiete deinceps, & sine molestia qualibet eis „ possidenda firmamus, salvo utique Episcoporum censu annuo, quem ex iisdem Altaribus habere soliti sunt.

Ad hunc Canonem notant Correctores Romani: „ In summis „ Capitulorum Concilii Claromontani habiti Alverniæ *cap.* 6. „ hæc leguntur, quæ ad caput hoc spectare videntur: Ut Al„ taria Congregationibus Canonicorum, vel Monachorum per „ personas data, mortuis personis, libera redeant in manus Epi„ scoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta vel privilegia „ confirmata.

VIII. Ex his Decretis patet quidem, *redemptiones* istas *Altarium* parum placuisse Synodis illis; nihilominus permisisse, ut *Altaria*, quæ Monasteria longo tempore sub hujusmodi redemptione possedisse noscuntur, aut per Episcoporum scripta, & privilegia illis confirmata fuisse, pacifice, & quiete retinere sinantur, *salvo utique Episcoporum, censu annuo, quem ex iisdem Altaribus habere soliti sunt.*

IX. Itaque recte advertit Petrus De Marca in notis ad Canonem 7. Concilii Claromontani, quod ex hoc Decreto jam relato, „ illud consecuti sint Canonici, & Monachi, ut *Altarium*, „ sive Ecclesiarum quasi proprietas, adempta personarum substi„ tutione illis addicta sit absque ullius pensitationis onere.

Hinc videmus, quod sæculo XII. & sequentibus passim liberum fuerit Monasteriis, & Capitulis nominare seu præsentare Presbyteros, qui curam animarum sustinerent in Ecclesiis Parochialibus, quæ Capitulis, & Monasteriis erant incorporatæ: quodque Canonici, & Monachi fundum redituum, qui Parochiis destinati erant, vindicarent.

☞ Ob hanc Presbyterorum præsentationem, quam tandem per Ecclesiarum, & Altarium donationes Canonicorum Collegia, & Monachorum Monasteria sunt assecuta, etiam Canonici, & Monachi earum Ecclesiarum *Patroni* vocari cœperunt, eo quod posterioribus sæculis, jus præsentandi Clericos ad vacantes Ecclesias vel Beneficia, ut præcipuum inter jura Patronorum reputari cœperit.

Nihilominus certum est, ob hanc præsentationem seu nominationem, Capitula aut Monasteria, *verum* jus Patronatus, quale Fundatoribus, & Benefactoribus Ecclesiarum competere solet, non consequi; neque dici posse *veros* Patronos, quemadmodum supra *Parte* 2. *sect.* 3. *tit.* 9. *cap.* 7. *num.* 30. & 33. exposuimus, ibidemque observatum est, jura honorifica, quæ Ecclesia Fundatoribus defert, non posse Capitula, aut Monasteria, eorumve Abbates hoc solo titulo sibi asserere.

Neque enim hæc Presayterorum præsentatio Capitulis, vel Monasteriis (quæ primitivos Pastores vocant) primitus fuit delata per modum remunerationis, ob munificentiam ab ipsis in Ecclesias Parochiales factam, quemadmodum Benefactoribus; sed per modum oneris ipsis injunctum fuit, ut curarent, quatenus per Presbyteros curas animarum rite exercetur, & de temporalibus sufficienter ipsis providerent, ex proventibus per incorporationem ad ipsos devolutis. ☜

X. Verum ea Presbyterorum presentatio, sive onus, sive privilegium extiterit, ad Episcopos dirigebatur; cum illi Presbyteri sine Episcoporum consensu Pastores institui non possent: isti enim de cura animarum Episcopis, sicut de temporalibus, ipsis Abbatibus rationem exhibebant; quemadmodum apud Gratianum *Caus.* 16. *quæst.* 2. *Can.* 6. declarat dicta Synodus Claromontana: „ Sane quia Monachorum quidam Episcopis jus suum au„ ferre contendunt, statuimus, ne in Parochialibus Ecclesiis, „ quas tenent, ab Episcoporum consilio Presbyteros collocent; „ sed Episcopi Parochiæ curam cum Abbatum consensu Sacer„ doti comittant: ut ejusmodi Sacerdotes de populi quidem cu„ ra Episcopis rationem reddant: Abbati vero pro rebus tem„ poralibus ad Monasterium pertinentibus debitam subjunctio„ nem exhibeant; & sic sua cuique jura serventur.

Apud Gratianum dein additur ex eadem Synodo: „ In Paro„ chialibus Ecclesiis Presbyteri per Episcopos instituantur, qui „ eis respondeant de animarum cura, & his quæ ad Episcopum „ pertinent.

XI. Sensum hujus Decreti esse, quod Monasteria, & Capitula haberent præsentationem Presbyterorum, qui Ecclesias Parochiales in spiritualibus regerent; Episcopis autem competeret eorumdem Presbyterorum approbatio, & institutio, ex ipso Decreto haud obscurum est: ipseque Urbanus II. qui huic Synodo præfuit, clarius expressit in Epistola ad Hugonem Abbatem Cluniacensem edita in Bibliotheca Cluniacensi *pag.* 520. in qua in-

tur

ter cætera hæc leguntur: „ Liceat quoque vobis ſeu fratribus „ in Eccleſiis veſtris Presbyteros eligere, ita tamen ut ab Epi„ ſcopis, vel ab Epiſcoporum Vicariis animarum curam abſque „ venalitate ſuſcipiant.

XII. Hic Canon non determinabat, num Presbyteri ad curam ſpiritualem deſtinandi, deberent eſſe *perpetui*; an ſufficeret Presbyterum aliquem conductitium, & ad nutum *amovibilem* præficere.

XIII. Et quidem cum Presbyteri illi conductitii, & ad nutum amovibiles, magis a Monaſteriis, & Capitulis dependerent, atque propterea iis magis complacere ſtuderent, & paucioribus ſubſidiis temporalibus eſſent contenti; maluerunt Monaſteria; & Capitula hujuſmodi conductitiis, & ad nutum amovibilibus Presbyteris curam animarum demandare.

XIV. Verum Epiſcopi conſiderabant, quod hi conductitii Presbyteri magis ſtuderent, ut illis, a quibus dependebant, complacerent, quam ut Parochiam in ſpiritualibus debite regerent; ac inſuper plurima alia incommoda ex amovibilitate, & mutatione Presbyterorum in regimine Eccleſiarum profluerent; quin & hinc contingeret, quod paſſim Eccleſiæ proprio & vero Paſtore, & Parocho deſtituerentur.

Quapropter decreverunt, ut juxta veterem diſciplinam unicuique Eccleſiæ Parochiali ſuus proprius, & *perpetuus* Presbyter præficeretur; utque talem Monachi, ac Canonici Eccleſiis Parochialibus ſibi incorporatis præficiendum præſentarent, Synodalibus Decretis edixerunt.

XV. Synodus Germanica anno 1225. celebrata Moguntiæ; uti notat Labbeus, ſub præſidio Corradi Epiſcopi Cardinalis Portuenſis, & ſanctæ Ruſinæ, Sediſque Apoſtolicæ Legati, deplorat, *Can.* 13. quod „ enormis quædam conſuetudo in quibuſdam Al„ lemanniæ partibus contra *Canonicas* Sanctiones invaluit, ut „ ponantur in Eccleſiis *conductitii* Sacerdotes *Vicarii temporales*. „ Ne id fiat de cætero (ait Legatus) auctoritate legationis qua „ fungimur omnibus modis inhibemus. Sed cum Vicarius poni „ debet & poteſt, *perpetuo* inſtituatur, idque aſſenſu, & aucto„ ritate Diœceſani, & Archidiaconi loci illius.

XVI. Concilium Bitterrenſe anno 1233. *Can.* 11. omnibus Re„ ligioſis, Capitulis, & aliis perſonis, qui tenent Eccleſias Pa„ rochiales, ad eorum donationes ſpectantes diſtricte præcipit, „ quatenus uſque ad feſtum omnium Sanctorum proxime ventu„ rum, ſuis Diœceſanis Epiſcopis Rectores, ſeu *perpetuos* Vi„ carios, & idoneos vita & ſcientia, ad eaſdem Eccleſias re„ præſentent; ut ab eis curam recipiant animarum.

XVII. Et *Can.* 12. generaliter ſtatuit, ut in omnibus Eccleſiis ſit unus *perpetuus* Sacerdos: „ Volumus igitur, & diſtricte „ præcipimus, ut quælibet Parochialis Eccleſia proprium habeat, „ & *perpetuum* Sacerdotem, qui perſonaliter deſerviat in eadem.

XVIII. Infiniti ſunt Conciliorum Canones, qui idipſum decreverunt, conformiter ad Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. quod voluit, ut ſi Eccleſia Parochialis aliqua annexa ſit majori Dignitati; ut qui eam obtinet, nequeat Parochiali Eccleſiæ *perſonaliter* deſervire, " in ipſa Eccleſia Parochiali idoneum, „ & *perpetuum* habeat Vicarium canonice inſtitutum ", *Cap.* 30. *tit. De Præbendis*.

XIX. His omnibus Decretis nequaquam abuſus ille extirpari valuit; adeo ut de *conductitiis* hiſce Sacerdotibus, qui Eccleſiis incorporatis Monaſteriis, & Capitulis præficiebantur, ſummopere conqueſti ſint Principes Germaniæ ſub initium elapſi ſæculi; uti patet ex *artic.* 86. inter *gravamina* eorum nomine Adriano VI. exhibita (*a*)

XX. Unde Synodus Tridentina huic tandem abuſui efficaciter occurrere volens, ſtatuit *Seſſ.* 7. *cap.* 7. *De Reformat.* " Bene„ ficia Eccleſiaſtica Curata, quæ Cathedralibus, Collegiatis, ſeu „ aliis Eccleſiis, vel Monaſteriis, Beneficiis, ſeu Collegiis, aut „ piis locis quibuſcumque perpetuo unita & annexa reperiun„ tur, ab Ordinariis locorum annis ſingulis viſitentur, qui ſol„ licite providere procurent, ut per ideneos Vicarios, etiam *per„ petuos*, niſi ipſis Ordinariis pro bono Eccleſiarum regimine aliter „ expedire videbitur, animarum cura laudabiliter exerceatur.

XXI. Evidens eſt ex verbis Decreti, votum & mentem Concilii fuiſſe, ut Eccleſiis Parochialibus unitis Monaſteriis, vel Capitulis, præficeretur Vicarius *perpetuus*; nec non ut Epiſcopi ſollicite providere procurent, ut per Vicarios *perpetuos* cura animarum exerceatur, nequaquam vero per Vicarios *amovibiles*, niſi in particulari caſu ipſis Ordinariis pro bono Eccleſiarum ita expedire videbitur.

XXII. Decretum hoc habere locum in Beneficiis unitis menſæ quoad ſpiritualia, & temporalia, ex mente & verbis Concilii, quod generaliter loquitur, recte notavit Garzias de Beneficiis *part.* 11. *cap.* 2. *n.* 6. aſſeritque ita S. Congregationem declaraſſe.

Similiter derogaſſe Concilium conſuetudini immemorabili deſerviendi per Vicarios *amovibiles*, notat ibidem *n.* 7. teſtaturque id a S. Congregatione declaratum.

XXIII. Ut Decretum Synodi Tridentinæ plenum ſortiretur effectum anno 1686. Regio Edicto in Gallia cautum fuit, ut omnibus Eccleſiis Parochialibus præficeretur Vicarius *perpetuus*. Verba Edicti ſunt: *Que les Cures qui ſont unies a des Chapitres ou autres Communautes Eccleſiaſtiques, & celles ou il y a des Cures primitifs, ſoient deſſervies par des Cures ou des Vicaires perpetuels, qui ſeront pourvus en Titre, ſans que l'on y puiſſe mettre a l'avenir des Pretres amovibles, ſous quelque prétexte que ce puiſſe être*. Id eſt: Ut Paſtoratus uniti Capitulis, aliiſve Collegiis Eccleſiaſticis, iiſque ubi ſunt Paſtores primitivi, adminiſtrentur per Curiales aut Vicarios perpetuos in titulum proviſos, nec conſtituendos in poſterum Sacerdotes, qui amoveri poſſint, quocumque facto cauſa obtendatur.

XXIV. Verum, poſtmodum ad ſupplicationem Canonicorum Regularium declaratum fuit, illo Edicto non comprehendi Eccleſias Parochiales incorporatas Monaſteriis, & Communitatibus, quibus ipſæ Communitates per ſuos Presbyteros deſerviunt; uti refert Michael Du Perray in tractatu *De Portione congrua, part.* 2. *cap.* 25. additque: *Ces Communautes ſont les Chanoines Réguliers de l'Ordre de S. Auguſtin, les Prémontres, les Prêtres l'Oratoire, & les Pêtres Miſſionaires. Ils ont obtenu des Arrêts du Conſeil, par leſquels ils ſont conſerves dans leur ancien droit, de commettre aux Cures fondées dans les Egliſes des Abbayres de leur Congregation ou Communaute, quand elles ſont unies a la Menſe Capitulaire, & dont l'union a été confirmée par Lettres patentes.*

Ils ſont auſſi conſervés dans la poſſeſſion en laquelle ils ſont de faire deſſervir les Cures par des Prêtres amovibles, approuvés par des Evêques & Archevêques, ſi les Cures ſont poſſedees de cette maniere de temps immemorial, auſquelles les Abbes & Chapitres preſentent ou conferent, ſelon qu'ils auront le droit de faire. Id eſt: Hæ Communitates ſunt Canonici Regulares S. Auguſtini, Præmonſtratenſes, Presbyteri Oratorii, & Miſſionum. Senatus Decreta obtinuerunt, quibus jus ſuum priſci uſus aſſeritur, committendi ad Paſtoratus fundatos in Eccleſiis Abbatialibus Communitatis, aut Congregationis ſuæ, modo uniti ſint Menſæ Capitulari, unioque fuerit confirmata per Litteras patentes.

Servatum eſt inſuper jus poſſeſſionis ipſorum, qua Paſtoratus curant adminiſtrari per Sacerdotes, quos amovere poſſint, ab Epiſcopis, & Archiepiſcopis approbatos, ſi talis Paſtoratuum poſſeſſio fuerit omni memoria antiquior, ad quos Abbates, aut Capitula præſentant, aut conferunt, prout faciendi jus ipſis erit.

XXV. Hi Vicarii *perpetui* ab Epiſcopo inſtituti, non ſecus atque alii Parochi & Beneficiati, eatenus ſunt *perpetui*, ut non poſſint, niſi canonice & ſervato juris ordine, amoveri. Et uti recte monet Rebuffus in Praxi Beneficiorum, titulo *De Vicariis perpetuis*, *n.* 15. Vicarius perpetuus removeri non poteſt, etiamſi Rector principalis moriatur;

XXVI. Licet enim hujuſmodi Presbyteri Parochiis præfecti dicantur *Vicarii*, nullatenus tamen dependent a ſuis Principalibus, quemadmodum mandatarii a mandantibus, aut delegati a delegantibus; ſed titulum habent per ſe ſubſiſtentem: immo, uti *Sect.* 3. *tit.* 1. *cap.* 1. *num.* 25. dictum eſt, non poteſt inſtitui Vicarius perpetuus, niſi prius per Epiſcopum erecta Vicaria *perpetua*.

XXVII. Vicaria autem *perpetua* eſt verum Beneficium æque ac verus Paſtoratus; daturque Vicario in *titulum*, uti poſt Rebuffum communi conſenſu tradunt Canoniſtæ: „ & jura loquentia „ in Beneficiis habent locum in Vicariis perpetuis; etiam illa „ quæ loquuntur in Parochialibus, habent etiam locum in his „ Vicariis " ait Rebuffus *num.* 14. & ſat aperte deciſum eſt in *Clementina unica De Officio Vicarii*. Adde Concilium Toletanum anni 1565. *actione* 2. *Decreto* 34.

XXVIII. Itaque in Vicarios perpetuos transfertur omnis plane cura animarum; eamque æque ac alii Parochi tenent, & exercent jure ſui *tituli*, nec jure delegato, ſed jure ordinario. Itaque non niſi nomine tenus appellantur Vicarii; quod nomen eis adhæſit ex hoc, quod Eccleſiæ etiam quoad ſpiritualia unitæ fuerint Monaſteriis, Capitulis, aliiſve, quæ ſpiritualium illorum curam Presbyteris, qui ipſorum nomine eam exercerent demandarunt.

XXIX. Sicuti autem ipſi Vicarii *perpetui* tantum nomine tenus ſunt *Vicarii*, eo quod revera jure proprio curam animarum exerceant; ita & Abbates, Canonici, aliique, qui Eccleſias ſic unitas poſſident, *Paſtores* non re, ſed nomine ſunt: eo quod omnis functio Paſtoralis ſive cura animarum ab ipſis ablata ſit, & in Vicarios *perpetuas* translata.

XXX. Unde tandem cœperunt dici *Paſtores* non ſimpliciter, ſed cum addito, *primitivi*: quo ſignificatur, eos *primitus* poſſediſſe Eccleſias illas, tamquam Monaſteriis, Capitulis, aut Dignitatibus ſuis unitas, atque tandem quoad *ſpiritualia* Vicariis *perpetuis* eſſe datas; ipſa tamen Eccleſia Parochiali quoad temporalia penes ipſos remanente.

XXXI. Jus igitur *primitivorum* Paſtorum nequaquam ſpectat curam animarum; immo nequidem eo titulo adminiſtrationi Sacramentorum, aut alteri functioni Paſtorali ſe immiſcere poſſunt, neque ab hac functione Paſtores *primitivi* dicuntur. Quod vel inde manifeſtum eſt, quod jus illud primitivi Paſtoris etiam Communitatibus mulierum, & virorum laicorum competat; uti bene annotat Le Maiſtre, *Plaidoyé*. 9.

XXXII. Temporalium autem, quæ penes primitivos Paſtores remanere ſolent, præcipue ſolet eſſe decimarum perceptio, ac interdum jura aliqua honorifica, quæ tamen ipſam curam animarum nullatenus attingunt.

Unde Ludovicus XIII. in ſua Ordinatione anno 1629. art. 23. declaravit, quod poſthac Monaſteria, Capitula ſeu Cathedralia, ſeu Collegiata, quibus Eccleſiæ Parochiales fuerunt unitæ, non poſſint prætendere ulla jura in ſupra dictis Eccleſiis, niſi *honoraria*. Habetur vol. 3. Actorum Cleri Gallicani.

XXXIII. Conformiter ad hanc Ordinationem anno 1630. judicatum fuit, quod Prior cujuſdam Monaſterii Ordinis S. Benedicti, in qualitate Paſtoris *primitivi* poſſet in Eccleſia Parochiali, cui Presbyter ſæcularis in qualitate *Vicarii perpetui* deſerviebat, quatuor anni ſolemnioribus Feſtis Divinum Officium facere, & cum Stola incedere; omneſque oblationes, quæ diebus illis fierent, recipere; ac deinde totius anni decurſu obtinere primum locum in Choro, & ſupplicationibus, & inhumationibus mortuorum; quibus, quandocumque vellet, aſſiſtere poſſet; atque tunc gaudere diſtributionibus, quemadmodum reliqui ejuſdem Eccleſiæ Presbyteri; hac tamen cautione, quod nec in dictis ſolemnitatibus,

(a) Hæc Gravamina, quæ centum numerabantur, propoſita ſunt Franciſco Cheregato ſummi Pontificis Legato ad Comitia imperii Norimbergæ an. 1522. habita. Vide Sleidanum *lib.* 4. & Struvium *periodo* 10. *ſect.* 4. *nu.* 22.

[...]ibus, nec alio quoquam tempore functionibus ullis Pastoralibus [s]e immiscere posset. Refertur in libro, cui titulus, *Conferences des Ordonnances*, tom. 1. *lib.* 1.

Similiter anno 1654. per Sententiam Senatus Parisiensis, Pastori primitivo adjudicata fuit facultas cantandi in Ecclesia Parochiali integrum Officium Divinum, unaque percipiendi integras oblationes in festo Assumptionis, & Purificationis B. Mariæ, & quatuor aliis præcipuis anni solemnitatibus (*a*).

XXXIV. Usu quoque passim in Belgio obtinuit, ut Capitula Canonicorum, quædam hujusmodi jura honorifica, quæ curam animarum non attingunt, in Ecclesiis Parochialibus, præsertim quæ in ipsa civitate sunt, reservaverint. Ut exempli gratia, quod certis diebus Vicarii perpetui earum Ecclesiarum debeant accedere ad Ecclesiam Canonicorum, Officio Divino, aut supplicationi una cum suo Clero, & Cruce assistere; quibusdam diebus ad Capitulum accedere, ut monitiones Decani, qui & ipsorum Pastor solet esse, excipiant.

XXXV. Nonnullis quoque Capitulis titulo *primitivi* Pastoris remansit jus nominandi Vice-Pastorem, Custodem, vel Matricularium; item subinde jus nominandi Concionatorem pro Adventu, & Quadragesima, aliaque similia jura; in quorum possessione facile turbandi non sunt, præsertim si a tempore *immemorabili* in pacifica possessione fuerint.

XXXVI. Ita tamen Capitula hisce juribus uti debent, ut integram Parochiæ curam, & regimen animarum Vicario *perpetuo* permittant, neque illum in functionibus suis Pastoralibus turbent.

Unde si Vicarius *per se* in Adventu, vel Quadragesima concionari velit, eatenus cessabit jus primitivi Pastoris nominandi Concionatorem; quemadmodum anno 1644. pro Plebano Ecclesiæ Collegiatæ, & Parochialis S. Petri Lovanii, contra quosdam ejusdem Ecclesiæ Canonicos Pastores, primitivos judicavit Senatus Brabantiæ: ut *Tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 3. *cap.* 8. notatum est.

XXXVII. Non tantum solliciti fuere Episcopi, & Synodi, ut Ecclesiis Parochialibus, quæ Monasteriis & Capitulis erant incorporatæ, Vicarii *perpetui* præficerentur: sed vel præcipue curabant, ut ex temporalibus proventibus illarum Ecclesiarum tantum relinqueretur, unde Vicarius honestam sustentationem habere, & alia onera sustinere posset.

Nonnulli enim habentes Ecclesias Parochialis suis Monasteriis, Capitulis, aut Dignitatibus unitas, Presbyteris earum servitiis deputatis relinquebant adeo exiguam portionem, ut ex ea non possent congrue sustentari; unde fiebat, ut in illis regionibus pene nullus inveniretur Sacerdos Parochialis, qui ullam vel modicam haberet peritiam litterarum; quemadmodum deplorat Concilium Lateranense sub Innocentio III. una statuens, *ut (consuetudine qualibet Episcopi, vel Patroni, seu cujuslibet alterius non obstante) portio Presbyteris ipsis sufficiens assignetur.* *Cap.* 30. *tit. De Præbendis*.

Quin & in omnibus Decretis tum Synodorum, tum Episcoporum, quibus urgetur deputatio Presbyterorum, qui curam animarum in Parochiis unitis subeant, etiam præcipitur, ut ex temporalibus Ecclesiarum sufficiens portio Presbyteris assignetur. Quin & Alexander III. scribens Episcopo Wigorniensi, eidem mandat, ut *ad præsentationem Monachorum nullum recipiat, nisi (ait) tantum ei de proventibus Ecclesiæ coram te fuerit assignatum, unde jura Episcopalia possit persolvere, & congruam sustentationem habere. Cap.* 12. *tit. De Præbendis* (*b*). Canones, & Decreta hanc portionis assignationem urgentia, in decursu hujus tituli plura exhibenda erunt.

XXXVIII. Sicuti ergo ex incorporatione Ecclesiarum, quoad *spiritualia* originem habent Vicarii *perpetui*, & Pastores *primitivi*; ita ex incorporatione Ecclesiarum quoad *temporalia*, ac præsertim quoad *decimas*, originem habuit portio *congrua*: quo modo eam vocat Pontifex in *Cap.* 4. *De Regularibus in* 6. quasi *congruens* illi cui assignatur: idest, proportionata ejus necessitatibus. Quare & subinde *sufficiens* dicitur, & in *Cap.* 2. *De Decimis in* 6. vocatur *portio competens*, atque hinc forsan fluxit ejus nomenclatura apud Belgis notissima, scilicet, *Competentia Pastoralis*: quæ omnia diversa nomina idem significant, nimirum portionem debere esse *sufficientem*, ut cura animarum sustineatur; uti in sequentibus dicetur (*c*).

CAPUT II.

Quæ in taxatione Portionis congruæ attendenda?

1 *Portio congrua debet esse sufficiens sustentationi Vicarii, & sustinendis oneribus Parochiæ.*
2 *Hæc sufficientia multum dependet ab arbitrio Judicis.*
3 *Synodus Tridentina taxationem committit judicio Ordinarii.*
4 *Nonnunquam determinata fuit hæc portio; sed non fuit stabilis.*
5 *Synodi Belgicæ mutationem illius indicant.*
6 *In Gallia frequenter circa hanc taxationem variatum.*
7 *Tempus & locus in hac taxatione attendi debent.*
8 *Pauperum numerus attendendus.*
9 *Item multitudo Parochianorum.*
10 *Copia decimarum, quæ in Parochia colliguntur, attendenda.*
11 *Non tantum Parochi, sed Parochiæ ratio habenda.*
12 *Si Parochia in cura animarum requirat plures Sacerdotes, eorum ratio habenda.*
13 *Id requirit Synodus Tridentina.*
14 *Ex mente Synodi Tridentinæ non erit congrua, si illis Sacerdotibus non sufficiat.*
15 *Id conforme Canonibus exigentibus portionem* congruam.
16 *In taxatione portionis congruæ Sacerdotum necessariorum rationem habendam docent Canonistæ.*
17 *Potest Vicarius occasione horum Sacerdotum petere augmentum portionis.*
18 *An ipsi Sacerdotes possint eam* per se *petere?*
19 *Quid Parochus in hac petitione augmenti probare debeat?*
20 *Non judicandum ex consuetudine, nec aliquorum praxi, quot Sacerdotes requirantur.*
22 *Neque ex facto prædecessorum Parochi augmentum petentis.*
22 *Sedulo inquirendo frequenter reperiretur in Parochiis defectus Sacerdotum.*
23 *Attendere debent Decimatores, ne sanguis animarum ab ipsis requiratur.*

I. QUANTUMVIS Canones de hac congrua portione loquentes, non eisdem verbis eam exprimant, in hoc tamen omnes conveniunt, quod tanta esse debeat, ut sufficere queat, ut *exinde Vicarii sive Rectores Ecclesiarum Parochialium competentem sustentationem habere, & Episcopalia jura solvere valeant, aliaque debita onera supportare* uti loquitur Alexander IV. *in Cap.* 2. §. 1. *De Decimis in* 6. vel ut Synodus Tridentina, *Sess.* 24. *Cap.* 13. *De Reformat.* exprimit: *Tantum redigatur, quod Rectoris ac Parochiæ necessitati decenter sufficiat.*

II. Porro cum hæc sufficientia a temporum, personarum, & locorum diversitate plurimum dependeat: neque generaliter, quid sufficiat, decerni queat, sed ex plurimis factis frequenti mutationi obnoxiis judicandum sit: necesse est, ut determinatio portionis congruæ, sive competentiæ pastoralis, arbitrio Judicis fiat; qui, omnibus rite expensis, statuat, quid hic & nunc sustentationi Presbyterorum, & Parochiæ necessitati succurrendæ decenter sufficiat.

III. Unde Synodus Tridentina noluit determinare portionem Vicariorum etiam perpetuorum; sed *cum tertiæ partis fructuum, aut* majori, *vel* minori, arbitrio *ipsorum Ordinariorum, portione, etiam super re certa assignanda, ibidem deputandos voluit, quo animarum cura laudabiliter exerceatur. Sess.* 7. *cap.* 7. *De Reformat.*

IV. Verum quidem est, per Synodos, Pontifices, atque etiam auctoritate Regia subinde determinatum fuisse, quantum Vicariis Ecclesiarum Parochialium in congruam portionem assignari oporteret; nequaquam tamen hæc determinatio ita generalis, & *stabilis* fuit, quin ob certas temporum, locorum, aut personarum circumstantias, Judici fas fuerit interdum ab ea aliquantulum recedere, si viderit per determinatam portionem Parochi, & Parochiæ necessitati decenter non satisfieri, nec sufficienter provideri, ut cura animarum *laudabiliter* exerceatur.

V. Hinc Synodus Mechliniensis anno 1570. taxat a portione congrua, seu canonica, addit: *Moderatione tamen Episcopi semper salva*. Et altera Synodus sub Hovio, determinata portione congrua ad 50. libras grossorum Flandriæ, addit; *Nisi Episcoporum judicio Parochiæ amplitudo aliquid amplius ultra 50. libras requireret.*

VI. Observat quoque Franciscus Pinsonius post Brodæum ad Lonetium *litt. D. nu.* 8. & 60. quod *hæc portio, jure gallico, diversam habuit taxationem. Primum enim* (*ait*) *Constitutione Caroli IX. Regis Galliæ ad* 120. *libras omni onere liberas reduceretur, inde variis Curiæ placitis primum ad* 150. *producta, deinde ad* 200. *& tandem mercium pretiis excrescentibus, substractis ubique vitæ subsidiis, ad* 300. *portionis congruæ assignatio excrevit*. Adde Edictum anni 1686. (*a*).

VII. Cum itaque portionis congruæ determinatio a Judicis arbitrio plurimum dependeat, primo attendere debet Judex tempus, & locum.

Nec enim ambigi potest, quin portio uno tempore, & loco sustentationi Parochi, & Ecclesiæ necessitati sufficiens esse queat, quæ alio tempore, & loco ob raritatem, & caritatem annonæ minime sufficeret.

Unde in regionibus, in quibus est frumenti, & vini caritas, & portio congrua in pecunia assignatur (*inquit Rebuffus*) *magis augeri debet portio, quam in locis, ubi adest frumenti & vini abundantia. De Portione congrua.*

VIII. Præterea attendenda est Parochiæ amplitudo, nec non & Parochianorum multitudo: inter quos frequenter nec copia pauperum deest, quorum indubie & rationem habendam esse communiter docent Canonistæ ad *Cap.* 12. *tit. De Præbendis*, ubi Alexander III. conqueritur de Monachis, qui Vicarios Parochialium Ecclesiarum in tantum gravant, ut *hospitalitatem tenere non possint*: nimirum respectu pauperum, uti ad citatum Capitulum advertit Glossographus dicens, ad eam teneri Clericos; *quia quidquid habent Clerici, pauperum est.*

Unde Rebuffus in citato tractatu quærens, quæ in constituenda portione congrua considerari debeant, ait *num.* 71. *Sexto, præcipue ratio* hospitalitatis *haberi debet, & Beneficii locus considerari, an sit frequens* pauperum *accessus.*

IX. Legi-

(*a*) Ut clare & certo innotescant origo, & jura, quæ hodie primitivis Pastoribus in Galliis competunt, legenda sunt nova Collectanea titulorum &c. Cleri Gallicani, *tom.* 3. a col. 639. usque ad columnam 790. Si tamen quis velit eorum duntaxat compendium legere, consulat notas, quæ in eodem volumine leguntur, a col. 774. usque ad col. 790. iis addat potissimum Declarationes Regias, quarum una 5. Octob. 1726. altera 15. Januarii 1731. extat consignata.

(*b*) Istud Decretum videtur deductum ex *Cap.* 1. *part.* 39. appendicis Concilii Lateranensis III. *De Vicariis Monachorum, & aliorum.*

(*c*) Qui plura voluerit, legat Dissertationem Canonicam, quam D. Van-Espen adornavit de pristinis Altarium incorporationibus, *Cap.* 3. & 4.

(*a*) Ea Declaratio confirmata est altera Declaratione, quam Rex Ludovicus XIV. dedit 30. Junii ann. 1690.

IX. Legitur quod in causa *competentiæ* Pastoralis inter Rectorem Ecclesiæ Parochialis de Reves, & Abbatissam d'Annyvers, Senatus Brabantiæ per sententiam interlocutoriam 16. Jan. 1676. injunxit Pastori, ut exhiberet numerum familiarum, & Communicantium suæ Parochiæ, priusquam super portione congrua pronuntiaretur.

X. In portionis hujus taxatione merito quoque attenduntur proventus ipsius Ecclesiæ Parochialis, quemadmodum recte notat Rebuffus *num.* 69. Si enim Parochiani magnam *decimarum* copiam pendant, idque primario ut succurratur eis, qui curam ipsorum in spiritualibus agunt; æquum plane est, ut hi etiam liberalius de illis participent: maxime cum decimæ, quarum hæc portio pars quædam est, jure communi ad Parochos pertineant; adeoque per liberialiorem portionis assignationem, ipsæ decimæ non nisi pro majori aliqua parte ad naturales suos dominos quodammodo reducantur.

XI. Non tantum ipsius Vicarii perpetui ratio habenda, sed etiam ipsius Parochiæ; id est, ut portio congrua tanta sit, ut non tantum ipsius Vicarii necessitatibus, sed & *Parochiæ necessitati* sufficiat, uti loquitur Synodus Tridentina; vel ut dicit eadem Synodus, *Cura animarum laudabiliter exerceatur*.

XII. Si ergo latitudo Parochiæ, aut Parochianorum numerus exigat plures Sacerdotes, ut *cura animarum laudabiliter* exerceatur, portio congrua non tantum congruere debet necessitatibus & sustentationi ipsius Vicarii perpetui; sed & horum Presbyterorum, qui requiruntur, ut cura animarum *laudabiliter* exerceatur.

XIII. Vult Synodus Tridentina *Sess.* 11. *cap.* 2. *De Reformat.* ut „ Episcopi etiam tamquam Sedis Apostolicæ delegati, in omnibus Ecclesiis Parochialibus, & Baptismalibus, in quibus populus ita numerosus sit, ut unus Rector non possit sufficere Ecclesiasticis Sacramentis administrandis, & cultui divino peragendo, cogant Rectores, vel alios, ad quos pertinet, sibi tot Sacerdotes ad hoc munus adjungere, quot sufficiant ad Sacramenta exhibenda, & cultum divinum celebrandum.

Si Rectori seu Parocho incumbat, sibi tot Sacerdotes adjungere, quot sufficiant ad Sacramenta exhibenda, & cultum divinum celebrandum, ea debet esse congrua portio, sive competentia, quæ oneri illi sustinendo sufficiat; id est, sufficiat tot Sacerdotibus intertinendis.

XIV. Et quomodo ex mente Synodi Tridentinæ erit congrua sive sufficiens, ut cura animarum *laudabiliter* exerceatur, si non sufficiat tot Sacerdotibus sustentandis, quot requiruntur ad Sacramenta exhibenda, aut cultum divinum celebrandum? cum cura animarum præcipue consistat in convenienti & debita administratione Sacramentorum, & ut ad ea suscipienda populus convenienter instruatur, & disponatur: quod sine pluribus Sacerdotibus frequenter in una Parochia fieri nequit.

Adhæc dum Ecclesia adeo sollicite inculcat, ut ex decimis, proventibusque Parochialium Ecclesiarum incorporatarum, ante omnia detur congrua portio Vicariis, qui curam earum Ecclesiarum sustinet, quid, quæso, aliud intendit, quam providere, ne per Ecclesiarum Parochialium incorporationem, defectu temporalium, animarum cura negligatur; desintque Presbyteri, qui Parochianis spiritualia ministrare sufficiant? Igitur ex mente Ecclesiæ incorporantis Ecclesiarum Parochialium proventus, est, ut ex illis portio assignetur, quæ non tantum uni Parocho, aut Vicario sit sufficiens, sed tot Presbyteris sufficiat, quot ad animarum curam laudabiliter exercendam, & Parochianis spiritualia administranda sunt necessarii.

XV. Itaque in taxatione congruæ portionis indubie attendi debet, num ipse Vicarius *perpetuus*, sive Parochus indigeat uno aut pluribus Sacerdotibus, qui secum laborent, ut *cura animarum* in illa Parochia laudabiliter exerceri queat.

XVI. Unde Rebuffus inquirens, quæ in hac taxatione attendi debeant, ait *num.* 61. " Si Vicarius uno indigeret Sacerdote, vel pluribus propter Ecclesias accessorias, quas *succursus* vocant, tunc rationem illorum Judex habere debet: & omnino numerus personarum necessariarum considerari in Portione congrua solet ". Et supra citatum Edictum Regium de anno 1686. expresse vult haberi rationem in constituenda portione congrua, Vide-Pastoris, aut Vice-Pastorum, qui Vicario *perpetuo* judicabuntur necessarii, ut cura animarum *laudabiliter* exerceatur.

XVII. Potest ergo Parochus sive Vicarius perpetuus petere augmentum portionis congruæ, tametsi hæc, quam habet, sibi quidem sufficiat, sed nequaquam sufficiens sit Presbyteris, quos sibi in administrandis Sacramentis, & cultu divino celebrando, ob multitudinem Parochianorum, aut latitudinem Parochiæ, adjungere debet.

Cum enim ipsi principaliter & immediate cura animarum totius Parochiæ incumbat, ac propterea ipsius sit Presbyteros sibi adjungere, qui ad curam animarum debite & laudabiliter exercendam requiruntur; etiam ad ipsum præcipue spectat portionem congruam petere, qua Parochiæ necessitati satisfieri queat.

XVIII. Hinc judicatum refert Joannes Tournetius *litt. P. cap.* 319. Parochum teneri Ecclesiæ succursali assignare Presbyterum, qui illi deserviat; sed Decimatores illi Presbytero nequaquam ad portionem congruam teneri; neque Presbytero jus esse eam petendi, at eam soli Vicario perpetuo sive Parocho assignandam, qui eam Presbytero seu Cappellano communicet, sive distribuat. Si tamen ipse Vicarius vel in adjungendis Presbyteris, vel in assignanda aut petenda ipsis congrua portione esset negligens, possent Episcopi, vel Parochiani, aut etiam Presbyteri ipsi, eo casu, ejus negligentiam supplere; ut infra latius exponetur. (*a*)

XIX. Parochus postulans portionis congruæ augmentum, ut plures sibi Presbyteros adjungere queat, hoc unum ostendere debet, quod in Ecclesia sibi concredita, populus ita numerosus sit ut nec ipse, nec hi, qui modo ipsi adjuncti sunt, sufficere possint ecclesiasticis Sacramentis ministrandis, & cultui divino peragendo; tametsi forsan ejus prædecessores vel soli, vel cum uno alterove adjuncto Presbytero curam animarum sustinuerint.

☞ Quin & potest contingere, ut populus quidem non sit adeo numerosus, sed tamen tantopere sit dispersus, ut solus Parochus iis rite instruendis, & Sacramentis administrandis esset insufficiens: quo casu non dubium quin debeat sibi alios Presbyteros adjungere; immo & cogi queat ex Decretum Concilii Tridentini, & consequenter augmentum portionis congruæ eorum sustentationi conveniens postulare poterit.

Immo quacumque occasione contingat, ut solus Parochus non sufficiat ad Sacramenta administranda & cultum divinum rite exhibendum, hoc congruæ portionis augmentum petere potest.

Quod autem credatur in casu tam numerosi aut dissiti populi, sufficere ut diebus festis & Dominicis adsciscatur Presbyter ex proximiori civitate, vel loco, qui ibidem Missam matutinalem pro populi commoditate celebret, error est, & notabilis abusus, frequentius ex avaritia, aut nimia Decimatorum tenacitate procedens.

In primis enim similis Presbyter Parocho assistere nequit in administrandis Sacramentis, visitandis ægris, & Parochianis ad Sacramenta rite suscipienda disponendis, quæ tamen vel præcipue ad salutem & spiritualem populi curam pertinere manifestum est.

Præterea frequenter contingit, ut similes Presbyteri simpliciter Missam privatam sine ulla auditorum instructione absolvant; atque hinc ulterius contingit, ut notabilis Parochianorum numerus hac privata Missa contentus, a Missa Parochiali, sub qua Parochus concionem habere consuevit, abstrahatur; & ita in articulis fidei, & Religionis christianæ fundamentis ignarus permaneat: quæ incommoda facile evitarentur, si decimæ, aliique proventus ecclesiastici impenderentur in legitimos suos usus, ac signanter in sustentationem Ministrorum Ecclesiæ, qui ad curam animarum laudabiliter exercendam requiruntur; idque conformiter ad Synodum Tridentinam, quæ *Sess.* 24. *cap.* 13. *de Reformatione* vult, ut ea sit portionis congruæ quantitas, ut necessitati spirituali Parochiæ decenter sufficiat. ☜

XX. Certum est, nec a lapsu temporis, nec ex horum illorumve praxi dependere, neque ex hac judicandum, quot Presbyteri ad debite Sacramenta ecclesiastica administranda, & cultum divinum peragendum requirantur; sed id judicandum esse juxta regulas Evangelicas, & Ecclesiasticas, quæ non ad hominum praxim, quæ in cura animarum frequenter, leviter, & perfunctorie nimis procedit, sed ad normam veritatis, de labore & difficultate in debite administrandis Sacramentis, & Fidelibus ad ea ritu suscipienda disponendis judicant, & procedi volunt.

XXI. Parum quoque refert, num forsan prædecessores nomen boni Pastoris in vulgo habuerint. Scitur enim quam vulgi judicium in dijudicando num quis bonus sit Pastor, vel malus, cæcum sit; quamque multis dici posset, quod Angelo Ecclesiæ Sardis dicit Spiritus sanctus in libro Apocal. *cap.* 3. *Quia nomen habes, quod vivas, & mortuus es.*

XXII. Quin & si sedulo inquireretur in Parochiis illis numerosis, quarum solus Pastor, vel cum uno alterove Presbytero curam sustinuit, non raro summus defectus instructionis in populo, & in suscipiendis Sacramentis exigua dispositione deprehenderetur; adeo ut ad oculum pateret, quam leve & parum fundatum sit argumentum a praxi Pastorum, quos vulgus etiam pro bonis habuit, petitum.

XXIII. Optandum sane ut Abbates, Canonici, aliique similes Decimatores sæpius secum attente ruminarent, quam multa requirantur, ut rudis populus rite circa mysteria Religionis, & vitam vere christianam instruatur, & ad Sacramenta rite suscipienda recte disponatur; atque a vitiis retrahi, & in virtutum exercitiis confirmari valeat: indubie facile agnoscerent, quam frequenter in Parochiis sit operariorum defectus; neque per unum alterumve Sacerdotem in numerosis Parochiis cura animarum *laudabiliter* exerceri: meritoque timerent, ne sanguis animarum ab iis sit requirendus, si defectu portionis *congruæ*, copia Sacerdotum animabus illis regendis necessariorum defuerit.

CAPUT III.

Unde Portio congrua desumenda?

1 *Ex proventibus Ecclesiarum Parochialium eam Canones sumi volunt.*
2 *Probat id clausula unionibus adjici solita.*
3 *Unde eam sumi voluerit Synodus Tridentina?*
4 *Primo loco vult Ecclesiis Parochialibus provideri per Beneficiorum unionem.*
5 *Synodus Mechliniensis etiam per unionem Parochialium, & concessionem Deserviturarum.*

16 *Id*

(a) Quis in Galliis teneatur providere victui, & cultui Vicariorum, qui ad nutum amoveri possunt, an decimator, an Parochus, an Fabrica, an Parochiani? adhuc sub Judice lis est. Id unum an. 1686. decrevit Rex, *qu'il soit paye la somme de cent cinquante livres pour chacun desdits Vicaires*. Declaration du 29. Janvier 1686. At Rex in suo Edicto determinasse non videtur, cuinam onus solvendi 150. lib. incumberet. Anno 1692. die 26. Augusti supremus Parisiorum Senatus R. P. Jesuitis Remensibus suo Arresto irrogavit, ut quolibet anno portionem congruam 300. lib. Vicario perpetuo S. Mauritii ejusdem urbis solverent. Id oneris ipsis impositum est, quia Priorum, & Pastorum primitivorum ejusdem Parochiæ dignitate sunt insigniti. Cum autem ulterius Vicarius perpetuus ab ipsis peteret, ut providerent saltem alimentis Vicarii amovibilis, quo indigebant Parochiani S. Mauritii: Senatus Parisiensis permisit causæ definitionem arbitrio Archiepiscopi Remensis. Vide *le Recueil des Actes &c. du Clergé de France*, tit. 3. col. 692. &c.

6 *Id tantum* per provisionem *permisit*.
7 *Non sunt uniendæ passim Ecclesiæ Parochiales, ut Decimatores a danda portione congrua absolvantur.*
8 *Quid in unione Beneficiorum cavendum?*
9 *Post Beneficiorum unionem recurrendum ad* primitias, *& quare prius ad has, quam ad decimas?*
10 *Oblationes potius quam decimæ in portionem congruam cedere debent.*
11 *Primitiis & oblationibus deficientibus, ad decimas recurrendum.*
12 *Non omnes decimæ eodem ordine huic oneri subjectæ.*
13 *Decimis deficientibus, ad Parochianorum collectas recurri vult Synodus Tridentina.*
14 *Nonnisi iis deficientibus, ad eas recurri vult Edictum ad Synodum Cameracensem directum.*
15 *Idem declarat Edictum ad Synodum Mechliniensem missum.*
16 *Ostenditur justitia istius ordinis.*
17 *Injustum est, portionem congruam desumi ex proventibus Fabricæ aut pauperum, decimis sufficientibus.*
18 *Neque hanc injustitiam lapsus temporis purgare potest.*
19 *Collectæ populo hic in Belgio sine auctoritate Regia imponi non possunt.*

I. CANONES de portione congrua loquentes, eam ex proventibus Ecclesiarum Parochialium desumi præcipiunt: sive volunt, ut tantum de his proventibus relinquatur Vicario, unde ipse commode sustentari, & debita onera possit supportare.

II. Quare & in unionibus sive incorporationibus Ecclesiarum Parochialium solet adjici hæc clausula: *Reservata tamen de fructibus, reditibus, & proventibus, juribus, obventionibus pro Vicario perpetuo in iis instituendo congrua portione, ex qua idem Vicarius commode sustentari valeat, jura Episcopalia solvere, & alia sibi incumbentia onera supportare.* Rebuffus in Praxi Benef. ad Regulam Cancell. *De Unionibus, gloss.* 22. *numero* 16.

III. Synodus Tridentina videns plerasque Ecclesias Parochiales necessariis Ministris destitutas defectu mediorum temporalium, quæ per incorporationem passim ad Monasteria & Capitula transiverant, volens ut omni meliori modo sine mora Ecclesiis illis Parochialibus provideretur, voluit: *In Parochialibus Ecclesiis, quarum fructus adeo exigui sunt, ut debitis nequeant oneribus satisfacere, curabit Episcopus, si per Beneficiorum unionem, non tamen Regularium, id fieri non possit, ut primitiarum, vel decimarum assignatione, aut per Parochianorum symbola, ac collectas, aut qua commodiori ei videbitur ratione, tantum redigatur, quod pro Rectoris, ac Parochiæ necessitate decenter sufficiat.*

IV. Juxta tenorem hujus Decreti, apparet, Ecclesiis Parochialibus tenuibus, & non sufficientibus, ut oneribus debitis satisfiat, primo loco providendum esse per unionem Beneficiorum; & non nisi in defectum horum recurrendum esse ad alia media in Decreto expressa

Idipsum & Zypæus notavit *Consult.* 4. *De Parochiis*; dicitque, *Primus modus Rectoribus Parochiarum providendi est, per Beneficiorum unionem; cui si locus non sit, succedunt alii a Concilio relati, aut quæ commodior ratio Ordinario videtur.*

V. Synodus II. P. Mechliniensis *tit.* 17. *cap.* 3. permittit Episcopis Ecclesiis Parochialibus de portione congrua providere, non tantum per unionem Beneficiorum *simplicium*, sed etiam per unionem vicinarum & minorum Ecclesiarum, vel per concessionem Deserviturarum.

VI. Verum sat insinuant Synodus, duntaxat eam Ecclesiarum vicinarum, & minorum Ecclesiarum unionem, nec non concessionem Deserviturarum admitti ob temporum illorum duritiem, & quousque commodior ratio providendi haberi nequit.

Postquam enim eam providendi rationem proposuit, immediate adjungit: *Et alias propter idoneorum Sacerdotum raritatem* per modum provisionis *providere*.

VII. Unde nullatenus ex mente Synodi videtur, ut Episcopi per similes uniones, & concessiones Ecclesiarum, & Deserviturarum Ecclesiis Parochialibus provideant, ut se vel alios decimarum possessores a danda competentia eximant, & interim Parochos ita per unitas Ecclesias vel concessas Deservituras gravent, ut curam Parochiæ negligere debeant; aut saltem functionibus Pastoralibus plene satisfacere, & sedulo incumbere in sua Parochia nequeant.

VIII. Immo in quorumcumque Beneficiorum unione cavendum est, ne tot taliaque Beneficia in competentiam Parochorum uniantur, ut Parochus illorum oneribus satisfacere nequeat, saltem sine notabili in cura suæ Parochiæ, & functionibus Pastoralibus, impedimento; quod facilius contingit, si extra Ecclesiam Parochialem Beneficia fundata sint, & in locis a Parochiali Ecclesia remotis onera Beneficiis illis annexa exsolvere debeat.

IX. Si per Beneficiorum unionem sufficienter, & commode Ecclesiis Parochialibus provideri nequeat, vult tum Synodus, ut primitiarum aut decimarum assignatione provideatur.

Primitias ante decimas excutiendas esse, videtur ordo verborum insinuare; qui in eo fundatur, ait Zypæus citata Consultatione *num.* 4. *quod primitiæ utpote* oblationes *arbitrio Fidelium relictæ, magis propria sint Parochorum jura, & ad* solum *Pastorem pertineant de jure: adeo quidem ut etsi decimas laici ante Concilium Lateranense possessas retinere permittantur, non tamen oblationes. Unde etsi ubique decimas, nullibi tamen oblationes penes laicos videmus.*

X. Itaque si oblationes alteri, quam Parocho competant, prius ratione harum oblationum ad congruam portionem is tenetur, quam decimarum possessor; ac prius oblationes Parocho vindicandæ; quæ si non sufficiant, tum demum ad decimas recurrendum. Hoc vero intelligendum de oblationibus, quæ ex solo privilegio, aut præscriptione ad Pastores v. g. primitivos transierunt, & quæ secluso privilegio, aut præscriptione ex voluntate offerentium, & jure communi ad Parochum spectarent; qualia esse solent ea, quæ in Defunctorum inhumationibus offerri sive donari solent: secus vero de oblationibus, quæ ex voluntate offerentium in alium pium usum offeruntur. Hæc enim nullatenus in Parochorum competentiam convertendæ sunt.

XI. Primitiis vel etiam oblationibus excussis, ad decimas recurrendum esse, textus Synodi Tridentinæ indicat.

Speciem decimarum hic non expressit Synodus; sed indefinite decimarum mentionem tantum fecit. Et sane cum decimæ principaliter, & primitus sint institutæ in sustentationem Sacerdotum, qui populo spiritualia seminant, ideoque *de jure* ad Parochos pertineant (uti sæpius titulo præcedenti notatum est); nihil justius, quam ex illis saltem *congruam* portionem Parochorum desumi; sive eatenus saltem Parochis reservari, ut ex iis habeant competentem, & congruam portionem, quo suis necessitatibus providere, & debita onera supportare queant.

XII. Licet omnes decimæ intra limites Parochiæ excrescentes huic portioni congruæ merito subjiciantur: tamen quia inter decimas aliæ præ aliis specialiori titulo Parochis competunt, seu potius reservatæ sunt (uti titulo præcedenti ostensum est), & aliæ cum speciali onere assignandæ portionis congruæ donatæ, aut concessæ fuerunt, ideo etiam aliæ præ aliis huic oneri sunt subjectæ, & earum possessores ante alios ad hanc congruam portionem solvendam tenentur, uti latius dicetur capite sequenti.

XIII. Decimis intra fines Parochiæ haud sufficientibus, ad *Parochianorum symbola*, ac *collectas* recurri posse indicat Synodus Trideutina.

His locum non esse, nisi primitiis, & decimis deficientibus, evincit ipse verborum contextus, & ordo.

XIV. Hunc ordinem significant quoque Principum Edicta, tum ad Synodum Cameracensem, tum ad Synodum Mechliniensem directa. Philippus II. in Edicto ad Cameracensem Synodum misso *art.* 11. vult, ut excussis duobus prioribus mediis conficiendi congruam portionem a Synodo suggestis, Magistratus assistant Episcopis, ut reperiatur quod portioni congruæ deesse apparebit. Verba Edicti sunt: *Et pource qu' en plusieurs lieux les Curès sont petitement pourvus, & n' est possible, signamment ès Villes, les pourvoir de portion Canonique per assignation des Dimes, ou union des simples Benefices, ains est necessaire venir à la troisième voie ordonnèe par le saint Concile de Trente; sçavoir, des collectes sur les Parochiens, laquelle collecte ne se pouvant pratiquer sans notre autoritè, & consentement: Ordonnons è tous Magistrats & gens de loi, qu' ils ayent à assister les Evèques à trouver ce que defraudra pour l' entretenement desdits Pasteurs, là où ne leur poura être suffisamment pourvu par les deux premières voies ordonees par ledit Concile de Trente, jusques aux sommes a.l.i.ées par ceste Synode Mètropolitaine; lesquels Magistrats feront l' assiette de ce qu' iceux Evèques auront dèclarè defaillir aux deux premières voies, pour trouver la sustentation desdits Curès.* Idest; Et quia pluribus locis Parochis parce provisum est, nec fieri potest, ut de portione Canonica assignando decimas, aut uniendo Beneficia simplicia, ipsis, præsertim commorantibus in oppidis, prospiciatur: verum necesse est iniri viam tertiam statutam per Concilium Tridentinum: videlicet, ut per Parochias collectæ instituantur; quæ cum sine auctoritate nostra, & assensu corrogari non possint: Magistratibus singulis, iisque, qui præsunt, injungimus, ut Episcoporum sint adjutores, in finem ut suppleatur, quod deerit sustentationi dictorum Pastorum, quibus sufficienter provideri non poterit altero ex prioribus modis per Concilium Tridentinum assignatis, idque usque ad acquisitionem summæ, per hanc Synodum Metropolitanam constitutæ; qui Magistratus descriptionem facient eorum, quæ duobus prioribus modis deesse Episcopi judicaverint, ut dictorum Parochorum sustentationi provideatur.

XV. In Edicto ad Synodum Mechliniensem misso *art.* 16. dicunt Principes: *Ut si per media e Concilio Tridentino suggesta Parochialibus Ecclesiis sufficienter provideri nequeat, Consilia Regia, & Magistratus conabuntur per impositiones, collectas aut alias invenire, quæ Episcopi judicabunt deesse ad congruam Parochorum sustentationem.*

XVI. Nihil evidentius, quam Principes ad collectas, & impositiones Parochianorum tum demum concedere recursum, quando *primitiis*, & *decimis* excussis, portio congrua haberi nequit: idque revera justissima ratione.

Cum enim primitiæ, sive oblationes, & decimæ a populo solvuntur, ut Ministri Altaris sustineantur; atque laborantibus in vinea Domini, & sibi spiritualia seminantibus, temporalia subministrentur, quid æquius, & justius, ut illæ prius impendantur in sustentationem Ministrorum, priusquam rursus nova onera populo imponantur?

XVII. Si justum non sit, ut ad portionem congruam urgeantur per novam onerum impositionem Parochiani, quamdiu decimæ sufficiant, intelligi potest, quanta sit injustitia, quod in nonnullis Parochiis portio congrua vel Pastorum vel Vice-Pastorum desumatur ex proventibus specialiter in usum fabricæ, aut pauperum destinatis & debitis. Quasi fabricæ, & pauperibus sui proventus subtrahi possint, & debeant, ut major copia decimarum, quæ in Pastorum sustentationem dantur, ad Monasteria, & Capitula devolvantur, & ex iis Monachi, & Canonici commodius vivere valeant.

XVIII. Immo tam manifeste apparet hujusmodi applicatio proventuum fabricæ vel pauperum injusta, & infidelis, ut nec lapsu temporis, quantumvis immemorialis, justificari posse videatur; ideoque, si probetur revera proventus illos esse relictos in usum fabricæ, aut pauperum, merito ad suos legitimos usus reducentur, & Decimatores ad portionem congruam convenientem condemna buntur.

XIX. Denique citata Principum Edicta ostendunt, fas non esse in Belgio Episcopis, sua auctoritate populum compellere ad danda temporalia per modum collectarum; sed Regia auctoritate, & consensu opus esse, quod & in receptione Concilii Tridentini monuere Consilia Regia.

Cum enim Margarita Parmensis Belgii Gubernatrix Decreta Concilii Tridentini de reformatione, nomine Philippi II. misisset ad Senatus Regios, *ad c. 4. Sess. 21, De Reform.* qua datur Episcopis facultas novas Parochias erigendi, & si necesse fuerit, *compellendi* populum ea subministrare, quæ sufficiunt ad vitam Sacerdotum sustinendam: *Communis omnium Senatuum nota fuit, compulsionem illam populi, & exactionem illam fieri non posse, sine auctoritate Regia, neque hanc jurisdictionem Ecclesiasticis Judicibus unquam competiisse.* Anselmo in Triboniano Belgico *cap.* 33. §. 22.

CAPUT IV.

Quo ordine Decimatores sint Portioni congruæ subjecti, & quousque?

1 *Decimæ specialiori titulo ad Parochos spectantes præ reliquis oneri portionis congruæ subjectæ.*
2 *Hoc ex capite decimæ* Novales, *&* minutæ *ante alias excutiendæ.*
3 *Decimæ nominatim huic portioni subjectæ ante alias excutiendæ.*
4 *Olim passim tertia pars pro Parochorum sustentatione a Decimatoribus relinquebatur.*
5 *Hæc* tertia *pars postmodum ad Capitula, & Monasteria transivit.*
6 *Qui hanc* tertiam *possident, ante alios Decimatores ad portionem* congruam *tenentur.*
7 *Hæc* tertia *pars uniri non solet, nisi cum onere congruæ portionis.*
8 *An decimæ ultimo incorporatæ ante alias teneantur?*
9 *Primitivi Pastores præ reliquis Decimatoribus videntur obligari.*
10 *Patroni Ecclesiastici solent esse Pastores* primitivi, *& eatenus ad portionem congruam obligari possunt.*
11 *Non semper sunt Pastores* primitivi.
12 *Pastor* primitivus *quomodo a Vicario pro consequenda portione congruæ conveniri possit?*
13 *Quando Decimatores teneantur pro decimarum portione, quam possident, contribuere?*
14 *Ratio quæ videtur ab hoc onere eximere decimas* infeudatas.
15 *Possessas ante Concilium Lateranense eximere videtur Edictum Philippi II.*
16 *Ob onera decimis* infeudatis *inhærentia ratione* feudi, *videntur ab hoc onere eximenda.*
17 *Ratio suadens eas ad portionem congruam debere concurrere.*
18 *Decimæ hæ tamquam partim laicales, partim Ecclesiasticæ,* subsidiarie *in defectum aliarum decimarum contribuunt.*
19 *Decimæ* infeudatæ *ad Ecclesiam reversæ, huic oneri subjectæ tamquam Ecclesiasticæ.*
20 *Etiamsi titulo* oneroso *sint acquisitæ.*
21 *Secus videtur dicendum, si cum onere* feudali *sint reversæ.*
22 *Edictum Philippi II. indistincte eas obligare videtur.*
23 *Decimæ ex sua institutione sunt ordinatæ ad sustentatienem Parochorum.*
24 *Non sunt ad alios translatæ, nisi deducta portione congrua.*
25 *Onus dandi hanc portionem est* reale *perpetuo decimis inhærens.*
26 *Non absolvuntur ab hoc onere, licet semel portio congrua fuerit assignata.*
27 *Nihil cedit Decimatoribus, nisi quod superabundat detracta portione congrua.*
28 *Idipsum declaravit Synodus Juliobonensis.*
29 *Decimatores tamdiu manent huic oneri subjecti, quamdiu decimas retinent.*
30 *Portio Parocho debetur, licet nihil Decimatoribus superesset.*

I. DECIMAS aliquas magis proprie, & specialiori titulo præ aliis Parocho competere, titulo præcedenti notatum est. Cum ergo hæ decimæ *specialiter* Parocho competant, & cum majori quasi violentia ipsi adimantur, æquum quoque apparet, ut si Parocho e decimis portio congrua assignari debeat, potius e decimis *specialiter* Parocho competentibus, quam ex aliis decimis desumatur. Hæ enim decimæ præ aliis oneri portionis congruæ subjectæ sunt, sicuti primitias, & oblationes ante decimas pro conficienda portione congrua excutiendas esse; capite præcedenti notatum fuit: idque ea ratione, quod specialiori titulo debeantur Parocho, quam decimæ.

II. Hoc ex capite, decimæ *novales* ante decimas veteres pro conficienda hac portione excutiendæ sunt: quia proprie Parochorum sunt, quod & Zypæus notavit *Consult. 4. De Parochiis, n. 5.*

Pari ratione decimæ *minutæ*, utpote non secus ac novales ad Parochum speciali titulo spectantes (ut titulo præcedenti *cap.* 6. dictum est) huic oneri ante decimas majores seu *grossas* subjectæ sunt: solentque hæ Vicariis perpetuis, exclusis Decimatoribus majoribus, adjudicari.

III. Si inter decimas majores reperiantur quædam nominatim, aut specialiter in competentiam sive portionem congruam assignatæ & addictæ, hæ etiam ante reliquas in hanc portionem congruam imputandæ sunt.

IV. Olim usitatum erat, ut laici, aliique decimas possidentes tertiam earum partem relinquerent in sustentationem Parochorum, & Ministrorum Ecclesiarum Parochialium; atque per hanc tertiæ partis assignationem obligationi sustentandi Parochum satisfacere volebant: uti post alios citatos Auctores notat Zypæus *Consult.* 4.

V. Successu vero temporis, cum nonnunquam decimæ adeo excrescerent, ut vel tertia pars decimarum notabilem annuatim summam conficeret; videreturque, quod detracta portione congrua Parochorum, adhuc multum superesse posset, cœperunt nonnulla Capitula, aut Monasteria impetrare Ecclesiarum Parochialium incorporationem una cum hac dote; scilicet, tertia parte decimarum; aut si Ecclesiæ aliis essent jam unitæ, tertiam hanc partem decimarum, quæ primitus in sustentationem sive portionem congruam Parochorum erat relicta, sibi incorporare cœperunt.

VI. Cum ergo hæc pars decimarum specialiter ab ipsis Decimatoribus primitus in portionem *congruam* data sit: etiam speciali ratione huic oneri subjecta manet, ad quemcumque possessorem transiverit.

Neque Decimatores, qui alias duas partes decimarum possident, portionem congruam tenentur, quamdiu tertia hæc pars decimarum exhausta non est, quandoquidem ipsi hanc tertiam partem in Parochorum sustentationem dederint: atque per eam assignationem eatenus saltem satisfecerint obligationi dandi congruam *portionem*, ut eam dare ulterius non debeant, quamdiu hæc *tertia*, ab ipsis in congruam portionem assignata, sufficit.

VII. Accedit, quod in unione seu incorporatione istius tertiæ partis inseratur solita clausula reservans super hac parte decimarum, quæ incorporatur, portionem congruam ipsius Vicarii.

VIII. Quando igitur decimæ aliquæ in sustentationem Parochorum, seu Vicariorum remanserunt, & hæ postmodum alicui Capitulo, aut Monasterio fuerunt assignatæ, indubie tunc verum erit quod Zypæus *citata consult.* 4. nimirum ante alias decimas ad portionem congruam teneri illas decimas; quæ *ultimo* ab Ecclesia Parochiali sunt decisæ, ad eam rationem, quæ in donationibus inofficiosis est; ut si a quopiam factæ sint diverso tempore, & per eas legitima liberorum læsa, ultima tantum donatio eatenus rescindatur; quia ea sola est inofficiosa. *Leg. 7. Cod. De inoff. Donat,*

IX. Adhæc inter decimarum possessores ante reliquos ad congruam portionem ordinarie tenentur hi, qui dicuntur *primitivi* Pastores; qui solent possidere ipsas Ecclesias Parochiales incorporatas cum decimis, & proventibus sub expressa conditione assignandi Vicario congruam portionem, si ipsi per se curam earum Ecclesiarum non habeant.

Præterea de Jure communi *in Clem, 1, De Jure Patronatus, Diœcesanis sub obtestatione divini judicii districte inhibetur, ne præsentatum aliquem per quamcumque personam Ecclesiasticam jus præsentandi ad Ecclesiam aliquam habentem, admittat, nisi intra certum terminum competentem per Diœcesanos ipsos præsentantibus præfigendum, ipsi præsentato fuerit coram eis congrua de proventibus Ecclesiæ portio assignata. Quam si forsan iidem præsentantes intra terminum ipsum assignare neglexerint, ne factum eorum noceat præsentato, statuitur, ut ex tunc Diœcesani debeant præsentatum (nisi aliud Canonicum (a) obstet) admittere, & in pœnam præsentantium, ad Diœcesanos ipsos potestas assignationis hujusmodi devolvatur.*

X. Porro Patroni Ecclesiastici ad portionem congruam suis præsentatis assignandam ideo specialiter adstringuntur, quia, uti recte notat Zypæus *citata consult.* 3. raro accidit in Ecclesiasticis, ut ipsi Parochiales Ecclesias extruxerint, vel dotaverint; cum res Ecclesiæ suæ alienare nequeant, & si de suo dederint, Patroni *laici* nomen habeant. Quare qui hodie dicuntur Patroni Ecclesiastici, & una Ecclesiarum Parochialium, quarum sunt Patroni, decimas percipiunt, non solent esse veri Patroni, sed *primitivi* Pastores titulo unionis dictarum Ecclesiarum, atque in ea qualitate præsentare Vicarium, cui congruam portionem eo titulo assignare tenentur.

Nec mirum, nullam in dicta Clementina, nec in jure Canonico, fieri mentionem *Pastoris primitivi*; quia nomen illud primitivi Pastoris recentius est collectione Corporis Canonici, quo hodie utimur; sed quos nunc Pastores primitivos dicimus, tunc plerumque Patroni Ecclesiastici nuncupabantur.

XI. Dubitandum tamen non est, quin interdum jus præsentandi a jure primitivi Pastoris, qui vi unionis, & incorporationis ad congruam portionem speciatim obligatur, sit sejunctum: quo casu si dubitetur, num quis sit primitivus Pastor, nec de unionis & incorporationis forma, & conditionibus sat constet, ad alia indicia & argumenta, quæ Pastoris primitivi jus innuunt, recurrendum erit, v. g. si Canonici, vel Religiosi, eorumve Prælati jus habeant functiones aliquas Ecclesiasticas certis diebus in Ecclesia Parochiali obeundi, Parochus ipsos ut Superiores suos in aliquibus agnoscere teneatur: si decimas minutiores aut novales, quæ Parochis præ aliis decimis speciali titulo reservari solent, percipiant, aliave jura exerceant, quæ primitivis Pastoribus reservari solent.

XII. Dum igitur ex his aliisve argumentis constat, quis sit Ecclesiæ Parochialis Pastor primitivus inter decimarum possessores, poterit Vicarius sive Parochus contra illum directe agere ad congruam portionem, eamque integram, relictis aliis Decimatoribus; salvo regressu Pastori primitivo adversus alios decimarum possessores, & ita 17. Martii 1634. in Parlamento Divionensi judicatum testatur Carolus Fevret *l. 6. tract. De Abusu cap.* 1. §. 10. Et tamquam indubitatum tradit Grimaudet *lib. 2. De Decimis cap. 8. num. 7.* additque: „ Quod si congrua portio fuisset assignata, sed sufficiens non esse deprehenderetur, Vicarii „ contra Pastores primitivos agere deberent coram Episcopo, ad „ hoc ut condemnentur, & cogantur supplere; exemplo filii, „ cui pater reliquit portionem suorum bonorum pro legitima; „ quæ si sit insufficiens, potest filius agere ad supplementum: „ eo quod pater nequeat filio relinquere minorem portionem „ quam

(a) In quibusdam codicibus additur, sive impedimentum.

„ quam legitimam. Insuper causa Parochorum est favorabilior, „ quia omnes reditus Ecclesiæ Parochialis non dantur, nisi ob „ curam animarum, quam ipsi Vicarii seu Parochi sustinent: & „ valde scandalosum est in Ecclesia (in qua omnia juxta meliorem „ disciplinam deberent esse ordinata) quod uni laborent, „ & alii otiosi manducent eorum salaria, & substantiam.

XIII. Si non constet, quis inter plures Decimatores speciali titulo ad portionem congruam sit obstrictus, neque ullus ipsorum sciatur ullas decimas speciali titulo huic oneri obnoxias possidere; tenebuntur omnes pro quota decimarum, quam quisque possidet, ad portionem congruam concurrere.

XIV. Bona laicorum per collectas, sive impositiones non gravanda, nisi in defectum primitiarum, & decimarum, capite præcedenti dictum est.

Cum vero decimæ *Infeudatæ* hodie quasi bona patrimonialia possideantur, atque de illis, non secus ac de patrimonialibus disponant, ubi titulo præcedenti *cap.* 4. probatum, dubitari posset, num similes decimæ aliter quam reliqua bona laicorum huic oneri sint subjectæ.

XV. Edictum Philippi II. Regis Catholici ad Synodum Cameracensem in contributionem portionis congruæ vocat decimas existentes in manibus laicorum, si modo probari queat, eas ab Ecclesiasticis ad Laicos pervenisse post Concilium Lateranense sub Alexandro III. Verba Edicti sunt; *Ensemble celles que l' on pourra verifier avoir été acheptées, ou autrement acquises par gens layz des Ecclesiastiques depuis le premier Concile de Latran, qui fut l' an mil cent septante-neuf sous Alexander troisieme.* Id est: Deinde illas quas probari poterit ab Ecclesiasticis Laicos emisse aut acquisivisse a celebrato Lateranensi Concilio sub annum 1179. sedente Alexandro III. Videtur ergo Edictum ab hoc onere exemisse decimas *infeudatas*, quæ non probantur *post dictum Concilium* laicis fuisse acquisitas.

XVI. Accedit, quod cum hæ decimæ cum onere *feudi* transierint ad laicos, atque laici ratione illarum ad certa servitia sive onera obstringantur Ecclesiis, a quibus decimas infeudatas tenent; æquum quoque videtur, ut ab oneribus eximantur, quæ alias decimis inhærent.

XVII. Verum cum decimæ illæ institutæ sint, & a populo dentur, ut Parochis & Ministris de sustentatione provideatur, atque eatenus quasi violente ab Ecclesiis Parochialibus fuerint abstractæ; apparet, aliam non fuisse Pontificum, aut Episcoporum intentionem, quam ut laici eas decimas retinerent, quamdiu ipsis Parochis aliunde esset provisum; neque populus, qui illas decimas in Parohorum sustentationem offert, rursus esset novo onere gravandus.

XVIII. Itaque decimæ *infeudatæ* partim sunt bona laicalia, & quasi patrimonialia, partim Ecclesiastica, & ab Ecclesia profecta, passim receptum est, decimas has non quidem omnino ab hoc onere esse exemptas; sed in defectum decimarum ab Ecclesiasticis possessarum, & naturam proventuum Ecclesiasticorum magis retinentium, huic oneri tantum *subsidiarie* subjici; idque æquum esse notavit Renatus Choppinus *De Sacr. Pol. lib.* 3. *tit.* 4. *num.* 20. *&* 21. & ita judicatum refert Ludovicus Charondas *lib.* 1. *Resp.* 34. item Claudius Henrys in sua Collectione Arrestorum *tom.* 1. *l.* 1. *quæst.* 27. atque anno 1662. solemni Arresto decisum fuit, decimas infeudatas *subsidiarie* ad portionem congruam obligari. Habetur Arrestum hoc integrum *tom.* 2. *Journal des Audiences lib.* 4. *cap.* 52. una cum discursu super origine decimarum *infeudatarum*; ostenditurque decimas, quæ passim sæculo XI. XII. ad laicos devolutæ fuerunt, revera pertinuisse ad Ecclesias Parochiales; & consequenter origine sua esse revera decimas Ecclesiasticas: quo casu eas portioni congruæ, saltem *subsidiarie* subiectas fatetur Zypæus titulo *De Feudis*, *n.* 2. in Jure novo; & ita a Senatu Brabantiæ judicatum testatur (*a*).

XIX. Notatum fuit titulo præcedenti, *cap.* 4. decimas *infeudatas*, si ad Ecclesiam, vel Corpus aliquod Ecclesiasticum revertantur, recipere primigeniam suam naturam, habendasque rursus esse ut decimas Ecclesiasticas.

Hinc ulterius deducitur, eas & quoad portionem *congruam*, non ut *infeudatas*, *&* *laicales*, sed ut Ecclesiasticas esse reputandas: & ita sæpius judicatum fuisse refert Brodæus ad Louetium *litt. P. num.* 60. item Claudius Henrys loco citato; *quæst.* 7. notatque ibidem, „ reversionem decimarum ad Ecclesiam esse fa„ vorabilem; quia reducit ad primævam earum naturam, & „ Ecclesiastici potius sua propria recuperant, quam de novo ac„ quirunt... Itaque hodie indubitatum est, decimas infeudatas „ reversas ad Ecclesiam fieri Ecclesiasticas, & sequi communes „ regulas aliarum decimarum.

XX. Quin & portioni congruæ obnoxias esse, tametsi titulo oneroso ad Ecclesiam reversæ sint, asserit Wamesius *Cons.* 452. *num.* 7. & conforme esse Sententiæ Senatus Parisiensis prolatæ 16. Feb. 1628. ex iis quæ recitat Claudius Henrys loco citato, non obscure colligitur.

XXI. Hanc decimarum infeudatarum ad pristinam naturam reductionem operatur ipsa decimarum ad Ecclesiam reversio, si simpliciter & pure restituantur; secus vero, si cum onere seu nexu feudali, quo erant apud laicos, Ecclesiæ restituantur: quo casu semper manent *feudales*; uti citato *cap.* 4. annotavimus.

Inde consequenter statuendum videtur de his decimis cum eo nexu ad Ecclesiam reversis, quod de decimis infeudatis in manibus laicorum existentibus, ut nimirum ad hanc portionem non nisi *subsidiarie*; deficientibus aliis decimis Ecclesiasticis, concurrere debeant; quod & verisimilius credit Zypæus *Resp.* 2. *De Parochiis n.* 6.

XXII. Sed an hanc distinctionem patiatur citatum Edictum Philippi II. ad Synodum Cameracensem dubitat Zypæus ibidem; eo quod Edictum decimas *feudales* quocumque modo ad Ecclesiam reversas, ad portionem congruam vocet tamquam ad suam primam naturam reversas. Verba Edicti sunt: *Nous declarons notre intention être que la portion Canonique & reparation desdites Eglises deuront contribuer les dismes ayant autrefois été laicales, lesquelles presentement seroient retournees ès mains des Gens d' Eglise, de quelle nature qu' elles soient, fiesz ou autres, pour être retournées á leur primitive nature.* Id est: Hanc nostram mentem esse declaramus, ut ad Canonicam portionem, & Ecclesiarum reparationem suppeditent decimæ quondam laicales, quæ ad Ecclesiasticorum denuo manus devenerunt, cujuscumque naturæ fuerint, sive feudales, sive aliæ; quia ad pristinam conditionem redierunt.

XXIII. Porro cum decimæ quasi ex sua natura, & primæva institutione sint ad hoc ordinatæ, ut Parochis ex illis sustentatio aliaque necessaria subministrentur; sub hoc onere congruæ portionis ad Capitula, Monasteria, aliave Corpora, aut personas transiverunt; cui oneri perpetuo manent subjectæ, semperque earum possessores obligantur Parochis de portione congrua providere.

XXIV. Immo nec decimæ Capitulis, Monasteriis, aliisque concessæ sunt, nisi *prius* deducta *portione congrua*; adeo ut tantum censeatur concessum, quod ultra Parochi sustentationem superesse potest.

☞ Decimæ, similesque proventus in Parochorum sustentationem præcipue & primario ex intentione offerentium cedere debent; atque hoc sensu sæpius diximus decimas principaliter ad Parochos pertinere.

Hiuc fundamento innititur assertum Canonistarum, portionem congruam ex decimis, Parochis, aliisque curam animarum sustinentibus a Decimatoribus esse integre persolvendam, licet ea persoluta, nihil ex decimis Decimatoribus superesset: eo quod ex his proventibus nihil sit impendendum in usus, præsertim pauperum Ecclesiæ non ministrantium, priusquam Ministris Ecclesiæ, notanter Parochis, aliisque curam animarum sustinentibus, & actualiter per se exercentibus, sufficienter sit provisum.

Idipsum non obscure indicavit Sanctus Thomas, dum dixit, decimas, aliasque res Ecclesiæ, deberi his, qui curam animarum sustinent; communicari vero posse laicis Religiosis, sive Monachis, aliisque curam animarim non habentibus, per *modum eleemosynæ*. Verba Sancti Thomæ relata sunt superius, *Sect.* 4. *tit.* 3. *c.* 5. *num.* 6.

Verum nonne satius fuisset, ut dispensatio decimarum, uti aliorum Ecclesiasticorum proventuum integra mansisset penes Prælatos, & Pastores; ut per hos, si quid ex illis sustentationi Ministrorum Ecclesiæ, & in vinea Domini laborantium necessitatibus superesset, in Religiosos aliosque curam animarum non habentes per modum eleemosynæ erogaretur; quam quod ipsi, quibus principaliter decimæ, & proventus Ecclesiastici debentur, cogantur sua necessaria, sive competentiam petere, & quasi emendicare ab iis, quibus decimæ, & similes Ecclesiastici proventus, nonnisi per modum *eleemosynæ* ex dotrina Sancti Thomæ communicati fuerunt? ☜

XXV. Recte post Rebuffum, aliosque notavit Zypæus *Consult.* 4. *De Parochiis num.* 8. onus hoc dandæ portionis congruæ esse onus *reale* & permanens, ita ut ratione illius possessores decimarum semper maneant ad hanc portionem subministrandam obligati; quemadmodum fundis sitis ad viam, flumen, & mare incumbit onus reficiendi aggeres, toties quoties aggeres reficiendi sunt: quo simili utitur ibidem Zypæus.

XXVI. Hinc ulterius concluditur, quod si jam pridem assignata portio congrua perierit, vastata sit, aut mutatis temporum locorumque circumstantiis incompetens, sive insufficiens inveniatur, ut Parochi aut Parochiæ necessitatibus per eam sit provisum, vi dictæ clausulæ, vel subintellectæ, de novo competentiam, aut augmentum ex decimis, seu proventibus Ecclesiæ incorporatæ dare tenebuntur; quandoquidem proventus dictarum Ecclesiarum sub eo onere sint ipsis incorporati, ut primo Vicarii de congrua portione sit provisum.

XXVII. Ulterius ex eodem principio deducitur, quod Capitula, Monasteria, aliive, quibus decimæ sunt concessæ, nihil ex illis prætendere queant, nisi quod ipsi congruæ Parochorum portioni superest. Nam ut recte notavit Rebuffus De Portione congrua, *n.* 103. „ Prius Papa vult reservari congruam portionem, „ *postea* reliquos fructus donat, & unit: ob id præferri debet „ prima Ecclesia Vicarii, ut Panormitanus in *cap. de Monachis*, „ *tit. De Præbend.* probat, dicens: Habentes Ecclesiam, quoad „ temporalia non posse omnes reditus Ecclesiæ consumere, & „ sibi usurpare, sed reditus tantum superfluos, detracta prius „ congrua portione Vicario, seu Rectori instituendo, & pro ju„ ribus Episcopalibus.

XXVIII. Idipsum jam pridem expressit Concilium Juliobonense a Wilhelmo Rege Anglorum cum Episcopis, & Proceribus Normanniæ celebratum anno 1080. *Can.* 12. ubi postquam ordinasset, quomodo Monasterium decimas possidens deberet Presbytero Ecclesiæ deservienti ex decimis providere, tandem in fine concludit; „ Quæ vero *superabundant*, in usu Monasterii Abbas „ habeat. Hoc idem (ait) in Ecclesiis Canonicorum observetur.

XXIX. Simiter hinc statuendum, quod decimarum possessores oneri maneant subjecti, quamdiu decimis, proventibusque Ecclesiarum Parochialium unitarum incumbunt; nec nisi ultronea abdicatione omnium proventuum ab eo eximuntur: exemplo posses-

foris

(*a*) Arrestum, quod modo citatum est, datum fuit a Senatu Parisiensi 4. Aprilis 1662. reperitur quoque in novis Collectaneis titulorum &c. Cleri Gallicani, *tom.* 3. *col.* 59. *&c.* Huic Arresto, quod eruditione plenum est, subjunxit Cleri Gallicani Collectaneorum editor quasdam observationes, quibus Parlamenti Tolosani jurisprudentiam circa decimas infeudatas exponit: *Col.* 116. *&c.*

foris fundi hypothecati pro certo reditu; qui demum liberatur, cum hypothecato fundo se exuit; quod vulgo Galli vocant *déguerpir*.

XXX. Recte quoque eodem ex principio concludit Rebuffus loco citato, *num.* 101. *Et si temporalia, vel alii reditus Beneficii non sufficerent nisi Vicario; tunc præferetur Vicarius, tum quod illud temporale prius erat patrimonium suæ Ecclesiæ, & postea fuit Religiosis datum, vel ab ipsis occupatum, & sic agit de damno vitando, & Monasterium de lucro captando; ideo præfertur Vicarii Ecclesia Monasterio: tum etiam quod hoc sit favorabilius, videlicet alere plebem cibis spiritualibus, ut Vicarius facit, & quod bona facile revertantur ad suam naturam*. Hæc Rebuffus, qui & *num.* 103. probat dictum Henrici Bohicq: *Tolerabilius esse quod Canonicus, vel Prior egeat, qui habet annexam Curam, quam Vicarius qui illam exercet*.

Quibus consonant Antonius Faber in Codice *lib.* 1. *tit.* 2. *Definit.* 52. asserens certum esse, *Parocho aut eis, qui Parochi vices gerunt, magis favendum esse, quam possessori decimarum, quisquis ille sit; cum Parochus, ejusve Vicarius Altari, & Parochianis deserviat. Nec ad rem pertinebit, quod si decimarum possessori quantulacumque portio detrahatur, futurum sit, ut non habeat ille quo se alat. Etsi enim dici solet, non esse discooperiendum unum Altare, ut alterum cooperiatur; prius tamen Parocho subsiveniendum est adversus decimarum possessorem, tum possessori ab ipso Ordinario, cujus Officium est providere, ne alimentorum penuria cogantur ii, qui Altari serviunt, Religionis cultum deserere*. Hæc ille, quem sequitur Zypæus *tit. De Parochiis num.* 11. (*a*).

C A P U T V.

Portio congrua tamquam causa alimentorum judicanda, & assignanda.

1 *Causa portionis congruæ est causa alimentorum.*
2 *Hinc in ea* summarie *procedendum.*
3 *Portio debet* provisionaliter *adjudicari, si causa moram trahat.*
4 *Ita vult Synodus Mechliniensis.*
5 *Hæc adjudicatio provisionalis fieri potest in omni parte litis.*
6 *Solutio congruæ portionis non patitur moram.*
7 *Conforme Edictum Principum nostrorum.*
8 *Quæstio inter Decimatores super solutione portionis congruæ ejus assignationem retardare non debet.*
9 *Exemplo alimentorum portio congrua transactione tolli nequit.*
10 *Non facile transactioni per transigentem contraveniendum.*
11 *Mutatis circumstantiis, interdum potest.*
12 *Ttransatio sine auctoritate Superioris inita non obligat successores.*
13 *Inita cum consensu, & approbatione Episcopi obligat successores.*
14 *Poterit nihilominus successu temporis augmentum portionis peti.*
15 *Nulla transactione, aut lapsu temporis, vel lege positiva, portio congrua tolli potest.*
16 *Portionis cogruæ compensatio admitti non solet.*
17 *Congrua portio in* re certa *assignanda.*
18 *Synodi passim* rem certa *designant.*
19 *Non dicitur Parochus habere portionem congruam, nisi habeat* in re certa.
20 *Potest Vicarius abdicare proventus Ecclesiasticos, & petere portionem* congruam.
21 *Expedit Parochis habere portionem in* re certa.
22 *Id ostenditur exemplo Sanctorum Patrum.*
23 *Portio assignata in* re certa *ob sterilitatem, aut devastationem fructuum non minuenda.*
24 *Fructuum mentio non taxationis, sed demostrationis causa censetur facta.*
25 *Quod solvitur in redemptionem decimarum, debetur nullis fructibus crescentibus.*
26 *Decimatores fertilitatis commodo gaudentes, debent & sterilitatis onera ferre.*
27 *Non est æquum, ut in casu sterilitatis Vicarii semper cum summo rigore exigant integram portionem a Decimatoribus.*

I. CAUSAM portionis congruæ esse causam *alimentorum* negari nequit; quandoquidem certum sit, portionem congruam primario, & directe assignari in sustentationem, & alimentationem Presbyterorum curam animarum sustinentium: unde & hanc causam portionis tractandum causam alimentorum omnes agnoscunt.

II. Hinc in primis infertur, quod sicuti in causa alimentorum *summarie* procedi, & *provisionalis* adjudicatio fieri solet; ita & in hac causa procedi debeat: præsertim cum hic non tantum periculum sit, ne defectu alimentationis Parochus vitæ necessariis destituatur, si assignatio portionis differatur, quousque causa plenarie sit instructa; sed & periculum est, ne populus interea necessariis Ministris destituatur.

(a) Ex his quæ in eo capite, & superius dicta sunt, quis concludere posset, primitivos Pastores non teneri ad portionem congruam solvendam, nisi cum sunt decimatores. Refertur tamen in 5. vol. Diarii Audientiam, *l.* 4. *c.* 13. *pag.* 188. Edit. 1707. Arrestum supremi Parisiorum Senatus contrarium decernentis. En casus: Capitulum S. Petri Puellarum Bituricis constitutum negabat Vicario perpetuo Ecclesiæ ejusdem nominis portionem congruam, quia in eadem Parœcia nullas possidebat decimas. Hæc ratio insufficiens visa est Senatui Parisiensi. Hic enim declaravit 29. Januarii 1688. Capitulum S. Petri nihilominus teneri ad solvendam suo Vicario portionem congruam 300. libr. Hæc obligatio fundata videtur titulo primitivi Pastoris.

III. „ Quare tamquam indubitatum tradit Rebuffus, quod si „ Parochus, aut Vicarius congruam portionem petat, & proces„ sus tractum, & dilationem recipiat, debeat ei per modum *pro„ visionis* adjudicari provisio congruæ portionis, donec videan„ tur jura utriusque, & alia Sententia proferatur, ut interim „ Deo servire possit, & Sacramenta Parochianis administrare". In tract. de congrua portione *n.* 54. Et in tract. de Sententia provisionali, in præfatione *n.* 30. asserit, Curato petenti integras decimas adjudicatam fuisse a Senatu quartam partem decimarum per modum provisionis, ut interim vivere possit;

IV. His conforme est Decretum Synodi P. II. Mechliniensis *tit.* 17. *cap.* 4. *Si contingat oriri aliquam difficultatem Pastoribus in assignanda judicio Episcopi canonica portione, iidem Episcopi seu eorumdem Vicarii, aut Officiales*, summarie & de plano, *sine strepitu, & figura judicii audita nuda petitione Parochorum, & eorum quorum interest responsione, & facta desuper summaria informatione, quod ipsis Parochis deesse compererint, ad summam superius taxatam per modum* provisionis *adjudicabunt; & appellatio executionem non suspendat*. Adde Syn. P. II. Camer. *tit.* 14. *cap.* 7.

V. Potest autem hæc provisionalis adjudicatio peti in qualibet parte litis, etiam post litem contestatam; immo etiam post Sententiam, quæ transivit in rem judicatam, quando executio Sententiæ posset habere dilationem; uti tradit Rebuffus in tractatu de Sentent. provil. *art.* 1. *gloss.* 2. eo quod nunquam non inhumanum sit, vel ad modicum tempus os bovi trituranti occludere.

VI. Notabile occurrit Arrestum apud Tournetium in sua collectione Arrestorum *litt. P. num.* 126. quo conductor decimarum condemnatus fuit ad solvendam portionem congruam 360. librarum, salvo recursu ipsius conductoris adversus principalem Decimatorem; idque hac sola ratione, quia principalis Decimator erat extra Provinciam, & propter bellum non patebat facilis accessus ad Decimatorem; atque ita notabilis mora intercedere forsan debuisset, priusquam Parochus congruam suam portionem consequi potuisset; uti ibidem narrat Tournetius.

Ut vel hinc pateat, Senatum judicasse, haud æquum esse, ut ad aliquod notabile tempus Parocho sua portio congrua deesset, præsertim ubi constat decimas esse sufficientes.

VII. Eumque in finem Principes nostri Albertus, & Isabella in Edicto ad Synodum Mechliniensem *art.* 16. declararunt, suam esse mentem, ut si Ordinarii essent defectuosi in assignanda congrua portione Pastoribus, eo casu Pastores possint recurrere ad Consilium Regium suæ respectiva Diœcesis, ut super eorum querelis provideretur; præsertim per interventionem officii Fiscalis, si necesse sit. Et quidem ob hanc *provisionalem* adjudicationem, quæ a Regio Senatu in hac materia solet annui, causa congruæ portionis, seu competentiæ hodie coram Regio Tribunali passim ventilatur, uti infra latius dicetur.

VIII. Eadem ratione si inter ipsos Decimatores non conveniat, quis sit Pastor primitivus, aut quis ante alios ad portionem congruam teneatur, omnes ad portionem congruam dandam interpellari poterunt, omnesque per provisionem respective pro ea parte, qua decimis gaudent, ad congruam portionem condemnari; salva ipsis ulteriori inquisitione, quis eorum assignationi congruæ portionis specialiori titulo sit obstrictus; ne alias ob diuturniorem illam Decimatorem inter se disceptationem, Parocho sua interim desit sustentatio, atque ejus defectu curam animarum minus laudabiliter exerceatur. Ita judicatum refert Charondas *L.* 1. *Resp. cap.* 50. & novissime in Senatum Brabantiæ pro incolis Parochiæ Gelensis contra Episcopum Antuerpiensem, Abbatissam & Conventum de Roosendael, Capitulum S. Dymphæ in dicta Parochia Gelensi, & Pastorem Gelensem Decimatores.

Cum enim inter hoc haud conveniret, quis ad congruam portionem dandam Presbyteris ad curam animarum in dicta Parochia necessariis teneretur, concluserunt dicti incolæ, ut hac controversia, & disquisitione ipsis Decimatoribus salva, saltem per provisionem ad congruam portionem condemnarentur; quam conclusionem probans Senatus Brabantiæ, declaravit, ad minus duos Presbyteros esse Parocho adjungendos, qui cum ipso functionibus Pastoralibus intenderent; quorum uni Parochus ipse ex suis Pastoralibus congruam sustentationem dare teneretur, alteri vero congrua portio centum pataconum (*a*) annue daretur a tribus aliis Decimatoribus; salva ipsis inter se disquisitione, vel conventione, quo ordine, aut pro qua parte ipsi ad hanc portionem concurrere debeant.

Idipsum asseritur in citato Edicto Regio de anno 1686.

IX. Exemplo quoque alimentorum in annos singulos testamento relictorum, dicitur super portione congrua transigi non posse, sive eam per transactionem tolli non posse; uti post alios notat Rebuffus De Portione congrua *num.* 91. dicens: „ Etiam per „ transactionem hæc congrua non tolletur portio, quæ cum sit „ alimentorum loco, & modico contentus Vicarius transigere „ posset, ideo non tollitur per transactionem, sicut nec alimen„ ta". *L. Cum hi, ff. De transact.*

X. Verum si transactio bona fide, sine dolo, aut fraude inita sit, haud facile sane a simili transactione, prætextu non sufficientis alimentationis, ipse Vicarius, qui ipse transegit, recedere potest; neque facile patens augmentum portionis recipiendus esset.

XI. Si tamen mutatis circumstantiis, portio congrua, pro qua conventum erat, facta esset plane insufficiens; vel etiam notorie appareret, illum Vicarium nunc ex illa vivere non posse, non obstante illa transactione, portio *congrua* sive sufficiens danda esset; uti monet Rebuffus *n.* 93.

XII. Si transactio inita sit inter Decimatores, & Vicarium sine au-

(a) Moneta Flandrensis, quæ tribus libris Francicis æquivalere potest.

ne auctoritate Superiorum, hæc cum nullatenus ad ipsos successores Vicarii transeat, quos ipse Vicarius privata sua auctoritate obligare non potuit, etiam non impediet, quominus hi augmentum portionis petere queant.

XIII. Transactio autem inita, & confirmata auctoritate, & consensu Superioris, puta Episcopi, firmior est; & non tantum hunc præsertim Vicarium transigentem, sed & successores ipsius obligare solet. Unde & hi transactioni stare debent; & uti transactio super futuris alimentis valet auctore Prætore, *L.* 8. *Cod. de Transact.* ita & hæc tenebit, tametsi super *alimentis* ita censeatur.

XIV. Si tamen portio *congrua* per transactionem constituta successu temporis fiat insufficiens, indubie non obstante hac transactione, augeri poterit, & debebit.

XV. Nulla quippe transactione, aut conventione, vel positiva ordinatione, vel etiam longissimi temporis lapsu induci potest, ut negetur portio *congrua*, seu sufficiens Parocho, ut cura animarum *laudabiliter* exerceatur; cum non humana sed divina, & naturali lege sancitum sit, ut os bovi trituranti non alligetur. *Deut. cap.* 25. 1. *Cor. cap.* 9.

Quare Rebuffus loco citato, *n.* 90. quærens, „ an portio congrua tolli queat? Respondet: Non; quia non debet ligari os „ bovis triturantis; & qui spiritualia seminant, dignum est, ut „ metant temporalia.

XVI. Sicuti per transactionem tolli nequit portio *congrua*, eo quod cedat in locum alimentationis necessariæ; ita quoque nec compensatione retardari potest, uti notat Rebuffus ibidem *numer.* „ 94. adiditque: Ideo non fuere auditi Decanus, & Canonici „ Sancti Marcelli, volentes compensare expensas in Parla„ mento factas in congrua portione, nec potuerunt uti aliqua „ retentione pro illis contra Vicarium de *Genevilliers*: & ita „ pronutiavit Senatus anno 1524. die 27. Februarii.

XVII. Ad exemplum insuper alimentorum, & uti Parocho, & Ministris Altaris certius, & securius de honesta sustentatione provideretur, visum fuit, ut si fieri posset, in *re certa* portio congrua assignaretur; quemadmodum significat Synodus Tridentina *Sess.* 7. *cap.* 7. *De Reform.* in verbis, *portione etiam in re certa assignanda.*

XVIII. Hinc videmus, quod Synodi aut etiam Principum Edicta, cum de portione congrua Parochorum, aut Vicariorum assignanda vel determinanda agunt, nullibi aliquam decimarum partem assignent, sed certam, & determinatam pecuniæ summam annue pendendam.

XIX. Neque Parochi, aut Vicarii aliquam decimarum partem possidentes, dicuntur habere portionem congruam; ut vel hinc appareat, portionem congruam proprie consistere in *re certa*; atque cum, qui obligatur ad dandam potionem congruam, eam debere in *re certa* assignare; si Vicarius, aut Parochus congruam portionem petat.

XX. Quare Vicarius seu Parochus possidens aliquam decimarum partem, adeo ut etiam ex illa possessione præsumatur aliqua decimarum partitio antiquitus fuisse facta inter Vicarium, & Pastorem primitivum; tamen decimas Pastori primitivo integras remittens, ad petendam congruam portionem admittitur, inquit Carolus Fevret. *lib.* 6. *De abusu cap.* 1. §. 12.

Similiter ultimum Edictum Regis Galliæ de anno 1686. quo per totum Regnum portio congrua taxata est ad 300. libras Gallicas ultra casuale & decimas novales, dat optionem Vicariis perpetuis renuntiandi decimis, aliisque proventibus Ecclesiasticis, & acceptandi hanc portionem congruam.

XXI. Neque dubium apparet, quin Parochis ordinarie magis expediat, portionem *congruam in re certa*, puta certa quantitate granorum, aut certa pecuniæ summa annue solvenda, habere, quam aliquam portionem decimarum.

Quis enim nescit, quas curas secum trahat decimarum collectio, si eas Parochus, seu Vicarius per se, sive per familiam suam faciat? Quæ sane non modicum in functionibus Pastoralibus impedimentum generant.

Si vero eas alius elocet, quantæ ex ea elocatione natæ non solent oriri difficultates, & nonnunquam contentiones cum subditis, dum ab his solutio exigenda est? Quæ murmurationes & obloquia adversus Parochum hinc non nascitura timentur? Dum facile sibi persuadent, in earum elocatione nimium a Parocho exigi, aut unum alteri ex quadam humana consideratione præferri; atque hinc affectus erga Parochum diminuitur, & charitas frigescit.

XXII. Cum ergo tantopere olim sancti Patres desideraverint, ut Episcopi, & Ministri Ecclesiæ ab omni rerum temporalium cura possent esse liberi, ut liberius ministerio verbi & orationi instare possent; quemadmodum videre est apud Chrysostomum *Homilia* 37. *in Matthæum*; quidni merito Parochi, cæterique curam animarum gerentes, a decimarum cura & solicitudine liberari eligent, certa eis portione annua in sustentionem assignata, quo liberius & sine rerum corporalium curis & distractionibus toti possint ministerio verbi & orationi adinstar Apostolorum instantes esse.

XXIII. Et quidem portio congra *in re certa* assignata adeo firma & stabilis censetur, ut nec ob sterilitatem fructuum decimabilium, aut devastationem, aliamve tempestatem minuenda veniat; uti tamquam indubitatum tradit Tournetius in sua Collectione Arrestorum *lit. P. num.* 116. insuper addens, quod nec audiendus sit conductor decimarum, qui sub onere solvendi portionem congruam conduxerit, si solutionem prætextu sterilitatis aut devastationis fructuum negare velit. Verba ejus sunt; *Puisqu'en France, comme plusieurs autres Royaumes & Seigneuries, on a permis & accordè qu'autres que des Curés s'attribuent les dixmes des Paroisses leur baillant quelque portion d'icelles pour leur nourriture & entretenement; il est raisonnable que ladite portion leur soit payèe sans aucune diminution ni moderation, pour quelque calamitè de troubles, ni d'autres desastres & adversitès que doivent porter ceux qui jouissent des dixmes. Et ne sera reçu le fermier ayant pris les dixmes à ferme, à la charge de payer certaine quantité de grains au Curé pour son gros, de lui en faire diminution pour telles occasions: ains se doit pourvoir alencontre de ceux, lesquels s'attribuant le droit des dixmes, lui en ont fait bail. Car la portion du Curè est comme un debte à lui duè, ou dot estimée pour la charge qu'il aide l'Eglise & service qu'il fait à l'Autel. Ainsi a ètè jugè par Arrêt de la Cour pour un Curè, contre le fermier des dixmes, auquel son recours a ètè reservè contre les Religieux Gros-dixmeurs, du 15. Dècembre* 1570. Id est: Quandoquidem in Gallia, prout & pluribus aliis Regnis & ditionibus, permittatur, & annuatur, ut alii præter Parochos decimas Parochorum possideant, aliquam earum partem deputando alimentationi, & sustentationi Pastorum; æquum est ut dicta portio ipsis persolvatur absque ulla imminutione, aut moderatione, ratione calamitatum, turbationum, aliorumque infortuniorum, & adversitatum, quas iis, qui decimis gaudent, damno esse oportet. Nec admittendum, ut conductor, qui decimas redemit sub onere persolvendi Parocho quantitatem pro portione constitutam, occasione talium fortuitorum aliquid ipsi detrahat: verum sibi caveat periculo eorum, qui sibi jus decimarum attribuentes illas elocarunt. Portio enim Parochi non secus quam debitum ipsi competit, aut dos supputata pro munere, quod Ecclesiæ prosit, & ministerio, quod præstat altari. Ita judicatum ex Senatusconsulto in favorem Parochi adversus decimarum conductorem, cui jus prosequendæ petitionis reservatum est contra Regulares decimarum possessores 15. Decembris 1570.

Et sane hæc portio in certa granorum aut pecuniæ quantitate assignata, non solvitur cum respectu fructuum hoc illo ve anno emergentium; sed datur in exsolutionem oneris impositi Capitulis aut Monasteriis in ipsa unione vel incorporatione, aut translatione decimarum: adeo ut onus dandi congruam portionem, in cujus redemptionem hæc granorum aut pecuniæ quantitas annuatim solvenda promittitur, non ipsis decimis, quæ *annuatim* realiter percipiuntur, sed juri decimandi, quod in Monasterium, aut Capitulum translatum est, perpetuo inhæreat.

XXIV. Et si subinde fructuum mentio fiat, e quibus designata granorum quantitas sit solvenda, illa non taxationis, sed demostrationis causa facta censetur, ut notat Jovannes Tournetius *lit. P. cap.* 121. ut consequenter illis fructibus non natis, ex aliis eadem granorum quantitas exsolvenda sit & supplenda; quemadmodum in casu non absimili cibariorum, & vestiariorum legatorum respondit Scævola in *L.* 12. *ff. De alimentis legatis*: nimirum cibaria integra ab hæredibus solvenda esse, tametsi ex fundis, quos Testator fideicommissi jure obligaverat, *ut ex reditur eorum alimenta supra scripta perciperent*, minores reditus provenerint, quam est quantitas cibariorum, & vestiariorum.

XXV. Simile ratione, si quis mediante transactione jus solvendi decimas *certa* quantitate pecuniæ annue solvenda redemerit; hæc transactio, uti recte notat Grimaudet. *lib.* 3. *De Decimis cap.* 3. *num.* 10. est in utilitatem vel damnum possessoris fundi; eamque solvere tenetur, sive agrum suum colat, sive non; nec potest possessor fundi se a solutione eximere hac vulgari ratione, quod cessante causa decimarum, non teneatur solvere, id quod vice decimarum promissum est: quia mediante tali transactione, casus fortuitus, & casus evictionis, eius periculo sunt, ni fundus chasmate (*a*) aliove casu esset absorptus, & plane periisset.

Refert quoque Renatus Choppinus ex Panormitano, Teutonicos sive Germanos pro decimis solvere annuatim certas mensuras granorum, quæ nunc minuuntur, nec augentur ob quamcumque fertilitatem, aut sterilitatem supervenientem, *lib.* 3. *de Pol. Eccles. tit.* 4. §. 4.

XXVI. Quidni igitur Monasteria & Capitula, aliique decimarum possessores, quæ mediante certa granorum vel pecuniæ quantitate jus decimandi quodammodo sibi reservant, & quasi redimunt, casum fortuitum sustineant? præsertim cum & commodum fertilitatis accipiant, nihilque ob eam Parocho accedat.

XXVII. Quamvis portio congrua consistens in certa granorum aut pecuniæ quantitate annue solvenda, non debeat in rigore juris ob sterilitatem aut devastationem decimarum diminui aut remitti; tamen nonnunquam æquitas exigit, ut Parochus hic aliquam remissionem faciat; præsertim si ei commode & honeste sit de congrua portione provisum, nec ipsæ decimæ notabilem summam ultra portionem congruam soleant Decimatoribus pendere, ipsique honestam sustentationem Parocho pro temporum miseria offerant.

C A P U T VI.

Quæ in Portionem congruam imputanda?

1 *Quandonam aliqua dicantur imputari in portionem congram?*
2 *Quando Decimator imputare aliqua possit?*
3 *De imputatione in portionem congruam loquuntur Synodi Belgicæ.*
4 *Parochus petens portionem congruam debet exhibere declarationem omnium bonorum & proventuum, quæ ratione suæ Ecclesiæ habet.*
5 *Certa emolumenta ratione Beneficii Parocho competentia, in portionem congruam imputanda.*
6 *Decimæ etiam novales & minutæ imputandæ.*

7 *An*

(a) Chasam (inquit Seneca 6. natur. quæst.) significat vastum hiatum, qui terra dehiscente contingit.

7 An hæ juxta Edictum Regis Galliæ in portionem congruam imputentur?
8 Proventus Beneficii Ecclesiæ Parochiali uniti imputandi.
9 Onera illius Beneficii a Parocho ferenda; unde & moderate unienda sunt Beneficia.
10 Proventus Parocho competentes alio titulo quam Beneficii Curati, non sunt imputandi.
11 Aliquando proventus Beneficii non uniti, sunt imputandi.
12 Ex Decretis Synodorum etiam accidentia *in portionem congruam imputanda.*
13 Synodi loquuntur de accidentibus, quæ ad aliquam certam *summam annuam reduci possunt.*
14 Quæ ad eam certitudinem redigi nequeant, imputanda non sunt.
15 Hujus generis sunt oblationes, quæ a mera *liberalitate populi dependent.*
16 Exponuntur Edicta Principum Belgii circa illas oblationes.
17 Has ob suam incertitudinem non imputari tradunt Canonistæ.
18 Speciali titulo inconveniens est; ut oblationes in Sacramentorum administratione fieri solitæ, imputentur.
19 Ex hac imputatione sequeretur sordida illarum oblationum exactio.
20 Quin & suspectæ conventiones.
21 Diminueretur populi erga sacras functiones reverentia.
22 Sacerdotes facile notam avaritiæ & turbis quæstus incurrerent.
23 Nascerentur pauperum murmura contra Sacerdotes.
24 Injustum est hisce oblationibus populum gravari.
25 Portio congrua ita taxanda, ut Sacerdotes gratis *& liberali animo Sacramenta administrare queant.*
26 Decretum de hac re Synodi Coloniensis anni 1636.
27 Idem insinuat Synodus Coloniensis anno 1549.
28 Idipsum postulatum ex parte Regis Galliæ in Concilio Tridentino.
29 Sperandum non est, Sacramenta gratis ut oportet administranda, ubi oblationes imputantur.
30 Perniciosum est honoraria Missarum in portionem congruam imputari.
31 Curandum ut sine respectu ad has oblationes & honoraria, portio congrua assignetur.
32 Decimis sufficientibus, de his portio congrua desumenda.
33 Decimis non sufficientibus, per Beneficiorum unionem potius quam per has oblationes providendum.
34 Accidentia non omnino incerta, quæ sint?
35 Hæc accidentia ad certam summam redigi possunt.
36 De his loquuntur Synodi, dum accidentia in portionem computari volunt.
37 Major ratio ut in civitatibus, quam pagis, hæc in portionem computentur.
38 Videtur duntaxat a Synodis ob temporum duritiem horum accidentium imputatio tolerari.
39 Non debent cum nimio rigore hæc accidentia in portionem congruam imputari.

I. ILLA imputari dicuntur in portionem congruam, quorum in taxatione portionis congruæ ita ratio habetur, ut eorum intuitu portio congrua ad ratam illorum diminuatur; puta, ut portio congrua esset sufficiens, requirerentur annue octingenti floreni: sed quia Vicarius seu Parochus habet suo Beneficio Parochali seu Vicariæ annexos proventus pendentes annue 400. florenos, portio congrua taxabitur ultra hos proventus ad 400. florenos solvendos ab iis, qui oneri solvendæ portionis congruæ sunt subjecti: quæ summa una cum valore annuo illorum proventuum simul conficiunt integram portionem congruam sive competentiam 800. florenorum, quæ judicatur sufficiens Rectoris & Parochiæ necessitati.

II. Si contingat ab Episcopo taxari portionem congruam abstractim ab omni eo, quod ipse Vicarius habet in annuis proventibus, qui in portionem congruam ex juris vel consuetudinis dispositione imputari consueverunt; tunc ipse Decimator ad cujus onus spectat solutio portionis congruæ, de taxata portione tantum diminuet, quantum annue valere æstimantur proventus Pastorales, quos Vicarius retinet; & quod his computatis, sive imputatis, portioni taxatæ deerit, supplere debebit.

III. De hac computatione, seu imputatione loquitur Synodus Mechliniensis, titulo *De Decanis & Pastoribus*; ubi mandat, ab Episcopis assignari portionem congruam computatis certis fructibus & emolumentis. De eadem imputatione simili modo loquitur Synodus P. II. Cameracensis *tit.* 14. *cap.* 9.

IV Ut autem hæc computatio sive imputatio juste fiat, atque omnium, quæ imputanda sunt, æqua ratio haberi queat, & justa portionis taxatio fieri; mandat Synodus D. Mechliniensis *tit.* 16. *cap.* 4. *Ut Pastor quilibet de canonica portione summarie & de plano sibi provideri desiderans, ante omnia exhibeat nobis, Vicario aut Officiali nostro, libellum supplicem, in quo continetur, cuive annexa sit plena, eaque particularis, & proprio juramento firmata declaratio bonorum, quæ ratione Ecclesiæ suæ parochialis ipsi competunt. Neque certi tantum fructus & emolumenta exprimantur, sed incerta quoque & accidentalia trium, aut quatuor communium annorum ultimo præteritorum.*

Idipsum injungit Synodus Cameracensis P. II. *tit.* 14. *cap.* 7. addens, & *onerum annexorum, quæ deduci debebunt*, declarationem adjungendam.

Duo sunt, quorum rationem in taxanda portione habendam indicant hæ Synodi.

V. Primo, omnium *certorum* fructuum & emolumentorum, quæ *ratione Ecclesiæ suæ Paiochialis ipsi* (Pastori) *competunt*.

Hæc imputanda esse nemo dubitat. Cum enim portio congrua detur, ut Pastori & Parochiæ necessitati sit provisum, consequens est, quod si *certa* emolumenta, quæ ratione Ecclesiæ parochialis percipit, pro parte congruæ sustentationi Vicarii satisfaciant, tantum suppleatur id, quod ad integram sustentationem Parochi, & Parochiæ necessitatem deesse deprehenditur.

Unde Rebuffus in suo tractatu de portione congrua *n.* 85. quærens quæ debeant Vicario computari in congrua portione, respondet: Omnia certa, *quæ habet ratione sui Beneficii seu Vicariæ, & sic omnia, quæ jure suo habet Ecclesia, ei computantur pro portione congrua.*

VI. Itaque si Vicario competant aliquæ decimæ, etiam novales vel minutæ, hæ indubie in portionem congruam imputandæ sunt: hoc est, earum ratio haberi debebit, ut attento annuo valore illarum decimarum portio hæc major, aut minor, debeatur; sive plus minusve supplendum sit ab iis, quibus onus portionis congruæ incumbit.

VII. In Edicto Regis Galliæ de anno 1686. quo portio congrua Vicariorum, & Pastorum taxatur ad 300. libras Gallicas conficientes centum patacones monetæ Brabanticæ, excipiuntur decimæ novales ex terris, quæ post acceptatam a Vicariis & Pastoribus hanc portionem, ad culturam redigentur; quas ultra portionem Vicarii, & Pastores recipere poterunt.

Verum licet ob has decimas *novales* taxata hæc portio diminui nequeat, sed integra Decimatoribus majoribus seu *grossis*, ut vocant, solvi debeat; nihilominus admodum verisimile, est, in determinanda hac portione habitam fuisse rationem decimarum *novalium*, quæ verisimiliter in Parochis futuræ creduntur; atque ita reipsa in congruam portionem esse imputatas.

VIII. Similiter si beneficium simplex, aut aliqua fundatio auctoritate Episcopi unita, sive incorporata sit Beneficio Curato, indubie proventus illius sunt computandi in portionem congruam; quandoquidem per unionem, sive incorporationem, proventus hujus uniti Beneficii, vel fundationis sint facti proventus Beneficii Curati; idque eo maxime intuitu, ut per illius proventus Parocho de congrua portione esset provisum.

IX. Cumque per similem incorporationem Beneficium incorporatum quodammodo supprimatur, & in Beneficium Curatum, cui incorporatum est, quasi transfundatur, huic est, quod onera Beneficii simplicis, etiam in Beneficium Curatum transeant, & onera Beneficii Curati post incorporationem reputentur; ac propterea Curatus ea onera tamquam sua propria subire teneatur.

Quare ut superius monui, in unione sive incorporatione Beneficiorum, aut fundationum attendendum, ne occasione hujusmodi incorporationum, tot onera Parocho imponantur, ut necessariis suis functionibus Pastoralibus rite fungiendis minime sufficiat. Ipse quoque Judex in determinanda portione, dum rationem proventuum Beneficiorum unitorum, sive incorporatorum habet, indubie & onerum, ratione illorum Beneficiorum unitorum Parocho incumbentium, habeat necesse est.

X. Supra citata Synodus Mechliniensis volens libello supplici in materia portionis-congruæ annecti declarationem omnium bonorum, expresse addit: *Quæ ratione Ecclesiæ suæ Parochialis ipsi competunt*: innuens quod ea, quæ aliunde habet, non sint imputanda; quod & Rebuffus loco citato notavit.

Exemplum assignat ibidem Rebuffus *num.* 88. „ Si nobilis ob „ sacellum vel ædiculam in Ecclesia constructam dat pensionem „ Vicario, non debet computari in congrua portione, quia hoc „ non habet ratione sui Beneficii, sed Cappellæ fundatæ ibi ", Addit & hoc posset, quod intentio hujus nobilis non sit, eam pensionem induci in competentiam Parochi, aut Vicarii; sed eam ipsi tamquam sibi *specialiter* servienti dare sine respectu ad portionem congruam, quam ab aliis accipere debet.

XI. Si enim aliquod Beneficium citra unionem, aut incorporationem Vicario conferatur ab Episcopo, ut proventus illius ipsi in portionem congruam serviant; idque auctoritate clausulæ in Concilio Tridentino adjectæ, *aut qua commodioris ei videbitur ratione*; indubie hi proventus computandi erunt; quia quamvis non competant Vicario proprie *ratione Ecclesiæ suæ parochialis*, sed alterius Beneficii; tamen quia ab Episcopo Beneficium collatum fuit, ut per proventus illius Vicario esset *sufficienter* provisum, videtur consequenter Beneficium ipsi competere tamquam Vicario, & ratione Vicariæ, ob cujus insufficientiam Beneficium cum proventibus ipsi datum est.

XII. Præter certos fructus, & certa emolumenta, vult insuper citata Synodus Mechliniensis exhiberi cum libello supplice, quo petitur summarie portio canonica assignari, *incerta quoque accidentia trium, aut quatuor communium annorum ultimo præteritorum*; idque conformiter ad Synodos Provinciales Meclinienses, quæ volunt portionem congruam confici, computatis non tantum *certis* fructibus, & emolumentis, sed etiam *incertis* seu „ *accidentalibus*, quæ ad certam summam communibus tribus, „ aut quatuor annis ultimo præteritis redigi possunt.

XIII. Supponit ergo Synodus, *accidentia* in portionem congruam imputandal esse talia, ut ad *certam* summam, inspectis communibus tribus, aut quatuor annis ultimo præteritis, redigi possint; ut hac reductione facta, non *incerta*, sed quodammodo *certa* emolumenta dici possint, & portio congrua super iis assignata censeri aliquo modo queat constituta in re *certa*.

XIV. Hinc facile est concludere, nullatenus ex mente harum Synodorum imputandas oblationes sive accidentia illa, quæ omnino sunt *interta*, nec facile ad aliquam certitudinem redigi possunt.

XV. Hujus generis sunt oblationes ex mera plebis liberalitate pendulæ, ac profluæ, quæ nec exigi possunt; sed ob ancipitem populi favorem, Ministrorum gratiositati, temporumque, ac mercaturæ prosperitati se attemperantem aliasve circumstantias, semper sunt admodum incertæ; neque a Parochis annotari solent, sed gratiose, prout offerentur, accipi: ideoque nec facile ad certam summam, computatis retro aliquot annis, reduci possunt; cujus generis sunt, quæ passim in administratione Baptismi, Viatici, Extremæ-unctionis, atque mulierum purificatione dari consueverunt; quæ nullo modo in competentiam imputari possunt.

☞ XVI. Edicta Principum Belgii ad Synodos Cameracensem, & Mechliniensem directa respective volunt, ut deficientibus de-

cimis,

cimis, & ſimplicibus Beneficiis, quorum unione Paſtoribus provideri poſſet, recurrendum ſit ad collectas Parochianorum: argumentum non obſcurum, Principes noluiſſe, ut competentia conflaretur ex prædictis oblationibus, quæ ſunt accidentales, quæ & ipſam competentiam redunt admodum incertam, & inſuper multis incommodis obnoxiam; ut propterea merito, quantum fieri poteſt, competentia paſtoralis ſine reſpectu ad ſimilia accidentia, ex certis proventibus ſit aſſignanda, ſignanter, ut nulla habeatur ratio eorum accidentium, quæ ex cujuſque particularis voluntaria oblatione ſunt pendula, puta oblationes, quæ in adminiſtratione Viatici, & Extremæ-Unctionis, Baptiſmi, aut purificatione mulierum poſt partum, aliiſque ſimilibus fieri ſolet.

Immo magis conveniret, ut auctoritate Superiorum vetaretur, ne ullæ fierent aut reciperentur, in his ſacris functionibus oblationes, ut omnis turpis quæſtus, vel Simoniæ ſpecies evitaretur.

Mirum profecto, & ſummopere dolendum, quod in tanta decimarum, aliorumque proventuum Eccleſiaſticorum copia, debeat ad media illa, ac præſertim ſcabiola illa accidentia recurri, ut Parochis, aliiſque Eccleſiæ Miniſtris laborantibus (qui juxta Apoſtolum duplici honore digni ſunt) honeſta, & neceſſaria ſuſtentatione, ſive congrua competentia provideatur.

XVII. Oblationes, quæ numero 15. computatæ ſunt, tamquam incertas & accidentales habent Canoniſtæ, nec eſſe imputandas in portionem congruam communiter tradunt.

Quapropter Grimaudetius in tractatu *De Decimis lib.* 2. *cap.* 8. poſtquam *num.* 29. dixit, portionem congruam Vicario aſſignandam ex rebus *certis*, tamquam conſequens ſubjungit *num.* 30. oblationes *incertas*, quæ ad certitudinem redigi nequeunt, imputandas non eſſe.

XVIII. Præter incertitudinem, quæ in oblationibus in adminiſtratione Sacramentorum, præſertim Baptiſmi, Euchariſtiæ vel Viatici, aut Extremæ-Unctionis fieri ſolitis, occurrit, & eas in competentiam imputari vetat; plura præterea ſunt quæ perſuadent, haſce in hanc portionem non imputandas; neque earum in determinatione, & taxatione portionis, eam rationem habendam, ut Vicarius ſeu Paſtor, aliive Sacerdotes curam animarum ſuſtinentes, ex illis oblationibus ſuſtentationem neceſſariam accipere cogantur: ſive ut portio ipſa congrua harum oblationum intuitu ad tam modicam quantitatem taxetur, ut deficientibus hiſce oblationibus, etiam honeſta ſuſtentatio Preſyteris illis ſit defutura

XIX. Dum enim Sacerdotes ex oblationibus occaſione Sacramentorum adminiſtrationis fieri ſolitis, honeſtam ſuſtentationem habere coguntur; etiam quadam neceſſitate adiguntur, ut haſce oblationes, ſi non directe, & explicite, ſaltem indirecte, & implicite exigant.

XX. Eadem neceſſitate comparandi neceſſaria vitæ ſubſidia continget, ut ad ſordidas, & de Simonia, aut ſaltem turpi quæſtu, & avaritia multum ſuſpectas conventiones, & pactiones delabentur.

Quantopere autem omnes omnino pactiones, & exactiones in adminiſtratione Sacramentorum Canones exhorreant & uno conſenſu Synodi noſtræ Belgicæ veterint ſuperius *Tom.* 2. *Sect.* 1. *tit.* 1. *cap.* 3. annotavimus: ut vel ex illis Decretis appareat, mente Synodorum plane alienum eſſe, ut ſimiles oblationes in congruam portionem Paſtorum imputarentur.

XXI. Adhæc quis non videt, quantopere erga ſacras functiones, & Sacramenta diminuatur populi reverentia, & de eorum dignitate ideo, dum videt, quod illa Sacerdotum victui ſubſervire debeant, videnturque ea reſpectu Sacerdotum eſſe ad inſtar artis de pane lucrando?

XXII. Præterea dum Sacerdotes ex illis victitare debent, idque populus non ignorat, perſuaſum facile populo eſt, quod in adminiſtratione Sacramentorum, aliiſve ſacris functionibus ſemper aliquid offerre debeat, & quidem pro ea conditione, qua vulgo quiſque reputatur, & ni offerat, avaritiæ, aut etiam injuſtitiæ quamdam notam ſe incurſurum; quaſi ſubtrahantur ea, quibus Sacerdotes vivere debent.

XXIII. Quis vero ſat eloquatur, quæ inde pauperum, præſertim quorum paupertas publice nota non eſt, murmura atque obloquia, quod nihil in Eccleſia *gratis* dari videatur, omniaque ad Sacerdotum quæſtum, ac pauperum oppreſſionem in Eccleſia appareant inventa?

XXIV. Denique juſtum non eſt, plebi populoque gravamina in dies excreſcentia continue, & ſine intermiſſione per Eccleſiaſticos injici: quod contingit, dum Monaſteria, & Capitula decimas a plebe ac populo recipiunt; nec ſufficientem ex illis, Parochis, cæteriſque curam animarum ſuſtinentibus portionem aſſignant; ſed eos cogunt, ut emendicatis, & quaſi extortis plebis oblationibus, ſuſtentationem quærant; atque ita ultra decimas Parochorum ſuſtentationi ſufficientes, miſera plebs ad ſimiles oblationes ſenſim cogitur; cum tamen decimis ſufficientibus ab omni ulteriori contributione pro Parochi alimentatione plebs abſolvi deberet.

XXV. Ut itaque hæc aliaque incommoda præveniantur, congrua portio ita determinanda & taxanda; ut Sacerdotes libera animo, & ab omni ſpe temporalis retributionis libera poſſint Sacramenta populo adminiſtrare; quemadmodum deſiderabant, & monebant Patres Concilii Colonienſis anno 1536.

XXVI. Hi quidem volentes de victu Parochorum diſpicere, præmittendum duxerunt, quod Chriſtus docuit, & ſacri Canones maxime ſerio præcipiunt, nempe ut Sacramenta Eccleſiaſtica *gratis* miniſtrentur.

Sed quia prævidebant id haud facile obtinendum, niſi portio congrua Parochis detur, quæ eos ad quærenda vitæ ſubſidia ex adminiſtratione Sacramentorum non cogat, immediate ſubjungunt: „ At cum lex divina præcipiat, non alligandum os bovi „ trituranti . . . diſpiciendum eſt, ut Parochis Evangelii præ- „ dicatoribus *Certa* ac *competens* ſubminiſtratio victus, & veſtitus „ fiat, *idque ad eum modum, ne in adminiſtrandis Sacramentis* „ *quidpiam exigendo oneri ſint Parochianis:* “ part. 8. cap. 2.

XXVII. Et alterum Colonienſe Concilium ann. 1549. *Medio III. cap.* 10. „ Si portio Vicariorum ſit acciſa, nec ſufficiat, ut „ honeſte ac decenter ex ea vivatur, ne ea cauſa ſit cur ani- „ mæ negligantur, aut deſeratur Officium, vel ad *curas ſordi-* „ *das* Paſtor ille pro victu comparando adigatur, mandat & de- „ cernit, ut juſta portio ſecundum reformationem ei de *Deci-* „ *mis* Collegii, vel Monaſterii *bonis* aſſignetur, ſive per Epiſ- „ copum loci, ſive per ejus Viſitatores.

XXVIII. Inter articulos, qui nomine Caroli IX. ad reformationem Eccleſiæ oblati fuere Patribus Concilii Tridentini, erat hic 16. „ Ut a Sacerdotali Ordine ſordes omnes, & omnis ava- „ ritiæ labes procul expellantur, nec ullo prætextu pro rebus „ divinis quidquam exigatur, curet Epiſcopus, aut per unionem „ Beneficiorum, aut decimarum aſſignationem, & ſi id fieri non „ poterit commode, Principes provideant, ut per Parochiano- „ rum ſymbola, & collectas, Plebanus, & cum eo duo aut plu- „ res Clerici habeant, unde vitam congrue traducant, & hoſ- „ pitalitatem prebeant.

XXIX. Hæc ſat evincunt, creditum fuiſſe, nequaquam ſperandum eſſe, ut Sacramenta omnino *gratis* adminiſtrentur; nec *pro rebus divinis quidquam exigatur*, vel a Sacerdotali Ordine *ſordes omnes* & omnis *avaritiæ labes procul expellantur*, niſi Sacerdotibus portio talis aſſignetur, quæ independenter ab oblationibus in Sacramentorum adminiſtratione recipiendis, ſit vere *congrua*, & *competens*. Quare in nullis Synodis legitur, portionem congruam ex ſimilibus oblationibus conflandam.

XXX. Quam indignum, quamque pernicioſum ſit, Sacerdotes debere ex quotidianis Miſſarum ſtipendiis victitare, late oſtendimus ſupra, *Tom.* 2. *Sect.* 1. *tit.* 5. *cap.* 6. Ex quo facile intelligi poterit, non minus, immo magis indignum eſſe, & pernicioſum, hæc honoraria Miſſarum imputari in portionem congruam, quam oblationes in adminiſtratione Sacramentorum dari conſuetas.

XXXI. Merito ergo ſolliciti ſunt Epiſcopi, aliique etiam Civiles Magiſtratus, quibus aſſignatio portionis congruæ incumbit, ut de illa Sacerdotibus curam animarum ſuſtinentibus eo modo provideatur, ut omnes illæ ſcabioſæ, & ſordidæ exactiones a Sacerdotali Ordine procul repellantur; neque Sacerdotibus neceſſitas quodammodo injiciatur, ob defectum ſubſidiorum temporalium ad illas deflectendi.

XXXII. Sane ſi decimæ ſint ſufficientes ad portionem congruam, nequaquam æquum eſt, ut Decimatores curam animarum non ſuſtinentes decimas percipiant, & Sacerdotes in cura animarum laborantes ad has ſcabioſas exactiones a neceſſitate cogantur; ipſaque plebs ad eas dandas quodammodo cogatur.

Unde de his ſuſpectis exactionibus in adminiſtratione Sacramentorum loquens Chriſtianus Lupus Diſſertatione 2. procemiali ad tomum 3. Schol. in Canones *cap.* 7. ait: Epiſcopi, & alii „ jam dictas decimas poſſidentes Prælati, eorumque Capitula, „ & Monaſteria, *rigidum* coram Deo onus portant dandæ Pa- „ rochis ſuſtentationis integræ, & *miſeras* plebes liberandi ab exactionibus variis, *ſuſpectis*, & *offenſivis*, ad quas iſti a pau- „ pertate coguntur.

XXXIII. Si vero decimæ non ſint, ut in civitatibus nonnunquam contingit, poterit Parochis, aliiſque Sacerdotibus de portione congrua provideri per Beneficiorum potius unionem, vel ſuppreſſionem; quæ in civitatibus ſolent eſſe frequentiora.

Et ſane dolendum, quod videamus plurimos paſſim in civitatibus, ſeu Cappelanos, ſeu Canonicos otioſam plane, quin non raro ſcandoloſam, & mollem vitam ducentes ex proventibus Eccleſiaſticis, & Parochis, ac Sacerdotibus curam animarum ſuſtinentibus, & ſtrenue laborantibus vix vitæ neceſſaria ſubminiſtrari; & quaſi mendicos fere ex oblationibus illis, & honorariis victitare debere. Qualis abuſus! Merito omni modo Superiorum auctoritate extirpandus.

XXXIV. Præter has incertas plane, & ab arbitrio, ac plana populo libralitate pendentes oblationes, ſeu accidentia, ſunt alia quædam accidentia; quæ licet in ſua origine veram oblationum naturam habuerint, paulatim tamen in taxata jura, ad quæ etiam populus juridice cogi ſubinde poteſt, tranſiverunt: qualia ſunt jura *funeralia*, quæ pleriſque in locis auctoritate Eccleſiaſtica: & civili conſtituta ac taxata ſunt; quemadmodum infra titulo *De Sepulturis* oſtendetur.

XXXV. Hæc itaque accidentia, quia non omnino a voluntate, & arbitrio populi dependent, & tamquam taxata jura Paſtoralia annotari ſolent; non ita incerta ſunt, nec tot mutationibus obnoxia, quemadmodum oblationes illæ minutiores a *mera* liberalitate populi pendulæ; poſſuntque facilius, computatis tribus, aut quatuor retro annis, ad certam ſummam redigi.

XXXVI. De his *accidentibus* intelligendæ ſunt Synodi, dum in taxanda portione congrua rationem habere volunt accidentium, quæ *ad certam ſummam communibus tribus, vel quatuor annis ultimo præteritis redigi poſſunt*.

XXXVII. Synodus P. II. Cameracenſis *tit. De Decimis cap.* 9. vult, „ ut Ordinarius habeat rationem in æſtimatione (portionis) „ valoris bonorum cujuſve Parochiæ, quoad *urbes tantum*, eo- „ rum accidentium, quæ tribus aut quatuor annis ſimul computa- „ tis *aliqualiter* ad ſuum valorem in ſingulos annos reduci poſſunt.

Non ſat liquet, num τὸ *tantum* referatur ad vocem *accidentium*, an vero ad vocem *urbes*: ut ſenſus eſſet, *tantum* quoad urbes rationem accidentium illorum habendam eſſe.

Et revera non obſcura ratio eſt, cur potius horum accidentium haberetur ratio in portione Parochorum in urbibus, quam in pagis. Cum enim hæc accidentia, ſive jura funeralia auctoritate

superiorum taxata, & populo imposita habeant speciem quamdam collectorum, æquum non apparet, ut hæc populo imponantur, ubi decimæ sunt sufficientes, ut in pagis esse solent; secus in civitatibus, ob abolitam jam pridem decimas personales.

XXXVIII. Addit eadem Synodus *cap.* 10. *Si tamen in aliquibus locis accidentia in æstimationem, non venire jam usu receptum fuerit, declarat sacra Synodus, suæ intentionis non esse, ut ab illo usu in præjudicium Pastorum recedatur.*

Hic non obscure insinuat Synodus, non esse omnino ex voto, quod hæc accidentia in competentiam Pastorum imputentur; sed id potius ex necessitate tolerari, & admitti, cum scilicet aliter Parochorum, & Parochiæ necessitatibus succurri nequit.

Nec mirum: cum nemo nesciat, quam male sæpe apud populum hæc jurium, sive accidentium exactio oleat, & populum offendat; quamque sacri Canones exhorreant, quod Sacerdotibus ex mortuorum cadaveribus sua compendia quærere videantur; uti latius infra titulo *De Sepulturis* ostendetur.

XXXIX. Rebuffus in Tractatu De portione congrua *num.* 87. fatetur, incerta posse in portionem computari, si possint ad certam summam reduci; addit tamen: *Sed non ita exacte computabuntur sicut certa.*

Neque revera cum ea exactitudine hæc accidentia ob eorum incertitudinem computari possunt, sicut *certi* proventus: neque etiam convenit, ut cum omni rigore eorum valor imputetur; ne alias Parochus a necessitate quodammodo coactus, jubeatur illa etiam cum nimio rigore a suis Parochianis, non sine offensione, & nota avaritiæ exigere.

CAPUT VII.

Per quos, & coram quibus Portio congrua petenda?

1 *Vicarius perpetuus habet jus petendi portionem congruam.*
2 *Parocho negligente, quando Episcopus assignationem portiones urgere queat?*
3 *Episcopi vi sui officii allaborare debent, ut Ecclesiis Parochialibus de portione congrua sit provisum.*
4 *Id indicant Decretales, & Synodus Tridentina.*
5 *Parochiani portionem congruam pro Presbyteris sibi necessariis petere possunt.*
6 *Synodus Antuerpiensis vult, ut Communitas agat ad portionem congruam.*
7 *Etiam pro Presbyteris Parocho in adjutorium adjungendis.*
8 *Portio congrua subinde assignata pro pluribus Presbyteris, non habito judicio Ordinarii.*
9 *De Jure cognitio de portione congrua spectat ad Ordinarium.*
10 *Quæstio de portione congrua in possessorio hodie agitur coram Judice Regio.*
11 *Judex laicus* provisionaliter *pronuntiat super portione congrua.*
12 *Edictum Regis Galliæ reservat cognitionem Judicibus Regiis.*
13 *Edictum Principum nostrorum vult per Regios Magistratus executioni mandari, quod per Ordinarius fuerit determinatum.*
14 *Eodem Edicto mandatur Magistratibus Regiis, ut Ordinariis defectuosis in assignanda portione, ipsi provideant.*
15 *Quomodo conformiter ad hoc Edictum soleat portio congrua peti?*
16 *Sententia* provisionalis *Senatus Regii qualem effectum habeat?*
17 *Petitorium super portione congrua hodie institui non solet.*
18 *Dum portio congra petitur super decimis* infeudatis, *etiam petitorium spectat hodie ad Judices Regios.*

I. PORTIONEM Congruam peti posse per Vicarium perpetuum, in cujus sustentationem principaliter cedit, dubium non est. Immo non tantum suis propriis necessitatibus, sed & Presbyterorum, qui ad curam animarum laudabiliter exercendam necessarii sunt, sufficientem petere posse, supra *cap.* 2. notavimus.

II. Si Parochus, seu Vicarius perpetuus esset negligens in adjungendis sibi Presbyteris necessariis ad curam animarum laudabiliter exercendam; & Episcopus judicaverit propter amplitudinem, & extensionem Parochiæ plures Presbyteros necessarios, aut in Ecclesia aliqua succursali requiri Presbyterum, qui ibidem resideat, & populi circa illam Ecclesiam commorantis curam habeat, ob distantiam ab Ecclesia Parochiali, poterit Episcopus, Parocho negligente, ad portionem congruam cogere ipsos Decimatores, aliosve, ad quos ejus solutio spectat. Quin & Vicarium hujusmodi Ecclesiæ succursali auctoritate Episcopi præpositum ad portionem congruam, Parocho negligente, agere posse, judicatum refert Joannes Turnetius *litt. P. num.* 15.

III. Et sane cum intersit Episcopi, ut ipsis Ecclesiis Parochialibus sit bene provisum de idoneis Ministris, & his nihil desit, quominus cura animarum per ipsos laudabiliter exerceatur; dubitari nequit, quin Episcopus merito omni modo allaboret & agat, ut portio congrua Vicario perpetuo, aliisque Presbyteris ad curam animarum sustinendam requisitis, assignetur.

IV. Id non obscure innuit *Cap.* 1. *De Præbendis in* 6. dicens, per Sedem Apostolicam olim constitutum, ut Diœcesani nullum ad præsentationem Religiosorum ad aliquam Ecclesiam recipiant, nisi tantum ei de proventibus ipsius Ecclesiæ coram eis fuerit assignatum, unde jura Episcopalia possit solvere, & congruam sustentationem habere. Ipsa quoque Synodus Tridentina *Sess.* 7. *cap.* 7. item *Sess.* 24. *cap.* 13. *De Reformat.* curam procurandi congruam portionem Episcopi committit.

V. Ad portionem congruam etiam agere possunt Parochiani, sive incolæ Ecclesiæ Parochialis; eo quod, uti recte advertit Zypæus *Consult.* 1. *num.* 1. *De Parochiis*, „ sua interest bonum habere Parochum; eumque commodius sint semper inventuri, si „ dos detur liberalis. Qua ex consideratione, tametsi laicus per „ Canones non possit accusare Clericum; tamen licet laico Parochiano suum Prælatum denuntiare. Plurimum enim interest laicorum, habere bonos Prelatos“, Ita Zypæus ex Julio Claro, aliisque ibi citatis.

VI. Et Synodus Antuerpiensis sub Miræo *tit.* 16. *cap.* 14. vult, quod si per Patronos Ecclesiis Parochialibus de portione congrua non fuerit provisum, tunc Ecclesia Parochiali vacante, *Communitas ipsa*, curante seu monente Decano Christianitatis, Episcopo, aut Officiali ipsius offerat libellum.

VII. Si Synodus velit per ipsam Communitatem offerri libellum pro habenda portione congrua, ubi Ecclesiæ provisum non est de Pastore, quidni eadem ratione Communitas ipsa libellum offerre poterit pro portione congrua Presbyterorum, qui ultra ipsum Parochum, pro sustinenda cura animarum sunt necessarii; si ipse Parochus, ob aliquod forsan proprium interesse, hanc portionem petere, & Presbyteros assumere negligat? Atque ita ad petendam congruam portionem pro Presbyteris illis subsidiariis admisit Senatus Brabantiæ incolas Gelenses in Diœcesi Buscoducensi; condemnavitque Decimatores, inter quos erat ipse Parochus, ad intertinendos duos Presbyteros, quorum unus esset ad onus solius Parochi, alter vero ad onus aliorum Decimatorum; assignata singulis portione congrua centum pataconum ultra accidentia. Ita judicatum 14. Martii 1684.

VIII. In hac causa & illud notandum occurrit; Licet Decimatores opponerent, proprie ad Vicarium Apostolicum Buscoducensem spectare Presbyteros, sive Vicarios ad curam Parochiæ necessarios designare; ipsum vero hactenus non judicasse, eos esse necessarios; nihilominus Senatus considerans Parochiæ illius amplitudinem atque extensionem, nec non populum adeo esse numerosum, ut evidens esset unum Rectorem non posse sufficere Ecclesiasticis Sacramentis rite administrandis; cæterisque functionibus Pastoralibus obeundis, judicavit Parocho alios duos Presbyteros adjungendos.

IX. Sive jus Commune Decretalium, sive Concilium Tridentinum, atque Synodus Belgicas spectemus, cognitio, & determinatio portionis ad Ordinarium loci spectat; idque etiam contra exemptos *cap.* 1. *De Præbend. in* 6. *Clement. unica, de jure Patronatus, Concil. Trident. Sess.* 7. *cap.* 7. & *Sess.* 24. *cap.* 13. *De Reformat.* Ideoque etiam a Senatu Regio litigantes super hac materia ad Episcopum remissi fuere, ut videre est apud Brodæum in notis ad Lovetium *litt. C. num.* 48. & Choppinum *lib.* 3. *De S. P. tit.* 4. §. 8.

X. Verum cum moribus Belgii, & vicinarum Provinciarum obtineat, quod Episcopi de possessorio rerum etiam spiritualium, ac singulariter de possessorio decimarum non cognoscant; ideoque nec per provisionem possessionem adjudicare queant: hinc fit, ut quæstio super congrua portione seu competentia hodie passim ad Judices Regios devolvatur; ut hi saltem per *provisionem* congruam portionem assignent.

XI. Unde Antonius Faber in Codice *tit. De jurisd. omnium Judicum, definit.* 18. postquam dixit de congruæ portionis debito, cognoscere Judicem laicum non posse, quoniam ea res ad Ordinarii cognitionem pertinet, subjungit: „ Obtinuit tamen præsertim apud Gallos, & apud nos, ut de eo Judex laicus incidenter saltem, & *provisionaliter* pronuntiet. Neque id per usurpationem duntaxat, & sine ratione, ut quidam calumniantur, sed vel ob id maxime, quod cum lis super petitorio coram Judice Ecclesiastico magnas plerumque moras secum trahat; permittendum non est, Curionem, & Parochum laborare interim inopia, & alimentis destitutum necessariis, animarum sibi commissarum curam salutemque deserere. Interest namque Principis, & Reipublicæ provideri, ne quid tale accidat. Ideoque & ad Principem, Principisque Magistratus ea cura pertinet, non solum si Parochus probet se esse in quasi possessione percipiendæ congruæ portionis (qui casus nullam haberet dubitationem, cum etiam in beneficialibus possessorii cognitio ad Judicem laicum spectet, ut sæpius diximus,) sed etiamsi nulla possessionis ejusmodi probatio adferatur.

XII. Et in Edicto Regis Galliæ de anno 1686. super portione congrua, executio ejusdem, nec non determinatio seu decisio difficultatum, quæ moveri possent super ejusdem intellectu, defertur in prima instantia Ballivis, & Seneschallis Regiis, & in causam appellationis Curiis Regiis.

XIII. Edictum Principium Belgii directum ad Synodum Mechliniensem *art.* 15. injungit Judicibus Regiis, ut prompte & indilate exequi mandent per suos apparitores, quidquid in hac materia congruæ portionis, sive competentiæ Pastoralis fuerit, vel provisionaliter, ve difinitive per Episcopos ordinatum.

XIV. Ulterius eodem Edicto *art.* 16. declarant Principes, esse suam mentem, ut si contingat ipsos Ordinarios fore defectuosos in rassignanda hac portione, sive competentia ipsis Parochis, tunc licebit Pastoribus recurrere ad Consilia Regia suarum respective Diœcesium, ut ad ipsorum querelas hac in parte provideatur; præsertim intervenientibus, si opus sit, Fiscalibus Regiis.

XV. Conformiter ad hoc Edictum, solent Parochi pro taxatione portionis congruæ offerre libellum supplicem Ordinario; qua taxata, si Decimatores eam dare recusent, pro executione ejus, quod Ordinarius decrevit, ad Senatum Regium recursum habent: quem similiter instituunt, si ipse Ordinarius recuset, vel sit in mora providendi de portine congrua, seu competentia, vel nullam assignando, vel assignando talem, quæ omnibus attentis *congrua* seu *competens* non creditur: quo casu petitur, ut saltem per provisionem portio congrua per Judices Regios assignetur, & adjudicetur.

XVI. Et quidem hæc Sententia *provisionalis* (ait Brodæus loco citato) manet, & executioni mandatur, donec per tres Sententias conformes coram Judice Ecclesiastico petitorium plene fuerit evacuatum: & hæc est, ait, praxis Curiæ, pluribus Arrestis confirmata; notatque, Officiali Curiæ Ecclesiasticæ fas non esse, pendente petitorio, Vicario minorem portionem assigna-

gnare per proviſionem, quam judex Regius aſſignaverat: & ita judicatum 12. Feb. 1637.

XVII. Non ſolet hodie ſuper portione congrua coram Judice Eccleſiaſtico petitorum inſtitui; ſed re in poſſeſſorio deciſa, conſuevit plenum effectum ſortiri; tum quod cauſa in petitorio ob varias appellationes & tricas in annos plurimos poſſet; tum quod in ipſo *poſſeſſorio* omnia merita cauſæ ita ſoleant diſcuti & examinari, ut vix aliquid ſuperſit in petitorio producendum, vel allegandum, quod non fuerit in *poſſeſſorio* productum & allegatum; tam circa ea quæ *juris* ſunt, quam *facti*.

XVIII. Cum cognitio de decimis *infeudatis* hodie privative etiam quoad *petitorium* ſpectet ad Tribunalia Regia, ut ſupra *cap.* 5. notatum eſt, & portio congrua ex decimis infeudatis deſumenda, ſit quaſi pars illarum decimarum; conſequenter & cognitio de portione congrua, quæ prætenditur ex decimis infeudatis, omnimode devoluta eſt moribus noſtris ad Tribunal Regium: nec poteſt Judex Eccleſiaſticus ullatenus cognoſce de congrua portione, ſi decimæ, e quibus portio petitur, a laicis poſſideantur, & *infeudatæ* eſſe prætendantur. Vide late Broudæum ad Louetium loco citato, & Rebuffum tract. De Portione congrua *quæſt.* 7. ubi aſſerit, quod anno 1557. „ remiſſa fuit ad Judicem Re„ gium cauſa cujuſdam Curati, qui petebat decimas coram Ju„ dice Eccleſiaſtico & portionem congruam, a quo fuerat appel„ latum tamquam ab abuſu, dicens decimas eſſe *infeudtas*, & abuſive judicatum decrevit Curia ". Plura Arreſta ſimilia notat Tournientius *litt. P. cap.* 108.

C A P U T VIII.

De Domo Paſtorali, an ſub Portione congrua comprehendatur? & cui onus eam exſtruendi, & reparandi incumbat?

1 *Habitatio venit nomine alimentorum.*
2 *Parocho de convenienti habitatione providendum.*
3 *Ratio quæ ſuadere videtur eam ſub portione congrua comprehendi.*
4 *Spectata natura portionis congruæ, merito dubitatur, an domus Paſtoralis comprehendatur.*
5 *Ratio dubitandi.*
6 *In taxatione congruæ portionis non ſolet comprehendi domus Paſtoralis; neque obligatio illam ſolvendi infert obligationem ſolvendi hanc.*
7 *Conſuetudo locorum varia eſt quoad perſonas huic oneri ſubjectas.*
8 *In locis olim Epiſcopo Leodienſi ſubjectis onus exſtruendi domum Paſtorale incumbit incolis.*
9 *Decretum Archidiaconatus Hasbaniæ de hoc onere.*
10 *In Gallia ſæpius judicatum ad Parochianos ſpectare primam domus Paſtoralis exſtructionem.*
11 *Hodie in Gallia videtur onus illud portionis partim Parochianis, partim Decimatoribus incumbere.*
12 *Domus Paſtoralis conſideratur ut appendix Eccleſiæ.*
13 *Hinc condemnatus ad reparandam Eccleſiam, prætenditur condemnatus ad reparandam domum.*
14 *Conſequenter reparatio domus iiſdem legibus regitur, quibus reparatio Eccleſiæ.*
15 *Edictum Regium de onere exſtruendi, & reparandi domum Paſtoralem in Flandria.*
16 *In Edictu videntur ab hoc onere eximi incolæ.*
17 *Reparatio domus & reparatio Eccleſiæ conjunguntur.*
18 *Edictum ſupponit utramque reparationem iiſdem legibus regi.*
19 *Si Edicta ſuper reparatione Eccleſiarum ſervari debeant in reparatione domus, recte dicitur onus hujus reparationis ad Decimatores pertinere.*
20 *Circa onus hoc quid attendendum?*
21 *Quid in exſtructione domus circa formam conſiderandum?*
22 *In has materia ſummarie & per proviſionem procedendum.*
23 *Idipſum recenter in Gallia declaratum.*
24 *Paſtores ad reparationes ſuæ domus quomodo teneantur.*
25 *Decani Rurales domus Paſtorales viſitare, & Parochos ad reparationes neceſſarias cogere debent.*
26 *Parochiani etiam domum viſitare poſſunt, ſi eis onus reparandi incumbat.*
27 *Si Parochus reparationes neglexerit, hæredes ad eas tenentur.*
28 *Parochi in domo ejuſque ſupellectile moderationem Clericalem ſervare debent.*

I. DE domo Paſtorali in Jure nihil ſpeciale cautum reperio: hoc ſcitur, habitationem inter vitæ corporalis neceſſaria computari. Unde & jam pridem a Juriſconſulto Javoleno in *L.* 6. *ff. De Alimentis legatis* dictum eſt, legatis *alimentis* non tantum cibaria & veſtitum, ſed & *habitationem* deberi. Rationem addit: *Quia ſine his ali corpus non poteſt.*

II. Hinc conſequens eſt, quod ubi præcipitur, Parocho de alimentis, aliiſque ad ſuſtentationem corporalem neceſſariis eſſe providendum, etiam una præcipiatur, provideri debere de convenienti habitatione ſive domicilio.

III. Unde & videri poſſet, habitationem ſeu domicilium partem eſſe portionis congruæ, ſive ſub portione congrua eſſe comprehendendam.

Cum enim portio congrua debeat eſſe ſufficiens ad honeſtam ſuſtentationem Parochi ſive Vicarii; non apparet, quod futura ſit congrua ſeu competens & ſufficiens, niſi & ipſam habitationem Parocho adeo neceſſariam complectatur.

Hinc & ulterius concludendum apparet, quod hi, quibus onus ſolvendi portionem congruam incumbit, etiam teneantur Parocho, ſeu Vicario congruam & competentem habitationem procurare.

IV. Verum ſi propius naturam portionis congruæ attendamus, prout hæc tum in Canonibus & Synodis, & etiam Regiis Edictis, tum in ipſa unionum vel incorporationum formulis exprimi & reſervari conſuevit, non ſine fundamento dubitarj poterit, num ſub portione congrua extructio domus Paſtoralis, vel aſſignatio habitationis comprehendatur; eatenus nimirum, ut hi quibus ſolutio portionis congruæ injungitur, una teneantur ad extructionem illius domus.

V. Sive enim Canones & Synodorum Decreta, Regiaque Edicta, ſive formulam reſervationis portionis congruæ inſpiciamus, patebit portionem congruam ita reſervari ut e proventibus Eccleſiaſticis ſolvatur Parocho *annue* tantum, quod Rectoris ac Parochiæ neceſſitatis *decenter* ſufficiat. Unde & plerumque videmus in Synodis & Edictis Regiis, certam ſummam *annue* perſolvendam pro competentia Paſtorali ſive portione congrua aſſignatam.

Porro hæc ſumma ſive portio *annue* pendenda commenſurari ſolet neceſſitatibus quotidianis ipſius Rectoris & Parochiæ: ut nimirum ex illa habeat honeſtam ſuſtentationem, & oneribus ſibi incumbentibus ſatisfacere queat.

Inter has autem *quotidianas* neceſſitates, aut onera Parocho incumbentia, numerari nequit exſtructio domus Paſtoralis: quia hæc non quotannis recurrit, neque aliqua ſumma annue perſolvenda facienda eſt; ſed una conſtructione oneri illi in multos annos ſatisfieri ſolet; idque nonnunquam tam notabilibus impenſis, ut plurium annorum proventus decimarum integri vix ſufficerent: quo contingeret, ut Capitula & Monaſteria, aliaque Corpora Eccleſiaſtica decimas poſſidentia, ſubito quaſi opprimerentur, aut certe ære alieno ſe nimium gravare deberent.

VI. Hinc indubie contingit, quod portio congrua ita determinari ſoleat, ut ſub ea domus Paſtoralis non comprehendatur. Unde ex obligatione ſolvendi portionem congruam concludi non poſſe videtur obligatio exſtruendi domum Paſtoralem: ſicuti neque ex eadem obligatione concluditur obligatio reparandi Eccleſiam; tametſi portio congrua debeat eſſe talis, ut Rectoris ac *Parochiæ* neceſſitati decenter ſufficiat, ut loquitur Synodus Trid. *Seſſ.* 24. *cap.* 13. *De Reformat.*

VII. Sicuti ergo reparatio Eccleſiarum pro varia locorum conſuetudine, nunc ad Parochianos, nunc ad Decimatores, & frequenter ad utroſque, quadam proportione ſervata, tranſlata eſt, uti ſupra *Sect.* 2. *tit.* 16. *cap.* 5. notavimus; ita & onus exſtruendi domum Paſtoralem pro varia locorum conſuetudine, alibi Parochianis, alibi Decimatoribus, alibi utriſque incumbit.

VIII. Et quidem in locis, quæ ante erectionem novorum in Belgio Epiſcopatuum fuerunt ſub Diœceſi Leodienſi, onus hoc incumbere ſolet incolis ſive Communitati; eo quod conſuetudo iſtius Diœceſis onus illiud in communitatem rejecerit: atque propterea etiam poſtquam ab ea Diœceſi ſeparata fuere, manſerunt huic oneri ſubjecta.

IX. De hoc enim onere inter Statuta Archidiaconatus Hasbaniæ, qui ad has partes præcipue extendebatur, legitur: „ Tenetur etiam Communitas ſuo Paſtori ad procurationem, & aſ„ ſignationem fundi, ſeu hæreditatis dotalis juxta Eccleſiam Pa„ rochialem, aut ſaltem intra villam, eamque liberam, ac in „ eadem exſtruere domum honeſtam, & commodam, cum co„ quina, cubiculis ſaltem duobus, granario, penuario, cæteriſ„ que hac in parte pro qualitate Paſtoratus, & proventuum ejuſ„ dem arbitrio noſtro neceſſariis.

X. Refert quoque Choppinus in ſuo Monaſtico, *lib.* 1. *tit.* 3. *num.* 24. „ Parochorum partes eſſe, Curioni domum, quam in„ colat, ſuppeditare, familiari utenſilium inſtrumento muni„ tam ". Additque: „ Atque ita de Sacerdotalium ædium ſtru„ ctura pronuntiarunt Conſcripti Curiæ pro Claudio Verſoris „ Lungiumelli Vici-Curione, adverſus Æditucs. Decreto pridie „ Kalendas Quintiles anni 1567. ". Simile Decretum ſive Arreſtum pro Gurione contra Parochos refert *lib.* 3. *De ſacra Pol. tit.* 3. *num.* 15.

XI. Hyacinthus Boniface in ſua Collectione Arreſtorum *tom.* 3. *lib.* 5. *tit.* 14. *cap.* 7. primum citatis variis Arreſtis & Auctoribus quibus ſuaderi videtur, onus extruendi domum Paſtoralem incolis ſive Communitati incumbere; dein profert varia Arreſta, quibus declaratum fuit, Decimatores teneri contribuere unam *tertiam*, incolas vero *duas tertias* pro conſtructione domus Paſtoralis; ac ſignanter ita judicatum anno 1672. contra Capitulum Cathedrale Aquenſe, condemnato Capitulo ad contribuendam *tertiam* partem pro conſtructione domus Paſtoralis.

Arreſtum integrum extat apud citatum Auctorem: additque, hoc Arreſtum oſtendere, quantum ad hanc contributionem, non eſſe amplius faciendam diſtinctionem inter *primam* exſtructionem domus Paſtoralis, & dirutæ reædificationem, licet olim aliqua fuiſſet. Verba Auctoris ſunt: *Cela montre que quand la Juriſprudence ancienne auroit varie en la contribution pour la conſtruction du premier logemeut du Curé, la Juriſprudence nouvelle auroit fixé cette contribution pour la conſtruction premiere, egalement avec les réedifications & repations, comme y ayant même raiſon en l'un & en l'eutre.* Id eſt: Hoc probat, licet antiquum jus, quoad contributionem in paſtoralem ædium exſtructionem faciendam varie decreviſſet, jus novum contributionem hanc fixiſſe ſtabiliter pro prima exſtructione, æqualiter cum reædificationibus, & reparationibus, utpote cum par utriuſque ſit cauſa.

XII. Fundamentum hujus Juriſprudentiæ & Arreſtorum videtur eſſe, quod domus Paſtoralis ſit quædam appendix Eccleſiarum; utpote quæ contigua Eccleſiæ eſſe conveniat. Ut proinde ſicuti ex notoria Juriſprudentia Regni Galliæ, Decimatores tenentur *tertiam* partem contribuere pro reparatione Eccleſiarum; ita & eam contribuere jubeantur pro conſtructione domus Paſtoralis, tamquam illius appendicis.

XIII. Unde citatus Hyacinthus Boniface loco citato allegans fundamenta ex parte Communitatis contra Capitulum in cauſa per alle-

allegatum Arrestum decisa reproducta, asserit inter alia dictum fuisse quod cum œconomus Capituli jam tum condemnatus fuisset ad contribuendam *tertiam* partem pro reparatione Ecclesiæ, etiam una condemnatus esset ad eamdem contributionem pro exstructione domus Pastoralis, tamquam appendicis ipsius Ecclesiæ. Verba sunt: *A tout evenement, suivant le même Arrêt, l' œconome ayant été condamné á contribuer pour un tiers á la fabrique de l' Eglise, il l' a été consequemment au logement du Curé, qui est la dependance de la fabrique de l' Eglise*. Id est; In omnem casum, juxta idem Arrestum, œconomo jusso contribuere tertiam partem impensarum fabricæ Ecclesiæ, consequenter jussus est pro Parochi domo præstare, quæ fabricæ Ecclesiæ annexa est, & ab ea dependet.

XIV. Hoc posito principio, quod domus Pastoralis sit quædam appendix ipsius Ecclesiæ, ac propterea cessante speciali locorum consuetudine, aut concordato, vel lege, debeat iis legibus regi hæc constructio vel potius restauratio domus Pastoralis, quibus ipsa Ecclesiarum reparatio; facile intelligi poterit ex iis, quæ *Tom. II. Sect. 2. tit.* 16. *cap.* 5. dicta sunt, quomodo hic in Belgio, præveniendo speciales locorum consuetudines & concordata aut conventiones, Decimatores ad restaurationem domus Pastoralis concurrere debeant.

XV. Per Regulamentum Regium probatum in Consilio privato Bruxellis, pro omnibus civitatibus non muratis, & Parochiis ruralibus totius Provinciæ Flandriæ, emissum 30. Julii 1672. *art.* 48. *vetitum est dare ad onus Parochiæ seu Communitatis ullam mercedem conductionis, aut domicilium Pastori; aut facere ullam reparationem circa domum Pastoralem, aut Ecclesiarum; utpote spectantia ad onus Decimarum, aut Pastorum, juxta modificationem (ait) factam per nostra Edicta*.

XVI. Itaque juxta hoc Edictum Parochiani, seu Communitates eximi videntur ab onere exstruendi, & reparandi domum Pastoralem.

XVII. Notari meretur, reparationem domus Pastoralis & reparationem Ecclesiæ in hoc articulo conjungi; immo sub uno verborum contextu ipsam Communitatem ab utriusque onere exemptam declarari.

XVIII. Hinc non obscure colligitur, Regios Ministros hujus Edicti auctores repatationem domus censuisse iisdem legibus regendam, quibus reparatio Ecclesiæ. Quod & inde colligitur, quod remittat ad modificationem expressam in *anterioribus* Edictis: quæ alia esse non videntur, quam illa, quæ determinant, quomodo decimæ in Ecclesiarum reparationem impendendæ sint: nam specialia Edicta moderationem aliquam continentia, qua decimæ ni reparationem, aut ædificationem *domus* Pastoralis veniant impendendæ, hactenus edita nesciuntur.

XIX. Et sane cum juxta Edicta nostratia, de quibus *Sect.* 2. *tit.* 16. *cap.* 5. in reparationen Ecclesiarum venire debeat per sex annos *triens* decimarum, sive spatio sex annorum integræ decimæ duorum annorum: non dubium quin, si eo modo ad reparationem domus Pastoralis concurrere debeant, merito dictum sit in præfato articulo, onus reparandi, & exstruendi domum Pastoralem ad Decimatores spectare; quia non facile expensæ reparationis, aut etiam constructionis excedent valorem *integrarum decimarum duorum annorum*.

XX. Quidquid sit, illud in primis indubitatum est, in hac materia esse servandam consuetudinem singulorum locorum, item concordata, & post hæc generales leges Provinciæ. His autem deficientibus, sat æquum apparet, ut ea ratio servetur circa reparationem domus, quæ prescribitur circa reparationem Ecclesiæ, cujus ipsa domus Pastoralis quædam appendix videtur.

XXI. Præterea & illud expeditum est, ad quemcumque onus restaurandi aut exstruendi domum pertineat; hujusmodi domum esse exstruendam, quæ ipsi Parocho, & Presbyteris ad curam animarum necessariis honeste, & decenter sufficiat: quæ sufficientia, & decentia ex variis locorum, temporum, Pastoratuum, aliisque circumstantiis, arbitrio Judicis determinanda est, quemadmodum de ipsa congrua portione supra *c.* 2. dictum est; citatumque Statutum Archidiaconatus Hasbaniæ nominatim expressit.

XXII. Similiter & hoc indubitatum, quod licet exstructio domus Pastoralis non soleat sub taxata portione congrua contineri, nihilominus eam eatenus partem portionis congruæ dici debere, quatenus non minus, quam alimenta aliave corporis subsidia, est necessaria ad Parochi sustentationem; quin & sub alimentis necessarius comprehenditur, ut supra dictum est.

Hinc in hac causa exstructionis domus Pastoralis, non secus ac in causa portionis congruæ, & alimentorum, *summarie* per *provisionem* est procedendum; ne alias ob longiores litium, & disceptationum moras Parochus necessaria habitatione careat.

Unde in allegato Statuto Archidiaconatus Hasbaniæ decernitur:
„ Quoties nulla Pastoris culpa, casu ve fortuito, aut militari
„ hostilive insolentia domum sic destrui, aut labefactari conti-
„ gerit, declaramus, Parochianos ad reparationem saltem *provi-*
„ *sionaliter* teneri, salvo sibi semper contra noxios, & eos, qui
„ damno causam dederint, regressu.

XXIII. In Declaratione quoque Regis Galliæ de anno 1661. hic modus procedendi summarie, & *provisionaliter* decernitur; & latius exprimitur in Arresto interpretativo, sive declaratorio istius Declarationis.

Hoc Arresto in primis decernitur, ut juxta *articulum.* 52. Edicti Blesensis, & *art.* 2. Edicti Melunensis, & Declarationem de anno 1661. Archiepiscopi & Episcopi visitantes suas Diœceses curent, num Parochis commode de habitatione sit provisum: injunctumque est Officiariis, ut exequi faciant quod hunc in finem per Archiepiscopos aut Episcopos ordinatum fuerit; idque per arrestationem ad hunc effectum. Et in casum contestationis, quantum ad domicilium Parochi, injungit Officiariis locorum, ut *sine mora* convocent incolas loci, ad concludendum, & determinandum quam partem singuli contribuere tenebuntur. Et quousque domus fuerit exstructa, levare poterunt pro rata, quam singuli solent contribuere in oneribus publicis seu *talliis*, summam 40. librarum Gallicarum, si opus sit, *annue*, per conductione domus, in qua *interim* ipse Parochus habitare possit. Verba Aresti de 14. Martii 1673. sunt; *Et á l' égrad de celles concernant les logemens des Curés, enjoint aux Officiers des lieux de faire assembler incessamment les Habitans pour y pourvoir, & régler quelle part chacum d' aux sera tenu d' y contribuer. Et en attendant que lesdits logemens soient en état d' être habités, faire lever sans frais sur toute la Communanté, & á proportion de se que chaque Habitant paye de taille, jusques a la somme de quarante livres, si besoin est, par an, pour le leuage d' une maison où le Curé puisse demeurer*. Id est; Quoad ea quæ Parochorum domos concernunt, Officialibus locorum injungitur, ut indilate incolas convocent, quo rei huic provideatur, & determinetur, quota pars a singulis eorum sit contribuenda; interim donec dispositæ erunt prædictæ ædes ut incolantur, per totam Communitatem sine sumptu collecta fiat, servata portione illius quod quilibet incola pro vectigalibus pendit, usque ad summam 40. librarum annue, si opus est, in conductionem domus, in qua Parochus habitet, donec & usque prædictæ ædes poterunt inhabitari. Integrum Arrestum pronunciatum 14. Martii 1673. habetur apud Michaelem Du Perray in suo tractatu *De Portione congrua*, ad calcem *c.* 28. (*a*).

XXIV. Domo Pastorali exstructa in usum Parochi, cum Parochus eam inhabitet, eaque quasi usufructuarius utatur ad suam commoditatem; etiam ipsam domum sartam, & tectam conservare, & reparationes necessarias facere tenetur adinstar usufructuarii.

De hac reparatione ita loquitur Synodus P. II. Cameracensis *tit.* 19. *cap.* 4. „ In omnibus locis ubi domus Parochiales non
„ sunt, vel temporum injuria collapsæ sunt, provideat Pastor
„ cum suis Parochianis, ut quanto citius fieri poterit, aliqua
„ domus, ipsique Ecclesiæ propinqua, & in fundo Pastoratus, si
„ quis sit, ædificetur; quam, ubi ædificata erit, *ipse Pastor* jux-
„ ta suum juramentum *sartam tectam* conservare debeat.

Hic per transennam notandum, quod & Synodus indicare videatur, onus ædificandi aut restaurandi domum ad Parochianos spectare.

De reparatione domuum Pastoralium a Parochis facienda, hæc habet Synodus P. II. Mechliniensis *tit.* 22. *cap.* 7. „ Pastores;
„ & quicumque alii Beneficiati, domos Beneficiorum suorum *in-*
„ *tegras* conservent, ac *debite reparent*, nisi repatationes earum-
„ dem ab aliis fieri debere certo constet.

Reparationes, quæ Parochis pene ubique incumbunt, intelliguntur de reparationibus minoribus; quæque circa domos etiam sat firmas quotidie faciendæ occurrunt, ut sartæ tectæ conservari queant: non autem de majoribus, & extraordinariis reparationibus; ut puta restauratione tecti, quod vetustate aut tempestate corruit, vel incendio consumptum est; quemadmodum usufructuarius, *si quæ vetustate corruerunt reficere non cogitur*, uti scribit Ulpianus in *L.* 7. §. 2. *ff. de Usufructu*. Et hæc communis praxis Belgii, ut Pastores ad minores, & ordinarias reparationes, Decimatores, vel Parochiani ad majores, & extraordinarias teneantur.

XXV. Ut autem reparatio suo tempore, & tempestive fiat: & ne defectu factæ reparationis paulatim domus totaliter corruat, decernit Synodus Mechliniensis loco citato: *Archipresbyteri, ubi ipsis id juris ex consuetudine competit, illas (domos Pastorum, & Beneficiatorum) singulis annis serio visitent; & quando eas reparatione indigere advertent, eam mox fieri mandent; & non obedientes denuntientur Episcopo, vel ejus Vicario generali, ut ad debitas reparationes faciendas, prout juris, & rationis fuerit, compellantur, & pro præterita negligentia etiam puniantur*. Tit. 22. cap. 7.

XXVI. Quia incolæ, sive Parochiani multis in locis, ac nominatim in Diœcesi Leodiensi ad ædificandam, & restaurandam domum Pastoralem obligantur, etiam & ipsi merito solliciti sunt, ut reparationes necessariæ tempestive, & suo tempore fiant.

Hinc Statutum Archidiaconatus Hasbaniæ postquam declaravit, Parochianos ad procurandam domum Pastoralem teneri, tamquam consequens subjicit: *Qui quidem Parochiani poterunt toties, quoties ex evidente aliqua justa causa necessarium erit, domum Pastoralem (suis tamen impensis) visitare, procurareve, ut domus per Justitiarios, adhibitis etiam Expertis, visitetur, ut exinde comperti defectus auctoritate nostra reparentur*.

Quod hic Parochianis permittitur, id eodem fundamento permittendum Decimatoribus, ubi onus procurandi domum Pastoralem ipsis incumbit.

XXVII. Addit præterea hoc Statutum Archidiaconale; „ Statui-
„ mus autem & ordinamus, quod si æde hujusmodi Pastorales
„ defuncti Pastoris negligentia destructæ, seu labefactatæ compe-
„ riantur, hoc totum expensis hæredum, & hæreditatis restitui
„ debere: ita tamen, quod infra annum ab obitu Pastoris per
„ Justitiarios loci (quos ad hoc tenore præsentium deputamus)
„ fiat domus visitatio, quando videlicet prævia Reverendis-
„ simi Episcopi licentia Pastor fuerit testatus. Quod si intesta-
„ tus decesserit, fiet visitatio mox a sepultura defuncti, vel
„ saltem antequam ipsius bona per Officiatos ejusdem Reve-
„ rendissimi prehendantur; alioquin Parochiani in querela non
„ audiantur.

Synodus P. II. Mechliniensis *tit.* 22. *cap.* 7. „ Si vero ad hujus-
„ modi reparationes obligatos, iis necdum perfectis, ex hac vi-
„ ta migrare, vel Beneficia sua resignare contigerit; bona do-

morum

(a) Habetur quoque illud Arrestum cum plurimis aliis, quæ ædes Curiales spectant, in Collectione, quam adornavit Dominus Chenu.

„ morum mortuariarum, eorumque, qui Beneficia sua dimi-
„ serunt, arrestentur, & arrestata maneant, donec eæ perfe-
„ ctæ fuerint.

XXVIII. Decet quidem domum Pastoralem honestæ, & decenti habitationi Pastoris esse convenientem: at id summopere cavendum Pastoribus, ne in suarum domorum exstructione aut ornatu, vel supellectile, ipsam pompam fastumque sæculi quærant, populoque vel hinc suo exemplo sæculi pompas, & fastum sectandum doceant; persuadeantque populo, quod in militia Christi plus quærant lucra, & gloriam sæculi, quam paupertatem Christi; præsertim si populo innotescat, quod hæc non e patrimonio, sed solis proventibus Ecclesiasticis habeantur: quodque parentes humili domo, & tenui supellectile, tamquam homines tenuis, aut mediocris conditionis, contenti fueriat. Videri possunt, quæ supra *Sect.* 4. *tit.* 32. *cap.* 4. dicta fuerunt (a).

(a) Chenu in sua Collectione *prima parte*, *tit.* 1. ref.rt incolas olim fuisse damnatos ad domum Pastoralem supellectile instruendam, verum ea Jurisprudentia antiquata est, nec ullum ejus hodie superest vel minimum vestigium.

T I T U L U S   Q U A R T U S.

De Immunitate Bonorum Ecclesiasticorum.

C A P U T   P R I M U M.

Quam immunitatem jam pridem dederint Imperatores?

1 *Immunitas a tributis data Ecclesiis a Constantino.*
2 *Immunitas a muneribus publicis indulta a Constantino.*
3 *Hæc immunitas rursus ab eodem Imperatore renovata.*
4 *Enixum studium Constantini, ut hanc immunitatem Clericis afferat, & quæ ejus ratio?*
5 *Ratio indultæ immunitatis merito a Clericis notatur.*
6 *Ex ratione evincitur, eam esse immunitatem personalem.*
7 *Hæc prima Clericis indulta immunitas, & magis conveniens.*
8 *Immunitas a susceptione militum, & a vectigalibus pensitandi ratione negotiationis, & quæ hujus ratio?*
9 *Quare aliquando Clericis indultum negotiari, & postea vetitum?*
10 *Immunitas a* sordidis *muneribus, & Parangariis.*
11 *Quid sint Parangariæ?*
12 *Quid intelligatur per* sordida munera?
13 *Privata Clericorum patrimonia ordinariis tributis erant obnoxia.*
14 *Hanc limitationem probarunt Episcopi.*
15 *Terras Clericorum tributis fuisse obnoxias fatetur S. Ambrosius.*
16 *Soli Clerici nullum possidentes patrimonium erant immunes.*
17 *Omnes Ecclesiæ, exceptis 4. majoribus, erant tributis obnoxiæ, regnante Theodosio juniore.*
18 *Neque sub Justiniano Imperatore erant ab his immunes.*
19 *Officinas Clericorum a tributis non exemit.*
20 *Clodoveus Rex Galliæ agris Ecclesiæ immunitatem indulsit.*
21 *Ludovicus Pius immunitate donavit* Mansum *Ecclesiæ.*
22 *Mansus Ecclesiæ dicebatur ipsa dos Ecclesiæ.*
23 *Continebat ordinarie* 12. bunnaria *terræ arabilis.*
24 *Capitulare Caroli Calvi de immunitate hujus* Mansi.
25 *Non tantum Ecclesiis Parochialibus, sed & Monasteriis, & Ecclesiis Cathedralibus hæc immunitas competebat.*
26 *Aliqui eam immunitatem contra mentem Imperatorum nimis restringebant.*
27 *Eorum restrictio rejicitur.*
28 *Immunitas ad omnes fundos Ecclesiæ extenditur.*
29 *Cur exciperetur constructio viarum, & pontium?*
30 *Terræ de novo ab Ecclesia acquisitæ non gaudebant immunitate, si ante fuissent obnoxiæ.*
31 *Gaudebant, si antea fuissent liberæ.*

I. SUb nomine Constantini Magni, qui primus inter Imperatores publice Christianam Religionem professus est, extat de immunitate Ecclesiarum egregia lex in Codice Theodosiano *lib.* 11. *tit.* 1. *Lege* 1. *Præter privatas res nostras, & Ecclesias Catholicas, nemo ex nostra jussione præcipuis emolumentis familiaris juvetur substantiæ, &c. omnes pensitare debebunt.*

Hic Ecclesias Catholicas generaliter a rei tributariæ contributione eximi, sat clarum: fateturque ipse Jacobus Gothofredus, quamvis credat eam postmodum per sequentes Imperatores revocatam, aut saltem temperatam esse, de quo infra.

II. Extat apud Eusebium *lib.* 10. *Hist. cap.* 7. ejusdem Constantini Epistola ad Anulinum Africæ Præfectum, qua Clericos immunes a publicis functionibus esse mandat: *Eos homines* (ait) *qui intra Provinciam tibi creditam in Ecclesia Catholica, cui Cæcilianus præest, huic sanctissimæ Religioni ministrant, quos Clericos vocare consueverunt, ab omnibus omnino publicis functionibus immunes volumus conservari: ne errore aliquo, aut casu sacrilego a cultu summæ Divinitati debito abstrahantur; sed ut potius absque ulla inquietudine propriæ legi deserviant. Quippe his summam venerationem divino Numini exhibentibus, maximum inde emolumentum Reipublicæ videtur accedere.*

Refert S. Augustinus *Epist.* 86. ult. edit. responsum Anulini ad Imperatorem Constantinum, in quo hoc privilegium immunitatis expressum est his verbis: *Cum ab omni omnino munere, indulgentia Majestatis vestræ liberati videantur esse Catholici, custodita sanctitate legis, debita reverentia divinæ legi inserviant.*

III. Verum hæc immunitas, quæ hic a Constantino indulta refertur, est immunitas mere *personalis*, sive a muneribus & functionibus personalibus; de qua extat & alia ejusdem Imperatoris sanctio in *L.* 2. *Cod. Theod. De Episcopis, & Clericis*: *Qui divino cultui ministeria religionis impendunt* (*idest, hi qui* Clerici *appellantur*) *ab omnibus omnino muneribus excusentur; ne sacrilego livore quorumdam* a divinis obsequiis avocentur.

Notat Jacobus Gothofredus, hanc legem esse omnino diversam ab ea, de qua ipse Constantinus in citata Epistola ad Anulinum; et ab ea, quæ refertur in *lib.* 1. & 7. eodem titulo in Codice Theodosiano.

IV. Ex his autem toties iteratis legibus liquet, quam enixo Constantini studio opus fuerit (ait Gothofredus) ad firmandam semel hanc *Clericorum* Catholicæ Ecclesiæ immunitatem a muneribus civilibus; quæ tamen hac æquissima ratione, quæ hic expresse redditur, nixa erat. *Ne*, scilicet, *Clerici a divinis obsequiis avocentur.* Quæ eadem ratio a Justiniano in *L.* 51. *Cod. de Episcopis, & Clericis*, ubi immunitatem a tutelis Clericis indulget; uti notavimus *Tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 6. *num.* 5.

V. Hic notent Clerici, non alia de causa a muneribus publicis sibi immunitatem concessam, nisi ut divinis Officiis sine impedimento vacare queant: quo moneantur, juxta vocationem suam sedulo iis incumbere.

VI. Interim ex allegata ratione hujus immunitatis recte colligit citatus Gothofredus, immunitatem *munerum personalium* hic intelligi, non vero immunitatem *patrimonialium*.

VII. Hæc quidem immunitas *personalis*, tamquam ipsis Clericis magis conveniens, & necessaria, ne a suis officiis avocarentur; prima est, quæ Clericis tributa fuit; uti ad *L.* 8. *Cod. Theod. De Episcopis, & Clericis*, notavit Gothofredus: cui postmodum aliæ successerunt, quæ in legibus subsequentium Imperatorum continentur, & magis onera realia, quam personalia concernunt: ideoque immunitates non tam personales, quam *reales* sunt; atque de his hoc titulo potissimum agitur.

VIII. Et quidem sub nomine Constantii Constantini filii extat Constitutio in citata lege 8. qua Clericis concedit immunitatem a militum transeuntium hospitio, item a vectigalibus pendendis ratione tenuis mercaturæ. Verba legis sunt: *Preterea neque hospites suscipiendi. Et si qui de vobis* alimoniæ *causa negotiationem exercere volunt, immunitate potientur.*

IX. Non mirum hic Clericis negotiationem exercentibus immunitatem indultam. Cum enim ipsis Ecclesiæ exordiis nondum cæ essent Ecclesiæ divitiæ, ut omnibus Clericis ad divinum cultum necessariis sufficerent, oportuit quosdam Clericos *alimoniæ* causa negationem aliquam modestam exercere, ne cuiquam graves essent; sicuti & quosdam honesto aliquo opificio victum sibi comparare, etiam sacris Canonibus probantibus, compertum est. Sed cum avaritia multorum hac facultate negotiandi abuteretur, merito Clericis postmodum interdicta fuit, & Cleri negotiatores a Patribus severe reprehensi, ut infra videbitur.

X. Extat Constitutio sub nomine Constantii, & Constantis filiorum Constantini Magni in *L.* 10. *Cod. Theod. De Episcopis, & Clericis*, qua omnibus Clericis conceditur immunitas a *sordidis muneribus*. Verba sunt: *Repellaturque ab his* (Clericis) *exactio munerum sordidorum*. Quæ sint hæc sordida munera, mox dicetur.

Insuper concedit Clericis immunitatem generalem de qualibet negotiatione, notanda ratione adjuncta; verba sunt: *Negotiatorum dispendiis minime obligentur, cum certum sit, quæstus quos ex tabernaculis* (forsan legendum *tabernulis*) *atque ergestariis* (id est locis mercimoniis deputatis) *colligunt, pauperibus profuturos.*

Tertia immunitas conceditur a *Parangariis*, his verbis expressa; *Parangariarum quoque parili modo cesset exactio.*

De Parangariis extat titulus in Codice Theodosiano lib. 8. *De cursu publico, angariis & parangariis*, in Cod. Just. *l.* 12. *tit.* 51.

XI. Angariæ, & Parangariæ erant jumentorum, & plaustrorum præstationes ad transvectionem annonæ militaris, aliarumque specierum Fiscalium. Dicebantur autem *Angariæ*, si per viam rectam, ordinariam, & Regiam faciendæ erant transvectiones. Parangariæ autem, quando via transversa extra viam Regiam, ubi cursus publicus dispositus non erat. Vide notas Jacobi Gothofredi ad *L.* 4. & 15. *Cod. Theod. De cursu publico.*

XII. Sordida munera, de quibus in citata lege, etiam vocabantur munera *extraordinaria*; unde est titulus in Codice Theodosiano, *De extra ordinariis & sordidis muneribus.*

Inter hæc sordida, & extraordinaria munera erant etiam refectio viarum, instauratio pontium, & subjectio annonæ militaris; quemadmodum videre est in *L.* 40. *Cod. Theod. De Episcopis, & Clericis*; quæ est Honorii Imperatoris, ubi species nonnullæ munerum sordidorum exprimuntur, a quibus Clericos immunes declarat, addita hac generali clausula: *Nihil præter Canonicam inclinationem, quod adventitiæ necessitatis sarcina repentina depoposcerit, ejus functionibus adscribatur*. Refertur hæc eadem Constitutio, licet nonnihil mutilata, *in L.* 5. *Cod. Justin. De Sacror. Ecclesiis.*

XIII. Hæc quidem quoad immunitatem a sordidis, & extraordinariis muneribus sive impositionibus; at ab ordinariis tributis patrimonia Clericorum exempta fuisse non constat; immo iisdem fuisse subjecta, non abscure declaravit Constantius Imperator in *L.* 15. *Cod. Theod. De Episcopis, & Clericis*. Verba legis sunt: *De his sane Clericis, qui prædia possident, sublimis auctoritas tua non solum eos aliena juga nequaquam statuet excusare, sed etiam his* (*in Codice Justinianæo legitur* pro his) *quæ ipsi possident, eosdem ad pensitanda Fiscalia perurgeri.*

ri . . Extant verba in *Lib.* 3. *Cod. Juſtin. De Epiſcopis , & Clericis .*

XIV. Notatu dignum eſt , quod in ipſa Conſtitutione , prout extat in Codice Theodoſiano , dicatur , æquum viſum fuiſſe Epiſcopis hoc Imperatoris Decretum . „ Maxime (ait) cum in Co„ mitatu Tranquillitatis noſtræ alii Epiſcopi , qui ex Italiæ par„ tibus venerunt , & alii quoque , qui ex Hiſpania , atque Afri„ ca convenerunt , probaverunt , id maxime juſte (ſive potius „ *juſtitiæ*) convenire , ut præterea (legendum *præter ea*) juga „ & profeſſionem (ideſt , *rem profeſſam apud ſenſum*) quæ ad „ Eccleſiam pertinet , ad univerſa munia ſuſtinenda translatio„ neſque faciendas omnes Clerici debeant adtineri .

XV. Et revera prædia Clericorum tributis , & vectigalibus fuiſſe ſubjecta tempore etiam S. Ambroſii , ipſe variis locis fatetur : „ Si tributum petit (Imperator) non negamus . Agri Eccleſiæ „ ſolvunt tributum . Si agros deſiderat Imperator , poteſtatem „ habet vindicandorum ; nemo noſtrum intervenit . . . . Poteſt „ pauperibus collatio populi redundare . Non faciant de agris „ invidiam ; tollant eos , ſi libitum eſt . Imperatori non dono , „ ſed non nego . . . . Solvimus , quæ ſunt Cæſaris Cæſari , & „ quæ ſunt Dei Deo . Tributum Cæſaris eſt , non negatur . Ec„ cleſia Dei eſt , Cæſari utique non debet addici .

Ex variis locis S. Ambroſii conflatus eſt *Can.* 21. *cauſ.* 23. *quæſt.* 8. in quo inter alia dicitur : *Tributum Cæſaris eſt , non negatur . Eccleſia Dei eſt* . Et in Canone ſequenti ſub nomine Urbani Papæ ſcribitur : *Tributum in ore piſcis , piſcante Petro , inventum eſt ; quia de* exterioribus *ſuis , quæ palam cunctis apparent , Eccleſia* tributum reddit .

XVI. Et in Evang. Lucæ ſcribens Ambroſius , ait : „ Et ſi tu „ vis non eſſe obnoxius Cæſari , noli habere quæ mundi . Sed „ ſi habes divitias , obnoxius es Cæſari . Si vis Regi nihil debe„ re terreno , relinque omnia , ſequere Chriſtum .

XVII. Extat Conſtitutio Theodoſii Junioris de ann. 424. in *L.* 33. *Cod. Theod. De Annonis , & Tributis* , & extat , licet nonnihil mutilata , in *L.* 12. *Cod. Juſtin. eod. tit.*

In hac lege Theodoſius omnes Eccleſias tributis ſubjectas dicit , excepta Eccleſia Theſſalonicenſi , addita inſuper cautione , ne per fraudem ſub obtentu hujus Eccleſiæ alii hac immunitate gaudeant . Verba , prout referuntur in Codice Theodoſiano , ſunt : *Sacroſancta Theſſalonicenſis civitatis Eccleſia excepta ; ita tamen , ut aperte ſciat , propriæ tantummodo capitationis modum beneficio mei numinis ſublevandum ; nec externorum gravamine tributorum Rempublicam Eccleſiaſtici nominis abuſione lædendam .*

Capitatio , cujus hic mentio fit , non eſt ea , quæ hominibus imponitur , ſed tributum poſſeſſionis ſive agrorum , uti notavit Gothofredus in notis ad hanc *legem* 33. & etiam monet Antonius Perezius ad titulum Codicis *De Annonis , & Tributis num.* 35. qui & una obſervat , Eccleſias prædia poſſidentes a tributis non excuſari , quibus ipſa prædia jam pridem fuerant ſubjecta : *Sola (ait) excipitur Eccleſia Theſſalonicenſis , & ideo quod huic datur , ut immunis ſit a capitatione , &* tributo ſuarum poſſeſſionum , *non eſt porrigendum ad alias Eccleſias : non enim licet abuti nomine Eccleſiæ , evitandorum Canonum cauſa , ut inde Reſpublica lædatur .*

Eumdem hujus legis ſenſum latius adſtruit , & probat Jacobus Gothofredus in notis ad eamdem legem .

XVIII. Juſtinianus Imperator in *Novella* 37. volens Africanis Eccleſiis reſtitui bona ab Arianis ablata , addit hanc clauſulam : *Ut tamen publicas pro iis penſiones conferant* . Per *penſiones* hic intelligi *tributa* Principi ſolvenda , dubium non apparet , & notat Cujacius in notis ad hanc Novellam , dicens : „ Eodem quo ſu„ perior tempore hæc etiam edita fuit Conſtitutio , ut Eccleſiæ „ Africæ bona ſua Vandalis , ſeu Arianis occupata recipiant , „ ſub onore *tributorum* publicorum .

Addit deinde : *Eccleſias non fuiſſe olim immunes a* publicis *collationibus , certiſſimum eſt .*

XIX. Idem Juſtinianus *Novella* 43. confirmat , & renovat immunitatem jam pridem indultam mille , & centum Officinis Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ , ut ex earum proventibus *funerum* ſumptus ferre poſſet . Verba ejus ſunt : „ Has igitur , ut immu„ nes , & ab omni vectigali maneant exemptæ , ſancimus : Ne„ que his ipſis Officinis , neque vectigalia imperantibus Collegiis , „ quæ iſtas præbent , qui quam damni ſuſtinentibus , aut ullos „ titulos agnoſcentibus .

Poſt hæc ſubjicit : *Ceteræ vero omnes hujus almæ urbis quatuordecim regionum Officinæ , ſive ſacroſanctæ alicujus ſint Eccleſiæ , ſive Hoſpitalium , ſive Monaſteriorum , ſive orphanotrophiorum , ſive ptochiorum , ſive alterius cujuſcumque dominii , ſive regiarum domuum , ſive aliquorum magiſtratuum , ampla , media , minutave officia adminiſtrantium , ſive glorioſiſſimorum Senatorum , ſive magnificentiſſimorum illuſtrium , ſive ſpectabilium Cubiculariorum , ſive aliquorum militiis adſcriptorum : hæ , inquam , omnes publica ipſis impoſita præſtent vectigalia , & omnia alia tum faciant , tum impleant , quemadmodum quemque in ſuo Collegio facere æquum eſt* , ſemperque per Collegii præfectos in publicum perſolvant ; *nemine queunte ea de cauſa inniti privilegiis , aut ejuſmodi alia uti excuſatione .*

Notandam hujus negatæ immunitatis addit rationem : *Neque enim ſuſtinemus aliorum onus ad alios deferri , aut tam immitem proponere famulam , ut quotidie vectigalia augeantur , & (quemadmodum edocti ſumus) quadruplo , aut quintuplo , adeoque etiam decuplo majora irrogentur , cum nihil tam magno ſtudio ; tamque ſerio affectemus , quam ne novo quiſquam vectigali oneretur .*

XX. Sub idem pene tempus , quod hæc a Juſtiniano decreta fuere : de Clodovæo Galliarum Rege teſtatur Synodus Aurelianenſis I. *Can.* 5. etiam *agris* , quos ipſe Eccleſiis dederat , immunitatem conceſſiſſe . „ De oblationibus , vel agris (ait) quos „ Dominus noſter Rex Eccleſiis ſuo munere conferre dignatus „ eſt , vel adhuc non habentibus Deo inſpirante contulerit , ipſo„ rum *agrorum* , vel Clericorum *immunitate* conceſſa , id eſſe „ juſtiſſimum definimus , &c.

Tomo 5. Concil. generalium editionis Labeanæ , *col.* 827. refertur Conſtitutio ſub nomine Clotarii Regis Galliarum , quæ immunitatem ſat amplam Eccleſiis tribuit , ſive confirmat his verbis : *Agraria , paſcuaria , vel decimas porcorum , Eccleſiæ , pro fidei noſtræ devotione , concedimus : ita ut actor aut decimator in* rebus *Eccleſiæ nullus accedat . Eccleſiæ vel Clericis nullam requirant agentes publici functionem , qui avi , aut genitoris , aut germani noſtri immunitatem meruerunt .*

Credit Ludovicus Thomaſſinus *De Diſciplina Eccleſiæ , part.* 2. *lib.* 3. *cap* 5. ad hanc potiſſimum Clotarii Conſtitutionem reflexiſſe ſanctum Gregorium , ubi Theodorico , & Theoberto Regibus Francorum ſcribit *lib.* 7. *Epiſt.* 115. *Audivimus autem , quia Eccleſiarum prælia* tributa *nunc præbeant , & magna ſuper hoc admiratione ſuſpendimur , ſi ab eis illicita quærantur accipi , quibus etiam licita relaxantur* . Quaſi ſanctus Gregorius miraretur , immunitatem a Regibus Galliæ Eccleſiis indultam adeo in Regno illo conculcari .

Si hæc ſit revera Conſtitutio Clotarii I. merito obſervat Thomaſſinus , eam ſub finem vitæ ab editam eſſe . Sub initium enim Regni eum voluiſſe Eccleſiis immunitatem adimere , conſtat ex Gregorio Turonenſi *lib.* 4. *Hiſt. Francorum cap.* 2. atque Epiſcopos Regi conſenſiſſe , excepto Epiſcopo Turonenſi *Injurioſo* . Verba Gregorii ſunt : *Denique Clotarius Rex indixerat* , ut omnes Eccleſiæ Regni ſui tertiam partem fructuum Fiſco diſſolverent . *Quod licet inviti , cum omnes Epiſcopi conſenſiſſent atque ſubſcripſiſſent , viriliter hoc beatus Injurioſus reſpuens ſubſcribere dedignatus eſt , dicens :* Si volueris res Dei tollere , Dominus Regnum tuum velociter auferet : quia iniquum eſt , ut pauperes , quos tuo debes alere horreo , ab eorum ſtipe tua horrea repleantur . *Et irratus contra Regem , nec vale dicens abſceſſit . Tunc commotus Rex , timens etiam virtutem beati Martini , miſit poſt eum cum muneribus veniam precans , & hoc quod fecerat damnans , ſimulque rogans ut pro ſe virtutem beati Martini Antiſtitis exoraret .*

At de Theoberto narrat idem Hiſtoricus *lib.* 3. *cap.* 25. *Omne* tributum , *quod in Fiſco ſuo ab Eccleſiis in Arverno ſitis reddebatur , clementer indulſit .*

XXI. Subſequentes Galliarum Reges Eccleſiarum immunitatem non tantum probarunt , ſed & ampliarunt ; uti ex eorum Capitularibus haud obſcurum eſt .

In Capitulari Ludovici Pii anni 816. *cap.* 10. legitur : *Sancitum eſt , ut unicuique Eccleſiæ unus manſus integer abſque alio ſervitio adtribuatur . Et Presbyteri in eis conſtituti non de decimis , neque de oblationibus fidelium , non de domibus , neque de areis , vel hortis juxta Eccleſiam poſitis , neque de præſcripto* manſo *aliquod ſervitium præter Eccleſiaſticum faciant . Et ſi quid amplius habuerint , inde Senioribus debitum ſervitium impendant .*

Refertur quoque *lib.* 1. *Capitular. cap.* 85. extatque apud Gratianum *Cauſ.* 23. *quæſt.* 8. *Can.* 24. ſed mutilatum .

XXII. „ Eccleſiæ cujuſque *manſus* dicebatur fundus , hoc eſt , „ certus modus cum ſtructura plerumque ad manſionem “ ait Jacobus Sirmondus in notis ad Capitularia Caroli Calvi . Vel ut notat Du-Cange in ſuo Gloſſario , verbo *Manſus Eccleſiaſticus* , „ dicitur ea agri portio , quæ ipſi Eccleſiæ in dotem aſſi„ gnari ſolebat , vel Presbytero Eccleſiam deſervienti cum ali„ quot mancipiis .

Quidquid ſit , hoc conſtat , *Manſum* Eccleſiæ Regum Edictis immunitate donatum fuiſſe : ſive ſancitum fuiſſe , unicuique Eccleſiæ unum *manſum integrum* abſque ullo ſervitio attribui , ut loquitur Sirmondus , qui & addit : *Quare de hoc manſo cenſum , aut aliud quovis ſervitium exigi nefas fuit . Ea* immunitas manſi *dicebatur , ut titulo* 40. *cap.* 9. Seniores immunitatem de manſo ad Eccleſiam dato conſervent .

XXIII. Manſus hic ordinarie conſtabat 12. *bunnarii* (*a*) terræ arabilis cum aliquot mancipiis . Unde in legibus Longobardorum , *lib.* 3. *tit.* 1. *cap.* 46. legitur : „ Quod ſi forte in aliquo „ loco Eccleſia ſit conſtructa , quæ tamen neceſſaria ſit , & nihil „ dotis habuerit ; volumus , ut ſecundum juſſionem Domini ac „ genitoris noſtri , unus manſus cum 12. *bunnariis* de terra ara„ bili ibi detur , & mancipia duo a liberis hominibus , qui in ea„ dem Eccleſia Officium audire debent , ut Sacerdotes ibi poſ„ ſint eſſe , & divinus cultus fieri : quod ſi hoc populus nolue„ rit , deſtruatur .

Et inter ea , ſuper quibus a Decanis per ſingulas Parochias inquiri jubebat Hincmarus Remenſis , erat hic articulus : *Si habeat manſum habentem* bunnaria duodecim , *præter cœmiterium & cortem , ubi Eccleſia & domus ipſius continetur , aut ſi habeat mancipia quatuor* . Habetur tom. 8. Concil. general. *col.* 573.

Idipſum habetur in formula inquiſitionis faciendæ ab Epiſcopo viſitante Parochias , relata a Reginone , *lib.* 1. *art.* 13.

XXIV. Immunitas hujus *manſi* occurrit quoque in Capitulari Caroli Calvi de anno 865. *tit.* 37. *cap.* 11. „ Ut de uno manſo „ ad Eccleſiam dato nullus cenſus , nec caballi paſtus a *Seniori„ bus* requiratur , ſicut in præfato Capitulari continetur ; ſed „ neque de terrulis ac vineolis pro loco ſepulturæ ad eaſdem „ Eccleſias datis , neque de decimis , ſicut in Canonibus , & in „ præfatis Capitularibus continetur .

XXV. Hæc Capitularia unice videntur concernere Eccleſias Paro-

(*a*) 12. Bunariis , *douze menſures de terre ;* ideſt , *douze arpens .*

Parochiales & rurales ; earumque Presbyteros & terras : quandoquidem non loquantur nisi de servitio *Senioribus*, hoc est, Toparchis & Dominis pagorum, exhibendo ; uti recte notavit, & ostendit Ludovicus Thomassinus De Disciplina Ecclesiæ, *part.* 3. *lib.* 3. *cap.* 5. Hi enim *Seniores* sive Toparchæ passim ex omnibus terris & familiis servitutem aliquam prætendebant.

Verum licet in citatis Capitularibus de Monasteriis, & Ecclesiis in civitatibus positis mentio non fiat, eo quod hæc non ita essent Toparcharum illorum servitutibus, & vexationibus exposita ; certum nihilominus est, non minore immunitate fuisse donata.

Jura illa seu servitia, quæ Domini a Presbyteris requirebant, exprimuntur in Concilio Trosleano *cap.* 6. Conqueritur enim, quod ,, aliqui exactiones census ab ipsis Sacerdotibus exquirant, ,, & xeniis, ac pastis, vel paraverendis, seu caballorum sagi- ,, nationibus Presbyteros affligant.

XXVI. Et quidem cum aliqui prætenderent, ,, non plus im- ,, munitatis (Monasteriis concessæ) nomine complecti, quam ,, claustra Monasterii, cætera quamvis ad easdem Ecclesias vel ,, Monasteria pertineant, extra immunitatem esse ,, ; declara- ,, runt Imperatores, quod omnes terræ ad Monasteria pertinentes eadem immunitate gauderent. ,, Volumus atque decernimus, ,, ut omnes intelligant, non solum claustra Monasterii vel Ec- ,, clesiæ, atque castitia Ecclesiarum sub immunitatis defensione ,, consistere, verum etiam domus & villas, & septa villarum, ,, & piscatoria manu facta, & quidquid fossis aut sepibus, vel ,, etiam alio clausularum genere præcingitur, eodem immunita- ,, tis nomine contineri. Ita legitur *lib.* 5. *Capitular. c.* 279.

XXVII. Hæc generalis immunitas luculenter rursus exprimitur *lib.* 6. *Capitular. cap.* 109. ,, Possessiones ad Religiosa loca ,, pertinentes nullam descriptionem agnoscant, nisi ad constitu- ,, tionem viarum, vel pontium ; si tamen intra eadem loca ha- ,, buerint possessiones. In aliis vero omnibus habeant integram immunitatem.

XXVIII. Quod hic adjicitur de constitutione viarum & pontium, idipsum jam pridem edixerat Justinianus Imperator *Novella* 131. *cap.* 5. ubi Ecclesiarum prædia & latifundia a sordidis functionibus & extraordinariis oneribus immunia fecit, exceptis *publicarum viarum*, *pontium*, aliorumque publicorum operum restaurationibus, & ædificationibus ; idque ad instar aliorum possessorum. Ante Justinianum Valentinianus III. in *Novella* 21. inter Theodosianas, ab his Clericos immunes non esse decrevit ; neque *sordidis* muneribus annumeranda. Vide Zypæum *Consult.* 1. *De Immunit. Eccl. n.* 3. ubi late ostendit, Ecclesiasticos teneri ad reparationes *viarum*, quæ fundis Ecclesiæ adjacent, hæc esse onera innata rebus, atque intrinseca ; quamquam executricem Magistratus manum requirant.

Idem Valentinianus vetuit Clericos *negotiari* ; atque ita respectu ipsorum omnem immunitatem a tributis a mercatoribus pendendis cessare.

Nec immerito, scitur enim quam difficulter in mercatura modus teneatur, & quam avaritia, lucri ardor, aliaque vitia his se immisceant.

Et quidem de Clericis istius temporis scribit Sulpitius Severus *lib.* 2. *Hist.* ,, Tanta hoc tempore animos eorum habendi cupido ,, veluti tabes incessit ; inhiant possessionibus, prædia excolunt, ,, auro incubant, *emunt*, *venduntque*, quæstui per omnia stu- ,, dent ". Scitur S. Hieronymum monuisse Nepotianum : ,, *Negotiatorem* Clericum, & ex inope divitem, ex ignobili gloriosum, quasi quamdam *pestem* fuge.

XXIX. Licet terris Ecclesiæ immunitas esset, tamen si novæ terræ ad Ecclesiam pervenerint censui subjectæ, hæ immunitate non gaudebant ; uti sat clare expressum est *lib.* 3. *Capitular. cap.* 86. ,, Ut de rebus, unde *census* ad partem Regis exire solebat, ,, si ad aliquam Ecclesiam traditæ sunt, aut reddantur propriis ,, hæredibus, aut qui eas retinuerit, illum censum persolvat.

Rursus *lib.* 4. *cap.* 37. Quicumque terram tributariam, unde ,, *tributum* ad partem nostram exire solebat, vel ad Ecclesiam ,, vel cuilibet alteri tradiderit, is, qui eam susceperit, tributum, quod inde solvebatur, omni modo ad partem nostram ,, persolvat ; nisi forte talem firmitatem de parte dominica ,, habeat, per quam ipsum tributum sibi perdonatum possit ,, ostendere.

Finalis clausula ostendit, opus fuisse speciali privilegio seu indulto, quo terræ tributariæ ad Ecclesiam devolutæ, a tributo, cui antea erant subjectæ, eximerentur.

XXX. Ostendunt tamen citati textus, nonnullas fuisse terras tributo vel censui non subjectas ; hasque, si ad Ecclesias pervenissent, immunes etiam mansisse, ac potuisse Ecclesiam eas libere acquirere & retinere : uti bene advertit Thomassinus citato *cap.* 5. *num.* 7.

Hæc sunt, quæ diversis temporibus de immunitate bonorum Ecclesiæ jam pridem Principes decrevere. Quibus addi potest recentior Friderici II. Imperatoris Constitutio relata in Authentica, *Item nulla, Cod. De Episcopis, & Clericis* : ,, Item nulla ,, Communitas vel persona publica, vel privata collectas, vel ,, exactiones, angarias, vel parangarias, Ecclesiis, vel aliis piis ,, locis, vel Ecclesiasticis personis imponere, aut invadere Ec- ,, clesiastica bona præsumant ". His Imperatoris Ordinationibus ,, nonnulla, quæ in Principum nostrorum Edictis, quibus nunc utimur, consona esse, & ex his originem suam sumpsisse, capite sequenti annotabimus.

C A P U T II.

Quid Decretales, & hodierna Belgii consuetudo circa hanc immunitatem statuant ?

1 *Immunitas mansi ipsius Ecclesiæ asserta in* Cap. 1. tit. de Cens.

2 *Quis auctor hujus Capituli ?*

3 *Quomodo hic afferatur immunitas* dotis *ipsius Ecclesiæ ?*

4 *Secundum aliquos vi hujus Decretalis sola dos Ecclesiæ immunitate gaudet.*

5 *Hæc opinio consona videtur Synodo Valentinæ.*

6 *Alii credunt vi hujus Decretalis omnia bona Ecclesiæ fuisse immunia, & sola patrimonialia excepta.*

7 *Immunitas Ecclesiastica sæculo* IX. *&* X. *ultra terminos hujus Decretalis extensa non fuit.*

8 *Sæculo* XI. *ad bona etiam* patrimonialia *Clericorum extendi cœpit.*

9 *Decreta Conciliorum Lateranensium loquuntur generaliter de bonis Clericorum.*

10 *Synodi habitæ sæculo* XIII. *evincunt immunitatem etiam bonis* patrimonialibus *Clericorum competiisse.*

11 *Id & sæculo* XIV. *obtinuit.*

12 *Condemnantur Clericorum fraudes bona laicalia ficte sibi asserentium.*

13 *Hodie hic in Belgio bona* patrimonialia *Clericorum non sunt immunia.*

14 *Edicto Principum nostrorum specialiter eximuntur bona Ecclesiarum primæ fundationis, & amortizata, vel aliquo tempore ut talia possessa.*

15 *Princeps specialiter eximendo bona* primæ fundationis, *respexisse videtur ad* Cap. 1. tit. de Censib.

16 *Quare bona Ecclesiæ non amortizata non gaudeant immunitate.*

17 *An coloni bonorum Ecclesiasticorum gaudeant immunitate ?*

18 *Præter immunitatem ab oneribus, quæ rebus imponuntur, est & alia eximens ab oneribus personis impositis.*

19 *Quæ sint onera realia in hac materia ?*

20 *Tripliciter imponuntur onera realia.*

21 *Quæ sint onera personalia ?*

22 *Quæ dicantur mixta ?*

23 *Quare hic in Belgio nequeat in specie dici, quæ sint onera realia, quæ personalia ?*

24 *Clerici ab oneribus personalibus jure Decretalium sunt immunes.*

25 *Hanc immunitatem asserit Concilium Lateranense.*

26 *Immunitatem hanc Bonifacius VIII. adscribere videtur juri* divino.

27 *Synodus Tridentina eam* divina ordinatione *constitutam asserit.*

28 *Immunitas hæc non potest dici instituta* jure divino.

29 *Ostenditur quod dici queat consona iis, quæ in Scriptura sacra dicuntur.*

30 *Hæc immunitas potest dici divina ordinatione introducta, sicuti decimarum solutio.*

31 *Varia est locorum & temporum circa hanc immunitatem disciplina.*

32 *Hanc veritatem supposuerunt in Belgio Consilia Regia in receptione Concilii Tridentini.*

33 *Clerici immunes sunt ab oneribus* mixtis.

34 *A militum hospitio immunes Clerici jure Decretalium.*

35 *In Gallia quoque & Belgio competit, & quæ hujus immunitatis ratio ?*

36 *Immunitas hæc non domibus, sed Clericis domos inhabitantibus competit.*

37 *An domus oneri recipiendi aliquando obnoxiæ, sint immunes, dum Clerici eas incolunt ?*

38 *Tempore obsidionis aut magnæ necessitatis hæc immunitas cessat.*

39 *Sollicite cavendum, ne prætextu necessitatis immunitas Ecclesiastica violetur.*

40 *Vetantur ab Ecclesiis exigi* Fodrum Albergariæ, *&* Regium.

41 *Quid* Fodrum, *&* Albergariæ ?

42 *Res Regium quidam intelligunt expensas militares.*

43 *Ab expensis militaribus Clericos eximit jus commune, cui consonant Edicta Regia in Gallia.*

44 *Eadem immunitas competit Clericis in Belgio.*

45 *An Clerici jure communi sint immunes a vigiliis & custodia murorum ?*

46 *An teneantur contribuere pro reparatione murorum aut mœnium civitatis ?*

47 *De consuetudine Regni Galliæ tenentur contribuere duobus concurrentibus.*

48 *In hac materia immunitatis usus etiam est attendendus.*

49 *De onere* Capitationis, *& quomodo ab eo Clerici sint immunes ?*

50 *Assignatur vera ratio indultæ Immunitatis bonorum Ecclesiasticorum ex Concilio Lateranensi.*

51 *Eamdem indicat S. Agobardus.*

52 *Rectus usus bonorum Ecclesiasticorum medium est efficacissimum conservandi Immunitatem Ecclesiasticam.*

I. IN *Cap.* 1. *tit. De censibus* legitur : ,, Sancitum est, ut unicuique Ecclesiæ unius *Mansus* integer absque ullo servitio tributatur. Et Presbyteri in eis constituti, non de decimis, ,, neque de oblationibus fidelium, non de domibus, neque de ,, areis, vel hortis juxta Ecclesiam positis, neque de prædicto ,, Manso aliquod servitium faciant præter Ecclesiasticum. Et si ,, aliquid amplius habuerint, inde Senioribus debitum servitium ,, impendant.

II. Hic textus refertur in hac Decretalium collectione sub nomine Concilii apud *Guarmatiam*, uti & in prima Decretalium Collectione Antonii Augustini. Apud Gratianum *Caus.* 23. *quæst.*

quæst. 8. *can.* 25. refertur ex Concilio Wormatiensi; uti & apud Burchardum & Ivonem: quæ licet sint diversa, non tamen sunt contraria, inquit Emmanuel Gonzales in Commentario ad citatum *cap.* 1. cum plerumque Concilia *Wormatiensia* dicantur *Guarmatiensia*, a civitate *Wormatia*, seu *Guarmatia*. Notatque Stephanus Baluzius ad citatum Canonem Gratianis, in antiquis editionibus Decreti Gratiani eum referri ex Concilio *Guarmatiensi*, cum hodie legatur, *Wormatiensi*. Observat quoque ibidem Baluzius, primum ejus auctorem esse Carolum Magnum: ex cujus Capitularibus citatur a Reginone *lib.* 1. *cap.* 24. & e Capitularibus eum capite præcedenti retulimus.

III. Per *mansum* hic intelligi *dotem Ecclesiæ*, capite præcedenti notavimus; & ita communiter intelligi a Canonistis monet Panormitanus in expositione hujus textus.

Ex quo ulterius concluditur, inspecto jure Decretalium, agros & possessiones, quæ revera ad Ecclesiam pertinet, tamquam *dos* ipsius Ecclesiæ, immunes esse ab omnis servitio temporali, & consequenter ab omni pensitatione tributorum, & vectigalium.

IV. Si vero ultra *mansum*, aliaque ibidem expressa, *quid amplius* habuerint, inde Senioribus suis debitum servitium impendant ait textus.

Verus sensus horum verborum nonnullis videtur esse, quod „ si ipsæ Ecclesiæ alia prædia habeant, ultra prædictum *mansum*, ex his tributum, quod pendere solebant Senioribus, id est; Judicibus, aut Magistratibus, seu Dominis illius prædii, debitum servitium impendant; quia tunc prædia illa transeunt cum suo onere, nec similia prædia habent privilegium *dotis* Ecclesiæ, PP. enim, & Imperator privilegium hoc exemptionis concesserunt *manso* Ecclesiæ, qui *necessarius* est ad alimoniam Rectoris, & aliorum Ministrorum Ecclesiæ, nec non ejus luminaria, & similia; non autem aliis prædiis, quæ pro dote Ecclesiæ assignata non erant, in quibus æqualis ratio favoris, & necessitatis non vigebat.

V. Hactenus Gonzales: cujus interpretatio etiam confirmari videtur ex *Can.* 9. Concilii Valentini III. celebrati anno 855. quo nominatim cavetur, ne de *dotibus* Ecclesiarum ullus census a sæcularibus exigatur. Verba Canonis sunt: „ *Dotes* vero a Fidelibus designatæ Basilicis ad hoc, quod statutum ab eis (Presbyteris Parochialibus) vindicentur, nullaque redhibitio *census* inde a quolibet sæculari exigatur.

Hinc non obscurum est, ipsius *dotis* specialem rationem habitam fuisse; atque singulariter fuisse provisum, ne per censuum, aut tributorum exactiones minueretur.

VI. Nonnulli tamen credunt, finalia citatæ Decretalis, sive Canonis verba: *Et si quid amplius*, &c. non esse referenda ad Ecclesias, sed ad *Presbyteros*, ut sensus sit: Si Presbyteri quid *amplius* habuerint, puta aliquos *proprios* agros, aut *patrimonialia* prædia, hæc esse servitiis, & oneribus obnoxia; quo censu omnia bona Ecclesiæ essent immunia: quæ autem Presbyteri *amplius* sive præter illa haberent *propria*, tributa vel servitia Dominis, sive Senioribus deberent.

VII. Quidquid sit, hoc sat constat, hunc Canonem sæculi IX. & X. passim in Synodis, & Episcoporum Decretis fuisse renovatum; neque immunitatem hanc vix ultra terminos hujus Decretali seu Canonis illis sæculis fuisse extensam; atque id sollicite curasse Episcopos, ut unicuique Ecclesiæ *mansus integer*, & ab omni servitio liber assignaretur, & conservaretur. At sæculo XI. & sequentibus non tantum ad omnia bona Ecclesiæ, sed etiam ad *patrimonialia & privata* Clericorum bona hæc immunitas extendi cœpit.

VIII. Eo quidem sæculo XI celebratum Concilium Melphitanum sub Urbano II. *Can.* 11. decernit: „ Ne gravamen aliquod sancta patiatur Ecclesia, nullum jus laicis in Clericos esse volumus.... Neque liceat laicis exactionem aliquam pro Ecclesiæ Beneficiis, aut *paternis maternisve* facultatibus quærere.

Hic non obscure significatur, laicis fas non fuisse, etiam in bonis *paternis*, aut *maternis* Clericorum aliquam exactionem quærere.

IX. Concilia Lateranensia sub Alexandro III. & Innocentio III. quorum Decreta referuntur in *Cap.* 4. & 7. *tit. De Immunitate Eccles.* licet non loquantur nominatim de bonis *propriis & privatis* Clericorum, tamen quia loquuntur indefinite *de bonis Ecclesiarum*, & *Clericorum & pauperum usibus deputantis*, ita accepta fuisse videntur, quasi sub hac Immunitate bona *patrimonialia* essent comprehensa, ut ex Synodis sub idem pene tempus habitis non obscure est.

X. Et quidem hoc sensu immunitatem accepisse apparet Patres Concilii Narbonensis anno 1227. (id est 12. circiter annis post Concilium Lateranense sub Innocentio III.) *Can.* 12. „ Item statuimus, ut Clerici occasione *patrimonii* sui, vel personæ, *nullatenus tallientur*; & tam Consules, quam alii laici, ab his talliis & exactionibus per censuram Ecclesiasticam, si necesse fuerit, compellantur.

Rursus in Concilio Tolosano anno 1229. *Can.* 22. „ Clerici quoque non talliabuntur occasione etiam *hæreditatis*, etiamsi per *successionem* eis obvenerit, nisi sint mercatores, vel uxorati.

Concilium Coloniense anno 1266. *Can.* 8. statuit, ut non tantum „ bona Ecclesiarum, sed etiam *Ecclesiasticarum personarum* civitatis & Diœcesis Coloniensis sint, & maneat in omni loco, tam in civitate quam extra, & transeant in terris, quam in aquis, absque telonio & qualibet exactione, & sine omni impedimento libera, & penitus absoluta.

XI. Hæc aliaque illo sæculo habita Concilia sat significant, immunitatem etiam ad bona *patrimonialia* Clericorum fuisse extensam. Immo & sæculo XIV. idem jus perseverasse plura Conciliorum Decreta probant; ac signanter Concilii Avenionensis anno 1326. *Can.* 32. „ Item quod Clerici, & Hospitalia, & Ecclesiæ a talliis, & exactionibus, quas Domini temporales faciunt, etiam ratione possessionum temporalium, nec non in *patrimonialibus*, secundum leges & Canones defundantur per Ordinarios, nimis hactenus super hoc negligentes; ne paulatim usurpent temporales Domini, in præjudicium & enervationem Ecclesiasticæ libertatis.

XII. Immo & sub finem ejusdem sæculi, testimonium perseverantis illius disciplinæ sat luculentum suppeditat Concilium Narbonense anno 1374. *Can.* 25. condemnans Clericorum, & Religiosorum aliquorum fraudes, qui sub fictis bonorum in se translationibus etiam bona laicorum sub immunitate conservabant. „ Ad nostrum (ait) pervenit auditum, quod nonnulli Clerici soluti, & tam in minoribus quam in sacris Ordinibus constituti, & etiam Religiosi aliqui, sibi procurant donationes rerum immobilium fieri in *fraudem*, ut bona sic eis donata ad contributionem talliarum laicorum pro rata non teneantur. Nos igitur talibus fraudibus obviare volentes, hoc sacro approbante Concilio prohibemus, ne hujusmodi donationes in *fraudem*, ut præmittitur, recipiant.

XIII. Verum cum Clerici hæc bona possideant, non ut Clerici, aut tamquam Ministri Ecclesiæ; neque ullatenus ad Ecclesiam pertineant, aut legibus Ecclesiæ subjaceant: jam pridem hisce in partibus omnis immunitas quoad bona *patrimonialia* Clericorum desiit; sed per omnia conditionem bonorum *laicalium* quoad onera rebus imposita sequuntur: ac notanter declaratum est in Edicto Philippi Boni Ducis Brabantiæ 20. Septembris anno 1451. *art.* 7. quod in onere reali, quod vulgo idiomate Brabantino dicitur *Beden*, contribuere, & solvere teneantur Ecclesiasticæ personæ, & Beguinæ in Brabantia de suo *patrimonio*, & bonis in suos *privatos & proprios* usus acquisitis, sicuti alii incolæ.

XIV. Quin & *art.* 8. in eamdem contributionem etiam vocantur omnia bona in Brabantia sita, quæ Ecclesiasticæ personæ ad *usum Ecclesiasticum*, sive in Monasteriis aut alibi, in vel extra Brabantiam commorantes emerunt, & acquisierunt: exceptis iis bonis, quæ ad *primam fundationem* data fuere, & ad eum finem a Principe *amortizatis*; item iis exceptis, quæ ab Ecclesiasticis plusquam a 70. annis acquisita erant, & ab onere illo semper manserant exempta. Idipsum exprimitur in Edicto de anno 1487. *art.* 11. Ibi tamen *art.* 12. excipiuntur bona ad usum Ecclesiasticum acquisita ante annum 1481. & ab eo tempore exempta manserunt; hoc est, *sex annis* ante hoc Edictum.

XV. Princeps hic eximendo specialiter bona *primæ fundationis*, sive *dotationis*, videtur respexisse ad Decretalem seu Canonem supra relatum, eximentem *mansum*, seu *dotem* Ecclesiæ; eumque juxta primum sensum ibidem assignatum intellexisse videtur.

XVI. Vult insuper Princeps ea *sola* bona Ecclesiæ immunitate ab isto onere gaudere; quia cum jam pridem receptum esset, ut sine speciali facultate Principis, quæ *amortzatio* dicitur, bona immobilia in Ecclesiam tamquam *manum mortuam* transferri non possent (uti *Tom.* I. *part.* 1. *tit.* 29. *cap.* 3. dictum est) hac acquirendi facultate non facta a Principibus, æstimarunt Nobiles, & alii laici, cogi posse Ecclesiam, ut bona e manu mittat, vel si benignius agatur, ut *realia onera*, non secus ac sæculares ferat; ideoque secundum leges civiles ad indicta communiter rebus onera, etiam Ecclesiarum possessiones obligari: uti loquitur Zypæus *Consult.* 1. *n.* 10. *De Immunit. Eccles.*

Immo ne nimium gravarentur laici per immunitatem bonorum Ecclesiæ ab oneribus publicis, ipsis quoque litteris amortizationis inseritur clausula, quod bona amortizata remanebunt *taxabilia*, qualiter antea fuerunt; quales litteras se aliquando vidisse asserit Zypæus loco citato, & supra citato *cap.* 3. ex Antonio Anselmo notavi, quod Supplicantes pro amortizatione, ut eam facilius impetrent, soleant bona amortizanda subjicere, & obnoxia reddere impositionibus, & talliis.

XVII. Refert Zypæus in Jure novo, *tit. De Immunitat. Ecclesiarum*, *num.* 12. Consilium Brabantiæ 22. Augusti ann. 1598. declarasse in causa Monasterii Sancti Bernardi ad Scaldim contra pagos de Westmal & Soersele, „ a precariis similibusque oneribus, non decimas tantum, sed & decimarum conductores immunes esse, ne scilicet per eorum latus Clerici transfigerentur.

Deinde subjungit Zypæus: „ An idem sit censendum de conductoribus aliorum bonorum amortizatorum, ut nec ipsi contribuant, sicuti nec locatores? Pro affirmativa facit similitudinis ratio, & *art.* 14. *d. instruct.* ubi precariarum onus dirigitur in colonum, & nihilominus amortizatis bonis datur supra dicta immunitas. Et ita aliquibus locis usus habet; pluribus secus; sed error sæpe irrepit ideo, quod non inquiratur, an antiquitus amortizata, an recentius acquisita bona sint.

Hæc ille, qui *Consult.* 1. *De Immunitate Eccles. num.* 14. asserit, judicatum fuisse 9. Junii 1636 pro Abbate Averbodiensi & Postulanensi contra municipium de Balem, ab oneribus realibus excepta esse non tantum bona amortizata, sed & ipsos colonos talium bonorum.

XVIII. Et hæc quidem quoad immunitatem, quæ ex natura & conditione ipsorum bonorum petitur sine consideratione personæ possidentis; præter quam est & immunitas personis Clericorum competens, ipsasque personas ab oneribus laicalibus eximens; pro qua immunitate dignoscenda, necessario onerum realium, personalium, & mixtorum distinctio observanda est.

XIX. Onera realia sunt, quæ imponuntur ipsis rebus, nulla prorius habita personæ possidentis contemplatione; uti jam pridem notavit Boerius Epo ad *Cap.* 4. *tit. De Immunit. Eccl. n.* 57.

XX. Hoc autem genus onerum mere realium in alia tria subdividitur genera (ait dictus Auctor): „ quandoquidem nunc res ipsa sese præstat ministerium, sicut equus, mulus plaustrum, navis, res alia quælibet: nunc aliquid ex ipsa re pro-

„ veniens

„ ſtrum, navis, res alia quælibet: nunc aliquid ex ipſa re proveniens exigitur, ut certa portio fructuum; nunc denique neque res ipſa ſervit, neque ex rei proventu quidquam delibatur, ſed pecuniaria fit contributio pro re certa ſeu reſpectu ſolius rei certæ citra ullam perſonæ conſiderationem, ſicuti fit in omnibus illis tributis ac vectigalibus pecuniariis, quæ rebus ipſis incumbunt.

XXI. Onera perſonalia ſunt, quæ *perſonis* imponuntur; ita nimirum, ut perſonis ſingulis aliqua pecuniaria, aliave contributio imponatur: quæ cum ſumptus requirat, & hoc ex capite patrimoni diminutionem inducat, etiam onus *patrimoniale* recte appellatur; quantumlibet ipſis *perſonis* vel *capitibus* imponatur, & non rebus: quale onus eſt, quod hodie vulgo *capitatio* dicitur, de quo infra.

XXII. Denique onera aliqua dicuntur *mixta*; id eſt, partim realia, partim perſonalia: quæ nimirum perſonalia: quidem incumbant, ſed habita rerum poſſeſſarum contemplatione. Exemplum hujus generis occurrit in imperatis per Principem (ſed pecuniariter exigendis, & ſolvendis) centeſimis, vel quinquageſimis, vel vigeſimis, vel decimis omnium cujuslibet ſibi ſubditis facultatum: tale namque munus, vel onus patrimoniales ſingulis incumbit, contemplatione tamen totius patrimoniis, quoque rata patrimonii: uti notat celeberimus vir Boerius Epo loco ſupra citato.

XXIII. Notandum hic in Belgio non poſſe in ſpecie definiri, quæ onera ſint *realia*, vel *perſonalia*; eo quod id fere dependeat a voluntate & conſenſu Ordinum, ſive Statuum, qui dum in onera illa conſentiunt, una declarant, quo *pede*, ut ajunt, velint illa exigi; an pede *reali*, vel *perſonali*, vel *mixto*: uti capite ſequenti latius dicetur.

XXIV. Si Decretales attendamus, evidens eſt, Clericis, ſive perſonis Eccleſiaſticis immunitatem ab exactionibus, ac talliis, & oneribus patrimonialibus, quæ *perſonalia* dicuntur, competere. „ Clericos conſtat a perſonalibus oneribus liberos eſſe, quamvis non a patrimonialibus illis, quæ rebus inſunt, aut impoſita *perpetuo* fuerunt, antequam in Eccleſiam tranſirent “: ait Zypæus *Conſult.* 1. *num.* 5.

XXV. Et quidem Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. in *cap.* 7. *tit. De Immunit. Eccleſ.* renovans, & amplians Decretum Concilii Lateranenſis ſub Alexandro III. de quo in *Cap.* 4. *tit. eod.* ait: „ Adverſus Gonſules, & Rectores civitatum, vel qui Eccleſias, & Eccleſiaſticos viros talliis ſeu collectis, & exactionibus aliis adgravare nituntur, volens immunitati Eccleſiaſticæ Lateranenſe Concilium providere, præſumptionem hujuſmodi ſub anathematis diſtrictione prohibuit: tranſgreſſores, & fautores eorum excommunicationi ſubjacere præcepit, donec ſatisfactionem impenderint competentem.

XXVI. Et Bonificius VIII. in *cap.* 4. *De Immunitat. Eccleſ. in* 6. dicere non dubitat, quod „ Eccleſiæ, *Eccleſiaſticæque perſonæ*, ac res ipſarum, non ſolum jure humano, quin immo & *divino*, a ſæcularium perſonarum exactionibus ſint imunes.

XXVII. Similiter & Synodus Tridentina, *Seſſ.* 25. *cap.* 20. *De Reformat.* Immunitatem Eccleſiarum, & Eccleſiaſticarum perſonarum juri divino referendam indicat, dum dicit ſe confidere, Principes ſæculares non permiſſuros, ut Officiales, aut inferiores „ Magiſtratus Eccleſiæ, & perſonarum Eccleſiaſticarum immunitatem, *Dei ordinatione*, & Canonicis ſanctionibs conſtitutam, aliquo cupiditatis ſtudio, ſeu conſideratione aliqua violent.

XXVIII. Verum hæc, tum Pontificis, tum Synodi Tridentinæ dicta non ita accipienda ſunt, quaſi ipſa Eccleſiarum, & Clericorum immunitas, præſertim ab oneribus temporalibus, eſſet jure divino præcepta & ſtabilita; ſed quod ſit conſona iis, quæ in ſacra Scriptura, & verbo Dei conſignata ſunt.

XXIX. Legitur enim *Geneſis cap.* 47. quod, ſuggerente Patriarcha Joſeph ſub Pharaone Rege Ægypti, omnis terra Ægyptiorum Pharaoni ſubjecta fuerit, *præter terram Sacerdotum, quæ a Rege tradita fuerat eis*; additque ſacer Textus: *Eo tempore uſque in præſentem diem, in univerſa terra Ægypti, regibus quinta pars ſolvitur; & factum eſt quaſi in legem, abſque terra Sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.*

Licet ex hoc facto Joſephi nullum poſſit elici præceptum divinum; tamen elicitur argumentum, quo oſtendatur, merito a Principibus Chriſtianis dari Sacerdotibus novæ Legis, quod ſub Imperatore ethnico indultum, ac ſtabilitum fuit Sacerdotibus idolorum.

Ad idem conducit exemplum Regis Artaxerxis, de quo 1. *Eſdræ cap.* 7. legitur, ſcripſiſſe ipſum ad Cuſtodes arcæ publicæ in hæc verba: *Vobis quoque notum facimus de univerſis Sacerdotibus & Levitis, & Cantoribus, & Janitoribus, Nathinæis & Miniſtris domus Dei hujus, ut vectigal & tributum, & annonas, non habeatis poteſtatem imponendi ſuper eos.*

XXX. Itaque recte dicitur hæc immunitas *Dei ordinatione* conſtituta, in quantum ad exemplum eorum, quæ Scriptura ſacra proponit, inducta eſt: quemadmodum in ſimili ſupra *Sect.* 4. *tit.* 2. *cap.* 1. de decimarum origine notavimus.

XXXI. Et ſicuti circa decimarum ſolutionem varia eſt locorum varietas, non obſtante quod ea, quæ in Scriptura occurrunt, decimis introducendis occaſionem dederint; ita & circa hanc immunitatem pro temporum, & locorum diverſitate variam fuiſſe, & adhuc eſſe diſciplinam, notorium eſt: quod & manifeſtum eſt argumentum, eam non juri divino, niſi improprie, adſcribi poſſe.

XXXII. Antonius Anſelmo Juriſconſultus Antuerpienſis in ſuo Triboniano Belgico *cap.* 33. referens annotationes factas ad Decreta Concilii Tridentini per Conſilia Regia hic in Belgio, prævie ad ejuſdem Concilii publicationem, loquens §§. 55. & 56. de citato *cap.* 20. *Seſſ.* 25. ait: „ Eadem ſeſſione (25.) *cap.* 20. monentur omnes Principes Chriſtiani libertatem, immunitatem, & Juriſdictionem Eccleſiaſticam protegere, & conſervare. Hic rurſum Brabanti auctoritatem, & privilegia Regiæ Majeſtatis, & Provinciarum ingeminant. Alii id intelligere ſe ajunt, exceptis neceſitatibus, aliiſque caſibus jure expreſſis, proque Provinciarum inculpato more, ac uſu legitime præſcripto, ſive privilegio confirmato.

XXXIII. Ab oneribus perſonalibus, quæ a laicis imponuntur perſonis, habita tamen conſideratione poſſeſſionum, quæ *mixta* dici poſſunt, Clericos immunes eſſe, ſive Jus Civile, ſive Canonicum attendamus, indubitatum eſt; uti etiam notat Zypæus *Conſult.* 1. *De Immunit. Eccleſ. num.* 2. & 5. & evidenter exprimitur in *cap.* 7. *tit. De Immunit. Eccleſ.* nec non *cap.* 1. *eod. in* 6.

XXXIV. Hinc in primis deducitur, Clericos ab hoſpitio militum eſſe immunes, quod & jam pridem a Conſtantino Magno in *L.* 1. *Cod. De Epiſcopis, & Clericis* cautum reperitur, & ex *Cap.* 1. *tit. De Immunit. Eccleſ.* communiter deducunt Canoniſtæ; quamvis ibidem non de militibus hoſpitio recipiendis, ſed de Placitis ſive Judiciis in Eccleſiis, vel domibus Eccleſiarum exercendis, & ipſis Judicibus hoſpitio recipiendis agi videatur: & textus ipſe ſat innuit. Interim hic unanimi conſenſu tradunt Canoniſtæ, Clericos a recipiendis militibus eſſe immunes.

XXXV. Eam in Senatu Sabaudiæ Clericis aſſertam refert Antonius Faber in Codice *lib.* 9. *tit.* 30. *Definit.* 26. creditque „ fortaſſe hoc privilegium Clericis datum, quod onus hoc perſonalem quoque inferat vexationem, quæ recipientis verecundiam ipſam pulſare, ac lædere videatur “. Et in Gallia ſervari tradit Choppinus *lib.* 3. *De Sac. Polit. tit.* 2. *num.* 3. atque ſæpius nominatim Edictis Regiis vetitum fuiſſe, Eccleſiaſticorum domus militum hoſpitio gravare, refertur in Actis Cleri Gallicani *tom.* 3. *part.* 4. *cap.* 7. Et in Declaratione Maximiliani, & Mariæ Ducum Brabantiæ de 13. Junii 1479. Clerus Brabantiæ, qui tum temporis ſuberat Epiſcopis Leodienſi, & Cameracenſi declaratur exemptus ab hoſpitio militum.

XXXVI. Cum autem hoc privilegum perſonale, ſive perſonis Clericorum potius, quam eorum domibus conceſſum ſit, recte notat Boeirus Epo ad *Cap.* 1. *tit. De Immunit. Eccleſ.* „ domos Eccleſiarum hic intelligi, quas ipſimet inhabitant Eccleſiaſtici, non quas laicis inhabitandas conceſſerint; quemadmodum (ait) vice verſa, laicorum domus, quas occupant & inhabitant Clerici, pro domibus Eccleſiarum hac in re non videntur habendæ.

XXXVII. Dicunt quidem communiter Canoniſtæ, ceſſare hanc immunitatem, ſi domus Eccleſieſticorum ſingulari quodam jure fuerint illi oneri ſubjectæ; ſed uti ibidem recte reflectit Boerius Epo, id intelligi debet de *ſingulari*, & *ſpeciali* jure non autem de generali, quo laicorum domus laicis inhabitatæ paſſim huic oneri ſubjacent.

XXXVIII. Ulterius Choppinus loco citato, poſtquam dixit domos Clericorum a militum hoſpitio eſſe immunes, addit hanc limitationem: „ Dempto eo caſu, ſi obſidione cincta mœnia proponentur vel ſummum aliud periculum impenderet.

Similiter Antonius Faber allegata *Definit.* 26. notat, Eccleſiaſiaſticos in recipiendis militibus merito laicis ſubſidio eſſe, ubi laici recipiendorum militum oneri ſunt impares.

XXXIX. Ne tamen hoc prætextu neceſſitatis, aut impotentiæ, violaretur Eccleſtaſica immunitas, dicit in caſu occurente, a Senatu Sabaudæ per ſententiam interlocutoriam ordinatum fuiſſe, ut antequam ad recipiendos milites adigerentur Eccleſiaſtici. ante omnia *per unum e Senatoribus inſpicerentur, & deſcriberentur omnes totius civitatis ædes, quæ ad ſubeundum hoſpitis recipiendi munus eſſent idoneæ: ut ex ea inſpectione, ac deſcriptione conſtare poſſet, quibus finibus circumſcribendi, & definendi eſſent caſus illi neceſſitatis, quorum haberi rationem oporterent; ad obligandos Clericos, ut laicis ſubſidium ferrent; ne aut in Clericum, aut in laicorum arbitrio relictum id videretur. &c.*

Rationem hujus inſpectionis ſubjungit: *Nam niſi maxima omninoque præciſa urgeret neceſſitas, quæ nec nobilioribus, nec aliis ullis præcipua immunitate gaudentibus parceret], nihil contra Eccleſiaſticam immunitatem ſtatuendum eſſe coſtabat, ſive de ſtationario milite, ſive de eo, qui ex cauſa aliqua improviſa ſupervenerit, recipiendo ageretur: quomodo ſæpius a Senatu noſtro pronuntiatum antehac fuit pridem pro Canonicis civitatis Aquenſis; nuper autem pro R. D. Canonicis Eccleſiæ Cathedralis Gebennenſis, confirmata Concilii Gebennenſis ſententia, me præſide, pro ipſis lata.*

XL. In *Cap.* 23. *tit. De jure Patronatus*, inhibetur Patronis, Advocatis, & Vicedominis exigere ab Eccleſiis Patronatis *fodrum, albergarias, & regium.*

XLI. Fodrum interpretatur Boerius Epo *De Regalia num.* 24. jumentorum *pabula* a voce germanica, *foeder*. Per *albergarias* autem ſignificari credit, hoſpitiorum præbendorum onus; corrupta ſcilicet per imperitos voce germanica ſeu *barberghe*, quod eſt hoſpitium, ſeu *herberghen*, quod eſt hoſpitio excipere, ſeu *herbergier*, qui ſunt hoſpites, vel potius pandochæi ſeu caupones, in *arbergarias*.

XLII. *Regium* autem interpretatur Gloſſa ad citatum Capitulum, *tributum* Regi pendendum. Credit tamen Zypæus citata *Conſult.* 1. *num.* 20. „ forte propitius de aliis millitaribus expenſis, v. g. angariis & parangariis, quaſi *regio* jure aut more exactis, recte hic intelligi, ob duo militaria vocabula, quibus conjungitur.

XLIII. Quidquid ſit, hoc ſat certum, jure communi inſpecto, Eccleſiaſticos non tantum a militum hoſpitio, ſed, & militaribus expen-

expensis esse immunes; ipsaque Regia Edicta in Gallia non semel eam immunitatem Ecclesiasticis asseruerunt; ac signanter Henricus III. Edicto Blesensi anno 1579. Ecclesiasticos exemptos declaravit ab omnibus bellicis contributionibus, & militum hospitiis, & Ludovicus XIII. anno 1619. edixit, Clericos eximi ad annonæ militaris contributione, a Gubernatorum & militum impensis; uti latius hæc referuntur in Actis Cleri Gallicani loco supra citato.

XLIV. Declaratio Maximiliani, & Mariæ Ducum Brabantiæ supra allegata, exemptum declarans Clerum Brabantiæ ab omni onere, & impositione, a quibus secundum jus scriptum, *geschreven rechten*, Clerus est exemptus, sat patenter hanc immunitatem circa impensas militares tuetur, & asserit: quemadmodum omnia illa Principum Edicta, quibus promittunt tueri, & conservare Ecclesiasticos suarum ditionum in suis juribus, & immunitatibus.

XLV. Ad Episcopum Terraciensem scribit S. Gregorius *lib.* 7. *indict.* 1. *Epist.* 20. „ Quia vero comperimus multos se a *murorum vigiliis* excusare, sit Fraternitas vestra sollicita, ut nullum neque per nostrum vel *Ecclesiæ* nomen, aut quolibet alio modo, defendi a *vigiliis* patiatur; sed omnes generaliter compellantur, quatenus cunctis vigilantibus, melius, auxiliante Domino, civitatis valeat custodia procurari.

Fragmentum hoc Epistolæ extat in *Cap.* 2. *tit. De Immunit. Eccles.* ubi notant communiter Interpretes, hæc intelligi debere de casu magnæ necessitatis, juxta ejusdem Capituli rubricam his verbis expressam: *Tempore magnæ necessitatis, non debet aliquis excusari a murorum seu civitatis custodia*. Extra causam autem necessitatis, Ecclesiasticos ab hoc onere *vigiliarum*, sive per se, sive per alium suis impensis subeundo esse immunes, nemo interpretum dubitat; uti videri est apud Boerium Eponem in commentario ad hoc capitulum 2.

XLVI. Idem Auctor late in utramque partem disquirit, an Ecclesiastici teneantur contribuere in reparationem murorum, & mœnium civitatis; asseritque eam quæstionem inter utriusque Juris interpretes multum controverti, & allatis utriusque sententiæ fundamentis, tandem dicit *num.* 42. Propter tandem quæstionis ambiguitatem, quoties hac de re controversia fuit, plerumque negotium transactione fuit sopitum neque sententia contra Clerum ulla repetitur hactenus in hujus quæstionis genere lata.

XLVII. Rebuffus in suo tractatu *De Sententiis provisionalibus art.* 3. *Gloss.* 6. sat innuit, clerum *de jure* non teneri contribuere pro reparatione murorum, & fortificatione civitatis; tamen asserere non dubitat, contrariam opinionem de facto servari in Francia.

Post hæc statuit hanc conclusionem: *De consuetudine itaque cogitur Ecclesia, & Clerici, duobus intervenientibus ad pontium, itinerumque refectiones, & murorum: primo, si refectio fiat propter necessitatem, & non ad decus urbium solum; quia necessitas legem non habet*, L. Unica, ff. de Officio Cult. *& omnia tempore necessitatis communicanda sunt*, L. 2. §. cum in eadem, ff. ad legem Rhod. de jactu. *Ratio est, quia Clerici juvabuntur pontibus, & illis muris, & itineribus, sicut laici: ideo secundum naturam est eum pati incommoda, quem sequntur* commoda, *L. secundum, ff. de Reg. jur.*

Secundum, quod Ecclesia res ibi possideat temporales; unde Chordigeri, vel alii Clerici, qui nullum temporale possident, non tenentur: ut asserit Guillelmus Benedic. in reper. cap. Raynutius, in *verb.* Et uxorem, num. 1030. De testam. *quia temporalia tunc capiuntur pro executione, quæ non possunt capi, quando illæ Ecclesiæ non habent, nec solent condemnari eo casu Clerici, vel Ecclesiæ.*

Subjicit dein plura Parlamentorum Arresta, quibus Ecclesiastici ad hanc contributionem condemnati fuerunt: „ per quæ patet (inquit) hodie non esse dubium in hoc Regno Franciæ.

XLVIII. Certum est, quod in hac materia etiam consuetudo, & receptus usus non parum sint attendenda; nec facile Ecclesiastici contra receptum usum privilegia urgere debeant; præsertim inferiores, inconsultis suis Superioribus.

XLIX. Inter onera mere personalia, sed tamen patrimonialia, est illud quod *capitatio* dici consuevit; estque vectigal sive tributum, quod *pro capite* solvitur: puta, quod Patres-familias pro singulis capitibus ærario publico dependere coguntur.

Ab hoc titulo sive onere Clericos esse immunes ex Jure scripto evidens est; cum nimis evidens sit hujusmodi oneris impositione Ecclesiasticas personas a laicis gravari contra *Cap.* 7. *tit. De immunit. Eccles.* & *Cap.* 1. *De Censibus in* 6. Notatque Antonius Anselmo in suo Triboniano Belgico *cap.* 14. addens §. 4. „ Causa urgente, Sacerdotes hoc tributum persolvunt, „ impositio tamen non fit nisi de *eorum consensu* “: uti factum in Edicto de 5. Martii 1631. quod habetur parte 2. Edictorum Brabantiæ *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 21. ubi exprimitur singulatim, quid singuli *capitatim* contribuere debeant.

L. Ratio indultæ hujus immunitatis realis, sive patrimonialis non obscure indicatur a Concilio Lateranensi in *Cap.* 4. *tit. De immunit. Eccles.* ubi deplorat, quod laici, sive fossata, sive expeditiones, seu alia quælibet sibi arbitrentur agenda de bonis Ecclesiarum, & Clericorum, & pauperum *usibus* deputatis velint fere cuncta compleri.

Quid his aliud indicatum voluit Concilium, nisi indignum esse, bona Clericorum, & pauperum *usibus* deputata (qualia sunt bona Ecclesiarum) in profanos & sæculares usus converti? Ut proinde causa hujus immunitatis esse videatur, quod bona in hos usus a populo, & Principibus oblata, & destinata, non debeant rursus in alios usus sine gravissima causa converti.

LI. Eamdem rationem videtur jam pridem attigisse S. Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis libro *De Dispensat. Eccles. cap.* 19. „ Quæsitum est etiam, vel quæri potuit, cur Dominus exactoribus publicis; qui dixerunt Petro, *Magister vester non solvit didragma, de loculis* non dedit staterem, sed Petrum ad mare direxit, ut de ore piscis tolleret; Responsumque est a Doctoribus Ecclesiæ, quia dominici loculi in *pauperes*, & in dies festos expendebantur, & cum exegisset necessitas in alimenta discipulorum Domini (sicut scriptum est: *Discipuli autem abierunt in civitatem, ut cibos emerent*) noluisse Dominum, rem pauperum in publicam exactionem mittere; sed omnipotenti virtute, quod utique pauperum non erat, de mari tollere & fisco reddere voluisse, ut formam daret discipulis, quam Ecclesiæ commendarent.

Quasi diceret, Christum noluisse ex denariis discipulorum, & pauperum, *usibus* deputatis vectigal petitum solvere: ut suo facto ostenderet, bona illa non esse impendenda in vectigalia, & tributa, aliasque publicas exactiones, sed Clericorum & pauperum usibus servanda esse.

Et uti recte advertit vir eruditus Claudius Fleury in suis *Institut. Can. lib.* 1. *cap.* 29. loquens de hac Clericorum immunitate: „ Cum Respublica Ecclesiasticos intertineat, & eorum labores compenset: æquum est, ut saltem bona ipsis conservet; ne alias quod dat una manu, retrahat altera (*a*)

LII. Optimum itaque & efficacissimum medium conservandæ *immunitatis* bonorum Ecclesiasticorum erit, si bona Ecclesiastica in usus Ecclesiasticorum operantium in vinea Domini, & ex iis moderate viventium, & alimenta pauperum, aliosve pios usus impenderentur. Si enim hunc in usum bona Ecclesiæ impendi viderent Principes, haud dubie non secus ac majores ipsorum ad bona illa Ecclesiis integra servenda incitarentur: ubi e contra, dum ea in usus profanos contra Fundatorum & Offerentium intentionem insumi conspiciunt, parum existimant piaculi, dum ea in Reipublicæ commoda convertunt; tuncque sæpe locum habeat illud vulgatum; *Quod non capit Christus, rapit Fiscus.*

CAPUT III.

De Subsidiis voluntariis a Clero Principi solvendis.

1 *Olim moris fuit, ut etiam Ecclesiastici aliqua* dona *Principi offerrent; videnturque primitus fuisse* voluntaria.
2 *Notitia Monasteriorum, quæ* dona *Principi debeant.*
3 Dona *hæc in necessitatem transiisse videntur sæculo* IX. *& per ea Monasteria quædam ad egestatem redacta.*
4 *Quis finis Ecclesiæ in dandis his* donis?
5 *Monentur Principes ut Ecclesiæ bona tueantur; & una Ecclesiastici, ut Principibus etiam in temporalibus* subsidio *sint.*
6 *In necessitate Principi ex reditibus Ecclesiæ subsidium ferre, probavit Concilium Lateranense.*
7 *Ut collecta a Clericis conferatur, requiritur, de jure communi consensus Episcopi, & Cleri.*
8 *Requiritur notabilis necessitas, eaque arbitrio Episcopi cum Clero.*
9 *Necessitas vel utilitas debet esse communis laicorum, &* Clericorum; *& cui nec facultates laicorum sufficiant.*
10 *Debet dari libere, sine coactione.*
11 *Sæculo* XII. *cœptum est peti a Clero* subsidium *pro expeditione Hierosolymitana.*
12 *Eo sæculo Concilium Parisiense eum in finem addixit decimam bonorum Ecclesiasticorum.*
13 *Hæc prima fuit hujus generis* decima, *dicta* decima Saladini.
14 *Data pro uno anno* tantum, *idque ob* instantem *necessitatem, de consensu populi &* Cleri.
15 *De omnibus bonis etiam* mobilibus, *& ab omnibus, paucis exceptis.*
16 *Pontifices erant solliciti, ut Clerici ad contribuendum* inviti *non cogerentur.*
17 *Ne ad preces Principum nimis facile Prælati consentirent, Concilium Lateranense IV. requirit, prævie consuli Romanum Pontificem.*
18 *Concilium Lateranense Clericis* vigesimam, *& Cardinalibus* decimam *imposuit in subsidium Crucesignatorum.*
19 *Honorius III. ad succurendum Imperio Constantinopolitano* medietatem *proventuum Ecclesiasticorum unius anni attribuit.*
20 *Pontifices non semper requirebant consensum Cleri.*
21 *Pro bello contra Hæreticos Clerus Gallicanus* decimam *annuit, sua conditione ut Rex* personaliter *laboret.*
22 *Clerus impositioni decimæ subinde restitit; ne quod gratuito datur, in* necessitatem *verteretur.*
23 *Pontifex interdum Clericos reluctantes ad solutionem adigebant.*
24 *Hæc decimarum impositio pene in contributione ordinariam & perpetuam transibat; ipsaque expeditio Hierosolymitana sæpe tantum erat falsus prætextus.*
25 *Reges monebantur ad restituendam* decimam, *omissa expeditione: sed frustra.*
26 *Rex Angliæ a Pontifice peti decimas omnium Regnorum, quorum*

(a) Qui varias immunitates, quibus in Galliis gaudent Clerici, scire voluerit, consulat peritissimum virum De Hæricourt in opere Gallico, quod de Legib. Ecclesiast. conscripsit, 3. *part. pag.* 307. 308. &c. *edit.* 1741. Laudat in primis Edicta Regum nostrorum, Caroli IX. Henrici III. ac contractus, quos eorum successores cum Clero Gallicano inierunt. Isti contractus leguntur passim tom. 9. novorum Collectaneorum Cleri Gallicani.

Suis quoque in Germanico Imperio immunitatibus fruuntur Clerici. Legatur sanctio Pragmatica, quam Leopoldus Imperator dedit die 27. Novembr. 1679. Integram retulit Bohemerus *lib.* 3. *tit.* 49. *num.* 49.

rum Principes personaliter *expeditionem in* Terram sanctam *non susceperant*.
27 *Respondet Pontifex annui postulatis non posse: responsum indicat, bellum* sacrum *fuisse tantum prætextum exigendi* decimam.
28 *Clerus maluit decimam in defensionem proprii Regni Principibus addicere*.
29 *Clerus Gallicanus suo Regi tantum* decimam *sponte addicit, quantum Pontifices dare solebant*.
30 *Idque in tuitionem sui Regni*.
31 *Circa hoc tempus Clerum a laicis multum gravari conqueritur Bonifacius VIII.*
31 *Constitutio Bonifacii VIII. qua sub excommunicatione vetat etiam sponte aliquid a Clericis contribui sine licentia Sedis Apostolicæ*.
33 *Cum derogatione omnium privilegiorum etiam Regibus indultorum.*
34 *Multum contra hanc Constitutionem exulceratus fuit animus Philipi Pulchri regis Galliæ*.
35 *Bonifacius mentem suam exposuit, atque a nonnullis suam Decretalem maligne interpretatam asserit*.
36 *Declarat suam Decretalem ad causam necessitatis, quæ Regis conscientiæ committitur, non extendi*.
37 *Huic declarationi inniti dicitur privilegium Regis Galliæ recipiendi* subsidium *a Clero sine licentia Pontificis*.
38 *Benedictus XI. mitigavit Decretalem Bonifacii VIII.*
39 *Clemens V. eam revocavit & irritam declaravit; & quare?*
40 *Decimæ impositio tempore schismatis Avenionensis ad modum frequens fuit*.
41 *Decretum Concilii Constantiensis super hac impositione*.
42 *Neque post hoc Decretum cessavit; semper tamen solvebatur tamquam subsidium* extraordinarium, *&* gratuitum.
43 *In Gallia sæculo* XVI. *cœpit ut subsidium* ordinarium.
44 *Cœpit præter* decimam *solvi aliud subsidium nomine* doni gratuiti; *& quomodo illud imponatur?*
45 *Precaria vulgo* Bede *in Belgio solvi solita, primitus fuit gratuita &* extraordinaria.
46 *Hodie est* ordinaria *contributio*.
47 *Hæc contributio non gravat bona* Ecclesiastica.
48 *Abbates conficientes primum membrum Statuum Brabantiæ solvunt suam specialem quotam in hac contributione*.
49 *Clerus sæcularis non contribuit; quia in eam non consensit*.
50 *Clerus sæcularis Brabantiæ tamquam Corpus distinctum conferebat Principi* subsidium.
51 *Non comprehenditur sub consensu Ordinum Brabantiæ*.
52 *Qui constituunt primum Membrum Ordinum Brabantiæ, non contribuunt cum Clero*.
53 *Quæstio aliquando fuit, qui cum Clero, & qui cum Statibus contribuere deberent*.
54 *Post erectionem in Belgio Episcopatuum, Clerus mansit separatus a primo Membro Statuum Brabantiæ*.
55 *Clerus, urgentibus laicis, aliquando in subsidium ex consensu Statuum concessum*, sine consequentia *concurrit*.
56 *Principes Belgii etiam hoc sæculo habuerunt Clerum Brabantiæ ut Corpus a Statibus Brabantiæ distinctum*.
57 *Clerus etiamnum hodie contendit se non comprehendi*.
58 *Clerus nunquam per Ordines Brabantiæ* nominatim *taxatur, nec certa* quota *ei imponitur*.
59 *Non convenit, ut Clerus in subsidiis taxetur a laicis*.
60 *Clerus Brabantiæ in annuendis subsidiis adhibuit consensum Episcoporum*.
61 *Non solet consuli Romanus Pontifex*.
62 *Convenit ut a subsidiis exempta sit* competentia *Pastoralis*.
63 *Subsidia diversimode colliguntur*.
64 *Quæ inter modos colligendi differentia?*

I. CERTUM est, quod jam pridem in more fuerit, ut non tantum sæculares, sed & Ecclesiastici Proceres annua dona sive munera Principi offerrent.

In Concilio Vernensi anno 755. *Can.* 6. Rex Pipinus mandat Abbatissis & Monialibus e suis non egredi Monasteriis sub prætextu deferendi sua munera ad Principem; permittens, ea per suos Deputatos deferri: *Et qualia munera ad Palatium dare voluerint, per Missos suos ea dirigant*.

Termini illi, *qualia munera dare voluerit*, insinuare videntur, tunc temporis munera illa fuisse voluntaria, & arbitraria, saltem quoad quantitatem.

II. Anno 817. *Ludovicus Pius Conventum fecit apud Aquisgranum Sedem regiam, Episcoporum, Abbatum seu totius Senatus Francorum; ubi inter ceteras dispositiones Imperii statuit, atque constitutum scribere fecit, quæ Monasteria in Regno, vel Imperio suo* dona & militiam *facere possunt, quæ* sola dona *sine militia, quæ vero nec dona, nec militiam, sed solas orationes pro salute Imperatoris, vel filiorum ejus, & stabilitate Imperii*. Dein notantur nominatim Monasteria, quæ *militiam & dona*, item quæ *sola dona*, & tum quæ *solas orationes* debent, atque postremorum numerus priora excedit: videturque respectus ad paupertatem vel opulentiam Monasteriorum habitus fuisse; cum dicatur, *quæ Monasteria militiam & dona facere possunt*.

III. Ex his equidem non obscurum apparet, *dona* hæc in quandam necessitatem transiisse. Et quidem onere illo nonnulla Monasteria fuisse ad paupertatem redacta indicat Arno Monachus in vita S. Benedicti Anianensis, narrans quod hic Benedictus a Ludovico Pio obtinuerit aliquod sublevamen pro Monasteriis, quæ per *militiam & dona* ad summam egestatem redacta fuerant. „ Erant (ait) quædam ex iis *munera militiamque* exercentia; „ quapropter ad tantam devenerant paupertatem, ut alimenta vestimentaque deessent Monachis.

IV. Scribit Hincmarus Remensis in opusculo *De Ordine Palatii*, quod per hæc dona Ecclesia satisfacere intendat debito suo

erga Principes per Apostolum denuntiato. „ Causa suæ defensio„ nis Regi ac Reipublicæ vectigalia, quæ nobiscum *annua dona* „ vocantur, præstat Ecclesia, servans quod jubet Apostolus: „ *Cui honorem, honorem; cui vectigal, vectigal* præstate Regi ac „ Defensoribus vestris “. *Rom. cap.* 13.

V. Circa annum 844. in Synodo secus Theudonis Villam habita, cui interfuerunt tres fratres gloriosi Principes, Lotarius videlicet, Ludovicus, & Carolus, Patres ipsos Principes fortiter monuerunt, ne res Ecclesiasticas invadi, & absumi sinerent; sed eas integras ac illibatas conservarent exemplo prædecessorum suorum; una tamen volentes, ut omnes Ecclesiastici, quantum possent; non tantum spirituali, sed & temporali subsidio Regi auxilio essent. Verba Synodi *Canone* 4. sunt: *Quod ut commodius valeatis implere, unusquisque vir Ecclesiasticus & intercessionis adjutorium, & solatii quo Respublica indiget subsidium, juxta quantitatem rerum Ecclesiæ sibi commissæ, salvo jure quod exinde divinis dispensationibus debet impendi, prompte & ex animo parare, & impigre, sicut tempore antecessorum vestrorum consueverat, studebit offerre*.

VI. Et sane nunquam Ecclesia non probavit, ut etiam ex Ecclesiæ facultatibus Reipublicæ & principibus ad defensionem Regni, aliasque necessitates liberali & grato animo subsidium feratur.

Quapropter Concilium Lateranense sub Alexandro III. in *Cap.* 4. *tit. De Immunit. Eccles.* postquam sub anathemate prohibuit talliis & exactionibus res aut personas Ecclesiasticas gravari, subjungit hanc clausulam: *Nisi Episcopus, & Clerus tantam necessitatem, vel utilitatem aspexerint, ut absque ulla exactione (vel ut legitur* cap. 19. *Concilii*, coatione) *ad relevandas communes utilitates, vel necessitates; ubi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda*.

VII. Juxta literam hujus Decretalis, ut subsidium temporale sive collecta Clero imponatur, requiritur primo non tantum consensus Episcopi, aut Cleri, sed & Episcopi, & Cleri, ut post alios Canonistas notat Pro. Fagnanus ad hoc Capitulum *numer.* 23. *Cum copula & in textu posita requirat concursum utriusque copulati: & probatur apertius in* Cap. 7. tit. eod. *ubi refertur dispositio hujus Canonis, & textus dicit*: Episcopus simul cum Clericis. *Quo fit, ut nec cum Capitulo Episcopus id possit: quia in tangentibus totum Clerum non sufficit Episcopum habere consensum sui Capituli; sed oportet ut conveniat consensus Cleri*. Hæc ille.

VIII. Secundo, requiritur necessitas, vel utilitas, immo cum textus dicat *tantum*, non sufficit quælibet; sed requiritur *ma*„ *xima;* & pendet ex arbitrio Episcopi cum Clericis hoc judica„ re: cum textus dicat, *aspexerint* “. Ita post Panormitanum, & alios citatos Fagnanus *num.* 25.

IX. Tertio, requiri ut hujusmodi necessitas, vel utilitas sit *communis*, videlicet tam laicorum, quam Clericorum, post Panormitanum multis contendit Fagnanus *num.* 26. Notatque dein requiri, facultates laicorum relevandis necessitatibus non sufficere; ita ut Clerici non concurrant, nisi in *subsidium*.

X. Denique requiritur; ut contributio fiat ab Ecclesiasticis sine *coactione*, vel compulsione; ac propterea in *Cap. 7. tit. De Immunit. Eccles.* expresse cautum est, ut laici *humiliter*, & *cum gratiarum actione* recipiant subsidia, quæ Clerici duxerint conferenda.

XI. Cum circa hæc tempora Principes animarentur ad suscipiendam expeditionem Hierosolymitanam pro recuperatione *Terræ Sanctæ*, cœpta fuit a Clero postulari contributio pro expensis illius expeditionis sustinendis.

XII. Refert Rigordus in vita Philippi Augusti regis Francorum, quod *anno* 1188. *mense Martio, media Quadragesima, Parisiis celebratum est generale Concilium a Philippo Rege, convocatis omnibus Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & totius Regni Baronibus; in quo innumerabilis militum multitudo seu peditum sacratissimam cruce insigniti sunt. Et propter hanc instantem necessitatem (oppido enim inter Hierosolymitanum Rex affectabat) cum assensu Cleri & populi, quasdam* decimas *ab omnibus esse accipiendas eo tantum anno decrevit, quæ dictæ sanctæ* decimæ Saladini.

XIII. Hic notandum, antiquiorum non reperiri *decimæ* hujus generis, id est, quæ a Clero Regi solvitur, & Gallico idiomate vocatur *Decimes*, institutionem. Unde & hanc esse primam *decimam* Clero impositam, quæ vocatur *decima Saladini*, communiter notant Auctores de hac specie *decimæ* tractantes.

XIV. Illud observatur dignum, hanc pro *eo tantum anno* fuisse institutam. Item quod exigeretur *ab omnibus*, tam laicis, quam Clericis: ideoque cum *consensu Cleri & populi*; & etiam ob *instantem necessitatem*.

XV. Addit etiam Rigordus, *constitutum esse de* decimis, *quod omnes illi, qui* crucem *non habentes, quicumque sint*, decimam *ad minus dabant hoc anno de omnibus* mobilibus *suis, & de omnibus reditibus, exceptis illis, qui sunt Cisterciensis Ordinis, & Ordinis Carthusiensis, & Ordinis Fontis-Ebrardi, & exceptis leprosis, quantum ad suum pertinet proprium*.

Quas mutationes sensim acceperit hujus *decimæ* impositio & solutio, in sequentibus videbitur.

XVI. Interim solliciti erant Pontifices, ut non nisi de *consensu Cleri* onus aliquod imponerentur. Unde cum anno 1203. Mediolanenses cogerent Ecclesiasticos ad contribuendum, Innocentius III. acriter ipsos reprehendit, permittens ut *recipiant humiliter cum gratiarum actionibus, si quis forsan Episcopus, & Clerus simul tantam necessitatem, vel utilitatem inspexerint, ut absque* ulla coactione, *ubi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesiasticos duxerunt conferenda*. Apud Odoricum Raynaldum ad hunc annum, *num.* 65.

Hæc consona sunt Decreto Concilii Lateranensis sub Alexandro III. uti supra notavimus.

XVII. Verum attendens hic Pontifex Innocentius III. quod Episcopi, & Clerici facilius forsan quam oporteret, necessitatem aut utilitatem subesse judicarent; præsertim Regibus aut Prin-

cipibus contributionem ſive ſubſidium a Clero pendendum urgentibus anno 1215. in Concilio Lateranenſi IV. renovans Decretum præcedentis Concilii Lateranenſis, addit hanc clauſulam: *Propter imprudentiam tamen quorumdam Romanus Pontifex prius conſulatur; cujus intereſt communibus utilitatibus providere*. Refertur in *Cap. 7. tit. De Immunit. Eccleſ.*

XVIII. Illud ipſum Concilium ſua autoritate, Clericis omnibus *vigeſimam*, Dominis Cardinalibus *decimam* pro expeditione ſacra indixit; uti refert citatus Raynaldus *n.* 14.

XIX. Honorius III. immediatus Innocentii ſucceſſor Guillelmo Marchioni Montisferrati ad ſuccurrendum Imperio Conſtantinopolitano, mediam partem redituum Eccleſiaſticorum, & omnium mobilium exceptis Eccleſiarum theſauris anno 1224. attribuit. Notanda ſunt verba Epiſtolæ, quam ad Clerum Imperii Conſtantinopolitani ſuper hæc impoſitione ſcribit apud Reynaldum *num.* 25. „ Attendentes ſatius eſſe, ut bona veſtra, & Eccleſiarum veſtrarum pro manutenendo Imperii Statu communicetis ad tempus, quam ea omnia perpetuo amittatis; de fratrum noſtrorum conſilio propter urgentem neceſſitatem duximus ſtatuendum, ut omnium veſtrorum proventuum hujus anni, omniumque aliorum mobilium, quæ nunc habetis in ipſo Imperio, exceptis duntaxat Eccleſiarum theſauris, & veſtibus, & equis, & utenſilibus, in quibus non eſt aurum, vel argentum, aut lapides pretioſi, medietatem integre conferatis.

XX. Evidens eſt, Pontificem Clero hanc contributionem ſive prævio ipſius Cleri conſenſu, tamquam primarium rerum Eccleſiaſticarum diſpenſatorem, impoſuiſſe; uti & ſequentes Pontifices ſæpius decimam aliamve partem proventuum Eccleſiaſticorum Regibus, & Principibus, inconſulto Clero, attribuerunt.

XXI. Et quidem cum *decima* hæc primum in ſubſidium expeditionis in *Terram Sanctam* data eſſet, dein etiam in ſubſidium belli contra alios hæreticos concedi cœpit.

Ad bellum contra hæreticos Albigenſes conficiendum Legatus Apoſtolicus *decimam* in Concilio Bitaricenſi decrevit: „ Clerus cum animi gaudio, de *pura liberalitate*, ne tanto negotio deeſſe viderentur, dimidiam partem decimæ, non quidem nomine decimæ, ſed obtentu ſubſidii perſolverunt, aliam partem, & etiam majorem, ſi expediret, ſi Deus eumdem Regem reſervaſſet incolumem, & in eodem negotio perſiſtentem, libenter & liberaliter ſoluturi.

Ea tamen conditione hanc contributionem ſeu ſubſidium promiſerat Clerus, ſi Rex Ludovicus VIII. negotium ſive bellum contra Albigenſes aſſumeret, & *perſonaliter* laboraret.

XXII. Cum igitur Ludovico VIII. defuncto, ipſe Legatus Apoſtolicus Clerum ad ſolutionem *decimæ* in favorem *Blanchæ* Reginæ matris Ludovici IX. Regis adhuc pueri compellere conatus eſt, reſtituerunt complures; „ conſiderantes quod non erat, in cujus manu negotium poſſet proficere, ſicut prius (vivente Ludovico VIII.) nullam viſum eſt eis ſubeſſe cauſam, quare quinque annorum *decima* ſolveretur: maxime cum jam Legatus vellet eos, ſicut dicebatur, ab ſolutonem, ut Reginæ promiſerat, compellere, eo dicente, quod etiam cappas noſtras daret ei: nec Regina ſe vellet ad certum tempus, vel certum numerum militum aliquatenus obligare; attendens, quod hoc ipſum, quod de liberalitate proceſſerat, convertebatur in obligationem & ſervitutem, ſibi timentes in poſterum. Quatuor Provinciarum inſignia Capitula, Remenſe, Senonenſe, Turonenſe, & Rothomagenſe, habita liberatione, & tractatu pro liberalitate ſua potius quam pro ſubventione vitanda, ne ad onus ejuſmodi compellerentur, ad Sedem Apoſtolicam appellarunt.

Hæc ex Epiſtola Capituli Pariſienſis ad Gregorium IX. quæ extat quod Odoricum Raynaldum ad annum 1227. *num.* 57. qui ibidem *n.* 58. refert litteras Gregorii ad Capitula, quibus Legatum ſuum acrioribus verbis perſtringit, jubetque ut ordinationem, & male tentata in Clerum revocet.

Ex his quidem apparet, Capitula timuiſſe, ne illa quæ primitus ut dona *gratuita* ex mera liberalitate erant oblata, tandem in jura & ſervitutes converterentur: quod in ſimilibus nimis frequenter evenire experientia pluſquam notorium eſt.

XXIII. Verum poſtmodum idem Gregorius attenta anctoritate, qua ipſius Legatus fuerat inſtructus, *decimam* impoſitam ſolvendam declaravit, litteris ea de re datis ad S. Ludovicum adhuc puerum; apud Odoricum Raynaldum *n.* 61.

Apparet quoque ex his, Pontifices, eorumque Legatos, ſecundum datam ſibi a Sede Apoſtolica auctoritatem Clerum ad *decimam*, aliaſve hujuſmodi ſubventiones cœpiſſe compellere, etiam invitum, & reluctantem.

Auctoritatem hanc luculentius adſtruxit Clemens IV. Cum enim anno 1267. S. Ludovico in ſubventionem belli ſacri *decimam* trium annorum omnium redituum, & proventuum Eccleſiaſticorum in toto Regno Franciæ juſſiſſet exhiberi, ea res ingrata accidit Clero Gallicano; utque ſe ab hoc onere liberaret, Oratores ſuos ad Pontificem miſit; qui eorum dicta rejecit, & refutavit litteris ſuis ad Decanos, & Capitula datis in quibus inter cetera dicit: „ Nec appellari debuit ſub nominis abuſione tributum, quod de bonis Eccleſiaſticis in illius peculiare negotium, qui ſuo ſanguine fundavit Eccleſiam (Hieroſolymitanam) ſeu alias interdum exigente neceſſitate, vel ſuadente utilitate, deliberatione, *provida poteſtatis Apoſtolicæ plenitudo* diſpenſet ". Extant hæ litteræ apud Odoricum Raynaldum ad annum 1267. *num.* 58. additque, quod ſi contemptis cenſuris refractarii & rebelles perſiſtant, „ non ſit abbreviata manus Vicarii Chriſti, ut & contemptores hujuſmodi privare poſſit Beneficiis, & inhabiles reddere ad habenda, deponere, degradare, & exequi quod ſtatuit invocato brachio ſæculari: *ut ſi ceſſet ſubditorum devotio, non dormitet cœrcitio contemptorum*.

XXIV. Adeo frequentes fuere hæ *decimurum* impoſitiones, ut fere annuæ & ordinariæ fierent: & quantumvis pleræque concederentur in ſubſidium expeditionis in Terram-Sanctam, vel belli contra hæreticos, nihilominus Reges eas in ſuum ærarium referre non dubitabant, tametſi nulla ſimilis expeditio ſequeretur.

XXV. Unde anno 1291. „ Philippum Pulchrum Regem Galliæ Nicolaus IV. exhortatus eſt litteris ad eum datis, ut vel *crucem* pro re Syriaca recuperanda indueret, vel *decimam* parenti cruce ſignato conceſſam reſtitueret ". Qua de re etiam ſcripſit ad Pariſienſem Epiſcopum, „ ut ſi Gallorum Rex crucis ſigna in Saracenos attollere reſpueret, collectas e *decimis* pecunias a patre acceptas reſtitueret ". Hæc Odoricus Raynaldus ad annum 1291. *n.* 22. qui & *n.* 56. notat, quod eodem anno ipſe Philippus miſſis ad Nicolaum Papam Oratoribus petierit rurſus *decimas ſexennales* in ſumptus ſacri belli; ut vel inde appareat, quam parum diſpoſitus eſſet Philippus ad reddendas *decimas* a parte ſuo perceptas.

XXVI. Refert idem Annaliſta ad annum 1292 *num.* 7. *&* 8. litteras Nicolai IV. Papæ ad Eduardum I. Regem Angliæ, e quibus diſcimus, Regem illum per ſuos Oratores expoſuiſſe, ſe firmiter ſtatuiſſe ſuſcipere *perſonaliter* expeditionem in Syriam, eumque in finem poſtulaſſe a Papa, „ ut de decimis & obventionibus regnorum & terrarum, quorum, quarumque Reges, vel Domini *perſonaliter* in Terræ-Sanctæ ſubſidium non tranſibunt, ſibi provideret Eccleſia.

XXVII. Poſtulatis Regis ſe ſatisfacere per omnia non poſſe reſpondit Pontifex, rationem addens: „ Quod de decima Regni Franciæ ad manus Eccleſiæ nihil pervenit. De terris vero Regi Caſtellæ ſubjectis, nihil unquam percepit Eccleſia, cum felicis Gregorius Papa prædeceſſor noſter claræ memoriæ Alfonſo Regi Caſtellæ ipſam decimam ex certis cauſis duxerit concedendam. Dedecima vero partium Alemanniæ, & terrarum, quas continet regio aquilonis; ſicut ipſius aquilonaris gentis non ignota conditio poteſt omnibus veriſimiliter indicare, ac nobis hoc realiter patefacit, modicum reſpective ad ipſam Eccleſiam noſcitur perveniſſe.

Ex his aliiſque, quæ hiſtoriæ illorum temporum referunt, haud obſcurum, expeditionem in Terram Sanctam, aut bellum contra hæreticos occaſionem quidem dediſſe exigendi & indicendi has *decimas* ſuper bonis Eccleſiaſticis; ſed frequenter fuiſſe fucatum aut fictitium titulum, & prætextum derivandi proventus Eccleſiaſticos in ærarium Principum.

XXVIII. Interim Clerus jam quodammodo aſſuetus huic decimarum penſitationi in ſumptus prætenſæ expeditionis, vel contra Saracenos, aut hæreticos, vel etiam alios extraneos Principes, quæ frequenter vel fictitia, vel ſine fructu & ſucceſſu deprehendebatur, maluit eam penſitationem in defenſionem, & conſervationem proprii Regni, & Eccleſiæ in caſu neceſſitatis annuere.

XXIX. Tomo 10. Specilegii Dacheriani, *pag.* 325. extant litteræ Concilii Salmurienſis, e quibus intelligimus, Clerum provinciæ Turonenſis conceſſiſſe, Philippo Pulchro Regi Galliæ „ *decimam* de omnibus mobilibus ſuis, & perſonarum Eccleſiaſticarum ſuarum Diœceſium non exemptarum, uſque ad biennium duntaxat; tantam pecuniæ ſummam, quantam a nobis (ajunt) & aliis perſonis Eccleſiaſticis prædictis, nomine decimæ pro tempore, quo decimam habebat ex conceſſione Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, deductis ſumptibus, percipere conſuevit: ita tamen quod per iſtam conceſſionem nullum præjudicium Eccleſiis, nobis, & aliis perſonis Eccleſiaſticis generetur, nec aliqua ſervitus Domino Regi in prædictis Eccleſiis acquiratur.

XXX. Dicunt autem quod concedant hanc decimam „ Domino Regi hac vice communi conſenſu Cleri, ob neceſſitatem dicti Regni (Franciæ) & propter defenſionem & tuitionem Regni, Eccleſiarum, & perſonarum Eccleſiaſticarum, & bonorum earumdem.

XXXI. Verum hac contributione titulo defenſionis, vel tuitionis ſemel introducta, cœperunt paſſim Principes illam prætextu neceſſitatis a Prælatis & Clero petere; & Prælati & Clerus precibus Principum reſiſtere metuentes, aut etiam ipſis nimium adulantes, ut ſibi eos propitios haberent, facile annuere: & ita mirum in modum ipſos Eccleſiaſticos proventus gravabant, & quaſi ſervituti ſubjiciebant; uti ſua Conſtitutione, quæ refertur in *cap. 3. De Immunit. Eccl.* alte conquerit Bonifacius VIII.

XXXII. His nimiis exactionibus ut idem Pontifex obviaret, non ſolum renovavit Decretum Concilii Lateranenſis ſub Innocentio III. quo vetatur Epiſcopis etiam de conſenſu Cleri ſui conſentire in aliquam contributionem ob communes neceſſitates, & utilitates, niſi prius conſulatur Romanus Pontifex; ſed inſuper addit: „ Prælatis & perſonis Eccleſiaſticis in virtute obedientiæ, & ſub depoſitionis pœna diſtricte mandantes, ut talibus abſque expreſſa licentia dictæ Sedis nullatenus acquieſcant: quodque prætextu cujuſcumque obligationis, promiſſionis, & confeſſionis factarum hactenus vel faciendarum in antea, priuſquam hujuſmodi Conſtitutio, prohibitio ſeu præceptum ad notitiam ipſorum pervenerit, nihil ſolvant, nec ſupradicti ſeculares quoquomodo recipiant. Et ſi ſolverint, vel prædicti receperint, in excommunicationis ſententiam incidant ipſo facto. A ſupradictis autem excommunicationum, & interdicti ſententiis nullus abſolvi valeat (præterquam in mortis articulo) abſque Sedis Apoſtolicæ auctoritate & licentia ſpeciali; cum noſtræ intentionis exiſtat, tam horrendum ſæcularium poteſtatum abuſum nullatenus ſub diſſimulatione tranſire.

XXXIII. Subjungit dein derogationem omnium privilegiorum, etiam ipſis Regibus conceſſorum. Verba Decretalis ſunt: *Non obſtatibus quibuſcumque privilegiis ſub quibuſcumque tenoribus, formis, ſeu modis, aut verborum conceptione, con-*

ceſſis

cessis contra præmissa in nullo volumus alicui, vel aliquibus suffragari.

☞ Natalis Alexander *dissert.* 9. ad sæculum XIII. & XIV. notat Constitutionem Bonifacii VIII. occasionem dedisse funesto dissidio, quod inter hunc Pontificem, & Philippum Pulchrum Galliarum Regem exarsit: observat insuper in eo fuisse lapidem offensionis, quod Bonifacius VIII. sibi arrogasset auctoritatem in temporalia. ☜

XXXIV. Porro intellexit Bonifacius Papa ob editam hanc Constitutionem vehementer exulceratum animum Philippi Pulchri Galliarum Regis, quasi hac Constitutione vetitum esset sub anathemate Clericis succurrere Regi, quando necessitas tuendi Regnum suum contra hostes externos deposcit, uti ex responsis nomine ipsius Regis contra Bullam ipsius Bonifacii datis patescit. *Quis sapiens & intelligens hæc non incidit in vehementem stuporem, audiens Vicarium Jesu Christi prohibentem tributum dari Cæsari, & sub anathemate fulminantem, ne Clerici, contra iniquæ & injustæ persecutionis incursus, Domino Regi & Regno, immo sibimetipsis, pro rata sua, manum porrigant adjutricem? Dare vero histrionibus, & amicis carnalibus, & neglectis pauperibus, expensas facere superfluas in robis, equitativis, comitativis, commessationibus, & aliis pompis sæcularibus, permittitur eisdem, immo conceditur, ad perniciosæ imitationis exemplum. Hoc enim natura & ratio, jus divinum & humanum, pariter detestantur, ad illicita fræna laxare, & licita, immo necessaria, cohibere. Quis enim sanæ mentis judicaret licitum, & honestum sub anathemate cohibere, ne Clerici, ex devotione Principum incrassati, impinguati, & dilatati, pro modulo suo eisdem Principibus assistant, contra ingruentes injustarum persecutionum adversitates, quocumque colore excogitato, doni, vel mutui, vel subventionis, pro se ipsis, pro Rege & Regno pugnantibus, & resistentibus inimicis vi armorum, alimenta præbendo, vel stipendia persolvendo* (a).

XXXV. Verum hanc suæ Constitutionis interpretationem esse a sua mente omnino alienam, ostenderat ipse Pontifex jam tum in hac Bulla, cui reponebantur hæ responsiones nomine Regis: *Non enim* (ait) *præcise statuimus pro defensione, vel necessitatibus tuis, vel Regni tui ab eisdem Prælatis, Ecclesiasticisque personis pecuniarum subsidium non præstari: sed adjecimus id non fieri absque nostra licentia speciali, adductis in considerationem nostram exactionibus intolerabilibus, Ecclesiis, & personis Ecclesiasticis, Religiosis, & sæcularibus dicti Regni, ab Officialibus tuis auctoritate tua impositis atque factis, de futuris potius verisimiliter formidantes, cum ex præteritis certitudo præsumi valeat de futuris.*

Latius vero mentem suam aperuit Bonifacius in alia Bulla de 31. Julii 1297. in qua in primis declarat, „ quod Constitutio „ ipsa, vel ejus prohibitio, ad donaria, vel mutua, seu quævis „ alia voluntaria Prælatorum, & personarum Ecclesiasticarum „ ejusdem regni, cujuscumque status, ordinis, vel conditionis „ existant, omni prorsus tractione, aut exactione cessante, se „ aliquatenus non extendat, licet ad id forsitan, carissimi in „ Christo filii nostri Philippi Francorum Regiis illustris, vel suc„ cessorum suorum, qui pro tempore fuerint, aut Officialium „ eorum, seu Ducum, Baronum, nobilium, vel aliorum Do„ minorum temporalium de Regno prædicto, requisitio curialis, „ & amica præcedat.

XXXVI. Ulterius subjungit: *Adjicimus insuper hujusmodi declarationi nostræ, quod si præfatis Regi, & successoribus suis pro universali, vel particulari ejusdem Regni defensione periculosa necessitas immineret, ad hujusmodi necessitatis casum se nequaquam extendat Constitutio memorata; quin potius idem Rex, ac successores ipsius possint a Prælatis, & personis Ecclesiasticis dicti Regni petere, ac recipere pro hujusmodi defensione subsidium, vel contributionem, illudque ad idem Prælati, & personæ prædicti, præfato Regi, suisque successoribus, inconsulto etiam Romano Pontifice, teneantur & valeant, sub quotæ nomine, aut alias etiam imperari, non obstantibus Constitutione prædicta, seu quovis exemptionis, vel alio quolibet privilegio sub quacumque verborum forma confecto, a Sede Apostolica impetrato.*

Tertio significat: „ Quod necessitatis declaratio supra dictæ „ ipsius Regis, & successorum suorum conscientiis, dummodo „ successores ipsi vigesimum ætatis annum exegerint, relinqua„ tur, super quo dictorum Regis, & successorum conscientias „ onerari, eisque innotescere volumus, quod quidquid recipi „ ultra ipsius defensionis casum contigit, in suarum recipient „ periculum animarum, sub quo nisi salubriter providere, aut „ attendere potuerunt, in quo periculo remanerent.

Hæc omnia latius referuntur in historia dissidii inter Bonifacium VIII. & Philippum Pulchrum, *pag.* 18. 22. 39. & 40.

XXXVII. Huic Bullæ Bonifacianæ instruxit Joannes Ferrautius in suo tractatu De Juribus, & Privilegiis Regni Franciæ, privilegium Regum Galliæ levandi super Clero summam pecuniæ sub nomine *doni gratuiti* in defensionem Regni, sine *speciali* Sedis Apostolicæ licentia. Quidquid sit de hoc fundamento, id constat non tantum in regno Galliæ, sed & hic in Belgio, collectas seu precaria a Rege & Principe super Clero colligi nomine *doni*, aut *subsidii gratuiti*, sine speciali licentia Pontificis; cui forsan usui hæc Bulla, aliæque sequentium Pontificum Bullæ Constitutionis Bonifacianæ declaratoriæ, & etiam revocatoriæ occasionem dedisse potuerunt.

XXXVIII. Benedictus XI. immediatus Bonifacii successor, Constitutionem Bonifacii mitigavit, revocando pœnas ipsis Clericis *dantibus* inflictas; admonens una Ecclesiasticos, *attente caveant ne Conciliorum Lateranensium transgressores existant, aliquid in casu necessitatis vel utilitatis communis, quoquo modo, vel titulo*, inconsulto Rommano Pontifice, *occasione subventionum dictarum concedendo laicis, vel etiam permittendo*. Extat hæc Constitutio in *Extrav. unica De Immunit. Eccles.* inter communes.

XXXIX. Postmodum Clemens V. Benedicti successor, qui primum Avenione in Gallia Sedem Apostolicam collocavit, & favore Philippi Pulchri ad Pontificatum fuerat promotus, inter alias Constitutiones Bonifacii, quas petente Philippo Rege revocavit, & hanc penitus revocavit, & haberi voluit pro infecta; omniaque ad terminos Decretorum Conciliorum Lateranensium reduxit. „ Quoniam (ait) ex Constitutione Bonifacii Papæ VIII „ prædecessoris nostri, quæ incipit, *Clericis laicos*, & ex decla„ ratione seu declarationibus ex illa postmodum subsecutis, non„ nulla scandala, magna pericula, & incommoda gravia sunt „ secuta, & ampliora sequi (nisi celeri remedio succurratur) „ præsumitur verisimiliter in futurum ". Extat hæc Constitutio in *Clem. unica De Immunit. Eccles.*

☞ Cum Bulla Bonifacii, quæ incipit, *Clericis laicos*, a quibusdam successoribus hujus Pontificis revocata fuerit, inde factum est, ut Canonistæ suis notis & interpretationibus eam non elucidaverint; quod observavit Glossographus ad hanc Bonifacii Constitutionem relatam in Cap. *Clericis laicos*, *De Immunit. Eccles. in sexto.* ☜

XL. Exitus litigii, quod Bulla Bonifacii excitaverat, hic fuit, scilicet decimarum impositio non tantum continuata, sed & magis continuo frequentata fuit, maxime autem exorto eodem sæculo famoso illo ac diuturno schismate; quando Pontifices, ut ad suam obedientiam Principes allicerent, sibique favorabiles & propitios redderent, facile quidquid peterent, annuebant; præsertim cum & ipsis annuentibus Principibus, & ipsi Pontifices in suum commodum interdum *decimam* levarent.

XLI. Eas passim ipsi Pontifices inconsulto Clerco imponebant. Qua de re querelis delatis ad Concilium Constantiense, tandem Martinus V. sacro approbante Concilio *Sess.* 43. præcepit: „ Jura, quæ prohibent inferioribus a Papa, decimas & alia one„ ra Ecclesiis & Ecclesiasticis personis imponi, districtius obser„ vari. Per summos autem Pontifices nullatenus imponi gene„ raliter super totum Clerum, nisi ex magna & ardua causa, & „ utilitate universalem Ecclesiam concernente, & de consilio, „ & consensu, & subscriptione S. R. E. Cardinalium, & Præla„ torum, quorum consilium commode haberi poterit. Nec spe„ cialiter in aliquo regno, vel provincia, inconsultis Prælatis „ ipsius regni, vel provinciæ, & ipsis non consentientibus, vel „ eorum majori parte, & eo casu per personas Ecclesiasticas, „ & auctoritate Apostolica duntaxat levari.

XLII. Neque tamen post hoc Concilium *decimarum* impositio cessavit; interdum impetrata licentia Pontificum, interdum ipso Clero in subsidium ad postulationem Regum consentiente; quemadmodum ordine temporis servato multis ostendit Ludovicus Thomassinus *De Discipl. Eccles. part.* 4. *lib.* 3. *cap.* 24. at hactenus *decima* nulla ab Ecclesiasticis ut tributum sive debitum *ordinarium* prætendebatur, vel solvebatur.

XLIII. Verum circa medium sæculi XVI. induci cœpit *decima ordinaria* in regno Galliæ. Regnante enim Carolo IX. anno 1561. Clerus Gallicanus Possiaci congregatus pepigit de summa sexdecies centenorum millium librarum ex Sacerdotiis colligenda annue, spatio sex annorum, incipiendo a 1. Januarii 1561. & finiendo ultima Decembris 1567. quibus Regia Domania Civitati Parisiensi, ob levatas pecunias in bellum contra Calvinistas, oppignorata redimerentur, censusque super iis constituti solverentur (a). Idem Clerus anno 1567. in Comitiis generalibus per deputatos congregatus, novum Præfacto & Ædilibus contractum iniit, quo se obstrinxit ad solvendum Urbi *quotannis* summam sexties centum, & trigesies mille librarum, ad Domanium Regis, pari censu gravatum, redimendum. Contractum hunc aliosque, cum dicto Præfecto & Ædilibus initos, improbavit Cœtus generalis Gallicani Medoluni anno 1579. & 1580. tamquam factos sine legitimo dicti Cleri consensu. Regi tamen concessit summam tredecies centum mille librarum annuæ contributionis ad *sexenium*.

Sexennio evoluto, Clerus eamdem contributionem continuavit ad *decennium*. Hoc *decennio* evoluto, rursus facta est continuatio ad aliud *decennium*, & huc usque continuatur de decennio in decennium; quæ tandem longa continuatio effecit, ut contributio, quæ in sua origine erat donum *gratuitum*, & subsidium extraordinarium, facta sit contributio *ordinaria*, atque hodie ut talis reputetur; diciturque *decima Cleri*, sive gallice, *les Decimes du Clergé*; solviturque annue per omnes Beneficiatos juxta quotam a Clero determinatam. Notatque Renatus Choppinus *lib.* 3. *De Domanio Gallico tit.* 23. *num.* 8. quod *decima*, quæ olim dabantur in expeditionem contra Saracenos, nunc in *annuas Fisci rationes, Patrimonii instar, referantur.*

XLIV. Præter hanc *decimam* in origine sua *gratuitam*, & *extraordinariam*, at nunc *ordinariam*, cœpit Clerus Regi conferre alias subventiones, quæ ad distinctionem hujus *decimæ* vocantur *dona gratuita*, gallice *Dons gratuits*, aut etiam *Decimes extraordinaires*.

Prima gratuita contributio, sive *donum* ultra *decimam ordinariam* Regi oblatum fuit anno 1585. pro expensis in bellum contra Calvinistas, ac dein sæpius continuatum, uti latius refertur in Actis Cleri Gallicani *tom.* 4. *tit.* 4. ubi *art.* 21. notatur

(a) Eruditus Van Espen in suo *tractatu de Promulgatione legum* observat occasione Bullæ Bonifacii, non sine fundamento Principes vetuisse, *ne constitutiones, Decreta, aut rescripta Curiæ Romanæ in suis ditionibus publicari, aut executioni mandari possent, priusquam in eorum supremis Auditoriis visa, & probata essent.* Hæc in tractatu citato fuse & docte exponuntur.

(a) Anno 1557. solutio decimarum jam erat annua, & ordinaria: quippe eodem anno Henricus II. in singulis Diœcesibus decimarum Quæstores creaverat

tur quod anno 1670. hoc *donum gratuitum* fuerit duorum millionum bis centum millium librarum, *art.* 22. quodan. 1675. ascenderit ad quatuor milliones, & quinquies centum millia librarum.

Quomodo, & quibus conditionibus hæc *dona gratuita* per Clerum offerantur, aliaque ad hanc materiam pertinentia late referuntur in citatis Actis Cleri Gallicani (*a*).

XLV. In Belgio solvitur annuatim Principi quædam precaria sub nomine vulgari *Bede*; quo vocabulo sufficienter exprimitur, esse revera contributionem precariam, & ad *preces* concessa; & revera hanc contributionem primitus fuisse omnino *precariam*, & *gratuitam* dubitari nequit.

Dicit enim expresse Maximilianus Dux Brabantiæ in acta Instructionis super solutione hujus *Præcariæ* die 20. Septembris 1451. quod tres Ordines Brabantiæ ob multiplices expensas, quas pro conservatione patriæ, ac signanter Ducatus Brabantiæ subire debuit, ad suas speciales supplicationes, nunc voluntarie & liberaliter consenserint in unam precariam. Verba Flandrice expressa sunt: *Nuter teyt vvilligblycken ende liberaelyck geconsenteert hebben eene bede.*

Eamdem conditionem hujus precariæ, vulgo *Bede*, agnovit Philippus Dux Brabantiæ in Instructione super modo solutionis, & collectionis ejusdem de anno 1497. extatque *part.* 2. Edict. Brabantiæ, *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 4.

XLVI. Verum sicuti circa *decimam Cleri* contigit in Gallia, ut nimirum de contributione extraordinaria transiverit sensim in *ordinariam*; ita & in Belgio circa hanc precariam contigit, ut nimirum de extraordinaria transierit in *ordinariam*, & ut talis hodie solvi consuevit sub vocabulo *Ordinarissime Bede*.

XLVII. Verum notandum quod hæc precaria non afficiat, nec comprehendat *bona* Ecclesiæ *amortizata*, vel ab Ecclesia uti talia tempore in dicta Instructione determinato possessa; quemadmodum capite præcedenti *n.* 14. observatum fuit: sed bona laicalia, sive pro laicalibus reputata, sive a laicis, sive Ecclesiasticis possessa.

XLVIII. Ulterius observandum, quod Prælati sive Abbates Brabantiæ constituentes primum *membrum Statuum Brabantiæ*, in hac precariæ suam *speciem quorum-quotam* solvant.

XLIX. Tertio notandum, quod Clerus *sæcularis* in hac *precaria* non fuerit comprehensus. Ratio hujus haud obscura est.

Cum enim Status, sive Ordines Brabantiæ, de quorum *consensu* hæc *precaria* fuit concessa, constet ex tribus *membris*; quorum primum constatur ex solis Prælatis, sive Abbatibus, secundum ex solis Nobilibus, & tertium ex Civitatibus, seu earum Deputatis: Clerus sæcularis Brabantiæ, qui tunc totaliter suberat respective Episcopis Leodiensi, & Cameracensi, sub nullo trium membrorum comprenendebatur; nec ulli de Clero Statibus, seu Ordinibus Brabantiæ intererant, qui nomine Cleri in *precariam* illam dici possent consensisse. Abbates enim Monasteriorum suorum, & ab ipsis dependentium consensum supplere poterant; sed nequaquam ipsius *Cleri sæcularis*, nullatenus ab ipsis dependentis, aut ipsis subjecti.

L. Hinc & videmus, quod sub tempus inductæ hujus *precariæ* Clerus Brabantiæ tamquam Corpus separatum fuerit reputatus, & specialia suo nomine subsidia Principi pependerit.

Extant *part.* 2. Edict. Brabantiæ, *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 3. litteræ Maximiliani, & Mariæ Ducum Brabantiæ die 13. Junii anni 1479. in quibus nomine ipsorum Ducum asseritur, quod hi de medio & communi Clero Terrarum Brabantiæ, *vande middele, ende gemeyne Clergien van onse lande van Brabant*, in Diœcesibus Leodiensi, & Cameracensi existentes, ad sublevandas præsentes necessitates, ex mera liberalitate, & charitate, *liberalyck van gereghte liefde ende ghunste*, pro suis bonis Ecclesiasticis in Brabantia, vel alibi promiserint summam quatuor millium florenorum semel.

LI. In eisdem litteris asseritur, quod hoc subsidium non det, aut promittat Clerus sub forma contributionis alicujus precariæ vulgo *Bede*, subventionis aut impositionis, in quas laici aut etiam *tres Ordines Brabantiæ*, consenserunt, aut posthac consentient, ad quas ipse Clerus secundum Ecclesiastica, & Cæsarea Jura non tenetur. Verba Edicti sunt: *Ende niet van reghts vvegen, noch in maniere oft forme van contributie, van eenige beden, subventie oft setringen, die de leecken, oft noch de Dry Staeten ons voorschreven landts van Brabant ons oft tot desenvverck geconsenteert, innesetten oft naermaels over den ghenen die van ons gevvonelyck zyn met hun te contribueren, consenteren, innesetten oft vvillecoren moeghyten, dar inne de voorschreve Clergie naer nytvvysens de geestelycke ende Keyserlycke reghten ende vryheden niet gehouden en is*. Idest: Non via juris, nec per modum contributionis, aut precarii, subventionis aut impositionis, quæ laici, vel ipsi tres Status dicti nostri Brabantiæ Ducatus nobis in eum finem annuerunt, vel persolvunt, aut ratione illius, quod ii, qui cum ipsis contribuere solent, in posterum quandoque possent annuere, persolvere, aut contribuere, quibus prætatus Clerus juxta Ecclesiastica, & Cæsarea Jura, & libertates obnoxius non est.

Hæc evidenter probant, Clerum sæcularem nequaquam comprehensum fuisse eo tempore suo consensu, sive precaria ex consensu trium Ordinum Brabantiæ indulta.

LII. Ulterius probant hæ litteræ, sive Edictum Principis, Clerum sæcularem Brabantiæ habitum fuisse ut Corpus omnino distinctum a primo membro Statuum Brabantiæ. Unde in eodem Edicto dicitur, quod in subsidio per Clerum addicto contribuere debeant omnia Ecclesiastica bona, exceptis Prælatis Brabantiæ, & aliis Ecclesiasticis locis, sive Hospitalibus, quæ cum eisdem Prælatis *primum membrum* trium Statuum Brabantiæ repræsentantibus, antehac & in futurum consueverunt communes subventiones precarias, & impositiones solvere. Quomodo clarius distinctio Cleri a primo membro, quoad hanc materiam, exprimi potuisset; verba Edicti sunt; *Dat alle geestelyke oft Kerckelicke goeden in Brabant liggende, inder selver somme contribueren ende mede ghelden sullen, uytghenomen die Prelaten van Brabant ende andere geestelyche plaetsen oft Goidts huysen die metten solvem Prelatem den eersten staet vande dry staten van Brabant voorgenomde, representerende va anderen tyde, ende bercommen ghevvonelyckzyn ghemeyn subventien, beden ende settingen te betaelem*. Idest: Ecclesiastica omnia bona in Brabantia sit in eamdem summam contribuent, & conferent, exceptis *Prælatis Brabantiæ*, aliisque tum Ecclesiarum, tum piarum fundationum locis, quæ cum iisdem Prælatis primum Ordinum trium Statuum Brabantiæ repræsentantibus, sive olim sive in posterum consueverunt communes subventiones, precaria, & impositiones persolvere.

LIII. Eadem Cleri a Statibus Brabantiæ separatio in facienda contributione subsidii pro necessitate patriæ, claris terminis exprimitur in Acta Mariæ Ducissæ Austriæ Gubernatricis Belgii de 4. Septemb. 1523. quæ extat *part.* 3. Edict. Brabantiæ, *lib.* 3. *tit.* 1. *cap.* 28. in qua ad supplicationem trium Ordinum Brabantiæ declaratur, quod Xenodochia, Hospitalia, Domus pauperum, Confraternitates, aliique, qui per subsidium ab Ordinibus Brabantiæ promissum gravantur, & ad illud contribuere debent, sicuti in similibus subsidiis hactenus contribuere consueverunt, immunes & liberi manebunt a taxis & impositionibus, quas *Clerus* Brabantiæ iis imponere meditatur, ita tamen, ut si reperiatur prædicta Corpora habere aliqua bona *amortizata*, quod hæc cum Clero contribuere tenebuntur, inspecto horum bonorum valore.

Idipsum rursus per aliam Actam de 25. Martii 1528. declaratum est, & quidem uti in eadem dicitur, de prævio advisamento Consilii Brabantiæ, & Consilii Privati: extatque hæc Acta *part.* 3. Edict. Brabantiæ, *lib.* 3. *tit.* 1. *cap.* 29.

Hæc omnia evidenter supponunt, & evincunt, *Clerum Brabantiæ*, eo tempore non fuisse comprehensum sub primo membro Ordinum Brabantiæ, neque in subsidiis per Ordines Brabantiæ concessis contribuisse: sed separatum subinde Principi dedisse, & separatum pro eo contributionem instituisse.

LIV. Nec tantum antè novorum in Belgio Episcopatum erectionem Clerus a primo membro separatus fuit; sed & post eorum erectionem remansit sejunctus, eo quod nullus in primo isto membro esset, qui Clerum repræsentaret.

Admissi quidem fuere ad Ordines Brabantiæ Archiepiscopus Mechliniensis & Episcopus Antuerpiensis, at neuter eorum in qualitate Episcopi: sed ille tamquam Abbas Affligemiensis; hic vero ut Abbas S. Bernardi ad Scaldim: qua qualitate etiamnum manent.

Porro in hac qualitate ipsos haud posse repræsentare Clerum sæcularem; neque Clerum ipsis in ea qualitate subjici notorium est.

Unde post erectos in Belgio Episcopatus, & admissionem Archiepiscopi Mechliniensis, & Episcopi Antuerpiensis ad Ordines Brabantiæ, scriptæ sunt Litteræ ad Archiepiscopum Mechliniensem signatæ per Ducissam Isabellam 26. Julii 1629. quibus Archiepiscopus rogatur, ut sine mora convocet universum suum Clerum, comprehensis etiam Monasteriis, tam virorum, quam mulierum, exceptis Abbatiis Ordinis Præmonstratensis, & aliis, quæ ex antiquo more vocantur ad *Ordines Brabantiæ*, ad deliberandum super voluntaria contributione occasione obsidionis Sylvæducensis. Verba Litterarum sunt: *Partant avons trouvé necessaire de vous requerir au nom de Sa Majeste, comme faisons tres-instamment par cette, de vouloir sans aucune remise convoquer le Clergè de votre Diocèse, y comprendant mème lès Monasteres, soit d'hommes ou femmes, & autres Maisons de Dieu, hormis les Abbayes de l'Ordre du Premontré & autres, qui d'ancienne coutume sont appeliés aux Etats de Brabant, au regard desquels avons aussi donne l'ordre convenable à les requerir*. Id est; Quocirca necessarium duximus, ut suæ Majestatis nomine a vobis requireremus, prout hisce facimus instantissime, ut sine ulla dilatione Diœcesis vestræ Clerum convocetis, comprehensis etiam Monasteriis hujus, & alterius sexus, aliisque piarum fundationum Domibus, *exceptis Ordinis Premonstratensis Abbatiis, aliisque ex antiqua consuetudine ad Ordines Brabantiæ convocatis*, quos ad eumdem finem convenienter requiri curavimus.

Adjunt dein hanc finalem clausulam: *Les assurant que certe quotation se fera sans prejudice du privilege d'exemption, & autres qu'ils peuvent avoir, & aussi que ce qu'ils contribueront à cet effet, ne sera tire en aucune cosequence, prejudice ou lèsion des immunitès & franchises, dont ils pourroient jouir*. Id est: Spondentes hanc tributi descriptionem fore sine præjudicio privilegii exemptionis, aliorumque ipsis forte concessorum; sic ut nec ab eo, quod contribuerent, exemplum ullo modo ducatur in detrimentum aut læsionem immunitatum aut libertatum, quibus eos gaudere forsan contingit.

Similiter Actam dedit eadem sua Celsitudo Isabella 23. Octob. 1630. Similiter & Archidux Leopoldus anno 1651. Litteris particularibus consensum Cleri ad contributionem gratuitam expostulans.

Omnia hæc rursus evincunt, Clerum Brabantiæ in materia contributionis sive subsidii gratuiti remansisse a Statibus Brabantiæ sejunctum, atque suum consensum separatim præstitisse, & a Ducibus Brabantiæ, ut Corpus Ecclesiasticum separatum a primo membro Ordinum fuisse reputatum, etiam postquam Archiepiscopus Mechliniensis, & Episcopus Antuerpiensis, tamquam Abbates ad primum membrum Statuum Brabantiæ admissi fuerunt.

LV. Legitur quidem aliquando nonnullos prætendisse, Clerum sub-

(*a*) Vide quoque nova Collectanea Cleri Gallicani edita 1721. *t.* 9. *part.* 2. *pag.* 526. &c.

subjicere contributioni, in *subsidium* per *Status Brabantiæ* concessum; at Clerum expostulasse, id repugnare suæ immunitati, & usui hactenus observato; declaratumque fuisse per Principem, hanc contributionem non posse trahi in consequentiam, constat ex Supplica ejusdem Cleri exhibita Carolo V. ejusque apostilla ad hanc supplicam: quæ extant in Acta nomine ejusdem Caroli expedita 21. Julii 1541. Verba ipsius Actæ sunt: *Charles par la divine Clémence Empereur des Romains, toujour Auguste, Roy, &c. A tous ceux qui cettes Presentes verront, salut.* Idest: Carolus divina favente Clementia Romanorum Imperator, semper Augustus, Rex &c. Omnibus has visuris salutem.

Comme les très RR. Peres en Dieu nos très-chers & aimes Cousins les Evêques de Liege & de Cambray, ensemble les gens de Clegee ne desdits Evêches resident & ayant leurs biens en notre Pays & Duche de Brabant, nous ayent fait remontrer. Id est; Cum Reverendi admodum in Christo PP. & dilecti nostri Cognati Episcopi Leodiensis, & Cameracensis, adjunctis simul dictorum Episcopatuum Clericis commorantibus, & bona sua possidentibus in ditione nostra & Ducatu Brabantiæ, exponi nobis curaverunt.

Que combien de droit tant divin que humain, ceux de l'Etat Ecclesiastique, tant leurs personnes, que biens, ayent de toute anciennetè êtè & sont, & doivent demeurer quittes, francs exempts de tous tailles, contributions & impots, sans oncques avoir ètè comprius, ni contribuè ès charges, consentemens & accords faits par les Etats de Brabant. Idest: Quod licet *tam divino quam humano jure* Ecclesiasticus Ordo, tum quoad personas, tum possessiones, ab omni tempore fuerit, sit, & debeat exemptus omnibus vectigalibus, contributionibus, & impositionibus, *nec unquam comprehensus fuerit, nec contribuerit in onera, consensus, pacta per Ordines Brabantiæ inita.*

Mais quand le cas s'est offert, qu'il a ètè requis d'avoir quelque aide, assistance ou subside d'eux, l'on s'est addressè aux Evêque de Liège & de Cambray, & à chacun dans son Diocese, pour par leur moyen & autoritè faire convoquer ceux de Clergè, auxquels l'on a accoutumè proposer & demander tel don gratuit ou subside qu'il convenoit pour subvenir à nos affaines: en quoy ils ne sont jamais rendus difficils, ains y ont volontairement consenti, comme encore ils seront prêts quand la nècessitè le requiera. Idest: Verum cum se obtulit occasio, ut ab iis precarium aliquod aut subsidium posceretur, adiri solitos Episcopos Leodiensem & Cameracensem, & quemlibet in sua Diœcesi, ut mediante eorum auctoritate, *ii qui de Clero sunt convocarentur*, quibus proponi, & a quibus peti moris fuit, donum gratuitum, aut subsidium quale conveniebat, ut negotiis nostris succurreretur: qua in re difficiles se nunquam præbuere; quin ultro assenserunt, prout & modo parati sunt, cum necessitas postulabit.

Ce nonobstant sous ombre de dixièmes demiers n'aguerres deux fois accordes par les Etats de Brabant, de tous biens & meubles, & autres revenus, l'on s'est avancè contraindre par execution rèelle ceux dudit Clergê & Etat Ecclesiastique, sans les avoir fait assembler & demander leur consentement, comme l'on a accoutume a faire du passe, le tout contre & au prejudice de leursdits libertès, franchises & exemptions; nous supplians qu'à la conservation d'icellès il nous plaise surce faire declaration, afie que telle nouveletè ne soit tirèe èn consèquence. Idest; Quibus non obstantibus prætextu nummi decimi non ita pridem bis concessi per Ordines Brabantiæ, in omnia bona & mobilia, aliosque reditus, progressum est ad coactionem reali executione diti Cleri & Status Ecclesiastici, *tametsi convocati non fuerint nec rogati assensum, prout olim obtinuit consuetudo*, idque contra & in detrimentum Libertatum dictarum, & exemptionum ipsorum; nobis supplicantes, ut pro conservatione illarum placeat nobis declarationem facere, ne talis novitas ducatur in exemplum.

Sgavoir faisons, que toutes les choses susdites considerees, inclinant favorablement à la supplication & requiète desdits Remontrants, avons declarè & declarons par ces Præsentes, que ce qu'ils ont payè & contribuè ès dixièmes dessus mentionnes, vù qu'ils ont ètè accordès par l'extrême & nècessaire defense du payé, où tous exempts & non exempts, privilegies & non privilègiès, & tous autres nuls exceptes ont contribuè, ne sera ci-après tirè en consequence, & ne tournera au prejudice des droits, libertès & exemptions des Remontrants. Idest; Quibus omnibus attentis notum facimus, propensi favorabiliter supplicationi dictorum exponentium, declaravimus, & declaramus per hasce, quod id quod persolverunt, & contribuerunt in exactionibus dictis nummi decimi, quandoquidem pro extrema & necessaria patriæ defensione fuerint permissæ, & ad quas omnes tam exempti, quam non exempti, privilegio præditi, & non præditi, cæterique omnes, nemine excepto, contribuerunt, nullum invehet detrimentum jurium, libertatum, & exemptionum Exponentium.

Ex hac supplica intelligimus, Clerum Brabantiæ prætendisse, se non posse comprehendi sub consensu Statuum Brabantiæ, eo quod sub nullo membro continetur.

Secundo, ex apostilla, data ad hanc supplicam patet, consensum Ordinum, occasione cujus prætendebatur, quod Clerus contribuere deberet, datum fuisse cum clausula, quod etiam *exempti* in contributionem venire deberent; idest, cum clausula hodie usitata, *niemant vrye.*

Tertio, probat hæc supplica, quod tunc nonnulli prætenderint sub consensu Ordinum Brabantiæ comprehendi ipsum Clerum, præsertim quando is datus est cum prædicta clausula, *niemant vrye.*

Quarto, habemus ex ipsa Principis apostilla, a Clero tunc aliquam contributionem fuisse solutam; ipsumque Principem judicasse ob præsentem necessitatem, hanc contributionem a Clero esse dissimulandam, sive jam factam non est revocandam.

Quinto; ex eadem apostilla habetur, Principem judicasse, & declarasse hanc contributionem esse quidem a Clero dissimulandam, nequaquam tamen declarasse, Clerum sub consensu Ordinum, tametsi sub conditione *niemant vrye* præstito comprehendi; immo potius contrarium indicasse per clausulam apostillæ insertam.

LVI. Quandonam posthac Clerus in contributionem subsidii per Status Barbantiæ impositi vocari cœperit, nescio. Interim non obscurum est, Principes Belgii, etiam hoc sæculo, Clerum Brabantiæ habuisse pro corpore omnino separato a tribus membris Ordinum; atque a Clero tamquam distincto Corpore, *Subsidium voluntarium* petiisse; uti ex supra allegatis litteris patescit.

LVII. Ulterius hoc scio, a paucis annis nonnullos e Clero Brabantiæ Pastores contendisse se non posse ex consensu Ordinum Brabantiæ gravari, variisque editis publicis Scriptis suam ab his subsidiis immunitatem propugnasse; atque inter alia evulgatum fuit Scriptum, cui titulus: *Brevis deductio juris pro immunitate Pastorum Brabantiæ a publicis ejusdem Provinciæ oneribus supplicantium*; in quo scripto ostenditur, Clerum sæcularem esse Corpus distinctum a Statibus Brabantiæ, neque sub consensu Statuum comprehendi; idque iisdem pene argumentis, quæ hic a me proposita sunt.

Pendet quoque lis coram Consilio Brabantiæ inter Capitulum SS. Michaelis & Gudulæ juncto Clero civitatis Bruxellensis, & ipsam Civitatem Bruxellensem, in qua Capitulum & Clerus sustinent, se per Ordines Brabantiæ citra specialem suam consensum gravari non posse.

LVIII. Quidquid sit de hac controversia, illud constat, Clerum in consensu Ordinum Brabantiæ *nominatim* non exprimi, neque *specialem quotam* determinari, quam Clerus conferre debeat: quæ tamen quota determinata est pro Prælatis primum membrum Ordinum constituentibus.

Indicium sane probabile, Clerum ex prima intentione Ordinum Brabantiæ non fuisse comprehensum; neque de Clero fuisse cogitatum, præsertim cum reperiatur exacte determinatum quid in singulis subsidiis singulæ civitates & pagi proportionatim conferre debeant; nihil autem determinatum unquam sit, quam portionem Clerus ferre debeat.

LIX. Unde & contingit, ut Pastores, aliique de Clero taxentur, & tallientur ab ipsis pagorum Magistratibus, & Prætoribus, idque sæpe cum notabili inæqualitate ad alios incolas, & infractione Immunitatis Ecclesiasticæ, aliisque summis incommodis.

Sane frequens in his, & aliis Provinciis jam pridem fuit Cleri voluntaria contributio; at illius contributioni distributio per ipsa membra & supposita Cleri, non ipsis pagorum Consulibus, vel Prætoribus aliisque laicis; sed Deputatis, aut Capitibus Cleri concredita fuit; atque ab his Ecclesiastici singuli habita proportione proventuum taxati, & contribuere compulsi sunt.

Legitur in citata Acta Maximiliani & Mariæ Ducum Brabantiæ die 13. Junii 1479. quod Clerus Brabantiæ consensisset in subsidium quoddam, sed imponendum & colligendum per Deputatos Cleri, absque interventu laicorum. Verba sunt: *Om by de voorz. Clergie ofbi sekerem heurem ghedeputeerde; die de Ordinaris oft conservateurs selver daer toe committeren ende stellen sullen, sonder toedoen, middel oft ondervvinden van ons, noch eenigh leekerhand, die voorz. somme van vier duysent Rinsguldens diervveerde boven vercleert, te setten te innen ende te ontfanghen soo dat behoot, ende t'onsen behoeffte betaelen in termiine voeschreven, by den selven heuren ghecommitteerden, die voor de selve Clergie oft heuren ghedeputeerden ende nerghens anders rekeninghe ende bevviis daer af doen sullen, maer alsooverre die voorz. Clergie oft heurre ghedeputeerde in ende tot behulp der innighen van de penninghen vorschrevea, boven onde tot behulp van de gheestlycke censuren oft bedvvanghe onser vveerelrcker handt, teghen de vvederspanninghen oft rebelle behoeffd, sullen vvy oft onse Officieren daer op versocht hun daer inne bystant ende behulp doen.* Id est: Ut per dictum Clericum aut ejus Deputatos, quos ad eum finem Ordinarii aut ipsi Conservatores statuent & designabunt, nullatenus interveniente nostra opera, auctoritate, aut instantia, vel alia laicali potestate prædicta quatuor mille florenorum summa, valoris ut supra, imponatur, colligatur, & recipiatur, prout opus, & ad usum nostrum persolvatur in dies præstitutos, ab eodem Clero aut iis, quibus negotium demandarint, qui coram eodem Clero aut ejus Deputatis, nec aliis omnino, rationes reddent, & conferent. Verum si aut dictus Clerus, aut ejus Deputati ultra Ecclesiasticas Censuras vel ad earum robur, in dictæ pecuniæ collectionem sæculari nostra potestate ad compellendum rebelles & contumaces indigeant; Nos aut Ministri nostri id rogati opem & auxilium conferemus.

In Gallia quoque *Donum gratuitum*, in quod Clerus consentit, per Prælatos, non autem per laicos distribui, & colligi notum est.

Quomodocumque in contributionem, & subsidium Clerus vocetur, optandum sane esset, ut hac occasione Clerus, ac notanter Pastores, laicis & suis subditis non subderentur, neque multifariis eorum vexationibus exponerentur: quibus optimi ac zelosissimi Pastores frequentius sunt expositi; utpote qui ob annuntiatam veritatem & zelum disciplinæ odio malevolorum hominum magis sunt obnoxii. Episcoporum, aliorumque Superiorum est prospicere, & allaborare qua via remedium hisce adferri queat.

LX. Ex ipsa allegata Acta Maximiliani & Mariæ Ducum Brabantiæ constat, subsidium voluntariam a Clero addictum fuisse de consensu Episcoporum Leodiensis & Cameracensis, quibus Clerus Brabantiæ tunc suberat: *Met heuren vrye vville, by oirlove ende consente van de Eervveedighe Vaderen in Gode de Biscoppen van Luydick ende Cameryck heuren Ordinarisse.* Id est: Libera eorum voluntate, annuentibus pariter & permittentibus ipsorum Ordinariis Reverendis in Christo Patribus Episcopis Leodiensi & Cameracensi. Idque conformiter ad Decretum Concilii Lateranensis in *Cap. 4. tit. De Immunit. Eccles.*

LXI. Sed cum nulla fiat mentio Romani Pontificis, admodum veri-

verisimile est, jam tum Decretum Concilii Lateranensis sub Innocentio III. in *Cap. 7. tit. eod.* non fuisse in usu, in quantum vult, ut in hujusmodi susidiis aut contributionibus *consulatur Romanus Pontifex*. Facile enim privilegium, quod vi declarationis Bonifacii VIII. prætendit Rex Galliæ, vicino Belgio communicari potuit. Quidquid sit; certum & notorium est, in hujusmodi subsidiis consentiendis hodie Romanum Pontificem consuli non consuevisse, Vide Zypæum *Consult. De Immunit. Eccles. num.* 1. ubi notat, eum fere intra cæteras causam esse, cum *Bullam Cœnæ* non publicari, aut non recipi tam multis locis videamus.

LXII. Cæterum in annuendis subsidiis ea ratio tenenda, ut dum necessitatibus patriæ succurri prætenditur, ipse Clerus, ac signanter Pastores, & animarum Dictores suis necessariis non priventur, & dum temporalibus Reipublicæ succurritur, in spiritualibus non noceatur; quod facile continget, si Parochis sua necessaria desint.

Unde omnino justum est, dum subsidio aut aliqua voluntaria contributione Clerus gravatur; ipsam tamen Pastoralem *competentiam* servari exemptam, quemadmodum jam pridem solliciti fuere Patres, ut *Mansus integer*, id est ipsa *dos* Ecclesiæ unicuique servaretur a censu & servitio immunis, uti *cap. 2.* latius notatum fuit.

Adhæc nullatenus verisimile est, Principes desiderare, ut per subsidia competentia Pastoralis minuatur, qui tantopere solliciti fuerunt ut sine mora Parochis de competentia provideretur; ut supra *Sect. 4. tit. 3. cap. 5.* videri potest. Quare non semel hic in Belgio declaratum fuit, competentiam Pastoralem a contributione esse exemptam, ac signanter anno 1685. & 1687.

LXIII. Circa *subsidia*, quæ hic in Belgio Regi addicuntur, & illud est observandum, alia ex consensu Statuum, sive Ordinum vel Membrorum imponi, vel colligi tamquam *realia*, sive uti loquuntur *pede reali*, *reele voet*; alia ut personalia, *personele voet*; alia denique *pede*, ut ajunt partim *reali*, partim *personali*; prout Ordinibus, vel Statibus visum fuerit: vel si non exprimatur, tunc colligi solet eo pede, quo alias subsidium pro tali necessitate, aut talibus expensis solutum, colligi consuevit; soletque hic & consuetudo operari, ut observat Zypæus *Consult. 1. De Immunit. Eccles.*

LXIV. Quando ut realia, sive *pede reali* colliguntur, tunc fundis imponuntur, non habita personarum consideratione, ita ut exteri tallientur, sive in contributionem vocentur in locis ubi fundi eorum siti sunt, pro ratione fundorum. E contra ubi ut *personalia* colliguntur, non habetur ratio fundorum, sed personarum, & collectio seu impositio fit personis habito respectu lucri & proventuum suorum; tuncque soli incolæ gravantur in loco domicilii. Ex his facile videre est, quæ ratio ineatur, dum partim realia, partim personalia sunt.

T I T U L U S Q U I N T U S.

De Administratione, & Alienatione Bonorum Ecclesiasticorum.

CAPUT PRIMUM,

De Episcoporum in dispensandis, & administrandis rebus Ecclesiæ auctoritate.

1 *Plena dispensatio rerum Ecclesiæ olim fuit penes Episcopos.*
2 *Etiam post divisionem in quatuor portiones mansit penes Episcopos dispensandi auctoritas.*
3 *Nonnulli Episcopi hac auctoritate abutebantur.*
4 *Voluerunt Synodi Ecclesiis Parochialibus provideri.*
5 *Sæculo VI. cœperunt aliquæ obventiones Ecclesiis Parochialibus assignari.*
6 *Sensim singulis Titulis particulares proventus fuere annexi.*
7 *Libertate Episcoporum dispensandi res Ecclesiæ per erectionem Beneficiorum diminuta, manserunt supremi earum rerum Superintendentes.*
8 *Primum hujus Superintendentiæ argumentum, & vestigium.*
9 *Secundum illius argumentum.*
10 *Tertium argumentum.*
11 *Quartum illius argumentum.*
12 *Quintum argumentum.*
13 *Sextum argumentum.*
14 *Septimum argumentum.*
15 *Episcopi exemplo Apostolorum solliciti esse debent, ne per curam temporalem avocentur a ministerio spirituali.*
16 *Quales esse debeant dispensatores rerum Ecclesiæ?*
17 *Quam sollicitus fuerit Apostolus, ne suspicio infidæ dispensationis daretur.*
18 *Voluit jam pridem Ecclesia, ut Episcopi in dispensatione rerum Ecclesiæ adhiberent Clerum suæ Ecclesiæ.*
19 *Cura temporalium in multis Ecclesiis commissa fuit Diaconis, ac præcipue Archidiaconis.*
20 *Ex hac Archidiaconorum auctoritate remansit hodiernum jus* deportus.
21 *In quibusdam Ecclesiis Episcopi habebant œconomum, cui cura temporalium incumbebat.*
22 *Idque etiam ante Concilium Chalcedonense.*
23 *Canon Concilii Chalcedonensis præcipiens in omnibus institui œconomum.*
24 *OEconomus non sumendus ex cognatis, aut domesticis Episcopi.*
25 *Constitutio Justiniani Imperatoris de œconomis.*
26 *Decretum Synodi VII. de constituendis œconomis.*
27 *Canon Concilii Hispalensis contra Episcopos sine œconomo res Ecclesiæ administrantes.*
28 *Concilium Toletanum IV. urget institutionem œconomi, & hic aliquando dictus* Vice-Dominus?
29 *Quando usus œconomorum desinere cœperit.*
30 *Sanctus Carolus magis attendens spiritum quam litteram Canonum, œconomos ab Episcopis constitui voluit.*
31 *Id ab omnibus suæ Provinciæ Episcopis servari voluit, ut liberius functionibus spiritualibus incumbere possent.*
32 *Qualem œconomum desideret?*
33 *Synodus Chalcedonensis vult etiam proventus, Sede vacante, per œconomum admistrari.*
34 *Hoc Decretum renovatum per Synodum Tridentinam.*
35 *Electus a Capitulo sine justa causa deponi nequit.*

I. EPISCOPOS primitus fuisse rerum Ecclesiasticarum primarios ac præcipuos dispensatores, omnium passim Canonum una est sententia.

Canon 41. vulgo Apostolorum, ait; „ Jubemus Episcopum „ rerum Ecclesiæ potestatem habere “. Rationem addit; „ Si „ enim pretiosæ hominum animæ sunt ei credendæ, multo ma„ gis sunt committendæ pecuniæ, ut in ejus sit facultate omnia „ administrare.

Eadem repetit *Canon* 25. Concilii Antiocheni anno 341. vulgo *in Encæniis*, dicens: „ Episcopus habeat rerum Ecclesiæ pote„ statem, ut eas in omnes egentes dispenset, cum multa cau„ tione, & Dei timore.

II. Et quamvis sæculo IV. aut V. in aliquibus saltem Ecclesiis vulgaris illa rerum Ecclesiasticarum in quatuor portiones divisio invaluerit, & Canonum auctoritate decreta sit, nihilominus suprema dispensandi auctoritas remansit penes Episcopos, uti supra *Sect. 4. tit. 1. cap. 6.* monuimus, & multis Canonibus etiam sæculo sexto & septimo claris terminis expressum est.

III. Hac auctoritate nonnulli Episcopi abutentes, facultates Ecclesiarum ita sibi vindicabant, ut parum aut nihil ipsis Clericis relinquerent, quemadmodum sæculo sexto Episcopi Gallicani apud Carpentoracten congregati testantur, dicentes: „ Hujusmo„ di ad nos querela pervenit, quod ea, quæ a quibuscumque „ Fidelibus Parochiis conferuntur, ita ab aliquibus Episcopis „ præsumantur, ut aut parum, aut prope nihil Ecclesiis, qui„ bus relicta fuerant, relinquatur.

IV. Post hæc subjungunt: „ Hoc nobis justum & rationabile „ visum est, ut si Ecclesia civitatis ejus, cui Episcopus præest, „ ita est idonea, ut Christo propitio nihil indigeat, quidquid Pa„ rochiis fuerit derelictum, Clericis, qui ipsis Parochiis deser„ viunt, vel reparationibus Ecclesiarum rationabiliter dispense„ tur. Si vero Episcopum multas expensas, & minorem substan„ tiam habere constiterit, Parochiis, quibus largior fuerit col„ lata substantia, hoc tantum quod Clericis, vel sartis tectis ra„ tionabiliter sufficiat, reservetur: quod autem amplius fuerit „ propter majores expensas, Episcopus ad se debeat revocare.

Hic ergo apparet, eo adhuc tempore dispensationem facultatum Ecclesiasticarum fuisse penes Episcopos, atque potuisse etiam interiorum Ecclesiarum Parochialium facultates ad se avocare; modo tamen ipsis Parochialibus esset sufficienter provisum.

V. Verum quia in hac sufficientia assignanda, vel relinquenda Episcopi nonnulli essent æquo tardiores aut tenaciores, & minus liberales, cœperunt sæculo sexto nonnulla bona ipsis Ecclesiis Parochialibus præsertim ruralibus, aut Presbyteris illis deservientibus reservari, quorum proventus ipsis solis cederent. In Concilio Aurelianensi III. anno 538. decernitur, *Can. 5. Si quæ oblationes in quibuslibet rebus atque corporibus collatæ fuerint Basilicis in civitatibus constitutis, ad potestatem Episcopi redigantur; & in ejus sit arbitrio, qui ad reparationem Basilicæ, aut observatum ibi substantiam deputetur. De facultatibus vero Parochiarum, vel Basilicarum in pagis civitatum constitutis, singulorum locorum consuetudo servetur.*

VI. Hoc insuper scitur, sensim unicuique Ecclesiæ, quin & titulo suos particulares proventus circa nonum, & decimum sæculum cœpisse annecti; ita ut qui Ecclesiæ, aut titulo esset præfectus, *jure suo* haberet *plenum* jus percipiendi, & dispensandi annuos proventus illi annexos; uti late deduxi supra *Sect. 3. tit. 1. cap. 1.* ubi de origine Beneficiorum actum est.

VII. Quamvis autem per Beneficiorum erectionem, nec non bonorum Ecclesiæ Cathedralis inter Episcopum, & Canonicos partitionem, libera illa Episcoporum dispensandi, & administrandi res Ecclesiasticas auctoritas non parum restricta fuerit; nihilominus indubitatum est, Episcopos adhuc mansisse rerum Ecclesiasticarum superintendentes, & curatores quoad Ecclesias, & loca sibi subjecta, atque etiamnum hodie auctoritas illius non paucas, nec exiguas superesse reliquias.

VIII. Indubie hujus auctoritatis reliquiæ putandæ sunt, quod passim in Synodis Belgicis injungitur, ut adeptus Pastoratum antequam cura animarum vel possessio Pastoratus ei detur, jurare & promittere debeat: „ Specificationem omnium fructuum Pasto„ ratus mei, cum debita designatione hypothecarum, limitum, „ & terminorum, intra annum a festo Nativitatis S. Joannis „ Baptistæ proxime venturo, Archipresbytero tradam.

Hæc ex Synodo P. II. Mechliniensi, uti latius retulimus supra *Sect. 3. tit. 9. cap. 2.* ubi una notavimus, idem

pene

pene juramentum exigi a provisis de quocumque simplici Beneficio.

Ut quid hæc bonorum specificatio Archipresbyteris, qui Episcoporum quasi Vicarii sunt, exhibenda? Nisi ut ipsi vice Episcoporum conservationi illorum bonorum intendant invigilentque, ne quid per Beneficiatorum incuriam deperdatur.

IX. Jubent quoque Synodi, „ pro conservatione bonorum ad „ Ecclesias Parochiales, & Cappellanias pertinentium, ut singuli Parochi, & Cappellani inventarium bonorum eorumdem „ faciant, illudque subsignent, nec non a Majore, & Scabinis etiam suæ Parochiæ subsignari curent, & *Ordinariis* transmittant; qui Ordinarii registrum, in quo singula inventaria, „ hujusmodi describantur, confici mandent, ipsa originalia & „ authentica in Archivum aliquod reponant, & ad posteritatis „ memoriam diligenter asservent". Ita Synodus P. II. Cameracensis *tit.* 15. *cap.* 7.

X. Et Synodus P. II. Mechliniensis *tit.* 22. *cap.* 3. vult, ut „ Possessores quorumcumque Beneficiorum, litteras fundationum „ eorumdem, & omnium bonorum ad Beneficia spectantium, „ Decanis Capitulorum, vel Archipresbyteris, quorum visitationi ipsa Beneficia subsunt, intra trimestre post publicationem „ præsentis Synodi exhibeant, in Archivis Episcoporum, vel „ Capitulorum asservandas.

Similia in omnibus passim Synodis Belgicis leguntur, quæ Episcopalem in bona Ecclesiarum, & Beneficiorum Episcopis subjectorum superintendentiam evincunt.

XI. Illa quoque tum Synodorum Decreta, tum Principum Edicta, quæ volunt computibus bonorum spectantium ad Ecclesiarum fabricas, & Mensas pauperum, Episcopum, ejusve Deputatum interesse (de quibus *Tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 5. *cap.* 4.) rursus ostendunt, Episcopo horum etiam bonorum curam incumbere.

XII. Synodus Tridentina *Sess.* 22. *cap.* 8. & 9. *De Reformat.* Episcopis attribuens amplam potestatem visitandi Hospitalia, aliaque pia loca; ipsosque Hospitalium & similium administratores urgens ad reddendam singulis annis rationem administrationis Ordinario, non obscure ipsam Episcoporum auctoritatem in bona illorum locorum insinuat: sed de hac auctoritate Episcoporum latius agetur infra titulo sequenti.

XIII. Consensus Episcopi in alienatione bonorum Ecclesiarum necessarius (de quo infra) sat manifeste evincit, eminentem aliquam, & primariam auctoritatem in administrandis inferiorum Ecclesiarum Beneficiorum bonis penes Episcopos remanere.

XIV. Quod Parochi, aliique plures Beneficiati testari nequeant sine licentia Episcopi; item quod ad Episcopum mobilia Clericorum intestatorum in quibusdam locis devolvantur, ut ea ipsa in Canonicos usus dispenset, manifesta sunt hujus Episcopalis auctoritatis indicia, & relicta vestigia.

Quod in nonnullis locis Episcopi ad se trahant proventus Beneficiorum vacantium, aut litigiosorum, vel quibus ipsi Beneficiati personaliter non deserviunt, hujus auctoritatis est vestigium: uti expresse docet Synodus Silvæducensis sub Masio *tit.* 20. *cap.* 9. dicens: „ Cum Ordinarius in sua Diœcesi omnium Beneficiorum, bonorumque Ecclesiasticorum sit *Curator*, & *Rector supremus*; ordinamus, quod tempore vacationis, ac litispendentiæ deserviturae Ecclesiarum, ac Cappellaniarum, Beneficiorum, officiorumque Ecclesiasticorum, ac etiam ob temerariam Rectorum absentiam, ab iisdem, videlicet quando „ illis nobis litteras privilegii, & dispensationis, quibus a residentia excusari volunt, tempestive ante festum S. Ægidii non „ exhibent, nec juxta ordinationem Concilii Provincialis Mechliniensis primi, docent, quod extra locum residentiæ clericaliter, & convenienter Ordini suo incedant, & vivant, „ tunc dispositio servitii seu deserviturae, ac omnium fructuum „ ejusmodi Ecclesiarum, & Beneficiorum ad nos, juxta antiquam, & laudabilem consuetudinem habentem in Jure Canonico fundamentum, spectet & pertineat.

XV. Verum dum Ecclesia curam, & dispensationem temporalium Episcopis commisit, noluit eos his ita occupari, ut horum cura, aut dispensatio ipsos in cura spirituali longe maxima impediret; sed voluit, ut imitarentur Apostolos, quorum sunt successores, qui dixerunt ad multitudinem discipulorum: *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Considerate ergo, Fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus. Nos vero orationi, & ministerio verbi instantes erimus*. Additque sacer Textus. *Et placuit sermo coram omni multitudine*. Act. 6.

XVI. Exigunt Apostoli, ut eligantur ad hoc opus mensarum, sive dispensationem temporalium *viri boni testimonii*, hoc est, integræ & inculpatæ famæ; nec non *pleni Spiritu Sancto*, & *sapientia*: quia, nisi quis plenus sit *Spiritu Sancto*, sive charitate Dei, & proximi, & *sapientia*, hoc est, Christiana prudentia in rebus agendis, in rerum temporalium dispensatione facile peccatur; vel nisi sit *boni testimonii*, peccare existimabitur.

XVII. Quapropter & Apostolus collectæ perficiendæ apud Corinthios, non tantum Titum, *quem in multis sæpe sollicitum esse probaverat*, sed misit *etiam cum illo fratrem cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias; ne quis* (ait) *nos vituperet in hac plenitudine, quæ ministratur a nobis*: 2. Cor. cap. 8. Sensus est, ait Estius: „ Ideo misimus viros tam integros, & extra omnem „ suspicionem positos, Titum & alterum fratrem, cujus laus in „ Evangelio; ne quis male de nobis loquatur, aut suspicetur, „ quasi non satis fideliter, & caste pecunia tam larga, nostro „ ministerio collecta, a nobis tractetur. Nam ut pecuniæ cupido latissime grassatur, ita ejusdem tractatio summam fidem „ exigit, ac perfacile in eo genere vel peccatur, vel peccari existimatur.

XVIII. Exemplo itaque Apostolorum, jam pridem Ecclesia voluit, ut Episcopi in dispensatione, & cura rerum temporalium adjutores, & socios fideles haberent; ne ipsa temporalium cura in spirituali suo ministerio impedirentur, omnemque infidæ administrationis suspicionem evitarent.

In primis cautum fuit, ut in hac dispensatione Presbyterorum, & Diaconorum suorum (quos hodie repræsentant Capitulum Cathedrale) opera uterentur; adeo quidem ut in Concilio Antiocheno sæculo IV. cautum fuerit: „ Quod si (Episcopus) „ convertat tres Ecclesiæ in suos usus, & Ecclesiæ reditus vel „ agrorum fructus, non ex *Presbyterorum*, vel *Diaconorum* sententia administret; sed domesticis suis, aut cognatis, vel fratribus, vel filiis, licentiam det, ut rationes Ecclesiæ per ipsos „ clam detrimentum capiant; is Synodo Provinciæ administrationis rationem reddat.

Hujus veteris disciplinæ etiamnum est vestigium, quod Episcopi res suæ Ecclesiæ, sive Episcopatus alienare, aut gravare sine consensu sui Capituli nequeant; uti infra notabitur.

XIX. Ipsa quoque temporalium cura, & immediata dispensatio in multis Ecclesiis exemplo Apostolorum commissa fuit Diaconis; inter quos tamen prima cura sensim transiit ad Archidiaconos. Unde S. Isidorus describens officia Archidiaconi, ait: „ Collectam pecuniam de communione ipse accipit, & Episcopo „ defert, & Clericis partes proprias idem distribuit.

XX. Postquam singulis Ecclesiis sui proventus fuere annexi; plena dispensatio ipsis Beneficiatis concredita fuit, minor quoque esse cœpit Archidiaconorum circa dispensationem rerum Ecclesiasticarum auctoritas. Ex pristina interim hac dispensandi auctoritate, & cura Ecclesiarum Parochialium Archidiaconis incumbente, remansit etiamnum hodie apud quosdam Archidiaconos jus dispensandi proventus Ecclesiarum Parochialium durante earum vacatione, quod vocari solent *jus deportus*. Sed cum pristina disciplina non nisi dispensationem rerum Ecclesiæ Archidiaconis annueret, non apparet, hoc *jus deportus* ipsis Archidiaconis fructus Ecclesiarum vacantium attribuere, ut illos in privatos suos usus convertant: sed eorum duntaxat fidelem, & providam dispensationem, sive curam: ut ita Archidiaconi tamquam oculi Episcoporum invigilent, ne Ecclesiæ vacantes, vel in temporalibus, vel spiritualibus aliquid detrimenti patiantur, ipsique proventus rite dispensentur, & Ecclesiæ operariis ad mentem Canonum impendantur.

XXI. In nonnullis Ecclesiis, præsertim Orientalibus, moris fuit, ut Episcopus suum haberet œconomum, qui rerum temporalium curam, & dispensationem haberet; ut hoc pacto Episcopus nec rerum temporalium sollicitudine nimium distraheretur, nec infidæ administrationis suspicionem insimularetur.

XXII. Canone 9. Theophili Alexandrini decernitur: „ Ut totius Sacerdotalis Ordinis sententia alius renuntietur œconomus, in quo Apollo quoque Episcopus consensit, ut bona Ecclesiæ in ea, quæ oportet, impendantur.

Hic per transennam notandum, quod œconomus constituatur, ut bona Ecclesiæ *in ea, quæ oportet, impendantur*, quod est impendere (ait Theodorus Balsamon) in viduas, hospites, & pauperes, uti docet sequens Canon, cujus hæc sunt verba: „ Viduæ, & pauperes, & peregrinantes hospites omni quiete fruantur; & nemo quæ sunt Ecclesiæ, ut sua usurpet.

XXIII. Scripti sunt hi Canones currente sæculo IV. adeoque fuisse in aliquibus Ecclesiis œconomos institutos ante Concilium Chalcedonense, nequaquam obscurum; probatque & ipse *Can.* 26. hujus Concilii, quo jubentur œconomi institui. „ Quoniam in „ nonnullis Ecclesiis, ut sæpe a nobis auditum est, Episcopi „ absque œconomis tractant res Ecclesiasticas, placuit omnem „ Ecclesiam Episcopum habentem, ex proprio Clero œconomum „ habere, qui ex Episcopi sui sententia res Ecclesiasticas dispenset, ut nec sine testibus sit Ecclesiæ ministratio, nec ideo res „ ejus dissipentur, & probrum ad deducus Sacerdotio inuratur: „ si autem hoc non fecerit, eum divinis etiam Canonibus subjici". *Dist.* 89. *Can.* 4.

XXIV. Primum hic advertendum monet Zonaras: „ Neque „ ex domesticis ipsius Episcopi cuiquam, propinquo forte, aut „ unie familia, sed homini ex Episcopatus Clero delecto, œconomi munus a Concilio mandari placet.

Deinde subjungit Zonaras: „ Quo quidem ex Episcopi tamen „ sententia, bona procurante, & quos in usus Ecclesiastici reditus insumantur facile apparebit, nec erit cur quispiam in Excelsiæ patrimonio dissolutum Episcopum fuisse suspicari queat „ (id enim dissipandi verbo ostenditur) eumque quasi sacros proventus perdite irreligioseque effundentem, conviciis, contumeliisque proscindat. Qua quidem ex re, cum Episcopi fides „ multitudini suspecta esse consuevit, tum offensiones quoque populi, velut ex odio male gestæ potestatis, excitantur.

XXV. Œconomorum sæpius meminit Justinianus Imperator, ac signanter in *L.* 42. §. 5. *Cod. De Episcopis*, & *Clericis*: ubi œconomos *cum judicio*, & *diligenti discussione* creari præcipit, addens: „ Scientibus ipsis, quod singulis annis rationem referent sanctissimo Episcopo suæ administrationis, & quacumque in re videbuntur res Ecclesiasticas minuisse, vel læsisse, „ vel proprium quæstum quæsisse, hoc Ecclesiasticis rebus restituent.

XXVI. Canonem Chalcedonensem sæculo VIII. renovavit Synodus Nicæna II. *Can.* 11. eumque illæsum servandum esse declarat: „ Et si quidem (ait) unusquisque Metropolitanus in „ sua Ecclesia œconomum constituit, bene habet. Sin minus, „ Constantinopolitano Episcopo speciali auctoritate licebit œconomum in ejus Ecclesia præficere: similiter & Metropolitanis, si quis eis subsunt Episcopi, nolint in Ecclesiis œconomos constituere.

Hic advertere licet, quam sollicita fuerit hæc œcumenica Synodus, ut Episcopi suos haberent œconomos.

XXVII. Sæculo septimo celebrata Synodus Hispalensis II.

Can. 9. mandat, „ ut unusquisque nostrum (id est Episcoporum) „ secundum Chalcedonensium Patrum Decreta ex proprio Clero „ œconomum sibi constituat . . . Si quis autem Episcopus posthac „ Ecclesiasticam rem aut laicali procuratione administrandam „ elegerit; aut *sine testimonio œconomi* gubernandam crediderit; „ vere ut contemptor Canonum, & fraudator Ecclesiarum re- „ rum, non solum a Christo de rebus pauperum judicabitur reus; „ sed etiam & Concilio manebit obnoxius ". Apud Gratianum *Caus.* 16. *quæst.* 7. *Can.* 22.

XXVIII. Circa idem tempus Concilium Toletanum IV: *Can.* 48. ait: „ Eos quos œconomus Græci appellant, hoc est, qui „ vice Episcoporum res Ecclesiasticas tractant, sicut sancta Sy- „ nodus Chalcedonensis instituit, omnes Episcopos de proprio „ Clero ad regendas Ecclesias habere oportet: qui autem dein- „ ceps contempserint, obnoxius ejusdem magni Concilii erit.

Porro sciendum apud Latinos frequenter hoc œconomos fuisse vocatos *Vice-Dominus*; uti notat, multisque ostendit Du-Cange in suo Glossario, verbo *Vice-Domini Ecclesiarum*.

XXIX. Quo tempore usus œconomorum desierit, incertum est. Admodum verisimile est, sensim desiisse, postquam administratio rerum Ecclesiasticarum ad singulos Beneficiatos devoluta est, manente sola administratione, & dispensatione *immediata* bonorum ipsius Episcopatus penes Episcopum.

XXX. Verum quia semper cavendum est, ne Episcopi rerum temporalium cura, & sollicitudine in spirituali animarum cura, & regimine impediantur, neque infidæ administrationis insimulentur; qui fuit institutionis œconomorum finis: hinc S. Carolus sacrorum Canonum zelosus instaurator, & spiritum magis, quam litteram sacrorum Canonum considerans, ea quæ Concilium Chalcedonense, & Toletanum decreverunt circa œconomos totius substantiæ Ecclesiasticæ, quando omnium rerum Ecclesiasticarum *immediata* dispensatio erat penes Episcopos, applicuit œconomis, qui solas res Ecclesiæ Cathedralis, sive Episcopatus administrent; in Concilio V. Mediolanensi *part.* 3. *cap.* 11. ubi ait: „ Sacrosancti Concilii Chalcedonensis Canon jubet, ab Epis- „ copo *œconomum* deligi, & constitui, qui Ecclesiæ Cathedralis „ prædia, bona, resque de illius sententia, & arbitrio admini- „ stret; ut non modo illa non dissipentur, sed testis sit rectæ „ administrationis, ac dispensationis.

XXXI. Deinde adjungit: „ Id ut a Provinciæ nostræ singulis Epi- „ scopis servetur, hoc Decreto statuimus; nec vero solum quo dili- „ gentius bonorum Ecclesiæ rectæ administrationi ad illius Concilii „ præscriptum consulatur; verum etiam quo *studiosius* Episcopus cum „ census, supellectilis, bonorumque eorum curatorem administrato- „ remque habuerit in *rerum spiritualium officiis*, quæ Episcopalis mu- „ neris propria sunt, ipse omni cogitatione totoque animo incumbat.

XXXII. Quis autem in œconomum eligi debeat, ex præscripto Canonum significat: „ Eum vero *œconomum*, vel ut alio „ Canone cavetur, *Vice-Dominum* constituat Episcopus, non lai- „ cum, neque sibi cognatione, affinitateve, aut favore conjun- „ ctum, sed Ecclesiasticum hominem: qui & *de Clero suo*, & ve- „ ro si talem qui idoneus sit, habere potest, Diaconatu initia- „ tus sit, quique in eo administrationis genere, & *recte & perite* „ versari possit.

His sat ostendit Sanctissimus Præsul, Episcopos rerum temporalium curam merito exemplo Apostolorum aliis demandare, ut ipsi orationi & Ministerio liberius vacare queant; ita tamen, ut providos, & fideles dispensatores, & œconomos deligendo, providus & fidelis bonorum Ecclesiæ dispensator habeatur.

XXXIII. Concilium Chalcedonense non tantum œconomos constitui voluit, qui viventibus Episcopis rerum administrationem susciperent; sed & *Canone* 25. voluit, *viduæ Ecclesiæ reditum apud Ecclesiæ œconomum salvum custodiri*.

XXXIV. Hoc Decretum renovans Synodus Tridentina *Sess.* 24. *cap.* 16. *De Reformat.* statuit, „ ut Capitulum, Sede va- „ cante, ubi fructuum percipiendorum ei munus incumbit, œco- „ nomum unum, vel plures fideles ac diligentes decernat, qui „ rerum Ecclesiasticarum, & proventuum curam gerant, quo- „ rum rationem ei, ad quem pertinebit, sint reddituri . . . . . „ Episcopus vero ad eamdem Ecclesiam vacantem promotus, ex „ iis, quæ ad eum spectant, ab eisdem œconomo, Vicario, & „ aliis quibuscumque officialibus, & administratoribus, qui, „ Sede vacante, fuerunt a Capitulo, vel ab aliis in ejus locum „ constituti, etiamsi fuerint ex eodem Capitulo, rationem exi- „ gat officiorum, jurisdictionis, administrationis, aut cujuscum- „ que eorum muneris; possitque eos punire, qui in eorum of- „ ficio seu administratione deliquerint: etiamsi prædicti officia- „ les, redditis rationibus, a Capitulo, vel a deputatis ab eo- „ dem, absolutionem, aut liberationem obtinuerint.

XXXV. Hoc Decretum in Synodis Belgicis passim observari nominatim præcipitur; additque Synodus D. Mechliniensis: „ Ii- „ que (œconomi) semel electi, a Capitulo non mutentur sine „ justa, & rationabili causa.

CAPUT II.

De Elocatione Bonorum Ecclesiasticorum.

1 *Nomine nudæ administrationis venit elocatio, modo fiat ad* modicum *tempus*.
2 *Ad* longum *tempus facta censetur species alienationis*.
3 *Tempus* novem *annorum de Jure Civili habetur modicum; de Jure Canonico* trium *annorum*.
4 *In Belgio pro parte a Jure Civili, & Canonico recessum est*.
5 *Varios terminos pro diversitate bonorum præscripsit Synodus Cameracensis; & Edictum Regium probavit*.
6 *Similes terminos expressit Synodus Mechliniensis, & Edictum Principum ad illam Synodum*.
7 *Plures elocationes simul factæ pro tempore legitimo sæpius repetito non valent*.
8 *Certum tempus determinatum, intra quod contractus locationis renovari possit*.
9 *Beneficiati tantum pro tempore suæ Deservituræ mercedem elocationis recipere possunt*.
10 *Decretum Concilii Tridentini contra elocationes anticipatis solutionibus*.
11 *Decreta Synodorum, & Edicta Principum Belgii contra similes fraudes*.
12 *An in elocatione liceat recipere* Bibalia?
13 *Elocationes debent fieri publice, præviis proclamationibus*.
14 *Aliquando ob fraudem Rusticorum iis omissis fieri possunt*.
15 *In Gallia nonnullis interdicta conductio bonorum Ecclesiasticorum*.
16 *In Gallia aliquando data fuit prærogativa Parochis in conductione decimarum; sed hodie cessat*.
17 *Non convenit Parochis conductio decimarum*.
18 *Inspecto Jure communi, elocatio facta a Beneficiato non protenditur ultra ejus vitam*.
19 *Idipsum in Gallia ordinatum*.
20 *Quid Synodi Belgii circa hoc statuerunt?*
21 *Utrum Resignatarius stare debeat elocationi Resignatis?*
22 *Si Prælatus tamquam administrator bonorum Ecclesiæ elocaverit, successor tenetur*.

I. ELOCATIONEM bonorum Ecclesiæ esse speciem administrationis, atque sub administratione comprehendi, modo intra terminos nudæ, & simplicis elocationis concludatur, una est Canonistarum sententia, & aperte probatur in *Clementina* 1. *De Rebus Ecclesiæ non alienandis*; ipsaque notoria praxis consonat.

II. Ut autem intra terminos elocationis subsistat, requiritur, ut sit ad *modicum* tempus. Longioris enim temporis terminus efficeret, ut nomine quidem diceretur elocatio, sed reipsa species alienationis centeretur, quemadmodum supra *Sect.* 3. *tit.* 8. *cap.* 4. notavimus; atque eatenus non administrationis, sed alienationis species haberetur.

III. Hoc tempus *modicum* secundum interpretes Juris Civilis sequutos Glossam ad *Novellam* 120. *cap.* 3. ad novem annos, & *longum* ad decem producitur; sicut Principum Constitutiones *longum* tempus in præscriptione definiverunt. Vide Covarruviam *lib.* 2. *var. resol. cap.* 16. & ibi citatos. At Paulus II. in *Extravag. Ambitiosæ, De rebus Ecclesiæ non alienandis*, videtur tempus *modicum* contraxisse ad *triennium* inter species alienationis vetitas referens locationem & conductionem (a) *ultra triennium*.

IV. Verum hanc Extravagantem multis in locis quoad hanc restrictionem ad *triennium* receptam non esse, passim testantur Pragmatici: ipsæque Synodi Belgicæ, & Principum Edicta contrarium usum manifeste ostendunt; quæ quasi mediam viam inter Jus Civile & Canonicum tenuerunt, nimirum pro diversitate bonorum varios temporis terminos elocationis determinando.

V. Synodus P. II. Cameracensis *tit.* 15. *cap.* 6. ait: „ Terminus ordinarius locationis domorum & terrarum arabilium „ sit *novem* annorum; pro pratis *sex*: pro decimis *trium*: si ta- „ men seorsim a terris arabilibus elocentur.

Hunc terminum probavit quoque Philippus II. in Edicto ad hanc Synodum *art.* 24. vetans hunc terminum quovis modo excedi, nisi observatis solemnitatibus in alienatione rerum Ecclesiæ requisitis; idque sub pœna nullitatis.

VI. Similiter Edictum Principum ad Synodum P. II. Mechliniensem *art.* 20. asserit, Synodum præscripsisse certos terminos observandos in elocatione bonorum Ecclesiasticorum; præcipitque Edictum, eos ab omnibus observari: interdicens ultra terminos præscriptos conducere ulla bona Ecclesiastica sub pœna nullitatis ipsius contractus. Verba Edicti sunt: *Ende aengesien de voorf. Synode heeft ghestelt eenen Zekeren termyn diemen sal moeten onderhouden inde verpachtinge van de goederen van de Capitulen, Cloosteren oft andere Beneficien, met sekere distinctie aldaer gheroert, soo bevelen wy alle onse ondersaten hun daer naer te reguleren, en niet te pachten oft aerveerden eenighe goederen de voorschreven Capitulen, Cloosteren oft andere ghestelycke Beneficien toebehoorende, voor anderen langeren termyn, op peine van nulliteyt van hunnen pacht*. Idest: Quandoquidem dicta Synodus limitaverit tempus observandum in conductionibus bonorum tum Capitulorum, tum Monasteriorum, aliorumque Beneficiorum, mediante quadam distinctione ibidem expressa, hinc mandamus quibuscumque subditis nostris, ut juxta ea se conforment; nec talia, ad Capitula, Monasteria, aliaque Beneficia Ecclesiastica spectantia bona in longius tempus conducant, pœna irritæ conductionis constituta.

Verum in hodiernis Synodi hujus Provincialis exemplaribus non reperiuntur hi termini elocationis expressi; sed tantum dicitur simpliciter *tit.* 22. *cap.* 2. „ Bona Ecclesiæ locare non liceat ul- „ tra tempus a jure definitum. „ Sed monet Zypæus in Notitia Juris Belgici *tit. De Episcopis, & Clericis* §. *de rebus Ecclesiæ non alienandis*, quod „ Synodus alios terminos pratis, alios decimis, alios agris præscribat, pro natura regionis; sed Romæ „ substitutum est tempus tantum a Jure præscriptum: Edictum „ autem conceptum est antequam Synodus probata Roma redi- „ ret: termini autem ejusdem Synodi, quos Edictum probat, re- „ gesti

(a) In Jure bifariam usurpari solent *locationis* & *conductionis* verba, ac potissimum ubi agitur de rebus utendis. Inquilinus, qui domum utendam accepit, *conductor* dicitur, dominus, qui dedit, *locator* nuncupari solet. Quod si de opere faciendo agatur, communis utriusque hujus verbi vis, & significatio eadem fere est: nam artifices, quatenus suam operam vendunt, locatores dicuntur, unde locare operas vulgo dicimus, quatenus opus faciendum suscipiunt, conductores habentur.

„ gesti sunt in Synodorum Antuerpiensem 1609. *tit.* 21. *c.* 26. “ Hæc ille, qui & addere potuisset Synodum D. Mechliniensem anno 1609. quæ *tit.* 21. *cap.* 1. eosdem terminos expressit, quos Synodus Cameracensis expresserat; refertque se ad citatum articulum Edicti.

VII. Recte post alios notat Covarruvias loco citato *n.* 4. quod si fiant plures elocationes unius ejusdemque rei in certum & legitimum tempus sæpius repetitum, puta in plura triennia, aut novennia, adjecta clausula, ut tot sint locationes quot *triennia*, aut *novennia*, & finito primo triennio aut novennio censeatur facta *nova* elocatio, sint nullæ saltem quoad excessum legitimi temporis, tamquam manifeste factæ in fraudem legis.

VIII. Ad occurrendum hujusmodi fraudibus decretum est in Synodis nostris Belgicis, quod „ nec renovari possit contractus „ locationis terrarum arabilium, nisi *finito sexennio* prioris con- „ tractus, quoad prata vero *quadriennio*, & quoad decimas *bien-* „ *nio*; alioquin contractus sint irriti, & qui eos fecerint Clerici „ per Episcopos puniantur “. Ita Synodus P. II. Cameracensis citato *cap.* 6. cui omnes passim aliæ Synodi consonant; uti & Edictum Regium ad hanc Synodum Cameracensem, *art.* 24.

IX. Cum Beneficiati tantum habeant usum bonorum suis titulis annexorum, pro tempore quo Beneficiis illis deserviunt, neque ultra illud tempus proventus illorum percipere queant, consequens est, quod nec jus ipsis sit mercedem conductionis, & elocationis ultra tempus illud recipiendi; sed proventus, ipsamque conductionis mercedem integram successori relinquere teneantur; ne alias ipsa Beneficia defectu proventuum Ministris destitui contingeret, dum unus suorum etiam successorum annuos proventus præripuisset: quod jam pridem per elocationes *anticipatis* solutionibus frequenter fiebat, non sine notabili Ecclesiæ pernicie; uti deplorat Synodus Tridentina, similes elocationes damnans.

X. Verba Decreti *Sess.* 25. *c.* 11. *De Reformat.* sunt; „ Magnam „ Ecclesiis perniciem afferre solet, cum earum bona, repræsenta- „ ta pecunia, in successorum præjudicium aliis locantur: omnes „ igitur hæc locationes, si *anticipatis* solutionibus fiant, nullatenus in præjudicium successorum validæ intelligantur, quo- „ cumque indulto aut privilegio non obstante: nec hujusmodi „ locationes in Romana Curia, vel extra eam confirmentur.

XI. Hoc Decretum in pluribus Synodis Belgicis renovatum hodie ubique observatur, vetatque eas Synodus Antuerpiensis anno 1610. *tit.* 21. *cap.* 17. sub pœna *duplum* restituendi ejus quod acceptum erit.

Addit Synodus P. II. Cameranensis *tit.* 15. *cap.* 5. Venditiones „ vero granorum, & aliarum rerum, quæ vilissimo pretio fiunt „ ob *anticipatas* solutiones, sive pro una tantum vice, sive ad „ plures annos contractus ineatur, tamquam usuram sapientes „ plane interdicit, Clericisque vendentibus pœnam suspensionis „ imponit. Contra ementes autem, sive Clerici sint, sive laici, „ tamquam contra usurarios procedatur.

Easdem venditiones annullat, sive pro invalidis habet Edictum Philippi II. ad hanc Synodum, *art.* 23.

Synodus Buscoducensis sub Masio *tit.* 20. *cap.* 11. reprobatis elocationibus, quæ fiunt *anticipatis* solutionibus, ulterius statuit, „ ne Ecclesiarum Rectores, aut Beneficia Ecclesiastica quomodoli- „ bet obtinentes pendentes Beneficiorum fructus, aut proventus „ currentes, quovis prætextu, vel causa vendant, aut elocent, „ nisi dilata in id tempus pretii, vel mercedis solutione, quo fru- „ ctus erunt a solo separati, aut annus cessit; ne illis cedenti- „ bus aut decedentibus, fraudatis successoribus Ecclesia debitis „ muneribus destituatur, sub pœna arbitrio nostro infligenda.

XII. Synodus P. I. Mechliniensis postquam titulo *De Elocatione bonorum Eccles. cap.* 1. renovavit Decretum Concilii Tridentini contra elocationes *anticipatis solutionibus* factas, deinde *cap.* 3. decernit, „ quod pro renovatione arendæ (*a*) possessores Bene- „ ficiorum non recipiant arrhæ nomine ultra sex florenos; Col- „ legia vero, & Monasteria nihil exigant supra *consuetas pitan-* „ *tias*, salvo in omnibus Episcopi moderamine.

Quæ hic *consuetæ pitantiæ* vocantur, hodie in multis locis dici solent *Bibalia* (*b*): circa quæ merito monet Synodus moderationem esse servandam; ne alias exigendo, & recipiendo notabilia *Bibalia*, per ipsa merces elocationis semper minuatur, & fraus fiat Decreto vetanti elocationes *anticipatis* solutionibus. Unde & quædam Synodi nihil exigi volunt, ac signanter Synodus Audomarensis *tit.* 22. *cap.* 3. ait: „ Pro hujusmodi autem arendæ „ renovatione, possessores Beneficiorum *nihil vini* nomine accipiant, quod in damnum possit venire successorum „. Huic non difforme est Edictum Regium ad Synodum Cameracensem infra citandum, vetans exigi *poculum vini* in diminutionem mercedis, nisi de consensu Superioris.

XIII. Ut vero bona Ecclesiarum sine fraude securius elocentur, volunt Synodi nostræ, ut non nisi publice, & præviis proclamationibus elocentur.

Synodus P. II. Cameracensis *tit.* 15. *cap.* 8. ait: „ Dicti vero „ Parochi, & Capellani bona Beneficiorum suorum, non nisi „ tribus proclamationibus factis, relicta cuilibet facultate plus „ offerendi, elocare possunt.

Huic Decreto consonat Edictum Regium ad hanc Synodum *art.* 25. latius eamdem formam elocationis exprimens. Verba Edicti sunt: *Au surplus, declarons que les biens d' Eglises Parochiales, Chappelles, & des lieux pieux, ne se pourront bailler en ferme ou louage, si ce n' est après trois proclamations, ou attaches de billets faites ès lieux accoûtumes, ou qu' ils soient loües aussi cherement que se baillent en ferme les terres circonvoisines de semblable bonté: le tout, sans prendre pot de vin à la diminution du rans daige, ne soit di consentement du Superieur, à peine que tel contrats seront tenus, & reputes pour nuls, & de nulle valeur.* Id est: Insuper declaramus, Parochialium Ecclesiarum, Cappellarum, aliorumque locorum pietati dicatorum bona non elocanda, nisi tribus præviis denuntiationibus, aut tabellæ locis consuetis proscriptæ fuerint; vel tanti forent elocata, quanti ejusdem ubertatis circumvicini agri; idque sine Bibalium aut vini receptione in imminutionem pactæ mercedis, nisi Superiorum consensus accesserit; hac alias indicta pœna, ut tales contractus nullius roboris, & valoris habeantur.

XIV. Posteriores Synodi conformiter ad hoc Edictum idem statuerunt; addit tamen Synodus Gandensis renovata inter Decreta edita per Antonium Triest Episcopum Gandensem, in Congregatione Vicariatus, & Archipresbyterorum suæ Diœcesis anno 1650. *tit.* 20. *cap.* 14. „ Casu quo tamen publicam eloca- „ tionem, propter collusionem incolarum loci, vel ob aliam „ causam rationabilem, Ecclesiis aut Beneficiis fore damno ve- „ risimiliter appareat, omissis proclamationibus, secreto vel „ e manu, ut vocant, præfata bona elocari poterunt; non „ minoris tamen, quam bona vicina ejusdem naturæ, & qua- „ litatis elocantur, nec aliter quam etiam accepta idonea „ cautione, ac de licentia nostra, aut Vicariatus, vel saltem „ Decani loci.

XV. Ut bona Ecclesiastica melius conserventur, neque a laicis præsertim potentioribus sub prætextu elocationis, & conductionis subinde occupentur, aut saltem proventus illorum divertantur; pluribus Regiis Edictis, & Parlamentorum Arrestis vetitum est in Gallia Notabilibus, & Magistratibus, & Officiariis Regiis, & Toparcharum Ministris conducere, sive per se, sive per interpositas personas bona Ecclesiastica; vetitumque Ecclesiasticis bona Ecclesiarum iisdem elocare: uti videri potest in Actis Cleri Gallicani, *tom.* 3. *part.* 3. *tit.* 2. *cap.* 5.

XVI. Aliquando in Gallia data fuit prærogativa Parochis in conductione decimarum suæ Parochiæ; sed posteriori Edicto Henrici IV. de anno 1604. hæc prærogativa sublata est (*c*), omnibus etiam laicis ad eam conductionem admissis; uti videre est in libro, cui titulus: *La grande Conference des Ordonnaces*, &c. *lib.* 1. *tit.* 2. *part.* 2. §. 4.

XVII. Et merito hæc prærogativa sublata est; quia non convenit, ut Pastores sint decimarum ad Monasteria, & Capitula spectantium conductores; uti *tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 6. notavimus. Neque dubitandum videtur, decimas ad Monasteria, & Capitula devolutas, etsi de Jure communi ad Parochum dicantur spectare, revera esse *alienas* respectu Parochorum, ad mentem Synodorum decernentium: „ Clerici beneficiati, vel in „ Sacris constituti, decimas, census, prædia, aut terras *alienas* „ non conducant, quæstus faciendi gratia “. Ita Synodus P. II. Mechliniensis *tit.* 18. *cap.* 5.

XVIII. Cum Beneficiatus tantum habeat jus percipiendi proventus bonorum titulo suo annexorum durante tempore, quo Beneficium possidet, consequens est, quod nec bona illa ultra illud tempus elocare queat; adinstar usufructuarii, qui elocationem ultra tempus durantis usus fructus extendere nequit; exspiratque elocatio, ipso expirante usufructu. *L.* 9. §. 1. *ff. Locati.*

Hinc communiter concludunt Canonistæ, si Beneficiatus ad certum tempus terras, aut domum, aliave bona sui Beneficii elocaverit, & intra tempus elocationis moriatur, ipsam elocationem exspirare, neque successorem debere stare elocationi. Mortuo enim Rectore qui locavit, fructus & reditus ad successorem pertinent, nec amplius ad defuncti jus attinent; & ideo locatio ejus morte extinguitur, ait post alios citatos Covarruvias *lib.* 2. *Variar. resolut. cap.* 15. *num.* 6. Vide etiam Wamesium *Cons. Can.* 324.

XIX. In Gallia Edicto Regio de 7. Septemb. 1568. declaratum fuit, elocationes exspirare per mortem, dimissionem, aut resignationem Beneficiati, salvo regressu ipsi conductori contra Resignantem, ejusve hæredem pro expensis, damnis, & interesse. Verba Edicti sunt; *Ordonnos que toutes fermes de Bènèfices expireront par la demission, rèsignation, ou trèpas du Bènèficier, sauf le recours au fermier pour ses dèpens, dommages & interêts contre le Resignant, ou heritier du dèfunt, en cas d' avance: si ce n' est des terres de labour, dont les baux ne pourront exceder neuf annèes, & que les fermes soient dùement faites au plus offrant, & dernier encherisseur, à esteint de chandelle, & avec les solemnitès qui se gurdent aux Baux du notre Domaine.* Id est: Statuimus, ut Beneficiorum omnium elocationes expirent, dimittente aut resignante, aut moriente Beneficiato, salvo recursu conductoris, ratione impensarum, damni, & incommodi adversus Resignantem, aut hæredem defuncti in casu anticipationis; exceptis conductionibus agrorum sementivorum, quorum conductiones novenii tempus non excedent, posito elocationes debite factas fuisse plurimo, & ultimo licenti ad extinctionem candelæ, aliisque solemnibus formulis in Regiorum Censuum nostrorum conductione observari consuetis.

XX. Et

(a) Pro renovatione *arendæ*; id est, pour le renouvellement du bail d'une metairie ou d'une ferme.

(b) Bibalia, *pots de vin*, id est donum quod conductor largitur locatori, donum istud non comprehenditur in redictu annuali, qui in locationis contractu exprimitur.

(c) Dominus Van-Espen confundit Edictum Henrici IV. cum Arresto supremi Parisiorum Senatus. Arrestum datum est 11. Februarii 1604. At Edictum Regis confectum, ac promulgatum fuit mense Decembris 1606. Ut illud Lectori constet, subjicere liceat Edicti verba, art. 24. *Nous avons ordonne, & ordonnos que lesdits Ecclesiastiques pourront bailler leurs dixmes à ferme, à telle personne que bon leur semblera, sans que lesdits Curres y puissent pretendre aucune preference, nonobstant toutes Ordonnances à ce contraires; lesquelles, s'il y en a, nous avons revoquees, & voulu & ordonne au lieu d'icelles; que l'Arret donne en notre Cour de Parlement de Paris du 11. Fevrier 1604. sur semblable differend, & pour empecher telle preference, soit inviolablement garde . . . . . . Donne au mois de Decembre 1606.*

XX. Et hæc quidem de Jure communi: nam ex quorumdam locorum consuetudine successor in Beneficio tenetur stare, saltem ad aliquod tempus, locationi factæ per prædecessorem.

Synodus D. Mechliniensis *tit.* 21, *cap.* 3. ,, elocationes bonorum beneficialium a Beneficiatis initas non diutius durare declaret, quam pro illo anno, in quo moritur, vel Beneficium dimittit ipse Beneficiatus contrahens". Deinde addit hanc clausulam: ,, Nisi a nobis (Episcopo vel Capitulo), sub cujus jurisdictione ipsa Beneficia existunt, confirmatæ fuerint.

Eadem habet Synodus Namurcensis anni 1659. *tit.* 22. *cap.* 3. nisi quod in clausula exceptiva exprimat etiam elocationes factas *auctione publica*; quasi & has durare vellet ultra annum, quo Beneficiatus moritur, vel dimittit Beneficium.

XXI. Resignatarium tamen, qui ab ipso Beneficiato elocatore titulum quodammodo accipit, teneri stare elocationi Resignantis, probabilius existimat Renatus Choppinus *lib.* 3. *De Sacr. Polit. tit.* 7. *n.* 6. ,, Immo indubutati juris esse, successorem Resignatarium servare, & tueri oportere locationes factas a Resignante, si licitæ sint, & sine fraude, maxime si conductor sit, qui impensas quasdam in sarta tecta prorogaverit,,: asserit Paponius *lib.* 1. *Arrest. tit.* 13. in additionibus ad *art.* 5. (*a*).

XXII. Supradicta intelligunt communiter Canonistæ, quando ipse Beneficiatus suo proprio nomine, & in suum usum elocat bona sui Beneficii, quorum proventus ipsi tamquam Beneficiato competunt; secus vero, si bona elocaverit ad Ecclesiam, aut Conventum spectantia, quæ non ipsius particularis commodum, sed ipsius Ecclesiæ, aut Conventus elocantur.

Hoc enim casu, non ut particularis possessor Beneficii, & proprio nomine elocat, sed tamquam legitimus bonorum Ecclesiæ administrator: quo casu Prælatus, qui ipsi in administratione Ecclesiæ succedit, eidem elocationi factæ stare tenetur; sicut tutor, qui alteri tutori in administratione successit, ait Covarruvias loco citato; qui & tamquam consequens subjungit: ,, Sic sane si Rector alicujus Hospitalis ad annum tantum electus ipsius res locaverit ad triennium, vel ad aliud tempus Jure permissum, tenebitur successor locationis factæ nomine Xenodochii, & ad ejus usum, stare omnino: alioqui fallax esset hæc administrandi potestas. Idem dicas in Rectoribus civitatum, ubi ab eorum officium spectat res civitatis locare, nam locatio ab eis nomine civitatis facta, etiam ad successorem transivit, sicut & alii contractus.

Deinde subjicit hanc generalem conclusionem, & regulam a Canonistis communiter probatam: ,, Igitur ubi locatio rerum Ecclesiæ a Prælato fieri potest ad usum ipsius Ecclesiæ, & ea facta fuerit nomine Ecclesiæ, ut & facta censebitur in rebus ab ipsam Ecclesiam, non ad Prælatum pertinentibus; successor in dignitate licet possit in integrum restitutionem petere, ad læsionem Ecclesiæ non poterit jure ordinario a locatione discedere. Non idem erit, si Prælatus Ecclesiæ locaverit rem, cujus reditus non ad Ecclesiam, sed ad ipsum Prælatum pertinent: nam licet nomine Ecclesiæ locaverit, intelligitur ea locatio sub ea conditione, si ipse Prælatus vixerit, & ut effectum habeat, dum ipse Prælatus jus habuerit percipiendi reditus illos; hoc etenim dictat materia subjecta.

CAPUT III.

De vetitam rerum Ecclesiæ alienatione, & quid nomine alienationis veniat, & quæ res contineatur?

1 *Primis Ecclesiæ sæculis non videtur Episcopis interdicta rerum Ecclesiæ alienatio.*
2 *Quare vetita postmodum earum alienatio?*
3 *Decretum Concilii Carthagiensis vetans hanc alienationem.*
4 *Decretum sub nomine Concilii apud Valentiam relatum in Decretalibus Gregorii IX.*
5 *In nullo Concilio Valentino reperitur.*
6 *Refert illud Gratianus, nonnullis additis, quæ simul conficiunt Decretum hodie vulgatissimum; cujus tenor exhibetur.*
7 *Refertur a Gratiano sub nomine* Leonis Papæ, *qui communiter creditur Leo Magnus.*
8 *Epistolam Leonis Magni, quæ partem Decreti continet, primus evulgavit Gerardus Vossius.*
9 *Ex hac Epistola aliqua omisit, notanda tamen, & aliqua addidit Gratianus.*
10 *Epistolam hanc Leoni Magno adscribi non posse dicit Paschasius Quenellus.*
11 *Argumenta quibus id probat Quenellus.*
12 *Qua ratione Leoni Magno hæc Epistola supposita videatur?*
13 *Hoc Decreto antiquiones usi non sunt; sed posterioribus admodum fuit familiare, non tantum Doctoribus, sed & Pontificibus.*
14 *Plura tum a Pontificibus, tum a Synodis edita Decreta alienationem rerum Ecclesiæ vetantia.*
15 *Principes sæculares illa suis legibus fulcierunt.*
16 *Constitutio Leonis Imperatoris, & ratio vetitæ alienationis.*
17 *Hæc Constitutio per Anastasium extensa.*
18 *Justinianus, hac abrogata, extendit legem Leonis ad omnes Ecclesias.*
19 *Principes nostri etiam Decreta Canonum probarunt.*
20 *Episcopi, & Pastores hodie jurant, bona suarum Ecclesiarum, & Beneficiorum non alienare.*
21 *Nomine alienationis continetur omnis actus translativus dominii.*
22 *Item, per quem aliquo modo res Ecclesiæ adimitur.*
23 *Alienatio fit per infeudationem, & dationem in emphyteusim.*
24 *Item, per concessionem ususfructus.*
25 *Vetatur quoque res pignori dari, & quare?*
26 *Ostenditur corruptus textus* Cap. 5. *tit.* hoc tit. *delendamque vocem* conditionem.
27 *Debet Beneficiatus res sui Beneficii integras servare.*
28 *Quæ res sub probibita alienatione contineantur?*
29 *An arbores in fundo excrescentes contineantur?*
30 *Decretum Synodi Silvæducensis de cædendis arboribus.*

I. PRIMIS Ecclesiæ sæculis, præsertim quamdiu Ecclesia præter Fidelium oblationes nulla bona habitat, non legitur, Episcopis interdictam fuisse rerum Ecclesiasticarum alienationem; sed libera & plena earum dispositio ipsis concredita videbatur. Absonum enim videbatur, iis non credi rerum temporalium dispensationem, quibus pretiosæ hominum animæ sunt credendæ.

II. Verum cum Ecclesia, cessante ethnicorum Imperatorum persecutione, cœpit etiam bona immobilia possidere, e quorum proventibus in perpetuum quodammodo Ministris Ecclesiæ, aliisque necessariis ad divinum cultum provideretur; atque experientia doceret, nonnullos Episcopos non satis sollicitos pro successoribus, bona illa in propriam utilitatem distrahere; cœpit ipsorum auctoritas in rerum illarum administratione limitari, & rerum Ecclesiasticarum alienatio inhiberi, aut saltem certis quibusdam terminis, & legibus circumscribi.

III. Quando hæc alienationis inhibitio initium sumpserit, incertum est. Hoc non obscurum est, sæculo IV. in aliquibus saltem Ecclesiis Canones hac de re editos fuisse. Legitur in Concilio Carthaginensi V, anno 398. *Can.* 4. ,, Nullus res Ecclesiæ distrahat. Quod si reditus non habet, & aliqua nimia necessitas cogit, hanc insinuandam esse Primati ipsius Provinciæ censemus, ut cum statuto numero Episcoporum, utrum faciendum sit, arbitretur. Quod si tanta urget necessitas Ecclesiæ, ut non possit ante Primatem consulere, saltem vicinos testes convocet Episcopos; curans ad Concilium referre omnem Ecclesiæ necessitatem, Quod si non fecerit, reus Deo & sancto Concilio, venditor honore amisso teneatur". Ita refert Gratianus *Caus.* 17. *quæst.* 4. *Can.* 39.

IV. Refertur quoque in Decretalibus Gregorii IX, in *cap.* 1. *De his, quæ fiunt a Prælato* &c. sub nomine Concilii *apud Valentiam*: ,, Irrita erit Episcoporum donatio, vel venditio, vel commutatio rei Ecclesiasticæ absque collaudatione, & subscriptione Clericorum.

V. Nonnulli credunt hoc Decretum editum in Concilio Valentino habito anno 374. at notavit jam pridem Antonius Augustinus uti & Petrus Crabbus in notis ad hoc Concilium, Decretum hoc in nullo Valentino Concilio Galliæ aut Hispaniæ reperiri.

VI. Extat idem Decretum apud Gratianum *Caus.* 12. *quæst.* 2. *Can.* 52. nonnullis tamen additis, quæ simul conficiunt Decretum in hac materia apud Canonistas famosissimum, & vulgatissimum, & quo fere solo hodierna disciplina de alienatione rerum Ecclesiæ continetur. Exprimitur autem his verbis: ,, Sine exceptione decernimus, ne quis Episcopus de rebus Ecclesiæ suæ quidquam donare, vel commutare, vel vendere audeat: nisi forte aliquid horum faciat, ut meliora prospiciat, & cum totius Cleri tractatu atque consensu id eligat, quod non sit dubium profuturum Ecclesiæ. Episcopus rebus Ecclesiæ tamquam commendatis, non tamquam propriis utatur. Irrita erit Episcoporum venditio, & commutatio rei Ecclesiasticæ [illegible] absque conniventia & subscriptione Clericorum.

VII. Refert autem illud Gratianus ex Epistola Leonis Papæ, *universis Episcopis per Siciliam constitutis*; crediturque passim a Canonistis, hic designari Leonem Magnum.

VIII. Verum nulla inter Epistolas Leonis Magni extabat, quæ hoc Decretum contineret, antequam Gerardus Vossius Epistolam hactenus ineditam, sub nomine Leonis Magni ad universos Episcopos per Siciliam constitutos evulgavit: quam ex antiquo Cardinalis Sirleti MS. codice acceptam, ex consulari nota, & ipsius Leonis phrasi ac dictione, quam spirare ei visum est, Leonis Magni esse non suspicatur modo, sed plane & indubitanter asseverat.

IX. Si hoc Vossii judicium satis esset fundatum, non dubium quin saltem pro prima parte, id est, a primis verbis, usque ad illa, *profuturum Ecclesiæ*, hoc Decretum Leoni Magno adscribendum esset; quia eatenus in hac Epistola continetur; reliqua a Gratiano addita sunt, uti & nonnulla omissa: quæ tamen merito fuissent addita, utpote rationem prohibitæ alienationis exprimentia. ,, Quia (ait) plenum justitiæ est, fratres charissimi, ut non solum Episcopi, sed etiam totius Cleri studio, Ecclesiasticæ utilitatis incrementa serventur, & eorum munera illibata permaneant, quæ pro animarum suarum salute, fideles de propria substantia Ecclesiis contulerunt.

X. Verum vir summæ eruditionis Paschasius Quenellus in sua Operum Leonis revisione, relata opinione Vossii, dicere non dubitavit: ,, Mihi vero Leonis non esse, pene certum est, vel unius styli inspectione, quem a Leonino adhorrere quivis facile deprehenderit.

XI. Tum relatis nonnullis, quæ a stylo Leonis videntur plane aliena, plura alia argumenta adducit, quibus ostendat, Epistolam hanc Leoni Magno adscribi non posse; atque inter alia advertit in eadem Epistola mentionem fieri duplicis Decreti, quo a Leone *ordinatum erat quemadmodum utrinsque Ecclesiæ utilitatibus consuleretur*, adversus fraudulentos Ecclesiasticorum bonorum prædones. ,, Quæ decreta (ait Quenellus, si vere a Leone emissa essent, nunquam eorum memoria excidisse. Etsi enim plurimæ Leonis, aliorumque Pontificum *familiares* Epistolæ, vel omnino perierint, vel ad tempus ab hominum notitia ,, sub-

(a) Clerico, cujus in favorem Beneficii resignatio facta est, jungendus est alter; ille scilicet, qui cum altero suum permutat Beneficium: uterque enim tenetur stare elocationi, quam suus prædecessor confecit. Vide Brodæum in Louetium lit. S. summario 2.

„ subtractæ sint; vix tamen contingere id potuit circa Decreta-
„ les & Constituta, quæ plurium Ecclesiarum negotia & ordina-
„ tionem attinent; & multo minus, si ad totius Provinciæ am-
„ plissimæque Insulæ Episcopos, & Ecclesias fuerint directæ,
„ cujus generis esse debuerant tam hæc, si genuina esset, quam
„ illæ, de quibus mentionem facit.

Deinde advertit, nequaquam verisimile esse, „ tempore S. Leo-
„ nis tantam fuisse Ecclesiasticæ disciplinæ perturbationem, ut
„ in Provincia Romanæ Sedi subjecta, in qua erant vigilantissi-
„ mi Præsules, inter quos Paschasinus Lilybetanus, *omnia ali-*
„ *cujus Ecclesiæ prædia vendendo, donando, & diversis modis*
„ *alienando, Episcopus dissiparet*; immo tanta corruptela, ut plu-
„ res, qui id agerent, invenirentur, quod Epistola diserte ai-
„ serit. Quamobrem ad posteriora sæcula remittendam esse hu-
„ jusmodi depradationem existimo.

XII. Ex his aliisque tandem concludit eruditus Auctor; „ His
„ perpensis, in hanc sententiam facile adducor, ut vel hanc Epi-
„ stolam existimem supposititiam esse, eo scilicet consilio con-
„ fictam, ut alicui illarum Ecclesiarum prædia distracta denuo
„ vindicarentur: quod sæpe factum esse notum est, ut germa-
„ norum monimentorum loco fictitia substituerentur asserendis
„ Ecclesiarum juribus vel privilegiis quoquo modo accommodata,
„ vel saltem credam alterius esse Leonis quam nostri, secundi
„ puta, vel tertii, vel etiam posterioris.

XIII. Quidquid sit de hac Epistolæ, aut hujus Decreti sinceri-
tate, & an Leoni Magno, an alteri adscribendum, hoc constat,
quod licet in antiquorum Pontificum, qui sæculo V. & VI. aut
etiam VII. Leoni successerunt, Decretis contra indebitam bono-
rum Ecclesiasticorum alienationem editis, nulla hujus Decreti
mentio fiat, nihilominus posterioribus sæculis hoc Decretum in
hac materia passim non tantum a Doctoribus, sed a Pontificibus
in suis responsis, & Decretalibus fuisse assumptum, tamquam
præcipuum monumentum disciplinam alienationis bonorum Ec-
clesiasticorum formans.

Unde Rebuffus hanc alienationis materiam auditoribus suis
explanare volens, hoc Decretum tamquam *utilissimum*, & *fre-
quentissimum*, singillatim per singulas partes explicandum duxit,
ut ipse asserit in suo *Compendio alienationis rerum Eccl. n. 43.*

Similiter Innocentius III. in fundamentum suæ resolutionis
non semel hoc Decreto, & quidem sub nomine *Leonis* Papæ
usus est, ut videri potest in *Cap. 7. & 8. tit. De his, quæ fiunt
a Prælato*, &c.

XIV. Præter hoc Decretum extant plura tum antiquiorum,
tum recentiorum Pontificum, & Synodorum Decreta, alienatio-
nem hanc vetantia, aut saltem certis regulis & terminis circum-
scribentia, quæ referuntur vel apud Gratianum, vel in Decre-
talibus Gregorii IX. aliisque partibus Juris Canonici, sub titulo
De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non alienandis; & quorum in
progressu hujus tituli mentio facienda erit.

XV. Principes quoque conservationi rerum temporalium, quas
ipsi vel eorum Majores, aut Vasalli, & subditi Ecclesiis do-
narant, conservationi intendentes, Canones alienationem vetan-
tes, aut circumscribentes suis legibus fulcierunt.

XVI. Primus Imperatorum, qui hac de re legem edidit, cre-
ditur Leo Imperator anno 470. cujus Constitutio extat in *L. 14.
Cod. de Sacr. Ecclesiis*, declarans, nulli Episcopo, aut œconomo
esse alienandi facultatem; „ nec si omnes cum religioso Episco-
„ po & œconomo Clerici in earum possessionum alienationem
„ consentiat ". Rationem suæ Constitutionis notandam subjun-
git: „ Ea enim, quæ ad beatissimæ Ecclesiæ jura pertinent, vel
„ posthac forte pervenerint, tamquam ipsam sacrosanctam, &
„ religiosam Ecclesiam, intacta convenit venerabiliter custodi-
„ ri: ut sicut ipsa Religionis & fidei mater perpetua est, ita
„ ejus patrimonium jugiter servetur illæsum.

XVII. Hæc Leonis Constitutio solam Ecclesiam Constantinopo-
litanam spectans, ab Anastasio Imperatore in *L. 17. Cod. eod.*
ad omnes Patriarchatus Constantinopolitanis Ecclesias extensa
est; vultque, ut quæ ab ipso decreta sunt, locum habeant, &
in futuris Ecclesiasticis rebus, & in præteritis, aut præsentibus.

XVIII. Tandem Justinianus, abrogata lege Anastasiana, Leo-
nianam ad omnes plane Ecclesias extendit; easque amplas de hac
alienationis prohibitione ejusque regulis, & terminis edidit, re-
latas in *Novella 7. & 120.* atque per partes referuntur pene inte-
græ in Authenticis subjectis citatæ *Legi* 14. & pro magna parte
extant apud Gratianum *Caus. 10. quæst. 2. Can. 2.* post relatum
fragmentum ex Constitutione Leonis.

XIX. Principes nostri alienationes bonorum Ecclesiasticorum sine
forma Canonibus, & Legibus præscripta factas pro nullis haberi
volunt; edicitque Philippus II. in Edicto ad Synodum Camera-
censem *artic. 22.* quod si contingat Judices Regios interpellari
ab Ecclesiasticis super rescissione aut annullatione alienationis rerum
Ecclesiasticarum, hi Judices sequi debebunt Canones, & Leges ci-
viles his non contrarias, nec non Edicta, consuetudines, &
morem observatum, in majus Ecclesiarum bonum. Verba Edi-
cti sunt: *Davantage nous entendons que quand personnes Ecclesia-
stiques intenteront quelque action pardevant nos Juges Provinciaux,
ou autres séculiers, pour la rescission, ou annullation de quelque
alienation des biens d'Eglise, ou de quelque louage fait à longues
anées, ou autre contrat dommageable à l'Eglise, nosdits Juges
se regleront selon les Canons, & Constitutions du Droit Civil non
repugnantes ausdits Canons, & selon les Placards, Coûtumes, ou
Usances observées pour le plus grand bien des Eglises.* Id est:
Insuper volumus, ut quandocumque Ecclesiastici coram Judi-
cibus nostris Provincialibus aliisque sæcularibus litem inten-
tabunt pro rescissione alienationis factæ de bonis Ecclesiæ, aut
conductionis in longum tempus pactæ, aut alterius con-
tractus Ecclesiæ nocivi, Judices nostri, Canonibus & Juris Ci-
vilis Constitutionibus, dictis Canonibus non adversantibus, se
conforment, prout & juxta Edita, mores, receptasque consue-
tudines ad majus Ecclesiarum bonum.

XX. Episcopi hodie juxta formulam juramenti in Pontificali
præscriptam, jurant ante suam ordinationem, non alienare bona
mensæ suæ; de quo juramento actum est supra *Tom. I. part. 1.
tit. 15. cap. 2.* Similiter & Parochi jurant, se non alienaturos
bona sui Pastoratus, de quo supra *Sect. 3. tit. 3. cap. 2.*

XXI. Alienationis nomine inprimis venit actus omnis, quo rei
alicujus dominium transfertur; idque sive is sit actus ultimæ vo-
luntatis, sive inter vivos; uti speciatim declaratur in citata *L.
14. Cod. De Sacr. Eccl.* Specialiter autem vetatur in hac lege do-
natio *ad vicissitudinem Beneficii collati, aut gratiæ referendæ*:
quia color hic plerumque donationi quæritur: ut ait Justinianus
in *Novella* 120. & notavit Cujacius ad *Novellam* 7.

XXII. Immo quia finis vetitæ alienationis est, ut res Ecclesiæ
perpetuo integræ conserventur; ut ex earum proventibus Mini-
stri vivere, aliaque ad cultum divinum necessaria semper haberi
queant: consequens est, alienationis nomine hic comprehendi
omnem illum actum, per quem res ipsa quocumque modo Eccle-
siæ adimitur, aut impeditur quominus Ecclesia hac re ulterius
plene & libere uti, aut ejus emolumentum, aut proventum per-
cipere queat.

XXIII. Unde non tantum res Ecclesiæ alienari dicitur, ad
mentem Canonum, dum in alium transfertur, quoad plenum &
absolutum dominium; sed etiam per translationem dominii uti-
lis: uti fit per infeudationem, vel dationem in emphyteusim; &
declaratur in *Novella* 7. Justiniani: quia licet non adimatur di-
rectum dominium ipsi Ecclesiæ, rei tamen emolumentum eripitur.

XXIV. Similiter quia per usumfructum rei, tota ipsius utilitas
ad usumfructuarium devolvitur, & proprietario adimitur; vetita
alienatione, etiam vetita habetur ususfructus concessio.

XXV. Quin & prohibentur eadem ratione res Ecclesiæ pigno-
ri sive hypothecæ dari in citata Novella Justiniani; & in alle-
gato *cap. 5.* expresse inter vetitas alienationis species ponitur *spe-
cialis hypothecæ obligatio*; prohibeturque creditoribus rem Eccle-
siæ specialis hypothecæ titulo obligare: quia licet per pignoris
constitutionem non mutetur causa dominii, tamen *jus in re* tri-
buitur, vi cujus creditor ad ejus distractionem procedere aliquan-
do possit: neque res ipsa pignori aut hypothecæ supposita amplius
libera manet penes Ecclesiam; sed ob *jus in re* in alium translatum,
jam quodammodo aliena censetur: ideoque si testator alienatio-
nem prohibuerit, etiam pignoris datio prohibita censetur. *L. fin.
Cod. de Rebus alienis non alienandis.*

XXVI. Dicitur in allegato *Capitulo* 5. Alienationis autem ver-
bum continet *conditionem*; quæ verba a variis diversimode su-
muntur, aliis dicentibus, pro *conditionem*, legendum *conductio-
nem*, nimirum ad longum tempus; aliis prætendentibus intelligi
contractum *conditionalem*; aliis vero sumentibus vocem illam pro
pactione super rebus Ecclesiæ. At omissis hisce incertis opinioni-
bus super acceptione hujus vocis, verior apparet opinio Antonii
Augustini, qui vocem illam rejiciendam credit; utpote in auto-
graphis & codicibus, unde hic textus primitus desumptus est,
non occurrens. Textum enim hunc primitus desumptum ex *No-
vella* 7. Justiniani non obscurum est; & ex illa refertur apud
Ivonem, *part. 4. cap. 183.* ubi nulla mentio fit *conditionis*. Bur-
chardus textum hunc retulit *lib. 3. cap. 164.* sub nomine Conci-
lii apud Silvanecten. sub Ludovico Rege, *Can. 5.* idque cum hac
voce *conditionem*, sed omissa voce *venditionem*; putatque Anto-
nius Augustinus, quod Librarii Burchardi mendose pro *venditio-
nem* scripserint *conditionem*: quod mendum retinuit Bernardus
Papiensis in prima Decretalium Collectione. Raymundus autem
Decretalium Gregorii IX compilator, retenta voce *conditionem*,
addidit & vocem *venditionem*, *crucem* (ut aiunt) *Interpretibus
relinquens*. Hinc interim patet, quam utile, immo & necessa-
rium sit, nonnunquam ad ipsos primos Decretalium fontes habe-
re recursum; uti monui & pluribus ostendi in Tractatu Histori-
co Canonico in Canones, *part. 8.*

XXVII. Ut autem verbo absolvam, potest quidem Beneficiatus
rebus sui Beneficii uti, atque ex proventibus vivere; sed res ip-
sas integras conservare debet, & ad successores transmittere; ut
& ipsi earum proventus libere & plene percipere queant: ut si-
cut ipsa Religio perpetua est, ita & ejus patrimonium jugiter
servetur illæsum; uti loquitur Leo Imperator.

XXVIII. Ex hactenus dictis facile intelligi potest, quæ res sub
prohibita alienatione, ad mentem Canonum & Legum compre-
hendi debeant; nimirum illæ, e quibus loca pia reguntur aut
illustrantur, & eorum Ministri alimoniam accipiunt, quemadmo-
dum loquitur Pontifex in *Extravagante Ambitiosæ, De Rebus
Ecclesiæ non alienandis*: id est, quæ ex natura sua, vel volun-
tate offerentium destinatæ sunt, ut usibus Ecclesiæ, vel Mini-
strorum alimoniæ in perpetuum subserviant; & quibus Benefi-
ciati tamquam usufructuarii utantur, salva earum substantia.

XXIX. Quapropter si in fundo pertinente ad Ecclesiam aut
Beneficium, nascantur grandes arbores, quæ cædi non solent,
non poterit eas Beneficiatus in suum proprium commodum, tam-
quam annuos proventus, cædere & convertere: quia ex natura
sua videntur destinatæ, ut serventur ipsi Ecclesiæ; non autem
ut ad instar annorum proventuum a Beneficiatis consumantur;
uti in usufructuario respondit Jurisconsultus in *Leg. 11. tit. De
Usufructu*, & judicatum refert Renatus Choppinus *De Sacr. Polit.
lib. 3. tit. 8. n. 12.*

Notat quoque Zypæus in *Jure novo, titulo De Rebus Ecclesiæ
non alienandis, num. 8.* arbores grandes & cædi inassuetas rerum
immobilium loco haberi, neque per Beneficiatum cædi posse,
„ nisi (ait) demortuæ sint; quando in earum locum alias sub-
„ stituere usufructuarius seu Beneficiarius tenetur ". *L. 18. tit.
„ De Usufr.*

XXX. De arboribus cædendis, atque in earum locum alias

Pau-

plantandis, extat Decretum Synodi Silvæducensis sub Masio, *tit.* 20. *cap.* 13. quo fere continetur quidquid circa hujusmodi arbores Jure communi & hodierno Belgico observari oportet: „ Hoc „ etiam serio mandamus universis Parochis, aliisque Beneficio- „ rum, & officiorum Rectoribus, ut in locum arborum cædua- „ rum, quæ vel vetustate, vel alio modo pereunt, vel cedun- „ tur (quas tamen non nisi congruo & debito tempore pro loco- „ rum consuetudine cædi volumus) alias plantent: quoad ar- „ bores vero incæduas, illæ absque nostra speciali licentia non „ cædantur, ac pretium inde proveniens ad augmentum & uti- „ litatem Beneficiorum, aut reparationem ædificiorum eorumdem „ applicetur, & nihilominus in locum earum aliæ substituantur, „ sub pœnis arbitrio nostro imponendis (*a*).

C A P U T IV.

De causa, & solemnitate in alienatione rerum Ecclesiæ requisitis.

1 *Ex causa utilitatis, vel necessitatis, res Ecclesiæ alienari possunt.*
2 *Redemptionem captivorum esse justam causam alienandi vasa Ecclesiæ, declaravit Justinianus Imperator.*
3 *Idem sensit S. Gregorius.*
4 *Ad redimendos captivos, & alendos paupores vasa Ecclesiæ posse distrahi, docuit S. Ambrosius.*
5 *Melius esse aurum impendi alendis pauperibus, quam ornandis templis, docuit S. Hieronymus.*
6 *Idipsum multis adstruxit S. Chrysostomus.*
7 *Redarguit Monachos S. Bernardus, qui neglectis pauperibus templa sumptuose ornabant.*
8 *Hic ornatus splendidus templorum non raro provenit ex avaritia.*
9 *Quare homines soleant esse proniores ad ornanda templa, quam ad alendos pauperes?*
10 *Laudatus Episcopus, qui pro alendis, & redimendis captivis vasa Ecclesiæ etiam initiata vendiderat.*
11 *Triplex causa alienandi probatur a Canonistis.*
12 *Hæc causa olim probari debebat in Concilio Episcoporum.*
13 *Hinc adstruitur Decretum de non alienandis rebus Ecclesiæ a Gratiano relatum, non esse Leonis Magni.*
14 *Juxta hoc Decretum, & modernam disciplinam huic conformem, non debet causa discuti in Concilio Episcoporum.*
15 *Requiritur tamen* tractatus *prævius super causa alienandi.*
16 *Sufficit* unicus, *nisi plures requirat specialis Constitutio aut consuetudo.*
17 *Quomodo* tractatus *Cleri sive Capituli instituendus?*
18 *Debet discuti an non possit alia via necessitati Ecclesiæ succurri.*
19 *Tractatus Cleri, vel Capituli requiritur, quando ipsius consensus exigitur, & non aliter.*
20 *Quorum exigitur consensus, etiam* tractatu *necessarius est.*
21 *Exigitur consensus Capituli, dum agitur de bonis mensæ Capitularis.*
22 *An requiratur consensus* totius *Capituli?*
23 *Consensus Capituli requiritur quoad bona mensæ Episcopalis, licet sit separata a mensa Capitulari.*
24 *Requiritur quoque consensus Episcopi.*
25 *Si Ecclesia non habeat Capitulum aut Conventus, solus consensus Episcopi sufficit.*
26 *Quomodo Episcopi soleant instituere* tractatum, *sive examen super causa alienationis?*
27 *Quoad Ecclesias exemptas requiritur licentia Pontificis.*
28 *Immo attenta Constitutione Pauli II. exigitur illa in omni alienatione rerum Ecclesiæ; sed hic non recepta.*
29 *Si Regulares exempti habeant Superiorem cum potestate quasi Episcopali, hujus auctoritas sufficit.*
30 *Quid de Monialibus Ordinum Mendicantium?*
31 *Episcopi hodie jurant non alienare possessiones suæ mensæ* inconsulto *Pontifice.*
32 *Pontifex solet dare licentiam in forma commisoria.*
33 *Judices delegati diligenter inquirere debent de veritate contentorum in litteris Apostolicis.*
34 *An requiratur consensus Patroni?*
35 *Hodie in Gallia, & in Belgio solet requiri consensus Regius.*
36 *Quomodo ante consensum Regium fiat informatio super causa alienationis?*
37 *Tria potissimum in alienatione hodie requiruntur; ad quæ respexit Philippus II. in suo Edicto.*
38 *Consensus Capituli aut Episcopi quomodo exprimendus?*
39 *Plures solemnitates requisitæ a Justiniano, sed hodie non sunt in usu.*
40 *Non semper ob defectum solemnitatis requisitæ invalidatur alienatio in Gallia.*
41 *Neque hic in Belgio.*
42 *Potissimum attenditur, num justa fuerit causa alienandi.*
43 *Alienatio non semper rescinditur propter omissum consensum aliquorum de conventu, vel superioris.*
44 *Causa alienationis in instrumento exprimenda, præsumitur tamen, si legitima forma sit servata.*
45 *An præsumatur debita solemnitas intervenisse?*
46 *Post tempus notabile non facile rescindenda alienatio, nisi fraus aut dolus intervenisse probetur.*
47 *Alienatio in consanguineos Prælati habetur suspecta.*
48 *Ob læsionem notabilem restitui potest Ecclesia exemplo minoris.*

I. TAMETSI multis Canonibus, & Principum Legibus vetita jam pridem fuerit rerum Ecclesiasticarum alienatio; nequaquam tamen mens illorum fuit earum alienationem impedire, quando vel causa pietatis, aut Ecclesiæ necessitas aut utilitas eam alienationem postularet.

Unde in famoso illo Decreto relato apud Gratianum sub nomine Leonis Papæ (cujus verba relata sunt capite præcedenti) post inhibitam alienationem additur clausula: *nisi forte aliquid horum faciat, ut meliora prospiciat.* Et in *Clementina* 1. *De Rebus Ecclesiæ non alienandis*, post factam similiter prohibitionem alienationis subditur: *Nisi necessitas aut utilitas Monasterii, Prioratus, Ecclesiæ, aut administrationis hujusmodi hoc exposcat.* E quibus uno consensu concludunt Doctores, res Ecclesiæ ex causa *necessitatis* aut *utilitatis* alienari posse.

II. In Novella Justiniani 120. *cap.* 10. prohibentur vendi aut pignori supponi vasa sacra Ecclesiarum *nisi pro redemptione captivorum.*

Similiter idem Imperator in *L.* 21. *Cod. de SS. Ecclesiis*, prohibens sacrorum vasorum qualemcumque alienationem aut oppignorationem, addit: „ Excepta videlicet causa *captivitatis* in „ locis his, in quibus hoc (quod abominamur) contigerit “. Rationem exceptionis notandam subjungit: „ Nam si necessitas „ fuerit in redemptione captivorum, tunc & venditionem præ- „ fatarum rerum divinarum, & hypothecam, & pignorationes „ fieri concedimus; quoniam non absurdum est, animas hominum „ quibuscumque vasis, vel vestimentis præferri.

III. Ad has Justiniani Constitutiones verisimiliter reflexit S. Gregorius, dum *lib.* 6. *Epist.* 35. scribit: „ Et sacrorum Cano- „ num & *Legalia* statuta permittunt ministeria Ecclesiæ pro ca- „ ptivorum esse redemptione vendenda „. Et rursus *lib.* 7. *indict.* „ 2. *Epist.* 14. Sacrorum Canonum statuta, & *Legalis* permittit „ auctoritas, licite res Ecclesiasticas in *redemptionem captivo-* „ *rum* impendi.

IV. Extat apud Gratianum *Caus.* 12. *quæst.* 2. *Can.* 14. & 15. qui ibidem *Can.* 70. refert dictum S. Ambrosii ex *lib.* 2. *De Officiis cap.* 28. *In his tribus generibus* (scilicet redemptione captivorum, alimonia pauperum; & sepultura Christianorum) *vasa Ecclesiæ etiam initiata confringere, conflare, vendere licet.*

V. Et Canone sequenti refertur dictum S. Hieronymi in Epistola ad Nepotianum, quo vivis Christi templis & membris providendum esse potius, quam templis inanimatis, adstruit; prævenitque argumentum, quod a templo Salomonis pro splendido, & exorbitanti templorum ornatu desumatur. „ Tunc hæc pro- „ bantur a Domino, quando Sacerdotes hostias immolabant, & „ sanguis pecudum erat remissio peccatorum: quamquam hæc „ omnia præcesserint in figura, scripta autem sunt propter nos, „ in quos fines sæculorum devenerunt. Nunc vero, cum pauper- „ tatem domus suæ pauper Dominus dedicarit, portemus cru- „ cem, & divitias lutum putabimus.

VI. Eamdem veritatem multis adstruit S. Chrysostomus *Homil.* 51. *in Matth.* non improbans quidem templorum ornatum, sed misericordiæ opera præferens. „ Hæc dico, non quia vetare velim „ talium vasorum oblationem; sed quia dignum putem, ante „ omnia misericordiæ, ac benignitati esse incumbendum. Nam „ & vasa Deus suscipit, sed illa multo magis sibi gratiosa sunt. „ Et vasa quidem danti solum profuerint, benignitatis vero etiam „ accipienti. Et hic quidem ostentatio nonnumquam potest accusa- „ ri, ibi vero totum misericordi animo attribuitur.

Deinde nonnullis interpositis, ait: „ Nec prohibeo magnifica „ templa condere, sed hæc cum illis, immo vero hæc ante illa „ facere moneo. Nemo enim, quia templa magnifica non con- „ diderit, unquam accusatus est; at vero gehenna, ignis inex- „ tinguibilis, supplicia dæmonum imminent, nisi quis diligenter „ ista peragere velit.

VII. Hæc latius retulit vir eruditus, & pius Joannes Merlo Horstius in notis ad *cap.* 11. Apologiæ S. Bernardi ad Guillelmum Abbatem, ubi hic Sanctus inter alia exclamat: „ O vanitas „ vanitatum, sed non vanior quam insanior! fulget Ecclesia in „ parietibus, & in pauperibus eget. Suos lapides induit auro, „ & suos filios nudos deserit. De sumptibus egenorum servitur „ oculis divitum. Inveniunt curiosi quo delectentur, & non in- „ veniunt miseri quo sustententur.

VIII. Advertit ibidem S. Bernardus hunc templorum vanum & superbum ornatum non raro ex ipsa procedere avaritia. „ Si „ quæris quo modo; miro, inquam, modo: Tali quadam arte „ spargitur æs, ut multiplicetur; expenditur ut augeatur, & „ effusio copiam parit. Ipso quippe visu sumptuosarum, sed „ mirandarum vanitatum accenduntur homines magis ad offeren- „ dum quam ad ornandum. Sic opes opibus hauriuntur, sic pe- „ cunia pecuniam trahit; quia nescio quo pacto ubi amplius di- „ vitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Auro tectis reliquiis „ saginantur oculi, & loculi aperiuntur. Ostenditur pulcherri- „ ma forma Sancti vel Sanctæ alicujus, & eo creditur sanctior, „ quo coloratior. Currunt homines ad osculandum, invitantur „ ad donandum, & magis mirantur pulchra, quam venerantur „ sacra. Ponuntur dehinc in Ecclesia gemmatæ non coronæ, „ sed rotæ, circumseptæ lampadibus, sed non minus fulgentes „ insertis lapidibus. Cernimus & pro candelabris arbores quas- „ dam erectas, multo æris pondere, miro artificis opere fabri- „ catas, nec magis coruscantes superpositis lucernis, quam suis „ gemmis. Quid, putas, in his omnibus quæritur? Pœnitentium „ compunctio, an intuentium admiratio “? Utinam hæc tantum ætate Bernardi vera fuissent!

IX. Recte quoque notat Horstius, cur multorum liberalitas pronius in templorum donaria, quam in egenorum subsidia feratur. „ Nempe quod pauperibus impenditur, in vacuos, & obscu-

„ ros

(a) Quid in Galliis circa silvas cædendas observare debeant Beneficiorum possessores, Capitula, cæteræque Communitates, quæ *Manus mortua* dicuntur, præscribit Decretum Ludovici Magni datum ann. 1669. *pag.* 96. *Edit.* 1670.

„ ros abit ventres; quod templis offertur, omnium oculis con„ spicuum exponitur.

X. Acacium Episcopum Amidæ summopere laudatum fuisse, quod pro redimendis, & alendis captivis vasa aurea, & argentea Ecclesiæ vendiderit, refert Socrates *lib. 7. Hist. cap. 21.*

XI. Ex his itaque aliisque concludunt Canonistæ, triplicem esse causam, nimirum necessitatis, utilitatis, & pietatis ob quam res Ecclesiæ alienari possint.

XII. Verum hæc necessitatis, utilitatis, aut pietatis causa, ut res Ecclesiæ, præsertim immobiles, & notabilis pretii alienari queant, olim in Concilio Episcoporum discuti, & probari debebat; uti constat ex Canone Carthaginensi capite præcedenti relato: qui dicit „ *necessitatem* insinuandam esse Primati Provin„ ciæ; ut cum statuto numero Episcoporum, utrum faciendum „ sit, arbitretur “. Additque: „ Quod si tanta urget necessitas, „ ut non possit ante consulere, saltem vicinos testes convocet „ Episcopos, curans ad concilium referre omnes suæ Ecclesiæ ne„ cessitates “.

Et Hilarius Papa *Epistola* 8. ad Episcopos diversarum Provinciarum Galliæ, scribit sæculo v. Prædia ad Ecclesiam pertinentia in alterum non transferuntur, „ nisi prius apud Conci„ lium alienationis ipsius causa doceatur; ut quid fieri debeat, „ *communi* omnium deliberatione tractetur.

XIII. Quapropter non immerito Paschasius Quenellus probans Epistolam ad universos per Siciliam constitutos Episcopos, a Gerardo Vossio evulgatam; Leoni Magno adscribi non posse, notat, decretum quod huic Epistolæ inseritur permittens alienationem rerum Ecclesiæ *cum totius Cleri tractatu atque consensu* esse recentioris, & remissioris disciplinæ; cum pristina tractatum atque consensum Concilii Episcoporum exigeret.

XIV. Interim illud certum est, recentiorem, & remissiorem hac in re disciplinam, vetere antiquata, invaluisse; cui introducendæ occasionem dedisse rariorem Synodorum Episcopalium celebrationem vix dubitari potest; ipsumque tandem decretum sub nomine Leonis Papæ a Gratiano relatum, eamdem stabilivisse admodum verisimile est.

XV. Quamquam juxta hanc recentiorem disciplinam non requiratur discussio causæ ipsius alienationis in Concilio Episcoporum, requiritur tamen tractatus, sive discussio, & examen causæ per illos facienda, qui alienationem probare debent; uti communi consensu docent Canonistæ, indicatque Decretum sub nomine Leonis Papæ relatum a Gratiano in verbis, *Cum totius Cleri tractatu.*

XVI. Unum duntaxat tractatum requirit citatum Decretum; eumque sufficere monet Rebuffus *in Compendio alienat. rerum Eccles. num. 81. dum tamen sit solemnis, & deligens*: nisi tamen specialis alicujus Ordinis constitutio (qualis est Benedictinorum, juxta Rebuffum) vel Ecclesiæ consuetudo plures tractatus exigeret.

XVII. Post hæc subjungit ibidem Rebuffus *num.* 84. qualis hic debeat esse tractatus: „ Omnes Canonici, vel Monachi (ait) „ debent vocari expresse ad sonum campanæ, vel alias, juxta „ morem ipsorum, ad tractandum & deliberandum super venditio„ ne, vel locatione perpetua, seu alienatione. Quibus congre„ gatis, Prælatus, Abbas, seu Prior proponet causam, videli„ cet debitum urgere, vel aliam interesse necessitatem, seu uti„ litatem: super qua licet Canonicis, seu Monachis sic congre„ gatis, tractabitis, seu deliberabitis an & quid alienare expe„ diat. Et quilibet dicet suum suffragium. Et postea, si con„ venerint in unam sententiam, fiet instrumentum hujus de„ liberationis, & tractatus; videlicet, quod tales Canonici S. „ Petri Montispessul. post longum, & diligentem tractatum com„ muni consensu confirmaverunt, quod talis possessio propter tale „ debitum vendatur, vel alienetur, & pecunia ad dictam causam „ convertatur, credentes hoc utilius expedire Ecclesiæ.

XVIII. Addit deinde: „ Etiam tractari debet, qua via extra „ alienationem providere possit Ecclesiæ; an ex fructibus loca„ tionum rerum Ecclesiæ habitis, & non de fructibus; an pos„ sit provideri de rebus mobilibus, & si non de mobilibus, an ma„ gis de quibusdam rebus minus fructuosis, quam aliis, instar „ alienationis bonorum pupillorum.

XIX. Quod dicitur hic de *tractatu* Cleri, sive Capituli, intelligitur de casu, quo in alienatione bonorum requiritur consensus Capituli. Qui enim alienationem suo assensu probare tenentur, præmittere quoque debent *tractatum*, sive examen, an justa, & sufficiens sit causa hic & nunc talia bona Ecclesiæ alienandi.

XX. Ut ergo sciatur quorum *Tractatus*, sive *Examen* super causis alienationis præcedere debeat, prius examinandum, qui alienationi consensum præbere debeant.

XXI. In primis si agatur de bonis spectantibus ad aliquod Capitulum, aut Conventum, requiritur consensus illorum, qui Capitulum illud, aut Conventum repræsentant, vel constituunt; illud que insinuat Decretum apud Gratianum sub nomine *Leonis Papæ*, in verbis: *Et cum totius Cleri tractatu atque consensu.*

XXII. Hic nomine *Cleri* intelligi Capitulum, post alios Canonistas notat Rebuffus *num.* 79. Notatque insuper *num.* 76. quod licet dicatur *totius*, sufficiat tamen consensus *majoris partis*: „ sed „ hic dicit *totius* (ait) quantum ad *tractatum*; sed requiritur „ *major* pars quantum ad consensum: nisi minor pars velit cau„ sam rationabilem in contrarium allegare; quia tunc negotium „ differri debet.

XXIII. Præterea requiritur consensus, & tractatus *Capituli*, si agatur de alienatione bonorum spectantium ad mensam Episcopi, etiamsi mensa Capituli, & mensa Episcopi sint separatæ.

XXIV. Præter consensum Capituli requiritur consensus Episcopi, sive agatur de Ecclesia Cathedrali, sive Collegiata; etiam Regulari non tamen exempta. *Cap. 1. De rebus Ecclesiæ non alienandis.*

XXV. Si agatur de bonis Ecclesiæ non habentis Capitulum, aut Conventum, puta Parochialis, sufficit licentia, & consensus ipsius Episcopi, etiam sine consensu Capituli; uti notat Rebuffus *nu.* 88. quod & praxi conforme est, & consequenter etiam Episcopi duntaxat, & non Capituli *tractatus*, sive *examen* super causa alienationis præcedere debet.

XXVI. Non teneri Episcopum hunc *tractatum*, sive examen *juridice* absolvere, notat Rebuffus *nu.* 14. solentque hodie Episcopi libellos supplices, quibus petitur facultas alienandi bona Ecclesiarum Parochialium, aut per levationem pecuniæ ea gravandi, remittere ad Decanos Rurales, ut informatione capta supra causa alienationis, aut levationis in libellis expressa, judicium suum ad Episcopos rescribant; quo accepto Episcopi annuunt, vel renuunt, nisi ulterius examen judicent necessarium.

Qualis autem informatio fieri debeat, sat bene proponitur in *L. 5. ff. De rebus eorum, qui sub tutela*, & late deducit Zypæus Consult. 2. *De rebus Ecclesiæ non alienandis.*

XXVII. Si Ecclesia sit exempta, atque Pontifici immediate subjecta, requiritur consensus Pontificis; atque ille consensus debet esse specialis, & expressus, uti monet Rebuffus *num.* 86.

XXVIII. Quin attento rigore *Clementinæ Ambitiosæ De rebus Ecclesiæ non alienandis*, nulla Ecclesiarum aut Monasteriorum bona *inconsulto Pontifice* alienari possunt: sed notat Zypæus in Jure novo, tit. *De rebus Ecclesiæ non alienandis*, *nu.* 2. Extravagantem quoad hoc punctum non ubique receptam; „ sed quod, sal„ tem in his Ditionibus, Episcopi alienationem rerum ad Ec„ clesias sibi subjectas spectantium facultatem causa cognita con„ cedant.

XXIX. Similiter testatur Rebuffus *num.* 86. quod si Abbates exempti, vel alii Prælati haberent Ecclesias sibi *pleno* jure subjectas; tunc si Rector velit alienare, id poterit cum consensu illius Abbatis habentis jurisdictionem quasi Episcopalem.

XXX. Deinde *num.* 87. tamquam consequens infert: „ Ideo „ infertur, quod si Moniales subjectæ pleno jure Prædicatori„ bus, vel Minoribus, velint alienare, poterunt cum auctorita„ te Ministri Provincialis, vel Generalis, vel alterius habentis „ jurisdictionem in eis quasi Episcopalem, cum tractatu & so„ lemnitatibus hic expressis.

XXXI. Hodie juxta præscriptum Pontificalis Romani Episcopus consecrandus inter alia jurat: „ Possessiones vero ad men„ sam meam pertinentes non vendam, nec donabo, neque im„ pignorabo, nec de novo infeudabo, vel aliquo modo alienа„ bo, etiam cum consensu Capituli Ecclesiæ meæ, inconsulto „ Romano Pontifice. Et si ad aliquam alienationem devenero, „ pœnas in quadam super hoc edita Constitutionem contentas, „ eo ipso incurrere volo “. De hac formula juramenti actum supra *Tom. 1. part. 1. tit. 15. c. 2.*

XXXII. Interim quando ad Pontificem pro licentia alienationis recurritur, ipsiusque consensus petitur, tunc quoque consensum præstare non consuevit, nisi prævio *tractatu*, sive discussione causæ. „ Solet enim (ait Rebuffus *n.* 15.) committere alicui exi„ stenti in partibus, ut videat an expediat illam rem alienari, & „ ad relationem illius auctoritatem interponere; alias etiam alie„ natio ex auctoritate Papæ irritaretur, quia jure non facta.

XXXIII. De hac Sedis Apostolicæ consuetudine loquens Synodus P. II. Cameracensis *tit.* 15. *cap.* 1. monet Judices, ut diligenter advertant, num omnia in litteris Apostolis expressa veritate nitantur. Verba Decreti sunt: „ Cum alienationes bono„ rum Ecclesiasticorum Jure communi sint prohibitæ, contingat„ que nihilominus non raro commissiones, seu delegationes a „ Sede Apostolica impetrari ad Decretum alienationi interpo„ nendum, si in *evidentem* Ecclesiæ utilitatem cedere depre„ hendantur, animadvertant diligenter Judices omnes, ut Ec„ clesiarum, de quibus agitur, nuda utilitate perspecta, ma„ ture examinent, & investigent omnia, quæ litteris Aposto„ licis præscribuntur, nulla personarum, aut partium ratione „ habita: quæ cum in hujusmodi negotiis sint concordes, eo „ attentius Judici est invigilandum, ne Ecclesiæ bona non tam „ utiliter vendita, quam leviter delapidata esse aliquando in„ veniantur.

Rescriptum super alienatione rei Ecclesiasticæ solet vocari Rescriptum, *Si in evidentem*; quia continet hanc clausulam; *Si per informationem, alienationem in evidentem, & urgentem necessitatem factam esse repereris.*

In Gallia non admitti licentiam alienandi Sedis Apostolicæ *motu proprio*, cum clausula, *invitis Clericis*, tradunt Pragmatici, & videri potest Carolus Fevretius *De Abusu lib. 3. cap. 1. n.* 19.

XXXIV. Præter consensum Superioris, etiam requiri consensum Patroni, communiter notant Canonistæ; quod tantum intelligi vult Zypæus loco citato *num.* 9. de iis bonis, quæ a Patrono profecta sunt.

XXXV. In Gallia in hac alienatione intervenire debere auctoritatem Regiam, post alios monet Claudius Fleury in suis Institut. Juris Canonici, *part.* 2. *cap.* [illegible] eo quod Rex habeatur protector Ecclesiarum, & bonorum ad eas spectantium.

In Belgio quoque non facile alienatio bonorum Ecclesiæ, præsertim si notabilia sunt, sine concessu Regis absolvenda est; cum & Principes Belgii se protectores Ecclesiarum, & bonorum Ecclesiasticorum profiteantur.

Etiam in commutationibus rerum Ecclesiasticarum auctoritatem Regiam olim intervenisse, probant Capitularia Regum Francorum, & ostendit Stephanus Baluzius in notis ad Capitularia, *pag.* 1205. verbo, *Ubicumque commutationes.*

XXXVI. Si ad Regem pro obtinenda licentia alienandi recursus habeatur, tunc *tractatus*, sive informatio per Judices loci, aut alios a Regio Senatu deputatos super utilitate, vel necessitate alienationis instituitur: qua facta, si necessitas aut utilitas appareat, litteræ nomine Regis expediuntur, quibus licentia alienandi annuitur.

XXXVII. Tria proinde potissimum hodie ad alienationem requi-

quiruntur, nimirum legitima causa alienandi, tractatus sive discussio causæ, & consensus Superioris.

Unde Philippus II. in Edicto ad Synodum P. II. Cameracensem vult, ut a Judicibus Regiis habentur pro nullis alienationes omnes bonorum Ecclesiasticorum factæ sine consensu Superiorum, & causæ cognitione, non obstante quacumque consuetudine contraria. Verba Edicti sunt: *Comme aussi voulons & entendons, que par nus Juges Royaux & tous autres, soient tenues pour nulles les alienations & louages á longues annèes des biens Ecclesiastiques faites sans le consentement des Supèrieurs, & due cognoissance de cause; & ce nonobstant toutes coutumes au contraire, au regard des altenationes, & louages susdits qui se forant à l'avenir* Id est: Prout volumus, & decernimus, ut Regii nostri Judices, aliique omnes irritas habeant alienationes, & conductiones ad longum tempus bonorum Ecclesiasticorum, quæ sine Superiorum assensu, & debita causæ cognitione fuerint peractæ; idque non obstante quavis consuetudine contraria, respectu alienationum, & conductionum in posterum faciendarum.

XXXVIII. Indubie de consensu Superioris, uti & Capituli, vel Conventus, ubi is requiritur, constare debet per publicum instrumentum; requiritque Decretum relatum a Gratiano sub nomine Leonis Papæ, omnium Clericorum *subscriptionem*. Unde communiter docent Canonistæ, in alienatione bonorum Ecclesiæ requiri *subscriptionem omnium Canonicorum*, aut Monachorum, vel Monialium Capitulum constituentium. Sed Rebuffus testatur *n.* 17. quod „ de consuetudine non subscribant Canonici, vel Mo„ nachi; sed omnibus præsentibus scribat Secretarius, vel No„ tarius in instrumentis alienationum “. Idem testatur Zypæus loco citato *n.* 5. monet tamen, id non ubique uniformiter observari: „ Nam incautius factis, & deliberatis mature alienationibus, etiam his temporibus secus observatum videmus.

XXXIX. Plures insuper præscriptæ sunt solemnitates a Justiniano Imperatore in *Novella* 7: & referuntur in *Authentica* Hoc *Jus porrectum Cod. de Sacr. Ecclesiis*; & a Gratiano inserta *Can.* 2. *Caus.* 10. *quæst.* 2. Verum uti monet Rebuffus *num.* 20. hæ solemnitates in alienatione rerum Ecclesiæ hodie non servantur. Et Zypæus in Notitia Juris Belgici, titulo *De Sacr. Ecclesiis*. §. *De rebus Ecclesiæ non alienandis*, testatur, neque nos servare hodie in alienatione Ecclesiastica solemnitates dictæ *Authenticæ*, sed præscripta tantum Canonum. Vide quoque Tournetium in colectione Arrestorum *Litt. A. cap.* 34. ejusque Notatores.

XL. Quin nec hodie ob prætermissam aliquam solemnitatem Jure Canonico requisitam, alienatio rei Ecclesiasticæ semper rescinditur, aut invalida declaratur; notatque Rebuffus *n.* 103. Curiam Parlamenti Parisiensis non rescindere alienationes sine solemnitate, nisi læsio & quidem notabilis intervenerit.

XLI. Scribit quoque Petrus Stockmannius quondam in Consilio Brabantiæ Consiliarius Regius, in suis Ejusdem Curiæ decisionibus: „ Quemadmodum in Gallia, ita & *apud nos* non obser„ vantur ad amussim omnia, quæ tam scrupulose constituta „ sunt circa bonorum Ecclesiasticorum alienationes, nec omis„ sio cujusvis solemnitatis locum facit rescissioni earumdem; ma„ xime vero in his causis spectari solet, an læsio notabilis Ec„ clesiæ intervenerit, an non: atque ubi hæc non ostenditur, „ plerumque ratæ manent alienationes, licet aliquid forte in ri„ tu, & solemnibus deficiat, atque adeo quamvis non intercesserit consensus eorum omnium, quos regulæ, & instituta Re„ ligionum, & Decreta Pontificia intervenire volunt.

XLII. Hæc ille *Decis.* 146. *num.* 1. & 2. additque *num.* 3. „ Nos aliquoties ita censuimus, uti vide quoque tractatum in „ Curia Tolosana apud Maynardum *lib.* 2. *Decisionum Tolesanarum* „ *cap.* 7. attendi potissimum debere justam, & urgentem causam „ alienationis, vel evidentem Ecclesiæ utilitatem, rerum item „ quæ alienatæ sunt utilitatem, aut pretium, adhæc bonam aut „ malam fidem contrahentium, aliasque hoc genus circumstan„ tias, quæ Religioni judicantium magna parte relinquendæ „ sunt.

„ Solemnitates autem, quia istarum rerum causa institutæ, ac „ comparatæ sunt, inferioris gradus, & minoris momenti merito „ hodie in foro, & judiciis nostris habentur.

XLIII. „ Propterea cum incidisset quæstio de rescindenda alie„ natione fundi Ecclesiastici, ubi & necessitas probata erat, & „ bona fides emptorum, qui in alimoniam egentium Religiosa„ rum nummos suos erogaverant, tum consensus atque approba„ batio Conventus seu Capituli; confirmata fuit alienatio, & „ repulsæ Religiosæ, licet ostenderetur quasdam ejusdem Mona„ sterii vestales non consensisse neque subscripsisse, quodque Pri„ mas Ordinis, quem Generalem vocant, alienationem ratam „ esse non jussisset, id quod tamen Decreta Ordinis, auctorita„ te Pontificia confirmata, ita jubebant.

XLIV. Primum ergo in alienatione rei Ecclesiasticæ sedulo attendendum, ut causa alienationis serio examinetur; eaque in instrumento specifice exprimatur iis circumstantiis vallata, ut facile probari queat aut saltem præsumi debeat. Unde recte monet Rebuffus *num.* 9. quod de causa constare debeat per publicum instrumentum.

Ubi tamen est forma servata, & Decretum Superioris interpositum, semper præsumitur factum pro utilitate Eccclesiæ; uti notatur ad Tournetium loco citato, *cap.* 36.

XLV. Solemnitas extrinseca, ut auctoritas tutorum in alienatione rei Minoris, vel tractatus Capituli, & consensus solemnis, & aliæ solemnitates Ecclesiasticæ non præsumuntur, nisi probentur, ait Rebuffus *numer.* 37.

„ Fallit (ait idem) ex longinquitate temporis, quia tunc om„ nia præsumuntur solemniter acta. Item, si in instrumento di„ diceretur solemnitatem servatam, is qui dicit non servatam, „ vel causam non fuisse veram, probare debet.

XLVI. Et revera si notabile tempus a rerum alienatione facta effluxerit, non facile prætextu omissæ solemnitatis, vel defectu justæ causæ alienationes rescindendæ; nisi dolus, vel colusio aliqua intervenisse appareat: ne & hujusmodi alienationum rescissione familiæ turbentur; & nemo facile inveniatur, qui cum Ecclesia, aut Corporibus Ecclesiasticis contrahere velit.

XLVII. Merito suspecta habetur alienatio, & merito etiam post lapsum notabilis temporis inquiritur, num in utilitatem Ecclesiæ facta sit, si in familiares aut cognatos ipsius Prælati bona Ecclisiæ translata, vel cum illis contractus initus fuerit. Nam, uti recte docet Alciatus *lib.* 1. *Præsumpt.* 29. alienatio facta per Prælatum in consanguineos, non præsumitur in Ecclesiæ, sed ipsorum consanguineorum utilitatem facta: prout & ipse Justinianus Imperator in *Novella* 120. unde desumpta est *Authentica Quibuscumque, Cod. De Sacr. Ecclesiis*, insinuat, interdicens certis personis res Ecclesiæ accipere, „ ut œconomo, ejusque cognatis: „ alioquin bona eorum & œconomorum, & ordinatorum, qui„ bus conjuncti sunt, post mortem eorum pervenient ad Eccle„ siam, de qua rem accipiunt (*a*).

XLVIII. Tametsi alienatio omni cum solemnitate fuerit facta, si tamen postmodum appareat læsio notabilis ex parte ipsius Ecclesiæ, poterit petere restitutionem exemplo Minoris, cujus jure & privilegio utitur Ecclesia, uti communiter docent Canonistæ in *Cap.* 1. *tit. De in integrum restitutione*; ubi Pontifex rescribit, „ quod si Ecclesia læsa est, & manifeste apparet detrimen„ tum ipsius (cum Episcopo ejus conditionem facere deteriorem „ non liceat, & Ecclesia *jure minoris* utatur) quæ in damnum „ ejus data (possessio) constiterit, ad ipsius convenit jus & pro„ prietatem redire.

Ne tamen alteri per hanc restitutionem nocumentum inferatur, addit Pontifex: „ Providendum est tamen, ne si forte colo„ ni possessiones illas expensis, ac labore suo reddiderint meliores, „ sumptibus, quos bona fide fecerunt, debeant defraudari:

Unde autem læsio desumi debeat; & quando hujusmodi læsio censeatur intervenisse, ut restitutio annui debeat, late deducit Zypæus *Consult.* 2. *De rebus Ecclesiæ non alienandis*.

(a) Ultimum, quod ad bonorum Ecclesiasticorum alienationem requiritur collocant Germani in *subbastatione*; hæc enim regulariter necessaria est in alienationibus, quæ auctoritatem Superioris & Decretum desiderant. *Postius, de subbastat. resp.* 14. *num.* 1. &c. *Philippi, de subbast. Cap.* 2. *sect.* 3. &c.

T I T U L U S   S E X T U S.

De Hospitalibus, & aliis Piis Locis.

C A P U T   P R I M U N.

De vario Hospitalium genere.

1 *Nomine Hospitalis subinde venit omnis pius locus recipiendis pauperibus destinatus.*
2 *Quibus usibus specialiter destinetur* Xenodochia?
3 *Quid sint* Orphanotrophia?
4 *Ptocbotrophia, & Brephotrophia cui usui serviant?*
5 *Nosocomia, Leprosariæ, & Gerontocomia describuntur.*
6 *Alia sunt privata, alia publica.*
7 *Illa mere laica, hæc vero religiosa loca reputantur.*
8 *Hospitale non est publicum, etsi Oratorium annexum habeat.*
9 *Indicium quod Hospitale sit publicum & religiosum.*
10 *Aliqua sunt Hospitalia in Beneficium Ecclesiasticum erecta.*
11 *Quid requiratur, ut Hospitale censeatur in Beneficium erectum?*
12 *Primæva natura Hospitalium est, ut sint* simplicis *administrationis.*
13 *Canonicorum Collegia ex præscripto Regulæ habebant singula suum Hospitale.*
14 *Huic Hospitali dabant* decimam *suorum proventuum.*
15 *Præficiebatur unus e canonicis, qui curam pauperum haberet; & qualis ad hoc eligendus?*
16 *Invigilare debebant Prælati, ne bona pauperum usibus deputata, in alios usus diverterentur.*
17 *Incipiebant Hospitalia ut* Beneficia *concedi, & ita proventus diverti.*
18 *Quam graviter delinquat bona Hospitalis divertens.*
19 *Belgica Canonicorum Collegia habuerunt suum* Hospitale; *& adhuc supersunt vestigia.*
20 *Monasteria jam pridem pro Hospitalibus reputata.*
21 *Monasteria designantur loca pauperibus, & hospitibus recipiendis.*
22 *Nonnulla Hospitalia Monasteriis & Capitulis unita per modum suppressionis.*
23 *Aliqua unita sine suppressione.*
24 *Debent onera fundationis explere.*
25 *Hospitalia commissa Religiosis sine incorporatione aut unione.*
26 *Quare Hospitalium varietas nosci debeat?*

I. LOCA recipiendis, & alendis pauperibus, aliisve miserabilibus personis destinata, subinde generali nomine *Hospitalia* di-

dicuntur ; quemadmodum nomine hospitalitatis nonnunquam venit quodcumque charitatis opus proximo impensum.

Verum tum pro diversitate regionum, tum ob diversam & multiplicem naturæ humanæ miseriam, cui in hujusmodi locis sucurritur, varia quoque iis nomina indita sunt.

II. Quædam enim specialiter destinata sunt susceptioni peregrinorum, diconturque subinde *Xenodochia*, a Græco verbo *xeno*, quod Latine significat *hospitem recipere*. Interdum speciali nomine vocantur *Hospitia* peregrinis destinata.

III. Aliqua vocantur *Orphanotrophia*, ubi orphani sive pueri parentibus orbati aluntur; & qui horum curam agunt, *Orphanotrophos* vocat *L.* 32. *Cod. De Episcopis, & Clericis*; dicunturque; parentibus atque substantiis destitutos minores sustentare, & educare veluti affectione paterna; aut quasi tutores pupillorum, & curatores adolescentium.

IV. *Ptochotrophia* sunt loca, ubi recipiuntur pauperes debiles, qui labore proprio sibi necessaria ob corporis infirmitatem quærere nequeunt.

Nonnulla sunt loca, ubi infantes pauperes recenter nati & expositi educantur, quæ vocantur *Brephotrophia*.

V. *Nosocómia* vocantur ubi ægri & infirmi curantur. His jungendæ *Leprosariæ*, in quibus specialiter & separatim lepra infecti curantur. Similiter *Gerontocomia*, ubi pauperes senes aluntur, merito Nosocomiis junguntur, cum senectus ipsa sit morbus.

VI. Inter hæc loca pauperibus & miseris hominibus alendis, & curandis destinata, alia sunt, quæ nonnulli ex charitate, ac pietate in pauperes privata sua auctoritate extruxerunt, & dotarunt, legesque præscripserunt, nulla Episcopi, aut alterius Prælati Ecclesiastici auctoritate interveniente.

Alia sunt Episcopi auctoritate erecta, & ad usum religiosum publico, & Ecclesiastico ritu deputata; qualia plerumque sunt hodierna Nosocomia, & Leprosariæ, quibus mulieres religiosæ præfectæ sunt.

VII. Priora quidem dicuntur, & reputantur loca *pia*; at omnino *profana* sive laica: hæc vero habentur pro locis *Religiosis*; de his agi sub titulo Decretalium *De Domibus religiosis* communiter notant Interpretes.

VIII. Ut autem Nosocomium, vel aliud quodvis Hospitale habeatur pro loco vel domo *Religiosa*, non sufficit auctoritate Episcopi in ipso Hospitali, aut prope, esse erectum Oratorium aut Sacellum, in quo pro commoditate pauperum eo divertentium, Ecclesiastica peragantur Officia: quia cum ipsum Hospitale ab ipso Oratorio aut Sacello sit plane distinctum, non magis potest ab ipso suam mutuare religiositatem, quam castrum aut palatium Principis a simili Sacello mutuarent.

IX. At cum dubitatur, an Hospitale sit publicum aut privatum, cum non appareat, an Episcopi auctoritate sit constitutum; inquirendum est, utrum publice ibi campana pulsetur, & populus ad Divina publice admittatur; tunc enim verum est dicere, publicum esse, & Episcopi auctoritati & jurisdictioni submissum, ut docet Panormitanus *ad Caput Patentibus, De privi. n.* 1.

X. Insuper sunt quædam Hospitalia in titulum Ecclesiasticum erecta, quæ consequenter solis Clericis tamquam vera Beneficia Ecclesiastica conferuntur, sub obligatione impendendi proventus honestæ suæ sustentationi superfluos in usum pauperum, aut miserabilium personarum secundum leges fundationi Hospitalis adscriptas: qualia nonnulla Hospitalia esse supponit *Clementina* 2. *De religiosis Domibus*, vetans „ ut nullus ex locis (piis) ipsi „ sæcularibus Clericis in *Beneficium* conferatur; etiamsi de con„ suetudine (quam reprobat penitus) hoc fuerit observatum: *Nisi in illorum fundatione secus constitutum fuerit, seu per electionem sit de Rectore locis hujusmodi providendum*. Idipsum supponit quoque Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 8. *De Reformat.* præcipiens omnibus, qui hujusmodi loca in *titulum* obtinent, ut impositum illis onus officiumve administrent; atque hospitalitatem, quam debent, ex fructibus ad id deputatis actu exerceant. De hac obligatione latius agetur infra.

XI. Ut autem Hospitale in beneficium censeatur erectum, & ut tale in titulum conferri, requiritur, ut ipsum Hospitale cum omni sua dote sive proventibus Clerico in titulum Beneficii conferatur, cum onere hospitalitatem, vel alia pia opera sublevandis hominum miseriis, & infirmitatibus exercendis.

Si enim duntaxat Presbyter aliquis simpliciter institui soleat; etiam cum canonica tituli collatione ab Episcopo ad præsentationem alicujus Patroni accepta; non censebitur tamen ipsum Hospitale datum in titulum, sed tantum ipsum Oratorium sive Sacellum Missæ Sacrificio: aliisque Sacramentis pauperibus administrandis destinatum; quinimmo cum ipsorum Hospitalium institutioni quodam modo repugnet, ut in titulum Beneficii concedantur, nisi evidenter probetur, judicandum in dubio illa non esse erecta in titulum.

Secundum hanc distinctionem sæpius judicatum esse refert Joannes Tournetius in collectione Arrestorum *litt. H. cap.* 34.

XII. Eadem hac ratione si quæ loca pia in titulum Beneficii fuerint concessa, facile ad suam primævam naturam, id est simplicis administrationis reducta censebuntur. Unde & judicatum testatur Tournetius loco allegato, quod Hospitale dari solitum in titulum Beneficii, & postea translatum ad Griseas Sorores, per hanc translationem reversum sit ad primævam & naturalem naturam Hospitalium, id est, simplicis administrationis.

XIII. Adhæc sunt quædam Hospitalia spectantia ad Canonicorum Collegia, & quasi partem ipsorum collegiorum constituentia.

Pro quo notandum Canonicorum Collegia jam pridem singula suum habuisse *Hospitale* quemadmodum indicat ipsa Canonicorum regula in Concilio Aquisgranensi anno 816. exarata *cap.* 141.

„ Evangelicis atque Apostolicis instruimur documentis, in colligendis hospitibus ante omnia operam dare debere, ut merito de nobis dicatur a Domino, *Matt.* cap. 25. vers. 35. *Hospes fui, & collegistis me*, &c. Proinde oportet, ut Prælati Ec„ clesiæ, præcedentium Patrum exempla sectantes, aliquod præpa„ rent receptaculum, ubi pauperes colligantur, & ne rebus Ec„ clesiæ tantum ibidem deputent, unde sumptus necessarios jux„ ta possibilitatem rerum habere valeant, exceptis decimis, quæ „ de Ecclesiæ villis ibidem conferuntur.

XIV. Ex hac regula patet, quod præter prædictos proventus specialiter usui Hospitalis deputatos, ipsi quoque Canonici monerentur, ut „ tam de frugibus quam etiam de omnibus eleemo„ synarum oblationibus, in usus pauperum *decimas libentissime* „ ad ipsum conferrens Hospitale.

XV. Præcipit præterea, ut „ boni testimonii de ipsa Congre„ gatione frater constituatur, qui hospites, & peregrinos adven„ tantes, utpote Christum in membris suis, suscipiat, eisque „ necessaria libenter pro viribus administret: qui etiam ea, quæ „ in usus pauperum cedere debent, nequaquam in suos usus re„ flectat; ne cum Juda loculos Domini furante, sententiam dam„ nationis excipiat.

XVI. Utique fidelius res Hospitalis administrentur, addit regula: „ Sed & Prælatorum debet vigilare industria, ne eum, „ cui Hospitale pauperum committitur, res pauperibus deputa„ tas in aliquo minuere, aut his quasi beneficiario munere con„ cessis sinant uti: quod a Prælatis quibusdam, curam paupe„ rum parvipendentibus, fieri comperimus.

XVII. Hic per antecessum notare possumus, quod nonnullis Hospitalia *beneficiario jure* concederentur, atque hoc pacto proventus Hospitalium in usus Clericorum diverterentur: qui abusus paulatim magis excrevit, ut tandem necesse fuerit probibere, ne Hospitalia in titulum Beneficii concederentur; immo eorum administratio potius laicis, quam Clericis committeretur, ut infra notabitur.

XVIII. Monet denique regula: „ Quod si is, cui Hospitale „ commissum est, curam pauperum neglexerit, eorumque res in „ suos usus retorserit, quamquam divina ultione dignus sit, se„ verius tamen quam cæteri delinquentes a Præpositis judican„ dus, & a ministerio removendus est.

Rationem hanc notandam subjungit: „ Quippe qui & pretia „ peccatorum, & alimenta pauperum, & thesaurum cœlo recon„ dendum suis (quod fas non fuit) aptavit usibus.

XIX. Observat Aubertus Miræus in notis ad hanc Canonicorum regulam: „ Similes Domus Hospitalariæ ad usum pauperum „ extructæ, hodieque multis in locis juxta Canonicorum tem„ pla visuntur; ut ad S. Servatium in urbe Trajectensi ad Mo„ sam, Tornaci, & alibi in Belgio. Sic & Atnuerpiæ olim Hos„ pitalaria domus stetit juxta Basilicam Marianam, inde postea „ ad extimam urbis regionem translata „. Cui domui hodie „ quoque Canonici superintendunt, & per suos deputatos computibus intersunt.

XX. In Monasteriis hospitalitatem jam pridem viguisse, ipsosque Fundatores, & Benefactores bona sua Monasteriis obtulisse, ut & Monachi & *pauperes* ex iis alerentur, notorium est, & sæpius in hoc opere ostendimus; notatque Christianus Lupus in Scholiis ad Canonem 11. Chalcedonensem, in magno Belgii Chronico Monasterium *Stabulense* merito sic vocari, utpote quod sit *stabulum omnium peregrinorum*. Additque Chronicon, eumdem in finem Belgica Monasteria passim constructa in locis aviis & periculosis. Quidni eadem ratione dicamus, etiamnum hodie in litteris Regiis Monasteria, & Abbatias vocari *Godts-huysen*, quo vocabulo *domus pauperum* designari solent?

XXI. Ne vero per pauperum receptionem disciplina claustralis nimium perturbaretur, cœperunt Monasteria extra claustrum, ad portas Monasterii, loca aliqua recipiendis pauperibus & peregrinis deputare; que *Hospitalia* dici poterant, & quorum apud pleraque Monasteria Benedictinorum, Cisterciensium, Præmonstratensium, & Canonicorum Regularium patentes reliquiæ etiam hodie supersunt; quæ Hospitalia, sive loca hospitibus, aut pauperibus recipiendis destinata, partem Monasterii constituunt; ideoque directioni & administrationi Prælatorum, & Religiosorum, quemadmodum reliqua pars Monasterii, subjiciuntur.

XXII. Similiter sunt quædam Hospitalia, Monasteriis, aut Capitulis incorporata per viam *suppressionis*; ita scilicet ut ipsum Hospitale una cum dote ac proventibus erectum sit in Monasterium vel Capitulum; quo casu ipsa Hospitalia sunt quodammodo extincta, & in Monasteria, aut Capitula commutata. Suppressio tamen sive commutatio hæc sæpius fit cum onere speciali hospitalitatem in pauperes exercendi, secundum primævam ipsorum Hospitalium fundationem, prout ex litteris & legibus ipsius suppressionis, sive incorporationis facile constare poterit.

XXIII. Subinde autem uniuntur Monasteriis simplici unione absque tituli, sive Hospitalis suppressione; sed ipsum Hospitale salvum manet: cura tamen & administratio integra est apud ipsum Monasterium, cum obligatione exercendi ipsam Hospitalitatem, & proventus illi impedendi juxta leges ipsius fundationis.

XXIV. De his & similibus loquitur Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 8. *De Reformat.* ubi præcipit illis, qui Hospitalia vulgo nuncupata, seu alia pia loca ad peregrinorum, infirmorum, senum, pauperumque usum præcipue instituta, Ecclesiis suis *unita* obtinent, ut impositum illis onus officiumque administrent, atque hospitalitatem, quam debent, ex fructibus ad id deputatis actu exerceant.

XXV. Frequenter ipsa Hospitalia, præsertim sæculo XII. & sequentibus, credita fuere viris aut mulieribus religiosis in communi viventibus, ut ipsi infirmorum, & pauperum curam haberent; ita tamen ut superintendentia & quasi primaria administratio penes alios, sive Ecclesiasticos, sive laicos, remaneret; uti inferius latius demonstrabitur.

XXVI. Hæc Hospitalium & piorum locorum varia natura, & conditio merito attendenda, ut & intelligatur, quibus eorum proventus præcipue ex mente Fundatorum sint impendendi; tum ut sciatur, qui illorum sint superintendentes, & qui admi-

nistratores: qui varii sunt pro varia locorum conditione; uti ex infra dicendis apparebit.

CAPUT II.

De superintendentibus Hospitalium, & Piorum Locorum.

1 *Apostolis primitus cura pauperum, & dispensatio eleemosynarum concredita.*
2 *Episcopi Apostolis in hanc curam successerunt.*
3 *Concilium Chalcedonense auctoritatem in loca pia Episcopis asserit ex* Patrum traditione.
4 *Justinianus eam auctoritatem Episcopis vindicat.*
5 *Administratores piorum locorum vult eligi judicio Episcoporum.*
6 *Episcopi corrigere, immo & deponere possunt piorum locorum administratores, etsi hi sint a Fundatoribus electi.*
7 *Quales eligi velit administratores?*
8 *Si testator non designaverit per quem legatum* pium *sit distribuendum, executio committitur Episcopo.*
9 *Si incertum sit cui Xenodochio impendi voluerit testator Episcopi est dirimere.*
10 *Sed quid, si nullum in civitate sit Xenodochium?*
11 *In administratione hujusmodi piorum locorum non quærendum proprium lucrum.*
12 *Episcopi negligentiam circa executionem piorum legatorum supplet Archiepiscopus vel Primas.*
13 *Etiam quilibet de populo executionem* pii *legati urgere potest.*
14 *Pœnæ in non solventes* pia *legata.*
15 *Ex lege Justiniani, Episcopi piorum locorum manent Superintendentes, etsi a Fundatore sint electi administratores.*
16 *Tempore S. Gregorii cura piorum locorum incumbebat Episcopis.*
17 *Auctoritas Episcoporum in* pia *loca sæculo IX. vigebat.*
18 *Eadem expressa in Decretalibus Gregorii IX.*
19 *De Jure communi Hospitalia Episcopis subjiciuntur.*
20 *Hospitalia cœperunt eximi a jurisdictione Episcoporum; atque hinc multorum ruina.*
21 *Auctoritatem Episcoporum in pia loca quomodo restituerit Concilium Viennense?*
22 *Constitutionem Concilii Viennensis renovans Synodus Tridentina & Episcopis curam Hospitalium imponit.*
23 *Synodus Tridentina dat Episcopis jus visitandi Hospitalia etiam* exempta.
24 *Licet etiam laici sint administratores.*
25 *Ex Decreto ejusdem Synodi administratores tenentur reddere rationem Ordinariis.*
26 *Licet ex fundatione etiam aliis reddenda sit.*
27 *Synodus Tridentina ipsos administratores Hospitalium subjicit Ordinariis.*
28 *Eadem Synodus voluit restauratam Episcoporum auctoritatem circa administrationem piorum locorum.*
29 *Hæc auctoritas non excludit curam, & protectionem Principum.*
30 *Jam pridem Xenodochia sub protectione Principum posita; & quare?*
31 *Synodus Tridentina meminit Hospitalium existentium sub* immediata *Regum protectione; nec sine licentia Regis visitari vult.*
32 Immediata *protectio quæ hic intelligatur?*
33 *Si quæstio incidat, an Hospitale sit sub hac* immediata *protectione, quis erit Judex?*
34 *Episcopis hujusmodi Hospitalia visitantibus subinde adjunctus Consiliaribus Regius.*
35 *Episcopus auctoritatem in Hospitalia retinebat, si per hæredes Fundatoris regerentur.*
36 *Synodus Tridentina supponit per legem fundationis Episcopum ab audiendis rationibus posse excludi.*
37 *Multo magis a jure visitandi.*
38 *Loca pia non religiosa quoad jus visitandi, Episcopo non sunt subjecta.*
39 *An subjecta sint quoad redditionem rationum?*
40 *In publicatione Concilii Tridentini apposita nota ad Decretum, quo cura Hospitalium committitur Ordinariis.*
41 *Item, ad Decretum quo statuuntur Episcopi executores piarum dispositionum.*
42 *Ad has notas refertur clausula apposita in litteris Regiis; quibus publicatio Concilii Tridentini mandatur.*
43 *Ex Concordatis inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem, aliquando Episcopus computui non intervenit.*
44 *Destitutio & institutio Administratorum aliquando ad suos laicos pertinet.*
45 *Aliquando ad ipsum Episcopum.*
46 *Qualiter ante Synodum Tridentinam aliqua Hospitalia ad curam laicorum pertinuerint?*
47 *Hæc laicorum jura salva esse possunt, licet auctoritas Episcoporum concurrat.*
48 *Philippus II. Episcopum ejusve deputatum computui interesse voluit.*
49 *Edictum ad Synodum Mechliniensem diem computui reddendo de Episcopi consensu statui vult.*
50 *Vult præterea deputatum Episcopi computibus interesse, atque per ipsum cum aliis interesse solitis quæstiones sopiri.*
51 *Episcopis eorumve Vicariis visitantibus exhibendi computus.*
52 *Auctoritas Episcoporum quoad Hospitalia, & pia loca per hoc Edictum stabilita.*
53 *Edictum non extendendum ad casum, quo contrarium in fundatione expresse est cautum.*
54 *Neque ad loca pia non religiosa.*
55 *Principum auctoritate semper salva.*
56 *Quæ regulæ in hac materia sint servandæ?*

I. APOSTOLOS curam pauperum egisse, atque primos Christianos bona sua in alimoniam pauperum distribuenda ad pedes Apostolorum, ut per ipsos in pauperes dispensarentur, posuisse testatur Sacer Textus *Act.* cap. 4. vers. 3. *Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat*, nimirum auctoritate Apostolorum.

II. Episcopi tamquam Apostolorum successores, etiam in curam, & sollicitudinem pauperum successerunt; atque eo titulo specialiter Patres pauperum dicti fuere. Immo Synodus Tridentina *Sess. 23. cap. 1. De Reformat.* sat clare significat, Episcopis jure *divino* mandatum esse, pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere.

Itaque eleemosynæ in pauperum alimoniam erogandæ, nec non loca pauperibus recipiendis ac curandis destinata, Episcopis tamquam spiritualibus pauperum Patribus concredita, eorumque curæ, & regimini præcipue commissa fuere.

III. Concilium Chalcedonense *Can. 8.* ,, Clerici in *Ptochiis* constituti, sub potestate sint ejus, qui in ea est civitate Episcopus, secundum traditionem sanctorum Patrum; nec per præsumptionem recedant a suo Episcopo ". Apud Gratianum *Caus. 18. quæst. 2. Can. 10.*

,, Sunt vero (ait Zonaras) Ptocheja domus, quæ pauperibus ,, sustentandis, curandisve destinatæ sunt, quales eæ videlicet, ,, in quas aut pupilli, aut alii ætate, variisque morborum generibus confecti homines recipi & ali solent.

Itaque vult Canon, Clericos hujusmodi domibus, sive Hospitalibus præfectos sub potestate esse Episcopi, ut nimirum regiminis ac curæ rationem Episcopo exhibeant; & si defectuosi inveniantur, ab ipso corrigantur.

Notandum autem, quod dicat Canon Clericos hos ita Episcopo debere subjici *secundum Patrum traditionem*: quo indicatur, hanc Episcoporum in similia loca sollicitudinem, & superioritatem ex Patrum traditione descendere.

IV. Conformiter ad hunc Canonem, & Patrum traditionem, Justinianus Hospitalium, & piorum locorum curam, & tuitionem variis editis Constitutionibus detulit Episcopis (*a*).

V. In primis in *L. 42. §. 9. Cod. De Episcopis & Clericis*, decrevit, ut ,, nec Xenodochus, nec Nosocomus, nec Ptochotrophus, nec Orphanotrophus, nec Brephotrophus, nec quisquis ,, Ptochio præficiendus est, per talem fiat largitionem, sed per ,, judicium, & probationem eorum, qui in illis locis sunt, Deo ,, amantissimorum Episcoporum.

VI Ulterius in *L. 46. §. 3. Cod. eod.* vult, ut ipsi quidem Episcopi *per se hujusmodi* locorum curam non agant, sed ea per Præfectos, puta Xenodochos, Ptochotrophos, & similes administrentur; at illorum administrationem inspiciant, & non recte administrantes corrigant, immo & si mereantur, expellant: idque, etiamsi hujusmodi Præfecti ab ipsis Fundatoribus fuerint designati. Verba legis sunt: ,, Deo amabiles Episcopi, siquidem ,, aliquos diserte hi, qui defecerunt, præposuerint rebus (veluti ,, Xenodochos, Ptochotrophos, aut Nosocomos, aut Brephotrophos, aut Orphanotrophos, aut Gerontocomos, aut Paramonarios, aut OEconomos, aut, simpliciter dicendo, piarum ,, actionum Administratores) illos quidem permittant habere administrationem; ipsi vero non administrent quidem, sed administrationem illorum inspiciant, aut observent, & recte quidem habentem laudent; in quibusdam autem aliquid prætergredientem corrigant: pessima autem administratione facta, ,, etiam eos expellant, & alios instituant.

VII. Quales autem instituendi sunt, adjungit: ,, Qui cogitent, & animo concipiant magni Dei timorem, & terribilem ,, magni, & nunquam finiendi judicii diem, ad quam illos respicientes, convenit omnia facere cum ad Deum coordinata mente.

VIII. Rursus in *L. 28. Cod. eod.* decernit, ut si testator aliquid in redemptionem captivorum reliquerit, & testator nullum specialiter designaverit, per quem desiderat redemptionem fieri captivorum; ,, sed si testator absolute tantummodo summam ,, legati, vel fideicommissi taxaverit, quæ debeat memoratæ ,, causæ proficere; vir Reverendissimus Episcopus illius civitatis, ex qua testator oritur, habeat facultatem exigendi quod ,, hujus rei gratia fuerit derelictum, pium defuncti propositum ,, sine ulla cunctatione, ut convenit, impleturus.

Hinc concludunt Jurisconsulti, executorem legitimum testamenti ad *pias* causas esse Episcopum. Vide *notam* 22. ad hanc Legem, in editione Corporis Civilis opera & studio *Simonis Van Leeuwe* 1663.

IX. Eadem cura ex Constitutione Justiniani in *L. 49. Cod. eod.* Episcopo incumbit, si quis solos captivos instituerit hæredes qui similiter, pauperibus institutis, erogabit bona in eos, quos testator designaverit: vel nullis ab eo designatis, Xenodochio civitatis; quod si plura sint, *pauperiori*: ,, hoc videlicet discutiendo a viro Reverendissimo locorum Antistite, & sub eo ,, constitutis *Clericis*.

Hic

(a) Ab ea doctissimi Van Espen sententia discedit eruditus vir de Hericourt siquidem 3. *parte de Leg. Eccl. pag.* 230. *col.* 2. *Edit.* 1743. hæc habet, *A l'egard des biens des Hopitaux . . . les Eveques n'en ont toujours eu l'administration; mais Justinien fit une loi expresse pour ordonner, que les Administrateurs de ces lieux de pieté rendroient compte à l'Eveque des revenus, & de l'usage qu'ils en avoient fait.*

Lector utriusque rationes ponderet; antequam suum de gemina opinione judicium ferat.

Hic per transennam nota, in administratione, & erogatione piorum legatorum Episcopum tractare debere cum suis Clericis.

X. Pergit deinde Justinianus: „ Sin autem nullus Xenon in „ civitate inveniatur; tunc, secundum de captivis sanctionem, „ pro tempore œconomus sacrosanctæ Ecclesiæ, vel Episcopus „ hereditatem accipiat: & sine Falcidiæ (a) ratione pauperi„ bus, qui in civitate sunt, vel penitus mendicantibus, vel „ alia sustentatione egentibus, eædem pecuniæ distribuantur.

XI. Ut autem hæc charitatis, & pietatis oblata etiam gratis ex charitate, sine spe temporalis lucri erogentur, sollicite inculcat, dicens: „ In omnibus autem hujusmodi casibus cœ„ lestes iracundias sacrosanctarum rerum administratores expe„ ctent, si qualecumque lucrum ex hujusmodi generationibus „ sibimet acquisierint, vel si hoc committi ab alio consenserint, „ & non gravissima pœna, & interminatione, quod perperam „ factum est, studeant corrigere.

XII. Quod si Episcopi negligentes fuerint in cogendis hæredibus ad solvenda pia legata, aut opus pium a testatore injunctum perficiendum, „ licentia erit, aut Metropolitano Pro„ vinciæ, aut Archiepiscopo Diœceseos, hæc cognoscenti, in„ quirere & cogere, pium opus aut liberalitatem omnimodo „ impleri.

XIII. Hæc Justinianus in *l.* 46. §. 6. *Cod. eod.* addens: „ Et „ cuicumque civium idem etiam facere licentia erit: cum sit „ enim communis pietatis ratio, communes, & populares de„ cet etiam affectiones constitutionum barum rerum executionis; ha„ bituro unoquoque licentiam ex nostra hac Lege movere (ex „ Lege *Condictitiam*) & postulare relicta adimpleri.

XIV. Utque efficacius hæredes, aliique opere pio a testatore gravati ad executionem urgeantur, & hoc sancivit, §. 7. „ Ut „ si impediti a Deo amabilibus Episcopis, qui his rebus hono„ rati sunt, postea cessaverint, seu distulerint, ita ut Præsi„ dum exactione opus fuerit, confestim non solum ipsi simplum „ (quod dicitur) exigantur, sed omnino duplum.

XV. Hactenus dicta manifeste significant, Episcopos piorum locorum, quin & omnium piorum legatorum esse saltem Superintendentes; eorumque curam ipsis incumbere, tametsi laicos fundatores habeant: immo licet administratores, & executores a fundatoribus sint speciatim designati, tamen ipsi Episcopi semper maneant Superintendentes, qui curent, & invigilent, an omnia secundum testatorum, & fundatorum voluntatem, & mentem rite adimpleantur: idque licet etiam testator *in contrarium prohibuerit*; uti declarat Justinianus in citata *Lege* 46. in principio.

XVI. Tempore S. Gregorii Xenodochia fuisse sub directione, ac cura Episcoporum, e multis Gregorii Epistolis est manifestissimum; ac notanter *Epist.* 24. *lib.* 3. in qua monet Januarium Episcopum Caralitanum: „ Ut tibi singulis quibusque tem„ poribus rationes suas Xenodochi, qui in eis sunt constituti vel „ fuerunt, subtiliter reddant.

Hortatur insuper de rebus Xenodochiorum summam curam gerere: „ Ut nulli (ait) sine tua licentia dentur, notitiave, & „ usque ad direptionem earum ex Fraternitatis tuæ perveniatur „ incuria.

XVII. Ad Ludovicum Regem in Artiniaco palatio consistentem scribunt anno 858. Episcopi Provinciarum Remensis, & Rothomagensis e Carisiaco palatio, quo convenerant: „ Sed & Recto„ ribus Monasteriorum, & *Xenodochiorum*, id est, *Hospitalium*, „ præcipue ut sicut Canonica docet auctoritas, & Capitula avi „ patris vestri præcipiunt; Episcopis propriis sint subjecti, & „ Monasteria, atque Hospitalia sibi commissa ipsorum regant „ consilio; quoniam Episcopi paternam sollicitudinem eis secun„ dum ministerium illorum studebunt impendere.

Integra Epistola habetur *Tomo* 2. Capitularium editionis Baluzianæ *col.* 102. & apud Labbæum *tom.* 8. Concil. *col.* 654. sub hoc titulo: *Epistola Episcoporum e Synodo apud Carisiacum missa ad Ludovicum Regem Germaniæ.*

XVIII. Hæc Episcoporum auctoritas in Decretalibus Gregorii IX. quoque expressa habetur in *Cap.* 3. *tit. De Religiosis Domibus*: „ De Xenodochiis, & aliis similibus locis per sollicitudi„ nem Episcoporum, in quorum Diœcesi existant, ad easdem „ utilitates constituta sunt, ordinentur.

Refertur hæc Decretalis tamquam desumpta ex *Decretis Eugenii Papæ*, sed desumpta apparet ex Synodo Romana anni 226. sub Eugenio II. *Can.* 23. uti notat Antonius Augustinus *lib.* 2. *Dialogorum De emendatione Gratiani, dialog.* 2.

XIX. Interim ex hac Decretali concludunt Canonistæ: „ Epi„ scopum fundare intentionem de jure communi super subjectio„ ne, administratione, & ordinatione Hospitalium, & omnium „ piorum locorum suæ Diœcesis „: uti notat Fagnanus ad hanc „ Decretalem, *num.* 2.

XX. Porro sicuti posterioribus sæculis Monasteria se a jurisdictione Episcoporum seu eximere, & subtrahere cœperunt; ita quoque Fratres, & Sorores Hospitalibus præfecti, & Clerici, qui illa in titulum Beneficii possidebant, ut liberius de illorum proventibus disponere possent, exemptionis privilegia impetrare studuerunt: atque hic contingit, quod sæculo XIV. deploravit Concilium Viennense; „ quod Xenodochiorum, Leprosiarum, Eleemosynariarum, seu „ Hospitalium Rectores, locorum ipsorum cura postposita, bo„ na, res & jura ipsorum interdum ab occupatorum, & usur„ patorum manibus excutere negligunt; quinimmo ea collabi, & „ deperdi, domus & ædificia ruinis deformari permittunt; & non „ attento, quod loca ipsa ad hoc fundata, & fidelium erogantibus „ dotata fuerunt, ut pauperes, infectique lepra reciperentur inibi, „ & ex proventibus sustentarentur illorum, id renuunt inhu„ maniter facere, proventus eosdem in usus suos damnabiliter „ convertentes.

XXI. Huic ergo abusui occurrere volens Concilium injungit locorum Ordinariis, ut si Rectores hujusmodi locorum negligentes fuerint, aut leges fundationis non servaverint, etiamsi a loca prædicta exemptionis privilegio munita consistant, „ per „ seipsos, vel per alios, implere omnia præmissa & singula, & „ Rectores eosque utique non exemptos propria, exemptos ve„ ro, & alios privilegiatos Apostolica ad id auctoritate com„ pellant „. Hactenus Concilium Viennense in *Clemen.* 2. *De religiosis Domibus.*

XXII. Hanc Clementinam iterato renovavit Synodus Tridentina: ac in primis *Sess.* 7. *cap.* 15. *De Reformat.* ait: „ Curent „ Ordinarii, ut Hospitalia quæcumque a suis administratoribus, „ quocumque illi nomine censeantur, etiam quomodolibet *exem„ ptis*, fideliter & diligenter gubernentur; Constitutionis Con„ cilii Viennensis, quæ incipit, *Quia contingit*, forma servata, „ quam quidem Constitutionem eadem sancta Synodus innovan„ dam duxit, & innovat, cum derogationibus in ea contentis.

XXIII. Post hæc Synodus Tridentina *Sess.* 22. *cap.* 8. *De Reformat.* dat Episcopis, etiam tamquam Sedis Apostolicæ delegatis jus visitandi hujusmodi loca, tametsi *exemptionis privilegio sint munita*. Unde & monet Fagnanus loco citato *num.* 4. hodie exemptionum privilegia hisce piis locis non suffragari; utpote sublata (ait) a Concilio Tridentino.

XXIV. Addit insuper Synodus Tridentina: „ Episcopi ha„ beant jus visitandi Hospitalia, aliaque pia loca, etiamsi præ„ dictorum locorum cura ad *laicos* pertineat; ac omnia, quæ „ ad Dei cultum aut animarum salutem, seu pauperes susten„ tandos instituta sunt, ipsi ex officio suo juxta sacrorum Ca„ nonum statuta cognoscant, & exequantur; non obstantibus „ quacumque consuetudine, etiam immemorabili, privilegio, „ aut statuto.

XXV. Præterea eadem Sessione *cap.* 9. decernitur: „ quod „ Administratores tam Ecclesiastici, quam laici, Hospitalis & „ quorumcumque piorum locorum, singulis annis teneantur red„ dere rationem administrationis Ordinario; consuetudinibus, & „ privilegiis quibuscumque in contrarium sublatis.

XXVI. Quin & addit: „ Quod si ex consuetudine, aut pri„ vilegio, aut ex constitutione aliqua loci, aliis ad id deputa„ tis ratio reddenda esset, tunc cum iis adhibeatur etiam Or„ dinarius: & aliter factæ liberationes dictis administratoribus „ minime suffragerentur.

Hinc concludit Fagnanus ad *Cap.* 4. *tit. De religiosis Domibus num.* 40. „ Atque ita privilegium, consuetudo, aut constitutio, „ quibus alteri quam Episcopo reddenda est ratio, non sunt qui„ dem sublata a Concilio, sed modificata, ut locum habeant „ non privative ad Episcopum, sed cumulative. Et ita (ait) „ rescripsit S. Congregatio ad sanctæ memoriæ Cardinalem Bor„ romæum sub die 7. Februarii 1575.

XXVII. Denique Concilium Tridentinum *Sess.* 25. *cap.* 8. *De Reformat.* vult, „ si hi qui administrationem Hospitalis habent, „ etiamsi laici sint, ab Ordinario moniti Hospitalitatis munus, „ adhibitis omnibus, ad quæ tenentur, necessariis, reipsa obire „ cessaverint; non solum per Ecclesiasticas censuras, & alia Ju„ ris remedia ad id compelli possint, sed etiam Hospitalis ipsius „ administratione, curave perpetuo privari possint.

XXVIII. Ex his fit manifestum est, Synodum Tridentinam voluisse, saltem quantum temporum conditio, & jam recepta disciplina patiebantur, auctoritatem Episcoporum circa Hospitalia, aliaque pia loca restituere, atque ad primævum suum vigorem revocare.

XXIX. Verum hæc Episcoporum auctoritas, sive cura & vigilantia, nunquam exclusit Regum, & Principum conservandis piis hisce fundationibus sollicitudinem; & patrocinium: quin & semper Ecclesia ipsos Principes tamquam speciales pauperum, & miserabilium patronos & protectores suspexit.

XXX. Immo jam pridem Xenodochia, aliaque pia loca a Fundatoribus sub protectione Regia constituta fuisse testantur Patres Synodi Regiaticinæ anno 850. *Can.* 16. una rationem illius assignantes, & Principum obbligationem: „ Suggerendum est „ (inquiunt) beatissimis Imperatoribus, quia hi, qui Monasteria, „ & Xenodochia sub defensione sacri Palatii posuerunt, ideo „ fecisse probantur, quod a nullo melius, quam a summis po„ testatibus protegenda crediderint: & si ea contra Decreta In„ stitutorum personis, quibus non licet, dederint, ipsi impu„ gnatores efficiuntur, qui propugnare debuerunt. Et caven„ dum summopere Principibus, ut quia minime nunc judican„ tur, ne in futuro judicio ab omnipotenti Deo gravius ju„ dicentur, secundum Apostolum *Hebr.* cap. 10. Etenim *hor„ rendum est incidere in manus Dei viventis*. Nos vero qui „ debitores sumus ut fideliter annuntiemus, idcirco humiliter „ suggerimus, quod sileгe non audemus.

XXXI. Similium Hospitalium, & piorum locorum sub speciali, & immediata protectione Regum, & Principum constitutorum meminit quoque Synodus Tridentina *Sess.* 22. *cap.* 8. *De Reformat.* ubi declarans, quod Episcopi habeant jus visitandi Hospitalia, addit hanc limitationem: *Non tamen quæ sub Regum immediata protectione sunt, sine eorum licentia.*

XXXII. Dum hic Synodus loquitur de *immediata* Regum protectione, intelligi vult non generalem illam protectionem, & tutelam, quam Principes promittunt & debent omnibus piis locis, sed de *speciali*, & expressa protectione, in quam quædam Hospitalia, de singulari gratia Principis, & Fundatorum voluntate, recepta sunt.

Insuper intelligitur *immediata* protectio Regum, sive Principum supre-

(a) Lex qua statuebatur ut hæres non minus, quam quartam partem bonorum sibi relictorum, etiamsi plus æquo oneraretur, acciperet, & cæteras partes legatariis relinqueret.

Vide Digest. *lib.* 35. *tit.* 2. *Ad legem Falcidiam*. Domat. *Loix Civiles*, part. 2. l. 4. tit. 3.

supremorum, *regalia* in suis ditionibus possidentium, non autem Vassallorum tametsi illustrium.

XXXIII. Si controversia incidat, an sub tali protectione Hospitale existat, censuit S. Congregatio ejus rei cognitionem, & definitionem, non ad sæcularem Judicem, sed ad Episcopum pertinere. Ad hanc resolutionem reflectens Zypæus in Jure novo *tit. De religiosis Domibus*, *num.* 8. ait: „ Quod credo verum, „ dum talis exceptio quasi incidenter Episcopo ad visitationem „ talis Hospitalis se accingenti, opponitur; alioquin ut plenis „ velis ea cognitio ad Ecclesiasticos Judices devehatur, cum de „ ipso Principum privilegio agatur, apud supremos Principes „ haud facile obtinebitur.

XXXIV. Dicit insuper Zypæus ibidem *num.* 16. quod Rege cavere volente, ne per visitationem Episcopalem aliquid præjudicii in suo jure pateretur, „ in principio publicationis Concilii „ Tridentini consuetum esset, Episcopis regium assensum petentibus ad loca hujusmodi visitanda, adjungi Consiliarium quemdam Regium, qui animadverteret, ne quid ex fundatione perverteretur.

XXXV. Insuper ex *Canone* 15. citatæ Synodi Regiaticinæ patet, quod Xenodochia, sive Hospitalia, quædam ex voluntate Fundatorum per hæredes regerentur; ita tamen ut Episcopus retineret superintendentiam, ut nihil ab ipsis negligeretur, & negligentes punire posset. Verba Synodi sunt: „ Quæ autem „ sub defensione quidem sunt Ecclesiæ; sed juxta Institutorum „ Decreta per *hæredes*, vel pertinentes, qui religiosam vitam „ duxerint, regi debent, procuret Episcopus, ut ab eis non negligantur; & si in aliquo malæ tractationis obnoxii reperiantur, Ecclesiasticæ subjaceant disciplinæ.

Itaque jam pridem persuasum fuit, jus laicorum administrandi, & gubernandi Hospitalia non excludere auctoritatem Episcoporum iisdem locis superintendendi: quod & ipsa Tridentina Synodus *Sess.* 22. *cap.* 8. *De Reformat.* etiam supposuit, declarans quod Episcopi habeant jus visitandi Hospitalia, etiamsi eorum *cura ad laicos* pertineat. Et *cap.* 9. vult, ut si ratio reddenda sit coram aliis ad id deputatis, tunc cum iis etiam adhibeatur Ordinarius.

XXXVI. Supponit nihilominus & ipsa Synodus Tridentina citato *cap.* 9. Hospitale ita posse fundari, ut Episcopus a computu excludatur. Volens enim ut administratores rationem administrationis singulis annis teneantur reddere, adjungit hanc limitationem: „ Nisi secus forte in institutione, & ordinatione ta„ lis Ecclesiæ seu fabricæ expresse cautum esset.

XXXVII. Posse quoque Episcopum excludi per legem fundationi appositam a jure visitandi; neque huic legi per Synodum Tridentinam esse derogatum, tamquam indubitatum tradit Fagnanus ad *Cap.* 4. *tit. De Domibus religiosis*, *num.* 44. & ita quoque respondisse S. Congregationem testatur.

XXXVIII. Insuper Hospitale privata laicorum auctoritate erectum, cum non sit locus *religiosus*, sed more *laicalis*, etiam ab auctoritate Episcopi, saltem quoad jus visitandi, exemptum esse notat Fagnanus *num.* 5. idque non tantum jure communi, sed etiam Concilii Tridentini. Nam etsi Concilium *Sess.* 22. *cap.* 8. *De Reformat.* statuit, „ ut Episcopi habeant jus visitandi omnia „ pia loca, etiamsi eorum cura ad laicos pertineat; tamen ibi „ adjiciuntur hæc verba, *in casibus a Jure expressis*; nec non „ illa, *Juxta sacrorum Canonum statuta*, quæ restringunt dispositionem ad limites J ris communis. Unde sicut loca pia non „ religiosa, seu non Ecclesiastica non subsunt Episcopo de jure „ communi, ita nec post Concilium Tridentinum.

XXXIX. Si jus commune spectemus, etiam quoad rationes administrationis exigendas, Episcopi auctoritas circa hæc loca non religiosa, & mere laicalia exclusa est; ut ibidem *num.* 57. notat Fagnanus: sed ex Decreto Concilii Tridentini *Sess.* 22. *c.* 9. *De Reformat.* auctoritatem Episcopi in exigendis rationibus administrationis ad hæc loca etiam extendi credit. „ Nam (ait) „ Decretum illud non restringitur ad casus in Jure expressos, „ sicut restringitur *cap.* 8. immediate præcedens quoad *jus visitandi*; sed loquitur generaliter, & indistincte, & excipit tantummodo casum, cum in fundatione expresse cautum est, ut „ Episcopus non possit exigere rationes administrationis.

Hæc Fagnanus, qui conformiter sæpius a S. Congregatione, & notanter S. Carolo Borromæo responsum fuisse asserit.

XL. Dum hic Concilium Tridentinum esset promulgandum, nonnulla circa ejus Decreta administrationem Hospitalium aliorumque piorum locorum concernentia, a Regiis Magistratibus notata fuere.

Et quidem ad *cap.* 15. *Sess.* 7. quo dicitur: Curent Ordinarii, ur Hospitalia quæcumque a suis administratoribus quomodolibet exemptis fideliter, & diligenter gubernentur, „ cuncti annotarunt, ab omni ævo administrationem Hospitalium ad curam „ Magistratuum pertinuisse; idque esse consentaneum ipsis fundationibus: mutationem hanc fore populo turbando, & avertendo ab augendis hujusmodi piis fundationibus.

XLI. Ita refert Anselmo in suo Triboniano Belgico *cap.* 32. §. 15 qui rursus §. 29. dicit ad *cap.* 8. *Sess.* 22. quo Episcopi constituuntur omnium piarum dispositionum, tam in ultima voluntate, quam inter vivos, executores, & visitatores Hospitalium, Collegiorum quorumcumque etiam laicorum, nisi sint sub immediata Regum protectione, has notas esse appositas: „ Plerique utrumque articulum a moribus nostris alienum esse, ac „ non recipiendum monent: Brabanti hic etiam Concordatis, „ quæ de utraque se cum Episcopis pepigerunt insistendum contendunt, in quibus neque Episcopi habentur pro executoribus piarum dispositionum, & laici administratores Hospitalium, aut aliorum piorum locorum superioribus suis sæcularibus subjiciuntur, cum quodam tamen temperamento in ca„ sum negligentiæ.

XLII. Nequaquam obscurum, uti etiam notat Anselmo, quod ad has notas reflexerit Margareta Parmensis Regii tunc temporis Belgii Gubernatrix, per clausulam generalem in litteris ad Archiepiscopum Cameracensem insertam, qua asserit, publicationem Concilii Tridentini faciendam salvis juribus & prærogativis suæ Majestatis, suorumque vassallorum; ac nominatim circa superintendentiam, & administrationem Hospitalium, & aliorum piorum locorum; „ Non (ait) ad contraveniendum dicto „ Concilio, sed ut executio accomodetur naturæ cujusque Pro„ vinciæ ", Zypæus in Jure novo, tit. *De Constitut. num.* 6.

XLIII. In Concordatis inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem (quorum meminere Brabanti in allegata nota) *tit.* 3. §. 11. cautum fuit: „ Si Rectores *Hospitalium*, Xenodochiorum, „ aut aliorum piorum locorum administratores laici fuerint, & „ a laicis instituti, rationes administrationum suarum reddere „ cogentur coram superioribus suis, vocato ad hoc Curato, si „ resideat, & in absentia ejus Vice-Curato, vel Vicario perpetuo residente, ut si voluerit, intersit; absque quod Decanus „ foraneus, vel Christianitatis, aut alius Commissarius per Episcopum deputandus, necessario vocari aut interesse debeat.

XLIV. Deinde §. 12. ulterius statuitur: „ Institutio vero, vel „ destitutio, vel correctio talium administratorum, ad eosdem „ superiores laicos pertinebit; qui si negligentes fuerint in exactione rationum, aut correctione delinquentium post monitionem per Episcopum eis legitime factam, eorum negligentiam „ poterit Episcopus supplere, rationes, reliqua, & computum „ administrationum exigendo, puniendo, vel destituendo delinquentes, pro illa vice.

XLV. Post hæc subjungit: „ Si vero administratores prædicti „ omnes, vel pro eorum majori parte, Ecclesiastici fuerint, rationum exactio, institutio, vel destitutio Rectorum, ad Episcopum spectabit.

XLVI. Hæc ostendunt, jam pridem in Belgio fuisse Hospitalia, aliaque pia loca, quorum administratio, & regimen essent penes laicos, quibus jus esset administratores instituendi, & destituendi, & rationes administrationis excipiendi; ita tamen ut Curatus loci ad audiendas rationes vocaretur; non autem Decanus ruralis, aliusve Episcopi Commissarius; salva duntaxat auctoritate Episcoporum in casum negligentiæ ipsorum laicorum.

XLVII. His laicorum prærogativis non præjudicare crediderc Principes nostri, si & Episcopi curam, & superintendentiam quamdam circa regimen, & administrationem haberent; atque una cum his laicis Superintendentibus ad rectam Hospitalium administrationem concurrerent; immo & hanc simultaneam vigilantiam posse contribuere ad ipsorum Hospitalium conservationem judicarunt.

XLVIII. Hinc & Principes nostri etiam ad Hospitalium curam una cum laicis Superintendentibus admitti voluere Episcopos, uti ex eorum Edictis post Concilii Tridentini publicationem in Belgio factam constat.

Philippus II. in Edicto ad Synodum Cameracensem *art.* 13. & 14. voluit, ut in computu piorum locorum præsens sit, & vocetur Curatus loci, vel alius ab Episcopo, si ita ipsi visum fuerit, deputandus: sine tamen expensis piorum locorum, & sine præjudicio juris, & auctoritatis Regiæ, & particularium Toparcharum. Idque, uti in proœmio significat, ut bona piorum locorum melius impendantur, & fundationes conserventur. Verba utriusque articuli sunt: *Et afin que les biens des Fabriques d' Egliges & d' autres lieux pieux soient biens employes, & lex Fondaticns entretenuës comme il appartient; Voulons que partout à l' audition des comptes du bien desdites Fabriques des Eglises soit present & appellé le Curé du lieu, ou bien que l' Evêque y envoye quelque autre sien Depute, quand pour quelque cause il estimera cela expédient; moyennant que ce soit sans aucuns frais de ladite Fabrique, & sans prejudice de nos droits & autoritè, ou des Seigneurs particuliers des lieux.*

Comme aussi ledit Cure pourra de la part de l' Evêque ètre present à l' audition des comptes des Hópitaux, Maladeries, Maisons d' Orphelins, Ecoles, & autres lieux pieux des villages; pourvú que ce soit sans frais & charge desdites maisons, & sans prejudice, comme dessus. Id est, ut bona spectantia ad Ecclesiarum Fabricam, aliaque piarum fundationum loca bene collocentur, ipsæque fundationes, prout oportet, sartæ tectæque serventur; Volumus, ut ubique Parochus loci ad computus exhibitionem vocetur, eique intersit, aut ut ipse Episcopus, si ob rationes id expedire judicaverit, alium quemdam suum Deputatum eo destinet, sic tamen ut sine gravamine dictæ Fabricæ id fiat, & sine detrimento juris, & auctoritatis nostræ, aut particularis cujusvis loci Toparchæ.

Prout & dictus Parochus nomine Episcopi interesse poterit exhibitioni computuum Xenodochiorum, Nosocomiorum, Orphanotrophiorum, Scholarum, aliarumque in pagis piarum fundationum; modo dictæ fundationes per hoc nullo sumptu graventur, & sine detrimento, ut supra.

XLIX. Post hæc Principes nostri Albertus & Isabella in Edicto anni 1608. ad Synodum Mechliniensem *art.* 23. agnoscunt ipsis Episcopis ex sacrorum Canonum præscripto jus invigilandi piis fundationibus incumbere; dicuntque se confidere, quod Episcopi ut obligationi huic satisfaciant, sedulo cum ipsis Principibus ad conservationem illarum fundationum concurrent. Hinc statuunt in primis, ut in omnibus civitatibus, & pagis, aliisque locis suarum respective Diœcesium, Episcopi per se, vel suos ad id Deputatos, cum interventione Patroni fundationis, si sit, vel aliorum qui intervenire hactenus consueverunt, vel alias primarii Officiarii loci, præfigant singulis annis certum diem, quo receptores piarum fundationum rationes reddant.

L. Deinde *artic.* 24. declarant mentem suam esse, quod in excipiendis hisce computibus, præter illos, qui hucusque soliti fue-

fuerunt interesse, sive nomine ipsorum Principum, sive Vassallorum, conformiter ad citatum Edictum Philippi II. ad Synodum Cameracensem, interveniant Episcopi, eorumve Commissarii, sine tamen onere ipsarum fundationum; idque pro meliori directione fundationum, & ut suborituræ difficultates sopiri possint de communi consilio eorum, qui computibus intererunt.

LI. Denique *art.* 25. statuunt, quod quotiescumque prædicta Hospitalia aut *Ecclesiastica* loca visitabuntur per ipsorum Vicarios, aut alios ad id deputatos, tunc & alii Superintendentes, sive provisores & administratores ibidem se sistent, dummodo adventus ipsorum iis innotuerit, & tenebuntur ipsis Visitantibus computus nunc exhibitos, & conclusos, si ad hoc requirantur, præsentare.

Porro quia his articulis continetur pene tota disciplina, quæ in Belgio circa Hospitalia, aliaque pia & religiosa loca servanda est, non inconveniens judicavi integros ipsos articulos hic inserere; quamvis summarium illorum supra *t.* 1. *part.* 1. *t.* 5. *c.* 4. relatum sit.

Articuli 23. verba sunt: *Alsoo vvy de conservatie vande voorseyde Kercken sonderlynghe voos gherecommandeert hebben, oock vandæ Godts-huysen, Taefelen ende dischen vanden Heyligen Geest, ende alle andere deuchdelicke fondatien, ghelijck oock de goederen der selver, van vvelcke goderen een goede partye is ghekomen vande Princen onse voorsaten, oft van onse Vasallen, ende zyn gheeghen in onse Landen ende Provincien onder onse Hoocoeyt ende jurisdictie, ons betrouvvende ende versekerende vande goede affectie die de voors. Eerts-bisschop ende Bisschoppen hebben om ons hierinne behulpig te zyn, in voldoeninge van het devoir, d' vvelck door de Geestelycke rechten hunnen last ende digniteyt toe laet, hebben vvy provisionelicken, ten opsiene als vooren, geordonneert, ende ordonneren, by desen in conformiteyt van t' gene dat vvy al reede geordonneert hebben aende voors. Eerts-Bisschop by acte van Commissie vanden zeventhiensten dach van Mey duysent ses-hondert ende ses, dant in alle steden, dorpen ende plaetsen van hun Diocese respectivelick de voorseye Bisscoppen by hun ofte by de ghene die sy daertoe committeren sullen, met interventie van de patroneen vande fondatien, indien daer eenige zyn, of sulcke andere die daer van hier te vooren de sorge ghedragen hebben, oft anderssints vanden principalem Officier der plaetsen, intestellen ende prefigeren oenen zekeren ordinarissen ende staenden dagh t' elcken jaere, om by de ontfangers ende andere handelynghe hebbende vande goederen; inneco men ende peninghen, de voors. Godts-huysen, Gasthuysen, Fabrijcken vande Kercken, tafelen vanden Heylighen Geest oft vande gheymene armen, huysen vande arme kinderen, ende generaelick alle andere devote plaetsen toebehoorende, elcken jaere rekeninghe by ghescbriste te doen van hunnen ontfanck ende handelynghe, verktesende ende besluytende onderlynghe den zelven dagh, den vvelcken si vercondighen sullen aende ontfangers, om ten selven dagh heeret te syn t' elcken jaere, op alsulchen boete van ghelde dier daer toe ghestelt sal voorden, ten profyte vande selve fondatie der goederen daer van sy den ontfanck ende handelynghe syn hebbende.* Id est: Cum nobis dictarum Ecclesiarum conservatio peculiariter cordi sit, tum & domuum Hospitalium, Mensarum, & Portionum S. Spiritus, omniumque aliarum piarum fundationum, prout & bonorum earumdem sitorum in ditionibus, & Provinciis nostris sub suprema nostra jurisdictione, quorum bonam partem aut Principes prædecessores nostri, aut subditi nostri contribuerunt; confidentes, exploratumque habentes affectum, quem prædicti Archiepiscopus, & Episcopi gerunt, ut ea in parte sint nobis adjumento ad muneris sui executionem quod secundum Ecclesiastica Jura dignitati, & curæ eorum incumbit: Nos pro statu, & conditione rei præsentis duntaxat, mandavimus in finem ut supra, prout & mandamus, conformiter ad id quod jam nunc injunximus dicto Archiepiscopo per litteras Commissionis datas 17. Maji 1606. ut in omnibus civitatibus, pagis, & locis Diœcesium suarum respective, dicti Episcopi, aut per se, aut per eos quibus id demandabunt, intervenientibus fundationum Patronis, si qui sint, aut aliis qui illarum antehac curam gesserunt, aut alias præcipui locorum Præfecti, statuant & designent, certum, ordinarium, & stabilem quemdam in singulos annos diem, quo Receptores, aliique bonorum administratores, redituum nummorum dictarum domuum Hospitalium, Xenodochiorum, Fabricæ Templorum, Mensarum S. Spiritus, aut Pauperibus communium, Brephotrophiorum, & generaliter quorumcumque ad piarum fundationum loca spectantium, annuatim scripto tradant computum recepturæ, & administrationis suæ, eligant, & præfigant eum diem, quem Receptoribus designabunt, ut singulis annis eodem die parati sint, indicta mulcta pecuniaria, quæ ad eum finem constituetur in emolumentum bonorum ipsius fundationis, quorum recepturam; & administrationem exequuntur.

Tenor articuli 25. hic est; *Ten overbrengen ende in 't presenteren van de vvelche rekeningke, boven daghene die tot noch toe daer toe ghevaceert hebben, t' zy van onsen oft van onsen Vasallen t' vregen, soo is ont intentie, ende ordonneren vvy by desen, achter volghende t' ghene dat gedaen is geveest by vvylen zyne voors. Majesteyt, by syne brieven van Placeaerte, in approbatie van het Synode van Camerijck, vanden eersten dagh van Junigs duysent vyshonderet zevenentaegtentigh, datde voorseyde Bisschoppen, ofthunne ghecommitterde daer sullen intervenieren, sonder eenigen cost oft last vande voors. Godts-huysen, tot betere directie vande saecken, ende ten ghenoeghe van een ygelicken; ende ten eynde aat de over-comende svvaricheden beslicht moghen voorden by ghemeynen advyse van de ghene die over de vvors, rekeninghe sullen staen.* Id est: Quia in exhibitione, & præsentatione computus, ultra eos qui hactenus in rationibus illis accipiendis operam posuerunt, seu nostro seu subditorum nostrorum nomine, hæc sit nostra voluntas, & per hasce statuimus, conformiter ad illud quod a prædicta sua quondam Majestate decretum est per sui diplomatis litteras in approbatione Synodi Cameracensis datas 1. Junii anni 1687. ut prædicti Episcopi aut eorum deputati intervenient sine ullo sumptu aut gravamine dictarum domuum Hospitalium, ad meliorem negotiorum administrationem, & uniuscujusque satisfactionem, & ut enascentes difficultates ex communi omnium consilio, qui excipiendo computui præerunt, tollantur. 26. *Ende inghevalle dat door alsulcke decisie oft ordonnantia yemandt soude vvillen pretenderen besvvaert te vveesen, sal hem die mogen beclaghen voor den veerlicken Oversten, Richter der plaetsen vande fondatie, daer van d' administratie gheexerceert is, tot coste vande vvelcke fondatie sal alsdan ghesustineert vvoden t' ghene by de Auditeurs gheordonneert sal zyn gheveest.* Id est: Si vero per talem decisionem, aut mandatum se aliquis gravatum prætendat, liberum sit ipsi querelas suas deponere coram sæculari Præfecto Judice loci fundationis, cujus administratio fuerit exercita; cujus fundationis periculo sustinebitur id quod Auditores decreverint.

Denique articulus 27. sic habet: *Ende soo vvanner de voors. Godts huysen oft Geestelicke plaetsen sulien ghevisiteert vvorde by hunne Vicarisen, oft andere daer van last hebbende, sulien alsdan hun oock daer taeten vinden de voors. Provisears oft Administrateurs, als sy daervan de vvete sulen ghehadt hebben, doende nun communicatie vand rekeninghen alreede ghedaen ende ghesloten, indien sy dies versocht vvorden.* Id est: Et cum prædictæ domus Hospitales, aut Ecclesiastica loca per Vicarios suos, aliosve quibus id injunctum fuerit, visitabuntur, intererunt etiam prædicti Provuores, aut Administratores, ubi præmoniti fuerint, tradituri computus exhibitos conclusos, & admudos, si id rogentur.

LII. Ad hos articulos Edicti reflectentes Antonius Anselmo in suo Triboniano Belgico *cap.* 36. ait §. 1. A piis fundationibus Episcopos excludere est contra hoc Edictum. Deinde adjicit, id & esse contra Concordata Brabantiæ (de quibus supra) contra Concilium Tridentinum *Sess.* 22. *cap.* 8. *&* 9. *De Reformat.* & denique contra principia utriusque Juris,

Post hæc notat, quod cum Consilium Frisiæ difficultatem faceret in recipiendo, & admittendo dicto *cap.* 9. Concilii Tridentini, & Regi rescripsisset, Concilium non esse publicandum, nisi & omisso hoc capite 9. *voluit, & respondit Rex anno* 1569. *ut illud caput admitteretur*. Idipsum testatur Zypæus tit. *De religiosis Domibus num.* 2. addens Consilium Secretum rescripsisse, „ etsi rationes piorum locorum antea solum consuevissent reddi „ coram Commissariis Consilii (Frisiæ) Decretum tamen Con„ cilii (Tridentini) observaretur.

LIII. Cum ex dictis constet, Principes nostros integras & illæsas voluisse servari piorum fundationes, etiam obscurum non est, quod Episcoporum auctoritatem exigendi rationes, vel iis interveniendi, aut etiam visitandi noluerint extendere ad Hospitalia, aliave pia loca, in quorum institutione, & ordinatione secus expresse cautum est: quandoquidem nec ad similia loca auctoritatem Episcoporum extendat Synodus Tridentina, uti supra notatum est.

LIV. Adhæc quia nec Jure communi, neque ex Decreto Concilii Tridentini auctoritas Episcoporum, saltem quoad jus visitandi, se extendit ad Hospitalia aliaque pia loca *non religiosa*, sed privata & mere laicalia; verisimile, nec his Principum Edictis etiam similia loca ex mente Principum fuisse comprehensa; quod & ipso Edicto ad Synodum Mechliniensem insinuatur *art.* 27. ubi loca visitationi subjecta vocat *Ecclesiastica* loca, *Geestelicke plaetsen*.

Consonat his & consuetudo, quæ Orphanotrophia, aliaque similia loca privata & laica passim directioni, & administrationi laicorum, vel Ecclesiasticorum juxta leges in fundatione præscriptas permittit, absque ullo iterventu Episcoporum, aut Archipresbyterorum, aliorumque ab ipsis deputatorum.

LV. Insuper quantumvis Principes ad piorum locorum curam Episcopos eorumque Commissarios vocaverint, eosque etiam cum aliis locis Superintendentibus computibus, & deliberationibus interesse voluerint, nihil tamen de auctoritate & protectione regia, quam super hisce piis fundationibus habent, remisere.

Unde expresse in citato Edicto ad Synodum Mechliniensem *art.* 26. declarant Principes, quod si per decisionem, vel ordinationem factam de communi consensu Episcopi ejusve Deputati, & aliorum Superintendentium quisquam se gravatum prætendat, poterit querelas suas deponere apud Superiores *sæculares*. Judices loci fundationis, de cujus administratione agitur. Verba articuli sunt: *Ende inghevalle dat door alsulke decisie oft ordonnantie yemandt soude vvillen pretenderen besvvaert te vvesen, sal hem des mogen beclaghen voor den vverelycken Oversten, Rechter der plaetsen vande fondatie, daer van d' administratie gheexerceert is, tot coste vande vvelcke fondatie sal alsdam ghesustineert vvorden t' egne by de Auditeurs gheordonneert sal zin gevvest*, Id est (sunt eadem verba, quæ pag. superiori). *Si vero per talem decisionem, aut mandatum, &c.*

Quoad Superintendentes Hospitalium, & piorum locorum per omnia fere cum praxi Belgica consonat praxis Galliæ; uti videri potest in Actis Cleri Gallicani *tom.* 3. *part.* 3. *tit.* 4. Item in libro, qui inscribitur, *La grande Conference des Ordonnances, lib.* 1. *tit.* 2. *part.* 3. ubi plurima Regum Galliæ Edicta, & Parlamentorum Arresta in hac materia recitantur, quorum aliqua & in sequentibus notabimus.

LVI. Cæterum in hac materia Hospitalium, & piorum locorum si quæstio incidat, qui rationibus audiendis intervenire, vel administrationi intendere debeant, sequendæ erunt regulæ, quæ supra *Tom. I. part.* 1. *tit.* 5. *cap.* 6. assignatæ sunt pro decisione similium quæstionum circa administrationem, & superintendentiam Fabricæ Ecclesiarum, & Mensarum S. Spiritus, quæ in Principum Edictis pene semper cum Hospitalibus aliisque piis locis junguntur.

CAPUT III.

Qui sint præficiendi curandis infirmis & pauperibus, sive corporaliter, sive spiritualiter.

1. *Exemplo Apostolorum Episcopi curam immediatam Hospitalium demandarunt Diaconis.*
2 *Domus illæ, dictæ Diaconiæ propter Diaconos eis ministrantes.*
3 *Quid proprie essent Diaconiæ?*
4 *Diaconorum, qui Hospitalibus erant præfecti, memini S. Gregorius.*
5. *Interdum & alii quam Diaconi præficiebantur.*
6. *Sanctus Gregorius Religiosos viros Hospitalibus præfici desiderabat.*
7 *Subsequentibus sæculis Episcopi solliciti fuere, ut Hospitalia Religiosis committerentur; & quare?*
8 *Concilium Viennense meminit Hospitalium, quæ ad Ordines Religiosos spectabant.*
9 *Ordo S. Joannis Hierosolymitani primitus fuit* hospitalaris; *cujus origo refertur.*
10 *Erat subjectus Ordinario.*
11 *Quam pie Fratres hujus Ordinis primitus infirmis & egenis inservirent.*
12 *Hic Ordo factus est totus* militaris.
13 *Ordo S. Antonii Viennensis specialiter pro curandis infirmis institutus, ejusque origo.*
14 *Permittitur huic Ordini eleemosynas pro pauperibus quærere.*
15 *Modus in his colligendis servandus; & quæ specialiter cavenda?*
16 *Hospitalia hujus Ordinis etiam a Regio Magistratu leges accipiunt.*
17 *Famosum Hospitale Romæ erectum ab Innocentio III. datum Ordini S. Spiritus ad regenda Hospitalia instituto,*
18 *Idem confirmans Hospitale Cadomense, voluit Regulam S. Augustini in eo servari.*
19 *Ordo* Joannis de Deo *ad serviendum infirmis institutus.*
20 *Jam pridem fuere Sanctimoniales Hospitalibus præfectæ.*
21 *In Belgio Hospitalibus & Leprosariis præfecti fuere primitus Fratres, & Sorores.*
22 *Fratribus remotis remanserunt solæ Sorores.*
23 *Sorores Hospitalariæ hodiernæ profiteri solent regulam S. Augustini.*
24 *Cura infirmorum his Sanctimonialibus commissa cum directione œconomica Hospitalium.*
25 *Temporalia ad Sanctimoniales non spectant.*
26 *Temporalium administratio Ecclesiasticis aut Religiosis non competit, nisi illa in titulum habeant.*
27 *Quid potissimum in receptione hujusmodi Sanctimonialium attendendum?*
28 *Quales præfici Hospitalibus velit Concilium Viennense.*
29 *Qui ex Edicto Regio in Gallia præficiendi?*
30 *Nec hoc Edictum, uti nec Decretum Concilii Viennensis extenditur ad Hospitalia Ordinum Religiosorum.*
31 *Neque ad illa, quæ ex primæva fundatione unita sunt Monasterio, aut in titulum Beneficii erecta.*
32 *Secus de Hospitalibus, quibus simpliciter est annexum Sacellum; vel quibus simpliciter Religiosi ministrant.*
33 *In quibus Hospitalibus hodie soleant laici curam agere?*
34 *Qualis debeat esse Hospitalarius?*
35 *In Hospitalibus non tantum cura corporalis, sed & spiritualis infirmorum habenda.*
36 *De Jure communi cura spiritualis Hospitalium spectat ad Parochum.*
37 *Hospitalia sub cura laicorum existentia plerumque sunt sub directione Parochi.*
38 *Quæ sunt sub cura Monialium, solent habere suos speciales Presbyteros.*
39 *Innocentius III. Hospitali concessit particulares Presbyteros.*
40 *Consuetudinem hic spectandam esse declaravit Concilium Viennense.*
41 *Hospitale potest jus hoc præscribere.*
42 *Super his inita Concordata servanda sunt; & exemplum hujusmodi concordati.*
43 *Convenit, ut in majoribus Hospitalibus sint speciales Sacerdotes; itque plures, servata proportione infirmorum.*

I. SICUTI Apostoli curam mensarum Diaconis commiserunt, ut ipsi orationi & ministerio verbi intendere possent, ita horum exemplo Episcopi jam pridem curam pauperum, & Hospitalium Diaconis demandarunt, ipsosque domorum illarum Præfectos crearunt.

II. Et quidem a Diaconis curam domorum illarum gerentibus dictæ fuere communiter illæ *Diaconiæ*, quales in Urbe Roma a Pontificibus institutas jam olim tunc narrat Anastasius Bibliothecarius in eorum vitis, ac signanter de Hadriano I. scribit: „ Constituit *Diaconias* tres foras portam beatorum Apostolorum „ Principis ". Et de Gregorio III. „ Item *Diaconiam* SS. Sergii „ & Bacchi, & concedens omnia, quæ in usum Diaconiæ existunt, statuit perpetuo tempore pro sustentatione *pauperum* in „ *Diaconiæ* ministerio deservire.

III. Itaque Diaconiæ erant loca, in quibus per Diaconos, pauperes, viduæ, pupilli, senes, aliæque miserabiles personæ alebantur, de quibus latius Du Cange in suo Glossario, verbo *Diaconia*; & supra *Tom. I part. 1. tit. 22. cap. 1.* Diaconos hisce *Diaconiis* præfectos olim dictos fuisse Diaconos *Cardinales*, atque hinc & Oratoriis illarum domorum etiamnum adhærere titulum Cardinalium observatum est.

IV. De quodam Florentino *Diacono*, qui præesse dignoscitur *Xenodochio* Anichiorum scribit S. Gregorius *lib. 10. Epist. 43.* Et rursus *lib. 11. Epist. 14.* scribens Venantio Patricio Panormitano, meminit cujusdam Crescentis *Diaconi*, qui *Xenodochium* gubernaverat.

V. Hæc sat ostendunt, *Diaconis* frequenter Hospitalium, & similium locorum curam fuisse demandatam; non tamen illis solis, nec semper, nec ubique.

Et quidem apud ipsum S. Gregorium *lib. 7. indict. 2. Epist. 27.* occurrit quidam Antonius *Subdiaconus Xenodochii Præpositus*. Similiter Xenones (a) aliique piorum locorum administratores, & curatores, quorum apud Justinianum frequens mentio occurrit, Diaconos fuisse, non probatur.

Rursus S. Gregorius, *lib. 3. Epist. 24.* describens quales Xenodochiis Præfectos desiderat, ait: „ Tales in eis (Xenodochiis) „ qui præsint ordinentur, qui vita, moribus, atque industria „ inveniantur esse dignissimi: Religiosi duntaxat, quos vexandi „ Judices non habent potestatem; ne si tales personæ fuerint, „ quas in suum possint evocare judicium, vastandarum rerum „ debilium, quæ illis rejacent, præbeatur occasio.

Hic Gregorius non requirit *Diaconos*, sed tales, qui vita, moribus, atque industria inveniuntur dignissimi: quod & in eligendis Xenodochiorum Præfectis attendi voluit Justinianus. Et revera parum interest, num Diaconus vel Religiosus fuerint, modo vita & moribus atque industria domibus illis fideliter & christiane administrandis, & curandis idonei fuerint.

VI. Nihilominus fatendum est, S. Gregorium desiderasse, ut Hospitalibus *Religiosi* potius quam sæculares homines præficerentur; eo quod minus periculi dissipationis bonorum ab illis, quam ab his timeretur; supponitque Synodus Regiaticina anno 850. celebrata, *Canone* 15. quædam fuisse Hospitalia, quæ juxta Institutorum Decreta Regi deberent per eos, qui *Religiosam vitam duxerint*. Textus Canonis capite præcedenti relatus est.

VII. Porro sequentibus sæculis excrescente continuo magis *Hospitalium* numero, magna Episcoporum, & Fundatorum cura fuit, ut ipsa Hospitalia viris Religiosis committerentur; qui & summa fidelitate bona pauperum usibus deputata conservarent, & administrarent; atque ipsis pauperibus, ac infirmis eximia in proximum charitate & mansuetudine inservirent; nec non vitam Religiosam in Hospitalibus agentes, a quibus non tantum corporale, sed & spirituale subsidium pauperes & infirmi in Hospitalibus viventes, aut ad ea divertentes acciperent: essentque ipsa Hospitalia vere loca pia & religiosa, in quibus scilicet pietatis in proximum, & religionis in Deum opera vigerent.

VIII. Meminit *Clementia quia contingit, De religiosis Domibus*, Hospitalium Militarium Ordinum, & Religiosorum etiam aliorum, id est, Hospitalium, quæ ad curam illorum Ordinum, vel Religiosorum pertinebant.

Glossographus in citata Clementina ad verbum *Militarium* ait: „ Ut sancti Joannis Hierosolymitani, sanctæ Mariæ Teutonicorum Calastrensium, & similium.

IX. Constat sæculo XII. originem sumpsisse Ordinem equestrem seu militarem, quorum Sodales vocati fuere Hospitalarii S. Joannis Hierosolymitani; idque ab Hospitali in honorem *sancti Joannis Eleemosynarii* sæculo XII. exstructi.

Hierosolyma enim adhuc sub Saracenorum captivitate detenta, plurimi ex Occidente ad *Terram Sanctam* partim negotiationis, partim devotionis causa confluebant. Hi itaque mediante certo tributo impetrarunt, ut in honorem *beatæ Mariæ* prope Ecclesiam Dominici Sepulcri alteram construerent, divinis Officii Latinorum ritu celebrandis consecrandam. Mox ut perfecta est, tradita fuit Abbati & Monachis Latinis, ipsique nomen *Sanctæ Mariæ de Latina* est impositum. Postea peregrinis mulieribus excipiendis aliud Monasterium in honorem *beatæ Mariæ Magdalenæ* conditum est, in quo *Sanctimoniales hospitalariæ* constitutæ. Demum peregrinorum ad loca Sancta confluentium crescente numero, Abbas & Monachi *Sanctæ Mariæ de Latina*, infirmis & egenis suscipiendis, Hospitale in honorem *S. Joannis Elemosynarii* condidere.

Postquam autem Hierosolyma e Saracenorum tirannide liberata fuit, quidam *Gerardus* nobilitate & vitæ sanctimonia insignis, qui in Hospitali sancti Joannis Eleemosynarii pauperibus & infirmis sub Abbate *de Latina* ministraverat, adjunctis sibi nonnullis honestis, religiosisque viris, habitum regularem suscepit, ac vestibus suis *alba cruce* exterius insignitis solemni professione se obstrinxit. Ipsum imitata est quædam nobilis & religiosa matrona *Agnes*. Hi devote Domino servientes, infirmis pauperibus de suis diligenter ministrabant, & initium Ordini S. Joannis Hierosolymitani dedere.

X. De his scribitur, quod Abbati *Sanctæ Mariæ de Latina* parebant; ac multo magis Patriarchæ Hierosolymitano, „ cui de „ bonis suis decimas, secundum sacros Canones, & utriusque Te„ stamenti præcepta, absque ulla contradictione reddebant.

XI. De his quoque narratur, quod utinam omnium virorum, & mulierem Hospitalariorum animis esset insculptum! „ Orationi „ autem vacantes, vigiliis, & jejuniis seipsos affligentes, ope„ ribus misericordiæ affluentes, parci sibi & austeri; pauperibus „ autem & infirmis, quos dominos suos appellabant, largi & „ misericordes existebant. Panes de pura simila largiebantur infir„ mis, residuum vero cum furfure ad usos proprios reservabant.

XII. Porro progressu temporis cum Ministrantibus Hospitali admitti cœperunt & *milites*, ad Terræ Sanctæ defensionem contra Saracenos: quo factum est ut tandem Ordo *hospitalis* totius in equestrem, & militarem mutatus sit; sicuti & aliis similibus Ordinibus accidit.

XIII. Nonnullæ quoque sunt Religiones infirmis, & pauperibus inserviendis specialiter institutæ; uti est Ordo S. Antonii Viennensis, cui circa sæculum XII. initium dedit vir nobilis e Provincia *Viennensi*, *Gasto* nomine: qui e morbo gravissimo *S. Antonii* ope libaratus, votum perpetuo serviendi S. Antonio una cum filio

(a) Xenones, id est Xenodochio Præfectos, quos S. Greg. lib. 1. Epist. 9. vocat Xenodochos.

filio ſuo nuncupavit, atque cum aliis nonnullis viris nobilibus, & piis *Antonianam* Congregationem inſtituit ann. 1095. qui ægris ſacro igne correptis, & mutilatis inſervirent. Hæc pia Congregatio in Ordinem Religioſum demum evaſit anno 1218. quando Falco Domus eleemoſynariæ *S. Antonii Viennenſis* ſeptimus Præceptor ab Honorio III. obtinuit trium votorum emittendorum pro ſe ſuiſque facultatem. Extat in Bullario Romano Bulla Bonifacii VIII. quæ incipit, *In diſpoſitione*; quia Domum *S. Antonii Viennenſis* erexit in Abbatiam, atque „ ipſum Hoſpitale „ cum omnibus membris ſuis in quibuſcumque mundi partibus „ conſtitutis, eorumque pertinentiis, & juribus ipſi ſubjecit, & „ univit Abbatiæ: quodque in eodem Monaſterio S. Antonii, „ & Hoſpitali, ac membris eiſdem, B. Auguſtini Regula ſervaretur, & ſecundum eam dicti Abbas, & Canonici, ſeu Fra- „ tres vivere perpetuo tenerentur.

XIV. Extat inſuper Bulla Gregorii XIII. quæ incipit, *Romani Pontificis* 73. in Bull. Romano, qua permittitur eiſdem Fratribus S. Antonii illorum locorum, „ in quibus hoſpitalitas *actu* „ exercetur, ut petita & obtenta in primis ab Ordinariis loco- „ rum annis ſingulis in ſcriptis licentia, quam ipſi Ordinarii „ omnino gratis dare debeant, eleemoſynas, & quæcumque alia „ charitatis ſubſidia per perſonas honeſtæ vitæ ad id ab ipſo Ab- „ bate, ſeu aliis dictæ Religionis Superioribus pro tempore de- „ putatas, pro uſu ejus Hoſpitalis S. Antonii, in quo hoſpita- „ litas actu exercetur, ſimulque exiſtit intra fines illius civita- „ tis, vel Diœceſis, in qua eleemoſynæ perquirantur, aut „ ejuſmodi eſt, in quo curari ſoleant pauperes omnes eo mor- „ bo laborantes, qui ex tota illa Diœceſi adducuntur, perqui- „ rere & colligere, illaque recipere, & levare libere, & lici- „ te valeant, dummodo hujuſmodi eleemoſynæ convertantur „ duntaxat in uſus pauperum infirmorum, & Miniſtrorum de- „ ſervientium Hoſpitalibus, quæ in illa Diœceſi ſunt, aut in „ quibus curari ſolent pauperes illius Diœceſis, in qua eleemo- „ ſynæ colliguntur.

XV. Poſt hæc modum colligendi eleemoſynas præſcribit, notatque a quibus harum eleemoſynarum collectores cavere debeant: inter quæ nonnulla ſunt, quæ hodierni eleemoſynarum collectores merito attendent. „ Volumus quod perſonæ ut præ- „ fertur deputatæ, Quæſtorum nomen nullo modo ſumant, „ ſed eleemoſynarum collectores nuncupentur, & propter hanc „ operam, eleemoſynarum hujuſmodi participes non ſint, at- „ que hoc munere citra ullum dolum, & cum omni modeſtia „ fungantur; quodque ad ſtabula pro Benedictionibus ſuper ani- „ malia faciendis accedere, eaſque ſigillare, & aliqua ſigilla, & „ præter præſentes ſeu earum tranſumpta alia privilegia, nec „ non inſtrumenta quædam quæſtorum inſignia, reliquias, char- „ tas, imagines, acus, & alia his ſimilia ad exercitandas per- „ ſonas circumferre, indulgentiam publicare, aut per ſe, vel „ alium prædicare, fideles ad eleemoſynas ſibi erogandas minis, „ aut imprecationibus inducere, aut tamquam debitas, vel ſo- „ litas, ſeu aliqua arte etiam prætextu dicendi orationem S. „ Antonii extorquere, vel ſuper locis ullam quovis nomine „ conventionem etiam in utilitatem Monaſterii, Præceptoria- „ rum, Hoſpitalium, & domorum hujuſmodi facere nullo modo „ præſumant: ſed ſimpliciter, pie & modeſte unica duntaxat „ companella pulſata (cujus uſus ſoli Religioni prædictæ a Sede „ Apoſtolica conceſſus fuiſſe perhibetur) eleemoſynas pro ſub- „ ventione Hoſpitalium, & domorum hujuſmodi petendo, ac- „ cipiant tantum quod ſibi offeretur.

XVI. Hujus Antonianæ Congregationis meminit Renatus Choppinus *lib.* 3. *De Sacr. Polit. tit.* 5. *n.* 9. aitque: „ Antoniani „ Ordinis *valetudinaria*, in quibus ſacro igne correpti ſtudioſe „ curabantur, ſubiunt quidem œconomicæ Cœnobitarum pote- „ ſtati, non profanorum Urbis Decurionum: at familiari huic „ Præfecturæ leges dantur interim a Civili Magiſtratu, ad pu- „ blicum uſum externæque decus politiæ conſervandum.

Deinde dicit quod Arreſto Curiæ 7. Idus Septembris 1475. „ talibus egenis ad Antonianas Præceptorias commeantibus di- „ ctus eſt a Senatu alimentorum modus, ac medicaminum ea „ conditione, ut morbo levati abſcedere Hoſpitali domo teneantur. Alii videlicet, ut priſtinum vivendi inſtitutum repetant, „ artificiumque, ex quo prius ſibi victum comparabant: alii, ut „ novam artem, in vitæ ſubſidium addiſcant, collatitio ære „ ſumptibuſque Antoniani Præceptoris.

XVII. In Bullario Romano extat Bulla Innocentii III. quæ incipit, *Inter opera pietatis*, qua famoſum illud *Hoſpitale* in Urbe Romana apud *S. Mariam in Saxia* erexit, ad egenos infirmos recipiendos & curandos; „ ſtatuentes (ait) ut *regularis Ordo*, qui ſecundum Deum, & inſtitutionem Fratrum *S. Spiritus* in eodem loco (in Monte Peſſulano) per nos inſti- „ tutus eſſe dignoſcitur, perpetuis ibidem temporibus inviolabili- „ ter obſervetur.

Extat & Bulla Sixti IV. quæ incipit, *Etſi univerſis*, 12. in Bull. Romano; qua declaratur, quod omnes Magiſtri, vel Præceptores „ quorumcumque locorum ſub vocabulo S. Spiritus, „ ſint totaliter ſubjecti magno Magiſtro, ſeu generali Præcepto- „ ri Archiepiſcopalis S. Spiritus in Saxia de urbe, & abſque „ ejus licentia eleemoſynas quærere non poſſint. Et ad ipſum „ ſolum ſpectet collatio Ordinis S. Spiritus.

XVIII. Idem Pontifex Innocentius III. anno 1209. in ſuam protectionem recipit Hoſpitale S. Thomæ in civitate Cadomenſi, in quo erat Conventus vitam religioſam eligentium: „ ſtatuens, „ ut Ordo Canonicus, qui ſecundum Deum, & B. Auguſtini „ Regulam in eodem loco conſtitutus eſſe dignoſcitur, perpetuis „ ibidem temporibus obſervetur". *Epiſt.* 15. *regiſt.* 13.

XIX. Decimo-ſexto ſæculo initium habuit Ordo *charitatis*; a Joanne *de Deo* natione Luſitano, ad officia charitatis erga pauperes, præſertim infirmos, inſtitutus, & a Pio V. primum confirmatus Conſtitutione, quæ incipit, *Licet ex debito*, 143. in Bull. Rom. in qua permittitur Fratribus dicti Ordinis ferre ſpecialem habitum, *dummodo ſub Regula S. Auguſtini vivant*.

Permittit Pontifex, ut unum Sacerdotem habeant in ſingulis Hoſpitalibus, qui & Fratribus, & infirmis Sacramenta adminiſtret: & tam ipſum Sacerdotem, quam Majorem nuncupatum, & alios Confratres „ ſub loci Ordinarii juriſdictione, correctio- „ ne, viſitatione, & obedientia, etiam perpetuo ſubjicit, & ſup- „ ponit, ipſumque Majorem, & alios Confratres de eleemoſy- „ narum hujuſmodi adminiſtratione ſingulis annis, in tempore „ eidem Ordinario bene viſo, legalem computum eidem Ordina- „ rio loci tantum, & nulli alteri reddere debere.

XX. Scribit quoque Cardinalis Jacobus de Vitriaco in Hiſtoria Occidentis, *cap.* 29. „ Sunt inſuper aliæ tam virorum, quam „ mulierum ſæculo renuntiantium, & regulariter in domibus le- „ proſorum, vel Hoſpitalibus pauperum viventium æſtimatione, „ & numero certo in omnibus Occidentis regionibus Congrega- „ tiones, pauperibus, & infirmis humiliter, & devote miniſtran- „ tes. Vivunt autem ſecundum S. Auguſtini Regulam, abſque „ proprio, & in communi, ſub unius Majoris obedientia, & „ habitu regulari ſuſcepto, perpetuam Domino promittunt con- „ tinentiam. Horas Canonicas quantum hoſpitalitatis ſtudium, „ & pauperum Chriſti miniſterium permittunt, diebus, & nocti- „ bus audire non omittunt.

XXI. Quod de partibus Occidentis generaliter aſſerit hic Auctor, veriſſimum eſt de Belgio, aliiſque vicinis Provinciis, in quibus ſæculo XII. & ſequentibus ſæculis, plurimæ tum domus leproſariæ, tum hoſpitales, præſertim pro infirmis erectæ fuere; idque cum certo numero Fratrum, & Sororum, qui infirmis, & leproſis ſervirent, & miniſtrarent, & vitam communem, & religioſam agerent.

Sæculo decimo-ſexto adhuc in Gallia fuiſſe Fratres, & Sorores, ſed valde corruptos, teſtatur Concilium Rothom. *tit. De Epiſc. num.* 31.

XXII. Sed cum experientia doceret, periculoſum eſſe Fratrum, & Sororum ſub eodem tecto contubernium, paſſim in omnibus domibus illis leproſariis, & hoſpitalibus retentæ fuere ſolæ Sorores; quæ præ Fratribus miniſtrandis infirmis, & rei domeſticæ agendæ convenientiores credebantur.

XXIII. Hæ vero Sorores hodie ubique pene ſub trium votorum Religionis profeſſione ſecundum Regulam ſancti Auguſtini vitam Religioſam agunt, cum ſpeciali obligatione, immo in nonnullis cum ſpeciali voto infirmis inſerviendi: atque illæ, quæ in Noſocomiis inſerviunt ægris, vocari ſolent *Sanctimoniales Hoſpitalariæ*; quæ vero Leproſariis, quia vix lepra infecti eo divertere hodie ſolent, vix ab aliis Sanctimonialibus diſtinguuntur, & domus illæ hodie hic in Belgio pro Monaſteriis Monialium ſimpliciter reputantur.

XXIV. His itaque Sanctimonialibus in Noſocomiis, & Leproſariis cura infirmorum committitur, & Hoſpitalium directio ipſis concreditur, cum tamen obligatione reddendi computum iis, qui vel ſecundum leges fundationis, aut ſecundum conſuetudines locorum, vel Jus commune, locis piis & religioſis ſuperintendunt.

XXV. Hæ enim Sorores duntaxat Hoſpitalibus ſunt deputatæ, ut curam habeant infirmorum, & tamquam miniſtræ in iis infirmis miniſtrent: ut ex earum fundationibus manifeſtum eſt.

Unde Concilium Arelatenſe anno 1260. *Can.* 13. videns, quod tam Clerici, quam laici multiplici prece, & pretio, aliquando etiam per litteras Papales, & mandata Principum Hoſpitalia conſueviſſent occupare: nec ibi pauperibus aliquid miniſtraretur, ſed omnia bona, & eleemoſynæ talium Hoſpitalium per Rectores in uſus proprios devorarentur: „ ordinavit & ſtatuit, „ ut in jure cavetur, ut de cætero per Prælatos locorum, & „ alios, ad quos id pertinere noſcitur, proprie, congrue & „ ad id competenter perquirantur, qui habitu, & ſigno aliquo „ Religionis aſſumpto, ibidem Domino famulantes, vitam agant „ communem, & annis ſingulis, ipſis Inſtitutoribus ſuis, vel „ deputatis ab eis, rationem de omnibus reddant, nihil ſibi aut „ ſuis, præter victum, & veſtitum, de omnibus eleemoſynis „ hujuſmodi Hoſpitalium retinentes.

XXVI. Scribit Joannes Tournetius in ſua collectione Arreſtorum *litt. H. cap.* 35. quod licet Hoſpitalia ex primæva fundatione poſſeſſa non in *titulum*, ſed ſub forma ſimplicis adminiſtrationis, longo tempore Religioſi rexerint quoad *temporalia*, nihilominus Curia ipſis ademerit regimen *temporalium*, duntaxat relicta cura ſpiritualium, & intendentia pauperum. Verba ejus ſunt: *Les Hôſpitaux tenus de leur premiere fondation non en titre de Bénéfice, mais en forme de ſimple, & nue adminiſtration, ſont d'une qualite toute diverſe, & différente. Car combien que par la ſucceſſion & continuation de tems, les Religieux ayent dès le commencement gouverné, & adminiſtré le revenu temporel, & annuel d'un Hôſpital, toutefois la Cour de Parlement ôta ladite adminiſtration du temporel aux Prieur & Religieux, leur ayant ſeulement laiſſé la charge ſpirituelle, & l'inrendace des Pauvres.* Ideſt; Domus hoſpitales ex primæva fundatione poſſeſſæ non in titulum Beneficii, ſed ſub forma ſimplicis: & nudæ adminiſtrationis alterius omnino, & diverſæ ſunt qualitatis. Licet enim ſucceſſu temporis ab initio Religioſi rexerint, & adminiſtrarint temporales annuoſque reditus Domus cujuſdam hoſpitalis, nihilominus ſuprema Curia dictam temporalium adminiſtrationem Priori, & Religioſis ademit, ſola illis relicta ſpiritualium & cura Pauperum.

Rationem ſubjicit: *Car ce ſeroit une choſe hors de raiſon, de commettre l'adminiſtration, & le gouverment des biens prophanes, & le maniement des affaires ſeculieres á de Religieux, ſoit en public, ſoit en particulier.* Ideſt: Foret enim a ratione alienum, profanorum bonorum præfecturam, & adminiſtrationem privatim, aut publice Religioſis committere. Vide eumdem *c.* 34. Ibi plura pro

ra profert Arreſta, quibus Eccleſiaſticis adminiſtratio Hoſpitalium quod *temporalia* adempta fuit, & ad laïcos translata (*a*).

XXVII. Cum ergo principuum, & primarium harum Sanctimonialium inſtitutum ſit infirmis, & pauperibus inſervire, ſatis intelligitur, in earum receptione, & hoc præ cæteris eſſe attendendum, an eas dotes tum naturales tum ſupernaturales habeant, quæ huic ſervitio conveniunt: ut nimirum magna charitate, & pio affectu ac diligentia, & zelo pauperibus infirmis tamquam Chriſti membris inſerviant; omneſque moleſtias, & incommoda corporalia, quæ ſervitium illud ſequi ſolent, libenti animo ferre poſſint: neque periculum ſit ne dum infirmos præſertim alterius ſexus a ſordibus, & vulneribus, aut infirmitatibus corporalibus purgare, & curare ſatagunt, ipſæ in anima ſordeſcant, & vulnerentur.

XXVIII. Concilium Viennenſe in *Clementina* 2. *De Religioſis Domibus*, vetans in poſterum Hoſpitalia dari in Beneficium (uti capite primo dictum eſt) vult, ut „ eorum gubernatio viris pro„ vidis, idoneis, & boni teſtimonii committatur, qui ſciant, ve„ lint, & valeant loca ipſa, bona eorum, ac jura utiliter rege„ re, & eorum proventus, & reditus in perſonarum uſum mi„ ſerabilium fideliter diſpenſare; & quos in uſus alios bona præ„ dicta convertere præſumptio veriſimilis non exiſtat: in quibus „ ſub obteſtatione divini judicii illorum; ad quos dictorum loco„ rum commiſſio pertinet, conſcientias oneramus.

XXIX. In Gallia cautum Edicto Bleſenſi *art.* 65. quod Leproſariis, & Hoſpitalibus præfici nequeant Eccleſiaſtici, aut nobiles, ſed tantum communes cives. Verba Edicti ſunt: *Et ne pourront déſormais être établis Commiſſaires au regime, & gouvernement des fruits, & revenus deſdites Maladeries & Hopitaux autres que ſimples Bourgeois, Marchands ou Laboureurs, & non perſonnes Eccleſiaſtiques; Gentilshommes, Archer, Officiers publics, leurs ſerviteurs ou perſonnes par eux interpoſées*. Ideſt: Nec deinceps ad curam, & præfecturam fructuum, redituum dictorum Noſocomiorum, & Xenodochiorum committi poterunt alii, quam meri Cives, Mercatores, aut Agricolæ; Eccleſiaſticis, Nobilibus, Satellitibus, Reipublicæ Præfectis, ſervis eorum aut perſonnis per eos conſtitutis, excluſis (*b*).

XXX. Notatur autem in opere, quod intitulatur *La grande Conference des Ordonnances*, *lib.* 1. *tit.* 2. *part.* 3. §. 2. *not.* 4. quod Edictum volens eligi *duos cives* pro adminiſtratione Hoſpitalium, non comprehendat Hoſpitalia Ordinum Religioſorum, puta SS. Trinitatis, Redemptionis Captivorum, & S. Antonii, quæ obtinuerunt juridicam declarationem, quod non per perſonas laicas, ſed Religioſas regerentur juxta citatam Clementinam §. *Præmiſſa*, qua expreſſe declarat Concilium Viennenſe, quod diſpoſitionem ſuam, qua vult adminiſtrationem Hoſpitalium committi *viris providis*, &c. minime velit extendi *ad Hoſpitalia militarium Ordinum, aut Religioſorum aliorum*.

XXXI. Similiter refert judicatum eſſe 29. Julii 1570. neque ſub hoc Edicto comprehendi Hoſpitalia, quæ ex primæva ſua fundatione *unita* ſunt Monaſterio, & domui Religioſæ; uti nec illa, quæ vi fundationis conferri conſueverunt in *titulum* Beneficii per Epiſcopum, tametſi etiam ad præſentationem Patroni *laici*: atque ita non ſemel judicatum eſſe notat. Vide latius eadem referentem Renatum Choppinum de *Sacr. Polit. lib.* 3. *tit.* 5. *num.* 5.

XXXII. Obſervat ibidem Choppinus, quod „ alia cauſa ſit „ ejus Valetudinarii, cui Sacellum aliquod, velut appendix, „ progreſſu temporis adſtructum adaltumque ſit, puta ad Sacrum „ litatorium inopibus, ægris; hoſpitibus miniſtrandum. Nam „ hoc caſu Politica civium manu tractantur utriuſque patrimo„ nii tum Valetudinarii, tum Sacelli. Ita, me dicente, judica„ vit Senatus de Hoſpitali Leproſorum in Æde Vindocinenſi, „ cujus tamen ſacra Cappella hucuſque Epiſcopi Beneficiaria ex„ titerat: Arreſto 13. Kalend. Februar. ann. 1571. in pomeri„ diana Curiæ ſeſſione cauſarumque agitatione forenſi.

Sed ſi Hoſpitale non ſit erectum in titulum, neque Monaſterio, aut Conventui Religioſorum incorporatum, ſed tantummodo aliqui Religioſi ibidem ſint ex voluntate Fundatorum aſſumpti, ut ægris vel leproſis & pauperibus ſerviant, & œconomiæ præſint; Hoſpitale hujuſmodi quoad temporalium adminiſtrationem non eſſe penes Religioſos, nec de his intelligendam eſſe exceptionem, de qua in § *Præmiſſa* citatæ Clementinæ, obſervat Choppinus loco citato *num.* 6. atque ita Arreſto Pariſienſi anno 1567. profanis œconomis adjudicatam bonorum curationem Noſocomii Aubignei Biturigum oppiduli; tametſi huic Noſocomio Arnulphus Bernilus loci indigena adjuxiſſet cum notabili multorum prædiorum dote novam Monaſtici Primatis, & Monachorum familiam, ut ſcilicet hæc procurandis Domus *Dei* hoſpitibus egeniſque aſſidue incumberet.

Similiter adjudicata fuit integra adminiſtratio, & ſuperintendentia Hoſpitalis Capitulo Collegiatæ *S. Furchii* Perroni, etiam quoad inſtitutionem, & deſtitutionem adminiſtratorum, tametſi ibidem eſſent *Sanctimoniales* in communi viventes, & rei domeſticæ, & pauperum curam habentes. Apud Choppinum ibidem *num.* 2. in notis.

XXXIII. Pleriſque Orphanotrophiis, in quibus pupilli parentibus orbati educantur, item Brephotrophiis, quæ recipientibus infantibus deſtinata ſunt; item Gerontocomiis, in quibus ſenes aluntur, & locis peregrinis, & tranſeuntibus hoſpitio recipiendis deſtinatis: proprie vocantur *Hoſpitalia*; his, inquam, pene ubique laici Adminiſtratores, & Rectores hic in Belgio præfecti ſunt.

Parum refert, uti ſupra monuimus, qualis ſit, cui cura Hoſpitalis committatur, laicus, an Clericus, Religioſus, an ſæcularis, modo dotes & qualitates habeat recte adminiſtrandi Hoſpitalis, & pauperibus providendi, iiſque intendendi ſecundum leges fundationis.

XXXIV. De Hoſpitalario agens S. Carolus in Concilio Mediolanenſi V. *part.* 3. *tit. Quæ ad loca pia pertinent*, ait: „ Primo „ Hoſpitalarius, iſve, cui Hoſpitalium cura committitur, vir „ ſit, cujus fides, pietas, vitæ innocentia, ſedulitas, chari„ tas gravium virorum teſtimonio commendata ſit.

Quomodo vero Rectores, & Adminiſtratores Hoſpitalium, & piorum locorum erga ipſos pauperes ſe habere debeant, & quæ ab iis præcipue obſervanda ſint, *cap.* 4. latius exponetur.

XXXV. Porro proſpiciendum eſt, ut in iſtis domibus, quæ ad animarum ſalutem pertinent, minime negligantur. Quanto enim animus pretioſior eſt corpore, tanto diligentior de illo cura habenda, ait Concilium Burdigalenſe anno 1585. *tit.* 28.

Igitur non tantum præficiendi ſunt Hoſpitalibus, qui corporum neceſſitatibus, & miſeriis curandis, & ſublevandis inſerviunt; ſed & Sacerdotes, qui pauperibus, & infirmis ſpiritualia adminiſtrando eorum miſerias, & vulnera ſpiritualia curent.

XXXVI. Et quidem ſi Jus commune ſpectemus, pauperes Hoſpitalium debent recipere Sacramenta a Rectore Eccleſiæ Parochialis, in cujus Parochia ſunt ſita Hoſpitalia; uti communiter docent Canoniſtæ; ac jam pridem notarunt Petrus De Ubaldis in tractatu De Canonica Epiſcoporum & Parochorum portione; item Lupus De Caſtelliona in tractatu hoſpitalitatis *num.* 34. notatque, quod „ fundet *Matrix* Eccleſia intentionem ſuam in „ Hoſpitalibus ſuis in ſua Parochia, quoad prædicta ſpiritua„ lia “. Habentur dicti tractatus volumine 11. *tractatus Tractatuum*.

XXXVII. Etenim paſſim Hoſpitalia ſub regimine laicorum conſtituta manent ſub ſpirituali cura Parochorum, & Eccleſiis Parochialibus ſubjecta; tametſi interdum etiam Oratoria aut Sacella habeant annexa, in quibus pro commoditate pauperum ibidem degentium Miſſarum ſolemnia, aliaque pia exercitia habeantur.

XXXVIII. At Hoſpitalia Ordinum Religioſorum, quin & Leproſariæ, & Noſocomia, in quibus Sanctimoniales infirmis curandis vitam religioſam agunt, partim ex privilegio, partim ex Concordatis, partim longa conſuetudine certos habent Presbyteros, qui Sanctimonialibus, & infirmis Sacramenta adminiſtrent, aliaque munia paſtoralia exerceant.

XXXIX. Innocentius III. in Bulla, qua erexit Hoſpitale in Urbe *B. Mariæ in Saxia*, voluit, ut in eadem Eccleſia quatuor ſemper ad minus ſint Clerici Regulam ejuſdem Hoſpitalis profeſſi, qui omnia ſpiritualia libere adminiſtrarent. Dein §. 4. ſubjungit: „ Ipſi autem victu & veſtitu contenti, quem eis ſecun„ dum eamdem Regulam præcipimus exhiberi, divinis vacent „ Officiis, & intendant Eccleſiaſticis Sacramentis, ita quod de „ aliis Hoſpitalis negotiis, præter conceſſionem Magiſtri, ſe „ nullatenus intromittant.

Permittit quoque §. 13. ut pro ſuo & pauperum, ac infirmorum uſu, habere eis liceat *Oratorium* & *Cœmeterium*.

XL. Nonnulla Hoſpitalia habere ſpeciales Presbyteros, a quibus Sacramenta infirmis miniſtrentur, alia vero Parochialibus Presbyteris ſubeſſe, aſſerit ſæpius citata *Clementina* 2. vultque in hac diverſitate ſervandam eſſe conſuetudinem. Verba ſunt: „ Cæterum noſtræ intentionis exiſtit, quod ſi qua ſint Hoſpita„ lia Altare, vel Altaria & cœmeterium ab antiquo habentia, „ & Presbyteros celebrantes, & Sacramenta Eccleſiaſtica paupe„ ribus miniſtrantes; ſeu ſi Parochiales Rectores conſueverint in „ illis exercere præmiſſa, *antiqua conſuetudo* ſervetur, quoad „ exercenda & miniſtranda ſpiritualia ſupradicta.

XLI. Hinc concludunt Canoniſtæ poſt Gloſſam: verbo *Parochiales*: „ Licet Hoſpitale & ipſius familia & pauperes ibi „ degentes ſint de Parochia matricis Eccleſiæ, potuit tamen præ„ ſcribere Hoſpitale, quod per proprium Sacerdotem illis ſpiri„ tualia miniſtrentur.

XLII. Concordata nonnunquam ſuper his inter Eccleſias Parochiales, & Hoſpitalia ſive Noſocomia, præſertim in quibus Sanctimoniales degunt, & miniſtrant, & ad formam Monaſterii quaſi redacta ſunt, inita ſunt; quibus ſtandum erit.

Simile Concordatum initum fuit anno 1260. ſuper jure ſepulturæ inter Plebanum, Cuſtodem, & Canonicos Eccleſiæ S. Petri in Lovanio, & Magiſtram, Fratres & Sorores Hoſpitalis pauperum ibidem, „ quod dictum Hoſpitale *cœmeterium* habe„ bit, in quo Fratres, Sorores, infirmi ipſius Hoſpitalis, ac eo„ rum familiares, qui ſe & ſua ad dictum Hoſpitale tranſtule„ rint, ſepeliri debebunt. Si vero aliquis alius ibidem ſepultu„ ram elegerit, qui fuerit de Parochia Sancti Petri, ille non „ admittetur, niſi ſalvo jure Plebani, Cuſtodis & Eccleſiæ San„ cti Petri prædictæ. Et pro hoc Magiſtra, Fratres, & Sorores „ prædicti, Plebano prædicto in quatuor præcipuis ſolemnitati„ bus viginti ſolidos, ita quod in qualibet ſolemnitatum prædi„ ctarum quinque ſolidos, & dicto Cuſtodi ſex ſolidos, ita quod „ in qualibet earumdem ſolemnitatum decem & octo denarios „ Lovanienſes ſolvere tenebuntur.

XLIII. Sane in magnis Noſocomiis, in quibus frequens ſolet eſſe infirmorum numerus, convenit, ut ſpeciales ſint Presbyteri, qui infirmis aſſiſtant, eoſque rite inſtruant, & ad chriſtiane moriendum, vel vivendum diſponant.

Qui autem attenderit, quam craſſa ſæpe ignorantia laborent, & quam multis criminibus frequenter ſint onuſti, & implicati pauperes ad Noſocomia divertentes, facile intelliget; quod plures, quam

(*a*) Quibus perſonis conſtare debeat exhedra directionis Hoſpitalium apud Gallos, determinat Edictum Ludovici XIV. datum 12. Decembris ann. 1698.

(*b*) Hamburgi, & Hallæ in Saxonia ſuperiori leges Hoſpitalium exigunt, ut œconomus ſit ſine liberis, quorum gratia quandoque rapiuntur bona, & pauperibus intercipiuntur. Hunc abuſum ann. 1311. damnaverat Concilium Ravenn. II. *rubr.* 25. Declaravit enim, viris uxoratis res Hoſpitalium non eſſe credendas.

quam hodie consueverint, Sacerdotes Nosocomiis pro cura spiritualium infirmorum merito præficerentur; ne alias appareat, revera plus curari corporum, quam animarum curationem.

Stephanus Episcopus Noviomensis anno 1215. fundans Hopitale, voluit in eo esse quinque Fratres laicos Conversos, & 13. Sorores ad inserviendum infirmis, *quinque* autem *Presbyteros*, & *duos Clericos*. Gerardus ejus successor auxit numerum Sororum ad viginti, & hujus successor numerum Presbyterorum ad sex, ut ita numerus Presbyterorum servata proportione augeretur pro numero ministrantium corporaliter. Vide Ludovicum Thomassinum De Discipl. Ecclesiæ *part.* 4. *lib.* 1. *cap.* 75. *num.* 3.

CAPUT IV.

Quæ in Administratione, & dispensatione rerum Hospitalium observanda?

1 *Administratores Hospitalium meminisse debent, quod pauperibus impensum, aut substractum, Christo censeatur impensum, aut substractum.*
2 *Eligendi Administratores qui possint, & velint* fideliter *administrare.*
3. *De Jure tenentur Administratores præstare* juramentum *de fidelitate in administrando.*
4. *Idipsum in Belgio cautum.*
5 *De Jure tenentur singulis annis reddere rationes administrationis.*
6. *Similiter in Belgio & Gallia.*
7 *An his legibus subjiciantur qui Hospitalia tenent in* titulum?
8 *Administratores debent bonorum ad Hospitalia spectantium* inventarium *conficere.*
9 *In alienatione & elocatione, servandæ solemnitates præscriptæ in alienatione, & elocatione bonorum Ecclesiæ.*
10 *Bona piorum locorum impendi debent in usus a Fundatoribus præscriptos.*
21. *Relicta in usum infirmorum, an* sanis *impendi queant?*
12 *Abusivum declaratum, quod numerus* sanorum *in Hospitalibus excedat numerum infirmorum.*
13 Numerus *Fratrum, & Sororum infirmis ministrantium plerumque a Fundatoribus præscriptus; & quare?*
14 *In unione Hospitalis Monasterio cautum ne nimis multæ Moniales assumerentur in detrimentum pauperum.*
15 *Certa portio pro victu Administrantium Regiis Edictis in Gallia taxata.*
16 *Parlamentorum Arresta hisce conformia.*
17 *Licet hæc in Belgio non sint decreta, tamen Administrantes ultra usus necessarios accipere nequeunt.*
18 *Relicta in usus pauperum, an ad Ecclesiæ restaurationem, vel ornatum impendi possint?*
19 *Si relicta in certum pium usum, in illum impendi nequeant,* proximiori *impendenda sunt.*
20 *Qualiter hic accipiendus usus* proximior?
21 *Commutatio fundationum piarum qua auctoritate facienda?*
22 *De commutatione notabili facta per Decretum Regis Galliæ.*

I. ADMINISTRATORES, & Directores Hospitalium, aliorumque piorum locorum illud in primis sæpe meminisse debent, quemadmodum monet Sanctus Carolus in suo Concilio Mediolanensi IV. *part.* 3. *tit.* *Quæ ad pia loca pertinent*, „ se pauperum „ pupillorum, viduarum senum egestate aut ægritudine laborantium, peregrinorum, & aliorum id generis hominum, alia „ ope egentium, prout propria uniuscujusque loci instituta ratio est, curam sustinere, & illam quidem tanti esse, ut, cum „ potissimum Episcopo, tamquam communi omnium, & eorum „ præcipue miserabilium hominum parenti, ea sacrosanctis Canonum legibus commissa sit: tum quidquid in illos, vel misericordiæ, vel Beneficii, vel operæ, vel opis, vel officii „ confertur; quidquidve rursus damni, detrimenti, injuriæ infertur, id omne Christus Dominus sæpe in Evangelio demonstret in se collatum, aut illatum esse; ac propterea se in die „ judicii, prout bene illis factum, aut neglectum, omissumve „ in eorum necessitatibus sublevandis erit, retributurum.

Hinc concludit: „ Non suis, sed eorum, quorum curam susceperunt, commodis atque utilitatibus serviant.

II. Itaque omni exactitudine, & fidelitate bona ad loca pia spectantia, in utilitatem ipsorum locorum, & pauperum ibidem alendorum, & curandorum Rectores eorum administrare debent, *Clementina* 2. *De religiosis Domibus*, ubi jubentur constitui tales administratores, „ qui sciant, velint, & valeant loca ipsa, „ bona eorum ac jura utiliter regere, & eorum proventus, & „ reditus in personarum usum miserabilium fideliter dispensare, „ & quos in usus alios bona prædicta convertere præsumptio „ verisimilis non existat: in quibus sub obtestatione divini judicii illorum, ad quos dictorum locorum commissio pertinet, „ conscientias oneramus.

III. Ut autem in hac administratione majori fide versentur, præscribit Concilium Viennense in citata Clementina, quod administratores piorum locorum præstare debeant *juramentum*, nimirum de fidei administratione. Non exprimitur quidem formula juramenti; sed cum dicatur, *ad instar tutorum, & curatorum*, facile intelligitur, quod saltem in substantia, horum administratorum juramentum coincedere debeat cum juramento a tutoribus, & curatoribus de jure præstando: nimirum, *omnia se recte, & cum utilitate pupilli agere, & neque prætermittere ea quæ utilia pupillo esse putaverint, neque admittere quæ inutilia existimaverint*. Vide *Legem* 7. §. 5. *Cod. De Curatore furiosi*, cum authentica eidem adjuncta (*a*).

IV. Cum hac formula coincidit illa, quæ passim a Synodis nostris præscribitur, & hodie exigi solet, quod scilicet bona pauperum conservabunt, & pro eorum necessitatibus fideliter dispensabunt: quodque pro bonorum hujusmodi conservatione, & fideli dispensatione, non minorem, sed (si fieri possit) majorem curam, & operam impendent, quam pro rebus propriis. Repeti possunt, quæ de hoc juramento dicta sunt *Tom. I. part.* 1. *tit.* 5. *cap.* 1.

V. Injungit prætérea Concilium Viennense, ut hi administratores „ Ordinariis seu aliis, quibus subsunt loca hujusmodi, „ vel deputandis ab eis, *annis singulis* de administratione sua „ teneantur reddere rationem.

Idipsum jam pridem decretum erat a Justiniano in *Novella* 123. *cap.* 23. ubi hujusmodi locorum gubernatores jubentur pro creditis sibi gubernationibus apud proprium Episcopum, cui subjacent, conveniri, & rationem suæ gubernationis facere.

Hinc conficitur, quod administratores Hospitalium, & aliorum piorum locorum *de jure* cogi possint, ut *singulis annis* rationes suæ administrationis reddant.

VI. Similiter hic in Belgio per Decreta Synodalia, & Principum Edicta sæpius cautum fuit, ac recenter in Edicto de 30. Septembris 1651. in Flandria declaratum fuit, quod administratores bonorum pauperum debeant *singulis annis* rationem suæ administrationis reddere. Extat Edictum *parte* 3. *Edictorum Flandriæ pag.* 32.

Idem in Gallia præcipiunt Edicta Regia, quæ referuntur in Opere, cui titulus, *La grande Conference des Ordonnances*, *lib.* 1. *tit.* 2. *part.* 3. §. 12. scilicet designati per personas Ecclesiasticas, & patronos laicos coram suis Judicibus, vocatis ut minus quatuor e notabilioribus incolis loci aut Parochiæ: qui autem administratores constituti fuerint per communitatem civitatis aut pagi, coram Judicibus Regiis in præsentia Episcopi vel Archiepiscopi, aut ejus Vicarii, vocatis iis, tunc regimini civitatis aut pagi præsunt: Tenor Edicti est; *Ordonnons que lesdits Administrateurs rendront compte d'an en an, & à la fin de chacune année, à sçavoir ceux qui ont été commis par les gens d'Eglise & Patrons lais, pardevant leur Juges, appelles les plus apparentes habitans du lieu ou Paroisse, jusqu'au nombre de quatre au moins; & les autres qui auront été commis par les Communautes de Villes & Boordages, pardevant nos Juges, en la presence de l'Evêque ou Archivêque, ou son Vicaire, appelles les Eschevins, Conseillers, Capitouls, Consuls, ou autres, qui lors auront administration des Villes ou Bourgades.* Id est: Mandamus, ut dicti Administratores annuatim, & in fine cujusque anni reddant rationem, videlicet qui ab Ecclesiasticis, & Patronis laicis fuerint constituti, coram Judicibus suis, convocatis primariis loci aut Parochiæ incolis ut minus quatuor: qui vero a Communitatibus civitatum aut vicorum constituti fuerint, coram Judicibus nostris, præsente Episcopo, Archiepiscopo, aut Vicario, convocatis Scabinis, Consiliariis, Consulibus, aliisve præfecturam civitatum aut vicorum tum temporis administrantibus (*b*).

VII. Notat ibidem Nicolaus Frerot *nota* 17. quod quæ tum hic, tum de jure cauta sunt de *annua* redditione computus, spectent designatos *simplices* administratores laicos, non autem *Titulares*, sive qui titulo Beneficii habent administrationem; hosque duntaxat singulis *triennis* rationem administrationis reddere debere, sæpius judicatum fuisse asserit. Vide etiam Joannem Tournetium in sua collectione Arrestorum *litt. H. cap.* 34.

VIII. Ut autem rationes exactius reddi possint, & a Superintendentibus intelligi queat, num administratio fuerit justa, & fidelis, nihilque de bonis Hospitalis culpa aut negligentia administratorum deperditum sit; vult Concilium Viennense in citata *Clementina* 2. ut administratores, priusquam administrationi se immisceant, *de locorum ipsorum bonis inventaria conficiant*: quod & jam pridem constitutum erat a Justiniano in *L.* 32. *Cod. De Episcopis & Clericis*; item in *Novella* 131. *cap.* 15. Quod inventarium non tantum mobilia, sed & omnia monumenta spectantia reditus, & bona, piorum locorum continere debet; uti citata *nota* 17. monet Nicolaus Frerot.

IX. Adhæc, ut securius bona Hospitalium, & piorum locorum conserventur, volunt Canones, & Leges, quibus & Principum nostrorum Edicta consonant, ut non sine necessitate aut utilitate, servatis solemnitatibus in alienatione rerum Ecclesiæ requisitis, bona illa alienentur; ipsæque elocationes fiant ea forma, quæ elocationes rerum Ecclesiasticarum; de quibus titulo præcedenti actum est.

X. Ut fidelis sit proventuum locorum piorum dispensatio, non sufficit, quod hi in quoscumque pios usus videantur impendi, sed impendendi sunt ad determinatum usum pium, ad quem ipse Fundator destinavit. Unde Concilium Viennense expresse declarat, *ea, quæ ad certum usum largitione sunt destinata Fidelium, ad illum debent, & non alium, converti*: idipsum vult Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 8. *De Reformat.* eamdem Constitutionem Concilii Viennensis innovans.

XI.

(a) Jus Electorale Saxonicum ab OEconomis, seu hospitalium Quæstionibus exigit quoque cautionem idoneam. De ea vide Carpz. *lib.* 1. *Jurisprud. Consist.* def. 92.

(b) Præter annuam rationem redditionem insuper Declaratio, quam Ludovicus XIV. dedit 12. Decembris 1698. hæc habet: *Le Tesorier ou Receveur sera tenu de presenter au primier Bureau de la Direction qui sera tenu en chacun mois, l'état de sa recette & depense du mois precedent, qui sera arreté & signe par ceux qui y auront assisté.* Art. 15.

Le Tesorier ou Receveur sera tenu de présenter au Bureau de la Direction dans les trois primiers mois de chache annee, le compte de la recette & de la depense par lui faite dans l'année précédente, & d'y joindre les etats arretés per chacun mois avec les autres pieces justificatives, pour être ledit compté arreté dans le Bureau, & signé par tous ceux qui y auront assisté. Art. 16.

XI. Si itaque in usum pauperum infirmorum fundatum sit Nosocomium, in eum usum impendendi sunt proventus; contingentque eos infideliter impendi, si non pauperum *infirmorum*, sed *sanorum* usui impendantur, nisi in quantum ipsi *sani* in Nosocomio infirmis sunt necessarii.

Unde Synodus Arelatensis anno 1260. *Can.* 13. deplorans quod bona Hospitalium per Rectores eorum in *proprios* usus converterentur, ita ut nihil pauperibus ministraretur, voluit ut de cætero regimen committatur aliquibus ibidem Domino famulantibus, & vitam communem agentibus, nihil sibi aut suis præter *victum*, & *vestitum*, de omnibus eleemosynis hujusmodi Hospitalium retinentibus.

XII. Conqueritur insuper Synodus Parisiensis anno 1212. *parte* 3. *Can.* 9. quod „ cum pauci sani possint multis infirmis com„ petentius ministrare, illud indignum esse, ut numerus sano„ rum ibidem manentium excedat numerum infirmorum aut pe„ regrinorum.

Rationem subjicit: „ Bona etenim ibidem ex devotione Fide„ lium collata, non sunt sanorum usibus deputata, sed potius „ infirmorum.

XIII. Huic abusui ut obviarent Fundatores, frequentius certum numerum Fratrum, & Sororum, quem infirmis aut peregrinis inserviendis credebant sufficientem, præfixerunt.

Anno 1215. Stephanus Episcopus Noviomensis fundans Hospitale, præficit numerum quinque Fratrum Conversorum laicorum, & tredecim Sororum, eumque nunquam excedi volens; uti habetur *tom.* 13. Specilegii Dacheriani pag. 334. Meminit Renatus Chophinus *lib.* 3. *De Sacr. Polit. tit.* 5. *num.* 6. cujusdam Hospitalis anno 1419. fundati a quodam Berlino, ea conditione, ut ibidem unus Prior cum novem Religiosis, nimirum quatuor Cappellanis, & quinque Canonicis Regularibus Ordinis S. Augustini, ministrarent.

In Litteris Honorii III. quibus cura Leprosariæ ad muros urbis Lovaniensis vulgo *Ter-Banck*, committitur directioni Abbatis Villariensis, expresse cavetur, quod numerus Fratrum, & Sororum ibidem Leprosis ministrantium numerum novennarium excedere nequeat.

Plures indubie hujusmodi præscripti limites reperientur, si litteræ fundationum excutiantur.

XIV. Episcopus Tornacensis anno 1233. uniens famosum Hospitale in civitate Gandensi, vulgo *Byloca* dictum, Monasterio Monalium Ordinis Cisterciensis, expresse cavit, quod quamvis proventibus abundaret, non reciperentur nisi *paucæ* Moniales; ita ut numerum non excedant viginti quinque, nisi ex evidentissima, & urgenti causa, & Conversæ Sorores ibidem non recipiantur, nisi *paucæ*, quæ sufficere possint ad ipsius Hospitalis, ac Monasterii ministeria obeunda.

XV. Sed ne hi, qui sive in spiritualibus, sive corporalibus inserviunt, liberalius quam oportet, in suos usus convertant Hospitalium proventus, certa quantitas proventuum nonnunquam pro victu, & vestitu, aliisque necessariis ipsis assignari, & taxari consuevit.

Et quidem in Gallia Edicto Regio de anno 1561. decretum fuit, ut per Judices locorum taxaretur certa summa pro illo, qui Hospitale, aut Leprosariam possidet in titulum; quodque similiter taxaretur summa pro victu, & vestitu Religiosorum, qui in Hospitalibus ad ministrandum infirmis morantur, danda ipsis ab administratoribus. Verba Edicti sunt; *Ordonnons, & enjoignons aux Juges de lieux arbitrer & taxer dedans un mois pour tous delais, à tous ceux qui se pretendront Titulaires, de quelque qualitè qu' ils sojent & quelque provision qu' ils ayent obtenue, soit de nous, à la nomination de notre grand Aumonier, ou autrement, certaine somme pour leur vivre & vestiaire seulement, eu egard au revenu de l' Hopital ou Maladerie, laquelle somme à quelque revenu pue se puisse monter ledit Hopital ou Maladerie, n' excedera la somme de sept vingt livres tournois par chacun an; a prendre & recevoir par les mains des Administrateurs, la somme qui sera taxèe, à la charge de faire le Service Divin, & administrer les Sacrement au pauvres en personne, comme leurs office & devoir le requiert. Entendons toutefois qu'es leux où il y a Religeux ou Religieuses, les Fondations soient gardées & entretenues, & pour leur vivre & commun vestiaire seulement, somme certaine soit taxée, laquelle leur sera distribue & payè par les mains des Administrateurs.* Id est: Mandamus, & injungimus Judicibus locorum, ut intra mensem, nec diutius differant, omnibus qui se titulares asserent, cujuscumque qualitatis fuerint, & qualemcumque obtinuerint collationem, sive a nobis per nominationem supremi nostri Eleemosynarii, sive alio modo decernant, & taxent certam summam pro victu, & vestitu tantum, habita ratione redituum domus hospitalis aut Nosocomii, quæ summa, quanticumque sint reditus dictæ domus hospitalis, aut Nosocomii, non excedet centum quadraginta libras *Turonenses*, annuatim percipienda recipiendaque per manus Administratorum, prout taxata fuerit; sub onere persolvendi Officium divinum, administrandique per se Sacramenta pauperibus, ut munus ipsorum, & Officium requirit. Volumus nichilominus ut in locis, in quibus sunt Religiosi aut Moniales, fundationes observentur, & conserventur; pro ipsorum victu, & communi vestitu tantum, determinataque summa taxetur, quæ per Administratores ipsis distribuetur, & persolvetur.

Deinde *art.* 3. addit: *Les surplus de revenu disdits Hopitaux, Maladeries, & autres lieux pitoyables, sera intierement employé à la nouroiture & necessites desdits paures, reparations & entretenemens des bâtimens, edifices, & autres choses necessaries.* Id est: Quod supererit ex reditibus dictarum domuum hospitalium aut Nosocomiorum, aliorumque locorum piæ fundationis, penitus convertetur in alimentationem, & necessitatem dictorum pauperum, reparationes, & ædificiorum conservationem, ædificationes, aliaque necessaria.

XVI. Conformiter ad hoc Edictum anno 1567. dictum fuit per Arrestum Curiæ, quod Priori Hospitalis fundati ab Arnulpho Berlino, daretur summa 140. librarum tamquam titulari, & cæteris Religiosis darentur necessaria ad victum in specie per administratores. Verba Arresti prout refertur apud Choppinum *De Sacra Polits lib.* 3. *tit.* 5. *num.* 6. *in notis*, sunt: *Et aura ledit Prieur 140. livres de taxe comme Titulaire, suivant l'Edit des Hopitaux du Mois d' Auril 1561. Et que par la main desdits Governeurs, les autres Religieux & Religieuses seront administres en espece de pitance, blends, vins, & autres choses à eux necessaires.* Id est: Habebitque dictus Prior 140. libras secundum taxam tamquam Titularis, juxta Edictum concernens domus hospitales datum mense Aprili 1561. & per supradictos Præfectos cæteris Religiosis, & Monialibus dabitur in forma obsonii aut pitantiæ, frumentum, vinum, aliaque necessaria.

Similia Arresta, quibus portio insumenda in victum, & vestitum Ministrorum taxata fuit, profert Joannes Tournetius in sua collectione Arrectorum *litt. H. cap.* 34.

XVII. Meminit hujus Gallicanæ disciplinæ Zypæus *Consult.* 2. *numer.* 1. *De religiosis Domibus*; additque: *Quod apud nos non obtinet, sed ubique fundationum termini attenduntur.*

Verum licet in Belgio non habeamus Edicta Regia, quibus similis taxa prescribitur, nihilominus illud observandum, ut juxta fundationum terminos, proventus Hospitalium impendantur in usus pauperum, neque ultra necessaria Ministris impendantur.

XVIII. Hinc S. Carolus in Concilio Mediolanensi IV. *part.* 3. *tit. Quæ ad pia loca pertinent*, statuit: „ Quæ porro eleemo„ synæ pauperibus, aut singulis etiam sive hominibus sive fa„ miliis quavis ratione debentur, ne in alium cujusque rei usum, „ ac ne in Ecclesiæ quidem instaurationem ornatumve eas ero„ gari liceat, nisi & eorum, quorum interest consensu, & Epi„ scopi præterea consessu, eoque litteris exarato.

XIX. Porro contingere potest, ut loca quædam pro personis certo morbi genere infectis fundata sint, isque morbus certis temporibus cesset, ideoque non reperiantur quibus juxta litteram fundationis proventus locorum impendendi essent; quo casu ne pia Fundatorum intentio suo frustretur effectu, voluit Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 8. *De Reformat.* ut tunc arbitrio Episcopi cum duobus de Capitulo in usum, qui eorum institutioni proximus est, convertantur. Verba Decreti sunt: „ Quod si Hos„ pitalia hæc ad certum peregrinorum, aut infirmorum, aut „ aliarum personarum genus suspiciendum fuerint instituta; nec „ in loco, ubi sunt dicta Hospitalia, similes personæ, aut per„ paucæ reperiantur; mandat adhuc, ut fructus illorum in alium „ pium usum, qui eorum institutioni proximior sit, ac pro lo„ co, & tempore utilior, convertantur, prout Ordinario cum „ duobus de Capitulo, qui rerum usu peritiores sint, per ipsum „ deligendis, magis expedire visum fuerit: nisi aliter forte, „ etiam in hunc eventum, in eorum fundatione aut institutio„ ne fuerit expressum: quo casu, quod ordinatum suit, obser„ vari curet Episcopus, aut si id non possit, ipse prout supra, „ utiliter provideat.

XX. Quod hic Concilium dicit de usu, qui institutioni Hospitalium est *proximior*, non scrupulose intelligendum esse, sat innuit ipsum Concilium dum addit, *pro loco & tempore utilior*. Mens Concilii in formatione hujus Decreti unice fuit prohibere, ne qui possident Hospitalia, omnes fructus in usus proprios convertant, sub prætextu, quod non inveniantur infirmi juxta institutionem Hospitalis; uti declarasse S. Congregationem refertur ad calcem *capitis* 8.

XXI. Sed quod hæc fundationum mutatio committatur arbitrio Episcopi cum duobus de Capitulo, dubito num hic in Belgio indistincte admittatur; præsertim si de laicalibus fundationibus agatur. Neque enim facile permitterent Judices Regii, ut sine eorum interventu similes commutationes absolverentur. Unde prævie ad publicationem Concilii Tridentini, ad *cap.* 6. *Sess.* 22. quo commutationes ultimarum voluntatum committuntur Episcopis locorum, tamquam Sedis Apostolicæ delegatis, hæc nota apposita fuit: „ Hanc auctoritatem negant Consilia un„ quam in Belgio competiisse Judicibus Ecclesiasticis.

XXII. Quapropter si de commutatione alicujus fundationis, præsertim notabilis agantur, consultius est, ut consensui Episcopi accedat consensus Regius, atque utraque auctoritate commutatio firmetur.

In Gallia Edicto Regio anni 1672. Ordini militari S. Lazari uniti sunt proventus, eorumque administratio perpetua omnium aliorum Ordinum Hospitalarium, qui aliquando in Regno Galliæ fuerunt, & de facto extincti sunt. Ulterius eidem Ordini data est administratio omnium Leprosiarum, & Hospitalium, in quibus hospitalitas cessavit, sive illa in titulum, sive in administrationem possiderentur; idque sine obbligatione reddendi computum de iisdem proventibus. Ex omnibus is proventibus Rex instituit plures Commendatarias, quas ipse Rex tamquam Caput Ordinis, pleno jure confert Officiariis & militibus huic Ordini adscriptas: easque etiam pensione aliqua in favorem aliorum Officiariorum gravare potest. Ordo ipse expensas suppeditare debet pro Hospitalibus militaribus, & locorum limitaneorum, & in sustentationem leprosorum, si qui reperiantur. Ita refert Fleury *lib.* 2. *Instit. Juris Can. cap.* 30. (*a*).

CA-

(a) Exeunte decimo-septimo sæculo, S. Lazari Ordo amisit plurimos ejusmodi proventus, quibus Rex Ludovicus XIV. Nosocomia quædam restituit ac dotavit. Hæc autem bone ipsis confirmata sunt Declaratione, quam Rex 22. Dec. 1698. dedit.

C A P U T V.

Qui ad Hospitalia recipiendi, & quid circa Mendicos habeant Principum Edicta, & quomodo regenda?

1 *In receptione pauperum non sola egestas attendenda.*
2 *In hac receptione privatus affectus seponendus.*
3 *Nebulonibus & histrionibus, & morbum simulantibus Hospitalia patere non debent.*
4 *Validi Mendici ad Hospitalia non recipiendi.*
5 *Etiam a communibus eleemosynis hujusmodi Mendici excludendi.*
6 *Opificiis similes potius applicandi.*
7 *Hujusmodi Mendici semper admodum odiosi fuere.*
8 *Constitutio Imp. Valentiniani contra* validos *Mendicantes.*
9 *Novella Justiniani eosdem coercens.*
10 *Veteres Gallorum leges contra* validos *Mendicantes.*
11 *Edicto Principum nostrorum* validi *& sufficientes ut labore manuum victum acquirant, mendicare vetantur.*
12 *Officiarii locorum frequenter accedere debent ad loca, in quibus similes Mendici convenire solent.*
13 *Officiarii Mendicos, qui corporum infirmitatem præferunt, visitare possunt, & fingentes morbum puniendi.*
14 *Peregrinis qua cautione, & pro quo tempore ad Hospitalia recipiendi?*
15 *Quanta mala inferat inertia Magistratuum in exequendis his Principum Edictis?*
16 *Edicto Caroli V. omnibus generaliter vetitum fuit* mendicare*,*
17 *Vetitum parentibus permittere proles mendicare, & in singulis locis constituendi qui invigilent.*
18 *Optandum ut hujus Edicti haberi posset executio.*
19 *Quomodo Civitates se a* validis *Mendicantibus liberare possent?*
20 *Ut pauperibus aliunde quam per mendicitatem provideretur, desideravit Carolus V.*
21 *Ob difficultatem providendi pauperibus de necessariis subsidiis, executionem non habuit Edictum.*
22 *In recentioribus Edictis mendicitas cum certis limitationibus tolerata.*
23 *Paupertas & insufficientia ad lucrandum victum probari debent.*
24 *Edicta Principum nostrorum mendicare non permittant extra locum originis & habitationis.*
25 *Hæc conformia antiquis Canonibus, qui volunt ut unaquæque civitas suos pauperes alat.*
26 *Idipsum cautum in Capitularibus Regum Francorum.*
27 *Major cura & præsertim in spiritualibus circa pauperes haberi posset, si vagari non permitterentur.*
28 *Quid S. Carolus statuerit pro cura spirituali pauperum?*
29 *Ad dedicationes, convivia nuptialia, aliasque similes solemnitates mendici accedere vetantur.*
30 *Vetantur mendicare in Ecclesiis.*
31 *Tenentur se conformare statutis locorum vetantibus mendicitatem, aut eam ad certum locum aut tempus limitantibus.*
32 *Quorumdam locorum statuta vagam & ostiatim stipem emendicandi licentia vetantia.*
33 *Horum statutorum æquitas vindicatur a Jurisconsulto Brugensi.*
34 *Ut honestas in Hospitalibus servetur, personæ utriusque sexus separandæ.*
35 *Hæc separatio etiam servanda in locis piis ad educationem puerorum destinatis.*
36 *Quid de hac re senserint Gersonius, & Salesius?*
37 *Singulariter attendendum qui pueris præficiantur.*
38 *Pueri opificiis applicandi, ne mendicare cogantur.*
39 *Rectores Hospitalium curare debent, ut & quoad corporalia, & spiritualia ipsis pauperibus bene sit.*

I. Rectores & Administratores Hospitalium in pripris attendere debent, se non esse dominos proventuum illorum locorum, sed nudos & simplices dispensatores; neque proventus illos in ipsorum commodum aut usum esse a Fundatoribus primario destinatos, sed in pauperum sublevamen; eamque dispensationem esse faciendam juxta leges justitiæ distributivæ in illud pauperum genus, in quod ipse Fundator proventus impensos voluit. „ In hoc autem pauperum delectu, non egestatis inopiæque solum, sed morum etiam ac vitæ, probitatis ratio habeatur „, ait S. Carolus in Concil. Mediol. V. *part.* 3. *tit. Quæ ad pia loca pertinent*. Idipsum Synodi nostræ Belgicæ in dispensatione eleemosynarum Mensæ S. Spiritus observari volunt, uti supra *Tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 5. *cap.* 3. ostensum est.

Si quas forsan speciales insuper qualitates aut conditiones requisierit in admittendis ipse Fundator, ad has ipsi Rectores & Administratores, tamquam fideles dispensatores, & executores attendere tenebuntur.

II. At infidelis est dispensatio, magnusque abusus, quem merito damnat Synodus Coloniensis anno 1536. *part.* 11. *cap.* 6. „ quo in quibusdam locis fit, ut neglectis miseris ac inopibus, „ quibus Hospitalia dedicata sunt, *ex privato affectu* Magistrorum, aut Magistratuum, qui Hospitalibus hisce præsunt, non „ modo validi, sed & quibus victus & vestitus suppetit, recipiantur, tantum quod illic commodius & in otio vivatur; qui „ certe aliter censeri non possunt, quam pauperum deprædatore, ratoresque, de alieno viventes, ac velut ex sanguines „ pauperum saginati.

III. Adhæc attendendum est Rectoribus Hospitalium aliorumque piorum locorum, „ ne ea loca quæ pauperum & peregrinorum subsidio sunt addicta, aleatoribus, histrionibus, atque id „ genus nebulonibus pateant „: ait Synodus P. II. Cameracensis *tit.* 5. *cap.* 14. Idipsum monuit S Carolus in Concilio Mediol. I. *part.* 3. *tit. De piorum locorum administratione*.

Addit præterea Sanctus Carolus, ne Mendicis morbum simulantibus domorum hospitalium aditus pateat.

IV. Cum enim hujusmodi loca, eorumque bona alendis pauperibus & infirmis sint unice destinata, merito ab iis repelluntur „ Mendici validi & robusti, qui manuum labore seipsos sustentare possunt, ne miserabilium personarum alimenta ab ignavis ac desidiosis impie absumantur " : uti loquitur Concilium Bituricense ann. 1584. *tit.* 43. *Can.* 4. volens, ut Hospitalia his solis pateant, qui præ ægritudine, senio, aut corporis imbecillitate victum sibi parare non possunt.

V. Synodus Coloniensis anno 1536. *part.* 11. *cap.* 5. ait; Sint autem Mendicantibus *validis* non solum „ Hospitalia clausa, „ sed & publice ac ostiatim mendicare penitus interdictum. Et „ qui secus agere comperti fuerint, arceantur, ac legalibus nostrisque Constitutionibus comprehensis pœnis subdantur. Utilius enim esurienti panis tollitur, si de cibo securius justitiam „ negligat, quam eidem frangitur, ut seductus injustitiæ acquiescat.

VI. Idipsum & aliæ passim Synodi inculcant; additque merito Synodus Burdigalensis anno 1583. *tit.* 28. „ Compellanturque a „ Magistratibus se potius in aliqua arte exercere, vel manuum „ labore honestum vitæ subsidium quærere, quam immeritis „ eleemosynis ignaviam suam alere.

„ Voluit similiter S. Carolus loco citato, ut hujusmodi Men„ dici moneantur, ut se in arte aliqua potius exercentes inde „ sibi honestum vitæ subsidium comparent, quam ignaviæ ac desidiæ dediti, ostiatim in triviis, & in templis miserrime men„ dicent. Si id recusaverint, curent Episcopi ut ejiciantur.

VII. Hujusmodi *validi* Mendici admodum semper odiosi, & tamquam Reipublicæ perniciosi habiti fuere; eosque etiam ipsi Romani Imperatores, non tantum eleemosynis indignos, sed etiam tamquam Reipublicæ pestes sunt execrati, & publicis legibus coercuerunt.

VIII. Extat de his Constitutio Imperatoris Valentiniani Junioris de anno 381. in *L. unica Cod. de Medicantibus validis*, *lib.* 11. & in Codice Theodosiano, *lib.* 14. *tit.* 18. ubi ostendit Jacobus Gothofredus „ quod mens seu sententia Valentiniani „ isthæc unica sit, ut inertes hujusmodi & absque ulla debelitate „ miserarios Urbe Roma submoveat, vicosque publicos, ur„ bemque adeo hisce mendicabulis liberet, atque incondita tur„ ba, inutilique pondere terræ.

Turbam magnam hujusmodi validorum Mendicorum tunc temporis Romam affluxisse, & qua occasione id contingerit, ibidem ostendit Gothofredus.

IX. Memoranda, & merito notanda est de his Constitutio Justiniani Imperatoris in *Novella* 80. Cum enim plurimi Constantinopolim confluxerint, Quæstorem instituit Justinianus, qui inquireret in peregrinos, & causas adventus eorum: si lites, velociter eos, præsertim agricolas, eripi difficultatibus curaret, & „ contentionibus sopitis, remitti in suas Civitates & Provincias; illis porro, qui negotium ibi non haberent, excedere compulsis. Mendicantes vero, ait *cap.* 5. „ si hujus terræ (idest *indigenæ*) „ fuerint, & corporibus quidem *validis* utantur, vitæ autem eis „ decens non est occasio; hos non frustra esse *terræ onus* per„ mittere, sed tradere citius eos operum publicorum attinet arti„ ficibus ad ministerium, & præpositis pacificantium stationum, „ & hortos operantibus, aliisque diversis artibus, aut operibus, „ in quibus valent simul quidem laborare, simul autem ali, & „ segnem ita ad meliorem mutare vitam.

„ Si vero aliqui noluerint observire operibus, quibus traditi „ sunt, hos sectari (*a*) Regia hac civitate; parcentes enim eis, „ hoc sancimus; ut non segnitie eos ad illicitos actus compel„ lente, leges eos abripiant ad pœnas, nostris tradentes Judici„ bus. Læsos autem aut læsas corpore, aut canitie graves, hos „ sine molestia esse jubemus in hac nostra civitate, aut pie age„ re volentibus adscribendos, & aliorum singulos interrogare qua „ venerint gratia; & inquisitis, quæ digna sunt super eis age„ re, ut non pigri hic sedeant, sed competentia agentes, ad pro„ prias revertantur Provincias.

X. Beatus Rhenanus *lib.* 2. *Rerum German. pag.* 95. inter alias leges Francorum hanc refert: „ Mendici per regiones vagari non „ permittantur. Suos pauperes quæque civitas alito. Illis, nisi „ manibus operentur, nullus quidquam dato ". Extat quoque similis lex *lib.* 1. *Capitularium Regum Francorum cap.* 118.

XI. Principibus nostris non minus odiosum fuit hoc perniciosum hominum genus, ut ex ipsis Edictis cognoscere possumus.

In primis Edicto de 8. Junii 1559. extatque *part.* 2. Edictorum Flandriæ *lib.* 1. *Rubrica* 3.) vetatur, ne ullus sive incolæ, sive exteri *validi* corpore, & sufficientes ad laborem, ut victum sibi parare queant, sub quocumque prætextu possint discurrendo in pagis vel civitatibus mendicare, aut apud sæculares aut Ecclesiasticos expensas facere, absque earum solutione, sub pœna fustigationis, & stigmatis in dorso, aliave arbitraria. Verba Edicti sunt: *Dat niemant wie hy sy Inlantsche noch vytlandsche, hunne ghesonde leden hebbende, ende soo ghestelt zynde dat sy tot eenighen aerbeyt megen bequaem zyn om den cost te wuinen, en zullen mogen Rabauts-ghewyse, oft onder t' decxsele van werck te zoecken oft andersins achter Lande gaen, in Steden oft in Dorpen, biddende heurlieder Broodt, oft op de goede lieden, Gheestelycke, oft Weerlycke, gaen teeren zonder hunnen cost te betaelen, op peyne voor d' eerste reyse van ghegheesselt ende met een bernende Yser op hunner gheteeckent te zyne, oft voor eenen tydt op de Galeyen ghesonden, oft in gheymene wercken ghestelt, oft anders arbitrairlyck ghest aft te worden. Ende indien sulcke persoonen ten tiatten Lande bevonden worden*

(*a*) *Hos sectari*, id est pellere oportet ex hac Regia civitate.

den met Waepenen, oft gheyserde gaende, oft in sulcke ghesescap, oft maniere, dat sy de goede Lieden souffissante oorzaecke gheven, van hen bevreest te zyne, oft eenigh ghevvelt, overvvillighe vvorden, ende dreygementen te ghebruycken, oft hunne peerden oft Hoornebeesten steelden, oft vvech leyden, zunderlynghe zuyt de Weyde by nachte, oft andersins in hunne beesten, Huisraet, ende ander Goedt, schaede oft onvville deden, van alsdan aen hun Lyf, ook met de Galghe; Oft indien sy yemande dreechden te verbranden, oft in openbaere vveghen beroofden, met den Viere ghepuniet, ende ghestraft te vvorden. Idest: Nemini quiscumque fuerit, sive incolæ sive extraneo, & corpore valenti, atque ita deposito, ut labori sit aptus, quo cibum lucretur, licebit scurrili more, aut titulo quærendæ operæ, aut alias per agros discurrere, aut in Civitatibus & Pagis mendicare, aut honestis hominibus seu Ecclesiasticis seu sæcularibus sumptus creare, nec persolvere. Pro primo delicto flagellationis & inurendi stigmatis; aut ad triremes ad tempus, aut operas publicas damnationis, aut alia arbitraria pœna interdictum esto. Si autem tales in agris deprehendantur armati, aut incedentes baculis ferro præfixis, aut tali in consortio & habitu, ut probis sufficientem timoris ansam præbeant, seu vi quidquam moliantur, contumeliis proscindant, minas intentent, equos aut armenta furentur, & abigant, præcipue noctu ex pascuis, aut alio demum modo pecoribus, suppellectili, aliisque cujusquam bonis detrimentum aut incommodum inferant, tum pœna in corpore etiam laqueo plectantur: si autem & incendium minarentur, aut in viis publicis grassarentur, ignis supplicio in eos animadvertatur.

Idipsum repetitur in Edicto Alberti & Isabellæ de 28. Septembris 1617. *art.* 1. extatque in eodem libro, & eadem Rubrica. His addi potest Ordinatio Philippi Boni de 14. Augusti 1459. *art.* 1. quæ habetur *part.* 4. Edict. Brabant. *lib.* 4. *tit.* 1. *cap.* 3.

XII. Utque Officiarii locorum facilius hujusmodi validos & vagantes Mendicos deprehendant, mandatur Officiariis, ut frequenter accedant ad annua aut hebdomadalia fora, templa, Hospitalia, dedicationes, & loca, in quibus hujusmodi hominum genus congregari solet. Verba Edictorum de ann. 1559. & 1617. sunt: *Ende ten eynde dat Schouteren, Bailliuvven ende andere Officieren vande Steden ende vanden platten Lande dies te beter gheinformeert ende gheadverteert moghen vvesen, vvaer dat sulcke Landtloopers ende Quaetdoenders zyn. Wy ordonneren hun dat een yeghelick van hunc in syn dirict respectivelik hem dickmael vinde op de vrye ende ordinarisse Merckten, in de Kercken, Gast-huysen ende Godts huysen, Bruylofren, Kermessen ende diergelicke vergaderinghen ende Feesten daer zulcke luyden ghevvonlick verkeeren, ende daer sy hun zullen meynen te vinden, om die te vanghen, ende teghen hun te procederen naer d'inhouden van dese onse ordonnantie.* Id est: Et ut Prætores, Præfecti, aliique Administri tam urbani, quam forenses exactius edoceantur, & moneantur ubi vagi tales & facinorosi homines degant; mandamus, ut quilibet ipsorum in Districtu suo respective, frequenter intersit Nundinis liberis & consuetis, ad Templa, Xenodochia, domosque hospitales, Nuptias, Dedicationes, similesque festivos conventus se conferat; ad quæ istiusmodi homines solent confluere, ut eos comprehendat, & juxta hujus Edicti tenorem contra eos procedat.

XIII. Et quia similes vagabundi & otiosi homines frequenter simulant morbos, aut fingunt vulnera, vult prædictum Edictum de ann. 1617. *art.* 12. ut Officiarii adhibitis Medicis, & Chirurgis ipsos visitent, & si deprehendant fictionem, etiam criminaliter adversus ipsos procedant. Verba sunt; *Voorts om te voorsien teghens het bedrog dat de Bedelaers ende Bedelersen ghevvoonelyck syn voortes te stellen, hun ghelatende oft sy met eenighe sieckten gequel vvaerens oft anderssint guedebiliteert, hoe vvel dat zydt niet en syn, hebben vvy gheordonneert ende ghestatueert, Ordonneren ende staturen dat ten versoecke van de respective Officiers van de plaetsen de voors. Bedelaers ende Bedelerssen zullen ghevisiteert voorden door ghesvvorenen Medecyn ende Chirurgiens, ten eynde dat de ghene die bevonden zullen vvesen hun ghelaten te hebben sieck te syn van solcke sieckte, creupelheydt oft andere krankcheyr, rigoreuselick gheexamineert ende crimineliicken ghestraft vvorden naer de circonstantien ende ghelegbentheyt van de zake.* Id est; Ceterum ad occurrendum fraudibus, quibus Mendici, & Mendicæ solent imponere, fingentes se morbis quibusdam vexatos, aut alio modo debiles, quantum, vis falso; mandavimus & decrevimus, mandamus & decernimus ut ad postulationem Præfectorum locorum respective, dicti Mendici, & Mendicæ per Medicos, & Chirurgos Juratos examinentur, ad eum finem, ut qui deprehensi fuerint morbum aliquem, claudicationem, aut infirmitatem quampiam simulasse, rigorose interrogentur, & attentis circumstantiis, & qualitatibus causæ, ut criminis rei puniantur.

XIV. Sub his Edictis nequaquam comprehenduntur honesti homines non soliti mendicare, sed peregrinationis aut alia honesta causa de uno ad alium locum itinerantes; poteruntque hi in Hospitalibus & piis locis *una nocte* morari, juxta Edictum Caroli V. de 7. Octob. 1531. quod habetur *part.* 1. Edict. Flandriæ *lib.* 3. *Rubrica* 1. hac tamen cautione, quod priusquam a Magistris Hospitalium recipiantur, debeant accipere signum consuetum a Deputato eleemosynario. Verba Edicti sunt: *Item dat gheen vreemde oft uytlandige persoonen om aelmoessen en sullen moghen bidden, op gelicke peine ende correctie. Behoudelick dat eerbaer lie den (niet ghevvoonlick te biddene passererde haeren vvegh in pelgrimage oft andere verdienstighe vvercken) sullen moghen logieren in Gast-huysen ende Godts-huyson eenen natht alleenlick, op de peyne als voren. Ende om by den Meesters oft Meostressen van den voorseyden Gasthuysen ontfanghen te voordene, sullen gehtuden vvesen te vercryghen ende heml, te presenteren licteeken van den Officieren ofte gecommitteerde tot der charitate, vander plecken inden vvelcken zy sullen vvillen logieren*, Id est; Item, quod nulli peregrino eleemosynas emendicare licitum erit, simili pœna & correctione decreta; salvo tamen ut personis honestis (nec mendicare consuetis per vias transeuntibus in peregrinationem, aut alia meritoria opera obeuntibus) indulgeatur hospitium in Xenodochiis & domibus hospitalibus una duntaxat nocte, alias eadem ut supra pœna constituta. Ut vero a Magistro, seu Magistra recipiantur, tenebuntur eis exhibere signum consuetum Præfecti aut Deputati eleemosynarii locorum, in quibus hospitari decreverint.

Idipsum habetur in Edicto ejusdem Caroli de 22. Decemb. 1515. & extat *part.* 1. Edict. Flandriæ *lib.* 1. *Rubrica* 1. addita cautione, quod singulis vicibus debebunt habere testimonium præcipui officiarii loci, e quo exierunt peregrinationis causa, continens testimonium vitæ & regiminis, & causam peregrinationis; neque aliquis ipsorum poterit recipi in aliquo publico diversorio. Verba Edicti sunt: *Et quant aux vrais Pèlerins, passans en & par nosdits Pays, ils se pourront leger & herberger ès Hôpitaux à ce ordonnès une nuit seulement; en ayant en chacune fois certification & enseignement de l'Officier du lieu, où ils seront partis pour faire leurdit pelerinage; contenant témoignage de leur vie & regime, & la cause pourquoi ils font lesdits pelerinages: & ne pourront nuls d'eux être logès en aucune Hôtellerie.* Id est; Et quoad eos, qui vere peregrini sunt, iter per regiones nostras facientes, una duntaxat nocte in domibus hospitalibus ad id constitutis commorari poterunt, modo habeant in singulas vices testimonium & indicium Præfecti locorum unde profecti sunt, ut peregrinationem susciperent, quo vitæ & morum testificationem, & causæ itineris suscepti exhibebunt; nec poterit aliquis eorum in diversorio ullo, hospitio excipi.

Supra citata Ordinatio Philippi Boni *art.* 29. similibus personis itinerantibus, & peregrinis in pagis quidem non nisi *una* nocte: sed in civitatibus *duabus* noctibus & *una* die morari permittit, hac tamen conditione, quod semper recto itinere ad locum destinatum suæ peregrinationis procedant.

XV. Jodochus Damhouderus famosissimus Jurisconsultus in sua Praxi criminali *cap.* 112. reflectens ad Principum nostrorum de coercendis *validis* Mendicantibus Edicta, deplorat „ multorum Judicum inertiam, „ quæ quosvis & ubilibet locorum mendicare permittit, qui eleemosynis non egent, sed etiam duntaxat „ sectantur & voluptates, & ubicumque pulchram interim occasionem nanciscuntur, ibi ne a maleficiis quidem temperant, „ quorum maleficiorum causam præbent Officiariorum supina „ inertia, & corripiendorum pauperum pertinax tædium.

Dein subjicit; „ Optarem hic nostram Christianorum pietatem „ æquiparari posse Turcis, & Ethnicis, apud quos nulli fas est „ ita mendicare ostiatim; sed unaquæque civitas suos alit pau- „ peres, & vere pauperes, otiosos autem cogunt ad labores.

XVI. In præcitato Edicto de 7. Octobris 1531. *art.* 10. cautum fuit, ut nemo quomodocumque, sive publice sive occulte sub quocumque prætextu mendicet, sub pœna jejunii in pane, & aqua, ac deinde correctionis arbitrariæ, exceptis Religiosis Mendicantibus, & Leprosis; ita tamen ut signis suis consuetis discriminentur, Verba Edicti sunt: *Dat niemandt het zy mans oft vrouvven, hemlieden en voorderen van nu voortean te bidden, oft aelmoessen te begheren, by daghe ofte by nachte, hyemelick nochte openbaer, op de straten, in de Kercken, nocht in oft voor die husen van den goeden lieden, in vvat manieren dat het zy; op de peyne indiem iemandt die contrarie dede voor deerstre reyse ghevanghen te vvorden, ende gestelt tot vvater ende broodt, tot discretie van onsen Officieren rechteren ende vvethauders, oft andere persoonen die last hebben zullen van deser onses ordonnacie, in der plecken daer t'selve gheburen zaude: voor de tvvede reyse; van gestraft ende gecorrigiert te vvorden ter discretie als vvoren. Vytgenomen ende hier af ghereserveert den religieusen mendicanten, de ghevangenen ende lazarussen ende melaetschen, de vvelke om aelmoessen zullen moghen bidden zo zy ghevvoenlik zyn, hebbende de voorseide lazarussen haere hoen, handtschoenen, mantels ende andere teekenen zo dat behoort.* Id est: Ut nemo seu vir, seu fœmina mendicare audeat stipem corradere, diu aut noctu, clam aut palam, in plateis, in domibus aut præforibus honestorum hominum, aut quocumque modo: edicta primum in delinquentes incarcerationis pœna, & ut pane, & aqua macerentur ad arbitrium Administrorum, Judicum, & Præfectorum nostrorum, aut aliorum, quibus incumbet cura Edicti hujus nostri observandi, in locis ubi simile quid contigerit. Iteratum delictum ad arbitrium ut supra punietur, & corrigetur. Hinc tamen exceptis Religiosis mendicantibus Captivis Leprosis, & Elephantiacis (*a*), quibus licitum erit eleemosynam ut consueverunt rogare; dictis Leprosis pileo, manicis, pallio, aliisque notis, ut oportet, discretis.

XVII. Præcipitur quoque parentibus; ut pueros suos a mendicitate cohibeant, sub pœna quod virgis corrigentur & arbitrio Magistratuum.

Dein ut in singulis locis, unus pluresque a Magistratu satellites constituantur, qui transgressores apprehendant,

XVIII. Sane attentis incommodis, quæ mendicitas tam ipsis Mendicis, quam Reipublicæ adferre solet, non dubium, quin optandum esset, ut hic articulus Edicti servaretur, laudatque non immerito Zypæus in suo Judice *lib.* 3. *c.* 10. *n.* 4. confœderatarum Provinciarum civitates, & præsertim Amstelodamensem, „ quæ non patiuntur aliquem publice mendicare; sed debilibus „ & infirmis necessarias eleemosynas procurant, validos in loca „ publica cogunt, quorum Præfecti singulis pensa præscribunt pro „ artis suæ peritia; quam si nullam norint, alia imperant, quæ „ nullo vel levi artificio expediuntur; victum interim & ami- „ ctum præbent, & si frugis bonæ apparuerint, etiam lucellum.

XIX. Sub-

(a) Elephantiaci dicuntur illi, qui ea laborant lepra, quæ autem reddit Elephantis corio similem.

XIX. Subjungit dein Zypæus memorabile factum Alostensium, quod utinam plures civitates sæpius imitarentur; non dubium quin a se validos, & vagabundos Mendicantes, non secus ac Alostenses penitus abigerent: „ Nuper (ait Zypæus) Alostenses omnes undique advenas validos Mendicantes fossis, quæ urbem cingunt, purgandis devoverunt, atque ita opus publicum minimo sumptu perfecerunt: vitia otiosorum minuerunt; quinimmo id obtinuerunt, ut brevi eum locum Mendicantes ut charibdim vitarent, & alio declinarent, ubi eos labor improbus non vexaret.

XX. Carolus V. ut Edictum suum executioni mandare posset, nec tamen viris pauperibus invalidis, & infirmis sua deessent necessaria, multa procurandis pauperibus subsidiis eodem Edicto disposuit; atque inter alia, ut omnium eleemosynarum, Mensarum S. Spiritus, & similium charitativarum largitionum esset communio, fieretque una bursa, & judicio Curatorum, & Præfectorum eorum, qui a Magistratibus deputarentur, fieret distributio. Verba artic. 5. sunt: *Ende om te subvenierem den armen ziecken ende andere niet machtigh wesende haer broordt te winnen, noch anders hebbende om op te levene die bevonden sullen worden woonende in elcke stadt ofte dorpt in onsen landen: ordineren wy dat van allen charitatem, tefel van huys armen, Gast-huysen, Broederschappen, ende andere hebbende obyten ende distributiën van provenen ende aelmoessen, ghemaecht zal worden een ghemeene borsse, om den armen daer af distributie te doene, by advys vanden Meesters ende Gouverneurs vanden voorschreven tafelen vanden armen, vanden Gasthuysen ende Broederschappen, metsgaders vanden ghenen die de Officieren ende Wethauders in elck stadt, parochie ofte dorp zullen willen deputeren ende committeren tot voorderinghe vander charitate, inde manieren hier naverclaer. Behaudelicken dat de aelmoessen ghefondeert voor Geestelike persoonen, als mendicanten ende anderen, ghedistribueert zullen worden, na die ordinantie vanden Fondateuren.* Id est: Et ut succuratur inopibus ægrotis, nec victum lucrari valentibus, nec aliunde de mediis ad vitæ sustentationem provisis, quos vel Civitatum, vel Pagorum ditionum nostrarum incolas esse constabit; mandamus ut omnes eleemosynæ, Mensarum S. Spiritus, domorum hospitalium, Confraternitatum, aliarumque in die obitus anniversaria quapiam distributiones, largitiones, & eleemosynæ in commune conferantur, ut exinde pauperibus distribuantur de consilio Magistrorum, & Præfectorum dictarum Mensarum S. Spiritus, domum hospitalium, & Confraternitatum, simulque eorum quos Administris & Magistratibus in singulis Civitatibus, Parochiis aut Pagis deputare, & demandare visum fuerit, in progressum eleemosynarum juxta modum infra expressum: salvis tamen eleemosynis, quæ fundatæ sunt pro Ecclesiasticis, quales Mendicantes, aliique norunt distributum iri secundum statutum Fundatorum.

XXI. Verum cum hæc omnium eleemosynarum communio ad effectum deduci non posset, tum ob difficultates, quas ipsa communio in rebus humanis generare solet, tum ob contrariam Fundatorum voluntatem, qui particulares sibi in fundationibus suis fines præfixerant, & expresserant; etiam Edictum quoad hunc articulum omnimodam suam executionem non habuit: uti insinuat Zypæus in Notitia Juris Belgici, *tit. De Episc. & Cler. n.* 23.

XXII. Videmus in recentioribus Edictis tam ipsius Caroli V. quam successorum Principum aliquam fuisse factam moderationem quoad pauperes invalidos, & infirmos, relicta iis mendicandi licentia; his tamen conditionibus, ut iis observatis, quæ ex mendicitate sequuntur incommoda, evitarentur.

In primis itaque Edicto Philippi II. de 27. Novemb. 1585. extante *part.* 2. Edict. Flandriæ, *lib.* 1. *Rubrica* 3. permittitur viris pauperibus, qui labore manuum victum sibi & familiæ suæ lucrari nequeunt; tametsi omni modo se impendant, eleemosynas mendicato petere; quod idem in pluribus aliis exprimitur.

XXIII. Sed Edictum illud requirit, ut de hac paupertate, & impotentia sufficientem probationem fecerint, priusquam mendicare permittantur; quod ipsum requirit Edictum Alberti, & Isabellæ de 28. Septemb. 1617. *art.* 4. Quin allegata Ordinatio Philippi Boni *art.* 26. vult, ut nullus qui excesserit 12. annum, vel non excesserit 60. annum, mendicare possit absque *signo* appenso in collo, quod in loco ubi mendicare intendit statutum fuerit, quodque a Magistris Mensæ *S.* Spiritus acceperint.

XXIV. Secundo hujusmodi pauperes mendicare nequeunt, nisi in locis originis, aut ubi ultimo suam habuerunt residentiam, ita ut extra illa loca, & loca vicina (in quibus eleemosynæ erogari solent) mendicare nequeant. Verba sunt. *Zullen de aelmoessen mogen gaen bidden ter plaetse daer sy geboren syn, oft daer sy het t' laetste jaer te voeren heur lieder continuele residentie gehauden hebben, Zonder buyte de selve oft de plaetse daer ontrent (daermen gewoonlick is aelmoessen te haelen) ste mogen bedelen*, Id est: Poterunt eleemosynam corrogare in loco suo natali, aut in quo anno proxime tum elapso continue fuerint commorati, ita ut extra illa aut vicina loca (in quibus eleemosynæ erogari solent) mendicare ipsis non liceat. Ita Edictum de 15. Junii 1556. & pene iisdem verbis repetitur in Edictis de 8. Julii 1599. & 28. Septembris 1617.

XXV. Hic articulus consonat iis, quæ jam pridem Canonibus sanctissime decreta leguntur: „ Unaquæque civitas pauperes, & egenos incolas alimentis congruentibus pascat secundum vires; & tam vicini Presbyteri, quam cives unusquisque suum pauperem pascant: quo fiet, ut ipsi pauperes per alias civitates non vagentur “. Hæc Concil. Turonense II. an. 567. *Can.* 5.

XXVI. Et *lib.* 1. Capitularium Regum Francorum *cap.* 118. decernitur: „ De Mendicis, qui per patrias discurrunt, volumus ut unusquisque fidelium nostrorum suum pauperem de Beneficio, aut de propria familia nutriat, & non permittat alicubi ire medicando.

XXVII. Profecto si hæc Decreta observarentur; neque vagantes de uno in alium locum Mendici admitterentur, sed omnes intra locales suarum respective Parochiarum terminos se continere juberentur: tunc illorum exactior haberetur notitia; posset que esse Parochorum major circa similes pauperes cura: qui hodie passim Parochis plane ignoti, nullasque instructiones frequentates, sed de uno ad alium locum vagantes, in Mysteriis Religionis manent omnino ignari, & hinc sine ullo pene Religionis sensu gentiliter in omni fere vitiorum genere viventes.

XXVIII. Hic merito notandum quod decrevit S. Carolus in suo Concilio Mediolanensi IV. *part.* 3. *tit. Quæ ad pia loca pertinent*, ut ubi Mendicorum curæ, & victui necessario ita consultum non est, ut certo quodam pio loco collecti, non mendicatim victum sibi quæritent, curent Episcopi, ut per Parochos illi, qui intra fines suarum Parochiarum sunt, in libro accurate ordineque scribantur; atque hæc circa illos a Parochis observentur: „ Quo, & unde illi migrent: Quod vitæ Christianæ institutum teneant; An fidei rudimenta norint: An diebus festis saltem Missæ sacrificio intersint: An sæpe confessi crebro etiam per annum, aut saltem constituto Paschæ tempore sacram Eucharistiam sumant.

Denique addit: „ Quos doctrinæ Christianæ rudes Mendicos vagantes viderint, festis diebus stata hora ad ejusdem doctrinæ scholas convenire diligenter curent, eosdemque instruant. Adde quæ supra *Tom. I. part.* 1. *tit.* 3. *cap.* 4. *n.* 5. dicta sunt.

XXIX. Ut ad Edicta Principum nostrorum revertamur, præcipitur in Edicto de 15. Junii 1556. *articulus* 11. ne pauperes ad dedicationes Ecclesiarum, nuptias, aliasque similes solemnitates, ut lautius tractentur, accedere audeant. *Oft hemlieden in Bruyloften, EersteMessen, Kermessen, Scutteryen oft andere Feesten te vinden, om ghedient te worden nae heuren appetyte, als sy tot noch toe wel gedean hebben.* Id est: Ne vel ad nuptias, Primitias, Encœnia, jaculationes (*a*), aut alias solemnitates conveniant; ut secundum gustus sui appetentiam excipiantur, prout hucusque hactenus fecerunt. Idem decernitur in Edictis de 8. Julii 1599. & de 28. Septembris 1617.

Eisdem illis Edictis cavetur, ut pauperes illi mendici erunt contenti eleemosynis, quæ ipsis voluntarie dabuntur absque murmuratione, aut asperitate, sub correctione arbitraria. *Zullen oock in euren plaetsen om aelmoessen biddende hemlieden laeten ghenoughen, met t' gheunt dat die goedelieden hemlieden geven zullen; sonder die zelve, met woorden ofte met wereken eenighe spyticheyt, stuericheyt oft verdriet aen te doene, op peyne van arbitrairlicken daer van gecorrigiert te woorden.* Id est: Deinde in statione sua stipem mendicantes acquiescent, iis contenti quæ ipsis boni homines erogabunt, sic ut nec verbo aut facto, arrogantia aut morositate, iisdem incommodo sint, arbitrariæ correctionis pœna constituta.

XXX. Scitur quantum sæpe celebrationem divinorum Officiorum, quantumque Fidelium devotionem turbet mendicorum per templa discursus; ut merito gravibus pœnis inhibeatur in allegata Ordinatione Philippi Boni *art.* 33. ne ullus in Ecclesiis mendicare audeat; quodque Ecclesiarum Æditui, aliive ad hoc deputati, hujusmodi Mendicantes in Ecclesiis Magistratui denuntiare debeant.

XXXI. Deinde in præcitatis Edictis declaratur, quod si in loco originis, aut ultimæ residentiæ hujusmodi pauperum, esset aliquod particulare statutum, quo ipsis inhibitum esset mendicare, aut determinatus locus, vel determinatum tempus mendicanti præfixum, tenebuntur se huic omnimodo conformare. *Indien nochtans ter pletsen van heurlieder ghebοorte ofte laetste residentie als vooren, eenighe statuten ofte reghel ghesedt waere op t' bidden van den aelmessen daer by hemlieden vorboden waere te bidden, ofte zeker plaetse ofte tydt daertoe ghestelt waere, sullen ghehauden syn, hemlieden daer naer in alles te regularen.* Id est: Si tamen in loco originis, aut ultimæ commorationis ut supra, statuta quædam, aut regula foret præfixa circa eleemosynarum corrogationem, quibus ipsis inhiberetur mendicare, aut locus determinatus, & tempus limitaretur, tenebuntur his omnibus sese conformare.

XXXII. Refert Ægidius Wytsius Jurisconsultus Brugensis, in suo Concilio *De continendis, & alendis domi pauperibus, & in ordinem redigendis validis Mendicantibus*, in procemio: „ Ante annos triginta (id est circa annum 1540.) Valedoleti in Hispaniis, & in Flandria Hypris, & haud ita pridem apud nos (Brugenses) repertus est modus quidam, quo optime videtur consultum pauperibus. Cautum est, ut suos civitas pauperes alat, utque per publicam curam, & idoneos dispensatores eis provideatur, prohibita vaga, & promiscua illa ostiatim stipen emendicandi licentia.

XXXIII. Decreti hujus æquitatem, justitiam, & utilitatem multis ostendit hoc Concilium, atque a criminationibus, & objectionibus doctissime vindicet. Dignum sane opusculum, quod Magistratuum manibus teratur, quibus cura incumbit veris pauperibus providendi, & fictos ac validos Mendicantes coercendi, & in ordinem redigendi; atque ex illo discerent optimum modum miseris, & infirmis pauperibus succurrendi, & Rempublicam a pernicioso, & otioso hominum genere expurgandi.

XXXIV. Non tantum attendendum est Rectoribus Hospitalium, qui ad illa recipiantur; sed insuper ut omnia in illis honeste, & christiane agantur.

Ut honestas in Hospitalibus servetur, monent passim Synodi, ut „ in Hospitalibus, piisque diversoriis, ubi hospitalitas exercetur, mares cum fœminis, etiam prætextu matrimonii, versari ne permittantur “. Ita Synodus P. II. Cameracensis *tit.* 15. *cap.* 14. Idi-

(*a*) Jaculationes possunt intelligi de ludis, quos Galli vocant *Arquebuses*.

24. Idipsum cavit S. Carolus in suo Concilio Mediolanensi I. tit. *De piorum locorum administratione*.

XXXV. Hæc personarum utriusque sexus separatio non tantum in Hospitalibus, & piis diversoriis, ad quæ grandiores, & ætate provectiores divertunt, observanda est; sed & in Orphanotrophiis, & Brephotrophiis, in quibus pueri orphani, & infantes expositi aluntur, & educantur. Nimis notum est, quam periculosa sit etiam puerorum utriusque sexus familiaris inter se conversatio: ut proinde & hic summa Magistrorum cura esse debeat, ne alias in ipsis locis piis, & ex Fidelium pietate ad puerorum piam educationem institutis, ipsa juvenilis & tenera ætas corrumpatur, & vitiorum semina eorum animis inserantur.

XXXVI. Etenim quam periculosa res sit, etiam puerorum utriusque sexus aut cum ancillis in eodem lecto dormitio, notum est; & jam pridem monuit Joannes Gersonius Cancellarius Parisiensis, vir pietate juxta ac sollicito salutis proximi desiderio illustris, in tractatu *De arte sive scientia audiendi Confessiones*; in quo proponit per varias considerationes, qua methodo Confessarius interrogare debeat pœnitentem super peccato carnis: & consideratione 9. quomodo interrogandi pueri; „ & primo qui-„ dem si unquam in ætate quinque, sex, septem annorum vel „ eos circa jacuerint cum ancillis, sicut mos est puerorum. *Et* „ *certe* (ait) *reperientur horrenda*.

Similiter S, Franciscus Salesius *lib.* 1. *Epist.* 5. scribit: „ In-„ terea cave, non solum illi, verum & sororibus ejus, ne dor-„ miant, *nisi soli*, aut cum illis, quibus possis tantum merito „ confidere, quantum tibi ipsi. Incredibile est, quam utile sit „ hoc consilium, experientia mihi commendandum in dies sin-„ gulos reddit.

XXXVII. Quapropter & illud sollicite providendum, ut his puerorum receptaculis præficiantur pii, & morigeri Rectores & Rectrices; quemadmodum *Tom. II. part.* 2. *Sect.* 1. *tit.* 11. *cap.* 5. dictum de Scholarum Magistris: nimis enim notum est, quam perniciosum sit, Magistros aut Magistras corruptos, prætertim in materia carnis pueris esse præfectos.

XXXVIII. Cum circa educationem puerorum orphanorum, & expositorum ea cura habenda sit, ut exacta pueritia agere valeant vitam homine Christiano, & honesto cive dignam; neque ad sordidam & malorum multorum lernam mendicitatem declinare cogantur, omnino soliciti esse debent hujusmodi locorum Administratores, & Rectores, ut „ infantes, ubi primum „ per ætatem licuerit, locis iis, quibus commode, & per fa-„ cultates fieri poterit, moribus optimis *artibusque*, quæ sexum „ doceant, tam mares, quam fœminæ instruantur, donec eis „ Deo dante provisum fuerit “: uti loquitur Concilium Tolosan. anno 1590. *part.* 3. *cap.* 6. *numer.* 15.

XXXIX. Verbo, Administratores & Rectores piorum locorum ita in ea administratione versari debent, ut ea œconomia ac disciplina illorum patescat, se totos pauperibus, & quoad corporalia, & quoad spiritualia impendi.

CAPUT VI.

De Confraternitatibus.

1 *Confraternitates piis locis annumerandæ.*
2 *Etiam apud Gentiles nota fuerunt.*
3 *In Ecclesia a multis sæculis notissimæ fuerunt.*
4 *Geldoniæ sive* Guldæ *species Confraternitatum.*
5 *Confraternitates, quæ hodie* Guldæ *dicuntur, institutæ ad exercitium militare.*
6 *Adhuc hodie retinent exercitia, & signa militaria.*
7 *Multis gaudent privilegiis; & quare?*
8 *De his Confraternitatibus loqui videtur S. Anselmus.*
9 *Similiter & Concilium apud Montempessulanum sæculo* XIII.
10 *Similes Confraternitates sine auctoritate Regia hodie institui nequeunt.*
11 *Hæ Confraternitates non veniunt nomine* piorum *locorum.*
12 *Confraternitates quædam sunt laicorum.*
13 *Nonnulla in Ecclesiis Parochialibus, & Regularibus habent Altare, vel Sacellum; alia habent Sacella separata.*
14 *Confraternitates mere Ecclesiasticæ.*
15 *Confraternitates instituta ad exercitium operum pietatis.*
16 *Etiam ut mutuis precibus juventur Confratres.*
17 *Varia sunt opera pietatis pro varietate Confraternitatum.*
18 *Pro instructione puerorum Confraternitates institui voluit Pius V.*
19 *Eas in sua Provincia promovit S. Carolus.*
20 *Instituit & S. Carolus Confraternitatem ad* sedandas discordias.
21 *Plurima Confraternitates instituta sub titulo divæ Virginis alteriusve e Divis.*
22 *Confraternitates erigi non possunt sine licentia Episcopi.*
23 *Clemens VIII. declaravit Confraternitatem erigi non posse prætextu cujuscunque privilegii, sine licentia Episcopi.*
24 *Confraternitatum statuta approbationi, & correctioni Ordinariorum subjecta.*
25 *Episcopus quæ in admissione, & approbatione Confraternitatis attendere debeat?*
26 *Non convenit ut observatio Regularum juretur.*
27 *Exercitia Confraternitatum ita disponi debent, ut publicis Ecclesiarum Parochialium Officiis non obsint.*
28 *Vult S. Carolus, ut divina Officia Confraternitatum fiant ante vel post Officia Ecclesiarum Parochialium.*
29 *Referuntur plurium Conciliorum Decreta conformia.*
30 *Episcopi Confraternitatibus invigilare debent.*
31 *Jus eas visitandi Episcopis attribuit Synodus Tridentina; etiamsi sint* laicorum.
32 *Etiam dum sunt in Ecclesiis Regularium, & declaratione Cardinalium.*
33 *Idipsum supposuit S. Carolus.*
34 *Attendere debent Episcopi visitando abusum commessationum, qui in Confraternitates jam pridem irrepsit.*
35 *Merito designatur aliquis, qui Confraternitatibus invigilet.*
36 *Jam pridem irrepserunt sub specie pietatis questus illiciti, & audacia peccandi.*
37 *Etiam hodie Confraternitates hisce subjectæ sunt.*
38 *In quibusdam libellis Confraternitatum occurrentia inducere nata sunt in abominandam superstitionem, de qua Synodus Cameracensis.*
39 *Synodum respexisse ad vanam superstitiosam vulgi fiduciam in cultu S. Barnabæ, ostenditur ex illis quæ de hac Sancta referuntur.*
40. *Quæ in libellis Confraternitatum de hac Sancta dicuntur, nata sunt inducere in hanc superstitionem.*
41 *In aliarum Confraternitatum libellis occurunt, & plurima quæ huic superstitioni occasionem dare possunt.*
42 *Certo numero Missarum, vel precum certam e purgatorio liberationem promittere, vana est superstitio.*
43 *Plures sunt Confraternitatum libelli, qui exorbitantes continent indulgentias, quibus fidem non esse adhibendam populus moneri debet.*
44 *In quibusdam libellis promittitur absolutio* generalis, *cujus formula proponitur.*
45 *Hæc nata est populo ingerere præsumptuosam fiduciam.*
46 *Apparet hæc formula ab aliquo privata auctoritate confecta; & qua occasione?*

I. LOcis piis annumerari solent Confraternitates, quæ dicuntur sodalitia quædam hominum religionis causa, in unam Societatem, sive quamdam Fraternitatem coeuntium, & quodam spirituali Confraternitatis fœdere colligatorum.

II. Horum sodalitiorum etiam apud Gentiles usum fuisse, non obscure innuit Jurisconsultus in *L.* 1. *tit. De Collegiis illicitis*, ubi scribit: „ Sed *Religionis* causa *coire* non prohibentur, dum „ tamen per hoc non fiat contra Senatusconsultum.

Religionis enim causa coire, aliud non est, nisi *Religionis* causa *Collegium* habere, ut notat Dionysius Gothofredus ad hanc legem *nota* 8 monetque hujusmodi Collegia fuisse Gentilium, & exterorum.

III. Sed quidquid sit de hujusmodi sodalitatis aut Collegiis Gentilium, certum est, a multis sæculis in Ecclesia Catholica similia sodalitia fuisse notissima.

Et quidem sæculo nono de his sodalitiis tamquam notissimis, immo jam pridem nonnullis abusibus conspurcatis, loquitur Concilium Nannetense *Can.* 15. Et sub idem tempus Hincmarus Remensis in Capitulis suis ad Presbyteros *cap.* 16. agit *de collectis*, *quas* (ait) *Geldonias*, *vel Confratrias vulgo vocant*.

IV. Geldonias, quæ & Guldæ, vel Gildæ dictæ fuerunt, significare *Fraternitates*, vel sodalitia, observavit Du-Cange in suo Glossario, verbo *Gilda*; creditque quod *Gulda* a verbo theutonico *Guide*, idem sonet quod *Gilda*.

V. Hoc notorium est *Guldas*, quæ hic in Belgio in omnibus pene civitatibus, & pagis ab antiquo institutæ fuerunt, & usque in hodiernum diem supersunt, esse quædam sodalitia sive Fraternitates hominum laicorum in unum quasi Collegium coeuntium, ut se in arte militari exerceant; & quasi Collegium militare ad defensionem patriæ, aut civitatis, vel pagi semper paratum constituant.

VI. Unde etiamnum hodie horum Collegiorum, vel sodalitiorum primarium exercitium est, occupari circa illa, quæ olim militibus ad defensionem patriæ propria erant.

Habent & propterea suos Capitaneos, aliosque Officiciales, quos cohortes militares habere consueverunt. Similiter & tympana, vexilla, aliaque similia militaria insignia, & instrumenta retinent.

VII. Et quia in defensionem & custodiam, ac præsertim ad cohibendos populares tumultus, institutæ sunt, etiam pluribus specialibus privilegiis hujusmodi *Guldarum* Sodales ex Principum, vel etiam ipsarum Civitatum munificentia gaudere consueverunt.

VIII. De his Confratriis verisimiliter loquitur S. Anselmus *lib.* 2. *Epist.* 7. „ De Domino Henrico, qui Camerarius fuit, audio „ quia in multis inordinate se agit, & maxime inhibendo; ita „ ut in Gildis cum ebriosis bibat, & cum eis inebrietur .... „ Ex Dei & Sanctorum ejus, & nostra auctoritate prohibeo, ne „ postquam hanc nostram prohibitionem cognoverit, amplius in „ Gilda, aut in Conventu eorum, qui ad inebriandum solum „ conveniunt, bibere audeat.

Quod hic insinuat S. Anselmus in *Gildis*, sive *Guldis* potationes frequentari, & ad bibendum conveniri, utinam cum ætate S. Anselmi transiisset, neque ad nostra tempora descendisset abusus!

IX. De his quoque Confratriis loqui videtur Synodus apud Montempessulanum, cui una cum Petro Beneventano Legato Apostolico interfuerunt quinque Archiepiscopi; decerniturque *Can.* 45. „ Quia propter conjurationes, & conspirationes, quæ *Confratriæ* „ vocantur in civitatibus, villis, & castris, quandoque multa „ discordiæ materia suscitatur; præsens Synodus sub anathema-„ tis interminatione constituit, ut in civitatibus, villis, & ca-„ stris, non fiant de cætero Confratriæ, nisi de voluntate Do-„ minorum locorum ipsorum, & Diæcesani Episcopi, propter „ urgentem necessitatem, & evidentem utilitatem id fiat.

X. Quod hic decernitur, ne hujusmodi Confratriæ fiant, *nisi de voluntate Dominorum locorum*; hic & in Gallia eatenus obtinet, quod Confratriæ præsertim hæ, utpote omnino laicales, quas *Guldas* vocamus, erigi nequeant sine consensu Magistratus Regii; uti passim tradunt Pragmatici, ac notanter Automnus ad *L.* 15. *Cod. De Episcopis, & Clericis*; & Renatus Choppinus *De Do-*

manio

manio Gallico lib. 3. cap. 27. n. 24. aitque, quod „licet forsan in ,, exteris Provinciis liceat Collegiis statuta sibi condere, in Gal- ,, lia tamen singula hæc Principis unius auspiciis decernuntur ,& ,, conceduntur, alioquin irrita, illegitima, rescindenda “. Plu- ,, ribus hæc Regia auctoritas circa institutionem Confraternitatum adstruitur in probationibus Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, *cap* 27.

XI. Cum hæ *Confratriæ*, quæ *Gildoniæ* seu *Gildæ* olim dictæ, & hodie *Guldæ* vocantur, sint omnino laicales & profanæ, sive personas eas constituentes, & administrantes, sive finem institutionis spectamus, etiam proprie piis aut Religiosis locis annumerari nequeunt; unde nec de his agere propositum est, sed duntaxat De Confraternitatibus pietatis & Religionis causa institutis, quæque & communiter Confraternitates dici consueverunt.

XII. Hæc Confraternitates quædam sunt *laicorum*, id est, quæ laicorum directioni subsunt, & quibus laicis præsunt, atque per laicos collectæ fiunt; & bona ad eas spectantia a laicis administrantur.

Similes Confraternitates interdum habent specialia Sacella, in quibus divina officia Confraternitatum peraguntur per Presbyteros a Magistris Confraternitatum designandos.

XIII. Plures etiam sunt in Ecclesiis Parochialibus, in quibus subinde particulare Sacellum aut Altare officiis divinis Confraternitatum peragendis destinatum habent; quod & sumptibus Confraternitatum exornatur, & intertinetur.

Quin & in Ecclesiis Regularium, etiam Ordinum Mendicantium, hujusmodi laicorum Confraternitates cum certo Sacello aut Altari occurrunt; quarum totalis quoque directio, & administratio residet penes laicos.

XIV. Sunt & Confraternitates, ad quas quidem laici tamquam Sodales admittuntur, & adscribuntur; sed tamen omnimoda directio est penes Ecclesiasticos sive Sæculares, sive Regulares: quales hodie frequentissimæ sunt in Ecclesiis Regularium præsertim Ordinum Mendicantium.

XV. Verus scopus harum Confraternitatum est, ut plures in unum confœderati, & arctiori vinculo colligati, mutuo exemplo ad pietatis opera excitentur, & mutuis precibus & bonis operibus juventur.

„ Confraternitates & Societates, in quibus per particulares ,, quasdam actiones, aliaque exercitia spiritualia, faciliorum sibi ,, salutis viam parare conantur Fideles“; inquit Concilium Narbonense anno 1609. *cap.* 34.

XVI. Ægidius Carlerius Decanus Cameracensis coram Patribus Concilii Basiliensis refutans errores Bohemorum, qui ipsum Confraternitatum institutum reprobabant, rectum finem earum his verbis exposuit: ,, Non sunt de se illicitæ Confraternitates ipsæ, ,, immo honestatis titulum habent, & parere possunt fru- ,, ctum. *Nam frater, qui juvatur a fratre, est quasi civitas* ,, *firma*. Proverbiorum 18. Licet enim suffragia Ecclesiæ pro- ,, sint omnibus in unitate ejus existentibus ex parte charitatis, ,, quæ *non quærit, quæ sua sunt*, sed omnia communia, ut dicit ,, Apostolus 1. *Cor. c.* 13. *v.* 5. tamen ex parte intentionis, his, ,, quibus applicantur, prosunt magis quam aliis. Et per hoc in- ,, stitutæ, concessæ, vel permissæ sunt Fraternitates ipsæ.

XVII. Opera pietatis, ad quæ ipsæ Confraternitates instituuntur, varia sunt, juxta præscriptum singularum Confraternitatum. *Tom. II. Part. 2. Sect. 1. tit. 4. cap.* 4. diximus, quomodo in multis locis institutæ sint Confraternitates Venerabilis Sacramenti, quarum Sodales specialiter intendere debent cultui, & honori hujus Sacramenti, ac signanter & illud ad infirmos deferendum, *per se*, vel *per alium*, legitimo impedimento non occurrente, devote comitari.

XVIII. Pius V. considerans, quod puerorum Christiana instructio, & pia educatio plurimum valeat, ut postmodum ,, vitam ,, pudicam, honestam, & exemplarem, ac aliquando sanctam ,, agant; e converso autem parentum carentia seu paupertate, ,, aut incuria, vel ignavia, non sic educati, persæpe ducan- ,, tur in exitium, & quod pejus est, secum ducant plures in ,, interitum “; hortatur omnes Ordinarios, ut in suis respecti- ,, ve Diœcesibus ,, tot Societates seu Confraternitates, quot ad ,, hoc tam sanctissimum opus exercendum oportunæ videbuntur, ,, auctoritate Apostolica erigant & instituant ,,. In Constitutione, quæ incipit *Ex debito*, 137. in Bull. Rom.

Ut autem hoc opus magis promoveret, omnibus & singulis ,, utriusque sexus Christifidelibus vere pœnitentibus, & confes- ,, sis, seu statutis a jure temporibus firmum confitendi propositum ,, habentibus, qui in aliqua dictarum Societatum, seu Confra- ,, ternitatum ubilibet constitutarum intraverint, & adscripti ,, fuerint, illis videlicet tam qui alios docuerint, quam qui ab ,, aliis in articulis fidei & præceptis Ecclesiæ hujusmodi instru- ,, cti fuerint, quotiescumque in præfato sanctissimo exercitio se ,, occupaverint, quadraginta dies de injunctis eis pœnitentiis ,, auctoritate Apostolica tenore præsentium misericorditer in Domino ,, relaxat, Præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris.

XIX. Harum institutum summopere laudavit S. Carolus, ut ex ejus Conciliis & Actis Ecclesiæ Mediolanensis constat; ac notanter Concilio II. Mediolanensi *tit. 1. Decreto* 2. decernitur: Quo studiosius Parochus fidei initiis tradendis incumbat, ,, id etiam ,, curet Episcopus, ut in singulis suæ Diœcesis oppidis, & vicis ,, doctrinæ Christianæ Sodalitas instituatur, quæ in eo munere ,, ipsos Parochos adjuvet.

Utque ostenderet, quam hæc Sodalitatum institutio sibi cordi esset, rursus Concilio III. Mediolanensi decrevit: ,, Quibus in oppidis, vicis, ac locis, quæ ad suam Diœcesim pertinent, Epis- ,, copus has necessariæ doctrinæ Christianæ scholas, & Sodalita- ,, tes, ut altera Provinciali Synodo jussum est, non adhuc in- ,, stituit, illas quamprimum, & quam diligentissime institui curet.

XX. Plures alias Confraternitates ad diversa pietatis opera instituit idem sanctissimus Præsul; atque signanter unam institui desideravit, quæ odiis & dissidiis componendis invigilaret: de qua in suo Concilio IV. Mediolanensi, *part. 4. tit. 12. Quæ ad pia loca pertinent*, hæc habet: ,, Ut odiis, dissidiis, atque inimici- ,, tiis occurratur, rursusque paci, cujus Fideles in primis amantis- ,, simi esse debent, tot sanctissimis vinculis inter se juncti, con- ,, sulatur; id præter cætera Episcopi paterna sollicitudine cu- ,, rent in sua quique urbe ac Diœcesi, aliquam hominum, qui ,, morum gravitate, spectata integritate, & auctoritate præstan- ,, tiores sint, Confratriam, ut in hujus Provinciæ nonnullis ur- ,, bibus instituta jam est, instituere: cujus officium sit, discor- ,, diæ flammas restringere, dissidia amovere, concordiam inire, ,, pacemque inter omnes reconciliare; aut hoc ipsum componen- ,, dæ inter dissidentes pacis officium alteri Confratriæ adjungant, ,, quæ recte apteque idipsum præstare queat.

XXI. Plurimæ Confraternitates erectæ sunt sub titulo alicujus Sancti vel Sanctæ ac signanter divæ Virginis; eo quod specialiter hujus illiusve virtutes & exempla imitari instituant, aut singulari cultu, & devotione colere, & piis exercitiis ejus patrocinium implorare velint. Et ut etiam exterius ostendant se Confraternitatis sodales, habitum, aut signum aliquod ipsi Confraternitatis proprium assumunt, & gestant.

XXII. Ut autem hæc Sodalitia pie instituantur, nihilque solidæ pietati, aut Christianæ Religioni contrarium, sub prætextu devotionis irrepat, jam pridem cautum fuit, ne sine Episcopi licentia hujusmodi Confraternitates instituantur.

Concilium apud Campinacum celebratum anno 1238. *Can.* 31. statuit, ,, quod nulla fiat Confraternitas laicorum sine auctoritate ,, & consensu Diœcesani Episcopi “, Idipsum anno 1234. decreverat Concilium Arelatense *Can.* 9.

XXIII. Recentiora Concilia omnia hanc auctoritatem Episcopis vindicant, ac novissime Clemens VIII. in Constitutione quæ incipit *Quicumque*, 115. in Bull. Rom. ibidem exhibita sub hoc titulo: *Prescriptio formæ, qua Ordines Regulares, & Confraternitates sæculares, de cætero uti debent in erigendis & aggregandis Congregationibus, & Confraternitatibus, & communicatione suarum Indulgentiarum, & Indultorum, eleemosynarumque collectione, & Confessorum electione.*

In primis declarat Pontifex, quod Officiales Ordinum Regularium quorumcumque, Mendicantium, aut Confraternitatum jam erectarum ,, quibus alias Confraternitates, & Congregationes ,, instituendi, erigendi, ac sibi aggregandi, illisque privilegia, ,, indulgentias, facultates, aliasque spirituales gratias, & indul- ,, ta prædicta elargiendi potestas a Romanis Pontificibus, & ,, Sede Apostolica attributa fuit, unam tantum Confraternita- ,, tem, & Congregationem, de consensu tamen Ordinarii loci, ,, & cum litteris ejus testimonialibus, quibus Confraternitatis, ,, & Congregationis erigendæ, & instituendæ pietas, & Chri- ,, stianæ charitatis officia quæ exercere cupit, apud eos com- ,, mendentur, in eorum & quibuscumque aliis Ecclesiis, & Col- ,, legiis erigere, & instituere.

XXIV. Dein declarat, quod Statuta, aut Privilegia Confraternitatibus erigendis communicari nequeant, nisi ea prius ab ,, Episcopo Diœcesano examinata, & pro ratione loci approbata ,, fuerint, quæ nihilominus ejusdem Episcopi decretis ac mode- ,, rationi, & correctioni, in omnibus semper subjecta rema- ,, neant “ (*a*)

XXV. Antequam autem Episcopus licentiam præstet, debet examinare, num ipsa Confraternitatis institutio tempori, & loco conveniant: num opera veræ ac solidæ pietatis præscribantur; ipsæque Regulæ ita sint conceptæ, ut nihil contineant, quod publicis, & necessariis Religionis Officiis officiat, vel ipsis forsan Confratribus periculum aliquod peccati ingerere posset,

XXVI. Et quidem quia juramenta servandi Statuta, vel Regulas Confraternitatum nata sunt ipsos jurantes exponere periculo perjurii, minusque conveniens apparet, ad externa, & specialia illa pietatis opera hujusmodi vinculis juramentorum Fideles adstringere, merito Episcopus hujusmodi juramenta rejiciet, exemplo Concilii Senonensis anni 1523. quod *Can.* 30. ait; ,, Juramen- ,, ta, quæ solent præstari in ingressu, omnino reprobamus, & ,, cassamus; prohibentes ne deinceps juramenta super observa- ,, tione Statutorum prædictarum Confraternitatum, aut præsten- ,, tur, aut exigantur.

XXVII. Soliciti merito quoque erunt Episcopi, ut si quæ in Regulis Confraternitatum præscribantur Officia divina celebranda, statuatur iis celebrandis locus & tempus, quibus ipsi Fideles a frequentatione Officii Parochialis, ac notanter instructionis, non abstrahantur aut impediantur: quod non raro per Confraternitates contingere, non tantum cum neglectu Ecclesiarum Parochialium, sed & summo defectu instructionis Fidelium, nimis notorium est.

XXVIII. Hinc S. Carolus in citato *tit.* 18. statuit: Quo tem- ,, pore in Basilica Cathedrali Ecclesiave Parochiali Officium Ves- ,, perarum celebratur, tunc ne in ullis Confratriæ scholæve Ora- ,, toriis civitatis aut loci illius ab eisdem Confratribus recitari ,, liceat Officia, sed vel post recitentur: ita tamen ut non so- ,, lum hujusmodi Officiorum occasione non divertantur illi a Di- ,, vinis Officiis publicis; sed nec etiam a scholis doctrinæ Chri- ,, stianæ, in quibus ejusmodi Confratres utiles adjutores & ope- ,, rarii esse solent.

XXIX. Et rursus Concilium Tolosanum anno 1590. *part.* 3. *cap.* 7. ,, Quo tempore Dominicis, festivisque aliis diebus, di- ,, vina Officia recitantur, sacra Missarum solemnia cantu cele- ,, brantur, concionesque aut in Cathedrali aut Parochiali Ec-

(a) Consensum quoque Regis absolutum in Galliis requiri constat Edicto, quod mense Augusto 1749. datum est.

„ li Ecclesia publice habentur, eo tempore nullæ in Confrater-
„ nitatibus cæremoniæ, nulla sacra peragantur.

Similiter Patres Concilii Avenionensis anno 1594. *cap.* 52. volunt, ut Missæ cæteraque Officia divina in „ Confraternitatibus „ celebrentur, ut Ecclesiarum sacrificia, preces horariæ, con„ cionesque non impediantur.

Denique Concilium Narbonense anno 1609. *cap.* 34. ait: „ In „ Cappellis earam Confraternitatum, ubi aliquod recitatur Of„ ficium, illud fiat hora competenti: ita ut dum *Parochiale* re„ citatur, in illis omnino cessetur.

XXX. Verum quantumvis Confraternitates sanctissime fuerint institutæ, optimisque legibus, & regulis munitæ; nihilominus uti & sacratissima quæque instituta, abusibus obnoxiæ sunt, nisi Episcoporum & Superiorum vigilantia & cura continuo attendat.

XXXI. Ut ergo Episcopi Confraternitatibus invigilare queant, declarat Synodus Tridentina *Sess.* 22. *cap.* 8. *De Reform.* quod „ Episcopi etiam tamquam Sedis Apostolicæ delegati, habeant „ jus visitandi *Confraternitates* laicorum; etiam quas Scholas „ sive quocumque alio nomine vocant: ac omnia, quæ ad Dei „ cultum, aut animarum salutem, seu pauperes sustentandos „ instituta sunt, ipsi ex Officio suo juxta sacrorum Canonum „ statuta cognoscant, & exequantur; non obstatibus, quacum„ que consuetudine, etiam immemorabili privilegio, aut statuto.

XXXII. Juxta hoc Decretum, Episcopos posse visitare Confraternitates laicorum in Ecclesiis Regularium etiam *exemptorum*, refert post alios Barbosa in Collectaneis ad citatum *cap.* 8. Concilii Tridentini: citatque *num.* 24. resolutionem Cardinalium qua declaratum asserit, nedum ipsas Confraternitates, sed etiam Cappellas earum in Ecclesiis Regularium existentes Episcopum visitare posse; in his saltem quæ Confraternitatum administrationem spectant.

XXXIII. Idipsum supposuit S. Carolus. Cum enim in Concilio V. Mediolanensi, *parte* 3. *tit.* 18. plura circa Confratrias observanda præscripsisset, tandem decernit ut „ quæcumque tum „ in hoc, tum aliis superioribus Conciliis de Confratriis etiam „ laicalibus constituta aut præscripta sunt, ea Episcopus ab „ illis inviolate integreque servari mandet, etiamsi in Ecclesiis „ *Regularium* illæ Scholæ, Confraternitatesve erectæ sint, „ exerceanturve; ita ut si quid contra ab eisdem unquam fa„ ctum erit, id pro culpa modo ab Episcopo graviter puniatur „ arbitratu suo.

XXXIV. Jam pridem nonnullas Confratrias laicorum subjectas commessationibus, & excessivis conviviis fuisse, manifestum est ex *Canone* 15. Concilii Nannetensis, necnon Capitulis Hincmari Remensis supra citatis; quia abusus ex hodie in laicorum Confraternitatibus non raro occurrit; adeo ut in hoc unum institutæ videantur, ut semel vel etiam sæpius per annum ad aliquod solemne Sacrum: ac postmodum ad solemne convivium conveniant. Immo nonnunquam contingit, „ ut abusu intolera„ bili, quod ex eleemosynis ad pios usus destinatis convivia & „ commessationes instruantur „ uti loquitur Concilium Avenionense anno 1594. *cap.* 52. Episcoporum & Magistratuum est, quibus cura Confraternitatum incumbit, hisce abusibus occurrere & Confraternitates ad legitimum suum usum revocare.

XXXV. Notandum & merito ab Episcopis æmulandum Decretum ejusdem Concilii præcedenti immediate subjectum: „ Præ„ ficiatur vir aliquis pietate, ac prudentia præditus, qui Con„ fraternitates invisat; ut si quid vitiosum in eis repullulare „ viderit, observet, omninoque tolli procuret.

XXXVI. Ægidius Carlerius Decanus Cameracensis in allegata oratione, qua coram Patribus Concilii Basileensis institutum Confraternitatum tuebatur, abusus qui tum Confraternitates conspurcabant agnoscere, & a recto earum usu secernere non dubitavit: „ Et revera (ait) non dubium, quin multa mala sub „ hac specie pietatis pariantur, puta quæstus illiciti, deordinati „ favores, audacia peccandi, & multa similia.

XXXVII. Si serio attendantur, quæ in variis Confraternitatibus agantur, & populo proponantur, ac permittantur, facile apparebit, de Confraternitatibus hodie ea omnia & forsan verius dici posse, quæ coram Concilio Basileensi intrepide & tamquam indubitata dixit Carlerius.

Proponitur enim non raro populo tum in concionibus, tum in libellis Confraternitatum, quod qui huic illive Confraternitati adscripti sint, signum seu habitum Confraternitatis gestaverint, ac levissima pietatis opera in honorem hujus aliusve Sancti fecerint, certam sibi de salute æterna securitatem promittere possint; vel securi esse queant, quod sine Pœnitentiæ Sacramento, & vera conversione ex hac vita non eripientur.

XXXVIII. Similia ad commendationem Confraternitatum dicta, ut hoc pacto plures ad eas, & consequenter ad suas Ecclesias cum oblationibus attrahant, quid aliud parere in populo possunt, quam *audaciam peccandi*, & occasionem incidendi in „ abominandam vanitatem ac superstitionem eorum, qui certo „ pollicentur, non ex hac vita migraturos sine Pœnitentia & Sa„ cramentis eos, qui hunc vel illum ex Divis coluerint „: quemadmodum loquitur Synodus P. I. Cameracensis *tit. De Sanctis cap.* 6.

XXXIX. Synodum hic respicere ad vanam ac superstitiosam vulgi fiduciam in cultu S. Barbaræ admodum verisimile est, innuitque Molanus in historia SS. Immaginum *lib.* 3. *cap.* 52.

De hac Sancta jam pridem proditum fuit, uti testatur Georgius Colvenerius Doctor Theologus Duacensis in notis ad *lib.* 2. *Cantipratani De Apibus*, *cap.* 29. *num.* 25. „ Quod quicumque „ eam coluerit, Sacramentorum Confessionis & Eucharistiæ par„ ticeps efficietur, antequam ex hac vita demigret.... Hinc „ est (ait Colvenerius) Quod in Francia & in locis adjacen„ tibus S. Barbaram *Matrem confessionis* appellent, adjiciant„ que laici pene omnes in generali confessione, quæ permitti„ tur Sacramentali, hæc verba: ***Et Dominæ S. Barbaræ matri*** „ *confessionis*.

Cum ipsa Cameracensis Diæcesis adjaceat Regno Franciæ, verisimile est & in hanc Diœcesim eam populi persuasionem fuisse inductam; ut propterea Synodus hæc merito reprobaverit abominandam illam & superstitiosam vanitatem, qua persuadebatur, *certo* eum non emigraturum ex hac vita, qui S. Barbaram, aliumve e Divis coluerit.

Quin & in hisce partibus hæc persuasio nota fuerit, vix dubitari sinit Synodus D. Mechliniensis *tit.* 14. *cap.* 1. iisdem pene verbis, abominandam hanc vanitatem & superstitionem reprobans.

XL. Hic abominandæ vanitati & superstitioni fomentum adhuc suppeditant aliqui libelli idiomate vulgari de Confraternitate, & vita hujus Sanctæ conscripti, qui & passim in manibus laicorum versantur, in quibus scribitur, cum essent martyrio proxima, ipsam postulasse a Deo, ut existentibus *in exitu* vitæ succurrere posset, ad hanc autem postulationem recepisse hoc Divinum responsum, Deum facturum quodcumque pro cultoribus postulaverit.

Post hæc duo subjunguntur, quæ specialiter cultoribus suis sit impetratura. Primo, quod eos liberabit a subitanea morte, eis necessaria peccatorum contritione impetrata. Secundo, quod suos cultores non sinet migrare ex hac vita sine Sacramento pœnitentiæ, Eucharistiæ, & Extremæ-Unctionis.

Hæc autem vulgaribus hominibus proposita, imprimere nata sunt abominandam illam vanitatem & superstionem, qua certo sibi pollicentur se non emigraturos ex hac vita, si S. Barbaram coluerint, idque eo genere cultus, qui in hujusmodi libellis præscribi consuevit; puta jejunando in ejus profesto, audiendo Missam, quæ in ejus honorem celebrari solet, aut quotidie aliquas precatiunculas recitando.

XLI. Quod in his libellis de S. Barbara, ejusque cultoribus dicitur; non minus perniciose, nec minori cum populi scandalo in plurium aliarum Confraternitatum libellis proponitur & asseritur: puta quod qui huic illive Confraternitati adscriptus fuerit, signumque seu habitum Confraternitatis portaverit, precesque in regulis præscriptas recitaverit, aliave quædam levia pietatis opera exercuerit, non morietur sine Sacramentis; nec antequam confessus fuerit, perdet loquelam, aut usum rationis: quod inscriptum & Sodalem esse Confraternitatis sit signum permagnum præordinationis & prædestinationis ad gloriam, aliaque similia: quæ indubie plurimos nata sunt inducere ad abominandam illam vanitatem & superstitionem, de qua supra.

Ex qua persuasione ulterius contingit, quod per illa externa, & suis cupiditatibus parum adversa pietatis qualiacumque exercitia, credant sibi viam ad salutem esse apertam; nulla sit amplius de vitæ morumque emendatione, nulla de vera cordis conversione sollicitudo, nullusque labor: immo omnis solida veraque tandem pietas quasi exulet, solaque umbra quædam pietatis superesse videatur.

XLII. Huic vanitati & superstitioni aliam addunt Synodi præcitatæ, illorum nimirum „ qui certo numero & præscripta for„ ma Missarum vel precum affirmant certas designatasque ani„ mas e Purgatorio semper liberari „: uti loquitur citata Synodus D. Mechliniensis. Quod & iisdem verbis expressit, & plane reprobandum declaravit citata Synodus Cameracensis.

XLIII. Adhæc, si Episcopi visitando Confraternitates una examinarent Confraternitatum libellos, qui passim locorum & vulgarium manibus teruntur, invenirent quamplurimos, de quibus jam pridem citata Synodus Cameracensis locuta est in suo *De Indulgentiis* Decreto; præcipiens, ut Parochi populum suum „ di„ ligenter admoneant, ne circumforaneis quibusdam aut etiam „ impressis libellis temere fidem adhibeant; qui ex levibus, va„ nis & superstitiosis causis exorbitantes indulgentias pollicentur: „ cum indulgentiæ non nisi ex piis & rationalibus causis con„ cedi debeant.

Insuper monet Synodus P. I. Mechliniensis *tit. De Indulgentiis*, etiamsi hujusmodi libelli, *etiam cum privilegio* impressi fuerint, additque; „ Potissimum si promissiones contineant certorum „ effectuum, periculorum scilicet evitationem, a gladiis, a tor„ mentis, ab aquis, a peste, aut liberationem certam a purga„ torio; quemadmodum & Missis quibusdam, & precibus certo „ numero recitandis affixas alicubi videre licet.

XLIV. Non tantum ingens farrago indulgentiarum, etiam plenissimarum, idque frequenter cum liberatione animarum ex Purgatorio, ex levissimis causis in dictis libellis reperitur; sed insuper in quibusdam occurrit quædam formula absolutionis, Sodalibus Confraternitatis in fine vitæ impendendæ, qua & a reatu, omnibus simul pœnis peccatorum absolvuntur; & ipsi innocentiæ Baptismali restituuntur, sub hac verborum forma: „ Re„ mitto per plenariam Indulgentiam omnem pœnam in Purga„ torio tibi debitam pro præmissis, & restituo te illi innocen„ tiæ, & puritati, quam in Baptismo accepisti, ita quod dece„ denti tibi ab hoc sæculo clausæ sint portæ pœnarum, & aper„ tæ januæ deliciarum Paradisi; & si hac vice non morieris, „ salva sit tibi gratia, quando fueris in articulo mortis. In no„ mine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.

XLV. Per se satis patet, quam proclive sit, ut hac absolutionis promissione populo facta, & in libellis Confraternitatum proposita, ipse etiam populus in quamdam præsumptuosam securitatem de non sustinendis pœnis Purgatorii incidat; modo huic Confraternitati fuerint inscriptus, atque levissima pietatis opera in regulis expressa persolverit.

XLVI. Verisimile est hanc absolutionis formulam ab aliquo Confraternitatis zelatore (ut plures ad Confraternitatem alliceret, quo motivo indubie & aliæ exorbitantes gratiæ Confraternitatibus sensim assertæ sunt) fuisse propositam; ea forsan occasione, quod alicubi invenerit, vel audiverit, Confratribus concessam

fam esse indulgentiam *plenariam* in articulo mortis; qualis pene in omnium Confraternitatum hodiernis libellis asseritur. Hujus igitur effectum & efficaciam ut fortius exprimeret, & explicaret, majoremque de hac gratia Confratribus indulta ideam imprimeret, ipsamque Confraternitatem hoc titulo amplius commendabilem redderet, ipsum plenissimum indulgentiæ plenariæ effectum hac formula exprimere voluit, atque ita eam indulgentiam communicare, ac si revera moribundus plenissimam omnium pœnarum indulgentiam semper consequeretur:

Quidquid sit de origine hujus absolutionis ejusve famulæ, sat notorium est, hanc formulam absolutionis sic expressam, aliam prorsus ideam vulgaribus imprimere, quam solius indulgentiæ plenariæ in articulis mortis consequendæ pollicitatio.

Hæc aliaque in Confraternitatum libellis occorrentia, atque ad extollendam earum utilitatem & prærogativas, dum ad proprium quæstum a Præfectis, & Directoribus Confraternitatum multoties asseruntur, & populo inculcantur, faciunt, ut Confraternitates de se & ex suo instituto laudabiles, sæpius populo sint non tantum inutiles, sed non raro noxiæ: occasionemque præbeant hæreticis Ecclesiam calumniandi, quasi salutem populi, solidamque omnem pietatem in externis quibusdam signis, & pietatis levissimis exercitiis positam crederet.

Ut ergo & populo adimatur occasio in perniciosam illam superstitionem & vanitatem incidendi, & hæreticis pretextus Ecclesiæ insultandi, quasi externis quibusdam Confraternitatum symbolis aut pietatis exercitiis certam salutem annexam aut promissam crederet, convenit, ut Episcopus sæpius Confraternitates visitando libellos earum sollicite examinarent, & quidquid hanc abominandam superstitionem fovere posset, tollerent; ipsisque Fidelibus pias regulas præscriberent, ipsamque finem Confraternitatum exponerent, atque de hoc per Parochos populum sæpius moneri & instrui curarent. Quo pacto contingeret, & populus veram de Confraternitatibus ideam haberet, & hæreticis calumniandi Ecclesiam, & irridendi Confraternitates prætextus eriperentur.

TITULUS SEPTIMUS.

De Sepulturis.

CAPUT PRIMUM.

De Ritibus Sepulturæ, & Exequiis.

1 *Apud primos Christianos in usu fuit honorifica mortuorum sepultura.*
2 *Non abjicienda esse Christianorum corpora, docet S. Augustinus.*
3 *Laudata divino testimonio justorum sepultura.*
4 *Quare commendata justorum sepultura?*
5 *Romanis etiam Gentilibus de sepeliendis mortuis magna fuit cura.*
6 *Prodita actio funeraria pro repetendis sumptibus sepulturæ.*
7 *Hi sumptus ante omne aliud æs alienum solvendi.*
8 *Creditores prætextu debiti sepulturam impedire non possunt; neque intra novem dies a morte debitoris debitum exigere; & quare?*
9 *An Parochus cadaver, quod per limites Parochiæ vehitur, arrestare queat prætextu jurium sibi competentium?*
10 *Quæ in favorem sepulturæ sub Gentilitate decreta erant, confirmaverunt Imperatores Christiani.*
11 *Plures ritus, quibus hodie utimur, olim Judæis & Gentilibus fuere communes.*
12 *A Christianis respuendi non sunt ritus, quia iis Gentiles ad superstitionem abutebantur.*
13 *Jam pridem ritus fuit Christianis usitatus* occludendi oculos *mortui.*
14 *Idque, ut horror ex aspectu defuncti oriri solitus, diminueretur.*
15 *Defunctorum corpora olim publice exponebantur, & efferebantur, quemadmodum in Religiosis hodie observatur.*
16 *Eadem ratione invaluit ritus* lavandi *corpora defunctorum.*
17 *Mortui vestibus induti exponi & sepeliri solebant.*
18 *Hujus ritus reliquiæ sunt vestitio & expositio Sacerdotum.*
19 *Quid de hoc ritu scribat Durandus?*
20 *Præscriptum Ritualis Romani.*
21 *Quomodo hoc præscriptum in Belgio sit in usu?*
22 *Ætate Durandi etiam circa vestitionem sæcularium laicorum, aliquid superfuisse videtur.*
23 *Eo tempore videntur adhuc patenter exposita & delata fuisse mortuorum cadavera.*
24 *Cadavera laicorum hodie involvunt* linteo; *quod & olim factum fuit.*
25 *Antiquitus corpora defunctorum sub vesperam efferebantur.*
26 *Vespertina corporum elatio dedit originem adhibendi faces.*
27 *Gentilibus moris fuit, ut etiam ad mortuorum monumenta lucernas accenderent.*
28 *Etiam diurnis funeribus in signum lætitiæ adhibiti cerei a Gentilibus & Judæis.*
29 *Idipsum factum a Christianis.*
30 *Cerei & hymni adhibiti in funere Christianorum ob victoriam peracti agonis.*
31 *Immodica & superstitiosa luctus indicia a Gentilibus in funeribus adhibita.*
32 *Quare hos luctuosos ritus improbarint Patres in funeribus Christianorum?*
33 *Ritus Gentilium convertunt Christiani in signa lætitiæ.*
34 *Clericis defunctos lugere induendo vestes lugubres, vetuit Concilium Toletanum; & quare?*
35 *Non omnis in morte Christianorum luctus improbatus.*
36 *Corporibus ad Ecclesiam delatis, etiam ibidem hymni & psalmi decantabantur.*
37 *Hinc & vigilia Defunctorum originem habent.*
38 *Inde ulterius Officium Defunctorum constans primis Vesperis, & Officio nocturno.*
39 *Quando Officium Defunctorum sit compositum, incertum est.*
40 *Sæculo XII. adhuc in Officio Defunctorum canebatur* alleluja.
41 *Officium Defunctorum ex Sacramentario conscripto sæculo X.*
42 *Celebrabatur Missa præsente corpore; quod & antiqui ritus est.*
43 *Volunt Ritualia hodierna, ut Missa præsente corpore celebretur, quod olim observabatur quoad totum Officium; cujus ritus etiam superest vestigium.*
44 *Quid Missa in antiquo Sacramentario exhibita contineat diversum ab hodierna?*
45 *Preces, quæ in sepeliendo corpore hodie dicuntur, etiam sæculo X. notæ.*
46 *Trina thurificatio, & trina aquæ lustralis aspersio non occurrit in citato Sacramentario.*
47 *Rituum solet esse magna pro Ecclesiarum diversitate varietas.*
48 *Quid circa hos varios ritus observare debeant Parochi; & quid Episcopi?*
49 *Exequiæ ab hæredibus defuncto impendendæ; & ad eas constringendi hæredes.*
50 *Juxta Synodorum Decreta non differenda ultra sex septimanas.*
51 *S. Carolus vult ut hæredes constringantur dare luminaria.*
52 *Parochi in urgendis exequiis cavere debent notam avaritiæ.*
53 *Non probat Ecclesia immodicos exequiarum sumptus.*
54 *Qua ratione ab immoderatis sumptibus laicos abstrahet Parochus?*
55 *Etiam Gentiles immoderatos funerum sumptus improbarunt; uti & Principes nostri.*
56 *Monita circa sumptus funerum populo utilia.*
57 *Item circa suffragia pro mortuis.*
58 *Ut populus ad exequias moderatas excitetur, procurandum, ut religiosa modestia & reverentia celebrentur.*
59 *Magnus solet in his celebrandis esse pietatis defectus.*
60 *Clerici in frequentandis Defunctorum Officiis cavere debent mercenarium agendi modum.*
61 *In sepulchris merito haberetur exhortatio ad populum de morte, & novissimis.*
62 *Frequentes solebant esse Orationes funebres; & quia in his vitandum.*

I. AB ipso Ecclesiæ exordio Majores nostri certis & statis ritibus corpora Christianorum, ut animarum domicilia & templa Spiritus sancti sepeliri docuerunt; eorumque sepulturam congruis onoribus ornarunt.

Origenes *lib. 8. contra Celsum*, ait: „ Rationabilem animam „ honorare didicimus, & hujus organa sepulcro honorifice de„ mandare.

Et S. Hieronymus advertit non tantum sub veteri, sed & sub novo Testamento honorem sepulturæ laudari. Scribens ad Paulam de oblatu Blesillæ, *lib. 1. Epist. 25.* ait: „ De Moyse vero, „ inquit, & Aaron, quod eis ex veteri more sit planctus exhi„ bitus, non mirandum est; cum & in Actis Apostolorum, jam „ Evangelio coruscante, Stephano fecerint Hierosolymæ fratres „ planctum magnum; & utique planctus magnus, non in plan„ gentium exanimatione, ut tu putas, sed in pompa funeris, „ & exequiarum frequentia intelligendus sit.

II. His consonat S. Augustinus *lib. 1. De Civitate Dei cap. 13.* scribens: „ Non sunt contemnenda & abjicienda corpora de„ functorum, maxime justorum atque fidelium, quibus tamquam „ organis, ac vasis ad omnia bona opera, sanctus usus est Spi„ ritus. Si enim paterna vestis, & annulus, ac si quid ejusmo„ di, tanto charius est posteris; quanto erga parentes major „ affectus; nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique „ multo familiarius atque conjunctius quam quælibet indumenta „ gestamus.

III. Deinde paulo post: „ Unde & antiquorum justorum fu„ nera officiosa pietate curata sunt, & exequiæ celebratæ, & „ sepultura provisa, ipsique dum viverent de sepeliendis, vel „ etiam transferendis suis corporibus, filiis mandaverunt; & „ Tobias sepeliendo mortuos Deum promeruisse, teste Angelo, „ commendatur. Ipse quoque Dominus die tertio resurrecturus, „ religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque com„ mendat, quod unguentum pretiosum super membra ejus effu„ derit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter „ commemorantur in Evangelio, qui corpus ejus de cruce ac„ ceptum diligenter, atque honorifice tegendum sepeliendumque „ curarunt.

IV. „ Verum (ut ibidem monet) istæ auctoritates non hoc admo„ nent, quod insit ullus cadaveribus sensus; sed ad Dei providen„ tiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque „ mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis „ adstruendam. Ubi & illud salubriter discitur, quanta pos„ sit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viventibus, & „ sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum perit, „ quod exanimis hominum membris officii diligentiæque per„ solvitur.

Plura de hoc pietatis officio mortuis impendendo habet idem S. Do-

S. Doctor libro *De Cura pro mortuis*; item Sermone 32. *De verbis Apoſtoli* qui noviſſima editione eſt 172.

V. Quantam & ipſi Romani adhuc ſub ipſa gentilitate curam pro mortuis habuerint, evincunt, quæ ſub titulis Digeſtorum *De Religioſis & ſumptibus funerum*, *& ut funus ducere liceat*; item *De mortuo inferendo*, nec non *De ſepulcro violato*, ex reſponſis Juriſconſultorum referuntur.

VI. Ex quibus in primis habetur, apud Romanos proditam fuiſſe actionem, quæ *funeraria* dicitur: qua is, qui in funus alicujus ſumptus fecit, eos petere & exigere poteſt ab eo, ad quem res illa pertinet, *L. 2. ff. De Religioſis & ſumpt. funer.* puta hæredem, patrem, in cujus poteſtate defunctus erat, dominum. *L. 14. §. fin L, 21. & 31. ff. eod.*

VII. Immo his ſumptibus eam Romani prærogativam dedere, ut qui hos fecerit, omnibus creditoribus præferatur: poſſitque illos tamquam æs alienum, non tantum ante legata, ſed etiam ante omne aliud creditum deducere. *L. penult. ff. eod.*

VIII, Sepulturæ favor fecit, ut nec creditores ullo modo impedire, aut debitoris cadaver inquietare poſſent. *L. 3. §. 4. ff, De Sepulcr. viol.*

IX. Hinc Peckius in tractu ſuo *De Jure ſiſtendo, cap. 5. num.* 23. graviter invehitur in Parochos, qui contra jus humanitatis detinent cadavera, quæ per eorum Parochias tranſvehuntur, prætextu jurium, quæ ſibi ratione iſtius tranſitus per limites Parochiæ competere prætendunt; cum tamen jam pridem apud Romanos decretum eſſet, ut funus ducere liceat per viam publicam. *L. 38. ff. De Relig. & ſumpt. fun.* quia funeris faciendi aditus ſemper eſſe debeat. *L. 10. ff. eod.*

X. Hæc aliaque, quæ luculenter probant, Romanis funeris & ſepulturæ cauſam favorabilem & piam fuiſſe, etiam ipſi Imperatores Chriſtiani confirmarunt; uti ex relatione illorum in Corpus Juris, nec non eorum ſubſequentibus legibus pateſcit,

XI. Quin & ritus plurimos, quibus hodie circa mortuos, eorumque ſepulturam utuntur, & jam pridem uſi fuere Chriſtiani, non tantum Judæis, ſed & Gentilibus communes fuiſſe; atque tam ab his, quam illis primitus ad Chriſtianos perveniſſe notavit Baronius, & in ſequentibus notabitur.

XII. Neque enim ritus illos reſpuere debuere Chriſtiani, quia ad ſuam ſuperſtitionem & gentilitatis errores eos adhibuerunt Gentiles; modo ſine ſuperſtitione ad religioſum cultum adhiberi queant, quemadmodum jam pridem monuit S. Auguſtinus *lib. 3. De Doctrina Chriſtiana*; atque ſignanter monet, non ideo muſicam eſſe reſpuendam, quia Gentiles illa ad ſuam ſuperſtitionem abuſi ſunt: ,, Nos (ait) non propter ſuperſtitionem profanorum debemus muſicam fugere, ſi quid inde utile ad intelligendas Scripturas rapere potuerimus.

XIII. Inter ritus mortuorum cadaveribus, tum a Gentilibus, tum a Chriſtianis jam pridem exhibitos; fuit, mox ipſi corporibus mortuis *oculos occludere*: cujus ritus meminit Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium *lib. 6. Hiſt. Eccleſ. cap. 22.* e quo una intelligitur, non tantum oculos, ſed & *ora* occluſa fuiſſe.

XIV. De hoc ritu late agit eruditus Auctor Romæ ſubterraneæ *lib. 1. cap.* 21. qui & genuinam hujus ritus rationem ibidem *num.* 13. indicaſſe videtur; nimirum quod quaſi natura dictante hunc ritum adhibuerint, ad propulſandum horrorem illum, qui ex apertis patentibuſque mortuorum oculis, quibus omnis cum vita ac lumine decor extinctus eſt, extemplo animis adſtantium refunditur.

XV. Indubitatum enim eſt, mortuorum corpora, non ut hodie loculis fuiſſe incluſa, ſed patenter fuiſſe omnium oculis expoſita, & ad ſepulcra delata; quemadmodum & hodie Religioſorum cadavera feretro impoſita, ad Eccleſiam deferuntur, & ſepeliuntur; moremque illum hodierum cadavera loculis, includendi, & quaſi oculis hominum ſubtrahendi, recentiorem eſſe certum eſt.

XVI. Veriſimile eſt, ex eodem more ſcilicet cadavera patenter exponendi, & deferendi invaluiſſe ritum apud Antiquos vulgatum, corpora defunctorum *lavandi*; uti non obſcure indicant ipſa Acta Apoſtolorum *cap.* 9, ubi de Tabitha Joppenſi mortua, & a ſancto Petro reſuſcitata dicitur: *Quam cum laviſſent, poſuerunt eam in cœnaculo.* Meminit quoque ejuſdem ritus Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium loco citato. Et apud Gregorium Turonenſem De Vitis Patrum *cap.* 3. de S. Gallo Epiſcopo Arvernæ refertur: *Exinde ablutus & veſtitus in Eccleſiam defertur.* In Sacramentario S, Gregorii poſt preces pſalmoſque in cujuſque obitu recitari ſolitos, ſubditur: *Poſtea lavetur, & ponatur in feretrum.* Et in Sacramentario MS. Ratoldi Abbatis, e quo Officium ſepulturæ edidit Hugo Menardus in notis ad Sacramentarium Gregorii, *pag.* 262. legitur: *Oratio poſt lavationem corporis, antequam de domo efferatur.*

XVII. Forſan eodem ex capite mos olim fuit corpus defuncti pretioſis veſtibus induendi, idque pro qualitate, & conditione perſonarum; atque cum iiſdem veſtibus expoſitum poſtmodum ſepeliendi S. Hieronymus in fine vitæ S. Pauli ſcribit; *Cur & mortuos veſtros auratis obvolvitis veſtibus? cur ambitio inter luctus lacrymaſque non ceſſat? An cadavera divitum niſi in ſerico putreſcere neſciunt?* Plura de hoc ritu teſtimonia recitat Hugo Menardus in notis ad Sacramentarium Sancti Gregorii, *pag.* 266.

XVIII. Hinc indubie mos inolevit, ut Epiſcopi, & Clerici veſtibus Ordini congruentibus induerentur; & iis induti exponerentur, & ſepelirentur. De ſancto Gebhardo Epiſcopo Conſtantienſi, *lib.* 1. vitæ ipſius *cap.* 22. ſcribitur; *Cum ergo lotus, & Sacerdotalibus, ut moris eſt, veſtibus indutus, & feretro impoſitus, ad Eccleſiam fuiſſet deportatus,* Et S. Gregorius Turonenſis in vitis Patrum *cap.* 3. de S. Gallo Epiſcopo Arvernæ ſcribit; *Exinde ablutus, & veſtitus in Eccleſiam defertur.* Plura habet de hac cæremonia Menardus loco citato. *pag.* 267.

XIX. Guilielmus Durandus in Rationali Divinorum Officiorum *lib. 7. cap.* 159. deſcribens ritum ſepeliendi ſuo tempore uſitatum, ait: ,, Clerici ſi fuerint ordinati, illis indumentis ſepeliantur, ,, quibus fuerant ordinati. Si non habeant Ordines, more laicorum.

XX. Rituale Romanum ſub Paulo V. de hac cæremonia hæc habet: ,, Sacerdos aut cujuſvis Ordinis Clericus defunctus veſtibus ſuis quotidianis communibus uſque ad talarem veſtem incluſive, tum deſuper ſacro veſtitu Sacerdotali, vel Clericali, quem Ordinis ſui ratio poſcit, indui debet, Sacerdos quidem ſuper talarem veſtem amixtu, alba, cingulo, manipulo, ſtola, & caſula ſeu planeta violacea ſit indutus.

,, Diaconus vero induatur amictu, alba, cingulo, manipulo, ſtola ſuper humerum ſiniſtrum, quæ ſub axilla dextra annectantur, & dalmatica violacea.

,, Subdiaconus autem amictu, alba, cingulo, manipulo, & tunicella.

,, Alii præterea inferiorum Ordinum Clerici ſuperpelliceo ſupra veſtem talarem ornari debent; ſinguli prædicti cum tonſura ac birretis ſuis.

XXI. Hoc Ritualis præſcriptum quoad Epiſcopos, & Sacerdotes etiam in his partibus ſervatur; at quoad inferiores Clericos paſſim deſiit eſſe in uſu; neque hi publice, & patenter exponi ſolent, ſed tantum Epiſcopi, & Sacerdotes, Regulares tamen, tametſi etiam laici ſeu Converſi, habitu ſuo regulari, ſtola tamen ſuperpoſita, ſi Sacerdotes fuerint, inducti, exponi, & ſepeliri conſueverunt: quæ ſunt antiqui moris, olim *omnibus* Chriſtianis communis, reliquiæ.

XXII. Olim moris fuiſſe, ſaltem in aliquibus Eccleſiis tum Orientalibus, tum Latinis, ut Euchariſtia ſive Corpus Domini imponeretur pectori ipſius defuncti, atque cum ipſo ſepeliretur, conſtat ex Amalario Fortunato *lib. 4. cap,* 41. ubi ex Beda referens ritum obſervatum in ſepultura S. Cuthberti, inter alia dicit, *oblata ſuper pectus ſanctum poſita* fuiſſe. Et in vita S. Baſilii ſcribit S. Amphilochius: ,, Dividens panem in tres portiones, unam quidem ſuſcepit cum timore multo, aliam vero ſervavit ad *conſepeliendum ſibi*, tertiam vero ſuper columbam argenteam ſuſpendit ſuper Altare.

Ritum hunc etiam quodam miraculo probatum fuiſſe, apparet ex iis, quæ refert S. Gregorius *lib. 2. Dialog. cap.* 24. Refert enim de S. Benedicto, quod puerum Monachum, qui ſine petita ejus benedictione exierat, & repentina morte raptum, & quem ſepultum terra bis evomuerat parentibus reſtituere volens, iis *Communionem Corporis Domini* dederit, dicens: Ite, & hoc Dominicum Corpus ſuper *pectus* ejus cum magna reverentia *ponite*, & ſic *ſepulturæ* eum tradite; quod cum factum eſſet, terra puerum non amplius evomuit.

Ad hunc ritum, relatis hiſce SS. Baſilii, & Benedicti auctoritatibus, reflectens Cardinalis Bona *lib. 2. Rer. liturg. cap.* 17. §. 6. ait: ,, Sive id fecerint SS. Patres peculiari inſtinctu, ne unquam a Domino ſepararentur, ſive ex conſuetudine tunc recepta, hæc tamen poſtea abrogata fuit.

Quidni tamen dicamus hujus antiqui ritus veſtigium ſeu reliquias eſſe, quod hodie cadaveribus Sacerdotum apponatur calix cereus cum hoſtia non conſecrata, & conſepeliatur?

XXIII. Sæculares autem communes laici veſtiri non ſolent, neque publice exponi. Aliquod nihilominus etiam circa laicos ætate Durandi hujus veſtitionis veſtigium ſuperfuiſſe, inſinuant quæ loco citato de ritu communi ſepeliendi refert: ,, Debent (ait) mortui ad hunc modum ſepeliri; ſudariis videlicet induti, & ut caligas circa tibias habeant, & ſoleas in pedibus; quo ſignificent, ſe ita paratos eſſe ad judicium.

XXIV. Hodie cadavera laicorum non amplius patenter, ſed loculis incluſa ad Eccleſiam deferuntur, Quo autem tempore ritus ille cadavera loculis includendi invaluerit, hactenus non inveni; admodum veriſimile invaluiſſe, quando non amplius ſub veſperam, ſed pleno die corpora defunctorum ad templum portari cœperunt: ne ſcilicet per publicam, & conſpicuam cadaverum frequentem delationem, per eorum conſpectum nimius terror hominibus incuteretur. Equidem apparet, tempore Guilielmi Durandi Epiſcopi Mimatenſis, vulgo Speculatoris, id eſt, ſæculo XIV. nondum receptus, ſaltem generaliter, ritus cadavera occultandi. Ipſe enim in *Rationali* divin. Offic. *lib. 7. cap.* 159. referens ritum ſepeliendi, non meminit hujus incluſionis faciendæ, niſi uno ſpeciali caſu; nimirum ſi quis moriatur in mari, & terra omnino non videatur in qua ſepeliri queat: *Paretur* (ait) *ei domuncula quædam ex lignis, ſi poſſit haberi, & projiciatur in mare,*

Quidquid ſit, non dubium quin ritus portandi hodie ipſa Monachorum corpora *patenter* ad templum, & ſepeliendi, remanſerit ex antiquo ritu omnibus communi. Ulterius nec illud dubium apparet; quin conſuetudo cooperiendi loculum velo nunc albo, nunc nigro, idque magis, vel minus pretioſo pro defunctorum conditione, quin & imponendi inſignia, profluerit ex priſtino more ipſum defunctum veſtiendi.

XXV. Cadavera mortuorum apud Centiles plerumque noctu elata fuiſſe notat Servius ad 11. *Æneidos* ſcribens: *Per noctem cadavera offerebantur cum faculis*; pluribuſque oſtendit Gothofredus ad *L. 5. Cod. Theod. de Sepulchris violatis,*

Quin Chriſtiani durante Ethnicorum perſecutione corpora noctu ad cryptas, & loca ſubterranea ſepelienda detulerint, dubium non eſt; at pace reddita Eccleſiæ per Conſtantinum, claro die cœperunt corpora deferre, uti non obſcurum eſt ex citata *lege* 5. quæ Julianum Apoſtatam quidem auctorem habet. In hac enim lege clare ſupponitur, quod conſuetudo deferendi publice, & per confertam populi frequentiam cadavera mortuorum invaluiſſet; quæ conſuetudo hic abrogatur, hac inter alias ratione, quod *cum defunctis nihil intereſt, utrum per noctes, an per dies efferantur, liberari convenit populi totius aſpectus.*

Credit

Credit Gothofredus hanc legem in odium Christianorum a Juliano Apostata editam fuisse. Quidquid sit, eam nihilominus Theodosius Junior per relationem in suum Codicem probasse videtur: ac propterea mos noctu sive vesperi corpora ad Ecclesiam deferendi rursus, etiam inter Christianos, restitutus fuisse apparet; ejusque meminisse videtur S. Ambrosius *lib. De Viduis*: hodieque in Monasteriis passim servatur.

XXVI. Ab hac consuetudine *noctu* corpora efferendi, primitus originem habuisse morem faces seu funalis incendendi, & corporibus mortuorum præferendi, notat Auctor Romæ subterraneæ *lib. 1. cap. 27. num. 29.* & *cap. 18. num. 1.* indeque *funus* dictum a *funibus*, videlicet incensis feretro præterri consuetis, ex Grammaticis plerique autumant, ait idem Auctor *num. 19.*

XXVII. Quin & Gentilibus mors fuisse, non tantum faces in efferendis corporibus præferre, sed ad sepulcra mortuorum certis temporibus lucernas accendere constat ex *L. Mævia ff. De manumissis testam.* in qua refertur, quod Mævia famulis suis libertatem testamento dederit cum hoc onere, *ut monumento alternis mensibus lucernam accendant, & solemnia mortis peragano*. Ad hunc locum reflectens Auctor Romæ subterraneæ *lib. 1. cap. 18. num. 2.* ait: „ En luminaria accendendi mos, & mortuos „ hujusmodi ritus colendi, ex ipsis supestitionis gentilitiæ mo„ numentis adnotatus.

XXVIII. Quin & diurnis funeribus lumina adhibuisse Gentiles, monet citatus Auctor; atque lampadum, lucernarum, ac cereorum usum tam apud Gentiles, quam Judæos, & etiam primos Christianos fuisse, non tantum ad effugandas noctis tenebras, sed & ad lætitiam insinuandam, & pium religionis cultum amplificandum, probavit jam pridem S. Hieronymus adversus Vigilantium, & multis adstruit Baronius ad *annum* 58. „ Cum„ que (ait Baronius) hæc ipsa æque Judæi factitarent, atque „ Gentiles: cur non potius a Judæis ea, sicut & pleraque alia, „ quam a Gentilibus, Ecclesiam esse mutuatam dixerimus? Et „ si velimus accepta ab illis esse, quid absurdum si eadem in „ veri Dei cultum conversa fuerint, ut alia multa?

XXIX. Usum cereorum in funeribus plurima antiqua monumenta evincunt. De funere Constantini scribit Eusebius *lib. 4. De Vita Constantini, cap. 66.* „ Post hæc milites sublatum e lecto „ corpus in arca aurea deposuerunt, eamque purpurea obtectam „ veste Constantinopolim deportarunt, atque in præcipuo Im„ perialis palatii cubiculo sublimen collocaverunt. Dehinc au„ rea super candelabra *luminibus undique accensis*, admirabile „ spectaculum intuentibus præbebatur.

Et Hieronymus in Epitaphio Paulæ, ait: *Sacerdotes lampades cereosque prætulerunt funeri*.

Et de funere Constantii loquens S. Gregorius Nazianzenus, dicit, eum elatum esse *luminibus accensis*, additque: *Quibus Christiani transitum honorare pium censemus*. Vide plura apud Onuphrium Panvinum De ritu sepeliendi mortuos, *cap. 5.*

XXX. Cereos defunctis prælatos fuisse in signum triumphi ob peracti viriliter agonis cursum insinuat S. Chrysostomus homil. 4. in *Epist. ad Hebræos*, scribens: „ Dic mihi quid sibi volunt „ istæ fulgentes lampades? An non defunctos tamquam *athletas* „ deducimus?

Eumdem in finem decantatos hymnos fuisse in delatione funerum, subjungit Chrysostomus: „ Quid etiam *hymni*? An non „ Deum glorificamus, & gratias agimus, quod eum, qui excessit, jam coronaverit? Quod a laboribus liberaverit? Quod „ abjecto metu eum apud se habeat? Nonne ideo sunt *hymni*? „ Nonne ideo *psalmodia*? Hæc omnia sunt *lætantium*.

Latius de hoc ritu in gratiarum actionem adhibito in mortuorum delatione, agit Dionysius Areopagita, seu Auctor De Hierarchia Ecclesiast. *cap. 7.* & multis ex antiquitate adductis testimoniis adstruit Onuphrius citato *cap. 5.* & latius Auctor Romæ Subterraneæ, *lib. 5. cap. 19.*

XXXI. Cantum etiam a Gentilibus in funeribus adhibitum fuisse constat; sed lugubrem, quo suum de mortuis mœrorem, & luctum daclarent: cui & plurima insana, & fanatica externi luctus indicia addebant; in tantum ut viros mulieresque ad hoc conducerent, qui suo continuo ejulatu luctum testarentur: quin & ostentationis studio, interdum gladiis brachia impetebant, vulneribus cruentabant, genas vellebant, & capillos evellebant; uti testatur S. Chrysostomus, Homil. 61. in *cap. 11.* S. Joannis.

Quod autem fanaticus ille plangentium mos in usu olim apud Judæos esset, ex ipsomet Evangelico textu luce clarius comprobatur. Nam cum Christus Dominus in cujusdam Principis Pharisæorum domum, cujus filia e vivis paulo ante abscesserat, eamdem a mortuis excitaturus, venisset, invenit ibi (ut Evangelista ait) tibicines, & turbam flentem atque ejulantem. *Marc.* cap. 5. *In more enim*, ut Ambrosius ait, *receptum erat, ut in omnis ductione funeris tibicines ad incendendos, excitandosque confluentium luctus adhiberentur, & præfice*, hoc est mulieres, quæ mercede conducebantur ad deflendum laudandumque defunctum.

XXXII. Hos immodicos luctus in Christianorum funeribus improbaverunt Patres, ne alias Ethnicis occasio daretur Religionem Christianam irridendi, quasi aliud verbis probarent Christiani: dum scilicet ritibus suis luctum ostenderent; & ubique verbis prædicarent, mortem a Christianis esse expetendam, esseque transitum e mortali ac misera vita ad æternam, & felicem, ac omnis miseriæ expertem; conformiter ad illud Apostoli: *Nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent*, 1. Thess. cap. 4. v. 12.

XXXIII. Itaque Ecclesia immodicos, & fanaticos Gentilium, & Judæorum luctus, & lugendi modos rejiciens, & tamen nonnullos eorum retinens, in patentissima lætitiæ signa convertit, uti jam pridem notavit S. Cyprianus in tractatu *De Moralitate*, dicens, sibi præceptum publice contestari, „ Fratres nostros „ non esse lugendos assertione Dominica de sæculo liberatos; „ cum sciamus non eos amitti, sed præmitti, recedentes præ„ cedere, ut proficiscentes, ut navigantes solent: desiderari eos „ debere, non plangi; nec accipiendas hic esse atras vestes, „ quando ibi illi indumenta alba jam sumpserint: occasionem „ dandam non esse Gentilibus, ut nos merito ac jure reprehen„ dant, quod quos vivere apud Deum dicimus, ut exstinctos, „ & perditos lugeamus, & fidem, quam sermone, & voce de„ promimus, cordis, & pectoris testimonio non probemus „. Adde Conc. III. Tolet. *Can.* 22. apud Gratianum *Caus.* 13. *quæst.* 2. *Can.* 28.

XXXIV. Utque Clerici suo exemplo ostenderent de morte propinquorum non esse dolendum more Gentilium, qui spem non habent, sed potius iis congratulandum de triumpho; vetitum fuit Clericis, ne in morte parentum vestes lugubres sumerent. Et quidem Concilium Toletanum ann. 1743. *Can.* 8. „ vocat „ absurdum, & reprehensibilem quorumdam abusum Clerico„ rum, qui lugubres, & luctuosas vestes induunt, & flebilio„ res, quam suæ congruit honestati, ex eo se reddunt, quia „ parentes consanguineique eorum, & amici corruptibilem car„ nis nostræ molem deponentes, ad æternam patriam de præ„ sentis exilii misera convalarunt. Hunc abusum penitus abo„ litum vult; cum & secundum sententiam ore benedicto pro„ latam, qui credit, in Christum, *etiamsi mortuus fuerit, vi*„ *vet*. Joann. cap. 11.

Deinde decernit sub pœna suspensionis a perceptione fructuum suorum Beneficiorum per tres menses pro qualibet vice, „ ut „ ulterius *luctuosas* vestes induere Clerici in sacris Ordinibus „ constituti, vel Beneficiati nostræ Provinciæ non audeant.

Hinc indubie mos non lugendi propinquos mansit apud Regulares, qui nullam solent in vestibus luctus indicium assumere.

XXXV. Ex his tamen nequaquam concludere licet, omnem in morte Christianorum luctum reprehendi, aut a Patribus vetitum fuisse, sed immodicum more Gentilium, uti monet S. Augustinus *Serm.* 33. De verbis Apostoli, sive 172. „ Ideo non „ admonuit Apostolus, ut non contristemur; sed non *sicut cæte*„ *ri, qui spem non habent*: 1. Thess. cap. 4. vers. 12. Contri„ stamur ergo nos in nostrorum mortibus, necessitate amitten„ di, sed cum spe recipiendi: inde angimur, hinc consolamur: „ inde infirmitas afficit, hinc fides reficit: inde dolet humana „ conditio, hinc sanat divina promissio.

XXXVI. Quod supra dictum de nocturna, vel vespertina cadaverum delatione ad Ecclesiam, non ita intelligendum, quasi ipsa nocte, aut vespera sepelirentur: sed ibidem manebant tota nocte exposita, die sequenti sepelienda; immo & nonnunquam pluribus noctibus ibidem insepulta remanebant.

Eo autem tempore hymni, & psalmi præsente corpore recitabantur, aut etiam canebantur. Testatur S. Gregorius Turonensis in vitis Patrum *cap.* 30. de sancto Gallo: „ Delatus in „ Ecclesiam, donec Comprovinciales (Episcopi) ad eum sepe„ liendum convenirent, jacuit ibi per *triduum*, assiduo instante „ *psallentis* magna frequentia populi “. Plura habet Auctor Romæ Subterraneæ *lib. 1. cap.* 20.

XXXVII. Hinc indubie originem habent Vigiliæ defunctorum; dum enim apud defunctorum corpora in Ecclesiis exposita Fideles orando excubarent, quid aliud, quam *vigilias* apud defunctos agebant?

In Martyrologio Romano ad diem 14. Februarii legitur: „ Sanctorum Proculi, Ephebi, & Apollonii Martyrium, qui cum „ *ad corpus* Sancti Valentini *vigilias* agerent, jussu Leontii Con„ sularis comprehensi, gladio cæsi sunt.

Et in obitu Macrinæ sororis suæ contigisse narrat S. Gregorius Nyssenus, antequam corpus ejus sepulcro inferretur, per totam noctem fuisse productam psalmodiam: „ Factum est (ait) „ ut virginum cantu lamentationibus commixto resonaret lo„ cus “. Ac dein subdit, „ perfectam esse nocturnam *pervigila*„ *tionem* canendis psalmis, ut in Martyrium celebritate.

XXXVIII. His vigiliis hodiernum Officium defunctorum, quod & *vigiliarum* nomen retinnit, respondere vix dubitari potest.

Constat hoc Officium primis Vesperis, & Officio nocturno; quod ipsum non obscurum indicium est, ex pristinis illis vigiliis descendere, seu potius illis successisse.

Cum enim corpus sub vesperam ad Ecclesiam delatum tota ibidem nocte quiesceret, preces & vigiliæ, quæ vesperi coram corpore agebantur, primis Vesperis (quæ juxta ritum Ecclesiasticum ad vesperam sequentis diei fieri debent) apprime correspondent, reliqua vero, quæ de nocte agebantur, Officio *nocturno*.

Olim quidem præsente corpore vigiliæ agebantur; quemadmodum & hodie apud Monachos fieri consuevit, idque ex antiquo ritu omnibus communi. At postquam corpora sæcularium ad Ecclesiam sub vesperam deferri, & nocte exponi desierunt, Officium defunctorum, sive Vigiliæ in absentia corporis cantari cœpit: in signum tamen pristini ritus, feretrum vacuum corpus ipsum repræsentans poni solet.

XXIX. Quandonam Officium defunctorum compositum fuerit nescio. In Codice Sacramentarii Sancti Remigii Remensis, quod circa annum 1000. scriptum credit Hugo Menardus, refertur *Officium pro defunctis*: illudque excripsit Menardus in notis ad Sacramentarium S. Gregorii; sed ab hodierno Romano plane diversum, non nisi fere aliquibus commendationibus animæ, & collectis constans.

XL. Hoc autem speciale observat in hoc Officio Menardus, quod in principio Officii occurrit; *In primis cantatur Psalmus in exitu Israel cum antiphona, vel Alleluja*: „ ex quibus constat „ (ait Menardus) olim hanc lætitiæ vocem in defunctorum „ Officio non fuisse prætermissam, ob lætitiam, quæ toti Eccle„ siæ ex morte justorum obvenit; ut videre est apud Sanctum „ Hieronymum in Epitaphio Fabiolæ, *& jam fama volans tan-*

ti prænuncia luctus totius urbis populum ad exequias congregabat, sonabant Psalmi, & aurata tecta templorum in sublime quatiebat Alleluja. Hæc letitiæ vox a Græcis canitur in Liturgia εις κοιμηθεντας, id est, de his qui dormierunt, finita Epistolæ lectione.

XLI. Post hæc *pag.* 262. exhibet Officium ex codice MS. Ratoldi Abbatis, quem circa finem sæculi x. exaratum esse credit. Hoc Officium nec Vesperas, nec Officium nocturnum defunctorum continet; sed tantummodo preces, & psalmos recitandos coram ægro agonizante, & statim postquam exspiravit.

XLII. Additur insuper oratio dicenda *post levamen corporis, antequam de domo afferatur.* Tum sequuntur orationes recitandæ in delatione corporis ad Ecclesiam. Post hæc subjungitur; *In Ecclesia autem requiescet corpos defuncti, quousque pro ejus anima Missa cantatur, & offeratur ab omnibus, quibus visum fuerit.*

Hic more celebrandi *Missam* pro Defunctis, & quidem præsente corpore, nec non morem *offerendi*, usitatum fuisse videmus; quem & primis sæculis notum fuisse ex multis testimoniis ostendit Onuphrius loco citato, *cap.* 10. *& cap.* 9. etiam *eleemosynas* pro mortuis, condito & curato funere, datas esse, probat ex Origene, & Hieronymo.

XLIII. Ritum celebrandi Missam *præsente* corpore etiam & hodie observari desiderat Rituale Romanum, eumque antiquissimum esse asserit. „ Quod *antiquissimi* est instituti, illud, quantum fieri poterit, retineatur, ut Missa *præsente corpore defuncti* pro eo celebretur, antequam sepulturæ tradatur.

Vespertinæ ergo sepulturæ, quæ non raro singularitatem aliamve vanitatem sapiunt, non facile admittendæ: neque eas extra casum necessitatis admittit Rituale nostrum Mechliniense, dicens: „ Pro laudabili, & antiqua consuetudine Ecclesiæ, corpus adulti defuncti ante meridiem cum Missa, orationibusque, & cæremoniis debitis (casu necessitatis excepto) sepeliri convenit.

XLIV, Notandum, *Missam* pro Defunctis in citato codice Ratoldi expressam in multis hodiernæ Romanæ consonare; excepta *præfatione*, quæ his specialis est; item oratione dicenda infra *Actionem*, in qua specialius exprimitur, oblationem hanc fieri pro hoc defuncto. Verba sunt: „ Hanc igitur oblationem, quam tibi pro anima famuli tui offerimus, quem hodie carnali corruptione liberasti, quæsumus, Domine, placatus accipias, & quidquid humanæ conditionis obreptione contraxit, expedias; ut tuis purificata remediis ad gaudium sempiternum perveniat per Dominum nostrum Jesum Christum.

XLV. Finita Missa notantur orationes, & responsoria dicenda ad corpus defuncti, antequam terræ mandetur. Hæc rursus multum cum hodiernis conveniunt. Occurrit quoque hodiernus ritus post Collectam *ter* dicendi *Kyrie eleison*; idque tribus repetitis collectis, prout hodie in Ritualibus præscribitur.

XLVI, Nulla fit mentio *trinæ* thurificationis, uti nec aspersionis aquæ lustralis super corpus defuncti, quæ hic in Belgio in usu est: indicium, hos ritus esse recentioris instituti; aut saltem in Ecclesia, ad cujus usum hoc Sacramentarium erat scriptum, tunc nondum fuisse receptos. Rituale Romanum tantum *unius* aspersionis, & thurificationis meminit.

XLVII. Scitur enim, nihil adeo varium olim fuisse pro varietate Ecclesiarum, quam rituum ac precum similium usum.

Guilielmus Durandus, qui vixit sub finem sæculi XIII. describens Officium defunctorum sui temporis, testatur, quod „ in quibusdam Ecclesiis legantur novem lectiones ex Job, in aliis vero totidem, sed ex libro Sapientiæ. Incipiunt autem hæ hoc pacto: *Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii*. Eccles. cap. 7. vers. 3. Sunt rursum aliæ Ecclesiæ, in quibus itidem novem recitant Lectiones, verum ex sermone quodam B. Aug. quem ille composuit de mortuis, & quem finivit in hunc modum: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur*, quod a quibusdam dicitur sub finem Lectionum loco.

Hæc ille in Rationali Divin. Off. *lib.* 7. *cap.* 161.

XLVIII. Porro in hac rituum, & cæremoniarum varietate á Parochis, aliisque inferioribus tenendus est usus suarum Ecclesiarum, præsertim in ipsis Ritualibus, seu Manualibus, vel Pastoralibus præscriptus. Episcopi vero est, ea omnia prohibere; atque e medio tollere, quæ vel avaritia, vel irriverentia; vel superstitio, veræ pietatis falsa imitatrix, inducere potuisset; sollicitereque attendere, ne quæ similia irrepant, puta determinato numero Missarum, aut precum, certam animarum e purgatorio liberationem addicere; quam superstitionem Synodus damnasse titulo præcedenti *cap.* 6. monui.

XLIX. Quæ hodie pro defunctis in die ipsius sepulturæ aguntur, vocari solent *Exequiæ*: quas ad hæredibus pro defuncto persolvendas esse volunt Synodi nostræ. Synodus Cameracensis ann. 1567. sub hoc titulo, *Ut heredes defunctis juxta rependant*, habet sequens Decretum: „ Mandamus præterea Pastoribus, ut modeste moneant filios hæredesque eorum, qui ex hoc sæculo in Ecclesiæ communione migrarunt, ut pietatem & gratitudinem erga mortuos conservent; utque juxta hujus Diœcesis laudabilem consuetudinem moremque majorum, Christianæ charitatis officia omnia rependant pro suo quisque modulo, ac facultate, utpote preces, eleemosynas, Ecclesiæ suffragia, ac Missæ sacrificium: sed in his gerant se prudenter Pastores, evitentque omnino sordidum quæstum, & omnem avaritiæ labem. Hæredibus autem ipsis in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, ut parentum defunctorum exequias non differant ultra sex hebdomadas a die obdormitionis, nisi justis causis per nos, aut Pastores probandis.

L. Et Pastorale Mechliniense, tit. *De Cura pro mortuis*, ait: „ Nec celebratio exequiarum ultra sex septimanas a die obitus, nisi justis de causis per Ordinarium, aut Decanum Ruralem approbandis, differri debet. Quod si dictis sex septimanis elapsis hæredes, aut consanguinei defuncti, etiam postquam ad hoc a Pastore præmoniti, & requisiti fuerint, illas celebrari non curent, Pastoris erit negligentiam hanc Domino ordinario, ejusve Promotori denuntiare.

LI. Similiter S. Carolus in suo primo Mediolanensi Concilio, tit. *De Funeribus, & exeqniis*, statuit: Si mortuorum hæredes ita se impie gesserint, ut religiosum exequiarum institutum negligentes, „ cruci, Clericis, & funeri debita lumina adhiberi nolint, ab Episcopo ea comparare cogantur, quæ necessaria videbuntur

Merito autem monet Parochos citata Synodus Cameracensis, ut „ in his gerant se prudenter, evitentque omnino sordidum quæstum, & omnem avaritiæ labem.

LII. Hanc turpis quæstus, & avaritiæ notam difficulter evitabunt Parochi, si in juribus suis exigendis sint duri, & difficiles; si pactiones & conventiones super iis cum hæredibus ineant (de quibus latius infra), si suos Parochianos ad fastuosas, etiam non raro cum summo filiorum aliorumque hæredum incommodo, exequias, aut anniversariorum fundationem, vel multorum Sacrorum celebrationem, adhortentur.

LIII. Licet enim Ecclesia probet, immo præcipiat, corpora defunctorum honorifice, & cultu religioso sepeliri; moderationem tamen in hoc requirit, ut scilicet, nec despecta sit, nec superbà sepultura; uti recte monuit Concilium Remense anno 1583. *tit.* De Sepulturis *num.* 1. dicens: „ Quantum autem attinet ad Christianorum sepulturam, quam nec superbam, nec neglectam esse decet, aut despectam Parœci in hanc officii sui partem diligenter incumbant, ut piorum funera Christianæ simplicitatis, ac modestiæ limites non excedant.

LIV. Deinde *num.* 2. medium, quo id impetretur, suggerit: „ Id autem fiet, si ipsi primum mercede consueta, & honesta contenti, dein superfluas impensas, quæ propter ambitionem ac fastum fiunt, vel heredibus relinqui, vel pauperibus erogari suadeant.

LV. Etiam ipsi Romani Gentiles moderationem sumptuum, & expensarum in defunctorum exequiis desiderarunt; iique arbitrio Judicum determinandi erant, *L.* 12. §. 5. & *L.* 14. §. 6. *De Religiosis, & sumptibus funerum*; additque posterior, nec testatoris voluntatem sequendam, *si res egrediantur justam sumptus rationem.*

Hinc in Belgio tum Ecclesiasticorum tum Civilium Magistratuum auctoritate, sumptus, & fastum exequiarum non semel moderatos, & limitatus fuisse, juxta qualitatem personarum, scitur. Optandum, ut ubique in his justa, & Christiana moderatio servaretur!

LVI. Ubi deprehenditur populus ad hujusmodi nimias, pomposas, & superbas sepulturas inclinari, merito ei dicetur, verbis Augustini *Sermone* 32. De verbis Apostoli. (qui est hodie *Sermo* 172.) „ Pompæ funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorum opulenta constructio, vivorum sunt qualiacumque solatia, non adjutoria mortuorum". Idem habet *lib.* 1. *De Civitate Dei cap.* 13.

LVII. Adhæc monendus nonnunquam, quod tametsi indubitatum sit: „ Orationibus sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, ut eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, mortuos adjuvari; ut cum eis misericordius agatur a Domino, quam meruerunt"; uti loquitur Augustinus in citato Sermone: tamen advertendum esse, quod adjicit idem Doctor: „ Prodesse illa defunctis; sed talibus, qui ita vixerunt ante mortem, ut possint eis hæc utilia esse post mortem". Idipsum monet libro *De cura pro mortuis, cap.* 18.

LVIII. Ut vero ad moderatas juxta laudabilem Ecclesiæ consuetudinem exequias defunctis persolvendas fidelis populus excitetur, validum & securissimum medium est; „ ut in his præstandis, qua par est modestia, ac devotione ita se habeant Parochi; aliique Ministri, ut ad defunctorum salutem, simulque vivorum pietatem, quemadmodum vere sunt, non ad quæstum, ejusmodi ritus instituti esse videantur": ut loquitur Rituale Romanum tit. *De Exequiis*.

LIX. Qui animadvertit ad modum, quo hæc defunctorum Officia in multis Ecclesiis persolvuntur, intelliget, quam merito monerentur Parochi aliique, quibus cura Officiorum incumbit, ut sedulo advigilent, & strenue adlaborent, ut vigiliæ, & exequiæ defunctorum Fidelium, solemniter, tractim, graviter, & devote decantentur; quemadmodum Pastoribus suis injunxit vigilantissimus Gandensium Antistes Antonius Triest in suis Decretis *tit.* 11. *cap.* 11.

LX. Monet Synodus P. II. Cameracensis, *tit.* 13. *cap.* 7. „ Quod Clero ob funus, aut exequias defunctorum datur, ne durante ipso Officio, & spectante populo, sed eodem Officio finito, iis, qui eidem ab initio usque ad finem adfuerint, distribuantur.

Hoc Decretum utinam attenderent Canonici, & Cappellani, qui mox absoluto Offertorio, cum summo populi scandalo, & non obscuro indicio animi mercenarii, excurrunt, & medietate vix Officii persoluta integras totius Officii distributiones accipere non formidant.

LXI, Vult Synodus Cameracensis anni 1604. *tit.* 13. *cap.* 2. „ ut brevem semper habeant exhortationem Parochi in sepultura, & exequiis defunctorum, antequam populum a loco sepulturæ dimittant; in eaque ad orandum pro defunctis omnes hortentur.

Non dubium, quin pia esset hæc praxis, & sæpe non inutilis, eo quod ipsa recens defuncti memoria, & præsentia nata sit conciliare attentionem majorem, & vivaciorem de morte & judicio extremo, aliisque novissimis imprimere ideam. Unde Pastores merito cogitare & consulere poterunt, quomodo hanc a Synodo propositam praxim ad usum deducere poterunt.

LXII. Olim frequentes esse solebant orationes funebres; hodie

vero

vero rariores sunt; atque de his monet hæc Synodus Cameracensis *cap.* 3. ut „ in his orationibus ita diserte se gerant Concionatores, ut assentationem omnem fugiant, & non nisi ob „ veras & compertas virtutes defunctos laudent “. Et Synodus Namurcensis anni 1639. *tit.* 16. *cap.* 5. monuit: „ Eas sobrie „ habeant Concionatores, potius auditores consideratione mortis & judicii, ad peccatorum fugam excitando, quam immo- „ dice laudes defuncti propalando (*a*).

CAPUT II.

De loco Sepulturæ.

1 *Apud Romanos vetitum fuit intra* urbes *corpora inhumare*.
2 *Hanc legem renovavit Theodosius junior*.
3 *Prima ratio hujus prohibitionis a Theodosio adducta*.
4 *Secunda ratio hujus prohibitionis; quæ & a Gentilibus probata, sed motivo ethnico*.
5 *Quo sensu eam probarint Christiani?*
6 *Altera pars legis Theodosianæ*.
7 *Quid Martyrum* sedes *in hac lege?*
8 *Cessante Gentilium persecutione, Martyrum sepulcra in urbe permissa fuere*.
9 *Verus sensus legis Theodosianæ*.
10 *Christiani multum desiderarunt sepeliri ad sepulcra Martyrum*.
11 *Sensim invaluit sepultura Urbana, quæ & Constitutione Leonis probata fuit*.
12 *Votum Christianorum fuit ad Ecclesias sepeliri, tamquam ad Martyrum sepulcra*.
13 *Qua ratione Ecclesiæ dici possint Martyrum sepulcra?*
14 *Primitus satis erat in vestibulis Martyrum sepeliri*.
15 *Hoc exemplo Christianis tantum datum fuit sepeliri in locis* prope *Ecclesias*.
16 *Hæc loca, cur dicta sint cœmeteria?*
17 *Apud Romanos inhumatio corporis reddebat locum Religiosum*.
18 *Ecclesia hodie requirit, ut locus sepulturæ sit prævie religiosus*.
19 *Cœmeteria hodie debent benedici*.
20 *Quando benedici cœperint?*
21 *Non apparet, quod olim fuerit benedictio cœmeterii separata a benedictione Ecclesiæ*.
22 *Hodie cœmeterium per specialem ritum & formulam benedictionis dedicatur*.
23 *Concilium Lugdunense a cœmeteriis abesse vult actiones profanas*.
24 *Quid pro reverentia cœmeteriorum statuerint Synodi Belgicæ?*
25 *Ostenditur ex hodierno ritu benedictionis, cœmeteria ad inhumationem corporum specialiter destinari*.
26 *Concilium Bracarense vetuit quemquam in Ecclesia sepeliri*.
27 *Idipsum vetat Concilium Nannetense sæculo IX*.
28 *In hoc Concilio occurrunt tria loca sepulturis designata, & quid sit* atrium?
29 *Quid* porticus, *& quid* exedra?
30 *Capitularia Regum Francorum prohibent sepeliri in Ecclesiis*.
31 *Circa idem tempus cœpit Sacerdotibus, & quibusdam laicis ob vitæ meritum sepultura in ipsa Ecclesia concedi*.
32 *Exemptio hæc laicis occasionem ambiendi, & Sacerdotibus annuendi sepulturam in Ecclesia subministravit*.
33 *Ex sepulturis in Ecclesia Sacerdotes emolumentum capere cœperunt*.
34 *Ambitione laicorum & cupiditate Sacerdotum impellentibus, pristina disciplina pene interiit*.
35 *Licet Ecclesia de pristina disciplina multum remiserit, non tamen eam omnino dimisit*.
36 *Id ostendit hodierna cœmeterii specialis benedictio*.
37 *Idem evincunt recentiores Synodi, & quid circa hoc punctum statuerit Synodus Rothomagensis?*
38 *Concilium Remense vetat concedi sepulturam in Ecclesia sine consensu Superiorum*.
39 *Synodus Burdigalensis inter gravissimos abusus circa sepulturam reponit morem sepeliendi promisue in Ecclesiis*.
40 *Pristinum morem sepeliendi in cœmeteriis conservari optat Rituale Romanum*.
41 *Præcipit, ut dum in Ecclesia locus datur, tantum humi, & non prope Altare detur*.
42 *Quæ a sancto Carolo circa hoc punctum statuta sint?*
43 *Quid hic ab Episcopis attendendum?*
44 *Quomodo Parochi se gerere debeant?*
45 *Decretum Episcopi de non danda sepultura in Ecclesia sine suo consensu, probatum a Parlamento Parisiensi*.
46 *Locum sepulturæ assignare quibus competat?*
47 *Non facile excludendus Parochus*.
48 *Usus sepulcrorum familiarium & hæreditariorum apud Romanos*.
49 *Jus sepulcri familiaris occasione juris Patronatus, & quamdiu duret?*
50 *Quibus modis hodie plerumque hujusmodi sepulcra acquirantur?*
51 *Non probanda sollicitudo de exstructione sepulcrorum*.

I. APUD Romanos jam pridem vetitum fuisse in civitatibus hominem sepeliri, notum est ex Lege XII. Tabularum, quæ dicebat: *Hominem mortuum in Urbe ne sepelito, neve urito*. Et teste Ulpiano in *L.* 3. §. 5. *ff. De sepulcro violato*, Hadrianus Imperator edicto pœnam 40. aureorum statuit in eos, qui *in civitate sepeliunt*. Renovatum est rursus hoc jus per Constitutionem Diocletiani & Maximiani, in *L.* 12. *Cod. De Religios. & sumpt. funer.*

II. Verum cum harum legum observatio sensim variis prætextibus exolesceret, sequuta est ann. 381. Constitutio Theodosii junioris, quæ refertur in *L. 6. Cod. Theod. de Sepulcro violato*.

Hic primo decernit Theodosius: „ Omnia quæ supra terram „ urnis clausa, vel sarcofagis corpora detinentur, *extra urbem* „ delata ponantur, ut & humanitatis instar, exhibeant, & relin- „ quant incolarum domicilio sanctitatem “. Dein pœnam subjungit in legis prævaricatores.

III. Per hæc verba, *Ut & humanitatis instar exhibeant*, significare voluit Theodosius, ipsa mortuorum sepulcra ad vias publicas & in agris merito poni, ut exhibeant hominibus humanæ fragilitatis, & mortalitatis exemplar, sive *speciem* vel *effigiem*: quod voci *instar* juxta Græcam interpretationem respondere notat Gothofredus ad hanc legem. Et hæc est prima ratio prohibitionis a Theodosio expressa.

Hanc ipsam rationem hujus prohibitionis assignat Varo *lib.* 5. *De lingua Latina*. „ Sepulcra (ait) ideo secundum *viam* sunt, quo „ prætereuntes admoneant, & se fuisse, & illos esse mortales “. „ Huc pertinent & tituli sepulcrorum: *Siste, aspice, cave, Viator*.

IV. Altera ratio exprimitur his verbis: *Ut ita relinquatur incolarum domicilio sanctitas*. Quæ ratio, sed sensu diverso a Gentilibus olim allegata fuisse videtur. In citata enim *Lege* 12. Diocletianus & Maximianus dicunt: *Ne tamen municipiorum jus polluatur*. Et Paulus Jurisconsultus *lib.* 1. *sent.* 21. ait: *Corpus in civitatem inferri non licet, ne funestentur sacra civitatis*. Gentilibus enim persuasum erat, Diis superis sacrata sola aspectu vel contactu rei funestæ contaminari, & Sacerdotes, si vel *funus* viderent, vel domum funeris ingrederentur; uti notat Gothofredus ad *L. 5. & 6. Cod. Theod. de Sepulcro violato*.

V. Cæterum Imperatores Christiani sanctitatem civitatum violari credebant per corpora mortuorum, quod nimio suo fœtore civitates inficerent. Unde & Isidorus *lib.* 14. *Orig. cap.* 12. vetitæ sepulturæ in civitate hanc rationem reddit, ne fœtore ipso corpora viventium contracta inficerentur.

VI. Hæc quoad primam partem legis Theodosianæ. Secunda pars continetur finalibus his verbis: „ Ac ne alicujus fallax & „ arguta solertia ab hujus se præcepti intentione subducat, at- „ que Apostolorum vel Martyrum sedem humanis corporibus „ æstimet esse concessam, ab his quoque, ita ut a reliquo civi- „ tatis, noverint se atque intelligant esse submotos.

VII. Pro intellectu horum verborum notandum, *per Apostolorum & Martyrum sedem* intelligi sepulcrum seu conditorium, in quo reliquiæ vel corpora Apostolorum vel Martyrum condita erant.

VIII. Ulterius notandum, Christiana Religione jam invalescente, sedes sive sepulcra Apostolorum & Martyrum *intra Urbes* permissa fuisse, quantumvis privatorum sepulcra in urbe esse non possent: immo passim corpora Martyrum, licet tempore persecutionis extra urbem sepultura, ad urbem translata atque honorifice condita fuisse. Ad has sedes sive sepulcra ædiculæ, immo & Ecclesiæ ædificabantur, quæ vulgo *Martyria* dicta fuerunt.

IX. Cum Martyrum sepulcra in ipsis civitatibus permitterentur, nonnullorum *fallax & arguta solertia* contendebat, hæc sepulcra a lege generali, vetante loca civitatis sepulturæ deputari, esse excepta, quasi in hisce saltem sepulcris Martyrum privatorum quorumcumque cadavera sepelire liceret. Hanc igitur persuasionem hic vocat Theodosius *fallacem & argutam solertiam*, & ut talem rejicit.

X. Interim privatos quosque admodum desiderasse, apud Martyrum loca sepeliri, constat ex hac lege Theodosii, partim urbanæ sepulturæ præjudicio a Martyribus ipsis petito, partim pietatis motu desiderantes & corpora sua post mortem corporibus Martyrum sociari; nonnumquam forsan & ambitione. De hoc desiderio videri potest Augustinus De octo Dulcitii quæstionibus, *quæst.* 2. Et ipsum Augustinum scripsisse librum *De Cura pro mortuis*, cum interrogatus litteris fuisset, utrum prosit cuique post mortem, quod corpus ejus apud Sancti alicujus memoriam sepeliatur, testatur ipsemet *lib.* 2. *Retract. c.* 64. Quæ interrogatio sat ipsum populi desiderium rursus insinuat. Ostendit & eodem libro Augustinus, quid prodesse queat, corpora apud Sanctorum memoriam sepeliri, asseritque inter alia: „ Profecto etiam provisus „ sepeliendis corporibus apud memorias Sanctorum locus bonæ „ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si non- „ nulla religio est ut sepeliantur, non potest nulla esse, quando „ ubi sepeliantur attenditur.

XI. Hoc itaque populi desiderio, partim pietate, parti æmulatione & ambitione subnixo, sensim sepulcra urbana invaluerunt; donec tandem Leonis Imperatoris Constitutione in *Novella* 53. data fuit plena libertas, vel intra vel extra urbem sepulturam eligendi, abrogata contraria lege civili: „ Ne igitur (ait) „ ullo modo inter *civiles* leges hæc lex censeatur, sancimus: „ quin potius, ut *a consuetudine* recte contemnitur, sic etiam „ Decreto nostro prorsus reprobatur.

Hic etiam indicatur, legem hanc de non sepeliendo in civitate, *consuetudine* fuisse contemptam ante hoc Leonis Decretum.

XII. Porro cum Christianis maxime in votis esset, apud Martyrum

(*a*) In Galliis oratio seu laudatio funebris fieri non potest sine prævio Episcopi consensu, ita decrevit Concilium Burdigalense anno 1624. celebratum, cap. 20. *De Sepulturis*. „ In funeribus, inquiunt Patres hujus Synodi, fune- „ bres orationes haberi sine Episcopi licentia prohibemus. Quæ tamen si un- „ quam fieri concedantur, caveant Concionatores ne vana vane commendare „ censeantur “. Idem quoque antea decreverant Concilia, Aquense ann. 1585. *tit. de funeribus, & exequiis*, Tolosanum ann. 1590. parte 2. cap. 10. *de cura pro mortuis*, &c.

tyrum sive Sanctorum sedes vel sepulcra inhumari, ut per conjunctionem cum Sanctis etiam corpora eorum quodammodo sanctificarentur, & eorum intercessione juvarentur; cœperunt eodem spiritu expetere & desiderare apud ipsas Basilicas sive Ecclesias sepeliri.

XIII. Sicuti enim primitus ipsi Christiani loca suorum Ecclesiasticorum Conventuum habebant ad sepulcra Martyrum, ut propterea *Martyria* fuerint appellata, ita postmodum cessante persecutione, religiose servatum fuit, nullam consecrari Ecclesiam sine reliquiis Sanctorum: ut hoc pacto, ipsæ Ecclesiæ ad sepulcra Martyrum quodammodo exstrui ritu veteri censerentur: seu potius sedes & dormitoria Martyrum haberentur: ut proinde ad Ecclesias sepeliri, esset sepeliri ad memorias sive sepulcra Martyrum.

XIV. Verum primis Christianis satis erat, si ad limina Martyrum inhumarentur; adeo ut vel ipsi Imperatores id sibi honori ducerent, uti testatur sanctus Chrysostomos *Homil.* 26. *in* 2. *ad Corinth.* scribens; ,, Imperatores pro magno habuere, si jux- ,, ta Apostolorum saltem vestibula corpora ipsorum sepeliren- ,, tur, fierentque Reges Piscatorum janitores.

XV. Hoc primorum Christianorum exemplo factum, ut Christianorum sepulturis non ipsæ Ecclesiæ, sed loca prope ipsas Ecclesias designata & concessa fuerint; idque tam intra, quam extra urbes; ubicumque Ecclesiæ Parochyales sive publicæ essent exstructæ.

XVI. Hæc loca humandi corporibus destinata, varia quidem olim nomina sortita sunt, quæ late exponuntur ab Auctore Romæ subterraneæ; qui & antiquorum sepulcrorum, & cryptarum arenariarum formas explicat & exhibet.

Usitatius autem & olim & hodie dicuntur *cœmeteria* a græco verbo κοιμάω, quod *dormire* significat.

Illa autem vox apposite data est loco, in quo humantur corpora *Christianorum*, utpote qui ob spem gloriosæ resurrectionis non tam mortui jacere, quam *dormire* dicuntur, *Joannis cap.* 11. ubi Christus Lazarum, qui erat mortuus, *dormire* dixit. Et Apostolus II. Thessal. 4. *Nolo vos ignorare de dormientibus*: ubi Hieronymus ait, *eos dormientes appellat; quia certum est, eos resurrecturos*. Eamdem rationem urgent & alii Patres, quos citat Joannes Durandus De Ritibus Ecclesiæ *lib.* 1. *cap.* 23.

XVII. Apud Romanos quilibet locum suum proprium reddebat *religiosum*, si in eum *mortuum* sepeliebat; aut saltem partem ejus principalem, puta *caput*, uti ait Jurisconsultus in *L.* 44. *ff. De Religios. & sumpt. funerum*; qui dein addit; ,, Cum ,, autem impetratur, ut reliquiæ transferantur, desinit locus ,, religiosus esse ". Hinc manifestum, totam loci religiositatem ex ipsa corporis inhumatione desumi. Unde & in *L.* 2. *ff. eod.* Celsus ait: ,, Non totus, qui sepulturæ destinatus est, locus re- ,, ligiosus fit, sed quatenus corpus humatum est.

XVIII. Hodie apud Catholicos locus non efficitur *religiosus* per ipsam corporis humani inhumationem; sed per preces & benedictiones Sacerdotales prius religiosus redditur, & benedicitur, ut in illum corpora Catholicorum inferantur: immo si quis locum non religiosum in sepulturam elegisset, hujusmodi electio spernenda esset; uti capite sequenti dicetur.

XIX. Unde ut cœmeterium corporibus Christianorum humandis deserviat, prius in locum religiosum per Episcopum solemni ritu erigendum, & consecrandum est.

XX. Quandonam vero hic ritus consecrandi, seu benedicendi cœmeteria initium sumpserit, incertum est. Interim videtur S. Gregorius Turonensis De Gloria Confessorum *c.* 106. benedictionis istius meminisse. Refert enim, quod cum ipse monuisset Abbatissam Monasterii Pictaviensis, ut corpus B. Radegundis Francorum Reginæ sepeliret, illa responderit: Et quidem faciemus, si Episcopus urbis non advenerit? Quia locus ille, in quo sepeliri debet, non est *Sacerdotali benedictione* sacratus. Hoc sane responsum non obscure innuit, ibi etiam moris fuisse, ut locus sepulturæ prævie sacraretur, & quidem benedictione Sacerdotali, seu Episcopali.

XXI. Quidni dicamus cœmeterii consecrationem cum ipsa quodammodo Ecclesiæ consecratione cœpisse; seu potius cœmeterium tamquam partem, & appendicem, aut verius aream vel porticum ipsius, una quasi consecratione cum ipsa Ecclesia consecratum fuisse? quod innuere videtur Innocentius III. in *c. tit. De Cons. Ecclesiæ*, scribens: ,, Cœmeteria vero in quibus excommu- ,, nicatorum corpora sepeliuntur per suorum violentiam propin- ,, quorum, reconcilianda erunt aspersione aquæ solemniter bene- ,, dictæ, *sicut in Ecclesiarum dedicationibus* consuevit.

XXII. Similiter declarat Bonifacius VIII. quod polluta Ecclesia etiam pollutum censeatur cœmeterium contiguum; tamquam nimirum Ecclesiæ *accessorium*, ut ibidem significat.

Extat quidem in hodierno Pontificali Romano specialis ritus seu forma benedictionis cœmeterii per Episcopum faciendæ; sed quo tempore hæc formula præscripta sit, nescio. Hoc interim constat, cœmeterium per solemnem benedictionem e loco profano effici locum religiosum; immo tamquam Ecclesiæ appendici etiam de jure immunitatem localem esse indultam.

XXIII. Ecclesias & cœmeteria tamquam loca religiosa junxit Concil. Lugd. sub Greg. X. decernens, ut ,, cessent in Ecclesiis, ,, earumque cœmeteriis negotiationes, & præcipue nundinarum ,, ac fori cujuscumque tumultus, omnis in eis sæcularium judi- ,, ciorum strepitus conquiescat, nulla inibi causa per laicos cri- ,, minalis agitetur, sint loca eadem a laicorum cognitionibus aliena.

XXIV. Synodi nostræ Belgicæ specialem venerationem cœmeteriis, tamquam locis religiosis deberi, etiam significant, plura, quæ ad decorem, & venerationem eorum conducunt, statuentes. Synodus P. II. Cameracensis *tit.* 13. *cap.* 6. ait: ,, Cœmeteria ,, diligenter sepiantur, & claudantur, nec animalia in eisdem ,, ad pascendum admittantur; multo minus in eis sordes fiant ,, aut aliunde inferantur. Qui in istis culpabiles fuerint, arbi- ,, trio Episcoporum puniantur.

Synodus D. Mechliniensis *tit.* 11. *cap.* 16. ait, ,, Cœmeteria ,, muris, fossis, aut sepibus ita concludantur, ut equis, vaccis, ,, porcis, aliisque similibus animalibus nullus pateat accessus.

Dein *c.* 17. ,, Nec sine gravi injuria loci sacri tolerari potest, ,, ut in cœmeteriis tripudietur; ideoque id distinctæ prohibemus.

Denique *cap.* 18. ,, Liba quoque & placenta, & similia in cœ- ,, meteriis non vendantur: neque strues lignorum in eis fiant, ,, lignave congerantur, & generaliter nihil in eis permittatur, ,, quod loci religioni ac sanctitati repugnet.

Similia in aliis Synodis passim inculcantur; quæ quomodo cum hodierna cœmeteriorum promiscua profanatione consistant, Prælatorum, Parochorum, aliorumque, quibus hæc cura incumbit, est attendere, & remedium opportunum adhibere.

XXV. Interim ex ipsius cœmeterii benedictionis formula, quæ hodie in Pontificali legitur, sat constat, cœmeterium unice benedici ad inhumationem corporum humanorum; uti ex benedictionibus & collectis constat: quæ omnes ad corpora in illis humanda respiciunt.

Et quidem in ipso benedictionis initio precatur Pontifex benedicens; ,, ut purgetur, benedicatur, sanctificetur, & consecre- ,, tur hoc cœmeterium, ut humana corpora hic post vitæ cur- ,, sum quiescentia, in magno judicii die simul cum felicibus ani- ,, mabus mereantur adipisci vitæ perennis gaudia.

Et in alia oratione Deum supplicat: ,, Famulorum famula- ,, rumque tuarum corporibus in hoc cœmeterium intrantibus ,, quietis sedem, & ab omni incursione malorum spirituum tu- ,, telam benignus largitor tribuas ". Et rursus in altera: ,, Hanc terram, quæsumus, ad usum *sepulturæ* de benedictione ,, tui sepulti corporis consecrare digneris.

Hæc & similia in ritu benedictionis cœmeterii occurrentia evincunt, cœmeteria proprie ad usum sepulturæ ex intentione Ecclesiæ destinari & benedici: non ita vero ipsa templa, in quorum etiam consecratione corporum in eis sepeliendorum mentio non fit, nec orationes, aut benedictiones ad sepulturam corporum diriguntur.

XXVI. Et sane sicuti antiquitus Christiani non in ipsis Martyrum sepulcris, sed ad limina sepulcrorum Martyrum sepeliebantur: immo ut ibidem sepeliri possunt privilegii loco habebant, uti supra dictum est: ita quoque non in Ecclesiis, in quibus Martyrum corpora requiescunt, sed in cœmeteriis sepeliri corpora mortuorum visum fuit.

Concilium Bracarense I. *Can.* 18. ,, Item placuit, ut corpora ,, defunctorum nullo modo intra Basillicam Sanctorum sepelian- ,, tur: sed si necesse est, deforis circa murum Basilicæ usque ,, adeo non abhorret.

XXVII. Apud Gratianum *Caus.* 13. *quæst.* 2. *Can.* 15. ,, Prohi- ,, bendum est etiam secundum Majorum instituta, ut in Ecclesia ,, nullatenus sepeliantur, sed in atrio, aut in porticu, aut in ,, exedris Ecclesiæ. Intra Ecclesiam vero & prope altare, ubi ,, corpus, & sanguis Domini conficitur, nullatenus sepeliantur.

Refertur hoc Decretum a Gratiano sub nomine *Synodi Varensis*; sed uti monent Correctores Romani, non reperitur in hujusmodi Synodo; sed extat in Concilio Nannetensi anni 850. e quo etiam refert Regino *lib.* 1. *cap.* 125. & Buchardus *lib.* 3. *cap.* 159.

XXVIII. Interim ex hoc Canone colligimus, tria fuisse loca sepulturis destinata, sed tamen extra ipsam Ecclesiam; nimirum *atrium*, *porticum*, & *exedram*.

Atrium proprie quidem est spatium vacuum, quod remansit ex area sive solo, ubi ædificata est Ecclesia: atque ita trium omnem circumambit Ecclesiam: hic tamen accipitur pro ea parte, quæ proxima januis est, in qua vestibulum est, & ita apud Ecclesiasticos auctores passim sumi, probat nonnullis adductis testimoniis Stephanus Baluzius in notis ad Reginonem *pag.* 557.

XXIX. Porticus, ait ibidem Baluzius, est locus deambulationi aptus, ut sunt claustra Ecclesiarum, & Monasteriorum.

Exedræ significatio obscurior est. Verisimile apparet, exedras constituisse partem murorum Ecclesiæ; atque fuisse loca circa Ecclesiam constructa in muris Ecclesiarum, in quibus sedere liceret; uti etiamnum in aliquibus Ecclesiis videmus.

In muro ergo illo prominenti cum nonnulli dein sepeliri cœpissent, cameras quasdam ac fornices constituebant in *exedra*, in quibus eorum corpora conderentur; testaturque Baluzius, quod istiusmodi cameræ plures etiamnum videantur in circuitu Ecclesiæ Tutelensis.

XXX. In his igitur tribus locis prope Ecclesiam, sed non intra Ecclesiam sepeliri mortuorum corpora permittit hæc Synodus sæculo IX. quod & aliis pluribus Synodis sub idem tempus decretum fuit. In *lib.* 1. *Capitularium Regum Francorum*, *c.* 158. legitur: ,, Ut nullus deinceps in Ecclesia mortuum sepeliat ". *Et l.* 2. *c.* 48. ,, Ut de sepeliendis in Basilicis mortuis Constitutio ,, illa servetur, quæ antiquis Patribus constituta est ". Hæc eadem verba occurrunt in *Canone* 21. Concilii Arelatensis VI. an. 813.

XXXI. Sed illud notandum, sub idem tempus cœpisse non tantum Episcopis, & Presbyteris, sed & quibusdam laicis honoris causa sepultura in ipsis Ecclesiis concedi.

Sæculo VIII. S. Theodolphus Episcopus Aurelianensis in Epistola ad suos Presbyteros prohibens, ut nemo in Ecclesia sepeliatur, addit hanc clausulam: ,, Nisi forte talis sit persona Sa- ,, cerdotis, aut cujuslibet justi hominis, quæ per vitæ meritum, ,, talem, vivendo, suo corpori defuncto locum acquisivit.

Non adsimiles exceptio in pluribus ejusdem ætatis Decretis legitur.

XXXII. Cum autem *vitæ merita*, ob quæ hæc prærogativa esset indulgenda, determinata non essent, hæc exceptio latum campum aperuit laicis sepulturam in Ecclesia ambiendi, & Sacerdotibus plenam eam annuendi libertatem.

XXXIII. Accedebat, quod ex sepulturis intra Ecclesiam frequenter emolumentum notabile in Sacerdotes redundaret: dum vel laici, ut honoratiorem sepulturæ locum acciperent, in faciendis

oble-

oblationibus erant liberaliores; vel etiam ipsi Sacerdotes pro locis honorabilioribus pretium exigere non erubescerent; uti ex Decretis contra hanc Sacerdotum exactionem infra referendis abunde patescit.

XXXIV. Mirum! quanta velocitate, duobus hisce, scilicet laicorum ambitione, & Clericorum cupiditate impellentibus, disciplina hæc antiquitus religiose observata de non sepeliendis mortuis in Ecclesiis, quasi ad interitum descenderit; ipsæque Ecclesiæ factæ sint divitum quorumcumque cœmeteria, in sepulturam duntaxat relictis cœmeteriis.

XXXV. Verum Ecclesia eodem semper spiritu animata, licet pro temporum & circumstantiarum conditione nonnunquam de externa disciplina aliquid remittat, prout indubie in hoc puncto multum remisit, satis tamen ostendit, quod & in hoc articulo disciplinæ eodem spiritu agatur; neque a pristina disciplina recedat, nec de ea remittat, nisi necessitate & conditione temporis quodammodo cogente.

XXXVI. Ut quid enim etiamnum hodie specialem illum ritum benedicendi cœmeteria retinet: nisi ut ostendat, locum proprium sepeliendis mortuorum corporibus esse cœmeterium?

XXXVII. Ipsa nostri pene temporis Concilia eumdem Ecclesiæ spiritum exprimunt, dum promiscuam illam sepeliendi in Ecclesiis, modo pecunia sufficiens detur, consuetudinem improbant, & quantum temporis conditio ferebat, inhumationem corporum ad cœmeteria relegant.

Concilium Rothomagense an. 1581. *tit.* de Curatorum officiis *nu.* 31. ait. „ Non adeo promiscue (ut nunc fit) mortui sepeliantur in Ecclesiis, ac ne quidem ditiores, ne is honor detur „ pecuniis potius, quam gratiis Spiritus sancti: sed hoc servetur „ Deo sacratis specialiter hominibus, eo quod præ aliis eorum „ corpora templa sint Christi, & Spiritus sancti, & aliis in sublimitate, & dignitate, tam Ecclesiastica, quam sæculari, constitutis; quandoquidem & isti Dei ministri sunt, atque organa „ Spiritus sancti; aliis insuper, qui nobilitate, vel virtutibus, „ vel meritis erga Deum & Rempublicam fulgent. Cæteri pie & „ religiose in cœmeteriis ad hoc dedicatis sepulturæ tradantur.

XXXVIII. Anno 1583. Concilium Remense, *tit. De Sepulturis*, voluit; ut „ omnes Christiani, quibus sepultura non est interdicta, in cœmeteriis, non autem in Ecclesiis sepeliantur: nisi „ (ait) forte de consensu Superiorum. Superiores autem non „ passim omnibus id privilegii concedant, sed in ejusmodi concessionibus delectum habeant personarum.

XXXIX. Quin eodem anno habitum Concilium Burdigalense *cap.* 30. inter gravissimos abusus circa sepulturas, recensuit hanc promiscuam sepeliendi in Ecclesiis licentiam; statuitque „ ut in „ Ecclesiis deinceps nulli sepeliantur, nisi fuerint Sacerdotes, „ prout jura præscribunt, vel sacris initiati, & Religiosi, Ecclesiarumve Patroni. Alii autem, qui nobilitate, auctoritate, „ meritisque in Deum & Religionem commendati fuerint, ad id „ cum licentia Episcopi admittantur. Cæteros vero in cœmeteriis, & polyandriis, quæ olim etiam illustriores non aspernabantur; sepeliri mandamus.

Hic obiter nota, quod *jura*, reclamat Concilium esse *Canonum* 18. *caus.* 13. *q.* 2. ubi ex Concilio Moguntino refertur: „ Nullus mortuus in Ecclesia sepeliatur, nisi Episcopi, aut Abbates aut digni Presbyteri, vel Fideles laici.

XL. Hæc sat clare ostendunt, Ecclesiam non plane abjecisse pristinam Patrum disciplinam; sed e contra optare, ut & hodie servaretur. Quod ipsum Rituale Romanum sub Paulo V. expressit, dicens: „ Ubi viget antiqua consuetudo sepeliendi mortuos „ in cœmeterio, retineatur, & ubi fieri potest, restituatur.

XLI. Addit idem Rituale: „ At vero cui locus sepulturæ dabitur in Ecclesia, humi tantum detur. Cadavera autem prope altaria non sepeliantur.

XLII. Consonant hisce, quæ S. Carolus habet in Concilio I. Mediolanensis *part.* 2. *cap.* 61. ubi in primis „ monet Episcopos, „ ut morem multis locis intermissum, mortuos in cœmeteriis „ sepeliendi, restituendum curent". Deinde addit: „ Et si cui „ locus sepulturæ deinceps dabitur in Ecclesia, humi tantum detur, & sepulcrum, in quo condetur, opere fornicato cum reliquo Ecclesiæ pavimento æquatum sit.

Et in Concilio Mediolanensi IV. *part.* 1. *cap.* 13. statuit: „ Ne sepulturæ locus quovis nomine cuiquam detur, ut sepulcra fiant, constituanturve in ulla quavis Ecclesia, sine Episcopi consensu *scriptis* exarato.

Post hæc addit: „ in choro autem, vel cappella majori, nullo „ modo, nec vero in aliis Ecclesiæ locis prope altaria, nisi tam „ longe sepulcra distent, ut sepulcrale os scabello, seu bradella „ altaris procul absit spatio saltem cubitorum trium; quæ autem „ proprius exstructa jam sunt, omnino amoveri, obstruique decernimus (*a*).

XLIII. Episcoporum erit attendere, quousque conveniat conformiter ad tot Conciliorum Decreta, antiquam disciplinam, & consuetudinem sepeliendi mortuorum cadavera in cœmeteriis restituere, & qua moderatione in Ecclesiis sepultura sit annuenda: ut si ab Ecclesia removeri nequeant, saltem ab altaribus removeantur: nec ipsa putrida cadavera, etiam nonnumquam impiorum hominum, tamquam Sanctorum reliquiæ vel sub altaribus condi videantur.

XLIV. Parochi in his locis concedendis, vel negandis frequenter parum possunt, præsertim contra inveteratam consuetudinem; ipsique præcipue attendere debent, ne turpis quæstus gratia appetere videantur sumptuosas sepulturas vel exequias, Si quid vero pro decore Ecclesiarum, aut disciplinæ, contra insolitum morem statuendum aut faciendum credant, consultius, erit id Episcopis, aliisve Superioribus indicare, & committere; ut ipsi auctoritate sua statuant, quod pro temporum, & locorum conditione convenire judicaverint.

XLV. Refert Franciscus Pinsonius in tractatu *de Beneficiis*, ad verba, *Cum suo reditu*, *cap.* 4. *part.* 2. §. 4. *nu.* 9. Episcopum Silvanectensem Synodali Epistola Compresbyteris suis mandasse, ne intra Ecclesiarum septa sine suo jussu, vel litteris commendatitiis defunctorum corpora inferrent: cumque ab hoc Decreto per appellationem tamquam *ab abusu* ad Senatum Regium esset causa devoluta, tandem perorante Advocato Regio die 8. Martii 1650. pro Episcopo esse pronuntiatum.

XLVI. Porro inspecta moderna Ecclesiæ disciplina, locum sepulturæ eligere in Ecclesia fere solis Patronis aut Fundatoribus competit; quibus etiam in choro locus dari consuevit: idque inter jura honorifica computari notavimus *part.* 2. *sect.* 3. *tit.* 8. *c.* 7. Alias locum sepulturæ in Ecclesia nemo sibi propria auctoritate eligere potest; sed is designandus ab iis, qui Ecclesiis præsident, earumque curam habent. Et quidem quia Æditυis Ecclesiarum cura Fabricæ incumbit, etiam consuetudo in multis Ecclesiis jus designandi locum sepulturæ eisdem detulit; uti notat Carolus Fevretius, de Abusu *lib.* 4. *cap.* 8. *nu.* 31.

Ex Cujacio refert Mornacius ad *L.* 4. *ff. De Mortuo inferendo*, „ in antiquis inscriptionibus solere notari locum ponendarum „ statuarum, vel exstruendi monumenti, datumque eum esse de„ creto Decurionum, ut intelligeretur statuas jure esse positas, „ vel exstructum decreto Decurionum monumentum. Notabatur „ ejusmodi concessio his litteris singulariis; L. D. D. D. I. I. „ *locus decreto Decurionum datus*; servantque hactenus hunc mo„ rem Ecclesiæ Parisienses. Nemini enim licet Epitaphios in eis „ titulus parietibus, columnisve præfigere, corporaque ulla „ condere, nisi concesserint Æditui, seu matricularii, ut loqui„ mur, & quamvis publica videatur vasta illa Innocentium Lu„ tetianorum ossuaria, jus tamen a S. Germani Antissiodorensis „ Ecclesia petendum est, soletque propterea in Epitaphiis fere „ omnibus hoc subjici, *par pension de Messieurs de S. Germain* „ *de l' Auxerrois* (*a*).

XLVII. Hæc Mornacius; circa quæ singularum Ecclesiarum consuetudo maxime attendenda. Non facile tamen Parochus in hoc puncto negligendus aut excludendus; cum etiam ipsi Gentiles Romani curam funeralium Pontificibus tamquam rerum sacrarum Ministris detulerint: nam ut Cicero ait, *Oratione De Arusp.* Numa II. *Pontificibus ipsis justorum funebrium curam demandavit*, & latius probat Auctor Romæ subterraneæ *lib.* 1. *cap.* 17. *num.* 6. & 7.

XLVIII. Apud Romanos moris fuisse, ut quis non tantum sibi, sed & familiaribus, & hæredibus sepulcrum construeret, indubitatum est; dicitque Jurisconsultus Cajus in *L.* 5. *De Religiosis, & sumptibus funerum*: „ Familiaria sepulchra dicuntur, „ quæ quis sibi familiæque suæ constituit; hæreditaria autem, „ quæ quis sibi & hæredibus suis constituit.

XLIX. Hodie quoque frequentia sunt familiaria sepulcra; acquiunturque per hoc quod Ecclesias in suis fundis ædificent, Patronique ex eo effecti sunt.

Hoc jus sepulcrale quia competit ratione juris Patronatus, vendito fundo, cui inhæret jus patronatus, etiam jus ipsum sepulcri transit cum ipso jure patronatus ad aliam familiam: nec familiaribus veteris Patroni jus sepulturæ ulterius competit, & ita judicatum refert Mornacius ad citatam *Legem* 5.

L. Aliter sepulcra familiaria acquiruntur hodie ab Æditυis aliisque, quibus loca sepulturæ designandi, & concedendi auctoritas competit; soletque pro oblatione majoris vel minoris summæ pecuniæ honoratior locus, amplio risque monumenti exstruendi licentia concedi; ita ut etiam specus imas, arcuato opere, ad condenda corpora, concamerent; solentque loca illa subterranea *caveæ* appellari. Frequentius autem parte Ecclesiæ sibi concessa, citra cellas subterraneas, tellure solida, in usum sepulcri familiaris utuntur: aperienda scilicet, atque effodienda quoties aliquis de familia est sepeliendus.

LI. Hæreditariorum sepulcrorum meminit Hincmarus Remensis in suo tertio Capitulari *cap.* 2. dicens: „ Et nemo Christia„ norum præsumat, quasi *hæreditario* jure, de sepultura con„ tendere: sed in Sacerdotis providentia sit, ut Parochiani sui, „ secundum Christianam devotionem, in locis quibus viderit se„ peliantur. Ipse tamen Sacerdos memor Ordinis sui, provideat „ & congruam cuique sepulturam, & ne scandalum, quantum „ vitari potest, fiat suis Parochianis.

Merito sane monentur Fideles, ut licet pia sit cura sepeliendi, & sepulcra construendi; quia & hæc in Scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt; „ verum illa: quæ adjuvant „ spiritus defunctorum, oblationes, orationes, erogationes, „ multo pro eis observantius, instantius, abundantius impen„ dunt, qui suos carne, non spiritu mortuos, non solum car„ naliter, sed etiam spiritualiter amant": quemadmodum loquitur Augustinus *Serm.* 72.

C A-

(a) Idem quoque in Galliis esse observandum plurima mandarunt Concilia, [q]uæ in variis Regni Provinciis habita sunt. Horum Decreta leguntur *Tom.* 5. [No]vorum Collectaneorum Cleri Gallicani, *Tit.* 5. *part.* 3. versus finem.

(a) Cum S. Germani Antissiodorensis Parisiis antea institutum Capitulum sit hodie unitum Capitulo Cathedrali B. Mariæ ejusdem urbis, & utrumque translatione juridica efficiat unicum Capitulum, jus apponendi novum Epitaphium in SS. Innocentium cœmeterio petendum hodie est a Capitulo Ecclesiæ Cathedralis.

CAPUT III.

De sepultura Parochiali, Majorum & electa sive per electionem.

1 *Justum est, ut Parochus propriis Parochianis defunctis* justa *persolvat.*
2 *Ecclesia Parochialis ejusve cœmeterium proprius Parochianorum locus sepulturæ.*
3 *Jus funerandi juribus parochialibus annumeratum.*
4 *Parochialis Ecclesia de jure fundata est super sepulturis Parochianorum.*
5 *Hinc ad solas pene Parochiales Ecclesias habentur cœmeteria.*
6 *Ritualia & Synodi Parochos habent pro ordinariis Ministris exequiarum, & sepulturarum.*
7 *Quis Parochianus in ordine ad sepulturam dicendus?*
8 *Scholares Academici in Parochia sepeliendi.*
9 *Etiam peregrini, & transeuntes.*
10 *Nisi tamen in Parochia domicilii commode sepeliri queant.*
11 *Religiosi a propriis Superioribus, & in Ecclesia aut ambitu Monasterii sepeliendi.*
12 *Similiter & eorum* Oblati.
13 *Modo tamen sint* plene *Oblati, & qui tales dicendi?*
14 *Plene Oblati signum aliquod distinctum accipiebant.*
15 *Multum distant a pueris, aliisque in Monasteriis simpliciter habitantibus.*
16 *Hi Parochiæ manent subjecti.*
17 *Nisi consuetudo aut Concordata aliud habeant.*
18 *Beneficiati in Ecclesia Beneficiorum suorum sepeliendi.*
19 *De jure sepulcrum Majorum præfertur quoad sepulturam Ecclesiæ Parochiali.*
20 *De consuetudine videtur requiri electio sepulcri Majorum,*
21 *Facilitat tamen ad præsumendam electionem.*
22 *Per electionem sepulturæ excludi potest Ecclesia Parochialis, & sepulcrum Majorum.*
23 *Electio sepulturæ potest fieri in loco minus religioso; sed non in loco profano.*
24 *Quid de hac re habeat Rituale Romanum?*
25 *Sepeliri in loco profano an noceat defuncto?*
26 *Unicuique libera est electio sepulturæ, etiam uxori sine consensu mariti.*
27 *Ubi sepelienda uxor, non electa sepultura?*
28 *Filiifamilias sine consensu parentum eligunt sepulturam, si sint majorennes.*
29 *Pater eligit pro filio minorenni, si consuetudo id habeat.*
30 *Electio non est proprie actus ultimæ voluntatis.*
31 *Videtur esse species mandati ad nutum revocabilis; quod etiam sine scriptura dari potest.*
32 *Per testes etiam singulares electio sepulturæ probari potest.*
33 *Quæ attendenda in depositione testium?*
34 *Ex facto ipsius defuncti subinde probatur electa sepultura.*
35 *Exactior probatio electionis requiritur ad excludendam Ecclesiam Parochialem, quam aliam.*
36 *Introduci posset, ut electio fieret tantum per scripturam.*
37 *Quo motivo jam pridem plures ad suas Ecclesias attrahere conati sint fidelium sepulturas?*
38 *Excessus Monachorum per Pontificem repressus.*
39 *Fratres Mendicantes sepulturas sollicitare cœperunt.*
40 *Ex ea sollicitatione dissidia, & scandala orta; quibus obviandis Constitutionem edidit Bonifacius VIII.*
41 *Electio sit facta, est nulla; nec in electa sepultura sepeliendi.*
42 *Clerici & Religiosi vigore similis electionis sepelientes tenentur ad omnium perceptorum restitutionem.*
43 *Pœna hujus Constitutionis* ipso facto *incurritur, & Papæ absolutio reservatur.*
44 *Hæc Constitutio in Belgio renovata, & quantus ex ejus observantia sperandus fructus?*

I. Quia Parochus vita durante curam spiritualem suorum Parochianorum sustinet, ipsisque loco patris est, æquum est, ut & defunctos non deserat; ipsisque etiam defunctis justa persolvat, & locum sepulturæ concedat. Et sicuti pro ipsis vivis orare, & Sacrificium offerre debuit; ita convenit, ut pro defunctis preces Missasque offerat.

II. Unde jam pridem tamquam indubitatum traditum fuit, Ecclesiam Parochialem ejusque cœmeterium esse proprium locum sepulturæ Parochianorum, & Parochianos in Parochiali Ecclesia ejusve cœmeterio esse sepeliendos, nisi ostendatur ex aliquo speciali titulo in alia Ecclesia esse sepeliendos; quod multis Juris textibus expressum est, ac signanter in *Cap. 3. tit. De Sepulturis*: item *Cap. 2. eod. tit. in 6.* & in *Clementina 2. §. Hujusmodi eod.* notantque omnes Interpretes.

III. Insuper uno consensu hoc jus funerandi omnes Interpretes juribus Parochialibus annumerant post Abbatem ad *Cap. 9. De Sepult. num. 8.* ubi monet: „ Primo scias, quod de jure „ communi solum Ecclesiæ habentes populum habent jus sepe„ liendi: jus enim funerandi est de jure parochiali, quemadmo„ dum & Sacramentorum exhibitio.

IV. Itaque Parochialis Ecclesia de jure communi fundata est quoad sepulturas omnium Parochianorum; & ipsi Parocho jus funerandi competit, quamdiu contrarium non probatur; quemadmodum fundatus est in jure Sacramenta, aliave Pastoralia, intra limites suæ Parochiæ suis Parochianis exhibendi.

V. Hinc passim videmus circa solas pene Ecclesias Parochiales cœmeteria (quæ sunt proprie loca sepulturis destinata) ædificata, & auctoritate Episcoporum dedicata.

VI. Similiter Ritualia, nec non Episcoporum Concilia, dum de sepulturis ac funeralibus agunt: fere ad solos Parochos; tamquam ordinarios Ministros, sua Decreta dirigunt; eosque monent & instruunt quid agere, & quid cavere in his debeant. Quæ non obscure indicant, Episcopos reputare ipsos Parochos sepulturarum ac funeralium suorum Parochianorum ordinarios Ministros.

VII. Parochiani autem quantum ad sepulturam, hi dicuntur, qui intra limites Parochiæ ita morantur, ut ipsa Sacramenta vivi in ipsa percipere, & Parochi ipsis administrare teneantur.

VIII. Unde Scholares in Academiis, licet non habeant animum figendi ibi fixum domicilium, sed tantum pro tempore studiorum ibidem morandi, censentur tamen respectu sepulturæ, non secus atque respectu exhibitionis Sacramentorum, Parochiani istius Parochiæ, quam tempore studiorum incolunt; uti notat Abbas Panormitanus ad *Cap. 1. tit. De Sepult. nu. 4.* & communis praxis consonat.

IX. Similiter recte ibidem notat Panormitanus, quod peregrini, & transeuntes debeant sepeliri in Parochia, in qua moriuntur, eo quod Parochialis Ecclesia sit fundata in omnibus, quæ obveniunt in sua Parochia, quamdiu ad alium spectare non probantur: quo ex capite etiam nullus præter Parochum potest his peregrinis intra limites suæ Parochiæ Sacramenta administrare.

X. Hoc tamen intelligendum, si modo apud suam *propriam* Parochiam peregrinus ille sepeliri nequeat. Nam uti deciditur in *Cap. 5. De Sepulturis in 6.* „ si quis habet domicilium in civi„ tate vel castro, quandoque ad villam ruralem se transfert re„ creationis causa, vel ut ruralia exerceat in eadem, si ibidem „ decedat, non in Ecclesia dictæ villæ, sed in sua Parochiali „ debet sepeliri, *dummodo absque periculo ad ipsam valeat deportari* (a).

XI. Porro quia Religiosi suum Prælatum, Priorem, aliumve suum Superiorem pro Pastore aut Parocho habent, ipsumque Monasterium quodammodo pro Parochia: etiam debent per ipsum Superiorem exequiæ pro ipsis celebrari, & in Monasterii ambitu, quod vice cœmeterii est, vel Ecclesia sepeliri, *Cap. fin. De Sepulturis in 6.* Diciturque quod nec alibi sepulturam eligere queant, *quod velle, vel nolle non habeant*: quod & de Monialibus dicendum. Quin & Begginæ, licet proprie *Regulares* non sint, suum proprium Parochum, & cœmeterium, ac jus sepulturæ hodie habent, uti supra *Tom. 1. part. 1. tit. 33. cap. 3.* notavimus.

XII. Immo in *Cap. 10. tit. De Sepulturis*, injungit Pontifex Hospitalariis, ut de quarta trium millium solidorum satisfaciant „ Priori; cum constet eos a Parochianis ejus illos solidos rece„ pisse: nisi (ait) sufficienter sit ostensum, quod eorum *Oblati*, „ vel *Conversi* fuissent.

Ad hæc verba reflectens Panormitanus, ait: „ Nota ibi: *eo„ rum Oblati*, & tene menti; quia nescio alibi ita expressum, „ quod *Oblati*, *& Conversi* sepeliantur apud Ecclesiam ubi sunt „ *Oblati*: nec debet solvi portio Ecclesiæ Parochiali.

XIII. Addit dein Panormitanus: „ Quod ego intelligo in *plene* „ Oblatis, & Conversis; ut qui tradiderunt se & sua: „ alias secus.

Hæc Panormitani restrictio non obscure expressa est *Clem. 1. De Decimis*, ubi declaratur, quod Constitutio de solvendis Ecclesiæ Parochiali decimis animalium, quæ Religiosi in fraudem Ecclesiarum in pluribus locis emunt, emptaque tradunt venditoribus, vel aliis ab ipsis tenenda, extendenda non sit ad animalia, quæ per Religiosorum ipsorum Donatos seu *Oblatos* tenentur: *dum tamen* (ait textus) *illi Religiosi cum effectu donaverint aut obtulerint se & sua.*

Hæc clausula ostendit, pro veris Oblatis non esse reputandos, nisi *cum effectu se & sua* Religiosis obtulerint, atque hac oblatione de familia Monasterii censeantur, sive ipsi familiæ incorporati.

De hisce Oblatis late agit Du Cange in Glossario, verbo *Oblati*, monens, quod licet non omnes Oblati essent *veri Monachi*, nihilominus *Oblatorum*, & *Donatorum* ea esset conditio, ut de familia Monachorum censerentur, Abbati obedientiam promitterent, & victum, & vestitum ab iis consequerentur.

XIV. In signum oblationis etiam signum aliquod distinctum accepisse, innuit *Cap. 1. De Success. ab intestato*, in tertia Decretalium Collectione apud Antonium Augustinum, ubi refertur, „ quod cum Archipresbyter de Alterio se, & sua ad participa„ tionem orationum, Monasterio de Bruxeria pietatis intuitu „ obtulisset, quibusdam rebus usui suo simplici reservatis, de „ manu cujusdam Fratris ejusdem Cœnobii *augmentationem coro„ næ in signum oblationis* illius accepit.

XV. Multum proinde differunt *veri*, *& pleni* Oblati, de quibus fit mentio in Decretalibus, quique de familia Monasteriorum reputantur, ut eorum juribus, & privilegiis participent, a pueris aut etiam adultis, qui simpliciter in Monasteriis habitare; & expensas solvere solent; nec obedientiam aliquam promittunt, aut vestem, aliudve signum distinctivum Oblatorum accipiunt.

XVI. Unde nec hi Monasteriis incorporati, etiam Monasteriorum juribus aut privilegiis gaudere queunt; manentque Parochis, & Parochialibus subjecti, debentque tamquam Parochiani ad Ecclesiam Parochialem sepeliri, quemadmodum Panormitanus supra non obscure innuit, *solos plene Oblatos* apud Ecclesiam ubi oblati sunt, sepeliendos monens.

Hoc & indubie fundamento declararunt S. Carolus, & Synodi Belgicæ, quod laici famuli quicumque Regularium Monasteriis operam navantes, tametsi *in illis habitent*, stato Paschatis tempore in sua quinque Ecclesia Parochiali sacram Communionem sumere

(a) Istud Caput, quod auctorem habet Bonifacium VIII. non observatur in Galliis. Sepelitur corpus in ea Parœcia, in qua defunctum est, nisi aliter de voluntate mortui constet.

mere debeant ; de quo *Tom. II. part.* 2. *ſect.* 1. *tit.* 4. *cap.* 3. *num.* 9. nimirum quia hujuſmodi famuli, tametſi in Monaſteriis habitantes, non ſunt veri *Oblati*, nec de familia Regulari : ideoque Parochiæ ſubjecti manent.

His conformis eſt Sententia Officialis Cameracenſis de ultima Julii 1432. pro Paſtore Eccleſiæ Parochialis de Molenbeke ſive S. Catharinæ in civitate Bruxellenſi, qua declaratum eſt ,, ſervitores, ſervitrices, juvenes, & commenſales, cæteroſque in dicto Beghinaſio famulantes infra limites Parochialis Eccleſiæ de Molenbeke, in dicto Beghinaſio commorantes prædicti Actoris, veris Beghinis duntaxat exceptis, fuiſſe ac eſſe Parochianos, ab eodemque Actore (Paſtore prædicto) Sacramenta Eccleſiaſtica, necnon Eccleſiaſticam *ſepulturam* debuiſſe ac debere recipere : inſuper decernimus hoſpites tranſeuntes, & peregrinos prædicti Actoris Parochianos infirmitate detentos, & in dicto Beghinaſio defunctos, non potuiſſe nec poſſe Sacramenta Eccleſiaſtica, ſepulturamque Eccleſiaſticam in dicto Beghinaſio recipere, niſi primitus, & ante omnia licentia a dicto Actore petita, & obtenta.

XVII. Addunt tamen Synodi : *Niſi ex ſpeciali concordia aliud ipſis ſit permiſſum*. Quæ clauſula & in hac de ſepulturis materia ſubintelligi debet. Quin enim & hic Concordata ſint ſervanda dubium non eſt ; quemadmodum & privilegia, & indulta particularia, præſertim diuturna poſſeſſione ſuffulta, hic attendenda ſunt : de quibus latius capite quinto.

XVIII. Sicuti Religioſi, & Oblati, qui ſunt de familia Monaſterii, ſepeliendi ſunt ad Eccleſiam Monaſterii ; ita & Canonici ſepeliendi ſunt in Eccleſia Capituli, tametſi forſan in alia Parochia habitent ; eo quod ipſi Eccleſiæ Capitulari ſint incorporati, atque ejus ſint membra : manentque Parochiani hujus Eccleſiæ ubicumque degant ; uti notat Card. Tuſcus *Pract. concluſ. Litt. P. concluſ.* 99. *num.* 5. & quotidiana praxis conſonat ; quæ reſpectu Beneficiatorum *propriam* Eccleſiam ſeu Parochiam reputat Eccleſiam, cui ſunt per Beneficium incorporati ; atque in hac eos ſepelliri vult, ſi commóde fieri poſſit ; nec alio titulo, puta electionis, alibi ſepeliendi ſunt (*a*).

Unde in antiquis Decretis Cameracenſibus *tit.* 21. ſtatuitur ; ut ,, Cappellani perpetui Sacramenta ſua a Curatis locorum ſuórum in infirmitatibus ſui accipiant, & ſi decedant, in *Cappellanis ſuis ſepeliantur*, niſi ex devotione (ſalvo jure Parochiali) alibi elegerint ſepulturam.

XIX. Quæ hactenus de jure Eccleſiæ Parochialis ad ſepulturam Parochianorum dicta ſunt, intelligi debent inſpecto jure Decretalium, niſi defunctus habeat ſepulcrum *Majorum*, in quo potius quam in Parochia ſepeliendum eſſe declaratur *Cap.* 1. & 3. *tit. De Sepulturis* ; idque exemplo petito a Patriarchis in veteri Teſtamento, qui amabant ſepeliri in ſepulcro Majorum. Hinc frequenter in Scriptura ſacra occurrit hæc phraſis : *Sepultus* ſeu *appoſitus eſt ad Patres ſuos*.

XX. Verum de Patriarcha Jacob legitur, quod *adjuraverit* filium ſuum Joſeph, ut corpus ſuum ſepeliret in ſepulcro Majorum, uti & in Tobia conſideravit *Can. Ebron, cauſ.* 13. *quæſt.* 2. adeoque ſepulcrum Majorum per *electionem* obtinuiſſe, & ſibi procuraſſe videntur, ait Zypæus in Jure novo, *tit. De Sepulturis num.* 4. aſſeritque quod horum exemplo, ,, multis locis uſurpetur, ut niſi defunctus teſtatus fuerit ſe ſepeliri velle apud Majores ſuos, ſepeliatur in Parochia.

XXI. Addit tamen Zypæus : ,, Si autem alia argumenta concurrunt, facile ſepulcrum Majorum aſſumitur in argumentum electæ in eo ſepulturæ.

Indubie conſuetudo locorum primum hic valere poteſt, præſertim ut primævum jus Eccleſiæ Parochiali conſervetur.

XXII. Sepulturæ Majorum uti & Parochiali de jure, & conſuetudine præfertur in ſepultura a defuncto electa, *Cap.* 1. *tit. De Sepulturis* ; ubi Pontifex poſtquam dixit, unumquemque juxta inſtituta antiquorum Patrum in Majorum ſuorum ſepulcro ſepeliendum eſſe, ſubjungit : ,, Nulli tamen negamus propriam eligere ſepulturam, & etiam alienam. Dominus enim, & Magiſter alienam elegit ut propriam “. Et in *Cap.* 2. §. *fin. eod.* in 6. dicitur : ,, Si quis, antiqua dimiſſa, novam *elegerit* ſepulturam, electionem hujuſmodi nolumus impugnari.

XXIII. Verum illud in hac Decretali notandum, quod dicatur, electionem non eſſe impugnandam, etiamſi elegerit ſepulturam *in loco minus religioſo*, quod repugnare videtur. *Cap.* 3. *tit. De Sepult.* ubi ſcribit Innocentius III. ,, Mortuorum ſepulturas, & cœmeteria apud illas Eccleſias, & Monaſteria ex antiquo eſſe diſpoſita ; in quibus Religioſorum fratrum Conventus ſunt conſtituti, & orationes, atque Miſſarum ſolemnia tam pro vivis, quam defunctis frequentius celebrantur “. Hinc ulterius concludit : ,, Unde ipſorum devotioni, & extremæ voluntati, qui apud hujuſmodi Eccleſias ſepeliri deſiderant, minime eſt contradicendum.

Deinde addit : ,, Qui vero relictis antiquis Eccleſiis, & Patrum, aliorumque parentum ſuorum ſepulcris, contra conſuetudinem Patrum veteris Teſtamenti, qui cum patribus ſuis ſepulti eſſe leguntur ad nova, & *minus religioſa* loca transferunt, irrationabiliter, & contra antiquam inſtitutionem facere videntur.

Hinc unanimi conſenſu concludunt Canoniſtæ, ſepulturam eligendam eſſe in loco *religioſo* ; electionem autem factam de loco profano, tamquam irrationabilem eſſe reſpuendam : notantque Pontificem in citato *cap. De Sepulturis in* 7. non dicere non eſſe impugnandam electionem in loco *profano*, ſed *minus religioſo*. Apparet autem quod Bonifacius VIII. ubi per locum *minus religioſum* intelligat Oratorium, vel Sacellum ad Miſſarum ſolemnia, & ſepulturas dedicatum : ſed tamen, in quo non eſt *Religioſorum fratrum Conventus* nec *frequenter Miſſarum ſolemnia* tam pro vivis quam defunctis celebrantur ; qualem locum deſideraſſe videbatur Innocentius III. in dicto *cap.* 3. atque quoad hoc Decretum Innocentii III. correxiſſe, aut potius declaraſſe videtur Bonifacius VIII. qui expreſſe monet, *licet jura ſuper hoc videantur eſſe diverſa*.

XXIV. Rituale Romanum ait : ,, Cæterum nemo Chriſtianus in communione fidelium defunctus extra Eccleſiam aut cœmeterium rite benedictum ſepeliri debet : ſed ſi neceſſitas cogat ex aliquo eventu aliquando ad tempus aliter fieri, curetur, ut quatenus fieri poterit, corpus in locum ſacrum quamprimum transferatur.

XXV. Quid proſit ſepultura ad memorias Martyrum ſive Eccleſias, late exponit Auguſtinus *lib. De Cura pro mortuis* ; una oſtendens, nihil obeſſe Chriſtianis, ſi per crudelitatem tyrannorum, aut inhumanitatem hominum, vel alia de cauſa ipſorum corpora maneant inſepulta, aut etiam a beſtiis devorentur.

XXVI. Itaque unicuique libera eſt electio ſepulturæ in loco quocumque religioſo jus ſepulturæ habente. Et quidem adeo libera eſt hæc electio, ut nec ſubjectio uxoris reſpectu mariti impediat quominus uxor etiam vivente marito ſibi poſſit eligere ſepulturam ; diciturque in *Cap.* 7. *tit. De Sepulturis*, nullam quoad hanc eligendi libertatem, eſſe faciendam diſtinctionem inter virum & mulierem. Ratio ſubjungitur ; *Cum electio iſta ad eum potius ſtatum pertineat, in quo mulier ſolvitur a lege viri*. Quaſi diceret, electio hæc non niſi poſt mortem mulieris effectum habet ; atque in illud tempus tantum diſponitur, quando mulier tunc ſoluta eſt a lege viri.

XXVII. Si autem mulier non elegerit ſepulturam, in ſepulcro mariti ſepelienda erit, & quidem ſi plures habuerit maritos, eſt cum ultimo, cujus domicilium & honorem retinet, ſepelienda, *Cap.* 3. §. *Mulier, De Sepult. in* 6. Atque de hoc caſu non electæ ſepulturæ accipiendum eſſe credidit Gloſſographus quod ex S. Hieronymo dicitur in *Can.* 2, *Cauſ.* 13. *quæſt.* 2. Quos conjunxit unum conjugium conjungat ſepulcrum : quia una caro eſt, ,, & quos *Deus conjunxit, homo non ſeparet* “. Matth. cap. 19. Marc. cap. 10. Item & illud ſub nomine S. Auguſtini in Canone ſequenti ; ,, Unaquæque mulier ſequatur virum ſuum, ſive in vita, ſive in morte.

XXVIII. Sicuti poteſtas mariti in uxorem non impedit electionem ſepulturæ ; ita nec patria poteſtas impedimento eſt filiofamilias, quominus ſibi eligat, etiam ſine conſenſu patris, ſepulturam, *Cap.* 4. *De Sepulturis in* 6. modo tamen minorennem ætatem exceſſerit, ſive pubertatem attigerit.

XXIX. Minores enim ſibi eligere non poſſunt : ſed pater eligere ſepulturam poteſt pro minore ſuo filio, ſi *conſuetudo loci* id habeat, *Cap.* 7. §. *Utrum, tit. De Sepult.* Ubi autem conſuetudo hujuſmodi non habetur, cum ſuis Majoribus, vel in Eccleſia Parochiali ſunt ſepeliendi. Dicto *Cap.* 4. *De Sepult. in* 6.

Notat autem hic Gloſſographus, quod ,, conſuetudo habeat, quod parentes, vel amici, tales (minorennes) ſepeliant in altera *quam volunt* (hoc eſt in ſepultura Majorum, vel in Eccleſia Parochiali). Et grave videtur (ait) puerum 8. dierum ſemper in antiquis tumulis ſolemniter ſepeliri.

Unde & in ſuis Ordinationibus Synodalibus declarat Eminentiſſimus Cardinalis Camuſius Epiſcopus Gratianopolitanus, quod pueri minorennes debeant ſepeliri in Eccleſia Parochiali, niſi habeatur ſepulcrum Majorum, in quo pater poterit eligere ſepulturam pro filio minorenni. *Tit.* 4. *art.* 2. *cap.* 6.

XXX. Quamvis electio ſepulturæ plerumque fiat per teſtamentum aut codicilos, atque non niſi morte confirmetur, & effectum ſortiatur : nequaquam tamen proprie eſt actus ultimæ voluntatis, neque regulis, & ſolemnitatibus ultimarum voluntatum ſubjecta aut alligata ; unde, ut jam dictum eſt, licet filius-familias de jure teſtamentum facere nequeat, ſepulturam tamen eligere poteſt.

XXXI. Videtur itaque electio hæc eſſe quædam ſpecies mandati exequendi poſt mortem ; ac propterea etiam re integra revocabilis uſque ad mortem. Atque conſequenter non tantum per teſtamentum aut codicillos, ſed & aliam quamcumque defuncti ſcripturam, aut etiam ſine ſcriptura, ſolo verbo electio hæc fieri poteſt.

XXXII. Ita autem fieri debet, ut plene probari queat, ſive per ſcripturam, ſive per tot teſtes, & tales qui plenam fidem faciant ; uti recte reſolvit wameſius *Conſ. Can.* 433. qui & ibidem ex Guidone Papa *Deciſ.* 544. tradit, ad probandam electam ſepulturam ſufficere teſtes ſingulares ex loco & tempore, uno dicente hoc loco, & tempore, ab iſto vel ab aliis audiviſſe, defunctum ſibi eligentem ſepulturam, aut confitentem quod elegerit.

XXVIII. Hoc tamen addit wameſius ; ,, In hac probatione, quæ fit per teſtes ſive conteſtes, ſive ſingulares, hoc requiritur, ut deponant defunctum non jocoſe, non levitate quadam, aut obiter feciſſe hanc electionem ; ſed deſtinato propo-

(*a*) Id non eſt conſonum diſciplinæ, quæ hodierna die in Galliis obſervatur : quippe Religioſi cum extra ſui Monaſterii ſepta moriuntur, eorum corpora obnoxia ſunt juribus Parochorum, in quorum Parœciis obierunt ; idem quoque cenſendum eſt de Canonicis Eccleſiarum Collegiatarum, nec ab eo uſu excipiuntur niſi Canonici Cathedrales ejuſdem Diœceſeos, quamquam ſi ſit Canonicus cujuſdam Eccleſiæ extraneæ, quæ precum communione conjuncta ſit cum Cathedrali Eccleſia illius urbis, in qua mortuus eſt : tunc pro more conſueto Canonici Cathedrales ſine Parochi conſenſu exequias defuncto perſolvere ſolent. Quod ſi tamen Canonici titulo vel antiqua poſſeſſione careant, neque ſuos neque alios Canonicos, quibus precum communione conjuncti ſunt, ſepelire legitime poſſunt, quamquam caſus, ubi Capitula poſſunt tantum allegare antiquam poſſeſſionem, difficultatem patitur. Varia enim in eo caſu Arreſta data ſunt a ſupremo Pariſiorum Senatu, alia in favorem Capitulorum etiam Collegiatorum, alia in favorem Parochorum. Ea conciliare conatur D. De Hericourt in ſuo opere De Legibus Eccleſiaſticis, 3. *part. pag.* 249. edit. 1743. Hunc conſulere non pigeat.

„ ſito , & verbis non omnino enuntiativis , ſed diſpoſitivis in ,
„ re , & actione ſeria ſeu ardua .

XXXIV. Notat Inſuper , interdum probari poſſe electam ſepulturam „ ex facti evidentia , ex deſtinatione patrisfamilias ; ſi
„ videlicet ſibi , vel uxori , ſeu familiæ aliquo loco monumen-
„ tum fieri fecerit , ſi ſarcophagum poſuerit , ſi epitaphium ,
„ præveniendo tempus mortis , poſuerit .

XXXV. Illud quoque non dubium exactiorem probationem requiri de electione ſepulturæ , ſi agatur de excludenda Eccleſia Parochiali , in qua defunctus vita ſua durante Sacramenta recipit, & audivit verbum Dei , quam ſi agatur inter duas Eccleſias , quarum neutra de jure fundata eſt ſuper ſepultura defuncti .

XXXVI. In Actis Cleri Gallicani *tom.* I. *tit.* 2. *c.* 6 *art.* 7. refertur judicatum 19. Julii 1628. per Arreſtum Parlamenti Redonenſis , corpora defunctorum eſſe ſepelienda in ſuis Parochiis , niſi aliter per teſtamentum , & ultimam voluntatem diſpoſuerint .

Non dubium , quin conſuetudine , vel ſtatuto induci poſſet , ut nulla electio ſepulturæ admitteretur cum excluſione Eccleſiæ Parochialis , niſi de electione per teſtamentum , aut aliam legitimam ultimæ voluntatis diſpoſitionem conſtaret : ut ita magis cautum eſſet Eccleſiis Parochialibus , quibus de jure ſepultura competit : tum ut omnes contentiones ſuper probatione electionis ceſſarent ; ſicuti hac ratione hic Edicto perpetuo cautum eſt , non admitti aliam probationem , quam per ſcripturam , quando agitur de ſumma excedente 300. flor.

XXXVII. Cum autem jam pridem ſolliciti fuerint Fideles ſuam erga loca ſuæ ſepulturæ libertatem ſingularem oſtendere , fundationeſque pias iis in locis facere , quin & in funeribus oblationes fieri conſueverint ; etiam jam pridem cupiditas quorumdam Eccleſiaſticorum his emolumentis temporalibus inhiantium , variis , artificiis , & modis parum honeſtis conata eſt Fideles ad eligendam in ſuis Eccleſiis ſepulturam inducere ; idque non raro cum notabili detrimento Eccleſiarum Parochialium , quæ ipſos defunctos , vita durante , tamquam piæ matres lactaverant , & nutriverant .

XXXVIII. In *Cap.* 4. *De Sepulturis* , in prima collectione Decretalium apud Antonium Auguſtinum (fragmentum extat in *Cap.* 2. *tit. eod.*) refertur Epiſtola Leonis (veriſimiliter IX.) omnibus Fidelibus per Dardaniam conſtitutis inſcripta , in qua ſcribit , ſibi eſſe relatum , quoſdam eſſe perverſe agentes , qui pervertere nituntur Eccleſiæ unitatem ; „ videlicet Abbates , Mo-
„ nachos , qui non ſtudio charitatis , ſed zelo rapacitatis invi-
„ gilant , atque ſeducere conantur ſæculares , quos illaqueare poſ-
„ ſunt , ut res ſuas , atque poſſeſſiones , ſive in morte , ſive in
„ vita , Monaſteriis ſuis tradant , & Eccleſiis , quibus ſubjecti
„ eſſe videntur , & a quibus Baptiſmum , Pœnitentiam , Eucha-
„ riſtiam , nec non pabulum vitæ , cum late carnis acceperint ,
„ vel accipiunt , nihil de bonis relinquunt .

Hanc Monachorum rapacitatem plane improbandam dicit :
„ Conſiderantes (ait) non eſſe bonum , ſi illi , qui olim ſocii fue-
„ runt paſſionum ſecundum Apoſtolum , ſint immunes a ſocieta-
„ te conſolationum . Et quia dignus eſt operarius mercede ſua .

XXXIX. Sanctus Bonaventura in Epiſtola 2. ad Provinciales ſui Ordinis ſcribit , quod ſepulturarum & teſtamentorum litigioſa , & avida quædam invaſio Ordinem ipſum Clero toti non modicum exoſum feciſſet : uti ſupra *Tom. I. part.* I. *tit.* 32. *c.* I. *num.* 21. notavimus . Ex quo colligitur , quod vel eo tempore inciperent ad ſuas Eccleſias attrahere Fidelium ſepulturas ; idque cum Cleri offenſione .

XL. Cum autem hæc ſepulturarum invaſio , quæ etiam aliorum Ordinum Religioſos , immo Clericos ſæculares ſenſim invaſit , magna ſcandala & diſſenſionum ſemina pareret , ipſiſque Fidelibus libertatem in eligendis ſepulturis adimeret ; Bonifacius VIII. animarum periculis , & ſcandalis , quæ frequenter ex his proveniunt , obviare volens , ait : „ Univerſis Religioſis , & ſæ-
„ cularibus Clericis , cujuſcumque ſtatus , vel conditionis exiſtant ,
„ in virtute ſanctæ obedientiæ , ac ſub interminatione maledi-
„ ctionis æternæ , diſtrictiſſime prohibemus , ne aliquos ad vo-
„ vendum , jurandum , ut fide interpoſita , ſeu alias promitten-
„ dum inducant , ut apud eorum Eccleſias ſepulturam eligant ,
„ vel jam electam ulterius non immutent .

XLI. Extat hoc Bonifacii Decretum in *Cap.* I. *De Sepult. in* 6. additque : „ Nos enim (ſi ſecus factum fuerit) electionem
„ talem decernimus nullius penitus exiſtere firmitatis . Statuen-
„ tes , ut ii , qui ſic elegerint , nec apud ſic electas Eccleſias ulla-
„ tenus ſepeliri , nec alibi (ne contra votum , juramentum ,
„ aut promiſſum hujuſmodi a ſe factum materiam habeant ve-
„ niendi) poſſint eligere ſepulturam ; ſed contradictione quacum-
„ que ceſſante , ſepeliantur omnino apud alias Eccleſias , apud
„ quas ſepeliendi de jure fuiſſent , ſi alias ſepultura non electa
„ forſitan deceſſiſſent .

XLII. „ Si vero iidem Religioſi , vel Clerici prædictos in ſuis
„ Eccleſiis , vel cœmeteriis præſumpſerint ſepelire , ad reſtitu-
„ tionem tam ſepultorum corporum (ſi petantur) quam etiam
„ omnium , quæ occaſione ſepulturæ illorum pervenerint quo-
„ modolibet ad eoſdem , intra decennium integraliter faciendam
„ ipſos obligatos eſſe cenſemus . Quam niſi fecerint ; Eccleſiæ
„ ipſæ , apud quas ſepulti fuerint , nec non & cœmeteria ea-
„ rumdem ex tunc eo ipſo ſint , & tamdiu maneant Eccleſiaſti-
„ co ſuppoſita interdicto ; donec ab eis facta fuerit reſtitutio
„ plenaria omnium prædictorum .

XLIII. Hæc Conſtitutio renovatur in *cap.* 3. *De Pœnis* in Clementinis , volens , „ violatores dictæ Conſtitutionis pœnam a
„ Bonifacio comminatam incurrere *ipſo facto* , ab alio , quam a
„ Sede Apoſtolica (præterquam in mortis articulo) nullatenus
„ abſolvendos , nullis privilegiis , aut ſtatutis cujuſcunque teno-
„ ris exiſtant , ſuper his valituris .

XLIV. Synodus Namurcenſis anno 1659. poſtquam *tit.* 19. *cap.* 4. declaraverat , quod in ſepeliendis mortuis , ſeu deducendis ad Eccleſiam non poſſit Religioſi portare ſtolam extra ſepta Monaſterii ſui juxta Clementinam *Dudum* , *De Sepulturis* ; ſubjungit *cap.* 5. „ Neque inducere , aut perſuadere morientibus , ut apud
„ ſe eligant ſepulturam , ſub pœna comminata in Clementina
„ *Cupientes* , *de Pœnis* .

Sane ſi Fidelibus permitteretur libera ſepulturarum electio , omniſque illa inductio , & odioſa ac ſcandaloſa ſepulturarum invaſio ceſſaret , non dubium , quin multa diſſenſionum Clerum inter & Regulares ſemina ſuffocarentur , murmuraque & ſcandala evitarentur.

CAPUT IV.

De vetita exactione pro Sepulturis , & de juribus funeralibus .

1 *Anaſtaſius certum reditum attribuit Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ , ut exequiæ ſine ſumptu fierent .*
2 *Id primum conſtituit Conſtantinus Magnus .*
3 *Hæ leges quomodo tempore Juſtiniani Imperatoris neglectæ ?*
4 *Leges illas Juſtinianus renovavit .*
5 *Sumptus & expenſas funerum præſcripſit & Miniſtrorum honoraria taxavit .*
6 *Inter hos Miniſtros erant , qui* Decani *dicebantur .*
7 *Quod hodie in Eccleſia Conſtantinopolitana* Decani *Officium ?*
8 *Qui* Decani *dicuntur , non abſimiles hodiernis Alexianis .*
9 *Inter funeris miniſtros erant Acolythi , & quod horum munus .*
10 *Erant quoque Aſceteriæ ſive Canonicæ ; quales hæ fuerint , & quot funeribus adhibendæ cum Acolythis ?*
11 *Conſtitutio Juſtiniani per Leonem Imperatorem renovata .*
12 *Quare conveniret , ut exequiæ gratis fierent ?*
13 *Tempore S. Gregorii querebantur Laici pro ſepultura pretium exigi .*
14 *Id graviter reprehendit S. Gregorius .*
15 *Ipſe vitium illud evellere ſtuduit ; monetque Epiſcopos ut idipſum faciant .*
16 *Reprobat conſuetudinem exigendi pretium pro ſepultura , tamquam abuſivam .*
17 *Leo IV. pro ſepulturis quidquam exigi vetat .*
18 *Similiter & Hincmarus Remenſis .*
19 *Idipſum ſæculo* IX. & X. *plura Concilia vetuerunt , & exactionem pro exequiis defunctorum , ut Simoniacam damnat Concilium Turonenſe .*
20 *Idipſum declarat Concilium Lateranenſe ; neque conſuetudinem contrariam valere dicit .*
21 *Conſuetudinem non effodiendi ſepulcrum , priuſquam pro terra pretium ſolvatur , reprobat* Honorius III.
22 *Conſuetudo oblationes in exequiis faciendi non reprobatur .*
23 *Voluntarias oblationes a Clericis accipi permittit Sanctus Gregorius .*
24 *Idem permittit Hincmarus Remenſis .*
25 *Priſtina Concilia reprobantia exactiones , admittunt receptionem oblationum .*
26 *Simili modo Synodi recentiores reprobant exactiones , & probant oblationes .*
27 *Quid nomine oblationum veniat ?*
28 *S. Carolus oblatum , & Eccleſiæ conſecratum dixit quidquid circa funus apponitur .*
29 *Idem cenſuit Epiſcopus Gratianopolitanus .*
30 *Non videtur id ubique receptum .*
31 *Inter oblatas recenſenda & Cleri honoraria .*
32 *Pallium feretro imponendum* gratis *dari optavit S. Carolus , & quid circa hoc habeat conſuetudo Belgica ?*
33 *Pallium ſemel feretro impoſitum eſſe Eccleſiæ conſecratum , declarat S. Carolus .*
34 *In Belgio uſitatæ redemptionis ; quidque in his cavendum ?*
35 *Redemptiones has probaſſe videtur S. Carolus .*
36 *Oblationes funerariæ cui competant ?*
37 *Sicuti Clericis vetitæ exactiones , ita & laicis vetatur laudabiles offerendi conſuetudines infringere .*
38 *Concilium Lateranenſe vult laudabiles conſuetudines offerendi retineri .*
39 *Laudabiles conſuetudines obſervari voluit Sanctus Carolus .*
40 *Ut Parochis , & Eccleſiis Parochialibus provideretur , oportuit conſuetas oblationes ſtabilire , & quaſi neceſſarias facere .*
41 *Ut abuſus vitaretur , conveniens fuit , ut auctoritate Superiorum laudabiles conſuetudines taxarentur .*
42 *Decreta Synodorum Cameracenſium de hac taxatione .*
43 *In Belgio taxatio harum oblationum , ſive jurium funeralium , ſine conſenſu Magiſtratus ægre admittitur .*
44 *Taxa jurium funeralium auctoritate Regia facta pro Comitatu Namurcenſi .*
45 *Ordinatio Caroli V. ſuper materia funeralium pro civitate Mechlinienſi .*
46 *Pro mortuis extra civitatem ad exequias celebrandas in civitate hæc Ordinatio cogi non vult hæredes .*
47 *Vult unicuique liberum eſſe eligere genus ſepulturæ , & exequiarum quod ſibi placet .*
48 *Recentior taxa Regia eorumdem jurium pro civitate Mechlinienſi .*
49 *Similes pro civitate Antuerpienſi .*
50 *Natura jurium ſic taxatorum ſimilis eſt decimarum conditioni .*
51 *Jura taxata , & conſueta a Clero non excedenda .*
52 *Prætextus excedendi a S. Carolo rejecti .*
53 *Cavere debet Clerus , ut quid ex pacto prætextu jurium exigat ; ſed ſolvi ſolitis ſint contenti .*

54 *Evi-*

54 *Evitare ſollicite avaritiæ notam, nec ob ſolutionem jurium ſepulturam differre.*
55 *Hæc dilatio ſepulturæ ab Imperatoribus etiam ethnicis reprobata.*
56 *Eadem ratione improbatur mos arreſtandi corpora, quæ vehuntur per pages, & quæ hujus moris origo?*
57 *Hunc morem improbat Parlamentum Mechlinienſe.*
58 *Improbat quoque S. Carolus.*
59 *Pignus accipere in ſecuritatem ſolutionis jurium funeralium, vetat S. Carolus.*
60 *Sepultura conveniens hodie ob defectum ſolutionis jurium non raro negatur; quod non eſt probandum.*
61 *Parochi Parochianis ſuis, licet pauperibus, honeſtam ſepulturam merito procurare ſtudent.*
62 *Monitum Epiſcopi Gratianopolitani circa ſepulturas pauperum.*
63 *Ob defectum competentiæ ſubinde Parochi ad duriorem jurium exactionem impelluntur.*

I. EXTAT in Codice Juſtinianæo, titulo *De Sacroſ. Eccleſiis*, lex Anaſtaſi Imperatoris in hæc verba: ,, Magna, &c. ,, Conſtitutio magnæ Eccleſiæ Conſtantinopoleos ſeptuaginta li- ,, brarum auri reditum, eam ob cauſam, ut ſcilicet exequiæ ſine ,, ſumptu, & *gratis* fiant in urbe Conſtantinopolitana, & uſque ,, ad novos muros, & Blacernas.

II. Si Juſtiniano credimus, hujus Conſtitutionis primus auctor non eſt Anaſtaſius, ſed Conſtantini Magni lex eſt, per Anaſtaſium innovata. Dicit enim in *Novella* 59. quæ inſcribitur, *De debita impenſa in exequiis defunctorum*: ,, Quod Conſtantinus re- ,, cte cogitans diſpoſuit, & poſt hæc Anaſtaſius firmavit, adjiciens ,, etiam reditus cauſæ, hoc nos ipſi, cum periculum patiatur ca- ,, dere, reparare & dare cum omni cautela, & terminis com- ,, petentibus cogimur, illud facientes manere immortale.

Conſtantinus itaque erectam a ſe Conſtantinopolim Romanæ urbis dignitate, & privilegiis donavit, & ejus Eccleſiæ mille & centum tabernas, ſeu officinas ſitas in præcipuis civitatis foris, & ab omni Regia exactione, ac publico onere liberas adſcripſit, ex quarum reditu omnes funerum impenſæ ſolverentur.

III. Verum hoc Principis donum in alienos uſus jam tempore Juſtiniani converti videbatur; vel certe contra intentionem donantis, funeris impenſa non e *publico* erogabatur, ſed ab hæredibus defunctorum exigebatur; uti teſtatur ipſe Juſtinianus. ,, Plu- ,, rimi plerumque adierunt nos (inquit) dicentes non ſimiliter ,, cauſam procedere, neque ſine mercede fieri defunctorum exe- ,, quias, ſed exigi amare, & inveniri plurima foris nomina, & ,, corpora, quæ etiam invitos exigunt lugentes, & cogunt dare ,, non habentes; hæc omnia juſtum judicavimus competenti cor- ,, rectione digna facere.

IV. Itaque hac Novella rurſus conſtituit Juſtinianus, ut Eccleſia Conſtantinopolitana ex officiniis mille & centum ab omni onere liberis, & reditu ab Anaſtaſio adjecto, impenſas funerum ſuppeditet, nihilque cauſa funeris ab hæredibus exigatur.

V. Utque firmior eſſet ejus obſervantia, etiam hac Novella modus ſumptibus funerum præſcribitur; quantumque per ſemeſtria ſingula oporteat Œconomos Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ dare his, qui funeri operam impendunt taxatur.

VI. Inter hos funeri aſſiſtentes, erant qui *Decani* dicebantur, qui & *Lecticarii*, ſive *Copiatæ*, vel etiam *Veſpillones*, foſſarii dicti ſunt; quorum officium erat lectum, ſeu feretrum, cui cadaver erat impoſitum, efferre, & corpus inhumare; de quibus fit etiam mentio *L.* 4. *Cod. De Sacroſ. Eccleſiis*, ubi numerus eorum reſtringitur ad nongentos & quinquaginta.

VII. In notitia Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ apud Goartium legitur: ,, Decanus Sacerdotes ad jura ſua, & oblationum par- ,, tem accipiendam advocant ". Hinc exponens Goartius ait: ,, Decanus idem eſt quod Veſpillo, ſeu Lecticarius, & ut Epi- ,, phanius loquitur, qui mortuorum effert corpora. Unus hic ,, tantum eſſe perhibetur, ſupra alios videlicet de grege plebis, ,, ad efferendos mortuos abſque Eccleſiaſtico titulo aſſumptos ,, eminentior: cujus eſt etiam ea provincia, ut Sacerdotes com- ,, ponat in juribus, & contributionibus, ad eos ex funeribus, ,, & alio quovis obſequio provenientibus accipiendis.

VIII. Hi igitur Decani, ſeu Veſpillones, vel Lecticarii ſimiles fuere hodiernis noſtris Fratribus Cellitis, ſeu Alexianis, qui ſepeliendis inhumandiſque, ac curandis mortuorum corporibus ſe impendunt.

IX. Inter funerum miniſtros, quibus & e publico honorarium conſtituit, erant Acolythi, & Aſceteriæ ſive Canonici. Acolythi erant quaſi aſſeclæ, quorum officium erat funeri funalia ſive faces præferre; ſtatuitque ut ſingulis funeribus ſaltem *tres* Acolythi aſſiſtant, qui nihil penitus accipient, ſcilicet ab hæredibus defuncti.

X. Aſceteriæ ſive Canonicæ erant mulieres, quæ præcinendo, & pſallendo funus præcedebant, quas octo ut minus ſingulis funeribus adeſſe voluit.

Verba Juſtiniani ſunt in hac Novella *cap.* 4. §. 1. ,, Sancimus ,, ſingulo lecto (id eſt, *feretro*) gratis dato unum Aſceterium ,, dari, Aſceteriarum aut Canonicarum non minus octo mulie- ,, rum præcedentium lectum, & pſallentium, & tribus Acoly- ,, this, qui nihil penitus accipient.

XI. Cumque rurſus lapſu temporis hæc Conſtitutio negligeretur, ac proventus in alios uſus detorquerentur, Leo Sapiens legem tulit, qua decrevit, ,, ut quæ de his jam olim edita Con- ,, ſtitutio eſt, immota, & inviolata permaneat ". *Novella* 12.

XII. Optandum ſane eſſet, ut quod in Conſtantinopolitana Eccleſia ex pia Imperatorum liberalitate fuit ordinatum, etiam hodie in omnibus Eccleſiis ſervari poſſet; ipſæque etiam pauperum exequiæ & funeralia honorifice, & religioſe, prout eorum merita, & vitæ conditio exigunt, ſine ipſorum ſumptu agerentur: ipſiſque Clericis occaſio adimeretur, de hoc pietatis ac religionis opere quaſi mercandi, & de alieno luctu lucrum captandi.

XIII. Scribit ad Januarium Epiſcopum Calaritanum Sanctus Gregorius *lib.* 7. *Indict.* 2. *Epiſt.* 56. ,, Queſta eſt nobis Nereida ,, clariſſimi fœmina, quod ab ea centum ſolidos pro filiæ ſuæ ,, ſepultura fraternitas veſtra non erubeſcat exigere, atque ei ,, ſuper doloris gemitum, majorem diſpendii ſtudeat inferre mo- ,, leſtiam.

XIV. Poſt hæc ſubjungit Gregorius: ,, Quæ ſi ita ſe veritas ,, habet, quia grave nimis, & procul eſt a Sacerdotis officio ,, pretium de terra conceſſa putredini quærere, & de alieno ,, velle facere luctu compendium: ab hac ſe petitione fraterni- ,, tas veſtra contineat, & moleſtia ei de cætera non exiſtat; ,, maxime quia & Hortolanum quondam; de quo ſe ipſam aſſe- ,, rit filiam ſuſcepiſſe, Eccleſiæ veſtræ non in parva quantitate ,, munificum memorat extitiſſe.

XV. Deinde narrat, quomodo ipſe vitium hoc extirpare ſtuduerit, & quod exemplo etiam Gentilium Epiſcopi excitari debeant, ut ſepulturam gratis annuant. ,, Hoc autem vitium (ait) ,, & nos poſtquam Deo auctore ad Epiſcopatus honorem acceſ- ,, ſimus, de Eccleſia noſtra omnino vetuimus, & pravam de- ,, nuo conſuetudinem nequaquam uſurpari permiſimus: memores ,, quia dum Abraham a filiis Emor, hoc eſt, Ephron, filio Seor ,, ſepulcrum pretio ad humandum corpus conjugis poſtularet, ,, pretium accipere renuit, ne commodum videretur de cadave- ,, re conſecutus. Si ergo tantæ conſiderationis paganus vir fuit, ,, quanto magis nos qui Sacerdotes dicimur, hoc facere non de- ,, bemus? Unde ne hoc avaritiæ vitium, ne vel in alienis de- ,, nuo tentari præſumatur, admoneo.

Hanc ſententiam Gregorii refert Gratianus *Cauſ.* 13. *quæſt.* 2. *Can.* 12.

XVI. Et Domo Epiſcopo Meſſano ſcribens idem ſanctus Pontifex *lib.* 7. *Indict.* 1. *Epiſt.* 4. morem aliquid pro ſepultura exigendi vocat *illicitam antiquam conſuetudinem*. Verba ejus ſunt; Cum ſecundum noſtrum ,, inſtitutum noveris nos *illicitam anti-* ,, *quam conſuetudinem* omnino vetuiſſe, nec cuiquam aſſenſum ,, præbere, ut loca humandi corporis pretio poſſint adipiſci.

XVII. Sæculo IX. Leo IV. in Homilia ſeu Epiſtola De Cura Paſtorali ad omnes Sacerdotes curam animarum gerentes, ait; ,, Nullus veſtrum pro mortuis ſepelliendis præmium aut munus ,, exigat.

XVIII. Hincmarus Remenſis in litteris ad Hedenulphum Laudunenſem Epiſcopum, ait: ,, Epiſcopus aut Presbyter pro ſe- ,, pultura obaudiens decreta B. Gregorii, pretium de terra con- ,, ceſſa putredini quemquam non permittat in ſua Parochia quæ- ,, rere, & de alieno velle luctu compendium.

Eamdem prohibitionem reiteravit in primo ſuo Capitulari, *cap.* 12. & in tertio, *cap.* 2. additque hic: *Sicut ſacra & canonica ſanxit auctoritas.*

XIX. Sub idem tempus Concilium Mediolanenſe *Can.* 72. verbis utens S. Gregorii ait: ,, Nemo pro loco ſepulturæ pretium ,, de terra putredini conceſſa, & de alieno velle facere luctu ,, compendium, (*a*) aliquo modo tenet.

Plura ſunt tum Synodorum, tum Epiſcoporum decreta hanc ſepulturam mercimoniam execrantia, & apud Gratianum *Cauſ.* 13. *quæſt.* 2. *Can.* 14. refertur Decretum Concilii Triburienſis, & *Can* 15. aliud ſub nomine Synodi Varenſis, ſed quod revera eſt Decretum Synodi Nannetenſis, & *Can.* 12. extat ſententia S. Hieronymi hiſce conformis.

His decretis inſiſtentes poſteriores Synodi, & ſummi Pontifices, uno conſenſu *exactiones* omnes pro ſepeliendis mortuis non tantum prohibuerunt, ſed ut Simoniacas reprobarunt, idque non obſtante quacumque contraria conſuetudine.

Extat in *Cap.* 8. *tit. De Simonia*, Decretum Concilii Turonenſis ſub Alexandro III. ,, Pro *ſepultura* quoque, & chriſmatis ,, & olei receptione, nulla cujuſquam pretii exactio attentetur ". Additque: ,, Nec ſub obtentu *cujuſquam conſuetudinis* reatum ,, ſuum quiſquam tueatur; quia diuturnitas temporis non dimi- ,, nuit peccata, ſed auget.

XX. Et in *Cap.* 9. *tit. eod.* refertur Conſtitutio Concilii Lateranenſis ſub Alexandro III. ubi in primis dicitur: ,, Horribile ,, nimis eſt, quod in quibuſdam Eccleſiis locum venalitas perhi- ,, betur habere, ita ut & pro ſepulturis, & exequiis mortuorum ,, aliquid requiratur.

,, Putant autem (pergit Concilium) plures ex hoc licere, quia ,, legem mortis de longa invaluiſſe conſuetudine arbitrantur; ,, non attendentes quod tanto graviora ſunt crimina, quanto ,, diutius infelicem animam tenuerunt alligatam.

XXI. Denique Honorius III. ſcribit Magalonenſi (*b*) Epiſcopo in *Cap.* 13. *tit. De Sepult.* ,, Abolendæ conſuetudinis perverſi- ,, tas apud Montempeſſulanum (ut dicitur) inolevit, ut dece- ,, dentibus non prius permittatur effodi ſepultura, quam pro ,, terra, in qua ſepeliendi ſunt, certum pretium Eccleſiæ per- ,, ſolvatur ". Et infra: ,, Mandamus, quatenus cum loci Diœ- ,, ceſanus exiſtas, inhibeas Clericis ne quicquam omnimo præſu- ,, mant exigere hac de cauſa.

XXII. Verum cum hiſce decretis nequaquam reprobetur laudabilis, & a primis ſæculis in Eccleſia recepta conſuetudo in funeribus oblationes pro mortuis faciendi; proinde neque Clericis eas recipiendi libertas adempta eſt.

XXIII. Et quidem S. Gregorius in citata *Epiſt.* 56. poſtquam exactionem pro ſepultura reprobavit, addit: ,, Sed ſi quando ali-

(a) Compendium eo loci, ſignificat tributum, ſeu præſtationem nummariam.
(b) Magalone, *Maguelona*, urbis olim Epiſcopalis Galliæ Narbonenſis, verum ann. 1536. ejus ſedes a Paulo III. ſummo Pontifice, poſtulante Franciſco I. Rege Francorum, ad Monte-Peſſulanum tranſlata eſt.

,, aliquem in Ecclesia sepeliri conceditis, siquidem parentes ipsius, ,, proximi, vel hæredes pro luminaribus *sponte offerre* quid voluerint, accipere non vetamus.

XXIV. Similiter Hincmarus Remensis in allegato primo Capitulari prohibemus quidquam exigi aut extorqueri, addit: ,, Si ,, quid autem Altari, vel Ecclesiæ aut sibi (Presbytero) *gratis* ,, *oblatum* fuerit a devotis quibuslibet, cum benignitate recipere ,, non interdicimus ". Et rursus in altero Capitulari: ,, Si autem aliquid quisquam *gratis* offerre voluerit post sepultum cor- ,, pus, hoc suscipi non vetamus.

XXV. In Concilio Meldensi etiam hæc clausula his verbis exprimitur: ,, Si quando autem proximi, vel hæredes *sponte* ali- ,, quid conferre in Ecclesia voluerint in *eleemosynam* defuncti, ,, accipere non vetamus: *peti* vero vel *exigi* aliquid omnino ,, prohibemus.

Decreta Conciliorum Triburiensis, & Nannetensis supra citata apud Gratianum, eamdem clausulam continent.

XXVI. Eodem tenore & Synodorum nostræ pene ætatis decreta concipiuntur; ut nimirum exactiones, & pactiones interdicant, oblationes vero probent; hasque a Parochis aliisque, quibus de jure, vel consuetudine, aliove legitimo titulo competunt, recipere permittant.

XXVII. Nomine oblationum non veniunt hic tantum illa, quæ in Missis exequiarum aut anniversariorum ad Altare offeruntur, sed & luminaria, aliaque, quæ circa funus sive occasione funeris consanguineis, hæredibusque defuncti in funeris pompam impenduntur.

XXVIII. Unde S. Carolus in suo Concilio Mediolanensi I. *tit. De Funeribus & exequiis*, ait: ,, Candelæ omnes, cerei, & quæ ,, intortitia vocantur, quæ circum crucem, & cadaver ad Ec- ,, clesiam adferuntur, & alia, quæ circa feretrum, & in Alta- ,, ribus ac reliquis in locis, dum divina Officia in funere cele- ,, brantur, hæredum impensa accenduntur, ita Deo oblata esse ,, intelligantur, ut ejus Ecclesiæ Sacristiæ, in qua mortui cor- ,, pus humandum erit, continuo addicta sint.

XXIX. Sancti Caroli vestigia premens Cardinalis Grationopolitanus in suis Ordinationibus Synodalibus, *tit. 4. art. 2. cap. 15.* idipsum declaravit. Verba ipsius sunt: *Tout ce qui est offert á l' Eglise, n' en doit jamais être retiré, c' est pourquoi nous ordonnons que les cierges, & flambeaux qui auront été allumés aux Convois, ou dans l' Eglise à l' Autel, demeureront aux Curés, ou a ceux a qui ils appartiennent, par le droit & par la coutume, à la reserve des cierges des Confrèries, & que les Confreres tiennent à leurs mains pour accompagner le corps de leur Confrere, qui seront retires par leus officiers.* Id est: Quidquid Ecclesiæ oblatum est, auferri ab ea non potest: hinc statuimus, ut candelæ & faces, quæ accensæ fuerint in comitatu, vel in Altari Templi, Parocho cedant, aut iis, ad quos jure aut consuetudine pertinent: hinc exceptis Confraternitatum candelis, quas in deducendo Confratris cadavere Confratres prætulerunt, quæ per ipsorum administros reposcentur.

XXX. Id nihilominus non ubique videtur receptum, ac nominatim legitur in Regulamento emanato e Curia Brabantiæ an. 1665. pro civitate Antuerpiensi super juribus sepulturæ, *art.* 12. quod faces, quæ positæ fuere circa feretrum, non poterunt retineri ab Ecclesia; sed referentur ad domum mortuariam, ad dispositionem hæredum, vel executorum. Verba articuli sunt: *Datmen ten opsighte vande flambeuwen gestaan hebbende rontom de baere in geene kercke vande selve stadt* (Antwerpen) *het sal moegen behouden maer dat met de selve sal laeten wederkeeren naer het Sterfhuys om te blyven ter dispositie vande Erfgenaemen oft Executeurs van t' selve.* Id est: Quoad faces circumcirca feretrum collocatas, nulla ejusdem civitatis Ecclesias has sibi poterit vindicare; verum ad domum mortuariam referri eas liberum erit, ut de iis aut hæredes, aut executores disponant.

XXXI. Præter illa hic enumerata, inter oblationes etiam comprehendenda sunt, quæ Clericis funus comitantibus, & exequias, aliave officia funeralia agentibus, dari solent; de quibus loquitur S. Carolus, dicens: ,, Excipimus (a superiori decreto) ,, ea quæ Clericis cujusvis eleemosynæ causa dari solent, & quæ ,, funeralium nomine Cathedralibus, & Parochialibus Ecclesiis ,, ex sacris Canonibus debentur.

XXXII. Vult insuper S. Carolus, ut ,, dent operam Episcopi ,, diligenti cohortatione, ut in singulis Parochiis, communibus ,, eorum sumptibus, qui sunt in Parochia, comparetur palli- ,, um, quod mortuo imponi solet; idque omnibus in funere *gra-* ,, *tis* commodetur: quod si Parochiani id recusarint, singuli Pa- ,, rochi, & alii Ecclesiarum Curatarum Rectores pallium ad hu- ,, jusmodi usum emanant; pro quo mortuorum hæredes illis mi- ,, nimum aliquid Episcopi arbitratu largiantur.

Hic in plerisque Ecclesiis *pallium* hujusmodi habetur, sed sumptibus Ecclesiæ, vel Fabricæ plerumque comparatum; pro quo aliquid solvi solet. Superiorum est attendere, ne ejus occasione nimis petatur.

XXXIII. Addit S. Carolus: ,, Si vero nobiles homines aureo ,, vel serico, vel omnino pretioso pallio uti voluerint, pecunia ,, sua faciendum curent: quod ad ejusmodi cadaverum usum ,, nullo modo in posterum adhibeatur: sed illi Ecclesiæ, in qua ,, mortuus sepultus fuerit, illico post funus acquisitum sit, & ,, in ejus ornamenta convertatur.

XXXIV. Consueverunt hæc & similia, ad pompam funeris vel feretro, vel altaribus, vel etiam templi, aut chori parietibus appendenda vela sive panni lugubres, certa redimi eleemosyna, Fabricæ, vel Canonicis, aut Parocho, juxta variam locorum consuetudinem, cedente: quemadmodum & ipsa in specie oblata, in quorum locum hæc redemptionis pecunia succedit pro varia locorum consuetudinibus illisve cedunt; quod & innuit S. Carolus in suo Concilio Mediol. II. *Decr.* 16. explanans hæc in parte Decretum primi Concilii supra relatum, quod significabatur, oblata cedere Sacristiæ.

Sed hac in redemptione illud cavendum, ne eo titulo pompæ funeris nimium excrescant; atque etiam hi, quorum conditio, & dignitas hujusmodi externum apparatum non permittunt, ad similem fastum, mediante alicujus modicæ pecuniæ redemptione, prosilant; Parochi autem & Clerici, qui interim per similes redemptiones lucrum captant, faciliores reddantur ad externum illum fastum permittendum, ut hoc pacto saltem lucrum ex redemptione proveniens habeant. Accedit, quod hujusmodi redemptiones, præsertim quando hactenus consuetudine, aut Superiorum auctoritate non sunt determinatæ, mercimoniam quamdam redoleant; soleantque laici cum Parochis, & Clericis super his quasi mercari.

XXXV. Hinc S. Carolus in suo Concilio Mediol. IV. *tit. de Funeribus, & exequiis*, statuit: ,, Ne pactiones de funere, aut ,, de exequiis pro mortuo celebrandis, cum defuncti hærede, ,, aut alio, ad quem pertineant, a Parocho aliove ea conditio- ,, ne fiant, ut certa ceræ pars, quæ exequiarum Officiis super- ,, erit, ipsi hæredi aut alteri restituatur.

Has redemptiones improbare quoque videtur citata Ordinatio Curiæ Brabantiæ pro civitate Antuerpiensi, *art.* 14. in verbis: *Dat in toecommende sullen cesseren alle redemptie over cruysen, vaenen, baer-cleeden, behangen vande chooren, ende diergelyske, maer saleen ieder schuldig syn sigh te contenteren met de reghten hier onder in particulier aengeroet.* Id est: Nulla in posterum fiet redemptio ratione crucis, quæ præfertur, labari, vestis sepulcralis, vestitionis chori, aut similium; sed unicuique satis erit quod per jura infra specialiter exprimenda concedetur.

XXXVI. Cessante particulari consuetudine, aut privilegio, aliove titulo, oblationes hæ funerariæ tamquam jura Pastoralia spectant ad illos, quibus alia jura Pastoralia competunt; atque de his, sicuti de aliis oblationibus, judicandum conformiter ad illa, quæ supra *tit. 2. cap. fin.* dicta sunt. Et ita in specie de pecunia, quæ in redemptionem pannis lugubris parietibus Ecclesiæ appensi solvebatur, respondit Zypæus *Consult. 6. De Sepult.*

XXXVII. Sicuti Clericis severe prohibitum fuit, ne super sepulturis aut exequiis, aliisque similibus Religionis operibus paciscantur, vel hac occasione extorsiones faciant; ita quoque laicis inculcatum fuit, ne pias, & laudabiles, ac receptas offerendi consuetudines facile infringant.

XXXVIII. Testatur Concilium Lateranense in *Cap. 24. tit. De Simonia*, ,, ad Apostolicam audientiam frequenti relatione per- ,, venisse, quod quidam Clerici pro *exequiis mortuorum*, & bene- ,, dictionibus nubentium, & similibus pecuniam exigunt, & ex- ,, torquent, & si forte eorum cupiditati non fuerit satisfactum ,, impedimenta fictitia fraudulenter opponunt. Econtra vero qui- ,, dam laici laudabilem consuetudinem erga sanctam Ecclesiam, ,, pia devotione Fidelium introductam, ex fermento hæreticæ ,, pravitatis nituntur infringere, sub prætextu canonicæ pietatis.

His querelis occurrens Concilium, ait: ,, Quapropter super his ,, pravas exactiones fieri prohibemus, & pias consuetudines præci- ,, pimus observari: statuentes, ut libere conferantur Ecclesiastica ,, Sacramenta, sed per Episcopum loci veritate cognita compescan- ,, tur, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare.

Ex hoc Decreto conclusum fuit, exactiones quidem in exequiis mortuorum vetitas; sed & laudabiles consuetudines offerendi a laicis esse observandas: immo etiam per Episcopum ad earum observantiam urgeri posse: quod non solum praxis, sed & Synodi posteriores probarunt.

XXXIX. Et quidem S. Carolus in suo Concilio Mediol. I. *De Funeribus & exequiis*, statuit in primis: ,, Exequiarum, sepultu- ,, ræ, & anniversariorum causa nemini quidquam pacisci, aut ,, exigere liceat, neque etiam petere, vel quid aliud committere, ,, quod simoniacæ labis, aut sordidæ avaritiæ suspicionem habeat.

Huic dein Decreto immediate subjungit: ,, Pias tamen in his ,, consuetudines servari jubemus, cujus rei Episcopus curam ,, suscipiat.

Ulterius, cum prius illud Decretum contra exactiones, & pactiones Rectorum Ecclesiarum in exequiis in eam partem a plerisque accipi animadvertisset, quod occasione inde sumpta, Ecclesiæ, non servato piarum consuetudinum usu, debitis eleemosynis defraudentur, in suo Concilio Mediol. II. *part.* 3. *Decreto* 17. hæc in modum declarationis, seu explanationis prioris Decreti addidit: ,, Qua- ,, re Episcopus habita & locorum, & personarum ratione, in fu- ,, neribus, & exequiis, quæ pia instituta, & consuetudines lauda- ,, biles sibi videbuntur, arbitratu suo servari jubeat sacrorum Cano- ,, num auctoritate; contumacesque compellat omni juris remedio.

XL. Postquam autem decimæ personales desierunt, & decimæ reales ac mixtæ sensim ad Monasteria & Capitula Canonicorum devolutæ fuere, necessitas quodammodo coegit, consuetudines has offerendi stabilire; ipsosque laicos quasi constringere ad ipsas oblationes hactenus consuetas; ut Parochorum & Ecclesiam Parochialium necessitatibus provideretur: creditumque fuit æquum esse, ,, proprio Pastori tam pro officio exequiarum, quam reli- ,, quis charitatis officiis defuncto, vita ejus durante, impensis, ,, debitum honorarium post mortem præstari ,, ; uti loquitur Synodus P. II. Cameracensis *tit.* 12. *cap.* 8.

XLI. Sed ne circa has laudabiles piasque consuetudines, vel a Clericis per excessum, vel a laicis perfectum aberretur, omnesque contentiones, & etiam sordidæ aut suspectæ conventiones evitentur, merito caverunt Synodi, ut modus ac mensura hisce oblationibus, auctoritate Superiorum ponatur; determineturque quid juxta laudabilem piamque consuetudinem a laicis solvi, & a Clericis prætendi queat: quod auctoritate Episcoporum fieri in supra allegato Decreto mandavit S. Carolus.

XLII. Similiter Synodus P. II. Cameracensis in citato Decreto, quo æquum declaravit, ut proprio Pastori tam pro officio exequiarum, quam reliquis charitatis officii defuncto, vita ejus durante, impensis, debitum honorarium post mortem præstaretur, advertens, difficillimum esse, hoc (debitum honorarium) *uniformiter* pro

singu-

ſingulis locis ſtatuere & definire, voluit, ut ,, curent Epiſcopi in ,, ſuis ſingulis Diœceſibus circa id providere, prout (ait) ſta- ,, tuitur *cap.* 7. tit. *De Decimis*, primi Concilii Provincialis.

Illo autem *cap.* 7. Synodus illa Provincialis decrevit; ,, In ,, Eccleſiis, in quibus jura Paſtoralia, vel conventione, vel au- ,, ctoritate Magiſtratus ſunt ordinata, ac terminata, ea jura ma- ,, neant, ſi æqua fuerint: ſi minus; vel augeantur, vel minuan- ,, tur Epiſcopi ac Magiſtratus judicio. In quibus autem non ſunt ,, determinata, ineatur ratio cum eodem Magiſtratu, ut fiat.

XLIII. Supponit Synodus in hoc Decreto, taxationem horum jurium, & Epiſcoporum & Magiſtratuum auctoritate fieri.

Veriſimile eſt, Synodum hic attendiſſe harum & vicinarum Provinciarum morem, & conſuetudinem; quæ jura illa temporalia citra auctoritatem Magiſtratus civilis ægre laicis imponi ſinerent., uti *Tom. II. part. 2. Sect.* 1. *tit.* 1. *cap.* 4. notavimus: ubi una dictum eſt eſſe conveniens, ut utraque poteſtate hæc jura taxentur; ne alias laicis, de exceſſu Eccleſiaſticorum in taxandis his juribus, quærendi detur prætextus.

XLIV. Notoria eſt Belgii praxis, taxationem hanc perficiendi auctoritate Magiſtratus Regii; exatque in pluribus Eccleſiis ſimilis taxa. Pro civitate & Comitatu Namurcenſi, prout illa inita, & conventa eſt de mandato Regio cum Conſilio illius Provinciæ, deſcribitur ad calcem Synodi Namurcenſis an. 1659. *Cui quiſque ſe conformabit*, ait ipſa Synodus *tit.* 19. *cap.* 7.

XLV. Extat quoque part. 3. Edictorum Barbantiæ *lib.* 1. *tit.* 6. *cap.* 1. Ordinatio Caroli V. de 23. Martii 1528. pro civitate & diſtrictu Mechlinienſi, qua ſumptus funerum, & honoraria ſive jura Parochorum, aliorumque Miniſtrorum, nec non Eccleſiæ ſive Fabricæ ſpecificantur, & taxantur.

XLVI. In primis in hac Ordinatione decernitur, quod nullus civis aut incola Mechlinienſis tenebitur ad exequias, aut alia jura, pro civibus ſeu incolis civitatis Mechlinienſis, qui extra civitatem mortui fuerint, etiamſi intra civitatem vita durante domicilium & larem haberent; niſi ipſe defunctus per teſtamentum aut ultimam ſuam voluntatem ordinaſſet; aut ejus hæredes communi conſenſu libera voluntate, & ex devotione idipſum vellent, & a Parocho requirerent.

XLVII. Secunda declaratur, quod unicuique cujuſcumque ſtatus ſit, ſive dives, ſive pauper fuerit, liberum ſit eligere tales exequias ſive magnas, ſive exiguas, cum illo pulſu campanarum, & lumine, ſicuti ei viſum fuerit: & caſu, quod id per teſtamentum aut aliter non declaraverit, idipſum fieri poſſit de voluntate & judicio hæredis, vel executoris. Verba Edicti ſunt: *Ende dat een iegbelyk menſche binnen Nechelen ende Schependom vandier rick oft arm, van vvat ſtate oft conditie, die ſy, kieſen ende verclaeren ſar te doen ſoo groote ende cline uytvcert, met ſulcken gheluys ende licht, alſt hom ghelieven ſal, ende in dien by by ſynen Teſtamence oft anderſins niet ghecoſen oft vercicert en hadde, ſal t' ſelve gheſchieden tot vville ende diſcretie van den erſghenarmen oft Executeurs ſonder voonder gehouden, bedvvongen oft ghemoleſteert te moghen vveſen.* Id eſt. Unuſquiſque tam incola Mechlinienſis, quam qui ſub ejus Scabinatus juriſdictione degit, pauper ſeu dives, cujuſcumque gradus, aut conditionis fuerit, eliget, & ſtatuet exequias ſibi parandas ea pompa ſeu ſplendida, ſeu mediocri, tali campanarum pulſu & facibus; prout ipſi libitum fuerit: ſi vero teſtamento aut alias nihil horum ſtatuiſſet, juxta prudentiam & voluntatem hæredum, aut executorum id conſtituetur, nemine ad plura obligato, ſine ulla coactione aut moleſtia.

XLVIII. Cum vero ſuper his juribus rurſus excitata eſſet quæſtio coram Parlamento Mechlinienſi inter Magiſtratum dictæ civitatis ex una, & Capitulum, Plebanum, ac Paſtores ejuſdem civitatis ex altera partibus; Parlamentum, auditis Advocatis Fiſcalibus, nec non Commiſſariis pro informatione cauſæ deſignatis, Declarationem per modum Ordinationis edidit anno 1668. qua confirmavit citatam Carolinam, atque exactam inſuper omnium jurium pro temporum conditione, nec non funerum diverſitate, tum Fabricæ, tum Capitulo, Parochis, aliiſque quibuſcumque Miniſtris competentium, ſpecificam taxam fecit; ac etiam ſumptuum funerariorum aliquam moderationem adjunxit, Habetur hæc Ordinatio una cum taxa *part.* 4. Edict. Brabantiæ, *lib.* 2. *tit.* 14.

XLIX. Similis taxa jurium funeralium, nec non determinatio eorum, quæ circa ſepulturas obſervari oporteat, emanavit ann. 1686. e Curia Barbantiæ pro civitate Antuerpienſi, in qua determinantur omnia & ſingula jura Parochorum, Cleri, cuſtodum, aliorumque miniſtrorum, & Fabricæ, idque pro diverſitate funerum.

Dicitur inſuper in hac Ordinatione *art.* 22. quotidie quæſtionem moveri ſuper electione ſepulturæ, & ſepeliendis pueris, & aliis in ſepulchro Majorum; aliquibus prætendentibus, ſine ſpeciali electione; pueros non poſſe extra ſuam Parochiam ſepeliri: tametſi alibi habeatur ſepulchrum Majorum.

Itaque *art.* 23. decernitur, quod pueri infra ann. 25. uti & minorennes non juncti Matrimonio, ſepelientur ubi parentes aut unus ipſorum voluerit; niſi ipſi filii ſepulturam elegiſſent.

Et *art.* 24. additur, quod ſi contraria electio non ſit, patre aut matre ibidem ſepultis, eadem etiam ſepultura pro pueris erit.

Dein *art.* 25. quod pueri parentibus orbati, & cælibes morientes, ſive adhuc ſint ſub tutela ſive non, ſi in ipſa civitate habeant ſepulturam patris, aut matris, poterunt in ea ſepeliri in caſum non contrariæ electionis.

Si pater, & mater in ipſa civitate ſint ſepulti in diverſis locis, & pueri non conjugati non elegerint ſepulturam, liberum erit hæredibus aut executoribus in alterutrius ſepultura corpus defuncti pueri ſepelire, *art.* 28. Ad evitandas quæſtiones ſuper probatione electionis ſepulturæ, ſtatuitur *art.* 31. quod omnis electio ſepulturæ extra Eccleſiam Parochialem domicilii defuncti, fieri debebit *in ſcriptis* ſub ſignatura defuncti, vel per declarationem coram Notario, qui de eo mox actam capiet, & de qua conſtare debebit Præfecto funerum ante inhumationem. Verba articuli ſunt: *Dat alle d' electie van ſepulturen buyten de Parochie kercke vande vveninge vanden overledenen ſal moeten geſchieden ſchriftelijck by onderteeckeninge vaneen overledennen. oft declaratie voor Notaris die daer van inſtantelijck ſal acte boud n, ende vvaer val ſal moeten conſteren aen den Præfectus funerum voor de begraeffemiſſe.* Id eſt: Quod omnis ſepulcri electio extra Parochiam habitationis defuncti ſcripto fieri debebit ſub chirographo defuncti, vel per declarationem coram Notario, qui hujuſce continuo actam ſervabit, cujuſque faciat fidem Præfecto funerum ante inhumationem.

Additur tamen *art.* 32. præcedentem articulum ita eſſe intelligendum, ut quoad illos, qui nomina alicui lapidi ſepulcrali inſculpi juſſerunt, aut nomina ſua etiam vita ipſorum durante polita ſunt, corpus ipſorum ibidem ſepeliendum ſit. Verba ſunt: *Soo nochtans dat nopende de gene die hunne namen hebben doen ſtellen op cenige ſarcken oft vvaer van de namen bevonden vvorden aldaer geſtelt te zyn van in hun levet doodt lichaem in de kerke alvvaer ſulckes bevenden vvort, ſal begraven vvorden.* Id eſt: Sic tamen ut quoad eos, qui nomina ſua lapidi ſepulcrali inſcribi juſſerint, iiſque etiamnum vivis inſculpta eſſe conſtiterit, cadaver in Eccleſia, in qua id fieri curarint, ſepeliatur.

L. Hæc jura ſic taxata, ſunt onera quædam adinſtar quodammodo decimarum laicis impoſita; ſed deinum poſt mortem in ſuſtentationem Miniſtrorum Eccleſiæ, & reparationem, ac intertentionem Fabricæ templi, nec non divinorum Officiorum ſolvenda. Et ſicuti decimarum ſolutio in ſua origine voluntaria, ſenſim in neceſſitatem verſa eſt; ita & circa has funerarias oblationes contigit.

LI. Et quemadmodum decimæ juxta locorem conſuetudines accipi debent, neque Clericus *inſolidas* prætendere poteſt; ita & juribus ittce taxatis & receptis Clerus contentus eſſe tenetur: cavendumque, ne vanis & excogitatis prætextibus jura illa propria auctoritate augeant, aut nova in gravamen laicorum inducant.

Ita S. Carolus in ſuo Concil. Mediol. IV. *part.* 2. *tit. De Funeribus, & exequiis*, monet, ut Capitula & Canonici contenti ſint in funere, funeriſque officio, eleemoſyna, quæ generatim ipſi univerſo, aut ſingillatim unicuique de Capitulo dari ſolet.

Deinde adjungit: ,, Idem Parochi, Rectores, Sacriſtæ, cuſto- ,, des; & alii Clerici inviolate ſervent ad Epiſcopi præſcriptum.

LII. ,, Pro crucibus autem, & quæ circa cadaver, aut ce- ,, notaphium diſponuntur, pro campanis item, lampadibuſque, ,, aliove prætextu, aut nomine, nihil præterea capiat, exigat- ,, que, nec Capitulum, nec quiſquam de Capitulo, nec Rector, ,, nec Sacriſta, cuſtos, aliuſve Clericus quicumque, niſi ſi quid ,, eſt, quod fabricæ aut ſacriſtæ campanarum nomine dari piæ ,, conſuetudinis Epiſcopus eſſe cenſuerit, idque vere in eum uſum ,, cedat; at pro crucibus nil omnino; quovis etiam fabricæ, vel ,, ſacriſtæ nomine accipi liceat,

LIII. Synodus P. II. Cameracenſis *tit.* 13. *cap.* 3 decrevit, ut ,, pro loco ſepulturæ, etiam eo prætextu, quod cedat fabri- ,, cæ, aut alii piæ cauſæ, nihil ex pacto exigatur: ſed ſi quid ,, (ait) juxta cujuſque loci piam & laudabilem conſuetudinem ,, a defuncti hæredibus vel executoribus donetur, ipſi fabricæ ,, cedat; non autem in uſus Canonicorum, Paſtorum, aut alia- ,, rum perſonarum convertatur.

Monet quoque Rituale Romanum, ut ,, Parochi, aliique Sa- ,, cerdotes iis eleemoſynis contenti ſint, quæ aut probata con- ,, ſuetudine dari ſolent, aut Ordinarius conſtituerit.

LIV. Ulterius Parochi, aliique Sacerdotes in horum jurium petitione, omnis avaritiæ & aviditatis ſpecimen ſollicite cavere debent.

Hinc in primis caveant differre ſepulturam prætextu quod non ſufficienter de juribus ſolvendis cautum fuerit.

Sæculo XI. Guilelmus Epiſcopus Pariſienſis in ſuo Capitulari *Cap.* 5. ait: ,, Presbyteri non detineant corpora mortuorum ſu- ,, per terram occaſione pecuniæ extorquendæ.

Et ejus ſucceſſor S. Odo in Capitulari ſuo: ,, Prohibetur di- ,, ſtricte, ne pro interraſio corpus ſepeliri differatur.

LV. Hanc ſepulturæ dilationem non tantum a ſacris Canonibus, ſed Imperatorum tam Gentilium, quam Chriſtianorum legibus tamquam rem barbaram reprobatam eſſe oſtendit Chriſtianus Lupus Diſſertatione II, procemiali ad tomum III. Scholiorum in Canones, *cap.* 12. ubi inſuper relata Severi Imperatoris lege, *Ne corpora detinerentur, aut vexarentur, aut prohiberentur per oppidorum territoria transferri*, ait: ,, At vero hodie apud nos Chriſtianos ,, ſi quis peregre moriens ſepeliri velit in patria, ejus cadaver loco ,, moveri aut transferri non ſinitur, niſi ſingulis, per quorum terri- ,, toria tranſierit, Parochialibus Eccleſiis perſolverit ſua jura. Ea ,, de cauſa quandoque videmus cadavera arreſtari. Cujus con- ,, ſuetudinis juſtitiam non video uſque huc, & cupio edoceri.

LVI. Neque ego hactenus conſuetudinis hujus juſtitiam video; videturque hæc conſuetudo ſat ſolide reprobata per Peckium in tractatu *De Jure ſiſtendi*, *cap.* 5. ubi in Parochos acriter invehitur, ut ſupra *cap.* 1. monui: admodumque veriſimile eſt, hanc conſuetudinem originem traxiſſe ex avita hominum pietate, ac religioſis, qui ducti in ſingulis Eccleſiis pagorum, per quos cadavera deferebantur ad locum ſepulturæ, mortuos deponebant, donec Paſtores illic cum Clero preces ſuas pro defuncto effudiſſent; atque quæ pietatis officia, ſenſim per Parochos tracta eſſe in neceſſitatem apparet.

LVII. Supra citata Ordinatio Parlamenti Mechlinienſis de ann. 1664. ſuper juribus funeralibus, vult, ut ſi exteri in ipſa civitate Mechlinienſi moriantur, & eorum corpora alio aſportentur, nihil ab eorum hæredibus prætendere poſſit Eccleſia Parochialis, ſub qua

ii or-

mortui sunt, si ibi non sepeliantur; neque sub prætextu dictorum jurium sepulturæ, aut servitii, arrestare corpora exteriorum, aut habitantium, vel aliter impedire, aut differre eorum sepulturam.

Non obscurum est, Parlamentum improbasse jam dictam consuetudinem exigendi jura sepulturæ corporum, quæ tantum transvehuntur per Parochiam, eoque titulo arrestandi; cum nec jura exigi permittat, licet etiam in Parochia mortui sint.

LVIII. Hanc consuetudinem haud probatam fuisse S. Carolo colligitur ex Decreto Concilii Mediolanensis IV, quo decernitur, ut „ Parochus, intra cujus Parochiæ fines aliquis alienæ „ Parochiæ occisus est, ejus cadaver libere alio transferri nullo prætextu prohibeat; nihilque ea de causa accipiat. Si vero „ translatio ea cum funere fit, liberum ei sit uti jure suo “. *Part. 2. cap. 12.*

LIX. Insuper ad evitandam avaritiæ aviditatisque suspicionem, statuit ibidem S. Carolus; „ Ne Parochi, aliique Clerici, „ neque item exequiarum curatores, aliive quicumque in fu„nere operam ponunt, pignora capiant, quibus sibi caveant de „ funerali eleemosyna, aut de eorum operæ in funere præstitæ „ mercede.

LX. Non solent quidem hodie ob defectum solutionis jurium corpora manere, aut detineri non humata; sed tamen rarum non est, ut ob ejus defectum negentur sepultura, & exequiæ, quas pietas & institutio Christiana defunctorum Christianorum corporibus impendi postulant.

Sane nec honestum, nec Religioni nostræ decorum apparet, ut defunctus, qui vitæ suæ meritis, & conditione sive statu meruit honestam, ac honorificam sepulturam, locumque sepulturæ, his carere debeat; quia hæredes ejus sine notabili rei familiaris detrimento jura funeralia solvere nequeunt, aut certe hæreditas ejus ejusmodi jurium solutionem ferre non potest.

LXI. Indubie Parochi in similibus circumstantiis ostendere debent, se juribus illis non tam avide inhiare, ut propterea velint suos Parochianos, alias bene meritos, honesta sepultura privari, neque nimium duri esse debent in eorum exactione, præsertim dum sciunt familiam defuncti honestam quidem esse, sed tamen revera in re familiari minus abundantem.

Scio quidem sæpe non dependere a solo Parocho remissionem horum jurium; immo frequenter minorem eorum partem ad ipsum spectare: nihilominus, si ipse sub agendi modo ostendat, se velle etiam sine juribus, aut cum notabili eorum remissione exequias, & sepulturam facere, satis erit ut notam aviditatis evadat, & Parochianorum suorum benevolentiam conciliet, ostendatque quod Parochianis etiam pauperibus, juxta conditionem ipsorum *justa* persolvere sit paratus.

LXII. Eminentissimi Cardinalis Camusii Episcopi Gratianopolitani in citatis Ordinationibus Synodalibus *tit. 4. art. 12. cap. 12* hoc notandum occurrit monitum: *Nous leur* (aux Curés) *recomandons de témoigner autant de pieté & d'empressement aux enterremens des pauvres, que des riches; de dire les Prieres accoutumées en les conduisant à l'Eglise, & en les mettant en terre, & d'eviter de donner lieu de soupçonner qu'ils apprehendent de n'avoir point de retribution.* Id est: Commendamus ipsis, ut eamdem consuetudinem exhibeant ad sepeliendos pauperes, quam divites, eosque deducendo ad Ecclesiam, & inhumando consuetas preces recitent; caveantque occasionem suspicionem præbere, quod timeant ne sibi sit retributio.

LXIII. Inde unde multum urgentur, ac quasi impellunt Parochi, eorumque Vicarii ad duriorem jurium illorum exactionem, idque non sine gravi Fidelium scandalo, & offensione, eo quod ex his sibi vitæ necessaria, defectu sufficientis aliunde competentiæ, habere debeant. Decimarum possessores, quibus incumbit Parochis de competentia convenienti providere, merito attendent, ne sua tenacitate hisce scandalosis, & scabiosis exactionibus causam præbeant.

CAPUT V.

De juribus Ecclesiæ Parochialis ad exequias, & oblationes, dum alibi sepultura est electa.

1 *Ecclesiæ Parochiali competunt de jure sepultura, & exequiæ.*
2 *Nonnullis aliis locis religiosis* libera *sepultura, sive jus sepeliendi concessum est.*
3 *Sed ultra privilegii tenorem non extendendum.*
4 *Jus sepulturæ, & jus celebrandi exequias sunt distincta: nec illo concesso, sequitur & hoc concessum esse.*
5 *Consequenter alicui loco religioso concessa libera sepultura, non censetur propterea concessum jus exequiarum.*
6 *Pontifices indulgentes alicui loco religioso liberam sepulturam, reservant Ecclesiæ Parochiali reliqua sua jura.*
7 *Clausula reservatoria jurium Ecclesiæ Parochialis occurrit in Bulla confirmatoria Ordinis S. Dominici.*
8 *Eadem clausula exprimi solita in omnibus Bullis, quibus* libera *sepultura annuitur.*
9 *Per* liberam *sepulturam intelligitur jus sepeliendi libere cadavera eorum, qui in loco illo sepeliri elegerunt.*
10 *Corpora dum in locis hujusmodi inhumantur, dicuntur ab Ecclesia Parochiali* assumi.
11 Salva justitia *Ecclesiarum Parochialium idem est, quod salvo jure illarum Ecclesiarum.*
12 *Vigore clausulæ, salva justitia Ecclesiarum Parochialium, manet iis salvum jus celebrandi exequias.*
13 *Manet quoque Ecclesiæ Parochiali jus, ut cadaver prius ad eam deferatur, & eo præsente Missa celebretur.*
14 *Nulla consuetudo requiritur, ut hoc jus salvum sit Ecclesiæ Parochiali.*
15 *Hoc jure utuntur Ecclesiæ Parochiales in Gallia.*
16 *Hoc jus Ecclesiis Parochialibus per Arresta Regia sæpius assertum.*
17 *Illud jus Ecclesiis Parochialibus vindicat Cardinalis Camusius Episcopus Gratianopolitanus.*
18 *In pluribus Ecclesiis Belgicis idem jus salvum manet, & Parochis civitatis Iprensis adjudicatum.*
19 *Per senatum Regium assertum Porocho civitatis Hallensis.*
20 *Similiter Parocho civitatis Athensis.*
21 *Jus exequiarum sine repræsentatione corporis nonnullis Ecclesiis conservatum.*
22 *Jus exequiarum Parochiis civitatis Mechliniensis asseruit Parlamentum.*
23 *Exequiæ persolvendæ in parochia, quales esse debeant?*
24 *Æquum est, ut Ecclesia Matrix seu Parochialis participet in oblationibus factis Ecclesiæ electæ sepulturæ.*
25 *Leo III. tertiam partem dari voluit.*
26 *Alius Pontifex medietatem.*
27 *Tandem* quarta *exemplo quartæ legitimæ, aut Falcidiæ, assignata.*
28 *In statuenda hac portione inspiciendam esse legitimam consuetudinem respondit Urbanus III.*
29 *Portio hæc semper dicitur* quarta, *licet aliquando sit major, vel minor.*
30 *Concilium Viennense* quartam *funerariam determinavit.*
31 *Voluit dari ex omnibus, quæ a defuncta relinquuntur, Fratribus, apud quos est electa sepultura.*
32 *Etiam ex candelis, quas manibus præferunt.*
33 *In quartam funerariam non sunt imputandæ oblationes factæ Ecclesiæ Parochiali.*
34 *Decretum Synodi Tridentinæ quoad hanc* quartam *funerariam.*
35 *Summa fuit Prælatorum cura pro conservanda hac* quarta *Ecclesiæ Parochiali.*
36 *Hæc quarta consuetudine regitur.*
37 *Quid in Gallia, & Belgio consuetudo habeat?*
38 *In dubio salvum manet jus Ecclesiæ Parochialis.*
39 *Concordata in hac materia sunt attendenda.*
40 *Quid circa hæc observandum?*

I. SUPERIORI capite ostensum est, Ecclesiam Parochialem, seu ejus cœmeterium esse locum sepulturæ, sive inhumationis, atque de jure unumquemque esse sepeliendum in Ecclesia Parochiali, nisi ostendatur ex speciali titulo derogatum esse huic juri.

Ulterius ostensum est, Ecclesiæ Parochiali de jure competere, ut in ea exequiæ, aliaque justa defuncto persolvantur, & Parochum esse ordinarium exequiarum, aliorumque officiorum defunctis impendendorum ministrum; eique ejus esse, ea defunctis suis Parochianis administrandi, non secus ac Sacramenta, aliaque salutis media vita durante.

II. Porro licet de jure soli Ecclesiæ Parochiali id competat, nullusque alius locus, inspecto jure communi, inhumationi Fidelium defunctorum datus sit; nihilominus successu temporis, jus sepulturæ, sive inhumationis, aliis passim locis religiosis ex privilegio communicatum esse constat; ipsisque insuper Fidelibus factam libertatem, sepulturam eligendi in quocumque loco religioso jus sepulturæ habente.

III. Sed cum hæc inhumandi facultas aliis Ecclesiis, sive locis religiosis competat jure *speciali*, seu *privilegiato*, consequens est, eam ultra tenorem privilegii contra Ecclesiam Parochialem ejusque jura extendi non posse.

IV. Ulterius notandum est, quod inter se disparata omnino sint, defunctorum sepultura, sive inhumatio, & exequiæ, sive Officium Ecclesiasticum pro defuncto exsolvendum.

Hinc sequitur, uno indulto, nequaquam alterum censeri concessum: indubitatumque est, posse aliquem in aliquo loco religioso sepeliri, tametsi in eodem nulla exequiæ, nullumque Officium defuncto persolvantur: quod quotidiana praxi notius est, quam ut probari debeat.

V. Dum ergo alicui Ecclesiæ, sive loco religioso indulta est sepultura, vel licentia dandi sepulturam iis, qui in illis inhumari elegerint, nequaquam propterea ipsi datum censetur jus, ut ibidem, in præjudicium Ecclesiæ Parochialis, celebrentur exequiæ, aliave Officia Ecclesiastica pro defunctis persolvantur.

Cum enim jus cadavera inhumandi in aliquo loco sit plane distinctum a jure celebrandi exequias pro defuncto, & utrumque illud jus spectet de jure communi ad Ecclesiam Parochialem; indubitatum est quod uno eorum alteri loco vigore privilegii communicato, nequaquam alterum censeri debeat indultum in præjudicium Ecclesiæ Parochialis: quia a jure communi non censetur recessum, nisi in quantum ipse tenor privilegii exprimit; & exigit: immo dum ipsa verba privilegii sunt, dubia, juxta indubitatas juris regulas interpretanda sunt, ut quam minimum a jure communi recedatur.

VI. Jure ergo inhumationis communicato alicui Ecclesiæ, seu religioso loco, salva nihilominus remanent Ecclesiæ Parochiali reliqua jura. Quod & ipsi Romani Pontifices significare intendunt, privilegiis illis, quibus jus sepulturæ concedunt, inserendo clausulam *salva justitia Ecclesiarum, a quibus corpora assumuntur*. Cujus clausulæ mentio fit in *Cap. 9. tit. De Sepulturis*.

VII. Et in Bulla Honorii III. quæ incipit: *Religiosam*, Ordinis Patrum Prædicatorum confirmatoria, conceditur ipsorum Ecclesiæ jus sepulturæ, seu inhumationis, sed cum dicta clausula reservativa. Verba Bullæ §. 10. sunt: „ Sepulturam quoque „ ipsius loci liberam esse decernimus, ut eorum devotioni, & „ extremæ voluntati, qui se illic sepeliri deliberaverint (nisi „ forte excommunicati, vel interdicti sint) nullus obsistat: „ *salva tamen justitia illarum Ecclesiarum, a quibus mortuorum* „ *corpora assumuntur*.

VIII.

VIII. Hæc eadem clausula exprimitur in bulla Sixti IV. quæ vocatur *Mare magnum*, qua varia privilegia indulget Ordini B. M. V. de Monte Carmelo, atque inter alia liberam sepulturam in suis Ecclesiis; idque, ut ait, „ ad exemplum Prædecessorum, „ a quibus Ordinum Mendicantium Professoribus concessum fuit, „ ut in suis Ecclesiis, vel cœmeteriis liberam possint habere se„ pulturam: *salva tamen justitia Ecclesiarum Parochialium, a quibus corpora defunctorum assumuntur*.

Hæc Bulla Sixtina insuper probat, Pontifices in suis privilegiis liberam sepulturam Ordinum Mendicantium Professoribus cum prædicta clausula dedisse; itaque conformiter ad responsum Clementis III. in citato *cap. 9. tit. De Sepult.* Nec credo, ullam authenticam Bullam Pontificiam super concessione liberæ sepulturæ proferri posse, quæ hac clausula careat.

IX. Ex relatis quoque Bullis habetur, quod libera sepultura non aliud sonet, nisi libertatem sepeliendi, sive inhumandi corpora illorum, qui ibidem sepeliri desideraverint, vel elegerint; nullusquæ sepulturæ obsistere queat.

X. Per *Ecclesias, a quibus corpora assumuntur*, intelligi in hac clausula Ecclesias *Parochiales*, evidens est, exprimitque ipsa Bulla Sixtina jam citata, traduntque omnes passim Canonistæ. Cum enim Ecclesia de jure habeat fundatam intentionem ad sepulturam suorum Parochianorum, censentur corpora alibi sepelienda ab ipsa assumi, eo quod jure communi jam essent ipsi Ecclesiæ Parochiali addicta.

XI. Per *justitiam Ecclesiarum* hic significari jura Ecclesiarum, non minus notorium est, eo quod ex *justitia* eis competant: in qua significatione in antiquis etiam monumentis vox *justitia*, sive *justitiæ* sæpius occurrit, uti ostendit Du-Cange in suo Glossario, verbo *Justitia*. Dicimus quoque *justa* persolvere defuncto, dum ipsi persolvimus, quæ *jure* ei debentur. Unde clausula, *salva justitia*, synonyma est huic, *salvo jure*. Quare in Bulla Sixti III. qua ad supplicationem Ducissæ Brabantiæ probatur erectio Conventus Dominicanorum in civitate Bruxellensi, conceditur ut in eo commorantes Fratres fruantur omnibus; & singulis juribus, & privilegiis, quibus alii ejusdem Ordinis Conventus gaudent: prædicta clausula his verbis exprimitur: *Jure tamen Parochialis Ecclesiæ, & cujuslibet alterius, semper salvo*.

XII. Cum ergo inter jura Ecclesiæ Parochialis sint *exequiæ*, aliaque officia funeralia pro defuncto persolvenda, eaque a sepultura, sive inhumanatione plane distincta; consequens est per concessam *liberam sepulturam*, sive facultatem sepeliendi mortuorum cadavera, hæc non censeri adempta; quin & per adjectam prædictam clausulam, cum aliis juribus Ecclesiæ Parochiali conservata.

XIII. Quia vero, uti supra *cap.* I. dictum est, convenit, ut Missa funeralis celebretur præsente corpore, etiam de jure competit Ecclesiæ Parochiali, ut corpus sibi præsentetur, atque eo præsente Missa celebretur; quod non obstare liberæ electioni sepulturæ, jam pridem notavit Glossographus ad *Clementinam, Dudum, De Sepulturis*, verbo *Integre*, ex Joanne De Imola: in primis ubi est consuetudo primum portandi corpus defuncti ad Ecclesiam Parochialem, priusquam sepeliatur in loco electæ sepulturæ, hæc consuetudo servanda est. Deinde ex eodem addit, „ quod ubi non est consuetudo, etiam esse cadaver deferendum, „ ut sic haberet *Missam in propria Ecclesia*, & sic recipiat ibi „ *ultimum vale* a suo Curato. Nec istud (ait) electioni sepulturæ repugnat, sed concordat.

XIV. Supponit igitur Glossographus post Joannem De Imola, jura illa manere salva Ecclesiæ Parochiali; neque consuetudine opus esse, ut jura hæc Ecclesiæ vindicentur; sed citra consuetudinem, aut specialem titulum ipso jure competere.

XV. Jure hoc etiamnum uti passim Ecclesias Galliarum innuit Matthæus Beuvelet, in quodam libello Gallico, cui titulus: *Instruction sur le Manuel par forme de demandes & reponses familiares, où se voient recueillies les choses les plus remarquables qui se trouvent dans la plûpart des Manuels qui sont en usage dans l'Eglise.*

Hic igitur volens ostendere quid circa sepulturam eorum, qui extra Ecclesiam Parochialem eam elegerunt, si servandum ex præscripto majoris partis Ritualium, seu Manualium, quibus utitur Ecclesia, notat, quod Clerus Parochiæ, sub qua sepeliendus decessit, levet corpus, eoque ad eamdem Ecclesiam Parochialem delato, post ibidem celebratam Missam pro defuncto, Curatus, comitante Clero suo, illud præsentat Superiori loci, in quo sepeliri desideravit. Verba ejus sunt *pag.* 379. edit. 1681. *Quand un Paroissien desira d'être enterre en un autre lieu que sa Paroisse?* & respondet; *Le Clergè sur la Paroisse duquel il est de cede, va lever le corps; & l'ayant conduit dans la même Paroisse, après y avoir dit la Messe pour le defunt, le Curè accompagnè de son Clergè la va prèsenter au Superieur du lieu où il avoit domandè d'être inhumè*. Id est: Cum Curialis inhumari desiderat extra Parochiam? R. Clerus Parochiæ, in qua decesserit, tollit cadaver, eoque ad eamdem Parochiam delato, & Missa pro defuncto peracta, Parochus Clero comitante exhibet corpus Superiori ejus loci, in quo sepeliri postulavit.

De generali usu Ecclesiarum Galliæ testatur quoque Claudius Henrys *lib.* I. *cap.* 3. *quæst.* 10. suorum Arrestorum, ubi relatis opinione, & verbis Glossæ supra expressis, adjungit: *C'est ce qui se pratique aussi par-tout: & il est bien juste qu'un enfant rende ce dernier devoir a sa Mere, & qu'il reconnoisse en quittant le monde, celle qui l'a nourri de son lait pendant sa via.* Id est: Idque ubique observatur; & sane æquum est ut filius hoc Matri supremum officium referat, agnoscatque mundo demigrans illam, quæ eum vivum lacte suo pavit.

XVI. Plura Arresta huic conformia refert Carolus Fevretius in tractatu *De Abusu lib.* 4. *cap.* 8. *num.* 5. & 6. & recentius refertur in opere, cui titulus, *Journal des Audiences, parte* 3. *lib.* 3. *cap.* I. prolatum in Parlamento Parisiensi 25. Januarii 1659. in causa Patrum Augustinianorum contra quosdam Parochos, quo declaratum fuit, Augustinianus jus esse sepeliendi corpora eorum, qui apud ipsos elegerint sepulturam: quæ tamen corpora levabuntur a Curatis, aut Vicariis Ecclesiarum, in quibus decesserunt, & portata in Ecclesiam Parochialem, postmodum reducentur ad Ecclesiam Augustinianorum, ut ibidem inhumentur. Verba Arresti sunt: *La Cour faisant droit sur le tout... èmendant a maintenu & gardè lesdits Augustins au droit & possession d'enterrer en leur Eglise les corps defunt, quand il y aura election de sepulture... lesquels corps des dèfunts seront levès par les Curès, ou Vicairès desdites Paroisses, où ils seront dècedes, & portès en l'Eglise Parochiale, & conduits ensuite en l'Eglise desdits Augustins, pour y etre par eux reçus & enterrès*. Id est: Curia super omnibus jus dicens... dictis Augustinianis possessionem asseruit, ac tutam præstitit; ut in Ecclesiis suis cadaver sepeliant, cum electus fuerit locus sepulturæ... quæ cadavera tollentur a Parochis aut Vicariis dictarum Parochiarum, in quibus decesserint, transferenturque ad Ecclesiam Parochialem, & exinde ad dictorum Augustinianorum Ecclesiam deducuntur, ut ab iis excipiantur, & inhumentur.

Notat quoque Barbosa De Officio Parochi *parte* 3. *cap.* 26. *num.* 70. „ Ubi defunctorum cadavera in alterius Parochia existerent, „ & in Ecclesiam Parochialem ad *benedictionem*, ac *ultimum vale* „ a Parocho recipiendum, deferenda esse (a).

XVII. Conformiter ad hunc usum Regni Galliæ Eminentissimus Cardinalis Camusius Episcopus Gratianopolitanus in suis Ordinationibus Synodalibus *tit.* 4. *art.* 2. *cap.* 5. interdicit omnibus Sacerdotibus sub pœna suspensionis, & laicis sub pœna excommunicationis transferre quacumque de causa corpora defunctorum e domo mortuaria ad locum sepulturæ electæ extra Parochiam, nisi prius fuerint delata ad Ecclesiam Parochialem. Verba sunt. *Nous dèfendons à tous Prêtres* à peine de suspense, *& à tous Laiques*, sous peine d'excommunication, *de trasports pour quelque cause que ce soit, les corps des fideles de la maison ou ils seront dècedès, au lieu qu'ils auront choisi pour leur sepulture hors de leur Paroisse, qu'ils n'ayent ètè portès auparavant par le Curè à l'Eglise Paroissiale, d'où ils ne pourront ètre transportes dans des carosses sans-Clergè, & sans luminaire, si l'en n'en a obtenu de Nous la permission: & afin que les convois se fassent avec dècence, Nous ordonnons que le Clergè des Paroisses accompagnera les corps jusqu'à la porte de l'Eglise où l'on les enterrera*. Id est: Inhibemus quibuscumque Sacerdotibus sub pœna suspensionis, Laicis sub pœna excommunicationis, ne quacumque ex causa transferant corpora fidelium e domo, in qua decesserint, ad locum sepulturæ, quem elegerint extra Parochiam, nisi prævie per Parochum ad Ecclesiam Parochialem corpus delatum fuerit, unde in rheda educi non poterit sine Clero, & facibus, nisi consensus noster accesserit. Ut vero funebres comitatus decenter fiant, mandamus, ut Clerus Parochialis corpus usque ad Ecclesiæ limen, in qua inhumabitur, deducat.

XVIII. In pluribus Ecclesiis Belgicis idem jus inviolatum hactenus remanet.

Et quidem anno 1613. Vicariatus Iprensis Sede vacante declaravit in causa inter Augustinianos, & Parochos civitatis Iprensis, „ corpora defunctorum laicorum, etiam convictualium stu„ diosorum in Monasterio dictorum Patrum, repræsentanda esse „ in Ecclesia Parochiali, ibidemque celebranda consueta funera„ lia, priusquam illa apud prædictos Patres sepeliri queant.

XIX. Similis est Declaratio seu Sententia Senatus Regii Motensis pro Pastore civitatis Hallensis contra Minoritas ibidem ann. 1656. Tenor Sententiæ est; *Les Gens, &c. faisant droit declarent que les Peres Recollects devront souffrir que le corps du defunt, qui aura choisi sa sepulture en leur Eglise, soit portè par le Pasteur & Clerge en l'Eglise Paroissiale, pour recevoir avec decence la dernière Benediction Pastorale, & dela ètre conduit par ledit Pasteur & Clerge, si celui requis en est, jusques prés de l'Eglise desdits Peres, pour à leur sortie d'icelle, le mème corps leur ètre delivrè; leur ordonnant de n'y faire aucun Service, avant que celui de la Paroisse soit celebrè avec les publications accoutumèes*. Id est: Judices, &c. jus dicentes declarant teneri PP. Recollectos, ut permittant defuncti cadaver, qui in Templo ipsorum sepulturam elegerit, a Parocho, & Clero ad Ecclesiam Parochialem deferri, ut ei suprema Pastoralis benedictio decenter impendatur, indeque per dictum Parochum, & Clerum, si iis rogatus fuerit, deducatur usque in vicinam Templi dictorum PP. ipsis Templo egressis dictum cadaver tradatur; mandantes ut nullas exequias peragant, antequam in Parochia consuetis publicationibus præmissis celebratæ fuerint.

XX. Et altera ejusdem Senatus pro Parocho S. Juliani contra PP. Recollectos in civitate Athensi, qua declaratum fuit anno 1652. *que les Peres Recolects ne pourront ensepulturer en leur Eglise aucun corps qui n'ait etè representè en l'Eglise Paroissiale du defunt, ne soit après que le Pasteur duement averti en fasse refus*. Id est: Quod PP. Recollectis nullum in templo suo liceat corpus terræ mandare, quod prius delatum non fuerit ad Ecclesiam Parochialem defuncti, nisi ejus rei Pastor debite præmonitus id recusasset.

XXI. Postquam autem sensim permitti cœpit, ut contra pristinam, & in Ritualibus præscriptam disciplinam Missa funeralis sive exequiæ in Ecclesia peragerentur *absente* corpore, una haud difficulter permissum aut dissimulatum fuit, ut corpus defuncti recte deferretur ad locum electæ sepulturæ; modo tamen Missa sive exequiæ pro defuncto in Parochia celebrarentur: quemadmodum in nonnullis Ecclesiis hodie observari videmus.

XXII. Et quidem in Ordinatione Parlamenti Mechliniensi emanata

(a) Extat Arrestum 17. Februarii 1702. datum a supremo Parisiorum Senatu: in eo placito declaratur, deferenda esse fidelium mortuorum corpora ad Parochialem Ecclesiam, antequam deferantur ad Mendicantium, aliorumque Religiosorum Ecclesias, ut terræ in iis mandentur. Arrestum illud refertur in novis Cleri Gallicani Collectaneis. *tom.* 5. *col.* 1657. &c.

nata anno 1668. quæ extat *parte* 5. *Edict. Brabantiæ lib.* 2. *tit.* 14. expreſſe declaratur, quod hæredes aut executores defuncti in civitate Mechlinienſi teneantur exhibere funeralia ipſi defuncto in Eccleſia Parochiali intra cujus limites e vivis diſceſſit, licet in alia Eccleſia elegerit ſepulturam. Verba ſunt; *Le cour faiſant droit, & reglant le tout, declare, & ordonne que les executeurs teſtamentaires & autres, à qui il appartient de rendre les derniers devoirs aux Trepaſsès, ayant fixè domicile & venant à dèceder en cette ville de Malines, ſeront tenus de faire les Funerailles & Services du Defunt en l' Egliſe Paroiſſiale, dans les limites de laquelle ils auront eu leur derniere reſidence, nonobſtant qu' ils auront choiſi leur ſepulture en quelque autre Egliſe*. Id eſt: Curia jus dicens, & ſuas cuique partes aſſignans, declarat, & ſtatuit executores teſtamentorum, aliuſque ad quos ſpectabit defunctis juſta perſolvere, commorantibus, & decedentibus in hac civitate Mechlinienſi, obſtrictos fore ut curent exequias, & Officium pro Defuncto celebrari in Eccleſia Parochiali, intra cujus limites ultimo fuerint commorati, idque quantumvis locum ſepulturæ in aliâ Eccleſia ſibi delegiſſent.

XXIII. Cum vero hodie ſint diverſi generis exequiæ, ſive funera pro ratione majoris vel minoris pompæ, & celebritatis exterioris, & loci, quo ipſum cadaver repræſentatur, vel ſepelitur; ac majora, vel minora jura tum Parocho, tum Fabricæ, aliiſque competant, pro ratione Officii pro defuncto perſolvendi, quæſtio incidit, quod genus exequiarum in Eccleſia Parochiali ſit perſolvendum, quando in alia Eccleſia fuit electa ſepultura; & an hæres ſive executor qualicumque officio in Eccleſia Parochiali defungatur: & judicatum per Parlamentum Mechlinienſe 18. Martii 1669 hæredem ſive executorem non defungi; ſed teneri ad exequias ſive officium iſtius generis, quod reſpondent officio, ſive funeralibus factis in ipſa corporis inhumatione in loco ſepulturæ electæ. Quia per factam eo modo inhumationem cenſetur determinaſſe genus funeris (*a*). Deinde parum honeſtam videtur, defuncto apud extraneam Eccleſiam ſplendidius parentare, quam apud propriam, & matricem Eccleſiam.

XXIV. Ulterius quia de jure ipſa corporis inhumatio ſive ſepultura cum omnibus oblationibus competit Eccleſiæ Parochiali tamquam matri, quæ defunctum Chriſto parturivit, & vita durante enutrivit; juſtum quoque viſum fuit, ut dum inhumatio cum oblationibus ad aliquam Eccleſiam transferri permittitur, hæc Eccleſia mater non in totum ab illis oblationibus excludatur; exemplo matris carnalis, quæ ſaltem in partem hæreditatis liberorum ſuorum vocatur, ſi hæc ad extraneos ex diſpoſitione liberorum tranſeat.

XXV. Et quidem in *Cap.* 1. *tit. De Sepult.* poſtquam Pontifex declaravit, exemplo Patriarcharum unumquemque in ſepulcro Majorum eſſe ſepeliendum, & ad exemplum Chriſti, nulli negandam eſſe electionem ſepulturæ, addit: ,, Sed quia dignus eſt operarius mercede ſua, tertiam partem ſui judicii illi Eccleſiæ dari cenſemus, in qua cœleſti pabulo refici conſuevit, ut juxta Apoſtolum ſint conſolationum ſocii, ut fuerint paſſionum, & ſic demum ubicumque libitum fuerit, eligat ſepulturam.

XXVI. In *Cap.* 2. *tit. eod.* mandatur, ,, ut quicumque amodo in Monaſterio converti voluerit, ſive in morte, ſive in vita, omnium rerum, & poſſeſſionum, quas pro ſalute animæ decreverit diſponere, medietatem Eccleſiæ, ad quam dignoſcitur pertinere, relinquat.

XXVII. At in *Cap.* 8. *tit. eod.* ſtatuitur, ut ſi aliquem Parochianum [illegible] ubi contingerit eligere ſepulturam, de teſtamento ipſius q[illegible]a portio relinquatur, ſcilicet Eccleſiæ Parochiali.

Portio *quarta* hic determinata apparet exemplo *quartæ* partis hæ[illegible]tis, quæ matri debetur pro legitima ex hæreditate filii.

XXVIII. Interim ex citatis Decretalibus intelligimus, non eamdem fuiſſe hujus portionis taxationem.

Unde interrogatus Clemens III. quomodo poſita hac varietate intelligenda eſſet clauſula in privilegiis apponi ſolita, *ſalva juſtitia illarum Eccleſiarum, a quibus mortuorum corpora aſſumuntur*, reſpondit: ,, Ut ſicut Beatus Hieronymus inquit, unaquæque ,, provincia in ſuo ſenſu abundet, ſecundum rationabilem con,, ſuetudinem regionis illa *juſtitia* circa medietatem, vel tertiam, ,, vel quartam partem pro locorum diverſitatibus attendatur ". *Cap.* 9. *tit. De Sepult.*

XXIX. Verum licet juxta locorum ſive Provinciarum conſuetudinem hæc portio poſſit eſſe major, vel minor quam *quarta*, nihilominus ſicuti portio fructuum, quæ Eccleſiæ penditur, ſemper dicitur *decima*, tametſi non ſemper decimam fructuum portionem conficiat; ita quoque portio, quæ debetur Eccleſiæ Parochiali ratione ſepulturæ in alia Eccleſia, licet non ſemper ſit *quarta* portio funeralium, nihilominus retinet nomen *quartæ funerariæ*, tamquam ſuccedens in locum *quartæ*, quæ adinſtar quartæ legitimæ debetur Eccleſiæ Parochiali tamquam matri reſpectu defuncti.

Vocatur quoque portio *Canonica* in *Cap.* 2. *De Sepult. in* 6. & alibi, eo quod a Canonibus ſit indicta.

XXX. In *Clementina Dudum*, *De Sepulturis*, quæ plura dubia, & quæſtiones, Fratres Minores, & Prædicatores inter & Parochos explanat, & reſolvit, etiam ,, auctoritate Apoſtolica con,, ſtituitur, & ordinatur, ut dictorum Ordinum Fratres de ob,, ventionibus omnibus tam funeralibus, quam quibuſcumque, & ,, in quomodocumque relictis diſtincte, vel indiſtincte, ad quos,, cumque certos, vel determinatos uſus, de quibus etiam quar,, ta, ſive canonica portio dari, ſive exigi non conſuevit, vel ,, non debet de jure: nec non de datis, vel qualitercumque do,, natis in morte, ſeu mortis articulo in infirmitate donantis, vel ,, dantis, de qua deceſſerit, quomodocumque directe, vel indirecte ,, Fratribus ipſis, vel aliis pro eiſdem quartam partem (quam ,, auctoritate Apoſtolica taxamus, & etiam limitamus) parœ,, cialibus ſacerdotibus, & Eccleſiarum Rectoribus, ſeu Curatis ,, largiri, integre teneantur.

XXXI. Juxta hanc deciſionem non tantum ex funeralibus proprie dictis, id eſt, quæ cum funere deferuntur, *quarta* debetur; ſed *generaliter ex omnibus quibuſcumque, & quorumcumque, in quoſcumque uſus* obventionibus Fratribus illis a defuncto, qui apud ipſos ſepulturam elegit, relictis; tametſi etiam de jure portio Canonica de illis dari non deberet. Quia licet funeri non applicentur, videntur tamen intuitu electæ ſepulturæ a defuncto eſſe relicta: ideoque æquum videtur, Eccleſiæ Parochiali ex his *quartam* deberi, quia ſimul cum ipſa ſepultura ab Eccleſia Parochiali videntur quandommodo abſtracta.

XXXII. Hinc Gloſſographus ad hanc Clementinam, verbo *Funeralibus*, notat, quod juxta hunc textum etiam *quarta* debeatur ex candelis, quæ *dantur ad manus*, id eſt, quas Fratres comitantes manibus ferunt: ,, Et licet hoc ſit rigoroſum (ait Gloſ,, ſa) hoc tamen vult iſta littera, & verbum *omnibus*, quod ,, præcedit, & *quibuſcumque* quod ſequitur ": Additque: ,, Per ,, hæc verba etiam puto, eos teneri de iis, quæ legantur pro ,, Miſſis dicendis.

XXXIII. Adhæc obſervandum, obventiones, e quibus *quarta* detrahenda dicitur, intelligi de ſolis obventionibus, quæ obveniunt Eccleſiæ, in qua electa eſt ſepultura: factas autem in Eccleſia Parochiali hic nullatenus conſiderandas, neque has in *quartam* eſſe imputandas; ſed integras Eccleſiæ Parochiali cedere; ac præter has deberi *quartam* ex obventionibus relictis Eccleſiæ dictorum Fratrum, in qua electa fuit ſepultura.

Id jam pridem poſt Joannem Monachum notavit Joannes de Imola ad citatam Clementinam aſſerens, quod ſi cadaver primo portetur ad Eccleſiam Parochialem, ibique *Miſſa* celebretur, ,, recepta in tali Miſſa non computentur in *quartam*. Nam licet ,, *quarta* debeat contentari, & nihil aliud amplius petere, ta,, men id eſt verum reſpectu *quartæ* ejus, quod eſt relictum Fra,, tribus; nam de his hic loquitur: de relictis autem Eccleſiæ ,, matrici nihil hic dicit Papa.

XXXIV. De hac quarta *funeraria* extat Decretum Concilii Tridentini *Seſſ.* 25. *cap.* 13. *De Reform.* in hæc verba: ,, Decer,, nit Sancta Synodus, ut quibuſcumque in locis jam ante annos ,, quadraginta, quarta, quæ funeralium dicitur, Cathedrali aut ,, Parochiali Eccleſiæ ſolita eſſet perſolvi, ac poſtea fuerit; ex ,, quocumque privilegio, aliis Monaſteriis, Hoſpitalibus, aut qui,, buſcumque locis piis conceſſa, eadem poſthac integro jure, & ,, eadem portione, quæ antea ſolebat, Cathedrali ſeu Parochiali ,, Eccleſiæ perſolvatur: non obſtantibus conceſſionibus, gratiis, pri,, vilegiis, etiam Mari magno nuncupatis, aut aliis quibuſcumque.

XXXV. Hoc Decretum, nec non præallegati Juris textus ſatis indicant, quarta fuerit Eccleſiæ cura, ut Parochialibus Eccleſiis provideretur; quodque creditum fuerit, obventiones & funeralia, quæ locis electæ ſepulturæ relinquuntur, quaſi violente Eccleſiis Parochialibus abſumi; atque propterea merito Eccleſiis Parochialibus *quartam* addici, exemplo matris, cui hæreditas filii adimitur, & ad extraneos defertur.

XXXVI. Sed & illud ex allegatis Decretalibus, & Decreto Concilii Tridentini habetur, hanc *quartam* conſuetudine regi, eamque pro varietate Provinciarum, & locorum variam eſſe: quæ varietas non tantum circa quantitatem, ſed & circa ea, e quibus debetur, verſatur.

XXXVII. Synodus Tridentina ſolum urgens ſolutionem integram *quartæ*, quæ *funeraria* dicitur, quæ ante 40. annos Eccleſiæ Cathedrali aut Parochiali ſolvi ſolita fuit, ſat clare inſinuat, uſum portionis hujus funerariæ conſuetudine longiſſimi temporis, aliove titulo tolli poſſe: quemadmodum in Gallia eam non eſſe in uſu teſtatur vir eruditus Claudius Fleury *lib.* 2. *Inſt. Juris Canonici cap.* 9. uti & in Belgio multis in locis uſus ipſius deſiit, præſertim iis in Eccleſiis, quæ jus celebrandi primas exequias retinent: in aliis vero ea fere conſuetudo eſt, ut electa ſepultura apud Fratres Mendicantes, Parochus ad deducendum funus cum ſuo Clero invitetur; utque Officio funebri in Eccleſia Fratrum illorum per ipſos Fratres celebrando interſint, ac propterea *quartam* partem conſequantur *funeralium*, id eſt, eorum quæ circa funus adhibentur. Ut enim *quarta* omnium omnino obventionum juxta expreſſionem Clementinæ *Dudum* ſolvatur, neſcio, an ullibi ſaltem in Belgio obtineat.

XXXVIII. Itaque quoad hanc *quartam funerariam*, uti & alia jura funeralia multum valet conſuetudo locorum, & Eccleſiarum, præſertim longi temporis. Si autem ipſe uſus dubius ſit, interpretatio ex jure communi, vel interdum ex uſu vicinorum locorum deſumenda, ita tamen ut in dubio pro Eccleſia Parochiali quoad jus ad ſepulturas, & oblationes interpretatio fiat: utpote cui jus commune aſſiſtit, quod ſalvum manet, donec aliud oſtendatur.

XXXIX. Inſuper in hac materia attendenda ſunt Concordata, & conventiones inita inter Prælatos, & Parochos cum Fratribus Mendicantibus, aliiſve, de quibus Concordatis agitur in *Cap. fin. De pactis in* 6. ubi una decernit Bonifacius VIII. hujuſmodi ,, com,, poſitiones & pacta cum Prælatis, Capitulis, & Rectoribus, & ,, perſonis prædictis ab ipſorum Fratrum Conventualibus, Priori,, bus, ſeu Guardianis facta vel approbata, de ſuorum Conven,, tuum conſilio, & aſſenſu (dum tamen alias ſunt licita & ho,, neſta) debere ab ipſis Fratribus in locis, in quibus fuerint fa,, cta, perpetuo inviolabiliter obſervari: non obſtante quod ma,, giſtri, vel miniſtri, aut Prioris Generalium ſeu Provincialium ,, prædictorum non intervenerit in eiſdem aſſenſus, nec ab ipſorum ,, Generalibus, vel Provincialibus Capitulis extiterint approbata: ,, ſeu quod Sedes Apoſtolica in iis, quæ per prædictos Fratres Minores ,, facta fuerint, auctoritatem ſuam non præſtiterit, vel aſſenſum.

(a) Parlamento Meclinienſis Arreſtum ſeu Sententia, ut vocant Belgæ, legitur ad calcem hujus ſecundæ Partis in hoc tertio volumine inter Monumenta ordine diſpoſita, ac litteris Alphabeticis deſignata, ſub littera D.

XL. Circa hæc Concordata observandum, ut claris terminis omnia exprimantur; ne alias ob æquivocationem terminorum contingat, ut Concordata, quæ pacis & concordiæ causa ineuntur, postmodum sint litium, & dissidiorum semina. Et quia experientia compertum est, Concordata in hujusmodi materiis pene semper lites parere, non facile ad hujusmodi Concordata Parochi condescendere debent; sed potius juri communi inhærere: præsertim quia Concordata hæc vix ineuntur, quin Ecclesia Parochialis aliquid de suo jure remittat: immo nonnunquam contingit lites plane infundatas suscitari, ut postmodum mediante hujusmodi Concordato sopiantur, quo semper aliquid Ecclesiæ Parochiali alioquin de jure communi competens decidit, & Fratribus Mendicantibus accrescit. Itaque dum de ineundis Concordatis agitur, merito omnia accurate expenduntur, & Superioribus communicantur.

CAPUT VI.

Quibus neganda sit Sepultura?

1 *Carere sepultura pœna gravissima etiam apud Ethnicos,*
2 *Eam Christianis Gentiles ut ignominiosissimam infligebant.*
3 *Apud Romanos corpora morte punitorum insepulta manebant,*
4 *Hodie sine licentia Magistratus inhumari nequeunt.*
5 *Medicis dantur corpora morte punitorum ad exercitium anatomiæ,*
6 *Ecclesia nulli negat inhumationem, nisi Ecclesiasticam.*
7 *Quos removet vivos a communione, eisdem negat sepulturam sacram.*
8 *Sepultura negatur excommunicatio, ne alias cum illo communicetur in sacris.*
9 *Negatur ob vetitum ingressum in Ecclesiam.*
10 *Per inhumanationem in loco sacro videtur excommunicatus admitti ad publicas preces.*
11 *Cadaver repræsentat hominem vivum.*
12 *Ex negata communione in vivis probatur neganda sepultura.*
13 *Ab Ecclesiastica sepultura exclusi, ab unitate Ecclesia segregati.*
14 *Quales sunt excommunicati, quibus in vita communio negata.*
15 *An requiratur ut sint denuntiati?*
16 *Interdicti quoque exclusi.*
17 *Item Hæretici, Scismatici, & similes.*
18 *Qui non communicarunt in Paschate ad præscriptum Canonis* Omnis utriusque sexus.
19 *Occisi in ludu Torneamentorum.*
20 *His similes sunt pugnantes in duello.*
21 *A sepultura excluduntur, tametsi dederint signa pœnitentiæ,*
22 *Raptoribus subinde negatur sepultura, licet concedatur* viaticum; *& quid per* viaticum *intelligatur?*
23 *Putant Canonistæ non semper concedendam sepulturam iis, qui in extremis acceperunt absolutionem.*
24 *Idipsum supposuit Concilium Ravennatense.*
25 *Manifesti* Usurarii *a sepultura excludendi.*
26 *Hæc pœna evincit insufficientiam titulorum, quibus hodie usura palliatur.*
27 *Infantes mortui sine Baptismo non sepeliendi in loco sacro.*
28 *Neganda publicis, & obstinatis peccatoribus.*
29 *Prudenter in hac negatione procedere debent Parochi.*
30 *Per inhumanationem excommunicati polluitur locus sacer, ut nullus ibi sepeliri queat.*
31 *Id expressum in Synodo Aurelianensi; & quæ hujus ratio?*
32 *Cadavera hujusmodi exumanda, si discerni queant.*
33 *Exumatio auctoritate Superioris ordinarie fieri debet.*
34 *Circa negationem sepulturæ, & exhumationem Ecclesiarum consuetudo attendenda.*

I. GRAVISSIMAM etiam apud Gentiles pœnam fuisse carere sepultura, notissimum est. Eam non nisi scelestissimis impositam fuisse probant *L.* 11. §. 3. *De his qui notantur infamia*, & *L.* 35. *ff. De Religiosis & impensis funerum*. Unde & de parricidis tamquam scelestissimis decretum fuit, ut cadavera eorum aut in mare projicerentur, aut bestiis objicerentur devoranda.

II. Hinc Gentilium in Christianos furorem exprimere volens Tertullianus in Apologetico *cap.* 37. ait: ,, Nec mortuis parcunt ,, Christianis; quin illos de requie sepulturæ, de asylo quodam ,, mortis, jam nec totos avellant, dissecent, distrahant.

III. Refertur in *L.* 1. *De Cadaveribus punitorum*: ,, Corpora ,, eorum, qui capite damnantur, cognatis ipsorum neganda non ,, sunt: & id se observasse etiam D. Augustinus *lib.* 10. de vita ,, sua scribit. Hodie autem eorum, in quos animadvertitur, ,, corpora non aliter sepeliuntur, quam si fuerit petitum, & ,, permissum: & nonnunquam non permittitur, maxime maje- ,, statis causa damnatorum (*a*).

IV. Etiam & hodie ad terrorem, & exemplum aliorum, corpora suspensorum manent insepulta; nec sine licentia Magistratus abduci, aut sepulturæ tradi possunt. Vide Paponium *lib.* 20. *tit.* 8. *art.* 4. ubi notat, quod licet Jure Romanorum videretur necessarius consensus Principis juxta *L.* 1. *ff. De Cadaveribus punitorum*, nihilominus invaluisset, ut a Judice peti corpus possit; quemadmodum corpus Salvatoris nostri Jesu Christi petitum ad sepulturam a Pilato judice datum fuit. Refertque ibidem, cadaver cujusdam Advocati a Senatu Parisiensi parentibus ad sepulturam concessum fuisse, etsi de crimine læsæ Majestatis convictus, ultimo supplicio fuisset affectus. Dedit & consuetudo Judici arbitrium permittendi Medicis cadavera ista ad anatomen.

V. Quin & Medicis hujus Universitatis anno 1661. permisit Concilium Barbantiæ, ut pro exercitu anatomiæ quærere possint corpora morte punitorum in civitate Lovaniensi, & pagis vicinis; mandaturque Officiariis, ut dum contingit personam *virilis* sexus affici ultimo supplicio in mensibus hiemalibus, Octobri, Novembri, Decembri, Januario, Februario, & Martio, indilate indicare debeant Professori Anatomiæ: & si mulier eo supplicio afficiatur, in omni mense id significare debeant; eo quod rarius mulieres, quam viri supplicio moriantur.

VI. Et hæc quidem de vetita omni plane sepultura, & inhumatione, qua fit, ut ipsa corpora maneant plane insepulta, & omnium oculis exposita, a bestiis, & aere consumenda: quam pœnam per Canones aut Ecclesiam impositam non legimus: neque legitur Ecclesiam unquam prohibuisse, cadavera mortuorum humari sive terra cooperiri; sed ut summum vetuit, quorumdam corpora in loco *religioso*, aut *ritu Ecclesiastico* sepeliri.

VII. Sicuti enim nonnullos vivos a sua communione, præsertim in sacris, jam pridem excludendos censuit; ita quoque eosdem sua communione post mortem indignos credidit.

VII. In primis enim, si divina officia & preces attendamus, quæ in exequiis, atque sepulturis ex Ecclesiæ præscripto adhibentur, notorium erit, sepulturam Ecclesiasticam esse actionem vero *spiritualem*, & sacram; ut consequenter qui in hisce cum excommunicato communicaret, revera cum illo in *sacris* communicare esset dicendus.

IX. Adhæc excommunicatis negatum fuisse ingressum Ecclesiæ scitur. Cum ergo locus Christianæ sepulturæ sit Ecclesia ejusve cœmeterium, quod est ejus quasi appendix, etiam corpora illorum, quibus vita durante is ingressus Ecclesiæ fuit & mansit usque ad mortem interdictus, nec post mortem in Ecclesiam aut cœmeterium inferri voluit.

X. Accedit, quod Ecclesia quodammodo publice pro illis, quorum corpora in locis illis religiosis sunt inhumata, orare videatur; nimirum per orationes illas, quas pro inhumandis jam in antecessum fudit per Pontificem in ipsa benedictione cœmeterii.

Sicuti ergo excommunicatus videretur ad communionem Ecclesiæ admitti; atque cum illo in sacris communicari, si per inhumationem ipsorum cadaverum illos ad participandum in publicis illis precibus admitteret Ecclesia: ita & post mortem videretur admitti, si ad sacram sepulturam reciperetur.

XI. Quamvis enim mortuum corpus, sed cadaver non sit capax communionis spiritualis, quia nihilominus cadaver hominem quasi viventem repræsentat, pœna, quæ corpori infligitur, ipsi homini infligi videtur. Ut ergo offendatur, defunctum extra Ecclesiæ communionem fuisse, nec ad eam vita durante reversum, Ecclesia noluit post mortem etiam cadaver ipsius ad communionem admitti.

XII. Ecclesiastica igitur sepultura negatur ab Ecclesia iis, qui a sua communione manserunt separati, ne cum ipsis in Divinis communicare videretur. Unde Innocentius III. in *cap.* 12. *tit. De Sepulturis*, probans, excommunicatorum corpora non esse in Ecclesiastico cœmeterio inhumanda, præmittit: ,, Sacris est Cano- ,, nibus institutum, ut *quibus non communicamus vivis, non com-* ,, *municemus defunctis*: & ut careant Ecclesiastica sepultura, qui ,, prius erant ab Ecclesiæ unitate præcisi, nec in articulo mor- ,, tis Ecclesiæ reconciliati fuerunt ". Hinc ulterius concludit, ,, excommunicatum in Ecclesiastico cœmeterio sepeliendum non ,, esse, immo & sepultum esse exhumandum, si cadaver ipsius ,, ab aliis descerni queat.

XIII. Itaque generaliter ab Ecclesiastica sepultura seclusi habiti jam pridem fuere, qui ab unitate Ecclesiæ segregati usque ad mortem manserunt, & in hac segregatione defuncti sunt.

XIV. Hinc in primis excommunicati, quibus communicare non possumus in vivis, a sepultura Ecclesiastica sunt excludendi, quemadmodum respondit Pontifex in citato *cap.* 14. Et in *Cap.* 6. *De Privilegiis*, in prima Decretalium collectione apud Antonium Augustinum (cujus fragmentum extat in *Cap.* 5. *tit. eod.* scribit Cantuariensi Archiepiscopo Alexander III. se intellexisse, ,, quod ,, Hospitalarii nominatim excommunicatos contra prohibitionem ,, Episcoporum Ecclesiasticæ præsumant tradere sepulturæ: non ,, cogitantes (ait) quoniam grave sit eis in morte communica- ,, re, quos dum viverent, Ecclesia a suo sinu pro suis excessi- ,, bus segregavit " Deinde dicit hujusmodi præsumptionem, & temeritatem nullatenus esse tolerandam.

Rituale Romanum inter excludendos ab Ecclesiastica sepultura, numerat *pubblicos excommunicatos majori excommunicatione*. Eosdem passim omnia Ritualia a sepultura excludendos esse notant.

XV. Pastorale Mechliniense inter repellendos a sepultura Ecclesiastica etiam reponit excommunicatum, sed addit *publice denunciatum*. ,, Nullus (ait) excommunicatus, & *publice denun-* ,, *tiatus*, sacra sepultura est cohonestandus.

Et sane cum juxta Extravag. Martini V. nullus *publice* excommunicatus, nisi sit *denuntiatus* (si publicos Clericorum percussores excipias) sit in vivis vitandus (uti infra *part.* 3. *tit.* De censuris ostendetur) non apparet, quare post mortem communicari cum hisce nequeat; atque hanc opinionem Pastorale amplecti videtur.

XVI. Eadem ratione; qua excommunicati etiam excluduntur a sepultura Ecclesiastica, nominatim interdicti, qui & ab Ecclesiæ ingressu prohibiti, exclusi sunt, *Cap.* 10. *tit. De Sepult.* & *Cap.* 17. *tit. de V. S.* & Ritualia consonant: nam qui vivi ab Ecclesia manserunt exclusi, nec mortui admittendi sunt.

XVII. Hæretici, Judæi, Pagani, Schismatici, & similes ab Ecclesia alieni & separati, ad Ecclesiasticam sepulturam admittendi non sunt, nimirum si ut tales sint publice convicti, & denuntiati; aut publice professionem hæreseos, & ab Ecclesia recessum profiteantur: quales & Ritualia inter exclusos a sepultura reponunt.

Edicto Regis Galliæ anni 1606. *art.* 10. Hæretici, qui dicuntur *prætense Reformati*, *Pretendus Reformes*, privantur Ecclesiastica sepultura, etiamsi essent Ecclesiarum fundatores. Acta Cleri Gallicani *tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 6. *num.* 6. ubi & *num.* 10. asseritur judicatum

(*a*) Hac de re consule Kirchman *de funer. Rom.* in append. *cap.* 4. & Kulpis *de jure circa cadav. occis.*

catum in Parlamento Pariſienſi anni 1611. corpus Catholici ſepultum inter prætenſe Reformatos eſſe exhumandum, & ſepeliendum in terra ſancta.

XVIII. Inſuper inter privandos Eccleſiaſtica ſepultura referunt Ritualia, de quibus publice conſtat, quod præcepto annuæ communionis, ad præſcriptum Canonis *Omnis utriuſque ſexus*, non ſatisfecerunt. In citato quippe Canone Concilii Lateranenſis relato in *Cap. 12. tit. de Pœnit. & remiſſ.* in non ſatisfacientem præcepto communionis annuæ ibidem præſcripto, decernitur: *& vivens ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur, & moriens Chriſtiana careat ſepultura*.

Hic rurſus obiter notandum, vivum arceri ab ingreſſu Eccleſiæ, & morientem carere Chriſtiana ſepultura, tamquam unum ex altero conſequens conjungi; quaſi diceretur: Vivens arcetur ab ingreſſu Eccleſiæ, ergo moriens careat Chriſtiana ſepultura.

Pœnam hanc negatæ Chriſtianæ ſepulturæ non eſſe hoc caſu *latæ ſententiæ*; neque eam poſſe Parochum propria auctoritate infligere, oſtendimus *Tom. II. part. 2. Sect. 1. tit. 4. c. 3.*

XIX. Ex Concilio Lateranenſi refertur in *Cap. 1. tit. De Torneamentis*: „ Felicis memoriæ Innocentii, & Eugenii prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inhærentes, deteſtabiles illas nundinas, vel ferias, quas vulgo *Torneamenta* vocant, in quibus milites (*a*) ex condicto convenire ſolent, & ad oſtentationem virium ſuarum, & audaciæ timere congredi; unde mortes hominum, & animarum periculæ ſæpe proveniunt, fieri prohibemus. Quod ſi quis eorum ibi mortuus fuerit, quamvis ei poſcenti pœnitentia non negetur, Eccleſiaſtica tamen careat ſepultura.

XX. Torneamentis paria ſunt ſingularia illa certamina, quæ hodie *duella* vocantur; de quibus agit Synodus Tridentina *Seſſ. 25. cap. 19. De Reformat.* Statuitque ut „ pugnantes, ſive ipſi duellantes, & qui eorum *patrini* vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum ſuorum proſcriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & ut homicidæ juxta ſacros Canones puniri debeant, & ſi in ipſo conflictu deceſſerint, perpetuo careant Eccleſiaſtica ſepultura.

XXI. Hanc pœnam paſſim Ritualia, & Synodorum Decreta renovant, dicitque Rituale Romanum: Negatur Eccleſiaſtica ſepultura „ morientibus in duello, etiamſi ante obitum dederint „ *pœnitentiæ* ſigna (*b*).

Hanc clauſulam adjiciens auctor hujus Ritualis, reſpexiſſe videtur ad finalia verba ſupra relata ex *cap. 1. De Torneamentis*, quibus dicitur, quod licet occumbenti in torneamentis poſcenti pœnitentia non negetur, Eccleſiaſtica tamen careat ſepultura.

XXII. Præterea in *Cap. 12. tit. De Raptoribus*, ſtatuitur, „ ut quicumque ex his qui violenter ſurrexerint in rapinam, ſive in Eccleſiarum violationes, manifeſte fuerit deprehenſus, & in ſanitate obſtinata mente non pœnituerit, vel emendaverit & in morte ſecuritatem præſtare nequiverit, ſolemnitas pœnitentiæ parum prodeſſe videtur, ſicut credimus, ſed de peccato contrito *viaticum non negetur*, ita tamen, ut nullus Clericorum ſepulturæ illius interſit, nec ejus eleemoſyna præſumat accipere.

Extat hoc idem Decretum in appendice Concilii Lateranenſis, ſub Alexandro III. *parte* 34. cujus hoc eſt ſummarium: „ De Raptoribus, & Eccleſiarum violatoribus, quando *poſt peractam pænitentiam* ſit neganda ſepultura Eccleſiaſtica, niſi ſatiſdent de ſatisfaciendo.

Hinc non obſcurum, in hoc Decreto, quod citatur in Decretalibus Gregorii IX. ſub nomine Eugenii III. per *viaticum* non intelligi *ſacram communionem*; ſed *pænitentiæ* dationem. Viaticum enim olim etiam pro pœnitentiæ datione, quin pro omni eo quod ipſi moribundo quacumque ratione ſervire poterat, ut iter ſeu viam ad æternitatem felicius abſolvere poſſet, ſumptum eſſe, oſtendi ſupra. *Tom. II. part. 2. Sect. 1. tit. 4. cap. 4.*

XXIII. Interim ex hiſce Decretalibus concludunt Canoniſtæ, quod non ſemper danda ſit Eccleſiaſtica ſepultura; tametſi ob ſigna pœnitentiæ, & emendationem promiſſam concedatur pœnitentia, immo & abſolutio, quæ vocatur *neceſſarium* viaticum.

XXIV. Id clariſſimis terminis expreſſit Concilium Ravennatenſe anno 1311. *Rubrica* 28. decernens, „ quod quicumque de cætero excommunicationis, vel ſuſpenſionis, vel interdicti ſententiam animo ſuſtinuerit per annum indurato, etſi in morte beneficium *abſolutionis* ſatisfactione præſtita meruerit, nihilominus tamen in pœnam contumaciæ, Eccleſiaſtica careat ſepultura.

Et *Rubrica* 29. De pœna adulterorum: „ Etſi in morte de prædictis ſatisfecerint cum effectu, nihilominus tamen in ipſorum contemptum, & pœnam Eccleſiaſtica careant ſepultura.

XXV. Inter non admittendos ad Eccleſiaſticam ſepulturam reponunt paſſim Ritualia, ac nominatim Paſtorale Mechlinienſe, „ manifeſtum fœneratorem, niſi aut de perceptis uſuris ſatisfecerit, aut de iis reſtituendis ſufficientem cautionem, juxta Juris diſpoſitionem, poſuerit.

Juris diſpoſitio, ad quam Paſtorale remittit, occurrit in *Cap. 2. De Uſuris in 6.* ex Concilio Lugdunenſi ſub Gregorio X. quam Conſtitutionem innovat Synodus D. Mechlinienſis *tit. 11. c. 29.* his verbis: „ Uſurarium manifeſtum, etſi per teſtamentum uſuras reſtitui mandaverit, nemo tamen ad Eccleſiaſticam ſepulturam admittat, niſi actualiter etiam, prout facultates tulerint, uſuras reſtituerit, vel de iis reſtituendis idonee caverit, juxta Conſtitutionem Gregorii X. ſub pœna Canonum (*a*).

XXVI. Verum hæc ſeu Pontificum, ſeu Synodorum in uſurarios Decreta, neſcio quem effectum habere queant, aut quo fine edi potuerint, ſi omnes, qui paſſim hodie a Caſuiſtis proferuntur tituli, puta lucri ceſſantis, damni emergentis, aliiſque ſimiles ad excuſandas uſuras, ſufficientes ſint. Quis enim adeo ſtupidus fœnerator, ut ad evadendam hanc pœnam non poſſit ſaltem lucrum ceſſans ex pecuniæ mutuatione prætendi, quod uſuris acceptis æquivaleat? Quis convinci poterit, nullum ipſi lucrum ob mutuatam pecuniam ereptum; aut damnum obveniſſe, quod aliquo honeſto intereſſe compenſari poſſit? Videant, qui hujuſmodi titulos juſtificant, quomodo hæc Pontificum, & Synodorum Decreta non reddant plane inutilia: & an hinc non potius concludendum ſit, hoſce titulos ut ſufficientes a Decretorum illorum auctoribus agnitos haud fuiſſe.

XXVII. Hæc per tranſennam. Præter jam nominatos, a ſepultura quoque Eccleſiaſtica excludendi ſunt infantes mortui abſque Baptiſmo, quemadmodum in omnibus Ritualibus præſcribitur; voluntque ut locus aliquis juxta cœmeterium iis ſepeliendis deputetur: quod & praxis obſervat.

XXVIII. Denique Rituale Romanum negandam dicit Eccleſiaſticam ſepulturam *manifeſtis, & publicis peccatoribus, qui ſine pœnitentia perierunt*.

Et Paſtorale Mechlinienſe: „ Sacra ſepultura nulli conceditur, qui more Chriſti fidelium ſe per Sacramentorum ſuſceptionem ad ſalutarem exitum non præparaverit: illis tamen, qui inopinata, & ſubita morte hinc auferuntur, exceptis, quibus ſacra ſepultura concedenda venit, dummodo eos vitam Catholicis hominibus congruam egiſſe, & ſacroſanctis Myſteriis dum viverent, in Paſchate communicaſſe conſtiterit.

XXIX. Ne autem in deneganda Eccleſiaſtica ſepultura temere procedant Parochi, monet Rituale Romanum: „ Ubi vero in prædictis caſibus dubium occurrit, Ordinarius conſulatur.

Optimum ſane ac ſalutare in hac materia monitum. Cum enim raro ſine magna turbatione negetur Eccleſiaſtica ſepultura in externa communione Eccleſiæ defunctis, etiam ipſi Parochi haud faciles eſſe debent ad negandam ſuis Parochianis Eccleſiaſticam ſepulturam inconſultis Superioribus: nec dubium, quin multis caſibus neganda ſit *publice* ſacra Communio, quibus tamen indulgeri poſſit Eccleſiaſtica ſepultura; quemadmodum ſupra *Tom. II. Sect. 1. tit. 4. cap. 3.* notavi.

XXX. Porro quia admiſſio ad Eccleſiaſticam ſepulturam videtur ſpecies quædam *communionis*, ut ſupra oſtendimus; hinc eſt, quod excommunicatis, aliiſque, quibus in vivis non communicamus, non tantum ſepultura ſit neganda; ſed inſuper per eorum in loco religioſo ſepulturam, locus ipſe pollui ſeu profanari cenſeatur, eatenus ſaltem, ut divina Officia ibidem agi nequeant, ne Eccleſia illum ibidem ſepultum in ſuam communionem recipere videatur, neque ullus Fidelis eo loco ſepeliri poſſit; ne per eam inhumationem cum excommunicato ibidem ſepulto, cum quo in vivis communicare non poterat, poſt mortem communicare videatur.

XXXI. Unde ex Synodo Aurelianenſi *cap. 3.* refertur apud Gratianum *Diſt. 1. De Conſecrat. Can. 27.* „ Eccleſiam, in qua paganus ſepultus eſt, non liceat conſecrare, neque Miſſas in ea celebrare; ſed jactari foras, & mundari oportet.

Ratio hujus Conſtitutionis eſt (ait Gloſſa ad verbum *Celebrare*): „ Quia infideles vivi ab Eccleſia repelluntur, ergo mortui: quia quibus viventibus Eccleſia non communicat, & mortuis communicare non poteſt.

Et rurſus apud Gratianum ibidem *Can.* 28. ſub nomine Concilii Agrippinenſis, dicitur: „ Eccleſiam, in qua mortuorum cadavera infidelium ſepeliuntur, ſantificare non licet; ſed ſi apta videtur ad conſecrandum, inde evulſis corporibus, & raſis parietibus, vel tignis ejus loci, reædificetur: ſed ſi hæc conſecrata ante fuerit, Miſſas in ea celebrare licet; ſi tamen fideles fuerint, qui in ea ſepulti ſunt.

XXXII. Conformiter ad hos Canones reſpondit Innocentius III. in citato *cap. 12. De Sepulturis*: „ Si contingat interdum, quod vel excommunicatorum corpora per violentiam aliquorum, vel alio caſu in cœmeterio Eccleſiaſtico tumulentur, ſi ab aliorum corporibus diſcerni potuerint, exhumari debent; & procul ab Eccleſiaſtica ſepultura jactari.

XXXIII. Monet ad dictum *Canonem* 28. verbo *Evulſi*, Gloſſographus, *auctoritate Epiſcopi, vel Principis tantum*, hanc evulſionem eſſe faciendam.

Exhumatio enim corporis inhumati ordinarie fieri nequit; variæque eæque graviſſimæ pœnæ in exhumatores cadaverum, violatores ſepulcrorum jam pridem decretæ fuere, uti videre eſt ad titulos Digeſtorum, & Codicis *De ſepulcro violato*. Ex cauſa tamen exhumatio conceditur; ſed ne hic aberretur, in quibuſdam locis requiritur Superioris licentia. Et quidem in Synodo Buſcoducenſi ſub Maſio *tit. 4. cap. 6.* legitur: „ Nec non inhumata corpora ſine expreſſa licentia exhumari interdicimus.

XXXIV. Cæterum circa negationem ſepulturæ, uti & cadaverum exhumationem, & tranſlationem, præter Ritualia & Synodorum Decreta, multum quoque attendenda locorum, & Eccleſiarum conſuetudo & praxis.

(*a*) Jam monuimus *militum* nomine apud Auctores mediæ ætatis intelligendos eſſe *Equites, les Chevaliers*.

(*b*) Eadem pœna mortuis duello inflicta eſt a Rege Polon. in mandato, quod de duellis dedit ann. 1706. art. 10. cui concinit inter Proteſtantes Rex Boruſſ. in ſuo adverſus duella mandato, quod dedit ann. 1713. Legatur art. 6.

(*a*) Apud Proteſtantes Confeſſionis Auguſtanæ extant leges, quæ uſurarios manifeſtos e cœmeteriis Lutheranorum excludunt, ut videre eſt in Carpzov. *Prax. Crimin.* quæſt. 91. num. 16. ubi potiſſimum laudat mandatum, quod Saxoniæ Elector Joannes Georgius ſæculo ſuperiori hac de re confecit.

MONUMENTA
JURIS ECCLESIASTICI UNIVERSI,
Quæ in tertio volumine citantur.

MONITUM.

Monumenta, quæ in anterioribus hujus Operis editionibus dispersâ leguntur, hic collecta, ut in prioribus voluminibus, Lector deprendet: ea quotquot sunt, secundum seriem paginarum, in quibus citata sunt, in ista collectione collocantur; ac singula in fronte litteris majusculis, quibus in decursu Operis notata fuere; in istis excerptis designantur.

Monumentum I. citatum pag. 110. num. XIX.

A.

RESOLUTIO DOCTORUM LOVANIENSIUM PRO THESAURARIA
Ecclesiæ Sancti Petri Insulensis.

Memoire contenant les moyens du sieur Nicolas Parent, Pretendant à la Tresorerie de l' Eglise Collegiale de Saint Pierre à Lille, comme en ayant èté pourvu par le Saint Siege dans un mois reserve, & les moyens du sieur Raymond-Louis de Valory, elu à ladite dignitè.

MOYENS DU SIEUR PARENT.

Le sieur Parent a allégué que la Pape est le Maître absolu de tous le Bénefices, qu' il est Collateur ordinaire dans l' Eglise de saint Pierre de Lille, comme lui étant immédiatement soumise dès sa fondation; que ces principes supposés, le saint Siége a pû disposer de tous les Bénefices de cette Eglise depuis l' année 1066. tems de sa fondation jusqu' en l'année 1422. que commencent ses Registres aux collations; que Martin V. en usant de ses droits, a bien voulu faire néanmoins une partition de mois, à laquelle les Députés des Nations, qui ont assisté au Concile de Constance, ont consenti: que cette partition a été observée en Flandres; & particulierement dans ladite Eglise de S. Pierre, & qu' on la droit regarder comme le droit commun de cette Province; que dés l' année 1424. Jean de Donay a été mis en possession de ladite Trésorerie dans un mois réservé par un Indult accordé a Charles VI. Roi de France, que depuis ce tems là jusqu' en 1472. il n' y a eu que N. Basin qui a été pourvû par mort en 1462. de la Trésorerie; & que quoiqu' il ne soit poit marqué dans les Registres en vertu de quelles provisions il a été reçu, on doit présumer que ç' a été par celle de la Cour de Rome, suivant la maxime *extremis probatis media probantur*, quisq' en 1472. Joan du Lac été mis aussi en possession de cette dignité en vertu d' une expectative, de même que Jean de Courouble en 1540. en vertu de l' Indult accordé à l'Empereur Charles-Quint (ce qui suppose toujours le partage des mois) & que Bertrand Verviane l' a obtenue en Cour de Rome comme vacante dans le mois de Février 1634. qu' il a été maintenu par une Sentence de recréance au Conseil de Grand, contre Jean de l' annoy, élû par le Capitre: Que cette collation jointe à ladite Sentence, faisoit le dernier état de la Trésorerie (la difficulté ne s' étant pas présentée depuis) & devoit décider présentement de la Créance par lui présendue, & que les collations de Rome ci-dessus mentionnées devoient décider aussi en sa faveur pour le plein possessoire, d' autan plus que lee autres dignités de ladite Eglise, sour tout le Dovenné & l'Ecolaterie étoient assuetties à la reserve des moi, quisque Josse de Vandenberge, Josse de Lyon, Gilbert Natalis, & Philippe Correger, pourvûs a Rome du Doyenné, avoiant obtenu des Sentences de Récreance, & les trois derniers des Senteces en plein possessoire contre Louis Pontrain, Pierre Pollet, Martin de Flandre, & Charles Magnire, élûs par le Chapitre; qu' on devoit être persuadé que toutes ces Sentence n' avoien été rendues que sur le droit du Pape & la possession particuliere qu' il s' en étoit conservé sur cette Eglise, & que le Chapitre avoit reconnu dés l' annéés 1463. losqu' il demanda à Pie II. le pouvoir d' élire une fois au Doyenné, ce qu' il a encore reconnu depuis en transigeant avec Josse de Lyon & Gilbert Natalis pour le Doyenné, aprés les Sentence rendes en leur faveur, & en ne s' opposant point à trois collations de l' Ecolaterie, & à celle qui a été faite aussi à Rome de la Chantrerie, en faveur de Paul Philippe l' Hermite, qui avoit été précédée par une commission donnée par le Chapitre à Vincent Vermeulen de faire les fonctions du Chantre jusqu à ce qu' il y eût un pourvù de cette dignité par le saint Siége, de sorte qu'il n' est plus possible audit Chapitre de réclamer son prétendu droit d' election sur ces dignités, sous pretexte que les autres Eglises de Flandre en jovissent, attendu que c' est à titre d' une possession immémoriale ou d' Indult qui leur ont été accordes per le saint Siége, ou qu' elles ont des usages différens de celui de l' Eglise de saint Pierre, dans laquelle il doit y avoir une uniformité de collation, tant pour les Dignités que pour les Prébendes.

Moyens du sieur de Valory.

Le sieur de Valory soutenoit au contraire que les elections sont de droit commun; que l' exemption de ladite Eglise n' avoit été accordée que par Clement VII. Anti-pape, & que telle qu' elle pouvoit être, elle ne regardoit que la Jurisdiction contentieuse; que la Trésoriere étoit élective comme les autres Dignités, prisqu' avant 1217. le Chapitre y élisoit toutes les fois qu' elle venoit à vaquer; que ces faits se prouvoient par une Sentence arbitrale de 1217. extraite d' un cartulaire oú est inserée una partie de ce qui se pratiquoit dans ladite Eglise avant l' incendie de la Ville arrivé en l' année ..... sous Philippe Auguste, Roi de France; qui cetté Sentence qui a été rendue contre le Prevôt de ladite Eglise, prétendant la collation de ladite Dignité, & qui a été confirmée par Coswin, Evêque de Tournay & par Honoré III. porte que la Trésoriere est élective comme les autres Dignités; que ce qui a été fait depuis ce tems-là jusqu' en l' année 1422. oú commencent les Registres aux Collations, doit être interprété en faveur des élections faites par le Chapitre, comme étant conforme au droit commun & aux seuls Actes de cette Eglise, dont on pouvoit avoir connoissance; que la partition des mois faite par Martin V. n' avoit poin été approuvée par le Concile de Constance; qu' il paroissoit aut contraire qu' il y avoit été ordonne dans la session 4. de faire la réformation des Réserves Apostoliques, comme sur dux-sept autres articles, que dans la session 43. on avoit fait la réformation seulement sur six articles, les douze autres, entre lesquels étoit celui des Réserves ayant été laissés, parce que, comme dit Schelstrate, ils alloient à diminuer l' autorité du souverain Pontife, ce que Martin V. avoit évité, mais que le Concile de Basle avoit achevé la réformation des Réserves Apostoliques dans la session 12. que depuis 1440. jusqu' en l' années 1469. la Pragmatique composée des Decrets de ce Concile, avoit été observée dans ladite Eglise de l' aveu du sieur Parent, ce qui doit faire croire que le Bref de Pie II. n' a été demandé en 2463. pour pouvoir élire au Doyenné que dans l' appréhension que la Pragmatique venant d' être abrogée en France, les expectatives ne recommencassent dans ladite Eglise aprés la mort de Philippe le Bon, Duc de Bourgogne, & sur tout comme on le voit par les Registres de ladite Eglise, aprés les menaces de censures que le Pape avoit fait au Chapitre la même année, s' il ne recevoit à l' avenir ses mandats; que nonobstante ce Bref & sa teneur; qui portoit que l' élection qui seroit faite de cette dignité; seroit confirmée par le saint Siégge, Hugues de Lannoy qui fut élû en conséquence en l'année 1476. avoit pris la confirgmation du Prevôt & non du saint Siége, & que le Chapitre avoit continuê d' élire au Doyenné en tout mois, même reservés, sans opposition jusqu' en l' année 1567. que bien loin que le Decret de Martin V. eût satisfait les Collateurs de Flandre, jamais il n' y avoit eu tant de plaintes de leur part, témoins les Edits des Ducs de Bourgogne & les appels comme d' abus des provisions de Rome faits par Jean Roussel, Procureur Général de la Flandre en l' année 1497. & 1500. que toutes les fois que la Trésorerie avoit vaqué depuis 1472. il y avoit été pourvû par élection; qu' il est vrai que Jean de Couroulle n' avoit point pris possession en 1540. en vertu de celle qui avoit été faite de sa personne, mais en vertu de l' Indult accordé à l' Empereur Charles-Quint: mais que cet exemple d' une Collation, à laquelle le Capitre ne pouvoit s' opposer, & qui pouvoit arriver dans un mois de l' Ordinaire, ne pouvoit lui préjudicier ni continuer une possession pour le saint Siége; que depuis la mort de cet Indultaire il y a eu trois élections faites dans les mois réservés, comprise celle de Bertrand Verviane, qui fut élû par le Chapitre avant d' obtenir des Bulles de Rome; que les Réserves, telles qu' elles sont établies présentement dans la Flandre, n' y ont été introduites que depuis le Concile de Trente; qu' il n' est intervenu à ce sujet ni traité, ni consentement formel d' aucun Prince; que tous les Chapitres des Eglises Cathédrales, & Collégiales de la Flandre, soumises aux Réserves pour les Prébendes & Bénefices inférieurs, & qui avoient été sujets aux expectatives, tant pour les Dignités que pour les Prébendes, comme l' a été l' Eglise de saint Pierre de Lille, jouissent néanmoins du droit d' élire en tous mois à leurs dignités, comme il paroît par leurs déclarations produites au procés, sans qu' il y soit fait mention d' aucun Indult accordé par les souverains Pontifs; que les réserves ne doivent avoir d' étendue que conformément à l' usage qui a été observé en Flandre jusqu' à présent; que bien loin que la partition des mois ou la réserve des dignités en soit le droit commun, le Parlement de Flandre par un Arrêt du 22. Décembre 1703. a défendu de *dire & soutenir que la Flandre est un pays d' Obedience & que la huitiéme regle de Chancellerie y est observée*. Que les expectatives qui ont été abrogées par les Conciles de Basle & de Trente ne peuvent être tirées à conséquence pour l' étendue de la réserve des mois, sans donner une atteinte formelle au susdit Arrêt, & rendre la Jurisprudence Canonique arbitraire; enfin, que l' exemple de Verviane même bien loin d' être favorable au sieur Parent, établit encore le droit du sieur de Valory, puisque Verviane a été élû en 1634. dans un mois réservé.

Il est vrai cependant qu' il avoit impétré du saint Siége la même

même Dignité immédiatement après son élection, comme il paroit par la declaration ci-jointe : *Ego Bertrandus Vervianus Thesaurarius & Canonicus [illegible] Ecclesiæ Collegiatæ sancti Petri Insulensis, coram [illegible] Reverendis Dominis meis Decano & Capitulo, [illegible] declaro me mutare causam possessionis. [illegible] eamdem vigore Litterarum Ap[illegible] & non in [illegible] provisionis ordinariæ ad electionem factæ [illegible] possessionem continuare. Actum in Capitulo die trigesima Octobris anni millesimi sexcentesimi septimi.* Mais le Sieur de Valory a prouvé que de Vervianne n'en a usé ainsi que trois ans & demi après pour être possesseur triennal.

[illegible] sa declaration, qu'il n'est pas surprenant que Vervianne ait obtenu la recréance contre Jean de Lannoy elû en [illegible] *ad [illegible]* , ayant allégué un moyen aussi [illegible] qu'étoit la possession triennale, comme il paroît de ses Ecrits, [illegible] le Conseil de Gand n'a point eu égard à cette collation, & qu'il ait été persuadé, comme l'avance le Sieur Parent, que Vervianne avoit remis tout son droit au Chapitre, [illegible] cette Sentence auroit été rendue contre toutes les régles de la Jurisprudence, surtout dans un Pays Coutumier, où on est particuliérement obligé de se conformer au dernier [illegible] du Benefice en matiere de recréance, & à la possession pour le [illegible], l'un & l'autre étant [illegible] pour le Chapitre : que par conséquent, de l'un ou de l'autre [illegible], on ne devoit point avoir égard dans la présente Instance à une Sentence fondée sur un moyen particulier, ou rendue contre les régles ; qu'à l'égard du Doyenné & de [illegible] Ecolâtrerie, quand même le Saint Siége auroit été en possession paisible d'y nommer, ce n'étoit pas une raison pour lui assujettir aussi la Trésorerie, suivant la maxime *tantum præscriptum quantum possessum*. [illegible] bien que cela soit [illegible], & qu'on puisse induire un usage particulier à ladite Eglise, & contraire aux autres Eglises de Flandre, il est arrivé qu'il y a [illegible] quatre procès pour [illegible] elections faites au Doyenné pendant l'espace de plus de cent trente années, dont l'événement auroit été plus heureux si elle s'étoit plûtôt pourvûe pardevant une Cour Souveraine, contre les Sentences rendues à la Gouvernance de Lille & au Conseil de Gand, comme a fait le Chapitre de Saint Sauveur d'Arlebeke, au sujet de son Doyenné, en faveur duquel est intervenu un Arrêt du Grand Conseil de Malines, en date du ... 1549. & le Chapitre de Saint Hermes à Renaix, en s'opposant à l'[illegible] des Bulles qu'avoit obtenues Nicolas [illegible] pour la Trésorerie de ladite Eglise, au moyen de [illegible] opposition elles [illegible] été rétractées par Arrêt du Conseil d'Etat en l'année 1611. & enfin, comme il est arrivé à l'Eglise de Saint Pierre de Lille, [illegible] qu'elle a appellé à la Cour Souveraine établie à Lille par les Etats Conquis, de la Sentence rendue à la Gouvernance au plein possessoire, en faveur de [illegible] Correver pourvû du Doyenné par le Saint Siége, laquelle a été infirmée par Arrêt du 1. Mars 1713. à l'égard de la collation de la Chantrerie [illegible] par Paul-Philippe l'Hermite, & les trois consécutives [illegible] Ecolâtrerie ; il n'est pas surprenant que le Chapitre ne s'y soit pas opposé, après avoir essuyé plusieurs Sentences contraires à l'élection du Doyenné, d'autant plus qu'un Chanoine ne pouvoit être dispensé de soutenir les frais d'un pour ces Dignités aussi [illegible], & d'un aussi petit revenu ; mais que s'il s'agit un jour de sçavoir quel est le droit du Chapitre sur ces Dignité, on fera voir que la Provision de Paul-Philippe l'Hermite est la premiere & la seule collation que la Cour de Rome ait donnée de la Chantrerie, le Chapitre en ayant toujours disposé auparavant, & en tous mois ; & à l'égard de l'Ecolâtrerie, que c'est une Dignité fondée des revenus de ladite Eglise, & dont elle s'est réservée la disposition, ou election, par l'Acte même de fondation ci-jointe.

Quod Collatio [illegible] Ecclesiæ personatum [illegible] ad Capit[illegible] de cætero [illegible] manebunt, confirmée ensuite par [illegible] de Tournay & le Pape Honoré IV. ce qui sans doute a empêché le Sieur de Chaulnes d'en soutenir la derniere collation ; parce que, selon Fevret, Traité de l'Abus, Livre 3. Chapitre 1. nombre 6. tome 21 5. on ne peut alléguer aucune possession contraire à la fondation.

Il seroit de plus inouï de soutenir que les fautes grossieres qu'a faites de temps en temps le Chapitre sur cette maniere, puissent établir un usage particulier, & tirer à conséquence contre l'élection, qu'il a conservé sur la Trésorerie, sous pretexte d'établir une uniformité de collation dans ladite Eglise, qui seroit plûtôt une difformité par rapport à l'usage des autres Eglises de Flandres, & une atteinte formelle à la Jurisprudence qui y a toujours été observée. Nonobstant toutes ces raisons, la Gouvernance de Lille & le Parlement de Flandres, en confirmant la Sentence, ont adjugé la recréance au Sieur Parent, en interprêtant que celle qui a été adjugée par le Conseil de Gand en 1611. en faveur de Vervianne, n'a point été fondée sur la possession triennale, mais uniquement sur les Provisions de Rome. Ce Jugement du Parlement de Flandres paroît decider, que la reserve des mois a lieu dans ladite Eglise également sur les Dignitez ; comme sur les Prébendes, & contrarie formellement l'Arrêt du même Parlament ci-dessus mentionné, du 22. Decembre 1703.

QUÆRITUR QUID JURIS?

RESOLUTIO.

VIsis & examinatis rationibus, & fundamentis tam ex parte provisi Apostolici de Dignitate Thesaurariæ in Ecclesia Collegiata Sancti Petri Insulensis, quam ex parte electi a Capitulo ejusdem Ecclesiæ ad eandem dignitatem productis, & nobis in [illegible] exhibitis, censemus electum a Capitulo apparenti [illegible] provisum Apostolicum, atque illum potius quam hunc in pleno possessorio debere obtinere, & manutenendum esse. Cum enim provisus Apostolicus non possit aliunde jus suum firmare nisi titulo reservationis Apostolicæ, sequitur quod ad probandum titulum necesse sit ut probetur quod dignitas Thesaurariæ in hac Ecclesia Collegiata Sancti Petri Insulensis comprehendatur sub reservatione, sive quod hæc Dignitas in mensibus reservatis vacans vigore reservationis pertinet ad provisionem Sedis Apostolicæ.

Porro indubitatum est nullam provisionem Apostolicam vigore reservationis admitti posse, nisi ipsa reservatio, cui provisio innititur, plene probetur recepta & admissa. Apud omnes quippe expeditum est reservationes Apostolicas de Beneficiis, præsertim extra Italiam sitis, esse admodum odiosas, utpote juri communi contrarias, & Ordinariorum juri detrahentes, eoque titulo nequaquam admittendas, vel recipiendas nisi plene probetur earum admissio & receptio.

Unde & auctores, etiam Curiæ Romanæ addictissimi, & auctoritatem Papalem in Provisione præsertim Beneficiorum ultra modum extollentes, nequaquam negare audent Provisum ab Ordinario esse præferendum proviso Apostolico, si provisus Apostolicus plene probare nequeat Beneficium vacasse in mense reservato ; atque ita inter alios Hieronymus Gonzales quondam Advocatus in Curia Romana asserere non dubitat in suo commentario ad regulam 8. Cancellariæ Gloss. 11. quod si nesciatur quo mense præcise vacaverit Beneficium, utrum scilicet in mense reservato, vel in mense ordinario, & neque provisus Apostolicus, neque provisus ab Ordinario fuerit in possessione, provisum ab Ordinario esse præferendum, nisi provisus Apostolicus plene probet Beneficium vacasse in mense reservato, quoniam (ait *num.* 37.) non solum non præsumitur reservatio ratione mensis, sed etiam debet concludenter probari vacatio de mense Apostolico, ut provisus a Papa obtinere possit. Ratio est (pergit) quia cum Ordinarius, & provisus ab eo fundet intentionem suam de jure communi *cap. ex frequentibus* de institutionibus. Atque hanc in rem citatis pluribus Auctoribus tanquam conformes infert : sequitur quod provisus ab Ordinario nihil aliud probare teneatur, nisi anterioritatem suæ collationis in jure communi fundatam, & quod onus probandi reservationem ratione mensis spectat ad provisum Apostolicum se fundantem in vacatione in mense Apostolico, cum hoc sit intentionis suæ fundamentum.

Igitur ut provisus Apostolicus queat obtinere contra provisum ab Ordinario, sive electum a Capitulo, necesse est ut plene, & *concludenter* probet reservationem. Quandoquidem pro fundamento suæ provisionis [illegible] ipsam reservationem Apostolicam.

Fatendum quidem est [illegible], ac non [illegible] in Flandria admissam jam pridem, & receptam fuisse, & etiam hodie vigere reservationem 8. mensium, sive regulam Cancellariæ, per quam dispositioni & provisioni Sedis Apostolicæ reservantur Beneficia cum Cura, & sine Cura vacantia in 8 mensibus ; sed hanc mensium partitionem vel reservationem inductam fuisse, Auctoritate Martini V. in Concilio Constantiensi, approbantibus Nationibus, uti prætendere videtur provisus Apostolicus, omni caret fundamento.

Neque enim Martinus V. in Concilio Constantiensi electus, ullam mensium reservationem aut partitionem induxit, aut eam nationes Concilium Constantiense componentes probasse leguntur. Constat quidem ex actis Concilii Constantiensis intentionem Concilii fuisse, ut per futurum Pontificem reformatio Ecclesiæ super quibusdam articulis, ac notanter de reservationibus Beneficiorum institueretur : ita enim legitur sess. 40. Concilii Constantiensis : „ Sacrosancta generalis Synodus in Spiritu Sancto legitime congregata universalem Ecclesiam repræsentans statuit, „ & decernit. quod futurus Romanus Pontifex per Dei gratiam „ de proximo assumendus cum hoc sacro Concilio, vel deputandis per singulas nationes debeat reformare Ecclesiam in capite, „ & in membris, & Curiam Romanam secundum dignitatem „ & bonum regimen Ecclesiæ, antequam hoc Concilium dissolvatur, super materias articulorum aliàs per nationes in reformatorio oblatorum, qui sequuntur : primo de numero „ qualitate, & ratione Dominorum Cardinalium : secundo item „ de reservationibus Sedis Apostolicæ.

Martinum V. in Concilio Constantiensi electum Pontificem super hoc articulo de *reservationibus Beneficiorum* cum Concilio, vel deputatis per singulas nationes reformationem aliquam fecisse non legitur, sed illud a quibusdam asseritur, quod *absoluto Concilio*, scilicet anno 1418. Martinus V. aliquam mensium partitionem induxerit, quatuor menses a reservationibus, & expectativis liberos Ordinariis dimittens, ut hoc pacto querelis Prælatorum, qui per expectativas, & reservationes querebantur se toto [illegible] jure providendi de Beneficiis in suis Diœcesibus spoliari, [illegible] satisfacere videretur, uti notat Perardus Castellus Advocatus in Parlamento Parisiensi in tractatu Gallico, cui titulus : *Usage de la Cour de Rome*, pag. 327. Ubi postquam locutus est de regula 8. mensium, & alternativa, subjungit : *Entre les regles, il y avoit [illegible] du partage des mois, & de l'alternative, [illegible] avoir été fait peu apres le Concile de Constance en l'année 1418. pour appaiser les Evêques qui avoient toujours resisté aux nouveautés que la Cour de Rome avoit commencé d'introduire contre leur droit par la disposition absolue des Benefices de leur Diocése.*

Ex his patescit in primis hanc partitionem mensium, etsi supponeretur facta per Martinum V. nullatenus factam fuisse, approbantibus ipsis nationibus, quandoquidem ipsum Concilium tempore factæ hujus partitionis esset dissolutum, & nationes separatæ

Immo quàm parum satisfactum fuerit Prælatis, & nationibus per hanc mensium partitionem, probant querelæ Episcoporum, & Patrum contra has reservationes factæ in concilio Basileensi, qui tandem Patres Basileenses permoverunt, ut Sess. 23. Decre-

tum ediderint, quo omnes reſervationes Beneficiorum quorumcumque abolerentur, reſervationibus in corpore juris expreſſe clauſis, & his, quas in terris Romanæ Eccleſiæ ratione directi, ſeu utilis dominii mediate, vel immediate ſubjecti fieri contigerit, duntaxat exceptis.

Verum cum tempore confecti hujus Decreti deſſenſio exorta eſſet inter Eugenium Papam, & Patres Baſileenſes, ſuſtineretque Eugenius ob factam a ſe Concilii hujus diſſolutionem, & translationem ad civitatem Ferrarienſem, non tam eſſe reputandum hunc conventum ut Concilium quam Conciliabulum, noluit Eugenius, eique adhærentes Decretum hoc pro Decreto Concilii recipere, neque Principes Eugenio faventes in ſuas ditiones invehi, & executionem habere.

Porro Philippus Bonus eo tempore Dux Burgundiæ, & Flandriæ Comes, partes Eugenii contra Concilium Baſileenſe ſuſtinebat: ſcribit enim Godefridus in vita Caroli VII. Regis Galliæ ad annum 1438. diſſidium tum fuiſſe inter Eugenium IV. & Concilium Baſilieenſe, quodque Dux Burgundiæ, & Rex Angliæ tuerentur partes Eugenii: & Moniſtreletius teſtatur Ducem Burgundiæ pleniſſime ſtetiſſe a partibus Eugenii.

Quod vero hic Dux in favorem Eugenii vetuerit Decreta Concilii Baſileenſis in ſuas terras invehi, teſtatur ipſe Eugenius in litteris ad Carolum VII. Regem Galliæ, quas exhibet Odericus Raynal. in continuatione Annal. Baronii ad an. 1439. n. 27. in quibus narrat quod rem dignam magna laude peregerit dilectus filius Dux Burgundiæ, qui per ſuas patentes litteras præcepit ſub gravibus pœnis in ſuis Dominiis, ne ullis litteris illius ſceleratiſſimæ conventiculæ (Concilii Baſileenſis) aliquis obediret, aut ad ſua Dominia illas auderet deferre.

Cum igitur Principes Decretum Conciliis Baſileenſis de ſublatis reſervationibus nollet in ſuis dominiis recipi, mirum non eſt quod Epiſcopi, & Collatores ordinarii acquieſcere debuerint moderationi reſervationum per prædictam partionem menſium inductæ, quæ hiſce in partibus, ac notanter in Flandria huc uſque tolerata fuit juxta terminos, & expreſſionem regulæ 8. de reſervationibus menſium.

Ex hujus vero partitionis menſium receptione & uſu nullatenus concludi poſſe, uti prætendere videtur proviſus Apoſtolicus, ipſas dignitates electivas in menſibus reſervatis vacantes Sedi Apoſtolicæ eſſe aut unquam fuiſſe reſervatas, atque vigore hujus reſervationis ad proviſionem Sedis Apoſtolicæ pertinere, evidenter probat praxis omnium Eccleſiarum tam Cathedralium, quam Collegiatarum tum in Brabantia, tum in Flandria, in quibus licet hæc partitio menſium, ſive regula reſervativa octo menſium, vel etiam alternativa ſit recepta, in nulla tamen earum viget, aut viguiſſe unquam ſcitur reſervatio dignitatum electivarum, ſed hæ omnes a reſervatione exemptæ hactenus remanſerunt ad liberam electionem ſive proviſionem Capitulorum, & Ordinariorum. quod nec ipſe proviſus Apoſtolicus negare audet: ut proinde ex receptione hujus partitionis menſium, ſive regulæ nullatenus inferre poſſit etiam dignitatem Theſaurariæ eſſe reſervatam, de qua in caſu præſenti.

Quod autem proviſus Apoſtolicus ad enervandam vim hujus argumenti allegat hunc uſum Eccleſiarum tam Cathedralium quam Collegiatarum fundari in poſſeſſione immemoriali, aut ſpeciali Indulto Apoſtolico, mera divinatio, & nullo fundamento innixa conjectura eſt.

Si enim hæc menſium partitio, ſive reſervatio etiam dignitates illas electivas comprehenderet, qua ſpecie omnes Eccleſiæ Belgicæ ſeſe contra Romanam Curiam adeo potentem, & juribus ſuis tam ſollicite invigilantem in poſſeſſione illa immemoriali tueri potuiſſent ulterius? Veriſimile ne eſt quod nullus has dignitates ambiens ad Curiam Romanam recurriſſet pro obtinenda proviſione, ipſarumque Eccleſiarum poſſeſſionem pacificam interturbaſſet? Ut proinde nullatenus ſit veriſimile quod Eccleſiæ Belgicæ generaliter in pacifica poſſeſſione eligendi in omnibus menſibus ad omnes dignitates electivas quietæ permanſiſſent, niſi creditum fuiſſet partitionem menſium, ſive regulam reſervativam has dignitates non complecti.

Non majori fundamento nititur quod de indulto Apoſtolico conjicit proviſus Apoſtolicus, quandoquidem ſimilia indulta difficillime a Sede Apoſtolica impetrentur, & ſi quæ eſſent, apud hiſtoricos, qui earum Eccleſiarum meminerunt, mentio aliqua occurreret, vel ſaltem in Eccleſiarum illarum antiquis regiſtris reperientur annotata. Quod ſi quid eorum haberetur, indubie proviſus Apoſtolicus non prætermiſiſſet eorum aliquid in medium adferre.

Quod autem addit proviſus Apoſtolicus, in Eccleſia Collegiata ſancti Petri Inſulenſis debere eſſe conformitatem quoad reſervationem tam quoad præbendas quam quoad dignitates, neſcitur cur hæc potius in hac quam in aliis Eccleſiis exigatur.

Nequaquam igitur ullatenus veriſimile eſt Eccleſias Belgicas ſuas dignitates titulo præſcriptionis aut imemorialis poſſeſſionis a reſervatione Apoſtolica exemiſſe, aut earum liberam electionem aut proviſionem ſpeciali Indulto Apoſtolico impetraſſe, ſed eo indubie titulo manere exemptas a reſervatione, quod hæc reſervatio, ſive partitio menſium ſimiles dignitates electivas minime complecteretur.

Pro quo in primis notandum quod ſeſſ. 12. Concilii Baſileenſis habita die 14. Julii anno 1433. ſtatutum fuerit, generalem reſervationem omnium Eccleſiarum Metropolitanarum, Monaſteriorum, ac dignitatum electivarum per Romanum Pontificem de cætero fieri, aut factam non debere, reſervationibus in corpore juris clauſis, & his, quas in terris Romanæ Eccleſiæ ratione directi, ſeu utilis dominii mediate, vel immediate ſubjectis fieri contigerit, ſemper exceptis: ſed quod per electiones, & confirmationes Canonicas ſecundum juris communis diſpoſitionem, prædictis Metropolitanis Cathedralibus, Monaſteriis, & Collegiatis Eccleſiis ac dignitatibus electivis debite provideatur.

Evidens eſt per hoc Decretum Concilium Baſileenſe a reſervatione Papali liberas declaraſſe non tantum Epiſcopatus, & dignitates Abbatiales, ſed generaliter omnes dignitates electivas etiam in Eccleſiis Collegiatis, ipſamque electionem, & confirmationem Capitulis, & Ordinariis integram eſſe voluiſſe.

Hinc ulterius intelligitur ſalvo hoc Decreto ſub reſervatione octo menſium non potuiſſe dici reſervatas eſſe dignitates electivas.

Verum quidem eſt, ut ſupra notavimus, Ducem Burgundiæ Comitem Flandriæ Decreta Concilii Baſileenſis vetuiſſe in ſuas ditiones invehi; ſed & illud conſtat, Principem illum id unice vetuiſſe in favorem Eugenii IV. qui Concilium Baſileenſe diſſolverat, & Ferrariam tranſtulerat, ipſumque Baſileenſe Concilium ulterius pro legitimo Concilio agnoſcere nolebat.

Cum vero Decretum hoc Seſſ. 12. publicatum per ipſum Eugenium patenter approbatum legatur per Bullam ipſius Eugenii publicatam ſeſſ. 16. qua ratificat omnia ab ipſo Concilio hactenus edita, nequaquam præfatum Decretum recenſeri poteſt inter Decreta hujus Concilii, quæ Principes in ſuas Provincias admitti vetuiſſet: quandoquidem & ipſe Eugenius IV. cui hic Princeps ſummopere favebat, hoc Decretum probaſſet.

Non mirum proinde quod licet partitio menſium, ſive reſervatio octo menſium in Belgio, ac notanter in Flandria ob non recepta Decreta Concilii Baſileenſis poſt ejus translationem, & diſſolutionem publicata (quale erat illud de ſublatis reſervationibus publicatum ſeſſ. 23.) fuerit hactenus tolerata, & recepta, ab ea tamen reſervatione in omnibus generaliter Eccleſiis harum ditionum dignitates electivæ manſerint exemptæ, & libera earum proviſio, & electio in omnibus menſibus Ordinariis manſerit ſalva. Eadem indubie ratione factum eſt quod in regula 8. Cancellariæ de menſibus poſt tempora Concilii Baſileenſis concepta & edita, nulla fiat nominatim dignitatum electivarum mentio: quæ tamen ut comprehenderentur, ſpeciatim exprimendæ fuiſſent.

Neque deſunt urgentiſſimæ rationes, quæ ſuadent ſimiles dignitates pro aliis Beneficiis ſimpliciter collativis a reſervatione ſubtrahi, & Ordinariorum proviſioni liberas conſervari.

In primis enim ſimiles dignitates electivæ confirmativæ annexum habere ſolent officium, & adminiſtrationem tum in temporalibus tum in ſpiritualibus, ſingularem induſtriam, eruditionem, fidelitatem, aliaſque qualitates requirens, quæ Ordinariis magis, & facilius innoteſcere, & perſpectæ eſſe poſſunt, & ſolent quam Romano Pontifici, ejuſve Miniſtris.

Et ut de cæteris dignitatibus, puta Decanatu, Cantoria, nihil dicamus, quis ambigat quin in Theſaurario ſpecialis induſtria, juſtitia, diligentia, & fidelitas requiratur? utpote cujus fidei omnis Eccleſiaſticæ ſupellectilis ſeu theſauri, adminiſtratio, & cuſtodia eſt concredita, ut loquitur Concilium Colonienſe anno 1260. c. 8. eos propterea monens ut hanc Eccleſiaſticæ ſupellectilis ſeu theſauri cuſtodiam eorum fidei atque curæ commiſſam ita conſervent fideliter, & ſolerter quod inde non ſint reprehenſibiles.

Porro quis ambigat æquum, & juſtum eſſe ut a Canonicis Eccleſiæ Clerum repræſentantibus eligatur is, cui ipſius Eccleſiæ theſaurus concreditur, nec non Eccleſiaſtici exterioris apparatus cura committitur?

Quid inſuper rationi magis congruum quam ut confirmatio ſimilis Miniſtri committatur ei, cui cura ſpiritualis hujus Eccleſiæ incumbit, qui in hac Eccleſia Collegiata eſt ipſe præpoſitus?

Præterea ſingulari titulo ſemper odioſa viſa eſt reſervatio, per quam ipſa Beneficiorum conditio, & qualitas a fundatoribus requiſita infringitur, ut ſaltem alteratur.

Quandoquidem autem in præſenti agatur de dignitatibus vere electivis, id eſt electivis confirmativis, ad quas electi, antequam ad poſſeſſionem admitti queant, tenentur obtinere a Superiore confirmationem, conſequens eſt, quod & titulo ſimiles dignitates a reſervatione præ reliquis ſimplicibus Beneficiis, ut ſunt Canonicatus, jure merito remanſerint exemptæ & ut exemptæ paſſim ab omnibus reputatæ fuerint, quandoquidem hæ dignitates, quæ ex ſua fundatione, & primæva conditione ſunt electivæ confirmativæ, per reſervationem fierent mere collativæ.

Si enim titulo reſervationis proviſio ad Sedem Apoſtolicam devolveretur, Sedes Apoſtolica ſimpliciter ſimilibus dignitatibus vacantibus provideret non ſecus ac de cæteris Beneficiis collativis, neque proviſus Apoſtolicus ab ullo confirmationem ſuæ proviſionis petere juberetur, ſed vigore ſolius proviſionis Apoſtolicæ in poſſeſſionem corporalem induceretur.

Igitur cum per ſimilium dignitatum reſervationem conditio earum mutaretur, ipſarumque fundatio inverteretur non ſine Eccleſiarum illarum præjudicio, non mirum quod ſimiles dignitates electivæ confirmativæ per Concilium Baſileenſe a reſervatione præ reliquis Beneficiis mere collativis fuerint ſubſtractæ, & quod, non obſtante receptione reſervationis menſium quoad Beneficia mere collativa, hæ dignitates electivæ confirmativæ in omnibus Eccleſiis tam Cathedralibus quam Collegiatis hic in Belgio manſerint exemptæ, earumque electio libera remanſerit penes Capitula, & earum confirmatio penes Ordinarios.

Similiter tametſi in Gallia vigore Concordati inter Leonem X. & Franciſcum I. Romano Pontifici fuerit conſervatum jus præventionis quoad omnia Beneficia, immo & ipſas dignitates ſub his verbis: „ Declarantes nos, & ſucceſſores noſtros jure præ„ ventionis dignitates, perſonatus, adminiſtrationes, & officia,
„ cæteraque Eccleſiaſtica Beneficia ſæcularia, & quorumvis or„ dinum regularia qualiacumque, & quomodocumque qualificata
„ tam in menſibus graduatis, ſimplicibus, & nominatim, quam
„ ordinariis Collatoribus præfatis aſſignatis vacantia, ac etiam
„ ſub dictis mandatis comprehenſa, libere conferre ": Nihilominus præventio non admittitur quoad Beneficia proprie electiva, teſte enim Petro Tondulo *lib. 3. quæſt. Benef. cap. 40. num. 8.* in ele-

in elect vis collativis admittunt Galli Pontificiam præventionem, non autem in confirmativis.

Nequaquam ergo ſufficit ut proviſus Apoſtolicus probet in Eccleſia Collegiata ſancti Petri Inſulenſis receptam eſſe partitionem menſium, ſive regulam Cancellariæ reſervatoriam 8 menſium, quemadmodum & hæc recepta eſt in omnibus paſſim Eccleſiis Flandriæ, ſed neceſſe eſt ut probet *plene & concludenter* reſervationem etiam illarum dignitatum electivarum confirmativarum in hac Eccleſia, præter uſum omnium cæterarum Eccleſiarum Flandriæ eſſe receptam, & ſtabilitam.

Porro quæ hactenus proviſus Apoſtolicus in probationem admiſſæ, & ſtabilitæ reſervationis dignitatum electivarum, ac ſignanter Theſaurariæ in Eccleſia Collegiata ſancti Petri Inſulenſis adduxiſſe dicitur, plane inſufficientia ſunt ad adſtruendam hanc reſervationem adeo extraordinariam, & a moribus, & uſu totius Flandriæ exorbitantem.

Quod enim aſſerit, *que le Pape eſt le maitre abſolu de tous les Benefices*; conforme quidem eſt opinioni quorumdam ultramontanorum Curiæ Romanæ adulantium, & Romani Pontificis auctoritatem in immenſum amplificantium, ſed plane contrarium eſt moribus noſtris, qui nullam in Pontifice diſponendi de Beneficiis auctoritatem hic agnoſcunt præter eam, quæ longo uſu, & Principum atque Epiſcoporum conſenſu expreſſo, vel tacito admiſſa, & excepta probatur.

Quapropter tametſi in Gallia (quæ regulam reſervatoriam 8. menſium non recipit) jus præventionis ſub certis tamen modificationibus Pontifici concedatur, hoc tamen jus præventionis Belgium non agnoſcit.

Neque proviſio Apoſtolica vigore hujus juris in Belgio admitteretur in menſibus Ordinariorum, neque in Gallia, neque in Belgio ulla Apoſtolica proviſio de Beneficiis juris Patronatus laici, vel etiam mixti recipitur. Evidens argumentum quod illa in Pontifice plenitudo poteſtatis providendi de omnibus Beneficiis (quam proviſus Apoſtolicus ei attribuere ſtudet) non agnoſcatur.

Neque hæc auctoritas Pontificis quoad Collationem Beneficiorum eo titulo major aſſeri poteſt in Eccleſia Collegiata ſancti Petri Inſulenſis, quod hæc per exemptionem prætendantur immediate ſubjecta Sedi Apoſtolicæ, quandoquidem certum ſit, uti recte advertit proviſus capitularis, hanc exemptionem non ſpectare niſi Juriſdictionem contentioſam, nullatenus vero ipſam proviſionem Beneficiorum aut dignitatum.

Quapropter in Eccleſiis Flandriæ nulla quoad reſervationem Beneficiorum aut dignitatum intercedit differentia inter Eccleſias exemptas, vel non exemptas. Notumque eſt quod in Eccleſia Cathedrali Gandenſi, non ſecus ac in aliis Eccleſiis, dignitates electivæ confirmativæ, ut ſunt Decanatus, Cantoria, Theſauraria, & Scholaſtica, hactenus remanſerint exemptæ a reſervatione, & per Capitulum in omnibus menſibus per electionem iis provideatur, tametſi hæc Eccleſia exemptionis titulo glorietur, & ſe ſpecialiter in omnibus ſuis litteris ut exemptam proclamet.

Ex his habetur quam infirma ſint fundamenta ſeu principia, ex quibus concludere vult proviſus Apoſtolicus que *le ſaint Siege a pu diſpoſes de tous le Benefices de cette Egliſe depuis l'an.* 1066. *temps de ſa fondation.* Cum e contrario concludere debuiſſet Capitulum manſiſſe in poſſeſſione eligendi ad has dignitates conformiter ad jus commune, & terminos fundationis, quoad uſque probatum eſſet jus proviſionis Capitulo fuiſſe ademptum, & ad Sedem Apoſtolicam devolutum.

Nec creditur quod Sedes Apoſtolica ab anno 1066. uſque ad tempora Concilii Baſilenſis, ullam proviſionem de Beneficiis hic in Belgio ſitis expedierit vigore reſervationis menſium; tametſi non diffiteamur ab eo circiter tempora Curiam Romanam cœpiſſe uti mandatis de providendo, nec non expectativis ad vacatura uſque circa tempora Concilii Conſtantienſis, & Baſileenſis, in tantum gravaſſe Ordinarios, ut eorum ingentes querelas contra Sedem Apoſtolicam excitaverint, ac tandem tum per Concilium Conſtantienſe, tum per Baſileenſe, ac demum per Concilium Tridentinum remedia expoſtulaverint adhibenda, uti & nonnulla adhibita fuere & earum uſus tandem hic in Belgio abrogatur, reſervationibus duntaxat ſub quodam moderamine toleratis.

Quod autem per proviſum Apoſtolicum allegatur proviſio Joannis de Douai facta in mente (ut prætendit) reſervato vigori Indulti Carolo VI. Regi Franciæ a Sede Apoſtolica conceſſi, ad probandam reſervationem dignitatis Theſaurariæ tunc temporis in Eccleſia ſancti Petri fuiſſe receptam, poſſet in ſpeciem ſaltem aliquid concludere, ſi Pontifices ſimilia indulta Regibus, & Principibus concedere non conſueviſſent, niſi in menſibus ſibi reſervatis; ſed cum nemo ignorare poſſit Pontifices ſimilia indulta ſub id tempus paſſim Regibus, & Principibus conceſſiſſe in omnibus menſibus, & quoad Beneficia nulli reſervationi obnoxia, nihil omnino, vel in ſpeciem ex hoc indulto Caroli VI. & proviſione in vim illius de Theſauraria in Eccleſia Inſulenſi eo tempore facta pro receptione ipſius reſervationis, concludi poteſt.

Et quidem ſub idem pene tempus, nimirum circiter anno 1436. Eugenius IV. Indultum conceſſit Regi Franciæ, in vim cujus mandat Prælatis, ut quibuſdam Officialibus Regis in ipſo Indulto Papali nominatis ſemel in vita de proximo vacaturo Beneficio provideant ſine ulla menſium aut Beneficiorum reſervatorum aut reſervatorum diſtinctione, ut proinde ex hac proviſione nullatenus concludi queat, proviſionem hanc factam fuiſſe vigore reſervationis, aut reſervationem menſium ſaltem quoad Theſaurariam eo tempore in Eccleſia ſancti Petri fuiſſe receptam.

Neque plus ponderis habet ſecundo loco productum per proviſum Apoſtolicum, ſcilicet quod anno 1471. Joannes de Lacu obtinuerit proviſionem Theſaurariæ vigore cujuſdam expectativæ: ut enim verum eſſet Joannem de Lacu vigore cujuſdam expectativæ obtinuiſſe proviſionem Theſaurariæ; inde tamen concludi non poſſet reſervationem hujus, vel aliarum dignitatum in Eccleſia Collegiata S. Petri Inſulenſis fuiſſe agnitam.

Neque quippe ignorat expectativas plurimum differre a riſervatione, per reſervationem enim, ſive partitionem menſium Beneficia in menſibus reſervatis vacantia vigore reſervationis ſpectant ad plenam proviſionem Sedis Apoſtolicæ, neque ad ſimilia Beneficia vacatura dantur aut unquam datæ fuiſſe expectativæ leguntur.

Expectativæ quippe, ſicuti & mandata de providendo concedebantur ad Beneficia vacatura ſpectantia ad proviſionem Ordinariorum, quibus mandabatur ut expectantibus, & mandatariis Apoſtolicis de vacaturis Beneficiis ipſi providerent, & Ordinariis recuſantibus in ipſis litteris nominabuntur executores in partibus, qui auctoritate Sedis Apoſtolicæ Beneficia vacantia expectantibus conferrent.

Hinc non dicitur Joannem de Lacu proviſionem Theſaurariæ obtinuiſſe a Sede Apoſtolica, quemadmodum obtinuiſſet ſi titulo reſervationis eam a Sede Apoſtolica impetraſſet, ſed dicitur quod vigore expectativæ miſſus fuerit in poſſeſſionem.

Neque mirum apparere debet Sixtum IV. qui eo tempore Pontificatum gerebat, Joanni de Lacu dediſſe expectativam ad vacaturam Theſaurariam, tametſi ad proviſionem Capituli, & Ordinarii ſpectantem, quandoquidem de eodem Pontifice conqueſtus fuerit Procurator generalis coram Maximiliano, & Philippo harum ditionum Principibus per expectativas ab hoc Pontifice indultas.

Jus Ordinariorum inutile reddi in his verbis; *& quant auſdites Bulles expectatives, par icelles les collations des Ordinaires ont etè rendues infructueuſes au prejudice tant deſdits Ordinaires, que des Impetrans de leurs droits & des collations, & contre l' intention des Fondateurs.*

Et quidem hæ querelæ Procuratoris generalis contra has expectativas impulerunt Principes, ut contra has Romanæ Curiæ proviſiones publicaverint edictum die 12. Septembris anni 1485. quod integrum refertur parte 1. edictorum Flandriæ rubrica 8. tit. 1. quo vetantur ſimiles expectativæ in has Provincias ulterius recipi.

Verum quidem eſt tempore publicati hujus edicti hunc Pontificem Sixtum IV. fuiſſe defunctum, ſed notandum Procuratorem generalem ſuas querelas potiſſimum direxiſſe contra expectativas: quæ a decem, aut undecim annis (qui erant anni Pontificatus hujus Pontificis) multum invaluerunt, & Eccleſias Belgicas multum vexaverunt, verba ejus ſunt: *Car toutes Proviſions depêches en Cour de Rome, ont etè fort accrues, & quaſi doubles depuis dix ou onze ans en ca.* Sicuti Indultum quod dicitur conceſſum Carolo VI. Regi Franciæ de providendo de Theſauraria in Eccleſia Collegiata ſancti Petri Inſulenſis non probat admiſſam reſervationem hujus dignitatis in menſibus reſervatis, ita nec Indultum, vigore cujus Carolus V. dicitur providiſſe de hac dignitate Theſaurariæ vigore Indulti Apoſtolici.

Dicitur enim Carolum V. ejuſque ſucceſſores uſque in hodiernum diem in vim Indulti Leonis X. providere de omnibus primariis dignitatibus poſt Pontificalem in Eccleſiis Cathedralibus, & de Principalibus in Eccleſiis Collegiatis, tametſi hæ dignitates in hiſce Eccleſiis nunquam reſervationi Apoſtolicæ vigore hujus regulæ 8. menſium ſciantur fuiſſe ſubjectæ.

Quantum ad proviſionem hujus dignitatis Theſaurariæ in perſona Betrandi Verviani, cum eam & in Curia Romana obtinuerit, & a Capitulo nec ſciatur in vim cujus proviſionis ſententiam recredentialem reportaverit, nihil concludenter ex hac proviſione pro fundanda receptione reſervationis Apoſtolicæ inferri poteſt. Quandoquidem igitur nullus indubitatus actus poſſeſſionis, nulluſque legitimus titulus per proviſum Apoſtolicum adducatur ad fundandam inductam reſervationem Pontificiam, quoad dignitates electivas confirmativas in Eccleſia Collegiata S. Petri Inſulenſis, non apparet qua ſpecie proviſus Apoſtolicus prætendere queat, has dignitates in hac Eccleſia ſub reſervatione Sedis Apoſtolicæ comprehendi titulo immemorialis poſſeſſionis, vel præſcriptionis.

Quis enim neſcit ad inducendam ſimilem præſcriptionem, ſeu poſſeſſionem, ubi nullus titulus ſpecialis probatur, inniti debere concludentibus, nec controverſis actibus poſſeſſionis per tempus immemoriale continuatis: notanter ſi per ſimilem præſcriptionem introductum prætendatur, quod & juri communi contrariatur, nec non generali patriæ praxi opponitur, ipſamque Beneficiorum fundationem, ſi non evertat, ſaltem alteret, & Eccleſiarum communi utilitati natum eſt officere, quale eſt ipſa reſervatio dignitatum, quæ titulo ſimilis præſcriptionis in hac Eccleſia contra jus commune, & uſum cæterarum Eccleſiarum, nec non fundationem, ſeu inſtitutionem earum dignitatum inducta prætenditur, uti ſupra oſtenſum eſt.

Immo tametſi probaretur per Sedem Apoſtolicam aliquoties, etiam titulo reſervationis, huic dignitati menſibus reſervatis fuiſſe proviſum, atque in vim hujus proviſionis ſine ulla contradictione Capituli proviſum Apoſtolicum fuiſſe ad poſſeſſionem admiſſum, & pacifice in ea perſeveraſſe; nihil tamen inde concludenter pro recepta, & ſtabilita reſervatione Apoſtolica concludi poſſet.

Neque enim conniventia Capituli, aut etiam ejuſdem poſitiva approbatio ſimilis proviſionis Apoſtolicæ, ejus eſt efficaciæ, ut contra communem patriæ uſum hæc dignitatum reſervatio in hac Eccleſia recepta cenſeri debeat, eaque mediante ipſa primæva dignitatum conditio alteratur, & contra communem Eccleſiæ utilitatem earumdem dignitatum proviſio ad poteſtatem extraneam, ſcilicet Curiam Romanam legitime devoluta cum ingenti incommodorum ſequela, quas ſimiles reſervationes ſecum trahere conſueverunt, & de quibus jam pridem tam alte tum Belgii Miniſtri, tum Eccleſiarum Prælati conqueſti fuere, & ad quorum querelas plura contra proviſiones Romanas Principum edicta prodierunt.

Quod

Quod vel in præsenti casu eo magis militat, quod tum per regulam reservativam 8. Mensium provisio Canonicatuum in 8. mensibus pertineat ad Sedem Apostolicam, natum sit fieri, ut Capitulum constet ex plerisque Canonicis, qui suam ad Canonicatus Promotionem referre debeant Sedi Apostolicæ, qui ut eam in se collatam gratiam regnoscant, facile provisioni Apostolicæ annuent: præsertim cum a Sede Apostolica meruerint obtinere provisionem Canonicatus, sperare queant eadem via aliquando, & dignitatum provisionem se obtenturos.

Refert Renatus Choppinus lib. 1. *De sacra Politia*, *tit.* 1. *nu.* 3. 4. 5. *&* 6. deliberationem Capituli Claromontani, qua electionem Canonicorum solitam fieri per communem Capituli electionem transtulerant ad Turnarios, appellante tamquam ab abusu Procuratore Regio, a Senatu Parisiensi fuisse cassatam, *quam tamen summus Pontifex diplomate confirmarat*. Eo indubie fundamento, quod penes Capitulum non esset auctoritas mutandi modum providendi de Canonicatibus in ipsa fundatione præscriptum, vel longæva consuetudine observatum.

Et Antonius Faber in suo Codice *lib.* 10. *tit.* 2. *definitione* 48. agens de unione Beneficiorum notansque: „ Quoniam unio „ Beneficiorum odiosa est, & a communi Ecclesiarum utilitate „ aliena, nunquam nisi ex magna, & necessaria causa permitti „ debeat, vocatisque in eam rem omnibus illis quorum inte„ rest, ac post hæc expressis iis qui vocandi sunt; addit vo„ candum quoque Procuratorem generalem, non solum si jus „ Patronatus ad Principem pertineat, sed etiamsi ad alium, „ nempe ratione publicæ utilitatis, & ad hoc ipsum dispicien„ dum an publice utilis futura sit unio an inutilis, quin & ad„ dit eum esse vocandum pro tuenda Principis auctoritate, ad „ quem pertinet ut Beneficiorum omnium, quæ in territorio sunt, „ protector & conservator existimetur.

Ex his concludit, quod si non „ vocato Procuratore generali „ unio facta sit, possit & soleat ille ab ea tamquam ab abusu „ provocare, semperque ea provocatio admittatur, *etiam post* „ *centum annos*, quia unio semper & perpetuo gravat.

Quidni igitur reservatio dignitatum, etiamsi per Capitulum privata auctoritate, aliquando fuisset admissa, Principis auctoritate eadem ratione cassanda esset; utpote non minus, quam unio Beneficiorum publicæ utilitati præjudiciosa, & non minus, quam ipsa unio continuo gravans, ac ipsam dignitatum primævam conditionem evertens aut saltem alterans.

Nec minus hic locum habere debet, quam in ipsa unione sine interventu Procuratoris Regii facta, quod subjungit idem Auctor; quid ergo, si nulla provocatio sit ab ea unione, quam inaudito Procuratore generali, aut non vocatis iis quorum interfuit, factam esse appareat, idem jus constitui debebit, non ut abusiva pronuntietur unio, sed ut perinde ac si facta non esset, nulla ejus ratio habeatur, negligaturque a Senatu, quæ, neglecto, Principe, Senatuque, facta fuit.

Itaque censent infra scripti per provisum Apostolicum aequaquam probatum esse sufficienter reservationem dignitatis Thesauriæ, de qua in casu, in hac Ecclesia Collegiata sancti Petri contra jus commune, nec non communem usum aliarum Ecclesiarum Belgii esse legitime receptam, & stabilitam, & consequenter Capitulum in jure eligendi, ejusque provisum esse manutenendum, quousque aliunde plene & concludenter provisus Apostolicus titulum reservationis probaverit.

Ita responsum Lovanii 30. Julii 1715.

Erat signatum.

Z. B. VAN-ESPEN J. U. D, Sacr. Can. Profess.
J. E. HERTALIS, J. U. D. & Professor Primarius.
LAURENTIUS HAQUIUS, J. U. Doct. & Professor ordin.
J. A. BRENARD, J. U, Doct. & Antecessor Primarius.
L. WIRIX J. Utriusque Doct. & Profess. ordinarius.
AMANDUS BAUVENS J. U. Doctor & Prof. ordin.

Monumentum II. *citatum pag.* 81. *num.* XVII.

B

DECRETUM ARCHIEPISCOPI MECHLINIENSIS QUO PRÆSCRIBITUR

Ritus porrigendi Aquam Benedictam.

Alphonsus de Berghes, Dei & Apostolicæ Sedis gratia, Archiepiscopus Mechliniensis, Primas Belgii, ad Exercitus Regios Delegatus Apostolicus, suæ Majestati a Consilio Status, &c. Omnibus has visuris, Salutem in Domino.

TENORE præsentium mandamus, omnibus & singulis Diœcesis nostræ Pastoribus, Vicariis, aliisque Presbyteris, tam sæcularibus, quam Regularibus cujuscumque Ordinis, ut, dum populum aqua benedicta aspergunt, modum ab Ecclesia in Pontificali Romano præscriptum exacte observent, in ejusdem conformitatem ipsi districte mandando sub pœna arbitraria, ne ulli personæ, utriusvis sexus, cujuscumque præeminentiæ, dignitatis, officii, status, aut conditionis, etiam in dignitate Ecclesiastica constitutæ (iis tamen exceptis, quibus in Pontificali Romano idipsum conceditur) aspersorium extendant ad aquam benedictam manu inde sumendam, aut porrigant ad se aspergendum, aut eamdem inde sumi permittant; consuetudine contraria quamcumque (quæ abusus est) non obstante. Ut autem præsentes litteræ omnibus innotescant, illas ad valvas ordinarias per Diœcesim nostram affigi mandamus. Datum Bruxellis Diœcesis nostræ die 9. Junii anno 1681. (*a*).

A. A. M. V.

Locus ✠ Sigilli.

De mandato Illustrissimi, & Reverendissimi Domini Archiepiscopi præfati.

J. DE MAEYERE Secret.

(a) Doctissimus la Faille in Annalibus Tolosanis *tom.* 1. *pag.* 27. & post eum Auctor Consuetudinis Ducatus Burgundiæ *tom.* 2. *cap.* 54. de Aqua benedicta, cæterisque juribus honorificis, quæ Parœciarum Dominis debita sunt, erudite dissruerunt: Hic, scilicet Auctor consuetudinis Burgundiæ Gallico idiomate *cap.* 54. *num.* 49. factum refere ignotum Gallis, qui ea de re scripserunt, en ejus contextus. *Il y eut une plainte formee par la Noblesse de Languedoc a l' Assemblee des Etats de le Province tenue en 1303. contre une Ordonnance de l' Eveque de Carcassonne, qui defendoit aux Cures de presenter de l' Eau-benite aux Seigneur Justiciers, à leurs femmes, & à leurs enfans, sauf à la leur donner par aspersion. Mais le Roi, à qui cette plainte fut presentee par les Deputes des Etats, sans s' arreter a cette Ordonnance, maintint la Noblesse en tous ses Droits honorifiques dans les Eglises comme du passe*

Dominus d' Hericourt in suo opere Gallico *legum Ecclesiasticarum*, *part.* 3. *pag.* 134. *n.* 16. *Edit. ann.* 1743. hæc in Gallis observanda continet... *Le Cure donne d' abord l' Eaubenite au Patron & ensuite au Seigneur Haut-Justicier en leur presentant le goupillon, si c' est la coutume du Diocese, ou par aspersion comme aux autres Fideles.*

Et observatione num. 19. pag. 134. & 135. addit vir doctissimus. *On a fait imprimier en 1716. sous le titre d' Arrets notables de la Cour du Parlement de Paris, concernant les Droits honorifiques, deux Arrets du Parlement de Paris, dont l' intitule mal redige, & le dispositif mal examine, ont induit en erreur plusieurs Seigneurs Hauts-Justicier. L' un de ces Arrets est du 14. Juillet 1714. l' autre du 10. Juin 1716. . . . . . Ce que porte l' Arret de 1716. que le Cure primitif ou le Vicaire perpetuel de Savie* (En Artois) *donneront l' Eau benite au sieur Beaurains Seingneur, à sa femme & à ses enfans, en presentant le goupillon à chacunt d' eux separement, & l' encens par trois fois au sieur Beaurains, par trois fois à sa femme, & à leurs enfans chacune une fois; est fonde sur usage. Il y a plusieurs Diocèses, où il est meme defendu par les Statuts de presenter le goupillon aux Seigneurs, & la maniere de leur doner de l' encens est differente suivan les Diocèses. J' ai cru* (prosequitur Dominus d' Hericourt) *devoir m' arreter sur les circonstances de l' Arret de 1716. parcequ' il a donne lieu à des Seigneurs Hauts Justiciers de former des domandes exorbitantes, & que des Cures en ont paru embarrassés.* Huc usque vir doctissimus d' Hericourt.

Monumentum III. *citatum pag.* 29. *in nota.*

C

FORMULA QUA A REGE NOMINATUR OBLATUS

ipsis Monasteris.

CHARLES, par la grace de Dieu, Roi de Castille, de Leon, d' Arragon, &c. A Religieuses Personnes nos cheres & bien-aimées les Prieure & Religieuses du Prieuré de l' Ordre de S. Bernard, en notre pays & Duché de Brabant, Salut, & dilection. Comme à cause de notre réception & avénement aux Etats des Pays-Bas & de Bourgogne, Nous compette & avons droit dans chacune Abbaye, Monastere, Prieuré, & Hôpital dudit pays, donner un Pain & Prebende, avec les habillemens, & autres droits & émolumens accoutumés, & y appartenans, même en votre-dit Prieuré, où tel Pain est vacant; Pour de est-il, que Nous voulons en ce user de notre-dit droit, & pour le raport qui fait Nous a été de N. N. jeunde fille, native de la Ville de Bastoigne en notre pays & Duché de Luxembourg, & que les plus proches parens souffroient grande perte en leurs biens, tant audit Bastoigne, qu' aux environs de la Ville maintenant possedée par la France; A laquelle cause, ladite N. N. se touveroit sans aucune commodité: Avons en considération de ce que dessus, & des services de ses ayeuls & devanciers, donné & conféré, donnons & conférons à ladite N. N. pour Dieu & en Aumône, par ces Présentes, la Pain & la Prébende qu' avons droit de donner en votre-dit Prieuré & Monastere, à cause de ce que dit est, avec les habillemens, & autres droits & émolumens quelconques y appartenans. *Si vous mandons, & commandons, qu' ayez à recévoir & admettre la-dite N. en votre-dit Prieure, & que du-dit Pain &* Prébende, habillement droits & émolumens accoutumés & y appartenans, la fates pleinement, & paisiblement jouir & user; cessant tous contradits & empêchemens au contraire; Car ainsi Nous plast-il.

Monu-

Monumentum IV. citatum pag. 258. num. XXIII.

D

SENTENTIA PARLAMENTI MECLINIENSIS

De forma Exequiarum celebrandarum in Ecclesia Parochiali, pro Parochianis sepultis in Ecclesiis Mendicantium.

SENTENCE extendue touchant le pied qu'on doit tenir aux Enterremens & Exeques de ceux qui choisissent leur sepulture hors le leur propre Paroisse, donee au Grand Conseil le 16. Mars 1669.

COMME different auroit esté meu au Grand Conseil de Sa Majesté, entre le Pere Superieur de l'Oratoire en cette ville, Deservant de la Cure de S. Jean, Suppliant, d'une part, & Elisabeth Vanden Berghe Rescribente, d'autre : Sur ce que le Suppliant auroit, par Requête du treiziéme de ce mois remonstré que feuë Jenne Vanden Berghe residente en ladite Paroisse, & ayant esté administrée par le Curé d'icelle, étoit decedée au mois d'Octobre dernier, & sur les promesses que la Rescribente sa sœur & heritiére avoit fait de faire son Service, ou d'en payer les Droits à ladite Eglise Paroissiale, elle avoit été inhumée le vingtiéme dudit mois dans la Chapelle de Notre-Dame en l'Eglise de la Société de Jesus, où l'Autel avoit été couvert de drap blanc, & la bierre entourrée de quatre chandelier; ce qui dénotoit plustost un enterrement de Chœur que d'Eglise; & comme ladite Rescribente aïant voulu attendre le dernier réglement de cette Cour, émané le 24 de Decembre dernier, refusoit maintenant de se conformer à icelui, & que nonobstant plusieurs interpellations amiables, elle ne vouloit accomplir ses promesses, ny payer les droits deuz à sa Paroisse, sous ombre qu'elle pouvoit choisir tel Service que bon luy sembloit, suivant l'article deuxiéme de la Caroline du vingt-troisiéme de Mars 1528. & sans considerer que ledit article ne parloit que d'un service effectif, & présuppose un choix du défunct, ou de son heritier, qui n'avoit pas été fait au cas en question, & qu'autrement ce seroit eluder les droits de toutes les Paroisses, si aprés avoir fait un Service pompeux dans une Eglise étrangere, comme avoit été fait au sujet de ladite defuncte, on pouvoit se prévaloir de ladite Caroline, qui ne parloit que du Service effectif, & nullement des droits surrogez au lieu du service, qui se faisoit ailleurs, & proportionnez à la qualité d'iceluy de *Coor lick Kerck-lichk*, ce pourquoy le Suppliant concluoit à ce que seroit ordonné a ladite Rescribente, & en tant que de besoin condamnée de lui payer [illegible] les droits du service nommé *Kerck-lick*, & les droits [illegible], du moins par provision, ou bien députer Commissaire, pour, Parties ouyes, sommiérement être disposé sur ce [illegible]. Surquoy auroit été ordonné qu'elle seroit incontinent [illegible] à Parties, pour y dire pardevant le Conseillier [illegible] le lendemain à deux heures aprés midi peremptoirement, & a peine que sera disposé sur la provision requise. [illegible] Parties comparantes pardevant ledit Commissaire, [illegible] y auroit fait ramener à fait ladite Requeste & [illegible] d'icelle, demandant dépens : la Rescribente y répondante, auroit déclaré que la défuncte n'avoit ordonné aucunes [illegible] ou funerailles, non plus par Testament qu'autrement, [illegible] aussi competoit à la Rescribente sa sœur le choix & [illegible] d'icelles, ensuite de ladite Caroline article deuxiéme, [illegible] Rescribente avoit choisi si qu'elle faisoit, de faire faire des exeques mediocres, en Thioes *mindelbaere Uyt-vaert van't vi de Ordre*, offrant suivant ce de promptement faire célebrer lesdites exeques, d'en payer le droits y afferans, soûtenant moyennant ce devoir passer, qu'au surplus le Suppliant seroit declare non recevable, ny fonde au dispositif de sa Requête, du moins en la forme & maniére demandant dépens. Pour à quoy repliquer le Suppliant auroit requis, & lui auroit été accordé terme jusqu'au lendemain : sans préjudice de ce ledit Commissaire se conformant à ce dont la Cour l'avoit enchargé, auroit demandé au Procureur de la Rescribente, s'il vouloit meire en dénegation, que la defuncte auroit été ensevelie en l'Eglise des Peres Jesuites, & qu'il en auroit fait mêmes appareils de funerailles, comme on étoit accoutumé d'y faire pour les autres personnes, lesquelles de mémoire on y avoit enterrées, pour lesquelles on y avoit fait Services, tant au regard des ornemens de l'Autel, que de la representation que l'on mettoit au milieu de l'Eglise du temps de l'Office, & quelques jours en aprés; à quoy la Rescribente satisfaisant au verbal du 15. dudit mois, fait dire que la défuncte avoit été enterrée dans ladite Eglise des Peres Jesuites, en la forme & maniére qu'iceux étoient accoutumez d'enterrer toutes autres personnes, tant riches que pauvres également, & sens aucune difference ou distinction, moins d'aucun appareil de funerailles, ayant simplement la bierre & l'Autel eté couverts de drap blanc selon qu'on offroit de verifier en cas de besoin. Sur quoy procedant ledit Suppliant, & aussi sur le verbal précedent, auroit débattu le tout par insuffisance, & autrement, & persistées Conclusions prises par sa Requête avec demande de dépens. Ce qu'etant ainsi débattu par la Rescribente, elle auroit pareillement persisté, sans qu'elle y adjoûtoit par son advertissement, que la Caroline n'ayant oncques été abolie ou alterée, chacun la devoit étroitement observer, & de suite se conformer aux prescripts des funerailles y reglées, de tant plus que l'observance d'icelle se trouvoit bien expressement commandée per ladite Sentence, du vigint-quatriame Décembre dernier : aussi les causes efficiente & finale de ladite Caroline, témoignent clairement que les Pasteurs n'avoient aucune chose a dire au regard de la forme des funerailles d'un trespassé, ce que bien consideré l'on ne pouvoit comprendre avec quel fondement le Suppliant vouloit obliger la Rescribente de faire faire les funerailles d'un *Kerck-lick*, veu qu'en effect ces deux choses repugnoient d'avoir le choix & liberté de faire si grand ou petit Service qu'on desire. On voyoit que dans l'Elise Metropolitaine de S. Rombaut, qué pour un pauvre Bourgeois qui étoit du corps d'un mestier, l'Autel étoit couvert de drap noir, la bierre entourée de chandeliers, & couverte d'un splendide habit en Thioes, *Baereckleedi*, & tout ce nonobstant, que l'enterrement se faisoit dans le cemetierre, par conséquent ce n'estoient pas les appareil, qui devoient déterminer les funerailles. Si conveneit noter que la place, ou que le Service se fait, ne déterminoit non plus espece de funerailles, comme étant veritable que plusieurs Services de trespassez on la Paroisse dudit Saint Rombaut se faisoient dans le Chœur, nonobstant que les funerailles étoient de la moindre espece, entre autres les Marglifeurs, Fossoyeur & autres servant l'Eglise. Ce qu'ayant été joint audit different & iceluy mis en état de juger, le tout veu & consideré : LA COUR faisant droit, a ordonné, & ordonne par cette Sentence diffinitive & Arrest, a ladite Suppliante de faire celebrer pour sa défuncte sœur en sa Paroise un Service au pied du réglement établi pour l'Ordre dit *Kerck-licken*, & d'en payer les droits, ensemble les droits du convoy de l'enterrement. La condamnant és dépens de sa poursuitte, à la taxation & moderation d'icelle Cour Donné à Malines le dix-huitiéme de Mars 1669.

USA-

USAGES DE FRANCE

Rapportèes par Mr. GIBERT Docteur en Droit ſur toutes les Matières Canoniques de pratique.

Tirèes Des Ordonnances Royaux, de la Jurisprudence des Arrèts, des Règlemens du Clergè, & des Statuts Diocèſains, pour ſupplèer à ce qui manque à l'Ouvrage de M. VAN-ESPEN intitulè* Jus Ecclesiasticum Universum. *Addition ou Supplement, commode pour le François, qui verront de ſuites ce qui les concerne particuliérement dans un Ouvrage auſſi important.

¶ *On fait ici obſerver que les Titres qui ſe trouveront dans chaque page, & les nombres qui commencent les alinea des cet Ouvrage, ſont ceux de Mr. VAN-ESPEN, qu'il faut lire auparavant pour bien comprendre les rèflections que Mr. Gibert fait ſur chaque numero.*

Hæc Addito ſeu Supplementum Gallico idiomate publici juris fit, id eſt ea lingua, qua ea elaboravit D. GIBERTUS, eumdem ordinem ſequitur, quæ in ſuo Opere obſervavit D. VAN-ESPEN.

SECONDE PARTIE DES CHOSES.

SECTION TROISIEME.

DES BENEFICES.

TITRE PREMIER

ORIGINE, DEFINITION, ET DIVISION DES BENEFICES.

CHAPITRE PREMIER.

Origine & definition des Bènèfices.

LA définition rapportée par Van-Eſpen, *n.* 14. eſt défectueuſe, nonſeulement ſuivant le droit commun, mais encore ſelon les maximes de France; car dans l'un & dans l'autre droit, les Evêchés & autres Dignités ſuperieures ſont compris ſous le nom de Bénéfice, en matiere favorable & par ces paroles de la définition *auctoritate Epiſcopi conſtitutum*, on exclud ces dignités du nom de Bénéfice, parcequ' elles ne ſont pas établies par l'autorité de l'Evêque: pour perfectionner cette définition, il faudroit mettre l'Egliſe au lieu de l'Evêque, ancore ne ſeroit elle pas juſte, parcequ' il y a des Bénéfices qui ſont en un ſens d'inſtitution divine, tel eſt l'Evêché ſuivant les maximes de France, telles ſont les Cures ſuivant la doctrine de la Faculté de Théologie de Paris.

N. 19. Quoique le Bénéfice ſoit de ſa nature perpétuel, il y a néanmoins des Cures dont les pourvus ſont revocables à la volonté des Superieus avec le conſentement de l'Ordinaire: telles ſont celles qui ſont poſſedées par les Chanoines Reguliers de la Congrégation de France, par les Prémontrés, par les Peres de l'Oratoire, de la miſſion de France, & de la doctrine Chrétienne, &c. V. le tit. 36. de la 1. part. des Inſtit. & le tit. 15. de la ſeconde part. V. encore ſes loix Eccléſiaſtiques dans leur ordre, part. 2. ch. 18. max. 25. avec la preuve & les notes.

CHAPITRE II.

Des Dignites, & Perſonats.

IL y a en France bien des dignités qui ne ſont que de ſimples Perſonats, parcequ' elles ſont des prééminences ſans juriſdiction; tels ſont 1. les Archidiaconés dans tous les Dioceſes où ils n'ont pas droit de viſite, & le nombre de ces Diocéſes n'eſt pas petit. 2. Telles ſont les Pénitenceries par-tout où elles ſont dignités, car elles ne donnent aucune juriſdiction dans le for exterieur, & c'eſt de celle-ci dont il s'agit.

N. 13. Si le Grand-Vicariat n'eſt pas une véritable dignité parcequ' il n'eſt pas perpetuel, les Abbayes, les Prieurés Conventuels, les Généralats d'Ordre, ne feront pas des dignités lorſqu' ils ne ſont que pour un tems: quoiqu' il en ſoit de la queſtion, ſi le Grand-Vicariat eſt une véritable dignité, il eſt certain qu'il donne les droits des dignités, ſçavoir, préeminence avec juriſdiction, & rend capable de délégation au S. Siége, de méme que les Offices auſquels on accorde aiſément les ornemens Epiſcopaux, auſſi bien que la bénédiction introduite à limitation de la conſécration Epiſcopale, comme s' ils étoient perpétuels & des Dignités Béneficees.

CHAPITRE III.

Des Bènèfices Reguliers & Seculiers.

N. 6. EN France il y a des cas où les Prieurés Conventuels ne peuvent devenir Prieurés ſimples per la præſcription, parceque la conventualité eſt impreſcriptibile lorſque les Monaſteres retinnent encore les conditions requiſes à la Conventualité. Telles ſont entr' autres, 1. qu'il y ait des lieux Reguliers ſubſiſtants pour leger 10. ou 12. Religieux; 2. qu' il y ait aſſez de revenu pour les entretenir *déclaration du 6. Mai* 1680. enrégiſtrée au grand Conſeil le 21. Juin 1680.

N. 18. Il ne paroît pas que ſuivant les Maximes de France, le droit de conférer des Cures Séculieres à des Religieux, ſoit reſervé au Pape, parcequ'on y tient avec raiſon que l'Evéque peut faire dans ſon Dioceſe ce qui ne lui eſt pas défendu par les Canons recûs dans le Royaume, ou pas l'uſage légitimement préſcrit; or il n'y a aucun Canon qui approprie au Pape le pouvoir de pourvoir les Religieux des Cures Seculieres: il ſeroit auſſi trés-difficile de montrer que l'uſage ait réſervé ce droit au Pape, car il eſt rare que les Religieux ſoient pourvus de Cures ſéculieres, & lorſqu' ils en ſont pourvus par le Pape, c'eſt parcequ' ils l'ont été ou par réſignation en faveur, ou par impétration par mort; que ſi quelques Evéques ſemblent avoir renvoyé cette diſpenſe au Pape, c'eſt parceque la proviſion du Bénéfice lui appartient, cependant pour en faciliter l'obtention au ſuppliant, il faut une atteſtation de l'Ordinaire ſur la juſte cauſe de la diſpenſe provenante de ce que le Bénéfice demande des qualités qu'on ne peut trouver dans des Prétres ſéculier: on en a un exemple dans l'inſtit. à la prat. p. 451. ou y trouve une

attestation donée à un Jacobin par Jacques de Angenes Evêque de Bayeux : elle apprend que l'Evêque informé qu'on ne pourvoit les Religeux mendians des Cures seculieres que sur le témoignage de l'Ordinaire qui atteste que le bien de l'Eglise demande qu'ils en soient pourvus, déclare que la Paroisse de Turques habitée par un grand nombre de Religionnaires a besoin d'un habile prédicateur qui sçache la controverse, & que le Pere de Mathan Religieux du S. Dominique a ces deux qualites, qu'on ne trouve pas dans les Prêtres séculiers.

TITRE II.

De l'Age & autres qualités requises pour les Bènèfices.

CHAPITRE I.

Quel est l'Age requis pour les Bènèfices?

N. 11. 15. 16. SI la France suit la régle qui n'exige que dis ans pour le Canonicats des Collégiales, il est évident qu'elle ne reçoit pas le decret du Concile de Trente qui exige au moins 14. ans pour les Bénéfices.

N. 24. Il y a des cas où le Pape ne peut dispenser de l'âge requis pour les Bénéfices même simplex, tels sont ceux où il est requis par fondation laïcale, *art.* 30. *des Libert. de l'Egl. Gall.* il y en a d'autres que le Pape peut dispenser, tels sont ceux ou l'âge est requis pars le Statut d'un Chapitre ou par les Constitutions d'un Monastere soumis à l'Ordinaire, car celui-ci peut dispenser de statuts & des Constitutions, tels sont encore ceux ou il ne s'agit que de Bénéfices simples, & où le défaut d'âge n'est pas considérable, on l'inferre du ch. 1. *de filiis Presbyter. in 6* car en fait le dispense, le défaut d'âge n'est pas de meilleure condition que le defaut de naissance légitime, dont l'Evêque peut dispenser pour les Bénéfices simples suivant le texte cité.

CHAPITRE II.

De l'Ordre annèxè aux Bènèfices.

N. 8. L'Auteur des loix Ecclesiastiques de France, *part.* 2. *ch.* 2. *max.* 31. donne pour certain que si la fondation d'une Chapelle porte que le pourvu dira les Messes par lui-même, il faut qu'il soit Prêtre au tems de la Provision, mais il ne cite aucune autorité pour prouver la maxime, il a cru que la certitude en est si connue, qu'il n'étoit pas necessaire de la prouver, quoiqu'il en soit de son intention dans l'omission de la preuve, son sentiment est fort probable ; car l'Eglise a toujours favorisé les fondations, & c'est favoriser celle dont il s'agit que d'interpréter qu'elle exige la Prêtrise au tems de la provision ; parceque par cette interprétation la fondation peut être acquittée par la personee choisie dès qu'elle a pris possession.

N. 26. Si la Chapelle oblige le pourvu à dire la Messe tous les jours à une certaine Eglise, elle oblige certainement à resider sur les lieux ou aux environs.

CHAPITRE IV.

De la science & autres qualites requises par les Bènèfices.

N. 13. AUx preuves alléguées par Van-Espen sur l'exclusion des étrangers de Bénéfices de France, ajoutez la déclaration du mois de Janvier 1681.

N. 14. Dans l'inventaire des Indults, on rapporte plusieurs Indults accordés aux Ducs de Savoye, par lesquels les Papes reconnoissent ne pouvoir & ne devoir donner des Bénéfices dans les Etats des autres Princes, à d'autres qu'à leurs sujets sans leur agrément, ils prometteut aux Ducs de Savoye, de n'en conferer aucun dans leurs Etats qu'aux Regnicoles, sans leur consentement. *pag.* 955. jusqu'à 958.

N. 18. En France si un Bénéfice affecté aux gradué, étoit donné à un non gradué, & qu'aucun gradué n'impétrât le Bénéfice, il ne seroit pas permis à un non gradué de requerir que le Benefice fût déclaré vacant, mais il fraudroit susciter un gradué qui impetrât le Benefice, ou le faire impétrer par le promoteur pour quelque gradué, supposé que l'Evêque ne pût ou ne voulût le conférer, ou que le pourvu se fit graduer avant que le Bénéfice eût été impetré, ce qui suffiroit suivant Pastor *lib.* 3. *tit.* 30. *n.* 5. & suivant la jurisprudence du grand Conseil, *loix Ecclesiastiques, part.* 2. *ch.* 8. *au dessous de la max.* 19.

N. 22. 23. 24. Il y a en France plusieurs Eglises où il n'est pas permis d'avoir un Canonicat, & une Dignité tout ensemble, telles sont certainement celles de Provence.

Celle de la Rochelle est encore de ce nombre par les Lettres-Patentes de son érection de 1664.

Il y en a d'autres où il est nécessaire d'être Chanoine ou honoraire ou effectif pour être validement pourvu d'une dignité, telle est l'Eglise de N. Dame de Paris, & un grand nombre d'autres.

Enfin il y en a où les Dignitaires ne sont jamais du Chapitre sans être actuellement Chanoines ; telle est l'Eglise de Bourdeaux.

TITRE III.

De la pluralitè des Bènèfices.

ACe que dit Van-Espen *num.* 19. *du ch.* 3. que la coûtume a introduit la licence impunie d'avoir un Bénéfice simple avec un autre suffisant pour son entretien, soit simple, soit non simple, ajoutez que l'abus s'étend encore plus loin, car il n'y a aucune peine contre ceux qui entassent des Bénéfices simples autant qu'ils peuvent en avoir.

N. 15. & 16. du ch. 4. L'Auteur auroit du ajouter que si l'option ne se fait pas dans l'an & jour, le premier Bénéfice vacque *eo ipso* & peut être impetré de l'Evêque & du Pape *d. clar. de.* 1681. 7. *Janvier*.

N. 15. 16. 17. & 18. Si quelqu'un veut sçavoir de quelle maniere la possession des Bénéfices incompatibles s'est établie, qu'il lise les sçavantes notes de M. Rassicord sur le Concile de Trente *sess.* 7. *ch.* 2. 4. 5. il y prouve que plusieurs Chapitres, qu'il y nomme, avoient obtenu en différens tems de privileges qui permettoient de posséder des Canonicats avec des Cures, que ces privileges avoient été autorisés par des Arrétes, qu'ensuite ils furent limités a certains cas, scavoir 1. lorsqu'on obtenoit pour cela de l'Evêque des Lettres de non residence, lesquelles étoient taxées, 2. si les Cures étoient dans la Ville ou dans les Faux bourgs, 3. pourvu que les Chanoines ne percussent pas le fruts des Cures, où ils ne resideroient pas. Enfin ces limitations ont éte abolies & les privileges ont été déclarés abusifs.

N. 12. du ch. 5. Ce que nous venons de dire des Lettres de non récidence accordées par l'Eveque, & autorisées par les Arréts, donne à croire que le Magistrat ne désaprouvit la dispense que l'Evéque donnoit à une méme personne de tenir deux Cures voisines l'une l'autre, que lorsqu'elle étoient trop pauvres pour entretnir chacune son Curé. On infére la méme chose de l'usage de *bis cantando* souffert en France comme dans les autres païs, & que l'on justifie par les cas ou on ne peut pourvoir autrement au besoin du peuple ; ainsi le donne-t'on pour certain dans les loix Ecclésiastiques, *part.* 3. *ch.* 2. *max.* 8.

TITRE IV.

De la provision ordinaire des Bènèfices.

CHAPITRE I.

Qui sont ceux qui sont les Collateurs ordinaires, & principalment au Droit de l'Evéque.

L'Edit de 1682. au sujet de la Regale, apprend toutes les differentes manieres de pourvoir aux Bénéfices des Cathédrales, soit que l'Evéque le fasse conjointement avec le Chapitre, soit qu'il le fasse séparement : scavoir, 1. par tour de semaine, de mois ou d'autre tems ; 2 par tour de vacances ; 3. par affection des Prébendes d'un côte du Chœur a l'Evéque & de l'autre au Chapitre ; 4. par présentation du Chapitre à l'Evéque qui y a voix comme Chanoine, & qui confére ensuite comme Evéque sur la présentation ou il a eu part comme Chanoine. Cet Edit est rapporté dans l'inventaire des Indults, pag. 391. dans les Commentaires sur les Libert. t. 2. dans les proced. civ. part. 2. pag. 602.

Si on joint le nu. 6 & le num. 18. il semble que Van-Espen n'est pas ici d'accord avec lui-méme, car si la Collation des Bénéfices est censée appartenir à l'Evéque, lorsqu'il n'est pas justifié qu'elle appartient à un autre ; comment se peut-il faire que celle des Prébendes des Collégiales appartienne de droit commun au Chapitre, puisque celui ci a besoin de prouver qu'elle lui appartient si l'Evéque la lui contest, & que ce qui appartient de droit commun n'a pas besoin d'étre prouvé : par exemple ; le Curé n'a pas besoin de prouver que les dimes de la Paroisse lui appartiennent parcequ'elles sont à lui de droit commun.

CHAPITRE II.

De la Collation, & de sa forme.

LA partique de France touchant la forme des provsions de l'Ordinaire, est partaitement bien observée dans les *Loix Ecclesiastiques, part.* 2. *ch.* 17. *max.* 1. On y rapporte tout ce qui convient à chacune.

N. 14. & 15. Van-Espen auroit dû citer l'Edit du Contrôle, *art.* 23. & la déclaration de 1646. *art.* 9. au sujet des témoins, notaires requis dans les provisions, leurs qualités & leurs obligations.

N. 22. & 23. Si l'Ordinaire pourvoit le méme jour que le Pape ou le Légat, on prélume avec raison qu'il a prevenu ; parcequ'il est sur les lieux & plus à portée d'être instruit de la vacance.

CHAPITRE. III.

De l'Election, & sa forme.

LA Pragmantique Sanction est ensore en vigueur en France pour les Elections dans les cas où elles subsistent, v. le tit. 2. L'Auteur, *num.* 25. confond l'élection imparfaite, & non solemnelle avec l'élection parfaite & solemnelle, lorsqu'il dit qu'en France on n'appelle pas les absens à l'élection, de peur que les Electeurs ne perdissent leur droit par le délai de l'election ; car 1. il est constant qu'on y appelle les absens à l'élection solemnelle, on le voit par la Pragmatique qui suppose que les Electeurs absens ont droit d'assister par Procureurs : ce qu'ils ne peuvent faire sans être appelles à l'élection : 2. il y a dans l'institu. à la part. deux actes d'élection concernant les Mathurins, l'un pour la Ministere de Paris, l'autre pour le Généralat, & l'un & l'autre fait mention des vacaux qui ont donné leur suffrage

ge par Procureur, à raison de leur absence ; 3. Pastor. *lib.* 1. *tit.* 5. *num.* 4. 5. dit qu' on appelle ceux qui sont dans la Province : 4. l' Auteur des Loix Ecclesiastiques *part.* 2. *ch.* 3. *max.* 4. dit quele droit de France est d' appeller les vocaux qui sot dans le Royume : 5. Le retardement de l' élection ne peut nuire au droit des Electeurs, lorsqu' ils se sont assemblés pour indiquer le juor de l' élection, & ordonner que les absens soient appellés, car par-là, affaire cesse d' être entiere ; ainsi il n' y a pas lieu à la prévention : 6. les Procureurs Généraux des Ordres ou Congrégations qui sont à Rome pour les affaires de l' Ordre ou Congrégation sont reputés présens dans le Royaume, & par cette raison ils jouissent du Droit de Suffrage qu' ils donnent par Procureur.

N. 31. 32. Ce qu' il dit que pour être légitemement élu il suffit de droit commun v' avoir plus de voix qu' aucun des autres qui en ont eu aussi ne accorde pas avec le *ch.* 57. *tit. de elect.* suivi en France : le Pape Honorius III. y dit que l' élection est nule, si l' élu n' a les voix de la plus grande partie des Capitulans ; c' est sur ce texte que les Canonistes entendent le ch. 42. *tit. de Elect.* où le Gonc. 4. de Latran dit qu' il faut tenir pour canoniquement élu celui à qui la plus grande, & la plus saine partie ont donné leur voix. Gonzales sur ce ch. en cite plusieurs autres qui sont de cet avis, in en est de même de Canusius dans la somme, p. 53. §. porro.

TITRE V.

Du Concours pour les Cures.

IL n'y a rien de particulier dans le droit François qui concerne le concours, il n'est pas en usage en France, excepté le païs Messin & les Provinces de Bugei, de Valromei, de Gex, & la Franc-Comté.

CHAPITRE II.

N. 13. EN France il faut être gradué pour être Curé en une Ville murée.

N. 14. 15. 16. Les Bénéfices vacans par résignation en faveur, ou par permutation ne sont sujets à aucune expectative.

N. 21. Jusqu' à la fin l' usage qui excepte du concours, les Cures de patronage laïcal est conforme à ce qu' on tient en France, que ce patronage ne doit être assujetti à aucune servitude qui diminue le droit du Patron.

CHAPITRE IV.

N. 18. EN France ceux à qui l' Evèque confere des Bénéfices qui vacquent au mois du Pape pendant la vacance du Saint Siége, ne sont pas obligés de prendre de nouvelles provisions à Rome, il en est de même de ceux à qui il confere les Cures qui ont vacqué *in Curia*, par la mort du pourvu à Rome, & que le Pape n' a pas conferé avant sa mort, & celles qui y vacquent avant que le S. Siége soit rempli.

CHAPITRE V.

C' Etoit le lieu de parler de l' usage de France touchant les desservans soit à raison de l' interdiction des Curés, soit à raison de leur longue absence, soit a raison de la sequestration de leur Bénéfice ordonnées en cas de procés, où il ne paroît pas lequel des contendans a le droit le plus apparent. Dans tous ces cas, c' est à l' Evêque à nommer des desservans ausquels il assigne 300. liv. pour la subsistance dans les lieux où cela suffit pour leur entretien : Déclaration du 20. Janvier 1686. & allieurs selon la qualité & l' étendue de la Paroisse & à proportion des revenus du Bénéfice. *declar. de* 1710. il y a des Diocéses où les Evêques souffrent que les Archidiacres qui jouissont du droit de déport commettent les desservans, & les approuvent, tel est le Diocése de Paris.

TITRE VI.

Des Mandats & des Réserves Apostoliques.

IL est certain qu' il y a plus d' un siécle que le Pape ne donne plus de Mandats Apostoliques en France, du moins à l' égar des particuliers : on pourroit dire que l' indult de Clement IX. en faveur du Parlement de Paris paroît être un mandat Apostolique, mais il n' est qu' une ampliation d' un mandat donné a un Corps, ou plutôt au Roi pour le Corps. Il y a plus long-tems que les réserves sont abolie en France, excepté celles de la vacance in *Curia*. Encore y est-elle restrainte à la vacance par mort ; encore en excepte t' on les Bénéfices consistoriaux, ceux qui vacquent en Regale & tous ceux qui vacquent à Rome lorsque le S. Siége est vacant ; enfin le Bénéfices de Patronage laïcal.

N. 12. du ch. 3. Il faut ajouter à l' expectative des gradués & à celle des Mrs. du Parlement de Paris, les expectatives des brevetaires de joyeux avenement & de serment de fidelité.

N. 21. du ch. 4. Il faut ajuter quel les Brefs *de non vacando in Curia*, ne se prennent que par ménagement & pour la conservation de la paix ; lorsqu' il s' agit des Bénéfices consistoriaux : car ces Bénéfices en sont pas sujets à la réserve de la vacance *in Curia* : d' où vient que quand ceux qui en possédent meurent à Rome, le Roi ne souffre pas que le Pape y pourvoye sans sa nomination ou quelque chose d' équivalent, sçavoir lettre du Roi en faveur de celui que le Pape veut chöisir ; encore dans ce cas les gens du Roi protestent, & la Cour leur donne acte de leur protestation : voyez l' Arrêt du Parlement de Paris du 6. Juillet 1626. au sujet de M. Miron Evêque d' Angers, pourvu de l' Archevêché de Lyon par Urbain VIII. sous une lettre de Louis XIII. en faveur de cet Evêque : cet Archevêché avoit vaqué par la mort de M. de Marquemont à Rome.

Les ch. 5. & 6. ne regardent pas la France qui ne reçoit ni les réserves de Extravag. *Ad regimen* & *Execrabilis*, ni celle des huit mois.

Dans le ch. 7. qui concerne l' alternative, Van-Espen n' a pas observé, 1. qu' elle a lieu en quelques Provinces de France, sçavoir, la Brétagne, les trois Evêchés, Mets, Toul & Verdunt, le Roussillon, le Franche-Comté ; 2. le Roi en jouit dans les 3. Evêchés en la place du Pape avec des prérogatives particulieres : 3. les Cardinaux n' y sont pas sujets : 4. il y a des Abbés qui ont un semblable indult : 5. elle ne pourroit s' établir nulle part sans le consentement du Roi, protecteur des Ordinaires ; 6. c' est par ce consentement qu' elle subsiste dans le païs cidessus nommés : 7. les graces expectatives reçues dans le Royaume ont lieu dans les mois du Pape : 8. il n' est pas nécessaire de la renouveller à chaque changement de Pape, le Parlement de Rennes l' a jugé ainsi plusieurs fois, voyez le tit. 27. de la seconde partie des instit. le *ch. 13. de la seconde part. des loix Eccles.* Van-Espen marque assez bien le droit François dans le ch. 8. il suffit d' ajouter qu' à present il faut 17. jusqu' à 21. jours pour aller de Paris à Rome par le Courier ordinaire, & 8. jours par le Courier extraordinaire. Sur le numer. 39. par acte nul on entend celui qui peut être cassé sur la plainte de la partie lésée comme Patron, Gradué, Indultaire.

TITRE VII.

Des Provisions Apostoliques.

CHAPITRE I.

Des Provisions en forme Dignum *ou Comissaire, & en forme gratieuse.*

LE Visa dont il est parlé dans ce Chapitre se donne quelquefois sous condition de faire une retraite dans le Séminaire, auquel cas si le pourvu manque d' accomplir la condition, le Promoteur peut le poursuivre devant l' Official, requerir que si dans un tel tems, il n' est entré dans le Séminaire pour s' acquitter de la condition du *Visa*, il soit suspens de ses Ordres & condamné à une aumône proportionée à sa faute : *proced. civ. part.* 2. *ch.* 4. *p.* 742. mais il ne faut pas dissimuler que ces *Visa* semblent aussi peu Reguliers que ceux qui se donneroient *sub spe futuri studii*, ou *futuræ emendationis*.

N. 23. Ajoutez l'art. 3. de l' Edit de la jurisdiction 1695. qui soumet à l' examen les pourvus en forme gratieuse des Bénéfices à charge d' ames.

Ce que Van-Espen dit aprés Fevret *n.* 14. que le pourvu *in forma dignum*, ne peut resigner avant le *Visa*, n' est pas certain, car les Provisions donnent un droit réel sur le Bénéfice, non absolu, mais conditionel, dont il peut disposer en exposant au Pape le nature de son droit.

CHAPITRE II.

De diverses autres sortes des Provisions.

IL n' est pas parlé des provisions dont l' Auteur traite ici dans le tarif des expéditions de Cour de Rome, ou de la Vice-Legation d' Avignon, soit parcequ' elles ne sont pas en usage en France comme celle de *Perinde etiam valere*, qui revoque la revocation de la grace accordée & celle de *rationi congruit* qui donne les Bulles sur le signatures accordées par le Prædecesseur, soit parcequ' elles sont taxées de la même maniere que lex expéditions ausquelles elles suppléent comme le *Perinde valere*, & la nouvelle provision donnée aprés une autre du Pape ou de l' Ordinaire.

N. 6. Le *Perinde valere* est une espece de dispense ou de rehabilition concernant les Provisions défectueuses des Bénéfices, semblable à celle qu' on donne pour les mariages contractés avec empéchement dirimant il ne est de même de la nouvelle provision.

CHAPITRE III.

Provision sur supplique.

LE témoignage de Rebuffe qu' il cite ici plusieurs fois, n' est pas sûr dans la pratique d' aujourd' hui, car il y a plus de 180. ans que Rebuffe a écrit sa pratique, étant mort en 1557. Doujat *Prænot. Can. l.* 5. *ch.* 8. *p.* 6. 19. & 20.

N. 3. La clause *motu proprio* est rejetée en France, non parcequ' elle est une clause de style, car ces sortes de clauses sont regardées comme non mises, mais parcequ' ille y attribue au Pape un pouvoir qu' il n' y a pas, scavoir de donner des Bénéfices sans qu' ils soient requis par des François.

N. 19. L' usage de France de prendre des Bulles pour les Bénéfices consistoriaux & pour les premieres dignités des Cathedrales & des Collégiales, paroît provenir de ce que la disposition des uns & des autres Bénéfices y étoit anciennement réservée au Pape, & alors ils n' étoient donnés que par des Bulles, & la réserve ayant cessé, on a suivi la coutume etablie depuis longtems.

CHAPITRE IV.

Ce qu' il faut exprimer dans la premiere & la seconde partie de la supplique.

N. 30. VAN-ESPEN auroit dû ajouter que la regle *de exprimendo vero valore*, n' est d' aucun usage en France, excepté pour le cas d' union des Bénéfices.

CHAPITRE V.

Des Clauſes de la troiſiéme partie de la ſignature.

N. 19. IL paroît conſtant que la dérogation au droit de la moitié des patrons, lors même qu'il ne s'accordent pas, eſt nulle, ſi elle ſe fait avant la fin des ſis mois pour la Normadie, ou des 4. mois par-tout allieurs, ſuppoſé que les Patrons leſés ſe plaignent; car n'étant pas d'accord au commencement, ils peuvent convenir dans la ſuite. En cas de partage égal, l'Ordinaire n'a d'autre droit que de gratifier celui qu'il croit être le plus utile, & ce droit n'eſt pas ſi ben exercé par le Pape que par l'ordinaire qui connoît mieux les préſentes.

N. 23. L'Auteur autoit dû étendre à la France, ce qu'il dit des Pays-Bas, que le patronage laïc par privilege, jouit des prérogatives du Patronage laïc à d'autres titres.

N. 28. Il faut excepter les ſtatuts autoriſés par le Prince *art. 61. des libert.*

N. 37. Il ſembleroit que l'Ordinaire a droit de connître ſi l'expoſé dans la ſupplique eſt véritable, parcequ'il eſt exécuteur d'un reſcrit, & ſi la clauſe *ſi ita eſt*, ou *ſi preces veritate nitantur*, eſt ſous-entendue dans tout reſcrit: mais comme dans les proviſions on n'ordonne autre choſe à l'Ordinaire que d'examiner s'il eſt digne du Bénéfice, il paſſeroit les bornes de la commiſſion, s'il entroit dans l'examen de la vérité de l'expoſé.

Dans la conceſſion du *Viſa*, l'Evêque ne procéde pas comme pur exécuteur, mais comme Juge; autrement il ne pourroit pas commettre l'examen: c'eſt ainſi qu'il faut entendre ce que dit Vau-Eſpen.

CHAPITRE V.

Du Placet *Royal ſur les Proviſions Apoſtoliques.*

IL y a bien eu rapport entre ce *Placet* & les lettres d'attache données par Roys de France pour certains cas, concernant les Bénéfices, comme pour les Indultes des Cardinaux & pour les Indults accordés *ad inſtar* de ceux des Cardinaux pour la permiſſion de retenir des penſions cléricales, nonobſtant le mariage; car par ces lettres les reſcrits de Rome ſont modifiés lorſqu'il y a des clauſes contraires aux uſages du Royaume: on l'infere avec raiſon de ce que le Roi n'y omet jamais de faire entendre qu'il ne conſent pas à l'exécution, s'il y a des choſes contraires aux Lib. de l'Egl. Gall. & aux droits de ſa Couronne, mais il differe de ces littres en deux chefs: 1. le *Placet* n'eſt accordé qu'aprés que la Requête a été communiquée aux gens du Roi, & qu'ils ont donné leurs avis: 2. le *Placet* après qu'il eſt accordé, eſt exécuté ſans qu'il ſoit enregiſtré dans les Tribunaux ſupérieurs; au-lieu que les lettres d'attache ſont accordées, ſans qu'il en ſoit communiqué auparavant aux Gens du Roi, mais aprés qu'elles ſont accordées, ils en ont la communication, & ſur leurs concluſions elles ſont en regiſtrées au parlement ou an Geand Conſeil, & quelquefois modifiées par l'arrêt d'enregiſtrement; on en a une preuve dans l'enregiſtrement des lettres d'attache de l'Indult de M. l'Abbé de Vendoſme *Specimen Juris Eccleſiaſt. part. 5. pag.* 188.

Le même *Placet* a encore qualque reſſemblance avec l'annexe ſans laquelle les proviſions du Pape ou du Vice-Legat ne peuvent être exécutées dans le reſſort des Parlemens de Beſançon & d'Aix, car par l'annexe, l'execution n'en eſt permiſée qu'aprés qu'on n'y a rien trouvé de contraire aux uſages du Royaume, ou qu'avec la clauſe, *ſauf les uſages & les lib. de l'Egl. Gall.*

TITRE VIII.

Du Droit de Patronage.

CHAPITRE II.

Differentes eſpeces du droit de Patronage.

N. 25. IL eſt parlé des prérogatives du droit de Patronage laïcal dans l'art. 30. des Libert. Declaration du mois de Février 1678. qui déclarent n'y pouvoir être derogé ſans le conſentement du Patron.

N. 27. 28. On tient en France que les Chevalier de Malthe, de même que les Univerſités & les Fabriques ſont Patrons laïcs, voyez le Journal des Audiences; tom. 3. l. 1. ch. 13. l. 3. ch. 20. Journal du Palais tom. 1.

CHAPITRE III.

N. 17. PAR ſa déclaration du 24. Août 1693. nul ne peut acquerir le droit de Patron d'un Hôpital par des actes poſſeſſoires, s'il ne juſtifie une poſſeſſion de 100. ans.

N. 27. On peut auſſi donner pour certain que les décrets du Concile de Trente reſtrictits du droit de Patronage laïcal ne ſont pas ſuivis en France.

N. 33. Il y a en France des Abbayes que le Pape e rendu laïques du conſentement du Roi, donnant les fonds a avec droit utiles & honorifiques à des perſonnes Laiques, telle eſt l'Abbaye de Bourgdieux, donnée à la moiſon de Condé en vertu du laquelle elle confere beaucoup des Bénéfices.

CHAPITRE IV.

Comment ſe transfere le droit de Patronage.

N. 2. SUIVANT l'article 142. de la Coutume de Normandie, ſi le Patron fait à l'Egliſe un don de ſon Patronage, ſans reſervation, les droits honorifiques lui demeurent entiers à ſes hois ou ayans cauſe.

N. 13. Les Apanagiſtes de France qui n'ont que l'uſufruit des fiefs qui leur ſont donnés pour leur entretien, & ceux de leur famille jouiſſent des droits de Patronage & de Collations attachés à ces fiefs; *Lettres d'apanage de feu M. le Duc de Berry, du mois de Juin* 1710. En Normandie le Seigneur qui a la garde des fiefs du minuer preſent pour lui, *art. 213. lettres patentes du 3. Février* 1702. portant permiſſion à Philippe Duc d'Orleans, de preſenter aux Abbayes, aux Prieurés & autres Bénéfices conſiſtoriaux de ſon apanage; je mets les apanagiſtes au nombre des uſufruitiers, parcequ'ils ne ſont pas maîtres de la proprieté des fiefs, puiſqu'ils doivent retourner à la Courone en cas de mort ſans enfant mâle.

N. 16. Fevret *l. 4. ch. 7. n.* 26. dit la même choſe & ſe fonde ſur le principe que lorſque le ſpirituel eſt annexé au temporel: celui-ci comme le principal, attire à ſoi le ſpirituel qui n'eſt alors que l'acceſſoire. L'art. 74. de la Coutume de Normandie porte que le Juge Laïc connoît du petitoire du patronage laïcal.

N. 19. Suivant la coutume de Tours *art.* 244. l'aîné ou l'aînée des Comtés, Vicomtés, Baronnies . . . . onle même droit de Patronage, il en eſt de même ſelon la Couetum de Loudun *ch. 28. art.* 3.

CHAPITRE V.

De la preſentation & des differences entre le Patron Eccleſiaſtique & le Patron Laic ſur ce ſujet.

N. 2. 10. 11. 12. 13. 14. VAN-Eſpen devoit avertir que ſuivant la Coutume de Normandie, le Patron a 6. mois pour préſenter, *art.* 69.

N. 27. J'ai ſoutenu le contraire dans mes Queſtions ſur le Patronage, pourvu que le Pape ne mette rien qui puiſſe marquer qu'il prétend déroger au droit du Patron: mais au contraire qu'il faſſe entendre qu'il ne veut conferer que du conſentement du Patron tacite ou exprès, ou tacite; par le ſilence pendant le tems qu'il lui reſte pour préſenter; exprès, par un acte qui déclare qu'il approuve la Collation faite; mais j'ai excepté les Patrons Collateurs qu'on prétend n'avoir *point* de Supérieurs Eccleſiaſtiques en fait de Collation, en ſorte que s'ils négligent de conferer, ils ne ſont pas ſujets à la dévolution.

N. 25. J'aurois pu obſerver que, comme *le prètend* Van-Eſpen, ſi l'Evêque ne confere pas *Jure devoluto*, lorſque le Patron laiſſe paſſer le tems preſcript pour préſenter, par cela ſeul qu'il eſt le Collateur primitif des *Bènèfices* de Patronage; il ne confere pas non plus *Jure devoluto*, quand il confere après que les Collateurs inférieurs ont manqué d'uſer du premier de leurs droits dans le tems préfix; car il eſt auſſi le Collateur primitif de ce Bênefice, & néanmoins il y a pluſieurs textes qui diſent ou qui ſuppoſent que l'Evêque confere *Jure devoluto*, lorſque le Chapitre a manqué de conferer dans les ſix mois les Bénéfices de ſa Collation, voyez le titre *De ſupplen. neglig. cap. 2. De Præb. in 6. Clem. De ſupplen. neglig.* mais je n'ai pas dû m'arrêter à une choſe de ce genre, parcequ'elle ne regarde que la ſpeculation du droit commun, & non la pratique, dont il s'agit dans les obſervations que j'ai entrepriſes.

N. 45. Les Patrons ne perdent le droit de préſenter par leur conteſtation ſur le Patronage, que quand elle leur fait négliger d'en uſer dans le tems preſcrit.

Van-Eſpen a omis de dire qu'en France le droit de préſenter étoit ſuſpendu, lorſque le Patron étoit de la Religion prétendue reformée, juſqu'à ce que le patronage paſſe à un Catholique, que dans l'intervalle l'Evêque conféroit *pleno jure*, qu'enſuite le droit de préſenter revenoit au Patron. *Declaration du 16. Décembre 1656. art.* 25.

2. Que ſi un Patron accuſé de duel ne ſe rend pas priſonnier le Roi préſente à ſa place. Edit du mois d'Août 1669. art. 25.

3. Que par la vavance du Bénéfice en Cour de Rome, le Patron ne perd pas ſon droit de préſenter.

CHAPITRE VI.

Du droit d'Aliment, & de la Sur-Intendance des Patrons.

L'Ordonnance de 1361. article premier, ſuppoſe que la Patron a droit de veiller à l'adminiſtration & à la conſervation des biens du Bénéfice.

La déclaration du 26. Décembre 1656. ſuſpend tous les droits honorifiques des Patrons pour tous les tems pu'ils ſeront de la R. P. R. & la Sur-Intendance dont parle l'Auteur, eſt un de ces droits honorifiques.

CHAPITRE VII.

Des Droits honorifiques dûs principalement au Patron.

N. 6. IL n'eſt pas vraiſemblabe que le droit de poſſeſſion donné ou reconnu par le Pape Gelaſe, n'eût rien de diſtingué de celui qui appartenoit aux autres Fideles, autrement le Pape en auroit fait mention ſans neceſſité.

N. 33. & 34. L'article 142. de la Coutume de Normandie dit expreſſement que les droits honorifiques ſont dûs au Patron qui aumôné à l'Egliſe des droits de préſenter, quoiqu'il ne ſe le ſoit reſervé.

N. 35. L'Ordonnance de 1539. faite po la Brétagne, *art.* 14. & la éclaration du 24. Septemreur de cette Ordonnance de 1539. ſuppoſent ſi fort que les drobts honorifiques du dedans

de l'Eglise appartiennent au Patron, préférablement à tout autre, qu'il est défendu de se les attribuer sans être Patron, & sans en justifier par titre ou par jugement; la parité des raisons & l'usage ont étendu cette disposition aux Provinces de France.

N. 38. L'Edit de la jurisdition de 1695. art. 41. donne cette préférence non seulement au Clerc, mais même au Laïc dont on se sert pour les fonctions Clericales, il y a plusieurs arrêts rendus en conformité.

CHAPITRE IX.

De la nominations du Roi hors de la Regale & des oblats.

N. 12. Les Tresoriers des Saintes Chapelles donent le soin des ames, & ceux qui en sont pourvus par le Roi, né prennent point de Visa de l'Evêque.

TITRE IX.

De l'Institution & de la Possession des Benèfices.

CHAPITRE I.

De l'Institution.

N. 1. 2. 3. 4. J'Ai observé *partie premiere titre 12. ch. 1. nu. 20. part. 2. tit. 22. ch. 4. nu. 24.* & j'ai prouvé plusieurs fois que l'institution collative que Van-Espen confond avec l'institution autorisable en est bien différente, & que l'institution autorisable que Van-Espen distingue de la concession du soin des ames est une même chose avec cette concession.

N. 15. En France lorsque le Prélat à qui il appartient de donner l'Institution, differe sans cause de la donner, le presenté peut le faire sommer par un Notaire Apostolique de l'accorder ou de donner un acte de refus, & déclarer en même tems qu'il prendra son silence pour refus, & si le Prélat persiste dans le délai injuste, le présenté ayant pris acte du Notaire, le fait insinuer, & sur cet acte, il s'addresse au Supérieur pour en obtenir l'institution, ou en appelle comme d'abus, fondé sur le déni de justifice, & le Parlement après avoir declaré y avoir abus, le renvoye au Supérieur pour en recevoir l'institution.

CHAPITRE II.

De la prise de possession & de ses formalitès.

VOici plusieurs remarques qui concernent le droit François. Les resignataires ont trois ans pour prendre possession, les devolutaires n'en ont qu'un: pour les autres pourvus, il n'y a aucune loi qui fixe le tems de la prise de possession. Voyez le tit. 71. de la premiere partie de mes institutions.

N. 10. 11. 12. 13. Aujourd'hui c'est le seul notaire Apostolique qui met en possession du Bénéfice situé hors des Eglises Cathédrales & Collégiales, *art.* 2. de l'Edit de création des Notaires Apostoliques 1691. c'est à lui aussi à passer les procurations pour prendre possession, les oppositions à la prisse de possession, & les actes de refus d'ouvrir les portes.

A l'égard des Bénéfices qui sont dans ces Eglises, c'est le Greffier du Chapitre qui a coutume d'expédier les actes de reception; c'est à lui à dresser le procés verbal de prise de possession, & à en delivrer l'expédition. Si le Chapitre refuse de mettre en possession & le Greffier d'en donner acte, le pourvu doit faire dresser un procès-verbal par un Notaire Apostolique en présence de deux témoins, lequel vaudra autant que s'il avoit été dressé par le Greffier, *art. 3. de l'Edit cité.*

N. 15. J'ai observé dans le titre cité des Institutions, que les clauses du *Visa* ou des provisions, qui semblent donner à l'Evêque ou aux Notaires quelque jurisdiction contre les competiteur, ne sont que de stile.

N. 16. La procuration doit être insinuée dans le mois de la date, *art. 10. de l'Edit des insinuations 1691.*

N. 17. Dans la conférence des Ordonnances Royaux avec les décrets de discipline du Concile de Trente, j'ai parlé au long du sérment que les pourvus doivent prêter avant la prise de possession, & j'ai observé les differences principales entre les uns & les autres, a juger de l'usage par les formules de prise de possession rapportées dans *l'institution à la pratique*, & dans *les procedures civiles, part. 2. ch. 4.* on ne voit pas qu'on fasse faire profession de foi a la reception des Chanoines, mais plutôt on les fait jurer de rendre leur devoir au Chapitre; car elles ne font mention que de cette sorte de serment, quoiqu'il y en ait plusieurs qui regardent l'Eglise Metropolitaine de Paris.

N. 19. La formule qu'on lit, pag. 459. de l'institution à la pratique, fait mention de la possession de foi exigée à raison d'un Prieuré simple.

N. 20. Parmi les formules citées il y en a quelquesunes qui concernent des Eglises Collégiales, sçavoir, celles de S. Etienne d'Egrès, & celle de Linas, à six lieues de Paris sur le chemin d'Orleans.

N. 27. J'ai observé que la prestation d'hommage ne convient pas aux Ecclésiastiques, & pourquoi, *tit. 19. part. 1. des Institutions.*

CHAPITRE III.

De la Régle de Chancellerie du possesseur annal.

J'Ai observé l'usage de France au sujet pes regles de Chancellerie dans la seconde partie de mes Institutions *tit. 10. pag. 407.* j'ai insinué que celle *de annali*, n'est pas reçue en France, je l'ai ensuite declaré expressément dans le *titre* 13. *pag. 701.* & je l'ai montré en faisan observer que les charges imposées au devolutaire tombent sur celui qui impetre des Bénéfices qui n'ont pas été possedés pendant un an.

N. 3. Le temoignage de Rebuffe est trop ancien pour prouver l'usage present, quisqu'il y a près de 200. ans qu'il est mort; je pense de même de celui de Dumoulin, mort en 1568. Pinson, quoique fort attaché au sentiment de Dumoulin, reconnoît que la premiere partie de cette régle n'est pas observée.

CHAPITRE IV.

De la Règle du possesseur trienal.

EN expliquant le decret *de Pacificis*, dans le tit. 99. de la seconde partie de mes Institutions, j'ai observé qu'il n'y a rien de cette régle qui soit reçu en France, si l'on excepte ce qui est dans le decret d'où elle a été prise. Je n'ai pas laissé de conferer ces deux piéces, parcequ'elles s'éclaircissent mutuellement; ainsi je puis renvoyer à cet endroit pour l'usage de France, aut sujet de la Regle du possesseur triennal: ajoûtez qu'il seroit à souhaiter que le Magistrat suivît la maxime rapportée par Van-Espen num. 20. & que pour ce sujet il comprît dans le decret tous ceux qui n'en sont pas expressement exclus; on éviteroit par-la bien des difficultés; puisqu'il suffiroit de montrer que le pourvu a obtenu le Bénéfice de celui à qui la collation en appartient de droit commun ou le contraire.

N. 31. Ce que Rebuffe y dit, ne se pratique plus.

3. Le decret a lieu dans les Bénéfices consistoriaux, *art. 6. des Libertès.*

4. N. 29. J'ai prouvé dans le titre cité, que ceux qui ont posédé paisiblement pendant trois ans, ne peuvent être inquietés par l'Ordinaire, mais qu'il n'y a que ceux qui n'ont point de titre, ou qui en ont un coloré, comme lorsqu'ils l'ont pris de celui à qui de droit commun il n'appartient pas de conferer.

5. Le decret *de Pacificis*, n'empéche pas que les Religieux Curés, légitimement pourvus, ne puissent être revoqués après trois ans de possession paisible, supposé que les constitutions confirmées par lettres-patentes, donnent ce pouvoir au Superieur; j'en ai cité la preuve *tit. 18. ch. 1. num. 19.* [illegible]

TITRE X.

De la Rèsignation & permutation des Bènèfices.

LE Pape ne peut dans les provisions ordonner que foi sera ajoutée au contenu des Bulles, par rapport aux faits qui y sont exposés *art. 52. des mêmes libertès. Pragmatique Sanction, Concordat, tit. 16.* d'où cet article est tiré.

Le Pape ne peut admettre plusieurs résignations successives d'un Bénéfice en faveur d'une même personne *art. 3. de la dèclaration de 1646.* sur les insinuations: il y a des peines contre ceux qui recelent les corps de Bénéficiers pour favoriser les résignataires: voyez le titre 121. part. 2. des mes Institutions.

CHAPITRE III.

De la Procuration pour resigner.

1. VAN-Espen a omis qu'en France il faut faire insinuer la procuration pour resigner ou permuter avant que de l'envoyer à Rome; 2. elle doit être passée en présence de deux témoins domiciliés, qui ne soient ni domestiques ni parens jusqu'au degré de cousin germain: 3. Les témoin doivent signer la minute, ou déclarer ne sçavoir signer, & le Notaire en faire mention. 4. Les Notaires doivent garder la minute, à peine de nullité, & dommages & intérêts des parties, & en délivrer deux grosses; l'une pour le Greffier des insinuations, l'autre pour l'expédition. *Dèclaration sur les insinuations, art. 8. & 9. Edit de création des Notaires Apostoliques du mois de Dècembre 1691.*

N. 14. 15. 16. 17. 18. Ce qu'on y dit du consetement à l'expédition des lettres, ne reguarde pas la France ou la resignation à son effet, des que la date est prise, & on ne leve point les lettres pour le Bénéfice resigné.

CHAPITRE IV.

Qui sont ceux qui peuvent rèsigner.

VAN-Espen a omis de parler de quelque sorte de personnes à qui il est défendu de resigner, sçavoir: 1. Le Bénéficier interdit par sentence du Juge Seculier de l'administration de son Bénéfice à raison de démence ou de prodigalité: voyez l'institution à la pratique, *pag. 393.* on y lit un arrêt d'interdiction du Parlement de Paris pour cause de démence, rendu à la requête d'un Pere; cet arrêt défend à un Archidiacre & Chanoine de Meaux, de resigner sans le consentement de l'Evêque & du pere suppliant; il est du 23. Août 1679.

2. Les Benedictins de la Congrégation de S. Maur ne peuvent resigner sans le consentement de leur Supérieur. Bulle d'Urbain VIII. de 1628. enregistrée au Parlement de Paris le 11. Mars 1633.

3. Les possesseurs des Bénéfices de Patronage laical, ne peuvent les resigner sans le consentement du Patron.

4. Les pourvus des dignités électives & confirmatives; telle est la jurisprudence attestée par les meilleurs Auteurs François; tel est le Doyené de Meheum Diocese de Bourges: celui qui y fut élu en 1686. fut solemnellement confirmé par Monsieur de Phelipeaux, après avoir vû le proces-verbal de l'élection & les Lettres d'ordre & de degré, l'Extrait baptistaire pour l'âge & la naissance legitime, la profession de foi, le serment, les conclusions du Promoteur.

N. 11, 12. 13. Il paroît certain que si l'accusé de crime digne de deposition, resigne son Bénéfice en faveur d'un tiers exposant, ou s'il a appellé d'une sentence qui le depose de son Bénéfice, ou si son affaire a été portée au Parlement, les provisions de Rome qui admettent la résignation, sont valides parcequ' ordinairement on y met la clause *quovis modo vacet*, & que l'intention du Pape est de donner le Bénéfice suivant la disposition des Canons, en sorte que si le Resignant a quelque droit de Pape le transmet au Resignataire, & s'il n'en a point, le Pape confere au Suppliant le Bénéfice comme vacant, autrement que per resignation.

Chapitre V. & VI.

De la Régle, de infirmis Resignantibus.

A L'explication que Van-Espen a donnée de cette régle, on peut ajouter ce qui suit 1. les 20. jours se computent depuis la date prise le jour de l'arrivée du Couris, *art. 47. des libertés.*

2. La Régle a lieu dans les Resignations faites en santé lorsqu' elles prejudicient aux droits des Cardinaux ou des Prélats qui ont un indult semblable au leur; j'ai expliqué l'un & l'autre dans les deux titres 92, 93. de mes Institutions, à quoi je dois ajouter que le Pape est obligé de déroger à cette régle toutes les fois que les François en demandent la dérogation, parcequ' elle est devenue un acte de justice par l'usage de l'accorder à tout homme qui la demande.

Il faut excepter de cette observation les résignations faites en Brétagne au préjudice de l'ordinaire, on ne souffre pas que le Pape y déroge à la régle *de infirmis.*

Chapitre VII.

De la Régle de la publication des Résignations.

APRE'S avoir renoyé au titre 95. de la seconde partie, de mes Institutions où j'ai expliqué le droit François touchant cette Régle, j'avertis que j'y ai refuté ce que l'Auteur dit *num. 9.* que la notorieté de la resignation tient lieu de publication. J'y ai observé que le pourvu par l'Ordinaire sur demission ou permutation faite au préjudice des expectans, doit avoir insinué 2. jours francs avant la mort du Resignant compermutant, *art. 13. de l'Edit de* 1691. qui a en cela reformé la declaration citée par l'Auteur *n.* 21. J'y ai encore remarqué que le Resignataire qui n'a pas publié dans les six mois ou dans le mois, doit au moins faire publier dans les trois ans du jour de la date, & insinuer deux jours francs avant la mort du Résignant, *a. t. 12. de l'édit 1692.* Ce qu'il fait ajouter à la note de l'Avocat cité Van-Espen num. 19.

Chapitre VIII.

JE me suis servi du principe de la condition resolutive, sous-entendue dans la permutation & dans la résignation sous pension pour établir, 1. que si un des compermutans a pris possession, & que l'autre soit mort sans le prendre, le premier ne perd pas son bénéfice & peut le retenir s'il le veut, *tit. 95. part. 2. de mes Institutions, pag.* 643. 2. que si le Resignant ayant retenu une pension, ne peut en être payé par la faute du Resignataire, il a droit de demander à rentrer dans son Bénéfice, *ibid. tit.* 89. 3. que si l'un & l'autre permutant ayant obtenu des provisions, l'un d'eux ne peut obtenir le *Visa*, la permutation est resolute par défaut d'accomplissement de condition, *ibid. tit.* 102. 4. qu'il en est de même si ayant resigné un Bénéfice en cas d'incompatibilité, le second est évincé, *ibid. tit.* 89. La demission ou resignation est aussi sans effet par defaut de condition accomplie. 5. Il en faut dire de même, si ayant resigné pour entres en Religion, ou est obligé de rentrer dans le siécle par defaut des qualités requises pour la profession, *ibid. tit.* 89. Van-Espen qui a omis de parler de ces cas, a cru qu'ils suffisoit d'avoir posé le principe par lequel ils sont decidés; c'est peut-être pour la même raison qu'il n'a pas parlé du regrès conventionel, par lequel le Resignant rentre dans le Bénéfice, si le Resignataire ne lui survit, ou s'il se demet, ou s'ils s'en rend indigne. J'ai remarqué, *tit.* 99. que ce regrés n'est pas reçu en France. Il y a d'autres choses particulieres à la France qu'il n'est pas convenable de copier ici.

Titre XI.

Des Pensions Ecclesiastiques.

Chapitre V.

De l'autorité de créer les Pensions & de la difference entre les Pensions crées par le Pape, & les Pension crées par l'Evêque.

N. 9. & 10. EN traitant des Pensions, *tit.* 87. de *la seconde partie de mes Institutions*, j'ai remarqués plusieurs cas où l'Evêque peut imposer des pensions.

Je n'examine pas si la réserve des autres cas au Pape est juste; cela ne convient pas à mon dessein, qui est de rapporter plusieurs usages de France omis par Van-Espen; mais je dois dire en passant, qu'il ne paroît pas qu'elle rende les pensions moins frequents & mieux fondées.

N. 15. J'ai prouvé dans le même lieu par le Chapitre *de transactions*, & par d'autres, dans une de mes consultations sur les Bénéfices que l'Evêque peut imposes des pensions réelles.

N. 16. Le principe que Van-Espen rapporte, sans le désaprouver, n'est pas reçu en France, où l'on tient que l'Evêque peut dispenser du droit commun, dans le cas où lo reserve n'est pas reservée au Pape.

J'ai observé dans le titre cité, qu'il y a des arrêts qui obligent le devolutaire à payer les arrerages des pensions dûes par le Resignataire, par la faute duquel il a acquis le droit de Resignant, il en est en cela du devolutaire comme de celui qui auroit obtenu les biens confisqués, chargés de dettes.

N. 21. La fin des Pension légitimes demande qu'elles durent jusq'à la mort du Pensionnaire; car elle n'est autre que de conserver au Resignant dequoi subsister honnêtement; ainsi lorsqu'il survit au Resignataire, il est de la Justice que le successeur lui continue la pension, aussi lorsque la Pension sur les Cures a été homologuée au Parlement, l'obituaire ne peut refurer au Resignant la continuation de la pension; il en est de même des Pensions sur les autres Bénéfices qui requiérent résidence; il y même plusieurs Parlemens qui y obligent, non obstant qu'il n'y ait point d'homologation.

Chapitre VI.

Quels sont les Bénéfices sujet à Pension, & comment ils y sont sujets?

EN France il n'y a poit de Bénéfice qui ne soit sujét à pension du consentement des parties intéressées, si ce n'est qu'il s'agisse des Cures ou des Canonicats, ou d'autre Bénéfice de Cathédrale ou Collégiale qui n'ait pas plus de trois cens livres franches de toute charge, sans competer les casuel ou les distributions, *édit de* 1671. Si le Bénéfice est consistoriat, il faut que le Roi consente à la pension, & même qu'il l'accorde; s'il est en patronage laïc, il faut le consentement du Patron.

N. 16. à présent les Théologales & les Préceptoriales sunt sujettes à pension, de même que les Cures, les Evêchés, Abbayes & autres Bénéfices à charge d'ames, ce qui est juste, parcequ' elles ne doivent pas être de meilleure condition que ces Bénéfices qui sont plus importans.

N. 19. Depuis l'édit cité, nulle Prébende ne peut être chargée de pension, si le gros n'excede 300. liv.

N. 20. L'édit cité n'excepte aucune Eglise, & il deroge à tous usages contraires.

Chapitre VII.

Quelle portion des revenus peut être assignée en pensions, & quel fruits peuvent y entrer.

L'Usage de France est que la pension ne peut passer le tiers, lorsqu'il s'agit de Cure ou de Bénéfice à residence d'Eglise Cathédrale ou Collégiale, *Edit de* 1671. Pour les Bénéfices consistoriaux il n'y a dans la rigueur d'autre regle, si non la volonté du Roi approuvée du Pape; je l'ai observé *tit.* 87. de mes Institutions lorsque j'y ai parlé de la reserve de tous les fruits *loco pensionis, pag.* 605. Aprés avoir dit *pag.* 603. qu' ordinairement la pension sur ce Bénéfice ne passe pas la moitié & qu'elle conserve au titulaire de quoi vivre honnêtement; ce qui est necessaire afin qu'il puisse faire les functions du Bénéfice, & en acquitter les charges; V. le tit. 88. de mes instit. & la dissertation de Van-Espen sur la simonie au sujet des Bénéfices, part. 2. des Pensions.

N. 10. 11. Le Resignataire est reçu à demander la reduction de la pension, lorsqu'il s'agit d'une Cure ou d'un Bénéfice à résidence d'Eglise Cathédrale ou Collegiale; le bien public le demande, ainsi il doit l'emporter sur l'intérêt du Resignant.

N. 12. Il n'a point de loi qui défende de retenir une quotité des fruits, par exemple, les tiers des dîmes lorsque les dîmes sont affermées, d'ailleurs cette réserve n'est sujette à aucun inconvenient, quisqu'il n'a qu'à ceder au pensionnaire le tiers de la ferme, & l'appeller à chaque nouveau bail. A l'égard de la section du Bénéfice elle se fait autant par l'assignation d'une certaine somme d'argent ou d'une quotité des fruits, que par l'affectation du tiers du revenu.

Chapitre VIII.

De Clauses qu'on a coutume d'inserer dans la creation des Pensions.

JE pourrois me dispenser de faire des observations sur les clauses dont il est ici parlé; car celles que j'ai déja faites montrent quel droit être le droit François sur ces clausses; voilà pourquoi je me contenterai de dire sur le n. 7. que la pension est sujette au don gratuit & à la capitation, tit. 87. de mes Institutions cidessus citées pag. 610. La pension reservée sur les Cures est exempte du sixiéme imposé sur les autres pensions, *lettres-patentes du 9. Juillet* 1715.

N. 31. L'Edit qui défend de retenir une pension sur le Bénéfice resigné & la déclaration qui étend cette défense, ne negarde que les Cures, les Bénéfices à résidence des Eglises Cathedrales, ou Collégiales; ainsi tous les Bénéfices simples qui ne requierent point résidence, les Bénéfices à résidence situés hors de ces Eglises, & les Bénéfices consistoriaux ne sont pas compris dans l'Edit.

N. 33. Il y a une declarations du 7. Janvier 1681. qui conforme l'arrêt cité par Van-Espen; elle est rapportée dans le second tome de la nouvelle édition du commentaire des Libertés, l'article 33. de l'Edit de la jurisdiction 1695. en ordonne l'exécution.

Chapitre IX.

De l'extinction, de la translation & du rachat des Pensions.

J'AI observé l'usage de France sur la matiere de ce chapitre dans la seconde partie de mes Institutions, *tit.* 87.

ainsi

ainsi il suffira en parcourant le chapitre, d' avertir en un mot de ce qui a été omis par Van-Espen.

N. 2. 1. On excepte le cas de dispense de retenir la pension Cléricale, nonobstant le mariage. On en trouve deux fameux exemples avec les formalités nécessaires pour son exécution, *pag.* 608. 2. les Chevalier de S. Lazare, il y a un arrêt du premiers Mars 1698. qui les maintient dans ce privilege, *ibid.* ce que Van-Espen dit de la nécessité de la Clericature, s' observe en France, autant qu' il dépend du Clergé, qui s' est toujours opposé aux pensions Laïques, il se contente que la tonsure précede la créations des pensions, quoiqu' elle soit reçue après la nomination du Roi.

N. 3. Les Chevaliers de Malthe ont droit de retenir, après leur professions les pensions Clericales, qu' ils avoient auparavant, *ibid.*

N. 12. On souffre en France que le Grand-Maître de Malthe crée des Pensions sur les commandèries avec le consentement des commandeurs, elles ne sont pas des Bénéfices.

N. 14. Si la pension est alimentaire, comme elle devroit être, elle ne peut être éteinte par le consentement du pensionnaire, supposé qu' il n' ait pas d' ailleurs de quoi vivre, aussi met-on dans la signature d' extinction que le Pape ne l' approuve, qu' au cas que le Pensionnaire n' ait pas besoin de la Pension pour subsister, on le voit dans la formule rapportée dans l' Institution à la pratique, *pag.* 513.

N. 18. 19. 20. Ce que l' Auteur dit ici est justifié per la formule & par plusieurs formules de procurations pour consentir à l' extinctions des pensions rapportées dans l' endroit cité; car on n' y parle par du nombre des années des pensions avancées, ni de la somme qui en resulte, ni d' aucune autre chose, d' où l' on puisse inferer le prix donné pour la rachat.

N. 26. Il n' y a point de ces formules où le suppliant ne proteste qu' il n' y a point de simonie, supposant que la convention d' extinction de pension par l' avancement de plusieurs années, n' est point simoniaque, ce qui est contraire au chapitre 8. des pactes, qui dit que tout pacte en matiere spirituelle ressent la simonie; car le droit de percevoir une pension clericale en conséquence d' une résignation, est spirituel, & la convention de la supprimer est certainement un pacte comme la somme avancée est une chose purement temporelle & profane.

TITRE XII.

De l' Union des Bénéfices.

J' Ai remarqué avec soin le droit François sur cette matiere & sur la division des Bénéfices, dans la seconde partie de mes Institutions, *tit.* 141. La désunion dont Van-Espen traite ch. 4. différe beaucoup de la division, puisque par celle-ci on fait deux Bénéfices d' un seul Bénéfice, & par la désunion on sépare deux Bénéfices unis, & on les remet dans l' état où ils étoient avant l' union: j' ai encore parlé de la division des Bénéfices dans la premiere partie du même Ouvrage, *tit.* 23. & 38. où j' ai traité de l' erection des Evêchés & des Cures.

SECTION QUARTIEME.

Des Biens temporels de l' Eglise.

TITRE II.

Des Dîmes & des Oblations.

IL y a peu de choses à dire sur ce Titre, quoiqu' il soit un des plus long, car outre que l' Auteur s' étend beaucoup sur ce qui regarde l' Histoire & la morale qui n' entre pas dans mon dessein, il marque presque par-tout exactement le Droit François: & quant à ce qu' il omet, ou ce qu' il rapporte d' après quelques-uns de nos Auteurs trop anciens ou peu exacts, je puis & je dois renvoyer au Titre 146. de la II. Partie de mes Institutions; je ferai cependant observer que Van-Espen a traité d' une des charges principales dans la seconde Section de cette Partie, sçavoir des réparations de Eglises. J' ai parlé de cette charge aussi-bien que de celle de fournir les choses nécessaires au Service divin, croix, calices, livres, ornemens. *Voyez* le Titre 58. de la premiére partie de mes Institutions.

CHAPITRE I.

De l' origine des Dîmes, & par quel droit elles sont dues.

N. 4. IL faut comprendre le consentement du Prince dans ce qu' on dit que les dîmes sont en partie d' institution Ecclésiastique, Il s' agit d' un droit temporel, dont l' imposition appartient à la puissance temporelle. *Capitre* 1. *distinction* 8. Je l' ai prouvé dans les régles latines au sujet des dîmes, dont les unes sont tirées des textes canoniques, y compris les Decrets du Concile de Trente, & les autres sont tirées des usages de France. Les unes & les autres sont requeillies séparément; les derniéres sont précedées d' observation qui font voir que les Ordonnances *Royaux* sont les principales loix qui réglent cette matiére.

N. 34. 35. Les dîmes personelles dont parle Van-Espen, ne sont plus en usage depuis plusieurs siécles Nos Rois du XVI. & du XVII. siécle ont fai plusieurs Ordonnances pour les dîmes; ils n' y ont pas dit un mot en faveur des dîmes personnelles.

CHAPITRE II.

De quels fruits il faut aujourd' hui pajer la Dîme.

N. 14. LEs dîmes insolites que Philippe le Bel défend d' exiger, sont celles des fruits connus en ce temps-là, qui n' étoient pas alors sujets à la dîme, parce que l' usage ne les y avoit pas assujetis, & non celles des fruits alors inconnus & provenus dans la suite des terres qui portoient auparavant des fruits décimables. Il en est de l' Ordonnance de ce Prince comme de celles de Charles-Quint expliquées par l' Auteur *num.* 18. 19. laquelle ne concerne que les fruits connus & percus en ce temps-là, mais non sujets à la dîme. On paye aujourd' hui la dîme du tabac, qui n' étoit pas sous ce Roi, sans qu' il ait été nécessaire de déroger à son Ordonnance.

N. 35. 36. 37. Selon Coquille dans se Institutions au Droit François, *tom.* 2. *pag.* 54. il n' y a en France que le bled, dont la dîme soit due de droit commun, celle des autres fruits dépend de la Coûtume. Je crois qu' il faut ajoûter le vin au bled, parce qu' il ne paroit pas qu' il y ait des lieux en France, où l' on en recueille sans obligation de payer la dîme.

CHAPITRE III.

Du droit des Curés sul les Dîmes, & anquel sons elles payées.

N. 16. IL y a deux sortes de dîmes qui se payent à raison des animaux. L' une concerne les animaux de labourage: elle se paye en partie au Curé du lieu, où ils ont hiverné, lorsqu' on s' en sert pour labourer des terres d' un autre teritoire, desquelles on percoit une partie des fruits pour le labour. Consultez la Coûtume de Berii, *titre des droits predieaux, art.* 18. & la Coûtume de Nivernois, *ch.* 12. *art.* 1. 2. 3. Cette dîme n' a lieu que dans le pays où le droit prédial est établi. L' autre dîme des bestiaux est celle qui se prend de leur fruit; comme la laine & les agneaux, & celle-ci se paye communément au Curé du lieu, où ils ont leur étable & où ils passent les nuits. Voyez la Coûtume du Boulenois, *article* 146. Ce n' est qu' en certains lieux, où elle se partage entre le propre Curé & celui où ils ont hiverné, où ils ont été nourris en une autre saison. Lorsqu' il s' agit d' un Fermier qui a deux fermes en deux Paroisses, & dont le troupeau est nourri tantôt dans l' une, tantôt dans l' autre, la dîme appartient à l' un & à l' autre Curé. *Arrêt du Parlament de Paris* du 20. Decembre 1689. *num.* 21.

N. 21. Si Van-Espen compare ici les droits temporels que le peuple est obligé de payer au Curé pour l' administration des Sacremens & pour les convois avec les dîmes personnelles; ce n' est que par rapport à l' origine, sçavoir la dévotion des Fidéles que la Coûtume a converti en obligation: dans le reste la comparaison ne seroit pas juste, car la dîme personelle étoit un droit annuel qui se payoit des fruits civils & proportionnés à ces fruits, au lieu que les droits curiaux se payent plusieurs fois l' année sui vant la taxe du Diocése, réglée sur la peine du Curé & la qualité des lieux.

CHAPITRE IV.

Des Dîmes infeodées.

N. 37. LA Coûtume du Nivernois, *ch.* 12. *art.* 7. paroît se contenter de la preuve de la possession immémoriale.

N. 41. Une des principales marques que les dîmes inféodées sont originairement Ecclésiastiques en France, est qu' elles sont subsidiairement sujettes aux charges dés dîmes Ecclésiastiques, sçavoir à la portion congrue des Cures, aux payemens des Vicaires, aux réparations du Chœur, aux fournitures des choses nécessaires au Service divin. *Voyez* l' article 21. de l' Edit de la Jurisdiction 1695. la Déclaration du 29. Janvier 1686. & la Déclaration de Decembre 1690.

N. 48. Quoique les nouvelles inféodations soient défendues en France comme ailleurs, on n' y croit pas cependant qu' elles passent le pouvoir du Pape, lorsqu' on a obtenu le consentement du Roi, & avec raison: car les dîmes ne sont pas aujourd' hui de meilleure condition qu' elles l' étoient dans le siécle precedent, où elles ont été inféodées par l' une & l' autre autorité jointes ensemble. Il y a plus; comme l' aliénation des biens d' Eglise s' y fait à présent sans permission du Pape, on ne voit pas pourquoi l' inféodation des dîmes ne pourroit avoir lieu en France sans faire intervenir l' autorité du souvera in Pontife.

CHAPITRE V.

Des Dîmes dévolués aux Monasteres & aux autrer Chapitres.

SUivant la régle *Res transit cum onere suo.*, cette sorte de dîme est sujette à toutes les charges pour lesquelles les dîmes sont payées; sçavoir, l' entretient des Curés ou de leur Vicaires, les réparations des Eglises paroissiales, les fournitures de tout ce qui est nécessaire pour le Service divin, le soulagement des pauvres, &c.

CHAPITRE VI.

Des Dîmes novales, & des menues Dîmes.

L' Edit du mois de Février donné par Louis XIV. en 1657. définit les dîmes novales celles des terres nouvellement défrichées

frichées pour porter des fruits décimables, que depuis un temps immémorial elles n'avoient portés : elles sont dues au Curé comme les anciennes, s'il n'y a preuve du contraire : Cette preuve n'est recavable qu'à l'égard des dîmes novales qui ont precedé l'option de la portion congue, si ce n'est qu'aprés l'option le Curé eût laissé passer 40. ans sans demander les novales postérieures à son action ; *Déclaration de* 1686. A l'égard des menues dîmes la Déclaration citée n'a fait aucun changement, & il y a bien des Paroisses où elles appartiennent aut Curé privativement aux gros Décimateurs.

L'Edit cité attribuant les novales au Curé à l'exclusion des gros Décimateurs, excepté les lieux où l'Evêque est décimateur, à l'égard desquels il veut que l'Evêque perçoive les dîmes à proportion de anciennes, si ce n'est qu'il les perçoive tontes, auquel cas il en assigne la quatriéme portion au Curé. Comme cette Edit n'a pas été enregistré, il ne leve pas le doute qu'il avoit voulu faire cesser par cette disposition ; d'où vient qu'il y a bien des Jurisconsultes qui estiment que l'Evêque ne doit prétendre aux novales antérieures à l'option, s'il n'a un titre particulier ou une possession immémoriale pour les novales postérieures. Il en est des Evêques comme des autres Décimateurs, puisqu'ils n'ont pas été exceptés de la Déclaration citée qui attribue qui novales au Curé.

Suivant la Coûtume de Nivernois, *ch.* 12. *art.* 5. le Curé a droit de prendre la dîme des trois premiéres récoltes des terres qui n'avoient pas été cultivées depuis long-temps, mais qui ont encore des marques de culture, ou que les anciens disent avoir été cultivées.

N. 28. La dîme des pommes, celle des bois taillis sont grosse dîme en Normandie ; la dîme du foin est grosse dîme dans le ressort du Parlement de Paris ; *Arrêt du onze Decembre* 1670. Or il y a bien des Diocéses où ces fruits ne sont pas decimables, & d'autres où ils font partie des menues dîmes.

CHAPITRE VII.

De ceux qui sont tenus de payer la Dîme, & de ceux qui en sont exempts.

N. 3. IL faut étendre aux Ecclesiastiques qui ont des bien patrimoniaux ce que Van-Espen dit ici des laïcs : car par rapport à ces biens ils sont regardés comme laïcs.

N. 5. J'ai prouvé dans les régles ci-dessus citées, que les nobles en certaines Provinces de France payent la dîmes en moindre cotité.

N. 7. J'ai montré dans les mêmes régles, que les dîmes ne se payent que par l'autorité de Prince, parce qu'elles sont purement temporelles.

N. 40. Les Chevaliers de Malthe jouissent du privilége dont jouissent les Religieux de Cîteaux. Les Prémontrés ont été maintenus dans la possession de ne pas payer la dîme de terres qu'ils font cultiver par d'autres, pourvu que les baux n'excédent pas neuf ans ; *Arrêt du Grand Conseil du* 7. *Moy* 1691. *&* *du* 18. *Juillet* 1692.

N. 41. J'ai prouvé dans la seconde partie des Institutions, *titre* 146. *pag.* 818. par le chapitre 9. *de decimis*, que le privilége de ne pas payer ou de percevoir la dîme droit être révoqué ou restreint., lorsqu'il prive le Curé de sa subsistance en tout, ou en partie.

N. 43. Le chapitre premier *de constitutionibus*, *in sexto*, justifice ce sentiment,

CHAPITRE VIII.

Comment il faut payer la Dîme?

N. 15. PAR Arrét du Conseil privé du 27. Avril 1635. les Décimateurs du Diocése sont déclarés tenus des impositions pour les réparations & entretiens des digues des marais, lesquelles digues conservent les fruits decimables.

N. 18. Voyez l article 50. de l'Ordonnance de Blois, & le 23. de l'Edit de Melun.

CHAPITRE IX.

Comment, & devant qui il faut exiger les Dîmes?

N. 6. 7. 8. ON ne souffriroit pas en France que l'Evêque ou un Official qui exerce son autorité se servît des Censures pour contraindre de payer la dîme : c'est un droit temporel en lui même, que les Décimateurs peuvent se faire payer par d'autres voies plus convenables, sçavoir la complainte devant le Juge séculier, *Ordonnance de* 1667. *tit.* 15. *art.* 4. Il n'est pas permis de contraindre par Censure le Collateur ordinaire à conférer, quoiqu'il s'agisse d'un droit plus spirituel que temporel. Le Concile de Trente, *Session.* 25. *ch.* 3. confirme cette maxime per la défense qu'il fait d'user d'excommunications, lorsqu'il y á d'autres moyens pour ranger les contumaces à leur devoir. Il en est de même de l'Extravagante seconde *de Sententia excommunicatonis*, qui défend de contraindre par l'interdit au payement des dettes temporelles : elle est de Boniface VIII. qui n'est pas suspect en cette matiére.

On peut objecter que dans la plûpart des Diocéses de France on denonce excommuniés les détenteurs des biens Ecclésiastiques ; or les dîmes sont de ce genre. Il est vrai que lorsqu'il s'agit de ces détenteurs considerés en géneral, il n'y a point de meilleure voie pour les faire rentrer dans leur devoir s'ils s'en sont égarés : ou pour empêcher qu'ils ne s'en écartent, que l'excommunication par le seul fait. Mais quand il est question d'un détenteur particulier & connu, on a contre lui la saisie des fruits, la condamnation à payer avec dépens, dommages & interêts.

N. 16. L'Ordonnance citée par Van-Espen est de l'an. 1303. Il y est ordonné au Sénéchal d'empêcher que ses justiciables ne soint molestés par l'exaction des dîmes nouvelles. L'extrait en est rapporté dans Bochel, *livre* 6. *tit.* 8. *ch.* 34.

N. 17. Ajoûtez pour la France, qu'il y a souvent des contestations entre les Ecclésiastiques concernant les droits de dîmes, lesquelles sont ordinairement portées pardevant le Juge royal ; parce que les Parties se fondent sur la possession, & l'alléguent pour titre ou au moins pour une de leurs raisons, ce qui suffit pour rendre le Juge royal compétent, & comme il juge le possessoire sur le titre, le jugement de maintenue dans la possession finit entierement la contestation.

CHAPITRE X.

Des Oblations.

J'Ai traité de l'usage de France par rapport aux oblations dans la premiére Partie des Institutions *titre* 37. *num.* 3. où j'ai examiné le droit des Curés primitifs sur ce sujet, & *titre* 61. où j'ai parlé de la reddition du Pain beni, qui est une des principales oblations & la plus frequente en certains Diocéses.

TITRE III.

De la Portion congrue des Curès.

CHAPITRE I.

De l'origine de la Portion congrue.

N. 24. LEs Prémontrés sont Chanoines Reguliers de S. Augustin : ainsi ils sont compris dans la premiére classe. Au lieu donc de mettre dans cette classe les Chanoines de S. Augustin, il falloit mettre les Chanoines Réguliers de la Congrégation de France, qui sont les permiers qui ayent obtenu des Lettres Patentes pour la révocation des Curés de leur Congrégation, pourvus des Cures qui y sont unies.

Les Curés nommés par les Congrégations ici nommées ne peuvent être révoqués que du consentement de l'Evéque, comme il paroit par les Lettres Patentes de 1679. & par les Arrêts du Conseil d'Etat de 1688. 1698. 1699. En quoi ces Curés sont bien différents des Vicaires amovibles par lesquels on faisoit desservir les Cures avant la Déclaration de 1686 Car ceux-ci pouvoient être révoqués malgré l'Evêque. Les Cures que les Chanoines Réguliers peuvent faire desservir par des Prêtres amovibles, sont de deux sortes : 1. celles qui sont unies à la mense capitulaire des Abbayes, & dont l'union a éte confirmée par Lettres Patentes : 2. celles qui depuis un temps immémorial sont desservies par des Prêtres amovibles, comme le déclarent les Lettres Patentes du mois d'Octobres 1688. Ce derniér article regarde spécialement les Chanoines Réguliers de S. Victor de Paris, de S. Jean des Vignes à Soissons, &c.

N. 31. Les Assemblées du Clergé de 1625. 1635. 1644. 1655. ont défendu aux Cures primitifs de faire les fonctions curiales. La Déclaration de 1690. leur permet de faire le Service divin les quatre Fêtes solemnelles & le jour du Patron, s'ils ont un titre ou une possession valable,

CHAPITRE II.

Ce qu'il faut considerer dans la taxe de la Portion congrue.

N. 6. EN France outre les 300. liv. pour le Curé, il y a cent cinquante livres pour chaque Vicaire ; *Declaration de* 1686. Lorsque la Cure est vacante, ou que le Curé est absent ou incapable de fonctions curiales, on donne 300. liv. au Desservant, *ibidem*, & davantage selon la qualité & l'étendue de la Paroisse, & à proportion du revenu du Bénéfice ; *Declaration de* 1710. *trente Julliet*, *art.* 2. La portion congrue, quoiqu'elle dût être franche de toute charge, est sujette à 60. liv. de décimes de subvention ou dixiéme. *Déclaration de* 1690. *Lettres patentes du neuvieme Juillet* 1615.

CHAPITRE III.

D'où il faut prendre la Portion congrue?

EN France les dîmes sont les premiers fond de cette portion, *Edit de la Jurisdiction* 1695. *art.* 24. *Declaration de* 1686. 1690. Les autres revenus Ecclésiastiques sont l'autre fonds de cette portion, *art.* 24. cité, *Déclaration de* 1690. où il est dit que le Curé primitif qui a des domaines de Cure, doit des revenus payer la portion, lorsqu'il n'a point des dîmes, ou que celles qu'il a, sont insuffisantes.

N. 7. En France on se sert de l'union pour augmenter les revenus des Cures trop modiques, *Institution*, *partie* 2. *titre* 1401. On ne procede à ses unions, que lorsque la dîme manque.

N. 9. Il y a peu de Diocéses en France, où l'on paye les prémices : on l'infere de deux endroits ; 1. on a recueilli avec grand soin, *tom.* 3. *partie* 3. *tit.* 1. des memoires du Clergé, tout ce qu'on a pû trouver de favorable concernant les prémices ; 2. il n'y a néanmoins là dessus quæ trois Arrêts, dont le plemier est du Parlement de Rennes, & ne regard qu'une Paroisse. Le second, qui est du Parlément de Toulouse, ne concerne aussi qu'une Paroisse particuliére. Le troisiéme, qu'est du Parlement

ment de Paris, ne regarde tout au plus que l'union. Dans les autres endroits où on les paye, elles sont si peu considérables, qu'elles ne pourroient servir de fond à la portion congrue. D'ailleurs les prémices ne sont que des offrandes, qui ne peuvent en France faire partie de la portion congrue; elles appartiennent au casuel qui ne fait pas diminuer le revenu fixé pour la subsistance du Pasteur.

N. 10. En France le Curé a les oblations, outre la portion. *Déclarations de* 1686. 1690.

N. 13. L'Article cité du Concile de Trente est de ceux qui ne furent point reçus par les Etats tenus à Paris en 1693. c'est le septiéme.

On se sert quelquefois de l'imposition sur les habitans pour la construction de l'Eglise paroissiale & pour celle du Presbytere; elle se fait par l'autorité du Prince ou du Magistrat.

N 17. En France la Fabrique n'est pas sujette à la portion congrue, si ce n'est qu'elle n'eût une portion de dîme ou l'administration de quelque fonds laissé pour la subsistance du Curé.

Chapitre IV.

Dans quel ordre & jusqu'où les Décimateurs sunt sujets à la Portion congrue?

EN France tous les Décimateurs sont également sujets à la portion congrue; & le Curé est en droit de la demander, à qui il veut, lorsq'ils n'ont point fait de répartition, *Déclaration de* 1690. dans la repartition chacun n'y doit contribuer qu'au *prorata* de la part qu'il a aux dîmes, *ibidem*. Toute la dîme y est sujette, lors même qu'il ne reste rien aux Décimateurs: il y a plus, si la portion excede la dîme, les Décimateurs sont tenus au surplus, s'ils n'abandonnent la dîme au Curé, *ibidem*.

N. 2. Ni les novales postérieures à la portion congrue, ni le casuel ne sont point partie de cette portion, *Déclarations de* 1686. & *de* 1690. Il en est de même des menues dîmes acquises aprés la même portion.

N. 12. Les dîmes possedées par les Curés primitifs ne sont pas plus sujettes à la portion congrue que les autres dîmes. Le supplément de portion congrue ne se doit pas demander par-devant l'Evêque, mais par devant le Juge, à qui la connissance des portions congrues est attribuée par les Déclarations citées.

N. 18. L'Art. 21. de l'Edit de la Jurisdiction 1695. apprend que les dîmes inféodées sont subsidiairement sujettes aux chargés des autres dîmes; & la Déclaration de 1686. les soumet expressément au payement de la portion congrue au défaut des dîmes Ecclésiastiques: d'où il s'ensuit qu'elles la doivent toute entiére, lorsqu'il n'y a point de dîme Ecclésiastique.

Chapitre V.

N 26. LA Déclaration de 1680. qui permet aux Curér de laisser le revenu de leur Cure pour opter la portion congrue, & celle de 1690. qui les oblige à retenir le revenu à la charge pour les Décimateurs de suppléer à ce qui manque de la valeur de 300. liv. n'exceptent pas les cas où ce revenu auroit valu autrefois 300. liv. & même davantage; d'où l'on peut inférer que si ce revenu venoit à perir, le Curé pourroit demander une nouvelle portion congrue; parce qu'il s'agit d'une portion alimentaire due sur let dîmes.

Chapitre VI.

Ce qui doit être précompté sur la Portion congrue.

N. 7. EN France on ne précompte ni casuel, ni fondation, ni novales; tout le reste se précompte: *Déclarations de* 1786. & 1690. la raison de la 1. partie de cette observation est que le casuel provient de la pure liberalité du peuple qui donne tantôt plus, tantôt moins, & quelquefois rien, suivant la dévotion ou la situation de ses affaires: ainsi le casuel est trop incertain pour en faire un fonds de la portion congrue. Les novales appartenant de droit commun au Curé, il ne seroit pas juste de lui compter son propre bien à la décharge des Décimateurs, qui possedent la plus grande partie de son temporel: le revenu des fondations est l'honoraire d'une peine de surcroît, laquelle est digne d'une récompense particuliére.

N. 36. Si le casuel, les offrandes, les fondations sont plus considérables dans les Villes que dans les Villages, lés dépense en sont bien plus grandes pour la nourriture & pour les habits pour les meubles, pour les livres, pour les domestiques; il y s aussi plus d'aumônes à faire: c'est par ces considérations qu'a lieu d'exclure les Curés des Villes de la portion congrue de 3u. liv. données indistinctement à tous les Curés par les Déclaratiau citées il faudroit leur en assigner une plus grande.

Ajoûtes que les dîmes ont été établies & sont payées pour les fonctions curiales, & que les dîmes des Villes étant ordinairement bien plus grandes que celles des Villages, la portiono congrue dont elles sont chargées, devroit par cette nouvelle raison être plus grosse pour les Curés des Villes que pour les Cures de Villages. Quoi qu'il en soit de ces réflexions; par les derniers Arrêts rendus au Parlement de Paris, les Curés des Villages ont été déclarés non-recevables à demander la portion congrue.

Chapitre VII.

Par qui & devant qui la Portion congrue peut être demandée.

N. 12. 17. EN France il y a trois sortes de personnes, qui peuvent demander la portion congrue; 1. le Curé ou Vicaire perpétuel; 2. les Aides de Curé ou Vicaire amovibles; 3. les Prêtres desservans en cas de vacance, ou de légitime empéchement du pourvu; *Déclaration de* 1686. & *Déclaration de* 1710.

Le Juge des contestations sur la portion congrue n'est autre que le Juge royal, en commençant par le Baillif: la *Déclaration de* 1686. lui en attribue la connoissance.

Elle n'excepte point le petitoire, parce que le jugement de la plaine maintenuë emporte avec soi le jugement du pétitoire étant rendu sur les titres.

Chapitre VIII.

De la maison Curiale, si elle fait partie de la portion congrue: qui sont ceux qui sont obligés de la faire bâtir & de la réparer.

N. 20. EN France on ne comprend pas la maison Curiale dans la portion congrue; car les Décimateurs & les Curés primitifs qui sont chargés de payer la portion congrue, ne sont pas obligés de loger le Curé: on le voit par l'article 22 de l'Edit de la Jurisdiction de 1695. Il dit expréssement que c'est aux habitans à fournir la maison Curiale, de méme qu'à réparer la nef.

N. 11. L'Arrêt cité par l'Auteur est antérieur de 23. ans à l'Edit cité; il ne regarde que la Provence: & l'Edit qui concerne tout le Royaume, est apparemment fondé sur quelque usage auquel l'Edit a dérogé; ainsi il faut tenir aujourd'hui que les Décimateurs ne sont pas obligés de contribuer à la construction ou réparation de la maison Curiale; mais la charge tombe toute entiére sur les habitans: ce qui n'est pas nonveau; car comme je l'ai montré dans la conférence de cet Edit avec les Ordonnances précédentes, elles avoient déja ordonné la même chose.

N. 24. Si en France, comme on vient de le dire, c'est aux Paroissiens à loger le Curé, il faut conséquemment qu'ils soient tenus à rebatir la maison Curiale, lorsqu'elle est ruinée.

Titre IV.

De l'Imunité des biens Ecclesiastiques.

Chapitre II.

Ce que les Decrétales & la Coûtume des Pays-Bas ordonnent sur les Immunités des biens d'Eglise.

N. 13. EN France les Ecclesiastiques n'ont aucune immunité pour leur patrimoine dans les Provinces où la taille est réelle; mais dans celles où la taille est personnelle, ils sont exempts de cette taille, lors même qu'ils cultivent leurs biens à leurs frais, pourvû qu'ils n'excédent pas quatre charrues, & qu'ils soient dans une même Paroisse: *Edit du Mois de Mars* 1667.

Il est permis aux Curés de prendre la ferme des dîmes, & aux déservans celles des Cures qu'ils desservent, sans être sujets a la taille personnelle: *Art.* 24. *de l'Edit de* 1606. *Déclaration du* 21. *Juilles* 1643. *art.* 28.

N. 21. En France les Clercs sont exempts de toutes les charges personnelles: de ce nombre sont toutes les levées des deniers par l'ordre du Roi, pour quelque cause que ce soit: on en voit le détail dans les contrats possés entre le Roi & le Clergé; par exemple, celui du 31. Octobre 1715. On excepte les aumônes générales pour les calamités publiques.

La distribution du sel par impôt est une charge personnelle, dont les Clercs sont exemptes; on les oblige seulement de prendre dans les greniers du Roi le sel dont ils ont besoin. Contrat cité, *Ord. des Gabelles*, *tom.* 8. *art.* 33. Il en est de même des droits de gros & d'augementation, concernant la vente du vin en gros: les Clercs en sont exempts pour le vin du cru de leur Bénéfice & de leur titre sacerdotal: *Ord. des Aides*, *tom.* 9. *artic.* 1. Le vin que les Curés & leurs Vicaires reçoivent pour leur portion congrue, jouit du même privilége: *ibid. art.* 5. Il faut dire la même chose des tailles Seigneuriales, comme de la bannalité de four & de moulin: les Clercs n'y sont sujets, s'il n'y a usage ou perscription contraire.

N. 22. La taille personnelle dont les Clercs sont exempts, est une charge mixte; car elle s'impose sur les personnes à proportion du bien qu'elles possedent.

N. 23. Le Roi de France fait à peu près la même chose, lorsqu'il oblige les Clers à des charges personnelles, comme la capitation. Car il les met sur le pied des charges réelles.

N. 27. 28. 29. 30. 31. Lorsq'on dit que l'immunité des Clercs vient de Dieu, ou l'ont se trompe, ou bien on entend seulement qu'elle leur est donnée en consideration de ce qu'ils sont les ministres du Seigneur, & pour l'honorer dans leurs personnes.

N. 32. Dan tous les priviléges temporels accordes par le Prince, il faut sous-entendre la clause, *sauf le bien de l'Etat*.

Chapitre III.

Des subsides volontaires que le Clerge droit payer au Prince.

L'Article 29. des Libertés de l'Eglise Gallicane est une preuve que les subventions, que le Clerge donne au Roi, sont volontaires: car il y est dit que le Pape ne peut ordonner ou permettere que les biens Ecclesiastiques soint aliénés, *inviti Clericis*, sans excepter le cas ou le Roi demanderoit du secours au Clergé.

Le

Le respect dû au Seigneur demande que les Princes n'employent aux besoins de l'Etat les biens consacrés à Dieu, que quand les autres aiens ne suffisent pas pour y subvenir, & que même dans ce cas ils n'en usent que du consentement des Ministres Ecclesiastiques préposés pour leur administration.

D'autre part, le Clergé se doit rendre facile à assister le Prince dans la nécessité, c'est par son autorité qu'il posséde des biens temporels, c'est par sa protection qu'il en jouit: il est un des principaux membres de l'Etat; il se ressent de ses malheurs comme de ses bonheurs; enfin sans le secours du Prince, les Loix, les Decrets, les Sentences du Clergé seroient souvent sans exécution.

N. 62. En France la portion congrue des Curés peut être chargée de 50. liv. pour les décimes, & de 10. liv. pour la capitation & le dixiéme, & même de plus, si le casuel est considerable: *Declaration de 1690. Contrat entre le Roi & le Clergé du 9. Juillet 1675.*

TITRE V.

De l'administration des biens Ecclesiastiques, & de leur aliénation.

CHAPITRE I.

De l'autorité des Evêques dans la distribution & dans l'administration des biens Ecclesiastiques.

CE Chapitre est presque tout historique, ainsi il n'entre pas dans mon dessein; il suffira d'observer que ce que l'auteur dit du choix de l'OEconome pour la régie des bien de l'Evêché pendant la vacance, n'a pas lieu en France; parce qu'à raison de la Régale elle appartien aux OEconomes royaux *Edit du moix de Décembre 1691. Voyez le T. 147. de la seconda, Partie de mes Institutions.*

CHAPITRE II.

Des Baux des biens Ecclesiastiques.

N. 8. EN France les baux ne peuvent exceder neufans: *Ord: de Blois, art. 79.* On en peut faire pour moins de de temps: car les OEconomes royaux qui régissent le temporel des Bénéfices de nomination Royale pendant leur vacance, peuvent les donner à forme pour deux ou trois ans: *Edit du mois de Déc. 1691.*

N. 9. 10. 11. Il y a plusieurs Arrêts qui condamnent les baux par anticipation, supposé qu'ils se passent plus de six mois avant l'exploitation des anciens, lorsqu'il s'agit des maisons; & d'un an, ou d'un an & demi, quand il s'agit des terres labourables: tel est l'Arrêt *du 16. Mai 1548.* Tel est encore l'Arrêt *du 16. Février 1572.*

N. 19. 21. L'usage distingue ici le résignataire de l'obituaire, obligeant le premier de continuer le bail, contre la disposition de l'Ord. de Charles IX. du mois de Septembre 1568. qui permet au résignataire de ne pas continuer le bail du prédecesseur. *Voyez* Brodeau sur Lovet, *Lettre S. Somm. 11.*

N. 22. En France, suivant la Déclaration du 12. Décembre 1698. pour le governement des Hôpitaux les baux se font par le Bureau composé des Directeurs nés & des Administrateurs élus. Ainsi le changement des Administrateurs comme des Directeurs se faisant successivement, n'en peut causer aucun dans les baux. *Voyez* l'art. 11.

L'Auteur auroit allégué plus convenablement l'exemple d'un Curé, qui comme membre des assemblées de la Fabrique, a part aux baux qu'elle fait, & comme Bénéficer: donne à ferme ces fonds de son Bénéfice: ce second genre de bail finit par la mort du Curé, au lieu que l'autre dure jusqu'à la fin de son terme.

CHAPITRE IV.

Des causes & des formalités requises pour les aliénations.

IL y a deux sortes de causes des aliénations. Les causes ordinaires, qui sont les propres, affaires & les necessités des Eglises, Fabriques, Hôpitaux, Chapitres, Monasteres: *Declaration du 12. Février 1661.* enregistreé au Parlement le premier Mai 1662. Les causes extraordinaires, qui sont par exemple les subventions duës au Prince dans les pressans besoins de l'Etat, & le soulagement des pauvres dans les calamités publiques, peste, guerre, famine: les preuves en ont été alléguées ci-dessus, *Tit. 4. c. 3.*

Pour les formalités, il y en a aussi de dux sortes: les unes sont prescrites par les Ordinnances & les dispositions canoniques tout ensemble: *Edit de 1606. art. 18.* Telles sont celles dont parle ici Van-Espen.

Les autres ne sont requises que par les Ordonnances: telle est 1. la permission du Princes; *Déclar. de 1661.* 2. Telle est colle de l'eneregistrement des actes d'aliénation dans le Greffe des gens de main-morte: *Edit du mois d'Octobre 1705. art. 8.* 3. Les affiches. 4. Les proclamations ou encheres. Si qualques-unes de ces formalités manquent, l'aliénation est nulle, ou au moins cassable. *L'art. 5.* ci-dessus cité veut que l'alienation faite sans les formalités soit nulle. La Déclaration que j'ai aussi rapportée, ordonne la même chose, & fait une mention expresse de la nécessité de la permission du Prince: enfin l'Edit cité défend d'avoir égard aux actes d'alienation, qui n'auront pas été enregistrés dans les quatre mois après l'aliénation.

Lorsque l'aliénation est nulle, les Eglises, les Fabriques, les Hôpitaux, les Monasteres, les Chapitres, les Colléges, ausquels les biens aliénés appartinnent, ont droit de rentrer dans ces biens; mais pour cela il faut faire rendere un jugement qui la déclare nulle, excepté le cas où les Ordonnances en dispensent; sçavoir celui où les aliénations des biens des Eglises & des Fabriques n'ont pas été duëment faites, & s'il s'agit des biens aliénés depuis 1641. jusqu'à 1661. *Déclaration de 1661.* ci-devant citée.

N. 25. L'evêque dont le consentement est nécessaire, est l'Evêque de l'Eglise qui fait l'alienation, quoique le bien soit situé das un autre Diocése.

N. 28. La Clementine *Ambitiosa* n'est pas reçue en France, où les aliénations se font communément sans la participation du Pape, toutes les fois que le bien de l'Etat le demande: à l'égard des autres, qui se font pour le besoin ou l'utilité de quelques Eglises particuliéres, l'autorité de l'Evêque suffit, si ces Eglises ne sont pas exemptes de sa Jurisdiction.

N. 33. Le Pape ne peut faire aucune aliénation en France que par des délegués qui doivent être François, & du ressort du Parlement où sont situés les biens, quoique ceux qui la requièrent soient immediament soumis au S. Siége: *Art. 28. des Libertés Gallicanes.*

N. 34. Cela est constant en France pour le Patron laic.

N. 35. La Déclaration de 1661. ci-dessus citée dit expressément qu'il faut la permission du Prince pour l'alienation des biens sacrés.

N. 40. Depuis la mort de Rebeuf en 1657. il y a plusieurs Ordonnances qui annullent l'aliénation faite sans les formalités requises; je les ai citées ci-dessus.

N. 45. Aprés 40. ans on presume que les formalités ont été employées dans l'aliénation, lorsqu'elles sont énoncées dans l'Acte. On presume la même chose après une possession immémoriales, quoique les formalités ne soient pas énoncés; & on est dispensé dans ce cas comme dans l'autre, de pouver que les formalités requises ont été employées: mais s'il y a un titre qui montre que ces formalités ont été omises, la possession quelque ancienne qu'elle soit ne couvre jamais ce défaut: *Arrêt du Parlement de Paris du onziéme Décembre 1646.* rendu sur les conclusions de Mr. Talon, qui établit que le titre vicieux empêche la prescription, parce qu'il prouve la mauvaise foi avec laquelle on ne peut jamais prescrire.

N. 48. Quand les aliénations des biens d'Eglise fates en France en plusieurs occasions pour subvenir aux besoins de l'Etat, n'auroient pas été faites avec réserve de droit de vassal, le Clergé seroit reçu à rentrer dans les biens aliénés, supposé qu'il ait été notablement lézé; ce préjudice joint au défaut de liberté seroit un puissant motif de lui accorder cette grace.

TITRE VI.

Des Hôpitaux & des autres lieux pies.

CHAPITRE I.

Dus diverses sortes d'Hôpitaux.

N. 6. ON peut mettre au nombre des Hôpitaux privés ou particulier tous ceux des petits lieux, ou il n'y a point de Capelles pour célébrer la Messe ou d'autre Office divin, parce qu'ils sont établis par autorité privée, & non par autorité épiscopale, qui est nécessaire pour ériger un Hôpital public, où les pauvres reçoivent tous les secours, dont ils ont besoin tant pour l'ame que pour le corps.

N. 10. 11. On ne souffriroit pas en France que le Pape érigeât en Bénéfices des Hôpitaux, qui ne le sont pas par la fondation; qu'il les conferât en titre ou en commende; qu'il les unît à des Bénéfices, & que le pourvu se prévalût du Decret *de pacificis. Art. 61. des Libertés de l'Eglise Gallicane.*

Si quelqu'un se prétend patron d'un Hôpital fondé en titre de Bénéfice, il faut qu'il le prouve ou par le titre de la fondation, ou par des Arrêts rendus avec Mr. le Procureur Géneral, ou par plusieurs présentation qui ayent eu leur effet, ou par des possessoires de 100. ans: *Déclaration du 24. Août 1693.*

N. 13. 14. Il y a en France plusieurs Hôpitaux posedés en titre par les Chevaliers du S. Esprit.

CHAPITRE II.

Des Sur-Intendans des Hôpitaux & lieux pieux.

LA Déclaration du 12. Décembre 1698. regle comme il faut administrer les Hôpitaux: il est vrai qu'elle n'a été faite pour les Hôpitaux rétablis & dotés des biens que le Roi a ôtés à l'Ordre de saint Lazare auquel ils avoient été réunis, & pour les anciens Hôpitaux ausquels on a uni quelques-uns de ces fonds, & qui n'auoient point de réglemens particuliers avant la réunion. Cela n'empêche pas que les dispositions ne doivent être suivis par les autres Hôpitaux, en ce qu'elles ne sont pas contraires aux Statuts particuliers. Elle est rapportée tout entiére dans le II. tome des Commentaires sur les Libertés, & par partie dans les Loix Ecclésiastiques, *part. 3. cap. 4. max. 28. pag. 590. 591. 592.* J'en citerai dans la suite ce qui conviendra au sujet.

N. 4. 5. 6. En France les Evêques & autres Ecclesiastiques qui étoient en possession de l'administration des Hôpitaux, ont été maintenus dans tous les droits, séance, & honneurs dont ils avoient joui par l'Edit de la Jurisdiction, *art. 29.* Pour ceux dont les Evêques n'avoient pas encore été en possession, ils y ont

ont aujourd'hui la présidence, soit dans les Bureaux ordinaires, soit dans les assemblées; & les réglemen qu'ils y font pour la conduite spirituelle & pour observation du Service divin, doivent être exactement obsérves, *ibid.* L'Edit restreint ici au spirituele droit de faire des Ordonnances à l'égard de cette seconde sort d'Hôpitaux, parce que l'administration du temporel y appartenoit à d'autres, ausquels il suffisoit de joindre les Evéques pour déliberer sur ce qu'il y auroit a faire là-dessus. Cette restriction fait entendre que l'Evêque peut faire des Ordonnances sur le temporel des Hôpitaux a l'égard desquels le Roi les maintient das tous le droits, dont ils jouissoient; & le principal de ces droits, outre le spirituel, est d'ordonner sur la distribution des aumônes, les réparations des Bâtimes; *Art.* 10. *de l'Edit de Mel Melun.* 1580.

N. 12. En France le Métropolitain ne peut suppléer à la négligence des Evêques concernan l'administration, qu'en cas de contestations portées à son tribunal.

N. 23. & 24. Ce Decret du Concile de Trente rapporté par Van Espen, est un de ceux que les Etats géneraux du Royaume de France assemblés à Paris en 1593. déclarerent contraires aux Libertés de l'Eglise Gallicane *Boch. Decret. Eccles. Gallic. pag.* 916. *num.* 3. Le même Auteur, *lib.* 5. *tit.* 12. rapporte plusieurs sieurs Ordonnances avec des Arrêts qui donnent aux Juges séculiers une pleine & entiére Jurisdiction sur les Hôpitaux; l'Edit de Melun, l'Edit de la jurisdiction, *art.* ci-dessus cité, & la Declaration de 1698. aussi citée.

N. 31. & 32. En France les Hôpitaux, qui sont sous l'immédiate protection du Roi, sont ceux dont les places se donnent par le Roi sur la nomination du grand Aumonier: *Edit de Henri II. du mois de Septembre* 1552. *Dèlaration de Henri IV. du* 8. *Fèvrier* 1593. qui déclare que tels sont ceux qui ne sont de fondation d'aucun Prince, d'Evêques, de Seigneurs, & de Communités.

N. 33. Il s'agit d'une question de Droit, dont le Juge séculier est le Juge naturel, comme de celui si la dîme est inféodée.

N. 34. Il y a un Arrêt du 9. Février 1537. qui joint un Magistrat à deux Commissaires ecclesiastiques pour informer sur les désordres d'un Hôpital.

N. 44. 45. En France les Administrateurs des Hôpitaux régis de trois an en trois ans par la Déclaration de 1698. sont élus avec le Trésor et par le Bureau géneral dont l'Evéque est Président né. Il est défendu de choisir pour ces places des Ecclésiastiques, des Gentils-hommes ou Officiers de Justice; *Ordonnance de Blois, art.* 65. mais il faut qu'ils soient Bourgeois, ou Marchands, ou Laboureurs, *ibid.* la Déclaration du 12. Septembre 1698. qui ordonne encore, que ces Administrateurs choisis d'entre les principaux Bourgeois auront voix délibérative aprés les Directeur nés, qui sont le premier Officier de Justice du lieu, le Procureur du Roi, ou du Seigneur, le Maire, l'un des Consuls & le Curé.

N. 51. Il y a un Arrét du Parlement de Paris du 15. Auril 1631. portant que l'Evêque, les Grands-Vicaires, & les Archidiacres pourront se faire représenter les comptes des Hôpitaux pendant le cours de leur visite.

Cet Arrét ne regarde apparement que les Hôpitaux qui sont hors la Ville Episcopale; car à l'égard des autres, il semble qu'il n'est pas convenable que l'Evêque se fasse représenter les comptes, parce qu'ils se rendent dans des assémblées, dont il est Président né & où il pont envoyer son Grand-Vicaire quand il est légitimement empêché.

Les comptes se doivent rendre devant ceux qui élisent les Administrateurs & les Receveurs: *Ordonance de* 1561. *art.* 6. *Déclaration du* 16. *decembre* 1698. *art.* 15.

CHAPITRE III.

Qui sont ceux qu'il faut proposer pour avoir soin du corps & de l'ame des malades & des pauvres?

L'Edit de la Jurisdiction, *art.* 29. ci-dessus cité, fait entendre qu'il y a des Hôpitaux dont l'administration & la présidence sont confiées à d'autres Ecclésiastiques qu'à des Evéques: tels sont ceux qui sont regis par les Religieux ou Religieuses, ou Bénéficiers, lequels perçoivent tous les revenus à la charge d'entretenir les pauvres sains ou malades. Par *l'Edit de Charles IX. de* 1561. il avoit été ordonné d'assigner à ces personnes une certaine somme pour leur entretien, & réserver le reste pour le besoin des pauvres: *Bochel. Decret. Eccles. Gallic. lib.* 5. *tit.* 12. *cap.* 53. Là où cela se pratique, il est des Hôpitaux possedés en titre ou donnés à des Cummunautés Religieuses, comme des Paroisses dont partie du revenu est à la disposition du Curé & de ses aides, & l'administration du reste est entre le mains des Laïcs commis pour un temps, & sujets à rendre compte. Comme ceux-ci sont obligés de préter serment lorsqu'ils sont reçus, d'avoir un inventaire exact des titres & de les conserver avec soin, il ne de méme de ces Administrateurs.

N. 29. Declaration de 1698.

CHAPITRE V.

De qu'il faut observer à l'égard des passans, & touchant les mendians forts & robustes.

IL y a plusieurs Ordonnances des Rois de France qui ordonnent aux pauvres de se retirer dans les lieus de leur naissance, avec défense de mendier ailleurs: *Ordonnance de Moulins* 1566. *ou* 73. *Henri III.* 1586. *Boch. Decret. Eccles. Gallic. lib.* 5. *tit.* 13. *cap.* 10.

Il y en a d'autres qui defendent la mendicité, avec ordre d'enfermer tous les pauvres dans les lieux à ce destiné pour les faires travailler; par ce moyen on leur ôte les occasions de commettere le larcin & les autres pechés qui naissent de l'oisiveté: *Ordonnance de François I. du mois d'Août* 1536. *Ordonn. de Louis XIII.* 1629. *art.* 42.

N. 13. Le Concile de Toulouse défend aux Evéques de souffrir les gueux de profession qui se servent de mille artifices pour exciter la compassion, & aux Curés de recevoir dans les Hôpitaux plus de trois jours les pauvres capables de travailler, & de les laisser mendier: *Boch.* ci-dessus cité, *cap.* 39. 40.

CHAPITRE VI.

D Confrairiés.

LEs milleurs Réglemens que les Ordonnances Royaux ayent faits sont: 1. que le reste du revenu de la Confrairie, le service & les autres charges payés, soit employé à l'entretien des Ecoles, & aux autres bonnes œuvres, par l'autorité de l'Evêque: *Ordonnance d'Orléans* 1560. *art.* 10. *Ordonn. de Blois* 1579. *art.* 37.

20. Que les deniers ne seront pas employés à des repas ou festins; *Ibid. Ordonnance de* 1563. *art.* 37. & *de* 1566. *art.* 74.

On a dans les Procédures civiles des Officialités bien dee preuves de l'autorité de l'Evéque sur les Confrairies, par l'approbation de leurs Statuts, par les Réglemens qu'ils leur ont donnés, les Ordonnances faites pour la reformation des abus. *Voyez la deuxième Partie; cap.* 3. On voit de semblables preuves dans Bnchel, *Decret. Eccles. Gall. lib.* 6. *tit.* 10. Il cite plusieurs Conciles & Synodes Diocésains, qui défendent aux Confrairies tout ce qui pourroit detourner d'aller au service de la Paroisse; sçavoir, la célébration de la Messe à l'heure que se fait la benédiction solemnelle de l'eau & du pain.

Il y a aussi qualques unes de ces preures dans les Statuts Synodaux de ce siécle, sçavoir, ceux de Bordeaux par Mr. de Besons 1704. Ils ordonnent l'établissement de la Confrairie du S. Sacrement: ceux de Troies 1706. défendent de dire la Messe de Confrairie à la place de celles des Dimanches & des Fétes: ceux d'Autun 1706. ordonnent la reddition des comptes, comme celle des comptes de Fabriques.

TITRE VII.

De la Sépulture.

CHAPITRE VI.

Des rites de la sépulture, & des socours qu'il faut donner au Défunt.

IL n'y a rien qui regarde particuliérement le Droit Fancois: il suffira de remarquer sur le *num.* 9. qu'en France les Curés sur les Paroisses desquelles passe le corps du Defunt, n'exigent rien pour le trasport.

CHAPITRE II.

Du leu de la Sépulture.

N. 45. IL faut excepter ceux qui sont en possession d'un caveau ou d'une tombe dans l'Eglise: il y auroit abus, si l'Evéque les proivoit du droit acquis.

N. 46. Il faut joindre les Seigneurs hau-justiciers aux Patrons qui comme eux ont droit de se faire enterrer, non seulement dans l'Eglise, mais méme dans le chœur. Il y a aussi des Gentils-hommes qui sont en possession d'avoir un caveau de famille dans le chœur.

N. 49. Le droit de se faire enterrer dans le chœur provenant du droit de patronage, ne fint pas par le renoncement à ce droit de présenter, sur tout lorsqu'li se fait en faveur de l'Eglise. Car les droits des Patrons laics dont il s'agit ici, sont favorables; ainsi le renoncement méme au principal ne referme pas les autres. *Voyez* la Coûtume de Normandie *art.* 142.

N. 50. C'est au Curé & aux Marguilliers à assigner le lieu de la sépulture; mais en cela ils se doivent conformer aux Ordonnances des Eveques, lorsqu'elles sont conformes aux Loix du Royaume: *Statutes Synod. de Bordeaux de* 1704. *pag.* 56. *num.* 9.

CHAPITRE III.

De la sépulture dans la Paroisse, ou dans le tombeau des ancétres, ou dans le lieu élu à cet effet.

N. 3. EN France comme alieurs le droit d'enterrer est tellement paroissial, que lorsque la Paroissien se fait ensevelir alleurs, le Curé a droit de lever le corps & de demander une partie des flambeaux

N. 8. Le Curé a droit d'administrer les Sacremens dans les Collèges situés dans sa Paroisse: *Procedures civ. part.* 2. *cap.* 1. *pag.* 10. & 74.

N. 12. 13. 14. Les domestiques des Religeux ou Religeuses qui ne demeurent pas dans l'enterieur du Monastere, doivent étre enterrés dans la Paroisse: *Arrêt du* 5. *Maj*, & 8. *Juin* 1689. *Procèdures civ. part.* 2. *cap.* 1. *pag.* 49. Il y a transaction homologuée par Sentence de l'Official de Paris, où les Religeux reconnoissent le droit des Curés pour l'administration des Sacremens aux Touriéres & aux autres domestiques comme aussi aux Cha-

Chapelains: *Procedures civiles des Officialités, p. 2. c. 1. pag.* 63.

N. 18. On rapporte *pag.* 53. *ibid.* un Arrêt du Parlement de Paris du 7. Juillet 1681. qui maintient les Curés dans toutes les fonctions curiales; sçavoir, administrer les Sacremens, lever & enterrer les corps, sur tout les Bénéficiers & Officiers des Chapitres & Eglises Collégiales, demeurans dans l'étenduë de leur Paroisse, & *pag.* 69. un autre du même Parlement, qui maintient le Chapitre de Paris en possession d'exercer les mémes fonctions sur les Dignités, Chanoines Beneficiers, Marguilliers, Clercs, & autres Officiers aussi Clercs de cette Eglise, & des quatre Filles qui demeurent en la Ville, Fauxbourg & banlieuë, contre les Curés des ces lieux dans le Paroisse desquels ils sont malades & demeurent: Différence qui vient de ce que le Chapitre de Paris est en possession immémoriale autorisée déja par plusieurs Arrêts, & que l'autre Chapitre n'a pas eu le même avantage.

N. 20. En France le défunt est enterré dans le tombeau de ses ancêtres lorsqu'il meurt sans avoir choisi une autre sépulture; ce qui est fondé sur la présomption qu'il veut être joint à ses peres: *Can. Ebron. Can.* 14. *quæst.* 2.

N. 26. Quoique le choix de la sépulture soit dans la disposition de la femme, pourtant il n'est pas permis à la femme d'élire sa sépulture sans l'autorisation du mari dans les Coûtumes qui lui défendent de tester sans cette autorisation.

N 29. Le pere jouit en France du droit dont Van-Espen parle dans ce nomb. 29.

N. 32. Il y a bien de cas où on n'admettroit pas en France la preuve par témoins concernant le choix de la sépulture; tels sont entre autres ceux où le bénéfice qui pouvoit revenir au Curé, excederoit la somme de 100. liv. *Ordonnance de 1664. tit.* 20. *art.* 2.

CHAPITRE IV.

De l'exaction défendue pour les sepulture & les droits funeraires.

Les Evêques de France ont prévenu l'exaction dont il s'agit, par la taxe des droites dûs aux Curés & à leurs Prêtres pour les convois. On en rapporte plusieurs dans les Procédures civiles, *par.* 2. *cap.* 1. *pag.* 77. jusqu'à 90. & entre autres celles de Mr. Vialat Evêque & Comte de Châlons sur Marne; les anciennes & nouvelles de Paris: il y en a aussi dans les Statuts Synodaux de Troies 1706. dans le Mandement de Mr. de la Poype Evêque de Proitiers, de 1706. dans le Rituel de Bordeaux encore de 1706.

Il y a plusieurs droits funeraires reglés par le Tarif des droits des Jurés-crieurs de corps dans le Ville & Fauxbourgs de Paris, arrêté au Bureau de la Ville le 5. Janvier 1671.

Parmi les taxes citées il s'en trouve d'homologuées par le Parlement: telles sont celles de Paris.

CHAPITRE VI.

Qui sont ceux à qui il faut refuser la Sepulture?

C'est une régle généralment reçue en France, qu'aucun pécheur public n'est exclu de la sépulture sacrée, s'il n'est auparavant déclaré qu'il est tombé dans l'interdit de la sépulture.

N. 4. En Provence on donne la sépulture aux suppliciés, & il y a des Confreres Penitents déstinés pour les y conduire.

N. 20. L'Edit du mois de Juni 1609. *art.* 14. se conformant aux sacrés Canons, ordonne que les duelliste soint privés de la sépulture.

Voyez ce que l'Auteur a dit ci-dessus *Sect.* 3. *tit.* 8. *cap.* 7. *des droits honorifiques* dûs à certanes personnes dans la sépulture. Pour supplées à ce qui manque à ce titre, il faut ajoûter 1. que le Patron ayant la presséance sur le Seigneur lorsqu'ils concurent dans les honneurs ecclesiastiques, son titre doit être avant celui du Seigneur: son tombeau plus proche de l'Autel & plus élevé.

20. Quelque considération que l'Eglise ait pour le Patron, pour les Princes, pour les Seigneurs des Paroisses, elle ne souffre pas qu'ils aven des sépulcres Devés ou placées, ensorte que le Service divin se fasse avec moin de décence; en qui il en doit être des tombeaux comme des bancs, à la reduction desquels l'Evêque doit pourvoir dans le cours de sa visite; *Art.* 16. *de l'Edit de la Jurisdiction.*

30. Les régles ci-dessus établies sur le droit de présenter à l'égard des usufruitiers, ont lieu dans le droit de litre de sépulture, d'élever des épitaphes par rapport aux mêmes usufruitiers; sçavoir, engagistes, douairiéres, séquestres, Fermiers, dont les uns jouissent des droits honorifiques, les autres n'en jouissent pas, suivant qu'il a plu au Propriétaire de les leur communiquer ou de se les retenir.

La Déclaration du 29. Octobre 1686. pour punir ceux qui aprés avoir abjuré l'herésie refusent de recevoir les Sacramens à la mort ordonne que leurs corps soient traînés sur la claie, jettés à la voirie, & leurs biens confisqués aprés le procès fait au cadavere.

FINIS TOMI TERTII.

ZEGERI BERNARDI
VAN-ESPEN
PRESBYTERI, JURIS UTRIUSQUE DOCTORIS
ET SACR. CANONUM IN ACADEMIA LOVANIENSI PROFESSORIS

JUS ECCLESIASTICUM UNIVERSUM
CÆTERAQUE SCRIPTA OMNIA

Decem Tomis comprehensa.

OPUS NATIVÆ INTEGRITATI SUMMO STUDIO RESTITUTUM
Episcopis, eorum Vicariis, & Officialibus Ecclesiasticis, ac Laicis Judicibus, Advocatis, Patronis, Parochis, Confessariis, tam Sac. Theologiæ quam Jurisprudentiæ Viris studiosis utilissimum, & apprime necessarium.

EDITIO RECENTISSIMA

Omnibus anteactis longe præstantior, & nitidior, plurimis Tractatibus hactenus ineditis, Litteris, & Monumentis passim suo loco positis, præsertim vero selectis Adnotationibus

CLARISS. DOCT. THEOLOGI, ET CANONISTÆ

JOANNIS PETRI GIBERT

NUPERRIME AUCTA ET ILLUSTRATA.

TOMUS QUARTUS.

VENETIIS, MDCCLXXXI.
EX TYPOGRAPHIA JOANNIS GATTI,

IN VICO S. RAPHAELIS ARCHANGELI,
SUPERIORUM APPROBATIONE, AC PRIVILEGIIS.

INDEX
TITULORUM ET CAPITUM.

PARS TERTIA.
DE JUDICIIS, DELICTIS, ET PŒNIS ECCLESIASTICIS.

TITULUS PRIMUS.
De Jurisdictione Ecclesiastica in Civilibus.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS II.

De Causis Ecclesiasticis.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS III.

De Jurisdictione Criminali.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS IV.

De Delictis Ecclesiasticis.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS V.

De Judicibus Ecclesiasticis, & Arbitris.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS VI.

De Ministris Curiæ Ecclesiasticæ.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS VII.

De Instructione Causarum Civilium.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS VIII.

De Instructione Causarum Criminalium.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS IX.

De Sententiis, earumque executione.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS X.

De Appellationibus, & Recusationibus.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS XI.

De Pœnis, & Censuris Ecclesiasticis.

CAPUT PRIMUM.

TITULUS XII.

De Exemptione a Jurisdictione Ordinariorum.

CAPUT PRIMUM.

ELENCHUS

Eorum, quæ in quarto Volumine continentur.

ELENCHUS
MONUMENTORUM,

Quæ in quarto Volumine Juris Ecclesiastici Universi citantur.

JURIS ECCLESIASTICI UNIVERSI PARS TERTIA.

DE JUDICIIS, DELICTIS, ET PŒNIS ECCLESIASTICIS.

TITULUS PRIMUS. DE JURISDICTIONE ECCLESIASTICA IN CIVILIBUS.

CAPUT PRIMUM.

Quæ fuerit prioribus sæculis sub Imperatoribus Ethnicis Episcoporum auctoritas in dirimendis Causis Laicorum.

1 *Apostolus modum litigandi Corinthiorum redarguit.*
2 *Quod quæstiones ad tribunalia Infidelium judicandas deferrent.*
3 *Loquitur Apostolus de actore, non de reo.*
4 *In quo consisteret vitium Corinthiorum?*
5 *Primum argumentum Apostoli, quo ostendit indignum esse, ut Fideles ad tribunalia infidelium recurrant.*
6 *Secundum argumentum Apostoli.*
7 *Vult in dirimendis sæcularibus judiciis* contemptibiles *constitui; & qui* contemptibiles?
8 *Non simpliciter, sed comparative hos judices constitui vult.*
9 *Mens Apostoli erat, ut sapiens aliquis e Fidelibus constitueretur, qui quæstiones dirimeret.*
10 *Ut hic tamquam arbiter quæstiones determinaret.*
11 *Desiderabat Apostolus, ut a forensibus litigiis abstinerent.*
12 *Quis ex mente Apostoli* Sapiens *dicatur?*
13 *Qua ratione ex sensu Apostoli quæstionibus, & causis civilibus componendis Episcopi merito intenderint.*
14 *Apostolorum tamen mens non fuit Christianos Jurisdictioni Magistratuum civilium subducere.*
15 *Id probavit Barclajus adversus Cardinalem Bellarminum.*
16 *Quod antea S. Thomas, & Liranus non obscure significaverant.*

I. POSTOLUS advertens inordinatum modum litigandi, & disceptandi super rebus temporalibus, inter Fideles Corinthios irrepere, eos in prima sua ad ipsos Epist. *c.* 6. de duobus arguit.

II. Primo, quod quæstiones exortas inter ipsos ad profana *Infidelium* tribunalia deferrent. *Audet* (ait *vers.* 1.) *aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, & non apud Sanctos?* Id est, audet aliquis apud *iniquos*, seu infideles, & non apud Christianos, qui hic *Sancti* vocantur, *judicari*, seu judicio experiri?

III. Recte autem monet Estius in Commentario ad hæc Apostoli verba, dirigi hunc Apostoli sermonem ad *actorem*, cujus in potestate erat apud Ethnicum judicem agere, vel non agere: non contra *reum*, qui compellebatur; cui nec integrum erat judicem *Ethnicum* declinare, modo competentem.

IV. „ Peccatum ergo Corinthiorum in eo erat (pergit Estius) „ quod cum possent causam agere apud fideles, saltem, ut delectos arbitros, mallent apud infideles judices experiri, non sine „ Ethnicorum scandalo, & Christianæ Religionis injuria: nam „ eo vitia Christianorum detegebantur apud infideles, primum „ dissidia, deinde avaritia, tum injuriæ mutuæ “.

V. Ut autem hujus recursus ad judicia Infidelium indignitatem evincat, & ostendat Apostolus, adjungit, *v.* 2. *An nescitis, quoniam Sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis judicetis?* Quasi diceret: „ Cum sitis judices universales de maximis rebus judicaturi, ut per „ quos omnium impiorum vita condemnanda sit; an vos indignos „ censetis, qui præficiamini minimis judiciis? Veluti cum disceptatur de negotiis hujus sæculi plerumque frivolis, atque exigui „ momenti, certe extremo loco habendis a Christiano “. Ita Estius.

VI. Prosequitur argumentum Apostolus *v.* 3. *Nescitis quoniam Angelos judicabimus, quanto magis sæcularia?* Id est „ si judicaturi sumus Angelos, id est creaturam omnium præstantissimam, quanto magis digni habendi, qui inter nos de rebus infimis, ut sunt ea, quæ spectant ad usum vitæ præsentis judicemus “? ait Estius.

VII. Post hæc concludit *v.* 4. *Sæcularia ergo judicia si habueritis, contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.* Per *contemptibiles* hic intelligit Apostolus, qui inter ipsos Fideles, sive in Ecclesia *minimi* habentur.

VIII. Nequaquam tamen absolute, & simpliciter vult similes dijudicandis, ac terminandis *sæcularibus judiciis* sive quæstionibus esse præficiendos, sed *comparative* duntaxat ad infideles, docere volens, potius hoc agendum esse, etsi parum deceat, quam ut Christiani litigent apud infideles.

Unde sequitur apud Apostolum, *v.* 5. *Ad verecundiam dico*; quasi diceret; Quod dixi de *contemptibilibus* constituendis ad judicandum inter vos, non dixi quod ita fieri debeat; sed ut ab eo quod agitis pudor vos avocet. Sic enim confugitis ad profana tribunalia, quasi desint apud vos viri sapientes, & honorati, qui causas vestras dijudicent: quod vobis profecto *pudorem* incutere debet.

IX. Et hoc est quod sequitur *v.* 5. *Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum.* Sensus est: Adeo ne non est vel unus sapiens apud vos, qui fratrum inter se disceptantium causas possit judicando, vel arbitrando, secundum jus & æquitatem dirimere.

Ita-

Itaque hoc unum inculcare voluit Apostolus, ut si Fidelis quæstionem habeat de rebus etiam temporalibus cum alio Fideli, quæstionem non ad tribunal sæculare Ethnicorum trahat, sed alicui *Sapienti* inter Fideles, sive Christianos quæstionem proponat, ut ipse eam determinet, & dirimat.

X. Licet enim eo tempore sub Imperatoribus ethnicis, Christiani non essent judices a Principe constituti cum potestate, uti recte notat Estius; poterant tamen eligi, & assumi tamquam *arbitri*, quorum sententiis ex compromisso starent, qui controversias habebant.

XI. Imo vel idcirco desiderabat Apostolus, ut Fideles quæstiones ad Ecclesiam referrent, ut hoc pacto judicia, & lites forenses fugerent; controversiasque suas amicabiliter, interveniente *Sapiente*, componerent: ideoque subjungit præcedentibus, *vers.* 7. *Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos*. Ac si diceret: Non est quod propterea ad infidelium tribunalia controversias vestras deferatis, quia Fideles judicandi auctoritate ab Imperatoribus non sunt instructi, & consequenter judicia exercere nequeant; quia hæc vos Christiani fugere debetis: imo *jam omnino delictum est in vobis, quod judicia*, sive lites forenses, *habetis inter vos*.

Vult ergo Apostolus, ut Fideles quæstiones inter ipsos excitatas, non in forensibus tribunalibus agitent; sed eligatur aliquis sapiens ex ipsis, cui quæstionum suarum decisionem committant.

XII. Per *Sapientem*, qui dirimendis, & sopiendis quæstionibus inter Fideles exurgentibus intendat, & ad quem ipsi recurrant, intelligi videtur omnis ille, qui difficultatibus illis terminandis, & fratribus conciliandis, eosque a litibus evocandis est convenientior, & veræ ac Christianæ sapientiæ gratia in Ecclesia honoratus: uti monet Estius.

XIII. Cum igitur Episcopi præcipua in Ecclesia auctoritate pollerent, ipsisque tamquam Christianorum spiritualibus Patribus, & Directoribus Fideles sua negotia magis consuevissent confidere, ipsisque speciali titulo incumberet, animos filiorum & subditorum suorum conciliare, & ab inordinato rerum terrenarum amore avocare; judicarunt jam pridem sanctissimi Episcopi, muneris sui esse, causas & quæstiones Fidelium, etiam de rebus *terrenis* audire, & dirimere; ipsosque ad concordiam revocare, simulque sua auctoritate paterna eos docere, quantum præ bonis temporalibus, pro quibus tantopere disputant, amanda sint cœlestia.

XIV. ☞ Nec virorum Apostolicorum mens erat, Christianos potestatis civilis Jurisdictioni subducere: quippe in iis contextibus qui laudati sunt, Apostolus loquitur de *Actore*, non autem de *Reo*, qui ab adversario ad tribunal infidelium evocatus illud declinare non poterat.

In eam sententiam hunc locum Apostoli interpretatus est sanctus Thomas: cum enim sibi objecisset huic textui Apostoli videri contrarium id quod dicitur in prima Epistola Sancti Petri, *cap.* 2. *vers.* 13. *Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi tamquam præcellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis*, respondet: „ Pertinet enim ad auctoritatem Principis „ judicare de subditis; est ergo contra jus divinum prohibere „ quod ejus judicio non stetur, si sit *infidelis*: sed dicendum (ait) „ quod Apostolus non prohibeat quin *fideles* sub *infidelibus* Principibus constituti, eorum judicio compareant si *vocentur*; hoc „ enim esset *contra subjectionem*, quæ debetur Principibus: sed „ prohibet ne fideles eligant voluntarie infidelium judicium “.

Similiter in eumdem textum Apostoli scribit Liranus: „ Apostolus non proibet hic fideles sub Principibus *infidelibus* constitutos comparere coram eis, quando *vocantur*; hoc enim esset *contra subjectionem*, quæ Principibus debetur: sed prohibet „ ne *voluntarie* recurrant ad Judices infideles in illis negotiis, „ quæ determinari possint per fideles “.

XV. Rectissime proinde notavit contra Cardinalem Bellarminum Guilelmus Barclajus in suo Tractatu *de potestate Papæ*, *cap.* 21 „ nihil jubere Apostolum eo loco, quod Judicium infidelium jurisdictionem, & imperium in Christianos aut tollat, „ aut minuat, aut ei aliquo modo præjudicet; itaque Judicum „ illa constitutio, ad quos monet Apostolus ut fideles causas „ suas deferant, nullo modo eximebat Christianos a subjectione, „ & jurisdictione Magistratuum ethnicorum: sed tantum auferebat illis necessitatem interpellandi Judices infideles; cum haberent inter se *communi consensu* constitutos, quorum sententiis „ obortæ controversiæ componi poterant. Erant autem hi Judices revera *arbitri* sine imperio, sine prehensione, voluntariam tantum jurisdictionem exercentes: & ideo si vel refractarius Christianus, vel Ethnicus aliquis Christianum ad Judicem infidelem vocasset, nihil vocato profuisset Judicum illorum Christianorum auctoritas, quominus ethnico tribunali se „ sistere teneretur; teneretur, inquam, *in conscientia* propter „ subjectionem; quam superioribus jure naturali debemus “. Hactenus Barclajus, qui ibidem ipsum fusius deduxit contra Cardinalem Bellarminum, aliosque, qui ex hoc textu Apostoli prætendere videntur primos Christianos per Judicum illorum constitutione a jurisdictione Magistratuum ethnicorum etiam in causis civilibus, & politicis fuisse exemptos, nec eis *in conscientia* subjectionem debuisse. Quam sententiam ibidem refutat Barclajus, probans Christianos etiam in conscientia debuisse parere Magistratibus infidelibus, eisque subjectionem debitam exhibere in licitis, & honestis, quæ nullatenus Evangelio, aut Christianæ Religioni adversabantur.

XVI. Idipsum non obscure significarunt sanctus Thomas & Liranus, dum dicunt, quod si fideles vocati ad Tribunalia *infidelium* se sistere renuissent, hoc fuisset *contra subjectionem, quæ debetur Principibus*. Evidens autem est S. Thomam conformiter ad textum S. Petri, quem commentatur, loqui de debito, sive obligatione *in conscientia*, de qua & sanctus Petrus loquitur. ☞

C A P U T II.

Quæ fuerit sub Christianis Principibus Episcoporum auctoritas in dirimendis Laicorum Causis.

1 *S. Augustinus causis civilibus componendis toto animo incumbit.*
2 *Sanctus quoque Ambrosius huic bono officio se impendit.*
3 *Imperatores Christiani desiderarunt, ut quæstiones inter Fideles ab Episcopis componerentur.*
4 *Constantinus Magnus permisit litigantibus ad Episcoporum judicium provocare, rejectis Magistratibus civilibus.*
5 *Arcadius Imperator similiter indulsit, ut litigantes ex mutuo consensu judicium Episcopi tamquam arbitri experiri possint.*
6 *A decisione Episcopi sic electi provocari non poterant.*
7 *Litigantium altero recusante, causa ad Episcopos trahi non poterat.*
8 *Ad leges permittentes litigantibus confugere ad Episcopos respexit S. Leo consulens pœnitentibus, ut ad Episcopale potius, quam ad sæculare judicium recurrerent.*
9 *Episcopi potius arbitri, quam judices constituebantur, idque de consensu utriusque litigantis.*
10 *Extravagans, quæ permittit litiganti altero reluctante expetere Episcopale judicium, non potest probabiliter Constantino attribui.*
11 *Hæc Extravagans vult Sententias Episcoporum inviolatas servari.*
12 *Cur tanta tribuatur auctoritas Episcoporum Sententiis?*
13 *Ea Extravagans a quibusdam viris eruditis rejecta ut supposititia, a Carolo Magno sub nomine Theodosii confirmata fuit.*
14 *Eam referunt S. Ivo, & Gratianus; probavit Innocentius III.*
15 *Perperam ab Innocentio impensa fuit.*
16 *Vigore hujus legis licitum erat laico in quacumque parte litis ad Episcopum causam trahere, etiam altero litigantium invito.*
17 *Non licebat a Sententia Episcopi appellare.*
18 *Voluit Carolus Magnus in omnibus suis ditionibus ab omnibus hanc legem observari.*
19 *Quis fuerit Caroli Magni in promulgatione hujus legis scopus.*
20 *Omnis Episcoporum auctoritas in causis laicorum tendebat ad conciliandam pacem.*
21 *Episcopi urgebant Principes, ut idem esset judiciorum forensium scopus.*
22 *Passimque laicorum causæ civiles ad Episcopos deferebantur.*
23 *Quam extensa fuerit Jurisdictio Ecclesiastica sæculo XIII. ostenditur ex Concilio apud Melodunum.*
24 *Causa civilis inter laicos ratione juramenti, spectabat ad Judicem Ecclesiasticum*
25 *Hoc titulo omnes pene causæ ad Tribunal Ecclesiasticum devolvebantur*
26 *Causæ testamentariæ ad idem Tribunal spectabant.*
27 *Hujus ratio erat, quod testamenta conficerentur coram Notario Ecclesiastico.*
28 *Per hoc plurimæ causæ Tribunali Ecclesiastico subjiciebantur.*
29 *Rectores Ecclesiarum poterant laicos, qui personas, vel bona ipsorum læderant, ad Ecclesiasticum Tribunal vocare.*
30 *Multo tempore in Gallia pene solum fuit Forum Ecclesiasticum.*
31 *Id ostenditur discursu, quem Bertrandus Episcopus Æduensis, nomine Cleri Gallicani, coram Philippo Valesio habuit.*
32 *Prætendit hic omnem causam, in qua subest materia peccati, spectare Forum Ecclesiasticum.*
33 *Ex hoc principio facile omnes causæ ad Forum Ecclesiasticum trahi possunt.*
34 *Dicit Æduensis consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ esse, ut cognoscat de causis personalibus, & realibus laicorum.*
35 *Asserit hanc consuetudinem introductam ex voluntate litigantium eligentium Tribunal Ecclesiasticum.*
36 *Hic reflectit Æduensis ad legem sub nomine Theodosii a Carolo Magno promulgatam.*
37 *Hæc consuetudo in contradictorio judicio dicitur confirmata.*
38 *Quare Ecclesia Gallicana ampliore jurisdictione utatur, quam aliæ Ecclesiæ?*
39 *Supplicant Prælati, ut Rex conservet eam jurisdictionem in causis laicorum.*
40 *Item ut juxta Legem Theodosii a Carolo Magno innovatam, permittat litigantibus libertatem Judicem eligendi.*
41 *Extensionem Jurisdictionis Ecclesiasticæ probat tractatus Guillelmi Durandi Concilio Viennensi exhibitus.*
42 *Consectaria ex ante dictis.*

I. QUOD in componendis Christianorum litibus fecerant Episcopi, dum in Ecclesiam sæviret persecutio; id Constantino imperante, qui pacem Ecclesiæ dedit, perrexerunt: regebant enim sine supercilio, coercebant sine terrore; ac dirimendis Fidelium contentionibus intenti id unum sibi proponebant, ut jus unicuique debitum redderent, pacem & concordiam in animis stabilirent.

Quantopere huic animorum consensioni in Ecclesia, in Im-

perio

perio consulendæ incubuerit S. Augustinus, testis est Possidius, S. Doctoris coetaneus, ac ejus vitæ auctor. Refert eum interpellatum a Christianis, & a cujuscumque sectæ hominibus, causas eorum audivisse *diligenter ac pie*; & ut eas dirimeret, aliquando tota die jejunum perdurasse: ubi etiam hoc addit, quam sancta intentione, genus illud occupationis alioquin ipsi molestissimæ susceperit; idque, ut ait Possidius, secundum Apostoli sententiam dicentis, *Audet quisquam vestrum*, &c.

Ipse quoque plurimis locis de seipso testatur, quomodo quæstionibus & causis decidendis occuparetur, & hisce implicatus a rerum cœlestium contemplatione invitus avocaretur; ac signanter libro De Opere Monachorum *cap.* 19. ubi una asserit, se hisce molestiis ex Apostoli sententia implicari: ,, Quibus (ait) nos ,, molestiis idem affixit Apostolus, non utique suo, sed ejus, ,, qui in eo loquebatur, arbitrio ".

Quantos labores, quantasque molestias subiret, & qualiter se totum impenderet, ut homines sæculares ad concordiam revocaret; ipsisque persuaderet, ut suo se subjicerent judicio, videri potest *Conc.* 24. *in Psal.* 118.

II. Eidem operi insudasse S. Ambrosium, testis est Augustinus *lib.* 6. *Confess. cap.* 3. ,, Secludentibus me (ait) ab ejus aure at- ,, que ore catervis negotiosorum hominum, quorum infirmitati- ,, bus serviebat ".

III. Imperatores Christiani desiderantes inter subditos suos pacem, & animorum concordiam, etiam hoc Episcopale studium in decidendis, & dirimendis negotiis civilibus laudarunt, & suis legibus probarunt & stabilierunt.

IV. De Constantino Magno scribit Sozomenus *lib.* 1. *Hist. cap.* 9. ,, Litigantibus permisit, ut ad Episcoporum judicium provoca- ,, rent, si Magistratus Civiles rejicere vellent: eorum autem ,, sententia rata esset, aliorumque Judicum sententiis prævale- ,, ret, perinde ac si ab Imperatore ipso data fuisset: utque res ,, ab Episcopis judicatas, Rectores Provinciarum, eorumque Of- ,, ficiales executioni mandarent ".

V. Extat & Arcadii Imperatoris Constitutio in *L.* 7. *Cod. de Episcopali Audientia*, qua idipsum litigantibus permittitur: ,, Si ,, qui (ait) *ex consensu* apud sacræ legis Antistitem litigare vo- ,, luerint, non vetabuntur; sed experiuntur illius in *civili* dun- ,, taxat negotio, more *Arbitri*, sponte residentis judicium ".

Hinc elucet, litigantibus liberum fuisse causas suas civiles ad Episcopum deferre, qui quasi a partibus electus, non ut Judex, sed more *Arbitri* causam susciperet, & dirimeret.

VI. Ut autem firmior esset ab Episcopo tamquam arbitro inter Fideles prolata sententia, declaratur in *L.* 8. *Cod. eod.* quod ab ea provocari nequeat; atque ipsi Judices, quod ab Episcopo determinatum fuerit, executioni mandari deberent. ,, Episco- ,, pale judicium ratum sit omnibus, qui se audiri a Sacerdotibus ,, elegerint: eamque illorum judicationi adhibendam esse reve- ,, rentiam jubemus, quam vestris deferri necesse est potestatibus, ,, a quibus non licet provocare. Per Judicum quoque officia; ne ,, sit cassa Episcopalis cognitio, definitioni executio tribuatur ".

VII. Permittit quoque Valentinianus III. in *Novella* 12. laicis, ut præeunte vinculo *compromissi* coram Episcopo causas suas pecuniarias agant. Addit tamen: ,, Aliter eos Judices esse ,, non patimur, nisi *voluntas jurgantium*, interposita, sicut di- ,, ctum est, conditione procedat. Si ambo ejusdem officii liti- ,, gatores nolint, vel alteruter, agant publicis legibus & jure ,, communi ".

Hæc non obscure probant, Episcoporum judicia fuisse *amicabilia arbitraria*, laicosque non nisi *volentes*, eorum judicio subjectos.

VIII. Ad has leges reflexisse apparet S. Leo, dum *Epist.* 2. respondit Rustico Narbonensi Episcopo: ,, Si pœnitens habet ,, causam, quam negligere forte non debeat, melius expetit Ec- ,, clesiasticum quam forense judicium ". Hic enim satis patenter supponit Leo, laicis optionem esse recurrendi vel ad Ecclesiasticos, vel sæculares Judices. Consulit autem Ecclesiasticos potius expeti a pœnitentibus; quia tum temporis, non more forensi & judiciario, sed arbitrario & amice quasi, causæ ab Episcopis finiebantur, & sopiebantur: ut consequenter qui ab Episcopum recurrebant, quæstionesque suas referebant, non tam litigare, & judicio experiri, quam amice convenire, & pacifice quæstionem terminari velle viderentur.

IX. Quæ hactenus relata sunt, evincunt Episcopos de causis laicorum etiam civilibus judices, sive potius arbitros constitutos fuisse, si modo litigantes eos elegerint; sive, *si qui apud sacræ legis Antistites litigare voluerint*, ut loquitur Arcadius in citata *L.* 7. *Cod. de Episcopali Audientia*; aut quemadmodum dicit Honorius in lege sequenti, *qui se audiri a Sacerdotibus elegerint*, uti recte notat Jacobus Gothofredus ad Extravagantem primam De Episcopali judicio, quæ habetur in appendice Codicis Theodosiani.

X. Credit autem Gothofredus, hanc Extravagantem sive Legem, vel ex hoc capite supposititiam esse, & Constantino Magno tribui non posse, quod permittat causas laicorum ad Episcopos deferri, non tantum ex *utriusque* litigantium consensu, sed & *altero refragante*.

In hac quippe Lege sub nomine Constantini dicitur: ,, Qui- ,, cumque itaque litem habens, sive possessor, sive petitor erit, ,, inter initia litis, vel decursis temporum curriculis, sive cum ,, negotium peroratur, sive cum jam cœperit promi sententia, ,, judicium eligit sacrosanctæ legis Antistitis, illico sine aliqua ,, dubitatione, etiamsi alia pars refragatur, ad Episcopum cum ,, sermone litigantium dirigatur. Multa enim, quæ in judicio ,, captiosæ præscriptionis vincula promi non patiuntur, investi- ,, gat & promit sacrosanctæ Religionis auctoritas ".

XI. Significat in eadem Lege Constantinus Ablavio Præfecto: ,, Sanximus sicut Edicti nostri forma declarat, sententias Episco- ,, porum quolibet genere prolatas sine aliqua ætatis discretione ,, inviolatas semper incorruptasque servari; scilicet ut pro san- ,, ctis semper ac venerabilibus habeatur, quidquid Episcoporum ,, fuerit sententia terminatum ".

Additur post hæc, quod nec liceat ulterius retractari negotium, quod Episcoporum sententia deciderit.

XII. Cur tanta Episcoporum sententiis auctoritas, tantaque litigantibus ad judicia Episcopalia recurrendi tribuatur libertas, subditur: ,, Hoc nos Edicto salubri aliquando censuimus, hoc ,, perpetua Lege firmamus malitiosa litium semina comprimen- ,, tes: ut miseri homines, longis ac pene perpetuis actionum ,, laqueis implicati, ab improbis petitionibus, vel a cupiditate ,, præpropera maturo fine discedant ".

XIII. Quamvis Jacobus Gothofredus, aliique viri eruditi tum ex allegata, tum aliis rationibus non improbabiliter sustineant, hanc Extravagantem sive Edictum Constantino tribui non posse, hoc nihilominus constat, jam pridem illud in Capitularibus Regum Francorum probatum, & quasi adoptatum esse *lib.* 6. *cap.* 366. edit. Baluzianæ; citaturque non quidem sub nomine Constantini, sed Theodosii.

XIV. Refertur quoque ab Ivone in suo Decreto *part.* 16. *cap.* 312. & a Gratiano *Caus.* 11. *quæst.* 1. *Can.* 35. & 36. ac tandem ab Innocentio III. tamquam primitus a Theodosio editum, & a Carolo Magno innovatum adducitur, & probatur in *Cap.* 13. ✠ *De Judiciis*.

XV. ☞ Prædictam Extravagantem probavit Innocentius, ut probaret ad suum Tribunal spectare jus decidendi quæstionem inter Joannem Regem Angliæ, & Philippum Regem Franciæ.

Verum ex contextu Extravagantis sive Constantinum, sive Theodosium, sive Carolum Magnum auctorem habeat, nequaquam obscurum est, eam perperam & contra mentem Auctoris per Innocentium III. impendi ad vindicandum sibi jus decidendi hanc quæstionem.

In primis enim constat hanc Extravagantem nonnisi de *privatis* laicorum negotiis & quæstionibus, non autem *de publicis* inter supremos Principes juribus, & regaliis agere.

Ulterius constat causas inter laicos exortas in hac Extravagante ad *Episcopos* remissas esse, non tamquam ad *judices publica auctoritate* munitos, sed duntaxat tamquam ad *arbitros*, uti ex verbis Extravagantis in textu relatis monstratum est: itaque perperam prætendit Innocentius auctoritate hujus Extravagantis, hoc dissidium inter duos istos Reges coram se, vel ejus Delegato *judicialiter* esse decidendum.

Interim ex hac Innocentii Decretali, necnon subsequentium Pontificum Decretalibus & responsis in Decretales Gregorii IX. relatis habetur, Pontifices leges imperiales, per quas Principes Episcopis commiserunt causas suorum subditorum *sine judiciali strepitu*, aut ullius jurisdictionis contentiosæ forma decidendas, & pacifice terminandas, tandem labentibus sæculis post erecta Ecclesiastica Tribunalia, prætendisse omnes illas causas jurisdictioni Ecclesiasticæ esse subjectas, easque judicialiter coram Judicibus Ecclesiasticis instruendas & decidendas, ut inferius dicetur. ☜

XVI. His obiter notatis, constat ante Innocentium III. vigore Edicti, quod sub nomine Constantini datum est, licitum fuisse laicis non tantum ante inchoationem judicii, sed in quacumque parte litis causam e manibus Judicis laicis extrahere, & ad judicium Episcopi trahere, idque parte adversa refragante. Consequenter amplius dici non poterat, Episcopum tamquam arbitrum de utriusque litigantis consensu esse electum, & quasi ex compromisso causam dirimere.

XVII. Ulterius Edictum eam tribuit judicio sive sententiæ Episcopi efficaciam, ut causæ sententiis Episcoporum terminatæ, perpetuo stabilitatis jure firmentur, nec ulterius liceat retractare negotium; ut legitur apud Gratianum.

XVIII. Porro notanda merito verba, quibus hoc Edictum sub nomine Theodosii Carolus Magnus promulgavit; hinc enim patebit per omnes generatim suas ditiones, sive hæ Jure scripto seu Romano uterentur, sive Jure consuetudinario, quod hanc promulgationem fecerit consultu omnium suorum fidelium, tam Clericorum, quam laicorum. Verba sunt: ,, Volumus atque præ- ,, cipimus, ut omnes ditioni nostræ Deo auxiliante subjecti, ,, tam Romani, quam Franci, Alamanni, Bajuvarii, Saxones, ,, Turingii, Fresones, Galli, Burgundiones, Britones, Longo- ,, bardi, Vuascones, Beneventani, Gothi, & Hispani, cæteri- ,, que nobis subjecti omnes, licet quocumque videantur legis ,, vinculo constricti, vel consuetudinario more connexi, hanc ,, sententiam, quam ex sexto-decimo Theodosii Imperatoris li- ,, bro, capitulo videlicet 11. ad interrogata Ablavii Ducis illi ,, & omnibus rescriptam, sumpsimus, & inter nostra Capitula ,, pro lege tenendam consultu omnium fidelium nostrorum tam ,, Clericorum, quam & laicorum posuimus, lege cunctis perpe- ,, tuo tenendam.

XIX. Eadem indubie mens erat Caroli Magni in hujus Legis renovatione, & promulgatione, quæ in ipsa Lege expressa sub nomine Theodosii erant, redintegrare; nimirum, ut populo pax & vera concordia procuraretur, litesque ac contentiones inter Fideles amice componerentur per Episcopum communem ipsorum patrem, atque Episcopi ministerio e cordibus eradicaretur litium & dissensionum super rebus temporalibus ordinaria radix, cupiditas; & plantaretur pacis & concordiæ mater, charitas.

Hic scopus, ut supra diximus, in ipsa Lege his verbis exprimitur: ,, Hoc perpetua Lege firmamus, malitiosa litium semina ,, comprimentes, ut miseri homines longis ac pene perpetuis a- ,, ctionum laqueis implicati, ab impiis petitionibus, vel a cupi- ,, ditate præpropera maturo fine discedant ".

XX. Tota ergo Episcoporum jurisdictio & auctoritas in laicorum causis ad concordiam pacemque inter litigantes conciliandam, mise-

miserosque homines e litium & actionum laqueis ac tricis eripiendos tendebat. Ut proinde mirum videri haud debeat, si laicis libertas daretur ad ipsos tamquam communes pacificatores & patres recurrendi.

XXI. Imo Episcopi persuadere conabantur Regibus, quod & Judices laici potius pacificatores, quam judices esse deberent; ita Episcopi Concilii Triburiensis ad Ludovicum Regem Germanorum loquebantur: ,, Constituite Comites & Ministros Reipu- ,, blicæ, qui placita non pro acquisitione lucri teneant: sed ,, ut causæ Dei, & viduæ, ac pupilli, & populus justitiam ha- ,, beant; & plus litigantes ad concordiam salva justitia revoca- ,, re studeant, quam committere, ut ipsi inde aliquod lucrum ,, possint habere. Quos si pacificare non potuerint, tunc justum ,, judicium decerni faciant.

XXII. Hinc itaque fiebat, ut pleræque causæ etiam laicorum coram Ecclesiasticis agitarentur, lateque ipsa auctoritas Episcopalis in decidendis quæstionibus se extenderet.

XXIII. Et revera extensam admodum fuisse Ecclesiasticorum jurisdictionem, etiam circa causas laicorum dubitari nequit, legiturque, quod anno 1225. Ludovicus Rex Galliarum convocaverit Concilium Meloduno, ibique Archiepiscopi, & Episcopi Franciæ præsente Legato, peterent instanter a Rege Franciæ & a suis Baronibus jurisdictionem omnium hominum super mobilibus, de quibus homines Ecclesiarum in causam traherent coram ipsis, & jurisdictione ista dicebant investitam esse Ecclesiam Gallicanam.

Hinc postulationi Episcoporum Rex se opponens, argumentis evidentissimis asserebat, hoc esse dissonum rationi: ,, Cum causa ,, mobilium (ait) non ratione juramenti, vel fidei, vel testa- ,, menti, vel maritagii petitorum mere sit laicalis, nec ad forum ,, Ecclesiasticum videtur aliquatenus pertinere ",

XXIV. Hæc ex Chronico Turonensi referuntur tom. 11. Concil. General. *col.* 190. ex quibus patescit, quod licet super postulatis Episcoporum nihil fuerit conclusum, ipsaque causa *ab utraque parte posita sit in suspenso*, nihilominus ex ipso Regis responso habetur.

Primo, quod causa etiam super mobilibus ratione juramenti interpositi tunc temporis spectaret ad forum Ecclesiasticum; quod tamquam indubitatum supponens Bonifacius VIII. *Cap.* 3. *De Foro competenti in* 6. respondit, quod Clericus possit laicum, pro quo fidejusserat, quique juramento interposito promiserat fidejussorem servare indemnem, convenire coram Judice Ecclesiastico, ,, ad cujus (ait) forum ratione *juramenti* causæ hujusmodi co- ,, gnitio *noscitur* pertinere ,,.

XXV. Hoc titulo omnes pene quæstiones super contractibus etiam civilibus, ad Judicem Ecclesiasticum devolvebantur; licet etiam causa esset realis, uti notat Mornacius ad *L.* 8. *Cod. de Episcopali Audientia*; quia ,, numquam fere omittebant Tabel- ,, liones adjicere præstitum a contrahentibus sacramentum de ser- ,, vandis, quæ pepigissent ,, ait Mornacius.

XXVI. Ulterius ex responso Regis patet, causas testamentarias ad forum Ecclesiasticum pertinuisse; quod & notavit Mornacius loco citato.

XXVII. Rationem addit Mornacius ,, quod testamenta fere ,, omnia conscriberentur a duobus semper Notariis, altero Re- ,, gio, altero Apostolico ,,. Dein addit. Ita ut per mixturam ,, utriusque illius muneris judicari, & in hoc etiam mos esset, ,, imperium Regium. Manus enim sola incidens Tabellionis Ar- ,, postolici efficiebat, *levibusque velut per devia gyris*, negotium ,, Ecclesiasticum, quod alias, & nisi mixtura illa fuisset, plane ,, erat profanum, & a profanis, seu sæcularibus, regiisque Ju- ,, dicibus judicandum ,,.

XXVIII. Observavit & illud Auctor Somnii Vergerii; asseritque quod laici frequenter contractus suos coram Notariis Ecclesiæ conficerent, ut Judici sæculari se subtraherent: " Multi (ait ,, *cap.* 200.) magis eligunt vinculum Ecclesiæ, quam vinculum ,, temporale; & ante aliquando dimitterent contractus facere, sine ,, quibus non possent vivere, quam se submittere Curiæ tem- ,, porali ,,.

XXIX. Sicuti contractus coram Notario Ecclesiastico subdebantur Tribunali Ecclesiastico; ita quæcumque causa, cui quid spirituale seu Ecclesiasticum videbatur immixtum, ad idem spectare dicebatur.

Hac de causa Rectores Ecclesiarum coram Judice Ecclesiastico convenire poterant laicos, qui vel ipsorum personas, vel bona læsisse, aut occupasse prætendebantur; quia de sacrilegii crimine agi videbatur. *Cap.* 8. *x. De Foro competenti*.

XXX. Hæc atque quæ causas etiam laicorum ad judicium Ecclesiasticum trahebant, evicunt, merito notasse Mornacium loco supra citato: " Inde eminuit per longas ætates unum pene, ac ,, solum in universa Gallia forum Ecclesiasticum, evilui[t]que toto ,, illo tempore, quasique emarcuit jurisdictio Regia ,,.

XXXI. Merito sane id speciatim de Gallia monuit Mornacius. Nam ut constat ex disputatione super puncto jurisdictionis anno 1327. habita inter Nobiles Regiosque Ministros, & Prælatos Regni Galliæ coram Philippo Valesio Rege Galliæ, in Regno Galliæ, magis quam in ullo alio, jurisdictio Ecclesiastica ad omnes pene laicorum causas se extendebat; uti ex articulis a Petro de Cugneriis Consiliario Regio nomine Nobilium, & Baronum contra Prælatos propositis, & Bertrandi Episcopi Æduensis ad illos responsis colligitur.

XXXII. Hic in primis probat Æduensis, jurisdictionem temporalem posse competere Ecclesiasticis; nec esse contrariam Sacerdotio; atque inter alia prolatis exemplis Petri, *Act. cap.* 5. qui *Ananiam & Saphiram pro crimine furti, & mendacii judicialiter condemnavit*; & Pauli, 1. *Cor cap* 5. qui *convictum fornicatorum condemnavit*: necnon verbis Christi, *Matth. cap.* 18. *Si peccaverit in te frater*, &c. subjungit: ,, Ecce quam expresse ,, vult, quo in *omni* re, in qua est *peccatum* unius adversus al- ,, terum, si ille, qui deliquit monitus charitative non emenda- ,, verit, debet negotium ad judicium Ecclesiæ referri ,,.

XXXIII. Hoc principio posito, nemo non videt, quam non sit difficile, omnes plane causas ad judicium Ecclesiæ referre: cum nullæ fere causæ sint, in quibus peccatum injustitiæ intervenire prætendi nequeat. Quod & ipse Æduensis non obscure expressit; qui paulo post dicit: " Præterea nullus dubitat, quin ,, cognitio de peccato ad personas Ecclesiasticas pertineat: cum ,, ergo talia non perpetrentur sine peccato alterius partis, patet, ,, quod Ecclesia cognoscere possit ,,.

XXXIV. Dicit deinde Æduensis, quod consuetudo secundum jura dat jurisdictionem, maxime personæ capaci; ac inde ulterius concludit: " Cum ergo Ecclesia Gallicana consueverit inter ,, laicos cognoscere in actionibus personalibus, & *realibus* ali- ,, cujus Ecclesiæ, patet quod consuetudo potuit sibi dare illam ,, jurisdictionem ,,.

Hinc observamus, consuetudinem in Gallia viguisse, ut & de *realibus* Ecclesia judicaret.

XXXV. Asserit præterea, quod " Ecclesia Gallicana magis ,, vindicet sibi illud jus consuetudine, quam præscriptione: quia ,, (ait) consuetudo videtur introduci magis ex voluntate & electione populi recurrentis ad judicium Ecclesiasticum potius, ,, quam ad judicium sæculare & in favorem eorum ,,.

XXXVI. Non obscurum est, Episcopum Æduensem hic reflectere ad Legem illam, quam sub nomine Theodosii confirmavit & innovavit Carolus Magnus, qua laicis facultas datur recurrendi ad Judicem Ecclesiasticum, etiam altera parte refragante: cujus Legis ipse Æduensis jam meminerat; ejusque observantiam nomine Cleri apud Regem urget, ut mox videbimus.

XXXVII. Multum confirmatur ad hoc ista consuetudo (pergit Æduensis) quia fuit in contradictorio judicio obtenta: " fre- ,, quenter enim reclamantibus Baronibus, responsione Prælatorum ,, audita, fuit per prædecessores vestros Reges consuetudo hujus- ,, modi Ecclesiæ firmata, & per Ecclesiam pacifice obtenta ,,.

XXXVIII. Post hæc sibi hanc objectionem ex persona adversarii format: " Quare hoc sibi vindicat Ecclesia Gallicana, cum ,, aliæ Ecclesiæ sibi in aliis regionibus hoc minime vindicare ,, noscantur? Ad quod potest faciliter responderi (ait). Si enim ,, Reges Franciæ, quos Deus singularibus privilegiis, gratiis, & ,, honoribus præ ceteris Regibus insignivit, & prosperati sunt; ,, inter ceteros propter tria, scilicet propter magnam fidem & ,, devotionem ad Deum, item propter maximum honorem & ,, reverentiam ad Ecclesiam, item propter justitiam prælibatam ,, ad populum sibi subditum, Ecclesiæ plures libertates conces- ,, serunt, vel concessis uti libere permiserunt; non est mirum, ,, imo tanta fuit ad Ecclesiam eorum devotio, quod Ecclesiæ ,, tanto eis propinquiores, tanto pluribus libertatibus gaudent; ,, nec ex hoc minus habuerunt, sed plus sicut rei evidentia ,, manifestat: imo hoc redundat in magnam nobilitatem Regni ,, & Regis ".

Quidquid sit de hoc responso; hoc equidem negari nequit, quin ipso Æduense fatente, Ecclesia Gallicana præ cæteris Ecclesiis ampliore jurisdictione uteretur.

XXXIX. Postmodum respondet Æduensis nomine Prælatorum ad singulos articulos gravaminum per Barones & Nobiles propositos; ac deinde supplicant Regiæ Majestati, ,, quod placeat ei ju- ,, ra, libertates, privilegia Canonica, consuetudines & sasinas, ,, quæ & quas Ecclesiæ Gallicanæ habent, & habuerunt tempo- ,, ribus retroactis, eis defendere & servare, specialiter super ,, cognitionem actionum personalium, & realium mixtarum, ,, necnon & interdictorum maxime inter laicos ".

XL. Plura alia sigillatim exprimunt, quæ amplitudinem jurisdictionis indicant; atque finaliter petunt, ut ,, placeat ei pro- ,, clamationes, & inhibitiones factas, scilicet quod nullus laicus ,, trahat alium laicum coram Judice Ecclesiastico, revocare; ,, quia hoc esset omnia Ecclesiarum jura tollere.

,, Et licet (inquiunt) in aliquibus locis pro tollenda eorum ,, malitia in talibus proclamationibus, seu inhibitionibus verba, ,, quæ sequuntur, apponant; videlicet, quod laicus non trahat ,, alium laicum coram Ecclesia super casibus pertinentibus ad ,, Judices sæculares seu temporales, hoc est propter jura Eccle- ,, siæ usurpanda: quia multa pertinent ad forum laicorum, quæ ,, nihilominus pertinent ad Ecclesiasticum. Et sic jus & consue- ,, tudo tollerentur, per quæ in *electione* laici est, quod possit ,, alios laicos in foro Ecclesiæ convenire ",

Prælatos hic rursus respicere ad Legem sub nomine Theodosii a Carolo Magno innovatam, quæ laicis libertatem recurrendi ad Judicem Ecclesiasticum tribuit, manifestum est.

XLI. Quam late tunc jurisdictio Ecclesiastica in Regno etiam Galliæ ex mente & opinione Prælatorum se extenderet, sat probat hic discursus; uti & tractatus De modo generalis Concilii celebrandi, per Gullielmum Durandum Episcopum Mimatensem Concilio Viennensi oblatus, ubi *Rubrica* 70. vulnera Ecclesiasticæ jurisdictionis a laicis inflicta proponit: quæ si rite expendantur, apparebit, quam late ex opinione Prælatorum se jurisdictio Ecclesiastica diffunderet.

XLII. Hactenus dicta ostendunt, quousque jurisdictio sive auctoritas Ecclesiæ in judicandis & decidendis laicorum causis etiam civilibus & profanis se extenderet: quodque & primis sæculis Principes causas ad Episcopale arbitrium deferri optaverint; ipsasque Episcoporum decisiones irretractabiles esse voluerint.

Patet insuper, succedentibus sæculis ,, jurisdictioni Ecclesiasticæ non exiguas a Magistratibus civilibus, & Regiis factas oppositiones.

Cognoscitur quoque, quod non defuerint Episcopi etiam sanctissimi, qui se Magistratuum conatibus opposuere; ipsamque auctoritatem, & jurisdictionem ecclesiasticam tutati sunt: non quod foren-

forensibus negotiis, aut causarum, & quæstionum discussionibus implicari amarent, aut lucrum ex illis sperarent; sed quod jura ecclesiarum suarum defendenda crederent; nec non putarent, causis terminandis, & pacificandis, suorum subditorum merito se debere impendere, ut ipsos a litibus forensibus expedirent, & pacem, & concordiam inter ipsos firmarent.

Noranda sunt, quæ in hanc rem leguntur de Sancto Hugone Episcopo Gratianopolitano in ejus vita apud Surium, ad diem primam Aprilis: ,, Temporalium negotiorum litigiosas causas æternorum amore, non amàre, sed tolerare didicerat. Dicebat enim omni febre molestiora sibi placita; modisque omnibus his se abrenuntiaturum, si non in hoc Deum se sciret offensurum. Intererat autem his tantummodo *pacis* obtentu, maxime pauperum atque Ecclesiarum. Ubi vero inexorabilia in aliquibus odia, & inexpiabiles repererat iras, tunc demum fortissime de Dei fisus auxilio, totusque in charitatis atque humilitatis solutus affectum, instantissime, ac devotissime offensis pro his, qui offenderant supplicabat. O! quoties salutis humanæ quasi cæcatus desiderio, in cœnosa se pro talibus loca projecit? Quoties ad pedes contemptibilium etiam personarum prostratus jacuit. Nec facile, imo pene nusquam frustrabatur optatis. Nam & si qui negassent, non solum gratis, sed & cum satisfactione pœnitentes offerebant postea non roganti, quod negaverant supplicanti ".

CAPUT III.

Quantopere sensim imminuta sit Jurisdictio Ecclesiastica in Causis civilibus laicorum in Belgio, & Gallia.

1 *Pluribus sæculis admodum extensa auctoritas Episcoporum in decidendis causis laicorum.*
2 *Per undecim sæcula videtur fuisse facultas laicis deferendi suas causas ad judicium Episcopi.*
3 *Circa sæculum* XIII. *cœpit jurisdictio ecclesiastica in Gallia, & vicinis Provinciis impeti.*
4 *Confœderatio Nobilium Galliæ contra jurisdictionem ecclesiasticam.*
5 *Causam delegant aliquibus, qui eam strenue prosequantur.*
6 *Papa hunc Nobilium impetum sistit.*
7 *Sæculo* XIII. *Rex Galliæ inhibuit Delegato Pontificis de rebus ad jurisdictionem temporalem spectantibus cognoscere.*
8 *Laici non patiebantur laicos conveniri coram Judice ecclesiastico, sub initium sæculi* XIV.
9 *Laici studebant laicorum causas jurisdictioni ecclesiasticæ subtrahere.*
10 *Circa sæculum* XIV. *vulnera multa ecclesiasticæ jurisdictioni inflicta queritur Guilelmus Durandus.*
11 *Sensim & frustatim jurisdictio ecclesiastica quasi interiit.*
12 *Sæculo* XIV. *Carolus V. Franciæ Rex causas* reales *jurisdictioni ecclesiasticæ subtraxit.*
13 *Dein Franciscus I. etiam quoad actiones* personales *laicos a jurisdictione ecclesiastica exemit.*
14 *Inhibuit sub mulcta arbitria Judicibus ecclesiasticis citare laicos in causis mere personalibus.*
15 *Declarat salvam jurisdictionem ecclesiasticam in causis mere spiritualibus.*
16 *Hæc Constitutio primitus tantum edita fuit per provisionem, & cum aliqua limitatione.*
17 *Quomodo per usum transierit in definitivam, & absolutam.*
18 *Principes Belgii sæculo* XV. *laicos in causis personalibus coram Judice ecclesiastico noluerunt conveniri.*
19 *Concordata inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem laicos pene quoad omnes causas a jurisdictione ecclesiastica eximunt.*
20 *Similiter & Concordata inter Hannones, & Archiepiscopum Cameracensem.*
21 *Hodie in citatione laici ad forum ecclesiasticum debet exprimi causa; & quare?*
22 *Laici hodie in Judicem ecclesiasticum consentire nequeunt.*
23 *Hodie abrogata Lex sub nomine Theodosii a Carolo Magno promulgata.*
24 *Quæ ratio diminutæ jurisdictionis ecclesiasticæ remissive.*

I. PLURIBUS sæculis admodum extensam fuisse Episcoporum auctoritatem in decidendis causis civilibus, etiam laicorum; eamque Principes suis legibus promovisse, & stabilisse, capite præcedenti ostendimus.

II. Videtur autem per undecim, & amplius sæcula Ecclesia mansisse in pacifica possessione hac extensa auctoritate decidendi causas laicorum; saltem quas laici ad ipsorum tribunal deferebant, ipsisque laicis integram fuisse libertatem, ut dimissis judicibus sæcularibus, causarum suarum decisionem Episcopis deferrent.

III. Verum circa sæculum XIII. cœpit hæc pacifica Ecclesiæ possessio turbari, ac paulatim diminui, ac tandem pene ad nihilum redigi, præsertim quoad causas civiles laicorum, idque vel maxime in Gallia, vicinisque Provinciis, in quibus tamen præteritis temporibus latius, quam in aliis regionibus, se extenderat jurisdictio, & auctoritas ecclesiastica; uti ex discursu Bertrandi Episcopi Æduensis capite præcedenti notavimus.

IV. Refertur in probationibus libertatum Ecclesiæ Gallicanæ ex historia Matthæi Parisiensis ad annum 1246. quod anno 1246. plures Barones Franciæ inter se convenerint, & mutua fide se obstrinxerint, jurisdictionem sæcularem, quæ tota pene absorpta erat a Clericis, revindicare, & defendere. Verba ipsorum sunt: ,, Nos omnes Regni Majores attento animo percipientes quod regnum non per Jus scriptum, nec per Clericorum arrogantiam, sed per sudores bellicos fuerit adquisitum, præsenti decreto omnium juramento statuimus & sancimus, ut nullus Clericus, vel laicus alium de cetero trahat in causam coram ordinario Judice, vel delegato, nisi super hæresi, matrimonio, vel usuris; amissione omnium bonorum suorum, & unius membri mutilatione, transgressoribus imminente: certis a nobis super hoc executoribus deputatis; ut sic jurisdictio nostra resuscitata respiret, & ipsi hactenus ex nostra depauperatione ditati, quibus Dominus propter eorum superbiam profanas voluit revelare contentiones, reducantur ad statum Ecclesiæ primitivæ, & in contemplatione viventes, nobis, sicut decet, activam vitam ducentibus, ostendant miracula, quæ dudum a sæculo recesserunt.

V. Refertur ibidem ex eodem Historico acta dictorum Baronum, quæ constituunt quatuor e suis, qui simul, vel duo ex ipsis strenue cum plena auctoritate, & potestate hoc negotium contra Clerum prosequantur; data quoque eisdem auctoritate exigendi etiam certam pecuniæ quantitatem a singulis de hac communitate pro expensis in prosequenda hac causa; monentque, ut si forsan quisquam de hac communitate excommunicaretur, & hi quatuor judicarent excommunicationem injustam, tunc non attendendo excommunicationem, pergeret: Verba Actæ Gallico idiomate relatæ hæc sunt: *A tous ceux qui ces Lettres verront, Nous tous desquels les seaux pendent en cet present escript, faisons sçavoir, que nous par la foy de nos corps avons fiancè & sommes aliancè, tant nous comme nos oirs à toujours, à ayder les uns aux autres, & à tous ceux de nos terres, & d'autres terres; qui vouldront ètre de cette compagnie, à puorchasser & à requirir & à defendre nos droitt & les leurs en bonne foy envers la Clergie. Et pour ce que seroit griève chose nous tous assembler pour ceste besoigne, nous avons eslu par le commun assent & octroi de nous tous, le Duc de* Burgoigne, *le Comte* Perrun *de* Bretaigne, *le Comte* d'Angulesme, *& le Comte de* S. Pol, *à ce que si aucun de ceste communitè avoit à faire envers la Clergie, sel ayde comme ces quatre devantdits esgarderoient qu'un homme lui deust faire, nous lui ferions. Et c'est à sçavoir, que à ce dèfendre, pour chasser, & requirir, chascun ce ceste communitè mettra la centiesme part par son serment de la vaillance d'un an de la terre qu'il tiendra. Et chascun riche homme de ceste compagnie fera lever ces deniers chascun an à son povoir à la Purification nostre-Dame, & les dèlivrera où il sera mestier pour cette besoigne, par les lettres pendantes de ces quatre avant nommès, ou des deux de eux. Et si aucun avoit tort, & il ne vouloit laisser par ces quatre avant nommès, il ne seroit pas aydè de la communitè. Et si aucun de ceste compagnie estoit excommuniè par tort, cognu par ces quatre, que la Clergie luy feist, il ne laisseroi aller son droit ne sa querelle pour l'excommuniment, ne pour autre chose qu'on luy fasse, si ce n'est par l'accort de ces quatre, ou des deux de eux, ains pour-suiveroit sa droiture. Et si les deux des quatre moureroyet ou alloyent hors de la terre, les autres deux qui demeurroyent, mettroyent autres deux en lieu de ces deux, qui auroyent tel povoir que c'est à devant divisè. Et si l'avenoit que les trois & les quatre allassent hors de la terre, ou mourissent, les douze ou les dix des riches de ceste communitè, esliront autres quatre, qui auront ce mème povoir que les quatre devantdits. Et si ces quatre, ou aucun de la communitè par le commandement de ces quatre, faisent aucune besoigne, qui appertensist à ceste communitè, la communitè l'en delivreroit.* Id est: Omnibus has visuris, Nos omnes, quorum sigilla his appensa sunt litteris, notum facimus, quod interposita corporum nostrorum fide fœdus iniverimus, tam nos ipsi, quam liberi nostri in perpetuum, ut nobis mutuo, omnibusque, qui in terris Jurisdictionis nostræ, seu in aliis degunt, huicque fœderi associari volent, opem feramus, ad promovendum, procurandum, & defendendum nostra, & ipsorum jura, bona fide adversus Clerum, Et quia difficile foret in eum finem singulos nostrum convenire, constituimus de communi omnium assensu, & venia, Ducem Burgundiæ, Comitem Perrunium Britanniæ, Comitem Inculismensem, & Comitem Sancti Pauli; ut si quisquam hujus communitatis adversus Clerum tali auxilio indigeat, quale prædicti quatuor judicaverint, per aliquem ipsi præstari debere, nos ipsi afferamus. Propereaque scilicet ut id defendamus, promoveamus, & procuremus, quilibet hujus Communitatis interposito jurejurando, conferet centesimam partem reditus annui terrarum, quas possidet. Et opulentus quidem hujus communitatis procurabit horum nummorum collectionem annuatim, prout poterit in festum Purificationis divæ Virginis, tradetque ubi opus erit, in hanc operam visis litteris obsignatis prædictorum quatuor, aut duorum ex illis. Si vero quis culpa teneretur, arbitrioque prædictorum quatuor stare detrectaret, a nullo communitatis juvaretur. Si autem quisquam hujus communitatis injuria foret excommunicatus, quam dicti quatuor censerent ei Clerum intulisse, nec querelas, nec jus suum prosequi omitteret propter excommunicationem, aut aliud demum quidquid contra ipsum agatur, nisi de consensu istorum quatuor aut duorum ex ipsis, verum jus suum prosequeretur. Quod si duo horum quatuor morerentur, aut peregre proficiscerentur, alii duo qui restarent, alios duos substituerent in locum horum duorum, qui eamdem haberent auctoritatem, quam supra declaravimus. Quod si contingeret, ut vel tres vel ipsi quatuor peregre proficiscerentur aut morerentur, duodecim aut decem ex opulentis hujus communitatis quatuor alios eligerent, qui eamdem quam prædicti quatuor potestatem haberent. Quod si hi quatuor aut quis alius ex communitate, ad mandatum horum quatuor operam aliquam præstent, quæ hanc Communitatem concernat, per ipsam damno eximeretur.

VI. Ad-

VI. Addit dein Matthæus Parisiensis: „ Hæc cum audisset Papa ingemuit spiritu perturbato, & cupiens eorum emollire corda, & constantiam enervare, admonitione præmissa eos minis perterruit, nec se sic sensit prævalere. Contulit igitur multis eo sanguineorum eorum multa Beneficia Ecclesiastica, & licentiam plura obtinendi, cum indulgentiis multis, necnon & plura ipsis Nobilibus contulit donativa, & sic multos eorum a prædicta præsumptione revocavit. Multos tamen perterruit hujusmodi tenor Epistolæ, credebaturque hæc a consensu *Frederici* (*a*) emanasse; maxime cum hujusmodi clausula finalis concordet Epistolæ *Frederici*, quam multis misit Principibus, in cujus fine sic dicit: *Semper fuit nostræ intentio voluntatis, Clericos cujuscumque Ordinis ad hoc inducere, & maxime maximos, ut tales perseverarent in fine, quales fuerunt in Ecclesia primitiva; Apostolicam vitam ducentes, humilitatem Dominicam imitantes. Tales namque Clerici solebant Angelos intueri, miraculis coruscare* ".

Quidquid sit de hoc additamento, hoc satis constat, sub hæc tempora, id est sæculo XIII. Jurisdictioni Ecclesiasticæ non tantum oppositionem fieri cœpisse; sed & paulatim eam diminui, & restringi.

☞ Neque id mirum videri debet: quandoquidem probe intelligerent Principes sensim in forum Ecclesiasticum formam judiciorum inductam, pluribus formalitatibus, & tricis obnoxiam, quam esset forma, & stylus litigandi in foro civili usitatus.

Insuper reflecterent Judices, ac ministros fori ecclesiastici non minus ac laicos, & civiles Magistratus ex contentionibus partium, atque instructione, & decisione causarum quæstum aucupari. Nec tamen & hoc ignorabant, causas primitus ad cognitionem, & decisionem Episcoporum per Principes fuisse remissas, ut eas sine jurisdictionis contentiosæ stylo, aut sine judiciali forma tamquam arbitratores determinarent. ☜

VII. Occurrit in Probationibus libertatum Ecclesiæ Gallicanæ *cap. 7. num.* 6. declaratio cujusdam Capellani Pontificii, qua declarat, sibi a Rege S. Ludovico fuisse injunctum, „ ne de communia Belvacensi, seu de rebus pertinentibus ad eamdem, nec de regalibus suis, seu de rebus aliquibus ad jurisdictionem suam sæcularem pertinentibus, cognoscere directe, sive indirecte, seu inquisitionem facere aliquatenus præsumeret ".

VIII. Scribit Mayerus *lib.* 10. Annalium Flandriæ, anno 1301. coactam fuisse apud Compendium Synodum Provincialem per Archiepiscopum Remorum, ubi " fulminati Magistratus laici (ait Mayerus) qui non patiebantur, ut laici in foro ecclesiastico convenirentur ".

Statuta hujus Synodi edidit Labbæus in ultima Conciliorum generalium collectione ex MS. codice S. Genovefæ Parisiensis: unde obscurum est, Mayerum reflexisse ad Canonem quintum hujus Synodi, qui his verbis exprimitur: „ Item cum nonnulli temporales Domini suis inhibeant subditis, ne quis eorum aliquem trahat in foro ecclesiastico, in causis alias a jure seu consuetudine permissis; quinimo quia sic trahentes procedunt frequenter ad contemptionem trahentis, & bonorum ejusdem, amicorum trahentis, & bonorum ipsorum: nos ne talia fiant prohibentes, contra facientes excommunicationis vinculo innodamus, & denuntiamus a Canonibus excommunicatos ".

IX. Hinc rursus apparet, Magistratus & Dominos temporales circa hæc tempora laicorum causas jurisdictioni Ecclesiasticæ voluisse subtrahere: quod & manifestum est ex articulis per Petrum Cugnerium nomine Baronum, & Nobilium Franciæ contra Clerum coram Philippo Valesio propositis; de quibus capite præcedenti actum est.

X. Et quamvis Prælati, & Clerus se pro tuenda sua jurisdictione fortiter, & viriliter sæpius opposuerint, nihilominus Magistratus, ac Ministri Regii suffulti auctoritate Regia paulatim perruperunt; ac sensim totam pene jurisdictionem, & auctoritatem judicandi, præsertim de causis civilibus laicorum, ad suum tribunal traxerunt: quemadmodum circa idem tempus testatur Guillemus Durandus in Tractatu De modo generalis Concilii celebrandi, ubi *Rubrica* 70. vulnera Ecclesiasticæ jurisdictioni inflicta describens, ait: „ quasi per quamdam alluvionem frustatim Domini temporales ad se omnia trahunt. Et sicut frustatim lupus agnum comedit, ita & per ipsos jurisdictio Ecclesiastica frustatim quodammodo devoratur: quidquid ad Ecclesiasticam jurisdictionem, potissime quoad temporalia, pertinet, sibi competere putantes. Et pauci sunt casus ad Ecclesiam pertinentes, in quibus directe, vel indirecte per eos Ecclesiastica jurisdictio non turbetur in diversis mundi partibus. Nec jam constituta remedia proficere possunt, sicut experientia docet. "

XI. Verissimum esse, quod Domini temporales, & Magistratus Regii frustatim, sive per partes omnem jurisdictionem Ecclesiasticam de causis pecuniariis laicorum sibi attraxerint, notarunt passim Auctores, & ex variis Regum Sanctionibus, & Parlamentorum Arrestis successive datis, haud obscurum est.

XII. Anno 1371. Carolus V. Rex Franciæ, instante Procuratore generali, injungi ac inhiberi mandavit sub magnis pœnis Regi applicandis, Archiepiscopo Senonensi, ejusque Suffraganeis, & ipsorum Officialibus, „ ne de casibus & actionibus realibus, videlicet de rei vindicatione, petitione hæreditatis, interdictis possessoriis acquirendi & retinendi, ac restitutoriis, & de causis retractuum hæreditagiorum, necnon de reditibus annualibus, assidatis vel assisis, seu debitis & petitis super hæreditagiis, in præjudicium (ait) nostræ jurisdictionis temporalis, de cetero amplius cognoscere aut se intromittere quoquomodo præsumant; sed facta, & agitata in contrarium, monitiones, & processus Ecclesiasticos pendentes, super hoc factos vel inchoatos, si quæ vel qui sint, revocent penitus & annullent ". Integra Acta habetur inter Probationes libertatum Ecclesiæ Gall. *cap. 7. num.* 25. & apud Choppinum *lib.* 2. *De Sacra Politia tit.* 1. *num.* 6.

XIII. Hic dumtaxat actionum, & causarum realium cognitio Ecclesiasticis adimitur: nihil hactenus de mere personalibus. Cumque de hisce multæ, ac variæ essent inter utrumque Tribunal quæstiones, tandem Regia Constitutione Francisci I. „ abrogatum est indiscriminatim Ecclesiasticæ in profanis jurisdictioni, non tantum de actionibus in rem, sed in personam quoque conceptis ", uti loquitur Choppinus loco citato *tit.* 2. *num.* 2.

Edita fuit hæc Constitutio ann. 1539. cujus primi articuli verba sunt: *C'est à sçavoir que nous avons dèfendu & defendons à tous nos Sujets de faire citer, ne convenir les laiz pardevant les Juges d'Eglise ès actions pures personnelles, sur peine de perdition de cause, & d'amende arbitraire*. Id est: Videlicet quod prohibuerimus & prohibeamus quibuscumque subditis nostris, ne curent citari, aut in jus vocari laicos coram Judicibus Ecclesiasticis pro causis mere personalibus, indicta pœna amittendæ causæ, & multæ arbitrariæ.

XIV. Dein *art.* 2. ait: *Et avons dèfendu à tous Juges Ecclèsiastiques de bailler, ne dèlivrer aucunes citations verbalemen ou par escrit, pour faire citer nosdits Sujets purs laiz, esdites matières d'actions pures personelles*. Id est: Inhibuimus quibusvis Judicibus Ecclesiasticis, ne citationes ullas insinuent aut tradant, seu verbo seu scripto, ut in jus vocent subditos nostros mere laicos in dictis causis actionum mere personalium.

XV. Et ne videatur jurisdictioni Ecclesiasticæ in causis pure spiritualibus ullatenus præjudicare, expresse dicit *art.* 4. illa a se ordinata salva jurisdictione Ecclesiastica in materia Sacramentorum, & aliis mere spiritualibus, de quibus Ecclesiastici cognoscere poterunt etiam contra laicos. *Sans prèjudice toutesfois de la jurisdiction Ecclèsiastique, ès matières des Sacremens, & autres pures spirituelles & Ecclèsiastiques, dont ils pourront conneistre contra lesdits purs laiz selon la forme de Droit*. Id est; Sine detrimento nihilominus jurisdictionis Ecclesiasticæ in materia Sacramentorum, & aliis mere spiritualibus & ecclesiasticis, de quibus cognoscere poterunt contra dictos mere laicos, secundum formam Juris.

XVI. Quin & *art.* 3. expresse monet, prædicta non nisi per provisionem fuisse ordinata, & nec hoc contra illos, qui contrario Arresto, interveniente Procuratore Regio, essent muniti. *Et ce par manière de provision quant à ceux dont le fait à etè receu sur la possession d'en cognoistre & jusques à ce que par nous autrement en ait ètè ordonne, & sans en ce comprendre ceux qui en auroient obtenu Arrest donnè avec notre Procureur Gèneral, s'aucuns y a*. Id est: Atque id per modum juris fiduciarii, quoad eos, quorum causa admissa est ratione possessionis de illa cognoscendi, & donec aliter per nos fuerit statutum, non comprehensi iis, qui interveniente Procuratore nostro Generali Decretum obtinuissent, si qui tales sint (*a*).

XVII. Verum hæc provisionalis, ac limitata Ordinatio sensim in definitivam, & absolutam ex Curiæ usu, & Arrestis Parlamentorum transivit, uti notat Carolus Fevretius De Abusu *lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 11. Parlamenta enim ab edita hac Regia Ordinatione, omnes citationes, omnesque processus in Curiis Ecclesiasticis contra laicos ex causis civilibus, & profanis rejecerunt, ut nullos & abusivos, non obstantibus quibuscumque indultis, privilegiis aliisve titulis, vel possessione.

XVIII. Extat *part.* 1. *Edictorum Flandriæ, lib.* 1 *Rubrica* 4. Ordinatio Maximiliani, & Philippi die 24. Augusti 1486. qua inhibetur, ne quis in Comitatu Flandriæ, cujuscumque conditionis aut status in actionibus personalibus, civilibus & profanis (quarum cognitio ad temporalem ipsius Comitis Flandriæ jurisdictionem spectat) alibi quam coram tribunali sæculari laicum citare præsumat, & quidquid in contrarium actum fuerit, cassetur & annulletur. Verba Ordinationis sunt; *Vous* (President & Gens du Conseil en Flandres) *mandons & commettons par ces prèsentes, que par nos baillis & aultres Officiers de nos Villes & lieux de nostredicts Pays & Comtè de Flandres, où l'on est accoustumè de faire crys & publications, vous faictes par cry publique, telle inhibition & deffense de par Nous, à tous nos subjects de nostredict Pays & Comtè de Flandres, de quelque estat ou condition qu'ils soient, que contre ny au prèjudice de nosdicts droicts, prèeminence & jurisdiction temporelle, ils ne tirent ou fassent tirer, travailler ou molester, aucuns de nosdicts subjects layz en actions personnelles, profanes & civiles (dont la cognoissance & judicature appartient à nous, & à nos loix & justices temporelles) ailleurs que pardevant icelles nos loix & justices temporelles. Ains, que tout ce que par eulx ou aucun d'eulx aura ètè fait ou poursuivi au contraire, qu'ilz le revoquent ou fassent revoquer & mettre au nèant, & ce sur & à peine de soixante livres parisis de nostre monnye de Flandres, à appliquer à notre prouffit, pour autant de fois qu'ils seront trouves faisans ou avoir fait le contraire*. Id est: Vobis (*Præsidi & Consiliariis Flandriæ*) mandamus, & per præsentes committimus, ut per Prætores nostros, aliosque Civitatum nostrarum, & locorum dictæ nostræ Provinciæ, & Comitatus Flandriæ Præ-

(*a*) Id est, Frederici II. Imperatoris, quem Papa Innocentius IV. anathemate percusserat in Concilio Lugdunensi I.

(*a*) In hanc Francisci I. Galliarum Regis Constitutionem observationes fecit Molinæus, repeciuntur in tom. 6. nov. Collect. Cleri Gallicani, col. 202. &c. cum quibusdam aliis monumentis, quæ istam Constitutionem spectant.

Præfectos, in quibus proclamationes & promulgationes fieri consuetum est, curetis per proclamationem publicam talem inhibitionem nostro nomine omnibus subditis nostris dictæ Provinciæ, & Comitatus Flandriæ, cujuscumque gradus aut conditionis fuerint, promulgari, ne in detrimentum aut contra dicta nostra jura, prærogativam & temporalem jurisdictionem, in jus vocent aut vocari faciant, vexent, aut infestent quempiam dictorum nostrorum subditorum laicorum, quoad actiones personales, profanas & civiles (quorum cognitio & decisio nobis, legibus nostris, & sæculari Tribunali competit) alibi quam coram Tribunali Legibus civilibus. Sed ut quidquid actum fuerit aut institutum in contrarium, revocent aut revocari jubeant & irritum fieri; idque indicta pœna sexaginta librarum *parisis* monetæ nostræ Flandriæ in emolumentum nostrum convertendarum, toties quoties deprehendentur contra hæc delinquere, vel deliquisse.

Idipsum rursus pro Comitatu Flandriæ ordinavit per formam Edicti Carolus V. anno 1522. extatque eodem loco. Verba idiomate Flandrico expressa sunt: *Wi hebben by goede ende rype deliberatie van raede, ende uyt onsen eygen mouvement rechtevveetenheyt ende vulcomen macht, gheordonneet, ende gestatueert, ordonnerende ende statueren by vorme van Edicte, midts desen onsen brieve dat nyemand vvie dat hy zy, binnen onsen lande ende graefschepe van Vlaenderen hemvoort aen en vervoordere eenighe leeke ofte vveerlycke persoinen (van vvat state ofte conditie hy zy) te daghene ofte doen daghene, betrekene, traveillierene, oft anderfins te molesterene in eenigher manieren, voor ende omme zaecken ende actien personnele, reèle, mixte, prophane, ende civile, elders dan voor huerlieder vveerlicke rechten ende Jugen dient dehoorenzal, op de peyne ende boete van Sestigh ponden parisis, van tvvintigh grooten onser vlaemscher munte 't pont, telcker reyse als zy bevoden vverden zullen dat ghedaen thebenne: ende oock mede, indien zy yet daer teghens gheattempteert hadden, dat zy ghehauden zullen vvesen tselve te renuncierene ende doen renuncieren tot hueren laste ende coste*. Id est, Nos ex matura & æqua deliberatione, & consilio, & motu proprio, certa scientia, & plena auctoritate mandavimus & statuimus, mandamus & statuimus in forma Edicti per has nostras litteras, ut nemo quicumque sit in hac nostra Provincia, & Comitatu Flandriæ, in posterum præsumat laicos ullos, aut personas sæculares (cujuscumque gradus aut conditionis extiterit), citare aut citari jubere, in jus vocare, vexare, aut alias ullo modo incommodum iis facessere ob caulas, & actiones personales, reales, mixtas, profanas & civiles, alibi quam coram ipsorum Judicibus, & Justitia sæcularibus, quibus competet; Sexaginta librarum *parisis* viginti grossorum monetæ nostræ Flandricæ in libram, pœna indicta, toties quoties id fecisse deprehendentur. Deinde si quid contra ausi fuerint, ut teneantur iisdem actis, sumptu & onere propriis renuntiare, aut renuntiari curare.

Insuper mandat sub pœna 60. librarum, omnibus Judicibus Ecclesiasticis, Promotoribus, Scribis, Notariis, Procuratoribus, aliisque omnibus, ut caveant posthac in Comitatu Flandriæ expedire aliquam citationem, monitionem, aliamve provisionis formam in materia, & actione personali, reali, civili vel profana (cujus cognitio ad Judicem sæcularem spectat) aut vi hujusmodi citationis, & monitionis urgere aut urgeri facere aliquem laicum, non obstante quacumque contraria Juris dispositione, consuetudine, aut praxi, quibus per præsens Edictum derogat. *Insgelicks hebben vvy gheordonneert gestatueert ende verboden, ordonneren, statuerenende verbieden by desen, an alle gheestelicke rechters ofte Jugen, Promoteuren, Scriven, Notarissen, Procureurs ofte ander vvye zy zijn, dat zy hem verdraghen van nu voort an, binnen onsen voorseyden lande ende Graefschepe van Vlaenderen, eenighe citatien, monitien ofte andere manieren van provisien te decerneren ofte expedieren, van materien ende actien personele, reele, civile ofte prophane, dan of de kennensse den vveerlicke rechters competeert ende toebehoort) noch oock uyt crachte van zulke citatien ende monitien te vervolghene oft doen vervolghen, eenighe vande voorseyde leeke ende vveerlicke personen, op gelijke peyne ende boete van Sestigh pond parisis, te verbeuren telcken diegheenen die ter contrarien ghedaen zal hebben, telcker reyse als dat gebeuren zal: ende dat zy daer toe bedvvongen vvorden, by die peyne voorschreven. Ende indien zy dat ghedaen hadden, dat zy tselve terstont renuncieren tot hueren eyghen coste: niettegenstaende eenighe dispositie van rechte, costume ofte usantie ter contrarien, daer vvy vvy hebben in dien stick gederoguiert ende deroguieren mits desen onsen brieven*. Id est: Similiter mandavimus, statuimus, & prohibuimus, mandamus, statuimus, & prohibemus per hasce quibuscumque Ecclesiastici Judicibus, Promotoribus, Scribis, Tabellionibus, Procuratoribus, aut aliis quicumque demum fuerint, ne in posterum in hac dicta nostra Provincia, & Comitatu Flandriæ præsumant citationes, monitiones, aut alterius generis rescripta decernere, & expedire in causis & actionibus personalibus, realibus, civilibus aut profanis (quarum cognitio Judicibus sæcularibus competit, ad eosque spectat) nec in vim talium citationum, & monitionum quempiam prodictorum laicorum, & sæcularium personarum persequantur, aut persequi jubeant, simili pœna & mulcta sexaginta librarum *parisis* indicta, per solvenda per eum, qui contra hæc deliquerit, toties quoties id continget. Et per dictam pœnam ad id compellantur. Si autem id egerint, extemplo actis proprio sumptu renuntient: non obstante quavis Juris dispositione, consuetudine, aut usu contrariis, quibus in hac parte derogavimus & derogamus per hasce nostras litteras.

XIX. Concordata inter Episcopum Leodiensem, & Carolum V. de 1541. laicos pene in omnibus causis privative Judici sæculari subjiciunt; declarantque, quod nec hujusmodi causis se potuerunt Judices Ecclesiastici immiscere. Solæ fere causæ testamentariæ, & dotales sive ex contractibus antenuptialibus resultantes, & de bonis amortizatis excipiuntur, idque cum variis limitationibus, & modificationibus, uti titulo sequenti latius exponetur.

XX. Habentur hæc Concordata *part.* 1. Edictorum Brabantiæ *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 8. ubi & *cap.* 3. refertur confirmatio Concordati inter Archiepiscopum Cameracensem, & Consiliarios Hannoniæ, in quo inter cetera cavetur *art.* 21. quod in posterum Judices Ecclesiastici non citabunt, aut citari facient Hannones pro debitis procedentibus ex contractu, mercatura, aut alia simili causa civili. *Item, ceux d' Eglise se garderont doresnavant de citer ou faire citer les manans du pays d' Haynault, pour sommes de deniers procedans des contrats, marchiets, & autres semblabes purement civils*. Id est: Item cavebunt in posterum Ecclesiastici, ne citent aut citari jubeant incolas Hannoniæ, ratione pecuniæ ex contractu, emptione, aliisque talibus mere civilibus debitæ (*a*).

XXI. Ordinatione Regia anno 1512. in Gallia cautum fuit, nullum laicum coram Judice Ecclesiastico vocari posse, nisi in citationis libello nominatim adscribatur causa, ex qua citatur. Hujus Ordinationis meminit Renatus Choppinus De sacra Politia *lib.* 2. *tit.* 1. *nu.* 4. qui & addit: „ Minime vero otiosa Re-„ gia illa Constitutio, ne profani ordinis viri promiscue apud „ Pontificios Præfectos conveniantur, neve hi indiscriminatim „ de omni causarum genere cognitionem interponant ".

Idipsum an. 1521. ordinavit Carolus V. ut causa sic expressa deliberare & cognoscere queant laici citati, num coram Judice Ecclesiastico comparere debeant, an vero citationes hujusmodi alia via cessare facient. Verba sunt: *Or donnons & statuons par ces presentes, par manière de Edict perpètuel, que doresnavant toutes les citations à èmaner, & decerner par les Officiaux & autres Juges Ecclesiastiques, desdites Cours spirituelles de Cambray, Arras, Tournay, Teroane & autres, contres nosdicts Subjects & gens Laiz, soient libellées & narrèes des causes, raisons, & actions, pour lesquelles elles se decernent & octroyent; afin que nosdicts subjects Laiz citez puyssent par icelles sçavoir & dèliberer (sans autres fraiz, traveil ou despens) de ce qu'ilz en auront à faire, & s'ilz sont tenus de comparoir esdictes Cours, ou faire cesser lesdictes citations par autre voye, veuillant & ordonnant par cesdictes prèsentes, de nostræ certaine science, qu'aux citations autrement expediées & decernèes, ne soit aucunement obèy*. Id est: Mandamus & statuimus per has præsentes in forma Edicti perpetui, ut in posterum omnes citationes, quæ emanabunt & decernentur per Ministros, aliosque Judices Ecclesiasticos dictarum Curiarum Ecclesiasticarum Cameracensis, Atrebatensis, Tornacensis, Teroanæ; & aliarum, adversus prædictos nostros subditos & Laicos, non instituentur sine libello, & narratione causarum, rationum & actionum, ob quas decernentur & concessæ. Eatenus ut dicti nostri subditi Laici citati inde possint cognoscere, & deliberare (omissis aliis sumptibus, molestiis, & impensis) quid ipsis agendum incumbat, & utrum in dictis Curiis sistere se teneantur, aut dictarum citationum cessationem alio modo procurent: volentes, & mandantes per hasce præsentes ex certa nostra scientia, ut citationibus alio modo decretis & confectis non deferatur.

XXII. Testatur insuper Fevretius De Abusu *lib.* 4. *cap.* 6. *n.* 1. axioma hoc moribus Galliæ receptum esse, laicum in Judicem Ecclesiasticum consentire non posse, sive ejus jurisdictionem prorogare.

Similiter in Hispania, teste Emanuele Gonzales in Commentario ad *Cap.* 18. ※ *De Foro competenti*, *nu.* 10. „ speciali Prin-„ cipis jussione inhibitum est laicis, Ecclesiasticorum Judicum pro-„ rogare jurisdictionem, si rei sint: quod si faciant, nullus est „ processus coram Ecclesiastico fabricatus, Fiscalisque Regius pe-„ tere in Aula Auditorum potest, ut talis declaretur. Quæ „ quidem leges Regiæ (pergit Gonzales) nec sunt contra im-„ munitatem ecclesiasticam, neque contra illam jurisdictionem; „ quia

☞ (a) Numero 20. mentio fit Concordati inter Episcopum Cameracensem, & Carolum V. ut Comitem Hannoniæ super exercitio jurisdictionis: at dubitare licet, num pro vero Concordato haberi possit.

Scitur quidem, quod cum sub medium sæculi XVI. plures exortæ essent difficultates, & quæstiones super exercitio jurisdictionis inter Carolum V. ut Comitem Hannoniæ, ejusque Consiliarios, & Magistratus ab una, & Episcopum Cameracensem ejusque Officiales ab altera partibus, tandem post plures super iis habitos congressus, concepti fuerint nonnulli articuli per deputatos utriusque partis sopiendis hisce difficultatibus accommodi. Hos articulos retulit Antonius Anselmo Jurisconsultus Antuerpiensis inter Edicta Principum nostrorum *part.* 1. Edictorum Brabantiæ, *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 3. sub nomine *Concordati inter Episcopum Cameracensem, & Hannones*. Summarium vero ipsis articulis præfixum, his verbis conceptum est: *Appointtement faict pour les jurisdictions spirituelles, & temporelles entre les commis, & deputez de Monseigneur le Rèverendissime de Cambray, & les Conseilliers de Haynault le second jour de Mars 1541. avant Paques*.

Verum cum in Prologo articulis hisce præfixo expresse dicatur, hosce articulos conceptos esse ad sopiendas hasce difficultates, & quæstiones, per deputatos Episcopi Cameracensis, *sur le bon plaisir toutefois dudit Seigneur Reverendissime*; & in Epilogo afferatur quidem eosdem articulos etiam placuisse deputatis suæ Majestatis Imperialis, nominatim tamen addita hac clausula, Sub beneplacito suæ Cæsareæ Majestatis, *Sauf le bon & noble plaisir desdits Seigneurs*, evidens est hunc articulorum conceptum non potuisse habere suum complementum, nec reputari ut Concordatum, nisi post ratificationem Episcopi, & suæ Cæsareæ Majestatis.

Cum nullibi vero de ratificatione ipsius Episcopi Cameracensis, aut suæ Cæsareæ Majestatis hactenus apparuerit, merito dubitari potest, num his articulorum conceptus, per deputatos utriusque potestatis propositus, & probatus, possit haberi pro Concordato, quamdiu de ratificatione Episcopi, & Cæsareæ Majestatis ut Comitis Hannoniæ, sub quorum beneplacito articuli illi propositi, & probati fuere, non constat. ☜

„ quia in laicos reos, causisque mere profanis nulla ecclesiasticis „ Judicibus competit jurisdictio “.

Post hæc concludit Gonzales: Sustinenda ergo est lex politica, quam omnes Christianæ nationes habent. Tum ibidem refert variarum nationum auctores, qui de hac praxi testantur.

XXIII. Hinc facile cognosci potest, ad quam angustos limites hodie restricta sit auctoritas, vel jurisdictio Judicum ecclesiasticorum in causis civilibus, & profanis laicorum; quodque jam plane abrogata sit lex illa, quam sub nomine Theodosii renovaverat, & per omnes sui Imperii ditiones observari voluerat Carolus Magnus: qua lege permittebatur laicis, in quacumque parte litis Judicem sæcularem declinare, causamque ad Judicem ecclesiasticum transferre; idque & altero litigante etiam retragante; quemadmodum capite præcedenti latius expositum fuit.

XXIV. Hæc Jurisdictionis ecclesiasticæ in decidendis causis civilibus præsertim laicorum diminutio cœpit, & crevit cum ipsa immutatione formæ; sive modi exercendi judicia ecclesiastica, tum quoad personas Judicum, sive decidentium causas, tum quoad instructionem, & examen causarum. Quæ enim primitus per Episcopos tamquam amicabiles arbitros sine strepitu, & formalitatibus forensibus decidebantur, cœperant postmodum per Officiales ad rigorem juris, & adhibitis omnibus solennitatibus modo forensi tractari, & decidi; adeo ut in forma procedendi a sæculari judicio vix differrent: quemadmodum in sequentibus latius ostendetur, ubi una demonstrabitur, quomodo hac judiciorum ecclesiasticorum forma introducta, mirum non sit, quod ipsæ laicorum causæ civiles ecclesiasticis Judicibus subtractæ fuerint.

CAPUT IV.

Quæ fuerint jam pridem Episcoporum auctoritas in decidendis causis civilibus Clericorum.

1 *Olim etiam sanctissimi Episcopi decidendis causis laicorum se impendebant.*
2 *Decidebant causas potius ut arbitratores, quam ut Judices.*
3 *Causam ad Episcopum deferre olim pene erat idem quod liti renuntiare.*
4 *Ratio ob quam conveniat, ut Clerici suas quæstiones committant decidi ab Episcopo sine strepitu judicii forensis.*
5 *Convenit id Clericorum, & Monachorum vocationi.*
6 *Canones volunt Clericos a litibus abstinere, & præcipiunt Episcopis, ut ipsos ad concordiam revocent.*
7 *Olim Clericus in causa civili recurrens ad sæculare judicium, relicto Episcopo, mulctabatur.*
8 *Dicebatur hujusmodi Clericus indigne de Ecclesia sentire.*
9 *Concilium Chalcedonense vult ut causa Clericorum vel per Episcopum, vel per arbitros decidatur.*
10 *Concilium unice intendit, ut Clericorum quæstiones sine strepitu litis deciderentur.*
11 *Quomodo S. Augustinus quæstiones inter suos Clericos, & Monachos componeret?*
12 *Deferenda est quæstio ad Episcopum, tametsi laicus contra Clericum quæstionem habeat.*
13 *Id voluit Justinianus Imperator.*
14 *Justiniani mens fuit Clericos, & Monachos a forensibus jurgiis eximere.*
15 *Justinianus abrogavit legem, quæ Monachos Provinciarum Rectoribus subjiciebat.*
16 *Ne a sacris suis officiis avocarentur, nolebat eos extra Provinciam evocari.*
17 *Causas Clericorum decidi vult Justinianus sine solemnitate judiciali.*
18 *Scopus privilegii* Fori *est litium Clericorum amicabilis decisio, utque causæ celerrime terminentur.*
19 *Qualiter sententia Episcopi in causis Clericorum executioni mandanda ex Constitutione Justiniani.*
20 *Exemptio Clericorum a foro sæculari per recentiores Principum, Prælatorum leges confirmata.*
21 *Capitularia Regum Francorum volunt Clericum a suo Episcopo, & non a Judice sæculari judicari.*
22 *Laicus vetatur Clericum trahere ad* publicum *Judicem.*
23 *Judex* publicus *olim opponebatur Judici ecclesiastico.*
24 *Circa sæculum* XII. *Pontifices, & Episcopi multum hanc Clericorum exemptionem urserunt, & extenderunt.*
25 *Innocentius* III. *respondit, Clericum privilegio fori nequidem in causis profanis renuntiare posse.*
26 *Nequidem cum juramento.*
27 *Conformiter ad hoc Innocentii responsum etiam postmodum in Synodis decretum fuit.*
28 *Nec per contractum Clerici se laico Judici subjicere poterant.*
29 *Clericus plerisque in locis laicum ad Judicem Ecclesiasticum citare poterat.*
30 *In recentioribus Synodis exemptio Clericorum a jurisdictione laicorum confirmatur.*
31 *In asserenda Clericorum exemptione idem semper mansit Ecclesiæ scopus, & spiritus.*

I. Ostendimus *capite* I. quantopere sanctissimi etiam Episcopi se impenderint decidendis quæstionibus, & disceptationibus Fidelium, etiam super rebus temporalibus, & profanis; idque non dominandi animo, aut auctoritatem jurisdictionemque suam amplificandi spiritu, sed pacem, ac charitatem inter Fideles conciliandi, ipsosque a forensibus judiciis, ad mentem Apostoli, avocandi studio.

II. Ipsa quippe judicia ecclesiastica (uti & ibidem notavimus) primitus erant amicabilia arbitria potius, quam judicia; ipsique Episcopi non tam judicis, quam amicabilis arbitratoris partes exercebant: nec tam ad rigorem legum, & juris civilis, quam juxta leges charitatis, quæstiones ex æquo, & bono decidebant.

III. Unde quæstionem, vel causam ad Episcopum deferre idem erat, ac judicio forensi renuntiare, & causam arbitrio Episcopi sine strepitu judicii decidendam committere. Quapropter S. Augustinus Christiano justo quidem, sed tamen infirmo permittit, temporalia sibi ablata repetere, sed Ecclesiastico, non Forensi judicio. Describens enim *lib.* 3. *ad Bonifacium cap.* 5. hominem perfectissimum in fide, & charitate, & hominem justum quidem, & ex fide viventem, sed imperfectiorem, dicit inter cetera de illo: „ Eleemosynarum largissimus, injuriarum patien- „ tissimus, qui non solum non auferat aliena, sed nec sua re- „ poscat ablata “. De hoc autem ita pronuntiat: „ Possidet „ rem familiarem, faciens inde eleemosynas, non tamen quam „ ille tam largas: non aufert aliena: sed quamvis ecclesiastico „ judicio, non Forensi, tamen repetit sua “.

IV. Si ergo Ecclesia tantopere sollicita fuerit, ut communes Fideles a Forensibus judiciis retraheret, iique suas quæstiones de rebus temporalibus, ut minus ipsis Episcopis, aut sapienti alicui, secundum monitum Apostoli, decidendas, & terminandas sine Forensi strepitu crederent; quid mirum, si Clericos, & Monachos a Forensibus judiciis abstinere jusserit? utpote, qui præ communi populo rerum terrenarum contemptum profitentur, ipsique populum tenentur sub exemplo illarum contemptum docere.

V. Accedit quod Clericorum, & Monachorum vocationi, & instituto magis, quam laicorum contrarientur forenses litium tumultus. Cum enim Clerici Ecclesiæ ministerio ad spiritualem animarum profectum sint destinati, & Monachi ad vitam solitariam, & a mundo absconditam, & abstractam: sat clarum est, statui, & vocationi ipsorum plane contrariari, jurgiis & litibus forensibus implicari.

VI. Ex Concilio Carthag. IV. *can.* 19. refert Gratianus *caus.* „ 14. *qu.* I. *can.* I. „ Episcopus nec provocatus pro rebus tran- „ sitoriis litiget “.

Et *dist.* 90. *can.* I. ex eodem Concilio recitat; „ Discordan- „ tes Clericos Episcopus, vel ratione, vel potestate ad concor- „ diam trahat: inobedientes Synodus per audientiam damnet “.

VII. Volebant igitur Patres, ut Clerici quæstiones suas Episcopis subjicerent, & Episcopi ipsos ad concordiam revocarent. Concilium Carthaginense III. cui Augustinus interfuit, *can.* 9. decernit: „ Item placuit, ut quisquis Episcoporum, Presbytero- „ rum, & Diaconorum seu Clericorum, cum in Ecclesia ei cri- „ men fuerit intentatum, vel *civilis* causa fuerit commota, si „ relicto ecclesiastico judicio, publicis judiciis purgari voluerit, „ etiamsi pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amit- „ tat, & hoc in criminali judicio. In civili vero perdet, quod „ evicit, si locum suum obtinere voluerit “.

VIII. Legitur hic Canon apud Gratianum *caus.* II. *qu.* I. *can.* 43. cum additamento: „ Cui enim ad eligendos Judices undi- „ que patet auctoritas, ipse se indignum fraterno consortio ju- „ dicat, qui de universa Ecclesia male sentiendo, de judicio sæ- „ culari poscit auxilium: cum privatorum Christianorum cau- „ sas Apostolus ad Ecclesiam deferri, atque ibi terminari præ- „ cipiat “.

Monet autem Justellus in notis ad Codicem Ecclesiæ Africanæ: „ Quæ quidem verba in omnibus Latinis Græcisque codicibus „ editis, & manuscriptis, quibus in hac editione usi sumus, „ non habentur, nec in Collectione Dionysii Exigui Moguntiæ „ edita anno 1525. “.

Quisquis interim hæc verba Canoni addidit, indicare voluisse videtur, quam indigne agant Clerici, qui quasi indignius de Ecclesia sentientes quam laici, sæcularia judicia præ ecclesiasticis eligunt.

IX. Quapropter Patres Synodi Chalcedonensis *can.* 9. decreverunt: „ Si quis Clericus habet cum Clerico litem, aut negoti- „ um, proprium Episcopum non relinquat, & ad sæcularia ju- „ dicia ne excurrat, sed causam prius apud proprium Episco- „ pum agat; vel de Episcopi sententia apud eos, quos utraque „ pars elegerit judicium agitetur. Si quis autem præter hæc fe- „ cerit, canonicis pœnis subjiciatur “.

X. Quid hic aliud intendit Synodus Chalcedonensis, nisi Clericis aditum ad sæcularia, & forensia judicia occludere, iisque præcipere, ut quæstiones inter ipsos exortas arbitrio Episcopi determinandas committant, vel certe ex Episcopi sententia, & consilio aliis, quos elegerint, id est, *arbitris*. Unde Isidorus Canonem hunc referens legit: *Apud* ARBITROS *ex utraque parte electos audiatur negotium*: quam lectionem secutus videtur Gratianus *causa* II. *qu.* I. *can.* 46. quamvis non recte restringat recursum ad arbitros ad casum, quo esset *negotium ipsius Episcopi*.

XI. Quomodo lites inter Clericos, Monachosque suos componeret, terminaretque Augustinus, ipse exponit *Sermone* 49. De Diversis, seu 355. novæ editionis: „ Si pueri isti servi Dei sunt „ (ait) litem hanc inter illos cito finimus. Audio illos ut pa- „ ter, & forte melius quam pater ipsorum. Video quid sit ju- „ ris, sicut Deus voluerit cum paucis fratribus fidelibus hono- „ ratis, Deo propitio, de numero vestro, id est, de plebe ista. „ Audio inter illos causam, & sicut Dominus donaverit, finio “.

XII. Nec duntaxat quæstiones Clericorum, & Monachorum ad Episcopum deferendæ erant, si Clericus contra Clericum, & Monachus contra Monachum quæstionem haberet: sed etiam si laicus quæstionem haberet contra Clericum, aut Monachum, ad Episcopum deferri debere, non tantum sacris Canonibus, sed & Principum legibus cautum erat.

XIII. Justinianus Imperator in *Novella* 79. *cap.* I. sancivit: „ Si

,, Si quis quamcumque habuerit causam cum aliquibus venerabilibus Sanctimonialibus, aut sacris virginibus, aut mulieribus omnino in Monasteriis consistentibus, Deo amabilem civitatis illius Episcopum interpellet. Ille vero mittat, & cum omni honestate quæ sunt de personarum præsentia disponat; sive oportet per Abbates, sive per Responsales, sive alios quoslibet hoc fieri. Ipsi vero cum omni veneratione sacerdotali causam examinent, & judicent, & *civiles* non sint penitus eis Judices, neque confundant eorum honestatem; cum idonei sint Deo amabiles singularium civitatum Episcopi, & quæ de lite sunt, & de cautela judiciorum disponere, & judicare honeste atque *sacerdotaliter*, & secundum leges nostras, & sacratissimas regulas. Sic enim & qui aliquam rationem habere putantur, merebuntur justitiam, & honestas sacratorum inviolata integraque servabitur ".

Quamvis hic duntaxat Sanctimonialium, & mulierum in Monasteriis manentium mentio fiat, nihilominus ex *capite* 2. & Epilogo Novellæ constat, eamdem & ad Monachos Constitutionem extendi.

XIV. Vult ergo Justinianus causas Monialium, & Monachorum ad Episcopos deferri, ut ipsi non tamquam judices civiles judicialiter, & cum strepitu & formula forensi, sed *honeste & sacerdotaliter* eas terminent: ut ita a forensi contentione Monachi expediti, sine impedimento Deo vacare queant; quod & *cap.* 2. expressit, dicens: ,, Sed etiam accelerari lites sancimus Monachis illatas, ut non mens eorum occupetur circa litis sollicitudinem; sed velociter liberati, sacris operibus obsecundent.

XV. Recte notat Cujacius ad hanc Novellam, quod hic Justinianus abrogaverit Constitutionem, quæ refertur in *L.* 33. *Cod. De Episcopis*, qua decernitur, Monachos ad Judices extra suas Provincias trahi non posse; ,, sed apud suos Judices ordinarios, id est, Provinciarum Rectores, in quibus locis degunt, Ecclesiarum ministeriis obsecundent (quod ad Clericos, de quibus etiam hic agitur, refertur) omniumque contra se agentium excipiant actiones ".

XVI. Porro quamvis hæc lex antiquata sit per Justinianum, quatenus Monachos ad Rectores Provinciarum evocari in causis civilibus permittebat; nihilominus & hoc in favorem Monachorum cavebatur, ne ad quosvis longe etiam extra Provinciam dissitos Judices, quemadmodum communes laici, conveniendi essent, ratione hac notanda: ,, Ut his horis saltem atque temporibus, quibus religiosos viros a turbulenta observatione Prætorii vacare contigerit, cumque eos ad tempus petitorum intentio calumniosa laxaverit, ad sua se Monasteria, & venerabiles Ecclesias conferentes, sapienti animo, precatione sollicita, faciliusque de proximo sacrosanctis altaris obsecundent, in suis laribus domiciliisque constituti ".

XVII. Hinc rursus manifestum est, ipsos etiam Principes Christianos jam pridem sollicitos fuisse, ne per tumultum forensium negotiorum sanctum Monachorum otium turbaretur.

Quod in citata Novella de Monachis decreverat Justinianus, id postulante Menna Patriarcha Constantinopolitano per Novellam 83 ad Clericos extendit, nimirum ut ,, si quis habeat adversos eos *pecuniariam* causam, prius a Deo amabilem Archiepiscopum pergat, sub quo constitutus est, & interpellet eum, & ex non scripto judicium mereatur: & si hoc fiat, nec inquietet eum, nec trahat ad auditoria civilia, neque a sacro eum vacare faciat ministerio; sed ex non scripto examinetur negotium sine damnis, & accipiat formam forsan etiam scriptam, & si hoc quoque partes voluerint, & proposuerint, & *liberentur alterutro certamine* ".

Finalia verba, *liberentur alterutro certamine*, recte interpretatur Dionysius Gothofredus in notis, *id est, exceptionibus & dilationibus nimiis*.

Et Cujacius ad prædictam *Novellam* 79. hanc præsentem *Novellam* 83. breviter sic contraxit: ,, Ex Novella 83. Clerici actione pecuniaria committuntur coram Episcopo, qui litem finiat celerrime sine sumptu, & sine scriptura solemni ".

XVIII. Itaque omnis scopus hujus privilegii Clericalis, quod hodie *privilegium fori* vocatur, fuit, ut Clericorum causæ citra strepitum forensem, quam citissime finirentur; quod Justinianus in eadem Novella indicat, ubi §. 1. declarat, ,, quod si aut propter causæ naturam, aut propter quamdam forte difficultatem non fuerit possibile Deo amabili Episcopo decidere negotium, tunc licentiam esse & ad civiles judices pergere, & privilegiis omnibus custoditis, quæ Reverendissimis Clericis sacræ præstant Constitutiones, & litigare, & examinationem fieri, & terminum imponi liti; & ita liberam fieri causam, clarissimis judicibus secundum nostras Constitutiones vel leges studentibus cum magnanimitate, & *velociter* lites decidere ".

In hac Novella jubet Imperator, ut *velociter* lites dirimantur, & istius celeritatis hanc rationem subjungit: ,, Ut non propter hujusmodi causas sacris amoveantur obsequiis, & cum oporteat Deum placari, & decentia Sacerdotibus agi, auditoriis detineantur & illis turbis, atque inhærente tumultu litigantium animabus ".

XIX. Has leges postmodum rursus confirmavit Justinianus *Novella* 123. *cap.* 21. addita tamen hac moderatione: ,, ut si Episcopus sententiam tulerit, & alter litigantium intra decem dies contradicat iis, quæ judicata sunt, tunc locorum Judex causam examinet, & si invenerit judicium recte factum, etiam per sententiam propriam hoc confirmet, & executioni propriæ tradat, quæ judicata sunt: & non liceat secundo in tali causa victo appellare. Si vero (pergit Justinianus) judicis sententia contraria fuerit iis, quæ a Deo amabili Episcopo judicata sunt, tunc locum habere appellationem contra sententiam judicis, & hanc secundum legum ordinem referri, & exerceri. Si tamen ex imperiali jussione, aut judiciali præcepto Episcopus judicat inter qualscumque personas; appellatio ad imperium, aut ad eum, qui transmisit negotium referatur ".

XX. Hanc auctoritatem Episcoporum in decidendis Clericorum causis, & eorum a jurisdictione laicorum exemptionem, posteriores Principes, & Synodi sæpius renovarunt, & confirmarunt.

XXI. Libro 1. Capitularium Regum Francorum *cap.* 28. legitur conformiter ad Canonem Chalcedonensem supra relatum: ,, Si Clerici inter se negotium aliquod habuerint, a suo Episcopo dijudicentur, & non a sæcularibus ".

XXII. Sub idem tempus in Capitularibus Herardi Archiepiscopi Turonensis legitur: ,, Ut nullus Laicorum quemquam Clericorum absque permissu Episcopi compellat ad causas ire *ad publicum*. Et qui fecerit, donec corrigat, ab Ecclesiæ societate pellatur ".

XXIII. Dum hic vetatur laicis Clericos *ad publicum* trahere; vetitum censetur ad Judicem sive Magistratum civilem trahere. Nam uti recte observavit Hieronymus Bignonius in notis ad lib. 1. Formularum Marculfi Monachi *cap.* 3. eo tempore soli Judices civiles, sive sæculares dicebantur *publici* Judices. Et in *Capit.* 12. X *De Foro competenti*, accipiuntur *publica judicia* pro jurisdictione sæculari, opponunturque cognitionibus Ecclesiasticis, uti ibidem notavit Emmanuel Gonzales.

XXIV. Mirum! quanto zelo sequentibus sæculis hoc privilegium Clericorum, ne a laicis ad Judices sæculares trahi possent, urserint Pontifices, & Episcopi, uti vel ex Decretis eorum, Decretalibus Gregorii IX. insertis, cognoscere possumus.

XXV. Legitur in *Cap.* 12. X *De Foro competenti*, responsum Innocentii III. Pisano Archiepiscopo, id est Lothario, qui fuit Juris Civilis Glossator, uti observat Gonzales in notis ad dictum *Cap.* 12.

Crediderat hactenus Lotharius, quod licitum esset Clerico renuntiare, saltem in temporalibus, juri suo, & sibi laicum Judicem constituere, præsertim ubi voluntas adversarii accedit: ipsumque juramentum interpositum esse servandum. At respondet Innocentius Clericos huic Juri renuntiare non posse, rationem hanc addens: Quia *pacto privatorum juri publico minime derogatur*. Dein citato Canone Carthaginensi supra relato, infert: ,, Manifeste patet, quod non solum inviti, sed etiam voluntarii pacisci non possunt, ut sæcularia judicia subeant: cum non sit personale beneficium, cui renuntiare valent, sed potius toti collegio Ecclesiastico sit publice indultum, cui privatorum pacto derogari non potest ,, (*a*).

XXVI. Quin & addit: ,, Nec juramentum licite servari potuit, quod contra canonica statuta illicitis pactionibus informatur ".

Ex hoc responso Innocentii III. concludunt Canonistæ, Clericum se non posse Judici sæculari submittere etiam medio juramento, tametsi Justinianus id permiserit: quam Justiniani Constitutionem per hanc Decretalem abrogatam esse dicunt.

XXVII. Conformiter ad hoc responsum legitur in Synodo Exoniensi anno 1287. *Can.* 30. ,, Cum nec *volens*, nec invitus Clericus valeat sibi laicum constituere Judicem, inhibemus ne Clericus Clericum super re spirituali, aut quacumque actione personali sibi competente, vel suis, trahat in causam correctionis coram Judice sæculari. Alioquin illum, qui hoc facere attentaverit, causam perdere declaramus.

XXVIII. Et *Can.* 41. ubi alte deplorat, quod in dies magis magisque laici nitantur subjicere suæ ditioni Clericum, & Ecclesiæ libertates. ,, Quorum potius (ait) temerariam audaciam resecare tenemur, quam fovere. Deinde concludit: Prohibemus igitur sub pœna excommunicationis, ne Clerici, maxime Beneficiati, pro debito proprio vel alieno, districtioni se obligent Judicis sæcularis; cujus obligationis prætextu, laici de facto, quamquam de jure non valeant, Clericos ad judicia sæcularia pertrahant ".

XXIX. Nec tantum Clericum coram sæculari Judice vocari posse receptum erat sæculo XII. & XIII., sed & plerisque locis consuetudo invaluerat, ut Clericus etiam laicum coram Judice Ecclesiastico vocaret ad vindicandam rem a laico possessam, licet eam *suam* esse laicus prætendebat: quemadmodum testatur Alexander III. in *Cap.* 5. X *De Foro competenti*.

XXX. In Synodis recentioribus passim renovatas has Decretales, & pristinos de hac exemptione Clericorum a sæculari jurisdictione Canones videmus; ac signanter Consilium Constantiense sub Martino V. renovavit constitutionem Frederici II. Imperatoris: ,, Nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione, vel *civili* ad sæculare judicium præsumat attrahere, contra Canonicas Sanctiones & Constitutiones Imperiales ,,.

Concilium Maguntinum anno 1549. *Can.* 76. statuit, " ut actor Clerico coram sæculari judicio actionem intendens, eo ipso omni causa cadat, nec amplius ad ejus causæ querelam, etiam coram Ecclesiastico Judice, admittatur ".

XXXI. Porro in hac Clericorum a jurisdictione laicorum exemptione semper idem fuit Ecclesiæ scopus, idemque spiritus: nimirum, ut ipsos a litibus & tumultibus forensibus avocaret: quæstionesque inter ipsos suscitatæ amicabiliter interveniente Episcopo, aliove prudente ac sapiente viro, ad mentem Apostoli, componerentur, & terminarentur: uti recte advertit Ludovicus Thomassinus De Disciplina Ecclesiæ *part.* 4. *lib.* 2. *capit.* 89. tametsi nonnulli Prælati nonnumquam dominandi spiritu, aut quæstus causa jurisdictionis, ejusque defensione processerint: quia hi ipsum Ecclesiæ spiritum & scopum mutare non potue-

(a) Eadem ratio statuta fuit a Concilio Turonensi anno 1583. tit. 19.

fuerunt; quamvis forsan his Prælatis, eorumque excessibus ipsa Jurisdictionis Ecclesiasticæ collapsio non immerito imputetur; uti infra latius ostendetur.

C A P U T V.

Discutitur an Clerici, & Monachi absolute subducti olim fuerint Jurisdictioni Civili?

1 *Canonum intentio breviter exponitur quando prohibuerunt, ne Clerici suas causas ad forum Civile deferrent.*
2 *Mens Apostoli, & Patrum hac de re declaratur.*
3 *Clerici & Monachi semper manent Reip. membra.*
4 *Patres id Clericis mandarunt, ut suas lites arbitris Episcopis definiendas committerent.*
5 *In antiquis Canonibus Clerici non dicuntur absolute immunes a Jurisdictione Civili.*
6 *Neque ea immunitas in Novellis Justiniani legitur.*
7 *Sententia Gratiani refertur.*
8 *Notatur virga censoria.*
9 *Ad Gratianum refertur origo opinionis, quæ Clericos a jurisdictione Principum absolute præstat immunes.*
10 *Bellarmini sententia de ea immunitate confutatur.*

☞ I. SUPERIUS assertum est Clericorum, & Monachorum vocationibus, & professioni parum convenire, litibus & jurgiis forensibus implicari; ac propterea jam pridem per Canones, etiam sub gravioribus pœnis inhibitum ipsis fuisse, quæstiones & causas, etsi civiles, ad forensia judicia, sive publicos Magistratus deferre; sed eas Episcoporum examini, & judicio submittere jubebantur.

Porro circa hos Canones advertendum, Patres, & Concilia id unum intendisse, ne Clerici, vel Monachi ad judicia forensia, sive civiles Magistratus alios pertraherent: sive ne quæstiones, & controversias suas decidendas deferrent: sed ut eas vel arbitris mutuo consensu electis decidendas committerent, aut si id fieri non posset, eorum decisionem Episcoporum judicio submitterent.

II. Itaque eodem consilio id statuerunt Patres circa Clericos, & Monachos, quo id ab omnibus Christianis sub Magistratibus ethnicis constitutis fieri desideraverat Apostolus, uti supra *Capit.* expositum fuit.

Porro sicuti Apostolus per hoc suum pium monitum nihil decisum voluit Principum, & Magistratuum civilium, licet ethnicorum, legitimæ auctoritati, & jurisdictioni in decidendis subditorum causis; ita nec Patres, nec Concilia per hos Canones, Principum, & Magistratuum auctoritatem in dijudicandis causis civilibus etiam Clericorum, & Monachorum imminuere aut labefactare intenderunt.

III. Noverant enim Patres illi, quod Principes per conversionem a Gentilismo ad fidem, & Religionem Christianam, nihil de suo jure aut legitima auctoritate in subditos suos amisissent; sed ipsis jam ad Religionem conversis omnino integra maneret, juxta quod de Christo canit Ecclesia in hymno Epiphaniæ; *Non eripit mortalia, qui regna dat cœlestia.* Cum igitur certum sit Clericos, & Monachos subditos fuisse Principibus, & Magistratibus politicis ethnicis, eo quod non obstante Clericatu, aut Monachatu remanerent partes, & membra Reipublicæ, atque cum reliquis laicis, sive Christianis, sive ethnicis, unum corpus politicum, seu Rempublicam conficerent; consequens est eos etiam sub Principibus, & Magistratibus politicis licet Christianis subditos remansisse: alias enim per conversionem ad Religionem Christianam Principes non parum de sua in membra suæ Reipublicæ auctoritate amisissent. Indubitatum enim est Clericos, & Monachos etiam hodie sub Principibus Christianis, constitutos esse partes, & membra Reipublicæ politicæ, & unam cum reliquis laicis politicam, & temporalem Rempublicam conficere, non secus ac olim sub Principibus gentilibus constitutos.

Idipsum etiam notavit Cardinalis Bellarminus *lib. 2. de Clericis cap. 28.* " Clerici (inquit) præter quam quod Clerici sunt, „ sunt etiam cives, & partes quædam Reipublicæ politicæ.

Hinc consequens est, quod Clericos, & Monachos a jurisdictione, & subjectione Magistratuum civilium, præsertim quantum ad regimen politicum, & negotia civilia subtrahere seu eximere fuisset Principum, & Magistratuum in suos cives, & partes Reipublicæ auctoritatem, & jurisdictionem subtrahere.

IV. Cum vero Patres id sibi fas non esse scirent „ id unum Clericis, & Monachis inculcarunt, & mandarunt, ut a litigiis, & jurgiis forensibus sibi caverent; atque controversias sine strepitu forensi, electis arbitris, vel Episcopis, decidendas committerent: quod non magis jurisdictioni, aut subjectioni Magistratibus civilibus debitæ officere sciebant, quam si bonus paterfamilias præciperet filiis suis etiam sub pœnis domesticis, ne inter se de controversiis exoriendis apud Judicem forensem contendant, sed eas arbitris submittant.

V. Et sane neque in pristinis synodicis decretis aut Pontificum scriptis de Clericorum, aut Monachorum a Magistratuum civilium auctoritate, vel jurisdictione in cognoscendis, & judicandis eorum causis in materia notanter civili, exemptione, sive substractione legitur, imo nec in legibus Imperatorum, saltem usque ad tempora Justiniani Imperatoris, qui primus Imperatorum per suas Constitutiones exemptionem aliquam Monachis, & Clericis a jurisdictione, & auctoritate Judicum publicorum dedisse legitur juxta modum, & limites in illis expressos, prout *Cap. 4.* latius expositum fuit.

Quare Petrus Gudelinus de Jure novissimo *lib. 6. cap. 5.* monet " de Episcopali jurisdictione illud tenendum esse, Clericos, „ & Monachos primis sæculis conveniri solitos apud Judices sæ„ culares; potuisse tamen auctorem, si malebat, convenire eos „ apud suum Episcopum: at novissimis constitutionibus potesta„ tem jurisdicendi ampliatam esse „.

VI. Nullam autem legem, aut constitutionem, qua ampliata sit Episcoporum auctoritas in decidendis Clericorum causis anteriorem Novellis Justiniani adfert. Argumentum haud obscurum, & ipsum supposuisse ante has Novellas nullam fuisse Clericorum a jurisdictione Magistratuum sæcularium in causis civilibus decidendis exemptionem.

VII. Legitur quidem apud Gratianum *Caus. 11. quæst. 1. Can. 17.* " Clericum nullius præsumat apud sæcularem judicem, Epi„ scopo non permittente, pulsare „; idque ex *Canone* 32. Synodi Agathensis, quæ celebrata est anno 506. adeoque pluribus annis ante editas Novellas Justiniani.

Fatendum est hoc Canone, prout a Gratiano expressus legitur, sat aperte indicari, tempore hujus Synodi aliquam exemptionem a jurisdictione Judicum sæcularium in discutiendis, & decidendis eorum causis, Clericis datam esse; idque etiam, ut apparet, auctoritate Synodi: atque ita eo tempore Patribus persuasum fuisse, quod & auctoritate Episcoporum Clerici possint a jurisdictione Judicum sæcularium eximi.

VIII. At circa hunc Canonum contigit Gratiano, quod ei circa plurimos accidisse scitur; quod scilicet eum in alieno a Patrum illius Synodi sensu retulerit. Canon enim hic prout a Synodo Agathensi editus est, & extat cum cæteris hujus Synodi Canonibus tomo 4. Conciliorum generalium ex Editione Philippi Labbæi, ita statuit; „ Ne *Clericus* quemquam præsumat apud „ sæcularem Judicem, Episcopo non permittente, pulsare ". Quæ genuina Canonis lectio aperte evincit, eam duntaxat Patrum mentem fuisse, cavere, ne Clerici ad Judices sæculares suas controversias terminandas deferrent, conformiter ad alios Canones, & monitum Apostoli datum Corinthiis, quo nullatenus jurisdictioni Magistratuum detrahebatur, nec Clerici a subjectione eis debita subtrahebantur; uti supra *cap. 1. & 4.* probatum est.

IX. Interim ex hoc in alienum sensum contorto Canone, nec non pluribus falsis Decretalibus per pseudo-Isidorum primis Romanis Pontificibus suppositis, & per Gratianum in suum Decretum relatis, creditum fuit a Canonistis, Decreto Gratiani, & posteriorum Pontificum Decretalibus simpliciter inhærentibus, exemptionem Clericorum a jurisdictione Magistratuum etiam in civilibus, auctoritate Ecclesiæ primitus fuisse inductam, nec eam a potestate Principum dependere.

X. Unde conformiter ad eam Canonistarum opinionem asserere non est veritus Cardinalis Bellarminus, Papam potuisse eximere simpliciter Clericos propria auctoritate per legem canonicam a subjectione temporalium Principum.

Quod aliud sane non est, quam attribuere Romano Pontifici auctoritatem, cives & partes Reipublicæ politicæ potestatibus sublimioribus subtrahendi. Sed quid mirum, id ab hoc purpurato Auctore assertum, qui nec dubitavit Romano Pontifici auctoritatem in temporalia Principum asserere, quin & potestatem saltem *indirectam* Reges deponendi, eorum subditos a juramento fidelitatis absolvendi?

Sed hæc a mente Patrum, & Ecclesiæ sunt remotissima: nec ullum in pristinis, & genuinis Ecclesiæ Canonibus fundamentum habent. Nec enim ulla Clericorum, aut Monachorum a jurisdictione Magistratuum publicorum exemptio primis ut minus novem sæculis nota fuit, præter eam quam Principes Christiani concedere voluissent; neque ullam nisi a Principum benignitate dependentem prætendit Ecclesia.

C A P U T VI.

Quibus casibus hodie Clerici in civilibus coram Judice sæculari conveniantur.

1 *Quando & qua de causa Causæ Clericorum præsertim civiles ad tribunalia laicalia devolvi cœperint?*
2 *An de hac devolutione Episcopi hodie conqueri debeant?*
3 *In Gallia circa tempora Philippi Valesii exemptio Clericorum imminui cœpta?*
4 *Conquerebantur tum temporis, quod Judex ecclesiasticus impediret, quominus Clericus in causa hæreditaria conveniretur coram laico.*
5 *Quid huic querelæ responderint Prælati?*
6 *Ex ipsorum querela, & responso colligitur, etiam prætendisse Judices Ecclesiasticos cognoscere de causa* reali *inter Clericos; quod & juri communi conforme prætenditur.*
7 *Usus cognitionem in causa* reali *ad judicem laicum, etiam inter Clericos, transtulit.*
8 *Jam pridem solemni Arresto interdictum judici ecclesiastico de causa* reali *cognoscere.*
9 *Mulctatus Officialis, qui de tali causa cognoverat.*
10 *Id non tantum in Gallia, sed pene ubique servatur.*
11 *Tempore Philippi Valesii Prælati asserebant, ad se omnes causas* reales *spectare, quibus aliquid* personale *erat admixtum.*
12 *Hodie omnis causa etiam personalis ad judices laicos spectat, si aliquid* realitatis *sit admixtum.*
13 *In causis* mixtis *Clerici coram laicis conveniuntur.*

14 *Con-*

14 *Contractus coram judice eccleſiaſtico factus non inducit* realitatem; *quia de* realitate *diſponere nequit.*
15 *Clericus pro arreragiis reditus conveniendus coram Eccleſiaſtico Judice, ſi perſonaliter tantum conveniatur; ſecus ſi jus* reale *controvertatur.*
16 *Hæc diſtinctio jam pridem ſolemni Arreſto probata.*
17 *Etiam Rector, & Conſervator Academiæ Lovanienſis eadem diſtinctione utuntur.*
18 *Ex contractu inito coram Notario Regio Clericus coram Judice Regio convenitur.*
19 *Clerici per contractum ſe ſolent Juriſdictioni laicali ſubmittere.*
20 *Diſpoſitio Juris, qua Clericus vetatur renuntiare privilegio, uſu ſublata quoad cauſas civiles.*
21 *Quæſtio an Clericus ſit remittendus ad Judicem eccleſiaſticum, hodie ſpectat ad Judicem Regium.*
22 *Idipſum ſupponit Edictum Principum noſtrorum ad Synodum Cameracenſem.*
23 *Prætendunt Pragmatici hic intervenire quæſtionem* facti.
24 *Supponunt quoque omnem Juriſdictionem quod cauſas civiles ſpectare ad Principem, quouſque probatum ſit in alios tranſlatam.*
25 *Hinc concludunt, Clericum coram laico citatum debere comparere, ut privilegium alleget.*
26 *Clericus hodie convenitur coram laico, ſi in alia quam Clerici qualitate conveniatur.*
27 *Clericus adminiſtrans bona laicorum poteſt coram laico Judice conveniri.*
28 *Item, ſi ſit Officiarius ſæcularis.*
29 *Similiter, ut tutor, aut curator laici.*
30 *Conventus ad præſtandam garrandiam in cauſa evictionis.*
31 *Ut hæres laici, poteſt coram ſæculari quoque conveniri.*
32 *Quantum diminuta Juriſdictio eccleſiaſtica?*
33 *In Brabantia conceſſum privilegium Prælatis, ut conveniri nequeant niſi coram ſupremo Principis Senatu.*
34 *Idem nonnullis Capitulis in Gallia conceſſum.*
35 *Hoc privilegium ad cauſas concernentes functiones ſacras non extenditur.*
36 *Etiam hodie manet ſpiritus Canonum, qui vetabant Clericis ad ſæcularia tribunalia recurſum.*

I. SICUTI cauſæ civiles laicorum ad ſæcularia tribunalia ſenſim devolutæ ſunt, ipſique Epiſcopi, & Judices eccleſiaſtici ab earum cognitione pene totaliter excluſi, poſtquam nimirum judicia eccleſiaſtica ad normam judiciorum civilium inſtitui, & agi cœperunt, uti ſupra *cap.* 3. monuimus; ita & cauſæ civiles Clericorum ad laicos Judices devolvi cœperunt, & exemptio Clericorum quoad cauſas has ad arctiſſimos limites coarctari; ipſique Clerici coram laicis tribunalibus in cauſis civilibus non tantum a laicis citari, ſed ultro hæc tribunalia expetere, & ſuos creditores etiam Clericos convenire maluerunt: adeo ut hodie, præſertim in Belgio, & Gallia, de exemptione Clericorum a laicali Juriſdictione quoad cauſas *mere civiles* vix aliquid ſuperſit: quinimo & pleraſque cauſas eccleſiaſticas agitari coram Judicibus Regiis, titulo ſequenti oſtendetur; ibi una ratio reddetur, cur Clerici plerumque ament coram Regiis Tribunalibus, quam eccleſiaſticas ſuas quæſtiones examinari, & judicari, & quæ ſit ratio, cur is recurſus hodie facilius, quam olim tolerari queat.

II. Una oſtendetur, quod graviter ferre non debeant Epiſcopi, ſi cauſæ, & quæſtiones ad Regia, & laica Tribunalia transferantur, quamdiu ea, quæ nunc invaluit, forma judiciorum eccleſiaſticorum remanet; licet non immerito doleant, quod judicia eccleſiaſtica, quæ primitus non niſi ad concordiam, & pacem tendebant, nihilque de forenſibus tricis habebant, tandem in jurgia forenſia tranſierint; quin & in his laicalia judicia facile ſuperent: atque ita omnis fere ratio, quæ jam pridem moverat Prælatos Eccleſiæ, ipſoſque Principes, ut Clericos coram Judicibus eccleſiaſticis convenire vellent, & laica tribunalia declinare juberent, non tantum negative, ſed & contrarie ceſſare videatur; quia litigando coram Eccleſiaſticis amplius, & diutius litium tumultibus, & forenſibus tricis implicari ſolent, quam litigando coram Tribunalibus Regiis.

III. Juriſdictionem eccleſiaſticam quoad cauſas Clericorum, regnante Philippo Valeſio Rege Franciæ, id eſt, circa ann. 1330. imminui cœpiſſe, notat Michael Rouſſellius; & non obſcurum eſt ex diſceptatione inter Prælatos, & Barones Regni Galliæ, coram eodem Rege anno 1330. ſuper materia juriſdictionis excitata.

IV. Inter articulos ex parte Baronum per Petrum Cugnerium contra Prælatos allegatos erat hic 57. „ Item ſi laicus vocat „ Clericum in cauſa hæreditaria coram Judice ſæculari, ipſi „ Judices eccleſiaſtici faciunt ceſſare proceſſus, ſibi cognitionem „ attribuentes.

V. Huic articulo nomine Prælatorum reſpondit Ludovicus Bertrandus Epiſcopus Æduenſis, „ quod ſuper actione perſonali vel „ mixta, aut ſuper interdicto, quod in parte perſonale extiterit, Clericus fuerit coram Judice ſæculari vocatus, non de„ bet coram eo reſpondere; ubi autem actio eſſet mere realis, „ de jure deberet ſuper hoc cujuslibet Eccleſiæ conſuetudo ſer„ vari; & ubi conſuetudo non eſſet, deberet jus ſcriptum in „ talibus imitari ".

VI. Ex articuli propoſitione, & ad illum reſponſione patet, quod tum quæſtio eſſet, quis Clericorum competens eſſet Judex, etiam in cauſis *mixtis & realibus*; ipſumque Æduenſem prætendiſſe, in cauſis *mixtis*, quæ aliquid perſonalitatis continent, ſolum Judicem eccleſiaſticum eſſe competentem; quin & in cauſa mere reali, ſi conſuetudo Eccleſiæ non ſit contraria: (a) quod & conforme eſſe juri communi vulgo tradunt Canoniſtæ, quos citat Aufrerius de Poteſtate ſæculari in eccleſiaſticos, *regula* 2. *fallentia* 4.

VII. Verum controverſiam hanc uſus finivit, ipſamque cognitionem de cauſis *realibus* Judici laico detulit, quantumvis contra Clericum agatur: nam ut ipſe Aufrerius teſtatur ex Joanne Fabro, hodie Clericus in actione *reali* poteſt coram Judice ſæculari conveniri; & ita de conſuetudine in Regno Galliæ ſervari aſſerit.

VIII. Teſtatur quoque ibidem Aufrerius, „ anno 1385. in Par„ lamento Pariſienſi pronuntiatum fuiſſe Arreſtum, quo dictum „ fuit, Epiſcopum Cabilonenſem non eſſe recipiendum ad ma„ nutenendum, quod in ejus Curia ſpirituali poſſet cognoſcere „ de actione *reali*, & fuiſſe condemnatum ad ceſſandum de cæ„ tero ab impedimentis per eum ſuper hoc factis ".

„ Hoc Arreſtum, ait Joannes Galli *quæſt.* 45. mirum videri „ non debet; nam ſi penes Judicem Eccleſiaſticum notio illa re„ manſiſſet, oportuiſſet aliquando Regem & cæteros Galliæ Pro„ ceres ire litigatum Romæ pro feudis, & temporalibus ſuis, „ per viam appellationis, aut evocationis ".

IX. Inſuper ut Judices Eccleſiaſtici deterrerentur a capienda notione de actione *reali*, „ anno 1463. Capitulum S. Maxentii „ fuit condemnatum in 200. libras, quia cognoverat de actione „ *reali*, virtute juriſdictionis ſpiritualis, " inquit Aufrerius.

X. Nec tantum in Gallia, ſed & aliis pleriſque Regnis, Judices laicos cognoſcere de cauſis *realibus*, oſtendit Michael Rouſſelius in Hiſtoria Juriſdictionis Pontificiæ *lib.* 4. *cap.* 4. & de Belgio teſtatur Judocus Damhauderus in Praxi civili *cap.* 53. & ibi notat Tuldenus, & praxis notoria & quotidiana conſonat.

XI. Ex reſponſo Ludovici Bertrandi ſupra relato patet, Prælatos ut indubitatum tunc aſſeruiſſe, quod Clericus in actione *mixta*, aut ſuper interdicto, quod in *parte perſonale* extitit, coram Judice ſæculari vocatus, non debeat coram eo reſpondere. Supponebant enim, *perſonale* ibidem intermixtum trahere ad ſe *reale*, ipſumque Judicem laicum eſſe omnino incapacem, qui de *perſonali* contra Clericum quovis modo judicare poſſet: econtra vero Judicem Eccleſiaſticum haud eſſe incapacem, qui de *reali*, quod hic miſcetur, cognoſcat; ideoque ſollicite notant, *quod in parte* PERSONALE *eſt*.

XII. At vero hodie contrarium plane principium invaluit; & in Regiis Parlamentis receptum & probatum eſt; nimirum, bona temporalia eſſe omnino de juriſdictione ſæculari, ipſoſque Judices Eccleſiaſticos eſſe incapaces cognoſcendi, aut ſtatuendi de *realitate* bonorum; adeo ut abſtinere debeant ab omni cauſa, cui *realitas* aliqua immixta eſt.

XIII. Hinc tamquam indubitatum tradunt Pragmatici, Clericum non tantum in mere realibus, ſed & in *mixtis*, puta actione hypothecaria, conveniendum eſſe coram Judice ſæculari, ſive ipſius rei ſitæ, quemadmodum loco citato notat Aufrerius; & pluribus relatis confirmat Rouſſellius dicto *cap.* 4. *num.* 10. additque: „ Denique nullius non quæſtionis ex fundo, & *realibus* „ ſubortæ competens eſt nobis Judex ſæcularis: nec Hiſpanis, „ ut tradit Alphonſus Villadiego; Eccleſiaſticus vero incompe„ tens ".

Hactenus Rouſſellius, qui ex his concludit: „ Itaque ſi Cleri„ cus vendiderit fundum, aut ſi immobilia ejus ſint prehenden„ da, non poterit forum ſæculare declinare ".

XIV. Imo receptum eſſe tradit pluribus citatis Broudæus in notis ad Louetium *litt. H. num.* 15. quod contractus, & obligationes firmatæ ſigillo Judicis Eccleſiaſtici nullam inducant hypothecam, ſive tacitam, ſive expreſſam: quia Judex Eccleſiaſticus nullum habet jus ſe immiſcendi iis, quæ *realitatem* ſpectant. Verba ipſius ſunt: *Parce que la Juriſdiction Eccleſiaſtique n'a aucun droit de s'entremettre en ce qui eſt de la réalité, comme eſt l'hypoteque.* Id eſt: Eo quod Juriſdictioni Eccleſiaſticæ nullum jus competat, ut ſe immiſceat iis quæ realitatem ſpectant, quale eſt hypotheca.

XV. Ex hoc principio nonnulli concluſere, quod Clericus ratione canonum, ſeu *arreragiorum*, ut ajunt, alicujus reditus realis ſive fundiarii, non niſi coram Judice laico conveniri poſſet; eo quod huic obligationi *realitas* cauſam dederit; ſive quod obligatio canonum ex obligatione *reali* profluxerit.

Verum ſi de ſolis annuis canonibus agitur, ratione quorum obligatio dumtaxat perſonalis habetur; neque ipſum jus reditus ſive *reale* controvertatur, non apparet, cur de hac obligatione *mere perſonali* Judex Eccleſiaſticus competens non ſit; ſecus vero, ſi ipſum *jus reale* in controverſiam veniat.

Hac diſtinctione jam pridem uſus eſt Aufrerius, dicens, pro arreragiis cenſus annui conveniri poſſe Clericos coram Judice ſæculari, „ quando medium concludendi eſt *reale*; ut quia pe„ titur ratione prædiorum cenſualium: quia tunc magis viden„ tur conveniri prædia, quam perſonæ, ſcilicet poſſeſſores præ„ diorum. Si autem medium concludendi ſit *perſonale*, ut quia „ arreragia petuntur ex ſtipulatione, vel obligatione perſonali, „ tunc ſecus eſſet dicendum ".

XVI. Hæc diſtinctio fundata apparet in famoſo & ſolemni Arreſto prolato anno 1271. contra plures Epiſcopos, eorumque Offi-

(a) Regnante Philippo Valeſio, dum prædicta controverſia moveretur, introducta primum eſt forma appellationis, quam vocant, *ex abuſu*, cujus tamen principia in Galliis antiquiora ſunt, & forma & nomine. Adverſus *appellationes tamquam ab abuſu*, imperitiores rerum Gallicarum de novitate præſcribunt, ac ſi res ipſa antiquiori origine non cenſeretur, quam iſtud forenſe vocabulum; cum tamen æquis rerum æſtimatoribus facile perſuaderi poſſit rem ipſam, id eſt tuitionis Eccleſiaſticæ executionem, iiſdem initiis cum regia poteſtate in Eccleſia Chriſtiana coaluiſſe. Plura dabit D. De Marca in ſua Concordia Sacerdotii, & Imperii, *lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 1.

Officiales, quo ipsis interdicitur cognoscere de actionibus reali-
„ bus, & de reditibus annualibus affidatis seu debitis, & peti-
„ tis super hæreditagiis, supposito, quod partes *censum* aut *onus reale* se debere *minime* confiteantur „. Arrestum refertur apud Choppinum De sacra Polit. *lib.* 2. *tit.* 1, *num.* 6.

Distinctionem hanc rationi consonam esse fatetur etiam Carolus Fevretius De Abusu, *lib.* 4. *cap.* 11. *numer.* 11. insignis alias Jurisdictionis Regiæ patronus.

XVII. Hæc distinctio occurrit quoque in concordia inter Maximilianum & Philippum, & Universitatem nostram Lovaniensem, inita super exercitio Jurisdictionis Rectoris, & Conservatoris, confirmata per Carolum V. Imperatorem; ubi permittitur, ut Rector, & Conservator cognoscant de materiis personalibus, non *realibus* aut *mixtis* bona immobilia tangentibus; permittiturque, ut si personaliter agatur de *reditibus*, possit incidenter de titulo cognoscere, ne continentia causæ dividatur; ut tamen non cognoscat de *realitate*, aut validitate contractus. Verba sunt: *Que lesdicts Recteur & Conservateur pourront prendre & avoir la cognoissance des matières personnelles, non réelles & mixtes, si avant qu'il touche biens immeubles. Pourveu que si les parties, que viendront en Justice pardevant eulx, en la déduction desdictes actions personnelles, se veulent ayder d'aucun tiltre & en vertu d'icelui justifier la constitution de la rente ou autre chose, dont en action personnelle question seroit meue pardevant eulx, iceulx Recteur & Conservateur, pour eviter que la contenance de la cause ne soit divisée, pourront incidemment prendre cognoissance dudit tiltre, sans toutefois autrement eulx entremettre d'aucune réalité, & sans aussi eulx entremettre ou prendre cognoissance sur la validité dudit tiltre, au cas que question s'en meut pardevant eulx*. Id est: Quod dicti Rector, & Conservator cognoscere poterunt de causis personalibus, non realibus & mixtis, quatenus concernunt bona immobilia. Si modo partes, quæ coram ipsis in judicio se sistent, in deductione actionum personalium titulo quodam tueri se velint, & in vim illius probare creationem reditus, aut quid aliud, de quo per actionem personalem coram ipsis mota fuerit quæstio; dicto Rectori, & Conservatori, ut evitetur continentiæ causæ divisio, incidenter de dicto titulo cognoscere licebit; ita tamen, ut nullatenus realitati se immisceant, aut de validitate dicti tituli cognoscant, si coram ipsis quæstio desuper moveretur.

XVIII. Si tamen contractus initi & roborati sint sigillo Regio, vi hujus contractus Clericos hodie actione personali conveniri coram Judice sæculari, notat ibidem Fevretius. Cui consonat articulus modificationis jam pridem inseri solitus verificationi Legatorum Sedis Apostolicæ: " De contractibus inter quascumque personas sive Ecclesiasticas sive laicas initis, qui obliga-
„ tiones personales continebant, si a Notariis *Regiis* publica au-
„ ctoritate recepti fuerint, ipse Legatus non cognoscat „. Vide modificationes has relatas supra, *Tom.* I. *part.* 1. *tit.* 21. *cap.* 4. *numer.* 11.

XIX. Accedit, quod dum contractus etiam inter Clericos, aut Clericum, & Laicum coram Notariis Regiis ineuntur, & conficiuntur, soleat iis inseri clausula, qua contrahentes pro impletione dictorum contractuum & obligationum se subjiciunt *voluntarie* ipsi Regiis, & aliis ordinariis Judicibus, vigore cujus submissionis conveniri possunt coram Judice Regio & sæculari pro adimpletione contractus. Fevretius ibidem *cap.* 6. *num.* 10. & *cap.* 10. *num* 8. ubi citat Ordinationem Philippi II. Regis Catholici, qua declarat, contractus confectos sub sigillo Regio cum submissione esse attributivos Jurisdictionis.

XX. Quod enim jure communi cautum est, Clericum non posse renuntiare privilegio fori, se subjicendo Jurisdictioni laicali, id quoad causas *civiles* in desuetudinem abiit, uti passim testantur Pragmatici. Unde Mornacius ad *L.* 4. *ff. De Pactis*, discussa hac quæstione in utramque partem, demum adjungit; Tan-
„ dem itum est ab omnibus in eam sententiam, ut si de crimine
„ agatur, renuntiare non possit Clericus Cleri privilegio; cum
„ dedecus inde inferatur Ordini, in cujus gratiam privilegium
„ inductum est: in *civili* autem negotio secus „.

XXI. Si quæstio sit, an citatus ut Clericus, vel in hac causa gaudere debeat privilegio fori, & ad Judicem Ecclesiasticum sit remittendus, inspecto jure communi in *cap.* 12. *De Setentia excommunicat. in* 6. cognitio ad Judicem Ecclesiasticum spectat: at hic rursus tandem Judicibus Regiis favit, nam ubique pene usu invaluit, ut hujus quæstionis decisio ad Judicem sæcularem pertineat.

De Gallia testatur & ipse Covarruvias *Pract qq. cap.* 33. *num.* 1. ubi postquam ostendit, de jure quæstionem hanc ad Judicem Ecclesiasticum spectare, ait: Apud Gallos hujus controversiæ
„ cognitio ad sæcularem judicem pertinet, ab eoque lis tracta-
„ tur & expeditur, non admissa nec recepta Constitutione Boni-
„ facii VIII. in dicto *cap.* 12.

Et Grivellius *Decisione Dolana* 30. ait; „ Ut apud judicem
„ sæcularem spectet cognoscere, an remittendus sit reus ad fo-
„ rum Ecclesiasticum vel non id apud nos in praxi servatur „.

XXII. Idipsum supponit Edictum Philippi II. ad Synodum Cameracensem *art.* 17. mandans, ut si aliquæ personæ conquerantur apud Tribunalia Regia, se male citatos esse coram Tribunali Ecclesiastico, ipsa Consilia Regia, antequam quidquam decernant, prius petant de causa per judicem Ecclesiasticum informari; ut informatione habita judicent, an causa ad judicem Ecclesiasticum spectet. Verba Edicti sunt; *Et quand lesdits Juges Ecclesiastiques auront cite quelques persones qui se prétendent exemptes de leur Jurisdiction; Nous ordonnons a noz Conseils, & Sieges Provinciaux que leur en estant faicte plainte, auparavant décerner quelque provision de saisissement, ou cassation, ilz ayent à escrire audit Juge Ecclesiastique, à fin d'advertir que c'est du procés, de quelle maitere il y a question, & sur quoi le demandeur fonde sa cognoissance du Juge Ecclesiastique. Et s'il lui semble la matière disposée, pour submettre ledit lay à sa Jurisdiction, & par quelle raison; pour la rescription veue, & examinée en Conseil, si les raisons sont trouvées insuffisantes, requerir ledit Juge Ecclesiastique iterativement de se déporter de ladite cognoissance; a poine d'y pourveoir par les remedes accoutumez, comme en cas de default ils feront: Tenant pendant ceste communication toutes procedures en surséance*. Id est: Et cum dicti judices Ecclesiastici aliquos in jus vocaverint, qui se ab illorum jurisdictione exemptos esse contendent; mandamus Consiliis nostris, & Provinciarum Tribunalibus, ut querelis apud eos depositis, antequam bonorum occupationem, aut rescissionem decernant, prius dictio judici Ecclesiastico scribant, ut de statu litis edoceantur, de qua materia sit orta controversia, quo fundamento ad cognitionem Judicis Ecclesiastici recurrat: & utrum ipsi videatur materia disposita, ut dictum laicum Jurisdictioni suæ subjiciat, & qua de causa; ut visa rescriptione, & in Consilio expensa, si infundatæ deprehendatur rationes, iterato dictus Judex Ecclesiasticus moneatur, ut a dictæ causæ cognitione abstineat; se alias in pœnam ordinariis mediis provisuros, prout & in causam defectus facient; Omni interim processu suspenso, dum hæc communicatio fiet.

XXIII. Fundamentum hujus praxeos apparet, quod in hac quæstione aliquid temporale, sive non spirituale intervenire credant; nec de *jure*, sed de *facto* quæstionem esse. Hoc autem *factum* nihil spiritualitatis habere dicunt. Unde Aufrerius in Repetitione *Clem.* 1. *De Officio Ordin. regula* 4. *fallentia.* 8. dicit, quod regula, quæ dictat Judicem sæcularem de Causis Ecclesiasticis non cognoscere, " fallat *generaliter*, ubi de quæstione ecclesiastica
„ versatur sola quæstio *facti*; nam tunc Judex sæcularis est
„ competens „ Deinde in exemplum subjicit; " si disputetur,
„ utrum mulier fuerit desponsata vel non, vel an habitus sit
„ Clericalis, an non; an quis sit legitimus vel non, an sit usu-
„ rarius vel non, quia non est quæstio juris, sed *facti*. Et idem
„ in similibus „.

XXIV. Ad hæc supponunt Judices Regii, omnem jurisdictionem contentiosam primario, & originaliter residere & esse penes Principem; nec nisi ab illo ad inferiores sive laicos, sive Ecclesiasticos, præsertim quoad negotia *civilia*, dimanare: atque hinc concludunt, omnes coram Principe, ejusve Magistratu conveniendos, quosque ostensum sit, ipsos aliquo speciali titulo alteri jurisdictioni esse subjectos.

XXV. Hinc ulterius invaluit, teste Joanne Gallo *quæst.* 353. quod Clericus citatus coram judice sæculari debeat comparere, & suum privilegium sive receptionem declinatoriam allegare, & petere, ut remittatur ad judicem Ecclesiasticum; alias ut contumax condemnandus.

XXVI. Sicuti Clerici conveniuntur hodie coram judice sæculari, si causa *rem* potius quam personam respiciat: eo quod non tam Clericus, quam res ipsa temporalis & profana conveniri videatur; ita dum Clerici se officiis, aut negotiis sæcularibus immiscent, aut præficiuntur, atque sub ea qualitate conveniuntur, quæstio non coram judice Ecclesiastico, sed sæculari agitanda est; quia non tamquam Clerici, sed tamquam sæculares conveniri censendi sunt.

XXVII. Itaque si Clericus administrationem rerum profanarum ad laicas personas spectantium susceperit, non poterit judicem sæcularem declinare, si de ipsa administratione agatur; hancque esse omnium Parlamentorum praxim; testis est Lucius *lib.* 2. *Placitorum tit.* 2. *cap.* 15. dicitque; „ Sacerdotem sacrisque ini-
„ tiatum, qui rebus profanis se immiscuerit, si ad profanum ju-
„ dicem iis de rebus vocetur, ire debere; neque fori præscriptio-
„ ne se tueri posse, quod & permultis Curiæ auctoritatibus com-
„ probatum est „.

XXVIII. „ Pariter trahi potest Clericus in actione personali
„ coram judice sæculari, ubi tamquam Officiarius sæcularis tene-
„ retur; ut qui forte depositum pecuniarum, vel aliarum re-
„ rum suscepit auctoritate judicis sæcularis „: uti notat Guillelmus Benedicti ad *cap.* Raynutius, verbo *Et Uxorem*, *num.* 419.

XXIX. Addit idem auctor, qui a 250. circiter annis scripsit;
„ Et idem servatur in hoc regno (Franciæ) ubicumque Cleri-
„ cus, aut persona Ecclesiastica officium tutelæ, vel curæ, aut
„ aliud quodcumque sæculare gessissent; qui coguntur de admi-
„ stratis reddere rationem coram judice sæculari „.

XXX. Eadem ratione si Clericus venditor alicujus fundi vocetur ab emptore ad *garrandiam*, ut ajunt, sive ad præstandam evictionem, non poterit declinare Tribunal sæculare, coram quo causa evictionis tractatur; quia in hoc causa Clericus coram judice laico litigat, non per se, sed tamquam actor & procurator emptoris laici, uti loquitur Glossa in *L.* Venditor *ff. De Judiciis*. Et ita servari in Curiis jam pridem annotavit Guillelmus Benedicti loco citato *num.* 417. ubi & *num.* 416. observat, in causa reconventionis Clericum quoque excipere non posse a judice, coram quo ipse alium convenit; idque in praxi esse receptum, licet de jure non una sit de hisce quæstionibus Canonistarum opinio. Vide plura apud Carolum Fevretium De Abusu *lib.* 4. *cap.* 10

XXXI. Similiter quæstio inter Canonistas disputata, num Clericus hæres laici conventus in qualitate hæredis queat declinare forum laici, cui defunctus suberat, hodie cessat; receptumque est, Clericum respondere debere coram Judice defuncti, nec forum ex persona hæredis mutari; uti pluribus citatis ostendit Fevretius De abusu; *lib.* 4. *cap.* 10. *num.* 8.

XXXII. Ex his aliisque quæ ex praxi hodierna, & parlamantorum Arrestis referuntur a Pragmaticis, quæque quotidie observari videmus, sat evincitur, exemptionem Clericorum a jurisdictione, & foro sæculari in causis civilibus, sive profanis ad angustos admodum limites esse redactam; rarissimosque esse ca-

fus,

ſus, quibus Clerici judicium ſæculare in hujuſmodi cauſis declinare efficaciter queant; præſertim cum & ipſi Judices Regii contendant ſibi auctoritatem privative competere judicandi, an cauſa ad Judicem Eccleſiaſticum remittenda ſit, vel non.

XXXIII. Porro ne Eccleſiaſtici præcipue in dignitate conſtituti, ratione ſimilium actionum coram quibuſcumque minoribus Magiſtratibus, non ſine dignitatis ſuæ dedecore, & incommodi conveniantur; ſpeciali indultum eſt privilegio Prælatis, qui de Statibus exiſtunt, ut non alium Judicem agnoſcant, quam ipſum Principem: ad quod privilegium alludunt Concordata inter Episcopum Leodienſem, & Carolum V. dum dicunt *tit.* 3. *artic.* 7. „ Abbates, Abbatiſſæ, & alii de Statibus Brabantiæ exiſtentes „ juri ſtabunt active, & paſſive coram Judicibus illis, coram „ quibus de antiqua conſuetudine ſtare juri conſueverunt „: ſcilicet (ait Zypæus De Foro comp. *n.* 2.) coram Duce ſeu ejus Conſilio Brabantiæ, quod in hoc Ducatu eſt ſupremus Senatus.

Dein ibidem adjungit Zypæus: " Prout paſſim praxis introdu„ xit, ut Prælati ac Collegia Eccleſiaſtica coram Principum Con„ ſiliis conveniantur, & alios eo trahant „.

XXXIV. Refert quoque Choppinus de S. P. *lib.* 2. *tit.* 2. *n.* 5. privilegium pleriſque Canonicorum Collegiis competere, ut nimirum alium Judicem ſæcularem præter Senatum Regium agnoſcere non debeant; recitatque in hanc rem diploma Caroli VII. Regis Franciæ de anno 1440. datum Cathedrali Pictonum Templo, in hæc verba: " Ut Canonici ipſius Eccleſiæ tam conjunctim, quam „ diviſim, nullatenus teneantur litigare coram aliquo Judice ſæ„ culari Regni noſtri, præterquam in *Curia Parlamenti*, niſi „ eis placuerit reſpectu omnium cauſarum ſuarum tam agendo, „ quam defendendo, tangendo corpus, & fundationem dictæ Ec„ cleſiæ, & ubi dicti de Capitulo erunt pars. Noſtra tamen eſt „ intentio, quod eorum homines ac ſubditi, & alia membra in „ hoc quod aliqualiter non tanget jura, ſeu fundationem ipſius „ Eccleſiæ, reſpondere tenebuntur in caſu reſſorti coram illo „ Ballivorum, aut Seneſchallorum noſtrorum, in cujus Bailli„ via ſeu Seneſchallia commorabuntur „.

XXXV. Hoc tamen privilegium Abbatum, & Prælatorum intelligendum eſt de actionibus civilibus ſive profanis, non autem de ſacris, & ad ſpirituale eorum regimen ſpectantibus. Nam uti „ recte ibidem notavit Zypæus *num.* 4. " Abbates Brabantiæ, „ quoad *ſacra* ſui ſtatus, aut regiminis, numquam ſpectaverunt „ ad dictum Conſilium (Brabantiæ,) ſed tantum quoad debita, „ & actiones *Civiles*.

XXXVI. Interim hactenus dicta, & notoria praxis evincunt, nec diffiteri poſſumus, Clericos juxta modernum uſum, & praxim ubique pene receptam, in cauſis civilibus coram Judicibus ſæcularibus conveniri poſſe, neque Clericos, ut coram illis litigent, hodie indigere conſenſu Epiſcopi; quemadmodum ſacri Canones olim requirebant. Nihilominus illud immutatum, & immobile manet, Clericos debere, quantum poſſibile eſt, lites fugere; ſemperque ita agere, ut verificari queat in ipſis, ut ad mentem Apoſtoli ſint *non litigioſi*, 1. Tim. *cap.* 3. & Tit. *cap.* 3.

Ulterius hoc negari nequit, quin & hodie ratio Canonum vetantium Clericos in forenſi judicio litigare, immota permaneat; licet *externa* diſciplina in ipſis expreſſa ſuum amiſerit vigorem. Quid enim aliud per dictos Canones intenditur, niſi Clericos litibus, & forenſibus jurgiis eximere, eoſque inducere, quin & aſtringere, ut quæſtiones ſuas potius Epiſcopo, aut aliis viris prudentibus, & intelligentibus amicabiliter ſine ſtrepitu forenſi decidendas committerent? An non & hodie Clerici tenentur, quantum poſſibile eſt, lites fugere, & a forenſibus jurgiis ſe liberare; omnique affectu, & ſtudio deſiderare & conari, ut quæſtiones amice terminentur; ſummoque cordis affectu quotidie dicere cum Eccleſia: *Extingue flammas litium*? Hymn. ad Sextam horam.

T I T U L U S   S E C U N D U S.

DE CAUSIS ECCLESIASTICIS.

CAPUT PRIMUM.

De Cauſis ſpiritualibus præſertim Matrimonialibus.

1 *Cauſæ aliæ* mere *Eccleſiaſticæ, aliæ* non mere.
2 *In hac generalitate interdum in jure accipiuntur.*
3 *Canones interdicentes laicis omnem de cauſis Eccleſiaſticis cognitionem, præcipue loquuntur de* mere *Eccleſiaſticis.*
4 *Cauſæ Sacramentorum tamquam mere Eccleſiaſticæ ſpectant de jure ad forum Eccleſiaſticum.*
5 *Principum auctoritas circa externam ſpiritualium Politiam.*
6 *Res vero mere ſpirituales Eccleſiaſticis Judicibus reſervantur.*
7 *In Gallia per Parlamentorum Arreſta cauſæ mere Eccleſiaſticæ ad Judicem Eccleſiaſticum remittuntur.*
8 *Inhibitum Judicibus Regiis cognoſcere de cauſis ſpiritualibus.*
9 *Idipſum & in Belgio obtinet.*
10 *Ad Judicem Eccleſiaſticum ſpectat cognoſcere de capacitate, & qualitatibus requiſitis ad adminiſtrationem, aut ſuſceptionem Sacramentorum.*
11 *Inter quæſtiones mere Eccleſiaſticas hodie fere ſolæ ſunt Cauſæ Matrimoniales, quæ coram Judice Eccleſiaſtico agitantur.*
12 *Cauſa Matrimonialis etiam hodie coram ſolo Judice Eccleſiaſtico agitari poteſt.*
13 *Etſi coram Judice ſæculari tantum* incidenter *mota eſſet.*
14 *Idipſum obtinet in Belgio vigore Concordatorum inter Epiſcopum Leodienſem, & Carolum V.*
15 *Quid ſi quis calumnioſe exceptionem de valore Matrimonii coram Judice ſæculari incidenter propoſuerit?*
16 *Cauſæ Matrimoniales aliquando ad Synodos ſpectaſſe creduntur.*
17 *Poſtmodum ad ipſos Epiſcopos, excluſis inferioribus Judicibus.*
18 *Hanc diſciplinam innovavit Synodus Tridentina.*
19 *An hodie Abbates poſſint cognoſcere de Cauſis Matrimonialibus?*
20 *Conſuetudo, ni ſit immemorialis, inferioribus cognitionem harum cauſarum tribuere nequit.*
21 *Conſervatores privilegiorum cognoſcere nequeunt.*
22 *Ex ſtylo Curiæ Romanæ Cauſæ Matrimoniales, etiam in ſecunda inſtantia, ſolis Epiſcopis committi ſolent.*
23 *Cauſa Matrimonialis coram Judice ſæculari tractari poteſt, ſi ſit tantum quæſtio* facti, *an ſit initum Matrimonium.*
24 *Item ſi non agatur de* validitate *aut* invaliditate *Matrimonii inter ipſos contrahentes.*
25 *Cauſa* Natalium *profluens ex jure Matrimonii ſpectat ad ſolum Judicem Eccleſiaſticum.*
26 *Secus, ſi tantum agatur de quæſtione* facti, *aut natus ex Matrimonio.*
27 *Judex Eccleſiaſticus in Gallia nec incidenter de quæſtione* facti, *aut profana cognoſcere poteſt.*
28 *Nec poteſt adjudicare alimenta, aut pecuniam pro ſumptibus litis; pendente Cauſa Matrimoniali.*
29 *Nec* acceſſorie *hodie cognoſcere poteſt de* dote.
30 *In Belgio liberalius agitur cum Judice Eccleſiaſtico.*
31 *De aliis Cauſis Eccleſiaſticis, puta Beneficiorum, decimarum, &c. hodie vix agitur coram Judice Eccleſiaſtico, & quare?*

I. Causas Eccleſiaſticas communiter dividunt Canoniſtæ in Eccleſiaſticas *meras*, & *non meras*. *Meras* vocant, quæ ſunt tales ex natura ſua, independenter ab omni poſitiva Conſtitutione, aut conſuetudine. *Non meras*, quæ quamvis ſint ex natura ſua temporales, & profanæ, juſtis tamen de cauſis reſervatæ ſunt Eccleſiaſticis Judicibus.

II. Hac generali ſignificatione Cauſæ Eccleſiaſticæ accipiuntur in *cap.* 4. *De Immunit. Eccleſ. in* 6. in verbis, " ſuper Cauſis „ Eccleſiaſticis, ſive quæ ad forum Eccleſiaſticum ratione perſo„ narum, negotiorum, vel rerum de jure, vel antiqua conſue„ tudine pertinere noſcuntur „.

III. Cauſæ *mere* Eccleſiaſticæ, ſive quæ tales ex natura ſua reputantur, ſunt exempli gratia cauſæ Sacramentorum, & ſimiles; quæ nihil temporalis annexum habent; ſed omnino ſpirituales, & Eccleſiaſticæ ſunt: atque de his præcipue intelligendi ſunt Canones, interdicentes laicis omnem cognitionem de Cauſis Eccleſiaſticis; adeo quidem, ut Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. " generaliter prohibuerit, ne ſuper rebus *ſpiritua*„ *libus* compromittatur in laicum: quia non decet, ut laicus in „ talibus arbitretur „. *cap.* 8. *X. De Arbitris.*

IV. Hinc unanimi conſenſu receptum eſt, Cauſas Sacramentorum eſſe mere Eccleſiaſticas, eaſque quantum ad ſubſtantiam eorum, ad Judicem Eccleſiaſticum privative ſpectare; nihilque circa eorum validitatem, vel invaliditatem Judicem ſæcularem poſſe decernere: eo quod hæ ex natura ſua ſint mere ſpirituales.

☞ V. Dixi quantum ad *ſubſtantiam eorum*: certum enim eſt quod circa modum, tempus, & locum ea exhibendi, aut celebrandi, necnon circa horum miniſtros plurima intercurrere queant externam politiam ſpectantia, & ad quæ Principum eorumque Magiſtratuum cura, & auctoritas ſe extendere poſſit, quin & ſubinde debeat; utpote quibus incumbit externæ politiæ curam habere, atque curare, ut omnia recto ordine etiam in Eccleſia agantur.

Hinc & plurimæ, tum in Codice Juſtinianeo, tum Theodoſiano, & Capitularibus Regum Francorum, tum etiam in poſterioribus Edictorum Imperalium, & Regiorum Collect., Chriſtianorum Principum ſanctiones occurrunt, quæ hanc Principum curam, & auctoritatem probant.

Neque legitur, quod Eccleſia has Principum ſanctiones unquam improbaverit, quaſi immunitati, aut jurisdictioni Eccleſiaſticæ adverſas: imo ſcitur, jam pridem ab Eccleſia Romana ſuſceptas fuiſſe Novellas Juſtiniani Imperatoris, in quibus plurima circa prædictas materias, externam diſciplinam, ſive politiam ſpectantia ſtatuta leguntur. ☜

VI. Occaſione politiæ externæ, cujus obſervationi invigilant Magiſtratus civiles, ſenſim in Gallia, atque etiam in Belgicis Pro-

Provinciis causæ plures, quæ inspecto jure communi erant ecclesiasticæ cognitionis, devolutæ sunt ad Judices laicos sive tribunalia Regia; nihilominus causæ Sacramentorum, & similes mere spirituales reservatæ manserunt Judicibus ecclesiasticis, etiam per ipsas Principum Ordinationes, & Parlamentorum Arresta.

In Edicto Francisci I. Regis Franciæ de anno 1539., quo vetantur citari laici in causis mere personalibus coram Judice ecclesiastico (de quo titulo præcedenti *cap.* 6.) expresse additur clausula reservans cognitionem de Causis Sacramentalibus, aliisque spiritualibus Judici ecclesiastico. *Sans préjudice toutefois de la Jurisdiction Ecclésiastique, ès matieres de Sacremens & autres pures spirituelles ecclésiastiques, dont ils pourront cognoistre contre lesdits lais selon la forme de droict.* Id est: Absque detrimento nihilominus Jurisdictionis ecclesiasticæ in materia Sacramentorum. & aliis mere spiritualibus ecclesiasticis, de quibus contra dictos laicos juxta formam juris poterunt cognoscere.

VII. Rursus Regio Edicto anno 1610. injunctum fuit Judicibus Regiis, ut permittant Judici ecclesiastico causas ad forum ecclesiasticum spectantes, ac nominatim causas concernentes Sacramenta, & ceteras mere spirituales, prout referuntur in actis Cleri Gallicani *Tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 9' *art.* 8. in verbis: *Il enjoinct aux Cours ne Parlement de laisser à la Jurisdiction ecclésiastique les causes qui sont de leur cognoissance, mesme celles qui concernent les Sacremens, & autres causes spirituelles, & purement Ecclésiastiques, sans les attirer à eulx sous prètexte de possessoire, ou pour quelque autre occasion que ce soit.* Id est: Injungit supremorum Senatuum Curiis, ut Jurisdictioni ecclesiasticæ subjectas sinant causas, quarum ad eos spectat cognitio: quinimo eas, quæ Sacramenta aliasque causas spirituales, & mere ecclesiasticas concernunt, nec causas illas titulo possessorii, aut alia demum quacumque occasione ad se traducent.

VIII. Idipsum sæpius postmodum Regiis Edictis renovatum fuisse ibidem refertur: additurque *art.* 12. per Arrestum Consilii privati 28. Augusti 1637. inhibitum fuisse omnibus supremis Curiis, ceterisque Judicibus Regiis, cognoscere de causis mere spiritualibus, & ecclesiasticis.

Citantur ibidem *art.* 11. & 13. Arresta, quibus causæ super doctrina ad Episcopum tamquam Judicem ordinarium remissæ fuere.

IX. Similia in Principum nostrorum Edictis passim occurrunt; dicitque Antonius Anselmo in suo Triboniano Belgico *cap.* 84. §. 8. " Etenim Principes nostri religiose suis Constitutionibus ve-
„ tuerunt, nequis in causis Politiam Ecclesiasticam tangentibus,
„ aut in morum correctoriis recurrat ad Judicem sæcularem,
„ aut per appellationem procuret aliquam supersessoriam seu su-
„ spensionem, aut clausulas inhibitivas ".

X. Hoc fundamento in primis ad Episcopum, & Judicem ecclesiasticum spectant causæ, in quibus de ipsis Sacramentis agitur, puta de capacitate, & approbatione requisita in ministris Sacramentorum, ipsorum examine, admissione, &c. quæ etiam hodie privative ad Episcopum, sive Judicem ecclesiasticum spectant, tamquam causæ mere spirituales, & ecclesiastice. Vide supra *Tom. III. part.* 2. *Sect.* 3. *tit.* 26. *cap.* 1.

XI. Verum super valore, vel nullitate Sacramentorum nullæ hodie ad forum contentiosum quæstiones deferri solent, nisi super matrimonio; ideoque solæ causæ matrimoniales fere inter causas civiles, circa quas hodie Jurisdictio Ecclesiastica versatur, & ratione quarum laici ad forum ecclesiasticum citari solent.

XII. Et sane si quæstio vertatur de validitate ipsius matrimonii, solus Judex ecclesiasticus est competens, ipseque solus de hac quæstione cognoscere potest: idque sive jus commune; sive consuetudinarium spectemus; quemadmodum post alios Pragmaticos notat Carolus Fevretius De Abusu *lib.* 5. *cap.* 5.

XIII. Imo quæstio de validitate matrimonii in tantum est fori ecclesiastici, ut si mota quæstione de jure hæreditatis incidat quæstio de jure connubiorum „ puta de præcedenti nuptia-
„ lium sacrorum impedimento, vel si qua alia ratione Canoni-
„ ca convellatur jus statusque matrimonii, de eo *sacrum* est Tri-
„ bunal adeundum, non civilis Magistratus „ : inquit Renatus Choppinus De sacra Polit. *lib.* 2. *tit.* 1. *num.* 16' additque:
„ Sive inciderit, seu principaliter mota sit connubialis contro-
„ versia. Idque a Neapolitano Senatu disceptatum refert con-
„ sultissimus ejusdem Ordinis Senator Matthæus, *Decis. Neapo-*
„ *litan.* 219. ".

XIV. Conformia sunt Concordata inter Episcopum Leodiensem, & Carolum V. 11. Januarii 1543. lecta, & publicata in Camera Consilii Brabantiæ januis apertis, & acceptata ab Episcopo Cameracensi, sub quo & Episcopo Leodiensi ante novos erectos in Belgio Episcopatus, tota Brabantia fuit; ita ut merito hæc Concordata pro lege in Brabantia habeantur. In his itaque Concordatis *tit.* 2. *art.* 1. decernitur: „ Quoad fœdus matrimo-
„ niorum . . . *solius* Judicis ecclesiastici erit cognoscere, etiamsi
„ quæstio fœderis matrimonialis inciderit coram Judice sæculari;
„ quo casu Judex sæcularis supersedere tenebitur, & hunc arti-
„ culum (tamquam spiritualem) ad Judicem ecclesiasticum, per
„ eum infra anni spatium terminandum, remittere ".

XV. Addit dein *art.* 2. „ Sed si quis dictam allegationem inci-
„ dentis quæstionis calumniose proposuisse reperiatur, condemna-
„ bitur in multam Judicis arbitrio constituendam, alioquin ter-
„ mino affluxo, Judex sæcularis in causa coram eo intentata
„ poterit procedere, perinde ac si hujusmodi articulus coram eo
„ non incidisset, vel propositus fuisset ".

XVI. Causas matrimoniales olim in Conciliis Episcoporum decisas fuisse innuitur apud Gratianum *caus.* 35. *q.* 6. *Can.* 10. ubi Alexander II. scribit cuidam Guillelmo, ne propriam uxorem prætextu consanguinitatis præsumat dimittere, & aliam ducere „ *donec Episcoporum concilium causam istam examinaverit*.

XVII. Verum Glossa ad *Canonum* 1. *Caus.* 33. *qu.* 2. monet; quod si olim id obtinuerit, postmodum tamen ad Episcopos singulos Causæ matrimoniales, exclusis inferioribus, devolutæ sint. Verba Glossæ sunt: „ Sed recte & hodie ad Episcopalem Jurisdi-
„ ctionem cognitio matrimonialis causæ spectat. Unde nec Ab-
„ bates, nec alii cognoscere possunt de matrimonio, nisi ex
„ concessione, vel alia causa legitima id habeant ".

XVIII. Hanc disciplinam renovavit Synodus Tridentina *Sess.* 24. *cap.* 20. *De Reformat.* decernens: „ Ad hæc causæ matrimo-
„ niales, non Decani, Archidiaconi, aut aliorum inferiorum ju-
„ dicio, etiam visitando, sed Episcopi tantum examini, & ju-
„ risdictioni relinquantur ".

XIX. Decretum Concilii Tridentini etiam a cognitione causarum matrimonialium excludere *Abbates* quantumvis exemptos, decisum fuisse in Rota Romana refert Barbosa in Collectaneis ad hoc caput Concilii Tridentini *num.* 56. idque donec per tres sententias conformes, vel unam, quæ transivit in rem judicatam, constiterit, Abbatiam, ac loca illi subjecta, seu ab ea dependentia, *nullius* esse Diœcesis, & consequenter constet, quod Abbas in loca illa habeat Jurisdictionem *quasi Episcopalem*. Hanc eamdem distinctionem quoad Abbates circa cognitionem harum causarum, notavit Fevretius De Abusu *lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 6.

XX. Notat insuper Barbosa De Potestate Episcopi *part.* 3. *Allegat.* 74. *num.* 5. quod Synodus sustulerit possessionem quadragenariam cum titulo; seu privilegio, „ solamque immemorabi-
„ bilem non excludere, & donec de illa constiterit per tres con-
„ formes sententias, non inferiorem Episcopo, sed ipsum Episco-
„ pum hujusmodi causas cognoscere debere ".

Huic resolutioni conformis est resolutio Cardinalium data Episcopo Antuerpiensi, declarans, ad Episcopum spectare facultatem cognoscendi de causis matrimonialibus, nisi Capitulum *immemorabilem* consuetudinem haberet: sed donec ea m pertres sententias probaverit, Episcopus ea utatur. Extat apud Zypæum De Ordinarii *num.* 20.

XXI. Cum Synodus generaliter causas matrimoniales Judicum inferiorum judicio subtrahat, & Episcopi *tantum* jurisdictioni relinqui mandet, non videtur privilegiorum Conservatorum jurisdictio ad has causas extendenda; notatque Fevretius loco citato *num.* 8. ex Choppino, quod ex Ordinatione Ludovici XII. anni 1498. „ vetitum sit Conservatoribus, ne de fœdere connu-
„ biali, de divortiis, aut de Ecclesiastica Sacramentorum admi-
„ nistratione cognoscant ".

XXII. Quamvis Decretum Synodi Tridentinæ tantum videatur loqui de cognitione in prima instantia, nec appareat vi hujus decreti, vetitum delegari causas matrimoniales in *secunda* instantia Judicibus inferioribus, nihilominus stylus Curiæ jam pridem usitatus fuit, ut causæ matrimoniales non soleant aliis, quam Episcopis a Sede Apostolica committi; uti testatur Covarruvias De matrimonio *part.* 2. *cap.* 8. §. 12. *num.* 1. & Barbosa in Collectaneis ad præsens caput Concilii Tridentini *n.* 59.

XXIII. Quod de incidente quæstione matrimoniali remittenda ad Judicem ecclesiasticum dictum fuit, intelligi oportet de casu, quo de validitate matrimonii agitur, ut est casus in *cap.* 1. ✠ *De Ordine cognitionum*; secus vero, ubi non de jure, sed de *facto* quæstio incideret; puta si non quæratur, aut matrimonium sit validum; sed an revera de *facto* ullum matrimonium fuerit initum. „ Si enim in petitionem hæreditatis incidat *mera*
„ *facti* quæstio, contractum ne sit, nec ne Conjugium: eo
„ casu legitima erit Regii Prætoris cognitio " ait Choppinus De S. Polit, *lib.* 2. *tit.* 1. *n.* 16. & ita in Parlamentis constanter servari monet Fevretius De Abusu *lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 18.

XXIV. Asserit ibidem Fevretius *n.* 19. quod si mota quæstione super causa matrimoniali intercedat *tertia* persona allegans vim, seductionem, aliudve factum intervenisse, Judex ecclesiasticus quæstionis hujus competens non sit, & ita aliquando judicatum fuerit, conformiter ad ea quæ tradit Imbertus in suo Manuali in quæstione intitulata, *Matrimonii Causa*. „ Matrimonii quæstio,
„ & controversia, licet quantum ad eos, inter quos contractum
„ asservatur matrimonium, sit coram Pontificio Judice tractanda;
„ tamen si pater aut mater simul cum filia apud Pontificium fo-
„ rum conveniantur, ut quam de futuro matrimonio emiserint
„ promissionem impleant, poterunt illi parentes fori Jurisdictio-
„ nem declinare, vel etiam ab ipsius citationis Decreto, tam-
„ quam ab abusu, provocare ad supremam Parlamenti Cu-
„ riam ".

Rationem addit, dicens: „ in Regno (Franciæ) receptum
„ fuisse, quia de jure Franciæ speciali laici sunt a Pontificia
„ Jurisdictione soluti, ac emancipati, nisi in casibus *specialiter*
„ *permissis* ". Et Annæus Robertus *lib.* 3. *Rerum jud. cap.* 5. asserit, „ de jure Franciæ obtinere, ut de iis tantum cognosce-
„ re possit Judex ecclesiasticus, quæ *spiritualia* sunt, aut ad Sa-
„ cramenta pertineant ".

XXV. Quia causa natalium, sive an quis sit *legitimus*, pendere solet a *jure & validitate* matrimonii, causam hanc esse fori ecclesiastici tamquam *spiritualem*, uno consensu tradunt Canonistæ ad *cap.* 7. ✠ *Qui filii sint legitimi*: atque ut talem agnoscunt allegata Concordata inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem; voluntque, ut si quæstio legitimitatis, aut illegitimatis coram Judice sæculari incidat, eodem modo, ac quæstio fœderis matrimonialis ad Judicem ecclesiasticum remittatur.

XXVI. Ex ipso contextu Concordatorum sat manifestum est, quod remissio hæc intelligenda sit de casu, quo de *jure* agitur, non autem de *facto*; puta si controvertatur, an quis sit *legitimus* ob defectum sive non valorem matrimonii: secus vero, si tantum quæratur, num hic revera sit filius, sive natus ex tali matre aut patre, quemadmodum notavit Cevallos tract. *De cognit. per viam violentiæ*, *qu.* 96. dicens: „ Resolutive tenendum est,
„ Judicem laicum posse cognoscere, an sit filius natus in figura
„ matri-

,, matrimonii, an non: quia est quæstio *facti*, incidens princi- ,, pali motæ super petitione hæreditatis ".

Quod & ipsa Concordata *tit.* 1. *art.* 6. expresserunt, caventia, quod non poterit Judex ecclesiasticus cognoscere ,, de *filia-* ,, *tione*, cum est quæstio inter laicos de *mero facto*, an talis sci- ,, licet sit filius, vel non ".

XXVII. Quin quæstio profana, & *facti* nec accessorie cum ipsa quæstione *juris* coram Judice ecclesiastico, ex usu Regni Galliæ tractari potest: puta si Judex ecclesiasticus pronuntiaverit in causa matrimonii aut sponsalium, non poterit tamen pronuntiare super damnis, & interesse resultantibus ex non adimpletis sponsalibus, quemadmodum observat Joannes Tournetius in Collectione Arrestorum *L. A. n.* 116. citatque Fevretius loco citato *n.* 14. Arrestum de anno 1689., quo declaratum fuit, abusive processum per Officialem Carnotensem, qui pronuntiatione facta super cessatione sponsalium, condemnaverat patrem desponsæ, qui sponsalibus consenserat, ad expensas, damna, & interesse.

XXVIII. Similiter si contingeret, pendente quæstione super validitate matrimonii, uxorem petere summam pecuniæ pro alimentatione, & sustinendis expensis litis, abusum futurum pronuntiant Pragmatici Galli, si Officialis super his pronuntiet; quemadmodum pluribus citatis testatur Fevretius *num.* 13.

XXIX. Monet quoque ibidem Fevretius, quod in Gallia soleret ecclesiasticus Judex judicare accessorie de dote, alimentis, aliisque similibus; sed eodem Fevretio teste, hæc doctrina tandem rejecta est, interdictumque Officialibus de his, tamquam de rebus *meri facti* cognoscere, quod & generaliter observari ait: *Ce qui s' observe partout pour le prèsent, en telle sorte qua la citation* IN CASU DOTIS, ET ALIMRNTORUM *dècernèe par l' Official, seroit cassèe comme abusive*. Id est: Quod ubique modo observatur; sic ut citatio IN CASU DOTIS, ET ALIMENTORUM per Officialem decreta aboleretur, tamquam ob abusum vitiosa. Ita videmus verissimum esse, Jurisdictionem ecclesiasticam per *frustra* tandem disrumpi, uti jam pridem querebatur Durandus Episcopus Mimatensis.

XXX. In Belgio sane juxta sæpius citata Concordata modestius agitur cum Judice ecclesiastico; permittiturque Judici ecclesiastico cognoscere de *alimentis*, quæ per virum aut mulierem peti contigerit pendente divortii causa, vel detractamento alterius eorumdem, si hæc coram eo incidant, vel incidenter petantur, uti supra *Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 15. *cap.* 2. ostensum est: ubi una notatum fuit, quando de dote aut donatione propter nuptias Judex ecclesiasticus judicare queat juxta eadem Concordata: item *tit.* 12. *cap.* 2.

XXXI. Quin inter causas ecclesiasticas reputandæ sunt causæ Beneficiorum ecclesiasticorum, uti & decimarum, præsertim ad Ecclesiasticos spectantium, nec non juris funerandi, & similium, nemo dubitat. Unde in sæpe citatis Concordatis inter Carolum V., & Episcopum Leodiensem *tit.* 3. *art.* 13. hæ omnes causæ causis mere ecclesiasticis annumerantur, ,, de quibus Judex eccle- ,, siasticus etiam contra *laicos* poterit cognoscere in petitorio".

Causa juris patronatus spiritualibus causis quoque accensetur. Ita enim ,, conjuncta, & connexa spiritualibus causis dicitur in ,, *cap.* 3. ✕ *De Judiciis*, quod non nisi Ecclesiastico Judicio va- ,, leat definiri ".

Verum jus patronatus laicis ratione feudi, aut alicujus rei patrimonialis competens, non spirituale, sed quodammodo profanum, saltem quod competentiam Judicis habetur.

Unde de hoc jure patronatus in citatis Concordatis §. 14. dicitur; ,, De jure vero patronatus Principis, suorum vassallo- ,, rum, & aliorum laicorum; jus patronatus ad causam feudo- ,, rum suorum, aut alterius rei immobilis habentium, quando ,, inter duos laicos quæstio erit, quis eorum sit patronus, so- ,, lus Judex sæcularis cognoscet, sive super illis principaliter, ,, & de se & per se, agatur, vel cum universitate. Si vero in- ,, ter duos, vel plures præsentatos, vel patronos laicos, quæ- ,, stio fuerit coram Judice Ecclesiastico, de institutione sua, ,, quis eorum præferri debeat, & inciderit quæstio juris patro- ,, natus: de illa sic incidenti, in præjudicium partium litigan- ,, tium, non autem patronorum absentium, Judex Ecclesiasticus ,, cognoscet & definiet ,,.

Verum hodie raro admodum de his causis, sive Beneficiorum, sive Decimarum vel juris patronatus coram Judice Ecclesiastico agitur, quia quæstiones vel Causæ hæ rarissime in *petitorio* aguntur; sed dumtaxat in possessorio, quod ex notoria praxi coram solis Regiis Consiliis agitari potest, uti infra *c.* 4. ostendemus.

CAPUT II.

De Causis testamentariis, & quomodo ad Judicem Ecclesiasticum spectent.

1 *Apud Romanos summa fuit erga ultimas voluntates veneratio.*
2 *Solebant tabulas testamentarias Præfectis templorum confidere.*
3 *Imperatores Christiani executionem ultimarum voluntatum specialiter Episcopis demandarunt.*
4 *Christianis etiam usitatum fuit testamenta sua Episcopis consignare.*
5 *Hæc consuetudo videtur causas testamentarias ad Judicem Ecclesiasticum transtulisse.*
6 *Jure Decretalium causæ testamentariæ sunt fori Ecclesiastici.*
7 *Ecclesiastici præscribebant solemnitates testamentarias, reprobatis solemnitatibus a Jure civili inductis.*
8 *Solemnitas Jure Canonico inducta ubique passim recepta.*
9 *Tempore Philippi Valesii questi sunt laici causas hæreditarias ad forum Ecclesiasticum trahi.*
10 *Ecclesiastici sustinebant eas de jure, & consuetudine ad suum forum spectare.*
11 *Sæculo præterito cognitio causarum testamentariarum sensim ad Judices sæculares devolvi cœpit.*
12 *Vetita primum fuit Notariis Ecclesiasticis testamenti confectio.*
13 *Hinc testamentorum cognitio ad Judices Regios quomodo devoluta?*
14 *Tempore Joannis Galli causa testamentaria in Gallia erat adbuc* mixti *fori.*
15 *Hodie est solius fori sæcularis, sublatis contrariis locorum consuetudinibus.*
16 *Etiamsi agatur de testamento ad* pias *causas.*
17 *Principes Belgii in hoc articulo moderatius egerunt cum Jurisdictione Ecclesiastica.*
18 *Causa testamentaria Principum Edictis declaratur pertinere ad Judicem Ecclesiasticum.*
19 *In Concordatis Brabantiæ causa testamentaria habetur* mixti *fori.*
20 *Judex Ecclesiasticus super causa testamentaria aditus potest etiam de connexis, & emergentibus cognoscere.*
21 *Judex Ecclesiasticus in decisione harum causarum sequi tenetur Ordinatione Principum, & locorum consuetudines.*
22 *Hoc Juri conforme.*
23 *Quædam actiones, licet oriantur ex testamento,* soli *Judici* laico *reservantur.*
24 *Quid de hac cognitione habeat Concordatum inter Episcopum Cameracensem, & Magistratum Antuerpiensem?*
25 *Ex Concordatis Hannoniæ testamenta Ecclesiasticorum spectant ad Ecclesiasticos, & laicorum ad laicos Judices.*
26 *Concordata Brabantiæ dant potestatem Judici Ecclesiastico supplendi negligentiam executorum.*
27 *Item absolvendi ab onere executionis.*
28 *Synodi Belgicæ supponunt causas testamentorum in* pias *causas ad Episcopos spectare.*
29 *Idque etsi testator id interdixisset, quod consonat juri communi.*
30 *Rectori & Universitati Lovaniensi quæ sit auctoritas circa testamenta Suppositorum?*
31 *Synodus Cameracensis ostendit testamenta* Clericorum *speciali ratione ad Episcopi curam spectare.*
32 *Licet non ubique causæ testamentariæ spectent ad forum Ecclesiasticum, Episcopi tamen curam piorum legatorum habere debent.*
33 *Id voluit Justinianus Imperator.*
34 *Synodi Belgicæ injungunt Parochis invigilare, ut pia legata solvantur, & piæ fundationes impleantur.*
35 *Merito monent Pastores suos Parochianos, ut tempestive condant salutare testamentum.*
36 *Parochi debent esse Parochianorum defunctorum quasi pii procuratores; ut procurent executionem piæ eorum voluntatis.*
37 *Parochi executionem piorum legatorum urgentes cavere debent omnem avaritiæ speciem.*
38 *Executores sæpius suscitant infundatas lites super solutione piorum legatorum ex proprio interesse: & quod contra hos remedium?*

I. INTER causas profanas, quæ jam pridem Jurisdictioni Ecclesiasticæ subjectæ fuere, una eaque e præcipuis fuit causa testamentorum, cujus cognitio, & executio specialiter Ecclesiasticis competiisse videtur.

Legitur apud Romanos, summam fuisse erga ultimas defunctorum ordinationes venerationem: habeantque ut sacrilegos, & falsarios, qui ultima hominum elogia ante eorum mortem aperirent, aut evulgarent. Is qui aperuerit vivi testamentum, lege Cornelia de falsis tenetur, ait Mornacius in *L.* 2, §. 5. *ff. Ad Legem Corneliam de falsis*.

II. Ut autem securius conservarentur, & fidelius executioni mandarentur, solebant tabulas testamentorum deponere in æde sacra, ipsisque Præfectis ædis sacræ eas confidere; cujus moris meminit Ulpianus in *L.* 3. §. 3. *ff. De Tabulis exhibendis*, dicens; ,, Proinde & si custodiam tabularum *ædituus*, vel tabula- ,, rius suscepit, dicendum est, eum teneri interdicto ".

Per ædituum hic intelligi *ædituum templi*, monet Gothofredus in notis *num.* 17. additque: ,, Solebant enim Veteres Te- ,, stamenta Templis, eorumque custodibus, ut & Vestalibus com- ,, mendare ". Plures ex antiquis, qui hujus moris testes sunt, ibidem citat Gothofredus.

III. Constat quoque, Imperatores Christianos curam testamentorum specialiter Episcopis demandasse, ac voluisse, ut invigilarent, si suprema voluntas defuncti executioni mandaretur; uti videri potest in *L.* 28. *Cod. de Episcopis, & Clericis*, nec non Authentica eidem subjecta.

IV. Unde & Christianis usitatum fuit, Episcopis sua testamenta consignare, eisque executionis curam committere. Refert Amoinus *lib.* 4. *De Gestis Francorum cap.* 30. Dagobertum Regem Galliæ voluisse testamenti sub quatuor exemplaria fieri ,, e ,, quibus unum Lugduni in Gallia, aliud Parisiis, tertium Met- ,, tis in *Archivis Ecclesiarum* dirigi voluit ".

V. Ex hac porro consuetudine Fidelium consignandi tabulas testamentarias inter manus Sacerdotum, earumque executionem ipsis demandandi, verisimiliter fluxit, quod testamentorum executio, & difficultatum super his exorientium discussio, & decisio ad Ecclesiasticos, quorum prudentiæ & religioni sua ultima elogia defuncti commiserant, transierit.

His

His accedebat ; quod nullum pene teſtamentum conficeretur ; niſi Notarius aliquis Eccleſiaſticus interveniret ; a quo factum teſtamentum etiam aliquid Eccleſiaſtici mutuare videbatur, ratione cujus ad forum Eccleſiaſticum ſpectare deberet.

VI. Quidquid ſit, hoc equidem conſtat, vel e ſolis reſponſis, & reſolutionibus Pontificum, præſertim Alexandri III. Innocentii III. & Gregorii IX. quæ ſub titulo Decretalium *De Teſtamentis* referuntur, quæſtiones & cauſas teſtamentarias, etiam plane civiles ac profanas, & laicales, ad Pontifices, & Epiſcopos fuiſſe relatas, ipſorumque deciſiones ſuper iis expetitas ; quemadmodum videre eſt in *cap.* 16. & 18. ✠ *De Teſtamentis*.

☞ Ea cauſarum teſtamentariarum juriſprudentia duodecimo ſæculo jam vigebat : nec iſtud revocare in dubium nemini hodie licet. Conſtat enim quod circa tempora Alexandri III. & Innocentii III. Romani Pontifices de omnibus cauſis indifferenter cognitionem ſuſciperent. Mirum igitur non eſt, quod legamus pleraſque controverſias præſertim inter Eccleſiaſticos, etiam in cauſis mere civilibus, puta teſtamentariis, aliiſque ſimilibus ad Pontifices fuiſſe deductas, ut ab iis controverſiarum deciſionem acciperent.

Quorum reſponſa, & reſolutiones, poſtquam inter Decretales Gregorii IX. relata fuerunt, ea pro jure communi paſſim a Canoniſtis reputari cœperunt ; creditumque, cauſas illas conformiter ad reſponſa Pontificum in Decretalibus hiſce contenta eſſe judicandas, & ad Eccleſiaſtica Tribunalia referendas.

Quapropter in Conciliis ætate Patrum habitis nihil de teſtamentorum ſolemnitate, aut validitate legitur ; utpote nondum Epiſcopis aut Pontificibus inciderat, ſibi eſſe jus aut auctoritatem ſuper teſtamentis, eorumque ſolemnitatibus quidquam ordinandi: ſed hæc omnia ex Principum ordinationibus, & legibus dependere non dubitabant. ☜

VII. Duodecimo ſæculo tanta erat in cauſis teſtamentariis auctoritas Eccleſiæ, ut Alexander III. reſcribens Hoſtienſi Epiſcopo in *cap.* 10. ✠ *eod.* reprobata ſolemnitate Juris civilis de adhibendis *ſeptem* teſtibus, „ teſtamenta, quæ Parochiani coram „ Presbytero ſuo, & tribus vel duabus aliis perſonis idoneis, in „ extrema fecerint voluntate, firma decreverit permanere ſub „ anathematis interminatione : prohibentes (ait) ne quis hujuſ„ modi audeat reſcindere teſtamenta “.

VIII. Quod autem paſſim hæc Eccleſiæ auctoritas circa has cauſas agnita, & recepta fuerit, vel hinc elucet, quod contra Juris civilis diſpoſitionem, hæc Pontificis deciſio, & præſcripta forma teſtamentaria ubique pene recepta, & probata fuerit.

IX. Inter articulos nomine Baronum, & Nobilium Regni Galliæ coram Philippo Valeſio per Petrum Cugnerium contra Prælatos ejuſdem Regni propoſitos, erant hi 64. & 65. „ Item vo„ lunt (Judices Eccleſiaſtici) inventaria facere de bonis illorum, „ qui ab inteſtato decedunt ; voluntque bonorum tam mobilium „ quam immobilium poſſeſſionem habere, & ipſa per manus eo„ rum diſtribui hæredibus, vel illis, quibus volunt conferre. „ Item teſtamenta quoque volunt per manus ſuas executioni tra„ dere, inventaria facere bonorum defunctorum, eademque ſer„ vare, & hæredibus diſtribuere, & habent Officiales, qui ſu„ per his exequendis duntaxat deputati exiſtunt “.

X. Hæc a Petro Cugnerio aſſerta Prælati non negabant ; ſed ſuſtinebant illa ad Judices Eccleſiaſticos tum de jure, tum de conſuetudine ſpectare. Reſponſum enim Bertrandi Epiſcopi Æduenſis erat : „ Ad 64. & 65. qui loquuntur de executoribus, & „ inventariis bonorum teſtatoris, & inteſtatoris dicit, quod „ tam de jure ſcripto, quam de conſuetudine ſpeciali Prælati „ ſunt executores legitimi teſtamentorum ; unde ſi executio ve„ nerit ad Prælatum, nulli facit injuriam, bona inter hæredes „ diſtribuendo, & de eis inventaria faciendo. Et hoc idem dicit „ de bonis inteſtatorum, maxime in locis, ubi ſic de conſuetu„ dine extitit obſervatum a tanto tempore, quod in contrarium „ memoria non exiſtit “.

XI. Agnoſcit ipſe Carolus Fevretius de Abuſu *lib.* 4. *cap.* 7. *num.* 3. quod in Burgundia Judices Eccleſiaſtici cognoverint de publicatione, & executione teſtamentorum uſque ad annum 1508. primamque cœperint poſt Ordinationem Franciſci I. de anno 1539. Judices Regii de hac teſtamentorum publicatione judicare.

Additque Fevretius, quod & *pedetentim* pro temporis, & caſuum occurrentium opportunitate hæc cognitio Judicibus Eccleſiaſticis adimi cœpta ſit.

XII. Primo quidem adempta fuit Notariis Eccleſiaſticis auctoritas conficiendi teſtamenta, eo quod confectio teſtamenti videretur negotium mere ſæculare, ac temporalitatem reſpiciens, ac ideo ſæcularis cognitionis ; uti ex ſtylo Parlamenti refert Fevretius ibidem *num.* 4. Et quidem interdicta fuit Notariis Eccleſiaſticis teſtamenti confectio, abrogatis ſpecialibus locorum conſuetudinibus, quæ teſtamenta coram Notariis Eccleſiaſticis facta probabant.

XIII. Hac facta inhibitione, neceſſe erat in confectione teſtamentorum adhibere Notarios Regios, qui ex ſolito ſtylo apponebant clauſulam ſubmiſſionis Judicibus Regiis : qua mediante ſubmiſſione, & appoſitione ſigilli Regii teſtamenta inter caſus Regios relata cenſebantur, ut notat Choppinus *De Dominio Regio lib.* 2. *tit.* 7. *num.* 6.

XIV. Verum tametſi teſtamenta coram Notariis Regiis confecta, eſſent cognitionis Regiæ, tamen adhuc excluſi non erant Judices Eccleſiaſtici ; ſed præventioni locus erat ; poterantque executores executionem voluntarie ſubmittere Curiæ Eccleſiaſticæ, ut de ſuo tempore teſtatur Joannes Galli, celebris & antiquus Juriſconſultus, *Quæſt.* 26. dicens : „ Item audivi dici a Do„ mino Arnoldo primo Præſidente in Parlamento ; quod licet Epi„ ſcopus Pariſienſis faceret coram Curia ſua ſpirituali adjorna„ re executores alicujus defuncti, per hoc non acquireret præ„ ventionem contra Regem ; quia executores poſſent, hoc non „ obſtante, ſubjicere executionem Curiæ Regiæ temporali intra „ annum a tempore mortis teſtantis, licet ſecus, ſi voluntarie „ ſubmitterent executionem Curiæ ſpirituali “.

XV. Verum & hanc præventionem paulatim in Galli amiſit Eccleſiaſticus Judex, & cognitio de teſtamentis, quæ erat etiam ex præſcripto variarum conſuetudinum *mixti fori*, facta tandem eſt cognitionis *mere ſæcularis* : idque ſive teſtamentum fuerit laici, ſive Sacerdotis ; ſive teſtatores ſubjeciſſent executionem Curiæ ſpirituali voluntarie, ſive non ; uti pluribus tandem Arreſtis probatum, & declaratum teſtatur Broudæus in notis ad Louetium *litt. N. num.* 5. quamvis ex notis Mornacii ad *L.* 28. *Cod. de Epiſcopis, & Clericis*, pateat, quod non ita pridem adhuc in vigore eſſent conſuetudines Provinciarum, permittentes cognitionem de cauſis teſtamentariis Judicibus Eccleſiaſticis, ſaltem per præventionem. Dicit enim Mornacius, quod hodie ſoli Regii Judices de hujuſmodi controverſiis cognoſcant ; addit tamen hanc clauſulam : *Niſi aliter præſcripti Provinciarum mores ſtatuant, ut apud Meldas & Tricaſſinos, &c.*

Videri etiam poteſt Michael Rouſſellius *lib.* 4. *Hiſt. Jurisdict. Pontif. cap.* 4. *n.* 20. ubi notat, hodie generaliter controverſias ex teſtamentis quibuſcumque etiam eccleſiaſticorum, & inter eccleſiaſticos, pendere a Tribunali ſæculari : licet eſſet etiam ſucceſſio Eccleſiaſtici ut Eccleſiaſtici.

Ita videmus magis magiſque juriſdictionem ſæcularem extendi, & eccleſiaſticam reſtringi.

XVI. Quin etſi ageretur de teſtamento ad *pias cauſas* ; etiam Clerici, nihilominus quæſtionem agitandam fore coram Judice ſæculari, Parlamenta Regia determinaſſe videntur ; uti indicat Broudæus loco allegato ſub finem. Citatis enim *cap.* 6. 17. & 19. ✠ *De Teſtamentis*, aliiſque nonnullis Juris textibus, qui executionem, & cognitionem teſtamentorum, ſignanter quoad legata, & diſpoſitiones ad *pias cauſas*, Epiſcopis deferunt, aſſerit hæc in Gallia non obſervari : quod adeo verum eſt (ait) ut ſi agatur de legato *pio*, proſecutio fieri ſoleat per Procuratorem *Regium* coram Curia Regia ; ita ut Epiſcopus ſe immiſcere nequeat : additque, opiniones eorum, qui cauſas has ſuſtinebant eſſe, vel *Eccleſiaſtici*, aut ſaltem *mixti* fori, non recipi in Francia, nec unquam recipiendas, utpote jam dudum per contraria Arreſta abrogatas.

XVII. Sane Principes Belgii moderatiores hactenus fuere in reſtrigenda Juriſdictione eccleſiaſtica quoad teſtamenta, eorumque executiones, & quæſtiones ſuper eorum validitate exorientes.

Conſtat enim, cauſas teſtamentarias Juriſdictioni eccleſiaſticæ hic in Belgio non eſſe ſubſtractas : imo ſæpius etiam in Litteris Principum declaratum, de iis Judices eccleſiaſticos cognoſcere poſſe.

XVIII. Extat *part.* 1. Edict. Brabantiæ *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 1. privilegium Philippi Boni de 3 Januarii 1447. quo conceditur pro privilegio incolis Brabantiæ, quod coram Judice eccleſiaſtico citari nequeant, niſi ex cauſa *teſtamentorum*, contractuum antenuptialium, & bonorum amortizatorum, data facultate eccleſiaſticis Judicibus, ſententias ſuas in his cauſis datas per mandata, & inhibitiones exequendi. Verba ſunt : *Dat ſy in dien ſaeken hun metten de geeſteleycke gherichte ſouden moghen behelpen, ende dan uyt bringen ende doen exequeren in onſen voorſchreven Lande die monitien ende andere gheboden daer toe dienende, ghelyck in voorledene tyden ende van oudts heeft plegen te gheſcienden*. Id eſt : Quod in his cauſis eccleſiaſtico Jure protegere ſe poſſint, & proferre, & curare, ut executioni mandentur monitiones, aliaque reſcripta ad id ſpectantia in dictis noſtris Provinciis, prout antiqua olim conſuetudo obtinuit.

Rurſus in additione 2. ad lætum Introitum Caroli V. de anno 1515. *art.* 3. permittitur Judicibus eccleſiaſticis cognitio de tribus prædictis cauſis.

XIX. Verum cum tantum dicatur, Judicem eccleſiaſticum cognoſcere poſſe de his *tribus* cauſis, non excludendo ab earum cognitione Judicem ſæcularem, ſuſtinuerunt Judices Regii, cauſas illas eſſe *mixti* fori ; atque in eam ſententiam tandem itum eſt per Concordata inter Epiſcopum Leodienſem, & Carolum V.

In his Concordatis *tit.* 1. *art.* 1. conventum eſt, „ quod cau„ ſæ teſtamentariæ in Ducatu Brabantiæ ſub Diœceſi Leodienſi „ cenſebuntur eſſe *mixti* fori, eritque *præventioni* locus ; ita „ & taliter, quod Judex primo aditus, ſive eccleſiaſticus, ſive „ ſæcularis, de illis una cum incidentibus, emergentibus, an„ nexis & connexis cognoſcet, & decidet, & hoc quando agitur „ actione perſonali “.

XX. Deinde §. 2. ſubditur : „ Videlicet ſi Judex eccleſiaſticus „ primo, & principaliter adeatur in cauſa teſtamentaria, vel „ dotali, poterit coram eo libellari, & concludi ad validita„ tem, vel invaliditatem teſtamenti, vel contractus dotalis, „ ſeu antenuptialis, & cognoſcet de hujuſmodi cauſa teſtamen„ taria, vel dotali, & de viribus, & non viribus teſtamen„ ti, contractus dotalis antenuptialis, & de iis, quæ incidunt, „ & emergunt, vel neceſſario ſequuntur, & ſine quibus cauſæ „ hujuſmodi expediri non poſſunt, & poterit ſententiam ſu„ am per cenſuras exequi, vel per Judicis ſæcularis requiſitio„ nem “.

Idem permittitur Judici ſæculari §. 3. „ etiamſi quæſtio viri„ um, vel non virium (teſtamenti) inciderit in alia cauſa co„ ram eo attentata “.

XXI. Additur & eodem articulo 3. quod Judex eccleſiaſticus in deciſione hujuſmodi cauſarum teneatur ſe conformare Ordinationibus Principum, & conſuetudinibus locorum : „ Salvo, „ quod in prædictis cauſis Judex eccleſiaſticus non poterit judi„ cando contravenire Ordinationibus, & Conſtitutionibus Ducum „ Brabantiæ, nec ſtatutis, conſuetudinibus, vel privilegiis lo„ corum, hactenus editis, & obſervatis, ſeu imposterum eden-

„ dis,

„ dendis, & huic concordiæ non præjudicantibus; alioquin Prin-
„ ceps poterit providere “.

XXII. Et ſane cum agatur de cauſa *civili* inter perſonas laicas, quæque non mero jure ad forum eccleſiaſticum ſpectat, ſed quadam tantum præſciptione, & conſuetudine, non eſt incongruum, ut in his civilia jura obſerventur, ut notat Zypæus *De Foro comp. num.* 6.

XXIII. Inſuper §. 4. declaratur, quod „ nec poterit Judex ec-
„ cleſiaſticus cognoſcere de feudis, aut de dominiis juriſdictio-
„ nem habentibus, nec de actionibus realibus, ex teſtamento
„ ortum ſumentibus “.

XXIV. In Concordatis inter Magiſtratum Anturpienſem, & Epiſcopum Cameracenſem (cui Antuerpia tunc erat ſubjecta) cauſa teſtamentaria remittitur ad Epiſcopum, ut habetur in Concordato de 9. Septembris 1490. *part.* 1. Edict. Brabantiæ, *lib.* 8. *tit.* 1. *cap.* 6. notatque Zypæus, ex hoc Concordato cauſas teſtamentarias Judici eccleſiaſtico *privative* reſervari, nec eſſe præventioni locum, ita anno 1503. judicaſſe Senatum Brabantiæ ibidem refert.

Quinimo credit Zypæus, quod videatur Epiſcopus Cameracenſis eodem jure uſus, qua ſe Diœceſis Cameracenſis extendit in Brabantiam: quod & Præſes Everardus *conſ.* 136. indicaſſe apparet, uti ex ejus verbis a Zypeo ibidem relatis colligitur.

XXV. In Concordatis inter Judices eccleſiaſticos, & ſæculares Hannoniæ, de 12. Jan. 1483. *art.* 8. cauſæ teſtamentorum eccleſiaſticorum deferuntur privative Judici eccleſiaſtico; laicorum vero ſæculari. *Quant au faict de tous teſtaments, codicilles, & dernieres volontez des Preſtres, Curez & gens d'Egliſe, Beneficiers & Officiers portants habits d'Egliſe, & Clercs de Paroiſſes tonſurez, puiſſants & habils de ce faire, faicts & paſſez pardevant Notaires ou teſmoins, ou par autre forme, ſelon l'Ordonnance de l'Egliſe, la cognoiſſance ſera & appartiendra à la Juſtice ſpirituelle* SEULEMENT, *& auront iceux teſtaments, codicilles & dernieres volontez plaine exécution audit pays d'Haynault, ſans préjudice toutefois de ceux qui ſeront exempts de la juriſdiction de mondit Seigneur de Cambrayi, qui demeureront pardevant leus Juges, & d'autres teſtaments la cognoiſſance en demeurera à la Juſtice temporelle, comme il eſt accoſtumè.* Id eſt: Quoad cauſam quorumvis teſtamentorum, codicillorum, & ultimarum voluntatum Presbyterorum, Parochorum, & perſonarum eccleſiaſticarum, Beneficiatorum, & Miniſtrorum geſtantium habitum eccleſiaſticum, & Clericorum Parochialium tonſura inſignitorum, capacium, & idoneorum ſimilia condendi, actaque fuerint coram Notariis aut teſtibus, aut alio modo juxta leges Eccleſiæ, cognitio ad SOLUM Judicem eccleſiaſticum ſpectabit: dictaque teſtamenta, codicilli, & ultimæ voluntates integre executioni mandabuntur in dicta Hannoniæ Provincia, ſalvo tamen eorum jure, qui erunt Juriſdictione dicti Domini Archiepiſcopi Cameracenſis exempti, qui coram ſuis Judicibus ſe ſiſtent; aliorumque teſtamentorum cognitio ad ſæcularia tribunalia, ut moris eſt, competet.

Ex his manifeſtum eſt, in cauſis teſtamentariis plus in Belgio, quam in Gallia Judici eccleſiaſtico attribui; quamvis & illud conſtet, non in omnibus Belgii Provinciis, aut locis eamdem in hac re conſuetudinem aut legem eſſe.

Hoc quoque fatendum eſt, quod ubi præventioni locus eſt, ſoleat magis ad ſæcularia quam ad eccleſiaſtica tribunalia recurri; cujus ratio infra capite ultimo exponetur.

XXVI. Non tantum de validitate aut invaliditate cognoſcendi auctoritatem tribuunt Judici eccleſiaſtico Concordata Brabantiæ; ſed & ſupplendi negligentiam Executorum. „ Si autem (inquiunt)
„ executores piorum legatorum fuerint reperti negligentes, &
„ culpabiles, poterunt ſecundum caſus exigentiam per Judicem
„ eccleſiaſticum puniri, & eorum negligentiæ ſuppleri “.

XXVII. Inſuper dant poteſtatem Judici eccleſiaſtico abſolvendi executores ab onere executionis, citandique omnes intereſſe habentes; qui tamen ſi *laici* ſint, inviti comparere non tenebuntur. Verba ſunt: „ Et ſi dicti executores coram Judice eccle-
„ ſiaſtico ab onere executionis dictorum piorum legatorum ab-
„ ſolvi ſe petant, poterunt quoad illum effectum duntaxat ab
„ eo citationes impetrare, vigore cujus nominatim vocentur om-
„ nes, quibus legata pia relicta fuerunt, & in genere omnes alii
„ ſua communiter, vel diviſim intereſſe putantes. Cujus tamen
„ occaſione laici coram eccleſiaſtico Judice comparere non tene-
„ buntur, niſi velint: valeoitque citatio ad effectum abſolutio-
„ nis legatorum piorum duntaxat “.

XXVIII. Synodi noſtræ Belgicæ ſupponunt, executionem teſtamentorum præſertim in *pias* cauſas ad Epiſcopos ſpectare. Synodus Namurcenſis ſub Havetio anno 1570. *titulo* De Teſtamentis *cap.* 1. poſtquam dixit, non eſſe ferendum abuſum, qui paſſim cernitur circa teſtamentorum executionem, quo ſæpenumero fit, ut defunctorum extrema voluntas ſuum non ſortiatur effectum, & quæ in *pios uſus* erant inſumenda, in alios contra fas, & æquum expendantur, præcipit, „ ut qui a deceſſuro nominati
„ ſunt executores, ſi onus ſuſcipere velint; ante omnia curent
„ defuncti bona deſcribi præſentibus fide dignis teſtibus, quæ
„ ubi erunt deſcripta una cum teſtamento, infra menſem a mor-
„ te teſtatoris, ad noſtri fori Judicem deferant, per quem in
„ dubiis, ſi quæ oriantur, executores inſtruantur, & ſi in mu-
„ neris ſuſcepti functione fuerint negligentes, corrigentur “.

XXIX. Similia paſſim in aliis Synodis leguntur, additque Synodus Buſcoducenſis ſub Maſio *tit.* 23. *cap.* 2. in omnibus *piis* voluntatibus eſſe per locorum Ordinarios providendum, ut ſecundum defuncti deſiderium omnia fideliter fiant, *licet etiam a teſtatoribus contingeret interdici*. Quæ clauſula deſumpta eſt ex *cap.* 17. ✕ *De Teſtamentis*.

XXX. Auctoritatem ſuper executionem teſtamentorum Rectorii, & Univerſitati noſtræ Lovanienſi competere, Univerſitatis Statuta, & notoria praxis ſupponunt.

In his enim Statutis, *titulo* De piis legatis, legitur: „ Exe-
„ cutores ultimarum voluntatum ſuppoſitorum decedentium, ſta-
„ tim poſt mortem defuncti ſuppoſiti, cujuſcumque etiam con-
„ ditionis fuerit, teſtamenta hujuſmodi Domino Rectori præſen-
„ te Notario Univerſitatis exhibeant, quam exhibitionem Re-
„ ctor, & Notarius gratis admittat “.

„ Executores, anno ſuæ adminiſtrationis finito, computum,
„ & rationem hujuſmodi piorum legatorum, & ſuæ adminiſtra-
„ tionis coram Rectore, & ordinariis Deputatis reddant. Ad
„ hujuſmodi computum fieri videndum, omnes & ſinguli credi-
„ tores, hæredes, legatarii, & ſucceſſores, ac jus, & actio-
„ nem in bonis Teſtatoris habentes per edictum publicum in
„ valvis Eccleſiæ Collegiatæ S. Petri Lovanienſis proponendum
„ vocentur “.

XXXI. Synodus P. II. Cameracenſis *tit.* 22. *cap.* 16. oſtendit, ad Ordinarium, ſive Judicem eccleſiaſticum ſpeciali ratione ſpectare executionem ultimarum voluntatum *ipſorum Clericorum*; decrevitque a ſua Majeſtate Regia poſtulandum, ut judices laici
„ nullam moveant difficultatem in hac executione, ſed penes
„ Epiſcopos ſeu alios Judices eccleſiaſticos ſit libera facultas co-
„ gendi executores dictorum teſtamentorum, etiam laicos, ad
„ reddendum ſuos computus, & pia legata, aut fundationes,
„ executioni demandandum “.

Hæc conformia videntur Concordatis inter Epiſcopum Cameracenſem, & Magiſtratus Hannoniæ ſupra relatis.

XXXII. Licet non ubique hæc auctoritas juridice cogendi executores teſtamentorum, aut ipſos ab onere executionis abſolvendi, quantumvis etiam ſint teſtamenta ad *pias cauſas*, competat Epiſcopis: nihilominus nemo dubitat, quin ſaltem ipſis incumbat pro paterna ſua ſollicitudine invigilare, ut defunctorum pia voluntas obſervetur; ipſaque *pia legata* ſuo tempore ſolvantur, & ſecundum voluntatem defunctorum impendantur.

XXXIII. Ita & Juſtinianus in *L.* 46. *Cod. De Epiſcopis*, vult, ut Epiſcopi curam piorum legatorum habeant; atque negligentes hæredes, & executores urgeant adimplere: ſed ſi ipſorum mandatis non obediant, ipſique conſequenter hæredes juridice cogendi ſint, vult ut per Judices Provinciarum cogantur; *clariſſimis Præſidibus Provinciarum neceſſitatem imponentibus hæredibus ea perficere*.

XXXIV. Unde etiam Synodi noſtræ non tantum Epiſcopis, ſed & Parochis præcipiunt, ut „ piorum legatorum diligentem
„ curam habeant, & ſeriis monitionibus ſatagant, ut ante finem
„ anni piis Fundatorum voluntatibus ſatisfiat; alioquin ii, qui-
„ bus hoc onus incumbit, Ordinario denuntientur “. Ita Syno-
„ dus P. II. Mechlinienſis *tit.* 17. *cap.* 9.

XXXV. Synodus Audomarenſis anno 1583. *tit.* 24. *cap.* 1. vult, ut in primis „ Paſtores moneant Parochianos ſuos, ut tempeſti-
„ ve teſtamentum condant ſalutare, atque ita diſponant tempo-
„ ri, domui, rebuſque ſuis, ut in morte diſpoſitum eſſe deſide-
„ rent; ne opus ſit, animum tum anxie his occupari, cum ea
„ relinquenda ſunt “.

XXXVI. Deinde addit: „ Ubi illi vitam cum morte mutave-
„ rint, ſint eorum veluti procuratores, tum ut animabus eo-
„ rum, ſubſidio fortaſſis egentibus, ſacrificiis, precibus, elee-
„ moſynis, cæteriſque charitatis officiis ſuccurratur, tum etiam
„ ut piæ eorum, quas ultimo teſtati ſunt, voluntates, ac teſta-
„ mentariæ conſtitutiones, executioni, ita ut oportet, manden-
„ tur. Perquirant itaque, quid condiderint piorum legatorum;
„ quod ubi intellexerint, obſervent, juſtis exequiarum rite per-
„ actis, an hæredes, & teſtamenti executores id adimpleant;
„ &, ſi tardi illi, aut negligentes fuerint, moneant eos, noſtra
„ etiam auctoritate, ſi opus eſt. Quod ſi anno a morte teſtato-
„ ris evoluto, refractarii difficileſque perſeverent, Nobis aut
„ Vicariis noſtris, vel Procuratori animarum a nobis deſignato,
„ abſque ulteriori diſſimulatione illos denuntient “.

XXXVII. Executionem hanc ſecurius urgere poterunt Paſtores, ſi nihil ſit quod directe, aut indirecte in proprium ipſorum emolumentum cedere queat; alias prudenter, & circumſpecte procedere debent, ne hic avaritiæ aut cupiditatis ſuſpicionem incurrant. Hinc & monet Synodus Namurcenſis anni 1639. *tit.* 15. *cap.* 3. „ Caveant ſerio Paſtores, ne a moribundis aliquid
„ ſibi teſtamento legari petant “.

XXXVIII. Valde quoque notandum, quod obſervat citata Synodus Namurcenſis ſub Havetio, multos, ne voluntati teſtatoris ſatisfaciant, tergiverſari, qui certa & manifeſta controvertentes, iniquos proceſſus temere ſuſcipiunt, non ſuo, ſed eorum periculo, quibus bona teſtamento ſunt relicta. „ Id ne quis (ait) poſthac faciat, „ ſtatuimus, ut ſi executores abſque juſta, &
„ evidenti cauſa litem inſtituant, & per Judicis ſententiam in
„ expenſas condemnentur, eas de *ſuis*, non teſtatoris bonis re-
„ fundere cogantur “. Hæc ſi a judicibus obſervarentur, quam multæ lites infundatæ, & temerariæ, quibus ſæpe piæ fundationes exhauriuntur, non ſuſciperentur; ad quas ſuſcipiendas procliviores ſunt executores, quia nihil damni ſibi ex iis metuunt, & notabile emolumentum ex vacationibus, & labore in earum proſecutione impendendis ſperant.

CAPUT III.

De aliis Cauſis profanis ad ſpecialem Epiſcoporum curam ſpectantibus.

1 *Bona vere Eccleſiaſtica a laica juriſdictione quomodo exempta?*

2 *Jure communi cauſæ ſuper bonis eccleſiaſticis ſpectant ad Judicem Eccleſiaſticum.*

3 *Illud & in Principum nostrorum Edictis expressum quoad bona* amortizata.
4 *Quæ ad hunc effectum censenda sint amortizata?*
5 *Quare hodie bona Ecclesiæ præsumantur* amortizata?
6 *Vi Concordatorum Brabantiæ Officialis cognoscere potest de bonis amortizatis; modo prius ipsi constet esse amortizata.*
7 *Quæstio an sint* amortizata, *ad Judicem Regium spectat.*
8 *Quis de servitute super bonis amortizatis cognoscat?*
9 *An laicus actione personali occasione bonorum amortizatorum coram Judice Ecclesiastico conveniri queat?*
10 *Quare hodie raro causæ super bonis amortizatis coram Judice Ecclesiastico tractentur?*
11 *Quid de causis super* rebus mobilibus *Clericorum?*
12 *Arrestum per Judicem* sæcularem *injici non potest pensioni Ecclesiasticæ reservatæ alicui Pastori.*
13 *Posset tamen Judex sæcularis inhibere colono alicujus Clerici, ne mercedem solveret.*
14 *Quomodo de dote in Belgio cognoscat Judex Ecclesiasticus remissive.*
15 *Declararunt Principes Belgii, Judices Ecclesiasticos tantum de* tribus *causis, scilicet* testamentorum, dotis, *& bonorum* amortizatorum *cognoscere posse.*
16 *Hæc restrictio respicit tantum causas* profanas.
17 *In aliis causis profanis si* laicus *citetur, citatio per Senatum Regium cassatur.*
18 *Nec per laicum in aliis causis Jurisdictio Ecclesiastica hodie prorogari potest.*
19 *An laicus ex contractu conveniri queat coram Judice Ecclesiastico ratione interpositi juramenti?*
20 *Causæ viduarum, & miserabilium personarum hodie non sunt fori Ecclesiastici.*
21 *Hujusmodi personæ sunt sub* speciali *protectione Regis.*
22 *Possunt suos creditores vocare coram Senatu Regio in prima instantia.*
23 *Aliquando judicatum famulum ratione sui salarii posse convenire Clericum actione personali coram Senatu Regio, & quare?*
24 *Licet causæ miserabilium personarum non sint hodie fori Ecclesiastici, curam tamen illarum personarum habere debent Episcopi.*
25 *Monitum de hac re S. Caroli ad Episcopos.*
26 *Hoc sensu verificari potest responsum Prælatorum Galliæ ad articulos Petri Cugnerii.*
27 *Interdum Episcopi apud Judices, aut etiam Principem instare debent, ut* miserabilibus *personis justitia administretur.*
28 *De jure communi, & ex communi Canonistarum opinione Judex Ecclesiasticus supplere potest negligentiam Judicis sæcularis non administrantis justitiam.*
29 *Hæc opinio hodie non admittitur.*

I. RES Ecclesiæ esse exemptas a potestate laicorum, nec eas a laicis gravari posse, supra *Tom. III. part. 2. sect. 4. tit. 4. cap. 2.* vidimus; ubi una notavimus, non omnia bona ad Ecclesiasticos spectantia, hodie censeri bona ecclesiastica, saltem eatenus, ut immunitate bonis ecclesiasticis induita gaudeant; sed ea tantum, quæ amortizata sunt, aut ut talia tempore præscripto ab Ecclesia possessa fuerunt. De hac amortizatione vide supra *Tom. I. part. 1. tit. 29. cap. 3. & 4.*

II. Porro sicuti Ecclesiastici, sive Clerici *fori* privilegio gaudent; ita quoque bona *vere ecclesiastica*, qualia hodie sunt bona *amortizata*, a Jurisdictione sæculari inspecto jure communi (*a*) exempta esse, unanimi consensu docent Canonistæ, quod & hic in Belgio etiamnum hodie fere obtinent.

☞ Certum tamen est bona temporalia Clericorum prioribus decem sæculis Jurisdictioni laicorum plene fuisse subjecta, nec nisi circa sæculum XI. & sequentia de similibus bonis tamquam Clericorum proprius Judices Ecclesiasticos cœpisse cognoscere, ac tandem adnitentibus præsertim Romanis Pontificibus hæc bona non secus atque ipsos Clericos, a laicorum Jurisdictione fuisse substracta: horumque posteriorum Pontificum responsis in Decretales Gregorii IX. relatis innitentes Decretalium Commentatores concluserunt hæc bona non secus, ac ipsos Clericos fori privilegio gaudere.

Qua Canonistarum opinione sensim recepta, generaliter Judices Ecclesiastici, quæstiones super iis exorientes, ad suum Tribunal trahere cœperunt. Imo hæc bona non secus ac ipsi Clerici & Ecclesiæ a Jurisdictione laicorum exempta prætendebantur.

Cum autem huic Judicum Ecclesiasticorum prætensioni faveret Jus Decretalium, quod pro *jure communi* tandem erat receptum, necnon communis opinio huic juri innixa, non mirum quod Principes quæstiones super his bonis exorientes Judicibus Ecclesiasticis sub certis limitationibus reliquerint. ☜

III. In Litteris Philippi Boni de 3. Januarii 1447. expresse declaratur, quod causæ de bonis amortizatis spectent ad Judicem Ecclesiasticum, ita ut in hujusmodi causa laicus conveniri queat coram Ecclesiastico Judice: *Van geestelycke ende amortizeerden goeden*. Quod & expressum est in additione 2. ad lætum Introitum Caroli V. de anno 1515. *art.* 3. Extat *part.* 1. Edict. Brab. *lib.* 2. *tit.* 1. *cap.* 17.

IV. Cum vero variæ quæstiones inter Ecclesiasticum, & laicalem Judicem occasione harum causarum moverentur, tandem pluribus articulis hæc materia in Concordatis inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem exposita fuit.

In primis *tit.* 3. *art.* 1. declaratur, quod „ illa bona tantum „ censeri debeant *amortizata*, quæ a Jurisdictione sæculari per „ Principem sunt exempta, litteris desuper rite expeditis, vel „ quæ a 70. aut 80. annis tamquam amortizata per Ecclesiam „ possessa fuerunt “.

V. „ Verum enimvero (ait Zypæus De Foro competenti *num.* „ 21.) impræsentiarum non est valde laborandum de hujusmodi „ amortizatione, cum omnia fere bona Ecclesiasticorum annis „ nunc 70. ut amortizata possideantur; quoad Collegia antiquiora, quæ his calamitosis temporibus passim ob publicas collectas reales, & personales, a quibus saltem in Brabantia vix „ eximuntur, magis decreverint, quam res suas auxerint, pleraque insignia prædia, aliaque ob hæc onera distraxerint “.

VI. Præmissa descriptione bonorum amortizatorum subditur in Concordatis *art.* 2. „ Officialis cognoscet de proprietate bonorum amortizatorum, ut supra, etiam contra *laicum* “.

Sed ne sub prætextu amortizationis laici in aliis causis ad Tribunal Ecclesiasticum citentur, additur hæc cautio: „ Sed „ priusquam citatio decernatur, debebit eidem (Officiali) de „ amortizatione prædicta constare, per litterarum amortizationis inspectionem, vel copiam authenticam, vel de possessione per tempora, in Citatorio exprimendo modum, quem „ idem de hujusmodi amortizatione constiterit “.

VII. „ Facta autem hoc modo citatione, die sequenti reus „ laicus (pergunt Concordata) ante litis contestationem, amortizationem prædictam verbo, vel scripto poterit impugnare, „ cum causarum suarum allegatione, & resignatione “.

„ Et si super eadem impugnatione incidens quæstio emerserit „ (inquiunt Concordata) illa ad Consilium Brabantiæ decidenda „ remittetur, cum præfixione termini unius anni, intra quem „ quæstio illa veniet terminanda; alioqui Officialis ad causæ „ principalis expeditionem procedere poterit, perinde ac si quæstio illa non incidisset “.

VIII. Hæc de causis, quæ ipsam bonorum amortizatorum proprietatem tangunt; si autem agatur de servitute, sive in urbanis prædiis vel rusticis ex quocumque jure prætendatur, cognitio non spectabit ad Officialem, „ nisi quando ambo fundi tam dominans, quam serviens amortizati fuerint „; uti declaratur *art.* 4.

Et *art.* 5. „ De terminis, & limitibus ponendis, vel amovendis, Judex Ecclesiasticus non cognoscet, sed sæcularis „ solus “.

IX. Hactenus de actionibus realibus ratione bonorum amortizatorum, vel servitibus illis bonis inhærentibus. „ Si autem laicus actione *personali*, ex *contractu* per Ecclesiasticam personam „ conveniatur ratione bonorum *mere Ecclesiasticorum*, ut puta „ decimarum, vel oblationum, vel ratione bonorum (ut prædicitur) *amortizatorum*, poterit *laicus* in jus trahi coram Officiali, vel Judice sæculari: ita quod talis actio erit *mixti fori* “. Ita Concordata *art.* 10. Idem erit, si laicus *invitis* dominis videatur *defructuasse* bona *mere ecclesiastica*: uti ibidem dicitur.

X. Dicta evincunt, cognitionem bonorum amortizatorum hisce Concordatis Judici Ecclesiastico attribui, sed sub iis limitationibus & cautionibus, ut mirum videri non debeat, raro causas hujusmodi hodie coram Judice Ecclesiastico tractari, præsertim quia *art.* 7. dicitur: „ Abbates, & Abbatissæ, & alii de Statibus Brabantiæ (penes quos præcipua bona amortizata resident) juri stabunt active, & passive coram Judicibus illis, „ coram quibus, de antiqua consuetudine stare juri consueverunt “: nimirum coram supremo Brabantiæ Senatu, uti titulo præcedenti *cap.* 6. dictum est.

XI. Certum est, bona *mobilia* magis sequi personam, ac de conditione personæ plus mutuares, quam bona *immobilia*: unde illis eodem titulo Concordatorum §. 8. decernitur: „ Bona mobilia, & moventia Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum, & Clericorum beneficiatorum, actu suis officiis deservientium, aut in Universitate studentium, vel Reipublicæ „ causa absentium, viventium, vel piorum locorum, sequentur „ conditionem personæ, vel piorum locorum, quoad forum, „ nisi in casibus, in quibus Judex sæcularis potestatem habet in „ Clericos, sive eorum bona “.

XII. Hinc Zypeus *Consult.* 2. *de Judiciis*, sine ulla hæsitatione resolvit, nullum, irritum, atque invalidum esse Arrestum per Judicem sæcularem, injectum pensioni Ecclesiasticæ, & spirituali, cuidam Sacerdoti reservatæ super Pastoratu suo, solvendæ per Deservitorem ejusdem Pastoratus. Rationem præmisit: Quia Judex sæcularis in bona *mobilia* Clericorum, quæ *personæ conditionem* sequuntur, jurisdictionem non habet.

XIII. Monet tamen ibidem Zypæus: „ Quod si autem *sæcularis* quispiam ejus (Clerici) colonus aut alias debitor esset, „ tum isti personæ sæculari a suo Judice juberi posset, ut manus suas non vacuaret “.

XIV. Præter duas has causas civiles & profanas, scilicet testamentarias, & bonorum amortizatorum, Judici Ecclesiastico permittitur tertia, nimirum *dotis*, sive contractus antenuptialis: quæ in allegatis Concordatis conjungitur cum causis testamentariis; ut tantum repetenda sint, quæ capite præcedenti de his dicta sunt.

XV. Porro declararunt Philippus Bonus in citatis Litteris de 3. Januarii 1447. & Carolus V. in allegata additione 2. ad suum lætum Introitum, Judices Ecclesiasticos contra laicos cognoscere non posse, nisi in tribus prædictis causis. Verba additionis sunt: *Dat die selve Geestelycke Rechters*, MAER *kennisse nemen en sullen van* DRY *saecken* SONDER MEER: *te vveten van die vveerden oft onvveerden van testamenten, van houvvelyckxsen vvorvvaerden, van Geestelycke gheadmortiseerde goeden*, NIET VOORDERE. Id est: Ut iidem Judices Ecclesiastici de tribus dumtaxat causarum generibus cognoscant, videlicet de validitate aut invali-

(a) Eo loci per *Jus commune* intelligitur Gregorii IX. *Decretalium jus*, quod in Galliis receptum non est.

liditate testamentorum, de pactis antenuptialibus, de bonis ecclesiasticis amortizatis, nec omnino de aliis.

XVI. Hanc restrictionem intelligendam esse de causis mere civilibus, non autem de mere Ecclesiasticis, & spiritualibus, recte advertit, & ostendit Zypæus De Foro com. *n.* 5. hasque etiamnum hodie ad Ecclesiasticum judicem spectare, & in his causis laicos in Belgio coram Ecclesiastico judice posse conveniri.

XVII. Itaque quoad causas civiles, & profanas, jurisdictio Ecclesiastica ad has *tres* causas restringitur; ita ut ratione *causæ* laici foro Ecclesiastico non sint subjecti extra prædictas causas; neque judex Ecclesiasticus ex alia causa civili laicum citare possit.

Hinc Hubertus Loyens in Tractatu de Curia Brabantiæ *cap.* 15. ait: „ Ad Senatum (Brabantiæ) quoque attinent rescissiones judiciorum Ecclesiasticorum, quando municipes, vel incolæ Brabantiæ ad eorum tribunal evocantur, extra *tres* causarum species, nempe cum agitur de testamentorum validitate, pactorum matrimonialium valore, & rerum in pios usus donatarum, seu per amortizationem sæculari potestati subductarum ".

XVIII. Imo in tantum Judex Ecclesiasticus in aliis causis profanis est Judex incompetens laicorum, ut nec consensu laici approbari queat: „ Quoniam (ait Roussellius *lib.* 6. *cap.* 5. *n.* 13.) non patimur jurisdictiones prorogari, quia non pendent ex voluntate subditorum, sed patrimoniales sunt, vel Regiæ, & utræque a Principe promanantes ".

XIX. Unde quod Canonistæ communiter dicunt, laicum ex contractu civili posse conveniri coram Judice Ecclesiastico, si juramentum de adimplendo contractu fuerit interpositum, ut supra *tit.* 1. *cap.* 1. monui, hodie in desuetudinem abiit, quemadmodum monet Renatus Choppinus *lib.* 2. *De S. Pol. tit.* 2. *num.* 3. dicitque, eum disciplinæ forensis usum jam pridem explosum esse.

XX. Similiter quod communiter tradunt Doctores post Glossam ad *Cap.* 15. ✠ *De Foro comp.* quod causæ etiam *civiles*, & *profanæ* viduarum, & *miserabilium* personarum pertineant ad Judicem Ecclesiasticum, ita ut hujusmodi personæ debitores suos laicos coram Tribunali Ecclesiastico citare possint; explosum esse pluribus citatis notat Roussellius *lib.* 6. *Hist. Pontif. cap.* 5. *n.* 14.

XXI. Atque hodie receptum est, quod jam pridem dixit coram Philippo Valesio Petrus Cugnerius; nimirum, mulieres viduas, pupillos, aliasque miserabiles personas cum suis bonis esse de *gardia* Regis, & causarum illarum cognitionem spectare ad Regem.

XXII. Et quidem legitur jam pridem Decretum a Constantino Magno in *lege unica Cod. Quando Imperator inter pupillos vel viduas*, &c. „ Quod si pupilli vel viduæ, aliique fortunæ injuria miserabiles judicium nostræ Serenitatis oraverint, præsertim cum alicujus potentiam perhorrescunt, cogantur eorum adversarii examini nostro sui copiam facere ".

Hoc privilegio etiam hodie miserabiles personæ utuntur: refertque judicatum Antonius Faber in Codice *lib.* 3. *tit.* 13. *Definit.* 1. quod vidua uti possit hoc privilegio etiam contra pupillum, tametsi etiam ageretur de notabili dote. Plura de hoc personarum miserabilium privilegio vide apud Covarruviam *Pract. qq. cap.* 6.

XXIII. Imo uti notat Fevretius De Abusu *lib.* 4. *cap.* 10. *n.* 9. eo extensum est hoc privilegium, ut si quæstio esset de salario alicujus operarii, aut famuli, vel ancillæ contra Clericum, etiam permitteretur actione personali convenire Clericum coram Senatu Regio, & ita judicatum fuisse in Parlamento Parisiensi 11. Augusti 1633 rescissa inhibitione facta per Officialem Episcopi cuidam pauperi fœminæ non conveniendi Presbyterum super suo salario alibi quam coram ipso. Injustum enim apparebat Senatui Regio, remittere hanc pauperem fœminam ad Judicem Ecclesiasticum, a quo non posset accipere aliquam provisionem, nisi post tres Sententias conformes. *N'y ayant* (ait Fevretius) *aucune apparence d'obliger un serviteur ou mercenaire, d'aller plaider pour ses gages & salaires en Cour d'Eglise, où il ne pourroit obtenir une provision executoire sans appel, qu'après* trois *sentences conformes*. Id est: Cum omnino videatur absurdum, ut cogatur famulus aut mercenarius coram Ecclesiastico tribunali pro stipendio aut mercede litigare, nec executionem, a qua appellari non posset, obtinere valeret, nisi post tres Sententias conformes.

XXIV. Verum tametsi hodie causæ miserabilium personarum non pertineant ad tribunal Episcopi, eatenus, ut personæ illæ possint laicos debitores suos *juridice* coram ipsius tribunali citare, possintque Officiales Episcoporum eo titulo de causis civilibus laicorum cognoscere; nihilominus illud semper verum est, quod non tantum Episcopis, sed & omnibus, qui animarum cura incumbit, *præcepto divino mandatum sit, pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere*, uti loquitur Synodus Tridentina *Sess.* 23. *cap.* 1. *de Reformat.*

XXV. Sanctus Carolus in suo Concilio Mediolanensi III. *cap.* 18. monet Episcopos, quod sacri Canones ipsis curam pauperum, & oppressorum specialiter injunxerint, ac propterea aliquem sive laicum, sive Ecclesiasticum designare debeant, qui ipsorum causas suscipiat & prosequatur. " Pupillorum, viduarum, & egentium hominum cura Episcopo, communi omnium parenti, a sacrosanctis Canonum legibus potissimum commendata & commissa negligi non debet, ne, si lædantur, vociferentur ad Dominum, qui exaudiet clamorem eorum. Quamobrem pro sui muneris officio Episcopus aliquem constituat Ecclesiasticum, vel alium pium hominem, Christianæ charitatis operibus atque officiis deditum, qui viscera misericordiæ indutus, id generis hominum patrocinium in omni causa suscipiat. Quod si aliqui jam huic pio operi præfecti sint, id agat Episcopus, ut ii munus sibi creditum exequantur quam diligentissime ".

XXVI. Hoc sensu recte responsum est ad articulum Petri Cugnerii supra relatum nomine Prælatorum: „ De viduis, & pupillis dicit Episcopus, quod de jure divino, & humano, gardia talium personarum, quantum ad violentias, & saisinas, pertinet ad Ecclesiam, & sic de consuetudine observatur in Ecclesiis Gallicanis ".

XXVII. Unde si viduæ, aliæque personæ miserabiles justitiam contra potentes consequi non possint, merito Episcopi & Pastores opera, & consilio ipsis assident; etiam instando apud Judices Regios, ut justitia iis administretur: aut etiam Principem interpellando, si opus sit, ut Judicibus injungat justitiam administrare.

Ita jam pridem Justinianus sanxit, ut si negligentes fuerint Judices in administranda justitia, adeatur loci Episcopus; hicque apud Judices pro administranda justitia instet.

XXVIII. Nec tantum instare posse Episcopos, ut in foro sæculari jus ipsis viduis, aliisque personis miserabilibus administretur; sed & Judicem Ecclesiasticum posse negligentiam Judicis sæcularis supplere, communis est Canonistarum opinio fundata in *cap.* 11. ✠ *De Foro comp.* ubi Glossa ait: „ Nota, quod propter negligentiam Judicis sæcularis transferatur jurisdictio ad Ecclesiasticum Judicem ".

XXIX. Hanc esse receptam a Canonistis opinionem notavit quoque Covarruvias *Tract. qq. cap.* 6. *num.* 1. de qua tamen ipse se ingenue fateri debere dicit: „ Hoc *certo* scio, eam apud Regia Hispaniarum, & Galliæ Prætoria *risui* equidem fore; tantum abest, ut ea in usum & praxim recepta fuerit ".

Similiter Michael Roussellius *lib.* 6. *Hist. Pontificiæ juridict. cap.* 5. *num.* 16. relatis legibus Wisigothorum, quibus concedebatur Episcopis reformare Sententias laicorum, subjungit: „ At hodie antiquatæ sunt istæ dispositiones; siquidem verum est, quod Bobadilla scribit, non esse jus Ecclesiastico Judici laicum Prætorem cogere, ut ab eo carceri deditum, licet injuste, liberet, & non facile admissum iri, ut Episcopalis notio de causis pauperum, & viduarum, atque de *negligentia* sæcularis Magistratus supplenda jurisdictionem habeat; quoniam lege Regia prohibetur conventio laici coram Judice Ecclesiastico: adeo ut si pro causa pure profana, quæ non sit mixti fori, laicus laico diem dixerit apud forum Ecclesiasticum, eum puniri velit lex Regia ".

CAPUT IV.

De Possessorio, & Petitorio in Causis Ecclesiasticis.

1 *De jure communi etiam* possessorium *rei spiritualis spectat Judicem Ecclesiasticum.*
2 *Contrarius usus jam pridem invaluit in Gallia.*
3 *Martinus V. declarat, se nolle huic usui quoad possessorium* retinendæ *possessionis derogare.*
4 *Pontifex per suam Bullam nullum novum privilegium concedit, sed receptum usum tantum permittit.*
5 *Hæc & similes Pontificum Declarationes jus Regium super cognitione possessorii non parum firmarunt.*
6 *Etiam earum occasione ad alia Regna in usus extensus.*
7 *In Belgio sub finem sæculi* XV. *stabilitus fuisse videtur.*
8 *Sensim & gradatim usus ille invaluit.*
9 *In Concordatis Brabantiæ possessorium* retinendæ, & recuperandæ *possessionis defertur Judici sæculari*, adipiscendæ *autem Ecclesiastico.*
10 *Etiam in Gallia primitus possessorium* adipiscendæ *Judici Ecclesiastico relictum.*
11 *Quare prius potius quam posterius sibi Judices sæculares attraxerint?*
12 *Prætendunt Judices Regii in possessorio tantum tractari quæstionem* facti, *non juris.*
13 *Verisimile primitus Judices Regios non cœpisse plenam titulorum, aut jurium discussionem.*
14 *Olim incognita fuit distinctio inter simplicem recredentiam & plenum possessorium, & unde hæc originem habuerit.*
15 *Quid recredentia, & unde sic dicta?*
16 *Quamdiu duret effectus recredentiæ?*
17 *A Recredentiario præstanda cautio de restituendis fructibus, & qualis præstanda remissive?*
18 *Cui in Causa Beneficiali recredentia adjudicanda?*
19 *Ad abbreviandas lites in materia Beneficiali debent Patres in initio litis exhibere titulos.*
20 *Id conforme est Concordatis Brabantiæ.*
21 *Quænam nomine* tituli *intelligantur?*
22 *Ex Ordinatione Francisci I. Regis Franciæ tenentur etiam exhibere capacitates*, capacités, *quid harum nomine intelligatur?*
23 *Aliquando usus habuit, ut super recredentia, & pleno possessorio* duo *distincti processus instituerentur.*
24 *Id hodie vetitum.*
25 *Potest tamen distincte super iis pronuntiari.*
26 *Recredentia adjudicatur prævia* summaria *causæ discussione.*
27 *Recredentia non est adjudicanda, dum causa sine nova probatione in* pleno *possessorio potest expediri.*
28 *Pro* pleno *possessorio causa plenarie instruitur, & tituli discutiuntur.*
29 *Judices Regii hodie revera examinant, & discutiunt* petitorium.
30 *Hinc & inhibetur hodie possessorii, & petitorii cumulatio.*
31 *Quamdiu possessorium pendet, vel totalem executionem non habet, non potest intentari petitorium.*

32 *Quandonam quoad hunc effectum ſit evacuatum poſſeſſorium?*
33 *Lata & executioni mandata ſententia pleni poſſeſſorii poteſt intentari petitorium.*
34 *Si a ſententia pleni poſſeſſorii ſit appellatum, debet petitorium ſuſpendi pendente appellatione.*
35 *Licet ſoli Judices Regii cognoſcant de poſſeſſorio in materia Eccleſiaſtica, tamen interdum appellari poteſt.*
36 *Quamdiu petitorium coram Judice Eccleſiaſtico pendet, poſſeſſorium retinet ſuum effectum.*
37 *Hinc raro poſt plenum poſſeſſorium intentatur petitorium.*
38 *Altera ratio, quæ facit, ut raro in petitorio abſoluto poſſeſſorio agatur: imo aliquando in Gallia inhibitum ſit petitorium intentare.*
39 *Hodie poſſeſſorium retinendæ, & recuperandæ poſſeſſionis* privative *ad Judicem laicum ſpectat.*
40 *Quomodo omnes cauſæ Beneficiales hodie titulo poſſeſſorii* retinendæ *poſſeſſionis coram Judice Regio agitentur?*
41 *Hodie Clerici pro* manutenentia *ad Auditoria Regia recurrere quodammodo coguntur.*
42 *Judices Regii licet petitorium examinent, non niſi tamen ſuper poſſeſſorio tamquam mere* facti *pronuntiant.*
43 *Ut Cauſa Eccleſiaſtica deferatur ad Judicem laicum, ſolet peti* manutenentia; *cujus definitio additur.*
44 *Ratio etymologica hujus vocis.*
45 *Pro obtinenda manutenentia requiritur poſſeſſio.*
46 *Item turbatio facti.*
47 *Hodie titulo manutenentiæ omnes paſſim Cauſæ ad Tribunalia Regia devolvuntur.*
48 *Ipſi Eccleſiaſtici amant litigare apud Tribunalia Regia.*
49 *Rationes, cur forum Eccleſiaſticum declinent.*
50 *Dolendum, quod hodie apud laicos Eccleſiaſtici litigare cogantur.*
51 *Manente hodierno ſtylo fori Eccleſiaſtici, vix aliud ſperandum.*
52 *Epiſcopi allaborare debent, ut lites Eccleſiaſticorum amice ſopiantur.*

I. NOn tantum petitorium, ſed & poſſeſſorium in Cauſis Beneficialibus, aliiſque, de jure communi Decretalium ſpectare ad Judicem Eccleſiaſticum, excluſo Judice ſæculari, unanimis eſt Canoniſtarum ſententia; neque obſcure probatur in Decretalibus ſub titulo *De Cauſa poſſeſſionis, & proprietatis*: in quibus ſupponitur, utrumque judicium coram eodem Judice eſſe terminandum, & pluribus oſtendit Covarruvias *Tract. qq. cap.* 35. *num.* 1. aitque, ,, non poſſe laicum Judicem ſecundum *rigorem Juris* cognoſcere de cauſa *poſſeſſoria* Beneficii Eccleſiaſtici; cum ad juſtificandum poſſeſſionem in hoc caſu ſit neceſſaria quædam ſummaria probatio alicujus tituli apparentis, nec aliter poſſit poſſeſſio obtineri, etiam quoad interdicta poſſeſſoria ".

II. Fatetur nihilominus ipſe Covarruvias, contrarium uſum jam pridem in Regno Galliæ invaluiſſe, cujus uſus etiam antiqui Auctores Galliæ meminerunt; atque inter alios Guillelmus Benedicti ad *cap.* RAYNUNTIUS ꝟ *De Teſtam.* verbo *Et uxorem*, *num.* 131. dicens: ,, Ex antiqua & *immemorabili* conſuetudine ,, remedia poſſeſſoria etiam in Beneficialibus, & Eccleſiaſticis ,, Cauſis in iſto Regno Franciæ procedunt, & tractantur per Judices Regios: quam conſuetudinem Beatus Pater Martinus ,, Papa ad requeſtam Regis Franciæ, videlicet Caroli VII. Domini noſtri Regis (*a*) moderni nunc regnantis avi paterni, ,, approbavit, etiam reſpectu Cauſarum Beneficialium tam in ,, Regno, quam in Delphinatu, ſeu declaravit dictæ conſuetudini, & ſtylo per quamcumque Conſtitutionem Apoſtolicam ,, derogatum non fuiſſe, nec Judices Regios de talibus quæſtionibus cognoſcentes Cenſuris Eccleſiaſticis ligaſſe, nec derogare ,, aut ligare velle ".

Indubitanter reflectit hic Auctor ille ad Bullam Martini V. datam anno 1426. 4. Februarii; ac integra refertur in Probationibus Libertatum Eccleſiæ Gallicanæ, *cap.* 26. *num.* 2.

III. In hac Bulla expreſſe declarat Martinus V., quod per ſuas litteras anteriores (quibus ſub gravibus pœnis inhibuerat Clericis, ut ſuas cauſas, & querelas, præcipue quæ de jure vel conſuetudine ad forum Eccleſiaſticum ſpectare noſcuntur, ad forum laicum non deferant) non intendat præjudicare juri, & juriſdictioni Regiæ, præſertim in caſu poſſeſſorii *retinendæ* poſſeſſionis, ſuper quibuſcumque Eccleſiis, & Beneficiis Eccleſiaſticis. Verba ſunt: ,, Cum autem, ſicut pro parte Chariſſimi in ,, Chriſto filii noſtri Caroli Regis (*b*) Francorum illuſtris, nobis ,, fuit expoſitum, a nonnullis revocetur in dubium, an per hujuſmodi noſtram Conſtitutionem derogari voluerimus juri & ,, juriſdictioni Regiæ, præſertim in caſu poſſeſſorii retinendæ ,, poſſeſſionis, ſuper quibuſcumque Eccleſiis, & Beneficiis Eccleſiaſticis ſuorum Regni Franciæ, & Delphinatus Viennenſis; per quam juriſdictionem præfatus Rex ſibi licere aſſerit ,, in omni caſu etiam juridice tueri poſſeſſores: Nos ad omnis ,, ambiguitatis tollendum dubium, ſuper his opportune conſulere, & providere volentes, ejuſdem Regis in hac parte ſupplicationibus inclinati, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium declaramus, noſtræ intentionis non fuiſſe, neque ,, eſſe, per prædictam aut quamcumque aliam Conſtitutionem ,, noſtram eidem Regi, & ejus Regiæ juriſdictioni, per quam, ,, ſicut aſſeritur, tam ipſe, quam progenitores ſui ſuper hujuſ- ,, modi poſſeſſorio a tanto tempore, circa quod de ejus contrario memoria hominum non exiſtit, conſueverunt cognoſcere, in aliquo derogari voluiſſe aut velle quoquo modo; decernentes Partes moleſtatas ſuper earum conſervatione, ad ſuorum Beneficiorum poſſeſſionem ipſius Regis auxilium implorantes, dummodo in contemptum juriſdictionis & libertatis Eccleſiaſticæ, & ut Partes ſibi adverſas in rebus eccleſiaſticis diutius perturbarent, hoc non fecerint, pœnas in dicta noſtra ,, Conſtitutione contentas nullatenus incurriſſe, aut debere incurrere quovis modo. Per hoc autem nullum jus ſeu juriſdictionem ,, in præmiſſis cognoſcendis eidem Regi de novo acquiri volumus; ſed antiquum, ſi quod habet, tantummodo conſervari ".

IV. Ex verbis jam relatis manifeſtum eſt, erraſſe Zypæum, dum ſcripſit titulo *De Cauſa poſſeſſ. & propriet. num.* 1. quod ,, Franci a Martino V. privilegium impetrarunt, quo Judex ſæcularis iis (poſſeſſoriis rerum ſpiritualium controverſiis) ingerere ſe poſſet ". Non enim Martinus V. ipſis privilegium dedit cognoſcendi de poſſeſſorio *retinendæ* poſſeſſionis ſuper Beneficiis eccleſiaſticis; ſed tantum declaravit, neque per hanc, neque per quamcumque ſuam ,, Conſtitutionem eidem Regi (Franciæ) & ejus Regiæ juriſdictioni, per quam ſicut aſſeritur, ,, tam ipſe, quam ejus progenitores ſuper hujuſmodi poſſeſſorio ,, a tanto tempore, circa quod de contrario memoria hominum ,, non exiſtit, conſueverunt cognoſcere, in aliquo derogari voluiſſe, aut velle quoquo modo ".

Imo & expreſſe proteſtatur Pontifex, ,, ſe per hoc nullum jus ,, ſeu juriſdictionem in præmiſſis cognoſcendis eidem Regi *de* ,, *novo* acquiri velle ". Evidens proinde eſt, nullum privilegium Francis eſſe a Martino V. datum: ſed ſolummodo jus ab antiquo competens confirmatum.

V. Non dubium tamen, quin ex ſimilibus Pontificum Declarationibus conſuetudo, & jus cognoſcendi de poſſeſſorio Beneficiorum in tribunalibus laicalibus, non parum fuerit firmatum; ipſique Judices Regii magis obfirmati.

Unde Guillelmus Benedicti (*a*) dicto loco citatis ad marginem hac Bulla Martini V. nec non Litteris Leonis X. ad Curiam Regiam Toloſonam, quibus ſtylum & conſuetudinem Franciæ in hoc puncto clare approbare videtur, ſubdit; ,, Ex quibus reſultat, Judices Regios ſine ſcrupulo conſcientiæ cognoſcere poſſe ,, de tali poſſeſſione, poſtquam ſummi Pontifices, qui poteſtatem ſuper hoc diſpenſandi habent, ſcienter hoc tolerarunt tanto tempore; quinimo approbarunt, ut videtur ".

VI. Quin & illud admodum veriſimile eſt, quod ex hac Bulla, tametſi ad ſolum Regem Franciæ datam, alii quoque Reges, & Principes conſuetudinem, & ſimile jus ſecurius ſibi aſſeruerint. Cujus vel ipſe Salgado *De Protect. Regia, part.* 1. *præludio* 5. *num.* 293. teſtis eſt. Relata enim hac Bulla, ait: ,, Licet ſit inducta in favorem Regum Franciæ, tamen ejus deciſio, & determinatio generalis eſt, & univerſaliter comprehendit omnes Reges & Principes ſimile jus, & conſuetudinem ,, immemorialem habentes ".

VII. In Belgio ſub finem ſæculi XV. ſtabilitam fuiſſe conſuetudinem diſceptandi *poſſeſſorium* in Cauſſis Beneficialibus coram Judicibus Regiis, patet ex Edicto Philippi Archiducis die 20. Maji 1497. quo cavetur, ut nullus vigore Bullæ, aut proviſionis Papalis, trahatur extra patriam; ſed, quæſtione incidente, ſi ſit in *poſſeſſorio*, accedatur ad ipſum *Principem*, aut ejus Officiarios; ad quos ipſa cognitio ſpectat, & in *petitorio* ad Ordinarium. Verba ſunt: *Et ſemblablement que nul (quel qu' il ſoit) pour raiſon deſdicts Bènèfices eſtant en noſdicts pays, ne attraye nos Sujets ni autres y rèſidans, par vertu deſdites Bulles, & Reſcritz de Cour de Rome: ains s' aulcune choſe ils veulent demander, à la cauſe dicte, le faſſent, ſi c' eſt en poſſeſſoire, pardevant nous ou nos Officiers, auſquelz la cognoiſſance en appartiendra, & en petitoire, en prèmiere inſtance, pardevant l' Ordinaire en noſdicts pays.* Id eſt: Similiter ut nemo (quiſcumque fuerit) ratione Beneficiorum ſuorum in dictis noſtris Provinciis, ullum ſubditorum noſtrorum, aut aliorum in iis commorantium, vi dictarum Bullarum, & Reſcriptorum Curie Romanæ in jus vocet: verum ſi quid volent obtinere in dicta cauſa, coram Nobis, aut Miniſtris noſtris, ſi de poſſeſſorio agatur, compareant, ad quos hujuſmodi cognitio ſpectabit. In petitorio vero in prima inſtantia, coram Ordinario in dictis noſtris Provinciis.

VIII. Jus hoc Regis judicandi de *poſſeſſorio* rerum ſpiritualium primitus conſuetudine magis quam aliqua poſitiva Ordinatione apparet inductum fuiſſe; idque ſenſim, & per gradus.

Et quidem citata Bulla Martini V. tantum meminit juris cognoſcendi de poſſeſſorio *retinendæ* poſſeſſionis; quod & *recuperandæ* complectitur, ait Zypæus loco citato *num.* 2. juxta generale remedium Canon *Reintegrandæ*.

IX. In Concordatis Brabantiæ inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem de anno 1541. *tit.* 4. §. 1. & 2. poſſeſſorium *retinendæ & recuperandæ* poſſeſſionis defertur Judici ſæculari; interdictum vero *adipiſcendæ* Judici ſpirituali relinquitur.

X. Similiter Guido Papa Conſiliarius in Senatu Gratianopolitano circa annum 1440. teſtatur, quod ,, licet hic Senatus cognoſceret de poſſeſſorio *retinendæ* & *reintegrandæ* in Beneficialibus, equidem in poſſeſſorio *adipiſcendæ* non conſueverat ,, Curia de eo cognoſcere, cum plus habeat proprietatis, quam ,, poſſeſſionis ,, *Deciſ.* 1.

XI. Cauſam enim poſſeſſorii aſſumpſerunt Judices Regii, vel hoc titulo, quod poſſeſſio *in facto*, & non *in jure* conſiſtat. Quæ autem *facti* ſunt, non ſpiritualia, ſed potius temporalia cenſentur.

(*a*) Ille Francorum Rex erat Carolus VIII. quo imperante Guillelmus Benedicti vivebat.
(*b*) Id eſt, Carolus VII.

(*a*) Regnante Ludovico XII. Guillelmus Benedicti munere Conſiliarii fungebatur in ſupremo Toloſatenſium Senatu.

tur. Possessio enim non dicitur spiritualis, ut ipsa proprietas, sed potius *temporalis*, ait Guido Papa *Decis.* 1. Et Aufrerius *Reg.* 2. *Fall.* 24. post Glossam in *Cap.* CUM DILECTUS *De Elect.* ait: " Quando agitur de possessorio de " jure spirituali, non „ agitur *spiritualiter*, & ideo non est tractanda tamquam spiri- „ tualis ". At in interdicto *adipiscendæ* nihil *facti*, sed tantum *juris* versatur, ideoque & hoc possessorium ad Senatum Regium non spectare judicavit Senatus Sabaudiæ apud Antonium Fabrum in Cod. *lib.* 3. *tit.* 7. *definit.* 1.

XII. Illud sane compertum est, cognitionem possessorii Judicibus laicis delatam esse, quod crederetur non *juris*, sed *facti* quæstionem versari. Unde Damhauderus in Praxi rerum Civilium *cap.* 41. objiciens sibi, quod Judex sæcularis dando manutenentiam in materia Beneficiali, videatur se immiscere rebus spiritualibus, ait: " Quia in isto casu non immiscet sese rebus „ spiritualibus, nec spirituales res tractat, nec exercet, sed tan- „ tum quod est mere sæculare: dum lites, contentiones, & tur- „ bationes a suæ Reipublicæ subditis arcet, & prohibet ".

XIII. Imo verisimile est, quod Consilia Regia, cum primum de *possessorio* cognoscere cœperunt, ipsum jus contendentium parum examinasse; sed cum contingeret, duos de Beneficio contendere, ac unus alterum e possessione via facti extrudere, atque per vim se in ea manutenere vellet, Consilia Regia, ut hos tumultus, qui in seditiones non raro degenerabant, immo nonnumquam inter Principes, aut Nobiles bella quædam excitabant, præcipue dum de Episcopatibus inter personas potentes quæstio incidebat; ut hos, inquam, tumultus compescerent, *summarie* atque de *plano* de causa cognoscebant, ad decernendam illi, qui apparentius jus habere videbatur, nudam ac simplicem possessionem *facti*: eumque in hac possessione contra violentias adversarii tuendum, donec per legitimum Judicem ecclesiasticum de ipso jure plene judicatum esset. Unde Jodocus Damhauderus in Praxi rerum Civilium *cap.* 41. *num.* 4. ostendit, quod Judex Regius, dando manutenentiam, non tractet res spirituales, sed tantum *mere sæculares*: " Dum (ait) lites, contentiones, & turbatio- „ nes a suæ Reipublicæ subditis arcet, & prohibet ". Simile ex Andrea Gail tradit in notis ad citatum locum Damhauderi Nicolaus Tuldenus, dicitque hoc jus fundatum in jure communi: „ Nam quoties (inquit) de *possessione* inter duos pluresque con- „ tentio est, ita ut uterque possidere se contendat, & res ob „ litigiosam possessionem ad *arma* spectare videatur, tunc Judi- „ cem ex officio, vel parte petente possessionem sequestrare pos- „ se rei controversæ citatis partibus, ut certa die compareant, „ & jura sua possessoria *summarie* deducant, interimque ab *ar-* „ *mis abstineant* ".

XIV. Unde nec primitus nota fuisse apparet distinctio inter *recredentiam*, ut nostri vocant, sive *momentaneam* possessionem, & *plenum* possessorium; quæ sensim invaluit, & hodie usitatissima est, præsertim in materiis Beneficialibus.

Cum enim in his possessio, justa esse nequeat sine titulo Canonico, qui in *cap.* 1. *De Regulis Juris in* 6. vocatur *Institutio Canonica*, cœperunt prætextu possessorii plenum super titulis examen instituere, ut de possessione judicarent. Hoc autem examen quia non raro longiores moras requirit, ne Beneficium medio tempore necessario Ministro destituatur, qui & functiones obire, & proventus colligere queat, introducta est prædicta possessorii distinctio; ut per *recredentiam* interim, dum *plenum* possessorium discutitur, Beneficio de ministro provideatur.

XV. Recredentia enim est interlocutoria, quam Judex dat, processu durante, in materia novitatis, manutenentiæ, aut in aliis materiis possessoriis super usu fructuum, aut rei litigiosæ, ait Damhauderus in Praxi rerum Civilium *cap.* 147.

Dicta autem *recredentia*, quasi *rei credentia*, quod res, fructus, & possessio rei, ei potius, cui *recredentia* adjudicatur, credenda credatur; *interim* scilicet quousque plenius res ipsa discussa, & in pleno possessorio definita fuerit.

XVI. Recredentia enim non habet effectum, nisi quousque lis duraverit proprietatis, vel possessionis: idque sine præjudicio partis adversæ, si hæc in pleno possessorio vincat.

Neque enim fructus aut emolumenta rei Recredentiario absolute, & irrevocabiliter adjudicantur: ita tantummodo quasi ejus fidei *interim* creduntur, seu quasi penes ipsum sequestrantur, restituendi parti adversæ, si plenum possessorium huic adjudicetur; uti notat Rebuffus in *Tract. De Caus. Benef. possess. art.* 1. *Gloss.* 1. *num.* 18. cui consonat *art.* 443. Ordinationum Curiæ Brabantiæ.

XVII. Hæ insuper declarant, a Recredentiario præstandum esse sufficientem cautionem de restituendis, & reddendis illis fructibus, quos pars adversa lucrari, & habere potuisset, si actualiter possedisset: *Behoudeleyck goede ende sufficiente cautie van te restitueren ende wederkeeren al sulken vruchten, als de partye soude moghen winnen ende hebben, ingevalle hy actuelijcken possedeerde.* Id est: Addita legitima sufficienteque cautione de restituendis reddendisque iis fructibus, quos lucrari pars adversa, & obtinere posset, si actu possessione foret gavisa.

Quomodo, quando, & quæ cautio præstanda sit, late explicat Rebuffus in Tract. de Sententiis executorialibus *a.*1.*Glos.*15.*&* 16.

XVIII. In materia autem beneficiali quoad recredentiam, qui titulum habet, & exhibet, præfertur illi, qui titulum non habet, ait Rebuffus De Causis Benef possess. *art.* 3. *num.* 7. qui tunc *apparentiorem* censetur habere titulum, cum alter nullum producat. Et ut notat *n.* 8. Judices in judicanda recredentia duo maxime attendere debent, videlicet titulos partium, & earum capacitatem: & adjudicare recredentiam habenti apparentiorem titulum, si capax sit & idoneus: quod & indicant Ordinationes Curiæ Brabantiæ, quæ volunt, ut si altera partium suo tempore non reproduxerit suos titulos, hæc excidat *recredentia*, quæ adjudicabitur illi parti, quæ suos titulos exhibuerit.

XIX. Ut ergo facilius ac sine longa mora, ut minus recredentia alteri partium adjudicari queat, debent Partes statim in initio litis exhibere suos titulos, quemadmodum tum in Gallia per Ordinationem Francisci I. *art.* 10. tum in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 439. cautum est.

XX. Id consonat Cardinalis Brabantiæ, quæ optant lites super possessorio abbreviari, ne diu Beneficia vacare contingat: atque propterea *tit.* 4. *art.* 1. dicitur: „ Expediens tamen esset, „ quod Princeps tempus terminandorum litium super possesso- „ rio statueret, ac Beneficia diutinam vacationem patiantur „.

XXI. Nomine *tituli* autem veniunt omnia acta, quæ tribuere queunt jus ad Beneficium: ut sunt litteræ præsentationis, collationis, institutionis, litteræ testimoniales approbationis super sufficientia doctrinæ, & morum, vulgo *Visa*, acta captæ possessionis, &c.

XXII. In Ordinatione Francisci I. *art.* 3. non tantum titulorum exhibendorum, sed & *capacitatum* mentio fit in verbis: *Et par faut d' exhiber, se fera adjudication de recrèance ou maintenue sur les tiltres, &* CAPACITE' *de celuy qui aura forny*. Id est: Defectuque exhibitionis adjudicabitur recredentia aut manutenentia illi, qui de titulis, & capacitatibus docuerit.

Hoc nomine *capacitè* veniunt acta, quæ probant capacitatem personæ, ut sunt extractum ex Registro Baptismali, quo v. gr. legitimitas, ætas, vel locus originis, aut Baptismi probantur, litteræ Tonsuræ, Ordinis, vel Gradus Academici, aut similium pro conditione Beneficii.

XXIII. Apud Gallos aliquando usitatum fuisse, ut Judices duos facerent distinctos processus, & instantias, unum super *recredentia*, & alterum super *pleno* possessorio: ita ut prolata sententia *recredentiæ*, de *novo* inchoarent processum super *pleno* possessorio, notat Rebuffus in citato Tractatu *art.* 10. & in Belgio quoque obtinuisse verisimile credit Nicolaus Tuldenus in notis ad *Caput* 147. Damhauderi.

XXIV. Verum, cum conveniat lites super Beneficiis cito terminari; tam in Gallia, quam hic in Belgio ordinatum fuit, ut non fiant in posterum *duo distincti* processus super recredentia, & pleno possessorio; sed ambo jungantur, & instruantur per *unicum* processum, uti habet citata Ordinatio Francisci I. *art.* 10. & Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 440. addentes insuper, quod Advocatus, qui separatim in his materiis scripserit, condemnabitur in mulctam 10. Carolinorum, *Carels-guldens*, applicandorum ærario Regis, & suspendetur a suo officio ad sex menses.

XXV. Hinc tamen nullatenus concludendum est, vetitum esse, *separatim* ferri duas sententias, alteram *recredentiæ*, & alteram *pleni possessorii*, uti monet Rebuffus, & quotidiana praxis observat; supponuntque citatæ Ordinationes Curiæ Barbantiæ *art.* 441. quo injungitur, ut titulis hinc inde per Partes reproductis, ipsi de Curia Brabantiæ mox de causa discernant, ut minus quoad recredentiam super titulis, & munimentis ab utraque Parte allegatis: *Naer dien de voorf. materie possessorire van Beneficien alsoo geinstrueet salzyn, soo sullen die van onsen voorschreven Raede gehouden zyn te uuyten, ten minste de recredentie, op de voorschreven titulen, ende munimentum van beyden syden geproducert.* Id est: Cum vero præfata materia de possessorio Beneficiorum hoc modo ordinata fuerit, tenebuntur ii de dicto nostro Concilio, ut minus decernere recredentiam ratione prædictorum titulorum, & munimentorum causæ utrimque productorum.

XXVI. In adjudicanda recredentia Judex tantum summarie se informare solet, atque exactis sive hinc inde reproductis instrumentis dispicere, quis apparentiorem titulum habere videatur; & cui omnibus expensis possessio *per interim*, quousque *plene* causa fuerit discussa, & plenius de jure contendentium constiterit, sit *credenda*.

XXVII. Monet autem Rebuffus in tractatu *De Sentent. execut. art.* 1. *Glossa* 5. *nu.* 3. quod " numquam recredentiæ sententia proferri debeat, quando plenum possessorium potest expediri sine „ alia probatione: utpote quando non sunt aliqua facta allega- „ ta, sed ex ipsis titulis potest ipsum Beneficium dijudicari ".

Recredentialis autem sententiæ executio habetur non obstante oppositione, aut appellatione: quemadmodum habent Ordinationes Curiæ Brabantiæ *a.* 442. duratque ejus effectus, quousque per sententiam definitivam *in pleno possessorio* fuerit retractata. De quo vide Antonium Fabrum in Cod. *lib.* 1. *tit.* 2. *Dis.* 95.

XXVIII. Adjudicata recredentia, si nimium materia, & causæ status eam requirere videatur, tunc ulterius causa instruitur, & *plenarie* de titulis, & juribus ipsarum partium Judices cognoscunt, eaque discutiunt; ut appareat, quis Canonicam possessionem habeat, atque in ea manutenendus sit; & cui per sententiam definitivam *plenum* possessorium adjudicandum sit.

XXIX. Hinc evidens est, hodie in possessorio Judices non tantum de mero, & nudo *facto* possessionis cognoscere, sed totum & integrum jus discutere: ut ex *jure* dijudicent, cui possessio, quæ sine Canonica institutione, sive Canonico titulo haberi nequit, adjudicanda sit.

Proinde dubitari non potest, quin revera hodie Judices Regii in judicio possessorio rerum spiritualium examinent, & tractent ipsum *petitorium*, sive *jus* ipsum, quamvis sententiam dicendo, non super ipso petitorio, sed possessorio duntaxat pronuntient.

XXX. Quare mirum non est, si & tandem una invaluerit, atque in Gallia & in Belgio decretum sit, quod possessorium, & petitorium simul intentari non possint, ut habent Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 445. Cum enim in possessorio tituli, & jus litigantium examinentur, & discutiantur, inconveniens sane visum est, si eodem tempore in *petitorio* coram Judice Ecclesiastico discuterentur.

XXXI. Quin & eodem articulo, uti & in Ordinatione Francisci I. Regis Franciæ *art.* 12. decernitur, quod intentato possessorio non possit intentari petitorium, quamdiu materia possesso-

rii

rii per sententiam definitivam plene terminata non fuerit, ipsique sententiæ totaliter satisfactum fuerit, tam quoad principale, quam fructus, damna, & interesse, si hæc adjudicata sint, nisi per illum, in cujus favorem sententia lata fuit, fieret, quod executio non haberetur.

XXXII. Quandonam juxta has Ordinationes censeatur satisfactum *integre* ipsi possessorio, ut petitorium intentari queat, consule Rebuffum in Tractatu *De Causis Benef. possess. art.* 12. ubi inter alia notat, quod licet in Ordinatione Regia, uti & in citatis Ordinationibus Curiæ Brabantiæ, nihil dicatur de *expensis* litis; nihilominus & has comprehendi, & debere esse solutas, antequam petitorium coram Judice Ecclesiastico intentari possit.

XXXIII. Sententia autem definitive in *pleno* possessorio prolata, & tam quoad ipsum principale, quam accessoria executioni mandata, tunc liberum est parti victæ intentare *petitorium* coram Judice Ecclesiastico, si possessorium fuerit in materia Ecclesiastica ad forum Ecclesiasticum spectante (*a*).

XXXIV. Si tamen ab ipsa sententia in possessorio lata sit appellatum, appellatione pendente super possessorio, petitorium intentari nequit: quia ipsum possessorium necdum *totaliter* censetur evacuatum, sive absolutum, uti notat Rebuffus in Tract. *De Causis Benef. possess. art.* 12. *num.* 3. & Wamesius noster *Consil. Can.* 82. & notoria praxis consonat.

XXXV. Soli quidem Judices Regii in Gallia, uti & in his partibus, de possessorio in materia ecclesiastica judicant, quemadmodum observat Rebuffus *De Sentent. execut. art.* 1. *Gloss.* 11. non tamen soli Judices *supremi*, sed & subalterni, sive a quibus ad supremam Curiam appellatur; ut sunt in Belgio Consilia Provincialia, puta Flandriæ, Namurcense, &c. a quibus ad Parlamentum Mechliniense a sententia super *pleno* possessorio in materia ecclesiastica quotidie, appellatur, eaque appellatione pendente, petitorium manet in suspenso.

XXXVI. Porro petitorio intentato, & coram Judice Ecclesiastico pendente, effectus sententiæ latæ in pleno possessorio non sistitur; nec is, cui possessorium adjudicatum est, in sua possessione quoquo modo turbari potest prætextu intentati petitorii, quamdiu ipsum petitorium coram Judice Ecclesiastico *plene* evacuatum, & absolutum non est. Non censetur autem petitorium esse plene adjudicatum, nisi per tres sententias conformes fuerit judicatum; si nimirum toties fuerit appellatum.

XXXVII. Mirum proinde videri non debet, quod raro in Beneficialibus, aliisque Ecclesiasticis Causis intentetur petitorium coram Judice Ecclesiastico, postquam plenum possessorium in Curia Regia fuit adjudicatum; quia scitur, sæpissime tantam temporis moram requiri, ut verisimilius ipse finis vitæ præveniret ipsum finem litis.

XXXVIII. Accedit, quod cum hodie in causa possessorii examinentur, & discutiantur *plenarie* omnes tituli, quibus ipsa possessio innititur, non sine fundamento credatur, quod & in *petitorio* succumbet, qui in pleno possessorio victus fuit. Quare refert Fevretius De Abusu *lib.* 4. *cap.* 11. *num.* 6. aliquando in Parlamentis Galliæ judicatam fuisse abusivam citationem in *petitorio*, post absolutum & adjudicatum *plenum* possessorium; quasi injustum, & inordinatum esset, rursus titulos examinare coram Judice Ecclesiastico, qui ad plenum in Regio Senatu discussi fuere; atque per intentatum petitorium, ipsas materias, præsertim beneficiales, durante vita Beneficiati, æternizare. Nihilominus ipse Fevretius fateri debet, & juxta jus commune, & ipsas Regias Ordinationes petitorium posse coram Judice Ecclesiastico, evacuato possessorio, intentari. Quod & ipsa Concordata Brabantiæ *tit.* 4. *art.* 1. expresse permittunt; optantque a Principe tempus terminandarum litium super possessorio statui, *ut quæstio petitoria citius institui, & terminari valeat*. Videri etiam potest Tournetius in sua Collectione Arrestorum *lit. P. art.* 138. 140. & 147. atque hoc ultimo articulo indicat, aliquando inhibitum, intentari petitorium post absolutum plenum possessorium: quin & ibidem notat, anno 1613. Parlamentum sibi attraxisse causam cujusdam Presbyteri, qui coram Judice Ecclesiastico litigabat pro obtinenda portione congrua, eique per provisionem aliquam portionem assignasse; quia ob frequentes appellationes, & difformes a variis judicibus latas sententias, nihil obtinere a Judice Ecclesiastico poterat; quo fiebat, ut Ecclesia interim viduata a suo ministro maneret.

XXXIX. Videtur indicare Philippus Probus ad Sanct. Pragmat. *tit. De Electionibus, Cap.* LICET, §. SUPER OMNIBUS, quod suo tempore cognitio de *possessoriis* beneficialibus competeret Judicibus Regiis *non privative*, sed *cumulative*, cum Ecclesiasticis. Sed hic rursus certo auctoritas Judicum Regiorum crevit, ipsaque possessoria non cumulative, sed *privative* ad ipsos transierunt. Unde ad citata verba Philippi Probi notavit in margine Franciscus Pinsonius: „ Istud non servatur circa possessoriam „ litium cognitionem judicibus sæcularibus competentem etiam „ *privative* “. Quod & Concordata Brabantiæ, saltem quoad possessorium *retinendæ*, & *recuperandæ* præscribunt, reservantque *privative* ipsis judicibus sæcularibus hujus possessorii cognitionem.

XL. Reservant quidem hæc Concordata interdictum *adipiscendæ* possessionis Judici Ecclesiastico; sed tamen id non impedit, quominus omnes passim quæstiones in materia beneficiali titulo possessorio ad Regia Tribunalia deferantur: nam mox ut collatio Beneficii habetur, si possessio realis haberi nequeat, capitur possessio, quam *juris* vocant, coram Notario; quam ut sufficientem ad fundandum possessorium *retinendæ possessionis* Consilia Regia recipiunt, uti notat Zypæus *De Caus. poss. & propriet. num.* 2.

XLI. ☞ Hodie frequenter accidit, ut Clerici pro manutenentia in possessione suorum Beneficiorum recurrant ad Regia Auditoria: id quodammodo necessarium est, eo quod Episcopi, eorumve Officiales, non raro nullo juris ordine servato, vel causa hactenus non instructa, ad suspensionem, vel interdictum prosiliant; atque ita ipsos Beneficiatos via *facti*, sive juris ordine non servato in suorum Beneficiorum possessione aut quasi possessione, quæ in exercitio functionum Beneficio annexarum consistit, turbant, immo spoliant.

Porro Judices Regios annuendo in simili casu manutenentiam Beneficiatis, nequaquam turbare, aut impedire Episcopos, aliosque judices ordinarios, & Ecclesiasticos, in correctione & castigatione Clericorum sibi subditorum, late ostendi in Tractatu, cui titulus: *Concordia immunitatis Ecclesiasticæ, & juris Regii*, &c. qui habetur inter opuscula, seu dissertationes, quæ inferius adnectuntur: uti & in Tractatu *de Recursu ad Principem*. ☜

XLII. Quamvis hodie Judices Regii de omni pene quæstione in materia Ecclesiastica cognoscant, non tantum de possessorio, sed & de petitorio; attamen pristinis formulis insistere videntur, solumque possessorium, quod *facti* est, sibi attribuere, numquam de petitorio, aut jure ipso pronuntiant, sed tantum super possessorio, declarando, hunc illumve esse *manutenendum in sua possessione*; sive litteras *manutenentiæ* recte, vel male obtentas.

XLIII. Ut enim quæstio in materia spirituali, seu Ecclesiastica ad Tribunal Regium deferatur, peti solet *manutenentia*, quæ est „ quædam provisio, immo verius quoddam Principis, vel „ Consilii sui beneficium, quo aliquem pacificum possessorem, „ metuentem tamen ex ea ejici, aut exturbari, in eadem sua „ quieta possessione tenet, servat, & quasi manutenendo sua „ auctoritate tuetur “.

XLIV. Ita Damhauderus in Praxi Rerum Civilium *cap.* 41. *num.* 1. additque *num.* 2. quod quamvis hoc vocabulum sit recens, tamen aptum sit ad significandum, „ quod possessor in „ possessione sua per Principem manuteneatur, & in ea permanere jubeatur, cum interdictione omnium, qui ad hanc quietam possessionem contradicere velint, & id donec per justitiam alius potius jus habens inseratur, & manutentus iterum „ ejiciatur “.

Unde si exteriorem formam manutenentiæ, ipsumque litterarum manutenentiæ tenorem duntaxat consideremus, diceretur, Judices Regios de nuda *facti* possessione cognoscere, ac id unice præcavere, ne pacificus possessor via *facti* inquietetur, licet plus reipsa sibi attribuant.

XLV. Quare & hodie duo pro obtinendis litteris manutenentiæ requiruntur. Primo possessio, de qua saltem summarie apparere debet; quemadmodum in ipsis litteris manutenentiæ expresse etiam exprimitur: præscribiturque in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 438. quod qui anno uno fuit extra possessionem, manutenentiam habere nequeat.

XLVI. Secundo, requiritur turbatio *facti*, quæ generaliter fit per quemcumque actum, quo quis non sinit libere, & quiete res nostras possidere, ut ait Rebuffus in Tractatu *De Materia possess. art.* 1. *Gloss.* 2. *num.* 36. ubi & plures modos turbationis enumerat, aitque *num.* 39. quod quis teneatur exprimere modum, & qualitatem turbationis, nisi ex actis appareat.

XLVII. Verum, quia qualiscumque possessio etiam *juris*, necnon qualiscumque turbatio facile admittitur, ut litteræ *manutenentiæ* concedantur; fit, ut omnes passim Causæ Ecclesiasticæ titulo *manutenentiæ*, sive possessorii ad Tribunalia Regia trahantur, ipsaque Tribunalia Ecclesiastica iis priventur.

XLVIII. Et quod mirum est, passim ipsimet Ecclesiastici amant, & omnem operam impendunt, Causas suas Beneficiales, aliasque Ecclesiasticas apud Regia Tribunalia potius, quam apud Ecclesiastica examinari, & judicari; quod ex hodierna forma procedendi in foro Ecclesiastico magna ex parte provenire indubitatum est.

XLIX. Juxta hodiernum enim procedendi, & litigandi morem & stylum in Judiciis Ecclesiasticis servari solitum, quique ab aliquot sæculis irrepsit, nemo nescit, pene citius expectandum esse litigantibus finem vitæ, quam finem litium; plusque & diutius tumultibus, & jurgiis forensibus implicandos litigantes coram Judice Ecclesiastico, quem Regio. Ut non dicam, quod ordinarie de capacitate Officialium, Judiciis Ecclesiasticis præsidentium, non ea sit opinio, & persuasio in causis, præsertim arduis discutiendis, quæ habetur de Senatibus Regiis; quorum & in judicando integritas sæpe partibus est magis perspecta, quam ipsorum Officialium; quemadmodum in progressu operis, ubi de forma judiciorum, & appellationum frequentia, item de Officialibus singillatim tractabitur, latius ostendetur.

L. Indubie dolendum est, Causas Ecclesiasticas, ipsasque quæstiones, & difficultates inter Ecclesiasticos exorientes passim ad laicalia Tribunalia deferri, ipsosque laicos constitui Judices, & arbitros harum controversiarum, & qui a Sacerdotibus judicari, & institui deberent, ipsos Sacerdotes instruere, & judicare debeant, & eorum quæstiones decidere: ut merito Ecclesiasticis hodie dici queat, quod Christianis ad judicia Gentilium confugientibus exprobrabat Apostolus: *Sic non est inter vos Sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum*. I. Corinth. *cap.* 6. *vers.* 5.

LI. Et quamvis nemo non dubitet, id in non exiguum dedecus Ecclesiæ, & opprobrium Cleri cedere, spes tamen exigua id emendandi affulget, nisi ille forensis litigandi modus, & dilationum & appellationum frequentia e Judiciis Ecclesiasticis tollatur. Unde Episcopis, & Judicibus Ecclesiasticis querentibus suam

(*a*) In Galliis post sententiam de *possessorio*, ut ajunt, Beneficii definitive pronunciatam, non licet litem de *petitorio* intendere. Arbitrantur enim Judices eam actionem judiciariam esse inutilem: quippe cum sententia de *possessorio* lata fuerit post diligens titulorum examen; superfluum videtur ad Judices Ecclesiasticos confugere, ut de *petitorio* judicent ex titulis, quorum cognitio major ipsis, quam Judicibus Laicis in suprema Curia non affulgebit.

suam jurisdictionem diminui; immo quasi totaliter aboleri, non immerito dicetur, quod ad Eugenium Papam scripsit S. Bernardus *lib. 1. De Consid. cap. 10.* „ Agitentur causæ, sed sicut oportet. Nam is modus, qui frequentatur, execrabilis plane, & qui, non dico Ecclesiam, sed nec forum deceret. Miror namque, quemadmodum religiosæ aures tuæ audire sustinent hujusmodi disputationes Advocatorum, & pugnas verborum, quæ magis ad subversionem, quam ad inventionem proficiunt veritatis. Corrige pravum morem . . . . . . Nihil ita absque labore manifestam facit veritatem, ut brevis & pura narratio ".

LII. Interim dum hæc Judiciorum Ecclesiasticorum emendatio haberi non potest, Episcopi tenentur, quantum possibile est, intendere, ut lites & controversias more antiquo, & ad mentem Apostoli, & Ecclesiæ, præsertim inter Clericos super Beneficiis, aliisque materiis Ecclesiasticis sine forensi strepitu componant; seque ita in omnibus gerere, ut Clerici eam de ipsorum integritate, & in judicando æquitate concipiant fiduciam, ut libenter quæstiones ipsorum judicio, & arbitrio decidendas subjiciant, exemplo S. Caroli, de quo scilicet Auctor vitæ ejus *lib. 7. cap. 7.* „ De litibus est memorabile, Notariis, Scribisque fori Caroli tempore accidisse, ut peritiam earum litium, quæ de Beneficiis tam frequentes alibi inter Clericos esse solent, pene dediscerent. Nulla enim eo vivente lis erat ejusmodi. Vocatus quisque, nihil agitans, ne cogitans fere quidem, Beneficium accipiebat, sine controversia retinebat, sine auctoritate sui Antistis non dimittebat, aut permutabat ".

Ut hoc ubique per suam Provinciam obtineret, in Concilio VI. Mediolanensi statuit: „ Antequam litis, reive alicujus judicium constituatur, studeant omni æquitatis officio, paternoque consilio lites dirimere, controversias sedare, & transactionibus litigantes reconciliare, &c. Sin autem id assequi non poterunt, id saltem curent, ut lites brevius, quam in foro laicali moris est, definiantur ".

T I T U L U S   T E R T I U S.

DE JURISDICTIONE CRIMINALI.

C A P U T   P R I M U M.

Quæ jam pridem fuerit auctoritas Judicis Ecclesiastici in puniendis delictis Clericorum.

1 *Auctoritatem vindicandi crimina Magistratibus civilibus detulit Apostolus.*
2 *Imperatores correctionem eorum, quæ contra Religionem, & disciplinam Ecclesiasticam committuntur, permiserunt Judici Ecclesiastico.*
3 *Constitutio Valentiniani Imperatoris delictorum hujusmodi correctionem Episcopis asserens.*
4 *Sensum hujus Constitutionis exponit Sanctus Ambrosius.*
5 *Delicta civilia Clericorum Judicibus publicis in hac Constitutione reservata.*
6 *Eamdem delictorum distinctionem adstruunt Imperatores Arcadius, & Honorius.*
7 *Eadem occurrit in Constitutione sub nomine Valentiniani Junioris, & Theodosii.*
8 *Hinc invaluit divisio dictorum in Ecclesiastica, & communia, quæ hic describuntur.*
9 *Ecclesiastica Ecclesiastico, communia Civili Judici delata.*
10 *An hæc distinctio per Honorium Imperatorem aliquando fuerit sublata?*
11 *Certum est, Justinianum Imperatorem ea distinctione usum esse.*
12 *Non vult tamen Clericum capitaliter puniri a Judice civili, nisi ab Episcopo exauctoratum.*
13 *Constitutio Justiniani in compendium contracta.*
14 *Posteriore sua Constitutione cavit Justinianus, Clericum a Judice sæculari non damnandum, nisi probante Episcopo.*
15 *Id conforme Canonibus sub id tempus editis.*
16 *Sensim omnium delictorum Clericorum sine distinctione cognitio, & punitio Judici Ecclesiastico* privative *delata.*
17 *Id supponunt Capitularia Regum Francorum.*
18 *Ratio hujus disciplinæ assignatur.*
19 *In recentioribus legibus nulla prædictæ distinctionis delictorum mentio.*
20 *Sæculo XI. etiam crimen* furti *a Clerico commissum Judici Ecclesiastico reservatum.*
21 *Articulus Henrici II. Regis Angliæ, quo volebat laicos de aliquibus delictis Clericorum cognoscere, reprobatus.*
22 *In Gallia quoque* indistincte *crimina Clericorum Judici Ecclesiastico deferebantur.*
23 *Ob hanc disciplinam Gratianus videtur truncasse legem sub nomine Valentiniani, & Theodosii publicatam.*
24 *Immunitatem Clericorum in criminalibus generaliter expressit Fredericus Imperator.*
25 *His consonat Jus Decretalium.*
26 *De Jure Decretalium, Clericus de crimine assassinatus convictus videtur a* solo *Judice Ecclesiastico judicandus.*
27 *Clericus coram Judice* sæculari *falsum deponens, de jure debet judicari in foro Ecclesiastico.*
28 *Synodus Tridentina causas* criminales *tamquam majores Episcopis reservat.*
29 *Non tamen excluditur Officialis.*

I. PUBLICAM auctoritatem vindicandi crimina esse penes Magistratus civiles, quibus jus gladii est, clarissime docuit Apostolus in Epist. ad Romanos *cap.* 13. ubi de Potestate sublimiori ait: *Non enim sine causa gladium portat; Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.* Sensus est: „ Gladium gestat, sive Potestas, sive Princeps tamquam Dei minister, a quo gladium accepit, ut sit *vindex in iram*, id est, ut ejus vice ac nomine justitiam exerceat vindicativam in puniendis iis, qui malum agunt, vel pacem publicam turbantes, vel honestatem vitæ communis lædentes. Ad hoc enim instituta est potestas *sæcularis*, ut & pacem publicam conserVet, & vitæ communis honestatem tueatur ". Ita Estius in hunc Apostoli textum.

II. Verum sicuti Ecclesiæ atque Religionis curam crediderunt Principes Christiani ipsis Episcopis tamquam præcipuis ejus ministris, & Apostolorum successoribus, ita quoque ipsis correctionem eorum, quæ Ecclesiam & Religionem, ejusque disciplinam spectant, ipsis detulerunt; præsertim tamen si quid, quod hanc turbaret, a Clericis, seu inferioribus Ecclesiæ ministris fieri contingeret.

III. Extat hac de re Constitutio Gratiani, & Valentiniani Imperat. de anno 376. in *L. 23. Cod. Theod. De Episcopis, & Clericis*: „ Qui mos est causarum civilium, idem in negotiis Ecclesiasticis obtinendi sunt: ut si qua sunt ex quibus dissensionibus, levibusque delictis ad Religionis observantiam pertinentia, locis suis, & a suæ Diœceseos Synodis audiantur: exceptis, quæ actio criminalis ab ordinarii extraordinariisque Judicibus, aut illustribus Potestatibus audientia constituit ".

Nequaquam obscurum est, Ecclesiasticis Synodis, sive conventibus deferri correctionem delictorum, quæ contra Ecclesiasticam disciplinam, aut Religionem committuntur: *Si qua sunt ex quibusdam dissensionibus, levibusque delictis ad* RELIGIONIS *observantiam spectantia.*

IV. Id voluisse Valentinianum, indicat quoque sanctus Ambrosius, de hac Lege ad Valentinianum juniorem scribens *Ep. 13.* „ Nec quisquam contumacem judicare me debet, cum hoc asseram, quod augustæ memoriæ pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit: in causa fidei vel Ecclesiastici alicujus ordinis eum judicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis; hæc enim verba rescripti sunt: hoc est, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit judicare, quin etiam si alias quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hæc voluit ad Episcopale judicium pertinere ".

V. Sed quid de civilibus delictis Clericorum, quæ ipsam Reipublicæ tranquillitatem turbant, & cum Laicis communia sunt? Hæc Judicibus publicis detulisse videtur his verbis: „ Exceptis his, quæ actio *criminalis* ab ordinariis, extraordinariisque Judicibus aut Illustribus Potestatibus audientia constituit ". Hic pro *audientia* legendum esse, *audienda*, recte notasse videtur Jacobus Gothofredus: ut sensus sit, ea excipienda esse, quæ actio *criminalis* efficit, ut ab ordinariis vel extraordinariis Judicibus, aut Illustribus Potestatibus *audienda* sint.

VI. Qua distinctione Imperatores Arcadius, & Honorius anno 399. usi videntur in *L. 1. Cod. Theod. De Religione*, dicentes: „ Quoties de *Religione* agitur, Episcopos oportet judicare: cæteras vero causas, quæ ad ordinarios cognitores, vel ad usum *publici* juris pertinent, *Legibus* oportet audiri.

VII. Levia ergo seu Religionem, ac morum sanctitatem lædentia Clericorum delicta & causas ad Episcopale judicium spectare voluere prædicti Imperatores; publica autem, quæ regimen ac politiam Reipublicæ concernunt, eamque nata sunt perturbare, publicis judicibus reservant: quod & probat *L. 3. Cod. Theod. De Episcopali Jud.* quæ Imperatoribus Valentiniano, Theodosio & Arcadio inscribitur, ubi decernitur, „ nomen Episcoporum, vel eorum, qui Ecclesiæ necessitatibus serviunt, ne ad judicia sive ordinariorum, sive extraordinariorum Judicum pertrahatur: habent illi Judices suos, nec quisquam, (vel potius *quidquam*) his publicis commune cum legibus, *quantum* (inquiunt) *ad causas tamen* ECCLESIASTICAS *pertinent*, quas decet Episcopali auctoritate decidi ".

Additur, & in eadem Lege, quod si quæstio mota fuerit, quæ ad *Christianam* pertineat *sanctitatem*, tunc eos decebit sub eo Judice litigare, qui *Præsul* est in suis partibus *omnium Sacerdotum*. Quidquid vero negotiorum *aliunde* incidet, id ipse Præses Provinciæ terminabit.

VIII. Ex

VIII. Ex his ergo legibus deduxerunt Doctores, duo genera delictorum in Clericis esse distinguenda; ut nimirum alia sint delicta *Ecclesiastica*, alia vero *communia*. Priora dici illa, quæ committuntur proprie contra disciplinam Ecclesiasticam, & ordinem sive statum Ecclesiasticum; quæque pœnis Canonicis, puta exauctoratione, vel communionis privatione, aut Ordinis suspensione castigantur. Hæc Ecclesiastica merito vocantur, quia ab Ecclesiasticis ut *Ecclesiasticis* committuntur.

Communia dicunt, quæ juri communi, & *publicis* Legibus vindicantur, nec proprie contra Ecclesiasticam disciplinam, sed contra regimen politicum perpetrantur; quæque Clerici non ut *Ecclesiastici*, sed ut Reipublicæ cives committunt; nam ut recte Cardinalis Bellarminus *l. 1. De Clericis c. 28.* „ Clerici præter-„ quam quod Clerici sunt, sunt etiam *cives* & partes Reipu-„ blicæ ".

IX. Quæ ergo *Ecclesiastica* erant, Episcopis vindicanda permittebantur; quæ vero *communia*, etiam communibus, & ordinariis Judicibus deferebantur: idque exemplo *militum*, quorum crimina sive admissa, quia aut *propria*, aut *cum aliis communia*, etiam & persecutio, aut *propria*, aut *communis* est, ut ait Jurisconsultus in *L. 2. ff. De re militari*.

X. Credunt nonnulli, eam delictorum distinctionem quoad immunitatem Clericorum a judicio sæculari sublatam per Honorii Imperatoris Constitutionem anni 412. relatam in *L. 41. Cod. Theod. De Episc. & Clericis*, qua decernitur indefinite: „ Cle-„ ricos non nisi apud Episcopos accusari convenit ". Deinde additur: „ Igitur si Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, & „ quicumque inferioris loci, Christianæ legis Minister, apud E-„ piscopum, siquidem alibi non oportet, a qualibet persona fue-„ rint accusati, sive ille sublimis vir honoris, sive ullius alte-„ rius dignitatis, quis hoc genus laudabilis intentionis arripiet, „ noverit docenda probationibus, monstranda documentis se de-„ bere inferre ".

Verum non obstante hac indefinita expressione, credit Jacobus Gothofredus in notis ad hanc legem, post Merlottum in tractatu De Delicto communi & privilegiato, Honorium non recessisse ab antecessorum suorum Constitutionibus, tantumque de *Ecclesiasticis* delictis locutum esse, quod ex ipsis verbis legis ostendere conatur Gothofredus.

XI. Quidquid sit, certum est, Justinianum Imperatorem eam rursus delictorum differentiam observasse in *Novella* 83. ubi in præfatione §. 2. ait: „ Si tamen (Clerici) de criminibus con-„ veniantur, si quidem *civilibus*, hic quidem competentes Judi-„ ces, in Provinciis autem earum Præsides sive Judices " &c. Deinde *c. 1.* subdit: „ Si vero *Ecclesiasticum* sit delictum, egens „ castigatione Ecclesiastica & mulcta, Deo amabilis Episcopus „ hoc discernat, nihil communicantibus clarissimis Provinciæ „ Judicibus. Neque enim volumus talia negotia omnino scire „ civiles Judices: cum oporteat talia Ecclesiastice examinari, & „ emendari animas delinquentium per Ecclesiasticam mulctam, „ secundum sacras, & divinas regulas, quas etiam nostræ sequi „ non dedignantur leges ".

XII. Dicit quidem in prima parte, ubi de *civilibus* delictis loquitur: „ Illud palam est, si reum esse putaverit eum, qui con-„ venitur Provinciæ Præses, & pœnis judicaverit dignum; prius „ hunc spoliari a Deo amabili Episcopo Sacerdotali dignitate, „ & ita sub legum fieri manu ". Id enim duntaxat probat, Justinianum quidem voluisse, Sacerdotes accusari posse de *civilibus* delictis coram Præside Provinciæ; sed convictum non posse pœna *capitali* damnari, nisi prius per Episcopum Sacerdotali dignitate spoliatum, quod hodie per solemnem degradationem contingit; de qua infra titulo *De pœnis Ecclesiasticis*.

XIII. Hanc Justiniani mentem in hac Constitutione brevi verborum compendio expressit Irnerius in *Authentica* CLERICUS QUOQUE, §. 1. *&* 2. „ Sed in *civili* crimine *civilis* præsit Judex, „ ut lis ultra duos non egrediatur menses: nec tamen puniatur, „ etiamsi reus sit inventus, priusquam per Episcopum Sacerdo-„ tio spolietur. Si vero crimen sit Ecclesiasticum, Episcopalis „ erit examinatio, & castigatio „.

XIV. At idem Imperator Justinianus in *Novella* 123. *cap.* 21. decernit: „ Ut si quis Clericum, aut Monachum civilem, vel „ Monialem de crimine apud Judicem accusaverit, & crimen „ per legitimam examinationem potuerit approbare, tunc Epi-„ scopo locorum gesta monumentorum palam faciat; & si ex „ his agnoscatur proposita crimina commisisse, eum tunc ipse „ Episcopus secundum regulas ab honore sive gradu, quam ha-„ bet, separet: Judex autem ultionem ei inferat legibus con-„ gruentem. Si vero Episcopus putaverit gesta non juste confe-„ cta, tunc liceat ei deferre, & nudare honore seu gradu ac-„ cusatam personam; ita tamen, ut hujusmodi persona sub le-„ gitima ea tela fiat, & ita ad nos negotium tam ab Episcopo, „ quam a Judice referatur, ut nos hoc cognoscentes, quæ no-„ bis videntur, jubeamus ".

Noluit ergo Justinianus, Clericum etiam apud Judicem civilem de crimine civili accusatum, & convictum condemnari & puniri, nisi Episcopus Judicis sententiam probasset, aut ipsius Principis decisio in casum dissensus causam determinasset.

Et hac posteriore Justiniani Constitutione satis clarum est, Justinianum causas criminales Clericorum, non tantum in delictis ecclesiasticis, sed & civilibus, sive communibus voluisse ab Episcopis debere approbari, priusquam executioni mandarentur: aut saltem si Judex sæcularis, & Episcopus dissentirent, causam ad Principem esse referendam.

XV. Id consonat Canonibus sæculi VI. qui nolunt Clericis ullam injuriam a Judicibus inferri, inscio eorum Episcopo; uti loquitur Synodus Matisconensis anno 575. *Can.* 10. item Synodus Parisiensis V. *Can.* 4. dicens: „ Ut nullus Judicum, neque „ Presbyterum, neque Diaconum, aut Clericum ullum, aut Ju-„ niores Ecclesiæ *sine scientia Pontificis* per se distringat, aut „ damnare præsumat ".

XVI. Sensim autem causas criminales sine criminum distinctione ad Judicem ecclesiasticum etiam *privative* fuisse devolutas, tam Principum, quam Pontificum, & Synodorum posteriores sanctiones evincunt; quæ nulla facta delictorum distinctione causas criminales Clericorum Episcopis, sive Judicibus ecclesiasticis deferunt.

XVII. Libro 1. *Capitul. Regum Franc. cap.* 38. sancitum est: „ Ut Clerici ecclesiastici Ordinis, si culpam incurrerint, apud „ Ecclesiasticos judicentur, non apud sæculares ". Et *lib.* 5. *c.* 378. „ Nemo audeat Clericum aut Monachum, vel Sanctimo-„ nialem fœminam ad civile Judicium *accusare*, sed ad Episco-„ pum ".

XVIII. Rursus *lib.* 7. *cap.* 422. dicitur: „ Placuit ut Clerici „ non distringantur, vel dijudicentur, nisi a propriis Episco-„ pis ". Rationem addit: „ Fas enim non est, ut divini mu-„ neris Ministri temporalium Potestatum subdantur arbitrio. „ Nam si propriorum Episcoporum jussionibus inobedientes ex-„ titerint, tunc juxta Canonicas Sanctiones; per Potestates ex-„ teras adducantur, id est, per Judices sæculares ".

XIX. Nihil hic de distinctione delictorum occurrit, sed generaliter Clerici coram Judice laico accusari vetantur; uti nec in Responsis Pontificum, aut Synodorum Decretis, quæ aliquot sequentibus sæculis publicata sunt; at generatim Clericorum accusatio coram Episcopis institui, & Clericos eorum sententia puniendos, seu condemnandos decernitur.

XX. In Constitutionibus, quas anno 1067. Mediolanensibus observandas præscripserunt Legati Alexandri II. legitur: „ In-„ tegram quoque habeat Episcopus in omnem suum Clerum ca-„ nonice judicandi, ac distringendi potestatem, tam in civitate „ quam extra, per omnes Plebes, & Capellas: ut dum Clerici „ fuerint a sæcularis judicii infestatione securi, in divina servi-„ tute, & Canonum auctoritate consistant quieti, & Archiepi-„ scopo suo obediant devoti ".

XXI. Inter consuetudines, quas Henricus II. Rex Angliæ ab Episcopis tempore S. Thomæ Cantuariensis observari, & juramento firmari volebat, erat hic articulus 3. „ Clerici citati & „ accusati de quacumque re, moniti a justitia Regis, venient „ in curiam ipsius, responsuri ibidem de hoc, unde videbitur „ Curiæ Regis, quod sit ibi respondendum. Ita quod justitia „ Regis mittet in Curiam Sanctæ Ecclesiæ ad videndum, qua „ ratione res ibi tractabitur: & si Clericus convictus vel con-„ fessus fuerit, non debet de cetero eum Ecclesia tueri ". Tom. 10. Concil. *col.* 1431.

Hunc articulum tamquam immunitati Clericali contrarium damnavit Alexander III. scripsitque ad ipsum Regem Henricum *epist.* 10. „ Sicuti Clerici a viris sæcularibus vita, & habitu di-„ stinguuntur, ita & judicia Clericorum a laicorum judiciis di-„ versa penitus comprobantur ". Monetque, ut negotia ecclesiastica, & præcipue criminalia personis ecclesiasticis tractanda relinquat.

XXII. Circa idem tempus legitur contentio inter Ecclesiam Rothomagensem, & Vvillelmum Normaniæ Senescallum, præsentibus Baronibus, composita hoc inter alios articulo: „ In „ primis determinatum est de Clericis, quod nulla occasione a „ sæcularibus Potestatibus capientur, nisi pro homicidio, fur-„ to, & incendio, vel hujusmodi enormi flagitio, quod ad „ placitum gladii pertineat; & tunc cum requisiti fuerint ab „ ecclesiasticis Judicibus quieti reddentur in ecclesiastica Curia „ judicandi ".

XXIII. Itaque eo tempore generaliter invaluerat, ut de crimine etiam civili in Curia Ecclesiastica Clerici judicarentur. Unde Gratianus noster sub hæc tempora Decretum suum conficiens, & ad sui temporis disciplinam respiciens, referensque fragmentum citatæ Legis 3. *Cod. Theod. De Episcopali judicio*, quo asseritur immunitas Clericorum *Caus.* 11. *quæst.* 1. *Can.* 5. clausulam illam, *quantum tamen ad causas ecclesiasticas*, omisit, hunc conflando Canonem: „ Continua lege sancimus, ut nullus „ Episcoporum, vel eorum, qui Ecclesiæ necessitatibus serviunt, „ ad judicia sive ordinariorum, sive extraordinariorum Judicum „ pertrahatur. Habent illi suos Judices, nec quidquam his pu-„ blicis est commune cum legibus ".

XXIV. Hanc immunitatem ita generatim ad omnia crimina extensam etiam confirmavit Fredericus Imp. in *Auth.* STATUIMUS, *Cod. De Episcopis*, qua statuit " ut nullus ecclesiasticam „ personam in criminali quæstione, vel civili trahere ad Judi-„ cem sæcularem præsumat contra Constitutiones Imperiales, & „ Canonicas sanctiones. Quod si actor fecerit, a suo jure ce-„ dat, judicatum non teneat, & Judex ex tunc potestate judi-„ candi privetur ".

Ad eam Frederici Constitutionem recte notat Dionysius Gothofredus, hac Constitutione abrogatam fuisse Constitutionem Justiniani, quæ super delicto civili Clericum coram Judice civili conveniri volebat.

XXV. Hisce conformes sunt Decretales, quæ hodie Jus commune Canonicum constituunt, generalem immunitatem sive privilegium fori Clericis de quocumque crimine reis vindicantes.

Et quidem ex litteris Innocentii III. ad Archiepiscopum Pisanum refertur in *Cap.* 12. *X. De Foro competenti*: „ Tam Epi-„ scopi, quam Diaconi, seu quilibet Clerici, in *criminali* ne-„ gotio, si derelicto ecclesiastico judicio, publicis judiciis se pur-„ gare voluerint, etiamsi pro eis sit lata sententia, locum suum „ amittant ".

XXVI. Imo adeo extensum est hoc fori privelegium in causis criminalibus ex communi Canonistarum sententia, ut nec de crimine assassinatus contra Clericum cognoscere posse Judicem laicum sustineant; neque a Judice laico ob hujusmodi crimen pu-

niri, niſi prius a Judice eccleſiaſtico condemnatus ſit, & declaratus ut talis; quantumvis in deſtinationem illius criminis in *Cap. 1. de Homicidio* in 6. decernatur, quod Prælatus ſeu quævis alia perſona eccleſiaſtica hoc crimen committens, depoſitionis a dignitate, honore, ordine, officio, & Beneficio incurrat ſententiam *ipſo facto*; & poſtquam probabilius conſtiterit argumentis aliquem ſcelus tam execrabile commiſiſſe, nullatenus alia ſententia depoſitionis adverſus eum requiratur. Videri poſſunt notata ad *cap.* 96. Practicæ criminalis Lopez Salſedo.

XXVII. Videri quoque poterit apud eumdem *cap. 93. num. 2.* ex communi Canoniſtarum opinione, inſpecto Jure communi, Clericum, qui falſum teſtimonium dixit coram Judice *ſæculari*, per eum tamen puniri non poſſe, neque principaliter, nec incidenter.

Quin & ſimplices Clericos prima duntaxat Tonſura inſignitos de enormiſſimis criminibus, etiam læſæ Majeſt., gaviſos fuiſſe privilegio fori, & ad Judicem eccleſiaſticum remitti debuiſſe ſæculo XIII. & XIV. multis exemplis oſtendit Michael Rouſſelius in Hiſtoria Pontificiæ Juriſdictionis *lib. 4. cap. 2. n. 22.* & nonnulla antiqua Parlamentorum Arreſta referuntur in Actis Cleri Gallicani *tom. 2. part. 1. tit. 2. cap. 17.* quæ evincunt, late admodum tunc ſe extendiſſe hoc privilegium fori.

XXVIII. Synodus Tridentina cauſas criminales, non ſecus ac cauſas matrimoniales, ſolis Epiſcopis detulit, excluſis Judicibus inferioribus, *Seſſ. 24. cap. 20. De Reform.* Cum autem ſub eodem verborum contextu tam criminales, quam matrimoniales, Epiſcopis reſervet, poterunt hic ſufficere, quæ ſuper hoc Decreto ſupra titulo præcedenti *cap.* 1. dicta fuerunt.

XXIX. Illud hic notandum, per Decretum Concilii nequaquam excludi a cognitione cauſarum *criminalium* Officialem Epiſcopi: quid hic vice Epiſcopi judicat, ipſumque tribunal Officialis reputatur tribunal Epiſcopale. Quapropter de omnibus cauſis, quæ Epiſcopo tamquam ordinario Judici deferuntur, Officialis cognoſcere, & judicare poterit, niſi ſpecialiter dictum ſit quod *per ſeipſum* Epiſcopus cognoſcere, & judicare debeat.

C A P U T II.

Clericorum immunitas nocere non debet auctoritati Principum ſæcularium.

1 *Quid Apoſtoli, quid Patres ſenſerint de obſequio quod Clerici Principibus debent?*
2 *A juriſdictione Principum nemo immunis.*
3 *Circa Cauſas criminales Clericorum plura pro varietate temporum decreverunt Imperatores.*
4 *Exemptio Clericorum in cauſis criminalibus, & civilibus profluit ex indulto Principum.*
5 *Hujus gratiæ memoriam delevit Gratiani Decretum.*
6 *Oblivioni data eſt celebris Juſtiniani Novella 123.*
7 *Exemptio Clericorum in cauſis criminalibus non eos ſubducit Principum poteſtati.*
8 *Ea de re Barclaii ſententia exponitur.*
9 *Sua in Clericos poteſtate exuere ſe Principes non poterunt.*
10 *Clerici non ſecus ac Laici membra ſunt Reipublicæ.*
11 *Eo principio nititur praxis omnium fere regnorum.*
12 *Auctoritas Principum in limitanda Clericorum exemptione.*
13 *Gulielmi Nubrigenſis conſideratio.*
14 *Mens Chriſtianorum Principum in limitandis Eccleſiæ immunitatibus.*

☞ I. EA ſemper extitit virorum Apoſtolicorum doctrina, Chriſtianos omnes, non laicos tantum, ſed etiam omnes Eccleſiæ Miniſtros Poteſtatibus ſublimioribus, id eſt, Magiſtratibus civilibus, qui gladium portant, ſive quibus eſt jus gladii, eſſe ſubjectos; id unanimi conſenſu docuere SS. Patres, ipſeque D. Pauli contextus verbis adeo generalibus conceptus manifeſte evincit. Hinc ex verbis Apoſtoli id concludit Gregorius Nazianzenus in Oratione ad Præſidem iratum, & populum pertimeſcentem. *Subjecti ſimus*, inquit, *tum Deo tum aliis alii, tum iis, qui cum imperio nobis terra præſunt Magiſtratibus propter ordinis conſtructionem. Etiam hæc in legum noſtrarum numero eſt, ut quemadmodum heris ſervi, uxores maritis, Eccleſia Domino, diſcipuli Paſtoribus, ac Doctoribus obtemperant, ita nos etiam cunctis Poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecti ſimus, non tantum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam: ut qui tributo pendendo ſimus obnoxii, lex Chriſti vos quoque meo tum imperio tum ſolio ſubjicit; nam & nos in poteſtate ſumus.*

Manifeſtum eſt Gregorium eo loco loqui de Magiſtratibus civilibus, a quibus pœnis luendas pertimeſcebat populus, & quibus conformiter ad textum Apoſtoli omnes indiſcriminatim etiam *ſeipſum* debere obedire, & ſubjectos eſſe monet dicens, *nam & non in poteſtate ſumus.*

Expreſſius ad ipſum textum Apoſtoli ſanctus Chryſoſtomus *Hom. 23. in Epiſtolam ad Rom.* „ Poteſtatibus *ex debito* obedire jubet (Apoſtolus) oſtendens, quod iſta imperentur omnibus & *Sacerdotibus* & Monachis, non ſolum ſæcularibus; id quod ſtatim in ipſo exordio declarat cum dicit: *Omnis anima Poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*, etiamſi Apoſtolus ſis, ſi Evangeliſta, ſi Propheta, ſive quiſquis tandem fueris; *non enim pietatem evertit iſta ſubjectio* ".

Hinc & ſanctus Bernardus ſcribens ad Archiepiſcopum Senonenſem ex generali Apoſtoli elocutione concludere non dubitat, & ipſum Archiepiſcopum Poteſtati ſublimiori ſe debere agnoſcere ſubjectum, dicens: „ cui honorem; omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: *ſi omnis & veſtra*, qui vos excipit ab univerſitate? Si quis tentat excipere, conatur decipere ".

Igitur ex ſententia Apoſtoli, Epiſcopi, & Clerici, non ſecus ac Laici ſublimioribus Poteſtatibus obedire jubentur, ipſiſque ſublimioribus Poteſtatibus, & Magiſtratibus auctoritas eſt coercendi malefactores Clericos æque ac Laicos, atque utroſque reſpiciunt hæc verba Apoſtoli: *Non enim ſine cauſa gladium portat; Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui male agit.* Epiſt. ad Rom. cap. 13. v. 4.

II. Hinc evidenti conſequentia conſequitur a juriſdictione Principum ſæcularium nullum Ordinem ſacrum per ſe, nequidem Epiſcopalem quemquam a poteſtate Principis, ejuſve Magiſtratus in cauſis criminalibus eximere, atque præveniendo omne poſitivum privilegium Principis cunctos indifferenter ſive Clericos, ſive Laicos Rempublicam turbantes, legeſque politicas violantes, per Principem poſſe coerceri, in eoſque gladio materiali animadvertere tamquam Dei miniſter conſtitutus in iram eis, qui malum agunt.

III. Mirum itaque videri non debet, quod Imperatores Chriſtiani circa cauſas criminales Clericorum, eorumque punitionem, & cauſarum deciſionem, plura pro varietate temporum, & criminum decreverint: dubium eſt quin ipſi exiſtimaverint etiam cauſas criminales Clericorum, tamquam qui Reipublicæ membra una cum Laicis eam conſtituunt, ad ſe pertinere; atque ſibi jus eſſe his cauſis decidendis ac dijudicandis formam præſcribere.

IV. Ex his ulterius evidenter ſequitur exemptionem Clericorum a juriſdictione laica etiam in cauſis criminalibus, & delictis civilibus non e jure naturali, vel divino, neque ex eccleſiaſticis Decretis, ſed ex ſolis Imperatorum, & Principum legibus profluere, & de ea ſtatuendum, ac judicandum: unde nec de hac exemptione valet auctoritas Decretalium, ſive jus commune canonicum, niſi in quantum illud in hoc articulo eſt receptum expreſſo, vel tacito Principum conſenſu.

V. Unde nec legitur, quod primis octo ut minus ſæculis aliunde quam ex Principum ordinationibus exemptio Clericorum etiam in criminalibus fuerit aſſerta, vel petita; nec niſi poſt evulgatas falſas Decretales, & poſt receptum Gratiani Decretum, invaluit opinio, qua abſoluta Clericorum immunitas in cauſis tum criminalibus tum civilibus aſſerebatur. Tunc oblivioni datum eſt, quod Clericorum exemptio, quam privilegium *fori* nuncupant, accepta deberetur Principibus, qui eam Eccleſiæ conceſſerant.

VI. E memoria exciderat Juſtiniani Novella 123. quæ *n. 4. Cap. præced.* relata eſt. Quamvis in ea Conſtitutione Imperator voluerit, ut ſuper crimine, de quo Clericus accuſatur, coram Judice civili ex ſententia Judicis civilis ad punitionem Clerici non procedatur, niſi prius geſta ſeu acta litis Epiſcopo fuerint notificata, & Epiſcopus ſententiam judicis civilis juſtam probaverit; nihilominus patenter indicavit Imperator ſuam auctoritatem in puniendo crimine Clerici accuſati omnino ſalvam manere, dum in caſu diſſenſus inter epiſcopum, & judicem civilem cauſam hanc criminalem *ad ſe* referri voluit ſua auctoritate decidendam. Quippe cum Princeps conceſſit Clericis immunitatem a foro ſæculari, neutiquam voluit Imperatoriæ auctoritati eos ſubducere, cum ſemper remaneant membra, & cives Reipublicæ, ut dicetur in Tractatu de Recurſu ad Principem, *Cap. 3. par. 5.*

VII. Id recte notavit vir eruditus Paulus Venetus, in Tractatu, cui titulus: *Conſiderationes Cenſurarum Pauli V. Pontificis contra Sereniſſimam Rempublicam Venetam* apud Melchiorem Goldaſtum, tom. 3. *Monarchiæ, pag.* 299. Obſervat, quod qui Conſtitutiones legerit Imperatorum, quibus exemptio Clericorum a judicio Magiſtratuum civilium, ſive in cauſis civilibus, ſive in cauſis criminalibus legitur indulta, facile inveniet, & plenarie informabitur, quod exemptio Eccleſiaſticorum fuerit *gratia* ab Imperatoribus facta; & certior, ait, etiam inde fiet, quod *licet exemptionem a poteſtate ſua Magiſtratus Clericis conceſſerint, ſupremæ tamen ſuæ Majeſtatis neminem immunem fecerint*: ut ita (inquit idem Auctor) „ cum principatui poteſtas illa puniendi quoſcumque contra leges committentes *inſeparabiliter* ſit conjuncta: quod idem eſt ac ſi dicas Principem in ſuo ſtatu hunc, vel illum in cauſis ſæcularibus non habere ſubjectum, & in quocumque etiam alio bonum publicum concernente in quantum Princeps non eſt. Nam quemadmodum corpus naturale conſiſtere nequit, quod partem aliquam ad ſui integritatem non pertinentem in ſe habet, ita etiam & multo minus durare poteſt corpus civile, quod in medio ſint talem aliquam perſonam habet, quæ in rebus humanis, & ſæcularibus alium præter ſuum Principem recognoſcit ".

VIII. Similiter clariſſimus Guillelmus Barclajus in ſuo Tractatu de Poteſtate Papæ *cap.* 33. poſtquam in præcedentibus probaverat tum ex allegato textu Apoſtoli ad Romanos *cap.* 13. tum ex ſanctis Patribus, & celebrioribus Theologis Chriſtianos omnes tam Clericos, quam laicos, in Regum, ac Imperatorum manu ac poteſtate fuiſſe, quamdiu fuit Eccleſia ſub ethnicis Principibus, poſtea ad fidem converſis Imperatoribus etiam Clericos omnes eodem ordine, & loco manſiſſe quantum ad ſubjectionem temporalem Principibus Chriſtianis ſubjectos, quo fuerant ſub Principibus ethnicis, eo quod lex Chriſti neminem jure dominioque ſuo privet; concludit non tantum omnem exemptionem Clericorum in cauſis civilibus, & delictis non mere eccleſiaſticis a Principum liberalitate, & auctoritate emanare; ſed inſuper quod non obſtantibus omnibus privilegiis exemptionum a foro ſæculari per Principes hactenus conceſſis, cuncti Clerici cujuſcumque conditionis, & ſtatus in ditionibus Principum ſæcularium morantes, a poteſtate, & juriſdictione ipſorum Principum non ſit *omnino* exempti; ſed debeant ii tamquam membra, & cives Reipublicæ non ſecus ac laici ſupremam Principis auctoritatem circa ea, quæ civile, & politicum Reipublicæ regimen ſpectant recognoſcere, eique obedientiam exhibere.

Neque enim, ut idem Auctor recte advertit, privilegia Principum, quibus Clericis exemptionem a Magistratibus suis civilibus indulserunt, inferunt exemptionem a *suprema Principum potestate*. „ Legantur enim (ait Barclajus) quæ de privilegiis illis scripta sunt, ne minimum quidem in iis tantæ libertatis testimonium reperitur, id tantum Clericis largiti sunt, ne apud Magistratus sæculares, sed apud proprios Episcopos, & Judices Ecclesiasticos conveniantur. Hoc autem non est eximere Clericos de potestate ipsorum Principum, aut eorum jurisdictioni, judicioque præjudicium facere, si aliquando illis libitum fuerit de causis Clericorum cognoscere, quæ modo mere spiritualia non sunt “.

IX. „ Imo (ut ibidem reflectit Barclajus) non potuerunt Principes, nec adhuc possunt Clericos in suis regnis constitutos ea libertate donare, ne ipsi potestati sæculari subsint, neve delinquentes ab iis judicari, & puniri possint, nisi eadem opera sese principatu atque imperio abdicent: est enim proprium Principum, & inseparabile, animadvertere posse in delinquentes, & omnia Reipublicæ membra, cives, inquam, omnes pœnis & præmiis legitime gubernare.

X. Et sane omnibus ea patet veritas, scilicet Clericos non secus, ac Laicos esse membra, & cives ejusdem Reipublicæ, atque unum corpus politicum una cum laicis constituere, uti merito concludit idem vir clarissimus, „ Quod ergo, inquit, & cives, & Reipublicæ politicæ partes Principi subsint, nec possint ei in temporalibus, quamvis id ipse vellet, non esse subjecti: alioquin vero, aut ipse Princeps non esset, aut non illi cives “. De hac salva suprema Principum potestate in quoscumque Clericos gravium criminum reos, non obstantibus privilegiis, & exemptionibus tractat quoque Michael Roussellius in Historia Pont. Jurisdictionis *lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 49. *& seq.* qui postquam multis exposuisset hoc privilegium clericorum, tandem *num.* 49. hoc subjungit monitum: „ Sciant Ecclesiastici vel primores illorum illud non adeo valere, quin prævaleat Regum, sub quibus degunt, potestas, qui prout lubet, hanc finiunt prærogativa suas habere partes “.

XI. Huic etiam principio innititur hodierna omnium pene regnorum praxis, quod si contingat oriri controversiam inter Magistratum civilem, & Judicem Ecclesiasticum super competentia fori, sive, ut loquuntur, inter ipsos fit *conflictus jurisdictionis*, decisio hujus controversiæ deferatur ad ipsum Principem, vel ejus supremum Consilium; eo quod a Principe omnis jurisdictio contentiosa, quæ circa externam politiam versatur damnare, & a Principe numquam totaliter abscedere credatur (*a*).

Capite primo tit. 1. tertiæ Partis, nec non Capite 1. tit. 3. ejusdem Partis num. 14. dictum est, quod exemptio Clericorum in causis tam criminalibus, quam in civilibus non tantum ex Principum benignitate, & voluntate tacita, vel expressa originem suam habeat, sed insuper quod non obstantibus omnium exemptionum privilegiis maneat salva suprema Principum auctoritas, & imperium in Clericus tamquam Reipublicæ cives, & membra; sed illa auctoritas spectat tantum ea, quæ politici regiminis esse dicuntur.

XII. Si igitur Principes intelligant exemptionem, qua hactenus gavisi sunt, politico & recto Reipublicæ regimini plurimum officere, ipsamque Clericorum a jurisdictione, & coercitione Magistratuum sæcularium exemptionem fovere crimina ob eorum impunitatem, atque hanc subministrare incentivum deliquendi; quidni Princeps possint, & subinde teneantur pro temporum, & rerum circumstantiis hæc exemptionum privilegia sua auctoritate limitare, atque circumscribere, & quædam crimina excipere, & formam & modum de his cognoscendi, & judicandi præscribere?

XIII. Dolendum sane etiam hodie Episcopos, & Prælatos frequentius majori zelo pro tuenda Clericorum exemptione fervere, quam ad criminum correctionem & castigationem, de quibus merito dicitur, quod de similibus suo tempore scribebat Guillelmus Nubrigensis *lib.* 2. *cap.* 6. “ Quod, dum defendendis magis Clericorum libertatibus, quam eorum vitiis corrigendis resecandisque invigilant, arbitrentur obsequium se præstare Deo, & Ecclesiæ, si facinorosos Clericos, quos pro officii debito canonicæ rigori censuræ subjicere, vel nolunt vel negligunt, contra publicam tueantur disciplinam “.

XIV. Dum certis quibusdam limitibus privilegia Clericis concessa determinant Principes, dum causas vel criminales, vel civiles Clericorum ad sua Tribunalia revocant (*b*), nolunt Ecclesiasticas exemptiones abrogare; suam quoque non excedunt potestatem, neque immunitati aut libertati Ecclesiasticæ quidquam detrahunt: id unum intendere videntur, Cleri disciplinam cum auctoritate Principis, & Sacerdotii sanctitatem cum Imperii majestate conciliare, utriusque Potestatis quosdam limites a judiciis temporalibus definire, abusus qui irrepserunt emendare, atque ita Sacerdotium, & Imperium temperare, ut sit utrumque alterius majestate augustum, alterius sanctitate venerandum.

(a) Gallorum jurisprudentiam de competentia Judicum Ecclesiasticorum si quis velit ediscere, non legat Canonistas nisi cum diffidentia; eorum enim doctrina ubi de eo argumento agitur, usibus Galliarum contraria fere semper est.

(b) De utriusque Jurisdictionis finibus non erit superfluum exponere, quod vir illustrissimus de Marca docuerit in admonitione, quam præfixit operi de Concordia Sacerdotii, & Imperii. „ Utraque potestatum (inquit) suis limitibus est circumscripta, & in dissitis omnino negotiis exercetur, cum illa spiritualibus addicatur, hæc publicis occupata sit: sed ferente rerum Constitutione, adeo vicinæ sunt ambæ, ut difficile sit etiam prudentissimo cuique fines controversos dirimere; certæ quidem regulæ in genere assignari possunt, quibus invicem discriminentur; sed multa accidunt in specie proposita, qui peritissimos arbitros fallant, vetentque ne fines, ut par est, inter eas Potestates regere possint. Quæ locum habent, non in controversiis fidei, quæ longo intervallo remotæ sunt a cognitione Principum, nec in rerum publicarum administrationibus, quæ alienæ sunt a cura pascendi gregis; sed in plurimis disciplinæ Capitibus, quæ personas aut res ipsas respiciunt “.

CAPUT III.

Qua ratione imminutum hodie privilegium *fori*, & de quibus criminibus Clericorum cognoscant Judices Regii?

1 *Olim latissime patebat privilegium* fori *Clericis competens.*
2 *Cur privilegium illud facile indultum fuerit.*
3 *Rationes, quæ moverunt Prælatos, ut hoc privilegium tuerentur, & Principes, ut hoc ipsum confirmarent.*
4 *Circa sæculum* XIII. *&* XIV. *hoc privilegium impeti cœpit.*
5 *Querela Concilii Remensis de hac impetitione.*
6 *Concilium vetat aliquam* emendam *per laicos exigi a Clericis.*
7 *Nimia exemptionum ostensio.*
8 *Concilium Avenionense probibet sub pœna excommunicationis personam Ecclesiasticam capi per Judices laicos.*
9 *Concilium revocat omnes licentias datas ab Episcopis capiendi Clericos per Judices laicos.*
10 *Non obstantibus Decretis Conciliorum, equidem magis continuo attentatum fuit contra privilegium* fori.
11 *Vide Concilium, ut in locis, in quibus detinentur Clerici a laicis cessetur a Divinis.*
12 *Decretum Concilii Constantiensis pro immunitate clericali.*
13 *Ex Decretis Conciliorum cognoscitur, Magistratus civiles attentasse sine speciali auctoritate Regis.*
14 *Sæculo decimo-quinto aliqua crimina erant reservata ex consuetudine cognitioni Regiæ, etiam contra Clericos.*
15 *Hæc reservatio innitebatur consuetudini, & præsumpto privilegio Pontificio.*
16 *Pro stabilienda consuetudine adferebant criminum impunitatem, quæ dicebatur haberi in Tribunalibus Ecclesiasticis.*
17 *Multiplex appellatio a sententia Judicis Ecclesiastici punitionem criminum impediebat.*
18 *Facilis laicorum tonsuratio procurabat impunitatem criminum, de qua quærebantur Judices Regii.*
19 *Crimina reservata, & modus procedendi a Judicibus Regiis olim continuo extensa.*
20 *Primitus tantum videntur Judices Regii Clericos condemnasse pecunialiter.*
21 *Successu temporis integram punitionem sibi attribuerunt.*
22 *Quæ crimina dicerentur privilegiata, & quæ communia?*
23 *Cur sic dicta?*
24 *Decretum Francisci I. Regis Galliarum de processu super crimine privilegiato.*
25 *De hoc Edicto tamquam immunitati clericali contrario questus fuit Clericus Gallicanus.*
26 *Moderatio hujus Edicti impetrata ab Henrico III. Edicto Melodunensi.*
27 *Modus procedendi hic præscriptus multis titulis videtur conveniens.*
28 *Hic procedendi modus per totum Regnum Galliæ fuit extensus. abrogata contraria praxi.*
29 *Auctoritas Principis circa crimina privilegiata.*
30 *Edictum Henrici III. nullam facit distinctionem super delictis privilegiatis.*
31 *Hodie plura delicta privilegiata dicuntur ab hoc Edicto exempta, & solis Judicibus Regiis reservata.*
32 *Hodie videtur invaluisse distinctio ipsorum criminum privilegiatorum, de quibus Judices Regii, vel soli vel conjunctim cognoscant.*
33 *Per hanc distinctionem multum detractum auctoritati Ecclesiastica.*
34 *Princeps quædam crimina cognitioni suorum Magistratuum reservans libertati Ecclesiæ officit.*
35 *Juxta Edictum Henrici III. sive Melodunense, Clericus accusatus de delicto privilegiato remittendus est ad Episcopum proprium.*
36 *Episcopus aliquando tenetur deputare Vicarium, qui de crimine cum Judice Regio cognoscat.*
37 *Similiter & in causa appellationis Vicarius nominandus de Diœcesi, in qua prima sententia fuit prolata.*
38 *Privilegium Episcopi Parisiensis cognoscendi de crimine omnium Clericorum, qui in civitate Parisiensi capiuntur.*
39 *Causa pendente in Parlamento Regio, deputandi Consiliarii Ecclesiastici ab Episcopo.*
40 *Cur id specialiter indultum* supremis *Curiis?*
41 *Remissione Clerici facta ad Judicem Ecclesiasticum, causa conjunctim cum Judice Regio instruenda est.*
42 *Causæ conjunctim instructa, sententia per utrumque Judicem separatim proferenda.*
43 *Absolutus Judice Ecclesiastico potest super eodem delicto condemnari a Judice Regio.*
44 *Judex Ecclesiasticus non potest Clericum dimittere e carcere sine consensu Judicis Regii.*
46 *Appellans a sententia Judicis Ecclesiastici remittitur ad Superio-*

periorem Ecclesiasticum, & quem effectum hæc appellatio habeat?

46 *Modus hic procedendi super crimine privilegiato in Belgio hactenus non est præscriptus.*

47 *Multa crimina dicuntur privilegiata in Flandria.*

48 *Quid de his habeant Concordata Brabantiæ?*

49 *Hæc Concordata non omnia crimina capitalia habent pro privilegiatis.*

50 *Concordata tantum loquuntur de simplicibus Clericis primæ Tonsuræ.*

51 *Cur praxis Galliæ facilius communicari potuerit Flandriæ, quam Brabantiæ.*

52 *Clerici delinquentes in officio sæculari non gaudent privilegio Clericali, etiam juxta Concordata Brabantiæ.*

53 *Idipsum in Flandria, & Gallia usitatum.*

54 *Plura per Ministros Regios paulatim inducta contra immunitatem Ecclesiasticam, ultra tenorem Edictorum Regiorum, & Concordatorum.*

55 *Quibus modis hic occurrere possent Episcopi?*

56 *In Hispaniis jam pridem nota crimina privilegiata.*

57 *Orator Hispanus in Concilio Tridentino reclamat adversus quosdam articulos oppositos jurisdictioni Regis Catholici in puniendis Clericorum criminibus.*

58 *Modus procedendi in causis criminalibus Clericorum dici debet protectio status politici.*

59 *Oppositione Oratoris Hispani factum est, ut prædictos articulos Synodus Tridentina expunxerit.*

I. LATISSIME jam pridem patuisse privilegium Clericale, quod *fori* vocant, in materia criminali, capite primo ostendimus; adeo ut Clerici, tametsi enormium criminum rei & convicti, a Judice Ecclesiastico duntaxat judicari, & condemnari possent: qui convictos solebat non publico aut capitali supplicio damnare (nec enim per se poterat) sed carceri perpetuo, jejunioque panis & aquæ, similibusque pœnis castigare.

II. Hoc facile indulgebatur, ut vel sic Clerici ad meliorem frugem revocarentur; & Ordinis Ecclesiastici dignitati consuleretur; caveretur que, ne Sacerdotalis Ordo sæcularium insultationi exponeretur: quemadmodum Prælati Gallicani Ludovico Pio jam pridem repræsentarunt, ut Ebbonem Archiepiscopum Remensem de crimine rebellionis convictum Synodi judicio puniendum dimitteret: ,, Ut parceretur (inquiunt) ipsius verecundiæ, ac propter etiam Ecclesiæ opprobrium, & insolentem sæcularium insultationem; tum ne dignitas Sacerdotalis pollueretur, si publice Ebbo de his, quibus impetitus, & adhuc impetendus erat, convictus foret ".

Ita refert Hincmarus in Opusculo contra Gothescalcum *cap.* 36.

III. Et sane quis ambigat, quin contumeliosum appareat Ordini Sacerdotali, ipsos Sacerdotes propalam in plateis publicis coram populo necari, aut corporalibus suppliciis affici? Quod & pagani ipsi agnoverunt. Nam decori Vestalium dabatur, ut daturis pœnas, ludibrio & oculis vulgi subtraherentur; defossæ in specum vivæ.

Scitur quoque, quanto & ipsis laicis scandalo sit, dum ipsa Clericorum crimina propalantur, & omnium oculis exponuntur; quantumque hæc laicorum erga Sacerdotes venerationem, & obedientiam diminuant. Mirum proinde videri non debet, quod Imperatores, & Principes Christiani aliquando admodum favorabiles fuerint in remittendis Clericorum delictis ad Judices Ecclesiasticos: ipsique Episcopi etiam sanctissimi tanto zelo, & labore hoc privilegium *fori* sibi vindicaverint, & contra laicorum conatus defenderint.

IV. Porro quemadmodum circa sæculum XIII. & XIV. privilegium fori in materia civili a nonnullis impeti, & sensim arrodi cœpit, uti *tit.* 1. *cap.* 4. ostensum est: ita circa idem privilegium in materia criminali contigisse, vel ex solis Synodorum Decretis contra hosce laicorum insultus intelligimus.

V. Concilium Remense celebratum apud Compendium anno 1301. in primis ,, statuit, & decernit, quod si in aliqua civitate, vel in aliquo loco Remensis Provinciæ contingat quandoque Clericum detineri per laicalem justitiam, postquam dictus Clericus fuerit ab Episcopo loci illius, vel ab Officiali, vel Decano rurali, seu ex parte alicujus eorum legitime requisitus, cessetur a Divinis in loco captionis, & detentionis, quousque fuerit competenter restitutus ".

Deinde *Can.* 2. vult Concilium, " si Clericus per Justitiam sæcularem laicalem capiatur in aliqua Diœcesi, & extrahatur ab ea, & ad aliam deducatur, *cessetur* similiter a Divinis in loco, ubi fuerit captus, & in locis ipsius capientis, per quem fuit deductus, quousque ad dictam Diœcesim fuerit readductus, & sufficienter restitutus ".

VI. Denique *Can.* 3. sub pœna excommunicationis inhibet laicis, ne occasione excessuum Clericorum aliquid exigant vel levent: ,, Cum (inquit Concilium) per justitiam laicalem non debeant puniri excessus Clericorum, nec ab eis levari emenda de eisdem, cum hæc ad solos Judices Ecclesiasticos, non sæculares, pertinere noscantur ".

VII. ☞ Ex his Decretis intelligitur, quod exemptio Clericorum in causis criminalibus tum temporis summum incrementum cœpisset: imo adeo quidem invaluerat circa hæc sæcula, maxime post editas Decretales Gregorii IX. exemptio Clericorum præsertim in causis criminalibus a foro sæculari, ut passim Doctoribus (qui pene unice hisce Decretalibus insistebant) persuasum esset eam exemptionem esse *juris Divini*, & consequenter nullæ humanæ Constitutioni ac præsertim laicæ esse subjectam, ipsasque Magistratuum civilium aut etiam Principum ordinationes, aut placita huic exemptioni quacumque ratione contraria, esse mera attentata, utpote huic immunitati Divina Ordinatione inductæ opposita; ut proinde mirum non sit, quod dum Principes & Magistratus civiles crimina Clericorum ad conservandam pacem, & tranquillitatem Reipublicæ ad sua Tribunalia revocare voluerunt, nonnumquam zelo indiscreto sese opposuerint Episcopi ac notanter Romani Pontifices, variasque Principes passi sint oppositiones, atque variis modificationibus pro temporum, & locorum circumstantiis uti debuerint, quemadmodum & in causis civilibus eos uti debuisse ostensum est. ☜

VIII. Atque istas oppositiones Principum non pluris fecisse videtur Concilium Avenionense ann. 1326. quippe *Canone* 14. sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ prohibet Judicibus, & Magistratibus laicis aliquam personam Ecclesiasticam capere: ,, nisi forte in eo duntaxat casu, cum scilicet eos adhuc flagrante crimine capi contigerit, antequam ad alios extraneos actus divertant, recta via eos ad Curiam Ecclesiasticam duxerint, & eos restituerint sine fraude ".

IX. Illud notandum occurrit, quod Concilium revocet omnes licentias aliquando ex causa eis (Magistratibus civilibus) ad certum tempus, vel simpliciter ad certas personas ab Archiepiscopis, vel Episcopis concessas; eo quod ,, hac occasione, manus temerarias ad capiendum Clericos passim & indifferenter, inciviliter, & eo modo quo possint turpius, ad majorem confusionem Ecclesiæ ac Cleri extendere non vereantur ".

Quidni ex his licentiis nonnumquam forsan facilius, & liberalius concessis, sensim major accesserit Magistratibus laicis capiendi Clericos audacia & libertas.

X. Id equidem videmus, sensim magis laicos contra Clericale hoc privilegium attentasse. Conqueritur enim Concilium Parisiense anno 1346. *Cap.* 1. quod ,, Justitia sæcularis Clericos & personas Ecclesiasticas de die in diem capiat, & capi faciat, & captos seu captas in prisionem seu carcerem detrudat, seu detrudi; detineat, seu detineri, & quod gravius est, torqueat seu torqueri; ultimo supplicio tradit, seu etiam tradi faciat, in præjudicium Jurisdictionis Ecclesiasticæ, libertatis ".

XI. His attentatis occurrere volens Concilium, statuit: ,, Si contingat Clericum seu personam Ecclesiasticam in villis, seu castris, aut locis Diœcesis, aut Provinciæ Senonensis, *cap.* 1. per Judicem sæcularem, seu detineri, vel ultimo tradi supplicio; Judex requisitus, seu monitus de reddendo eumdem Clericum, seu illam personam . . . . ipsius, suo Judici Ecclesiastico non reddiderit, seu restituerit, vel reddere aut restituere noluerit, seu recusaverit, aut plus debito distulerit, in sua malitia perseverans; cessetur a Divinis ".

XII. Similia & in aliis Conciliis etiam sæculo XV. occurrunt; ac notanter in Concilio Constantiensi anno 1417. ,, Nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione, vel civili, ad judicium sæculare præsumat attrahere contra Canonicas Sanctiones, & contra Constitutiones Imperiales ".

XIII. Cum hæc Decreta dirigantur contra Magistratus, & Judices immunitatis Clericalis infractores, admodum ,, verisimile est, Magistratus, & judices id propria auctoritate attentasse ".

Et sane si Regia auctoritate, seu aliquo positivo Principis Edicto fuissent suffulti, numquam eas pœnas, & censuras Episcopi in ipsos evibrassent; sed potius ipsi Principi pro revocatione, suspensione, vel moderatione sui Edicti supplicassent.

XIV. Negare tamen non possumus, nonnulla delicta atrociora sæculo XV. jam tum Regiæ cognitioni ex consuetudine fuisse reservata: idque etiam contra Clericos, quemadmodum antiqui Practici, Massuerus, Aufrerius, & post hos Guillelmus Benedicti ad *Cap.* RAYNUTIUS, unanimiter testantur, & signanter Benedicti ait *num.* 435. ,, Cognoscit Rex & ejus Officiarii de omni crimine *privilegiato*; ut sunt crimen læsæ Majestatis, falsæ monetæ, infractio salvægardiæ Regiæ, vel assecuramenti brisati. Et procedere consuevit etiam contra Clericos de præmissis, vel aliquo præmissorum inculpatos: vel si manum Regiam violaverint, & de quibusdam aliis, quæ *privilegiata* dicuntur ".

XV. Illud tum ex Guillelmo Benedicti, tum aliis antiquioribus Auctoribus patet, hanc auctoritatem cognoscendi de delictis Clericorum tunc consuetudini adscriptam fuisse: quam privilegio Pontificio dicebant innixam.

Aufrerius enim De Potestate sæculari in Ecclesiasticos *Reg.* 1. *Fall.* 12. postquam dixit, quod in casu violationis, seu infractionis salvægardiæ judices Regii contra Clericos quoscumque cognoscere consueverint, & hujusmodi Clericos *pecunialiter* punire, subjungit: ,, Et de hoc Rex & ejus Officiarii sunt in possessione & saisina a tempore, cujus initii memoria non existit; quod tempus immemoriale, juxta Theoricam Joannis Monachi, operatur idem quod privilegium ".

Post hæc dicit; ,, Nec obstat, si dicatur, illud locum habere, quando præscribens est capax possessionis; secus, ubi esset incapax ".

,, Ad quod respondetur (ait Aufrerius) verum esse regulariter, quod ex solo cursu temporis quis fieri non potest capax de incapaci: fallit tamen, si una cum tali possessione immemoriali concurrat *fama privilegii*: quia ne propter difficultatem probandi rem tam antiquam pereat jus partis, præsumitur *pro privilegio*: non ergo solum tempus hoc inducit, sed præsumptio privilegii probata diuturnitate famæ . . . . Quod autem facultas cognoscendi, civiliterque puniendi de certis criminibus aliquorum Clericorum per Judicem sæcularem, sit quæsibili *privilegio*, jam satis tactum esse videtur in prima Fallentia . . . . . Sed sic est, quod in nostro casu una cum prædicta possessione immemorabili concurrit fama privilegii . . . . Et præsertim, quia scientia Principis cum tolerantia in materia quæsibili privilegio facit validam consuetudinem generalem præsentis Regni ".

Ex his manifeſtum eſt, judices Regios auctoritatem hanc ſenſim aſſumpſiſſe cognoſcendi de quibuſdam criminibus Clericorum, eamque non aliqua poſitiva Ordinatione Regia, ſed in poſſeſſione & præſumpto privilegio, atque tacita Principis approbatione ex tolerantia reſultante fundaſſe.

XVI. Hanc poſſeſſionem contra immunitatem Clericalem tot Conciliorum Canonibus, & Principum legibus expreſſam & firmatam, tuebantur judices Regii vel eo præcipue prætextu, quod Clericorum crimina apud judices Eccleſiaſticos eſſent impunita, ipſaque impunitas incentivum daret peccandi: idque in ſummum Reipublicæ, & humanæ ſocietatis turbationem & nocumentum, quemadmodum jam pridem coram Philippo Valeſio conquerebantur Petrus Cugnerius, & latius Paponius *lib.* 1. *tit.* 5. *Arreſto* 34. ubi in hanc impunitatem refundit hanc criminum privilegiatorum reſervationem.

XVII. Similiter Guillelmus Benedicti *num.* 443. poſtquam dixit, *ſimplices* Clericos, qui arma portarunt in exercitu, ex conſuetudine Regni Galliæ puniri per judices Regios ſine prævia degradatione aut cognitione judicis Eccleſiaſtici, rationem addens, ait: „ Alias multa ſequerentur & infinita ſcandala, ſi judices „ ſæculares haberent in talibus expectare judicis Eccleſiaſtici de„ clarationem, & ſupplicum Clericorum degradatione; a qua „ declaratione appellarent criminoſi ad Metropolitanum, & „ deinde ad Papam, & ſic crimina puniri non poſſent ſine ma„ gnis circuitu, ſumptibus, & laboribus, ac periculo perditio„ nis priſoneriorum ſic traducendorum; ex quo tota ſæcularis „ juſtitia remaneret illuſa, crimina impunita, & patria ſcan„ dalizata ".

XVIII. Deinde quod notandum adjungit: „ Viſo maxime ho„ dierno more, quod domini Epiſcopi omnes & quoſcumque „ etiam armigeros, & laboratores, ac vagabundos tonſurant, „ imo jam conjugatos promovent ad Clericatum, quorum plu„ res tonſurantur, ut liberius delinquere poſſint, & corporalem „ ſecurius evadere punitionem ".

Indubie hæc facilitas tonſurandi, atque hoc pacto ſubtrahendi quoſcumque etiam laicos malefactores juriſdictioni ſæculari, eiſque hoc pacto impunitatem procurandi, judicibus Regiis occaſionem contra criminoſos ſine reſpectu privilegii Clericalis præbuit procedendi, atrocioraque crimina Rempublicam præcipue conturbantia, & auctoritatem Regiam lædentia, ſuæ cognitioni ſervandi.

XIX. Cum autem hæc crimina, ac modus procedendi contra Clericos criminoſos nulla poſitiva Ordinatione eſſent expreſſa aut determinata; nec ubique praxis fuit uniformis, nec ſemper eadem permanſit; ſed continuo per judices Regios, quibus major erat poteſtas, extenſa: ut mirum non ſit, ſi frequenter Prælatos inter & judices Regios fuerit ſuper his contentio.

XX. Et quidem teſte Aufrerio, eo tempore moris erat, quod executio emendæ per Clericum debitæ ratione violationis ſalvægardiæ Regiæ fieri deberet in bonis immobilibus temporalibus. „ Unde (ait Aufrerius) anno Domini 1399. de prima Martii „ cum quidam Clericus in ſimili caſu condemnatus in emendam, „ non haberet temporale, dictum fuit per Curiam Parlamenti, „ quod idem Clericus ſolutus teneret priſionem in curia Epiſcopi „ Pariſienſis uſque ad ſatisfactionem. Et hoc, ne Arreſtum pri„ mum remaneret illuſorium, & quia dicta emenda deſcendebat „ ex delicto ".

Hinc apparet, primitus tantum Judices Regios condemnaſſe Clericos *pecuniariter*; nec ſuis carceribus, ſed Epiſcopali carceri mandaſſe.

XXI. Succeſſu vero temporis integram cognitionem, & punitionem criminum *privilegiatorum* ſibi Judices Regii arrogabant; ſola cognitione & judicandi auctoritate de delictis *communibus* Judici Eccleſiaſtico relicta.

XXII. Crimina autem *privilegiata* cenſebantur atrociora crimina, quæ directe ad turbandam quietem publicam tendebant; uti ſunt crimina læſæ Majeſtatis, aliaque ſimilia.

Communia vero, quæ præcipue ipſam eccleſiaſticam œconomia, & Sacrorum adminiſtrationem ſpectabant; atque ideo & *Eccleſiaſtica* dici poterant, quæque Canonicam pœnam merebantur. Imo unum idemque crimen poteſt eſſe privilegiatum, in quantum lædit Rempublicam, & eatenus pœna civili puniendum, & *commune*, quatenus diſciplinæ eccleſiaſticæ opponitur, & pœna etiam Canonica reus plecti meretur.

XXIII. Cur autem crimina ad forum ſæculare contra *privilegium* Clericale ſpectantia nomen *privilegii* acceperint, & *privilegiata* fuerint vocata, & econtra quæ ex *privilegio* fori ad Judicem eccleſiaſticum ſpectant, *communia* fuerint appellata, non male expreſſiſſe videtur Michael Rouſſellius in Hiſtoria *Juriſdict. Pontif. lib.* 4. *cap.* 3 *num.* 6. „ Quia *privilegium* quaſi conſti„ tutum eſt laico Judici, ut de illis cognoſcat; nempe quoniam „ Eccleſiaſtici videbantur præſcripſiſſe omnium criminum in ſe„ ipſos cognitionem, privilegio fuerit opus, ut non obſtante illa „ præſcriptione, notionem hujuſmodi criminum haberent ſæcu„ lares Magiſtratus ".

Et quamquam, inſpecto primævo jure, crimina illa, quæ ex *privilegio* fori ſpectant ad cognitionem Judicis eccleſiaſtici excluſo judice ſæculari, potius viderentur dicenda eſſe *privilegiata* a *privilegio* fori, uti quoque notat ibidem Rouſſellius; nihilominus uſus invaluit, ut hæc dicantur crimina *communia*, quia circa hæc juxta jus commune procedatur.

XXIV. Cum autem judicibus Regiis ſuper proceſſu criminali contra Clericos accuſatos de crimine privilegiato ſæpe moleſtia moveretur a judicibus eccleſiaſticis, tandem certus modus a Franciſco I. præſcriptus fuit Edicto Molinenſi anno 1566. *art.* 39. quo declaravit, non eſſe remittendos Clericos accuſatos de crimine *privilegiato* ad judicem eccleſiaſticum pro delicto *communi*, niſi prius ſuper delicto privilegiato judices Regii cognoverint, & judicaverint. Verba Edicti ſunt: *Pour obvier aux difficultez qui ſe ſont cy-devant preſentées en la confection des procez criminels des perſonnes Eccleſiaſtiques, meſmement pour le cas privilegiè; Ordonnons que nos juges, & Officiers inſtruiront & jugeront en tout cas les delicts privilegiez contre les perſonnes Eccleſiaſtiques, auparavant que faire aucun délaiſſement d'icelles à leurs juges d'Egliſe, pour le delict commun. Lequel délaiſſement ſera fait à la charge de tenir priſon, pour les peines du delict privilegiè, où elles n'auroient été ſatisfaictes, & deſquelles reſpondront les Officiers de l'Eveque en cas d'élargiſſement par eux fait, avant la ſatisfaction deſdites peines*. Id eſt: Ad obviandum difficultatibus, quæ antehac occurrerunt in proceſſu criminali perſonarum eccleſiaſticarum, etiam in caſu privilegiato; Mandamus ut judices, & Præfecti noſtri inſtruant, & judicent, quicumque fuerit caſus, delicta privilegiata adverſus perſonas eccleſiaſticas, priuſquam judicibus ſuis eccleſiaſticis pro delicto communi dimittantur. Quæ dimiſſio fiet ſub onere eos carceri mancipandi in pœnam delicti privilegiati, ſi pro eo non ſatisfecerint. Si vero e vinculis ante perſolutam pœnam eximantur, id periculo Miniſtrorum Epiſcopi, qui hoc admiſerint, factum fuerit.

XXV. Itaque judices Regii juxta hoc Edictum poterant condemnare Clericum ſine præſentia judicis eccleſiaſtici, & antequam judex Eccleſiaſticus de crimine cognoſceret. De quo Clerus Gallicanus, tamquam de vulnere mortali Clericali immunitati inflicto, ſuas querelas iterato depoſuit, donec tandem anno 1580. ſub Henrico III. per Edictum Meloduneſe prioris Edicti, mitigationem obtinuit.

XXVI. Mitigatio autem in hoc præcipue conſiſtit, quod inſtructio litis contra perſonas Eccleſiaſticas ſuper crimine privilegiato debeat *conjunctim* per judicem Regium, & judicem eccleſiaſticum inſtitui, & judex Regius teneatur accedere Curiam eccleſiaſticam in ordine ad formandam dictam inſtructionem. Verba Edicti *art.* 22. ſunt: *L'inſtruction des procez criminels contre les perſonnes Eccleſiaſtiques, pour les cas privilegiez, ſe fera conjointement, tant par les juges deſdits Eccleſiaſtiques, que par nos juges. Et en ce cas ſeront ceux de noſdits juges, qui ſeront commis pour ces effect, tenus aller au Siege de la juriſdiction Eccleſiaſtique*. Id eſt: Inſtructio cauſarum criminalium contra perſonas eccleſiaſticas pro caſu privilegiato conjunctim fiet tum per eccleſiaſticos, tum per noſtros judices. Quo caſu judices noſtri, qui ad eam cauſam deputabuntur, Curiam eccleſiaſticæ juriſdictionis accedere tenebuntur.

XXVII. Hic procedendi modus pluribus titulis conveniens viſus eſt. In primis dum utraque Poteſtas, ſcilicet Eccleſiaſtica, & Regia, in unum conveniunt, illuſtrior redditur conventus. Ad hæc utraque Poteſtate uni eidemque cauſæ incumbente; & alia ab alia ante, facile omnibus ſuadetur, nec a juſtitia per unam Poteſtatem nimia conniventia deflecti, nec innocentiam per aliam opprimi. Ulterius hac forma procedendi evitatur contentio ſat frequens in Provinciis, in quibus hæc forma procedendi non erat in uſu, ſuper qualitate criminis, num eſſet commune ſive eccleſiaſticum, num eſſet privilegiatum.

Hac quoque procedendi forma fit, ut ſi contingat, Clericos abſolvi a pœna corporis afflictiva aut civili, remittaturque Judici Eccleſiaſtico puniendus ſola pœna Canonica, dici nequeat, judices Eccleſiaſticos eſſe ſimiles priſtino Senatui Romano, qui teſte Plinio *lib* 9 *Ep.* 13. „ ſævus in ceteros, Senatoribus ſo„ lis quaſi mutua diſſimulatione parcebat ".

XXVIII. Hinc tandem factum eſt, hanc formam proceſſus ita placuiſſe, ut per Edictum Regium anno 1678. & confirmatum per Declarationem anni 1684. per totum Regnum Galliæ extenſa fuerit, abrogata praxi & forma procedendi contraria in quibuſdam Provinciis hactenus obſervata, uti monet Cladius Fleury *part* 3 *Inſtit. juris Can. cap.* 14.

XXIX. ☞ Ex his quæ dicta ſunt de crimine *privilegiato*, de modo, quo variis Regum Edictis crimen illud in Gallia judicari debet, necnon de Cleri Gallicani pro eorum Edictorum obtinenda mitigatione ad Regem recurſu, manifeſtum eſt, Reges non dubitaſſe, quin ſibi competeret auctoritas privilegia exemptionis reſtringendi, & quædam atrociora crimina juſtis de cauſis ſibi reſervandi, modumque præſcribere procedendi contra ſimilium criminum reos, ipſumque Clerum Gallicanum, per ſuum ad Regem recurſum eam in Rege auctoritatem palam agnoviſſe. ☜

XXX. Edictum Melodunenſe ſupra relatum nullam facit delictorum *privilegiatorum* diſtinctionem; ſed de his omnibus indiſtincte loquitur, & vult eſſe judicium commune inter judicem Eccleſiaſticum & Regium, ſive ſæcularem.

XXXI. Verum hanc communionem tandem judices Regii reſpuerunt circa delicta atrociora, quemadmodum teſtatur Michael Rouſſellius loco citato, *num.* 8. referens, „ inter atrocia deli„ cta læſæ Majeſtatis divinæ & humanæ, parricidium, homici„ dium data opera, & ex inſidiis commiſſum, ſodomia, & cete„ ra hujuſmodi, quæ horrori ſunt, & deteſtationi ". Quin addit Claudius Fleury loco citato, judices Regios raro ad judicem Eccleſiaſticum remittere in caſibus, quibus pœna *corporalis* locum habere poteſt.

XXXII. Hinc ipſe Rouſſellius enumeratis delictis *privilegiatis* ad judicis Regii cognitionem ſpectantibus *num.* 24. ponit hanc concluſionem: „ Sit igitur ex præmiſſis diſtinctio criminum, ut „ quædam privilegiata ſint pro foro ſæculari cujuſmodi *atrocia* „ *omnia*, ut non requiratur *præſentia* judicis eccleſiaſtici. Alia „ privilegiata pro foro eccleſiaſtico, ut ad illud remittantur Cle„ rici rei, ſed judicandi aſſiſtente Regio judice & Procuratore: „ ac ea fortaſſe *communia* dicuntur, quoniam ipſorum cognitio „ utrique judici *communis* eſt ".

Eamdem diſtinctionem delictorum *privilegiatorum* tamquam hodie uſitatam aſſerit Claudius Fleury *part.* 3. *Inſtit. juris Can.*

cap.

cap. 14. atque, delicta privilegiata *solis* Judicibus Regiis reservata, esse *læsæ Majestatis*, & alia quæ eo reducuntur, puta falsæ monetæ: & generaliter non solere remitti ad Judicem ecclesiasticum, dum occurrunt casus, quibus pœna *corporalis* infligi possit. Verba Auctoris sunt: *Il y en a de tellement privilegiez, que les Juges laïques en cognoissent seuls, sans donner part à l' Official de leur procedure, ny avoir aucun égard au privilege criminel. Tel est le crime de lese Majesté, & ceux que l' on y rapporte, comme la fausse monoye. Et en general, ils ne renvoyent guéres au Juge Ecclesiastique, dans le cas où la peine afflictive peut avoir lieu.* Id est: Quædam crimina eo usque privilegiata sunt, ut de iis soli judices laici cognoscant, non communicato cum Officiali processu suo, aut habita privilegii criminalis ratione. Tale est crimen læsæ Majestatis: & ea quæ ad id reducuntur, quale adulteratæ monetæ flagitium. Et generaliter vix ad ecclesiasticum judicem remittunt, dum pœnæ corporali in casu locus est.

XXXIII. Si hodiernam Parlamentorum & Magistratuum Civilium praxim recte hi Auctores expresserint, apparet, jam tandem crimina, quæ olim sola dicebantur *privilegiata*, non tantum non spectare ad cognitionem judicis laici *conjunctim* cum judice ecclesiastico; sed ab horum cognitione judices ecclesiasticos esse submotos; atque crimina *privilegiata*, de quibus Edictum Melodunense vult conjunctim cognosci, esse redacta ad crimina *leviora*, quæ pœnam aliquam civilem merentur; eo quod & civili politiæ adversentur.

Id & ipse Rousselius haud diffiteri videtur, dum *num.* 52. dicit, crimina simplicia, quæ ad *solius* judicis ecclesiastici notionem spectant, esse illa, quæ sola castigatione ecclesiastica indigent.

Si hæc vera sint, videant ipsi Prælati, qua ratione huic Regiæ jurisdictionis amplificationi in diminutionem suæ auctoritatis, & jurisdictionis occurrere queant, eamque postliminio revocare, ad eos saltem terminos, quos ipsi Reges suis Edictis expresserunt: interim praxim hanc sat recentem esse, fidem facit famosus Galliæ Jurisconsultus, & Practicus Claudius Le Prestre, qui *Cent.* 1. *cap.* 20. dicit, se non vidisse unquam negatam remissionem Clerici, nisi in crimine læsæ Majestatis, vel nisi Clericus captus esset in veste sæculari, quantumvis alias ageretur de crimine valde atroci, quorum plura exempla allegat.

XXXIV. ☞ Quod hic dicitur per distinctionem delictorum vulgo *privilegiatorum*, in ea de quibus solus Judex Regius cognoscit, & in ea de quibus judex ecclesiasticus una cum Judice Regio judicat, detractum esse jurisdictioni ecclesiasticæ, intelligi debet de ecclesiastica jurisdictione, prout hæc sensim tum ex gratia, & privilegio Principum, tum postremis sæculis per Decretales Pontificum ad omnia Clericorum delicta fuerat protensa; de reliquo nihil jurisdictioni aut libertati Ecclesiæ per Principes hac criminis distinctione detrahi constat ex *cap.* 1. & 2. *hujus tituli*, ubi notatum fuit non obstantibus omnibus privilegiis per Principes Ecclesiæ indultis, semper mansisse integram supremo Principi auctoritatem vindicandi, & puniendi delicta atrociora Clericorum, Rempublicam curæ suæ commissam perturbantia. ☞

XXXV. Juxta Edictum Melodunense supra citatum, Clericus accusatus de delicto *privilegiato* remittendus est ad judicem ecclesiasticum, id est, Episcopum suum *proprium*, non autem eius loci, in quo apprehensus est, vel in quo delictum est commissum.

Quam remissionem satis expressit ipsum Edictum, dum voluit, ut Judex Regius accedat ad Curiam ecclesiasticam, ut ibidem cum judice ecclesiastico causam instruat.

XXXVI. Si tamen *proprius* Episcopus sit extra districtum Curiæ supremæ, a qua remittitur reus, solet illa Episcopo injungere, ut Vicarios in suo districtu committat, a quibus una cum Judice Regio de crimine, & persona lis instruatur, uti monet Rousselius loco citato, *num.* 27.

XXXVII. Similiter in casu appellationis a sententia lata per judicem ecclesiasticum super delicto, si Metropolitanus aut Primas sit extra districtum Curiæ, sub quo sententia in prima instantia fuit prolata, tenetur hic Vicarium constituere de eadem Diœcesi, qui sub eodem districtu causam appellationis instruat, & definiat: & si appellatio devoluta sit ad Papam, impetrantur Judices Delegati ex eadem Diœcesi, uti monet Le Prestre loco citato, *num.* 8.

XXXVIII. Illud tamen privilegium datum Episcopo Parisiensi, ut cognoscat de delictis omnium Clericorum cujuscumque sint Diœcesis, qui capiuntur in ipsa civitate Parisiensi: qui consequenter ad ipsum, & non ad proprium Episcopum remittendi sunt. Hujus privilegii meminit Choppinus in *Præfat. ad Consuet. Paris. pag.* 7.

XXXIX. Monet insuper Fleury citato *cap.* 14. quod si causa instruatur in aliquo Parlamento, non soleat advocari Officialis, sed quod Episcopus Ordinarius Clerici accusati debeat in Vicarios suos deputare Consiliarios Ecclesiasticos Parlamenti.

XL. Vide Paponium *lib.* 1. *tit.* 5. *Arresto* 51. ubi notat, quod soli *supremæ* Curiæ id liceat, quæ corpore *Ecclesiasticorum* & laicorum constat. Additur in notis: „ Quod si Episcopus id facere renuat, aut differat, postquam id ei significatum est, Curia quemdam ex officio delegare consuevit “.

XLI. Remissione ad judicem ecclesiasticum facta, processus criminalis instrui debet conjunctim per utrumque Judicem. Neque potest judex ecclesiasticus vigore hujus remissionis in casu delicti privilegiati processum instruere, nisi assistente Judice Regio.

XLII. Causa per judicem ecclesiasticum & civilem conjunctim instructa, sententia separatim pronuntiatur per utrumque Judicem: nimirum per judicem ecclesiasticum pronuntiatur super crimine in quantum est ecclesiasticum, sive *commune*, ut vocant: per judicem autem civilem pronuntiatur super eodem crimine in quantum est *privilegiatum*; & uterque Judex pœnam crimini sub una & altera consideratione convenientem imponit: & ita per solemne Arrestum Parlamenti Parisiensis anno 1631. ordinatum fuit, vetitumque Judicibus Regiis proferre sententiam conjunctim cum judice ecclesiastico.

XLIII. Hinc licet accusatus esset absolutus a judice ecclesiastico, posset nihilominus super eodem delicto, in quantum est *privilegiatum*, condemnari per Judicem Regium; & ita judicatum anno 1604. Vide Claudium Le Prestre *Cent.* 1. *cap.* 20. ubi & notat, quod etiam Judex Regius possit procedere ad sententiam mortis, non obstante sententia absolutoria judicis ecclesiastici, si crimen, in quantum est privilegiatum, talem pœnam mereretur: quia sententia judicis ecclesiastici nullatenus constringit Judices Regios, in quantum est crimen privilegiatum.

XLIV. Hinc judex ecclesiasticus Clericum incarceratum e suo carcere dimittere non potest, quamdiu sententiæ Judicis Regii non satisfecit reus, nisi consensus ipsius Judicis accesserit; tametsi a judice ecclesiastico fuisset absolutus, vel pœnæ a judice ecclesiastico impositæ satisfecisset, Le Prestre loco citato, *n.* 9. Diciturque in annotationibus ad Arresta Paponii *lib.* 1. *tit.* 5. *Arresto* 35. ita in Camera criminali anno 1586. Decretum fuisse.

XLV. Insuper, quia utraque sententia est plane separata, & a diverso Judice prolata, si accusatus appellet, Curia Regia non solet recipere appellationem, nisi quæ est a sententia judicis *laici*: aliam autem remittit ad Superiorem immediatum judicis ecclesiastici, a cujus sententia appellatur: & huic quidem adeo defert Curia Regia, ut supersedeat ipsa quoad appellationem a sententia judicis laici, quousque in causa appellationis, per judicem ecclesiasticum etiam per *tres* sententias *conformes* pronuntiatum sit; uti notat Le Prestre ibidem.

XLVI. Hic fere est hodiernus procedendi stylus quoad delicta privilegiata, sive non mere ecclesiastica in Gallia observari solitus, qui hactenus nullo Regio Edicto in Belgio præscriptus, aut expressus scitur, neque consuetudine, aut usu introductus.

XLVII. Equidem illud negari nequit, quin & hic in Belgio crimina nonnulla habeantur pro *privilegiatis*, & eo sensu de his judex Regius possit contra Clericum, non obstante privilegio Clericali, cognoscere; uti notat Damhauderus in *Praxi Rerum Civilium cap.* 124. ubi in primis dicit, Clericos teneri respondere coram suo Principe, aut coram ejus Consilio de publicæ fidei, salvægardiæ, sive securitatis violatione: item de armorum gestatione, & aliis similibus causis privilegiatis. Deinde *nu.* 26. dicit: „ intelliguntur privilegiatæ causæ crimina enormia „ qualificata, & quæ Princeps sibi reservat, veluti crimen læsæ „ Majestatis, vel divinæ, vel humanæ, & cetera ibidem enu„ merata; in quibus dicit, Curiam Gandensem nullam admitte„ re remissionem, & pluribus confirmat ibidem in notis Nico„ laus Tuldenus “.

XLVIII. Concordata Brabantiæ inter Carolum V., & Episcopum Leodiensem *tit.* 6. qui inscribitur *De Actionibus competentibus contra Clericos primæ Tonsuræ*; postquam expresserunt conditiones requisitas in Clericis conjugatis, vel non conjugatis, prima Tonsura insignitis, ut privilegio fori gaudere queant (de quibus conditionibus agitur capite sequenti) subjiciunt: Hi omnes Clericali officio gaudebunt, etiam in criminibus membri amputatio„ nem, aut capitalem pœnam, seu corporis afflictivam infe„ rentibus „.

Post hæc *art.* 8. per modum exceptionis additur: Non in enor„ mibus, utpote hæreticis, mandatis Principis contravenientibus, „ raptoribus virginum, homicidis ex proposito, vel per insidias, „ incendiariis, grassatoribus, famosis, latronibus, depopulato„ ribus agrorum, & similibus „.

XLIX. Ex his manifestum, quod Concordata hæc non omnia crimina, etiam Clericorum conjugatorum primæ Tonsuræ habeant pro *privilegiatis*, quantumvis adeo gravia, ut etiam *capitalem* pœnam, seu corporis afflictivam inferant; sed tantum *enormia*, quæ quasi directe ad Reipublicæ, & Statutus politici turbationem, & eversionem tendunt.

L. Porro Concordata hæc tantum loquuntur de simplicibus Clericis, sive conjugatis, sive non conjugatis, hosque etiam in delictis quantumvis pœna corporali puniendis, modo tamen non sint ex enormioribus, immunitate Clericali gaudere declarant. De Clericis autem in Sacris constitutis non loquuntur; ut hos juri communi quoad usum hujus immunitatis reliquisse videantur: refertque Zypæus *tit. De Foro competenti*, *num* 37. Consilium Brabantiæ Presbyteros de crimine enormi convictos remisisse ad judicem ecclesiasticum.

LI. Neque mirum videri deberet, si Flandria magis, quam Brabantia moribus, & praxi Gallicanis consentiret. Notum quippe est, quod ante institutum anno 1473. a Carolo Burgundione Parlamentum Mechliniense, Flandri a suo Senatu Provinciali appellarint ad Parlamentum *Parisiense*, uti monet Damhauderus in Praxi rerum civilium *cap.* 6. notatque *num.* 4. quod Parlamentum Mechliniense in locum *Parisiensis* suffectum, hujus Parlamenti fere modum, ritum, institutionem, & auctoritatem referat. Quid mirum igitur, si Flandri praxim, & mores Parisienses sensim etiam sequuti sunt?

LII. Porro sicuti ob criminis *enormitatem* Clerici nonnunquam suo privilegio privantur; ita quoque eodem non gaudent, quando alio, quam ecclesiastico officio funguntur, atque circa illud delinquunt: eo quod tunc non ut Clerici, sed ut Officiarii considerentur; eaque delicta non habeantur pro delictis Clericorum, sed laicorum seu Officiariorum laicalium, quorum officia Clerici obeunt.

Hinc citata Concordata *art.* 8. expresse declarant, quod Clericus clericali privilegio non gaudebit, *quando contra statuta officiorum delinquetur*, id est, officiorum sæcularium, quibus fungitur.

LIII. Notat idipsum Nicolaus Tuldenus in annotationibus ad

ad *cap.* 124. Dambauderi in Praxi rerum Civilium, asseritque id procedere „ in Clerico, licet *in Sacris* constituto, officium sæculare gerente; in eoque delinquente: ut puniri possit pro modo delicti, per captionem temporalitatis, ac venditionem immobilium, privarique ac suspendi officio, in quo deliquit“. De conformi praxi Galliæ jam pridem testatus est Guillelmus Benedicti ad *Cap. Raynutius*, verbo *Et uxorem*, *num.* 447. dicens: „ Tertio, cognoscit Rex, & ejus Officiarii, ubicumque Clericus, licet in *Sacris* constitutus, officium sæculare gerens deliquisset in officio, quod puniri posset pro modo delicti per captionem temporalitatis, ac venditionem bonorum immobilium. Et si casus hoc exigeret, privari, aut suspendi officio, in quo deliquit, quod est de casibus privilegiatis secundum aliquos, & ita servari est consuetum in regno“.

LIV. Ex his, quæ hactenus dicta sunt, non difficile erit intelligere, quod sensim Tribunalia laica, & Regia auctoritatem, sive jurisdictionem in Clericos de criminibus accusatos protenderint, non tantum ultra præscripta Canonum, & Juris communis, sed & ultra ipsas Regias Ordinationes, ad fingendos limites utriusque jurisdictionis expresse editas. Quantopere de hac ampliatione jurisdictionis laicæ conquesti sint Episcopi proxime elapso sæculo, ex Synodis Provincialibus tunc celebratis videri potest.

LV. Sed si Episcopi suos Clericos, ac præsertim in *Sacris* constitutos a laicis judicari, & puniri nolint, in primis provideant, ut non cito manus imponant; sed primum diligenter examinent, num iis moribus sint, ut flagitia, quibus Respublica turbetur, ab eis non timeantur.

Ulterius, si contingat, Judam aliquem aut similem perditum hominem irrepere, criminibus non conniveant, sed pro debito puniant, idque pœna ipsi crimini condigna: neque sint Episcopi, eorumve Officiales ex illis, de quibus jam pridem dicit Guillelmus Benedicti loco citato, *num.* 448. „ Omnia delicta quantumque gravia in pecuniam convertunt . . . . . Et quod deterius est, si aliquem etiam pro gravissimo crimine condemnaverint ad perpetuum carcerem, semper in fine sententiæ gratia Domini Episcopi, & misericordia reservatur . . . . . Cujus clausulæ virtute pœnam personæ delinquentis in detrimentum bursæ, quæ non deliquit, convertunt. Ex quo cum justitiam veram de Clericis non faciant, ex isto inconvenienti, quia eos non puniunt, sequitur aliud inconveniens, quod sæpe judices sæculares de eis justitiam faciant, & eos puniant“.

Et quia Episcopi in criminum punitione per frequentes appellationes, & recusationes, aliaque similia a facinorosis hominibus „ facile impediuntur, rursus spes exigua affulget integram Clericorum immunitatem restituendi, ni hisce appellationibus, & recusationibus modus apponatur; quia his sic stantibus, videbunt Judices Regii, quod crimina manebunt impunita, idque nonnunquam cum summo Reipublicæ detrimento, si ea jurisdictione ecclesiasticæ relinquantur.

LVI. ☞ Superius *num.* 47. notavimus in Belgio quædam esse crimina privilegiata. In Hispaniis jam pridem etiam fuisse quædam crimina privilegiata intelligimus ex litteris Francisci De Vargas e Concilio Tridentino 26. Novembris 1551. datis ad Episcopum Atrebatensem, in quibus scribit per Legatum Pontificis Concilio præsidentem inter articulos reformationis in proxima Sessione 14. promulgandos fuisse propositos quinque articulos exemptionem Clericorum, & immunitatem Ecclesiasticam concernentes, quorum quartus hic erat: „ Nemo laicus cujuscumque dignitatis prætextu cujuscumque privilegii vel consuetudinis, contra in sacris constitutos, etiam in actionibus criminalibus procedere possit“.

LVII. Scribit autem De Vargas, quod hisce articulis magna fuerit facta oppositio, ac præsertim per Franciscum de Toledo Oratorem Regis Catholici, ob præjudicium inferendum Jurisdictioni Regiæ in puniendis atrocioribus delictis Clericorum, si hi articuli per Concilium approbarentur; ac signanter per dictum articulum quartum, qui, ut notat De Vargas, esset perniciosæ consequentiæ, ac nominatim cederet in notabile præjudicium Catholicæ suæ Majestatis, & suorum regnorum. „ Habemus enim in Hispania (ait) Ordinationes Regias, privilegia, laudabiles, & vetustas consuetudines, quæ per hunc prætensum articulum a Legato Pontificio propositum evertuntur. Insuper (prosequitur De Vargas) articulus hic contrarius est stylo modoque procedendi, qui ab antiquo fuerant observati, & hactenus observantur in Parlamentis, & Curiis Regiis: in his enim cognoscitur de omnibus violentiis; citantur, & exilio mulctantur omnes Ecclesiastici turbantes pacem, & tranquillitatem publicam; item opponentes & rebellantes contra Jurisdictionem Regiam; item qui crimina enormia commiserunt, & pœnas criminum non luerunt; item contravenientes Edicto Madritensi, quo vetitum est conferre Beneficia non regnicolis sive extraneis, aut pensiones Beneficiis imponere; item attentantes contra jura, & privilegia regni, aut alia similia perpetrantes“.

LVIII. Notat autem De Vargas, quod hic stylus, & modus procedendi contra facinorosos Ecclesiasticos similium criminum reos debeat potius dici conservatio, defensio & protectio status politici, ejusque privilegiorum, quam violatio & usurpatio immunitatis, & Jurisdictionis Ecclesiasticæ.

Hinc intelligimus etiam jam pridem Reges Catholicos ad conservandam tranquillitatem, necnon jura & privilegia suorum regnorum, nonnulla crimina Ecclesiasticorum sibi suisque Consiliis, ac Parlamentis reservasse.

LIX. Ex hac insuper Epistola De Vargas intelligimus per hanc oppositionem Oratorum, præsertim Regis Catholici, factum esse, ut hi articuli e numero articulorum reformationis fuerint expuncti, indeque contigisse, quod inter Decreta reformationis *Sess.* 14. nihil de his occurrat. ☜

CAPUT IV.

Qui Clerici privilegio *fori* gaudeant?

1 *Attento Jure Decretalium omnes indistincte Clerici etiam primæ Tonsuræ gaudent privilegio fori.*
2 *Similiter & juxta pristinos Canones, & Principum Sanctiones.*
3 *Idipsum supponit Pontificale Romanum.*
4 *Canones omnes Clericos habent pro Ministris Ecclesiæ.*
5 *Hoc quoque indicant cæremoniæ primæ Tonsuræ.*
6 *Insinuat etiam Synodus Tridentina*
7 *Merito initiati prima Tonsura, tamquam* Ministri *Ecclesiæ hoc privilegio gaudent.*
8 *Matrimonium non obstat, quominus Clericus sit* Minister *Ecclesiæ.*
9 *Hinc Clericis conjugatis communicatum hoc privilegium.*
10 *Clericis propter* ministerium *Ecclesiæ datum hoc privilegium.*
11 *Circa sæculum* XIII. *&* XIV. *Canonistæ primam Tonsuram Ordinibus annumerare cœperunt, & efficaciam imprimendi characterem ei tribuere.*
12 *Hinc immunitatem in ipsam Tonsuram, & non in ministerium Ecclesiæ refuderunt.*
13 *Id supposuerunt Prælati Galliæ coram Philippo Valesio sæculo* XIV.
14 *Hac opinione recepta, omnes passim etiam sceleratissimi se a Jurisdictione laica subtrahebant.*
15 *Hinc justæ laicorum querelæ de impunitate criminum, & extensione hujus privilegii contra intentionem Canonum.*
16 *Querela Petri Cugnerii super hoc articulo.*
17 *Querelæ laicorum renovatæ circa tempora Concilii Tridentini.*
18 *Synodus Tridentina Constitutionem Bonifacii VIII. de Clericis conjugatis renovavit.*
19 *Addidit clausulam, qua ostendit, hoc privilegium non attribui nudæ Tonsuræ.*
20 *Decretum Synodi Tridentinæ circa Clericos non conjugatos.*
21 *Hic rursus ostendit, privilegium non dari ob nudam Tonsuram.*
22 *Quæ dicendæ vestes Clericales, & quandonam censeatur Clericus* abjecisse *vestes Clericales remissive.*
23 *Clericus tonsuratus, etiam non conjugatus, captus in veste laicali forum sæculare declinare non potest.*
24 *Clericus conjugatus facilius privatur privilegio fori, quam non conjugatus.*
25 *Aliquando in Gallia ordinatum fuit, ut soli Clerici in sacris constituti gauderent hoc privilegio.*
26 *Hoc postmodum extensum ad Beneficiatos, & Scholares.*
27 *Hæc extensio videtur convenire cum Decreto Concilii Tridentini.*
28 *Ex mente Synodi Tridentinæ Clericus serviens Ecclesiæ aut studens, etiam sine speciali mandato, aut licentia Episcopi, gaudet hoc privilegio.*
29 *An Clericatus, postquam delictum aliquod est comissum, tribuere soleat privilegium fori?*
30 *Clerici non servantes conditiones a Synodo Tridentina præscriptas, excidunt privilegio sine prævia monitione.*
31 *Clericus deponens vestes Clericales non in perpetuum privatur hoc privilegio, sed resumpto habitu recuperat.*
32 *Edicta Principum attendenda sunt circa privilegium fori.*

I. ATTENTO Jure Decretalium, Clericos omnes, & indistincte gaudere privilegio *fori*, communis est Canonistarum sententia, fundata in generali ac indefinita expressione Decretalium de hoc privilegio loquentium, ac notanter *Cap.* 2. ※ *De Foro competenti*, ubi sub nomine Concilii Parisiensis dicitur: „ Nullus Judicum, neque Presbyterum, neque Diaconum, aut *Clericum ullum*, aut minores Ecclesiæ sine permissu Pontificis per se distringere, aut condemnare præsumat. Quod si fecerit, ab Ecclesia Dei, cui injuriam irrogare dignoscitur, tamdiu sit sequestratus, quousque reatum suum cognoscat, & emendet“.

II. Similiter & veteres Canones, necnon Principum Sanctiones de auctoritate, & jurisdictione Episcoporum loquentes, omnem indefinite Clerum Episcopis subjiciunt, omnesque generatim Clericos de foro Episcopi esse supponunt.

III. Quare & Pontificale Romanum etiamnum hodie supponit, Tonsuratos per susceptionem primæ Tonsuræ constitui de *foro Ecclesiæ*. Post collatam enim Tonsuram, ex præscripto Pontificalis Episcopus alloquitur novos Tonsuratos, dicens: „ Filii charissimi, animadvertere debetis, quod hodie de *foro Ecclesiæ* facti estis, & privilegia Clericalia sortiti estis: cavete igitur, ne propter culpas vestras illa perdatis; & habitu honesto, bonis moribus, atque operibus Deo placere studeatis“.

IV. Neque sane mirandum, jam pridem sub hoc privilegio indistincte *omnes* Clericos, etiam primæ Tonsuræ & minorum Ordinum, fuisse comprehensos: quia supponebatur, uti & hodie Ecclesia desiderat, quod omnes Clerici revera essent *ministri* Ecclesiæ, atque reipsa Ecclesiæ de cætero servire, ac sæculo renuntiare vellent: ipsaque conversatione & habitu ita se exhibere, ut omnibus manifestum esset, se velle Ecclesiæ, & non sæculo servire.

V. Id quoque hodiernæ cæremoniæ & preces, quas in collatione primæ Tonsuræ Pontificale præscribit, ostendunt.

Ut quid enim habitum sæcularem deponunt, & *habitum sa-*

cræ Religionis induunt, niſi ut ſe ſæculo renuntiare, & Religioni militare poſthac velle demonſtrent? Unde & Epiſcopus ad impoſitionem veſtis Clericalis ad Deum ſe convertit, ſupplicans: ,, Quibus in tuo ſancto nomine habitum ſacræ Religionis imponimus, ut te largiente *devoti in Eccleſia tua perſiſtere mereantur* ,,.

VI. Et Synodus Tridentina *Seſſ.* 23. *cap.* 4. *De Reformat.* præcipit, ut ii duntaxat Tonſura initientur, de quibus probabilis ,, conjectura non ſit, eos non ſæcularis judicii fungendi fraude, ,, ſed ut Deo fidelem cultum præſtent, hoc vitæ genus elegiſſe ,,.

VII. Dum igitur prima Tonſura juxta Eccleſiæ intentionem, & regulas ab ipſa præſcriptas fuit collata, merito etiam vel prima Tonſura initiati ſub hoc privilegio comprehendi poterant, & de foro Eccleſiæ conſtitui, utpote ejus *miniſterio* reipſa adſcripti, & eidem juxta condictionem ſuam ad præſcriptum Epiſcoporum incumbere parati.

VIII. Cum autem nec Matrimonium obſtet, quominus quis *ſervitio* Eccleſiæ inſiſtere, & ei ſe totaliter conſecrare queat, nec conjugati Tonſura Clericali initiati, hoc privilegio fraudari debuerunt; nec Eccleſia ob contractum ab iis Matrimonium, auctoritate in ſuos *Miniſtros* privari.

IX. Hinc ex citata Decretali ſub nomine Concilii Pariſienſis, tamquam conſequens declarat Bonifacius VIII. in *Cap. Unico, De Clericis conjugatis in 6.* " Clericos conjugatos pro commiſſis ab iis exceſſibus vel delictis, trahi non poſſe criminaliter aut civiliter ad judicem ſæculare: nec ab ipſis ſæcularibus ,, Judicibus eos debere perſonaliter, vel etiam peculiariter (ne ,, per unam viam concedatur eiſdem Judicibus, quod per aliam ,, denegatur) nullatenus condemnari ,,.

X. Non immerito ergo *omnes* Clericos privilegio Clericali comprehendebant, non tantum Synodorum Canones, ſed & ipſorum Principum Sanctiones; quia omnes indiſtincte Clericos divinis obſequiis mancipatos ſupponebant, quemadmodum expreſſit Conſtantinus Magnus non obſcure in Clericale obſequium ipſam immunitatem refundens in *L.* 2 *Cod. Theod. De Epiſcopis, & Clericis:* " Qui divino cultu miniſteria Religionis impendunt (id ,, eſt, hi, qui *Clerici* appellantur) ab omnibus omnino muneribus excuſentur: ne a ſacrilego livore quorumdam a divinis ,, *obſequiis* avocentur ,,.

XI. Verum cum circa ſæculum XIII. & XIV. cœpiſſent Canoniſtæ *Tonſuram* Clericalem Ordinibus annumerare, eique etiam efficaciam imprimendi characterem indelebilem tribuere, una cœperunt docere, Tonſuratos per nudam & ſimplicem ſuſceptionem primæ Tonſuræ fieri perſonas ſacras.

XII. Ex quo ulterius concludebant, prima Tonſura initiatos a foro ſæculari, tamquam perſonas ſacras, ſeu ſacratas eſſe exemptos, tametſi nec Tonſuram, nec habitum Clericalem geſtarent; eo quod ſupponerent per Tonſuram imprimi characterem independenter ab omni ſervitio aut habitu Clericali.

XIII. Id ſuppoſuiſſe Epiſcopum Æduenſem, qui nomine Prælatorum Galliæ pro immunitate Eccleſiaſtica decertabat cum Petro Cugnerio coram Philippo Valeſio, patet ex illius reſponſo ad articulum XXX. ejuſdem Cugnerii. Articulus Cugnerii erat: ,, Item, ſi contingat, quod Gentes Regiæ capiant aliquem ,, malefactorem pro crimine certo per eum commiſſo, & idem ,, malefactor dicat, ſe Clericum eſſe, licet nec Tonſuram, nec ,, habitum deferat Clericales, Officiales Prælatorum faciunt in ,, continenti detinentes, & capientes compelli per monitiones, ,, & ſententias ad reſtituendum ſibi prædictum malefactorem tamquam Clericum ſuum ,,.

Huic articulo reſpondit Æduenſis: " Ad XXX. (articulum) ,, qui loquitur de Clericis conjugatis captis in habitu laicali; ,, dicit, quod tales pro eo, quod non deferunt Tonſuram, vel ,, habitum Clericis congruentem, non amittunt privilegium Clericale: unde ſi ſit notorium Judici Eccleſiaſtico, talem eſſe Clericum, vel fama ſit publica ſuper hoc, idem Judex ſine cujuſcumque injuria poteſt ad reſtitutionem talis Clerici juſtitiam ,, compellere ſæcularem ,,.

Hoc reſponſum manifeſte ſupponit, quod ſufficiat eſſe Clericum, ut quis fori privilegio gaudeat, & captus a Judice laico reſtituendus ſit Judici Eccleſiaſtico, tametſi nec Tonſuram, nec habitum deferat Clericis congruentem.

XIV. Porro hac perſuaſione de characteris impreſſione per ſimplicem & nudam Tonſuræ ſuſceptionem ſemel recepta, oſtium erat apertum, quo omnes paſſim ſe a juriſdictione laicali ſubducerent, & pœnas per Judices laicos criminibus congruentes infligendas impune evaderent; idque tam conjugati, quam cælibes cujuſcumque conditionis; tametſi nec de ſtatu Eccleſiaſtico aſſumendo, aut habitu & Tonſura Clericali geſtando cogitarent, modo tantum prima Tonſura initiarentur. Nec illud difficile erat, tum quod Officiales deſiderarent plures ſuo foro eſſe ſubjectos, tum quod etiam Miniſtri Epiſcoporum exinde lucellum captarent. Nec deerant Epiſcopi, qui ſuis Miniſtris benefacere volentes, quin ex lucello illo nonnumquam participantes, facile ad Tonſuram quoslibet admitterent; maxime cum tunc & Epiſcopi Titulares ſibi auctoritatem Tonſuram & Ordines conferendi in aliena Diœceſi arrogarent, & lucrum exinde quærerent: quemadmodum ex Decretis Synodi Tridentinæ, quibus hi abuſus reſecantur, haud difficulter poteſt intelligi.

XV. Mirum ergo videri nequit, ſi laici querentur, hoc pacto paſſim ſceleratos homines, nihil præter nudam Tonſuræ impreſſionem habentes, titulo privilegii Clericalis a Juriſdictione laicali eximi, atque hoc pacto ſcelera atrociſſima manere impunita; idque contra intentionem eorum, qui privilegium hoc veris Clericis, ſive Miniſtris Eccleſiæ, qui & converſatione & habitu ſe tales exhiberent, indulgere voluerunt.

XVI. Inter articulos Petri Cugnerii erat hic 49. Item faciunt Prælati Tonſuras hominibus 30. annorum & ultra, & ,, etiam conjugatis aliquibus, quando veniunt ad eos metu ,, intruſionis carceris, & punitionis alicujus criminalis delicti, quod antea perpetraverunt, & hoc pluries fuit factum.

Querelam Guillelmi Benedicti de facili Tonſuratione cujuslibet generis, & artificii hominum, & quomodo hac ratione crimina manerent impunita, citavimus capite præcedenti.

XVII. Nec circa tempora Concilii Tridentini ceſſarunt querelæ laicorum de impunitate criminum etiam atrociſſimorum, quæ obtentu hujus privilegii obtinebatur, uti videre eſt e gravamine 31. inter gravamina a Principibus Germaniæ ſub id tempus Sedi Apoſtolicæ oblato; & litteris Franciſci De Vargas, Oratoris Regis Catholici in Concilio Tridentino ad Epiſcopum Atrebatenſem datis 26. Novemb. 1551. in quibus alte de hoc exceſſu conqueritur.

XVIII. Ut his querelis ſatisfaceret Synodus, in primis renovavit Conſtitutionem Bonifacii VIII. De Clericis conjugatis, addens hanc clauſulam: " Modo hi Clerici (conjugati) alicujus ,, Eccleſiæ ſervitio, vel miniſterio ab Epiſcopo deputati, eidem ,, Eccleſiæ ſerviant, vel miniſtrent; & Clericali habitu, & ,, Tonſura utantur, nemini quoad hoc, privilegio vel conſuetudine, etiam immemorabili, ſuffragante ,,. *Seſſ.* 23. *cap.* 6. *De Reformat.*

XIX. Hac clauſula ſat oſtendit Synodus, privilegium hoc Clericale non ob nudam rationem capillorum, aut cæremonialem illam Tonſuram eſſe indultum; ſed maxime propter miniſterium; cui per ipſam Tonſuram fit applicatio, ſive datur introitus.

XX. Circa Clericos non conjugatos declarat, quod nullus prima Tonſura initiatus, aut etiam in minoribus Ordinibus conſtitutus, ante decimum quartum annum Beneficium poſſit obtinere. Deinde ſubjungit: " Is etiam fori privilegio non gaudeat, niſi Beneficium Eccleſiaſticum habeat; aut Clericalem ,, habitum, & Tonſuram deferens, alicui Eccleſiæ ex mandato ,, Epiſcopi inſerviat, vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua Schola, vel Univerſitate, de licentia Epiſcopi, quaſi in ,, via ad majores Ordines ſuſcipiendos verſetur ,,.

Non obſcurum eſt, Synodum hic æquiparare initiatum prima Tonſura, & initiatum minoribus Ordinibus: atque in utrumque requirere hic expreſſas conditiones, ut privilegio fori gaudere queant.

XXI. Ulterius fac manifeſtum, Synodum non refundere hoc privilegium *fori* in nudam & ſolam Tonſuræ Clericalis, aut minorum Ordinum ſuſceptionem; ſed in hoc, quod quis miniſterio eccleſiaſtico ſit actualiter applicatus; aut ſaltem ſe impendat, ut Eccleſiæ ſervire queat.

XXII. Circa veſtes, ſive habitum Clericalem multa præſcribunt Concordata Brabantiæ inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem *tit.* 6. quoad Clericos conjugatos & ſimplices; ſed quæ omnia videntur eo tendere, ut Clerici illi habitu externo ſe Clericos eſſe oſtendant, aut ſaltem a laicis diſtinguant. Quæ enim ſit veſtis Clericalis, ex locorum & temporum conditione deſumendum eſſe, oſtendit *Tom. I. part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 2. ubi una notatum, quandonam Clerici veſtes Clericales *abjeciſſe*. Cenſeantur, ut privilegio *fori* excidant, & pœnis Canonicis contra non geſtantes veſtem Clericalem Decretis puniantur.

XXIII. Clericum tonſuratum non conjugatum, & in alio quam Clericali habitu captum, pro illa vice forum declinare non poſſe, nec privilegio uti, judicatum eſſe anno 1584. refert Paponius *lib.* 1. *tit.* 5. *Arreſto* 42. & in annotationibus idipſum non ſemel alias judicatum dicitur.

XXIV. Item *Arreſto* 47. refert judicatum eſſe, Clericum *conjugatum* non gaudere privilegio fori, qui captus fuerat in veſte non quidem omnino laicali, ſed tamen aliqualiter ad eam accedente; monetque Paponius, quod aliud foret in Clerico *non conjugato* Hoc caſu quippe (ait) major habitus diſſolutio requireretur; & facilius *conjugatus* privilegium ſuum amittit ,,.

Nec immerito. Licet enim conjugium abſolute Clericatui non repugnent; dubium tamen non eſt, Clericum per conjugium præſumi ad ſtatum ſæcularem velle divertere; quæ præſumptio tunc per habitum aliquoutque ad laicalem accedentem perficitur.

XXV. Edicto Molinienſi anno 1566. cautum fuit in Gallia, quod nullus Clericus gauderet privilegio fori, niſi ut minus eſſet *Subdiaconus*, actualiter reſidens, & Divinis inſerviens. Verba Edicti ſunt: *Que nul de nos ſujets ſoy diſant Clerc ne pourra jouir dudit privilege ſoit pour délaiſſement aux Juges d' Egliſe, ou pour autre choſe; s' il n' eſt conſtitué es Ordres ſacrez, & pour le moins Sous diacre ou Clerc actuellement reſidant, & ſervant aux offices, miniſteres & Benefices qu' il tient dans l' Egliſe.* Id eſt: Ut nemo ſubditorum noſtrorum ſe Clericum aſſerens valeat dicto privilegio gaudere, ſive ut ad Eccleſiaſticos Judices remittatur, ſive alia de cauſa, niſi ſacris Ordinibus initiatus ſit, ſaltem Subdiaconus, aut Clericus actu reſidens, & inſerviens Officiis, miniſteriis, & Beneficiis, quæ in Eccleſia poſſidet.

XXVI. At poſtmodum ad inſtantiam Clerici declaravit Rex, quod etiam Clerici Scholares actualiter, & ſine fraude ſtudentes, & omnes Beneficiati privilegio fori uterentur. *Les Ecoliers actuellement eſtudians, & ſans fraude, & auſſi tous Clercs Beneficiers.* Id eſt. Scholares actu, & dolo ſepoſito ſtudentes, omneſque inſuper Clerici Beneficiati.

XXVII. Per hanc moderationem Edictum Regium ad terminos Concilii Tridentini reductum apparet; niſi quod Synodus tantum requirat, ut Clericus *alicui Eccleſiæ de mandato Epiſcopi inſerviat*; quod fieri poteſt, tametſi nullum *Beneficium* habeat; moderatio vero Edicti tantum præter Scholares excipiat Clericos *Beneficiatos*. Sed quidni dicamus, Clericum, qui *alicui Eccleſiæ de mandato Epiſcopi ſervit* ad mentem Regii Edicti pro Beneficiato eſſe reputandum? quod & Edicto anni 1571. *art.* 14. declaratum eſt in verbis: *Ceux qui ſerviront actuellement à l' Egliſe, jouiront de privilege de Clericature & Tonſure.* Id eſt:

Qui.

Qui actu inservient Ecclesiæ, privilegio Clericatus & Tonsuræ gaudebunt.

XXVIII. Unde & S. Congregationem declarasse refert Fagnanus ad *Cap.* 1. ✠ *De Foro comp. num.* 22. quod Clericus incedens in habitu, & Tonsura Clericali gaudeat privilegio, si *si alicui Ecclesiæ serviat*, etiam *sine mandato* Episcopi; aut studeat in aliquo Seminario, vel Schola, aut Universitate *citra licentiam* Episcopi; quia etiam cessante mandato aut licentia Episcopi, habetur finis præcipuus Concilii.

XXIX. Et hæc quidem, si non appareat, Clericatum fuisse susceptum in fraudem fugiendi judicii sæcularis. Si enim post delictum commissum susceperit Clericatum, & ex circumstantiis satis constet, id in fraudem factum esse, sat convenit inter Doctores, hujusmodi Clericum prætextu suscepti Clericatus Jurisdictionem laicam declinare non posse. Indicium autem fraudis haud obscurum erit, si mox a perpetrato delicto Tonsuram susceperit, uti recte monet Roussellius *lib.* 4. *Histor. Pontificiæ jurisd. cap.* 3. *num.* 48. Nam ex vicinitate, vel diuturnitate temporis dolus præsumitur esse aut abesse, ait Roussellius. Cæterum late de hac quæstione per varias distinctiones agit Fagnanus ad *Cap. Magnus* ✠ *De Obligatis ad ratiocinia.*

XXX. Cum Synodus Tridentina jam dictas conditiones in Clerico requirat, ut privilegia *fori* gaudere queat, recte post Riccium notat Zypæus titulo *De Foro comp. num.* 43. Clericos non servantes conditiones hic expressas excludi a privilegio fori, nulla etiam prævia monitione.

XXXI. Hoc tamen privilegium non absolute amittit Clericus, qui vestes Clericales deposuit; sed tantum pro eo tempore, quo eas non gestat. Si enim resumptis veste & Tonsura Clericali alicui Ecclesiæ de mandato Episcopi deserviat ad præscriptum Concilii Tridentini, non apparet, cur tunc privilegio gaudere non debeat; quandoquidem tunc habeat omnes conditiones a Concilio requisitas, & ita voluisse S. Congregationem refert Fagnanus loco citato.

XXXII. ☞ Verum circa quæstiones de privilegio *fori* magis attendenda sunt Principum Edicta, & mores singularum Provinciarum, quam Decreta Congregationis Card. aut Declarationes Romanas; eo quod hæc Clericorum exemptio seu privilegium *fori* præcipue a Principum voluntate dependeat. ☜

CAPUT V.

Coram quo Causæ criminales Episcoporum examinandæ, & terminandæ?

1 *Causæ criminales Episcoporum olim in Synodis Provincialibus terminatæ.*
2 *Probatur ex Synodo Nicæna.*
3 *Canonem Nicænum judicium Episcoporum deferre Synodo Provinciali, probat Concilium Constantinopolitanum primum.*
4 *Luculenter idem evincit Epistola Patrum Africanorum.*
5 *Disciplinam Nicæno Canone expressam confirmat Synodus Antiochena.*
6 *Eadem disciplina asseritur in Concilio Sardicensi.*
7 *Synodus Sardicensis permittit interdum renovari judicium Synodi Provincialis.*
8 *Renovationem non permittit nisi causa cognita.*
9 *Cognitionem causæ Synodus defert Episcopo Romano.*
10 *Pendente causa renovationis coram Episcopi Romano, nullum in locum damnati Episcopi ordinari voluit Synodus.*
11 *Si Episcopus Romanus judicium renovandum censeat, renovationem committere potest propinquis Episcopis Provinciæ.*
12 *Potest etiam committere aliquos e latere suo, qui cum Episcopis Provinciæ judicium renovent.*
13 *Refertur summarie sensus Canonum Sardicensium.*
14 *Canonibus Sardicensibus quoad judicium Episcoporum in prima instantia consonat Synodus Chalcedonensis.*
15 *Eamdem disciplinam expressit Gelasius II.*
16 *Disciplina hæc mutari cœpit circa sæculum* VIII. *occasione Collectionis Isidorianæ.*
17 *In hac Collectione refertur sub nomine Julii Papæ Epistola Decretalis, causas Episcoporum reservans Sedi Apostolicæ.*
18 *Similis Epistola refertur sub nomine Eleutherii Papæ.*
19 *Quanto applausu hæ Litteræ Decretales fuerint receptæ remissive,*
20 *Hinc invaluit, Episcopos non nisi a Sede Apostolica judicari posse,*
21 *In sæculo* IX. *asseruit, & vindicavit Gregorius IV.*
22 *Sæculo* X. *eadem opinio ubique pena recepta.*
23 *Tamquam indubitata proponitur in* Dictatu *vulgo Gregorii VII.*
24 *Decretalibus veterum Pontificum auctoritatem non exiguam conciliavit Decretum Gratiani.*
25 *Retulit Gratianus Decretales reservantes causas Episcoporum Sedi Apostolicæ in suum Decretum.*
26 *Retulit quoque Canones asserentes easdem causas Synodo Provinciali; atque hinc distinctio inter graviores, & minores causas Episcoporum.*
27 *Hanc distinctionem non obscure amplexus est Innocentius III.*
28 *Eamdem distinctionem jam pridem proposuit antiquus Glossator Sanctionis Pragmaticæ.*
29 *Conformiter ad hanc distinctionem causas graviores criminales Synodus Tridentina committit Summo Pontifici.*
30 *Causas minores remittit ad Synodum Provincialem.*
31 *Huic Decreto Cardinalis Lotharingius apponi voluit particulam,* Salvis Provinciarum privilegiis.
32 *Nonnulla omissa in Decreto, ne offenderentur Galli.*
33 *Decretum antequam promulgaretur, displicuit Oratoribus Regis Galliæ.*
34 *Notæ Oratoris Regis Christianissimi in hoc Decretum,*
35 *Observationibus Gallicanis consonat observationes Belgicæ,*
36 *Solliciti fuere Magistratus Regii, ne subditi judicarentur extra suas Provincias.*
37 *Judicia facilius institui, & absolvi possunt intra Provinciam.*
38 *An Episcopi ob aliquod crimen possint conveniri apud Judicem laicum?*
39 *Difficulter hodie conveniri possunt Episcopi criminaliter.*

I. CAUSAS criminales Episcoporum jam pridem in Synodis Provincialibus tractatas fuisse satis constat, estque passim ab omnibus admissum, & in canonibus antiquis expressum.

II. Id in primis probat Nicænus *Canon V.* qui licet expresse, & nominatim de Episcopis non loquatur, nihilominus cum generatim quæstiones in Provincia exorientes velit in Synodo Provinciæ examinari, ac determinari, videtur & ipsas quæstiones sive causas contra Episcopos comprehendere; præsertim quia nominatim Concilio Provinciali judicium tribuit, & examen excommunicationum ab Episcopis latarum in Clericos: quod fieri non potest, quin de Episcopo judicium feratur. „ Requirantur „ autem, ne pusillanimitate, aut contentione, aut alio quolibet Episcopi vitio, videantur a Congregatione seclusi. Ut „ hoc ergo decentius inquiratur beneplacuit, annis singulis per „ unamquamque Provinciam bis in anno Concilia celebrari, ut „ communiter omnibus simul Episcopis Provinciæ congregatis, „ discutiantur hujusmodi quæstiones “.

III. Ad hæc secunda Synodus generalis Constantinopolitana I. dicit, omnem Provinciæ administrationem Synodo Provinciali per Canonem Nicænum commissam. Verba *Canonis* 2. hujus Synodi sunt: „ Servata, quæ præscripta est de gubernationibus, regula, manifestum est, quod illa, quæ per unamquamque Provinciam ipsius Provinciæ Synodus dispenset, sicut *Nicæno* constat Decretum esse Concilio “.

Quis porro ambigat, quin intra illa, quæ per unamquamque Provinciam occurrunt, maximi momenti sit Episcoporum correctio, & depositio?

IV. Sed omnem scrupulum eximunt Patres Africani, quos inter erat S. Augustinus, in Epistola ad Cœlestinum Papam, ubi tamquam indubitatum asserunt juxta Nicæna Decreta, Episcopos a suis Metropolitanis, nimirum in suis Conciliis Provincialibus esse judicandos. “ Præfato debitæ salutationis officii impendio deprecamur (inquiunt) ut deinceps ad vestras aures hinc „ venientes non facilius admittatis, nec a nobis excommunicatos in communionem velitis admittere; quia hoc etiam in „ Nicæno Concilio definitum facile advertit Venerabilitas tua; „ nam etsi de inferioribus Clericis, vel laicis videtur ibi præcaveri, quanto magis hoc de *Episcopis* voluit observari, ne „ in sua Provincia a communione suspensi, a tua Sanctitate „ vel festinato, vel præpropere, vel indebite videantur communioni restitui; quia & nulla Patrum definitione, hoc Ecclesiæ derogatum est Africanæ, & Decreta Nicæna sive inferioris gradus Clericos, sive ipsos *Episcopos* suis Metropolitanis „ apertissime commiserunt. Prudentissime enim justissimeque providerunt, quæcumque negotia in suis locis, ubi orta sunt, „ finienda; nec unicuique Provinciæ gratiam sancti Spiritus defuturam, qua æquitas a Christi Sacerdotibus, & prudenter „ videatur, & constantissime teneatur “.

V. Disciplinam Nicæno Canone stabilitam amplexi sunt Patres Concilii Antiocheni *Can.* 15. qui ex versione Dionysii Exigui sic habet: „ Si quis Episcopus, de certis criminibus accusatus condemnetur ab omnibus Episcopis ejusdem Provinciæ, „ cunctique consonanter eamdem contra eum formam Decreti „ protulerint, hunc apud alios nullo modo judicari, sed firmam „ concordantium Episcoporum Provinciæ manere sententiam „ (vult Synodus) “.

Hic manifeste supponit Concilium, Synodum Provinciæ de criminibus Episcopi judicare, ipsamque sententiam, si constantibus Episcoporum suffragiis lata sit, firmam manere voluit (*a*).

Sin autem Episcopi dissentiant, statuit Synodus *Canon.* 14. „ ut (tunc) Metropolitanus Episcopus a vicina Provincia Judices alios convocet, qui controversiam tollant: ut per eos „ simul, & per comprovinciales Episcopos, quod justum visum „ fuerit, approbetur “.

VI. Disciplina hæc deferens causas Episcoporum Synodo Provinciæ, luculenter quoque Canonibus Concilii Sardicensis expressa est.

Nam *Canon* 3. ex lectione Dionysii Exigui ita habet: „ Quod „ si aliquis Episcoporum judicatus fuerit in aliqua causa, & „ putat se causam bonam habere; ut *iterum Concilium* (versio „ Gentiani Herveti habet: *Ut etiam rursus judicium*) renovetur, si vobis placet, S. Petri Apostoli memoriam honoremus, „ ut scribatur ab his, qui causam examinarunt (Græca versio „ habet: *Judicarunt*) Julio Romano Episcopo, & si judicaverit „ renovandum esse judicium, renovetur, & det Judices. Si autem probaverit, talem causam esse, ut non refricentur ea, „ quæ acta sunt: quæ decreverit, confirmata erunt. Si hoc „ omnibus placet? Synodus respondit: Placet.

Hoc Canone deferri Synodo Provinciæ in prima instantia causas Episcoporum, atque ab ea Episcopo judicandos esse, manifestum est.

VII. Verum cum animadversum esset non semel accidisse, ut Hæreticorum, ac nominatim Arianorum, qui tunc dominabantur, vafritie, & potentia, Episcopi Catholici in Conciliis seu potius Conciliabulis opprimerentur, & damnarentur, ut recenter in S. Athana-

(a) Eruditam hujus Canonis interpretationem dedit Auctor noster dissertatione in Synodum Antiochenam, *Scholior. in Can.* 15. quæ infertus refertur.

hanasio factum fuerat, Osius Episcopus Cordubensis, Occidentalium, & orthodoxorum Episcoporum coryphæus, censuit, conveniens fore, ut si Episcopus damnatus putaret se *bonam causam habere*, petere possit *renovari* judicium, sive causam rursus examinari.

VIII. Sed ne hac *renovatione* judicii semper posset ipsum Synodale judicium suspendi etiam per homines sceleratos, meritoque damnatos; ipsaque judicia ecclesiastica magis paterent nebulonum quorumdam proterviæ, quam sæcularia, in quibus non omnium appellationes recipi docet titulus codicis, *Quorum appellationes non recipiantur*; judicatum, eam non esse admittendam sine justa causa.

IX. Itaque necesse erat, ut quis designaretur, qui judicaret, num judicii *renovatio* esset admittenda; quare proposuit Osius: Si placeret, ut quando aliquis damnatus a Synodo petit *renovari* judicium, scribatur Julio Episcopo Romano per Episcopos, qui judicarunt, ut ipse judicet, an renovandum sit judicium, an non. Si prius judicium renovetur; si posterius, tunc judicata maneant firma. Verba Canonis ex versione Herveti clara sunt; „ Si vestræ dilectioni videtur, Petri Apostoli memoriam „ honoremus, ut ab iis, qui judicaverunt, scribatur Julio Ro„ manorum Episcopo; & per propinquos Provinciæ Episcopos, „ si opus sit, judicium renovetur; & cognitores ipse præbeat. „ Si autem probari non potest, causam ejus esse talem, ut eam „ rursus judicari opus sit; quæ semel sunt judicata, non infir„ mentur, sed rata sit lata sententia.

X. Ut vero causa maneret integra, quousque sententia Episcopi Romani super renovatione judicii haberetur, æquum visum fuit Gaudentio Episcopo, cujus sententiam Synodus probavit, ut dum sententia Episcopi Romani expectaretur, nullus in locum depositi Episcopi ordinaretur, quemadmodum *Canone* 4. exprimitur; qui ex versione Gentiani Herveti sic habet: „ Gau„ dentius Episcopus dixit: Si videtur, necesse esse adjici huic „ sententiæ, quam sincera dilectione plenam protulisti, ut si „ quis Episcopus fuerit depositus judicio Episcoporum, qui sunt „ in vicinia, & dicat rursus sibi defensionis negotium compete„ re, non prius in cathedram alius substituatur, quam Roma„ nus Episcopus causa cognita sententiam tulerit “.

XI. Ulterius, quia *Canone* 3. expressa non erat forma, quæ in ipsa renovatione judicii servanda foret, casu quo Episcopus Romanus senserit, judicium esse *renovandum*, *Canone* 7. decernitur: „ ut si quis Episcopus delatus fuerit, & congregati ejus„ dem regionis Episcopi eum *gradu* moverint; ac *velut* (a) *ap„ pellans* confugerit ad Beatissimum Romanæ Ecclesiæ Episco„ pum, & velit ipsum audire, & justum esse existimaverit ejus „ rei examinationem renovari; Coepiscopis scribere dignetur, „ qui sunt propinqui Provinciæ, ut ipsi diligenter & accurate „ singula perscrutentur, & ex veritatis fide de re sententiam „ ferant “. Hæc juxta versionem Herveti, cui quoad sensum consonat editio Dionysii Exigui. Atque hic est primus modus, quo ex sententia Episcopi Romani *judicium* renovari potest.

XII. Alterum modum subjungit Canon, cujus sensus clarius exprimitur apud Dionysium Exiguum, quam in versione Herveriana, quamvis reipsa conveniant. Itaque Dionysii editio ita habet: „ Quod si is, qui rogat causam suam iterum audiri, de„ precatione sua moverit Episcopum Romanum, ut de latere „ suo Presbyterum mittat; erit in potestate Episcopi, quid ve„ lit, & quid æstimet. Et si decreverit mittendos esse, qui præ„ sentes cum Episcopis judicent, habentes ejus auctoritatem, a „ quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit „ Episcopos sufficere, ut negotio terminum imponant, faciet „ quod sapientissimo consilio suo judicaverit “.

XIII. Sensus proinde Concilii Sardicensis his Canonibus expressus, est, ut Episcopi coram Synodo Provinciæ accusari, judicari, & etiam *gradu moveri* queant; ipsique sententia Synodi firma consistat, nisi Episcopus damnatus judicium renovari petierit; ipseque Episcopus Romanus ab Episcopis Provinciæ interpellatus, judicaverit, judicium renovandum juxta modum *Can.* 7. expressum: prout latius deduxi in Dissert. ad Canones Sardicenses inferius relatos.

XIV. Canonibus Sardicensibus quoad primum judicium super causis Episcoporum delatum Synodo Provinciæ, consonat Synodus Chalcedonensis *Can.* 9. „ Si Clericus autem cum proprio E„ piscopo negotium aut litem habeat, a Provinciæ Synodo judi„ cetur “. Vide etiam Novellam Justiniani 123. *cap.* 22 quæ controversias Episcoporum similiter Synodis Provincialibus, vel etiam Metropolitano committit.

XV. Circa idem tempus Gelasius II. Papa diserte agnoscit, Episcopos Provinciæ esse Judices, „ ad quorum judicium *omnes* causæ *Episcoporum*, & reliquorum Sacerdotum, ac civitatum „ causæ referantur, ut ab his omnibus juste consona voce di„ scernantur “. Epistola ad Joannem Constantinopolitanum.

XVI. Verum circa sæculum VIII. & IX. hæc Synodorum auctoritas in decidendis causis Episcoporum diminui cœpit. Sub id enim tempus nova quædam Collectio Canonum, & Epistolarum Decretalium Pontificum prodiit sub nomine cujusdam Isidori, in qua ipsum jus judicandi, & deponendi Episcopos Synodis Provincialibus adimitur, & Romano Pontifici etiam in prima instantia asseritur.

XVII. Refertur enim sub nomine Julii I. Epistola Decretalis ad Orientales Episcopos in causis Athanasii, & excessibus contra Romanam Ecclesiam, in qua *cap.* 2. hæc leguntur: „ Porro du„ dum a sanctis Apostolis, successoribusque eorum, in præfatis „ antiquis decretum fuerat statutis, quæ hactenus Sancta & U„ niversalis Apostolica tenet Ecclesia, non oportere præter sen„ tentiam Romani Pontificis Concilia celebrari, nec Episcopum „ damnari; quoniam sanctam Romanam Ecclesiam Primatum „ omnium Ecclesiarum esse voluerunt “.

Et rursus *cap.* 4. „ Si quis ab hodierna die, & deinceps Epi„ scopum præter hujus sanctæ Sedis sententiam damnare, aut „ propria pellere Sede præsumpserit, sciat se irrecuperabiliter „ esse damnatum, & proprio carere perpetim honore; eosque, „ qui absque hujus Sedis sunt ejecti sententia, vel damnati; hu„ jus sanctæ Sedis auctoritate scitote pristinam recipere commu„ nionem, & in propriis restitui sedibus “.

XVIII. In Epistola quoque Eleutherii Papæ huic similiter Collectioni inserta dicitur: „ De accusationibus ergo Clericorum, „ super quibus consulti sumus, quia omnes eorum accusationes „ difficile est ad Sedem Apostolicam deferre, finitiva Episcopo„ rum tantum judicia huc deferantur, ut hujus sanctæ Sedis au„ ctoritates finiantur, sicut ab Apostolis, eorumque successori„ bus multorum consensu Episcoporum jam definitum est “.

XIX. Quanto applausu hæc Collectio, ac præsertim Epistolæ illæ Decretales sub gloriosis nominibus primorum Pontificum, & Martyrum exhibitæ, fuerint receptæ, non tantum a Romanis Pontificibus, sed & plerisque Episcopis, qui ambiebant, sed judicio & correctioni Metropolitanorum, & Synodorum Provincialium subtrahere, & Sedi Apostolicæ in causis criminalibus immediate subjici, late exposui in Dissert. 1. de Collectione Isidori vulgo Mercatoris, §. 3.

XX. Stabilita autem harum Decretalium auctoritate, una invaluit opinio, Episcopum sine auctoritate Sedis Apostolicæ damnari non posse; quod tamquam ab Apostolis ad posteros derivatum, & quasi divinitus pro privilegio Sedi Apostolicæ, cui Petrus præsedit, concessum esse dicebatur.

XXI. Unde cum anno 835. ad Gregorium IV. appellasset Aldricus Cenomanensis Episcopus ante sententiam Episcoporum, præcepit quidem Gregorius, ut causa ejus audiatur a Primate Diœceseos; sed judicium peragi prohibet: quod sibi reservat, vel Legatis suis in Provinciam mittendis. Extat integra Epistola tom. 7. Concil. *col.* 1571. (a) fragmentum huc spectans apud Gratianum *Caus.* 2. *quæst.* 6. *Can.* 11.

Eadem fuit subsequentium Pontificum sententia, quam & suis Epistolis sæpius expresserunt, & ut observaretur, præceperunt.

XXII. Observat Petrus De Marca *lib.* 7. *De Concordia Sacerd. & Imp. cap.* 25. Arnulphum Remensem Archiep. in Synodo Remensi sub sæculo IX. depositum, auctoritate Romani Pontificis fuisse restitutum, eo solo titulo, quod in Synodo sine Sedis Apostolicæ auctoritate depositus fuisset; monetque ab eo tempore opinionem illam invaluisse, ac tandem praxim ei conformem uno quasi consensu fuisse receptam, & stabilitam.

XXIII. Quare in *Dictatu*, qui vulgo Gregorii VII. dicitur, & sub ejus nomine extat tom. 10. Conc. *col.* 110. pro vice regulæ ponitur *art.* 3. „ Quod ille solus (Papa) possit deponere Epi„ scopos vel reconciliare “.

XXIV. Ad hæc cum variæ prodirent sæculo XI. & XII. Canonum Collectiones, in omnibus passim prædictæ Decretales Pontificum ab Isidoro primum proditæ inserebantur; qua insertione non exigua iis conciliabatur auctoritas: præcipuam tamen eis auctoritatem addidit Gratianus, eas suo Decreto inserendo.

Cum enim Decretum illud omnium, non tantum Canonistarum, sed & Theologorum manibus tereretur, eoque tamquam Corpore Canonico uterentur, immo & Doctorum Glossis illustraretur; sententiæ ibidem expressæ pro indubitato suscipiebantur, & in foro admittebantur.

XXV. Refert Gratianus fragmentum supra citatæ Epistolæ Julii I *Caus.* 3. *quæst.* 6. *Can.* 9 cum hac Epigraphe: “ *Præter sen„ tentiam Romani Pontificis, nec Concilia celebrari, nec Episco„ pum damnari oportet* “. Et *Can.* 7. fragmentum Epistolæ Eleutherii cum hoc summario: “ *Comprovinciales, & Metropoli„ tani Episcoporum causam audire, sed definire non possunt.*

XXVI. Cum vero Gratianus in suum Decretum retulisset quoque Canones Nicænos, Antiochenos, Sardicenses, & similes, qui causas Episcoporum ad judicium Synodorum referunt, necesse fuit aliquam reperiri rationem hos Canones conciliandi; unde tandem adhibita fuit distinctio inter causas majores, & minores. Majores dixerunt, quæ depositionem ab Episcopatu mererentur: minores vero, quæ correctionem, sed mitiorem requirerent. Illas Sedi Apostolicæ reservatas esse dicebant juxta Decreta in Decretalibus Pontificum relata; has vero conformiter ad sacros Canones, in Synodis Provincialibus, & a Metropolitanis esse terminandas.

XXVII. Hanc distinctionem non obscure amplexus videtur Innocentius III. Non solam Episcoporum depositionem Sedi Apostolicæ reservatam asserit in *Cap.* 2. §. *De translat. Episcop* immo ait, tria, nimirum *translationem*, *depositionem*, & *cessionem* Episcoporum, non tam institutione Canonica, quam institutione Divina, soli esse Romano Pontifici reservata.

XXVIII. Hanc distinctionem jam pridem receptam fuisse in Gallia testis est antiquus Sanctionis Pragmaticæ Glossographus Cosmas Guimierius, dicens: „ Episcoporum depositio est Papæ „ reservata. Si vero non agatur contra Episcopos ad depositio„ nem, sed ad aliam pœnam arbitrariam, vel determinatam, „ citra tamen depositionem, tunc Concilium Provinciale erit „ Judex “.

XXIV. Eamdem tandem confirmavit Synodus Tridentina *Seff.*

(a) Vox *Appellans* improprie sumi debet pro revisione causæ, non autem pro vera appellatione, cujus vis ea est, ut priori interim sententiæ supersedendum sit; quod aliter obtinet in revisione; nam confugium illud ad Sedem Apostolicam non impediebat, quin interim sententia depositionis executioni mandaretur.

(a) D. Van-Espen cum Editionem Conciliorum citat, ea censenda est quam RR. PP. Labbe, & Cossartius adornarunt.

Sess. 24. cap. 5. De Reformat. ubi ait: „ Causæ criminales graviores contra Episcopos, etiam hæresis, quod absit, quæ depositione aut privatione dignæ sunt, ab ipso tantum summo Romano Pontifice cognoscantur, & terminentur. Quod si ejusmodi sit causa, quæ necessario extra Romanam Curiam sit committenda, nemini prorsus ea committatur, nisi Metropolitanis, aut Episcopis a Beatissimo Papa eligendis. Hæc vero commissio, & specialis sit, & manu ipsius Sanctiss. Pontificis signata, nec unquam plus his tribuat, quam ut solam facti instructionem sumant, processumque conficiant: quem statim ad Romanum Pontificem transmittant, reservata eidem Sanctissimo sententia definitiva ".

XXX. Post hæc de minoribus Episcoporum causis subjungit: „ Minores vero criminales causæ Episcoporum in Concilio tantum Provinciali cognoscantur, & terminentur, vel a deputandis per Concilium Provinciale ".

XXXI. Refert Cardinalis Pallavicinus *lib. 23. Hist. Concil. Trident. cap. 7. num. 11.* quod cum ageretur de Decretis reformationis *Sessione* 24. promulgandis, Cardinalis Lotharingius „ in quinto capite, ubi lex habetur de committendis Episcoporum causis, opinabatur, aut caput illud omnino delendum, aut restringendum, adjecta particula, *salvis Provinciarum privilegiis;* aliter necesse fore, ut Galli repugnarent, cum Decretum illud opponeretur privilegiis Ecclesiæ Gallicanæ ".

XXXII. Deinde narrat Pallavicinus ibidem *cap. 8. num. 5.* quod in hoc quinto capite „ sublatæ fuerint in gratiam Lotharingii amplissimæ derogationes cuicumque privilegio jam appositæ, idque ne apertum detrimentum prærogativis Ecclesiæ Gallicanæ in eo contineretur, quandoquidem ille non impetraverat, sicut petierat in antegresso examine, ut Provinciarum privilegia diserte illæsa servarentur; in quo necesse habuit, ut ardenter se gereret, quoniam super hoc articulo Venetiis conquesti fuerant de Synodo Gallici Oratores ".

XXXIII. Quod hic dicit Pallavicinus de Gallicis Oratoribus, etiam probant observationes atque animadversiones Oratorum Regis Christianissimi in articulos reformationis *Sess.* 24. publicandos; in his observationibus notatur: „ Caput, quod incipit, *Causæ criminales*, non placet. Adversatur enim antiquissimo juri Regis, & Ecclesiæ Gallicanæ privilegiis, quibus cavetur, ne quis etiam volens, extra Regnum a quoquam ex quacumque causa in jus vocari, nedum condemnari possit ".

XXXIV. Extant hæ observationes in libello, cui titulus, *Memoires pour le Concile de Trente*, edit. 1654. *pag.* 573. ubi & *pag.* 575. referuntur notæ Domini de Pibrac Oratoris Regis Galliæ in Concilio Tridentino, ad aliquot Capita hujus *Sessionis* 24. ubi nominatim ad hoc Caput quintum notatur: „ Hoc totum Decretum gratissimum omnibus Patribus fuit, nulloque dissentiente approbatum, quamquam ex eo nihil magis sequi videatur, quam securitas, & gravissimorum criminum impunitas, quæ ipsa per se maxima est illecebra peccandi. Quis enim ex longinquis regionibus ad testimonium dicendum Romam proficisci volet? Violatur quoque hic apertissime jus nostrum, quo hactenus semper usi sumus; neminem enim Gallum, nisi in Gallia, judicari leges patiuntur. Illud autem nulla ratione fieri potest, quod causæ civiles Episcoporum, ubi scilicet de eorum bonis agitur, ad forum Romanum hoc Decreto transferuntur ".

XXXV. Observationibus Gallicanis circa hoc Decretum Concilii Tridentini non absimiles sunt notæ Magistratuum Belgicorum, quas paviæ ante publicationem Concilii Tridentini in his partibus addiderunt.

In primis enim ad *cap. 8. Sess. 13.* ubi dicitur: *Causæ Episcoporum, cum pro criminis gravitate comparere debeant, coram Pontifice Maximo referantur, ac per ipsum terminentur*, „ specialim Brabantini observarunt, hac ratione subditos extra Patriam fore trahendos, quod directo adversatur indulto Summorum Pontificum, Leonis, & Clementis, & Constitutionibus suæ Majestatis, & Illustrissimorum ejus Prædecessorum, qui non sine gravi, ac prægnanti causa id concesserunt ".

Deinde ad *cap. 5. Sess. 24.* „ monuerunt Brabantini, Flandri, aliique, posse Regem inhærere veteri juri, & auctoritati suæ, ad conservandam securitatem, & tranquillitatem Reipublicæ, & subditorum ".

XXXVI. Plurima & antiquissima sunt Principum Belgii edicta, quæ vetant, Belgas extra suas Provincias in jus vocari; eaque etiam juramento Principes in sua inauguratione inviolabiliter observare promittunt. Idque non tantum in causis civilibus, sed & ecclesiasticis: atque hinc notorius, & quotidianus usus delegandi Judices appellationum in *Partibus*, si quando a sententia Judicis Ecclesiastici ad Pontificem appellatum est; uti infra, ubi de *Judicibus Delegatis* agetur, latius ostendetur.

XXXVII. Non dubium, quin magna secum trahat incommoda, extra Provinciam, & in remotis locis causam prosequi debere; idque sive personas litigantes spectes, quæ sine magnis sumptibus, variisque domesticis, & familiaribus incommodis in locis illis remotioribus ad prosequendas causas morari nequeunt; sive etiam ipsam causarum instructionem attendas. Nam ut jam pridem recte scripsit S. Ivo Carnotensis *Epist.* 68. „ Si intra Provinciam, secundum quod instituta Majorum continent, fieret prima discussio, sicut necesse foret, non deessent accusatores, non deessent testes, qui pro hujusmodi negotiis non audent ad remota loca prodire ".

XXXVIII. Quamvis nonnulla crimina inferiores Clericos, quin & Presbyteros Judicibus Regiis subjecerint; praxisque invaluerit, ut de illis a Judicibus laicis judicentur, & condemnentur, hactenus non scimus ad Episcopos laicam jurisdictionem ratione criminis quantumvis atrocis esse extensam; referturque in Actis Cleri Gallicani declaratum esse 26. Aprilis 1657. per Regem Galliæ, quod si Episcopi accusarentur de crimine *læsæ Majestatis*, ipsorum processus instruerentur per Judices Ecclesiasticos, conformiter ad Sanctiones Canonicas, & formam in hoc Regno servari consuetam. Qua de re extat articulus in Summario Actorum Cleri Gallicani edit. 1680. *tom. 1. part. 1. tit. 1. cap. 2. art.* 37. *Les immunitez & exemptions acquises aux Cardinaux, Archevêques & Evêques doivent estre inviolablement gardées & observées dans ce Royaume. Ce qui fut ordonné par Sa Majesté par Arrest de son Conseil d' Etat du 26. Avril 1657. Et la Commission du 21. Septembre 1654. qui avoit esté envoyée au Parlament de Paris, pour faire le Procez à Monseigneur le Cardinal de Rets, fut declaré nulle; & qu' au cas qu' ils soient accusez du crime de leze-Majesté, leur procez sera instruit & jugé pour leurs personnes, par les Juges Ecclesiastiques, conformement aux saints Decrets & Constitutions Canoniques, & suivant les formes observées dans le Royaume aux causes des Evêques.* Id est: Immunitates, & exemptiones Cardinalibus, Archiepiscopis, & Episcopis partæ inviolabiliter conservandæ sunt in hocce Regno. Idque a sua Majestate statutum est per Edictum Consilii Status datum 26 April. 1657. Et Mandatum de 21. Septembris 1654. quod supremæ Curiæ Parisiensi missum fuerat, ut Dominus Cardinalis Retensis in jus vocaretur, nullius valoris declaratum est; ut in casum, quo de crimine læsæ Majestatis rei agerentur, ipsorum causa instrueretur, & judicaretur pro ipsorum persona per Ecclesiasticos Judices, conformiter ad Ecclesiastica Decreta, & Canonicas Sanctiones, & juxta morem in hoc Regno observatum in causa Episcoporum.

Sa Majesté donna une Declaration du même jour 26. Avril 1657. qui confirme ledit Arrest. Id est: Sua Majestas eodem die 26. Apr. 1657. Declarationem fecit, qua dictum Edictum confirmat.

XXXIX. Ex his satis intelligitur, quomodo Ecclesia fuerit sollicita, ne temere Episcopi accusarentur, aut damnarentur, neque inferioribus subderentur; dum non nisi causas criminales ipsorum coram multorum Episcoporum cœtu examinari & discuti voluit. Verum & ex his etiam intelligere possunt Episcopi, quod juxta mentem Ecclesiæ debeant se in omnibus irreprehensibiles exhibere, ne quis contra ipsos justam querelam habeat; neque hanc ab inferioribus Judicibus immunitatem in licentiam dominandi, aut liberius peccandi assumere. Sane dum hodie vix sæculo uno Synodus provincialis habetur, patet, quomodo ab omni pene Judice Episcopi in hujusmodi causis sint exempti.

CAPUT VI.

De sensu Canonis III. Sardicensis, & de tempore quo majores Causæ Episcoporum Sedi Apostolicæ reservatæ fuerunt.

1 *Synodus Sardicensis nihil decrevit adversus supremam Conciliorum Provincialium auctoritatem.*
2 *Revisio multum differt ab appellatione.*
3 *Isidorus sæculo* IX. *Canones Sardicenses in alienum sensum primus detorsit.*
4 *Eos exposuit, quasi tribuerent summo Pontifici jus rescindendi sententiam in Concilio Provinciali latam.*
5 *Ea expositio a summis probata Pontificibus, executioni mandata fuit.*
6 *Fuerunt sæculo* IX. *qui eam explicationem, vel rejecerunt, vel ea abusi sunt.*
7 *Hincmarus Laudunensis in Concilio Duziacensi damnatus, ea expositione suffultus ad summum Pontificem appellat.*
8 *Appellationem suscipit Adrianus II.*
9 *Adversus eam appellationem reclamant Hincmarus Remensis; & alii Episcopi Galli.*
10 *Se tuentur auctoritate Canonum Sardicensium.*
11 *Si causam retractari jubeat Pontifex, existimant eam retractari debere ab Episcopis Provinciæ, & locorum finitimorum.*
12 *Rogant ut Canones Sardicenses inviolati serventur.*
13 *Romani Pontifices nixi versione Isidori a se hos Canones observari arbitrabantur.*
14 *Id certum visum est Gregorio IV. ad quem Aldricus Cenomanensis appellaverat.*
15 *Creditum olim est sine auctoritate summi Pontificis deponi non posse Episcopum.*
16 *Eodem tempore non defuere, qui contrarium docuerunt, nixi Canonibus Nicænis.*
17 *Qui inter Episcopos Galliæ recipiebant falsas Decretales, ajebant iis non posse convelli Canones Nicænos.*
18 *Ex earum receptione manavit opinio, plurimas reservationes Sedi Apostolicæ factas descendere ex Apostolica ratione.*

☞ I COMMUNIS fuit Canonistarum sententia, ad Concilium Sardicense referendam esse primam originem juris, quod summi Pontifices in Canonicis Episcoporum judiciis sibi vindicarunt. Verum si rem propius introspiciamus, manifestum erit in eo Concilio nihil statutum fuisse adversus supremam Synodorum provincialium auctoritatem in causis Episcoporum judicandis. Patres Sardicenses summo Pontifici concesserunt tantum jus decernendi revisionem sententiæ a Concilio provinciali in Episcopum latæ, non autem jus recipiendi appellationem Episcopi condemnati, & rescindendi sententiam, quam tulerat Synodus provincialis.

II. Discrimen quippe est inter appellationem, & revisionem: illa integram causæ cognitionem transfert ad Judicem superiorem, qui post quæstionem discussam, eam in suo tribunali definit: at revisio definitivum judicium relinquit priori Jurisdictioni ea ratione, ut prioribus Judicibus novi etiam adjungantur, ut constat ex quadam Constitutione Græca, quam Cujacius in suis observationum libris restituit.

III. Cau-

III. Causæ Episcoporum in Synodis provincialibus fuerunt examinatæ, & definitæ usque ad nonum circiter sæculum, quo prodiit nova quædam Canonum collectio vulgo *Isidori Mercatoris*, cui hic impudentissimus falsarius inseruit non tantum confictas Decretales sub nomine primorum Pontificum Romanorum a Clemente usque ad Siricium (uti *num.* 16. *& seq.* superioris Cap. observatum est) sed & plures Synodorum Canones in alienum sensum detorsit, & in suam collectionem sic detortos transtulit, idque vel præcipue ad amplificandam Sedis Apostolicæ auctoritatem, & signanter in examinandis, & definiendis causis Episcoporum.

IV. Hunc in finem *Canonem III.* Sardicensem ita expressit, ut non obscure significetur Patres Concilii Sardicensis detulisse Romano Pontifici *judicium* de justitia, vel injustitia sententiæ in Synodo provinciali contra Episcopum prolatæ: quasi scilicet Romanus Episcopus causam examinaret, judicaretque non sententia contra Episcopum prolata justa vel injusta esset. Ita enim legit; *Osius Episcopus dixit, quod si aliquis Episcopus adjudicatus fuerit in aliqua causa, & putet se bonam causam habere, alterum judicium renovetur. Si vobis placet, sancti Petri Apostoli memoriam honoramus, ut scribatur vel ab his, qui examinaverunt, vel etiam ab aliis Episcopis, qui in Provincia proxima Romano Episcopo, & si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, & det Judices. Si autem probaverit talem causam, ut ea non refricentur quæ acta sunt, quæ decreverit Romanus Episcopus confirmata erunt. Si hoc ergo placet omnibus, statuatur*. *Synodus respondit: Placet* Apud Gratianum 6. *Quæst.* 4. *can.* 7.

Verba enim illa, *Quæ decreverit Romanus Episcopus confirmata erunt*, innuunt, Romano Episcopo delatum fuisse judicium de ipsa causa Episcopi cognoscendi, contra verum & genuinum sensum Canonis, & Patrum Sardicensium mentem, qui duntaxat a Romano Episcopo postulandum judicarunt, ut examinaret utrum post latum judicium in Synodo provinciali contra Episcopum causa esset rursus revidenda, & renovanda, & si Romanus Pontifex censeret non renovandum, cum *prius* judicata firma manerent, uti *n.* 9. Capitis præcedentis fuit expositum, & probatum hanc esse veram Canonis lectionem, quam exhibent tam Græcæ, quam Latinæ lectiones, atque præ cæteris lectio Gentiani Herveti: ut inde manifestum sit falsarium illum verba Canonis in gratiam Romani Pontificis in alienum sensum detorsisse.

V. Quemadmodum autem a Romanis Pontificibus, præsertim a tempore Nicolai I. confictæ Decretales, sub nomine primorum Romanorum Pontificum, tamquam vera, & authentica illorum Pontificum Decreta propugnata, & proposita fuere, & ad asserenda jura Sedis Apostolicæ assumpta; ita quoque & Canones Conciliorum, tametsi in alienum sensum in hac collectione inflexi, a Romanis Pontificibus pro tuenda Sedis Apostolicæ auctoritate impensi fuere.

VI. Verum sicuti non defuere sub idem tempus, qui epistolarum illarum auctoritatem admittere recusarunt, eo quod in Codice Canonum scilicet Dionysii Exigui (qui tum temporis pro Codice Canonum in Gallia receptus erat) non continerentur: ita & Canones in sensum alienum in hac collectione Isidori detorti; ab iisdem non admittebantur, sed eos prout in dicto Codice Dionysii expressi legebantur observandos contendebant.

Hujus rei exemplum occurrit in causa Hincmari Episcopi Laudunensis circa annum 865.

VII. Hic enim de pluribus criminibus accusatus, a suo Metropolitano Hincmaro Remensi ad Synodum Episcoporum evocatus, suæ causæ non satis fidens, priusquam sententia contra ipsum pronuntiaretur, ad Romanum Pontificem Adrianum II. appellandum censuit: idque auctoritate Canonum Sardicensium. Verba appellationis erant: *Alioquin secundum supra Canones & Decreta sanctæ Sedis, Romanæ Pontificum*, beati Petri Apostoli memoria honoretur, *& ut mihi nulla ab ullo violentia inferatur, propria voce atque libello* Sedem Apostolicam appello, *& hanc possessionem atque appellationem meam Domino nostro Regi Christianissimo a Primate Provinciæ meæ, cui hanc porrigo, dari deposco*.

Nihil evidentius, quam hic alludi ad Canones Sardicenses his verbis: *Beati Petri Apostoli memoria honoretur*, quæ ab ipso Osio in Concilio Sardicensi impensa fuere; ut hoc colore causam Athanasii, aliorumque Episcoporum orthodoxorum Orientalium ad Romanum Pontificem trahere posset.

VIII. Appellationem ab Hincmaro Laudunensi interjectam libenter suscepit Adrianus II. eumque, ut eam coram se prosequeretur, Romam evocavit.

IX. Verum Episcopi Gallicani, ac præ cæteris Hincmarus Remensis Archiepiscopus, cui ut Metropolitano suberat Laudunensis, eam appellationem tamquam frustratoriam, & sacris Canonibus adversam rejicientes, contra prædictum Hincmarum Laudunensem processerunt; atque tandem in Synodo Duziacensi anno 871. sententiam depositionis protulerunt.

X. Porro ex Actis Synodi habetur Episcopos Gallicanos auctoritatem Canonum Sardicensium eo tempore admisisse quidem; sed prout hi Canones in Codice Canonum vulgo Dionysii Exigui legebantur, uti & in ipsa Synodo relecti ab Adargario Diacono fuere: quin & in sententia nominatim declararunt se velle „ reservata per omnia juris privilegia Domini, & Patris nostri „ Adriani Apostolicæ, ac primæ Sedis Papæ, sicut sacri Sar- „ dicenses Canones decreverunt ". Nimirum ut post sententiam contra Episcopum in Synodo provinciali per Episcopos prolatam, integrum esset juxta Canones Sardicenses, rursus in Provincia judicium renovari, si Episcopo Romano visum esset judicium esse renovandum, prout Hincmarus Remensis ad ipsum Pontificem rescripsit, & ipsa Synodus Duziacensis in sua Synodica ad eumdem clarissimis terminis expressit.

XI. Rogat enim in primis, ut sententiam contra Laudunensem Episcopum a Synodo prolatam, sua velit auctoritate roborare; ac deinde subjungit: „ Et si forte, quod non putamus, visum „ vobis necessario fuerit, ut secundum Sardicenses Canones re- „ novetis judicium, & detis Judices, scribendo Episcopis, qui „ in finitimis, & vicinis Provinciis sunt, ut & ipsi diligenter „ omnia requirant, & juxta fidem veritatis definiant: vel si „ decreveritis mittere a latere vestro habentes auctoritatem ve- „ stram, qui cum Episcopis judicent, *eo in gradu adhuc non re-* „ *stituto* sicut sacri Sardicenses Canones præcipiunt, non abnuimus. *Tom.* 8. *Concil. General. col.* 1656.

Non abnuerunt igitur Episcopi Gallicani, ut post latam sententiam, conformiter ad Canones Sardicenses, judicium in Provincia rursus renovaretur, si ita Romano Pontifici visum fuisset, sed illud Patribus etiam Sardicensibus adversum arbitrantur, quod ad Sedem Apostolicam causæ Episcoporum per appellationem etiam ad *effectum suspensivum* trahi possent, ipsamque causam extra Provinciam dijudicari.

XII. Unde in eadem Synodica super articulo de non evocanda causa extra Provinciam, aut infirmanda sententia Synodi ante renovatum judicium, ipsos Canones Sardicenses inviolatos servari rogant. „ Verumtamen (inquiunt) quanta possumus devotio- „ nis humilitate; deposcimus, ut etiam in hac causa nobis ca- „ nonicam definitionem servetis: videlicet, ut si, quod non cre- „ dimus, ea, quæ regulariter definivimus, prout sacras regulas „ intelleximus, vobis præsentialiter non placuerit, vestra sen- „ tentia roborare; non antea communioni sacerdotali, a qua se- „ paratus est, restituatur, *antequam secundum regulas, & leges* „ *in Provincia*, in qua causæ gestæ, & judicatæ sunt, requi- „ rantur. Quia usque ad nostra tempora, nulla Patrum definitio- „ ne hoc Ecclesiis Gallicanis, & Belgicis est derogatum ".

XIII. Ex his & aliis, quæ *num.* 22. Cap. præced. notata sunt, intelligitur non sine fundamento a quibusdam observatum esse inter præcipua motiva, quibus Romani Pontifices causas Episcoporum ad se traxerunt, fuisse Canones Sardicenses, quos jam pridem Patribus Africanis pro Canonibus Nicænis in causa Apiarii Presbyteri Zosimus Papa, ejusque successores Bonifacius, & Cœlestinus per suos Legatos submiserunt, quemadmodum in Scholiis ad Canones Africanos observavimus; ac deinde eosdem in alienum sensum ex versione Isidori detortos eumdem in finem impenderunt.

Ostensum enim est *num.* 21. Cap. præced. Romanos Pontifices post publicatam collectionem vulgo Isidori ad vindicandum Sedi Apostolicæ causas Episcoporum, non tantum impendisse confictas Decretales in hanc collectionem per falsarium illum conjectas, sed & Canones notanter Sardicenses, per hunc falsarium in alienum sensum detortos, & in suam collectionem conjectos.

XIV. Et quidem Canones Sardicenses per Gregorium IV. ad quem Aldricus Cenomanensis appellaverat, fuisse impensos ex verbis Epistolæ, & fragmenti apud Gratianum relati (de quibus *num.* 21. Cap. præced. egimus) evidens est: quin ex iis adstruxisse jus Episcoporum appellandi a Synodo provinciali ad Sedem Apostolicam, etiam ante sententiam per Synodum provincialem prolatam, & quidem eo effectu, ut per hanc ad Sedem Apostolicam appellationem auctoritas Synodi provincialis pronuntiandi contra Episcopum pendente appellatione suspenderetur, & sententia Romani Pontificis ejusve Legati expectanda esset. Verba Epistolæ sunt: „ Mandamus, ut si aliquis, quod non „ optamus, suorum æmulorum Aldricum canonicæ Ecclesiæ „ Episcopum accusare damnabiliter attentaverit, *ut honoretur* „ *beati Petri Apostolorum principis memoria*, Ecclesiæque Roma- „ næ, cui præsedit privilegium, & nostri nominis auctoritas, „ liceat illi post auditionem Primatum Diœceseos, si necesse „ fuerit, nos appellare, & nostra auctoritate, aut ante nos aut „ ante Legatos *nostro ex latere missos juxta Patrum Decreta* suas „ exercere atque finire actiones ". Hic alludi ad Canones Sardicenses, eosque in alienum sensum detorqueri evidens est. Patres Sardicenses enim nonnisi ex quadam humanitate, & reverentia erga Sedem Petri, necnon ob necessitatem temporis ad honorandam Petri memoriam statuerunt, ut postquam Episcopi in sua Provincia essent damnati, posset scribi ad Romanum Pontificem, ut hic non de causa principali sententiam ferret, sed duntaxat examinaret utrum causa hujus Episcopi in Provincia rursus esset examinanda, sive *judicium renovandum*: interim *firma* manente priori sententia, donec Romanus Pontifex judicasset judicium renovandum, & in hoc novo judicio prior sententia esset retractata, uti *n.* 9. Cap. præced. fuit expositum, & latius in Scholiis ad nos Canones, & in Cap. præced. *n.* 16. ostensum fuit Pontifices hunc perversum Canonum Sardicensium sensum auctoritate Collectionis Isidorianæ, una cum falsis Decretalibus in ea contentis, ad stabiliendam auctoritatem Sedis Apostolicæ assumpsisse.

XV. Ex Actis Concilii Remensis, in quo causa depositionis Arnulphi Archiepiscopi Remensis agitata fuit, habemus inter Patres quoque agitatum fuisse, utrum penes Concilium esset auctoritas deponendi Episcopum, non interveniente sententia Romani Pontificis. Ad hæc ex iisdem Actis habetur, pro asserenda Romani Pontificis auctoritate, adductas fuisse falsas Decretales, quas Isidorus Mercator orbi obtruserat, & adnitentibus Romanis Pontificibus, notanter Nicolao I in auctoritatem erant receptæ.

XVI. Hoc autem, & ex iisdem Actis constat, non defuisse etiam tunc temporis Episcopos, qui auctoritatem Synodorum Episcopalium in deponendis Episcopis conformiter ad Nicænos Canones salvam esse sustinerent, neque Decreta Pontificum hisce Canonibus posse derogare. Pro hoc jure Synodorum sustinendo acriter, & vehementer peroravit in eadem Synodo Arnulphus Aurelianensis Episcopus, qui honorandam quidem memoriam sancti Petri, & Decreta Romanorum Pontificum veneranda, ac reverenter suscipienda præmonuit: „ Sed (ait) sal- „ va auctoritate Nicæni Concilii, quod eadem Romana Eccle- „ sia semper venerata est, statuta etiam sacrorum Canonum diver-

„ diversis locis, diversis temporibus sub eodem Spiritu Dei con„ ditorum in æternum valere præcipimus, ab omnibus servanda „ censemus “. Deinde monet, quod magnopere providendum sit, si Romani Pontificis nova Constitutio promulgatis legibus Canonum præjudicare potest; nihil profuturas leges conditas, cum ad unius arbitrium omnia dirigantur.

XVII. Ex discursu Arnulphi Episcopi Aurelianensis habetur, quod eo tempore; id est sub finem sæculi x. falsæ Decretales etiam ab Episcopis Gallicanis, ut *veneranda Romanorum Pontificum Decreta*, admitterentur: id unum contendentibus Episcopis Gallicanis, hæc Decreta Romanorum Pontificum non potuisse convellere Canones *Nicænos*, qui auctoritatem deponendi Episcopos Synodis provincialibus detulerant.

XVIII. Verum semel receptis his Decretalibus, tamquam genuinis Litteris seu Decretalibus Romanorum Pontificum, quorum nomina præferebant, haud difficile fuit Romanis Pontificibus sustinere, quod quæ in hisce Decretalibus Sedi Apostolicæ reservata asseruntur, ex Apostolica traditione descendant, atque ita quasi a Christo fuissent reservata Sedi Apostolicæ.

Et scitur, quod post receptas has Decretales persuasum fuerit permulta ex traditione Apostolica, Sedi Apostolicæ esse reservata, quæ demum sæculo IX. auctoritate harum Decretalium reservari cœperunt, inter quæ etiam depositio Episcoporum, quæ ut minus per novem sæcula auctoritate Synodi provincialis absque interventione Sedis Apostolicæ facta scitur; uti *Tom. I. part. I. tit. 15. cap. 5.* fuit observatum.

TITULUS QUARTUS.

DE DELICTIS ECCLESIASTICIS.

CAPUT PRIMUM.

Quomodo olim Episcopi de omnibus criminibus cognoverint, & quomodo hæc Episcoporum auctoritas imminuta?

1 *Per multa sæcula latissime se extendit Ecclesiæ auctoritas in crimina etiam laicorum.*
2 *Argumentum istius disciplinæ suppeditant Constitutiones vulgo Apostolicæ.*
3 *Episcopi in omnia crimina, etiam occulta, inquirebant, & quasi processum instituebant.*
4 *Hæc inquisitio & processus tendebant ad reconciliationem peccatoris.*
5 *Forum externum non erat separatum a foro interno, seu Sacramentali.*
6 *Non erat alius pro foro externo, alius pro foro interno constitutus.*
7 *Hæc disciplina videtur durasse per undecim sæcula.*
8 *Multa judicialia etiam interveniebant, quæ tamen indirecte spectabant ad Sacramentum Pœnitentiæ.*
9 *Circa sæculum* VII. *quædam crimina specialiter spectabant ad Episcopos; sed quidquid Episcopi agebant, spectabat ad Sacramentum Pœnitentiæ.*
10 *Ostenditur quomodo omnia crimina merito fuerint Jurisdictionis Ecclesiasticæ.*
11 *Nulla tunc erat criminum distinctio in Ecclesiastica, & Civilia, prout illa hodie accipiuntur.*
12 *Episcopus non vetabatur inquirere in crimina civilia etiam laicorum.*
13 *Episcopo non obstabat judicium laici.*
14 *Crimen civiliter punitum poterat postmodum etiam per Episcopum puniri.*
15 *Ratio istius disciplinæ.*
16 *Reprobantur, qui contrarium asserere volebant.*
17 *Qui Episcopis obedire renuebant, compellebantur per Magistratus Civiles.*
18 *Jurisdictio Episcoporum integra mansit, quamdiu forum externum fuit conjunctum cum interno.*
19 *Circa sæculum* XII. *utrumque forum separari cœpit.*
20 *Quæ fori judicialis sunt, Episcopi sibi vel Vicariis suis reservarunt, & quæ fori interni, inferioribus Presbyteri commiserunt.*
21 *Hæc fori separatione stabilita, Officiales Episcoporum de omni peccato cognoscere prætendebant.*
22 *Conforme responsum Innocentii III.*
23 *Posito hoc principio, omnium pene causas sibi attrahebant Judices Ecclesiastici.*
24 *Fundamentum Officialium erat, quod ad Ecclesiasticos pertineret remissio peccatorum.*
25 *Hæc ratio non concludebat pro foro contentioso.*
26 *Ob separationem fori Pœnitentialis a foro contentioso, cœperunt Judices Regii aliqua crimina sibi reservare.*
27 *Crimina, quæ nihil continent spirituale præter illud, quod concernit forum Sacramentale, non spectant ad cognitionem Officialium.*
28 *Ad illud forum spectantia remittuntur ad hujus fori Ministros.*
29 *Si crimen habeat aliquid spirituale præter illud, quod concernit forum Sacramentale, illud manet cognitionis Ecclesiasticæ.*
30 *Hinc invaluit distinctio criminum in Ecclesiastica, Civilia, & mixta.*

I. PRIMITUS latissime Ecclesiæ auctoritatem in puniendis quibuscumque etiam laicorum delictis, atque in ea inquirendi patuisse, multis ostendit Morinus De Administratione Sacramenti Pœnit. *lib. I. cap. 9. & 10.*

Imo asserere non dubitat, quod totis undecim & amplius sæculis eam in omnia crimina auctoritatem Ecclesia constantissime exercuerit. „ Quamquam enim (ait) toto illo tempore non„ nullas magni momenti varietates urgentibus de causis Episcopi „ in Ecclesiæ disciplinam, quæ pœnitentiam spectat, intule„ rint; constantissime tamen jurisdictionem suam in omnia cri„ mina etiam levissima; occulta & publica Sacramentali, ut „ nunc loquimur, ratione exercuerunt “.

II. Argumentum istius disciplinæ suppeditat totus liber secundus Constitutionum vulgo Apostolicarum, quæ licet Apostolis falso tribuantur, tamen antiquæ sunt, nec sæculo IV. recentiores videntur. In hoc porro libro „ nihil pene aliud tractatur „ quam modus ratioque, juxta quam Episcopus in judicandis, „ ac puniendis peccatis, recipiendis ad pœnitentiam peccatori„ bus sese gerere debeat; nec ulla unquam in eo distinctio pec„ catorum, cujus membrum foro Ecclesiastico, & pœnitentiæ „ non subjiciatur „: ait Morinus citato *cap. 10. num. 2.*

III. Ostendit ibidem multis ex antiquitate petitis testimoniis, Episcopos tum temporis in omni crimina etiam occulta inquisivisse, ac quasi processus instituisse: ut conformiter ad crimina detecta pœnitentias imponerent.

IV. Hoc tamen apprime notandum, quod dicat Morinus, Episcopos jurisdictionem suam tunc in *omnia* crimina exercuisse, *Sacramentali*, ut nunc loquimur, *ratione*,

Licet enim in peccata inquirerent, testes audirent, censuris, aliisque Canonicis pœnis contra peccatores procederent, tamen hæc omnia unice ad ipsius peccatoris reconciliationem tendebant: imo omnia, quæ Episcopi circa crimina exercebant, cum pœnitentiæ Sacramento connectebantur: atque ad ipsum forum internum Pœnitentiæ sive antecedenter, sive consequenter reducebantur.

V. Neque enim toto illo sæculorum undecim curriculo forum externum ab interno seu Sacramentali disjungebatur: sed hoc illi arcto vinculo connectebatur: sive potius quidquid in foro externo agebatur, ad forum internum Sacramenti Pœnitentiæ referebatur, uti fuse ibidem ostendit Morinus.

VI. „ Nec erat alius, qui excommunicationem, alius qui „ peccata solveret, ad quem soluta excommunicatione peccator „ esset remittendus; nec erat aliud tribunal, in quo excommu„ nicandus, vel excommunicatus judicabatur, aliud in quo Pœ„ nitens excommunicatione soluta: sed unus & idem homo, „ Episcopus scilicet vel Presbyter unius ejusdemque tribunalis „ præses id præstabat “.

VII. Hæc Morinus *cap. 10. num. 1.* qui addit *n. 11.* nihil hactenus a se inventum, quod probet, ante sæculum XII. forum externum ab interno fuisse separatum; aut Judicem peculiarem excommunicationis solvendæ, alium culpæ eluendæ destinatum fuisse.

VIII. „ Non eo tamen inficias (subdit Morinus) in ea Pœni„ tentiali criminum, præsertim publicorum vindicta multa ju„ dicialia tantum & cæremonialia adhibita fuisse, quæ indire„ cte & per accidens non ex sui natura ad Sacramentum Pœni„ tentiæ referebantur. Imo videtur necessarium, cum pœniten„ tiæ publicæ non instituerentur solum ut Deo satisfieret, sed „ etiam ut Ecclesia reorum pœnitentiis ædificaretur. Verum „ antiqui ad unum & idem tribunal utraque revocabant “.

IX. Illud quoque haud diffitetur circa sæculum VII. duplex quoddam forum invaluisse. Sub id enim tempus invaluit disciplina, ut de peccatis publicis *publica*, de occultis pœnitentia *occulta* ageretur. „ Publicorum itidem peccatorum Confessio, „ Pœnitentia, Absolutio, ad Episcopos, eorumque speciales De„ legatos pertinet: occultorum Confessio, Pœnitentia, Absolutio „ ad quoslibet Presbyteros. Duplex forum manifestissimum, cau„ sarumque materia longe diversa. Utrumque hoc forum a tem„ pore notato multis sæculis in Ecclesia fulgentissimum fuit “. Verum quidquid Episcopi, quidquid Presbyteri circa peccatores agebant, totum ad Sacramenti Pœnitentiæ administrationem, sive peccatorum curationem directe, vel indirecte pertinebat.

X. Cum igitur omnis Ecclesiastica auctoritas tum unice ad eluendas criminum maculas, aut etiam ad avertenda a reliquo populo scandala collimaret; neque forum externum & contentiosum a foro interno disjungeretur; ipsique Episcopi Sacramentali duntaxat ratione in crimina inquirerent, eaque punirent: non mirum, quod sicuti hodie nulla omnino crimina a foro *interno* sive

ſive Sacramentali ſubtrahuntur; ita toto illo tempore, quo utrumque forum manſit conjunctum, etiam crimina omnia auctoritati Eccleſiaſticæ manſerint ſubjecta, ut Eccleſiæ Miniſtri ſalutares pœnitentias etiam ſolemni quodam & judiciali modo decernerent, prout ſaluti peccatorum, & fidelium ædificationi convenire judicarent.

XI. Nulla igitur tum nota erat criminum diſtinctio in Eccleſiaſtica, & civilia, eo nimirum ſenſu, ut aliqua eſſent Judici civili reſervata privative ad Judicem Eccleſiaſticum, ſive Epiſcopum.

XII. Neque enim vetabatur Epiſcopus in crimina laicorum quantumvis *civilia*, puta furtum, homicidium, &c. inquirere; atque de his vel per propriam Confeſſionem, vel aliunde convictis, publicas vel occultas pœnitentias pro ratione criminum imponere; non quidem ad meram delictorum illorum vindictam, ſed ad delinquentium emendationem, & publici ſcandali reparationem.

XIII. Ulterius, quia eo tempore forum externum jungebatur interno; & quæ Epiſcopi agebant circa criminum inquiſitiones, & alia quæ ad forum externum pertinere videbantur, *Sacramentali ratione* exercebantur, ſive proxime aut remote, directe aut indirecte ad forum internum reducebantur: ideo judicium Magiſtratus civilis, vel ſententia aut pœna decreta contra delinquentes, non magis impediebat ipſam Juriſdictionem, ſeu auctoritatem eccleſiaſticam in puniendis eiſdem criminibus per pœnitentias publicas ſolemniter & judiciali quodam modo imponendas, quam hodie ſententia Judicis laici impediret Confeſſarios in iis, quæ forum *internum* ſpectant.

XIV. Quapropter ,, qui propter crimen lege civili punitus fuerat; quia civili examine & convictione crimen publicatum erat, ,, pœnitentiæ publicæ poſt toleratam pœnam civilem, ſive pe- ,, cuniariam, ſive corporalem, ſubjiciebatur: nonnumquam e- ,, tiam poſt actam pœnitentiam publicam pœna civili puniebatur ".

XV. Ita Morinus De Adminiſtratione Sacram. Pœnit. *l.* 7. *c.* 6. rationem hanc ſubjiciens: ,, Pœnitentiam enim ut medicinam ,, potiſſimum conſiderabant, peccatorem ut ægrotum: ideo pu- ,, nitum quidem propter crimen pœna civili cenſebant; non au- ,, tem ſanatum. Chriſtiana tantum pœnitentia eum vere ſana- ,, re, vulnera per peccatum inflicta obducere credebatur. Qua- ,, propter crimen actione civili detectum & condemnatum, me- ,, dicina pœnitentiali publice diligenter curabant ".

XVI. Plurima in probationem illius praxeos ibidem adducit teſtimonia, atque inter alia notat; quod ſub initium ſæculi X. nonnulli aſſerere præſumerent, poſt ſumptum Lege Civili de reis ſupplicium, nullam ſupereſſe Epiſcopis infligendarum pœnitentiarum auctoritatem, reique id impudenter contendebant jactantes, *nihil pertinere ad Epiſcopum, quæ a publico examinata dignoſcuntur & diſcuſſa*, uti legitur in Concilio Romano anni 904. *Can.* 12. reſpondetque Concilium: ,, Quod omnino irregulariter ,, inoleviſſe manifeſtum eſt. Habeant igitur Epiſcopi ſingularum ,, urbium in ſua diœceſi liberam poteſtatem adulteria & ſcelera ,, inquirere, ulciſci, & judicare ſecundum quod Canones cen- ,, ſuerunt, abſque impedimento alicujus. Et cum opus fuerit, ,, ad comprimendos rebelles, & contemptores, publicum placi- ,, tum convocent, non ad præjudicandum, ſed potius ad ea, ,, quæ Deo placita ſunt, & ſaluti animarum conveniunt, pro- ,, ſequendum ".

XVII. Quod hic dicit Concilium, aliquando ad comprimendos rebelles & contemptores, publicum placitum per Epiſcopos convocandum, diſciplinæ illorum temporum congruit. Id enim conſuetum erat, ut ſi Epiſcoporum judicio in ſuſcipiendis pœnitentiis Canonicis parere recuſarent criminum auctores, a Magiſtratibus Civilibus cogerentur.

Ut Epiſcopi inceſtuoſos penitus inveſtigare ſtudeant, omnino decernimus: ,, Qui ſi pœnitere noluerint, ab Eccleſia expellan- ,, tur " ait Concilium Moguntinum anno 816. *Can.* 28. additque: ,, Quod ſi Sacerdotum monitionibus noluerint aurem ac- ,, commodare, volentes in priſtinis perdurare criminibus, opor- ,, tet eos per ſæcularis potentiæ diſciplinam a tam prava con- ,, ſuetudine coerceri ".

Plurima in eam rem adducit Morinus *lib.* 7. *cap.* 5. eaque probant, eo tempore Epiſcopos juriſdictionem, & auctoritatem in utroque foro in omnia crimina etiam laicorum exercuiſſe.

XVIII. Porro hæc Epiſcoporum juriſdictio integra manſiſſe videtur uſque ad ſæculum XI. aut XII. quouſque ſcilicet ipſum forum externum ſeu contentioſum a foro interno, & Sacramentali non fuit omnino disjunctum.

XIX. Circa ſæculum XII. cum ,, Scolaſticæ Theologiæ funda- ,, menta jacerentur, brevique Scholas omnes occupaſſet (ait Mo- ,, rinus *lib.* 1. *c.* 9. *n.* 6.) forum pœnitentiale in praxi ſeparatim cœptum eſt a judiciali, & in varias perſonas transferri, ne E- ,, piſcopi, eorumque Vicarii negotiorum tam eccleſiaſticorum, ,, quam laicorum mole opprimerentur ".

XX. Deinde pergit Morinus: ,, Et licet hoc poſterius auctori- ,, tate, virtute, Spiritus Sancti communicatione priori plurimum ,, cedat, Primario tamen alicui presbytero ceteris dominaturo ,, delegatum eſt; prioris vero exercitium inferioribus, & vilio- ,, ribus presbyteris demandatum. Ille igitur primarius presbyter ,, Epiſcopi Vicarius civiles omnes criminaleſque Clericorum cau- ,, ſas, necnon Laicorum pleraſque judicavit, ſed cum juris for- ,, mulis, ſtrepituque & tumultu forenſi; Cenſuraſque Eccleſiaſti- ,, cas pro prudentia ſolus pronuntiavit, vel a jure illatas ſolus ,, declaravit, & executus eſt; ſolus quoque ab iiſdem Cenſuris ,, abſolutionem conceſſit, quam culpæ & peccatorum expun- ,, ctricem eſſe noluit, ne forum ſuum judiciale, & externum ,, cum pœnitentiali, & interno confunderet; neve, quod neceſ- ,, ſum fuiſſet, longas & multiformes ſecretæ omnium peccato- ,, rum confeſſionis ambages audiendo defatigaretur ".

XXI. Hac utriuſque fori ſeparatione ſtabilita, Epiſcopi, eorumque Officiales omnium criminum, & delictorum cognitionem, etiam adverſus laicos, ſibi ſecundum Canones vindicabant: imo de omni cauſa, ubi quæſtio de peccato videretur, cognoſcere prætendebant.

XXII. Hinc Innocentius III. in *Cap.* 13. ✠ *De Judiciis*, ſcribit Archiepiſcopis & Epiſcopis per Franciam conſtitutis: ,, Non ,, intendimus judicare de feudo, cujus ad ipſum (Regem) ſpe- ,, ctat judicium, niſi forte juri communi per ſpeciale privile- ,, gium, vel contrariam conſuetudinem aliquid ſit detractum; ,, ſed decernere *de peccato*, cujus ad nos pertinet ſine dubita- ,, tione cenſura, quam in quemlibet exercere poſſumus, & de- ,, bemus... Nullus qui ſit ſanæ mentis ignorat, quin ad offi- ,, cium noſtrum ſpectet de quocumque mortali peccato corripe- ,, re quemlibet Chriſtianum, & ſi correptionem contempſerit, ,, per diſtrictionem eccleſiaſticam coercere ".

XXIII. Poſito hoc principio, non tantum de quibuslibet criminibus, ſed de omnibus pene cauſis civilibus cognitionem ſibi competere contendebant Eccleſiaſtici; uti ſupra *tit.* 1. *c.* 1. oſtendi, & videri poteſt ex iis, quæ in famoſa illa diſceptatione inter Petrum Cugnerium, & Bertrandum Epiſcopum Æduenſem coram Philippo Valeſio objecta, & reſponſa ſunt.

XXIV. Hoc ex reſponſis Bertrandi intelligitur, ipſum juriſdictionem & auctoritatem eccleſiaſticam præcipue defendiſſe hac inter alias ratione, quod peccatum interveniret, cujus remiſſio ad Epiſcopos attinet. Id & ad citatum *cap.* 13. *de Judiciis*, ubi Innocentius dicit ſe non velle judicare de feudo, ſed de peccato indicat Gloſſa dicens: ***Tantum ratione peccati, & inducendo ad pœnitentiam.***

XXV. Hæc ratio quidem concludebat pro foro Sacramentali, & iis; quæ ad forum illud referuntur; at quoad forum externum, & contentioſum haud concludebat.

XXVI. Quare Judices Regii animadvertentes, forum externum & contentioſum eſſe plane a foro interno, & Sacramentali jam ſeparatum, neque amplius procedi ab Epiſcopis ſeu eorum Officialibus *ratione Sacramentali*; neque pœnas canonicas infligi per modum ſalutaris, & medicinalis pœnitentiæ in ordine ad purgationem delictorum, ſed modo omnino forenſi, & ſtrepitu judiciali, non ad ipſos criminoſos diſponendum ad remiſſionem ſuorum delictorum, ſed ad meram vindictam pecuniariam, vel corporalem; cœperunt laicorum cauſas criminales, non ſecus ac civiles, ſibi reſervare.

XXVII. Cum enim quædam eſſent crimina, in quibus nihil omnino eſſet ſpirituale, nihilque quod ad forum eccleſiaſticum ſpectaret, niſi ipſius peccati coram Deo remiſſio, aut abſolutio vigore clavium a Sacerdote obtinenda, viſum fuit, cognitionem hujuſmodi criminum ad judicium, ſive forum Officialis non ſpectare, ſed potius ad laicale, quantum ad pœnam externam, & civilem iſtorum criminum: quandoquidem nihil in crimine occurrat ſpirituale præter illud, quod unice ſpectat forum Sacramentale, & internum, a foro contentioſo, & externo plane diſtinctum: in tantum quidem, ut ſæpius ipſa fori contentioſi juriſdictio competat iis, qui ipſius Juriſdictionis Sacramentalis ſunt incapaces.

XXVIII. Illud autem, quod forum internum, & Sacramentale ſpectat, ad ipſos Sacerdotes, & Epiſcopos hujus fori miniſtros remittitur: & quia olim forum externum, & internum non erant diſtincta, hinc de omnibus criminibus cognoſcebat Epiſcopus, ejuſve Vicarius; ſed in ordine ad forum internum, uti ſupra expoſitum eſt.

XXIX. Si vero crimen præter illa, quæ forum internum concernunt, habeat aliquid ſpiritualitatis, etiam ratione illius, etiamnum hodie Judicis Eccleſiaſtici cognitio eſt contra laicos.

XXX. Hinc ad exemplum cauſarum Civilium, hodie invaluit diviſio delictorum in Civilia Eccleſiaſtica, & mixta. De prioribus ſolus Judex laicus contra laicos cognoſcit; neque ratione horum coram Officiali Epiſcopi citari poteſt. De Eccleſiaſticis ſolus Judex eccleſiaſticus etiam contra laicos cognoſcit. De mixtis uterque per præventionem. Quæ autem crimina ſint unius alteriuſve generis, in progreſſu videbitur.

CAPUT II.

De Crimine hæreſis, & ſchiſmatis.

1 *Difficulter definitur quid ſit hæreſis, aut quis ſit Hæreticus.*
2 *Minus docti ſubinde putant hæreſes, quæ non ſunt.*
3 *Simplices interdum ut Hæreticos quoſdam perſequentes, hæreſes faciunt.*
4 *Arcadius Imperator declaravit, quos Hæreticorum numero haberi vellet.*
5 *Laudabile fuit hoc Arcadii conſilium, & quare?*
6 *Requirit Arcadius, ne quis a* judicio Catholicæ Religionis *deviet; ſive ab eo, quod Catholica Religio credendum proponit.*
7 *Hoc eſt, quod verbo Dei ſcripto vel non ſcripto continetur.*
8 *Quod ad hæreſim requiſivit Arcadius, hodie ab omnibus requiritur.*
9 *Poteſt quis a verbo Dei deviare ſine hæreſi, ſi ab Eccleſia ut verbum Dei nondum ſit propoſitum.*
10 *Multa ſunt, quæ ob defectum hujus propoſitionis ad* fidei *certitudinem non pertingunt.*
11 *Utile admodum eſt, diſcernere quæ fidei ſunt, ab iis quæ fidei non ſunt.*
12 *Ad cognoſcendam fidem Eccleſiæ Catholicæ nonnumquam exemplum Catholicorum Epiſcoporum propoſitum fuit.*

13 Hoc

I. QUID sit hæresis, & quidem aliquem Hæreticum faciat, ,, regulari aliqua definitione comprehendi, sicut ego existimo, aut omnino non potest, aut difficillime potest ", ait S. Augustinus *libro* De Hæresibus *in Præfat.*

Eamdem difficultatem exaggerat in *Epistola* 222. ad Quodvultdeum (qui a S. Augustino librum De Hæresibus, quæ hactenus fuerant, scribi petierat) ubi narrat, quod Philastrius quidam Brixiensis Episcopus scripsisset librum De Hæresibus, hicque numeraverit hæreses, quæ in populo Judaico fuerint ante adventum Domini 28. & exortas post Domini adventum 128 Epiphanius autem Episcopus Cyprius scripserit quoque librum de eadem materia; sed ipse utriusque temporis hæreses colligens, 80. complexus est.

Post hæc subjungit Augustinus: ,, Cum ergo ambo id vellent ,, facere, quod a me petis; quantum tamen inter se differant ,, de numero interim sectarum vides: quod utique non evenisset, nisi aliud uni eorum videretur esse hæresis, & aliud alteri. Neque enim putandum est, aliquas ignorasse Epiphanium, quas noverat Philastrius; cum Epiphanium longe Philastrio doctiorem invenerimus; ita ut Philastrium potius dicere debemus latuisse plurimas, si tamen plures esset ille complexus, & iste pauciores. Sed procul dubio in ea quæstione, ubi disceptabatur quid sit hæresis, non idem videbatur ambobus, & revera omnibus definire difficile est, & ideo cavendum, cum omnes in numerum redigere conamur, ne prætermittamus aliquas, quamvis hæreses sint, aut annumeremus aliquas, cum hæreses non sint.

II. Hinc in primis habemus, non tantum visum esse Augustino, difficile esse definire quid sit hæresis, vel quis sit Hæreticus dicendus; sed etiam nonnumquam, minus doctum; & instructum hæreses putare aut fingere, quas non esse hæreses doctior novit; uti in Philiastrio & Epiphanio contigisse hic monet Augustinus.

III. Et S. Gregorius *lib.* 9. *Epist.* 39. scribens Theotistæ Patriciæ, ait: ,, Quod sint multi Fidelium, qui imperito zelo succenduntur, & sæpe dum quosdam quasi Hæreticos insequuntur, hæreses faciunt ".

IV. Arcadius Imperator sub finem sæculi IV. postquam jam variæ leges contra Hæreticos latæ essent, declaravit, qui Hæreticorum vocabulo contineantur, & latis adversus eo Sanctionibus debeant succumbere, nimirum *qui vel levi argumento a judicio Catholicæ Religionis, & tramite detecti fuerint deviare*. Extat in *L.* 28. *Cod. Theod. De Hæreticis*. Et referuntur jam citata verba in *L.* 2. §. 1. *Cod. Justin. eod. tit.*

Hanc legem hodie inter celebratissimas esse in argumento de Hæreticis, & quæstionem capitalem decidere, scilicet definitionem Hæreticorum, & proinde hæreseos, recte monet Jacobus Gothofredus in notis ad hanc Legem in Codice Theodosiano.

V. Ubi etiam notat, quam laudabile, & Christiano Principe dignum fuerit hoc Arcadii consilium. ,, Sæpe enim, dum in ,, incerto vagantur criminum Interpretatores, luctuosa Regna, ,, Resque publicæ tumultu, imo & Ecclesiæ colliduntur, atque ,, innoxius sæpe sanguis effunditur: quod ne in veris quidem, ,, & agnitis Hæreticis Arcadius *hujus legis* Auctor unquam sustinuit ".

VI. Vult ergo Arcadius, eos Hæreticos esse censendos, *qui a judicio Catholicæ Religionis, & tramite detecti fuerint deviare*.

In primis itaque inspiciendum, quid hic per *judicium Catholicæ Religionis, & tramitem*, intelligat Arcadius.

Indubie aliud noluit Arcadius, quam deflectendum non esse ab iis, quæ ipsa Catholica Religio proponit, & judicat esse credenda, & tenenda.

VII. Cum autem Catholica Religio nihil aliud fide credendum proponat, nisi quod a Christo, vel scripto, vel verbo per traditionem Apostolicam accepit, videtur Arcadius hic idem voluisse, quod jam antea ex mente suorum Prædecessorum dixerat Gratianus Imperator in *L.* 1. *Cod. Ne sanctum Baptisma iteretur*; ubi condemnans Anabaptistas sive iterantes Baptismum, ait: ,, Nihil enim aliud præcipi volumus, quam quod Evangeliorum, & Apostolorum fides, & traditio incorrupta servavit ". Quia nimirum Catholica Religio nihil aliud *fide* credendum proponit: & consequenter qui hæc tenet, a judicio Catholicæ Religionis, & tramite non convincitur deviare.

VIII. Quod tradidere hic Imperatores, hodie & uno consensu tradunt Canonistæ, & Theologi, dum ad hæresim requirunt deviationem ab articulo, quem Ecclesia seu Religio Catholica tamquam *fidei* articulum credendum ac tenendum proponit. ,, Illud omne & solum est de fide Catholica, quod est revelatum in verbo Dei & propositum omnibus ab Ecclesia Catholica fide divina credendum ": ait doctissimus Franciscus Veronius in *Regula Fidei Catholicæ cap.* 1. §. 1.

IX. Nequaquam igitur sufficit, ut Hæreticus quispiam habeatur, eum deviare aut dissentire ab aliquo articulo, qui in verbo Dei continetur, nisi ipsum contineri Religio, sive Ecclesia Catholica declaraverit, eumque tamquam a Deo revelatum, & consequenter *fide divina* credendum proposuerit; uti recte monet ibidem Veronius §. 2. ,, Quia revelatum quidem est in verbo divino, sed quod interprete egeat, & necdum Ecclesia sensum verbi Dei seu scripti seu traditi aperuerit, sicque nondum definierit; & proinde nondum proposuerit, hoc vel illud esse fide credendum ".

X. Hæc Veronius, qui ibidem §. 3. recenset multa, quæ ad certitudinem fidei non perveniunt; eo quod non contineantur in *verbo Dei* scripto aut *non scripto*: & §. 4. late ostendit, quibus non possit attribui certitudo *fidei divinæ*; quia necdum sunt ab Ecclesia Catholica tamquam talia Fidelibus proposita.

XI. Post hæc descendendo ad particulares materias, examinat & segregat ea, quæ *fidei* sunt, ab iis quæ ad eam fidei certitudinem hactenus non pertigerunt; idque ea eruditione, & exactitudine, ut de hac *Regula fidei* pronuntiare non dubitarent illustrissimi, & doctissimi VValenburchici: ,, Æstimamus hunc Tractatum adeo excellentem, ut merito plurimum fiat apud illos, qui operam salutarem impendunt reducendis errantibus ab hæresi, & schismate ad unitatem veritatemque Ecclesiæ Catholicæ ". Sane nihil esse Hæreticis convertendis, & supervacaneis disputationibus, & contentionibus resecandis utilius, quam exacte discernere dogmata Ecclesiæ Catholicæ a dogmatibus sive sententiis particularium Auctorum, vel etiam Scholarum, notum est: & bene observavit Episcopus Meldensis in famosa illa ac probatissima *Fidei Expositione*, quæ superiori sæculo sæpius edita est (*a*).

XII. Jam pridem Imperatores, ut normam & regulam seu typum fidei Catholicæ populis sibi subditis exponerent, eos nonnumquam ad fidem illustrium Ecclesiarum, & præcipuorum Episcoporum, qui tum in fide Catholica præcipue eminebant, remi-

(a) De distinctione, quæ collocari debet inter fidei dogmata, & opiniones Theologorum, legatur opus Gallico idiomate conscriptum, quod in fronte gerit hunc titulum, *Examen des défauts Théologiques*. Publici juris cœpit fieri ann. 1744. Legi potissimum debet tomus primus, Sect. 7. cap. 1. &c.

remiserunt; ut nimirum cum his in fide convenirent; ac una brevem formulam *fidei*, illi præcipue hæresi, quæ tum exurgebat, oppositam proponebant.

XIII. Hoc consilio anno 380. Theodosius Imperator, ut populos sibi subjectos contra hæresim Arianam muniret, & in fide Catholica firmaret, Rescripto suo significavit, „ se velle, ut omnes subditi sui eam Religionem sequerentur, quam Petrus Apostolorum Princeps Romanus ab initio tradidisset; & quam eo tempore Damasus Romanæ urbis Episcopus, ac Petrus Alexandrinus servarent. Utque eorum duntaxat Ecclesia, qui divinam Trinitatem æquali honore colerent, Catholica nominaretur: qui vero aliter sentirent, Hæretici dicerentur, infamesque essent, seque scirent supplicio afficiendos ".

XIV. Hæc Sozomenus *lib. 7. Hist. Eccles. cap.* 4. extatque ipsum Edictum in *L.* 1. *Cod. de Fide Catholica*, his verbis expressum: „ Cunctos populos, quos Clementiæ nostræ regit imperium, in tali volumus Religione versari, quam divum Petrum Apostolum tradidisse Romanis, Religio usque adhuc ab ipso insinuata declarat; quamque Pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandriæ Episcopum virum Apostolicæ sanctitatis; hoc est, ut secundum Apostolicam disciplinam, Evangelicamque doctrinam, Patris & Filii & Spiritus sancti unam Deitatem sub pari Majestate, & sub pia Trinitate credamus ". Edictum hoc recitans Baronius ad annum 380. vocat *auream Sanctionem*.

XV. Notatu dignum quod scribit Sozomenus, Theodosium ad hanc legem descendisse, „ cum apud se reputasset satius esse, ut suam de divinitate sententiam ipse subditis suis palam prædiceret, ne vim inferre videretur, repente invitis quid colendum esset præcipiendo ".

Hoc exemplo ostenditur, populis prius clare exponendum, quid *credere* oporteat, quam eos ut Hæreticos insectari.

XVI. Theodosius igitur populis non proponit tantum in generali fidem Catholicæ Ecclesiæ, sed primum eis exemplum Ecclesiæ Romanæ præferendum dixit his verbis: „ In tali volumus Religione versari, quam divum Petrum tradidisse Romanis, Religio *usque adhuc* (vel ut in Codice Theodosiano legitur, *usque nunc*) ab ipso insinuata declarat ". Quibus verbis non tantum Romanis semel traditam Religionem testatur, verum eamdem ita traditam, ut deinceps ad hanc diem in tradita semel Religione perstituerint, id enim est quod indicat his verbis, *usque nunc ab ipso insinuata declarat*, quod traditum semel, deinceps in sinu custoditum habetur, servaturque.

XVII. Et sane ad Ecclesiam Romanam antiquitus remissos Fideles, ut ab ea fidem ab Apostolis traditam, & conservatam acciperent, Patrum scripta testantur. Et quidem S. Irenæus Lugdunensis Episcopus de ipsa Romana Ecclesia scribit: *Hujus exempli pravam omnem disciplinam profligamus*. Rationem ipsam hoc Imperatorio Edicto expressam subjiciens *lib. 3. adversus Hæreses cap.* 3. „ Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem convenire Ecclesiam; hoc est, eos qui sunt undique fideles: in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea, quæ ab Apostolis est traditio ".

XVIII Ad hæc proponit Theodosius, sequendum exemplum duorum Catholicorum Episcoporum; ac in primis Damasi Romani Episcopi: *Quemque*, (scilicet fidem) *Pontificem* DAMASUM *sequi claret*. Dein Petrum Alexandriæ Episcopum adjungit, eique copulat, *Virum Apostolicæ sanctitatis*.

Sane sub idem tempus S. Hieronymus simili prorsus ratione, & exemplo, quo Theodosius in hoc Edicto, ad eorumdem Damasi & Petri fidem provocandum esse duxit, Epistola ad Marcum Presbyterum: „ Hæreticus, inquit, vocor prædicans ὁμοούσιον Trinitatem, Sabellianæ impietatis arguor, tres subsistentes veras, integras, perfectasque Personas indefessa voce pronuntians: si ab Arianis, merito: si ab Orthodoxis, qui hujusmodi arguant fidem, Orthodoxi esse desierunt; aut si iis placet, Hæreticum me cum Occidente, Hæreticum me cum Ægypto, hoc est, cum *Damaso Petroque* condemnent. Quid unum hominem, exceptis sociis, criminantur ".

Similia, quæ morem antiquum provocandi ad fidem Episcoporum Ecclesiæ Romanæ & Alexandrinæ probant, occurrunt apud Ambrosium, Rufinum, quin & Athanasium; uti ostendit Jacobus Gothofredus in notis ad *L.* 2. *Cod. Theod. De Fide Catholica*.

XIX. Eumdem morem, scilicet ad exemplum Catholicorum Episcoporum provocandi, sequuti sunt Theodosius Junior in *L. fin. Cod. Theod. De his qui super Religione contendunt*, ubi provocat ad exemplum Arsacii Episcopi Constantinopolitani Theophili Episcopi Alexandrini, & Porphyri Antiocheni *Reverendissimorum sacræ legis Antistitum*. Sequutus est Marcianus Imperator in *L.* 8. *Cod. de Hæreticis*, ubi ait: *Et sicut Athanasius, & Theophilus, & Cyrillus sanctæ recordationis Episcopi Alexandrinæ Ecclesiæ credebant*.

XX. Frequentissimum quoque fuit, ad Conciliorum præsertim generalium definitiones revocare; eosque pro Hæreticis declarare qui hisce definitionibus acquiescere nolunt: quemadmodum de quatuor Conciliis, Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino, & Chalcedonensi diversis Sanctionibus (quæ habentur sub titulo Codicis *De fide Catholica*) edixit Imperator Justinianus; & in *Novella* 131. *cap.* 1. de his quatuor Conciliis loquens, ait: „ Prædictarum enim Synodorum dogmata sicut sanctas Scripturas accipimus, & regulas sicut leges observamus ".

Novum ergo non est, quod vel ad Conciliorum Canones, certamve fidei formulam remmittatur populus, ut *judicium Catholicæ Religionis*, a quo deviare nefas sit, cognoscere queat; præsertim circa hæreses, a quibus maxime populo timendum, & ipsis Pastoribus præcipue invigilandum.

XXI. Hoc consilio confecta & proposita formula, sive professio fidei hodie usitatissima & frequentissima auctoritate Pii IV. Pontificis publicata, in qua speciatim fides Ecclesiæ Catholicæ exponitur contra hæreses tum præcipue dominantes, addita hac generali clausula: " Cetera item omnia a sacris Canonibus, & œcumenicis Conciliis, ac præcipue a sacrosancta Synodo Tridentina tradita, definita, & declarata, indubitanter recipio, atque profiteor „.

XXII. Qui igitur *a judicio Catholicæ Religionis, & tramite* sic proposito *detecti fuerint deviare*; merito Arcadius Imperator in citata *lege* 28. eos Hæreticis accensendos declarat: hoc est, qui peculiarem sibi in rebus fidei viam muniunt, & alienam a *judicio Catholicæ Religionis, & tramite* sententiam proponunt, novoque *tramite* incedere volunt, sive ut idem ipse Arcadius loquitur in *L.* 13. *Cod. De Paganis*: *A Catholicæ Religionis dogmate, deviare* Contendunt.

XXIII. Hac autem loquendi formula sat innuit, non sufficere ad hæresim, simpliciter a judicio Chatolicæ Religionis & tramite *deviare*; sed requiri, ut deviare *contendat*, sive quadam *animositate* in judicium oppositum feratur, sive errorem tueatur *pervicaci animositate*; uti notat Glossa a *L.* 3. *Cod. De Hæreticis*.

XXIV. Et ut jam pridem recte dixit Augustinus *Epist.* 43. Qui sententiam suam quamvis falsam atque perversam nulla *pertinaci* animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed a seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt; quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter Hæreticos deputandi „. Apud Gratianum *Caus.* 24. *quæst.* 3. *Can.* 29. ubi Glossa notat, verbo *pertinaci*: " Licet ergo teneat aliquis ea, quæ sunt contra fidem, dummodo paratus sit corrigi, non est habendus Hæreticus „.

XXV. Hac ratione Concilium Lateranense sub Innocentio III. in *Cap.* 2. *De summa Trinitate*, damnatis opinionibus Abbatis Joachim, ipsum nihilominus ab hæresi absolvit: " Cum omnia scripta sua nobis (ait Innocentius III.) assignari mandaverit Apostolicæ Sedis judicio approbanda, seu etiam corrigenda„. Hinc commune illud a Canonistis probatum axioma: *Non error, sed erroris pertinacia Hæreticum facit*.

XXVI. Vult Arcadius in sæpe citata Lege, eos pro hæreticis habendos, non qui dicuntur aut accusantur a judicio Catholicæ Religionis, & tramite deviare, sed *detecti fuerint* deviare; hoc est, convicti & plene probati fuerint *deviare*; idque ad eum modum, quo crimen probari debet, priusquam quis tamquam criminis auctor damnari possit; uti bene ostendit Jacobus Gothofredus ad citatam *Legem* 28. in Codice Theodosiano; probatque hæc verba *Levi argumento* non posse accipi pro *levi* præsumptione aut suspicione; quasi sufficeret *levis* probatio vel præsumptio aut suspicio, ut quis habeatur *hæreticus*, & ut talis condemnetur: sed vocem *argumento*, accipi hoc loco pro articulo dogmatico; sensumque Arcadii esse, eum pro hæretico habendum, qui in quocumque articulo, quantumvis *levis* ipsi videatur, a judicio Catholicæ Religionis, & tramite deviare convictus fuerit: adeoque verba illa, *levi argumento*, jungenda non esse cum voce *detecti*, sed cum verbo *deviare*; uti etiam probat Tuidenus in Codice *h. tit.*

XXVII. Et sane cum crimen *hæresis* sit crimen enorme, & gravissimis annumeretur; ac insuper difficulter sciatur, quis hæreticus sit censendus, indubie exacta, & admodum clara probatio requirenda est, antequam quis de hoc crimine condemnetur; præsertim si de cætero inter Catholicos hactenus versetur, & Catholicam fidem publice profiteatur, ejusque communioni adhæreat.

XXVIII. Scitur quam injuste jam pridem etiam sanctissimi, & maxime Orthodoxi Episcopi, a reque tamquam hæretici accusati fuerint, & quomodo etiam optimis quibusvis Principibus, & Prælatis subreptum fuerit.

XXIV. Notum quomodo aliquando in S. Joannem Chrysostomum concitatus fuerit S. Epiphanius, ejusque contubernium, ac communionem detestaverit, eo quod nollet ipse Chrysostomus damnare ut hæreticos, contra quos Epiphanius jam præventus erat: cum Chrysostomus *ante causæ cognitionem hæc facere haudquaquam justum esse duceret*, uti narrat Sozomenus *lib. 8. Hist. Eccles. cap.* 14.

XXX. Ad hæc notatu dignum, quod sequenti *cap.* 15. subjungit Sozomenus de Epiphanio. Cum enim Ammonius, & qui cum illo erant, adiissent Epiphanium, eique dixisset Ammonius: „ Libenter equidem discerem, utrum aliquando in discipulos, aut in libros nostros incideris; illo (Epiphanio) negante, iterum quæsivit Ammonius: Unde ergo hæreticos illos esse judicasti, qui nullum habes argumentum, quo sententiam illorum possis convincere? Et cum Epiphanius diceret, id se auditu accepisse: nos vero, ait Ammonius, plane contrarium fecimus. Nam & discipulos tuos sæpenumero vidimus, & libros perlegimus: ex quibus unus est, qui Ancoratus inscribitur; cumque multi vituperare te, & tamquam hæreticum calumniari vellent, nos pro parte, uti par erat, propugnavimus, & causæ tuæ defensionem suscepimus. Proinde nec tu ex solo auditu absentes damnare debuisti, quos nequaquam tu ipse certis argumentis inductus conviceras; nec ejusmodi gratiam referri laudatoribus tuis ".

Hæc Sozomenus, qui addit: „ Post hæc Epiphanius lenius eos allocutus, tum quidem a se dimisit ".

XXXI. Interim ex hac historia patescit, quomodo in hac hæresis accusatione obripi possit, si vagis & incertis accusationibus, & aliorum relationi aures præbeantur: quia & similes accusationes tametsi zelo fidei & religionis tegantur, non raro tamen ex quadam particulari accusantium in accusatos passione pro-

procedunt; quemadmodum veriſimile eſt, Epiphanium agnoviſſe, accuſationes ſuſcitatas in S. Chryſoſtomum ex ſingulari Thophili Alexandrini invidia proceſſiſſe; ipſumque propterea Epiphanium relicta Conſtantinopoli Cyprum navigaſſe, uti notat Antonius Godeau Epiſcopus Vincienſis in ſua Hiſtoria, ad annum 402. *cap.* 6.

XXXII. Sollicite ergo cavendum, ne quis de hæreſi damnetur, aut ut hæreticus habeatur, niſi *a judicio Catholicæ Religionis, & tramite fuerit* convictus *deviare*; uti loquitur Arcadius Imperator.

XXXIII. Hanc æquiſſimam juſtiſſimamque regulam ſequutus eſt Pontifex Innocentius XII. in Brevi ad Belgii Epiſcopos 6. Februarii 1694. Ipſis, quantum in Domino poteſt, injungit: „ Ne „ ulla ratione quemquam vaga iſta accuſatione & invidioſo no„ mine Janſeniſmi traduci aut nuncupare ſinatis, niſi prius ſu„ ſpectum eſſe *legitime* conſtiterit, aliquam ex his Propoſitio„ nibus docuiſſe, aut tenuiſſe; nec quemquam ſub hoc præ„ textu repelli ab officiis, muniis, Beneficiis, gradibus, ac „ concionibus habendis, vel ab alia quacumque functione Eccle„ ſiaſtica permittatis, niſi *ſervato Juris ordine*, eam pœnam, „ quæ viris alioquin Catholicis graviſſima eſt, commeruiſſe *pro*„ *batum* fuerit “.

XXXIV. Porro quia nulla hæreſis eſt, nulluſque judicari poteſt hæreticus, niſi a judicio Catholicæ Religionis, ſive dogmate Eccleſiæ cum pertinacia recedatur, hinc apud omnes in confeſſo eſt, crimen hæreſis eſſe crimen Eccleſiaſticum; ipſiſque Epiſcopis de hæreſi cognitionem primario competere: *Cum eorum ſit miniſterii de dogmatibus judicare*, ait S. Ambroſius *Epiſt.* 32.

XXXV. Hinc Bonifacius VIII. in *Cap.* 18. *De Hæreticis in* 6. „ prohibet diſtrictius Poteſtatibus & Dominis temporalibus, & „ Rectoribus, eorumdemque Officialibus, ne ipſi de hoc crimi„ ne (cum *mere* ſit *Eccleſiaſticum*) quoquo modo cognoſcant vel „ judicent “.

XXXVI. Conformiter ad hunc textum concordi Canoniſtarum ſententia receptum eſt, hoc crimen mere eſſe Eccleſiaſticum; ita ut tam contra laicos, quam Clericos Judex Eccleſiaſticus privative ad Judicem ſæcularem cognoſcat, quemadmodum notavit Julius Clarus *lib.* 5. *Sentent.* §. *Hæreſis*, dicens: „ Crimen hæ„ reſis eſt mere Eccleſiaſticum, & ideo ejus cognitio ad ſolos „ Judices Eccleſiaſticos ſpectat, neque poteſt Judex laicus aliquo „ modo in eo ſe intromittere, & cum hac concluſione *tranſeunt* „ *omnes* indifferenter “.

XXXVII. Concordata Brabantiæ inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem *tit* 9. *art.* 1. habent crimen hæreſis pro mere Eccleſiaſtico, de quo *cognoſcet ſolus Epiſcopus*; „ ſalva tamen „ (inquiunt) Principi apprehenſione, & detentione perſona„ rum de hæreſi ſuſpectarum, necnon annotatione, & confi„ ſcatione bonorum de hæreſi condemnatorum. Ex quibus Epi„ ſcopus moderatas expenſas habebit, ſi de crimine hæreſis co„ gnoverit, reſervata etiam eidem Principi punitione eorum, „ qui contra prohibitionem ſuam aſſerunt propoſitiones *jam ut* „ hæreticas damnatas, aut quid aliud contra mandata, ſeu pro„ hibitiones faciunt (ad juvandum negotium fidei) facta, vel „ facta “.

XXXVIII. In Gallia quoque crimen hæreſis in quantum ſpectat deviationem a judicio ſeu cognitione Religionis Catholicæ, ſpectat ad Judicem Eccleſiaſticum ex Ordinatione Henrici II. Regis Galliæ de 11. Februar. 1549. *art.* 1. ubi quidem injungit Judicibus & Magiſtratibus laicis, ut conjunctim vel diviſim cognoſcant de materiis concernentibus factum hæreſis; ſed dumtaxat quantum ad informationem & Decretum: cum obligatione eoſdem tradendi Judici eccleſiaſtico, ut hic de errore & hæreſi judicet. Verba Ordinationis ſunt: *Ordonnons que nos Baillifs, Seneſchaux, & Juges Préſidiaux, leurs Lieutenans-generaux & particuliers, cognoiſtront cumulativement & concurrement, ainſi que les cas s'y offriront des matières concernant le faict d'hereſie; à ſcavoir quant à l'information & decret ſeulement; à la charge qu'après avoir exècutè leur Decret, & interrogeles perſonnes accuſèes deſdits crimes, ils ſeront tenus rendre les perſonnes aux Juges d'Egliſe, pour cognoiſtre d'iceux crimes d'erreur ou hereſie ſimple, procedant plus d'ignorance en leur infirmitè & fragilitè humaine, lègeretè & lubricitè de la langue de l'accuſè, que de vraie malice ou volontè de ſe ſèparer de l'union de l'Egliſe.* Id eſt: Mandamus, ut Prætores, Seneſchalli, & Judices noſtri Præſidiales, eorum ſeu generales, ſeu Vicarii ſpeciales, de materia cauſam hæreſim concernente, prout ſe caſus offeret, cumulatim & concurrente cognoſcant. Videlicet quoad inquiſitionem, & Decretum duntaxat: exinde vero poſt Decreti executionem, & perſonarum de dictis criminibus accuſatarum inquiſitionem, teneantur eas Eccleſiaſticis Judicibus ſiſtere, ut de iis criminibus erroris aut hæreſeos ſimplicis cognoſcant, magis ortæ ex ignorantia infirmitateque ipſorum, & fragilitate humana, levitate, & lubricitate linguæ ipſius rei, quam ex mera malitia, aut voluntate ſeſe ab Eccleſiæ unitate ſegregandi.

XXXIX. Addit dein hæc Ordinatio, quod ſi crimini hæreſeos conjunctum eſſet ſcandalum publicum, commotio popularis, ſeditio, aut aliud crimen ſecum trahens offenſam publicam, & conſequenter caſum *privilegiatum*, tunc de crimine hoc debeat *conjunctim* per utrumque Judicem laicum, & eccleſiaſticum cognoſci. Tenor Ordinationis eſt: *Et où avec le crime d'hereſie y auroit ſcandale public, commotion populaire, publique, & par conſequent cas privilegiè, en ce cas ſera le procez fait par les Juges de l'Egliſe & Royaux enſemblement, Et après le delict commun jugè par le Juge Eccleſiaſtique, ſera procedè au jugement du cas privilegiè pas nos Juges; à la charge auſſi que s'il y avoit appel de leurs Sentences, les appellations reſſortiront en noſtre Cour de Parlement.* Id eſt: Ubi vero crimini hæreſeos publicum ſcandalum jungerentur, emotio popularis, ſeditio, aliudve crimen publico injurium, & conſequenter caſus privilegiati, tum per Judices Eccleſiaſticos, & Regios conjunctim lis inſtaurabitur, delictoque communi per Judicem Eccleſiaſticum judicato, per noſtros Judices ad judicium privilegiati caſus procedetur, ſic ut ſi ab eorum ſententia liceat provocare, teneantur dictas Provocationes ad ſupremam noſtram Curiam referre.

XL. Non immerito ſane hic diſtinguitur crimen hæreſis, in quantum contrariatur fidei Catholicæ, & in quantum ſcandalum publicum, commotionem populorum, ſeditionem, aliave ſimilia Rempublicam, & Eccleſiam turbantia inducit: ut ſcilicet judicium de hæreſi, quatenus contraria eſt dogmatibus fidei, deferatur Eccleſiæ: in quantum vero populos turbat, & ſcandalum parit, coercitioni Principum ſubdatur, ut ſcilicet Eccleſia de doctrina decernat: Principes vero eorumque Magiſtratus ſua auctoritate hæreticos jam declaratos compeſcant; ipſamque Reipublicæ quietem & tranquillitatem procurent, & veritatem Religionis declaratam tueantur.

XLI. Hinc omnes priſtinæ illæ Chriſtianorum, & Catholicorum Principum Sanctiones, quæ tum in Codice Theodoſiano, tum Juſtinianæo extant ſub titulis De Fide Catholica, De Hæreticis, aliiſque affinibus, quibus ea, quæ ab Eccleſia definita ſunt, proponunt, ſua auctoritate muniunt, & executioni mandari præcipiunt; omnique ſollicitudine intendunt, ne quid contrarium judicio Catholicæ Religionis irrepat, aut quis a tramite Catholicæ Religionis deviet.

XLII. Hanc Principum ſollicitudinem laudat S. Auguſtinus in epiſtola ad Bonifacium 185. docetque, officii Principis Chriſtiani eſſe, hæreſes e ſuis Regnis profligare. „ Quomodo (ait) Reges „ Domino ſerviunt in timore, niſi ea, quæ contra juſſa Domi„ ni fiunt, religioſa ſeveritate prohibendo atque plectendo? Ali„ ter enim ſervit, quia homo eſt: aliter quia etiam Rex eſt. „ Quia homo eſt, ei ſervit vivendo fideliter: quia vero etiam „ Rex eſt, ſervat leges juſta præcipientes, & contraria prohi„ bentes, convenienti vigore ſanciendo “.

Dein nonnullis interpoſitis pergit: „ Quis mente ſobrius Re„ gibus dicit, Nolite curare in regno veſtro, a quo teneatur, „ vel oppugnetur Eccleſia Domini veſtri: non ad vos pertineat „ in regno veſtro, quis velit eſſe Religioſus, ſive Sacrilegus; „ quibus dici non poteſt, non ad vos pertineat in regno veſtro „ quis velit pudicus eſſe, quis impudicus? Cur enim, cum da„ tum ſit divinitus homini liberum arbitrium, adulteria legibus „ puniantur, & ſacrilegia permittantur? An fidem non ſervare „ levius eſt animam Deo, quam fœminam viro? Aut ſi ea, quæ „ non contemptu, ſed ignorantia Religionis committuntur, mi„ nus vindicanda, numquid ideo negligenda ſunt “.

Fragmentum hujus ſententiæ S. Auguſtinus refert Gratianus *Cauſ.* 23. *quæſt.* 4. *Can.* 42. ubi & plures Canones ex dictis Auguſtini in hanc rem referuntur.

XLIII. Ad coercendos, quin & ad reducendos ad fidem Catholicam, aut etiam in fide Catholica populos retinendos, plures pœnæ jam pridem in hæreticos a Principibus decretæ fuerunt, uti videri poteſt in legibus ſub titulus *De Fide Catholica*, item *De Hæreticis* in Codice ſeu Theodoſiano, ſeu Juſtinianæo extantibus; ubi tamen advertere licebit, graviores aut mitiores pro qualitate hæreſum, & hæreticorum pervicacia & inſolentia eſſe decretas. *Non* enim *omnes* hæretici *eadem auſteritate plectendi ſunt*, ait Theodoſius Imperator in *L.* 65. *Cod. Theodoſ. De Hæreticis*. De hac pœnarum varietate pro hæreticorum & hæreſum varia conditione & perfidia vel pertinacia, vide late Paratitlon Jacobi Gothofredi ad titulum *De Hæreticis* in Codice Theodoſiano, & Tuldenum ad eumdem titulum Codicis Juſtinianæi.

XLIV. Per inflictionem pœnarum temporalium coerceri hæreticos, & ad Catholicam veritatem adigi, probat & laudat S. Auguſtinus in allegata epiſtola ad Bonifacium. „ Quoniam (ait „ Epiſtola ad Bonifac. *num.* 7.) multi per illas correcti ſunt, „ & quotidie corriguntur, & ſe eſſe correctos, atque ab illa „ furioſa pernicie liberatos gratias agunt. Et qui oderant, dili„ gunt; moleſtaſque ſibi fuiſſe ſaluberrimas leges, quantum in „ inſania deteſtabantur, tantum recepta ſanitate gratulantur, & „ in reſiduos, cum quibus fuerant perituri, jam ſimili dilectio„ ne nobiſcum, ut pariter inſtemus, ne illi pereant, exci„ tantur “.

Deinde *num.* 21. multis oſtendit, utile omnino eſſe, per terrorem pœnarum homines ad veritatem duci, ſeu quaſi compelli. „ Multis enim (ait) profuit, prius timore, vel dolore cogi, „ ut poſtea poſſent doceri, aut quod jam verbis didicerant, ope„ re ſectarii „. Fatetur quidem, bonis & filiali affectu Deo adhærentibus, quique recta fide, veroque intellectu, totis animæ ſuæ viribus dicunt: *Sitivit anima mea ad Deum vivum; quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* non ſolum temporalium pœnarum, vel imperialium legum, ſed nec gehennarum timorem neceſſarium eſſe: „ Sed tamen, antequam dicant boni „ filii, *Concupiſcentiam habemus diſſolvi, & eſſe cum Chriſto*; „ multi prius tamquam mali ſervi, & quodammodo improbi fu„ gitivi, ad Dominum ſuum temporalium flagellorum verbere „ revocantur “.

Meminit quoque ibidem Auguſtinus vulgatiſſimæ illius legis, quam Theodoſius generaliter in omnes hæreticos promulgavit: *ut quiſquis eorum Epiſcopus vel Clericus, ubilibet eſſet inventus, decem libris auri multaretur*; extatque in *L.* 21. *Cod. Theodoſ. De Hæreticis*.

Hanc legem arbitrabatur Auguſtinus cum nonnullis aliis Epiſcopis, eſſe reſtringendam ad eos hæreticos ſeu Donatiſtas, *in quorum religionibus aliquas violentias a Clericis, vel a Circumcellionibus, vel populis eorum, Eccleſia Catholica pateretur*; eamque reſtrictionem ab Imperatoribus poſtulandum dixit: quod & a Concilio Epiſcoporum obtinuit, & Legati eum in finem ad Imperatores miſſi ſunt: ſed nihil obtinuerunt: ſed lex ipſa, inſtantibus

Epi-

Episcopis contrariæ opinionis; per Africam promulgata fuit, uti testatur Augustinus; qui & ibidem refert, multos ea occasione veritatem agnovisse, & ad Catholicam Ecclesiam redivisse. *Jam vero cum ipsæ leges* (ait num. 29.) *venissent in Africam præcipue illi* (a), *qui quærebant occasionem, aut sævitiam furentium metuebant, aut suos verecundabantur offendere, ad Ecclesiam continuo transierunt. Multi etiam, qui sola illic a parentibus tradita consuetudine tenebantur, qualem vero causam ipsa hæresis haberet, numquam antea cognoverant, numquam quærere, & considerare voluerant; mox ubi cœperunt advertere, & nihil in ea dignum invenire, propter quod tanta damna paterentur, sine ulla difficultate Catholici facti sunt. Docuit enim eos sollicitudo, quos negligentes securitas fecerat. Istorum autem omnium præcedentium auctoritatem, & persuasionem secuti sunt multi, qui minus idonei erant per seipsos intelligere, quid distaret inter Donatistarum errorem, & Catholicam veritatem.*

Ex his Augustini dictis facile colligitur, ipsum probare quidem Hæreticorum coercitionem, non ad vindictam, sed ad emendationem, ac pœnitentiam; quod expressius docet *Epist.* 100 ad Donatum Proconsulem Africæ, ubi ipsum deprecatur, ne nimium in Hæreticos desæviat, & ne pro immanitate facinorum, sed potius pro lenitatis Christianæ consideratione censeat coercendos. *Neque enim* (ait) *vindictam de inimicis in hac terra requirimus, aut vero ad eas angustias animi nos debent coarctare, quæ patimur, ut obliviscamur quid nobis præceperit, pro cujus veritate ac nomine patimur. Diligimus inimicos nostros, & oramus pro eis. Unde occasione terribilium judicum ac legum, ne in æterni judicii pœnas incidant, corrigi eos cupimus, non necari, nec disciplinam circa eos negligi volumus; nec suppliciis, quibus digni sunt, exerceri. Sic igitur eorum peccata compesce, ut sint, quos peniteat peccasse.*

XLV. Decimo-sexto sæculo exortis hæresibus Lutherana, & Calviniana, quæ & ad has vicinasque Provincias virus suum spargebant, Principes nostri plurima, eaque nonnulla admodum severa adversus has hæreses, & earum fautores & patronos edidere, quibus in eos, eorumque conventicula animadverti mandarunt; ipsosque ad has Provincias recipi vetarunt, & alia multa, quæ ipsis pro extirpatione hæreseos, & conservatione populi in avita Catholica fide conducentia apparebant: quæ omnia referuntur in libris Edictorum, & summarie recitantur, & indicantur in Codice Belgico Antonii Anselmo Jurisconsulti Antuerpiensis, verbo *Kettere*, id est *Hæretici*.

XLVI. Sive Principum Edicta, sive Canones Ecclesiæ, seu Pontificum Decretales attendamus, indubitatum est, primam de hæreticis, sive de hæresibus, in quantum Doctrinæ Catholicæ Ecclesiæ opponuntur, inquisitionem & judicium Episcopis competere, eisque semper hoc judicium esse delatum: adeo ut nullus de hæresi, ut est crimen mere ecclesiasticum, Judex præter Episcopos per 12. & amplius sæcula notus fuerit; quemadmodum *part.* 1. *tit.* 22. *cap.* 3. notavimus.

XLVII. At circa sæculum XIII. exorta hæresi Albigensium, eaque in partibus Gallicanis, ac signanter in Comitatu Tholosano latius continuo progrediente, nonnulli ab Innocentio III. Romano Pontifice deputari cœperunt, qui una cum Episcopis inhæreticos inquirerent, & auctoritate Apostolica muniti contra hæreticos procederent, immo & ipsum Episcoporum defectum supplerent, qui dein *Inquisitores fidei*, seu *hæreticæ pravitatis* dicti fuerunt: de quorum origine, & progressu citato *cap.* 3. egimus; ac insuper notavimus, quomodo tandem tribunal *Inquisitionis* erectum fuerit, coram quo de hæresi, & de hæreticis, aut de hæresi suspectis, eorumve fautoribus cognosceretur, & judicaretur.

XLVIII. Hoc Inquisitionis tribunal fuisse receptum in Regno Arragoniæ circa annum 1233. allaborante sancto Raymundo de Pennafort Ordinis Prædicatorum, scribit Ludovicus a Paramo De Origine, & progressu Inquisitionis *l.* 2. *tit.* 2. *c.* 8. sed extra Regnum Arragoniæ se non extendisse constat ex epistola Innocentii IV. data ad ipsum Raymundum anno 1249. quæ habetur tom. 11. Conc. *col.* 603.

Sub finem sæculi XV. ad alia Regna, & Ditiones Hispaniæ tribunal extendi cœpit. Mortuo enim Henrico Arragoniæ Rege sine liberis, Regnum illud devolutum est ad ejus sororem Isabellam, quæ juncta matrimonio Ferdinando Castellæ Regi postulavit, auctoritate Sixti IV. Inquisitionem in hoc Regno stabiliri, & confirmari anno 1484. obtenta postmodum Bulla, qua toti administrationi tamquam generalis Inquisitor præficiebatur *Thomas de Turre Cremata* ex Ordine Dominicanorum, præcipua apud Reges gratia quorum peccata per pœnitentiam expiare consueverat, uti loquitur Mariana *lib.* 24. *De Rebus Hisp. cap.* 17. qui & addit: „ Edictis Inquisitionis propositis, spe veniæ homines „ promiscuæ ætatis, sexus, conditionis, ad 17. millia virorum „ ultro crimina esse confessos, duo millia igne crematos, ma- „ jori numero in vicinas Provincias delapso “.

Ut intelligatur, quare tot millia virorum *ultro* sua crimina confiterentur, “ sciendum, quod Inquisitor in suo adventu ha- „ beat sermonem ad populum, in quo *magna gratia* addicitur „ iis, qui sua crimina *sponte* confessi fuerint, veniamque petierint.

Narrat ibidem Mariana, tribunal hoc Inquisitionis initio Provincialibus *grave* visum fuisse; multasque adversus illud fuisse pepuli querelas. Quibus tamen non obstantibus, paucis post annis, hoc Inquisitionis tribunal per omnia pene reliqua Hispaniæ Regna propagatum est; variisque locis Inquisitores constituti, quibus omnibus hodiæ præest Inquisitor generalis, qui a Rege nominatur, & a Pontifice confirmatur: præsidetque hic supremo Inquisitionis Consilio, quod Curiam Regis semper sequitur. Ab hoc Consilio reliqui inferiores Inquisitores leges accipiunt; atque ab eorum sententiis ad hoc appellatur.

Inquisitio Lusitanica efformata ad normam Inquisitionis Hispanicæ erecta fuit a Paulo III. anno 1535. ad postulationem Joannis III. Lusitaniæ Regis.

In Italia plures jam pridem Inquisitiones institutæ fuerunt, designatis Inquisitoribus præcipue ex Ordine Prædicatorum, & Minorum. At in Urbe Romana Inquisitionis tribunal per ipsum Pontificem cum quibusdam ministris, quos pro opportunitate assumebat, exercebatur, donec Cardinales ad id deputari cœperunt, ac tandem Congregatio Inquisitionis instituta fuit; de quibus *part.* 1. *tit.* 22. *cap.* 3.

XLIX. Carolum V. Belgii Principem circa annum 1542. voluisse in has Belgii Provincias Inquisitores fidei introducere, patet ex Concordatis inter ipsum Carolum, & Episcopum Leodiensem initis. Ibi enim cognitione de crimine hæresis soli Episcopo delata, additur hæc clausula: „ Salva Principi prærogativa sua „ quoad *Inquisitorem* per eum a Sancta Sede impetratum, vel „ impetrandum “. De fidei Inquisitoribus per Carolum V. a Sede Apostolica postulatis, & impetratis, etiam agit Famianus Strada De Bello Belgico *lib.* 2. *ad ann.* 1550. ubi scribit: „ Cum „ postulasset (Carolus V.) a Pontifice Censores fidei, accepis- „ setque; eorum auctoritati, securitatique cavens multa sanci- „ vit, quæ anni 1550. Placito præscribuntur “. Habetur hoc Placitum *part.* 1. *Edictorum Brab. l.* 1. *tit.* 2. *c.* 2. sub hoc titulo: *Instructio pro Inquisitoribus hæreticæ pravitatis in Belgio*. Hic inter alia dicitur, quod progressui hæreseos providere volens Sua Majestas, „ in Provinciis inferioris Germaniæ, Suæ Majestati „ ratione sui patrimonii subjectis, certos Inquisitores hæreticæ „ pravitatis, viros doctos, & probos, inculpatæ vitæ & famæ, „ ordinari, & designari curavit; quibus data est ampla potestas „ contra omnes Hæreticos, & de hæresi suspectos, eorumque „ fautores, & receptores, inquirendi, procedendi, corrigendi, „ & puniendi, necnon procedendi ad degradationem Ecclesiasti- „ rum; & traditionem Curiæ sæculari, juxta formam & teno- „ rem litterarum Apostolicarum desuper confectarum “.

Post hæc multis articulis, modum, quo Inquisitores procedere debeant, & qualiter ipsis a Magistratibus Regiis auxilium præberi debeat, præscribit.

Rursus Philippus II. in quem Carolus has Provincias Belgicas pleno jure transtulerat, præfatum Edictum novo Edicto approbavit, & confirmavit, & in quantum opus erat, de novo ordinavit & statuit in civitate Bruxellensi anno 1555. 28. Novembris: „ Requirentes (ait) omnes & singulos Inquisitores, eorum- „ que subdelegatos, ut omnia in dicta Instructione præscripta „ diligenter observent, debiteque executioni tradant: mandan- „ tes itidem cunctis, tam Magistratibus, quam privatis, subdi- „ tisque nostris universis, ut præfatis Inquisitoribus circa ea, „ quæ in dicta Instructione continentur, omnem præstent assi- „ stentiam, Mandatisque, ac Ordinationibus hujusmodi, quan- „ tum ipsos concernit, diligenter pareant, quatenus gratiam no- „ stram charam habeant, indignationemque nostram, ac pœnam „ arbitrariæ correctionis evitare maluerint “.

Quamvis hoc Edictum publicasset Philippus, rem tamen haud promovit (ait Strada) implicitus repente bello, quod eo ipso, „ quo Edictum proposuit anno tribusque insequentibus, accer- „ rime cum Gallo gessit “.

At mox ut liber fuit a bello, animum rursus ad Religionem promovendam adjiciens, discedensque e Belgio anno 1659. „ man- „ data sorori suæ Gubernatrici, atque Antistiti Granvellano de- „ dit, enixe curarent, ut Caroli Placita & cautiones, quas ipse „ Rex pro Pontificis Inquisitoribus confirmarat, exquisite ser- „ varentur “ ait Strada.

Diende anno 1565. Philippus II. iterato scripsit ad Margaritam Parmensem Belgii Gubernatricem, „ ut Quæsitores causa- „ rum fidei ubique persancte retineantur, omnique ope a Gu- „ bernatrice, ac reliquis Provinciarum Præfectis adjuventur “.

His litteris receptis, earum copiam misit Gubernatrix ad Consilium Flandriæ, præcipiens, ut omnis favor & assistentia præstetur Inquisitoribus fidei in exercitio sui officii, ipsaque Inquisitio fiat, prout hactenus facta fuit. Verba litterarum sunt: *Aussi que l' on donne toute faveur, & assistance aux Inquisiteurs de la Foy en l' exercice de leurs Offices, & que l' Inquisition se fasse par lesdits Inquisiteurs, comme elle s'est faite jusques à maintenant, & comme leur appartient par droits divins & humains, ce que Sa Majestê aussi trés expressement commande par lesdites Lettres*. Id est: Insuper ut omnis favor & auxilium Inquisitoribus fidei in muneris sui executionem præstetur, utque per dictos Inquisitores, prut hactenus obtinuit. Inquisitio fiat, & prout ad eos divino, & humano jure spectat, quod Majestas sua verbis conceptis per litteras dictas statuit.

Ex his aliisque intelligitur, tam Caroli V. quam Philippi II. intentionem fuisse, inducere Inquisitores in has Provincias, & in iis illos stabilire: ipsæque litteræ, ac Edicta Regia satis innuunt, & aliunde constat, Inquisitores aliquo tempore stabilitos fuisse, saltem in aliquibus Belgii partibus; testisque est ipse lapis sepulchralis Michaelis Baii, qui visitur in Sacello Collegii Adriani VI. Papæ hic Lovanii, in quo ipse Bajus dicitur *Generalis per Germaniam inferiorem Inquisitor Regius*.

L. Cæterum ipsa toties repetita Edictorum pro stabiliendis Inquisitoribus renovatio sat innuit, non eam fuisse populi Belgici in recipiendis hisce Inquisitoribus animi promptitudinem, quam ipsi Principes desiderassent; immo summas fuisse ab initio usque ad finem populi, & Nobilium oppositiones, colligitur ex iis, quæ Famianus Strada, aliique tumultuum Belgicorum Historici tradunt.

Et quidem Strada facta mentione Edicti Caroli V. de anno 1550. cujus supra meminimus, addit: „ Verum nova illa judicii facies plus terroris secum attulit in Belgium, quam obser- „ vantiæ. Nam etsi alicubi suscepta res est, Brabantini tamen, „ quod

(a) Id est, hæretici Donatistæ.

„ quod in eo carpi libertatem suam dicerent, commodum nacti, imposito, sese onere liberarunt sub ejus anni quinquagesimi finem“. Hæc ille *lib.* 2. ad ann. 1550.

Deinde postquam narravit, quod Margarita Parmensis Belgii Gubernatrix vellet conformiter ad Mandata Regia, Edicta de *Inquisitoribus* executioni mandare, scribit, quod Gubernatrix de hac re cum Præfectis Provinciarum agere aggressa, *senserit esse non paulo difficilius imperata facere, quam impetrare facienda*.

Præterea testatur, quod Magistratus ægre viderentur id negotii in se suscipere, & inter Nobiles essent dissensiones „. Apud „ populum nihil moderati, aut medii, consternatio primum, „ mox audacia; nunc timenti, nunc terrenti similis; nempe ut „ potentiorum aspiratione, atque Hæreticorum flagello agitabatur“ *lib.* 2. ad ann. 1550. ubi scribit, quod & in ipsum Regem voces exaudirentur, quas aliunde immissas in ora sermonemque multitudinis apparebat: atque in iis vehemens contra formam illam Inquisitionis elucebat animorum commotio; immo teste Strada, tantus tum populi, tum Nobilium adversus Inquisitores fuit excitatus tumultus, totque sparsi libelli pro eorum abrogatione, ut annuente Gubernatrice, data venia delinquentibus, & mitigatis Regiis Edictis, intermissa fuerit contentio de eo inferendis Inquisitoribus, ubi ante non fuerant; uti latius narrat Strada loco citato.

Verum hæc animorum commotio magis emicuit, cum circa annum 1565. nomine Philippi II. rursus urgeri cœpit negotium Inquisitionis, ipsaque Gubernatrix litteras ea de re misit ad Provinciarum Consilia, quarum supra mentionem fecimus.

„ Etenim Regis Edictum Brabantinis cum proposuisset Provinciæ Cancellarius (neque enim Brabantia Præfectum habet alium præter eum, qui toti Belgio præest) illico civitates, quæ „ dicuntur Provinciæ capita, Lovanium, Bruxellæ, Antuerpia, & Buscoducum, coacta Senatu, compositoque ad Cancellarium libello, vehementer iracundeque flagitant, ut suorum ratio privilegiorum habeatur, quibus ea Quæsitorum judicia, Cæsarisque Placita cum repugnent, non debuisse Edictum Regis a Cancellario tam facile proponi, a se certe admitti non posse“.

Quanta fuerit Nobilium, & Magnatum commotio, pluribus ibidem narrat Strada, aitque: „ Tunc enim vero, qui conjurationem moliebantur, nacti speciem tuendæ patriæ libertatis, „ sparsis incredibili celeritate per Provincias libellis (eos ad „ quinque millia fuisse scripsit ad Regem postea Gubernatrix) „ Hispanicam inquirendi de Religione censuram ludibriis, exe„ crationibus, maledictis omnibus lacerare: monere populos, „ ne ei sese tyrannidi supponerent, cui ubique gentium, ac ve„ luti quodam consensu generis humani repugnatum sit, ne Ro„ mæ quidem sine tumultu initia ejus extitisse: quid agendum „ esse Belgio tot privilegiis adversus nova hæc omnia communito“.

Quin eodem Strada referente *lib.* 5. ad ann. 1566. novem homines e Nobilitate fœdus conscribunt, quod cæteris proponerent, in quo exorsi ab Inquisitionis execratione, dicebant, eam divinis humanisque legibus adversam, barbariem longe superare omnium retro tyrannorum; seque *societatem iniisse, qua obviam irent nefariis eorum conatibus, qui per hæc judicia proscriptionesque ac cædes, in optimorum civium fortunas, intenderent*. Hæc conjuratio vulgo *Compromissum* appellata est, inquit Strada; ac variis dein linguis, quo ubique vulgaretur, prodiit in lucem cum hac inscriptione, ut Britanice quidem edita præferebat: *Exemplar fœderis a Proceribus, Nobilibusque inferioris Germaniæ percussi, ob Hispanicam Inquisitionem hisce Provinciis intentatam*.

Plura addit Strada, quæ ostendunt, magis continuo crevisse Nobilium Procerumque adversus Inquisitionem commotiones; diciturque ipsam Gubernatricem in publico Procerum, & Magistratuum consessu fassam: *Scio adversus hoc tribunal effuse ferri omnium odia*. Idipsum Proceres confirmarunt, dicentes: „ Quod „ vero ad Inquisitionem attinet, satis apparere, eam nulli ho„ minum ordini acceptam esse, adeo ut Antuerpiæ nemo sit tam „ tenuis fortunæ, qui sclopum aut bastile aliquod non ostentet, „ mineturque, illo se telo usurum in eos, qui Hispanicam In„ quisitionem inferre in urbem connitantur. Immo & Episcopos „ non levi affectos injuria videri, dum Religionis causæ, qua„ rum cognitio ad ipsos jure pertinet, ad posterius hoc Quæsi„ torum tribunal transferuntur“.

Et licet in eo consessu non una fuerit omnium sententia, *vix tamen fuit in eo Senatu, qui opportunum tempori existimaverit ejusmodi tribunal*.

Tandem post multas altercationes res in hunc modum composita est: „ Cum duplex sit Inquisitionis genus, alterum muneri „ Episcoporum adjunctum, alterum certis Judicibus a Pontifice „ Maximo impositum; querelas atque odia populorum esse dun„ taxat in hosce Pontificios Quæsitores: quos licet Carolus Cæ„ sar invexerit in Belgium, id tamen coactum fecisse Pastorum „ inopia negligentiaque. Quæ ratio cum in præsentia cesset, „ simulque tantopere mortales abhorreant ab externo hujus In„ quisitionis nomine; non debere adversantibus populis tam vio„ lentum intempestivumque remedium obtrudi“.

Hæc aliaque multa, quæ summam erga hoc tribunal aversionem ostendebant, ad Regem iteratis litteris scripsit Gubernatrix, qui tandem significavit, se permittere, ut Inquisitores ecclesiastici removerentur, modo tamen Episcopi prius in suas Sedes essent inducti; quod cum factum esset, paulatim ipsum Inquisitionis tribunal per totum Belgium abolitum fuit, ut nihil de eo hodie supersit, nisi innata quodammodo populi Belgici ab eo aversio, ita ut vel solum nomen *Inquisitionis* exhorreat, & execretur.

Quoad Galliam, & Germaniam, Inquisitio in aliquibus civitatibus recepta fuit sub initium, quo primum orta est, sed exiguo tempore substitit; hodie nullum iis in Regnis superest Inquisitionis tribunal, aut illius aliquod exercitium. Dicitur quidem in Civitate Montispessulana esse Dominicanus, nomen *Inquisitoris*, cum aliqua Regia pensione retinens; sed sine ullo functionis exercitio. Vide Fleury *part.* 3. *Instit. Jur. Can. cap.* 9.

LI. Schisma Græcum nomen est, *scissuram* sonans, ut habet *Can.* 34. *caus.* 24. *quæst.* 1. posseque juxta hanc latiorem significationem quælibet Societatis ac Communitatis diruptio sive scissura schismatis appellatione contineri. Hic autem sumitur pro scissione vel divisione ab unitate Ecclesiæ Catholicæ, quæ ex pluribus particularibus Ecclesiis sub uno capite coalescens universalem sive Catholicam & unam Ecclesiam constituit. Ut ergo aliqua Ecclesia sit schismatica, vel aliqui dicantur *Schismatici*, non sufficit, quod non communicet cum aliqua particulari Ecclesia aut Societate, quæ universalem Ecclesiam non constituunt: sed requiritur ut non communicet cum Ecclesia Catholica seu Universali.

Censetur autem recedere a communione Universalis Ecclesiæ, si recedat ab omnibus aut pene omnibus Ecclesiis particularibus quæ Ecclesiam Universalem conficiunt. Quare Optatus Milevitanus Donatistas Schismaticos esse probat *lib.* 2. *contra Parmen*, quod ab Ecclesiarum totius orbis communione discesserant, *Videndum est* (ait) *quis in radice cum toto orbe manserit, qui foras exierit?* Centies idem argumentum contra Donatistas urget S. Augustinus.

Verum cum Ecclesia Romana propter Primatum sit unitatis centrum, ejusque Antistes cæterorum caput sit constitutus, ut *schismatis* tolleretur occasio, haud dubium, quin magnum sit argumentum, eos non esse schismaticos, qui ipsi tamquam Capiti adhærent, & cum eo communione junguntur: e contra magnum sit schismatis præjudicium, si quis ab ejus sit communione alienus. Hinc S. Thomas, quem communiter sequuntur Theologi, ait 2. 2. *quæst.* 39. *art.* 1. *in corp.* „ Schismaticos esse eos „ qui subesse renuunt summo Pontifici, & qui membris Ecclesiæ „ ei subjectis communicare recusant“.

Ex dictis facile intelligitur, Ecclesias particulares aliquando posse inter se dividi, & a mutua communione separari, licet propterea non sint Schismatici: eo quod utrique aliæ pleræque Ecclesiæ communicent, & neutra se a reliquis Ecclesiis universitatem constituentibus sejungat.

LII. Canones Ecclesiæ, necnon Pontificum Sanctiones de Schismate, & Hæresi eodem pene modo loquuntur. Quia licet schisma absolute posset esse sine hæresi; ordinarie tamen hæresim conjunctam habet; immo si initio absque hæresi fuerit, & in sola forsan quæstione facti constiterit, tamen plerumque tandem in hæresim degenerat.

Si hæresim conjunctam habeat, atque in hæresi fundetur, crimen erit mere ecclesiasticum, ad *solius* Judicis ecclesiastici judicium spectans. Si autem sit merum schisma sine hæresi, tunc Judex sæcularis poterit cognoscere: uti in terminis distinguunt Concordata Brabantiæ inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem *tit.* 9. *art.* 2. „ De crimine schismatis sapientis *hæresim* „ idem ut supra in præcedenti articulo (de hæresi.) Si autem „ schisma non sapiat hæresim, tum cognitio & punitio ad *so*„ *lum* Judicem *sæcularem* pertinebit“.

LIII. Eo loci aliquis forsan inquiret, an possit contingere, ut Ecclesia particularis a Romana separetur, nec tamen habeatur schismatica?

LIV. ☞ Diximus quidem *n.* 51. quod non exiguum argumentum unitatis, & unionis cum Ecclesia Universali sumatur a communione cum Ecclesia Romana, & contra non sit leve argumentum schismatis, separatio a communione cum Ecclesia Romana.

Verum cum certum sit (ut *part.* 1. *tit.* 16. *cap.* 5. probatum est) quod Ecclesia Romana, licet Primatum teneat, semper considerata fuerit, & etiam hodie debeat considerari, ut una *particularis* Ecclesia cum reliquis Ecclesiis particularibus unam Universalem Ecclesiam conficiens, nequaquam Ecclesiæ illæ semper argui possunt *schismaticæ* tamquam ab unitate Ecclesiæ *Universalis*, sive ab ipso corpore ex omnibus Ecclesiis particularibus etiam ipsa Ecclesia Romana conflato divulsæ.

LV. Hoc in capite nemo dixit Ecclesias Asianas, quæ disciplinam circa diem celebrandi Paschatis observabant diversam a disciplina, quam eo tempore Ecclesia Romana cum pluribus aliis Ecclesiis tenebat, fuisse schismaticas, tametsi ob retentam & constanter propugnatam hanc disciplinam tandem per Victorem Episcopum Romanum a communione Ecclesiæ Romanæ fuerint per excommunicationem separatæ, sive quia Victor Episcopus Romanus cum ipsa sua Ecclesia particulari Romana communionem cum Asianis fovere noluerit, seu potius eis suam communionem subtraxerit.

Neque enim Asiani se a communione Ecclesiarum, diversam ab eis disciplinam circa diem celebrandi Paschatis observantium separabant; sed neque aliæ Ecclesiæ, licet quoad hoc punctum disciplinæ consentientes Ecclesiæ Romanæ existimarunt communionem Ecclesiis Asianis ob hanc in disciplina varietatem esse subtrahendam, nec ipsis communionem suam subtraxerunt, ipsamque subtractionem Victoris Episcopi Romani minime probabant: teste enim Eusebio, Sanctus Irenæus, aliique Episcopi Galliæ, tametsi eamdem cum Ecclesia Romana disciplinam servantes, *Victoris* factum *acriter* reprehenderunt, *Victoremque monuerunt, ut ea potius sentire vellet, quæ paci charitatique erga proximum congruebant*. Extant *etiamnum* (inquit idem Historicus) *eorum literæ, quibus Victorem acerbius perstringunt*.

LVI. Similiter nec sanctum Cyprianum, aliosque Africanos ipsi consentientes, in quæstione de baptizandis iis, qui apud Hæreticos erant baptizati, neque sanctum Firmilianum, aliosque Orientales, ullus veterum *schismatis* insimulavit, tametsi a Stephano Romano Episcopo communione Romanæ Ecclesiæ privatos fuisse non obscurum sit ex ipsa Epistola Firmiliani ad Cyprianum, uti inferius *cap.* 3. notabitur.

Li-

Licet enim Aſiani per Victorem, & Africani, ac Orientales per Stephanum Epiſpcopum Romanum a communione Eccleſiæ Romanæ eſſent vel ſeparati, vel repulſi; ipſi tamen nequaquam ſe ſeparabant ab aliis Eccleſiis etiam illis, quæ ſuper hac quæſtione aliter ſentirent, & aliam ab aliis praxim amplecterentur.

LVII. Imo admodum veriſimile eſt, quod nec omnes illæ Eccleſiæ particulares cum Stephano Epiſcopo Romano idem ſentientes, eamdemque praxim tenentes, ſe ob eam diverſitatem opinionis, & praxis ab Africanis, aut Orientalibus Eccleſiis ſeparaverint, ſive communionem ſuam ab ipſis ſubtraxerint, uti nec ab Aſianis Irenæum alioſque Epiſcopos Gallicanos in celebratione Paſchatis cum Victore, & Eccleſia Romana conſentientes, ſe ſubtraxiſſe ſupra notatum eſt. Et quidem de Dionyſio Alexandrino ſcribit Euſebius, quod poſt obitum Stephani ſecundam ſcripſerit Epiſtolam ad ejus ſucceſſorem Syxtum, in qua Stephani ſimul ac reliquorum Epiſcoporum ſententiam ac judicium exponit, de Stephano ita ſcribens: " Antea quidem litteras ſcripſerat de ,, Heleno, & Firmiliano de omnibus denique Sacerdotibus per ,, Ciliciam, Cappadociam, cunctaſque finitimas Provincias con- ,, ſtitutis, ſeſe ob eam cauſam ab illorum communione diſceſ- ,, ſurum, quod Hæreticos rebaptizarent ,,.

Poſt hæc ex eadem Epiſtola Dionyſii ſubjungitur: Ac vide, ,, quæſo, gravitatem negotii: revera enim in maximis, ut au- ,, dio, Epiſcoporum Conciliis decretum eſt, ut qui ab Hære- ,, ticis ad Catholicam Eccleſiam accedunt, primum Catechumeni ,, fierent, ac deinde veteris ac impuri fermenti ſordibus per ba- ,, ptiſmum purgarentur. De his omnibus ego ad illum Epiſtolam ,, miſi rogans atque obteſtans ,,.

Nequaquam obſcurum eſt Dionyſio Alexandrino diſplicuiſſe, quod in quæſtione adeo obſcura, & in tot Conciliis Epiſcoporum agitata, Stephanus Romanus Epiſcopus ab Epiſcoporum communione recederet ob id quod in hac quæſtione adeo obſcura ſecum non conſentirent. Imo nec dubium eſt quin ſuper eo procedendi modo Stephano ſcripſerit, eumque ut communionem cum eis in vinculo pacis ſervaret, ſit obteſtatus, atque per has litteras contigerit, ut ſub Syxto Stephani ſucceſſore pax & unitas Eccleſiæ fuerit reſtituta, uti inferius *cap.* 3. declarabitur

Hoc ipſum latius ac ſolidiſſime adſtruxit adverſus noſtri temporis Hæreticos vir doctiſſimus D. *Nicole* in lib. cui titulus: *L' unitè de l Egliſe*, lib. 2. cap. 10.

CAPUT III.

Ex agendis ratione S. Cypriani, & ſuorum Coepiſcoporum concluditur poſſe quandoque impugnari dogma aliquod abſque hæreſeos crimine.

1 *Error aut diſſenſio circa dogma neminem reddit hæreticum, niſi ut dogma fidei ab Eccleſia fuerit propoſitum.*
2 *Hujus rei exemplum petitur ex diſputatione orta inter S. Stephnum Pontificem, & S. Cyprianum.*
3 *Error S. Cypriani, & Africanorum ſui temporis.*
4 *Africani profitentur ſe velle ſervare unitatem cum Sede Apoſtolica, quamvis Stephanus contrariam ſententiam propugnet.*
5 *Hanc proteſtationem in Epiſtola ad Jubajanum directa renovat S. Cyprianus.*
6 *Hujus meminerunt SS. Hieronymus, & Auguſtinus.*
7 *Errorem Cypriani fortiter impugnat S. Stephanus.*
8 *Ut ſua de non rebaptizandis hæreticis ſententia acceptetur, jubet ſub pœna excommunicationis.*
9 *Ea cenſura irritatus videtur S. Cyprianus.*
10 *Permotus auctoritate S. Stephani ſuam de Hæreticis rebaptizandis ſententiam examini Concilii ſubjicit.*
11 *Ad Synodum concionatur Cyprianus.*
12 *Notat implicite S. Stephani agendi rationem.*
13 *Sententia de rebaptizandis Hæreticis in Concilio approbatur.*
14 *Ad S. Stephanum mittuntur Legati, qui eum certiorem faciant de iis, quæ in Synodo geſta ſunt.*
15 *Agendi ratio S. Stephani.*
16 *Summi Pontificis agendi rationem, & ſuam Epiſcopis Orientalibus, in primis Firmiliano, ſignificat Cyprianus.*
17 *Amicam reſcripſit Epiſtolam Firmilianus.*
18 *Tacite redarguit Stephanum tamquam unitatis hoſtem.*
19 *Sententias Africanorum approbant Orientales.*
20 *Opinio de rebaptizandis Hæreticis ut jam pridem ab Epiſcopis Phrygiæ, Ciliciæ, & Galatiæ defenſa dicitur.*
21 *Ex Epiſtola Firmiliani ad Cyprianum concluditur plurimos Epiſcopos a Stephano fuiſſe excommunicatos.*
22 *Latam fuiſſe excommunicationis cenſuram arbitrantur Baronius, & Tillemontius.*
23 *Africani, & Orientales Epiſcopi in ſua de rebaptizandis ſententia perſeveraverunt.*
24 *Nec videntur crediſſe eam eſſe quæſtionem diſciplinæ Eccleſiaſticæ.*
25 *An ſuam opinionem Cyprianus revocaverit, ignorat Auguſtinus.*
26 *Ab omni hæreſeos vel ſchiſmatis labe immunis declaratur Cyprianus.*
27 *Si quam aliam labem contaxerit, ejus martyrium abſterſit.*
28 *Teſtatur S. Auguſtinus, quod S. Cyprianus ceſſiſſet veritati, ſi univerſæ Eccleſiæ auctoritate illud dogma firmatum fuiſſet.*
29 *Quid olim, quid nunc de Firmiliano ſentiendum eſt?*
30 *Quod ſuam Firmilianus ſententiam revocaverit, inſinuat Baronius, ſed non demonſtrat.*
31 *Sedente Stephano, pax Eccleſiis reſtituta non fuit.*
32 *Nonniſi poſt Stephani mortem, intercedente Dionyſio Alexandrino pax reddita eſt; ſed ea videtur appoſita conditio, ut quælibet Eccleſia in ſua praxi remaneret.*

I. VOx una eſſe debet omnium Catholicorum, nihil tamquam fidei dogma a fidelibus habendum, niſi quod Eccleſia Catholica ut fide credendum propoſuit; id *num.* 7. & 9. Cap. præced. obſervatum eſt.

Hac ratione ſemper exiſtimatum fuit, nullum ob id poſſe argui hæreſeos, quod ſuper quæſtione etiam *dogmatica* diverſum ſentiat, quam Apoſtolica Traditio habeat, ſi ſuper ea quæſtione ipſa Eccleſia Catholica nondum quid Traditio Apoſtolica habeat, quidque ex Traditione illa credendum, & tenendum ſit declaraverit, & fidelibus propoſuerit.

II. Illuſtre illius exemplum habemus in quæſtione, quæ ſæculo III. acriter diſputata fuit, notanter inter ſanctum Cyprianum, & Epiſcopos Africanos, necnon ſanctum Firmilianum Cæſareæ in Cappadocia Epiſcopum cum aliis Orientalibus ab una, & ſanctum Stephanum Epiſcopum Romanum cum pluribus aliis Occidentalibus Epiſcopis ab altera; utrum nimirum ab hæreſi aut ſchiſmate ad Eccleſiam Catholicam revertentes, & ab Hæreticis vel Schiſmaticis baptizati rurſus in Eccleſia Catholica eſſent baptizandi.

III. Suſtinebat enim Cyprianus cum ſuis, baptiſmum ab Hæreticis, aut Schiſmaticis collatum invalidum eſſe, & accedentes ad Eccleſiam Catholicam tametſi apud Schiſmaticos, aut Hæreticos baptizatos debere baptizari.

Et quidem conſultus a Januario, aliiſque octodecim Epiſcopis Provinciæ Numidiæ (qui & ipſi ſuſtinebant baptiſmum ab Hæreticis aut Schiſmaticis eſſe nullius effectus, ideoque & hujuſmodi revertentes ad Eccleſiam baptizandos cenſebant) quid ipſe, aliique cum ipſo in Synodo congregati Epiſcopi ſuper hac quæſtione cenſerent, reſponſum fuit nomine Synodi Epiſcoporum, relatis eorum litteris, quod " idem cum ipſis ſentiant, & qui- ,, dem ſententiam hanc non eſſe novam; ſed jam pridem ab ,, anteceſſoribus ſuis ſtatutum, & a ſe ſervatam aſſerere non ,, dubitant. Sententiam noſtram (inquiunt) non novam promi- ,, mus, ſed jam pridem ab anteceſſoribus noſtris ſtatutam, & a ,, nobis obſervatam pari conſenſione conjungimus, cenſentes ſci- ,, licet & pro certo tenentes neminem foris baptizari extra Ec- ,, cleſiam poſſe ,,.

Eamdem ſuam ſententiam rurſus ſanctus Cyprianus una & 71. Epiſcopi Africani in altera Synodo congregati confirmarunt, atque reſolverunt " eos *qui ſunt foris extra Eccleſiam* tincti, ,, & apud Hæreticos, & Schiſmaticos profanæ aquæ labe ma- ,, culati, quando ad nos (ajunt) atque ad Eccleſiam, quæ una ,, eſt, venerint, baptizari oportere ,,. Hanc ſuam Synodalem reſolutionem per Epiſtolam Synodicam (quæ eſt 72. inter Epiſtolas ſancti Cypriani) ſignificarunt Stephano Epiſcopo Romano, eidem adjungentes exemplar Epiſtolæ ſancti Cypriani ad Quintum; necnon Epiſtolam Synodicam prioris Concilii ad Epiſcopos Numidiæ, concludentes, quod hæc ad ejus conſcientiam, & pro honore communi, & ſimplici dilectione protulerint: *credentes etiam tibi pro religionis tuæ, & fidei veritate placere, quæ & religioſa pariter vera ſunt.*

IV. Sed cum dubitarent num Stephanus cum aliis Occidentalibus Epiſcopis pluribus, hanc ipſorum reſolutionem & praxim baptizandi revertentes ad Eccleſiam ab hæreſi aut ſchiſmate, licet jam ab Hæreticis aut Schiſmaticis baptizatos approbaturus eſſet, utpote quem veriſimiliter ſciebant oppoſitum ſentire, & ejuſmodi revertentes ſine novo baptiſmate recipere, Epiſtolam ſuam hac humili precatione concludendam cenſerunt: " Cæte- ,, rum ſcimus quoſdam, quod ſemel imbiberunt nolle deponere, ,, nec propoſitum facile mutare, ſed ſalvo inter Collegas pacis, ,, & concordiæ vinculo, quædam propria, quæ apud ſe ſemel ,, ſunt uſurpata retinere: qua in re (inquiunt) nec nos vim ,, unquam facimus, aut legem damus, cum habeat in Eccleſiæ ,, adminiſtratione voluntatis ſuæ arbitrium liberum unuſquiſque ,, Præpoſitus, rationem actus ſui Domino redditurus ".

Hujus Epiſtolæ ad Stephanum, ac notanter finalis hujus proteſtationis meminit ſanctus Hieronymus in Dialogis adverſus Luciferianos.

V. Poſt hæc conſultus ſanctus Cyprianus ſuper eadem quæſtione a Jubajano Epiſcopo, ut eum inſtrueret ſuper hac quæſtione, in primis ei communicavit exemplar Epiſtolæ Synodicæ primi Concilii ad Epiſcopos Numidiæ, item quam ipſe Cyprianus ſuper eadem quæſtione ſcripſerat, ad Quintum Epiſcopum, necnon Decretum Synodi 71. Epiſcoporum, quo prioris Synodi ſuper hac quæſtione Decretum confirmabatur; adjungit longam Epiſtolam, in qua multis auctoritatibus, & rationibus ſuam conatur adſtruere opinionem, & praxim. Sed tamen ut oſtendat, ſe nolle cum iis, qui contrarium exiſtimant, baptiſmumque ab Hæreticis, aut Schiſmaticis collatum validum reputant, ſciſſuram facere, & vinculum unitatis ſcindere, aut quemquam cogere in ſuam opinionem deſcendere, hac rurſus proteſtatione Epiſtolam concludendam cenſuit: " Hæc tibi breviter pro noſtra mediocrita- ,, te reſcripſimus, Frater chariſſime, nemini præſcribentes, aut ,, præjudicantes, quominus unuſquiſque Epiſcoporum, quod ,, putat, faciat, habens arbitrii ſui liberam poteſtatem. Nos ,, quantum in nobis eſt, propter Hæreticos cum Collegis, & ,, Coepiſcopis noſtris non contendimus, cum quibus divinam ,, concordiam, & dominicam pacem tenemus, maxime cum & ,, Apoſtolus dicat: Si quis autem putatur contentioſus eſſe, ,, nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei. ,, Servatur a nobis patienter, & firmiter charitas animi, ,, Collegii honor, vinculum fidei, & concordia Sacerdotii ,,.

VI. Hujus quoque proteſtationis mentionem facit ſanctus Hieronymus in Dialogis adverſus Luciferianos, ut probet Cy-

prianum ea, quæ de baptizandis revertentibus ad hæreſi ſcripſerat, non cum anathemate in eos, qui ſe ſequi noluerant edidiſſe, ſed in eorum communione permanſiſſe, qui ſententiæ ſuæ contrarii erant.

Ejuſdem humillimæ, ac charitatis plene proteſtationis meminit Auguſtinus *lib.* 4. de Baptiſmo contra Donatiſtas *cap.* 8. eamque ut plenam charitate, qua diverſa ſentientes in charitate toleravit, ibidem laudat.

VII. Interea quo Cyprianus, & Epiſcopi Africani ſynodaliter congregati conantur rationibus, & auctoritatibus ſuam de invaliditate baptiſmi ab Hæreticis collati opinionem firmare, alioſque ad hanc ſuam ſententiam inclinare, plurimi Epiſcopi huic ſe opinioni tamquam Traditioni Apoſtolicæ contrariæ acriter oppoſuerunt; ac ſignanter ſanctus Stephanus Epiſcopus Romanus receptis litteris Concilii Africani eam, tamquam Traditioni Apoſtolicæ adverſam fortiter rejecit in litteris ſuis ad ſanctum Cyprianum, in quibus pro fundamento poſuit hoc tantopere laudatum, & probatum fidei noſtræ fundamentum: *Nihil innovetur, niſi quod traditum eſt*.

VIII. Immo nec contentus Stephanus ſuam de hac quæſtione admodum intricata, & necdum per Eccleſiam deciſa, exponere, rationibus & auctoritatibus firmare ſententiam, ſed ulterius progreſſus, eam quaſi auctoritatem habens, ab omnibus recipiendam præcepit: quemadmodum, teſte Auguſtino *lib.* 5. de Baptiſmo contra Donatiſtas *cap.* 23. ipſemet Cyprianus aperte ſignificavit in litteris ſuis ad Pompejum. Quin & eodem teſte Auguſtino lib. citato, *c.* 25. Stephanus etiam abſtinendos putaverat, qui de ſuſcipiendis Hæreticis priſcam conſuetudinem convellere conarentur.

IX. His litteris Stephani Epiſcopi Romani non nihil quidem irritatus fuiſſe videtur Cyprianus, ex iis, quæ ſcribit ad Pompejum, qui ab ipſo poſtulaverat certior fieri de iis, quæ a Stephano ſuper hac de baptiſmo Hæreticorum controverſia ſcripta eſſent. In hac enim Epiſtola ad Pompeium hæc de Stephano habet: ,, Se exemplar litterarum Stephani mittere, quo lecto (ait) ,, magis, ac magis ejus errorem denotabis, qui Hæreticorum ,, cauſam contra Chriſtianos, & contra Eccleſiam Dei aſſerere ,, conatur; nam inter cætera, vel ſuperba, vel ad rem non ,, pertinentia, vel ſibi ipſi contraria, quæ imperite atque im- ,, providere ſcripſit, etiam illud adjunxit ut diceret": *Si quis ergo a quacumque hæreſi venerit ad nos, nihil innovetur, niſi quod traditum eſt, ut manus illi imponatur in pœnitentiam; cum ipſi Hæretici proprie alterutrum ad ſe venientes non baptizent, ſed communicent tantum*.

X. Cyprianus tamen in hac inter Epiſcopos agitata quæſtione, & contraria praxi, veritatis amore, cum viderit ſuam opinionem non obſtantibus, quæ in Synodis Africanis pro ea fuerant adducta a pluribus Epiſcopis, ac notanter a Stephano primæ Sedis Epiſcopo tamquam novam, & Traditioni Apoſtolicæ contrariam rejici, & damnari, penitius de veritate inquirere ſtatuit: eamque ob cauſam numeroſam ex Africæ Provinciis Synodum cogendam duxit, ad quam convenerunt 85. vel ut Pamelius numerat 87. Epiſcopi præter Presbyteros & Diaconos, præſente etiam plebis maxima parte. In hac Synodo ante omnia prælectæ fuere Epiſtolæ Jubajani ad Cyprianum ſuper hac de baptiſmo Hæreticorum controverſia, & ejuſdem Cypriani ad eam Epiſtolam Jubajani reſponſoria, necnon quid ad hanc Cypriani reſponſoriam poſtmodum reſcripſiſſet Jubajanus. Item lecta fuit Epiſtola, quam præcedens Africana Synodus 71. Epiſcoporum ſcripſerat ad Stephanum Epiſcopum Romanum, atque ipſius Stephani ad hanc Synodi Epiſtolam reſponſoria.

XI. His ita relictis, Cyprianus dixit; ,, Audiſtis, Collegæ dilectiſſimi, quæ mihi Jubajanus Coepiſcopus noſter ſcripſerit ,, conſulens mediocritatem noſtram de illicito, & profano Hæ- ,, reticorum baptiſmo, & quid ego ei reſcripſerim: cenſens ſci- ,, licet, quod ſemel atque iterum cenſuimus Hæreticos ad Ec- ,, cleſiam venientes Eccleſiæ baptiſmo baptizari, & ſanctificari ,, oportere. Item lectæ ſunt vobis, & aliæ litteræ Jubajani, ,, quibus pro ſua ſincera, & religioſa devotione ad Epiſtolam ,, noſtram reſcribens non tantum conſenſit, ſed etiam inſtructum ,, ſe eſſe gratias egit ,,.

Poſt hæc converſus ad Synodum dixit: ,, Supereſt ut de hac ,, ipſa re quid ſinguli ſentiamus, proferamus neminem judican- ,, tes, aut a jure communionis aliquem ſi diverſum ſenſerit amo- ,, ventes: neque enim quiſquam noſtrum Epiſcopum ſe eſſe Epi- ,, ſcoporum conſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi ne- ,, ceſſitatem Collegas ſuos adigit; quando habeat omnis Epiſco- ,, pus pro licentia libertatis, & poteſtatis ſuæ arbitrium pro- ,, prium, tamque judicari ab alio non poſſit, quam nec ipſe po- ,, teſt alterum judicare. Sed expectemus univerſi judicium Do- ,, mini noſtri Jeſu Chriſti, qui unus & ſolus habet poteſtatem, ,, & præponendi nos in Eccleſiæ ſuæ gubernatione, & de actu ,, noſtro judicandi".

XII. Quantumvis nullum hic nominatim arguat Cyprianus, nihilominus nequaquam obſcurum eſt, uti denotat Cardinalis Baronius, hæc verba tacito nomine contra Stephanum fuiſſe directa, eo quod (ut vult Baronius) ſuo Decreto præfixiſſet titulum: *Epiſcopus Epiſcoporum*, & in contra ſentientes excommunicationis ſententiam fuiſſet comminatus.

XIII. In hoc Concilio unanimi ſuffragio, priorum Synodorum ſuper hac controverſia ſub ſancto Cypriano celebratarum Decreta de baptizandis revertentibus ab hæreſi ab Eccleſiam, fuerunt probata & confirmata.

Hujus Concilii necnon prolocutionis ſancti Cypriani ad ſuos Collegas meminit ſanctus Auguſtinus *lib.* 3. de Baptiſmo contra Donatiſtas *cap.* 3. ubi inter cetera relatis præallegatis verbis ſancti Cypriani, quibus monet neminem ſe debere exiſtimare Epiſcopum Epiſcoporum, nec tyrannico terrore ad obſequendi neceſſitatem Collegas ſuos adigere, exclamat: ,, Quid manſuetius? ,, quid humilius? nulla nos certe deterret auctoritas ad quæren- ,, dum quid verum ſit".

XIV. Cum autem ſanctus Cyprianus ex Epiſtola Stephani Epiſcopi Romani intellexiſſet Stephanum ob hanc circa baptiſmum Hæreticorum diſſenſionem, & Eccleſiarum praxim velle unitatem Eccleſiæ ſcindere, rurſus poſt hanc Epiſcoporum celebratam Synodum legatos ad Stephanum mittendos cenſuit; qui ipſum non ſolum de geſtis in hac Synodo informarent, ſed etiam fundamenta & rationes, quibus ſuam de baptizandis ab hæreſi revertentibus opinionem ſufficienter credebant probatam, Stephano exponerent, eorumque hiſce rationibus ad ſuam ſententiam inclinarent, aut ſaltem eum ita mitigarent, ut manente opinionum praxeos varietate unitas Eccleſiæ non ſcinderetur, & omnes in vinculo pacis ſe mutuo patienter tolerarent.

XV. Verum Stephanus certior factus de iis, quæ in hac Synodo acta, & dicta fuiſſent, & ex iis probe intelligens Epiſcopos Africanos in ſua perſiſtere opinione, & praxi de baptizandis revertentibus ab hæreſi, non obſtantibus litteris, in quibus ipſe præceperat, etiam ſub abſtentionis comminatione, ut omnes ſuam amplecterentur ſententiam de non baptizandis reverſis ab hæreſi; necnon perſpiciens ſuam hanc ſententiam tamquam Hæreticis, & Schiſmaticis faventem ab Epiſcopis Africanis in ipſa Synodo durius perſtrictam, necnon ſuum procedendi modum per Cyprianum quaſi tyrannicum redargutum: tantum abeſt ut Stephanus his litteris Africanorum fuerit mitigatus, ut e contrario in tantum adverſus Epiſcopos Africanos irritatus fuerit, ut nec legatos eorum ad ſermonem colloquii ſaltem communis admitteret, quin & præciperet fraternitati univerſæ ne quis eos in domum ſuam reciperet; ut venientibus non ſolum pax & communio, ſed & tectum & hoſpitium negaretur.

XVI. De hac Stephani adverſus ſe animi commotione, & procedendi modo certior factus Cyprianus, pacemque & unitatem in vinculo pacis cum omnibus Eccleſiis, in quantum in ſe erat conſervare ſtudens, donec in quæſtione agitata, quid veritas haberet ipſi amplius eſſet perſpectum, de omnibus tum quæ in hac, tum præcedentibus Synodis ſtatuta eſſent, & quæ ſuper hac controverſia, tum ad Jubajanum, tum ad Stephanum Romanum Epiſcopum ſcripta fuiſſent, & quæ a Stephano reſcripta, & tandem qualiter Stephanus legatos rejeciſſet, certiores reddere voluit Orientales Epiſcopos, ac inter alios Firmilianum Cæſareæ in Cappadocia Epiſcopum, qui tunc inter illarum partium Epiſcopos illuſtrior eminebat, ad quem cum litteris deſtinavit Rogatianum Diaconum ſuum, qui eum de omnibus plene informaret.

XVII. Ad has litteras Cypriani Epiſtulam ſat extenſam per eumdem Rogatianum reſcripſit Firmilianus; quæ eſt 75. inter Epiſtolas ſancti Cypriani.

Ex hac Epiſtola intelligitur, in primis litteras Cypriani ipſi fuiſſe gratiſſimas; atque ob has gratias Deo egiſſe, quod hinc contigerit, ut qui corpore ab invicem ſepararentur, ſic ſpiritu adunarentur, quaſi non unam tantum regionem tenentes, ſed in ipſa atque eadem domo ſimul inhabitantes.

XVIII. Ac deinde pluribus in commendationem unitatis, ac mutuæ charitatis prolatis teſtimoniis ex ſacra Scriptura, Stephanum tamquam hanc unitatem, & charitatem ſcindentem tacite redarguit ſcribens, " Quod gratiam referre poſſit Stephano, ,, quod per illius humanitatem nunc effectum ſit, ut fidei, & ,, ſapientiæ (Cypriani) experimentum caperet".

XIX. Præterea ex eadem Epiſtola habetur, ea quæ per Africanos circa baptiſmum Hæreticorum fuerant reſoluta, Firmiliano placuiſſe, ipſumque idem cum Africanis ſuper hac quæſtione ſenſiſſe.

Poſtquam enim paucis indicaſſet, quantum ei mœroris attuliſſent ea, quæ a Stephano in hac quæſtione erant ſcripta, & acta, ſubjungit: " De vobis autem cognoſcentes, quod ſecundum re- ,, gulam veritatis, & ſapientiam Chriſti, hoc de quo agitur diſ- ,, poſueritis, cum magna lætitia exultavimus, & Deo gratias ,, egimus, quia invenimus in fratribus tam longe poſitis tan- ,, tam nobiſcum fidei, & veritatis unanimitatem".

Ex eadem Epiſtola cognoſcimus, quod Firmiliano eſſet in more poſitum, per ſingulos annos ſeniores, & præpoſitos in unum convocare ad diſponenda ea, quæ curæ ſuæ commiſſa erant; ut ſi quæ graviora eſſent, communi conſilio dirigerentur.

Unde vix dubium, quin litteræ Africanorum ſuper hac controverſia ad Firmilianum datæ in Synodo Epiſcoporum quoque fuerit relectæ, & examinatæ, & quid ad eas reſcribendum foret, reſolutum; ut ita litteræ ſub nomine Firmiliani, non tam ſolius Firmiliani, quam Synodi ſint exiſtimandæ.

XX. Conſtat ex eadem Epiſtola ſententiam Africanorum de invaliditate baptiſmi ab Hæreticis collati, necnon de baptizandis ab hæreſi ad Eccleſiam reverſis jam pridem ante receptas a Firmiliano Africanorum litteras in numeroſa Synodo Epiſcoporum apud Orientales fuiſſe probatam: (a) ſcribit enim Firmilianus quod " totum jam pridem in Iconio, qui Phrygiæ locus ,, eſt, collecti in unum, convenientibus & Galatia, & Cicilia, ,, & ceteris proximis regionibus, confirmavimus, tenendum con- ,, tra Hæreticos firmiter, & vindicandum, cum a quibuſdam de ,, iſta re dubitaretur, ſcilicet repudiandum eſſe omnino baptiſ- ,, ma, quod ſit extra Eccleſiam conſtitutum".

XXI. Probat & hæc Epiſtola Firmiliani, Stephanum etiam plurimos Epiſcopos Orientales a ſua communione reſcidiſſe; atque idcirco ipſum Stephanum ſchiſmatis inſimulare non veretur Firmilianus: relato enim textu Apoſtoli *Epheſ.* 4. quo commendat ut ſolliciti ſint ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis, de Stephano hæc ironice ſcribit: " Hæc Apoſtoli mandata, & ,, monita ſalutaria quam diligenter Stephanus implevit! humi-

,, litatem

(a) Non igitur credendum eſt domino Baillet, qui in vita S. Cypriani aſſerit S Doct. primum extitiſſe, qui ſententiam de rebaptizandis Hæreticis docuerit.

„ litatem sensus, & lenitatem primo in loco servans. Quid humilius aut lenius, quam cum tot per totum Episcopis orbem „ dissensisse, pacem cum singulis vario discordiæ genere rumpentem, modo cum *Orientalibus* (quod nec vos latere confidimus) modo *vobiscum*, qui in meridie estis “.

Non exprimit quidem Firmilianus, Stephanum Orientales Episcopos a sua communione rescidisse, ob id quod reversos ab hæresi baptizarent; sed ex toto contextu planum est, quod Firmilianus nequaquam dubitaverit, & significare voluerit, hanc fuisse rescissionis causam, quod & apertius expressit Dionysius Alexandrinus in Epistola ad Xyxtum, qui in Stephani locum successerat; in qua nominatim hujus abscissionis Orientalium per Stephanum factæ, hanc causam allegat; *Quod Hæreticos rebaptizarent*, apud Eusebium in Hist. Eccles. *lib. 7. cap. 5.*

Finalia verba ex Firmiliani Epistola supra allegata referri ad Legatos a Cypriano ad Stephanum super hac controversia destinatos, ex ipso contextu manifestum est.

Præterea & illud ex illis verbis intelligitur, Firmilianum notitiam eorum, quæ de non admissis a Stephano ad communionem Legatis Cypriani scribit, accepisse ex Epistola Cypriani, aut ex Rogatiano ipsius Cypriani Diacono: ac proinde Rogatianum cum Epistola Cypriani destinatum fuisse ad Firmilianum, postquam Cyprianus intellexisset qualiter ipse Stephanus legatos Episcopos tractasset, & ad suam communionem admittere noluisset. Igitur non tam ex testimonio ipsius Firmiliani, quam ipsius Cypriani, a quo Firmilianus ea intellexerat, habentur, quæ in hac Epistola de Episcopis Africanis a Stephano ad communionem non admissis scribit Firmilianus.

XXII. Hinc non sine fundamento post plures eruditos credit clarissimus Tillemontius in suis ad vitam Cypriani reflexionibus, æque Cyprianum, & reliquos Episcopos Africanos ac Orientales (quos reipsa a Stephano fuisse excommunicatos fatetur Baronius) fuisse a Stephano abstentos sive excommunicatos. Insuper intelligitur, hanc Africanorum per Stephanum abscissionem contigisse postquam Stephanus intellexisset, quæ in tertio Concilio Carthaginensi post receptas ejus litteras dicta, & acta fuissent.

XXIII. Ex his omnibus habetur Cyprianum, aliosque plurimos Africanos Episcopos, necnon Firmilianum, ceterosque Orientales Episcopos constanter asseruisse, suisque Decretis declarasse baptismum ab Hæreticis, aut Schismaticis collatum non esse verum & validum Christi baptismum, sed unum esse baptismum in Ecclesia Catholica collatum, ideoque revertentes ab hæresi ad Ecclesiæ unitatem, tametsi apud Hæreticos baptizatos; denuo esse in Ecclesia Catholica baptizandos, quantumvis Stephanus Episcopus Romanus, aliique plurimi ei juncti Episcopi Occidentales istam sententiam tamquam Traditioni Apostolicæ contrariam palam rejicerent: quin & sub Censurarum comminatione a quoquam propugnari vetaret Stephanus, qui tam Africanos, quam Orientales, quod ejus præceptis parere renuerent, a sua communione verisimiliter abscidit.

Quin Cyprianum, eique junctos Episcopos Africanos, aut Firmilianum, ceterosque Episcopos Orientales, qui per synodalia Decreta sententiam suam de invaliditate baptismi Hæreticorum fidelibus suarum Ecclesiarum tenendam tamquam Evangelio, & Traditioni Apostolicæ magis consonam proposuerant, nequaquam etiam post comminatam abscissionis, aut etiam in ipsos vibratam, a sua sententia recessisse, aut etiam retractasse legitur.

XXIV. Ex quibus & manifestissimum est non fuisse quæstionem super puncto disciplinæ, sed de dogmate, quod ex Scriptura sacra & Traditione Apostolica erat eruendum.

XXV. Dicit quidem de sancto Cypriano Augustinus *lib. 2. de Baptismo* contra Donatistas *cap. 4.* „ Quod anima tam pacata „ & tam sancta potuerit uni verum dicenti, & commonstranti „ (scilicet Stephano) facillime consentire, & *fortasse* factum est „ (ait) sed nescimus “.

XXVI. Tametsi autem Augustino de retractatione Cypriani & consensione cum Stephano non constaret, ipsum tamen ab omni prorsus hæreseos aut schismatis in hac constanti a Stephano dissensione, & in sui erroris constantissima perseverantia, lave vindicare non dubitat: (tametsi etiam teste ipso Augustino *lib. de unic. Baptism. cap. 14. num. 23. multi* cum Stephano, *quidam* cum Cypriano sentirent); hac unica ratione, quod quæstio, quæ super baptismo Hæreticorum tunc temporis disputabatur, nondum esset in aliquo Concilio plenario determinata; uti pluribus locis contra Donatistas expressit, ac signanter *lib. 1. cap. 18.* scribens, quod Donatistæ ad tuendam causam sui schismatis, sibi de auctoritate sanctissimi Martyris Cypriani *carnaliter blandiantur, cum ejus charitate spiritualiter perimantur*. „ Nam illis tempo- „ ribus (ait) antequam plenarii Concilii sententia quid in hac „ re sequendum esset, totius Ecclesiæ consensio confirmasset, „ visum est ei cum ferme octoginta Coepiscopis suis Africanarum Ecclesiarum, omnem hominem, qui extra Ecclesiæ Catholicæ communionem baptizatus fuisset, oportere ad Ecclesiam venientem denuo baptizari: quod non recte fieri tanto „ viro nimirum propterea Dominus non aperuit, ut ejus pia & „ humilitas, & charitas in custodienda salubriter Ecclesiæ pace „ patesceret „. Ibidem mirifice extollit hanc Cypriani in servanda Ecclesiæ unitate charitatem, & cum aliis Episcopis aliter sentientibus sincera pacis communione, in quæstione nondum plenarii Concilii aut totius Ecclesiæ consensione decisa.

XXVII. Ex his quoque intelligitur, quod dum Augustinus dixit Cyprianum labem per martyrium abstersisse, intelligere de labe forsan ex errore circa baptismum contracta; uti planum est ex contextu totius capitis, ac notanter his finalibus verbis: *Quod ergo ille Vir sanctus de baptismo aliter sentiens quam se res habebat, quæ postea pertractata & diligentissima consideratione firmata est, in Catholica unitate permansit, & charitatis ubertate compensatum est, & passionis falce purgatum.*

XXVIII. Rursus *lib. 4. cap. 6.* postquam dixisset sanctum Cyprianum circa baptismum Hæreticorum non vidisse veritatem, nec eam ipsi fuisse temporis revelatam, subjungit: *Ubi si minus ei aliquid revelatum est ut magnitudo charitatis ejus, qua unitatem non deseruit, probaretur, non idcirco quisquam tantis ejus firmamentis meritisque virtutum, & tantæ copiæ gratiarum audere debet præponere, quia* (ait) *universalis Concilii admonitus firmitate videt aliquid, quod ille non vidit, quia plenarium de hac re Concilium nondum habebat Ecclesia.* Et *lib. 2. cap. 4.* Cyprianum tametsi a Stephano, pluribusque aliis Episcopis in hac quæstione de baptismo dissentientem tamquam in unitate Ecclesiæ perseverantem laudat hac sola ratione, quod non dubitaret, quin universæ Ecclesiæ concordissima auctoritate firmatæ veritati cessisset, „ si jam illo tempore quæstionis hujus veritas eliquata, & declarata per plenarium Concilium solidaretur “.

XXIX. Similiter nec Firmilianum ob eam in hac quæstione a Stephano dissensionem, & ob constantissimam contrariæ sententiæ propugnationem, hæreseos aut schismatis a quoquam veterum incusatum, aut pro Hæretico, aut Schismatico reputatum legimus. Quin ut illustrior sui temporis Episcopus ab omnibus celebratus fuit, & in unitate Ecclesiæ plenus meritis defunctus; adeo ut & ipsi Græci eum ut Sanctum venerentur, & colant, cujus natalem diem perinde ac aliorum Sanctorum in Menologio consignatum anniversaria memoria die 28. Octobris celebrant, uti notat Cardinalis Baronius, & pluribus ejus sanctitatem, & nominis celebritatem veterum testimoniis confirmat vir clarissimus Tillemontius in reflexionibus suis ad ejus vitam; videmusque Concilium Antiochenum II. contra Paulum Samosatensem anno 270. in Synodica ad Dionysium Episcopum Romanum, eum jam defunctum non secus ac ipsum Dionysium Alexandrinum nominasse hominem *beatæ* ac *felicis recordationis*.

XXX. Quod vero Cardinalis Baronius insinuat Firmilianum sententiam suam retractasse, sive ut ipse loquitur, ad meliorem frugem rediisse, & communioni Catholicæ fuisse restitutum, id nullo veterum testimonio probatur: neque enim ullibi legitur Firmilianum ante suum obitum, suam circa baptismum Hæreticorum sententiam retractasse, aut Stephanum eum in communionem suam recepisse

XXXI. Verum quidem est Dionysium Alexandrinum Episcopum super hac quæstione litteras dedisse ad Stephanum, uti ipse fatetur in Epistola ad Syxtum Stephani successorem, apud Eusebium *lib. 7. cap. 5.* At Dionysium inflexisse Stephanum ad recipiendos Cyprianum, aut Firmilianum ceterosque cum eis de baptizandis Hæreticis sentientes in communionem probabile non est, neque sedente Stephano super hac dissensione pacem redditam fuisse. Immo nequaquam obscurum est ex litteris Dionysii Alexandrini ad Xyxtum II. immediatum Stephani in Sede Romana successorem, pacem Ecclesiæ datam non fuisse sedente Stephano, sed demum sub Xyxto ejus successore.

XXXII In his etiam litteris Dionysius Xyxtum de omnibus, quæ tum in Africa, tum in Asia, Cappadocia, Ægypto, aliisque orbis partibus acta essent, informavit, quamque grave esset in quæstione adeo controversa, & in qua tanta esset Ecclesiarum dissensio, pacem & communionem scindere. Hæc patenter evincunt, quod dum hæc ad Xyxtum scripsit Dionysius, necdum data supponeretur pax Ecclesiæ, ipsæque Ecclesiæ adhuc manerent divisæ.

Cum autem post tempora hujus Xyxti nihil de hac quæstione, aut occasione illius de Ecclesiarum scissione legatur, verosimilius est pacem Ecclesiæ, intercedente præcipue Dionysio Alexandrino, redditam fuisse ea conditione, ut omnes Ecclesiæ in sua opinione & praxi in vinculo pacis tolerarentur, quoadusque veritas hujus quæstionis magis esset eliquata, aut totius Ecclesiæ consensione, seu definitione decisa, uti pluribus ostendit vir doctissimus Tillemontius in suis ad historiam Cypriani reflexionibus *artic. 5.* & vix clarissimus Fleury, *lib. 4.* suæ Histor. *num. 32.*

C A P U T IV.

De Auctoritate Episcoporum in reprobandis, & condemnandis erroribus.

1 *Episcopi sunt fidei Judices.*
2 *Hæc veritas Actis Apostolorum probatur.*
3 *Judicium ab Apostolis, & Senioribus pronunciatum.*
4 *In communi judicarunt Apostoli.*
5 *Episcopi Apostolorum successores, eorum auctoritate fruuntur in condemnandis erroribus.*
6 *Ab incunabulis Ecclesiæ eo jure usi sunt.*
7 *In Conciliis decreta fiebant nomine Conciliorum.*
8 *Circa sæculum x. doceri cœpit causas fidei, aliasque majores causas ad Sedem Apostolicam esse referendas.*
9 *Duodecimo sæculo contendebant Romani, absque summi Pontificis auctoritate non licere Episcopis ferre judicium de fide.*
10 *Deinceps Canonistæ hanc sententiam acriter propugnarunt.*
11 *Inter Gallos tamen plurimi tum Episcopi, tum Doctores huic sententiæ constanter obstiterunt.*
12 *Hos inter emicuerunt Parisienses Theologi, ac potissimum Episcopus ejusdem urbis.*
13 *In defendenda Episcoporum auctoritate, ore & calamo desudarunt Petrus Alliacensis, & Joannes Gersonius.*
14 *Multis probat Gersonius inesse Episcopis jus pronuntiandi, an Catholica, an erronea sit hæc vel illa propositio.*
15 *Ea constans semper extitit Gallorum doctrina.*

16 *Eam*

16 *Eam Regii Magistratus ut libertatum Ecclesiæ Gallicanæ basim spectarunt.*

17 *Auctoritatem Episcoporum in reprobandis erroribus asseruerunt quoque Episcopi Belgæ.*

☞ I. EPISCOPOS, *quos* Spiritus sanctus *posuit regere Ecclesiam Dei*, non tantum posse vigore sui officii Episcopalis inquirere in personas de hæresi aut perversa doctrina suspectas, atque de his judicium proferre, sed etiam eosdem posse de ipsa doctrina utrum fidei Catholicæ, aut Christianæ morali consona sit, vel ab ea dissona, inquirere & judicare, docet & evincit exemplum Apostolorum, & continua Ecclesiæ Traditio.

II. Legitur enim in Actibus Apostolorum *cap. 15. vers. 6.* quod cum esset exorta quæstio sub initium nascentis Ecclesiæ, utrum conversos ex gentibus ad Christum oporteret circumcidi, & præcipere quoque observare legem Moysi, super hac controversia *convenerint Apostoli & Seniores videre de verbo hoc.*

Cum autem (inquit sacer Textus, *Act. cap. 15.*) magna inquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: „ Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire Gentes verbum Evangelii & credere, & qui novit corda Deus testimonium perhibuit dans illis Spiritum sanctum sicut & nobis, & nihil discrevit inter nos & illos, fide purificans corda eorum. Nunc ergo quid tentatis Deum imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus, sed per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum & illi “.

Post hæc subjungit sacer Textus: *Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Paulum & Barnabam narrantes quanta Deus fecisset signa, & prodigia in Gentibus per eos.* Hic non obscure innuit sacer Textus, multitudinem facto silentio ipsa Petri verba attentius ruminasse; utque plenius de his, quæ circa conversionem Gentium accidissent, informarentur, audire placuit Paulum, & Barnabam narrantes quanta Deus fecisset signa & prodigia in Gentibus per eos.

Postquam autem Paulus, & Barnabas narraverant, quæ per ipsos Deus in Gentibus operatus esset, Jacobus Jerosolymorum Episcopus ad multitudinem congregatam verba habuit, repetens quæ a Petro de conversione Gentium ad fidem narrata fuerant, ostendens ea oraculis Prophetarum consonare: quibus dictis primus super hac controversia judicium suum protulit, dicens: *Propter quod ego judico non inquietari eos, qui ex Gentibus convertuntur ad Deum; sed scribere ad eos, ut abstineant se a contaminationibus simulacrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine.*

III. Huic Jacobi judicio acquievit omnis multitudo, placuitque (ut ait sacer Textus) Apostolis, & Senioribus cum omni Ecclesia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo, & Barnaba, Judam, qui cognominabatur Barsabas, & Silam viros primos in fratribus; eisque mandarunt, ut fratribus Antiochiæ de Gentibus significarent, quæ ab Apostolis, & Senioribus in unum collectis erant decreta, unaque eisdem fratribus scripserunt in hæc verba: *Visum est enim Spiritui sancto & nobis nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, a quibus vos custodientes bene agetis.*

IV. Ex his manifestum est, Jacobum, ceterosque Apostolos, & Seniores de hac controversia examen instituisse, atque *judicialiter* eamdem in communi determinasse, & definivisse; neque Petrum alias hic partes habuisse, nisi quod primus inter ipsos verba habuerit, quibus coram ipsa multitudine congregata narrabat quid in conversione Gentium Deus per ipsum fuisset operatus, & quid circa conversos e Gentibus agendum existimasset.

V. Hoc exemplo Apostolorum nequaquam dubitaverunt Episcopi in locum Apostolorum succedentes, & non secus ac ipsi Apostoli a Spiritu sancto positi regere Ecclesiam Dei, sibi ex officio sollicitudinis pastoralis, & regiminis Ecclesiæ, non minus ac Apostolis auctoritatem esse examinandi, & judicandi dogmata fidei, erroresque condemnandi; imo non minus se sollicitos esse debere fidem ac doctrinam Evangelicam conservare, errores avertere, quam morum & vitæ puritatem illibatam inculcare, vitia & abusus extipare.

VI. Hinc legimus ab initio Ecclesiæ Episcopos in nascentes errores hæresesque sollicite inquisivisse, suaque auctoritate mox ut eas detexerant suis Decretis confixisse, & damnasse: imo nullam pene hæresim per Concilia generalia primorum sæculorum damnatam legimus, quæ non prius per Episcopos vel particularibus Decretis, vel per simul congregatos in Synodis Episcopalibus damnata fuisset; neque creditur de hac Episcoporum auctoritate per VIII. aut IX. Ecclesiæ sæcula a quoquam dubitatum fuisse.

VII. Et dum necesse visum est ad profligandam hæresim, ejusque progressum comprimendum Concilium generale sive œcumenicum congregare, Episcopi universi ad illud convenientes exemplo Apostolorum de quæstione judicium suum depromebant: atque ex eorum judicio concludebatur, & Decretum formabatur.

Unde & Decreta non edebantur sub nomine alicujus Episcopi etiam Romani, sed sub nomine Concilii; ut indicarent exemplo Apostolorum non uni, sed cœtui Episcoporum Ecclesiam repræsentanti ita visum esse.

VIII. At vero circa sæculum X. falsis Decretalibus sub nomine primorum Pontificum in auctoritatem receptis, ac signanter post editum, & receptum Decretum Gratiani, prætendi & doceri cœpit a quibusdam Canonistis præcipue Ultramontanis, *majores & graviores causas* ad Sedem Apostolicam esse referendas, ejusque solius judicio terminandas. Porro determinare, aut definire quid de fide sit tenendum, vel ut erroneum rejiciendum, reputabant inter *majores* causas esse reponendum; ac per consequens ad solum Pontificem hanc de doctrina definitionem spectare.

IX. Et quidem sub medium sæculi XII. Curiam Romanam prætendisse, Episcopis fas non esse quidquam super doctrina determinare citra Romani Pontificis auctoritatem, constat ex Actis Concilii Remensis anni 1148. in quo contra Gilbertum Porretanum Episcopi Gallicani symbolum fidei condiderant; quod ægre ferentes Cardinales dixerunt, *nulli fas esse circa fidem quidquam determinare citra auctoritate Romani Pontificis*, uti fusius refertur in Actis hujus Concilii, quæ habentur tomo 10. Concil. general.

Hæc persuasio tempore Innocentii III. eo usque invaluerat, ut hic Pontifex interrogatus super quæstione de baptismo parvulorum, quasi indubitatum in suo responso præmittendum censuerit, causas concernentes articulos *fidei* tamquam causas *majores* ad Petri sedem esse referendas *cap. 3. ✠ De Baptismo.*

X. Ex quo Innocentii responso relato in dicto *capite* Commentatores Decretalium qui unice pene, neglecta notitia Historiæ & Patrum disciplina, hisce Decretalibus insistebant, ac signanter Ultramontani, aliisque plus æquo prætensis prærogativis Romanorum Pontificum adulantes, conclusere ad solum Romanum Pontificem spectare de causis concernentibus articulos *fidei judicialiter* decernere; ipsosque Episcopos posse quidem controversias fidei seu dogmaticas ventilare, sed *judicialiter* sive *auctoritative* decidere non posse.

XI. Verum hanc opinionem tamquam Traditioni Apostolicæ, & Episcopali auctoritati omnino contrariam non ab omnibus ubique Episcopis præsertim Gallicanis fuisse receptam, sibique eos tum verbis tum factis, judicium super doctrina, & dogmatibus *fidei* competere constanter asseruisse legimus.

XII. Et quidem legitur, quod anno 1387. Facultas Theologica Parisiensis damnaverit seu judicium suum protulerit contra quasdam propositiones Joannis de Montesono Ordinis Prædicatorum, quodque postmodum ex judicio ejusdem Facultatis Episcopus Parisiensis eas publicari, prædicari, doceri, *lata sententia* prohibuerit.

Ab hoc Decreto Facultatis & sententia Episcopi appellavit prædictus Joannes de Montesono ad Clementem VII. Romanum Pontificem, tum temporis Avenione sedentem: ac pro præcipuo appellationis suæ fundamento asserere non dubitavit, quod *solius* „ Sedis Apostolicæ sit declarare, damnare, & reprobare, & quod Episcopus Parisiensis apponens manum in messem summi Pontificis, dictas propositiones pronuntiaverit & declaraverit falsas, hæreticas, & erroneas: quia ista, quæ tangunt *fidem*, sunt de *majoribus Ecclesiæ causis*, & quæ ad *solum* summum Pontificem pro examinatione, & decisione deferri debent “.

Nequaquam obscurum est ex finalibus verbis Joannem de Montesono reflexisse ad prædictam Decretalem Innocentii III. atque ex ea conformiter ad tunc invalescentem opinionem Canonistarum conclusisse, ad solum Romanum Pontificem pertinere, & examinare, & decidere causas ad fidem spectantes, tamquam causas *majores*.

XIII. Sententiam Episcopi Parisiensis contra dictam appellationem, & prætensum fundamentum Joannis de Montesono fortissimæ sustinuerunt Doctores Parisienses, atque præ cæteris Petrus Alliacensis tunc Facultatis illius Doctor, ac postmodum ob suam eximiam eruditionem, & singularia merita promotus ad Episcopatum Cameracensem, ac tandem S. R. E. Cardinalis effectus, qui in defensionem Facultatis & Episcopi edidit Tractatum, quem nomine ejusdem Facultatis obtulit Clementi VII. Romano Pontifici, in quo inter alia asserere non dubitavit, quod prædicta propositio Joannis de Montesono, in quantum asserit ad *solum* Romanum Pontificem pertinere, eorum, quæ tangunt *fidem*, examinationem, & decisionem, contineat *manifestam hæresim*, imo multas hæreses; ac inter cæteras hanc allegat rationem: „ Quia per hanc assertionem excluduntur Episcopi Catholici ab omnimoda cognitione, examinatione, & decisione eorum, quæ sunt *fidei*, quod est contra jus tam divinum, quam humanum “.

Sub idem tempus in Academia Parisiensi florebat, & præ cæteris eminebat Joannes Gersonius ejusdem Universitatis Doctor, & Cancellarius, qui non minus ac ipse Petrus de Alliaco Episcoporum auctoritatem in examinandis, determinandis, & definiendis fidei articulis propugnavit, ac tamquam Ecclesiæ certam doctrinam asseruit, & coram Patribus Concilii generalis Constantiensis eam suam opinionem tamquam admodum necessariam, & præ reliquis omni modo inculcandam proposuit in sermone habito in festo Purificationis Beatæ Mariæ, post irritationem a Cardinalibus factam sententiæ Episcopi Pariensis contra *Joannem Parvum*, quæ lata est 15. Januarii 1415.

XIV. Extat hic sermo Gersonis inter ejus Opera ultimæ editionis *tom. 2. pag. 281.* In hoc sermone multis probat Episcopis, vi sui regiminis pastoralis, esse jus examinandi doctrinam, & de ea *judicialiter* pronuntiandi utrum Catholica sit vel erronea, aut hæretica, idque de jure divino.

Huic sermoni subnectuntur aliqua sub hoc titulo: *Conclusiones quædam sub quibusdam articulis ponendæ post finem sermonis de Purificatione Mariæ Virginis.* In quarum sexta hæc tamquam certa proponit: „ Ad Episcopos spectat jure *divino*, & quibusdam de pia consuetudine legittime præscripta, propositionem quamdam hæreticare, hoc est hæreticalem decernere vel determinare, nedum doctrinaliter (sicut Doctores Theologiæ possunt) sed etiam *judicialiter* cum appositione Decreti pœnalis contra subditos rebelles, si illa propositio scandalizaverit Diœcesim suam, & si est talis, de qua possit habere sufficientem certitudinem, per consilium peritorum in Theologia, quod repugnat eis, quæ fide credenda sunt, quamvis aliqui etiam Theologi dicerentur de illa dubitare “.

XV. Hanc auctoritatem Episcoporum in examinandis, & decidendis dogmatibus fidei constantissime usque in hodiernum diem

Ec-

Eccleſia Gallicana, ipſaque Univerſitas Pariſienſis tamquam Epiſcopatui ex ipſa inſtitutione divina annexum retinuit, ipſoſque Epiſcopos eſſe naturales Judices, & interpretes dogmatum fidei non minus ac ipſum Romanum Pontificem ſuſtinuit; una tamen recognoſcens in Romano Pontifice *primatum* juriſdictionis, una cum prætogativa ſuffragii in decidendis quæſtionibus *fidei*.

XVI. Immo hanc doctrinam tamquam baſim quamdam ſuarum libertatum reputare non dubitant etiam ipſi Regii Magiſtratus; ac propterea ſi quid in Bullis, Reſcriptis, vel Brevibus Romanis, contrarium huic doctrinæ ipſis occurrere videtur, remedio appellationis tamquam *ab abuſu* ab executione ſimilium Bullarum aut Reſcriptorum eorum publicationem, & executionem impediunt; ne quid contra libertates Eccleſiæ Gallicanæ, & auctoritatem Epiſcopalem inducatur; uti noviſſime viſum eſt occaſione (*a*) Brevis Clementis XI. quo proſcribebatur Mandatum Epiſcopi Sancti Pontii Tomeriarum in Galliis.

Inter motiva enim, quibus Advocatus Regius coram Parlamento Pariſienſi appellationem, & executionem hujus Brevis ſuſtinebat, hoc erat, quod ex contextu totius hujus Brevis (*b*) nequaquam obſcurum eſſet, per condemnationem doctrinæ in hoc Mandato contentæ, præcipue impeti doctrinam de auctoritate Epiſcoporum in determinandis & definiendis articulis fidem concernentibus, quæ ſparſim in hoc Mandato aſſerebatur. Integer diſcurſus Advucati Regii exhibetur in Appendice Tractatus de publicatione Legum, & Placito Regio, *ſub litt. M. N.*

XVII. De hac Epiſcoporum auctoritate in dijudicandis, & reprobandis pernicioſis erroribus non dubitaſſe Epiſcopos Belgas evincunt plura eorum Decreta, ac notanter duorum zeloſorum Antiſtitum Jacobi Bounem Archiepiſcopi Mechlinienſis, & Antonii Trieſt Epiſcopi Gandenſis, qui circa medium præcedentis ſæculi plures Caſuiſtarum opiniones tamquam Moralis Chriſtianæ relaxativas, & in praxi pernicioſas proſcripſerunt, quæ Decreta una cum ipſis propoſitionibus exhibet Proſper Fagnanus in Commentario, *cap. Ne innitaris* §, *de Conſtitut.* ut ex his propoſitionibus evincat ad quas tandem laxitates adducti fuerint Patroni probabiliſmi, ſive ſuſtinentes poſſe unumquemque tuta conſcientia amplecti opinionem probabilem, licet minus tutam, & minus probabilem.

CAPUT V.

De Sortilegio, Magia, & aliis ſimilibus.

1 *Quid ſortilegium?*
2 *Cur ſortilegi dicti divinatores ſeu* divini?
3 *Sortilegium definitio ex Iſidoro.*
4 *Sortilegia ſive ſortes divinatoriæ merito ſuperſtitioſis divinationibus annumerantur.*
5 *Sortes divinatorias Leo IV. maleficia reputat.*
6 *Natura ſortilegii probat intervenire maleficium.*
7 *In ſortilegio intervenit pactum implicitum, vel explicitum cum dæmone.*
8 *Eiſdem ſignis, quibus utuntur Sortilegi ad prædictionem futurorum, etiam utuntur ad nocendum, & tunc proprie malefici dicuntur.*
9 *Pro varietate ſignorum, quibus Sortilegi utuntur, varia quoque ſortiuntur nomina.*
10 *Ex ſortilegiis, maleficiis, graviſſima ſolent oriri incommoda.*
11 *Conſulere Sortilegos ſuper ſtatu Reipublicæ aut Principis, etiam ipſi Gentiles ſub pœna capitali vetuerunt.*
12 *Conſtitutio Conſtantii Imperatoris contra ſortilegos divinatores.*
13 *Quid per Aruſpicem intelligatur in hac Conſtitutione?*
14 *Quid Mathematici, Aſtrologi, & Genethliaci?*
15 *Quid per Augures intelligatur?*
16 *Vatum nomine qui veniant?*
17 *Conſtantius Imperator in dicta Conſtitutione non tantum hos nominatim expreſſos, ſed generatim omnes Sortilegos, & Maleficos pœna capitali perſtringit.*
18 *Altera Conſtantii Conſtitutio contra illos, qui maleficiis elementa perturbare, aut Manes evocare audent.*
19 *Magicis artibus elementa turbari poſſe jam pridem creditum eſt, dictique hujuſmodi malefici Tempeſtarii.*
20 *De his Tempeſtariis teſtimonium S. Agobardi Epiſcopi Lugdunenſis.*
21 *Jam pridem Magos inclamaſſe mortuos, a quibus futura prædicerentur, teſtatur Tertullianus.*
22 *Hic ſæpius hominibus illudi per phantaſma aſſerit Tertullianus.*
23 *Pœna Legis Conſtantii eſt vivicomburium.*
24 *Lex Conſtantini contra Maleficos, qui aliquid moliuntur contra ſalutem hominum, vel animos ad libidinem excitant.*
25 *Dubitatur, num Conſtantinus probaverit, artem magicam adhiberi poſſe ad bonum finem.*
26 *Id probaſſe Conſtantinum credidit Leo Imperator.*
27 *Leo Imperator, abrogata Lege Conſtantini, omnem magiam etiam ad bonum finem adhiberi vetuit.*
28 *Non deſunt, qui putant, Leonem non bene intellexiſſe Legem Conſtantini.*
29 *Certum eſt, ſemper fuiſſe vetitas magicas artes, etiam ad bonum finem adhibitas.*
30 *Eas jam pridem vetuit Conſtantius Imperator.*
31 *Similes incantationes vetitæ in Synodo Ancyrana.*
32 *Sanctus Chryſoſtomus invehitur in eos, qui magicis artibus utuntur ad conſervationem vitæ.*
33 *In Capitulis Martini Bracarenſis idipſum vetitum.*
34 *Conſonat reſponſum Alexandri III. in Cap. 2. De Sortilegiis.*
35 *Erroneum declarat Facultas Pariſienſis, licere uti maleficiis ad bonum finem, vel maleficia maleficiis pelli poſſe.*
36 *Hoc poſtremum vetat quoque Rituale Romanum.*
37 *Conſentiunt Synodi Belgicæ, & vicinarum Provinciarum.*
38 *Decretum Synodi Cameracenſis contra varias ſuperſtitiones ad curationem hominis, vel jumentis adhiberi ſolitas.*
39 *Simile Decretum Synodi Provincialis ſecundæ Mechlinienſis.*
40 *Regula ad dignoſcendum, an aliquid ſit ſuperſtitioſum, ab hac Synodo propoſita.*
41 *Eamdem regulam quoad ſubſtantiam probaverat Synodus Provincialis prima Mechlinenſis.*
42 *Ex hac regula declarat Synodus Sylva-Ducenſis, plures obſervationes eſſe ſuperſtitioſas.*
43 *Monet eadem Synodus, populum a Parochis docendum, grave peccatum eſſe hujuſmodi obſervationibus uti.*
44 *Decretum Synodorum Namurcenſium contra quaſdam ſuperſtitioſas obſervationes.*
45 *De ſuperſtitione liberandi certas animas e Purgatorio per certas verborum formulas remiſſive.*
46 *Plures ſuperſtitionum ſpecies remiſſive.*
47 *Referuntur Edicta Principum noſtrorum contra Sortilegos, & Magos.*
48 *Specialia Edicta contra illos, qui vulgo vocantur Ægyptiaci.*
49 *Ex Canoniſtarum ſententia crimen ſortilegii creditur eſſe Eccleſiaſticum.*
50 *Ita in Gallia aliquando judicatum.*
51 *Hodie judicatur eſſe mere Civile.*
52 *Praxis Galliæ apparet conformis praxi Belgicæ.*
53 *Judex in his cauſis cum magna prudentia, & circumſpectione procedere debet.*
54 *Epiſcopi & Paſtores tenentur populum diligenter inſtruere ſuper hac materia.*
55 *Formula uſitata inter milites Hiſpanos judicata ſuperſtitioſa per Epiſcopum Iprenſem.*
56 *Si ſimilem examen hodie ab Epiſcopis inſtitueretur, multa deprehenderentur ſuperſtitioſa, quæ a populo frequentantur.*
57 *Ad quas obſervationes maxime attendere debent Epiſcopi.*
58 *Aliquando permittit Deus, ut vera prædicantur, & quare?*
59 *Merito attendunt Epiſcopi, ne exorciſmis, aut cæremoniis Eccleſiæ immiſceantur ſuperſtitioſa.*
60 *Quæ potiſſimum hic ab Exorciſtis cavenda.*

I. SORTILEGIUM dicitur a *ſorte*, ſoletque accipi in malam partem, nimirum pro ſuperſtitioſa, & magica *divinatione*, qua quis futura aut occulta, vel omnino incerta prædicere, aucognoſcere vult ex aliquibus ſignis, quæ ad ea cognoſcenda aut indicanda, nec a natura aut Deo inſtituta, vel ordinata ſunt.

II. Solent ſimilia ſigna vocari *ſortes divinatoriæ*, tamquam quæ adhibeantur ad cognoſcendum ea, quæ citra divinam revelationem ex talibus cognoſci nequeant; atque illi, qui iis utuntur, vocantur *divinatores*; tamquam futura & plane occulta prædicentes, aut revelantes, aliquid Divinitatis præ ſe ferentes: quare & teſte Iſidoro *lib. 8. Etymol. cap. 9.* Divini appellantur, quaſi *Deo pleni*.

III. Definiuntur ab ipſo Iſidoro apud Gratianum *Cauſ. 26. q. 1. Can. 1.* „ Sortilegi ſunt, qui ſub nomine fictæ religionis per „ quaſdam, quas Sanctorum *ſortes* vocant, divinationis ſcien„ tiam profitentur, aut quarumcumque ſcripturarum inſpectio„ ne futura promittunt “.

IV. Sortes illæ divinatoriæ utpote nullam, vel naturalem, vel ſupernaturalem vim habentes ad occulta illa ac mere contingentia, & plane ab incerto eventu dependentia, manifeſtanda, merito ſuperſtitioſæ divinationes, & maleficia reputantur, & ut talia jam pridem reprobatæ ſunt, uti apud Gratianum *Cauſ. 26. quæſt. 5. Can. 7.* legitur: „ Sortes, quibus cuncta vos „ in veſtris diſcriminatis judiciis, (quod Patres damnaverunt) „ nihil aliud, quam divinationes, & maleficia eſſe decernimus. „ Quamobrem volumus illas omnino damnari, & inter Chri„ ſtianos ultra nolumus nominari: & ne exerceantur, ſub ana„ thematis interdicto prohibemus “.

V. Hic *ſortes* reputari inter *divinationes*, & *maleficia*, manifeſtum eſt; evidentiuſque adhuc patebit, ſi attendatur Epiſtola Leonis IV. ad Epiſcopos Britanniæ, *cap. 4*, unde hic Canon deſumptus eſt. Dicit enim Leo: „ De experientia autem divina„ tionum, vel maleficiorum, ſcriptum quidem habemus in ſa„ cris Canonibus, ut ipſa verba ponamus, ita: Qui Divinatio„ nes expetunt, & mortem gentilium ſubſequuntur, aut in do„ mos ſuas hujuſmodi homines introducunt, exquirendi aliquid „ arte malefica, aut expiandi cauſa, ſub regula quinquennii „ jaceant “.

His præmiſſis infert tamquam conſequens: *Unde ad eorum ſimilitudinem*, ſortes, & cetera quæ ſupra relata ſunt.

Plures Canones, quibus *Sortilegi* una cum Divinatoribus, & Maleficis condemnantur, & pari pœna plectuntur, refert Gratianus citata *quæſt. 5.*

VI. Et ſane ſi attendatur natura ſortilegii, ſive *ſortium*, prout ea adhibentur ad cognitionem, ſive manifeſtationem futurorum, vel occultorum, ad quæ cognoſcenda, aut manifeſtanda, nec ex natura rei, nec ex ſupernatutali Dei ordinatione vim ullam habent, facile patebit, ſortilegium eſſe ad ſuperſtitioſam Divinationem referendum.

Si enim cultus divinus, ſive id quod ſoli Deo competit, exhibea-

(a) A ſummo Pontifice duo *Brevia* data ſunt die 18. Januarii 1710. unum adverſus Epiſcopi S. Pontii Mandatum, & tres ejus Litteras Paſtorales; alterum adverſus Tractatum, quem in gratiam Regaliæ idem Præſul ſcripſerat.
(b) Id eſt, prioris Brevis adverſus Mandatum, & Litteras Paſtorales.

beatur aut tribuatur creaturæ, dicitur superstitio cultus *indebiti*, ut loquuntur Theologi post S. Thomam, 2. 2. *q.* 94. *art.* 1.

Dum ergo cognitio futurorum contingentium, quæ a libero hominum arbitrio, ut ab aliis plane incertis eventibus dependent, aut occultorum manifestatio petitur a rebus ad eam manifestationem nec a natura, nec Dei ordinatione institutis, vel ordinatis tunc transfertur quidam Dei cultus, vel Dei proprietas, nimirum futurorum, & occultorum scientia, & manifestatio, ad creaturam. Ac propterea Sortilegi etiam Divinatores, tamquam *Divini* aliquid præferentes; dicti sunt, uti supra notatum est.

VII. Ulterius, quia sortes, sive signa adhibita ad futurorum, & occultorum cognitionem, nullam ex sua conditione, vel speciali Dei ordinatione virtutem habent, ideo sortilegium continere solet expressum, vel tacitum pactum cum dæmone, a quo mediantibus illis signis futurorum, & occultorum scientia expetitur.

VIII. Nec tantum ad futurorum, aut occultorum revelationem signis illis utitur dæmon; sed etiam ad nocendum hominibus, vel in corpore, vel bonis temporalibus; diciturque ars hæc *maleficium*.

Et quamvis omnes quacumque ratione homines malum facientes, possent dici *Malefici*, nihilominus, diabolicis hisce artibus ad hominum nocumentum utentibus vulgo *Malefici* vocantur *ob facinorum magnitudinem*, ut loquitur *L. 5. Cod. De Maleficis*.

IX. Sicuti autem varia sunt signa, quibus dæmon utitur ad suas præstigias, fallacias; aut maleficia exercenda, ita variæ sunt sortilegii, & maleficii species, quæ a diversitate signorum etiam varia sortiuntur nomina, quorum tum in Canonibus, tum in legibus Principum mentio occurrit; ut in sequentibus videbitur: quibus tamen omnibus dæmon utitur ad deceptionem, & nocumentum hominum, & ut divinitatem sibi attribuat futurorum, & occultorum manifestationem sibi vindicet. Dumque hominibus persuadet, eum a se expetere, & exspectare, una persuadet, sibi cultum Deo soli debitum exhiberi, quod dæmon ex innata sibi superbia summopere affectat.

X. Præterquam autem, quod in omni sortilegio, maleficio, vel superstitione tale aliquod expressum, vel implicitum pactum, & commercium dæmone interveniat, etiam gravissima solent, vel ex sortilegiis, sive futurorum prædictionibus incommoda oriri, & a dæmone hisce mediantibus procurari.

XI. Sciebant, vel ipsi Gentiles, & Idolorum cultores, quid ex auguriis, & divinationibus incommodi expectari posset, si de Reipublicæ statu, aut Principis persona, futura, vel occulta per hujusmodi auguria panderentur. Quapropter tametsi ipsi Romani Gentiles dæmonia, & Idola colerent, multaque superstitiosa permitterent, & probarent; tamen severissime puniebant eos, qui de statu Reipublicæ, aut salute Principis ea consuluissent; testaturque Paulus Jurisconsultus *Senat.* 5. *tit.* 21. pœna *capitali* punitos, *qui de salute Principis, vel summa Reipublicæ respondissent*.

XII. Imperatores vero Christiani expendentes, quam hæc omnia Reipublicæ, populis, necnon ipsi Religioni Christianæ essent adversa, & perniciosa, generaliter hæc omnia una cum ipsa Gentilitate, & Idololatria abolere, & extirpare funditus studuerunt.

In primis extat in *l. 5. Cod. De Maleficis, & Mathematicis*, Constitutio Constantii Imperatoris de anno 357. contra Sortilegos, sive Divinatores in hæc verba: „ Nemo Aruspicem consulat, aut Mathematicum, nemo Ariolum, Augurum, & Vatum prava confessio conticescat. Chaldæi ac Magi, ac cæteri, quo *maleficos* ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuo divinandi curiositas. Etenim supplicio capitis ferietur gladio ultore prostratus (*a*), quicumque jussis nostris obsequium denegaverit ".

XIII. *Aruspex* sive Auspex, cujus in hac Lege, aliisque frequens mentio occurrit, dictus fuit, qui hostiis & extis, sive visceribus pecudum (quas idolis Gentilitas immolabat) inspectis, futura prædicebat: atque hinc ars, sive professio ex simili inspectione futura prædicendi, *Aruspina* dicebatur. De his vide *Canon* 1. *caus.* 26. *quæst.* 3. item *Canon.* 14. *ead. caus.*

XIV. Mathematicus hic pro Astrologo accipitur, Astrologi autem dicti, eo quod in astris augurantur, ait Gratianus in *Can.* 1. *caus.* 26. *quæst.* 4. additurque in eodem Canone: „ Genethliaci appellati sunt propter natalitiorum considerationes dierum. „ Geneses enim hominum per duodecim cœli signa describunt, „ siderumque cursu nascentium mores, actus & eventus prædicere conantur: id est, quis quali signo fuerit natus, aut quem „ effectum habeat vitæ, qui nascitur. Hi sunt, qui vulgo Mathematici vocantur, cujus superstitionis genus constellationes „ Latini vocant; id est, notationes siderum, quomodo se habeant, cum quisque nascitur ". Hæc ex citato Canone, quem sub nomine S. Augustini exhibet Gratianus; sed uti notant Correctores Romani, pleraque non extant apud Augustinum, „ sed „ sunt in libello Rabani *De Magorum præstigiis*, quem ipse Rabanus ex variis Augustini, & Isidori locis collegit, & Gratianus sæpe citat sub nomine Augustini ".

Recte hic notatur, prædictum libellum ex dictis S. Augustini esse collectum; nam & citata verba saltem, quoad substantiam habentur apud S. Augustinum *lib.* 2. *De Doctrina Christiana*, *cap.* 21. ubi late agit de his, *qui Genethliaci propter natalium dierum considerationes, nunc autem vulgo Mathematici vocantur*; quorum superstitionem perniciosam, & fallacem ibidem exponit, & refutat.

Hos eosdem quoque S. Augustinus *lib.* 4. *Confess.* 3. appellat *Planetarios*: referturque locus Augustini a Gratiano *Can.* 8. *caus.* 26. *quæst.* 2.

XV. Augures sunt (ait citatus *Can.* 1.) qui volatus avium, „ & voces intendunt; aliaque signa rerum, vel observationes „ improvisas hominibus occurrentes, ferunt. Iidem sunt & Auspices. Nam auspicia sunt, quæ iter facientes observant. Dicta autem sunt auspicia, quasi avium spicia, & auguria quasi avium garria, id est, avium voces & linguæ. Item, augurium quasi avigerium, quod aves gerunt ".

XVI. Vates hic sumi possunt pro iis, qui quasi spiritu prophetico; & tamquam *Deo pleni* de futuris vaticinantur; quique & *Fanatici* dicti, qui vi Numinis interiori se agitari fingebant; unde & *Divini* dicti sunt. Divinitate enim plenos se esse simulant, & astuta quadam fraudulentia hominibus futura conjectant, ut dicitur in allegato Canone primo.

XVII. Hos itaque generatim consuli vetat hac Lege Constantius, & quidem sub pœna *capitali*. Immo non tantum in hac Lege nominatim expressos, sed & omnes *generatim* Sortilegos, sive ope dæmonum futura prædicentes hac Lege comprehendi, omnemque perniciosam illam *divinandi* artem damnari, sat innuunt hæc verba Legis: *Et cæteri, quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat*. Item: *Sileat omnibus perpetuo divinandi curiositas*. Unde huic Legi in Codice Theodosiano subjicitur hæc compendiosa interpretatio: „ Quicumque pro curiositate futurorum, vel invocationem dæmonum, vel Divinos, „ quos ariolos appellant, vel Aruspicem, qui auguria colligit, „ consuluerit, *capite* punietur ".

XVIII. Extat alia ejusdem Imperatoris Constantii Constitutio in *L. 6. Cod. De Maleficis*, de Magia, sive de magicis artibus, in hæc verba: " Multi magicis artibus usi, elementa turbare, „ vitam insontium labefactare non dubitant, & Manibus accitis audent ventilare, ut quisque suos conficiat malis artibus „ inimicos: hos, quoniam naturæ peregrini sunt, ferialis pestis „ absumat ".

Habetur & hæc Constitutio in lib. 9. Cod. Theod. tit. 16. ubi pro *usi*, legitur *ausi*: ut sensus sit, *multi magicis artibus* Ausi *elementa turbare, vitas insontium labefactare audent*.

Hanc lectionem ut rectiorem, & veriorem probat Jacobus Gothofredus ad citatam *Legem* 5. in Codice Theodosiano *De Maleficis*; notatque, quod Constantius duplicem audaciam hic perstringat Magorum ad inimicos suos conficiendos, elementorum scilicet turbationem, & Manium evocationem.

XIX. Magicis artibus elementa turbari passim notum est, vocanturque ob tempestates per elementorum turbationem excitatas *Tempestarii*, de quibus in Legibus Visigothorum *lib.* 6. *tit.* 2. *leg.* 3. „ Malefici, & immissores tempestatum, qui quibusdam „ incantationibus grandinem in vineas, messesque mittere perhibentur ". Et *lib.* 1. *Capitularium Regum Francorum*, *c.* 62. „ Præcipimus, ut nec Cauculatores, nec Incantatores, nec *Tempestarii*, nec Obligatores fiant. Et ubicumque sunt, emendentur, vel damnentur ".

XX. Est de his Tempestariis insignis locus S. Agobardi Archiepiscopi Lugdunensis in libro *De Grandine & Tonitruis*, *cap.* 1. „ In his regionibus pene omnes homines nobiles, & ignobiles, „ urbani & rustici, senes, & juvenes, putant, grandines, & „ tonitrua hominum libitu posse fieri. Dicunt enim, mox ut „ audierunt tonitrua, & viderint fulgura, *Aura levatitia est*. „ Interrogati vero, quid sit aura levatitia, alii cum verecundia „ parum remordente conscientia, alii autem confidenter, ut imperitorum moris esse solet, confirmant, incantationibus hominum, qui dicuntur *Tempestarii*, esse levatam, & ideo dici „ *levatitiam* auram ".

Hinc vulgi errorem ibidem rejicit Agobardus.

XXI. Addit Constantius: *Et Manibus accitis audent ventilare, ut*, &c. hoc est, nonnullis magicis artibus animas seu spiritus defunctorum inclamare, & quasi de inferis accire audent, quo inimicos suos conficiant.

De hac specie magiæ tamquam suo tempore usitatissima loquitur Tertullianus *libro* De Anima, *cap.* 57. „ Publica jam littera est, quæ animas etiam justa ætate sopitas, etiam proba „ morte disjunctas, etiam prompta humatione dispunctas, evocaturum se ab inferum incolatu pollicetur ".

XXII. At hic semper phantasma duntaxat esse, ac sensibus hominum illudi per dæmoniacas præstigias, ibidem monet Tertullianus: „ Sic in illa specie magiæ, quæ jam quiescentes animas „ evellere ab inferis creditur, & conspectui exhibere, non alia „ fallaciæ vis est operatior. Plane quia & *phantasma* præstatur, „ quia & corpus affingitur; nec magnum illi, exteriores oculos „ circumscribere, cui interiorem mentis aciem excæcare perfacile est ".

Qui hac arte utuntur, vulgo *Necromantici* vocantur.

XXIII. Itaque hac Lege Constantius statuit, ut si qui ausi sint, vel elementorum turbatione, vel accitis Manibus per magicas artes suos inimicos labefactare, hos *ferialis pestis absumat*. Per feralem pestem hic intelligi *vivicomburium*, putat Jacobus Gothofredus; ibidem ostendens, qua ratione hæc pœna dicatur *ferialis pestis*. Notaturque in appendice ad Arresta Paponii, *lib.* 22. *tit.* 3. quod adversus eos vel eas, qui, quæve execrabile commiserunt sortilegium, constituta sit pœna *ignis*, itaque ita plerumque Arrestis Curiæ puniti fuerint.

XXIV. In Lege 4. Cod. *De Maleficis*, legitur quoque sub nomine Constantini Magni: „ Eorum est scientia punienda, & severissimis merito legibus vindicanda, qui magicis accincti artibus, aut contra hominum moliti salutem, aut pudicos ad libidi-

(a) In Codice Thodosiano, cujus editionem dedit Marvillius ann. 1655. legitur: *Supplicium capitis feret gladio ultore prostratus jussis obsequium denegaverit*.

„ bidinem deflexiſſe animos detegentur „. Horum incitamentorum ad impudicos amores per artes magicas, meminit S. Auguſtinus *lib.* 10. *De Civit. Dei cap.* 11. & plura refert in hanc rem Jacobus Gothofredus ad *L.* 3. *Cod. Theod. De Maleficis*, &Gregorius Tholoſanus in Syntagmate Juris univerſi *l.* 34. *c.* 12. oſtendit, quomodo etiam rebus ſacratiſſimis ad hæc maleficia abutantur.

XXV. Omnem ergo illam ſcientiam magicam, quæ ad hominum nocumentum vertitur, ſeveriſſime puniendam dixit Conſtantinus. Sed quid? ſi hæc ſcientia non ad nocumentum, ſed potius ad ſalutem, & commodum homini procuranda ſerviat, & adhibeatur. Id licitum putaſſe Conſtantinum in hac Lege aliqui credidere. Verbis enim ſupra relatis ſubjungit immediate tamquam priorum verborum moderativa: „ Nullis vero criminali-
„ bus implicanda ſunt remedia humanis quæſita corporibus, aut
„ in agreſtibus locis innocenter adhibita ſuffragia, ne maturis
„ vindemiis metuerentur imbres, aut ventis grandiniſque lapida-
„ tione quaterentur: quibus non cujuſquam ſalus, aut æſtima-
„ tio læderetur, ſed quorum proficerent actus, ne divina mune-
„ ra & labores hominum ſternerentur “.

Ex his itaque ſtatuunt nonnulli, Conſtantinum quidem interdixiſſe magicas artes, ſive incantationes, ſive incantamenta (quæ hic *ſuffragia* dicuntur) adhiberi in hominum nocumentum; ſed ea probaſſe ſi ad ſalutem ipſorum, aut fructuum conſervationem adhiberentur. Unde Petrus Tholoſanus in Syntagmate Juris univerſi, *lib.* 34 *cap.* 18. aſſeveranter ait; „ Scio
„ leges Codicis Juſtinianæi magiam illam, quæ ſalutem & bo-
„ num aliquod procurare videtur, non improbaſſe „. Deinde citat hanc Legem quartam.

XXVI. Ita hanc Legem intellexiſſe Leonem Imperatorem, qui vulgo *ſapiens* dictus eſt, patet ex ejus Conſtitutione 65. *De Incantatorum pœna*: ubi expreſſe aſſerit auctorem hujus Legis probaſſe *incantationes illas, tamquam fructus, & ſegetes curent, aliaque bona (ut quidem videtur) ſuppeditent*.

XXVII. Hanc Legem ipſe Leo ex *legum quaſi fundo tollendam* putavit. Deinde rationem ſubjicit: „ Nos iſtiu modi incantatio-
„ nes pernicioſas eſſe perſuaſum habemus, & ut boni quidpiam
„ inde manare credamus, induci non poſſumus. “ Ac ſane eti-
„ amſi boni quidpiam producere illas appareat (quomodo qui-
„ dem approbans ipſas legi videtur) non id bonum eſſe, ſed
„ illecebram atque naſſam, quæ illectos in majorum omnium
„ extremum, ubi a ſummo bono excidant, abſorbeat, com-
„ pertum habemus “.

Tandem nonnullis interpoſitis concludit: „ Sane vero ſi quis
„ aliquo modo incantamentis uſus eſſe deprehenſus fuerit, ſive
„ id reſtituendæ conſervandæve valetudinis, ſive avertendæ a
„ rebus frugiferis calamitatis cauſa fecerit, is apoſtatarum pœ-
„ nam ſubiens ſupremum ſupplicium ſuſtineto “.

XXVIII. Non deſunt, qui credant Leonem ſenſum hujus Legis haud fuiſſe aſſequutum: noluiſſe Conſtantinum in hac Lege probare incantationes magicas ad conſervationem ſegetum, vel ſalutem corporum procurandam; ſed tantum declaraſſe per priorem partem ſuæ Conſtitutionis, prohibita non eſſe *remedia humanis quæſita corporibus*, hoc eſt, remedia, quæ non ars magica, ſed natura ſuppeditat: qualia nonnunquam, & cantamenta ad leniendum dolorem eſſe poſſunt, uti oſtendit Jacobus Gothofredus ad hanc Legem in Codice Theodoſiano.

XXIX. Quidquid ſit, hoc certum eſt, jam pridem & ſacris Canonibus, & Imperatorum Sanctionibus, & Patrum ſcriptis damnatas fuiſſe generatim incantationes & magicas artes, tametſi ad ſalutem procurandam adhibitas.

XXX. Scribit Ammianus *lib.* 16. De Conſtantii Imperatoris temporibus; „ Si quis anile incantamentum ad *leniendum* adhibuiſ-
„ ſet dolorem, reus delatus, pœnaliter interibat. Et *l.* 19 te-
„ ſtatur, ut veneficos pronuntiatos reos capitis interiiſſe, ſi quis
„ remedia quartanæ, vel alterius doloris collo geſtaret “.

XXXI. Synodus Ancyrana ſub initium ſæculi IV. *Can.* 24. ait; Qui vaticinantur & gentium conſuetudines „ ſequuntur,
„ vel in ſuas ædes aliquos introducunt, ad medicamenta arte in-
„ venienda vel luſtrationem, in quinquennii Canonem incidant,
„ ſecundum gradus definitos: tres annos ſubſtrationis, & duos
„ annos orationis ſine oblatione (*a*).

XXXII. Et S. Joannes Chryſoſtomus *Homil.* 43. *in Matth. cap.* 23. invehitur in eos, qui ſua ætate philacteria ad collum ſuum appendebant, vel partem aliquam Evangelii ſcriptam, quaſi virtus Evangelii in litterarum figuris ſita fuiſſet. Neque dubitat idem S. Doctor *Homilia* 8. *in Epiſt. ad Coloſſenſes*, comparare aliquatenus martyrio contemptum harum vanitatum: quaſi vitam potius amittere, quam has ſuperſtitioſas vanitates adhibere malint.

XXXIII. Ex Capitulis Martini Bracarenſis refert Gratianus *Cauſ.* 26. *quæſt.* 5. *Can.* 3. „ Si quis autem Paganorum conſue-
„ tudinem ſequens, Divinos, & Sortilegos in domum ſuam in-
„ troduxerit, quaſi ut malum foras mittant, aut maleficia in-
„ veniant, vel luſtrationes Paganorum faciant, quinque annis
„ pœnitentiam agant “.

XXXIV. Hiſce conforme eſt Reſponſum Alexandri III. in *Cap.* 2. ℵ *De Sortilegiis*. Expoſitum erat Pontifici, “ quemdam Pres-
„ byterum cum quodam infami ad privatum locum acceſſiſſe:
„ non ea intentione ut dæmonium vocaret, ſed ea intentione
„ ut inſpectione aſtrolabii, *furtum* cujuſdam Eccleſiæ poſſet re-
„ cuperari “. Reſpondit Pontifex. „ Verum licet hoc ex *bono*
„ *zelo*, & *ſimplicitate* ſe feciſſe proponat, id tamen graviſſimum
„ fuit, & non modicam inde maculam peccati contraxit “.

Deinde mandat, ut huic Presbytero pœnitentia pro expiatione illius delicti imponatur, quod per *annum, & amplius*, ſi Epiſcopo viſum fuerit, ab altaris miniſterio præcipiatur abſtinere.

XXXV. Unde recte declaravit Facultas Theologica Pariſienſis anno 1398. *art.* 5. eos falli, qui credunt licitum uti ad bonum finem arte magica, aliiſque ſuperſtitionibus, quas Deus, & Eccleſias damnant.

Quin & addit *art.* 6. ſine errore ſuſtineri non poſſe, licitum eſſe, quin & permittendum eſſe, maleficium maleficio tollere. Verba ſunt: „ Quod licitum ſit, etiam permittendum, malefi-
„ cia maleficiis repellere, error “.

XXXVI. Idipſum & expreſſit Rituale Romanum, dicens: „ Ali-
„ qui (dæmones) oſtendunt factum maleficium, & a quibus ſit fa-
„ ctum, & modum ad illud diſſipandum; ſed caveat, ne ob hoc ad
„ magos, vel ad ſagas, vel ad alios, quam ad Eccleſiæ miniſtros con-
„ fugiat, aut alia ſuperſtitione, aut alio modo illicito utatur „.

XXXVII. His omnibus tandem conſentiunt recentiores tum in Belgio, tum alibi celebratæ Synodi, generatim omnem uſum artis magicæ, & cujuſvis ſuperſtitionis, tametſi ad ſanitatem corporis, vel animalium, vel conſervationem fructuum, aut rerum perditarum recuperationem, aliumve honeſtum finem adhibitum.

XXXVIII. Synodus P. II. Cameracenſis *tit.* 1. *cap.* 7. ait:
„ Signa vel imagines, annulive, orationes ſcriptæ, vel, ut vo-
„ cant brevia characteribus, aut nominibus incognitis impreſſa,
„ ne ad alicujus morbi hominis, jumentive curationem adhi-
„ beantur, ne etiam ligaturæ matrimonii actum impedientes,
„ aliave veneficia, vel faſcinationes ſuperſtitioſa obſervatione
„ fiant, aut diſſolvantur; nec vulnera, aut plagæ ullæ ſuper-
„ ſtitioſo adhibito ſignorum, verborum, aut precum numero,
„ linteolis, vel alia, quæ a Medicis comprobata non ſit, ratio-
„ ne curentur “.

Et altera Synodus D. Cameracenſis anni 1604. *tit.* 1. *cap.* 8. agit adverſus eos, non tantum, „ qui magos, divinatores, ſa-
„ gas, Ægyptios, aliosve ſimiles, ſuper futuris eventibus, qui
„ a libera pendent hominum voluntate, ſuper furto ablatis, ab-
„ ſconditis theſauris, rebus deperditis, aliiſque occultis conſu-
„ lunt, aut conſuli mandant „: ſed & in eos, “ qui rerum
„ occultarum cognitionem, per cribri, annuli, vel alterius rei
„ agitationem explorant “.

Dein *cap.* 9. mandat, ut „ ea omnia, quæ certas perſonarum,
„ temporum, numerorum, locorum, & ſimilium rerum obſerva-
„ tiones, corporiſque compoſitionem, ac certorum eſculentorum,
„ & potulentorum ſumptionem ita requirunt, ut, qui ea præ-
„ termiſerit, expectato fraudetur effectu, tamquam vana & ſu-
„ perſtitioſa, vel de ſuperſtitione admodum ſuſpecta, de medio
„ tollantur, niſi arte Medica, Eccleſiæ Conſtitutione, aut con-
„ ſuetudine per eandem approbata, præſcribantur “.

De variis ſuperſtitionibus ex obſervatione temporum vide Thiers in Tractatu De Superſtitionibus *c.* 5. Inter vanas, & ſuperſtitioſas obſervationes perſonarum merito refertur illa, hodie ſat frequens etiam inter omnes non vulgares, qua creditur unus intra annum moriturus, ſi *tredecim* ſimul in menſa accumbant; ſecus, ſi majore, vel minore numero ſint: quam obſervationem plane ſuperſtitioſam eſſe, evidenter colligitur ex regula ſuperius ex Synodo Mechlinienſi adducta, & ab omnibus probata.

XXXIX. Synodus P. II. Mechlinienſis *tit.* 51. *cap.* 1. ait: „ Ne-
„ mo ad morbos vel vulnera hominum, aut brutorum curanda
„ ſuperſtitioſis remediis utatur; vel ſuper rebus deperditis, aut
„ ſuper futuris eventibus, ac quibuſvis ſecretis, Divinos, ſeu
„ pro Divinis ſe venditantes, conſulere præſumat “.

XL. Deinde *cap.* 3. ponit regulam, e qua dignoſci queat, num quid ſuperſtitioſum ſit; vultque „ ut Parochi ſubditos ſuos
„ diligenter de ſuperſtitionibus doceant; & inter cætera, ſu-
„ perſtitioſum eſſe, expectare quemcumque effectum a quacum-
„ que re; quem res illa nec ex ſua natura, nec ex inſtitutione
„ divina, nec ex ordinatione, vel approbatione Eccleſiæ produ-
„ cere poteſt “.

XLI. Hanc regulam, licet non iiſdem verbis, expreſſerat Synodus P. I. Mechlinienſis *tit. De Superſtitione*, docens, “ omnem illum rerum uſum eſſe ſuperſtitioſum, qui ſine verbo Dei & Eccleſiæ doctrina „ fit; præſcriptis aliquibus ritibus & ob-
„ ſervantiis, quarum rationabilis cauſa reddi non poteſt, & fi-
„ ducia in eis collocatur, certo expectandi aliquem eventum,
„ qui ſine illis ritibus ex Sanctorum interceſſione non ſperare-
„ tur; aut quæ in cultu Sanctorum ex temeritate, ac quadam
„ levitate potius, quam pietate; & vera in Deum religione,
„ fieri videntur “.

XLII. Huic regulæ inſiſtentes aliæ paſſim Synodi Belgicæ varias exinde obſervationes, etiamnum hodie uſitatas, ſuperſtitioſas eſſe concludunt.

Synodus Silvæ-ducenſis ſub Metſio poſtquam probavit regulam in Synodo Mechlinienſi I. propoſitam, „ declarat ad profanam
„ ſuperſtitionem pertinere, quod nonnulli illicitis, & inſolitis
„ medicamentis, ligaturis, amuletis, chartulis, litterarum inci-
„ ſuris, aut rebus conſecratis, verbiſque ſacris extra probatam
„ medendi rationem, ad morbos hominum depellendos, febreſ-
„ que curandas, aut pecudes ſanandas utantur “.

XLIII. Poſt hæc concludit: „ Ac ideo mandamus omnibus Pa-
„ rochis noſtris, ut fidelem populum doceant uſum dictarum re-
„ rum ad effectus hujuſmodi, & ſimiles conſequendos, abſque
„ gravi peccato contra primum Decalogi præceptum, adhiberi a
„ quocumque non poſſe, cum illa ad occulta quædam cum dæ-
„ monibus inita pacta pertineant “.

XLIV. Synodus Namurcenſis 1639 *tit.* 4. *cap.* 1. ait; „ Nul-
„ lus ſe, vel animalia, a morbo curari, & a periculis præſer-
„ vari procuret per ſuperſtitionem, aut verba magica, & quod
„ gravius eſt, non conſulat divinos, aut cribrum verti curet
„ ad cognoſcendum, quis rem ſuam, vel alterius ſurripuerit,
„ aut ſibi malum intulerit “.

(a) Canon Ancyranus citatur ſecundum verſionem Gentiani Herveti, at ſi verſio Dionyſii Exigui conſulatur, pœna ſubeunda his expreſſa verbis legitur; „ Sub regula quinquennii jaceant, ſecundum gradus pœnitentiæ definitos “.

G Ob-

Observatio in vertendo *cribro*, cujus hæc Synodus meminit, hodie in aliquibus locis (*a*) satis adhuc usitata est; ac per eam non raro etiam innocentissimi in suspicionem criminis adducuntur: unde merito hic invigilant Episcopi & Pastores. Vocatur hæc *divinatio* apud Petrum Tholosanum loco citato, *cap.* 3. *Coscinomantia*.

Altera recentior Synodus Namurcensis anni 1659. *tit.* 14. post expressis verbis renovatam regulam in Synodo P. II. Mechliniensi propositam, subjungit *cap.* 6. „ Monebunt Pastores Parochianos suos, abstinere a remediis, quibus prætenduntur nosci „ occulta, & a vulgari consuetudine circumligandi arbores pro „ ubertate fructuum & infortuniis, patibula pro cessatione fe„ brium, a peregrinationibus per imperitas mulierculas sugge„ stis, & aliis similibus ".

XLV. Addit *cap.* 7. „ Monebunt etiam abominandum esse eo„ rum vanitatem, qui certo numero & præscripta forma ver„ borum & precum asserunt, certas animas semper e purgatorio „ liberari ". De hac abominanda vanitate videri possunt, quæ dicta sunt *Tom. III. part.* 2. *Sect.* 4. *tit.* 6. *cap.* 6. alias *tit.* 37.

XLVI. Plures superstitionum species refert, & reprobat S. Carolus in Concilio Mediolanensi I. *part.* 1. *cap.* 10. & infinita pene signa, & verborum formulas, quibus homines vulgares passim utuntur vel ad investigationem futurorum, vel ad maleficia, aut ad recuperandam sibi, vel brutis suis sanationem a morbis, vel vulneribus, aut ad conservationem frugum, aliumve effectum, nominatim recitat Joannes Baptista Thiers in tractatu *De Superstitionibus;* quem merito Parochi in hac materia consulent, utpote plura referentem, quæ hodie multum frequentantur.

XLVII. Et sicuti pristini Reipublicæ Moderatores hisce maleficiis, & superstitionibus eliminandis etiam suam operam impenderunt; ita & Principes nostri varia Edicta contra Maleficos, Divinos, Incantatores, & similes necnon in consulentes, sive opem eorum expetentes, diversis temporibus ediderunt.

In primis Edicto criminali anno 1570. *art.* 60. jubentur puniri generaliter Magi sive Malefici secundum Jus scriptum. Et Edicto Alberti & Isabellæ ad Synodum Mechliniensem *art.* 13. sancitur, ut nemo prædictionibus, & arcanorum revelationibus superstitiosis se addicat; perpetuo exilio mulctandus, gravibusque pœnis etiam coerceantur consulentes. Verba sunt: *Ende willende voorts verboeden ende voorcomen alle occasien van superstitie, verbieden allen ende eenen yegelijcken, van wat qualiteyt oft conditie sy sijn, hun te onderwinden oft moyen met waersegingen van toecomende, oft openbaringhen van verborghen saecken; ende soo verre deshalven eenige bericht oft schuldigh bevonden souden worden, ordonneren wy wel ernstelijcken aen alle onse Rechteren, ende aen die van onse Vassalen, de selve te bannen voor altoos uyten onse Landen ende Provincien, straffende met groote sotten, oft anderssins die gene, die tot alsulcke te raede gaen.* Id est: Cupientes insuper avertere, & occurrere occasionibus quibusvis superstitionis, inhibemus omnibus, & singulis cujuscumque qualitatis, aut conditionis extiterint, ne operam dent, aut se immisceant prædictionibus futuri, aut detectionibus rerum arcanarum; si autem his non obstantibus quispiam accusetur, aut deprehendatur reus, mandamus urgentissime quibuscumque nostris & Subditorum nostrorum Judicibus, ut eos perpetuo extra ditiones nostras, & Provincias exilio damnent, gravibusque mulctis aut aliter in eos animadvertant, qui tales consulunt.

Deinde *art.* 4. statuitur, ut adversus Magos, & Maleficos serio, & diligenter procedatur, juxta Litteras Regias ad Episcopos omnes, atque Consilia missas 20. Jun. 1592.

Habentur hæ Litteræ ad calcem Synodi Antverpiensis sub Miræo; item *part.* 2. *Edictorum Flandriæ lib.* 1. *Rubrica* 1. His litteris Rex mandat, ut in omnis generis Sortilegos, Genethliacos, Astrologos judiciarios, Maleficos, Superstitiosos, omnes Judices diligenter insurgant, Prælati per Pastores, & Concionatores populum instruant, Judices ecclesiastici & sæculares officio fungantur: ii secundum Canones, & Constitutiones Apostolicas: illi secundum Leges & Edicta: Episcopi, & Officiales, & Promotores diligentiam præstent; similiter Consilia, Magistratus, & Officiarii.

XLVIII. Præter hæc Edicta generalia contra Magos, & Maleficos sunt insuper quædam specialia contra eos, qui sub vulgari nomine Ægyptiorum hic solent vagari, quos Carolus V. & Philippus II. suis respective Edictis de 15. Feb. 1537. & 2. Septembr. 1560. & *art.* 6. *Additionis* 2. ad *lætum introitum*, sub pœna confiscationis corporis, & bonorum, eorumve asseclas, vel qui se tales dicerent, aut eorum habitu uterentur, vetuerunt in his Ditionibus versari. De horum hominum in Europam adventu agit Pasquier *lib.* 4. *Recherches*, *cap.* 17. Hoc hominum genus uti solet *chiromantia*, id est, divinatione ex inspectione manuum, atque ea mediante de annis vitæ, faustis vel infaustis eventibus multa divinare, & prognosticare; & hisce fallaciis simplices fallere, & pecunias emungere.

XLIX. In *Canone* 10. *caus.* 26. *quæst.* 5. refertur ex S. Gregorio ad Januarium Episcopum, quod si Episcopus exhortatione sua nequeat aruspices atque sortilegos ad emendationem revocare, possit eos, „ siquidem servi sunt, verberibus, cruciatibusque, „ quibus ad emendationem pervenire valeant, castigare: si ve„ ro sunt liberi, inclusione digna districtaque sunt in pœniten„ tiam redigendi; ut qui salubria, & a mortis periculo revo„ cantia audire verba contemnunt, cruciatus saltem eos corpo„ ris ad desideratam mentis valeat reducere sanitatem ".

Hic verbo *verberibus*, annotat Glossographus: Cum hic scribatur Episcopis, patet hoc crimen *Ecclesiasticum* esse.

L. Notat Choppinus *lib.* 2. *de S. Polit. tit.* 2. *num.* 11. id conforme esse veteri Senatusconsulto, quo anno 1282. Silvanectensi Præsuli adjudicata fuit cognitio in sagas, & fascinatrices mulieres, quæ antea hujus sortilegii nomine relatæ fuerant in numerum reorum coram Sylvanectensi Regio Proprætore. Arrestum refertur *part.* 7. Stili Parlamenti, *Arresto* 72.

LI. Verum uti ibidem notat Choppinus, postero sæculo in contrariam sententiam a Senatu Parisiensi itum est, ne hujusmodi veneficæ incantatrices mulierculæ ad sacros Magistratus remitterentur, Arresto contra Episcopum Parisiensem prolato anno 1381. quod refert Joannes Galli *quæst.* 241., & Tournetius *litt.* S. *cap.* 42. ubi una remittit ad Ludovicum Charondam, qui *lib.* 9. *Respons.* 43. probat, criminis hujus cognitionem spectare ad Judicem Civilem; qui & refert ibidem formam instituendi processum super hoc crimine, pluresque sententias a Judice Civili prolatas; additque Tournetius, *id jam esse usitatum*, & *communi praxi receptum*.

LII. Nihilominus Joannes Paponius *lib.* 22. *tit.* 3. relato Arresto, cujus meminit Joannes Galli, quod supra retulimus, fatetur „ alterum *contrarium* Arrestum extare inter judicia, con„ silia, & Arresta Parlamenti Sanmartiniani 1582. de tribus mu„ lieribus sortilegii accusatis, quæ ad Episcopum Parisiensem re„ missæ fuerunt ".

Conjecturam suam hujus contrarietatis adjungit Paponius: „ Ex „ eo fortan, quod de *fide* inquirendum videbatur adversus eas; „ in præcedente vero quæstio de eo non erat ".

Si hæc Paponii conjectura praxim Galliæ attingat, & ei conveniat, haud difformis erit praxi Belgicæ, prout hæc expressa est in Concordatis Brabantiæ inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem. De Judice enim hujus criminis ibidem *tit.* 9. *art.* 15. dicitur; „ De criminibus sortilegii, divinationis, maleficii, & „ consulentium eos, cognoscet, & puniet judex sæcularis solus, „ nisi quando prædicta crimina fierent per invocationem dæmo„ num, aut abnegationem *fidei*, quo casu cum sapiant hæresim, „ Episcopus aut Inquisitor cognoscet, ut in articulo hæresis di„ ctum est ".

Distinctionem hic in Concordatis expressam etiam approbat Petrus Tholosanus in Syntagmate Juris Universi, *lib.* 34. *cap.* 15.

LIII. Cæterum quisquis sit hujus criminis judex, indubitatum est, summa prudentia, & circumspectione hic procedendum esse: cum certum sit, multa frequenter magicis, & diabolicis artibus adscribi, atque ex commercio diabolico perpetrari existimari, quæ naturales causas habent; aut certe non nisi phantastica, & illusoria sunt hominum figmenta.

Immo nonnumquam dæmon suis præstigiis homines, præsertim mulierculas, ita movere, aut earum phantasiam turbare potest, ut revera credant se, nescio quæ cum dæmone commercia habere, atque de his interrogatæ etiam fateantur, & ex ordine etiam cum quadam certitudine, ut ipsis apparet, deponant, mira sibi obvenisse, atque cum dæmone tractasse, quorum tamen nihil subest: quam in rem videre licet *Canonem* 12. *caus.* 26. *qu.* 5. Videri etiam possunt, quæ habent Abulensis in *Cap.* 13. *Genesis quæst.* 354. & Cajetanus in 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 3. apparebitque, quod non raro fallantur mulieres, quæ credunt, & pro indubitato asserunt, se ope dæmonis ad certum conventum sagarum translatas fuisse, atque mira cum dæmone gessisse, & loquutas fuisse. Quin & admodum verisimile est, translationes illas ad sagarum conventus esse meras dæmonis illusiones, & mulierculiarum vehementes imaginationes: neque iis fidem esse adhibendam, nisi de earum veritate ex certis argumentis constiterit.

A pluribus jam pridem observatum, & notatum fuit, quod illis in locis, ubi sagæ aliquo numero trahuntur ad judicia, & veluti tales condemnantur, ordinarie plures aliæ mulieres sibi persuadeant, quod & ipsæ sint sagæ; forti nimirum imaginatione, ex illis quæ de sagis audiunt, cerebrum suum ita occupant, ut sibi persuadeant se quoque illa aut fecisse, aut passas esse, de quibus priores fuerant accusatæ. Et hinc fit, ut per hujusmodi inquisitionem, sagarum, ut creduntur, numerus mire multiplicetur: & ex adverso, ubi de sagis non fit per Judices inquisitio, pauciores inveniantur de hoc crimine suspectæ.

LIV. Quamvis crimen sortilegii hodie fere sit cognitionis Judicis sæcularis, atque ad Judicem sæcularem ejus punitio spectet nihilominus certum est, Episcopos & Pastores non tantum posse, sed & teneri de hoc crimine, omnique superstitione inquirere, sollicitèque examinare omnia, quæ aliquam superstitionis speciem præferunt; populumque sibi creditum sollicite instruere, in quo hujus criminis, & superstitionis malitia consistat; & quam periculosum sit, in morbis, aliisque adversitatibus ad hæc remedia superstitiosa, quibus diabolus se immiscet, recurrere.

Unde Rex noster in Litteris 20. Jun. anni 1592. ad Episcopos, & Consilia Regia missis (quarum supra mentio facta est) postquam retulit, quomodo ea, quibus Malefici & Sortilegi utuntur, & hominibus imponunt, sunt meræ fraudes dæmonis, vult, ut Prælati ecclesiastici indilate injungant Pastoribus, & Concionatoribus, ut moneant diligenter, & frequenter populum, ut hujusmodi impostores, & illusores, tamquam vera diaboli instrumenta fugiant; una admonentes, ut hoc crimen horreant, & detestentur tamquam a Deo pariter, & hominibus vetitum. Verba Litterarum sunt: *Sçavoir est que les Prélats Ecclesiastiques ordonnent incontinent aux Pasteurs & Predicateurs, chacun en son Diocése, de préadvertir & admonester diligemment & souvent le peuple, de soy garder de tels abuseurs, & imposteurs, trompeurs, comme vrais instrumens diaboliques, commettans ces impietez & abominations par secrete assistance des malins esprits contre Dieu, & leur prochain, les admonestans &* com-

(*a*) Id est in quibusdam Belgii, vel Italiæ locis, unde a nonnullis hoc divinationis genus nuncupatur *Coscinomantia* a voce *Costinus*, vel *Coscina*, quæ ab Italis dicitur mensuræ frumentariæ species.

commandant auſſi d'avoir en horreur & déteſtation tels meſchans pechez, condamnez premier de Dieu & après des hommes; procédans ſeulement comme dict eſt) de l'invention du diable ennemy commun du genre humain, à quelque couleur que ce ſoit, de Divination, de Magie, Mathematique, Aſtrologie, Prognoſtication, Phyſiognomie, Negromantie, Chiromantie, ou autres tiltres tant ſpecieux quo puiſſent eſtre; procèdant cecy en grande partie de la ſuite & èſect de tant d'hèreſies, & de faulſes doctrines, & d'apoſtaſies pullulantes par tout. Ideſt: Videlicet ut Prælati eccleſiaſtici (quilibet in ſua Diœceſi) indilate Paſtoribus, & Concionatoribus injungant, ut frequenter & ſedulo denuntient, & populum commoneant, quo ſibi a talibus veteratoribus, impoſtoribus, & deceptoribus tamquam diaboli vere miniſtris caveant, has impietates: & abominationes committentibus, per occultam operationem malignorum ſpirituum adverſus Deum, & proximum; utque inſuper horreant & deteſtentur enormia talia peccata, ut a Deo primo, deinde ab hominibus reprobata, quæ non niſi ex inventione diaboli (ut dictum eſt) ortum habent, univerſi generis humani inimici, quocumque obtentu fiant, Divinationis, Magiæ, Mathematices, Aſtrologiæ, Prognoſtici, Phyſiognomiæ, Necromantiæ, Chiromantiæ, aut alio demum quocumque titulo quamlibet ſpecioſo; his omnibus pro magna parte ortum ducentibus tamquam ſequelis, & effectis ex tot hæreſibus, perverſis dogmatibus, & apoſtaſiis quaqua enaſcentibus.

LV. Refert Martinus Delrio *lib. 3. Diſquiſit. Magit. part. 2. quæſt. 4. ſect. 7.* formulam verborum inter milites Hiſpanos ſuo tempore uſitatam, " qua quidam *Salutatores*, ut ferunt (ait „ Delrio) ſancte viventes, & omnes *gratis* curantes, cum ſola „ impoſitione linteorum, & certorum verborum recitatione u„ tuntur ".

Addit dein Delrio ſuper hac formula motam fuiſſe Ipris quæſtionem, maxime quia nullum naturale medicamentum accedebat; ac poſt examen de ea inſtitutum, Epiſcopus Iprenſis, ejuſque Conſiliarii, totam curationem hanc judicarunt ſuperſtitioſam, & illicitam, & prohibuerunt; ne quis ea uteretur.

Dicit ibidem Delrio, quod multis hæc damnatio injuſta viſa ſit; *ſed* (ait ipſe) *immerito*, Rationes ſubjungit: „ Nam hic „ effectus totus exſpectaretur a Deo per modum miraculi. Sed „ miracula ſic aſſidue & quaſi ex conſuetudine poſcere, eſt De„ um tentare. Deinde ſancti viri, ad miracula edenda, non ſunt „ uſi certis, & quaſi conceptis verborum formulis; ſed modo „ ſic, modo aliter: prout Spiritus ſanctus ſuggerebat. Ter„ tio, ſanctitas hujus, non ſatis probata; ſit enim plerumque „ ut Malefici præclare, ſpecie externa, ſanctitatem mentian„ tur; neque in hac re milites ſatis idonei judices, quibus ſan„ cti videntur, qui extrinſecus peccata gravia non produnt. „ Quarto, qui donum ſanationum a Deo acceperunt, illi num„ quam accipiunt cum conditione, ut talibus vel talibus utan„ tur verbis: ſed tales commentitiæ formulæ ſunt indicia pacti „ ſaltem latentis. Quinto, non licet privatis comminiſci formu„ las, quas nec ſacræ Litteræ, nec eccleſiaſticus uſus approba„ vit, qualis eſt iſta ".

LVI. Si ſimile examen ab Epiſcopis, & Paſtoribus inſtitueretur ſuper obſervationibus, & verborum formulis, quæ hodie ad ſanationum tam hominum, quam jumentorum, aut frugum conſervationem adhibentur; non dubium, quin non paucas reperirent, non minus quam prædictam curationis formam, ſuperſtitioſas, & illicitas: maxime ſi non tam attenderent inveteratum harum obſervationum uſum, ſed potius abuſum; quam regulas a Synodis propoſitas, & probatas; neque multitudinem, quæ iis utitur nullo examine utitur, ſequerentur: nec omnes paſſim obſervantias aut ritus, qui nonnumquam dormientibus Paſtoribus in aliquibus Eccleſiis tamquam zizania ſucceverunt, & profundas radices jecerunt, reputarent pro praxi aut ritibus Eccleſiæ Catholicæ.

LVII. Præcipue autem attendere debent Paſtores, & allaborandum erit circa obſervantias, e quibus non tantum populus ſperat conſervationem, aut recuperationem rerum temporalium, aut vitæ humanæ, ſed inſuper emolumentum aliquod in Eccleſiaſticos, aut eorum Eccleſias, vel Communitates, ex iis redundat. Incredibile enim eſt, quam facile ſimiles obſervantiæ etiam evidenter ſuperſtitioſæ invaleſcant, & cum invaluerint, quam difficulter aboleri queant.

Dum ſimilium obſervationum abolitio tentatur, immo vel in quæſtionem deducitur, mox clamores in populo excitantur, quaſi ipſe religioſus Sanctorum, vel imaginum, aut reliquiarum cultus, aut probatus ab Eccleſia ritus abolendi eſſent: nihilque niſi zelus a vitæ religionis retinendæ auditur, & auribus popularibus inclamatur; quibus excitatus populus clamat, non ſecus atque clamabat Aſiæ populus: *Magna Diana Epheſiorum*, excitatus a Demetrio, & ſociis ejus, ſpecie venerationis in *Dianam* ejuſve templum, ſed reipſa, quia *Demetrius argentarius faciens ædes argenteas Dianæ, præſtabat artificibus non modicum quæſtum: quos convocans* (ait ſacer Textus) *& eos qui hujuſmodi erant opifices, dixit: Viri, ſcitis quia de hoc artificio eſt nobis acquiſitio.* Act. cap. 19. verſ. 24. 25.

Si attendas genuina motiva eorum, qui maxime ſolent populum contra abolitionem harum obſervationum, & adverſus Epiſcopos & Paſtores earum abolitionem meditantes excitant, indubie patebit, eos non abſimili motivo duci, quo Demetrius ejuſque ſocii pro conſervatione venerationis *Dianæ*, ejuſque templi, contra Paulum & Apoſtolos ſeditionem excitabant: *Quinde hoc artificio eſt nobis acquiſitio.* Act. cap. 19 verſ. 25.

LVIII. Opportunum erit oſtendere populo, quod non ſit adhibenda fides obſervationibus, tametſi nonnumquam ex iis ſequantur effectus ſperati: quia etiam Deus permittit, ut dæmones iis abutantur, & hominibus mediantibus ſuperſtitioſis obſervationibus proſperi aliquid ſuccedat; aut aliqua innoteſcant, in pœnam nimii erga res temporales affectus, aut curioſitatis futura aut incognita ſciendi: quo Dei juſto judicio homines amplius implicari dæmoniacis hiſce ſuperſtitionibus contingit.

Apud Gratianum *Cauſ. 26. quæſt. 5. Can. 14.* ſub nomine Auguſtini refertur: „ Si autem aliquis mihi opponit, & dicit „ quomodo eveniunt illa, quæ illi divini prædicunt futura; aut „ quomodo ægris poſſunt præbere medelam, aut ſanis immitte„ re ægritudinem, ſi aliquid propriæ virtutis, ac poteſtatis „ non habent; hoc a me recipiat reſponſum: quod ideo quiſ„ que non debet eis credere, quia aliquando eveniunt, quæ „ prædicunt, aut ſanare videatur languidos, aut lædere ſanos, „ quia hoc permiſſu Dei fit, ut ipſi, qui hæc audiunt, vel vi„ dent, probentur, & appareat, qua fide ſint, vel devotione „ erga Deum ".

Eamdem quæſtionem verſans S. Auguſtinus *lib. 5. quæſt. 2. in Deuteronomii cap. 19.* dicit: „ Nec præter ſuam poteſtatem Deus „ oſtendit eſſe, quod iſta contingunt: ſed quaſi quæreretur, cur „ ea permittat, cauſam tentationis expoſuit, ad cognoſcendam „ utique eorum dilectionem, utrum eam habeant erga Deum ſu„ um, cognoſcendam vero ab ipſis potius, quam ab illo, qui „ ſcit omnia, antequam fiant ".

Extat ſimiliter apud Gratianum in citato *Canone* 14.

Quomodo dæmones poſſint nonnumquam ex variis circumſtantiis ſibi notis naturaliter aliqua futura prædicere, aut etiam nonnulla in hominibus, aut aliis rebus terrenis cauſare; nec tamen iis propterea credendum, aut confidendum ſit, ipſique frequentiſſime fallantur, & fallant, oſtendit Auguſtinus toto libro *De Divinatione dæmonum*.

LIX. Inter cætera (inquit Paſtorale Mechlinienſe) quibus Chriſtus Eccleſiam ſuam ſponſam ornavit, eſt poteſtas ejiciendi dæmonem e corporibus hominum, ejuſque vim noxiam reprimendi, juxta illud Luc. cap. 10. verſ. 19. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici.*

Antiquum eſſe ritum, & in Eccleſia uſitatum adhibendi exorciſmos probat Exorciſtarum in Eccleſia uſitata Ordinatio; quibus in ipſa Ordinatione liber exorciſmorum traditur, & jam pridem traditus fuit, ut colligitur ex *Can. 7.* Concilii Carthaginenſis IV.

Sed ne in hos ritus, uti & in alias Eccleſiæ cæremonias ſub prætextu religionis ſuperſtitio ſe immiſceat, admodum ſollicite invigilare tenentur Epiſcopi.

Hac de cauſa Synodus Tridentina in Decreta *De obſervandis, & evitandis in celebratione Miſſæ*, expreſſe „ decernit, ut ordi„ narii locorum Epiſcopi ea omnia prohibere, atque e medio „ tollere ſedulo curent, ac teneantur, quæ *ſuperſtitio*, veræ pie„ tatis falſa imitatrix, induxit ".

Et inter alia nominatim vult, ut „ quarumdam Miſſarum, & „ candelarum *certum* numerum, qui magis a ſuperſtitioſo cul„ tu, quam a vera religione, inventus eſt, omnino ab Eccleſia „ removeant ".

Similiter mandat Epiſcopis, ut „ omnis ſuperſtitio, in San„ ctorum invocatione, Reliquiarum veneratione, & Imaginum „ ſacro uſu tollatur ". Decreto *De Invocatione Sanctorum*.

LX. Ne igitur prætextu exorciſmorum, & benedictionum invaleſcat ſuperſtitio, atque Sacerdotum, aut Exorciſtarum imperitia, aut cupiditas iis ad ſuperſtitionem abutatur, in primis paſſim in Synodis, & Ritualibus decretum eſt, ut nemo utatur aliis exorciſmis, quam ab Ordinario approbatis; uti loquitur Synodus Mechlinienſis P. II. *tit. 5. cap. 4.*

Monet Paſtorale Mechlinienſe conformiter ad Rituale Romanum: „ Non temere credat Exorciſta, aliquem eſſe obſeſſum, „ aut maleficiatum, neque facile adhibeat exorciſmos, niſi ex „ ſignis, prudenti Medico um, ſuo, aliorumque Doctorum ju„ dicio examinatis, moraliter conſtet eſſe energumenum, aut „ maleficiatum ". Quæ ſint hæc ſigna, late poſt Rituale Romanum exponit Paſtorale Mechlinienſe; quæ tamen ſigna prudenter, & mature expendenda ſunt.

Addit Paſtorale Mechlinienſe verbis ſupra relatis: „ Multo „ minus morbos hominum, animalium, aut damna poſſeſſionibus „ obvenientia, ſtatim incantationibus, aut maleficiis attribuet; „ aut homines id ordinarie exiſtimantes in iſta opinione relin„ quet, multo minus confirmabit.

Admodum prudenter præcipit Paſtorale Mechlinienſe impreſſum anno 1598. ſub Hovio, ut „ ſerio inſtruantur, quorum „ vaccæ, vel alia jumenta vexantur incantationibus, ne cu„ quam imputent, neque ſuſpicentur vicinos, vel alios homines „ id feciſſe, qui forte ſunt innocentiſſimi; nec aures præbeant „ vanis hominum promiſſionibus, qui ineptis & fallaciſſimis in„ diciis nituntur deprehendere an mulier iſta, vel alia ſit incan„ tatrix, &c. Per quas obſervationes diaboli illuſionibus expo„ nuntur, qui talibus fidunt, & iniquis ſuſpicionibus capiuntur „ erga homines ſæpe innoxios, cum gravi injuria proximi, & „ ſuarum animarum detrimento. Et ob id diabolus ſæpe talia „ vel ſuggerit, vel per alios homines malos ſuggeri procurat, „ additis aliquando indiciis, quibus ſuſpicionem augeat, quam „ præ damni dolore qui temporalibus plus ſatis addicti ſunt, „ ægre ſibi patiuntur eximi ".

Valde frequentes hodie eſſe has leves ſuſpiciones notum eſt; ut proinde merito ſint ſolliciti Paſtores, ut conformiter ad hoc monitum Paſtoralis, ſæpius populum ea de re moneant; invigilentque, ne ſubinde nonnulli etiam Eccleſiaſtici, qui ex exorciſmis commoda ſibi, aut ſuis familiis quærunt, populum ad ſimiles ſuſpiciones incitent: aut occaſionem præbeant populo imputandi morbos, aut infortunia maleficiis, quæ revera naturaliter acciderunt.

Et ſane citatum Paſtorale Hovii deplorat, quod „ ut olim „ fuerunt, qui hanc exorcizandi poteſtatem infeliciter uſurpa„ rent, quemadmodum legitur in Actis Apoſtolorum *cap. 19.* de „ filiis Scevæ Judæis; ita etiam hodie multi inveniuntur, qui vel „ cupiditate, vel alia quavis temeritate, aut ignorantia ducti, „ ſumunt

„ sumunt quidem sibi audacter officium exorcizandi, sed non „ cum eo fructu, qui inde sperari posset, si graviter & cum „ debita pietate negotium tractaretur „.

Hinc in multis Synodis statutum est, ne quis tametsi Ordinem Exorcistarum, immo Sacerdotii susceperit, exorcizare possit, nisi specialem habeat ab Ordinario licentiam. " Nullus omnino „ exorcizare præsumat (ait Synodus P. II. Mechl. *tit.* 5. *cap.* „ 4.) sine licentia Ordinarii in scriptis obtenta. Idipsum passim in aliis Synodis occurrit.

Quomodo Exorcista se per pietatis exercitia, præsertim jejunium, & orationem, præparare debeat, ut cum dæmone certare feliciter queat, & quæ in ipsa exorcizatione cavere, & observare debeat, late exponit Rituale Romanum, quod sequitur Pastorale Mechliniense.

CAPUT VI.

De Crimine adulterii, lenocinii, stupri, raptus, concubinatus, & fornicationis.

1 *Quid sit adulterium, & quotuplex?*
2 *Crimen adulterii Scriptura sacra reputat inter gravissima crimina.*
3 *Imperatores Romani similiter atrocissimis criminibus annumerarunt.*
4 *Pœnæ contra adulteros decretæ, atrocitatem criminis ostendunt.*
5 *Justinianus Imperator supposuit pœnam mortis in adulteros decrevisse Constantinum Magnum.*
6 *Justinianus quod mulieres adulteras pœnam mitigavit.*
7 *Apud Romanos viri adulteri mitius puniti, quam mulieres adulteræ: inde tamen non sequitur, levius fuisse illorum, quam harum crimen.*
8 *Idipsum ostendunt Ambrosius, & Hieronymus.*
9 *Ex Canonibus pœnitentialibus ostenditur atrocitas istius criminis.*
10 *Canonistæ jam pridem crediderunt hoc crimen esse Ecclesiasticum.*
11 *Hæc opinio Canonistarum sæculo XIV. etiam in Gallia recepta est.*
12 *Sensim crimen hoc in Gallia devolutum est ad forum sæculare.*
13 *Manet tamen Ecclesiasticum, si agatur de separatione thori.*
14 *Hæc praxis Galliæ non dissonat a Concordatis Brabantiæ.*
15 *Eadem videtur praxis Flandriæ ex Damboudero.*
16 *Deplorat Damhouderus crimen hoc nimis leviter puniri.*
17 *Idipsum deplorat Zypæus; & quæ hodie soleat esse pœna adulterorum?*
18 *In Gallia adulteræ sæpius punitæ pœna juris expressa in Constitutione Justiniani.*
19 *Eadem pœna obtinet in Sabaudia.*
20 *Non facile permittendum, ut ad Monasteria Monialium tamquam carceres retrudantur adulteræ, & quare?*
21 *In Gallia pœna adulterorum aliquando est capitalis pro ratione circumstantiarum.*
22 *In Belgio non eadem videtur esse in omnibus locis observantia.*
23 *Mariti interdum ob adulteria uxorum puniendi.*
24 *Maritus interdum committit crimen lenocinii adulterium uxoris.*
25 *Quid sit lenocinium?*
26 *Detestabile semper habitum hoc crimen.*
27 *An maritus dissimulans adulterium uxoris semper sit reus lenocinii?*
28 *Quis de hoc crimine lenocinii cognoscat juxta Concordata Brabantiæ?*
29 *Quæ sit differentia inter adulterium, & stuprum?*
30 *Quid sit proprie stuprum?*
31 *Pœna stupri de Jure Civili.*
32 *Quæ Pœnitentia pro stupro per Canones pœnitentiales imposita?*
33 *Quoad forum externum pœna civilis contra stuprum Jure Canonico mitigata.*
34 *Videtur hæc mitigatio originem habere ex Lege Mosaica.*
35 *Pœna stupri Jure Canonico, & Lege Mosaica expressa qualiter hodie in foro Ecclesiastico recepta?*
36 *Stuprator tenetur alere prolem; & quandonam mulieri asserenti hunc illumve esse stupratorem, credatur?*
37 *Stuprum virginis nondum viripotentis morte punitur.*
38 *Stuprum tutoris cum puella extraordinaria pœna punitur.*
39 *Custos carceris stuprum committens in captivam pœna mortis plectitur.*
40 *Ex eamdem ratione directores, & directrices puerorum ipsos corrumpentes, graviter puniendi.*
41 *Gravissima pœna digni Sacerdotes, qui suis Pœnitentibus abutuntur.*
42 *Pœna stupri violenti an de jure capitalis?*
43 *Raptus proprie dictus, a stupro violento quomodo distinguatur?*
44 *Ex tabulis Legum Brabantiæ pœna stupri violenti est pœna atrocissima; bodie fere pœna gladii.*
45 *An actio criminalis raptus cesset post contractum Matrimonium?*
46 *Quamvis matrimonia non facile turbanda prætextu adulterii. interdum tamen ex officio agere potest Fiscus contra adulteros.*
47 *De raptu, ut constituit impedimentum matrimonii remissive.*
48 *Quid sit incestus, & inter quos committatur?*
49 *Quæ pœnitentia imposita incestuosis per Canones pœnitentiales?*
50 *Varia est pœna incestus in foro externo, pro varietate ipsius incestus.*
51 *Crimen incestus ex Concordatis Brabantiæ est mixti fori.*
52 *Similiter crimen concubinatus notorii.*
53 *Concubinatus semper ab Ecclesia reputatus ut illicitus.*
54 *Leges concubinatum permittentes, jam pridem per Leonem Imperatorem reprobatæ.*
55 *Supponit Imperator concubinatum jure divino esse reprobatum.*
56 *Sanctus Augustinus concubinatum tamquam concubitum reprobatum describit.*
57 *Synodus Tridentina concubinatum declaravit esse grave peccatum.*
58 *Juxta Correctores Romanos vera uxor minus solemniter ducta. olim aliquando vocabatur concubina.*
59 *Idipsum insinuat Gratianus.*
60 *Canon a Gratiano relatus sub nomine S. Isidori, non est Isidori.*
61 *Scriptura sacra veram uxorem subinde vocat concubinam.*
62 *Qualiter a concubina distinguatur meretrix, ut vulgo dicitur?*
63 *Simplicem fornicationem esse grave peccatum ostendit sacer Textus.*
64 *Idipsum ostenditur ex sancto Augustino.*
65 *Idipsum probat S. Chrysostomus, & alius apud S. Ambrosium.*
66. *Item Canones pœnitentiales.*
67 *Episcopi & Pastores allaborare debent, ut eliminentur omnia, quæ ad hoc peccatum allicere possunt.*
68 *Peccatum carnis quandonam habeat rationem sacrilegii?*
69 *Quæ pœna Clericorum in hoc crimen incidentium?*
70 *Quibus pœnis in foro externo subjaceant Clerici, qui mulieres suspectas detinent.*

I. ADulterium dicitur copula carnalis inter personas non conjuges, quarum saltem altera est matrimonio juncta alteri tertiæ.

Hinc facile intelligi potest, esse quasi triplicem adulterii speciem: unam nimirum conjugati cum conjugata; ita ut sit adulterium ex parte utriusque. Secundam, mulieris conjugatæ cum aliquo non conjugato. Tertiam denique, viri conjugati cum muliere soluta.

II. Crimen adulterii, sive Jus Divinum, sive humanum, seu Civile, seu Ecclesiasticum spectemus, semper inter gravissima, & atrocissima crimina reputatum fuit.

Narratur Genesis *cap.* 26. *vers.* 10. & 11. quod cum Abimelech rex Palæstinorum cognovisset, Rebeccam esse uxorem Isaac, dixerit ad Isaac, *Quare imposuisti nobis? Potuit coire quispiam de populo cum uxore tua, & induxeras super nos* Grande Peccatum. Additque sacer Textus: *Præcepitque omni populo dicens: Qui tetigerit hominis hujus uxorem, morte morietur.*

Hinc apparet, etiam ipsos Gentiles, qualis erat Abimelech, solo naturæ lumine judicasse, adulterium esse *grande* peccatum, etiam *morte* puniendum.

Gravitatem criminis ostendit Deus, dum Levitici *cap.* 20. *vers.* 10 declaravit: *Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetraverit cum conjuge proximi sui, morte moriantur & mœchus, & adultera.* Hanc legem rursus renovavit Deus Deuteron. *cap.* 22. *vers.* 22. *Si dormiverit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id est, adulter, & adultera; & auferes malum de Israel.*

III. Conformiter ad Legem naturalem, & divinam, inter atrocissima, ac immanissima crimina jam pridem a Principibus, & Imperatoribus repositum fuit adulterium in *Leg.* 7. *Cod. Theod. De Remiss. criminum.* Unde & adulteri una cum atrocissimorum criminum reis excludebantur ab indulgentia *Paschali*, id est, indulgentia, quæ minorum reis ob festum Paschæ dari solebat; uti patet ex citata *Lege* 7. & aliis sub eodem titulo, & late exponit Jacobus Gothofredus ad eumdem titulum.

Similiter ob criminis atrocitatem, adulteris legitime convictis, aut confessis, appellare non licuit, *L.* 1. *Cod. Theod. Quorum appellat. non recip.* ipsumque adulterium ibidem numeratur inter crimina, quæ *atrocissima crimina sunt.*

Quin & ipse Ulpianus Jurisconsultus Gentilis adulterium vocat *probrum & opprobrium naturæ*, in *L.* 42. *ff. De V. S.* dicitque *natura turpe* esse.

IV. Atrocitas pœnæ jam pridem in adulteros decretæ, ipsam quoque criminis atrocitatem ostendit.

In *Leg.* 4. *Cod. Theod. Quorum appellat; non recipiantur*, refertur rescriptum Constantii Imperatoris de anno 339. quo rescribit, quod " pari similique ratione sacrilegos nuptiarum, tam„ quam manifestos *parricidas, insuere culleo vivos*, vel *exurere*, „ judicantem oporteat „.

V. Extat & constitutio Constantini Magni in *L.* 30. *Cod. Ad Legem Juliam de adulteris*, in cujus fine dicitur: *Sacrilegos autem nuptiarum gladio puniri oportet.* Sed cum eadem hæc constitutio referatur in *L.* 2. *Cod. Theod. eod. tit.* sine hoc additamento, credunt nonnulli, id a Triboniano ex citato rescripto Constantii huic Constitutioni esse adjectum.

Quidquid sit, de eo sat convenit inter Interpretes, Justinianum in *Novella* 134. *cap.* 10 supposuisse, Constantinum pœnam mortis in reos adulterii decrevisse; quam quoad viros adulteros retineri vult Justinianus.

VI. Quoad mulieres autem adulteras, pœna illa mitigata, voluit " adulteram competentibus vulneribus subactam, in Mona„ sterium mitti: & siquidem intra biennium recipere eam vir „ suus voluerit, potestatem ei damnus hoc facere, & copulari „ ei nullum periculum ex hoc metuens; & nullatenus propter „ ea, quæ in medio tempore facta sunt, nuptias lædi. Si vero „ prædictum tempus transiverit, aut vir, priusquam recipiat „ mulierem, moriatur, tonderi eam, & monachicum habitum ac„ cipere, & habitare in ipso Monasterio in omni propriæ vitæ „ tempore „.

Ex

Ex his conflata est Authentica. *Sed hodie* subjecta citatæ Legi 30. Hinc quoque patet, mitius cum adultera muliere, quam cum viro adultero agi, uti ad hanc Novellam notavit Dionysius Gotfredus.

VII. Verum jam pridem apud Romanos ob quasdam rationes politicas severius punita fuisse adulteria mulierum quam virorum, certum est: atque hinc nonnullos etiam Christianos voluisse, minora esse peccata virorum, quam mulierum adulteria, testis est Augustinus *lib. 2. De adulterinis conjugiis c.* 8 ubi adulteros quosdam introducit ita loquentes: " An vero sexus nostri ,, dignitas hanc sustinebit injuriam, ut cum aliis fœminis præ- ,, ter uxores nostras si quid admittimus, in luendis pœnis mu- ,, lieribus comparemur? Hic respondet Augustinus: Quasi non ,, propterea magis debeant illicitas concupiscentias viriliter fræ- ,, nare, quia viri sunt: quasi non propterea magis debeant mu- ,, lieribus suis ad virtutis hujus exemplum se præbere, quia vi- ,, ri sunt: quasi non propterea minus debeant a libidine supe- ,, rari, quia viri sunt: quasi non propterea minus debeant la- ,, scivienti carni servire, quia viri sunt? Et tamen indignantur, ,, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis ,, pœnas; cum tanto gravius eos puniri oportuerit, quanto ma- ,, gis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœ- ,, minas . . . . Sed isti quibus displicet ut inter virum, & uxo- ,, rem par pudicitiæ forma servetur, & potius eligunt, maxi- ,, meque in hac causa, mundi legibus subditi esse quam Christi, ,, quoniam jura *forensia* non eisdem quibus fœminas pudicitiæ ,, nexibus viros videntur obstringere.

Multis ibidem exaggerat Augustinus gravitatem adulterii in viris; ostenditque, falso sibi persuadere maritos, leviora sua esse, quam uxorum adulteria.

VIII. Et Ambrosius *lib. 1. De Abraham c.* 4 apud Gratianum *Caus.* 32. *quæst.* 4. *Can.* 4. " Nemo blandiatur sibi de *legibus* ,, *hominum*. Omne stuprum adulterium est; nec viro licet, quod ,, mulieri non licet. Eadem a viro, quæ ab uxore debetur ca- ,, stimonia. Quidquid in ea, quæ non sit legitima uxor, com- ,, missum fuerit, adulterii crimine damnatur ".

Et ibidem apud Gratianum *quæst.* 5. *Can.* 20. S. Hieronymus: ,, Apud nos quod non licet fœminis, æque non licet viris, & ,, eadem servitus pari conditione censetur ". Adde quæ in hanc rem dicta sunt *Tom. II. part. 2. Sect. 1. tit. 15. cap. 2.*

Hæc & hodie non inutiliter subinde a Parochis coram populo dicuntur; quia & hoc tempore, quibusdam persuasum apparet, leviora esse virorum, quam mulierum adulteria.

IX. Quam atrox hoc adulterii crimen reputaverit Ecclesia, colligi poterit ex Canonibus pœnitentialibus, quibus plurium annorum pœnitentia viris tametsi semel tantummodo lapsis imponebatur. Utque antiquiores Canones omittam, in Canonibus a S. Carolo in ordinem redactis, & singulis Decalogi præceptis accommodatis dicitur: " Si quis maritus semel lapsus est, pœ- ,, nitentiam aget annis quinque. Si sæpius mœchatus est, in ,, fine mortis est conveniendus: sique promiserit se cessaturum, ,, dabitur ei communio ". Id est, in fine vitæ reconciliatio dabitur. Communio enim hic juxta antiquorum phrasim pro reconciliatione, non pro Communione Eucharistica sumitur. Immo uti Cardinalis Bona notat *lib. 1. Rerum Liturg. cap. 17. n.* 1. inter crimina, quibus olim in quibusdam saltem Ecclesiis negata fuit absolutio in fine vitæ, numerabatur adulterium.

Hæc Canonum pœnitentialium notitia serviet iis, qui foro pœnitentiali præsunt; ut adulteris ex pœnitentiarum diuturnitate olim a Patribus decreta, ostendatur criminis enormitas; & ut ipsi pro personarum, temporum, & criminum qualitate, pœnitentias convenientes imponant, quemadmodum *Tom. II. part. 2. Sect. 1. tit 6. cap. 5.* alias *cap.* 4. ostendi.

X. Crimen adulterii esse delictum Ecclesiasticum, communiter docent Canonistæ ad *Cap. 1. X De Officio Ordinarii*, ubi sub nomine Synodi Joannis Papæ, quæ creditur celebrata apud Trecas in Gallia anno 872. dicitur, ut " habeant Episcopi singula- ,, rum urbium in suis Diœcesibus liberam potestatem adulteria & ,, scelera inquirere, ulcisci, & judicare secundum quod Cano- ,, nes censent, absque impedimento alicujus ".

XI. Hic Glossographus notavit, crimina enumerata, ac nominatim crimen adulterii esse de criminibus *Ecclesiasticis*; eamque opinionem receptam fuisse tempore Petri Cugnerii, patet ex *art* 39. ex parte Baronum Regni Galliæ contra Prælatos anno 1329. proposito. " Item, dicti Officiales faciunt citari aliquem ,, bonum hominem conjugatum, & imponunt ei, quod adulte- ,, ratus est cum aliqua: & similiter mulierem aliquam conjugatam ,, imponendo sibi, quod adulterata est, in perpetuam infamiam ,, ipsorum conjugum, & cum hoc extorsionem pecuniarum re- ,, cipiunt ab eisdem ". Huic articulo responsum fuit a Bertrando Episcopo Æduensi: " Ad xxxix. (articulum) qui loquitur ,, de adulteriis, quæ laicis per Officiales imponuntur, dicit quod ,, nunquam talia faciunt, prout loquitur articulus memoratus ,, neque fieri debent talia, nisi super factis notoriis, vel manifestis, aut ubi tales, contra quos proceditur, essent publice ,, diffamati; seu in aliis casibus a jure permissis; & nihilomi- ,, nus parati erant Prælati præcipere suis, quod alias in tali- ,, bus nullo modo procedant ,,.

Ex his sat manifestum est, Prælatos haud dubitasse, quin cognitio de crimine adulterii spectaret ad Officiales, possentque ratione hujusmodi notorii criminis etiam laici coram Officialibus citari, neque id negasse Barones; sed tantum hos conquestos fuisse; falso imponi innocentibus & bonis conjugatis hujusmodi crimen cum summa eorum infamatione, & pecuniarum extorsione.

XII. At vero lapsu temporis crimen hoc in Gallia ad tribunal laicum revocatum est; refertque Ægidius Magister in Tractatu *De Appellat. cap.* 6. antiquum Arrestum, v 130 *De uxoratis scortatoribus*, per recentiora Arresta renovatum esse; atque hisce Arrestis inhibitum fuisse Episcopis, & Archidiaconis, citare laicos in materia adulterii coram suis Officialibus. Eidem Arrestis indicatis concludit quoque Roussellius *lib. 6. Jurisdict. Pontif. cap. 4. num.* 28: ,, Ergo de crimine adulterii judicat lai- ,, ca Curia, licet ejus criminis pœna sit arbitraria ".

XIII Si tamen non criminaliter seu ad pœnam proprie agatur, sed ad solam separationem thori, cognitio erit Judicis Ecclesiastici, quemadmodum notavit Glossa Pragmatica *tit. De Concubinariis*, §. *Et cum omnes*, verbo *Pertinet*.

XIV. Id non omnino dissonat a Concordatis Brabantiæ, quæ *tit. 9. art. fin.* statuunt: ,, De crimine adulterii cognoscet Ju- ,, dex Ecclesiasticus, ubi cognovit de separatione Matrimonii ,, quoad thorum, propter adulterium, & in locis ubi habet Sy- ,, nodos, & scabinos (*a*) synodales; hoc salvo, quod scabi- ,, ni non poterunt denuntiare nisi notorios adulteros; nec po- ,, terit Judex Ecclesiasticus procedere contra alios, quam contra ,, denuntiatos per scabinos, synodales, vel per alterum conju- ,, gum, in locis ubi consuevit de adulterio cognoscere: ubi vero ,, non habet scabinos synodales, consuevit tamen cognoscere uter- ,, que de adulterio notorio; vel ad requisitionem alterius conju- ,, gum, cognoscet, & non alias, eritque præventioni locus ".

XV. Jodocus Damhouderus in Praxi rerum criminalium, *cap.* 91. *num.* 17. notat, quod ,, Judices Ecclesiastici adulterii notiti- ,, am, & punitionem sibi peculiariter reservent, & vindicent ,, Curiæ spirituales & Jura Canonica; quia hoc adulterium di- ,, recte concernit & spectat ad Ecclesiam, aut ad violationem ,, Sacramenti Matrimonii ,,. Deinde adjungit: " Judices sæcu- ,, lares nihilominus sæpe adulterii examinationem, & punitio- ,, nem assumunt: non tamquam Curiæ spirituali præjudicantes, ,, quasi de Sacramentis, & causis spiritualibus quicquam judican- ,, tes; cum ea tantum faciant, non Sacramenti violati gratia, ,, sed ipsius personæ causa, quæ profana est, & non spiritualis; ,, ideoque ipsorum foro habilis est & subjecta ".

Hic sat insinuat Damhouderus, Judices sæculares contra laicos cognoscere de *adulterio*, quando non de Sacramento seu de separatione Matrimonii, sed de pœna infligenda tractatur.

XVI. Hoc non immerito deplorat ibidem Damhouderus, quod ubi olim adulteria Deo jubente, ac legibus Romanis postmodum probantibus, fuerint *morte* punita, ,, hoc infelicissimi sæculo apud ,, quosdam Judices tam parvi fiant adulteria, ut quasi parum ip- ,, sis insit sceleris, & quasi peccata sint leviuscula ob hoc so- ,, lum, quod sint frequentia, & a multis citra conscientiæ sti- ,, mulum perpetrata. Ideoque vel levius adulteria puniunt, for- ,, san etiam, quod ipsi eo aliquando contaminati sunt ".

XVII. Conqueritur quoque Zypæus in notitia Juris Belgici, *tit. ad Legem Juliam De Adulteriis num.* 7. ,, Crimen hoc ad- ,, ulterii *nimis molliter* puniri: pecuniariis plerumque mulctis, ,, quandoque expositione in theatro ad ignominiam, inductione ,, infami per plateam, processione in lineo indusio, & delata ad ,, templum candela, adulteræ veste supra genua præcisa, ad sub- ,, sannationem, aut simili pœna arbitraria ".

XVIII. Eamdem esse in Gallia usitatissimam adulterii pœnam testatur Boerius *Decis.* 279. idque, ut apparet, desumptum est ex Glossa ad *Can.* 5. *caus.* 32. *qu.* 1. Refert tamen Paponius *lib.* 22. *Arrest. tit.* 9. adulteras sæpius fuisse condemnatas ad pœnam Juris expressam in *Authentica*. Sed hodie, *Cod. De Adulteriis*, cujus supra meminimus.

XIX. Dicit Antonius Faber in Codice *lib. 9. tit. 7. Definit.* 2. in Sabaudia adulteras puniri pœna Juris expressa in citata Authentica *Sed Hodie*; ubi recte notat, quod si Monasterium non nisi honestis, Deoque sacris virginibus includendis sit destinatum, cogi nequeat ad adulteram recipiendam, nisi ab initio in eam rem constitutum sit, cujusmodi Monasteria pleraque apud Italos, nulla apud nos, ait Faber.

XX. Et sane admodum inconveniens & periculosum est, ejusmodi adulteras, aliove carnali concubitu corruptas ad Monasteria aut honestarum virginum consortium admittere, propter periculum infectionis: neque Superiores facile etiam intuitu lucri temporalis in similium receptionem consentire debent; sed potius allaborare, ut loca specialiter ad simile hominum genus collocandum, & recludendum exstruantur; iisque de bonis Directoribus, & Directricibus provideatur: quale hodie in civitate Bruxellensi satis amplum, & famosum habetur.

XXI. Nonnumquam adulteros ob speciales circumstantias concurrentes fuisse etiam pœna mortis punitos, testatur Paponius loco citato; ut proinde appareat, pœnam adulterii esse quasi arbitrariam pro casuum & circumstantiarum varietate, quæ crimen vel aggravant, vel alleviant: quod etiam ex Paponio observat Petrus Tholosanus in Syntagmate, *lib. 36. cap. 6. numer.* 38.

XXII. In Belgio non eamdem esse Provinciarum consuetudinem indicarunt Consilia Regia, dum in promulgatione Concilii Tridentini hic ageretur. Nam teste Anselmo in suo Triboniano Belg *cap.* 32. §. 34. circa *cap.* 8. *Sess.* 24. *De Reformat. Matrimon.* quo adulteros, & concubinarios contumaces excommunicandos, & extra Diœcesim ejiciendos statuitur, notatum fuit: ,, Uti variant Provinciarum consuetudines, ita & censu- ,, ræ. Brabantis videtur sufficere pœna Juris Canonici, & con- ,, tra laicos Juris scripti. Hanones ad Concordata sua provo- ,, cant. Namurani laicos a laicis puniendos, Clericos a Judici- ,, bus ecclesiasticis. Artheni, & Ultrajectini notant ejectionem ,, adulterorum extra oppidum, & Diœcesim sapere relegationem, quæ

(a) Scabini dicti sunt synodales, quos incolæ civitatis a synodis, seu comitiis congregati in Judices sibi eligebant.

,, quæ non competat in Belgio poteſtati eccleſiaſticæ. Alii indi- ,, cant præventioni locum eſſe inter Judicem eccleſiaſticum, & ,, ſæcularem: in ſumma Concordata & conſuetudines vetuſtas ,, prævalere debere qualibet in loco ,,.

XXIII. M riti non tantum ob propria adulteria puniendi; ſed interdum etiam ob adulteria uxorum: ,, Mariçus enim (ait ,, Damhouderus *cap.* 92.) qui ſciens volenſque diſſimulat, & ,, permittit uxorem adulterari, ita ut nec verbis, nec re ulla ,, illi adulteranti obſiſtat, nec ipſam ab adulterio retrahat, vel ,, nec ipſam a ſe dimoveat, is ob uxorii adulterii diſſimulationem ,, damnandus eſt exilio, aut alia ſimili pœna arbitraria Judicis ,,.

XXIV. Multo magis his pœnis, aut acrioribus pœnis eſt condemnandus, quoties ex uxoris adulterio ullum ſibi quæſtum parat, aut lucrum; hoc enim faciendo, crimen præterea committit lenocinii, *L.* 2. §. Lenocinii, *ff. ad Leg. Jul. De Adult.* & *L.* 2. *Cod. eod.*

XXV. Lenocinium, cujus hic facta mentio, eſt nefarium illud ſcelus, quo quis ex publicis ſcortationibus, adulteriis, fornicationibus, ſimilibuſque nefariis vitiis carnis ſibi quæſtum facit: non quidem proprio corpore, ſed virgines, mulieres, vel uxores, aliaſve matronas quæſtus gratia ad actum venereum pelliciens, vel etiam privatim ad hoc domi alens, & ex eo meretricio quæſtu vivens.

XXVI. De hoc crimine videri poteſt Damhouderus in *Praxi rerum criminalium*, *cap.* 93. e quo hæc deſcripſi; qui & ibidem oſtendit, hoc crimen etiam Ethnicis fuiſſe deteſtabile, ac atrocibus pœnis ſubjectum: deploratque hodie quidem apud Chriſtianos mitius puniri; una tamen monens, hujuſmodi lenones, aut lenas ,, eſſe in damnabili rerum ſtatu, & abjectiſſima dæmonum mancipia, immo dæmonibus multo nocentiores, utpote per quas ,, non raro honeſtas puellas, matronas probas, & Eccleſiaſticos ,, natura, & moribus continentiſſimos ad lapſum pertrahunt, ,, quod ipſorum dæmonum tentamenta præſtare non poterant, ,, neque poſſent, niſi hujuſmodi inſtrumentis adjuvarentur. Quocirca etſi extremam punitionem temporalem hic apud Judicem ſæcularem evadant, punitionem tamen divinam numquam effugient.

XXVII. Non ſemper tamen arguendus eſt maritus, aut lenocinii inſimulandus, qui adulterium uxoris diſſimulat, aut etiam tegit. Ubi enim adulterium uxoris non eſſet manifeſtum, nihilque de eo haberetur in ore, & notitia vulgi præter incertam ſuſpi·ionem, & rumuſculum popularem, quem maritus ſua prudentia facile tueri poſſet, & tegere, eo caſu maritus uxori cohabitans, nequaquam de lenocinio ob diſſimulatum adulterium uxoris eſt condemnandus, *Leg.* 17. *Codic. ad Legem Juliam De Adulter.* " Nam & hoc ſingulis a naturæ recto dictamine in- ,, ſitum eſt, ut domeſticos omnes, atque adeo uxoris propriæ ,, vitia tegant, & probitatem tueantur, ſicubi poſſint, & va- ,, leant, ait Damhouderus *cap.* 92. ,,. Quandonam maritus uxorem adulteram ſubinde ex lege ſaltem charitatis recipere teneatur, dixi *Tom. II. part.* 2. *Sect.* 1. *tit.* 15. *cap.* 2.

XXVIII. De hoc crimine dicitur in Concordatis Brabantiæ, *tit.* 9. *art.* 23. " De crimine lenocinii notorii, ubi quis eſt leno ,, ſuæ uxoris, uterque cognoſcet, ſecundum qualitatem ſuæ juriſdictionis; extra illum autem caſum Judex ſæcularis ſolus ,, cognoſcet, & puniet ,,.

XXIX. Adulterium, & ſtuprum ſubinde pro eodem ſumuntur: dicitque Lex 101. *ff. de V. S.* quod lex Julia *De Adulteriis*, indifferenter hoc verbo *ſtupri* utatur, & tam in Jure Civili, quam Canonico, ſub eodem titulo agitur de adulteriis, & ſtupro. Attamen proprie adulterium in nuptam, ſtuprum vero in virginem viduamque committitur, ait *L.* 6. §. 1. *ff. Ad Leg. Jul. De Adult.* Et in *L.* 34. §. 1. *ff. eod.* " Adulterium in nupta ,, admittitur: ſtuprum in vidua, vel virgine, vel puero committitur ,,.

XXX. Gratianus poſt *Canonem* 2. *cauſ.* 36. *quæſt.* 1. hanc ſtupri definitionem tradit: " Stuprum autem proprie eſt virginum ,, illicita defloratio: quando videlicet non præcedenti conjugali ,, pactione, utriuſque voluntate virgo corrumpitur, patre injuriam ad animum ſtatim poſt cognitionem non revocante ,,.

Recepto hodie loquendi modo, etiam ſub ſtupro comprehenditur defloratio viduæ honeſte viventis; uti tradit Damhouderus in *Praxi rerum Criminal. cap.* 94. *num.* 2. dicens " Eſt autem ,, ſtuprum ordinarium crimen, quod in virginem, *viduamque* honeſte viventem committitur ,,.

XXXI. Pœna ſtupri ſimplicis citra vim commiſſi, nulliſque aggravantibus circumſtantiis veſtiti, de Jure Civili in perſonis honeſtis eſt publicatio dimidiæ partis bonorum; in humilibus coercitio corporis cum relegatione, §. Item Lex Julia, *inſtit. De publicis Judiciis*.

XXXII. Inter Canones pœnitentiales a S. Carolo collectos, habetur: " Si quis adoleſcens cum virgine peccaverit, pœnitentiam aget annum unum. Item, Vidua, quæ ſtuprum admiſerit, pœnitentiam aget annum totum, & præterea in altero ,, anno dies jejuniorum ,,.

XXXIII. Pro foro externo, pœna ſtupri Lege Civili decreta jure Decretalium mitigata eſt juxta reſponſum Pontificis in *Cap.* 2. ※ *De Adulteriis*. " Pervenit ad nos (ait Pontifex) quod ,, Felix quamdam virginem *ſtupro* decepit: quod ſi verum eſt, ,, quamvis eſſet de lege pœna plectendus, nos aliquatenus legis ,, duritiem mollientes, & hoc modo diſponimus, ut aut quam ,, ſtupravit uxorem habeat: aut ſi renuendum putaverit, corporaliter caſtigatus, excomunicatuſque in Monaſterio, in quo ,, agat pœnitentiam, detrudatur, de quo nulla ſit egrediendi ſine ,, pæceptione licentia ,,.

XXXIV. Hæc mitigatio conformis apparet Legi Moſaicæ relatæ in *Cap.* 1. ※ *eod.* ubi dicitur; ,, Si quis ſeduxerit virginem nondum deſponſatam, dormiveritque cum ea, dotabit ,, eam, & habebit uxorem. "

XXXV. Hæc diſpoſitio Juris Canonici quoad pœnam ſtupri hodie in tribunalibus recepta eſt. Immo licet tam Lex Moſaica, quam Jus Canonicum ſtrupatorem obligent ad duo præſtanda, ſcilicet ad dotandam & ducendam virginem ſtupratam; conſuetudo tamen *alternativam* induxit; relinquens electioni ſtupratoris, an dotare, vel ducere velit, uti poſt Julium Clarum notat Zypæus *Conſilio* 4. *De Adulteriis, & ſtupro*; niſi tamen promiſſio Matrimonii acceſſerit: quæ quando copula acceſſit, facilius accedentibus aliquibus circumſtantiis interveniſſe præſumitur; uti ibidem monet Zypæus: additque, quod facilius ſtuprator ſimpliciter ad ducendum obligatus credi poſſit, & condemnari; nam facile res redit ad ſuam naturam & jus primævum.

XXXVI. ,, Inſuper tenetur ſtuprator prolem alere, quam ſe ,, ex eo concepiſſe mulier juraverit tempore partus. Quia tunc ,, ratione inſtantis periculi non immemor ſuæ ſalutis præſumitur; dicere veritatem, niſi tamen illa jam ante ab alio fuerit cognita, aut poſtea plures admiſerit, deque eo conſtet, ,, & probet ipſe. Nam præſumptio eſt pro muliere, ſecundum ,, quam virginitas, utpote qualitas naturalis adfuiſſe præſumitur, & delictum abfuiſſe ,,. Perez *ad Legem Juliam De Adult. num.* 51. & conformiter ad conſuetudines Mechlinienſes *tit.* 18. *art.* 4. & aliarum civitatum, quas ad dictum articulum refert Paulus Chriſtinæus.

XXXVII. Hæc quidem, ſi non concurrant ſpeciales circumſtantiæ aggravantes. Si enim ſtuprum committatur in virginem præ ætate nondum viripotentem, etiam hodie de conſuetudine videtur pœna mortis impoſita; niſi circumſtantiæ eam imminui faciant, puta quia ſtuprum quidem fuit attentatum, ſed non conſummatum, ut ex Joanne Fabro tradit Perezius ad Codicem *De Adulteriis*, *num.* 49.

XXXVIII. Gravius quoque punitur tutor, qui pupillam ſuæ tutelæ creditam ſtupravit, juxta *L. unicam Cod. Si quis eam, cujus tutor fuit, corruperit.* ,, Creſcit enim crimen propter perfidiam violantis eam, quam a corruptela immunem ultro ,, præſtare debet; cum tutor non tantum patrimonio, ſed moribus regendis præponatur ": ait Tuldenus ad citatum titulum Codicis ".

XXXIX. Similiter tradit ex Joanne Fabro Tuldenus ad titulum Codicis *De Mulieribus*, *quæ ſe propriis ſervis junxerunt*, Commentarienſem, qui cuſtodiæ ſuæ creditam vitiaverit, quamvis conſentientem, capite plectendum. Cujus rationem eſſe credit Tuldenus, quod ,, capta fidei cuſtodis credatur: quod is impreſſione poteſtatis facile conſenſum expreſſerit: immo quod ,, illa commercio libidinis facile corruptoris ſui corruperit fidem, ad laxandam effugio cuſtodiam ".

XL. Quidni & graviori pœna digni ludimagiſtri, aliique filiorum, aut puerorum directores, qui hiſce, quos a corruptelis ſua cura, & vigilantia præſervare deberent, abutuntur, eoſque corrumpunt.

XLI. Sacerdotum autem, qui filias ſuas ſpirituales ad libidines provocant, iiſque abutuntur, quis illorum ſcelus, & ſacrilegium ſat æſtimet? meritoque Michael Rouſſellus *lib.* 4. *Hiſt. Juriſd. Pontif. cap.* 3. *num.* 27. poſtquam ex Riccio retulit, in foro Neapolitano ,, ſuſpenſum duntaxat a cura ſua fuiſſe Sacerdotem accuſatum, & convictum, quod in actu confeſſionis mulieres ſollicitaret ad turpia, pluribus deponentibus ſe tactu, ,, & ſignis ab eo ſollicitatas fuiſſe; ,, exclamat: Indulgens ſane, ,, aut potius ridicula pro qualitate criminis, nullo non ſupplicio ,, in tanto ſacrilegio digni pœna; unde remitti debebat ad Judicem laicum, vel etiam flammis expiandus ".

XLII. Stuprum ſubinde violentiam adjunctam habet, vocaturque ſtuprum *violentum*; dum nimirum vis aliqua corporalis puellæ infertur: punituque ex Lege Julia *De Vi*, uti notat Tuldenus ad titulum Codicis *De Raptu virginum*; dicitque pœnam hujus ſtupri Cœpitie eſſe capitalem ex Conſtitutione Caroli V.

Verum credunt nonnulli, pœnam ſtupri *violenti* eſſe capitalem ex diſpoſitione Juſtiniani in *Leg. unica Cod. de Raptu virginum*; aſſeruntque ſtuprum *violentum* ſub *raptu* ex mente Juſtiniani contineri; quaſi non tam ratio raptus ponatur in eo, quod virgo per *violentiam* abducta fuerit *a loco*, quam quod per *vim* oppreſſa fuerit.

Hinc raptum dicunt, quoties honeſta mulier, aut virgo vi abducitur libidinis cauſa, aut per vim opprimitur. Damhouderus loco citato, *cap.* 97. *num.* 2.

XLIII. Gratianus loco ſupra allegato dicit raptum admitti, ,, cum puella *violenter* a domo patris abducitur, ut corrupta in ,, uxorem habeatur, ſive *puellæ* ſolummodo, ſive parentibus tantum, ſive utriſque vis illata conſtiterit ".

XLIV. Certum eſt non tantum raptus proprie dicti, qui fit per *violentam abductionem* puellæ, ſed & ſtupri *violenti* per *oppreſſionem* puellæ, pœnam eſſe non tantum ſimpliciter capitalem, ſed & in modo eſſe graviorem ordinaria pœna capitali ex Tabulis legum Brabantiæ: ut ſcilicet, qui invitam virginem, aut fœminam ſtupraverit, *aſſere* cervix imputetur. Verba ſunt: *Vvie dat vrouvven oft joffrouvven vercracht, men ſoude hem den hals af ſagbenmet eender plancken*, ,, Hodie fere ubique (ait ,, Zypæus in Notitia Juris Belgici *De Adulteriis, & ſtupris*) ,, gladio ponitur tam ipſe reus, quam qui opem præſtant, & ,, conniventes parentes exilio ".

XLV. Quia crimen raptus non tantum perſonas particulares lædit, & offendit, ſed & Reipublicæ admodum damnoſum, & nocivum eſt; hinc eſt quod tametſi rapta contraxerit Matrimonium cum raptore, etiam conſentientibus parentibus, omniaque raptori fuerint ex parte puellæ, & parentum condonata, propterea tamen actio criminalis non cenſetur extincta; poteſtque Fiſcus adhuc adverſus Matrimonio conjunctos *capitaliter agere*; uti notat Damhouderus in *Praxi rerum criminal. cap.* 97.

Obſervat nihilominus Zypæus in Notitia Juris Belgici, *tit. De Raptu virginum num.* 3. quod pœna criminalis, nimirum in quan-

quantum est *capitalis*, fere per Matrimonium cesset; addens tamen *n.* 4. se vidisse fiscali actione pulsatos, ut raptus reos, quamvis jam conjuges, & pecunia crimen abolitum: *atque hæc* (ait) *in gratiam, ut videbatur, Matrimonii.*

XLVI. Monet quoque Antonius Faber in Codice *l.9.tit.7.Defin.* 4. quod " & si bene concordantia matrimonia nemo turbare de-
,, beat, ne publicus quidem accusator prætextu adulterii, quod ab
,, altero ex conjugibus, altero non conquerente, admissum esse
,, dicatur, si tamen absente per multos annos viro mulier cor-
,, pore quæstum vulgo faciat, liberosque suscipiat, quos nemo
,, non sciat, aut vulgo quæsitos esse aut ex certo adulterio su-
,, sceptos, ad Procuratoris Fiscalis officium pertinet, ut rem de-
,, ferat, & crimen quod publice scandalo sit maloque exemplo,
,, coerceri curet; sed ita demum si præcedat diffamatio. Nam
,, si vulgo ignoretur, quis adulter sit, non est permittenda in-
,, quisitio, ut sciatur quis ille sit, tum puniatur. Id enim solo
,, marito requirente, & accusante fieri potest.

XLVII. Plura de raptu prout constituit impedimentum Matrimonii, & quibus pœnis illum puniendum censuerit Synodus Tridentina, videri possunt *Tom. II. part. 2. Sect. 1. t. 13. cap. 11.*

XLVIII. Ulterius defloratio virginis, aut alius illicitus actus venereus specialem malitiam induit, si contingat inter personas conjunctas in gradu vetito consanguinitatis, aut affinitatis: soletque hic actus vocari incestus.

Hinc dicit Gratianus post *Canonem 2. caus. 36. quæst. 1. Incestus est consanguinearum, vel affinium abusus. Unde incestuosi dicuntur, qui consanguineis vel affinibus abutuntur.*

De pœnitentia injungenda incestuosis agitur in *Can. 17. caus. 33. quæst. 2.* ubi una habetur, incestum committi *cum ea, quam de sacro fonte Baptismatis susceperit, aut cum illa, quam ante Episcopum tenuerit, cum sacro Chrismate fuerit uncta.*

Notandum tamen non omnem consanguinitatem, aut affinitatem causare incestum; sed eam duntaxat, quæ ponit impedimentum dirimens Matrimonium, sive inter eos, qui sunt consanguinei, vel affines in gradu vetito.

XLIX. In Canonibus pœnitentialibus sancti Caroli de incestuosis habetur: *Qui cum duobus sororibus, vel cum noverca, vel cum sorore sua, vel cum amita, vel cum nuru, vel quo denique incestum admiserit, ab ingressu Ecclesiæ abstinebit annum unum: quo anno præter festos dies pane solum, & aqua utetur, arma non feret, osculum nemini præbebit, sacram Communionem nisi pro viatico non sumet. Sex deinde annis Ecclesiam ingredietur; sed carne, & vino, & sicera non utetur, nisi festis diebus. Postea vero duobus annis quando carne vescetur, a potu vini abstinebit: quod si biberit, carne non vescetur, nisi Dominicis diebus, & præcipuis festis: deinde usque ad obitum perpetuo præter festos dies a carne abstinebit. Tres legitimas ferias singulis hebdomadis jejunabit, & quadragesimas tres singulis annis legitime custodiet.*

Deinde addit *Canone sequenti:* " Qui incestum fecerit, ei alii
,, annorum 12. alii 15. alii 10. alii 7. pœnitentiam constituunt ".

L. Observat Damhouderus *loco citato cap.* 96. " Quisquis hoc
,, incestu se contaminat, is *capitaliter* puniendus est ".

Verum, sicuti non ejusdem malitiæ est omnis incestus, ipsaque malitia incestus augetur, vel diminuitur pro ratione gradus propinquioris, vel remotioris, quo personæ incestuosæ sese consanguinitate aut affinitate contingunt; ita indubie & pœna augenda, vel minuenda erit, uti & ipse Damhouderus observat *num.* 4. Latius Antonius Faber *lib. 5. Cod. tit. 3.* per varias definitiones.

LI. Concordata Brabantiæ *tit. 9. c. 24.* dicunt: " De crimine
,, incontinentiæ cum Moniali, affini, consanguinea, cognoscet
,, uterque Judex secluta alia qualitate delicti, vis, raptus, vel
,, simili; quia tunc solus sæcularis Judex cognoscit ".

Hæc evincunt, crimen incestus esse crimen *mixti* fori, sed propter concurrens crimen raptus, aut oppressionis, sive violentiæ, reddi mere sæculare: eo quod tunc fiat crimen *capitale*; qualia crimina solent spectare ad cognitionem, & punitionem Judicis sæcularis.

LII. Crimen concubinatus juxta hæc Concordata similiter *mixti* fori esse, tantum quando concubinatus est notorius, indicat *articulus* 22. ubi dicitur: " De Crimine concubinatus notorii *præventioni* erit locus ".

LIII. Ex his quoque verbis patet, concubinatum hic habitum pro *crimine*.

Et sane quamvis Jure Civili majoris mali evitandi causa *concubinatus* aliquando toleratus sive non punitus fuerit, quatenus unica cum unico adinstar uxoris citra matrimonii vinculum cohabitaret, & carnaliter conversaretur, tamen is semper a sacris Canonibus fuit reprobatus, & a SS. Patribus pro gravi crimine habitus fuit.

LIV. Immo jam pridem leges concubinatum permittentes, a Leone, qui vulgo Sapiens dicitur, rejectæ sunt *Constit.* 91. cujus hic titulus: *Ut concubinam habere non liceat.*

In primis in hac Constitutione dicit Leo; quod " ea lex, quæ
,, probrose cum *concubinis* immisceri non erubescentibus id per-
,, mittendum judicavit, honestatem susquedeque habuerit. Ne
,, ergo (ait) hoc Legislatoris erratum dedecore nostram Rem-
,, publicam afficere sinamus. Itaque lex illa in æternum sileto.
,, Rationem deinde subjicit: Ad illa enim non modo Religionis,
,, verum etiam naturæ injuria secundum divina Christianisque
,, convenientia præcepta prohibemur. Et quidem si cum fontem
,, habeas, sobrie inde haurire divino præcepto moneare: qua
,, ratione, cum puras aquas haurire liceat, lutum tu mavis?
,, Tum tametsi fontem non habeas, rebus tamen vetitis uti non
,, potes. Cæterum vitæ consortem invenire difficile non est ".

LV. Evidenter hic supponit Imperator, concubinatum illum, quem Lex Civilis non puniebat sive tolerabat, esse vetitum *jure divino*; quod & Canonistæ, & Theologi uno consensu docent, ipseque sacer Textus non uno in loco expressit, utpote omnem carnalem concubitum extra matrimonium reprobans, ut infra paucis ostendetur.

LVI. Concubinatum manifeste tamquam reprobatum concubitum describit S. Augustinus *lib. 50.* Homiliarum *Homil.* 49. ubi ita scribit: ,, Sufficiant vobis aut uxores, aut nec uxores: con-
,, cubinas vobis habere non licet. Audiat Deus, si vos surdi estis:
,, audiant Angeli ejus, si vos contemnitis; concubinas vobis ha-
,, bere non licet: si audiant Competentes, quod dico Fidelibus,
,, non habetis uxores, non licet vobis habere concubinas, quas
,, postea ducatis uxores; quanto magis damnatio vobis erit, si
,, habere volueritis & concubinas, & uxores dimittatis "?

Locum S. Augustini retulit Gratianus *dist. 34. Can.* 6. sed mutilare, uti ibidem notarunt Correctores Romani. Et *Caus. 32. q. 2. Can.* 5. refert ex eodem sancto Doctore, libro *De Bono conjugali, cap.* 14. ,, Concubinæ ad tempus adhibitæ, nec etiamsi
,, causa filiorum concumbant, justum faciunt concubinatum su-
,, um ". Plura tum ex ipso Augustino, tum aliis SS. Patribus profert Ferdinandus Mendoza *lib. 2. De Confirm. Concil. Eleberit. c.* 8. quibus ostenditur, concubinatum semper fuisse reprobatum.

LVII. Synodus Tridentina, *Sess. 24. cap. 8. De Reformat. Matrimonii*, declarat, non tantum esse peccatum, sed *grave* peccatum, homines solutos habere concubinas; statuitque: ,, Hu-
,, jusmodi concubinarios, cujuscumque status, dignitatis, & con-
,, ditionis existant, si postquam ab Ordinario, etiam ex officio,
,, ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non ejecerint, se-
,, que ab earum consuetudine non sejunxerint, excommunica-
,, tione feriendos esse, a qua non absolvantur; donec reipsa admonitioni factæ paruerint. Quod si in concubinatu per annum,
,, censuris neglectis, permanserint; contra eos ab Ordinario se-
,, vere pro qualitate criminis procedatur. Mulieres sive conju-
,, gatæ, sive solutæ, quæ cum adulteris seu concubinariis publi-
,, ce vivunt, si ter admonitæ non paruerint, ab Ordinariis lo-
,, corum, nullo etiam requirente, ex officio graviter pro modo
,, culpæ puniantur, & extra oppidum vel Diœcesim, si id eis-
,, dem Ordinariis videbitur, invocato, si opus fuerit brachio
,, sæculari, ejiciantur, aliis pœnis contra adulteros, & concu-
,, binarios inflictis, in suo robore permanentibus ".

Ex his evincitur, simplicem concubinatum ab Ecclesia semper reputatum fuisse illicitum, graveque peccatum, quamtuvis Legibus Imperialibus non semper fuerit punitus.

LVIII. Observant Correctores Romani ad *Can. 4. dist.* 32. apud Gratianum, olim aliquando dictas fuisse *concubinas* mulieres, quæ veræ essent *uxores*, atque revera maritali affectu habebantur, quia tamen in earum conjunctione non intervenerant dotalia instrumenta, aliaque ad solemnem ritum nuptiarum ex Legum præscripto requisita, non appellabantur uxores: neque gaudebant juribus, quæ uxoribus juxta solemnem Legum ritum acceptis, deferebantur; creduntque hi Correctores de similibus concubinis quosdam antiquos Canones in Decreto Gratiani occurrente, debere intelligi.

LIX. Insinuavit idipsum non obscure ipse Gratianus, præcitato *Canoni* 4. præmittens hæc verba: ,, Concubina autem hic ea
,, intelligitur, quæ *cessantibus legalibus instrumentis* unita est, &
,, *conjugali affectu* asciscitur, hanc *conjugem* facit affectus, con-
,, cubinam vero Lex nominat ,,.

LX. Refert quoque Gratianus citata *Distinctione* 34. Canonem de Concubina, sub nomine Isidori De distantia novi & veteris Testamenti: sed, uti recte advertit Jacobus Du Breul Monachus Sancti Germani a Pratis, qui Opera S. Isidori revidit & excudi jussit: *Lib. 1. Sent, cap.* 22. ,, argumentum est de differentia Te-
,, stamentorum, non inde tamen desumptus videri potest hic
,, Canon, ut neque ex differentiarum *lib. 1. diff.* 28. "

LXI. Et licet Isidorus posteriore loco nonnullas assignet differentias inter utrumque Testamentum, nihil tamen de concubinis dicit: quamvis negari nequeant, in veteri Testamento subinde vocari *concubinas* eas mulieres, quæ erant veræ & proprie dictæ uxores, sed minus solemniter ductæ; ita legitur *Genesi* 25. 1. quod Abraham duxerit *uxorem* nomine Cethuram, quæ eodem capite vocatur concubina, & Judicum *cap. 19. vers.* 1. dicitur: *Fuit quidam vir Levites habitans in latere Montis Ephraim, qui accepit* uxorem *de Bethlehm Iuda.* Quæ hic & *vers.* 9. appellatur *uxor*, & revera hujus Levites uxor erat, vocatur *vers.* 10. ejus *concubina*. Indicium evidens, aliquas uxores tum etiam dictas fuisse concubinas.

LXII. A concubina distat illa, quæ vulgo *meretrix* dicitur: quod hæc pluribus se prostituat, & quasi quæstum ex concubitu quærat; ista vero uno tantum utatur. *Meretrix quæ multorum libidini patet*, ait *Can. 16. dist.* 34. Et ex Augustino, *Canone 11. caus. 32. qu.* 4. ,, Meretrices esse, & ad meretrices
,, accedere prohibet Dominus, quarum publice *venalis* est tur-
,, pitudo ,,.

LXIII. Cum meretrice si laicus solutus peccet, simplex fornicatio dicitur: quæ licet hodie pro sat levi peccato vulgo reputetur, nihilominus certum est, fornicationis peccatum esse grave, atque ab Apostolo numerari inter ea, quæ a Regno Dei excludunt, ad Ephesios *cap. 5. vers.* 5. dicente: *Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator aut immundus . . . . . . non habet hæreditatem in Regno Christi & Dei.*

Ulterius Apostolus gravitatem fornicationis adstruit 1. *ad Corinth.* 6. tribus præcipue argumentis.

Primum exprimit his verbis, *vers.* 15. *Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis?* Absit; *hoc enim est* (ait S. Thomas in hunc locum) *horendum sacrilegium.*

Secundum argumentum desumit Apostolus ab ingenti libidine, qua peccatum hoc præ ceteris committitur, expressum his ver-

bis

bis *vers.* 18. *Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.*

Tertium contentum his verbis *vers.* 19. *An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo?* Quibus verbis enormitas fornicationis ostenditur ex eo, quod fornicari sit contaminare, & profanare templum Spiritus sancti: idque cum insigni ingratitudine in Deum; eo quod per fornicationem expellatur Spiritus sanctus, qui tanta misericordia a Deo datus est.

LXIV. Sanctus Augustinus *Serm.* 162. *num.* 2. in ult. edit. reflectens ad verba Apostoli pro secundo argumento superius allata, ait, " Videtur B. Apostolus exaggerare voluisse fornicationis malum *super cetera omnia peccata*; quæ etsi per corpus committantur, non tamen animum humanum concupiscentiæ carnali ita efficiunt obstrictum, & obnoxium .... ut ... solo hoc tantummodo fornicationis malo in corpus proprium peccari dixerit, quia *majoris libidinis ardore, quo superior nullus est*, voluptas ipsius corporis tenet servum; efficitque captivum, &c. "

LXV. Similiter S. Chrysostomus ad ea verba Apostoli, *Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit*: " Nil est (ait) hac dictione terribilius ". Et rursus ad hæc, *Qui fornicatur, in corpus suum peccat*. " In fornicatione (ait) totum corpus fit sceleratum, & execrandum. Tamquam enim incidens in lebetem immunditiæ, sordibusque, & inquinamento tinctum, sit polluetur ". *Homil.* 18. *in Epist.* 1. *ad Cor. c.* 6.

Audiamus & Commentatorem in Epistolas Pauli apud Ambrosium ad hæc verba; *Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est.* " Quia (inquit) cetera peccata etsi per corpus generantur, non tamen animam ita carnali concupiscentia faciunt obstrictam, & obnoxiam, quemadmodum commisceri facit animam cum ipso corpore usus libidinis, agens in opere carnalis fornicationis: quia in tantum agglutinatur anima corpori, ut ipso momento nihil aliud cogitare homini liceat, aut intendere; quia ipsam mentem captivam subdit ipsa submersio, & absorptio libidinis, & concupiscentiæ carnalis. Unde subditur. Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Ostendit *gravissimum* esse peccatum; quia ex hoc omne deperit corpus; in ceteris autem peccatis portio perit, non totum ".

Ante hos omnes S. Cyprianus *Epist.* 52. fornicationis gravitatem adstruxit, ipsamque fornicatoris causam pejorem esse quam libellatici asserit: " Si se cordis, & renis scrutatorem constituat, & Judicem, per omnia æqualiter judicet, & fraudatores, & mœchos a latere suo atque a comitatu suo separet: *Quando multo gravior, & pejor est mœchi, quam libellatici causa*: cum hic necessitate, ille voluntate peccaverit: hic existimans sibi satis esse, quod non sacrificaverit, errore deceptus sit; ille matrimonii expugnator alieni, vel lupanar ingressus ... sanctificatum corpus, & Dei templum *detestabili colluvione* violaverit ".

LXVI. Enormitas fornicationis etiam ex pœnitentia ei per Canones pœnitentiales olim imposita, elucet. Inter Canones S. Basilii occurrit *Canon* 59. quo decernitur: " Fornicator septem annis sanctis non communicabit, duobus deflens, & duobus audiens, & duobus substratus, & in uno consistens; octavo autem ad communionem admittetur ".

Inter Canones a S. Carolo ex Pœnitentiali Romano, aliisque libris mediæ ætatis, cum jam disciplina pœnitentialis nonnihil flaccescere cœperat, collectos habetur: " Si laicus solutus cum fœmina soluta concubuerit, pœnitens erit annos tres: & quanto sæpius, tanto majori pœnitentia afficietur "

LXVII. Tametsi non omnia crimina carnis sint fori ecclesiastici, neque juxta hodiernam disciplinam laici propter quæcumque carnis peccata coram illo Tribunali accusari, & puniri soleant, tamen Episcoporum, & Pastorum est allaborare, ut peccata hæc, eorumque occasiones, & incitamenta eliminentur, meretrices & lupanaria e suis Diœcesibus, & Parochiis, quantum possibile est, eliminando, libros, cantilenas, statuas, imaginesque, ac similia veneris incitamenta proscribendo: patres, & matres-familias, nec non magistros, & magistras, qui hujusmodi libros obscœnos, vel in familia, vel domi legi, aut imagines sive statuas exponi permittunt, haud facile ad reconciliationis beneficium admittendo, quamdiu hæc in familiis aut domibus suis permittunt. De conventiculis personarum utriusque sexus, quæ solent esse impudicitiæ prostibula, multis actum est *part.* 2. *tit.* 17 *cap.* 6.

Sane vel ipsæ Leges Romanæ ipsos Christianos, & præsertim Episcopos, & Pastores excitare deberent, ut quantum in ipsis est, amoveatur e publico quidquid castitatem offendere posset. Hæ enim Leges adeo castæ fuerunt, ut ne *nudum* quidem *militem* in flumine lavari permittant in conspectu exercitus, *L.* 12. *Cod. De re Militari lib.* 12. " Ne deproperans publicos oculos *nudatus* incesset, sed procul a cunctorum obtutibus in inferioribus partibus fluviorum hoc ipsum faciat ".

Ad hæc verba reflectens Dionysius Gothofredus in notis, ait: " Quod summo sane pudore factum, quodque hodie nobis probro est, in militibus etiam *nudata* corpora non tulisse, qui summa inverecundia nudos omnimodo in publicis fluviis lavari æstate sinimus, & spectamus ".

Eamdem Legem referens Zypæus in notitia Juris Belgici, *tit. Ad Legem Jul. De Adult. num.* 5. ait: " Quod & castarum civitatum Edictis sæpius proclamatur, sed non usquequaque servatur ": negligentia nimirum Magistratuum, & Superiorum: qui utinam serio attenderent peccata ex publica illa membrorum nuditate provenientia; & quomodo sua in exequendis Edictis negligentia earum efficiantur participes.

LXVIII. Si per peccatum carnis violetur persona Deo specialiter consecrata sive dicata, tunc peccatum hoc habet rationem *sacrilegii*, in quantum est violatio rei sacræ; id est, rei Deo specialiter consecratæ aut dicatæ.

Hoc titulo fornicatio, adulterium, aliudve peccatum carnis commissum a persona voto castitatis obstricta, & Deo consecrata, præter rationem fornicationis, adulterii, alteriusve peccati carnis, habet insuper rationem sacrilegii, novamque ac distinctam malitiam peccato carnis addit.

Hinc fornicatio cum Moniali voto castitatis adstricta, de Jure Civili etiam pœna mortis punitur; quod & Statutis Ducatus Mediolanensis expressum est; & disponunt communiter Statuta per Italiam, teste Julio Claro *lib.* 5. *Recept. Sent.* §. Fornicatio, *num.* 17.

In Concordatis Brabantiæ *tit.* 9. *art.* 24. dicitur; " De crimine incontinentiæ cum Moniali ... cognoscet uterque Judex, seclusa alia qualitate delicti, vis, raptus, vel simili; quia tunc solus sæcularis Judex cognoscet ".

LXIX. Porro quo major sanctitas requiritur in persona aliqua, eo quoque enormior est violatio, qua sanctitati personæ detrahitur, ipsaque persona speciali ratione sanctificata & Deo consecrata profanatur. Hinc præ ceteris peccatis sacrilegii enormius est peccatum carnis, quo ipsa Sacerdotum sanctitas violatur, & membra specialiter Deo consecrata fiunt membra meretricis.

Quare multis sæculis sanctissime servatum fuit, ut si quis sacro Ordine initiatus peccato carnis se polluisset, atque membra Deo sacrata profanasset, in perpetuum ab omni Ecclesiæ ministerio deponeretur ut nec post actam pœnitentiam restitueretur: uti notatum fuit *Tom. II. part.* 2. *Sect.* 1. *tit.* 10. *cap.* 6. & latius probatum in Dissertatione *De Canonicis part.* 2. *cap.* 2

LXX. Quibus pœnis in foro externo hodie subjaceant, & puniendi sunt Clerici, qui mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo vel extra detinent, aut cum iis ullam consuetudinem habere audent, petendum ex Concilio Tridentino *Sess.* 25 *cap.* 14. *De Reformat.* ubi modus procedendi contra Clericos de hoc crimine suspectos, eosque puniendi præscribitur, adhibita distinctione inter Clericos Beneficiatos, & non Beneficiatos.

Satis constat ex modo procedendi adversus Clericos Beneficiatos juxta præscriptum Concilii Tridentini, Concilium non omnem Canonum rigorem suo Decreto expressisse; quemadmodum post Martinum Navarrum notavit Zerola in Praxi Episc. verbo *Concubinarii*. Unde non sine fundamento creditur, hoc Decretum unum esse ex iis, quæ temporum miseria, & duritia a Patribus extorsit.

Insuper & hoc notandum, Decretum illud quoad priorem suam partem, non procedere, quando Clerici fornicatio adjunctam habet aliquam specialem circumstantiam aggravantem, puta in Sacerdote cognoscente suam filiam spiritualem; vel eam, quæ propter Sacramentum Pœnitentiæ effecta fuit sibi filia spiritualis; vel Parochianam suam; sed his casibus *deponi* potest, uti notavit Zypæus in Jure novo *De Cohabitat. Cleric. & mulier. num.* 10. additque; Idem in Religiosis fornicantibus.

CAPUT VII.

De Blasphemia, perjurio, & aliis nonnullis Delictis Ecclesiasticis.

1 *Quid Blasphemia?*
2 *Maledicta in Sanctos, & res sanctas, etiam Blasphemiæ nomine veniunt.*
3 *Omne convicium in Deum dicitur Blasphemia.*
4 *Constitutio Gregorii IX. in Blasphemos contra Deum & Sanctos.*
5 *Pœna blasphemiæ ex Capitularibus Regum Francorum.*
6 *Criminis hujus atrocitatem ostendit sacer Textus.*
7 *Pœna blasphemiæ ex Constitutione Justiniani, ultimum supplicium.*
8 *Eadem pœna renovata in Capitularibus Regum Francorum.*
9 *Crimen hoc dicitur mitius puniri ob defectum Religionis & justitiæ.*
10 *Reprobatur consuetudo Blasphemos mitius puniendi.*
11 *Qua pœna in Hispania puniantur Blasphemi?*
12 *Quomodo contra Blasphemos procedatur in Gallia?*
13 *Edicta Principum nostrorum contra Blasphemos.*
14 *Decretum Concilii Cameracensis contra blasphemiam.*
15 *Nulla consuetudo, aut multorum usus, excusat blasphemiam.*
16 *De jure communi crimen hoc videtur esse mixti fori.*
17 *In Gallia habetur pro crimine fori sæcularis.*
18 *Quid de crimine blasphemiæ habeant Concordata Brabantiæ.*
19 *Quid eadem Concordata habeant de crimine irreverentiæ in imagines Sanctorum.*
20 *Juramenta in communi sermone usitata speciem habent blasphemiæ; & quid de his habeant Concordata Brabantiæ?*
21 *Crimen Perjurii habetur pro crimine mixti fori.*
22. *Consuetudo jurandi valde improbata a sanctis Patribus.*
23 *Ut evitetur frequentia juramentorum, vetitum contractibus ingeri juramentum.*
24 *Contra pravam jurandi consuetudinem merito procederetur sicuti contra blasphemiam.*
25 *Ex Canonibus pœnitentialibus probatur enormitas perjurii.*
26 *Pœna perjurii in foro externo hodie fere est arbitraria.*
27 *Crimen falsi de jure communi dicitur mixti fori.*
28 *In Gallia Clerici committentes crimen falsi coram Judice laico, ab eodem puniuntur.*

29 *Quid*

29 *Quid hic habeant Concordata Brabantiæ.*
30 *Quid eadem Concordata habeant de laico delinquente in officio suo coram Judice Ecclesiastico.*
31 *Violatio festorum refertur inter crimina Ecclesiastica in dictis Concordatis.*
32 *Quis cognoscat de turbatione Officii Divini?*
33 *De percussione Clerici quis Judex de jure cognoscat?*
34 *Quis hujus criminis Judex juxta Concordata Brabantiæ?*
35 *Quis sit Judex competens, quando delictum est commissum in loco sacro?*
36 *Cujus fori sit crimen usurarium de jure communi?*
37 *Quid hac de re habeant Concordata Brabantiæ?*
38 *Senatus Brabantiæ cognoscit, an contractus sit usurarius, vel non.*

I. BLASPHEMIAM, ut hodie fere accipitur, est maledictum in Deum: cum nimirum vel verbis, vel factis injuriosis profertur quidquam Deo injuriosum derogans ejus perfectioni. Unde S. Thomas 2. 2. *quæst.* 13. *art.* 1. *in C.* respondet, „ quod nomen blasphemiæ importare videatur quamdam derogationem alicujus excellentis bonitatis, præcipuæ Divinæ “.

Et in responsione ad primum dicit, „ quod ille, qui contra Deum loquitur, convicium inferre intendens, deroget Divinæ bonitati, non secundum veritatem intellectus, sed etiam secundum pravitatem voluntatis, detestantis, & impedientis pro posse Divinum honorem; quod est blasphemia perfecta “.

II. Non tantum maledicta immediate & directe in *Deum*, sed & in Sanctos ejus conjecta, nomine blasphemiæ veniunt, tametsi & hæc remote in Deum redundet, ac eatenus in *Deum* etiam blasphemia vocari queat. Quia, uti respondet S. Thomas citato articulo *ad* 2. „ Sicut Deus in Sanctis suis laudatur, in quantum laudantur opera, quæ in Sanctis suis efficit, ita & blasphemia, quæ fit in Sanctos, ex consequenti in Deum redundat “.

Quod de blasphemia in Sanctos asserit hic Doctor Angelicus, idipsum & de blasphemia in res sacras, puta Sacramenta, dicendum est.

III. Unde ex communi Doctorum sententia asserit Julius Clarus *lib.* 5. *Sentent.* §. *Blasphemiæ*: „ Omne convicium, contumelia, vel maledictum prolatum in Deum est blasphemia “.

IV. De blasphemia contra Deum & Sanctos, & maxime beatam Virginem, extat Constitutio Gregorii IX. in *Cap.* 2. ✠ *De Maledicis*, qua statuitur, „ ut si quis contra Deum vel aliquem Sanctorum suorum, & maxime beatam Virginem, linguam in blasphemiam publicæ relaxare præsumpserit, per Episcopum suum pœnæ subdatur inferius adnotatæ; videlicet, „ quod in septem diebus Dominicis præ foribus Ecclesiæ in manifesto (dum aguntur Missarum solemnia) Blasphemus existens, ultimo illorum die Dominico pallium & calceamenta non habeat, ligatus corrigia circa collum, septemque præcedentibus sextis feriis in pane, & aqua jejunet, Ecclesiam nullatenus ingressurus, Quolibet quoque prædictorum dierum tres, si poterit, alioquin duos reficiat pauperes, sive unum. Et si nec ad hoc ejus suppetant facultates, id in pœnam aliam commutetur, cui etiam si renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam supradictam, Ecclesiæ interdicatur ingressus, & in obitu Ecclesiastica careat sepultura. Per temporalem præterea potestatem coactione (si necesse fuerit) Episcopi Diœces. adhibita contra eum, Blasphemus si dives fuerit, quadraginta solidorum, alioquin triginta, sive viginti, & si ad id non sufficiat, quinque solidorum usualis monetæ pœna mulctetur, nullam in hoc misericordiam habiturus, quod etiam inter alia communitatum statuta ponatur “.

V. Legitur *lib.* 6. *Capitular. Regum Franciæ cap.* 101. „ Si quis quolibet modo blasphemiam in Deum jactaverit, ab Episcopo vel Comite pagi ipsius carceri usque ad satisfactionem tradatur, & publica pœnitentia mulctetur, donec precibus proprii Episcopi publice reconcilietur, Ecclesiæque gremio canonice reddatur “.

VI. Crimen hoc semper inter atrocissima crimina computatum fuit. Quid enim atrocius quam Deo conviciari? Hoc autem facit blasphemia, & nihil ea esse horribilius passim asserunt SS. Patres. Atrocitatem blasphemiæ ostendit Deus, dum interrogatus a Moyse quid statuendum esset de viro Israelita, qui blasphemaverat nomen Domini, & maledixisset ei, respondit: *Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes, qui audierunt, manus suas super caput ejus, & lapidet eum populus universus. Et ad filios Israel loqueris: Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum, & qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.* Levit. *cap.* 24. *vers.* 14. 15. 16.

VII. Conformiter ad hanc legem, Justinianus Imperator in *Novella* 77. Blasphemos ultimo supplicio afficiendos sancivit. „ Si enim (ait) contra homines factæ blasphemiæ impunitæ non relinquuntur; multo magis, qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere . . . Propter talia enim delicta, & fames, & terræmotus, & pestilentiæ sunt “.

Deinde mandat Præfecto Provinciæ, permanentes in hisce illicitis, & impiis actibus post hanc admonitionem nostram, comprehendere, & *ultimis subdere supliciis*, ut non ex contemptu talium inveniatur & civitas, & respublica per hos impios actus lædi “.

VIII. Additione 3. ad Capitularia Regum Francorum, *cap.* 84. contra Blasphemos legitur: „ Si quis quolibet modo blasphemiam in Deum jactaverit, a Præfecto urbis ultimo supplicio subjiciatur. Qui vero talem cognoscens non manifestaverit, similiter coerceatur. Si Præfectus urbis hæc punire neglexerit, post Dei judicium nostram indignationem incurrat “.

IX. Verum, uti notat relatis aliis auctoribus Julius Clarus loco citato. “ hæc pœna *capitalis*, licet Divina, & humana lege constituta fuerit, hodiernis tamen temporibus ob *defectum* religionis & justitiæ non servatur “.

X. Deinde postquam ex Lazio retulit, quod “ pœna de consuetudine non servetur, nisi esset magna, & enormis blasphemia, quæ ex deliberato, maligno, & doloso proposito, & execrabili ore ad perniciosum exemplum Dei & hominum proferatur “: subjungit: “ Sed certe hæc est pessima consuetudo, & judicio meo graviter peccant Principes Christiani & eorum Magistratus, qui hoc crimen severissime non puniunt. Et in hoc Respublica Christiana magna indiget reformatione “.

XI. Refert Covarruvias ad *Cap.* Quamvis *De Pactis in* 6. *part.* 1. §. 7. *num.* 22. quod ex Constitutionibus Regis in Hispania Blasphemi varie puniantur, præsertim jure *Partitarum*, quod *septimo Partit. tit.* 28. continetur. “ Quo in loco (ait) Alphonsus Rex diligentissime pœnas adversus Blasphemos distinxit, & statuit. Præsertim quod plebeius pro prima blasphemia verberetur: pro secunda notetur in labiis ferro candenti signo crucis; pro tertia lingua mutilis fiat, eique abscindatur “.

Verum Emmanuel Gonzales in Commentario ad *Cap.* 2. ✠ *De Maledicis*, asserit, quod “ Jure Regio novissimo in *L.* 5. 6. & 7. *tit.* 4. *lib.* 8. *recopil.* pro prima blasphemia detinetur reus per mensem in carcere cum compedibus; pro secunda in exilium mittitur per sex menses, mulctaturque mille marapetinis (*a*); pro tertia vero lingua figitur clavo: quæ ultima pœna consuetudine non est recepta, sed ejus loco flagellatur, & lingua premitur ligno, id est *mordaca*. Tandem ex lege finali, *tit.* 4. *lib.* 8. *recopil.* ad triremes damnantur Blasphemi: quas pœnas si non exequatur Judex, eis puniendus est “.

XII. Varias pœnas diversis temporibus in Blasphemos in Gallia auctoritate Regia decretas fuisse, ostenditur *tom.* 2. *part.* 1. *cap.* 21. Actorum Cleri Gallicani: & nonnullæ Ordinationes pœnales contra Blasphemos referuntur in appendice ad Paponium *lib.* 1. *Arrest. tit.* 2. atque inter ceteras *num.* 2. Ordinatio Curiæ Regiæ interdicens “ omnibus cujuscumque status, qualitatis, conditionis, ne ejerare, detestari, infendere, blasphemare, neque alia juramenta defœda & detestanda proferre velint adversus Dei, sacrosanctæ ipsius matris, omniumque Sanctorum, & Sanctarum Paradisi honorem: proposita pœna pro prima vice, mulctæ pecuniariæ arbitrio Judicis, cujus pars tertia prædicto D. Regi, altera ad sarta tecta Ecclesiæ, tertia denuntiatori, & accusatori addicenda: pro secunda vero, tertia, & quarta vice, sub pœna ferrei collaris publico loco in collum injectionis, idque ut ibidem ab hora 8. matutina ad primam usque pomeridianam consistant, sic rursum ut contumeliis, & probris omnium expositi sint: ac præterea mulcta arbitraria afficiantur: pro sexta vice vero catomidiabuntur (*b*), atque inibi ferro candente superius labium eis amburetur, usquequo dentes promineant: pro septima vice pariter catomidiandi, atque inibi verberandi deducentur, quin & inferius labium his ferro candente amburendum: & si casus tulerit, ut rursum prædicta juramenta & delicta admittant, linguam eis penitus amputandam “.

Hæc Ordinatio rursus renovata fuit an. 1599. sub iisdem pœnis, addita clausula: *Quinimo &* vitæ, *si rei qualitas exposcat.*

Clausula hæc sat ostendit, pœnas in Blasphemos non ita esse determinatas, quin pro gravitate, aut levitate blasphemiæ augeri, aut mitigari queant; quod ex Arrestis notatis a Paponio loco citato, & relatis in Actis Cleri Gallicani patescit: quibus imposita fuit varia pœna, etiam subinde *mortis*; pro diversitate blasphemiæ, quæ desumitur, vel ex verbis blasphemiæ, vel persona blasphemante, vel etiam modo blasphemandi, aliisque circumstantiis, Vide etiam Renatum Choppinum *De S. Polit. lib.* 2. *tit.* 2. *num.* 11.

XIII. Plura sunt Edicta Principum nostrorum contra Blasphemos, quæ recitat Zypæus in notitia juris Belgici *tit. De Blasphemis*, & quidem novissimo de 7. Octob. 1531. *art.* 43. decernitur, ut Blasphemi rigide puniantur per carcerem menstruum in pane, & aqua; gravius qui Deum ejusve Matrem, aut Sanctos abjurant animo improbo, præter carcerem lingua transcindatur sine ulla dissimulatione, & qui alia verba probrosa, & vilipendentia protulerint, pœna arbitraria, idque sine conniventia, alioquin Judices status sui periculum patiantur. Verba Edicti sunt: *Om te remedieren teghens de Blasphemateus, hebben wy eenenygelicken verboden ende verbieden te blasphemerex Godt almachtigh, die Maghet Maria, haeren Helighen oft haeren naeme: op de peyne de ghene die Godt, zynder Moeder, haerem name, oft haerem Heleghen, looghenen, afgaen, ende versmaden, zauden gheapprehendeert ende in stricte ghevanghenesse ghehauden wesent, te watere ende te broode den tydt van eender maend, Ende de ghene die Godt ofte zynder Moeder, ofte de Heleghen looghenen, afgaen ofte versmaden zauden, met eenen quaden ende felien moede ende herten, boven het vooschreven ghevanghenesse sullen op censchavot die tonghe openbaerlicken doorsteken hebben, Zonder gratie, respyt ofte verdragh. Ende he ghene die andere vileyne ende quade eeden doen ende swveeren Zullen, in haeren persoon arceden doen ende swveeren Zullen, in haeren persoon arbitralicken ghecorrigiert te wornene ter discretien van den Recheteren, under den weelcken t' selve ghebueren; ende de kennesse daer afhebben zaude. Ende en sullen de voorschreven Rechteren niet moghen dissimuleren nocht oytstellen, die punitie vanden Blasphemeghen oft vanden ghenen die* vileyne

(*a*) Marapetini, vel Morabotini, Marabatini, Marabatini, Maravedini, &c. efficiebant olim monetam, cujus pretium & pondus, arduum hodie est determinare.

(*b*) Catomidiabuntur, id est, in cervicibus cædentur.

vileyne oft quade eeden inder manieren voorn doen ſullen , nae dat t' ſelve tot haer kenneſſe ghekommen ſal vveſen , op de peyne van haeren ſtate ende officien ghepriveert te vveſen nochte tot denſelven nemmermeer ghereſtitueert te voordene, nochte ooc andere te moghen vercryghen , hauden , ofte bedienen. Id eſt : Ut adverſus Blaſphemos provideatur, quibuſvis prohibuimus, & prohibemus, ne ſacrilegis dictis O. M. Virginem-Deiparam, Cœlites aut eorum nomina violent, denuntiata in eos pœna , qui Deum , Deiparam, eorum nomina, aut Cœlites abnegaverint , ejuraverint , ſpreverint, corporalis apprehenſionis, arctæque incarcerationis , ut menſe continuo aqua, & pane macerentur, iis qui Deum, aut Deiparam, aut Cœlites abnegaverint, ejuraverint, aut ſpreverint obſtinato, & malevolo animo, ultra incarcerationem prædictam publice in pegmate lingua perforabitur , favore , mora , & dilatione ſepoſitis. Qui vero aliter, turpiter & male juraverint, arbitraria in corpore pœna mulctabuntur, prout Judicibus, ſub quibus id contigerit, & innotuerit, æquum viſum fuerit. Nec fas erit dictis Judicibus connivere , aut pœnam procraſtinare eorum , qui aut turpiter, aut male juraverint , poſtquam ad eorum pervenerit notitiam. Si ſecus faxint , gradu & officio ſuo excident, numquam reſtituendi muneri, nec aliud demum impetrare, obtinere, & adminiſtrare poterunt.

Habetur hoc Edictum *part.* 1. *Edict. Flandriæ* , *lib.* 3. *Rub.* 1.

Ex verbis hujus articuli patet , pœnam blaſphemiæ & hic aliquouſque *arbitrariam* eſſe . Quidni igitur pro atrocitate blaſphemiæ ſubinde poſſit etiam uſque ad mortis ſupplicium extendi?

XIV. Synodus P. II. Cameracenſis *tit.* 1. *cap.* 8. " Inhærendo ,, Conſtitutioni Leonis X. contra Blaſphemos editæ in Concilio ,, generali Lateranenſi *Seſſ.* 9. a Pio V. innovatæ, pœnas in ipſa contentas exacte obſervari mandat ; præcipitque Paſtoribus , ut ſæpe in ſuis concionibus declarent ſuis Parochianis ,, gravitatem hujus delicti ".

XV. Blaſphemiam jure naturali, ac divino prohibitam , nulla quantumvis longiſſimi temporis , aut multorum praxi , firmata conſuetudine, licitam reddi poſſe certum eſt. Sed credunt nonnulli, conſuetudine induci poſſe, ut verba ex ſe & propria ſignificatione blaſphematoria, per conſuetum hominum loquendi modum eam accipere poſſint interpretationem, ſeu ſignificationem, ut non pro *blaſphemiis*, ſed pro ſceleratis , & maledictis juramentis talia verba puniantur, uti notat Julius Clarus loco citato, *nu.* 7. addens: " Senatus tamen noſter hoc non admittit , ,, quinimmo plerumque juſſit rejici capitula , in quibus quandoque imputati de blaſphemia , volebant hujuſmodi conſuetudinem probare. Talis enim non conſuetudo , ſed abuſus potius ,, dicendus eſt, cujus nulla ratio haberi debet ".

Utinam hoc Senatus judicium contra blaſphemandi inſolentiſſimam , & improbam conſuetudinem, ubique æmularentur Senatus Regni!

XVI. Hoc crimen blaſphemiæ eſſe mixti , ſive communis fori ; ita ut laicus de eo convictus poſſit per Judicem tam laicum, quam Eccleſiaſticum puniri , poſt Canoniſtas ad *Cap.* 2. ✠ *De Maledicis*, notat Julius Clarus.

XVII. In Gallia tamen cognitio, & punitio ad *ſolum* Judicem *laicum* ſpectat , uti ex Boerio refert Choppinus loco citato; refertque Carolus Fevretius *De Abuſu lib.* 8. *cap.* 2. *num.* 2. ex Rebuffo, etiam Clericum a Judice laico punitum de hoc crimine tamquam privilegiato.

XVIII. Concordata Brabantiæ inter Epiſcopum Leodienſem , & Carolum V. *tit.* 9. *art.* 4. habent : " De crimine blaſphemiæ in Deum, vel in Sanctos ejus, necnon juramento per humanitatem ,, Chriſti , vel ejus membra , cognoſcet & puniet *ſæcularis ſolus* ".

XIX. Deinde *art.* 5. " De crimine irreverentiæ in imagines ,, noſtræ Dominæ , & Sanctorum, cognitio & punitio ad ſolum ,, Judicem ſæcularem pertinebit, niſi malefactor ſuſtineret reverentiam imaginibus non eſſe exhibendam , propter id quod illa repræſentant ; de hoc enim cognoſcet Eccleſiaſticus Judex ,, ſolus, & Judex ſæcularis invocatus exequetur , & alias , ut ,, ſupra in articulo de crimine hæreſis ".

XX. Perjuria præſertim inter ſermocinandum leviter, & quaſi ad ornatum ſermonis aſſumpta, a blaſphemia vix diſtant; atque ad eam ſpectare notat Zypæus loco citato *num.* 6. De crimine perjurii decernunt ſupra citata Concordata *tit.* 9. *art.* 27. " De ,, crimine perjurii ſolus Judex ſæcularis, niſi dubium fuerit an ,, juramentum fuiſſet obligatorium, nec ne, & ſic an incurſum ,, fuiſſet perjurium , vel non ; vel niſi perjurium commiſſum ,, fuiſſet, coram Judice Eccleſiaſtico , quo caſu Judex Eccleſiaſticus cognoſcet ".

XXI. Ex his patet crimen perjurii eſſe quodammodo *mixti* fori; uti & in Gallia obſervari tradit Carolus Fevretius *De Abuſu lib.* 8. *cap.* 2. *num.* 4. aitque ,, laicum ratione perjurii non poſſe conveniri coram Judice eccleſiaſtico, niſi perjurium a laico coram Judice eccleſiaſtico in cauſa eccleſiaſtica eſſet commiſſum : monetque in deſuetudinem abiiſſe diſpoſitionem *Cap.* Cum laicus *De Foro competenti in* 6. quod & ſupra *tit.* 1. *cap.* 3. notavimus.

XXII. Contra pravam , & horrendam conſuetudinem ſeu abuſum jurandi in communi ſermone , & quaſi ad omnia ſua dicta interponendi juramenta , quæ quadam blaſphemiæ ſpeciem præfert , dum toties nomen Dei in vanum accipitur , immo & ſæpius in teſtimonium falſitatis aſſumitur , jam pridem declamarunt SS. Patres ; ac nominatim S. Chryſoſtomus in Homiliis ad populum Antiochenum , eam conſuetudinem adeo pernicioſam exiſtimans, ut publice profiteretur, ſe tamdiu in eam invecturum, donec reipſa emendationem videret : " Primum igitur perſuademus , ut juramentorum ,, fuga in melius mutationem faciat : etſi heri & nudiuſtertius de hac ,, vobis locutus ſum materia ; neque tamen hodie deſiſtam , neque cras, neque perinde eamdem perſuadere. Et quid dico , ,, craſtinam aut tertiam diem ? Donec vos correctos videam ; ,, non abſiſtam : ſi enim legem prævaricantes non erubeſcunt , ,, multo magis nos jubentes ne prævaricemini , admonitione continua confundi non eſt dignum ".

Hæc ille *Homil.* 15. ad populum Antiochenum ; qui & *eadem Homilia*, & *Homil.* 9. 11. & 19. varia ſpecialia media ad pravam hanc conſuetudinem paulatim eliminandam proponit ; quæ utinam hodie in multis locis contra eamdem conſuetudinem a Paſtoribus , ac præcipue Epiſcopis impenderentur!

XXIII. Ad vitanda perjuria, Legibus Hiſpanis, Luſitanis, & Burgundis cautum eſt, ne contractus medio juramento fiant, uti ex Buſio refert Zypæus in Jure novo, *tit. De Jurejurando n.* 2. Similiter an. 1290. declaravit Senatus Pariſienſis recte " inhibitum ,, fuiſſe per Vicarium Tholoſanum Notariis Regiis , ne ponerent juramentum in inſtrumentis ſuis , dum tamen contractus ,, ſeu negotia , ſuper quibus erant dicta inſtrumenta confecta , ,, poſſent abſque juramento ſubſiſtere " uti refertur *parte Stili Parlam. num.* 8.

XXIV. Sane contra eamdem conſuetudinem , idque frequenter interpoſitis verbis blaſphematoriis , aut his non abſimilibus , non minus , quam contra blaſphemias, Judicum , & Paſtorum zelus ſeſe exercere deberet, quemadmodum in ſuo ad Reginam Matrem libello anno 1649. urſerunt Deputati Cleri Gallicani , uti habetur in Actis ejuſdem Cleri *tom.* 3. *part.* 8. *tit.* 1, *nu.* 47.

XXV. Quam grave crimen ſit perjurium probat pœnitentia Canonica jam pridem impoſita. Inter Canones a S. Caloro collectos habentur plures, quibus pro diverſitate , qua perjurium eſt commiſſum, major vel minor pœnitentia decernitur.

,, Si quis ſciens pejerat in manu Epiſcopi , vel Presbyteri , ,, vel Diaconi , vel in cruce conſecrata, altarive , pœnitentiam ,, aget annos tres : in cruce non conſecrata, annum unum ".

,, Qui perjurium in Eccleſia fecerit, pœnitentiam aget annos ,, decem ".

,, Qui ſciens pejerat Domini impulſu, pœnitens erit, Quadrageſimas tres; & ferias legitimas. Dominus autem , quia præcepit , quadraginta dies in pane, & aqua, & ſeptem ſequentes annos.

,, Si quis ſciens pejeraverit , alioſque in perjurium induxerit; ,, pœnitens erit dies quadraginta in pane , & aqua , & ſeptem ,, ſequentes annos , & tot jejunia jejunabit , quot homines in ,, perjurium induxerit ".

XXVI. Pœna perjurii hodie fere eſt arbitraria pro qualitate , & enormitate delicti , quemadmodum notavit Menochius *De Arbitrariis Judicum lib.* 2. *cent.* 4 *caſu* 319. *num.* 9. & 10. dicens , ,, Cum quis juſjurandum per ipſum Deum Opt. Max. ſedato ,, animo ſubiit, & pejeraſſe reperitur , in hoc caſu variæ ſunt ,, Doctorum opiniones: illorum (ait Menochius) magis placet, ,, qui dixerunt, perjurium puniri, ſed extra ordinem ; ſcilicet ,, Judicis arbitrio ,,. Invehitur ibidem Menochius in eos , qui dicere non erubuerunt, puniendos pœna temporali , qui pejerant per *ſalutem* Principis, non autem qui per ipſum Deum , ſed hos *ſoli Deo* puniendos dimitti. " Mirum certe eſt (ait) quod contempta Principis Religio corporali pœna puniatur, & illa maximi rerum omnium Opificis Dei non vindicetur , ſed judicio ,, divino relinquatur ".

Dicit quoque Paponius *lib.* 22. *tit.* 11. *Arreſto* 19. perjurium arbitrio Judicis puniendum eſſe , referens ibidem quemdam de perjurio convictum, condemnatum fuiſſe ad mulctam pecuniariam , qui falſo juraverat, ſe numquam ceſſionem bonorum feciſſe.

Conqueritur tamen Zypæus in Notitia Juris Belgici *tit. De falſis*, quod " falſitas teſtium *pejerantium* nimis etiam leviter tra- ,, ctetur, præſertim cum crimen coram Judice evidens ſit ".

☞ Quod ſi perjurium ſcelus ſit deteſtandum , & gravioribus pœnis vindicandum, inde concludere licet, juramentum non eſſe exigendum, niſi juſta & urgens omnino neceſſitas ad illud adigendum compellat. Egregium eſt hac de re S. Auguſtini monitum *Epiſt.* 157. his verbis: " Jurationem cave , quantum potes, ,, melius quippe nec verum juratur, quia jurandi conſuetudine ,, in perjurium ſæpe caditur, & ſemper perjurio propinquatur ". De juramenti exactione vide ad calcem tertiæ Partis hujus operis , ſub littera majuſcula *A.* ☜

XXVII. Crimen falſi eſſe fori *mixti* eatenus , ut ſi falſum ſit commiſſum coram Judice Eccleſiaſtico , puniri poſſit per Judicem Eccleſiaſticum, etiam in laico; ſi vero coram Judice laico ; puniendum ſit per Judicem laicum , communis eſt Canoniſtarum opinio, qui addunt , Clericum conveniendum , & puniendum a Judice Eccleſiaſtico , licet *falſum* commiſiſſet coram Judice laico; neque a Judice laico poſſe puniri , vel principaliter vel incidenter , ut loquitur Bernardus Dias in Praxi crim. *cap.* 87.

XXVIII. Contrarium ſervari in Gallia jam pridem teſtatus eſt Guillelmus Benedicti ad *Cap.* Raynutius , verba *Adela* , *nu.* 434. dicens ; Similiter eos (Clericos) punire poterit Judex ſæcularis, ſi coram eo falſum depoſuerint, & ita ſervatur (ait) *in præſenti Regno*; additurque in margine ex Aufreio *De Poteſtate Sæcul. in Eccleſiaſt. Reg.* 1. *limitat.* 2. *n.* 7. " Et idem videtur ,, de Advocato, Procuratore, vel Notario Clericis coram Judice ſæculari delinquentibus , & idem in Clerico utente falſo ,, inſtrumento coram Judice laico ". Refertque ibidem Aufrerius plura Arreſta. Videri etiam poteſt Joannis Galli *quæſt.* 56. & latius Carolus Fevretius *De Abuſu l.* 8. *cap.* 2. *numer.* 26.

XXIX. Concordata Brabantiæ *tit.* 9. *art.* 25. habent : " De ,, crimine falſitatis commiſſæ contra litteras Apoſtolicas , vel Ordinarii , ille cognoſcet, coram quo incidet quæſtio , ſalva Principi annotatione, & confiſcatione bonorum delinquentis, ubi ,, vero de prædicto crimine principaliter quæretur , cognitio & ,, correctio ad Judicem ſæcularem pertinebit ".

Permittunt igitur hæc Concordata , ut Judex Eccleſiaſticus cognoſ-

cognoscat de crimine falsi etiam contra *laicum* saltem *incidenter*, si coram ipso judice Ecclesiastico fuerit commissum: eo quod coram hoc judice deponendo, aut falsum instrumentum producendo, ipsum judicem agnoscat, & sortiatur. Julius Clarus *lib.* 5. §. *fin. quæst.* 38. *num.* 15. dicit, hoc casu præventioni locum esse, & ita in facti contingentia decisum esse per Concilium Neapolitanum.

XXX. Eodem fundamento decernitur in dictis Concordatis *art.* 16. „ Judex Ecclesiasticus cognoscet de delicto custodis, commisso in & circa officium suum, & similiter de delictis Procuratorum, & Advocatorum, & aliorum Officiatorum Curiæ Ecclesiasticæ, & circa officium suum delinquentium ".

XXXI. Inter crimina Ecclesiastica referunt prædicta Concordata violationem festorum ab Ecclesia institutorum, *art.* 14. „ De crimine violationis, seu infractionis festorum ab Ecclesia institutorum, cognoscet judex Ecclesiasticus, quando violatio fiat per opera manualia, & mechanica publice facta, unde oriri possit scandalum, extra casum necessitatis, & alias non: per hoc tamen non excludetur judex sæcularis exigere mulctam, si per statuta sæcularia aliqua indicta sint contra festorum violatores in casu prædicto ". Repeti poterunt quæ de hac re dicta sunt *Tom. II. part.* 2. *sect.* 2. *tit.* 16. *cap.* 8.

XXXII. Ægidius Magister vulgo *Le Maitre*, in Tractatu suo *De Appellationibus ab abusu*, *cap.* 7. refert Arrestum, quo quidam remissus fuit ad Officialem Aurelianensem in causa *turbationis* officii divini, quam causaverat proferendo aliqua verba tumultuosa contra Cantores, & Presbyteros, qui processionaliter ante ædes ipsius transibant: ratio Arresti fuit, uti notat hic auctor, quia *cura Divini Officii ad Episcopum pertinet*.

Hac ratione docet Mornacius ad *Auth.* Sed novo jure *Cod. de Episcopis, & Clericis*, quod „ si injuria fiat Clericis in Ecclesia, vel dum Supplicationes procedunt, Litaniæque fiunt publicæ, solius Episcopi illarum esse cognitionem, etiam adversus laicum ".

Verum testatur Renatus Choppinus *lib.* 3. *De S. P. tit.* 4. *nu.* 24. Senatum pronuntiasse anno 1549. hoc genus delicti esse *mixti* fori; ut nimirum laicus coram laico, & Clericus coram ecclesiastico judice conveniendus sit. Vide late Carolum Fevretium; ubi monet, quod si laici rixati sint in Ecclesia, aut verba injuriosa protulerint etiam contra Sacerdotes aut Ministros in divino officii occupatos, cognitio sit judicis laici, modo tumultus non processerit ex contemptu divini officii.

XXXIII. Julius Clarus loco citato, *quæst.* 36. *num.* 47. scribit, quod crimen laici percutientis Clericum sit *mixti* fori; nimirum ut judex ecclesiasticus procedat ad pœnas ecclesiasticas; laicus vero ad pœnas Fisco applicandas. „ Uterque enim judex (ait) videtur offensus; merito uterque ad pœnam sui fori procedere debeat, cum pœna spiritualis non tollat temporalem, nec contra ".

XXXIV. In citatis Concordatis Brabantiæ, *tit.* 9. *art.* 12. de hoc crimine decernitur: „ De crimine injectionis manuum in personas ecclesiasticas cognoscet uterque judex, & puniet secundum qualitatem suæ jurisdictionis, nisi pœna mortis reo inflicta fuerit: quo casu judex ecclesiasticus amplius non poterit cognoscere ".

XXXV. De delicto in quantum est in Ecclesia commissum, & ea ratione habet aliquid de sacrilegio, cognoscere judicem ecclesiasticum, videntur supponere prædicta Concordata *art.* 13. ubi dicunt: De crimine effractionis, & pollutionis Ecclesiæ vel cœmeterii, quantum ad effractionem, vel pollutionem per vim factam, judex sæcularis cognoscet & puniet. Deinde subjungit: „ Et quia delictum in Ecclesia est commissum, poterit etiam delinquens hoc casu per Episcopum puniri ".

Hinc patenter supponitur, quod tametsi ob violentiam seu vim illatam judex sæcularis de delicto cognoscere queat, nihilominus judicem ecclesiasticum idem delictum punire posse, idque eo titulo quod *in Ecclesia* sit commissum.

Unde si pollutio Ecclesiæ, vel cœmeterii fiat sine vi, judicis Ecclesiastici erit cognitio, ut eodem articulo declarant Concordata.

XXXVI. Crimen usurarum esse *mixti* fori, si agatur *criminaliter*, docet Julius Clarus loco citato *quæst.* 37. eatenus nimirum, ut laicus judex agat adversus laicos, Ecclesiasticus vero contra Clericos usurarios. Similiter potest judex laicus cognoscere, an contractus sit usurarius vel non, si id *incidenter* coram eo incidat: si nimirum reus conventus ex contractu dicat, illum esse usurarium: secus vero si *principaliter* quæratur, num contractus sit usurarius. Hanc enim quæstionem esse fori Ecclesiastici, post alios Canonistas asserit Julius Clarus. Quid in Gallia obtineat, tradit Fevretius citato *cap.* 2. *num.* 6.

XXXVII. Concordata Brabantiæ videntur hoc crimen pro crimine *mixti* fori habuisse. Hæc habent *art.* 26. „ De crimine usuræ notoriæ cognoscet, & puniet Ecclesiasticus judex, quoad incursum censurarum, & absolutionem ab ea, salvo quod se non intromittet de usurariis existentibus sub tolerantia, vel salvaguardia Principis, & judex laicus pœnam etiam usurariis imponere poterit, secundum jurisdictionis suæ qualitatem ".

XXXVIII. Senatum Brabantiæ cognoscere, & judicare, num contractus sit usurarius, vel non, probant ejusdem Senatus Decisiones apud Stockmannium *Decis.* 75. *&* 76. ubi referuntur dicti Senatus judicata in materia usurarum: eaque occasione nonnulla notantur in hac materia observatu digna, præsertim *Decis.* 76. testaturque a Senatu Brabantiæ anno 1642. declaratam fuisse usurariam cautionem ea forma conceptam: *Ut confiteretur debitor se accepisse a Titio aureos mille ad reditum annuum, & donec pecunia redderetur, se quotannis persoluturum sex in centum: Titium autem repetere volentem nummos suos admoniturum debitorem sex mensibus ante diem cadentem.*

Apparebat enim revera *mutuum* esse contractum, licet nomen *reditus* esset expressum. Ostendit ibidem Stockmannius, non esse admittendos titulos paciscendi certas summas ultra sortem, qui a nonnullis Theologis adducuntur, ni una velimus apertis januis usuram recipere, & dicere, prohibitionem fœnoris scriptam esse verbis, non rebus.

Plura ibidem notatu digna notavit Stockmannius; atque inter alia, Mercatores non semper tutos in conscientia, dum stipulantur usuras, juxta Constitutionem Caroli V. de 4. Octob. 1540. tametsi in foro *externo* actio ipsis concedatur (*a*).

(*a*) Lector eo loci forsan desiderabit casum, & ejus solutionem *de exactione juramenti*; quod quidem monumentum in eo titulo Editiones anteriores repræsentant. Verum ut nostræ methodo eorum, quæ de monumentis occurrunt, obsecundemus, istud ad calcem III. Partis hujus operis translatum est, ubi legitur sub littera A.

T I T U L U S   Q U I N T U S.

DE JUDICIBUS ECCLESIASTICIS, ET ARBITRIS.

C A P U T   P R I M U M.

De Judicibus Ordinariis, & eorum Officialibus.

1 *Qui apud Romanos dicti Judices Ordinarii?*
2 *Horum exemplo qui Jure Canonico vocati sint* Ordinarii?
3 *Definitio Judicis* Ordinarii.
4 *Non incongrue dicuntur Judices* nati.
5 *Legati a latere improprie dicti Judices* Ordinarii.
6 *Jurisdictio Ordinaria nec auferri, nec restringi sine causa, & citra Juris ordinem potest.*
7 *Nomine* Ordinariorum *intelligi solent Episcopi.*
8 *Episcopus jure suo habet jurisdictionem in tota Diœcesi.*
9 *Habet de jure fundatam intentionem exercendi jurisdictionem in omnes personas suæ Diœcesis.*
10 *Episcopus retinet jurisdictionem, donec* plene *probetur exemptio.*
11 *Episcopus solus habet de jure jurisdictionem* generalem *per suam Diœcesim.*
12 *Nullus ad exclusionem Episcopi potest jurisdictionem exercere; nisi eam* plene *probaverit.*
13 *Multis sæculis tota auctoritas causas decidendi mansit penes Episcopos.*
14 *Episcopi Clerum suum in decidendis causis consulere, & adhibere soliti.*
15 *Causas summariæ decidere, aut partes ad concordiam adducere satagebant.*
16 *Difficiliores quæstiones ad Synodos deferebantur.*
17 *Episcopi causas inferioribus Prælatis, & Archidiaconis committere cœperunt.*
18 *Qua ratione Prælati, & Archidiaconi sensim facti sint Judices* Ordinarii?
19 *Quomodo hac occasione constituti* Officiales, *qui Jurisdictioni Episcopali præessent?*
20 *Quo præcise tempore constituti sint* Officiales, *incertum.*
21 *Sæculo* XI. *notus erat usus Officialium in Gallia.*
22 *Quin & eodem tempore ministerium illud graves abusus irrepserant.*
23 *Officialium vitium erat* munerum *acceptio.*
24 *Episcopi per Officiales lucrum sibi captabant.*
25 *Exemplo Episcoporum, inferiores Prælati etiam Officiales constituere cœperunt.*
26 *Plures cœperunt Officiales constitui.*
27 *De multitudine Officialium querela Nobilium Regni Galliæ.*
28 *Duo sibi vindicarunt Episcopi, proprium territorium in sua Diœcesi, & regimen Ecclesiasticum ad normam regiminis Civilis.*
29 *Apud Gallos unicus duntaxat est Officialis in singulis Diœcesibus, unico casu excepto.*
30 *Id quoque observatur a Belgis, nisi Diœcesis in plures Provincias se extendat.*

31 *Quod in prima parte hujus Operis dictum est contrarium, revocatur.*
32 *Eadem querela Principum Germaniæ.*
33 *Officialium aviditati forensis litigandi forma, & litium protractio adscribenda videtur.*
34 *Tempore Petri Blesensis* sæculari jure *causæ agitabantur in foro Ecclesiastico.*
35 *Querelæ Principium nostrorum contra excessus Officialium.*
36 *Ecclesia usum Officialium non reprobat, licet abusus improbet.*
37 *Tribunal Officialis idem cum tribunali Episcopi; diciturque* Ordinarium.
38 *Episcopi pro suis officialibus rationem reddituri, attendere sollicite debent quos constituant.*
39 *Officiales constituendi, in quibus non est* avaritia, *& qui strepitus forenses non quærunt.*
40 *Qui persequantur vitia, non homines propter bursam.*
41 *Ne Officiales in decidendis causis carni aut sanguini indulgerent, voluit S. Carolus ut potius ex aliena Diœcesi assumerentur.*
42 *Voluit insuper sæpius per Episcopum visitari tribunal Officialis.*
43 *Voluit ut justitia* gratis *animo administraretur.*

I. JAm pridem apud Romanos Judices *Ordinarii* dicti videntur ad distinctionem illorum, qui dantur a Principe *extra ordinem*, de quibus apud Julium Paulum *lib. 5. Recept. Sent. tit. 5.* atque hoc modo Judices Ordinarii accipi apud Ammianum Marcellinum *lib. 16.* credit Janus a Costa in Commentario ad titulum Decretalium *De Officio Judicis Ordinarii*. Verba Marcellini sunt: „ Inter *Ordinarios* Judices Rufinus primus Præfectus Prætorio; „ & inter Militares Equitum magister Arbetio „.

II. Hoc forsan exemplo contigit, ut & Jure Canonico Judices *Ordinarii* dicti fuerint ad differentiam Judicum, qui quasi *extra ordinem*, a Pontifice pro quibusdam causis terminandis delegantur; vocanturque Judices *Delegati*: quæ distinctio occurrit in *Cap. 5. & 8. De Officio & Potest. Jud. Del.* ubi aperte Judex Delegatus distinguitur ab *Ordinario*.

III. Itaque de Jure Canonico, & hodierno usitato loquendi modo, Judices *Ordinarii* dicuntur, qui jurisdictionem non ex speciali aliqua delegatione seu commissione, sed vi suæ dignitatis sive officii accipiunt. Unde Judex Ordinarius a Canonistis definiri solet, qui jurisdictionem habet, quam *jure suo* seu *jure* Ecclesiasticæ suæ Prelaturæ, vel Magistratus, quo fungitur, exercet.

IV. Quare & hi Judices quasi nascuntur: nec inconvenienter ad exemplum Legati *nati* (de quo *Tom. I. part. 1. tit. 21. cap. 1.*) dici possent Judices *nati*; quasi cum ipsa prælatura sive officio, cui præficiuntur, absque ulla speciali delegatione Judices nascantur.

V. Verum quidem est, Legatos summi Pontificis, qui cum summa potestate mittuntur in Regna, & Provincias, habere *Ordinariam* jurisdictionem, atque dici *Ordinarios*; quamvis jurisdictionem, & auctoritatem suam habeant ex *speciali* delegatione Pontificis. Quia, uti recte notat eruditus Franciscus Florens ad titulum *De Officio Ordinarii*, " Præterquam quod nova „ est illa Constitutio, & contra Jus vetus, & communem interpretum sententiam, solent tamen non absolute, sed cum adjunctione appellari Ordinarii *ex delegatione S. Pontificis*: cæteri vero proprie & absolute *Ordinarii* dicuntur, vel *Ordinarii* „ *locorum*, ut appellantur in *Cap. 3. De Offic. Ordinar. in 6.*

VI. Ex hac descriptione Judicis Ordinarii consequens est, jurisdictionem ordinariam alicui sine causa aut citra ordinem juris hodie adimi non posse, immo nec restringi; non magis quam prælatura aut dignitas auferri, vel in totum, vel pro parte possit. Cum enim hæc jurisdictio sit ipsi prælaturæ sive dignitati aut officio annexa, atque possessorem prælaturæ sive dignitatis aut officii indivulse sequatur, eamque jure prælaturæ exerceat; evidens est, quod si ipsi vel in totum, vel pro parte auferretur, una ipsa prælatura adimeretur.

VII. Licet omnes qui *jure suo* sive jure suæ dignitatis vel prælaturæ jurisdictionem exercent, dici queant *Ordinarii*; nihilominus nomine *Ordinariorum*, vel *Ordinariorum locorum*, intelligi solent *Episcopi*; & nomine tribunalis *Ordinarii*, tribunal Episcopale.

VIII. Cum enim Episcopo tamquam particularis Hierarchiæ sive Ecclesiæ, & Diœcesis suæ capiti, competat totius Diœcesis cura & regimen, quemadmodum *Tom. I. part. 1. tit. 16. cap. 7.* exposuimus; etiam eidem primario, & quasi essentialiter competit jurisdictio spiritualis, & ecclesiastica totius Diœcesis; ideoque jam pridem dixit Bonifacius VIII. in *Cap. 7. De Officio Ordin. in 6.* quod *Episcopus in* Tota *sua Diœcesi jurisdictionem* Ordinariam *noscitur habere*.

IX. Hinc post Glossographum ad citata verba Bonifacii tradunt Canonistæ, quod Episcopus de jure communi habeat intentionem fundatam super exercitio jurisdictionis per totam suam Diœcesim, & in omnes personas suæ Diœcesis: *ita quod qui se dicit exemptum, habeat hoc probare*, ut loquitur Glossographus.

X. Ulterius inde deducitur, quod Episcopus ex asse sua jurisdictione uti queat contra Clericos, & Regulares suæ Diœcesis, donec exemptio *plene* probata fuerit: adeoque & in casu Concilii Tridentini, *Sess. 25. cap. 6. De Reformat.* solus procedere potest, donec Capitulum per *tres* sententias *conformes* docuerit de legitima sua exemptione; quemadmodum observat Zypæus in Jure novo *tit. De Officio Ordin. num. 19.*

XI. Quinimo notat Glossographus ad allegata verba Bonifacii VIII. „ quod Episcopus *solus* habet jurisdictionem Ordinariam *ge*„ *neralem* in tota sua Diœcesi. Unde (ait) territorium est *solius* „ Episcopi, & non Archidiaconi, vel alterius inferioris Prælati ".

XII. E quo concluditur, quod nullus possit in Diœcesi uti jurisdictioni, nisi eam legitimo titulo sibi competere docuerit. Dein hinc concludunt Canonistæ, quod jurisdictio inferioribus concessa semper intelligatur duntaxat concessa *cumulative*, non autem *privative* cum exclusione Episcopi, nisi clare & plene probetur.

XIII. Multis sane sæculis penes Episcopum mansit judicandi auctoritas; ipseque Episcopus causas discutiebat, & decidebat.

XIV. Verum ut Episcopi ostenderent, se non dominandi animo velle præesse, neque omnia suo privato arbitrio decidere, & regere; nihil pene sine Presbyteris, Diaconis, & Clericis agere aut tractare volebant, ut probant Canones relati apud Gratianum *Caus. 15. qu. 7.* & ostendimus *Tom. I. part. 1. tit. 8. cap. 4.*

Forma judicandi primitus servata exhibetur *lib. 2. Constitut. Apostol. cap. 47.* quæ Constitutiones licet Apostolis tribui nequeant, videntur tamen circa sæculum IV. collectæ, & disciplinam illius ætatis exhibere.

Hic itaque præscribitur, ut „ judicio assistant Diaconi, & Presbyteri, qui citra acceptionem personarum tamquam homines Dei juste judicent.

XV. Deinde additur; Si inter duas personas quæstio esset, utraque in judicium veniebat, eisque auditis, ferebantur suffragia; ita tamen, ut prius operam omnem impenderent, ut causa amicabiliter componerentur, & disceptantes ad concordiam revocarentur. Verba sunt: „ Cum igitur utraque persona, sicut lex „ jubet, in judicium venerit, stabit uterque disceptantium in „ medio judicio; quibus auditis, ferte sancte, & incorrupte „ suffragia, & date operam, ut antequam Episcopus pro„ nuntiet, fiant amici; ne exeat Episcopi sententia super ter„ ram contra eum, qui deliquit: quia habet secum in tri„ bunali Christum Dei Filium judicii comprobatorem, & co„ gnitorem ".

Ex his habemus, causas tunc summarie, utrimque parte audita, fuisse decisas; operamque præcipue impensam, quomodo partes ad concordiam adducerentur; omnisque dissensionis, & amaritudinis radix e cordibus Fidelium eradicaretur, atque ita veri inter se amici fierent. Intelligitur insuper ex citatis, quod licet Diaconi, & Presbyteri assisterent, sententia nihilominus ab Episcopo esset pronuntianda.

XVI. Si causæ sive quæstiones majoris momenti incidebant, Episcopus non tantum Presbyteros, Diaconos, & Clerum civitatis Episcopalis (qui quasi ipsius Ordinarium Senatum constituebant) sed ex *tota* Diœcesi convocabat; quem conventum hodie dicimus Synodum *Diœcesanam*. In hoc autem conventu Episcopus notabiliores quæstiones, & difficultates proponebat, & una cum suo Clero discutiebat, ac de eorum consilio decidebat; uti supra *Tom. I. part. 1. tit. 18. cap. 2.* dictum est.

XVII. Verum sensim Episcopi, multitudine negotiorum, & causarum obruti, præsertim in magnis civitatibus, & vastioribus Diœcesibus, cœperunt causas committere alicui Presbytero, & sæpius Archidiaconis suis: quod tum magis frequentari cœpit, ubi Jurisdictio Episcopalis ad causas quoque *civiles* laicorum extensa fuit.

XVIII. Ex hac autem frequenti, & sæpe indefinita causarum delegatione, tandem cœperunt nonnulli Presbyteri, & Archidiaconi jurisdictionem sibi delegatam in *ordinariam* jurisdictionem vertere, & ut talem sibi vindicare præsumpserunt; atque reipsa tandem *Ordinarii* Judices facti sunt; uti supra *Tom. 1. p. 1. tit. 12. cap. 1.* ostendimus.

Et quidem sub medium sæculi XII. inter *Ordinarios* Judices Ecclesiasticos in nonnullis partibus fuisse Archidiaconos, Abbates, aliosque Ecclesiarum Prælatos probatur ex Synodo Remensi sub Eugenio III. anno 1148. e qua refertur in prima Decretalium collectione apud Antonium Augustinum *tit.* De Judiciis *cap. 2.* „ Decernimus, ut laici etiam ecclesiastica terminare negotia „ non præsumant, & Episcopi, Abbates, Archidiaconi, & „ alii Ecclesiarum Prælati de negotiis ecclesiasticis, vel de il„ lis, quæ spiritualia esse noscuntur, laicorum judicio non di„ sponant ".

Eadem Constitutio extat in Decretalibus Gregorii eodem titulo *cap. 2.* sed nonnihil mutilata. Interim notant passim Canonistæ, Abbates, Archidiaconos, aliosque Prælatos hic una cum Episcopis inter Judices *Ordinarios* constitui, & quoad Archidiaconos, latius ostendimus *Tom. 1. part. 1. tit. 12. cap. 1.*

XIX. Porro Episcopi videntes, Archidiaconos sibi ordinariam, & quasi independentem ab Episcoporum delegatione jurisdictionem assumpsisse, maluerunt causas ad suum forum spectantes aliis quibusdam Presbyteris committere, & delegare, qui non propria nec ordinaria, sed aliena, & delegata auctoritate jurisdictioni præessent, & quorum auctoritas tota ab Episcoporum quasi nutu & arbitrio dependeret: quos alibi *Vicarios*, tamquam vices Episcoporum supplentes alibi *Officiales* ab officio, quod vice Episcoporum obibant, vocarunt.

XX. Quo tempore cœperint Episcopi constituere Officiales sive Vicarios, qui jurisdictioni contentiosæ vice ipsorum præessent, non omnino constat; admodumque verisimile est, non ubique eodem tempore praxim hanc invaluisse.

XXI. Sæculo XII. fuisse in Gallia Officiales Episcoporum constat ex *epistola 25.* Petri Blesensis, *Officiali* Episcopi Carnutensis inscripta. Neque in hac Carnutensi Ecclesia tantum, sed & in aliis stabilitum fuisse tum temporis usum Officialium, ipsa epistola ostendit.

XXII. Quin & eo jam tempore officium illud variis abusibus conspurcatum fuisse, ex eadem epistola evincitur.

Hortatur enim hunc Officialem amicum suum, quia eum affectuosissime diligebat in visceribus Jesu Christi; „ Ut de Ur Chal„ dæorum, & de medio Babylonis tempestivus exeat, & mini„ sterium *damnatissimæ* villicationis omittat ".

Quin

Quin & audet dicere : „ Credo hujusmodi Officiales non ab „ Officio, *nomine*, sed ab Officio, *verbo*, mutuasse vocabulum: „ *Nam genus hoc hominum, quod dicunt officiperdi.*

XXIII. Officialium vitium fuisse, munera accipere, indicat ibidem Blesensis, exprobrans amico suo, eum cupiditate munerum Officialatum acceptasse. „ Scio (ait) quia *munerum* cupiditas subvertit cor tuum, ut fieres Officialis Episcopi: quandoque legeras, sed forte negligebas verbum illud beati Job. „ cap. 15. vers. 34. *Ignis devorabit corpora eorum, qui munera* „ *libenter accipiunt* (a).

XXIV. Quin & illud ex eadem epistola intelligimus, quod & ipsi Episcopi per Officiales jurisdictionem suam quasi venalem exponerent; atque per Officiales divitias sibi attraherent. „ Tota Officialis intentio est (inquit) ut ad opus Episcopi suæ jurisdictioni commissas miserrimas oves quasi vice illius tondeat, „ emungat, & excoriet. Isti enim sunt Episcopi sanguisugæ, evomentes alienum sanguinem quem biberunt . . . Quod enim „ aggregant per oppressionem pauperum, Episcopis quidem ad „ delicias cedit, Officialibus ad tormentum . . . . Sic Episcopus quasi longa manu bona aliena diripit, & notam criminis „ a se removens, suis Officialibus culpæ & infamiæ discrimen „ impingit ".

XXV. Alii inferiores Prælati videntes, quod Officiales in ærarium Episcoporum non modicum lucrum derivarent, cœperunt & ipsi suos constituere Officiales, & Tribunalia suis ministris instructa erigere; e quibus & sibi non modicum emolumentum obventurum sperabant.

XXVI. Utque majus esset lucrum, non fuerunt Episcopi uno Officiali contenti, sed plures in diversis suæ jurisdictionis locis cœperunt designare; qui omnes ad sua & Dominorum suorum lucra intenti, mirum in modum homines torquebant, & quodammodo excoriabant. Hinc & orta distinctio Officialis, *Principalis*, & *foranei*, de quibus *Tom. I. part. 1. tit. 12. cap. 4.*

XXVII. De hac Officialium magna multitudine, & populi vexatione extat querela Baronum Galliæ proposita coram Philippo Valesio Rege Galliæ per Petrum Cugnerium, *art.* 16. „ Item dicti Prælati habent magnam multitudinem Officialium, quos „ vocant Præpositos Clericorum; qui quidem Officiales faciunt „ communiter citationes viva voce contra quasque personas per „ dominium Regis, & alibi sine commissione, licet in qualibet „ Diœcesi esse non debebat nisi Sedes una duntaxat, ubi cognoscatur de causis. Et ex hoc accidit pluries, quod multæ personæ sine causa coram eis citantur, ad finem quod rediment „ se de magna pecuniæ quantitate: quod est in magnum præjudicium Regis, subditorumque suorum, & jurisdictionis temporalis eorumdem ".

Huic articulo reponebant Prælati, quod „ tam de ratione, „ quam de jure, & consuetudine quilibet Prælatus in quacumque parte suæ Diœcesis potest habere Officiales suos, & alias „ personas ad jurisdictionem exercendam . . . . . Quilibet enim „ Dominus temporalis ubicumque in terra sua potest habere „ gentes, & justitiarios suos, & eadem ratione, & spiritualis „ Judex ".

XXVIII. ☞ Ex his intelligitur eo tempore Episcopos prætendisse sibi esse *proprium territorium* per suas respective Diœceses; non secus atque Domini temporales per suas respective Toparchias obtinent.

Insuper intelligitur, Episcopos prætendisse regimen ecclesiasticum formandum ac instituendum ad normam regiminis civilis; idemque licere Episcopis, & Judicibus ecclesiasticis circa institutionem sive erectionem Tribunalium, & directionem judiciorum, quod licebat Magistratibus Civilibus.

Hæc disceptatio super jurisdictione inter Barones, & Prælatos Galliæ agitata, nullum vel exiguum habuit effectum sub Rege Philippo Valesio; id notavit D. Fleury in suo discursu historico 7. *tom.* 19. suæ Historiæ præfixo : quin tamen sensim in multis auctoritate Regia restricta postmodum fuerit jurisdictio ecclesiastica præsertim in Gallia indubitatum est, atque in hoc Opere signanter *part.* 3. *tit.* 2. & 4. observatum fuit.

XXIX. Quoad hunc vero articulum de multiplicatione Tribunalium Ecclesiasticorum, & Officialium, tandem in Gallia receptum esse observavimus *Tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 12. *cap.* 4. quod in singulis Episcopatibus unicus duntaxat queat constitui Officialis, idque in civitate Episcopali: judicatumque fuisse, abusivam esse alterius Officialis institutionem extra civitatem Episcopalem, etiam in loco a civitate Episcopali duodecim milliaribus distante; unico casu excepto, si Diœcesis se in plures Provincias extendat. Hoc enim casu jubetur Episcopus in ea Provincia specialem in ea residentem Officialem constituere, qui incolis istius Provinciæ, & de sua Diœcesi existentibus jus dicat; ne alias hujus Provinciæ incolæ extra suam Provinciam in jus evocarentur, uti ibidem notatum est.

XXX. Ad eamdem normam videtur tandem redacta & Officialium, & Tribunalium Ecclesiasticorum institutio sive erectio, ut nimirum singulæ Diœceses unicum suum habeant Officialem, eumque in civitate vel in urbe Episcopali residentem, nisi Diœcesis in plures similiter se Provincias extendat, atque ita in Diœcesibus Antuerpiensi, Gandensi, Brugensi, Iprensi, Ruremondensi, &c. nonnisi unicus scitur institutus Officialis, isque in ipsa urbe Episcopali residens. Namurcensis vero præter Officialem principalem sive in urbe Episcopali residentem, unum habet in civitate Gemblacensi, qui jus dicat Brabantis sub Diœcesi Namurcensi in spiritualibus consistentibus; ne alias Brabanti extra suas Provincias in jus traherentur ad Tribunal in Provincia Namurcensi existens.

(a) In vulgata editione legitur: *Devorabit tabernacula eorum.*

XXXI. Igitur nec in Belgio obtinet, ut in una eademque Provincia ob suam extensionem plures constituantur Officiales, licet id inadvertenter asseruerim supra *Tom. I. part. 1. tit. 12. cap. 4. num.* 6. ubi dixi : *Plures in una eademque Provincia, verbi gratia, Brabantia, ob ejus extensionem, ejusdem Episcopi Officiales creari videmus.*

In primis inadvertenter dictum fuit plures in una eademque Provincia a me visos fuisse constitutos Officiales. Hæc autem inadvertentia occasionem habuisse videtur, ex eo quod duo conspicerentur in Brabantia unius Episcopi Mechliniensis Tribunalia, coram quibus per diversos Officiales jus diceretur.

At hoc inanimadversum mansit, quod hæc Diœcesis Mechliniensis se quoque in diversas Provincias protenderet: immo quod ipse Officialis principalis in civitate Episcopali (Mechlinia) residens extra Brabantiam Brabantis jus dicere nequeat, quin & ipsi Brabanti non viderentur obstricti coram Judice extra Brabantiam fixum domicilium habente comparere.

Itaque quod duo sint Officiales, qui suum habent respective Tribunal in Brabantia, non est ob extensionem hujus Diœcesis Mechliniensis, sed ut querelis Brabantinorum aliquo saltem colore satisfiat, qui querebantur se coram Judice extra Brabantiam residente evocari, tametsi hic aliquod Tribunal in loco vulgo *Pasbrugge* in Brabantia habere videretur (a).

Unde & Officialis, qui in Brabantia puta civitate Bruxellensi constituitur, vulgo dictus fuit *Brabantinus*, quasi constitutus ut Brabantis jus diceret.

Imo vix dubito quin si in Belgio Episcopus præcise ob extensionem suæ Diœcesis præter Officialem principalem in eadem Provincia alium institueret, hæc novi Officialis institutio non secus ac in Gallia Regia auctoritate cassaretur, & ut abusiva declararetur. ☞

XXXII. Inter gravamina Principum Germaniæ in Comitis Norembergicis Oratori Pontificio exposita anno 1523. articulus 55. concernebat Officiales Archipresbyterorum: „ Qui (ut dicunt) „ ut plurimum sunt indocti, inhabiles: insuper & scurrilibus moribus, nihil pensi habentes, nihil aventes, quam pecuniam ... „ Ad hæc per leves, ac viles has Officialium personas, in quorum conscientiis nulla Christianæ pietatis viget ratio, sed „ tantum sceleratus habendi amor, laici misere ad vivum usque „ in bonis suis spoliantur, ac deprædantur ".

Officiales lucro inhiantes, „ nequaquam litibus extinguendis, „ controversiisque amicabiliter sopiendis, sed potius suscitandis, „ & extrahendis intendebant ".

XXXIII. Hinc non immerito Officialium multiplicationi adscribenda videtur non tantum litium multitudo, sed & forensis litigandi forma, & lites æternizandi, quæ ab aliquot sæculis forum Ecclesiasticum intravit, & quam optimi quique Episcopi semper reprobarunt, & in suis Synodis, quantum temporum & rerum conditio patiebatur, extirpare studuerunt; ut infra, titulo *De Instrutione litium*, videbitur.

XXXIV. Teste enim Petro Blesensi in citata epistola, eo tempore judicia & causæ Ecclesiasticæ *sæculari* jure ab Officialibus decidebantur. Dicit enim ad amicum suum. „ Hanc administrationem, quam tibi damnabiliter usurpasti, patientius ferrem, „ nisi sacrarum Litterarum scientia præemineres. Causæ & judicia, quibus te imprudenter, ne dicam impudenter, immisces, potius *consuetudinario*, & *sæculari* jure deciduntur. Virum litterarum, & Ecclesiasticum non sic decebat sæcularibus „ negotiis implicari ".

Post hæc addit. „ Officium Officialium, quorum te numero „ aggregasti, hodie est, jura confundere, suscitare lites, transactiones rescindere, innectere dilationes, supprimere veritatem, fovere mendacium, quæstum sequi, æquitatem vendere, „ inhiare exactionibus, versutias concinnare ".

XXXV. Non desunt quoque Belgarum querelæ adversus gravamina & excessus Officialium, uti videre est in Ordinatione Maximiliani, & Philippi de 24. Augusti anni 1486. in qua conqueruntur, subditos suos passim in actionibus personalibus, & profanis ac mere civilibus citari coram Judice Ecclesiastico: idque frequenter ex causis admodum vilibus, exiguis & futilibus, puta pro summa 10. aut 12. grossorum plus minusve, & quod in casu non comparitionis citatorum, procedant contra ipsos per excommunicationes, & alias censuras, ita ut subditos nostros (inquiunt) redigant ad totalem ruinam, & paupertatem. Verba sunt : *Et souventes fois, pour bien miserables, petites & inutiles actions, comme de dix ou douze groz pour une fois; ou peu plus ou moins : par la noncomparition des citez, procedent contre eulx par excommunisations & autres Censures, en telle maniére qu'ilz mettent nosdictz Subjectz à totale perdition & povreé.* Id est: Et frequenter ob viles, exiguas, & futiles actiones, qualis decem, aut duodecim grossorum plus minus semel dumtaxat debitorum, eo quod citati non compareant, adversus eos excommunicationibus, aliisque censuris procedant, eo usque ut subditos nostros penitus ad ruinam, & inopiam redigant.

Similes querelæ occurrunt in Edicto Caroli V. de 5. Augusti 1521. quo statuitur, nullum laicum curam Judice Ecclesiastico posse citari, nisi causa citationis in libello nominatim expressa, de quo *part.* 3. *tit.* 1. *cap.* 3. *num.* 21.

XXXVI. Hactenus dicta sat ostendunt, Officialium hodiernorum institutionem esse ævi recentioris; ac cum ipsis in Tribunalia

(a) In Galliis cum quædam Diœcesis suos producit fines in jurisdictionem plurium Parlamentorum tenetur Episcopus tot instituere Officiales, quot sunt Parlamenta, in quibus sua extenditur Diœcesis, nisi Patentes, seu Litteras obtinuerit Regias, quæ eum a *secundo* Officiali instituendo dispensent. Hac de re consulatur Tomus 7. novorum Collectaneorum Cleri Gallicani, *col.* 232. &c.

nalia Ecclesiastica forensem modernum litigandi morem & strepitum intrasse; ipsisque Ecclesiasticis Tribunalibus venerationis, & existimationis multum ipsorum occasione deperiisse; & Ecclesiasticæ jurisdictioni non parum fuisse detractum (uti infra *tit. De instructione causarum* latius demonstrabitur): nequaquam tamen ex iis concludi potest, Officiales esse ab Ecclesia reprobatos, aut Episcopos ipsorum opera uti non posse.

Immo scitur, quod licet Ecclesia optaret, citra fori sæcularis strepitum, & forenses formulas, judicia ecclesiastica agi, & quæstiones finiri ad normam primorum sæculorum (uti infra videbitur) nihilominus quamdiu illud obtineri nequit, non improbat, ut Episcopi negotiis a majoribus occupati, judicia forensia Officialibus committant, ipsamque jurisdictionem per ipsos exerceant; ut *Tom. I. part. 1. tit.* 12. *cap.* 4. ostendimus, ubi speciatim de *Officiali* Episcopi actum fuit.

XXXVII. Illud hic addendum, Officialem esse hodie jurisdictionis ordinariæ, quæ alias Episcopo competit, ministrum; atque per Judicem *ordinarium* vulgo intelligi hodie Officialem Episcopi, utpote qui vices Episcopi in exercitio jurisdictionis supplet: ideoque tribunal Officialis etiam est tribunal Episcopi. Unde & causæ reservatæ cognitioni, & jurisdictioni Episcopi, etiam per Officialem cognosci & judicari possunt, nisi nominatim declaretur, Episcopum, *per se* de causa cognoscere & judicare debere.

XXXVIII. Ulterius, quia Officiales vices Episcopi in munere Judiciario supplent, merito monet Concilium Narbonense anno 1609. *cap.* 42. ,, Officiales pro quibus rationem reddituri sunt ,, Episcopi, ut officio fungantur, hortentur sæpius, & cum illis ,, agant de rebus civilibus, & criminalibus, quæ in Curiis ventilantur: ut qua fieri poterit meliori, & expeditiori ratione ,, provideatur ".

Mandat & ibidem Episcopis, ut dum per se jus dicere nequeunt, ,, personas idoneas, providas, & in Jure Canonico ,, exercitatas in Officiales eligant ".

XXXIX. Sed vel præcipue attendendum, ut in Officiales, & Judices Ecclesiasticos eligantur, in quibus non sit avaritia, quique non cupiditate res temporales augendi, sed amore justitiæ, & pacis inter Fideles conciliandæ officium illud obeant: qui litium tricas & forenses litium strepitus aversentur; nec iis nisi coacti & amore justitiæ inducti se implicari sinant.

XL. Qui denique ostendant, se non adversus homines, sed adversus vitia agere: neque homines, sed vitia persequi velle; ipsorumque delinquentium emendationem, non autem bursam quærere: non minus adversus vitia & scandala pauperum, nihil in ære habentium, exurgere, quam divitum, quorum pingues vaccæ, & agri pleni.

Citatum Concilium Narbonense deplorat, quod ignaros Sacer- ,, dotes & pauperes pluribus vitiis deditos experiretur, & im- ,, punitos ad totius Cleri dedecus sciret, dum (ait) sumptibus ,, adhiberi necessariis parcitur, ut tales puniantur ". Deinde subjicit: ,, Promotores igitur etiam per officii suspensionem, & ,, aliis Juris pœnis compellant, ut contra tales inquirant, debi- ,, tas pœnas requirant, atque ut justum ab Officialibus de illis ,, supplicium exigatur, Episcopi procurent; ut eos pœnæ formi- ,, do terreat, quos virtutis amor non movet: sumptus vero, ,, non salaria solvent ipsi Episcopi, cum in talibus gratis aga- ,, tur ".

XLI. Quantopere vereretur S. Carolus, ne Officiales sive Vicarii sui ducerentur in causis decidendis carne, aut sanguine, probat Decretum Concilium Mediolan. V. *part.* 3. *tit. de Episcopo, Episcopali jurisdict.* &c. quo declarat ,, illud maxime ex- ,, pedire, cum omnique ratione consentiens admodum esse, ut ,, Vicarii Episcopales, quoad ejus fieri potest, alienæ potius Diœ- ,, cesis, quam illius sint, ubi commissum vicariæ curæ officii ,, munus obire atque exequi debent ". Rationem subjungit: ,, ,, Sæpe enim fit, ut cum Justitiæ quasi oculis tenebras cogna- ,, torum affiniumve illa innata vis offundat; tum gratia metu- ,, que eorum quibuscum vixerunt, vivendumque deinceps est, ,, etiam boni constantesque viri ab æquitatis norma, rectaque ,, via facilius deflectant ".

XLII. Et quia sciebat, facile in forum Ecclesiasticum abusus irrepere, nisi Episcopus sollicite invigilet, statuit S. Carolus in Concilio Mediolan. III. *part.* 1. *tit. De iis, quæ ab Episcopale forum pertinent*: ,, Quotannis fori sui tribunal Episcopus visi- ,, tet; inquiratque an præscripta fori ratio, an præfinita taxa ,, servetur: tum præterea, an si quæ corruptelæ, si quive abu- ,, sus irrepserint; an si quid denique vel institui, vel emendari ,, oporteat: idque sollicite in primis curet, ut eripiantur abu- ,, sus, tum restituantur quæcumque ad rectam Judiciorum for- ,, mam attinent ".

XLIII. Denique sciens nihil adeo fori Ecclesiastici odium apud populum excitare, nihilque spiritui Ecclesiastico magis contrariari, quam si ex ipsa justitiæ administratione temporalia quærantur, voluit in primis S. Carolus in Concilio Mediolan. III. loco citato; ,, Nullum neque munus, neque donum, neque cu- ,, jusvis generis xenia, ne esculenta quidem, poculentave Vicarii ,, ab iis accipiant, qui coram eis causas vel habent, vel agunt ".

Sed his, quæ omnibus Judicibus etiam sæcularibus sunt pariter interdicta, non contentus, declaravit in Concilio Mediolanen. V. loco citato: ,, Illud præter cætera munus Episcopi est, ,, ut in suo Episcopali foro universis, & singulis Jus *gratis* red- ,, datur. Quamobrem præter id quod alio Concilio Provinciali ,, de muneribus, & donis cavimus, hoc Decreto statuimus, in ,, ordinariis causis nihil quidquam, vel minimum, ne sportula- ,, rum quidem nomine, nec a sponte etiam dantibus, aut ullo ,, quovis modo a Judice illius fori accipi licere ".

,, Si quis acceperit, pœnam lege Julia repetundarum sanci- ,, tam, ipso facto subeat ".

Quam denique curam adhibuerit S. Carolus, ut & integri ministri in Tribunalibus Ecclesiasticis haberentur; causæque ea integritate & justitia expedirentur, quæ Tribunal Ecclesiasticum decent, in sequentibus latius ostendetur; ac una dicetur, quod recta horum Tribunalium institutio sit unicum medium conservandi, & restituendi Jurisdictionem Ecclesiasticam.

CAPUT II.

De Judicibus Delegatis, & Synodalibus.

1 *Quid Judex delegatus?*
2 *In quo distinguatur ab Ordinario?*
3 *Judicum delegatorum usus præcipue circa sæculum* XII. *&* XIII. *invaluisse videtur.*
4 *Cur sub idem tempus multiplicari cœperint delegationes Pontificiæ?*
3 *Plures Decretales circa officium, & auctoritatem Judicum delegatorum, sub idem tempus editæ.*
6 *Decretales pene solos Delegatos Sedis Apostolicæ concernunt, & hodie aliorum rarus est usus.*
9 *Episcoporum Officiales non reputantur ut Judices* Delegati, *& quare?*
8 *Officiales jurisdictionem aliis non delegant; sed tantum aliquam partem aliis citra jurisdictionem committunt.*
9 *Pontifices Judices a se delegatos haberi voluerunt, ut Judices a* Principe *delegatos.*
10 *Judex a* Principe *datus poterat Judicem dare.*
11 *Hoc exemplo Pontifices declararunt Judices a se delegatos posse Judices dare.*
12 *Decretalis Alexandri III. de hac auctoritate.*
13 *Altera Decretalis in eam rem vulgo eidem Alexandro attributa.*
14 *Hanc Decretalem declaravit, & exposuit Innocentius III.*
15 *Innocentius III. abrogata Novella Justiniani absolvit suos Delegatos a necessitate interveniendi negotiis cum suis Subdelegatis.*
16 *Non tantum concedit suis Delegatis auctoritatem dandi Judices, sed integram jurisdictionem subdelegandi.*
17 *Quo fundamento responderint Pontifices ab hujusmodi Subdelegatis appellari non ad Delegandi, sed ad summum Pontificem.*
18 *Hodie receptum, Delegatum Pontificis adinstar Ordinarii posse jurisdictionem subdelegare.*
19 *Judex a Summo Pontifice delegatus potest etiam Episcopos subdelegare, eosque compellere.*
20 *Jure Decretalium etiam simplices Clerici poterant a Sede Apostolica delegari.*
21 *Bonifacius VIII. voluit tantum causas a Sede Apostolica delegari habentibus Dignitatem, aut Personatum, aut Canonicis Cathedralium Ecclesiarum.*
22 *Quoad habentes* Personatum *consuetudo Constitutioni Bonifacii derogavit.*
23 *Decretum Concilii Tridentini circa personas a Sede Apostolica ejusve Delegatis, & Nuntiis delegandas.*
24 *Concilium Tridentinum requirit in judicibus delegandis qualitates a Bonifacio expressas.*
25 *Requirit insuper ut* nominatim *designentur in Synodis: inde dicti judices* Synodales.
26 *Qui in dignitate constitutus, judex fuit delegatus, potest delegationem absolvere, tametsi dignitatem dimiserit.*
27 *Ex dispositione Concilii Tridentini cessat hodie Decretalis Alexandri III. declarans, successorem in dignitate succedere in delegatione.*
28 *Hodie solent judices Synodales designari extra Synodos a solis Ordinariis cum consilio Capituli.*
29 *Etiam Subdelegati a Delegatis Pontificiis debent habere qualitates a Synodo præscriptas.*
30 *Hoc non procedit in delegatione ad aliquem particularem actum.*
31 *Ordinariis, & eorum Officialibus causa delegari possunt, licet non sint* designati.
32 *Hinc delegatio facta Ordinario etiam hodie transit ad successorem.*
33 *Judex delegatus debet probare suam delegationem & quidem in* Scriptis.
34 *Immo procedere nequit, antequam litteræ delegationis ipsi fuerint præsentatæ.*
35 *Hodie solet rescriptum delegationis litteris citatorialibus inseri, ut citato de delegatione constet.*
36 *Delegatus tenorem suæ delegationis servare debet.*
37 *Plures ad eamdem causam Judices jam pridem delegabantur.*
38 *Pluribus simpliciter delegatis unus sine altero procedere nequit.*
39 *Nisi alter alterum subdelegaverit.*
40 *Addita subinde clausula:* Quod si non omnes interesse possint, aut valeant, reliqui procedant; *& quæ vis hujus clausulæ?*
41 *Clausula hæc erat conditionalis.*
42 *Interdum plures, sed singuli* in solidum *delegantur; quod & hodie fieri solet.*
43 *Per præsentationem, & acceptationem ab uno Delegatorum factam, non cessat totaliter aliorum delegatio.*
44 *Inconveniens videtur, ut hodie dentur Judices ad postulationem, & ad arbitrium partis.*

I. JUDEX Delegatus dicitur, qui jurisdictionem, vel cognitionem causæ habet ex delegatione seu mandato alterius, eamque no-

nomine ſive vice delegantis, vel mandantis exercet, Unde dixit jam pridem Papinianus juriſconſultus in *L. 1. §. 1. §. De Officio ejus cui mand. juriſd.* „ Qui mandatam juriſdictionem ſuſcepit, proprium nihil habet, ſed ejus qui mandavit juriſdictione utitur „. Et Ulpianus in *Leg. 16 ff. De Juriſdict. omnium Judic.* „ Is cui mandata juriſdictio eſt, fungitur vice ejus qui mandavit, non ſua “.

II. Itaque judex Delegatus diſtinguitur a judice Ordinario; quod hic juriſdictionem habeat propriam, eamque ſuo nomine proprio exerceat: Delegatus vero quidquid poſſideat, & quidquid agat, poſſideat agatque nomine alterius, & vices ejus ſuppleat, ejuſque perſonam repræſentet.

III. Hæc juriſdictionis delegatio in forum Eccleſiaſticum intraſſe videtur, poſtquam forum hoc adinſtar fori *ſæcularis* regi cœpit; hoc eſt, circa ſæculum XII. & XIII. Quod vel inde veriſimile redditur, quod nec ſub titulo *De Reſcriptis*, neque ſub titulo *De Officio, & Poteſtate Judicis Delegati*, in Decretalibus Gregorii IX. ulla reperiatur Decretalis, quæ habeat auctorem antiquiorem Alexandro III. qui obiit anno 1181. quando ipſa Tribunalia Eccleſiaſtica adinſtar tribunalium ſæcularium regi cœperunt.

IV. Cumque ſub idem tempus cauſæ plurimæ, tum per appellationes (quæ tum invaleſcebant) tum per exemptiones Capitulorum, & Monaſteriorum (quæ ſub idem tempus originem, & progreſſum habuere) aliiſque pluribus titulis ad Romanum Pontificem devolverentur, quibus examinandis & diſcutiendis, aut inſtituendis Pontifex non ſufficiebat; immo nec Romæ, ob diſtantiam locorum, e quibus probationes peti debebant, facile inſtrui poterant, neceſſe fuit cauſas plurimas aliis delegare: atque ita frequentiſſimæ eſſe cœperunt delegationes Pontificiæ.

V. Cum autem recens eſset horum judicum Delegatorum in foro Eccleſiaſtico inſtitutum, plurima circa eorum auctoritatem, & officium difficultates, ac dubia mota ſunt, quibus elucidandis ac terminandis plurima Pontificum prodiere reſponſa, & Conſtitutiones, præſertim Alexandri III. & Innocentii III. ac ſubſequentium Pontificum.

VI. Et quidem omnes fere Decretales ſub titulis *De Reſcriptis*, & *De Officio, & poteſtate Judicis Delegati*, tam in libris Decretalium Gregorii IX. quam in Sexto Decretalium, pertinent ad elucidationem poteſtatis, & officii judicium a Sede Apoſtolica delegatorum, qui & hodie frequentiores ſunt: immo fere aliorum uſus deſiit.

VII. Epiſcopi enim, aliique judices Ordinarii, ſi *per ſe* non judicent, aut juriſdictioni contentioſæ præſint, habent ſuos Officiales, qui licet vice aliena fungantur, nihilominus non pro judicibus Delegatis, ſed quaſi Ordinariis reputantur, tamquam unum cum Ordinariis tribunal conſtituentes. Quare ipſorum Tribunal reputatur pro Epiſcopali, & Ordinario, ut etiam monet Zypæus *tit. De Officio Jud. Deleg num.* 3.

VIII. Ulterius Officiales non ſolent aliis juriſdictionem delegare; ſed tantum aliquam ejus partem Archipresbyteris, aliiſve committere, puta ut *audiant allegationes, & rationes, & atteſtationes recipiant*, uti loquitur Alexander in *Cap. 7. De poteſtate Jud. Deleg. in prima Collectione Decretalium*, reſervata ſibi finali deciſione cauſæ. Itaque & hic potiſſimum de Delegatis Pontificiis agendum.

IX. Cum forum Eccleſiaſticum eo tempore fere regeretur legibus civilibus, etiam ipſi judices Delegati ad normam earumdem legum inſtituti ſunt: apparetque ex reſponſis, & Decretalibus Pontificum in Corpus Canonicum relatis, voluiſſe Pontifices, ut eorum judices Delegati gauderent prærogativis, quas de jure Civili judices Delegati a Principe habent.

X. In primis judici a Principe dato illud ſpeciale fuit, ut judicem ipſe dare poſſit, *lib. 5. Cod. De judiciis*, ubi dicitur: „ A Judice judex Delegatus, judicis dandi poteſtatem non habet; cum ipſe judiciario munere fungatur, niſi a *Principe* judex datus fuerit “.

XI. Hoc exemplo Pontifices etiam declararunt, ſuis Delegatis jus eſſe dandi judices, tametſi id denegetur judicibus Delegatis ab Ordinariis.

XII. In primis Alexander III. in *Cap. 7. De Officio, & Poteſt. Jud. Deleg.* in prima Decretalium collectione apud Antonium Auguſtinum, & refertur in parte deciſa *cap. 6.* ※ *eod.* reſpondit Epiſcopo Vvintonienſi; „ Innoteſcat itaque ſollicitudini tuæ, quod judex a nobis Delegatus cauſam ſibi commiſſam poteſt aliis delegare, aut totam audiendam, & terminandam, aut ut audiant allegationes, & rationes, & atteſtationes recipiant, & ſententiam ſibi ut reſervent, vel horum aliquid tantummodo faciant juxta voluntatem, & beneplacitum delegantis “.

XIII. Rurſus ſub nomine Alexandri III. in *Cap. 18.* ※ *eod.* refertur reſponſum; „ Si ſuper cauſa, quæ tibi ex noſtra delegatione committitur, a perſonis Eccleſiaſticis, una vel pluribus, quibus (ut parcas laboribus partium, & expenſis) cognitionem ipſius cauſæ, & teſtium examinationem (ſententia tibi reſervata) committas, appellatio fuerit interpoſita, hujuſmodi appellationis intuitu cauſam ipſam indefinitam relinquere non teneris “.

Quamvis Emmanuel Gonzales in notis ad hoc Capitulum, credat hujus Decretalis auctorem non fuiſſe Alexandrum III. ſed Lucium III. certum tamen eſt, quod Innocentius III. ejus auctorem crediderit fuiſſe Alexandrum III.

Innocentius enim reſpondens Archiepiſcopo Cantuarienſi *Cap. 27.* ※ *eod.* hæc habet; „ Per Conſtitutionem noſtram conſultationi *Alexandri* Papæ nullatenus derogatur; ſed illa per iſtam exponitur, immo in iſta verius, quæ in illa fuerant prætermiſſa, ſupplentur “, evidenter ad citatam Decretalem reflectit, ut ex ſequentibus verbis manifeſtum eſt, & ipſe Gonzales in notis ad hoc Capitulum fatetur.

XIV. In hac Decretali aperte declarat Innocentius: „ Intentionis noſtræ fuit (ſicut ex tenore Conſtitutionis præmiſſæ poteſt liquide deprehendi) quod ut judicialis auctoritas liberius valeat exerceri, Delegatus a nobis licite poſſit, & principium, & finem, & medium cauſæ ſibi commiſſæ, non ſolum conjunctim, ſed etiam diviſim alii delegare; non obſtante quod dicitur, quod Judex debet cognoſcere per ſeipſum in principio, in medio, & in fine: cum antequam ferat ſententiam, univerſa, quæ acta ſunt in judicio, inveſtigare debeat diligenter “.

XV. Per hanc clauſulam, *non obſtante quod dicitur*, &c. alludi ad Novellam 60. Juſtiniani Imperatoris notavit vir eruditus Franciſcus Florens in Commentario ad tit. Decret. *De Offic. & poteſt. Judicis Deleg.* in qua Novella Juſtinianus nominatim interdicit judicibus a ſe delegatis, ne ſuis Aſſeſſoribus, vel Conſiliariis, neque principium, neque medium, neque finem committerent; ſed ipſi per ſe in omnibus litis partibus una cum ſuis Aſſeſſoribus, vel Conſiliariis adeſſent vigilantius. Ab hac igitur neceſſitate Judices a ſe delegatos hic abſolvit Innocentius; quod & Gloſſographus notavit, verbo *In principio*: notans inſuper, quod „ ſecundum Leges tantum ſuis Conſiliariis committit judex examinationem, ut in dicta Novella; ſecundum Canones committit cuicumque vult, *Cap.* Paſtoralis 28. ※ *eod.* “. Quod eſt etiam Innocentii III.

XVI. Ulterius cum juxta Leges tantum permittatur Judici *a Principe* delegato *Judicem dare*, ipſe Innocentius declaravit, Judices *a ſe* delegatos poſſe non tantum Judices dare, qui ex diſpoſitione Juris Civilis tantum ſimplicem *notionem*, non autem juriſdictionem habebant; ſed poſſe omnimodam, & *plenam* juriſdictionem alteri committere, ſive *ſubdelegare*: quod præter rationem Juris Civilis inductum eſſe notavit, & pluribus probavit Franciſcus Florens loco citato.

XVII. Ad hæc notat ibidem Florens, quod ubi Pontifices contra Juris Civilis rationem introduxerunt Judicem *a ſe* delegatum poſſe *integram* juriſdictionem alteri delegare, ſive ſubdelegare, conformiter ad alia juris principia reſponderint, appellari ab hujuſmodi *ſubdelegato* non ad Delegantem, ſed ad Summum Pontificem, juxta *L. 1 ff. Quis & a quo appelletur*: ubi dicitur, a Judice *dato* provocandum ad eum, qui dedit; ſed ab eo, cui mandata juriſdictio, non is provocandus ſit, qui mandavit, ſed is qui provocaretur ab eo, qui mandavit.

XVIII. Interim ex hoc Innocentii reſponſo, aliiſque ſubſequentium Pontificum conformibus reſponſis receptum eſt, Delegatum Pontificis juriſdictionem, vel in totum, vel in parte, poſſe delegare; atque hac in parte potiorem eſſe Delegatis Ordinariorum, immo quaſi Ordinarium reputari.

XIX. Hæc poteſtas Judici a S. Pontifice delegato idcirco delata eſt, quia ex perſona, & vice ipſius Pontificis cognoſcit, & judicat, ipſiuſque perſonam in hoc judicio repræſentat: ideoque & eidem permittitur, ut Superiores, ac Prælatos, immo & Epiſcopos ſubdelegare, &, ſi neceſſitas exigat, compellere poſſit; quin & ſententiarum executionem eiſdem demandare; eo quod in hac cauſa tamquam Pontificem repræſentans, reputetur major & ſuperior Ordinariis; ita tamen ut in coactione modum ſervet, & dignitati deferat, & perſonæ, *Cap. 11.* ※ *De offic. Jud. Deleg. & Cap. 2. eod. in 6.*

XX. Jure Decretalium nullæ ſpeciales qualitates expreſſæ reperiuntur circa perſonas judicum delegandorum a Sede Apoſtolica; ſed quilibet etiam ſimplices Clerici eo jure delegari poterant, pluraque exempla hujuſmodi delegationum occurrunt.

XXI. Cum autem id in depreſſionem Sedis Apoſtolicæ, & Ordinariorum, quibus ii Delegati ſuperiores eſſe prætendebant, cederet; Bonifacius VIII. in *Cap.* Statutum 11. *De Reſcript. in 6.* ſancivit, „ ut nullis niſi dignitate præditis, aut perſonatum obtinentibus, ſeu Eccleſiarum Cathedralium Canonicis, cauſæ auctoritate litterarum Sedis Apoſtolicæ, vel Legatorum ejus, de cætero committantur “.

XXII. Quæ Beneficia ſint hodie *dignitates*, ac pro talibus reputentur, videri poteſt *Tom. III. part. 2. ſect. 3. tit. 18. cap 2.* ubi una notatum fuit, Perſonatus hodie fere inter *ſimplicia* Beneficia reputari; unde & Zypæus *Conſult. 1. De Offic. Jud. Deleg. n. 14.* obſervat, quod licet Bonifacius hic locarit habentes *Perſonatum*, inter dignitates, & Canonicos Cathedrales, nullum tamen hic viderit deſignatum in Judicem, niſi & alia qualitas ei competierit.

XXIII. Synodus Tridentina conſiderans, „ quoniam ob malitioſam petentium ſuggeſtionem, & quandoque ob locorum longinquitatem, perſonarum notitia, quibus cauſæ mandantur, uſque adeo haberi non poteſt, hincque interdum judicibus non undequaque idoneis cauſæ in partibus delegentur, ſtatuit *Seſſ. 25. cap. 10 De Reformat.* in ſingulis Conciliis Provincialibus, aut Diœceſanis aliquot perſonas, quæ qualitates habeant, juxta Conſtitutionem Bonifacii VIII. quæ incipit, *Statutum*, & alioquin ad id aptas deſignari, ut præter Ordinarios locorum, iis etiam poſthac cauſæ eccleſiaſticæ, ac ſpirituales, & ad forum Eccleſiaſticum pertinentes in partibus delegandæ committantur. Et, ſi aliquem interim ex deſignatis mori contigerit, ſubſtituat Ordinarius loci cum conſilio Capituli alium in ejus locum uſque ad futuram Provincialem, aut Diœceſanam Synodum: ita ut habeat quæque Diœceſis quatuor ſaltem, aut etiam plures probatas perſonas, ac ut ſupra qualificatas, quibus hujuſmodi cauſæ a quolibet Legato, vel Nuntio, atque etiam a Sede Apoſtolica committantur: alioquin poſt deſignationem factam, quam ſtatim Epiſcopi ad ſummum Romanum Pontificem tranſmittant, delegationes quæcumque aliorum judicum aliis, quam his factæ, ſubreptitiæ cenſeantur “.

XXIV. Vult ergo in primis Synodus, ut Judices, quibus in partibus cauſæ delegantur a Legatis, vel Nuntiis, atque etiam a

Sede Apostolica, habeant qualitates expressas in citata Constitutione Bonifacii VIII.

XXV. Verum ultra has qualitates requirit Synodus, ut ex personis illis, quæ dictas qualitates habent, aliquæ *naminatim* designentur Conciliis Provincialibus, aut Synodis Diœcesanis, quibus & non aliis, posthac causæ Ecclesiasticæ ac spirituales, & ad forum Ecclesiasticum pertinentes in partibus delegande committantur. Unde juxta Decretum Synodi non sufficit, quod quis sit in dignitate constitutus, ut causæ ei delegari queant.; sed requiritur insuper, ut sit ad id officii speciatim designatus, seu nominatus.

Et quia secundum Synodum Tridentinam hæc nominatio deberet fieri in Synodis Provincialibus, vel Diœcesanis, solent personæ ad hoc munus delectæ vocari hodie *Judices Synodales*, quasi a *Synodo* designatæ sint in *Judices*.

XXVI. Ut designari queant requiritur quidem ut qualitatem a Bonifacio VIII. requisitam habeant: sed si constitutus in Dignitate fuerit in Judicem Synodalem designatus, ipsique causa aliqua delegata fuerit, si postmodum eam Dignitatem resignaverit, posse nihilominus in causa illa pergere; post alios notat Stephanus Vveymesius Analysi ad Constitutionem I. inter 24. Constitutiones per Concilium Tridentinum innovatas. Quia proprie non est ipsa Dignitas, aut Canonicatus Ecclesiæ Cathedralis, quæ personam ad judicandum aptam reddit; sed ideo requirit Synodus eam qualitatem, quod magis de capacitate harum personarum ex dignitate, quam obtinent, præsumatur: quæ præsumptio nullatenus diminuitur, tametsi qualitas illa postmodum illis adimatur; atque hoc casu vere, ac proprie accipi possunt hæc Synodi Tridentinæ verba: *alioquin ad id aptas*; cum satis reperiatur apta persona, quæ semel apta fuit, nec aliquid, quod ad aptitudinem in judicando conducit, amisit.

XXVII. Necessitas designationis faciendæ in Synodis Provincialibus, aut Diœcesanis facit, ut hodie cesset Decretalis Alexandri III. in *Cap.* 14. ẍ *De Offic. & potest Jud. Deleg.* qua decidītur, Successorem in Dignitate succedere in delegatam jurisdictionem, quæ facta est sub *nomine Dignitatis*, & non personæ nominatim expressæ. Nam non sufficit; ut supra monuimus, ut quis dignitatem habeat, ratione cujus Prædecessor fuit electus in Judicem Synodalem, sed necessaria est *specialis designatio* personæ.

Hinc ipsa Synodus expresse declarat, si aliquem interim ex
„ designatis mori contigerit, substituat Ordinarius loci cum con-
„ silio Capituli alium in ejus locum usque ad futuram Provin-
„ cialem, aut Diœcesanam Synodum": quibus clare innuit, successorem in dignitate nequaquam suo jure in hoc munus suo prædecessori succedere; sed opus esse nova designatione.

XXVIII. Et quidem cum hodie raro admodum Synodi celebrentur, passim usus invaluit, ut Ordinarii de consilio Capituli Judices Synodales designent: quibus & non aliis causæ in partibus delegandæ committantur.

XXIX. Nec tantum Nuntii, & Legati Apostolici restringuntur in sua delegatione ad personas juxta præscritum Synodi Tridentinæ designatas; sed & ipsi Delegati, si subdelegare velint; cum Delegatus non debeat melioris conditionis censeri, quam Delegans; uti recte advertit Vveymesius loco cit., *n.* 20.

XXX. Hoc tamen intelligendum de Subdelegato ad plenam cognitionem, & decisionem causæ. "Negari enim non potest,
„ quin (ut recte notat Vveymesius *n.* 21.) ad unum aliquem
„ particularem articulum subdelegari recte possit is, qui digni-
„ tatem non habet, dummodo de cætero sit idoneus, & lega-
„ lis: puta ad testium examinationem, ad instrumentorum col-
„ lationem, vel ad alium similem actum. Et cum per talem
„ Subdelegationem tota jurisdictio Apostolica non transferatur;
„ immo possit talis articulus expediri, absque ulla causæ cogni-
„ tione, non immerito tolerantur in exercitio illius etiam sim-
„ plices Clerici, ac personæ privatæ, quæ nullam habent di-
„ gnitatem. Quod ipsum usus, & fori praxis quotidiana testa-
„ tum faciunt".

XXXI. Advertit Zypæus in Jure novo *De Offic. Deleg. num.* 3. quod Synodus Tridentina duntaxat requirat designari in Conciliis Provincialibus, aut Diœcesanis personas, quibus *præter Ordinarios* causæ in partibus delegandæ committantur: adeoque ipsis Ordinariis (sub quibus & Officiales Episcoporum comprehenduntur) causas posse delegari absque *speciali* designatione.

XXXII. Ex quo ulterius conficitur, quod delegatio facta Ordinario sub qualitate Ordinarii, transeat ad successorem juxta citatam Decretalem Alexandri III. quia hic sufficit sola qualitas Ordinarii, quæ in successore reperitur. Itaque si Ordinariis sub qualitate Ordinariorum non expressis nominibus propriis facta sit delegatio, indubie hæc ad successorem transibit, quemadmodum Ordinarii sine ulla speciali delegatione procedunt tamquam Delegati Sedis Apostolicæ in omnibus illis causis, quæ ipsis per Synodum Tridentinam tamquam Delegatis Sedis Apostolicæ sunt commissæ: de qua delegatione latius agetur infra titulo *De exemptionibus*.

XXXIII. Ut quis possit jure specialis delegationis procedere, debet ante omnia delegationem probare; neque fides adhibenda dicenti se delegatum, nisi probet se delegatum; uti docent Canonistæ ad *Cap.* Cum in jure ẍ *De Offic. & Potest. Jud. Deleg.*

Immo sicuti mandatis Principum, quæ quis se habere asserit, credi non debet nisi *scriptis* probaverit, *L.* 1. *Cod. De Mandatis Principum*; ita nec delegato credendum nisi *litteris* suam probaverit delegationem; ostendit Fagnanus ad citatum *Cap.* Cum in jure, *num.* 7. & 8.

XXXIV. Quin ex communi Doctorum sententia, Judex delegatus ad exercitium suæ jurisdictionis procedere nequit ante præsentatas *litteras* delegatorias, uti multis relatis probat Salgado *De Protect. Reg. part.* 4. *cap.* 6. *num.* 60. ubi & *n.* 62. asserit,
„ id procedere, etiamsi sciat, facultatem sibi competere, sed
„ nondum sint litteræ præsentatæ". Conformis est hodierna praxis. Qui enim in causa appellationis impetravit a Nuntio Apostolico rescriptum delegatorium, illud Judici Synodali, cui rescriptum dirigitur, præsentat; nec ante ejus sibi factam præsentationem, & acceptationem officium Judicis aggreditur.

XXXV. Post acceptationem juxta litteras delegationis procedit, & si partem adversam citet, ipsis litteris citatorialibus copiam rescripti Apostolici inserit; ut ex ipso rescripto probetur ipsi citato auctoritas citantis: conformiter ad opinionem Glossæ in *Can.* Si Episcopus *caus.* 3. *quæst* 2. verbo *Convocari*, ubi dicitur: „ Item non valet citatio, si rescriptum Apostolicum non
„ inseritur".

XXXVI. Litteræ delegationis non tantum necessariæ sunt, ut delegationem suam Delegatus probare queat; sed insuper ut ex earum tenore auctoritatem, & potestatem suam metiri possit: Nam, ut ait Pontifex in *Cap.* 21. ẍ *De Offic. Jud. Deleg.* „ Man-
„ dati siquidem fines excedere probaretur, si quis citra formam
„ rescripti accepti præsumeret judicare". Unde delegatio ad certas personas, aut articulos extendi nequit, sed termini delegationis servandi, *Cap.* 40. ẍ *eod.*

XXXVII. Sicuti jure civili in una eademque causa sæpius plures Judices dabantur, *L.* 76. *ff. De Judic.* ita & Pontifices causas frequenter pluribus judicibus delegare soliti fuerunt, *Cap.* 21. ẍ *eod.* ubi dicitur: „ Illa quippe fuit antiqua Sedis Apostolicæ
„ provisio, ut hujusmodi causarum recognitiones duobus, quam
„ uni; tribus, quam duobus libentius delegaret; cum (sicut Ca-
„ nones adtestantur) integrum sit judicium, quod plurimorum
„ sententiis confirmatur. Mandati siquidem excedere fines pro-
„ baretur, si quis citra formam rescripti accepti præsumeret ju-
„ dicare".

XXXVIII. Et quidem si simpliciter plures delegati sint judices, unus sine altero procedere nequit *Cap.* 16. ẍ *eod.* „ Quia
„ (ait Pontifex) cum causa duobus committitur, sententia unius
„ non tenet".

XXXIX. Hoc tamen fallit, si unus alteri causam subdelegaverit, *Cap.* 6. ẍ *eod.* quia hanc subdelegandi auctoritatem a jure habet; adeoque necesse non est, ut hæc ei per rescriptum delegationis detur, uti notat Glossa ad dictum *Cap.* 6. quod jure civili non licebat. Nec enim judex datus alterum subdelegare poterat, sed cogebatur ipse judicare. Judicandi enim munus erat personale, uti monet Franciscus Florens ad titulum *De Offic. Jud. Deleg.*

XL. Cum autem sæpe contingeret, ut pluribus datis judicibus, unus eorum vel interesse nollet, vel non posset, atque ita lites expediri non possent; cœperunt Pontifices, ut facilius lites expedirentur, in suis rescriptis addere hanc clausulam: *Quid si non omnes interesse velint, aut possint, reliqui in negotio procedant; vel duo aut unus ex illis procedat*, dicto *Cap.* 21. 23. & 30. ẍ *eod.* in quibus dictarum clausularum vis explicatur. Et quidem in *Cap.* 21. §. 1. dicitur, quod si clausula tantum exprimat, *si interesse nequiverint*, & unus ex ipsis cum *possit*, *noluerit* interesse, reliqui nihilominus possint procedere.

XLI. Ulterius ostenditur in citatis Decretalibus, quod cum prædictæ clausulæ sint *conditionales*, si *interesse non possint*, *aut nolint*, non posse reliquos procedere, vel uno tantum neglecto; sed opus est, ut ante constet litteratorie, sive in scriptis eum interesse non velle, vel non posse.

XLII. Quod si non conditionaliter, sed pure & absolute ita clausula fuerit concepta, *ut omnes aut duo, vel unus sine altero procedat*; ipsorum quilibet libere poterit in causa procedere, non exspectatis conjudicibus cæteris. Censentur enim hoc casu omnes, & *singuli in solidum* delegati. Quæ formula proponitur in *Cap.* 8. *De Offic. Jud. Deleg* estque hodie frequentissima.

Solent enim passim a Nuntiis hic in Belgio designari tres Judices, idque cum clausula, ut eorum quilibet, cui rescriptum præsentari contigerit, in causa solus procedere queat.

Utiusque habet, ut nonnisi *uni* e tribus rescriptum delegatorium præsentetur; isque solus de causa cognoscat.

XLIII. Nequaquam tamen per præsentationem, quin & acceptationem rescripti ab uno Judicum factam, aliorum auctoritas ita exspirat, quin adhuc liberum sit impetranti rescriptum ad ipsos revocare, si prior vel non potuerit, vel noluerit in causa procedere; uti declarat Pontifex in citato *Cap.* 8. tametsi negotium etiam fuisset coram ipso inchoatum. Vide Zypæum, *Cons.* 1. *De Rescriptis*.

XLIV. Hoc nonnullis in hodierno stylo displicet, quod Judices designentur ad postulationem partis; ac præterea e tribus designatis electio impetranti detur, cui e tribus, quem sibi faventiorem credit, rescriptum delegationis præsentet: quod sane (ait Carolus Fevretius *lib.* 4. *De Abusu cap.* 2. *num.* 11.) nec fieri nec tolerari oportet ex ratione Jurisconsulti in *L.* 47. *De Judiciis*: „ Observandum est, ne is Judex detur, quem al-
„ tera pars nominatim petit; id enim iniqui esse exempli Adria-
„ nus rescripsit".

Quomodo Judices delegati causam instruere, sententiam proferre, ac exequi possint, aut debeant, dicetur inferius, ubi de instructione causarum, sententiarum prolatione, earumque executione speciatim tractabitur.

CAPUT II.

De Judicibus delegandis in Partibus, & non evocandis extra Provinciam.

1 *Primitus Judices delegabantur in partibus etiam remotissimis.*
2 *Ad evitanda incommoda Concilium Lateranense statuit, nullum posse citari extra suam Diœcesim ultra duas dietas.*
3 *Dietæ hic sumuntur pro dietis vulgaribus, non legalibus.*
4 *Hoc sensu dietas accepit Concilium Andegavense.*
5 *Bonifacius VIII. Constitutionem Concilii Lateranensis restrinxit ad unam dietam.*
6 *Jam pridem judicavit Synodus Nicæna conveniens esse; ut negotia terminentur in locis, ubi orta sunt.*
7 *Synodus Tridentina videtur desiderare ut causæ delegentur Judicibus Synodalibus singularum respective Diœcesium.*
8 *In Gallia, causa appellationis committenda est in propria Diœcesi.*
9 *In Belgio etiam extra propriam Diœcesim Judices delegantur, nec hoc videtur absolute repugnare Concilio Tridentino.*
10 *Juxta notorium usum Belgii incolæ non possunt trahi in judicium extra Provinciam.*
11 *Hic usus indicatur in antiquis tabulis Cortembergensibus.*
12 *Eumdem confirmat Bulla aurea Caroli IV.*
13 *Idipsum jam pridem juramento interposito promiserunt Principes Belgii.*
14 *Gravissima pœna constituta in eos, qui incolas Brabantiæ evocarent extra Brabantiam.*
15 *Aliquando exceptæ fuere causæ coram Episcopis tractandæ.*
16 *Anno 1515, civitates Brabantiæ a Principe impetrarunt, ne ulla ex causa ad Tribunalia Ecclesiastica extra Brabantiam evocari possent.*
17 *Hodie Episcopi extra Brabantiam residentes habent Tribunalia in Brabantia, coram quibus citantur incolæ Brabantiæ.*
18 *In causis spectantibus ad Curiam Romanam debent Belgæ judicari per Judices delegatos in partibus.*
19 *De hoc jure Belgarum conservando solliciti fuere Magistratus Regii in promulgatione Concilii Tridentini.*
20 *Hoc jus Belgarum etiam agnovit S. Congregatio Cardinalium interpetum Concilii Tridentini.*
21 *Scriptores etiam exteri de hoc privilegio Belgarum mentionem faciunt.*
22 *Judices* in partibus *hic dicuntur, qui in singulis propriis citatorum Provinciis delegantur.*
23 *In Hispania exemptus non potest eligere Conservatorem extra Regnum.*
24 *Rex Hispaniæ suscipit defensionem illius, qui ad Curiam Romanam extra regna Hispaniæ vocatur.*
25 *Similiter in Hispania Episcopi residentes extra regnum debent deputare Vicarios in regno.*
26 *In Gallia nullus potest citari extra regnum, sed causæ delegandæ in partibus.*
27 *Executor citans aliquem extra regnum potest super eo conveniri.*
28 *Usus Galliæ habet, ut Judices delegentur intra limites Parlamenti cujusque Provinciæ.*
29 *Ratio istius usus.*
30 *Ab hoc usu non videtur dissona praxis Belgii, & quandonam aliquis dicatur citari extra Provinciam?*
31 *An hodie Belga possit citari vigore rescripti delegatorii ultra unam dietam extra suam Diœcesim?*
32 *Nec de consensu partium causa ad judicia peregrina sive extra Provinciam deducendæ.*

I. CUM primitus Judices delegari cœperunt, sicuti omnimoda erat circa personas delegandas libertas Delegantis; ita quoque quoad locum, in quo judicium delegationis esset peragendum, nulla erat restrictio; solebantque etiam in partibus remotioribus Judices impetrari; ipsæque partes coram eis ad loca illa remotiora comparere cogebantur.

II. Verum Concilium Lateranense sub Innocentio III. advertens, quod „ nonnulli gratia Sedis Apostolicæ abutentes, litte„ ras ejus ad remotos Judices impetrare niterentur, ut reus fati„ gatus laboribus, & expensis liti cedere, vel importunitatem „ actoris redimere compellatur, statuit, ne quis *ultra duas* die„ tas extra suam Diœcesim per litteras Apostolicas ad judicium „ trahi possit „. *Cap.* ii. *De Rescriptis.*

III. Quærit Glossographus hic, num Constitutio intelligatur de *vulgaribus* dietis, quæ habentur secundum consuetudinem regionis, aut de *legalibus*, secundum quas viginti milliaria computantur pro dieta, *L.* 3. §. *D. V. S.* Resolvit autem Glossographus, quod de *vulgaribus* intelligenda sit, & ita quoque aliquando per Senatum Parisiensem judicatum fuisse, refert Choppinus *lib.* 2. *De S. P. tit.* 5. *num.* 9.

IV. Hoc sensu Concilium Andegavense 1365. a Simone Archiepiscopo Turonensi cum Suffraganeis celebratum intellexisse *dietas*, colligitur ex *Can.* 3. ubi in primis narrat, quod nonnulli in Provincia Turonensi *dietas* diversimode in casibus præmissis (id est Rescriptorum Sedis Apostolicæ) niterentur computare. Post hæc dicit: " Nos vero de communi consilio, & assensu totius „ Concilii duodecim leucas taxamus pro dieta *vulgari*, vel etiam „ *usuali* in Diœcesi Turonensi & Andegavensi: in Britannia „ vero, & Cenomania decem leucas taxamus pro dieta ".

Deinde concludit: „ Itaque reus a fine Diœcesis Turonensis, „ & Andegavensis ultra duodecim, & in Britannia, & Cenoma„ nia, ultra decem leucas per litteras Apostolicas non trahatur ".

V. Dum hic non permittunt ultra *unam* dietam, quæ 12. aut

10. leucas comprehendit a fine Diœcesis, reum in judicium trahi per Litteras Apostolicas, indubie reflectunt ad Constitutionem Bonifacii VIII. in *Cap.* Statutum *De Rescriptis in* 6. qua statutum, ut si actor, & reus ejusdem civitatis seu Diœcesis fuerint, extra ipsas causa non committatur, nec conveniatur aliquis eorumdem; nisi in duobus casibus ibidem nominatim expressis, in quibus casibus extra dictas civitatem & Diœcesim possit causa committi: *Nullus tamen* (ait) *eorum ultra* unam dietam *a fine sua Diœcesis valeat conveniri.*

Deinde addit eadem Constitutio: „ Cum autem actor & reus „ civitatum & Diœcesium fuerint diversarum, si actor in civitate „ vel Diœcesi rei Judicem habere recuset; ipsum non in sua, „ sed in alia civitate vel Diœcesi libere impetrare valeat, re„ umque trahere ad eamdem; dummodo locus (ait) ad quem „ eum traxerit, ultra *unam dietam* minime sit remotus ".

Licet ergo Bonifacius in hac Constitutione permiserit reum citari quibusdam casibus extra suam civitatem vel Diœcesim, noluit tamen eum ultra *unam* dietam a fine suæ Diœcesis citari.

VI. Conveniens esse, ut causæ terminentur ubi exortæ sunt, jam pridem judicavit Synodus Nicæna, uti refertur *Can.* 12. in Collectione Canonum sub nomine Adriani I. „ Prudentissime (in„ quit) justissimeque Nicæna, sive Africana Decreta definierunt, „ quæcumque negotia in *suis locis*, ubi *orta* fuerint, finienda ". Plures Canones idipsum præsertim in causis Clericorum, & Episcoporum adstruentes, collegit & retulit Gratianus *caus.* 3. *quæst.* 6.

VII. Unde prædicta Constitutio in quantum restringit evocationes causarum e locis, in quibus ortæ sunt, ubique recepta fuit; quin & Synodus Tridentina volens, ut habeat unaquæque Diœcesis quatuor saltem, aut etiam plures probatas personas, ac ut supra qualificatas, quibus causæ a quolibet Legato vel Nuntio, atque etiam a Sede Apostolica committantur; satis innuit, se saltem optare, ut causæ Judicibus Synodalibus singularum respective Diœcesium committantur.

VIII. Immo si Philippo Probo credamus in notis ad Glossam Pragmaticæ Sanctionis, *tit. De Causis*, §. *Statuit*, verbo *Terminentur, & finiantur, num.* 8. in Gallia debet causa delegari „ in „ Diœcesi, in qua appellatus degit, aut in ea in qua prima „ instantia fuit facta; alias appellatur ab ea Rescripti obtentio„ ne tamquam ab abusu ".

Et ex Joanne Chenu refert Carolus Fevretius *lib.* 4. *De abusu cap.* 2. *nu.* 9. „ Papa in Diœcesi, in qua lis cœpta est, atque in partibus, ubi causa in prima instantia tractari, & decidi debuit, „ Rescripto suo litem ultimo judicio dirimendam committere de„ bet; alias, si extra Diœcesim, inspecta litis origine, Rescri„ ptum dirigatur, locus erit appellationi ab abusu ".

Testaturque Choppinus *lib.* 2. *De S. P. tit.* 4. *num,* 5. quod cum a sententia Officialis Capituli Turonensis exempti esset appellatum ad Sedem Apostolicam, atque causa commissa esset duobus Canonicis Ecclesiæ Cenomanensis in Provincia Turonensi, quia tamen erat extra *Diœcesim* Turonensem, delegationem fuisse declaratam abusivam anno 1535. ac rursus in simili casu anno 1564.

Notat insuper Joannes Lucius *lib.* 2. *tit.* 4. Inquisitorem fidei auctoritate Pontificis constitutum, & a Rege admissum, non potuisse partes litigantes coram se citare, nisi esset in Regno: quia juxta SS. Canones, Rei delati extra suas Diœceses evocari non poterant. „ Itaque (ait) pronuntiatum est, eum, qui ab ejus„ modi evocatione velut ab abusu provocasset, recte atque ordi„ nate provocasse ".

IX. Licet Synodus Tridentina (uti dictum est) optare videatur, ut causæ a judicibus in suis respective Diœcesibus ubi ortæ sunt, definiantur; ideoque prædicta praxis Regni Galliæ a mente Synodi non videatur difformis: non apparet tamen, quod Synodus absolute statuerit, ut causæ in aliqua Diœcesi ortæ tantum delegentur judicibus *ejusdem Diœcesis*, atque hac in parte restrinxerit Constitutionem Bonifacii VIII. Cum enim eam derogationem non exprimat, credit Zypæus *Consult.* 1. *De Offic. Jud. deleg.* Synodum Tridentinam hac in parte juri antiquo non derogasse; posseque consequenter Judices etiam aliarum Diœcesium delegari, intra terminos tamen a Bonifacio VIII. constitutos; id est, non ultra *unam* dietam extra Diœcesim, præsertim in secundis, & tertiis instantiis: quod & notoriæ praxi Belgii consonat.

X. Verum hæc ita nihilominus limitanda sunt, ut causæ semper intra Provinciam maneant; nec Belgæ prætextu cujusvis delegationis extra patriam in judicium trahantur; puta Brabantus extra Brabantiam litigare cogatur.

Hoc enim notorio, & vetusto usu receptum est, & Principum Diplomatibus cautum, immo & a Principibus interposito etiam juramento Belgis promitti solitum, ut Belgæ extra patriam seu Provinciam in judicium trahi non sinantur.

XI. Et quidem in antiquissimis illis Tabulis, quas anno 1312. Joannes Dux Brabantiæ condidit Cortenbergæ, ac inde Tabulæ *Cortenbergenses* vulgo vocantur, studiose inculcatur, ut subditi & Incolæ per judices *indigenas*, eo loco quo forum sortiuntur, secundum cujusque civitatis leges judicentur, interposita fide de non permittendo, ut quis adversus ea faciat. Verba latina reddita sunt: *Cunctis jus postulantibus judicia reddi faciemus per Scabinos; aut eos, quibus judicare incumbit, usque uti secundum proposita negotia forum sortiuntur, nimirum unicuique secundum jus civitatis suæ, nec adversus hoc faciemus, aut fieri patiemur, & si quid elucidandum, aut mutandum incidet circa leges, id semper fiet adhibito consilio bonorum virorum hujus regionis. Quæ omnia fide, & jurejurando nostro, tactis sacrosanctis Evangeliis, promittimus per nos, & successores nostros firma & stabilia fore, atque curaturos, ut ab aliis observentur.*

Extant hæ tabulæ *part.* 1. *edict. Brabant. lib.* 2. *tit.* 1. *cap.* 2.

1 XII. Dein-

XII. Deinde eodem libro *tit.* 2. extat privilegium Caroli IV. vulgo *Bulla aurea*, ejusque iterata confirmatio, qua Duci Brabantiæ conceditur, ne ullibi gentium extra propriam regionem Brabantis diem dicere, aut litem intendere quis ausit.

XIII. Ad hæc jam pridem promiserunt Principes, etiam juramento interposito, perpetuo firmum, & stabile fore, ne alter alterum extra Provinciam in jus vocet; ut habetur in læto Introitu Joannæ Ducissæ Brabantiæ de 3. Januar. extatque citata part. 1. Edict. Brabantiæ, *lib.* 2. *tit.* 1. *cap.* 4. læτus Introitus Antonii Ducis Bra-

XIV. Extat ibidem *cap.* 6. lætus Introitus Antonii Ducis Brabantiæ, quo idem articulus auctior promittitur, addito insuper promisso, severitatem pœnæ (videlicet perditionis corporis, & bonorum, *Verbeuren syn lif ende syn goed*) in contravenientes, se nulli moderaturum.

XV. Addit tamen exceptiones paucas intuitu Jurisdictionis ecclesiasticæ, nimirum in causis testamentorum, pactorum antenuptialium, eleemosynarum, & bonorum ecclesiasticorum.

Cum enim olim tres causarum species ad Audientiam ecclesiasticam Leodiensis, vel Cameracensis Episcopi deduci possent, videlicet de testamentorum validitate, de pactis antenuptialibus, & rebus in pios usus donatis, seu per amortizationem subductis sæculari potestati (uti *parte* 3. *tit.* 2. *cap.* 1. 2. *&* 3. ostensum est) etiam primitus indultum fuit, ut his ex causis coram illis Episcopis extra Brabantiam comparere deberent.

XVI. Verum anno 1515. Deputati Civitatum Brabantiæ diserte a Principe stipulati sunt, ne municipes, vel incolæ Brabantiæ ulla ex causa ad Tribunalia ecclesiastica evocari possent, aut Jurisdictionem vicinorum Episcoporum agnoscere, nisi per Delegatos in Brabantia residentes, & jus dicentes; uti habetur in Additione 2. ad lætum Introitum Caroli V. *art.* 3. Verba sunt: *Dat de onder saten onses voorschreven landts van Brabandt in den Bisschopomme van Luycke ende Camericke, buyten den selve Lande van Brabandt ghelegben, voo't Geesteliicke gherichte, niet en sulle moghen vvorden betoghen van heuren persoonen oft goeden, die in onsen voorschreven Lande van Brabandt ghelegben oft geseten zyn: Maer dat die inde Gheestellicke Hoven der selver Bisschoppen binnen den lande van Brabandt gestelt, getoghen sullen vvorden ten rechte alsoo langhe als de selve Geesteliicke Hoven in den selven onsen lande van Brabandt liggen sullen*; Id est: Ut subditi dictæ nostræ ditionis Brabanticæ in Diœcesibus Leodiensi, & Cameracensi, extra dictam Brabantiæ Provinciam coram Tribunali ecclesiastico, nec ratione personæ aut bonorum in dicta nostra Brabantiæ Provincia sitorum, conveniri possint, verum quod ad Curias Ecclesiasticas dictorum Episcoporum intra Brabantiam constitutas in jus vocabuntur, donec dictæ Ecclesiasticæ Curiæ in præfata Brabantiæ nostra Provincia exterint.

XVII. Hæc cautio solemni Principis juramento firmata, ad hanc diem religiose custoditur. Hinc Archiepiscopi Mechliniensis, & Cameracensis, item Episcopus Namurcensis per suos Officiales in Brabantia residentes, & pro tribunali sedentes jus dicunt municipibus, & incolis Brabantiæ: neque extra Brabantiam in causis etiam mere ecclesiasticis unquam citare præsumunt, ☞ uti judicavit Senatus Brabantiæ contra Archidiaconum Condromi in Ecclesia Leodiensi 10. Martii 1700. qua una declaravit similem Officialem sive judicem debere *fixam* habere residentiam in Brabantia, & insuper debere esse *perpetuum* sive non revocabilem ad arbitrium Prælati seu judicis extra Brabantiam residentis; ut ita Brabanti nullatenus dependerent a judice extra Brabantiam reſidente. Integra sententia extensa exhibetur in appendice monumentorum sub *litt.* B.

Similis sententia ab eodem Senatu lata fuit die 26. Augusti 1720. contra Archidiaconum Hasbaniæ, quoad Officialem, & Tribunal Ecclesiasticum Patriæ Ultramosanæ, hujus Senatus jurisdictioni subjectæ; qua sententia declaratur; „ Que le Tribunal de „ la Hesbaye au Pays d' Outremeuse doit être *permanent*, que „ les personnes qui le composent y doivent tenir *fixe* résidence, „ & que tous les Actes jurisdictionels exercez au contraire sont „ nuls & sans effet; interdisant à tous sujets de Sa Majesté d' „ y déferer, à peine qu'il sera pourvû à leur charge „. Annectitur in appendice monumentorum sub *litt.* C. ☜

XVIII. Nec Episcopos dumtaxat hisce in partibus non residentes, debere per Judices in patria residentes judicare; sed & Curiam Romanam, & Romanum Pontificem, tam in causis ad ejus cognitionem in prima instantia spectantibus, quam per appellationem ad ipsum devolutis, debere per Judices in partibus delegatos judicare: nec municipes, aut incolas Brabantiæ, seu laicos seu ecclesiasticos vi litterarum Sedis Apostolicæ extra Brabantiam evocari posse, Belgis, ac præsertim Brabantinis jam pridem omnino persuasum fuit.

☞ Planissimum etenim est regulam *de non evocando*, non solum in prima, sed & in secunda, & ulteriori instantia locum habere: respuunt enim Belgæ quæcumque extera judicia.

Hinc & litteris *Placeti*, quas Nuntii, & Internuntii in Belgio residentes super eorum commissione Pontificia a Principe humiliter postulant, semper sollicite inter cætera cavetur nominatim, *qu' ès causes d' appel, d' évocation, commission, ou autres in délèguera* in partibus, & non hors *desdits Pais*.

Similiter in expeditione aliarum litterarum *Placeti* super quibusvis Bullis aut Rescriptis summa cura ab immemoriali tempore inseritur expressa clausula, & conditio; quod usus Bullæ aut Rescripti non aliter impetranti concedatur, quam ea lege, quod si super eo ulla quæstio moveatur, ea in *possessorio* instituenda, & terminanda sit coram Senatu Provinciæ, atque in *petitorio* coram Ecclesiastico Judice ordinario *in Provincia residente*, & in casu appellationis aut alias, coram Delegatis etiam *in Provincia* seu *partibus*, *residentibus*.

Hinc cum Daniel Ludovicus *de Fraye* vigore *Rescripti appellatorii* citari curasset Mariam Magdalenam *Clerin* Brabantiæ incolam, coram Officiali Gandensi, in tertia instantia: sustinens regulam *de non evocando*, ad primam instantiam limitari: supremus Brabantiæ Senatus ad instantiam dictæ Magdalenæ præcepit præfato Danieli a citatione, & processu coram Officiali Gandensi instituto plane desistere, per Sententiam de die 18. Decemb. 1713. quod & rursus idem Senatus ordinavit per sententiam latam die 22. Decembris 1714. quoad processum institutum coram Officiali Iprensi inter Joannam *de Proost*, & Ægidium *van Mieldert*: binæ Sententiæ annectuntur sub littera *D.* ☜

XIX. Quam solliciti Magistratus Belgici, ac notanter Brabantini, ne quid huic patrio juri detractum esse videretur, per promulgationem Concilii Tridentini in Belgio, intelligitur ex Notis in ejusdem Concilii Decreta per Magistratus Regios appositis.

Ad *cap.* 8. *Seſſ.* 13. quo decernitur, ut causæ Episcoporum, cum pro criminis objecti qualitate comparere debeant, coram Pontifice Maximo referantur, ac per ipsum terminentur, „ speciatim Brabantini observarunt, hac ratione subditos extra „ Patriam fore trahendos, quod directo adversatur indulto Summorum Pontificum, Leonis & Clementis, & Constitutionibus „ Suæ Majestatis, & Illustrissimorum ejus Prædecessorum, qui „ non sine gravi ac prægnanti causa id concesserunt ".

Rursus ad *caput* 5. *Seſſ.* 22 „ Quod statuitur de cognitione „ adhibenda in dispensationibus, cum hac cautione accipiendum „ esse monetur, ne subditi hac occasione *extra Provincias* suas „ evocentur ".

Denique ad *cap.* 10. *Seſſ.* 25. dicunt: „ Quod statuitur, designandas esse personas aliquot præter Ordinarium, quibus causæ ecclesiasticæ in partibus delegandæ committantur, sic accipiendum monent Brabanti, ne hac occasione subditi extra pa- „ triam evocentur ".

Scimus autem Concilium Tridentinum in Belgio promulgatum esse cum expressa clausula, Salvis vetustis, ac inveteratis privilegiis & juribus patriæ; quemadmodum latius in Prolegomenis ostensum fuit, ideoque & hoc jus hactenus inconcussum permansit.

XX. Hoc Belgarum privilegium etiamnum post Concilium Tridentinum agnovit S. Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum 23. Junii 1615. Propositum enim fuit Sacræ Congregationi nomine Alberti Archiducis, Belgii Principis, per Philippum Masium ejusdem Principis in Curia Romana Oratorem; *Cum in Burgundiæ, Brabantiæ, & Flandriæ, ac aliis Belgii partibus dominio Alberti Archiducis Austriæ subjectis, inter alia Archiepiscoporum, & Episcoporum synodalia statuta ex immemorialibus consuetudinibus Concordatis, & Privilegiis notoriis earumdem partium, hucusque in viridi tentum, & observatum sit, omnium incolarum, coram exteris Judicibus nullatenus evocabilium, causas præsertim appellatorias, Judicibus Synodalibus Patriæ dumtaxat committi, & nihilominus inter alias nuntiorum Apostolicorum Belgii facultates, insertum asseratur indultum, easdem causas generaliter committendi, cognoscendi; ideo per Philippum Masium, pro eodem Alberto hic residentem, quæritur, an per dictas facultates Nuntiorum Apostolicorum hic annexas, possit dictis Statutis, & Privilegiis aliquatenus derogatum censeri, juxta cap. 20. Seſſ. 24. De Reformat.*

Huic propositioni hoc responsum repositum fuit; *Sacra Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, facto prius verbo cum Sanctissimo D. N. Paulo PP. V. respondit Sanctissimi & Patrum dicti Concilii intentionem non fuisse, nec esse, Statutis, & Privilegiis hujusmodi derogare: firma tamen, ac alias in reliquis illæsa permanente dicti Capituli 20. Seſſ. 24. dispositione. Romæ 23. Junii 1615. Signatum, S. Cardinalis Lancelottus dictæ Congregationis Præfectus.*

Ex his elucet, etiam ex sententia S. Congregationis, Synodum Tridentinam noluisse per Decreta sua tametsi generaliter expressa, derogare speciali, & immemoriali Belgii consuetudini de non evocando: cujus consuetudinis, & juris etiam exteri Scriptores, tamquam de re notoria meminere.

XXI. Ludovicus Guicciardinus Italus, in generali Belgii descriptione, ait: Pontifex „ nullius omnino prætensionis, vel cor- „ rectionis prætextu, quemquam hominem, sive is Ecclesiasticus „ sit, sive Laicus, evocare potest extra Provincias. Unde si „ quid forte occurrat, oportet ut mittat, vel hic deputet Com- „ missarios, qui de prætensa causa cognoscant ". Vide etiam Choppinum *lib.* 2. *De S. P. tit.* 4. *num.* 8. ubi ejusdem juri meminit.

XXII. Igitur Judices in *Partibus* hic dicuntur, qui in unaquaque Provincia delegantur: neque sufficeret, eos in ipsa Diœcesi delegari, si Diœcesis se extra Provinciam, & patriam rei vel appellati extenderet; sed deberet in ea parte Diœcesis causa committi, quæ intra Provinciam continetur.

XXIII. Eodem jure uti Regem Catholicum in Regnis Hispaniæ, late probat Salgado De Supplicat. ad Sanctissimum *part.* 2 *cap.* 11. refertque *n.* 97. „ generale consultum supremi Consilii „ Regii, quo dispositum stat, exemptum non posse eligere Conservatorem *extra hæc Regna Hispaniæ*, ne naturales horum „ Regnorum molestentur, nec conveniantur extra Regnum ".

XXIV. Quin & *num.* 83. tradit Principem, & Senatum posse evocatum ad Curiam Romanam defendere, ne extra Regna Hispaniarum extrahatur: „ tamquam (ait) hoc sit Regis proprium „ munus & *Regale* Officium, ne subditi tali molestia oppriman- „ tur: maxime cum Clerici, Ecclesiasticæque personæ, cives re- „ putentur, sintque pars populi & membra Reipublicæ tempo- „ ralis, ad quorum protectionem simul tenetur Princeps ".

XXV. Addit denique *num.* 101. „ Et ex identitate rationis, „ aliisque motivis, & inconvenientibus vitandis similiter decre- „ tum fuit per Senatum Supremum *in Decreto* 25. *inter impressos*, quod Episcopi Regni Arragonum habentes loca sibi subjecta in hoc Regno Hispaniæ, Vicarios constituant in illis co- „ ram quibus naturales conveniantur ".

XXVI. Apud

XXVI. Apud Gallos nullum poſſe extra Regnum conveniri, ſeu citari, uno conſenſu teſtantur Regni illius Pragmatici: aſſeritque Coppinus *lib.* 2. *De S. P. tit.* 4. *num.* 8. Politicis ſan„ ctionibus poſteriorum temporum, Romana Sedes tenetur ſu„ premam illam ſacrarum litium cognitionem demandare Gallis „ Eccleſiarum Præfectis ".

XXVII. Et Rebuffus ad Concordata *tit. De Cauſis*, dicit; „ Quando quis citatur extra Regnum, practica eſt, ut ille ab „ abuſu appellet ad Senatum, qui illum abuſum in hoc Regno „ reformat .... Et vidi judicari, ut *executor* intimari poſſit, „ & citari tanquam pars: quia pars extra Regnum citari non po„ teſt, ſic judicatum fuit anno 1534. die 15. Febr., in hoc Se„ natu, contra executorem cujuſdam Abbatis in Sabaudia reſidentis.

XXVIII. Quin uſus Regni Galliæ habet, quod non ſufficiat Judices committi in Patria & Diœceſi; ſed inſuper ut ſint intra limites & Juriſdictionem Parlamenti, cui ipſe reus eſt ſubjectus; teſtaturque Lucius in ſua collectione Placitorum, " a Pontificii „ diplomatis executore velut abutente, recte provocari, ſi de „ rebus Curialis dictionis extra eam datus fuerit ". Confirmat dein idipſum per Arreſtum de anno 1491. quo Parlamentum declaravit abuſivam executionem reſcripti delegatorii, quod ii, quibus Pontifex executionem mandaverat, extra Curiæ ditionem dati eſſent.

XXIX. Eumdem uſum latius adſtruit, & nonnullis Parlamentorum Arreſtis confirmat Carolus Fevretius *Lib.* 4. *De Abuſu cap.* 2. *numer.* 10. Rationem illius uſus allegans, quod in cauſis in Curiis Eccleſiaſticis tractandis, poſſint multa intervenire, quæ cogant litigantes recurrere ad Curias Parlamentorum, vel pro interdicto de nihil innovando, aut attentando, vel ut recipi queant tamquam appellantes ab abuſu; quod haud ſine difficultate, longa mora, aliiſque incommodis fieri poſſet, ſi hi Judices delegati eſſent ſub juriſdictione alterius Parlamenti, quam ſub quo ipſi litigantes domicilium habent.

XXX. Neque ab hoc uſu Galliæ diſſona apparet praxis Belgica: nam & hic in Belgio pro limitibus Provinciæ, ſeu Patriæ limites in hoc puncto reputari videntur, intra quos ſupremus Senatus Principem repræſentans continetur: ut tum extra Patriam, ſive Provinciam citari, vel conveniri dicantur, dum citantur, ſeu conveniuntur ad locum alteri Senatui ſive Parlamento ſubjectum. E contrario autem dicuntur citari in Patria, ſive Provincia, modo locus, Judicii ſit intra terminos ſupremi Senatus, ſub quo domicilium habet citatus; tametſi reipſa, & proprie loquendo, locus, ad quem citatur, ſit alterius Provinciæ, ab ea in qua citatus moratur: puta ſi e Flandria quis citetur Mechliniam: licet enim Mechlinia, & Flandria ſint diverſæ Provinciæ, nihilominus, quia habent idem ſupremum Parlamentum, quoad præſentem articulum pro eadem Provincia reputantur.

XXXI. Diſtrictus Parlamenti ſive Provinciæ late admodum ſe aliquando extendit; adeo ut etſi intra limites Provinciæ quis citaretur, nonnunquam tamen ultra *unam* dietam extra ſuam Diœceſim in judicium provocaretur: quo caſu, licet non poſſet excipere contra eam citationem eo titulo, quod extra Provinciam evocaretur, poſſet tamen excipere, quod contra Conſtitutionem Bonifacii VIII. evocaretur ultra *unam dietam* extra ſuam Diœceſim; cui Conſtitutioni per Jus Belgarum de evocandis extra Provinciam, nullatenus in hoc puncto eſt derogatum.

☞ XXXII. Gallis quoque adeo odioſa ſunt peregrina judicia, ut nec partes poſſint extra Regnum etiam conſentientes judicio contendere, & cauſas ſuas ad exteros Judices deferre (*a*).

Unde inter obſervationes ad quoſdam articulos per Legatos Sedis Apoſtolicæ Patribus Concilii Tridentini propoſitos legitur hæc obſervatio; „ Caput, quod incipit *Cauſæ criminales*, non „ placet; adverſatur enim (inquiunt) antiquiſſimo juri Regis, & „ Eccleſiæ Gallicanæ privilegiis, quibus cavetur, ne quis *etiam* „ *volens* extra Regnum a quoquam ex quacumque caſuſa in jus „ vocari, nedum condemnari poſſit „. Leguntur hæ obſervationes in libello, cui titulus: *Memoires pour le Concile de Trente*.

Idipſum & habet praxis Belgii, ut nec de conſenſu partium extra Provinciam cauſæ tractari queant: legiturque anno 1700. 3. Decembris Conſilium Brabantiæ caſſaſſe Sententiam latam in Curia Romana ſuper Canonicatu Eccleſiæ Collegiatæ de Kerpen, licet utraque pars in Curia Romana ſuper dicta cauſa fuiſſet conteſtata, judicemque agnoviſſet, neque ſuper incompetentia ut privilegio patriæ excepiſſet: contendebat enim Officium Fiſcale nec partes poſſe derogare juribus, aut privilegiis patriæ, vetantibus cauſas exortas in Brabantia extra Brabantiam ventilari, & terminari. Sententia hæc exhibetur in appendice monumentorum ſub *litt. E.*

Idem quoque obtinet in ſecunda & ulteriori inſtantia, quia neque in his adverſus patriæ juratas leges ullatenus admittitur per partium, coram Judice, conteſtationem; licet voluntariam, juriſdictionis prorogatio. Ita judicatum a Brabantiæ Senatu die Maji 1716. per Sententiam latam inter Iſabellam Franciſcam *Peronne* & Robertum *Vander Schuren*; quæ hic annectitur ſub *litt. F.* circa proceſſum inſtitutum vigore *Reſcripti appellatorii* coram Officiali Ruremundenſi, qui etiam jam inde Sententiam interlocutoriam in cauſa tulerat. ☜

(*a*) De Judicibus delegandis *in partibus* erudite & fuſe dictum eſt in notis Cleri Gallicani Commentariis, *tom.* 7. *col.* 1433. 1434. &c.

CAPUT IV.

De Arbitris.

1. *Arbiter interdum accipitur pro Judice ordinario, vel Arbitro juris.*
2. *Frequentius pro Arbitro ex compromiſſo electo.*
3. *Unde dicantur* compromiſſarii *&* recepti?
4. *Quid compromiſſum?*
5. *Auctoritas Arbitri dependet ex compromiſſo; nec illud egredi poteſt.*
6. *Hinc nec coram Arbitro inſtitui poteſt reconventio.*
7. *Poteſt tamen Arbiter cognoſcere de connexis, & ſine quibus cauſa in compromiſſo comprehenſa determinari nequit.*
8. *Arbiter procedere non poteſt; niſi conſtet de compromiſſo.*
9. *An compromiſſum debeat eſſe in ſcriptis?*
10. *Sententia Arbitri ſine prævio compromiſſo an per conſenſum ſubſequentem poſſit validari?*
11. *Compromitti poteſt in unum, vel plures.*
12. *Si in plures fuerit ſimpliciter compromiſſum, uno abſentem etiam per contumaciam reliqui procedere non poſſunt de Jure Civili.*
13. *Secus obtinet de Jure Canonico.*
14. *Quid moribus circa hunc articulum ſit receptum?*
15. *An compromiſſum recte fiat in duos cum poteſtate aſſumendi tertium in caſum diſſenſus?*
16. *Compromiſſo ſolet inſeri pœna; & quandonam hæc debeatur?*
17. *An ſolutione pœnæ liceat a compromiſſo recedere?*
18. *An compromiſſa hodie fieri poſſint interpoſito juramento?*
19. *De Jure Civili non poteſt in Judices ordinarios compromitti ut Arbitros.*
20. *Poteſt tamen de Jure Canonico; & quæ ratio diverſitatis?*
21. *Poteſt utroque jure compromitti in Judices tamquam Arbitratores.*
22. *Arbitrator non eſt proprie Arbiter, nec forma judiciali procedit.*
23. *Judices ſe interponentes, ut Arbitratores agunt tantum partes amicabilium compoſitorum.*
24. *Præcipue urgenda eſt concordia; dum cauſa eſt dubia; & quomodo hac in parte peccare poſſint Judices urgendo partes ad concordiam in caſu non dubio.*
25. *Improbandum quod Judices tantum cogitent de concordia poſt factas expenſas.*
26. *Hodie frequenter in eamdem perſonam compromittitur tamquam Arbitrum, & Arbitratorem:*
27. *Leges non admittunt appellationem a ſententia Arbitri.*
28. *Id ſcopo introductorum Arbitrorum eſt conſonum.*
29. *Mores hodierni admittunt reductionem a ſententia Arbitri.*
30. *Hæc reductio habet vim appellationis quoad effectum ſuſpenſivum.*
31. *Etiam a ſententia Arbitri nulliter lata reducitur.*
32. *Ad quem a ſententia Arbitri fiat reductio.*
33. *Reductio adinſtar appellationis fieri debet intra decem dies.*
34. *In Brabantia facta poſt viginti dies non habet effectum ſuſpenſivum.*
35. *Licentia reducendi debet a Curia Regia peti per libellum.*
36. *Ob nimis facilem reducendi licentiam, Arbitria hodie ſolent eſſe ſine effectu.*
37. *Quid remedium ut per Arbitria litibus finis imponatur.*

I. ARBITER aliquando ſumitur pro Judice ordinario, ut in *L.* 6. *Cod. De Poſtulando*; & quandoque pro eo, qui de jure eligitur, dum Judex recuſatur ex cauſa ſuſpicionis; quem Doctores communiter vocant *arbitrum juris*, de quo infra titulo *De Appell. & Recuſat.*

II. Frequentius vero accipitur pro eo, qui eligitur a partibus ex compromiſſo conventionali; & in hac ſignificatione ſumitur ſub titulo Decretalium *De Arbitris*, uti & titulo Codicis *De receptis Arbitris*, & Digeſtorum *De Receptis, qui Arbitrium receperunt*.

III. Hi Arbitri ſubinde etiam vocantur ſimpliciter *compromiſſarii*, *Leg.* 41. *ff. eod.* eo quod litigantes in eum *compromittant*. Recipiunt enim & promittunt invicem litigantes ſtare ſententiæ Arbitri *communi* conſenſu electi; qui & *recipit* ſe pronuntiaturum: & inde dicti ſunt *recepti*.

IV. Partium autem conventio vel conſtipulatio, qua promittunt utrimque ſe velle ſtare deciſioni electi Arbitri, dicitur *compromiſſum*: & uti recte notat Rebuffus in tractatu *De Arbitris Gloſſ.* 2. compromiſſum eſt illa ſimultanea partium de ſtando arbitrio promiſſio.

V. Et quidem cum Arbiter auctoritatem judicandi, vel dicendi a lege non habeat, ſed ex partium dumtaxat conventione ſive compromiſſo; ideo omnis ejus auctoritas ex ipſo compromiſſo deſumenda eſt. Unde ait Juriſconſultus in *L.* 32. §. 15. *De Receptis, qui arbitrium*, &c. " De officio Arbitri tractanti„ bus ſciendum eſt, omnem tractatum ex ipſo compromiſſo ſu„ mendum: nec enim aliud illi licebit, quam quod ibi, ut effi„ cere poſſit, cautum eſt: non ergo quodlibet ſtatuere Arbiter „ poterit, nec in re qualibet, niſi qua re compromiſſum eſt, & „ quatenus compromiſſum eſt ".

VI. Quare interrogatus Innocentius III. utrum coram Arbitris reconventioni ſit locus, reſpondit ", quod licet in judicio „ convenientem reconvenire valeatis (*a*), qui coram Judice „ con-

(*b*) Reconventio eſt actio qua petitur aliquid alteri, qui antea poſtulabat; D. de Henricour, *Loix Eccleſ.* part. 1. pag. 92. colon. 1. num. 2. contendit reconventionem locum non habere in Galliis, niſi ſit exceptio reſpectu petitionis, Vide Conſuetud. Pariſienſ. *art.* 106.

,, conveniatur ; coram Arbitris tamen reconvenire non potest : cum Arbitri (ait) judicare non valeant, nisi de iis tantum, super quibus in eos extiterit compromissum ". *Cap.* 6. X *De Arbitris.*

VII. Hæc nihilominus intelligenda sunt de iis, quæ omnino distincta sunt ab iis, super quibus compromissum est. Si enim aliquid emergat dependens a principali negotio, recte de eo Arbiter cognoscit. Hinc dicit Pontifex ; quod Arbitri eam de restitutione cognoscere queat, si coram eis *incidenter* mota fuerit, *Cap.* 9. X *De Restit. in integ.* Similiter super *interesse*, tametsi in compromisso non expressum, pronuntiare potest Arbiter, citata *L.* 32. §. 5. Immo, uti communiter docent Interpretes, potest Arbiter de iis cognoscere, sine quibus causa decidi non posset; quæque ipsi causæ adeo connexa sunt, ut, ni una de cidantur, causæ plena decisio haberi nequeat. Vide Tuldenum ad Codicem *tit. De receptis Arbitris.*

VIII. Interim cum auctoritas Arbitri petenda, & mensuranda sit ex forma compromissi, primum de ipso compromisso constare debet, antequam Arbiter procedat. ,, Compromissum autem aut submissum in Arbitros debet scribi (ait Damhouderus in *Praxi Rerum Civil.* 204.) ac tum scriptum illud debet authenticari per aliquem judicem, Notarium, Tabellionem, Graphiarium, aut per aliam similem personam publicam, idque præsentibus testibus, quia Arbiter secundum hoc fundamentum, ad conscriptam illam, & acceptam auctoritatem debet instituere, ac producere suum processum, ac eam conscriptam facultatem nullo modo excedere ".

IX. Immo dicit Rebuffus in tract. *De Arbitris*, *art.* 1. *Gloss.* 2. *num.* 10. ,, Oportet quod probetur arbitrium per litteras, alioquin judex semper procedere poterit ,,. Vide notas Nicolai Tuldeni ad citatum locum Damhouderi ; item ad *cap.* 208. ubi monet opinionem Rebuffi apud nos non servari.

X. Observat quoque Antonius Faber ad Codicem *lib.* 2. *tit.* 38. *Defin.* 1. ,, Et si valere non potest Arbitrorum sententia, quam nostri *laudum* dicunt, si non præcedat compromissum : si tamen sententiæ litigatores consenserint, hactenus confirmabitur, ut valeat in vim pacti, sive expressus, sive tacitus consensus intervenerit ".

XI. Compromitti potest, tam in unum, quam in plures ; tam æquali, quam inæquali numero ; quod posterius tamen est convenientius ; ut in casu dissensus major pars decidat, *L.* 17. §. 6. *ff. eod.*

XII. Si in plures simpliciter sit compromissum, uno eorum absente, reliqui procedere nequeunt : quia non videretur servari forma compromissi, quæ in plures concepta est, & ita deciditur in *L.* 18. *ff. eod.* Idque procedet, licet per legitimam citationem, ut adesset, interpellatus probetur; uti notat Faber loco citato, *Defin.* 3. Nam quod dici solet, contumaciam esse pro præsentia, tunc verum est, cum agitur de præjudicio contumacis, non alterius, cui contumaciam alterius nocere non oportet, ut in proposita specie ; quia tertius ille absens potuisset forsan, si adfuisset, alios trahere in suam sententiam, & quod notandum, noluit compromittere nisi in *tres*, & hac forma, & non alia compromissum a Partibus conclusum fuit.

XIII. De Jure Canonico ex speciali Constitutione Bonifacii VIII. in *Cap.* 2. *De Arbitris in* 6. contrarium obtinet ; ut nimirum, si unus e tribus Arbitris legitime citatus, & cessante legitimo impedimento absit, possint reliqui duo negotium examinare, & libere definire, ,, sicut possent eo præsente, nec volente cum iis in unam sententiam concordare : ut sic ipsius absentia præsentia repleta divina, eum reputari faciat pro præsente ".

Hanc suam Constitutionem videri contrariam Legibus haud diffitetur ; ait enim: *Licet Lex civilis aliud innuere videatur.*

XIV. Hac Juris Canonici Constitutione nos uti testatur Simon a Groenevvegen *De Legib. abrog. ad L.* 18. *ff. De Receptis qui arbitr.* &c. item Simon Van Leeuvven in Censura Forensi, *part.* 1. *cap.* 17. *num.* 9. citans ibidem Costalium ad *L.* 17. *ff. eod.* qui tamen de hac inter jus Civile, & Canonicum differentia hic loquens, dicit : ,, quod in eo genere quæstionis sumus, in quo jus utrumque in suo foro servari debeat, Civile in Civili, Canonicum in Canonico, cum talia salutem animæ non contingant ".

Subdit quoque ibidem Costalius : ,, Item, quemadmodum jure Civili requirimus, ut omnes Arbitri sententiæ ferendæ adsint ; idem fere dicitur in Actis, quæ ad instruendam litem fiunt, ut ea expediri non possint, nisi præsentibus omnibus Arbitris : ideo ex tribus Arbitris acceptis duo non possunt recipere testes, & interrogare ; ut Curia Parisiensis censuit ",

Illud equidem expeditum apparet, decisionem juris Canonici non habere locum, si in plures compromissum sit, non simpliciter, sed adjecta conditione, ut *simul omnes* in cognoscendo, & judicando intersint, uti recte observat Tuldenus ad Damhouderum in *Praxi Rerum Civil. Cap.* 212. *litt. D.*

XV. Si in duos simpliciter compromissum sit, hique inter se dissentiant; tacite id actum videtur, ut tertius ab iis eligatur, cujus auctoritati pareatur, *L.* 17. §. 6. *ff. eod.* At si in duos compromissum sit hac addita expressa cautione, *ut si dissentiant*, *tertium assumant*, dicit jurisconsultus in citata *L.* 17. §. 5. ,, puto tale compromissum non valere; nam in assumendo possunt dissentire ". At hac juris Civilis subtilitate explosa, hodie contrarium servatur, suntque hæc compromissa usitatissima. Rebuffus loc. cit. *n* 7. item Mornacius ad citatam *L.* 17. & Zypæus in Notitia juris Belgici, *tit De Arbitris*, notat, nihil per mores frequentius, quam ut eligantur duo Arbitri, & his detur auctoritas assumendi tertium non suspectum in casum dissensus; quod & probari in *Cap.* 61. X *De Appellat.* recte ibidem reflectit Zypæus.

XVI. Solent compromissa fieri pœna interposita ; si Arbitrio non obtemperetur, *L.* 11. §. 2. *L.* 12. & 13. *ff. De Receptis*, &c. Hæc autem pœna persolvenda est a non obtemperante Decreto, seu *laudo* Arbitri, vel comparere nolente coram Arbitro electo: perinde enim est, non pareat quis sententiæ, an, ne ea feratur, impediat, *L.* 2. *Cod. De receptis Arbitris*, & *L.* 27. §. 4. & *L.* 30. *ff. eod.*

XVII. Si pœna simpliciter inseratur compromisso, quo nihil frequentius moribus nostris, in æstimandis emptionum prætiis in arbitrium boni viri collatis, ea persoluta libere a compromisso receditur : secus, si adjecta sit cum clausula, manente compromisso ; quia tunc iis qui compromisso stare renuit, in pœnam incidit, & nihilominus compromisso stare jubetur ; Andreas Gail, *lib.* 1. *Observat.* 150. *num.* 14.

XVIII. Aliquando etiam interposito jurejurando Arbitros fuisse assumptos, constat ex *L.* 4. *Cod. eod.* illudque vocatur ibidem *sanctissimum arbitrium.*

Postmodum autem Justinianus *in Novella* 82. *cap.* 11. ,, Sancimus de cætero nullum fieri omnino judicem *arbitralem*, & cum *jurisjurandi* cautione judicare: Ne (ait) ex hoc in perjurium invitum incidant homines propter judicum ignorantiam pejerare compulsi : sed omnino qui Judicem, aut judices eligunt, cum pœna eligant eos, quatenus partes ad invicem coeant, & necessitatem habeant aut contentæ esse judicio ; aut si retractare voluerit alter, det mulctam, & si licentiam habeat discedere reus ab iis, quæ judicata sunt, & ad aliud venire auditorium; nostris judicibus, si aditi fuerint, exigentibus mulctam, & iis qui eam jussi sunt accipere, restitui præparantibus.

Hanc Justiniani Ordinationem non fuisse ubique receptam, & semper observatam constant ex *Cap.* 2. & 9. X *De Arbitris*, ubi Arbitriorum cum interposito juramento mentio fit : eamque distinctionem inter jus Civile, & Canonicum observat Damhouderus *cap.* 204.

☞ Sed notandum quoque est, Tribunalia Ecclesiastica multis abusibus XII. & XIII. sæculo jam fuisse referta, atque inter alios invaluisse in illis contra veterem Ecclesiæ disciplinam juramenta: quam rem plurimi deplorarunt, optaruntque ut a judiciis Ecclesiasticis hæc frequentia juramentorum exularet, & nonnisi ex gravissimis causis juramentum admitteretur, ut sic & periculum perjurandi, & assumendi nomen Dei in vanum cessaret. ☜

Non desunt Interpretes, qui docent, prædictam Justiniani Constitutionem de Arbitris tantum, & non de litigantibus loqui, uti monet Zypæus in iure novo *tit. De Arbitris*, additque : Adeoque *jurata* compromissa *in dies* fiunt.

XIX. Arbitri quacumque forma assumpti nullam accipiunt proprie dictam jurisdictionem, quam privati dare nequeunt ; unde nec proprie *judices* sunt : sed compromissarii privato partium consensu, ad eorum controversias decidendas assumpti. Immo inspectu jure Civili, judices ordinarii in Arbitros assumi nequeunt, *L.* 9. §. 2. *ff. eod.* cui consonus apparet *articulus* 23. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, qui inhibet Consiliariis, ne munus compromissi suscipiant causarum in Senatu motarum, aut verosimiliter movendarum, sine consensu Cancellarii, & Senatus.

XX. Jure Canonico tamen etiam in ipsos judices compromitti posse, constat ex *Cap.* 7. X *De Arbitris*, & *Cap.* 21. X *De Præbendis*. Credit Janus a Costa in summario tituli Decretalium *De Arbitris*, hoc de jure Canonico receptum esse, quia ipsa judicia Ecclesiastica cœperunt ab *arbitrio*, & more Arbitrorum primum jussi sunt Episcopi judicare, *L.* 7. *Cod. de Episcop. Aud.* & supra *tit.* 1. *cap.* 2. notavimus.

Nonnulli autem credunt, referente A Costa ibidem, hanc decisionem juris Canonici occasionem habuisse ex *Novella* 86. Justiniani : ex qua potest judex esse honorarius arbiter, vel *mediator*, id est, ut loquuntur, *Arbitrator*, & amicabilis compositor.

XXI. Quidquid sit, hoc sat constat, judices ordinarios posse se interponere, etiam in causis coram se pendentibus, tamquam mediatores, ut partes ad concordiam inducant.

Quin & in ipsos judices tamquam *Arbitratores* compromitti posse, dicit Antonius Faber ad Cod. *lib* 2. *tit.* 38. *Definit.* 2. ,, In Præsides, & Senatores non magis (ait) compromitti potest tamquam in *Arbitros juris*, quam in quemlibet alium judicem ordinarium : cum sint & ipsi judices ordinarii. Sed tamquam in *Arbitratores*, & benevolos ; ut vocant, compositores compromitti haud dubie potest ". Et ita judicatum in Senatu Sabaudiæ anno 1591.

XXII. Neque enim *arbitrator* est proprie dictus *Arbiter*, qui more judicis causam discutit, & definit, partesque judicis subit ; uti notat ex Corasio Diodorus Tuldenus ad titulum Cod. *de receptis Arbitris* : additurque, quod quidem præter Compromissarium alium Arbitrum Jus agnoscat, sed qui proprie non est Arbiter, nec ut talis de lite cognoscit, verum ad cujus existimationem moderationemque aliquid in contractibus partes referunt. ,, Porro (ait Tuldenus) amicabilis contendentium conciliator non definit ipse litem, sed ejus finiendæ consilium modumque suggerit ipsis contendentibus. Nec nego (pergit Tuldenus) hunc quoque Arbitrum vocari, sed nego judicem esse, verum proxenetam transactionis esse affirmo ".

Hactenus ex Tuldeno allegata videntur diserte expressa in *L.* 13. §. 2. *ff. eod.* ,, *Recepisse* autem arbitrium videtur (ut Pedius *lib.* 9. dicit) qui judicis partes suscepit, finemque se sua sententia controversiis impositurum pollicetur. Quod si (inquit) hactenus intervenit, ut experiretur, an in consilio suo vel auctoritate discuti litem paterentur, non videtur arbitrium recepisse ".

Hic manifeste distinguitur a proprie dicto *arbitrio*, qui se simpliciter interponit, ut experiatur, an litem finire posset ; qui uti notat ibidem Dionysius Gothofredus, *arbitrator* dicitur,

XXIII. Igi-

XXIII. Igitur dum Judices se interponunt, ut suggerant, proponantque litigantibus media, & consilia concordiæ, arbitratores seu amicabiles compositores dici possunt, non Arbitri: nec dubium, quin officium Judicis nonnumquam exigat, ut conentur partes ad concordiam aliquam, & transactionem inducere; uti recte monet Damhouderus in *Praxi Rerum Civil. cap.* 199. testaturque, quod ,, in supremo Mechliniensi Consilio frequenter utantur, ut partes mittant ad Commissarios, ut illas audiant, causas ipsarum coram discutiant, & disputent, & eas si quomodo poterunt, amice concordent. Et si eas nullo modo concordare poterunt, saltem utrique partium seorsum, & secrete omnes difficultates causarum prudenter aperient, ut inter spem & metum fluctuantes, persuasionibus citius ad concordiam conducantur. Sin pertinaciter sanis consiliis acquiescere nolint, rerum eventum, & sententiam futuram expectent. Atque hoc pii ac Christiani Judicis officium quivis Judex exequi, & peragere potest, ne dicam debet, in quocumque statu res etiam & causæ consistent, si materia difficultatis plurimum contineat, & judicis sententia pronuntianda anceps videatur “.

XXIV. Monet autem ibidem *num.* 3. ut reflectat Lector ad finalem clausulam verbis supra relatis adjectam: *Si materia difficultatis plurimum contineat, & judicis sententia pronuntianda anceps videatur.* ,, Quia (ait) si processus in jure conclusus, visitatus, & diligenter examinatus esset, atque ex eo examine Judex certe cognosceret utrius partis causa esset potior, & justior; eo casu non debet partes ad concordiam inducere, & pertrahere: id enim si faceret, alterutri parti magis favere videretur, quod ab animo judicis procul abesse convenit; sed eo casu debet jus dicere, & justitiam æquiori parti adjudicare, citra omnem favorem, & de concordantia apud neutram partem, nec semel hiscere “.

Multa quoque tradit Nicolaus Tuldenus ad *cap.* 206. Damhouderi *litt. M.* contra Judices, qui videntes partem unam habere justam causam, nihilominus eam ad concordiam, & aliquid de suo jure remittendum incitant; ut vel hoc pacto alteri parti faveant.

XXV. Hoc non minus reprehendendum, quod Judices frequenter de excitandis partibus ad concordiam non cogitent, nisi postquam jam omnes pene litis expensæ factæ sunt, ipsisque nihil amplius ex lite lucrandum superest; & quando ob factas expensas fere impossibilis, aut admodum difficilis redditur concordia. Hoc animadvertisse videtur Damhouderus, qui loco citato, *n.* 4. dat hoc pium omnibus judicibus monitum: ,, Sed hoc (ait) omnibus judicibus ex Christiana charitate velim esse familiare, ut quoties coram ipsis ullus processus intentatur, partes per se, aut per alios concordatas curent, si possint priusquam ad odiosas, ac voracissimas lites descendant. Id enim facientes, non tantum pii Judicis, sed etiam veri, an sinceri Christiani hominis officium referunt, Apostolicam doctrinam sequuntur, & ad Christi Servatoris nostri, ac pacifici exemplum se componunt, & id imitatione exprimere curant “.

XXVI. Communiter hodie fit, ut partes se in unam eamdemque personam submittant; tamquam *arbitratorem*, & *arbitrum*; ,, hoc est, ut in causis controversis unus & idem induat utramque personam, & Arbitri & arbitratoris: sic ut si partes consiliis, rationibus, & amicis pacificationibus concordari poterunt, id primo scilicet curet; sin id non valebit, Arbitrum agat, & rem omnem juris ordine peragat “: ait Damhauderus *cap.* 204. *num.* 8. in *Praxi Rerum Civil.* additque: ,, Atque hoc geminum officium Arbitratoris & Arbitri, in uno mihi videtur admodum laudabile amplectendum “.

XXVII. De sententia Arbitri ex compromisso jure perfecto aditi, appellari non posse sæpe rescriptum est (ait *L.* 1. *De receptis Arbitris.*) ,, Quia nec judicati actio inde præstari potest: & ob hoc ipsum pœna invicem promittitur, ut metu ejus a placitis non recedatur. Et in *L.* 27. §. 2. *ff. eod.* Stari autem debet sententiæ Arbitri, quam de re dixerit; sive æqua, sive iniqua sit: & sibi imputet, qui compromisit. Nam & Divi Pii rescripto adjicitur “*: Vel minus probabilem sententiam æquo animo ferre debet.*

XXVIII. Hinc communi calculo concludunt Interpretes, de Jure Civili a sententia Arbitri ex libero partium consensu assumpto appellari non posse; sed ejus sententiæ omnino esse standum; quod & scopo introductorum Arbitrorum omnino consonum apparet; nimirum, ut ope Arbitrorum lites citius ac minoribus expensis terminentur, & a forensi strepitu tandem ipsi litigantes eximantur, & omnibus jurgiis finis imponatur.

XXIX. Unde deplorat Tuldenus, quod consuetudo id perperam mutaverit. Moribus enim passim invaluit, ut Arbitrorum sententia provocari, sive (ut ajunt) *reduci* queat: idque exemplo *arbitratorum* inductum apparet; de quibus legitur in *L.* 76. *ff. Pro Socio*, ,, quod ad boni viri judicium redigi debeat; etsi nominatim persona comprehensa sit, cujus arbitratu fiat “.

,, Hodie praxis statuit, & servat (ait Rebuffus) quod semper recurratur ad arbitrium boni viri, ubicumque Arbiter inique arbitratus est. Et hoc, sive cum adjectione pœnæ erat electus, sive non: & sic non fit hodie differentia in hoc Regno, in quo passim recurritur ad arbitrium boni viri, quomodocumque Arbiter inique arbitratus fuerit; & sive Arbiter, sive arbitrator, sive amicabilis compositor, & quocumque nomine vocitatus fuerit “. Hæc ille in *Tract. De Arbitris*, *art.* 1. *gloss.* 3. *num.* 7. Quod & Praxi Belgicæ conforme est, Zypæus in *Notitia Juris Belg. tit. De Arbitris.*

XXX. Hæc provocatio, quia non est proprie a sententia, non solet vocari appellatio, sed *reductio*, scilicet ad arbitrium boni viri: quamvis reipsa, inspectis hodiernis moribus, ab appellatione vix differat. Quare monet Rebuffus loco citato, *glossa* 8. *num.* 30. quod sententia Arbitri pendente reductione maneat omnino in suspenso, & sine executione, æque ac sententia Judicis pendente appellatione: quia (ait) hæc reductio vim habet suspensivam, sicut appellatio.

XXXI. Quare etiam sicuti moribus nostris a quacumque sententia judiciali, quantumvis *nulliter* lata, debet provideri per appellationem, neque informari potest per viam (ut ajunt) *nullitatis*; ita quoque obtinuit, ut simili modo per reductionem debeat infirmari sententia arbitralis, quamvis nulliter lata; uti observat Antonius Faber loco citato, *Definit.* 6. Eadem ratione Rebuffus in *tractatu De Arbitris*, *art.* 1. *gloss.* 8. postquam *num.* 28. dixisset, in Rota aliquando dubitatum, an in causa reductionis ad arbitrium boni viri sit lis contestanda, quia per appellationem officium Judicis imploratur; mox tamen dicit *n.* 29. ,, In Francia tamen hæc dubitatio non fit; quia per *appellationem* recursus fit, & omnia quæ in causa appellationis requiruntur, & in hoc recursu servari solent “.

XXXII. Hæc reductio in Gallia fit ad Judicem ordinarium, id est, ad eum, in cujus territorio pars habet domicilium; & sic is regulariter erit Judex, qui in causa fuisset Judex sine compromisso. Late Rebuffus loco citato, *gloss.* 10.

Idipsum in Germania obtinere testantur Gail *lib.* 1. *obs.* 149. & Mynsingerus *Cent.* 2. *assert.* 61.

In Brabantia reductio fieri solet immediate ad supremum Senatum, uti notat Zypæus in Notitia Juris Belgici, *tit. De Arbitris*: refertque Hubertus Loyens in Tractatu de Curia Brabantiæ, *cap.* 15. inter causas, de quibus Senatus Brabantiæ est Judex, reductionem a *laudo* Arbitrorum, dicens: ,, Ad cognitionem Senatus jure quoque pertinet omnis reductio a sententia Arbitri ad arbitrium boni viri “.

Ex Ordinationibus tamen hujus Curiæ, *art.* 487. potest reductionis causa committi judicibus ordinariis, ubi expedire videbitur. Verba articuli sunt: *De materien van reductien sullen by onsen Raede tem Landerechte moghen gecomittert vvorden, als sy bevinden sullen soo te behooren.* Id est: Reductionem causæ poterunt Senatui nostro in patrio Tribunali committi, cum sic expedire videbitur.

XXXIII. Cum reductio sit quædam species appellationis, ex communi Interpretum opinione debet fieri intra decem dies adinstar appellationis; uti notat Damhouderus in Praxi Rerum civilium *cap.* 213. & ita servari in Francia dicit Rebuffus loc. cit., *gloss.* 8. *num.* 6. Una tamen monens, quod si dolo, vel per sordes quis prætendat se enormiter læsum, possit intra 10. annos impetrare Litteras Regias restitutionis; quemadmodum in aliis contractibus id licet.

XXXIV. Ex Ordinationibus Curiæ Brabantiæ, *art.* 488. reductio ad hanc Curiam effectum suspensivum non habet, nisi facta sit intra 20. *dies* a lata sententia arbitrali: post annum vero nulla reductio admittenda. *Dat egeen materien van reductien effect van suspensie hebben en sullen, ten sy dat die reductie versocht is binnen tvvintigh daghen naer d'uytspraeke gedaen, ende egheen reductien en sullen ontfangen, oft geadmittert vvorden naer den jaere dat d'uytspraeke gedaen sal syn.* Id est: Ut nulla reductionis causa suspensionis effectum sortiatur, nisi dicta reductio intra vigesimum a prolata sententia diem impetretur. Elapso vero post sententiam anno, nulla reductio recipi aut admitti poterit.

XXXV. Ut reductio fiat, debet per libellum a Curia facultas reducendi impetrari; quod & innuit citatus articulus Ordinationum Curiæ Brabantiæ, dum dicit reductionem non habere effectum suspensivum, nisi *petita sit* intra 20. dies, *Die reductie* versocht *is*.

XXXVI. Conqueritur Busius, ad Legem primam *De Arbitris*, quod malo more eadem reductio in nonnullis Belgicis Curiis facile, & plerumque sine ulteriori causæ cognitione concedatur. Et sane etiam concedi solet, tametsi pœna compromisso adjecta sit, & reductioni expresse renuntiatum sit: nam & adversus hanc renuntiationem restitutio datur, & reductio admittitur: uti late deducit Rebuffus loco citato, *glossa* 5. & 8. ibi notans, omnes pene cautelas, quæ pro roboratione Arbitriorum fuere jam pridem observatæ, amplius non valere. Adeo ut hodie vis Arbitriorum pene totaliter sit enervata: ipsaque compromissa magis ad augendas quam ad extinguendas lites hodie servare videantur: Cum tamen teste Jurisconsulto in *L.* 37. *ff. eod.* non differendarum litium causa, sed *tollendarum*, ad Arbitros eatur.

XXXVII. Ad hæc finalia verba reflectens Mornacius ad *L.* 36. *ff. De Receptis qui Arbitrium*, &c. ait: ,, Notandus textus. Sed quia nec satis arctum arbitralis sententiæ vinculum esse compertum est ex quotidianis experimentis, inventa est & hæc alia ratio tollendarum litium: nempe ut statim atque terminata sunt negotia ab Arbitris, litigantes coram eis transigant apud Tabelliones, id est & contestationes, quæ factæ ab iis fuerunt, & judicium quod ab Arbitris latum est, transactionis obice perpetuo muniant; nihilque amplius pateat, tantillumve emineat, præter contractum, quem omnium esse fortissimum ideo voluit Constitutio Regia anni 1561. “

Et ne adversus transactionem forsan restitutio petatur ex capite prætensæ læsionis, atque hinc rursus litibus initium detur, solet transactionis confirmatio a Senatu peti.

T I T U L U S S E X T U S.

DE MINISTRIS CURIÆ ECCLESIASTICÆ.

C A P U T P R I M U M.

De Assessore.

1 *Hodierni Officiarii seu Ministri Curiæ Ecclesiasticæ demum instititui cœperunt, quando in forum Ecclesiasticum intravit stylus fori civilis.*
2 *Origo & conditio horum Ministrorum potissimum ex jure civili petenda.*
3 *Officium Assessoris jam pridem apud Romanos notum fuit; & unde nomen Assessoris?*
4 *Assessores etiam dicti fuerunt Consiliarii.*
5 *Apud Romanos Magistratus Assessoribus utebantur.*
6 *Error in judicando cur Assessoribus, non Magistratibus imputaretur.*
7 *Assessores reputabantur quasi judices, & ideo multis privilegiis gaudebant.*
8 *Erant immunes a tutelis, & onere indictionis.*
9 *Si absentes læsi essent, restituebantur in integrum.*
10 *Assessores apud Romanos accipiebant salaria sua ex publico.*
11 *Olim omnes majores Magistratus sibi Assessores assumere poterant; hodie soli Principes supremi.*
12 *Hodie Assessores Principum constituunt Parlamenta, & Consilia eorum.*
13 *Inferiores Magistratus habere solent suos Secretarios, vel Graphiarios vices Assessorum supplentes.*
14 *Præter hos Officiatos consulere consueverunt Advocatos, qui locum Assessorum suppleant.*
15 *Nonnumquam Magistratus tenentur judicium istorum Advocatorum in pronuntianda sententia sequi.*
16 *Exemplo Magistratuum Civilium Judices Ecclesiastici cœperunt Assessores sibi assumere.*
17 *Sæculo XIII. moris fuisse assumere Advocatos in Assessores in Curiis Ecclesiasticis, probat Synodus Cantuariensis.*
18 *Nonnulli Judices Ecclesiastici in gravamen partium sine causa assumebant Assessores.*
19 *Decretum Bonifacii VIII. occasione hujus abusus evulgatum.*
20 *Quis dicatur Assessor in hoc Decreto Bonifacii?*
21 *Bonifacius vetat assumi Assessorem a Judice*, nisi eo indigeat.
22 *Potest tamen semper assumere, modo id fiat sine gravamine partis.*
23 *Quandonam Judex censeatur fraudulenter assumere Assessorem ex mente Bonifacii?*
24 *Potest assumere Judex, si indigeat, Assessorem etiam cum gravamine partis.*
25 *Hodie Judices Ecclesiastici, qui non sunt professione jurisperiti, solent Assessorem assumere.*
26 *Ex Constitutione Leonis X. Judices in neutro jurium graduati tenentur Assessorem assumere, una etiam parte tantum requirente.*
27 *Judex licet professione Jurisperitus, & in jure graduatus, potest Assessorem ad gravamen partis assumere, si eo indigeat.*
28 *An Judex indigeat vel non, Bonifacius relinquit conscientiæ ipsius Judicis.*
29 *Unde hodie Judices de causa assumendi Assessorem nulli nisi soli Deo rationem reddere debent.*
30 *Judex delegatus ob suam insufficientiam hodie non potest recusari.*
31 *Potest recusari Assessor tamquam suspectus.*
32 *Permittit Bonifacius Judici, ut Assessori competens salarium ad onus partium assignet.*
33 *Quæ de jure in assignatione salarii consideranda?*
34 *Quid hodie obtineat circa salarium Assessorum, qui in Assessores assumuntur, vel pro* judice consuluntur.
35 *In Curiis Ecclesiasticis jura Assessoris solent esse taxata.*
36 *Interdum Assessor recepit jura Judicis, nullo honorario Judici relicto.*
37 *Convenit ut Judex per se examini causæ intersit tametsi Assessore utatur.*

I. DUM circa sæculum XII. cœperunt in Tribunalibus ecclesiasticis causæ more, & stylo forensi instrui, & secundum Legum etiam Civilium rigorem examinari, & decidi, una in his Tribunalibus invaluere Officiarii, & Ministri fori civilis; atque ad exemplum Officiatorum, & Ministrorum jurisdictionis civilis iisdem pene legibus institui, & ordinari, uti recte notavit Carolus Loyseau tractatu *De Officiis, lib. 5. cap. 6. num.* 33. dicens vice fundamenti in hac materia tenendum esse, quod Officia fori ecclesiastici iisdem juribus & regulis regantur, quibus Officia sæcularia: *Aussi il faut tenir* (ait) *pour maxime, que les Offices de la Justice Ecclesiastique gardent & retiennent le même droit, & les mêmes regles de la Justice temporelle*. Id est: Unde tamquam axioma habeatur, quod Officia fori ecclesiastici idem jus, easdemque regulas cum foro sæculari observent, & teneant.

II. Unde si quis noscere velit Ministrorum seu Officiatorum Curiæ ecclesiasticæ originem, & naturam, quin & eorum munus, & officium, necnon regulas, quas observare debent, eam notitiam ex jure civili fere haurire debebit; atque investigare, quæ fuerint aut sint hujusmodi Ministrorum apud civiles Magistratos munia & leges. Atque hinc facile quoque intelliget, ex foro civili in forum ecclesiasticum hæc esse introducta, postquam hoc forum ad normam istius regi cœpit, & causæ ad præscriptum non tantum Canonum, sed & ipsarum Legum civilium instrui & decidi.

III. Notum jam pridem fuit officium *Adsessorum*; ita dictorum, quod Magistratibus *adsidere* in causarum examine, & decisione solerent. „ Omne officium Adsessoris, quo juris studiosi „ partibus suis funguntur, in his fere partibus constat; in cogni- „ tionibus, postulationibus, libellis, Edictis, Decretis, epistolis " inquit Paulus Jurisconsultus in *L. 1. ff. de Officio Adsessorum*.

IV. Dicuntur & Consiliarii, utpote qui consiliis propriis Magistratus in decidendis & tractandis causis juvare debebant, *L. 7. Cod. eod.*

V. Licet enim jure Romanorum Judices Legum peritiam habere debeant, atque munus judicandi *per se* obire teneantur *Novella 60. & 82.* tamen Magistratus hac scientia non debebant esse instructi; uti ipse etiam Justinianus indicat in dicta *Novella 82. cap. 2.* & manifeste supponit *L. 2 ff. Quod quisque juris in alterum statuerit*, &c. ubi dicitur: " Si Adsessoris imprudentia „ jus aliter dictum sit, quam oportuit, non debet hoc Magi- „ stratui officere, sed ipsi *Adsessori* ".

VI. Cur non debeat Magistratui officere, rationem allegat ibidem ex Cujacio *lib. 23. observat.* 40. Dionysius Gothofredus: „ Adsessor pro Jurisperito agit, & scientiam juris præstare de- „ bet: Præter vel Præses non item. Et plerumque nec Jurispe- „ ritus est, sed vir militaris ex nobiliori quadam familia, qui „ arma potius callet, quam leges; quod & hodie in iis, qui „ Ballivi, sive *Seneschalli* dicuntur, usu venit ".

Idipsum jam pridem observavit Theodorus Balsamon ad *Can.* 5. Carthaginensem, dicens: *Magistratus seu qui præsunt judicibus, non coguntur Leges exacte scire, ut qui in multis aliis magnis occupationibus versentur; & propterea si per imperitiam sententiam ferant, eis venia datur. Eorum autem Assessores, si contra Leges ferant sententiam, puniuntur. Dicit enim Lex in* lib. 7. tit. 3. cap. 24. *dolum Magistratus requirimus. Si enim per imperitiam Assessoris aliter judicatum fuerit, non facit injuriam Præses seu Magistratus, sed qui ei fert auxilium. Et est probabilis quidem ratio. Magistratus enim propter eam, quæ dicta est, causam, non insimulantur: Judices autem, quorum est proprium munus judicare, si contra Leges fecerint, tenentur ac si dolo fecissent, secundum Legem, quæ dicit: Imperitia negligentiæ æquiparatur; & rursus: Dolum quis facit, qui perfecte nescit, quod se scire profitetur.*

VII. Assessorum illorum non exigua erat apud Romanos dignitas, multisque erant privilegiis decorati. Cum enim eorum consiliis omnia apud majores Magistratus agerentur, quasi Judices & Magistratus erant: hincque administrantium Provincias socii atque participes, & *quædam uniuscujusque portio* videri dicuntur in *L. Omnis Codic. Theodos. De iis, quæ administrantibus*, &c.

VIII. Et quidem Assessores tamquam qui vices judicum subirent, ipsisque Provinciarum Præsidibus, & Magistratibus assisterent suis consiliis continuo, immunes erant a tutelis, & ab omni indictionis onere, non solum dum in officio erant, sed & eo deposito, *L. 11. ff. De Offic. Assess.*

IX. Similiter si dum hujus Officii causa in Provinciis agerent, & a patria abessent, interea in aliquo læsi essent, damnumve in Patria accepissent, restituebantur in integrum, *L. 37. & 38. ff. Ex quibus causis majores*, &c. quia Reipublicæ causa abesse censebantur.

X. Et quod amplius est, ipsi Adsessores non secus ac ipsi Magistratus salaria sua ex *publico* accipiebant, *L. 4. ff. eod.* Unde & titulus Codicis *De Annonis & Capitatione administrantium vel* Assessorum, &c.

XI. Olim major quivis Magistratus sibi Assessores adoptabat, ut Præfectus Prætorio, Præses, Proconsul, Prætor, publico eis constituto salario, *L. 11. Cod. De Adsessoribus*. Hodie solum Principes, & qui Provinciis præsunt, & liberæ civitates eos assumunt in consilium, ait Antonius Perezius ad tit. Codicis *Assessoribus num.* 1.

XII. Hi hodie dicuntur Consiliarii Principis, constituuntque ipsa hodierna Principum Parlamenta & Consilia; quæ etiam, tamquam Principum Assessores, omnia sua publicant, & enuntiant sub nomine Principis, ipsoque Principis sigillo utuntur.

XIII. Inferiores Magistratus hodie suos habere solent Secretarios, vel Graphiarios (de quibus infra) qui plerumque sunt Jurisperiti, & in negotiis forensibus aliquatenus instructi. Hi tamquam quidam Magistratuum Adsessores causis instruendis & agendis, ac decidendis Magistratibus assistere consueverunt: præsertim quia cum hi Officiarii perpetui sint, Magistratus autem fere ubique temporales in negotiis instructiores esse solent. Quare & omni-

omnibus sat persuasum est, a capacitate & diligentia ejusmodi Officiatorum bonum regimen, & causarum justam directionem plurimum dependre.

XIV. Præter hos Officiatos, quorum consilio passim Magistratus utuntur, in negotiis dirigendis, & causis instruendis, consulere quoque consueverunt Advocatos, seu Jurisperitos: qui iis in causis vicem Assessorum supplent, utpote, qui in judicando suis consiliis quasi adsident, quidve edicere aut pronuntiare debeant, præscribunt. Unde Advocati, qui a Magistratibus super decisionibus causarum consuluntur, vulgo dicuntur consulere *pro Judice*; quod consilia ipsorum sint adinstar judiciorum.

XV. Licet enim tales Advacati nullam habeant jurisdictionem, neque sententiam suo nomine proferre queant; nihilominus his Advocatis potiori jure ipsa sententia adscribenda, quam Magistratibus: quia Magistratus, qui frequentius Juris scientia non sunt instructi, judicium Advocatorum illorum sequuntur. Immo ex Edicto de ann. 1693. tenentur Magistratus subalterni in Brabantia ex sententia Advocatorum pronuntiare.

XVI. Exemplo Magistratuum civilium cœperunt & ipsi Prælati, quibus jure vel ordinario, vel delegato judicandi auctoritas competebat, in causis tractandis, & decidendis Assessores, adsciscere; præsertim postquam Causæ ecclesiasticæ tractari incœperunt more forensi; atque non amplius ex æquo & bono more Arbitrorum, sed ex rigore Juris in foro ecclesiastico procedi consuetum fuit. Sæpius enim contingebat, ipsos Prælatos, aliosve, quibus auctoritas judicandi vel jure proprio, vel delegato competebat, scientia illa forensi aut parum esse instructos, aut illis majoribus, & gravioribus negotiis occupari, quo minus forensibus illis, quæ multum sæpe temporis requirunt, implicari possent, aut convenire.

XVII. sæculo XIII. moris fuisse, ut in Tribunalibus ecclesiasticis assumerentur Advocati in Assessores, patet ex Synodo Cantuariensi anno 1295. *Can.* 27. ubi dicitur: “Ad Advocatorum consilium in interloquutoriis, & sententiis in Consistorio prænotato (Episcopali) ferendis, de *consuetudine* Curiæ supradictæ (Episcopalis Cantuariensis) a Judice, seu Præsidente recurritur,,.

Hinc manifestum est, non fuisse novum in Curia Cantuariensi ad consilium Advocatorum im sententiis ferendis recurrere; sed jam illud *de consuetudine* eo tempore fuisse servatum, Advocati autem hi ibidem vocantur & *Assessores*.

XVIII. Quamquam non sit improbandum, quod Prælati disceptationum forensium peritia haud instructi, vel gravioribus negotiis impediti, in causis tractandis, & decidendis Assessores sibi assumant; hoc tamen improbandum, in gravamen partium sine justa causa, ut Advocatis, aliisve faveatur, Assessores etiam plures nonnumquam adsciscì.

XIX. Huic abusui occurrere volens Bonifacius VIII. in *cap.* 11. §. Assessorem *De Rescriptis in 6.* statuit, “Assessorem autem, ut quandoque faciunt aliqui fraudulenter (nisi eo indigeat, quod conscientiæ relinquatur ejusdem) sibi nequaquam adjungat: alioquin de suo proprio providere teneatur eidem. Si autem indigeat, ipsum neutri parti suspectum assumens, ei, de competenti salario provide moderando ab eo, faciat a partibus communiter provideri,,.

XX. “Est autem Assessor (ait Archidioconus ad hoc Capitulum) is, quem ille, qui potestatem habet judicandi, sibi associat, ut sibi in causa assideat, vel assistat, seque ad causam recte decidendam instruat,,. Atque de officio ejus remittit ad titulos Digestorum & Codicis *De Offic. Assessoris*; ut vel inde appareat, nec Archidiaconum dubitasse, quin officium Assessoris de quo hic agitur, & in Tribunalibus ecclesiasticis hodie est vulgatum, ex Jure civili originem habuerit; & ex hoc jure de officio Assessoris sit statuendum.

XXI. In primis itaque Bonifacius dicit, quod delegatus Judex a Sede Apostolica non debeat assumere Assessorem, *nisi eo indigeat*. Ad quæ verba reflectens Glossographus quærit: “Utrum Delegatis indistincte permissum sit assumere Assessores sive Consiliarios, posito quod ipsi Delegati sint sufficientes ad decidendum dubia? Et respondet, quod non, nisi necesitas exigat, Ideo (ait) si Delegatus sit negligens, quia dixit, quod non vult studere ideo quia non recipit aliquid a partibus, hoc non debet facere; quia si sit sufficiens, non debet in gravamen partium assumere Assessores vel Consiliarios, qui salarisabuntur a partibus,,.

XXII. Recte addit Glossographus hæc finalia verba, *qui salarisabuntur a partibus*. Nec enim prohibetur Judex delegatus indistincte & pro suo arbitrio assumere Assessores sive Consiliarios, nisi in quantum hæc assumptio vergit in gravamen partium. Unde in sua Constitutione dicit Bonifacius, quod si Delegatus sibi adjungat Assessorem, quo non indiget, *de suo proprio teneatur providere eidem*.

XXIII. Deplorat Pontifex, quod quidam contrarium faciant *fraudulenter*, hoc est sibi Assessorem adjungant, quo non indigent. *Fraudulenter*, inquit Glossographus, “vel ut partes gravent, vel alteram earum; vel ut amicis serviant, vel ut lucrum percipiant, vel participent,,.

XXIV. Vetat autem Bonifacius a Judice delegato Assessorem assumi, addita hac cautione, *nisi eo indigeat*: quo manifeste indicat, Judicem Assessorem sibi posse adjungere, *si eo indigeat*: puta, “quia forte non est peritus ut convenit, ad universa puncta causæ ruminanda: vel quia variis suis negotiis, vel infirmitate corporis impeditur,,: uti ibidem exponit Glossographus.

XXV. Ex capite non sufficientis peritiæ solent hodie Judices delegati, qui professione non sunt Jurisperiti, nec consequenter forensium disceptationum peritiam profitentur, Assessores assumere, ex quorum consilio & directione causas instruant, & decidant.

XXVI. Immo Leo X. in Constitutione, que incipit, *Regimini universalis Ecclesiæ*, 10. Bull. Rom. declaravit §. 9. “Judices autem, & Conservatores a Sede Apostolica deputati, si in altero Jurium graduati non fuerint, Assessorem partibus non suspectum, ab ipsis partibus, vel earum altera requisiti, assumere, & secundum ejus relationem judicare teneantur,,.

XXVII. Et licet sint professione Jurisperiti, & in utroque vel altero Jurium graduati, si tamen se directioni, aut decisioni causarum revera credant insufficientes, aut non satis suæ peritiæ ob causarum difficultatem, & gravitatem fidant, vel aliis majoribus negotiis ita sint occupati ut hisce vacare nequeant, poterunt & hi vel pro integra causæ directione, vel saltem pro ejus finali decisione Assessorem assumere, prout & hodie frequenter Judices, etiam professione Jurisperiti, atque in Jure graduati assumunt.

XXVIII. Utrum autem Judex *Assessore indigeat*, & utrum sit causa sufficiens eum sibi adiungendi expensis partium, ex citata Constitutione *conscientiæ* ipsius Judicis assumentis relinquitur. Ex quo concludit Glossographus, “quod Pars non possit referre quæstionem Judici delegato, scilicet dicendo, quod Assessore non egeat. Cum enim hoc *conscientiæ relinquatur* ipsius, ergo soli Deo, & nulli alli Judici vel cognitori,,.

XXIX. Conformiter ad hanc expositionem glossæ Judices ecclesiastici hodie sibi Assessores assumunt ex solo conscientiæ dictamine, nec ipsis super sufficientia causæ assumptionis a partibus in foro externo quæstio moveri potest. Caveant tamen, ne Assessores plures, aut non necessarios in gravamen partium; puta ut amicis aut familiaribus lucrum procurent, vel eorum sibi favorem, aut amicitiam concilient assumendo, rationem reddere debeant ei, qui conscientiæ cognitor est & judex.

XXX. Cum Judex delegatus ob suam insufficientiam possit, immo & debeat sibi Assessorem assumere, recte hic observat glossa marginalis, quod licet Judex delegatus non sit sufficiens, propter hoc non possit recusari; quod & hodiernæ praxi est conforme.

XXXI. Addit Bonifacius VIII. in sua Constitutione, quod si Judex delegatus Assessore indigeat, *ipsum neutri Parti suspectum assumat*.

Hic rursus notat glossa, “quod Consiliarius vel Assessor possit recusari ut suspectus, licet non habeat jurisdictionem: quia Consiliarius posset inducere Judicem ad judicandum pro Parte adversa,,. Quod vel tunc indubie præcipue locum habet, quando Judices Juris peritiam non habentes, omnem pene causæ directionem, & decisionem a judicio Assessorum petere & expectare debent: tunc enim licet auctoritatem Judicis non habeant, revera tamen in decisione & instructione causæ partes Judicis agunt.

XXXII. Permittit autem Bonifacius in sua Constitutione, ut si Judex delegatus Assessorem, quo se *indigere* judicavit, assumpserit, “ei de competenti salario provide moderando ab eo, faciat a Partibus communiter provideri,,.

XXXIII. Hic ad verbum *moderando* monet Glossographus, quod “moderatio hæc fieri debeat a Judice secundum qualitatem causæ & Partium conditionem, & facundiam Assessoris, & loci consuetudinem,,.

XXXIV. Hodie fere ubique moribus receptum est, ut si Advocati in certis causis pro *Judice* consulantur, aut in Assessores assumantur, salarium ipsis solvatur pro quantitate temporis vel numero horarum, quibus in causæ examine fuerint occupati. Salarium autem illud in singulas horas solet de stylo Curiarum esse taxatum.

Illud hic advertendum, ne tempus & horas rebus & discursibus ad causam impertinentibus impendant, & nihilominus ad gravamen Partium tamquam in causæ examine impensas adducant; vel etiam majus, quam Statuta Curiarum determinant, salarium prætendant.

XXXV. In Curiis ecclesiasticis, in quibus solet pene semper adesse Adsessor, immo nonnumquam omnia per solum Adsessorem aguntur, consuetum est ut & ipsius Adsessoris, quemadmodum aliorum Officiariorum, salarium sit taxatum. Ita in Statutis omnium Curiarum ecclesiasticarum Provinciæ Mechliniensis, *tit. De Assessore*, habentur ejus jura taxata; atque *art.* 1. “Pro qualibet sua præsentia, sive in terminis substantialibus, sive non substantialibus habebit quinque stuferos,,.

Similiter legimus in Ordinationibus Curiarum Rectoris, & Conservatoris hujus Universitatis, per Principes Belgii Albertum & Isabellam anno 1617. probatis, salarium Assessoris taxatum. Extant hæ Ordinationes *part.* 3. *Edict. Brabantiæ, lib.* 1. *tit.* 5. *cap.* 30.

XXXVI. Dicitur in citatis Ordinationibus Curiarum Provinciæ Mechliniensis, *art.* 3. “Si contingat Assessorem loco Commissarii audire testes sive extra civitatem, & locum residentiæ, sive judicialiter, sive extrajudicialiter, habebit jura in hisce casibus Commissario attributa,,.

Nolunt igitur hæc Statura, ut Commissarius sive Judex de salario participet, si ipse operam non impendat: quod sane justum est. Unde & Universitas nostra Lovaniensis in litteris ad Principem datis anno 1500. pro conservatione ipsius Curiæ Conservatorialis, loquens de juribus Conservatoris, ait: “De interlocutoriis & definitivis, quia compositas per Assessorem solum pronuntiat, nihil,,. Habentur hæ litteræ insertæ privilegio Ducis Philippi super cursu Jurisdictionis Domini Conservatoris, quod extat in citato libro Edictorum, *cap.* 8.

XXXVIII. Tametsi ex justa causa Judex ecclesiasticus possit uti Assessore, immo frequenter debeat eo uti, tam in causis dirigendis, quam decidendis; nihilominus conveniens est, ut & ipse etiam ipsa acta causæ legat, & examinet, ipsosque Assessores audiat, ut ita videat, ne quid ex aliquo humano affectu, aut negli-

negligentia, vel imprudentia committatur, aut omittatur, quod uni aut alteri Parti officiat, aut justitiam lædere queat: quemadmodum voluit Justinianus *Novella* 60. ut Judices saltem ipsam sententiæ dictionem sibi reservarent.

CAPUT II.

De Advocatis.

1 *Quomodo & quando in Curias ecclesiasticas Advocati fuerint recepti?*
2 *Hodie litigantes tam in Curiis ecclesiasticis, quam sæcularibus causam per Advocatos proponere solent.*
3 *Innocentius III. voluit, ut non per Advocatos, sed per ipsos litigantes factum exponeretur.*
4 *Id in praxim adduci optat Cujacius.*
5 *Advocatus conari debet de factis causæ exacte instrui.*
6 *Causam suscipere non potest ante obtentam convenientem causæ instructionem.*
7 *Decretum Curiarum Ecclesiasticarum Provinciæ Mechliniensis quoad hunc articulum.*
8 *Habita causæ cognitione quoad facta, debet Advocatus examinare, an causa sit fundata in jure.*
9 *In causæ examine merito Advocati sibi proponunt exemplum Ciceronis.*
10 *Hodie Advocati specialiter attendere debent, ne injustam causam suscipiant ob solitum præstari juramentum.*
11 *Hoc examen requirit in Advocato peritiam juris.*
12 *Apud Romanos hujus peritiæ debebant habere testimonium a Professoribus Juris.*
13 *Hodie vicem hujus testimonii supplent gradus Academici: nec ad munus Advocati admitti solent, nisi ut minus Licentiati juris.*
14 *Multum solliciti esse debent Professores, ne indignis gradum Academicum conferant.*
15 *Visitatio hujus Universitatis requirit* rigorosum *examen per totum jus, in ordine ad gradum Licentiæ in jure.*
16 *Quam gravia incommoda redundet in Ecclesiam, & Rempublicam ex nimis facili admissione ad gradus Academicos.*
17 *Quare hodie hic in Belgio merito exactius examen circa Graduandos in jure requiratur.*
18 *Ex Constitutione Justiniani requiritur studium quinquennii, ut quis in foro jus profiteri possit, hodie minus requiritur ad gradum Licentiæ.*
19 *Merito hodie post absolutum studium juris, tempus aliquod impenditur discendæ praxi, antequam suscipiantur officium Advocati.*
20 *Advocatus non solum debet esse eruditus in jure, sed maxime vacuus a malis affectibus, præsertim a cupiditate lucri.*
21 *Hæc cupiditas hodie specialiter periculosa est; quia Advocatis cedit salarium, sive causam perdant, sive lucrentur.*
22 *Hodie non solent Advocati ob imperitiam, aut injustam causæ defensionem in judicio conveniri, quod magnopere ad suscipiendas etiam causas injustas excitat.*
23 *Multitudo Advocatorum sæpe in causa est, ut causæ injustæ suscipiantur.*
24 *Olim certus erat Advocatorum numerus, hodie indeterminatus.*
25 *Ex hac multitudine oritur quoque diuturnitas, & multitudo litium.*
26 *Nonnulli crediderunt feliciorem fere Rempublicam sine Advocatis, quam cum Advocatis.*
27 *Valde optandum ut numerus Advocatorum restringeretur.*
28 *Advocatus causam injustam suscipere nequit, licet prævideat quod alios patronos reperies.*
29 *Liceat etiam ex recusato patrocinio sibi gravia incommoda imminere intelligat.*
30 *Advocatus causam, quam suscepit ut justam, deserere debet, ubi intellexerit eam esse injustam.*
31 *Nec potest Partem adversam pellicere ad transigendum cum suo cliente.*
32 *Ad id tenetur Advocatus etiam cum periculo infamiæ, & offensæ sui clientis.*
33 *Advocatus in prosecutione causæ debet se exhibere fidelem sui clientis patronum, & ingenuum justitiæ defensorem.*
34 *Ut Advocatus id assequatur, debet breviter, & clare statum quæstionis Judici exponere.*
35 *Hodiernum Advocatorum vitium multis parergis causam involvendi, & extrahendi.*
36 *Hoc Advocatorum vitium jam pridem reprobavit Justinianus Imperator.*
37 *Mos conviciandi Partem adversam ejusve Advocatum, per leges Romanas improbatus.*
38 *Ob convicia in Partem adversam conjecta hodie puniuntur Advocati, licet convicia principalis probet.*
39 *Advocati abstinere debent etiam vi sui juramenti a superfluis dilationibus.*
40 *Qui Advocati huic vitio magis sint expositi?*
41 *Statutum Curiæ Ecclesiasticæ contra superfluas scriptiones, & dilationes.*
42 *Fidelitas Advocati erga suum clientem requirit, ut ei serviat sine collusione cum Parte adversa.*
43 *An Advocatus possit suscipere causam, dum a Parte adversa fuit consultus; vel in prima instantia pro illa postulavit?*
44 *Ad eliminanda vitia Advocatorum lata aliquando fuit lex Cincia, quæ vetabat ab Advocatis aliquid pro patrocinio accipi.*
45 *Hæc lex urgente Senatu Romano moderationem accepit, & Advocatis moderatum honorarium permissum.*
46 *Jure Romanorum in taxatione honorarii, meritum causæ, & industria Advocati considerari debebant.*
47 *Hodie pro pagellarum, & linearum numero fit taxatio, ex qua taxandi ratione multa incommoda oriuntur.*
48 *Quid bonus Advocatus, stante hoc usu taxandi, observare debeat?*
49 *Advocatus, ut ostendat se justitiæ defensorem, debet etiam causas pauperum gratis suscipere.*
50 *An error Advocati noceat clienti?*
51 *Hactenus dicta ostendunt, Advocati officium esse periculosum, quod etiam monuit sanctus Carolus.*
52 *Quare jam pridem munus Advocati interdictum fuerit Clericis?*
53 *Qui hodie Clerici ab officio Advocati excludantur?*
54 *Casus quibus Clerici in sacris constituti postulare possunt, & quæ hic moderatio tenenda?*
55 *An in foro Ecclesiastico Clerici postulare queant?*
56 *S. Carolus Advocatum pauperum e suis Clericis instituit.*
57 *De Advocato Fisci remissive.*

I. QUEMADMODUM in Curias, & Tribunalia ecclesiastica ad exemplum Tribunalium civilium intrarunt Assessores, postquam stylus forensis Tribunalia ecclesiastica occupavit (uti capite præcedenti dictum est) pari ratione Advocati ex foro civili ad forum ecclesiasticum una cum stylo forensi admissi sunt: eodemque munere in utroque Tribunali fungi cœperunt.

II. Hodie quidem solent fere litigantes, sive in civilibus, sive ecclesiasticis Curiis per Advocatos causas suas, tam quoad facta, quam quoad jura proponere.

III. Innocentius III. in *Cap.* 14. ✠ *De Judiciis*, tamen respondit Episcopo Heliensi, „ ut principales personæ (id est Actor & „ Reus) non per Advocatos, sed per seipsos factum proponant; „ nisi forte sint adeo indiscretæ, ut earum defectus de Judicis „ licentia per alios suppleatur ".

IV. „ Utinam (inquit Cujacius ad hanc Decretalem) servaretur lex hujus Capituli, quæ vult litigatores ipsos per se, si „ intellectum capiant, factum, de quo est controversia sive quæ„ stio, narrare apud Judicem, non per Advocatos. Ii enim „ plerumque in facto narrando callide nimis, & fastidiose se ge„ runt, ut decipiant Judicum religionem & fidem; quin & sæ„ pius numero ad causam orandam accedunt facto nondum bene „ perspecto, & percepto, de quo (ut Ammianus Marcellinus „ *lib.* 30. scribit) sub ore Judicis inter ipsos conflictuum arti„ culos tunc demum instruuntur, quod hodie fit vulgo; hisce „ hominibus committas jura tua, causas tuas, qui ad eas non„ dum cognitas accedunt temere, ac tunc demum incipiunt co„ gnoscere, cum & agere ".

V. Interim attenta hodierna praxi, boni Advocati officium est, de facto sive quæstione rite instrui, ipsumque clientem monere, ut exacte & sincere facta, & statum quæstionis exponat; ostendendo, quod non possit de justitia causæ recte judicare, justumque judicium formare, nisi omnia fideliter, & veraciter exponantur.

VI. Si videat clientem in exponendis factis, formandoque casu hæsitare, nec posse se satis exprimere, Advocati est, ipsum interrogando, aut aliqua proponendo juvare, omnique modo satagere, veritatem factorum, veramque speciem quæstionis cognoscere. Quod si advertat, se veram facti speciem non posse habere, debet id ipsi clienti sincere dicere; eumque a suscipienda lite dissuadere, saltem quousque melius de specie casus, & veritate factorum fuerit instructus.

VII. Statuta Curiarum Ecclesiasticarum Provinciæ Mechliniensis *tit.* 8. *art.* 7. volunt, " ut Advocati ante initium litis, a „ Partibus totius causæ instructionem, quantum fieri potest, ac„ cipiant, ut alioqui proponenda apposite proponere, aut ad „ proposita apte respondere possint; neque in singulos terminos „ ipsos litigantes advocare debeant ".

VIII. Perspecta specie casus quoad facta, Advocati officium est, priusquam causam suscipiat, expendere num id quod prætendit cliens suus sit justum; sive an causa ex parte sui clientis sit in justitia, & jure fundata.

IX. In utroque hoc examine, id est, factorum & juris, merito attendent Advocati illud, quod de se narrat Cicero homo licet gentilis, *lib.* 2. *de Orat.* „ Soleo (ait) dare operam, ut „ de sua quisque re me ipse doceat, & ut ne quis alius adsit, „ quo liberius loquatur, & agere adversam causam, ut ille agat „ suam, & quidquid de re sua cogitaverit, in medium profe„ rat. Itaque cum ille discessit, tres personas unus sustineo, „ summa animi æquitate; meam, adversarii, Judicis ".

X. Advocati hodierni vel eo exactius causæ justitiam, priusquam ejus patrocinium suscipiant, examinare & discutere obligantur, quod non tantum jure naturali vetante injustitiæ quacumque ratione patrocinari; sed & speciali vinculo juramenti constringantur, nullam causam defendendam suscipere, quam noverint injustam. Illud quidem olim Jure Romanorum in singulis causis utriusque partis Advocati jurare debebant, *L.* 14. § 1. *Cod. De Judiciis*; at hodie in omnibus passim Tribunalibus, illud semel in sua ad officium Advocati admissione jurato promittunt.

XI. Porro ut Advocatus æquum justumque de causa judicium formare queat, primo requiritur ut ea sit scientia instructus, ut inter justum & injustum discernere queat.

XII. Hinc apud Romanos nullus in Advocatorum matriculam recipiebatur, nisi de peritia Juris a Professoribus Juris testimonium haberet, *L.* 1. § 11. *Cod. de Advocatis divers. judic.* " Ju„ risperitos etiam eorum Doctores jubemus juratos sub gestorum „ testificatione depromere, *esse eum qui posthac subrogari volue„ rit, peritia Juris instructum* ". Et in *L.* 3. §. 4. & *L.* 5. §. 4.

Cod.

Cod. de Advocatis diverſ. judic. dicitur : " Nec de cætero quem-
" quam, antequam per *ſtatuta* tempora *legum* eruditioni noſca-
" tur inhæſiſſe, ſupradicto conſortio (Advocatorum) ſo-
" ciari ".

XIII. Moribus hodiernis eruditionis teſtimonium ſupplent gradus Academici, in aliqua famoſa Univerſitate prævio Doctorum examine adepti : nec ſolent ad munus Advocati in Curiis, ſive ſæcularibus, ſive Eccleſiaſticis admitti, niſi ut minus Licentiæ gradu in Jure fuerint inſigniti; ut nimirum gradu, tamquam publico teſtimonio ſuam in Jure peritiam probent.

Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 286. volunt, ut Advocati Curiæ ſint viri *docti*, & ad minus Licentiati in Eccleſiaſtico, vel Civili Jure, bene eloquentes. Verba ſunt : *Dat d' Advocaten in onſen Raede ſullen vveſen geleerde perſoonen ; ende ten minſten Licentiaten in de geeſtelijcke oft vveerlicke Rechten, hebbende goede eloquentie.* Id eſt : Ut Advocati in Conſilio noſtro ſint viri docti, ut minus Licentiati Juris Canonici aut Civilis, inſignique facundia præditi.

In Statutis Curiarum Eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 8. *art.* 1. dicitur : *Nullus ad poſtulandum, & Advocati munus exercendum admittatur, niſi qui in probata Univerſitate Doctoratus, vel Licentiæ lauream in utroque Jure eſt aſſecutus.*

XIV. Si gradus Academici ſint vice teſtimonii publici de ſcientia atque capacitate Graduati, facile intelligi poteſt, quam ſolliciti eſſe debeant Doctores, quibus admiſſio ad ſimiles gradus incumbit, ne gradus illi ceu quædam eruditionis teſtimonia annuant, niſi iis, quos poſt rigoroſum examen hujuſmodi teſtimonium mereri compererint,

XV. Unde & Principes noſtri in viſitatione hujus noſtræ Univerſitatis anno 1617. ne paucarum Legum, aut Canonum Licentiati fiant, ſed in Theoria Juris *perfecte* verſati in palæſtram praxeos, ut docti & ſpectabiles Viri prodeant, qui clientibus prudenter, & candide patrocinentur; voluerunt & ſtatuerunt, ut Doctores utriuſque, vel alterius Juris, quibus examen Licentiandorum committitur, paſſim *ubicumque libuerit*; per *totum* Jus Civile vel Canonicum, reſpective examinent. Examen autem rigoroſum requiri exprimunt articulo ſequenti, dicentes : *Verum ne illis dedecori ſit repulſam pati, ſtatuimus, ut notabili tempore ante Repetitionem dictum examen* rigoroſum *fiat*.

XVI. Hæc latius deducta videri poterunt in Diſſertatione mea *De Inſtituto, & Officio Canonicorum, part.* 1. *cap.* 4. ubi una oſtendi, quam multa & gravia incommoda in Eccleſiam, & Rempublicam redundent ex indebita graduum Academicorum collatione : & conſequenter quam merito in Concilio Conſtantienſi inter remedia reformandi Eccleſiam propoſuerit Card. D' Ailliaco : *Ut gradus Academici diſtribuerentur dignis ſine favore, aut acceptione perſonarum, & cum rigore examinis in ſcientia, & moribus.*

XVII. Illud hic meretur notari, quod hodie præſertim in Belgio viciniſque Provinciis, requiratur ſingularis, & exacta circa admittendos ad gradus Academicos cura, & diſcretio, eo quod ſine ullo alio ſive ſcientiæ, ſive morum teſtimonio, vel examine, omnes indifferenter ad officium Advocati admittantur, qui gradu Licentiæ in Jure ſunt inſigniti : quamvis teſte Carpzovio in *Proceſſu Juris; tit.* 5. *art.* 7. in Imperiali Camera non indiſtincte omnes admittantur, qui licentiæ Litteras teſtimoniales protulerunt; ſed inſuper Præſes, & Aſſeſſores inquirere jubentur in originem, doctrinam, & vitam anteactam, ne quemquam præterquam ex legitimo matrimonio natum, honeſte viventem, & ſimul inſigni eruditionis titulo decoratum recipiant.

XVIII. Juſtinianus in præfatione Pandectarum quinquennii ſtudium juris præfixit; aſſignatis materiis, & libris, quibus per ſingulos illos annos impendi oporteat.

Per Viſitationem hujus Univerſitatis Lovanienſis ordinatum fuit, ut *nemo in utraque Juris Facultate, ad licentiam admittatur, niſi qui* quatuor *annis in iiſdem ſtuduerit, & lectiones publicas ſe audiviſſe docuerit. In Jure vero Canonico vel Civili tantum qui* tribus *annis lectiones prædictas audiverit, ejuſque rei fidem fecerit.*

XIX. Cum hodie non tantum requiratur in Advocato ſcientia Juris Civilis & Canonici, prout hæc ex libris juris communis hauritur; ſed inſuper Conſuetudinum, & particularium jurium diverſorum locorum, merito tempus, quod *quinquennio* a Juſtiniano præſtituto, hic minus prærequiritur ad gradum Licentiæ, impeditur hauriendæ ſcientiæ Conſuetudinum, & jurium particularium; necnon ſtyli & praxeos priuſquam ad Licentiæ gradum promotus Advocati officio ſe impendat.

XX. Præter ſcientiam in Advocato, qua diſcernat juſtum ab injuſto, ipſumque quæſtionis nodum exacte intelligat, illud maxime neceſſarium eſt, ut ſit vacuus ab effectibus, qui etiam ſapientum oculos excæcant; judiciumque ita ſæpe pervertunt, ut non ex veritate, ſed pro affectu id juſtum judicent, quod juſtum eſſe effectui commodum eſt : præcipue autem in Advocatis id faciat auri ſacra fames, & lucri aviditas : idcirco ea in Advocatis admodum cavenda eſt.

Huic tamen periculo ſpeciali titulo ſunt expoſiti Advocati, qui numeroſam habentes familiam, nec habentes de proprio unde eam, juxta conditionem Advocatorum, inſtituant, ex Officio Advocationis ſibi familiæque ſuæ providere debent, ut plerumque hic verificetur illud Eccleſiaſtici *cap.* 27. *verſ.* 1. *Propter inopiam multi deliquerunt.*

XXI. Hæc lucri aviditas, vel eo titulo hodie eſt Advocatis periculoſiſſima, quod moribus hodiernis Advocati ſua ſalaria accipiant, ſive cauſa cadant, ſive in cauſa triumphent; ſive cauſæ juxtæ, ſive injuſtæ patrocinati fuerint.

XXII. Et licet de jure communi videatur Advocatus, ob ſuam in dirigendis cauſis, aut in ſuſcipiendis imprudentiam teneri ex *quaſi delicto* Parti victæ ad intereſſe argumento *L. Idem juris eſt ff. ad Leg. Aquil.* tamen moribus hodiernis id a forenſi uſu receſſit, neque Advocati ob imperitiam, aut imprudentiam in cauſis dirigendis, aut ſuſcipiendis conveniri a ſuo cliente poſſunt; uti notat Bugnonius *De Legib. abrog. lib.* 1. *cap.* 124. & Chriſtinæus in Notis. Si tamen dolus interveniſſe probari queat, recte conveniri poterit. Quin & ſi Judex videat, Advocatos frequenter cauſas injuſtas magna temeritate ſuſcipere, aut craſſam in directione inſcitiam oſtendere, merito ipſos ab officio Advocationis, ne nocere pergant, ſuſpendere poterit.

Interim cum raro admodum Advocati ob injuſtæ cauſæ defenſionem mulctentur, aut ſuis ſalariis fruſtrentur; nemini obſcurum eſſe poteſt, quam difficulter Advocatus, quem lucri cupiditas obſidet, cauſas quantumvis injuſtas rejiciet, aut juſtitiam aliquam non finget, ubi videt ſibi non incertam ſpem lucri offerri.

XXIII. Auget periculum hodierna Advocatorum prodigioſa multitudo. Dum enim cauſæ juſtæ non ſufficiunt tantæ Advocatorum multitudini, ut ex cauſarum patrociniis victum ſibi parare queant, lites multiplicare debent, & cauſas haud difficulter juſtas judicant, dum alias cauſis, quibus patrocinarentur, deſtituerentur.

Et quid eſt, quod hodie non ſine ſummo dolore conſpicere debeamus, nullas pene eſſe cauſas quantumvis injuſtas, quæ ſuos non reperiant patronos, niſi Advocatorum hæc promiſcua turba, quæ ad lucrum potius, quam ad juſtitiæ defenſionem tota eſt intenta, & nullas ſibi oblatas cauſas recuſat, ne panem e menſa rejiciat, ut vulgo dicitur?

XXIV. Olim quidem certus erat Advocatorum numerus, qui excedi non poterat, *L.* 8. & 11. *Codic. De Advocatis diverſ. judiciorum* : at moribus noſtris, ſine numero omnes, qui Licentiæ duntaxat gradum adepti ſunt, ad officium Advocatorum recipiuntur.

XXV. Ex hac Advocatorum turba fit, ut non tantum omnes paſſim indifferenter cauſæ quantumvis injuſtæ patronos reperiant; ſed etiam lites in longum extrahantur, & ſine fine multiplicentur, quemadmodum erudite, & eleganter expoſuit Nicolaus Vernulæus in hac Academia quondam Hiſtoriographus Regius, & publicus Eloquentiæ Profeſſor, in *Diſſertatione De Litibus, Oratione* 5.

XXVI. Cum enim in hac Diſſertatione oratione prima oſtendiſſet, inter maxima terrarum orbis mala lites eſſe, atque tribus ſequentibus tria attuliſſet remedia litibus tollendis, aut ſaltem moderandis opportuna, tandem hac quinta Oratione quartum remedium ſuggerens, ait, *Optandum fortaſſis eſſet, ut cauſarum Patronis hodie Reſpublica careret. Etenim (inquit) ubi Cauſidicorum turba ſtrepit, ibi litium incendiis tota civitas ardet, nec ulla propemodum a contentione domus vacare poteſt. Illi ut vivant, lites ſerunt ac fovent, & cum lucri ſint mancipia, id unum illis eſt votum, replere ſua marſupia.*

Poſt hæc ſcribit : *Zamorenus vidiſſe ſe populoſiſſimas in Germania civitates ait, in quibus nullæ lites eſſent, atque idcirco, quod nulli in iis eſſent Advocati; exiſtimatque vir prudentiſſimus minus Reipublicæ pernicioſum fore, ſi quidem injuſte ob Advocatorum, & defenſionis inopiam opprimantur, quam ſi in finitis litium contentionibus reliqui omnes cives, atque adeo tota Reſpublica concutiatur primum, deinde miſerrime ſubvertatur.*

Denique refert, quomodo nonnulli Reges, ac Principes ad ſuas ditiones Cauſidicos admittere noluerint, aut introductos expulerint, ne per illos litibus omnia implerentur : recitatque dictum Columellæ : *Sine Cauſidicis felice olim fuere, futuræque ſunt urbes.*

XXVII. Cæterum advertens, quod hoc remedium nimis acerbum videri fortaſſe poſſet; quoniam etiam laudabile, & honorificum eſt Advocatorum officium, qui glorioſæ vocis confiſi munimine, in laborantium ſpem, vitam & poſteros defendunt, ut loquuntur Imperatores in *L.* 14. *Cod. De Advocatis diverſ. judiciorum* : hoc ſaltem expetit, ut *ſint Advocati, ſed* pauci, *excellenti ingenio, multiplici doctrina, fidi, opulenti,* non avari, *non fraudulenti, qui in conſilio dando ſint cauti, in patrocinio ſuſcepto fideles, in judicio procurando juſti . . . . Atque hoc (ait) Sapientum omnium eſt conſilium, qui numerum illum pene innumerum Pragmaticorum rigidæ judiciorum ſinceritati vehementer infeſtum arbitrantur. Animadvertunt nimirum plures hodie Cauſidicos eſſe, quam cauſas; qui ut vivant, id unum agunt, ut copioſus litium ſit proventus, & ut ex una lite lis alia ſemper exoriatur.*

Similiter Tuldenus *De cauſis corruptorum judiciorum lib.* 4. *c.* 2. hunc Advocatorum indeterminatum numerum improbat, illumque vehementer infeſtum exiſtimat rectæ, & rigidæ judiciorum ſinceritati.

XXVIII. Non obſtante hac Advocatorum multitudine, quorum plures cauſas omnes paſſim accipiunt, debet bonus, & Chriſtianus juſtitiæ Patronus, omni plane privato, atque humano affectu ſepoſito, cauſam examinare, eamque, ubi injuſtam reperit, omnino a ſe dimittere; quantumvis non dubitet, quin alios Patronos defenſoreſque cauſa hæc facile inveniet.

XXIX. Quin & prævideat, quod ſi clienti hac in cauſa patrocinari recuſet, ad alium ſe Patronum, non tantum pro hac, ſed & aliis cauſis convertet; videatque huic ſe non modico lucro privandum. Neque enim, aut aliorum Advocatorum, quantumvis multorum exemplum, aut lucri licet etiam admodum notabilis amiſſio, juſtificare poteſt injuſtæ cauſæ patrocinium; neque Advocatum, qui jurejurando promiſit ſe non patrocinaturum cauſæ, quam novit injuſtam, a perjurii crimine abſolvere.

XXX. Ut Advocatus juſtitiam omnem adimpleat, cavere debet, non tantum, ne cauſæ injuſtæ patrocinium ſuſcipiat; ſed

ne ullo unquam tempore causæ, quam injustam novit, patrocinetur. Unde si causam, quam justam credebat susceperit defendendam, ac in litis progressu injustitiam ejus advertat, patrocinium illius deserere debet: quod non ipsa solum lex naturalis dictat, sed & solitum juramentum imponit. Verba juramenti ex Ordinatione Curiæ Brabantiæ sunt: *Ende indien sy eenige saecken aennemen, meynende die redelyck ende gefondeert te vvesen, ende sy daer naer de contrarie verstaen, dat sy in dien gevalle sulcke ongefondeer de saecken* Terstont *laeten ende renuntieren sullen*. Id est: Si vero causæ alicujus, quam æquam, & fundatam putaverint, patrocinium suscipiant, quod postea secus esse compererint, continuo tum causas tales fundamentis juris destitutas dimittent, & abdicabunt.

XXXI. Monet quoque Tuldenus *De causis corruptorum judiciorum lib.* 4. *cap.* 6. „ Deserere iniquam causam jubetur, non pellicere, ad transigendum, adversarium, ut ab omni se injustitiæ societate disjungat “.

XXXII. Hic rursus ab injustitia absolvere nequit Advocatum, qui injustitiam causæ noscens, eidem patrocinari pergit, quod prævideat ex desertione causæ sibi imminere existimationis, & famæ suæ non modicam læsionem; ac clientis quem in expensas hactenus factas, & in litem adduxit, in ipsum iram & offensionem aliaque similia incommoda; quæ quantumvis ipsi Advocato gravia, & dura sint, nequeunt tamen injustitiæ, aut perjurii labem abstergere. Illud quidem diffiteri non possumus, quod ob hæc & similia officium Advocatorum non parum sit periculosum; cum non raro, vel temporalibus lucris, cum & famæ existimationique, atque hominum favoribus sit renuntiandum, si justitiæ adhærere, juramentumque suum servare velint.

XXXIII. Et hæc quidem de patrocinio causæ assumendo, aut in eo continuando. Ubi autem Advocatus revera credit causam sui clientis justam, & fundatam, ipsumque ab adversario injuste vexari, causamque sufficientem judicio experiendo esse putat; tunc ulterius requiritur, ut in prosecutione causæ sincerum, ac fidelem sui clientis se patronum exhibeat, ingenuumque justitiæ athletam; illud præcipue ac primario præ oculis habens, quomodo possit ipsi Judici causæ justitiam persuadere, suumque clientem, quam citissime litibus, & jurgiis forensibus eximere, & ab adversarii injustitiis, & molestiis liberare.

XXXIV. Ut autem Advocatus in defensione causæ talem se exhibeat, in primis studeat oportet, ut recte concipiat statum controversiæ, ipsumque difficultatis cardinem, eumque claris & simplicibus terminis Judici exponat; abstineatque ab omnibus, quæ ad statum quæstionis non pertinent, aut eum involvunt ac obscurant potius, quam elucidant. Verissime enim jam pridem dixit S. Bernardus *lib.* 1. *De Consid. c.* 10. „ Nihil ita absque labore manifestam facit veritatem, ut brevis & pura narratio (*a*) “.

XXXV. Hoc sane hodiernum est multorum Advocatorum vitium, quod sua non ad causæ scopum, & quæstionis cardinem dirigant, nec studeant breviter, & dilucide statum causæ Judici exponere, sed confuse omnia agglomerent; ipsamque facti speciem in infinitos pene articulos, & particulas discerpant, interjectis & intermixtis parergis, quæ ipsam facti speciem obscurant potius, quam elucidant. Accedunt dein cavillationes circa singulas non tantum causæ minutias, sed argutias quoque adversarii, quæ nihil aut parum ad statum causæ conferunt; sed eam totaliter involvunt, & plura sæpe in una lite volumina progignunt.

XXXVI. Has Advocatorum longas disputationes, & effrenem scribendi libertatem jam olim repressit Justinianus in *L. fin.* §. 1. *Codic. de Appellat.* dicens: „ In refutatoriis autem libellis, qui solent maxime in sacro auditorio prudentissimorum nostrorum procerum recitari, caveant tam litigatores, quam libellorum dictatores, verbosis uti adjectionibus, & ea, quæ jam perorata sunt, iterum resuscitare; sed hæc sola eis inscribere, quæ compendio a narratione causas provocationis possunt explanare, vel aliquid novi continent, vel addere quod derelictum est: scituri, quod si hoc fuerit prætermissum, non deerit adversus libellorum conditores amplissimi judicii competens indignatio “.

Hisce verbis relatis dicit Tuldenus loco citato, *cap.* 9. quod hinc recte Juris Interpretes censeant, interdici a Judice advocationem ei posse, qui nimis in superfluarum disputationum sinus effundi solet.

Huic Advocatorum vitio incentivam vehementem subministrat hodiernus mos taxandi salaria Advocatorum pro numero pagellarum, & linearum, atque verborum: de quo infra.

XXXVII. Accedit non raro hodie aliud vitium a Romanis jam olim reprobatum in *L.* 6. §. 1. *Cod. De postulando*; quod scilicet in conviciandi prorumpant licentiam. Agant (inquit Lex citata) quod causa desiderat, temperent se ab injuria. Nam si quis adeo procax fuerit, ut non ratione, sed probris putet esse certandum, opinionis suæ immunitionem patietur: nec enim conniventia commodanda est, ut quisquam negotio derelicto in adversarii sui contumeliam, aut palam pergat, aut subdole “.

XXXVIII. Idipsum injungunt Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 293. adduntque nec Advocatos id facere posse, nec a pœna ibidem statuta eximendos, tametsi ipsorum clientes hæc convicia, sive injurias sint parati probare; *Al vvaert oock soo dat heure meesters de selve injurien souden vvillen advoueren*.

XXXIX. Ulterius, cum Advocati sit omni studio, & industria procurare clienti suo administrationem justitiæ, atque a litium difficultate, & onere liberare; satis patet, optime Advocatis congruere, quod habetur in citata *Leg.* 6. §. 4. „ Nemo ex industria protrahat jurgium “.

Hinc inter alia hodie jurant Advocati, quod intuitu proprii lucri, vel ad præjudicandum Parti adversæ, non quærent illegitimas vias, aut dilationes. *Dat sy om haer selfs profyt oft om die vveder partye van heure meesters te prejudicieren, geene onbehoorleycke vveghen oft dilayen seucken en sullen*. Id est: Ut nec proprii lucri causa, nec quo adversariæ clientum suorum Parti detrimentum accersant, illegitimis viis procedant, aut dilationes procurent.

Speciale Edictum Regium contra Advocatos inutilibus, & superfluis dilationibus utentes, extat *part.* 2. *Edict. Flandriæ*, *lib.* 1. *Rub.* 5. de ult. Augusti anni 1586.

XL. Huic vitio magis solent esse subjecti Advocati, qui divites fieri volentes tot causis se onerant, ut omnibus rite dirigendis, & instruendis sint impares: nec tamen nimia lucri aviditate illecti, ullas a se causas dimittere amant. Atque hinc multiplices dilationes accipere, morasque omni via possibili, cum summo litigantium detrimento, magnisque expensis nectere conantur.

XLI. Prædicta omnia compendio exprimunt citata Statuta Curiarum Ecclesiasticarum Provinciæ Mechliniensis, *tit.* 8. *art.* 5. „ Caveant Advocati, in scripturis concipiendis, ab injuriis, inutilibus repetitionibus, a supervacaneis & impertinentibus allegationibus, & positionibus; facta etiam singula non dividant, nec plura conjungant, sed in unoquoque articulo unum factum ponant, sub pœna, quod tales notorie impertinentes articuli in taxam non venient. Serio etiam caveant, ne aliqua ratione falsas allegationes pro veris obtrudant, sub gravi pœna, pro gravitate delicti per Judicem infligenda “.

Deinde *art.* 6. addunt: „ Abstinebunt a superfluis Legum, Canonum, vel Auctorum allegationibus “. Quantopere in hoc articulo hodie peccetur ab Advocatis, qui vulgo dicuntur scribere *pro culina*, quibusque satis est, si pagellas impleant, pudendum est dicere.

XLII. Fidelitas Patronorum, quam suis clientibus addicunt eorum causas suscipiendo, exigit quoque, ut omni fidelitate sine ulla cum Parte adversa collusione causam sui clientis defendant; ideoque & jam pridem apud Romanos adhuc Gentiles, Advocatus, qui causam sui clientis prodebat, colludendo cum adversario, extra ordinem puniebatur, *L.* 1. *ff. De Prævaricat.*

XLIII. Utque ab omni prævaricationis specie sint remoti, non convenit, ut facile patrocinium alicujus suscipiat Advocatus, dum adversa Pars eum consulendo, arcana suæ causæ sincere & fideliter ipsi exposuit; tametsi causæ ipsius patrocinium suscipere recusaverit.

Eadem ratione postulare non posse Advocatum contra clientem in judicio appellationis, pro quo postulavit in prima instantia, communiter receptum est.

XLIV. Ut vitia, quæ hodie laudabile & honorificum Advocatorum officium reddunt odiosum, & in vilipendium adducunt, eliminari possent, credunt nonnulli in usum revocandam legem Cinciam, qua ne causarum Patroni pecuniam, aut donum aliquod pro causis in foro agendis acciperent, vetabatur: quam jam vetustate abolitam Augustus Imperator, teste Tacito *lib.* 14. *Annal.* renovavit; & retineri voluit Trajanus, jussis omnibus, qui quid negotii haberent, priusquam agerent jurare: *Nihil se ob advocationem cuiquam dedisse, promisisse, cavisse*. Vide late hac de re discurrentem Nicolaum Vernulæum *Dissertat. De Litibus Orat.* 4. ubi revocatæ hujus Legis hanc utilitatem putat; „ quod Patroni causarum nihil ex litibus sperantes, quam citissime ad earum finem adspirabunt, non eas producent, non dilatabunt, non ingentibus scriptorum mollibus onerabunt. Una est (ait) lucri aviditas, quæ hoc tempore procreat tot Motiva, tot Instrumenta, tot Attestata, tot Interrogatoria, tot Vidimus, tot Replicas Duplicasque, tam prolixas, & tanta verborum farragine amplificatas, quas dum miseri clientes intuentur, & quandoque vix ferre possunt, attoniti illo tot foliorum apparatu, quicquid habent in Advocatorum sinum conjiciunt, & adhuc parvam sese rependisse pro tanto labore mercedem arbitrantur “.

Idipsum monet Tuldenus *lib.* 4. *De Caus. corrept. jud. cap.* 10. dicens; „ Prædæ spes uberioris, & salarii copiosioris auctoramentum tot tabulas, tot calumniatores, prævaricatoresque facit “.

XLV. Hoc tamen monet Tuldenus, hanc Legem etiam sub Imperatoribus Romanis moderationem accepisse. Scribit enim quod cum de renovanda hac Lege rursus sub Claudio Imperatore ageretur, atque eam in rem deseruisse Silium Consulem, rem tamen peragi non potuisse; eo quod quidam de Senatu fortiter intercederent, dicentes; „ Neque eloquentiam gratuito contingere, omitti curas familiares, ut quis se alienis negotiis intendat: Sublatis studiorum pretiis, etiam studia peritura, ut minus decora “.

Quidquid sit de hac Senatus intercessione, necnon contra legem Cinciam allegatis, hoc constat, quod Imperatores Romani salarium quoddam Advocatis permiserint; illiusque meminit Ulpianus Jurisconsultus (qui circa tempora Claudii Imperatoris floruit) in *L.* 1. §. 10. *ff. De Extraord. Cognit.*

XLVI. Notanda autem ratio taxationis, quam a Judice in taxando Advocati honorario ineundam esse scribit Ulpianus; „ In honorariis Advocatorum ita versari Judex debet, ut pro modo litis, proque Advocati facundia, & fori consuetudine, & judicii, in quo erat acturus, æstimationem adhibeat; dummodo licitum honorarium quantitas non egrediatur “.

Quantitas legitimi honorarii exprimitur in *Leg.* 5. *Codic. De Postulando*.

XLVII. Ve-

(*a*) Scitum est illud Euripidis; *veritatem in simplici, et neglecto cultu placere*. Et illud Diodori. *Bonam causam in sui patrocinium non egere, nisi trium vocibus*.

XLVII. Verum hæc ratio taxandi Advocatorum honoraria, necnon præfixa eorum quantitas, moribus hodiernis a foro recesserunt.

Hodie enim non pro Advocati facundia, vel eruditione, & meritis, sed pro numero pagellarum, articulorum, vel linearum salaria taxandi usus invaluit, in quem stomachabundus invehitur Tuldenus loco citato, *cap.* 11. " Quid enim hoc aliud est (ait) ,, quam ultro incitare loquacitatem ad permiscendum omnia, ,, tragœdiasque excitandum in nugis? Quod hoc aliud, quam ,, præmiis provocare ad diffundendam causam, protrahendumque ,, jurgium? Adeo igitur vel nihil ingenii doctrinæque in Advo- ,, catis, quod æstimetur, vel nihil in Judicibus ea æstimaturæ ,, prudentiæ est, ut numerari versus actionum, non ponderari ,, oporteat. Id vero perinde est, ac si picturæ pretium definiat ,, modus & spatia oblitarum tabularum. An non longe majus ,, discrimen & artis, & ingenii, & utilitatis inter forenses ora- ,, tiones, & pictorum opera? Quando reprimetur inanis torrens ,, garrulitatis, sua inundatione omnem causæ speciem, omnesque ,, Juris limites confundentis; si honorarii quantitatem loquacitatis ,, modus definiet? Furor est, profecto furor, publica auctoritate: ,, honore, lucro incitare tabulas ad certamen extendendæ in im- ,, mensum litis, & loquacitatis ,, .

Itaque concludit ibidem Tuldenus "quod saluberrimum judiciis ,, fuerit, Judicem, qui de causa cognovit, honorarii quantitatem ,, definire, pro conditione causæ, & merito navatæ diligentiæ, ,, quam non mole æstimet, sed pondere: sensa magis imputan- ,, do, quam verba; argumenta, non cavillationes; vim disputa- ,, tionis ad causæ pertinentis statum, non pompam inanium ex- ,, cursuum: causæ enucleationem, non ineptissimarum adversarii, ,, argutiarum, dum refutantur, imitationem, defensionem clientis, ,, non intenta adversario maledicta: & in universum vim & pon- ,, dus orationis ad statum causæ accommodatæ, non numerum & ,, molem scriptorum in ratione salarii intueatur Judex ,, .

XLVIII. Interim tamen ubi hic usus taxandi salaria persevérat, bonus Advocatus debet causas amore & zelo justitiæ, & veritatis assumere, & pro officii sui ratione Judici sincere ac fideliter exponere; vitando ea omnia, quæ ad causæ justam defensionem non spectant, ac taxato a Judice salario contentus esse; quemadmodum & jurejurando in sua ad afficium Advacati admissione promittere solet.

XLIX. Ostendet Advocatus se non primario intuitu salarii, nec animo plane mercenario causarum patrocinium suscipere, si non tantum divitum, sed & pauperum justas causas libenti animo suscipiat; iisque fideliter & diligenter gratis, & seposita omni spe remunerationis temporalis inserviat, quemadmodum etiam volunt Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 292. ubi decernitur, ut Advocati suis clientibus, ipsorumque Procuratoribus liberum dabunt accessum, tam pauperibus (quibus pro Deo servient, quam divitibus, & ut pauperi prius ad ipsum accedenti præstabit alloquium ante divitem, qui posterius accederit. *Dat d' Advocaten sullen den partyen oft heuren Procureurs volkomen audientie geven, soo vvel den armen (die sy om Godts vville dienen sullen) als den rycken, ende den armen eerst aen hem komende, audientie geven, gerieven ende onttcommeren voor de ryche die naer komen sullen.* Id est: Ut Advocati; Patri, aut ejus Procuratoribus liberum, & facilem dent accessum, nec minus pauperi (cui pro Deo inservient) quam diviti, Pauperique, cum prior advenerit: aures prebebunt, eumque expedient præ divite serius accedente.

L. An error Advocati noceat clienti; in primis distinguendum est inter errorem juris & facti. Si Advocatus quæ meri Juris sunt, omiserit, non ita nocent clienti, qui per Judicem suppleri queant; immo Judicis est ex officio, quæ Juris sunt, supplere, juxta *L. Unicam Cod. Ut quæ desunt Advocatis*, &c. Error autem facti a Judice suppleri ordinarie non potest; ne non tam Judicem, quam Advocatum agere videatur. Vide Antonium Fabrum in *Cod. lib.* 2. *tit.* 7. *Definit.* 1. ubi dicit, " factum ,, numquam supplendum esse, nisi tale sit, ut ex actis, & in- ,, strumentis litis non modo conjici, sed etiam probari queat. ,, Id enim est (ait) quod vulgo nostri jactitant, debere Judi- ,, cem secundum allegata, & probata judicare potius, quam se- ,, cundum propriam conscientiam. Hinc consequens fit, ut non ,, nisi perraro suppleri exceptiones possint, propterea quod, ,, licet pleræque Juris magis quam facti esse videantur, vix ta- ,, men contingere potest, ut non aliquam habeant implicitam ,, facti quæstionem, cum ex facto pendeant, cujus non semper ,, expedita est ex actis probatio. Nam neque notorium supplere ,, Judex potest, quod non fuerit allegatum, quamvis allegati ,, probationes exigere nullas Jure possit ,, .

Quomodo autem error positivus, sive facti alicujus falsi allegatio Advocati noceat clienti, & habenda sit pro allegatione clientis, vide eumdem ibidem, *tit.* 6. *Definit.* 1.

LI. Ex omnibus, quæ hactenus dicta sunt, facile cognosci potest, quod licet haud contemnendum, quin & laudabile sit Christiani & boni Advocati officium, nihilominus illud multis periculis expositum, & forensibus tricis implicatum sit. Dixit olim etiam Plinius *lib.* 2. *Epist. ad Nepotem: Nos qui in foro, variisque litibus agimus, multum malitiæ, quamvis nolimus, addiscimus*. Et Symmachus: *In forensi pulvere rara cognitio facundioris, & boni pectoris*.

LII. Ob hæc pericula, tum quod Advocatorum officium fere totum in forensibus disceptationibus consistat, merito judicatum fuit, Clericis in sortem Domini vocatis hoc officium minime congruere: probatumque quod olim dixit Justinianus Imperator in *Leg.* 41. *Cod.* De Episcopis: " Absurdum etenim Clericis est, ,, immo etiam opprobriosum, si peritos se velint ostendere dis- ,, ceptationum esse forensium ,,. Qua moderatione scientiæ Legum Civilium studere debeant Clerici, dictum est supra *Tom.* I. *Par.* 1. *tit.* 2. *cap.* 4.

LIII. In *Cap.* 1. ※ *De Postulando*, refertur ex Concilio Lateranensi sub Alexandro III. " Clerici in Subdiaconatus, & su- ,, pra, & in Ordinibus quoque minoribus, si stipendiis ecclesia- ,, sticis sustententur, coram sæculari Judice Advocati in nego- ,, tiis sæcularibus fieri non præsumant: nisi propriam causam, ,, vel Ecclesiæ suæ fuerint prosecuti, aut pro miserabilibus for- ,, te personis, quæ proprias causas administrare non pos- ,, sunt ".

Hinc concluditur, Clericos in sacris Ordinibus constitutos, aut Beneficium ecclesiasticum, e quo sustententur, habentes, non posse coram Judice sæculari munus Advocationis exercere.

LIV. Excipit Pontifex in citata Decretali tres causas, in quibus postulare Clericis permittitur; nimirum, si propriam causam, vel Ecclesiæ suæ fuerint prosecuti, aut pro miserabilibus personis, quæ proprias causas administrare non possunt. Hæ exceptiones verisimiliter invaluerunt, postquam Clerici non tantum sacris Canonibus, sed & Legibus Civilibus incumbere cœperunt; quos acerbo stylo exagitat Petrus Blesensis relatus *Tom. I. part.* 1. *titul.* 2. *cap.* 6. *n.* 6.

Interim & his casibus Advocationis officium a Clericis cum ea moderatione est exercendum, ut non impingant in eam Apostoli sententiam, *Nemo militans Deo se se implicat negotiis sæcularibus* 2. ad Tim. cap. 2. vers. 4.

LV. Cum Decretalis nominatim loquatur de exercitio Advocationis coram Judice *Sæculari*; concludunt communiter Canonistæ sequuti Glossam, nequaquam vetitum esse Clericis; agere Advocatum coram Judice ecclesiastico, sive in Curiis ecclesiasticis.

Verum quia hodie causæ aguntur stylo forensi in Curiis hisce non secus ac in foro sæculari, parum videtur vocationi Clericali conforme, causas & in hisce Curiis instruere, aut dirigere, & ea occasione disceptationibus forensibus implicari. Hinc & plerumque etiam in Curiis ecclesiasticis Advocati sunt laici; & sæpe iidem, qui coram Judice sæculari id munus obeunt.

LVI. Quia tamen pium est, pauperes oppressos juvare, eorumque Patronos agere, ne defectu defensionis a pontentioribus opprimantur, statuit S. Carolus, ut in sua Diœcesi esset semper aliquis *Advocatus pauperum*. Quin & in Cathedrali, & Collegiatis nonnullis Ecclesiis, auctoritate Apostolica instituit Præbendam *Canonistalem*, cujus possessor *Advocatum pauperum* coram Judicibus Ecclesiasticis agere debebat. Vide acta Ecclesiæ Mediolanensis *pag.* 567. editionis Lugdunensis anni 1683. ubi & inter alia statuit, quod " quicumque Ecclesiastici homines Mediolani ,, commorantes Jurisperiti sunt, eorum unus semper per vices, ,, quemadmodum jam a nobis cum illis actum est, unoquoque trime- ,, stri in orbem officio Advocati pauperum fungatur ".

CAPUT III.

De Procuratoribus; & Syndicis.

1 *De Jure communi duo sunt genera Procuratorum; hodie soli Procuratores ad* lites *hoc nemine appellari solent.*
2 *Aliquando apud Romanos vetitum fuit causas agere in judicio per Procuratores.*
3 *Hoc jus multis sæculis viguit in Gallia.*
4 *Ex hoc Jure Gallicano petendus intellectus* Cap. 7. ※ De Procuratoribus.
5 *Sæculo* xv. *declaratum fuit in Gallia; licitum esse in Causis Civilibus agere per Procuratores.*
6 *Hæc declaratio conformis est praxi omnium passim Tribunalium.*
7 *Ordinationes Curiæ Rectoralis Universitatis Lovaniensis vetant citationes* personales.
8 *In criminalibus admittitur citatio* personalis; *& quis ejus effectus?*
9 *Procuratores ad lites quando in Curias Ecclesiasticas intraverint.*
10 *Officium Procuratorum Jure Romanorum erat privatum; secus hodie, nec ad illud infames admittuntur.*
11 *Hodie numerus Procuratorum solet esse determinatus; nec admitti nisi prævio examine.*
12 *Moribus hodiernis causæ agi debent per probatum Procuratorem Curiæ.*
13 *Etiam inviti ad officium suscipiendum cogi possunt.*
14 *Excusandus a suscipienda causa, si juret se credere causam esse* injustam.
15 *Procurator non potest servire causæ, quam novit injustam.*
16 *Hujusmodi causam non suscipere juramento promittunt.*
17 *Difficulter suo juramento satisfacient Procuratores, qui causas omnes passim sine examine suscipiunt.*
18. *Ordinationes Curiæ Rectoralis volunt, ut Procuratori ante causæ susceptionem de ea sit debite instructus.*
19 *Quæ ab Advocatis hac in parte observanda sunt, etiam merito Procuratoribus attenduntur.*
20 *Procuratores æque ac Advocati suis clientibus* fideliter *servire debent, & quid eum in finem habeant Ordinationes Curiæ Brabantiæ?*
21 *Procuratores non possunt protrahere lites in dispendium partium; neque eum in finem superfluas dilationes petere.*
22 *Contra abusus Procuratorum multum valeret exacta observantia Ordinationum Curiarum.*
23 *Procurator licet a Curia admissus, debet habere* mandatum *ad causam prosequendam.*
24 *An admittatur sine sufficienti mandato, sub cautione de* rato?
25 *Cautio de* rato *tantum videtur admittenda, quando aliqualiter constat de mandato; nisi in certis personis.*

26 *Quomodo Procuratorium hodie probetur?*
27 *An Procuratorium poſt litem conteſtatam revocari poſſit? Et an morte conſtituentis expiret?*
28 *Hodie Procuratoribus debentur ſua ſalaria; & qui hinc abuſus?*
29 *Actores Univerſitatis, Collegii, Civitatis, &c. ſunt quaſi eorum Procuratores.*
30 *Hi vocantur* Syndici: *interdum* Penſionarii.
31 *Syndicus non tantum ad lites, ſed & ad negotia extrajudicialia conſtitui ſolet.*
32 *Univerſitas Lovanienſis habet ſuum Syndicum; quod ejus juramentum, & officium?*
33 *In Decretalibus Gregorii IX. extat unica Decretalis De Syndico, deſumpta ex Epiſtola S. Gregorii.*
34 *Sanctus Gregorius ſollicitus fuit, ut negotia Monachorum ita tractentur, ne eorum mens per plura diſtenta defluat.*
35 *Conſulit ut negotia alicui laico committant, aliquo conſtituto ſalario.*
36 *Ratio notanda a S. Gregorio allata.*
37 *Ex hac Decretali concludunt Canoniſtæ, a Monachis eſſe conſtituendum* Syndicum *ad lites proſequendas.*
38 *Quam periculoſum ſit Monachis implicari negotiis forenſibus.*
39 *Convenit etiam, ut Clerici ſe a forenſibus tricis eximant.*

I. DE Jure duæ ſunt Procuratorum ſpecies. Prima eorum, qui ad negotia familiaria, & extrajudicialia committuntur: nec hodie ſolent vocari *Procuratores*; ſed communiter dicuntur Receptores, Adminiſtratores, Œconomi, autem etiam Mandatarii, ſi ſint ad negotia aliqua ſpecialia deputati.

Alia ſpecies Procuratorum eſt, qui ſunt ad lites, & cauſas in Judicio proſequendas; ſolentque vulgo ſimpliciter *Procuratores* appellari; atque de his ſolis hic agitur.

II. Vetuſtiſſimo Jure Romanorum, hujuſmodi Procuratores litis proſequendæ cauſa conſtituere permiſſum non fuiſſe, notant paſſim Interpretes, ac nominatim Bignonius *De legibus abrog. lib.* 2. *cap.* 58. & Chriſtinæus ibidem in notis.

III. Notant quoque, conformiter ad hoc vetuſtiſſimum jus, diu in Gallia moris fuiſſe, ut ſine gratia & Reſcripto Regio, Actori per Procuratorem agere non liceret; quod præter alia docet nos Marculfus Monachus *lib.* 1. *Formul. cap.* 21. & ibidem obſervavit vir eruditus Hieronymus Bignonius, additque: *Illud longo poſt tempore apud nos* (*Gallos*) *obtinuiſſe, ut præter Regem nulli Procuratoris habendi abſque Principis conſenſu facultas ſuppeteret, teſtantur Joannes Faber ad* §. Univerſitatis Inſtit. De rerum diviſ. *& Brolius in ſtylo Parlamenti*.

IV. Ex hoc priſco Gallico Jure petenda apparet vera ratio, quæ movit Univerſitatem Pariſienſem petendi ab Innocentio III. ut ad agendum, & defendendum de *ejus permiſſione* Procuratorem inſtituere liceret; reſpondit autem Innocentius: *Licet de Jure communi hoc facere valeatis, inſtituendi tamen Procuratoris ſuper his auctoritate præſentium vobis concedimus facultatem*. Extat reſponſum in *Cap.* 7. ✠ *De Proc.*

Cum enim Univerſitas Pariſienſis tota penderet ab auctoritate Romani Pontificis, licentiam, quam alii a Rege impetrare debebant, ipſa a Romano Pontifice petere maluit. Vide Janum A Coſta, & Hieronymum Bignonium locis citatis.

V. Meminit ejuſdem moris Francici Damhouderus in Praxi Rerum Civil. *cap.* 84. aſſeritque eum abrogatum in Comitiis habitis Turingæ anno 1483. *ubi tunc ordinatum, & decretum fuit* (*ait*) *quod omnes Actores in materiis civilibus poſſint occupare, & comparere per Procuratorem abſque gratia Regis ad hoc impetranda.*

VI. Hæc moderatio conformis eſt hodiernis moribus, quibus receptum eſt, ut in omnibus paſſim Tribunalibus, tam civilibus quam eccleſiaſticis, ſine ulla ſpeciali licentia permittatur per Procuratorem agere, & ſe defendere, idque in omnibus cauſis ſaltem civilibus.

VII. Conformiter ad hunc uſum in Ordinationibus Curiarum Rectoris, & Conſervatoris privilegiorum hujus Univerſitatis Lovanienſis, confirmatis auctoritate Principum Belgii Alberti & Iſabellæ die 18. Aprilis 1617. *art.* 11. ordinatur: *Omittatur deinceps in citatorialibus litteris, quod Pars debeat comparere* perſonaliter, *ad reſpondendum certo die, & hora: quia id per Procuratorem facere poteſt.*

VIII. In criminalibus tamen citari ſolent rei ad reſpondendum *perſonaliter*, & dicitur Citatio *perſonalis*, vulgo *Daegbſel perſoneel*; atque ita citati conſtitui dicuntur in *reatu*, redduntur que infames, ac ſolent ab officio publico, quo funguntur, ſuſpendi, quouſque ſe a crimine intento purgaverint, & abſoluti ſint. Vide Van Leeuvven in Cenſura forenſi, *part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 15. *n.* 10.

IX. Nec tantum in Curiis civilibus, ſed & eccleſiaſticis uſus Procuratorum invaluit, idque veriſimiliter una cum ſtylo forenſi; id eſt, circa ſæculum XII, aut XIII. Unde de hujuſmodi Procuratoribus ad lites nullæ Decretales, aut Dereta, quæ æram hanc præcedant, in libris Juris Canonici occurrunt. Quod enim in *Cap.* 1. ✠ *De Procuratoribus*, refertur ex S. Gregorio, ſpectat duntaxat ad Procuratores ſeu Mondatarios ad *negotia* agenda ſpecialiter commiſſos; non autem ad Procuratores ex officio ſuo ad proſequendas lites, & cauſas conſtitutos, & electos; quales ſunt hodierni Procuratores ad lites.

X. Si Jus commune attendamus, officium Procuratorum eſt privatum, & vile; omneſque paſſim perſonæ indifferenter in Procuratores deſignari poſſunt. At moribus hodiernis *publicum* eſt; nec ad illud infames admittuntur, licet Juſtinianus exceptionem infamiæ contra Procuratorem noluerit habere locum §. *fin. Inſtit. De Except.* uti notat Gudelinus *L. De Jure noviſſ. lib.* 4. *cap.* 4. *n.* 26. Vide etiam Chriſtinæum *vol.* 2. *Deciſ.* 107. *n.* 2.

XI. Quin & in curiis tam eccleſiaſticis, quam civilibus, vulgo uſitatum eſt, non niſi certas, & determinato numero perſonas ad hoc officium aſſumi, & prævio ſuper qualitate, & capacitate earum examine. Statuta Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſi *tit.* 8. *art.* 2. "Nullus Procuratoris officio „ fungi permittetur, niſi qui 25. ætatis annum exceſſerit, & „ per Officialem ſuper litteratura, induſtria, ſtylo, & practica „ examinatus, & idoneus repertus, in manibus ejuſdem jura„ mentum præſtiterit „.

Similiter Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 322. nullum volunt admitti ad officium Procuratoris; niſi prævie ex commiſſione Cancellarii fuerit examinatus, & idoneus repertus: admittunt tamen minorem 25. annis, modo exceſſerit 20.

XII. Morem hunc de certis deſignatiſque duntaxat perſonnis, idque prævio examine, & præſtito juramento admittendis in Procuratores, ubique communem eſſe, videre eſt apud Van Leeuvven loco citato, & teſtatur Nicolaus Tuldenus ad allegatum locum Damhouderi, quod "hodie privati, neque per ſe; nec „ per Procuratores cauſam ſuam agere in foro, vel Judicio poſ„ ſint, niſi *ſelectis* quibuſdam forenſibus Procuratoribus nego„ tium mandent „.

XIII. Quamdiu officium Procuratorum fuit privatum, nemo illud invitus ſuſcipere tenebatur: at hodie dum publicum eſt, hi, qui prævio examine, & juramento in numerum eorum relati ſunt, etiam inviti cogi poſſunt, ut officium ſuum impendant; uti poſt alios obſervat Nicolaus Tuldenus ad Damhouderum in Praxi Rer. Civil. *cap.* 84. *litt. E.*

XIV. Juſtis tamen de cauſis ab Officio impendendo in hac illave cauſa excuſari poſſunt; dicitque Damhouderus ibidem *num.* 2. quod "ab eo onere ſuſcipiendo ſeſe purgare poſſint & illud „ onus detrectare, ſi *jurent* quod teſte conſcientia, ipſorum „ (clientum) cauſa non videatur ipſis defenſibilis „.

XV. Nec immerito: licet enim hodiernis moribus receptum ſit, non transferri Judicium in Procuratorem: neque ipſum per litis conteſtationem reddi dominum cauſæ; aut in ipſum ſententiam ferri; quemadmodum Jure Civili obtinebat, uti paſſim monent Pragmatici, ac nominatim Simon a Groenevvegen de Legibus abrogatis ad tit. Digeſtorum *De Procuratoribus*; nihilominus verum manet, Procuratores hodiernos ſuſcipere defenſionem, & proſecutionem cauſæ: quam ſane impendere nequaquam poſſunt cauſæ, quam credunt *injuſtam*.

XVI. Imo & juramentum in admiſſione ad Officium Procuratoris ſolet ipſos adſtringere, quod nullam cauſam, quam noverint injuſtam, ſuſcipient; aut ſi aliquam tamquam juſtam ſuſceperint, dimittent mox ut eam noverint injuſtam. Verba juramenti præſtati ſoliti in Curiis Eccleſiaſticis Provinciæ Meclinienſis, ſunt? "Nec acceptabo officium Procuratoris in malis, & in„ juſtis cauſis ſcienter: & quam cito mihi conſtiterit de injuſti„ tia cauſæ, in ea amplius non procurabo „.

XVII. Procuratores illi, qui omnes indifferenter cauſas ſibi oblatas ſine ullo examini ſuper earum juſtitia, aut injuſtitia ſuſcipiunt, oſtendunt parum memores ſe eſſe præſtiti juramenti; parumque ſollicitos, num juſtam, injuſtamve cauſam tueantur: meritoque anxii ſunt, an cum hujuſmodi affectata ignorantia immunes erunt a perjurio, ſaltem coram eo, qui ſcrutatur cor & renes, ſi cauſam injuſtam ſuſcipiant, quam ſi examen debitum præmiſiſſent, nec lucri cupiditate ad omnes indifferenter cauſas ſuſcipiendas fuiſſent illecti, facile agnoviſſent eſſe injuſtam.

XVIII. In citatis Ordinatibus Curiæ Rectoris, & Conſervatoris hujus Univerſitatis, *art.* 12. ſtatuitur: "Procurator non oc„ cupet cauſam aliquam, ſive ad agendum ſive ad defendendum, „ niſi prius ſatis inſtructus „.

XIX. Quæ capite præcedenti dicta, & notata fuerunt circa obligationem Advocatorum de non patrocinando cauſæ injuſtæ, hic merito repeti poterunt: cum tam Procuratoribus, quam Advocatis vi juramenti, & officii vetitum ſit, cauſæ injuſtæ quacumque ratione patrocinium impendere.

XX. Non minus quoque Procuratores, quam Advocati obligantur fideliter ſuis clientibus ſervire; unde & hic repeti poterunt, quæ de fidelitate clienti ab Advocato ſervanda dicta ſunt capite ſuperiori. Hoc tamen hic obſervendum, quod Curia Brabantiæ cautum volens, ne ex connexione, & familiaritate Procuratorum, *ſecreta* unius Partis alteri revelarentur, ſtatuit *art.* 324. ne pater, & filius, aut duo fratres, vel duo habitantes in eadem domo ſint ſimul in eadem cauſa Procuratores pro utraque Parte; *Om dies vville dat de Procureurs onderlinghe ghealieert zynde van bloede oft affiniteyt, gelick vader ende ſone, tvvee ghebruers, oft vvonende in een huys, ontfanghen in een ſaecke de procuratie van beyden partyen, vvaer uyt die ſecreten van partyen ſomvvyen vvorden ghereveleert, ende d'enn van partyen gheſupplanteert oft bedroghen: VVy verbieden de voorſz. Procureurs alſo gheallieert zynde, oft vvonende in een huys, te nemen procuratie oft te occuperen in een ſaecke vor beyde de partyen.* Id eſt: Eo quod Procuratores mutuo, aut ſanguine aut Affinitate conjuncti, quales pater & filius, aut etiam fratres, aut in eodem domicilio commorantes in eadem cauſa utriuſque Partis procurationem agunt, unde fit ut quandoque arcana Partium detegantur, alteraque harum circumveniatur, & decipiatur: prohibemus dictis Procuratoribus, ut ſupra conjunctis, aut in eadem domo commorantibus, ne in eadem cauſa utriuſque Partis procurationem admittant.

XXI Illud quoque Procuratoribus æque ac Advocatis incumbit, ut omni modo allaborent, ut clienti ſuo juſtitia adminiſtretur; uniceque ſtudeant cauſam ſincere proſequi: nihil ſcienter ad protractionem cauſæ in ſuum proprium lucrum, litigantium detrimentum faciendo.

Hac de cauſa Procuratores in Curiis eccleſiaſticis Provinciæ

Mechlinienſis inter alias jurant: " Nec petam aliquas dilationes „ in cauſis meis, in gravamen alicujus , ſed terminos meos le- „ galiter ſervabo . . . . Nihilque proponam per me, vel alium „ pro cauſa protrahenda , vel ad vexandum indebite adverſa- „ rium „ .

Contra ſuperfluas, & extravagantes dilationes ſub variis prætextibus peti ſolitas, extat *art.* 329. Ordinationum Curiæ Brabantiæ.

XXII. In his Ordinationibus , uti & Ordinationibus Conſilii Flandriæ de anno 1624. & 1667. quæ habentur *part.* 3. Edictorum Flandriæ, *l.* 1. *Rubr.* 8. necnon in Statutis Curiarum Eccleſiaſticorum multa occurrunt, quæ officium Procuratorum ſpectant, quæque plures hodiernos abuſus reſecarent , ſi exacte obſervarentur; illudque notandum , quod in formula juramenti præſtandi a Procuratoribus in Curiis Eccleſiaſticis exprimitur : " Item , in re- „ ſponſionibus per *credit*, vel non faciendis, non informabo Par- „ tes , ſed ipſas omnino inducam , ut fateantur veritatem " . Ad quem articulum juramenti neſcio , an ſat hodie attendant Procuratores.

XXIII. Licet hodie in plurimis Curiis certus determinatuſque ſit numerus Procuratorum, nec officio Procuratorum fungi quis poſſit, niſi prævio examine ſuper idoneitate , & præſtito juramento, in numerum Procuratorum ſit admiſſus , uti ſupra notavimus; nullus tamen illorum poteſt cauſam aliquam ſuſcipere, aut proſequi , niſi mandatum , ſive procuratorium habuerit ; ipſaque auctoritas Procuratoris etiamnum hodie ex mandato ſeu procuratorio dependet; uti monet Simon a Groenevvegen ad *Inſtit. De Satiſdationibus*, §. 3.

XXIV. Quin eodem teſte non admittitur hodie Procurator abſque mandato, etiamſi caveat *de rato.* ; niſi tamen Pars litigans ipſi Procuratori eſſet ſanguine juncta: quo caſu ex Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 325. poterit ſub cautione de rato , ex permiſſione Curiæ admitti . Verba articuli ſunt : *Dat de Procureurs hun niet en ſullen voorderen ſonder beſonderlycke procuratie eenighe partyen te dienen ten vvare dat de partye hen beſtonde van bloede , in vvelcken ghevalle ſy midts ſtellende cautie de rato , ſullen ter ordinantie van onſen voorſz. Raede moghen vvorden gheadmitteert.* Id eſt . Ut Procuratores ſe in obſequium Partium non interponant , abſque legitima rei gerendæ ſibi facta poteſtate , niſi Pars iis ſanguine foret juncta ; quo caſu , ſi caverint de rato, potuerunt ex Decreto præfati noſtri Concilii admitti.

Quod ergo dicit Simon Van Leeuvven in Cenſura Forenſi, *p.* 2. *lib.* 1. *cap. n.* 5. 4. quod ex ſtylo Procurator, qui debite inſtructus eſt , mandatum autem aut nondum accepit , aut quod accepit , in aliquo deficiens eſt , ſub cautione de *rato.* , & termino quo defectum ſuppleat , aut ſufficiens mandatum cum ratihabitione omnium, quæ hactenus ab eo geſta fuerint, interdum admittitur , id conſonum non eſt citato articulo Ordinationum Curiæ Brabantiæ; nec hodie in illa Curia admitteretur , quamvis in aliis nonnullis Curiis id admittatur : ut ex ibidem citatis Pragmaticis notat Van Leeuvven , & in Ordinationibus Curiæ Rectoris , & Conſervatoris hujus Univerſitatis *art.* 13. non obſcure admittitur . Verba articuli ſunt : " Ut Procurator ſive „ Actoris, ſive Rei , primo die ſuæ compatitionis exhibeat ſuum „ mandatum : & ſi mandatum *minus ſufficiens* videatur , jubea- „ tur aliud exhibere intra certum tempus: interea tamen ulte- „ rius procedatur, prædita *cautione de rato*, per eundem Pro- „ curatorem prædanda , nec aliter admittatur " . Idem habet *art.* 8. *tit.* 12. *Ordinat. Curiarum Leod. ast.*

XXV. De hac admiſſione Procuratoris, ſub cautione *de rato* , vide late Nicolaum Tuldenum ad Damhouderum in notis *cap.* 90. *litt. C.* ubi notat ex Socino aliiſque , huic cautioni ita demum locum eſſe , quando aliqualiter de mandato conſtat , ſed non plene , neque eam admitti , quando res , quæ agitur eſt valde ardua.

Ubi ſine ſufficienti mandato ſub cautione de *rato* admiſſus eſt Procurator , ſi mandatum intra terminum non exhibeat , ia ipſum Procuratorem ſententia fertur, & ad intereſſe & damnum condemnatur; immo & in aliquibus partibus, arbitrali correctioni obnoxius redditur; uti aliis citatis monet Van Leeuvven loco citato .

XXVI. Quamvis de Jure communi procuratorium ſolo conſenſu expediri queat , & etiam per teſtes aut Nuntium probari queat , in nonnullis tamen Curiis hodie receptum eſt , non niſi per ſcripturam admitti probationem procuratorii ; uti ſervari in Parlamento Mechlinienſi teſtatur Chriſtinæus *vol.* 2. *Deciſ.* 107. *num.* 20. uti nec in ejuſdem Civitatis Mechlinienſis Conſilio Duodecimvirali ex ſtatuto ejuſdem *tit.* 1. *art.* 25. cujus hæc ſunt verba : „ In cauſa civili licitum eſt per Procuratorem actiones „ inſtituere & excipere, modo Procurator plene doceat de man- „ dato per ſigillum authenticum , vel per chirographum Secre- „ tarii Principis " . Vide Chriſtinæum ad hunc articulum , ubi late agit de forma ad probandum procuratorium hodie neceſſaria : de qua etiam agit Damhouderus in *Praxi Rerum Civil. cap.* 90. ubi monet *num.* 4. quod „ Procuratoria ſub Principis „ ſigillo alicujus data non egeant atteſtatione Senatorum , ſed „ ſint per ſe ſufficientia " . Addens: „ Item , quando conſtituen- „ tes ſunt Prælati, Epiſcopi, aut præclari Nobiles , aut in ea „ dignitate aut officio conſtituti, ut ſua ſigilla omnibus ſint co- „ gnita , rata, & approbata, eorum quoque procuratoria data, „ & ſigillata habentur rata & valida , ſine ulla cognitione Ma- „ giſtratuum " .

XXVII. Supra obſervatum fuit , quod hodierni Procuratores per litis conteſtationem non fiant *domini litis* , uti fiebant Jure Romano : ſed habeantur pro miniſtris nudum miniſterium ſive ſervitium in proſecutione litium ſuis Clientibus præſtantibus : atque hinc ulterius moribus receptum eſt , quod & poſt litem conteſtatam Procurator revocari queat , & ſi altera partium moriatur ante cauſæ concluſionem , tunc Procurator inchoatam cauſam finire non poſſit ; ſed implorato Judicis officio , citatio ad reaſſumendam cauſam in eo ſtatu , in quo relicta eſt , contra hæredes decernatur ; A Groenevvegen ad *L.* 22. *Cod. De Procurat.* Et ita ſervari in Curia Mechlinienſi teſtatur Chriſtianæus citata *Deciſ.* 107. *num.* 22.

Dicitur quidem in *Clem. fin. De Procurat.* „ Procuratorem a „ Prælato , Rectore , vel alio quolibet pro Eccleſia ſua vel Be- „ neficio conſtitutum per mortem conſtituentis revocari ; etiam „ quoad negotia & cauſas , in quibus per ipſum lis fuerit ante „ mortem hujuſmodi conteſtata . Sed id ſpeciale eſt in Rectore Eccleſiæ; uti recte notavit Zypæus in *Notit. Juris Belg. De Procuratoribus* ; quia Rectoris Eccleſiæ tamquam meri uſufructuarii jus omne per mortem perimitur ; adeoque nihil tum ſupereſt , quod ejus mandatum porrigatur.

XXVIII. Jure Romano Procuratoris officium erat gratuitum , niſi aliquod ſalarium eſſet promiſſum : at hodie tam in eccleſiaſticis, quam in civilibus Curiis ſua ſalaria Procuratores a Clientibus petere poſſunt, licet de his nihil dictum fuerit.

Notius eſt quam ut probari debeat , multiplices inutiles terminos , altercationes , dilationes , aliaque ſimilia a Procuratoribus procurari , & fieri , ut ſalaria ipſorum continuo creſcant : infinitaſque Procuratorum tricas eſſe , ad protrahendum cauſas , ſuaque ſalaria augenda , norunt non tantum , qui Curiis illis præſunt , ſed & qui in illis lites ſuſtinere coacti aliquando fuere ; poſſuntque colligi ex Ordinationibus Curiarum non tantum civilium, ſed & eccleſiaſticarum, quibus multi Procuratorum abuſus caſtigantur, multaque a Procuratoribus obſervanda , & cavenda præſcribuntur; optandumque eſſet, ut quemadmodum ſanctiſſime conſtituta ſunt , ita quoque exactiſſime obſervarentur : abſcinderentur omnes illi prætextus, quibus Procuratores, etiam in Curiis eccleſiaſticis , utuntur ad lites & terminos prolungandos, & multiplicandos; ipſumque Tribunal eccleſiaſticum odio , & vilipendio communi exponunt.

Quam periculoſum ex hoc capite ſit Procuratorum officium ; & qui huic maxime ſint expoſiti , intelligi poteſt ex dictis Capite præcedenti , *num.* 35. *& ſeq.*

XXIX. Procuratori ſimilis eſt Defenſor ſive Actor cauſarum Univerſitatis, Collegii , Societatis, ſimiliumque corporum , quæ a Principe, vel Senatu ſunt confirmata . Neque enim omnibus paſſim permiſſum eſt habere corpus Collegii , ſive Societatis , quod ad exemplum Reipublicæ habeat res communes , arcam communem , & Actorem , *L.* 1. §. 1. *ff. Quod cujuſque Univerſitatis nomine*, &c.

XXX. Actor hic vocabulo Græco vocatur *Syndicus* a lite ſive cauſa , quam nomine Univerſitatis proſequitur , agendo vel defendendo , *L.* 18. §. 13. *ff. De Muneribus.* Solet ſimilis Procurator ad agendas cauſas conſtitutus in Civitatibus majoribus vocari *Penſionarius*; uti notat Chriſtinæus ad citatum *art.* 25. Conſuetudinum Mechlinienſium, ubi & de Officio Penſionarii tractat.

XXXI. Obſervat autem Mornarcius ad *L.* 1. §. 1. *ff. eod.* „ Ex „ uſu hodierno Syndicos creari conſueviſſe , ut ſint non tantum Au- „ ctores Reipublicæ quoad lites, ſed etiam ad cetera quælibet „ Univerſitatis negotia , vel oppidi aut Parœciæ, cui dati ſunt ".

XXXII. Habet & noſtra Univerſitas Lovanienſis Syndicum , qui inter alia jurat , quod cauſas Univerſitatis , quos tamquam actrix vel rea ſuo , vel alieno nomine habebit , diligenter proſequetur.

Præſcribunt tamen Statuta Univerſitatis, ut „ nullam cauſam „ univerſitatis nomine inchoet, niſi ad hoc habeat ſpeciale man- „ datum ab Univerſitate , vel ſaltem a Rectore & Deputatis . „ Cauſam inchoatam non deſerat abſque conſenſu Univerſitatis, „ vel Rectoris, & Deputatorum ; ſed omni diligentia proſequa- „ tur uſque ad finem. Item admoneat D. Rectorem , ut conclu- „ ſiones Univerſitatis exequatur " .

XXXIII. In Decretalibus Gregorii IX. extat ſpecialis titulus *De Syndico* , ſub quo unica tantum refertur Decretalis ſub hoc titulo: *Gregorius Papa Subdiacono Defenſori Siciliæ* . Recte autem poſt Contium monuit Antonius Auguſtinus in notis ad primam collectionem Decretalium , hanc Decretalem eſſe fragmentum *Epiſt.* 67. *lib.* 1. S. Gregorii, cujus inſcriptio eſt. *Petro Subdiacono Defenſori Siciliæ* .

XXXIV. In hac Epiſtola in primis ſcribit S. Gregorius : „ Si- „ cuti ſtudii noſtri eſſe condecet a litigiis forenſibus ſubmove- „ re , ut divinis miniſteriis pie ac ſolerter invigilent ; ita ne- „ ceſſe eſt noſtra proviſione , quemadmodum negotia eorum di- „ ſponi debeant , ordinare , ne diſtenta mens per varias cauſa- „ rum curas defluat , & ad celebrandum opus conſuetum ener- „ vata torpeſcat " .

XXXV. Poſt hæc ſignificat dicto Petro Subdiacono , quod „ præſentium litterarum lator Joannes Abbas plurima ſe Mona- „ ſterii ſui aſſerat habere negotia " .

Deinde ſubjungit : „ Pro qua re experientiam tuam per præ- „ ſentis ſcripti paginam admonemus , quatenus cum Fauſto , qui „ Romani viri magnifici ex Prætore Cancellarius fuerat , loqui „ debeat . Cujus ſi pronam ad hanc rem compereris voluntatem , „ ei Monaſterii ipſius generaliter debeas conſtituto ſalario commendare negotia " .

XXXVI. Rationem hanc notandam adjungit : „ Expedit enim „ parvo incommodo a ſtrepitu cauſarum ſervos Dei quietos exiſtere; „ uti & utilitates cellæ per negligentiam non pereant , & ſervo- „ rum Dei mentes ad opus Dominicum liberiores exiſtant " .

XXXVII. Hinc notant Interpretes poſt Gloſſam , S. Gregorium voluiſſe , ut quidam Fauſtus conſtitueretur Syndicus Monaſterii cum ſalario de bonis Monaſterii ad omnia negotia Monaſterii in Judicio procuranda ; eo quod expediat , ut modicum damnum ſuſtineant Monachi , ut ab hujuſmodi litigiis conquieſcant , & Divinis interſint .

XXXVIII. Quam

XXXVIII. Quam periculosum sit, Monachum sæcularibus negotiis, & præsertim forensibus implicari, & quæ in Œconomo sive Procuratore Monasterii sint observanda, notavi *tom. 1, part. 1. tit. 31. cap. 5.*

XXXIX. Ceterum & illud certum, non tantum Monachis, sed & Clericis parum convenire, eorumque vocationi parum esse conforme, negotiis illis temporalibus, & forensibus litigiis implicari, atque per illa ab ecclesiasticis ministeriis avocari.

Sic olim Episcopos prohibuere Concilia, ne ad Comitatum peragerent, electis ad id opus Diaconis: sic eosdem a rerum temporalium administratione submoverunt, quando curam illam Œconomis, & vicedominis demandarunt, uti monet eruditus Auctor notarum in citatam Epistolam S. Gregorii: cum quo quidni dicamus: „ Utinam & ceteris Clericis simili quopiam re- „ medio provideretur ope Syndicorum, & defensorum, ut ab „ omnibus terrenis negotiis liberi soli Deo vacarent, omnesque „ Clerici, & Monachi tam essent forensium actionum rudes, „ quam coguntur esse gnari “.

CAPUT IV.

De Graphiariis, & Secretariis.

1 *Qui apud Romanos dicti Cancellarii?*
2 *In horum locum successerunt hodierni Graphiarii, & Secretarii.*
3 *Ante Concilium Lateranense sub Innocentio III. nulla reperitur Constitutio de adhibendo Graphiario in Judiciis ecclesiasticis.*
4 *Concilium vult adhiberi personam publicam, quæ Acta judicialia conscribat.*
5 *Persona illa publica coincidit cum hodierno Graphiario, qui & Notarius aliquando dictus fuit.*
6 *Ordinatio Curiarum Ecclesiasticarum Provinciæ Mechliniensis de scribendis Actis per Graphiarium.*
7 *Graphiarius debet Acta registrare, & diligenter conservare.*
8 *Debet in speciali registro registrare omnes Sententias.*
9 *Prædicta Graphiarius jurejurando promittit.*
10 *Graphiarius debet copiam Actorum dare Parti petenti, originalibus sibi retentis.*
11 *Actis judicialibus a Graphiario conscriptis, & registratis plena fides adhibetur, licet nulli testes interveniant.*
12 *In hoc tamen attendendus stylus & consuetudo Curiarum.*
13 *In quibus causis Secretariis Episcoporum, aut Collegiorum plena fides sit adhibenda.*
14 *Graphiarius debet utrique Parti indifferenter servire.*
15 *Juramentum Graphiariorum in Curia Ecclesiastica de hac indifferentia.*
16 *Graphiariorum indifferentia hodie maxime necessaria, & quare?*
17 *Rectus Judiciorum ordo multum hodie dependet a Graphiariis.*
18 *Graphiariorum officium olim erat vile: secus hodie.*
19 *Querela Bonifacii VIII. de nimia exactione salarii Graphiariorum.*
20 *Hodie Graphiariorum salaria sunt taxata, & quomodo ex hac taxatione Graphiarii captant occasionem causas protrahendi?*
21 *Ordinationes Curiarum ecclesiasticarum contra excessus Graphiariorum.*

I. EXTAT in Codice Justinianæo titulus *De Adsessoribus, Domesticis, & Cancellariis* Judicum. Notant autem communiter Doctores, *Cancellarios* Judicum fuisse, qui scribendis, & expediendis Judicum Epistolis actisque operam dabant. Hosque *Cancellarios* fuisse dictos, quod eorum cellulæ ob chartarum amittendarum periculum, *cancellis* essent munitæ.

II. Horum officio funguntur hodie tam in Curiis ecclesiasticis, quam civilibus illi, quos *Graphiarios*, vel *Secretarios* vocamus; qui tamquam publicæ & juratæ personæ omnia Acta judicialia scribunt, ac fideliter custodiunt, sive registrant.

III. Admodum verisimile, hos Graphiarios, & Secretarios una cum stylo forensi, & forma litigandi e Curiis civilibus in Curias ecclesiasticas sensim intrasse, quamvis non reperiatur ulla Constitutio Canonica, quæ præcipiat Judicibus ecclesiasticis personam publicam conscribendis Actis habere ante Constitutionem Concilii Lateranensis sub Innocentio III. relatam in *Cap. 11. ✠ De Probat.*

IV. Conqueritur hic Concilium, quod quidam Judices aliquando in præjudicium alterius Partis aliqua falsa asserant, & quoniam contra falsam assertionem iniqui Judicis (ait) innocens litigator quandoque non potest veram negativam probare; cum negantis factum per rerum naturam nulla sit directa probatio: ne falsitas veritati præjudicet, aut iniquitas prævaleat æquitati, statuit Concilium, „ ut tam in ordinario judicio, quam „ extraordinario Judex semper adhibeat aut publicam (si potest „ habere) personam, aut duos viros idoneos, qui fideliter uni- „ versa judicii Acta conscribant: videlicet citationes, dilatio- „ nes, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, „ interrogationes, confessiones, testium depositiones, instru- „ mentorum productiones, interlocutiones, appellationes, re- „ nuntiationes, conclusiones, & cetera, quæ occurrerint com- „ petenti ordine conscribenda, loca designando, & tempora, & „ personas “.

V. Persona *publica*, de qua hic agit Concilium Lateranense, dicitur in *Cap. 11. De Rescriptis in 6. Notarius*, coinciditque cum eo, qui hodie solet dici *Graphiarius*, vel *Secretarius*. Unde & in antiquis Statutis hujus Universitatis, qui hodie vulgo vocatur *Secretarius*, dicitur *Notarius Universitatis*.

VI. Itaque conformiter ad Decretum Concilii Lateranensis in omni Judicio sive ordinario, sive extraordinario hodie habetur persona publica, sive *Graphiarius*, vel *Secretarius*, qui juxta Ordinationes Curiarum ecclesiasticarum Provinciæ Mechliniensis *tit. 5. art. 2.* debet „ scribere & subsignare omnes citatio- „ nes, monitionesque, inhibitiones, arrestationes, commissio- „ nes executorias, Decreta, Sententias, & reliqua omnia, quæ „ tam ad officii, quam Partium instantiam, aut alias sub nomi- „ ne Officialis, expedientur; idque omnino sub data illius diei, „ quo decreta fuerint „.

VII. Cum vero parum esset ad finem assequendum, quem in citato Decreto intendit Concilium Lateranense, Acta conscribere, nisi etiam diligenter custodirentur, ut ex iis semper veritas haberi queat, ideo addunt dictæ Ordinationes eodem articulo: „ Conscribetque & *registrabit* omnia Acta judicialia, eaque ac „ Partium munimenta exhibita judicialiter, (ne alioquin ad „ damna, & interesse Partium teneatur) *diligenter conscribat* “.

VIII. Et *art. 7.* „ Graphiarius in speciali registro omnes Sen- „ tentias, tam definitivas, quam interlocutorias, propria manu „ registrare tenebitur; aut si per alium faciat, unicuique Sen- „ tentiæ sic registratæ subscribet “.

IX. Illud quoque punctum in formula juramenti a Graphiariis præstandi, exprimitur his verbis: „ Acta processum & causarum „ diligenter, & veraciter registro meo inscribam, & postquam „ inscripsero, nihil addam, vel delebo sine Decreto Officialis „ exhibita sine ejusdem Decreto non restituam, non exhibita in- „ seri non permittam “.

Similis registratio Sententiarum, & Actorum judicialium injungitur Graphiariis Curiæ Brabantiæ, in ejusdem Curiæ Ordinationibus *art. 126.*

X. Addit Concilium Lateranense in allegato Decreto: Et omnia sic conscripta „ Partibus tribuantur, ita quod *originalia* „ penes Scriptores remaneant; uti si super processu Judicis fue- „ rit suborta contentio, per hoc possit veritas declarari “.

Hoc & praxis observat, ut nimirum copia Actorum Partibus tradantur auctoritate Judicis; originalibus vel publicis registris, in quæ Acta sunt relata, manentibus in Graphiaria.

XI. Porro Actis a Graphiario conscriptis, sive signatis plena fides adhibetur, tametsi nulli præterea testes adhibeantur; uti post glossam ad citatum *Cap. 11. ✠ De Probationibus*, communiter tradunt Interpretes, & praxis confirmat, teste Simone Van Leeuvven in *Cens. Forens.*, *part. 2. lib. 1. cap. 8. num. 5.* qui monet tamen *num. 6.* id restringendum esse ad *mera judicialia*, & quæ proprie sunt de Actis, & ad Judicii expeditionem pertinent; secus in extrajudicialibus, aliisque quæ his extrinsecus inseruntur. Hanc distinctionem expressit quoque glossa loco citato, dicens: „ Et licet circa *judicia* credatur scripturæ Tabellionis, „ tamen circa contractus non creditur ei, nisi habeat testium „ subscriptionem “.

XII. In his nihilominus consuetudo, & stylus Curiarum singularium attendi debent, qui nonnumquam præter Graphiarii, aut Secretarii fidem, etiam signaturam Judicis, aut sigillum publicum requirunt, ut Litteris sive Actis plena fides habeatur.

XIII. Habent & Episcopi suos passim Secretarios, qui sunt deputati ad conficienda instrumenta de Actibus ipsius tantum Episcopi: puta de collationibus vel institutionibus, vel quæ cooperante Episcopo fiunt; ut de resignatione Beneficii in manus Episcopi facta, vel præsentatione Patroni, vel quamvis insinuatione ei facta; vel de acceptione collationis, in præsentia ejusdem Episcopi facta, & similibus ad ipsius Episcopi officium spectantibus. Hi licet in his negotiis censeantur *Notarii*, & personæ *publicæ*; nequaquam tamen vulgo, & simpliciter *Notarii* dicuntur: neque extra dicta negotia possunt instrumenta in qualitate Notariorum conficere; sed habentur pro privatis personis, quemadmodum Actuarii, sive Graphiarii extra rem forensem. Neque similes Prælatorum Secretarios solere intelligi in Regiis Edictis, vel Curiarum Ordinationibus nomine *Notariorum*, communiter tradunt Pragmatici, & communis praxis evincit; uti nec Scribas aut Secretarios Collegiorum Ecclesiasticorum, ad negotia dumtaxat horum Collegiorum expedienda deputatos; sed tantum Notarios *communes* ad quæcumque negotia extrajudicialia, vel ecclesiastica, vel civilia auctoritate *publica* deputatos: de quibus agetur titulo sequenti, ubi de probatione per instrumenta tractabitur; eo quod fides instrumentorum præcipue a fide Notariorum dependeat.

XIV. Quandoquidem Graphiarius, seu Secretarius sit persona publica Judici in scribendis Actibus deserviens, debet, uti ipse Judex, esse in causa indifferens, atque utrique Parti fideliter servire; neque uni magis, quam alteri favere.

XV. Unde juxta Ordinationes Curiarum ecclesiasticarum Provinciæ Mechlin. jurejurando promittit Graphiarius: “ Litigan- „ tibus, vel litigare volentibus directe, vel indirecte consilium „ non dabo: dicta & depositiones testium fideliter excipiam „. Et *tit. 5. art. 9.* Graphario præcipitur, quod memor juramenti sui, secretus erit, neutri partium se *addictum*, aut *partialem* exhibebit, sed eumdem omnibus; neutri etiam consilium directe, vel indirecte dabit.

XVI. Hæc Graphiariorum indifferentia hodie maxime necessaria est; eo quod moribus nostris in plerisque Judiciis, præsertim subalternis, & ecclesiasticis, Graphiarii Adsessorum, & Consiliariorum vicem fere sustineant, frequenterque Judices ab ipsis instructionem accipere debeant: uti recte notavit Simon Van Leeuvven loco citato.

XVII. Hinc facile intelligitur, & quotidiana experientia nimium evincit, bonum judiciorum ordinem, quin & rectam justi-

tiæ adminiſtrationem plurimum dependere a peritia, & integritate Graphiariorum, & Secretariorum: ut propterea merito ſolliciti ſint, quibus ipſorum electio, vel deputatio competit, peritos & integros ad hujuſmodi officia aſſumere.

XVIII. Illud quoque notandum, quod licet olim Scribarum, ſive Graphiariorum (quos *Tabelliones* vocant Veteres) reputaretur vile officium, & ſervile; hodie tamen officium ipſorum ſit honorificum, & in honore habeantur; quia eorum fidei publicæ tabulæ, periculaque Magiſtratuum committuntur; uti notat Simon a Groenevvegen ad titulum Codicis *De Tabulariis, Scribis*, &c.

XIX. Notarios ſive Graphiarios Acta ſcribentes, in exigendo ſalario metas rationis jam pridem exceſſiſſe conqueritur Bonifacius VIII. *in Cap.* 11. §. *Notarium De Reſcriptis in* 6. mandans ut Judex prout ad ipſius officium ſpectat, prudenter refrænet.

XX. In pleriſque Curiis, tam eccleſiaſticis, quam civilibus, ſalaria Graphiariorum, & Secretariorum taxata ſunt.

Verum cum hæc taxatio ita plerumque concepta ſit, ut in ſingulos terminos, necnon paginas, & lineas copiarum Actorum ſalarium ſit conſtitutum, natum eſt fieri, ut lucri cauſa lites in longum protrahant, copiaſque Actorum extendant, & multiplicent cum maximo Partium incommodo: idque vel Præcipue timendum in Curiis tam eccleſiaſticis, quam civilibus, in quibus pauciores cauſæ occurrunt, & quibus præficiuntur ſæpius Graphiarii, & Secretarii tenuis conditionis, & fortunæ, qui ex proventibus ſuorum officiorum ſe & familiam ſuam intertinere coguntur.

XXI. Interim hiſce injuſtitiis occurrere volentes ſæpius citatæ Ordinationes Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 5. *art.* 4. ſtatuunt; " Graphiarius ab omnibus ſuperfluis abſtineat, ideoque nec dies feſtos ad ſubſtantiam rei non „ neceſſarios apponat, nec dignitatem Judicum Commiſſario„ rum, vel litigatorum, vel Procuratorum ſæpius repetat. In „ depoſitionibus teſtium, aut extracto quocumque proceſſibus in„ ſerendo, abſtineat a ſuperfluis præambulis, longiſque, & inu„ tilibus præfationibus, & aliis omnibus, quæ ad principale ne„ gotium non pertinent; nec tenorem totum ejuſdem inſtru„ menti citationis, vel cujuſque ſcripturæ unquam reiteret; ſed „ ſi tenore ſemel inſerto, ejus alibi mentio facienda ſit, fiat re„ miſſive: ſecus inſerta non veniant in taxam ".

Et rurſus *art.* 8. " Nullum ſalarium conſequitur Graphiarius „ pro Actis male, & illegibiliter, vel ordine præpoſtero conſcri„ ptis; ſed omnes illæ expeditiones, quin etiam & ſuperfluæ „ omnes extenſiones intra Acta illegitima reputabuntur ".

Hæc in ipſo quoque juramento a Graphiario præſtando exprimuntur his paucis verbis: " Cauſa lucri, vel ultra conſuetum „ modum; Acta non extendam ".

CAPUT V.

De Advocato Fiſci, & Procuratore officii, ſive Promotore; necnon Apparitoribus.

1 *Apud Romanos frequens mentio Advocatorum Fiſci; & quod eorum officium?*
2 *Hi hodie vocantur Advocati Fiſcales.*
3 *His junctus eſt Procurator Fiſci, vulgo Procurator Regius.*
4 *Etiam Curiæ Eccleſiaſticæ cœperunt habere ſuos Advocatos Fiſcales, & Procuratores officii, qui Promotores dicuntur.*
5 *Unde derivatum nomen Promotoris.*
6 *Formula inſtitutionis Promotoris Curiæ Eccleſiaſticæ.*
7 *Quod ſit officium Advocati Fiſcalis Univerſitatis Lovanienſis?*
8 *Promotori incumbit promovere cauſas ad publica Eccleſiæ jura ſpectantes.*
9 *Hodie officium Promotorum præcipue conſiſtit in detegendis, & proſequendis exceſſibus ad Juriſdictionem Eccleſiaſticam ſpectantibus.*
10 *Sæculo decimoquarto plures querebantur innocenter a Promotoribus vexari.*
11 *Qualiter his querelis occurrendum cenſuerit Concilium Noviomenſe Provinciæ Remenſis.*
12 *Procuratorum exceſſus ſæculo decimoquarto deſcribit Nicolaus De Clemangis.*
13 *Exceſſus hi nondum hodie aboliti.*
14 *Promotoribus injungitur ut non niſi habita informatione, magnaque diſcretione quemquam conveniant.*
15 *Qua cautione procedendum contra perſonas Eccleſiaſticas, & boni nominis?*
16 *Vi juramenti Promotor Curiarum Eccleſiaſticarum nullum poteſt aggredi ſuper exceſſibus, niſi quem vere reum de exceſſu credit.*
17 *Promotor ſuper cauſis agendis debet conferre cum Advocato Fiſcali.*
18 *Advocatus Fiſcalis intendere debet, an cauſæ a Promotore inſtitutæ ſint juſtæ.*
19 *Promotor Univerſitatis cauſam ſuſcipere nequit, niſi de exceſſu aut ſaltem de fama plene informatus.*
20 *Monitum S. Caroli ad Promotorem ejuſque Subſtitutum.*
21 *Promotores nonnumquam proclives ad diſſimulandos defectus, & exceſſus; & quare?*
22 *Decretum Curiarum Eccleſiaſticarum contra hunc Promotorum defectum* i.
23 *Promotores cum delinquentibus conniventes arbitrarie puniendi.*
24 *Promotores Curiarum Eccleſiaſticarum jurant, quod exceſſus fideliter proſequentur.*
25 *Promotor Univerſitatis propria auctoritate non poteſt componere ſuper exceſſu.*
26 *In Gallia Promotores debent eſſe in ſacris conſtituti.*
27 *In Belgio etiam conjugati, & interdum tenuis fortunæ ad hoc officium aſſumuntur, & quæ hinc incommoda?*
28 *Curia Eccleſiaſtica ſuos etiam habet Apparitores ſive Nuntios.*
29 *Juramentum Apparitorum.*
30 *Quæ fides Apparitoribus adhibenda?*
31 *Qua pœna plectendi, qui Apparitoribus in executione ſui officii reſiſtunt?*
32 *Plura de Apparitoribus, & Nuntiis remiſſive.*

I. FREQUENS in Legibus Romanis occurrit mentio Advocati Fiſci, extatque in Codice Juſtinianæo ſpecialis titulus *De Advocatis Fiſci*.

Dicebatur autem Advocatus Fiſci, qui cauſas publicas, & Principis agebat; ac ideo in ordine Advocatorum excellebat: ex quo ordine ad eum honorem promoveri ſolebant longis experimentis ante alios ſpectati, ut ait *L.* 8. *Cod. De Advocatis diverſorum Jud.*

II. Similes Advocati in hodiernis quoque Curiis Regiis dicuntur Advocati *Fiſcales*, tamquam qui ex officio patrocinari debeant Fiſco, ſive publico Ærario: vel etiam vocantur Advocati *Regii*; quia Regni, ſive cauſis Regis ſerviunt: extantque paſſim in Ordinationibus Curiarum varii articuli de Officio Advocati Fiſcalis.

III. Sicuti in cauſis privatis intervenit non tantum Advocatus, ſed & Procurator; ita Advocato Fiſci, etiam in cauſis publicis, jungitur Procurator, qui cauſas Fiſcales, & Regias in qualitate Procuratoris proſequatur. Et ſicuti Advocatus Fiſcalis primus eſt in ordine Advocatorum, ita hic primum locum obtinet in ordine Procuratorum.

IV. Poſtquam Curiæ Eccleſiaſticæ more, & ſtylo Curiarum Civilium gubernari cœperunt, ipſaque Judiſdictio ad normam Juriſdictionis Civilis exerceri, etiam cœperunt creari Advocati Fiſcales, & Procuratores Officii, quos hodie *Promotores* vocamus; qui cauſas *publicas*; & ad *communem* Eccleſiæ utilitatem ſpectantes ſuſciperent, & defenderent, atque earum deciſionem coram Judice Eccleſiaſtico urgerent.

V. Nomen *Promotoris* derivatur a verbo *promovere*, eo quod officii ejus ſit invigilare abuſibus, & inſolentiis, delictiſque, quæ in Diœceſi committuntur; atque de iis Epiſcopum, & Judicem informare, quin & opportunum remedium, etiam judicialiter contra delinquentes agendo, expetere; uti notat Claudius Horry in Tractatu Gallico *De Procuratore Curiæ Eccleſiaſticæ*, qui habetur ad calcem libri ejuſdem Auctoris, cui titulus: *Le parfait Notaire Apoſtolique*.

VI. Refert & ibidem formulam, qua Archiepiſcopus Pariſienſis Curiæ ſuæ Eccleſiaſticæ Promotorem conſtituit; e qua facile intelligitur, quas cauſas promovere debeat: *Dantes tibi* (*ait*) *facultatem omnes, & ſingulas cauſas ad forum noſtrum, & juriſdictionem noſtram Eccleſiaſticam, & ſpiritualem ſpectantes agendi, promovendi, intereſſendi, & concludendi Sententias, & jus ſuper iis a Domino Officiali dictæ noſtræ Curiæ Eccleſiaſticæ, & ſpiritualis fori; ipſaſque debitæ executioni demandari inſtandi, Eccleſiaſticos & alios nobis ſubditos delinquentes ſeu in crimine deprehenſos, & in culpa, ac alios quos convenerit citari, evocari, corrigi, puniri, mulctari, ſententiari, condemnari, abſolvi, prout æquitas, & Juris ordo poſtulaverit curandi, & generaliter omnia alia, & ſingula faciendi, gerendi, & exercendi, quæ ad hujuſmodi Promotoris munus, & officium de jure, uſu, vel conſuetudine ſpectant, & pertinent, & quæ circa præmiſſa neceſſaria, & opportuna fuerint.* Similia paſſim Promotoribus, & Advocatis Fiſcalibus injunguntur.

VII. Et quidem in Statuis hujus Univerſitatis Lovanienſis declaratur, Advocati Fiſcalis officium eſſe, *omnes cauſas Univerſitatis contra quoſcumque proſequi, in quibus agitur de læſione alicujus privilegii tam intra, quam extra Lovanium. Hac de cauſa vult, ut Advocatus Fiſcalis apud ſe habeat, & incorporet omnia Privilegia, Exemptiones, Libertates, Concordata, & Pacta Univerſitatis Principibus, & Communitatibus, Epiſcopis atque Prælatis.*

Eadem ex cauſa dicit, *quod officio ejus incumbat, venire ad omnes Congregationes, ac Deputationes, & quoties Rectori libuerit, ubi ſcilicet aliquid de ſupradictis negotiis tractabitur.*

Illud denique Advocato Fiſcali injungitur, *ut aſſiſtat Promotori in libellando proceſſus fiſcales, contra excedentes, & ſtatuta Edictave violantes.*

VIII. Similiter declarat S. Carolus in *Inſtructione Promotoris Fiſci*, quod illorum officium etiam ſit, *cum ſollicitudine promovere cauſas omnes etiam civiles, quæ ex officio tractantur quamvis etiam aſſiſtat Pars; præſertim pro executione piorum delictorum, & bonorum eccleſiaſticorum, piorumve locorum uſurpatorum recuperatione. Itidem de cauſis quomodolibet ſpectantibus ad menſam Archiepiſcopalem, jurave ſpiritualia vel temporalia Archiepiſcopatus, Itidem de cauſis, ubi de Eccleſ. Juriſdictione, vel libertate tuenda agitur*, Act. Eccl. Mediol. *part.* 4.

IX. Hodie officium Promotorum, ſeu Procuratorum cauſarum fiſcalium in Curiis eccleſiaſticis præcipue conſiſtit in detegendis, & proſequendis exceſſibus ad Juriſdictionem eccleſiaſticam pertinentibus.

In Ordinationibus Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis, *tit. De Promotoribus, ſeu Procuratoribus cauſarum Fiſcalium art.* 1. dicitur. *Omnia & ſingula delicta ad Juriſdictionem eccleſiaſticam ſpectantia inveſtigabunt, & ut puniantur, proſequentur.*

X. Hoc

X. Hoc jam pridem fuisse Promotorum officium certum est: atque evidenter supponit Concilium Noviomense celebratum anno 1344. a Joanne Remensi Archiepiscopo, & Suffraganeis ejus, *Cap.* 16. una declarans, *quod quamplurimorum de Dominis temporalibus, Judicibus sæcularibus gravem querimoniam receperit, continentem quod nonnulli dictarum Curiarum ecclesiasticarum Promotores, ac etiam Procuratores, ad excessus citantes eorum homines subditos, & Burgenses, varia & diversa crimina & excessus coloribus fictis exquisitos eisdem imponentes, non solum in corporibus propriis, & scandalo gravi eorumdem, damnificant & fatigant; sed etiam gravissimis sumptibus & expensis: nobis supplicantes, ut vellemus super his providere de remedio opportuno.*

XI. His ergo querelis occurrere volens Concilium subjungit: *Nos vero attendentes, juri non fore consonum, quod inde nascantur injuriæ, unde debent jura provenire; statuimus decernentes, quod de cetero nullus Promotorum, aut Procuratorum ad excessus aliquem ex officio citari faciat, vel procedat contra eum super aliquo crimine, vel excessu, & præsertim tali ratione, cujus fama ipsius citati posset in posterum denigrari, sive scandalum contra eum suboriri, nisi verisimiliter videatur eisdem, quod justam causam habeant contra tales procedendi: super quo tamen eorum conscientias oneramus. Et de hoc cum ad dictum officium assumentur, per juramentum adstringentur; nec tunc etiam ultra primam citationem procedatur per eosdem, Officiali dicti loci inconsulto.*

XII. Acriori stylo hunc Promotorum excessum, ne dicam nequitiam & tyrannidem, descripsit circa idem sæculum Nicolaus De Clemengis *De corrupto Ecclesiæ Statu cap.* 15. *num.* 1. *Dici non potest, (inquit) quanta mala faciant illi scelerati exploratores criminum, quos* Promotores *appellant. Simplices & pauperculos agrestes vitam satis innocuam in suis tuguriis agentes, & fraudis urbanæ nescios, in Jus sæpe pro nihilo vocant. Causas, & crimina contra eos sedulo confingunt, vexant, terrent, minitantur; sicque eos per talia secum componere, & pacisci cogunt. Quod si facere renuant, crebris eos citationibus quotidieque impetunt, & supra modum infestant. Quod si semel qualibet occasione præpediti comparere desierint, censura illico anathematis ut rebelles, & contumaces feriuntur. Si vero ad diem venire, quoties vocati erunt, perseveraverint, eorum audientias apud Judicum tribunalia impedient, morasque & subterfugia dilationum, & interlocutionum captabunt, quæ perfacile a foris Ecclesiasticis obtinentur, quo vel sic longo tædio longaque sui temporis jactura fatigati, superfuturam vexationem atque impensam pecuniæ pactione redimere cogantur, &c.*

XIII. Optandum sane esset, ut hi excessus, & injustæ vexationes cum sæculis istis defuissent; nec ad nostra tempora perseverassent.

Nimium ipsa quotidiana experientia evincit, quam hoc hominum genus lucri cupiditate stimulatum, innocentissimos non raro, idque nonnumquam super fictis excessibus vexet, & scelera, gravissimosque excessus dissimulet, dum facilius ab illis, quam ab his mulctas, aut sub prætextu compositionis aliquam pecuniæ summam persequi sperat.

XIV. His abusibus ut occurratur, in Statutis Curiarum Ecclesiasticarum Provinciæ Mechliniensis decernitur, in primis, ut non nisi habita informatione, magnaque discretione aliquos super excessibus aggrediantur.

Caveant, ne quem innocentem per calumniam in jus vocent, aut importune, vel indiscrete aliquos exagitent, defectusque propalent, ac accusatos seu inquisitos, præsertim Ecclesiasticos, ante Sententiam diffament, sed cum omni modestia, integritate, & humanitate officium suum exerceant inquiunt citatæ Ordinationes Curiarum Eccles. Provinciæ Mechliniensis *tit.* 7. *art.* 3.

XV. Additurque *art.* 4. *Quamobrem etiam, antequam causam aliquam contra Ecclesiasticos, aut honesti nominis personas in judicio contradictorio tractandam exhibeant, eam prius Officiali denuntient; ut dispiciat, an eas ad se per litteras clausas evocare velit, an via Regia permittere causam agi.*

XVI. Ad hæc jurejurando promittit Promotor harum Curiarum: *Neminem citari procurabo ab officio super excessibus, nisi credidero illos veros delinquentes, & me causam justam habere.*

XVII. Utque maturius hac in parte procedatur, injungunt *tit.* 4. *art.* 2. Advocato Fiscali, quod *singulis hebdomadibus, diebus, & horis designandis, deliberabit cum Promotore de omnibus causis institutis, vel instituendis; signanter de iis, in quibus proxima die juridica, vel concludendum verbaliter, aut articuli, aliæve scripturæ erunt exhibendæ: informationes Promotoris visitabit, eidem consilium in omnibus dabit, & quando materiæ difficultas, scandalum, personæ dignitas, vel negotii qualitas id exiget, omnia nobis, vel Officiali referet, priusquam Promotori diem Parti dicere permittet: quod numquam etiam alias faciet, nisi Promotor instructionem suam, saltem summarie in scriptis ipsi Advocato id petenti tradiderit.*

XVIII. Insuper *art.* 3. mandatur Advocato Fiscali: *Unice etiam curabit, ne per Promotorem aliquæ causæ officii, vel in scriptis, aut etiam summarie instituantur, nisi prævia informatione; serioque advigilabit, ne temere aliquis vexetur, vel calumniose in jus vocetur.*

XIX. Et juxta Statuta hujus Universitatis similiter jurat Promotor: *Quod nullam causam contra aliquem incipiam, nisi de excessu, vel delicto, aut saltem de fama fuero plane informatus.*

XX. Itaque recte monuit S. Carolus Promotorem Fisci, ejusdem socios & Substitutos, ut *meminerint, se esse Procuratores veritatis, & non debere sub ejus clypeo innocentes opprimere, vel alias esse in causa, ut quis calumniis fatigetur.* In Actis Ecclesiæ Mediolanensis *part.* 4. *tit. De Officio Promotoris Fisci, & Substitutorum, pag.* 566. edit. anni 1683.

XXI. Sicuti non raro Promotores spe lucri incitati nimis faciles sunt, ut personas etiam ecclesiasticas vitæ, & conversationis innocentis, suisque officiis diligenter & strenue incumbentes, super quibusdam fictis, aut levibus excessibus divexent; ita e contrario proclives sunt ad dissimulanda crimina enormia, publica & scandalosa, abususque gravissimos, & perniciosissimos, dum ex illa dissimulatione, vel super iis cum accusatis, vel denuntiatis compositione, lucrum sperant: vel saltem ex ipsa accusatione, & actione difficultates a sceleratis criminum illorum auctoribus, aut abusuum fautoribus timent, & nullum aut exiguum lucrum sperant: adeo ut ad agendum, aut inquirendum contra excessus, & delinquentes ipsos non nisi lucri cupiditas incitare videatur.

XXII. Hunc Promotorum defectum emendare volentes Episcopi Provinciæ Mechliniensis, ordinarunt citato *tit.* 7. *art.* 2. quod Promotores *cum nemine dissimulabunt, aut component, sed simul atque de delictis sufficienter fuerint informati (in quo omnem diligentiam adhibebunt; sic tamen, quod in causis violationum Festorum, similibusque aliis levibus excessibus, informationem in scriptis non capient) actionem adversus eosdem, ex Advocati Fiscalis prævio consilio, & in gravioribus causis, etiam prius obtento Judicis Decreto, & non aliter, instituent, & ad finem usque legitime prosequentur, nec eam, nisi ex ejusdem Advocati judicio, & prævio Judicis Decreto, derelinquent.*

XXIII. Additur *art.* 3. *Si autem Promotores delinquentes aliquos sciant cum quibus conniveant, & ad nos, vel Officialem non deferant, tamquam consentientes, vel saltem negligentes arbitrarie puniantur.*

XXIV. Jurejurando in assumptione ad officium Promotoris promittit: *Excessus non supprimam, neque celabo, sed cum omni possibili diligentia prosequar; nec desistam, etiamsi citatum innocentem putavero; nisi id Advocato Fiscali, vel Officiali indicavero, ut desuper decernat, quod ratio postulabit ... Nullis muneribus, prece, odio, favore inducar, quominus Promotoris munus, juxta prædicta statuta fideliter exequar.*

XXV. Similiter Promotor Universitatis jurat; *Neque super aliquo excessu, vel delicto componam, sine expresso consensu D. Rectoris, vel Universitatis.*

XXVI. Et quia Promotoris est præcipue animadvertere in crimina, & excessus Ecclesiasticorum, conveniens apparet, ut & ipsi Promotores sint Ecclesiastici; uti declarat Concilium Turonense anno 1583. idque praxi Regni Galliæ consonat, quæ in Promotores non admittit nisi Sacerdotes, aut saltem sacris Ordinibus initiatos, uti refert Carolus Fevretius *lib.* 4. *De Abusu cap.* 3. *num.* 29. & post ipsum Claudius Fleury *part.* 3. *Instit. Juris Can. cap.* 4.

XXVII. In Belgio etiam personis conjugatis officium Promotoris committitur, & quidem nonnumquam personis tenuis satis fortunæ, quæ dum familiam suam ex emolumentis officiis intertinere coguntur, toti sunt ad lucrum intenti: atque hinc frequens innocentium oppressio, pauperum & miserorum excoriatio, causarum protractio, salariorum extensio, & denique enormium, & scandalosorum peccatorum frequens impunitas, quam facile similes lucrorum aucupes tolerant, modo manus eorum impleantur.

Hi sunt, qui Tribunal ecclesiasticum adeo odiosum, & vile vulgo reddunt, ut pene populo sit persuasum non ad correctionem, sed ad pecunias habendas in crimina inquiri, & in criminosos actionem institui: eo quod videant, crimina tamen publica, & scandalosa manere passim impunita, dum nullum ex eorum punitione lucrum speratur.

XXVIII. Præter Promotorem, aliosque Officiatos, habet quoque hodie Curia ecclesiastica, ad exemplum Curiarum sæcularium, suos Apparitores sive Nuntios, qui ea, quæ in Judiciis peragenda sunt, Partibus annuntiant, litigatores in jus vocant, & mandata atque sententias Judicum exequuntur, *L.* 33. *Cod. De Episcop. & Cleric. L.* 1. *Cod. De Execut. & exact.*

XXIX. Nuntius in Curiis ecclesiasticis Provinciæ Mechliniensis jurat in hæc verba: *Fidelis ero in officio meo, nihil aliud referendo, vel rescribendo, quam per me actum erit, & omnia, quæ officio executoris incumbunt, fideliter faciam, & exercebo. Nullas pactiones, aut conventiones cum Partibus, vel Procuratoribus, aliisque per me, vel per alium faciam pro causis protelandis, & differendis; sed mandata Curiæ fideliter, & diligenter exequar, & executionem factam, juxta statuta, dorso litterarum inscribam. Quoscumque excessus per Diœcesim N. audivero, Vicario generali, Officiali, Sigillifero, seu Promotori indicabo.*

XXX. Ob præstitum juramentum, iis plena fides adhibetur in iis, quæ ratione officii ex mandato Judicis exequuntur, & facta executione referunt: puta asserenti Apparitori, se aliquem citasse, eumque personaliter invenisse, eaque expedivisse quæ ipsi a Judice mandata, & commissa erant, plena adhibetur fides, nullo alio teste, aut testimonio accedente; uti notant Doctores post Glossam in *cap.* Cum parati ✕ *De Appellat.* & notoria praxis hic in Belgio tam in Curiis civilibus, quam ecclesiasticis confirmat. Vide Peckium in tractatu De Jure sistendi *cap.* 26. ubi etiam notat, qua pœna sit puniendus Apparitor, qui falsam relationem fecisse probatur. Referenti autem extra officium non creditur, uti post alios citatos notat Christinæus ad Bugnonium *lib.* 2. *cap.* 80. sed de hoc infra latius, ubi de forma citationis, & relationis agetur.

XXXI. Ulterius, quia Apparitores in executione eorum, quæ

sui

sui sunt officii Judicis personam repræsentant, non levi pœna puniendi sunt, & hodie puniri solent, qui Apparitoribus executionem de mandato Judicis, & ex officio facientibus, re aut facto resistunt, eisque injuriam inferunt. Vide Bugnonium *De Legibus abrogatis lib.* 1. *cap.* 182. ibique notas Christinæi.

XXXIII. Plura circa Apparitorum, & Nuntiorum officium, & quæ ab iis observanda sint, videri possunt in Ordinationibus Curiarum sive civilium, sive ecclesiasticarum; atque ex iis etiam apparebit, in utrisque pene per omnia esse idem Apparitorum, & Nuntiorum officium: e quibus tum titulo sequenti, tum sub titulo De Sententiis, & earum executione plura notanda occurrent.

T I T U L U S   S E P T I M U S.

DE INSTRUCTIONE CAUSARUM CIVILIUM.

C A P U T   P R I M U M.

Quando, & quomodo hodierna forma litigandi forum Ecclesiasticum intraverit?

1 *Judicia Ecclesiastica primitus sine strepitu forensi peracta.*
2 *Quare Principes optaverint, ut litigantes potius ad Episcopos, quam ad Judices publicos suas quæstiones deferrent?*
3 *Scopus exemptionis Clericorum, & Monachorum a foro sæculari fuit, ut a litibus forensibus eximerentur.*
4 *Canones vetantes Clerici ad judicia sæcularia recursum, præcipue intenderunt ne essent litigiosi.*
5 *Refertur summarie quid olim inter judicia civilia, & ecclesiastica interesset.*
6 *Circa sæculum* XI. *strepitus forensis in Judicia ecclesiastica sensim intravit.*
7 *Prælectio Juris Civilis, quæ circa hoc tempus cœpit in Italia, huic mutationi causam præbuit.*
8 *Decretum Ivonis ostendit, Clericos studium juris Civilis junxisse studio Canonum.*
9 *De aviditate Clericorum ad studium Legum multorum querela.*
10 *Pene soli Clerici studio Legum incumbebant.*
11 *Clerici Legibus imbuti eas in suum forum deduxerunt.*
12 *Pontifices cœperunt quoque in suis Responsis uti auctoritate Legum civilium; & ad harum normam causas decidi voluerunt.*
13 *Ex Decreto Concilii Lateranensis IV. evincitur, quod sæculo* XIII. *stylus forensis forum ecclesiasticum intrasset.*
14 *Judices sæculares causarum directionem, & decisionem plerumque Clericis committebant.*
15 *Hinc forma litigandi in Decretalibus præscripta, Tribunalia sæcularia intravit.*
16 *Ecclesia semper desiderat causas in foro Ecclesiastico præcipue inter Clericos sine strepitu forensi decidi.*
17 *Stante moderna disciplina, Judices tenentur suarum Curiarum Ordinationes servare.*
18 *Quomodo pristinam disciplinam præ oculis habere debeant?*
19 *Scopus hujus tituli.*

I. PRIMITUS Judicia ecclesiastica fuisse adinstar arbitriorum sine strepitu forensi, fuse ostendimus supra *tit.* 1. *cap.* 1. ipsosque Episcopos in decidendis causis etiam laicorum, non tamquam *publicos* Judices, sed potius ut arbitros seu verius amicabiles arbitratores intervenisse: in hoc unum intentos, ut quæstiones inter Fideles exortas, sine strepitu forensi, & recursu ad publicos, & ordinarios Judices, componerent; atque hoc modo filios suos discordantes in concordiam, veramque amicitiam, & pacem adducerent.

II. Unde & ibidem notavimus, Imperatores optasse, ut litigantes potius ad Episcopos, quam ad publicos Judices suas controversias deferrent; hoc præcipue motivo inducti, quod optarent, subditorum suorum quæstiones, & discordias amicabili potius arbitramento Episcoporum componi, quam ipsos jurgiis forensibus, & litium ambagibus, & tricis implicari: eamque fuisse rationem, cur Judiciis sive decisionibus Episcoporum tantam præbuerint auctoritatem, & firmitatem, ibidem ostendimus.

III. Ostendimus insuper eodem titulo *cap.* 4. quod tam Principum, quam Episcoporum, qui voluerunt, ut Clericorum, & Monachorum causæ, non ad publicos Judices, sed ad Episcopos deferri deberent, præcipuus scopus fuerit, ipsos Clericos, & Monachos a litibus, & jurgiis forensibus eximere: utque ipsorum quæstiones sine strepitu judiciali per Episcopos, ut *amicabiles arbitratores*, citra formam judicialem deciderentur; quod & sanctissimos Episcopos in defensione ac tuitione exemptionis Clericorum intendisse, notavimus.

IV. Denique observavimus, quod ubi Canones vetarunt Clericis ad Judicia sæcularia recurrere, unice intenderint eis inculcare, ne contra Apostoli præceptum essent *litigiosi*: sed lites, quantum in ipsis esset, fugerent, & quæstiones suas judicio Episcoporum decidendas submitterent.

V. Summa igitur erat inter Judicia ecclesiastica, & sæcularia differentia. In illis enim sine formulis Judiciorum, & Legum civilium neglecto rigore, ex solis Scripturis sacris, & Canonum præscripto *sumarie* ex æquitate adinstar *arbitramentorum* quæstiones decidebantur; in his vero juxta formulas juris, & servato Legum rigore procedebatur: ideoque & hæc vocabantur *publica Judicia*; & qui eis præsidebant, judices *publici*.

VI. Hæc Judiciorum ecclesiasticorum simplex, & plana forma circiter per decem sæcula inconcussa permansit; atque toto illo tempore ipse forensis strepitus a Judiciis illis exulavit: ac demum a quinque circiter sæculis in Tribunalia ecclesiastica sensim formalitates, & tricæ forenses irrepere cœperunt; atque labentibus sæculis ita multiplicari, ut nec in his Tribunalia ecclesiastica Tribunalibus civilibus cedere debuerint; immo facile hæc superaverint.

VII. Unde hæc Judiciorum ecclesiasticorum immutatio, atque pristinæ disciplinæ collapsio originem habeat, non difficulter intelligitur, si advertatur, quod circa sæculum undecimum in Italia, vicinisque Provinciis cœperit florere studium Juris Civilis, publiceque prælegi Jus Justinianæum, nec tantum laici, sed & Clerici Jure illo delectari, & studio SS. Canonum illud jungere cœperint.

VIII. Hinc videmus, quod Ivo Carnotensis sæculo XI. in suam Canonum collectionem sive *Decretum*, non tantum Canones, vel dicta Patrum, sed & multa ex libris juris civilis, tum Pandectis, tum Codice, Novellis, ac Institutionibus Justinianæis retulerit, quod alii Canonum Collectores ante Ivonem fecisse, saltem in Occidente, non reperimus: eo quod studium juris civilis antea minus notum esset

IX. Huic Legum studio quanta aviditate Ecclesiastici, etiam neglecto quodammodo Scripturam, & SS. Canonum studio, se implicaret, ostendunt plurimorum, tum piorum virorum, nec non Conciliorum illius temporis querelæ, de nimia Clericorum in hoc studium propensione; uti *tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 6. videri potest.

X. Immo & hoc notandum, quod pene soli Clerici sive Ecclesiastici eo tempore studio Juris se darent; uti inter Nobiles, & Sæculares vix reperirentur, qui aliquam vel mediocrem Juris scientiam haberent: adeo quidem ut *Clerici* dicerentur omnes generatim Viri *litterati & docti*, uti notat Du-Cange in Glossario mediæ & infimæ Latinitatis, verbo *Clerici*.

XI. Porro Clerici studio Legum imbuti, sola scientia non contenti, eam & in praxim deducere voluerunt; quapropter Legibus ipsis, earumque formulis in Judiciis uti cœperint, atque ex earum præscriptio causas decidere. Et quidem tanta velocitate judicia ecclesiastica Leges Civiles Justinianeæ occuparunt, ut sub initium sæculi XII. ad Eugenium Papam scribat S. Bernardus *lib.* 1. *De Considerat. cap.* 4. in ejus Curia perstrepere Leges Justiniani, ipsasque in lites, & cavillationes degenerasse. " Et ,, quidem quotidie (ait) perstrepunt in palatio Leges, sed *Ju-* ,, *stiniani*, non Domini. Justene etiam istud? Tu videris. Nam ,, certe *Lex Domini immaculata, convertens animas*. Hæc autem ,, non tam Leges, quam lites sunt, & cavillationes subvertentes ,, judicium ,,.

XII. Cum ergo & studium Legum inter ipsos Clericos invaluisset, & causæ ad earum præscriptum decidi passim consuevissent, ipsi quoque Pontifices, ac nominatim Alexander III. & Innocentius III. eorumque Successores in suis Responsis Legum auctoritate uti, & modum causas instituendi, & descidendi ad normam Legum civilium præscribere cœperunt; quemadmodum patet ex Decretalibus relatis libro secundo Decretalium Gregorii IX. qui liber uti & pars libri primi pene nihil continent nisi modum, & formam causas instruendi, & decidendi; quæque tum a litigantibus, tum a judicibus in causarum instructione, & decisione observari debeant.

XIII. Quomodo stylus forensis jam tum sub initium sæculi XIII. Tribunalia ecclesiastica occupasset, probat Decretum Concilii Lateranensis sub Innocent. III. in *Cap.* 11. ✠ *De Probationibus*; ubi statuit, " ut tam in ordinario judicio, quam extraordina- ,, rio judex semper adhibeat aut publicam (si potest habere) ,, personam aut duos viros idoneos, qui fideliter universa judicii ,, acta conscribant: videlicet citationes, dilationes, recusationes, ,, exceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confes- ,, siones, testium depositiones, instrumentorum productiones, ,, interlocutiones, appellationes, renuntiationes, conclusiones, ,, & cætera quæ occurrerint competenti ordine conscribenda; ,, loca designando, & tempora, & personas ,,.

XIV. Denique cum circa hæc tempora judices publici passim essent viri Nobiles, & militares, exigua, aut nulla juris scientia instructi, qui nec per se judicabant, solebant & hi in causis instruendis, & decidendis assumere Clericos Legum scientia instructos; ipsisque plerumque plenam judiciorum directionem committere.

XV. Hi vero formulas, quas ad præscriptum Legum in suis Decretalibus præscripserant Pontifices, in hæc Tribunalia introduxerunt, uti notat Claudius Fleury *part.* 3. *Institut. Juris Con.*

cap. 4. qui ibidem recte monet, omnem hodiernam litigandi formam in Curiis sæcularibus usitatam provenire a Canonistus; ideoque, si quis eam exacte cognoscere velit, ejus originem ex Decretalibus haurire debeat. Verba ejus sunt: *En sorte que toute la procédure moderne des Cours seculiéres vient des Canonistes; & qui voudra l'estudier curieusement, doit en chercher les origines dans les Decretales.* Id est: Adeo ut omnes moderni processus Curiarum sæcularium a Canonistis sint inducti; earumque originem in Decretalibus quærat, qui eas sedulo investigare decreverit.

XVI. Sicuti Ecclesia numquam probavit, ut Clerici in sortem Domini vocati, abdicato Scripturarum, & SS. Canonum studio, se totos studio Legum immergerent, uti citato *cap.* 6. ostendimus; ita numquam votum Ecclesiæ fuit, ut forensi illo strepitu causæ in foro ecclesiastico agerentur; sed e contrario Ecclesia eodem semper spiritu animata, lites & contentiones aversans, nonnumquam desideraverit, & etiamnum desiderat, ut quæstiones & controversiæ filiorum suorum, ac præsertim illorum, qui in sortem Domini vocati, & a tumultibus mundi vi suæ vocationis sunt separati, amicabiliter & summarie sine omnibus illis forensibus tricis, & solemnitatibus terminarentur, atque deciderentur; quod & Conciliorum atque Episcoporum Decreta etiam horum posteriorum temporum evincunt, ut in progressu hujus materiæ notabitur.

XVII. Interim dum ea non est temporum conditio, ut judicia ecclesiastica ad pristinam illam ac simplicem normam reducantur, atque Ecclesia eam, quæ a nonnullis sæculis invaluit, tolerat judiciorum formam; indubie Judices in causis decidendis, & instruendis suarum Curiarum Ordinationes ac Statuta, non quidem ad corticem litteræ, sed ad mentem Ecclesiæ, & constituentium, attendere, & observare tenentur.

XVIII. Debent insuper, ad pristinam Patrum normam, quæ unice pacem, & charitatem inter Fideles fovendam, & conservandam intendebat, quantum præsentis temporis disciplina patitur, collimare; quod frequenter assequi possent, litesque multas sopire, aut saltem multum abbreviare, & litigantes concertationibus, & molestiis forensibus eximere, si exacte observarent, quæ etiam posteriores Canones, & Curiarum Ordinationes præscribunt, quemadmodum in decursu hujus tituli notabimus.

XIX. Cum ergo hodie & Judices, & litigantes sive laici, sive Clerici jubeantur se receptæ disciplinæ, & formæ judiciali conformare, utile judicavi hodiernam formam judiciorum ecclesiasticorum, quæ in plerisque cum forma judiciorum sæcularium coincidit, breviter, & quoad præcipua saltem puncta exponere: & hoc quidem titulo ea, quæ praxim Civilem, & sequenti titulo, quæ praxim Criminalem spectant proponendo.

CAPUT II.

De Citatione, ejusque forma.

1 *Exordium, & fundamentum processuum est citatio Partis.*
2 *Citatio Partis est juris naturalis; nec ulla humana auctoritate tolli potest.*
3 *Ejus necessitatem agnoverunt Romani adhuc gentiles.*
4 *Aliquando licuit privata auctoritate adversarium in jus adducere; sed id per Justinianum mutatum.*
5 *In supremis Curiis citatio fieri debet de speciali venia Curiæ; in inferioribus vero sufficit generalis data ab Apparitoribus.*
6 *Interdum tamen & in his specialis jussus Judicis requiritur.*
7 *In Curiis ecclesiasticis jam pridem solebat requiri* specialis *jussus Judicis.*
8 *Idque convenienter aut prævie ad citationem lis componi posset.*
9 *Merito Judex, præsertim ecclesiasticus, ante decretam citationem concordiam tentat.*
10 *Consuetudo hujus Universitatis de non decernenda citatione contra majora Supposita, nisi monitione prævia.*
11 *Citatio Juridica duplex, privata & publica, & utriusque descriptio.*
12 *Citatio fieri debet ad personam, si reperi queat, aut ad ejus domicilium, & ita jubent Ordinationes Curiæ Rectoris.*
13 *Hinc clausula in litteris citatorialibus:* Ad personam, aut ad domicilium, *ordinem citationis designans.*
14 *Moribus hodiernis citatio fieri potest ad personam Procuratoris, aut ejus domicilium.*
15 *Procedit id in citationibus post litis contestationem.*
16 *Usus citationem ad domicilium sustinet, tametsi Apparitor personam curiose foris non quæsierit.*
17 *Immo sufficit si dicatur non esse domi.*
18 *Forma citationis ad domicilium.*
19 *Facta citatione ad domicilium, præsumitur pervenisse ad notitiam citati.*
20 *Quod sit dicendum proprium domicilium in ordine ad citationem, & quid, si quis habeat plura?*
21 *Quomodo citanda Corpora, & illustres personæ remissive?*
22 *Quomodo per Apparitorem relinquenda copia citationis, ut citatus ejus notitiam habere possit?*
23 *Citationes vagabundorum per publicas proclamationes, vel affixiones fieri solent.*
24 *Quomodo citandi, qui ad alienas Provincias migrarunt?*
25 *Quid, si Procuratorem vel bonorum suorum administratorem in Provincia habeat?*
26 *Ordinationes Curiæ Rectoris non permittunt fieri citationem per Edictum, nisi persona citanda latitet, aut nesciatur ubi sit.*
27 *Qua forma citatio per Edictum juxta has Ordinationes fieri debeat.*
28 *Litteræ excommunicatoriales qua cautione ex præscripto harum Ordinationum dandæ.*
29 *Litteris citatorialibus causa citationis ordinarie inserenda.*
30 *Id præscribunt Ordinationes Curiæ Rectoralis.*
31 *Subinde integer libellus Actoris citato communicatur in ipsa citatione.*
32 *Apparitor tenetur dare relationem citationis ei, ad cujus instantiam hæc facta est.*
33 *Citato dandus conveniens terminus ad comparendum; & quare?*

I. OMNIS processuum institutio fere ab ipsa citatione exordium sumit, ait Damhouderus in *Praxi Rerum Civil. cap.* 54. *num.* 1. notatque *num.* 2. quod citatio sit fundamentum, & principium ordinis judiciarii.

II. Eam esse jure naturali & humano ad judicii ordinem necessariam, monet *num.* 4. adeo ut ipsius omissio judicium omne reddat nullum: nam Parte non vocata, & inaudita nihil legitime statui potest. "Quocirca (pergit Damhouderus) nec per „ Principem quidem quantumvis potentem citatio omitti potest, „ adeo ut ex certa scientia & de plenitudine potestatis nec pos„ sit, nec debeat procedere ad ullam sententiam sine citatione „ Partis, ut est textus in *Clem.* Pastoralis, §. Cæterum *De Sen„ tentia & re jud.* ubi summus Pontifex idem expresse decla„ rat, quod Princeps non potest ex certa scientia citationis de„ fectum supplere, immo ne quidem contra suum subditum; quia „ hoc esset in judicio tollere defensionem sui, quæ tamen est de „ jure naturali, ut in judicio alteram aurem accusatoribus alte„ ram defensoribus delinquamus".

III. Sane neminem inauditum condemnari posse videbant & ipsi Romani, adhuc sub densissimis gentilitatis tenebris constituti; uti colligitur ex sententia Festi relata *Actorum* 25. *Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur, præsentes habeat testes, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.*

IV. Olim Actori potestas erat adversarium suum propria ac privata auctoritate in jus vocare: qui nisi confestim iret, aut vadimonium promitteret, id est, satisdaret judicio sisti, invitus obtorto collo in jus duci & trahi poterat, *L.* 5. *ff. Qui satisdare coguntur.* Verum cum parum humanum, & tutum videretur, rem tantam privatis committere, iis hæc potestas paulatim adempta fuit, & modestior quædam citandi sive in jus vocandi ratio introducta est; videlicet ut futura lis denuntietur auctoritate Judicis per publicum ministrum seu Apparitorem, aut per Edictum seu Litteras publice affixas, *Novella* 53.

V. Hodie in Belgio in supremis Curiis venia, seu litteris citatorialibus opus est: sed in inferioribus Tribunalibus Apparitores sive Nuntii nullo speciali Judicis mandato interveniente, ad solam Partis petitionem, citationem exequuntur: uti post alios citatos observat Christinæus in notis ad Bugnonium *De Legibus abrogatis lib.* 1. *cap.* 112. idque quasi ex tacito & generali Magistratus mandato. Eamdem distinctionem in Gallia servari testatur Rebuffus in Tractatu *De Citationibus, Glossa* 4. *num.* 8.

VI. Recte autem monet Zypæus in *Notitia Juris Belg. tit. De in jus vocando*, jussum illum generalem Judicis ita accipiendum esse, ut nihil insolitum habeat: "ideoque (ait) non extendi„ tur ad citationem, quæ facienda est per edictum, per tubam, „ per campanam, minus per apprehensionem, quæ realis est „ citatio, nisi forte in flagranti crimine reus deprehensus sit". Idipsum notat Rebuffus loco citato.

VII. Quod in supremis Curiis hodie servari tradit Christinæus, id & in Curiis ecclesiasticis pene ubique servatur; ut scilicet nemo etiam per Apparitorem citari queat ad personam, nisi de speciali mandato Judicis: idque & in Gallicanis Curiis ecclesiasticis servatum fuisse usque ad annum 1667. quo prodiit Edictum Regium super forma procedendi in causis civilibus coram Judice ecclesiastico, monet Claudius Fleury in Instit. Juris Can. *part.* 3. *c.* 4. & explicat Claudius Horry in Tractatu cui titulus: *Procureur des Officialités*, &c. ubi summarie proponit modum instituendi processum seu Civilem, seu Criminalem in Curiis ecclesiasticis conformiter ad Edicta Regia de annis 1667. & 1670. quorum prius spectat processus in materia Civili, & posterius processus in materia Criminali.

VIII. Cæterum quod in Curiis ecclesiasticis citatio non fiat, nisi de speciali mandato & licentia Judicis, forsan vel ideo servatum, & ordinatum fuit, ut Judex antequam Partem citare permittat, aliquemve vel initialem actum judicialem exerceri, prius examinare, & inquirere posset, an quæstio sine lite terminari amicabiliter non queat; Partesque ad concordiam adduci: quod ante omnem citationem juridica facilius obtineretur, quam ubi per citationem lis aliquo modo inchoata fuerit; & Pars juridice citata nonnihil exacerbata.

IX. Unde merito Judices, præsertim Ecclesiastici, priusquam citationem decernant, expendunt, num causa talis sit, quæ litem mereatur: & an Partes ad amicabilem concordiam ante omnem citationem juridicam adducere nequeant.

X. Hinc consuetudine in hac Universitate Lovaniensi invaluit, ut nullus, qui de Consilio Universitatis existit, possit coram D. Rectore citari, etiam de ejus speciali mandato, nisi ei prius libellus supplex Actoris a Rectore prælectus fuerit, petitumque num contendere, num petitioni Actoris condescendere velit.

XI. Citatio verbalis, quæ hodie usitatissima est, solita fieri per Apparitorem ad mandatum Judicis, alia dicitur *privata*; non quod auctoritate privata fiat, sed quia fit ad *privatam* personam Rei, aut ejus domicilium; quemadmodum observat Merula in *Praxi Civili Holandiæ, lib.* 4. *tit.* 24. *cap.* 3.

Alia

Alia vero vocatur *publica*, quia *publice* fit per Edicta Ecclesiis, aliisque locis publicis affixa, vel per proclamationem Apparitoris per sonum tubæ, aliove simili signo. Merula ibidem *num.* 3.

XII. Ordinarie citatio fieri debet ad *personam*, si inveniri possit.

Hinc in Ordinationibus Curiarum D. Rectoris, & Conservatoris Privilegiorum hujus Universitatis, confirmatis per Principes nostros Albertum, & Isabellam *art.* 1. mandatur: " Ut citatio ,, semper ad personam fiat, si commode reperiri potest, puta in- ,, tra oppidum, vel pagum existens, & ad eum tutus sit ac- ,, cessus: nec fiat ad domicilium, nisi persona prius quæsita ,, (de quo mentio fiat in relatione); idemque in litterarum alia- ,, rum executione observetur ,,.

XIII. Hunc ordinem in ordinationibus Curiæ Hollandiæ etiam præscribi, notat Merula in *Praxi lib.* 4. *tit.* 24. *cap.* 15. monetque clausulam in litteris citatorialibus inseri solitam, *Ad personam citandi aut ejus domicilium*, non intelligi, quasi sit in arbitrio Apparitoris, num velit citationem facere ad *personam* citandi, an vero ad *ejus domicilium*, sed designari ordinem citationis: ab Apparitore servandum: ut nimirum primo inquirat in personam; & si inveniri nequeat, tunc fiat ad ejus domicilium citatio. Idipsum & in Gallia observatur ex Ordinatione Ludovici XII. quam late exponit Rebuffus in Tractatu *De Citationibus*; notatque conformiter ad ea, quæ habet Merula, ordinem citationis servandum esse, ut nimirum primo persona inquiratur, antequam fiat citatio ad domicilium: monetque id & in Hispania, & Italia servari.

XIV. Ibidem Rebuffus *num.* 4. *&* 5. ait, quod de consuetudine citatio fieri queat ad personam *Procuratoris*, aut ad ejus domicilium; quod & hic in Belgio obtinet: teneturque Pars, si litiget extra locum domicilii, Procuratorem in loco judicii constituere, cui insinuatio fieri possit, aut domicilium eligere.

XV. Et Damhouderus in *Praxi Rer. Civil. cap.* 59. *num.* 11. dicit, ante litis contestationem necessum esse, Partem ipsam citare ad ipsam personam sive ad ipsius domicilium; sed post litis contestationem sufficere citationem fieri ad personam Procuratoris.

XVI. Notat autem Zypæus in *Notitia Juris Belgici*, *titulo De in jus vocando*, quod citationem ad domum usus sustineat, quamvis Nuntius Reum sive citandum *curiose foris* non quærat.

XVII. Et quidem moribus fere receptum, ut Apparitor citaturus ad domicilium citandi accedat; & si dicatur a domesticis citandum non esse domi, quod citra ulteriorem inquisitionem citet ipsum in persona domestici, & ita servari asserit Rebuffus citata *Gloss.* 3. *num.* 10. Et *num.* 13. dixerat, quod hodie sufficit ut Apparitor citandum domi perquirat, licet non alibi, quamvis de jure major inquisitio fieri deberet, ut communiter tradunt Interpretes ad *L.* 4. §. Prætor *ff. De Damno infecto*.

XVIII. Dum ergo citatio fit ad domum, insinuatio fieri debet domesticis; quod si nullus sit domi, tunc citatio declarabitur vicinis, sic ut citatio talis ad ipsius citati notitiam pervenire possit, inquit Damhouderus in *Praxi Rerum Civil. cap.* 59.

Hæc forma executionis in plerisque Curiarum Ordinationibus præscribitur; atque in terminis exprimitur in citatis Ordinationibus Curiæ Rectoralis hujus Universitatis *art.* 2. *&* 3. his verbis: ,, Non reperta vero persona, adhibitaque diligentia, fiat ,, citatio seu monitio, & denuntiatio, primo uxori, tum aliis ,, domesticis, vel eorum alicui, prout quisque personæ conjun- ,, ctissimus est, & ibidem reperitur ".

,, Alioqui nullo domi, vel in vicina reperto, relinquatur co- ,, pia ad ostium domus, vel insinuetur vicinis ".

XIX. Porro facta citatione ad domicilium, præsumitur quod citatio pervenerit ad notitiam citati; quia isti habitantes præsumuntur ei dedisse citationis exemplum, & certiorem eum fecisse; uti tradit Rebuffus ibidem *num.* 2. additque *num.* 4. quod nec audientur volentes postea probare, non venisse in notiam illorum: quod & moribus nostris conforme esse testatur Tuldenus in notis ad citatum *Cap.* 59. Damhouderi.

XX. Quæ habenda sit propria domus: & ubi citatio facienda sit, si citandus plura domicilia habeat, late examinat Rebuffus; item Damhouderus locis supra citatis. Et quid de consuetudine obtineat, breviter annotat Merula in Praxi, *lib.* 4. *tit.* 24. *cap.* 15.

XXI. Ibidem quoque tradit Damhouderus, quomodo Communitates, puta Capitula, Monesteria, Civitates, &c. citari debeant, & latius Merula in Praxi, *lib.* 4. *tit.* 24. *cap.* 12. ubi & quæ servanda sint in citatione illustrium Personarum breviter exponit.

XXII. Ut autem citandus habeat exactiorem notitiam citationis, possitque probare, ad quam diem, & quo die citatus fuerit, debet Apparitor non tantum litteras citationis coram citando, aut ejus domesticis legere, sed & copiam earum tradere, & relinquere sua manu signatam; uti notat Merula loco cit. *cap* 14. & expresse in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 386. injungitur Apparitoribus copias relinquere citationis, & provisionis quam exequuntur, citato, vel ejus servitoribus aut familiæ, vel easdem affigere ostio domus citati, cum insertione primæ diei juridicæ, quam designaverit Apparitor, etsi copia petita non esset. *Ende sullen onse voornoemde Deurvvaerders ghehouden zyn copie te laten van de mandementen, ende provisien die sy ter executien ghestelt sullen hebben, den ghedaeghde, syne dienaren ende familie, oft de selve te affigeren aen die deuren van den buyse van den gadaeghden, met insertie van den eersten daghe van Rechte die hy hem beteeckent sal hebben, al vvaert ock soo dat die copy niet versocht envvare, op arbitrale correctie.* Id est: Et Apparitores nostri præfati ex officio tenebuntur mandatorum aut provisionum, quas executioni mandaverint, exemplar citato, aut ejus famulo, & familiæ tradere, aut idem ostio citati affigere, inserendo primam diem instituendæ actionis, quam ipsi designaverint, etiam quantumvis dictum exemplar non posceretur; idque sub pœna arbitraria.

Hæc plane conformia sunt, praxi, & ordinationi Regni Galliæ, (*a*) & late exponit Rebuffus in Tractatu *De Citatione cap.* 5. item Ordinationibus Parlamenti Mechlinensis, *tit. De Apparitionibus art.* 3.

XXIII. Vagabundi, & qui nusquam habent certum domicilium, vel proprium, vel conductum, vel gratis concessum, citantur per publicas proclamationes, vel Edicta publica, aut cum auctorizatione, ait Damhouderus citato *cap.* 59. *num.* 7. & post ipsum Zypæus loco supra allegato.

XXIV. Addit deinde Damhouderus: " Sic etiam citantur, ,, qui patriam plane deseruerunt, & in alienas regiones sese mo- ,, raturos transtulerunt; sed eam citationem per auctorizationem ,, convenit fieri in loco, ubi ultime habitarunt, aut quem fre- ,, quentarunt, debetque illis dies comparationis insinuari in fi- ,, nibus patriæ, vel in loco quantum fieri poterit ipsis maxi- ,, me vicino ,,.

XXV. Hoc tamen notandum, quod si citandus in patria habeat Procuratorem, factorem, sive bonorum suorum administratorem, ei debet fieri insinuatio citationis, idque cum eo temporis intervallo, ut principalis de citatione possit commode informari. Item, si per Edictum fiat citatio; debet tamen citato (si sciatur ubi moretur) mitti per litteras copia citationis; uti conformiter ad Ordinationes Curiæ Hollandicæ tradit Merula loco citato, *cap.* 16. & præscribitur in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 388. *&* 389 Vide etiam Edictum Caroli V. de 11. Januar. 1535. item Ordinationes Parlamenti Mechliniensis *tit. De Apparitionibus art.* 4.

XXVI. His & conformes sunt Ordinationes Curiarum D. Rectoris, & D. Conservatoris hujus Universitatis, ubi *art.* 6. ordinatur: " Non fiat citatio per Edictum, nisi prius constiterit ,, de non tuto vel facili accessu ad personam, vel ad domum, ,, seu domesticos, nec decernatur vel admittatur facta per Edi- ,, ctum citatio, nisi persona citanda latitet, aut nesciatur ubi ,, sit ,,.

XXVII. Deinde *articulo* 7. " Cum fiet per Edictum citatio, ,, fiat ad Ecclesiam Prochialem loci habitationis citandi, sive ,, ubi in eo oppido vel pago Edicta fieri vel affigi solent, vel ,, in casu non tuti accessus, ad Ecclesiam sive locum propin- ,, quiorem, ut ad notitiam citati facillime queat pervenire ci- ,, tatio, insinuatione eidem per Epistolam facta; sive Pastori, ,, ut denuntiet excommunicationem, si litterræ fuerint excom- ,, municatoriales ,,.

XXVIII. Recte autem monent circa litteras excommunicatoriales *art.* 8. ut " tamen non dentur, nisi citatione prius facta in ,, personam, vel alias ex evidenti contumacia, & quo casu non ,, suppetunt alia remedia juxta Concilii Tridentini Decretum ,,.

XXIX. Ut reus sive citatus melius deliberare queat num cedere, num litigare velit, debet ipsa petitio, sive libellus Actoris, ad cujus instantiam citatio fit, ipsis litteris citatorialibus saltem summarie inseri; tum etiam, ut ex ipsa citatione intelligere, & deliberare queat, utrum ex justa causa, & coram legitimo Judice, &c. citatus sit. Quod specialiter Edictis Principum nostrorum cautum esse in citatione laicorum ad tribunal ecclesiasticum notavimus *tit.* 1. *cap.* 2. & generaliter in omni citatione requirit Constitutio Ludovici XII. Regis Galliæ; quam explanat Rebuffus in citato Tractatu *De Citatione*, *art.* 3. & Belgicis Tribunalibus observari tradit Damhouderus in Praxi Rerum civilium *cap.* 55.

XXX. Hinc & in citatis Ordinationibus Curiæ Rectoralis, & Conservatorialis *art.* 9. dicitur: " Mittatur libellus cum exe- ,, cutore citaturo, ut tanto melius possit deliberare, an con- ,, tendere velit: & si contendendum putet, instruere possit suum ,, Procuratorem: aut saltem litteræ monitoriales, tam clare & ,, plane monitionem Actoris, causamque debiti contineant, ut ,, reus deliberare seseque instruere possit ,,.

XXXI. Interdum non tantum causa citationis, aut summaria Actoris petitio reo exhibetur; sed subinde cum lites communicatorie, ut vocant Pragmatici, instruuntur. " libello Judici obla- ,, to, Judex in margine ejusdem libelli decernit, ut desuper ad- ,, versarius ad certum diem respondeat: isque libellus cum Decre- ,, to per Nuntium adversario porrigitur: eodem ulterius modo ,, ea lis peragitur ,, ait Zypæus in *Notitia Juris Belgici*, *tit. De edendo*.

XXXII. Facta citatione, debet Nuntius sive Apparitor dare relationem ei, ad cujus instantiam citationem fecit, eique totam citationis seriem inserere, exprimendo diem, quin subinde & horam factæ citationis, & in quem diem citaverit; an ad personam, an ad domicilium; quibus e domesticis, aut vicinis eam insinuaverit; quid responsi retulerit, & generatim quæ in ipsa citatione contigerunt; quemadmodum latius exponit Merula in *Praxi Curiæ Hollandicæ*; *lib.* 4. *tit.* 25. *cap.* 2. & Rebuffus in Tractatu *De Citatione*, *art.* 5. *glossa* 5. & in omnium passim Curiarum Ordinationibus præcipitur.

XXXIII. Ad hæc ne citatus preceps, & non satis instructus in judicium trahatur, & in litem incidat, dandus est citato terminus sive dilatio aliqua: eaque longior vel brevior, ratione habita causarum, personarum, ac præcipue distantiæ domicilii ipsius citati a loco judicii, quemadmodum passim in omnium Curiarum Ordinationibus exprimitur; ac nominatim in Ordinationibus Curiarum ecclesiasticarum Provinciæ Mechliniensis *tit.* 9. *art.* 9. " Et quo facilius Partes ante litis ingressum concor- ,, dare, vel transigere, vel serio cum Advocato suo de causa ,, deliberare possint, antequam precipites in litem incidant; unde

(*a*) Consule Scitum, quod Lodovicus Magnus Galliarum Rex dedit ann. 1667 insuper Edictum ann. 1669. cujus hic est titulus, *Edit du Controlle des Exploits*

„ unde poſtea difficilius ſe extricent, ac denique res ſuas tempeſtive ad comparendum ſtato tempore componere, certa intervalla temporum, inter diem factæ executionis, & terminum ad comparendum ſervientem, & præfixum, ſervari volumus. Utpote, ſi ad Judicium prima citatione evocatus, domicilium in civitate, aut intra milliare ab eo foveat, tres dies intermedios, & liberos; ſi vero moretur extra civitatem & milliaré, intra tamen ſex, ſeptem, vel octo milliaria aut circiter, octo dies intermedios & liberos habeat; ſi vero ultra octo milliaria, aut circiter, habeat duodecim dies modo præſcripto, niſi natura citationis, & qualitas cauſæ breviora requirat intervalla; præſertim in cauſis officii, ubi de impediendis aut emendandis exceſſibus agitur. In ulterioribus autem citationibus dies breviores, competentes tamen, aſſignari poterunt ".

Et *art.* 10. additur: " Et ſi contigat terminum citationis incidere in diem feſtum vel non juriſdicum, ſerviet citatio die juridica proxime ſequenti ".

CAPUT III.

De Libelli oblatione, & Litis conteſtatione.

1 *Quid libellus conventionalis?*
2 *Libellus Judici offerendus, & auctoritate Judicis reo communicandus.*
3 *Libelli conventionales olim in Judiciis eccleſiaſticis incogniti, præſertim in cauſis civilibus.*
4 *Etiam ante Juſtinianum Imperatorem.*
5 *Gloſſographus id reſtringit ad cauſas* modicas *&* viles.
6 *Hæc limitatio parum conformis priſtinæ diſciplinæ.*
7 *Libelli conventionales una cum ſtylo forenſi in Judicia eccleſiaſtica intrarunt.*
8 *Quomodo diſtinctio Gloſſæ inter cauſas arduas, & leviores, in quibus* ſummarie *eſt procedendum, ſit recepta?*
9 *Quæ ſint cauſæ* leviores ſummarie *decidendæ?*
10 *Libellus qua forma concipiendus.*
11 *Quoad oblationem & formam concipiendi libellum ſtylus Curiarum eccleſiaſticarum coincidit cum ſtylo Curiarum Civilium.*
12 *In formatione libelli præcipue attendenda concluſio.*
13 *Si citatus concluſioni Actoris non cenſeat annuendum, ſequi ſolet litis conteſtatio; & quid hæc ſit?*
14 *Jure Decretalium per poſitiones, & reſponſiones ad eas non inducitur litis conteſtatio.*
15 *Ratio iſtius juris.*
16 *Proceſſus defectu litis conteſtationis irritus eſt.*
17 *Quomodo de praxi hodierna inducatur litis conteſtatio?*
18 *Primitus in Judiciis eccleſiaſticis ſolemnis litis conteſtatio uſitata non fuit.*
19 *Nec hodie in* ſummariis *requiritur.*
20 *Optandum, ut Cauſæ Eccleſiaſticæ* ſummarie *abſolverentur.*
21 *Per litis conteſtationem judicio inchoato lis defuncti ipſo jure tranſit in hæredes, ſecus de moribus hodiernis.*

I. LIBELLUS conventionalis, de quo hic agitur, & ſub titulo Decretalium *De Libelli oblatione*, deſcribitur a Doctoribus poſt Gloſſam ad *Cap.* 1. ✠ *De Libelli oblatione*, ſcriptura in qua continetur res quæ petitur, & cauſa petendi, & nomen Actoris, & coram quo Judice.

II. Hinc ibidem infert Gloſſographus, quod ſemper ſit offerendus libellus *Judici*; & per ipſum reo, ut ipſe reus poſſit deliberare; quemadmodum dicitur in *Auth.* Offeratur, *Cod. De Litis conteſtat.* quam refert Gratianus *Cauſ.* 3. *quæſt.* 3.

III. Verum libellos conventionales; in cauſis præſertim civilibus, coram Judicibus eccleſiaſticis olim fuiſſe ignotos, conſtat ex *Novella* 67. Juſtiniani, quam verbis Juliani Anteceſſoris retulit Gratianus in *Can.* 45. *cauſ.* 11. *quæſt.* 1. ubi dicitur; " Ubi autem Epiſcopus cauſam dirimere vult, *ſine ſcriptura* omnia procedant, & definitiva ſententia ſine ſcriptis ab eo proferatur ".

IV. Neque id primum a Juſtiniano eſſe conſtitutum, ſed etiam ante Juſtinianum fuiſſe regulariter ſcripturam denegatam Judicibus eccleſiaſticis ex *L.* 41. *Cod. Theod. De Epiſcop. & Clericis*, colligi notat Janus A Coſta in Summario tituli Decretalium *De Libelli oblatione*: additque: " Nec temere olim ſolemnia Judiciorum civilium vel publicorum uſurpavit Eccleſia ".

V. Fatetur ibidem Gloſſographus loco citato, quod allegatus *Canon* 45. velit a Judice eccleſiaſtico cauſas eſſe dirimendas *ſine ſcriptura*; ſed id credit obtinere in *modicis & vilibus cauſis*, ut in his ſcriptura non requiratur.

VI. Verum id a ſenſu Juſtiniani, & diſciplina illius ætatis eſt plane alienum. Neque enim illius diſtinctionis, vel veſtigium in Legibus Juſtiniani, aut ætatis illius Canonibus extat.

VII. Dicendum ergo, quod quamdiu Judicia eccleſiaſtica ſine ſtrepitu forenſi, & formulis publicorum, & civilium Judiciorum peracta ſunt, nihil de ſolemni quoque libelli exhibitione aut oblatione cautum fuerit; ſed ſimplex petitio ſeu expoſitio ſuffecerit: at poſtquam ad normam forenſium Judiciorum ipſa eccleſiaſtica Judicia formari cœperunt, non amplius ſimplex quæſtionis ac controverſiæ expoſitio ſuffecit; ſed libellis, æque atque in Judiciis civilibus, opus fuit.

VIII. Hodie de jure Decretalium, & moribus recepta eſt ſententia, & diſtinctio Gloſſographi, ut nimirum in Judiciis eccleſiaſticis, ubi de re ardua agitur in plenario judicio, requiratur libellus in ſcriptis Judici offerendus: in levioribus ac brevioribus cauſis *ſummarie* abſolvendis, non ſit neceſſe libellum *ſcripto* tradi; ſed ſufficiat Actoris petitionem coram Judice nude proponi; eamque Actis continuo inſeri, ut re poſtea exigente; ejus copia haberi poſſit, *Clem.* Sæpe, §. Verum *De V. S.* quod & in Tribunalibus civilibus ſervari notat Damhouderus in *Praxi Rerum civilium cap.* 100. & latius Nicolaus Tuldenus ibidem in notis.

IX. Cauſas leviores, in quibus *ſummarie* ſit procedendum juxta præſcriptum citatæ Clementinæ *Sæpe*, declarant Ordinationes Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechil. *tit.* 11. *cap.* 1. eſſe, ſi in cauſa civili pecuniaria ſumma petita non excedat quatuor libras Flandricas, atque in cauſis officii exceſſus minores; „ nec ulli articuli (niſi propter perſonarum qualitatem, vel delicti circumſtantiam Officialis aliter faciendum decreverit) exhibentur: ſed Advocati utrimque cauſam verbaliter exponent, concluſio tamen ſummarie, & pertinenter, cum debitis circumſtantiis verbaliter capta, & reſponſio, replica, duplica verbaliter ſubſecutæ, actis pauciſſimo verborum relatu continuo inſerentur, & Judex ſententiam mox proferet, ſi res liquet ".

X. Ex *Cap.* 2 & 3. ✠ *De libelli oblati* colligunt Doctores poſt Gloſſam, quod ſi agatur actione reali ſive rei vindicatione, exprimendam eſſe rem, quæ petitur, & utrum petatur totum, an pars; alias enim reus deliberare non poſſet. In hac tamen actione non eſſe exprimendam cauſam: „ Cauſa enim (ait ibidem Gloſſa) expreſſa eſt eo ipſo quod proponit rei vindicationem. Cauſa enim non eſt alia niſi ipſum dominium, cum dicit, rem ad ſe pertinere jure dominii, vel quaſi . . . . . Si autem agatur actione perſonali, ut ſi petas decem dari tibi, cauſa petendi exprimenda eſt in libello: aliter enim reſpondere non tenetur ". Ita Gloſſographus, qui latius ibidem proſequitur, quomodo cauſa & res petita ſint in libello exprimendæ, & an cauſa una expreſſa poſſit eamdem rem poſtmodum petere ex alia cauſa; item an libellum ſemel oblatum mutare poſſit.

XI. Cæterum ſtylus Curiarum eccleſiaſticarum quoad oblationem libelli ejuſque formam hodie pene per omnia coincidit cum ſtylo Curiarum civilium. Unde merito in hac materia conſuluntur Interpretes juris civilis ad titulum Digeſtorum, & Codicis *De edendo*; ac præſertim Pragmatici, qui annotant ſtylum & conſuetudines ſingularum Curiarum, quæ in formatione libellorum attendi debent.

XII. Illud autem uno conſenſu monent, in formatione libelli maxime attendendum eſſe, ut concluſio ſit apta, paucis & claris ac intelligibilibus terminis expreſſa: nihil habens obſcuri, nec conditionale, generale, vel alternativum, e qua ipſe Judex & Pars adverſa poſſint facile intelligere petitionem, & intentionem Actoris. Vide Damhouderum in *Praxi Rerum civilium*, *cap.* 101. & 102., & Notas Nicolai Tuldeni. Immo tametſi conſuetis actionum formulis in concipiendo libello uſus non ſit, nequaquam tamen inde libellus de nullitate argui poterit, dummodo ipſa concluſio rite ſit concepta, atque ipſum factum & rei veritatem ita proponat, ut quid ſibi dari aut præſtari petat, intelligi poſſit: ita ut ſi inepta ſit narratio, & concluſio apta, libellus ſuſtineatur, quod concluſio reliqua ampliet, reſtringat, aut exponat.

XIII. Si reus ad diem citationi præfixum in Judicio compareat, & viſa ac examinata Actoris petitione judicet non eſſe annuendum Actoris libello, ſed petitioni ſive concluſioni Actoris abſolute reſiſtendum, tunc ſolet ſequi litis conteſtatio; quæ eſt Rei reſponſio ad Actoris, vel e contra Actoris ad Rei petitionem principalem, negando, vel affirmando coram Judice pure facta reſponſione animo conteſtandi litem, *Cap. unico* ✠ *De Litis conteſtat.* & ibidem tradit Gloſſa.

XIV. In citato Capitulo dicit Gregorius IX. quod quemdam proceſſum de Fratrum ſuorum conſilio irritum duxerit nuntiandum; quia quamvis poſitiones, & reſponſiones hinc inde ſuper pluribus articulis factæ fuerint coram Judicibus; quia tamen *litis conteſtationem* non invenit factam: " Cum (ait) non per poſitiones, & reſponſiones ad eas, ſed per petitionem in jure propoſitam, & reſponſionem ſecutam litis conteſtatio fiat ". Eadem ſententia occurrit in *Cap.* 54. §. Partibus ✠ *De Elect.* cujus verba aſſumpſit Gregorius in hac Conſtitutione, uti obſervat Cujacius ad dictum *Cap. Unicum*.

XV. Cur per poſitiones, & reſponſiones ad eas non inducatur litis conteſtatio, ſcribit Gloſſographus ad citatum *Cap. Unicum*: „ Qui enim ponit aliquod dictum, vel factum, nihil petit ab adverſario; nec etiam oſtendit, ſe per hoc velle agere: & ita non poſſet per hoc fieri ſententia condemnationis, vel abſolutionis, cum nihil petitum ſit per poſitionem, ſed oſtenditur eſſe factum, vel dictum ſeu promiſſum ".

XVI. Ex eodem Pontificis reſponſo ſtatuunt Canoniſtæ poſt Gloſſam, ſine litis conteſtatione proceſſum eſſe irritum declarandum, tamquam fundamento, & capite carentem.

XVII. Hodie in Judiciis effectum litis conteſtationis habet prima qualiſcumque reſponſio rei de cauſa principali, teſte Tuldeno in Codice De Litis conteſtatione *n.* 3. aſſeritque de ſimili Germaniæ uſu teſtari Mynſ. *Cent.* 4. *Obſervat.* 62. Vide latius Bugnionium De Legibus abrogatis, *lib.* 2. *cap.* 185. & *lib.* 3. *cap.* 121. & ibi notas Chriſtinæi.

XVIII. Solemnem, & formalem litis conteſtationem olim in Judiciis eccleſiaſticis, quando forma arbitriorum potius, quam judiciorum ſervabatur, neceſſariam non fuiſſe, ipſa judiciorum forma tunc ſervata probat.

XIX. Unde in *Clem.* Sæpe *De V. S.* expreſſe ſancitur ſub nomine Clementis V. in Concilio Viennenſi, quod ſi in cauſis aliquibus ſimpliciter, & *de plano* procedi mandetur; ut Judex cui taliter cauſa committitur, neceſſario libellum non exigat, *litis conteſtationem non poſtulet*. Hic procedendi modus hodie vocatur *ſummarius*, & *de plano*, multumque ad priſtinum Judiciorum eccleſiaſticorum accedit.

XX. Optandum eſſet, ut ad abbreviandas lites hic procedendi

modus,

modus, præsertim in Curiis Ecclesiasticis, sæpius etiam de consensu Partium servaretur. Non licet quidem Partibus ordinem Juris suo arbitrio moderari, uti observat Tuldenus in Codice loco citato, *num.* 5. " Si vero (ait) Judicis arbitrio id commiserunt, poteritis, solemnitatibus Juris omissis, de sola „ facti, & juris veritate inquirere, & pronuntiare : valebitque „ id non in vim sententiæ, sed in vim pacti ; quippe in quod „ consensu Partium convalescere etiam possit sententia ipso jure „ invalida „.

XXI. Cum per litis contestationem lis videatur formata, atque de jure communi quasi contractum inter Partes receptum quoque fuit eodem jure, ut si alteruter litigantium lite pendente ante causæ conclusionem moriatur, lis cœpta ad hæredes defuncti active, & passive ipso jure transmittatur, *L.* 33. *ff. De Fidejussorib. L.* 19. *ff. De Judiicis*. Sed moribus nostris introductum est, ut Rei defuncti hæres de novo conveniatur ad hoc ut litem reassumat, & ex postremis retroactis cum Actore ulterius procedat, aut Actori cedat quod petitur. Idemque ex parte Rei, si Actoris hæredes liti renuntiaturos putet; aut ejus intersit absolutoriam sententiam prosequi.

Ratio hujus praxeos videtur, ne quis invitus agere, aut litigare per indirectum videatur: quæ ratio subtilitati Juris Romani, quæ per litis contestationem quasi contractum intervenire fingebat, prævaluit.

C A P U T IV.

De Juramento calumniæ, & Dilationibus.

1 *Juramentum calumniæ a litigantibus in exordio litis præstari voluit Justinianus Imperator.*
2 *Caveat ne quacumque occasione omitteretur.*
3 *Ratio hujus enixæ voluntatis.*
4 *Rarior hodie est hujus juramenti usus in Curiis sæcularibus.*
5 *In Gallicanis Curiis Regiis non præstari testatur Rebuffus.*
6 *In quibusdam Consiliis Belgicis non jurari de calumnia testatur Damhouderus.*
7 *Ratio abrogationis hujus juramenti.*
8 *Juratur etiam hodie, durante processu in Curiis sæcularibus,* de malitia.
9 *Quid inter hoc juramentum, & juramentum de* calumnia *interfit?*
10 *Juramentum illud de malitia vocatur hodie de* calumnia; *& quid intersit inter Jus Romanum, & hodiernum usum Curiarum sæcularium?*
11 *In Curiis Ecclesiasticis observatur quoad hoc juramentum dispositio Juris Pontificii.*
12 *Respondit Eugenius III. Canones nulli hoc juramentum indicere.*
13 *Responsum illud ad causas spirituales restrinxit Raymundus Decretalium Gregorii IX. compilator.*
14 *Ex dispositione juris Pontificii in initio litis debet jurari de calumnia.*
15 *Si in exordio litis non sit præstitum, potest postmodum exigi.*
16 *Ob omissum* tacite *hoc juramentum processus non est irritus, aut irritandus.*
17 *Hoc juramentum tacite censetur remmissum, si a parte non exigatur.*
18 *Præstito in exordio litis juramento de calumnia, potest in progressu litis exigi juramentum de* malitia.
19 *Nec in Curiis Ecclesiasticis hodie distinguitur juramentum* malitiæ *a juramento* calumniæ.
20 *Hodie etiam in causis spiritualibus juratur de calumnia.*
21 *In judiciis quoque* summariis.
22 *Pœna recusantis hoc juramentum.*
23 *Quid contineat hoc juramentum, & quomodo exponi debeat Parti, cui indicitur?*
24 *Qua ratione Imperatores Clericis hoc juramentum remiserint?*
25 *Ex Constitutione Henrici II. Imperatoris probata in* Cap. 1. ✠ De juramento calumniæ, *potest hoc juramentum a personis Ecclesiasticis præstari per Procuratorem, nisi judex aliud judicaverit.*
26 *Non debet præstari a Procuratore, nisi bene instructo.*
27 *Ex dispositione juris Pontificii Episcopus juramentum hoc præstare nequit, nisi consulto Romano Poutifice; nec Clericus inconsulto Episcopo.*
28 *Quoad Episcopum, id in desuetudinem abiisse notat Glossa.*
29 *Quid hodie circa Clericos obtineat?*
30 *Lite contestata, & præstito juramento calumnia, solet dari dilatio, & quid sit dilatio?*
31 *In qualibet parte litis solent dari dilationes; & earum termini de jure Civili erant determinati, & fixi.*
32 *Jure Canonico dependent ab arbitrio judicis.*
33 *Decisio juris Canonici conformis est hodiernæ praxi.*
34 *Quo sensu dilationes hodie dicantur dependere ab arbitrio judicis.*
35 *Ne judices hic exorbitent, termini dilationum in Ordinationibus Curiarum solent exprimi.*
36 *Quæ dilationes dandæ in provisione manutenentiæ?*
37 *Moderatio terminorum, sive dilationum ex Ordinationibus Curiarum Ecclesiasticarum.*
38 *Judicis est superfluas dilationes amputare, ob damna quæ Partibus hinc obveniunt.*
39 *Abbreviationem dilationum præscribunt Ordinationes Curiarum.*
40 *Causis requirentibus celerem expeditionem breves termini assignandi.*
41 *Causæ possessoriæ super Beneficiis celeriter expediendæ.*
42 *Causas Monachorum voluit Justinianus accelerari: & quare?*
43 *Solent in Curiis Ecclesiasticis citato dari tres dilationes ad comparendum; & quid perdat, si ad primam non compareat?*
44 *Quis effectus non comparitionis infra secundam dilationem?*
45 *Quid si nec infra terminum tertiæ compareat?*
46 *Concilium Tridentinum desideravit, ut lites celeriter terminarentur; idque saltem intra biennium, permittens post lapsum bienni recursum ad Judicem superiorem.*
47 *Etsi hodie rarus sit hujus Decreti usus, tamen constat, Concilium optasse, ut Fideles, ac præsertim Ecclesiastici, celerrime litibus eximantur.*
48 *Quæ sit praxis in Gallia, dum Judex in causis decidendis est morosus?*

I. JUstinianus Imperator intendens litigantes a calumniosa litium prosecutione avertere, voluit *L.* 2. *Cod. De jurejurando propter calumn.* ut ipsæ personæ litigantes, id est actor & reus, in primordio litis jurent: & actor quidem juret, *Non calumniandi animo litem movisse, sed existimando bonam causam habere.* Reus vero non aliter suis allegationibus utatur, nisi prius & ipse juraverit, *quod putans se bona instantia uti, ad reluctandum pervenerit.*

II. Addit ibidem Justinianus §. 4. " Sed quia veremur, ne „ forsitan quidam cullusione aliqua utentes remittere videantur „ inter se hujusmodi sacramentum, & ex prædicta dissimulatio„ ne nostram sanctionem deludant : sancimus omnes judices, „ licet ex compromisso cognoscant, vigorem suum exercentes „ (quia non pro commodo privatorum, sed pro communi uti„ litate præsentem legem posuimus) minime pati tale sacramen„ tum remitti; sed omni modo hoc & ab actore, & a fugente „ exigi; ne paulatim videatur hujusmodi res defraudari, & sacra„ mentum, vel principalium personarum, vel Advocatorum, ex „ quacumque parte mutilari „.

III. Hæc satis ostendunt, quam enixe voluerit Justinianus hoc juramentum a litigantibus præstari; optaveritque ne quacumque occasione intermitteretur. Rationem hujus sui voti expressit §. 8. " Sic enim non lites solum, sed etiam calumniatores mi„ nuentur: sic pro judiciis putabunt homines sese in sacrariis „ sisti. Si enim, & ipsæ principales litigantium partes per ju„ ramentum lites exerceant, & causarum patroni præbeant sa„ cramentum, & ipsi judices propositis sacrosanctis Scripturis „ tam totius causæ faciant examinationem, quam suum pro„ ferant arbitrium; quid aliud nisi pro hominibus Deum in „ omnibus causis judicem esse credendum est? Antiqua itaque „ calumnia quiescente, & ejus ambagibus, Constitutio nostra „ dilucida, & compendiosa in terris clareat omnibus, & sit ma„ ximum dirimendarum causarum remedium „.

IV. Non obstante hac enixa Justiniani Declaratione, necnon communi commodo, quod ex usu hujus juramenti sperandum proponit Justinianus; usus ipsius hodie in Curiis sæcularibus pene evanuit; eatenus nimirum, quatenus a litigantibus in exordio litis præstari volebat Justinianus.

Unde dicit Petrus Gudelinus *De jure novissimo lib.* 4. *cap.* 8. *num.* 22. " Sciendum est, in sæculari Foro exactionis istius ju„ ramenti (de calumnia) rarissimum, aut nullum usum esse, „ etiam a litigatoribus „.

V. De Gallia testatur Rebuffus in *Procemio ad Constitut. Regias, Glossa* 5. *num.* 50. " In Curiis sæcularibus Regni non juratur „ de calumnia, & sic parum servit Rubrica *D Jurejurando pro„ pter calumniam danda* „. Et in Tractatu *De Responsionibus „ per credit vel non*, ait: " Notandum est, quod usus judiciorum „ antiquus multa invenit contra Partes remedia, ut veritatem „ ab eis elicerent. Primo invenit, ut jurarent se nihil calumniæ „ causa facturos in causa. Verum quia istud juramentum in ini„ tio litis præstabatur, aliquando Partes in medio litis calu„ mniabantur, & non erant memores illius juramenti; ob id „ statutum fuit, ut etiam jurarent de malitia, quod malitiæ „ causa nihil facient; & hoc repetebatur *Cap.* 2. *De juram. ca„ lumn. in* 6. & differentias inter ista juramenta tradit Socinus in Rubrica *De juramento calumniæ*: Quæ duo juramenta in his „ Curiis Franciæ consuetudinariis non præstantur „.

VI. Testatur Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 151. *num.* 30. quod in Flandriæ Provinciali Consilio, & in magno Mechliniensi Consilio hoc juramento (de calumnia) non utantur. Conjecturam istius non usus subjungit: " Fortassis quia „ timendum sit, ne Partes hujusmodi prædictum juramentum præ„ stando sæpe pejerarent; & contra præceptum divinum peccantes „ suam perderent animam potius, quam litem „.

VII. Dixeratque jam pridem Baldus ad *L. Si post Cod. de Evict.* quod juramentum calumniæ contemnatur, ut non æstimetur uno obulo; quia facti sumus contemptores Dei, & religionis ejus. Dictum hoc Baldi referens Maranta *De Ordine jud. part.* 6. *tit. De juramento*, *num.* 11. ait: " Unde ego puto, quod litigato„ res nostri temporis potius jurant de calumnia committenda, „ quam vitanda; & ideo melius esset, ut ex toto tolleretur a „ judicio causa vitandi tot perjuria „.

Eamdem rationem abrogati hujus juramenti in Gallia allegat Rebuffus loco citato ex Procemio. Quæ ratio si sufficiens fuerit ad abrogandum juramentum contra calumniosas lites introductum facile erit intelligere, quam multa juramenta merito hodie ob eamdem rationem abrogarentur.

VIII. Porro monet ibidem Damhouderus *num.* 31. quod " in „ istis Consiliis bene utantur, durante processu, juramento ma„ litiæ, hoc est, quod jurent sese extraordinarias dilationes ad „ calumniandum non petituros, vel accepturos; neque etiam „ impertinentes exceptiones, ac productiones ad processum, sive „ ad judicium differendum, aut ad suas Partes vexandum pro„ posituros, & allegaturos „.

IX. Su-

IX. Subjicit dein *num.* 32. differentiam inter juramentum calumniæ, & juramentum maliciæ: "Quod juramentum calumniæ datur, & conceditur duntaxat semel, statim post litis contestationem: juramentum vero malitiæ datur, & conceditur, toties quoties Judici æquum, & justum, & expedire videbitur, non minus ante, quam post litis contestationem ,,.

X. Tametsi juramentum calumniæ, quod a litigantibus in exordio litis præstari volebat Justinianus, & totam litem spectabat, hodie in Curiis sæcularibus passim abolitum sit, nihilominus in plerisque Curiis sæcularibus perseverat usus juramenti, quod olim *mulitiæ*, hodie etiam de *calumnia* vocatur, præstandum super certis articulis, aut propositionibus in progressun litis, prout Judex instante Parte arbitratus fuerit. Unde recte dicit D. Christinæus in notis ad Bugnionium *lib.* 1. *cap.* 3. "Ad mores Belgarum, quod attinet, quamvis in Judiciis non soleat frequentari eodem quo apud Romanos modo, non tamen ejus usus plane exolevit ,, Vide etiam Merulam in *Praxi*, *lib.* 4. *tit.* 64.

XI. Illud apud omnes indubitatum est, frequentiorem hujus juramenti usum perseverare in Curiis ecclesiasticis; atque a litigantibus crebro præstari, teste Gudelino loco citato. Et Rebuffus in citato Tractatu *De Responsionibus per credit vel non*, postquam dixit juramenta de calumnia & de malitia in Curiis sæcularibus consuetudinarie non præstari, immediate addit. "Sed in Curiis ecclesiasticis observatur Juris Pontificii dispositio, & hæc juramenta servantur ,,.

XII. Admodum verisimile est, Pontifices ad imitationem Justiniani Imperatoris ad amputandas, & præveniendas calumniosas lites hoc juramentum induxisse in forum Ecclesiasticum, postquam in illud stylus forensis litigandi intravit. Neque enim legitur antiquitus ulli indictum juramentum calumniæ, uti etiam in quadam Decretali testatur Eugenius III. relata in Appendice ad Concilium Lateranense sub Alexandro III. *part.* 23. *cap.* 2. & in prima Collectione Decretalium apud Antonium Augustinum *Cap.* 3. *De Juramento calumniæ*. Ubi respondit Pontifex, quod "Romana Ecclesia in his causis, in quibus de decimis Ecclesiæ, & rebus spiritualibus tantum agitur, juramentum calumniæ, nec dare, vel recipere consuevit; eo quod hujusmodi causæ non ex Legum districtione, sed ex Canonum æquitate finem debitum sortiuntur. Canones autem (ait) juramentum calumniæ *nulli prorsus* indicunt ,,.

XIII. Verum quidem est, in *Cap.* 2. ✠ *De Juramento calumniæ*, ubi prædictum Responsum Eugenii refertur, finali huic clausulæ interseri hæc verba: *In hujusmodi casibus vel causis*, quæ generalitatem prædictorum verborum restringunt ad *causas*, de quibus ante actum erat; sed sciendum est, satis familiare fuisse Raymundo Decretalium Gregorii IX. Collectori, aliqua antiquis Decretalibus addere, vel detrahere, prout disciplinæ sui temporis congruere videbatur: quemadmodum latius ostendi in Dissertione in libros quinque Decretal. §. 2.

Hoc equidem constat, ætate Raymundi juramentum calumniæ in foro ecclesiastico, in aliquibus saltem causis, fuisse exactum; atque ad normam Juris Justinianæi sensim magis magisque stabilitum esse.

XIV. In primis itaque inspecta hodierna Juris Pontificii dispositione, nec Actori, nec Reo suis allegationibus uti permittitur, nisi præstito hoc juramento, *Cap.* 2. §. 1. *De Juramento calumnia in* 6.

XV. Sed "si de calumnia, seu de veritate dicenda in primo litis exordio non juretur (ut debet) poterit postmodum in qualibet parte litis jurari ,,: ait Bonifacius VIII. in *cap.* 1. *eod. in* 6. rationem addens: "Cum hujusmodi juramentum ptæstari ab initio, de substantia Ordinis judiciarii non existat ,,.

XVI. Quin & declarat ipse Bonifacius ibidem §. 1. quod "propter amissum quoque *tacite* in tota causa calumniæ juramentum, judicialis processus alias factus legitime, non est nullus, nec etiam annullandus ,,.

XVII. Hinc deducit Glossographus, hic probatam esse a Bonifacio eorum antiquorum opinionem sustinentium, quod juramentum hoc duntaxat necessario sit præstandum, quando a Parte est exactum. Si enim non exigatur, *tacite* remissum censetur: quæ remisio vetita non est, modo absit collusio.

Unde & in Ordinationibus Curiarum ecclesiasticarum Provinciæ Mechl. *tit.* 11. *art.* 12. dicitur; "Lite per responsionem Rei contestata, *petentibus partibus*, eadem die juridica jurabitur de calumnia ,,.

XVIII. Dicit insuper Bonifacius VIII. in citato *c.* 2. §. *fin.* In omnibus autem causis, nedum ante, sed etiam postquam lis fuerit contestata, sive de veritate, sive de calumnia si juratum in ipsis; potest Judex a Partibus exigere juramentum malitiæ, quoties viderit expedire ,,.

Notat hic Glossa, "Licet ex quo juratum est *de calumnia*, amplius in eadem causa *de calumnia* jurandum non sit ab eodem; *de malitia* tamen bene juratur, puta cum suspicatur Judex, quod *malitiose* proponatur exceptio, petatur dilatio ,, &c.

XIX. Moribus hodiernis non distinguimus scrupulose juramentum malitiæ a juramento calumniæ: quasi hoc de tota lite intelligeretur, atque semel duntaxat peti posset: sed & illud quod super certis articulis in progressu litis a Judice ad instantiam Partis imponitur, vocari solet juramentum *calumniæ*, idque non tantum in Curiis sæcularibus (de quo supra) sed & ecclesiasticis. Unde in Ordinationibus Curiarum ecclesiasticarum Provinciæ Mechliniensis *tit.* 11. *art.* 12. *De Juramento calumniæ*, dicitur". Illud quidem juramentum intra certa judicii tempora non coarctamus; sed id poterit Judex indicere, quando & *quoties* expedire viderit ,,.

XX. Juxta Decretalem Eugenii III. supra citatam non esse exigendum hoc juramentum in causis spiritualibus; præsertim prout exprimitur a Raymundo in *Cap.* 2. ✠ *eod.* manifestum est, agnoscitque Bonifacius VIII. in *Cap.* 1. §. *fin. eod. in* 6. quod Canones in causis spiritualibus non indicant alicui juramentum calumniæ; ipse autem perpendens etiam in hujusmodi causis posse calumniari, utile reputavit, "quod simul, sicut (ait) plerique observant tam de veritate dicenda, quam de *calumnia* (ut via præcludatur calumniis) jurari debeat in iisdem, nimirum spiritualibus causis.,,

XXI. Nec tantum in judiciis ordinariis, sed & in summariis a judice exigi posse juramentum calumniæ, patet ex *Clementina Sæpe De V. S.* ubi expresse declaratur, quod si alicui commissa sit causa, ut in ea *de plano & simpliciter*, ac sine strepitu & figura judicii procedatur, "citationem tamen, ac *præstationem juramenti de calumnia*, vel *malitia*, sive de veritate dicenda, ne veritas occultetur, per commissionem hujusmodi non intelligi exclusam ,,.

XXII "Pœna recusantis hoc juramentum cum præstandum fuerit, est ut Actor ab instituta cadat actione, Reus autem haberi debeat pro confesso ,, ait Pontefex in *Cap.* 7. §. *fin.*, ✠ *De Juramento calumniæ*; & renovatur in citato *art.* 12. Ordinat. Curiarum ecclesiasticarum. Monet autem Glossa ad dictum §. *finalem*, quod recusantes hoc juramentum cadant causa per sententiam Judicis; "Quia judex procedit contra eumdem (Actorem recusantem) ac si nihil probasset, Reum absolvendo; & eodem modo de Reo ,,.

XXIII. Quid autem complectatur juramentum de *calumnia*, expressit Glossographus quatuor versiculis; & latius ac clarius explicat *art.* 13. *tit.* 11. Ordinationum Curiarum ecclesiasticarum, quo & mandatur, ut Parti, quæ de *calumnia* jurare debebit, vulgari idiomate omnes clausulæ juramenti exponantur. Verba articuli sunt: "Parti vero, quæ de *calumnia* juramenti calumniæ exponi voluimus: videlicet, quod credit se habere bonam causam? quod interrogatus non negabit id, quod verum esse crediderit; quod non utetur scienter falsa probatione: quod dilationem non petet in fraudem, ad protelandam litem; quodque nihil dederit, aut promiserit, nec dabit, aut promittet pro victoria obtinenda, nisi illis, quibus Leges, & Canones dare permittunt: fietque in Actis mentio, an expositio ista facta fuerit, aut non: Scriba vero aut Graphiarius, qui circa harum clausularum expositionem seu dictam notitiam negligens fuerit, mulctabitur uno floreno ,,.

XXIV. Juramentum hoc remitti apparet Clericis notissima Constitutione Marciani Imperatoris in *L.* 25. *Cod. De Episc. & Clericis*; cujus meminit Pontifex in *Cap.* 1. ✠ *De juramento Calumniæ*, ubi per errorem pro *Marciano* legitur *Marco*. Et licet Marcianus tantum videatur loqui de Clericis Constantinopolitanis tamen cum ratio a Marciano sit generalis: quia *Ecclesiasticis regulis, & Canone a beatissimis Episcopis antiquitus constituto Clerici jurare prohibentur*, eam trahendam esse ad omnes orbis Christiani Clericos; primum Henricus II Imperator decrevit, Constitutione, quæ extat *Lib.* 2. *Legum Longobardorum*, *tit.* 47. *cap.* 11. qua "decernit, & imperiali auctoritate & irretractabiliter definit, ut nec Episcopus, nec Presbyter, nec cujuscumque Ordinis Clericus, non Abbas, non aliquis Monachus, vel Sanctimonialis, in quacumque controversia, sive criminali, sive civili, jusjurandum qualibet ratione compellatur subire; sed Advocatis suis propriis idoneis hoc officium debeat delegare ,,.

XXV. Hanc Henrici Constitutionem laudat Pontifex in citato *cap.* 1. finalemque clausulam refert his verbis: "Sed idoneis Defensoribus (si expedire Ecclesiæ suæ noverit) hujusmodi officium liceat delegare ,,. Hic notat Glossa, verbo *Defensoribus*, id est, Syndicis, Actoribus, aut Procuratoribus: licet nomina sint diversa, officium tamen est idem: unde sufficit sive dicatur, Constituimus talem Syndicum, Procuratorem, sive Actorem ,,.

Hinc receptum est, juramentum hoc a personis præsertim ecclesiasticis per Procuratorem *speciale* mandatum habentem præstari posse; nisi judex inspecta controversiæ qualitate, & personarum principalium conditione, ipsis potius, quam earum Procuratoribus etiam speciale mandatum habentibus, juramentum deferendum judicaverit, *Cap.* 3. ✠ *eod.*

In hoc enim Capitulo dicitur: "In pertractandis causis sacramentum calumniæ non passim præcipimus exhiberi; sed causæ & principalium personarum qualitate inspecta, quandoque per ipsas principales personas, quandoque per OEconomos, qui causam omnino non nesciant, in animam jurantis illud præcipimus præstari ,,.

Dependet ergo a judicis arbitrio, an juramentum præstandum sit per ipsas personas principales, an per OEconomos sive Procuratores.

XXVI. Illud hic notandum, quod dicatur præstandum per OEconomos, *qui causam omnino non nesciant*. id est (ait Glossa) *bene sciant*: alter enim *anceps* subiret juramentum, quod facere non debet ,,. Quod utinam jurantes omnes bene attenderent!

XXVII. Porro Pontifex in citato *cap.* 1. postquam probavit Constitutionem Henrici Imperatoris subjungit hanc clausulam: Verum cum hac moderatione, ut Episcopus inconsulto Romano Pontifice, vel quisque Clericus inconsulto Prælato suo minime jurare audeat ,,.

XXVIII. Ad hæc verba monet hic Glossographus: Difficile videtur, ut Episcopus propter hoc debeat requirere Romanum Pontificem: sed *hoc non servatur*. Unde si Episcopus (ait) litigat in propria persona, ipsemet præstat juramentum de *calumnia*: nec est necesse requirere Papam, *Cap. ult.* ✠ *eod.* Clericus facilius potest requirere Episcopum; unde tenetur primo requirere ipsum ,,.

XXIX. Verum nec hoc de Clericis hodie servatur, præsertim dum exigitur juramentum a judice ecclesiastico.

At de

At de juramento præſtando a Clericis coram Judice ſæculari, legitur in Synodo D. Mechlinienſi *tit.* 17. *cap.* 5. „ Clericus coram judice laico teſtimonium dicturus, vel quodcumque juramentum præſtiturus, (quod etiam ſine noſtra, vel alterius Eccleſiaſtici legitimi Superioris licentia ei non licet) in manibus perſonæ eccleſiaſticæ juramentum præſtet “.

Sed neque id in judiciis ſæcularibus communiter attenditur, præcipue ſi ipſi Clerici coram illis in materia profana litigent; quo caſu ſolent non ſecus ac laici in manibus Judicis laici jurare, In Concordatis inter Epiſcopum Cameracenſem, & Conſiliarios Hannoniæ anni 1541. *art.* 20. cavetur, quod Eccleſiaſtici in materia mere civili tenebuntur requiſiti ferre teſtimonium veritatis coram Judice ſæculari; neque Pars, quæ vult teſtimonium exigere, teneatur ullam licentiam requirere, & ſi teſtari renuant, cogentur per Decanos ſuos Chriſtianitatis. Verba articuli ſunt, *Item, les gens d' Egliſe en matière pure civile, s'ils en ſont requis, pourront & deveront dépoſer & porter leur teſmoignage de veritè devant Juges ſeculiers, ſans que la Partie qui le veut produire, doive demander quelque licence: ſi leſdits gens d' Egliſe font aucune difficultè, ſeront contraincts par leurs Doyens de Chreſtienetè de ce faire.* Ideſt: Item, perſonæ eccleſiaſticæ in cauſis pure civilibus, ſi rogentur, poterunt & debebunt teſtimonium dicere, & veritatem coram ſæcularibus Judicibus teſtari; nec adſtringetur Pars, quæ eos volet producere, veniam aut illius aſſenſum rogare: ſi vero dicti Eccleſiaſtici difficiles in ea re ſe præbeant, per Chriſtianitatis Decanos ſuos ad id faciendum compellentur. Extant *part.* 1. Edict. Brab. *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 3.

XXX. Lite conteſtata, ac præſtito juramento *calumniæ*, ſolent litigantes utrimque petere inducias ſive dilationes, ut interea ea, quæ ad fundandam ſuam intentionem neceſſaria ſunt, ſibi comparare, & in ordinem redigere poſſint.

Dilatio enim judicialis, de qua hic agitur, eſt juſtum temporis intervallum, quod ad aliquem actum judicialem commodius perficiendum conceditur Actori vel Reo.

XXXI. In qualibet parte judicii dari a Judice ſolent dilationes, intra quas litigantes ad ſuam intentionem probandam, aut abſolvendum ea, quæ a Judice ad inſtructionem cauſæ injunguntur, ſe præparare poſſint. Sive ſpectemus dilationes, quæ initio litis dantur, & vocari ſolent *citatoriæ*, vel *deliberatoriæ*; ſive quæ in progreſſu litis, dicunturque communiter *probatoriæ*, de Jure Civili habent certa tempora deſignata, toto titulo Codicis *De Dilationibus*; eaque nec iterari poſſe edicitur in *L.* 7. *Cod. De Feriis*.

XXXII. Jure vero Canonico termini ſive tempora dilationum pendent ab arbitrio Judicis, *Cap.* 24. ✠ *De Offic. Deleg. Cap.* 15. ✠ *De Sententia & re jud.* atque hac ratione dicuntur dilationes de Jure Canonico eſſe *arbitrariæ*.

XXXIII. Hæc autem deciſio Juris Canonici paſſim moribus ubique recepta eſt; teſtanturque paſſim Pragmatici, de conſuetudine in omnibus paſſim Curiis etiam ſæcularibus dilationes eſſe arbitrarias. Ex ſtylo communi, & conſuetudine Curiarum non ſervantur *juris* dilationes (ait Bugnonius De Legibus abrogatis *lib.* 2. *cap.* 104.) ſed ſtylus, & quælibet Curia ſuas *arbitratur* dilationes, ac eas concedit.

Deinde ſubjungit idem Auctor: „ Nec tamen propterea dicendum eſt, dilationes in arbitrio Judicum poſitas eſſe; quinimmo pro rerum neceſſitate largiendæ ſunt, atque, ut refert Ulpianus in *L.* Nonnumquam *ff. De Judiciis*, dilationes dandas æſtimare oportet eum, qui jus dicit, pro conditione ac qualitate cauſæ, perſonæ, vel temporis, & ita ordinem Edictorum & compendium moderari “.

Id deſumptum apparet ex Gloſſa ad *Cap.* 2. ✠ *De Dilationibus*, verbo *Plene*; ubi dicit: „ Dilationes iſtæ hodie videntur arbitrariæ, ut Judex conſiderata locorum diſtantia, & temporis qualitate, inducias concedat “.

XXXIV. Non igitur eo ſenſu dilationes ſunt *arbitrariæ*, quaſi tempora earum dependerent a libero plane nullis legibus circumſcripto arbitrio, & voluntate Judicis; ſed quod Judex omnibus prædictis mature expenſis, terminos ſive dilationes ita determinare, ſive arbitrari debeat, ut nec per earum nimiam brevitatem litigantibus probationis, & inſtructionis tempus denegetur; neque per earum prolixitatem, & multiplicationem, aut prolongationem lites protrahantur, & litigantes ſuo jure per multum temporis fraudentur; a qua inordinata dilationum conceſſione appellari poſſe deciditur in *Cap.* 1. ✠ *eod.* & uno conſenſu docent Canoniſtæ, hodieque in uſu eſt.

XXXV. Verum ne Judices in hac dilationum vel reſtrictione, vel prolongatione ſeu extenſione aberrent, in omnibus Curiarum tam Sæcularium, quam Eccleſiaſticarum Ordinationibus, & numerus, & tempora, ac intervalla dilationum deſignari ſolent: quos terminos non ſine rationibus urgentibus, & cauſæ cognitione tranſgredi licet: ubi & videmus rationem præmiſſorum habitam eſſe. Sic enim videmus in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 505. incolis aſſignari terminum, ſive dilationem quindecim dierum; exteris vero trium ſeptimanarum.

XXXVI. Et *art.* 386. mandatur Apparitoribus, ut dum litteras manutenentiæ, aut alterius proviſionis cum clauſula citationis in caſum oppoſitionis inſinuant, diem comparitionis nec nimis brevem, nec nimis longum aſſignent, ſed convenientem; ita ut ad minus *duo* dies Martis, vel ad ſummum *tres* intercedant; niſi de conſenſu utriuſque Partis, vel niſi in ipſa proviſione ipſis injunctum ſit longiorem terminum aſſignare; vel niſi *vacantiæ* intercederent: quia tunc aſſignanda eſſet prima dies juridica poſt vacantias. Verba articuli ſunt: *Soo ſullen ſy den ghenen die hen opponeren, vveyghe inge oft vertreck maecken, gheven ende beteeckenen daegh; te compareren voor onſen voornoemden Raede, ſonder den ſelven dach te ſeer kort, oft te lanckte ſtellen, maer tamelick ende redelyck: te vvoten datter ten minſten tvve Dynſtdaghen tuſſchen beyden zyn, ende ten hooghſten niet meer dan dry Dynſtdaghen, ten vvare by conſente van beyde den partyen, oft dat byder proviſie hen gheordineert vvorde corteren oft langheren dagh te gheven, oft ten vvare dat de vacantien tuſchen beydem vvaren, ſoo ſoude den dagt ghenomen vvorden op den eerſten dagh van rechte naer de vacantiæ.* Id eſt: Tum opponenti, recuſanti, aut declinanti diem conſtituent, & præfigent, qua coram Conſilio noſtro præfato compareat, nec diem illam nimium accelerabunt, aut procraſtinabunt; ſed medium quoddam ex æquitate tenebunt, videlicet ut ſaltem dies Martis iterato intercedat, tertioque ut ſummum, niſi utraque Pars conſentiret, aut ipſa proviſio brevius, aut longius tempus decerneret aſſignandum, aut niſi vacationum feriæ intercederent, quo caſu prima poſt vacationem juridica dies conſtitueretur.

XXXVII. In Ordinationibus Curiarum Eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis mire elucet hæc dilationum, ſive terminorum moderatio *tit.* 11. *art.* 36. ubi ſtatuitur, ut „ concedantur ad probationes faciendas prius Actori, deinde Reo, vel conjunctim utrique eodem tempore, ſecundum negotii, & perſonarum qualitatem, & judicis diſcretionem, ſi teſtes in civitate habitaverint, vel infra quatuor milliaria, ſub prima & ſecunda dilatione, tres ſeptimanæ; ſub tertia dilatione, quindecim dies, & hoc ſine continuatione; niſi conſtiterit de debitis diligentiis factis, & quod per Partem probare debentem non ſteterit, quominus ſatisfecerit; quo caſu, juxta negotii & perſonarum qualitatem, poterit judex tertiam dilationem continuare, vel prolongare. Si vero teſtes ultra quatuor milliaria abfuerint, (idem intelligentes de inſtrumentis producendis, & aliunde adferendis) tunc judex juxta diſtantiam locorum, teſtium, & temporum qualitatem, terminum ſtatuet ad tres ſeptimanas, vel ad menſem, vel alias, prout judicaverit expedire, ſub duabus dilationibus, & ſi illis pendentibus per Partes non ſteterit, ſtatuet judex alios quindecim dies, vel tres ſeptimanas, ſecundum loci diſtantiam, pro tertia dilatione. Numquam vero Pars, vel Procuratorum aliquis admittatur ad quartam dilationem, niſi ſecundum formam juris communis, ut videlicet quartam dilationem petens, juret, quod per ſe, aut per alium teſtificata non didicerit; quod per fraudem, vel per dolum, prorogationem, aut dilationem non petat, quodque teſtes, quos producere, inſtrumentave, quæ exhibere deſiderat, prius habere non potuerit “.

Deinde *art.* 37. additur: „ In cauſis ſummariis, & Actor ad probandum intentionem ſuam, & Reus ad probandum exceptiones, ſi quas dederit, non habebunt pro prima, & ſecunda dilatione, niſi tres ſeptimanas ſine ulla continuatione; pro tertia vero dilatione, habebunt quindecim dies tantum, niſi teſtes abſint, aut aliud impedimentum probetur, quo caſu, terminus prorogabitur ſecundum conſcientiam judicis, nullo vero modo quarta dilatio conceditur “.

XXXVIII. Porro ſicuti judicis eſt, litigantibus ordinarias, ac neceſſarias cauſæ inſtruendæ ſuæ, & defenſioni dilationes annuere; ita & ipſi incumbit extraordinarias haud temere concedere; atque ſuperfluas rejicere, omneſque intra legitimos ac convenientes terminos concludere, propter enormia damna, & intereſſe, quæ plerumque ex indebitis dilationibus, & juſtitiæ procraſtinationibus enaſcuntur, ait Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 114. *num.* 5. Mala ex his procraſtinationibus ſequi ſolita enumerat *num.* 6. „ Ita ut (ait) Pars ob has ſæpe depauperetur, aut mendicare, vel maleficia patrare cogatur, aut mœrore contabeſcat, & moriatur, liberique ipſius ſqualoribus, & inedia pereant, ne pejora commemorem “.

Deinde concludit: „ Ideoque hujuſmodi pericula, & mala tam Deo ingrata, quam hominibus inviſa, judicibus erunt præmeditanda, & juſtitiæ progreſſus legitime ab eis accelerandus “.

XXXIX. Hinc in Ordinationibus Curiarum paſſim multa contra ſuperfluas haſce dilationes, & litium procraſtinationes occurrunt: atque in primis in Ordinationibus Curiarum Eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 11. *art.* 3. decernitur; „ Ad lites abbreviandas, nolumus, quod terminus abſentiæ, *ullave dilatio*, detur Actori ante concluſionem, vel libelli exhibitionem, quod & in cauſis appellationum ſervabitur, ut videlicet primo comparitionis termino gravamina exhibeantur; abrogantes penitus modum procedendi, qui alicubi inolevit, quo Procuratores terminum ad gravamina exhibenda petere ſolent: cum quilibet ſciat, vel ſcire debeat, cur adverſarium in jus vocarit, aut denique cur ad ſuperiorem judicem appellarit. Et hæc omnia, niſi forte Officialis ex officio, juſtaque de cauſa unicam dilationem concedendam duxerit: qua elapſa tenebitur Appellans, ſive Actor, ſaltem pertinenter in materia appellationis, aut alias concludere “.

Et *art.* 20. generaliter dicitur, quod judex *omnes arbitrias dilationes*, quantum fieri poterit, *tenebitur abbreviare*.

XL. Quia vero nonnullæ cauſæ ex procraſtinatione ſpeciale patiuntur, & adferunt præjudicium, non raro etiam irreparabile, ideo & in his cauſis dilationes ſpecialiter abbreviandæ, & difficilius indulgendæ ſunt.

Unde in citatis Ordinationibus eodem titulo *art.* 21. ſtatuitur: „ In cauſis vero ſummariis ſupra tactis, ac miſerabilium perſonarum, alimentationis, divortii, & incarceratorum, de triduo in triduum procedatur, & omnes dilationes non neceſſariæ præcidantur “.

Idipſum jam ſtatutum erat in Synodo P. II. Cameracenſi *tit.* 22. *cap.* 4. Immo ea poteſt eſſe cauſarum, & perſonarum, ac locorum conditio, ut non tantum *tridui*, ſed & multo breviorem terminum Judex præſcribere merito debeat, quemadmodum & ſæpe in cauſis accelerationem requirentibus fieri videmus: ut proinde in his plurimum valeat prudens, & juſtum Judicis arbitrium.

XLI. Cum

XLI. Cum protractio causarum Beneficialium, præsertim Curatorum, soleat secum trahere Ministrorum defectum, necnon & Clericos forensibus tricis tenere implicatos, & a divino servitio abstractos, merito in his causis dilationes, & termini præcidendi, & abbreviandi sunt; quod & Ordinationes Curiæ Brabantiæ insinuant *art.* 444 Verba articuli sunt: *Dat men in de voorsz materien van possessien van beneficien sommierlyck procederen sal, ende dat alle dilayen peremptoir sullen zyn, ende dat men maer een dilay accorderen en sal, om d' enqueste van partyen te doen, indien datter eenige vallen*. Id est: Ut in prædictis causis circa Beneficiorum possessionem summatim res agatur, omnisque ampliatio præcisa sit, unicaque duntaxat prorogatio concedatur, ut Partium inquisitio, si qua sit opus, instruatur.

XLII. Et Justinianus in *Novella* 79. *cap.* 2. voluit, lites Monachis illatas *accelerari*, „ ut (ait) non mens eorum occupetur „ circa litis sollicitudinem; sed *velociter* liberati, sacris operi„ bus obsecundent ".

XLIII. Juxta ordinarium stylum Curiarum ecclesiasticarum solent Reo citato dari tres dilationes, sive termini ad comparendum; ita tamen ut omnis termini sive dilationis lapsus ipsum non comparentem constituat in aliquali contumacia, & contumaciæ nonnullis effectibus subjiciat.

Si enim Reus ad primam citationem, in termino præfixo, „ non compareat, nec Procuratorem in Causis civilibus mittat, „ secludetur ab omni exceptione *declinatoria*, & in expensas „ contumaciales condemnabitur ".

XLIV. „ Si nec secundo citatus compareat, secludetur ab „ omni exceptione *dilatoria*, & iterato in expensas condemna„ bitur „: uti habent Ordinationes Curiarum Ecclesiasticarum Provinciæ Mechliniensis *tit.* 11. *cap.* 4.

Addunt citatæ Ordinationes, quod secundo termino non comparente Reo, „ decernetur tertia citatio sub pœna seclusionis a „ peremptoria in litteris exprimenda. Quod si nec sic citatus „ compareat, accusata contumacia, delatisque Actis causæ, judex „ determinabit prout juris erit, & rationis ".

XLV. Post tertiam igitur citationem non comparens Reus, vere contumax constituitur, & si post hanc compareat, & audiri desideret, non audietur, *nisi refusis expensis contumacialibus*, uti statuitur in dictis Ordinationibus *art.* 7.

XLVI. Hæc sic ostendunt, etiamnum hodie mentem Ecclesiæ esse, ut lites, quantum fieri potest, abbrevientur, omnesque dilationes non necessariæ rescindantur; quod & ipsa Synodus Tridentina sat ostendit *Sess.* 24. *cap.* 20. *De Reformat.* decernens, ut „ causæ omnes ad forum ecclesiasticum quomodolibet per„ tinentes saltem infra biennium a die motæ litis terminentur; „ alioquin post id spatium liberum sit Partibus, vel alteri illa„ rum judices superiores, alias tamen competentes, adire, qui „ causam in eo statu, quo fuerit, assumant, & quamprimum „ terminari current ".

XLVII. Rarus an nullus pene est hodie Decreti hujus usus, quoad recursum ad Judices superiores ob lapsum biennii a die motæ litis; sed solent causæ etiam ad plures annos protrahi, & sine peremptione instantiæ, aut mutatione Judicis coram eodem Judice continuari; quia facile ostenderetur, quod non steterit per Judicem, quominus intra dictum tempus causam definiret: sed vel ob qualitatem causæ, vel cavillationes Partium: quo casu Decreto locum non esse declaravit S. Congregatio, teste Fagnano ad *Cap.* Venerabilis ※ *De Judiciis*.

Indubitatum interim est, mentem Synodi Tridentinæ fuisse, ut causæ in foro Ecclesiastico quam citissime ac brevissime absolverentur, ac *saltem* ultra biennium non protraherentur; ut ita ipsi Judices præsertim ecclesiastici allaborarent, omnemque curam impenderent, ut ipsos Fideles a litigiis, & forensibus jurgiis quam citissime eximerent, & in veram concordiam & pacem ac tranquillitatem adducerent: factisque probarent, se nequaquam lites, discordiarum, & odiorum seminaria, sed pacem & charitatem inter ejusdem Ecclesiæ filios quærere: seque optare, ut omnia jurgia, & quæstiones summarie ac amicabiliter potius componere possent, quam judicialiter discutere, & decidere deberent, exemplo sanctorum Patrum, & Episcoporum, ad quos tamquam Partes & Pacificatores sua dissidia Fideles referebant.

XLVIII. In Gallia non debet exspectari lapsus biennii. Si enim ante illud tempus causa sit in statu, ut decidi queat, Pars tertio jurisdice monebit Judicem, & si post tertiam monitionem adhuc perseveret in mora decidendi ipsam causam, poterit Pars appellare tamquam a denegata justitia; ipsumque Judicem vocare in jus, atque adversum ipsum concludere ad damna, & interesse, uti notat Claudius Fleury *part.* 3. *Institut. Juris Canon cap.* 7.

CAPUT V.

De Probationibus, & Præsumptionibus.

1 *Post litem inter Partes contestatam solet sequi necessitas probandi.*
2 *Quid proprie sit* probare?
3 *Probatio versatur circa* facta, *non autem circa jus.*
4 *Hinc motiva juris non computantur inter acta litis.*
5 *Qui factum controversum allegat, illud probare tenetur.*
6 *Unde Actori solent probatio incumbere?*
7 *Si Reus respondendo factum alleget, ei probatio incumbit.*
8 *Præsumptio juris subinde onus probandi injicit in Reum.*
9 *Subinde utrique incumbit probatio.*
10 *Pro quo Judex decidere debeat, si uterque probet.*
11 *In pari probatione solet favorabilior esse causa possessoris.*
12 *Ex possessione oritur aliqua præsumptio pro possessore.*
13 *In quo hæc præsumptio sit fundata?*
14 *Quod hinc commodum possessionis?*
15 *Inde patet, cur in pari causa dicatur melior conditio possidentis.*
16 *Quomodo circa hanc regulam erretur remissive?*
17 *Quid sit præsumptio?*
18 *Quare dicatur probatio* artificialis?
19 *Triplex species præsumptionis, & quid præsumptio juris tantum?*
20 *Species hujus præsumptionis.*
21 *Quid præsumptio* juris, & de jure?
22 *Exemplum hujus præsumptionis.*
23 *Etiam hæc præsumptio tantum innititur conjecturis.*
24 *Hinc cedit veritati.*
25 *Describitur præsumptio hominis seu Judicis.*
26 *Præsumptiones hominis admodum diversæ sunt quoad effectum probationis, & quare?*
27 *In æstimando effectu præsumptionis magna prudentia, & circumspectione opus est.*
28 *Non judicandum ex præsumptione, dum veritas aliunde haberi potest.*
29 *Ad abbreviandas probationes inductus usum positionum.*
30 *Quid sint positiones?*
31 *Videtur earum usus ex foro ecclesiastico in civile intrasse.*
32 *Pars adversa ad positiones respondere non debet, nisi jubente Judice.*
33 *Debet Pars citari ad respondendum.*
34 *Non potest Judex Partem interrogare, aut juramentum deferre, nisi rogatus.*
35 *Respondere recusans habetur pro confitente.*
36 *Nisi rationabilem causam non respondendi habeat, & quæ sit causa rationabilis?*
37 *Positiones exhibendæ Judici, ut videat, an sint admittendæ, vel rejiciendæ.*
38 *Difficulter quis excusatur a respondendo super facto* proprio.
39 *An ad positiones responderi queat per Procuratorem; & quale mandatum requiratur?*
40 *In responso ad positiones debet esse summa sinceritas ob juramentum calumniæ prævie præstandum.*
41 *In Gallia vetitum ad positiones respondere per* credit; *& quare?*
42 *Citra perjurium non potest responderi ad factum propositum* non credit, *si illud sciat verum.*
43 *Quid hic incumbat Judici?*
44 *Post responsa ad positiones quorum supersit probatio.*

I. LITE contestata per negationem ipsius Rei sequitur necessitas probationis. Nisi enim quis afferat sua in Judicio probet, nihil obtinere potest; ideoque probatio dicitur anima processus.

II. Probare autem hic idem significat, quod Judici fidem facere de facto dubio, super quo in Judicio est quæstio; sive de facto, quod unus litigantium asserit, & alter negat. Unde probatio, de qua agitur sub titulis Juris canonici & civilis *De Probationibus*, non est illud, quam Judici alicujus facti dubii, sive controversi, legitime facta ostensio seu verificatio.

III. Nec enim probatio proprie versatur nisi circa *facta*, sive ea, quæ *facti sunt*: qui hæc sola a Partibus Judici probanda sunt. Quæ enim Juris sunt, Judici nota esse supponuntur: & secundum Leges seu jura, e quibus causæ decisio dependet, judicare eum oportet, licet a litigatoribus eorumve Advocatis per negligentiam vel imperitiam forent omissa, *L. Unica*, *Cod. Ut quæ desunt Advocatis*, &c.

IV. Hinc *motiva Juris*, quibus jus ipsum deducitur, tamquam non necessaria ad instructionem causæ, non computantur inter acta litis: neque in taxatione impensarum eorum ratio solet haberi; sed manent ad onus exhibentis, tametsi causam lucretur cum expensis.

V. Igitur qui factum allegat, quod alter negat, si huic *facto* conclusio seu petitio innitatur, tenetur factum illud Judici probare.

VI. Idcirco ordinarie ipse Actor intentionem suam probare jubetur: eo quod hic soleat factum allegare, atque in eo intentionem suam adversus Reum fundare; Reus vero soleat factum simpliciter negare, atque hinc illud vulgare: *Actore non probante, Reus absolvitur, etsi nihil præstiterit.*

VII. Si autem Reus non simpliciter neget petitionem Actoris, sed contra eam excipiat, proponendo aliquod factum petitionem Actoris perimens, quæ inde dicta est exceptio *peremptoria*; tunc tenetur Reus *factum* allegatum probare: puta solutionem, transactionem, pactum de non petendo, &c.

VIII. Rursus Reus probare tenetur, quando jus commune aut præsumptio est pro Actore. Licet enim Reus negare videatur, implicite tamen asserit, & *factum* allegat. Si enim jus commune vel præsumptio sit pro Actore petitionem Actoris huic juri vel præsumptioni innixam negans, implicite asserit factum aliquod, quo jus commune aut præsumptionem Actori faventem elidere contendit: quod *factum* nisi probet, manet jus commune, vel præsumptio pro Actore, & vi illius Judex petitionem Actori adjudicare tenebitur.

Plures alios casus, quibus Reo incumbit onus probandi, assignat Damhouderus in Praxi civil. *cap.* 358.

IX. Si ab utraque parte allegentur facta contraria, utriusque erit sua facta verificare, si iis fundamentum causæ innitatur: puta in judiciis *duplicibus*, ut *communi dividundo*, *familiæ erciscundæ*, interdicto *retinendæ* possessionis, &c.

Et

Et quidem in his obtinebit, qui probaverit suam intentionem altero non probante, v. g. unus probaverit possessionem, alter non, indubie probanti adjudicabitur possessorium.

X Quod si uterque probaverit, Judicis erit dijudicare, uter melius probaverit; ut si agatur de possessione, quis antiquiorem possessionem, vel justiorem titulum probaverit, juxta Rubricam *Cap.* 9. ꝟ *De Probat.* quæ habet. "Si Actor & Reus in „ interdicto retinendæ possessionis probant, obtinet is, qui anti- „ quiorem possessionem probat titulo maxime justificatam, vel „ meliores probationes respectu possessionis adduxit „.

XI. "Quod si ambarum Partium testes sint æque idonei *pos-* „ *sessoris* testes præferentur; cum promptiora sint jura ad sol- „ vendum, quam ad condemnandum " ait Pontifex in *Cap.* 3. §. Quod si ꝟ *De Probat.* Hinc concludunt communiter Canonistæ, quod in pari probatione potior sit conditio possidentis immo inde conflata apparet regula Juris; " In pari delicto vel causa „ potior est conditio possidentis „ *Cap.* 65. *De Regulis Juris*

XII. Ex ipsa enim possessione oritur præsumptio quædam pro in 6.
possessore, eaque pro diuturnitate vel breviate durationis vehementior, vel levior; quæ & in Judicio vice cujusdam probationis habetur.

XIII. Leges enim volunt, ut in foro externo quisque præsumatur, & habeatur tamquam, dominus rei, quam ut sibi propriam possidet; nec e possessione illius deturbetur, quousque in judicio sufficienter fuerit probatum, rem illam ad ipsum possessorem revera non spectare; eique possessionem tamquam injustam esse auferendam.

XIV. Itaque commodum non exiguum confert hæc præsumptio ipsi possessori; quod nimirum onus probandi transferat in adversarium; ipseque interim gaudeat usu ipsius rei, donec adversarius probaverit, quod expressit Justinianus in §. 4. *Instint. de Interdictis*, dicens: "Commodum possidenti in eo est, quod et- „ iamsi ejus res non sit, qui possidet, si modo Actor non po- „ tuerit suam esse probare, moneat in suo loco possessor „.

XV. Ex his haud difficulter intelligitur, qua ratione dicat regula Juris quod in pari casu sit melior conditio possidentis; nimirum ob præsumptionem ex possessione resultantem, & onus probandi in adversarium transferentem.

XVI. Hinc ulterius elucet, quantopere circa hanc Regulam errent, qui putant, possessorem tutum semper in retentione rei, tametsi rationabiliter dubitet, an sua sit, an aliena: necnon illi, qui Regulam hanc extendunt extra materiam justitiæ; uti latius ostendi in explicatione huius Regulæ, quam per modum appendicis adjunxi Dissertationi seu Repetitioni ad Regulam, *In dubiis semita tutior est eligenda*.

XVII. Præsumptio dicitur anticipata de re dubia opinio ex argumentis, indiciis, & conjecturis per rerum circumstantias plerumque evidentibus sumpta.

Hæc autem opinio ex indiciis, & conjecturis, & argumentis deducta, interim dum probatio clara veritatis cessat, vicem probationis supplet: atque ideo *præsumptio* dicta, quasi aliquid *ante sumat*, & ponat credendum sequendumque; uti observat Tuldenus in Codice *tit. De Probat. num.* 3.

XVIII. Probatio innixa præsumptioni dicitur *artificialis*; quia arte ingenii quodammodo conficitur per collectionem ex signis, indiciis, probabilibusque argumentis.

XIX. Præsumptio communiter dividitur in præsumptionem Juris tantum, præsumptionem Juris, & de jure, & præsumptionem Judicis sive hominis.

Præsumptio Juris tantum dicitur indicium Lege probatum; id est, quod lege sit expressum, ex huiusmodi indicio præsumendum esse, hoc illudve subesse, quousque contrarium probetur.

XX. Hujus præsumptionis species est, quæ resultat ex possessione. Vult enim Lex, ut ex possessionem præsumatur rem ad possessorem spectare, quousque contrarium probetur. Hujus generis præsumptiones plurimæ tam in Legibus, quam in Decretalibus occurrunt.

XXI. Præsumptio Juris, & de jure vocatur, cum Lex aut Canon ita ex aliquo indicio quidpiam præsumit, ut super tali præsumptione ejus firmum statuat, & eam pro veritate a Judice haberi velit, non admissa probatione in contrarium: ideoque a Doctoribus dicitur necessaria, & violentissima.

XXII. Hujus præsumptionis species occurrit in *cap.* 50. ꝟ *De Sponsalibus*; ubi dicitur, quod " is, qui fidem dedit mulieri su- „ per matrimonio contrahendo, insuper carnali copula subse- „ cuta, etsi in facie Ecclesiæ ducat aliam, & cognoscat, ad „ primam tenetur redire „. Rationem subjungit Pontifex: "Quia „ licet præsumptum primum matrimonium videatur, *contra præ-* „ *sumptionem* tamen hujusmodi non est probatio admittenda. Ex „ quo sequitur (ait) quod nec verum, nec aliquod censeatur „ matrimonium, quod de facto est postmodum subsecutum „.

Hinc post Glossam docent Canonistæ, ex copula carnali subsecuta oriri *jure Decretalium* præsumptionem Juris & de jure, sponsalia de futuro mutuo consensu transiisse in sponsalia de præsenti, sive verum consensum matrimonialem intervenisse, & matrimonium esse contractum: atque ab ipso Judice ita esse procedendum in Judicio, ac si revera matrimonium esset initum: nec Partes ad contrarium probationem esse admittendas.

XXIII. Verum licet præsumptio Juris & de jure sit violentissima, nec facile per contrarias probationes elidatur: tamen vere & proprie non est veritas, cum versetur circa dubium, & in claris locus non sit conjecturis vel præsumptioni, quæ ex conjecturis desumitur.

XXIV. Hinc concludunt Doctores, quod etiam hæc præsumptio cedere debeat veritati; atque ordinarie elidatur per confessionem illius, pro quo stat ipsa præsumptio. Vide Andream Valensem in *Paratitlis tituli De Præsumt.* §. 4. *num.* 7. ubi & plures casus annotat, quibus ipsa præsumptio Juris, & de jure elici potest.

XXV. Præsumptio hominis sive Judicis est quædam opinio, sive conceptus hominis ex aliqua conjectura sive indicio formatus. Dicitur hominis sive Judicis, quia nulla Lege, aut Canone nominatim expressum est, ex hoc illove facto hujusmodi præsumptionem sive opinionem esse formandam: sed eam Judex sibi format.

XXVI. Porro sicuti indicia seu principia, e quibus hujusmodi opiniones vel judicia formari possunt, sunt admodum varia; ita & præsumptiones ex iis resultantes variæ quoque sunt, præcipue quoad effectum probationis. Prout enim indicia sive argumenta ex factis, & circumstantiis resultantia sunt fortiora, & plausibiliora; ita & præsumptio iis respondens vehementior est, & ad probandum efficacior.

XXVII. Cum autem definire, quid hac indicia hic & nunc in talibus circumstantiis probent, quamque præsumptionem faciant, ab hominum diversis opinionibus dependeat; sat apparet, quam circumspecti ac prudentes debeant esse Judices in scrutandis, & ponderandis factis & circumstantiis, ut de effectu præsumptionis ex his resultantis recte statuere queant.

XXVIII. Merito proinde Damhouderus in *Praxi Rerum Civil. cap.* 178. *num.* 46. " Judicem diligenter præmonitum esse „ vult, ne hisce præsumptionibus nimium innitatur, sed ut re- „ liqua omnia diligenter consideret, antequam ad definitivam „ descendat, & ut matura deliberatione omnia prius perqui- „ rat, quam ex suspicionibus præsumptivis ullam sententiam „ pronuntiet „.

XXIX. Contingit autem frequenter quod tam ex parte Actoris; quam ex parte Rei multa *facta* proponantur: quorum omnium si exacta probatio fieri debeat, lites in longum protrahentur, & litigantes in immensas expensas incident: atque sæpe continget ob difficultates, & impensas probationum Partes suo jure fraudari.

Hinc ad exemplum *interrogationum in jure faciendarum*, quæ apud Veteres in usu fuerunt, ut patet ex titulo Digestorum *De Interrogationibus in jure faciendis*, introductus est usus *positionum*.

XXX. Positiones sunt articuli, quibus Actor vel Reus exprimit facta, quæ in judicio fuerunt allegata; eaque scriptis Judici exhibet, ut super iis jubeat Partem adversam respondere: atque hoc pacto a Parte adversa confessionem de veritate factorum extorquendo, Ponens ab onere relevetur.

XXXI. Meminit harum positionum Bonifacius VIII. in *Cap.* 2. *De Confessis* in 6. & in Ordinationibus Curiarum Eccles. earum passim mentio occurrit; atque admodum verisimile est, earum usum ex Constitutionibus Canonicis initium sumpsisse, & ad Curias civiles transiisse.

XXXII. Supponit hic Pontifex, quod respondere ad positiones non teneatur Pars adversa, nisi jussa a Judice respondere; quod latius ibidem exponit Glossa, verbo *Jussusque a Judice*, quod & praxis observat. Licet enim Pars suas positiones exhibuerit, atque super iis medio juramento responderi postulaverit, nequaquam respondere cogitur, quamdiu decretum & jussus Judicis non intervenerit, & ad depositiones a Judice respondere cogatur.

XXXIII. Ulterius ad has responsiones faciendas debet primo Pars adversa citari: si enim non citaretur, responsiones nullas facere teneretur, ait Damhouderus in *Praxis Rerum Civil. cap.* 154. *num.* 33. quod & habent Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 31. quo ordinatur, Commissarios ad examen testium deputatos ante omnia debere litteras citatoriales sub suis sigillis committere uni Apparitorum, vel Nuntiorum Curiæ, ad citandum Partes, ad respondendum scripturis sive positionibus *per credit vel non*. Verba articuli sunt: *Dat ben Commissarissen ad-eer sy uyt crachte van heure commissien tot eenige enquesten sullen moghen procederen, sullen ghebouden zyn heure briefven van citatien onder heuren segele te decerneren aen eenige Deurvvaerderen oft Boden van onsen Raede, om partye te daghen, om op de scrifturen, die selve eerst gheaffirmeert zynde, t' antvvoorden Per credit vel non*. Id est: Ut Commissarii, priusquam vi mandati inquisitionem instituant, teneantur citationis litteras sigillis suis munitas cuidam seu Apparitorum seu Nuntiorum Curiæ tradere, quibus Partes evocentur, ut ad scripta tum præasserta respondeant per *credit vel non*.

XXXIV. Non poterit tamen Judex deferre juramentum Parti, & eam interrogare, nisi Parte hoc requirente, ut ait Rebuffus in Tractatu *De Respons. per credit vel non*, *art.* 1. *numer.* 14. additque: „ Quia Judices in Francia solent ad Partium utilita- „ tem esse elingues, sine requisitione illarum.

XXXV. Dicit autem Pontifex in citato *Cap.* 2. *De Confessis in* 6. quod si quis jussus a Judice „ respondere recuset, aut nolit, „ seu contumaciter se absentet, haberi debet, super iis, de qui- „ bus in iisdem positionibus interrogatus extitit, pro confesso ": quod & hodiernæ praxi est conforme, & extat ea de re expressus *articulus* 36. Ordinationum Curiæ Brabantiæ. Vide etiam Merulam in Praxi, *lib.* 4. *tit.* 71. *cap.* 4. *num.* 4.

XXXVI. Addit nihilominus Pontifex hanc notandam clausulam restrictivam, si *absque rationabili causa recuset*.

Notat autem ibidem Glossa, *rationabilem causam* responsum „ recusandi esse, si „ positio sibi proposita superflua esse vel im- „ pertinens, quæ probata non relevaret, vel obscura, vel ge- „ neralis; item, si sit de facto alieno: item, si sit captiosa; „ item, si sit impossibilis vel contra naturam; item, super cri- „ mine ejus, contra quem fiunt, non admittuntur positiones. „ Hæ ergo & similes sint rationabiles causæ, propter quas res-

, pondere non teneatur ,,. Hactenus Glossographus, qui id ibidem latius ostendit, & post illum fusius deducit Damhouderus in *Praxi Rerum Civil. cap.* 154. ubi una notat *num.* 32. qua forma responsiones fiant tam in Concilio Flandriæ, quam in Parlamento Mechliniensi coram Commissario ordinato, & deputato ad informationem faciendam coram suo adjuncto.

XXXVII. Hinc Actor postquam suas positiones collegerit, & formaverit, tunc eas Judici in scriptis exhibere debet, ut tam Partes quam judex videant, an sint tales positiones vel admittendæ, vel rejiciendæ, ait Damhouderus ibidem *cap.* 152. additque: ,, Nam debet Judex eas positiones examinare, an faciant ,, ad causam, & an sint admissibiles, & non captiosæ, non ne- ,, gativæ, & sic de aliis, idque Partibus præsentibus ".

XXXVIII. Si de *facto proprio* ipsius respondentis agatur, illudque ad causæ decisionem serviat, ac clare proponatur, difficulter a responso se eximere poterit interrogatus; decernuntque expresse Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 34. quod litigantes eorumve Procuratores teneantur respondere super *factis propriis* simpliciter & absolute absque ulla additione, vel excusatione ignorantiæ, oblivionis, impertinentiæ, aut alterius, sub pœna sex florenorum. Verba articuli sunt: *Ende sullen de voorscreven partyen oft heure Procureus moeten antvvoorden op t' ghene, d' avvelck van heur eygene feyten vvesen sal, naecktelijck ende absolutelijck sonder tot de selve te moghen eenighe additien oft excusatien van ignorantie, verghetentheyt, impertinentie, oft andere, op pene van ses Carolus guldens, d' een hellicht t' onsen profyte, ende d' andere hellicht tot behoef van de geintereseerede partyen.* Id est: Debebuntque dictæ Partes, aut eorum Procuratores ad ea, quæ facta propria concernent, simpliciter, & absolute respondere; nec liceat illis additiones, aut excusationes seu ignorantiæ, seu oblivionis, ineptias aut alia apponere, sub mulcta sex florenorum Carolinorum, cujus altera medietas nostro emolumento, altera Parti, cujus res agitur, cedet.

Similem pœnam sex florenorum imponunt *art.* 35. ei, qui detegitur facta aliqua calumniose posuisse, aut negasse.

XXXIX. Sæpius citatæ Ordinationes Curiæ Brabantiæ *artic.* 33. non permittunt responsiones fieri per Procuratorem; dum de *facto proprio* Partis respondentis agitur, nisi ob morbum vel absentiam, aliamve rationabilem causam a Parte ipsa fieri non possent; quo casu Procurator habens *speciale* mandatum (quod exhibere tenebitur Commissariis in præsentia Partis adversæ) continens factum, vel facta, super quibus Pars deberet respondere, poterit dictas responsiones facere, & non alias. Notat quoque Rebuffus citato loco, requiri in Gallia *speciale* mandatum ad respondendum, nec sufficere generale, & ita aliquando judicatum fuisse.

Secundum stylum Consilii Flandriæ, & Parlamenti Mechliniensis, quando altera Partium non est præsens, sed est absens, tunc jurat illius absentis Procurator in eadem causa sui Magistri, uti refert Damhouderus *cap.* 153. *num.* 3.

XL. Cæterum cum hæ responsiones fiant prævio juramento *de calumnia*, satis manifestum est, summa sinceritate in his responsionibus esse procedendum, summopereque cavendum, ne quid falsi aut contra veritatem dicatur.

Dicit Damhouderus citato *cap.* 154. *num.* 39. quod ,, multi ,, Advocati & Procuratores nonnunquam consulunt Dominis ac ,, Magistris suis, ut illum aut illum articulum negent: ut non ,, confiteantur, quod ipsi cum tali confessione; etiamsi vera es- ,, set, suam causam perderent, aut in sua causa succumberent. ,, Sed hi (ait Damhouderus) non considerant, quo veritatem ,, simulantes, & falso negando, suas animas damnant, & ita ,, veritatem negantes, ad inferna descendunt ,,.

XLI. Observat Rebuffus in allegato Tractatu *art.* 2. per Constitutionem Francisci I. anno 1539. *artic.* 36. prohibitum esse, ne de cætero responsiones fiant *per credit*; easque ideo sublatas arbitratur, ,, quia Partes super his frequenter pejerabant, exi- ,, stimantes falso, se non ligari, si jurarent *per non credit*: ,, licet de jure tantum valeat confessio per verbum *credit*, sicut ,, facta de veritate ,,. Quod & monet Glossographus ad *Cap.* 32. ,, *De jurejurando*, verbo *occulta veritate*.

XLII. Nec dubium, quin vi juramenti præstiti teneatur respondens dicere sincere circa veritatem facti, quod putat subesse. Unde si re rite discussa, putet revera factum propositum esse verum, non poterit citra perjurium respondere *non credit*; cum ita in effectu dicat, idque sub juramento, quod factum non putet sive credat verum, ubi tamen revera sciat, & credat esse verum, Judicis erit super his subinde monere, & instruere Partes, præsertim quas merito præsumit rudiores, & ad vim juramenti minus reflectentes.

XLIII. Dicit Damhouderus citato *cap.* 152. *num.* 25. ,, Ob- ,, latis igitur ab Actore positionibus, quærat Judex primo a po- ,, nente Actore: Sic ponis tu, vel credis tu N. per juramentum ,, a te præstitum, quod in his positionibus continetur. Et si ,, affirmative respondeat, quod sic; tunc converter se ad Reum, ,, contra quem fiunt positiones, & ipsum adhortabitur, ut ha- ,, bita animæ salutis ratione, nihil horum neget, quod verum ,, esse noverit ",

XLIV. Responsionibus ad positiones absolutis, restat probatio eorum factorum duntaxat, quæ Pars adversa respondit *per non credit*, sive ad quorum veritatem nec explicite, nec implicite confessa est. Quæ enim Pars in suis Responsivis confessa est per verbum *credit*, ulterius probari non debent: uti nec ea, ad quæ per contumaciam respondere noluit: utpote, quæ pro confessis habentur, uti supra notavimus.

Probatio autem factorum, quæ Pars in judicio inficiatur, potissimum fit tribus modis, per testes, per scripturas & instrumenta, & per juramenti delationem a Parte, aut a Judice; idque juxta factorum & causæ conditionem & naturam, prout in sequentibus explanabitur.

CAPUT VI.

De Probatione per testes.

1 *Probatio per* testes *solet præferri probationi per instrumenta.*
2 *Qui testes producere intendit, terminum ad eos producendum a Judice petere debet, & quid hic hodie obtineat?*
3 *Non facile citra Sententiam Partes ad probandum admittendæ.*
4 *Judex viso processu Partes aut alteram earum ad probandum ex officio admittere potest.*
5 *Solent designari Commissarii ad examen testium.*
6 *Testes a Judice citandi sunt, licet a Parte produci debeant.*
7 *Testes ad dandum testimonium etiam cogi possunt.*
8 *An testis, qui Apparitori vel Judici declarat, se nihil de causa hac scire, cogi queat ad testandum?*
9 *Nonnullæ personæ excusantur a ferendo testimonio, & quid de Clericis coram Judice laico?*
10 *Quomodo audiendi, & examinandi testes infirmi, aut in remotis degentes.*
11 *Regulariter duo testes plene probant.*
12 *Modo sint omni exceptione majores.*
13 *De Jure omnes testes censentur idonei, nisi ostendantur excepti.*
14 *Moribus hodiernis Judex testem non repellit, nisi Parte opponente: Judicis autem est arbitrari, quæ fides ei adhibenda.*
15 *Possunt super eodem plures, quam duo testes produci; nimia tamen multitudo a Judice refrænanda.*
16 *Hodie ultra* 10. *testes super eodem facto non producendi.*
17 *Fallit in probatione consuetudinis, styli, privilegii, & similium.*
18 *Hæc per* turbas *probari solent: quæ constat ut minus* 10. *testibus.*
19 *Pro turba non ultra* 30. *testes producendi, nec amplius quam tres turbæ.*
20 *Testes jurare debent de dicenda veritate.*
21 *Convenit juramentum præcedere depositionem testis.*
22 *In repetitione, seu recollectione testium coram Judice superiore, an renovandum juramentum.*
23 *Judex instruere debet testes super præstando juramento.*
24 *Citanda Pars adversa ad videndum jurare testes, ea non comparente, poterit ulterius procedi.*
25 *Producens testes debet exhibere articulos, super quibus testes audiendi, & interrogandi.*
26 *A Parte adversa dantur Judici interrogatoria, & quæ sit eorum forma?*
27 *Ratio introductionis interrogatoriorum.*
18 *Designationes articulorum, & interrogatoria actis litis inserenda sunt.*
29 *Interrogatoria Parti adversæ non communicantur, sed a Judice examinantur.*
30 *Curiis Regiis interrogatoriorum usus non est.*
31 *Testes* singulatim, *&* secreto *examinandi.*
32 *Monendi testes a Judice, ut exacte attendant ad articulos sibi propositos.*
33 *Judex in examine testium ad quæ potissimum attendere debeat?*
34 *Non recipienda depositio testis relativa ad depositionem alterius.*
35 *Testis non satisfacit, tradendo suam depositionem scripto.*
36 *Depositiones testium scripto a Notario excipiendæ, & quid hic observandum?*
37 *In scribendis depositionibus testium, quæ exprimendæ, & quæ omittendæ?*
38 *Omnium & singulorum testium depositiones integre, & ad longum excipiendæ.*
39 *Depositiones scriptæ testibus relegendæ sunt.*
40 *Quomodo depositiones a testibus signandæ sint?*
41 *Depositiones testium a Commissariis non possunt publicari.*
42 *De Jure communi debet fieri publicatio depositionum, & testium ante Sententiam.*
43 *In Gallia jam pridem usus invaluerat non publicandi depositiones.*
44 *Idem usus in Belgio aliquando obtinuit.*
45 *Abrogatus generaliter per Edictum perpetuum de anno* 1611.
46 *Etiam in Curiis ecclesiasticis fit publicatio depositionum & testium, interdum tamen sola testium nomina.*
47 *Quis scopus publicationis?*
48 *Post publicatas depositiones vetita ulterior productio testium super iisdem aut plane contrariis articulis.*
49 *Interdum tamen permittitur; sed raro.*
50 *Publicatis depositionibus, & nominibus testium, permittitur testium reprobatio.*
51 *Unde hæc sumi soleat?*
52 *Qualitas testium inspicienda pro tempore dati testimonii.*
53 *An testis ab una Parte productus possit ab eadem reprobari, si contra ipsam producatur?*
54 *Reprobatio subinde sumitur ex iis, quæ depositiones concernunt.*
55 *Facta reprobatione testium, admittitur salvatio.*
56 *Qualis terminus est datus ad reprobandum, etiam dandus ad salvandum.*

57 *In reprobationibus, & salvationibus nihil impertinens ad causam est ponendum.*
58 *Terminus dandus ad probanda facta contra testes allegata.*
59 *Edictum Principum nostrorum vult reprobationes testium & depositionum, uti & eorum salvationis simul absolvi.*

I. INTER modos facta probandi frequentissimus est, qui fit per testes; traduntque communiter Canonistæ, eum multo efficaciorem, ac digniorem esse, quam qui fit per instrumenta; cum etiam falsitas instrumenti, vel quod deest instrumento, per testes probari possit, *Cap.* 10. §. Porro ẍ *De Fide Instrument.* Hodie tamen in quibusdam causis admittitur probatio per sola instrumenta, & non per testes; ut in decursu ostendetur.

II. Si Actor per testes suam intentionem probare velit, vel reus suam exemptionem, in primis petere debet a Judice admitti ad probandum, & dari sibi terminum ad probandum, sive terminum convenientem, intra quem suos testes producere queat. Hodie fere receptum est, ut Judex viso processu, Partes vel alteram earum ad probandum per Sententiam interlocutoriam condemnet, vel admittat.

III. Ordinationes Curiarum eccles. Provinciæ Mechl. *art.* 25. mandant: „ Processus sic, ut præmittitur, instructus ad Judicem deferatur, ut ipse dispiciat, an quæstio juris, vel facti „ sit; Sententiam suam definitivam, vel interlocutoriam faciat, „ nec ante citra Sententiam ad probandum Partes admittantur, „ nisi ambæ consentiant, & judici nulla suspicio subrepat collusionis Procuratorum, aut Advocatorum, qui suo lucro velint „ expensas facere damno Partium, ad earum jura tuenda non „ necessarias ".

IV. Deinde *art.* 26. addunt: „ Processu per judicem visitato, seu „ visis Actis, si testium productione opus esse judicet, utramque „ Partem, aut aliam, quam ad fundandam intentionem suam „ probatione indigere comperiet, ad probandum admittet ".

V. In Curiis Civilibus, dum Partes sunt admissæ ad probandum, solent deputari Commissarii, coram quibus testes produci, & examinari debent; de quibus Commissariis designandis a Cancellario Curiæ Brabantiæ est expressus *art.* 29 dictarum Ordinationum.

VI. Post hæc testes per Commissarium, vel judicem citari debent. Testes enim, qui sua sponte, nulla prævia citatione, ad ferendum testimonium se offerunt, suspecti esse solent.

Illud tamen notandum, quod ipsi testes a Partibus, vel per Partes produci debeant, & nullo modo a Judice, vel per Judicem, aut a Judicis officio; quia judex ex suo officio, Partium facta in causis civilibus, aut in causis criminalibus civiliter intentatis, inquirere non potest; licet id possit in criminalibus causis criminaliter intentatis. Ita Damhouderus in *Praxi Rerum Civil. cap.* 163.

Ordinationes Curiarum Eccles. Provinciæ Mechlin. *art.* 29. idipsum insinuant, ubi statuunt: „ In probandi termino pendente, is, cui probandi onus incumbit, articulos scripto designabit, super quibus *productione facere* intendit ".

VII. Citati testes ad dicendum testimonium, si contumaciter comparere, & testimonium ferre recusent, possunt etiam inviti, præsertim in Civilibus, cogi ad testimonium ferendum, *Cap.* 2. ẍ *De Testibus cogendis*, & *L.* Si quando *Cod. de testibus*, & Authentica ei subjecta.

VIII. Immo si contingeret, quod testis citatus Apparitori citanti responderet: „ Ego non veniam, quia ego de causa nihil „ scio; tamen deberet venire, & comparere, & ad hoc compellendus est, saltem ut illa declaret, & affirmet sub suo ju„ ramento „ ait Damhouderus in *Praxi Rerum Civil. cap.* 163. *num.* 10. Si tamen ex circumstantiis satis appareret judici, quod testis nihil de causa illa sciret, merito eum a subeundo labore, & præstando juramento absolvere posset.

IX. Sunt præterea quædam personæ, quæ a ferendo testimonio, etiam in civilibus causis, excusantur; de quibus agunt Doctores ad titulum Decretalium *De Testibus cogendis*: quibus & annumerant Clericos, præsertim in Sacris constitutos, quos asserunt excusari a testimonio ferendo in causis etiam civilibus coram judice laico, saltem sine licentia & consensu suorum Prælatorum: quod tamen hodie non servari notat Bugnonius De Legibus abrog. *lib.* 3. *cap.* 152. quin & cogi posse ad testimonium ferendum coram laicis in civilibus, quod & in Belgio servari notat Christinæus ad Bugnonium *cap.* 131. Et exprimitur in Concordatis inter Episcopum Cameracensem, & Status Hanoniæ de anno 1541. *art.* 20. uti supra *cap.* 2. notatum est.

X. Si testes sint infirmi, vel in remotis partibus morentur, tunc subinde ipse Judex, vel Commissarii ad locum ipsorum testium accedunt; atque ipsos testes personaliter audiunt, & examinant (*a*); interdum vero in causis non arduis; ut parcatur sumptibus, scribitur Judici, sub quo degunt testes, ut eos recipiat, & audiat juxta schedulam informationis eo transmissam, & secundum formam ac stylum loci, uti loquitur Damhouderus citato *cap.* 163. *num.* 8. idque & in Curiis ecclesiasticis est usitatissimum; mandaturque in Ordinationibus Curiarum Eccles. Provinciæ Mechl. *tit.* 11. *art.* 38. quod „ quando judex „ ob sua impedimenta, locorum distantiam. Partium tenuita„ tem, & modicum causæ momentum, vel alias, non vacabit „ testibus per se audiendis, committet partes suas alteri ad hoc „ idoneo; qui, prout & ipse judex, numquam solus, sed sem„ per cum adjuncto idoneo, Partibus quam minime oneroso, & „ neutri Partium suspecto, testes audiet ".

XI. Regulariter duo testes sufficiunt ad plenam probationem, *L.* 12. *ff. De Probationibus*, ubi Ulpianus ait: „ Ubi numerus „ testium non adjicitur, etiam duo sufficiunt: pluralis enim elo„ cutio duorum numero contenta est ". Quod est conforme huic Christi sententiæ: *In ore duorum, vel trium testium stet omne verbum*. Matth. cap. 18. vers. 16.

XII. Verum, ut duorum testium depositio super uno eodemque facto plene probet, requiritur, ut hi testes sint omni exceptione majores; id est, ut nulla ex parte fides illorum vacillet, quales olim antiquo verbo legis XII. Tabularum, *assidui*, vel *classici* vocabantur, uti observat Vvesembecius ad titulum De Testibus *num.* 2.

XIII. Multi de Jure testes esse prohibentur, & alii quidem generaliter in quibuscumque causis, & contra quascumque personas; alii in certis causis, & contra certas personas: qui passim a Doctoribus ad titulum Decretalium, Digestorum & Codicis *De Testibus*, annotantur.

Omnes tamen censeatur de Jure idonei testes, qui specialiter non ostenduntur excepti, *Cap.* 1. ẍ *De Testibus*, & ibi Glossa una notas, quod „ Edictum de testibus prohibitorium sit, ut „ quilibet admittatur, qui non repellitur ".

XIV. Cum ergo omnis testis de jure reputetur idoneus, nisi ostendatur exceptus, Partis est exceptionem adversus testem opponere: moribusque receptum est, ut judex testem non repellat nisi Parte opponente; ipsius tamen arbitrio relictum manet, quantum fidei tribuat, juxta *L.* 3. §. 1. & 2. *ff. De Testibus*; ubi asseritur; „ Divus Adrianus Vivio Varo Legato Provinciæ „ Ciliciæ rescripsit, eum qui judicat, magis posse scire, quanta „ fides habenda sit testibus ". Idipsum latius exprimitur in *L.* 21. §. 2. *ff. eod.*

XV. Licet duo testes omni exceptione majores sufficiant ad plenam probationem, quia tamen nonnumquam fides testium aliqua ex parte debilitatur, prohibitum non est, immo & nonnumquam consultum ad firmiorem, & clariorem probationem plures testes adducere: modo tamen caveatur, ne superflua multitudo testium ad divexandum Adversarium sumptibus, producatur, volueruntque jam pridem Romani, ut licentiam producendi testes ita judices moderentur, " ut eum solum numerum testium, „ quem necessarium esse putaverint, evocari patiantur, ne ef„ frænata potestate ad vexandos homines superflua multitudo „ testium protrahatur, *L.* 1. §. 2. *ff. eod.*

XVI. Moribus hodiernis plerisque Curiarum Ordinationibus cautum est, ne super uno eodemque articulo ultra 10. *testes* producantur; quemadmodum de Parisiensi Parlamento testatur Massuerus De judiciorum Praxi, *sub Regula De Testibus, col.* 6.

Et in Curia Brabantiæ *art.* 44. injungitur Commissariis, quod super uno facto non possint ultra 10. testes audiri, nisi in causis Fiscalibus, vel aliis magni momenti arbitrio Cancellarii, & Consilii, & si ultra 10. testes essent auditi, hi non taxabuntur ad onus Partis adversæ. Testaturque Antonius Faber in Codice *lib.* 4. *tit.* 15. *Definit.* 6. in notis, stylo Senatus Sabaudici cautum esse, super eodem facto ultra 10. *testes* non audiendos.

XVII. Idem numerus testium præfigitur in citatis Ordinationibus Curiarum Eccles. *art.* 25. addita hac exceptione: „ Nisi „ quando vertitur quæstio super consuetudine, aut judex, meri„ tis causæ excussis, aliud decreverit ".

Quod hic dicitur de *consuetudine*, ut in hujus probationem plures quam 10. testes admitti queant, similiter locum habet, ubi de usu aut stylo alicujus Curiæ, aut de privilegiis diu usitatis controversia est; uti monet Damhouderus in *Praxi Rerum civilium, cap.* 164.

XVIII. Hæc enim vix sine multitudine testium uniformiter deponentium probari possint; diciturque probatio per *turbas*: quasi turbatim populus testaretur. In citato *art.* 44. Ordinationum Curiæ Brabantiæ declaratur, quod una *turba* habebitur tantum pro unico teste. Turba autem constat 10. testibus, uti observat Merula in Praxi *lib.* 1. *tit.* 65. *cap.* 13. *n.* 4. asseritque Antonius Faber loco citato, *Definit.* 14. quod super consuetudine plures testes per *turbam* quidem audiri possint; „ ita tamen (ait) ut „ non paucioribus, quam *decem* testibus turba constet ".

XIX. Addens una ex Rebuffo, „ nec tamen posse adduci ultra „ 30. testes pro turba, & quod probatio recipiatur ad tres tur„ bas, & non amplius ".

XX. Ut dictis testium fides in judicio habeatur, hodie requiritur, ut prius coram judice præstet juramentum de dicenda veritate: nec testi injurato hodie in judicio creditur, & licet hoc juramentum non sit pars litis, aut de substantia processus, non potest tamen omitti, nisi de consensu utriusque Partis, & Judice probante, *Cap.* 39. ẍ *De Testibus*, & ibi Glossa, verbo *Remittatur*. Vide etiam Merulam in Praxi *lib.* 4. *tit.* 65.

XXI. Plane convenit juramentum hoc non sequi, sed antecedere testimonium; uti & Praxis observat: „ Nam facilius reli„ gio a falso absterruerit, quam ad confitendum de falso adege„ rit ": uti recte advertit Tuldenus in Codice ad titulum *De Testibus*: qui tamen adjungit: „ Sed non utique hoc ordine con„ verso irritum fuerit testimonium ". Vide etiam Damhouderum in *Praxi Rerum civil. cap.* 166. *num.* 11.

XXII. Monet Merula *num.* 7. quod si quis juramento præstito deposuerit coram arbitro, aut judice subalterno, si postmodum coram judice superiore cogatur renovare eamdem depositionem, non videatur cogendus ad renovandum juramentum; quod sane æquum, & justum apparet; ne juramenta nimis leviter, & sine sufficienti causa (prout hodie frequenter admodum contingit) exigantur, & præstentur, & ita Nomen Domini in vanum assumatur.

XXIII. Priusquam testes ad jurandum admittantur, merito judex sollicitus est, ut testes sint rite instructi de ipso juramento, quæ contineat; quamque grave sit juramento quidquam falsi, præsertim in judicio, & in præjudicium tertii testificari. Hinc in Ordinationibus Curiarum Eccles. Provinciæ Mechl.

(a) Ita pro testibus infirmis decrevit Alexander III. Cap. *Si quis* extra *de testibus*.

tit. 11. *art.* 38. expresse mandatur Judici, vel Commissario seu Delegato ad audiendos testes, quod „ testes ante omnem depositionem ad veritatem adhortabitur, & iis specifice pœnas per„ jurii exponet: quam in primis graviter Deum offendat testis „ falsum deponens, aut verum subticens: Judicem quoque, qui „ secundum probata judicare debet, fallat, & Partem vehementer „ lædat; quod ad restitutionem totius damni, quod Pars ea „ de causa patitur, teneatur.

XXIV. Hoc testium juramentum præstandum est, Parte illa, contra quam producuntur, legitime citata; quæ si per se, vel per Procuratorem compareat, in ejus præsentia præstandum est. Si autem legitime citata non compareat, poterit ipsa absente recipi juramentum, & procedi ad auditionem testium, *Caput* 2. ✠ *De Testibus*, & ibi Glossa. Imo in sæpius citatis Ordinationibus Curiarum Eccles. *tit.* 11. *art.* 27. præcipitur, ut Judex ad examen testium non procedat, „ nisi de Partis ad videndum „ *jurare* testes citatione constiterit, quæ initio suorum actorum „ seu examinis describi per Graphiarium, seu alium adjunctum „ curabit. Dicitur autem *art.* 42. Si Pars citata ad videndum „ testes jurare se absentet, procedetur nihilominus a Commis„ sariis ad examen “. Eadem habentur in Ordinat. Curiæ Brabantiæ *art.* 559.

XXV. Ante examen testium, Pars testes producens, debet prius intentionem suæ examinationis faciendæ ex petitione sua elicere, eamque in scriptum quoddam redigere Judici tradendum, ut super articulis ibidem designatis testes producendos examinet.

XXVI. Insuper Interrogatoria a Parte, contra quam testes producuntur, Judici exhibentur de quibus in *Cap.* 2. *de Testibus in* 6. ubi Glossa, verbo *Interrogatoria*, dicit; „ Interrogatoria „ sunt quæ facit Pars testibus productis contra se, & dantur „ super articulis a Parte producente exhibitis. Forma interro„ gatoriorum hæc est; Si dixerit testis verum esse, quod primo „ intentionis articulo continetur, quæratur ab eo quomodo scit, „ & si præsens erat, & ad quid ibi erat, & si vidit, aliave his „ similia, secundum quod facient ad factum „: uti latius eam describit Glossographus loco citato.

XXVII. Interrogatoriorum usus potissimum introductus fuisse apparet, ut ex responsis super iisdem, testium fraudes, falsitates, & subornationes facilius & clarius deprehendi, & cognosci possent, quemadmodum notat Merula loco citato *cap.* 8. *num.* 3. quare nec a Parte producenda generalia, aut inutilia interrogatoria, quæ dumtaxat ad causam protrahendam, Partem producentem expensis onerandam, & vexandum Commissarium facere videntur: quæ omnia Judex rejicere debet, uti ibidem monet Merula, *num.* 4.

XXVIII. Circa articulos monent citatæ Ordinationes Curiarum Eccles. *tit.* 11. *art.* 29. quod „ nullos designabunt ad reci„ piendas probationes, sub pœna unius floreni, nisi qui in lite „ propositi, & adversario communicati fuerint; designationes „ vero articulorum, & interrogatoria, actis, tamquam eorum „ pars, inserenda sunt “.

XXIX. Ut autem interrogatorium finis supra designatus habeatur, hæc „ de consuetudine, & de jure non dantur Parti „ adversæ, ne posset super his instruere testes suos: sed judex „ per se vel Assessorem examinat illa, & si qua reperit „ superflua, vel impertinentia, illa resecat “. Ita Glossa loco citato.

XXX. Innuit autem ibidem Glossographus, non semper interrogatoria exhiberi; immo nec in omnibus Curiis eorum usus est. Et quidem *art.* 72. Ordinationum Curiæ Brabantiæ interdicitur Partibus, ulla interrogatoria Commissariis subministrare. Verba sunt: *Dat Partyen de Commissarissen egeen interrogatorien en sullen mogen overgeven*. Et teste Damhoudero in *Praxi Rerum civil. cap.* 170. *num.* 16. „ in magno Mechliniensi, & in „ Provinciali Flandriæ Consiliis, Commissarius format sua inter„ rogatoria, in omnibus iis, quæ ipsi aliquo modo ad veritatis „ inquisitionem pertinere videbuntur “.

XXX. Testes præstito juramento Parte adversa præsente, aut saltem legitime citata & absente, a Commissario vel judice super articulis designatis *singulatim* examinandi sunt, hoc est, quilibet seorsum, sic ut nullus sciat quid alter dixerit, seu deposuerit; & *secreto* nemine præsente, præter Commissarium, seu judicem, & Graphiarium seu Secretarium, vel Notarium, qui depositiones excipiat. Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 170.

Quamvis enim Pars adversa in præstatione juramenti admittatur, non tamen in ipsa depositione.

XXXII. Commissarius serio admonere, & instruere debet testes, ut rite advertant ad facta, super quibus interrogabuntur: nec aliud dicant, quam sicut revera in animo credunt: utque clare, & lucide loquantur.

XXXIII. Judex autem, sive Commissarius „ eosdem diligen„ ter juxta data, aut alioquin juris interrogatoria, de tempo„ re, loco, causa scientiæ, aliisque necessariis circumstantiis, „ exacte examinabit „ inquiunt Ordinationes Curiarum Eccles. Provinciæ Mechl. *tit.* 11. *art.* 38.

Idipsum præcipitur in Ordinat. Curiæ Brabantiæ *art.* 37. volentes insuper, ut veritatem, & rationes scientiæ rite inquirant. Plura quæ ad rectam normam examinandi testes pertinent, vide apud Damhouderum citato *cap.* 170.

XXXIV. Notat ibidem Damhouderus, „ non esse recipiendum „ testem, qui ad hunc modum deponere volet: Ego Petrus te„ stor & depono idem, quod Joannes deposuit. Nescit enim Pe„ trus quid Joannes deposuerit, neque quid Commissarius ab „ ipso exquisiturus erit “.

XXXV. Testis debet coram & in præsentia Judicis testimonium ferre; neque sufficeret scripto ad Judicem misso testari. Etenim Judicis aspectus vel reverentia sui refrænat audaciam falsi; vel id ex vultu, & titubatione deprehendit Judex, uti recte observat Tuldenus in Codice ad titulum *De Testibus num.* 7.

XXXVI. Depositiones testium singulorum debent scripto excipi; alioqui Curia aut Judex non posset quidquam ex depositis legitime judicare. In conscribendis autem testium depositionibus, a Commissario adhibenda est magna prudentia, diligens cautio, ut in scribendo linguam, idioma, & modum loquendi testium quam proxime imitetur, & iisdem utatur terminis, quibus testis usus est in deponendo, ait Damhouderus ibidem *num.* 32. quod & expresse mandant sæpius allegatæ Ordinationes Curiæ Ecclesiasticæ *tit.* 11. *art.* 44. addita hac ratione; *Quoniam in utroque idiomate magna vis verborum est*.

XXXVII. Eisdem Ordinationibus *art.* 43. statuitur: Superflua præambula circa testimoniorum extensionem deinceps volumus omitti; sed solum præmitti „ nomen, cognomen Commissarii & „ testis, ejusdemque testis ætatem, habitationem, an partium „ sit consanguineus, vel affinis; an eosdem norit, & ancommo„ dum, vel incommodum ex litis decisione expectet, quodque „ citatus, expositisque specifice ei perjurii pœnis, examinatus „ super interrogatoriis fieri petitis, puta primo, aut tali arti„ culo ita responderit “.

XXXVIII. Ne tamen compendiose procedere volens, depositiones obscuras aut ambiguas reddat, mandatur in iisdem Ordinationibus ibidem *art.* 44. „ Numquam, sub pœna trium flo„ renorum, scribetur, quod unus testis concordat cum altero, „ aut quod testis deposuit contenta articuli esse vera: sed cla„ ris & apertis verbis ad longum scribetur id quod quisque de„ posuerit, & attestatus fuerit “.

XXXIX. Ut vero certior, & firmior sit depositio, ipseque testis majori cum judicio, & maturitate testetur, præcipitur eodem *art.* 44. „ Et verbo ad verbum testimonium notatum testi relegetur, & „ iterum interrogabitur, an sua depositio sit „ bene, fideliter, & juxta mentem suam ac intelligentiam scri„ pta (*a*).

Idem mandant Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 37. adduntque, testes post habitam lecturam posse persistere vel mutare.

XL. Ulterius depositio propria subscriptione munietur, „ si „ testis scribere norit, & si propter senium, imperitiam, & alia „ impedimenta signare non valuerit, in ejus præsentia Commis„ sarius, vel Graphiarius, cum aderit, apposito per deponen„ tem propria manu aliquo signo, ipsius nomen subscribet “.

Hæc in citatis Ordinationibus Curiarum Ecclesiasticarum citato *art.* 44. Vide quoque *art.* 39. Ordinat. Curiæ Brabantiæ.

XLI. „ Depositiones testium, donec a Judice publicatæ fue„ rint, secretas servent Commissarii, neque originales depositio„ nes Partibus tradantur; sed post publicationem petentibus illa„ rum copia conficiatur, & Commissarii testibus simile silentium „ sub pœna arbitria imponent: prout etiam de jure sub pœna „ damni, quod inde sequitur, resarciendi, servare tenentur “. Ita dictæ Ordinationes Curiar. Ecclesiasticarum *art.* 47. & concordat. *art.* 37. Ordinat. Curiæ Brab. & pro Galliis Decretum Ludovici XIV. 1670. *tit.* 16.

XLII. De jure communi ante Sententiam debet fieri publicatio depositionum, *Cap.* 24. §. *Debet* ✠ *De Accusat.* Immo Glossa in *L. Prolatam Cod. De Senten. & interlocut.* Sententiam nullam esse tradit, quæ non publicatis testimoniis lata est.

XLIII. In nonnullis tamen Curiis, præsertim Regiis, jam pridem invaluerat, ut nulla publicatio depositionum, etiam in causis civilibus, fieret; idque propter securitatem testium, ne ipsi incurrant odium Partium, contra quas deposuerunt, & ut facilius deponant, quod forte non auderent, si Partes illustres, aut alii magni Domini scirent, aut videre possent illorum depositiones; quod & in Gallia passim Curiæ servarunt usque ad an. 1539. quando Franciscus I. decrevit, ut in materiis civilibus ubique fiat publicatio depositionum, quousque aliter fuerit ordinatum.

Excipit tamen hæc Ordinatio Parlamentum Parisiense, necnon Cameram supplicationum, in quibus non solet fieri publicatio, uti notat Rebuffus in tractatu *De publicatione attestationum*, Glossa una, *num.* 2. *&* 3. additque nec in Perlamento Tolosano hunc articulum Ordinationis fuisse receptum, nec in supremis Curiis.

XLIV. Ex Gallia usus ille non publicandi depositiones etiam in Belgium irrepserat, uti de Mechlinensium & Flandrorum Consiliis testatur Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 182. & de Curia Hollandiæ testatur Merula in Praxi *lib.* 4. *tit.* 78. *cap.* 1. *num.* 3. eumque usum durasse usque ad tempora Philippi II. Regis Catholici satis innuitur in rescriptis ejusdem Philippi ad supplicationem Statuum Hollandiæ an. 1556. & ad supplicationem statuum Brabantiæ an. 1575. quibus permittit & ordinat, ut in causis, etiam tunc pendentibus nondum decisis, ad petitionem Partium fiat publicatio, & notificatio depositionum seu attestationum. Rescripta latine reddita extant apud Damhouderum dicto *cap.* 182. & datum ad supplicationem Statuum Hollandiæ refert Merula dicto *cap.* 1.

XLV. Sed cum hæc rescripta non omnes Curias Belgii concernerent, usus antiquus in nonnullis adhuc Curiis perseverabat, quousque per Edictum perpetuum Alberti & Isabellæ anni 1611. *art.* 10. ordinatum fuit, ut in omnibus Curiis, & Tribunalibus Justitiæ, sive supremis, sive subalternis, quæ Principibus suberant, publicatio depositionum fiat juxta dispositionem juris communis: quod ubique hodie in Belgio observatur teste Christinæo ad Bugnonium De Legib. abrog. *lib.* 2. *cap.* 117. utque fiat in suprema Curia, aliisque subalternis per totam Brabantiam, expresse præcipit *art.* 76. Ordinat. dictæ Curiæ.

XLVI. Ordi-

(a) Id quoque observari debet in Galliis, ut constat Decreto Regio anno 1670. tit. 6.

XLVI. Ordinationes Curiarum Eccles. Provinciæ Mechliniensis *tit.* 11. *art.* 48. volunt: „ Terminis probatoriis elapsis, petent „ Partes a Judice publicationem testium; qui de consensu Par- „ tium publicationem faciet, & copiam decernet. Si tamen al- „ tera Pars in publicationem consentire recuset, ea non fiat, „ nisi decreto Judicis pro tribunali sedentis ".

Interdum autem & in civilibus causis depositiones ipsæ publicandæ non sunt; sed duntaxat nomina testium; ubi scilicet certum, aut verisimile erit, ex depositionum publicatione testibus periculum imminere; uti habent citatæ Ordinationes, *art.* 49.

XLVII. Publicatio hæc potissimum fit, ut Pars adversa possit scire quid testes deposuerint; atque ex illis cognoscere, in quo statu causa sit: an cedere, an ulterius decisionem causæ exspectare; ita ut videat, an dicta testium refellere queat; aut eorum auctoritatem enervare, objiciendo testibus ea, quæ fidem ipsorum diminuant, sive suspectam reddant.

XLVIII. Post publicatas attestationes non licet amplius ad alias productiones testium super iisdem articulis, vel plane contrariis recurrere, propter periculum subornationis, quæ facile committi posset ad supplendas vel emendandas priores attestationes, ut statuitur *art.* 74. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, & multis citatis notat Christinæus loco citato *cap.* 109. asseritque, in Belgio usu receptum esse, ut nec per viam restitutionis id permitti soleat.

XLIX. Quibusdam tamen casibus productionem testium, post factam publicationem, admittendam esse ostendit Antonius Faber in *Cod. lib.* 4. *tit.* 15. *def.* 5. Monet tamen *definit.* 32. productionem testium post publicata testimonia parcissime & perraro esse indulgendam. *Definit.* 63. autem scribit, post apertas testificationes, si nondum sint didiscita testificata, audiri testes posse, quia cessat periculum subornationis.

L. Publicatis depositionibus, & nominibus testium, moribus hodiernis permittitur Partibus eos reprobare; id est, exceptiones proponere aut contra personas, aut dicta testium; ipsæque Ordinationes Curiarum Eccles. *tit.* 11. *art.* 50. volunt, ut terminus „ octidui, vel quindenæ pro omnimoda dilatione, & sub pœna „ seclusionis ad excipiendum contra testes, eorumque dicta præ- „ figetur ".

LI. Reprobatio hæc frequenter sumitur ex factis sive circumstantiis, quæ ipsas personas testium concernunt: alleganturque ad enervandam vel minuendam fidem testium; puta quod sit infamis, perjurus, consanguineus producenti, aliaque similia, quæ late enumerant Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 186. & Merula *lib.* 4. *tit.* 78. *cap.* 4. hoc recte monens *num.* 69. quod ordinarie non tantum valeat testimonium testis pauperis, quam divitis; eo quod pauper facilius corrumpi possit.

LII. Notandum quoque monet *num.* 70. quod testis consideretur in ea qualitate, qua erat tempore præstiti juramenti, & factæ depositionis; non autem qualis sit tempore reprobationis. Unde si post depositionem factus esset affinis illius, pro quo deposuit, non posset propterea reprobari, si modo tempore depositionis fuisset non suspectus.

LIII. Observat item *num.* 71. quod testis ab una Parte pro se productus, non possit reprobari, si in eadem vel alia causa contra ipsam a Parte adversa producatur; quia per productionem factus est *omni exceptione major*: quod tamen intelligendum est, modo non accesserit nova aliqua circumstantia, quæ ipsum suspectum reddit; puta quia interea factus est affinis Partis adversæ, vel junxit se in causa, &c.

LIV. Desumitur quoque non raro reprobatio ex aliquibus circumstantiis, quæ ipsas depositiones spectant; puta quod sint obscuræ, vacillantes, nihil certo affirmantes aut negantes, sibi contrariantes, destitutæ rationibus scientiæ, sine fundamento assertæ, impertinentes ad articulos propositos, &c. Vide Merulam loco citato *cap.* 5. & Damhouderum *cap.* 185.

LV. Post reprobationes testium, & depositionum factas permittitur Partibus facere *salvationes*, quæ sunt defensiones aut solutiones contra reprobationes a Parte productas, quibus suam productionem, suos testes, eorumque depositiones justificare nititur.

LVI. In Ordinationibus Curiarum Ecclesiasticarum citato *art.* 50. statuitur, ut exceptionibus per reprobationem exhibitis, „ similis terminus (octidui aut quindenæ) sub pœna seclusionis, „ ad *salvandum* statuetur, & per salvationum exhibitionem, „ vel ubi Pars iis renuntiaverit, conclusum censebitur in cau- „ sa ".

LVII. „ Illud tamen in prædictis exceptionibus, & salvatio- „ nibus sedulo cavendum erit (ajunt dictæ Ordinationes *art.* 51.) „ ne quidquam allegetur, aut proferatur, quod earum naturam „ non sapiat; & si contra factum fuerit, nullam Judex eorum „ habeat rationem; quin etiam, si ita expedire judicaverit, pro „ officio suo rejiciat ".

LVIII. Additur ibidem *art.* 52. „ Si quæ facta in exceptioni- „ bus in testes, vel salvationibus allegentur, testes concernen- „ tia, quorum probationem necessariam ad causæ decisionem æ- „ stimabit Judex, præfigetur quindena, vel mensis, ad eorum- „ dem factorum probationem, prout res exiget, sub unica tan- „ tum dilatione ".

LIX. Principes in Edicto die 28. Novemb. 1611. interpretativo *art.* 10. Edicti perpetui ejusdem anni, volunt, ut in uno eodemque volumine testium personæ reprobentur, & depositiones ipsorum confutentur, idque sub unico termino aut dilatione; & simili ritu *salvationes* fiant (*a*).

(*a*) De probatione per testes in Galliis consulendum est Regium Decretum 1670. tit. 15.

CAPUT VII.

De Probatione per instrumenta; & de Notariis Apostolicis, & Regiis.

1 *Frequens est probatio per instrumenta; & quid hic significet instrumentum?*
2 *Auctoritas instrumentorum varia est pro diversitate illorum.*
3 *Quæ dicantur instrumenta publica?*
4 *Instrumenta publica debent esse confecta a persona publica, & in forma legitima.*
5 *Debet esse* publica *ad scribenda sive conficienda instrumenta.*
6 *Hinc scriptura Judicis non solet reputari pro publica.*
7 *Neque litteræ scriptæ a Rege.*
8 *Quare scriptura non sit semper publica, licet a publica persona sit scripta?*
9 *Qui hodie ad conficienda instrumenta sunt constituti, dicuntur Notarii a* Notis.
10 *Notarii alii Regii, alii Ecclesiastici; & unde hæc distinctio orta?*
11 *Notarii ecclesiastici alii sunt Episcopales, alii Apostolici; & cur priores pene desierint?*
12 *Synodus Tridentina permittit Episcopis examen Notariorum quacumque auctoritate creatorum.*
13 *Decretum Synodi quoad Notarios auctoritate Regia admissos, in Belgio receptum non est.*
14 *Notarii Apostolici examinati a persona in Dignitate constituta, juxta litteras Apostolicas possunt in Belgio ab Episcopis examinari.*
15 *Litteræ creationis Notariorum Apostolicorum expediuntur in forma commissoria, quæ refertur.*
16 *Creandus in Notarium ex tenore litterarum potest quamcumque personam in Dignitate constitutam in examinatorem eligere.*
17 *Hinc natum est fieri, ut & imperiti admittantur.*
18 *In Gallia Notarii Apostolici debent ab Ordinariis locorum examinari, & admitti,*
19 *Examinis & admissionis litteras habere tenentur.*
20 *Nomina eorum, item locus domicilii & residentiæ registrari debent in Graphiaria Episcopali, & Curia Præsidiali ipsius Diœcesis, in qua residere volunt.*
21 *Tenentur residere in oppidis, & locis insignioribus, non ultra numerum a Curiis Præsidialibus taxatum.*
22 *Referuntur verba Edicti Henrici II. quibus præmissa statuuntur.*
23 *Hæc non tantum in materia possessoria Beneficiorum obtinent.*
24 *Notarii Apostolici non possunt exercere in Gallia officium Notariatus, nisi in una Diœcesi, in qua juxta formam præscriptam admissi sunt.*
25 *In Belgio ex Edicto Caroli V. nullus potest exercere officium Notariatus, nisi a Concilio Provinciali prævio examine admissus.*
26 *Negotia mere profana non aliter quam coram Notariis a Regiis Consiliis admissis, in Belgio expediri possunt.*
27 *Idipsum in Gallia jam pridem receptum; neque testamenta a Notariis Apostolicis confici possunt.*
28 *Hæc & aliorum Regnorum moribus recepta.*
29 *Notarii Apostolici pene solum in materiis ecclesiasticis adhibentur; & quæ sint hæ materiæ remissive?*
30 *Expressio qualitatis, Curiæ in qua admissus, & loci residentiæ a Notario facienda.*
31 *Notarii instrumenta conficere non possunt, nisi rogati; neque pro personis omnino ipsis ignotis.*
32 *Edicto Principum nostrorum injunctum Notariis servare protocolla, eaque fideliter registrare.*
33 *Quantum dependeat ab hac fideli conservatione.*
34 *Notarius Apostolicus hanc conservationem juramento promittit.*
35 *An in confectione instrumenti publici requiratur subsignatio testium cum subsignatione Notarii?*
36 *Quid de expressione temporis, quo instrumentum conficitur; item, de invocatione Numinis, anni regnantis Principis, &c.*
37 *Scripturæ signatæ a publicis Graphiariis vel Secretariis, vel sigillatæ publico sigillo; item, acta judiciaria pro scripturis* publicis *habentur.*
38 *Antiquæ scripturæ, aut vetusta insignia, quæque reperiuntur in antiquis libris, quam probationem faciant?*
39 *Quid de antiquis historiis?*
40 *Contenta in libris confectis per Officiales* publicos, *quam fidem faciant?*
41 *Instrumentum sumptum ex archivo publico facit* plenam *fidem.*
42 *Quod dicatur archivum* publicum?
43 *Instrumentum* originale *unde dicatur; & quare vocetur* authenticum?
44 *Quod hodie habeatur pro instrumento* originali?
45 *Solus Notarius, qui confecit minutam, potest ex minuta facere instrumentum originale.*
46 *Copiis licet authenticis, quare in judicio fides haberi non soleat?*
47 *Debent conferri cum originali, & quomodo hæc collatio facienda?*
48 *Sicuti examen testium, ita & collatio instrumenti alteri committi per Judicem potest.*
49 *Instrumenta, quæ vetustate corrumpi incipiunt, auctoritate Judicis renovari possunt.*
50 *Traductionem solemnem exemplaris ex originali probat jus commune.*
51 *Traductio fieri debet ex originali.*

52 In-

52. *Inſtrumentis publicis plena fides adhiberi ſoletquod omnia, quæ* diſpoſitive *aſſeruntur.*
53. *Quæ requirantur, ut fides inſtrumenti per teſtes enervetur?*
54. *Quædam negotia non niſi per ſcripturam probari poſſunt: & ſtatuta eam probationem exigentia ſunt ſtricte interpretanda.*
55. *Refertur articulus Edicti perpetui requirens, probationem per ſcripturam in diſpoſitione excedente ſummam* 300. *florenorum.*
56. *Similis eſt in aliis Regnis Conſtitutio; & quæ ejus ratio?*
57. *Articulus non excludit juramentum litis deciſorium nec confeſſionem partis.*
58. *Hinc concluditur, ſcripturam non requiri ad ſubſtantiam actus, ſed tantum ad probationem; neque operari in foro Poli.*
59. *Non eſt excluſa probatio, quam faciunt libri mercatorum.*
60. *Edictum etiam admittit ſcripturam privatam.*
61. *Ut de fide ſcripturæ* privatæ *ſtatuatur, triplex ejus ſpecies diſtinguenda.*
62. *Scriptura privata ſcripta in commodum ſcribentis, fidem non facit.*
63. *Scriptura privata facit fidem contra ſcribentem.*
64. *De jure diſtinguitur ſcriptura cauſam debiti non exprimens, & eam exprimens.*
65. *Priori de jure fides plena contra ſcribentem non adhibetur; quod non ubique in praxi obſervatur.*
66. *Poſteriori plena fides habetur tam de jure, quam de praxi.*
67. *Quomodo cogendus quis ſit ad recognoſcendam ſuam ſcripturam?*
68. *Schedula etiam privata in judicio recognita habet paratam executionem.*
69. *Idque etiamſi eſſet ſine die, & ſine ſubſcriptione.*
70. *Item, ſi ſola ſubſcriptio fuerit recognita.*
71. *An ſola appoſitio ſigni ejus, qui ſcribere neſcit?*
72. *Ordinatio Regis Galliæ de hac recognitione, ejuſque effectu.*
73. *Conforme Edictum Caroli V. Imperatoris.*
74. *Quomodo ſcriptura probetur?*

I. FREQUENTISSIMAM probotionis ſpeciem eſſe, quæſit per teſtes, capite præcedenti diximus: alia eſt per vocem mortuam, ſive per ſcripturas ſeu inſtrumenta, de qua agitur tam in Jure Civili, quam Canonico ſub titulo *De Fide inſtrumentorum*, ubi ſpeciatim explicatur, quam fidem inſtrumenta mereantur; & conſequenter, quid in judicio probent.

Varia eſt *inſtrumenti* in genere ſignificatio; ſed hic ſpecialiter ſumitur pro qualibet ſcriptura, quæ fidem rei, quam continet, Judici facit, & cauſam inſtruit.

II. Fides autem inſtrumenti ſeu auctoritas probandi varia eſt, pro diverſitate inſtrumentorum; quæ alia ſunt publica, alia privata; alia rurſus originalia, alia vero exemplaria duntaxat; quorum nonnulla plenam, alia ſemiplenam, alia nullam aut admodum exiguam fidem faciunt.

III. Publica inſtrumenta in primis ſunt, eaque hodie uſitatiſſima, quæ a publica perſona, veluti Notario in legitima forma confecta ſunt.

IV. Duo proinde requiruntur, ut hoc pacto dicatur publicum, & legitimum inſtrumentum: nimirum quod conficiens inſtrumentum ſit perſona publica, id eſt, auctoritate publica ad conficienda inſtrumenta conſtituta; & ſecundo, quod in legitima forma, quam leges & ſtylus patriæ vel Curiæ requirunt, ſit confectum.

V. Neque enim ſufficit, ut ſcribens ſit perſona *publica* ſimpliciter: ſed requiritur ut ſit auctoritate publica conſtitutus ad ſcribendum, ſive ad conficienda inſtrumenta, vel litteras expediendas, vel ſignandas; uti recte notat Rebuffus in Tractatu *De Chirographorum, & ſchedularum recognitione, num.* 1.

VI. Hinc infert *num.* 3. quod " ſcriptura Judicis, etiamſi habeat teſtes inſcriptos, cenſetur privata; quia ſcribere non eſt Judicum officium, ſed tabellionum ,,. Dicitque ex Balbo: ,, Sive ſcriptura fiat in judicio, ſive extra a Judice, poterit ,, per teſtes reprobari; quia non eſt publica ,,.

VII. Et *num.* 4. concludit, quod " litteræ manu propria Re- ,, gis etiam Francorum ſcriptæ, licet is ſit publica perſona etiam ,, in his, quæ ad ſuum pertinent officium, & quia ad ejus of- ,, ficium non ſpectat ſcribere, privatæ dicentur; & propterea ,, non faciunt fidem, niſi ſigillo vel aliis adminiculis juventur, ,, & ideo Fiſcus facit ſcripturas per Tabelliones, vel alios Offi- ,, ciales ad hoc deputatos ,,.

VIII. " Nec eſt inconveniens (ait *num.* 7.) privatam ſcriptu- ,, ram a publica perſona emanare: quia in hoc, id eſt, quoad ,, ſcribendum non eſt publica, ſed privata, per tex. in *L.* 3. *ff.* ,, *De Offic. Præſid.* ubi Magiſtratus eſt publica perſona in ſuo ,, territorio, extra vero territorium eſt privata: & ſic extra ,, officium, cui aliquis eſt præpoſitus, dicitur privatus ,,.

IX. Qui ad conficienda inſtrumenta promiſcua, extrajudicialia, & inter privatos conficienda ſunt conſtituti, hodie communiter dicuntur *Notarii* a *notis*. Primitus enim Notarii in conficiendis inſtrumentis quibuſdam ſignis ſive notis utebantur brevitatis cauſa, quas poſtmodum extendebant; uti notat Claudius Horry in ſuo Notario Apoſtolico *pag.* 14. *edit.* 1688. Dicuntur & alio nomine *Tabelliones*; quorum in jure frequens mentio occurrit, videnturque cum hodiernis noſtris Notariis convenire.

X. Porro cum non tantum ſuper rebus temporalibus inter laicos, ſed etiam ſpiritualibus & inter Eccleſiaſticos inſtrumenta ad probationem fieri ſoleant, immo poſterioribus tandem ſæculis invaluerit in Curiis eccleſiaſticis idem modus probandi, qui in Civilibus; etiam cœperunt auctoritate eccleſiaſtica creari Notarii, qui de rebus eccleſiaſticis; & inter perſonas eccleſiaſticas inſtrumenta conficerent.

Hinc tandem invaluit duplex ſpecies Notariorum, nimirum eccleſiaſticorum, & Civilium ſive Regiorum.

XI. Eccleſiaſtici alii ſunt Epiſcopales, qui auctoritate Epiſcopi Natarii creantur, alii vero *Papales*, quod hodie Notarios *Apoſtalicos* vocamus: qui nimirum auctoritate Apoſtolica ſive Papali conſtituuntur: ſuntque hi ſoli hodie fere noti. Cum enim Epiſcopus tantum queat dare auctoritatem conficiendi inſtrumenta limitatam ad ſuam Diœceſim, maluerunt recurrere ad Sedem Apoſtolicam, a qua illimitatam auctoritatem accipiunt.

XII. Verum facilitas, qua in Curia Romana jam pridem hæc facultas obtinebatur, numerum exceſſivum Notariorum, ac ſæpe admodum imperitorum invexerat, & quorum imperitia plurima damna, & multarum occaſio litium oriebatur, uti deplorat Synodus Tridentina *Seſſ.* 22. *cap.* 10. *De Reformat.* ſtatuitque propterea, quod " poſſit Epiſcopus quoſcumque Notarios, etiamſi ,, Apoſtolica, Imperiali, aut Regia auctoritate creati fuerint, ,, etiam tamquam Delegatus Sedis Apoſtolicæ, examinatione ,, adhibita, eorum ſufficientiam ſcrutari; illiſque non idoneis ,, repertis aut quandocumque in officio delinquentibus, officii ,, ejus in negotiis, litibus, & cauſis eccleſiaſticis, ac ſpiritualibus exercendi uſum perpetuo, aut ad tempus prohibere; ne- ,, que eorum appellatio interdictionem Ordinarii ſuſpendat ,,.

XIII. Dum de promulgatione Concilii Tridentini per Belgium facienda ageretur, ad citatum Decretum notarunt plerique illud, quod dicitur, Notarios auctoritate Imperiali vel Regia, creatos, adhuc ab Epiſcopis examinari poſſe, admitti non poſſe illæſa auctoritate Regia; & omnino obſervandum Edictum Caroli V. Cæſaris de creatione Notariorum anno 1533.

Conformiter ad hanc notam, Notarii Regii ſeu auctoritate Regia admiſſi ab examine Epiſcoporum hic in Belgio eximuntur; nec unquam Epiſcopi, eorumve Officiales ſimile examen pretendunt, aut prætendiſſe ſciuntur.

XIV. Quin nec Notarii Apoſtolici hodie ſolent hic in Belgio examen Ordinarii ſubire, modo a perſona in dignitate eccleſiaſtica juxta Litteras Romanas admiſſi fuerint. Volunt tamen Ordinationes Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlin. *tit.* 1. *art* 6. ut " omnes Notarii Apoſtolici, etiam Eccleſiaſtici, intra tres ,, menſes Officiali cujuſque Diœceſis litteras ſuæ creationis oſtendant, & ſi ei viſum fuerit, eos juxta *Cap.* 10. *Seſſ.* 22. *Concilii Trid.* examinet; & ſi minus idoneos repererit, eis in ,, negotiis, litibus, aut cauſis eccleſiaſticis, ac ſpiritualibus, ,, officii exercendi uſum perpetuo, vel ad tempus inhibeat, ſub ,, pœna arbitraria, eaque gravi. Permittendi autem regiſtrabuntur a Graphiario ſingularum Curiarum, & horum Statutorum ,, obſervationem, quantum eos concernent, promittent ,,.

XV. Ex moderno ſtylo Curiæ Romanæ litteræ creationis Notariorum expediuntur in forma *commiſſoria*, inſcribunturque non raro generaliter perſonis eccleſiaſticis in dignitate conſtitutis, vel earum cuilibet in ſolidum, diciturque: " Diſcretioni veſtræ; ,, de qua plenam in Domino fiduciam habemus, per præſentes ,, committimus, & mandamus, ut ſi prævio rigoroſo examine ,, eumdem N. vita, moribus, practica, litteratura, ceteriſque ,, partibus habilem, & idoneum eſſe cognoveritis, ſeu aliquis ,, veſtrum cognoverit, ſuper quo conſcientiam veſtram oneramus, ipſum in Notarium & Tabellionem publicum, & Judicem ordinarium cum ſolitis facultatibus, Apoſtolica auctoritate prædicta ordinetis, creetis, & inſtituatis, ſeu aliquis ,, veſtrum creet, ordinet, & inſtituat, ipſumque per pennam, ,, & calamare, aliaque conſueta inſignia de dictis Officiis, inveſtiatis, prout nos in eventum prædictum harum ſerie ordinamus, creamus, & inveſtimus, cum facultate quoad pias, ,, & eccleſiaſticas cauſas, ac ab eis dependentes, & concernentes tantum, per qualcumque mundi partes, civitates, terras, oppida, caſtra, villas, & omnia alia totius orbis loca ,, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ mediate, vel immediate ſubjecta, ,, quoſcumque contractus, diſtractus, conventiones, acta, actus ,, judiciarios, inter vivos & cauſa mortis donationes, teſtamenta, codicillos, & omnes alias ultimas voluntates, ceteraque inſtrumenta ad Forum Eccleſiaſticum duntaxat pertinentia ,, rogandi, recipiendi, ſubſcribendi, & publicandi, omniaque ,, alia faciendi, quæ ad Officium Notarii Tabellioniſque publici ,, & Judicis ordinarii pertinere dignoſcuntur; quodque ad eumdem D. N. Notarium Tabellionemque publicum, & Judicem ordinarium tamquam ad perſonam authenticam publice recurratur, inſtrumentiſque publicis per eum conficiendis ,, ſtetur firmiterque credatur, & plenaria fides adhibeatur in judicio & extra.

XVI. Itaque approbandus in Notarium litteras alicui perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ ſibi magis notæ, quamque ſibi magis affectam credit, præſentat: qui præmiſſo examine ſecundum tenorem litterarum, & præſtito prius juramento (cujus formula in litteris exprimitur) ipſum auctoritate Apoſtolica Notarium creat: idque illimitate ad omnes Diœceſes in loca; atque hic in Belgio ſæpius nulla alia Ordinariorum prævia examinatione, aut admiſſione, vi hujus admiſſionis inſtrumenta publica conficiunt; & pro publicis Notariis Apoſtolicis ſe gerunt.

XVII. Quia vero hoc examen committitur perſonæ ab ipſo examinando eligendæ, haud difficulter intelligitur, quam parum efficax ſit hujuſmodi examen ad impediendum admiſſionem Notariorum inſufficientium, & ex quorum imperitia plurima incommoda & lites nata ſunt oriri, & in dies oriuntur.

XVIII. Ut proinde efficacius hiſce incommodis occurratur, ordinatum fuit in Gallia Edicto Henrici II. anni 1550. quod ſe refert ad Edictum anni 1547. quod fides non adhibebitur inſtrumentis factis per Notarios Apoſtolicos, niſi prius fuerint examinati & admiſſi per Archiepiſcopos, Epiſcopos, eorum Vicarios vel Officiales, & præſtito coram ipſis juramento.

XIX. Hujus examinis, admiſſionis, & præſtiti juramenti debent habere litteras ſub ſigillo Diœceſani ſive Vicarii ſeu Offi-

ciali.

cialis. Per Vicarium enim ibidem ſignificari Officialem, ſive Vicarium habentem tribunal, ſatis manifeſtum eſt ex contextu, & praxis confirmat.

XX. Requiritur præterea, quod nomen, cognomen eorum, & locus domicilii & reſidentiæ regiſtrentur in Graphiaria Curiæ Archiepiſcopalis, aut Epiſcopalis. Regiſtratio hæc pariter fieri debet in Curia Regia Præſidiali dictæ Diœceſis.

XXI. Denique requirit Edictum, ut reſideant in Urbibus vel Oppidis, & inſignioribus locis Diœceſis. Idque intra numerum a Curiis Præſidialibus pro ratione Diœceſis taxatum.

XXII. Verba Edicti ſunt: *Premiérement, que par nos Cours ſouveraines, & autres nos Juges, en jugeant le poſſeſſoire des Bénéfices contentieux, ne ſera foy adjouſtée és procurations pour reſigner, ne revocation d'incelles, prinſes de poſſeſſion, & autres actes & inſtrumens paſſez par Notaires Apoſtoliques, s'ils ne ſon préalablément examinez, & receu; par les Archeveſques, Eveſques, leurs Vicaires, ou Officiaux, & fait ſerment entre leurs mains, & de ce ayant lettres ſous leurs ſceaux, faict auſſi enregiſtrer és Greffes des Cours deſdits Archeveſques & Eveſques & Cours Préſidiales de noſtre Royaume, ſuivant l'Edit par nous faict, leurs noms & ſurnoms, & declarer le nom du lieu de leur demeurance qu'ils ſeront tenus faire aux villes, & plus notables lieux deſdits Dioceſes, reſpectivement; ſelon le département & nombre qu'ils ſera adviſé*, Id eſt: Primo, ut nec Senatus noſtri ſupremi, nec alii noſtri Judices, dum de poſſeſſione Beneficiorum contentioſorum cognoſcent, fidem adhibeant procurationibus ad reſignandum ſeu earum retractationibus, inductionibus in poſſeſſionem, aliiſque actis, & inſtrumentis per Notarios Apoſtolicos confectis, niſi prævie fuerint examinati, & admiſſi ab Archiepiſcopis, Epiſcopis, eorum Vicariis aut Adminiſtris, & ad manus eorum juramentum præſtiterint, litteraſque ſigillo eorum munitas deſuper obtinerint, & ad Grapheia Curiarum dictorum Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, & Curiarum noſtri Regni Præſidialium, juxta Edictum quod a Nobis emanavit, retulerint nomina ſua, cognomina, indicaverintque nomen loci commorationis ſuæ, quam obſtricti erunt facere in Civitatibus, lociſque Diœceſium celebrioribus reſpective, juxta diſtributionem & numerum, qui deſignabitur.

XXIII. Et licet Edictum non loquatur expreſſe, niſi quantum ad fidem adhibendam in judicio poſſeſſorio; tamen id eſſe in judicio petitorio, in quacumque Curia cauſa agitetur; neque tantum in cauſa Beneficiali, ſed & in alia quacumque, teſtantur paſſim Pragematici poſt Molinæum ad hunc textum.

XXIV. Eodem Edicto §. 2. ſtatuitur, quod Notarii non poſſint fungi officio Notariatus, niſi in una dumtaxat Diœceſi, ſub pœna falſi, & nullitatis contractuum. Verba ſunt: *Et ne pourront leſdicts Notaires exercer leſdicts Notariatz qu'en un Dioceſe, ſur pein de faux, & de nullité des contracts qui ſeront receus hors du Dioceſe, auquel ils auront eſté receus.* Id eſt: Nec fas erit dictis Tabellionibus, niſi in una dumtaxat Diœceſi munus ſuum exercere, ſub pœna falſi & reſciſſionis contractuum, quos confecerint extra Diœceſim, in qua fuerint recepti.

Itaque Notarii Apoſtolici non poſſunt in Gallia conficere publica inſtrumenta, alioſve actus notariales exercere, niſi in illa Diœceſi, in qua admiſſi ſunt, juxta formam antea expreſſam, & ſi fecerint, incurunt pœnam falſi; & contractus coram ipſis facti ſunt nulli.

XXV. Edicto Caroli V. de 7. Octobris 1531. quod extat *part.* 1. Edictorum Flandriæ, *lib.* 3. *Rubrica* 1. cautum eſt §. 4. ut nullus poſſit exercere officium Notariatus, niſi prævie examinatus & admiſſus a Concilio Provinciali cujuſque territorii, ſive loci, in quo hujuſmodi officium exercere volet, litteraſque admiſſionis obtinerit; idque, ut ait Edictum, ad obviandum abuſibus, & fraudibus, qui per Notarios committebantur in grave præjudicium ſubditorum. Verba Edicti ſunt: *Ende omme te voorziene op de ghebreken, faulten ende abuſen, nie in onzen voorſeyden landen ghecommitteerdt vvorden, by den Notaeriſſen oft Tabellionen: by eenighe uyt ſimpelhe yt ende ignorantie, ende by den anderen, met proopoſte ende opſetten vville, tot grooten interreſte van onzen onderzaten, ende van der ghemeynder vve.vaerdt: hebben vvy gheſtatueerdt ende ſtatueren, dat van nu voordts aen nyemandt tot den voorzeyden ſtaete gheadmitteerdt en zal vvorden, dan vormaerde ende vvel ghefaemeerde lieden, ende de ghene, die by examinatie ende onderzouck van den Hooft ende lieden van onzen Raeden ende Provincialen Rechetaren, in elck landt byſondere bevonden zulen vvorden daer toe expeert, bequaeme ende ſufficient te zyne, ende voor zulcke gheapprobeerdt: ende dat daer afblijcke by acte van den voorſchreven Raeden ende Provinciaelen Rechteren.* Id eſt: Ad occurendum defectibus, erroribus, & abuſibus, qui in dictis noſtris regionibus per Notarios, aut Tabelliones committuntur, ab aliquibus quidem ſimplicitate, & ignorantia, ab aliis vero dedita opera, in grave ſubditorum noſtrorum, & boni publici detrimentum: mandavimus prout & mandamus, ut nulli in poſterum ad id muneris aſſumantur, niſi qui ſint probe noti, & bonæ famæ, taleſque qui prævio examine, & inquiſitione Præſidis, & Conſiliariorum noſtrorum, Judicumque Provincialium, in qualibet particulari Provincia ad id reperientur idonei, capaces, & habiles, & ut tales fuerint approbati, & hujuſcemodi conſtet per acta dictorum Conſiliariorum, & Judicum Provincialium.

XXVI. Conformiter ad hoc Edictum, notoria eſt Praxi Belgii, nullos Notarios hic in Curiis ſæcularibus, aut contractibus, aut actibus civilibus expediendis admitti, niſi a Curia Regia cujuſque Provinciæ admiſſi ſint. Neque facile hic in Belgio admitteretur auctoritas Notarii Apoſtolici in Actibus mere profanis.

XXVII. In veteri ſtylo Parlamenti Pariſienſi *par.* 3. *tit.* 25. *art.* 2. habetur Ordinatio Caroli VIII. de anno 1490. Prohibemus omnibus „ ſubjectis noſtris laicis, ne habeant paſſari, vel recipi facere „ contractus eorum per Notarios Apoſtolicos, Imperiales, vel „ Epiſcopales in materiis temporalibus, vel profanis; alioquin „ nulla fides adhibebitur, reputabunturque nulli, & nullius ef- „ ficaciæ ſeu virtutis „.

Refertur idem articulus inter probationes Libertatum Eccleſiæ Gallicanæ *cap.* 7. *num.* 45. addita nota, in qua plura referuntur conformia Arreſta huic Ordinationi, aſſeriturque, obligationes factas coram Notariis Apoſtolicis non eſſe ſubjectas proviſioni. Prohibitum eſſe Notariis Apoſtolicis, conficere inventaria. Item, teſtamentum confectum per Notarium Apoſtolicum eſſe nullum; quod & aſſerit Broudæus in notis ad Louetium *litt. N. num.* 5. idque indifferenter, ſive teſtamentum ſit laici, ſive Eccleſiaſtici; tametſi teſtamentum factum coram *Curato*, & duobus teſtibus ſit validum; quia Curatus ad excipienda teſtamenta eſt authorizatus, etiam per Edicta Regia, non autem Notarius Apoſtolicus. Teſtamenta enim hodie cenſentur ſpectare non ad Juriſdictionem Eccleſiaſticam, ſed ſæcularem, uti ibidem notat Broudæus. Vide etiam Claudium Horry in ſuo Notario Apoſtolico *pag.* 16. *edit.* 1688.

XXVIII. Ordinationes, & conſuetudinem Regni de non adhibendis Notariis Apoſtolicis in negotiis mere civilibus eſſe conformes moribus, & ſtatutis omnium paſſim Regnorum, nota ad *cap.* 7. probationum Libertatum Eccleſiæ Gallicanæ.

XXIX. Solent Notarii Apoſtolici hodie expedire inſtrumenta in materiis Eccleſiaſticis, ac præſertim Beneficialibus, & quæ in Curiis Eccleſiaſticis, ac nominatim in Curia Romana tractari debent. Quæ vero ſint materiæ expediendæ per Notarios Apoſtolicos ex hodierno ſtylo Regni Galliæ, breviter enarrat Claudius Horry loco citato *pag.* 6. (*a*).

XXX. Notarius in confectione inſtrumenti debet facere mentionem ſuæ qualitatis, & in qua Curia ſit admiſſus, & loci ſuæ reſidentiæ, quemadmodum Notarii Regii hic obſervant.

XXXI. Notarii non niſi a Partibus rogati inſtrumenta conſcribere, aut alios actus notariales ad ipſas ſpectantes excipere debent. Imo Edicto 4. Octobris 1540. (quod extat *part.* 1. Edict. Flandriæ *lib.* 3. *Rubrica* 1.) cautum eſt, ne ulli Notarii contractus, aut teſtamenta conficiant, pro perſonis, quæ ipſis ignotæ ſunt, niſi teſtes viri probi, & noti affirment, eas eſſe tales, quales ſe indigitant; illudque actis inſcribatur, & earum ſimul domicilium. Idipſum & in Gallia cautum eſſe notat Bugnonius de Legibus abrogatis *lib.* 2. *cap.* 115.

XXXII. Eodem Edicto præſcribitur, quod Notarii tenebuntur conficere ſufficientia, & juſta regiſtra, & protocolla omnium contractuum, teſtamentorum, aliorumque actuum, quos conficient, eaque regiſtrabunt juxta ordinem temporis, quo confecta ſunt: atque in calce cujuslibet teſtamenti, contractus vel actus; notabunt prædictum regiſtrum, illudque ſollicite cuſtodient; ut ad illud in caſum neceſſitatis recurſus haberi queat: idque ſub pœna privationis Officii, & inhabilitatis ad illud, & inſuper correctionis arbitrariæ. Verba Edicti ſunt: *Dat alle Notariſſen gheadmittert ende gheapprobeert, ſullen ghehauden vveſen te maeken goed ende recchevrerdich regiſtre ende prothocolle van allen contracten, teſtamenten ende ander acten die zy paſſeren ende ontfanhgen ſullen, ende de zelve regiſtreren by ordere dat zy die ontfanghen zullen hebben ende ghepaſſeert: ende in thende van elck contract, teſtament, oft ander acten, teckenen tvoorſeyde regiſter, ende tſelve vvel bevvaeren om daer toe recurs t' hebbene vvanneer dat van noode vveſen ſal: op de peyne ghepriveert te vveſen van den vvorſeyden ſtate, ende verclaert inhabil nemmermeer te moghen exerceren office, ende boven dien arbitralicken gheccorigiert.* Id eſt: Ut omnes Tabelliones admiſſi, & aprobati obſtringantur conficere ſinceros, & fideles commentarios, & prototypa contractuum, teſtamentorum, aliorumque actorum, quæ admiſerint, & receperint, eademque eo ordine, quo exceperint, in tabulas ſuas referre, & ad calcem cujuſvis contractus, teſtamenti, aut alterius acti prædictos commentarios notare, eoſque caute aſſervare, ut ad eos poſſit recurri cum opus fuerit; alias dicto munere privandi, & inhabiles declarandi, ut Officium unquam exerceant, arbitrariaque inſuper pœna impoſita.

XXXIII. Merito protocolla, ſive minutæ omni diligentia a Notariis conſervari mandantur: quia ſcitur, quam multa plerumque inde incommoda Partibus obvenire queant, & quam facile defectu protocollorum probatione juris ſui deſtituti.

XXXIV. Hinc & inter cetera jurat in ſua admiſſione Notarius Apoſtolicus: " Contractus in *Protocollum* redigam, & poſt- „ quam ſic redegero malitioſe non differam contra voluntatem „ illorum vel illius, quorum vel cujus eſt contractus, ſuper eo „ conficere publicum inſtrumentum „.

XXXV. Ut inſtrumentum ſit publicum, de jure communi requiritur, ut una cum Notario interveniant ut minus duo teſtes; hique cum Notario ſubſcribant ſive ſignent, *Cap.* 2. ✠ *De Fide inſtrument.* & ibi Doctores, quod & in Gallia obtinet ex Edicto Aurelianenſi *art.* 85. uti teſtatur Burgnonius *lib.* 2. *cap.* 116. & in Sabaudia extare Senatus conſultum, quo jubentur Notarii facere, ut tam a teſtibus, quam contrahentibus, ſi litteras ſciant, inſtrumenta ſubſcribantur, refert Antonius Faber in Cod. *lib.* 4. *tit.* 16. *Definit.* 19. *num.* 8. *in notis*. Apud nos Belgas non requiritur ſubſcriptio teſtium, ſed ſatis eſt nomina teſtium inſtrumento inſcribi; niſi in cauſis majoris momenti, puta in ultima voluntate declaranda, ubi neceſſaria eſt duorum teſtium ſubſcriptio, uti expreſſum eſt *art.* 12. Edicti de anno 1611. item in pactis antenuptialibus, & ſimilibus; magni

(a) Functiones, quas Notarii Apoſtolici in Galliis peragere tenentur, præſcribit Edictum, quod dedit Ludovicus XIV. menſe Decembri 1691.

magni momenti. Vide Chriſtinæum ad citatum locum Bugnoni.

XXXVI. Præterea Notarius debet annotare annum, menſem, & diem, & locum ipſius contractus. Quin invocationem Numinis, annum regnantis Principis, & indictionem exprimenda eſſe vulgo tradunt Interpretes: quod tamen hiſce in Provinciis Notarii Apoſtolici invocationem Numinis præmittere, & annum regnantis Pontificis, necnon indictionem exprimere ſoleant.

XXXVII. Præter hæc inſtrumenta a publicis Notariis legitime confecta, ſunt & plures aliæ ſcripturæ, quæ pro publicis inſtrumentis reputantur, & in judiciis ad fidem adſtruendam pro publicis habentur: puta quæ a publicis Graphiariis, vel Secretariis ſignata ſunt; vel ſigillo authentico Principum, Civitatum, aliorumque publicorum corporum. Item Acta judicialia, quæ utrique Parti ſunt communia, & regiſtrata ſunt ab illis, qui regiſtrandi publicam auctoritatem habent. Vide Gloſſam ad *Cap.* 2. ✠ *De Fide Inſtrument.* verbo *Sigillum*, Merulam in *Praxi lib.* 4. *tit.* 66. *cap.* 2.

XXXVIII. ,, Antiquæ item ſive vetuſtæ ſcripturæ, antiqua ,, arma, inſignia, aut alia ſigna, aut ſcuta picta, ut inſculpta ,, lapidibus, ſepulchris, aut tumbis, vel ad muros, aut ad co- ,, lumnas, ea omnia publicæ quoque ſunt probationes; ideoque ,, Judicem plurimum movent, ut ex his fidem colligat; potiſſi- ,, mum ſi multum eſſent vetuſta, aut ſi tam longo ſtetiſſent ,, tempore, ut eorum initii vix ulla extaret memoria; ideoque ,, & vehementem probationem procul dubio efficiunt, & tanto ,, majorem fidem faciunt, ſi cum iis & alia adminicula concur- ,, rant. Sic etiam dici poteſt de illis litterarum, aut ſcriptorum ,, Probationibus, quæ reperiuntur in antiquis Eccleſiarum li- ,, bris, Miſſalibus, Martyrologiis, aut in ſimilibus, quorum ,, initii quoque memoria non exiſtat “. Damhouderus *cap.* 174. Ad Gloſſam ad *Cap.* 13. ✠ *De Probationibus*.

XXXIX. Idipſum notat Merula loco citato *num.* 7. additque *num.* 8. idem dici poſſe de iis, quæ in antiquis hiſtoriis occurrunt: quod tamen intelligi oportet, ſi ſint Hiſtorici fide digni; aut ſaltem pro talibus publice, & communiter reputati.

XL. Si libri ſint confecti per Officiales publicos, ad hoc publice auctoritate Superioris conſtitutos, hujuſmodi libri pro publicis habentur, & plenam fidem faciunt; præſertim in iis, quæ concernunt officium dictorum Officialium; uti poſt alios docet Molinæus ad *Conſuetud. Pariſ. tit.* 1. §. 8. *num.* 23.

XLI. Vicem inſtrumenti publici habet quoque ſcriptura, ſive inſtrumentum ſumptum ex Archivo publico; probatque plene, etiamſi careat ſubſcriptione Notarii, teſtibus, aliiſque ſolemnibus publici inſtrumenti, uti expreſſe notat Gloſſa citata.

XLII. Publicum Archivum dicitur, quod erectum eſt auctoritate *publica*, aſſervationi authenticarum ſcripturarum ſpecialiter deſtinatum, atque ſub cuſtodia Officialis publici ad hoc deputati; quale eſt inſigne illud Archivum Præfecturæ Aurelianenſis, unde promuntur documenta plenæ fidei, nedum inter Aurelianenſes ſubditos illi Præfecturæ, ſed inter omnes Regnicolas, immo inter quoſcumque; teſte Molinæo ibidem *num.* 30. additque ,, Secus, ſi de facto quoddam Archivum erigeretur a non haben- ,, tibus poteſtatem ſupremam legem condendi, & Notarios pu- ,, blicos creandi; quia illud eſſet potius privatum chartophyla- ,, cium, vel Bibliotheca, quam publicum Archivum, nec eſſet ,, authenticum; nec ſcripturis inde prolatis crederem fidem ad- ,, hibendam, niſi eſſent in forma, & haberent ſolemnia publici ,, Inſtrumenti, & maxime, quando ageretur de utilitate eorum, ,, qui conſtituerunt illud Archivum “.

XLIII. Quæ hactenus dicta ſunt de inſtrumentis publicis intelligenda ſunt de ipſis Originalibus. Originale autem inſtrumentum eſt ipſa prima ſcriptura, quaſi origo ſit ipſius actus, & omnium exemplarium; uti exponit Covarruvias *Pract. quæſt. cap.* 19. *num.* 1. ubi & monet, Originale quoque recte vocari *Authenticum*, tamquam certam fidem faciens: atque de hujuſmodi ſcriptura *authentica* intelligi debet *Cap.* 1. ✠ *De Fide inſtrument.*

XLIV. Hodie originale inſtrumentum non eſt ipſa Minuta ſive Matrix a Partibus & Notario, ſubinde & teſtibus ſignata, quæ apud Notarium remanere debet; ſed inſtrumentum ab eodem Notario juxta dictam Minutam confectum & ſignatum, uti ibidem ex Molinæo ad *Conſuet. Pariſ. tit.* 1. §. 8. *num.* 42. recte monet Covarruvias *num.* 2.

XLV. Si ſcriptura ab alio Tabellione ex ipſo originali ſit deſumpta, hicque concordantiam cum ipſo originali teſtetur; erit hæc ſcriptura *Exemplar* originalis, non autem originale; ſoletque hodie hujuſmodi ſcriptura ſive exemplar auctoritate Notarii ex originali deſumptum, vocari *copia authentica*: quia licet non parem nam cum originali faciat, tamen aliquam meretur, propter auctoritatem teſtantis.

XLVI. Interim exemplaria ſive copiæ fidem in judicio non faciunt argumento *Cap.* 1. ✠ *De fide inſtrum.* ubi dicit Pontifex: ,, Si ſcripturam *authenticam* non videmus, ad exemplaria nihil ,, facere poſſumus. Ibidem monet Gloſſographus: Nota, quod ,, exemplari non creditur, niſi oſtendatur originale “.

Rationes, ob quas copiæ non credatur, ſunt, quia relatum ad aliud probari debet ex illo ad quod refertur. Deinde alius Notarius, aut copiam faciens ſubinde accipit, aut intelligit (etiam ſine fraude) tractum litterarum aut verborum aliter, quam Notarius, qui originale confecit; e quo ſenſus æquivocus oriri poſſet; atque inde ulterius obſcuritas, quin & falſitas, præſertim quod lapſus temporis interdum inducat aliam formam litterarum, & ſcriptionis. Vide Merulam in *Praxi*, *lib.* 4. *tit.* 66. *cap.* 4.

XLVII. Exemplaria autem plenam fidem facient, ſi ad originales litteras per Judicem vel Commiſſarium collata ſint; idque in præſentia Partis adverſæ, aut certe in ejus abſentia, ſi ad collationem videndam fuerit vocata, & contumaciter ſe abſentaverit; quemadmodum capite præcedenti De Juramento teſtium in præſentia Partis excipiendo, dictum fuit: atque in Ordinationibus Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis ſub eodem *art.* 14. agitur de citatione Partis ad videndum jurare Partes & inſtrumenta exhiberi, & cum ſuo originali conferri: & qualiter Parte per contumaciam abſente in utroque pergendum ſit.

XLVIII. Similiter ſicuti examen teſtium ſubinde alteri Judici committitur ad evitandos ſumptus; ita collatio ſcripturarum cum inſtrumentis originalibus committitur Judici loci, in quo originalia ſervantur; debebitque Judex attente advertere, an in ipſo originali non inſint aliqua vitia, aut an ipſe locus originalium litterarum non ſit ipſi ſuſpectus. ,, Nam ſi quæ vitia aut ,, ſuſpiciones reperiat, ea vitia, ſcilicet ſuſpecta loca, nomen, ,, ſumma, data, locum, & ſimilia, diligenter annotabit, & ita ,, notata, cum tranſumpta collatione, remittet ad Commiſſa- ,, rium, aut ad priorem Judicem “.

XLIX. Ita Damhouderus in *Praxi Rerum civilium*, *cap.* 174. *num.* 9. ubi & *num.* 10. monet, quod ſi aliqua inſtrumenta fuerint negligenter cuſtodita, aut vetuſtate corrumpi incipiant, tum Judex poſſit eadem in præſentia Partis vocatæ reſtituere, & renovare, ita ut ſint legibilia.

L. De hac traductione inſtrumenti ex ipſo originali textus eſt ſpecialis in *Cap. fin.* ✠ *De Fide inſtrument.* ubi decernitur: ,, Si ,, inſtrumenta propter vetuſtatem, vel propter aliam juſtam cau- ,, ſam exemplari petantur, coram ordinario judice vel Delegato ,, ab eo ſpecialiter præſententur: qui ſi ea diligenter inſpecta, ,, in nulla ſua parte vitiata repererit, per publicam perſonam ,, illa præcipiat exemplari, eamdem auctoritatem per hoc cum ,, originalium habitura “.

LI. Notant autem hic communiter Doctores, quod exemplatio hæc fieri neceſſario debeat ex originali, ſeu authentico inſtrumento. Si enim facta eſſet duntaxat ex aliquo exemplari etiam ſolemni, & in forma legitima confecto, non crederetur, etſi etiam ſolemnis traductio facta eſſet: & ita in Praxi ſervari tradunt citati a Covarruvia *Pract. qq. cap.* 21. una tamen notante, quod id fallat, ſi originale, & protocollum ſint deperdita; item, ſi primum exemplar auctoritate judicis ſit traductum ex originali vocatis Partibus, ut tunc exemplum ex hujuſmodi exemplari productum fidem faciat inter eaſdem Partes, earumque hæredes; plura ibidem de fide exemplarium traductorum examinante.

LII. Inſtrumentis publicis legitime confectis, & in judicio judici exhibitis plena fides adhiberi ſolet; adeo ut ulterior probatio requirenda non ſit: crediturque omnibus, quæ in inſtrumento *diſpoſitive* aſſeruntur; neque facile contra inſtrumentum publicum legitime confectum teſtes recipiendi ſunt, juxta illud Pauli Juriſconſulti 5. *Sentent.* 15. *Teſtes, cum de fide tabularum nihil dicitur, adverſus ſcripturam interrogari non poſſe*: id eſt, ſtandum eſſe inſtrumento, niſi falſum arguatur, ſcripturæ fide in dubium vocata; uti exponit poſt Cujacium Diodorus Tuldenus ad titulum Codicis *De Fide inſtrument. num.* 2.

LIII. Ibidem notat Tuldenus, quædam eſſe inſtrumenta, quæ impugnari teſtibus non licet, ut monumenta publica, libros Civitatum, & hujuſmodi. De reprobatione inſtrumenti per teſtes vel inſtrumento inſcriptos, vel extraneos, conſule Covarruviam *lib.* 2. *Var. Reſolut. cap.* 13. *num.* 11. ubi obſervat, legem Regiam in Hiſpania quatuor exigere, ut per teſtes fides inſtrumenti *directe* improbetur. ,, Primum, quod tabellio alioqui nutantis ,, ſit fidei, quippe quæ ex fama dubia quoquo modo ſit. Secun- ,, dum, teſtes eſſe probos viros. Tertium, actum ipſum, cujus ,, inſtrumentum meminit, non eſſe antiquum, ſed paucis ante ,, annis contigiſſe. Quartum, quod omnes teſtes inſtrumento ,, adſcripti, unanimi & concordi teſtimonio adverſus inſtrumen- ,, tum jurati teſtificentur “.

LIV. Sunt quædam negotia, quæ fere non niſi per inſtrumenta probari poſſunt, veluti res antiquitus geſtæ, itemque acta judicii, aliaque nonnulla relata a Tuldeno ad citatum titulum *n.* 2. ubi tamen *n.* 3. monet, *regulariter* quæcumque negotia, vel contractus etiam ſine ſcriptura valere, dummodo aliunde tractus etiam ſine ſcriptura valere, dummodo aliunde de veritate conſtet: atque hinc ulterius concludit *nu.* 4. ſtricte eſſe interpretanda ſtatuta, quæ contractus certæ quantitatis, celebratos ſine inſtrumentis, declarat irritos.

LV. Simile aliquod ſtatutum publicatum fuit per Principes noſtros anno 1611. Edicti perpetui *art.* 19. circa diſpoſitiones ſive per ultimas voluntates, ſive inter vivos, quæ excedunt æſtimationem 300. florenorum, quas omnes in ſcriptis fieri mandant; decernentes, quod ſolæ ſcripturæ ſive inſtrumenta ſuper his confecta fidem facient; facta inhibitione Judicibus recipiendi ullas alias probationes. Verba ſunt: *Om dieſvville datter vele proceſſen vvorden gheroert tuſſchen onſe onderſaeten ter oirſake van de menichvuldicheyt van feyten, diemen vooribrenght ende poſeert gheſchiedt ende ghevallen te vveſen in de conventien ende contracten, ter oirſake vande vvelcke men ageert, gheloijck oft daer meer vuaer gheſeydt oft beſproken gevveſt als inhouden de inſtrumenten daer opghemaeckt, t' zy onder hunne ſignaturem, oft vvel voor Notariſſen ende ghetuyghen: ghelijck oock op t' ſtuck vande diſpoſitien rakende teſtamenten, contracten van houvvelijck, ende alle andere ſpecien van conventien, oft diſpoſitien cauſerende eene groote onſekerheyt, ende ſomtyts diverſiteyt, in contrarieteyt in t' betoonen, met beleemmeringhe van proceſſen, tot grooteſchaede van partyen; Vvy, om hier inne te verſien, hebben gheordonneert ende ordonneren mits deſen, dat van alle ſacken, vvaer van onſe onderſaten ſullen vvillen handelen oft diſponeren, excederende de vveerde van dry hondert ponden Arthois eens, t' zy by ordonnantie van uyterſten vville, giften, contracten van houvvelijck, vercopinghen oft andere contracten, hoedanich die zijn t' zy van reele ſacken oft in gelde, vande vveerde als boven, dat ſy het*

ſ..ve

selve doen by ghescrifte; t' zy onder heure signaturen, oft voor Notarissen ende ghetuyghen, oft andere openbare persoonen (naer de qualiteyt ende importantie vande voorseyde contracten ende despositien) de wvelcke daer van sullen maken de instrumenten in beloirlijcke vorem; de wvelke alleene sullen dienen tot bethooninghe van t' ghene vornoemt is sonder dat de Rechteren sullen moghen ontfanghen eenighen anderen theon by ghetuyghen boven t' inhouden vande selve. Id est: Cum multæ inter subditos nostros lites suscitentur ob multitudinem factorum, quæ producuntur, aut occurrisse supponuntur, in conventionibus & contractibus, ratione cujus proceditur, ac si plura expressa & conventa forent, quam in actis desuper seu chirographo suo munitis; seu coram Notario & testibus conscriptis contineatur, prout & in casu dispositionum testamenta concernentium, pacta nuptialia, aliudque omne conventionum genus aut dispositionum: unde magna incertitudo, aliquando diversitas, quin & contrarietas in producendo exurgit, cum litium intricatione, gravique partium detrimento. Nos quo his provideamus, mandavimus, & hisce mandamus, ut omnis negotii, de quo convenire aut disponere subditi nostri intendent, si valorem trecentarum librarum Artesiarum semel duntaxat excedat, seu per dispositionem ultimæ voluntatis, donationum, pactorum nuptialium, venditionum, aliorumve contractuum, qualecumque id fuerit, seu quidpiam reale, seu pecunia valoris ut supra, scripto tabulæ conficiantur vel sub suo chirographo, vel coram Notario & testibus, vel personis aliis publicis (juxta qualitatem & momentum dictorum contractuum & dispositionum) qui desuper acta secundum formam legitimam perscribent, quæ sola inservient ad demostrandum, quod supra dictum est, nec poterunt Judices præter eam, quæ ibidem continetur, aliam per testes probationem excipere.

LVI. Articulum hunc desumptum esse ex Constitutione Franciæ a Carolo IX. Molinis data ann. 1566, *art.* 54. observat Antonius Anselmo in Commentario ad hunc articulum §. 3. notatque, in aliis Regnis & Provinciis similes Constitutiones vigere, ad diminuendas, & abbreviandas lites.

LVII. Refert ibidem Anselmo §. 8. non semel decisum fuisse in Regiis Consiliis, hunc articulum non excludere juramentum litis decisorium, uti nec confessionem Partis in judicio factam.

LVIII. Interpretationis quoad probationem per juramentum meminit quoque Tuldenus loco citato *num.* 4. atque inde concludit, non ad substantiam, sed ad probationem, scripturam exigi: notatque, hæc statuta eadem fere ratione niti, qua jus Romanorum actionem negans ex pactis non roboratis stipulatione. Nam invenitur idem incommodum perplexarum litium ex lubrica, & obnoxia testium sæpe diffidentium fide.

Ex his facile intelligitur, quod Ordinatio hæc duntaxat concernat formam probationis in judicio, nullatenus vero ipsam obligationem in foro Poli, eamque ex conventione contractam esse, tametsi per scripturam in judicio probari nequeat.

LIX. Quin & declaratum fuit, non esse exclusam probationem, quam de jure, statuto, aut consuetudine merentur libri mercatorum. Quam fidem autem mereantur libri mercatorum, vide apud citatos ab Anselmo ad *art.* 20. Edicti perpetui §. 3. Hoc interim certum est, similes libros non probare nisi de rebus ad mercaturam, quam exercent magistri librorum spectantibus.

LX. Meminit autem Edictum duplicis scripturæ, scilicet *privatæ* & publicæ; atque utrumque ad probationum sufficere insinuat. Scriptura enim, quæ duntaxat munitur signatura vel sigillo alicujus privati, revera privata censetur; hanc autem sufficientem esse indicat his verbis: *'T zy onder hunne signature.*

LXI. Ut autem intelligatur, quam fidem mereantur scripturæ privatæ, notandum hujusmodi scripturas privatas trifariam distingui posse.

Sunt enim harum aliæ, quæ in proprium commodum a privato sunt conscriptæ. Aliæ vero pro aliis, sive in commodum aliorum; & tertiæ tam pro semetipsis, quam pro aliis sunt conscriptæ.

LXII. Scriptura illa, quam quis pro semetipso, sive in proprium duntaxat commodum scribit, nullam in propria causa, & pro suo commodo probationem efficit, nec pro ipso scribente quidquam probat.

LXIII. Illa autem scriptura, quam quis scribit aut signat, vel suo sigillo munit, & probat in commodum alterius, & ad sui obligationem, probat contra scribentem, & de hac scriptura agit Edictum perpetuum cit. *art.* 19.

LXIV. De hac quoque privata scriptura agitur in *Cap.* 14. *X De Fide instrum.* ubi respondit Pontifex, quod „ si cautio *indeterminate* loquatur, adversarius teneatur ostendere debitum, „ quod continetur in ea. Sed si causam, propter quam hujusmodi scriptura processit, expresserit, in eadem confessioni ejus „ stetur, nisi probaverit se indebite promisisse „.

LXV. Ex hoc textu communiter duo concludunt Doctores. Ex primo scilicet membro Decretalis, quod privatæ scripturæ apochæ sive chirographa obligationem *sine causa* continentia, id est, causam obligationis non exprimentia, de jure sint nullius momenti, aut certe efficaciæ perquam exiguæ; nisi tamen consuetudo aut statutum aliter disponeret; quemadmodum Brugis, Antuerpiæ, ac in aliis civitatibus, in quibus frequenter mercatores negotiantur, statutum esse; quod super privata scriptura sive obligatione etiam *non causata*, nec ullam obligationis causam continente jus reddatur, testatur Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 175.

LXVI. E posteriori Decretalis membro deducitur, scripturam privatam continentem causam obligationis contra scribentem *plene* probare; quod & in praxi receptum esse testatur Merula in praxi Curiæ Hollandicæ *lib.* 4. *tit.* 66. *cap.* 3. *numer.* 4. & de moribus nostris Zypæus in Notitia Juris Belgici *tit. De Fide instrum. num.* 2. Dicitque Damhouderus loco citato *num.* 9. quod si ipse suam scripturam in judicio confiteatur, illico esse condemnabilem, ac debere statim exsolvere; aut si contra eam aliquid dicere vellet, nantizare, aut consignare condemnaretur summam in sua privata scriptura contentam.

LXVII. Testatur quoque Rebuffus in præfatione Tractatus De chirographorum, & cedularum recognitione *num.* 44. practicam Galliæ esse fundatam in consuetudine, & Ordinationibus Regiis, " ut qui habet cedulam alicujus, citare faciat eum visurum „ recognoscere, sive (ut dicunt) confiteri vel negare suum „ chirographum; & si confiteatur se scripsisse, vel alium suo „ mandato, tenebitur munire manum, & *garnire* summam con„ tentam in cedula. Si vero Reus illam neget, datur dila„ tio Actori ad probandum; nec condemnatur Reus ad gar„ niendum, vel solvendum, donec probatum fuerit eum scri„ psisse „.

LXVIII. Habet autem cedula sive scriptura privata in judicio recognita *paratam* executionem, saltem de consuetudine, quia habetur hæc recognitio pro confessione; confessus autem in jure habetur pro judicato, & judicatum habet executionem; uti ibidem notat Rebuffus, *num.* 46.

LXIX. Idque procedit, tametsi cedula esset minus solemnis, puta sine die & subscriptione: quia si equidem Reus fateatur a se scriptum, tenebitur garnire sive nantizare. Licet enim instrumentum per se non sit sufficiens ad probandum, tamen Partis confessio in judicio facta manet rata; uti notat Rebuffus ibidem *num.* 48. additque, quod scriptura sic recognita sit major quolibet instrumento etiam publico, & quibuscumque testium depositionibus.

LXX. Immo ut quis condemnetur ad garniendum sive nantizandum, sufficit recognitio solius subscriptionis, vel scripturæ, licet negaretur debitum: tunc enim Judex eum condemnaret ad nantizandum, salvis suis defensionibus.

LXXI. Sigilli, vel signi appositi per eum, qui scribere nescit, recognitio sufficiens est, ut condemnetur ad garniendum: nisi tamen probaret per alium esse sigillum appositum, utpote quia illud perdiderat: & ita judicatum fuisse ait Rebuffus *num.* 62. addens: Ideo inventa est hæc clausula, quæ in fine sigilli apponi „ solet: *Et in fidem præmissorum jussimus has litteras sigilli no„ stri appensione communiri* „. Non tamen facile præsumendum est, sigillum per tertium esse appositum, præsertim si de sigillo publico agatur, uti ex Molinæo ad Consuetudines Parisienses monet Covarruvias *Pract. quæst. cap.* 22. *num.* 9.

LXXII. Plura circa formam, & effectus hujus recognitionis videri poterunt apud Rebuffum in hoc Tractatu, ubi & late exponit Ordinationem Francisci I. Regis Franciæ anni 1539. *art.* 92. & 93. quorum hic est tenor: *Que toutes Parties, qui seront adjournées en leurs personnes, en cognoissanace de cedule, seront tenues icelles cognoistre ou nyer en personne, ou par Procureur specialment fonde, pardevant le Juge seculier, en la jurisdiction duquel seront trouvez, sant pouvoir alleguer aucune incompetence; & ce avant que de partir du lieu, où lesdites Parties seront trouvées: autrement lesdites cedules seront tenues pour confessées par un seul defaut, & emporteront hypotheque du jour de la sentence, comme si elles avoient eté confessées.* Id est: Ut quæcumque Partes personaliter citatæ ad agnitionem schedulæ, eas obstringantur vel personaliter admittere, vel negare, aut per procuratorem specialiter constitutum coram Judice sæculari, sub cujus jurisdictione deprehendentur, nec licebit iis defectum jurisdictionis obtendere; idque antequam excedant loco, in quo Partes convenerint; alias dictæ schedulæ censebuntur admissæ ob unicam vadimonii desertionem, hypothecamque evincent a die latæ sententiæ, non secus ac si admissæ fuissent.

Si aucun est adjurné en cognoissance de cedule, & compare ou conteste denyant sa cedule, & par après elle est prouvée par le creancier, l'hypotheque courra & aura lieu du jour de ladite denegation & contestation. Id est: Si aliquis citetur ad agnitionem schedulæ, compareatque, vel de illa contendat, suamque esse abnuat, posteaque per creditorem probetur, hypotheca a die recusationis, & controversiæ locum obtinebit, & effectum sortietur.

LXXIII. Conforme est Edictum Caroli V. de 7. Martii 1537. extans *part.* 1. Edict. Brabantiæ *lib.* 3. *tit.* 12. *cap.* 4. quo edicitur, ut si quis in judicio conveniatur super obligatione contenta in schedula, quod prima die juridica si Reus personaliter præsens sit, vel in termino, quem ipse Judex, una tantum dilatione concessa, assignaverit, tenebitur schedulam agnoscere, vel diffiteri; & si agnoscat schedulam a se scriptam, subsignatam, vel suo signo signatam, vel suo mandato sive jussu, indilate condemnabitur summam in schedula expressam *nantizare*, sive consignare apud Judicem; quam summam sic nantizatam poterit Actor levare sub sufficienti, & idonea cautione fidejussoria arbitrio Judicis, de restituenda prædicta summa in causam, quo deprehendetur per definitivam non fuisse debitam. Hæc tamen consignatio indicenda non est, si Reus velit intra octiduum probare legitimam exceptionem contra illam schedulam; quæ dilatio ipsi a Judice indulgenda erit, & non longior. Si Reus die statuto non compareat, Judex consignationem decernet, modo de legitime facta citatione constet.

Si autem Reus schedulam a se, aut suo jussu scriptam, aut signatam neget, & postmodum Judici ostendatur ipsum calumniose negasse; tunc Reus condemnabitur in solutionem dictæ summæ, & ab omni exceptione, in pœnam mendacii, excludetur; ac insuper in mulctam pecuniariam æquivalentem sextæ parti summæ in schedula expressæ.

Notandum, hoc Edictum specialiter concernere mercatores; atque editum esse, ne cursus mercaturæ sisteretur per dilationes solutionis,

LXXIV. Quomodo autem probatio ſcripturæ fieri debeat, ſive per teſtes, ſive per comparationem litterarum, præſertim juxta Conſtitutionem in *L.* 20. *Cod. De Fide inſtrum.* & Authenticas ei ſubjectas; videri poterit apud Rebuffum in Præfatione Tractatus de *Chirographorum Recognit, num.* 28. & Gudelinum *De Jure noviſſ, lib.* 4. *cap.* 11.

CAPUT VIII.

De Juramento ſuppletorio ob defectum probationum.

1 *Juramentum ſemper exiſtimatum ut medium expediendarum controverſiarum.*
2 *Hinc in judiciis ob defectum probationum juramentum jam pridem adhibitum.*
3 *Propterea dictum* ſuppletorium, *tamquam in cauſis dubiis defectum probationum ſupplens.*
4 *In Legibus Romanis frequens illius mentio, ſed nulla in priſtinis Canonibus.*
Videtur cum ſtylo forenſi in forum Eccleſiaſticum intraſſe.
6 *Alexander III. reſolutionem ſuam ex legibus petit.*
7 *In Decretalibus Gregorii IX. ſub titulo* De jurejurando, *extat unica Decretalis de hoc juramento.*
8 *Refertur textus hujus Decretalis,*
9 *Ex hoc textu concluditur, hoc juramentum non eſſe deferendum, niſi deficiente alia probatione.*
10 *Cauſa debet eſſe admodum dubia, ut huic juramento poſſit eſſe locus.*
11 *Reprehenduntur Judices nimis facile hoc juramentum deferentes.*
13 *Delationem hujus juramenti ad ſupplendum defectum probationum reprobat Antonius Faber.*
13 *Indubitatum eſt admodum parce, & circumſpecte juramentum hoc deferendum; quia jurans conſtituitur Judex in propria cauſa.*
14 *Ex delatione hujus juramenti natum eſt fieri, ut mali in cauſa injuſta vincant, & boni cauſam juſtam perdant.*
15 *Antiquæ Viſigothorum Leges vetant facile hoc juramentum deferre.*
16 *Idipſum inculcans Capitularia Regum Francorum.*
17 *In Gallia conſuetudinaria vix eſt aliquis uſus hujus juramenti.*
18 *Etiam in his partibus ratus eſt uſus; & quare?*
19 *Ob periculum perjurii non defertur in criminalibus, nec in actione famoſa.*
20 *Similiter nec in cauſa civili, ardua, & notobili.*
21 *An res ſit ardua, attendenda conditio perſonarum, & locorum.*
22 *Dum de re temporali agitur, raro deferendum pauperibus.*
23 *Ob periculum perjurii non condemnandus Reus eadem ſententia, qua Actori defertur juramentum.*
24 *Judex non rogatus hoc juramentum non defert, ne ad perjurium incitare videatur.*
25 *Homines nimis faciles ſunt ad pejerandum, ubi agitur de lucro.*
26 *Concluditur, ſumma cum moderatione juramentum hoc deferendum.*

I. JURAMENTI apud omnes ſemper ſumma religio fuit, atque ad dirimendas controverſias medium maxime opportunum exiſtimatum. Hanc illud apud Romanos in *L.* 1. *ff. De jurejurando*, " maximum remedium expediendarum litium in uſum ,, venit jurisjurandi religio, qua vel ex pactione ipſorum litiga- ,, torum, vel ex auctoritate Judicis deciduntur controverſiæ ,,.

II. Inde contigit, ut Judices ob defectum probationum in cauſis decidendis juramentum adhibendum judicaverint; ut dum veritas per teſtes, inſtrumenta, ſimileſve ordinarias ſpecies probationis haberi non poſſet, per jurisjurandi religionem veritas a litigantibus eliceretur.

III. Idcirco hoc juramentum merito dictum fuit *ſuppletorium*, quaſi nimirum defectum probationum *ſupplens*. " Solent enim ,, ſæpe Judices in dubiis cauſis, exacto jurejurando, ſecundum ,, eum judicare qui juraverit ,, ait Gajus Juriſconſultus in *L.* 31. *ff. De Jurejurando*. Et Imperatores Diocletianus, & Maximianus in *L.* 3. *Cod. de Rebus creditis, & Jurejurando* " In bo- ,, næ fidei contractibus, necnon etiam in cæteris cauſis, inopia ,, probationum, per Judicem jurejurando cauſa cognita res de- ,, cidi oportet ,,.

IV. Hujus juramenti in Legibus quidem Romanis frequens mentio occurrit; compertumque eſt, juramenti hujus uſum fuiſſe Romanis multum familiarem: at in priſtinis Canonibus, aut Pontificum Epiſtolis vix ulla eſt juramenti hujus, aut ſimilis, ad cauſarum deciſionem a judice adhibendi memoria.

V. Admodum veriſimile eſt, hoc juramentum ex foro ſæculari una cum ſtylo forenſi in forum Eccleſiaſticum intraſſe; apparetque ex Pontificum reſponſis, Pontifices Legum præſcriptum in materia hujus juramenti fuiſſe ſequutos.

VI. Unde Alexander III. reprobans conſuetudinem, quæ apud quoſdam invaluerat, " ut cum aliquis intentionem ſuam funda- ,, verit inſtrumentis, aut teſtibus introductis, ſacramentum ni- ,, hilominus deferatur; quod ſi ſubire noluerit, fides probatio- ,, nibus exhibitis non habetur ,,. Fundamentum reprobationis hujus allegat: quod hæc conſuetudo nulla ſit ratione ſubnixa: ,, ſed manifeſte (ait) *legibus* adverſetur, quæ tunc demum ad ,, hujuſmodi ſuffragium recurrendum eſſe decreverunt, cum ,, alia legitime non ſuppetunt ,,. Ita legitur in ſecunda Collectione Decretalium apud Antonium Auguſtinum *De Probationibus cap.* 1.

VII. Unicam Decretalem de hoc juramento habemus in Decretalibus Gregorii IX. ſub titulo *De Jurejurando*, nimirum in *cap. fin.* ejuſdem tituli, & quam, uti poſt Cujacium ad hoc Capitulum notavit Emmanuel Gonzalez in notis ad eamdem Decretalem, Gregorius IX. totam deprompſit ex Edicto Prætoris, & ejus interpretatione per prudentes facta. " Nec eſt (ait Gon- ,, zalez) in hoc titulo (De Jurejurando) alia, quæ ad juramentum deciſorium litis ſpectet, niſi præſens; cum in aliis actum ,, eſſet de juramento extrajudiciali in aliis actibus validis, & ,, invalidis præſtito ,,.

VIII. In hac igitur Decretali ſignificat cuidam judici Gregorius IX. " Juramentum a te (judice) parti delatum, niſi juſta ,, de cauſa non potuit recuſari: quamvis quod in judicio a par- ,, te parti defertur, recuſari poſſit licite, ac referri. Nec li- ,, ceat convento famoſa actione referre hujuſmodi jusjurandum ,,. Sed ne judex hujus probationis uſum ſemper adhiberi poſſe arbitraretur, ſubjungitur: " Sane ſi actor, omnino in proba- ,, tione defecerit, reus debet (etſi, nihil præſtiterit) obtinere. ,, Præſumptione vero faciente pro illo, reo deferri poteſt, ad ,, oſtendendam ſuam innocentiam, juramentum, niſi judex (in- ,, ſpectis perſonarum, & cauſæ circumſtantiis) illud actori videat ,, deferendum ,,.

IX. Ex hoc itaque textu uno conſenſu deducunt Interpretes, juramentum hoc non eſſe a Judice deferendum, niſi in cauſis admodum dubiis, & quando per ordinaria probationis media veritas haberi nequit. Hæc enim probationis ſpecies eſt mere ſubſidiaria; ideoque non admittenda, niſi *deficientibus aliis probationibus*, uti loquitur *L.* 35. *ff. De Jurejurando*.

X. Ulterius probatio per juramentum non eſt aſſumenda a Judice, niſi cauſa ita ſit diſpoſita, ut nequeat ſe determinare, ob argumenta utrimque militantia, pro qua Parte, id eſt, an pro reo, an pro actore ſit pronuntiandum: neque medium ordinarium ſuppetit, quo jus unius alteriuſve Partis ulterius eluceſcat; ut ſe Judex in pronuntiando determinare queat.

XI. Hinc Duarenus *lib.* 2. *Diſputat.* 33. cauſas *dubias*, in quibus judices ſolere deferre hoc juramentum aſſerit, *lib.* 31. *ff. eod.* interpretatur illas cauſas, in quibus judices eo redacti ſunt propter paritatem probationum, ut hæſitent, & in utramque partem propendeant, & inclinent: reprehenditque tamquam iniquum, quod nonnulli tradunt, hoc juramentum poſſe in ſupplementum probationis deferri actori, modo vel unum teſtem protulerit.

XII. Antonius Faber in Codice *lib.* 4. *tit.* 1. *Definit.* 1. *nota* 9. advertens, quod " omnibus in re propria dicendi teſtimonii ,, facultatem jura ſubmoverunt, eadem ratione putat nec de- ,, fendi poſſe nulla juris ratione jusjurandum, quod *ſuppletivum* ,, vocant ,,. Et *Definit.* 4. dicere audet, *jam pridem inveterato errore obtinuiſſe*, ut ſi alteruter litigantium *ſemiplenas*, ut vocant, probationes adferat, quod juſtis probationibus deerit, exacto per Judicis officium a petente jurejurando ſuppleri poſſit. Et in notis *num.* 5. eamque ſuam ſententiam repetens, ait: *Error enim Interpretum, & Pragmaticorum ille eſt.*

XIII. Quidquid ſit de hac Fabri opinione, hoc equidem indubitatum eſt, admodum parce, & circumſpecte hoc jusjurandum a judice Parti in ſupplementum probationis deferendum eſſe: quandoquidem negari queat, quin verum ſit, per hanc juramenti delationem jurantem in re propria teſtem adhiberi, atque ab ejus juramento cauſæ deciſionem peti.

XIV. Quid enim hinc natum conſequi, niſi ut homines parum religioſi, facile ſpe victoriæ conſequendæ illecti ad perjuria inducantur; alii vero perjurii metu deterriti, etiam juramentum ſibi delatum in cauſa juſta præſtare recuſantes, cauſa cadant?

XV. Unde in antiquis Viſigothorum legibus legitur *lib.* 2. *cap.* 22. " Judex, ut bene cauſam cognoſcat, primum teſtes inter- ,, roget: ac deinde ſcripturas inquirat, ut veritas poſſit certius ,, inveniri, ne ad ſacramentum facile veniatur. Hoc enim ju- ,, ſtitiæ potius indagatio vera commendat, ut ſcripturæ ex ,, omnibus intercurrant, & jurandi neceſſitas ſeſe omnino ſuſ- ,, pendat ,,.

XVI. Et in Capitularibus Regum Francorum *lib.* 7. *cap.* 97. ,, Volumus, ut ſacramenta cito non fiant: ſed unuſquiſque ju- ,, dex prius cauſam veraciter cognoſcat, ut eum veritas latere ,, non poſſit, ne facile ad ſacramenta veniant ,,.

XVII. Refert Rebuffus in Proœmio ad Conſtitutiones Regias *Gloſſa* 5. *num.* 58. non ſervari in patria conſuetudinaria Regni Galliæ citatam *L.* 31. *ff. De Jurejurando*, & *L.* 3. *cod. eod.* " Quia ,, (ait) vix defertur juramentum in ſupplementum probationum ,, in contractibus ſtricti juris, etiamſi ſemiplene probatum fue- ,, rit; ſed Reum judex abſolvit, niſi hoc a Rege per reſcriptum ,, concedatur ,,.

Addit nihilominus, " quod ſerventur leges illæ in patria ju- ,, ris ſcripti, in qua (ait) ſine litteris judex defert, ſi expediat, ,, juramentum, etiam in contractibus ſtricti juris ,,.

XVIII. Teſtantur quoque Pragmatici noſtrates, juramenti hujus ſuppletorii uſum moribus noſtris non plane abiiſſe in deſuetudinem, uti pluribus citatis refert Simon a Groenevvegen *De Legibus abrogatis* ad *L.* 3. *Cod. De Rebus creditis*; addens tamen, quod " *rarius* ſoleant hodie judices in ſupplementum probationis ,, alterutri litigantium juramentum deferre ,,.

Rationem præmittit deſumptam ex *L.* 8. *ff. De Condit. Inſtitut.* Quia " faciles ſunt nonnulli homines ad jurandum contem- ,, ptu religionis, alii perquam timidi metu divini Numinis uſ- ,, que ad ſuperſtitionem ,,.

XIX. Sed & paſſim Pragmatici tradunt, hoc juramentum ob perjurii periculum magna cum moderatione, & circumſpectione eſſe deferendum.

Atque

Atque in primis juramentum hoc in vicem probationis non esse deferendum, cum criminaliter agitur; immo vel civiliter actione famosa; qua Reus damnatus redderetur infamis, tradunt communiter Doctores ad *Cap. fin.* ☩ *De Jurejurando*, ubi dicit Pontifex: *Nec liceat convento famosa actione referre hujusmodi juramentum*. Rationem illius allegat Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 179. *num.* 9. " Ne videlicet Reo detur occasio „ pejerandi, ut scilicet infamiam evadat „.

XX. Sicuti ob periculum perjurii juramentum hoc deferendum non est in causa criminali aut famosa; ita nec in causa civili, ardua, & notabili, quemadmodum post Glossam ad *L.* 31. *ff. De Jurejurando*, notant Doctores. Nemo enim non videt periculum esse pejerandi, ubi de re ardua & notabili perdenda, aut lucranda agitur.

XXI. Dicitur autem causa ardua, magna vel modica, juxta conditionem personarum litigantium, & ex diversitate locorum, ut post Panormitanum ad *Cap. fin.* ☩ *De Jurejurando*, notarunt Doctores. Certum enim est, rem respectu unius personæ posse æstimari arduam, & magnam, quæ alteri personæ esset modica; ita ut respectu illius non esset evidens pejerandi illecebra, & non respectu hujus.

Similiter de loco dicendum; nam in quibusdam locis res habetur pretiosa, quæ in aliis reputatur vilis, uti monet ibidem Panormitanus.

XXII. Dicit quoque ibi Panormitanus, circa personas attendendum etiam esse, num divites sint, an pauperes; præsertim si de re temporali agatur. Nam cum pauperes magis temporalibus indigeant, atque harum defectu multa incommoda sustinere cogantur, verendum ne ad consequendam rem temporalem, aut eam conservandam proniores ad perjurium reddantur.

XXIII. Observandum monet Antonius Faber loco citato *Definit.* 1. *nota* 10. quod " Senatus Sabaudiæ districte observet, ut „ non condemnetur Reus eadem interlocutione, qua Actor admittitur ad jusjurandum suppletivum, nequidem cum hac „ clausula, quam inferiores Judices addere solent, *& præstito jurejurando*. Ita enim videretur is, qui certus esset de victoria, invitari ad jurandum, ac fortasse ad pejerandum. Ergo „ in tempus præstiti juramenti est differenda condemnatio „.

XXIV. Hæc ille, qui & *Definit.* 8. monet, quod hoc juramentum suppletivum a Judice deferendum non sit, nisi *petenti*; nec sufficere, quod jus & justitiam, ut ex vulgari Advocatorum stylo fit, sibi administrari petierit. " Nam sicuti (ait) non „ facile quisquam credendus est jurare velle; ita nec ad jurandum a Judice invitandus est, propter periculum perjurii, si „ juretur; aut suspicionem calumniæ, si jusjurandum a Judice „ non petenti oblatum recusetur „.

XXV. Additque recte *nota* 6. " Etsi enim non præsumitur jurans immemor salutis æternæ, nemo tamen nescit, quam facile plerique vel pro re minima pejerent „.

XXVI. Ex his aliisque facile intelligitur, verissime monere Pragematicos, per Judices maximo cum moderamine & circumspectione hoc juramentum esse deferendum, eo quod per illud Pars quodammodo in propria causa testis constituatur, & spe lucri assequendi, aut damni evitandi ad perjurium incitetur, & quasi impellatur (*a*)

(a) Testatur S. Augustinus, quod gravius homicidio crimen admittatur ab eo, qui juramentum exigit ex homine, quem novit pejeraturum. " Ille, „ qui hominem provocat ad jurationem, & scit eum falsum esse juraturum, vincit homicidam; quia homicida corpus occisurus est, ille animam; immo duas animas, & ejus quem jurare provocavit, & suam „. *Augustinus a Gratiano relatus, Can.* Ille, *Caus.* 22. *qu.* 5.

Et sane sive exigatur, sive fiat juramentum, summo judicio & discretione summa opus est. Ad juramentum præstandum nemo adigi debet, nisi ubi urget justa & gravis necessitas. Egregia profecto habetur illa Isocratis sententia his verbis: " Jusjurandum, si deferatur, accipe duabus de causis, „ aut ut te a turpi criminatione liberes, aut ut amicos ex magnis periculis „ liberes; ob pecunias vero Deum non jures, ne quidem si verum juraturus sis: aliis enim putaberis pejerare, aliis avarus esse „. His sane verbis damnatur doctrina, quam docuerunt laxiores Casuistæ, quos inter primum obtinent locum Filiutius *tract.* 25. *cap.* 11. Laymanius *lib.* 1. *tract.* 2. *c.* 4. Sanchezius *lib.* 3. *c.* 5. & Tamburinus, qui *lib.* 3. *c.* 3. §. 2. *num.* 1. expresse docet *licitum esse jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.*

Sanctis Doctoribus Chrysostomo, Basilio, Hieronymo, ea laxiorum Casuistarum doctrina ideo nota fuit, ut ore & calamo eam respuerent: unum laudabo Chrysostomum; cujus hac de re oraculum *lib. de exhortat. virgin. c.* 11. extat consignatum. " Quid nos, inquit, Scriptura admonet, confidemus; non jurandum facile, quia plerumque multi casus accidunt .... „ ut qui jurat, in prejurium incidat „.

T I T U L U S   O C T A V U S.

DE INSTRUCTIONE CAUSARUM CRIMINALIUM.

C A P U T   P R I M U M.

De Accusationibus, & Informationibus præviis.

1 *In foro Ecclesiastico multis sæculis criminum punitio sine formalitatibus Juris peracta fuit.*
2 *Forma hodierna criminalis fori Ecclesiastici ex Legibus Civilibus desumpta.*
3 *Concilium Lateranense IV. triplicem modum crimina prosequendi proponit.*
4 *Primus est per accusationem, cujus definitio proponitur.*
5 *De Jure accusatio fieri debet per libellum.*
6 *Forma accusationis in Legibus Romanis expressa, qua occasione in foro Ecclesiastico olim recepta?*
7 *Accusans in libello accusationis inscribere se tenebatur de Jure Romano; quod & jure Decretalium cautum est.*
8 *Ad quid se obligaret accusans per hanc* inscriptionem?
9 *Forma inscriptionis expressa apud Gratianum.*
10 *Etiam in Belgio aliquando fuit necessitas inscriptionis.*
11 *Ad præveniendum nimium accusandi pruritum, inducta necessitas inscriptionis.*
12 *Ad præveniendum privatorum accusandi pruritum; adempta ipsis hodie est auctoritas accusandi criminaliter, & publicis officialibus reservata.*
13 *His Officialibus remissa est inscriptio; quæ & hodie pene a foro recessit.*
14 *Interdum tamen pœna extraordinaria ob male institutam accusationem puniuntur.*
15 *Officiales hi non solent quoque in expensas solvendas condemnari.*
16 *Articulus Ordinationum Curiæ Brabantiæ super expensis factis per Procuratorem Regium in causa criminali.*
17 *Quid de his habeant Ordinationes Curiarum Ecclesiasticarum?*
18 *Deficiente accusatore, judex ex officio potest procedere via inquisitionis.*
19 *De jure his procedendi modus erat* extraordinarius; *at de consuetudine est ordinarius.*
20 *Hodie semper proceditur in causa criminali via inquisitionis.*
21 *Inquisitio hodie sumi solet pro prævia informatione.*
22 *Formare inquisitionem est idem, quod facere processum* informationis.
23 *Inquisitio seu informatio prævia dicitur hodie basis processus criminalis.*
24 *Sententia Officialis cassata ob defectum præviæ informationis.*
25 *Eam reqirunt Edicta Principum nostrorum.*
26 *Informatio prævia fieri debet auctoritate judicis.*
27 *Informatio* generalis *instituenda, dum constat de crimine, seu de auctore indicia non habentur.*
28 *Ut contra particularem instituatur specialis informatio, requiruntur indicia prævia.*
29 *De jure communi necessaria est publica infamatio.*
30 *De consuetudine sufficiunt indicia.*
31 *Quæ indicia aut infamatio ad informationem* specialem *instruendam sufficiant?*
32 *Denuntiatio hodie aperit viam inquisitioni.*
33 *Etiam privati denuntiatores admittuntur; sed judices est advertere, quorum denuntiatio sit recipienda.*
34 *Hujusmodi denuntiatores, si falso denuntient, condemnandi in expensas & interesse.*
35 *Quando Procurator Regius teneatur nominare denuntiatorem seu instigatorem?*
36 *Quid circa hoc obtineat in Gallia?*
37 *Potest capi prævia informatio, tametsi nullus sit denuntiator, modo sufficientia præcedant inditia.*
38 *Hæc informatio institui potest contra absentem non citatum.*
39 *In processu informativo testes examinantur a Parte non citata.*
40 *Denuntiatur citari solet ad subministranda indicia.*
41 *Informationes accipiendæ quam secretissime.*

I. MULTIS sæculis forum internum quoad punitionem criminum non fuisse omnino separatum a foro externo, fuse deduximus supra *tit.* 4. *cap.* 1. neque illo tempore in discussione, vel inquisitione criminum, eorumque punitione intervenisse formalitates Juris: sed eas demum circa sæculum XII. in forum ecclesiasticum irrepsisse, quando scilicet forum externum in punitione criminum a foro interno omnino separatum erat.

II. Et sicuti causæ civiles tum ex Legum præscripto in Judiciis ecclesiasticis instrui, & decidi cœperunt; ita & causæ criminales in foro ecclesiastico secundum formam fori civilis instrui cœperunt; satisque ex dicendis hoc Titulo apparebit, modum procedendi in criminalibus Jure Canonico præscriptum, primitus ex ipsis Legibus fuisse desumptum.

III. Concilium Lateranense sub Innocentio III. in *Cap.* 24. ☩ *De Accusationibus*, allegat triplicem modum crimina prosequendi per accusationem, denuntiationem, & inquisitionem.

IV. Accusatio est criminis alicujus apud Judicem competentem, vindi-

vindictæ publicæ causa ; inscriptione interveniente , legitime facta delatio ; uti scribit Hostiensis in Summa *tit. De Accusationibus*.

V. De jure accusationem faciendam esse *in scriptis* per libellum, communiter docent Interpretes ad *L. 3. ff. De Accusationibus* , & satis insinuat Gratianus ad calcem *Canonis 5. caus. 2. quæst.* 8. ubi & formam libelli accusatorii desumptam ex citata *Lege* 3. proponit.

VI. Multa præterea refert Gratianus , quæ ad formam accusationis pertinent; sed omnia desumpta pene sunt ex suppositiis, & falsis Decretalibus, Epistolis primorum Pontificum , quæ verisimiliter ex Legibus Romanis circa sæculum IX. confictæ, ac dein in Decretum Gratiani relatæ , occasionem dederunt posterioribus Pontificibus formam accusationis iis expressam suis Decretalibus inserendi , eamque tamquam sacris Canonibus jam pridem probatam, retinendi.

VII. Illud præcipue in libello accusationis observandum occurrit , quod accusans teneretur in libello se inscribere ad pœnam talionis ; ut est textus in citata *L.* 3. & *L.* 3. *Cod. Qui accusare non possunt*. Idque non tantum in publicis delictis ; sed etiam privatis criminaliter intentatis, *L. fin. ff. De privatis delictis* ; quod & probat Pontifex in *Cap.* 16. X *De Accusationibus*, dicens : Quando crimen opponitur in modum accusationis, *oportet inscribi* : quoniam ad depositionem instituitur accusatio. Rursus in citato *Cap.* 24. innovato per Concilium Tridentinum *Sess.* 24. *cap.* 5. *De Reform.* decernitur , ,, ut criminalis accusatio, quæ ,, ad diminutionem capitis, id est, ad degradationem intenditur, ,, nisi *legitima* præcedat *inscriptio*, nullatenus admittatur ".

VIII. ,, Inscribere autem, est obligare se ad *eamdem* pœnam, ,, si non probaverit, quam Reus debuit pati, si probasset accu- ,, sator " : inquit Glossa ad citatum *cap.* 16. verbo *Oportet inscribi* . Addit Julius Clarus in Practica criminali *lib.* 5. §. *fin. qu.* 12. *n.* 16. de forma inscriptionis esse, non tantum se obligare ad similitudinem pœnæ , sed insuper promittere , accusationem prosequi usque ad finem .

IX. Hæc forma inscriptionis sat luculenter expressa est in *Can.* 4. *Caus.* 2. *qu.* 8. qui desumptus est ex suppositia Sixti III. ad Episcopos Orientales. ,, Qui crimen objicit , scribat *se probaturum* . . . . . Et qui non probaverit quod objecit, pœnam , ,, quam intulerit , ipse patiatur ".

X. Hanc inscriptionem hic in Belgio in usu fuisse , testantur Tabulæ Legum Brabant æ anni 1312. in quibus legimus, Joannem Ducem pœnam *talionis* diserte innovasse , decrevisseque eo loco habendum esse eum, qui alium in jure accusasset , & accussationem non probasset , quo alius habendus fuisset probato crimine.

XI. Necessitas hujus inscriptionis inducta apparet , ut homines a calumniis deterrerentur ; nec facile ex odio , aliave passione ad accusandos , & calumniandos innocentes prorumperent .

Cuilibet enim privato tunc temporis licebat alium de crimine ad vindictam *publicam criminaliter* accusare , & convenire ; nisi speciali lege ab accusando prohiberetur , tametsi nullum ejus privatum interesse interveniret , *L.* 8. *ff. De Accusat.* ideoque expediebat , accusandi nimium quorumdam pruritum pœnarum metu coercere .

XII. Hodie ad præveniendum illum accusandi , immo & calumniandi pruritum , alia ue plurima incommoda , quæ ex privatorum accusationibus oriri nata sunt , consuetudine , & specialibus locorum Legibus ubique passim sublata est hæc auctoritas accusandi criminaliter , sive ad vindictam publicam.

Testatur Guil. Benedicti , qui a 250. & amplius annis scripsit, in repetitione *Cap.* Raynutius X *De Testamentis* , verbo *Mortuo itaque testatore* , *num.* 200. quod in Regno Galliæ locum non habeat titulus De accusationibus : ,, Immo (ait) per Ordinatio- ,, nes Regias nullus admitteretur etiam pro sua vel suorum in- ,, juria ad aliquem accusandum de crimine ad fines judiciales , & ,, vindictam *publicam* ; nisi duntaxat pro *suo interesse civili* . Sed ,, omnia crimina promoventur , & persequuntur per Procurato- ,, rem Regium in qualibet Baylivia , & Senefchalia institutum , ,, & de publico stipendiatum a Rege " . De eadem praxi Regni ,, Galliæ testantur Rebuffus in Proœmio ad Constitutiones Regias *Glossa* 5. *nu.* 92. & 105. Imbertus Pract. civil. & crim. *lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 3. & 4. & passim omnes Pragmatici.

Idipsum in Belgio servari testantur Zypæus in Notitia Juris Belgici, *tit. Qui accusare non possunt* , & Gudelinus de Jure novissimo , *lib.* 5 *cap.* 14. *num.* 12. ubi ait : ,, Quilibet olim se- ,, cundum Juris Romani regulam accusator esse potuit ; sed mo- ,, ribus nostris licet quivis ad indicandum denuntiandumque fla- ,, gitium admittatur , tamen unus est , qui ex officio , nomine ,, Fisci seu Reipublicæ , ultionem criminum persequitur , atque ,, is in tribunalibus Regiis Procurator Generalis seu Regius ; in ,, tribunalibus autem Episcoporum , necnon hujus Universita- ,, tis , Promotor vocatur . Quod optime videtur introductum , ,, quandoquidem nemo privatus personam accusatoris absque sum- ,, ma invidia & odio illius , quem accusat , amicorumque ejus , ,, suscipere potest ".

Vide plures ejusdem praxeos testes apud Christinæum ad Bugnonium *lib.* 1. *cap.* 13. & Simonem a Groenevvegen *De Legib. abrog.* ad tit. Cod. *De his qui accusare non possunt*.

XIII. His autem publicis accusatoribus, inscriptionis vinculum & talionis periculum moribus hodiernis quoque remissum : eo quod ipsis ratione officii crimina publica prosequendi , & criminosos accusandi necessitas incumbat ; uti omnes Pragmatici uno quasi consensu testantur ; asseruntque solemnem illam inscriptionem , uti & pœnam talionis penitus a foro recessisse ; earumque usum plane sublatum . Consuli poterunt Julius Clarus loco citato *quæst.* 12. & 81. item Christinæus & Groenevvegen cum pluribus ab ipsis citatis .

XIV. Sed ne publici hi Officiarii auctoritate sibi concessa in perniciem privatorum abutantur , & Legum obtentu , iræ & ultioni obsequantur , nullam omnino criminalem accusationem , nisi Decreto Judicis , & ex præcedenti informatione instituere possunt , & si secus faciant , immo vel ultra informationem procedant , Reumque de crimine accusent vel vexent , de quo nihil in informationibus occurrit , pro ratione calumniæ , & judicantium religione mulctantur , & puniuntur ; uti notat Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 6. & plures allegati per Groenevvegen loco citato . Repeti possunt , quæ dicta sunt supra , *Titulo 6. cap. 5. De Promotore*.

XV. Eadem ratione, qua Procurator Regius , Promotor , aliique publici Officiarii non tenentur se inscribere ; etiam ubique pene moribus obtinuit , ut tametsi causa cadant , in expensas non condemnentur ; uti notant passim Pragmatici , & notanter quoad Belgium post Damhouderum in *Praxi Rerum crimin. cap.* 222. *num.* 7. Anselmo ad *art.* 9. Edicti perpetui §. 8. modo tamen Officiarius cum omni modestia , integritate , & humanitate causam prosequatur , ac officium suum exerceat ; ita ut dici non possit , eum indiscrete , importune , vel per calumniam egisse ; uti loquitur Anselmo : qui dein §. 9. subjungit : ,, Sed si nec ,, delictum, nec famam , nec vehementem aliquam præsumptio- ,, nem probaverit , sed calumniose , & dolose aliquem in Jus ,, vocasse reperietur , si inquisitum , seu accusatum ante senten- ,, tiam diffamaverit in corona civium publice , de delicto Reo ,, imposito buccinaverit , aliave præstiterit , ex quibus animus ,, passionatus , & depravatus elici posset , in expensas , necnon ,, damna , & interesse condemnandus venit ; quin & injuriarum, ,, Pars , eo casu agere poterit : numquam enim aut dolus , aut ,, calumnia debet manere impunita ".

XVI. Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 110. decernunt , ut si Procurator Regius succumbat in causa , quam sine Decreto Curiæ suscepit , condemnabitur in expensas ex proprio solvendas . Si vero succumbat in causa suscepta ex Decreto Curiæ , tunc si non sit locus compensationi , equidem condemnabitur in expensas , sed solvendas ex ærario Curiæ . Verba articuli sunt : *Dat soo vvanneer onsen vvorschreven Procureur sal gheraecken te succumberen in eenighe saecken daer toe by egeen ordinantie van onsen voorschreven Raede en heeft ghebadt , sal ghecondamneert vvorden als de saecke dat heyscht , in de kosten , om die te betaelen uyt synen eyghen buydele ; ende indien hy succumbeert in saecken daer toe hy ordinantie ghebadt , sal even ghelijck ghecondemneert vvorden in de kosten, soo vvaneer de materie egeen compensatie en admitteert , maer sullen alsdan de kosten betaelt vvorden by den Ontfangher van den exploicten, tot onse laste* . Id est : Si quando præfatus noster Procurator causa cadat , ad quam instituendam mandatum a Consilio præfato non acceperat , condemnabitur , prout res exigit , in expensas proprio sumptu faciendas ; si vero in actione , quam ex mandato instituit causa ceciderit , eodem modo in expensas condemnabitur , si res nequeat compensari , verum nostro tum sumptu persolventur per ærarii Receptorem .

XVII. Ordinationes Curiarum ecclesiasticarum Provinciæ Mechliniensis *tit.* 11. *art.* 59. volunt , ut ,, quotiescumque ratione ,, officii Promotor aliquem in jus vocaverit , tenebitur omnino ,, aut delictum probare , aut saltem famam . Cum autem non ,, proprio motu , sed præcedente Decreto Judicis , aut nostro , ,, vel Vicariatus , aliquem citari curaverit vel arrestari , cum ,, diligentiam suam præstiterit , nihil ei imputabitur ".

Dein *art.* 60. subdit : ,, Si vero nec delictum , nec vehemen- ,, tem aliquam præsumptionem probaverit , sed calumniose , & ,, dolose aliquem in jus vocasse reperietur , tunc ipse Promotor ,, in expensas condemnatus , illas Parti restituet : quin & inju- ,, riarum Pars agere poterit . Si vero non ipsum quidem princi- ,, pale delictum , v. g. adulterium , concubinatumve probaverit, ,, sed præter famam , præsumptionemve vehementem , aliquos ,, actus alios illud plerumque comitantes , præcedentesque illici- ,, tos , ac scandalosos , ob horum probationem Reus juxta actu- ,, um enormitatem , scandalum , & conscientiam Judicis in par- ,, tem , aut solidas expensas condemnari poterit ".

XVIII. De jure communi si legitimus accusator deerat , ne crimina manerent impunita , poterat Judex nonnumquam via inquisitionis contra criminosos procedere ; de qua in *Cap.* 19. 21. & 24. X *De Accusat.* Tuncque dicitur Judex procedere a seipso, sive ex officio .

XIX. Eodem jure inspecto , hic modus procedendi via inquisitionis erat extraordinarius , & tantum in defectum legitimi accusatoris assumendus, uti late ostendit Julius Clarus loco citato *quæst.* 3. *num.* 4. & 5. At hodie de consuetudine hic modus procedendi via inquisitionis revera est ordinarius ; quia moribus hodiernis non solet accusatio sive processus criminalis contra aliquem seu in tribunali civili seu ecclesiastico institui , nisi prævia inquisitione .

XX. Testatur quoque Guillelmus Benedicti loco citato *num.* 201. ,, Quod hodie omnia expediantur per viam inquisitionis : ,, immo (ait Benedicti) cum hodie semper procedatur per in- ,, quisitionem loco accusationis surrogatam , sicut damnatus via ,, accusationis erat infamis ; ita nunc si damnetur via inqui- ,, sitionis , proviso quod damnatus tali pœna afficiatur ".

XXI. Notandum enim , quod procedere via inquisitionis non fit , quando Judex transmittit Reo inquisitionem , ut nonnulli arbitrantur ; sed actus inquisitionis secundum communem loquelam & dispositionem appropriatur primo actui , quo mediante , per viam officii Judex videtur velle procedere contra aliquem , non autem attribuitur actibus sequentibus processus ; uti monet Julius Clarus citata *quæst.* 3. *num.* 2. ibidem addens : ,, Et sic ,, recte loquendo , inquirere contra aliquem , non est ei transmit- ,, tere inquisitionem , sed est recipere testes , seu informationes ,, contra eum . Charta vero inquisitionis sive libellus criminalis , ,, qui contra Reum formatur , atque ei intimatur cum termi-

,, no

„ no comparendi, est actus communis utrique modo proceden-„ di. Et ideo indifferenter transmittitur Reo absenti, tam si „ cedatur ad accusationem seu querelam Partis, quam si proce-„ datur ex officio „.

XXII. Itaque formare inquisitionem contra aliquem est facere processum informativum, assumendo informationes contra reum super delicto. Ex his dein informationibus elicitur titulus & series facti, quæ postea narratur in libello accusationis, & Reo transmittitur vel communicatur in vim citationis.

XXIII. Inquisitio igitur seu informatio præquiritur hodie, ut publici Accusatores, qui soli moribus hodiernis ad accusandum criminaliter, & ad vindictam publicam admittuntur, accusationem instituere, aut contra Reum libellum accusationis offerre possint. Ideoque tradunt communiter Pragmatici, moribus hodiernis informationem esse basim processus criminalis. Carolus Fevretius De Abusu, *lib.* 8. *cap.* 3. *num.* 1.

XXIV. Refertque Joannes Turnetius in collectione Arrestorum *litt. A cap.* 125. condemnatum quemdam Officialem per Parlamentum in mulctam 25. pataconum, quia omissa informatione incœperat ab interrogatione Rei; & vi confessionis a Reo elicitæ processerat ad sententiam definitivam privationis Beneficii.

XXV. „ Hæc autem inquisitio, quam vulgo informationem „ *præviam* vocamus, ex Judicis, & officio, & auctoritate sem-„ per fiat necessum est „: ait Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 8. *num.* 1. additque *num.* 2. " Nemo enim nisi „ solus Judex aut Judicis potestatem habens, de crimine effica-„ citer inquirere potest „.

XXVI. Idipsum ordinatum per Edictum criminale Philippi II. de 9. Julii 1570. *art.* 51. extatque *par.* 2. Edict. Brabantiæ *lib.* 2. *tit.* 3. *cap.* 1. vetatque sub gravi pœna omnibus Notariis, Secretariis, Graphiariis, & generatim omnibus personis, quæ non sunt Judices, nec commissionem aut auctoritatem habentes ad capiendas informationes præparatorias, testes audire, attestationes dare, aut speciales actus exercere in causis & processibus coram aliis Judicibus pendentibus; inhibendo insuper Judicibus ullam rationem habere hujusmodi informationum aut attestationum.

XXVII. Et quidem si de crimine commisso Judici constet, sed auctor criminis omnino ignoretur; nullaque fama, aut indicia hactenus aliquem in particulari de crimine perpetrato suspectum reddant: tunc vel Procurator Regius, Promotor, aliusve publicus Officialis auctoritate Judicis *generaliter* inquirit, sive *generalem* informationem instituit, interrogando testes, quos de negotio informatos putat, aliaque tentat, quæ ad detegendum auctorem commissi criminis conducere posse credit. Hæc vocatur informatio sive inquisitio generalis.

XXVIII. Ut autem fiat inquisitio sive informatio *specialis* contra particularem, & individuam personam, debent saltem aliqua qua indicia præcedere, quæ personam Judici merito de crimine commisso suspectam reddant.

XXIX. Et quidem jure communi inspecto, ac signanter Decreto Concilii Lateranensis in *Cap.* 24. ✠ *De Accusat.* communiter tradunt canonistæ, non posse institui hanc informationem *specialem* contra particularem personam, nisi præcedat *publica* diffamatio. Sicut enim (ait Concilium) accusationem legitima de-„ bet præcedere inscriptio, sic & inquisitionem *clamosa insinua*-„ *tio* prævenire „.

XXX. Verum ut informatio etiam specialis contra aliquem sumatur, ex praxi hodierna sufficit, si indicia habeantur, quæ ipsum de crimine revera suspectum reddunt: quod & notavit Julius Clarus loco citato *quæst.* 6. *num.* 1 Postquam enim dixit, Canonistarum opinionem esse, requiri *famam publicam* præcedentem, quæ sit *vice accusationis*; ut quasi populus videatur illum ut Reum criminis Judici deferre, seu apud Judicem accusare, subjungit: " Sed certe quidquid sit de jure, totum contra-„ rium docet practica, quæ communiter observatur. Judex enim, „ constito de delicto, assumit informationes in genere, & inter-„ rogat primo testes, quos putat esse de negotio informatos, „ super veritate criminis, scilicet an sciant, quis maleficium „ illud commiserit. Et si dicant se nescire, tunc interrogat eos „ super diffamatione, neminem nominando, sed in genere in-„ terrogando, contra quem illius delicti fama laboret: & si ex „ eorum dictis resultet probatio facta contra aliquem, tunc „ specialiter contra eum inquirit, & ad ulteriora contra eum „ procedit; vel per citationem, vel per capturam, juxta qua-„ litatem indiciorum.

XXXI. Quin fama contra aliquem de commisso crimine queat aperire viam inqisitioni, dubium non est. Quæ autem fama, sive diffamatio requiratur, vel sufficiat ad instituendam specialem inquisitionem, seu informationem, generaliter determinari nequit: pendetque plurimum a Judicis arbitrio, qui attentis gravitate criminis, conditione, & qualitate, ac bona fama, ac vitæ integritate infamati, necnon personis, quæ huic famæ occasionem dedisse creduntur, judicet, num sufficiens fama sit, ut hic & nunc contra infamatum informatio capiatur. Vide Damhouderum in *Praxi Rerum crim. cap.* 9.

XXXII. Denuntiatio frequenter quoque hodie aperit viam inquisitioni, seu informationi instituendæ: nam licet de jure communi, præsertim Canonico, quidam modus ordinarius procedendi contra criminosos sit denuntiatio, quemadmodum describitur in *Cap.* 24. ✠ *De Accusat.* hodie tamen denuntiatio nihil aliud operatur, nisi quod succedat loco diffamationis, vel querelæ, & sic aperiat viam Judici ad inquirendum contra aliquem; adeo quod ita dicatur procedere Judex ex officio, quando præcedit sola denuntiatio, sicut quando præcedit sola diffamatio. Ita Julius Clarus *quæst.* 7. *num.* 3.

XXXIII. Observat ibidem Clarus *num.* 7. quod de consuetudine passim servetur, ut non modo Officiales ad hoc constituti admittantur ad denuntiandum, sed & alii. Idipsum tradit Damhouderus *cap.* 6. monetque nu 2. " Judicis esse, antequam de-„ nuntiationem acceptet, dili personæ denuntiantis qualiter introspicere, ac animadvertere „ que conditiones; necnon stud, ingenium, mores, omnes-„ gulas tam denuntiatoris, quam, & accurate perscrutari sin-„ circumstantias, ne cui (quod iarum rerum pene omnium „ potest) temere odiosam molestiasmodi rerum neglectu fieri „ ves expensas inducat „. ariat, ac frustra in gra-

XXXIV. Si quis sponte, & volunta ficii, aliquem Judici super certo crimin non ex necessitate ofinformatione, & processu absoluto reperi nuntiaverit, & facta se denuntiasse, poterit denuntiator conden falso, & calumnionotat Julius Clarus citata *quæst.* 7. *num* in expensas, uti *num.* 4. item Antonius Faber in *Cod. lib.* 9. & *quæst.* 10. & 13. qui & dicit, " quod instigator accusati 2. *Definit.* 9. „ lumniam instigasse ex litis eventu probatur, qui per ca-„ in omne, quod Rei interest " Adde Paponiu demnandus sit 1. *Arresto* 2. (a) 24. *tit.*

XXXV. Insuper addit Faber citata *Definit.* 10. *no.* non cogatur Fiscalis Procurator nominare instigatorem " Quod „ demum tempore, quo ex eventu judicii apparet calumni eo „ fuisse accusationem. Et ideo (ait) non facile debet sam „ rator Fiscalis instigatorem occultum audire, nisi prius &cu-„ vata saltem scriptura subscribat, veramque esse affirmet i-„ cusationem „.

XXXVI. In Gallia, si accusati manifesto innocentes reperiantur, Procurator Regius delatorem suum nominare tenetur, propter expensas scilicet, damna, ac interesse Parti adjudicandas, ex Constitutione Aurelianensi *art.* 73. Verba articuli sunt: *Nos Procureurs, ou des hauts justiciers, seront tenus nommer le denonciateur (s'ils en sont requis) après que la cause aura obtenu jugement & Arrest d'absolution, afin de recours des despens, dommages & interests contre qu'il appartiendra*. Id est: Nostri aut Judicum supremorum Procuratores obstringentur nominare delatorem (si ad id rogentur) postquam causa fuerit per judicium terminata, lataque absolutionis sententia, ut ratione sumptuum & detrimenti, recursus habeatur adversus eum, ad quem res pertinebit. Vide Appendicem ad citatum titulum Paponii *Arresto* 2. ubi & notatur, hunc articulum duntaxat habere locum in casu absolutionis *puræ*, ac *simplicis*; non vero, si accusatus in lite ordinaria duntaxat admittatur, vel usque ad novum mandatum remittatur sub conditione quotiescumque se repræsentandi.

XXXVII. Si nullus adsit denuntiator, sint tamen indicia non levia contra certam personam, poterit Judex ex officio informationem accipere; ita tamen, ut rite ponderet indicia, num revera sint sufficientia, habita consideratione personæ accusatæ, & criminis, cujus rea agitur. Nam ex omnium Doctorum sententia in materia indiciorum non potest statui certa regula, sed totum relinquitur judicio Judicis, qui secundum qualitatem personarum, & delicti, & indiciorum judicabit, num indicia sufficiant ad capiendam informationem contra illam personam.

Ne Promotores, aut Procuratores officii spe alicujus lucri, vel ex alia subinde carnali passione ad informationes contra honestas, & bonæ famæ personas nimis leviter prosiliant, easque hoc pacto suspectas reddant, & infament, passim ubique receptum est, Promotores & Procuratores non posse informationes capere, nisi prævia Judicis licentia; atque nominatim Statuta hujus Universitatis habent: Promotor nullam contra quem-„ quam præparatoriam informationem capiat sine jussu D. Re-„ ctoris „.

XXXVIII. Hæc informatio præparatoria cum tantum fiat in ordine ut Judex sciat, num sint sufficientia indicia ad agendum criminaliter adversus aliquem, aut ut perveniatur ad notitiam ipsius auctoris, ideo consuetudine receptum est, hanc informationem seu inquisitionem fieri posse, etiam adversus absentem nulla præcedente contumacia.

XXXIX. Ulterius certum est, quod de consuetudine, ac stylo omnium Curiarum in informatione sive generali, sive speciali testes examinentur, non citata Parte sive persona, contra quam fit informatio: ne si citaretur, posset aufugere, aut testes subornare. Vide Julium Clarum in Practica criminali *quæst.* 11.

XL. Si forsan adsit denuntiator, sive querelator, quamvis citari non debeat, tamen cauti, & justi Judices (ait Clarus ibidem) semper citari illum faciunt ad subministrandum indicia, si quæ habet ad coadjuvandum intentionem Fisci.

XLI. Denique hæ informationes debent accipi quam potest secretissime; ne personæ, contra quas inquiritur, antequam sint condemnatæ: per hasce contra se institutas informationes infamentur. Ordinationes Curiarum Eccles. Provinciæ Mechliniensis *tit.* 7. *art.* 3. injungunt Promotoribus, ut " caveant, ne quem „ innocentem per calumniam in jus vocent, aut importune, „ vel indiscrete aliquos exagitent, defectusque propalent, ac ac-„ cusatos seu inquisitos, præsertim Ecclesiasticos, ante senten-„ tiam diffament, sed cum omni modestia, integritate, & hu-„ manitate officium suum exerceant.

(a) Vide Decretum, quod Ludovicus XIV. Rex Galliarum dedit ann. 1770. tit. 3. art. 6. & 7.

CAP-

CAPU / II.

De Captura, vel Citationi per/si accusatorum; & quæ circa incarcer? servanda?

1 *Ex informationibus prævi/dex dispicare debet, num decernenda sit captura.*
2 *Nemo apprehendendus /auctoritate Judicis.*
3 *Officiarii hodie vi gen/s mandati ad apprehensionem procedere nequeunt.*
4 *Quæ a Judice in d/nenda captura de jure communi sint attendenda?*
5 *Juri communi h/ parte conformes sunt Ordinationes Curiarum Eccle/siarum.*
6 *Dictæ Ordin/si communicatione facta Episcopo, aut Vicariatui /vetant apprehensionem personæ notabilis qualitates/*
/facile decernenda contra personas ecclesiasticas.
7 *Captura /on decernenda contra Clericos, cautionem præstent*
8 *Ordina/ndo.*
de Tridentina innuit, non esse decernendam capturam,
9 *Syn/de fuga non timetur.*
communi Doctorum sententia non est prosedendum ad in-
10 */arcerationem, dum agitur duntaxat de pœna pecuniaria, & Reus offert cautionem sufficientem.*
Idque etiam dum Reus crimen est confessus, vel in flagranti delicto est deprehensus.
12 *Edictum Philippi II. vult relaxari captivos sub cautione, si non plane de delictis constet, nec agatur de delictis atrocioribus.*
13 *Etiam aliquando relaxatio hæc annuenda, ubi agitur de delicto capitali.*
14 *Potest interdum judex accusatum militibus custodiendum, vel alicui tuto loco committere.*
15 *Interdum pro cautione fidejussoria admittenda juratoria.*
16 *Quomodo probetur accusatum non posse invenire contionem fidejussoriam?*
17 *Jure Romano captivi non debent male tractari, sed a custodibus carcerum eis humanitas exhibenda.*
18 *Consuetudo hoc jus non abrogavit, licet a multis negligatur.*
19 *Volunt Edicta Principum nostrorum, ut causæ captivorum celeriter terminentur.*
20 *Volunt insuper ab inferioribus Judicibus quater in anno transmitti nomina captivorum ad superiores Judices.*
21 *Præterea singulis mensibus volunt visitari carceres per Officiarios, & Judices, & interrogari captivos super iis, quæ ad causæ expeditionem conducere possunt.*
22 *Item, an omnia necessaria cuptivis subministrentur?*
23 *Quæ a custodibus carcerum observanda circa captivos; & qui in custodes eligendi speciali Edicto Philippi II. expressum est?*
24 *Huic Edicto consonant Ordinationes Curiarum Ecclesiasticarum.*
25 *Ad quid teneatur custos, si ejus negligentia Reus e carcere fugerit?*
26 *Commessationes, lusus chartarum, inhoneste conversationes in carceribus non permittenda.*
27. *Sollicite a Judicibus attendendum, qui in custodes carcerum eligantur.*
28 *Jam pridem usitatum fuit per Episcopos carceres visitari.*
29 *Imperatores voluerunt carceres Episcopis semper patere.*
30 *Imperator Justinianus optavit bis per hebdomadam carceres per Episcopos visitari.*
31 *Insuper voluit per Episcopos indicari negligentia Judicum circa captivos.*
32 *S. Carolns præbuit exemplum piæ sollicitudinis erga captivos.*
33 *Voluit semel in hebdomada visitari captivos cum relatione ad Episcopum.*
34 *Constituit insuper protectorem incarceratorum; & quod hujus officium?*
35 *Etiam per Episcopum ipsum voluit aliquando visitari carceres.*
36 *Ex Decreto Concilii Toletani anni 1565. Episcopi quolibet mense carceres visitare debent.*
37 *Visitatio carcerum per Episcopos, aut Pastores valde hodie optanda.*
38 *Ubi non apparet decernenda captura, locus erit citationi ipsius Rei.*
39 *Quid citatio* personalis?
40 *In Edicto Principum componitur cum captura; & quare?*
41 *Citatus* personaliter *non potest comparere per Procuratorem; nisi ad allegandum impedimentum.*
42 *Interdum citatio personalis ex Decreto Curia convertitur in citationem simplicem.*
43 *Citati* personaliter *relaxandi non sunt antequam responderint.*
44 *Ex Ordinationibus Curiarum Ecclesiasticarum subinde respondendum* personaliter *extra materiam criminalem.*

I. INFORMATIONIBUS contra Reum captis, Judex dispicere debet, num decernenda sit captura ipsius Rei, sive accusati; vel an simpliciter citandus; aut saltem sub cautione de se sistendo usque ad sententiam sibi relinquendus.

II. Prudentis enim judicis examini tantum relictum est, ut is inquirat & judicet, an apprehensione digna sit diffamatio, quæ contra Reum habetur, *L.* 3. *Cod. De Exhibit. reorum*, ubi Imperatores præcipiunt " neminem in judicio exhibendum, nisi de „ cujus exhibitione judex pronuntiaverit „.

III. Hinc moribus nostris in vim generalis mandati, & vi officii non possunt Officiarii procedere ad apprehensionem personalem, priusqum indiciis & informatione præparatoria, facinu exploraverint, & a judice Decretum apprehensionis obtinuerint; uti recte notat Antonius Perezius ad tit. *Cod. De Exhibendis reis, num.* 1.

IV. Porro judex hic attendere debet conditionem personæ ipsius Rei, qualitatem criminis objecti, necnon indicia commissi criminis, quemadmodum eleganter expressit Ulpianus in *L.* 1. *ff. De Custodia, & exhibit. reorum*, " De custodia reorum Pro- „ consul æstimare solet (ait) utrum in carcerem recipienda sit „ persona, an militi tradenda, vel fidejussoribus committenda, „ vel etiam sibi, Hoc autem vel pro ciriminis, quod objici- „ tur, qualitate, vel propter honorem, vel propter amplissimas „ facultates, vel pro innocentia personæ, ver pro dignitate ejus, „ qui accusatur, facere solet „.

V. Hactenus dicta fat conformia sunt Ordinationibus Curiarum Eccles. Provinciæ Mechl. *tit.* 7. *art.* 8. quo cavetur, ut Promotores " ad incarcerationem non procedant, nisi prævio „ judicis Decreto, qui nec id concedet, sine diligenti informa- „ tione præparatoria, nisi periculum esset fugæ, si informatio „ capienda, vel Decretum judicis expectandum esse ante incar- „ cerationem; vel nisi in flagranti crimine reus deprehende- „ tur, vel demum, nisi post tres citationes in judicio repro- „ ductas, præcedente debita informatione declaratus fuerit con- „ tumax: data nihilominus, hoc ultimo casu, optione reo cri- „ minis non gravissimi, seu veniendi ad carceres, seu loco carceris „ præstandi cautionem sufficientem de sistendo se juri, & im- „ plendo judicato, nisi ex causis aliter judici videretur „.

VI. Addunt insuper citatæ Ordinationes *art.* 9. " Si tamen „ personæ essent notabilis qualitatis, non apprehendentur, nisi „ negotio nobis (Episcopo) vel Vicariatui ante communicato, „ quando moram hoc faciendi res patietur „.

VII. Et sane quia incarceratio fieri nequit sine notabili ipsius Rei infamia & incommodo, Judices præsertim ecclesiastici, Decreta apprehensionis, & incarcerationis maxime contra Clericos, & personas ecclesiasticas non facile decernere debent.

VIII. In *Cap.* 15. *De Sentent. excommunicat.* in 6. respondit Bonifacius VIII. " Clericos si de parendo juri tibi fidejussoriam „ dederint cautionem, detinere non debes, nisi excessus enor- „ mitas, vel alia causa rationibilis eos suaserit detinendos „.

IX. Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 6. *De Reformat.* tradens formam, qua Episcopus procedere debet contra Canonicos Capitulorum Cathedralium exemptorum, inter alia dicit: " In „ criminibus ex incontinentia provenientibus, de qua in Decre- „ to *De Concubinariis*, (a) & in attrocioribus delictis, deposi- „ tionem aut degradationem requirentibus: ubi *de fuga* time- „ tur, *ne judicium eludatur*, & ideo opus sit *personali* detentio- „ ne, possit initio solus Episcopus ad summariam informatio- „ nem, & necessariam detentionem procedere „.

Hic non obscure innuit Synodus, ex summaria informatione detentionem non esse decernendam, ubi de fuga ipsius Rei non timetur; vel ubi periculum non est, ne per ejus fugam judicium reddatur elusorium.

X. Hinc communiter docent Doctores, non esse procedendum ad incarcerationem, quin & incarceratos esse relaxandos, si Reus seu accusatus præstat cautionem sufficientem se in judicio sistendi, & judicato satisfaciendi; quandocumque pœna non nisi pecuniaria crimini imminet, quorum opinioni accedens Tuldenus loco citato, addit eam opinionem admittendam " ubicumque fuga „ Rei non eluserit executionem: Ergo (ait) & in relegatione „.

XI. " Adsentior & iis (pergit Tuldenus) qui idem statuunt, „ quamvis causa jam ad exitum decurrat; relaxandum nempe „ interventu sponsoris Reum; idemque etsi Reus confessus con- „ victusve, ac proinde etsi in flagranti delicto deprehensus, aut „ ejus publica evidentia oppressus. Quid enim interest justitiæ „ aut accusatoris, dum de judicato mox solvendo, non tantum „ de Reo sistendo, certius cautum est „.

XII. Edictum criminale de 5. Julii 1570. *art.* 53. vult ut statim atque de innocentia captivi constabit, dimittatur & absolvatur: redarguens errorem quorumdam, qui laudem esse justitiæ putant, neminem e carceribus relaxare; cum vera laus consistat in expedita causæ cognitione, & justa condemnatione vel absolutione: & si per informationes de delicto non plene constet, sed tantum sit suspicio vel dubium, (modo materia sive crimen non sit nimis enorme) ut relaxetur sub cautione fidejussoria, vel juratoria pro qualitate personæ, & delicti. Verba Edicti sunt: *Dat soo gheringhe bliichen sal vande innocentie ende onnooselheyt vande ghevanghenen, vvillen vvy, dat, alle sacken gepostponeert ende te rugge ghestelt, die sughen ende Rechters verstaen sullen, om hem te ontslaen, ende absolveren, vvesende een abuys, hem te latem duneken die eerre vander Justitien te ziine niemanden te relaxeren: de vvelcke gheleghen, is, mits ghevende goet, cort ende oprecht vonnisse, tot absolutie oft condemnatie: Ende indient niet t' eenemael ende ghebeeliicken en bliicke vander misdaet, naer die informatien ende devoor deshalven ghedaen: maer datter elleenelijck suspicie oft twiiffel valt (iudien de sacke ende materie niet te seer svvaer en is) sullen die ghevanghenen gheslacht vvorden toe eerbieden, op cautie oft borchtocht fidejussoire oft juratoire nae de qualiteyt vande persoonen, ende der misdaet. De selve confirmerende oft enderssins ordinerende, soomen de saeke ende materie bevinden sal ghedisponeert.* Id est: Quamprimum de innocentia captivi constabit, volumus, ut quibuslibet sepositis & omissis nil prius Judices curent, quam eos dimittere & obsolvere, cum abusus sits quod quispiam sibi persuadeat agi existimationem justitiæ, si quis abso-

(a) Vide Decretum, quod Ludovicus XIV. Rex Galliarum dedit ann. 1670. tit. 3. art. 6. & 7.

absolutus dimittatur; quæ in eo sita est, ut æqua brevisque seu absolutionis seu condemnationis sententia proferatur: si vero post inquisitionem, aliaque adhibita media, non omnino & liquido de crimine constet, suspicio vero duntaxat, aut dubium supersit (si modo causa non sit nimium enormis) dimittentur captivi mediante cautione fidejussionis aut juramenti, attenta personarum, & criminis qualitate. Quod vel observabitur, vel aliter decernetur, prout exiget causæ dispositio ipsius Rei.

In atrocioribus delictis, puta voluntariis homicidiis, relaxationem sub cautione vetat Edictum de 1. Julii 1616. *art.* 20.

XIII. De hac relaxatione sub cautione fidejussoria latius agit Damhouderus in *Praxi Rerum civilium c.* 20. ubi inter alia quoque observat *num.* 11. quod subinde accusatus de crimine, pro quo ex jure communi, & forma Statutorum pœna corporalis est imponenda, possit a Judice sub hac cautione relaxari; quod & Tuldenus notavit loco supra citato; concludens, non esse generaliter verum, quod communiter asserunt Interpretes, relaxationem hanc non esse annuendam, ubi de crimine capitali agitur. Nam ,, si (ait) cui naturæ & anteactæ vitæ probitas suffragatur, quanto attrocius intentatur crimen, tanto id ab illo & a verisimilitudine magis abhorret. Ergo si spectatæ probitatis vir accusatur; non quia crimen capitale est, ideo is statim carceri mancipandus; sed si gravibus ejus indiciis non urgetur, committendus plerumque est fidejussoribus ".

XIV. Monet autem Julius Clarus loco citato *qu.* 64. quod subinde ,, possit judex reum consignare militibus, ut custodiant illum in loco aliquo tuto extra carceres; vel fidejussoribus, qui promittant, eum in loco aliquo tenere, vel statuere palatium, vel civitatem pro carcere sub fidejussione, quando qualitas personæ hoc requirit, & judex credit pro certo illum non fore culpabilem ".

XV. Qua forma concipi debeat fidejussio, & quæ dicenda sit sufficiens, ibidem exponit Clarus; una notans, quod de jure & consuetudine interdum relaxandi sint Rei sub cautione *juratoria*, cum fidejussorem reperire nequeunt; quod & citatus *articulus* 53. Edicti criminalis anni 1570. manifeste supponit. Hanc consuetudinem laudat Clarus: ,, ne Rei (ait) qui alias essent relaxandi, ubi fidejussorem invenirent, in carceribus marcescant ".

XVI. Dicit ibidem Clarus *num.* 15. communiter receptum esse, ,, eo ipso quod Reus cum juramento affirmet, quod non putat invenire posse fidejussorem, satis censeatur probasse difficultatem præstandi fidejussorem ".

,, In Practica tamen (ait ibidem) apud nos servatur, quod judex ex officio summarie & sine scriptis cum interventu Fisci se informat de facultatibus ipsius Rei aliter, quam per ejus juramentum, & deinde fit ordinatio, quod relaxetur cum juratoria cautione, cum participatione & interventu Fisci, & subscribitur a Fiscali, & judex est postea tutus in Syndicatu ".

XVII. Cum jure Romano carceres non ad pœnam, sed ad custodiam sint constituti, severe legibus vetitum est, captivos male tractari, quemadmodum late exponitur in *L. fin. Cod. De Custodia reorum*; neque ipsis captivis per corruptos carcerum custodes humanitas negetur, ut noxius cito puniatur, & innocens absolvatur: quin & ipse custos carceris ,, intra trigesimum diem semper ingerat numerum personarum, varietatem delictorum, clausorum ordines, ætatemque vinctorum. Quod si hæc prætermiserit, officium quidem viginti libras auri ærario nostro jubemus inferre: Judicem vero desidem ac resupina cervice tantum titulum gerentem, extorrem impetrata fortuna, decem auri libras mulctandum esse censemus ".

XVIII. Recte notavit Zypæus in Notitia juris Belgici, *tit. De Custodia reorum*, *num.* 1. quod ,, usus hoc non præcise servet, non (ait) aliqua vernacula lege obstante, sed *negligentia* ".

Et sane si Principum nostrorum Edicta attendamus, reperiemus, non minorem his, quam Romanis de captivis curam fuisse.

XIX. In primis in citato Edicto de anno 1571. mandant *art.* 38. etiam Regiis Consiliis, ut non ultra annum captivos suos detineant, nec reorum causas ultra illud tempus protrahant, & in casum non determinationis, ipsi Principi indicare teneantur rationes retardationis. Quin & Edicto perpetuo anni 1611. *art.* 40. edicitur, ut non ultra *sex menses*, postquam ipse processus fuerit instructus, sententia differatur.

XX. Et *art.* 34. mandatur omnibus inferioribus judicibus, catalogum omnium captivorum quater quotannis, nimirum *Quatuor temporibus*, ad Superiores transmittere; ut hi examinent, num nihil negligentiæ in terminandis his causis ex parte judicum aut Officiariorum interveniat. Plura eumdem in finem decernuntur ibidem, *art.* 35. 36. & 37.

XXI. Præterea *art.* 39. mandatur, ut Officiarii personaliter, aut in eorum a civitate absentia ipsorum locum tenentes, ut minus singulis mensibus semel visitabunt carceres, præsentibus duobus e judicibus, & Graphiario criminali, ipsosque captivos singulatim alloquentur, eos interrogantes super iis, quæ videbuntur convenire ad causarum expeditionem.

XXII. Insuper attendent, num carceres sint tales, ut captivi secure & tuto ibidem custodiantur: an captivis necessaria subministrentur in victu & potu, ac straminibus juxta Ordinationes Regias; ipsique carceres non sint infecti, vel fœteant, aliaque similia: *Quandoquidem* (ait Edictum) *carceres sint ad custodiam, & non ad vindictam*.

Idipsum circa visitationem carcerum qui subsunt Consilio Brabantiæ, fieri vult per Procuratorem generalem vel ejus Substitutum, ipsique quater in anno assistant duo Consiliarii a Superioribus designandi.

XXIII. Quæ hic statuta sunt circa subministrationem necessariorum ad victum & potum captivorum, necnon expurgationem & munditiem carcerum, repetuntur in Edicto ejusdem anni 1570. quod speciatim concernit ipsos custodes carcerum, ubi latius declaratur & decernitur, quæ ab his observanda, & qui ad hoc officium assumendi sint. Habetur hoc Edictum *part.* 2. Edict. Brabantiæ, *lib.* 2. *tit.* 3. *cap.* 1.

XXIV. Plura quoque consona dicto Edicto de officio custodis carcerum habentur in Ordinationibus Curiarum Eccles. *tit.* 10. atque inter cætera *art.* [illegible] quod ,, erit diligens in custodiendis captivis, ac non solum de sua diligentia, sed & uxoris, & omnium, qui de sua familia sunt, tamquam propria respondebit; nec juramentum solum, sed & cautionem ea de causa præstare tenebitur ".

XXV. Deinde *art.* 2. additur: ,, Cum ejus, aut suorum negligentia aliquem e carceribus fugere contigerit, ad omnia, quibus tempore fugæ captivus obligatus erat, tam ratione delicti, quam expensarum, obligabitur; nisi subtilem fracturam probare possit, aliamve causam adferre, quæ secundum juris depositionem eumdem excuset ".

XXVI. Præcipitur quoque *art.* 7. quod commessationes ,, captivorum, lusus chartarum, aut similes, nullo modo admittet, sed bene eorum loco libros pios subministrabit ". Hoc ipsum præcipit citatum Edictum; una vetans in carceribus sive custodiis exerceri popinas, *cabaretten*, aliasque inhonestas conversationes tenere.

XXVII. Quanta ab inhumanis custodibus miseri captivi patiantur, singulatim enarrat Damhouderus in Praxi Rerum crim. *cap.* 17. optatque, ,, ut judices in assumendis custodibus seu Commentariensibus, vigilantes sint & prudentes, ne quibusvis citra delectum hoc officium committant; quin potius eligant viros bonos, cordatos, humanos, mites, misericordes, benignos, affabiles, pios, bonæ conscientiæ, timentes Deum, qui suis captivis diligenter necessaria subministrent, eos subinde consolentur, & ut pii patres-familias, in quibusvis necessitatibus juvamen, & solatium præbeant afflictis. Nihil piaculi, nihil spurcitiæ, nihil exactionis, nihil imposturæ, nihil fraudis, nihil criminis, nihil denique maleficii, aut per se, aut per alios, in suos carceres irrepere sinant ".

XXVIII. Quia inter opera misericordiæ non minimum est, captivos visitare, eorumque miserias sublevare, jam pridem sanctissimi Episcopi & Pastores sui muneris existimarunt, carceres adire, & captivorum curam agere.

XXIX. Hanc Episcoporum operam in captivos probantes Imperatores, voluerunt carceres semper ipsis patere.

Extat in appendice Codicis Theodosiani lex Honorii Imperatoris in hæc verba. ,, Eam quoque Sacerdoti concedimus facultatem, ut carceris ope miserationis aulas introeat, medicetur ægros, alat pauperes, consoletur insontes, & cum singulorum causas cognoverit, interventiones suas apud judicem competentem suo jure moderetur ".

XXX. Et Justinianus Imperator in *L.* 22. *Cod. De Episcopali audientia*, sollicitudinem Episcoporum erga captivos excitare volens, jubet: ,, Deo amabiles locorum Episcopos per unam cujusque hebdomadæ diem, id est feria quarta, aut sexta, quæ & parasceve appellatur, eos qui in custodia habentur, visitare, & diligenter inquirere causam, ob quam detinentur.

XXXI. Insuper, ,, licentia data Deo charissimis pro tempore Episcopis, si quam negligentiam admissam cognoverint ab Illustrissimis & Magnificentissimis atque Clarissimis pro tempore Magistratibus, vel iis, qui illis parent officiis, talem ipsorum negligentiam indicandi, ut conveniens adversus negligentes animi nostri motus exsurgat ".

XXXII. Sanctus Carolus, quem Pastoralis sollicitudo gloriosum reddidit, nihil omittere volens, quod ad paternam boni Pastoris curam spectaret, illustre omnibus Pastoribus benignitatis, & piæ sollicitudinis erga miseros incarceratos exemplum præbuit.

XXXIII. In primis in Concilio suo Mediolan. I. *parte* 2. *tit. De carceris custodibus*, statuit, ut Episcopi ,, curent etiam per certos homines, ab eis deligendos, semel in hebdomada visitandos eos, qui in carcere tenentur: qui si illos indignius, & acerbius tractari compererint, referant ad Episcopum, qui pro sua prudentia ac pietate, ne quid iniquius fiat, omnino provideat ".

XXXIV. Ultra hos carcerum præfectos, voluit, ut esset præterea Protector carceratorum unus ex Canonicis ordinariis Ecclesiæ Metropolitanæ, quem Archiepiscopus libero arbitrio suo deligat singulis bienniis.

Hujus officium esse declarat, ,, speculari & invigilare super Advocato & Protectore pauperum, & Præfecto spirituali carcerum, ac rursus collaterali, ac satellitibus, & carcerum custodibus, ne munerí suo ulla in re desint, aut quid aliud committant in damnum carceratorum ".

,, Sollicite propterea investiget de cura spirituali carceratorum, & rursus de corporali, deque illorum causarum expeditione, & quomodo cum illis agatur ab his singulis ad quos spectat ".

Visitet pluries, & saltem bis in hebdomada singulos ,, carceratos, etiam qui in carceribus secretis sunt, habito consensu Vicarii criminalis, seu cum ejus interventu, vel Promotoris Fisci, alteriusve, quem Vicarius criminalis maluerit, si id expedire judicaverit ".

,, Sæpius etiam in hebdomada convocet Præfectum spiritualem carcerum; cum eoque tractet ea omnia, quæ ad morum correctionem, corporisque carceratorum necessitates, & egestates pertinent; ac prompto animo audiat, etiam ea, quæ in dies ab ipso referuntur, & quæ provisione indigere cognoverit, omni sollicitudine, ut opus erit, provideat, procuretve ".

,, Si

„ Si carceratos ipsos universos vel singulos , morum discipli„ na , correctione , monitioneve indigere invenerit , opportune „ admoneat , & corripiat ; si alios muneri suo deesse singulos „ sui officii moneat , excitetque ; tum Vicarium causarum cri„ minalium , generalem etiam , & Archiepiscopum , ut opus fue„ rit , adeat “.

XXXV. Non contentus si per alios Episcopus carceratorum curam agat , decernit in suo Concilio Mediolanensi III. *tit. De iis , quæ ad Episcopale forum pertinent* , ut „ Episcopus non so„ lum per certos homines , ut primum a nobis constitutum est , „ sed etiam ipse aliquando in anno carcerem visitet ; in eoque „ inclusos paterna charitate consoletur , pieque in Domino ad„ hortetur “.

„ Videat item , ut eis ad corporis sustentationem , & ad ju„ stum patrocinium non desit quidquam ; tum in primis non libri „ spiritualis lectio , non crebræ religiosorum hominum cohorta„ tiones , tum ne denique aliquid ad animæ salutem “.

XXXVI. Concilium Toletanum anno 1565. *Act.* 2. *Decreto* 13, dicit : „ Episcopi saltem quolibet mense carceres , quos ad Reo„ rum custodiam opportunos habere debent , ipsosque Reos illic „ detentos per seipsos , si præsentes in eodem loco sint , visitare „ teneantur “.

XXXVII. Quam optanda sit hodie hæc Episcoporum , & Pastorum in visitandis carceribus , & Reis illic detentis cura , nemo non fatebitur , qui attenderit , quam misera & diuturna soleat esse incarceratorum conditio , in tantum subsidio temporali destitutorum , ut antequam nocentes declarentur , morte durius supplicium sustinere cogantur . Cui accedit privatio pene omnis spiritualis solatii , quod tamen miseris illis in eo statu constitutis summe necessarium est ; ut vel maxime hic sua erga hos miseros , & desolatos teneantur Pastores misericordiæ & pietatis viscera aperire . Si omnibus exprobraturus sit Christus , Matth. cap. 25. vers. 43. *In carcere eram , & non visitastis me* , expendant Pastores , quam horribile eis futurum sit , si oves suas in carcere constitutas non visitaverint.

XXXVIII. Si visis informationibus , & attentis qualitate delicti & personæ , aliisque circumstantiis , videatur non esse decernenda apprehensio personæ , tunc locus erit citationi ipsius accusati , vel inquisiti .

XXXIX. Citatio autem hæc duplex est , personalis & simplex . Personalis dicitur , eo quod citatus *personaliter* coram Judice comparere teneatur ; estque hæc citatio affinis ipsi citationi reali seu apprehensioni , ac propterea , qui eo modo citatus est ad respondendum , quod nostrates vocant *daechsel personeel* , dicitur citatus ut respondeat *pede ligato* , hoc est , uti *captivus* , quemadmodum notat Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 34. quare & hujusmodi citatio ipsum citatum infamare supra notavimus .

XL. Hinc in Edicto perpetuo de anno 1611. eadem moderatio præcipitur in decernenda citatione hac *personali* , quæ servanda est in Decreto apprehensionis : interdiciturque *art.* 39. Officiariis procedere ad capturam personæ , aut citationem ipsius *personalem* , nisi in tribus casibus : scilicet , si reperiatur in flagranti delicto ; si Judices decreverint , visis præviis informationibus , Reum esse apprehendendum , vel citandum *personaliter* ; vel in casum accusationis , & ad instantiam Partis *formalis* , in locis in quibus hæc est in usu . Verba articuli sunt : *Soo verbiedem vvy aen alle de voorseyde Officieren te procedere tot apprehensie vande persoonen hebbende fixe vvooninghe , noch de selve te daghen om te compareren in persoone , ten zy om eene vande drye naest-volghende sacken ; te vveten dat hy bevonden zy in't teghenvvoordigh misdaet ; dat de Rechteren ghedecerneert hebben dat hy ghevanghen vvorde , oft comme compareren en persoone op de informatien preparatoire by hen ghesien ; oft vvel by accusatie , ende ter instantie van Partye formele ter plaetsen daer die vvord ghebruyckt* . Id est : Prohibemus prædictis quibuscumque Ministris , ne personam ullam fixum habentem domicilium apprehendere moliantur, neque unam ex tribus causis infra positis : videlicet , si quispiam deprehensus fuerit in flagranti delicto , si Judices decreverint incarcerandum aut eum personaliter mandaverint comparere ; expensis per eos præviis inquisitionibus : aut demum ratione accusationis , & instante parte formali , iis in locis in quibus id obtinet.

XLI. Citatus *personaliter* debet comparere in persona , nec admittitur Procurator . Si tamen *infirmus* sit , aut alio legitimo impedimento detineatur , potest mittere *excusatorem* , quem Galli vocant *exoniatorem* ; de quo agit Rebuffus in suo Tractatu *De Excusationibus sive Exoniis* ; ubi *num.* 18. dicit , quod „ Curiæ „ Franciæ admittant excusationem in criminalibus , quando *per* „ *se* debet quis comparere , & non per Procuratorem : tunc si „ citatus ille morbo sontico detineatur , poterit excusatorem „ mittete ad eum excusandum ; non autem reciperetur , si cau„ sas innocentiæ allegaret “ : & ita servant etiam supremæ Curiæ Franciæ . Late ibidem examinat , quæ sint dicenda legitima impedimenta , ob quæ mitti possit excusator , monetque *num.* 60. quod „ hodie illa exonia seu excusatio tantum in Francia reci„ piatur in criminalibus , quando Reus debet comparere *perso*„ *naliter* , & sic vidi (ait) in forensi Judicio servari : in Civili„ bus vero Procuratorem mittere debet “.

XLII. Hæc & Praxi Belgicæ conformia esse testatur Damhouderus loco citato *cap.* 25. cujus hic est titulus : *De exoniando in materia criminum* . Item Gerardus a Vvasenaer in Praxi judiciaria *cap.* 27. *nu.* 4. dicitque moribus nostris quandoque per libellum supplicem a Curia impetrari , ut litteræ citationis ad *personaliter* comparendum mutentur in simplicem citationem ad tollendam infamiæ notam , si delicti levitas id permittat .

XLIII. De hac citatione agitur in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 454. & sequentibus , mandaturque *art.* 457. ut captivi vel citati *personaliter* ex Decreto Curiæ non relaxentur , priusquam ipsi responderint , & Fiscales Regii aut alii Officiales suas ceperint conclusiones , & ordinatum fuerit , qua forma in materia proposita procedetur .

XLIV. Etiam in Curiis ecclesiasticis citationi *personali* in criminalibus locus est , si eam decernendam Judex judicaverit : immo Ordinationes Curiarum Eccles. Provinciæ Mechl. *tit.* 11. *art.* 14. dicunt , quod „ citatus in causis officii ; deflorationis , oppositio„ nis bannorum , vel alimentationis prolium , tenebitur in *per*„ *sona* prima vice comparere ; alioquin contumax erit , nec po„ terit Advocatum , vel Procuratorem adhibere , nisi ad ar„ ticulus , illorumque circumstantias *personaliter* responderit „ (a) “.

CAPUT III.

De Examine Rei , & de Tortura.

1 *Promotor juxta Ordinationes Curiarum Eccles. debet* intra triduum *exhibere libellum contra incarceratum* .
2 *Similiter Fiscales , & Officiales Regii infra* triduum *exhibere debent sua* interrogatoria ,
3 *Interrogatoria hæc sunt articuli informationis præviæ ; super quibus Reus est examinandus.*
4 *Reus a Judice vel Commissario indilate examinandus , & quid in hoc examine attendendum?*
5 *Reus sine mora ad interrogata respondere tenetur .*
6 *Et quidem ante datas defensiones , aut copiam interrogatoriorum .*
7 *Responsiones Rei in scriptis exceptæ communicandæ Promotori aut Fiscalibus , qui iis visis conclusionem capiant .*
8 *Quod circa conclusionem capiendam statuat Edictum perpetuum anni* 1611.
9 *Si videatur confessio Rei sufficiens , petitur jus dici : sin minus , petitur , ut testes recolligantur , aut si opus sit , confrontentur .*
10 *Quare & quomodo testes auditi in informatum debeant recolligi sive examinari ?*
11 *Quid* confrontatio, *& quando adhibenda?*
12 *Testes priusquam confrontentur , debent esse recollecti .*
13 *Datur Reo facultas reprobandi testes ante confrontationem , sed non post .*
14 *Reus non relaxandus ante factam responsionem .*
15 *Processus criminalis non semper eodem modo instruitur .*
16 *Si Reus ex sua confessione , & informatione parum gravetur , processus instituitur modo servari solito in civilibus .*
17 *Alias extraordinarie Reo in carcere constituto.*
18 *Reo semper dandæ suæ defensiones , & dilationes sufficientes ad eas faciendas .*
19 *Quomodo nominandi , & examinandi testes , quos Reus ad probandam innocentiam , aut reprobandos testes contra se productos producere vult.*
20 *De Jure Decretalium nomina testium , & eorum depositiones Reo communicanda .*
21 *Non tamen communicanda , priusquam sint recollecti seu reexaminati .*
22 *Ob periculum imminens testibus , ex Ordinationibus Curiarum eccles. depositiones non sunt publicandæ .*
23 *Quomodo huic periculo aliqui occurrere velint ?*
24 *In processu criminali examinando magna discussione opus est .*
25 *Ubi de pœna corporali agitur , requiruntur probationes claræ , & indubitatæ .*
26 *An ex indiciis & conjecturis concludi possit , & locus sit juramento suppletivo ?*
27 *An spontanea confessio Rei ad condemnationem sufficiat .*
28 *Hodie , dum plena probatio non habetur , solet nonnumquam Reus applicari* torturæ , *seu* quæstioni .
29 *Aliqui hanc torquendi praxim improbant ; quorum primum argumentum proponitur .*
30 *Secundum argumentum contra praxim torturæ .*
31 *Tertium argumentum .*
32 *Convenit inter Doctores ; Reum torquendum non esse , dum alio modo veritas haberi possit .*
33 *Idipsum expressum in Edicto Philippi II.*
34 *Injustum apparet , Reum non convictum de crimine puniri per tormenta torturæ ,*
35 *Confessio Rei facta in tortura exiguam , aut nullam fidem meretur .*
36 *Ex hodierna praxi confessio facta in tortura debet renovari a Reo extra torturam .*
37 *Sed nec hæc renovatio magna addit fidem , & quare?*
38 *Plura argumenta contra usum torturæ , præsertim in examinandis maleficis remissive .*
39 *Certum est , torturam cum magna moderatione & circumspectione adhibendam .*
40 *Tortura non imponenda , nisi ob crimen admodum grave .*
41 *Requiruntur indicia gravia , & conformia tali medio de crimine commisso contra Reum ,*
42 *Videtur requiri tanta probatio , ut sola confessio deesse videatur .*

43 *Non*

(a) In novis Cleri Gallicani Collectaneis tom. 7. col. 812. &c. & quæritur , an in citationibus personalibus Officialis teneatur accusationum capita exprimere.

43 *Non sufficit testimonium unius, quantumvis magnæ auctoritatis & fidei.*
44 *Plures personæ exemptæ a tortura, ac nominatim mulieres prægnantes.*
45 *Si dubium sit, an mulier sit prægnans, a tortura abstinendum.*
46 *Tortura adhibenda præsente Judice, ipsiusque arbitrio.*
47 *Hodie adhiberi solet, ut habeatur Rei confessio, & quare?*
48 *Quare in Curiis Ecclesiasticis Rei non torqueantur?*

I. IN Ordinationibus Curiarum Ecclesiasticarum Pronvinciæ Mechliniensis *tit. 11. cap. 55.* statuitur: „ Si Promotor per „ incarcerationem inceperit, statim vel ad minimum *infra triduum*, libellum exhibebit super excessibus & delictis Rei, qui tra„ detur Judici, aut ejus Commissariis a judice nominandis ".

II. Similiter Ordinationum Curiæ Brabantiæ *art. 454.* statuitur, ut si quis ex Decreto Curiæ captus fuerit, aut *personaliter* citatus, Fiscales Regii, aliique Officiales tenebuntur intra *triduum* exhibere interrogatoria, sive gravamina, concepta super delictis, & malefactis prædictorum captivorum, tradenda Commissario a Curia ad examen captivorum, vel citatorum deputato.

III. Hæc interrogatoria non faciunt libellum; sed potius sunt ea, quæ per informationem præviam Fiscus seu Procurator Regius ad onus captivi, sive capti accepit. Unde Damhouderus in *Praxi Rerum crim. cap. 30. num. 1.* ait: „ In crimine *crimina„ liter* intentato per Fiscum ex officio (potissimum malefico „ capto) nullam Fiscus petitionem sive libellum format: sed „ Curiæ illico præviam informationem communicat; cupiens, „ ut maleficus Reus super ejusdem informationis articulis, ligato „ pede, examinetur ".

IV. His interrogatoriis Judici sive Commissariis exhibitis, tunc juxta citatum articulum Ordinationum Curiarum ecclesiasticarum, „ Judex, vel Commissarii in præsentia ipsius Promotoris, „ vel etiam Advocati Fiscalis (si adesse velit) secundum præ„ dictum libellum Reum examinabunt, diligenterque animadver„ tent, si Reus constans sit, an vacillet, & desuper judicium „ suum separatim annotabunt, & Judici exhibebunt ".

Hæc desumpta apparent ex citato articulo Ordinationum Curiæ Brabantiæ.

V. Et quidem in criminalibus Reus in carcere constitutus, vel personaliter citatus, & comparens, debet sine mora ad interrogata respondere; neque datur ei dilatio ad deliberandum: idque observari generaliter in praxi testatur Julius Clarus in *Practica Criminali, quæst. 45. num. 7.*

VI. Insuper ibidem *num. 8.* testatur, quod de consuetudine Reus interrogetur, & examinetur ante datas defensiones, & copiam indiciorum, sive informationum; allegatque ibidem plures Practicos, qui asserunt, ita quotidie practicari, ac esse receptum stylum, usum & consuetudinem.

VII. Post hæc decernitur in citatis Ordinationibus Curiarum Eccles. „ Responsiones Rei in scriptis redactæ Promotori traden„ tur, qui communicato consilio cum Advocato Fiscali, de„ mum concludet contra Reum pertinenter, & offeret Promo„ tor probare, deinde captivus capiet terminum ad se justifican„ dum; qui si aliquas justificationes, factaque contraria exhibue„ rit, scripto poterit Promotor replicare, & procedetur ulte„ rius, prout superius statutum est; salvo, quod in his causis „ incarceratorum de triduo ad triduum procedetur ".

Similiter in dictis Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art. 455.* mandatur, ut responsiones Rei in scriptis redactæ communicabuntur Fiscalibus, aliisque Officialibus, ut iis visis capiant conclusionem pro exigentia materiæ, & prout ipsis expedire videbitur.

VIII. Et ne Officiarii cavillos patiantur, super formalitate conclusionis, sufficerit illos ex informationibus, confessionibus, & probationibus delictum proponere, ut puniatur delinquens pro ratione Juris Edictorum, seu alia pœna, quæ justa, & æqua videbitur: ita cautum Edicto perpetuo Alberti & Isabellæ anni 1611. *art. 41.*

IX. Deinde 456. statuitur, quod si confessionem Rei reperiant sufficientem, petent jus super ea dici: sin minus, ordinabitur, ut testes recolligantur, & si opus sit, confrontentur; idque una dunaxat dilatione ex moderatione Curiæ. Verba articuli sunt; *Ende indien sy de confessien sufficient bevinden, sullen recht nemen, ende begeren op de selfde; ende ingevalle neen, soo sal men ordineerent, dat de getuyghen gerecolleert vvorden, ende soo verrebet noodt zy, geconfronteert: ende om dat te doen en sal maer dilay beghev en vvorden ter discretie ende moderatie van den Hove.* Id est: Quod si confessionem reperiant sufficientem, jus desuper pronuntiari requirent: sin minus, statuetur, ut testes iterato interrogentur, & si opus, cum reo componantur; quod ut fiat prorogatio non concedetur, nisi pro prudentia & moderatione Curiæ.

X. De recollectione seu reexamine testium in criminalibus agit Julius Clarus citata *quæst. 45.* dicitque; quod si „ Reus delictum „ neget, debeant testes, qui informatione prævia auditi fue„ runt, rursus examinari, citato Reo ad videndum eos jura„ re. Et valde erraret Judex (ait) qui omissa tali repeti„ tione testium procederet ad torturam, vel condemnationem: nam testes recepti ante litis contestationem nullam fidem faciunt contra Reum, cum sint examinati ipso non citato. Et adverte, quia hæc repetitio fieri debet cum omnibus illis qualitatibus, quæ requirerentur: ubi isti testes repetendi numquam fuissent examinati „.

XI. Interdum, quando testis aliquid deponit directe contrarium ei, quod dixit Reus, vel ipse testis deponit de visu, tunc testis jubetur suam depositionem renovare in præsentia, & *conspectu* ipsius Rei: atque hæc renovatio depositionis vocari solet *confrontatio*, quasi facta *fronte ad frontem*, uti notat Damhouderus in *Praxi Rerum crim. cap. 47. num. 2.* additque *num.* 3 quod „ similem quoque confrontationem Judex exerceat, quo„ ties duo testes in materia criminali disconveniunt, ita ut alter „ suspectum accuset, alter excuset, maxime si aliter veritas con„ stare nequeat „. Vide etiam Julium Clarum loco citato, *qu.* 45. *num.* 14.

XII. Juxta Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art. 461.* testes *confrontandi* debent esse recollecti sive reauditi, & tum demum super iis, in quibus contra accusatum persistunt, *confrontari*; quod & non obscure supponit *art. 56. tit. 11.* Ordinationum Curiarum Eccles. Provinciæ Mechliniensis mox citandus.

XIII. Insuper *art. 460.* volunt dictæ Ordinationes Curiæ Brabantiæ, prævie ad confrontationem interrogari Reum, num testes contra se productos reprobare velit; velitque habere dilationem ad absolvendam reprobationem, ut in confrontatione hujus reprobationis possit haberi ratio; si autem Reus dicat se nolle reprobare, ad ea post factam confrontationem non admittetur. Verba articuli sunt: *Ar eermen procederen sal totter voornoemde confrontatien; sool salmen vraghen den gheaccuseerden, oft hy de ghetuyghen, die tegen hem geproduceert gevveest hebben, vvilt reprocheren oft vvederleggben, ende hebben dilay om van syne reprochen te moghen dienen, om in de confrontatie daer op te nemen alsulcke consideratie als 't behooren sal, ende indien de geaccuseerde seeght niet te vvillen reprecheren de ghetuyghen, soo en sal hem daer naer niet toegelaten vvorden om 't selve te moghen doen.* Id est: Antequam procedatur ad prædictam testium cum reo commissionem, interrogabitur Accusatus, utrum testes contra se productos reprobare, aut rejicere desideret, prorogationemque cupiat, qua eorum refutationem instruat, ut in dicta ejus cum testibus commissione, istius, ut æquum fuerit, ratio habeatur. Si autem Accusatus dicat; se nolle testes reprobare, non erit ipsi deinceps licitum id facere.

XIV. Statuunt autem allegatæ Ordinationes Curiarum Eccles. cit. *art. 56.* „ Numquam reus incarceratus relaxari poterit ante „ responsionem super libello, & conclusione Promotoris, vel „ etiam (si Judex partibus auditis ita faciendum decreverit) an„ tequam testes super informatione præparatoria auditi, sub ju„ ramento repetiti, & cum eodem Reo confrontati fuerint; „ idque etiam præstita cautione, quam Judex secundum delicti „ & personarum qualitatem præstandam esse decreverit ".

Hæc omnino conformia sunt iis, quæ decreta sunt *art. 457.* 458. *&* 459. Ordinat. Curiæ Brabantiæ; uti & stylo Parlamenti Mechliniensis *tit.* De Processu criminali *art. 5. 6. & 7.*

XV. Processum criminalem non eodem semper modo instrui supponit cit. *art. 457.* Ordin. Curiæ Brabantiæ, vetans relaxationem citati *personaliter*, priusquam determinatum sit, *quo modo* in materia hac erit procedendum; quod & consonat stylo Parlamenti Mechlinensis dicto *art. 5.* cujus styli meminit Damhouderus in *Praxi Rerum crim. cap. 34. num. 1.*

XVI. Dicit autem Damhouderus, si Reus interrogatus *personaliter*, sive *pede ligato*, „ in respondendo nihil fateatur, nihilque „ affirmet sibi contrarium, causæve suæ damnosum, neque item „ admodum gravetur ipsa informatione prævia, recipitur tum ad „ processum ordinarium, in quo admittitur occupaturus per pro„ curatorem, & ut defensiones suas peragat scripto.

XVII. „ Verum si idem citatus (pergit Damhouderus) inter„ rogatus *pede ligato*, cœperit quippiam confiteri sibi damnosum „ ac onerosum; aut si inter respondendum quod variet, dubiisve „ sententiis fluctuet, & hæsitet, præbens hac, similive occasione „ sese suspectum, undeque evidentia indiciorum, aut suspicionum „ adversus ipsum nascantur argumenta: decernit tum Curia, „ eumdem citatum debere recipi in carceris custodiam, ut ibi „ processus ipsius agatur, & tractetur ".

XVIII. Quomodocumque processus criminalis agatur, dandæ sunt Reo suæ defensiones, & dilationes competentes, ut innocentiam suam probare queat; ita tamen, ut in causa incarceratorum Ordinationes Curiarum Eccles. *art. 55.* procedi velint de *triduo ad triduum*.

XIX. Et articulus 462. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, & *art. 10.* Parlamenti Mechlin. decernunt, ut si accusati allegent aliqua facta peremptoria in jure fundata ad ostendendam innocentiam, vel reprobandos testes, jubebuntur incontinenti nominare testes, quibus hæc facta credunt probanda. Qui testes sic designati examinabuntur per Commissarios Curiæ expensis Accusatorum, si ferendis expensis sint sufficientes, alias expensis Principis; uti præscribitur *art. 463.* Ordinat. Curiæ Brabantiæ, & *art. 11.* Parlamenti Mechliniensis.

XX. Ut autem Reo sua prosit defensio, danda sunt ei nomina testium, necnon dicta ipsorum publicanda ad effectum, ut possit seipsum defendere, & suas exceptiones proponere adversus eorum dicta, & personas, quemadmodum expressum est in Decreto Concilii Lateranensis sub Innocentio III. in *Cap. 24. X De Accusat.* ubi in terminis decernitur, Inquisito „ exponenda esse „ illa capitula, de quibus fuerit inquirendum, ut facultatem „ habeat defendendi seipsum, & non solum dicta, sed etiam „ nomina ipsa testium sunt ei (ut quid & a quo sit dictum ap„ pareat) publicanda, necnon exceptiones, & replicationes „ legitimæ admittendæ: ne per suppressionem nominum infaman„ di, per exceptionum vero exclusionem, deponendi falsum au„ dacia præbeatur ".

XXI. Copia tamen processus, sive dictorum non datur, nisi testes auditi in processu informationis fuerint recollecti, sive ipso Reo citato rursus legitime reexaminati, ut notat Julius Clarus *quæst. 49. num. 8.* aitque ita practicari.

XXII. Verum quia ob potentiam accusati, aut consanguineorum, vel amicorum ejus subinde timendum est, periculum grave imminere testibus, si eorum nomina & depositiones publicentur, per Ordinationes Curiarum Eccles. *tit. 12. art. 49.* decretum, ut „ in criminalibus Judex depositiones testium non publicet, „ sed solum nomina eorum communicabuntur Parti ".

XXIII. Eamdem ob causam, referente Julio Claro citata *qu.* 49. *num.* 3. ,, inolevit practica, quod dentur nomina testium confusa, & separata a dictis testium ob potentiam Reorum, ne possint scire quid ab eorum unoquoque dictum fuerit ". Sed quam facile in notitiam hanc venire queat Accusatus, aut ejus familiares, nemo non intelligit, qui advertat, quam proclives sunt futuri testes ad revelandas suas depositiones, quæ Accusato potenti contrariæ non erunt; e quo tunc haud difficile erit concludere, qui graviores contra Accusatores depositiones dederint. Quamvis forma Jure communi præscripta æquior appareat; utpote ampliorem dans facultatem Reo se defendendi.

XXIV. Processu plene instructo, Judicis est processum diligenter examinare, & discutere, num probationes contra Reum sint sufficientes ad condemnationem; cumque in causis criminalibus majus præjudicium, & periculum soleat versari, quam in civilibus, etiam omnia hic accuratius perpendenda sunt.

XXV. Et quidem in causis criminalibus, præsertim si agatur de crimine atroci, & capitali, vel quod pœna corporali plectendum est, requiri non tantum plenam probationem, sed indubitatam, & *luce* meridiana clariorem, communiter tradunt Doctores & Pragmatici argumento *L. fin. Cod. De Probationibus.*

XXVI. Hinc plures contendunt, ex indiciis, & præsumptionibus ad condemnationem in criminalibus, ubi de pœna corporali infligenda agitur, procedi non oportere; uti videre licet apud Damhouderum in *Praxi Rerum crim. cap.* 54. & Julium Clarum in *Practica criminali, qu.* 21. 22. & 66. *Et qu.* 63. ostendit, in similibus causis criminalibus non deferri juramentum suppletivum; tametsi etiam cum semiplena probatione concurreret probitas Partis seu Accusatoris.

XXVII. Ulterius, si agatur de crimine capitali, Judex nequidem ad condemnationem procedere potest ex *spontanea*, & *ultronea* Rei confessione; ,, sed practica est, (ait Julius Clarus *qu.* 65.) quod quando Reus est *sponte* confessus, Judes mittat eum in carcerem, & apud acta præfigat ei terminum ad allegandum quidquid vult, ne condemnetur, & ad omnes suas defensiones faciendas: quo elapso, si nihil probet, potest postea condemnari. Et hanc practicam servat totus mundus, ut dicit Salicetus in *L.* 2. *Cod. De Custod. Reorum* ". Hactenus Clarus, qui addit, quod practica generalis observet, ut etiam confesso detur terminus defensionis, licet dilationem ipse non petierit. Vide Antonium Fabrum in Codice *lib.* 9. *tit.* 21. *Definit.* 8. ubi ostendit confessioni subinde deferendum esse.

XXVIII. Si Judex videat, probationes non esse omnino convincentes & claras, non poterit Reum condemnare, præsertim ad pœnam capitalem, vel corporalem; sed si habeatur semiplena, aut etiam plusquam semiplena probatio, tum hodie nonnumquam in judiciis sæcularibus Reus applicatur torturæ sive quæstioni: ut vi tormentorum a Reo confessio criminis extorqueatur.

XXIX. Quidam hanc praxim Christiano judici licitam esse negant; eo quod iniquum, & a ratione omnino alienum appareat, probationes a Reo ipso petere, eumque tormentis afficere, antequam probatus sit nocens, ut seipsum nocentem esse fateatur.

Unde hic recte jam pridem dixit S. Augustinus *lib.* 19. *De Civitate Dei cap.* 6. ,, Cum quæritur, utrum sit nocens, cruciatur, & innocens luit pro incerto scelere certissimas pœnas, non quia illud commisisse detegitur, sed quia non commisisse nescitur, ac per hoc ignorantia judicis plerumque est calamitas innocentis ".

XXX. Fatendum quoque est, hanc probationem omnino ancipitem esse, nec certæ fidei: quia aliis patientia facile mendacium facit, aliis infirmitas necessarium; ut recte expressit Ulpianus in *L.* 1. §. 23. *ff. De quæstionibus*, dicens: ,, Quæstioni fidem non semper, nec tamen numquam habendam, Constitutionibus declaratur: etenim res est fragilis, & periculosa, & quæ veritatem fallat. Nam plerique patientia, sive duritia tormentorum ita tormenta contemnunt, ut exprimi eis veritas nullo modo possit; alii tanta sunt impatientia, ut in quovis mentiri quam pati tormenta velint. Ita fit, ut etiam vario modo fateantur; ut non tantum se, verum etiam alios comminentur ".

XXXI. Ulterius dicunt dicti Auctores: Vel Reus de crimine ipso est *plene* convictus, vel non. Si sit convictus, crimenque plene probatum, Reus tormentis subjiciendus non est, ut confessio ab ipso extorqueatur: cum ad condemnationem *confessio* necessaria non sit, ubi aliunde de veritate commissi criminis sufficienter constat; uti expresse cavetur in *L.* 9. *ff. De Quæstionibus*, ubi dicitur rescriptum esse ab Imperatore, nec de *servis* quæstionem habendam, nisi dum aliter veritas haberi non potest. Quod repetitur in *L.* 12. *Cod. eod.*

XXXII. Unde teste Julio Claro in *Pract. crimin. quæst.* 64. *num.* 5. concludunt *omnes* Doctores, Reum torqueri non posse, si aliter constet de delicto. Dicitque Damhouderus in *Praxi crim. cap.* 35. *num.* 3. quod ,, Judex ad quæstionem seu torturam prosilire non debeat, si aliqua alia via leviori, vel veriori possit objecti criminis veritas inveniri ac haberi quantumcumque etiam adsint vel verisimilia indicia ". Testaturque, communem esse Doctorum opinionem " quod probato delicto, Judex nequeat Reum quæstioni tradere ".

XXXIII. Idipsum cautum est Edicto criminali Philippi II. Regis Catholici de 9. Julii 1570. *art.* 42. ubi vetatur applicatio ad torturam, dum habetur probatio criminis certa & indubitata; abrogatis contrariis quibuscumque consuetudinibus, statutis, aut observantiis, quæ potius abusus sunt, *Daer die preuve seker en ontvvyffelachtigh is, verbieden vvy de pynbanck t' appliceren; abolerende oock inden selven gevalle, alle costuyme, statuyten oft observantien ter contrarien, die eer abuysen syn dan anderssins.* Id est: Cum probatio certa & indubitata fuerit, inhibemus, ne inflicta in Reos tormentis quæstio adhibeatur; abrogantes etiam in hoc casu quamlibet consuetudinem, statutum, aut usum contrarium, quæ potius tamquam abusus reputanda sunt.

XXXIV. Si vero de delicto *non plene* constet, sed tantum semiplena, aut saltem non plena probatio habeatur, æquitati & rationi naturali omnino contrarium apparet, hujusmodi non convictum, & quem esse nocentem nondum probatum est, condemnare non ad pœnam duntaxat pecuniariam, sed corporalem, ipsa subinde morte duriorem; uti est supplicium torturæ, quale hodie haberi consuevit, & describit Damhouderus *cap.* 36.

XXXV. Denique dicunt hi Auctores, per confessionem Rei in tormentis factam, Judicem æque incertum esse de innocentia, vel nocentia Accusati, atque ante elicitam hujusmodi confessionem: quandoquidem, ut ante notatum est, admodum fragilis ac dubia sit tormentis hujusmodi extorta confessio.

XXXVI. Confessionis istius fragilitatem nemo negare potest; ideoque uno consensu tradunt Criminalistæ, & praxeos hujus patroni, confessionem tormentis extortam fidem exiguam, aut nullam mereri, nisi eam Reus extra torturam renovaverit, & confirmaverit; quemadmodum citato Edicto criminali Philippi II. *art.* 4. præcipitur, ut qui in tortura confessus fuerit crimen, rursus intra unum diem sequentem interrogabitur extra torturam & locum torturæ, ut videatur, an in confessione facta persistat.

XXXVII. Verum nec hæc approbatio, praxi hodierna spectata, fidem magnam facere potest. Si enim confessionem in tortura factam retractet, solet rursus torturæ applicari, quod & Edictum arbitrio Judicis committit. Hanc reapplicationem ut evadat Reus, quidni facile confessionem licet falsam confirmet; præsertim cum ei tormentorum & pœnarum recens sit memoria, & vivax adhuc sensus? Accedit, quod hæc repetitio torturæ nonnumquam sæpius fiat.

XXXVIII. Ob hæc aliaque jam pridem in usum torturæ invectus est Ludovicus Vives in notis ad sanctum Augustinum *lib.* 19. *De Civit. Dei cap.* 6. & plura argumenta recenter congessit Augustinus Nicolas Consiliarius Regius in Parlamento Burgundiæ, in *Dissertatione Morali & Juridica: Si tortura sit medium securum ad detegenda, & probanda crimina occulta*; contenditque, parum conveniens, & christianum esse medium, plurimis sæculis apud nos incognitum; multis incommodis, præsertim in inquirendis, & examinandis maleficis obnoxium; meritoque ejus usum abrogandum non minore ratione, quam purgationum vulgarium, quarum usus non minus probatus, & stabilitus aliquando fuit.

XXXIX. Quidquid sit de hujus, & quorumdam etiam eruditorum Auctorum opinione improbantium usum torturæ, tamquam medium inordinatum ad detegendam veritatem; hoc certum est, Judices in hujus medii applicatione summa moderatione, & circumspectione procedere debere.

XL. In primis fatentur omnes, indicendam non esse, nisi quando agitur de crimine admodum gravi, ob quod pœna gravis corporis afflictiva sit imponenda; ne alias major, aut gravior pœna infligatur nondum convicto aut condemnato, quam imponeretur convicto, & condemnato. Julius Clarus *quæst.* 64. *nu.* 3. Damhouderus *cap.* 35. *num* 4.

XLI. Secundo indubitatum est, requiri indicia gravia de commisso delicto contra Accusatum, priusquam torturæ subjiciatur; neque sufficere quæcumque indicia, sed proportionata tali medio, & tantis cruciatibus Reo inferendis. ,, In hoc autem, quæ dicuntur indicia ad torturam sufficientia, scire debes (ait Clarus *n.* 13.) quod in materia indiciorum & torturæ propter varietatem negotiorum, & personarum, non potest dari certa doctrina, sed remittitur, arbitrio Judicis, ita dicunt communiter Doctores ". Monetque ibidem, quod Judices Deum timentes debeant semper præ oculis habere, ne aliquem injuste tormentis subjiciant.

XLII. Recte notat Tuldenus in Codice *tit. De Quæstionibus n.* 2. post Auctores ibidem citatos, quod indicia debeant esse liquida & urgentia, & cum re, de qua agitur, conjuncta, non longe petita, & ambigua, adeo ut sola confessio deesse videatur: quod & Edicto Criminali Philippi II. *art.* 42. cautum est; quamvis & aliquid semiplenæ probationi deferre videatur. ,, Verumtamen non simpliciter illud, sed secundum Juris terminos exaudiendum existimem ": ait Zypæus in *Notitia Juris Belg. tit. De Quæst. num.* 3.

XLIII. Observat quoque ibidem Tuldenus *num.* 5. plerosque putare, quod unicus testis extra suspicionem, cujusque assertioni de ipso delicto alia pro Reo indicia non advertentur, sufficiat ad torturam; sed ,, (ait) hoc non est admittendum, nisi aliud quoque criminis indicium concurrat. Quam enim præposterum, cum Reus unius testimonio non revincatur, ubi peculiolæ periculum vertitur; convinci tantilla probatione Reum, ubi de discrimine salutis cernitur "? Unde & referente Zypæo loco citato *num.* 2. ,, In Gallia sanctus Ludovicus ad unius testis, vel maximæ fidei quamvis, noluit quemquam torturæ subjici: quod & hic (ait) habent multarum urbium privilegia ".

XLIV. De jure plures sunt personæ, quæ a tortura eximuntur, quas recitat Julius Clarus citata *quæst.* 64. monetque, non nullas hodie privilegium illud amisisse. Illud autem privilegium religiose observatur, & merito circa mulieres prægnantes: adeo ut non torqueri, sed nec terreri queant, idque etiam observandum, quamvis esset prægnans ex adulterio, etiamsi in ipso carcere ad evitandam torturam dolose concepisset, & licet tantum esset prægnans de pauco tempore, uti communiter docent Doctores. Nam cum mulier prægnans eximatur a tortura, non ut ipsi, sed ut fœtui consulatur, cessat consideratio indignitatis, uti notat Tuldenus *num.* 3.

XLV. Si Judex dubitet, num mulier prægnans sit, tenetur consulere Medicos, & obstetrices; quibus auditis, si dubium maneat,

neat, num sit prægnans, indubie ob periculum, quod fœtui posset imminere, abstinendum est a tortura.

XLVI. Ad hæc inter omnes convenit, ipsam torturam præsente Judice, & pro modo, & tempore ab eo præscripto fieri debere; neque adeo extendi, ut corpori patientis ullam gravem læsionem, aut mutilationem infligat. Quæstionis enim modum Judices arbitrari debent, & tormenta adhibenda sunt, non quanta Accusator postulat, sed ut moderatæ rationis temperamenta desiderant: quod & plurium civitatum consuetudinibus, ac nominatim Antuerpiensis, expressum est; quibus cavetur, ne Schultetus captivum ad torturam ducat, nisi ex prævio Judicis Decreto, *eoque præsente*, neque eum graviori torturæ subjiciat, quam Judici adhibenda videatur. Vide Simonem Van Leeuvven in *Censura Forensi part. 2. lib. 2. cap. 8. num. 17.* & ab eo citatos.

XLVII. Plura de hac praxi & usu moderno torturæ videri possunt apud Pragmaticos, quos citatus Van Leevven refert; hocque sat innuit, hodie plerumque adhiberi torturam in Reum plene aut fere plene convictum, ut propria confessio de crimine commisso a Reo extorqueatur, eo quod hic apud multos receptum sit, pœnas capitales ferri non posse nisi in *confessos*, tametsi plenæ probationes adsint; idque ne apellationi aut provocationi locus sit; de quo latius infra *tit.* 10. ubi una discutietur, num hujusmodi confessio idonea sit ad denegandum remedium appellationis.

XLVIII. Quia tortura, prout hodie in Curiis sæcularibus adhibetur, ad judicium sanguinis non parum accedit, non solet in Curiis ecclesiasticis in his partibus nec contra laicos adhiberi; ne ecclesiastici Judices videantur judicium sanguinis exercere (*a*).

C A P U T IV.

De Purgatione vulgari, & Canonica.

1 *Olim potius ad purgationes vulgares, quam ad* torturam *in rebus dubiis recurrebant.*
2 *Purgationis vulgaris triplex species.*
3 *Purgationis per aquam frigidam frequens mentio apud Auctores noni sæculi, & sequentium.*
4 *Cur purgatio hæc diceretur* judicium?
5 *Qui in hoc judicio innocentes, & qui nocentes judicarentur?*
6 *Immergendi* in aquam *in Ecclesiam adducebantur; ibique plures orationes super iis fundebantur.*
7 *Missa specialis celebrabatur.*
8 *Orationes specialiter fiebant, ut Deus* veritatem *in hac purgatione* manifestare *dignaretur.*
9 *Ante communionem immergendi adjurabantur, ut* veritatem *commissio criminis manifestarent.*
10 *Si non confitebantur crimen, dabatur eis sacra Communio ad probationem.*
11 *Missa expleta fiebat aqua benedicta, e qua immergendi bibebant ad* probationem.
12 *Fiebat adjuratio* aquæ, *ut per eam Deus signum operaretur ad manifestationem veritatis.*
13 *Quo ritu post hanc conjurationem homines in aquam projicerentur?*
14 *Indicantur Auctores referentes ritus, exorcismos, & orationes in hac purgatione solitos adhiberi.*
15 *Ritum hujus purgationis tamquam ab Eugenio II. Papa probatum, & in Franciam missum exhibet Mabillonius.*
16 *Argumenta quæ suadent, hunc ritum non posse adscribi Eugenio.*
17 *Adferuntur nonnulla, quæ insinuant, eum Eugenio adscribendum.*
18 *Certum est, purgationes vulgares aliquot sæculis multum frequentes fuisse.*
19 *Describitur judicium sive purgatio aquæ* ferventis.
20 *Cur manus, postquam in aquam ferventem missa fuerat, involveretur sub sigillo Judicis?*
21 *Quid judicium ferri* candentis?
22 *Ritus hujus judicii descriptus in Legibus Anglicanis.*
23 *In Hispania frequens ob contemptum juramenti.*
24 *Creditum fuit, quod Deus ad preces & exorcismos per aliquod signum ostenderet veritatem.*
25 *Non adhibeantur, si veritas aliter innotescere poterat.*
26 *Nonnulli has purgationes non probant.*
27 *Prævaluit tamen earum usus, præsertim in Gallia.*
28 *Sæculo* XII. *etiam in Belgio probationum vulgarium usus fuit.*
29 *Decretum contra probationes vulgares sub nomine S. Gregorii retulit Gratianus.*
30 *Sed erravit Gratianus, hujusmodi Decretum sancto Gregorio adscribendo.*
31 *Extat apud Gratianum Decretum Stephani V. purgationes has reprobans.*
32 *Sed nec hoc inter scripta hujus Pontificis reperitur.*
33 *His auctoritatibus Pontifices usi sunt sæculo* XII. *contra has purgationes, & signanter Alexander III.*
34 *Innocentius III. eas reprobavit.*
35 *Honorius III. eas reprobatas supposuit, quia per illas Deus tentari videtur.*
36 *Sæculo* XIII. *plane reprobatæ supponebantur.*
37 *Usus probationis per aquam* frigidam *in aliquibus partibus adhuc hoc sæculo aliquatenus perseveravit.*
38 *Probatio fiebat sine pristinis ritibus & exorcismis; & quare?*
39 *Hic usus reprobatus remissive.*
40 *Ex usu probationum vulgarium ostenditur fallacia argumenti a praxi communi.*
41 *Jam pridem receptum, ut Clericis de crimine infamatis purgatio Canonica indiceretur; & quare?*
42 *Plerumque fiebat per juramentum ad corpora aut Reliquias Sanctorum.*
43 *Juramentum hoc exigi cœpit adhibitis compurgatoribus; & quare?*
44 *Refertur a Gratiano & in Decretalibus Gregorii Decretum sub nomine Synodi Agathensis, hujus purgationis mentionem faciens.*
45 *Sed non videtur illi Synodo posse adscribi.*
46 *Constat tamen, ritum hunc purgationis notum fuisse sæculo* VI.
47 *Quare purgatio, quæ fiebat adhibitis compurgatoribus, diceretur fieri* manu sexta, septima, *&c.*
48 *Quot essent adhibendi compurgatores, pendebat arbitrio Judicis?*
49 *Quid compurgatores jurare debeant?*
50 *Refertur tenor hujus purgationis Canonicæ.*
51 *Compurgatores adhibendi, quibus vita & conversatio infamati est nota.*
52 *Debent & ipsi esse honestæ vitæ.*
53 *Olim etiam in Curiis sæcularibus Belgicis hæc purgatio nota fuit.*
54 *Quando Officialis contra laicum ea uti queat ex Concordatis Hannoniæ.*
55 *Hodie usus adhuc supcrest in Curiis ecclesiasticis.*
56 *Sed usus etiam hic rarior.*
57 *Non adhibenda nisi tamquam medium extraordinarium, & subsidiarium, aliis probationibus deficientibus.*
58 *Ob periculum perjurii raro adhibenda.*

I. PLURIBUS sæculus incognitam fuisse apud Occiduos Europæos probationem per torturam notat Augustinus Nicolas Consiliarius Parlamenti Franco-Comitatus Burgundiæ in sua dissertatione, *An tortura sit medium securum ad probationem criminum occultorum. pag.* 209. dicitque, quod populus ille circa sæculum VII. & sequentia ad probandum crimina occulta recurrerit potius ad purgationes, quas hodie *vulgares* dicimus, tamquam *vulgi* potius, quam Canonum auctoritate inductas; & de quibus agitur sub titulo Decretalium *De Purgatione vulgari*, & pluribus locis apud Gratianum,

II. Purgationis hujus vulgaris, quæ olim ad criminis probationem adhibeatur, variæ fuere species, atque inter eas notissimæ, & magis usitatæ, aquæ frigidæ, aquæ calidæ & ferri candentis.

III. De purgatione per aquam *frigidam* frequens est mentio apud Auctores sæculi IX. & sequentium: eamque appellabant vel *judicium aquæ frigidæ*, vel etiam frequenter simpliciter *judicium aquæ*, uti ostendit Du-Cange in suo Glossario mediæ & infimæ latinitatis, verbo *Aquæ*, vel *aquæ frigidæ judicium*.

IV. Dicebatur *judicium*, quia immersio in aquam frigidam adhibebatur, ut *judicaretur*, num immersus esset nocens, an innocens, ita ut ex his, quæ circa immersum contingebant in hac purgatione, resultaret *judicium*, de nocentia, vel innocentia immersi: quemadmodum & in purgatione per aquam *calidam*, & ferrum *candens* fiebat; unde & similiter dicebatur *judicium aquæ calidæ*, & judicium ferri *candentis*.

V. Itaque de crimine aliquo suspectus, vel de eo accusatus in aquam demergebatur: & si supernataret, nocens ac reus; contra si in imum delaberetur, innocens judicabatur. Unde Hincmarus in Opusculo *De Divortio Lotharii*: *Sed in aquæ frigidæ judicio hoc constare videtur, quod* innoxii submerguntur, *aqua* culpabiles supernatant. *Et rursus dans rationem, cur immergendus fune ligaretur, ait: Conligatur autem fune, qui examinandus in aquam dimittitur . . . . scilicet ne aut aliquam possit fraudem in judicio facere, aut si aqua illum velut* innoxium receperit, *ne in aqua periclitetur, ad tempus valeat retrahi*.

VI. Ritus hujus vulgaris probationis hoc fere modo peragebatur: Primo homines mittendi ad comprobationem judicii *aquæ*, peracto prius trium dierum jejunio adducebantur in Ecclesiam; ibique super eos in orationes prostatos Presbiter dicebat aliquas orationes, quibus Deum deprecabatur, ut veniam poscentibus indulgere dignaretur, & ab eis iram suæ indignationis avertere.

VII. His orationibus completis, surgebat Presbyter una cum hominibus illis, & coram ipsis Missam canebat. Vocabatur autem *Missa judicii*; eratque specialiter in hunc finem composita.

VIII. Ipsæ orationes speciatim dirigebantur, ut per hanc probationem Deus manifestare veritatem dignaretur. Prima Collecta hæc erat: *Absolve, quæsumus, Domine, tuorum delicta famulorum, ut peccatorum suorum nexibus, quæ pro sua fragilitate contraxerunt, tua benignitate liberentur, & in hoc judicio, prout meruerunt, tua justitia præveniente ad* veritatis *censuram pervenire mereantur.*

In præfatione inter alia dicebatur: *Supplices exoramus, ut famulos tuos illos non de præteritis judices reatibus, sed hujus* culpæ veritatem *spectantibus insinues; quatenus & in hoc populus tuus præconia nominis tui efferat, & te vitæ præsentis, & perpetuæ auctorem agnoscat.*

Benedicto ad *judicium* continebat inter cetera: *Fac in conspectu populi tui, ut nullis malorum præstigiis* veritatis *tuæ fuscentur examina. Et in oratione post Communionem: Et in famulis tuis* veritatis sententiam *declaret.*

IX. Dum in Missa perventum erat ad Communionem, antequam communicarent, interogabat eos Sacerdos cum adjuratione, dicens: " Adjuro vos illum & illum per Patrem, & Fi-

(a) Id observatur in tribunalibus Gallicanæ Ecclesiæ, ut docet Auctor novorum Collectaneorum Cleri Gallicani, *tom.* 7. *col.* 1267. &c.

„ lium, & Spiritum sanctum, & per vestram Christianitatem, quam suscepistis, & per unigenitum Dei Filium, & per sanctam Trinitatem, & per sanctum Evangelium, & per istas sanctas Reliquias, quæ in ista Ecclesia sunt, & per istud Baptismum, quo vos Sacerdos regeneravit, ut non præsumatis ullo modo communicare neque accedere ad Altare, si hoc fecistis aut consensistis, aut scitis quis hoc egerit „.

X. Si omnes tacerent, porrigebat singulis in aquam mittendis sacram Communionem, dicens; "Corpus hoc & Sanguis Domini nostri *Jesu Christi* sit tibi ad *probationem* hodie „.

XI. Missa expleta faciebat Sacerdos aquam benedictam, pergebatque ad locum, ubi homines probabantur, dabatque iis bibere de aqua; dicebatque singulis; *Hæc aqua fiat tibi ad probationem*.

XII. Post hæc fiebat conjuratio aquæ. Hæc conjuratio licet non eadem forma ubique exprimeretur, tamen ubique ad idem tendebat; hocque unum a Deo petebatur, ut "virtutem suæ benedictionis his aquis infundere, & novum ac mirabile signum in eis ostendere dignetur, ut innocentes a crimine furti, vel adulterii, aut alterius nævi, cujus examinationem agimus, more aquæ in se recipiant, & in profundum pertrahant: conscios autem hujus criminis a se reppellant atque rejiciant, nec patiantur recipere corpus, quod ab onere bonitatis evacuatum ventus iniquitatis alleviavit, & inane constituit; sed quod caret pondere virtutis, careat pondere propriæ substantiæ in aquis „.

Hæc licet non iisdem verbis, eodem nihilominus sensu in aliis adjurationis formulis exprimuntur; evincuntque, signum innocentiæ fuisse, si immersi ad ima descenderent, nocentiæ vero, si supernatarent.

XIII. Post conjurationem aquæ, exuebantur homines immergendi in aquam propriis vestimentis, & osculabantur singuli Evangelium, & crucem Christi, & aqua benedicta super omnes aspergebatur; & qui aderant, omnes jejunare debebant: & sic projiciebantur singuli in aquam; & si submergebantur, inculpabiles reputabantur si supernatarent, rei esse judicabantur.

XIV. Hos ritus una cum exorcismis, necnon Missa his correspondente, exhibuit Stephanus Baluzius to. 2. Capitularium Regum Francorum inter veteres formulas Exorcismorum, *cap.* 2. Similiter ritum, & exorcismos exhibet Delrio Disquisit. Magicarum *lib.* 4. *cap.* 4. *quæst.* 4. *sect.* 4.

XV. Ritum hujus purgationis refert quoque Joannes Mabillonius *pag.* 47. tomo 1. Analectorum, sub hoc titulo: *Probationis per aquam frigidam ab Eugenio Papa II. institutæ*. Dein subjungit *Conjurationem hominis*, item *Orationem ad aquam benedictam*.

Post hæc dicitur: "Hoc autem judicium creavit Omnipotens Deus, & verum est, & per Dominum Eugenium Apostolicum inventum est, ut omnes Episcopi, Abbates, Comites, seu omnes Christiani per universum Orbem eum observare studeant; quia a multis probatum est, & verum inventum est. Ideo enim ab illis inventum est, & institutum, ut nulli liceat super sanctum Altare manum ponere, neque super Reliquias, vel Sanctorum corpora jurare „.

Annotat autem ibidem Mabillonius, se hæc sumpsisse ex Remigianis pervetustis membranis sæculo IX. exaratis.

XVI. Natalis Alexander tomo 14. Historiæ Eccles. *cap.* 1. *art.* 4. (*a*) agens de Eugenio II. vix sibi persuadere potest, id judicium ab Eungeio Papa inventum, & ab omnibus Christianis observari jussum. Id enim instituisse dicitur Eugenius, ut *nulli liceret super sanctum Altare manum ponere, neque super Reliquias, vel Sanciorum corpora jurare*. Incredibile est (ait Natalis Alexander) prudentissimum Pontificem; ut morem jurandi super Altare, & Reliquias Sanctorum in Ecclesia ab antiquo recepto abrogaret; ritum invexisse, quo Deus tentaretur, miraculum ab ipso postulando absque necessitate; nimirum *ut si culpabilis est hic homo, nullatenus recipiatur ab aqua*.

Ad hæc "an credibile est (ait Natalis Alexander) Eugenium II. vetuisse juramentum super Altare vel Reliquias Martyrum, propter periculum perjurii; & jussisse, ut hominibus de homicidio aut furto suspectis Corpus Christi daretur ad probationem; qua in re periculum evidens erat sacrilegii „?

XVII. Negari non potest, quin hæc merito suspectam faciant *aquæ frigidæ*, quæ Eugenio adscribitur, probationem: licet teste Mabillonio non tantum in membranis Remigianis hæc Eugenio II. adscribatur; sed insuper extet vetus collectio Canonum in Monasterio Sancti Mariani apud Antissiodorum adservata, in qua forma judicii per aquam frigidam refertur cum hoc titulo: „ Hoc judicium, atque examinationem misit *Dominus Apostolicus* in Franciam, ut non violarentur sacra Altaria Sanctorum, sed per hanc adjurationem, & judicium aquæ frigidæ possit patescere veritas „.

Præterea Du Cange in suo Glossario, verbo *Aquæ judicium*, ubi plura ad hoc judicium spectantia retulit, inter alia dicit, quod Ordo ab hoc examem habeatur in Codice MS. S. Laurentii prope Leodium cum hoc proœmio. "Examen aquæ frigidæ. Quando Romani propter invidiam tulerunt Domino Leoni Papæ oculos, & linguam propter thesaurum S. Petri, tunc venit ad Imperatorem Carolum, ut eum adjuvaret de suis inimics. Tunc Imperator reduxit eum Romam, & restituit eum in locum suum, & thesaurum supradictum non potuit invenire nisi per illud judicium. Quod judicium fecerunt beatus Eugenius, & Leo, & Imperator; ut Episcopi, & Abbates, & Comites firmiter tenaent, & credant, quia probatum habuerunt illi sancti Viri, qui illud invenerunt „.

XVIII. Hoc & non obscure supponit, ritum hunc ab Eugenio probatum, & in Francia missum fuisse. Quidquid sit; hoc satis constat, ritum hunc multis sæculis tum in Francia; tum alibi multum familiarem fuisse, uti & alias purgationes vulgares, uti infra ostendetur, ubi prius de duabus aliis purgationis speciebus pauca notaverimus.

XIX. Aquæ *ferventis* judicium seu examen erat, quo quis de crimine suspectus, ut se purgaret; manum in aquam ferventum nudato brachio immittebat; atque si illæsam extraheret, innocens: si contra, reus pronuntiabatur.

Hoc judicium eodem pene ritu peragebatur quo præcedens; uti patet ex ordine peragendi, & exorcismis, & orationibus solitis, quas exhibet Delrio loco citato: & plura apud Du-Cange in suo Glossario verbo *Aquæ ferventis judicium*, notatque, quod lapis in cacabum demergeretur, quem Reus extraheret, immissa in aquam ferventem manu vel brachio.

XX. Notandum autem, quod manus extracta, "cum magna diligentia sic fieret involuntarie sigillo Judicis signata usque in die tertio, quo visa sit viris idoneis, & æstimata. „ Ita habetur in ordine hajus judicii apud Delrio, creditque hunc ritum eo referendum, "quia si præstigio aliquo manus læsa, vel illæsa esset, interea, evanescente præstigio, rei veritatem apparituram credebant „.

XXI. Prabatio per ferrum *candens*, vel *ignitum*, seu judicium ferri *candentis* erat, quo suspectus de crimine ad innocentiæ probationem, nuda manu ferrum *candens* tangebat: quam si illæsam retraheret, innocens, si adustam, nocens judicabatur „.

Hoc judicium eodem rursus ritu peragebatur, quo judicium aquæ *ferventis*: immo & eadem adjuratione benedicebatur ferrum candens ad probationem, & aqua *fervens*; uti videre est in formulis adjurationis relatis per Stephanum Baluzium tom. 2. Capitularium inter veteres formulas exorcisimorum *cap.* 4.

XXII. Ritus hujus judicii describitur in legibus ecclesiasticis Æthestani Regis Angliæ *cap.* 7. & 8. extatque tom. 9. Conciliorum general. *col.* 585. vultque expresse, ut dum probatio peragitur, "non sit illic alia locutio, quam ut precentur sedulo Deum Patrem omnipotentem, ut veritatem suam in eo manifestare dignetur: & bibat accusatus aquam benedictam, & inde conspergatur manus ejus, qua *judicium* portare debet „: id est *ferrum candens*.

XXIII. Probationem hanc sat frequentem in Hispania fuisse sæculo XII. eamque injunctam, quia homines præsertim plebei nihil faciebant perjuria, probat charta Sancti Regis Arragoniæ relata apud Du-Cange in Glossario, verbo *Ferrum candens*. „ Mando & judico (ait) ut si aliqnis homo rusticorum voluerit extrahere de Monasterio illo terram, aut vineam, aut aliquam hæreditatem, veniat ad S. Joannem, & juret super illud altare: & postquam juraverit, accipiat *ferrum calidum judiciale*, sicut mei Villani faciunt, & omnis terra .... Et proinde pono, & mando hoc judicium, quia multi sunt inflati spiritu maligno, quia non timent perjurium de jure, & ideo quod juraverit, salvum fuerat per ferrum „ (*a*).

Plura de hoc judicio *ferri candentis* videri possunt apud Delrio *lib.* 4. *Disquisit. Magic. cap.* 4. *sect.* 3. & Du-Cange in Glossario, verbo *Ferrum candens*.

XXIV. Ex ipsis precibus, & exorcismis facile est colligere; quod tunc temporis crederetur, & persuasum esset, quod ad preces, & exorcismos illos publice recitatos, necnon jejunia, quæ jungebantur, Deus per miraculum ostenderet innocentiam hominis accusati in aquam immissi, aut ferrum candens tangentis non secus ac olim ad preces Sanctorum similia miracula ostenderat; maxime si aliter veritas haberi non posset.

XXV. Neque enim hæ probationes adhibendæ erant, nisi ubi veritas haberi aliter non posset, quemadmodum in Jure Feudali Saxonum *cap.* 24. *art.* 19. legitur; Aqua vel ferro non licet in causa aliqua experiri, nisi in qua modis aliis non poterit veritas indagari „. Et quia totus effectus hujus judicii expectabatur a speciali Dei bonitate & omnipotentia, dici solebant *judicia Dei*: quasi Deus hic de innocentia, vel nocentia Accusati judicium ferre deberet.

XXVI. Insuper & illud constat, quod licet longe lateque horum judiciorum usus esset diffusus, multis probatus, & etiam publicis Legibus, & Ritibus firmatus, nihilomiuus non defuerint, qui usum hunc non probarent.

Et quidem in Capitulari Ludovici Pii anni 829. *cap.* 12. legitur; "Ut examen aquæ *frigidæ*, quod hactenus faciebant, a Missis nostris omnibus interdicatur, ne ulterius fiat „. Extat illud Decretum *Additione* 4. ad Capitularia Regum Francorum *cap.* 113. & *lib.* 2. *Legum Longobard. tit.* 55. *cap.* 32. Similiter Hildegarium Meldorum Episcopum de hoc ritu circa idem tempus dubitasse probat Epistola Hincmari Remensis ad eumdem scripta: qua ipse Hincmarus hoc judicium multis argumentis nititur probare, & scrupulos Hildegario eximere.

XXVII. Unde ex hac Epistola Hincmari, aliisque posterioribus monumentis, & Auctoribus, & hoc fatendum, est; Decretum Ludovici Pii non fuisse totaliter, nec ubique etiam per Galliam receptum, vel observatum; quod & probat Synodus Nannetensis celebrata anno 895. Nam *cap.* 22. judicium ferri *candentis* probatur: quin & in Concilio Helenensi anno 1065. habito ab Archiepiscopo Turonensi, & aliis Episcopis, mandatur fieri *judicium aquæ frigidæ*.

XXVIII. Refert Meyrus in Annalibus Flandriæ, ad annum 1164. quod eo anno Philippus Comes Flandriæ novas Leges dederit Neoportuensibus; "quibus ex Legibus intelligere licet (ait Ney-

(a) Citatur istius Historiæ editio in 4. vel in 8. qua prima hujus operi extitit.

(a) Initio undecimi sæculi in Germania examen innocentiæ factum fuisse incedendo super carbones ignitos, refert P. Barre in sua Allemaniæ historia, *tit.* 3. *pag.* 613. *edit. Paris.* 1748.

Meyrus) Flandros adhuc ea tempestate candentis laminæ usos fuisse judicio. Verba etenim Legis hæc sunt; *Si quis vulnus in nocte acceptum alii imputaverit, si Scabinis dignum videtur*, ferro candenti *se excusabit accusatus; si aufugerit, manum perdet*. Item in alio capite: *Si fur vocatus accusatus fuerit, ferro candenti se excusabit si culpabilis permanserit, suspendetur; & si accusans in ante juramento defecerit accusatus liber erit* ".

Scribit quoque Damhouderus in *Praxi Rerum criminalium cap.* 43. " Gandensibus civibus a Comite Flandriæ indultum privilegio fuisse, sese purgare *aqua frigida*: quod sane interpretandum est (ait Damhouderus) de aqua frigida, & adhibitis consuetis funibus ,,.

In Charta Balduini Flandriæ & Hannoniæ Comitis, qua Gerardimontensis oppidi Leges & Privilegia a Prædecessoribus suis concessa firmat ac stabilit, circa finem sæculi XI. conceditur inter alia, ut *nemo cogatur subire judicium ignis, & aquæ*, nimirum aquæ *ferventis*, quod cum judicio *ignis* conferri solebat. Extat hæc Charta apud Miræum inter Diplomata Belgica *cap.* 60.

XXIX. Gratianus *caus.* 2. *quæst.* 5. *Can.* 7. sub nomine S. Gregorii ad Brunichildem Reginam Francorum retulit hæc: " Vulgarem denique, ac nulla Canonica Sanctione fultam Legem, ferventis scilicet, sive frigidæ aquæ, ignitique ferri contactum, aut cujuslibet popularis inventionis (quia fabricante hæc sunt omnino ficta invidia) nec ipsum exhibere, nec aliquo modo volumus te postulare, immo Apostolica auctoritate prohibemus firmissime ,,.

XXX. Verum ut recte advertit Delrio citata *Sess.* 3. hoc adscribere Gregorio, " facinus hoc Gratiani est, vel inscitia Scriptorum. Nihil tale Gregorius rescripsit. Lege totam illam Epistolam ad Brunichildem Reginam Franciæ, quæ superest; videbis purpureæ chlamydi assutum flamineum limbum: quem nec S. Ivo Carnutensis agnovit, nec antiquior Gratiano quod sciam ,,.

Eumdem errorem notavit Antonius Augustinus *l.* 2. *De Emendat. Gratiani Dial.* 12. observans, ea verba sumpta esse ex Epistola Alexandri Minoris, id est, II. prout etiam annotarunt Correctores Romani ad citatum Canonem.

XXXI. Profert ibidem Gratianus *Can.* 20. sub nomine Stephani V. Humberto Episcopo Moguntino; " Ferri candentis, vel aquæ ferventis examine confessionem extorquere a quolibet sacri non censent Canones: & quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est præsumendum. Spontanea enim confessione vel testium approbatione publicata delicta, habito præ oculis Dei timore, commissa sunt regimini nostro judicare. Occulta vero & ignota illi sunt relinquenda, qui solus novit corda filiorum hominum ,,.

XXXII. At inter Epistolas Stephani V. qui sedit sæculo IX. nulla reperitur Epistola Episcopo Moguntino inscripta; nec alia, cui hoc Decretum sit insertum. Ut proinde & hoc Decretum admodum suspectæ fidei videatur: præsertim quod, si hujusmodi Responsum Pontificis eo tempore emanasset, illud vulgaribus hisce purgationibus, quæ eo tempore maxime frequentabantur, indubie oppositum fuisset, quod tamen non legitur.

XXXIII. Quidquid sit, illud haud dubium est, quin hisce auctoritatibus a Gratiano sub nomine illorum Pontificum relatis; usi sint sequentes Pontifices, qui post tempora Gratiani usum harum purgationum improbarunt.

Et quid Alexander III. *Epist.* 19. ad Upsalensem Archiepiscopum, postquam dixit: " Ferventis vero aquæ vel candentis ferri judicium Catholica Ecclesia contra quemlibet etiam, nedum contra Episcopum non admittit ,,: immediate subjungit: " Unde Stephanus Papa V. ferri candentis, inquit, vel aquæ ferventis examinationem, &c. prout supra, ex Gratiano relata sunt ,,.

XXXIV. Sequentes Pontifices eumdem usum tamquam superstitiosum, & ad Dei tentationem spectantem reprobarunt: judicatque Innocentius III. in *Cap.* 10. ✠ *De Excessibus Prælat.* Episcopum, qui judicio *ferri candentis* auctoritatem præstitit, indignum Altaris ministerio.

XXXV. Dein Honorius III. in *Cap.* 3. ✠ *De Purgatione vulgari*, scribit, compellendos esse Fratres Templarios, ut a probatione *ferri candentis* desistant: " cum hujusmodi judicium (ait) sit penitus interdictum, utpote in quo *Deus tentari videtur* ,,.

Hic quoque patet, quod Honorius illud non prohibeat, sed prohibitum supponat: apparetque aliunde satis certum, quod purgationes illæ vulgares ea ætate plane vetitæ, ac illicitæ supponerentur, & sacris Canonibus contrariæ.

XXXVI. Hinc cum apud Gratianum *caus.* 2. *quæst.* 5. *Can.* 15. uti & in prima collectione Decretalium apud Antonium Augustinum in *Cap.* 1. *De Purgatione vulgari* sub nomine Concilii Triburiensis, legeretur: " Nobilis homo vel ingenuus, si in Synodo accusatur, & negaverit, si fidelem esse eum scripserit, cum 12. ingenuis se expurget. Si autem deprehensus fuerit in furto aut perjurio, aut falso testimonio, ad juramentum non admittatur, sed sicut qui ingenuus non est, *ferventi aqua, aut candenti ferro*, se expurget ,,. Raymundus Decretalium Gregorii IX. compilator hoc Decretum referens in *Cap.* 1. ✠ *De Purgat. Can.* hæc verba, *Ferventi acqua, aut candenti ferro*, omisit, tamquam disciplinæ sui temporis contraria, & faventia purgationibus vulgaribus, quas sac. Can. contrarias non dubitabat.

XXXVII. Sed sicut vulgares superstitiones, cum semel radices egerunt, difficulter eradicantur: difficillimeque a superstitiosis observationibus populus abducitur, ita & hic contigit. Nam de suo tempore asserit Delrio loco citato. *Sect.* 4. quod " in multis locis Germaniæ, maxime Westphaliæ circulo, uterentur hac proba *aquæ frigidæ*, in maleficis indagandis: quas enim fama vel aliarum depositione suspectas habent, eas (ait) statim absque ulteriore inquisitione capiunt, captasque extra urbem deducunt, & in aquam frigidam ita conjiciunt, ut dextra manus sinistro pedi, sinistra vero dextro pedi sit alligata: & si supernatant, veneficas vehementius suspicantur, & idcirco duriori subjiciunt quæstioni: sin submergantur, innocentes esse credunt ,,.

Similiter Zypæus in Notitia Juris Belgici, *De Purgatione Canonica*, asserit, quod " indocti quidam de facto adhuc nuper usi sint proba aquæ frigidæ, in eam injectis iis, qui de magia accusabantur: quæ si immergerentur, insontes, si supernatarent, reæ credebantur: improbato jure (ait) & more ,,.

XXXVIII. Dicit autem ibidem Delrio, quod Judices hac proba uterentur ,, sine ulla Dei invocatione, sine ullo ritu, pietatis aliquid præferente ". Quod contigisse credo, quod ulli Sacerdotes benedictionem aquæ ad hanc probationem, aliosque ritus impendere nollent ob Decretum Concilii Lateranensis sub Innocentio III. in *Cap.* 9. ✠ *Ne Clericis, vel Monachi sæcularibus negot.* quo statutum est, ,, nec ullus Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos purgationi aquæ ferventis, vel frigidæ, seu ferri candentis ritum cujuslibet benedictionis, aut consecrationis impendat ,,.

XXXIX. Interim & hanc probam ut superstitiosam, & illicitam multis refellit ibidem Delrio *qu.* 5. atque hodie uno consensu reprobantur, & exulant hic a judiciis hujusmodi vulgares probationes; uti testantur Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 43. Zypæus loco mox citato, aliique passim Pragmatici.

XL. Potest nihilominus ex his omnibus concludi, quam fallax sit argumentum ex praxi multorum in Ecclesia, etiam publicis aliquorum legibus probata, & ritibus publicis exornata petitum. Cum hic similem videamus pluribus sæculis usitatam, tandem ut superstitiosam, & Dei tentativam improbatam.

XLI. Præter has vulgares probationes, fuit jam pridem alia usitatissima, qua infamati, præsertim Ecclesiastici, de crimine, sese expurgare jubebantur. ,, In priscis enim Ecclesiæ Catholicæ temporibus tanta erat Patribus honestatis cura, ut nedum in Clericis aperta crimina non tolerarent, sed neque suspicionem seu infamiam criminis sustinere vellent ": ait Ignatius Lopez in sua Praxi Can. criminali *cap.* 148. atque ideo (ait) ,, contra quos de crimine, infamia, aut grave scandalum seu vehemens suspicio surgebat, purgationem Canonicam indicendam decreverunt ".

XLII. Hæc autem purgatio plerumque fieri solebat præstito juramento de innocentia, tactis sacrosanctis, Evangeliis, vel Sanctorum Reliquis.

Apud S. Gregorium *lib.* 2. *indict.* 10. *epist.* 23. legitur, quod cum de quodam Episcopo *sinister rumor* spargeretur, & facta districta inquisitione de iis, quæ sparsa fuerant, nullam in eo de iis culpam invenisset: ,, Sed ne quid videretur omissum (ait), quod nostro potuisset dubium cordi remanere, ad beati Petri sacratissimum corpus districta eum ex abundanti fecimus Sacramenta præbere ". Integer textus Gregorii extat apud Gratianum *Caus.* 2. *quæst.* 3. *Can.* 6.

Rursus *lib.* 6. *epist.* 18. Sanctus Gregorius cuidam Diacono scribit, quod sibi de ipso aliqua fuissent nuntiata, quæ officii ipsius propositum non leviter macularent: ac propterea curæ sibi fuisset, ea diu ac subtili investigatione perquirere; ac dein subjungit: ,, Et quoniam nil, quod tibi noceret invenimus, ne qua de his, quæ dicta fuerant, suspicio remaneret, ad plenissimam te satisfactionem, si ab eis insons extiteris ad sacratissimum corpus beati Petri Apostolorum Principis districta fecimus Sacramenta præbere ".

Pluribus aliis locis de hac purgationis specie agit S. Gregorius; atque signanter *lib.* 7. *indict.* 2. *Epist.* 80. committit causam cujusdam Maximi Episcopo Ravennæ, cum hac clausula; ,, Si idem Maximus coram vobis & Chartulario nostro de simoniaca hæresi præstito se *sacramento* purgaverit; atque de aliis ante corpus S. Apollinaris, sicut scripsimus, tantummodo requisitus liberum se esse responderit ".

XLIII. Cum autem infamatus de crimine in ea purgatione per sacramentum sive jusjurandum constituatur quasi Judex in propria causa; ideoque purgatio hæc videretur exigui ponderis ad probandam innocentiam infamati; præsertim quod qui aliis enormibus criminibus se inquinare ausi sunt, haud difficulter his perjurium ad evadendas pœnas essent adjecturi; ideo & Veteribus jam pridem placuit, ut non solus infamatus suam innocentiam interposito sacramento sive jurejurando assereret; atque hoc modo se a criminis infamia, vel suspicione purgaret: sed exigebantur illa sacramenta ab infamatis *cum tribus, aut quinque, aut septem collegis sui ordinis*, uti loquitur Ivo Carnutensis *Epist.* 54. *&* 206.

XLIV. Sub nomine Synodi Agathensis refert Gratianus *Caus.* 2. *quæst.* 5. *Can.* 12. & in *Cap.* 2. ✠ *De Purgat. Canon.* ,, Si Accusatores legitimi non fuerint, qui ejus (Presbyteri) crimina manifestis indiciis probare contenderint, & ipse negaverit, tunc ipse cum *sociis septem* ejusdem ordinis (si valet) a crimine seipsum expurget. Diaconus vero, si eodem crimine accusatus fuerit, cum *tribus* se expurget ".

XLV. Si satis constaret, Decretum hoc esse Synodi Agathensis, quæ habita est anno 506. dubitari non posset de antiquitate hujus ritus; sed cum inter vulgatos Canones hujus Synodi Decretum hoc non reperiatur, atque in collectione Conciliorum rejiciatur ad calcem Synodi extra numerum Canonum, nihil certi pro antiquitate hujus ritus hinc statui potest.

XLVI. Indubitatum nihilominus est, ritum hunc purgationis esse antiquum; ejusque tamquam jam usitati sæpius meminit Gregorius Turonensis, ac signanter *lib.* 8. *Hist. Francorum*, *cap.* 9. *&* 40. & in Capitularibus Regum Francorum frequens occurrit mentio hujus purgationis: atque signanter *lib.* 3. *cap.* 9. statuitur, ut accusati de conspiratione, si liberi homines fuerunt,

runt,

rint, *jurent cum* idoneis juratoribus *hoc prò malo non feciſſe*. Et in lege Salica *tit.* 50. Conjuratores dicuntur. Et *lib.* 5. *Capitular. cap.* 52. *&* 62. Sacramentales, in verbis: " Quod ſi negare vo-„ luerit, cum *duodecim Sacramentalibus* juret „. Et alio loco, *Juret cum ſuis* Sacramentalibus.

XLVII. Debebant ergo una cum infamato alii teſtes *jurare*. Cum autem conſtet, manum ſemper fuiſſe ſymbolum fidei; atque idcirco in judiciis, & contractibus, uti fides addicitur, manus porrigi, in ſignum fidei, ſolitum quoque fuit: uti & hodie, porrectis manibus juratur; indeque nihil frequentis in antiquis legibus, quam *manu quinta*, *manu ſexta*, *ſeptima*, *vel duodecima* ſe purgare; id eſt, quinque, ſex, ſeptem, vel duodecim adhibitis juratoribus.

Hoc ſenſu accipitur in *Cap.* 8. X *De Purgat. Can.* ubi mandat Pontifex cuidam Epiſcopo, " quatenus ſi accuſatores idonei „ non apparuerint, ut cum *ſeptima*, aut *quinta manu*, ſui ordi-„ nis (ſicut expedire cognoveris) per purgationem Canonicam „ innocentiam ſuam oſtendat, ipſi injungas. Et in *Cap.* 5. X „ *eod.* injungitur cuidam Epiſcopo, " quod *tertia manu* ſui or-„ dinis, & *quarta* Abbatum, & Religioſorum Sacerdotum, de „ Simonia debeat ſe purgare „.

XLVIII. Et in *Cap.* 10. *eod.* Innocentius III. ſcribit Senonenſi Archiepiſcopo: " Attendentes autem vulgatam infamiam, grave „ ſcandalum, & vehementem ſuſpicionem ex teſtium dictis ob or-„ tam, quæ contra Decanum facere videbantur, quum propter „ eorum quodlibet ei eſſet purgatio indicenda, & ſervantes ju-„ ſtitiam, & mollientes rigorem, purgationem ei *quartæ decimæ* „ *manus* ſui ordinis duximus indicendam „.

Ex his Decretalibus uno conſenſu concludunt Canoniſtæ, numerum compurgatorum, ſive conjuratorum non eſſe præciſe in jure determinatum; ſed Judicem ſecundum qualitatem delicti, vehementiam infamiæ, & conditionem perſonæ majorem, vel minorem numerum requirere debere; quemadmodum etiam jam pridem ſcripſit Ivo Carnutenſis *Epiſt.* 206. " Poſuerunt autem in „ diſcretione Epiſcoporum, ut ſecundum quod audiunt malam „ famam Presbyterorum crebreſcere, & ingraveſcere, exigant pur-„ gatoria ſacramenta a Presbyteris infamatis, cum tribus, aut „ quinque, aut ſeptem collegis „.

XLIX. Hi compurgatores non debeant jurare, quemadmodum ipſe infamatus de veritate: ſed " id ſolum tenentur juramento „ firmare, quod veritatem credunt eum dicere, qui purgatur: uti ſcribit Innocentius III in *Cap.* 13. X *eod.* vel ut idem Pontifex exprimit in *Cap. final. eod.* quod *credunt eum verum juraſſe*.

L. Hunc tenorem purgationis exprimens Pontifex in *Cap.* 5. X *eod.* ait: " Porro purgationis tenor erit hujuſmodi: Epiſcopus „ (infamatus de Simonia) jurabit primum ſuper ſancta Dei Evan-„ gelia, quod pro Eccleſia Sancti Petri Presbytero P. danda, nec „ ipſe per ſe, nec per ſubmiſſam perſonam, nec aliquis pro „ eo ſe ſciente pretium recepit: deinde purgatores ſupra ſancta „ Dei Evangelia jurabunt, quod ipſi credunt eum verum „ juraſſe ".

LI. Ut autem compurgatores hujuſmodi teſtimonium de infamato reddere queant, debet ipſis vita & converſatio infamati apprime eſſe nota; ut ex illa fundatam conjecturam concipiant, ipſum revera crimen, de quo infamatur, non commiſiſſe; ac proinde revera credere, ipſum *verum* juraſſe, quemadmodum expreſſit Pontifex in *Cap.* 7. X *eod.* dicens: " Ut autem idonei „ appareant, neceſſe eſt, ut ejus, quem purgare debent, vitam „ & converſationem agnoſcant „. Et in *Cap.* 10. X *eod.* vult Innocentius III. ut compurgatores ſint, " qui converſationem, „ & vitam ipſius non tam moderno tempore noverint, quam „ tranſacto „: ſi nimirum crimen, de quo infamatur, dica-„ tur *tranſacto* tempore commiſſum, uti exponit Panormitanus.

LII. Ulterius, ut comprobatorum teſtimonium fidem addat juramento, & aſſertioni infamati, requiritur, ut hi ſint *illius honeſtatis, & opinionis, ut veriſimile ſit, eos nolle amore vel odio ſeu obtentu pecuniæ pejerare*; uti loquitur Pontifex in *Cap* 7. X *eod.* ſive ut ſint *fide Catholici, & vita probati*; quemadmodum dicitur in *Cap.* 10. X *eod.*

LIII. Hanc purgationem etiam in Curiis ſæcularibus olim in Belgio notam fuiſſe, probant antiquæ tabulæ Legum Brabantiæ, quas anno 1312. dedit Joannes II. Dux Brabantiæ, quemadmodum notat Zypæus in *Jure De novo Purgat. Canon. num.* 1.

LIV. In concordatis inter Epiſcopum Cameracenſem, & Conſiliarios Hannoniæ anno 1441. *artic.* 25. conventum eſt, " quod „ in caſu vehementis ſuſpicionis, aut notoriæ infamationis, „ unde oriri poſſet grave ſcandalum, Officialis poterit etiam „ contra laicum purgationem more conſueto indicere „. Habetur hoc Concordatum *part.* 1. Edict. Brab. *libr.* 1. *cap.* 3.

LV. Uſus hujus purgationis in Curiis eccleſiaſticis etiamnum ſupereſt; in ſæcularibus vix apparet; quamquam Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 44. dicat, quod ad imitationem Curiarum eccleſiaſticarum, ſubinde etiam Tribunalia ſæcularia ſeu profana in Flandria, necnon aliis in locis hac forma purgationis utantur.

LVI. Quin & teſte Zypæo loco citato, etiam in Curiis eccleſiaſticis *rarior* ejus eſt uſus. Teſtatur quoque Ignatius Lopez in annotatione ad *cap.* 148. *Practicæ Can. Criminal.* Bernardi Dias, „ quod non facile per Judices eccleſiaſticos Canonica purgatio „ indicenda ſit, cum fragilis, fallax, & incerta ſit; eo quod „ ab hominum judicio dependeat. Quo in cauſis fidei Madrilia-„ na inſtructione *cap.* 17. his verbis definitum eſt. Ob malitiam „ humanam purgatio Canonica, periculoſiſſimum eſt remedium, „ præſertium his temporibus. Ideoque non multum eſt in uſu, „ quare utendum raro, & cum magna cauſa „.

LVII. Illud quoque certum, purgationem hanc non eſſe indicendam, niſi ubi dubium eſt, num infamatus revera crimen commiſerit; & via ordinaria veritas detegi nequit, quemadmodum in relatis Epiſtolis S. Gregorii manifeſtum eſt; & ſæpius Pontifices reſponderunt, ac ſignanter in *Cap.* 3. *&* 15. X *De Purgat. Can.* atque uno conſenſu tradunt Canoniſtæ dicentes, purgationem hanc eſſe remedium *ſubſidiarium* indagandæ veritatis, deficientibus aliis remediis.

LVIII. Quin & Judices merito in indicenda hac purgatione circumſpecti eſſe debent, ne eam facilius indicendo ſacrilegii, & perjurii participes efficiantur. Etenim cum homines, qui magnorum criminum ſunt rei, auſi fuerint propter utilitatem aut voluptatem, quas in criminibus quæſiverunt, graviter impingere in legem æternam ejuſmodi crimina prohibentem, magnopere timendum eſt, ne, ut ſuppplicium & infamiam, quæ ob crimina commiſſa imminent, evadant, pejerare audeant. Facile eſt hinc videre, quam ſæpe ſacrilegum ſit ab ejuſmodi criminoſis expetere, ut juramento ſe purgent; cum, ſi non certum ſit, ſaltem admodum veriſimile, quod pejerabunt, ſi crimen revera commiſerint Temerarium proinde eſt credere, quod tale crimen non commiſerint, quia jurant, ſe non commiſiſſe.

T I T U L U S N O N U S.

DE SENTENTIIS EARUMQUE EXECUTIONE.

C A P U T P R I M U M.

De Sententia definitiva, interlocutoria, & proviſionali.

1 *Quid Sententia; & quid res judicata?*
2 *Sententia alia definitiva, alia interlocutoria.*
3 *Deſcribitur Sententia definitiva; & quare hæc ſola proprie dicatur Sententia?*
4 *Quid ſententia interlocutoria?*
5 *Exempla aliqua utriuſque Sententiæ.*
6 *Sententia interlocutoria eſt duplex.*
7 *Exponitur, quando ſit interlocutoria habens* vim definitivæ.
8 *De hac interlocutoria loquitur Synodus Tridentina* Seſſ. 24. cap. 20. de Reformat.
9 *Expreſſit Synodus præcipuum indicium, e quo dignoſcitur, an habeat vim definitive*
10 *Plura exempla hujus Sententiæ exhibentur.*
11 *Sententia ſuper pleno poſſeſſorio in materia beneficiali eſt definitiva.*
12 *Recredentiales autem eſt mere interlocutoria.*
13 *Sententia* proviſionalis *ſolet eſſe tantum ſimpliciter interlocutoria.*
14 *Quid ſit Sententia proviſionalis, & cur ejus uſus inductus; & cur dici nequeat definitiva?*
15 *Solet proviſio decerni, ubi eſt periculum diminutionis cultus divini.*
16 *In cauſa alimentorum frequenter eſt locus Sententiæ proviſionali.*
17 *Proviſio hæc facienda filio ſive in prima, ſive in ſecunda inſtantia.*
18 *Poteſt peti in qualibet parte litis*
19 *Debet tamen actor probare filiationem ſeu aliam qualitatem, aut ſaltem quaſi poſſeſſionem.*
20 *Proviſio in cauſa portionis congruæ eidem fundamento innititur.*
21 *An Religioſo appellanti a Decreto Abbatis adjudicanda per* proviſionem *neceſſaria ad proſequendam cauſam?*
22 *Utrum adjudicanda Religioſo accuſanti Abbatem ſuper indebita adminiſtratione Monaſterii?*
23 *Quæ in hiſce a Judice cavenda?*
24 *Plures cauſæ, in quibus adjudicatur proviſio remiſſive.*
25 *Judex in Sententia exprimere debet, Sententiam duntaxat eſſe* proviſionalem.
26 *De jure proviſio decerni poteſt a Judice cauſæ principalis.*
27 *In Gallia prætenditur, ad Judicem ſæcularem ſpectare dare proviſionem.*
28 *Ordinationes Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis ſupponunt, Judicem eccleſiaſticum etiam poſſe dare Sententias proviſionales.*
29 *Quomodo hæc danda in cauſis teſtamentariis, vel contractuum antenuptialium?*

I. SENTENTIA dicitur ipſa pronuntiatio ſive definitio Judicis, finem controverſiæ imponens. Res vero judicata eſt ipſa cauſa controverſa, quæ finem controverſiæ pronuntiatione Judicis ac-

cis accepit, *L. 1. ff. De re jud.* Quamquam & Sententia, quatenus decurso appellationis tempore, manet, veluti a Partibus approbata, & judicata, non male quoque res judicata dicatur; eoque pacto dici soleat Sententiam transire vel transivisse in *rem judicatam*.

II. Cum autem Judex soleat non tantum sua pronuntiatione determinare sive definire causam principalem, sive eam super qua principaliter inter Partes contravertitur, sed sæpius etiam nonnullas in principio litis vel ejus decursu incidentes quæstiones hinc (alia dicitur Sententia *definitiva*, alia vero *interlocutoria*.

III. Definitiva proprie dicitur, qua Judex, quantum ex se est, finem imponit principali controversiæ; ipsamque causam inter Partes pendentem dirimit ac definit. Et quia hæc sola Sententia proprie causam *definit*, & controversiam *dirimit*, etiam sola proprie *sententia* vocatur; utpote per quam ipse Judex super controversia pendente sententiam suam dicit.

IV. Interlocutoria vocatur, pronuntiatio Judicis super aliquo articulo negotium principale non dirimens: idque sive articulus sive punctum quod deciditur, principium, medium, sive finem litis concernat; modo non definiat negotium *principale*, super quo lis contestata fuit. Unde ex Marrino in additionibus ad Hostiensem in Summa, *tit. De Sententia*, dicitur Sententia interlocutoria, " quæ non super principali, sed super aliis quæ„ stionibus fertur principali causa durante „.

V. Hinc infert Rebuffus in Repetitióne *Leg.* Quod jussit *ff. De re judicata*, in præfetione *num.* 33. Sententiam esse definitivam, si pronuntietur satisdandum esse vel non, quando *principaliter* petebatur; alias secus. Item si de nullitate actus *principaliter* dubitetur, & super eo feratur Sententia, dicetur definitiva. Plura ibidem profert exempla Sententiæ definitivæ, quæ ostendunt, Sententiam definitivam requirere, ut per eam finis imponatur negotio *principali*. Si autem tantum decidatur incidens aliquis articulus, manente interim principali negotio indeciso, non dicetur Sententia definitiva, sed *interlocutoria*; quasi manente principali controversia Judex duntaxat *inerloquatur*, ut principale negotium melius terminari queat: dicitque Rebuffus in tractatu *De Sententiis executoriis*, &c. in præfat. *num.* 5. quod omne Decretum judicis, vel, ut vulgo dicimus, *apunctamentum* dicatur Sententia *interlocutoria*.

VI. Sententia autem interlocutoria duplex est. Una habens *vim definitivæ*, atque a Sententia definitiva fere solo nomine distincta: altera mere, & simpliciter interlocutoria.

VII. Prior appellatur illa Sententia, quæ quidem principale negotium absolute non dirimit; sed tantum aliquem articulum causæ principali incidentem aut connexum; atque eatenus *interlocutoria* vocatur, sed articulum talem incidentem ita dirimit, ut per hanc suam Sententiam Parti litiganti damnum inferat irreparabile per definitivam, aut appellationem a definitiva; quapropter hæc Sententia quantumvis interlocutoria, dicitur habere *vim definitivæ*.

Cum enim hujusmodi Sententia non *per interim*, sed absolute articulum illum dirimat; & præjudicium Parti litiganti inferat, quod per definitivam aut appellationem a definitiva *reparari* nequit, eumdem effectum huic Sententiæ leges dederunt; quem habet Sententia definitiva, quæ negotium principale dirimit.

VIII. De hac Sententia interlocutoria loquitur Synodus Tridentina *Sess.* 24. *cap.* 20. *De Reformat* dum ibidem statuit, ut „ neque appellationes a Sententiis Ordinariorum interpositæ per „ Superiores quomcumque recipiantur; eorumve commissio aut „ inhibitio fiat nisi a definitiva, vel a *definitivæ vim* habente, „ & cujus gravamen per appellationem a definitiva reparari ne„ queat. "

IX. Expressit hic Synodus præcipuum indicium unde dignoscatur, num Sententia interlocutoria habeat *vim definitivæ*: si nimirum inferat tale gravamen Parti, quod nec per Sententiam definitivam, nec per appellationem a Sententia definitiva reparari potest.

X. Plurima exempla hujus Sententiæ allegant Rebuffus loco citato, & Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 145. atque hic pro primo exemplo allegat: Si Pars declinaret, aut remis„ sionem a Judice peteret, & si tunc Judex nihilominus eidem „ Parti mandaret, & ordinaret ut respondeat, ea ordinatio est „ interlocutoria definitivam sapiens; quia ipsa remissioni petitæ „ præjudicat, ab appellando partem illam excludit, & ipsi per„ petuum silentium imponit: ideoque effectum definitivæ merito „ obtinet „.

XI. Dicit ibidem *num.* 8. quod Sententia data super possessorio sit interlocutoria simplex; sed quando proprietas ipsa cum possessorio conjuncta & annexa est, eo casu ipsa censeatur definitiva. At Nicolaus Tuldenus *litt.* 1. notat ex Maranta, hanc esse adhibendam distinctionem, ut " si agatur super possessorio „ *principaliter*, & in eo lis contestetur, Sententia in eo lata „ mera sit definitiva, quia causam definiat possessorio princi„ paltier intentatam: non obstante quod in petitorio possit re„ vocari; quia id novum esset judicium: sed si possessorium tra„ ctetur incidenter, tunc sit interlocutoria „.

Et sane nemo ambigit, quin Sententia lata in Consiliis Regiis super *pleno* possessorio in materia Beneficiali definitiva; habeatque omnes proprietates Sententiæ definitivæ, ut colligi potest ex dictis supra *tit.* 2. *cap.* 3.

XII. At Sententia recredentialis in materia Beneficiali recte dici potest *sententia interlocutoria*, & quidem *simpliciter*, sive *mere* interlocutoria non habens vim definitivæ: eo quod tantum jus faciat *interim*; nec inferat damnum *irreparabile* per Sententiam definitivam super principali, uti supra loco citato ostensum est.

XIII. Imo omnis Sententia provisionalis, quæ hodie est frequentissima, præsertim in Curiis Regiis, solet esse duntaxat interlocutoria, non habens vim definitivæ; quia Sententiæ provisionalis non solet imponere finem controversiæ principali, quin & sæpius nullum damnum infert, quod per definitivam reparari nequeat.

XIV. Cum enim Sententia definitiva ferri nequeat, nisi primum Judex de causa principali plene cognoverit, consequens est, Sententiam provisionalem nequaquam dici posse definitivam. Provisio enim a Judice conceditur, ut præsenti necessitati *interim* provideatur, tametsi nondum de causa principali *plene* cognoverit; uti recte advertit Rebuffus in Tractatu *De Sententiis provisionalibus*, ubi *num.* 22. dicit, ob justam, & necessariam causam provisionem esse faciendam, & maxime quando imminet periculum, si non fiat. Et *num.* 14. dixerat: „ Provisio est pronun„ tiatio præjudicialis Judicis, divini cultus, seu alimentorum „ ratione, aut alia necessaria, & justa causa facta ".

XV. Unde cum publice expediat; cultum divinum occasionem litis inter privatos excitatæ non diminui, nec populum interim eo privari; solet Judex providere, ut *interim* dum quæstio principalis inter Partes agitatur, cultus divinus peragatur, exemplo Pontificis in *Cap.* 28. ☧ *De Appellat.* ubi mandavit Salesberiensi Episcopo, ut pendente appellatione per Canonicum quemdam residere recusantem interjecta, „ *interim* alicui honestæ personæ „ vices ejus in Ecclesia committat, & ei de Beneficiis illius as„ signet, unde possit congrue sustentari ".

Ad hunc textum reflectens Rebuffus *nu.* 37. ait: „ Ecce quo„ modo pendente etiam appellatione fit provisio favore Ecclesiæ „ & divini cultus, tam Ecclesiæ, quam personæ, quæ Ecclesiæ „ servire debet durante provisione; Judex enim, pendente lite, „ per modum provisionis servitium Ecclesiæ sic faciendum esse „ pronuntiabit ".

XVI. Frequens est hæc Sententia provisionalis in causa alimentorum, de qua expresse loquitur Constitutio Caroli VII. Regis Galliæ *art.* 51. vetans, similem provisionem per Judices Regios adjudicatam, per appellationem suspendi. De qua provisione late agit Rebuffus in citato Tractato, *art.* 1. *Glossa* 2.

XVII. Notat autem juxta hodiernam praxim, faciendam esse hanc provisionem filio tam in prima quam in secunda instantia, idque ex æquitate receptum esse, ne fame pereat, & ne cogatur ob defectum pecuniarum processum deserere, & litibus renuntiare, & ita non semel decisum fuisse, & servari in Gallia testatur.

XVIII. Quin & addit, quod si non fuerit petita provisio in prima instantia, peti queat in secunda, & adjuvari; imo addit *num.* 14. hanc provisionem peti posse in qualibet parte litis, quia filius semper gravatur.

XIX. Si tamen is, qui titulo filiationis petit provisionaliter alimenta, non esset in possessione filiationis, sive publice non haberetur pro filio illius, cui prætendit succedere: tunc non fieret provisio, nisi prius probata esset filiatio, quæ est fundamentum provisionis; uti recte monet Rebuffus ibidem *num.* 25. „ Nam oportet (ait) probare saltem quasi possessionem filiatio„ nis, vel alterius qualitatis intentatæ ".

XX. Et quia causa portionis congruæ Parocho assignandæ est causa alimentorum, in hac summarie, & provisionaliter adjudicationem fieri debere, late ostendi supra *Tom. III. part.* 2. *sect.* 4. *tit.* 3. *cap.* 5. *tit.* 24.

XXI. Simili ratione, quia subinde solent Abbates, aliique Superiores Religiosorum ultra modum in Religiosos sævire, ideoque compellunt eos ad appellandum; *interim* pendente appellatione Judex his Religiosis poterit providere pro alimentis, & litis prosecutione, uti notat Rebuffus in præfat. *num.* 107. Magna tamen hic adhibenda a Judice cautela, ne rigor disciplinæ per hujusmodi appellationes, & provisiones infringatur, & Monachorum inobedientia, & dissolutio foveantur.

XXII. Eadem provisio interdum facienda, si Monachus Abbatem suum accuset pro utilitate Ecclesiæ; puta quod bona Monasterii dilapidet, computus non reddat, indisciplinate vivat, &c. vel etiam si Monachus Monasterii sui reformationem prosequatur, uti tradit Rebuffus ibidem *num.* 106. argumento *cap.* 11. ☧ *De Accusat.* ubi expresse respondit Pontifex, quod Monachi ab accusatione sui Abbatis non sint ullatenus repellendi: „ Qui„ bus, siquidem (ait Pontifex) cum proprium non habeant, „ de rebus Monasterii expensæ debent necessariæ, donec causa „ debitum finem accipiat, ministrari ".

XXIII. Antequam autem hæc provisio Monacho adjudicetur, merito attendet Judex, num prætextus utilitatis Monasterii in accusatione Abbatis, non sit pallium inobedientiæ vel rebellionis; prætextus reformationis, velamen vagationis, & excursionis.

XXIV. Plures alios casus, quibus provisio a Judice adjudicanda est, ibidem exponit Rebuffus; additque eam fieri posse etiam in casibus ibi non expressis, dum occurreret alia justa causa, vel similis vel major expressis.

XXV. Monet insuper *num.* 141. quod in Sententia exprimi debeat, tantum *per modum provisionis* condemnationem fieri. „ Si vero Judex simpliciter condemnaret, male faceret (inquit) „ quia ante plenam probationem non debet fieri condemnatio; „ tamen condemnatio per provisionem fit, dummodo *summarie* appareat, & ideo exprimi debet ".

XXVI. Si juris rationem attendamus, provisio decernenda est ab iisdem Judicibus, ad quos materiæ principalis cognitio spectat: quia regulariter is potest de accessoriis cognoscere, qui de principali, & ideo de hac provisione cognoscit is, qui de principali, ait Rebuffus *num.* 31.

XXVII. Addit autem Rebuffus ibidem *num.* 32. Servatur ta„ men in hoc Regno contrarium, quod Judices laici provisionem „ adjudicare possunt læso, vel vulnerato, etiam a Clerico solven„ dam: nec is remittetur ad suum Judicem ecclesiasticum in cau-

„ fa

„ sa principali, donec executio facta fuerit super provisione; „ & sic hæc provisionis materia maxime coram Judicibus sæcularibus exercetur, cum ipsi sic usi fuerint, & ab Ordinationibus concedatur. Et si Judex ecclesiasticus ad aliam provisionem Clericum condemnaret, abutetur, & potest tamquam ab abusu de eo appellari, ut censuit Senatus anno 1524. die 15. Decembris. Imo dicunt Regales (pergit Rebuffus) Judicem ecclesiasticum non posse condemnare laicum ad provisionem Clerico faciendam; licet non debeat esse melioris conditionis Judex laicus quam Ecclesiasticus, tamen Curia Parisiensis dixit abusum fuisse Officialem Parisiensem in eo, quod purum laicum condemnaverat ad provisionem Clerici anno 1524. die 14. Februarii „.

XXVIII. Certum est in Ordinationibus Curiarum Eccles. Provinciæ Mechliniensis supponi, etiam Judicem Ecclesiasticum posse condemnare per provisionem. Nam titulus XIII. totus est *de materia provisionali*; atque per plures articulos disponitur, qualiter in materia provisionali Judex procedere debeat: ac nominatim quomodo provisio danda contra eum, cujus chirographum producitur: de qua latius actum est supra, *tit.* 7. *cap.* 4.

XXIX. Dicitur quoque *art.* 7. " Quibus in locis cognitio validitatis testamentorum, vel contractuum antenuptialium, ad judicem ecclesiasticum spectat, si instrumentum manifestum vitium non continet, sed extrinsecus perfectum apparet, etiamsi falsum, irritum, ruptum, inofficiosum, nullumve esse dicatur, per provisionem effectum illud sortiri sub cautione debere, declarabitur, salva allegatorum penitiori inquisitione, sive ex eo agat ex asse institutus hæres, sive ex parte „.

CAPUT II.

Quæ observanda ante Sententiæ prolationem: & quæ juramenta a judicibus præstanda?

1 *Ante pronuntiationem Sententiæ Partes utrimque in suis allegationibus audiendæ.*
2 *De Jure communi Parte una in causa concludente, alteri ad concludendum certum tempus præscribere Judex potest.*
3 *Id conforme hodiernæ praxi.*
4 *Post conclusionem causæ nulla nova facta a Partibus allegari possunt sine licentia Curiæ per libellum* Civilem *impetranda.*
5 *Occasione hujus libelli nova lis institui vetatur.*
6 *Conclusio in causa tantum ligat Partes, non autem Judicem.*
7 *Motiva juris dari possunt post conclusionem in causa.*
8 *Postquam in causa conclusum est, examen totius causæ a Judice instituendum.*
9 *Ut examen causæ facilius, & exactius fiat, designatur* Relator, *sive* Referendarius, *& unde sic dictus?*
10 *A quo designandus?*
11 *Senatores sollicitare non possunt ut Relatores designentur.*
12 *Relator Partibus litigantibus non indicandus.*
13 *Quis delectus in constituendo Relatore haberi debeat?*
14 *Relatores ad sollicitationem Partium dandi non sunt.*
15 *Quomodo causa per Relatorem, in Curia referenda?*
16 *Post relationem integra coram Senatu legenda.*
17 *Absoluta lectura, tenetur rursus Relator causam summarie repetere.*
18 *In Curiis ecclesiasticis non solet esse* Relator; *quia in his est unicus Judex.*
19 *Secus, dum plures sunt; uti in tribunali Academico* Quinque judicum appellationum: *quod una describitur.*
20 *In lectione & relatione causæ Senatore debent esse attenti.*
21 *Absoluto causarum examine, Judex de justitia causa statuere debet, seposito omni Partium singulari affectu.*
22 *Monitum Justiniani ad Judices.*
23 *Conforme monitum Josaphat Regis Judæ.*
24 *Olim judices in singulis causis jurabant, se secundum justitiam judicaturos.*
25 *Hodie idem jurant judices in Assumptione ad officium.*
26 *Jurant quoque se nihil a Partibus accepturos.*
27 *Quid hac in parte in Provinciis Confœderatis ordinatum?*
28 *Quid in Gallia?*
29 *Judices ob male judicata frequenter restitutioni obnoxii sunt.*
30 *Parum speranda est executio Legum adversus judicum corruptionem, nisi constituantur Judices avaritiam odientes.*
31 *Difficulter habentur boni Judices, ubi officiorum venalitas invaluit.*
32 *Justinianus nullum medium efficacius reperit contra Judicum corruptionem, quam si* gratis *assumerentur.*
33 *Venalitatem officiorum dixit esse totius nequitiæ principium.*
34 *Justiniani formula, qua assumpti ad officium judicis jurare debebant, se nihil pro eo dedisse aut promisisse.*
35 *Similis formula ante Justinianum prescripta.*
36 *Binæ formulæ similis Juramenti hodie hic usitatæ.*
37 *In litteris* patentibus *exprimi debet, juramentum esse præstitum: & in continuatione Magistratuum renovari.*
38 *Ut juxta has formulas verum juretur, debet omnis rei temporalis datio vel promissio directa, & indirecta abesse.*
39 *Qui pecuniam dat aut promittit amico collatoris, ut ejus favore officium assequatur, juramentum hoc præstare non potest.*
40 *Quomodo non raro peccetur per eos, qui prætextu Religionis Monasteriis munera largiuntur, ut favore eorum ad officia promoveantur.*
41 *Praxis communis, vel Principum conniventia dantes aut promittentes, a perjurio eximere nequit.*
42 *Neque restrictio mentalis.*
43 *Dubium a Parochis Lovaniensibus propositum tribus Facultatibus hujus Universitatis, occasione juramenti a Magistratu præstari soliti.*
44 *Responsum Facultatum, quo usus restrictionum mentalium reprobatur.*
45 *Scopus omnium juramentorum est, ut habentur Judices, qui sine acceptione personarum justitiam administrent.*
46 *Causæ pauperum æque ac divitum expedire debent.*
47 *Judex in definienda causa nullo privato affectu duci potest.*
48 *Ubique abesse debet casus* pro amico.
49 *Licet etiam causa utrinque sit admodum dubia.*
50 *In casu perplexo interdum res litigiosæ inter Partes dividenda, numquam autem utendum est casu* pro amico.
51 *Ne Judex a justitiæ tramite deflectat, debet in eo esse magnus amor veritatis & justitiæ, reliquos humanos affectus superans.*
52 *Merito dum judicandum est, exposcit lumen a Patre luminum.*

I. PRIUSQUAM Judex ad Sententiam definitivam procedat, præmittenda matura, & exacta discussio; jubeturque Judex „ utramque Partem sæpius interrogare, numquid novi aliquid „ addere desideret: cum hoc ipsum ad alterutram Partem proficiat, sive definienda causa per Judicem, sive ad majorem „ potestatem referenda sit „ *L.* 9. *Cod. de Judiciis.* Quam legem Tribonianus interpolavit ex *L.* 1. *Cod. Theod. De Officio Judicis in causis cognoscendis*, cujus hæc est sententia: " Judex cum „ causam audire cœperit, litigatorum assertiones vel responsiones patienter accipiat, & omnia plena discutione perquirat. Nec prius litigantibus sua Sententia velit obviare, nisi „ quando ipsis peractis omnibus, jam nihil amplius in contentione habuerint quod proponant: & tamdiu actio ventiletur, „ quousque rei veritas perveniatur, frequenter interrogari oportet, ne aliquid prætermissum fortasse maneat: quia si apud „ ipsum finienda causa est, totum debet agnoscere „.

Itaque ante pronuntiationem Sententiæ, nimirum definitivæ, & in causis magni momenti, quæque accelerationem specialem non requirunt, audiendæ sunt utrimque Partes in suis allegationibus; ipseque Judex allaborare debet, ut ipsa causa *plene* instruatur; nihilque omittatur, quod ad elucidandam veritatem, & assequendam justitiam causæ conducere possit.

II. Si unus litigantium ulterioribus productionibus aut allegationibus renuntiaverit; dicatque se nihil aut amplius habere quod proponat, alter vero nondum velit renuntiare, sed moras nectat, pretexens se habere, quæ ulterius proponat; voluit Justinianus, *triginta* dies ad eam rem dari, tum alterum mensem indulgeri: & si ne quidquam tunc ille proponat; mensem præfigi ei tertium ad proferendum reliquas suas allegationes probationesque; eoque spatio elapso, Judicem causam concludere absque expectatione longiore, *Novell.* 115. *cap.* 2. addens rationem suæ Constitutionis: *Ne litigantibus male certantibus liceat causarum exitum ultra protrahere.*

III. Hinc concludunt communiter Pragmatici, Juri conformem esse hodiernam praxim, quæ habet, quod altera Parte concludere in causa nolente, Judex ea invita in contumaciam ex officio causam pro conclusa acceptare, & ulterius ad Sententiam procedere queat. Vide Damhouderum *in Praxi Rerum civil. cap.* 191. & latius Merulam in Praxi Curiæ Hollandicæ *lib.* 4. *tit.* 84.

IV. Ubi per conclusionem in causa Partes ulterioribus allegationibus renuntiarunt, aut Judice pronuntiante in causa esse conclusum, ulterioribus allegationibus via præclusa est, nihil *novi* ad causam spectans allegari ulterius potest, nisi de speciali licentia Curiæ, per specialem Libellum petenda; quem Libellum vocant *Requestam* seu *Libellum civilem*; diciturque *art.* 466. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, eam licentiam non esse dandam sine magna & notabili causa: *t' Welck sy nochtans niet en sullen mogen doen sonder groote ende merckelijcke saecke.* Id est: Quod nihilominus sine gravi & notabili causa facere non poterunt.

V. Insuper *art.* 469. vetatur, occasione hujus liberali civilis litem institui a principali distinctam; sed si Pars adversa contendat, libellum non esse admittendum, rationes rejectionis una cum libello esse jungendas causæ principali; & si ex rationibus allegatis appareat, eum esse rejiciendum, id in Sententia super principali exprimi debere. Verba articuli sunt: *VVy vvillen ende ordonneren dat die voersz requeste metter altercatie van partye gevueght sal vvorden totten principalen processe, om in't visiteren vandien daer op genomen te vvorden sulcken aenschouvv als't behooren sal, ende ingevalle dat in't visiteren van den principalen processe men bevindt, dat de voorschreven brieven behooren ghererejecteert te vvorden, vvy vvillen 'tselve gedeclareert te zyne by de sententie dieme ten principale gheven sal, sonder datmen den Partyen sal moghen ordonneren verscheydelijck te procederen op 't principael ende Requesten Civile.* Id est. Volumus & statuimus, ut præfatus libellus cum altercatione Partis jungatur liti principali, ut in illius examine habeatur ratio ejus, prout æquum fuerit. Si autem in examine litis principalis deprehendatur, prædictas litteras esse rejiciendas, volumus, ut in Sententia definitiva litis principalis idipsum exprimatur; nec fas erit Partibus injungere, ut seorsim super principali litigent & super libello civili.

VI. Notandum autem, conclusionem in causa tantum fieri respectu ipsarum Partium; ut scilicet ipsæ Partes ab ulteriore causæ instructione, & factorum allegatione abstinere debeant: nequaquam vero respectu Judicis. Potest enim Judex ex officio rescindere conclusionem, Partibusque injungere *ulteriorem* causæ instructionem, & elucidationem: quo nihil hodie usitatius est. Vide Merulam citato titulo *cap.* 2. *num.* 6. & ibi citatos.

VII. Insuper numquam censetur conclusum in causa quoad ea,

quæ

quæ juris ſunt. Unde & licet litigantibus poſt conclusionem in cauſa exhibere *motiva* juris tot, quot iis videbitur; nec Parti eorum communicatio facienda eſt. Merula ibidem *num.* 9.

VIII. Concluſione cauſæ facta, Judex tenetur ſe accingere ad totius cauſæ examen, omniaque diligenter diſcutere, & ſingula a Partibus hinc inde allegata attente examinare; cavendo, ne unius Partis rationes & fundamenta celerius, quam alterius percurrat; ſed pari attentione, abſque ulla perſonarum acceptione, utrimque allegata ponderare.

IX. Ut examen & diſcuſſio cauſæ exactius fiant, ipſeque ſtatus cauſæ & difficultas quæſtionis melius percipiatur, & Judicibus innoteſcat, in pleriſque Curiis & tribunalibus, præſertim ſæcularibus uſitatum eſt, ut mox a concluſione cauſæ nominetur unus e Senatoribus, cui cauſa examinanda diſcutiendaque committitur; quique eam breviter in Senatu exponat & *referat*, quem propterea *Relatorem*, vulgo *Rapporteur* vocant.

X. Hic a Præſide Conſilii e Senatoribus aſſumi ſolet; nominatimque edicitur *art.* 79. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, cauſas per Cancellarium diſtribuendas eſſe, prout ei videbitur; ita tamen, ut non diſtribuat illi, coram quo teſtes auditi fuerunt, niſi per Curiam aliter ex cauſa eſſet ordinatum.

XI. Item *art.* 80. decernitur, Senatores nec per Partes nec per alios directe, aut indirecte inſtare poſſe apud Cancellarium, ut relationem alicujus cauſæ habeant; aut alteri factam ſibi aſſumere poſſint. *Dat onſe Raedts luyden onſen voorſz. Cancellier by hen oft by Partien noch iemant anders directelyck oft indirectelyck en ſullen megen ſolliciteren om eenighe rapporten te hebben, noch rapporten over-nemen anderen ghediſtribueert.* Id eſt: Ut Conſiliariis noſtris non liceat cum per ſe, tum ad interventionem Partium aut cujuſcumque demum, prædictum noſtrum Cancellarium directe, aut indirecte inducere, ut alicujus cauſæ relationem obtineant, aut ut relationes aliis diſtributas aſſumant.

XII. Et ne litigantes Referendarium ad ſibi favendum alliciant, aut ſollicitent, cautum eſt *art.* 85. ut nulli de Senatu: ſive ipſe Referendarius, ſive alii ſignificent litigantibus, cui relatio cauſæ ſit commiſſa, ſed in ſilentio præmant. Verba articuli ſunt: *Dat die van onſen Raede, het zy Rapporteur oft andere, de Partien niet en ſullen te kennen gheven, wie heur Proces heeft te rapporteren, mater ſullen 't ſelve ſecret houden.* Id eſt: ut Conſiliarii noſtri, ſive litis Relator, ſive alius, non declarent Partibus, cui litis earum relatio ſit commiſſa; at ſilentium deſuper ſervent.

Idipſum habent inſtructiones Curiæ Hollandicæ *art.* 150. apud Merulam *lib.* 4. *tit.* 85. *cap.* 5. adduntque, quod ſi Referendarius aliquo modo a litigantibus moleſtetur, ita ut ſuſpicetur, iis innotuiſſe, relationem cauſæ ſibi eſſe commiſſam, tenebitur id Curiæ ſignificare, ad hoc ut cauſa alteri referenda committatur; vel aliàs per Curiam, prout viſum fuerit, provideatur.

XIII. Monet ibidem Merula *cap.* 3. *n.* 1. Præſidem, Cancellarium, aliumve, cui deſignandi Referendarios cura incumbit, debere ſedulo attendere, quis præ cæteris ex Senatoribus huic illive cauſæ examinandæ, & referendæ conveniat. Licet enim ſupponatur, omnes Senatores eſſe juris & praxeos ſcientia rite inſtructos, certum tamen eſt, unum in una materia, alium in alia magis verſatum & induſtrium eſſe; poſſeque facile ipſi Præſidi aut Cancellario innoteſcere ex converſatione, necnon diſcurſibus in Senatu habitis, unum præ alio his illiſve cauſis referendis fore aptiorem.

XIV. Multum ergo ab officio boni, & juſti Præſidis aut Cancellarii recedunt, qui ad ſollicitationem Partium, aut amicorum, aut quod pejus eſt, interventu munerum, Referendarios cauſarum deſignant, non quos referendis cauſis judicant capaciores, ſed Partibus ſollicitantibus magis placentes.

XV. Officium Referendarii eſt, poſtquam cauſam repererit debite inſtructam, eamdem diligenter examinare, atque ex actis litis debita extracta conficere, ut per ea queat cognoſcere, & in Senatu oſtendere, quæ ad intellectum, & deciſionem cauſæ ſervire poſſunt.

XVI. Facta per Referendarium ſummaria cauſæ relatione juxta prædicta extracta, tunc cauſa integra, priuſquam ad deciſionem veniatur, in Curia legenda eſt: & ſi aliqua inſtrumenta ſint exhibita, quibus Pars exhibens uti nollet, ſed tantum certa illius clauſula; vel una, vel plures clauſulæ ad cauſam ſpectarent; tunc Referendarius tenetur eam vel eas clauſulas ad materiam ſpectantes deſignare, ut ſuper iis tanto attentius reflectatur: atque tum arbitrio Curiæ vel hæ duntaxat clauſulæ, vel totum inſtrumentum legatur; prout cautum eſt *art.* 83. Ordinat. Curiæ Brabantiæ.

XVII. Lectura abſoluta, debet rurſus Referendarius diſtincte repetere, & indicare puncta, & difficultates, a quibus ipſa deciſio cauſæ præcipue dependet, *art.* 84. Verba ſunt: *Ende naer dat 't proce gheleſens ſal weſen, ſoo ſal den Rapporteur gehouden ſijn beſcheyelijck te verhaelen ende te toucheren die puncten ende difficulteyten, op de welcke de deciſie van de materien ſtaen ſal.* Id eſt: Lite vero perlecta, cauſæ Relatoris munus erit; ut diſtincte repetat & indicet puncta, & difficultates, a quibus deciſio cauſæ pendebit.

XVIII. In Curiis eccleſiaſticis non ſolet eſſe Relator ſive Referendarius: quia unicus ſolet in his eſſe Judex; qui Aſſeſſore uti conſuevit, qui cauſam diſcutiat, eique referat; de quo ſupra actum eſt *tit.* 6. *cap.* 1.

XIX. Ubi autem Tribunal eccleſiaſticum conſtat pluribus Judicibus, etiam ex illis eligitur aliquis Relator vel Commiſſarius, qui cauſam inſtruit, dirigit, & aliis ſummarie refert. Simile tribunali ex antiquiſſima conſuetudine habet Academia Lovanienſis, conſtans ex quinque Judicibus, & idcirco dictum Tribunal *Quinque Judicum*, ad quos a Sententiis Rectoris Academici immediate appellatur; neque de ullis cauſis cognoſcunt in prima inſtantia, ſed ſolum de cauſis appellationum; ideo dicti Judices *appellationum*. Hos Judices ſive tribunal deſcribunt Faſti Academici Studii generalis Lovanienſis *pag.* 34. edit. anni 1650. *Quod ſi Rector judicando erraſſe, aut male & perperam judicaſſe dicatur, errorem illum corrigit ipſa Univerſitas*, id eſt, quinque Judices appellationum, *qui Univerſitatem repræſentant* (*quoſque Univerſitas eam in rem ab ipſa ſui origine, ſingulis ſemeſtribus, quoties novus eligitur Rector, ex qualibet Facultate nominare & deputare ſolet*) *coram quibus ſeu majori parte eorundem, omnibus tamen vocatis, Rector Sententiam ſuam juſtificare tenetur.*

Hi quinque Judices mox ut electi ſunt in ipſa Univerſitatis Congregatione, *unum ex eorum Collegis in* Commiſſarium *eligere debent, mandando illi vices ſuas pro obſervatione terminorum in cauſis appellationum obſervandorum, ac pro interlocutoriis vim definitivæ Sententiæ non habentibus; cui ſit auctoritas, & poteſtas alios Judices & Collegas per unum ex Bedellis convocandi, cum res poſtulabit.* Ita ordinant Statuta Univerſitatis, titulo *De officio & Juriſd. DD. Quinque Judicum cauſarum appellationum.*

XX. Sane evidens eſt, hæc omnia unice ordinata eſſe, ut Judices de cauſa ſint plene & perfecte inſtructi, priuſquam cauſam decidant; quo ſpectat quoque *art.* 89. earumdem Ordinationum, ubi præcipitur, ut Cancellarius & Conſiliarii tempore relationis, & lectionis cauſarum diligenter attendant, operamque diligentem adhibeant, ut eas bene intelligant, & retineant, ut nec eodem tempore aliud aliquid legant, ſcribant, conferant, vel aliquid agant, quo ab audiendo, intelligendo, & retinendo impediri aut diverti poſſent, aut alios impedire, vel divertere.

XXI. Facta totius cauſæ diſcuſſione, omniumque allegatorum matura conſideratione, Judicis eſt, ſepoſito omni humano affectu, ſolam juſtitiam, & veritatem præ oculis habendo, ſerio perpendere & diſcutere, a qua Parte ſtet juſtitia cauſæ.

XXII. Hunc in finem ſtatuit Juſtinianus in *L.* 14. *Cod. de Judiciis*, *omnes omnino Judices Romani Juris diſpenſatores non aliter litium primordium accipere, niſi prius ante ſedem judicialem ſacroſanctæ deponantur Scripturæ: & hæ permaneant non ſolum in principio litis, ſed etiam in omnibus cognitionibus, uſque ad ipſum terminum, & definitivæ Sententiæ recitationem.* Deinde ſubjungit. *Sic etenim attendentes ad ſacroſanctas Scripturas, & Dei præſentia conſecrati, ex majore præſidio lites diriment; ſcituri, quod non magis alios judicant, quam ipſi judicantur: cum etiam ipſis magis, quam partibus terribile judicium eſt: ſiquidem litigatores ſub hominibus, ipſi autem Deo inſpectore adhibito cauſas proferunt trutinandas.*

XXIII. Illud eſt, quod jam pridem prius Rex Judæ Joſaphat *lib.* 2. *Paralip. cap.* 19. *verſ.* 16. præcepiſſe Judicibus legitur: *Videte* (ait) *quid faciatis: non enim hominis exercetis judicium, ſed Domini; & quodcumque judicaveritis, in vos redundabit.*

Deinde addit *verſ.* 7. *Sic timor Domini vobiſcum, & cum diligentiam cuncta facite; non eſt enim apud Dominum Deum noſtrum iniquitas, nec perſonarum acceptio, nec cupido munerum.*

XXIV. Ad idipſum tendit, quod Judices olim nullam cauſam ſuſcipere poterant, *niſi prius ſacramentum præſtitiſſent, omnimodo ſeſe cum veritate, & Legum obſervatione judicium eſſe diſpoſituros*: uti refertur in citata *Lege* 14.

XXV. Hodie Judices, non quidem ad ſingulas cauſas, ſed ſemel in aſſumptione ad officium Judicis ſimile juramentum præſtare jubentur. Et quidem juxta formulam juramenti præſtandi ab omnibus, qui in Judices aſſumentur: (quæ habetur ad calcem Edicti criminalis de 5. Julii 1570. extatque *part.* 2. Edicti Brab. *lib.* 2. *tit.* 3. *cap.* 1.) jurat aſſumendus, quod adminiſtrabit omnibus ſubditis, aliiſque, a quibus requiretur, *bonam, veram, ſinceram juſtitiam, abſque intuitu lucri, odii, invidiæ, vel amicitiæ cujuſquam; & quod nulli favebit ultra id, quod ratio, & juſtitia permittent.* Verba articuli ſunt: *Ick ſweere, dat ik ſal doen ende adminiſtreren goede, waerachtighe, ende oprechte Juſtitie, den onderſaten ende andere, die my des verſoecken ſullen, ſonder aenſchouw te nemen op winninghe, haet, nydt, oft vrindtſchap van iemanden; ende ſonder iemandt meer te favoriſeren, dan recht ende redene toelatende zyn.* Id eſt: Juro me curaturum, ut adminiſtretur bona, vera, & ſincera juſtitia ſubditis meis, aliiſque id requirentibus, ſepoſito omni intuitu lucri, odii, invidiæ, aut amicitiæ cujuſquam, nec ulli quoquo modo ſuffragaturum, ultra quod ratio, & juſtitia permittent.

XXVI. Inſuper jurat juxta eamdem formulam, quod nihil petet, aut exiget a quopiam; immo nec acceptabit, tametſi ex *gratitudine ſponte* offerretur aut daretur, ſed contentus erit ſalario a Principe ſibi deſignato; nec patietur, quod aliquis ſibi ſubditus vel ipſi aſſiſtens aliter faciat. Verba ſunt: *Dat ick van niemanden, wie dat oock ſy, eghenne dinghen eyſſchen oft exigeren en ſal, nock oock aenveerden oft ontfanghen, alwaert dat de ſelve my van ſelfs uyt danckbaerheyt ghepreſenteert oft ghegheven wierden; maer ſal te vreden zijn met mijne wedden ende behoorlijcke ſalariſen by zijne Majeſteyt tot mijnen voorſeyde ſtaet gheordineert: Ende en ſal niet lijden dat eenighe, weſende onde mynen laſt ende bevel, oft die my aſſiſteren, anders doen ſullen.* Id eſt: Quod a nullo quocumque demum quidquam petam aut exigam, neque etiam recipiam, aut admittam, quantumvis etiam ultronee & ex gratitudine offerretur, aut donaretur; ſed quod contentus ero mercede mea, & ſtipendio convenienti, per ſuam Majeſtatem pro conditione mea prædicta deſignato. Deinde quod non permittam, ut ullus curæ meæ aut imperio commiſſus, aut qui mihi aſſiſtet, aliter faciat.

Idipſum exprimitur in formula juramenti præſtandi ab omnibus Judicibus in Brabantia, quæ extat in læto Introitu Caroli V. & Philippi II. *art.* 11. inſerto *part.* 1. Edict. Brabantiæ *lib.* 2. *tit.* 1. *cap.* 15.

Si hæ formulæ juramenti ſerio expendantur, apparebit, quomodo

modo Judices non tantum vi officii ſui teneantur ſine ullo muneris intuitu, aut amicitiæ, ſed & vi ſui juramenti omnibus indifferenter juſtitiam adminiſtrare, & ab omni munere etiam gratuito oblato abſtinere.

XXVII. Refert Simon Van Leuvven in Cenſura Forenſi *part.* 1. *lib.* 5. *cap.* 7. in Hollandia cautum eſſe: ,, Ubi ut Præſides, ,, Senatores, eorumdem conjuges, liberi, miniſtri, aut alii, quos ,, in familia alunt, de Partibus litigatoribus ulla dona quantulacumque, ne eſculenta potulentave accipiant, ſeveriſſime prohibetur, ſub pœna ordinis motionis, & arbitrariæ inſuper correctionis: Tenenturque Senatores utriuſque Curiæ Hollandiæ, ,, quotannis ſe ſolemni juramento expurgare, neque a ſe, neque ,, a conjugibus, liberiſve ſuis, aut a familia, ullove alio ad ,, ipſos pertinente, hac in re ipſis conſciis fuiſſe peccatum, & ,, ne quid in poſterum peccetur, ſe probe curaturos ".

XXVIII. Plura eumdem in finem ibidem ordinata recitat: monetque *num.* 3. ſimilia etiam ſtatuta apud Gallos reperiri; quodque nominatim Edicto Caroli IX. & Henrici III. etiam *eſculenta*, & *potulenta* præberi prohibita ſint ſub pœna concuſſionis, & remotionis a munere in Judice, in litigante ut cauſas cadat, eaque re fruſtretur, cujus cauſa Judicem donis delinire fuerit aggreſſus, conformiter ad Jus Romanum in *L.* 1. *& fin. Cod. De Pœna Judicis, qui male judicaverit.*

XXIX. Et licet hodie ob male judicatum raro Judices conveniantur, aut condemnentur; eo quod concuſſio & dolus, vel corruptio difficulter probari queant, nihilominus certum eſt, quod Judices munera accipientes, non tantum violationis juramenti rei ſint coram Deo; ſed & non raro obnoxii ſint reſtitutioni eorum, quæ Pars litigans per iniquam Sententiam paſſa eſt, tametſi etiam ſupponatur, nec ex propoſito, nec dolo malo Judices iniquam Sententiam tuliſſe, ſed per craſſam juris ignorantiam, aut excæcationem, aut neglectum examinis, quæ munere accepta in ipſis pepererunt, juxta illud Sapientis: *Munera excæcant oculos Sapientum* (*a*). Quandonam autem juxta hodierno mores poſſint Judices ob male judicata conveniri in foro *externo*, etiam criminaliter, vide Bugnonium *De Legibus abrogatis l.* 1. *cap.* 124. & ibidem citatos a Chriſtinæo in notis.

XXX. Verum parum proderunt juramenta, parum efficient leges etiam ſeveriſſimæ adverſus Judicum corruptionem, niſi & ſine corruptione, & acceptione perſonarum Judices conſtituantur, qui oderint avaritiam, & juſtitiam magis quam munera diligant, eamque omni humano favori præponant; ſintque tales, quales deſcribuntur *Exodi* 18. *verſ.* 21. *Viri potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam.*

XXXI. Verum ſpes exigua eſt, hujuſmodi judices eligendos, ſi per pretia & munera, & non per merita ad officia via pandatur: nam uti recte reſpondiſſe fertur S. Thomas Aq. Duciſſæ Brabantiæ interroganti; Num licitum eſſet vendere officia ſæcularia, venditionem illam ſibi expedientem omnino non videri: ,, Cum frequenter contingat (ait) quod magis idonei ſint pau- ,, peres, ut tale officium emere non poſſint. Quin etiam ſi ta- ,, les divites ſint, tamen quia boni ſunt, officia non ambiunt, ,, nec ad lucra inhiant, & ſic illa officia emunt ut plurimum hi, ,, qui pejores ſunt ,,.

XXXII. Quinimo Juſtinianus Imperator noctu diuque animo verſans, quomodo a judiciis injuſtitiam, quam in omnibus pene cauſis invenerat, arceret, hoc unum fore remedium agnovit: ,, Si (ait) Præſides gentium, quicumque civiles adminiſtratio- ,, nes Provinciarum habent, *puris* procuremus uti *manibus*, & ,, ab omni abſtinere acceptione, pro his ſolis contentos eis, ,, quæ a Fiſco dantur ,,. *Novella* 8. in Præfat. §. 1.

Sed qua ratione id obtinebitur? ,, Non aliter (inquit) fiet, ,, niſi & ipſi cingula ſine mercede accipiant, nihil omnino dan- ,, tes nec occaſione ſuffragiorum, neque iis, qui cingula habent, ,, nec alii omnium uſi ,,.

,, Conſideravimus enim (pergit Imperator) quia licet quæſtus ,, immodicus imminuitur imperio, attamen noſtri ſubjecti incre- ,, mentum maximum percipient, ſi indemnes a Judicibus con- ,, ſerventur, & imperium, *& Fiſcus abundabit utens ſubjectis* ,, *locupletibus*, & uno hoc introducto ordine, plurima rerum & ,, innumera erit ubertas ,,.

XXXIII. Poſt hæc enumeratis multiplicibus incommodis, quæ ex venditione officiorum in Rempublicam, & ſubditos nata ſunt redundare, audet concludere: *Et omnino una quædam eſt hæc omnium occaſio malorum, & accipere ſuffragium a Judicibus, totius nequitiæ eſt principium.*

Suffragium hic eſt pecunia, quæ ſuffragatoribus Aulicis datur, promittiturve honoris adipiſcendi cauſa. Vide *notam* 3. ad citatam Novellam.

XXXIV. Hoc ut exactius obſervaretur, ſtatuit *c.* 7. ejuſdem Novellæ, quod is, qui acceperit adminiſtrationem, jurare debeat; *Nihil penitus, nec quodlibet ſe præbere, neque occaſione ſuffragii, neque patrocinii, & neque promittere, & neque de Provincia profiteri dirigere, neque glorioſiſſimis Præfectis, neque aliis cingula habentibus, neque iis, qui circa illos conſtituti ſunt, nec alteri cuilibet pro occaſionem patrocinii.*

XXXV. Similis formula juramenti præſtandi ab iis, qui ad provincias adminiſtrandas accedunt, extat in *L. fin. Cod. ad* Le*gem Juliam repetundarum*, ubi tamen luculentius exprimuntur, quæ in ipſa formula Juſtiniani non quidem nominatim exprimuntur, ſed tamen comprehenduntur; nimirum *ſe pro adminiſtrationibus ſortiendis neque dediſſe quidpiam, neque daturos unquam poſtmodum fore, ſive per ſe, ſive per interpoſitam perſonam, in fraudem Legis, ſacramentique, aut venditionis, donationiſve titulo, aut alio velamento cujuſcumque contractus.*

XXXVI. Binæ ſunt formulæ juramenti hodie hic in Belgio uſitatiores, juxta quas aſſumendi ad officium Judicis, vel Magiſtratus jurare jubentur, non abſimiles prædictis formulis jam pridem ab Imperatoribus præſcriptis. Una eaque prolixior contenta in læto Introitu Principum noſtrorum, qua aſſumendi ad Officia, & Magiſtratus jurant, ſe nec pecuniam, bona, munus, mitam, nec aliquod obſequium, nec beneficium dediſſe, promiſiſſe, obtuliſſe, aut dari, promitti, vel offerri ſuo nomine curaſſe, inſuper nec precibus ſollicitaſſe, aut ſollicitatorem interpoſuiſſe quocumque modo. Verba formulæ idiomate vulgari expreſſæ ſunt: *Dat ſy om Borghemeeſterſchap, Schependomme, ende Raedtſchap, goet, geltd, gifte, myde noch eenigherhande dienſten, noch goet doen, ghegheven, ghelooft, noch gheboden en hebben, noek doen gheloven, gheven, noch bieden yemanden van heuren vvegen, noch daeromme ghebeden, noch doen bidden, in ennigher manieren.* Id eſt: Quod ipſi pro Conſulatu, Scabinatu, aſſeſſu Conſilii, nec bona, pecuniam, munera, nec cujuſcumque generis obſequia, aut compenſationes dederint, promiſerint, obtulerint, nec promitti dare, aut offerri cuiquam ſuo nomine curarint, nec idcirco rogarint, aut rogari juſſerint quocumque modo. Extat *parte* 1. Edict. Brabantiæ *lib.* 2. *tit.* 1. *cap.* 15. *art.* 11.

Altera formula ſuccinctior, qua omnes paſſim ad officia quæcumque promovendi jurare jubentur ad manus Regis, ſive Primarii Officiarii, aut alterius, qui homine Regis juramentum excipere ſolet, exprimitur in Edicto Philippi IV. de 2. Maji 1626. quod extat *part.* 1. *Edictorum Brabantiæ, lib.* 3. *tit.* 14. *cap.* 2. Juxta hanc formulam promovendus jurat, ſe nec pro ſtatu iſto, aſſequendo, nec ejus intuitu quidquam cuipiam, ſive in pecunia, ſive in alia quacumque re obtuliſſe, promiſiſſe, aut dediſſe; nec item offerri, promitti, aut dari curaſſe, vel curaturum, aut daturum, directe vel indirecte, aut quovis alio modo; ſalvo duntaxat eo, quod pro expeditione erogari conſuevit. Tenor formulæ vulgari idiomate expreſſæ eſt: *Dat hy om den voorſchreven ſtuet te verchryghen, oft ter oorſaecke van dien, egheene, geldt, noch eenighe andere aingben, heedaenich die ſouden zijon niemanden gheboden, beloft, noch ghegheven en heeft, noch doen lieden, belooven, noch gheven, noch gheven en ſal, vvyen dattet oock zy, directelijck, oft indirectelijck, noch anderſſints in eenigher manieren, behalvens t'ghene, dat men tghevvoonneliſck is tegheven voor d'expeditie, ende depeche.* Id eſt; Quod ipſe, ut prædictum ſtatum adipiſceretur, aut ratione illius, nec pecuniam, nec aliud quidpiam qualecumque demum cuipiam obtulerit; promiſerit, aut dederit, nec offerri, promitti, aut donari curaverit, nec daturus ſit cuicumque tandem, directe aut indirecte, nec alio quocumque modo; eo duntaxat excepto, quod pro litterarum confectione dari conſuetum eſt.

XXXVII. Vult autem Princeps, ut in omnibus commiſſionibus, ſive litteris *patentibus* expediendis, ſuper proviſione officiorum, hæc formula juramenti inſeratur: ideoque indilate hoc juramentum præſtari præcipit, nec antequam præſtitum ſit, litteras, ſive *patentes* proviſionis tradi. Inſuper declarat, idipſum obſervandum in renovatione, & *continuatione* Magiſtratuum: neque poſſe novos Magiſtratus ante præſtitum hoc juramentum ullam functionem Magiſtratus obire, ſub pœna nullitatis; quodque dicta officia vacabunt, & pro ea vice ad Principis collationem ſpectabunt.

Si in litteris continuationis dicatur, ſub *juramento antea præſtito*, tunc per acceptationem litterarum, & continuationis, cenſetur *renovatum* juramentum, tametſi illud expreſſe, & nominatim non repetatur.

XXXVIII. Si prædictæ juramenti formulæ, in verbis quidem nonnihil differentes, ſed in ſubſtantia, & ſenſu plane conformes rite expendantur, non obſcurum erit, omnem plane pecuniæ, alteriuſve rei temporalis dationem, promiſſionem, vel oblationem, directe vel indirecte, pro aſſequendo officio, debere eſſe excluſam, ut juramentum citra perjurium juxta prædictas formulas præſtari queat.

XXXIX. Inſuper nequaquam ambiguum eſt, eum citra perjurii crimen hoc juramentum præſtare non poſſe, qui licet Principi, aut Magiſtratui, ad quem officii collatio ſpectat, pecuniam munuſve non obtulerit, promiſeritve, illud tamen promiſit obtulitve per ſe vel per alium directe, vel indirecte illis, quos ſciebat gratia apud Principem, vel Collatorem valere. Quia licet non immediate Collatori officii pro aſſequendo officio pecuniam aliudve temporale dederit, revera tamen, ſaltem indirecte, & oblique ad officium illud aſſequendum, & Collatorem inclinandum, pecuniam dedit, aut promiſit: unde nec vere jurare poteſt, ſe pro aſſequendo officio nihil dediſſe, promiſiſſe, aut obtuliſſe *directe, vel* indirecte, *aut alio* quovis modo.

XL. Dicit Zypæus *lib.* 1. *De Judice, c.* 38. *n.* 5. quod ambitioſis, contra quos apud Romanos variæ Leges latæ fuerunt, ,, hodie accedant, qui in ſpeciem religionis fortunas effundunt, & ,, aliquibus piis locis donationes faciunt, ut eorum Præfectos ,, ſuffragia conſequantur, quæ apud alios emere non liceat ,,.

Sane qui munera offerunt Monaſteriis, aliiſve piis locis, ut iis mediantibus Sodalium illorum gratiam aucupentur, atque hoc pacto per ipſorum interceſſionem, & commendationem a Principe, aut Magiſtratu officium obtineant, non tantum ambitionis, ſed & perjurii rei ſunt, ſi juramentum ad præſcriptum ſupra expreſſæ formulæ faciant. Nimis enim manifeſtum eſt, hujuſmodi munerum dationem ultimate fieri, ut per ipſos Monaſteriorum, & piorum locorum Præfectos, & Sodales ad officia præveniatur.

XLI. Qui ex multorum praxi, & Principum, ut ajunt, ſcientia & conniventia pallium contegendi ſua juramenta ſibi conficiunt, attendant, quod licet Principi quidem fas eſſet ex juſta cauſa præſtandum ſibi juramentum interdum remittere, nequaquam tamen multorum praxis, aut Principis conniventia, immo nec expreſſa voluntas ſufficiens eſt, ut dum juramentum ſub certa

ver-

(a) Eccleſiaſt. cap. 20. verſ. 31. legitur: *Dona excæcant oculos Judicum.*

verborum formula præstatur, possit citra perjurium ad eam formulam jurari, si vera non sint, quæ juramento asseruntur. Itaque qui jurat, se nec directe, nec indirecte pro assequendo officio pecuniam dedisse, a perjurio excusari nequit, si pecuniam directe vel indirecte dederit per quamcumque contrariam praxim, aut Principis scientiam, & conniventiam.

XLII. Neque juramentum justificabit, quod forsan in mente aliquid subintelligat contrarium ei, quod formula exprimit, ipseque sensus obvius præfert, & intelligit is, cui juramentum præstatur. Quia ut recte expressit S. Isidorus relatus apud Gratianum *Caus. 22. quæst. 5. Can. 9.* „ Quacumque arte verborum „ quisque juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc „ accipit, sicut iste, cui juratur intelligit. Dupliciter autem „ reus fit, quia & Dei nomen in vanum assumit, & proximum „ dolo capit “. His consonat hoc Augustini *Epist. 125.* „ Illud „ sane rectissime dici non ambigo, non secundum verba jurantis, sed secundum expectationem illius, cui juratur, quam novit ille, qui jurat, fidem jurationis impleri. Nam verba difficillime comprehendunt, maxime breviter sententiam, cujus „ a jurante fides exigitur. Unde perjuri sunt, qui servatis verbis, expectationem eorum, quibus juratum est, deceperunt “.

XLIII. Latissime hunc restrictionum mentalium fucum jam pridem refutarunt tres superiores hujus Universitatis Facultates, in Responsione data Parochis hujus oppidi Lovaniensis, qui propositis supra expressis juramenti formulis quæsierant: Utrum liceat „ ambire Magistratum, aut officium, sollicitando suffragia Collatorum, promissis symphosiis, pecuniis, muneribus per se, „ vel per suos? Rursus, utrum liceat munera, symphosia, pecunias, aut simile quidpiam accipere, per se vel suos, aut „ sinere, ut promittantur sibi, in eum finem, ut ad officium „ quodcumque suæ collationis aliquem suo suffragio quis promoveat, & simul tamen liceat ista juramenta respective „ præstare “?

Hæc erat Parochorum propositio; cujus secundum membrum reflectit ad juramentum, quod promovendus ad Magistratum etiam præstare tenetur; nimirum, „ se non accepturum, sive per „ seipsum, sive per alium, ullum munus, aut oblationem honorariam, sive in pecunia, sive in bonis, pro collatione cujusquam officii, vel ministerii sibi competente; nec permissurum, „ ut ulla sibi fiat ejusmodi promissio eo intuitu “.

XLIV. Huic propositioni responderunt dictæ tres Facultates; „ id non licere. Et quisquis (inquiunt) eorum aliquid, quæ „ in istis formulis tanguntur, juxta quod planissime verba sonant, fecerit, & tamen juraverit se non fecisse, est indubitati perjurii reus „. Quam suam assertionem solidissime adstruunt, refutatis argutiis, & detectis palliis, quæ ingeniosa ambitio ad excusandas excusationes in peccatis: & ad perjuria in oculis hominum pallianda, & occultanda adinvenit. Et quia etiamnum hodie videntur multi hujusmodi vanis prætextibus illudi, & perjuria manifesta tegere velle, non inconveniens credidi, hanc integram Consultationem in fine hujus tertiæ Partis sub littera G. exhibere.

XLV. Interim si Principum mens in præscribendis prædictis juramentis attendatur; constabit, omnia hæc juramenta unice instituta, & ordinata esse, ut Judices, & Magistratus constituantur, *Viri potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam.* Exod. cap. 18. vers. 21. & qui sine ulla personarum acceptione, ulliusque retributionis intuitu, administrent omnibus indifferenter justitiam; ita ut nulla ipsis sit distantia personarum; ita parvum audiant, ut magnum; nec accipiant cujuspiam personam, quemadmodum Judicibus jam pridem præcepit Deus per Moysen *Deuteronomii 1.* addens: *Quia Dei judicium est.*

XLVI. Unde & in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *artic. 21.* præcipitur, ut Consiliarii, aliique de Curia pauperibus *pro Deo*, id est, *gratis* inserviant, atque æque pauperibus, quam divitibus parati sint.

Quod ut exactius servetur, *artic. 20.* interdicitur Consiliariis, a litigantibus ante vel post Sententiam accipere præter constituta salaria quodcumque munus, sive sub prætextu habendæ expeditionis, vel alio quocumque, sub pœna, quod hujusmodi manus dantes, aut acceptantes arbitrarie corrigentur. Verba articuli sunt: *Dat alle die van onsen vvorsz. Raede sullen hen respective te vreden bouden mettegagien, die hen by ons toe ghevueght ende ghoordineert zijn, ende ooch metten anderen accidenten van rapporten ende vacatien, sonder dat iemandt van hen, oft iemandt anders in heuren naeme eenighe schincken oft ghiften voor oft naer t' vonnisse sal moghen van d'eene oft d'andere partyen litiganten, oft van heuren vveghen otfanghen, het vvare onder t' pretext van expeditie oft anderssints, op de pene dat de ghene, die hen vervoorderen, de voorschreven schencken oft ghiften de doen oft ontfaen, sullen arbitralyck ghecorrigeert vvorden.* Id est: Ut omnes, qui de Consilio nostro sunt, respective contenti sint mercede, ipsis per nos assignata, & constituta, prout & aliis adventitiis emolumentis litium relatarum, & operæ impensæ, ita ut nulli suorum aut cuicumque alteri liceat eorum nomine, munera quæpiam, seu dona tam ante, quam post latam Sententiam, ab una seu altera litigantium parte, aut eorum intuitu recipere, quantumvis accelerandæ causæ, aut alio obtentu, arbitraria punitione in eos constituta, qui prædicta munera aut dona offerre, seu admittere præsument.

XLVII. Judex igitur diligenter excussa causa, omnique adhibita opera, ut notitiam veritatis, & justitiæ habere possit, tenetur sine ullo personarum, privato affectu, humanoque, & particulari intuitu in justitia, & veritate judicare, & Sententiam ferre, neutri litigantium plus favendo, quam ipsa justitia & veritas faveant: atque ita ostendat reipsa, se non dominum & arbitrum, sed ministrum duntaxat justitiæ; juxta illud S. Ambrosii in *Psalm. 118.* „ Bonus Judex nil ex arbitrio suo facit, sed juxta leges, & jura pronuntiat, Statutis juris obtemperat, nihil indulget propriæ voluntati “.

XLVIII. Apage ergo illum horrendum, & omnis justitiæ eversivum *casum pro amico;* qui Judicem non ministrum, sed dominum, & arbitrum justitiæ constituit: meritoque Alexander VII. & Innocentius XI. duas propositiones huic *casui pro amico* impensius faventes, latamque portam pandentes, respective condemnarunt. Propositio ab Alexandro damnata hæc est: „ Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest „ Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem „ unius præ alio “. Ab Innocentio proscripta hæc est: „ Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem “.

XLIX. Numquam igitur Judex, tametsi causa utrumque sit admodum dubia, & probabilis, potest uni magis, quam alteri litigantium ex *privato affectu* favere; sed decidere tenetur, prout in casu dubio Leges decidi volunt. Puta si agatur de causa criminali, tunc licet sint probationes admodum urgentes contra Reum, quæ causam reddant dubiam, nihilominus Reus erit absolvendus, non ex favore speciali ipsius Judicis erga Reum; sed quia Leges nolunt Reum condemnari, præsertim ad pœnam capitalem, nisi *plene* probatum sit crimen, immo probationes sint luce meridiana clariores.

Similiter & in causa Civili, in dubio uni alterive Parti favendum erit; non quia Judex ei magis afficitur, sed quia Lex ob specialem rationem, vel ob conditionem personæ, puta quia minor est aut pupillus, vel ob favorem causæ, v. g. quia agitur de causa pia, disponit, ut in dubio pro Reo aut Actore decidatur: quo casu potest dici, quod Lex dubietatem causæ tollat, ipsique Judici ostendat, pro quo judicare debeat.

L. Sed quid, si omnibus attentis, & mature ponderatis, causa maneat utrimque admorum dubia; nec Lex disponat, cui adjudicari debeat? Nec hoc casu fas est Judici pro *amico* judicare, aut se ut justitiæ dominum gerere; sed ubique se ut verum justitiæ ministrum exhibere; omni humano favore vacuum, causamque sine acceptione personarum decidere debet, & si deprendere nequeat, cui eam secundum leges, & regulas justitiæ adjudicare debeat, tenebitur rem controversam inter Partes dividendo, unicuique pro ratione dubii assignare, quemadmodum jam pridem ostendit Jurisconsultus in *L. 40. ff. De Hæredib. instit.* & ex Navarro notat Zoesius ad titulum Digestorum *de Judiciis, num. 32.*

LI. Ut autem Judex animo ita indifferenti causam expendat & judicet, necessarium est, ut se affectibus & passionibus evacuet, atque in ipso amor justitiæ, & veritatis omnem spem timoremque humanum superet: isque tam fortis & constans sit pro justitia, ut superare queat omnem affectum cujuscumque alterius rei, cujus habendæ cupiditate, aut amittendæ timore dimoveri posset ab administranda, indifferenti animo sine ulla personarum acceptione, justitia. Id indicare voluit Ecclesiasticus, monens filium suum *cap. 7. vers. 6. Noli quærere fieri Judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates: ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in æquitate tua.* Et ibidem *cap. 4. vers. 33. Pro justitiæ agonizare pro anima tua, & usque ad mortem certa pro justitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.*

LII. Et quis est, qui inter omnes humani intellectus tenebras, omnesque irruentes tentationes, & passiones, a justitiæ tramite non aliquando deflectat, nisi ei datum fuerit desuper; eumque dirigat, illuminet, & sustineat Spiritus sapientiæ, Spiritus scientiæ, & fortitudinis? Proinde merito cum Salomone sæpius ad Deum clamat Judex, præsertim dum causæ decisio urgetur: *Da mihi sedium tuarum assistricem Sapientiam . . . . & mitte illam de cælis sanctis tuis, & a sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit, & mecum laboret; ut sciam, quid acceptum sit apud te.* Sap. cap. 9. vers. 4.

CAPUT III.

De forma concipiendi, & pronuntiandi Sententiam, & de condemnatione in expensas, & interesse.

1 *Sententia concipienda est prævia plenaria causæ discussione.*
2 *Sententia scripto mandanda est.*
3 *Justinianus nonnullas Sententias excipit.*
4 *Hodie Sententia sive* dictum *scribitur.*
5 *Quod vocetur* dictum, *& quid Sententia* extensa?
6 *Primitus Sententiæ in foro ecclesiastico non ferebantur ex* scripto.
7 *Hodie dispositio Juris civilis etiam in foro ecclesiastico recepta est.*
8 *Hoc tamen non obtinet in Sententia interlocutoria?*
9 *De Jure communi, & stylo fori ecclesiastici Sententia a Judice pronuntianda est.*
10 *Et a* sedente *pro tribunali.*
11 *Jus Civile permittit illustribus Personis, ut Sententias per* alios *pronuntient.*
12 *Ad harum exemplum id, & Episcopis promittitur de Jure Canonico.*
13 *Hodie Magistratus civiles Sententias pronuntiant per suos Secretarios, aut Graphiarios.*
14 *In quibusdam Curiis Sententia non recitatur, sed dumtaxat Partibus traditur.*
15 *De Jure communi Sententia pronuntianda Partibus præsentibus, aut saltem citatis: cui consonat stylus Curiarum ecclesiasticarum, sed non sæcularium.*

16 *Sententia de Jure ferenda in Procuratorem; secus de praxi.*
17 *Quo die Sententia pronuntianda?*
18 *Sententia definitiva debet etiam esse super expensis & interesse.*
19 *An ob omissam condemnationem in expensas possit victor appellare?*
20 *Regula communis, victum victori in expensas esse condemnandum.*
21 *Nonnumquam licita expensarum compensatio.*
22 *Frequentiorem expensarum compensationem coercuit Edictum de anno 1611.*
23 *Renovavit Edictum anni 1685. & quid hoc contineat?*
24 *His Edictis consonant Ordinationes Curiarum Ecclesiasticarum Provinciæ Mechlinensis.*
25 *Quid agendum, dum in scripturis Partium multa inutilia, & impertinentia miscentur.*
26 *Hodie solent in Sententia interlocutoria reservari expensæ in definitivam: nec de hac reservatione loquuntur Edicta.*
27 *Judex in Sententia non solet exprimere determinatam summam expensarum; sed earum taxationem sibi reservare.*
28 *Quomodo hæc taxatio fiat.*
29 *Quæ in taxatione attendenda ex Ordinationibus Curiæ Brabantiæ.*
30 *Forma taxandi expensas utrique Curiæ sæculari, & ecclesiasticæ conformis.*
31 *Taxa expensarum tradenda victo & quare.*
32 *Condemnatio ad interesse, & restitutionem fructuum, quomodo de Jure facienda.*
33 *Interdum Judex ex officio taxat interesse, interdum injungit Parti ut specificet suum interesse.*
34 *Declaratio interesse a victore exhibita, tradenda Parti victæ ad diminuendum.*
35 *Advocati puniendi, qui excedunt in taxando interesse.*
36 *Plura circa taxationem interesse, & restitutionem fructuum remissive.*

I. IN primis jam pridem ab Imperatoribus ordinatum fuit *L. 2. Cod. De Sententiis ex breviculo recitandis*, „ ut Judices, „ quos cognoscendi, & pronuntiandi necessitas tenet, non subitas, sed deliberatione habita post negotium sententias ponderatas sibi ante forment “, Requiritur igitur, ut Judex sententiam suam formet præmissa de toto negotio plena deliberatione, & causæ discussione: de quo actum capite præcedenti.

II. Addunt dein Imperatores „ Et emendatas statim in libellum secura fidelitate conferant, scriptasque ex libello Partibus „ legant “.

Hic patet, Sententiam *scripto* esse mandandam, & ex scripto pronuntiandam: quod & apertius declaratur in *L. 3. Cod. eod.* ubi Imperatores renovantes prius Statutum, quo mandabatur Judicibus, ut *ultimas definitiones* (sive Sententias definitivas) *de scripti recitatione proferrent*, „ huic adjiciunt Sanctioni, ut „ Sententia, quæ dicta fuerit, cum *scripta* non esset, nec nomen quidem Sententiæ habere mereatur “.

III. Justinianus Imperator ab hac generali regula excipit in *Novella 17. cap. 3.* (e qua sumpta est Authentica *Nisi* subjecta citatæ Legi 3.) breves lites, & maxime vilium personarum: „ tunc enim (ait) *sine scriptis*, & sine aliqua expensa cognoscere Præsidem oportet “.

IV. Hodie similiter Sententiæ in scriptum rediguntur priusquam pronuntientur, & quidem juxta Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art. 91.* ipse Commissarius Sententiam sive *Dictum*, ut vocant, concipere, & *scribere* debet, illudque consilio prælegere, ut approbetur.

V. Hoc *dictum* vocatur *breviculum*, Gallice *Brief*, quasi brevi compendio exprimens sententiam Judicis super causa controversa: unde nec in illo scribuntur dicta Partium, & responsiones, uti notat Rebuffus *tract.* De Sententiis *art. 3. num.* 40. Si tamen Pars petat suis expensis Sententiam habere cum summaria narratione eorum, quæ hinc inde dicta & allegata fuerunt, poterit id a Secretario sive Graphiario fieri; modo tamen exacte servetur formula ipsius *Dicti*, in quo nec tota mutari potest; diciturque tunc Sententia *extensa*. Vide *art. 155. Ordination. Curiæ Brabantiæ*.

VI. In supra allegata Authentica, qua a generali lege de ferenda Sententia *ex scripto*, excipiuntur causæ breves; & maxime vilium personarum, additur & hæc exceptio: *Nisi Episcopus cognoscat inter suos subditos*: quæ desumpta est ex *Novella* 83. Justiniani, qua declarat, ut „ si quis habet adversus Clericos quamlibet pecuniariam causam, prius ad Deo amabilem „ Archiepiscopum pergat, sub quo constitutus est, & interpellet eum, & ex *non scripto* judicium mereatur: & , si hoc fiat, nec inquietet eum, nec trahat ad Auditoria Civilia, neque a sacro eum vocare faciat ministerio, sed ex non scripto examinetur negotium sine damnis, & accipiat formam forsan etiam scriptam, si hoc quoque Partes voluerint, & poposcerint & liberentur alterutro certamine “.

Ex hoc contextu Justiniani manifestum est, quod Imperator, supposuerit, apud Episcopum summarie, & citra formam judicialem causas examinari, & definiri; ac ideo nec scriptura opus esse, quæ in summariis nec hodie requiritur, atque ita durante vetere disciplina fori ecclesiastici, nec hæc formalitas exigebatur.

VII. At postquam forma judicialis, & forensis intravit in forum ecclesiasticum, etiam & hæc formalitas necessaria fuit, & expresse declaratur in *Cap. fin. De Sententia, & re judicata in* 6. ubi refertur & probatur supra relata *Lex* 3. qua ait, Sententiam, quæ non scripto recitaretur, nec nomen Sententiæ mereri,

VIII. Notat autem ibidem Glossa, verba *definitiva*, quod hæc intelligenda sint de Sententia *definitiva*, non autem interlocutoria; quia necesse non est, quod hæc proferatur, & recitetur in scripto. „ Poterit ergo (ait) Judex interloqui, & „ postea interlocutoriam illam Tabellio rediget in scriptis: „ nec est etiam de necessitate, quod redigatur in scriptis, „ sed alias non creditur Judici, nisi id pateat per scripta „ actorum “.

IX. Sententia ab ipso Judice Partibus prælegenda est, citata *Lege 2. Cod. De Sententia ex breviculo recit*. Quod & probatur a Pontifice in allegato Capitulo finali: additque expresse, quod Sententia definitiva debeat a Judice, *non ab alio*, de scripti recitatione proferri; quod & Officiales, aliique inferiores Judices ecclesiastici observant: præcipiturque in Ordinationibus Curiarum Eccles. Provinciæ Mechliniensis *tit. 11. art. 57.* „ ut „ Judex pro tribunali sedens, in loco consistoriali, die juridica, „ definitivam Sententiam *in scriptis* ferat “.

X. Dicitur *sedens*, quia in dicto Capitulo finali expresse decernitur: „ Sententia, quam scripto edi a Judice litigatoribus „ non recitari, vel ab ipso *stando*, *non sedendo* proferri contingit, *nullius* penitus est momenti.

XI. Ab hac tamen regula facit citata *Lex 2.* hanc exceptionem: „ Exceptis tam viris eminentissimis Præfectis prætorio, „ quam aliis illustrem administrationem gerentibus, ceterisque „ illustribus judicibus, quibus licentia concedatur etiam per officiarium suum, & eos, qui ministerium suum eis accommodant, Sententias definitivas recitare “.

XII. Ad exemplum illustrium personarum, permittit quoque Pontifex in dicto *Cap. fin.* ut Episcopo Sententiam ab eo ferendam liceat *per alium* recitare: „ quem (ait) propter dignitatis prærogativam ampliori convenit honore fulgere „.

XIII. Eodem forsan exemplo illustrium personarum mos receptus in Curiis sæcularibus Sententiam recitari ex scripto, non ab ipso Judice, sed a Graphiario sive Secretario Curiæ, præsente Senatorum cœtu, aut saltem coram duobus Curiæ Commissariis, uti post alios citatos notat Christinæus ad Bugnonium *lib. 1. cap.* 13. & de Gallia testatur ibidem Bugnonius, uti & *lib. 2. cap.* 136.

XIV. Imo in quibusdam Curiis moris est, ut Sententia non recitetur, sed solum per Graphiarium in scriptum redacta Partibus tradatur; quemadmodum annotat Tuldenus ad titulum *Codicis De Sententiis ex breviculo recitandis num.* 4. addens; „ Quod „ quidam minus laudant: quia per publicam recitationem „ minorem fore putant confidentiam deflectendi ab æquitate: Pudor enim per oculos maxime subit, & impudentia secreto animatur. „ Idipsum notavit Perezius ad eumdem titulum, *num.* 6.

XV. De jure, Sententia pronuntianda est Partibus præsentibus, aut saltem ad audiendam pronuntiari Sententiam citatis, & non comparentibus. De unoquoque enim negotio præsentibus, quos causa contingit, judicare oportet, inquit *L. 47. ff. De Sent. & re jud.* & ita servatur in Judiciis ecclesiasticis: sed in Curiis sæcularibus non solent Partes citari ad audiendam pronuntiari Sententiam, uti monet Zypeus in notis Juris Belg. tit. *De Sent. num.* 6. & late Merula in Praxi *lib. 4. tit. 89. cap. 1. num.* 10, rationes hujus praxeos allegans.

XVI. Similiter tametsi de jure Civili debeat Sententia ferri in Procuratorem, qui per litis contestationem censetur factus dominus litis, *L. 1. Cod. De Sententiis, & interlocut. omnium jud.* hodie tamen indistincte in ipsos Dominos concipi, & ferri solent omnes Sententiæ; idque ubique in omnibus passim Curiis, tam ecclesiasticis, quam sæcularibus observatur, uti videri potest apud Auctores citatos a Christinæo ad Bugnonium *lib. 2, cap.* 32. Quia Procuratores hodierni, non domini litium, sed ministri litigantium habentur.

XVII. Sententia pronuntiari potest omni die juridica: singulariter tamen & solemniter in aliquibus Curiis pronuntiari solent quater in anno; scilicet ultima die juridica ante vacantias Paschatis, Pentecostes, Augusti, Nativitatis Domini, Merula loco citato *num.* 11.

XVIII. Quia per Sententiam definitivam finis totalis imponendus est Partium disceptationi, idcirco non tantum super principali, sed & accessoriis, ut sunt expensæ litis, fructus interim percepti vel percipiendi, damnum & interesse, pronuntiari debet: ut ita controversia super his, una cum principali terminetur (*a*)

Et quidem juxta L 3. *Cod. de Fructibus, & litium expensis*, „ terminato, transactoque negatio, posthac nulli actio, neque „ ex rescripto super sumptum petitione, præstetur, nisi judex, „ qui de principali negotio Sententiam promulgavit, cominus „ Partibus constitutis juridica pronuntiatione significaverit, *vi-* „ *ctori causæ restitui debere expensas, aut super his quarelam jure* „ *competere* „.

Ratio subjungitur: “Post absolutum enim dimissumque judi- „ cium, nefas est litem alteram consurgere ex litis primæ ma- „ teria „.

XIX. Si judex condemnationem expensarum omiserit, non propterea de jure, victori appellare licet, L. *fin. Cod. Quando provocare non est necesse*: sed aliud praxis videtur recipere, atque appel-

(a) In Galliis Officiales, sive Metropolitani, sive Primatiales, cum judicium pronuntiant, dicere non possunt: *Avons mis & mettons l'appellation, & ce dont est appel au néant*. Id est: *Rescindimus appellationem, & id omne a quo provocatum est*. Consulatur hac de re Fevrerius lib. 7. *de Abusu*, cap. 7. num. 5. & Tom. 7. novorum Cleri Gallicani Collectaneorum, col. 976. 977. &c. „ Ad supremam tantum Curiam spectat annullare appellationem id est pro infecta habere „: inquit Rebuffus in prooemio Concord. art. 20. pag. 497. Edit. Paris. 1664.

appellationem ab omiſſa condemnatione in expenſas admittere; ſoletque dici appellatio *a minima*. Praxis enim habet, ut litigantes concludendo etiam petant condemnari Partem adverſam in expenſas; ac per conſequens, Judex non condemnando, concluſioni non ſatisfeciſſe cenſetur. Vide Chriſtinæum in notis ad Bugnonium, *lib.* 1. *cap.* 15. *litt. B.*

XX. Et quia Pars cauſa cadens, præſumitur alteram injuſte in judicium vocaſſe, eique injuſte litem moviſſe, communis regula eſt, victum victori in expenſas condemnandum, juxta *L. penult. Cod. De Fructib. & expenſ. lit.* in verbis: " Conſtitutio præcipit, ut quivis judex in Sententia ſua jubeat *victum* factos in judicio *ſumptus* preſtare ".

XXI. Cum tamen nonnumquam contingere queat, cauſam adeo fuiſſe utrimque obſcuram, tantaque etiam pro victo argumenta, ut revera nulla poſſit dici ſubfuiſſe temeritas litigandi ex parte victi; ſed probabilem admodum rationem judicio experiendi habuiſſe videatur: poterit quoque judex hujuſmodi caſibus victum ab expenſarum, vel ſaltem earum parte abſolvere, & uti hodie loquuntur, vel in totum, vel pro parte *expenſas compenſare*, id eſt, ut utraque Pars in totum, vel pro parte ſuas expenſas ferat: atque hujuſmodi expenſarum compenſationem hodie, tam in Curiis eccleſiaſticis, quam in ſæcularibus frequentari videmus.

XXII. Sed quia praxis invaluerat, quod leviori ex cauſa frequenter fieret expenſarum compenſatio, ac per hoc temeritas litigantium foveri videretur, Principes noſtri Edicto anni 1611. *art.* 9. inhibuerunt omnibus judicibus compenſare expenſas, etiam inter conſanguineos, vel affines, niſi ex *gravi admodum cauſa*. Verba articuli ſunt: *Om eenighſints te bedvvingen de temeriteyt van de ligiganten, verbieden vvi aen alle ſubalterne, ende overſte Rechteren, te ghebruycken compenſatie van koſten, maer vvel van condemnatie, tot laſte van den gene, die ten principaelen ſal verlieſen, alvvaert ſoo, dat de Partien maeſſchap vvaeren, oft gealliëert ten zi nochtans om ſeer groote oorſaecken, vvaer mede vvy belaſten hunne conſcientien.* Id eſt: Ut aliqualiter cohibeatur litigantium temeritas, inhibemus omnibus tam ſubalternis, quam ſupremis judicibus, ne compenſationis expenſarum conſuetudinem inducant; at contra condemnationis, onere illius qui cadet cauſa principali, quantumvis etiam ſanguinis, vel affinitatis neceſſitudo inter partes intercederet, niſi tamen ratio gravis ſubeſſet, & eatenus eorum conſcientiam oneramus.

XXIII. Addit præterea, ut ad præveniendas tergiverſationes, & calumnias, omnes judices obſervent Edictum de ultima Auguſti 1685.

Extat hoc Edictum *part.* 2. Edict. Flandriæ *lib.* 1. *Rubr.* 5. In hoc Edicto in primis decernitur, ut in condemnatione & taxatione expenſarum, diligenter attendatur, & inſpiciatur ſtatus cauſæ; uti & levitas, temeritas, calumnia, ſive doloſa protractio Partium litigantium, ſic ut compenſatio expenſarum non fiat, nec ob proximitatem ſanguinis, affinitatis, vel conjunctionis inter litigantes, nec alio quocumque prætextu, niſi ex bonis, probatis, ſufficientibus, & legitimis cauſis, e quibus certi eſſe poſſumus de bona fide eorum, qui cauſa ceciderunt. Verba Edicti ſunt: *Ordonneren ende ſtatueren, dat vvortaen ende condemnatien ende taxatien van de koſten alle goet ende zorghfuldigh aenſchauvv ende regard ghenomen ſal vvorden op de ghelegenthey, van de zaken, mitſgaders op de lichtveerdigheyt, temeriteyt, calumnie, oft bedrieghelycke sluyeringhe van de procederende Partyen, ſonder te koſten te compenſeren, noch om maechſchap van bloede, affiniteyt, oft alliance, dier ſoude moghen tuſſchen de ſelve partyen vveſen, noch, ender eenigh andere deckſel, ten vvaere om goede eprechte ſuffiſante ende Wettelicke redenen, vvaer der, men verſekert vvaere van de goede trauvve van den ghenen in de zaecke vervalende.* Id eſt; Mandamus & ſtatuimus ut in poſterum, quoad condemnationem, & impenſarum taxationem juſte, & ſedulo cauſæ ſtatum expendant: ſimiliter & levitatem, temeritatem, calumniam aut doloſas Partium ligitantium protractiones; nec impenſas compenſabunt ob conſanguinitatem, affinitatem, aut conjunctionem, quæ inter dictas Partes intercedere poſſet, nec alio quocumque obtentu, niſi ob bonas duntaxat, æquas, ſufficientes, & legitimas rationes, ex quibus de bona fide illius, qui cadit cauſa liquido conſtaret.

XXIV. His Edictis, quoad condemnationem in expenſas plane conformis eſt *art.* 58. *tit.* 11. *Ordinat. Cur. Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis.* Caveat autem judex diligenter, " ut obviam eatur calumniis temere litigantium, ne unquam expenſas compenſet, vel reſervet; ſed ſemper in eaſdem victum condemnet, niſi aliter ipſi videatur ex juſta, rationabili, & gravi cauſa in jure fundata, quæ tamen majus momentum habeat, quam ſit vicina ſolum conſanguinitas ".

XXV. Monet Antonius Anſelmo in Commentario ad citatum *art.* 9. *Edicti perpetui*, §. 3. cum in ſcripturis occurrunt inutiles repetitiones, diſcurſus in aere, impertinentes allegationes, &c. non quidem compenſatio fiat expenſarum ſed pronuntietur, ut earum in taxatione expenſarum ratio habeatur: ipſique Advocati, qui exceſſum hujuſmodi commiſerunt, aliqua parte ſalarii ſui priventur; uti anno 1650. pronuntiavit Senatus Mechlinienſis in hæc verba: *Se condanne les reformans ès dèpens au procès, la taxe de quelle ſera faicte moderèment, en conſideration de la ſuperfluitè des exhibitions: & prolixitè des eſcritures y ſervites. Ordonnans la Cour aux Advocats de part & d'aultre, de ſe contenter de la moitiè des ſalaires qu' autremente leur euſſent eſtre deuz au regard deſdit eſcripts.* Id eſt: Condemnentur reformantes in expenſas litis, quarum taxatio fiet cum moderamine, attentis exhibitionibus ſuperfluis, & ſcripturarum eo ſervientium prolixitate. Mandatque Curia Advocatis utriuſque Partis, ut dimidia mercedis parte, quæ alias eis debita fuiſſet ratione inſtrumentorum litis, ſint contenti.

XXVI. Edictum non loquitur de reſervatione expenſarum; ſed eam arbitrio Judicis reliquit. Unde & hodie uſus habet, ut expenſarum reſervatio in Sententia interlocutoria fiat, uſque ad Sententiam definitivam; uti monet Anſelmo loco citato, §. 6. licet conveniens judicet, expenſas retardati proceſſus in quolibet articulo, qui proceſſum retardat, victori refundere, non expectata Sententia definitiva.

XXVII. Hodie non ſolet Judex condemnando Actorem, vel Reum in expenſas, determinare in ipſa Sententia certam ſummam, ſed ſimpliciter condemnat in expenſas litis, earum taxationem ſibi reſervando.

XXVIII. Igitur victor, juxta hodiernum ſtylum, expenſas libello comprehendit, iſque victo communicatur, ut eo viſo examinet, num victor nullas expenſas ſuperfluas, aut in lite non factas expreſſerit, aut earum modum exceſſerit; atque eas arguendo, prout ſibi viſum fuerit, diminuat.

Quibus abſolutis Judex Acta proceſſus, & alia ex parte litigantium allegata, & verificata diſcutit, & ſummam expenſarum taxat, & moderatur.

XXIX. De hac taxatione agitur in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *tit.* 2. *cap.* 24. ubique pluribus articulis præſcribitur, quid in hac taxatione a Commiſſario ad taxationem faciendam deputato, ſit obſervandum; atque nominatim *art.* 630. ſcripturas non eſſe taxandas, quæ in viſitatione & deciſione proceſſus non fuerunt. Et *art.* 631. quod nullæ expenſæ taxabuntur, niſi prius fuerint legitimæ verificatæ.

Et ne per comparitiones *perſonales* adverſa Pars nimium gravetur, deciditur *art.* 633. quod tantum poterunt taxari ad onus ſuccumbentis *tres* comparitiones perſonales; niſi Cancellario & Senatui ob notabiles rationes aliud videatur.

XXX. Hæc forma taxandi expenſas in Curiis ſæcularibus ſervari ſolita, exprimitur quoque in Ordinationibus Curiar. Eccleſ. Provinciæ Mechl. *tit.* 11. *art.* 62. his verbis: " Ad videndum taxari expenſas, quæ per Judicem, aut Commiſſarium cum Graphiario taxandæ erunt, unam duntaxat fieri volumus citationem ad diminuendum; & die ſerviente exhiberi expenſarum ſpecificationem in ſcriptis: citatis autem non comparens ſecludetur, & a Judice ad taxationem procedetur ſine ulteriore dilatione. Comparente vero citato, præfigetur ei terminus diminuendi peremptorius, ſub pœna ſecluſionis, ſub quo ſine ulla ulteriore dilatione diminuere tenebitur, ſi diminuere velit; & Judex aut Commiſſarius ſpecificationem cum actis conferet, & diſpiciet, quæ utiles, quæ inutiles expenſæ fuerint ".

XXXI. Additur dein *art.* 63. " Taxa vero expenſarum Reo petenti a Graphiario tradetur, ne exiſtiment ignorantes plus juſto exigi, & ne forte officiariis noſtris occaſio detur petendi ultra debitum: quod quidem ſi unquam attentarint, punientur, ultra amiſſionem ſalariorum, mulcta arbitraria ".

XXXII. Non tantum in expenſas victus victori condemnari ſolet; ſed & in reſtitutionem fructuum, præſertim perceptorum poſt litis conteſtationem, & intereſſe, quod ob intentatam litem victor paſſus eſt, juxta *L.* 2. *Cod. De fructibus & litium expenſis*. Quæ hic de jure attenenda ſint, breviter annotat Merula citato *tit.* 89. *cap.* 1. *num.* 17. & 18.

XXXIII. In Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 620. præcipitur, ut in condemnationem damni, & intereſſe exprimatur determinata ſumma, quæ examinato proceſſu Judicibus æqua videbitur, attenta gravitate cauſæ, & qualitate litigantium; non permittendo Partibus litigantibus dare per declarationem dictum damnum, & intereſſe, niſi materia eſſet tanti momenti, qualitatis & conſiderationis, ut Judices non poſſent prædictum damnum, & intereſſe taxare, niſi prævia informatione: quo caſu poterit per Curiam ordinari, ut damnum, & intereſſe per declarationem exhibeantur, idque intra certum præfixum terminum. Teneturque Pars intra illum terminum ſuam declarationem exhibere, ſub pœna ſecluſionis. *Art.* 622.

XXXIV. Poſt exhibitam autem declarationem, Pars victa unicam duntaxat habebit dilationem, ut damnum & intereſſe a victore exhibitum diminuere queat. Diminutione facta, ſi Curiæ videatur, dabitur utrique Parti unus terminus ad ſe de omnibus informandum, & poſt hunc ſingulæ Partes habebunt terminum ad reprobandum, & ſolvendum; eruntque omnes termini peremptorii.

XXXV. Articulo 621. præcipitur Advocatis, ut in libellando damno & intereſſe, non aliud intereſſe exprimant, niſi quod attentis conditione actionis, e qua oritur, & qualitate litigantium, de jure debetur; interdicendo Advocatis taxationem exceſſivam damni, & intereſſe, ſub pœna arbitraria, & quod condemnabuntur reſtituere expenſas ſuis Clientibus, quas ob hanc inordinatam taxationem paſſi ſunt. Mandatur autem Conſiliariis, ut his ſerio intendant, ipſoſque Advocatos hac in parte excedentes puniant ad terrorem aliorum per ſuſpenſionem ab officio, aut alia pœna, prout ad promovendam juſtitiam expedire judicabunt; interdicendo Procuratoribus facere dictam declarationem damni, & intereſſe. Verba articuli ſunt: *Datd' advocaten ſtellende by gheſcrifte die voorſz declaratie, niet en ſullen moghen eyſſchen ander ſchaden oft intereſten dan de ghene diemen naer rechte ſchuldigh is, nemende aenſchouvv op de qualiteyt van de actie van de vvelcke ſy procederen, ende op die conditie van partyen, den ſelven Advocaten verbiedende exceſſiven heyſch te maecken van de voornoemde ſchaden ende intereſten, op de pene van arbitralyck ghecorrigeert te vvorden, ende daer toe noch ghecondemneert heuren meeſters te betalen de koſten die ſy daeromme ſonder redenen gheſupporteert ſullen hebben: Ordinerende dien van onſen Raede daer op goede conſideratie te nemen, ende te corrigeren d' Advocaten ten exemple van de andere die de contrarie doen ſullen, t' nzy by ſuſpenſie van heure ſtaten, oft anderſſins, ghelyck*

ſy tot

si tot vvorderinghe van de justitie sullen vinden behorende : ende verbiendende den voorsz. Procureurs te maecken die voor-genoemde declaratie van schaden ende interesten : Id est Ut Advocatis prædictam declarationem scripto exhibentibus, non liceat aliam damni, & incomodi compensationem exigere, quam talem, quæ secundum justitiam ipsis debeatur, attenta qualitate actionis, super qua litem instruunt, & Partium conditione : iisdemque Advocatis inhibemus, ne prædictorum damni, & incomodi compensationem exigendo excedant, arbitrarie alias puniendi ; insuperque condemnandi ut Clientibus suis sumptus persolvant, quos idcirco sine causa impenderint : injungimusque Consiliariis nostris, ut ad hæc serio reflectant, & in Advocatos secus facientes ad aliorum exemplum animadvertant, seu muneris sui temporaria mulctatione, seu alio modo, qui administrandæ justitiæ maxime videbitur conducere : inhibemusque Procuratoribus, ne prædictas damni, & incommodi declarationes conficiant.

XXXVI. Si quis plura de hac condemnatione, & taxatione expensarum, damni & interesse, & restitutione fructuum scire velit, consulere poterit duos Tractatus Rebuffi, quorum alter est *De expensis, & interesse*; alter vero *De Fructibus & illorum Restitutionibus.*

CAPUT IV.

De Executione Sententiæ.

1 *Sententia sine executione inutilis est.*
2 *Semper aliquod spatium condemnatis ad satisfaciendum Sententiæ indultum fuit.*
3 *Justinianus condemnatis inducias quadrimestres concessit.*
4 *Easdem probat Jus Canonicum, quod tamen eas limitaris aut prolungari a Judicie permittit.*
5 *Hodie fere induciæ hæ arbitrariæ factæ sunt.*
6 *Solet tamen aliquod spatium indulgeri.*
7 *Quid de his habeant Ordinationes Curiarum ecclesiasticarum?*
8 *Quomodo hodie a debitoribus impetrentur rescripta* moratoria, *quæ executionem suspendant?*
9 *Exacto tempore induciarum, executio petitur a Judice, qui Sententiam tulit.*
10 *Forma decernendi executionem varia est pro varietate Tribunalium.*
11 *Executio committi solet Apparitoribus; qui ob id & Executores dicuntur.*
12 *Pœna Apparitorum in Curiis ecclesiasticis, qui donis aliove modo corrupti executionem differunt.*
13 *Prætextu interjectæ appellationis Apparitores ab executione desistere non possunt, nisi de mandato Curiæ pateat.*
14 *Apparitores in executione Sententiæ ministros sibi adjungere interdum possunt.*
15 *Pro executione Sententiæ Judicis Eccles. potest Apparitor implorare auxilium Magistratus Civilis.*
16 *Ordo executionis præscriptus de Jure communi.*
17 *An ordo a Jure præscriptus servetur in Gallia?*
18 *Ordinem a Jure præscriptum in Belgio non servari testantur Pragmatici.*
19 *In Brabantia tamen aliqua illius ratio habetur.*
20 *De Jure communi aliqua bona exempta ab executione; & quid de his habeant mores hodierni?*
21 *Jam pridem Clero Gallicano datum fuit privilegium, quod eorum* mobilia *capi non possent.*
22 *Quomodo hæc immunitas posterioribus Regiis Edictis restricta fuerit?*
23 *Pro executione Sententiæ non procedendum ad incarcerationem, nisi deficientibus bonis temporalibus*
24 *Ob æs alienum homines liberi de Jure civili in servitutem redigi non poterant.*
25 *Nonnulli putant eodem jure debitorum incarcerationem fuisse vetitam.*
26 *Contraria sententia hodie in praxi recepta; & quando ad incarcerationem procedi queat?*
27 *Etiam mulieres incarcerari possunt contra Constitutionem Justiniani.*
28 *Quid in harum incarceratione cavendum?*
29 *In Gallia Personæ insignitæ Ordine sacro ob debitum civile incarcerari non possunt.*
30 *Fallit tamen subinde ob specialem circumstantiam.*
31 *Ab incarceratione liberat* cessio *bonorum.*
32 *Sola professione debitoris de Jure civili* cessio *hæc fieri poterat.*
33 *Hæc cedendi facilitas sublata in Gallia &* Belgio; *& quæ forma præscripta?*
34 *De declaratione bonorum, eorumque cessione facienda a cedente: & quæ sibi retinere queat.*
35 *Quæ observari velint Ordinationis Curiæ Brabantiæ?*
36 *Cessio bonorum non liberat ab obligatione solvendi, si cedens ad meliorem fortunam devenerit.*
37 *Cedentis bona post cessionem acquisita creditoribus addicenda, salvis tamen cedenti suis necessariis.*
38 *Hoc beneficium non datur decoctoribus, aliisve, qui dolo malo debita contraxerunt.*
39 *Edicta Regia contra decoctores.*
40 *Quibusdam datum privilegium quod citra cessionem bonorum excuti nequeant ultra quam facere possunt.*
41 *Hoc privilegium competere Clerico ex* Cap. 3. ✠ De solut. *Communiter tradunt Canonistæ.*
42 *Contraria praxis aliquando videtur fuisse recepta in Gallia.*
43 *Clericus vi hujus privilegii non eximitur ab obligatione solvendi debita; sed ne excommunicari queat.*
44 *Ultimum remedium executionis in Curiis ecclesiasticis est excommunicatio.*

I. QUemadmodum Leges in Republica nullius sint utilitatis, si earum non habeatur executio, & Sententia inutilis & sine effectu erit, si non obtineatur ejusdem executio. Non est quidem ab executione incipiendum; sed Sententia præcedere debet, executio sequi, *L. 1. Cod. De Execut. rei jud.*

II. Verum jam pridem apud Romanos receptum fuit, humanitatis causa, ut non protinus ad actionem, executionemque ejus quod judicatum erat, progredi liceret; sed spatium aliquod condemnatis indultum fuit intra quod judicato satisfacere possent.

III. Et quidem cum circa hoc tempus sæpius variatum fuisset, tandem Imperator Justinianus quatuor menses condemnatis dedit ad solutionem pecuniariam, easque a die condemnationis, vel si provocatio fuerit porrecta a die confirmationis Sententiæ connumerandos, *L. penult. & fin. Cod. De Usuris rei jud.* declaratque in dicta Lege finali, *quadrimestres* inducias, quas dedit condemnatis, etiam ad fidejussores eorum, & mandatores extendi, *ne Legi fiat derogatum.*

IV. Easdem inducias observandas esse declarat Pontifex in *Cap. 26.* ✠ *De officio Jud. Deleg.* supponitque Pontifex in *Cap. 15.* ✠ *De Sent. & re jud.* una tamen declarans, hoc spatium quadrimestre posse nonnumquam a Judice arctari, vel prolungaris

V. Hinc forsan tandem invaluit, ut in nonnullis Curiis induciis illis legalibus abrogatis, nullum tempus sit præscriptum, quo executio Sententiæ differri debeat; sed mox executio ejus fieri queat, nisi Judex Sententiæ executionem ad quadrimestre. aut etiam diutius, ex certa aut rationabili causa prorogare vellet; quemadmodum de Flandriæ Concilio & Parlamento Mechliniensi testatur Damhouderus *in Praxi Rerum civil. cap.* 256.

Dicit quoque Zypæus in *Notitia juris Belgici, tit. De Executione rei jud.* "Executio hodie ad quadrimestre, aut aliud „ certum juris spatium non differtur „. Similiter Gudelinus *De Jure novis. lib. 4. cap. 16. num. 6.* ait; "Moribus multorum „ Tribunalium nullum tempus certum, quo differatur executio „ comparatum est, sed totum arbitrio Magistratus relictum „.

VI. De eodem usu testatur Merula in *Praxi Curiæ Holland. lib. 4. tit. 93. cap. 7.* addit tamen, quod conveniat, ut victos partim ex humanitate, partim ex necessitate, differat executionem ad 2. aut 3. hebdomadas a lata Sententia, quod est tempus intra quod condemnatus adhuc appellare posset; "adeo ut „ apud nos (ait) locum magis habeant 30. dies, quos condemnatis largiuntur Leges 12. tabularum, quam bimestre ex *L.* „ 2. *Cod. Theod. De Usuris rei jud.* vel quadrimestre ex Constitutione Justiniani „.

Ex Ordinationibus Curiæ Brabantiæ dantur condemnato 12. dies post Sententiæ insinuationem *art*, 641. Vide Christinæum ad Bugnonium *De Legib. abrog. lib. 1. cap.* 148. ubi una annotat quæ tempora in aliis Tribunalibus sint assignata.

VII. In Ordinationibus Curiarum ecclesiasticarum Provinciæ Mechliniensis *tit. 11. art. 61.* dicitur; "Postquam Sententia in„ terlocutoria, vel definitiva transierit in rem judicatam, decer„ nantur statim ad Partium instantiam monitoriales ad paren„ dum infra tempus congruum a Judice præfigendum : & mo„ nito non parente, executoriales in forma, mandenturque exe„ cutioni; monitiones autem sufficiet facere Procuratoribus, tra„ dita copia Sententiæ „.

VIII. Solet moribus nostris Reus ad inopiam redactus adversus debitum, quod inficiari nequit, moderatas, & arbitrarias solvendi inducias petere, & impetrare, sub cautione intra certum tempus præstanda : dicunturque litteræ, quibus hujusmodi induciæ indulgentur, vulgo *Brieven van atterminatie*, Latine *Rescripta moratoria*, de quibus Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 480. & seqq. ubi temen *art.* 484. declaratur, quod nullæ litteræ induciarum, quomodocumque decretæ, effectum sortientur adversus Sententias, quæ transierunt in rem judicatam, *En sullen egheene brieven van respijte, hoe vvel die gheinterineert zijn, effect sorteren teghen vonnissen gegaen in carchte van ghevijsde dinghen.*

IX. Exacto tempore quod hodie arbitrio Judicis, vel ex Ordinationum præscipto condemnatis ad satisfaciendum judicato indulgetur, executionem aggreditur Magistratus, qui Sententiam tulit, a quo litteræ executoriales petuntur, & conceduntur.

X. Et quidem ad exequendam rem judicatam, in superioribus Tribunalibus mandata executoria decernuntur, quibus Apparitores committuntur ad exequendam Sententiam iis affixam. In Inferioribus vero Tribunalibus Sententia tantum scriptis mandata executori traditur, ut executioni mandetur, non ulterius requisito Judice; uti refert Simon Van Leeuvven in *Cens. forens. part. 2. lib. 1. cap. 33. num. 7. & 8.* Ceterum oportet in his attendere singulorum Tribunalium Ordinationes, & stylum.

XI. In exequendo solent Magistratus uti Apparitorum ministerio; qui idcirco, & Executores dicti fuerunt. Et in *L. 8. Cod. De Execut. rei judicatæ*, scribitur : "Executorem eum so„ lum esse manifestum est, qui post Sententiam inter Partes au„ dita omni, & discussa lite prolatam, rei judicatæ vigorem ad „ effectum videtur adducere „.

XII. Executionem Sententiarum fieri per Apparitores in Curiis ecclesiasticis Belgicis manifestum ex quotidiana praxi, & constat ex earum Ordinationibus; diciturque *tit. 9. art. 13.* "quod „ si pecunia, aut aliis donis corrupti executionem distulisse deprehensi fuerint, debitum & expensas solvent, & ulterius pœna perjurii, & concussionis) citra aliquam veniæ spem (ultra „ officii privationem, & inhabilitatem ipso facto incurrendam „ plectentur „.

XIII. Ma-

XIII. Magistratus sæculares similiter per Apparitores Sententias exequuntur, uti & praxis & singularum Curiarum Ordinationes evincunt; multaque prescribunt, quæ in exequendis Sententiis ab Apparitoribus observanda sunt; mandaturque *art.* 587. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, quod si quis se gerat ut appellantem *ab executione* alicujus Apparitoris exequentis Sententiam Curiæ, non propterea Apparitor supersedeat ab executione; sed in executione cœpta perget, quousque de inhibitione aut prohibitione patescat per patentes litteras Consilii.

Huic consonat *art* 65. *tit.* 11. Ordinat. Curiar. Eccles. quo dicitur: " Executio Sententiæ numquam retardabitur, vel omit- „ tetur, etiamsi condemnatus allegaverit gratiam nostram, vel „ Vicariatus, nisi illam *realiter*, & *in scriptis* in forma debita „ *authentica* exhibeat „.

XIV. Si Sententiæ exequendæ Executor solus *per se* non sufficiat, ministros pro qualitate causæ, & oppositionis, quæ timetur, & prævidetur, secum assumere potest; ipsisque Magistratus auxilium implorare, aut interdum etiam manum militarem advocare; uti indicat *art.* 637. *Ordinat. Curiæ Brabantiæ*.

XV. Supponunt quoque Ordinationes Curiar. Eccles. *tit.* 9. *art.* 15. quod Apparitores in executione Sententiæ requirere possint Magistratum laicum. Mandatur enim, ut si Magistratus laicus Apparitori auxilium præstare recuset, recusationem hanc Apparitor fideliter Officiali referat.

XVI. Inspecto jure communi, forma exequendi fere hæc est: Si damnatus quis sit rem certam restituere, præstareve, ea ipsi aufertur; etiam interdum, si opus est, manu militari. *L.* 68. *Qui Restituere ff. De rei vendicat.*

Si vero damnatus sit quis pecuniam solvere, pignora capiuntur atque distrahuntur, ut ex pretio victori satisfaciat. *L.* 4. *ff. De Re jud.*

Ordo autem executionis tunc is est juxta *L.* 15. *A Divo Pio ff. eod.* ut primum res mobiles pignori capiantur, deinde immobiles, postremo jura & nomina: ideo initium sumitur a rebus mobilibus, quod earum quam rerum soli promptior minusque damnosa sit distractio. Idcirco autem postremus locus tribuitur nominibus, quod in eis persequendis negotium habere oporteat, non tantum cum condemnato, sed cum extraneis ejus debitoribus.

XVII. Ordinem hunc in executione rei judicatæ non observari in Gallia testatur Bugnonius *lib.* 1. *cap.* 141. idque abrogatum esse ait, ad obviandum fraudibus eorum, qui mobilia sua occultabant; asseritque Le Maistre in suo Tractatu *De Subhastationibus cap.* 27. omnino liberum esse inchoare ab immobilibus. Id tamen aliqui restringunt ad executionem adversus majorem. Mobilia enim minorum credunt prius capienda esse, priusquam ad eorum immobilia deveniatur, ut asserit ibidem Bugnonius.

XVIII. De Belgio testatur Zypæus loco supra citato, in executione ordinem mobilium, immobilium, & nominum non servari. Et Gudelinus *De Jure noviss. lib.* 4. *cap.* 16. *num.* 8. ait: *Mores, & Sanctiones aliquorum tribunalium nullam hujusmodi ordinis habent rationem, executionem ordiri permittentes a rebus quibuslibet, prout eæ magis occurunt, vel promptius ex iis judicatum redigi posse Apparitori videtur.*

XIX. Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 641. permittunt, ut condemnatus intra 12. dies a facta insinuatione Sententiæ, possit Executori assignare mobilia, ut super iis Sententiam exequatur; si autem assignare intra illud tempus neglexerit, tunc Apparitori liberum erit exequi Sententiam super bonis quibuscumque ipsius condemnati, neglecto ordine a jure præscripto.

Hic aliquam rationem ordinis a jure præscripti haberi notat Christinæus ad citatum locum Bugnonii; ideoque negat, ordinem Juris scripti in Brabantia totaliter abrogatum; quamvis fateatur, a. quarum civitatum, ac signanter Lovaniensis, hunc ordinem in executione suarum Sententiarum non totaliter abrogasse.

XX. Sunt insuper nonnulla bona, quæ de jure executioni non sunt subjecta, ut sunt instrumenta rusticorum ad agriculturam necessaria; de quibus in *L.* 7. & 8. *Cod. Quæ res pignori obligari possunt*, & Authentica ibi subjecta; item proventus Ecclesiastici Clericorum, libri Scholarium & Advocatorum. Sed nec hæc in Gallia, uti nec apud nos in usu sunt, saltem quando alia bona desunt; uti testatur Zypæus in *Not. Juris Belgici, tit. De Execut. rei jud.* dicens: *Instrumenta etiam agricolarum, ut nec pignori dari, ita neque executioni subjici poterunt, quominus colendæ telluri, sationi, & annonæ incommodaretur. Id hodie minus servatur; sed tamen iis parcitur, dum alia bona reperiri possunt: quod & in Advocatis, Scholaribus, & Ecclesiasticis obtinet.* Hæc Zypæus.

XXI. Refert Renatus Choppinus *lib.* 1. *De Moribus Parisiorum, tit* 1. *num.* 8. privilegium Philippi IV. Regis Galliarum, quo cavetur, fas non esse creditori, Sacerdotum suppellectili, moventibusque aliis manum inicere publicam. Verba privilegii sunt: *Item volumus, quod si mandaverimus, bona alicujus Prælati, vel Clerici clericaliter viventis capi, seu ad manum nostram poni, virtute mandati nostri bona eorum* mobilia *non capiantur, saisiantur, neque domus illorum discooperiantur.*

Meminit & ejusdem privilegii *lib.* 3. *De S. Polit. tit.* 2. *num.* 2. notatque conformiter ad illud privilegium judicatum fuisse anno 1528. *ne Trecensis Ecclesiæ Canonici excubias agere pignorum capione cogerentur. Quum enim Clericorum suppellex (ait Choppinus) tunc pignorari nequiret, vetante Philippi IV. Sanctione, judicatum est illic, res mobiles sacrati Ordinis nè pro excubiis quidem esse pignoris jure capiendas.*

XXII. Verum posteriori Edicto Aurelianensi de anno 1560. *art.* 28. sublata est hæc mobilium Sacerdotis prærogativa, restrictaque ad ornamenta destinata ad servitium Divinum, eorum libros, & vestes ordinarias, & necessarias. Verba articuli sunt: *Toutes personnes Ecclesiastiques pourront estre indifferemment executées en leurs meubles, sauf ès ornemens servans & destinez à l'Eglise, leurs Livres, vestemens, ordinaires & necessaires.* Id est: Quælibet personæ Ecclesiasticæ pignoribus poterunt mulctari, salvis tamen ornamentis Ecclesiasticis functionibus destinatis, libris eorum, vestibusque ordinariis, & necessariis.

Prærogativa sive immunitas ab executione quoad sacram supellectilem, renovata est rursus Edicto Blesensi anno 1579. *art.* 57. eadem immunitate indulta omnibus mobilibus in usum necessarium & domesticum, & eorum libris.

XXIII. Si bona sufficientia non reperiantur, quibus judicato satisfiat, extremum remedium contra judicatos est, ut in carcerem retrudantur. Humanior namque sententia est, ut eo non confugiatur, quamdiu bona reperiuntur; quæ capi distrahique possunt, cum nec pro debito Fisci facile quis sit conjiciendus in vincula, ait Petrus Gudelinus *De Jure nov. lib.* 4. *c.* 16. *n.* 14.

XXIV. Extat Constitutio Imperatorum in *L.* 12. *Cod. De Obligationibus, & Actionibus*. " Ob æs alienum servire liberos cre- „ ditoribus, jura compelli non compatiuntur „. Consonat *Novella* Justiniani 134. §. *Quia vero*. Sensus Legis est, quod qui solvendo non sunt, suis creditoribus servire non cogantur. Neminem enim ingenuorum Lex ea facere vult, quæ sunt servilia.

XXV. Hinc concludunt nonnulli interpretes, hoc jure, pro civili debito neminem manu injecta capi posse, nisi aliud expresse sit conventum. Ita Dionysius Gothofredus in notis ad citatam Legem. Videtur & in eum sensum Legem illam accepisse Auctor Decretalis relatæ in *Cap.* 2. ✠ *De Pignoribus*, ubi dicitur: „ *Lex* habet, ut homo liber pro debito non teneatur, etsi res „ defuerint, quæ possint pro debito addici „.

XXVI. Existimat tamen Gudelinus loco citato *n.* 15. simplicem carceris custodiam his Legibus sublatam non fuisse. „ Etenim (ait) usum quidem carceris adhuc retinemus, sed ultra adver- „ sus judicatos non progredimur „.

Hisce consonat *art.* 658. *Ordinat. Curiæ Brab.* quo cavetur, Executorem non posse apprehendere condemnatum, si is offerat bona sufficientia judicato, aut Executori constet bona condemnati esse sufficientia. Sed si condemnatus sit in defectu offerendi, nec Executori constet de bonis, super quibus executio fieri queat, tunc poterit Executor apprehendere condemnatum, eumque carceri mancipare, & ibidem retinere quosque judicato satisfecerit; modo tamen victor id petat, & pro expensis respondeat, easque ferre velit. Tenor articuli est: *Dat egheen Executeurs uyt crachte van eenighe sententie oft executien op sententie en sullen moghen apprehenderen den gheeondemneerden in synen persoon, soo verre hy bevvyst (met allen den bescheede daer toe dienende onder behoorelycke expurgatie van eede) oft den Executeur blycke van eenigre haeffelycke goeden, ghenoech zynde om d' executie te doene: maer naer dien den ghecondemneerde in gebreke vvare, versocht zynde van den Executeur van eenighe goeden daermen d' executie aen mocht doen, te bevvysen ende niet en bleke van eenight goeden, daer aen de voorsz, executie soude gedaen moghen vvorden, soo sullen de voorsz. Executeurs moghen apprehenderen den persoon van den ghecondamneerden, ende den selven ghevanghen setten, ende houden tot dat hy den vonnisse voldaen heeft, ende dit alsoo verre de ghene die't vonnisse ghevvonnen heeft, dat versoeckt, ende voor die kosten spreckt, ende die verlegghen vvilt.* Id est: Quod nulli Executori vi alicujus Sententiæ, aut Sententiæ executionis fas erit condemnatum personaliter apprehendere, si probet (indiciis quibuslibet eo pertinentibus interposita juramenti debita expurgatione) aut Executori constet, bona ejus seu mobilia, seu immobilia executioni sufficere. Sin vero condemnatus deficeret, rogatusque ab Executore bona quæpiam pignoranda designare, nec constaret de bonis, quæ pignorationi subjici possent, tum liberum erit Executoribus prædictis personam condemnati apprehendere & incarcerare, & donec Sententiæ fecerit satis, detinere; idque si is, qui litem obtinuit hoc requirat, de expensis caveat, easque velit persolvere.

XXVII. Vide plura de hac incarceratione apud Christinæum in notis ad Bugnonium *lib.* 1. *cap.* 16. & ibi citatos; qui & ibidem notat, tam de moribus Galliæ, quam Belgii, mulieres etiam carceri mancipari contra Constitutionem Justiniani in *Novella* 134. quod & Zypæus monet in *Notit. Juris Belg. De Executione rei jud. num.* 3. " Sed rarius (ait) ob debita pecunia- „ ria nisi forte pœnalia, ut fiscalia „.

XXVIII. Recte autem monet Bugnonius loco citato *num.* 8. quacumque de causa mulieres ergastulo mancipentur, debeant ita teneri, ubi viris non pateat aditus, conservandæ mulierbris pudicitiæ ergo; additque Gudelinus *lib.* 5. *De Jure noviss. cap.* 14. *num.* 1, rationem quamdam sexus haberi debere, saltem eatenus, ut quemadmodum anteriore *L.* 3. *Cod. De Custodia Reorum* cautum fuit, mulieres in carceribus a viris separentur.

XXIX. In Gallia, precitato *art.* 57. Edicti Blesensis declaratum est, quod executio contra Ecclesiasticos constitutos in Ordine sacro non possit fieri per incarcerationem personarum; cujus privilegii meminit Choppinus *lib.* 3. *De S. Polit. tit.* 2. *n.* 2. „ Nam, ut viro Senatorio ultimum supplicium carcerem existi- „ mabat Syllanus ille apud Plutarchum in Cicerone; ita Ec- „ clesiæ Presbyteris (ait Choppinus) gravior est vinculorum „ coërtio, & in sacra capita pœnalis carcer toti Ordini pro- „ brosior, quo sævus creditor ob civile debiti æris negotium „ mulctatos velit insontes ".

XXX. Aliquando tamen judicatum fuisse, recte incarceratum fuisse Presbyterum ob debitum civile, eo quod in fraudem & ad eludendum creditorem Presbyter factus esset; restitissetque Executori exequenti sua mobilia, ibidem refert Choppinus.

XXXI. Ulterius, omnibus debitoribus tribuit beneficium effugiendi carcerem cessio bonorum. Ex commiseratione enim inductum est hoc remedium extraordinarium cessionis bonorum per legem Juliam in *L.* 4. *Cod. Qui bonis cedere possunt.*

Per hanc cessionem bona omnia creditoribus cessa, licentia eis est

e[illegible] ea distrahendi, ut ex eorum pretio, quatenus fieri potest, singulis satisfiat, dicta *L.* 4.

XXXII. Cessio hæc de jure Civili sola professione, & viva voce sine ulla speciali solemnitate, aut judicis venia peragi potest: nam dixit Theodosius Imperator, ut refertur in *L.* 6. *Cod. eod.* "In omni cessione bonorum ex qualibet causa facienda, „ scrupulositate priorum legum explosa, professio *sola* quærenda „ est„. Deinde additur §. 1. "Idem dixit, in omni cessione suf„ ficit voluntatis *sola* professio„.

XXXIII. Verum cum hæc facilis cedendi libertas multis daret ansam fraudandi creditores, in Gallia sancitum fuit Edicto Ludovici XII. *cap.* 70, ut nemo nisi præsens, & in judicio, discinctusque, ac nuda cervice cedat bonis; quod & in Belgio observari mandat Edictum Caroli V. anno 1541. 20. Octobris, & publicatum in Consilio Flandriæ 8. Novembris ejusdem anni; extatque *part.* 1. *Edict. Flandriæ lib.* 3. *Rubrica* 1. Verba Edicti sunt: *Seront tenuz requerir l'intherinement de leurs Lettres, deschaintz, & à teste une en personne, & non par Procureur.* Id est: Debebuntque litterarum suarum approbationem, discincti, & aperto capite, nec per Procuratorem, sed personaliter rogare.

XXXIV. Insuper eodem Edicto cavetur, ut qui litteras impetrarunt ad cessionem faciendam, eas in judicio offerant una cum synopsi jurata omnium bonorum. Ac insuper, quod si cedens ulteriora bona acquirat, ea mox ad commodum creditorum consignare debebit; tantummodo sibi retento unico lecto, & quæ eo pertinent, unoque ex quolibet suppellectilium genere, ut vasa ænea aut stannum retinere non possint: nisi ista fecerint: beneficio cessionis excidant. Verba Edicti sunt: *Que tous impètrans de cession seront tenuz de prèsenter leurs Lettres en Jugemens, en dedans le mois de l'impètration, avec l'estat de tous leurs biens; & iceulx abandonner à leurs crediteurs, sans en retenir la maniance. Et affirmer led.t estat per serment, requerir l'intherinement de leurs Lettres deschaintz, & à teste nue en personne, & non par Procureur.* Id est: Quod omnes, qui cessionis beneficium impetraverint, debebunt litteras suas in judicio exhibere intra mensem ab impetratione, simulque bonorum omnium suorum statum, eaque dimittere creditoribus, nec administratione eorum sibi reservata? dictumque statum juramento confirmabunt, litterarumque suarum approbationem, discincti & aperto capite, non per Procuratorem, sed personaliter rogabunt.

Que lesditz impètrans de cession, aquerans aultres biens, seront tenus les consigner au proufit de leurs crediteurs. Et ne pourront retenir qu'un lict avec sa suyte, & de chascune partie de meuble une: Pourveu qu'ilz ne pourront avoir ny estain, ny vasselle d'argent, ny autre meuble de valeur. Et ce qu'ilz auront davantage, seront a chascune fois tenuz de consigner au prouffit de leurs crediteurs, à peine de perdre l'effect de leur Lettres de cession. Id est: Quod dicti cessionis beneficium impetrantes, aliaque bona acquirentes, ea in emolumento creditorum cedere debebunt, unamque duntaxat lectum cum adjunctis retinere ipsis licebit, unicamque ex qualibet specie suppellectilem, modo non sit stannea, neque argentea, aut alicujus pretii. Simul atque vero amplius horum quidquam habuerint, creditorum emolumento cedere debebunt; alias litterarum suarum beneficio excidant.

XXXV. Idem pene præscribitur *art.* 477. Ordinat. Curiæ Brabantiæ; additurque, quod qui litteras cessionis impetrare vult, debeat jubere citare omnes suos creditores, eosque ex scripto designare: necnon per inventarium omnia sua debita, & credita ac bona, cum oneribus illis impositis, itemque causam debiti; quibus actis, Supplicanti annuetur provisio continens factam declarationem, ipsique creditores citabuntur, & copiam dictarum litterarum accipere poterunt, & die præfixa, tenebitur Supplicans comparere in persona, & ulterius procedere conformiter ad Edictum de anno 1541. supra citatum. Articulus ita habet: *Alle de ghene, die in onsen Rade brieven van cessien sullen obtineren van saecken, die daer behooren, sullen ghehouden zyn te doen daghen heure, Crediteurs, ende de selve over te gheven in ghesckrifte, en by inventaris alle heure schulden, wveder-schulden ende goeden die sy hebben, metten lasten daer op staende, ende die saecken daer uyt die schuldt gesproten sal zijn, ende dit gedaen zijnde sal hen provisie verleent wvorden inneboudende t' voorschreven verclaren, ende sullen de Crediteurs ghedaecht wvorden, ende copije habben vande voorz. brieven, indyen sy die begheeren, ende ten daghe dienende sullen d' Impetranten schuldich zijn in persoon te compareren, ende voorts procederen achter volghende onse ordinantien vanden jare eenenveertich.* Id est; Quicumque litteras cessionis impetrare capient, a Consilio nostro in causis eo referendis tenebuntur creditores suos citare atque scripto & in forma indicis designare, quantum aliis debeant, & ipsis vicissim debeatur, bonaque sua omnia cum oneribus, quibus obstringuntur, resque illas, ob quas æs alienum contraxerint: quo peracto, concedetur ipsis rescriptum continens prædictam declarationem; citabunturque creditores, quibus dictarum litterarum exemplar, si id cupiant, tradetur. Obligabunturque impetrantes personaliter comparere, & ulterius procedere juxta statuta nostra anni quadragesimi primi.

XXXVI. Hæc quæ tum hoc articulo, tum præcitato Edicto statuuntur ac decernuntur, quoad ipsum cessionis effectum, nimirum quod cessio bonorum liberet quidem debitorem a carcere, non autem ab obligatione, conformia sunt juri communi, juxta *L.* 1. *Cod. eod.* ubi expresse dicitur: "Qui bonis cesserint, „ nisi solidum creditor acceperit, non sunt liberati. In eo enim tantummodo hoc beneficium eis prodest, ne judicati detrahantur in carcerem„.

XXXVII. Si ergo postmodum alia rursus bona acquirant, ea rursus creditoribus addicenda sunt, etiam de jure communi; modo tamen modicum non sit. Nec enim fraudandus est quotidianis alimentis, ut ait *L.* 6. *De Cessione bonorum.* Quid autem sit modicum, Judicis est æstimare. Cum tamen hæc retineantur in præjudicium creditorum, indubie sat parcus debet esse Judex in hac æstimatione; ipsique debitores modicis esse contenti; quemadmodum & citatum Edictum Caroli V. satis indicat. Ut autem effectus istos consequantur cedentes, oportet infortunio quodam bonis suis sint lapsi, aut in debita inciderint: in his enim solis locum habet commiseratio, quæ hinc beneficio originem dedit; eisque solis convenit ratio expressa in §. *fin. Instit. De Actionib.*

XXXVIII. Hinc decoctori minime competit hoc beneficium; cum non sit dignus commiseratione, qui sua turpitudine causavit sibi inopiam. Cujus ordinis etiam sunt bona sua in fraudem creditorum dissipantes, vel alienantes. Similiter qui dolose cum creditoribus suis versati sunt, utpote scientes se solvendo non esse. His adde eos, qui spe & animo cedendi contraxerunt; uti de his aliisque notavit Henricus Zoesius ad titulum Digestorum *De Cessione bonorum*, *num.* 11.

XXXIX. Contra hujusmodi decoctores, & dolosos creditorum defraudatores, necnon abusus sub pallio hujus beneficii cessionis bonorum committi solitos; plura eaque acerbissima extant Principum nostrorum Edicta, quorum summaria referunt Zypæus in Notitia Juris Belg. *tit. De Cessione bonorum*, & Antonius Anselmo in Codice Belgico, verbo *Banke rotiers*; declaratque inter alia Carolus V. Edicto de 7. Octob. 1631. extatque *part.* 1. Edict. Flandriæ *lib.* 3. *Rub.* 1. "ut qui foro cedunt, & per frau„ dem ab aliis auferunt pecuniam, merces, nomina, habean„ tur, prout eos Imperator declarat, pro furibus manifestis eo„ rumque occultatores, & receptatores fraudis conscii, nisi eos „ officiario manifestent, & qui in rebus eorum fraudulenter ver„ santur, aut cum fugitivis negotiantur, ut socii, aut aliter „ creditores eorum se simulant, aut fraudibus eorum quomo„ documque opem ferunt, omnes omnium locorum immunitati„ bus priventur; extrahi possint, & convicti publice puniantur; „ sine conniventia, ad exemplum, bona sequestrentur ad con„ servationem juris omnium creditorum„.

XL. Nonnullis ad evitamdum carcerem cessio bonorum necessaria non est, eo quod speciali privilegio seu beneficio competentiæ ipsis cautum sit, cujus effectus est, quod is, cui competit, *excuti*, vel ut ait Mevius, *executari*, id est sublatis pignoribus ad solvendum æs alienum adigi non possit, ultra quam facere potest. Quales de jure sunt parentes, patronus, socius, & maritus conventus ad restitutionem dotis: donator respectu donatarii, de quibus §. 37. & 38. *Instit. De Actionib.*

XLI. Idem privilegium datum apparet Clerico in *Cap.* 3. ✠ *De Solutionibus*, ubi casus proponitur, quod Odoardus Clericus conventus esset a suis creditoribus coram Officiali Archidiaconi Remensis super quibusdam debitis, ipseque Officialis in eum recognoscentem hujusmodi debita, sed propter rerum inopiam solvere non valentem excommunicationis Sententiam promulgasset. De hac Sententia Officialis ab Odoardo interpellatus Pontifex, mandavit Officiali: "Quatenus si constiterit, quod prædictus „ Odoardus in totum vel pro parte non posset solvere debita „ supradicta, Sententiam ipsam sine difficultate qualibet rela„ xetis, recepta prius ab eo idonea cautione, ut si ad pinguio„ rem fortunam devenerit, debita dicta persolvat„.

Ex hac Decretali communiter concludunt Canonistæ, Clericis datum esse beneficium *competentiæ*, uti videri potest apud Fagnanum ad hanc Decretalem; qui & ibidem examinat, que requirantur, ut Clericus hoc beneficio competentiæ uti queat: probatque *num.* 58. de jure non requiri, ut Clericus ad obtinendum hoc beneficium prius *cedat bonis*: quamvis fateatur nonnullos ex antiquis Canonistis contrarium jam pridem sustinuisse

XLII. Et hæc opinio in Gallia jam pridem recepta videtur; nam notat Molinæus ad hanc Decretalem, verbo *Sententiam ipsam sine difficultate, Hoc non solet servari in Gallia, nisi bonis cedant*: Testaturque Bugnonius *De Legibus abrogatis lib.* 1. *cap.* 12. Arresto Parisiensi decisum esse anno 1529. in bonis non contractis aut acquisitis pro Ecclesia, Clericos non gaudere privilegio, sed bonis cedere teneri.

XLIII. Quidquid sit de hac praxi Galliæ, illud certum est; quod Clericus ad inopiam redactus vi hujus privilegii non liberetur ab obligatione satisfaciendi suis creditoribus, si ad meliorem fortunam pervenerit, uti evidens est ex ipso *Cap. Odoardus*; sed tantum liberatur interim, dum satisfacere nequit, ab excommunicatione, tametsi bonis non cedat; quemadmodum laici bonis cedentes, beneficio cessionis liberantur a carcere.

XLIV. Sicuti enim in Tribunalibus sæcularibus extremum, & extraordinarium remedium adversus condemnatos est incarceratio, utpote quæ decernenda non est, nisi ubi aliter executio Sententiæ haberi nequit; ita in Tribunalibus ecclesiasticis extremum remedium est, ut condemnati non satisfacientes Sententiis *anathemate* aliisve censuris feriantur; quo similiter utendum non esse, nisi omnibus aliis deficientibus, declaravit Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 3. *De Refformat.* (*a*)

Huic Decreto consonant Ordinationes Curiarum ecclesiasticarum Provinciæ Mechliniensis *tit.* 11. *art.* 67, quo statuitur: Contra contumaces, & solvere nolentes "Sententiæ omnes manda„ buntur executioni, cum invocatione (quatenus opus est) auxilii „ brachii sæcularis. Ad censuras autem non facile procedetur„. De hæc moderatione in procedendo per censuras latius agetur infra *titulo de Censuris*.

(a) In Galliis non observatur praxis feriendi anathemate debitores ad solvendum æs alienum; etiam cum recusant solvere.

TITU-

TITULUS DECIMUS.

DE APPELLATIONIBUS ET RECUSATIONIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De frequentia Appellationum in Curiis Ecclesiasticis.

1 *Primis sæculis admodum raræ erant provocationes a decisionibus Episcoporum.*

2 *Excommunicatio lata ab uno Episcopo servanda erat ab omnibus.*

3 *Permiserunt tamen Patres Nicæni, Sententiam Episcopi subinde examinari.*

4 *Eum in finem bis in anno habenda erat Synodus Provincialis.*

5 *Examen Sententiæ latæ ab Episcopo in Synodo Provinciali erat species aliqua appellationis.*

6 *Circa sæculum* IX. *cœperunt multiplicari appellationes, & gradus appellationum stabiliri.*

7 *Institutæ appellationes a quibuscumque Judicibus ecclesiasticis* immediate *ad Pontificem.*

8 *Cœpit Curia Romana admittere appellationes a quibuscumque Sententiis etiam mere interlocutoriis: quin & causarum evocationes.*

9 *Querela S. Bernardi de hac appellationum freqentia, & earum facili admissione.*

10 *De iisdem queritur Hildebertus Archiepiscopus Turonensis.*

11 *Metropolitani & Primates imitati sunt Curiam Romanam.*

12 *Quomodo labentibus sæculis continuo extensa sit appellandi libertas.*

13 *Querela Joannis Gropperi in Concilio Tridentino contra abusus appellationum.*

14 *Plures abusus in hanc appellationum materiam irrepsisse satis agnovit Synodus.*

15 *Decretum Synodi restringens facultatem appellandi.*

16 *Synodus vetans appellationem ab interlocutoria non habente* vim definitivæ, *vel a gravamine per definitivam reparabili, concordat Juri Civili.*

17 *Quod decrevit Synodus Tridentina, erat cautum per regulam 36. Cancellariæ.*

18 *Similiter & in Concordatis Gallicanis.*

19 *Quid circa hanc restrictionem decrovit S. Congregatio sub Clemente VIII.*

20 *Non obstante hac restrictione adhuc nimia est appellationum frequentia in Curiis ecclesiasticis.*

21 *Admittitur appellatio ab omni gravimine per definitivam non reparabili.*

22 *Item, si non possit reparari sine dificultate, aut si in totum reparari nequeat.*

23 *Hinc pene ab omni Judicis decreto appellatio admittitur.*

24 *Recipitur appellatio ab admissione vel non admissione probationis.*

25 *Item a coarctatione dilationum.*

26 *Interdum & a citatione ob breviorem terminum assignatum.*

27 *Similiter & a dilatione juramenti, vel a declaratione Judicis, qua se competentem pronuntiat.*

28 *Hæc frequentia appellationum viam pandit ad lites æternizandum.*

29 *Admittitur toties appellatio, quousque habeantur tres Sententiæ conformes.*

30 *Quomodo intelligatur, quod de Jure canonico non possit nisi* secundo *ab eadem Sententia appellari?*

31 *Interdum expectandæ sunt qninque Sententiæ, antequam executio haberi queat.*

32 *Id declaratur exemplo.*

33 *Subinde Sententia transit in rem judicatam, licet tantum duæ Sententiæ in causa appellationis sint prolatæ.*

34 *Quandonam admittantur quatuor appellationes, & requirantur quinque Sententiæ, ut executio habeatur?*

35 *Quandocumque habentur tres Sententiæ conformes, Sententia mandanda est executioni, non obstante quacumque oppositione.*

36 *In Galliæ in appellatione ab interlocutoria* secunda *Sententia conformis executioni mandatur.*

37 *Post tres Sententias conformes non solet recipi appellatio tamquam ab abusu.*

38 *Quandonam habeatur Sententiarum conformitas.*

39 *Hæc Sententiarum conformitas de jure requiritur in omni appellatione.*

40 *Huic praxi præcipue adscribenda Jurisdictionis ecclesiasticæ collapsio.*

41 *Appellationes admittuntur non tantum in causis civilibus, sed etiam criminalibus.*

42 *Moribus hodiernis in foro sæculari non solet admitti appellatio in criminalibus.*

43 *Quæ ratio hujus consuetudinis, & an satis fundata.*

PRIMIS sæculis admodum raras, inusitatas fuisse appellationes, & provocationes a Sententiis, sive decisionibus Epis- porum, satis notum est. Cum enim Episcopi tunc temporis n more Judicum sæcularium, secundum formam & rigorem gum, aut stylum forensem; sed potius per modum arbitrii cau- s, & quæstiones modo quasi paterno deciderent, raro ab eorum decisionibus provocabatur; imo provocandi libertas in multis causis, præsertim civilibus adempta erat, uti supra *tit.* 1. *cap.* 3. ostendimus.

II. Imo Episcoporum Sententias, etiam excomunicationis in Clericos aut laicos latas, volebant pristini Patres ab omnibus *inviolabiliter* servari, atque ab episcopo suo excommunicatum; ab omnibus ubique Episcopis pro excommunicato haberi, & tractari volebant; quam regulam renovavit Synodus Nicæna *Can.* 5. dicens: " De iis, qui a communione segregati sunt, sive ,, Clericorum, sive laicorum sint ordinis, ab Episcopis, qui ,, sunt in unaquaque Provincia, valeat Sententia secundum Ca- ,, nonem, qui pronuntiat, *eos, qui ab aliis ejecti sunt, non esse* ,, *ab aliis admittendos* ,,.

III. Nihilominus attendentes Patres Nicæni, inter Episcopos nonnumquam reperiri, qui hac sua potestate ex humana aliqua passione in subditorum gravamen abutuntur, atque subinde esse Fidelium de Episcoporum Sententiis justas querelas, voluerunt, ut " examinetur, numquid vel pusillanimitate, vel contentio- ,, ne, vel aliqua ejusmodi Episcopi acerbitate, e congregatione ,, pulsi sint ,,.

IV. ,, Ut hoc ergo convenientem examinationem accipiat (in- ,, quiunt Patres Nicæni) recte habere visum est, ut singulis ,, annis in unaquaque Provincia bis in anno Synodi fiant: ut cum ,, omnes Provinciæ Episcopi in eumdem locum communiter ,, conveniant, ejusmodi quæstiones examinentur: & sic quos ,, Episcopum offendisse constiterit, juste esse a congregatione se- ,, parati apud omnes videantur, donec Episcoporum Congrega- ,, tioni videatur pro iis humaniorem proferre Sententiam. Sy- ,, nodi autem fiant, una quidem ante Quadragesimam, ut omni- ,, bus animi sordibus sublatis, purum munus Deo offeratur: se- ,, cunda autem autumni tempore ,,.

V. Non dubium, quin hæc adversus Episcoporum excommunicationes querela coram Synodis Provincialibus proposita, species quædam fuerit appellationis; quæ tamen non habebat effectum suspensivum, sed devolutivum duntaxat: eratque potius simplicis querelæ propositio, quam appellatio, cujus nec vocabulum occurrit. Neque eo tempore reperitur usitata fuisse appellatio a Sententiis Episcoporum ad Metropolitanos, & ab his ad Primates, ac ab his demum ad Pontificem. Hi enim appellationum gradus sequentibus sæculis stabiliti fuisse videntur (a).

VI. Circa sæculum nonum per pseudo-Isidorum publicatis spuriis illis, ac famosis Epistolis Decretalibus sub nomine primorum Pontificum, admodum frequentes cœperunt esse appellationes. Ut enim recte advertit Vir Eruditus Claudius Fleury *part.* 3. Institut. Juris Canonici *cap.* 23. hæ Decretales stabiliunt diversos gradus jurisdictionis, Archiepiscoporum; Primatum, & Patriarcharum, ad quos gradatim appellari posset; uti videri potest ex fragmentis illarum Decretalium relatis apud Gratianum *Caus.* 2. *quæstion.* 6.

☞ Idipsum clarissimus Auctor latius exposuit in suo discursu quarto historico *num.* 5. ubi monet præcipuum vulnus per hunc falsarium Disciplinæ Ecclesiasticæ influctum fuisse stabiliendo jus appellandi ad Romanum Pontificem a quibusvis Episcoporum in quacumque materia latis Decretis, idque indifferenter sive contra laicos, sive contra Clericos: immo notat confictoris harum Decretalium præcipuum scopum fuisse hoc jus appellandi ad Romanum Pontificem asserere, quasi ex Traditione Apostolica descendens, & Primatui Romani Pontificis divinitus annexum.

Et sane videmus in his Decretalibus sub nomine primorum Pontificum generaliter, & sine exceptione assertum hoc jus. ☜

VII. In iisdem etiam Decretalibus asseritur auctoritas libere provocandi a quibuscumque Judicibus, in quibuscumque causis ad Romanum Pontificem. " Si quis vestrum pulsatus fuerit in ,, aliqua adversitate, licenter hanc Sanctam, & *Apostolicam* Se- ,, dem appellet, & ad eam quasi ad Caput, suffugium habeat, ,, ne ipse innocens damnetur, aut Ecclesia sua detrimentum pa- ,, tiatur ,,. Ita ex supposititia Sixti Papæ I. *Caus.* 2. *Canone* 4. *quæst.* 6. & *Canon.* 8. ex Epistola Zephyrini: " Ad Romanam ,, Ecclesiam ab omnibus, maxime tamen ab oppressis, appel- ,, landum est, & concurrendum quasi ad matrem, ut ejus ube- ,, rius nutriantur, auctoritate defendantur, & a suis oppressio- ,, nibus releventur: quia non potest, nec debet mater oblivisci ,, filium suum ,,.

VIII. Cœperunt autem in Curia Romana recipi appallationes, non tantum a Sententiis definitivis, sed & interlocutoriis. Nec in majoribus duntaxat causis, sed & levoribus. Quin & ipsæ causæ principales sæpius evocabantur ad Curiam Romanam, etiam interdum in prima instantia.

IX. Hæc frequentia appellationum, & causarum evocatio sæculo XII. adeo invaluerat, ut de ea plures sanctissimos Viros

(a) Qui plura voluerit, legat eruditam Dissertationem, quam D. Van-Espen adornavit in Synodum Nicænam. *Schol. in Can.* 5.

ſos graves querelas depoſuiſſe legamus. Sanctus Bernardus ad Eugenium III. *lib.* 3. *De Conſideratione cap.* 2. *num.* 7. *tit.* 1. *Edit.* 1690. " Quantos (ait) novimus appellaſſe pulſatos, quo „ interim liceret, quod numquam licet? Nonnullis etiam quoad „ vixerunt, licuiſſe appellationis ſuffragio nefaria ſcimus, verbi „ gratia inceſtum, adulterium. Quale eſt hoc, turpitudini pa„ trocinari, quod vel maxime formidari a turpibus oportebat? „ Quouſque murmur univerſæ terræ, aut diſſimulas, aut non „ advertis? Quouſque dormitas? Quouſque non evigilat conſi„ deratio tua ad tantam appellationum confuſionem atque abu„ ſionem? Præter jus & fas, præter morem & ordinem fiunt. „ Non locus, non modus, non tempus, non cauſa diſcerni„ tur, aut perſona. Præſumuntur leviter paſſim, plerumque & „ nequiter. Volentes malignari, nonne his potiſſimum terreri „ ſolebant? Nunc terrori ipſi ex his magis ſiunt, atque id bo„ nis. Antidotum verſum in venenum, non mutatio dexteræ „ Excelſi hæc „?

☞ Sub finem hujus cap. 2. Eugenium S. Bernardus laudat his verbis: " Bene facis tu quod appellationum negato ſuffragio, „ immo ſuffugio, multa remittis negotia ad cognoſcentes, vel „ qui noſcere citius poſſunt: ubi enim certior ac facilior notio „ ibi deciſio tutior expeditiorque eſſe poteſt „.

Evidens ex omnibus, quæ contra has appellationes earumque abuſus ſcripſit Sanctus Bernardus, ipſum has appellationes nequaquam probaſſe, atque magis optaſſe ut negotia abſolverentur in locis, ubi ſunt exorta, uti & jam pridem optavit, & fortier urſit Sanctus Cyprianus Epiſtola 59. ad Cornelium Papam. Illud interim videmus, quod licet Sanctus Bernardus eam appellationum frequentiam, & earum faciliorem admiſſionem propter abuſus mirum in modum improbaverit, nihilominus dicere noluerit eas Traditioni Apoſtolicæ, & priſtinæ Eccleſiæ diſciplinæ eſſe adverſas; quinimo non obſcure aſſeruit hoc jus appellandi ad Romanum Pontificem ejus primatui divinitus eſſe annexum in verbis citati *capitis* 2. " Appellatur de toto mundo ad te; id „ quidem in *teſtimonium ſingularis primatus tui* „.

Nec mirum quandoquidem jam tempore Sancti Bernardi Decretales Epiſtolæ primis Romanis Pontificibus falſo ſuppoſitæ, a trecentis, & amplius annis tamquam veræ & authenticæ ab omnibus paſſim eſſent recognitæ: neque Sancto Bernardo earum falſitas nota eſſet, neque in ſuſpicionem veniret.

Cum igitur in his Decretalibus videret jus appellandi ad Romanum Pontificem clariſſime expreſſum, credidit Sanctus Bernardus jus hoc *primatui* Romani Pontificis ex Traditione Apoſtolica eſſe annexum: eo quod ex his Apoſtolis, quæ authenticæ horum Pontificum Epiſtolæ credebantur, haberetur illud ab initio Eccleſiæ conſtanter fuiſſe aſſertum, quod & loco citato notavit præclariſſimus ſupra citatus Hiſtoricus.

Eadem ratione contigit, ut Auctores ejus ætatis etiam eruditione, & pietate clari hoc jus appellandi ad Romanum Pontificem aliaque nonnulla primatui Romani Pontificis tamquam ex Traditione Apoſtolica deſcendentia adſcribant, quæ demum ſequentibus ſæculis ob auctoritatem harum falſarum Decretalium Romano Pontifici fuerint adſcripta. ☜

De appellationibus vero, quæ ad ſummum Pontificem XII. ſæculo ferebantur, Sanctus Bernardus Epiſtola 178. ad Innocentium II. queritur: ait enim Epiſcoporum auctoritatem contemni ac minui, quod appellationes ab ipſorum Sententiis Romæ facilius reciperentur, ipſorumque Decreta quantumvis æquiſſima ſuſpenderentur.

X. Contra eumdem appellationum abuſum, & Epiſcopalis auctoritatis depreſſionem ſub idem tempus ad Honorium II. Pontificem ſcripſit Hildebertus Turonenſis Archiepiſcopus *Epiſt.* 82. *Quaslibet appellationes in Romana vigere, & ſuſcipi Eccleſia, cis Alpes auditum non eſt, nec in ſacris tradditum inſtitutis. Quod ſi forte hujuſmodi emerſit novitas, ut placeat, omnem indifferenter admittere appellationem, Pontificalis cenſura peribit, & omnino conteretur Eccleſiaſticæ robur diſciplinæ. Quis enim raptor ad ſolam anathematis comminationem non ſtatim appellabit? Quis Clericus, aut Presbyter, fruſtatoriæ appellationis refugio non putrebit, aut etiam ſepelietur in ſtercore ſuo? Quis Epiſcopus habebit in promptu, non omnem dico, ſed aliquam ulciſci inobedientiam? Ejus virgam quævis appellatio quaſſabit, ſolvet conſtantiam, ſeveritatem emolliet, adducens & illi ſilentium, & reis impunitatem delictorum. . . . . Dilatione nimirum Cenſuræ facinora, fovebuntur, & venient in profundum iniquitatis impune delinquentes* &c. *Tom.* 21. Bibl. Patrum, *Edit.* 1677. *pag.* 159.

XI. Metropolitani, Primates, aliique Superiores, ad quos per appellationem cauſæ devolvebantur, facile hoc exemplum in recipiendis quibuſcumque appellationibus ſequuti fuerunt, ob lucrum, quod ex cauſarum diſceptatione, vel ipſi, vel eorum Miniſtri accipiebant.

XII. Immo labentibus ſæculis eo deventum fuit, ut non tantum a Sententiis Judicum, & actibus judicialibus appellatio admitteretur, ſed & a quibuſcumque etiam extrajudicialibus Decretis proviſionalibus, tametſi ab Epiſcopis tempore viſitationis pro morum emendatione, & Eccleſiaſticæ diſciplinæ reformatione editis; idque non ſolum quoad effectum devolutivum, ſed & ſuſpenſivum.

XIII. Contra hanc appellationum frequentiam, atque inde reſultantem Eccleſiaſticæ diſciplinæ, & judiciorum everſionem, in Concilio Tridentino plures e Patribus conqueſti fuere; atque præ cæteris Joannes Gropperus in hunc appellationum abuſum vehementius inſurrexit; oſtenditque, labentibus ſæculis, Epiſcopos non tantum ſublatis Synodis, more Judicum ſæcularium, forum & officiales inſtituiſſe; ſed & ad abuſus longe majores, quam in foro ſæculari, gradum non cunctanter feciſſe. In foro ſæculari, inquiebat; provocationem non fieri, niſi ad Judicem immediate ſuperiorem; tantum abeſſe, ut fas ſit, ad ſupremum primo ſaltu tendere. Neque licere in articulis cauſæ provocare a Decretis Judicis, quæ vocantur *interlocutoria*; ſed cauſæ finem, & Decreta litis deciſſoria neceſſario eſſe expectanda. At contra in judiciis Eccleſiaſticis, & appellari a ſingulis actis Judicis, unde cauſarum immenſitas naſcitur, & *immediate* ad ſupremum, unde ſequitur, extra territorium, magno cum ſumptuum impendio, & aliorum intolerabilium malorum mole, proficiſcendi neceſſitas (*a*)

Hæc non alium ob finem a ſe dicta proteſtabatur Gropperus, niſi ut huic abuſui, qui omnem prorſus corrumpit diſciplinam, cui maximo populi, & onere, & ſumptu, & offendiculo, remedium ſaltem apponeretur: & dum pro temporum conditione, ad ſuam primam originem reduci in totum non poteſt, ſaltem appellationes in foro Eccleſiaſtico ad Juris Civilis formam reducerentur.

XIV. Dubitari nequit, quin Synodus Tridentina ſat apprehenderit abuſus, qui ſenſim in has appellationes irrepſerant, ſatiſque adverterit, everſionem diſciplinæ cauſarumque protractionem, & ſubditorum diſpendia ex his abuſibus ſequi.

Indicant id Decreta ejuſdem Synodi, quæ plura in hac, quam fere in ulla alia materia, edita ſunt, & per varias ſeſſiones diſperſa; quibus pro temporum conditione abuſibus in hac materia ſenſim inductis mederi voluit, licet integram medelam afferre non potuerit, quemadmodum in decurſu hujus tituli notabitur.

XV. In primis *Seſſ.* 24. *cap.* 20. *De Reformat.* decretum fuit, " ne appellationes ab Ordinariis interpoſitæ, per Su„ periores quoſcumque recipiantur, earumve commiſſio, aut in„ hibitio fiat, niſi a definitiva, vel a defititivæ vim habente, „ & cum gravamen per appellationem a definitiva reparari ne„ queat „.

XVI. Indubitatum eſt, hoc Decreto reſtrictam eſſe libertatem, quam Jus Canonicum tribuebat, appellandi ab *omni* Sententia *interlocutoria*, omnique judiciali gravamine: notantque Doctores, hac in parte Jus Cononicum eſſe raductum ad Jus Civile, quod a Sententia interlocutoria, quæ per definitivam reparari poteſt, appellationem non admittit; ut videri poteſt apud Fagnanum ad *Cap.* Super eo ℣ *De Appellat.*

XVII. Quod hoc ſuo Decreto cavit Synodus Tridentina, jam ante expreſſum erat in *Regula* 36. Cancellariæ, qua voluit Pontifex, ut litibus finis celerius imponatur, & litigantium parcatur ſumptibus & expenſis, " quod in cauſis in Romana Curia „ pendentibus, & quas in poſterum in ea quovis modo conti„ gerit agitari, nulli ante definitivam Sententiam liceat ap„ pellare; nec appellatio, ſi fuerit commiſſa, debeat admitti, „ niſi ab interlocutoria, quæ vim habeat definitivæ, vel a „ gravamine minime concernente negotium principale, quod „ non poſſit per appellationem a definitiva Sententia reparari; „ nullæque cauſæ appellationum hujuſmodi committantur, niſi „ in commiſſione exprimatur; quod interlocutoria vim definiti„ væ habeat, vel gravamen ſit tale, quod in appellatione a de„ finitiva non valeat reparari „.

XVIII. Cautum quoque erat in Conc[illegible]s inter Leonem X. & Franciſcum I. Regem Galliæ, [illegible] *volis appellat.* " Ne „ a gravamine in quacumque inſtan[illegible] definivam Senten„ tiam quomodolibet appelletur, [illegible] in tale gravamen ex„ titerit, quod in definitiva repara[illegible]ret „.

XIX. Anno 1600. 16. Octobris Sacra Congregatio cauſis Epiſcoporum præpoſita, ex ſententia Clem[illegible]s VIII. quoſdam articulos ſanxit in materia appellationis obſervandos, quos ad calcem Ordinationum ſuarum Curiarum adjici voluerunt Epiſcopi Belgici, & ab omnibus obſervari de novo, quatenus opus eſt, præceperunt *tit.* 16. *art.* 10.

In Decreto hoc S. Congregationis *art.* 5. decernitur: " Ne, „ dum cauſæ coram inferioribus Judicibus pendant, ante defi„ nitivam Sententiam, vel vim definitivæ habentem, de gra„ vamine illato, ſuperiores cognoſcere valeant, licet citra præ„ judicium curſus cauſarum ſe id facere conteſtentur: nec ad hunc „ effectum liceat eis inhibere, aut ſimpliciter mandare, ut ipſis „ copia proceſſus tranſmittatur, etiam expenſis appellantis „.

Itaque hodie contra diſpoſitionem Juris Canonici, appellatio recipienda non eſt ab interlocutoria; niſi vim *definitiva* habente; & cujus gravamen per appellationem reparari nequit.

XX. Tametſi nonnhil hodie reſtricta ſit appellatio a Sententiis interlocutoriis, nihilominus adeo frequens manet appellatio, ut ipſa Juriſdictionis eccleſiaſticæ prolapſio, immo totalis pene ejus interitus huic appellationum frequentiæ adſcribenda pene unice videatur.

XXI. Salva quippe manet appellatio non tantum a Sententia definitiva, ſed & interlocutoria habente *vim definitiva*, quin & ab omni gravamine per appellationem a definitiva non reparabili.

XXII. Idem eſſe docent communiter Canoniſtæ, ſi tale gravamen poſſet reparari, ſed magna cum difficultate, aut præjudicio Partis, uti videri poteſt apud Hieronymum Gonzales ad Regulam 8. Cancellariæ, *Gloſſa* 9. *num.* 177.

Addit dein *num.* 178, item quando gravamen poteſt per definitivam reparari, ſed non ex toto: quia tunc quoque datur appellatio. " Necnon (ait *num.* 179.) quando articulus interlo„ cutoriæ eſſet præjudicialis negotio principali „. *Edit.* 1615. *pag.* 228. *col.* 1.

XXIII. His poſitis nullum pene Decretum a Judice interponitur, a quo appellari nequeat; cum vix aliquod Decretum ſit, quo non inferatur gravamen aliquod, per definitivam, vel appella-

(a) Hæc a Groppero dicta ſunt. ann. 1551. Iſtam in Concilio Tridentino probarunt ſententiam Allemanni, & Hiſp.

pellationem a definitiva irreparabile, saltem quoad aliquam partem.

XXIV. Et quidem hinc concedi appellationem ab admissione injusta articulorum Partis adversæ, seu a non admissione articolorum & probationis, aut exceptionis ipsius Partis appellantis, tradunt communiter Doctores citati apud Gonzales *num.* 190

XXV. Refertque *numer.* 191. resolutum in Rota fuisse, nullam esse Sententiam, quæ fertur post appellationem interpositam a coarctatione dilationum a jure præscriptarum, cum tali casu appellatio sit legitima.

XXVI. Idemque est, ait Gonzales *num.* 193. & 194. si appellatur a citatione continente breviorem terminum quam sit opportunus: vel appelletur a citatione ad locum non tantum.

XXVII. Eodem fundamento appellari potest a dilatione juramenti alteri Parti a Judice facta. Item si Judex se pronuntiet competentem aut incompetentem, expresse vel tacite ad ulteriora procedendo.

Plurimi alii casus, quibus potest ab interlocutoria, etiam post Decretum Concilii Tridentini, appellari, referuntur apud Gonzales, & alios ab ipso citatos.

XXVIII. Quæ omnia evincunt, quam obvia sit, etiam post restrictionem a Concilio Tridentino inductam, appellandi copia iis, qui lites & quæstiones æternizare volunt: præsertim si attendatur, quod non tantum in prima instantia occurrat prædicta libertas appellandi a Sententia interlocutoria, sed etiam in secunda & tertia instantia: quas singulas haud difficile fuerit vitiligatoribus, & Curiarum rabulis per interpositas appellationes in plurimos annos protrahere.

XXIX. Accedit, quod etiam juxta modernam disciplinam liberum sit in Curiis ecclesiasticis a Sententia sive definitiva, sive interlocutoria vim definitivæ habente, vel cujus gravamen per appellationem a definitiva non est reparabile, toties appellare, donec habeantur tres Sententiæ conformes. Ideoque si ab aliqua interlocutoria sit appellatum, debebit principalis processus sisti, quoad usque per *tres* Sententias *conformes*, si toties Partes appellare voluerint, quæstio decisa fuerit.

XXX. Verum quidem est, de Jure canonico non posse nisi secundo ab eadem Sententia appellari *Cap.* 39. *&* 65. ※ *De Appellat.* idque conformiter ad Jus civile sub titulo Codicis, *Ne liceat in una eademque causa tertio provocare.* Verum illud intelligendum est de una eademque persona, ut scilicet eadem Pars non possit nisi secundo appellare; sed institui possunt super eadem causa, eodemque Decreto quatuor appellationes, duæ scilicet ab utraque Parte.

XXXI. Porro quatuor his appellationibus respondebunt quatuor Sententiæ, quæ cum Sententia lata in prima instantia erunt quinque Sententiæ, ultra quas nulla amplius expectanda erit; sed Sententia illa executioni mandabitur, cui duæ aliæ fuerint conformes sive a qua fuit appellatum, & bis confirmata.

XXXII. Exemplo res clarius patescit. Petrus in prima instantia Sententiam obtinuit. Joannes Pars adversa appellat. Judex appellatione Sententiam priorem retractat. Ab hac Sententia Petrus appellat. Hic Judex primam Sententiam confirmat, & retractat secundam. Rursus Joannes appellat. Judex hic iterum retractat Sententiam latam in prima instantia, & confirmat latam in secunda instantia. Petrus ab hac Sententia appellat. Hic tandem primam rursus Sententiam ratificat.

Itaque reperiuntur quatuor appellationes; duæ nimirum interjectæ a Joanne, & duæ a Petro. Sunt autem quinque Sententiæ, computata Sententia lata in prima instantia: quæ Sententia cum sit per duas Sententias confirmata, reperiuntur tres Sententiæ *conformes* in favorem Petri; cui per consequens sine ulteriore appellatione victoria cedit; & prima Sententia transit in rem judicatam.

XXXIII. Si Petrus in prima instantia pro se Sententiam obtinuit, hæcque Sententia in secunda & tertia instantia per Joannem institutam, confirmata fuerit, nulla ulterior appellatio interveniet; sed prima Sententia per *duas conformes* confirmata transibit in rem judicatam: quia scilicet in eadem causa jam sunt tres Sententiæ conformes.

XXXIV. Itaque quatuor appellationes admittuntur, ubi Sententiam ita inter se discrepant, ut ante datam quintam Sententiam non reperiantur *tres* conformes. Si autem post duas vel tres appellationes habeantur *tres* Sententiæ conformes, ulterior appellatio non admittetur: sed Sententia executioni mandabitur, non obstante quacumque oppositione, etiam ex capite nullitatis: uti deciditur in *Clement.* 1. *De Sent. & re jud.* ubi dicitur:
„ Ut calumniis litigantium occurratur, is, qui in beneficiali,
„ vel alia quavis causa, tres contra se in petitorio vel posses-
„ sorio Sententias reportavit, ad agendum de nullitate ipsarum,
„ vel alicujus ex eis nullatenus admittatur, donec hujusmodi Sen-
„ tentiæ plenariæ fuerint executioni mandatæ „.

XXXV. Hoc jus relatum quoque fuit in Pragmaticam Sanctionem; atque ex hac in Concordatum inter Leonem X. & Franciscum I. Regem Galliæ *tit De frivolis Appellat.* §. *Prohibutmus*: nimirum quod appellationes a Sententiis definitivis.

XXXVI. Quoad autem appellationes ab interlocutoria, volunt *secundm* Sententiam conformem executioni mandandam esse, quacumque appellatione interposita non obstante: asseritque Rebuffus in Commentario ad hunc textum, pronuntiatum fuisse in Senatu anno 1542. contra rescriptum impetratum post interlocutorium confirmatum, ut abusive impetratum.

XXXVII. Testatur quoque ibidem, quod anno 1543. Cardinalis Ferrariensis " appellans contra tres Sententias conformes ad
„ Senatum tamquam *ab abusu*, dicens citationes non valuisse,
„ non fuerit receptus, sed fuerit ad emendam condemnatus „.
Addit præterea Rebuffus: " Et ideo post *tres* Sententias coram
„ Judicibus ecclesiasticis latas conformes, vidi impetrari litte-
„ ras a Cancellaria directas Senescballo, aut Ballivo seu Guber-
„ natori, Judici Partium, in quibus mandatur ipsis, ut has Sen-
„ tentias exequantur, nun obstantibus oppositionibus, & appel-
„ lationibus, si constaret eidem de dictis tribus Sententiis defi-
„ nitivis conformibus, vel duabus interlocutoriis (a).

XXXVIII. Sententiarum autem conformitas adesse dicitur, quando est conformitas sive identitas rei, causæ, & personarum, sive vere, sive interpretative. Quia si una Sententia sit contra Petrum, & secunda conrra ejus hæredem, qui causam defuncti resumpsit, censebitur identitas personæ interpretative: eo quod hæres interpretatione juris sit eadem persona cum defuncto. Vide Salgado *De Protectione Reg. par.* 3. *cap.* 16. *num.* 26. 27 *&* 28. & ibi citatos.

Notat insuper ibiden *num.* 29. ex Covarruvia *Pract. qq. cap.* 25. *num.* 6. quod dum ultima Sententia duabus aliis est conformis, easque confirmans, *adjecto tamen aliquo moderamine, aut adjecta aliqua declaratione, quæ prioribus aliquid addat, & sic quando per tertiam Sententiam infertur novum gravamem, & condemnat in id, de quo primæ Sententiæ minime tractavere, quoniam ab hoc novo gravamine licet iterum per condemnatum appellationem emittere, eique est deferendum omnino, respectu duntaxat illius novi additamenti; licet Sententia, quatenus cum aliis sit conformis, exequenda est, etiam pendente appellatione ab hoc novo gravamine, cujus respectu hæc ultima diversa est a prioribus.*

Addit *num.* 33. ex Escacia *De Appellat.* quod hoc casu Sententia; quæ pro una parte est appellabilis, non consideratur ut individua, sed ut dividua. Deinde fusius examinat, quæ Sentantiæ dicendæ sint conformes, aut difformes.

XXXIX. Interim illud indubitatum est, etiam hodie post Decretum Concilii Tridentini secundo appellari posse a Sententia definitiva, & quacumque Sententia interlocutoria, & gravamine, quæ per Sententiam definitivam, aut appellationem a definitiva plene reparari non possunt. Insuper quod requirantur *tres* Sententiæ *conformes*, priusquam vel Sententia definitiva, vel similis interlocutoria in rem judicatam transeat, & plenam executionem habeat, si pars adversa toties appellare, voluerit.

XL. Si quis expendat, quantum temporis requiratur, ut hujusmodi *tres* Sententiæ *conformes* obtineantur; & quam facile sit & obevium, præsertim vitiligatoribus, & injustam causam foventibus, appellationes a Decretis, quæ in progressu litis feruntur, multiplicare; nequaquam mirabitur, Jurisdictionem ecclesiasticam ob hanc frequentiam appellationum adeo prolapsam, causasque passim omnes ad tribunalia Regia devolvi, ubi citra ulteriorem appellationem, si suprema sint; aut saltem post unam appellationem, si Provincialia duntaxat sint, finis controversiæ speratur: ubi e contra in Curiis ecclesiasticis ob multiplices has appellationes, litigantes facilius sperare possunt finem vitæ, quam finem causarum.

XLI. Hæc appellandi facultas non tantum in causis civilibus, sed etiam criminalibus obtinet. Nam si Jus commune, seu civile, seu canonicum attendamus, æque in criminalibus, quam civilibus appellatio admittitur. Cumque appellationes in foro ecclesiastico tantopere viderentur multiplicatæ, earumque interpositione, crimina quantumvis gravissima manerent impunita, frequenter etiam cum notabili reipublicæ, & politici regiminis perturbatione factum est, ut Regii Judices se nonnullis causis criminalibus Clericorum immiscere, earumque cognitionem sibi attribuere cœperint; ut supra *tit.* 3. *cap.* 3. ostensum est. Quomodo autem Canones, ac novissime Synodus Tridentina cavere voluerint, ne per frequentes appellationes, Prælati in corrigendis subditorum excessibus non impedirentur, infra *cap.* 3. videbitur.

XLII. Moribus hodiernis passim receptum est, a Sententia criminali in foro sæculari non appellari; ac notanter in Brabantia cautum Edicto Caroli V. de 14. Maii 1530. extatque *part.* 1. Edict. Brabantiæ *lib.* 2. *tit.* 2. *cap.* 4. & rursus confirmatum Edict. Philippi II de 9. Julii 1750. *art.* 64. extatque *part.* 2. Edict. Brabantiæ *lib.* 2. *tit.* 3 *cap.* 1.

Idipsum & in Flandria obtinere declaratum est 17. Novemb. 1517. & de hac Flandriæ consuetudine testatur Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 151. *num.* 3. idque in Consilio Flandriæ observari asserit, etiamsi Rei proprio ore nil confessi sint, modo legitima, digna, certaque probatione convicti fuerint; atque ita in eodem Consilio judicatum fuisse dicit.

In Flandriæ vero aliis Senatibus (ait Damhouderus num. 4.) *nequaquam obediunt aut deferunt appellationi in materiis criminalibus, maxime in definitivis: quod in iis neminem corporaliter punire possint, nisi ex propria confessione convictum.*

Nec etiam admittunt reformationem hujusmodi definitivarum (pergit Damhouderus) ob eamdem rationem: quod tamen subinde permittunt in Sententiis exiliorum. Nam hoc casu Domini de Concilio largiuntur, & expediunt Reo exulandi litteras reformatorias, quibus ei potestatem faciunt, se tuto & libere posse recipere, & ire per totam Flandriam, excepto tantum loco, ubi exilii sententiam accepit.

XLIII. Belgicæ praxi plerosque aliorum mores conformes esse ostendit Christinæus in notis ad Bugnonium *De Legibus abrogatis, lib.* 2. *cap.* 146. Et Covarruvias *Pract. qq. cap.* 23. *num* 5. ait: " Usus forensis apud Hispanos, & *fere toto* in orbe chri-
„ stiano hactenus obtinuit, ut in criminalibus, quoties *cor-*
„ *poralis*

(a) Observandum tamen est adesse casus, in quibus tres Sententiæ conformes latæ a Judicibus ecclesiasticis non impedirent appellationem *ab abusu*; v. g. si ageretur de decimis infeudatis, de possessorio Beneficii, de jure patronatus laici, aut de simili materia, cujus cognitio indubitanter pertinet ad Judicem civilem, uti infra dicetur *cap.* 4. *num.* 40.

„ *poralis* pœna eſt infligenda, appellatio minime admittatur ad „ executionem impediendam, ſive quis damnetur ex propria con- „ feſſione, ſive teſtibus tantum fuerit convictus „.

Verum addit ipſe Covarruvias: *Quem uſum ipſe probare nequeo, nec opinor probari jure poſſe. Idcirco Judices admoneo, ut priuſquam exequantur criminales Sententias, cautiſſime ſingula expendant. Poterit enim contingere, quem falſis teſtibus convictum fuiſſe, aut iniquiſſima ac crudeli admodum quæſtione inductum, & coactum eſſe crimen de ſe falſum: cujus rei veritas forſan apud appellationis Judicem conſtare poterit.*

CAPUT II.

De Forma interponendæ, & proſequendæ appellationis, *Fatilibus & Apoſtolis.*

1 *Debet de jure appellari ab inferiori ad* immediatum *ſuperiorem.*
2 *Non poteſt de Jure civili appellari* omiſſo medio, *quod & praxi tribunalium ſæcularium eſt conforme.*
3 *Vetitum in Parlamento Mechlinienſi recipere appellationes Flandrorum omiſſo* medio.
4 *Appellationes omiſſo* medio *etiam Jure canonico vetitæ.*
5 *Admittit tamen immediate ad Pontificem omiſſo* medio; *quare admittitur?*
6 *In Gallia non admittitur appellatio ad pontificem* omiſſo medio.
7 *Quomodo* gradatim *appellari debeat?*
8 *Appelatione devoluta ad Sedem Apoſtolicam, debet cauſa committi Judicibus delegatis* in Partibus *ex Concordatis Galliæ.*
9 *Eadem eſt Praxis Belgii.*
10 *Hinc evitantur incommoda, quæ ex appellatione ad Pontificem* omiſſo medio *urgebat Gropperus.*
11 *Appellatione coram Pontifice introducta, & cauſa deciſa, ulteriori appellationi adhuc locus eſt.*
12 *Qua ratione, cauſa in prima inſtantia, aut ſecunda coram Pontifice deciſa, dentur ulteriores appellationes ſine detrimento Primatus Sedis Apoſtolicæ?*
13 *Per appellationem* immediate *ad Pontificem non minuuntur appellationes.*
14 *Ex Conſtitutione Juſtiniani appellari debet intra* 10. *dies a lata Sententia.*
15 *Hæc Conſtitutio recepta eſt a Jure Canonico, etiam in appellatione ab actu* extrajudiciali.
16 *Conſonat & paſſim ſtylus Curiarum.*
17 *A Sententia D. Rectoris Academici appellandum intra triduum.*
18 *De Jure appellari poteſt viva voce, Judice adhuc ſedente pro tribunali; ſed id non ubique hodie licet.*
19 *Debet appellari in* ſcriptis, *ſi non incontinenti appelletur.*
20 *Hactenus dicta conſonant Ordinationibus Curiarum Eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis.*
21 *De Jure debent intra ſtatutum terminum peti litteræ dimiſſoriæ, ſive* Apoſtoli.
22 *Unde hæ literæ dictæ* Apoſtoli?
23 *Triplex genus* Apoſtolorum.
24 *Qui intra tempus non petit* Apoſtolos, *cenſetur renuntiare appellationi.*
25 *Olim peti debebant iterato per diſtincta tempora; hodie petuntur* ſæpius *unico contextu.*
26 *Poteſt Judex, a quo petuntur* Apoſtoli, *accipere terminum juris, vel alienum terminum præfigere.*
27 *Judex non facile recuſare poteſt* Apoſtolos *reverentiales.*
28 *Ordinatio Curiæ Rectoralis de non reſpondendo de refutatoriis.*
29 *In Curiis ſæcularibus deſiit uſus* Apoſtolorum; *qui nec in Curiis Eccleſiaſticis in Gallia neceſſarii ſunt.*
30 *Ad introducendam, & finiendam appellationem Juſtinianus annum indulſit, & ex cauſa biennium.*
31 *Hic terminus etiam Jure Canonico probatus.*
32 *Etiam quoad appellationes ab actibus extrajudicialibus.*
33 *Terminum introducendæ appellationis a Jure ſtatutum Judex* a quo *ex cauſa abbreviare poteſt.*
34 *Terminus a Judice præfixus dicitur terminus* hominis.
35 *Unde hi termini dicantur* Fatalia *appellationum?*
36 Fatalia *a Jure præſcripta, præſertim finiendis cauſis appellationum, in deſuetudinem abierunt.*
37 Fatalia *introducendæ, & proſequendæ appellationis fere ſingularum Curiarum Ordinationibus ſunt præfixa.*
38 *De* Fatalibus *introducendæ appellationis ex Ordinatione Parlamenti Mechlinienſis.*
39 *Quæ ſint in Curia Brabantiæ?*
40 *Specialis praxis Curiæ Hannoniæ.*
41 *Quæ* Fatalia *in Curiis Eccleſiaſticis Provinciæ Mechlinienſis ſint præſcripta?*
42 *Quid obſervandum in Curia Rectorali?*
43 *Contra lapſum* Fatalium *non facile danda reſtitutio.*
44 *Appellatio debet a Judice declarari deſerta.*
45 *Quæ ab Actore petenda, & quomodo probetur deſertio?*
46 *In cauſa appellationis de jure communi poſſunt* nova *facta allegari; congruitque praxis inferiorum Magiſtratuum.*
47 *Appellatione inſtituta in ſupremis Curiis cauſa decidenda eſt ex actis primæ inſtantiæ, ſi cauſa in* ſcriptis *inſtructa fuerit.*
48 *Quid circa hunc articulum obtineat in Flandria?*
49 *Quid in Curia Rectoris, & Conſervatoris Accademici?*
50 *In Curiis Eccleſiaſticis* nova *facta allegari poſſunt.*
51 *Ex Decreto Synodi Tridentinæ tenetur Appellans acta coram* Judice a quo *transferre ad Judicem appellationis.*
52 *Quomodo puniendus Notarius, aut Judex copiam actorum dare recuſans?*

I. DE forma appellationis in primis eſt, ut appellatio fiat ab inferiore ad ſuperiorem, & quidem immediatum; uti apperte jam pridem Leges præſcripſerunt; adeo quidem, ut Imperatores Antonius, & Verus reſcripſerint in *L.* 21. *ff. De Appellat.* appellationes, quæ recto ad principem factæ ſunt, „ omiſſis his ad quos debuerunt fieri ex immo ordine, ad Præ- „ ſides remitti. Idemque reſcripſerunt, ab Judice, quem a Præ- „ ſidie Provincæ quis acceperit, non recte ad Imperatorem ap- „ pellatum eſſe: ideoque eum reverti ad Præſidem debere „.

II. Hinc concludunt communi ſuffragio Interpretes, de Jure Civili appellari non poſſe ad Judicem ſuperiorem, etiam Principem, ejuſque Senatum, *omiſſo medio*; quod & hodie tribunalia ſæcularia obſervant: nec ſolent Conſilia Regia appellationes ab inferioribus Magiſtratibus *omiſſis mediis* recipere, niſi in ſingularibus quibuſdam, & exceptis caſibus.

III. Unde & Edicto 7. Octob. 1523. inhibitum fuit Parlamento Mechlinienſi recipere appellationes incolarum Flandriæ *omiſſo medio*. Verba Edicti ſunt: *Avons ordonne, & ordonnons par ces Préſentes, que leſdictz de noſtre Grand Conſeil ne deſpeſcheront, ne pourront deſpeſcher doreſnavant aucuns relieſvemens d' appel ou reformation des Sentences, & Appointemens interlocutores & diffinitifz, renduz en noſtredit Pays de Flandres, par quelque loy que ce ſoit,* omiſſo medio, *pour en avoir & retenir pardevers eulx la cognoiſſance. Ains vrulons, & ordonnons que la cognoiſſance des Cauſes, & Procez audict cas d' appel ou reformation, demeure & appertiens aus Juges ou Loix dudict Pays, & a chauſcun par degré reſpectivement, quy en ont accuſtumé & en doibvent cognoiſtre.* Id eſt: Mandavimus, & mandamus per præſentes, ut prædicti magni noſtri Senatus Conſiliarii non concedant, aut concedere non poſſint litteras ad perſequendam provocationem, aut ad reformandas Sententias, aut interlocutiones decretorias, aut definitivas pronuntiatas in dicta noſtra Flandriæ provincia, qualiſcumque lex obtendatur, *omiſſo medio*, ut ipſi de cauſa cognoſcant. Sed volumus, & mandamus, ut cauſarum, & litium cognitio in caſu dictæ provocationis, aut reformationis ſpectet, & fiat ad Judices, & Leges patrias, & ad Judices gradatim reſpective, qui de iis, & ſolent & debent cognoſcere.

IV. Secundum Jus Civile etiam ſæpius reſponderunt Pontifices in cauſis ad forum Eccleſiaſticum ſpectantibus. Et quidem cum quidam appellaſſent a Sententia Archidiaconi ad Metropolitanum, omiſſo Diœceſano Epiſcopo, ad quem fuerat *gradatim* appellandum ipſeque Officialis Archiepiſcopi non obſtante exceptione per Partem adverſam oppoſita proceſſiſſet: Honorius III. mandavit quibuſdam Judicibus a ſe delegatis, *quatenus Sententias poſt hujuſmodi appellationem latas denutient penitus non valere*. Idem jus aſſeritur in *Cap.* 1. §. 1. *De Appellat. in* 6.

V. Verum in hoc Jus Canonicum a Civili recedit, quod cum hoc nequidem ad Principem immediate, *omiſſo medio*, appellari permittat, Jus tamen Canonicum concedat appellationem ad Pontificem Romanum *omiſſis mediis*. *Cap. fin.* ✠ *De Foro comp. Cap.* 7. *&* 54. ✠ *De Appellat.* Quod & conforme eſt Canonibus, qui ſub nomine primorum Pontificum referuntur, apud Gratianum *Cauſ.* 2. *quæſt.* 6. & ſupra capite precedenti relati ſunt.

☞ Tota illa appellandi ratio ad Romanum Pontificem *omiſſo medio* ſuam indubitanter originem habuit ex hoc principio, quod Romanus Pontifex ſit Ordinarius Ordinariorum, ſive auctoritatem Epiſcopalem habeat immediatam in omnes Eccleſias particulares: hoc autem principium originem ſuam habet ex ſuppoſititiis illis Decretalibus ſub nomine primorum Romanorum Pontificum ſæculo VIII. orbi catholico obtruſis, & in Decretum Gratiani poſtmodum relatis, quibus & Romani Pontifices tamquam indubitatis priſtinæ ætatis monumentis in ſuis poſtmodum Decretalibus uſi fuere, ſuamque poteſtatem aſſeruerunt, uti in diſcurſu hujus operis ſæpius annotatum fuit.

VI. Cum autem Eccleſia Gallicana non recognoſcat Romanum Pontificem ut *Ordinarium Ordinariorum* (ut ſæpius notatum eſt) idcirco indubie non admittit appellationes ad Romanum Ponttificem *omiſſo medio*. ☜

Id quidem conſtat Concordatis inter Leonem X. & Franciſcum I. habitis. Verba Concordatorum ſub titulo *De frivolis Appellat.* ſunt: " Volumus, quod ſi quis offenſus coram ſuo Ju- „ dice juſtitiæ complementum habere non poſſit, ad *immediatum* „ ſuperiorem per appellationem recurſum habeat: nec ad aliquem „ ſuperiorum, etiam *ad nos*. (Leonem X.) & *Suceſſores* noſtros, „ vel Sedem Apoſtolicam prædictam, *omiſſo medio* „.

VII. Hic articulus deſumptus eſt ex Sanctione Pragmatica, tit. *De Cauſis*; notatque hic Gloſſographus, vero *medio*, gradatim eſſe appelandum, id eſt, ad eum qui in gradu proximo eſt ſuperior eo, a quo appellatur; puta ab Archidiacono ad Epiſcopum, ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum, ab Archiepiſcopo ad Primatem, ab illo ad Papam.

VIII. Additur in iiſdem Concordatis: " Si quis vero imme- „ diate ſubjectus Sedi Apoſtolicæ, ad eamdem Sedem duxerit ap- „ pellandum, cauſa committatur in partibus per reſcriptum, „ uſque ad finem litis, videlicet uſque ad tertiam Sententiam „ conformem incluſive, ſi ab illis appellari contigerit. Niſi „ propter defectum denegatæ juſtitiæ, aut juſtum metum: & „ tunc committi debeat in partibus convicinis, & cum cauſa- „ rum expreſſione. Quæ etiam de ilils, etiam legitime alias quam „ per juramentum, coram Judicibus a Sede Apoſtolica deputan- „ dis conſtare debeat. Proceſſus autem contra præmiſſa at-

„ tenta-

„ tentatos, nullos & irritos esse volumus; ac rescripta contra „ præmissa impetrantes, in expensis, damnis, & interesse con„ demnari debere decernimus atque declaramus „.

Notat hic Rebuffus, „ quamvis iste textus loquatur de subje„ cto *immediate* Sedi Apostolicæ, tamen idem in hoc Regno, „ in alio quocumque appellante ad Papam obtinet, ut causa de„ beat in *partibus* committi, & si contrarium fiat, ad Senatum „ appellatur tamquam ab abusu „.

IX. Hoc jure utimur quoque in Belgio; ut nimirum causæ quacumque ratione devolutæ per viam appellationis ad Sedem Apostolicam, committi debeant Judicibus delegatis in *partibus*, uti fusius ostendimus supra *tit. 5. cap. 3.*

X. Unde licet in Belgio admittatur subinde appellatio ad Sedem Apostolicam *omisso medio*, nihilominus cavetur incommodum, quod contra hujusmodi appellationes ad supremum tribunal *omisso medio*, in Concilio Tridentino urgebat Gropperus; quandoquidem stante hac Belgica disciplina, nequaquam ex simili appellatione sequatur, extra territorium, magno cum sumptuum impendio, & aliorum intolerabilium malorum mole, proficiscendi necessitas; quemadmodum urgebat Gropperus.

XI. Ex supra relatis verbis Concordati intelligitur, quod licet causa in prima aut secunda instantia fuerit introducta coram Sede Apostolica, nihilominus possit a lata Sententia sæpius appellari, videlicet, usque ad tertiam Sententiam conformem, quod & in Belgio constantissime observatur.

XII Licet enim appellatio institui nequeat, nisi ab inferiore ad superiorem, adeoque non videatur a Sede Apostolica ad alium judicem appellari posse: quemadmodum a Sententia Principis, sive supremi ejus Senatus, ulterior appellatio non admittitur; tamen receptum est a Sede Apostolica appellari, non quidem ad alium judicem superiorem; sed ad eamdem Sedem Apostolicam, seu Pontificem melius informatum: soletque novum Rescriptum a Pontifice, sive ejus in partibus residente Nuntio, vel Pronuntio impetrari, quo alius judex in partibus delegetur, qui de causa appellationis rursus cognoscat; potest appellatio sit toties reiterari, quotque habeantur tres Sententiæ conformes.

XIII. Quare recte notat Franciscus Salgado *De Protectione Reg. part. 3. cap. 16. num. 68.* „ quod licet hodie in foro sæculari „ raro, aut numquam accidere possit, ut super aliqua causa „ dentur quinque Sententiæ, cum post primam aut secundam „ instantiam recurratur ad suprema Prætoria, ubi causæ per „ duas duntaxat Sententias finiuntur, secus tamen esse in foro Ecclesiastico, ubi omnes gradus reperiuntur per *rescripta impetrata* „. Hoc est, ope impetrationis rescriptorum, appellationes ita instituuntur, ac si revera tot essent gradus Superiorum, ad quos ab inferioribus per gradus appellatio progredetur: adeoque nec per appellationem ad Sedem Apostolicam causa acceleratur, appellationes minuuntur.

XIV. Olim statutum fuit, ut si quis in judicio propriam fuerit causam prosecutus, atque superatus voluerit provocare, *eodem die*, vel *altero* libellos appellatorios offerre deberet; is vero, qui negotium tuetur alienum, etiam *tertio* die provocare posset, *L. 6. §. 5. Cod. De Appellat.* Sed Justinianus hoc jus mutavit, constituitque *Novella 23. cap. 1.* ut omnes appellationes indistincte *intra* 10. *dies* a recitatione Sententiæ intentare liceat: e qua Novella desumpta est Authentica *Hodie* subjecta citato §. 5 diciturque: „ Hodie autem cuilibet tribuitur spatium decem die„ rum a Sententiæ recitatione computandum „.

XV. Hæc Justiniani Constitutio probata est etiam de Jure Canonico: declaravitque Bonifacius VIII. in *Cap. 8. De Appellat. in 6.* quod ab actibus extrajudicialibus, in quibus potest appellatio interponi, debeat provocatio fieri intra *decem* dierum spatium, scilicet a die scientiæ gravaminis illati (*a*).

XVI. Quod & moribus Belgii, & Curiarum Ordinationibus consonum esse ostendit Christinæus ad Bugnonium *De Legibus abrog. lib. 2. cap. 130.* & notanter expressum est *art. 583. Ordinat. Curiæ Brabantiæ*, numerans dies illos a die latæ Sententiæ, vel a die, qua scivit Sententiam latam fuisse. Vide etiam Merulam in *Praxi Curiæ Hollandicæ lib. 3. cap. 2.*

Ex Statuto hujus Universitatis a Sententia D. Rectoris appellandum est intra *triduum* ad dominos quinque Judices appellationum.

XVII. Interponenda autem ita est appellatio, ut de ea interposita appareat: non tamen necesse est illam præsentare Judici sedenti pro tribunali, sed potest ubique præsentari; imo sufficit illam præsentare actorum Magistro seu Notario in absentia judicis, ut ait Maranta *par. 6. actu 2. num. 134.*

XVIII. De jure communi a Sententia, mox ut lata est, potest viva voce, id est, Judice adhuc sedente pro tribunali appellari, *L. 14. Cod. de Appellat.* sufficitque dicere, *Appello*, *L. 2. ff. eod.* hocque scribi in actis per Notarium seu Graphiarium, sive Secretarium Curiæ. Notat tamen Simon a Groenevvegen ad citatam *Legem* 14. quod „ nonnullorum locorum moribus vi„ va voce appellare in facie Judicis nefas sit “. Mores & consuetudines, necnon Ordinationes singularum Curiarum in his observanda sunt.

XIX. Si non fuerit incontinenti viva voce appellatum, tunc interponenda est scripto appellatio, *L. 3. ff. eod.* idque per libellum, qui contineat a quo appelletur, adversus quem, & a qua Sententia, *L. 1. §. fin. ff. eod.* Vide Imbertum, Instit. forens. *lib. 2. cap. 2.* Andream Gayl, *lib. 1. observat.* 130.

XX. Hæc omnia expressa sunt in Ordinationibus Curiarum Eccles. Provinciæ Mechliniensis, *tit. 16. art. 1.* „ Qui gravatum „ per prioris Judicis Sententiam se sentiet, poterit appellare „ verbaliter illico apud acta, Judice, qui Sententiam tulit, „ adhuc pro tribunali sedente; alioquin in scripto Judici intra „ decennium a lata Sententia insinuando, & appellatio alia in„ terposita nulla erit, neque causam ad superiorem devolvet „.

XXI. Non sufficit autem appellatum esse statim, aut ex intervallo; nisi etiam appellans intra statutum tempus petat *Apostolos*, id est, litteras dimissorias, quas Judex a quo appellatum est, transmittit ad Judicem ad quem appellatum est, in testimonium, & fidem appellationis interpositæ.

XXII. Dicuntur ergo dimissoriæ, quia, ut dictum est, per eas causas trasmittitur ad Judicem, qui appellatus est, *L. 106. ff. De V. S.* & *L. unica ff. De Libellis dimissoriis*; ubi & *Apostoli* vocantur a Græco ἀποστέλλω, quod est mitto, quia mittuntur ad Judicem ad quem, ut de causa appellationis instrui possit, ait Andreas Vallensis ad tit. *De Appell. §. 10 num. 2.*

XXIII. *Apostoli* hodie sunt in triplici differentia. Primi dimissorii, qui sunt litteræ ad Judicem appellatum directæ, testificantes de appellatione coram Judice a quo, vel aliis personis, legitime interposita, & admissa.

Alii sunt Reverentiales, quando non ob justitiam causæ, sed solum ob reverentiam Superioris ad quem appellatum est, defertur appellationi; hique hodie ordinarii, & pene soli in usu sunt.

Refutatorii denique sunt, quibus Judex *a quo* significat judici *ad quem*, se non admisisse appellationem; de quibus in *L. fin. §. In refutatoriis, Cod. De Appellat.*

XXIV. Hodie „ ab eo, qui appellat, intra 30. dies instanter „ *Apostoli* peti debent, & idem intra dictum tempus a Judice „ exhiberi: alias præsumitur appellationi suæ renuntiare appel„ lans, si eos intra idem tempus petere prætermittat, etiamsi „ vadat, aut mittat ad appellationem hujusmodi prosequendam. *Cap. 6. De Appellat. in 6.*

XXV. In eodem Capitulo non obscure indicat Pontifex, quod Apostoli *instanter* per diversa tempora petendi sunt: sive *sæpius* apud judicem pro iis obtinendis instandum, quod & supponitur in *Clem. 2. eod.* ubi dicitur: „ Quamvis rigor juris exposcat, „ eam qui appellat debere petere *Apostolos* congruo loco, & „ tempore, *sæpius*, & *instanter*: nos tamen antiquam, & com„ munem observantiam litigantium sequi, & æquitatem rigori „ præferri volentes, decernimus sufficere, quod per appellantem „ *simul uno* contextu Apostoli instanter, & sæpius postulentur “.

Hoc nunc jure utimur; solentque unico contextu peti *Apostoli* hac fere formula: Peto responderi de *Apostoli instanter*, *instantius*, *instantissime*.

XXVI. Potest Judex a quo petunt *Apostoli*, assignare petenti certum terminum, aut etiam terminum juris ad recipiendos *Apostolos*; intra quem si *instanter*, & sæpius, saltem uno contextu non petat, vel recusat recipere oblatos, appellationi suæ Appellans renuntiare censetur dicta *Clement. 2.*

XXVII. Additur in eadem Clementina: „ Quod si judex in ter„ mino ad dandum *Apostolos* præfixo per eum, ipsos appellanti „ petenti non dederit; aut si dum peterentur *Apostoli*, respon„ derit se daturum eosdem, nullo termino certo sibi præfixo, vel „ intra juris terminum se eos asseruerit velle dare; & postea „ per appellantem congruo loco, & tempore sæpius, & instan„ ter uno contextu etiam requisitus, eos non curaverit intra „ eumdem terminum exhibere; appellationem suam ex tunc „ prosequi possit Appellans, ac si expresse fuissent eidem *Apo„ stoli* denegati „.

Hic satis innuitur, ordinarie appellationi deferendum; neque facile de *refutatoriis* esse respondendum, præsertim si sit Sententia definitiva de se appellabilis, quia de justitia Sententiæ jam latæ ulterius ipse Judex *a quo* judicare non potest: sed judici *ad quem* judicium permittere debet.

XXVIII. Unde in Ordinationibus Curiarum DD. Rectoris, & Conservatoris Privilegiorum hujus Universitatis *art.* 49. decernitur; „ Quoniam lites sæpius oriuntur super *Apostolis*, ac refu„ tatorii *Apostoli* a definitiva non magnum habeant momen„ tum, cum adeatur nihilominus Judex superior, qui inhibet re„ vocatque attentata, judex deferat omni appellationi a defini„ tiva, nisi appellans fuerit manifeste contumax, aut talis sit „ casus, in quo non cadit de jure appellatio „.

XXIX. In Curiis, & tribunalibus sæcularibus usus *Apostolorum* passim abolitus est, uti observat Gudelinus De jure noviss. *lib. 4. cap. 14.* & pluribus citatis Christinæus ad Bugnonium *lib. 1. cap. 98.* Quinimo teste Claudio Fleury in Institut. Juris Eccles. *part. 3. cap. 23.* nequidem in Curiis Ecclesiasticis illorum usus superest in Gallia: sed appellatio interponitur per actam, & introducitur per libellum, aut commissionem Metropolitani, quæ supplet vices litterarum relevii. Verba auctoris sunt: *On n' use plus, meme en Cour* d' *Eglise*, d' Apôtres, *ou de Lettres de renvoy, que l' Appellant devoit obtenir du Juge* a quo: *mais l' appel s' interjette par un Acte, & se releve par Requete, ou par commission du Metropolitain, qui tient lieu de relief*. Id est: Abolitus est etiam in Curiis Ecclesiasticis usus *Apostolorum*, aut litterarum dimissionis, quas Appellans impetrare debebat a Judice *a quo*: verum provocatio interponitur per actam, ejusque persequendæ professio fit per libellum, aut mandatum Metropolitani, quod hic vices subit diplomatis ineundæ provocationis.

Veri-

(*a*) Appellatio dividitur in judicialem, & extrajudicialem. Hæc definitur a Lynckero *tract. de gravam.* extrajud. cap. 1. sect. 1. §. 2. *Provocatio a gravamine sit per Judicem, vel PPrtem extra judicium illata, vel inferendo*: Vestigia hujus appellationis in Jure Canonico passim occurrunt. An in Jure Civili detur facultas provocandi *ab actibus extrajudicialibus*? disputatur inter Jurisconsultos Germanos. Lynckerus loco citato *sect.* 3. docet hanc appellationem agnosci in Jure Civili; sed negat Boehemerus *lib. 2. tit. 18. §. 2.* Sic enim loquitur: „ Fateor patere recursum „ ad Superiorem a facto Judicis inique gravantis Partem; sicuti in ge„ nere, qui inique aliquem gravat, querelam desuper movere potest. „ Verum hic rursus, seu querela, non est appellatio proprie dicta, „ intra decendum interponenda; sed simplex querela, quam imploratur protectio Superioris, & quæ cum appellationibus nihil habet „ commune.

Verisimile est, quod hæc praxis invaluerit in Curiis Ecclesiasticis, postquam Edicto Regio anni 1667. ordinatum fuit, ut in Tribunalibus Ecclesiasticis teneretur forma Tribunalium Civilium.

XXX. Tempus introducendæ, & finiendæ appellationis hodie de jure communi est annus, vel ex causa biennium a die interpositæ appellationis, *Auth.* Ei qui *Cod. De temporibus, & reparat. appellationum*, quæ relata est a Gratiano in *Can.* 41. *caus.* 2. *qu.* 6.

XXXI. Hic terminus etiam Jure Canonico præscriptus est *Cap.* & 5. ✠ *De Appellat.* Et quidem in posteriori scribit Alexander III. „ Quod si ante Sententiam, vel postea fuerit appellatum, „ hujusmodi appellantibus annus indulgetur, aut ex necessaria & „ evidenti causa biennium ".

XXXII. Et in *Clementina* 3. *eod.* declaratur, quod „ sicut ap„ pellationem judicialem, sic & extrajudicialem intra annum a „ die interpositionis ipsius, vel a die illati gravaminis, ubi a fu„ turo gravamine appellatur, prosequi & finire tenetur Appel„ lans. Quod si justo cessante impedimento non fecerit, debebit „ ejus appellatio deserta censeri ".

XXXIII. Et hic quidem est terminus *juris*, quem ipse *Judex a quo* subinde abbreviare potest, juxta illud quod verbis supra relatis immediate subnectit Alexander III. „ Nisi forte judex, a quo „ appellatum fuerit, secundum locorum distantiam, & persona„ rum, & negotii qualitatem *recisius* tempus fuerit moderatus ".

XXXIV. Terminus a judice præfixus vocatur terminus *hominis*, declaraturque in *Clem.* 4. *De Appellat.* „ Quamdiu appel„ lationis prosecutio per compromissum, vel alias de Partium „ expresso consensu differtur: tempus ad prosequendum eamdem „ *ab homine*, vel *a jure* præfixum currere nolumus Appellanti; „ nisi forte judex videns, ex dilatione periculum imminere, præ„ ciperet in illa procedi ".

XXXV. Hæc tempora vocantur *Fatalia* appellationis; eo quod si hæc elabi sinantur, appellatio efficiatur deserta, & quasi moriatur, seu *fato* quodammodo extinguatur. Vide Vvamesium ad *Cap.* 5. ✠ *De Appellat num.* 2.

XXXVI. Observant autem communiter Pragmatici, hæc *Fatalia* nostris, & aliorum moribus in desuetudinem abiisse, præsertim quatenus præfigunt terminum *finiendæ* appellationis. Sicuti enim primæ instantiæ, postquam in causa conclusum est, perpetuæ sunt, ita & hodie appellationum instantiæ. Gudelinus *lib.* 4. *De Jure noviss. cap.* 14. *num.* 30. & plures citati a Christinæo in notis ad Bugnonium *lib.* 1. *cap.* 100.

XXXVII. Verum licet nec *Fatalia* ad introducendam, aut prosequendam appellationem a jure præscripta, moribus ubique serventur, certa tamen singularum Curiarum instructionibus introducendæ, & prosequendæ appellationis *Fatalia* sunt constituta: quæ si appellans negligat, deserta censetur appellatio.

XXXVIII. In Ordinationibus Parlamenti Mechliniensis tit, *De Materia appellat. art.* 2. dantur tres menses a die factæ appellationis ad introducendam appellationem sub pœna desertæ appellationis. Et contra lapsum dicti temporis non fuit concedi relevium a Parlamento, nisi ex causa urgente fundata in jure. Verba articuli sunt: *Qui voudra appeller de Sentence contre lui rendue, dont est permis d' appeller, sera tenu ce faire en dedans dix jours selon la disposition du Droit ecrit, & relever son appel, ensemble executer celui, & faire se vir le jour en dedans trois mois du jour de l' appellation interposee, à peine de desertion. Et contre ledit temps ne sera accordè aucun relief par lesdits de notre grand Conseil, ne fut pour cause urgenti fondee en droict.* Id est: Qui a Sententia adversus se lata, a qua provocare licitum fuerit, judicem superiorem appellare intendet, juxta juris scripti constitutionem intra decem dies id facere obstringetur, interpositæque provocationis persecutionem profiteri, eamdemque executioni mandare, & instruere ad diem intra trimestre ab interposita appellatione; sub pœna deserti vadimonii, quo tempore elapso non concedentur a magno nostro Consilio litteræ actionis restitutoriæ, nisi ob causam urgentem in jure fundatam.

XXXIX, Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 583. concedunt duntaxat *viginti* dies ad introducendam appellationem, computandos a lapsu decem dierum, qui dati sunt ad appellandum, sub pœna desertæ appellationis. Tenor articuli est: *Sal gebouden zyn ... binnen tvvintigh dagen naer de expiratio van de voornoemde thien daghen, oft dat t vonnisse tot synde kennisse ghekomen sal zyn, syn brieven van appellation releveren ende executeren, op de pene van desertien, ende dat die Reehters* a quibus *sullen moghen procederen tot executien van heuren vonnisse, al ofter niet af geappelleert en vvare, vvaer tegen men niet en sal moghen releveren, ten vvare om saecken van minoriteyt, sieckte, nootelyke absentie, oft andere pregnante redenen den Hove daer toe moverende.* Id est; Obstringetur intra diem vigesimum, post lapsum prædictorum decem dierum aut ex quo Sententia ipsi innotuerit, interpositæ provocationis persecutionem profiteri, eamque exequi sub pœna deserti vadimonii, quodque judices *a quibus* Sententiam latam executioni mandare possint, non secus ac si nulla esset interposita provocatio, adversus quæ restitutionem persequi non licebit) nisi ob rationes aut minoris ætatis, aut morbi, aut absentiæ necessariæ, aut aliam demum causam urgentem, quæ Curiam promoveret.

XL. Qui in Curia Hannoniæ debet appellari inter decem dies, & decem noctes a die intimatæ Sententiæ, & prima die juridica introduci appellatio, modo inter diem juridicam, & interjectam appellationem fuerint septem dies liberi; idque sub mulcta sex florenorum, qua mediante poterit, & sequenti die juridica appellatio introduci. Verba *art.* 443. Ordinationum dictæ Curiæ sunt: *Lequeli appel estant ainsi interjectè, devra estre relevè aux premiers plaids de nostredite Cour ensuyvans, pourveu qu' il y ait sept jourfrancs depuis l' appel: sinon ledit appellant encherra en six florins d' amende au profit de l' Officier & juge subalterne dont seroit appellè, & luy sera neantmoins encor permis de relever sondit appel aux seconds plaide après qu' il l' aura interjectè, & si lors il demeure encore defaillant de le faire, son appel sora declarè pery & desert, & ledit appellant condamnè aux despens, aussi en la moitiè de l' amende du sol appel.* Id est; Quam provocationem sic interpositam persequi oportebit prima die juridica dictæ nostræ Curiæ subsequente, modo ab interposita appellationa septem dies liberi elapsi fuerint, alias provocans mulctam incurret sex florenorum ad emolumentum Ministri, & Judicis inferioris a quo provocaverit, licebitque ei nihilominus sequenti die juridica appellationem interpositam persequi, si autem & tum deficeret, declarabitur provocatio ejus irrita, & deserta, provocansque condemnabitur in sumptus, insuperque, ut medietatem mulctæ ob inanem provocationem persolvat.

Neque in Curiis Ecclesiasticis *Fatalia* a jure præscripta ubique servantur.

XLI. In Ordinationibus Curiar. Eccles. Provinciæ Mechl. *tit.* 16. *art.* 1. statuitur, „ Et intra 30. dies a Sententia petitis de„ dite *Apostolis*, tenebitur Appellans impetrare a judice *ad quem* „ citationem, seu litteras relevii, & illas exequi intra 29. dies „ a die ultimæ responsionis *Apostolorum* numerandos, nisi judex „ respondens de *Apostolis* alium terminum præscripserit. Post „ illud tempus citari poterit ad docendum de facta diligentia, „ intra certum tempus judicis arbitrio moderandum; eoque lapso „ & neglecto, appellatio declarabitur deserta, & procedetur per „ judicem *a quo* ad executionem rei judicatæ „.

XLII. Ordinationes Curiæ DD. Rectoris, & Conservatoris Privilegiorum hujus Universitatis *art.* 49. præscribunt, ut „ simul „ atque appellatum est, præfigatur terminus Appellanti ad in„ troducendam appellationem coram superiore judice; scilicet ut „ non tantum interim Rescriptum impetretur, verum etiam & „ Pars sit citata, & Appellans interim ibi compareat, & inte„ rea cesset executio „.

XLIII. In citatis Ordinationibus Curiarum Ecclesiasticarum *art* 3 decernitur insuper: „ Contra lapsum *Fatalium* appellan„ di, & appellationem introducendi, & prosequendi, non pote„ rit judex *ad quem* restituere, nisi Pars doceat per se non ste„ tisse, seu aliam causam alleget, & probet non levem, sed in „ jure legitime fundatam „.

XLIV. Ut autem judex *a quo* ob desertam appellationem ad executionem Sententiæ procedere queat, debet ipsi appellatio a judice *ad quem* declarari deserta. Hæc declaratio ab appellato petenda est, quia multæ excusationes proponi possunt, ob quas non sit deserta appellatio; ubi autem potest defensio competere, requiritur Sententia declaratoria, *Cap. Cum secundum, De Hæret. in* 6.

XLV. Monet autem Rebuffus in Tractatu *De Appellationibus, art.* 5. *num.* 28. in hac materia desertionis tria peti ab Actore. Primo, declarari appellationem desertam, eo quod non relevavit illam intra tempus præstitutum, vel non est eam prosecutus. Secundo, quod decreta a judice & statuta suum sortiantur plenum effectum. Tertio, quod Reus appellans condemnetur in expensas instantiæ desertionis.

Probatur autem desertio appellationis ex inspectione, & collatione actorum; si nimirum ex his appareat, Appellantem intra præstitutum tempus appellationem non instituisse, aut prosecutum fuisse.

XLVI. Si Jus commune attendamus in L. 6. §. 1. & *L.* 37. *Cod. De Appellat.* & *L.* 4. *Cod. De temporibus appellat.* permittitur Appellantibus uti novis allegationibus, factaque deducere, quæ in prima instantia omissa fuerunt; idque & moribus observari saltem in Curiis subalternis asserit Christinæus ad Bugnonium *lib.* 2. *cap.* 127. Adde & Simonem a Groenevvegen ad citatam *Legem* 4. ubi notat, quod hæc Lex etiam hodie obtineat.

XLVII, In Curiis supremis tamen, si appellatum sit a Sententiis *per scriptum* instructis, ex iisdem actis judicandum est *an bene, an male* appellatum vel reformatum sit, uti ibidem monet a Groenevvegen, & nominatim præscribitur *art.* 609. *Ordinat. Curiæ Barbantiæ*; nisi sit obtenta licentia a Curia allegandi *nova* facta: quæ si obtenta fuerit, causaque appellationis ex *novis* factis decisa sit, idipsum in sententia exprimendum erit, juxta *art.* 613. dictarum Ordinationum. His conformis est *art.* 456. Ordinationum Curiæ Hannoniæ.

XLVIII. Edicto de ultima Junii 1495. mandatur, ut lites a quatuor primariis civitatibus sive Magistratibus Flandriæ decisæ, & per appellationem vel reformationem ad Consilium Provinciale Flandriæ devolutæ ex iisdem actis definiantur, an male vel bene judicatæ sint; sic tamen, ut acta transferantur debite clausa, sigillata, & præsentibus Procuratoribus Partium recognita, & Judices Sententiam suam sic latam defendant. Habetur Edictum *part.* 1. *Edict. Flandr. lib.* 1. *Rubr.* 6.

XLIX. Citatæ Ordinationes Curiæ Rectoralis, & Conservatorialis *art.* 55. statuunt: „ Ut apud *quinque Judices* judicetur ex „ *iisdem* actis, an bene vel male, & non liceat nova facta alle„ gare, vel non probata probare, nisi ex causa, & præstito ju„ ramento, uti in prima instantia dictum „ nimirum *art.* 14.

L. Ordinationes Curiarum Eccles. Provinciæ Mechliniensis sufficienter indicant *tit.* 16. *art.* 12. nova facta in priore instantia non allegata, in causa appellationis posse allegari; nam volunt, ut „ die serviente Appellans litteras relevii reproducet, & simul „ sine ulteriore dilatione Procurator de mandato docebit, & „ gravamina per articulos exhibebit, & simul ulterius allega„ bit, quæcumque in *priori* instantia *non allegaverit*, quæ ad „ rem suam facere existimabit „.

LI. Vult autem Synodus Tridentina *Sess.* 24. *cap* 20. *De Reformat.* ut „ si quis in casibus a jure permissis appellaverit, aut „ de aliquo gravamine conquestus fuerit, seu alias ob lapsum „ biennii . . . ad alium Judicem recurrerit, teneatur acta om„ nia, coram Episcopo gesta, ad judicem appellationis expensis

„ suis

ſuis transferre; eodem tamen Epiſcopo prius admonito, ut, ſi quid ei pro cauſæ inſtructione videbitur, poſſit Judici appellationis ſignificare. Quod ſi appellatus compareat; cogatur tunc is quoque actorum, quæ tranſlata ſunt, expenſas pro portione ſua, ſi illis uti voluerit, ſubire; niſi aliter ex loci conſuetudine ſervetur, ut ſcilicet ad Appellantem integrum hoc onus pertineat ,,.

LII. Utque Appellans in proſequenda ſua appellatione, defectu actorum, non impediatur, Synodus adjungit: ,, Porro ipſam actorum copiam teneatur Notarius, congrua mercede accepta, Appellanti quanto citius, & ad minus intra menſem, exhibere. Qui Notarius ſi in differenda exhibitione fraudem fecerit, ab officii adminiſtratione arbitrio Ordinarii ſuſpendatur, & ad dupli pœnam, quanti ea lis fuerit, inter Appellantem, & pauperes loci diſtribuendam, compellatur: judex vero, ſi & ipſe impedimenti hujus conſcius particepſve fuerit, aliterve obſtiterit, ne Appellanti integre acta intra tempus traderentur, ad eamdem dupli pœnam, prout ſupra, teneatur: non obſtantibus, quoad omnia ſupraſcripta, privilegiis, indultis, concordiis, quæ ſuos tantum teneant auctores, & aliis quibuſcumque conſuetudinibus ".

C A P U T III.

De Effectu appellationis.

1 *Pendente appellatione nihil innovandum.*
2 *Idque donec in cauſa appellationis fuerit pronuntiatum.*
3 *Hic effectus appellationis etiam Jure canonico probatus.*
4 *Appellatione pendente innovatum a Judice a* quo, *revocari debet per Judicem* ad quem, *tamquam* attentatum.
5 *Id etiam obtinet in appellatione quantumvis frivola, ſi Judex* a quo *eidem detulerit.*
6 *Hic effectus non habetur, niſi appellatio Judici* a quo, *& Parti fuerit intimata.*
7 *Appellatio* ab interlocutoria *non habet hunc effectum ante inhibitionem Judicis* ad quem.
8 *Ratio differentiæ inter appellationem a definitiva, & ab interlocutoria.*
9 *Poſt inhibitionem* innovatum *eſt caſſandum, licet ratio inhibitionis vera non fuerit.*
10 *Attentata revocanda per Judicem* ad quem.
11 *Per appellationem juriſdictio Judicis non omnino tollitur; ſed ſuſpenditur.*
12 *Judex* a quo *poteſt vi retentæ juriſdictionis ordinare, quæ ad expeditionem appellationis conducunt.*
13 *Duplex appellationis effectus, devolutivus & ſuſpenſivus.*
14 *Effectus ſuſpenſivus nonnullis appellationibus nominatim ſubſtractus.*
15 *Jure Decretalium in cauſis* correctionis *non datur appellatio cum effectu* ſuſpenſivo.
16 *Hæ Decretales etiam locum habent in correctione Clericorum ſæcularium.*
17 *A correctione legitima appellari non poſſe cum effectu ſuſpenſivo definit Concilium Lateranenſe IV.*
18 *Conforme eſt Decretum Synodi Tridentinæ.*
19 *Admittitur tamen appellatio cum effectu* devolutivo.
20 *Prædicta Decreta procedunt in quorumcumque Superiorum correctione.*
21 *Si Prælati exceſſerint formam correctionis, ab eorum Decretis poteſt appellari cum effectu ſuſpenſivo.*
22 *Dum a correctione appellatur, debet exprimi cauſa gravaminis, & exceſſus.*
23 *Decretum contra Regulares temere ad Curiam Romanam appellantes.*
24 *A lata Sententia excommunicationis non appellatur cum effectu* ſuſpenſivo.
25 *Excommunicatus poteſt denuntiari non obſtante appellatione.*
26 *Quare ab excommunicatione lata appellatio non detur cum effectu ſuſpenſivo?*
27 *Ab excommunicatione nondum abſolute inflicta appellari poteſt cum effectu* ſuſpenſivo.
28 *Nonnulla ſunt tribunalia, a quorum Sententiis non appellatur quoad effectum* ſuſpenſivum.
29 *Quomodo hoc jure gaudeat Sententia quinque Judicum hujus Univerſitatis, ſi ſit conformis Sententiæ D. Rectoris?*
30 *Sententiæ non excedentes ſummam 50. florenorum in Curiis eccleſiaſticis Provinciæ Mechlinienſis, mandantur executioni non obſtante appellatione.*
31 *In cauſis officii, deflorationis, & ſimilibus privilegiatis, non recipitur appellatio cum effectu* ſuſpenſivo.
32 *Neque in cauſa alimentorum.*
33 *Quid de cauſis Beneficialibus?*

I. REGULA ab omnibus uno conſenſu recepta eſt pendente appellatione nihil poſſe innovari ſeu attentari; ſed omnia in eodem ſtatu, in quo erant tempore introducendæ, vel introductæ appellationis, quamdiu de ea cognoſcitur, manere oportere, *L. unica ff. Nihil innovari appellatione interpoſita*; ubi ſcribitur: ,, Appellatione interpoſita, ſive ea recepta ſit, ſive non, medio tempore nihil novari oportet; ſi quidem fuerit recepta appellatio, quia recepta eſt: ſi vero non eſt recepta, ne præjudicium fiat, quoad deliberetur utrum recipienda ſit appellatio, an non ſit ".

II. Deinde additur §. 1. ,, Recepta autem appellatione tamdiu nihil erit innovandum, quamdiu de appellatione fuerit pronuntiatum [a].

III. Hæc regula etiam Jure canonico probata eſt; atque Pontifex ait in *Cap. 7. De Appellat. in 6.* ,, Non ſolum innovata poſt appellationem a definitiva Sententia interjectam, debent ſemper (exceptis caſibus, in quibus Jura poſt Sententiam prohibent appellare) ante omnia per appellationis Judicem penitus revocari; ſed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter Sententiam, & appellationem (quæ poſtmodum intra decendium [b] interponitur ab eadem) contingit innovari, ac ſi poſt appellationem eamdem innovata fuiſſent ,,.

IV. Itaque ſi poſt appellationem a definitiva quidquam innovaverit aut attentaverit Judex *a quo*, illud in primis ſtatim & ante omnia per Judicem appellationis remedio attentatorum revocari, irritari, ſeu caſſari debet. *Cap. 55. ✠ De Appellat.*

V. Si Judex *a quo* appellationi quantumvis frivolæ detulerit; mox ab ulteriore cauſæ proſecutione deſiſtere tenetur, & ſi quid pendente appellatione innovaverit, tamquam *attentatum* erit revocandum. Rationem aſſignat Pontifex in *Cap. 5. De Appellat. in 6.* ,, Quia Judex ipſe, quantum in ſe fuit, a ſe juriſdictionem abdicavit eamdem, appellationi deferens minus juſtæ, totius cauſæ deciſio in Superioris eſt poteſtate transfuſa ,,.

VI. Ut tamen *attentata* poſt appellationem interpoſitam a definitiva revocentur, neceſſe eſt, appellationem fuiſſe intimatam Judici & Parti, nam alias judex & Pars eam ignorantes poſſunt de jure procedere in cauſa, nec tunc per eos *attentata* revocantur, uti tradit Maranta *part. 6. act. 2.*

VII. Quin & ulterius declarat Pontifex in *Cap. 7. De Appellat. in 6.* quod ,, illa, quæ poſt appellationem interpoſitam ante definitivam Sententiam innovantur, donec appellationis cauſam veram eſſe conſtiterit, renovari non debent; niſi Judex appellationis (poſtquam ſibi conſtiterit per appellationem emiſſam, ex cauſa probabili fore ad ſe negotium devolutum) inhibeat canonice Judici (a quo appellatum extitit) ne procedat: tunc enim quidquid poſt inhibitionem hujuſmodi fuerit innovatum, eſt (licet cauſa eadem non ſit vera) per eumdem appellationis Judicem ante omnia in ſtatum priſtinum reducendum ,,.

VIII. Cum enim Judex *a quo* ante Sententiam definitivam non ſit functus ſuo officio, maneatque adhuc Judex in cauſa principali poſt latam Sententiam *interlocutoriam*, hinc receptum apparet, quod per appellationem ab hac Sententia non claudantur ejus manus, nec proceſſus ulterior ſiſtatur, quouſque per Judicem appellationis, habita de veritate cauſæ appellationis ſummaria informatione, *inhibitio* facta fuerit.

IX. Facta autem inhibitione, ſi quid innovatum fuerit, tamquam *attentatum* ante omnia in priſtinum ſtatum eſt reducendum; etiamſi cauſa appellationis allegata non fuerit vera, ut dicit Pontifex in citato *Cap. 7.* idque ob contemptum Judicis *ad quem*; qui in cauſa appellationis reputatur Superior reſpectu Judicis *a quo*.

X. *Attentata* autem pendente appellatione revocanda ſunt per Judicem ipſum appellationis, dicto *Cap. 7.* Hæc enim revocatio *attentatorum*, quæ fit cum privilegio *ante omnia*, pars quædam eſt appellationi cohærens; ut non ſit propterea conveniens, alium judicem de ea cognoſcere; ne quæ in cauſa ſunt continentia, & cohærentia, ſeparentur, & in plures judices diffundantur. Accedit, quod cum per *attentata* lædatur juriſdictio *ad quem*, etiam ratio poſtulet, ut per illum ſolum prudenter illa corrigantur.

XI. Quamvis per appellationem a definitiva cauſa totaliter devolvatur ad Judicem appellationis: non ideo tamen omnino tollitur juriſdictio Judicis *a quo*; ſed potius ſuſpenditur, eatenus ſcilicet, ut nihil queat in cauſa decernere aut facere, quod appellationi, aut appellanti præjudicare poſſet; nequaquam vero ſuſpenditur juriſdictio, quoad ea, quæ tendunt ad faciliorem, expeditioremque appellationis proſecutionem; circa quæ juriſdictionem ſuam adhuc retinet Judex *a quo*, etiam poſt interpoſitam, & receptam appellationem.

XII. Ex hac retenta aliquali juriſdictione profluit, quo judex, *a quo* provocatum eſt, compellere appellantem queat, ut appellationem interpoſitam proſequatur, *Cap. 14. ✠ De Appellat.* deinde, ut Appellans intra certum tempus iter arripiat, ut provocato judici ſe exhibeat; item inhibere, ne lite pendente attentet; item ab excommunicatione Abſolvere, ſi ab ipſo appellans excommunicatus fuit, & pleraque alia, quæ tendunt ad appellationis expeditionem, non etiam ab ulteriorem cauſæ cognitionem. Ita Vvameſius ad *Cap. 17. ✠ De Appellat. num. 3.*

XIII. Ordinarius igitur appellationis effectus eſt, ſiſtere executionem Sententiæ Judicis *a quo*; omnemque ejus vim ſuſpendere, ac integram cauſæ cognitionem ad judicem ſuperiorem deferre. Itaque appellatio de ſe, & ex natura ſua habet duplicem effectum, nimirum devolutivum, & ſuſpenſivum. Priorem quidem in quantum appellatione mediante, cauſæ cognitio, & deciſio devolvitur ad judicem appellationis: poſteriorem autem in quantum per appellationem ſuſpenditur effectus, ſive executio Sententiæ, a qua appellatum eſt.

XIV. Verum quia hæc Sententiarum & Decretorum *ſuſpenſio* occaſione appellationis interjectæ frequenter plurima eaque graviſſima parit incommoda, viſum fuit, nonnullis appellationibus effectum hunc ſuſpenſivum nominatim adimere; ipſarumque Sententiarum aut Decretorum executionem permittere, non obſtante appel-

---

[a] Vide quid Auctor noſter de appellatione legitime interpoſita dixerit i ſuo *tractatu de Recurſu* ad Principem, cap. 3. §. 3.

[b] Decendium, id eſt, ſpatium decem dierum.

appellatione: quamvis etiam ab iisdem Sententiis appellatio quoad effectum *devolutivum* permittur.

XV. Ita cuidam Abbati Ordinis S. Benedicti rescribit Alexander III. in *Cap.* 3. ¥ *De Appellat.* " Si quando quilibet subditorum tuorum ad remedium appellationis convolaverit, non ,, ideo minus eum juxta tenorem mandati, quod in prædicta ,, Regula (sancti Benedicti) continetur, & institutionem Ordinis ,, corrigas, & castiges ,,.

Rationem præmisit: " Quia remedium appellationis non ideo ,, est inventum, ut alicui a religionis & Ordinis observantia ,, exorbitanti debeat in sua nequitia patrocinium exhibere ,,.

Et rursus in *Cap.* 26. ¥ *eod.* ex Concilio Lateranensi sub Alexandro III. decernitur: " Nec subjecti contra disciplinam ,, ecclesiasticam in vocem appellationis erumpant . . . . Præcipue vero (ait Concilium) hoc in Religiosis volumus observari, ne Religiosi cum pro aliquo excessu fuerint corrigendi ,, contra regularem Prælati sui, & Capituli disciplinam appellare præsumant, sed humiliter ac devote suscipiant, quod pro ,, salute sua fuerit eis injunctum ,,.

XVI. Cæterum etsi hæ Decretales *nominatim* loquantur de *Religiosis*, inspecta tamen earum mente, vindicant sibi locum etiam in aliis subditis, uti communiter tradunt Doctores, quos citat & sequitur Prosper Fagnanus in *Cap. Ad nostram* ¥ *De Appellat. num.* 4.

XVII. Hinc uno quasi consensu post Glossam ad citatum *Cap.* 3. tradunt Doctores, a *correctione legitima* non appellari, saltem quoad effectum *suspensivum*.

Hæc regula evidentius probatur in *Cap.* 13. ¥ *De officio ordin. Judicis* ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. ubi generaliter pronuntiatur; " Ut *correctionis*, & reformationis officium libere valeant exercere (Ecclesiarum Prælati) decernimus, ut *executionem* ipsorum nulla consuetudo vel *appellatio* ,, valeat impedire ,,.

XVIII. His aliisque Decretis inhærens Synodus Tridentina in variis Decretis declaravit, mentem suam esse, ut executio correctionis via appellationis nequaquam sisteretur. Et quidem *Sess.* 22. *cap.* 1. *De Reformat.* cum decrevisset, ut quæ alias a summis Pontificibus, & a sacris Conciliis de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrina retinenda, ac simul de luxu, commessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus, nec non sæcularibus negotiis fugiendis copiose ac salubriter sancita sunt, eadem in posterum iisdem pœnis, vel majoribus arbitrio Ordinarii imponendis, observentur, immediate Synodus subjungit: " Nec appellatio *executionem hanc*, quæ ad morum *correctionem* pertinet, suspendat.

Et rursus speciali Decreto id inculcavit Synodus, *Sess.* 24. *cap.* 10. *De Reformat.* cujus Decreti verba sunt: " Episcopi, ,, ut aptius, quem regunt, populum possint in officio atque ,, obedientia continere, in omnibus iis, quæ ad visitationem, ,, ac morum correctionem subditorum suorum spectant, jus & ,, potestatem habeant etiam tamquam Apostolicæ Sedis delegati, ea ordinandi, moderandi, puniendi, & exequendi, juxta ,, Canonum Sanctiones, quæ illis ex prudentia sua pro subditorum emendatione, ac Diœcesis suæ utilitate necessaria videbuntur. Nec in his, ubi de visitatione, aut morum correctione agitur, exemptio, aut ulla inhibitio, appellatio, seu ,, querela, etiam ad Sedem Apostolicam interposita, executionem eorum, quæ ab his mandata, decreta, aut judicata fuerint, quoquomodo impediat, aut suspendat ,,.

XIX. Appellationem in casu *correctionis* non admitti quoad effectum *suspensivum*, satis clare exprimitur, at eam excludi quoad effectum *devolutivum*, ex verbis Decretorum elici nequit: quin & consulta S. Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum respondit, appellationem in causis correctionis esse permissam: ita tamen, ut non suspendat executionem, sive non habeat effectum *suspensivum*. Hacque ratione conciliari posse ejusdem Concilii Decretum *Sess.* 13. *cap.* 1. *De Reformat.* quo permittitur appellatio in causa correctionis post Sententiam definitivam, vel antea si gravamen sit irreparabile. Vide Fagnanum loco citato *num.* 6. & sequentibus, ubi & varias Congregationis Declarationes refert, quibus probatur Concilium Tridentinum non sustulisse appellationem in causa correctionis quoad effectum *devolutivum*; sed cautum quoad effectum *suspensivum*: id est, causa correctionis possit quidem per appellationem ad Superiorem deferri, ut hic de correctione, an bene, an male facta sit, cognoscat; sed executionem correctionis interim impedire nequeat, aut inhibere Superiori corrigenti, ne ad executionem illius progrediatur.

XX. Nec illud dumtaxat procedit in correctione Prælatorum Regularium, aut Episcoporum respectu suorum Clericorum, sed & omnium etiam inferiorum, qui jus corrigendi, & puniendi, vel ex consuetudine, indulto, aut privilegio obtinent: quemadmodum ostendit Zypæus *Consult.* 3. *De Accusat.* occasione cujusdam Clerici, qui Præfecto cæremoniarum in obeundis *Divinis* Officiis obedire jussus, & ob contumaciam atque insolentia verba, a *Capitulo* culpam agnoscere, & ibidem deprecari jussus, effugio appellationis se tueri volebat: de quo casu resolvit ibidem Zypæus, appellationem interjectam a Clerico non posse *executionem* sistere, utpote in materia correctionis.

XXI. Concilium Lateranense in citato *Cap.* 13. declarans, correctionis aut reformationis executionem non posse per appellationem suspendi, addit hanc exceptionem: *Nisi formam in talibus excesserunt* (Prælati) *observandam*. Hinc communiter concludunt Canonistæ, appellationem etiam quoad effectum *suspensivum* admitti a Decretis in visitatione Episcoporum, si *judicialiter & formato* processu Episcopus processit ad punitionem alicujus; quia similis processus metas & formam correctionis excedit; & ita resolvisse S. Congregationem testatur Fagnanus ad *Cap.* 3. ¥ *De Appellat. num.* 24. additque Pontificem facta sibi relatione, Sententiam Congregationis probasse, ut si Episcopus *judicialiter* processit ad definitivam, non comprehendatur hic casus appellatione correctionis morum, & detur appellatio etiam *suspensiva*.

XXII. Videri quoque potest Salgado *De Protectione Regia part.* 2. *cap.* 15. qui *num.* 70. notandum monet, ,, quod quando est ,, appellatio permissa a correctione, seu visitatione, puta, propter excessum (ut supra diximus) debet exprimi causa gravaminis, sive agatur in judicio, sive extra judicium, sive ante ,, Sententiam, sive post Sententiam, Escacia in *Tract. De Appellat, quæst.* 17. *limit.* 36. *num.* 13. Philip. Franch. in *Cap.* ,, *Ad nostram* 3. *sub num.* 3. & 4. *De Appellat.* illam reddentes rationem; quia quando Jus resistit appellationi, nisi in certo casu speciali, tunc Appellans debet illum exprimere casum ,, ut sic appareat, appellatum esse in casu permisso, cui regula ,, non resistit ,,.

XXIII. Contra Regulares ab Ordinationibus, & correctionibus ad Curiam Romanam temere appellantes, Decretum Congregationis Episcoporum, & Regularium recitat Fagnanus ad *Cap. De priore* ¥ *De Appellat.* ibidem ostendens, quam parum conveniat Regularibus, ad extera tribunalia appellare, & lites prosequi.

XXIV. Similiter appellatio a lata Sententia excommunicationis effectu *suspensivo* destituitur *cap.* 8. ¥ *De Officio ordin. Judicis*, & *cap.* 53. §. 1. ¥ *De Appellat.* Et in *cap.* 20. *De Sentent. excommunicat. in* 6. declarat Pontifex; ,, Sicut excommunicatio, ,, sic ab officio vel ab ingressu Ecclesiæ, lata suspensio aut ipsius ,, effectus, per appellationem sequentem minime suspenduntur ,,. Et in *cap.* 37. ¥ *De Appellat.* scribit Lucius III. quod per appellationem nequeant declinare *interdictum*, cui ante appellationem eos constet fuisse suppositos.

Ex his unanimi consensu tradunt Canonistæ, a Sententia excommunicationis, alteriusve censuræ dari quidem appellationem quoad effectum devolutivum; sed non quoad *suspensivum*; id est, per appellationem non suspendi executionem Sententiæ.

XXV. Quin & respondet Pontifex in citato *cap.* 53. excommunicatum non obstante appellatione posse denuntiari: quin & proventus posse subtrahi. ,, Nos itaque (ait) respondentes, ,, quod cum executionem excommunicatio secum trahat, & excommunicatus per denuntiationem amplius non ligetur, excommunicatum denuntiare potes, ut ab aliis evitetur. Et illi ,, proventus ecclesiastici merito subtrahuntur, cui Ecclesiæ communio denegatur ".

XXVI. Ratio proinde hujus juris esse videtur, quod Sententia excommunicationis alteriusve censuræ videatur secum trahere executionem; neque indigeat ulterius ullo alio judicis ministerio, ut executioni mandetur, quemadmodum in aliis Sententiis; pro quarum executione post earum prolationem requiritur judicis auctoritas, quæ per appellationem ad Judicem superiorem translata, & a judice *a quo* adempta est: ac proinde ejus auctoritate executioni mandari nequit.

XXVII. Hinc facile intelligitur, quare in casu *cap.* 40. ¥ *De Appellat.* appellatio effectum excommunicationis impediat. Erat enim lata excommunicatio sive censura sub conditione, hac formula: *Nisi Sempronio intra* 20. *dies satisfeceris, te excommunicatum, vel suspensum, aut interdictum esse cognoscas*; ac per consequens necdum executionem secum trahere potuit: ideoque si ante lapsos 20. dies appellaverit, licet postmodum ad diem statutum non satisfecerit, scribit Pontifex, sibi videri, quod hujusmodi Sententiam appellationis obstaculum debeat impedire. Unde hic notat Glossa: ,, Et ita suspenditur Sententia, quæ ,, nondum tenet. Non enim tenebit, nisi extante conditione, ,, ex quo autem teneret, non suspenderetur ejus effectus ".

XXVII. Sunt & nonnulla tribunalia, quorum Sententiæ licet ulterius examinari queant, & etiam corrigi, nequaquam interim cognitione pendente, Sententiarum effectus suspenditur; quemadmodum de Sententiis primariarum Civitatum Brabantiæ, & aliorum nonnullorum Magistratum, a quibus non appellatur, sed *reformatur*: item supremarum Curiarum, quæ per revisionem seu propositionem erroris nonnumquam corriguntur, ostendetur titulo sequenti.

XXIX. Hujusmodi jure utitur quoque tribunal Academiæ, quod vocatur *Quinque Judicum appellationum* (de quo supra *cap.* 3.) Si enim Sententia quinque Judicum sit *conformis* Sententiæ Domini Rectoris, a qua fuit appellatum, tunc Sententia hæc *Quinque Judicum* executioni mandatur, non obstante appellatione ad Sedem Apostolicam, juxta Statutum Universitatis de 26. Februarii 1570. & a Senatu Brabantiæ confirmatum 7. Decembris 1572. Verba Statuti sunt; " *Quod omnes & singuli, qui ratione seu ad causam puræ vel purificatæ obligationis in jus vocati eadem obligationem pro sua recognoscunt*, *vel* binis Sententiis conformibus, *a Domino Rectore scilicet & quinque Judicibus sunt vel erunt condemnati, ulteriori dilatione, oppositione, seu tergiversatione, novaque appellatione interposita non obstantibus, tenebuntur infra tempus statuendum ad summæ, seu rei in eodem chirographo, binisve dictis Sententiis contentæ nantizationem, salvo ipsi nantizanti suo jure, si quod habet, ubi & contra quos id prosequendum putabit utilissimum* ,,.

Extat hoc Statutum una cum acta confirmationis ejusdem Statuti per Regiam Majestatem in Consilio Brabantiæ *part.* 3. *Edict. Brabantiæ lib.* 1. *tit.* 8. *cap.* 31. & 32.

XXX. Ordinationes Curiarum Eccles. Provinciæ Mechliniensis *tit.* 16. *art.* 7. volunt, ut " Sententiæ, quæ non excedent quinquaginta florenos, sub fidejussoria cautione executioni mandabuntur, non obstante appellatione, & sine illius præjudicio ,,.

XXXI. Et *art.* 8. *In causis officii, deflorationis, & similibus privilegiatis, cum Sententia excedet dictam summam, tamen*

quoad

quoad expensas litis, sub simili cautione, executioni Sententiæ mandabuntur. Quod in causa matrimoniali etiam sub cautione obtinebit, quotiescumque Pars appellata paupertatem juraverit; neque in dictis casibus Judex a quo *ulterius appellationi deferre tenibitur* ,,.

XXXII. Deinde *art. 9. In causis vero alimentorum numquam appellatio executionem sub cautione faciendam suspendet, quando agetur de alimentis cessuris, vel cessis tempore litis, aut intra annum; secus in antiquioribus, nisi ob ea adhuc obærata Pars doceatur.*

XXXIII. Denique ne occasione interjectæ appellationis in Caussis Beneficialibus officium divinum negligatur, *art.* 11. decernitur; *In causis beneficialibus quominus ecclesiastica servitia minuantur, etiamsi appellatum erit, fructuum perceptio victori sub cautione tribuetur, aut saltem apud tertiam personam sequestrabuntur; quod ultimum semper fiet, quoties neuter litigantium residebit.*

CAPUT IV.

De Reformatione, Revisione, & Appellatione tamquam *ab Abusu*.

1 *Quid reformatio?*
2 *Qui Magistratus in Brabantia hoc jure utantur?*
3 *In quo reformatio ab appellatione differat?*
4 *Nonnullæ Civitates in Flandria eo jure gaudent.*
5 *Ab appellatione magis recedit* Revisio, *quam reformatio.*
6 *Describitur Revisio seu propositio erroris.*
7 *Revidendi licentia debet per libellum obtineri a Principe, ejusve Senatu.*
8 *Hic libellus continere debet errores, quos in Sententia intervenisse prætendit supplicans.*
9 *Plerumque peti debet intra biennium.*
10 *In Gallia, uti & in Brabantia, instituenda intra annum.*
11 *Judices Arresti etiam interveniunt revisioni ejusdem Arresti.*
12 *His Judicibus alii a Principe adjunguntur, qui* adjuncti *dicuntur.*
13 *Tenetur revidens intra* tres *menses ab impetrata acta revisionis petere a Principe nominari* adjunctos.
14 *Revidens tenetur nantizare summam pecuniæ, quæ pro expensis adjunctorum sufficiat.*
15 *Qui in Belgio ad revisiones evocari soleant?*
16 *Adjuncti nominari non possunt ad postulationem Revidentis.*
17 *Juramentum adjunctorum.*
18 *Revisio non datur, ubi Arrestum tantum latum est in causa* possessorii.
19 *Uti nec contra Decreta interlocutoria.*
20 *Revisio instituenda ex iisdem actis.*
21 *Revisio non suspendit Arresti executionem; nequidem quoad expensas.*
22 *Species provocationis a communi appellatione plurimum recedens, dicta appellatio* ab abusu.
23 *Formula hujus appellationis præcipue complectitur* abusum, *quem Judex ecclesiasticus committit.*
24 *Hæc species appellationis vix nota fuit ante sæculum* XVI.
25 *Sub initium sæculi* XVI. *adhuc non appellabatur tamquam ab* abusu, *ob violatam Pragmaticam Sanctionem.*
26 *Tunc contra violatores Pragmaticæ Sanctionis agebatur via* nullitatis.
27 *Ubi non erat expressa* nullitas, *appellabatur tamquam* ab abusu.
28 *Præter appellationes* ab abusu *aliis remediis utebantur ad retinendam Canonum, & Legum observantiam.*
29 *Omnia illa media post publicata Concordata sensim abrogari cœperunt, retenta sola appellatione tamquam* ab abusu, *& quæ præcipua abrogationis occasio?*
30 *Super quibus appellationes tamquam* ab abusu *instituantur?*
31 *Diversa forma eas interponendi, dum agitur contra Bullam, aut Rescriptum Pontificis, & dum instituuntur contra Sententias, aut Decreta Episcoporum, aut aliorum Judicum.*
32 *Hæ appellationes tantum instituendæ, & recipiendæ, ubi abusus est* notorius.
33 *Casus, in quibus Rescriptorum Romanorum per appellationem tamquam* ab abusu, *aut per aliud medium executio sistitur.*
34 *Jam pridem optavit Philippus Probus, ut nominatim per Concilium Tridentinum casus, quibus hæ appellationes recipi possent expressi.*
35 *Hanc determinationem sæpius a Rege postulavit Clerus Gallicanus; sed obtinere non potuit.*
36 *Appellatio hæc admitti non debet, nisi in causis arduis, & ubi publicum pateretur.*
37 *Ideo in his appellationibus semper intervenit Procurator Regius tamquam Pars formalis.*
39 *Abusus semel formatus, semper durat.*
39 *Lapsus* Fatalium *non reddit hanc appellationem desertam respectu Procuratoris Regii.*
40 *Etiam interdum admittitur contra tres Sententias conformes.*
41 *Hæ appellationes non instituendæ, nisi coram supremis Curiis.*
42 *Appellatione hac introducta ligantur manus Judicis* a quo.
43 *Si appelletur a Correctoriis, non suspenditur executio; nec mandata Episcoporum in visitatione facta.*
44 *Principes nostri nolunt per has appellationes turbari Jurisdictionem Ecclasiasticam, & quomodo procedi velint, si hæc limites suos excedat?*
45 *Non volunt eas admitti, ubi de correctione Religiosorum, aut Clericorum agitur.*
46 *Idipsum & in Hispania obtinet.*
47 *Datur tamen etiam Religiosis recursus ad Tribunalia Regia ob illatam violentiam.*
48 *Recursus ad Tribunalia Regia titulo violentiæ, vel oppressionis, item retentio litterarum Apostolicarum alibi usitata, pene coincidunt cum appellationibus tamquam* ab abusu.

I. REFORMATIO hic accipitur pro quadam specie provocationis, quæ hic in Belgio, & alibi instituitur, a Sententiis quorumdam tribunalium inferiorum; a quorum Sententiis ad superiora tribunalia provocari quidem potest, sed non per modum simplicis appellationis, sed *reformationis*.

II Hoc privilegio hic in Brabantia gaudent quatuor primariæ civitates, Lovaniensis, Bruxellensis, Antuerpiensis, & Silvæ-ducensis, & aliæ nonnullæ privilegiatæ, de quibus loquitur *art.* 585. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, quo decernitur: Si quis queratur de Sententia lata a Magistratu dictarum civitatum, quæ non sit appellabilis, sed reformabilis, teneatur ab ea reformare intra annum a die latæ Sententiæ, & non obstante hac reformatione. Sententia mandabitur executioni etiam sine cautione, casu quo id quod executioni mandatur per Sententiam sit reparabile nisi reformans intra 14. dies a lata Sententia declararent coram Judicibus *a quo* se velle a Sententia reformare, quo casu urgens executionem tenetur præstare cautionem restituendi executum. Verba articuli sunt: *Ende indien hem iemandt beklaeght van de vonissen ghegheven by den Wethovderen van eenen van de vier Hoost steden ons landts van Brabandt, oft andere steden geprivilegeert, heure vonnissen niet appellabel, maer alleen reformabel zynde, die sal daer af moeten reformeren binnen den jare van den datum van den vonnisse, onde niet tegenstaende die voorsz reformatie soo sullen alsucke vonnissen ter executien ghestelt vvorden sonder cautie, so verre t'ghene daimen executeren sal reparabel zy· ten vvare dat den reformant biennen vyftbien daghen naer de sententie, verclaerde in presentie van den Rechtere ghegheven hebben die sententie, dat hy in meyninghe is te reformeren, in vvelcken ghevalle die ghene die d'executie vervolghen sal, ghehouden zyn te stellen sufficiente cautie van t'gheexecuteerde te restitueren.* Id est; Si vero quispiam conqueratur de Sententia lata per Magistratum alicujus e quatuor primariis Civitatis ditionis nostræ Brabantiæ, aut alterius Civitatis privilegio donatæ, quarum Sententiæ reformationi tantum, non autem provocationi obnoxiæ sunt; is intra annum a lata Sententia reformationem persequetur: qua reformatione non obstante, mandabitur executioni Sententia absque cautione, si modo id quod executioni mandabitur sit reparabile, nisi tamen reformationem intendens intra quindecim dies a lata Sententia coram Judice, qui eam dixit, mentem suam persequendæ reformationis aperiret; quo casu is, qui urgebit executionem, obstringetur, ut satis caveat de restitutione executionis.

III. Hinc facile apparet, in quo reformatio differat ab appellatione, & in quo horum tribunalium prærogativa præcipue consistat; nimirum, quod per reformationem ab eorum Sententiis non suspendatur earum executio, quemadmodum per appellationem, sed executio habeatur, saltem sub cautione.

IV. Testatur quoque Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 237. *num.* 4. ,, quod Reformatio non suspendat executionem in ,, quatuor membris Flandriæ: quia illa habent paratam executionem; adeo ut qui ab illis appellare, vel reformare volet, ,, is statim, non obstante appellatione, vel reformatione, consignare tenebitur ".

Hic rursus sufficienter innuit Damhouderus, *Reformationem* ab appellatione penes solum effectum distingui, atque in hoc tribunalium illorum prærogativam præcipue consistere, quod eorum Sententiæ executioni mandari queant, non obstante provocatione.

V. Magis a communibus regulis appellationis recedit provocatio, sive querela, quæ instituitur contra Sententias, sive Arresta Parlamentorum, sive *supremarum* Curiarum Regiarum, soletque dici *Revisio*, vel etiam *propositio erroris*.

VI. Sicut enim a Sententiis Præfectorum Prætorio non datur appellandi facultas, sed duntaxat datur licentia Principi supplicandi, ut Sententiæ prolatæ *error* demonstrari queat; ita quoque negatur facultas appellandi ab Arrestis, sive Sententiis supremi Parlamenti, concessa tantummodo Principi ejusve Senatui supplicandi licentia, ut ab ipso Principe vel eius Senatu obtineatur ejusdem Arresti, seu Sententiæ prolatæ *Revisio*, sive reexamen, quo denuo examinetur, num in ejusdem probatione nullus *error* intervenerit.

VII. Itaque si quis credat per Arrestum, sive Sententiam *supremæ* Curiæ, a qua nec appellari, nec reformari potest, se esse læsum; credatque errorem esse commissum, debet ipsi Principi, vel ejus Curiæ supplicare, ut possit *errorem* contra judicatum proponere, sive revisionem habere.

VIII. Debet autem libellus, quo Principi ejusve Curiæ pro *revisione* supplicatur, continere gravamen seu errores, quos in ipso Arresto intervenisse prætendit Supplicans, quemadmodum notat Rebuffus in Tractatu *De Supplicationibus*, seu *Errorum propositionibus*, in præfatione *num.* 17. cui & consonat *art.* 660. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, ubi expresse præscribitur, quod libellus pro habenda *revisione* offerendus Curiæ, debeat continere media & rationes, quibus probare contendit prætensum errorem. *Inhendende die middelen ende redenen by den vvelcken sy sullen vvillen subellus*) rationes, & causas, quibus dictum errorem probare contendent. Idipsum habetur in Ordination. Parlam. Mechl. *tit. De Revisione art.* 1.

IX. Dicit Damhouderus in *Praxi Rerum civil. c.* 247. hanc supplicationem olim fieri potuisse intra 10. annos ex stylo Parlamenti Mechliniensis: nunc vero intra *duos* annos per novam Constitu-

tionem, uti citato *art.* 1. exprimitur, quod conforme esse juri communi in *Auth.* Quæ supplicatio *Cod. De Precibus Imp. offerendis*, & plurimarum Curiarum Ordinationibus, notat Christinæus in Notis ad Bugnonium *lib.* 2. *cap.* 139. *litt. C.*

X. In Gallia tamen hodie intra *annum* impetrari debet, teste Rebuffo loco citato *n.* 57. Similiter in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 660. edicitur, ut si qui contra Arresta hujus Senatus volunt proponere *errorem*, tenebuntur *intra annum* a pronuntiatione dictorum Arrestorum libellum suum supplicem Curiæ præsentare.

XI. Cum in revisione seu propositione erroris, non arguatur iniquitas Sententiæ, aut inscitia, vel malitia judicis, sed solum dicatur, errorem aliquem intervenisse, & ad eum detegendum acta litis revideri petat Supplicans, ideo ipsa revisio sive propositio *erroris* instituenda est coram iisdem judicibus, qui Arrestum protulerunt; ut ipsi acta revidentes, & a Supplicante instructi expendant, num error aliquis commissus appareat: nec debent esse, ait Rebuffus loco citato *num.* 83. ita pertinaces, ut si videantur errasse, suos sustineant errores.

XII. Quia tamen difficulter adducuntur judices ad fatendum errorem commissum, propriamque retractandam Sententiam, hinc judicibus, qui pronuntiationi Sententiæ interfuerunt, solent a Principe aut Curia alii adjungi, qui una cum prioribus de proposito errore judicent; uti notat Rebuffus loco citato *numer.* 83. Postquam enim dixit, revisioni sive propositioni erroris interesse eos judices, qui primo judicarunt, addit: „ Postea „ Rex potest nominare alios plures, quam ipsi sint, qui prius „ judicarunt: Si tamen Rex eos non nominaverit, Curia solet „ illos assumere, nec tamen minus assumit, quam essent in primo judicato “.

XIII. Per Ordinationes Parlamenti Mechliniensis *tit. De Propositione erroris*, *art.* 4. statuitur, quod Impetrans intra *tres menses* ab impetrata acta revisionis, teneatur requirere a Principe, ut sibi concedantur Adjuncti, ad revidendum & revisitandum processum: qui ei concedentur in tali numero, qui conveniens videbitur. Verba articuli sunt: *L'Impetrant sera tenu en dedans trois mois à compter du juor dudict acte, requerir à nous de lui accorder Adjoinctz, pour recevoir, & revisiter ledict procez; lesquels lui seront accordez jusques à tal nombre que trouveront convenir*. Id est; Obstringetur Impetrans intra tres menses a die dictæ Actæ nos requirere, ut Adjunctos ei concedamus ad recognoscendam, & recolendam dictam litem: qui Adjuncti ipsi concedentur, tali quidem numero, qui judicabitur expedire.

Idipsum præscribitur *art.* 663. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, nisi quod hic exprimatur Adjunctorum numerus *octonarius*, & quod Supplicans nullos nominare in sua supplica queat.

XIV. Volunt quoque utriusque Senatus Ordinationes in citatis articulis, Adjunctos concedi sub cautione, quod Impetrans tenebitur numerare in Graphiaria Curiæ tantam summam pecuniæ, quæ arbitrio Curiæ sufficiat solvendis vacationibus dictorum Adjunctorum. *A la charge que l'Impetrant sera tenu de namptir au Greffe de notredict grand Conseil autant de deniers qu'il semblera à icelle Cour estre requirè pour payer, & satisfaire les vacations desdicts Adjoincts*. Id est; Sub onere quod Impetrans obstringetur tantam pecuniæ summam in Graphio dicti nostri magni Consilii deponere, quanta dictæ Curiæ requiri videbitur solvendis vacationibus dictorum Adjunctorum.

XV. Vult insuper hic articulus Ordinationum Parlamenti Mechl non alios in Adjunctos designari, nisi Consiliarios Curiarum Regiarum, nisi ex causa aliter per Principem fuerit ordinatum: *Et ne seront pris autres adjoincts, sinon gens de Consaulx; n'est que pour aucuns bons regards, autrement en soit par nous ordonnè*. Id est: Nec alii adjuncti assumentur, nisi Curiarum nostrarum Consiliarii, nisi ob justas rationes aliter per nos statuatur.

Ordinationes Curiæ Brabantiæ non determinant qualitatem Adjunctorum: solentque hodie ad revisiones Arrestorum supremarum Curiarum præter Regios Consiliarios, etiam vocari Doctores Juris hujus Universitatis.

XVI. Hoc addunt Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 664. vetitum esse concedere dictos Adjunctos, ad nominationem aut requisitionem Impetrantium. *Ende verbieden t'accorderen eenige Adjoincten ter nominatio oft velvolge vande Impetranten*. Id est; Inhibemus ne ad nominationem, ad requisitionem Impetrantium Adjunctus quispiam concedatur.

XVII. In utriusque Senatus Ordinationibus edicitur, quod Adjuncti per Curiam evocati tenebuntur comparere & jurare, quod debitam servabunt reverentiam huic Curiæ, quod in hac causa non fuerint consulti, nullumque directe, aut indirecte judicium dederint; quod opiniones suas sincere dicent juxta conscientiæ suæ dictamen, sine favore, odio, aut dissimulatione, quod silentio prement ea, quæ durante processus visitatione audiverint, aut intellexerint. Verba articuli 5. Ordinationum Parlamenti Mechl. sunt: *Que lesdits Adjoincts mandez par ladite Cour, seront tenuz y comparoir, & à leur venuè jurer, d'eux porter reveremment vers ladicte Cour, & qu'ils n'ont donnè advis, ny consultè audit procès directement, ne indirectement, & qu'ils donneront leur opinion sincerement, comme en leur conscience, & bonne justice, ils trouveront convenir, sans port, faveur, haine, ou dissimulation, & qu'ils tiendront secret ce qu'ils oyront, & entendront du procès à la visitation d'icelui*. Id est: Quod dicti Adjuncti per Curiam evocati comparere obstringentur, & in adventu suo jurare se reverentiam debitam erga dictam Curiam exhibituros, nec judicio aut consilio directe, seu indirecte in dicta lite se intervenisse; insuperque se opinaturos sincere prout juxta conscientiæ, & æquitatis dictamen judicabunt expedire, favore, odio, & dissimulatione sepositis, silentioque se pressuros quidquid in dictæ litis recognitione audient, & percipient. Eodem plane tenore exprimitur *art.* 665 Ordination. Curiæ Brabantiæ.

XVIII. Cum autem hoc revisionis remedium sit plane extraordinarium, ideoque & de speciali gratia a Principe sit impetrandum; eidem locus non est, si aliud remedium ordinarium corrigendi commissum errorem supersit. Hinc jam pridem ordinatum fuit per Ludovicum XII. Regum Galliæ, propositionem erroris non esse admittendam in causa possessoria, seu Ecclesiastica seu profana: eo quod post judicatum possessorium superest petitorium; ubi error in decisione possessorii admissus corrigi potest. Consonant Ordinationes Parlamenti Mechliniensis *art.* 8. & Curiæ Brabantiæ *art.* 667.

XIX. Similiter iisdem Ordinationibus præscribitur, nullam propositionem erroris admittendam contra Decreta interlocutoria Parlamenti, per definitivam reparabilia: *Semblablement contre appointemens interlocutoires donnez en nostre dict grand Conseil reparables en deffinitive, en sera admis de proposer erreur*. Id est: Similiter contra interlocutiones decretorias pronuntiatas in magno nostro Senatu, qua per definitivam possint reparari, non admittetur ut quis objiciat errorem. Idipsum in Gallia ex Ordinatione Regia servatur. Vide Rebuffum in dicto tractatu *art.* 1. *Glossa* 25.

XX. Revisio fieri debet ex iisdem actis, e quibus Arrestum, quod *erroris* arguitur, prolatum fuit: nec recipiuntur Partes ad producendum aliquid aliud ut ex iisdem actis judicetur, ait Rebuffus in præfatione citati tractatus *num.* 80. quod & innuit *art.* 660. Ordinat. Curiæ Brabantiæ cavens, libellum supplicem pro habenda revisione non posse tendere ad alleganda *nova* facta, vel probationes.

XVI. De jure communi si supplicatum fuerit intra 10. dies, Sententia sive Arrestum mandabitur quidem executioni, sed præstita cautione fidejussoria; si autem post 10. dies supplicatum fuerit, judicatum mandabitur executioni sine ulla cautione, *Auth*. Quæ supplicatio *Cod. de Precibus Imp. offerendis*. Verum hæc distinctio a foro recessit; testaturque Rebuffus in allegata præfatione *numer.* 38. se non vidisse cautione præstari in Regno Franciæ, sed executionem faciendam pendete processu pronuntiavit Senatus Parisiensis anno 1540. ait Rebuffus. Nec tantum quoad principale, sed etiam ipsas expensas, Arresti executionem in Gallia fieri non obstante propositione erroris, asserit ibidem Rebuffus *num.* 40. & consonat praxis Belgica, satque dilucide exprimitur *art.* 660. Ordinat. Curiæ Brabantiæ.

XXII. Est & tertia species provocationis hodie usitatissime præsertim in Gallia, quæ quidem sortitur nomen appellationis, sed a communi appellatione plurimum distat: nec in jure nostro occurrit, scilicet *appellatio tamquam ab abusu*: qua non appellatur a Judice inferiore ad superiorem; sed a judice ecclesiastico ad Parlamentum Regium seu ipsum Regem, tamquam *abutente* sua potestate, & jurisdictione contra jura, quorum tuitio, & defensio Regi incumbit.

XXIII. Licet enim *abusus* significatio quamcumque ministerii aberrationem complectatur, sive in negotiis ecclesiasticis, sive etiam in temporalibus versetur, attamen formula appellationum *ab abusu* specialiter accommodata est a Pragmaticis antiquis querelæ illi, quæ deferebatur ad Parlamenta Regia de *abusibus* judicum ecclesiasticorum contra jura Regia, aut ea, quorum protectio aut tuitio Regi incumbebat.

XXIV. Convenit inter ipsos Pragmaticos Galliæ, atque zelosissimos hujus appellationis Patronos, appellationes has vix fuisse in usu ante tempora Ludovici XII. & Francisci I. Regum Franciæ; uti multis ostendit ipse Carolus Fevretius tractatu *De Abusus lib.* 1. *cap.* 2. (*a*).

XXV. Sub initium sæculi XVI. scribens Aufrerius Tractatum *De Potestate sæculari super Eccles.* ait *Regula* 2. *Fallentia* 31. jurisdictionem Regiam se immiscere judicus ecclesiasticorum in Regno Galliæ „ ubicumque per Prælatos, Clericos, vel alios quoscumque aliquid fit, vel attentatur contra *Decreta* Basileensis „ Concilii, & *Pragmaticam* Sanctionem „.

Et *Fallentia* 30. dixerat, eamdem jurisdictionem se immiscere judiciis Ecclesiasticorum, ubi ecclesiastica „ abutitur *notorie* sua „ jurisdictione vel potestate. Quo casu etiam contra Clericos „ concedi solent per Cancellariam litteræ in causa appellationis, „ ab *abusu notorio* vulgo nuncupatæ „.

Ex his Aufrerii verbis colligimus, tunc temporis adhuc distincta fuisse rescripta ob *Pragmatica infractam*, & appellationes *ab abusu*; neque ob contraventionem Pragmaticæ fuisse institutam appellationem *tamquam ab abusu*: uti quoque recte advertit Petrus de Marca *lib.* 4. *De Concord. Sacerd. & Imp. cap.* 19. *n.* 5.

XXVI. Pragmaticæ violatæ rei in jus vocabantur, nulla appellationis mentione injecta, eleganti ratione, ait de Marca ibidem: Quia cum de actus vel Sententiæ *nullitate* quereretur, necesse non erat, ut ex provocatione ageretur, quemadmodum docet titulus Codicis, *quando provocare non est necesse*. Quam provocandi necessitatem eo casu expressa etiam Decretalium verba removerunt; immo vero huic remedio *nullitatis*, etiam post varias Sententias, locum esse voluerunt *Cap.* 1. § *De Sent. & re jud.* & *Clem.* 1. *eod.*

XXVII. „ In cæteris articulis (pergit De Marca) qui Pragmatica non continebantur, atque adeo eorum *nullitas* nondum erat Constitutione aliqua præjudicata, appellatione utebantur; sed ea cautione, ut *abusus* mentio injiceretur; ne quis existimaret Magistratuum consilium illud fuisse, ut ecclesiasticam jurisdictionem sæculari submitterent. Quare non de re „ ipsa

(a) Appellationes *ab abusu* esse antiquiores regno Ludovici XII. ostenderunt D. De Marca *lib.* 4. *de Concordia Sacerd. & Imp.* cap. 1. 7. 19. 20. & 21. Auctor Collect. novorum Cleri Gallicani tit. 7. col. 1543. &c. Harum Appellationum originem eruditus ille collector revocat ad tempora Philippi III. qui regnare cœpit ann. 1270.

„ ipſa ſe judicium ſuſcepturos, ſed de poteſtatis abuſu extraor-
„ dinaria cognitione habita, protectionis Jure oppreſſis opitula-
„ turos hac formula profitebantur. Simplicem enim, & meram
„ appellationem a Curia eccleſiaſtica ad Curiam Regiam num-
„ quam in Gallia admiſſam fuiſſe, fatentur Petrus De Cuneriis,
„ Maſuerius, & Joannes Galli „.

XXVIII. Itaque eo tempore adhuc vigebant duo remedia ad retinendam Canonum, & Decretorum executionem, ſcilicet Reſcripta ob Pragmaticam *infractam* data, & appellationes *ab abuſu*; uti notat De Marca ibidem *n. 7.* Ulterius addit: Alia formula utebantur, ſi ſæcularis juriſdictio invaderetur ab eccleſiaſtica, ſcilicet mandatis, quibus invaſio prohibebatur ſub mulctæ comminatione, quorum meminere antiqui Pragmatici.

XXIX. Publicatis Concordatis, quod contigit circa annum 1518. omnia alia remedia, quibus jam pridem uſi fuerant, vel ad retinendam Canonum, & Decretorum executionem, & juriſdictionis ſæcularis defenſionem, abrogari cœperunt; viſumque ſatius eſt, omnia illa remedia (de quibus videri poſſunt De Marca, & Fevretius locis citatis) unica formula complecti appellationis *ab abuſu*; ea præcipue de cauſa, quod Regiis Conſtitutionibus Ludovici XII. & Franciſci I. præciſa erat & abolita *nullitatis* ratio apud tribunalia judicum, etiam in cauſis civilibus, & omnia adverſus Sententias auxilia ad appellationis ſolemnia erant redacta, uti ibidem monet de Marca.

XXX. Itaque hodie & cuſtodia Canonum, & auctoritas, his appellationibus ex uſu Regni Galliæ retinetur; inſtituunturque appellationes *ab abuſu*, cum adverſus Decreta Conciliorum, receptas conſuetudines, & jura Regni, aut juriſdictionem Regiam judex eccleſiaſticus aliquid per *abuſum* attentat; quod his verbis a Pragmaticis efferri ſolet: *Cum violantur Decreta, Conſtitutiones Regiæ, & Libertates Eccleſiæ Gallicanæ.* „ Et generaliter, ſi
„ conſtanti uſu recepti Canones, vel inveteratæ conſuetudines,
„ adjectæ in fundandis Beneficiis conditiones, privilegia Eccle-
„ ſiis legi timeindulta, vel cætera, in quibus (ait De Marca)
„ libertates Eccleſiæ Gallicanæ conſtitui ſollent, aliquo pacto
„ violentur, appellationibus iſtis omnia reſtituentur in integrum,
„ & in contrarium acta reſcindentur „.

XXXI. Hoc tamen diſcrimine lites ejuſmodi inſtituuntur, ut ſi de Reſcriptis Romanæ Curiæ per *obreptionem* elicitis agatur, ab executione Reſcripti, non autem a conceſſione provocetur, ut etiam hoc loquendi genere reverentia, quæ Apoſtolicæ Sedi debetur, omnibus ſignificetur. Secus ſe habet in Epiſcoporum judiciis; à quibus, non autem a ſola eorum executione, appellari ſolet.

XXXII. Conſtat has appellationes primitus dictas fuiſſe *ab abuſu* Notorio, quemadmodum ex ſupra relatis verbis Aufrerii manifeſtum eſt: aitque Rebuffus in Tractatu *De appellat. tamquam ab abuſu*: „ In hoc Regno introducta eſt appellatio, quæ vocatur
„ a *notorio* abuſu: quando *palam & notorie*, quis ſanctis Decre-
„ tis ac Conſtitutionibus, privilegiiſque Galliæ perperam uti-
„ tur „. Unde aſſerere non veretur Petrus de Marca *tit. 4. De Concord. Sacerdotii & Imp. cap. 20. num. 2.* „ Debet eo ſolum
„ caſu inſtitui: cum abuſus eſt *apertiſſimus*, *notorius*, & *mani-*
„ *feſtus*, juxta veterem harum appellationum formulam, quæ
„ *ab abuſu* notorio inſcribebatur, alioqui in ſpecie dubia, &
„ controverſa ſatius eſt eccleſiaſticis judicibus litem relinquere “.
Pluribus hoc requiſitum aſſerit Fevretius *De Abuſu lib. 1. cap. 2. num. 5.* citatque nonnulla Arreſta, quibus declaratum fuit, appellationem non eſſe admittendam, niſi occurrat *abuſus notorius*: dicitque merito uſum appellationum tamquam *ab abuſu* ad hanc formulam revocandum: obligandoſque appellantes, ut una cum libello ſupplice exprimerent *notorios* abuſus, ſuper quibus ſuas appellationes vellent fundare; ut ſi hujuſmodi non eſſent, declarentur appellantes non receptibiles.

XXXIII. ☞ Clerus Gallicanus non ſemel inſtitit apud Regem, ut determinarentur, & ſpecificarentur nominatim caſus, in quibus poſſet admitti appellatio *tamquam ab abuſu*; ſed id hactenus obtinere non potuit. Interim Michael Rouſſel in Hiſtoria Juriſdictionis Pontificiæ *lib. 1. cap 6. num. 10.* enumerat plures Romanæ Curiæ diſpenſationes ſeu reſcripta, a quarum executione appellatur *tamquam ab abuſu*. „ Epiſcopi Romani (ait) licet
„ tanta ſit in diſpenſationibus auctoritas, eas tamen (inquit)
„ non admittit noſtra juriſprudentia ſæcularis in Curiis ſupremis
„ aliquot caſibus, ut adverſus regulas de publicandis reſigna-
„ tionibus, & de veriſimili notitia, nec adverſus Concor-
„ data, nec plerumque adverſus ſancta Decreta, & canonicas
„ Conſtitutiones, nec adverſus leges fundationi Eccleſiarum
„ Cathedralium Collegiatarum, & aliarum dictas, nec adver-
„ ſus jura patronatus Laicorum, nec adverſus Conſtitutiones
„ Regias, & judicia earumdem ſupremarum Curiarum, nec in
„ temporalibus, ut quis per iſtas diſpenſationes privetur illis aut
„ donetur; neque enim temporalitatem ſubjectam eſſe volumus
„ eccleſiaſticæ diſpoſitioni, at Regiæ tantum & laicæ; denique
„ nec adverſus libertatem & privilegia Eccleſiæ Gallicanæ, ut
„ dicimus: in his etenim caſibus, ſi quid decreverit per diſpen-
„ ſationem ſummus Pontifex, admittuntur a Senatoribus noſtris
„ appellationes tamquam *ab abuſu*, & ſolent irritam facere aut
„ diſpenſationem aut impetrationem quoquomodo relatam: at-
„ que dicuntur iſtæ appellationes ſucceſſiſſe appellationibus, quæ
„ quondam ad ipſum ſummum Pontificem deferebantur, aut ad
„ proximum futurum Generale Concilium: ſicque occurrere vi-
„ ſum eſt inverecundiæ impetrantium a ſummo Pontifice per
„ *obreptionem & ſubreptionem*, quæ ipſe bene conſultus fortaſſe
„ non concederet “.

Addit Rouſſellus: *Nec diſſimiliter Hiſpani ſollent, ſi quod exoratum eſt ab eodem Pontifice, lædit eorum politiam, privilegia Regis & Regni, Concilia generalia, & Indulta Apoſtolica, jubere bullas in conſiſtorium Regium afferri, ut* ſubreptionis *admoneatur ſummus Pontifex, & huic provideat, ut refert Bovadilla.*

In Belgio ſimilia Reſcripta Curiæ Romanæ, ſive diſpenſationes, qualia enumerat Rouſſellus, a Curiis Regiis non facile admitterentur; utpote neque in Belgio admittitur Romana diſpenſatio ſuper iis, quæ vel temporalia, vel jura Regia aut Vaſſallorum, vel etiam receptas leges, privilegia, aut inveteratas conſuetudines patriæ, aut etiam Eccleſiarum fundationes violarent aut inverterent; atque ſimilium Reſcriptorum aut Bullarum executio per denegationem ſeu non conceſſum Placiti Regii ſiſti conſuevit. ☜

XXXIV. Jam pridem Philippus Probus in notis ad Sanctionem Pragmaticam *titul. De Cauſis* §. Si vero, verbo *in partibus*, optabat ut exprimerentur determinati caſus per Concilium Tridentinum (quod tunc agebatur) quibus hæ appellationes inſtitui poſſent: “ Utinam ſuper hoc certum fieret Decretum per ipſum
„ Concilium (Tridentinum) ubi caſus cognitionis hujuſmodi
„ abuſuum deſcriberentur *certi*: quod ſi non fiat, ſemper Cle-
„ rus murmurabit, & numquam ille in anima, & ſua juriſdi-
„ ctione ſtabit tranquillus, cum per eum appellandi modum
„ Juriſdictionis eccleſiaſticæ nervus fere in totum ſit contritus,
„ & diruptus „.

XXXV. Idipſum optavit, uti ſupra obſervatum eſt, & a Rege ſæpius poſtulavit Clerus Gallicanus, uti teſtatur Fevretius loco citato, ac ſignanter anno 1606. ſed fruſtra; hoc unum reſpondente Rege appellationes tamquam *ab abuſu* ſemper fuiſſe admiſſas, quotieſcumque contraventum fuit ſacris Decretis, Conciliis, & Conſtitutionibus Canonicis, auctoritati Regiæ, & juriſdictioni ejus, Legibus Regni, immunitatibus & libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ, & Arreſtis Parlamentorum in conformitatem illorum pronuntiatis: & quia impoſſibile erat, caſus particulares determinare, qui ex generalibus cauſis proveniunt, Sua Majeſtas mandavit omnibus Parlamentis, ut curent ſollicite, ne Eccleſiaſtici prætextu harum appellationum in ſua juriſdictione turbentur. Utque frequentia earumdem reſtringatur, voluit, ut Judices pronuntient, bene vel male, & abuſive judicatum, & condemnent in mulctam 120. librarum illum, qui judicatur male appellaſſe, uti latius refert Fevretius.

XXXVI. Appellationem hanc eſſe remedium extraordinarium, nec illud aſſumendum, niſi in cauſis arduis, & ubi publicum pateretur, nemo Pragmaticorum ambigit. Obſervatque De Marca loco citato *num. 3.* quod Judicia canonica olim potiſſimum a Principibus tentata aut ſuſpenſa ſint, ſi periculum ſcandali, & offenſionis *publicæ* emergeret ob apertiſſimam Canonum violationem, quæ maxime piorum animos lædere ſolet.

XXXVII. Aſſerit quoque Fevretius loco allegato *num. 9.* quod cum abuſus ſemper attendat intereſſe *publicum*, Advocati & Procuratores Regii ſemper ſe forment Partem in his appellationibus; adeo quidem, ut privati non poſſint convenire, aut tranſigere, niſi de conſilio, & aſſenſu officii Fiſcalis, ſive Advocati, & Procuratoris Regii, qui & media compoſitionis a Partibus litigantibus propoſita rejicere poteſt, ſi intelligat ſubeſſe aliquam colluſionem inter litigantes Publico præjudicioſam; atque ita non ſemel judicatum refert Fevretius *lib. 1. De Abuſu cap. 2. num. 9.*

XXXVIII. Recepta quoque eſt in Gallia Regula, & huic conſona praxis, quod *abuſus* ſemel formatus nequeat ulla temporis præſcriptione purgari. “ Abuſus enim perpetuo & continuo gra-
„ vat, ideoque ab eo in perpetuum appellatur, „ ait Rebuffus in “ Procœmio *De Unionibus*. Refertque Tournetius in *ſua Col-*
„ *lectionem Arreſtorum litt. A. num. 84. pag. 103.* provocatio-
„ nem ab executione diplomatis, quo ſummus Pontifex, de Col-
„ legii ſententia ſanctorum Joannis, & Lazari Hieroſolymita-
„ norum Sodalitia copulaverat, per Regium Actorem publicum-
„ que veluti ab abuſu interpoſitam admitti placuit, longiſſima
„ annorum ſerie, nempe 300. nihil impediente: ſecundumque
„ provocatorem pronuntiatum eſt, quod neque recte neque or-
„ dine, nec ſolemnibus obſervatis, ea proceſſiſſet Kalend Mart.
1547. „

XXXIX. Eadem ratione dicunt Pragmatici Galliæ, quod lapſus *Fatalium* hanc appellationem non reddat deſertam; ſed non obſtante negligentia Partis in introducenda, vel proſequenda appellatione poſſit Procurator Regius eamdem ſemper proſequi, ſi intereſſe *publicum* proſecutionem exigat. Vide Fevretium ibidem *num. 13.*

XL. Quin nec tres Sententiæ conformes ſemper has appellationes, ex ſententia Gallorum, excludunt, uti teſtatur Ren. Choppinus De Sacra Politia *lib. 2. tit. 1. num. 5.* dicens: “ Immo
„ & noſtrate fori diſciplina admittuntur provocationes a *trina*
„ *conformi* Pontificum Sententia ad Regium Senatum, de Jure
„ decimæ, quam nunc primum appellans *feudatariam* eſſe in-
„ tenderit. Abuſus quippe in *publicas* leges nullo privatæ Partis
„ ſilentio confirmatur, nec inde appellantium querela depellitur
„ taciti conſenſus præſcriptione, multarumve Sententiarum con-
„ ſimilium. Nam hæc ſi abuſive dictæ poſtmodum oſtendantur,
„ nuſquam vim obtinuerint rei judicatæ; auctoribus Curiæ De-
„ cretis innumeris, quibus ego poſt adverſarias potronorum
„ actiones latis interfui „.

XLI. Ulterius cum his appellationibus agatur de re ardua concernente intereſſe publicum, ideo ad ſupremas Curias, tamquam ad majores Judices remiſſæ ſunt; nec alia tribunalia de his cauſis cognoſcere poſſunt, Fevretius loco citato *num. 22.*

XLII. Appellationes tamquam ab *abuſu* introducta, & recepta, ligantur manus Judicis *a quo*, ejuſque juriſdictio omnino ſuſpenditur: uti quidquam pronuntiet aut executioni mandet in præjudicium interpoſitæ appellationis, id tamquam attentatum irritetur, & caſſetur. Fevretius ibidem, *num 16.*

XLIII. Verumtamen ne prætextu, & pallio harum appellationum Clerici uterentur ad ſubterfugiendam Prælatorum ſuorum diſciplinam, & morum emendationem, aut debitorum ſuorum ſolu-

solutionem protrahendam, prudentissime jam pridem statuit Franciscus I. edita Constitutione anno 1536. *art.* 5. ut si de emendatione Clericorum, vel de actione mere personali agatur, appellatione non suspendi judicatum, sed judicium ad Curias supremas tantum devolvi; sive ut appellatio tantum habet effectum devolutivum, non suspensivum. Verba articuli sunt: *Que les appellations comme d'abus interjectez par les Prestres, & autres personnes Ecclèsiastiques ès matières de discipline, & correction, ou autres pures personnelles. & non dependantes de realité, n'auront aucun effect suspensif. Ains nonobstant lesdites appellations, & sans prejudice d'icelles pourront les Juges d'Eglise passer autre contre lesdites personnes Ecclèsiastiques.* Id est: Quod provocationes tamquam ab abusu a Presbyteris, aliisque personis Ecclesiasticis interpositæ in materia disciplinæ, & correctionis, aut in alia causa mere personali. nec a realitate dependente, effectum suspensionis nequaquam sortientur: verum non obstantibus dictis provocationibus, & sine earum detrimento licebit judicibus Ecclesiasticis contra dictas personas Ecclesiasticas ultra progredi.

Idipsum renovatum Edicto Molinensi anno 1571. *art.* 59. nulla tamen facta mentione actionis *personalis*.

Immo vero ex Edicto lato 1612. patet, a Concilii Provincialis Decretis, & Episcoporum mandatis, quæ visitando Parochias dederunt, in iis, quæ Officia Divina, disciplinam Ecclesiasticam, vel morum correctionem spectant, ad Curias supremas sub titulo *abusus* provocari non posse. Uti refertur in *Actis Cleri Gallicani* (a)

XLIV. Similiter & Principes nostri nolentes, ut sub prætextu harum appellationum, aut alterius recursus ad tribunalia laicalia, auctoritas Prælatorum in reformandis, aut corrigendis moribus, & castigandis eorum defectibus, & vitiis impediretur, declararunt in Ordinationibus Parlamenti Mechliniensis *tit. De Requestes*, *art.* 14. Quia in locis ubi solent admitti appellationes in casu *abusus*, plures præsumunt appellare a Judiciis Judicum Ecclesiasticorum tamquam *ab abusu*, ad impediendum dumtaxat ipsorum processus, & ad evitandam correctionem, & punitionem suorum criminum, & delictorum, & postmodum appellationes non introducunt, aut introductas permittunt fieri desertas: Ideo (inquiunt) desiderantes, ut unicuique sua servetur integra jurisdictio, ipsaque justitia sine obstaculo exerceri queat, inhibetur magno Consilio Mechliniensi recipere dictas appellationes, aut dare litteras admissionis, nisi constet per probationem libello annexam, quod processus per Judicem Ecclesiasticum inchoati vergant in præjudicium jurisdictionis suæ temporalis, aut Judicum vassallorum suorum, Civitatum aut aliorum subditorum suorum; quo casu poterit Consilium Regium expedire litteras patentes cassatoriales, mandata, vel litteras clausas pro exigentia materiæ. Verba articuli sunt: *Pour ce qu'es lieux où l'on est accoustumè admettre appellations en cas d'abus, plusieurs s'avenchent d'appeller des procèdures des Juges Ecclesiastiques comme d'abus, seulement pour empescher lesdites procèdures, & afin d'èviter correction & punition de leurs crimes, & delicts, & après ne relievent lesdites appellations. ou apres les avoir relevè, les laissent tomber en interruption: Nous dèsirans qu'à chacun sa jurisdiction soit gardèe, & afin que justice puist estre administrè sans empeschement, deffendons auxdicts de notre grand Conseil de recevoir ne admettre lesdictes appellations, ne sur ce donner lettres de relief. N'est qu'il leur apperre par enseignement attachè à ladicte requeste, que les procèdures par le Juge d'Eglise commencèes, tendront ou feront au prèjudice de nostre jurisdiction temporelle, ou de nos Juges vassaux, villes, ou autres nos subjectz: auquel cas se porront decerner lettres patentes de cassation, commandemens, ou lettres closes, selon l'exigence de la matiere.* Id est: Quia in locis, in quibus obtinuit consuetudo, ut admittantur provocationes in casu abusus, plures præsumunt provocare a tribunalibus Judicum Ecclesiasticorum, velut propter abusum, ad impediendum duntaxat dicta Judicia, & evitandum correctionem, & pœnam criminibus, & delictis suis debitam, nec dictas provocationes postmodum persequuntur, aut persecutas interruptione dilabi patiuntur: Nos cupientes, ut sua cuique jurisdictio salva conservetur, & ut justitia absque ullo impedimento administretur, inhibemus Consiliariis magni nostri Senatus, ne dictas provocationes admittant, nec earum persequendarum litteras concedant, nisi documentis dicto libello annexis constaret, discussionem a Judice Ecclesiastico tentatam, cedere in detrimentum jurisdictionis nostræ sæcularis, aut Judicum clientum nostrorum, Civitatum, aut aliorum nobis subditorum; quo casu aut litteras patentes rescissionis, aut mandati, aut clausas poterunt expedire, prout materia exiget.

XLV. Et *art.* 15. inhibetur Consilio admittere ullas appellationes tamquam *ab abusu* interjectas per personas Religiosas, aut constitutas in sacris, aut dare ullam aliam provisionem in materia correctionis, vel punitionis criminum, aut delictorum per ipsos commissorum. Verba sunt: *Si deffendons ausdictis de notre grand Conseil de recevoir, ne admettre lesdictes appellations comme d'abus, interjectèes par gens d'Eglise, Religieux, ou constituez in* sacris: *ne aussi bailler autre provision en matière de correction, ou punition des crimes, & delicts par eux commis, & perpetrez.* Id est: Hinc prohibemus Consiliariis magni nostri Senatus, ne dictas provocationes tamquam ab abusu interpositas per personas Ecclesiasticas, Religiosas, aut in sacris constitutas recipiant, aut admittant, neque etiam provisionem concedant in materia correctionis, aut punitionis criminum, & delictorum per eas commissorum, & patratorum.

XLVI. Similiter in Hispania non admittitur recursus ad tribunalia Regia, ubi agitur de correctione, & punitione Religiosorum per suos Prælatos intra claustra Monasteriorum, quemadmodum scribit Salgado *De Supplicatione ad Sanctissimum*, *part.* 2. *cap.* 11. *num.* 104.

XLVII. Addit tamen *num.* 105. " Quando inter eosdem Religiosos Regulares violentia aliqua, vel illata est, vel timetur, tunc ob scandalum sedandum, & ad tollendam vim, Senatus hic supremus cognoscit de hujusmodi causis, & juxta casuum qualitatem providet, ut sibi magis visum est pro quiete Religionum Regularium, & ut scandalum evitetur, juxta *dict. l. Regiam* 40. quæ Consilio huic supremo privativa ad alias Cancellarias reservavit harum causarum expeditionem.... Nec tunc Senatus providet, ut in cæteris violentiis; sed ordinat secrete, quod aptius sit negotii qualitati ad consequendum tranquillitatem, & quietem inter Regulares ".

XLVIII. Hic recursus ad tribunalia Regia in casum violentiæ, vel oppressionis; item retentio litterarum Apostolicarum, tametsi alio nomine vocentur, & diversa nonnihil formula ad praxim deducantur, non absimilem tamen effectum sortiuntur, & eisdem fundamentis innituntur, quibus appellationes *ab abusu*; uti ex Tractatibus Francisci Salgado *De Supplicatione ad Sanctissimum*, & *De Protectione Regia*, aliisque Pragmaticis Hispanis facile videri potest, & ostendit Fevretius *De Abusu lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 8. quemadmodum & remedium cassationis & denegatio Placeti Regii, quibus hic in Belgio utimur, non multum ab iis distans: quibus omnibus Judices Regii ita moderate uti debent, ut nec ipsam Episcoporum, & Prælatorum in Ecclesiæ regimine, nec in moribus, & excessibus suorum subditorum corrigendis auctoritatem impediant, aut suam in alienam messem falcem immittant.

CAPUT V.

De Recusatione Judicis.

1 *Recusatio similis appellationi quoad effectum.*
2 *Quid recusatio Judicis?*
3 *Recusationis variæ sunt causæ, & sæpius ab arbitrio Judicis dependentes.*
4 *Recusatio proponenda est per libellum.*
5 *Judex ob suspicionem non removetur, nisi a Parte fuerit suspectatus seu recusatus.*
6 *De jure causa suspectationis inserenda est libello.*
7 *Consonat & hodierna praxis.*
8 *An omnes causæ suspectationis simul proponi debeant?*
9 *Judex recusatus de jure Canonico non cognoscit de causa recusationis.*
10 *Ex dispositione Concilii Lateranensis eligendi arbitri, qui de causa judicent, & quomodo hi eligendi?*
11 *Quare hi dicantur arbitri* juris?
12 *Arbitri hi more judiciario procedunt, & ab ipsorum Sententia appellari potest.*
13 *Judices arbitris terminum præfigere possunt, intra quem procedant.*
14 *Recusari potest tam judex ordinarius, quam delegatus.*
15 *Nec tantum judex, sed & Assessor, Commissarius, Graphiarius, similesque recusari possunt.*
16 *In his recusandis levior causa sufficit, quam in recusatione judicis.*
17 *Moribus hodiernis integrum Corpus Consilii, aut Magistratus recusari nequit.*
18 *Singuli tamen recusari possunt, & causa a reliquis de consilio, aut Magistratu non recusatis examinatur.*
19 *Quod & in Curiis Ecclesiasticis, ubi plures sunt judices, merito recipitur.*
20 *Si major pars Magistratus, aut Senatus suspectetur, quæ via ineunda?*
21 *Recusatio proponenda ante omnem actum judicialem.*
22 *Potest etiam post litem contestatam proponi, si causa de novo emerserit.*
23 *Potest & proponi, si ignorata fuerit.*
24 *Quis sit effectus propositæ recusationis?*

I. SUb eodem titulo Decretalium agitur de Appellationibus, & Recusationibus; eo quod appellatio & recusatio in multis conveniant; præcipue quoad effectum suspendendi auctoritatem, & jurisdictionem Judicis, uti communiter observant Doctores.

II. Recusatio itaque dicitur, Judicis causa suspicionis a Parte proposita declinatio.

Hic enim proprie recusatio accipitur pro declinatione, sive exceptione contra judicem a Parte ex causa suspicionis proposita, quod in hac causa Judex non videatur satis indifferens; sed adversæ Parti plus justo addictus.

III. Cum autem suspicio hæc oriri queat ex variis causis, etiam variæ ac multiplices sunt causæ recusationis, quas late prosequitur Rebuffus in tractatu De Recusationibus *artic.* 9. & post ipsum Nicolaus Tuldenus in notis ad Damhoderum in *Praxi*

(a) Non pigeat excipere quid Ludovicus XIV. in suo Edicto anno 1695. hac de re decreverit; suis enim prædecessoribus aliter, aut clarius locutus fuisse videtur art. 36. *Que les appellations comme d'abus, qui seront interjettées des Ordonnances, & Jugemens par eux rendus pour la célébration du Service divin, reparation des Eglises, achats d'ornemens; subsistance des Curés, & autres Ecclesiastiques, qui desservent les Cures, rètablissement ou conservation de la clôture des Monasteres des Religieuses, correction des mœurs des personnes Ecclèsiastiques, & toutes autres choses concernant la discipline Ecclèsiastique, & celles qui seront interjettées des Règlemens faits, & Ordonnances rendues par lesdits Prélats dans les cours de leurs visites, n'auront effet suspensif. mais seulement dèvolutif, & seront les Ordonnances, & Jugemens exécutés nonobstant lesdites appellations, & sans y préjudicier.*

Praxi Rerum civil. cap. 125. aliique ab ipsis citati; neque in particulari omnino determinari possunt, & frequenter ex circumstantiis a Judice æstimandæ sunt, nisi aliquæ in Curiarum Ordinationibus, vel specialibus statutis sunt expressæ.

IV. Recusatio autem proponenda est, non voce, sed *scripto* ad exemplum appellationis ab *interlocutoria*, quæ in scriptis fieri debet, *Cap.* 1. *De Appellat. in* 6. Ideoque libello opus est, qui Judici exhibeatur, si præsens sit; secus si absens, *L. fin. Cod. de Except.* Et ita communiter teneri docet Rebuffus in dicto tractatu *art.* 5. *num.* 6. ut & respondit in quadam facti specie Vvamesius, *Consil.* 152. *num.* 5.

V. Quod & notat in Commentario *Cap.* 61. ẋ *De Apellat.* ubi & monet *num.* 11. numquam ipso jure propter suspicionem removeri etiam *suspectissimum* Judicem, etiam ex speciali causa jure comprobata, si non quoque ut suspectus recusatus sit: nec posset eo titulo Sententia nullitatis argui.

VI. Similiter exemplo appellationis a Sententia interlocutoria receptum est de Jure Canonico, causas recusationis esse inferendas libello recusationis contra dispositionem juris Civilis in *L.* Apertissimi *Cod. De Judiciis*: quo jure sufficere videtur, si recusans interposito juramento asserat, judicem sibi esse suspectum.

VII. Juri Canonico, hac in parte, consentit praxis & stylus inferioris Germaniæ regionum, per quem stylum suspicionis causæ in scriptis allegari debent, ait Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 125. *num.* 19. & plures ejusdem praxeos in superiore Germania citat Tuldenus in notis ad dictum locum Damhouderi, dicitque Rebuffus loco citato *num.* 15. quod *semper* causa specialis est exprimenda, nec sufficeret generalis expressio.

VIII. Quin & asserit Damhouderus ibidem *num.* 17. quod debeant omnes suspicionis causæ simul proponi, & nequaquam hodie una & cras altera, nisi fortassis aliæ de novo ad recusantis notitiam sive cognitionem provenirent ,,. Adde Vvamesium citato *Consil.* 152. *num.* 12. Nescio an id per omnia praxi hodiernæ consonet.

IX. Causa recusationis proposita, si judex recusatus eam vel non sufficientem agnoscat, vel factum, quod pro causa suspicionis, & recusationis allegatur, falsum dicat; ne in propria causa judex constitui videatur, non potest ipse de causa recusationis cognoscere; sed causa subsistere debet, donec ab altero, sive judice, sive arbitro judicetur, nec judex recusatus debet ulterius in causa procedere.

X. Ex dispositione autem Concilii Lateranensis sub Innocentio III. in *Cap.* 61. ẋ *De Appellat.* eligi debent *arbitri*, qui de causa suspicionis sive recusationis cognoscant.

Vult autem Concilium, ut " ipse (recusans) cum adversario, vel (si forte adversarium non habeat) cum judice arbitros communiter eligat: aut si communiter convenire non possint, absque malitia ipse unum, & ille alium eligat, qui de suspicionis causa cognoscant; & si nequiverint in unam concordare sententiam, advocent tertium; ut quod duo ex ipsis decreverint, robur obtineat firmitatis ,,.

XI. Arbitri hi sic electi dicuntur arbitri *juris* ad distinctionem arbitrorum ex *compromisso*: eo quod a jure potius, quam a Partibus constitui videantur; quia ad eos eligendos, Partes a jure quodammodo adiguntur: cum econtra compromissarii libera voluntate compromittentium eligantur; uti supra *tit.* 5. *cap.* 4. dictum est.

XII. Itaque hi arbitri sic electi more judiciario causam suspicionis, & recusationis examinant, & super ea Sententiam proferunt; a qua, si Pars condemnata se gravatam sentiat, non tantum reduci, quemadmodum *a laudo* arbitri compromissarii; sed tamquam a Sententia *judiciario* more prolata, appellari potest: non secus atque ab alia quacumque Sententia definitiva; atque hinc rursus via aperta, causas in immensum protrahendi.

XIII. Sed ne & ipsi arbitri causam protrahant, atque interim judex procedere impediatur, statuit Innocentius IV. in *Cap.* 2. *De Appellat. in* 6. " ut ipsis arbitris per judicem competens terminus præfigatur intra quem in idem conveniant, vel tertium concorditer advocent, cum quo ambo vel alter eorum, ejusdem suspicionis negotium terminare procurent. Alioquin judex ex tunc in principali negotio procedere non omittat ,,.

XIV. Recusari autem potest judex non tantum delegatus, sed & ordinarius, quemadmodum decisum est de jure Canonico in *Cap.* 41. §. 3. & *Cap.* 61. ẋ *De Appellat.* quod & moribus hodiernis receptum est: licet de jure Civili quoad judicem ordinarium non una sit Interpretum sententia.

XV. Nec tantum judicem, sed & ejus Assessores, immo & Auditores, & etiam Commissarios, & Adjunctos recusari posse notat Damhouderus citato *cap.* 125. *num.* 13. additque Nicolaus Tuldenus in notis, etiam recusari posse Notarium, Graphiarium, Consultorem, & testium Examinatorem: idem asserit Rebuffus in Tractatu *De Recusat. art.* 9. *num.* 49.

XVI. Notatque ibidem Tuldenus ex Rebuffo *num.* 4. quod in recusatione Graphiarii, aut Notarii sufficiat levior causa, quam in recusatione judicis; immo vel solum juramentum sine expressione alicujus specialis causæ posse sufficere; quia non agitur de magno præjudicio.

XVII. Moribus hodiernis totum Collegium sive Senatum recusari non posse receptum esse testantur Christinæus *vol.* 2. *Decis.* 148. *num.* 15. & de Flandria Damhouderus citato *cap.* 125. *num.* 9. & de praxi Hollandiæ Merula *lib.* 4. *tit.* 4. *cap.* 1. ac pluribus citatis asserit Simon a Groenevvegen ad *L.* Apertissimi, *Cod. De Judiciis*.

XVIII. Singuli tamen ex Consiliariis, & Judicibus tam ordinariis, quam delegatis, ex juris Canonici dispositione recusari possunt: ita tamen, ut causæ suspicionis, vel recusationis, non ab *arbitris* juris, sed ex stylo Belgii ab aliis de Collegio, ubi suspectus sedet, examinari debeant.

XIX. Hæc expeditior via est recusationis causas expediendi: unde & merito in foro Ecclesiastico recipienda, ubi tribunal Ecclesiasticum e pluribus judicibus constat; quale est tribunal nostrum Academicum *quinque judicum appellationum*, cujus mentio facta est supra *cap.* 2. resolutumque est per Universitatem non ita pridem, quod, si unus horum judicum recusetur, causæ recusationis, non ab arbitris, sed a reliquis judicibus non suspectis sint examinandæ, & terminandæ.

XX. Si autem ex Senatoribus, vel Judicibus, plures suspectentur, seu recusentur, tunc subinde recusationis cognitio ad Judicem superiorem spectat, aut subinde a Principe alii non suspectis Judicibus adjunguntur, eisque hujus causæ cognitio atque decisio injungitur. Vide Simonem a Groenevvegen ad *L.* Apertissimi, *Cod. De Judiciis*, & Damhouderum in *Praxi Rerum civil cap.* 125. *num.* 10. & 11.

XXI. Recusatio tamquam species exceptionis dilatoriæ, & declinatoriæ fori, debet non tantum ante litem contestatam, sed & omnem actum judicialem proponi; ne alias in Judicem consentiri, & suspicionis, seu recusationis causa non curari videatur, *L. fin. Cod. De Except.* Unde Actori non permittitur recusatio judicis, quem ipse ultro adiit, & ad quem Reum pertraxit; uti recte notavit Vvamesius *Consil.* 152. *num.* 6.

XXII. Si tamen causa recusationis post litem contestatam *de novo* emerserit, poterit Judex ex hac causa recusari, *Cap.* 24. ẋ *De Offic. & Pot. Jud. Deleg.* & *Cap.* 4. ẋ *De Except.* Neque litem contestando, censeri potest recusationi, sive suspicioni renuntiasse, cujus causa tempore litis contestatæ nondum nata erat.

XXIII. Quin etsi ante litem contestatam causa recusationis revera jam subesset, poterit nihilominus proponi, si " is, qui voluerit eam proponere, fidem faciat juramento se postmodum ad illius notitiam pervenisse ,,: uti loquitur Pontifex in citato *cap.* 4. An etiam post causam conclusam liceat, sub prætextu *de novo* emergentis causæ, vel ejus ignorantiæ, Judicem recusare: vide Vvamesium citato *Consil.* 152. *num.* 7.

XXIV. Proposita legitime & servato juris ordine ipsa recusatione, suspenditur jurisdictio & auctoritas judicis; teneturque pendente causa recusationis judex supersedere: veriusque est, acta a judice, pendente recusatione non tantum esse revocanda, probata causa recusationis; sed esse *ipso jure* nulla; tametsi postmodum declararetur recusationis causam fuisse insufficientem, causaque ad judicem recusatum fuerit remissa: idque exemplo appellationis, cui hac in parte recusatio æquiparari solet. Vide Vallensem in Paratitlis Decretalium, ad *titul. De Appelat.* §. 19. *num.* 4. & 5. (a).

(a) Plura dabit Tractatus *De Recursu ad Principem*, cap. 3. §. 6. In Nono hujus operis volumine collocatus.

T I T U L U S U N D E C I M U S.

DE PŒNIS, ET CENSURIS ECCLESIASTICIS.

CAPUT PRIMUM.

De Pœnis Ecclesiasticis,

1 *Semper in Ecclesia fuit auctoritas imponendi criminosis, pro qualitate criminum, & conditione personarum, convenientes pœnitentias.*
2 *Quamdiu forum externum non fuit separatum ab interno, etiam pœnæ impositæ fuere cum respectu ad forum internum.*
3 *Postmodum pœnitentiæ impositæ pro foro interno, cœperunt per modum pœnæ decerni in foro externo.*
4 *Disciplina circa impositionem pœnarum successu temporis mutata fuit.*
5 *Eleemosynæ frequenter jam pridem in pœnitentiam assignatæ,*
6 *Hinc in forum Ecclesiasticum introductæ pœnæ pecuniariæ.*
7 *Harum pœnarum frequens mentio in Decretalibus.*
8 *In imponendis hic pœnis cavenda est suspicio turpis quæstus.*
9 *Suspicionem ingerunt Judices, qui passim omnes pœnas convertunt in pecuniarias.*
10 *Vehementer suspecti sunt, qui de ipsis participant.*
11 *Synodus Tridentina vult pœnas* pecuniarias *applicari piis locis,*
12 *Noluit Synodus eas directe, vel indirecte Episcopis applicari.*
13 *Nec* piis *locis, si hæc applicatio aliquo modo cedat in commodum Episcopi.*
14 *Decretum S. Caroli de hac applicatione.*
15 *In Gallia debet exprimi in Sententia prius* usus*; in quem mulcta pecuniaria sit applicanda.*
16 *Idipsum cautum est Edicto Principum nostrorum.*
17 *Inter pœnitentias jam pridem fuit reclusio in Monasterio.*
18 *Hujus meminit Synodus Agathensis.*
19 *Similiter & S. Gregorius, & Decretales Gregorii IX.*
20 *Hodie etiam inter pœnas Ecclesiasticas computatur.*
21 *Rebelles, & majorum criminum rei includendi* carceribus.
22 *In Claustro Canonicorum olim erant carceres.*
23 *Clericos criminosos posse arctæ custodiæ deputari, respondit Innocentius III.*
24 *Carcer* perpetuus *de Jure Canonico in pœnam constitui potest.*
25 *Id & hodiernæ praxi consonat.*
26 *In Clericis incarcerandis, quæ attendenda?*
27 *Clerici per Judices Ecclesiasticos non sunt communibus carceribus mancipandi; sed Episcopalibus.*
28 *Variis ex causis olim Pœnitentibus imponebatur recessus ex propria patria.*
29 *Subdiaconum calumniatorem mandat S. Gregorius in* exilium *deportari.*
30 *Hinc concludunt Canonistæ, inter pœnas Ecclesiasticas esse deportationem in* exilium.
31 *Nec Sanctus Gregorius, nec antiqui Canones videntur loqui de* proprie *dicta deportatione in* exilium
32 *Uti nec S. Ivo Carnutensis.*
33 *Deportatio in exilium videtur ad sæcularem potius, quam ad Ecclesiasticam Potestatem spectare.*
34 *Idipsum & Decretales Pontificum supponunt.*
35 *Hinc deducunt Pragmatici, Judici Ecclesiastico fas non esse aliquem in* exilium *relegare.*
36 *Fas tamen est Episcopo Clericos exteros ad suas proprias Diœceses remittere.*
37 *Quin & obligare citra relegationem criminosos ad recessum e Diœcesi.*
38 *Pœnitentiæ corporis afflictivæ olim Pœnitentibus imponi consuetæ.*
39 *Pœnam flagellationis ab Episcopis impositam testantur SS. Augustinus, & Gregorius.*
40 *Hæc flagellatio apparet fuisse adinstar paternæ duntaxat correctionis.*
41 *Cavendum erat Episcopis, ne adhibendo hanc pœnam facerent contra præceptum Apostoli,* non percussorem.
42 *Vetitum esse Episcopis cædere aliquem propriis manibus asserunt Canonistæ.*
43 *Cavendum præterea erat, ne pœna hæc transiret in vindictam sanguinis.*
44 *Pœna publicæ fustigationis a foro Ecclesiastico passim recessit.*
45 *Si Clericus ob atrox crimen sit afficiendus pœna sanguinis, tradendus erit Potestati sæculari.*
46 *Priusquam Potestati sæculari puniandus tradatur Clericus a gradu suo deponendus, seu degradandus est.*
47 *Id fieri voluit Justinianus.*
48 *Causa depositionis solebat primitus in Synodo Episcoporum tractari, præsertim in secunda instantia.*
49 *Ob defectum Synodorum permissum fuit causam examinari a certo numero Episcoporum.*
50 *Episcopi omnes interveniebant ut Judices causæ.*
51 *Canones de omni depositione loquuntur.*
52 *Canones certum numerum præfigentes, qui de causa depositionis judicarunt a Canonistis intellecti de prima instantia.*
53 *Quomodo numerus Episcoporum Canonibus expressus, tandem in sola degradatione actuali fuerit requisitus?*
54 *De requisita tot Episcoporum assistentia in Sacerdotum degradatione, querela Principum Germaniæ.*
55 *Synodus Tridentina permisit degradationem assistentibus Abbatibus, aut personis in dignitate constitutis.*
56 *In degradatione Clericus insignibus clericalibus exuendus.*
57 *Quomodo vestibus clericalibus exuatur?*
58 *Qua forma verborum utatur Episcopus degradator?*
59 *Degradatum Episcopus denuntiat privilegiis clericalibus privatum, & foro sæculari subjectum.*
60 *Episcopus pro degradato intercedit, ne pœna sanguinis afficiatur.*
61 *Degradatio de jure, & ex præscripto Pontificalis etiam facienda est de simplicibus Clericis.*
62 *Sed hodie in desuetudinem abiit.*
63 *Degradatio Clericorum* in sacris *constitutorum anno 1571. Edicto Regio in Gallia stabilita.*
64 *Minus tamen hodie videtur ibidem observata.*
65 *In Belgio Sacerdotes pœna sanguinis a Judice sæculari non afficiuntur sine prævia degradatione.*

I. INDUBITATUM est, pene Ecclesiam semper fuisse auctoritatem imponendi pœnas, sive pœnitentias pro qualitate criminum, & conditione Pœnitentium, quibus & ipsi Pœnitentes Deo pro commissis peccatis satisfaciant, & a peccatis quasi fræno quodam coerceantur, cautioresque, & vigilantiores in futurum reddantur; ipsisque vulneribus per peccatum inflictis medeatur, necnon publico scandalo, si peccata publica sint satisfiat.

II. Sicuti autem primitus Ecclesia, ejusque Ministri adversus sceleratos, & peccatores non procedebant, nisi cum respectu ad forum pœnitentiale; ipsumque forum internum, seu pœnitentiale non esset plane a foro externo, & forensi separatum (uti supra *tit.* 4. *cap.* 1. notavimus) si nec pœnas Ecclesia, ejusque Ministri infligebant, nisi cum quodam respectu ad forum pœnitentiale; ut proinde undecim circiter sæculis pœnæ Ecclesiasticæ potius haberint rationem pœnitentiarum, quam pœnarum: quemadmodum totis illis sæculis, forma procedendi Ecclesiæ adversus criminosos, magis ad ipsum tribunal pœnitentiæ, quam ad forense & judiciale referebatur.

III. Cum autem circa sæculum XII. forum externum, & judiciale separari cœpit a foro interno, & pœnitentiali; illudque exerceri ad normam judicii forensis & sæcularis, cœperunt quoque illa, quæ pridem ad correctionem dumtaxat, & in pœnitentiam pro delictis ab Episcopis, & Sacerdotibus fuerant injuncta, eidem in foro judiciali ad modum judicii forensis per modum pœnæ ad vindictam publicam per Sententiam imponi, & per Ministros publicos justitiæ forensis infligi, seu executioni mandari.

IV. Quemadmodum autem disciplina circa punitionem criminum multum mutata fuit, quando forum externum, & judiciale a foro interno, & pœnitentiali fuit sejunctum; ita quoque tunc ipsa disciplina circa impositionem pœnarum non parum mutari cœpit, quemadmodum in decursu apparebit.

V. Cum Scriptura nos doceat, efficacissimum remedium esse ad placandam Dei offensam, & eluenda peccata, eleemosynas in sinu pauperum effundere, juxta illud a Daniele datum consilium Nabuchodonosor Regi: *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum*. Daniel. 4. vers. 24. & rursus Ecclesiast. *cap.* 3. *vers.* 33. *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccato*; usitatissimum semper fuit in Ecclesia, ut Pœnitentibus in remedium suorum peccatorum eleemosynarum elargitio pro modo facultatum a Sacerdotibus imponeretur.

VI. Postquam autem forum externum, & forense a foro interno, & pœnitentiali separatum fuit, eleemosynarum hæc elargitio, quæ in *pœnitentiam* ad expurgationem, & satisfactionem criminum imponi consueverat, cœpit ab ipsis Officialibus & judicibus Ecclesiasticis etiam per *modum pœnæ* ad *vindictam publicam* delictorum imponi, & *judicialiter* decerni: atque hinc *pœnæ pecuniariæ* in forum Ecclesiasticum intrarunt.

VII. Harum pœnarum sat frequens mentio occurrit in Decretalibus nostris; ac signanter Alexandri III. & Innocentii III. quartum textus infra referuntur: ideoque nec dubitari potest, quin inspecto *jure* communi, & juxta disciplinam Decretalibus expressam judex Ecclesiasticus possit imponere pœnas *pecuniarias*. Unde cum tempore Philippi Valesii Regis Franciæ conquererentur Barones Franciæ per os Petri Cugnerii de Officialibus, qui suis monitionibus apponebant pœnas *pecuniarias*; respondit nomine Prælatorum Bertrandus Episcopus Eduensis: " Ad 27. Articulum,
" qui loquitur de *pœnis pecuniariis*, quas Officiales in suis mo-
" nitionibus apponunt, dicit, quod licitum est eis tales pœnas
" apponere tam de consuetudine, quam de *jure*: quia ex quo
" licet Sententiam excommunicationis apponere, quæ est major,
" licet apponere pœnam pecuniariam, quæ est minor. Item ex
" quo tali judici Ecclesiastico subditi existunt, & sic est eorum
" ordinarius, judex ipse potest in tali casu eis apponere pœnam
" pecuniariam, vel aliam secundum quod videbitur ipsi expedi-
" re. Et ad hoc jus divinum, & humanum concordant ".

VIII. Verum sicuti Sacerdotes sollicite cavere debent, ne ex pœnitentiis pecuniariis sibi lucrum quærere videantur, uti supra *part.* 2. *tit.* 6. *cap.* 5. notavimus; sic & hodie judices Ecclesiastici circa harum pœnarum impositionem ita se gerere tenentur, ne videantur eas in proprium suum emolumentum potius, quam ad criminum vindictam, & delinquentium correctionem ipsorum imponere.

Hinc Concilium Lateranense in *Cap.* 13. ※ *De Officio Jud. Ordin.* postquam monuerat Prælatos, quod ad reformandos Clericorum suorum mores diligenter deberent intendere; ac declarasset, quod neque appellatio suspenderet reformationis effectum,

una

una monet Prælatos, provideant, ut hoc salubre statutum ad *quæstum pecuniæ* non convertant.

IX. Hanc suspicionem difficulter evadent Prælati, & Judices Ecclesiastici, qui neglectis aliis pœnis canonicis passim pro quibuscumque excessibus pœnas pecuniarias imponunt. Quapropter Alexander III. in *Cap.* 3. X *De Pœnis*, mandat districte inhiberi Archidiaconis Conventrensis Episcopatus: " Ne pro corrigendis excessibus, & criminibus puniendis, a Clericis & laicis pœnam *pecuniariam* exigant ".

Hic notat Glossographus, non esse absolute vetitum Judici Ecclesiastico infligere pœnam *pecuniariam*; sed eam non esse infligendam, ubi crimen aliam pœnam spiritualem requirit: ideoque recte hic notat Fagnanus *num.* 3. " adversus Prælatos, qui crebre, & faciles pœnas pecuniarias infligunt, oriri *vehementem* præsumptionem avaritiæ ". Vide latius Covarruviam *lib.* 2. *Var. Resol. cap.* 9. *num.* 9.

X. Vehementior erit hæc præsumptio, si has pœnas pecuniarias Prælati, eorumve Officiales sibi directe, vel indirecte applicent; atque ita ex pœnarum inflictione lucrum aliquod captent.

Hinc post Glossam ad *Cap.* 2. X *De Pœnis*, notant Doctores, " quod pœnam *pecuniariam*, quam recipit Episcopus ab aliquo, *sibimet appropriare non debeat* ". Dicitque Covarruvias loco citato: " Præ cæteris a Judicibus Ecclesiasticis, & Prælatis est observandum, ut pœnas *pecuniarias* pro criminibus inflictas, in pios usus potius, quam in propriam utilitatem erogare curent ".

XI. Igitur Synodus Tridentina omnem avaritiæ, aut turpis quæstus notam a Prælatis amoveri studens; volensque cavere, ne videantur pœnæ a Superioribus in proprium potius ipsorum emolumentum, quam ad vindictam criminum, & correctionem delinquentium infligi, declaravit *Sess.* 23. *cap.* 1. *De Reformat.* quod Superior Ecclesiasticus teneatur fructus, quos Episcopi aliive Beneficiati ob non residentiam amittunt, *fabricæ* Ecclesiarum, aut *pauperibus* erogare. Idipsum mandat observari *cap.* 14. *Sess.* 25. circa pœnas concubinariorum. Et generalius eadem *Sess. cap.* 3. ubi permittens, ut Judex Ecclesiasticus in causis civilibus ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus, contra quoscumque etiam laicos per *mulctas pecuniarias* procedere queant, addit hanc cautionem: *Quæ piis locis, ibi existentibus, eo ipso quod exactæ fuerint, assignentur.*

XII. Noluit ergo Synodus, ut Episcopi sibi directe, aut indirecte mulctas sive pœnas pecuniarias applicent, sed eas piis usibus assignari voluit.

Hinc consulta S. Congregatio *super negotiis Episcoporum*, an pœnæ *pecuniariæ* possint ab Episcopo pro aliqua parte applicari Procuratori Fiscali, Executoribus, ac Ministris Curiæ pro *expensis* tribunalis, & *Palatii* Episcopalis, & *domus* Vicarii, respondit, nihil solvi posse, cum pœna hæc *piis locis applicanda sit*. Fagnanus ad *Cap.* 2. X *De Pœnis*.

XIII. Quinimo, uti notat Fagnanus ibidem *num.* 31. *hæc applicatio non modo probibetur fieri Procuratori Fiscali, sed etiam locis piis, si id cedat aliquo modo in utilitatem Episcopi. Unde cum fuerit quæsitum, an Episcopus vigore consuetudinis loci possit tuta conscientia applicare pœnas, vel mulctas Sacristiæ, vel Fabricæ Ecclesiæ, quæ etsi aliquid habeant, non tamen possunt absque auxilio impensis necessariis respondere; sacra Congregatio censuit, posse Episcopum hujusmodi pœnas applicare Fabricæ, vel Sacristiæ Ecclesiæ, dummodo talis applicatio directe, vel indirecte non cedat in ipsius Episcopi utilitatem.*

XIV. His congruit Decretum S. Caroli in Concilio Mediol. I. *tit. De Pœnis*; ubi decrevit, ut *quotiescumque delicti causa Clerici mulctandi sunt, quæ ab ipsis exigenda erit pecunia, nullo modo ad Episcopum perveniat, in ejusve commoda quavis ratione convertatur; sed idem Episcopus parte pecuniæ, quæ tertiam non superet, assignata delatori, reliquam piis operibus, aut locis, quibus ei videbitur, omnino attribuat.*

XV. Refert Renatus Choppinus *lib.* 2. *De Sacra Polit. tit.* 3. *num.* 9. non semel judicatum fuisse, fas non esse judici Ecclesiastico *simpliciter* condemnare quempiam ad pœnam *pecuniariam*; sed in ipsa Sententia exprimendum *pium usum*, in quem ipsa pœna sit convertenda. *Ut enim demus (ait Choppinus) Judici cuilibet* mulctæ *dicendæ jus esse, cui publicum judicium sit; hoc ita intelligi debet, si Ecclesiasticus mulctam in pium quemdam usum* judicans *destinarit. Qua formula, ac cautione sacer Magistratus licite mulctam indicit litigatori pro arbitratu. Et ita per Senatum judicum anno* 1530. *ibidem testatur. Verum pure damnato, & mulctato litigatore, censetur Episcopus reorum damnationes transferre in rem suam, privatumque usum iniquo exemplo voluisse.*

XVI. Similiter in Edicto Principum nostrorum de 20. Sept. 1608. super observatione dierum Festorum expresse dicitur, quod Judices Ecclesiastici possint per præventionem agere contra violatores Festorum, & si hi procedant ad condemnationem in mulctam *pecuniarum*, hæc fiat cum debita moderatione, & ad commodum pauperum, aut alicujus Hospitalis nominatim in Sententia exprimendorum. Verba Edicti sunt: *Ende procederen by de Geesteleycke Rechters tot condemnatie van eenige boeten van ghelde, dat het sy met al sulcke moderatie als dat behoort, ende ten profyte van de Aerme, oft van eenige Godtshuysen* particulierlicken *te verklaeren by de selve vonnissen.* Id est: Si coram judicibus Ecclesiasticis procedatur ad condemnationem mulctæ pecuniariæ, fiat ea, qua æquum est, moderatione, & in emolumentum pauperum, aut quorumdam Xenodochiorum, quod ipsum specialiter in Sententia exprimetur. Extat Edictum *part.* 2. Edict. Flandriæ, *lib.* 1. *Rub.* 1.

XVII. Inter species pœnitentiarum fuit & jampridem reclusio Pœnitentium in aliquo Monasterio, ut ibidem peccata sua deflere, & exercitia pœnitentiæ ab hominum conspectu remoti, facilius subire, & occasiones peccatorum evitare possent.

XVIII. Istius pœnitentiæ meminit Synodus Agathensis *Can.* 50. apud Gratianum *Dist.* 50. *Can.* 7. decernens: " Si Episcopus, Presbyter, aut Diaconus capitale crimen commiserit, ab officii honore depositus in *Monasterium* detrudatur, & ibi, quamdiu vixerit, laicam tantummodo communionem accipiat ".

XIX. Meminit & hujus retrusionis S. Gregorius *lib.* 2. *Epist.* 27. mandans quibusdam judicibus a se delegatis, ut si quemdam Bonifacium, præmissa cognitione, cujusdam facinorosi criminis reum esse apparuerit, " tunc non solum Dominici Corporis, & Sanguinis communione privatus sit, verum etiam in *Monasterium*, ubi pœnitentiam agere debeat, *retrudatur*, ut criminis sui maculas convenienti valeat apud æternum judicem lamentatione purgare ".

Rursus eodem libro *Epist.* 40. jubet Diaconum in crimen carnis prolapsum, in *Monasterium*, ubi pœnitentiam peragat, *tradi*; " ita ut nulla exinde ei sit quoquo modo egrediendi licentia, nisi (ait) hoc nostra permiserit fortasse præceptio ".

In Decretalibus quoque sæpius hujus retrusionis fit mentio, puta *Cap.* 6. §. *fin.* X *De Homicid.* & *Cap.* 35. X *De Sent. Excomm.*

XX. Hodie hæc una est ex pœnis ecclesiasticis: solentque Episcopi, eorumve Officiales non raro injungere Sacerdotibus, aut Clericis in vitium aliquod prolapsis, ut se ad tempus, vel perpetuo ad Monasterium, aut Seminarium Clericorum retrahant, ibique certa pietatis, & pœnitentiæ præscripta exercitia in peccatorum expiationem, & vitæ emendationem subeant.

XXI. Verum aliquorum ea est durities, & malitia, ut nec Monasterium locus eis servandis sat tutus sit; nec disciplina regularis ad eos continendos, & a vitiis retrahendos sufficiens; majusque periculum immineat, ne ipsis alios suis pessimis exemplis inficiant, quam sit spes, ipsos piorum exemplo convertendos: " unde jam pridem in usu fuit, ut & in ipsis Monasteriis essent loca quædam separata, quibus tamquam in carcere incorrigibiles, & majorum rei recluderentur.

XXII. In Regula Canonicorum anno 816. apud Aquisgranum præscripta *cap.* 134. dicitur: " Si utrerque, & qui flagellatur, & quem flagellari ætas, aut qualitas personæ prohibent, adhuc *incorrigibiles* extiterint, sit locus intra claustra Canonicorum, sicut multis in locis noscitur esse, quo ad tempus retrudantur, & secundum modum culpæ castigentur ".

XXIII. Et consultus Innocentius III. de Clericis graviter excedentibus, qui tute non possint Monasteriis ad agendam pœnitentiam deputari, an a Prælatis *arctæ* possent *custodiæ* mancipari, respondet in *Cap.* 35. X *De Sentent. Excommunicat.* " Quod cum Prælati excessus corripere debeant subditorum, & publicæ utilitatis intersit, ne crimina remaneant impunita, & per impunitatis audaciam fiant, qui nequam fuerant, nequiores; non solum possunt, sed debent etiam Clericos, postquam fuerint de crimine canonice condemnati, sub *arcta custodia* detinere: qui cum sint incorrigibiles, nec in Monasteriis valeant custodiri, ad similia, vel pejora facile laberentur ".

XXIV. Quin in *Cap.* 27. §. 1. X *De V. S.* rescribit Episcopo Parisiensis, ut falsarium " in *perpetuum* carcerem ad agendam pœnitentiam includat, pane doloris, & aqua tristitiæ sustentandum, ut commissa defleat, & flenda ulterius non committat.

Tandem Bonifacius VIII. edita Constitutione in *cap.* 3. *De Pœnis in* 6. declaravit: " Quamvis ad reorum custodiam, non ad pœnam carcere specialiter deputatus esse noscatur; Nos tamen non improbamus seu convictos (eorum excessibus & personis, ceterisque circumstantiis provida deliberatione pensatis) in perpetuum, vel ad tempus, prout videris expedire, carceri mancipes ad pœnitentiam peragendam ".

Quod hic in principio suæ Constitutionis asserit Pontifex, id ex jure civili desumptum est; quo jure carcere ad custodiam, non ad pœnam destinatus dicitur, *L.* 8. §. *Solent. ff. De Pœnis*.

XXV. Interim hæc pœna in Curiis ecclesiasticis recepta est; testeque Renato Choppino *lib.* 2. *De Sacra Polit. tit.* 3. *num.* 12. vulgo etiam *perpetuis* vinculis plectantur Sacerdotes.

Et revera hodie carcerem assignari posse in pœnam, & pœnitentiam, supponunt Ordinationes Curiarum Eccles. Provinciæ Mechliniensis *tit. De Custode carceris art.* 9. ubi decernitur: " Condemnatus ad *pœnitentiam* in pane doloris, & aqua tristitiæ agendam, in eadem pœnitentia custodiret, recepturus a Sigillifero pro ratione temporis, & expensarum, prout æquum erit ".

XXVI. Recte dixit Bonifacius VIII. in citato *cap.* 3. *De Pœnis in* 6. in hac ad carceres condemnatione, a judice esse procedendum, *excessibus, & personis, ceterisque circumstantiis provida deliberatione pensatis*. Certum enim est, pœnam carceris, præsertim *perpetui* aut *diuturni* esse admodum gravem, tunc ipsa pœna mortis multo inferiorem, immo quandoque duriorem: ut proinde passim moneant Canonistæ, pœnam *perpetui* carceris infligendam non esse, nisi pro crimine atroce, quod de jure civili morte plectendum esset.

Insuper judex ecclesiasticus incarcerationem ita ordinare debet, ut quantum fieri potest, per eam incarcerati ad meliorem vitam reducantur. Nam uti monet Innocentius III. in citato *cap.* 27. X *De V. S.* hæc incarceratio fit, ut incarceratus *commissa defleat & flenda ulterius non committat*; id est, ut convertatur & vivat. Quanta autem cura & in spiritualibus, & corporalibus carceratis sit exhibenda, præsertim a Pastoribus & Episcopis, dictum est supra *tit.* 8. *cap.* 2.

XXVII. Porro Clerici per Episcopos includendi non sunt communibus, & laicalibus carceribus, nec ad hos condemnandi auctoritas est penes Judices ecclesiasticos; sed Episcopi suos *proprios*

habent

habent carceres, qui olim erant apud Eccleſiam vel domum Epiſcopalem, dicebanturque *Diaconica* vel *Diaconia* : hodie autem carceres *Epiſcopales* vocantur; de quibus in Concilio Lambethenſi celebrato anno 1261. legitur : " Item ſpeciali præcepto ſtatuimus, „ quod quilibet Epiſcopus in ſuo Epiſcopatu habeat unum vel „ duos carceres, prout competentius & ſecurius poterit provi- „ dere, pro Clericis flagitioſis deprehenſis in crimine vel convi- „ ctis, juxta cenſuram Canonicam detinendis „.

XXVIII. Inter pœnitentias olim Pœnitentibus imponebatur receſſus a propria patria, ut vel occaſiones peccandi vitarent, vel ſcandali occaſio populo adimeretur; aut etiam ut extra propriam patriam, & propinquorum, & familarium conſpectum facilius pœnitentiæ opera ſubire poſſent; aut etiam ut vel hæc a propinquis & conſanguineis ſejunctio, & diuturnioris itineris ſuſceptio eis pro pœnitentia eſſent.

XXIX. De hac forſan ſpecie relegationis in pœnitentiam impoſitæ loquitur S. Gregorius *lib.* 9. *Epiſt.* 66. ubi cuidam Epiſcopo mandari vult, ut Subdiaconum calumniatorem, prius Subdiaconatus privet officio, atque verberibus publice caſtigatum, faciat in *exilium* deportari. Hic textus refertur in *Cap.* 1. ✠ *De Calumniat.*

XXX. Hinc communiter concludunt Canoniſtæ poſt Gloſſam ad hoc Capitulum, quod hanc pœnam *exilii* Eccleſia imponat, quod & varii Canones apud Gratianum ſupponere videntur; ac ſignanter *Can.* 9 *cauſ.* 3. *quæſt.* 4. Item *Can.* 3. *cauſ.* 3. *quæſt.* 5. & *Can.* 23. *Diſt.* 63.

XXXI. Verum Canones hos non de pœna veri, & civilis exilii, quo per deportationem vel relegationem extra territorium aliquod quiſpiam relegatur, intelligi; ſed vel de *exilio* accepto in allegata ſignificatione; vel certe de pœna, quæ relegationi intra Monaſterium eſſet affinis, depoſitionemque ſive degradationem Canonicam ſubſequente, monet eruditus Auctor Notarum in citatam Epiſtolam S. Gregorii, *num* 6.

XXXII. Hoc ſenſu exilium quoque accepiſſe videtur Ivo Carnutenſis *Epiſt.* 186. (*a*) ſcribens Epiſcopo Aurielianenſi : Oportet, ut adhibitis vobis aliis quinque Epiſcopis, publice detra- „ ctis Sacerdotalibus indumentis, per ſingulos eum gradus depo- „ natis, & depoſitum *perpetuo* carcere damnetis, aut in æter- „ num exilium detrudatis „. Rationem hanc adjiciens : Quod a „ *conſpectu* eorum, qui *ſcelus* ejus cognoverunt, removendus ſit, „ ne fœda facti memoria ſimplicium mentes perturbet „.

XXXIII. Nam, uti ipſe Auctor notat, pœna *veri exilii* ſive *relegationis*, qua quis per Sententiam relegatur extra aliquod territorium, eique ingreſſus *territorii* illius inhibetur, " durior eſt, „ & terreſtrem dominationem referens, quam ut ab Epiſcopis „ imponi queat „.

XXXIV. Et quidem ſub nomine Concilii Antiocheni refertur in prima Collectione Decretalium apud Antonium Auguſtinum titulo, *De Clerico excommunicato miniſt. cap.* 25. quod ſi Clericus excomunicatus, & ab Eccleſia expulſus, nihilominus in ſua præſumptione perſeveret, atque pœnas haſce contemnat, & Epiſcopus emendare non potuerit, *Regis judicio* exilio *damnetur*.

Raymundus hoc idem Decretum referens in *Cap.* 2. ✠ *eod.* poſt ly *judicio* addidit hæc : *Ad requiſitionem Eccleſiæ*, ut ſit ſenſus : *Regis judicio, ad requiſitionem Eccleſiæ, exilio damnetur.* Sed ſive *ſine*, ſive *cum* hoc additamento legatur, equidem non obſcure ſupponitur, quod *exilio damnare* ſit Regiæ auctoritatis, & judicii.

Idipſum ſupponit Clemens III. in *Cap.* 10. ✠ *De judiciis*, dicens, ſi Clericus ob commiſſum crimen depoſitus fuerit, & poſt depoſitionem incorrigibilis manens excommunicatus, atque tandem contumacia creſcente, anathematis mucrone percuſſus, " po- „ ſtmodum vero ſi in profundum malorum veniens contemple- „ rit, cum Eccleſia non habeat ultra quid faciat, ne poſſit eſſe „ ultra perditio plurimorum, per ſæcularem comprimendus eſt „ poteſtatem; ita quod ei deputetur *exilium*, vel alia legitima „ pœna inferatur „.

Nequaquam obſcurum eſt, Pontificem in hac decretali pœnam exilii non inter pœnas eccleſiaſticas, aut ab Eccleſia infligendas reputare; ſed inter pœnas per *ſæcularem poteſtatem* infligendas, poſtquam inflictæ fuere omnes pœnæ eccleſiaſticæ; & *Eccleſia non habet ultra quid faciat*.

XXXV. Hinc deducunt Pragematici, jus non eſſe Judici eccleſiaſtico, Clericum aut laicum in *exilium* mittere, ſed id ſpectare ad poteſtatem Regiam. Et quidem Guillelmus Benedicti ad *Cap.* Raynutius ✠ *De Teſtamentis*, verbo *Et uxorem*, *num* 453. aſſerit, ſuo tempore (*b*) in Gallia ſervatam opinionem, quod Judex ſæcularis *bannire* Clericos poſſet. Neque id fas eſſe eccleſiaſtico Judici, non ſemel judicatum fuiſſe teſtatur Choppinus *lib.* 2. *De S. P. tit.* 3. *num.* 12. Et in Commentario ad leges municipales Andegavenſium *lib.* 1. *cap.* 39 *num.* 5. ait : " Pon- „ tificii vero judices ideo *exilio* nequeunt mulctare ſontes, quod „ prorſus *territorio* careant, etſi non Diœceſi, intra quam, Di- „ ris devoto reo, piorum cœtu interdicunt. *Relegatio* enim fori „ eſt *profani* : ut execratio ſacra, eccleſiaſtici „. Idipſum pluribus Arreſtis confirmatum dicit Fevretius *De Abuſu lib.* 8. *cap.* 4. *num.* 11. Vide etiam Peleum in Actionibus forenſ. *lib.* 8. *cap.* 61. ubi aſſerit, licitum quidem eſſe Superiori Regulari mittere ſub obedientia Religioſum ſibi ſubditum de uno Monaſterio ad aliud : ſed per modum pœnæ & *relegationis*, eum dimittere, & expellere nequaquam poſſe.

XXXVI. Notat quoque Fevretius loco citato, fas eſſe Epiſcopo, Sacerdotes extraneos non beneficiatos ob malam converſationem de ſua Diœceſi dimittere ad proprias : eo quod juxta Canones Clerici teneantur ſinguli in ſuis propriis Diœceſibus deſervire; niſi per Beneficium legitime alteri Diœceſi ſint incorporati ideoque Epiſcopus e ſua Diœceſi dimittens, non relegat aut in exilium mittit, ſed ad propriam Diœceſim remittit.

XXXVII. Et in *Cap.* 3. ✠ *De Crimine falſi*, ſcribit Urbanus III. cuidam Epiſcopo ut Clericis falſariis " degradatis in ſignum „ maleficii characterem aliquem imprimi faciat, quo inter alios „ cognoſcantur; & *Provinciam* ipſam eos *abjurare* compellens, „ abire permittat „. Quidni & hodie hoc modo obligare poſſet Judex eccleſiaſticus, ut e Provincia emigraret, tametſi abſolutam pœnam relegationis ſeu exilii decernere non poſſet (*a*)?

XXXVIII. Non dubium quin jam pridem uſitatum fuerit, ut Pœnitentibus imponerentur nonnumquam pœnitentiæ *corporis* afflictivæ; utque Epiſcopi, & Prælati ſuis reſpective Clericis & Monachis hujuſmodi pœnitentias ſubinde imponerent; eoſque etiam corporaliter caſtigarent.

XXXIX. De virgarum pœna ab Epiſcopis adhibita loquitur S. Auguſtinus *Epiſt.* 133. ad Marcellinum, novæ edit. *num.* 2. eum exhortans, ut nolit perdere *paternam diligentiam*, quam in inquiſitione Donatiſtarum ſervaverat : " Quando (ait) tantorum „ ſcelerum confeſſionem non extendente eculeo, non ſulcanti- „ bus ungulis, non urentibus flammis, ſed *virgarum verberibus* „ eruiſti. Qui modus coercitionis a Magiſtris Artium liberalium, „ & ab ipſis Parentibus adhibetur, ut & ſæpe in Judiciis ſolet „ *ab Epiſcopis* adhiberi „. Refertur apud Gratianum *Cauſ.* 23. *quæſt.* 5. *Can.* 1.

Hujus correctionis meminit quoque S. Gregorius citata *Epiſtola* 66. ejuſque fragementum refertur in *Cap.* 2. ✠ *De Calumniat.* ubi Subdiaconum calumniatorem mandat publice *verberibus caſtigatum* in exilium deportari.

XL. Verum ex citatis verbis S. Auguſtini manifeſtum eſt, hanc flagellationem ſeu caſtigationem fuiſſe adinſtar *paternæ* cujuſdam correctionis; qua Parentes in filios, & Magiſtri liberalium Artium in diſcipulos uti conſueverunt. Hanc Abbates in Monachos ex Regulæ præſcriptio jam pridem exercuiſſe ſupra *part.* 1. *tit.* 31. *cap.* 3. notavimus. Admodum ergo veriſimile eſt, Epiſcopos & hoc correctionis genere in *juniores* ſuos Clericos *paterno* more primitus uſos fuiſſe.

XLI. Duo autem in uſu hujus pœnitentiæ Epiſcopis cavenda erant. Primum quidem, ut ea moderatione uterentur, ut ſe Paſtores, *non percuſſores* oſtenderent.

De Epiſcopis circa hoc excedentibus loquitur ſanctus Gregorius *lib.* 2. *Epiſt.* 52. *ind.* 2. dicens : " Quid autem de Epiſcopis „ qui verberibus timeri volunt, Canones dicant, bene frater- „ nitas veſtra novit. Paſtores enim facti ſumus, non percuſſo- „ res. Egregius Prædicator dicit : Argue obſecra, increpa in „ omni patentia, & doctrina. Nova vero atque inaudita eſt iſta „ prædicatio, quæ verberibus exigit fidem „. Extat apud Gratianum, *Diſt.* 45. *Can.* 1.

Haud obſcurum eſt, S. Gregorium hic indicare *Canonem* 38. vulgo Apoſtolorum, relatum a Gratiano ibidem *Can.* 7. quo decernitur : „ Epiſcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, qui „ *verberat* eos qui peccant, vel infideles qui injuriam fecerunt, „ & per hoc vult pertimefacere, *deponi* jubemus ". Vide quoque *Can.* 8. ejuſdem diſtinctionis deſumptum ex Concilio III. Bracarenſi.

XLII. Quin & in *Can.* 25. *Diſt.* 86. legitur : „ Non licet Epi- „ ſcopo *manibus ſuis* aliquem *cædere*. Hæc enim alienum a Sa- „ cerdote eſſe debet ". Hinc poſt Gloſſam ad *cap.* 24. ✠ *De Sentent. Excommun.* notarunt Canoniſtæ, quod quidem liceat Abbati in *propria* perſona *cauſa regularis* diſciplinæ, verberare Monachum; non autem id licere Epiſcopo.

XLIII. Ad hæc in hujus pœnæ impoſitione ea moderatione procedendum eſſe monet Alexander III. in *cap.* 4. ✠ *De Raptoribus*, quod *flagella in vindictam ſanguinis minime tranſire videantur*.

XLIV. Cum autem publica flagellatio, qualis hodie criminoſis per publicum juſtitiæ executorem fieri ſolet, ad vindictam *ſanguinis* pertinere videatur, hæc pœna paſſim a foro eccleſiaſtico receſſit; teſtaturque Ignatius Lopez in notis ad Praxim crimin. Bernardi Dias *cap.* 133. eam in Curiis eccleſiaſticis Hiſpaniæ non conſueviſſe imponi; aſſeritque quoque Julius Clarus in *Practica crim. quæſt.* 70. *num.* 2. eam nec in Ducatu Mediolanenſi in perſona alicujus Clerici ſervari.

Quin & teſte Frevetio per Arreſtum Parlamenti Pariſienſis anno 1562. ad concluſionem Advocati Fiſcalis, dictum fuit male & abuſive judicaſſe Officialem condemnando aliquem ad faſtigationem publicam; inhibitione facta omnibus Officialibus, & Judicibus eccleſiaſticis ſimiles pœnas imponere.

XLV. „ Si ita gravis fuerit exceſſus, quod mortem vel de- „ truncationem membrorum debeant ſuſtinere, vindictam reſer- „ ves Regiæ poteſtati " ; ſcribit Alexander III. Panormitano Archiepiſcopo in *cap.* 4. ✠ *De Raptoribus*.

Igitur ſi Clericus de exceſſu & crimine adeo gravi fuerit convictus, ut pœnam mortis aut truncationis membrorum mereatur, non a judice eccleſiaſtico, ſed laico hujuſmodi pœna infligenda erit; atque hic locum habebit, quod ait Pontifex in *cap.* 10. ✠ *De Judiciis* : „ Quum Eccleſia non habeat ultra quod fa- „ ciat, per *ſæcularem* comprimendus eſt poteſtatem ".

XLVI. Cæterum priuſquam judici ſæculari tradendus ſit, prius Sacerdotali, & Clericali dignitate ab Eccleſia privandus, & quaſi

(a) Hæc Epiſtola in Editione Pariſienſi ann. 1647. recenſetur 162. Reperitur pag. 68. col. 2. Scripta dicitur Joanni Epiſcopo Aurelianenſi.

(b) Vivebat Guillelmus Benedicti exeunte decimo quinto ſæculo.

(a) Id quoque in Galliis obſervatur, modo actus, quo Presbyter ad ſuam remittitur Diœceſim, nihil contineat, quod per modum Sententiæ exilii exprimatur: id enim abuſivum foret. Conſulr. 7. novorum Collect, Clerici Gallicani, col. 1260. &c.

quasi ad laicalem conditionem reducendus est, id juxta hodiernam phrasim, degradandus, sive de gradu, & Ordine dejiciendus.

XLVII. Id tempore Justiniani receptum fuisse manifestum est ex ejus *Novella* 83. ubi declarans in Præfat. §. 2. de criminibus *civillibus* Clericorum competentes Judices cognoscere, addit hanc cautionem; "Illud palam est, si reum esse pronuntiaverit eum qui convenitur. Præses Provinciæ, & *pœna* judicaverit dignum; prius hunc *spoliari* a Deo amabili Episcopo Sacerdotali dignitate, & ita sub legum fieri manu".

Voluit ergo Justinianus, Clericum de crimine *civili* convictum, & condemnatum, prius ab Episcopo Sacerdotali dignitate spoliandum, antequam per Judicem sæcularem seu legalem pœnæ subjici possit, sive *sub legum fieri manu*.

XLVIII. Porro cum de depositione Episcoporum, Presbyterorum, aliorumque Ministrorum Ecclesiæ agebatur, solebat causa jam pridem ad Synodum Episcoporum referri, ibique discuti & decidi, quemadmodum testatur Synodus Hispalensis II. *Can.* 6. extatque apud Gratianum *Caus.* 15. *quæst.* 7. *Can.* 7. ubi dicitur: "Episcopus Sacerdotibus, ac Ministris solus honorem dare potest, auferre solus non potest. Si enim hi, qui in sæculo a dominis suis honorem libertatis adepti sunt, in servitutis jugum non revocantur, nisi publice apud Prætoris, ac Præsidis tribunal in foro fuerint accusati: quanto magis hi qui divinis Altaribus consecrati, honore Ecclesiastico decorantur: Qui profecto nec ab uno damnari, nec uno judicante poterunt honoris sui privilegiis exui; sed presentati Synodali judicio, quod Canon de illis præceperit, definiri".

Illud autem vel tunc præcipue obtinebat juxta *Canonem* 5. Nicænum, si Presbyteri, aliive Clerici de proprii Episcopi Sententia quererentur; quam in Synodo Episcoporum totius Provinciæ examinari voluit citatus Canon, uti supra *tit.* 10. *cap.* 1. notatum est.

XLIX. Sed quia difficulter similes Episcoporum Synodi habebantur, quoties Clericorum querelæ contra proprios Episcopos deferebantur, in Concilio Carthaginensi II. suggessit Felix Episcopus, "secundum statuta veterum Conciliorum, ut si quis Episcopus (quod non optamus) in reatum aliquem incurrerit, & fuerit nimia necessitas, non posse plurimos congregare, ne in crimine remaneat, a 12. Episcopis audiatur, & Presbyter a 6. Episcopis cum proprio suo Episcopo audiatur, & Diaconus a tribus". Apud Gratianum *Caus.* 15. *q.* 7. *Can.* 4.

Canonem hunc loqui de secunda instantia, sive casu appellationis, credit Zonaras; ne alias repugnet Canoni IV. Antiocheno, quo supponitur, Presbyterum, aut Diaconum a proprio Episcopo sine Synodo *deponi* posse. Extat apud Gratianum *Caus.* 11. *quæst.* 3. *Can.* 61.

L. Quidquid sit, hoc certum est, Episcopos omnes, sive in Synodo sive extra Synodum, cum proprio Episcopo congregatos, fuisse veros Judices causæ; adhibitosque non ad solemnitatem, aut formam actus duntaxat, sed ad causæ examen, & judicium ferendum.

LI. Ulterius indubitatum est, hic, non tantum de actuali depositione, quæ hodie vulgo degradatio dicitur; sed de quacumque depositione a sacro ministerio, & dignitate Sacerdotali agi.

LII. Denique & illud sat manifestum apparet, quod dictum Canonem Carthaginensem, & alios nonnullos idem decernentes, & a Gratiano eodem loco relatos, Canonistæ intellexerint jam pridem de prima instantia: quasi is Episcoporum numerus absolute, & generaliter in depositione etiam Presbyterorum, & Diaconorum necessarius esset.

LIII. Cum autem successu temporis jurisdictio contentiosa per solum Episcopum vel ejus Officialem exerceri cœpit, etiam auctoritas depositionis Clericorum soli Episcopo ejusve Officiali attributa fuit. Ne tamen a Canonum dispositione plane recedi videretur, numerus Episcoporum dictis Canonibus Carthaginensibus expressus, sine ullo ad Synodum respectu restrictus fuit ad depositionem actualem, & solemnem, quam *degradationem* dicimus, quemadmodum rescripsit Bonifacius VIII. in *cap.* 2. *De pœnis in* 6. dicens: "quod verbalis degradatio, seu depositio ab Ordinibus, vel gradibus Ecclesiasticis est a proprio Episcopo sibi assistente, in degradatione Clericorum in sacris constitutorum Ordinibus, *certo Episcoporum numero definito Canonibus*, facienda: quamquam proprii Episcopi Sententia sine aliorum Episcoporum præsentia sufficiat in degradationem eorum, qui minores duntaxat Ordines receperunt".

Hic per Canones intelligi citatos Canones Carthaginenses, & consequenter in degradatione requiri numerum Episcoporum in dictis Canonibus expressum, post Glossam uno consensu tradidere Canonistæ, & ita in degradatione Episcopi requiri assistentiam 12. Episcoporum, in Presbyteri sex, & Diaconi, ac Subdiaconi trium Episcoporum; quod & praxis comprobavit, & in Pontificali Romano sub titulo De Degradatione expressum est.

LIV. Cum autem sæpe ob Episcoporum raritatem, gravesque expensas tot Episcoporum conventus non sine difficultate, magnisque sumptibus in nonnullis regionibus haberi posset, præsertim in Germania, propter Episcoporum ibidem paucitatem; ideoque nec hæc degradationis solemnitas facile peragi posset; quo fieret ut enormia Clericorum crimina impunita manerent; qui & ansa majore cum audacia crimina perpetrandi dari videretur, apud Adrianum VI. conquesti fuere Principes Germaniæ *art.* 21. inter 100. gravamina eidem Pontifici exhibita, ubi dicunt: "Et tandem ut in peccatis maleficiisque perpetrandis magis adhuc foveantur, præter omnem æquitatis rationem, aliquatenus interdictum est Archiepiscopis, & Episcopis, ne malefactores hos publice criminali judicio reos agere possint, nisi prius degradatos: id quod tantis sumptibus, tantaque pompa celebrari oporter; ut propterea per quam rarissimum uncti illi malefactores merita plectantur pœna".

LV. Eamdem querelam in ipso Concilio Tridentino renovarunt Episcopi Germaniæ, quibus moti Patres Tridentini declararunt *Sess.* 13. *cap.* 4. *De Reformat.* quod Episcopo per se, seu illius Vicarium... "ad actualem atque solemnem degradationem ab ipsis Ordinibus, & gradibus Ecclesiasticis, in casibus, in quibus aliorum Episcoporum præsentia in numero a Canonibus definito requiritur, etiam absque illis procedere, liceat; adhibitis tamen, & in hoc sibi adsistentibus totidem Abbatibus, usum mitræ, & baculi ex privilegio Apostolico habentibus, si in civitate aut Diœcesi reperiri, & commode interesse possint; alioquin aliis personis in Ecclesiastica dignitate constitutis, quæ ætate graves, ac Juris scientia commendabiles existant".

Cum Synodus requirat, ut personæ in dignitate constitutæ ab Episcopo assumendæ, sint *juris scientia commendabiles*, videtur Synodus indicare hanc Prælatorum assistentiam non tantum ad solemnitatem, & meram cæremoniam requiri; sed ut una Episcopo in discussione causæ assistant: quemadmodum citati Canones Carthaginenses exigebant Episcoporum conventum, ut ab omnibus causa accusatorum discuteretur, & judicaretur, ut supra notavimus.

LVI. Ut autem Clericus, quantum fieri potest, Clericali charactere ac dignitate spolietur, & ad statum ac conditionem laicalem reducatur, judicatum fuit, non tantum verbaliter, & per Sententiam Judicis deponendum esse Clericum Judici sæculari tradendum, sed præmittendam esse realem exauctorizationem seu degradationem, ad exemplum "exauctorizationis ejus qui militiæ deservit *armatæ*, cui *militaria* detrahuntur *insignia*; sicque a militia remotus castris rejicitur privatus consortio, & privilegio militari": ut ait Bonifacius VIII. in citato *cap.* 2.

LVII. "Clericus igitur (pergit Bonifacius) degradandus, vestibus sacris indutus, in manibus habens librum, vas, vel aliud instrumentum seu ornamentum ad Ordinem suum spectans, ac si deberet in officio suo solemniter ministrare, ad Episcopi præsentiam adducatur; cui Episcopus publice singula, sive sint vestes, calix, liber, seu quævis alia, quæ illi juxta morem ordinandorum Clericorum, in sua Ordinatione ab Episcopo fuerint tradita seu collata, singulariter auferat, ab illo vestimento seu ornamento, quod datum vel traditum fuerat ultimo inchoando, & descendendo gradatim, degradationem continuet usque ad primam vestem, quæ datur in collatione tonsuræ, tuncque radatur caput illius seu tondeatur, ne tonsuræ seu clericatus vestigium remaneat in eodem".

LVIII. Deinde formam subjicit, dicens: "Poterit autem Episcopus in degradatione hujusmodi uti verbis aliquibus ad terrorem illis oppositis, quæ in collatione Ordinum sunt prolata, dicendo Presbytero hæc vel similia verba in remotione planetæ: Auferimus tibi vestem Sacerdotalem, & te honore Sacerdotali privamus. Sicque in remotione reliquorum insignium similibus verbis utens in ablatione ultimi, quod in collatione Ordinum fuit primum, infra scripto, vel alio simili modo pronuntiet, sive dicat: Auctoritate Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum Clericalem, & deponimus, & degradamus, spoliamus, & exuimus te omni Ordine, beneficio, & privilegio Clericali".

LIX. Hæc degradationis forma extat & in hodierno Pontificali Romano, ubi & additur, quod facta juxta prædictam formam degradatione, "si fuerit talis casus, quos degradatus tradi debeat Curiæ sæculari, Pontifex degradator degradatum amplius non tangit, sed in hunc modum contra ipsum pronuntiat, dicens: *Pronuntiamus, ut hunc exutum omni Ordine, & privilegio Clericali, Curia sæcularis in suum forum recipiat degradatum*".

LX. Tandem ne ad sanguinis vindictam concurrere videatur, ex præscripto Pontificalis, "tum Pontifex degradator efficaciter, & ex corde, omni instantia, pro miserrimo illo derelicto intercedit apud Judicem sæcularem, ut citra mortis periculum, vel mutilationis, contra degradatum Sententia moderetur, dicens: *Domine Judex, rogamus vos cum omni affectu, quo possumus, ut amore Dei, pietatis & misericordiæ intuitu, & nostrorum interventu precaminum, miserrimo huic nullum mortis, vel mutilationis periculum inferatis*".

"Quo facto (ait Pontificale) Ministri Curiæ sæcularis degradatum sub sua custodia recipiunt, & discedunt".

De præmissa intercessione Pontificis degradatoris pro degradato, vide dicta *part.* 2. *tit.* 10. *cap.* 4.

LXI. Ex ipsa Decretali, necnon Pontificali Romano, constat solemnem hanc degradationem etiam usitatam fuisse respectu Clericorum primæ Tonsuræ, & minorum Ordinum; quamvis hæc a solo Episcopo sine aliorum assistentia peragi potuerit.

LXII. Testatur quoque Guillelmus Benedicti ad *Cap.* Raynutius *De Testam.* verbo, Et uxorem *n.* 440. suo tempore communem fuisse Canonistarum opinionem, etiam simplicium Clericorum degradationem esse necessariam; sed in Gallia tamen non fuisse receptam, dicens; "Attamen in præsenti Regno, & Curia Franciæ, quoties Clericus *simpliciter Tonsuratus* de crimine detinetur a sæculari potestate, si delictum sit tale pro quo puniendo Ecclesia non habet de jure quod faciat; ut quia delictum est ita atrox, quod Ecclesia pœnam pro illo non habet condignam: his casibus per Judicem sæcularem punitur absque alia declaratione, seu *degradatione* per Ecclesiam fienda de perditione privilegii, quo est ipso facto privatus; licet videretur, declarationem esse necessariam per *Cap.* Cum secundum *De Hæreticus in* 6. & *cap.* Si Judex *De Sentent. Excomm. in* 6. quæ jura hoc casu non servantur in Regno, nec servata fuerunt; Ecclesia sciente, & tolerante".

Quod de regno Galliæ testatur Benedicti, hoc & hic in Belgio obtinet; ut nimirum degradatio simplicium Clericorum exoleverit, & ad Clericos *in sacris* constitutos restricta sit:

LXIII. Hinc anno 1571. Edicto Caroli IX. Regis Galliæ declaratum fuit, quod Presbyteri, & promoti *ad sacros* Ordines non sint afficiendi ultimo supplicio pro commissis criminibus, sine prævia *degradatione*, nulla facta mentione *simplicium* Clericorum.

LXIV. Sed si recentioribus, ac modernis Galliæ Pragmaticis, & Scriptoribus fides sit, nec hæc Caroli IX. Constitutio hodie in Gallia servatur; asserentibus, degradationem etiam Presbyterorum de enormi, & privilegiato crimine non requiri, eamque in desuetudinem abiisse eo prætextu, quod Episcopi prætenderent, se non esse simplices Ministros degradationis; sed & Judices criminum, seque de crimine cognoscere debere, priusquam ad degradationem procedant; uti late deducit Loyseau in tractatu *De Ordinibus cap. 9.* & plures citat Carolus Fevretius De Abusu *lib. 8. cap. 4.* qui postquam dixit, duplicem de jure esse Clericorum depositionem, unam verbalem, aliam actualem adhibitis solemnibus cæremoniis in Pontificali præscriptis, subjicit: At hoc impræsentiarum non observatur; crediturque, esse sufficienter degradatos per atrocitatem crimis, quod commiserunt (*a*).

LXV. In Belgio tametsi rara admodum sit hæc cæremonialis, & solemnis, ac publica Sacerdotum, aut aliorum *in sacris* constitutorum degradatio, nihilominus in desuetudinem non abiit; diciturque & decimoseptimo sæculo ab Archiepiscopo Mechliniensi Jacobo Boone adhuc facta; neque hactenus scimus, ullum *in sacris* constitutum pœna corporali per Judices laicos punitum, sine prævia degradatione.

CAPUT II.

Quid Judex Ecclesiasticus legitime potest statuere in pœnis temporalibus?

1 *Pœnæ pecuniariæ a Judicibus Ecclesiasticis primitus non imponebantur.*
2 *Sensus Canonis Concili Chartaginensis circa pœnas temporales.*
3 *Canonis sensus mutatus, vel potius ab Isidoro Mercatore depravatus videtur.*
4 *Canonis hujus mutatio dedit Judicibus Ecclesiasticis occasionem decernendi pœnas civiles.*
5 *Usque ad sæculum* VIII. *pœnæ non imponebantur nisi cum respectu ad forum pœnitentiale.*
6 *In custodia detinebantur olim Clerici non in publicam criminum vindictam, sed per modum pœnitentiæ.*
7 *Judici Ecclesiastico olim non licuit decernere pœnas, quibus reus ad suum crimen confitendum adigeretur.*
8 *Nec hodierna Jurisprudentia licet.*
9 *Pœna pecuniaria a Judice Ecclesiastico inflicta sub nomine eleemosynæ exprimi solet.*
10 *Hic enim Judex usum istius pecuniæ exprimere in sua Sententia tenetur.*

☞ I. SUPERIORI capite observatum est primis sæculis morem non fuisse, ut Episcopi Clericis, seu laicis criminum licet atrocium reis pœnas etiam pecuniarias per modum pœnæ, sive in vindictam ipsorum criminum imponerent, eo quod vindictam criminum per pœnas, sive pecuniarias, sive corporales scirent pertinere ad jus *gladii*; huncque non Ecclesiæ sive Prælatis Ecclesiasticis, sed Principibus, eorumque Magistratibus a Deo datum.

Et sane Episcopis ea ætate persuasum fuisse, sibi fas non esse pœnas pecuniarias, aliasve civiles Clericis in vindictam criminum aut coercitionem sua auctoritate imponere, indicarunt Patres Africani ubi in Concilio Carthaginensi anno 401. decreverunt, & illud *petendum, ut statuere dignentur* (Imperatores) *ut si quis cujuslibet honoris Clericus judicio Episcoporum quocumque crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab Ecclesiis, quibus præfuit, sive a quolibet homine defensari, interposita pœna damni*, pecuniæ, *atque honoris, quo nec ætatem, nec sexum excusandum esse præcipiant.*

II. Ad hunc Canonem recte notat Zonaras, „ nequaquam hoc „ Canone probiberi Clericis appellare a Sententia Episcoporum, „ si se gravatos existiment; sed dumtaxat postulandum ab Imperatoribus, ne justa Sententia Episcoporum lata contra Clericum per quemquam vi aut armis impediatur. Ut igitur id „ nec ab Ecclesiis, id est Ecclesiasticis viris, aut aliis quibuscumque attentetur, petendum censent ab Imperatoribus, ne „ liceat eum ab Ecclesiis, quibus præfuit defensari *interposita* „ *pœna damni pecuniæ, atque honoris* “.

Quapropter ad hoc Decretum reflectens Petrus De Marca in opusculo *de veter. Collect. Canonum* non sine fundamento monet: „ Lex petenda erat ob *civilem* pœnam, quæ ab Ecclesia „ infligi non poterat, sed tantum *canonica* “.

III. Præterea notat ibidem De Marca collectori illius farraginis, quæ sub nomine Concilii Carthaginensis V. extat, „ visum „ fuisse ut Canonem istum secundum in sua collectione locaret „ *constituendo* Synodi *auctoritate*, quod postulandum erat a „ Principibus, *& illud statuendum* (inquit) & cætera subjungit “.

Hæc recte a viro erudito notata; sed illud mirum a viro hic

(a) In Gallia initio decimi-septimi sæculi mos degradandi Clericos in sacris Ordinibus constitutos adhuc observabatur; id constat exemplis, quæ tom. 7. novorum Clerici Gallicani Collectaneorum referuntur, col. 1317. Tandem recusantibus Episcopis degradare Clericos, quos Judices capitis damnaverant, usus degradationis interiit. ibid. col. 1318. &c.

non fuisse agnitam collectionis hujus corruptricem manum; nec fœtidas pseudo-Isidori merce subodorasse.

Interim & illud non immerito monuit De Marca ex hac Canonis mutatione seu potius corruptione factum, „ ut plures me„ diæ ætatis Pontificum constitutiones damno honoris, & pri„ vatione dignitatum afficiendos jubeant, qui suis Decretis re„ luctati fuerint “.

IV. Neque dubium quin hic Canon ita conceptus dederit occasionem Judicibus Ecclesiasticis imponendi quoque pœnas *pecuniarias* & civiles, præsertim postquam in Decretum Gratiani per modum absoluti Canonis, & a *Concilio Carthaginensi V. editi relatus fuit caus. 21. quæst. 5. Can. 3.*

V. Et sane ante evulgatam & receptam Isidorianam collectionem, Ecclesiam nec pœnis pecuniariis, nec corporis afflictivis in vindictam criminum, aut adversus suorum Decretorum violatores usam fuisse legimus; immo usque ad sæculum VIII. nonnisi per modum pœnitentiæ cum respectu ad forum pœnitentiale, quasi in modum eleemosynæ, aut pœnitentiæ pœnas imposuisse constat ex Epistola Gregorii II. ad Leonem Isaurum Imperatorem, in qua scribit; „ Vides, Imperator, Pontificum, „ & Imperatorum discrimen? Si quispiam te offenderit, do„ mum ejus publicas, & spolias, solam illi vitam relinquens, „ tandemque illum etiam vel suspendio necas, vel capite trun„ cas, vel relegas, eumque a liberis, & ab omnibus cogna„ tis, & amicis suis amandas. Pontifices non ita. Sed ubi pec„ carit quis, & confessus fuerit, suspendii vel amputationis ca„ pitis loco, Evangelium & crucem cervicibus ejus circumpo„ nunt, eumque tamquam in carcerem in secretaria, sacrorum„ que vasorum æraria conjiciunt, in Ecclesiæ Diaconia & in „ Cathecumina ablegant, ac visceribus ejus jejunium, oculis„ que vigilias, & laudationem ori ejus inducunt. Cumque pro„ be castigarint, probeque fame afflixerint, tum pretiosum illi „ Domini corpus impertiunt, & sancto illum sanguine potant, „ & cum illum vas electionis restituerint ac immunem peccati, „ sic ad Dominum purum insontemque transmittunt “.

Habetur hæc Epistola tom. 7. Concil. gener. col. 26.

VI. Quod in hac Epistola scribit Gregorius, criminosos ad agendam pœnitentiam conjici in secretaria, sacrorumque vasorum æraria, aliaque loca, non absimile est retrusioni in Monasteria, cujus etiam in antiquis Canonibus & Pontificum Decretis mentio occurrit. Hæ enim in Monasteria retrusiones ea ætate non imponebantur in vindictam publicam criminum, nec in vicem incarcerationis, sed per modum pœnitentiæ. Monasteria enim erant loca pœnitentium, & ad pœnitentiam salutarem agendam opportuna & destinata: neque alium in finem Clerici, aut laici ad Monasteria relegebantur, nisi quod ea loca utpote a mundi tumultibus separata, opportuniora reputarentur ad agendam convenientem pœnitentiam: tametsi labentibus sæculis hæc in Monasteria retrusio in vicem incarcerationis ad vindictam publicam criminum imponi cœperit.

VII. Altera occurrit difficultas, an Judex Ecclesiasticus possit tormenta decernere, quibus reus ad suum crimen confitendum compellatur? Usus reos tormentis addicendi Ecclesiæ ignotus erat XI. & XII. sæculo; id enim constat Hildeberto Cenomanensi Episcopo: quænam Ecclesiæ mens sua ætate exstiterit in pœnis statuendis exponit in sua Epistola 30. „ Reos, inquit, tormentis „ afficere, vel suppliciis extorquere confessionem, censura Curiæ „ est, non Ecclesiæ disciplina: Ecclesia non est carnifex, sed „ sacrifex, & pro reis immolat, reos autem immolare non so„ let „. *Tom. 21. Biblioth. Patrum, pag.* 128.

VIII. Id quoque censet Ducasse Officialis Condomensis in suo Tractatu *de Jurisd. Eccles. Cap.* 12. simulque hodiernam disciplinam in pœnis decernendis ab Ecclesiasticis Judicibus observandam exhibet.

Quamvis Senatus Parisiensis numquam abusivas declaraverit Sententias, quibus Galli Officiales decreverunt tormentis probatoriis adigendum esse Clericum, ut suum crimen fateretur, videtur tamen expedire, ut tales Sententias numquam pronuntient. Atque, ni fallor, id concludi potest ex Edicto, quod mense Augusto 1670. dedit Ludov. XIV. Galliarum Rex his verbis; *S' il y a preuve considerable contre l' accusè d' un crime qui merite peine de mort, & qui soit constant, tous Juges pourront ordonner, qu' il sera appliquè à la question, au cas que la preuve ne soit pas suffisante.* Id est; Si probatio gravis existat adversus hominem crimine capitali accusatum, Judex quilibet decernere poterit accusatum tormentis esse addicendum, si probatio non sit sufficiens ad eum convincendum. Porro Ordo judiciarius postulat, ut tormenta probatoria ab eo statuantur Judice, qui capitis damnare potest: sed Judex Ecclesiasticus non potest capitis damnare; quapropter nec habet facultatem decernendi tormenta probatoria (*a*).

IX. Idem Auctor *col.* 1241. 1242. &c. discutit pœnas, quas reus possunt vel nequeunt imponere Judices Ecclesiastici. Observat autem post *Ducasse* eruditum Officialem, quod ubi agitur de pœnis pecuniariis, Judices Ecclesiastici non solent in ea, quam ferunt, Sententia exprimere mulctam pecuniariam sub nomine pœnæ, sed sub nomine *eleemosynæ* in pauperes, vel in locum religiosum, vel aliud pium opus, impendendæ.

X. Notat insuper Ducasse in suo Tractatu *De Jurisdictione Eccles. tit. 2. cap.* 12. quod Judex Ecclesiasticus idcirca non possit aliquem condemnare in mulctam pecuniariam sine expressione usus, in quem sit expendenda, quia Episcopus sive Ecclesia *Fiscum* non habet, quemadmodum Principes sæculares suum habent, in quem pœnæ pecuniariæ per Magistratus Regios infli-

ctæ

(a) Uterque numerus VII. VIII. desumptus est ex Epistola quam D. Van-Espen ann. 1726. scripsit mense Julio ad D. . . Officialem Cameracensem.

… æ referuntur: & ideo Judices Regii possunt similes pœnas sine expressione usus, cui applicari debeant, decernere, eo quod similes pœnæ ipso facto censeantur Fisco Regio applicatæ.

C A P U T III.

De Censuris in generali.

1 *Veteres non tam stricte & præcise de Censuris locuti sunt, sicut Recentiores.*
2 *Probari non potest, Veteribus tantum fuisse* tres *species Censuræ.*
3 *Non tantum hodierna, sed & antiqua loquendi phrasis in hac materia, ad intelligentiam Canonum necessaria.*
4 *Juxta modernam disciplinam tantum computantur* tres *species Censuræ.*
5 *Degradatio, depositio, similesque pœnæ canonicæ hodie non dicuntur Censuræ.*
6 *Hinc Censuræ descriptio ita circumscribenda, ut pædicta excludantur; quod difficile esse agnoscunt Scholastici.*
7 *Traditur definitio Censuræ hodie communis.*
8 *Non ex Canonibus, sed ex traditis communiter a Scholasticis confecta apparet.*
9 *Auctoritas ferendi Censuras dependet ab auctoritate* Clavium.
10 *Hinc mulieribus competere nequit.*
11 *Obstat* Cap. 12. ✠ De Majoritate & Obedientia.
12 *Communis solutio Canonistarum.*
13 *Merito dubitatur, num hæc solutio sensui & menti Decretalis conveniat.*
14 *Olim dependebat auctoritas ferendi Censuras a potestate* Clavium, *quæ etiam spectabat forum pænitentiale.*
15 *Neque olim sejuncta fuit potestas Ordinis, & jurisdictionis.*
16 *Postquam invaluit distinctio jurisdictionis fori externi, & interni, auctoritas ferendi Censuras illi atributa fuit.*
17 *Hinc invaluit, nemini fas esse ferre Censuras, nisi habeat jurisdictionem in foro externo.*
18 *Auctoritas ferendi Censuras refertur ad ea, quæ sunt jurisdictionis, & non Ordinis, competentia Episcopo confirmato nondum consecrato.*
19 *Hæc & Clericis primæ Tonsuræ competere possunt.*
20 *Unde & his potest esse auctoritas infligendi Censuras.*
21 *Potest hæc auctoritas acquiri præscriptione, & consuetudine.*
22 *Non potest ferri nisi in subditos.*
23 *Regulares tamen quamvis exempti tenentur observare Censuras ab Episcopis latas.*
24 *Plura de Censuris remissive.*

I. SI Morino credimus *lib. 6. De Sacram. Pœnit. cap. 25. num.* 12. " Ars illa stricte præciseque & secundum formalitates logicas de Censuris Ecclesiasticis loquendi, & philosophandi per undecim, & amplius sæcula Ecclesiasticis auctoribus cognita non fuit. Ut enim (ait) prætercam Burchardum Vvormatiensem Episcopum, & Ivonem Carnotensem Canonistarum suo tempore coryphæos, in quorum collectionibus nihil ejusmodi deprohenditur; Hugonem Victorinum his posteriorem tot scriptis celebrem, in quibus tamen nihil ejusmodi agitat: Lombardus, & Gratianus . . . . . , ille Theologhorum, hic Canonistarum, qui annis post Ivonem quinquaginta & sæculo duodecimo in decimum tertium jam inclinante per orbem Christianum celeberrimi fuerunt, nihil tamen scripserunt ex quo conjici possit, hunc de Censuris præcisum & artificialem loquendi modum illis fuisse cognitum; immo de Gratiano facile demonstrari posset, illi fuisse prorsus incognitum, aut tunc velut paucis sic philosophantibus plane præteritum ".

II. Pergit dein Morinus: " Unde enim apud eos colligitur esse tres tantum Censuras: Depositionem, & degradationem eo nomine non esse censendas: Interdictum Censuram esse, non autem cessationem a Divinis: Irregularitatem impedimentum esse canonicum, non Censuram: Censuras ad forum externum pertinere, non ad internum sive Sacramentum Pœnitentiæ. Immo ubi apud eos ipsum Censuræ nomen sic acceptum, & a cæteris pœnis & impedimentis Ecclesiasticis distinctum "?

III. Tametsi aliter posteriorum Pontificum Decretales, & has sequuti recentiores Canonistæ, & Theologi de Censuris loquantur, quam Veteres per undecim circiter sæcula loquuti sunt; nihilominus nisi ad Veterum de Censuris loquelam attendatur, a Canonum & Antiquorum sensu & mente sæpius aberrabitur: quapropter hodiernam de Censuris disciplinam, & loquendi phrasim ita exponam, ut tamen nec veterem tamquam inutilem & plane abolitam silentio prætercam.

IV. Cæterum secundum modernam Canonistarum, & Theologorum sententiam, non nisi *tres* sunt species Censuræ Ecclesiasticæ expressæ in *Cap.* 20. ✠ *De V. S.* ubi quærenti, quid per *Censuram* intelligi debeat, dum in litteris Apostolicis inferitur, ut *per Censuram* procedatur, respondit Innocentius III. " quod per eam non solum *interdicti*, sed & *suspensionis*, & *excommunicationis* Sententia valet intelligi.

" Nota (ait hic Glossa) quod nomine Censuræ Ecclesiasticæ *interdicti*, *suspensionis*, & *excommunicationis* Sententia intelligitur ".

V. Glossam sequuti Canonistæ, & Theologi Scholastici uno consensu asserunt, præter has *tres* species, nullam esse Ecclesiasticam Censuram: ac per consequens depositionem, degradationem, irregularitatem, aliasque pœnas Ecclesiasticas, ut impedimenta canonica non esse species Censuræ, nec nomine Censuræ venire.

VI. Censura igitur definienda est, & ita circumscribenda, ut tres illas species comprehendat, & reliqua jam relata excludantur: quod difficile esse agnoscunt passim Canonistæ, & Thelogi Scholastici; ut propterea nec in Censuræ descriptione conveniant; uti videre est apud Suaresium, *De Censuris Disp.* 1. *sect.* 1.

VII. Ipse autem, rejectis nonnullorum descriptionibus, eam definit: " Pœna spiritualis, & medicinalis privans usu aliquorum spiritualium bonorum, per Ecclesiasticam potestatem ita imposita, ut per eamdem ordinarie absolvi possit ". Suaresium sequutus Vallensis *tit. De Sentent. Excomunicat.* §. 1. *numer.* 2. eamdem definitionem allegat, & alii passim recentiores.

VIII. Si quis & hanc descriptionem critice examinare vellet, dubito, num & eam non in multis defectuosam reperiret: equidem hoc sat certum est, hanc definitionem apud Antiquos haud reperiri, nec Veterum de Censuris phrasi & disciplinæ aptatam, sed potius accommodatam iis, quæ post Glossas & Decretalium Interpretes Scholastici passim de Censuris tradiderunt, & in Scholis recepta erant, quemadmodum & ipse Suaresius fatetur, dicens: " Hæc descriptio desumpta est ex iis, quæ jura & Doctores communiter de Censuris tradunt: ab his enim sumenda est definitio, & essentia talium rerum moralium, quæ ex arbitrio hominum pendent ".

IX. Hoc omnium Canonistarum, & Theologorum consensu receptum hodie est, potestatem ferendi Censuras dependere a potestate *clavium*: ac per consequens, nulli posse competere auctoritatem ferendi Censuras, nisi habenti usum *clavium*.

X. Hinc ulterius concludunt, fœminis quantumvis in dignitate constitutis, non esse jus ferendi Censuras: quia potestatis *clavium* incapaces sunt, uti docent Doctores ad *Cap.* 10. ✠ *De Pœnit. & Remission.* ubi inter alia rescribit Innocentius III. " Licet Beatissima Virgo Maria dignior, & excellentior fuerit Apostolis universis, non tamen illi, sed istis Dominus *claves* Regni Cælorum commisit ".

XI. Dicitur in *Cap.* 12. ✠ *De Majorit. & Obedien.* quod quædam " Abbatissa plerumque Canonicas suas, & Clericos suæ jurisdictioni subjectos propter inobedientias, & culpas eorum *officio Beneficioque suspendat* ". mandatque ibidem Pontifex Abbatis S. Michaelis Abradensis Diœcesis, " quatenus dictas Canonicas & Clericos, ut Abbatissæ præfatæ obedientiam, & reverentiam debitam impendentes, ejus salubria monitia, & mandata observent, Ecclesiastica Censura compellat ".

Hic apparet, Pontificem agnoscere auctoritatem in Abbatissa *suspendendi* Clericos *ab officio*, & *beneficio*: quandoquidem ad observantiam *suspensionis* cogendos dicat Clericos & Canonicas, qui ideo obedire renuebant, *quod eadem Abbatissa excommunicare eos non posset*, uti in ipsa Decretali asseritur. Itaque videtur, Pontificem, vel suspensionem illam non habuisse pro *Censura*; vel putasse, dictæ Abbatissæ posse competere auctoritatem ferendi *Censuras*.

XII. Verum ut hanc difficultatem evadant moderni Decretalium Glossatores, & Doctores Scholastici, & Decretalem hanc cum communi de Censuris opinione concilient, dicunt, illam suspensionem non Censuram, sed *prohibitionem* quamdam, vel privationem, quæ late loquendo *suspensio* vocari potest; uti loquitur Suaresius *De Censuris Disputat.* 2. *sect.* 3. *num.* 6. infertque: " Tantum ergo erat illud quoddam mandatum, quod per mulierem interdum fieri potest. Unde (quod notandum est) Pontifex ibi non respondet (pergit Suaresius) servari debere *Censuram* ab Abbatissa latam, sed præceptum, & mandatum ejus; & cuidam Abbati injungit, ut, si subditi illius Abbatissæ obdire noluerint, eos per Censuras obedire compellat: indicans suspensionem Abbatissæ, non fuisse Censuram, sed simplicem prohibitionem, seu mandatum ".

XIII. An hæc explanatio verbis, & menti Decretalis satis quadret, nescio: illud sat constat, suspensionem antiquitus non æque ac hodie Censuris a potestate clavium dependentibus fuisse annumeratam: neque eam inter suspensionem ut est Censura, & quatenus est *præceptum*, aut *mandatum*, distinctionem sive subtilitatem notatam fuisse.

XIV. Ad hæc licet auctoritas ferendi Censuras semper dependerit e potestate *clavium*; nequaquam erat sejuncta a potestate *clavium*, quæ spectat forum *pœnitentiale* internum. Nam uti capite primo hujus tituli, & *tit.* 4. *c.* 1. notatum fuit, forum internum, sive Pœnitentiale multis sæculis a foro externo, sive contentioso separatum non erat: ideoque illis sæculis auctoritas ferendi Censuras spectabat quidem ad *clavium* potestatem, sed quæ sejuncta non erat ab ea, quæ per claves exercetur in foro *pœnitentiali*.

XV. Ignota etiam & tunc erat distinctio inter jurisdictionem fori interni, seu pœnitentialis, & jurisdictionem contentiosam, sive fori externi: sicut & illa, quæ hodie usitatissima est distinctio potestatis *Ordinis*, quæ magis ad forum *internum*; & potestatis *jurisdictionis*, quæ magis ad forum *externum*; & contentiosum refertur, plane erat incognita.

XVI. Postquam autem distinctio fori *interni*, & fori *externi*, una cum distinctione potestatis *Ordinis*, & *jurisdictionis* invaluit, auctoritas ferendi Censuras ad forum externum, & potestatem *jurisdictionis* referri cœpit; & a potestate quæ per claves exercetur in foro *pœnitentiali*, & spectat ad potestatem Ordinis, totaliter separari.

XVII. Hinc communi Doctorum calculo hodie probatum est, neminem posse ferre Censuram virtute clavium, nisi qui *jurisdictionem* habeat in foro *externo*: nec sufficiat, quod habeat usum *clavium* in foro *pœnitentiali* absolvendi, & retinendi peccata.

XVIII. Ulterius, cum potestas Censuras ferendi spectet ad ea, quæ *jurisdictionis*, & non quæ *Ordinis* sunt; consectarium est, eam competere Episcopo confirmato, & non ordinato: quia huic competunt omnia, quæ jurisdictionis sunt, uti osten-

dimus *Tom. I. part. 1. tit. 14. cap.* Unde notat Suareſius loco citato *Sect. 2. num. 6.* quod Epiſcopus ordinatus deſtitutus proprio Epiſcopatu, puta *titularis*, non poſſit ferre Cenſuras: " quia „ (ait) hæc poteſtas non comitatur neceſſario poteſtatem Ordi- „ nis, ſeu conſecrationis Epiſcopalis, ſed commitatur Paſtorale „ munus, cum ad poteſtatem *juriſdictionis* ſpectet „.

XIX. Præterea quæ juriſdictionis contentioſæ ſunt, & referuntur ad poteſtatem clavium, prout hæc in foro externo exercetur, etiam Clericis primæ Tonſuræ competere poſſe crediderunt Canoniſtæ; atque ita communi praxi comprobatum eſt.

XX. Hinc & concludunt a ſimili Clerico primæ Tonſuræ ferri poſſe Cenſuras vi juriſdictionis ſibi competentis; uti monet Suareſius ibidem *Sect. 3. num. 11.* " Ratio eſt (ait) quia hæc „ juriſdictio per ſe & natura ſua non ſupponit characterem, cum „ ad forum contentioſum pertineat „.

XXI. Addunt & hanc poteſtatem, quemadmodum reliqua, quæ juriſdictionis ſunt, poſſe acquiri conſuetudine, & præſcriptione; creduntque communiter Canoniſtæ, Plebanum, de quo in *Cap. 3.* ✠ *De officio Judicis Ordinarii*, ex ſpeciali conſuetudine, aut præſcriptione poteſtatem ferendi Cenſuras habuiſſe.

XXII. Denique cum juriſdictio alicujus non ſe extendat ultra ejus territorium ejuſque ſubditos, neque ipſa Cenſura ab hac juriſdictione emanans poteſt ſe ultra ſubditos extendere: ideoque Cenſura lata in non ſubditum nulla & irrita eſt defectu juriſdictionis.

XXIII. Sed ne prætextu exemptionis a juriſdictione Epiſcoporum Cenſuræ Epiſcopales a Regularibus contemnerentur, atque ita earum vileſceret auctoritas; ſtatuit Synodus Tridentina *Seſſ. 25. cap. 12. De Regularibus:* " Cenſuræ & interdicta nedum a Sede „ Apoſtolica emanata, ſed etiam ab Ordinariis promulgata, man- „ dante Epiſcopo, a Regularibus in eorum Eccleſiis publicentur „ atque ſerventur „.

XXIV. De cenſuris a jure, & ab homine latis, item *latæ*, & *ferendæ* Sententiæ, de forma & conditionibus improbatione Cenſurarum obſervandis; quæ cauſa requiratur, quis item earum effectus, & quomodo ſolvi queant, notabitur in ſingularum Cenſurarum, præſertim Excommunicationis expoſitione.

CAPUT IV.

De variis Excommunicationis ſpeciebus.

1 *Nonnullæ Excommunicationis ſpecies Veteribus uſitatæ, Recentioribus incognitæ, & econtra.*
2 *Tam illarum, quam harum notitia neceſſaria.*
3 *Species Excommunicationis olim uſitata rationem* pœnæ *potius, quam* Cenſuræ *habens.*
4 *Hujus Excommunicationis exemplum in Epiſcopo ſine cauſa abſente a Synodo Provinciali.*
5 *Qua ratione hæc pœna dies queat Excommunicatio?*
6 *Non tamen excommunicatio, quæ ſit Cenſura.*
7 *Species Excommunicationis, qua Eccleſiæ ſe mutuo excommunicant, & a mutua communione recedant.*
8 *Communio mutua Eccleſiarum noſcebatur ex litterarum* Formatarum *commercio.*
9 *Hæ litteræ certa* forma *conceptæ, erant ſymbola mutuæ communionis.*
10 *Probatur auctoritate S. Auguſtini, & Synodi Antiochenæ.*
11 *Admiſſio Fidelium ad mutuas Eccleſias in Divinis erat evidens communionis a gumentum.*
12 *Recedebant a mutua communione, prædicta communionis argumenta ſibi mutuo negando.*
13 *Hæc Eccleſiarum mutua ſeparatio non erat proprie Cenſura; nec fiebat auctoritate* Clavium.
14 *Probatur exemplo S. Epiphanii ſubſtrahentis ſe a communione* Joannis Hieroſolymitani.
15 *Hac ratione quiſque privatus ſe a communione alterius ſubtrahere poteſt.*
16 *Sic & olim plebs a ſui Poſtoris, aut Epiſcopi communione ſe ſubtrahebat.*
17 *Ob abuſum id vetitum per Synodum VIII. OEcumenicam.*
18 *Hæ ſeparationes licet non eſſent proprie ſpecies* Cenſuræ, *tamen a Veteribus* excommunicationes *dicebantur.*
19 *Excommunicatio vulgo* minor *qualis ſit?*
20 *Non videtur Veteribus ante ſæculum* XIII. *nota fuiſſe.*
21 *Hodie poſſim abſoleta eſt.*
22 *Antiquitus quatuor gradus pœnitentiæ totidem Excommunicationes* minores *dictæ fuere.*
23 *Id & nonnulli Scholaſtici notarunt.*
24 *Niſi hoc obſervatur, ſæpius a ſenſu Canonum aberrabitur.*
25 *Excommunicatio qua Penitentes ſegregabantur, comparata ad proprie dictum Excommunicationem, merito dicta* minor.
26 *Aſſignatur diſtinctio utriuſque.*
27 *Una dicta* medicinalis, *& altera* mortalis *ab Auguſtino.*
28 *Medicinalis Excommunicationis vix meminere Recentiores, & hodie Excommunicatio ſumitur pro* majore.
29 *Hodie vix alia ſub nomine Excommunicationis nota eſt.*

I. VARIÆ ſunt Excommunicationis ſpecies, quarum quædam primitus multum uſitatæ ac notæ fuerunt; hodie vero parum cognitæ, & minus adhuc uſitatæ. Aliæ vero olim omnino, aut pene ignotæ, poſterioribus vero ſæculis frequentiſſimæ, & notiſſimæ.

II. Ne autem ob ignorantiam earum, quæ Veteribus *excommunicationes* dicebantur, a Canonum & Patrum ſenſu aberremus, non tantum ſpecies Excommunicationis hodie pervulgatas, ſed Patrum ætate frequentatas proponemus, & naturam earum paucis explanabimus: ut dum in ſacris Canonibus, aut Patrum monumentis de Excommunicatione agitur, non arbitremur eam ſemper accipiendam eſſe juxta phraſim, & acceptionem Excommunicationis apud modernos Canoniſtas, & Theologos Scholaſticos uſitatam; atque hinc in graviſſimos errores incidi nonnumquam contingat.

III. Prima itaque ſpecies Excommunicationis Antiquis uſitatiſſima, eſt illa, quæ non proprie rationem *Cenſuræ*, ſed *pœnæ* cujuſdam dumtaxat habet.

IV. Excommunicationis hujus exemplum occurit in Epiſcopo ſine juſta cauſa non accedente ad Synodum Provincialem. Hunc enim Synodus Carthaginenſis V. *Can. 10.* jubet *Eccleſiæ ſuæ communione eſſe contentum*. Et Synodus Arelatenſis *Can. 19. alienum* facit a Fratrum communione. Denique Synodus Tarraconenſis *Can. 6.* " uſque ad futurum Concilium cunctorum Epiſcopo- „ rum charitatis communione privat; ſicut *Statuta Patrum* (ait) „ ſanxerunt „.

V. Quin hæc communionis privatio dici queat quædam *excommunicatio*, dubitari nequit. Cum enim hic Epiſcopus jubeatur eſſe contentus communione ſuæ Eccleſiæ; ac inſuper privetur *aliarum Eccleſiarum*, & *Coepiſcoporum communione*, cenſetur reſpectu illarum Eccleſiarum eſſe *excommunicatus*. Et quidem hæc excommunicatio quatuor capita complectebatur, quæ videri poſſunt apud virum eruditum Paſchaſium Queſnellium in notis ad *Epiſt. 60.* S. Leonis, & apud Morinum ibidem citatum.

VI. Verum quia hujuſmodi privatio communionis permittit Epiſcopo excommunicato liberam ſuæ Eccleſiæ, & plebis communionem; necnon paſſivam, & activam Sacramentorum adminiſtrationem, hæc excommunicatio proprie dici non poteſt excommunicatio, quæ vulgo dicitur *Cenſura* Eccleſiaſtica: ſed *pena* quædam *Canonica*, quemadmodum in terminis notat Stephanus Quaranta in *Summa Bullarii*, verbo *Concilio Provincialis, quæſtione* 18. " & ideo (ait) trina monitio in ea non requiri- „ tur, ſecus in Excommunicatione, quæ eſt Cenſura Eccleſia- „ ſtica „. Una ibidem monens, ad inferendam *pœnam ſuſpenſionis* non requiri monitionem, quando profertur *ut pœna*; quando autem profertur *ut Cenſura*, trinam monitionem debere præcedere.

VII. Alia ſpecies Excommunicationis, quæ proprie *Cenſura* Eccleſiaſtica dici non poteſt, neque a poteſtate aut uſu *Clavium* dependet, eſt illa, qua Epiſcopi aut Eccleſiæ a mutua ſe communione ſeparant: atque ita una alteram quaſi excommunicat. Ut hoc Excommunicationis genus facilius intelligatur, obſervandum, totius orbis Eccleſias particulares communione inter ſe junctas eſſe, atque ex his omnibus veluti unam univerſalem Eccleſiam coaleſcere.

VIII. Porro hæc communio ex duobus potiſſimum innoteſcebat. Primo ex litteris *communionis*, quas Epiſcopi, & Eccleſiæ ſibi mutuo mittebant. Ita Optatus Milevitanus, ut ſe ſuoſque cum totius orbis Eccleſiis communione junctos eſſe demonſtraret, dicit ſe cum Siricio Epiſcopo Romano communicare, *cum quo* (inquit) *totus orbis commercio* Formatarum *in una communionis ſocietate concordat*.

IX. Quod Optatus litteras vocet *formatas*, ſignificat, illas certa formula conceptas fuiſſe, quas tamquam fidei ſuæ teſſeras, & conſenſionis ſuæ ſymbola, Epiſcopi ſibi mutuo, ſed præcipue ad Romanum Pontificem mittebant.

X. Sic formatus appellari teſtis eſt S. Auguſtinus *Epiſt. 44.* Diſputans enim cum Fortunio Epiſcopo Donatiſta aſſerere conante, *ubique terrarum* eſſe cum ipſis communionem. " Quærebam „ (ait Auguſtinus) utrum epiſtolas *communicatorias*, quas *for-* „ *matas* dicimus poſſet quo vellem, dare, & affirmabam quod „ manifeſtum erat omnibus, hoc modo illam terminari poſſe „ quæſtionem „.

Manifeſtum ergo erat, tempore S. Auguſtini communione unius Eccleſiæ cum aliis probari per litteras communicatorias, ſive *formatas*, quaſi ſibi mutuo in ſignum conſenſionis, & communionis mittebant. Apud Euſebium quoque *lib. 7. Hiſt. Eccleſ. cap. 30.* refertur Epiſtola Synodi Antiochenæ ad Dionyſium Romanæ Urbis Epiſcopum, & ad Maximum Alexandrinum, quam ad omnes deinde Provincias tranſmiſerunt, qua ſignificant depoſitionem Pauli Epiſcopi Samoſateni, & Domini in ejus locum ordinationem, " Quod quidem (ajunt) idcirco vobis ſigni- „ ficavimus, ut & ad eum *ſcribatis*, & ab eo *communicatorias* „ litteras accipiatis „.

XI. Altera communionis teſſera erat, Fidelium ultro citroque ex una ad aliam Eccleſiam commeantium in communionem receptio, modo Epiſcopi ſui litteras commendatitias adferrent, de quibus litteris loquitur *Can. 33.* Apoſtolorum, Laodicenus *Canon. 41.* Antiochenus *Can. 7.* perperam a Gratiano *Diſt. 71. Can. 9.* ad Clericos reſtrictus, uti in notis ad hunc Canonem annotavimus.

Nullum ſane unionis, & communionis mutuæ inter Eccleſias poteſt eſſe argumentum eviedntius, quam Fidelium mutua ad communionem & ſocietatem in Divinis, & Sacris receptio.

XII. His præmiſſis non difficile erit intelligere, quomodo Eccleſiæ ſeſe mutuo excommunicarent, ſeu a ſe mutuo dividerentur. Dum enim Eccleſia, aut Epiſcopus in alterius Eccleſiæ, aut Epiſcopi doctrina, vel diſciplina perverſum quid arbitrabatur, negabat aut etiam rejiciebat litteras communionis; aut repellebat a communione Fideles illius Eccleſiæ, tametſi litteris *commendatitiis* ab Epiſcopo ſuo inſtructi venirent.

XIII. Verum hæc Eccleſiarum mutua excommunacatio non erat proprie Cenſura Eccleſiaſtica, qua una Eccleſia aliam poteſtate *Clavium* ligaret; ſed nuda communionis ſubſtractio ſeu denegatio, quam una Eccleſia alteri ſibi nullatenus ſubjectæ facere poterat.

IV. Ita Epiphanius non niſi Epiſcopus aut ad ſummum Archiepiſcopus, proprie & auctoritate Clavium excummunicare non potuit Joannem Epiſcopum Hieroſolymitanum ipſi nulli titulo ſubdi-

subditum, & tamen ad eum ita scribit *Epist.* 60. inter Hieronymianas: „ Fecistis nos etiam pœnitentiam agere, quare *vobis* „ *communicaremus*, ita Origenis errores, & dogmata defendentibus. Simpliciter loquor, nos, secundum quod scriptum est „ (a), nec oculo nostro parcimus, ut non effodiamus eum, si „ nos scandalizaverit; nec manui, nec pedi, si nobis scandalum „ fecerit: & vos ergo, sive oculi nostri, sive manus, sive pedes „ fueritis, similia sustinebitis ".

Ex his manifestum est, Epiphanium substrationem communionis non in potestatem *Clavium*, sed in generale præceptum de vitanda spiritualis damni occasione refundere.

XV. Porro non tantum una Ecclesia alteri Ecclesiæ communionem ob simile periculum perversionis aut scandali occasionem negare potest, aut subinde debet; sed & privatus quisque ob idem periculum sibi imminens, alteri communionem merito negat, juxta illud Apostoli 2. ad Thessal. cap. 3. *Denuntiamus autem vobis fratres, in nomine Domini Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni Fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem quam acceperunt a nobis*.

Hic nequaquam *proprie* ab Apostolo excommunicari jubentur Fratres inordinate ambulantes, sed datur opportunum documentum bonis fidelibus, ut quando ipsi cognoverint etiam *privatim* aliquem *inordinate* ambulantem, ab ejus se subtrahant communione seu potius conversatione; tum ne ipsius consuetudine corrumpantur; tum etiam ad medelam, & confusionem delinquentis; subdit enim vers. 14. *Hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur*.

XVI. Eodem documento non tantum frater a fratre sibi jam pridem cavit ad monitum Apostoli, sed interdum plebs a suo Pastore. „ Sic cum primum Nestorius in publica synaxi hæresim suam promptisset his verbis: *Si quis Mariam Deiparam* „ *esse dixerit, anathema sit*, clamor quidam oritur, & excursus „ sic ab *omni plebe*. Neque enim illi amplius, cum talia sentiret, *communicare* volebant, ita ut populus Constantinopolitanus a *synaxi abstineret* ": ita scribit S. Cyrillus *Epist.* 18. ad Cœlestinum Papam.

XVII. Plurima hujusmodi exempla in antiquitate occurrunt; adeo ut octava Synodus Œcumenica animadvertens, sæpe sine causa contigisse, ut plebs sui Episcopi tamquam de hæresi suspecti, aut scelere aliquo inquinati, & Episcopi suorum Metropolitanorum, & Metropolitani sui Patriarchæ communionem facile vitarent, & abrumperent, coacta sit edere *Canonem* 10. „ Nullus Clericus ante diligentem examinationem, & *Synodicam* „ Sententiam a communione proprii Patriarchæ se separet, licet criminalem quamlibet causam ejus se nosse prætendat: nec „ recuset nomen ipsius referre inter divina Mysteria. Idem statuimus de Episcopis erga proprios Metropolitas; similiter & „ de Metropolitis circa Patriarcham suum. Qui vero contra „ fecerit, ab omni Sacerdotali operatione, & honore decidat ".

XVIII. Hæc ergo similesve a communione separationes nequaquam erant species Censuræ Ecclesiasticæ, prout hæc a potestate *Clavium* procedit, & non nisi in subditos evibrari potest: neque proprie dicta Excommunicatio, quæ non tantum *aliquorum* communione privat; sed rescindit a totius Ecclesiæ communione excommunicatum tamquam Ethnicum & Publicanum, uti infra ostendetur: tamen a Veteribus Excommunicationes dicebantur; agnoscebantque in citatis verbis Apostoli ad Thessalonicenses *excommunicationem*, uti notat Estius ad textum Apostoli.

XIX. Est & quædam species Excommunicationis apud Scholasticos, & Canonistas recentiores notissima, licet hodie vix usitata, & Veteribus plane incognita, quæ sola tamen hodie dicitur *excommunicatio minor*.

Hæc ex communi Theologorum, & Canonistarum sententia incurritur propter communicationem cum innodato *majore* Excommunicatione *extra crimen*, propter quod excommunicari meruit; privatque solummodo passiva Sacramentorum perceptione: quemadmodum dicitur in *cap. fin.* ✠ *De Clerico excommunicato minist.* & *Cap. penult.* ✠ *De Sent. excomm.*

XX. Utriusque hujus Decretalis Auctor inscribitur Gregorius IX. nec scio, num antiquiora aut alia occurrant in jure nostro Decreta hujus Excommunicationis mentionem facientia; quod & Glossa non obscure innuit, dum ad citatum *Cap. fin.* notat, „ quod hæc Decretalis quoad suam materiam sit celebrior, & „ famosior qualibet alia. Nam infinita jura sunt loquentia de „ Excommunicatione *majore*, quæ infertur ab homine; sed de „ *minore*, quæ infertur a jure sunt jura *paucissima*, & aperte „ non providentia sicut hoc Capitulum ".

Fatetur & Christianus Lupus *tom.* 1. *Scholiorum in Canones pag.* 491. „ Antiquitus nulla erat Excommunicatio *minor*; sed quivis „ excommunicato communicans incurrebat idem penitus Excommunicationis vinculum, quomodo nunc communicans in crimine ". De hoc effectu Excommunicationis dicemus infra.

XXI. Hanc speciem Excommunicationis circa sæculum XIII. forsan inductam, a multis annis prope obsoletam esse notavit Morinus *De Administratione Sacramenti Pœnitentiæ, lib.* 6. *cap.* 25. *num.* 13.

XXII. Monet nihilominus ibidem Morinus *minoris* Excommunicationis species quatuor, sive gradus apud Antiquos fuisse frequentissimos.

Prima quidem a sola Eucharistiæ participatione excommunicabat, sive interdicebat.

Secunda priore gravior, ab Eucharistia, & precibus Eucharisticis sive Fidelium arcebat.

Tertia addebat expulsionem, sive excommunicationem a precibus super Catechumenos & Pœnitentes substratos factis.

Quarta denique ab omni Ecclesiæ ingressu eos excommunicabat.

Has quatuor Excommunicationis species, seu pœnitentiæ gradus latius explicuimus *part.* 2. *titul.* 6. *cap.* 3.

XXIII. Quamvis hæ a communione separationes *hodie* nomine *excommunicationis* non veniant; certum tamen est, olim etiam appellatas esse *excommunicationes*: faseturque Suaresius *De Censuris Disput.* 24. *sect.* 1. *num.* 6. " interdum vocari *excommu-* „ *nicationem* in *antiquis* Canonibus solam privationem Eucharistiæ, cujus usus per antonomasiam dicitur *communio* „: quomodo accipi videtur (ait Suaresius) illa vox in *Can.* Nemo *Caus.* 11. *quæst.* 3. & in *Can.* De Presbyterorum *caus.* 17. *quæst.* 4.

Monet quoque ex Victoria, prædictos quatuor pœnitentiæ gradus, sive a communione separationes olim potuisse vocari *minores* Excommunicationes; additque: " Sic etiam in Regula S. „ Benedicti multa leguntur de Excommunicationibus Regularibus (ut ita dicam) quæ in pœnam Monachis imponebantur, „ quæ censuræ non erant, sed prohibitiones, & separationes „ quædam „. De his egimus *Tom. I. part.* 1. *tit.* 31. *cap.* 3.

XXIV. Hinc patet, quam procul sæpius a sensu & mente Canonum aberrare contingat eos, qui nulla habita phrasis, qua Veteres vocem *excommunicationis* sumebant, consideratione, credunt, omnibus locis, quibus vox *excommunicationis* occurrit, eam juxta modernam vocis hujus significationem esse accipiendam.

XXV. Equidem illud certum est, quatuor prædictas Excommunicationis species, etiam earum quartam omnium gravissimam, qua Pœnitentes non tantum ab Eucharistica communione, sed a publicis Fidelium conventibus & communione arcebantur, non fuisse nisi *minorem* Excommunicationem, facta comparatione ad Excommunicationem, quæ hodie *major* dicitur, & olim *anathema* vocari solebat.

XXVI. Per priorem enim Pœnitentes nequaquam *a corpore Ecclesiæ* rescindebantur; sed in corpore Ecclesiæ remanentes, etiam Fidelium, & Ecclesiæ precibus, & suffragis juvabantur. Quin & pro ipsis, tamquam pro filiis, & membris suis, Ecclesia plurimum sollicita erat; volebatque, ut Episcopi & Sacerdotes eorum curam sollicitam agerent, quemadmodum ostendimus *Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 6. *cap.* 3. Hos a communione & societate Fidelium dumtaxat pro tempore aliquo, ad vulnerum medelam, scandali dati reparationem, & populi ædificationem removebat. Utque ostenderet non omnino tamquam membra putria & mortua a corpore suo esse abscissos, si tempore pœnitentiæ nondum exacto, nec reconciliatione obtenta, eos mori contigisset, *oblationes* ipsorum in signum communionis recipiebantur. Vide Gabrielem Albaspinæum Episcopum Aurelianensem, *lib.* 2. *Observat. cap.* 4.

Excommunicati vero Excommunicatione, quæ hodie dicitur *major*, a corpore Ecclesiæ tamquam *Ethenici*, & *Publicani* rescindebantur; & ut tales quodammodo reputabantur: unde nec eorum in publicis precibus, aut suffragiis ratio habebatur saltem tamquam membrorum Ecclesiæ; & si in ea Excommunicatione e vivis decessissent, oblationes ipsorum rejiciebantur, in signum, quod Ecclesia nullam cum ipsis communionem fovisset; nec post mortem tamquam suis Corporis membra eos agnoscere vellet.

XXVII. Hinc prior Excommunicatio, qua Pœnitentes communione removebantur, dicebatur Excommunicatio *medicinalis*; hæc vero qua rebelles & scelerati, ac obdurati absolute a Corpore Ecclesiæ rescindebantur, vocabatur Excommunicatio *mortalis*.

Utriusque hujus Excommunicationis sæpius meminit sub nomine *medicinalis* & *mortalis* S. Augustinus, ac signanter *lib.* 50. *Homiliarum*, *Homilia ultima*, hæc habet: " Nos vero quem- „ quam a communione cohibere non possumus, quamvis hæc prohibitio nondum *mortalis* sit, sed *medicinalis*, sed nisi aut sponte confessum, aut in æquo sive Sæculari, sive Ecclesiastico judicio nominatum atque convictum „. Et in lib. post collationem contra Donatistas, ait: " Neque a populo Dei separamus „ quos, vel degradando, vel excommunicando, ad humiliorem „ pœnitentiæ locum redigimus „. Quibus verbis Augustinus aperte distinguit Excommunicationem medicinalem, qua homo ad humiliorem pœnitentiæ locum redigitur, ab Excommunicatione mortali, quæ hominem a populo Dei separat.

XXVIII. Hujus Excommunicationis *pœnitentialis*, seu *medicinalis*, uti & aliarum, quæ licet proprie non sint *Censuræ*, tamen olim Excommunicationes frequenter dicebantur, vix meminere Juris Canonici Glossographi, aut Theologi Scholastici; atque hinc sensim contigit, Canones de *excommunicatione* loquentes, passim & indifferenter intellectos fuisse de Excommunicatione majore & *mortali*; ut tandem invaluerit, quod *excommunicatio simpliciter* posita intelligenda sit de Excommunicatione *majore*, sive *mortali*, quemadmodum etiam respondisse videtur Gregorius IX. in *Cap. penult.* ✠ *De Sentent. excommunic.* dicens: " Si quem „ sub hac forma verborum, *illum excommunico*, vel simili a Ju- „ dice suo excommunicari contingat; dicendum est, eum non „ tantum minori, quæ a perceptione Sacramentorum, sed et- „ iam *majori* Excommunicatione (quæ a communione Fidelium „ separat) esse ligatum „.

XXIX. Itaque cum spectata moderna disciplina, & loquendi forma, sola *excommunicatio major*, seu *mortalis*, nomine Excommunicationis intelligatur, nec alia pene nota sit; etiam de hac duntaxat hoc titulo tractabimus; & quæ circa eam & pristina fuerit, & hodierna sit disciplina Ecclesiæ examinabimus: hoc unum tamen præmonentes, ne antiquiores Canones de *excommunicatione* loquentes indiferenter de Excommunicatione *majore* accipiantur; ne alias a Canonum sensu aberretur.

(a) Matth. cap. 5.

CA-

CAPUT V.

De effectu excommunicationis.

1 *Excommunicatio major abscindit excommunicatum a corpore Ecclesiæ.*
2 *Hanc abscissionem admodum gravem crediderunt Patres.*
3 *Excommunicatus habetur ut Ethnicus, & Publicanus.*
4 *Unde privatur omni eo, quod* tamquam *Ecclesiæ* membro *competere posset.*
5 *Quare excluditur a divinis Officiis?*
6 *Olim & moris fuit nomen ejus e diptychis Ecclesiæ eradi.*
7 *Pro excommunicato tamquam Ecclesiæ* membro publice *orandum non est.*
8 *Potest tamen sicuti pro Ethnico, & Publicano.*
9 *Excommunicati ab omnibus Officiis ecclesiasticis excluduntur.*
10 *Excommunicatus ex verbis Christi tantum excluditur ab iis, quæ Fidelibus competunt ut* membris *Ecclesiæ.*
11 *Exclusio eorum a communione in* civilibus, *est tantum juris positivi Ecclesiastici.*
12 *Omnis illa communio ex præcepto Christi neganda est excommunicato, qua ut* membrum *Ecclesiæ agnosceretur.*
13 *Hodie non omnis excommunicatus est vitandus juxta Extravagantem Martini V.*
14 *Tenor hujus Extravagantis sub nomine Concilii Constantiensis.*
15 *Hæc Extravagans tametsi non extet in actis istius Concilii, tamen usu Ecclesiæ recepta est.*
16 *Excommunicatus juxta hanc Extravagantem non est vitandus, nisi Sententia fuerit publicata, vel denuntiata.*
17 *Nec sufficit Sententiam in aliquem* specialiter *esse prolatam.*
18 *Non obstante hac Extravagante Excommunicatus interdum esset rejiciendus, tamquam* publicus *peccator a Sacramentorum susceptione.*
19 *A regula in Extravagante posita excipitur notorius Clerici percussor.*
20 *Multa intervenire possunt, ut nec hic vitandus sit.*
21 *Circa vitationem excommunicatorum multum attendenda praxis Ecclesiæ.*

I. PER Excommunicationem majorem, quæ olim *mortalis*, & vulgo *anathema* dicebatur, excommunicatum a Corpore Christi, quod est Ecclesia, separari, & abjici, & tamquam *Ethnicum*, & *Publicanum* e Fidelium albo expungi, manifeste significant verba Christi, quibus hanc potestatem Ecclesiæ expressit, & Apostolis credidit: Matth. cap. 18. vers. 17. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut* Ethnicus, *&* Publicanus: quasi diceretur, ita abscindatur a corpore Ecclesiæ tamquam si esset *Ethnicus*, & *Publicanus*.

II. Ad hanc a corpore Ecclesiæ abscissionem reflexere Patres, ut hujus Excommunicationis gravitatem Fidelibus persuaderent. Sanctus Augustinus *tract.* 27. *in Joannem*, ait: „ Nihil enim sic debet formidare Christianus, quam *separari a Corpore* „ *Christi*. Si enim separatur *a Corpore Christi*, non est membrum „ ejus. Si non est membrum, non vegetatur spiritu ejus. *Si* „ *quis autem*, inquit Apostolus ad Rom. cap. 8. vers. 9. *non ha-* „ *bet spiritum Christi, hic non est ejus*". Extat apud Gratianum *Caus.* 11. *quæst.* 3. *Can.* 33.

III. Primarius itaque Excommunicationis effectus, est separatio excommunicati a corpore Ecclesiæ; ita ut non amplius ut membrum istius corporis, sed tamquam Ethnicus, & Publicanus reputandus, & tractandus sit.

IV. Hinc ulterius consequitur, vi hujus Excommunicationis excludi, & privari excommunicatum omni jure, quod ei competebat tamquam membro corporis Ecclesiæ; omnibusque, quæ Fidelibus ut *membris* Ecclesiæ competunt.

V. Hac de causa excommunicati ad publicas preces, divinaque Officia solis Fidelibus, & Ecclesiæ filiis patentia, admittendi non sunt. Unde *Canon.* 10. vulgo Apostolorum decernitur: „ Si quis cum excommunicato, vel in domo una precatus fue- „ rit, is segregetur". Qua ratione innodentur Excommunicatione Sedi Apostolicæ reservata, qui excommunicatos ad Missarum solemnia adducunt, & exire prohibent, vide in *Clement.* 2. *De Sent. excom.*

VI. Ideo jam pridem moris fuit, nomina excommunicatorum jam pridem e diptychis Ecclesiarum eradi: eo quod habere *nomen in diptychis*, & inter Missarum solemnia ex iis nomen alicujus recitari, indicium esset, illum esse de communione Fidelium, & de corpore Ecclesiæ; uti docet Theodorus Antidori Episcopus in expositione Missæ ita scribens: „ Vivorum enim „ in sacris liturgiis celebratur memoria, ut subditorum erga Su- „ periores obedientia, & *viventium* in eadem fide, ac mysteriis „ *unio*, & commemoratio indicaretur". Vide latius Du-Cange in suo Glossario mediæ, & infimæ latinitatis, verbo *Diptycha*; ibidem varias species diptychorum referens, & singulorum usum exponens.

VII. Ab omnibus igitur publicis precibus, quæ specialiter pro Fidelibus, & membris Ecclesiæ *ut talibus* funduntur, excluduntur excommunicati; atque hujusmodi preces pro ipsis recitari vetantur; ne hac pro ipsis recitatione, viderentur tamquam *Ecclesiæ membra* agnosci, & ad Fidelium communionem admitti; eoque sensu verum est, quod dicitur in *cap.* 28. ✠ *De Sentent. excomm.* & notant communiter Interpretes, pro excommunicato non esse *publice* orandum.

VIII. Verum sicuti pro Ethnicis, Hæreticis, & Schismaticis publice orat Ecclesia in die Parasceves, ut ab errore suo convertantur, & ad sinum matris Ecclesiæ revertantur; quidni & pro quibuscumque excommunicatis *publice*, & *directe* orari poterit, ut resipiscant, & spiritus illorum salvus sit in die Domini?

Itaque Ecclesia orat pro Hæreticis, & Schismaticis, licet excommunicatis: non orationibus institutis pro suis membris; sed aliis institutis pro iis, qui tales non sunt; uti loquitur Martinus Navarrus in *Summa cap.* 27. *num.* 71. ex quo ulterius ibidem infert, quod licet nemo debeat orare nomine Ecclesiæ, & tamquam persona publica pro infidelibus, & excommunicatis, orationibus deputatis ad orandum pro *suis membris*, possit tamen orationibus, quas habet compositas ad orandum pro infidelibus excommunicatis. Vide latius Estium in IV. *Sent. Dist.* 18. §. 12. & 13. ubi multis probat, Ecclesiam etiam *directe* orare pro excommunicatis.

IX. Interim si excommunicati nequidem ad communes Synaxes, & Ecclesiasticos conventus, omnibus passim Fidelibus, & membris Ecclesiæ patentes admitti queant, ne hac admissione ad communionem, & societatem Fidelium, a qua abscissi sunt, admitti videantur; multo minus admittendi sunt ad functiones, & Ordines, aut Beneficia Ecclesiastica, a quibus non tantum Ethnici, & Publicani, sed & multi e Fidelibus excludendi sunt. Et si per Excommunicationem tamquam putrida membra a corpore Ecclesiæ rescindantur, quanto magis ab omni ecclesiastico officio, quod non nisi vivis, ac excellentioribus Ecclesiæ membris committendum est, submoveri & excludi debent. Hinc multis sæculis ignota fuit quæstio hodie a Scholasticis agitata, num excommunicatus *ipso jure*, & *de facto* excidat suo Beneficio, & similes quæstiones.

X. Dicet quis, si excommunicatus non sit vitandus, nisi ut *Ethnicus*, & *Publicanus*, non videtur excommunicatus excludendus a communi Fidelium conversatione, aut civili commercio: nam nec *Ethnicus*, nec *Publicanus* ab his excludendi sunt; nec vetuit Christus Fidelibus communicare in his cum Ethnicis, & Publicanis.

Verum est, attendendo sola Christi verba, quibus auctoritatem excommunicandi expressit, non videntur excommunicato ea neganda, quæ Ethnicis, & Publicanis permittuntur: cum Christus solum dicat Ecclesiam non audientem habendum esse ut Ethnicum, & Publicanum. At ipsi Apostoli, eorumque successores, ut Fideles a contagio vitiorum, & errorum cautius præservarentur, voluerunt etiam familiari ac civili communione excommunicatorum abstineri juxta illud Joannis Apostoli Epist. 2. vers. 10. & 11. *Si quis venerit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite eum recipere in domum, nec Ave ei dixeritis: qui enim dicit ei Ave, communicat operibus ejus malignis.*

XI. Sed cum hæc solum ab Apostolis eorumque successoribus, ut facilius contagium vitiorum, & errorum vitaretur, præscripta fuerint, illa non juri divino, sed humano adscribenda sunt: quod & Almaynus in *Tractatu De Potestate Ecclesiæ quæst.* 1. annotavit, ubi ait: „ Tertium Corollarium, quod sequitur, „ est, quod vitare excommunicatum, quantum ad collocutio- „ nem, & illa quæ sunt mere civilia, non videtur esse de jure „ divino". Eodem fundamento Joannes Driedo *De libertate Christiana cap.* 14. docet, nos ex constitutione juris divini non prohiberi cum Hæreticis edere, & bibere.

Et apertius Christianus Lupus cum annotasset quomodo circa IX. & X. sæculum Excommunicationis effectus de repulsione excommunicati a societate civili ultra modum fuisset extensus, ut propterea editis Decretis eum paulatim remittere debuerint Pontifices, tandem addit: *Omnis hæc res non est dogmatis, sed disciplinæ; ideoque per Ecclesiam potest ex causis disponi varie atque mutari*. Tom. 5. Schol. pag. 132. Et pag 130. relatis litteris Innocentii III. ad cruce signatos, ait: *Et hinc licet, Catholicos Galliæ, Germaniæ, Angliæ, ac Belgii incolas cum habitantibus istic Hæreticis posse libere in civilibus tractare.*

XII. Itaque, ut verbo concludam, ex præcepto divino excommunicatus tamquam *Ethnicus*, & *Publicanus* vitandus est; sive omnis illa communio ei neganda, quæ *Ethnico*, & *Publicano* negatur, nec alteri quam fidei, & Ecclesiæ communione juncto conceditur: quia si hæc communio concedatur, jam pro fideli hoc ipso agnoscitur.

XIII. Sed nec sic juxta modernam Ecclesiæ disciplinam vitandus omnis excommunicatus Excommunicatione *majore*, sed soli illi excommunicati, de quibus loquitur Extravagans Martini V. quæ incipit: *Ad evitanda*.

XIV. Extravagans hæc sub nomine Martini V. tamquam edita in Concilio Constantiensi refertur a S. Antonino in Summa, *part.* 3. *tit.* 25. *cap.* 3. his verbis: „ Ad evitanda scandala, & „ multa pericula, subveniendumque conscientiis timoratis, quod „ nemo deinceps a communione alicujus in Sacramentorum ad- „ ministratione, vel receptione, aut aliis quibuscumque divinis, „ vel extra, prætextu cujuscumque Sententiæ, aut Censuræ „ Ecclesiasticæ, suspensionis aut prohibitionis ab homini, vel a „ jure generaliter promulgatæ, teneatur abstinere, vel aliquem „ vitare, aut interdictum Ecclesiasticum observare, nisi Senten- „ tia, Prohibitio, Suspensio, vel Censura hujusmodi fuerit, in „ vel contra personam, Collegium, Universitatem, Ecclesiam „ aut locum certum *a Judice publicata, vel denuntiata speciali-* „ *ter, & expresse*. Salvo, si quem pro sacrilega manuum inje- „ ctione in Clericum in Sententiam latam a Canone adeo no- „ torie constiterit incidisse, quod factum non possit aliqua ter- „ giversatione celari, neque alio suffragio excusari. Nam a com- „ munione illius licet denuntiatus non fuerit, volumus abstine- „ ri juxta Canonicas Sanctiones".

XV. Tametsi hujus Extravagantis nulla mentio occurrat in actis Concilii Constantiensis; neque de sinceritate aut veritate illius aliunde constare videatur, quam ex relatione S. Antonini, & Doctorum, qui ejus fidem verisimiliter sunt sequuti, nihi-

hilominus usus illius quasi communi Ecclesiæ consensu receptus est, neglecto quoque tenore eiusdem Extravagantis prout legitur *Sess.* 20. Concili Basileensis, quemadmodum notavit Suaresius *De Censuris Disput*, 9. *sect.* 2. *numer.* 5. dicens hanc formam *usu totius* Ecclesiæ jam esse approbatam, & receptam. " Et con-„ stat (ait) ex usu Galliæ, Germaniæ, &c. ubi Catholici sine „ scrupulo communicant cum hæreticis publicis, & schismaticis; „ & idem servari videmus in aliis regionibus inter Catholicos „.

XVI. Ex hac Extravagante usu totius Ecclesiæ probata & recepta consequens est, excommunicatum sive ab homine sive a Canone, non esse vitandum, etiam in Sacramentorum administratione, vel receptione, aut aliis quibuscumque Divinis, vel extra, *prætextu excommunicationis*, nisi Sententia, vel Censura fuerit in vel contra personam a Judice publicata, vel denuntiata specialiter, & expresse.

XVII. Imo nec sufficit Sententiam *specialiter*, & *expresse* a Judice in aliquem esse pronuntiatam, ut hoc titulo sit vitandus; sed insuper requiritur, eum post Sententiam publice tamquam excommunicatum esse *denuntiatum*. Hancque sententiam esse probabiliorem, & in praxi sequendam, monet Suaresius loco citato *num.* 8. " Quia consuetudo, quæ est optima legum inter-„ pres, ita legem illam acceptavit, & interpretata est. Et præ-„ terea, quia id est maxime consentaneum fini illius legis, sci-„ licet ad evitanda scandala, &c. „ Recte quoque notat, quod Extravagans non requirat tantum, ut Sententia specialiter, & expresse in aliquem sit lata, sed etiam ut sit *publicata*, *vel denuntiata*, " Quæ duo verba (ait) non ponuntur disiunctive „ tamquam diversa, sed tamquam æquipollentia, nisi quod par-„ ticipium *publicata*, proprie refertur ad Censuram, vel Sententiam; „ *denuntiata* vero ad personam „.

XVIII. Additum fuit, prætextu *excommunicationis*; qua interdum a perceptione Sacramentorum, præsertim Eucharistiæ, ut publicus, & notorius criminosus repellendus esset juxta, quæ tradita sunt *Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 5.

XIX. Ab hac regula non vitandi excommunicatum nisi *denuntiatum*, excipitur in hac Extravagante (uti refertur sub nomine Martini V.) is, quem constiterit pro *sacrilega* manuum injectione in Clericum in Sententiam latam a Canone incidisse; sed *adeo notorie, quod factum non possit aliqua tergiversatione celari, neque alio suffragio excusari*.

XX. Cum autem multa intervenire queant, quæ vel facti notorietatem obscurent, aut ipsum factum a sacrilegio, sive sacrilega manuum injectione quasi diabolo suadente facta, uti loquitur Canon, excusare possint; varii quoque sunt casus, quibus juxta hodiernam disciplinam, percussorem Clerici non esse vitandum tradunt Doctores; uti videri potest apud Suaresium dicto loco.

XXI. Ulterius cum vitiato excommunicatorum præsertim in *civilibus*, multum dependeat a jure positivo humano, ac pleraque sint meræ disciplinæ; optimum est se in hoc puncto praxi, & consuetudini Ecclesiarum, & locorum, in quibus versamur, conformare.

CAPUT VI.

Excommunicatio non ferenda sine gravi causa; & an injusta sit servanda, vel timenda?

1 *Excommunicatus abscinditur a corpore Ecclesiæ.*
2 *Hinc Excommunicatio reputata semper fuit pœna* gravissima.
3 *Hanc noluerunt Canones infligi, nisi pro delicto mortali, eoque enormi.*
4 *Multum excedunt Prælati, qui pro re temporali, & levi excommunicationem infligunt.*
5 *Vetat & Synodus Tridentina Monitoriales, seu Excommunicationes ad finem revelationis ex* levibus *causis concedi.*
6 *Hæ Excommunicationes in Belgio vix notæ; & quæ harum origo?*
7 *Dum in Canonibus subinde occurrit Excommunicatio pro levi culpa, intelligitur species Excommunicationis minoris.*
8 *Crimen dignum Excommunicatione non tantum debet esse grave, sed &* probatum.
9 *Quamvis aliquando imposita fuerit pœnitentia* publica *pro delictis* occultis, *numquam tamen Excommunicatio.*
10 *Canon Carthaginensis inhibens Episcopo excommunicare illum, quem scit ex secreta confessione criminosum.*
11 *Potest tamen secrete ei interdicere communionem.*
12 *Excommunicatio sine justa causa lata, dicitur* injusta; *nec per eam ligatur excommunicatus coram Deo.*
13 *Nec hanc Excommunicationem læditur.*
14 *Potius obest excommunicanti, quam excommunicato.*
15 *Plus timeri debet peccatum quantumvis leve, quam injusta Excommunicatio.*
16 *Judæi metu Excommunicationis Christum fateri non audentes.*
17 *His similes Christiani, qui eodem metu veritatem erubescunt.*
18 *Excommunicatio quo sensu timenda?*
19 *Exponitur textus S. Gregorii.*
20 *Excommunicatio in publico nonnumquam servenda, licet sciatur esse injusta.*
21 *Interdum etiam publice contemni potest.*
22 *Meritorium est pro bono pacis ferre patienter pœnam Excommunicationis injustæ.*
23 *Quod suo tempore frequens dixit Augustinus, quomodo & hodie non raro fiat.*

I. EX dictis capite præcedendi intelligimus per Excommunicationem *majorem* excommunicatum abjici, & rescindi ab Ecclesia tamquam putridum membrum, atque reputari tamquam Ethnicum, & Publicanum.

II. Hinc nemo dubitaverit, pœnam Excommunicationis esse admodum gravem, imo inter omnes pœnas gravissimam, qui serio attenderit, quid sit ab Ecclesia abscindi.

Scribit S. Cyprianus *Epist.* 62. " Tunc quidem gladio occide-„ bantur, quando & adhuc circumcisio carnalis manebat. Nunc „ spirituali gladio superbi, & contumaces necantur, dum de „ Ecclesia ejiciuntur. Neque enim vivere foris possunt, cum do-„ mus Dei una sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit „.

Et S. Hieronymus *Epist.* 1. „ Nunc inobediens spirituali mu-„ crone truncatur, aut ejectus de Ecclesia *rabido dæmonum ore* di-„ lceripitur. „ Unde nec dubitat S. Augustinus dicere *lib. De Cor. & Grat. c.* 15. Excommunicationem esse pœnam *gravissimam*.

III. His omnibus insistens Concilium Meldense apud Gratianum *Caus.* 11. *quæst.* 3. *Can.* 41. anathema dicit esse *æternæ mortis damnationem*, & *non nisi pro* mortali, ait, *debet imponi crimine*.

Recte proinde Synodus Arvernensis apud Gratian dicto loco *Can.* 42. ait: *Nullus Sacerdotum quemquam rectæ fidei hominem pro parvis, & levibus causibus a communione suspendat*. Quod ipsum & Apostolus ostendit, dum priusquam incestuosum Corinthium satanæ traderet, criminis atrocitatem exaggerat, dicens: *Auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter gentes*. 1. Cor. cap. 5. vers. 1.

IV. Quidni ergo dicamus cum pio ac erudito Joanne Gerso-„ ne: " Prælatos illos, qui pro temporalibus evitandis, aut politi-„ cis incommodis conservandis Excommunicationes passim profe-„ runt, adeoque *æternæ mortis* damnationem, similes esse illi „ qui volens abigere muscam a fronte vicini, eam secure per-„ cutiens vicinum stolidius excerebravit; aut ei parem esse di-„ xerim (ait) qui studens curationi modici vulneris in pede equi, „ pedem confestim abrupit, equumque peremit „.

V. His consonat Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 3. *De Re-*„ *format.* præcipiens, ut " Excommunicationes illæ, quæ moni-„ tionibus præmissis ad finem revelationis, ut ajunt, aut pro „ deperditis, seu substractis rebus ferri solent, a nemine prorsus, „ præterquam ab Episcopo decernantur; & tunc non alias, quam „ ex re *non vulgari*, causaque diligenter ac magna maturitate „ per Episcopum examinata, quæ ejus animum moveat; nec ad „ eas concedendas cujusvis sæcularis etiam Magistratus auctori-„ tate adducatur; sed totum hoc in ejus arbitrio & conscientia „ repositum: quando ipse pro re, loco, persona, aut tempore „ eas decernendas esse judicaverit „.

VI. Cum similes monitoriales, & Excommunicationes in Belgio vix notæ sint, de iis earumque forma & origine nihil dicam: videri poterunt Piasecius in *Praxi* 2. *cap.* 4. & Carolus Fevretius *De abusu*, *lib.* 7. *cap.* 2. una referens qui respectu harum monitorialium sit usus Galliæ; item Morinus *De Sacramento Pœnit. lib.* 2. *cap.* 7. qui & ibidem ait, has Excommunicationes, sive monitiones ad finem revelationis esse reliquias veteris disciplinæ, quæ cogebat Fideles ad denuntiandum aliorum peccata *occulta*, hoc tamen una monens, quod antiquus modus cogendi ad revelandum, " multo esse acceptior; & clementior, „ cum totus (ait) in salutem proximi vergeret, nullumque ex „ eo temporale emolumentum accusator, & Judex efflagitarent, „ aut etiam sperarent, sed solam animæ conversionem, & cu-„ rationem attenderent „.

VII. Interim sat significat Synodus Tridentina, nequaquam ex *levibus* causis Excommunicationem esse infligendam: conveniτque inter Theologos, & Canonistas, pœnam hanc utpote *gravissimam* infligendam non esse, nisi propter peccata *mortalia*, eaque graviora.

Quod si interdum Concilia aut Patres Excommunicationem infligant, aut decernant pro *levi* causa, tunc juxta phrasim ejus ætatis Excommunicatio accipiendam pro una e *minoribus* tunc satis usitatis, & de quibus egimus *cap.* 3. ut dum in Concilio Carthaginensis IV. *Can.* 24. excommunicandus esse statuitur, " qui „ Sacerdote verbum faciente in Ecclesia egressus de auditorio fue-„ rit „. Quis credat pro tam levi causa quemquam ab Ecclesiæ corpore abjiciendum tamquam Ethnicum, & Publicanum?

VIII. Nec tantum *grave* crimen requiritur in Excommunicatione, sed insuper ut in judicio sit probatum.

Cum enim in Excommunicatione majore seu anathemate interveniat externum Ecclesiæ judicium, ipseque excommunicandus invitus ac publice expellatur e societate fidelium, crimen non tantum grave, sed & publicum, & in foro externo sat probatum sit oportet. *Ubi* aut Origenes Hom. 20. in Josue, *peccatum non est* evidens, *ejicere ab Ecclesia neminem possumus; ne forte eradicantes zizania*, & *eradicemus triticum*. Utque plura, quæ apud antiquos his similia passim occurrunt, omittamus, in *cap.* 48. *de Sent. excomm.* in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. præcipitur expresse, ut *caveat Prælatus diligenter, ne ad excommunicatione cujusquam absque* manifesta & *rationabili causa procedat*.

IX. Et certe quamvis nonnulli cum Morino *lib.* 5. *De Pœnit. cap.* 9. & *seq.* recte sustineant, per mille annos pœnitentiam publicam, seu Excommunicationem medicinalem etiam pro peccatis *occultis* fuisse impositam; nemo tamen dicere ausus hactenus fuit, aliquem *invitum* ab Ecclesia tamquam *rebellem* expelli potuisse ob crimen *occultum* ipsi soli Confessario notum.

X. Unde in Concilio Carthaginensi VII. anno 419. statutum fuit *Can.* 6. " Item placuit, ut si quando Episcopus dicit ali-„ quem *sibi soli* proprium crimen fuisse confessum, atque ille ne-„ get, non putet ad injuriam suam Episcopus pertinere, quod „ illi soli non creditur. Et si scrupulo propriæ conscientiæ se „ dicit neganti nolle communicare, quamdiu excommunicato „ non communicaverit suus Episcopus, eidem Episcopo ab aliis „ non communicetur Episcopis, ut magis caveat Episcopus, ne „ dicat in quemquam, quod aliis documentis convincere non „ potest „.

XI.

XI Extat apud Gratianum *Cauſ. 6 queſt. 2. Can.* 3. ſub nomine Concilii Africani; notantque ibidem Correctores Romani, in Africano Concilio poſt verbum *communicare* ſequi : Secrete *tamen interdicat ei communionem, donec obtemperet*. Adde quæ notavit in Diſſertatione ad Synodos, & Canones Africanos *Schol.* in hunc Canonem.

XII. Si Excommunicatio juſta cauſa ſit deſtituta, ipſeque qui hac Cenſura feritur ut nocens, revera ſit innocens, Excommunicatio hæc a Doctoribns dicitur injuſta; nec per eam excommunicatum *coram Deo* ligari docent. Neque enim miniſtri Eccleſiæ poteſtatem habent coram Deo, ſeu *in cœlis* ligandi illum, qui non prius proprio delicto ſeipſum ligavit; aut gratia, & donis Spiritus ſancti privare, qui in ſe prius Spiritum ſanctum non extinxit.

XIII. Hinc illud Origenis relatum a Gratiano ſub nomine S. Hieronymi *cauſ.* 24. *quæſt.* 3. *Can.* 4. " Si quis non recto judicio eorum, qui præſunt Eccleſiæ, depellatur, & foras mittatur, ſi ipſe non ante exiit, hoc eſt, ſi non ita egit, ut mereretur exire, nihil læditur in eo, quod non recto judicio ab hominibus videtur expulſus. Et ita fit, ut interdum ille, qui foras mittitur, intus ſit; & ille foris, qui intus retineri videtur ,,.

XIV. Et ex S. Auguſtino *Cauſ.* 11. *quæſt.* 3. *Can.* 87. Illud plane non temere dixerim, quod ſi quiſquam fidelium fuerit anathematizatus injuſte, potius ei oberit, qui facit, quam qui hanc patitur injuriam. Spiritus enim ſanctus habitans in ſanctis, per quem quiſque ligatur aut ſolvitur, immeritam nulli ingerit pœnam ,,.

Neminem itaque apud Deum nocentiorem aut pejorem facit, aut interioris gratiæ Divinæ influxu privat Excomunicatio in innocentem lata.

XV. Hinc ulterius ſequitur homini Chriſtiano plus timendum eſſe qualecumque leve peccatum, quam qualemcumque injuſtam cenſuram: Quia homo Chriſtanus ex fide vivens, nihil in hoc mundo timere debet, niſi quod ſibi apud Deum nocere poteſt, Deumque ſibi magis offenſum reddere; quod per omnem quantumvis leve peccatum contingit, non vero per Excommunicationem, quam quis injuſte patitur. Ideoque homo Chriſtianus debet eſſe paratus potius ſuſtinere Excommunicationis fulmen, quam aliquod peccatum commitere; vel a veritate, vel leviter recedere, aut veritatem erubeſcere metu Excommunicationis.

XVI. Verendum alias ne ſimiles ſimus Principibus illis, de quibus dicitur Joannis 12. ℣. 42. quod quidem *in Chriſtum crederent, ſed propter Phariſæos non confitebantur, ut e Synagoga non ejicerentur*. Ratio ſubjungitur: *Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei*.

XVII. Ad quæ reflectens pius ac eruditus Auctor Compendii Morali Evangelicæ, ait: " Metus calamitatis, injuſtæ alicujus Excommunicationis nos perdere valeat, quandoquidem multos forſitan Judæos perdiderit, de innocentia, & divinitate Jeſu Chriſti convictos. Nulli rei, quæ nobis ab hominibus auferri poſſit, adhærere debemus, ſi volumus conſervare, quod ſolus Deus poteſt nobis donare. Poteſt animam ſalvare ſine Sacramentis & extra exteriorem Eccleſiæ communionem; non poteſt ſalvare quamdiu officio ſuo, & obligationi illum aperte profitendi præfert vel uſum Sacramentorum, vel communionem iſtam exteriorem ,,.

Hæc merito expendent, qui metu incurrendæ alicujus qualiſque cenſuræ, v. g. ſuſpenſionis aut interdicti ab Eccleſiaſticis functionibus, veritatem agnitam poblice profiteri verentur.

XVIII. Hinc tamen nullatenus conſequens eſt, injuſtam cenſuram ſemper poſſe palam contemni, ac negligi, & nullatenus eſſe timendam. In primis enim a ſubdito eatenus timenda Superioris Sententia, ut eam expendat, vereaturque num eam propter ſuam culpam, quam ipſe forſan non ſatis apprehendit, non mereatur.

XIX. Hoc ſenſu inetelligendum, quod ex S. Gregorio refertur 11. *qu.* 3. *Can.* 1. *Sententia Paſtoris ſive juſta ſive injuſta fuerit, timenda eſt*; uti ex integro contextu S. Gregorii in Hom. 26. in Evangelia non obſcurum eſt. Poſt relatam enim, non quidem iiſdem verbis, ſed eodem ſenſu prædictam ſententiam, rationem timendi allegans, ait: " Ne is, qui ſubeſt & cum injuſte ligatur, ipſam obligationis ſuæ Sententiam & alia culpa mereatur. Paſtor ergo vel abſolvere indiſcrete timeat, vel ligare. Is autem, qui ſub manu Paſtoris eſt, ligari timeat vel injuſte; nec Paſtoris ſui judicium temere reprehendat. Ne etſi injuſte ligatus eſt, ex ipſa tumidæ reprehenſionis ſuperbia, culpa, quæ non erat, fiat ,,.

Eatenus ergo dumtaxat timendam eſſe injuſtam Excommunicationis ſententiam voluit ibi S. Gregorius, quod quis non temere ac ſuperbe & arroganter Superioris judicium reprehendat; ſed potius vereatur, ne forſan pœnam ſua culpa meruerit.

XX. Ad hæc, quia ſæpe contingit, injuſtitiam cenſuræ eſſe ipſi excommunicato notam, ſed publice ignotam; neque facile aliis probari, aut perſuaderi poſſe, etiam eatenus tunc cenſura ligare poterit, ut in publico ei ſe ſubjicere deberet; in quantum non obedientia in ſcandalum fidelium, injuſtitiam cenſuræ ignorantium, cederet; & Eccleſiæ ac Superiorem contemptum præ ſe ferret. Atque ita ſimili caſu cenſura ligat ſolum in foro exteriori ratione ſcandali, quod ex ejus violatione oriretur: quia, ut bene ratiocinatur Suareſius *De Cenſuris Diſput.* 9. *ſect.* 7. *num.* 16. " Si ſcandalum quacumque ratione ceſſet, & innoteſcat aliis qualitas Sententiæ, & hominis innocentia, ceſſabit obligatio: ergo ſignum eſt, totam hanc obligationem eſſe ratione *ſcandali* vitandi ,,. Hæc Suareſius, qui ibidem *num.* 17. nomen *ſcandali* hic accipi dicit, non tantum ut eſt contra charitatem, ſed etiam contra *obedientiam* Eccleſiæ; cui multum derogaretur, ſi talis cenſura *publice* contemneretur. Et ideo hæc cenſura eatenus valida eſt, quod ob vitandum illud ſcandalum in foro exteriori revera ſervanda ſit. Id eſt, ita ſe gerere debeat, in publico, ſententiæ parendo, quouſque etiam in publico de ejus juſtitia ita conſtet, ut ſcandalum fidelium timendum non ſit. Hoc ſenſu verum eſt, contingere poſſe, ut ait Innocentius III. in *cap.* 28. ✠ *De Sent. Excomm. ut qui liber eſt apud Deum, Eccleſiaſtica ſit innodatus Sententia*.

XXI. Si vero publica ac notoria ſit cenſuræ injuſtitia, vera tunc erit ſententia Gelaſii Papæ apud Grat. 11. *quæſt.* 3. *Can.* 46. " Cui eſt illata Sententia, deponat errorem, & vacua erit. Sed ſi injuſta eſt, tanto eam curare non debet, quanto apud Deum & Eccleſiam ejus neminem poteſt unquam gravare Sententia ,,. Ita ergo ea ſe non abſolvi deſideret, qua ſe nullatenus perſpicit obligatum.

XXII. Porro cum quis Cenſuræ injuſtæ cauſa vitandi ſcandali, aut amore conſervandæ pacis, ac unitatis Eccleſiaſticæ, ſe humiliter ſubjicit, ac exteriora detrimenta patienter ſuſtinet, nullatenus ei exterior illa ab Eccleſiæ communione & Sacramentorum perceptione ſeparatio nocebit; ſed *erit ad meritum*, ut ait S. Thomas. Et S. Auguſtinus docet " de bonis viris, quos divina providentia ſinit per nonnullas nimium turbulentas carnalium hominum ſeditiones expelli de congregatione Eccleſiæ, ſi hanc contumeliam, vel injuriam ſuam patientiſſime tulerint pro pace Eccleſiæ; neque ullas novitates ſchiſmatis, vel hæreſis moliti fuerint, docebunt homines, quam vero affectu & quanta ſinceritate charitatis Deo ſerviendum ſit . . . . . *hos coronat in occulto Pater, in occulto videns* ,,. *Lib. De vera Religione cap.* 6. Immo ut idem Doctor advertit, " ſpirituales homines hujuſmodi adverſis magis proficiunt; quia (inquit) cum aliqua adverſitate, vel neceſſitate hominum videntur expelli, ibi magis probantur, quam ſi intus permaneant; cum adverſus Eccleſiam nullatenus eriguntur, ſed in ſolida unitatis petra fortiſſimæ charitatis robore radicantur ,,. *Lib.* 1. *De Baptiſmo contra Donatiſtas cap.* 17.

XXIII. Si non tantum ad Excommunicationem, ſed ad quaſlibet cenſuras attendamus, atque ſub his omnem quacumque a ſacris miniſteriis ſuſpenſionem, atque interdictionem comprehendamus, non immerito dicere poterimus, quod S. Auguſtinus verbis relatis ex *libro De vera Religione* ſubjecit: " Rarum hoc videtur genus, ſed tamen exempla non deſunt: immo plura ſunt quam credi poteſt ,,. qui injuſtas Cenſuras, ſeu excommunicationis, ſeu ſuſpenſionis, aut interdicti, ſinceriſſima charitate pro pace Eccleſiæ patientiſſime ſuſtinent.

CAPUT VII.

Excommunicatio non niſi in contumaces ferenda: & de Excommunicatione *latæ* Sententiæ.

1 *Excommunicatio non infligenda ob peccatum etiam grave, niſi* inobedientium *adjunctam habeat.*
2 *Id convenit priſtinæ Eccleſiæ diſciplinæ.*
3 *Hæc diſciplina ex traditione Apoſtolica tamquam conformis verbis Chriſti deſcendiſſe videtur.*
4 *Etiam jure Decretalium requiritur* competens *monitio prævia.*
5 *Monitio competens dicitur* tertio *facta.*
6 *Ut monitio ſit competens, debent monendi* nominatim *exprimi.*
7 *Debent monitiones fieri cum dierum aliquorum intervallo.*
8 *Quantum debeat eſſe hoc intervallum?*
9 *Permittit Concilium Lugdunenſe, unam monitionem fieri pro pluribus, & qua forma hæc fiat?*
10 *Synodus Tridentina vult ſaltem* binam *monitionem præmitti.*
11 *Formula Excommunicationis in Pontificali Romano ſupponit* trinam *monitionem.*
12 *Neceſſitas præmittendi* monitiones *non videtur conſiſtere cum Excommunicatione* latæ *Sententiæ.*
13 *Doctores agnoſcunt hic difficultatem.*
14 *Proponitur quorumdam ſolutio difficultatis.*
15 *Solutio hæc difficultatem non tollit.*
16 *Videtur mens Eccleſiæ eſſe, ut peccator nominatim de ſuo peccato moneatur, antequam excommunicetur.*
17 *Eadem difficultatem vidit, & propoſuit Gerſonius.*
18 *Quomodo eam Gerſonius evadere ſtudeat?*
19 *Multis ſæculis videtur Excommunicatio* latæ *Sententiæ fuiſſe ignota.*
20 *Merito dubitatur, num in Decreto Gratiani ulla talis occurrat.*
21 *Labentibus ſæculis harum Excommunicationum numerus multum crevit*
22 *Incommodum hujus multiplicationis exaggerat* Godſcalcus Roſemundus.
23 *Quid in his emendari conveniat, expendere debent Eccleſiarum Prælati.*
24 *Indubitatum graviorem cauſam requiri in Excommunicatione* latæ, *quam ferendæ Sententiæ.*
25 *Excommunicationes* latæ *Sententiæ demum obligant, dum leges debite ſunt promulgatæ.*

I. AD Excommunicationem, ſaltem quæ ab homine fertur, non ſolum requiri peccatum mortale, illudque grave; ſed inſuper neceſſarium eſſe ipſius excommunicandi contumaciam, qua Eccleſiam monentem audire renuit, ſatis ſignificat Chriſtus *Matth.* 18. declarans tum demum excommunicandum, ſive reſcindendum tamquam Ethenicum, & Publicanum, *ſi Eccleſiam non audierit*.

Ut enim recte advertit pius Joannes Gerſonius *De Vita ſpirituali lect.* 4. *coroll.* 14. " Dum ſemper eſt paratus audire Eccleſiam,

ſiam, cur habebitur ſicut Ethnicus, & Publicanus? Cur ab ea abſcindetur? Unde & ibidem dicit, expediens eſſe, nullam Excommunicationis ferri Sententiam, niſi pro *manifeſta* contumacia, qua ſe monſtrat aliquis audire Eccleſiam non paratum ,,.

II. Id ſatis conſonum eſt veteri Eccleſiæ diſciplinæ, quæ trinam monitionem præmitti voluit Sententiæ Excommunicationis.

Sic Synodus œcumenica Epheſina in ſua relatione ad Religioſiſſimos Imperatores de depoſitione Neſtorii, poſtquam expoſuiſſet, eum *ſecundo* vocatum renuiſſe Synodo ſe ſiſtere, ſubdit: " Porro autem cum *Canones* præſcribant, *tertio* quoque contumacem eſſe admonendum, miſſis iterum aliis ad illum Epiſcopis, durum & immorigerum eumdem invenimus ,,. Tom. 3. Concil. general. *col.* 570.

Dioſcorus quoque in Concilio Chalcedonenſi ante Excommunicationem *ter* vocatus dicitur; idque *ſecundum ſanctos Canones*. Tom. 4. Concil. general. *col.* 421.

III. Hanc diſciplinam ex Apoſtolica traditione tamquam verbis Chriſti conſonam ad nos preveniſſe admodum veriſimile eſt. Nam uti advertit Suareſius *diſput.* 3. *ſect.* 9. " Jura quæ de illo (jure trinæ monitionis) loquuntur, non ſignificant illud de novo ſtatuere, ſed illud ſupponere, ut *perpetuo* in Eccleſia obſervatum ,,. Unde & in *Can.* 5. *cauſ.* 16. *quæſt.* 5. apud Gratianum ſub nomine Concilii Rothomagenſis, ſtatuitur, ut " decimas ſolvere nolentes, *ſecundum Domini noſtri præceptum* admoneantur *ſemel*, & *ſecundo*, & *tertio*, qui ſi non emendaverint, anathematis vinculo feriantur ,,.

Conformis eſt & hæc diſciplina materno Eccleſiæ in filios affectui, quo ad exemplum Chriſti omnes vult ſalvos fieri, nec quemquam perire; aut e ſuo ſinu ejicere, niſi contumacem ac rebellem, vocemque Matris audire renuentem.

IV. Hinc nec Jure novo ab hac diſciplina receſſum eſt. Et quidem in *cap.* 48. ⁏ *De Sententia Excommunicationis* Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. prohibet, Sententiam excommunicationis a quocumque Judice proferri, *niſi competenti monitione præmiſſa*. Et in *cap.* 3. *De Sent. Excomm. in* 6. non niſi poſt *monitionem Canonicam*. Et in *cap.* 5. *eodem in* 6. dicitur, *Excommunicationes quaſcumque abſque competenti monitione præmiſſa promulgatas eſſe injuſtas*.

V. Monitio *Competens* paſſim a Canoniſtis poſt Gloſſam ad dictum *cap.* 48. verbo *Competenti*; intelligitur *trina* monitio; quæ expoſitio ubique recepta eſt.

VI. Utque hæc monitio ſit Canonica, voluit Gregorius X. in Concilio Lugdunenſi *cap.* 9. *De Sentent. Excommunicat. in* 6. " ut inter monitiones, quas jura ſtatuunt præmitti, Judices ſive monitionibus tribus utantur, ſive una pro omnibus, obſervent aliquorum dierum intervalla; niſi facti neceſſitas ea ſuaſerit moderna ,,.

VIII. Notat hic Gloſſa, " quod *tres* monitiones, quæ debent præcedere Excommunicationem, debeant habere intervalla; nec poſſunt fieri continue, & ad minus inter quamlibet monitionem debent eſſe duo dies: ex quo textu loquitur in plurali ,,.

VIII. Verum cum Concilium numerum dierum non expreſſerit, aparet, illud dierum intervallum requiſiviſſe, quod attentis circumſtantiis Judex arbitrabitur ſufficere, vel requiri, ut de contumacia ſive inobedientia ſeu rebellione excommunicandi ſufficienter pateat: quod & Gloſſa ibidem, verbo *Competenti*, indicat, dicens: " Hoc Judex moderabitur pro perſonarum, & negotii qualitate ,,.

IX. Permittit autem Concilium Lugedunenſe, quod judex uti queat *una* monitione pro *tribus*: quod deſumptum apparet ex jure Civili, quo permittitur judici in *L.* 72. *ff. De Judiciis*, uti uno Edicto *peremptorio* citatoriali pro pluribus. Hæc autem monitio duplici forma fieri ſolet ſecundum Gloſſam: " Interdum (ait) ſic: monemus te quod uſque ad diem talem pro primo, talem pro ſecundo, talem pro tertio, &c. Interdum unam tantum dat dilationem, ut monemus te quod uſque ad talem diem pro primo, ſecundo, & tertio peremptorio a communione talis, &c. Et hoc ultimo caſu eſt intervallum inter monitionem, & Sententiam ,,: nimirum tale, quod ſufficiat, ut convincatur contumax.

X. Verum quia hac poteſtate judices Eccleſiaſtici non ſatis circumſpecte uterentur; ſed ſine ulla prævia monitione ad Excommunicationem levi ex cauſa non raro proſilirent, Synodus Tridentina Canonicam diſciplinam reducere, quantum temporum durities patiebatur, deſiderans, voluit, ut judex ad Excommunicationem non procedat, *niſi delicti qualitas*, *præcedent* bina *ſaltem* monitione, *etiam per Edictum*, *id poſtulet*. Seſſ. 25. De Reformat. *cap.* 3.

XI. Quin & in formula Excommunicationis, quæ extat in moderno Pontificiali Rom. proteſtatur Prælatus excommunicans: *Monuimus enim excommunicandum canonice primo, ſecundo, tertio, & etiam quarto, ad ejus malitiam convincendam, ipſum ad emendationem, ſatisfactionem, & pœnitentiam invitantes, & paterno affectu corripientes* (a)

XII. Sed quæ de præmittenda monitione *competenti* hactenus dicta ſunt, conſiſtere non videntur cum Excommunicatione, quæ vulgo dicitur *latæ Sententiæ*; id eſt, quæ *ipſo facto*, ſive, ipſa admiſſione delicti ſine ulteriore Sententia judicis, per ipſam Legem infertur,; quæ hac ſimilive forma exprimi ſolet: Qui hoc illudve fecerit, ſit *ipſo jure*, vel *ipſo facto* excommunicatus. Opponitur autem illi, quæ vocatur *ferendæ* Sententiæ; id eſt, quæ non incurritur, niſi a judice feratur; ſoletque hac formula exprimi: Qui hoc illudve fecerit, *excommunicetur*, vel præcipimus *ſub pœna Excommunicationis*.

XIII. Sane fatendum eſt, difficile ſatis videri, qua ratione diſciplina de *trina* monitione premittenda conſiſtat cum excommunicatione *latæ* Sententiæ; aut quomodo aliquis numquam ſpeciatim monitus queat tamquam *rebellis* ab Eccleſia abſcindi, & haberi ut Ethnicus, & Publicanus.

XIV. Reſpondent quidem nonnulli, qui non obedit Legi prohibenti quidquam ſub pœna Excommunicationis *ipſo facto* incurrendæ, præſertim ſi eam non ignoret, ſufficienter cenſetur contumax, & rebellis ipſi Eccleſiæ: adeoque alia monitione non eget; ipſaque lex pro monitione eſt.

XV. Verum quidem eſt, legem quamcumque monere ſubditum de obedientia legis; atque non obedientem conſtitui legis prævaricatorem: at quod ſola legis tranſgreſſio aliquem conſtituat ad mentem Chriſti, & Eccleſiæ contumacem & rebellem, ita ut tamquam talis ab Eccleſiæ corpore reſcindi poſſit, non ſatis apparet. Videtur etenim, quod Chriſtus voluerit, ut peccator ſeu tranſgreſſor legis *primo* de ſuo peccato moneatur, & ſi iterato monitus Eccleſiam non audierit, tunc demum tamquam putridum membrum, de cujus ſanatione quodammodo deſperatum eſt, abſcindatur a corpore Eccleſiæ, ne reliqua membra inficiantur.

XVI. Hanc quoque fuiſſe mentem Eccleſiæ non obſcure innuunt Canones, quibus præſcribitur, ut *trina* monitio Excommunicationi præmittatur, dum inter ipſas monitiones etiam temporum intervalla ſervanda mandantur: quod clare ſupponit, Canones illos intelligi non poſſe de monitione, quæ ſola legis ac pœnæ denuntiatione fieri dicitur; quandoquidem hæc nulla temporis intervalla admittat.

XVII. Eamdem difficultatem vidit, & propoſuit Gerſonius loco citato, dicens: *Ceterum dum aliquis ex ignorantia quamquam culpabilis, aut ex infirmitate & paſſione vitioſa, non tamen* contumaci, *facit aliquem actum pro quo eſt ſtatuta Sententia Excommunicationis* latæ *Sententiæ ab aliquo Prælatorum*; *videant Juriſtæ, & Judices, ſi talis poſſet dici excommunicatus* ipſo facto: *cum ſemper ſit, & fuerit promptus ſtare correctioni Eccleſiæ ſuper ſuo delicto, prout ſupponitur; quia non ex contemptu Clavium, & Juriſdictionis Eccleſiaſticæ, ſed aliunde motus malum fecit. Non enim quælibet inobedientia contumacia reputatur*.

XVIII. Hanc difficultatem ut evadat Gerſonius, docet ibidem, prout accepit a ſuo Præceptore, " eas excommunicationes (*latæ* Sententiæ) tantummodo operari, ut abſque proceſſu alio, aut nova Conſtitutione poſſit judex ſtatim probato facto, vel confeſſo ferre juris ſententiam, & eamdem publicare, non ſic ubi Canones eſſent ſolum *ferendæ* ſententiæ; quoniam monitiones, & proceſſus ſecundum terminos juris prærequirerentur multiplices ,,.

XIX. Quidquid ſit de hac Gerſonii ſolutione, & expoſitione; hoc ſat conſtat, quod per decem facile ſæcula ignota fuerit hæc ſpecies excommunicationis: ita ut in Canonibus paulo antiquioribus numquam legantur hæc aut ſimilia verba: *Sit ipſo facto excommunicatus: qui id fecerit, ipſo jure Excommunicationem incurrat*; ſed tantum: *Si quis id fecerit, excommunicetur, deponatur, &c.* quibus ut conſentiunt Canoniſtæ, & Theologi, non exprimitur excommunicatio *latæ Sententiæ*, ſed *ferendæ* dumtaxat.

XX. Si Decretum Gratiani revolvatur, atque formulæ, quibus Excommunicatio exprimitur, rite expendantur, neſcio, utrum vel una reperietur Excommunicatio *latæ* Sententiæ.

Dicitur quidem in *Canone Si quis ſuadente diabolo*, *cauſ.* 17. *quæſt.* 4. Qui violentes manus ſuadente diabolo in Clericum, vel Monachum injecerit, *anathemati ſubjaceat*: ſed num hæc formula Excommunicationis ſit latæ, an dumtaxat Sententiæ ferendæ, merito ambigitur. Quandoquidem hæc formula non videatur magis latam Sententiam importare, quam hæc *ſit anathematizatus*, *ſit ſequeſtratus*; quæ tamen juxta Gloſſam in *c.* 2. ⁏ *De foro competenti*, verbo, *ſequeſtratus*, non niſi Excommunicationem *ferendæ* Sententiæ ſignificat: ideoque non ſine fundamento opinantur nonnulli, Excommunicationem illam, de qua in dicto *Canone*, *Si quis ſuadente diabolo*, magis ex interpretatione Doctorum, quam ex mente auctoris, pro Excommunicatione *latæ Sententiæ* tandem receptam, & habitam eſſe.

XXI. Illud haud dubium, quin labentibus ſæculis continuo frequentiores factæ ſint ſimiles Excommunicationes *latæ* Sententiæ. Et quidem teſte Martino Navarro in Manuali *cap.* 27. *num.* 49. ad annum uſque 1398. quo promulgatus eſt Sextus Decretalium, vix inveniebantur 36. caſus Excommunicationis *latæ* Sententiæ, qui in pauciores, quam 26. redigi poſſent. Per *ſolum* autem Sextum Decretalium (ipſo Navarro notante) inducti ſunt 32. caſus Excommunicationis *latæ* Sententiæ; & per ſolas Clementinas quinquaginta: poſtea per Bullam Cœnæ, per Extravagantes impreſſas, per Conſtitutiones Synodales, & Provinciales, per viſitationes, & reſervationes ſæcularium, & Religioſorum pene innumeræ ,,. Hæc Navarrus, qui & monet " quod videatur valde utilis, imo & neceſſaria limitatio earum aliqua, ſaltem quoad forum conſcientiæ ,,.

XXII. Incommodum, & periculum animarum ex frequenti illa Excommunicatione *latæ* Sententiæ proveniens, multum exaggeravit Godſcalcus Roſemundus ſub initium præcedentis ſæculi in hac Lovanienſi Accademia S. Theologiæ Profeſſor, & Collegii Adriani VI. primus Præſes, in ſuo *Confeſſionali* ita loquens: " Valde inconſultum & periculoſum eſt, quod Epiſcopi in ſuis Statutis, cæteri quoque judices tam faciles ſint in multiplicando cenſuras; unde expediens eſſet, ut etiam, inquit Gerſon, omnes Conſtitutiones ſententiæ Excommunicationis latæ Sententiæ in jure, vel Statutis contentæ, quarum uſus nullus eſt, aut plus obeſt quam prodeſt, expreſſa revocatione caſſarentur in Provinciis, & Diœceſibus, & in Eccleſia univerſali. Expediens etiam eſſet, ut nulla Excommunicationis Senten-

(a) De neceſſitate præmittendi monitiones antequam Cenſuræ juriſdice ferantur, conſule Tractatum a D. Van-Eſpen elaboratum de *Recurſu ad Principem*, cap. 3. §. 4.

,, tia ferretur de facto a Jure, vel Judice, neque pro præſenti
,, neque pro futuro, niſi pro manifeſta contumacia, qua quis
,, oſtendit ſe non paratum audire Eccleſiam. Quomodo aliter
,, haberi debet *ſicut Ethnicus, & Publicanus*, ſi Eccleſiam au-
,, dire paratus eſt? Etiam conſultum, & expediens videtur, ut
,, nullus alium excommunicatum vitare teneretur, niſi poſtquam
,, a ſuo Judice denuntiatus fuerit talis. Et quod ſolus excom-
,, municatus, aut ſuſpenſus a Judice, & pro tali denuntiatus,
,, contrahere diceretur irregularitatem immiſcendo ſe Sacramen-
,, tis, & quod ſolus talis a poteſtate abſolvendi in foro con-
,, ſcientiæ ſpoliatus cenſeretur. Poſtremo loco hic a Roſemun-
,, do optatum, hodie ex communi Theologorum, & Canoniſta-
,, rum ſententia receptum eſt, conformiter ad Extrav. Martini
,, V. *Ad evitanda*, *cap.* 20. ,,.

XXIII. Quid attentis temporum, & locorum circumſtantiis hac in parte conveniat, judicandum eſt ab Epiſcopis, ac præſertim ſummo Pontifice, penes quos eſt exercitium, & auctoritas Clavium; ut eis ad ædificationem Eccleſiæ, & populi ſibi commiſſi utantur.

XXIV. Cæterum indubitatum eſt, quod ſi omnium conſenſu ad Excommunicationem *mortalem* ſeu anathema, quod prævus monitionibus in veros contumaces, & rebelles fertur, requiratur grave & execrabile crimen, multo ſane gravius, & execrabilius eſſe debeat crimen, ob quod feratur Excommunicatio *latæ Sententiæ*: quia nimirum homo per ſolam tranſgreſſionem, nulla prævia monitione, aut vera in crimine contumacia, a corpore Eccleſiæ, tamquam *Ethnicus, & Publicanus* reſecatur.

XXV. Illud quoque certum eſt, quod cum Excommunicationes *latæ* Sententiæ dependeant a virtute & efficacia Canonis ſive Legis eas infligentis, debeant quoque non ſecus ac leges, a quibus dependent, & ad quarum obſervantiam feruntur, legitime & juxta ſingularum Provinciarum receptos mores promulgari & publicari, ut iis in locis obligare queant.

C A P U T VIII.

Excommunicatio non niſi aliis mediis fruſtra adhibitis, & cum magna circumſpectione ferenda.

1 *Adinſtar periti Medici Prælatus reſecare membrum non poteſt, niſi aliis remediis deficientibus.*
2 *Necnon niſi dolens; & tamquam ultimum remedium.*
3 *Synodus Tridentina inhibet Judicibus procedere per Cenſuras in cauſis civilibus, antequam alia media fuerint fruſtra tentata.*
4 *In cauſis etiam criminalibus, quantum fieri poteſt, vult a Cenſuris abſtineri.*
5 *Si executio Sententiæ haberi queat per invocationem brachii ſæcularis, non eſt utendum Cenſuris.*
6 *Hinc in Belgio ob debita civilia non ſolet per Cenſuras procedi.*
7 *Experientia docet ordinarie plus nocere, quam prodeſſe Eccleſiæ, uti Cenſuris ad defenſionem temporalium.*
8 *Non tantum delinquentis contumacia, & criminis enormitas, ſed & aliæ circumſtantiæ in ferenda Excommunicatione attendenda ſunt.*
9 *Prælati attente conſiderare debent bonum* pacis *&* unitatis, *ubi de excommunicationis agitur, ex S. Auguſtino.*
10 *Huic regulæ inſtitit Apoſtolus, & poſt ipſum Patres.*
11 *Hinc prima regula in ferendis Cenſuris obſervanda eſt, ne eradicando zizania eradicetur & triticum.*
12 *Secundum hanc regulam non facile ad Excommunicationem procedendum, dum perſona aut crimen habet ſociam multitudinem.*
13 *Quomodo agendum cum multitudine peccante?*
14 *Ex dictis ſtatuitur ſecunda regula in ferendis Cenſuris ſervanda.*
15 *Hæ regulæ merito attendendæ, dum agitur de repellendis* publicis *criminoſis a ſuſceptione Sacramentorum.*
16 *Regulæ iſtæ oſtendunt, non facile ad excomunicandos Principes eſſe progrediendum.*
17 *Edicto Caroli V. vetitum in Belgio Judicibus eccleſiaſticis uti Cenſuris in Judices laicos ratione contentionis ſuper juriſdictione.*
18 *Idipſum innunt Concordata Brabantiæ.*
19 *Similiter & Edictum Philippi II. ad Synodum Cameracenſem.*
20 *Quid in Gallia quoad hoc punctum obſervetur?*

I. QUEMADMODUM periti medici ad membrorum reſecationem non accedunt, niſi neceſſitate ac gravitate vulneris compulſi, aliiſque mediis fruſtra tentatis, ita pia Mater Eccleſia ad membrorum ſuorum reciſſionem non niſi neceſſitate urgente, aliiſque omnibus mediis fruſtra adhibitis cum magno animi dolore accedit. *Cum dolore enim amputantur* (ait Ambroſius *lib.* 1. *Offic. cap.* 27.) *etiam quæ putruit pars corporis: & diu tractatur, ſi poſſit ſanari medicamentis, ſi non poſſit, tunc a medico bono abſcinditur. Sic Epiſcopi affectus boni eſt, ut optet ſanare infirmos; ſerpentia auferre ulcera, obducere aliqua, non abſcindere; poſtremo quod ſanari non poteſt, cum dolore abſcindere.*

II. Et S. Leo Epiſt. 95. ait: *Nulli Chriſtianorum facile communio denegetur, nec ad indignantis hoc fiat arbitrium Sacerdotis quod in magni reatus ultionem* invitus *&* dolens *quodammodo debet inferre animus*.

Hac de cauſa Excommunicatio *ultimum remedium*, & *ultima pœna* dicitur.

III. Hinc ex præſcripto Synodi Tridentinæ *Seſſ.* 25. *cap.* 3.
,, *De Reformat*. " In cauſis judicialibus mandatur omnibus Judici-
,, bus eccleſiaſticis, cujuſcumque dignitatis exiſtant, ut quando-
,, cumque executio realis vel perſonalis in qualibet parte judicii
,, propria auctoritate ab ipſis fieri poterit, abſtineant ſe tam in
,, procedendo quam in definiendo, a Cenſuris Eccleſiaſticis, ſeu
,, interdicto.

Deinde ſubjunctis variis mediis, quibus Judices Sententiarum ſuarum executionem urgere poſſunt, vult, ut non procedatur ad Excommunicationem, niſi in caſibus, ubi omnibus adhibitis mediis executio haberi nequit, & *erga Judicem contumacia* nota eſt.

IV. ,, In cauſis quoque criminalibus (ait Synodus) ubi execu-
,, tio realis vel perſonalis, ut ſupra, fieri poteſt, erit a Cenſu-
,, ris abſtinendum ,,.

V. Cum vero jam pridem probaverit Eccleſia, ut ubi poteſtas eccleſiaſtica haud ſufficit, poteſtas civilis jungatur (quod hodie dicimus *implorare brachium ſæculare*) uti videre eſt in Canone 5. Antiocheno, relecto in Concilio Chalced. *actione* 4. Nequaquam ad Excommunicationem procedendum erit, ſi executio Sententiæ obtineri, aut rei contumacia frangi per implorationem brachii ſecularis poſſit.

VI. Quapropter hic in Belgio Excommunicationes ob debita civilia vix locum habere poſſunt, aut latæ admittuntur, eo quod per alia media Juris, & quidem facilius, & minori cum ſtrepitu executio in ſimilibus ſperari poſſit, quam per Cenſuras.

VII. Sane Excomunicatione, aliiſque Cenſuris moderate admodum, & parce utendum pro defenſione temporalium, & illud ſuadet, quod experientia doceat, uti jam pridem notavit Gerſonius *De Poteſtate Ecclеſ. conſiderat.* 4. quod applicatio gladii ſpiritualis ad defenſionem temporalium, confuſionem magnam in Eccleſia, vilipenſionem vel contemptum Evangelicæ hujus cenſuræ induxerit, & inducat. *Itaque*, ait Gerſonius, *ſicut temporalitas addita eſt Eccleſiæ pro dote ſua, videri poſſet aliquibus, quod ad ejus defenſionem ſimiliter addere ſuffecerat adverſus impetitores pœnam, vel cenſuram temporalem, ut eſt mulctatio pecuniaria, vel corporalis detentio, vel arreſtatio bonorum propriorum.*

VIII. Inſuper cum hæc pœna ſit *graviſſima*, trahatque ſecum ſeparationem violentam membri a ſuo corpore; non tantum gravitas delicti, & contumacia delinquentis attendendæ ſunt, ſed & perſonæ excommunicandæ conditio, necnon temporum & locorum circumſtantiæ expendendæ; ut omnibus rite perpenſis videatur, num Excommunicationis in his circumſtantiis ſperandus ſit effectus ab Eccleſia intentus: atque ita non *temere*, ſed cum magna circumſpectione a Prælatis procedatur.

IX. Regulas prudentiales hic ſervandas tradit ſanctus Auguſtinus *lib.* 3. *contra Epiſtolam Parmeniani*, atque in primis *num.* 1, hanc fundamentalem: " Omnis pia ratio & modus eccleſia-
,, ſticæ diſciplinæ unitatem ſpiritus in vinculo pacis maxime de-
,, bet intueri, quod Apoſtolus *ad Epheſ. cap.* 4. ſufferendo
,, invicem præcepit cuſtodiri; & quo non cuſtodito medicina
,, vindictæ, non tantum ſuperflua, ſed etiam pernicioſa, &
,, propterea jam nec medicina eſſe convincitur ,,.

X. Huic regulæ inſtituiſſe Apoſtolum multis oſtendit *num.* 8. & 9. laudatque S. Cyprianum, & Epiſcopos Africanos, quod unitatem ſcindere noluerint, licet non deeſſet, " propter com-
,, penſationem (ait) cuſtodiendæ pacis, & unitatis; propter ſa-
,, lutem infirmorum, & tamquam lactentium frumentorum, ne
,, membra Corporis Chriſti per ſacrilega ſchiſmata laniarent ,,.

XI. Prima itaque regula, quam in ferenda Excommunicatione ſervare debent Prælati, eſt, cavere ne per Excommunicationem eradicando zizania, eradicetur, & triticum.

XII. Hanc regulam ex dictis Chriſti confirmans, ait *num.* 13. " Nam & ipſe Dominus cum ſervis volentibus zizania col-
,, ligere dixit, *Sinite utraque creſcere uſque ad meſſem*, præ-
,, miſit cauſam dicens, *ne forte cum vultis colligere zizania, era-*
,, *dicetis ſimul & triticum*. Ubi ſatis oſtendit, cum metus ille
,, non ſubeſt, ſed omnino de frumentorum certa ſtabilitate cer-
,, ta ſecuritas manet, id eſt, quando ita cujuſque crimen no-
,, tum eſt, & omnibus execrabile apparet, ut vel nullos pror-
,, ſus, vel non tales habeat defenſores, per quos poſſit ſchiſma
,, contingere; non dormiat ſeveritas diſciplinæ, in qua tanto
,, eſt efficacior emendatio pravitatis, quanto diligentior conſer-
,, vatio charitatis ,,.

Quandonam vero id ſine labe pacis, & periculo ſchiſmatis
,, fieri poſſe videatur, exponit his verbis: Tunc autem hoc ſi-
,, ne labe pacis, & unitatis, & ſine læſione frumentorum fieri
,, poteſt, cum congregationis Eccleſiæ multitudo ab eo crimi-
,, ne, quod anathematur, aliena eſt. Rationem ſubjungit: " Tunc
,, autem adjuvat Præpoſitum potius corripientem, quam crimi-
,, noſum reſiſtentem: tunc ſe ab ejus conjunctione ſalubriter
,, continet, ut nec cibum quiſquam cum eo ſumat, non rabie
,, inimica, ſed coercitione fraterna. Tunc etiam ille & timore
,, percutitur, & pudore ſanatur, cum ab univerſa Eccleſia ſe
,, anathematum videns, *ſociam turbam*, cum qua in delicto ſuo
,, gaudeat, & bonis inſultet, non poteſt invenire.... Et *nu-*
,, *mer.* 14. revera ſit contagio peccandi multitudinem invaſe-
,, rit, divinæ diſciplinæ ſevera miſericordia neceſſaria eſt; nam
,, conſilia ſeparationis, & inania ſunt, & pernicioſa, atque ſa-
,, crilega; quia & impia, & ſuperba ſunt, & plus perturbant
,, infirmos bonos, quam corrigunt animoſos malos ,,.

XIII. Ne tamen videatur correctio multitudinis peccantis plane negligenda, paucis interjectis Auguſtinus *num.* 16. " Turba
,, autem iniquorum, cum facultas eſt in populis promendi ſer-
,, monem, generali objurgatione ferienda eſt: & maxime ſi oc-
,, caſionem atque opportunitatem præbuerit aliquod Domini
,, flagellum deſuper, quo eos appareat pro ſuis meritis vapu-
,, lare. Tunc enim aures humiles præbet emendatorio ſermoni
,, calamitas auditorum, facilius in gemitum confitendi, quam
,, in murmura reſiſtendi, afflicta corda compellit ,,.

XVI.

XIV. Altera igitur regula in ferenda Excommunicatione ex præcitatis verbis Augustini servanda est: ne facile procedatur ad Excommunicationem, dum vel ipsum crimen, vel persona excommunicanda sociam habet multitudinem.

XV. Hæ regulæ merito quoque expenduntur a Pastoribus, aliisque Ecclesiasticis in corripiendis publicis aut removendis a Sacramentis notoriis, & scandalo peccatoribus, quod & innuit Augustinus *Epist.* 153. *num.* 21. in nova editione.

XVI. Ex allegatis Regulis conficitur insuper, magna circumspectione, & prudentia procedendum esse, dum de Principibus eorumque ministris excommunicandis deliberatur: cum hi soleant habere multitudinem sibi sociam, multosque sortiri suorum criminum defensores.

☞ Hoc argumentum prosequitur Guillelmus Barclaius in Tractatu de Potestate Papæ *cap.* 26. *pag.* 663. apud Goldastum *tom.* 3. Monarchiæ, ubi quidem concedit esse potestatem in Ecclesia excommunicandi Principem ob pertinaciam in hæresi; meritoque Episcopos suis exhortationibus monere posse subditos, ne Principem in suis erroribus & hæresi sequantur: sed tamen nullatenus inde consequens esse, penes Ecclesiam aut Pontificem esse auctoritatem absolvendi subditos ad obedientia, quam debent ipsi Principi, vel Principi ob pertinaciam in hæresi principatum adimendi. Et *cap.* 31. ostendit, quæ sit optima ratio, & quam per 10. sæcula constantissime conservarunt Romani Pontifices, & Episcopi Principibus debitam observantiam custodiendi, & subditos ne erroribus, vel vitiis eorum inficiantur præmuniendi; solidissimeque in hoc Tractatu ostendit, quod licet Christianis facillimum fuisset primis sæculis hæreticos Imperatores dejicere, numquam tamen id attentasse; sed e contrario quamvis ipsorum hæresim maxime abhorrerent, ipsis tamen in politicis omnem obedientiam exhibuisse conformiter ad doctrinam Apostolorum, qui solliciti fuere ut primi Christiani sive ex Judæis sive ex Gentilibus ad Christum conversi plenam subjectionem, & obedientiam exhiberent Principibus etiam Ethnicis, in iis quæ Religioni Christianæ non repugnabant: uti notavi in Præfatione ad Tract. *de Publ. Legum, & Placito Regio.* ☜

XVII. Altera subjici potest ratio cur in excommunicandis Principibus moderatio adhiberi debeat. Nimirum experientia compertum est, Excommunicationes vel Censuras ecclesiasticas in Ministros Regios, præsertim ob conflictum jurisdictionis vibratas, plus contentionis, & turbationis in Rempublicam & populum parere, quam ædificationis. Jam pridem hic in Belgio cautum fuit Edicto Caroli V. de 4. Octob. 1540. extante *part.* 1. *Edictorum Fland. lib.* 3. *Rubr.* 1. quod Judices ecclesiastici uti non poterunt Censuris contra Judices Regios in his, quæ ad horum officium spectant: sed si suam jurisdictionem lædi prætendant, jubentur de eo per libellum informare Judices laicos; qui saltem ad bimestre ab ulteriore progressu subsistere debent, ut interea Superiorem horum judicium informare queant. Verba Edicti sunt: *Insgelycks om te verhueden die questien ende gheschillen die daghelics rysen tusschen de Gheestelicke Rechteren ende de onse, ende voorzien tot der schandalisatie daer uyt spruytende: Wy ordonneren ende statueren, dat de voorseyde Gheestelicke Rechteren niet en sullen moghen ghebruucken van censuren oft van monitien, cominatoire, van censuren teghen onsen Officieren ende Wereltlicke Rechteren ter causen van haerder officien: maer sullen ghebruucken van requisitien, naer de welcke de Wereltlicke Rechteren (indien sy de selver niet en willen obtempereren) sullen ghebonden wesen te schorsene alle voordere proceduren voor den tydt van eender maendt, ten hende dat die voorschreven Gheestelicke Rechteren oft haerlieder Promoteurs, ende Officieren, moghen tyde hebben hemlieden te voorziene ende verwerfuene behoorlicke provisie van justitien, van den Oversten van de voorschreven Wereltlicke Rechteren, ende niet wesen ghefrustreert van haere requisitien: op de peyne dat indien daerenboven onze voorschreven Officieren continueeden de voorschreven proceduren, daer af arbitralichen ghecorrigiert te worden.* Id est: Similiter ad occurrendum quæstionibus, & dissidiis, quæ quotidie inter Ecclesiasticos Judices, & nostros enascuntur, & providendum scandalis inde orientibus; Mandamus, & statuimus, ut in posterum præfatis Judicibus ecclesiasticis non liceat uti Censuris aut monitionibus comminatoriis, contra Ministros nostros, Judicesque sæculares, ratione officii ipsorum: verum utentur requisitione, qua præmissa tenebuntur Judices sæculares (casu quo eidem obtemperare noluerint) ad mensem unum ab omni ulteriori processu cessare, in finem, ut prædictis Judicibus ecclesiasticis, aut eorum Promotoribus, & Ministris tempus suppetat, quo sibi provideant, & debitam justitiæ administrationem impetrent; & ne requisitione sua frustrentur, arbitrariæ correctionis pœna indicta, si eo casu, prædicti nostri Ministri in prædicto processu ulterius perrexerint.

XVIII. Et *art.* 29. *tit.* 9. *Concordatorum* inter Carolum V. „ & Episcopum Leodiensem habet: " Insuper visum est Commissariis, quod si super præmissis & articulis superius non „ decisis, dubium emergat, aut difficultas oriatur inter Justitiarios Principum, talis difficultas terminari, & sedari debeat „ mutui communicationibus, vel litteris, ita quod una jurisdictio aliam non turbet, aut impediat „.

XIX. Similiter & in Edicto Philippi II. ad Synodum Provincialem Cameracensem *art.* 16. expresse decernitur, ut si Episcopi prætendant per Judices Regios subalternos jurisdictionem suam in aliquo violari, recursum habere debeant ad Consilium Regium privatum, ut hoc de controversia decernat, quod juris.

XX. Quod Edicto Caroli V. pro Belgio decretum fuit, id & in Gallia statutum & jam pridem observatum fuisse multis contendit Carolus Fevretius *De Abusu lib.* 1. *cap.* 6. una tamen monens, vetitum non esse Episcopis contra Judices laicos per Censuras procedere, si notorie in materia pure Ecclesiastica, puta materia doctrinæ, contra jurisdictionem, & auctoritatem Episcoporum attentarent; quod & exemplo sat recenti confirmat. Videri etiam potest Petrus De Marca *lib.* 4. *De Concordia Sacerd. & Imp. cap.* 21. ubi ostendit, qua ratione contentiones super Jurisdictione Ecclesiastica inter Episcopos, & Consiliarios Regios decidendæ sunt per supremum Regis Consilium.

CAPUT IX.

De Forma & Ritibus ferendæ Excommunicationis.

1 *Olim nulla specialis forma aut ritus noscitur fuisse.*
2 *Episcopus Sententiam excommunicationis simpliciter proferebat.*
3 *Labentibus sæculis Excommunicationes frequentiores factæ cœperunt vilescere.*
4 *Hinc necesse fuit externos ritus iis adjungere.*
5 *Ex præscripto Pontificalis Romani Episcopus cum 12. Presbyteris Excommunicationis sententiam profert.*
6 *Qua ratione hic ritus ex antiqua disciplina descendat; & quomodo ab hac differat?*
7 *Ritus hodiernus extinguendi candelas ardentes est recentioris instituti, & hactenus Græcis ignotus.*
8 *Aliqui credunt, eum sæculo* XI. *non esse antiquiorem.*
9 *Eum esse antiquiorem evincit Regino Abbas Prumiensis.*
10 *Non pertinet ad substantiam, aut efficaciam Excommunicationis, sed ad terrorem incutiendum.*
11 *Ad sustinendam auctoritatem Excommunicationis necesse fuit implorare potestatem sæcularem.*
12 *Ad incutiendum terrorem pertinent quædam expressiones verborum.*
13 *Item quod insordescens per annum habeatur suspectus de hæresi.*
14 *Vult Pontificale hodiernum Excommunicationem notificari per Parochias, & vicinis Episcopis: qui est ritus vetustissimus.*
15 *Semper in Ecclesia excommunicatus ab uno Episcopo ab omnibus vitandus fuit.*
16 *Hanc disciplinam non introduxit, sed confirmavit Synodus Nicæna.*
17 *Hinc mos invaluit notificandi Excommunicationem per litteras.*
18 *Sententia Excommunicationis in scriptis, & expressa causa ferri debet.*
19 *Copia authentica dari debet excommunicato.*
20 *Hæc observanda dumtaxat in Excommunicatione* ferendæ *Sententiæ; quid in* latæ?

I. PRISTINIS Ecclesiæ sæculis nulla specialis legitur Excommunicationis forma, nec certi ritus præscripti deprehenduntur; sed in hoc unum intenti erant Prælati, ut accurate examinarent causam Excommunicationis, ipsiusque criminosi dispositionem; an nullo alio leniori remedio ad pœnitentiam, & correctionem adduci posset, quemadmodum late describitur *lib.* 2. *Constitut.* vulgo *Apostolicarum, cap.* 37. nulla facta mentione de aliqua forma rituve in ferenda Excommunicationis sententia servandis: immo simpliciter dicitur *cap.* 38. si præmissis *tribus* monitionibus, " aliquis durus, obstinatusque erit, *dic Ecclesiæ*: „ hanc si contempserit, neque audire voluerit, *sit tibi ut Ethnicus, Publicanus*, & ne eum ad Ecclesiam tamquam Christia„ num admittas; immo tamquam Publicanum devita „.

II. Itaque Episcopus adhibito Clero suo, Sententiam excommunicationis simpliciter, nullo externo aut speciali ritu adhibito, pronuntiabat; & quem a pœnitentia alienum videret & obduratum, hunc cum mœrore ut *insanabilem* ejiciebat ab Ecclesia, ut dicitur *cap* 42. lib. citati.

III. Verum cum labentibus sæculis multiplicarentur Excommunicationes, ipsique Judices non eam moderationem, & circumspectionem in iis ferendis adhibere viderentur, quam hujusmodi pœnarum inflictio requirebat, nec semper finem, quem Ecclesia intendit, præ oculis haberent, cœperunt quoque laicis præsertim potentioribus vilescere, & contemni.

IV. Ut ergo auctoritas major ipsis Censuris conciliaretur, terrorque populo incuteretur, cœperunt circa sæculum nonum, aut decimum certæ formulæ & ritus introduci, quæ & sensim majus incrementum acceperunt.

V. Dicit hodiernum Pontificale Romanum titulo De Ordine „ excommunicandi: " Quando anathema, id est, solemnis Ex„ communicatio pro gravioribus culpis ferri debet, Pontifex „ paratus amictu, stola, pluviali violaceo, mitra simplici, as„ sistentibus sibi duodecim Presbyteris superpelliceis indutis, & „ tam ipso, quam Presbyteris *candelas ardentes* in manibus te„ nentibus sedet super faldistorium ante altare majus, aut alio „ loco publico, ubi magis sibi placebit; & ibi pronuntiat, & „ profert anathema „.

VI. Hinc consensus Episcopi assistentibus 12. Presbyteris, vestigium & reliquiæ sunt veteris disciplinæ, quæ causas Clericorum volebat ab Episcopo assistente sibi Clero suo discuti & terminari, uti sæpius in hoc opere monui: sed hæc Presbyterorum, sive Cleri assistentia non erat *mere ceremonialis*, uti est hodie; sed judicialis: nam & ipse in examine ac discussione causæ Episcopo assistebat, unumque cum Episcopo *Senatum* constituebat.

VII. Ritus candelas ardentes in manibus tenendi, easque, pronuntiato anathemate, in terram projiciendi, quemadmodum Pontificale præscribit, ritus est recentioris instituti, solis Latinis

potius, Græcis hactenus ignotus; uti notat Chriſtianus Lupus tomo 5. Schol. in Canones *pag.* 829.

VIII. Eum non eſſe antiquiſſimum fatetur ibidem *p.* 830. Lupus, dicitque, ſe ignorare vetuſtiorem ejus memoriam, quam a Lemovicenſi Synodo celebrata anno 1031. ubi *Seſſ.* 1. Synodus excommunicat quoſdam alienarum rerum raptores ſub hac formula; *Sicut hæ* Lucernæ *extinguuntur in oculis veſtris, ita gaudium eorum extinguatur in conſpectu ſanctorum Angelorum, niſi ante mortem ad ſatisfactionem venerint.*

IX. Licet fateamur, ritum hunc primis Eccleſiæ ſæculis fuiſſe ignotum, nihilominus eum fuiſſe in Eccleſia notum ante dictam Synodum, evincitur ex Reginone Abbate Prumienſi, qui floruit circa initium ſæculi decimi, adeoque integro facile ſæculo ante dictam Synodum. Hic autem *Lib.* 2. *De Diſciplinis Eccl. cap.* 412. refert formulam Excommunicationis cum hæc clauſula: *Sicut hæ lucernæ extinguuntur in oculis veſtris, ita gaudium eorum extinguantur in conſpectu ſanctorum Angelorum, niſi ante mortem ad ſatisfactionem venerint.*

Immo videtur formula hæc a Reginone tamquam tum temporis uſitata referri; unde incertum eſt, quo præciſe tempore introducta ſit.

X. Hoc certum hunc ritum nullatenus ad ſubſtantia ſpectare ipſius Excommunicationis, neque ei majorem aliquam vim, aut efficaciam addere; ſed ad exprimendum vivacius ipſum Excommunitationis effectum, & terrorem illius incutiendum, unice eſſe inductum; idque veriſimiliter circa ſæculum nonum, & decimum, quando ipſæ Excommunicationes ob ſuam frequentiam viloſcere, & contemni cœperunt.

XI. Similiter labentibus ſæculis ad ſuſtinendam auctoritatem Excommunicationum opus fuit laicam poteſtatem implorare; ut qui gladio ſpirituali a vitiis aut errore non revocarentur, pœna temporali compellerentur, Et quidem ſæculo XIII. a S. Ludovico Rege Galliæ Decretum legimus, " ut ſi aliqui per an- „ num contumaces extiterint, ex tunc compellantur redire ad „ Eccleſiaſticam unitatem; *ut quos a malo non retrahit timor* „ *Dei, ſaltem pœna temporali compellat.* Unde præcipimus „ (ait) quod Balivii noſtri omnia bona talium excommunicato- „ rum mobilia, & immobilia poſt annum capiant, nec eis ali- „ quo modo ea reſtituant, donec prædicti abſoluti fuerint, & „ Eccleſiæ ſatisfecerint „. Plura vide in hanc rem apud Du-Can- „ ge in Gloſſario, verbo *Excommunicati;* qui ibidem notat, „ interdum etiam ad abſolutionem petendam a Judicibus Regiis „ coactos fuiſſe ſub pœna carceris.

XII. Eumdem in finem tendunt execrationes, & terribiles verborum formulæ, quibus ipſa Sententia excommunicationis pronuntiatur, quæ variæ ſunt pro diverſitate formularum; atque inter alia in formula Pontificalis dicitur: *Et damnatum cum diabolo & Angelis ejus, & omnibus reprobis, in ignem æternum damnamus, donec a laqueis diaboli reſipiſcat,* &c.

XIII. Ad idem tendit, quod recentioribus Decretalibus ſimiliter inductum eſt, & cujus meminit Synodus Tridentina *Seſſ.* „ 25. *cap.* 3. *De Reformat.* " ut ſi obdurato animo Cenſuris an- „ nexus, in illis per annum inſorduerit, etiam contra eum tam- „ quam de hæreſi ſuſpectum procedi poſſit „. Quod tamen hodie juxta ſuum rigorem non obſervatur, niſi in Provinciis ubi tribunal Inquiſitionis eſt ſtabilitum uti monet Fleury in Inſtitutionibus juris Eccleſiaſtici *part.* 3. *cap.* 22. in fine.

XIV. Quod vero ex Pontificalis præſcripto injungatur, ut prolato anathemate, ſive excommunicatione, " Epiſtola Pres- „ byteris per Parochias, & etiam vicinis Epiſcopis mittatur, „ continens nomen excommunicati, & Excommunicationis cauſam „ ne quis per ignorantiam ulterius illi communicet „, ritus eſt admodum antiquus, & ex traditione Apoſtolica ad nos tranſmiſſus.

XV. Hoc enim ſemper in Eccleſia uſitatum fuit, ut excommunicatus ab uno Epiſcopo, ab omnibus vitandus eſſet, & reputandus tamquam *Ethnicus, & Publicanus.* Hujus diſciplinæ exemplum habemus in Marcione, qui ab Epiſcopo ob ſtuprum excommunicatus, cum Romam veniſſet poſt mortem Hygini Papæ, & a Clero Romano in communionem admitti poſtulaſſet, reſpondit Clerus, ſe id facere non poſſe ſine arbitrio & conſenſu Epiſcopi ejus; uti latius ex Epiphanio refert Baronius ad ann. 146.

XVI. Hanc diſciplinam non introducens, ſed renovans Synodus Nicæna I. *Canone* 5. ſtatuit; " ut de iis, qui communione „ privantur ſive ex Clero, ſive ex laico ordine, ab Epiſcopis uniu- „ ſcujuſque Provinciæ ſervetur hæc Sententia ſecundum Cano- „ nem, qui pronuntiat, ut qui ab aliquibus abjiciuntur, ab aliis „ non recipiantur (*a*) „.

XVII. Ne igitur ignorantiam prætenderent Epiſcopi, jam pridem uſitatum fuit, ut Excommunicationis Sententia per Parochias ubique publicaretur, & Epiſcopis intimaretur. Hinc Regino Abbas Prumienſis relata formula Excommunicationis ſæculo XI. uſitata, ſubiungit; " Deinde Epiſtolæ Presbyteris per Paro- „ chiam mittantur continentes modum Excommunicationis, in „ quibus jubeantur ut diebus Dominicis poſt lectionem Evangelii „ plebibus ſibi commiſſis publice annuntient ipſam Excommuni- „ cationem, ut ne quis per ignorantiam communicet excommu- „ nicato, oportet etiam ut aliis Epiſcopis ipſa Excommunicatio „ manifeſtetur „. Hæc ille *lib.* 2. *De Eccleſ. diſc. cap.* 410. dictaque ſua confirmat ex *Can.* 2. Toletani I.

XVIII. Præter verborum formulas, & externos aliquos ritus ad terrorem adhiberi ſolitos, recentior quoque diſciplina induxit, ut qui excommunicat, Excommunicationem *in ſcriptis proferat, & cauſam Excommunicationis expreſſe conſcribat propter quam Excommunicatio proferatur*, Cap. 1. *De Sent. Excommunicationis* in 6.

XIX. Ubi inſuper præcipitur excommunicanti, exemplum eju- „ ſmodi ſcripturæ excommunicato tradere intra menſem, ſi re- „ quiſitus fuerit; ſuper qua requiſitione fieri vult publicum in- „ ſtrumentum, vel litteras teſtimoniales confici ſigillo authentico „ conſignatas „.

XX. Et hæc quidem in Excommunicatione *ferendæ Sententiæ* juxta modernam Eccleſiæ diſciplinam ſervanda ſunt: quoad Excommunicationem vero *latæ Sententiæ* ſervari debent illa, quæ in Legis aut Canonis promulgatione, & confectione præſcripta ſunt.

(*a*) Canon quintus Concilii Nicæni docte & nitide a D. Van-Eſpen exponitur in Diſſertatione in Synodum Nicænam *Scholiis* in quintum Canonem.

C A P U T X.

De Interdicto.

1 *Interdictum hodie ſumitur pro diſtincta ſpecie Cenſuræ.*
2 *Deſcriptio Interdicti.*
3 *Quomodo excludatur excommunicatio?*
4 *A ſuſpenſione quomodo diſtinguatur?*
5 *Per Interdictum non vetatur uſus omnium rerum Divinarum.*
6 *Allegata deſcriptio Interdicti accommodata Recentiorum placitis.*
7 *Interdicti diviſio; & quid Interdictum* locale?
8 *Quid Interdictum* perſonale?
9 *Mixtum ex utroque.*
10 *Interdictum locale* generale *deſcribitur.*
11 *Quid Interdicto* generali *civitatis aut villa vel caſtri contineatur.*
12 *Interdictum locale particulare; & Eccleſia particulari interdicta quid comprehendatur?*
13 *Interdictum perſonale* generale.
14 *An Clero interdicto, & populus cenſeatur interdictus; vel e converſo?*
15 *Quid Interdictum perſonale* ſpeciele?
16 *An Interdicti localis meminerit S. Baſilius?*
17 *De hoc interdicto non loquitur S. Auguſtinus.*
18 *Interdicti* localis *meminiſſe videtur S. Gregorius Turonenſis.*
19 *Uſus Interdicti generalis maxime invaluit circa ſæculum* X. *& ſequentia, & quæ hujus occaſio?*
20 *Illuſtris illius formæ propoſita, & probata in Synodo Lemovicenſi.*
21 *Eam* novam *fuiſſe teſtantur Auctores coævi.*
22 *Interdicta præſertim generalia poſterioribus ſæculis multum frequentia fuerunt.*
23 *Populus per illa divinis officiis, & Sacramentis, atque inſtructionibus frequenter ſine propria culpa privabatur; idcirco Pontifices Interdicti rigorem mitigare cœperunt.*
24 *Alexander III. permittit Baptiſmum adminiſtrari parvulis, & pœnitentias morientibus.*
25 *Innocentius III. indulſit prædicari verbum Dei, & dari Sacramentum Confirmationis: & Clericis ſepulturam in cœmeterio.*
26 *In Conventualibus Eccleſiis ſubmiſſa voce recitare divina Officia; atque peregrinis & cruce ſignatis, etiam ſanis ut detur Pœnitentia concedit.*
27 *Gregorius IX. permittit in Eccleſia interdicta Miſſarum ſolemnia ſemel in hebdomada ſub certis conditionibus celebrari.*
28 *Amplius de Interdicti rigore relaxavit Bonifacius VIII.*
29 *Ratio relaxationis petita a detrimento ſpirituali, quod populus patitur.*
30 *Judices eccleſiaſtici minus circumſpecte, & potius ex cupiditate, quam charitate Interdicta ferebant.*
31 *Conſtitutio Bonifacii VIII. contra hæc temeraria interdicta.*
32 *Concordata Brabantiæ ob ſcandala vitanda modum Interdictis ferendis præſcripſerunt.*
33 *Idipſum præſtitum a Synodo Baſileenſi.*
34 *Non ſine magna cauſa & moderatione, & circumſpectione Interdictum generale infligendum.*
35 *Major cauſa & prudentia in ferenda hac generali Cenſura, quam excommunicatione requiritur.*
36 *Ratio eo debet eſſe major quo latius ſe Interdictum extendit.*
37 *Qui effectus Interdicti circa ceſſationem a Divinis.*
38 *Per celebrationem in loco interdicto incurritur irregularitas.*
39 *Interdictum differt a ſimplici ceſſatione a Divinis.*
40 *Hæc minora quam Interdictum, præſertim generale, habet incommoda.*

I. INTER ſpecies veræ & proprie dictæ Cenſuræ Eccleſiaſticæ hodie uno conſenſu numeratur *interdictum*; & accipitur pro cenſura ab excommunicatione, & ſuſpenſione diſtincta, quamvis & in his cenſuris aliquod interdictum ſive interdictio interveniat.

II. Deſcribitur autem communiter *interdictum*, ut eſt ſpecialis, „ & diſtincta ſpecies Cenſuræ: " Cenſura eccleſiaſtica prohibens „ uſum quarumdam rerum divinarum, ut Fidelibus communem. „ quatenus talis eſt „.

III. Excommunicationem hic excludi dicunt; quia etſi hæc prohibeat quoque rerum quarumdam divinarum *uſum*; non tamen *quatenus eſt uſus*, ſed prout eſt quædam *communicatio* cum Fidelibus.

IV. A ſuſpenſione autem diſtingui notant, quia hæc privat quidem ſpiritualium rerum uſu; ſed non *ut communi Fidelibus*, at ſolis *Clericis proprio*; uti capite ſequenti notabitur.

V. Dicitur autem in definitione *aliquarum rerum divinarum*: quia Interdictum non privat *omnibus* rebus divinis; ſed illis dumtaxat, quæ in jure expreſſæ ſunt, & modo etiam in jure declarato, uti ex dicendis patebit.

VI.

VI. Hæc interim satis probant, hanc descriptionem desumptam, & circumscriptam esse conformiter ad ea, quæ a recentioribus Canonistis, & Theologis Scholasticis circa hanc speciem censuræ recepta reperiebantur. Nec enim in pristinis Canonibus, & Auctoribus has præcisas, & determinatas differentias censurarum facile reperies.

VII. Interdictum autem jam descriptum dividitur in locale, personale, & mixtum.

Locale dicitur, quod directe fertur ad locum, ne in eo exerceantur Divina, secundum modum a Jure definitum.

In descriptione dictum est *directe* ferri ad locum: quia *indirecte* etiam refertur ad homines: quatenus in eo *loco* Divinis interesse nequeunt. Sed tamen quia *directe* solum locum respicit, *non personas*; ideo personæ possunt alio loco Divinis assistere, Sacramenta accipere, atque in locis sacris alibi sepeliri: ideoque nec personæ interdictæ dicuntur.

VIII. Interdictum *personale* vocatur, quod dirigitur immediate & directe ad *personam*, eique interdicit certum quemdam rerum divinarum usum: differtque a *locali*, quod non terminetur ad certum locum. Nam si persona simpliciter sit interdicta, nec alibi Divinis interesse potest, ipsumque Interdictum vulgo dicitur *ambulare* cum persona, & esse *ambulatorium*; nullus autem locus propterea *interdicto* est suppositus, possuntque alii non interdicti in loco Divinis interesse.

IX. Mixtum appellatur, collectum ex utroque; id est, quod & directe in locum & in personam fertur: atque tam personæ quam locus Interdicto *æque directe* subjacent.

X. Interdictum tam locale quam personale ulterius dividitur in universale & singulare.

Locale universale sive generale solet vocari illud, quo Interdicto subjicitur locus plura alia sub se continens, & suis limitibus comprehendens: ut sunt Regnum, Provincia, Civitas, Diœcesis, &c.

XI. Hujus Interdicti mentio occurrit in *Cap.* 10. *&* 17. *De Sent. Excommunicat. in* 6. declaratque in posteriore Bonifacius VIII. quod ,, civitas, castrum, aut villa Ecclesiastico subjiciantur Interdicto, illorum suburbia, & continentia ædificia eo ipso intelligi interdicta ,,. Rationem subjungit: " Nam licet prædicta videantur alias murorum ambitu terminari, hoc tamen casu ne vilipendi valeat Sententia interdicti (quod fieret, si posset in ipsorum suburbiis, vel continentibus ædificiis licite celebrari, ut prius) expedit interpretationem fieri latiorem ".

XII. Interdictum particulare est, quo solummodo Interdicto subjicitur locus aliquis particularis; puta unica Ecclesia: uti sat insinuatur in citato *cap.* 17. declaratque ibidem Bonifacius VIII. quod ratio, quæ suadet, civitate interdicta, censeri quoque interdicta suburbia, etiam suadeat, ut ,, si sit Ecclesia Interdicto supposita, vel subjecta; nec in Capella ejus celebrari, nec in cœmeterio ipsius eidem Ecclesiæ continguis poterit sepeliri: secus, si ei contigua non existant ".

XIII. Personale Interdictum generale dicitur, quo aliqua communitas, ac proinde plures homines complectens, interdicitur: ut si incolæ certæ civitatis, si quoddam Capitulum, si Collegium, Monasterium, &c. accipiendo nimirum Collegium & Monasterium pro solis personis, ita ut non interdicatur locus. Requiritur etiam ut homines illi plures interdicantur sub nomine ipsius communitatis, puta civitatis.

XIV. Hujus Interdicti mentio fit in *Cap.* 16. *De Sent. Excommunicat. in* 6. declaraturque: ,, Si Sententia *interdicti* proferatur in *Clerum*, non intelligi debet (nisi aliud sit expressum in ea) interdictus populus; nec etiam e converso. Unde uno interdicto ipsorum, alius licite admittitur ad Divina ".

XV. Si aliqui etiam plures interdicantur expressis *nominibus propriis*, & non quatenus constituunt communitatem aut Collegium, dicetur Interdictum *particulare*; quia omnes subjiciuntur Interdicto ut *particulares*.

XVI. Interdicti generalis, quo Provincia, civitas, aut communitas quædam Interdicto subjicitur, & quod hodie consuevit nomine *interdicti* intelligi, meminisse S. Basilium *Epistola* 244. credunt nonnulli; ubi interrogatus, quid agendum de illo, qui filiam alicujus rapuerat, resolvit, filiam parentibus suis restitui, ipsum raptorem ejusque complices excommunicari debere: *Villa vero*, (ait) *quæ raptorem susceperit cum rapta; nec reddiderit, prorsus suspensa sit a precibus, & orationum communione*.

Verum ex contextu patet, Basilium hic non loqui de *villa*, prout locum aut domum quamdam significat; sed de familia quæ raptorem cum rapta susceperat; hancque non *interdicto* proprie dicto subjecit, sed in *pœnitentiam* a communione excludendam censuit.

XVII. Similiter quæ sub nomine S. Augustini ex Epistola ad Bonifacium refert Gratianus *Caus.* 17. *quæst.* 4. *Can.* 8. tametsi essent revera S. Augustini, hujus censuræ antiquitatem minime probarent: cum evidens sit, non nisi de negata communione in pœnitentiam ibidem agi.

XVIII. Propius ad hanc censuram spectare videtur exemplum relatum a S. Gregorio Turonensi *lib.* 8. *Hist. Francorum cap.* 31. Cum enim S. Prætextatus Episcopus Rothomagensis in Ecclesia ipso die Paschatis divina Officia peragens, fuisset trucidatus, ,, Leudovaldus Episcopus Bajocensis Epistolas per omnes Sacerdotes dixerit, & accepto consilio *Ecclesias Rothomagenses clausit*, ut in his populus *solemnia Divina non spectaret*, donec indagatione communi reperiretur hujus auctor sceleris (*a*).

Nequaquam negari posse videtur, quin hic aliquam interdicti speciem habeamus; adeoque facile crediderim, circa sæculum sextum ob enormia crimina cœpisse aliquando civitatis aut Diœcesis Ecclesias Interdicto subjici.

XIX. Sed cum admodum rara, & extraordinaria essent hæc exempla; nec per omnia conformia illis, quæ jura posteriora de hac censura *interdicti* edicunt, putant non pauci Viri eruditi, originem ejus referendam potius esse ad sæculum decimum aut undecimum; creduntque, Interdictum præsertim *generale*, præcipue cœpisse frequentari, quando Principes particulares, qui sub Carolo Magno ejusque successoribus dumtaxat fuerant Provinciarum Gubernatores, se in earum Dominos absolutos erexerunt.

Ut enim horum contumaciam frangerent Episcopi, generali Provinciarum aut civitatum Interdicto uti cœperunt; ut populus tædio affectus, etiam ipsum Principem ad obedientiam quodammodo adigeret.

XX. Quidquid sit, certum est, quod nulla illustrior forma, atque ipsam Interdicti hodiernam formam, & rationem propius exprimens, occurrat, quam in Synodo Lemovicen. anno 1031. celebrata. In hac enim Odolricus Abbas suggerens Episcopis medicinam adversus generalem morbum, qui contumaciæ Principum, & Magistratuum sæcularium adscribebatur, adhibendam, ait: ,, Nisi de pace acquieverint, ligate *omnem terram* Lemovicensem publica excommunicatione, eo videlicet modo, ut nemo nisi Clericus, aut pauperes mendicans, aut peregrinus adveniens, aut infans a bimatu & infra, in toto Lemovicinio sepeliatur, nec in alium Episcopatum ad sepeliendum portetur, Divinum officium per omnes Ecclesias latenter agatur, sed Baptismus petentibus tribuatur. Circa horam tertiam signa sonent in Ecclesiis omnibus, & omnes proni in faciem preces pro tribulatione, & pace fundant. Pœnitentia & viaticum in exitu mortis tribuatur; altaria per omnes Ecclesias, sicut in Parasceve, nudentur, & cruces & ornamenta abscondantur, quia signum luctus, & tristitiæ omnibus est. Ad Missas tamen, quas unusquisque Sacerdotum januis Ecclesiarum obseratis fecerit, altaria induantur, & iterum post Missas nudentur. Nemo in ipsa excommunicatione uxorem ducat: nemo alteri osculum det: nemo Clericorum, aut laicorum, vel habitantium, vel transeuntium, in toto Lemovicinio, carnem comedat, neque alios cibos, quam illos, quibus in Quadragesima vesci licitum est. Nemo laicorum aut Clericorum tondeatur, neque radatur, quousque districti Principes, & capita populorum per omnia sancto obediant Concilio. Si quis vero probatus fuerit aliquo modo hujus vinculi violator, non recipiatur nisi cum digna pœnitentia ".

Placuit Odolrici consilium Patribus istius Synodi.

XXI. Hoc consilium ad praxim deductum fuisse ab Episcopo Lemovicensi, judicat Ademarus Engolismensis scribens circa idem tempus: ,, Alduinus Episcopus Lemovicensis pro nequitia populi *novam* observantiam constituit, scilicet Ecclesias & Monasteria cessare a divino cultu, a sacrosancto Sacrificio, & populum, quasi Paganum a divinis laudibus cessare, & hanc observantiam excommunicationem censebat ".

An antiquius hujusmodi Interdicti exemplum extet, nescio; interim hoc evincit Auctoris hujus testimonium, observantiam tunc adhuc fuisse *novam*. Unde & eodem sæculo Ivo Carnutensis *Epist.* 94. vocat Interdictum, *remedium* insolitum, ob suam nimirum novitatem.

XXII. Hoc quoque indubitatum est, labentibus sæculis usus Interdictorum, præsertim *generalium* mirum in modum fuisse extensum; eoque Pontifices & Episcopos frequentissime usos esse, ut Principes & Magistratus, qui particulares excommunicationes in suas personas latas contemnebant, ad obedientiam & restitutionem adigerent: atque ipsis excommunicationibus vim & efficaciam adderent.

XXIII. Sed cum hæc Interdicta plerumque indicerentur ob crimen a *solo* Principe, aut Magistratu commissum; ipseque nihilominus populus sæpius plane innocens eodem Interdicto involveretur, & ecclesiasticis Sacramentis, & divinis officiis & instructionibus salutaribus privaretur, idque cum summo salutis discrimine; idcirco diversi Pontifices diversa temperamenta his Interdictis adhibuere.

XXIV. Sæculo XII. ad Episcopos per Angliam constitutos scribit Alexander III. in *Cap.* 11. X. *De Sponsalibus*, ut si Rex Angliæ ad eorum commonitionem non restituat uxores filiis suis intra certum terminum, ,, ex tunc in quacumque (ait) Provinciarum vestrarum detinentur vel transferuntur (uxores filiorum Regis) donec ibi fuerint, *nulla divina officia* celebretis, nec permittatis aliquatenus celebrari, *præter Baptismum parvulorum, & pœnitentias morientium* ".

XXV. Ulterius Innocentius III. in *Cap.* 43. X. *De Sent. Excommun.* permittit tempore Interdicti populo prædicari *Verbum* Dei, & parvulis dari Sacramentum *Confirmationis*. Et in *Cap.* 11. X. *De Pœnit. & remiss.* indulget, ut tempore Interdicti Clerici decedentes, ,, qui tamen servaverint Interdictum, in cœmeterio Ecclesiæ sine campanarum pulsatione, cessantibus solemnitatibus omnibus, cum silentio tumulentur ".

XXVI. Insuper ,, & in Conventualibus Ecclesiis bini & bini, vel simul tres horas Canonicas valeant legere, non cantare, janus clausis, interdictis & excommunicatis exclusis, & voce ita remissa, quæ exterius audiri non possit ".

Denique indulget, ut Cruce signatis & peregrinis, etiam bene valentibus, *detur pœnitentia, cum postulaverint*.

XXVII. Post hæc Gregorius IX. in *Cap.* 57. X. *De Sent. Excommunic.* " permittit Ecclesiarum Ministris semel in hebdomada tempore interdicti, non pulsatis campanis, voce submissa, januis clausis, excommunicatis & interdictis exclusis, Missarum solemnia celebrare causa conficiendi Corpus Domini, quod decedentibus in pœnitentia non negatur ",

XXVIII. Demum Bonifacius VIII. in *Cap.* Alma Mater *de Sent.*

(a) Ex isto exemplo conjicere solent Canonistæ antiquiora Interdicti localis vestigia reperiri in Galliis, quam in cæteris orbis christiani partibus.

Sent. Excommunic. in 6. In multis rigorem Interdicti relaxavit; atque in primis, ut " non tantum morientes, sed etiam viventes tam sani, quam infirmi ad pœnitentiam licite admittantur .... Præterea quod singulis diebus in Ecclesiis, & Monasteriis Missæ celebrentur, & alia divina officia sicut prius, submissa tamen voce, & januis clausis, excommunicatis & interdictis exclusis, & campanis etiam non pulsatis .... In festivitatibus vero Natalis Domini, Paschæ, ac Pentecostes, & Assumptionis Virginis gloriosæ, campanæ pulsentur, & januis apertis, alta voce divina Officia solemniter celebrentur, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis admissis, quibus ob reverentiam dictarum solemnitatum, & (ut ipsi ad humilitatis gratiam, & reconciliationis affectum facilius inclinentur) præfatis diebus participationem permittimus Divinorum: sic tamen quod illi, propter quorum excessum Interdictum hujusmodi est prolatum, altari nullatenus appropinquent ".

XXIX. Rationem hujus relaxationis, & mitigationis præmiserat Bonifacius, dicens: " Quia vero ex districtione hujusmodi Statutorum excrescit indevotio populi, pullulant hæreses, & infinita pericula animarum insurgunt, ac Ecclesiis sine culpa earum debita obsequia subtrahuntur ".

Eamdem rationem tangit idem Pontifex in *Extravagante 2. De Sent. Excommunic.* his verbis: " Tolluntur mortuis, seu minuuntur suffragia, præsertim per oblationem frequentem Hostiæ salutaris, adolescentes, & parvuli participantes rarius Sacramenta, minus inflammantur, & solidantur in fide, fidelium tepescit devotio, hæreses pullulant, & multiplicantur pericula animarum ".

XXX. Testatur quoque ibidem Pontifex, quod nonnulli Judices *nimis prompte* ad proferendas Sententias interdicti, etiam in negotiis sive causis, quæ interdum *plus ex cupiditatis*, quam charitatis radice perspicuis indiciis procedere arguerentur ".

XXXI. Ut his inordinatis Interdictis modum ponat, cavet, " ut nulla Provincia, civitas, castrum, villa, locus, territorium, vel districtus auctoritate ordinaria, vel delegata, supponatur Ecclesiastico Interdicto pro pecuniario debito, vel pro cujusvis monetæ, vel pecuniæ quantitate quacumque occasione, vel causa, seu quovis quæsito colore; pro eo maxime, quod ipsorum Domini, Rectores seu Officiales quocumque nomine censeantur, aut incolæ seu habitatores, aut singulares personæ ipsorum statutis, vel statuendis, ordinatis vel ordinandis terminis hujusmodi debitum, seu quantitatem non solverunt hactenus, aut in antea non persolvent ".

XXXII. In Concordatis quoque inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem *tit.* 8. cautum est: " Proptec scandala vitanda, ut honor Dei & jura serventur, de cætero Interdictum, ut cessus (a) a Divinis nullatenus poni poterunt, pro quocumque delicto alicujus singularis personæ, sed solum pro delicto Domini loci, Rectorum, seu eorum Officiarium, vel Communitatis delinquentis, communicato consilio offendentis, realiter & de facto Clericos in sacris Ordinibus constitutos, aut Beneficiatos, si vero Beneficiis actu deservientes; quo casu, si Dominus, Rector, vel Communitas delictum infra mensem emendare recusaverint, vel quando singularis persona præmissa perpetrarit, & dictus Dominus Rector, vel Officialis talem singularem malefactorem, infra dies octo, si præsens fuerit, non apprehenderit, vel absentem infra mensem non bannierit, aut apprehensum ad satisfaciendum infra dies octo non compulerit, sed Communitas præmissa sic fieri, non procuraverit; tunc nisi de diligentia, per eos super præmissis facta, constiterit, cessus, vel interdictum poni poterit; alias non; reservata Judici Ecclesiastico, & sæculari (ut præmissum est) correctione offendentium realiter personas Ecclesiasticas, vel eis realiter injurantes ".

XXXIII. Similis pene limitatio jam pridem facta est in Concilio Basileensi *Sess.* 20. insertaque Pragmaticæ Sanctionis, & Concordatis Galliæ, sub titulo *De Interdictis non leviter ponendis*.

XXXIV. Merito monet ad illum textum Glossographus Pragmaticæ Sanctionis, non sine magna causa " & maturitate gravi esse procedendum ad Interdictum generale, ne facile infiniti inculpabiles propter delictum paucorum a Sacramentis interdicti censeantur ".

Addit deinde: " Discretio suadet, ut primo delinquentes specialiter, & nominatim interdicantur, & non alii. Ut ab initio delinquentes generaliter non interdicantur, quoad omnes effectus interdicti, sed quoad quosdam: scilicet primo interdicatur culpabilibus Corpus Christi, & sepultura in cœmeterio, & sic paulatim procedendo de effectu in effectum. Et demum cum in profundum malorum laberentur, propter eorum culpam Interdictum generale proferendum, ut omnes inculpabiles contra delinquentes insurgant ". ...

XXXV. Sane si in ferenda excommunicatione in unam, & singularem personam, gravis causa, magnaque prudentia, & circumspectio requiratur, ut in antecedentibus ostendimus; quanto magis in ferendo *interdicto* præsertim generali, quo plures innocentes solent involvi, crimen enorme necessarium, summaque circumspectione procedendum est.

XXXVI. Hoc autem indubitatum est, eo majorem & graviorem causam requiri; majoremque necessitatem & circumspectionem, quo Interdictum est generalius, & ad plura loca, & personas se extendit.

XXXVII. Qui sint effectus Interdicti, & a quibus tempore Interdicti sit abstinendum, facile colligi potest ex Decretalibus supra relatis: cessandum enim est ab omnibus sacris functionibus, sub modo & forma ibidem expressis.

XXXVIII. " Is vero, qui scienter in loco celebrat supposito *interdicto* (nisi super hoc privilegiatus existat, aut a Jure sit concessum eidem) irregularitatem incurrit: a qua nequit per alium, quam per Romanum Pontificem liberari, & adeo efficitur inteligibilis, quod nec ad eligendum cum aliis debebit admitti ". *Cap. 18. §. 1. De Sentent. Excommunic. in 6.*

Notant autem Doctores, quod etsi hic tantum fiat mentio *celebrationis*, eaque soleat restringi ad *celebrationem Missæ*, hic tamen comprehendere omnem Divinorum celebrationem, etiam Sacramentorum administrationem; nimirum juxta limitationes supra ex Decretalibus relatas.

XXXIX. Interdictum a simplici *cessatione a Divinis* esse distinctum; nec hanc esse proprie *censuram* Ecclesiasticam communiter observant Interpretes; & sat evidenter exprimitur in *Cap. 18. De Sent. Excommunic. in 6.* dum dicitur, quod " is qui Ecclesia sanguinis effusione polluta, vel qui præsentibus majore excommunicatione nodatis, scienter *celebrare* præsumit; licet in hoc temerarie agat, *irregularitatis* tamen (cum in Jure expressum non sit) *laqueum non incurrit* "; quem tamen incurreret, si cessatio a Divinis cum *interdicto*, ut est censura, coincideret; quia indubitatum est, hujusmodi cessationi a Divinis suppositam esse Ecclesiam sanguinis effusione pollutam; neque in ea ante reconciliationem divina Officia, præsertim Missarum solemnia celebrari posse, uti ostendimus *Tom. II. part. 2. sect. 2. tit. 1. cap. 6.*

XL. Cumque cessatio a Divinis a Jure ob crimen in Ecclesia commissum, ad terrorem populi infligatur, atque tantum in Ecclesia speciali crimine polluta a Divinis cessetur ob delictum publicum; non solet hæc cessatio a Divinis secum trahere magna incommoda; nataque est populo salutarem terrorem, & criminis horrorem incutere: unde merito hæc a divinis Officiis cessatio servatur; atque sæpius expediret, ut Ecclesiæ reconciliatio ad aliquod notabile tempus differretur, præsertim si de crimine enormi agatur, & aliæ non desint Ecclesiæ, in quibus divina Officia peragantur.

CAPUT XI.

De Suspensione.

1 *Suspensio hodie distincta species Censuræ.*
2 *Ejus definitio.*
3 *Desumpta ex iis, quæ de hac censura tradunt recentiores.*
4 *Quomodo ab excommunicatione distinguatur?*
5 *Suspensio est censura propria Clericis.*
6 *Suspensio alia est ab officio, alia a Beneficio.*
7 *Prior importat Suspensionem ab Ordine, & jurisdictione.*
8 *Suspensio ab Officio non privat iis, quæ sunt communia laicis.*
9 *Suspensio potest esse partialis ad ea, quæ sunt Ordinis, vel quæ jurisdictionis, aut aliqua eorum.*
10 *Etiam limitari potest ad locum.*
11 *Simpliciter expressa non restringitur ad tempus.*
12 *Potest tamen restringi.*
13 *Hæc expirat per lapsum temporis.*
14 *Quid Suspensio a Beneficio, & quomodo restringi queat?*
15 *Multis sæculis ignota fuit distinctio Suspensionis a Beneficio, & ab Ordine.*
16 *An hodie Suspensio ab Officio importet Suspensionem a Beneficio?*
17 *Suspensio debet ferri in scriptis causa expressa.*
18 *Debet dari copia suspenso, si petat.*
19 *Hæc non requiruntur in Suspensione* latæ *Sententiæ: & hæc quid sit?*
20 *Suspensio non privat Clericum suo Beneficio, aut Officio.*
21 *Qua ratione Suspensio censeatur non perpetua?*
22 *Quomodo distinguatur a depositione?*
23 *Clericus suspensus ab Ordine fit irregularis, si exerceat, ea quæ Ordinis illius sunt.*
24 *Idque de jure etiam Clericis Minorum Ordinum obtinere verius est.*
25 *Secus, attendendo multarum Ecclesiarum consuetudinem.*

I. INTER species Censuræ hodie numeratur *Suspensio* juxta Responsum Innocentii III. in *Cap. 20.* ✠ *De V.S.* & ibi notant uno consensu Interpretes; eamque esse censuram distinctam ab Excommunicatione, & Interdicto.

II. Definitur autem communiter Suspensio prout est censura distincta a reliquis censuris: " Censura Ecclesiastica, qua Clericus ob culpam suam prohibetur ab executionem potestatis Ecclesiasticæ, quam habet ratione Officii, aut Beneficii Ecclesiastici, vel in totum, vel pro parte, vel ad tempus, vel in perpetuum ".

III. Non dubium, quin hæc definitio accomodata sit iis, quæ a Canonistis & Scholasticis recentioribus communiter de hac censura traduntur. Licet enim in sacris Canonibus frequenter mentio fiat de Interdictione, aut Suspensione Clericorum a suis functionibus pro meritis culpæ; nihil tamen de Suspensione prout constituit præcise speciem censuræ, eamque a reliquis formaliter distinctam, occurrit. Simpliciter de hac Suspensione tamquam pœna a Clericis pro modo culpæ infligenda agitur.

IV. Dicunt autem communiter Doctores, hanc Suspensionis censuram distingui ab excommunicatione; quia licet hæc etiam privet excommunicatum exercitio, & usu potestatis Ecclesiasticæ, non privat tamen eum hoc exercitio, quatenus est *usus* alicu-

(a) Id est, cessationes a divinis officiis.

jus potestatis Ecclesiasticæ convenientis ratione officii, vel Beneficii, uti privat Suspensio: sed tantum privat illo exercitio sive usu ut habet ratione *communicationis* cum Fidelibus.

V. Hinc & profluit, quod excommunicatio sit censura communis laicis, & Clericis; Suspensio autem propria sit solis Clericis, qui capaces sunt potestatis Ecclesiasticæ, a cujus consequenter usu & functione prohiberi, sive suspendi possunt.

VI. Ex allegata definitione facile colligitur, Suspensionem in primis dividi posse in eam, quæ est ab officio, & eam, quæ est a Beneficio.

VII. Suspensio ab officio simpliciter expressa importat suspensionem ab executione Ordinis, & jurisdictionis, quemadmodum tradunt Interpretes ad *Cap. 1. De Sentent. & re jud. in 6.* ubi dicitur, quod si suspensus *ab officio* damnabiliter se *Divinis* ingesserit, irregularitatem incurrat; adeoque supponitur suspensum ab officio nullis se posse Divinis ingerere.

VIII. Per suspensionem *ab officio* suspenditur Clericus ab omni officio Ecclesiastico, sive illud ab Ordine, sive a jurisdictione dependeat; modo vere sit officium Ecclesiasticum: nam iis, quæ laicis æque ac Clericis communia sunt, hæc censura non privat. Unde per Suspensionem nullus privatur passiva Sacramentorum participatione; neque ingressu Ecclesiæ, aut communibus Ecclesiæ suffragiis, vel Ecclesiastica sepultura aliisque similibus, quæ nec ab Ordine, nec a Jurisdictione Ecclesiastica dependent.

IX. Licet autem hæc Suspensio simpliciter expressa suspendat ab omnibus, quæ Ordinis, & jurisdictionis sunt, nihilominus subinde, vel tacite, vel expresse potest limitari, vel ad ea quæ Ordinis, vel ad ea quæ jurisdictionis sunt; quinimo ad certum aliquem, & determinatum actum, vel Ordinis, vel jurisdictionis; quæ vocari solent Suspensiones *partiales*; neque Suspensio limitata ultra expressos limites est extendenda: quales partiales Suspensiones in Jure expressas plures recitat Glossa ad *Clem. 3. De Pœnis*.

X. Potest quod Suspensio restringi ad certum locum; ut nimirum tantum suspendatur ab Ordinis, vel jurisdictionis executione in certo loco; quo casu libere in aliis locis officio suo fungi poterit.

XI. Suspensio simpliciter lata, sicuti ad nullum certum Ordinis, vel jurisdictionis actum restringitur; ita quoque ad nullum determinatum tempus limitatur, sed censetur esse perpetua, saltem *negative*: id est, quod nullum certum terminum durationis assignatum habeat, duratura quousque ab habente potestatem tollatur; qui incertus terminus tacite semper includitur; atque in hoc Suspensio differt a depositione, quæ *positivam* quamdam perpetuitatem durationis includit.

XII. Quin tamen Suspensio possit ad certum, & determinatum tempus non secus atque certum actum restringi, indubitatum est: multasque hujusmodi Suspensiones notavit Glossographus ad citatam *Clement. 3.* verbo *Suspensio*.

XIII. Suspensio autem ita ad tempus limitata, ultra tempus non durat, sed ipso tempore exspirat, etiam sine Judicis absolutione, quemadmodum docent communiter Doctores post Glossam in *Cap. 48.* ※ *De Sent. Excomm.* & ad *Clem. 1. De Decimis*; ubi & notat Glossa, verbo *Donec*, quod si Suspensio lata sit cum clausula, *Donec satisfecerit* sufficiat Judicis declaratio super satisfactione *sine alia absolutione*.

XIV. Suspensio *a Beneficio* dicitur, qua Clericus a perceptione fructuum Beneficii aut alius a Beneficio dependentibus suspenditur.

Sicuti autem Suspensio ab officio potest esse partialis & limitata tam quoad actum, quam quoad tempus; ita & hæc limitari potest ad quamdam partem fructuum, aut ad certum tempus.

XV. Non dubium, quin multis sæculis ignota fuerit distincta Suspensio a Beneficio, quodque Suspensio ab Ordine secum traheret suspensionem a perceptione fructuum, quæ ab Ordine sive illius exercitio dependebat, nullis adhuc specialibus Beneficiorum titulis erectis; uti *Tom. III. part. 2. sect. 3. tit. 1. cap. 1.* ostendimus.

XVI. Hodie vero controvertitur inter Doctores, num Suspensio ab officio secum trahat suspensionem a Beneficio, quemadmodum videri potest apud Suarezium *De Censuris disp. 26. sect. 3.* atque ob hoc dubium solent Judices volentes ab utroque suspendere, dicere, *ab officio, & Beneficio*.

XVII. Ut autem certius constet de Suspensionis natura, & quousque hæc se extendat, debet Judex eam in *scriptis* proferre, & causam expresse conscribere, propter quam suspensio profertur; quemadmodum in terminis statuitur in *Cap. 1. De Sent. excomm. in 6.*

XVIII. Additur insuper: Exemplum vero hujusmodi scripturæ teneatur (Judex) suspenso tradere intra mensem, si fuerit requisitus, super qua requisitione fieri vult publicum instrumentum vel litteras testimoniales confici, sigillo authentico consignatas.

XIX. Et hæc quidem ubi agitur de Suspensione a Judice proferenda. Secus autem de Suspensione *latæ Sententiæ*, quæ nimirum a Lege seu Canone infligitur; puta, qua Ordinans alienum Diœcesanum sine licentia sui Ordinarii a collatione Ordinum per annum, & Ordinatus a susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur, est suspensus ex Decreto concilii Trident. *Sess. 23. cap. 8. De Reformat.* Et *cap. 10.* declarantur ab officio, & Beneficio per annum ipso jure suspensi, concedentes dimissorias contra formam Decreti dicto capite expressi.

In his enim & similibus Suspensionibus a Jure inflictis requiritur Legum ipsarum, a quibus dependent, legitima promulgatio; quemadmodum supra de Excommunicationibus *latæ* Sententiæ notatum fuit.

XX. Cujuscumque naturæ aut extensionis sit Suspensio, certum est, quod tantum ipsum Clericum ab officio, vel a Beneficio *suspendat*, id est, impediat, quominus suo officio libere fungatur, functionesve ei annexas exerceat, aut emolumenta percipiat: nequaquam autem ipsum privet *officio*, aut *Beneficio*.

XXI. Hinc ipsa Suspensio quamvis ad nullum certum durationis terminum limitata sit, nihilominus ex se denotat quamdam remissibilitatem, & spem restitutionis, eo quod officium, & Beneficium Clerico suspenso integrum relinquat.

XXII. Ex his quoque manifesta est differentia inter simplicem Suspensionem, & depositionem. Hæc enim non tantum ab executione officii, & Beneficii suspendit Clericorum, sed absolute deponit, atque officio, & Beneficio absolute privat, titulumque aufert; in tantum, ut sine nova collatione & titulo ad officium, vel Beneficium redire nequeat.

Verum quidem est, nec per depositionem ab Ordine tolli characterem Ordinis, atque depositum ab Ordine Sacerdotii remanere revera Sacerdotem; tamen depositio hæc etiam differt a Suspensione; eo quod ipsa depositio significet privationem perpetuam, & irremissibilem usus Ordinum, non ita autem Suspensio; uti notant communiter Canonistæ, & Theologi Scholastici, quamvis fateantur depositionem ab Ordine subinde vocari Suspensionem *perpetuam*.

XXIII. Tametsi Clericus ab Ordine suspensus non privetur absolute suo Ordine, neque usu sui Ordinis; nihilominus, si durante suspensione exerceat functiones sui Ordinis, a quo suspensus est, fit irregularis.

XXIV. Hoc & procedere in Clericis minoribus dumtaxat Ordinibus initiatis, late probat Fagnanus ad *Cap. Si quis Presbyter* ※ *De Clerico excommministrante*: modo tamen exerceant aliquid deputatum *certo Ordini*, & insuper illud agant *tamquam Clerici* sive Ordinibus insigniti: secus, si obeant illa tamquam alii laici sine respectu ad Ordines, quemadmodum solent passim etiam per laicos obiri ministeria Ordinum minorum; quamvis secus fieri optet Synodus Tridentina.

XXV. Quia equidem passim consuetudo habet, ut functiones minorum Ordinum obeant etiam laici, plures tam Theologi quam Canonistæ sustinent, quod stante hac consuetudine Clericus in minoribus constitutus & *suspensus* non fiat *irregularis*, quantumvis obeat functiones minorum Ordinum, sed quæ ex consuetudine suæ Ecclesiæ indifferenter exercentur *a laicis*, & Clericis. Quæ sane opinio, stante hac consuetudine, nescio an omnino rejicienda sit. Auctores hujus opinionis citatos vide apud Fagnanum loco citato, *num. 6.*

CAPUT XII.

De Absolutione a Censuris.

1 *Censura tollenda ab eo, qui eam tulit.*
2 *Vel ab illo, qui ipsum repræsentat.*
3 *Olim ab Episcopo Censuram tollere recusante recurri debebat ad Synodum Provincialem.*
4 *Disciplina hæc expressa Canone Concilii Niceni.*
5 *Censura ab Episcopo inflicta vim suam retinebat quousque per Synodum judicatum erat, eam tollendam.*
6 *A judicio Synodi ulterius non appellabatur.*
7 *Refertur Canon Africanus inhibens appellationes ultramarinas.*
8 *Quomodo hunc Canonem interpolaverit Gratianus?*
9 *Tempore Gratiani receptæ erant appellationes ad Metropolitanos, & ab his ulterius ad Sedem Apostolicam.*
10 *Ad quem a recusante Episcopo recurrendum pro obtinenda absolutione a Censura lata ab homine.*
11 *Censura latæ Sententiæ ordinarie tolli potest per proprium Episcopum, aut proprium Sacerdotem.*
12 *Quis nomine proprii Episcopi intelligatur?*
13 *Per proprium Sacerdotem intelligitur quilibet Presbyter habens auctoritatem absolvendi a mortalibus sacramentaliter.*
14 *Absolutio a Censuris a Confessariis solita præmitti absolutioni sacramentali est dumtaxat ad* cautelam.
15 *Similiter & illa, quæ Bullis, & litteris Pontificiis de stylo inseri solet.*
16 *Absolutio ad* cautelam *interdum datur ad petitionem alicujus.*
17 *Absolutio ad* cautelam *multis sæculis ignota fuit.*
18 *Presbiter simpliciter approbatus non absolvit a Censuris reservatis; & de harum origine & progressu remissive.*
19 *Qui habet auctoritatem absolvendi a casibus reservatis Papæ, etiam habet absolvendi a Censuris idem reservatis.*
20 *Idem videtur de Censuris Episcopo reservatis.*
21 *Quomodo facultas absolvendi a reservatis concedenda remissive?*
22 *Absolutio a Censuris in Sacramento Pœnitentiæ tantum operatur in foro conscientiæ.*
23 *Pro foro externo quoad reservatas Papæ, recurrendum ad Sedem Apostolicam; & quomodo absolutio expediatur?*
24 *De auctoritate Episcoporum absolvendi a Censuris reservatis ex delictis occultis remissive.*
25 *An Judices Regii cogere possint Judices Ecclesiasticos ad tollendas Censuras?*

I. Excommunicatum ab uno Episcopo esse ab omnibus habendum tamquam excommunicatum, supra *cap. 9.* ostensum est.

Hinc & hæc regula fluxit, ab omnibus passim probata, Censuram ab homine latam jure communi & ordinario esse tollendam ab eodem, a qua lata fuit.

II. Hic tamen non ipsa singularis atque individua persona excommunicantis attendenda est; sed ipsum officium seu dignitas, vi cu-

vi cujus auctoritas ferendi Censuras competit illi, qui Censuram tulit.

Unde Censura inflicta per Episcopum jure suæ ordinariæ jurisdictionis, potest eo mortuo solvi ab omni eo, qui in ejus jurisdictionem ordinariam succedit; puta, Capitulo Sede vacante, vel Vicario a Capitulo constituto: nisi restrictam auctoritatem acceperit; item successore in Episcopatum.

III. Quod si is, qui Censuram protulit, nolit eam tollere, credatque Censura innodatus, Censuram esse injustam, aut saltem eatenus satisfecisse, ut absolutionem mereatur obtinere; jam pridem decretum fuit, ut is Synodo Provinciali bis quotannis celebrandæ se sisteret; ut hæc omnibus perpensis, vel Censuram confirmaret, vel infirmaret: eam vel injustam declarando, vel ipsum querelantem a Censura absolvendo.

IV. Hanc disciplinam exhibet Synodus Nicæna *Can.* 5. dicens; " De his, qui communione privantur seu ex Clero, seu ex laico Ordine, ab Episcopis per unamquamque Provinciam Sententia regularis obtineat, ut hi qui abjiciuntur, non recipiantur ab aliis: requiratur autem ne pusillanimitate, aut contentione, aut alio quolibet Episcopi vitio videantur a congregatione seclusi. Ut hoc ergo decentius inquiratur, bene placuit annis singulis per quamcumque Provinciam bis in anno Concilia celebrari, ut communiter omnibus simul Episcopis Provinciæ congregatis, discutiantur hujusmodi quæstiones, & sic, qui suo peccaverint evidenter Episcopo, excommunicati rationabiliter ab omnibus æstimentur, usquequo vel in communi, vel Episcopo placeat humaniorem pro talibus ferre Sententiam. Concilia vero celebrentur, unum quidem ante Quadragesimam Paschæ; ut communi dissensione sublata munus offeratur Deo purissimum: secundum vero circa tempus Autumni,

V. Juxta disciplinam itaque hoc Canone firmatam, excommunicati a suo respective Episcopo tamquam tales habendi sunt, quousque vel Episcopis in Synodo congregatis, vel ipsi Episcopo, qui excommunicavit, placuerit humaniorem pro talibus ferre Sententiam.

VI. Supponit non obscure ipsa Synodus Nicæna, excommunicationem latam ab Episcopis a nullo, nisi a Synodo Provinciali posse infirmari, neque ab hujus judicio ulterius appellari posse: quod & ipse Christianus Lupus in *Tract. De appellat. cap.* 12. fatetur, dum de Censuris in laicos aut inferiores Clericos prolatis agitur: atque multis probarunt, & magno studio, & ferventi animo sustinuerunt Episcopi Africani in causa cujusdam Appiarii Presbyteri a suo Episcopo depositi, & a Zosimo Romano Pontifice in communionem suscepti; uti videri potest in his, quæ observavimus ad Canones Codicis Africani.

VII. Hinc & Codicis illius *Can.* 125. ait: " Item placuit ut Presbyteri, Diaconi, vel cæteri inferiores Clerici, in causis, quas habuerint, si de judiciis Episcoporum suorum questi fuerint, vicini Episcopi eos audiant, & inter eos quidquid est finiant, adhibiti ab eis ex consensu Episcoporum suorum. Quod si & ab eis provocandum putaverint, non provocent nisi ad Africana Concilia, vel ad Primates Provinciarum suarum. Ad transmarina autem, qui putaverit appellandum a nullo intra Africam in communinnem suscipiatur ,,.

VIII. Gratianus quidem relato hoc Canone *causa* 2. *quæst.* 6. *Can.* 35. addit hanc clausulam; *Nisi forte Romanam Sedem appellaverint*, " quasi Africani trans mare appellantes, alio quam ad Rom. Pontif. appellare consuevissent ,,: uti notat Severinus Binius ad *Can.* 22. Concilii Milevitani II. explodens ineptam hanc Gretiani exceptionem: qui ignorans pristinam disciplinam, Canones sæpius ad sui temporis disciplinam retorquet; uti pluribus exemplis in notis ad Canones ostendimus.

IX. Scimus enim tempore Gratiani morem fuisse, ut a judiciis Episcoporum non tantum ad Synodos Provinciales, aut Provinciarum Primates, vel Metropolitanos appellaretur; sed insuper ab horum judicio ad Sedem Apostolicam appellare liberum esse. Quod vel ex sola declamatione S. Bernardi adversus abusus appellationum ad R. Curiam constat; ac signanter *lib.* 3. *De Consid. ad Eugenium cap.* 2. Et *Epistola* 178. in editione Horstii, ubi queritur, per has appellationes justitiam in Ecclesiis deperire, annullari claves Ecclesiæ, Episcopalem omnino vilescere auctoritatem. Vide latius supra *tit.* 10. *cap.* 1. ubi & verba S. Bernardi relata sunt.

X. Potest ergo juxta recentiorem & modernam disciplinam; absolutio a Censuris impendi in primis ab eo, qui eas tulit. Si vero eam impendere recuset, recurri potest ad ejus Superiorem; v. g. ab Episcopo ad Metropolitanum, a Metropolitano ad Primatem, aut Romanum Pontificem: ut causam discussa ad Ordinarium absolvendus remittatur, aut si absolutionem recuset, Superior eam impertiatur, prout exprimitur in *Cap.* 7. §. Sane *De Sent. excomm. in* 6. ubi dicitur: Sane si certum est excommunicationis Sententiam esse justam, velut cum propter manifestum excessum est in aliquem promulgata: superior judex (nisi periculum sit in mora) excommunicatum ad excommunicatorem prorsus remittere debet: nec debet eum absolvere, nisi excommunicator, requisitus malitiose illi absolutionis beneficium deneget exhibere. Si vero constet hujusmodi Sententiam esse injustam, nequaquam remittendus est ad suum excommunicatorem excommunicatus: sed debet sine difficultate aliqua mox absolvi. Quod si dubitetur, utrum justa sit vel injusta, Superior (nisi excommunicatori deferat) relaxare juxta formam Ecclesiæ potest illam: quamquam honestius, & convenientius agat, si ei deferat in hoc casu. Ubi autem Superiori competit de excommunicatione cognoscere, absolutio, seu relaxatio, quam ipse fecerit, tenet, licet forsitan sit justa: quoniam etsi contra jus litigatoris, non tamen contra jus Constitutionis absolvit ,,.

XI. Et hæc quidem de absolutione a Censuris ab homine latis. Quoad censuras vero latas a jure sive *latæ* Sententiæ; hæc regula communiter statuitur: Si Pontifex aut Conditor Canonis earum absolutionem specialiter non reservaverit, absolvi unusquisque poterit a porpio Episcopo, immo & a proprio Parocho. Quæ Regula aperte traditur in *Cap.* Nuper ※ *De Sent. Excomm.* cujus hæc sunt verba; " In secundo vero casu a suo Episcopo: vel proprio Sacerdote poterit beneficium absolutionis obtinere quamvis enim & tunc non judicis, sed juris Sententia excommunicato communicans sit ligatus; quia tamen Conditor Canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur aliis facultatem relaxandi ,,.

XII. Observat Suaresius *De Censuris Disputat.* 7. *sect.* 3. nomine Episcopi in hac decretali intelligi Episcopum proprium ipsius excommunicati; item omnem illum, qui in jurisdictionem Episcopalem succedit.

XIII. Per *proprium Sacerdotem* intelligi *proprium Parochum* excommunicati, notat idem Auctor: quamvis ex ratione ipsius decretalis intelligatur *quilibet* Presbyter habens auctoritatem absolvendi tamquam minister Sacramenti Pœnitentiæ a peccatis *mortalibus*; præsertim, quia, uti ibidem *sect.* 4. *num.* 9. recte monet Suaresius, quatenus munus illud exercens Presbyteri, subeunt vices, & munus proprii Sacerdotis.

XIV. Itaque ut verbo dicam, omnis Sacerdos legitime approbatus pro confessionibus audiendis, potest absolvere ab excommunicatione, aliisque censuris a jure latis, non reservatis: quod & innuit formula absolutioni Sacramentali præmittit solita: *Absolvo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, in quantum possum, ac indiges*.

Hæc autem absolutio dicitur *ad cautelam*: quæ etiam non petenti, neque de aliqua a se contracta Censura hæsitanti, aut suspicanti impenditur; & semper solet præmitti absolutioni Sacramentali; ne alias absolutio Sacramentalis propter Censuram a pœnitente contratam invaliditatis periculo exponatur.

XV. Similiter & omnibus Rescriptis, Bullis, & Privilegiis Apostolicis inseri consuevit sub hac formula: *Te ab omni vinculo excommunicationis, quod incurristi, absolventes, vel absolutum fore censentes*: ut nimirum hac mediante absolutione, effectum ipsius privilegii, vel alterius gratiæ consequi non obstante excommunicatione, si quam incurrisse potuisset. Unde & additur: *Ad effectum præsentium litterarum consequendum; & non alias*. Hæ absolutiones solent etiam vocari *generales*; eo quod nullam specialem censuram respiciant.

XVI. Interdum absolutio ad *cautelam* conceditur ad petitionem partis, cum nimirum dubitatur an excommunicationem incurrerit, vel excommunicatio injusta sit, aut denique ob periculum mortis, aut certum & determinatum effectum jam obtinendum, v. g. ferendi testimonium, comparendi in judicio, obtinendi Beneficium, &c. Quibus casibus non omnino solvitur excommunicatio, sed tantum quoad certum effectum aut durante impedimento, quo sublato, rursus in excommunicationem reincidit, teneturque absolutionem ab excommunicatione petere: ideoque hæc absolutio dicitur *cum reincidentia* vel *ad reincidendum*.

Hujus absolutionis mentio fit in *Cap.* 9. ※ *De Except.* Cum enim quidam Canonici Pragenses vellent apud Sedem Apostolicam prosequi ordinationem Ecclesiæ Pragensis, eisque objicerentur quædam *suspicionis*, & amotionis a Beneficiis Sententiæ; quas, ut ipsi dicebant, possent probare per testes idoneos, & instrumenta: " Ne tamen (ait Pontifex) ordinationem Pragensis Ecclesiæ, propter quam veneratis, hujusmodi objectionis obstaculo contingeret retardari, Sententias ipsas relaxamus *ad cautelam* ,,.

XVII. Hæ absolutiones *ad cautelam* usque ad sæculum IX. aut X. quando excommunicationes frequentiores esse cœperunt, ignotæ fuisse videntur; quia olim hoc jure utebantur, inquit Cujacius ad *Cap.* 1. ※ *De Judiciis*, ne quis excommunicatus absolveretur ante discussam finitamque excommunicationis causam: qui & ibidem notat Raymundum immutasse verba Canonis Africani (qui indicto *cap.* 1. refertur) ut eum ad sui temporis disciplinam inflecteret, addendo hanc clausulam *donec satisfactione præmissa fuerit absolutus*, quæ desumpta est *Cap.* 23. ※ *De V. S.* in quo respondit Innocentius III. quod excommunicatus ob contumaciam absolvendus sit statim atque satisfecerit, puta præstita cautione judicio standi, etiamsi criminalis causa nondum peracta fuerit: ut plenius notavi ad *Canonem* 87. in Codice Africano.

Cæterum de hac specie absolutionis videri potest Joannes Tournetius in Tractatu *De Absolutione ad cautelam*, inter opera Francisci Florentis.

XVIII. Hactenus dicta circa auctoritatem absolvendi a censuris juxta citatum *Cap. Nuper*, intelligenda sunt, nisi absolutio a censuris specialiter Papæ aut Episcopo vel aliis Prælatis sit reservata, quæ reservatio posterioribus sæculis multum excrevit; ut ex dictis *Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 6. *cap.* 9. colligi potest, ubi de casibus reservatis, eorumque origine, necnon scopo reservationis pluribus actum est.

Notatum autem ibidem fuit, a casibus Papæ reservatis neminem posse absolvere extra necessitatem, nisi qui auctoritatem a Papa absolvendi obtinuit.

XIX. Qui autem habet potestatem absolvendi a peccatis reservatis in foro Pœnitentiali, etiam potest absolvere a Censuris reservatis; eo quod omne peccatum reservatum Papæ habeat annexam Censuram similiter reservatam: cum ergo a peccato nemo absolvi queat, nisi prius absolvatur a Censura illi annexa, necesse est, ut qui potestatem concedit absolvendi a peccato, etiam concedat absolvendi a Censura.

XX. Licet autem nonnulli sint casus reservati Episcopis, qui Censuram annexam non habent, nihilominus, si indefinite concessa fuerit ab Episcopo licentia absolvendi a reservatis, censebitur

tur etiam data pro reservatis habentibus Censuram annexam; & consequenter ad absolvendum a Censuris reservatis, quæ casibus sive peccati illis sunt annexæ, & a quibus absolutio dari nequit, nisi prævia absolutione a Censuris annexis.

XXI. Quomodo cum moderatione, & prudentia hæc facultas concedenda sit, ne alias reservatio casuum, & Censurarum reddatur plane inutilis, ac fine, quem Ecclesia intendit, frustretur, ostendi *Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 6. cap. 9.*

XXII. Notandum autem, quod facultas dari solita Confessariis ad absolvendum a casibus & censuris reservatis, concernat dumtaxat forum *conscientiæ* & Pœnitentiale, non autem forum externum.

XXIII. Unde ut habeatur absolutio a Censuris, aut casibus Papæ reservatis pro foro *externo*, oportet recurrere ad Papam, præsertim si agitur de peccatis *pubblicis*; soletque in Dataria expediri commissio ad Ordinarium, ejusve Officialem, ut eum juxta tenorem commissionis auctoritate Apostolica absolvat, non secus atque in aliis dispensationibus, & absolutionibus fieri consuevit.

XXIV. Quoad Censuras ex delictis *occultis* Papæ reservatis auctoritatem satis ampla dedit Synodus Tridentina *Sess. 14. cap. 6. De Reformat.* de cujus intellectu egimus *Tom. II. part. ..sect. 1. tit.* 10. *cap.* 6. *&* 7. Cum autem Censuræ reservatæ labentibus sæculis multum excrevissent, atque sæpe difficilis esset ad Sedem Apostolicam recursus, Synodus Tridentina *Sess. 24. cap.* ,, *6. De Reformat.* declaravit, quod " liceat Episcopis in irre- ,, gularitatibus omnibus, & *suspensionibus*, ex delicto occulto ,, provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio volunta- ,, rio, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispen- ,, sare ,,: quod dicatur *occultum* aut *deductum ad forum contentiosum* ad sensum hujus Decreti, notavimus *Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 10. cap.* 6. & de excepta irregularitate ex homicidio voluntario, ibidem *cap.* 7.

XXV. Porro cum auctoritas absolvendi a Censuris dependeat ab auctoritate *Clavium*, & potestate ecclesiastica, etiam hæc integra Ecclesiæ, ejusque ministris relinquenda. Hinc Synodus Tridentina *Sess. 25. cap. 3. De Reformat.* declarat, quod " nefas ,, sit sæculari cuilibet Magistratui prohibere ecclesiastico Judi- ,, ci, ne quem excommunicet; aut mandare, ut latam excommu- ,, nicationem revocet, sub prætextu, quod contenta in præsen- ,, ti Decreto non sint observata: cum non ad sæculares, sed ad ,, Ecclesiasticos hæc cognitio pertineat ,,.

Dum in Belgio de promulgatione Concilii Tridentini ageretur, ad citatum Decretum notarunt Magistratus Regii, uti refert Antonius Anselmo in Triboniano Belgico *cap.* 32. §. 46. " Versiculo, *Nefas autem sit*, *&c* Magistratibus omnibus seve- ,, re interdicitur, ne excommunicationes ecclesiasticæ potesta- ,, tis impediant, aut jam latas revocari mandent. Hic rursus ,, plerique obloquuntur, Judices Regios hac auctoritate ab om- ,, ni memoria in Belgio usos, ut Censuras impedire possint, ,, vel ac revocandum cogere Ecclesiasticos, remedio immissionis ,, in eorum temporalia, quando excessus, & abusus id postulant. ,, Alioquin tolli e medio remedia cassationis, & aliarum provisio- ,, num Regiarum, veluti quæ dicuntur, *Provisions en cas d' a- ,, bus, voie de fait, & autres*, quæ sua consultatione, aiunt ,, Brabanti, præcipua esse auxilia tuendæ Regiæ dignitatis, & ,, jurium subditorum ,,.

Scio in Belgio, aliisque nonnullis Provinciis, Magistratus Regios, etiam post Synodum Tridentinam, hac auctoritate usus; sed illud certum, id fieri nequaquam posse, nisi Judices ecclesiastici notorie sua auctoritate, in oppressionem subditorum, & turbationem Reipublicæ, abutantur: quemadmodum supra *tit.* 10. *cap.* 4. ostendimus, ubi de appellationibus tamquam *ab abusu* egimus.

T I T U L U S D U O D E C I M U S.

DE EXEMPTIONE A JURISDICTIONE ORDINARIORUM.

C A P U T P R I M U M.

Qualiter Monachi primitus subjecti fuerint Episcopis.

1 *Monachi primitus fuere meri laici.*
2 *Plane a Clericis distincti; nec disciplinæ Clericali, sed laicali subjiciebantur.*
3 *Monachus in crimen prolapsus ut laicus puniebatur.*
4 *Etiam pœnitentiæ* publicæ *subdebatur.*
5 *Cum reliquo populo Ecclesias Parochiales frequentabat.*
6. *Distinctio Monachorum, & Clericorum probatur testimonio S. Hieronymi.*
7 *Primis sæculis Monachi non magis quam reliqui laici Episcopis subjecti fuerunt.*
8 *Sæculo V. specialiter Episcopis subjici cœperunt.*
9 *Id primus Synodo Chalcedonensi suggessit Marcianus Imperator.*
10 *Suggestioni Marciani assensit Synodus Chalcedonensis Monachos Episcopis subjiciens.*
11 *Ratio hujus subjectionis.*
12 *Disciplinam a Synodo Chalcedonensi inductam probavit Justinianus Imperator.*
13 *Hæc Monachorum subjectio apud Græcos generaliter probata.*
14 *Placuit & Latinis.*
15 *Decretum Synodi Aurelianensis I. de hac Monachorum subjectione.*
16 *Conforme Decretum Concilii Epaonensis.*
17 *Item Synodi Aurelianensis II.*
18 *Quibus consonat Arelatense V.*
19 *Et pene infiniti alii Canones remissive.*
20 *Conformiter ad hos Canones respondit Bonifacius VIII. de jure communi Monasteria subjici Ordinariis.*
21 *Hæc resolutio a Canonistis pro regula recepta.*

I. EX his, quæ de Monachorum instituto, vivendique ratione S. Augustinus *lib.* 1. *De Moribus Ecclesiæ Catholicæ cap.* 31. Cassianus *Collat.* 18. *cap.* 4. (quorum verba *Tom. I. part. 1. tit. 24. cap.* 1. relata sunt) aliique Monachorum Patres scripserunt, manifestum est, Monachos ex suo instituto de sorte, & genere laicorum esse: atque a reliquis fidelibus laicis distinctos penes solam perfectiorem vitæ rationem, & majorem & arctiorem a mundi tumultibus, ac sæcularium hominum conversatione separationem.

II. Quare & Monachorum institutum, ab instituto Clericali omnino separatum, & distinctum esse nemo Veterum dubitavit: ipsosque Monachos non disciplinæ Clericali, sed laicali subjectos fuisse constat.

III. Si Monachi in crimen incidissent, non pœnam suspensionis aut depositionis, quæ erat pœna propria Clericis, sed pœnam excommunicationis, quæ laicorum erat, subibant; uti constat ex *Canone 2. & 8. Chalcedonensi, Can. 82. Trullano*, aliisque multis.

IV. Patrum disciplina Clericum in crimen prolapsum a publica pœnitentia eximebat, ne scandalum in populo generaretur, & Clericalis Ordo vilesceret; at Monachus non secus ac quivis de populo eidem subdebatur, uti constat ex S. Leone, qui ad Rusticum Episcopum Narbonensem scribit *cap.* 12. " Propositum ,, Monachi proprio arbitrio aut voluntate susceptum deseri non ,, potest absque peccato. Unde qui relicta singularitatis profes- ,, sione, ad militiam, vel nuptias devolutus est, *publicæ* pœni- ,, tentiæ satisfactione purgandus est ,,. Plura in hanc rem videri possunt apud Morinum *lib. 6. De Admin. Sacram Pœnit. c.* 13.

V. Scitur quoque monachos tamquam laicos cum reliquo populo ad Ecclesias Parochiales primitus convenisse, ut ibidem sacris mysteriis participarent, ut ex Sancto Athanasio in Apologia pro fuga sua, Palladio in Historia Lausiaca, in vita S. Appoll. *cap.* 52. aliisque tam clare eruitur, ut sine ulla hæsitatione scribat Morinus loco citato *lib. 2. cap. 17. numer.* 12. " quod ,, Monachi omnes si in urbibus, aut non longe ab iis ipsos ver- ,, sari oportebat, ad Ecclesiam una cum cætera plebe, loco tamen ,, primo aut nobilior Dominici gregis portio sessuri conveniebant ,,.

VI. Denique notum est illud S. Hieronymi apud Gratianum *Cons. 16. quæst. 1. Can. 6.* " Alia causa de Monachorum, alia ,, Clericorum: Clerici pascunt oves, ego pascor: illi de Alta- ,, rio vivunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad ,, radicem, si munus ad altare non defero ,,.

VII. Cum igitur Monachi non de Clericorum, sed laicorum sorte essent, etiam Episcopis non aliter, quam reliqui laici subdebantur: nec in ipsos majorem, quam in cæteros laicos auctoritatem primis saltem tribus sæculis Episcopi habuisse videntur: nec Canon aliquis reperitur, qui eos primis illis sæculis *speciali* ratione Episcopis subjecerit, aut aliquam nominatim in Monachos auctoritatem Episcopis dederit. Quapropter per tria illa sæcula nec quidquam de Monachorum a potestate Episcoporum exemptione aut immunitate legitur, sed Episcopi, quemadmodum totius populi, ita & Monachorum sibi subjectorum pastoralem sollicitudinem, & curam paternam gerebant, ipsique Monachi Episcopos tamquam suos Patres spirituales, & dispensatores mysteriorum Dei colebant, & reverebantur: cæterum tamquam laici legibus & potestati Principum, & Magistratuum sæcularium subjiciebantur.

VIII. Verum cum multiplicato Monachorum numero, & per varias regiones exstructis Monasteriis, ipsi Monachi a reliquo populo externo vitæ genere magis continuo distingui, & insuper ecclesiasticis negotiis, ac Ecclesiæ regimini se immiscere cœperunt; visum fuit Monachos, tamquam a reliquo populo singulari vivendi ratione sejunctos, & Deo ac religioni specialiter consecratos, Episcopis amplius subjicere; ipsisque Episcopis in Monachos, & Monasteria ampliorem auctoritatem attribuere.

IX. Id primum in Synodo Chalcedonensi a piissimo Imperatore Marciano suggestum fuit. Legitur enim Actione sexta ejusdem Synodi, Imperatorem ad sanctam Synodum dixisse: " Quædam ,, capitula sunt, quæ ad honorem vestræ reverentiæ vobis servavimus, decorem esse judicantes, a vobis hæc regulariter ,, potius formari per Synodum, quam nostra lege sanciri ,,.

Primum inter hæc ab Imperatore suggesta capitula erat:

„ Eos, qui vere & sincere solitariam arripiunt vitam, debito honore dignos judicamus. Quoniam vero quidam sub pretextu solitariæ vitæ & Ecclesias; & communes perturbant causas; placuit nullum quidem ædificare Monasterium præter voluntatem Episcopi civitatis, neque in possessione præter domini possessionis consensum. Eos vero Monachos, qui per singulas civitates sunt atque provincias, *subjici Episcopo*, & quietem amplecti, & intendere solum jejunio & orationi, & neque ecclesiasticis, neque publicis importunos rebus existere; nisi forte jubeatur eis propter necessariam causam ab Episcopo civitatis. Sed neque potestatem habere Monachos suscipiendi in Monasteriis suis servos aut inscriptitios præter voluntatem dominorum “.

X. Huic capitulo a Marciano suggesto respondet *Can.* 4. ejusdem Concilii, qui his verbis expressius legitur ex versione Gentiani Herveti: “ Qui vere, & sincere monasticam vitam aggrediantur digni convenienti honore habeantur. Quoniam autem nonnulli Monachico prætextu utentes, & Ecclesias & negotia civilia perturbant, & temere, citra ullam discriminis rationem, in urbibus circumcursantes, quin etiam Monasteria sibi constituere studentes; visum est, nullum usquem ædificare, nec constituere posse Monasterium, vel oratorium domum præter sententiam ipsius civitatis Episcopi: Monachos autem, qui sunt in unaquaque regione, & civitate, *Episcopo subjectos esse*, & quietem amplecti, & soli jejunio & orationi vacare, in quibus ordinati sunt locis fortiter perseverantes; nec ecclesiasticis, nec sæcularibus negotiis se ingerere, vel communicare, propria relinquentes Monasteria, nisi quandoque a civitatis Episcopo eis permissum fuerit: nullum autem in Monasteriis servum recipi, ad hoc ut fit Monachus, præter voluntatem sui domini. Eum autem, qui hanc nostram definitionem transgreditur, definimus esse excommunicatum, ne nomen Dei blasphemetur: civitatis autem Episcopum oportet eam quam par est Monasteriorum curam gerere „.

XI. Si articulus a Marciano Imperatore Synodo suggestus, & Canon Synodi illi respondens expendantur, manifestum apparebit, specialiter Monachos, licet non in sortem Clericorum allectos, Episcopis subjectos voluisse Marcianum, & huic consentientes Synodi Chalcedonensis Patres; idque hac præcipue ratione, ne per Monachos Ecclesiæ perturbarentur, ipsique Monachi cura & sollicitudine *speciali* Episcoporum quiete in suis Monasteriis jejunio, & orationi juxta vocationem suam vacarent.

XII. Disciplinam hoc Canone ad suggestionem Marciani expressam, tam Imperatores suis Legibus, quam Ecclesia suis Canonibus firmarunt, & frequentissime renoverunt.

Et quidem Justinianus Imperator non tantum sancivit *Novella* 67. nullum Monasterium ædificari, antequam civitatis Episcopus orationem in eo faciat, & crucem figat; sed insuper *Novella* 123. *cap.* 21. statuit, “ Si quis, contra Clericum, aut Monachum: aut Diaconissam, aut Monastriam, aut Ascetriam habet aliquam actionem, adeat prius sanctissimum Episcopum; *cui* (ait) *horum unusquisque subjaceat*.

XIII. Licet hic Monachus a Clero distinguatur, nihilominus utrumque Episcopo eatenus subjici videmus, ut utriusque judex Episcopus constituatur: unde & generaliter ex Nomo-Canone Græcorum dicitur in *L.* 40. *Cod. De Episcopis, & Clericis*: “ Monasteria degunt seu censentur sub *Episcopis* territorium suorum, & Abbatum quidem curam gerunt *Episcopi*, Monachorum vero Abbates “.

XIV. Similiter per occidentem hæc Episcoporum in Monachos, & Monasteria auctoritas, horumque obediendi necessitas admodum placuit, & generaliter recepta ac probata fuit.

XV. Paucis a celebrata Synodo Chalcedonensis habita Synodus Aurelianensis I. statuit *Can.* 7. “ De Abbatibus, & in Religionis professione viventibus, ne sine discussione, & commendatitiis Episcopi ad Dominos, sive Reges accedere præsumant. Deinde *Can.* 21. ut Abbates pro humilitate Religionis in Episcoporum potestate consistant; &, si quid extra Regulam fecerint, ab Episcopis corrigantur, qui semel in anno, in loco ubi Episcopus elegerit, accepta vocatione conveniant: Monachi autem Abbatibus omni se obedientiæ devotione subjiciant “. Apud Gratianum *Caus.* 18. *quæst.* 2. *Can.* 16.

XVI. Concilii Epaonensis anno 517. *Can.* 8. Abbates prohibentur res Monasteriorum sine consensu Episcopi vendere. Et *Can.* 19. dicitur: “ Abbas si in culpa reperiatur, & innocentem se asserens, ab Episcopo suo noluerit accipere successorem, ad Metropolitani judicium deducatur “. Quid evidentius Episcoporum in Abbates, & Monachos auctoritatem probare posset?

XVII. In Synodo Aurelianensi II. anno 533. *Canon.* 21. statuitur: “ Abbates, qui Episcoporum præcepta despiciunt, ad communionem nec penitus admittantur, nisi contumaciam suscepta humilitate deponant “. Hac subjectionis nota major nulla dari posse videtur.

XVIII. Et Arelatense Concilium V. *Can.* 2. generaliter definit, ut “ Monasteria, vel Monachorum disciplina ad eum pertineant Episcopum, in cujus sunt territorio constituta “.

XIX. Infiniti pene sunt Canones etiam sæculo IX. & sequentibus editi, quibus uno consensu declararunt Concilia, Monachos obedire debere Episcopis *secundum Canonicam auctoritatem*: qua clausula indubie antiquos Canones, ac præsertim Chalcedonensem, indicatos, & renovatos voluere. Concilia hæc citata habentur ordine temporis servato in Repagulo meo Canonico, *part.* 2. *cap.* 1. *Regula* 1.

XX. Secundum hanc Canonum uniformem definitionem respondit Bonifacius VIII. in *Cap.* 7. *De Privilegiis in* 6. Ordinarium super sua jurisdictione in personas Regulares suæ Diœcesis de jure communi habere fundatam intentionem; atque, quod si qui se exemptos prætendunt, privilegium per se sufficiens, quando solo privilegio se defendunt, vel saltem tale, quod præscriptioni Canonicæ causam præstet, cum præscriptione alleganti, non exhibuerint, Ordinarii sua jurisdictione uti possint in eosdem *libere*, donec de præscriptione Canonica fuerint *plenam* fidem.

Rationem suæ resolutionis addit Pontifex: *Cum de jure communi Ordinariorum intetio sit fundata.*

XXI. Quam regulam probant, ac tuentur uno consensu Canonistæ; eamque post Glossographum fundant in *Can.* 10. *caus.* 16. *quæst.* 7. ubi ex Concilio Aurelianensi *Can.* 19. dicitur: „ Omnes Basilicæ, quæ per diversa loca constructæ sunt, vel quotidie construuntur, placuit secundum *priorum Canonum regulam*, ut in ejus Episcopi potestate consistant, in cujus territorio positæ sunt “. Hinc & illud Glossæ communiter a Canonistis probatur; “ Ad Episcopum pertinet omnis cura suæ Diœcesis, “ tam in *Monasteriis*, quam in aliis Ecclesiis “: scilicet de jure Communi.

CAPUT II.

Sæculo sexto, & sequentibus varia Privilegia, sive Immunitates, Monachis concessa fuere, sed salva Canonica & spirituali in Monachos auctoritate.

1 *Sæculo sexto, & sequentibus cœperunt privilegia, & immunitates impetrari, ut quieti Monachorum, & rerum temporalium conservationi consuleretur.*
2 *Variis prætextibus & titulis temporalia Monachorum divertebantur, & eorum solitudo turbabatur.*
3 *Episcopi certam portionem ex oblationibus, quæ Monasteriis fiebant, prætendebant.*
4 *Idque non obstante Canone Ilerdensi.*
5 *Jura quædam in Ordinatione Monachorum exigebant.*
6 *Similiter pro receptione S. Chrismatis, & Olei.*
7 *Item in benedictionibus, & installationibus Abbatum.*
8 *Hujusmodi etiam jura prætendebantur in dedicatione & consecratione Ecclesiarum, & altarium.*
9 *In visitatione Monasteria magnis sumptibus gravabantur.*
10 *Exigebantur insuper jura Synodica, & Cathedratica.*
11 *Episcopi sibi attribuebant jus constituendi Abbates.*
12 *Necnon peragendi Officia publica cum concursu populi in Ecclesiis Monachorum.*
13 *Privilegia & immunitates sæculo* VI. *& sequentibus, hæc jura duntaxat respiciebant.*
14 *Probatur ex responso S. Gregorii ad querelas Monachorum Castelliensium.*
15 *Item ex litteris ejusdem Pontificis ad Vigilium Episcopum Arelatensem.*
16 *Idem expressit S. Gregorius in Epistola ad Fortunatum Episcopum Neapolitanum.*
17 *Et fusius in litteris ad Abbatissam Massiliensem.*
18 *Apud Gratianum proferuntur Canones pro immunitate Monasteriorum conflati partim ex Epistolis S. Gregorii, partim ex fictitio Concilio Romano.*
19 *Quis genuinus horum Canonum sensus; & unde desumendus?*
20 *Sanctus Gregorius providit quieti Monachorum, non detrahendo auctoritati spirituali Episcoporum.*
21 *Eundem fuisse scopum privilegiorum, quæ circa ea tempora indulta sunt, probat Formula privilegii a Marculfo Monacho exarata.*
22 *Præfatio Episcopi elargientis privilegium in hac formula expressa.*
23 *Episcopus dicit omnia exprimenda, quæ ab Episcopo, & a Monachis mutuo respectu sint observanda.*
24 *Primus articulus hujus formulæ spectat immunitatem a juribus in Ordinationibus exigi tunc solitis.*
25 *Secundus, immunitatem a juribus in consecratione altaris.*
26 *Tertius indulget Monachis liberam Abbatis electionem.*
27 *Quartus præservat omnia Monasteriis oblata ipsorum Monachorum usibus, & dispensationi.*
28 *Quintus articulus concernit Officia publica, seu Missarum solemnia ab Episcopis Monachorum in Ecclesiis non peragenda sine eorum consensu.*
29 *Sextus vetat Monasteria sumptibus gravari, ab Episcopis, dum Officia divina in Monasteriis peregerunt.*
30 *Clausula hisce articulis subjecta Canonicam Episcoporum in Monachos auctoritatem conservans.*
31 *Formulario Marculfi consonat privilegium, quod datum dicitur sæculo* VII. *Monasterio S. Dionysii.*
32 *Et plura alia privilegia Monasteriis Gallicanis concessa.*
33 *Privilegia eligendi Abbatem præcipue petebantur ad excludendos Abbates commendatarios, & sæculares.*
34 *Privilegia ad conservationem temporalium, & juris eligendi pertinuisse probatur ex privilegio dato Capitulo Harlebecano.*
35 *Item ex privilegio concesso Abbatiæ Grimbergensi.*
36 *Simile est privilegium datum Abbatiæ Tongerloensi.*
37 *Privilegia hæc auctoritati spirituali Episcoporum non officiebant.*
38 *Id ex allegatis privilegiis sufficienter liquet quædam esse supposititia.*
39 *Apud Græcos non permittitur in fundatione Monasteriorum detrahi auctoritati spirituali Episcoporum.*

I. Circa sæculum sextum, & sequentia passim Fundatores privilegia, & immunitates Monasteriis a se fundandis, aut

aut fundatis postulare, & impetrare cœperunt: non quidem ut Canonicam Episcoporum aut in Monachos Monasteria auctoritatem excluderent, aut violarent; sed ut quieti Monachorum ac conservationi disciplinæ Regularis, necnon rerum temporalium quas in Monachorum, & pauperum necessitates obtulerant, consulerent.

II. Notum quippe est, circa hæc tempora non tantum Potestates sæculares, sed & nonnullos Episcopos, variis prætextibus, & speciosis in speciem titulis, Monachorum quietem, ac disciplinam Regularem cœpisse turbare; & temporalia Monasteriorum in suos usus vindicare; uti sæculo septimo deplorat Concilium Toletanum IV. *Can.* 51. dicens: " Nuntiatum est præsenti Concilio, quod Monachi Episcopali imperio servili operi mancipentur, & jura Monasteriorum contra Statuta Canonum illicita præsumptione usurpentur; ita ut pene ex Cœnobio possessio fiat, atque illustris portio Christi ad ignominiam servitutemque perveniat. Quapropter monemus eos, qui Ecclesiis præsunt, ut ultra talia non præsumant: sed hoc tantum sibi in Monasteriis vindicent Sacerdotes, quod præcipiunt Canones, idest, Monachos ad conversationem sanctam præmonere, Abbates aliaque officia instituere, atque extra Regulam factam corrigere. Quod si aliquid in Monachis Canonibus interdictum præsumpserint, aut usurpare quidpiam de Monasterii rebus tentaverint, non deerit illis Sententia excommunicationis, qui se deinceps nequaquam sustulerint ab illicitis ,,.

Et rursus sæculo octavo conqueritur Concilium Toletanum IX. *Can.* 2. quorumdam Episcoporum aviditate, & incuria in horrendam incidisse ruinam; ideoque necesse fuisse, eorum instaurandorum curam Fundatoribus, & Patronis committi. Vide *Canonem* 32. *caus.* 16. *quæst.* 7. qui ex citato Canone Toletano desumptus, & cujus verus sensus ex integro illo Canone hauriendus est.

III. Varii autem prætextus, & tituli fuerunt, quibus Episcopi, & temporalia in usus suos derivarent, & disciplinam per regulas Monachorum institutam turbarent.

In primis, cum Episcopi certam portionem secundum famosam proventum ecclesiasticorum divisionem (de qua actum est *Tom. II. part.* 2. *sect.* 4. *titul.* 1. *cap.* 6.) ex rebus Ecclesiæ haberent; eamdem quoque ex oblationibus, quæ Monasteriis sibi subjectis fiebant, prætendebant.

IV. Decretum quidem legitur sub initium sæculi sexti *Can.* 3. Synodi Ilerdensis apud Gratianum *Caus.* 16. *quæst.* 1. *Can.* 34. ut " ea quæ in jure Monasterio de facultatibus offeruntur, in nulla Diœcesana lege ab Episcopo contingantur ,, : sed præterquam quod nesciatur, an hic Canon executionem plenam obtinuerit, illud certum est, hoc Synodi Ilerdensis Decretum extra Provinciam Tarraconensem, in qua Synodus habita fuit, non obligasse aut receptum fuisse; præsertim, quia in ipso Canone satis insinuatur, singulari jure id esse statutum.

V. Præterea cum sæculo septimo & sequentibus e Monachis plures ad sacros Ordines præsentari inciperent, Episcopi eos ad oblationes aliquas faciendas constringebant; easque tamquam quædam jura sibi debita asserebant, prætexentes exemplo Orientalium, de quibus scribit Balsamon; quod dicerent, *non esse mercedem Ordinationis, quod alimentorum gratia Pontifici datur*. Quamvis hasce exactiones, ut & eas, quas Archidiaconi, aut Canonici ab instituendis, aut recipiendis ad possessionem, tamquam quædam jura exigere consueverunt, Ecclesia numquam non fuerit detestata (uti supra *Tom III. part.* 2. *sect.* 3. *titul.* 9. & *cap.* 2. *tit.* 13. *cap.* 1. ostensum est) eliminare tamen non potuit; quemadmodum ex iteratis sæpius adversus eas Decretis patescit.

VI. In sacri Chrismatis aut Olei receptione a Monachis jura quædam exigebantur ab Episcopis, eorumve ministris; & quamvis hujusmodi exactiones tamquam de Simonia, & turpi quæstu ut minimum suspectas, iteratis Conciliorum Decretis essent proscriptæ, nihilominus quia tamquam quædam jura inoleverant, usus earum eradicari non potuit; sed speciali privilegio adversus hæc, aliaque similia tueri se Monasteria debuerunt; ipsique Fundatores in ipsa fundatione impetrarunt.

VII. In Abbatum benedictionibus aut installationibus jura quædam, vulgo *Enthronistica*, Episcopi, & Archidiaconi, eorumve ministri prætendebant: eaque tamquam jura quædam sibi longo usu, & consuetudine debita, & probata asserebant, & rigorose exigebant. Hasce exactiones sæpius similiter per Synodorum atque Pontificum Decreta reprobatas scio, sed tamen ut ab his penitus abstinerent, Episcopis, Archidiaconis, aliisque Ecclesiæ Ministris persuaderi non potuit: sed ea inter sua jura numerare, & tamquam talia expetere perrexerunt.

VIII. Non minus frequentes, nec minus inolitæ erant exactiones, quas & nomine *jurium* palliarunt, in consecratione Altarium, & Ecclesiarum dedicatione (ut ex frequenti earum reprobatione constat) quibus & Monasteriorum facultates sibi Episcopi, eorumque Officiales attrahebant.

IX. Justum esse ut Episcopo visitanti victualia dentur, supra *Tom. I. part.* 1. *tit.* 17. *cap.* 2. diximus: sed notum est, quam gravia sæpe onera, prætextu horum victualium subditis suis, & Ecclesiis Episcopi, aliique Ecclesiarum Prælati imposuerint. Cumque Episcopi ex auctoritate per Canones sibi data Monasteria, non secus atque alias Ecclesias, visitare possent, dici vix posset, quam graves, & excessivos frequenter sumptus hinc Monasteria ferre deberent.

X. Nec tantum visitationis jura; sed insuper *Synodica*, id est quæ a Presbyteris ad Synodum accedentibus exigebantur; item *Cathedratica*, in honorem sive recognitionem Cathedræ seu superioritatis, & eminentiæ solvebantur, aliaque similia, de quibus in *Cap.* 16. ☩ *De Officio Ordinarii*, a Monasteriis exigebantur.

XI. Juxta regula Monasticas, ac signanter S. Benedicti, Abbas Monachorum a Monachis eligendus est, uti supra *Tom. I. part.* 1. *tit.* 31. *cap.* 9. notavimus: at successu temporis, Episcopi ex auctoritate sibi in Monasteria competente, Abbatum electionem & ordinationem Monachis ademerant, & sibi attribuerant: & quidem ut vel facilius res Monasteriorum in suum usum converterent, aut pro arbitrio disponerent, nonnulli propinquos suos, & consanguineos Monasteriis Abbates præficiebant, uti testatur Concilium Toletanum X. *Can.* 3. quo ejusmodi Abbatum institutio irrita declaratur, & Episcopus ob id annuæ seu annali excommunicationi subjicitur. Ut ergo electio Abbatis Monachis ad præscriptum regulæ libera relinqueretur, Fundatores quasi per privilegium impetrabant.

XII. Ulterius, credebant Episcopi vi suæ in Monasteria auctoritatis, sibi liberum esse quoties vellent ad Ecclesias seu Oratoria Monachorum accedere, ibique publica Officia divina cum magno populi concursu peragere. Cum autem hujusmodi populi concursus, Monachorum solitudinem, necnon disciplinam Monasticam turbarent, solliciti fuere Monachi, & eorum Fundatores, ne per similes publica Officia in eorum Ecclesiis fierent; sed ipsorum Ecclesiæ seu Oratoria solis Monachis deservirentur.

XIII. Si quis expendat privilegia seu immunitates, quæ a sæculo sexto usque ad sæculum undecimum aut duodecimum Monasteriis indulta leguntur, vix aliud in iis reperiet concessum, quam immunitatem a prætensis juribus supra recensitis, liberam Abbatis electionem, & quæ ad conservandam Monachis quietem & solutionem, necnon Monasticam disciplinam conducere videbantur: salva interim Episcoporum spirituali jurisdictione in Monachos, & Abbates.

XIV. Conquesti fuerant apud S. Gregorium Monachi Castellienses, quod Episcopus Scyllitanus (in cujus civitate hoc Monasterium erat exstructum) quædam in suo Monasterio vellet inducere, contra ea quæ a prædecessoribus suis promissa, & longa consuetudine servata erant. Præterea questi fuerant Monachi, Episcopum quædam de Monasterio sub xenii quasi specie abstulisse. Ad has Monachorum querelas scribit ad Episcopum S. Gregorius *lib.* 7. *Epist.* 33. *indict.* 1. in primis, ut si quid indecenter recolat accepisse, sine dilatione restituat; " ne (ait) avaritiæ te graviter culpa redarguat, quem largum erga Monasteria magis debuerat Sacerdotalis munificentia demonstrare ,,.

Deinde concluit: *Servatis itaque omnibus, quæ a tuis, sicut diximus, prædecessoribus promissa sunt ac servata, curæ tuæ circa actus ac vitam consistentium illic Monachorum te vigilantem insistere: & si quempiam illic pravè conversari, aut in aliquam immunditiæ, quod absit, culpam inveneris incidisse, districta ac regulari emendatione corrigere. Nam sicut ab iis, quæ incongrue usurpantur, fraternitatem vestram volumus abstinere, ita in his quæ ad disciplinæ rectitudinem, vel animarum custodiam pertinent, esse sollicitam modis omnibus admonemus.*

Sic itaque voluit Monachorum vexationi occurrens, eorum jura illibata servari, ut tamen Canonica etiam Episcopi auctoritas integra servaretur.

XV. Scribit quoque idem Sanctus Pontifex Vigilio Episcopo Arelatensi *lib.* 7. *Epist.* 116. quod Childebertus Francorum Rex intra muros Arelatensis civitatis Monasterium virorum constituens, *quædam ibidem pro habitantium sustentatione concessit. Cujus (ait) ne voluntas unquam duceretur in irritum, & ea, quæ pro quiete Monachorum disposita fuerant, turbarentur, quæque contulit in jure ejusdem Monasterii, Epistolis suis Apostolica petiit auctoritate firmari: hoc quoque suæ petitioni subjungens, ut eidem Monasterio tam in dispositione rerum, quam in ordinatione Abbatis quædam pariter privilegia largirentur.*

Post hæc significat hæc Regis postulata tamquam æquitati consona a suo Prædecessore fuisse probata, concludens hac ad Episcopum exhortatione: " Fraternitas ergo vestra ita se in custodiendis eis exhibeat, quatenus & omnem occasionem inquietudinis excludat, & aliis hæc operari suadeat, dum se in custodienda defuncti piissima voluntate, sollicitam, ut decet exhibuerit & devotam ,,.

XVI. Hic rursus manifestum est, privilegia a Fundatoribus postulata unice ad conservationem rerum temporalium, & quietis Monachorum collimasse: quod & significat *lib.* 7. *Epist.* 15. *indict.* 2. scribens Fortunato Episcopo Neapolitano, eumdem exhortans, quatenus ad Monasterium ibidem constructum, " cum Abbas postulaverit, ingravanter accedat, venerandæ solemnia dedicationis impendens. Et quoties necesse fuerit, a Presbyteris Ecclesiæ tuæ in loco sancto deservientibus, celebrentur sacrificia veneranda Missarum; ita ut in eodem Monasterio nec Fraternitas tua, nec Presbyteri, præter diligentiam disciplinæ, aliquid molestiarum inferant, aut si quid illic pro diversorum devotione commoditatis accesserit, sibi existiment vindicari, cum Monachis in eodem loco deservientibus debeat proficere quidquid a fidelibus offerri contigerit ,,.

Vult ergo S. Gregorius, ut nihil molestiarum Monachis ab Episcopo, ejusve Presbyteris inferatur, nihilque de rebus temporalibus vindicetur, salva tamen *diligentia disciplinæ*, quam debet Episcopus circa Monachos adhibere Fragmentum Epistolæ jam relatæ extat in *Cap.* 1. ☩ *De Statu Monachorum*.

XVII. Ex his intelligi potest, quo privilegia Monasteriis indulta tenderent, quidque comprehenderent, quod tamen luculentius expressit in *Epist.* 12. *libr.* 6. *indict.* 15. quæ inscribitur *Respectæ Abbatissæ de Galliis Massiliæ*; ubi scribit se ad postulationem Fundatorum Monasterio, cui hæc Respecta præerat, privilegia quædam indulsisse.

Privilegia autem sunt: Primum, quod " obeunte hujus Monasterii Abbatissa', non extranea, sed quam Congregatio de suis elegerit, ordinetur; quam tamen, si digna hoc ministerio judicata fuerit, ejusdem loci Episcopus ordinet ,, .

Secundum privilegium erat; " In rebus autem vel in dispositione Monasterii ejusdem nec Episcopum, neque Ecclesiasticorum quemquam aliquam habere decernimus potestatem, sed hæc ad sollicitudinis tuæ, vel quæ post te in eodem loco fuerit Abbatissa, curam statuimus per omnia pertinere ,, .

Tertium exprimitur his verbis; " Die siquidem natalis vel dedicationis supradicti Monasterii, Episcopo illic Missarum sacra conveniat solemnia celebrare, a quo tamen ita est hoc Officium exsolvendum, ut cathedra ejus nisi prædictis diebus, dum illic Missarum solemnia celebrat, non ponatur. Quo discedente similiter etiam cathedra illius de eodem Oratorio auferatur. Cæteris vero diebus, per Presbyterum, qui ab eodem Episcopo fuerit deputatus, Missarum officia peragantur ,, .

Quid his privilegiis continentur, nisi libera Abbatissæ electio, rerum temporalium Abbatissæ concredita dispensatio, & officiorum publicorum per Episcopum ibidem celebrandorum ad certos dies facta restrictio?

Et ne prætextu horum privilegiorum Episcopi auctoritas in corrigendis Abbatissæ aut Monialium excessibus videretur violata, subjungit Gregorius: " Præterea erga vitam, actusque ancillarum Dei sive Abbatisse, quæ in suprascripto fuerit Monasterio constituta, Episcopo secundum Dei timorem, sollicitudinem statuimus adhibere; ut si aliquam de illic habitantibus exigente culpam oportuerit ultioni submitti, ipse juxta sacrorum Canonum vigorem modis omnibus debeat vindicare ,, .

XVIII. Profert Gratianus sub nomine S. Gregorii *Caus.* 18. *quæst.* 2. *Can.* 5. *&* 6. quædam privilegia Monachis indulta, qui Canones, ac signanter Canon 5. conflati sunt partim ex Epistolis S. Gregorii, partim ex quodam Concilio, quod a S. Gregorio habitum fuisse fertur. Verum Concilium illud esse " supposititium & commentum otiosi cujusdam Monachi, qui ex variis Epistolis Gregorii I. maxime vero ex *Epistola* 18 *lib.* 7. scripta ad Marianum Ravennatensem Episcopum ,, notavit vir eruditus Franciscus Florens in Commentario ad *caus.* 16. *& sequentes De Statu Monachorum*, cui & passim eruditi consentiunt, & recenter observavit Auctor Notarum in dictam Epistolam 18. S. Gregorii, & fusius Joannes Launojus in Assertione inquisitionis in privilegium S. Medardi *part.* 2. *cap.* 10. *art.* 3.

XIX. Itaque quod genuinum ex S. Gregorio in citatis textibus Gratiani reperitur, desumptum est ex Epistolis S. Gregorii, nimirum citata *Epistola* 18. & *Epistolis* 41. *&* 43. *lib.* 4. e quibus & verus Canonum sensus hauriendus est; quod & Correctores advertisse videntur, ad Epistolas has pro intellectu Canonum remittendo.

Epistolæ autem si expendantur, apparebit, nihil de Canonica Episcoporum auctoritate substractum; sed tantum rebus temporalibus, & quieti Monachorum consultum. Unde in *Epistola* 18. permittitur, ut visitandi exhortandique gratia ad Monasterium, quoties placuerit, ab ejusdem *civitatis Antistite* accedatur: sed sic charitatis officium illic *Episcopus* impleat, ut gravamen aliquod Monasteriorum non incurrat ,, .

XX. Itaque S. Gregorius privilegia, & immunitates Monasteriis dedit, non quibus a correctione Episcoporum subtraherentur; sed quibus quieti Monachorum consuleretur, & Monasteria a variis gravaminibus liberarentur.

XXI. Eamdem fuisse formam privilegiorum, quæ sæculo sexto, & aliquot sequentibus, Monasteriis Gallicanis indulta leguntur, vel sola formula privilegii a Marculfo Monacho exarata probat.

Marculfus enim sæculo septimo sub Landerico Episcopo Parisiensi, ut putat Hieronymus Bugnonius, & post ipsum Sirmondus, vel sæculo octavo sub Landerico Episcopo Meldensi, ut credit Launojus, composuit duos libros formularum; quarum prima est formula seu formularium privilegii Monasterio alicui concedendi. Cujus formulæ ea solet esse conditio, ut solis pene nominibus, & tempore mutatis, in omnibus eadem retineatur.

XXII In hac itaque formula, Episcopus privilegii auctor primo præfatur; quod Monachorum quieti providere volens, nullatenus a Prædecessorum in concessione hujus privilegii vestigiis recedat. " Dum ab antiquitus (ait) juxta Constitutionem Pontificum per regalem sanctionem Monasteria Sanctorum Lirinensis, Augaunensis, & Luxoviensis, vel modo innumerabilia per omne Regnum Francorum sub libertatis privilegio videntur consistere ,, .

XXIII. Hæc præfatus Episcopus subjungit: " Quid vero vos vel successores vestri, sancto suadente Spiritu deinceps custodiatis, immo sanctæ illius Ecclesiæ Episcopus debeat adimplere, huic paginæ credidimus inserendum.

Post hæc articulos, & puncta privilegio contenta subjicit.

XXIV. Primus articulus his verbis exprimitur: " Ut de vestra Congregatione qui in vestro Monasterio sancta debeant bajulare officia, quin Abbas cum omni Congregatione poposcerit a nobis, vel successoribus nostris sacros percipiat gradus, *nullum* pro ipsorum *honore* præmium precepturus ,, .

Ecce indulta immunitas a juribus, quæ in Ordinatione Episcopi sibi debita prætendebant.

XXV. Secundus articulus est: " Altare in ipso Monasterio prædictus Episcopus benedicat, & sanctum Chrisma annis singulis, si voluerint postulare, pro reverentiam loci *sine pretio* concedat.

XXVI. Tertius articulus liberam Abbatis electionem spectans, ita exprimitur: " Et juxta divinam dispensationem, cum Abbas de ipso Monasterio a Domino migraverit, quem unanimiter omnis Congregatio illa Monachorum ex seipsis, optimæ regulæ compertum & vitæ meritis congruentem, similiter sine præmio memoratæ urbis Episcopus ipse promoveat Abbatem ,, .

XXVII. Quartus articulus decernens dispensationem eorum, quæ a fidelibus offeruntur debere esse penes Congregationem, non autem Episcopum, neque ipsum, ejusve Archidiaconos, aliosve Ministros quidquam posse de iis accipere, erat his verbis expressus; " Nullam penitus aliam potestatem ab ipso Monasterio, neque in rebus, neque in ordinandis personis; neque in villabus ibidem jam conlatis, aut deinceps regio munere, aut privatorum conlaturas, vel in reliqua substantia Monasterii nos Successoresque nostri Episcopi, aut Archidiaconi, seu cæteri Ordinatores, aut quælibet alia persona prædictæ civitatis habere non præsumant; aut quodcumque de eodem Monasterio sicut de Parochis, aut cæteris Monasteriis, muneris causa audeant sperare, aut auferre. Nec de hoc quod a Deum timentibus hominibus transmissum, aut in altario offertum fuerit, aut in sacris voluminibus, vel quibuscumque speciebus ad ornatum divini cultus pertinet, ad præsens conlata vel deinceps conlatura fuerint, auferre præsumant ,, .

XXVIII. Quintus articulus erat de non peragendo publico divino Officio in Ecclesiis, aut Oratoriis Monasteriorum, nisi ipsa Monachorum Congregatione petente: " Et nisi rogatus a Congregatione illa, vel Abbate pro oratione lucranda, nulli nostrum liceat Monasterii adire secreta, aut finium ingredi septa ,, .

XXIX. Articulus sextus vetans ab Episcopo ibidem Divina peragente Monasterium gravari, erat: " Et si ab eis illuc Pontifex postulatus pro lucranda oratione vel eorum utilitate, accesserit, celebrato ac peracto divino mysterio, simplici ac sobria benedictione percepta, absque ullo requisitu domum studeat habere regressum ,, .

Rationem concessæ immunitatis; " Ut quatenus Monachi, qui Solitarii nuncupantur, de perfecta quiete valeant duce Domino per tempora exultare, & sub sancta regula viventes, & beatorum Patrum vitam sectantes, pro statu Ecclesiæ, & salute Regis, vel patriæ valeant plenius Dominum exorare ,, .

XXX. Ex his evidens est, totum hoc privilegium spectare ad asserenda, & conservanda Monasteriis temporalia a Fundatoribus donata, aut a Fidelibus oblata; atque Monachis restituendam libertatem eligendi Abbatem, necnon eos a quibusdam prætensis juribus eximendum, & quietem Monachalem eis procurandam, non autem ad eximendum ipsos a Canonica Episcoporum subjectione, quod & clausula præcedentibus articulis subjecta expressit. " Et si aliquid ipsi Monachi de eorum religione tepidi, aut secus egerint, secundum eorum Regulam ab eorum Abbate, si prævalet, corrigantur. Sin autem, Pontifex de ipsa civitate coercere debet, quia nihil *de Canonica auctoritate convellitur*, quidquid domesticis fidei pro quietis tranquillitate tribuitur ,, .

XXXI. Huic formulario plane conformia sunt, quæ eodem & aliquot sequentibus sæculis Monasteriis concessa circumferuntur privilegia.

Sub idem pene tempus formulas suas edidit Marculfus (id est sæculo VII. si Bignonio, & Sirmondo credimus) postulante Clodoveo II. Galliarum Rege, Laudericus Parisiensis Episcopus cum reliquis Episcopis anno 658. privilegium Monasterio S. Dionysii dedisse fertur: cujus privilegii meminit Aimoinus *De Gestis Francorum lib.* 4. *cap.* 41. scribens, quod Clodoveus Rex anno 16. ex quo sceptra susceperat Regalia. Pontifices, & totius gentis Principes Clippiacum convenire jubens, mediusque inter eos solio residens, his inter alia verbis allocutus sit: " Intentionem igitur nostri cordis, vos Sacerdotes, qui *Dii* vocati *estis*, & *filii Excelsi omnes*, attendite, & audite; auditam, si approbaveritis, una nobiscum ad effectum adducere elaborate. Nostri itaque devotio hæc extat animi, ut Monasterium Patroni Domini Dionysii, in quo ipse cum consortibus testimonii veritatis requiescit humatus, & piæ memoriæ genitores nostri (Dominus videlicet Dagobertus, ac domina Natildis) se sepeliri mandaverunt, ab omni solvamus dominio mortalium: quatenus Abbas vel Fratres eo loco commanentes, possessiones a Parentibus nostris, sive ab aliis Fidelibus Christianis sibi traditas, absque ullius dominantis inquietudine possidentes, pro salute nostra, ac statu regni nostri liberius Deum deprecentur. Huic autem nostræ suggestioni consentit venerabilis Vir Landericus Parrichisiacæ Urbis Præsul: in cujus Diœcesi Cœnobium illud situm est, & cui usque ad præsens tempus subjectum fuit ,, .

Hinc sat manifestum est, privilegium hoc possessiones dumtaxat, ac temporalia a Regibus eidem Monasterio oblata respicere, quod & ostendit ipse tenor privilegii, quod integrum retulit Hieronymus Bugnonius in notis ad citatam formulam Marculfi; & novissime insertum est tom. 6. Conciliorum generalium *col.* 487.

XXXII. Extat eodem tomo Conciliorum *col.* 527. privilegium libertatis, quod datum creditur a Bertefrido Episcopo Ambianensi probantibus plurimis aliis Episcopis, Monasterio Corbiensi postulante Clotario III. Rege ejusdem Monasterii Fundatore; estque simile prædicto formulario Marculfi, uti etiam observavit Jacobus Sirmondus in observatione huic privilegio subjuncta, & latius Hieronymus Bugnonius in citatis notis articulos hujus privilegii cum articulis dicti formularii Marculfi conferens.

Plura similia passim prostant privilegia Monasteriis Gallicanis sub simili formula indulta, ut Monasterii Cerelesii tomo 8. Conciliorum generalium *col.* 459. privilegium Monasterii S. Martini Turonensis anno 862. in Synodo Pistensi confirmatum; eodem tomo Conciliorum generalium *col.* 1935. privilegium a Synodo Suessionica concessum Monasterium Solemniacensi, eodem tomo Concil *col.* 840.

XXXIII.

XXXIII. In hoc privilegio notandum, quod specialiter caveatur, " ut eumdem locum non aliter nisi tutela defensionis, ac „ tuitionis Reges usurpent, nec cuiquam Clericorum Canonici „ habitus, aut laicorum, quod absit, eum attribuant „. Quibus verbis exclusos volebant Abbates commendatarios, & sæculares, quos sub id temporis Reges Monasteriis præficere cœperunt.

Legimus quoque anno 878. a Joanne VIII. Monachos Floriacenses petiisse privilegium eligendi e suis Abbatem regularem. „ Quamvis privilegia multorum meruerint Episcoporum, ad re„ primendam quorumlibet inclitam cupiditatem humiliter postu„ lare, ut super Abbate *regulari* ex iis eligendo, etiam nostræ „ auctoritatis privilegia consequantur „. Extat privilegium tomo 9. Conciliorum generalium *col.* 318.

Et dum Concilium Tullense II. anno 859. *Can.* 11. servari vult Monachis Monasterii Floriacensis *auctoritatem privilegii regularis*, unice intendit, Monachis illis illæsum servari jus eligendi Abbatem regularem ex suis adversus Archiepiscopum Bituricensem, qui favore Regis Abbatiam illam *irregulariter retinebat*; uti in citato Canone asserunt illius Concilii Patres.

XXXIV. Itaque per omnia hæc privilegia præcipue tendebant, ut temporalia Monasteriorum non diverterentur, nec Monachi variis prætextibus gravarentur, & ut electio Abbatis esset penes Monachos, secundum Regulam S. Benedicti: atque ita Abbates commendatarii, & sæculares excluderentur „.

Plura similia extant privilegia etiam sæculo undecimo Monasteriis nostris Belgicis indulta; atque inter alia, extat apud Miræum in Codice piarum donationum *cap.* 50. privilegium a Balduino Episcopo Noviomensi, & Tornacensi datum anno 1063. Ecclesiæ Harlebecanæ, quam Adela Comitissa Flandriæ construxit, *atque ibidem servientes sub professione Canonica in religionis habitu vivere instituit*. Hoc privilegio sola immunitas quoad bona temporalia conceditur, retento annuo censu Episcopo solvendo; additurque: " Quod si Episcopis, sive suus Minister pro tenen„ da Synodo, vel aliqua quomodolibet causa ad aliquam præ„ dictarum Ecclesiarum huic Monasterio (quod hodie Capitulum „ Canonicorum est) incorporatarum venerint, nihil exigentes „ de rebus ad Ecclesiam pertinentibus, de suis propriis vivant, „ contenti prænominato censu quotannis „.

XXXV. Et *cap.* 52. refertur diploma Alexandri II. Papæ, quo institutionem hujus Ecclesiæ Harlebecanæ, necnon prædictam Balduini Noviomensis Episcopi concessionem confirmat; ipsamque " Canonicam (id est Canonicorum Ecclesiam) cum omnibus „ sibi pertinentibus sub tutela Apostolicæ Sedis suscipit, & „ confirmat quidquid hactenus habuit, tam largitione piissimo„ rum Principum, quam oblatione quorumcumque Fidelium, jux„ ta nobilissimi præceptum Regis Francorum Philippi, & præ„ ceptum Balduini Noviomensis Episcopi, vel deinceps habitura „ est tam in terris, quam in vineis, & villis, & Ecclesiis ma„ joribus, & minoribus, omnibusque rebus mobilibus, & immo„ bilibus, ita ut non liceat cuiquam Ecclesiasticarum, vel sæ„ cularium magnæ parvæque personæ prænominatam Canonicam „ de suis omnibus inquietare, vel quid ab eis jure in alienum „ transferre, salva *in omnibus proprii Episcopi reverentia*. De „ ordinando vero Præposito in eodem loco, hoc Apostolica au„ ctoritate sancimus, ut nullus ibi præsumat quemquam pro„ ponere contra Canonicam regulam; sed defuncto Præposito „ uno, Congregatio eligat vel de eadem Congregatione, si ibi „ idoneus inventus fuerit, vel de alia, quem potiorem vitæ „ meritum commendaverit, juxta Canonicam regulam „.

Necesse non est ostendere, quod hoc privilegium, non ad eximendum Ecclesiam illam a Canonica Episcoporum subjectione, sed ad conservationem temporalium, & liberam electionem Præpositi Congregationi asserendam tendat; cum ipsa verba idipsum evidenter exprimant.

Non absimile privilegium refertur ibidem *cap.* 88. quod Monasterio Grimbergano anno 1132. indulsit Lithardus Episcopus Cameracensis, expresse dicens: Ecclesiæ Cameracensi hoc solum „ de illa habendum retinui, ordinationem Fratrum, & *filialem* „ *loci subjectionem* „.

XXXVI. Denique *cap.* 89. referuntur litteræ, quibus anno 1133. Burchardus Cameracensium Episcopus petitionem Religiosorum virorum, Vvalmanni videlicet Antuerpiensium Abbatis, & Bernardi Clarævallensis (hic est S. Bernardus vulgo Doctor *mellifluus*) approbat; supplicantium, ut Ecclesiam de Tongerlo libertate donaret, quatenus in ea Fratres Præmonstratensis Ordinis, sub regula S. Augustini degentes, libere & quiete Deo famulari valeant.

In quo autem hæc postulata libertas consistat, contextus concessionis Episcopalis aperit: " Prædictam Ecclesiam beatæ Dei „ Genitricis, semperque Virginis Mariæ (ait) ab omni exacti o„ ne, debitisque obsoniis, ad sustentandos Canonicos, in ea „ Deo sanctæque ejus Genitrici servientes liberam facio „.

„ Deinde (ait) ut Canonicum, & justum est, libens consti„ tuo, ut in statuendo Abbate sanior pars Conventus liberam „ potestatem obtineat; electus vero Cameracensi Episcopo præ„ sentetur, ut ab eo sine ulla contradictione, vel cujuslibet per„ sonæ aliqua exactione consecratus, in Parochia sua jus syno„ dale libere obtineat „.

Post hæc indulget, " quod Abbas ad Synodum non cogatur, „ nisi *sigillatis Episcopi Litteris* fuerit evocatus „.

Denique temporalia Monasterii speciatim in his Litteris, sive charta immunitatis exprimens, ea auferri aut dissipari a quocumque sub interminatione æternæ damnationis prohibet; concluditque: " Pax igitur, & benedictio conservatores protegat; „ dissipatores vero ultio ignis æterni cum diabolo feriat „.

XXXVII. Ex his aliisque, quæ passim referuntur, Monasteriis ad postulationem plerumque ipsorum Fundatorum, sæculo sexto, & sequentibus indulta privilegia, manifestum est, ea non fuisse exemptiones a Canonica Episcoporum jurisdictione in corrigendis Monachorum, & Abbatum excessibus; sed dumtaxat privilegia libertatis circa rerum temporalium dispensationem, & Abbatum electionem, & immunitatis a certis oneribus, seu prætensis juribus, quibus Monasteria in temporalibus gravabantur, & Monachorum quies multum sæpe turbatur.

XXXVIII. Et licet non omnia, quæ passim referuntur, quia nec illa, quorum supra meminimus, Dionysianum & Corbejense omnibus ut sincera agnoscantur; immo non sine fundamento a nonnullis viris eruditis habeantur pro suppostitiis, & confictis, nihilominus valent ad probandum, quæ fuerit privilegiorum hujus ætatis forma.

Neque enim dubitari potest, quin privilegiorum similium fabricatores, ea ad veri privilegii normam, quantum in ipsis erat, adornarent, ut tanto facilius pro veris supponerent, & eorum suppositio, & fictio difficilius detegeretur.

Ad hæc dubitari fas non est, similium privilegiorum consarcinatores studuisse Monasteriorum libertate, & exemptiones amplificare: nihilque omisisse quod cum aliqua veri specie ad eam amplificationem dici potuisset: ac per consequens, si temporum illorum disciplina omnimodas a Jurisdictione Episcoporum exemptiones novisset, non dubium, quin hi privilegiorum fabricatores similibus exemptionibus sua sictitia privilegia auxissent.

XXXIX. Theodorus Balsamon ad Canonem VI. Chalsedonensem citatis Canonibus, qui Monasteria Episcopis subjiciunt, dicit: " Clerici ergo, vel Monachi, qui dicunt hodie se Patriar„ chæ vel regionis Episcopo non esse subjectos, tamquam sint „ liberæ mansionis, vel Ecclesiæ, proferentes utique etiam a „ Fundatoribus factorum statutorum ordinationes, quid ad hæc „ respondebunt? Omnino nihil. Etiamsi enim quis fundator „ Monasterii, vel Ecclesiæ in suis statutis, vel ordinatione sua „ decreverit non subjici eorum Monachos, vel Clericos regionis „ Episcopo, non audietur, ut qui divinis sacrisque Canonibus „ contraria statuerit, & quæ stare non possunt, scripserit „.

CAPUT III.

Quorum auctoritate privilegia seu immunitates Monasteriis olim indulta sint.

1 *Ab Episcopis primitus data fuisse privilegia evincit Formula Marculfi.*
2 *Probant quoque pleraque privilegia Monasteriis indulta.*
3 *Hæc Episcoporum auctoritas vindicata in Concilio Romano anno* 1002.
4 *Plures nonnumquam Episcopi eidem privilegio subscribebant.*
5 *Etiam in Synodis privilegia confirmabantur.*
6 *His privilegiis etiam Regia auctoritas accedebat.*
7 *Privilegium S. Dionysii confirmatum fertur auctoritate Clodovei II.*
8 *Frequentem fuisse regiam confirmationem probat formula Marculfi, quæ inscribitur,* Concessio Regis ad hoc privilegium.
9 *Eam consuevisse concedi ipsa formula indicat.*
10 *Confirmantur, quæ ab Episcopis erant concessa.*
11 *Vetat quocumque prætextu quidquam de rebus temporalibus Monasterii auferri.*
12 *Dat quoque immunitatem ab oneribus fiscalibus.*
13 *Concessio Regis fiebat ad postulationem Fundatorum, solebantque fundationes sub conditione concedendæ immunitatis fieri.*
14 *Fundatores curam Episcoporum & Regis protectionem implorabant.*
15 *Ad quid tenderet immunitas a Fundatoribus postulata?*
16 *Ratio concessæ immunitatis merito a Monachis attendenda.*
17 *Concessio immunitatis Regiæ nihil de auctoritate Episcoporum detrahebat.*
18 *Privilegia etiam auctoritate Sedis Apostolicæ confirmari petierunt Monachi, & Fundatores.*
19 *Probatur ex Epistola Benedicti III.*
20 *Privilegium a Pontifice confirmatum tantum spectabat res temporales Monasterii, & electionem Abbatis.*
21 *Ostendit Pontifex* speciali *ratione injustum esse, ut Episcopi* Galliæ *quidquam de rebus Monasterii in suos usus converterent.*
22 *Argumentum Pontificis supponit, Clericos divites non posse de proventibus Ecclesiasticis vivere.*
23 *Privilegium a Benedicto III. concessum confirmavit, rursus renovavit Nicolaus I.*
24 *Ex hujus confirmatione evincitur, liberam Abbatum electionem fuisse solicitatam ad excludendos Abbates sæculares.*
25 *Privilegia tantum a Pontifice confirmabantur, quæ ab Episcopis erant obtenta.*
26 *Pontifices per suas confirmationes non detrahebant Episcoporum in Monasteria Canonicæ auctoritati.*
27 *Privilegia ab Episcopis dari, & Sedis Apostolicæ, & Regum auctoritate roborari, scribit* S. Ivo Carnutensis.
28 *Fundatores Monasteria subjicientes protectioni Sedis Apostolicæ, a jurisdictione Episcopi non eximebant.*

I. PRIVILEGIA seu immunitates sæculo sexto; & sequentibus auctoritate Episcoporum concessa fuisse, vel sola formula Ma-

Marculfi Monachi (de qua capite præcedenti) evincit. Solus enim Episcopus tamquam privilegii & immunitatis Auctor loquens introducitur his verbis : " Domino sancto & in Christo venerabili Fratri illo Abbati, vel cunctæ Congregationi Monasterii illius in honore beatorum illorum ab illo in pago illo constructe, *ille Episcopus* ".

II. Evincunt id quoque omnia passim privilegia, quæ eo tempore Monasteriis concessa leguntur, & asseruntur, atque signanter quorum præcedenti capite relata sunt : quæque Monasteriis Harlebecano, Grimbergano, ac Tongerloensi indulta ex Miræo retulimus, etiam sæculo XII. auctoritate Episcoporum privilegia hujusmodi data esse probant.

III. Auctoritatem Episcopalem circa hujusmodi privilegiorum concessionem mire confirmat; quod anno 1002. in Synodo Romana coram Silvestro II. Papa contigisse fertur. Cum enim Pontifex assereret, Abbatiam Perusinam sub jure & dominio esse Ecclesiæ Romanæ, variaque privilegia Prædecessorum suorum protulisset, ait Episcopus : " Privilegia hæc non reprobo ; sed sine *consensu Antecessoris mei*, cujus temporibus illud prius privilegium factum fuisse dico : si solum viderem consensum, haberem inde æternum silentium. Cui econtra omnis Clerus S. Romanæ Ecclesiæ ait : Vidimus omnes Epistolam Antecessoris tui, in qua & consensus erat : & precibus, ut hoc fieret, Episcopus obnixe postulat ; cujus rei testes sumus, & secundum Canonicam sanctionem verum fuisse comprobamus ".

IV. Ut autem major esset privilegii efficacia, illud non raro a pluribus Episcopis probabatur, ut indicat citata formula Marculfi. In fine quippe formulæ dicitur : " Quam Constitutionem nostram, ut firmis subsistat vigoribus, & nos, & Fratres nostri Episcopi subscriptionibus, manibus nostris decrevimus roborari ".

V. Immo plurima referuntur privilegia in Synodis Episcoporum probata, quin & subinde Synodos Episcoporum ad probandum simile privilegium convenisse legitur.

In Synodo Valentina 584. postulante Guntheramno Francorum Rege probata legitur immunitas, seu privilegium Monasterii SS. Marcelli, & Symphoroniani, ut si quid præfatus Rex Basilicæ S. Marcelli, " sive in Ministerio altariorum, sive in quibuscumque speciebus, quæ ad divinum cultum pertinere noscuntur, contulisse, vel adhuc conferre voluerit, neque Episcopi locorum, neque potestas Regia quocumque tempore successura, de eorum voluntate quidquam minorare, aut auferre præsumat ". Extat tom. 5. Concil. general. *col.* 976.

Notat autem ibidem Severinus Binius in Hoc Concilio nihil aliud factum inveniri, quam quod ad instantiam dicti Regis Guntheramni, donationes, quas ob pias causas ipse ejusque posteri contulerant, vel collaturi essent, privilegiis, & immunitatibus Ecclesiasticis donatæ fuerint.

Capite præcedenti retulimus, quomodo teste Aimoino, datum fuerit privilegium Monasterio S. Dionysii in Conventu omnium Episcoporum Galliæ.

Extat quoque tom. 9. Concil. general. *colon.* 918. Conventus Episcoporum anno 1040. quo non absimile privilegium seu immunitas conceditur Monasterio Vindocinensi, quod Gaufredus inclytus Comes, & uxor ejus construxerant. Ex quo patet, etiam sæculo XI. hujus generis privilegia & immunitates ab Episcopis fuisse data, & in Synodis probata.

VI. Ad hæc, ut firmiora essent ab Episcopis concessa privilegia; atque adversus potentiorem incursiones, & vexationes tutiores redderentur Monachi, eorumque res temporales facilius conservarentur, moris fuit, ut hisce privilegiis, & immunitatibus Regia auctoritas, seu confirmatio accederet.

VII. Refertur tom. 6. Concil. general. *colon.* 489. præceptum sive confirmatio Clodovei II. Regis, privilegii, vel libertatis Monasterii S. Dionysii, quod Landericus Episcopus Parisiensis, annuentibus aliis Galliæ Episcopis, dicto Monasterio indulserat.

VIII. Quam autem frequens ac usitata esset Regia hæc privilegiorum confirmatio, probatur ex Marculfo Monacho, qui inter formulas suas, etiam hujus confirmationis formulam retulit immediate post formulam privilegii ab Episcopis concedi soliti, sub hac Epigraphe : *Concessio Regis ad hoc privilegium* : qua describitur forma in confirmatione Regia servanda. *Lib.* I. *Formul. num.* 2.

IX. In ipsa quoque formula concessionis indicatur, hanc concessionem regiam solitam esse concedi. " Nec nobis (ait) aliquis detrahendo æstimet in id nova decernere carmina, dum ab antiquitus juxta Constitutionem Pontificum per regalem sanctionem Monasteria sanctorum illorum, vel cætera in regno nostro sub libertatis privilegium videntur consistere, ita & præsens valeat Deo adjutore constare ".

X. Post hæc subjiciuntur ea, quæ ex concessione seu privilegio Episcoporum Monasteriis indulgeri solebant, quæ a Rege confirmantur, & observari mandantur.

" Adjicientes (pergit post hæc formula) ut nulli penitus Judicum vel cuilibet hominum licentia sit de rebus præfati Monasterii absque voluntate ipsorum servorum Dei in aliquo iniquiter defraudare, aut temerario spiritu suis usibus usurpare; ne, quod primitus est, & Dei iram incurrat & nostram offensam, vel a fisco grave damnum sustineat ".

XI. Utque plenius esset privilegium, adjungit : " Illud nobis pro integra mercede nostra placuit addendo, ut tam quod ex nostra largitate quam delegatione ipsius vel cæterorum aut cujuslibet ibidem est, aut fuerit devoluta possessio, quoque tempore, nulla judiciaria potestas, nec præsens, nec succidiva, aut causas audiendo, aut aliquid exactando, ibidem non præsumat ingredere, sed sub omni emunitate hoc ipse Monasterius (*a*) vel Congregatio sua sibimet omnes fredos concessos debeant possidere ".

XII. Deinde ad integram Monasterii libertatem, & immunitatem, etiam a fiscalibus oneribus Monasterium exemptum declaratur. " Et quidquid exinde Fiscus noster forsitan de eorum homines aut ingenuos, aut servientes, in eorum agros commanentes, vel undecumque poterat sperare ex indulgentia nostra in luminaribus ipsius sancti loci, vel in stipendia servorum Dei, tam nobis in Dei nomine viventibus, quam per tempora succedentibus Regibus, pro mercedis compendium debeant cuncta proficere, ut pro æterna salute, vel felicitate patriæ, seu Regis constantiam delectet ipsis Monachis immensam Domini pietatem jugiter implorare (*b*) ".

XIII. In ipsa formula annotatur, concessionem Regiam fieri ad petitionem illius, qui Monasterium fundaverat, aut fundare intendebat. Constat enim ad horum petitionem hujusmodi immunitates concedi solitas fuisse : ipsasque dotationes, & fundationes sub conditione hujusmodi immunitatis plerumque factas probat prima formula libri 2. Marculfi, quæ inscribitur : *De magna re, qui vult ex Xenodochio, aut Monasterio construere*. Hic post enumeratas res in constructionem, aut fundationem Monasterii, adjicitur : " Ea scilicet ratione atque prætextu, ut remota Pontificum, simulque & Ecclesiasticorum omnium Officialium, seu publicorum omnium potestate, nullas functiones, vel exactiones, neque exquisita, & lautaconvivia, neque gratiosa, vel insidiosa munuscula; neque etiam caballorum partus, aut pastus, aut paravereda (*c*), vel cæteras angarias, aut in quodcumque functionis titulum dici potest, de ipsa facultate penitus non requiratur; sed sub integra emunitate faculraticula, sicut a me hucusque possessa est, in jure Oratorii sancti illi & prædictorum pauperum debeant Deo protegente, & opitulante persistere ".

XIV. Post hæc Regem & Episcopos obtestatur ipse Fundator; ut omni exactione, & vexatione velint abstinere, & Monachos tueri, " ut hac voluntate mea pro nullis occasionibus, sicut existente sine Deo cupiditate res exigi solet, nulla ratione nulloque tempore convellere permittatis; sed per sollicitudinem, & curam Episcopi constare potius pro reverentia Trinitatis immensæ, vestro tempore & studio, vel opere jubeatis, quatenus ut & ille vobis mercedem restituat in futuro, qui scit me eleemosynis ipsis sanctis Dei pauperibus pro amore Domini nostri Jesu Christi ardenti desiderio tribuisse ".

XV. Non obscurum ex his est, hanc immunitatem unice a Fundatoribus postulari consuetam, ut quæ pro eleemosynis in usum & necessitates pauperum Christi oblata sunt, in usus profanos non divertantur, ipsique Monachi in quiete ac regulari observantia sine vexatione vivere possent; quod & in formula Regiæ concessionis exprimitur, ubi rationem suæ concessionis Rex allegat : " Ad petitionem illius (Fundatoris) clementia nostra pro quiete ipsorum servorum Dei præceptionem vigoris nostri placuit propalare, sub quo tranquillitatis ordine, Domino protegente, ipsi Monachi juxta Religionis normam in perpetuum valeant residere, elegimus ut & hac serie debeat plenius declarari ".

XVI. Optandum, ut qui Monasteriorum suorum immunitates, & privilegia jam pridem Regum atque Episcoporum munificentia, postulantibus Fundatoribus impetrata, tantopere urgere, & inclamare solent, etiam ad rationem concessionis attenderent; atque rebus sibi a Fundatoribus oblatis, & a Regibus : & Episcopis, aliisque immunitate donatis, uterentur juxta intentionem Fundatorum, & Regum aliorumque, qui privilegia annuerunt, ut res illæ in eleemosynam sanctis Dei pauperibus pro amore Domini nostri Jesu Christi ardenti desiderio consecratæ (ut loquitur formula *De fundando Monasterio*) etiam tamquam eleemosynæ & pauperum Dei necessitatibus, non autem in luxum, & usus plane profanos impenderentur.

XVII. Admodum notanda clausula, quam allegatis verbis subjungit formula concessionis Regiæ. " Quia nihil de *Canonica institutione* convellitur, quidquid ad domesticos fidei pro tranquillitatis pace conceditur ". Hæc clausula ostendit, similibus privilegiis, & immunitatibus, nihil de Canonica auctoritate, quibus Monasteria spirituali Episcoporum directioni subduntur, detrahi. Et sane Regum ac Principum mens fuit, Monachos contra Potentiorum vexationes, & oppressiones sua auctoritate protegere, nequaquam vero a Canonica subjectione eximere; uti infra latius ostendetur.

XVIII. Privilegia ab Episcopis concessa, & Regia auctoritate firmata necdum sat valida erant, ut temporalia Monachorum contra Potentiorum invasiones tuta essent, aut jus eligendi Abbates regulares illibatum servaretur : quare Monachi eorumve Fundatores, hæc privilegia etiam auctoritate Sedis Apostolicæ, præsertim sæculo IX. & sequentibus, firmari postularunt ; ipsaque Monasteria sub speciali ejusdem Sedis protectione esse voluerunt.

XIX. Extat tom 8. Concil. general. *col.* 235. Epistola Benedicti Papæ III. super confirmatione privilegiorum Abbatiæ Corbeiensis, in qua narrat, Abbatem Corbeiensem petiisse, " ut nostræ (ait) auctoritatis privilegium super electionis propriæ statu,

---

(a) Monasterius, id est, Monasterium.

(b) Plurima in Marculfi formulis leguntur, quæ Grammatices legibus non sunt consona, quæ Marculfo ignoscenda sunt, inquit doctissimus Hieronymus Bugnonius in notis ad Marculfum; cum ille infelici, ac barbaro, sæculo vixerit.

(c) Paravereda, vel Paraveredi sunt equi *agminales*, quorum usus fuit in cursu publico, non quidem in viis publicis, sed in transversariis, & militaribus, ut *veredorum* usus in viis publicis. Ita Gothofredus ad leg. 3. cod. Theodos. *de cursu publico*.

,, statu, & rerumſ uarum libera poſſeſſione ſeu diſpenſatione
,, prædicto Monaſterio Corbejæ concederemus ".

Hic adverte, privilegium petitum a Pontifice tantum ad rerum temporalium poſſeſſionem, & diſpenſationem, atque ejus liberæ electionis pertinuiſſe.

XX. Narrat dein Pontifex, quod Abbas ipſi oſtenderit Privilegia ab Epiſcopis edita: unum a Præſule Ambianenſi, nimirum Bertefrido (ad cujus Diœceſim locus ille pertinet)& Coepiſcopis ſuis factum atque roboratum, quod refertur tomo 6. Concil. gener. *col.* 527. alterum ab Archiepiſcopo Remenſis Eccleſiæ Hincmaro, & univerſali Concilio Epiſcoporum Galliarum conſcriptum, & ſubſcriptionibus propriis roboratum. Extat tomo 7. Concil. general. *col.* 1849.

Quid hæc privilegia continerent, audiamus; " In quibus pri-
,, vilegiis decretum eſt, ut præfatum Monaſterium Corbejæ, &
,, rerum ſuarum liberam obtineant dominationem, & eligendi
,, ſibi Abbatem de ſuis ſemper habeant poteſtatem ".

Poſt hæc aſſerit Pontifex, quod Imperatoribus Lotharii, & Ludovici, ac Caroli ſupplicatio acceſſerit " idipſum poſtulantis,
,, videlicet ut Epiſcoporum privilegia noſtra quoque auctoritate
,, firmarentur ".

His præmiſſis duo illa in privilegiis Epiſcoporum contenta auctoritate ſua ipſe confirmat, & Monaſterio Corbejæ in perpetuum ſalva eſſe voluit.

XXI. Ut vere integra maneat rerum temporalium poſſeſſio penes Monaſterium, vetat Epiſcopis, eorumque Archidiaconis, & miniſtris, ne quidquam ex iis, quæ ad Monaſteria pertinent, ſibi vindicent.

Quam ſingularis ratione injuſtum ſit, ut Epiſcopi Galliarum quidquam e rebus ad Monachorum uſus deſtinatis, in ſuos proprios converterent, ſequenti probat argumento: " Cumque Gal-
,, liarum permaxime Eccleſias fidelium collationibus a Deo con-
,, ſtet eſſe ditatas, ut nemo ſit fere Epiſcoporum, cui ſuæ ſum-
,, ptus Eccleſiæ ſatis ſuperque non ſufficiant, cujus gratia ne-
,, ceſſitudinis, quæ ſervorum Chriſti ſunt uſibus collata, in ſuos
,, convertere ſumptus præſumant ".

XXII. Conſequentiam probat ſequenti ratiocinatione: Si enim
,, Clericorum, qui de propriis abundant reditibus, communica-
,, tio prohibetur cum eis, quæ conferuntur Eccleſiæ, nedum
,, illi acceperint, qui de propriis abundant, eorum qui nihil
,, habent inopia non levetur; qua conſcientia Epiſcopus ſuæ
,, ſumptibus Eccleſiæ ſufficiens, quæ ſervorum Dei fuerint uſi-
,, bus collata præſumat contingere "?

Hic per tranſennam lector annotet, tamquam indubitatum aſſumi, Clericum, qui de propriis abundat reditibus, non poſſe communicare de iis, quæ Eccleſiæ conferuntur. Hoc teſtimonium addi cupio illis, quæ de hoc argumento fuſe dicta *Tom. III. part.* 2. *ſect.* 4. *tit.* 1. *cap.* 5.

XXIII. Idem privilegium rurſus renovavit, & confirmavit Benedicti III. immediatus ſucceſſor Nicolaus I. uti patet ex ejus Epiſtola 24. ad Traſuleum Abbatem Corbejæ; quæ confirmatio itidem evincit, privilegium hoc non ſpectaſſe niſi rerum temporalium conſervationem, & liberam Abbatis electionem.

XXIV. Probat quoque hanc præcipue ſollicitatam, ut excluderentur Abbates ſæculares: dicit enim: " Abbatem vero Fra-
,, tres ipſius Monaſterii de *ſeipſis* eligendi ſemper habeant pote-
,, ſtatem, & eam perſonam eligant, *quæ Monachi propoſitum;*
,, *& habitu, & moribus profiteatur*, non Canonicum aut laicum,
,, neque alterius Monaſterii Monachum: quoniam Monachico
,, Ordini præficere vel laicum, vel Canonicum, non eſt ſervare
,, Ordinis profeſſionem, ſed evertere: quod unuſquiſque Præpo-
,, ſitus cujus eſt Ordinis, ejus quoque erit & propagatur; nec
,, bene diſponet aliquando cujuſcumque militiæ vitam, cujus non
,, fuerit ipſe qui diſponit æmulator ".

Et infra: " Qua de re præcipimus omnino, ut Monaſterio
,, beatorum Petri, & Pauli, quod Corbejæ dicitur nullam præ-
,, ficiant perſonam, vel ex ſibi militantibus, vel ex alieno Mo-
,, naſterio ſumptam, quæ non per electionem ſumatur probabi-
,, lem, ſive de laico, ſive de Canonico, ſive de quocumque fue-
rit Ordine ".

XXV. Plurima hujuſmodi confirmationis Pontificia diplomata paſſim referuntur; quæ una oſtendunt Pontifices eo tempore, privilegia ab Epiſcopis conceſſa, auctoritate ſua potius roboraſſe quam nova conceſſiſſe. Nec enim Pontificis auctoritas neceſſaria videbatur, ut ſimilia privilegia obtinerentur, quæ Canonicæ inſtitutioni non obviabant; ſed auctoritas Pontificia implorabatur, ut privilegia ab Epiſcopis canonice ac legitime indulta, contra malevolorum conatus illæſa manerent.

XXVI. Ulterius, quia Pontifices ſuam dumtaxat addere ſolerent auctoritatem privilegiis ab Epiſcopis indultis; & auctoritate Regia frequenter etiam probatis, nihil quoque de canonica Epiſcoporum auctoritate ſpirituali in Monaſteria diminuerunt; ſed voluerunt, ut indulta ab Epiſcopis ſuum perennem obtinerent effectum.

XXVII. Hæc brevi compendio ſæculo XI. expreſſit S. Ivo Carnutenſis *epiſt.* 193. monens Gaufridum Bellovacenſem Epiſcopum, ut privilegia Eccleſiæ S. Quintini intemerata ſervaret, quæ *a Prædeceſſoribus abtinuit, Apoſtolicas manus roboravit, Regiaque Majeſtas pragmatica ſanctione firmavit.*

XXVIII. Similiter dum Fundatores cœperunt Monaſteria a ſe fundata ſpeciali protectioni Sedis Apoſtolicæ immediate ſubjicere, nequaquam Monachos ab Epiſcoporum ſpirituali juriſdictione, & correctione exemptos voluerunt; ſed ut ſub protectione Sedis Apoſtolicæ contra Potentiorum invaſiones, & vexationes, tuti & quieti eſſent; ut infra latius oſtendetur.

C A P U T IV.

De initiis, & progreſſu Exemptionum.

1 *Privilegia primitus Monachis indulta proprie non ſunt Exemptiones.*
2 *Diviſio Exemptionis in partialem, & totalem; & quid partialis?*
3 *Quid totalis?*
4 *Hæc a S. Bernardo dicta eſt* emancipatio.
5 *Recte vocatur* emancipatio.
6 *Ex privilegiis jam pridem Monachis indultis non probatur antiquitas Exemptionum.*
7 *Nonnulli oiriginem Exemptionum ad tempora S. Gregorii referunt; ſed minus recte.*
8 *Privilegium Exemptionis, quod Monaſterio S. Medardi a S. Gregorio datum dicitur.*
9 *Privilegium hoc multis titulis ut ſnppoſititium rejicitur.*
10 *Similiter & privilegium. quod ab eodem ſancto Pontifice datum dicitur Xenodochio Auguſtodunenſi.*
11 *Suppoſititium eſt privilegium: quod a S. Germano Pariſiorum Epiſcopo datum fertur Monaſterio S. Germani.*
12 *Initium Exemptionis nonnulli repetunt ex Synodo Carthaginenſi anni 524. ſub Bonifacio.*
13 *Referuntur acta hujus Synodi.*
14 *Acta quæ huic Synodo adſcribuntur, non evincunt plenam Monaſteriorum exemptionem.*
15 *Acta illa de ſuppoſitione ſunt ſuſpecta.*
16 *Quin ob allegatam hanc Synodum quædam privilegia redduntur de ſuppoſitione ſuſpecta.*
17 *Privilegium quod Monaſterio S. Martini Turonenſis dediſſe fertur Adeodutus Papa.*
18 *Privilegium hoc ſupponit, quod jam pridem Sedis Apoſtolica Exemptiones dederit, ſed ob abuſus dare deſierit.*
19 *Privilegium noluit concedere Pontifex, niſi de conſenſu Epiſcoporum conſtaret.*
20 *Plura ſunt, quæ hoc privilegium de ſuppoſitione reddunt ſuſpectum.*
21 *Ante ſæculum* XI. *diſtinctio inter Monaſteria exempta, & non exempta non occurit.*
22 *Neque Prælatorum adverſus Exemptiones querelæ, quæ ſæculo* XII. *& ſequentibus frequentes fuerunt.*
23 *Invectiva S. Bernardi in Monachos Exemptionem ambientes.*
24 *Rejicit prætextum Monachorum de libertate Monaſterii.*
25 *Cluniacenſes Monachi ſuas propugnant immunitates tamquam a Sede Apoſtolica ex voluntate Fundatorum indultas.*
26 *Impugnatores ad Sedem Apoſtolicam remittunt.*
27 *Sanctus Bernardus Eugenio III. Papæ querelam contra Exemptiones proponit.*
28 *Indignum cenſet Eccleſias inferioribus ſubtrahere, & Sedis Apoſtolicæ immediate ſubjicere.*
29 *Nullum eſſe bonum fructum Exemptionum prætendit.*
30 *Eas repugnare.*
31 *Nec eſſe conformes voluntati Fundatorum.*
32 *Immunitates & protectiones a Fundatoribus expetitæ pro exemptionibus a Monachis acceptæ.*
33 *Contra Exemptiones ſub nomine Archiepiſcopi Cantuarienſis ſcribit Petrus Bleſenſis.*
34 *Exemptiones multum obeſſe Monaſteriis ſcribit.*
35 *Rogat Pontificem ne credat Privilegiis; niſi iis viſis, quia multa falſa allegantur.*
36 *Acerrima ejuſdem Patri Blecenſis contra Exemptiones Epiſtola ad ſuum fratrem Abbatem.*
37 *Contra Exemptionem ſcribit Joannes Sariſberienſis.*
38 *Similiter Petrus Cantor.*
39 *Horum teſtimonio evincitur, Exemptiones ante ſæculum* XI. *vix notas fuiſſe.*
40 *Conciliorum de his querela.*
41 *Ordinum Mendicantium Fundatores merito Exemptiones reſpuerunt,*
42 *Sanctus Franciſcus noluit a ſuis Sodalibus privilegia impetrari.*
43 *Contra mentem ſancti Franciſci quidam ejus Filii exemptiones impetrare cœperunt.*
44 *Id & in aliis Ordinibus contigit.*
45 *Exemptiones a Mendicantibus impetratæ cur ſpecialiter odioſæ?*
46 *Epiſcoporum Provinciæ Remenſis anno 1287. querelæ occaſione privilegiorum.*
47 *Querelæ Epiſcoporum contra Exemptiones in Concilio Vienenſi.*
48 *Privilegia hæc ſummum incrementum accepere tempore ſchiſmatis Avenonienſis; & quid circa hæc decreverit Martinus V. in Concilio Conſtatienſi?*
49 *Contentiones, & difficultates exortæ occaſione Exemptionum colliguntur ex Decretalibus in corpore Juris exſtantibus.*
50 *Capitula, & Univerſitates ſtudiorum etiam eximi cœperunt.*
51 *Exemptiones Capitulorum canonicorum ſæculo* XIII. *nondum notæ videntur.*
52 *Occaſio Exemptionis Capitulorum.*
53 *Qua ratione exemptæ videantur Univerſitates.*
54 *Etiam particulares perſonæ eximi cœperunt.*

I. VARIA privilegia, & immunitates jam pridem Monachis, & Monaſteriis indulta fuiſſe *capite* 2. oſtendimus: ſed illa ſolum immunitatem a certis oneribus, & jus eligendi Abba-

tem

tem spectasse, ibidem notavimus. Quapropter hæc privilegia seu immunitates, non veniunt proprie nomine *exemptionis*, prout hodie communiter sumitur vox *exemptio*, ubi de Monasteriorum, Capitulorum, aliorumque Corporum aut locorum, vel personarum Exemptione agunt Canonistæ: quamvis alias similes immunitates dici possent *exemptiones*, quatenus per eas Monasteria, aliaque Corpora a quibusdam juribus eximuntur.

II. Hac ratione nonnulli e recentioribus Canonistis exemptionem dividunt in partialem, & totalem. Sub priore comprehendunt Communitates, quibus conceditur immunitas sive exemptio a jurisdictione Episcopi, vel Ordinarii, quoad certos quosdam articulos, puta *Catedraticos Synodicos*, & alios qui ad legem Diœcesanam, juxta recentiorem Canonistarum opinionem, spectant; hæcque rursus generalior vel restrictior est, quatenus a pluribus, aut paucioribus hujusmodi Juribus exemit, quod ex tenore privilegii sive immunitatis dignosci debet; quemadmodum capite sequenti ostendetur.

III. Totalis autem, & quæ hodie simpliciter, & communiter *exemptio* nuncupatur, & de qua præcipue hoc titulo agitur, a Canonistis definiri solet, libertas illimitata a potestate, & jurisdictione Ordinarii cum immediata subjectione Sedi Apostolicæ; ita ut sic exempti non tantum sint absoluti a jurisdictione Ordinarii, quoad Jura illa, quæ ad legem Diœcesanam referri solent; sed etiam ab iis, quæ ad legem Jurisdictionis spectant, ut sunt correctio, punitio, &c. atque ipsum exemptum quodammodo subtrahit auctoritati, & jurisdictioni spirituali sui Episcopi, & immediate subdit Sedi Apostolicæ.

IV. Hanc speciem Exemptionis maluit S. Bernardus vocare *emancipationem*, quam immunitatem aut privilegium, *epist.* 42. dicens: *Spoliant* (Abbates) *Ecclesias ut* Emancipentur; *redimunt se, ne obediant.*

V. Nec sane incongrue emancipatio vocatur, argumento dicto ab *emancipatione* legali, qua filiifamilias potestati paternæ subtrahuntur, & in quamdam libertatis speciem vindicantur, ac sui juris efficiuntur.

VI. Itaque Exemptio hæc omnino disparata est a privilegiis, & immunitatibus jam pridem ab Episcopis indultis, & Apostolica ac Regia auctoritate roboratis, de quibus supra *capite* 2. & 3. actum est. Quare & ex hujusmodi privilegiis nihil pro auctoritate aut antiquitate Exemptionis (prout hodie sumitur, & subtractionem a Canonica Episcoporum auctoritate, & correctione complectitur) desumi potest; quandoquidem prædicta privilegia, & immunitates Canonicam Episcoporum auctoritatem non attigisse ostenderimus.

VII. Quo vero tempore non tantum immunitates, sed & Exemptiones a Canonica Episcoporum subjectione postulari ac impetrari per Monachos a Sede Apostolica cœperint, non una est omnium opinio.

Nonnulli credunt, S. Gregorium quædam Monasteria, & pia loca Exemptionis privilegio donasse, atque a potestate Ordinariorum solvisse, & Sedi Apostolicæ immediate subjecisse.

Negari nequit, quin S. Gregorius specialem in Monachos, & Moniales, eorumque Monasteria curam suam ac sollicitudinem Pastoralem impenderit; multumque sollicitus fuerit, ne indebitis oneribus gravarentur, aut vanis prætextibus, & dominandi quorumdam libidine vexarentur, & turbarentur; sed nullibi eos a canonica subjectione Episcoporum exemit, aut Episcopali censuræ subtraxit; immo ad Eusebium Abbatem scribit *lib.* 2. *Epist.* 24. *indict.* 10. " Qui se contra Præpositos suos erigunt, profecto ostendunt, quia servi Dei esse contemnunt ". Ulterius eumdem Abbatem de suo Episcopo juste conquerentem, a subjectione non absolvit; sed ut se humiliter subjiciat hortatur. " Et
" quidem ab illo (Episcopo) hoc quod factum est, minime fie-
" ri debuit, a te tamen omnino debuit humiliter suscipi; &
" rursum cum gratiam reddebat, ad eum cum gratiarum actio-
" ne debuit occurri. Quod quia ita a te factum non est, ad-
" huc cognosco, quia nobis omnino lacrymarum opus est. Non
" enim grande est iis non esse humiles, a quibus honoramur,
" quia & hoc sæculares quilibet faciunt: sed illis maxime hu-
" miles esse debemus, a quibus aliqua patimur: Nam Psalmista
" dicit. *Vide humilitatem meam de inimicis meis*. Nos cujus
" vitæ sumus, qui humiles esse etiam Patribus nolumus "? Plura vide supra *capite* 2. ubi ostendimus, privilegia a S. Gregorio indulta nullatenus ad hanc exemptionem pertinuisse.

VIII. Extat quidem ad calcem Epistolarum S. Gregorii privilegium amplissimum Exemptionis, quod Suessionensi Monasterio S. Medardi concessisse dicitur hic sanctus Pontifex. Verum si tenor hujus privilegii duntaxat inspiciatur, apparebit indignum esse, quod tanto Pontifici adscribatur. Quis enim unquam inscriptionem in Epistolis Pontificum vidit huic similem: *Pretiosissimis lapidibus merito renitentibus, omnibusque sanctæ Dei Ecclesiæ membris, quorum universale Caput est Christus, Gregorius licet sanctæ Romanæ Sedis Pontificio sublimetur, humilibus tamen servorum Dei servus.*

IX. In ipso privilegii contextu plurimæ occurrunt insolitæ, & barbaræ expressiones a stylo, & ætate S. Gregorii omnino alienæ; item prærogativæ, & jura Abbati Monasterii S. Medardi conceduntur, nullatenus moribus, & disciplinæ istius ætatis consentanea: in ipsis quoque subscriptionibus crassissimi deprehenduntur errores: quemadmodum post Cardinalem Perronium, Jacobum Sirmondum, aliosque viros eruditos, deduxit & ostendit Joannes Launoius Theologus Parisiensis in Scripto, cui titulus: *Inquisitio in privilegium, quod Gregorius Papa primus Monasterio S. Medardi dedisse fertur*; ac dein latius in *assertione* ejusdem inquisitionis, ubi adeo dilucide suppositionem, & fictionem hujus prætensi privilegii demonstrat, ut non credam quod eruditus ullus illud amplius sustinere audebit; præsertim cum teste Cardinale Bona, nec hoc privilegium inter Opera S. Gregorii reperiatur in archivis Romanis, ut sibi a dicto Cardinale scriptum asserit Auctor notarum in Epistolas S. Gregorii editionis anni 1675. (a).

X. Privilegium, quod S. Gregorius dedisse dicitur Xenodochio Augustodunensi, & refertur *lib.* 11. *Epist.* 10. licet non æque a moribus, & disciplina ætatis Gregorianæ exorbitet ut præcedens, nihilominus plura exhibet suppositionis argumenta deducta a Joanne Launoio in citata Inquisitione, *Corollario* 2. & latius in Appendice ad citatam Assertionem, *cap.* 10. Item in Assertione inquisitionis in *Chartam immunitatis, quam B. Germanus Parisiorum Episcopus suburbano Monasterio dedisse fertur*, *part.* 4. *cap.* 8. quamvis & ipse Launoius *part.* 2. *sect.* 5. ejusdem Assertionis ostendat, hoc qualecumque privilegium Abbatem jurisdictioni Episcopi non subtrahere, sed subjicere: ideoque nullum hinc pro antiquitate Exemptionis argumentum desumi posse, quantumvis privilegium genuinum esse probaretur.

XI. Privilegium quod Monasterio S. Germani in Suburbio Parisiensi circa tempora S. Gregorii datum scribitur a S. Germano Parisiorum Episcopo, non obscuriora nec pauciora præfert fictionis, & suppositionis indicia, quam illud quod Monasterio S. Medardi indultum fertur a S. Gregorio, quæ late, & dilucide deduxit citatus Joannes Launoius, tam in inquisitione in chartam immunitatis S. Germani, quam in ejusdem *inquisitionis Assertione* contra librum Roberti Quatremarii Monachi pro defensione dicti privilegii editum.

XII. Christianus Lupus in Scholiis ad *Canonem* 4. Chalcedonensem, ait, quod Monachis adversus " Episcoporum excessus
" libertatem dare cœperit ad S. Fulgentii preces Bonifacius Ar-
" chiepiscopus Carthaginensis, cujus (ait) Synodus extat inte-
" gra in Bibliotheca Vaticana ". Meminit & hujus Synodi Joannes Mabillonius *lib.* 1. *De Re diplomatica cap.* 3. qui & huic Exemptionum initium aliquod adscribit.

XIII. Synodum hanc in suo Spicilegio edidit Lucas Dacherius, & tomo 4. Concil. general. *col.* 1641. inseruit Labbeus, qui recitatis actis hujus Concilii " extat in alio Codice Longobardi-
" co vetustissimo Bibliothecæ Vaticanæ *num.* 5845. " Deinde immediate subjicit: *In Concilio sub sancto Bonifacio Episcopo apud Carthaginem.* " Erunt igitur omnia omnino Monasteria, sicut
" semper fuerunt, a conditione Clericorum modis omnibus libe-
" ra, sibi tantum & Deo placentia ".

Eodem tomo Concil. general. *col.* 1785. extant Concilii Carthaginensis sub Reparato Episcopo anno Christi 534. acta nonnulla, in quibus prædicti Concilii Carthaginensis sub Bonifacio mentio fit; referturque, quod " Felix Episcopus Ecclesiæ Za-
" ctarensis Provinciæ Numidiæ, dixit: De Monasterio Abbatis
" Petri, ubi nunc Fortunatus Abbas constitutus est, quæ tem-
" poribus sanctæ memoriæ Bonifacii in Concilio universali no-
" bis etiam præsentibus acta sunt, inconvulsa permaneant ".

Post hæc subditur: " Cetera vero Monasteria etiam ipsa liber-
" tate plenissima perfruantur, servatis limitibus Conciliorum
" suorum in hæc dumtaxat, ut quandoque voluerit sibi Cleri-
" cos ordinare, vel Oratoria Monasteriis dedicare, Episcopus,
" in cujus plebe, vel civitate locus Monasterii existit, ipse hujus
" muneris gratiam compleat, salva libertate Monachorum, nihil
" sibi in his præter hanc ordinationem vindicans, neque ecclesia-
" sticis eos conditionibus, aut angariis subdens. Oportet enim in
" nullo Monasterio quemlibet Episcopum cathedram collocare; aut
" qui forte habuerint, habere: nec aliquam ordinationem, quam-
" vis levissimam, facere, nisi Clericorum, si voluerint, habere;
" esse enim debent Monachi in Abbatum suorum potestate. Et quan-
" do ipsi Abbates de corpore exierint, qui in loco eorum ordinati
" sunt, judicio Congregationis eligantur: nec officium sibi hujus
" electionis vindicet, aut præsumat Episcopus. Si qua vero con-
" tentio, quod non optamus; exorta fuerit, ut ista Abbatum
" aliorum concilio, sive judicio finiatur. ".

XIV. Si acta hujus Concilii rite expendantur, merito ambigitur, num Monasteria ab omnimoda Episcopi jurisdictione spirituali eximantur; an vero immunitatem duntaxat a juribus quibusdam temporalibus consequantur, ut Episcopus *neque ecclesiasticis eos conditionibus, aut angariis subdat*, atque liberam electionem Abbatis permittat.

XV. Ad hæc, Ferrandus Diaconus Carthaginensis, & Cresconius, Bonifacio, sub quo Synodus Carthaginensis de privilegio Monachorum habita dicitur, coævi fuerunt; quorum prior Canones Carthaginenses in compendium redegit, edideitque sub titulo, *Breviarium Canonicum*: posterior vero Canones in unum corpus redegit, & tamen neuter Synodi a Bonifacio habitæ, aut Canonum ab ea Synodo de libertate Monastica editorum meminit. Meminisset autem uterque, vel alteruter sine dubio (ait Joannes Launoius in citata Assertione inquisitionis in Chartam immunitatis S. Germani *part.* 4. *cap.* 6. *sect.* 1.) cum ex subjecta materia, quæ tractaretur, tum ex eo quoque quod facta tunc temporis Synodus in utrisque oculos, manum & calamum incurrisset.

XVI. Hinc non leve de veritate, ac sinceritate hujus Synodi dubium oritur. Immo Joannes Launoius, vel hinc pro suppositione previlegiorum Monasterii Fossatensis, Sandionysiani, & Corbejensis argumentum desumit, quod in his privilegiis hujus Synodi Carthaginensis acta, & Canones reclamentur; præsertim quia in duobus posterioribus privilegiis dictis Canonibus jungitur S. Augustini liber *De Ecclesiasticis Gradibus*, qui tamen nec in Catalogo librorum S. Augustini, quem confecit Possidius, extat; nec venerabilis Beda meminit; neque in ulla Operum

S. Augu-

(a) Eruditi Benedictini e Congregatione S. Mauri, qui Opera S. Gregorii Magni anno 1705. ediderunt, Privilegium de quo agitur e sua expunxerunt editione. Quapropter recte concluditur, ab ipsis habitum fuisse ut spurium illud Privilegium, adeoque ab aliis perperam S. Gregorio adscriptum.

S. Augustini editione comparuit hactenus, etiam inter Opera, quæ vel Librariorum errore, vel unius Codicis compactione Augustino perperam adscripta, & in appendices in ultima editione rejecta sunt.

XVII. Refertur tomo 6. Concil. general. *col.* 523. Epistola Adeodati Papæ scripta circa annum 675. ad universos Episcopos Galliæ de privilegio, quod concessum est Abbati Monasterii S. Martini Turonensis

XVIII. In hac Epistola narrat Pontifex quod Ægidius religiosus Presbyter, & Abbas Monasterii S. Martini sibi supplicaverit, ut privilegium ei concedere dignaretur; ac dein subdit: " Parumper autem ambiguimus idcirco quod mos atque traditio " sanctæ nostræ Ecclesiæ plus non suppetat a regimine Episcopa- " lis providentiæ religiosa loca secernere ",.

Ad quæ verba teflectens Baronius ait: Ex cujus scripto illud " fit manifestum, jam cessasse Romanos Pontifices ejusmodi im- " munitates concedere Monasteriis, cum dicat: *Mos atque tra-* " *ditio sanctæ nostræ Ecclesiæ plus non suppetat a regimine Epi-* " *scopalis providentiæ religiosa loca secernere*. Id fortasse, quod ex- " perimento didicissent, ejusmodi immunitates obfuisse potius, " quam profuisse Monasticæ Observantiæ ",.

XIX. Dein prosequitur Pontifex, narrans, quod ubi Crotberti Turonensis Episcopi libertatem Monasticam scripto concessam comperit, *in cujus volumine (ait) & aliorum per Gallicanam videlicet Provinciam constitutorum Antistitum ad id consensum præbentium subscriptiones subter annexas inspeximus; nullatenus jam exortem rationis, ac Canonicæ regulæ tantorum Episcoporum consonam sententiam fore perpendimus. Propterea & nos erga quod iidem Fratres nostri reverendissimi præsentes conferre providerunt, simili censura ex auctoritate profecto Apostolorum Principis, cui claves ligandi atque solvendi Conditor atque Redemptor omnibus tribuit, identidem firmari concessimus*.

Hinc non obscurum est, Pontificem noluisse prius hoc privilegium concedere, nisi postquam ipsi compertum fuit, Episcopos jam tum illud dedisse, aut consentire saltem voluisse, quod & sollicite cavit, ubi in fine rursus hanc clausulam parenthesi includit, *quod etiam Præsules consona sententia definierunt*.

Unde si verum atque genuinum sit Adeodati hoc privilegium, ex illo constat, sæculo septimo solitos non fuisse Pontifices hujusmodi privilegia concedere, nisi illa prævie ab Episcopis essent concessa, aut probata; ita ut Pontificalis concessio verius esset privilegii ante dati confirmatio, quam novi concessio.

XX. Dixi, si verum atque genuinum sit Adeodati privilegium; multa quippe sunt, quæ non parum suspectum reddant hoc privilegium seu Epistolam Adeodati.

Atque in primis, quod innuat, jam cessasse Pontifices, hujusmodi immunitates concedere Monasteriis; indirecte innuendo, ante hac a Pontificibus plures similes immunitates indultas fuisse, uti notavit Baronius, cum tamen nullibi hujusmodi authentica privilegia a Pontificibus ante annum 675. concessa reperiantur, neque ullus illius ætatis Scriptor illorum meminerit; nec legantur ullæ querelæ adversus similium privilegiorum abusus, ob quos Pontifices a dandis supersedissent.

Præterea, quod non semel occurrat *Religiosus Presbyter, & Abbas*, argumentum est haud leve, hanc Epistolam sæculo X. aut XI. quo Abbates sæculares invaluerant, fabricatam esse; quo argumento aliquando & P. Papebrochius inductus fuit, ut hoc privilegium tamquam fictitium rejiceret in Propylæo antiquario, tomo 2. Sanctorum mensis Aprilis præfixo, ubi *par.* 1. *cap.* 19. *num.* 127. ita loquitur: *Quod apud Baronium ex Papirio Massono habetur, velut ab Adeodato Papa sub anno 675. concessum Turonensi Monasterio, & Monachis S. Martini, id licet sit mutilum extrema parte, satis tamen habet unde novitia fictio deprehendatur, dum identidem* Religiosi *Abbatis meminit ex usu ejus temporis, quo res Monastica tantum dispendium accepit, quantum quæri vix fas est per Abbates* sæculares.

Scio ipsum Patrem Papebrochium in suo Conatu chronico historico judicium suum de fictione hujus privilegii retractasse, eidem Turonensi Monasterio libenter gratulans tam vetustum privilegium. Quod adverterit (ait) *Religiosum* hic non aliter dici, ac nunc diceremus *Reverendum*: quam reflexionem desumpsit ex Mabillonio *lib.* 1. *De Re diplomat. cap.* 3. qui ibidem ostendere conatur, titulum *Religiosi* datum fuisse Abbatibus ante exortos Abbates sæculares.

Verum si totus privilegii contextus legatur, nescio an ibi epithetum *Religiosus* aliter sumi queat, quam ut *sæculari* opponatur, ipseque Papebrochius sat grave suæ retractationis fundamentum habuerit.

Et ut daremus, vocem *Religiosus* hic non opponi Abbati *sæculari*; neque hinc fictionis sufficiens argumentum desumendum foret, nequaquam tamen propterea Turonensi Monasterio de antiquitate sui privilegii *gratulandum* videbatur: quandoquidem alia essent non levia indicia, & argumenta, quæ hoc privilegium ut minus admodum de fictione, & suppositione suspectum faciant; quæ docte proponit Joannes Launoius in Assertione inquisitionis in privilegium S. Medardi, *part.* 3. *cap.* 20.

XXI. Quidquid sit, hoc satis compertum est, quod ante sæculum XI. aut XII. distinctio inter Monasteria exempta, & non exempta in Synodis, aut genuinis scriptis illius ætatis non occurrat; sed Monasteria passim generaliter, & indefinite Episcoporum spirituali regimini subjecta dicantur.

XXII. Insuper & illud notandum, quod ante illa sæcula non occurrant illæ adversus hasce Monasteriorum, aut Abbatum exemptiones querelæ; quæ sæculo XI. & sequentibus frequentes, & graves fuere. Indicium haud obscurum, vel sæculo undecimo primum esse exortas exemeptiones illas, aut saltem adeo multiplicatas, ut multorum querelas excitarent.

XXIII. Sanctus Bernardus sub initium sæculi XII. scribens ad Henricum Senonensem Archiepiscopum, sive in tractatu *De Moribus, & Ufficio Episcop. cap.* 9. quam alte de Abbatibus exemptionem a jurisdictione Episcoporum ambientibus queritur! *Miror (ait) quosdam in nostro Ordine Monasteriorum Abbates hanc humilitatis regulam odiosa contentione infringere, & sub humili (quod pejus est) habitu, & tonsura tam superbe sapere, ut cum ne unum quidem verbulum de suis imperiis subditos suos prætergredi patiantur, ipsi propriis obedire contemnant Episcopis. Spoliant Ecclesias, ut emancipentur; redimunt se, ne obediant. Nam ita Christus; ille siquidem dedit vitam, ne perderet obedientiam: qua isti ut careant, totum fere suum suorumque victum expendunt. Quid hoc est præsumptionis, o Monachi? Neque enim quia Prælati Monachis* (a): *ideo non Monachi: nempe Monachum facit professio, Prælatum necessitas*.

XXIV. Et infra: *Sed non propter me, inquit, facio, sed quæro Ecclesiæ libertatem. O libertas omni (ut ita loquar) servitute servilior! Patienter ab hujusmodi libertate abstineam, quæ me pessimæ addicat superbiæ servituti. Plus timeo dentes lupi, quam virgam pastoris. Certus sum enim ego Monachus, & Monachorum qualiscumque Abbas, si mei quandoque Pontificis a propriis cervicibus excutere jugum tentavero, quod Satanæ mox tyrannidi meipsum subjicio. Advertens nimirum cruenta illa bestia, quæ circuit quærens quem devoret, elongatam custodiam: heu! statim insilit in præsumptorum. Merito enim non cunctatur præsidere superbo, qui se jure regem gloriatur super omnes filios superbiæ. Quis dabit mihi centum in mei custodiam deputari Pastores? Quanto plures sentio mei curam gerere, tanto securior exeo in pascua. Stupenda insania! Animarum non cunctor turbas mihi custodiendas colligere: & unum super propriam gravior habere custodem. Et quidem subjecti me de reddenda pro se ratione sollicitant. Qui autem præsunt mihi*, ipsi potius (*Paulo dicente*) privigilant tamquam rationem pro me redditur. *Illi etsi honorant, onerant: hi non tam premunt, quam protegunt. Scio me legisse*: Judicium durissimum his, qui præsunt, exiguo autem conceditur misericordia. *Quid igitur vos, o Monachi, Sacerdotum gravat auctoritas? Metuistis infestationem? Sed si quid patimini propter justitiam, beati. Sæcularitatem contemnitis? Sed Sæcularior nemo Pilato, cui Dominus astitit judicandus*.

XXV. Quamvis hæc contra sui Ordinis Abbates dicat Bernardus, certum nihilominus est, & Cluniacensibus idipsum a S. Bernardo objectum esse ex *Epistola* 28. *lib.* 1. Petri venerabilis Abbatis Cluniacensis. In hac enim Epistola scribit hic Abbas Cluniacensis, inter alia objici Cluniacensibus, quod *proprium Episcopum habere refugerent*. Respondet vero Petrus, id verum non esse, cum pro *proprio* Episcopo agnoscant Romanum Episcopum. *Hunc unum & maximum nos habere Episcopum gloriamur (ait)*, huic soli *specialiter obedimus: ab hoc solo, si causa, quod absit, exigeret, interdici, suspendi, atque excommunicari possumus. Hoc ipsius Sanctæ Sedis irrefragabilis sanxit auctoritas: nec unius tantum, sed multorum Decreta inde apud nostram matricem Ecclesiam conservantur. Hæc ipsi ita condiderunt, non ut hanc, de qua loquimur, Cluniacensem Ecclesiam alteri Episcopo prius eam possidenti auferrent; sed a Fundatoribus, qui eam in proprio alodio construxerant, rogati; ut propriam retinuerunt, atque soli Romano Pontifici eam in æternum subjacere decernentes, pluribus hoc privilegiis confirmaverunt*.

XXVI. Rationibus his in justificationem Cluniacensium adductis, tandem concludit: *Si autem adhuc perstatis, & nos male agere jactatis, illum quem obtendimus impetite, & nobis dimissis cum illo agite*.

XXVII. Videns ergo Bernardus, Cluniacenses, aliosque ab Episcoporum auctoritate sese subtrahentes, auctoritatem Sedis Apostolicæ in suam defensionem advocare, hocque clypeo se tutos credere, querelam quam scribens ad Eugenium III. Papam exponendam credidit *lib.* 3. *cap.* 4. *De Consideratione*, *Murmur loquor (inquit) & querimoniam Ecclesiarum. Truncari se clamitant ac demembrari. Vel nullæ, vel paucæ admodum sunt, quæ plagam istam aut non doleant, aut non timeant. Quæris quam? Subtrahuntur Abbates Episcopis, Episcopi Archiepiscopis, Archiepiscopi Patriarchis, sive Primatibus. Bonane species hæc? Mirum si excusari queat vel opus. Sic factitando probatis vos habere plenitudinem potestatis, sed justitiæ forte non ita. Facitis hoc, quia potestis; sed utrum & debeatis, quæstio est*.

XXVIII. Post hæc ostendere conatur, quam indecens sit, Ecclesias Episcopis inferioribus subtrahere, & sibi immediate subjicere: *Quid item tam indignum tibi, quam ut totum tenens, non sis, contentus toto, nisi minutias quasdam, atque exiguas portiones ipsius tibi creditæ universitatis, tamquam non sint tuæ, satagas nescio quomodo adhuc facere tuas? Ubi etiam meminisse te volo parabolæ Nathan de homine qui multas oves habens, unam quæ erat pauperis concupivit. Huc quoque veniat factum, immo facinus Regis Achab, qui rerum summam tenebat, & unam vineam affectabat. Avertat Deus a te, quod ille audivit: Occidisti, & possedisti*.

XXIX. Deinde ne ob fructum & commodum, quæ in Monasteria, & disciplinam Regularem ex concessa exemptione redundant, eam juste a Sede Apostolica concedendam esse crederet, subjungit: " Nolo autem prætendas mihi fructum emancipationis ipsius;

(a) Id est, Gallico idiomate: *Quique vous soyez Supérieurs de Moines, vous n' avez point perdu la qualité de Moines*.

,, ipsius; nullus est enim nisi quod inde Episcopi insolentiores, ,, Monachi etiam dissolutores fiunt. Quid quod & pauperiores? ,, Inspice dilegentius talium ubique libertorum & facultates, & ,, vitas, si non pudenda admodum, & tenuitas in his, & in ,, illis sæcularitas invenitur. Matris noxiæ libertatis gemina ,, soboles hæc. Quidni peccet licentius vagum & male liberum ,, vulgus, cum non sit, qui arguat? Quidni licentius quoque ,, spolietur, ac deprædetur inermis religio, cum non sit, qui de- ,, fendat "?

His aliisque emancipationum incommodis relatis concludit: ,, Non est arbor bona faciens fructus tales, insolentias, dissolutio- ,, nes, dilapidationes, simultates, scandala, odia: quodque magis ,, dolendum, inter Ecclesias inimicitias graves, perpetesque discor- ,, dias. Vides quam verus sit sermo ille: *Omnia mihi licent*, ,, *sed non omnia expediunt*. Quod si forte nec licet; ignosce ,, mihi, non facile adducor consentire quod tot illicita parturit ".

XXX. Præterea emancipationes seu Exemptiones justitiæ, quæ jus suum cuique tribuendum docet, repugnare contendit; " Tunc ,, tibi licitum censeas, suis Ecclesias mutilare membris, confun- ,, dere ordinem, perturbare terminos, quos posuerunt patres tui? ,, Si justitiæ est jus cuique servare suum; auferre cuiquam sua, ,, justo quomodo poterit convenire "?

XXXI. Cum autem Cluniacenses dicerent, Cluniacum ab ipso ,, Fundatore fuisse Sedi Apostolicæ subjectum, & in sua funda- ,, tione ab eadem retentum: ideoque nihil Episcopo substrahi a Sede Apostolica; sed duntaxat retineri quod petente Fundatore ipsa acceptavit? respondit S. Bernardus *lib. 3. de Consider. num.* 18. " Nonnulla tamen Monasteria, sita in diversis Episcopatibus, ,, quod specialius pertinuerint ab ipsa sui fundatione ad Sedem ,, Apostolicam pro voluntate Fundatorum, quis nesciat? Sed ,, aliud est quod largitur devotio, aliud quod molitur ambitio ,, impatiens subjectionis ". Quasi diceret: verum est, nonulla Monasteria ab ipsa sui fundatione ad Sedem Apostolicam pro voluntate Fundatorum specialiter pertinere; sed *aliud est quod largitur devotio*, nimirum Fundatorum, *aliud quod molitur ambitio impatiens subjectionis*: hæc enim a disciplina, & correctione, atque subjectione Episcoporum se subducere per emancipationem molitur; illa vero non quærit; nec largitur emancipationem, sed solam Sedis Apostolicæ protectionem ad conservationem eorum, quæ a Fundatoribus donata sunt, & libere Abbatis electionis. Quod a S Bernardo verissime dictum fuisse, ex dictis capite præcedenti colligi potest, & latius exponetur capite sequenti, ubi ostendemus, quod Fundator Cluniacensum dumtaxat Sedis Apostolicæ proctetionem postulaverit; & quod specialis proctetor Sedis Apostolicæ non inferat exemptionem.

XXXIII. Hinc & fat apparet, quod privilegia, & immunitates jam pridem ab Episcopis, & Romanis Pontificibus concessa. tamquam plenæ Exemptiones, sensim a Monachis reputari cœperint. Unde & Petrus Abbas Cluniacensis in citata *Epistola* 28. ut Exemptionum antiquitatem adstrueret, allegat Epistolas sancti Gregorii ad Luminosum Abbatem, & Castorium Episcopum Ariminensem: cum tamen nec S. Gregorius in his Epistolis de Exemptionibus loquatur, nec data primitus privilegia ad exemptiones a spirituali jurisdictione spectarent, uti *cap.* 2. dictum est.

XXXIII. Circa idem tempus, quo in Galliis contra Exemptiones seu emancipationes queritur sanctus Bernardus, in easdem stylum strinxit in Anglia celebris ille ac eruditus Bathoniensis Archidiaconus Petrus Blesensis.

Fidem facit Epistola 68. quæ quidem sub nomine Richardi Archiepiscopi Cantuariensis diriditur ad Alexandrum III. sed Petri Blesensis calamo & stylo exarata. In hac vehementi atque acerbiore stylo Exemptiones invadit; easque iisdem pene colori- ,, bus quibus Bernardus depingit. " Adversus Primates, & Epis- ,, copos intumescunt Abbates, nec est, qui majoribus suis reve- ,, rentiam exhibeat, & honorem. Evacuatum est obedientiæ ju- ,, gum, in qua erat unica spes salutis, & prævaricationis anti- ,, quæ remedium. Detestantur Abbates habere suorum excessuum ,, correctorem, vagam impunitatis licentiam amplectuntur, clau- ,, stralisque militiæ jugum relaxant in omnem desiderii liberta- ,, tem. Hinc est, quod Monasteriorum fere omnium facultates ,, datæ sunt in direptionem, & prædam. Nam Abbates exteri- ,, us curam carnis in desideriis agunt, non curantes, dummodo ,, laudate exhibeantur, & fiat pax in diebus eorum: claustrales ,, vero, tamquam acephali otio vacant & vaniloquio: nec enim ,, præsidem habent, qui eos ad frugem vitæ melioris inclinet ".

XXXIV. His aliisque pessimis emancipationum, & Exemptionum fructibus enumeratis, concludit: " Quid est eximere ab ,, Episcoporum jurisdictione Abbates, nisi contumaciam, ac re- ,, bellionem præcipere, & armare filios in parentes ";

Deinde nonnullis interpositis, ait: "Monasteria enim, quæ hoc ,, beneficium damnatissimæ libertatis sive Apostolica auctoritate, ,, sive, quod frequentius est, Bullis adulterinis adepta sunt, ,, plus inquietudinis, plus inobedientiæ, plus inopiæ incurre- ,, runt: ideoque & multæ domus, quæ nominatissimæ sunt in ,, sanctitate, & religione, has immunitates aut numquam habe- ,, re voluerunt, aut habitas continuo rejecerunt ".

XXXV. Denique rogat Pontificem, ut si Malmisburiensis Ab- ,, bas (occasione cujus hæc Epistola scripta fuit) ipsum accedat, ,, illius non admittat privilegia, donec manifeste liqueat excol- ,, latione scripturæ, & Bullarum, quo tempore, & a quibus ,, Patribus sint indulta ".

Rationem hujus præmittendæ indagationis subjungit; " Falsa- ,, riorum enim præstigiosa malitia ita in Episcoporum contume- ,, liam se armavit ut falsitas in omnium fere Monasteriorum Exem- ,, ptione prævaleat, nisi in decisionibus, & examinationibus fa- ,, ciendis Judex veritatis exactior districtissimus intercedat ".

XXXVI. Contra Exemptiones non mitiori stylo a Petro Blesensi exarata est *Epistola* 90. qua fratrem suum recenter electum in Abbatem Maniacensem hortatur, ut vel hisce Exemptionis privilegiis, vel dignitati Abbatiali renuntiet; *Si Romanus Pontifex a jurisdictione vestri Episcopi vos exemit, nolite, quæso, uti privilegio, quod materiam rebellionis inducit.*

Et infra: *Per salutem itaque Patris, qui nos genuit, & per ubera quæ suximus in eadem matre, frater unice vos adjuro, & deprecor, ut in signum* plenæ humilitatis, *Pontificalia resignetis insignia: aut si hoc sine scandalo fieri nequit, renuntietis in manu Domini Papæ Monasterii administrationem, & substituto ibi ab instantiam vestram Pastore idoneo, vos ad claustrale otium, & salubrem militiam convertatis.*

XXXVII. Eodem declinante sæculo XII. scribebat Joannes Sarisberiensis Episcopus Carnutensis, vir in divinis Scripturis eruditus, & in sæcularibus litteris nobiliter doctus, nec minus religione, quam scientia venerabilis, teste Joanne Trithemio.

Hic *lib. 7. cap. 21. De Nugis Curial.* teterrimo stylo describit quosdam hypocritas, qui sub pallio religionis homines misere seducebant, & eorum marsupia evacuabant; utque hæc impune faciant: *Ad Ecclesiam Romanam confugiunt (ait) quæ mater pietatis religioni consuevit providere quietem. Implorant opem ejus, proctetionis implorant clypeum, ne cujusquam possint malignitate vexari, & se possint plenius exhibere, & charitatis exhibere manus, ne decimas dent Apostolico privilegio muniuntur. Procedunt ulterius, & quo sibi plura impune liceant*, a jurisdictione *omnium Ecclesiarum seipsos eximunt, & efficiuntur Romanæ Ecclesiæ filii spirituales.*

Dein relatis pluribus horum hypocritarum fraudibus, & excessibus, addit hoc notandum: ,, Si eis obloqueris, Religionis ,, inimicus, & veritatis diceris impugnator ". Hoc quam frequenter hodie verificetur; notius est, quam ut probari debeat.

XXXVIII. Hisce omnibus consonat, qui sub finem sæculi XII. floruit Petrus Cantor, qui multum invehitur in has Exemptiones, in verbo Abbreviato *cap.* 44. cujus hoc est summarium: *Contra eos qui exuunt se a jurisdictione suorum Prælatorum*; atque inter alia dicit: ,, Cum quælibet Provincia suum habeat Me- ,, tropolitanum, quælibet Diœcesis suum Episcopum, absurdum, ,, & enorme videtur, Ecclesiam vel Abbatem esse in Episcopatu ,, illius, & de Episcopatu illius, & non sub Episcopo illius Diœ- ,, cesis: non ei subjectus, licet sit de Episcopatu, & in Episco- ,, patu illius ".

XXXIX. Horum aliorumque querelæ admodum verisimile reddunt, Exemptionum usum sæculo XII. vel initium sumpsisse, aut magnum tum incrementum accepisse, ut tot quærelas præteritis temporibus ignotas excitarit.

XL. Verum licet hæ sanctorum, & illustrium virorum querimoniæ novitiam probare videantur Exemptionum originem, has tamen suffocare non potuisse evincunt sequentium sæculorum frequentissimæ querelæ, necnon remedia ad earum abusus coercendos adhibita. Concilium Lateranense sub Alexandro III. in *cap.* 3. ☓ *De Privileg.* ait: *Fratrum, & Coepiscoporum nostrorum conquestione comperimus, quod Fratres Templi, & Hospitalis, & alii Religiosi indulta sibi ab Apostolica Sede privilegia excedentes, contra Episcopalem auctoritatem multa præsumant, quæ ad scandalum faciunt, & grave pariunt periculum animarum.*

Easdem querelas sæculo XIII. renovavit: Concilium Lateranense sub Innocentio III. in *cap.* 12. ☓ *De Excessib. Prælat.*

XLI. Eodem sæculo XIII. exorti Ordines Fratrum Mendicantium; attendentes eorum sanctissimi Fundatores, & Patres, quantas hæc privilegia in Ecclesia turbationes, & Episcoporum atque Prælatorum querelas, & offensiones excitarent, ab iis abstinendum judicarunt; atque subjici Episcopis voluerunt: præsertim quia Ordines suos ita instituere intendebant, ut ipsorum Sodales Episcopis, & Pastoribus cooperatores ac subsidiarii accederent; uti supra *Tom.* 1. *parte* 1. *tit.* 3. *cap.* 7. ostendimus.

XLII. Quam alienus ab Exemptionibus ac privilegiis fuerit S. Franciscus, ostendit piissimum ejus testamentum, in quo inter alia monita hoc moriens Filiis suis datum voluit: *Præcipio firmiter Fratribus universis per obedientiam, quod ubicumque sint, non audeant petere aliquam litteram in Curia Romana*: adeoque nec litteras Exemptionis, quod & probat ejusdem sancti Patris apophthegma: *Hoc meum & Fratrum meorum est privilegium, nullum habere privilegium super terram, sed omnibus obedire, & inferiores nos omnibus reputare.*

XLIII. Merito proinde Cardinalis Baronius ad annum 676. notat, *ut Monachi ab Episcopali obedientia hujusmodi privilegiis se subtraherent, nec gratum fuit S. Francisco; sed Fratris Eliæ, hominis non divino spiritu, sed carnis prudentia nitentis, opus fuit.*

XLIV. Quod & in Ordine S. Francisci effectum fuit, per Fratrem Eliam ejusque asseclas, id & sensim in ceteris Mendicantium Ordinibus obtinuit.

XLV. Cum autem hæc privilegia ultra Monasticam ac domesticam disciplinam ad functiones hierarchicas ipsi extenderent, atque in his ab Episcopali auctoritate exemptos se prætenderent; mirum quanta ex his privilegiis scandala, & contentiones exorta sint, quantæque adversus hos privilegiatos Fratres hinc excitatæ Prælatorum querelæ.

XLVI. Gravissimas querimonias Episcoporum Provinciæ Remensis circa annum 1287. (dum notabilis Belgii nostri portio huic Provinciæ in spiritualibus suberat) videre licet in Epistola circulari ex Concilio Provinciali data: qua deplorant scandala, & animarum pericula, quæ in populo & clero sunt exorta, eo quod Fratres Prædicatores, & Minores Bullas privilegiorum se intelligere dicerent, & assererent eo modo quod dilucide obviant ,, Juri communi, Conciliis, & Constitutionibus Romanorum ,, Pontificum, & intentioni etiam concedentis ".

Vide latius hæc relata in Epilogo *Repaguli Canonici adversus*

nimiam

nimiam exemptionem a jurisdictione Episcoporum extensionem : ubi & referuntur verba Alvari Pelagii ex *lib. 2. De Planctu Ecclesiæ cap. 66.* quibus exponit, quanta mala Ordo Minorum passus sit; quia contra voluntatem S. Francisci in suo Testamento declaratam privilegia fuerunt impetrata.

XLVII. In Concilio Viennensi sub initium sæculi XIV. " agitatum fuisse de revocandis Exemptionibus, restituendoque Episcopis vetere jure in religiosas familias, quæ in eorum Diœcesibus agerent, " scribit Odericus Raynaldus in appendice ad ann. 1312, *num.* 24. Additque : " Afferebantur etiam ab Episcopis variæ querelæ contra exemptos, a quibus Episcopalis ordinis auctoritatem contemni, pluraque contra fas sub Exemptionum clypeo pertentari expostulabant ".

XLVIII. Porro privilegia hæc numquam majus incrementum sumpsere, quam cum in Ecclesia Romana schismata fuerunt : tunc enim Romani Pontifices, aut pro talibus se gerentes, ut Ordines, Capitula vel potentiores personas sibi faventes haberent, facile novis privilegiis, & gratiis cumulabant ; quemadmodum in luctuoso illo schismate, quod ab obitu Gregorii XI. incœpit, & vix finem accepit in electione Martini V. contigisse deplorat ipse Martinus V. in Bulla *De Exemptionibus*, *Sess.* 43. Concilii Constantiensis evulgata, in *grave ipsorum Ordinariorum præjudicium* : quapropter paucis exceptis, omnes Exemptiones ab obitu dicti Gregorii XI. concessas sacro approbante Concilio (Constantiensi) revocat, atque Ecclesias, Monasteria, & alia loca in pristinam Ordinariorum jurisdictionem reducit, addita hac notanda clausula : *Non intendimus Exempiones de cetero facere, nisi causa cognita, & vocatis quorum interest*, Extat hæc Bulla Martini V. Tom. 12. Concil. general. *col.* 254.

XLIX. Ceterum quam frequentes fuerint circa has Exemptiones excessus, quotque excitatæ quæstiones sæculo XIII. & sequentibus, probant omnia illa tum Conciliorum Decreta, tum Pontificum Romanorum Decretales Corpori Canonico inserta ; quibus & quæstiones resolvuntur ; necnon regulæ quædam statuuntur, quibus abusibus obviam eatur, & Exemptionibus hisce limites figantur : quæ pro hodierna praxi & disciplina capite sequenti exponemus.

L. Ex citata Bulla Martini V. patet, non tantum Religiosos eorumque Monasteria privilegia Exemptionis obtinuisse, sed & Capitula Canonicorum, necnon Studiorum Scholas sive Universitates, a jurisdictione Episcoporum fuisse exempta ; quod & moderna praxis quoque evincit.

LI. Quandonam Capitula Canonicorum præsertim Cathedralium Exemptiones prætendere cœperint, incertum est. Illud apparet sæculo XII, nondum horum Exemptiones notas fuisse. Neque enim ullæ de hac Exemptione apud S. Bernardum, aliosve ei coævos Auctores querimoniæ occurrunt, sed hæ duntaxat contra Religiosorum Exemptiones diriguntur,

LII. Quapropter admodum verisimile est, ad exemplum Religiosorum, sæculo XIII. & sequentibus, Capitula cœpisse Exemptiones a jurisdictione Episcoporum prætendere ; easque sensim prætextu immunitatis in temporalibus, & correctionis, quam Capitulum vel Decanus habebant, invaluisse, dissimulantibus subinde Episcopis, aut etiam consentientibus, maxime dum electio Episcoporum a Capitulis dependebat ; uti recte advertit, & deduxit Advocatus Regius coram Parlamento Parisiensi, in causa pendente in eodem Parlamento inter Archiepiscopum Senonensem & ipsius Capitulum Cathedrale prætendens Exemptionem : integer discursus refertur in Opere cui titulus ; *Jurnal des Audiences, tomo* 3. *lib.* 1, *cap.* 31. Plura Capitula etiam Cathedralia exempta enumerat Joannes Lomede in Senatu Parisiensi Patronus, in Tractatu *De Exemptionibus Ecclesiasticis cap.* 4.

LIII. Universitates quando jurisdictioni Ordinariorum subtrahi, & Sedi Apostolicæ immediate subjici cœperunt, similiter incertum est. Illud valde verisimile est, rationem hujus subtractionis esse quod cum Universitates præcipue ad scientias tradendas sint institutæ ; atque inter scientias emineat scientia Theologica, quæ & difficiliores & graviores quæstiones, & controversias parere solet, maluerint, tutiusque judicaverint, Sedi Apostolicæ suarum difficultatum, & quæstionum decisiones, ac una modum docendi, & regimen Academicum esse subjectas, quam particulari Episcopo, in cujus Diœcesi Universitas esset erecta. Accedit, quod tandem invaluisset, ut publicæ Universitates auctoritate Sedis Apostolicæ erigerentur, & privilegiis donarentur, quemadmodum sub initium sæculi XV. hæc Universitas Lovaniensis auctoritate Martini V. primum quoad quatuor Facultates erecta est, quibus per Eugenium IV. immediatum Martini V. successorem Facultas Theologida adjuncta ; variisque privilegiis per dictos Pontifices eorumque successores decorata fuit Universitas ; quam & sibi immediate subjectam voluerunt, uti & modo ab Ordinarii jurisdictione exempta manet ; uti ex Præside Everardi refert Erasmus a Chokier De Jurisdictione Ordinarii in exemptos, *part.* 1. *quæst.* 27. & addit : *Lateque per privilegia Lovanii typis mandata probatum est.*

LIV. Exemplo Religiosorum, & Canonicorum cœperunt & singulares personæ, seu Regulares seu sæculares, variis titulis sibi Exemptionem, & libertatem a subjectione sui Episcopi impetrare, (*a*) quemadmodum ipsa Synodus Tridentina pluribus locis insinuat ; atque signanter *Sess.* 24. *cap.* 11. *De Reformat.* ubi & deplorat, has Exemptiones perturbationem in Episcoporum jurisdictione excitare, & exemptis occasionem laxioris vitæ præbere. Sed de his latius infra *cap.* 6.

CAPUT V.

Principia quædam Juris in hac materia Exemptionum notanda.

1 *Exemptiones Juri communi sunt adversæ.*
2 *Ideoque & odiosæ*
3 *Et etiam tamquam odiosæ restringendæ.*
4 *Non judicandum pro Exemptione, nisi verbis expressis sit concessa.*
5 *Receptio in protectionem specialem Sedis Apostolica non probat Exemptionem.*
6 *Fundatores solebant petere litteras protectionis ; & nominatim protectionem Sedis Apostolicæ petiit Fundator Cluniacensium.*
7 *Jubet hic Fundator annuum censum solvi Ecclesiæ Romanæ.*
8 *Solutio census in signum protectionis non arguit Exemptionem.*
9 *Fundator Cluniacensium censum voluit solvi in signum* protectionis.
10 *Licet non exprimatur censum solvi in signum* protectionis, *non tamen ejus solutio infert Exemptionem.*
11 *Unde non recte voluerunt Cluniacenses Monasterium suum in sua fundatione fuisse exemptum.*
12 *Sed recte dixit S. Bernardus, aliud esse quod largitur* devotio Fundatorum, *& aliud quod molitur* ambitio *impatiens subjectionis.*
13 *Quandonam solutio census probet Exemptionem?*
14 *Exemptio non probatur verbis* narrativis *in litteris Pontificis occurrentibus.*
15 *Exemptio probatur, si Pontifex positive asserat, ipsam Ecclesiam esse exemptam.*
16 *Item si asserat, eam ad jus, & proprietatem Romanæ Ecclesiæ* specialiter *vel* simpliciter *pertinere.*
17 *Item si pronuntiet, quod Ecclesia sit* libera ; *vel quod ad indicium* libertatis *solvat censum Romanæ Ecclesiæ.*
18 *Si Ecclesiam eximat ab Ordinarii potestate.*
19 *Si recipiantur in proprios &* speciales subditos *Romanæ Ecclesiæ, secus si in speciales* filios.
20 *Quæ ratio diversitatis?*
21 *Cur Dominus servum nominando suum filium censeatur dare libertatem potius, quam Pontifex nominando filios Romanæ Ecclesiæ?*
22 *Licet Abbati aut Capitulo detur jurisdictio, non propterea arguitur Exemptio.*
23 *Dum Exemptio est dubia, Ordinarius utitur sua auctoritate.*
24 *Si possessio sit pro Exemptione, hæc manet quousque contrarium in petitorio probetur.*
25 *Exemptionum privilegia diligenter probanda sunt.*
26 *Exemptio intra terminos privilegii concludenda.*
27 *Et ex tenore privilegii de ea judicandum.*
28 *Divisio Exemptionis in personalem, & localem seu mixtam.*
29 *Utriusque exemplum ex Jure communi.*
30 *Exemptio personalis apparet magis odiosa.*
31 *Exemptio localis seu mixta non operatur, si delictum sit commissum, aut contractus initus, vel res sita in loco non exempto.*
32 *Secus, si fuerit personalis.*
33 *Exemptio Ecclesiæ Conventualis, aut Collegiatæ non comprehendit Presbyterum habentem curam Parochianorum ; & quare?*
34 *Exemptio personalis sequitur personam ubicumque locorum.*
35 *Non tamen extenditur ad ea, quæ gerit ut Præfectus loco non exempto.*
36 *Exemptio Canonicorum Capellæ Ducis Burgundiæ non eximit in qualitate Parochorum.*
37 *Ex his conficitur regula, quod exempti in una qualitate, non sit propterea exempti in alia qualitate.*
38 *Hinc exemptio Canonicorum non extenditur ad functiones hierarchicas.*
39 *Similiter Exemptio Academica non extendenda est ultra ea quæ sunt Academica.*
40 *Unde admittit Academia Ordinationes Episcoporum super vitâ, & honestate suorum Clericorum in Academia residentium.*
41 *Decretum Synodi Mechliniensis super delatione habitus Clericalis a Beneficiatis Academicis.*
42 *Optandum ut Episcopi Beneficatos in Academia studentes ad habitum Clericalem cogerent.*
43 *Exemptio Regularibus indulta restringenda ad ea, quæ* ut Regulares agunt.
44 *Unde ad functiones hierarchicas non porrigenda.*
45 *Exemptio etiam totalis non abscindit exemptos a Diœcesi, nec facit locum exemptum nullius Diœcesis.*
46 *Tenentur exempti generalibus Legibus concernentibus regimen Diœcesis in materia omnibus communi.*

I. IN præcedentibus abunde probatum fuit, non tantum Clericos, sed & Monachos, & Moniales speciatim jurisdictioni, & correctioni Episcoporum ex Canonica institutione esse subjectos ; ac per consequens, Exemptiones seu Clericos seu Monachos ab ea subducentes Canonicæ institutioni, & Juri communi esse odiosas.

II. Cum autem Ecclesia desideraret, ut quantum fieri potest, Canones & Jura morum directionem, & disciplinam spectantia inviolata

(a) Plures solent afferri causæ, quæ summos Pontifices ad Exemptiones concedendas moverunt ; has longa serie exponit Auctor anonymus *dans le Traite historique & dogmatique des Privileges & des Exemptions Ecclesiast.* cap. 14. & 15. pag. 131. & sequent.

violata permaneant, violentum omnio atque *odiosum* reputat, omnem quem ob certas circumstantias pati cogitur, a sacris Canonibus, & Jure communi recessum. Unde illud Glossæ a Canonistis vulgo probatum: *Regulæ & antiquo Juri standum est, nisi in quantum reperimus recessum.*

III. Hinc nemo Canonistarum dubitat, quin Exemptiones tamquam a Jure, & Canonibus recedentes, comprehendantur sub *odiosis*, de quibus pronuntiat *Cap. 15. De R. J. in 6. Odia restringi, & favores convenit ampliari.* Similiter & hanc Juris Regulam in *Cap. 28. eod.* Exemptionibus esse applicandam: *Quæ a jure communi exorbitant, nequaquam in consequentiam sunt trahenda.* Præsertim quia Exemptiones sunt ex iis privilegiis, & recessibus a jure communi, quæ vix ab excessibus libera sunt: ut ob eas præcipue factum videatur, ut in Decretalibus unus idemque titulus inscribatur: *De Privilegiis & Excessibus privilegiatorum.*

Ex quo ulterius concluditur, Exemptiones intra ipsum verborum rigorem ita esse restringendas, ut quantum tenor ipsorum patitur, a Canonibus & jure communi non recedatur; ipsaque Ordinariorum jurisdictio salva maneat.

IV. Conformiter ad has regulas recte resolvit Zypæus *Consultat. 1. De Privilegiis*: “Exemptiones *odiosæ* sunt, tamquam juri communi adversariæ, Hierarchiæ ecclesiasticæ inimicæ, & quæ jus alteri auferant, scilicet auctoritatem suam Ordinariis locorum quid Princeps aut Pontifex *numquam facere censetur*, nisi *disertis admodum verbis* expresserit,,.

Hinc illud Canonistarum: *Exemptio indiget speciali beneficio, quia est* odiosa, *& pugnans contra jus commune.*

Conforme igitur Juris regulis, atque menti Ecclesiæ est Decretum Patrum Concilii Tolosani, quo decimo-sexto sæculo decreverunt: “ut hunc in Exemptionum cognitione Episcopi modum adhibeant, & ut illas *ad unguem* observent, & ultra quam loquuntur, minime extendant,,. Rationem hanc sui Decreti præmittentes, quia “Episcoporum jurisdictioni non mediocre impedimentum, exemptis profusioris vitæ occasionem, Christianis non vulgare scandalum afferre, laxius, quam par sit, acceptæ Exemptiones consueverunt,,. Ann. 1590. *part.* 4. *cap.* 16.

Itaque nequaquam exemptio judicanda, nisi *expressis*, & claris verbis exemptio concessa sit.

V. Quibus autem verbis censeatur concessa exemptio, sæpius dubitatum fuisse evincunt Responsa, & Declarationes Pontificum, quæ super his emanarunt, & Corpori Juris inclusa sunt.

Quæsitum aliquando fuit ab Innocentio III. “Utrum Clerici, & laici, qui litteras *protectionis* ostendunt, in quibus personæ suæ expresso nomine cum omnibus rebus suis sub Apostolica *protectione* consistere declarantur, a jurisdictione Episcopi Diœcesani sint exempti,,? Respondet Innocentius in *Cap.* 18. ✠ *De Privileg.* “Quod per litteras hujusmodi ab Episcoporum suorum potestate minime subtrahuntur,,.

Ex hoc Pontificis Responso, juncta Decretali Alexandri III in *Cap.* 8. ✠ *eod.* unanimi consensu concludunt Canonistæ post Glossam ad dictum *cap.* 8. verbo *Protectione*: “Licet Papa recipiat aliquos sub sua *protectione*, non sunt propterea subtracti a jurisdictione Episcoporum,,.

VI. Hujusmodi litteras protectionis solebant expetere Fundatores Monasteriorum, & Ecclesiarum, quibus quieti Monachorum tam in temporalibus, quam in spiritualibus prospicere, non autem a jurisdictione Episcoporum eximere intendebant. Atque nominatim Guillelmus Dux Aquitaniæ, & Comes Arvernorum Cluniacensium Fundator voluit, ut “Monachi in Cluniaco juxta S. Benedicti Regulam viventes haberent *tuitionem* ipsorum Apostolorum (Petri & Pauli) atque Romanum Pontificem *defensorem*,,. Extat hæc fundatio, seu testamentum dicti Fundatoris tomo 8. Concil. general. *col.* 565.

VII. Jubet insuper Fundator Cluniacensium, ut Monachi persolvant ipsi Ecclesiæ Romanæ quamdam speciem census, nimirum, “Ut per quinquenium Romæ ad limina Apostolorum ad luminaria ipsorum concinnanda, *decem solidos* Præfati Monachi persolvant,,.

VIII. Porro notum est, solutionem census non inferre Exemptionem, præsertim si expresse dicatur, eum persolvi in signum protectionis, uti citato *Cap.* 8. declaravit Alexander III. dicens; “Si ad indicium perceptæ protectionis census persolvitur, non ex hoc juri Diœcesani Episcopi aliquid detrahitur,,.

IX. Fundatorem autem Cluniacensium jussisse censum hunc persolvi ad indicium *protectionis*, indicat ipse Fundator, dum verbis supra citatis, quibus censum persolvi mandat, immediate subdit: “Habeantque *tuitionem* ipsorum Apostolorum, atque Romanum Pontificem *defensorem*,,.

X. Quinimo, “si dicatur simpliciter, quod aliqua Ecclesia Romanæ Ecclesiæ annum censum solvat; non propter hoc exempta Ecclesia dici debet,,: ait Bonifacius VIII. in *Cap.* 10. *De Privil. in* 6.

„ Idem dicimus (pergit Bonifacius) si circa aliqua per privilegium concedatur libertas, & clausula de censu annuo persolvendo sequatur: ut si aliquibus quod ab alio, quam a Papa seu ejus Legato excommunicari, suspendi aut interdici non possint, vel aliquid aliud specialiter a Sede Apostolica sit indultum: vel etiam dicatur, quod in speciales Romanæ Ecclesiæ filios sint assumpti, & sequatur in privilegio, quod Ecclesiæ Romanæ ad indicium libertatis perceptæ annum censum solvant. His enim, & consimilibus casibus sic in certis privilegiati articulis, Ordinariorum jurisdictioni quantum ad alia sunt subjecti,,.

XI. Ex his patet, multum aberrasse Cluniacenses a mente sui Fundatoris, dum prætendebant, Monasterium suum in sui fundatione a jurisdictione Episcopi fuisse exemptum, & soli Romano Pontifici subjectum.

XII. Recte vero dixit sanctus Bernardus: “Aliud est quod largitur *devotio* (Fundatorum); aliud quod molitur ambitio impatiens subjectionis,,. Illa nimirum largitur *protectionem* adversus oppressiones, & infestationes, hæc vero impatiens subjectionis molitur jugum Canonicæ subjectionis excutere. Vide dicta capite præcedenti, & latius in Repagulo Canonico adversus nimiam Exemptionum extensionem *Regula* 6.

XIII. Ut autem solutio census probet exemptionem, “debet *indefinite* dici, quod Ecclesiæ Romanæ annuum censum solvat, ad perceptæ indicium libertatis, uti in citato *Cap.* 10. loquitur Bonifacius VIII.,,. Hinc concludit Erasmus A Chocker De jurisdictione Ordinarii in Exemptis *part.* 1. *quæst.* 10. *num.* 8. “ut ex censu probetur exemptio, debet aliunde apparere, quod ex causa concessæ Exemptionis illius solutio pensitetur,,.

XIV. Insuper, “si Papa in aliquo privilegio, vel scriptura *non facta principaliter* super donatione, vel sententia Exemptionis, seu etiam libertatis, aliquam Ecclesiam ad jus, & proprietatem Romanæ Ecclesiæ pertinere, vel consimilia verba narret non propterea illius Ecclesiæ exemptio est probata, nisi de libertate aliter doceatur,,; uti scribit Bonifacius in citato *cap.* 10.

Hinc uno consensu concludunt Canonistæ, Exemptionem Ecclesiæ sufficienter non probari per verba *narrativa*; quia, ut hic notat Glossa, verbo *Probata*, “jus commune est contrarium, & sequerentur hoc casu plenæ Exemptiones,,.

XV. Probatur vero Exemptio juxta declarationem Pontificis in citato *Cap.* 10. Primo, “si Ecclesiæ vel Monasterio Exemptionis privilegium concedendo, vel super ipsius Exemptiones sententiando (cum de ipsius Exemptionis negotio ageretur) asserat ipsam Ecclesiam fore exemptam“.

XVI Secundo, si asserat, “eam juris beati Petri existere, sive ad jus & proprietatem Romanæ Ecclesiæ, vel ad Romanam Ecclesiam specialiter, & sine medio; vel etiam simpliciter pertinere, per hoc plene debet exempta hujusmodi Ecclesia judicari,,.

XVII. Tertio, “si privilegium contineat, vel ipse Papa per modum exprimat supra scriptum, quod Ecclesia sit *libera*, seu quod potiatur Romanæ Ecclesiæ libertate, vel quod in hoc prærogativa gaudeat speciali: aut si dicat *indefinite*, quod Ecclesiæ Romanæ solvat annuum censum ad *perceptæ* indicium libertatis,,.

XVIII. Quarto, si asserat, quod “ipsam Ecclesiam eximat ab Ordinarii potestate, vel quod non audeat Episcopus Cathedram collocare, aut imperandi (seu ordinationem quamvis levissimam faciendi) exercere aliquam potestatem,,.

XIX. Denique “si aliqui recipiantur in *proprios*, & *speciales subjectos*, censentur exempti,,.

„ Non sic (ait Pontifex) si in proprios, & *speciales filios* Romanæ Ecclesiæ sint suscepti: tales quippe exempti propterea non existunt,,.

XX. Rationem diversitatis allegat hic Glossa, verbo *Non existunt*, quia “ubi Papa exprimit aliquos *speciales subjectos*; si essent alii subjecti, non essent *speciales* subjecti; & ideo illa verba Exemptionem faciunt. Sed licet aliquis sit filius, non sequitur quod sit *specialis* subjectus: quia unius potestatis filius alteri potestati posset esse subjectus; & ideo aliud hic, aliud ubi. Filiatio ergo amorem, & privilegium denotat, specialis subjectio Exemptionem,,.

XXI. Notat quoque ibidem Glossa, quod huic Pontificis resolutioni non obstet *Lex unica Cod. de Latin. lib. toll.* in qua si dominus apud acta nominet servum *filium suum*, dicitur ei *libertatem* concessisse: quia ibi sibi soli (domino) fit præjudicium: hic autem fieret præjudicium Ordinario, cujus jurisdictioni potius est favendum,,.

XXII. Per hoc quod Abbati, aut Decano seu Capitulo detur potestas corrigendi, & puniendi suos respective Monachos, aut Canonicos, non censetur data Exemptio ab auctoritate Episcopi: sed dumtaxat illa cumulative data præsumitur, quemadmodum jam pridem in formula privilegii a Marculfo Monacho exarata notatum fuit his verbis: “Et si aliquid Monachi de eorum Religione tepidi haud secus egerint, secundum Regulam ab Abbate, si prævalet, corrigatur: sin autem, Pontifex de ipsa civitate coercere debet; quia nihil de Canonica auctoritate convellitur, quidquid domesticis fidei pro quietis tranquillitate tribuitur,,. Vide Zypæum *Consult.* 1. *num.* 28. *De Majorit. & Obed.* & Fagnanum *ad Cap.* Quanto ✠ *De Officio Ord.* ubi late probat, quod jurisdictio alicui data, censeatur in dubio *cumulative*, non privative concessa.

XXIII. Si verba privilegii sint *dubia*, aut de titulo Exemptionis non facta *plena* probatio, poterit Ordinarius sua auctoritate, & jurisdictione uti, quoadusque ipsa exemptio *plene* probata sit (a). Cum enim jurisdictio Ordinarii de Jure communi fundata sit in omnes Ecclesias suæ Diœcesis, hæc integra manet, quamdiu non sit *plene* probatum, speciali titulo quoad hunc articulum derogatum esse Juri communi: quod in terminis declaravit Pontifex in *Cap.* 7. *De Privilegiis in* 6. cujus verba retuli supra *cap.* 1.

Conformiter ad hanc regulam a Canonistis communiter probatam tradit Zypæus a Jure novo *titul. De Officio Judicis Ordinarii. num.* 19. “iis ubi exemptio *dubia* est, Episcopus *ex asse* sua jurisdictione uti potest, adeoque etiam in casu *Cap.* 3. *Sess.* 6. Con-

(a) Si quis scire voluerit falsitates, quæ Bullam exemptionis spuriam, & irritam efficiunt, consulat Innocentium III. *Cap. Licet, extra de crimine falsi.* Quin & Lucius III. addit fidem non esse adhibendam Bullis, in quibus occurrunt culpæ graviores adversus constructionem quales sunt solœcismi. *Lucius, Cap. Ad audientiam extra. de Rescriptis.*

„ 8. Concilii Tridentini *solus* procedere potest, donec Capitulum „ per tres conformes Sententias docuerit de legitima sua exem- „ ptione: ut Congregatio Concilii, inquit Joanni Maldero Epis- „ copo Antuerpiensi respondit, & alias sæpius.

XXIV. Si tamen Monasterium, aut Capitulum esset in quasi possessione Exemptionis, non posset Ordinarius ipsum Monasterium, aut Capitulum in hac quasi possessione turbare, nisi via Juris ostenderetur, hanc quasi possessionem esse vitiosam, & titulo sufficienti destitutam, quemadmodum in simili dictum est *Tom. III. part. 2. sect. 4. tit. 2. cap. 3. num.* 20.

XXV. ☞ Observat Hieronymus a Costa in suo Tractatu Gallico de Origine, & Progressu Proventuum Ecclesiasticorum, pag. 326. eam esse consuetudinem, & praxim Regni Galliæ, quod sola possessio non judicetur sufficiens pro asserenda Exemptione, sive Regularium, sive Sæcularium a jurisdictione Ordinariorum; sed præter possessionem exigatur titulus, cui innitatur ipsa Exemptio, in legitima forma productus. Prima ratio hujus praxis ea est, ut asserit dictus Auctor, quia frequenter habetur similis possessio Exemptionis eo quod ipsi tituli Exemptionum non sufficienter fuerint visi, & examinati, qui tamen ordinarie falsi, & suppositicii post diligens examen reperiuntur. De hac falsificatione, & suppositione jam pridem conquestus fuit Petrus Blesensis, ut capite præcedenti *numer.* 35. relatis ejusdem verbis observatum est, & nonnulla Romanis Pontificibus, ac signanter sancto Gregorio supposita privilegia notavimus, eodem *cap. num.* 8. 9. &c.

Secunda ratio hujus praxeos allegatur, quod Exemptio cum deroget juri communi, & jurisdictioni Ordinariorum non debeat admitti, nisi legitimo titulo innixa ac justis de causis concessa: cui adjungi potest, ait idem Auctor, quod falsitas numquam possit locum facere præscriptioni, & possessio, quæ originem habet ex mala fide possidentis, nequeat facere justam possessionem.

Non immerito addit hic Auctor, summo cum rigore examinanda esse hujusmodi exemptionum privilegia, utpote juri communi, & Ordinariorum jurisdictioni adversantia; nec quidquam vigore hujusmodi privilegiorum ipsis privilegiatis annuendum, nisi quod evidenter in ipsis titulis exhibitis, & probatis est expressum; notatque omnino necessarium, ut ipsum privilegium evidentibus terminis sine omni ambiguitate fuerit expressum.

Insuper observat idem Auctor, quod quo antiquiora sunt privilegia, eo minus sint extensa, si legitima sint; quandoquidem uti ex antiquis formulis patescit, hæc pene nihil aliud concernant præter liberam potestatem eligendi per Monachos Abbates, & rerum temporalium conservationem, manente integra in cæteris canonica Episcoporum auctoritate: quod & fusius supra fuit expositum, & probatum.

Plura, e quibus similium privilegiorum suppositio, & falsificatio a perspicacibus Judicibus deprehendi possit, erudite ibidem proponit dictus Auctor, quæ merito attendentur ab iis, quibus hujusmodi privilegiorum veritas, vel falsitas, examinanda, & ponderanda committitur „. ☜

XXVI. Ulterius Exemptiones tamquam juri communi adversæ, non tantum *plene* probandæ sunt; sed insuper intra ipsos terminos Exemptionis, sive privilegii concludendæ, ut non recedatur a jure communi, nisi quatenus ipse tenor privilegii recedere cogit.

XXVII. Hinc Alexanader III. in *Cap.* 8. ☩ *De Privil.* monet „ Legatum suum, " quod inspicienda sunt Ecclesiarum privilegia, „ & ipsorum tenor sit diligentius attendendus „.

Et in *Cap.* 7. *eod.* quærenti Episcopo, qua libertatis prærogativa gauderent Templarii, & Hospitalarii, respondit idem Ale- „ xander III. " Non dubitamus quin aliam libertatem habeant „ in locis, in quibus antequam pervenissent ad eos fuerant ha- „ bitatores: quod totum ex *inspectione Privilegiorum* plenius ad- „ vertere potes, & secundum quod inveneris, ita observes. Sic „ enim eos *volumus Privilegiorum suorum servare tenorem*, quod „ eorum metas minime transgredi videatur „.

XXVIII. Ex ipso proinde tenore privilegii de Exemptione judicandum est; atque in primis attendendum, quæ species Exemptionis sit, an personalis, an localis seu mixta.

Personalis est, qua particulares dumtaxat personæ eximuntur, nulla habita ratione loci.

Hujusmodi habent certæ personæ propter privilegium specialiter iis indultum non loci, vel Monasterii alicujus, sed favore personali, uti loquitur Joannes Lomede in citato Tractatu *cap.* 2. aitque hoc modo exemptos Aulicos Regis Franciæ esse, & agnoscere tantum magnum Franciæ Eleemosynarium. Asseritque „ *cap.* 4. *num.* 4. " Aulicis exemptis esse magnum Franciæ Elee- „ mosynarium pro Episcopo „.

Locales vero sunt, quæ fiunt loco vel Monasterio; ita ut personæ sint exemptæ cum respectu ad locum.

XXIX. Utriusque privilegii mentio occurrit in *Cap.* 3. *De Privilegiis in* 6. ubi Pontifex omnes indulgentias, & privilegia quibuscumque singularibus personis ecclesiasticis vel sæcularibus cujuscumque sint dignitatis vel præeminentiæ, quod interdici a quocumque vel excommunicari non possint, nec terræ vel Ecclesiæ ipsorum ecclesiastico Interdicto supponi, sub quacumque forma verborum concessa, ad Ordinariorum Sententias, & processus prohibet extendi.

Excipit autem Pontifex Indulgentias, & privilegia Religiosis quibuscumque, non personarum dumtaxat, sed Ordinum privilegiatorum vel locorum ratione sub hujusmodi forma concessa: ut scilicet hæc etiam ad sententias Oridnariorum extendantur.

XXX. Hic non tantum habemus distinctionem privilegii personalis, & realis sive localis; sed insuper quod latiorem, & favorabiliorem interpretationem accipiat privilegium, Monasterio, aut integro Ordini indultum, quam privilegium certis, & particularibus, ob favorem personalem concessum; hocque quam illud magis odiosum sit, ut ex sequentibus apparebit.

XXXI. Et quia exemptio localis, puta Monasterio concessa, quemdam respectum habet ad locum, ita ut Religiosi censeantur exempti tamquam membra istius Monasterii, Concilium Lugdunense sub Innocentio IV. in *Cap.* 1. *De Privil. in* 6. " Declaratione „ irrefragabili definivit, quantumcumque sic exempi gaudeant „ libertate, nihilominus tamen ratione delicti, sive contractus, „ aut rei, de qua contra ipsos agitur, rite possunt coram lo- „ corum Ordinariis conveniri, & illi quoad hoc suam in ipsos „ jurisdictionem (prout jus exigit) exercere „. Si nimirum de- „ lictum commissum, vel contractus initus, aut res sita sit in „ loco non exempto, & exemptio fuerit localis.

XXXII. Nam " cum data fuit exemptio ratione personæ, & „ non loci, ut privilegio concesso Capellanis, & Familiaribus „ Papæ, contra illos cessat Constitutio dicti *Cap.* 1. tunc enim „ ratione delicti puniri non possent ab Ordinario „; ubi notavit Joannes Lomede in dicto Tractatu *cap* 6. *num.* 7.

XXXIII. Ulterius, ex ipsa exemptionis conditione, quæ vult, exemptionem extra terminos privilegii non extendi, respondit Pontifex in *Cap.* 9. *De Privil. in* 6. quod " per exemptionem „ Ecclesiæ concessam, ipsa Ecclesia, & ipsius Monachi, vel Ca- „ nonici, Clerici etiam, & Conversi, perpetuoque Oblati (non „ autem Ecclesiæ ejusdem Presbyter, qui Parochianorum curam „ habet, quoad ea, quæ ad curam eamdem pertinent, nec ipsi „ Parochiani) intelligantur exempti „.

Cum enim hic ageretur de Ecclesia Conventuali, vel Collegiata (ut recte notavit Glossa) proprie ad eam pertinent Monachi, Conversi, & perpetuo Oblati, aut Canonici & Clerici; sed nequaquam Presbiter seu Vicarius, qui curam habet Parochianorum *quoad ea* quæ ad eamdem curam pertinent; quia hæc potius spectant ad Ecclesiam Parochialem, quam Conventualem vel Collegiatam, cui congruunt ea, quæ sunt propria Officia Religiosorum, & Canonicorum. Quapropter Presbyter hic, quatenus curam habet Parochianorum, proprie non pertinent ad Ecclesiam Conventualem aut Collegiatam.

Quia tamen Ecclesia, quæ eximitur, principaliter erat Conventualis vel Collegiata, censetur quoque exempta *ut talis*; atque per consequens, illi soli exempti, qui ad eam sub illa qualitate spectant.

XXXIV. Si aliquibus sit per privilegium concessum, ne quisquam Episcopus vel Archiepiscopus pro ulla causa, ullove loco ipsos interdicere, suspendere, vel excommunicare præsumat, in ipsos Ordinarii jurisdictionem suam *quantum ad illa* ubicumque illi fuerint, penitus exercere non possunt, uti ait Concilium Lugdunense in *Cap.* 1. §. In eos *De Privil.* in 6. quia personale est.

XXXV. Addit autem Concilium: " Nisi forsan ipsi Monachi „ ad Monasteriorum suorum Prioratus Ordinariis eisdem subje- „ ctos (ut vel eorum regimen, vel in eis tamquam proprii lo- „ corum ipsorum Monachi resideant) fuerint destinati: tunc „ enim, etsi libere possint ad eadem Monasteria revocari, ac „ tam illorum, quam ipsorum Prioratum Monachi reputentur „ ....ratione tamen eorumdem Prioratuum dicti Ordinarii sua „ jurisdictione in ipsis etiam quoad præmissa (quamdiu moran- „ tur in illis) uti possunt „.

Hic rursus habetur, quod exempti vel privilegiati sub una qualitate, non censeantur exempti vel privilegiati sub alia qualitate.

XXXVI. Idipsum clarioribus terminis expressum est in *Cap.* „ Cum Capella 16. ☩ *De Privileg.* " Cum enim Capella Ducis „ Burgundiæ, gaudere diceretur privilegio, quod nullus Archie- „ piscopus vel Episcopus in personas Canonicorum ejusdem Ca- „ pellæ suspensionis, vel excommunicationis, aut interdicti „ Sententias audeat promulgare; quidam Capellæ supradictæ „ Canonici, qui *Parochiales* Ecclesias ab Episcopo tenebant, oc- „ casione privilegii prælibati in *his etiam*, quarum jurisdictio ad „ Episcopum pertinebant, ita se dicebant, exemptos, ut quan- „ tumcumque graviter interdum excederent, Episcopi correctio- „ ni recusarent, & Sententiæ subjacere ".

Super his a Lingoniensi Episcopo interrogatus Innocentius III. „ mandat Episcopos: " Quatenus in *quantum* exempti sunt ejus- „ dem ratione Capellæ, Apostolicis privilegiis deferas reveren- „ ter; sed in *quantum* ratione Parochialium Ecclesiarum, vel „ alias jurisdictionem tuam respicere dignoscuntur, officii tui „ debitum in eosdem libere prosequaris „.

XXXVII. Ex hac & præcedentibus Decretalibus eliciunt Canonistæ hoc commune principium: Si in unam eamdemque personam concurrant diversæ qualitates, quod exemptus sub una qualitate, non censeatur propterea exemptus sub alia qualitate: neque exemptio trahi queat ad ea, quæ sub hac qualitate exercet: sive quod exemptus subjaceat, ratione rei non exemptæ, jurisdictioni Ordinarii quoad rem non exemptam; quemadmodum privilegium datum alicui Corpori; quod qui de hoc Corpore sunt, non possint conveniri nisi coram certo Judice, intelligi debet de his quæ competunt personis, quatenus de hoc Corpore sunt. Vide Choppinum *lib.* 2. *De S. P. titul.* 5. *num.* 13.

XXXVIII. Ex hoc principio consequens est, quod exemptio data Canonicis, vel Ecclesiis Canonicorum, nequeat extendi ad functiones Parochi, aut Confessarii, aliasve: quæ Hierarchicæ potius, quam Canonicales sunt; sed hæc exemptio restringenda sit ad ea, quæ Canonicos *ut* Canonicos spectant: eo quod sub hac qualitate censeantur exempti.

XXXIX. Similiter si Academia sit exempta, intelligenda est exemptio quoad ea quæ *Academica* sunt. Unde si Academicus induat aliam qualitatem non exemptam, non censebitur exemptus quoad ea quæ sub hac qualitate facit: puta sit Parochus, Confessarius, Concionator &c. quod & notoria hujus Acade-

miæ

miæ praxis confirmat, sua Supposita quod hasce functiones jurisdictioni Ordinariorum submittens, neque ad similia jurisdictionem suam extendens.

XL. Hinc non improbatur, quod tradit Zypæus *Resp. 2. De Magistris.* " Ordinariorum Decreta Synodalia, seu alia super „ Beneficiis studiosos non minus, quam alios absentes ligant, „ & decernere super iis Ordinarii possunt quod jus & ratio „ exigit „, quæ nimirum ad vitam & honestatem Clericorum, & Beneficiatorum pertinent; nec regimen Academicum, & studiorum attingunt.

XLI. Quare nec Academiæ ingratum fuit Decretum Concilii Provincialis Mechliniensis I. *tit. De Vita & honestate Clericorum cap.* 4. quo decrevit, ut " Clerici in *Academiis* resident, „ intra mensem a die publicati hujus Concilii Provincialis, „ corona, pileo, caligis simplicibus, & vestitu ordini suo, & „ vocationi congruo utantur; & singulis annis hujus rei testi„ moniales litteras sigillo Universitatis munitas ei, cui litteras „ testimoniales studii exhibere debent, tempore congruo trans„ mittant. Qua in re si defectuosi fuerint, fructibus suorum Be„ neficiorum priventur „.

XLII. Optaret sane Academia hæc Lovaniensis, ut Episcopi suos Canonicos, aliosque Beneficiatos studiosos, ad habitum vocationi suæ congruum, privatione fructuum, aut etiam Beneficiorum cogerent: nec permitterent eos passim in habitu mere laicali laicaliter vivere: quod non æque ipsa Universitas efficere potest, tum quod in ipsos *ut Canonicos* jurisdictionem non exerceat; tum quod frequenter ignoret, eos esse Canonicos, aut Ecclesiasticos, qui exterius nihil canonicale, aut ecclesiasticum præferunt.

XLIII. Regulares quoque exempti suam exemptionem concludere debent ad ea, quæ ipsis *ut Regularibus* competunt, quæque disciplinam, & regimen regulare spectant. Si autem occurrat materia non exempta, sive quæ ad Regulares non ut Regulares pertinent, ad hæc exemptio extendi nequit.

XLIV. Hinc consequens est, exemptionem Ordinum Mendicantium, quamvis esset ampla & indefinita, non posse trahi ad functiones hierarchicas: eo quod hæ ad materiam *non exemptam* spectent, non ad Regulares *ut Regulares*; sed speciali titulo, ut Episcoporum & Parochorum in his functionibus coadjutores, & subsidiarios. Quare S. Thomas 2. 2. *quæst.* 188. *art.* 4. agens de Religionibus ad prædicandum vel confessiones excipiendas institutis, quales sunt Ordines Mendicantium, dicit id ipsis non ex *officio proprio* competere: sed auctoritate *Superiorum & Inferiorum* ad quos *ex officio pertinet*. Per Superiores ibidem intelligit Episcopos; per Inferiores vero *minores Prælatos*, id est Plebanos, & Parochos, quibus jure proprio, & ex officio hujusmodi functiones competunt.

Si igitur functiones illæ non competant Regularibus *ut Regularibus* ex officio; sed ex alia qualitate adjectitia & extraordinaria, nimirum quatenus auctoritate Prælatorum ad functiones has tamquam subsidiarii assumuntur, manifestum est, exemptionem Regularibus, sive Ordinibus Mendicantium indultam, non magis posse extendi ad Regulares has functiones obeuntes, quam exemptio Canonicorum Capellæ Ducis Burgundiæ potuerit extendi ad ipsos Canonicos, quatenus Parochiales Ecclesias tenebant, juxta citatum *Cap.* Cum Capella. Plura de prohibita hac extensione dixi in *Repagulo Canonico adversus nimiam exemptionum extensionem*; ubi & ostendi, quam late hac in materia suas exemptiones quidam Regulares extendant cum summa ecclesiasticæ hierarchiæ, & Episcopalis auctoritatis perturbatione: atque hac ratione præbeant Episcopis justissimas rationes querelarum adversus exemptiones: quæ facile cessarent, si intra justos limites, ad mentem concedentium, & Juris certissima principia continerentur; ostendeturque capite sequenti, hanc præcipue extensionem in Synodo Tridentina fuisse contra Exemptiones exaggeratam, & a Synodo improbatam.

XLV. Exemptio etiam totalis, quamvis sic exemptos solvat a jurisdictione Episcopi sive Ordinarii, tamen sic exemptos, aut locum exemptum non dimembrat a Diœcesi, sed manent in ipsa Diœcesi, & membra Diœcesis, licet privilegiata, quemadmodum communiter notant Doctores ad *Cap.* 19. ✠ *De Officio Judic. Ord.* item ad *Cap. 7. eod. in* 6. Et notavit post alios Canonistas Prosper Fagnanus ad dictum *cap.* 19. *num.* 10. dicens: „ Ecclesias exemptas hoc differre ab Ecclesia *nullius* Diœcesis, „ quod Ecclesiæ exemptæ in Diœcesi esse dicuntur; Ecclesiæ „ vero *nullius* Diœcesis, neque sint de Diœcesi, neque in Diœ„ cesi. Itaque (ait) status *nullius* Diœcesis liberat non modo a „ subjectione, sed etiam a situatione, & denominatione, exem„ ptio vero tantum a subjectione „.

XLVI. Cum ergo exempti sint in Diœcesi, ejusque sint membra, consequens est, quod ita se exhibere debeant, atque suis privilegiis ea cum moderatione, uti, ut nec ipsa membrorum unitas dissolvatur, nec Episcopale regimen inutile reddatur, aut impediatur.

Sicuti ergo Clerus, licet a jurisdictione laicali exemptus, tenetur Legibus, & Ordinationibus Politicis in materia Clericis, & laicis communi, & quæ nisi a Clericis observarentur, suum perderent effectum in summam Reipublicæ perniciem; ita quoque exempti tenentur generalibus Legibus Episcoporum in materia omnibus communi; & quas si exempti non servarent, summa in Diœcesi oriretur scissura, & Legum vilesceret apud populum auctoritas; qui & exemplo exemptorum ad earum transgressionem seu non observantiam incitaretur: quemadmodum late ostendi in citato Repagulo Canonico *Regula* 8. & *cap.* 2. §. 12. & 13. aliqua dicentur capite sequenti, occasione Decretorum Synodi Tridentinæ in materia Exemptionum.

Exemptio jam pridem a S. Bernardo dicta fuit *emancipotio* ad similitudinem emancipationis civilis, qua filius *emancipatur*, seu solvitur a patria potestate, & sui juris efficitur.

Sed sicuti filius emancipatus & civiliter solutus a patria potestate, nihilominus patri suo reverentiam debitam negare non potest, similiter quacumque ratione exempti a potestate Ordinarii sive Episcopi, cui quasi subjecti nascuntur, ea quæ reverentialia sunt negare nequeunt, nec ad illa exemptio se extendit, uti communiter notant Canonistæ, atque post alios ait Prosper Fagnanus ad *Cap.* Conquerente ✠ *De Officio Jud. Ord. num.* 16. „ exemptum a jurisdictione Episcopi non censeri exemptum a „ Jure reverentiali „. Et quoad Capitula exempta late ostensum est supra *Tom. I. part. 1. tit. 8. cap. 2.* quibus addi possunt quæ habet Broudæus in Notis ad Louetium *litt. M. num.* 18. & De Luca *Disc.* 1. *De Regula.* 21.

Ad hæc principia & regulas si Exemptiones Capitulorum, Monasteriorum; & Academiarum servarentur, nec ultra suos limites contra Pontificum mentem extenderentur sperandum esse, magna ex parte querelas, & contentiones occasione horum Exemptionum admodum frequentes, sopiendas & extinguendas: atque Synodum Tridentinam, ut incommodis ex his Exemptionibus provenientibus occurreret, ad prædicta principia Exemptionum usum reduxisse, capite sequenti ostendemus.

CAPUT VI.

Quid Synodus Tridentina circa Exemptiones statuerit?

1 *Tempore Concilii Tridentini fuisse plures exemptorum abusus probat Conventus delectorum Prælatorum sub Paulo III.*
2 *Probant idipsum querelæ Episcoporum contra Exemptiones.*
3 *Germani petunt in Synodo Tridentina, ut omnes Exemptiones revocentur.*
4 *Exemptionum revocatio, uti desiderabatur, non potuit obtineri in Concilio Tridentino.*
5 *Licet Synodus non revocaverit omnes Exemptiones, eas tamen multum limitavit.*
6 *Quod sat conforme fuit postulatis Gallorum.*
7 *Ex Decreto Synodi Tridentinæ Regularis exemptus degens extra Monasterium subjicitur jurisdictioni Ordinarii.*
8 *Quis censeatur degens extra Monasterium?*
9 *Regularis in Universitate degens extra Conventum subjicitur Ordinario.*
10 *Licet degat de licentia sui Superioris.*
11 *Regulares degentes in Monasterio delinquentes in loco* non exempto, *ab Ordinario puniri possunt.*
12 *Regularis degens in Monasterio delinquens cum scandalo populi, puniendus a suo Superiore instante Ordinario, & Superiore negligente ab Ordinario.*
13 *Episcopus potest mox a commisso delicto informationem capere, & ad Superiorem mittere.*
14 *Sufficit una monitio Episcopi.*
15 *Tenetur Superior de punitione certiorem reddere Episcopum.*
16 *Decretum Synodi procedit, tametsi delictum commissum sit in loco exempto.*
17 *Constitutio Clementis VIII. pro executione hujus Decreti contra Superiores in puniendo negligentes.*
18 *Exempti in Civilibus si Judicem specialem non habeant; coram Ordinariis conveniendi.*
19 *Quid in Belgio circa hoc obtineat?*
20 *Clerici sæculares speciali Exemptione gaudentes subjiciuntur correctioni Ordinarii.*
21 *Cur Clericorum sæcularium, & Regularium extra Monasterium viventium Exemptio singulariter odiosa?*
22 *Ex singularium personarum Exemptionibus plura incommoda oriri vidit Synodus Tridentina.*
23 *Quid circa eas decreverit?*
24 *Capitulorum Exemptiones quare specialiter odiosæ?*
25 *Capitula Cathedralia ab Episcopis visitari voluit Synodus Tridentina.*
26 *Absolutam abrogationem Exemptionum Capitularum, præsertim Cathedralium, postularunt Episcopi Hispaniæ; Capitulis se opponentibus.*
27 *His exemptionibus vehementer se opposuit Cardinali Lotharingiæ.*
28 *Decretum Synodi præscribens formam procedendi per Episcopum contra Capitula Cathedralia exempta.*
29 *Curia Romana favet semper Exemptionibus Capitulorum.*
30 *Synodus non intendit minuere, sed augere auctoritatem Episcopi in Capitula exempta.*
31 *Synodus noluit Exemptiones extendere ad materiam non exemptam.*
32 *Hinc non extenduntur ad ea, quæ spectant curam piorum locorum non exemptorum.*
33 *Nec ad functiones Hierarchicas.*
34 *Neque ad leges communes in materia communi.*
35 *Jurisdictio delegata a Synodo data Episcopis non derogat ordinariæ, & est favorabilis.*

I. QUANTUMVIS per varias Pontificum Constitutiones necnon Synodorum Decreta Exemptionibus varii limites positi essent, quibus alliquatenus occurri posse videbatur incommodis ex illis profluentibus, nihilominus summos fuisse circa tempora Concilii Tridentini Exemptionum, & privilegiorum excessus, plura probant.

II. Præclarus ille Prælatorum Conventus a Paulo III. instante Concilio Tridentino inductus ad colligendos abusus in hoc Concilio reformandos (de quo Conventu diximus *Tom. III. part. 2. sect. 3. titul. 11. cap. 1.*) abusum harum Exemptionum nequa-

nequaquam dissimulavit; sed verbis, quæ atrocitatem ejus signifi„ cabant, Pontifici exposuit: " Alius abusus magnus, & ma„ xime tolerandus, quo universus populus Christianus scandali„ zatur, est ex impedimentis, quæ inferuntur Episcopis in gu„ bernatione suarum ovium, maxime in puniendis sceleftis, & cor„ rigendis. Nam primo, multis viis eximunt se mali homines, præ„ sertim Clerici, a jurisdictione sui Ordinarii: deinde si sunt „ exempti, confugiunt statim ad Pœnitentiariam, vel ad Data„ riam, ubi confestim inveniunt viam impunitati, & quod pe„ jus est, ob pecuniam præstitam; hoc scandalum, Beatissime „ Pater, tantopere conturbat Christianum populum, ut non queat „ verbis explicari. Tollantur, obtestamur Sanctitatem Tuam „ per Sanguinem Christi, quo redemit sibi Ecclesiam suam, eam„ que lavit eodem sanguine, tollantur hæ maculæ, quibus si „ daretur quispiam aditus in quacumque hominum Republica „ aut Regno, confestim, aut paulo post in præceps rueret, nul„ loque pacto diutius constare posset; & tamen putamus nobis „ liceret, ut per nos in Christianam Rempublicam inducantur hæc „ monstra „.

Quam acriter in privilegia Regularium, præsertim Ordinum Mendicantium, ob eorum ad functiones etiam hierarchicas extensionem nonnulli Patres sub initium Synodi insurrexerint, patet ex oratione Brachii Martelli Episcopi Fesulani pronuntiata in Congregatione generali die 10. Maii 1546. cujus quoque meminimus supra *part.* 1. *tit.* 6. *cap.* 8. atque inter alia dicit, quod obtenderent habere jus concionandi sine licentia Episcopi: " Nimirum (ait Martellus) habent suum illud, quod dicitur *ingens mare, immensum*: cujus fragore nihil est quod per„ horrescatis, Pontifices. Non enim ejus fluctibus Ecclesiæ san„ ctæ navicula obrui potest, quamvis hoc tempore tot tempe„ states, tot procellas concitaverit perditorum nequitia alio„ rum „. Tomo 14. Concil. gener. *col.* 1638.

III. Quæ fuerit Episcoporum, & Principum Germaniæ de Exemptionibus sententia, facile intelligi potest ex articulis, qui ipsorum nomine pro reformatione exhibiti fuerunt, quorum quar„ tus erat: " Revocandas omnes Exemptiones contra Jura com„ munia passim concessas, Monasteriaque omnia sub Episcopi potestate constituenda, sub cujus sunt Diœcesi „.

IV. ☞ In Historia Concilii Tridentini refertur, quod Episcopi non tantum Germani, sed etiam Hispani, desideraverint, ut integra Exemptionum revocatio fieret a Synodo Tridentina. Optabant enim ut omnia Monasteria Regularium, necnon Capitula Canonicorum juxta Canonicam institutionem Episcopis cujusque Diœceseos immediate subjicerentur. At legitur quod ea revocatio a Legatis probata non fuerit; quibus comites se junxerunt Episcopi Italiæ, ut si fieri posset, Exemptionum revocatio in Sessionibus Concilii non proponeretur. Petrus Suavis, vulgo dictus *Fra Paolo* narrat in sua Historia Concilii Tridentini *pag.* 319. editionis anni 1658. quod cum quidam Episcopi viderent Decreto, quod extat *Cap.* 5. *Sess.* 4. *De Reformat.* insertam exemptionem, qua mediante a Decreto exciperentur Universitates generales, & Collegia Doctorum seu Scholarium, & Regularia loca, necnon Hospitalia actu hospitalitatem servantia, sustinuerunt absurdissime *Exceptionem a regula esse latiorem ipsa regula*, quandoquidem plures sint in Monasteriis, & Collegiis, quam extra illa viventes, per quos abusus essent metuendi, quibus per hoc Decretum Synodus occurrere volebat.

Narrat autem hic Historicus, quod ea res quidem per Legatum Romanum fuerit nuntiata: sed responsum esse, *re non ita pridem Paulo III. Pontifice determinata, nimirum esse necessarium ad tuendam auctoritatem Apostolicam, ut Fratrum conventus, & Academiæ omnino a Pontifice pendeant, nihil opus erat nova deliberatione*.

Cardinalem Pallavicinum in Historia Concilii Tridentini *lib.* 12. *cap.* 13. *num.* 8. reflectentem ad hanc reflexionem, & narrationem Petri Suavis male habet: *hoc Decretum a Suavi non prateriri sine asterisci sui luce*, sed tamen vera esse narrata a Suavi sat aperte fatetur: nam candide fatetur Romanam Curiam nequaquam voluisse Exemptiones præsertim Regularium totaliter revocari, eo quod magnopere intersit hujus Curiæ Regulares immediate Pontifici subjici, & ab eo dependere; " Haud equi„ dem inficior (inquit) unum ex emolumentis, quæ Regula„ rium immunitas secum fert, in eo situm, quod auctoritatem „ Sedis Apostolicæ sustineat secundum institutionem Christi, & „ Ecclesiæ bonum: cum in comperto sit omne Monarchiæ regi„ men, quo se illæsum tueatur opus habere in singulis Provin„ ciis aliquo prævalido præsidio ejusmodi subditorum, qui Prin„ cipi per se ac perpetuo illic dominanti nequaquam subjician„ tur „.

Non dubium quin hic politicæ rationi potissimum innitantur omnia privilegia ac facultates, quæ tum Regularibus, tum Universitatibus, & Capitulis a Romanis Pontificibus indulta leguntur, ut nimirum mediantibus hisce privilegiis, & facultatibus, hæc corpora eorumque singula membra Sedi Apostolicæ magis redderentur obnoxia, & ad tuendam ejus auctoritatem, a qua vigor, & valor horum privilegiorum dependent, essent procliviora; uti observavi *Tom II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 6. *Cap.* 6.

Revocationi privilegiorum, & exemptionum tam conventibus Regularium, quam Capitulis Canonicorum indultorum, & hoc obstitisse videtur quod Romani censerent hæc privilegia, & exemptiones per Sedem Apostolicam concessa non posse nisi per ipsum Pontificem revocari, quemadmodum notavit Orator Regis Christianissimi in notis ad Decreta *Sess.* 24. de Reformatione promulgata, quas ipse e Concilio Tridentino se subtrahens, & Venetias de mandato Regis proficiscens ad Regem transmisit.

Inter hæc autem capita sextum erat de revocandis Exemptionibus Capitulorum. " Hoc autem totum caput (ait) de abro„ gandis, aut certe moderandis Canonicorum Exemptionibus ab Hispanis Episcopis, & bonis omnibus vehementer efflagita„ tum ex ea tantum causa rejectum est, quod non placuit Exem„ ptiones a Romanis Pontificibus Canonicorum Collegiis conces„ sas, etsi ex iis maxima incommoda proficiscantur, ab alio quam „ a Romano Pontifice tolli aut minui posse „. In libro cui titulus, *Memoire sur le Concile de Trente*, *pag.* 578.

Ex ipsa Historia Concilii Tridentini nequaquam ambiguum est, reformationi disciplinæ non exiguum obstaculum objectum fuisse, quod Romani plurima ad solum Romanum Pontificem spectare, nec aliis fas esse ad ea manum mittere contendant, uti circa reformationem Cardinalium, ipsiusque Curiæ Romanæ patuit. ☜

V. Licet Synodus Tridentina non judicaverit, attenta temporum conditione, omnes Exemptiones revocandas, uti postulabant Germani, tamen ad eam moderationem eosque limites reduxit per varia Decreta, ut si hæc exacte, & ex mente Synodi observarentur, sperandum esse quod plerisque Exemptionum incommodis occurreretur: videturque in hoc Gallorum postulata potius, quam Germanorum sequuta.

VI. Non etiam petebant Galli revocandas omnes Exemptiones, sed aliquas dumtaxat, circa omnes vero justam moderationem. Inter articulos reformationis ex parte Gallorum Synodo oblatos, vigesimus sextus hanc materiam concernens erat conceptus his verbis: " Restituantur Episcopis intra omnem Diœcesim „ Ecclesiasticæ jurisdictiones, & tollantur omnes Exemptiones, „ exceptis Capitibus Ordinum, iisque quæ ipsis subsunt Mona„ steriis, & quæ Capitula faciunt generalia, & iis Mona„ steriis, quibus multis jam retro sæculis evidentibus scriptorum „ monumentis constat datam esse Exemptionem, quæ tamen „ ne a correctione omnino eximantur, aliqua ratione providea„ tur. Extat in libello cui titulus, *Memoires pour le Concile de Trente*, *pag.* 572. edition. anni 1654.

VII. Ut ergo sciatur, intra quos limites Exemptiones hodie ad præscriptum Concilii Tridentini sint concludendæ, & quæ sit Episcoporum in exemptos jurisdictio, præcipua Concilii super hac materia edita Decreta repræsentabimus: apparebitque, Decreta Concilii in omnibus esse admodum conformia principiis ex Jure communi capite præcedenti allegatis.

In primis itaque *Sess.* 6. *cap.* 3. *De Reformat.* decernitur: „ Nemo sæcularis Clericus, cujusvis personalis, vel Regularis „ extra Monasterium degens, etiam sui Ordinis privilegii præ„ textu tutus censeatur, quominus, si deliquerit, ab Ordina„ rio loci, tamquam Sedis Apostolicæ Delegato secundum san„ ctiones Canonicas visitari, puniri, & corrigi valeat „.

VIII. Notat post alios Barbosa De Officio Episcopi *Allegat.* 105. *num.* 16. verbum illud, *extra Monasterium*, intelligi de eo, qui non vivit sub Superiore *conventualiter*, ut declaravit sacra Congregatio his verbis: " Regularis manens extra claustrum de „ licentia Superioris, etiam in domo deputata ad erectionem „ Monasterii, nisi in dicta domo sit Regularis observantia, ut „ saltem vivat sub Superiore conventualiter, si deliquerit, po„ test puniri ab Ordinario „.

IX. Hæc Congregationis resolutio consona apparet Decreto ejusdem Synodi *Sess.* 25. *cap.* 4. *De Regular.* quo mandatur ut „ Regulares qui studiorum causa ad Universitates mittuntur, in „ Conventibus tantum habitent, alioquin ab Ordinario contra „ eos procedatur „.

X. Cum autem in hoc Decreto agatur de Regularibus, qui de *licentia Superiorum* studiorum causa in Universitatibus morantur, consequens est, quod si Regularis extra claustrum degens, deliquerit, possit ab Ordinario puniri, tametsi degat extra claustrum de *licentia Superioris*.

XI. Verum cum non obstante prædicto Concilii Decreto *Sess.* 6. *cap.* 3. a nonnullis prætenderetur, quod Regulares delinquentes extra Monasterium in loco *non excepto*, puniri non possent ab Ordinario, si modo *revera* habitarent in claustro, contra manifestam juris rationem, quæ vult, delicta ad exemplum aliorum, etiam judicialiter puniri in loco, in quo commissa sunt, uti & legibus Romanis statutum fuit: ideo Synodus *Sess.* 7. *cap.* 14. *De Reformat.* Constitutionem Innocentii IV. in Concilio Lugdunensi, relatam in *Cap.* 1. *De Privileg. in* 6. renovavit, qua declaratur, quod etiam Regulares quantacumque gaudeant libertate, nihilominus tamen ratione delicti in loco *non exempto* commissi, coram locorum Ordinariis conveniri, & illi quoad hoc suam in eos jurisdictionem exercere possint. Vide Constitutionem latam capite præcedenti.

XII. Ulterius Synodus providere volens, ne prætextu Exemptiones Regularium delicta, quæ populo in scandalum esse possent, manerent impunita, & ne Episcopis auctoritas deesset scandala e populo amovere, decrevit *Sess.* 25. *cap.* 14. *Cap. Regularib.* ut " Regularis non subditus Episcopo, qui intra claustra „ Monasterii degit, & extra ea ita notorie deliquerit, ut populo „ scandalo sit; Episcopo instante, a suo Superiore intra tempus, „ ab Episcopo præfigendum, severe puniatur, ac de punitione „ Episcopum certiorem faciat: si minus, a suo Superiore officio „ privetur, & delinquens ab Episcopo puniri possit „.

XIII. Refert Barbosa citata *Allegatione* 150. sacram Congregationem declarasse, Episcopum passim statim habita notitia commissi delicti capere informationem, & eam ad Superiorem delinquentis mittere, ut nequeat ignorantiam prætexere.

XIV. Insuper declaravit, ut satisfactum censeatur istis verbis, *instante Episcopo*, sufficere unicam monitionem ab Episcopo factam esse, & Superiori intimatam, eique tempus præfixum fuisse ad præscriptum Concilii.

XV. Ad hæc, non sufficere ut Superior Regularis Sententiam, aut ejus acta ad Episcopum transmittat; sed opus esse, ut de punitione ipsa, & Sententiæ executione Episcopum certiorem faciat.

XVI.

XVI. Denique declaravit, hoc Decretum etiam vendicare ſibi locum, quando Regularis in clauſtro degens, adeo notorie delinquit cum ſcandalo intra *ipſam Eccleſiam:* adeoque etiam in loco *exempto*: atque ita per hoc Decretum videtur Synodus Tridentina extendiſſe, & ampliaſſe Conſtitutionem Concilii Lugdunenſis innovatam *Seſſ. 7. cap. 14. De Reformat.* quia hæc tantum loquebatur de delicto commiſſo in loco *non exempto*: ut proinde in præſenti Decreto Synodus magis attenderit ad ſcandalum datum, quam ad locum, in quo fuerit datum.

XVII. Cum vero nonnulli Regularium Superiores in executione hujus Decreti eſſent admodum tepidi; quin & moniti ab Epiſcopis ſuper delictis commiſſis, delinquentes ad alia ſuorm Ordinum loca extra Epiſcopi Diœceſim ex induſtria impunitos tranſmitterent, Clemens VIII. edita Bulla, quæ incipit, *Suſcepti regiminis* 39. in Bull. Rom. mandat exacte hoc Synodi Decretum ab omnibus Regularium Superioribus obſervari. *Ceterum, ſi Superior (ait) in Regularem delinquentem non animaverterit, quinimo ſi illum impunitum ad alia ſuorum Ordinum loca extra Epiſcopi Diœceſim, ut præfertur, tranſmiſerit, volumus & ſimili motu atque auctoritate decernimus, ut Superior inſtante Epiſcopo intra terminum ab Epiſcopo præfigendum, & ſub eiſdem indignationis noſtræ, ac privationis dignitatum, & officiorum obtentorum, necnon & ſub inhabilitatis ad illa & alia impoſterum obtinendum, ac ulterius privationis activæ & paſſivæ vocis, ad quas a nemine præterquam a nobis, & a Romano Pontifice pro tempore exiſtenti reſtitui poſſit, ipſo facto ſimiliter incurrendis pœnis, ipſum Regularem delinquentem loco, ad quem tranſmiſſus fuit revocare, & in quo delinquit conſtituere ſeu ſiſtere teneatur. Quod ſi hoc etiam facere prætermiſerit, per præſentes ſimiliter ſtatuimus, ut Ordinarius loci, ad quem Regularis delinquens tranſmiſſus fuerit, ſuper præmiſſis ab Ordinario loci, in quo deliquit, ſimiliter requiſitus, vel alias de illius delicto informatus ut præfertur, tamquam Sedis Apoſtolicæ Delegatus* (a) *prædictum Concilii Decretum omnino exequi, & in Regularem delinquentem ſevere animadvertere poſſit, & debeat.*

XVIII. In citato *cap. 14. Seſſ. 7.* poſtquam Synodus innovavit Conſtitutionem Concilii Lugedunenſis, addit, inſuper *quod in civilibus cauſis mercedum, & miſerabilium perſonarum Clerici ſæculares, aut Regulares extra Monaſterium degentes, quomodolibet exempti, etiamſi certum Judicem, a Sede Apoſtolica deputatum, in partibus habeant; in aliis vero ſi ipſum Judicem non habuerint, coram locorum Ordinariis, tamquam, in hoc ab ipſa Sede delegatis conveniri, & jure medio ad ſolvendum debitum cogi, & compelli, poſſint: privilegiis, exemptionibus, Conſervatorum deputationibus, & eorum inhibitionibus adverſus præmiſſa nequaquam valituris.*

XIX. In Belgio jam pridem per Edictum Caroli V. ſublatæ fuere omnes generatim Conſervatoriæ, neque hodie ullus eſt in Belgio privilegiorum Conſervator, unico Univerſitatis Lovanienſis Conſervatores excepto, qui ex ſpeciali gratia & ſpeciali indulto ejuſdem Caroli V. continuatus fuit. Prius Edictum abrogatarium Conſervatoriarum de anno 1500. extat *part. 1. Edict. Fland. lib. 1. Rubrica 8.* & *part. 1. Edict. Brab. lib. 1. tit. 1. c. 18.* poſterius autem *part. 3. Edictorum Brab. lib. 3. tit. 5. c. 8.* quare in Belgio Sæculares & Regulares exempti in civilibus coram locorum Ordinariis conveniendi ſunt ad præſcriptum hujus Decreti.

XX. Inſuper ne Epiſcopi in corrigendis ſubditorum ſuorum exceſſibus per Exemptiones impedirentur, declarat Synodus *Seſſ. 14. cap. 4. De Reformat.* quod *ſi Epiſcopi in Eccleſiis ſuis reſederint, quoſcumque ſæculares Clericos, qualitercumque exemptos, qui alias ſuæ juriſdictioni ſubeſſent, de eorum exceſſibus, criminibus & delictis, quoties & quando opus fuerit, etiam extra viſitationem, tamquam ad hoc Sedis Apoſtolicæ Delegati, corrigendi & caſtigandi facultatem habeant: quibuſcumque exemptionibus, declarationibus, conſuetudinibus, ſententiis, juramentis, concordiis; quæ tantum ſuos obligent auctores, ipſis Clericis, ac eorum conſanguineis Capellanis, familiaribus, procuratoribus, & aliis quibuslibet ipſorum exemptorum contemplatione, & intuitu minime ſuffragantibus.*

XXI. Ex his ſatis colligitur, Synodo admodum odioſam apparuiſſe Exemptionem Clericorum ſæcularium, & Regularium extra ſua clauſtra degentium; utpote qui inter ſubditos Epiſcoporum paſſim verſantes, facilius per ſuos exceſſus populo ſcandalo eſſe, & Epiſcopale regimen turbare poſſunt; ac inſuper extra diſciplinam aliorum Superiorum quodammodo viventes, majorem libertatem ſibi aſſumunt, quam in clauſtris ſub diſciplina Regulari, & Superiore ſubjectione viventes.

XXII. Unde & ipſa Synodus *Seſſ. 24. cap. 11. De Reformat.* fatetur, *privilegia & exemptiones, quæ variis titulis pleriſque conceduntur, hodie perturbationem in Epiſcoporum juriſdictione excitare, & exemptis occaſionem laxioris vitæ præbere.*

XXXIII. Hic autem præcipue ſermonem eſſe de Exemptionibus Clericorum ſæcularium aut regularium, vel nulli Religioni adſcriptorum, aut extra eam viventium, ſignificant, quæ eodem capite ſtatuuntur circa ſubjectionem eorum, qui variis titulis particularibus ſe exemptos prætendebant, etiam eo prætextu, quod alicui Monaſterio, Militiæ aut Hoſpitali, aut Collegio addicti eſſent: *exceptis iis, qui prædictis locis aut militiis actu ſerviunt, & intra eorum ſepta ac domos reſident*, ſubque eorum obdientia *vivunt, ſive iis qui legitime, & ſecundum Regulam earumdem Militiarum profeſſionem fecerint.*

XXIV. Exemptio Capitulorum præſertim Cathedralium, quæ unum cum Epiſcopo tamquam capite Corpus, & Senatum Eccleſiæ conſtituunt, non parum odioſa viſa fuit; unde & ſero ſatis invaluit.

XXV. Hinc & Synodus Tridentina *Seſſ. 6. cap. 4. De Reformat.* decrevit, quod *Capitula Cathedralium, & aliarum majorum Eccleſiarum, illorumque perſonæ nullis* exemptionibus, *conſuetudinibus, ſententiis, juramentis, concordiis, tueri ſe poſſint, quominus a ſuis Epiſcopis, & aliis majoribus Prælatis per ſeipſos, vel illis, quibus ſibi videbitur, adjunctis, juxta Canonicas ſanctiones, toties quoties opus fuerit, viſitari, corrigi, & emendari, etiam auctoritate Apoſtolica poſſint & valeant.*

XXVI. Sed cum Decretum duntaxat daret auctoritatem Epiſcopis corrigendi & emendandi in ipſa viſitatione, Epiſcopis ſatisfactum non fuit: ſed rurſus in ultimis Seſſionibus ſub Pio IV. totalem Capitulorum, ſignanter Cathedralium, Exemptionis abrogationem poſtularunt, præſertim Epiſcopi Hiſpaniæ; quorum Capitula pene omnia plena immunitate gandebant; ſcribitque Pallavicinus *lib. 22. Hiſt. Trid. cap. 10. num. 3.* "Hiſpaniæ „ Capitula Tridentum miſiſſe Patralium Canonicum Segovienſem, „ Procuratorem ſuum, immunitatem ab Epiſcoporum auctoritate, ab ipſis poſſeſſam, defenſurum, ad quam abrogandam reſcitum fuerat, illius Regni Epiſcopos adſpirare „.

XXVII. Quo zelo contra Capitulorum Exemptionem peroraverit Cardinalis Lotharingiæ, narratur a Pallavicino *libro 23. capite 3. num. 6.* dixitque Cardinalis, nullam peſtem a ſe magis noxiam putari, quam hujuſmodi immunitatem Collegiorum Clericorum; cum plura membra ſine capite monſtrum evadant; indicavitque una quæ fuerint præcipue cauſæ hujuſmodi imunitatum.

XVIII. Cum igitur ſumma eſſet Capitulorum, & Epiſcoporum ſuper his contentio, tandem compoſitum & editum fuit Decretum *Seſſ. 25. cap. 6. De Reformat.* quo ſupra citatum Decretum *Seſſionis 6. cap. 4.* renovatur, & ad Eccleſias Collegiatas generaliter extenditur; ac inſuper ut illud Decretum obſervetur, non ſolum quando Epiſcopus viſitat, ſed & quoties ex officio, vel ad petitionem alicujus, contra aliquem ex contentis in dicto Decreto procedit.

Verum ubi extra viſitationem *proceſſerit, vult Synodus ut infra ſcripta omnia locum habeant; videlicet, ut Capitulum initio cujuslibet anni eligat ex Capitulo duos: de quorum conſilio & aſſenſu Epiſcopus, vel ejus Vicarius, tam in formando proceſſum, quam in ceteris omnibus actibus uſque ad finem cauſæ incluſive, coram Notario tamen ipſius Epiſcopi, & in ejus domo, aut conſueto tribunali procedere teneatur. Unum autem tantum ſit utriuſque votum, poſſitque alter Epiſcopo accedere. Quod ſi ambo ab Epiſcopo diſcordes in aliquo actu, ſeu interlocutoria, vel definitiva Sententia fuerint, tunc intra ſex dierum ſpatium cum Epiſcopo tertium eligant. Et ſi electione tertii etiam diſcordent, ad viciniorem Epiſcopum electio devolvatur; & juxta eam partem, cum qua tertius conveniet, articulus, in quo erat diſcordia, terminetur: alias proceſſus, & inde ſecuta nulla ſint, nulloſque producant juris effectus. In criminibus tamen ex incontinentia provenientibus, de qua in Decreto De Concubinariis, & in atrocioribus delictis, depoſitionem, aut degradationem requirentibus, ubi de fuga timetur, ne judicium eludatur, & ideo opus ſit perſonali detentione, poſſit initio ſolus Epiſcopus ad ſummariam informationem, & neceſſariam detentionem procedere; ſervato tamen in reliquis ordine præmiſſo. In omnibus autem caſibus ea ratio habeatur, ut juxta qualitatem delicti, ac perſonarum, delinquentes ipſi in loco decenti cuſtodiantur.*

Hujus Decreti clauſulas, fomamque præſcriptam explanat Zypæus *Conſult. 4. De Offic. Ordin.*

XXIX. ☞ An Epiſcopus poſſit ſine adjunctis in generali viſitatione Canonicis imponere pœnam *extraordinariam* tendentem magis ad correctionem morum quam ad punitionem, quærit Pignatelli *tom. 1. Conſult. 61.* reſolvitque non poſſe; quia ex hoc fieri poſſet fraus ſancto Concilio danti conjudices: atque ita indirecte poſſent puniri ſine adjunctis, quod tamen abhorruit ſanctum Concilium propter ſolitam æmultionem inter Epiſcopos, & Capitula, illis tendentibus ad Monarchiam, his tuentibus auctoritatem Sedis Apoſtolicæ, id quod in politia eccleſiaſtica magni momenti eſt.

Hic rurſus notandum, quod non obſcure fatente hoc Auctore Romana Curia ſuſtinuerit exemptiones Capitulorum Cathedralium ea inter alias ratione, ut ſic exempta Capitula auctoritatem Apoſtolicam contra Ordinarios ſuſtinerent. Atque is videtur eſſe finis Concilii Tridentini in Decreto, cujus contextus num. 28. citatus eſt: ejus Decretum & hiſtoria attente legantur. ☜

XXX. Synodus tamen in fine ſui Decreti adjicit hanc clauſulam: " Hæc autem omnia, & ſingula in iis Eccleſiis locum non „ habeant, in quibus Epiſcopi, aut eorum Vicarii ex Conſtitutioinbus, vel privilegiis, aut conſuetudinibus, ſive concordiis, ſeu quocumque alio jure *majorem* habent poteſtatem, „ auctoritatem, ac juriſdictionem, quam præſenti Decreto ſit „ comprehenſum, quibus ſancta Synodus derogare non intendit „.

Ad quam reflectens Zypæus ait: " Illud autem eſt Aſſiduum „ Concilii propoſitum reſtituere Epiſcopis legitimam juriſdictionem, multis ante privilegiis acciſam, augere potius pro tuenda Eccleſiæ diſciplina, quam minuere „.

XXXI. Illud quoque propoſitum fuit Concilii, ut exemptio Canonicorum, aut etiam Regularium, non extenderetur ad ea, quæ Canonicis aut Regularibus ſub alia qualitate competunt, juxta regulam capite præcedenti propoſitam.

XXXII. Hinc tamen Regulares, quam Canonici exempti, ſi adminiſtrationem, aut curam habeant Hoſpitalium, fundationum piarum, Capellarum, aut confraternitatum, aliarumque domorum,

(a) In Galliis Epiſcopus tunc non cenſetur agere ut Sedis Apoſtolicæ Delegatus, ſed ſuo utitur jure, id eſt, Epiſcopali. Vide Repagulum Canonicum D. Van-Eſpen, *part. 2. cap. 1. Reg. 10.*

rum; aut piorum locorum non exemptorum, rationem reddere tenentur Episcopo, eique subjiciuntur in his, quæ dictam administrationem spectant, *Sess. 22. cap. 8. & 9.* & *Sess. 25. cap. 8. De Reformat.* & latius dictum est *Tom. III. part. 2. sect. 4. tit. 6. cap. 2.*

XXXIII. Eodem ex capite nec Capitulorum, nec Monasteriorum Exemptio extenditur ad ea, quæ curam animarum personarum sæcularium Episcopo subjectarum concernunt, *Sess. 21. cap. 8. De Reformat.* & *Sess. 25. cap. 11. De Regularib.* & latius ostensum est in *Repagulo Canonico*, & pluribus locis hujus Operis; quibus adde Bullam Gregorii Papæ XV. quæ incipit, *Inscrutabili* 26. in Bull. Rom.

XXXIV. Similiter exemptiones noluisse Synodum extendi ad leges communes in materia communi, ostendit *Sess. 25. cap. 12. De Regularib.* declarando, inflictas Censuras, & dies Festos ab Episcopis indictos, etiam a Regularibus servandos.

XXXV. Quod vero in ipsa Synodo sæpius injungatur, ut Episcopi procedant *tanquam Sedis Apostolicæ Delegati*, non arguit in ipsis defectum potestatis ordinariæ; quemadmodum ostenditur in citato *Repagulo Regula* 10.

Ostenditur quoque in eodem *Repagulo*, quod Episcopus auctoritate delegata procedens, queat non tantum de causa cognoscere, sed Sententias proferre, easque per Censuras exequi; eamque delegationem esse favorabilem.

MONUMENTA
JURIS ECCLESIASTICI UNIVERSI
Quæ in quarto volumine citantur.

MONITUM.

MOnumenta, quæ in anterioribus hujus Operis editionibus diſperſa leguntur, hic collecta, uti in prioribus voluminibus, Lector deprehendet: ea quotquot ſunt, ſecundum ſeriem paginarum, in quibus citata ſunt, in iſta collectione collocantur; ac ſingula in fronte litteris majuſculis, quibus in decurſu Operis notata fuere, in iſtis excerptis deſignantur.

Monumentum I. citatum pag. 59. num. XXVI. *& pag.* 60. *num.* XXXVIII. *& ibid. in notis.*

A

RESOLUTIO DOCTORUM LOVANIENSIUM
ſuper actione juramenti de non fraudato publico vectigali.

CASUS

AD plenius colligendum tributum ſeu gabellam farinæ impoſitam in quadam Regione, imponitur Incolis, ut niſi conveniant cum demptoribus dicti Tributi, jurare debeant, quantum conſumant farinæ in ſua familia pro menſe, vel anno, &c. & non plus.

QUÆRITUR.

An recte tale juramentum Incolis imponatur ſalva conſcientia, & bono publico?

RESOLUTIO.

Per exactionem juramenti, de quo in caſu, plurimum multiplicanda fore juramenta nequaquam obſcurum eſt.

In primis in ea Regione facile quicumque Incolæ farina indigentes (& quis non indiget?) ad hoc juramentum adigentur, aut certe incitabuntur, ut ſe a conventione ad beneplacitum Collectorum hujus gabellæ ineunda liberent; atque minore pretio ſeſe a gabellis illis eximant.

Ad hæc, ſi juramentum hoc a Collectoribus hujus Regionis exigi permittatur, non dubium quin eorum exemplum aliarum Regionum Collectores non minus ac hi lucro inhiantes, ſint imitaturi.

Denique ſi pro ſecuriore exactione hujus gabellæ juramentum Incolis imponi ſinatur, quidni eadem ratione pro aſſequendis aliis gabellis imponi ſinetur; atque ita quaſi in infinitum juramenta multiplicentur, & quotidiana reddantur?

Ex hac multiplicatione duo quaſi naturaliter ac morali certitudine ſequentur.

Primum, eſt ipſius jurisjurandi contemptus atque vilipendium; notum quippe eſt frequentiam inducere irreverentiam, & jam pridem dictum a Tertulliano; *Semper abundantia contumelioſa in ſemeptiſa eſt*. Unde illud vulgatum S. Auguſtini *Ench. cap.* 80. aut parva, „ tumvis gravia, cum in conſuetudinem venerunt, „ Peccata quanaut nulla eſſe creduntur „.

Alterum illudque præcipuum, perjuriorum multiplicium non tantum periculum, ſed certa quaſi ſequela.

Jam enim pridem obſervatum eſt, multiplicari perjuria multicatis juramentis; ideoque notarunt Patres, quod licet Chriſtus dicendo, Matth. cap. 5. verſ. 34. *Ego dico vobis non jurare omnino, &c.* non quidem abſolute jurare vetuerit; tamen tamquam periculoſum ſollicite cavendum voluerit, ne non ſatis cavendo in perjurium incidatur; quod poſt SS. Patres ſapientiſſime expreſſit Innocentius III. in *Cap. Etſi Chriſtus* 26. ✠ De Jurejurando. „ Quædam enim prohibentur, ait, quia per ſe mala „ ſunt, ut furtum, adulterium: & hujuſmodi, quæ non ſunt „ aliquatenus facienda. Quædam vero prohibentur ex cauſa, „ non quia per ſe mala ſunt, ſed quia, ſi fiant frequenter & „ multum, ex his mala ſequuntur; ut vinum per ſe malum non „ eſt, & tamen prohibet Apoſtolus, dicens, Epheſ. cap. 5. verſ. „ 18. *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria*, quoniam ex fre„ quenti & immoderata potatione vini luxuria generatur. Sic „ & juramentum per ſe quidem malum non eſt, cum ſit confir„ matio veritatis; ſed tamen prohibetur ex cauſa, quoniam ex „ frequenti & incauta juratione perjurium ſæpe contingit: ſicut „ in Eccleſiaſtico legitur, cap. 23, verſ. 12. *Vir multum jurans* „ *replebitur iniquitate, & non diſcendet a domo ejus plaga* “.

Hinc magna ſemper fuit tam Eccleſiaſtici, quam Civilis Magiſtratus cura, ne juramenta multiplicarentur, aut ubi multiplicata erant, diminuerentur.

Sic in legibus antiquis Viſigothorum *lib.* 2. *cap.* 22. legimus; „ Judex, ut bene cauſam cognoſcat, primum teſtes interroget: „ ac deinde ſcripturas inquirat, ut veritas poſſit certius inveni„ ri, ne ad ſacramentum facile veniatur. Hoc enim juſtitiæ po„ tius indagatio vera commendat, ut ſcripturæ ex omnibus in„ tercurrant, & jurandi neceſſitas ſeſe omnino ſuſpendat “.

Et in Capitularibus Regum Francorum (*a*): „ Volumus ut „ ſacramenta cito non fiant, ſed unuſquiſque Judex prius cau„ ſam veraciter cognoſcat, ut eum veritas latere non poſſit, „ ne facile ad ſacramenta veniant “.

Si hæc tam ſollicite etiam in judiciis, ubi eſt Judex, qui jurantes inſtruere, monere, atque etiam terrere poteſt, jam pridem Principes ob jurisjurandi religionem atque perjurii pericula decreverint; quanto magis putamus extrajudicialia hæc juramenta a quibuſcumque etiam idiotis atque plebeis hominibus paſſim præſtanda, præcaviſſent, ne dicam improbaſſent? Reipublicæ Moderatoribus Eccleſiaſticum Magiſtratum jungentes Patres Concilii Colonienſis anno 1536. celebrati, de hac juramentorum multiplicatione audiamus: „ Multiplex illa facilis juramentorum „ exactio, inquiunt, quæ in judiciis Eccleſiaſticis fit, nobis „ probari non poteſt: Chriſtus *Matth. cap.* 5. inter perfectio„ nis hortamenta ponit & illud, ut in totum abſtineamus ab „ omni jurejurando. Quo colore ergo conſuetudo nunc paſſim „ jurantium in omni negotio excuſari poſſit, non videamus, „ niſi aut gravitate negotii, aut neceſſitate “.

Rationem improbatæ multitudinis juramentorum hanc addunt; *Crebris juramentis raro deeſt perjurium quod graviſſime punit Deus*. Hac *part.* 13. *cap.* 13.

Superius *part.* 5. *cap.* 20. reflectentes ad multiplicia juramenta in quibuſdam Capitulis præſtari ſolita, ita loquuntur: „ Cum „ Chriſtus tam ſerio jurandi facilitatem prohibuerit, ut niſi ne„ ceſſitate veritatis alioqui periclitandæ, cogamur, omnino non „ jurare debeamus: coercenda eſt illa immoderata in Capitulis „ juramentorum exactio, per quam neceſſe eſt, ut multi in anci„ pitia perjuria corruant; quorum non tantum illi, qui pejerant, „ ſed & qui cauſam perjurii temere exigendo præſtant, rei ſint “.

Hæc indue perjuriorum multiplicatio incrementum capiet, ſi jurantes lucrum ſibi acceſſurum, aut certe damnum temporale a ſe avertendum mediante perjurio prævideant. Quam enim ad pejerandum proclives ſint homines, dum de lucro captando, aut damno vitando agitur, etiam ipſos Imperatores, & Juriſconſultos Romanos in denſiſſimis ipſius gentilitatis tenebris noviſſe, non obſcurum eſt ex *L.* 8. *ff. De Conſtitionibus Inſtitut.* ubi Ulpianus ſcribit; „ Quæ ſub conditione jurisjurandi relinquun„ tur, a Prætore reprobantur. Providit enim ne is, qui ſub „ jusjurandi conditione quid accepit, aut omittendo conditio„ nem perderet hæreditatem, legatumve: aut cogeretur turpiter „ accipiendi conditionem jurare: voluit ergo, eum, cui ſub *ju„ risjurandi conditione* quid relictum eſt, ita capiunt hi, quibus „ nulla talis jurisjurandi conditio inferitur “.

Deinde Edictum prætoris probans Ulpianus, ait: Et recte: „ cum enim faciles ſint nonnulli hominum ad jurandum con„ temptu Religionis, alii per quam timidi metu Divini Numinis „ uſque ad ſuperſtitionem, ne vel hi, vel illi aut conſequeren„ tur, aut perderent, quod relictum eſt, Prætor conſultiſſime „ intervenit „.

Quid Principes Chriſtiani ſenſerint, vel ex ſola Conſtitutione in materia præſentem quæſtionem propius attingente,

quæ

(a) Hoc Capitulum reperitur primum in Capitulari tertio Dagoberti Regis, ſeu in lege Bajvvariorum, tit. 8. num. 5. cap. 1. Deinde lib. 5. Capitularium, cap. 349. Tandem in Canonibus Iſaaci Lingonenſis, tit. 8. Can. 1.

quæ refertur *lib.* 2. Capitularium *cap.* 39. intelligi poterit. *Qui decimas post creberrimas monitiones, & prædicationes dare neglexerint, excommunicentur, inquiunt; juramento vero eos constringi nolumus, propter periculum perjurii.*

Igitur etiam gravissima pœna, qualis est excommunicatio, subditos suos ad solvendas decimas a Sacerdotibus constringi permittunt, non tamen juramento; rationem attendamus verbis præcedentibus subjectam: *Propter periculum perjurii.*

Si hic piissimi illi Principes periculum perjurii in subditis veriti, noluerint eos juramento ad solvendas decimas constringi, an non merito Principes nostri juramento, de quo quæstio, subditos suos constringi vetabunt propter periculum perjurii?

Num forte credetur, minus proclives futuros ad pejerandum, ut se a Gabellis Regi pendendis eximere queant, quam ut se a decimis Ecclesiæ solvendis liberent?

Ne quid nostro judicio conjecturaque depromamus, audiamus quid de his crediderit vere magnus, & teste Suida omnium eloquentissimus, & in omni doctrinæ genere summus S. Basilius: tempore quippe illo quidam Collectores Tributorum, spe majoris lucri incitati, homines etiam rusticos ad juramentum adigere cœperunt, non secus atque hi, de quibus in casu. Videamus verba dicti Sancti, *Epist.* 305. *Per omnes usque Synodos, & Conventus publicos, inquit, contestari non intermitto: per omnes omnino privatos congressus de eadem re differere non desisto, juramenta non esse in publicis exactionibus a colonis exigenda per reductores: reliquum est de iis, & per litteras coram Deo, & hominibus protestari; non esse vobis illo instituto insistendum adhuc ulterius, quo mortem animabus inferatis: alias vobis esse ineundas excogitandasque rationes exactionum, & nequaquam vulnerandas hominum animas esse. Hæc ad te scribo, non in eum finem, quod sit opus tibi per me sermone hortatorio (domi enim habes occasiones, & argumenta timendi Deum): sed ut omnes illi, qui a te pendent, per te docti discant, ne sanctum illum ad iram excitant; aut rem interdictam per consuetudinem malam inveteratam quasi indifferentem haberi faciant. Neque enim ad res redigendas quæquam illis profuerint juramenta: at malum manifestarium & in confesso positum exinde hominum animis inuritur. Si enim perjurium parvi semel facere incipiant homines, non deinceps se ad faciendam solutionem comparabunt, sed juramentum se invenisse rebuntur, fraudis & doli mali instrumentum, & dilationis faciendæ occasionem.* Hactenus Basilius, qui casum propositum tanta vehementia, & perspicuitate resolvit, ut vel sola tanti Doctoris resolutio pro omni resolutione sufficere deberet.

Et tamen si hæc suo tempore Basilius docuit, quid putamus dixisset hac nostra ætate, dum non solum quorumdam interpretatione scimus adeo extenuatum illud præceptum, *Rom.* cap. 13. vers. 7. *Cui vectigal, vectigal; cui tributum, tributum*; ut pene contra Apostolum persuasum sit, propter timorem, non propter conscientiam tributa Regibus esse solvenda; sed etiam ob nimiam nunc multiplicatam juramentorum exactionem & frequentiam, adeo jurisjurandi religio apud multos deperiit, ut sine ullo pene examine veritatis, utilitatis, vel necessitatis juretur.

Dum insuper tot restrictionibus, æquivocationibus, & aliis palliis perjuria a quibusdam occultantur, ut perjuria tantum hominum imperitorum, & scrupulosorum esse credantur; jamque verius dici queat, quod suo tempore dixit S. Augustinus in libro contra mendacium *cap:* 18. *Sunt in eis docti, qui etiam regulas figant, finesque constituant, quando debeat, quando non debeat pejerari. O ubi estis, fontes lacrymarum? Et quid faciemus? Quo ibimus? Ubi nos occultabimus ab ira veritatis, si non solum negligimus cavere mendacia, seu audemus insuper docere perjuria?*

Dicimus ergo cum Carolo Magno vetante constringi subditos suos ad solvendas decimas mediante juramento, *propter periculum perjurii*, & cum magno Basilio, qui nec publice nec privatim destitit adversus exactionem juramenti in tributorum solutione intonare, juramenti impositionem, de qua in casu, neque incolarum conscientiæ, neque bono publico expedire; sed alias potius ineundas excogitandasque rationes exactionum, ne alias patria perjuriis impleatur: atque hinc in suis terris, & Regnis impleri conspiciant Principes comminationem Prophetæ Zachariæ, cap. 5. vers. 3. & 4. *Hæc est maledictio, quæ egreditur super faciem omnis terræ . . . Et veniet . . . . ad domum jurantis in nomine meo mendaciter, & consumet eam, & lingua ejus, & lapides ejus.* Ita responsum Lovanii hac 22. Octob. anno 1696. Signarunt Doctores Theologiæ.

G. HUYGENS S. Theol. Doct. & Profess.
HERM. DAMEN S. T. Doctor, & Profess. Ord.
D. M. HARNEY Facultatis Theol. Doct. Regens.
GUILLELMUS RENARDI S. Theol. & Profess. Reg.
M. STEYART Vic. Ap. S. T. D.

FRANCISCUS MARTIN S. Theol. Doctor, & Profess.
HENRICUS DE CHARNEUX S. Theol. Doctor, & Profess. Regius.
J. SULLIVANES S. Theol. Doctor, & Profess. Regius.

Et Jurium.

J. LISER J. U. Doctor, & SS. Can. Profess. Ord.
J. HERYS J. U. Doctor, & Profess. Regius.

A. TONSERN J. U. Doctor, & Profess. Ord.
Z. B. VAN-ESPEN J. U. Doctor, & SS. Can. Prof.

Monumentum II. citatum pag. 66. num. XVII.

B

SENTENTIA EXTENSA SENATUS BRABANTIÆ contra Archidiaconum Condromi 10. Martii 1700.

Le Prèvôt & Pasteur de Limbourg, Vice-Archidiacre & Official de Condros au pays & Duchè de Limbourg & autres pays d' Oultremeuse, & pour lui en prenant la cause, le Conseiller & Procureur Gènèral & les Etats du pays de Limbourg, Supplians l' Archidiacre dudit Candros, Rescribent,

VEu au Conseil souverain de Sa Majesté, ordonné en Brabant la Requête y présentée par le premier Suppliant le 13. de Juillet 1693. par laquelle il donnoit à connoître que suivant les privileges du pays de Brabant d' Oultremeuse, aucuns Sujets Ecclésiastiques ou autres de même pays, ne pouvant être avoqués ni convenus en Jugement pardevant le Juge Ecclésiastique ou autres hors ledit pays, le Rescribent avoit donné commission au Suppliant pour exercer la Jurisdiction Ecclésiastique dans ledit Condros, laquelle il avoit longues années paisiblement exercée ensuite du placet dudit Conseil; mais comme François Pirotte avoit présenté Requête audit Rescribent, pour que le Suppliant auroit à lui envoier les actes du débat que ledit Pirotte avoit pardevant le Suppliant contre Corneille de Haut-Regard, au sujet de la Cure de Vvaudre; afin d'en connoître; ledit Rescribent, sans considérer qu' il ne pouvoit exercer aucune Jurisdiction sur les Sujets du pays de Limbourg, avoit per appointement du 31. Mai 1693. dit: *Communicetur præsens supplica Officiali nostro Limburgensi, sine transmittendi nobis acta, interim quæcumque præjudicialia suspendentes*, ledit Rescribent avoit pour-lors ordonné au Suppliant de lui envoier les Actes d' un Procés ventillant pardevant lui, & après avoir examiné lesdits Actes, il les avoit renvoyés avec la Sentence par écrit, avec ordre au Suppliant de la prononcer comme il l'avoit couchée: mais comme le sentiment dudit Suppliant & de ses Assesseurs n' étoit conforme à ladite Setence, il en avoit donné avis audit Rescribent, dont il avoit eu pour réponse qu' il n' avoit pas envoié la Sentence pour la faire examiner de ses Assesseurs, mais bien pour la prononcer, comme étoit à voir par la piéce en étante, & quoique par toute civilité & raison, il avoit donné à connoître au Rescribent qu' il ne lui étoit permis d' exercer aucune Judicature en ce pays, il ne laissoit pas pourtant à continuer de le troubler dans sa Judicature, avec menace de révoquer sa commission; raison pourquoi ledit Suppliant se retiroit vers ledit Conseil, le Suppliant très humblement d' être servie de lui vouloir accorder Lettres de maintenue *in forma*, avec clause de mandement, tenant lieu. Vû aussi la rescription y servie alencontre par le Rescribent le 29. d' Octobre 1693. par laquelle il disoit d' avouer que suivant les privileges des pays de Brabant & d' Oultremeuse aucuns Sujets Ecclésiastiques, ou autres du même pays, ne pouvoient être évoqués ni convenus en jugement pardevant le juge Ecclésiastique, ou autre hors ledit pays, & que pour cette raison & au lieu, que le Rescribent vaqueroit lui même en Brabant, pour prendre connoissance de toutes les causes de Brabançons, qui pourroient survenir en son district, ainsi que l' Archidiacre de Hesbaye le faisoit lui-même ès terres de l' Obéissance de sa Majesté, il avoit substitué le Suppliant en sa place en l' an 1691. pour exercer la Jurisdiction en son nom & de son autorité dans ledit Condros, ne croiant pas que sur cette substitution seroit suivi aucun Placet qui n' étoit pas aussi nécessaire, celui du 18. Avril 1671. ne pouvant servir pour ladite substitution faite par le Rescribent dix années après, & en tout cas, supposant que le Placet de Sa Majesté seroit requis pour que le Suppliant pourroit exercer la jurisdiction en vertu de cette substitution, pardessus que tout ce qu' il auroit fait jusqu' à présent seroit nul & de nulle valeur, il étoit notoire que ce Placet ne pourroit changer la nature de ladite substitution; tellement que de révocable qu' elle étoit de soi & en vertu de la clause sous laquelle elle avoit été faite *usque ad revocationem nostram duntaxat*, elle seroit devenue irrévocable, & qu' ainsi il avoit toujours demeuré libre au Rescribent la révoquer, comme il avoit fait; de maniere qu' il n' y avoit aucune apparence de possession, sur laquelle il pourroit fonder sa demande afin de maintenue, & qu' il avoit tort de se plaindre de ce que le Rescribent avoit été obligé de faire en meilleure administration & exécution de la justice, pour empécher des coups que le Suppliant méditoit de faire par une trop grande partialité pour l' une des Parties, ce qui n' étoit pas de cette matiére, & surtout le Rescribent s' étonnoit d' autant plus du procédé du Suppliant, qu' il ne pouvoit ignorer qu' Antoine Delva aiant fait de même contre le prédécesseur du Rescribent, & aiant même obtenu en ce regard Lettres de maintenuë, icelles avoient été déclarées sub & obreptices & sans effet, & lui non fondé ni recevable, & condamné à deux tiers de dépens, ainsi qu' étoit à voir par la Sentence pareillement en étant: parmi quelles & autres raisons débattans l' ulterieur contenu de ladite Requête d' impertinence, frivolité & dénégation, contendoit le Rescribent à ce que levant l' interdiction accordée sur ladite Requête, icelui pour avoir requis par icelle, ainsi qu' il avoit fait, seroit déclaré non fondé ni recevable, & condamné ès dépens. Vû de suite la réplique, rescription ultérieure, réplique ultérieure & duplique desdites Parties, ainsi que la Requête civile du Rescribent du 23. Décembre 1694. avec les raisons d' impertinence y alencontre servies de la part du Suppliant. Vû en outre le Sentence interlocutoire y ensuivie le 26. de Mars 1695. par laquelle ledit Conseil, avant de faire droit, ordonnoit aux Emprenans de venir *ad causam* pour &c. Vû en outre la conclusion desdits Emprenans, par laquelle ils disoient en substance, que selon les loix & privileges fondamentales de ce pays, les Sujets du Roi, soit Ecclésiastiques ou seculiers, ne pouvoient être arrêtez, évoquez ni tirez en justice hors de ce même pays, mais ils devoient être traitez & jugez par des juges du pays; qu' aussi le Rescribent n' ignorant pas cette verité, & sçachant qu' il ne pouvoit faire en ce pays aucun Acte jurisdictionel en qualité d' Archidiacre du Condros, à raison qu' il devoit tenir & tenoit fixemente résidence dans la ville de Liege, il avoit laissé continuer le Suppliant dans l' exercice de la jurisdiction Ecclésiastique audit Condros, ensuite de la commission à lui donnée pour ce sujet, & agrée par le Roy par Acte du 18. Avril 1671. jusqu' à ce qu' il lui avoit pris envie d' ordonner au Suppliant de lui envoier les Actes & piéces du Procès instruit devant lui Suppliant, entre le Procureur d' Office d' une, & M. Nicolas Gregoire d' autre part, de les examiner, y porter Sentence, & en charger par la Lettre du 27. Juin 1693. le Suppliant de la prononcer; à quoi le Suppliant n' aiant voulu déferer, comme il ne pouvoit en aucune maniére, à moins de souscrire à une emprise évidente, le Rescribent s' etoit voulu attribuer l' autorité de le déporter, en révoquant, comme il avoit prétendu de faire par Acte du 28. Aoust de ladite année, sa commission, mais comme l' une & l' autre choquoient également lesdites loix & privileges, le premier, parce que les Sujets du Roi ne pouvoient être jugez qu' en ce pays, & par des juges y domiciliez, & le second, parce qu' il y doit être un Tribunal fixe pour les gens d' Eglise aussibien que pour le séculier; que les juges y devoient juger avec une pleine & entiére liberté, & que partant ils ne pouvoient être révocables *ad nutum*, lesdits Emprenans concluoient à ce que l' entreprise du Rescribent énoncée & faite respectueusement par sa Lettre du 27. de Juin 1693. fût déclaré nulle, invalide & sans effet, lui ordonnant de la casser & mettre à néant avec dépens; déclarant de plus que la personne qui se devoit établir dans la Province de Limbourg paur y exercer ladite jurisdiction Ecclésiastique, y devoit tenir fixe domicile, & ne pouvoit être déporté ni révoqué *ad nutum* aussi avec dépens, ou qu' autrement, &c. lequel écrit aiant été appointé de communication le 28. de juin 1695. le Rescribent avoit servi alencontre son écrit de réponse, & conclusion contraire, contenant en substance qu' il ne vouloit aucunement tirer en dispute les loix & privileges du pays, énoncez en l' article 1. dudit écrit; mais que le contenu du second article, où les Emprenans disoient que les Sujets du Roi devoient être traitez & jugez par des juges du pays, contenoit un equivoque: s' il entendoit par-là que les Sujets de Sa Majesté devoient être jugez par des juges qui tenoient leur Tribunal dans le pays, on admettoit tres-volontiers ce point: mais s' il entendoit par là que les Sujets de Sa Majesté devoient être jugez par des juges qui soient nez & domiciliez dans le pays, on dénioit absolument ce point pour ce qui regardoit la jurisdiction Ecclésiastique, le contraire étant avéré & établi par plusieurs exemples publics & par une usance immémoriale: qu' en premier lieu il ne pouvoit pas avoir un exemple plus solemnel qu' au regard des Archevêques de Malines, lesquels, quoique pour la plûpart point nez dans le pays, n' avoient pas laissé pour cela d' exercer leur jurisdiction dans toutes les parties du Brabant qui étoient de leur Diocèse, aussi les Archevéques avoient leur domicile & Palais en la Ville de Malines, qui étoit une Province séparée de celle de Brabant, & nonobstante cela ils exerçoient & avoient toûjours exercé leur juridiction dans le Brabant, & combien que par succession de tems ils avoient établi un Official dans la Ville de Bruxelles, cela ne s' étoit fait que pour plus grande commodité de ladite Ville, à cause que l' Official qui résidoit en la Ville de Malines, ne pouvoit pas commodément vacquer aux affaires de Bruxelles: aussi ledit Official qui résidoit à Bruxelles n' étoit pas délégué seul pour les affaires du Brabant, se délégation primative étoit restrainte au dirict de Bruxelles & de l' Eau de saint Pierre; dans le reste du Brabant, comme Louvain, Tirlemont, Diest, Arschot, Leau, Saint Leonard, & autres quartiers, l' Official qui résidoit & étoit domicilié à Malines, avoit la délégation & jurisdiction concurrente avec l' Official qui résidoit à Bruxelles, mais l' Official qui résidoit à Malines n' exerçoit pas dans la Ville de Malines la Jurisdiction qu' il avoit sur les Habitans de la Province de Brabant; il exerçoit cette Jurisdiction dans un lieu qu' il désignoit à cet effet dans la terre & Province de Brabant, & ce pour que les Sujets du Brabant ne pourroient pas se plaindre d' évocation. C'est en cette conformité que les Archidiacres de Liege, qui n' étoient nez ni domi-

domiciliez dans le pays de Brabant, étoient en poſſeſſion immémoriale de juger par ſoi-même ou par leurs Subſtituts, de toutes les cauſes appartenantes à leur Juriſdiction ou diſtrict de Brabant; que l'article 3. dudit écrit contenoit pluſieurs périodes, leſquelles il convenoit de conſidérer ſeparément, pour autant mieux les rencontrer & y donner ſolution particuliére, les Emprenans diſoient en premier lieu audit article que le Reſcribent ne pourroit faire en ce pays aucun Acte juriſdictionel en qualité d'Archidiacre de Condros, à raiſon qu'il tenoit ſa fixe réſidence en la Ville de Liege. Cette premiére partie dudit article étoit entiérement abuſive; au contraire il étoit libre au Reſcribent d'exercer par ſoi-même en Brabant la Juriſdiction Eccléſiaſtique, laquelle lui competoit ſur les Sujets de Sa Majeſté en ſadite qualité d'Archidiacre; s'il vouloit exercer cette juriſdiction par ſoi-même, il n'établiroit pas pour cela ſon Tribunal dans la Ville de Liege, il établiroit à cet effet ſon Tribunal dans la Terre de Brabant au diſtrict qui étoit ſujet à ſa Juriſdiction Eccléſiaſtique. Les Emprenans diſoient en ſecond lieu audit article, que le Reſcribent auroit laiſſé continuer le Suppliant dans l'exercice de la Juriſdiction Eccléſiaſtique audit Condros, enſuite de la commiſſion à lui pour ce donnée & agrée par le Roi par acte du 18. Avril 1671. les Emprenans montroient audit article que le Conſeil du Suppliant s'étoit mêlé & aſſiſté pour faire dreſſer leur Ecrit; car pourquoi, avançoient-ils, cette continuation figurée, ſinon pour couvrir le tort du Suppliant, lequel étoit évident en ce qu'il étoit notoire que par la mort de feu l'Archidiacre, prédéceſſeur du Reſcribent, la qualité d'Official, laquelle le Suppliant pouvoit avoir reçu de lui, étoit venu à ceſſer; étant notoire en Droit, *quod ſit idem Tribunal Epiſcopi & ejus Officialis, idem Tribunal Archidiaconale & ejus Officialis; atque adeo moriente Epiſcopo ceſſat qualitas ejus Officialis, uti & moriente Archidiacono*, dont il avoit en cette Archidiocèſe de Malines un exemple tout nouveau, arrivé par le trépas de l'Archevêque Alphonſe de Berges, par la mort duquel eſt venu à ceſſer la qualité d'Official en la perſonne du Curé du Beginage Martin Oudenhagen, qui étoit encore en vie. Si donc cette qualité étoit venu à ceſſer en la perſonne du Suppliant par la mort de feu l'Archidiacre, oncle du Reſcribent, ainſi que cela étoit notoire en Droit & uſance journaliére, le Suppliant ne pouvoit pas prétendre préſentement la qualité d'Official du chef de feu le prédeceſſeur du Reſcribent; tout ce qu'il y pouvoit prétendre devoit avoir ſa ſource & ſa force de la délégation faite par le Reſcribent, & de la commiſſion à lui donnée à cet effet. Si les Emprenans vouloient examiner ladite commiſſion, & tout ce qui étoit enſuivi, ils trouveroient ſans doute plus de matiére pour ſe joindre au Reſcribent, & pour emprendre la cauſe pour lui, que pour emprendre pour le Suppliant; ils trouveroient que depuis que la premiére commiſſion du Suppliant étoit venue à ceſſer par la mort de feu l'Archidiacre de Condros, prédeceſſeur du Reſcribent, le Suppliant ne s'étoit jamais mis en devoir pour obtenir des Lettres de placet, afin de pouvoir exercer au pays de Brabant ſa nouvelle commiſſion: & ainſi on laiſſe à conſidérer aux Emprenans, s'ils veulent continuer à défendre une perſonne, laquelle ſans demander, moins obtenir des Lettres de placet, vouloit exercer au pays de Brabant une commiſſion d'Official par loi obtenue du Reſcribent; ils trouveroient au-deſſus de cela dans ſa délégation donnée par le Reſcribent les mots *ad noſtram revocationem*, ſur leſquels on avoit raiſonné dans les Ecrits précédens, & on diroit en général contre l'article 3. que le Reſcribent n'avoit jamais douté du pouvoir qu'il à de juger par lui-même au pays de Limbourg, auquel lui compete la Juriſdiction Eccléſiaſtique en qualité d'Archidiacre de Condros, nonobſtant qu'il tenoit ſa réſidence en la Ville de Liege: ſi le Reſcribent avoit délegué au Suppliant ladite Juriſdiction Eccléſiaſtique, cela n'avoit pas été fait par aucune obligation, mais par la volonté libre du Reſcribent à l'inſtante & très-inſtante priére du Suppliant; cela s'étoit auſſi fait pour la commodité du Reſcribent, afin qu'il ne ſeroit pas obligé d'aller lui même au pays de Limbourg pour y exercer la juriſdiction à chaque cas, lequel y auroit pû arriver. Quant à ce que les Emprenans diſoient en l'article 4. qu'il auroit pris envie au Reſcribent d'ordonner au Suppliant de lui envoier les Actes & Piéces du Procès inſtruit pardevant le Suppliant entre le Procureur d'Office d'une, & M. Nicolas Gregoire d'autre part, le Reſcribent avoit eu des raiſons très-preſſantes pour ſe faire informer ladite procédure, le devoir du Reſcribent n'étant pas de laiſſer agir ſes Subſtituts en toutes les cauſes commes ils le trouvoient à propos, le devoir du Reſcribent, qui eſt *oculus Epiſcopi*, pour ſe bien acquitter de ſa charge, étoit de ſe faire du moins quelquefois informer de l'état de la partie du Diocèſe qui étoit ſous ſa juriſdiction, & de l'état des cauſes qui font quelque bruit & éclat, comme à fait celle inſtituée contre le nommé Gregoire: mais il étoit abuſif de dire que le Reſcribent y auroit porté Sentence, & qu'il auroit enchargé le Suppliant par ſa Lettre du 27. de Juin 1693. de la prononcer; que c'étoit en vain que les Emprenans figuroient cette prétendue raiſon, pour laquelle le Reſcribent auroit révoqué la commiſſion du Suppliant, le Reſcribent ne croiant pas qu'il devoit vérifier autre raiſon pour cet effet que ſa ſeule volonté, puiſque ces ſortes de commiſſions, délégations ou ſubſtitutions, comme tous autres mandats, étoient révocables *ad nutum* de celui qui avoit commis, délegué ou ſubſtitué; qu'auſſi l'Acte de révocation inſinué au Suppliant ne contenoit & n'avoit dû contenir aucune raiſon particuliére, bien loin qu'il contiendroit la prétendue raiſon figurée par les Emprenans; au contraire, du 5. article le Suppliant auroit beaucoup mieux fait de ſe conformer au projet de Sentence à lui envoiée de la part du Reſcribent, lequel étoit ſuggeré par des hommes ſçavans, déſintereſſez, ſans faveur ni diſſimulation, le Reſcribent n'ayant fait en cela qu'enſuite de ſon devoir & de ſa conſcience, enſeigner & diriger le Suppliant pour qu'il auroit porté Sentence conforme à la diſpoſition du Droit, & proportionnée au méfait de celui qui étoit accuſé; par quel enſeignement & direction perſonne n'avoit été évoqué ni jugé hors du pays: étant captieux de dire que le Reſcribent l'auroit voulu déporteur pour cette raiſon, il étoit vrai qu'il avoit plû au Reſcribent de déporter le Suppliant & de révoquer la commiſſion, laquelle il lui avoit donnée; mais il ne s'enſuivoit pas de là que le Reſcribent avoit révoqué ladite commiſſion pour telle prétendue raiſon particuliére, & partant le Reſcribent ne croioit pas d'avoir en aucune maniére contrevenu à aucune loi ou priviléges de ce pays de Brabant, n'ayant jugé perſonne hors du pays; les Archidiacres ni autres Juges Eccléſiaſtiques n'étant pas obligés de tenir de réſidence continuelle dans ce pays; & quant à ce que les Emprenans diſoient qu'il devoit y avoir un Tribunal fixe en ce pays pour les gens d'Egliſe; auſſi-bien que pour les ſéculiers, la conſtitution de ce Tribunal dépendoit du Reſcribent, à qui competoit la Juriſdiction ordinaire Eccléſiaſtique parmi la partie de la Terre de Brabant, qui étoit & avoit été de tout tems immémoriale ſous le diſtrict de Condros: que le Tribunal étoit le Tribunal du Reſcribent & nullement de ſon Délegué, commis ou ſubſtitué, ſi non pour le tems qu'il lui plaiſoit de continuer cette délegation, commiſſion ou ſubſtitution; finalement quant à ce qu'étoit dit ſur la ſin de l'article 9. que les juges ne pouvoient être revocables *ad nutum*, parce qu'ils devoient juger avec une pleine & entiére liberté, cet argument étoit trop général pour être de quelque ſolidité ou de conſidération: que tous les Echevins du plat-pays de cette Province ſont révocables *ad nutum*; ils ne laiſſoient pas pour cela d'être juges durant leur commiſſion; tous les juges déleguez étoient révocables *ad nutum* enſuite des termes du Droit écrit, ils ne laiſſoient pas cependant d'être juges auſſi long-tems que leur délégation duroit; & ſi la crainte que leur commiſſion étoit révoquée, étoit capable d'induire les juges à faire une injuſtice, il ſeroit plus convenable de les voir bientôt révoquer, que de voir dans des Tribunaux des gens, qui par crainte de perdre un gain temporel, porteroient des Sentences contraires au mouvement de leur conſcience: au moien de quoi le Reſcribent concluoit à ce que les Emprenans, pour avoir conclu ainſi qu'ils l'avoient fait ſur la fin dudit Ecrit, fuſſent déclarez non fondez ni recevables *cum expenſis*. Vû de ſuite l'Ecrit de réplique des Emprenans ſervi le 27. Septembre 1695. par lequel ils diſoient en ſubſtance, que le Reſcribent ne voulant tirer en diſpute les loix & priviléges du pays, il ne devoit faire paſſer pour équivoque ce qu'on avoit dit en conſéquence des mêmes loix & priviléges, que les Sujets du Roi devoient être traitez & jugez par des juges du pays; non pas que par des juges du pays, pour cauſes Eccléſiaſtiques, on vouloit entendre des juges nez au pays, mais bien des juges y domiciliez; que les peuples de ce pays ayant de tout tems eu en horreur d'être traitez par des juges étrangers, n'avoient rien eu plus à cœur que de laiſſer à la poſterité un uſage par forme de loi, qui banniroit ſemblables jugemens, ce que les Princes avoient du depuis confirmé & établi par leurs inaugurations & pluſieurs pragmatiques, enſuite deſquels tous ceux qui ne réſidoient pas, étoient inhabiles pour juger, parce que tout homme étoit réputé pour étranger qui n'y étoit pas habitué, quand même il en fût originaire, du moins en matiére de Judicature; & qu'ainſi tout Tribunal étoit cenſé étranger, qui étoit compoſé d'un juge étranger: *Primæ illæ tabulæ Cortenbergenſes a Duce & proceribus Regionis ſolemniter juratæ, quæ nobis tamquam Solonis axones* (a), *vel Lycurgi Rhetræ* (b) *religioſæ ſunt, nihil ſtudioſius inculcant, quam jus dicendum eſſe ſubditis & incolis per Judices indigenas, eo loco, ubi forum ſortiuntur, & ſecundum cujuſque civitatis leges: interpoſita fide de non ferendo, aut permittendo, ut quis adverſus ea faciat*: Stockmans *in Tractatu ſuo, Defenſio Belgarum cap.* 1. *num.* 4. donnant par ce mot *indigenas* à connoître qu'il faut que les juges ſoient inhabitans du pays, ce qu'il déduiſoit plus amplement *num.* 7. *Cum olim tres cauſarum ſpecies ad audientiam Eccleſiaſticam Leodienſis, vel Cameracenſis Epiſcopi deduci poſſent, videlicet de teſtamentorum validitate, de pactis matrimonialibus, & rebus in pios uſus donatis, ſeu per amortizationem ſubductis ſæculari poteſtati; providerunt poſtea majores noſtri de his etiam ſpeciebus, & diſerte a Principe ſtipulati ſunt die* 26. *Aprilis* 1515. *ne ulla ex cauſa ad Tribunalia Eccleſiaſtica, municipes, vel incolæ Brabantiæ evocari poſſent, aut Juriſdictionem vincinorum Epiſcoporum agnoſcere cogerentur, niſi apud Delegatos eorum, qui in Brabantia reſiderent; quæ nova cautio ſolemni Principis ſacramento firmata ad hanc diem religioſe cuſtoditur*. Que comme il ne ſe pouvoit introduire aucune coûtume ni preſcription par quel laps de tems que ce pouvoit être, contre & en préjudice des loix fondamentales du pays, renouvellées & fermentées dans toutes les inaugurations de nos Princes ſouverains, il étoit inutile d'alleguer des exemples, & uſances contraires; c'étoient de tollérances dont l'on ne pouvoit tirer aucune conſéquence, & qui n'avoient même jamais été pratiqués par les Supplians ou ſes prédeceſſeurs dans le pays de Brabant ou de Limbourg; où ils n'avoient

---

(a) Solonis *Axones*, ſeu *Axes*, erant tabulæ ſectiles, quæ leges Solonis inſculptas habebant, ut teſtatur Gell. *lib.* 2. *cap.* 12.

(b) Rhetræ dicebantur oracula ſeu reſponſiones Apollinis, deinde dictæ ſunt de legibus Lycurgi. Conſule Ammianum *lib.* 16. *cap.* 5.

avoient jamais exercé par eux mêmes aucune Jurisdiction Ecclésiastique, mais y avoient toûjours établis des Juges qui y avoient de tout tems tenu leur fixe résidence conformément les loix du pays, qui étoit ce que l'on prétendoit ici, sans qu'il étoit nécessaire de toucher ici davantage la question, si par la mort de l'Archidiacre la qualité de son Official venoit à cesser, le Suppliant à qui elle concernoit promptement l'ayant assez établi par ses Ecrits précédans, nonobstant l'exemple du Curé de Beginage en cette Ville Martin Oudenhagen; lequel, comme on sçait, n'avoit plus continué la fonction d'Official après le trépas de l'Archevêque de Malines, parce qu'il n'avoit plus l'envie de porter le fardeaux de cette charge; qu'il s'en étoit ainsi demis volontairement, & de son propre mouvement, après quoi il avoit toûjours tenu son propre domicile en cette Ville, si long-tems qu'il avoit été revêtu de ladite charge, & jugé à l'exclusion de tous autres toutes les causes Ecclésiastiques qui s'etoient présentées; à l'exemple de quoi le Rescribent se devoit aussi régler, laissant le jugement libre & tout entier, & en toutes les causes au Juge d'Eglise établi audit Limbourg, sans s'en attribuer la connoissance lui-même, qui n'avoit pas de qualité de juger en ce pays faute de résidence personnelle, & de permission du Roi, comme Duc de Brabant, & de Limbourg; de sorte que l'entreprise énoncée, & faite respectivement par sa Lettre du 27. de Juin 1693. étoit un attentat inexcusable sur les privileges du pays, icelle Lettre faisant voir clairement malgré tout ce que le Rescribent en disoit par le 48. article de son Ecrit, qu'il avoit enchargé le Suppliant de lui envoier les Actes, & Piéces du Procés y mentionnez, de les examiner, en porter Sentence, & ordonner au Suppliant de la prononcer; qui n'étoit pas seulement d'administrer justice entre les Sujets du Roi par un Juge étranger, comme l'étoit le Rescribent habitué dans la Ville de Liege, mais aussi la rendre hors les limites du pays sous une Jurisdiction étrangere; l'une & l'autre également contre, & en préjudice du droit public, dont l'observance avoit été jurée si solemnellement par toutes lesdites inaugurations, y comprise aussi celle de Roi notre Sire, que Dieu conserve longues années. Que les Juges du plat-pays de cette Province ne l'étoient pas comme le Rescribent l'alleguoit, n'étant point dans le pouvoir de ceux qui les établissoient de les démettre sans cause légitime avant le tems ordinaire du changement, & ainsi il y avoit un Tribunal fixe non plus ni moins qu'en toutes les autres Villes de Brabant; de quoi l'on ne se contentoit pas encore au pays de Limbourg, puisq'il étoit notoire que tous les Juges, même jusqu'à ceux du plus chetif Village y sont perpétuels; il étoit donc inutile de dire que les Juges déleguez, quoique révocables *ad nutum*, seroient Juges aussi long-tems que leur commission duroit, attendu qu'il ne suffisoit pas d'avoir des Juges, mais qu'il en falloit avoir conformément aux loix du pays, c'est-à-dire, des Juges qui puissent juger toutes sortes de causes avec une indépendance totale de celui qui les établissoit, & une liberté toute entiére, & de suite composer un Tribunal fixe, & ordinaire, ce qui ne se pouvoit pas trouver dans des Juges révocables *ad nutum*, à la faveur desquelles, & autres raisons, &c. débattant l'ultérieur contenu dudit Ecrit d'impertinence, & dénégation, *quatenus contra*, persistoient les Emprenans comme auparavant avec dépens. Vû en outre la duplique dudit Rescribent, par laquelle il disoit entre autres que les Peuples de ce pays n'avoient jamais eu en horreur les juges étrangers, comme les Emprenans alleguient, mais bien les évocations qui se faisoient hors du pays, qui les obligeoient de plaider à grands frais, & sans l'assurance de leurs personnes pardevant des Tribunaux étrangers établis hors du pays; les inaugurations, & pragmatiques des Princes souverains de ces pays avoient blâmé, & aboli les évocations inaumais ni les aguratıons ni les pragmatiques n'avoient jamais blâmé l'exercice de la Jurisdiæion Ecclésiastique par ceux à qui elle competoit, nonobstant qu'ils ne résideroient pas dans le pays, c'est-à dire, nonobstant qu'ils n'y avoient pas ni domicile constitué ou absolu, qui se nomme en Droit *domicilium incolatus, & constituitur in eo loco ubi quis larem, & rerum suarum summam constituit, lib. 2. cap. de municip. & originar.* pourvû que cette Jurisdiction s'exerceroit dans le pays même, & que les Surcéans du Brabant ne seroient pas évoquez hors du pays; ceux qui avoient exercé cette Jurisdiction, aiant toûjours été tenus quant à cet effet pour domiciliez dans le pays, à raison de leur dignité, & jurisdiction qu'ils y avoient tenue, & exercée, ce domicile étant appellé en Droit *domicilium dignitatis*, ensuite de quoi un Prêtre est censé avoir domicile au lieu de son Benefice, un Magistrat au lieu où il déservoit sa Magistrature, nonobstant qu'il y auroit ailleurs son domicile constitué *sive incolatus*, comme il étoit remarqué par Argentré aux Coûtumes de Bretagne, *art. 9. Gloss. 1. num.* 6. que les Emprenans avoient pourtant grand tort de dire, comme ils avançoient, que tout Tribunal étoit censé étranger, qui est composé d'un juge qui est étranger, où au contraire les juges qui avoient jurisdiction dans les pays étoient censez par l'exercice de cette jurisdiction dans le pays avoir leur domicile dans le pays même; que les Emprenans citoient en vain les Tables de Cortenberg, ou plûtôt les Passages de Stockmans, faisant mention avec éloge desdites Tables, où nonseulement ledit Stockmans ne parloit pas toûjours avec le même éloge desdites Tables, comme par exemple en sa Décision permiére num. 21. ou il disoit: *In Tabulis Cortenbergensibus Joannis Brabantiæ Ducis annis* 1312. 1313. *quanta ruditas, & infantia*; mais aussi lesdites Tables ne parloient aucunement de la jurisdiction Ecclésiastique: aussi Stockmans dans le lieu cité par les Emprenans etendoit par les mots *judices indigenas*, des juges nez & domiciliez dans le pays, ce que les Emprenans même avoient dû avouer ne pouvoir être appliqué aux juges Ecclésiastiques; lesquels ils avoient avoué ne devoir pas être nés dans le pays, comme ce l'a été usité dans le Brabant au regard des juges séculiers: les mots *secundum cujusque civitatis leges*; dont Stockmans se servoit audit passage, marquoient aussi qu'il y entendoit de parler des juges séculiers; même il n'agissoit pas audit passage du cas en question, mais il y agissoit pour désaprouver les évocations qu'il appelloit *peregrina judicia*, pour lesquels désaprouver il n'emploioit pas seulement lesdites Tables de Cortenberg, mais aussi le traité fait en l'an. 1251. entre Henry Duc & Prince de Brabant, & l'Evêque de Cologne, où il avoit été convenu, *ne occasione debitorum, conventionum, vel pactionum, alter alterius res vel personas in civitate Coloniensis, vel in terra Ducis accipere posset, vel arrestare*, lequel Traité ne contenoit notoirement que les évocations, & nullement le sujet du présent débat. Les Emprenans ne pouvoient pareillement se prévaloir de ce qui étoit déduit plus amplement par ledit Stockmans audit Traité *Defensio Belgarum, cap. 1. num.* 7. Car combien qu'il étoit véritable, *quod cum olim tres causarum species ad audientiam Ecclesiasticam Leodiensis, vel Cameracensis Episcopi deduci possent, videlicet de Testamentorum validitate, & de pactis matrimonialibus, & rebus in pios usus donatis, sive per amortizationem subductis sæculari potestati, providerunt postea majores nostri de his etiam speciebus, & diserte a Principe stipulati sunt; ne ulla ex causa ad Tribunalia Ecclesiastica municipes, vel incolæ Brabantiæ evocari possent*; néanmoins ce qui étoit ajoûté en aprés, *aut Jurisdictionem vicinorum Episcoporum agnoscere tenerentur nisi apud delegatos eorum, qui in Brabantia residerent*; cela étoit ajoûté par ledit Stockmans du sien, & n'étoit contenu dans aucuns Edits des Princes souverains de ce pays, ni dans aucuns Concordats ou Traitez publics, même l'usance immémoriale y étoit directement contraire, car combien que les Evêques de Liege, & de Cambray, ou leurs Archidiacres avoient eu leurs déleguez, qui de tems en tems avoient résidez dans le pays, ce nonobstant lorsque les personnes, auxquelles competoit la Dignité, & jusdiction principale avoient voulu venir dans le pays, ils y ont toûjours exercé leurs jurisdictions, & fonctions en dépendantes, sans participation ou concurrence de leurs Déleguez, aussi bien qu'il s'étoit toûjours pratiqué au regard des Archidiacres de Malines, qui combien ils y établissoient un Official en Brabant, y venoient néanmoins exercer leur jurisdiction par eux mêmes, indépendamment de leurdit Official, quand ils les trouveroient convenir, & pour montrer plus clairement que ces mots, *aut Jurisdictionem vicinorum Episcoporum agnoscere tenerentur nisi apud delegatos eorum, qui in Brabantia residerent*, étoient ajoûtés par ledit Stockmans du sien & sans aucun fondement, il convenoit de considerer les mots immédiatement suivant, par lesquels il veut confirmer son discours, lorsqu'il disoit, *quæ nova cautio solemni Principis juramento firmata ad hanc diem religiose custoditur*: que cette prétendue confirmation par serment du Prince consistoit dans l'addition de la joieuse Entrée en datte du 26. Avril 1515. article 3. comme remarquoit le même Auteur à la page dudit num. 7. c'étoit donc ladite joieuse Entrée qui devoit faire décision du discours tenu par ledit Stockmans, puisqu'il s'y rapportoit lui même: on verroit dans ladite joieuse Entrée qu'elle empéchoit les évocations, mais on ne verroit pas que lesdites joieuses Entrées empêcheroient que les Evêques de Liege, & de Cambray, ou leurs Archidiacres, auxquels competoit la jurisdiction ordinaire Ecclésiastique, n'auroient pû exercer leur jurisdiction ordinaire par eux-mêmes dans les Tribunaux qu'ils avoient établis dans le pays, que les mots de ladite joieuse Entrée sonnoient comme s'ensuit: *Item dat d'ondersaeten onser voors. Landts van Brabant inden Bisschopdomme van Luyck ende Cameryck buyten den selven Lande van Brabant gelen voor 't geestelyck gerechte niet en sullen mogen Vvorden betogen van heure persoonem ofte goeden die in onsen voors. Lande van Brabant gelegen oft geseten syn, maer dat die inde Geestelycke Hoven der selve Bisschoppen binnen den Lande van Brabant gestelt, getogen sullen Vvorden te rechte, alsoo lange als den geestelycken Hove in den selven onsen Lande van Brabant liggen sullen.* L'on voioit clairement par ladite joieuse Entrée que l'intention du Prince n'avoit été que d'empêcher les évocations; que pour le reste il ne faisoit aucune distinction entres les Evêques; & leurs Déleguez, il disoit seulement que les Tribunaux Ecclésiastiques devoient être établis dans le pays, le Tribunal ou la Cour Ecclésiastique étant un lieu propre, & convenable pour tenir rôle, comparition, & pour exercer d'autres Actes dépendans de la jurisdiction Ecclésiastique, & ce lieu devoit être établi dans le pays; que les mots propres de ladite joieusé Entrée, bien loin qu'ils pourroient servir pour exclure les personnes principales, montroient bien clairement que tout le droit demeure aux personnes principales *in verbis: maer dat die inden Geestelycken Hove der selve Bisschoppen binnen den lande van Brabant gestelt*, &c. Qu'il n'y est proint dit que les Surcéans du Brabant devoient être assignez pardevant le Cours Ecclésiastiques des Officiaux établies dans le pays, mais elle parloit bien clairement des Cours Ecclésiastiques des Evêques: marque évidente qu'elle ne vouloit rien déroger au droit des personnes principales, mais qu'à cet égard elle vouloit laisser le tout dans la disposition du droit commun, pourvû qu'il ne seroit pas contrevenu au point unique, dont y étoit traité, qui consistoit dans l'évocation, & partant c'étoit en vain que les Emprenans disoient qu'il ne se pouvoit introduire aucune coûtume ny prescription par quel laps de tems que ce pouvoit être contre, & en préjudice des loix fondamentales du pays, renouvellées, & fermentées dans toutes les inaugurations de Princes souverans de ce pays, puisqu'on avoit montré si ouvertement l'im-

l' impertinence desdites Loix; pour l'intention des Emprenans; & qu' au contraire elles confirmoient la soûtenue, & intention du Rescribent; il ne pouvoit pas être inutile d' alleguer des observances contraires, comme vouloient soûtenir les Emprenans; car, puisque l' observance donnoit l' esprit, & la force à la Loi, *sitque consuetudo optima Legis interpres*, *L. si de interpret.* 37. *ff. de leg.* lesdites observances contraires faisoient voir que les Emprenans tournoient fort mal le sens & l' esprit de ladite joieuse Entrée, comme cela étoit montré cidessus; aussi les Emprenans ne pouvoient pas dire avec justice que ces observances contraires consistoient dans des Actes publics, *qui exercentur in invitos, & contra cujuscumque conditionis personas*, où lesdites observances contraires consistoient dans des Actes pas seulement réiterez, même journaliers, ayant toûjours été pratiqué par le Rescribent, & ses prédécesseurs dans la partie du pays de Limbourg, sujette à sa Jurisdiction en qualité d'Archidiacre de Condros, aussi-bien qu'il avoit toûjours été pratiqué par le présent Archidiacre de Hesbaye, & ses Prédécesseurs dans la partie du Brabant, qui étoit sujette à sa Jurisdiction, les successifs Archidiacres de Condros ayant de tout tems immémorial visité par eux-mêmes la partie du pays de Limbourg qui étoit sujette à leur Jurisdiction, y ayant corrigé les abus qui étoient venus a leur connoissance, y ayant porté à cet effet des Decrets, & Sentences qu' ils avoient toûjours mis en exécution; s'ils y avoient établi des juges pour pardevant eux être démenués les causes de haute recherche, cela n' avoit été fait que pour commodité particuliére, parce qu'étant de résidence en la Cathedrale de Liege, ils ne pouvoient commodément faire par eux-mêmes tous les devoirs qu'il convenoit de faire en ces sortes de causes, mais cela n' étoit ni ne changeoit rien dans leurs droits; cette Jurisdiction qu' ils donnoient à leurs Officiaux ou Députez n' étoit qu'une communication que lesdits Officiaux ou Députez exerçoient au nom de leurs principaux, dans les causes pour lesquelles ils étoient commis *ad certas duntaxat causas*, soit qu' ils feroient commis *ad universitatem causarum*, *sive simpliciter*, *sive ad revocationem*: les Emprenans disoient qu' il n' étoit pas nécessaire de toucher davantage la question, si par la mort de l' Archidiacre la qualité de son Official venoit à cesser, ils faisoient bien de ne pas toucher davantage ce point, qui se trouvoit clairement décidé au Droit Canon en faveur du Rescribent par les raisons ci-devant avancées, *quod sit idem Tribunal Episcopi & ejus Officialis*, *idem Tribunal Archidiaconi & ejus Officialis*. Si les Emprenans vouloient toucher davantage ce point, ils feroient paroître autant clairement les raisons pour lesquelles leur principal devoit être condamné, étant impertinent de dire que le sieur Martin Oudenhagen n' auroit plus continué sa fonction d' Official après le trépas de feu l'Archevêque de Malines, parce qu' il n' auroit plus eu envie de porter le fardeau de cette charge, & qu' ainsi il s' en feroit demis de son propre mouvement, où cette qualité étoit venu à cesser par la mort de feu l' Archevêque Alphonse, & qu' on ne pourroit pas montrer que depuis ladite mort il auroit exercé quelque Acte de Jurisdiction. Il pouvoit bien être vrai qu' il n' auroit pas fait des devoirs pour solliciter sa continuation *sede vacante*, mais cependant il demeuroit toûjours véritable que sa fonction d'Official étoit venu à cesser par la mort dudit Archevêque; que si les Emprenans ne se vouloient pas contenter dudit exemple, on leur pourroit encore montrer plusieurs autres, tant dans la Diocése d' Anvers que dans l' Archidiocèse de Malines, comme aussi dans les Diocèses de Grand, de Bruges, de Ruremonde, auxquelles on a vû que la qualité d' Official étoit venu a cesser par la mort de l' Evêque. Les Emprenans ne devoient pas dire que ledit Oudenhagen, qui avoit été Official de l' Archevêque de Malines en Brabant, auroit jugé, à l' exclusion de tous les autres, les causes du Brabant; car en premier lieu ledit Archevêque Alphonse avoit jugé par lui même plusieurs causes du Brabant, nonobstant qu' il avoit fondit Official en Brabant: & en second lieu le sieur Coriache, Chanoine de la Métropolitaine à Malines, qui en cette qualité & aussi à cause de sa fixe demeure avoit son domicile dans la Ville de Malines, avoit au même tems son Tribunal en Brabant en qualité d' Official de l' Archevêque, ayant établi le lieu d' assignations pour les adjournemens au Rôle & autre comparitions, au quartier du Brabant, qui n' étoit gueres eloigné de Malines & s' appelloit *Passebrugge*, où il avoit jugé en qualité d'Official toutes les causes de Louvain, Tirlemont, Dieft, Archot, Sichem, Leau, Vilvorde & autres quartiers du plat-pays aux environs; d' où les Emprenans montroient qu' ils étoient très mal informez de ce qu' avoit été pratiqué dans le Diocèse de Malines au sujet de l' exercice de la Jurisdiction Ecclésiastique, pour venir dire que ledit Oudenhagen auroit jugé à l' exclusion de toutes les causes du Brabant; & partant c' étoit en vain qu' ils vouloient régler le Rescribent à l' exemple dudit Oudenhagen, le Rescribent ne devoit être reglé à l' exemple d'un Official, au regard duquel même les Emprenans avoient commis tant d' erreurs; devant au contraire être reglé à l' exemple d' une personne à qui competoit la Jurisdiction en chef *& jure dignitatis*, & ainsi à l' exemple des Archevêques de Malines, lesquels nonobstant qu' ils avoient résidence à Malines, exerçoient & avoient toûjours exercé leur Jurisdiction en Brabant quand bon leur avoit semblé, lesquels mêmes avoient toûjours député des Officiaux résidens dans la Ville de Malines, avec pouvoir d' exercer la Jurisdiction en Brabant, lesquels Officiaux quoique résidens en la Ville de Malines, avoient toûjours exercé paisiblement ladite Jurisdiction en Brabant avec ce seul tempérament, qu' ils ne pouvoient évoquer un inhabitant de Brabant pour comparoître en la Ville de Malines, mais que le lieu d' assignation devoit être désigné en Brabant. La Lettre du Rescribent, dont étoit fait mention par les Emprenans ne pouvoit être regardée ni comme une Sentence, ni comme un autre Acte juridique, & de suite l' on ne pouvoit attribuer à cette Lettre ni le nom d' attentat ni d' entreprise; que les évocations ne se faisoient pas par des Lettres particuliéres ou familiéres, comme étoit celle dont les Emprenans parloient; que le Tribunal que le Rescribent avoit dans le pays de Brabant n' étoit pas moins pour le Rescribent, à qui en qualité d'Archidiacre competoit la Jurisdiction en chef *& jure dignitatis*, que pour son Official & Deputé; que ce Tribunal ne dépendant pas de la résidence d'un juge, il suffisoit que le juge y venoit exercer ses fonctions au tems nécessaire & oportun; si les juges établis étoient révocables *ad nutum* ou pas, cela ne regardoit aucunement les Emprenans qui n' avoient aucunement droit sur la Jurisdiction Ecclésiastique; il suffisoit pour le Rescribent que les sacrez Canons, selon lesquels ladite Jurisdiction devoit être reglée, admettoit & approuvoit telle révocation; que les juges du plat-pays en Brabant se changeoient *ad nutum* de ceux qui les avoient établis; si les juges séculiers du plat-pays en la Province de Limbourg étoient perpétuel, ce que l'on ignoroit, il étoit notoire qu' on ne pouvoit tirer aucun argument des juges séculiers aux Juges Ecclésiastiques; l' on avoit seulement allegué l' exemple des juges du plat-pays en Brabant, pour montrer que c' étoit sans fondement, & contre l' observance que les Emprenans vouloient soûtenir avec tant de force que les juges en Brabant devoient être perpétuels: que les Emprenans ont de toute maniére grand tort de vouloir disputer au Rescribent d' exercer la Jurisdiction par soi-même, ainsi que lui & ses prédécesseurs l' avoient toûjours fait à la vûe de tout le monde en la Province de Limbourg, & les Archidiacres de Hesbaye en la partie de Brabant qui étoit sous leur district; & même si les Emprenans ou autres vouloient contrevenir à cette observance, ce différend ne devroit pas se décider pardevant ce Souverain Conseil, mais pardevant des Commissaires de Sa Majesté & de l'Evêque de Liege, ensuite du Concordat arrêté le 10. Mars 1541. entre l' Empereur Charles V. de glorieuse mémoire, & ledit Evêque, où il y est dit tit. 9. art. 29. *Insuper visum est Commissariis antedictis, quod si super præmissis & articulis superius non decisis dubium emergat, aut difficultas oriatur inter Justitiarios Principum, talis difficultas terminari, & sedari debeat mutuis communicationibus vel litteris, ita quod una Jurisdictio aliam non turbet, vel impediat*; & partant le Rescribent excipiant sur ladite observance immémoriale, & débattant l'ulterieur contenu dudit écrit de réplique, de frivolité, impertinence & dénégation, concluant, persistoit comme devant. A tout eu égard, la Cour combinant les débats mûs par Requête du premier Suppliant du 31. Juillet 1693. & par la conclusion des seconds Suppliant du 28. Juin 1695. & rejettat la Requête civile du Rescribent, ordonne audit Rescribent & à tous ceux qu' il appartiendra d' établir, le cas y arrivant, en ledite Province de Limbourg, pour autant qu' elle est sous ledit Archidiaconé du Condros, un Official ou juge qui y tiendra domicile fixe pour y administrer la Jurisdiction Ecclésiastique; le condamner de mettre à néant son entreprise énoncée & faite par son Decret du 30. Mai, & par sa Lettre du 27. de Juin, ambedeux dudit an. 1693. déclare que parmi ce, les conclusions alterieures prises au procès viennent à cesser: adjuge au premier Suppliant la maintenuë par lui requise, & condamne le Rescribent en l' amende de ladite Requête civile rejéttée, comme aussi en deux tiers des dépens pour ce engendrez, à dûe taxation & modération dudit Conseil, compensant le restant tiers pour cause. Ainsi fait en la Ville de Bruxelles le 10. de Mars 1700. *Signé*, *Bodry*.

Mo-

Monumentum III. *citatum pag. 66. num.* XVII.

C

SENTENTIA SENATUS BRABANTIÆ contra Archidiaconum Hasbaniæ 26. Augusti 1720.

Le sieur Vander Heggen Pasteur d'Aubel, Suppliant.

Le Reverend André Vigen, Chanoine de Notre-Dame de Maestrecht, Official delegué pour le District d'Outremeuse, sous l'Archidiaconat de la Hesbaye, Rescribent.

VEU au Conseil souverain de Sa Majesté ordonné en Brabant, la Requête du Suppliant y présentée, contenant: Que quoi qu'il seroit notoire que dans la Province de Limbourg & pays d'Outremeuse, on ne pourroit établir aucun Siege ou Tribunal de Justice sur & au sujet des inhabitans de ladite Province & pays d'Outremeuse, que par ordre exprès & par la seule autorité de Sa Majesté, & que ceux qui composoient les Tribunaux y dûement établis, auroient dû être revêtus des qualitez à ce necessaires & requises, comme d'être originaires de ladite Province ou de celle de Brabant, avec adjonction d'y devoir tenir leur fixe domicile. Il étoit qu'en préjudice desdits droits & hauteurs de Sa Majesté, & en infraction des privileges des Habitans de ladite Province de Limbourg & pays d'Outremeuse, le Rescribent qui tenoit son fixe domicile & résidence dans la Ville de Maestricht, G. J. Fabritius, Admodiateur de la Commanderie de l'Ordre Teutonique de saint Pierre Fouron, & y tenant aussi son fixe domicile, & Jacques Joseph de Tiege, s'étoient émancipez de former de leur autorité privée entr'eux un prétendu Tribunal, par lequel ils prétendent d'exercer la Justice sur & au sujet desdits inhabitans, Sujets de Sa Majesté; sçavoir le Rescribent dans la prétendue qualité de Juge comme Official de l'Archidiacre d'Hesbaye; Chanoine de la Cathedrale de Liege, & y tenant son fixe domicile; ledit Fabritius dans la qualité de prétendu Greffier, & ledit de Tiege en celle de Fiscal; au moien de laquelle entreprise sur les droits & autorité de Sa Majesté, ils vexoient & molestoient lesdits Habitans, Sujets de Sa Majesté, par des voies illicites, intentant à leur charge pardevant ledit prétendu Tribunal des Actions prétenduëment Fiscales, afin d'en tirer des prétendues amendes, lorsqu'ils ne vouloient pas y comparoître, ni se soûmettre à leur jugement, ainsi qu'ils avoient fait au regard du Suppliant, & souffroient aussi que d'autres particuliers y intentoient des Actions, tant au sujet des matiéres Ecclésiastiques qu'autres, comme avoit fait aussi Winant Fellery à charge du Suppliant, comme apparoissoit des piéces jointes à ladite Requête, aiant par leur prétendue Sentence du 19. Septembre lors dernier, décerné à sa charge une amende de quatre pistoles, sur laquelle ledit de Tiege dans sadite prétendue qualité de Fiscal a levé des exemplaires & fait sommer le Suppliant le 4. du mois d'Octobre 1718. rapport aux Piéces y pareillement jointes, le tout en mépris & vilipendence du Decret de ce Conseil suprême le 15. Janvier 1718. y aussi joint, par lequel la Cour, sur la Requête y présentée par ledit Rescribent, aprys préalable avis de l'Office Fiscal, avoit déclaré l'établissement dudit Tribunal Ecclésiastique pour les Habitans de la Province de Limbourg & pays d'Outremeuse dans la ville de Maestricht nul & sans effet, & tous Actes jurisdictionels à y exercer contre eux invalides, leur défendant de s'y adresser ou comparoître, à peine que seroit pourvû a leur charge; comme aussi en mépris & vilipendence du Decret postérieur dudit Conseil du 13. Mai lors dernier, donné sur la seconde Requête du Rescribent aussi jointe en copie, par lequel avoit été dit & déclaré aussi après pryalable avis de l'Office Fiscal, que le Rescribent illec Suppliant auroit à se conformer à l'appointement précédent & ci-devant reclamé; sujet pourquoi il supplioit trés-humblement que ledit Conseil seroit servi de pourvoir contre lesdits exces & attentats par la voie la plus prompte & la plus efficace qu'il trouveroit convenir, attendu qu'il yavoit *periculum in mora* au sujet de ladite exycution & poursuite d'icelle, *cum expensis, damnis, & interesse*; & en cas de communication, interim interdiction d'attenter ultérieurement: vû l'appointement margé sur ladite Requête le 14. Dycembre 1713. par lequel la Cour, vû l'avis de l'Office Fiscal, ordonnoit qu'icelle seroit communiquée à partie pour y dire en deans la quinzaine de la communication, & sans préjudice du ce, inbyrant dans les appointemens du 15. Janvier & 13. Mai lors dernier, interdisoit à la même partie de rien attenter: vû aussi l'Ecrit de rescription, avec réquisition & soûtenue du Rescribent y allencontre servi; satisfaction & replique du Suppliant & duplique du Rescribent. Le tout consideré, la Cour, à l'intervention de l'Office Fiscal, déclare que le Tribunal Ecclesiastique de la Hesbaye au pays d'Outremeuse doit être permanent; que les personnes qui le composent y doivent tenir fixe résidence, & que tous les Actes jurisdictionels exercez au contraire sont nuls & sans effet, interdisant à tous Sujets de Sa Majesté d'y déferer, à peiné qu'il sera pourvû à leur charge, parmi quoi ce procès vient à cesser, compensez les dépens pour cause. Ainsi fait en la Ville de Bruxelles le 26. d'Aoust 1720. *sub Ghindertalen*.

Monumentum IV. citatum pag. 66. num. XVIII.

D

SENTENTIA PARLAMENTI BRABANTIÆ

18. Decembris 1713.

Jouffrouvv Maria Magdelena Clerin, Suppliant.

D' heere Daniel Ludovicus de Fraye, Rescribent.

GESIEN in Syne Majesteyt souvereynen Raede geordonneert in Brabant de Requeste der Suppliante aldaer gepresenteert den 15. April lestleden inboudende, dai den Rescribent haeren man, onder pretext van eenen hoop abusive ende gefingeerde feyten, haere Suppliante hebbende opgeroepen voor den heere Officiael van den Geestelycken hove alhier, partye gereguleert synde ten thoon, sy Suppliante evenvvel beraeden vvas gevvorden t' encipieren op posterieure reconciliatie, defererende over de feyten des concernerende, aen den scribent den Eedt decisief, op pene van relatie, gelyck dat verstaen vvas by vonnis van denl elfsten July 1712. ende alhoevvel daer inne geene het minstegrief en vvas te vinven, sot verre dat daeromme den voors. heere Officiael super petitione de Apostolis *geensints getvvyffelt en hadde te responderen* de refutatorys; *uytvvysens d' Acte staende achter den selven vvonisse, soo hadde des niettegenstaende partyre daer van geappelleert aen den heere Prelaet van Caudenbergh als gedelegueerden Rechter Apostoliq, die het voors. vonnis positivelyck geconfirmeert hadde den vierden meert lestleden; vvaer van den Rescribent sich oock vervoordert hadde t' appelleren aen den heere Officiael van Gendt, als te sien vvaer, by de extravagante brievan daeg sel, met relaes daer onder staende, daer van synde; ende vvant niet soo notoir en vvas, als dat geene ingetene van desen lande van Brabant ende naemeutlyck niet van eenen anderen Brabunder en mochten betrocken, belast oft becommert vvorden buyten den selven Lande van Brabant; obsterende daer aen de gulde Bulle notoire privilegien, Edicten ende blyde incompste van onse Princen, synde tot dien sulcx by den Rescribent maer gespeculeert, om haer noch meer te stellen in onmacht van haer goet recht noch voorder te konnen vervolgen, ende illusoir te maecken de modique alimentatie van tvvee hondert vyftigh guldens s' iaers, haer oock by den voors. jersten Vonnisse van den elfsten July 1712. geadjudiceert, sonder dat den Rescribent iet voorder verstont te constribueren, tot de casten van alle de voors. ongefondeerde processen, ende andere onnutte debatten die hy tegens haer vvas susciterende, soo concludeerde de Suppliante, ten eynde den voors. Raedt gedient soude vvesen te verclaeren dat de voors. Brieven van daeghsel vvaeren nul, machteloos ende van onvveden, ende Rescribent, ende alle des raeckende oft vvillende bemoyen, t'ordonneren de selve Brieven ende gedaene voor sulcx te laeten vaeren, ende met den gevolge dyer te casseren ende repareren, met alle costen, schaden ende interesten, geleden ende te leyden, met permissie van die te libelleren; gesien oock de Rescriptie by den Rescribent daer tegens gedient, daer by seggende dat vvaerachtich vvas dat partyen gestaen hadden in proces in materie van divortie voor den Eervveerdigen heere Officiael van het Aertsbisdom van Mechelen, alvvar de saecke synde by interlocutoiren Vonnisse gereguleert gevvorden ten thoon, de upppliante hadde comen poseren eenige nieuvve feyten in gepretendeerde materie van reconciliatie, de vvelcke synde vvegens den Rescribent ontkent gevvorden, ende de Suppliante niet connende over sulcke abusive feyten vinden eenige preuve, hadde daer over den Rescribent gedefereert den Eedt decisief soo sy sustineerde; den Rescribent hadde over dese delatie gesegkt, dat aen hem vvel honde gedefereet vvorden* juramentum litis decisorium, *ende dat hy bereedt vvas de delatie van fulck danigen Eedt aen te nemen, maer dat den Eedt by de Suppliante aen hem gedefereert, niet en vvas decisief van de saecke, tervvylen de Suppliante, naer dyen den Rescribent den voors. gedefereerden Eedt soude gedaen hebben, sy den Rescribent noch verstont te obligeren, om te proberen de feyten by hem ten processe geposeert, ende sy van haeren cant in materie van thoonoock verstont geheel te blyven: dat daer om den Rescribent niet en conde verobligeert vvorden aen te nemen ofte te presteren den voors. Eedt, alleenclyck over eenige uyt gekipte feyten, die niet en VVaeren decisief van de saecke, hier over vvas voorgevallen altereatie voor den voors. heere Officiael, den vvelcken daer in gevvesen hebbende tot naerdeel van den Rescribent, hadde den selven daer van geappellert, onde syn appel geintroduceert voor den heere Prelaet van Caudenbergh biennen dese stadt, alvvaer om de stubbelinge tusschen d' adviseuren, de saecke gereguteert gevveest synde* ad accordandum, *ende geen accordt gevolght synde, den voors. heere Prelaet hadde het jerste Vonnis geconfirmeert, doch alsoo volgens de Geestelycke Rechten moesten syn dry conforme Vonnissen, den Rescribent hadde van dit leste Vonnis oock guappelleert, ende syn appel geintroduceert voor den Eervveerdigen heere Officiael van het Bisdom van Gendt, vvelcke introductie van appel aldaer gedaen, de voors. Suppliante niet en conde bestryden, op pretext dat sy daer soor soude beroepen vvorden buyten Brabant, het is vel vvaer, dat, volgens de gulde Bulle, de Brabanders niet conden buyten den Lande van Brabant vvorden gearresteert, noch in d' eerste instantie vvorden* in personalibus *beroepen buyten Brabant, maer in materie van Geestelycke saecken vvas het van alle immemoriale tyden in constant gearuyck dat d' ingesetenen van dese Landen appelleren*

La Damoiselle Mariæ-Magdaleine Clerin, Suppliante.

Le sieur Daniel-Louis de Fraye, Rescribent.

VEU au Conseil souveraine de Sa Majesté, ordonné en Brabant, la Requête y présentée par la Suppliante le 15. d' Avril dernier, contenant: Que le Rescribent son mari ajant, suos prétexte d'un amas de faits abusifs & controuvez, adjourné la Suppliante devant le sieur Official de la Cour spirituelle d' ici, Parties étant reglées à preuve, la Suppliante avoit néanmins été conseillée d' exciper sur réconciliation postérieure, déferant au Rescribent le serment décisif sur les faits ce concernans à peine de relation, ainsi que cela avoit été entendu par Sentence du 11. de Juin 1712. & quoiqu' en cela il n'y eût aucun grief, ensorte qu' à cette cause ledit sieur Official *super petitione de Apostolis* (*a*) n' avoit aucunement balancé de répondre *de refutatoriis*, ainsi qu il consistoit par l' Acte cuoché au pied de ladite Sentence, Partie en avoit cependant appellé au sieur Prélat de Cauberg comme Juge délegué Apostolique, qui avoit positivement confirmé ladite Sentence le 4. Mars dernier; de quoi le Rescribent s' étoit aussi avancé d appeller au sieur Official de Gand, ainsi qu' il se voioit par les Lettres surprenantes, Lettres d' adjournement en étantes. Et comme rien n'étoit si notoire, qu' un habitant de ce pays de Brabant ne pouvoit être attrait, chargé ou molesté hors du même pays de Brabant, nommément par un Brabançon, y obstant la Bulle d' or, les privileges notoires, les Edits & joieuses Entrées de nos Princeps; étant d' ailleurs ceci uniquement inventé par le Rescribent pour mettre de plus en plus la Suppliante hors d'état de pouvoir poursuivre ultérieurement son bon droit, & pour rendre illusoire la modique alimentation de deux cinquante florins par an, à elle aussi adjugée par ladite premiére Sentence du 11. Juillet 1712. sans que le Rescribent entendoit de contribuer en outre quelque cose pour les frais de tous ces procès mal fondez, & autres débats inutils qu' il suscitoit contre elle, concluant ainsi la Suppliante à ce que ledit Conseil seroit servi de déclarer que les susdites Lettres d' adjournement étoient nulles, sans force & sans effet d' ordonner au Rescribent & à tous ceux qu'il appartiendroit ou s' en voudroit entremêler, de se déporter desdites Lettres & adjournemens faits, & de les casser & réparer avec tout ce qui en étoit suivi, avec tous dépens, frais & interéts, soufferts & à suoffrir, & permission de les libeller. Vû aussi la rescription y alencontre servie par le Rescribent, disant par icelle qu' il étoit véritable, que les Parties avoient été en procès en matiére de divorce devant le Reverend sieur Official de l' Archevêque de Malines, où la cause étant reglée à preuve par Sentence interlocutoire, la Suppliante étoit venu poser quelques faits nouveaux en matiére de réconciliation prétendue, lesquels aiant été désavouez par le Rescribent, & la Suppliant ne pouvant trouver quelque preuve sur de tels faits abusifs avoit déferé au Rescribent le serment decisif, ainsi qu' elle soûtenoit; le Rescribent avoit dit sur cette déclaration, qu' on lui pouvoit bien déferer le *Juramentum litis decisorium*, & qu' il étoit prét d'accepter la délation de tel serment; mais que le serment à lui déferé par la Suppliante n' étoit pas décisif de la cause, puisque la Suppliante, après que le Rescribent auroit fait ledit serment à lui déferé, elle voulut encore obliger le Rescribent à prouver les faits par lui posez au procès, & entendoit aussi de rester de son côté entier en maniére de preuve; qu' ainsi le Rescribent ne pouvoit être obligé d' accepter & de préter ledit serment uniquement sur quelques faits choisis, qui n' étoient pas décisifs de la cause. Sur ceci avoit été ému débat pardevant ledit sieur Official, lequel aiant été jugé par lui à charge du Rescribent, il en avoit appellé & introduit son appel devant le sieur Prélat de Cauberg en cette Ville, où la cause aiant été reglée *ad accordandum*, à raison des altercations des Aviseurs, & nul accord en étant suivi, ledit sieur Prélat avoit confirmé la primiére Sentence; mais comme ensuite du Droit Ecclésiastique il y devoit avoir trois Sentences conformes, le Rescribeat avoit aussi appellé de cette derniére Sentence & introduit son appel devant le Reverend sieur Official du Diocèse de Gand, laquelle introduction d' appel y faite ne pouvoit pas être contestée par ladite Suppliante, sous prétexte qu' elle seroit par-là évoçée hors du Brabant; qu' il étoit vrai qu' ensuite de la Bulle d' or les Brabanceos ne pouvoient être arrêtez hors du pays de Brabant, ni aussi en la premiére Instance être attrats en Justice hors du Brabant *in personalibus*; mais qu' ès causes Ecclésiastiques il auroit été de tout tems immémorial constamment observé que les Habitans de ce pays appelleroient des Sentences rendues par le sieur Official de l' Archevêché de Malines, ou par d' autres Juges Ecclésiaques d' ici, & intro-

(a) Petitio de Apostolis fiebat cum ab Episcopis aut eorum Officialibus ad summum Pontificem provocabatur. Hujus *petitionis* antiqua cernuntur exempla tomo 6. Spicilegii Archeriani, *pag.* 152.

van Vonnisen gegven door den heere Officiael des Aertsbisdom van Mechelen , oft andere Geestelycke Rechters alhier , haaden van alsulcken Vonnissen connen appelleren , ende hun appel , uyt crachte van commissie van den heere Internuntius *introduceren voor de Bisschoppen suffraganen aen het Aertsbisdom van Mechelen , oft voor de Eerwveerdige heeren hunne Officialen , de* Rollen *van d'Officialiteyten der Bisdommen van Gendt , van Bruggen , ende Ruermonde , syn vol van d' exempelen , dyen aengaendeduriclik-cken sonder interruptie geplogen , Dus dat dit standtvastich gebruyck publieckelyk ende geduerichlyck gecontinueert , in dit point interpretatief vvas van devoors . gulde Bulle , d' ingesetene van Brabant daer door niet geroepen vvordende buytten dese Nederlande onder de gehoorsamheyt van Syne Majesteyt , noch oock buytende paelen van het Aertsbisdom principaelyck voor de Brabanders opgerecht , sulcke introductien niet connende aengesien voorden voor evocatien , Tervvylen den heere Officiael van het Aertsbisdom van Mechelen in Brabant , altyt in d eest instantie vvas nemende de hennisse , ende de citatien voor hem gedaen vvorden , ende het appel alleenelych vaas gaende naer de suffragane Bisschoppen , oft hunne Officiaelen , die tot secours van het Beisdom van Mechelen gestelt vvaere , oock sulck appel en vvas eygentlyck niet evocatie , maer alleenlyde eenen middel van defensie , die van alle tyden , t' sedert het instellen vanhet Aertsbisdom , van Mechelen , ende van dessels suffragane Bisdommen vvar alsoo standtvastelyck ende geduriclyck geplogengevvorden , vvaer van d'interruptie oversulex soude stryden tegen een recht door dit standt vastigh ende immemoriael gebruych vasgestelt, mits vvelcke ende meer andere, &c. afslaende den vvorderen inhoudt van de oors , Requeste der Suppliante by ontkentenisse , frivoliteyt ende impertinentie , concluderende den Rescribent contendeerde ten eynde dat de voors . Suppliante , om by den dispositive van de voors . haere Requeste geageert ende geconcludeert te hebben , soo , ende gelyck sy dat hadde gedaen , verclaert soude vvorden ongefondeert , ende niet ontfanckbaert* cum expensis , *Gesien de replycke der Suppliante ; naerdere rescriptie , naerdere replycke , ende duplycke der selve partyen , op al geleith , T' Hoff ordonneert aen den Rescribent de brieven van daeghjel , met den devolge dier , ten processe vermelt , te laeten vaeren , sonden cost ofte last , der Suppliante , gem geheel syn appel behoorelyck te introduceren voor den Officiael van Antvverpen in het* Rescriptum *van der heere* Internuntius primo loco *genoemt ende gecommitteent , condemnerende den voors . Rescribent inde costen , ter behoorelke taxatie ende moderatie van den Hove , aldus , gedaen biennen de Stadt Brussel den 18. December 1713.* sub GHINDERTAELEN ,

duiroient leur appel en vertu de la commission du sieur Internonce , pardevant les Evêques suffragans de l' Archevêché de Maline , ou pardevant leurs Officiaux ; que les *Roles* des Officialitez , des Evêchez de Grand , Bruges & Ruremunde , étoient pleines des exemples continuellement & sans interruption à cet égard usitées , qu' ainsi ce constant usage continué publiquement & continuellement , étoit en ce point interprétatif de ladite Bulle d' or ; les Habitans du Brabant n' étant pas par-là évoquez hors de ce pays-bas de l' obéissance de Sa Majesté , ni aussi hors des limites de l' Archevêché , principalment érigées pour les Brabançons , telles introductions ne pouvant être envisagées pour des évocations , puisque le sieur Official de l' Archevêché de Malines en Brabant prenoit toûjours connoissance en la primiére Instance , & que les citations se faisoient pardevant lui , & que l' appel s' interjettoit uniquement vers les Evêques suffragans ou Officiaux , qui étoient établis pour secours de l' Archevéché de Malines ; qu' aussi tel appel ne seroit proprement pas une évocation , mais seulement une voie de défense , laquelle de tout tems , depuis l' établissement de l' Archevéché de Malines & des Evéchez suffragans , auroit ainsi été constamment & continuellement pratiquée , dont l' interruption seroit par conséquent contraire à un droit établi par cet usage constant & immémorial ; parmi quoi & autres raison , le Rescribent concluoit à ce que ladite Suppliante , pour avoir agi & conclu par le dispositif de sadite Requête , ainsi & de la sorte qu elle l' avoit fait , seroit déclarée non fondée ni recevable *cum expensis* . Vû la réplique de la Suppliante , les rescription ultérieure , réplique ultérieure & duplique des mêmes Parties ; le tout considé : La Cour ordonne au Rescribent de se déporter des Lettres d'adjournement avec ce qui en est suivi , réclamées au procès sans frais ni dépens de la Suppliante ; lui entier d' introduire dûement son appel pardevant l' Official d' Anvers , nommé & commis *primo loco* dans le *Rescriptum* du sieur Internonce , condanme ledit Rescribent ès dépens , à dûe taxation & modération de la Cour . Aisin fait das la Ville de Bruxelles le 18. Decembre 1713. *sub Ghindertaelem* .

SENTENTIA EJUSDEM SENATUS

22. Decembris 1714.

Joanna de Prooft Suppliante , Egidius van Muldert Geinsinueerde.

G*ESIEN in Syne Majesteyt souvereynen Raede geordonneert in Brabant de Requeste aldaer vvegens de Suppliante gepresenteert den 20. Februaris lestleden , tenderende ten eynde den selven Raede gedient soude vvesen , aen den Geinsinueerden t' ordonneren van promptelyck te desisteren van syn appel voor den heere Officiael van Iperen ende van de proceduren by hem aldaer innegestelt , ende de selve te laeten vaeren* cum expensis , *ende in cas van coicatie , den voors . Geinsinueerden t' interdiceren met de voors . proceduren voorts te vaeren , Gesien oock de rescriptie by den Geinsinueerden daer tegens gedient , replycke ende duplychk der selve partyen , op al geleth , T' Hoff recht doende , ordonneert aen den Geinsi nuorden promptelyck te desisteren van syn voos . appel voor den voors . heere Officiael van Iperen , ende van de proceduren by hem aldaer innegestelt , hem ordonnerende de selve te laeten vaeren , ende comdemneert , den selven Geinsinueerden in de costen getaxeert ter somme van achten vystich guldens ende negen stuyvers , daer inne begrepen het rapport ende d' executorien . Aldus gedaen binnen de Stadt Brussel den 22. Decembris 1714.* sub Ghindertaelen ,

Joanna de Prcost Suppliant , Egidius van Muldert Insinué .

VEU au Conseil souverain de Sa Majesté , ordonné en Brabant la Requête y présentée par la Suppliante le 20. Fevrier dernier , tendante à ce que ledit Conseil fût servi d'ordonner a l' Insinué dedésister promptement de son appel pardevant le sieur Official d'Ipres , & des procédures par lui y introduites , & de se déporter d'icelles avec dépens ; & en cas de communication , d' interdire audit Insinué de poursuivre lesdites procedures . Vû aussi la récription y à l' encontre servie par l' Insinué , réplique & duplique des mêmes parties ; le tout considéré : la Cour faisant droit , ordonne à l' Insinué de désister promptement de sondit appel pardevant ledit sieur Official d' Ipres , & des procédures par lui introduites , lui ordonnant de s'en déporter , & condamne le même Insinué ès dépens taxez à la somme de cinquan tehuit florins & neuf sols , y compris le rapport , & les exécutoires . Ainsi fait en la Ville de Bruxelles le 22. Decembre 1714. *sub Ghindertaelen* .

[illegible]

Monumentum V. citatum pag. 67. num. XXXII.

E

SENTENTIA SENATUS BRABANTIÆ
qua caſſatur Sententia lata in Curia Romana 13. Decemb. 1700.

Den Raedt ende Procureur Generael, Suppliant.

Henricus Kruff ſich qualificerende Canoninck der Collegiale Kercke van Kerpen Reſcribent.

GESIEN in Syne Majeſteyt ſouvereynen Raede geordonnert in Brabant die Requeſte by den Suppliant aldaer gepreſenteert den 16. Octber 1698. by de vvelcke hy te kennen gaff dat als doen onlanck in de Collegiale Kercke van S. Merten binnen Kerpen ſynde comen te vaceren eene Canonicxdye ter Collatie via electionis, *van het Capittel: ſekeren Henricus Pelſer aldaer vvoonende by ſynen Broeder oock Canoninck, hadde voor hem gehadt de hellicht der voiſen vande Capitulairen, d' andere hellicht ſynde gevallen op den Reſcribent in vvelcke diſcordantie ende partagie van de Capitulairen den voorſ. Pelſer ſuſtinerende dat de collatie vande voorſ. Canonixdye vvas gedevolueert aen ſyne Pauſelycke Heylygheyt hadde van de voorſ. Canonixdye aen hem te doen by de gedelegeerde in de Pauſelycke Bulle, ende vervolgens tot d'exekutie der ſelve in deſen Raede vereregen de gevvoonelyck brieven van placet: ende al vvaſt dat daer door den voorſ. Reſcribent, ſynde te voorens geraeckt in depoſſeſſie van de voorſ. Canonicxdye, noch eygentlyck niet en vvas daer inne geturbeert, ende vvant hy eenige turbatie daer naer hadde mogen ontmoeten, by den vvegh van maintenue als dan ſoude hebbben connen ingaen voor den voorſ. Raede als primativelyck Rechter competent over het poſſeſſoir beneficiel, en het vvelck moeſte voorgaen het petitoir, vvaer over oock evenvvel al ſoude moeten geprocedeert vvorden voor (Rechters te delegueren binnen de Provintie, ſonder dat d'eene partyre d'ander daer buyten in die materie ſoude mogen betrecken, daer aen obſterende de notoire privilegien van deſen Lande geconfirmeert ſelffs by de Pauſen, ſoo hadde het nochtans aen den voorſ. Reſcribent gelieft, uyt crachte van de citatoriales daer affſynde, den voorſ. Pelſer t' evoceren naer Roomen voor den* Auditor Rotæ, *Alexander Caprara, ende ſulcx gelyck men conden ſien uyt deſſelfs ſupplique aen ſyne Pauſelycke Heylygheyt, om onde andere oock aldaer tegen den voorſ. Pelſer gemaintineert te vvorden in de geaffecteerde poſſeſſie van de voorſ. Canonicxdye, vvaer ſonder, ſoodanige evocatie ad* exterum judicium *hem evenvel niet en ſoude ſyn gepermitteert over andere poincten die het petitoir mochten raecken, gelyck oock niet aen den gevoceerden Pelſer als Ingeſetene van Kerpen tot Roomen te comen in litiſconteſtatie, d'vvelck den deſen verſchrickt door de geduerige cenſuren even licht hadde beſtaen te doen, als den anderen hem verloopen hadde met den ſelven dervvaerts te citeren, ende ſulck doende, vervallen vvas inde penen geſtatueert by de Placcaerten der Princen van deſen Lande, die haer extendeerden tot verbeurte van lyff ende goet, ſoovvanneer imandt don anderen buyten s'Landts ſoude comen te daegen, des relaes tot de Blyde incomſte van den Hertogh Wenceslaus van den Jaere 1355.* circa initium, *ende van den Hertoge Anthonis articulo veerthien; immers ten regarde van de Eccleſiaſtique perſoonen alſulcke evocatien naer her Hoff van Roomen ondernemende, hadde men altyt gebruyckt het ſaiſſiſſement van hun temporeel, ingevolgee van het placcaert van den 12. September 1485. vvaer naer den Artshertoge Philippus by ſyn Edict van den 20. Mey 1497. haude alnoch verboden* que nul pour raiſons des bénéfices étant en ce pays, n'attireroit les Sujets ni autres, réſident par vertu des Bulles, & Reſcrits de Cour de Rome, ſur peine de perdre le fruit, & effet d' iceux; d'être bannis hors leſdits pays, & d'être déclaré inhabiles de n'y pouvoir jamais tenir, jouir ou poſſeder des fruits d'aucuns bénéfices; *ſoodat de gemelde citatie van vvegens den den voorſ. Reſcribent gedaen aen den voorſ. Pelſer over queſtien raeckende de voorſ. Canonicxdye van Kerpen directelyck liep tegens die placcaerten ende privilegien, de vvelcke ten deſen des te meer gekrenckt vvirden, dat den vvornomen Reſcribent by ſyne ſchrifture van reſcriptie gedient tegens de Requeſte van den voorſ. Pelſer ten eende van maintenue over de gemelde Canonicxdye, in den voorchreven Raede gepreſenteert, de vermetent heyt hadde van op de voorſ.; nulle Roomſche rechvoorderinge t'exipieren, ende ſich alſoo van ſyn attentaet voor deſen Raede ſelfs te bedienen, t'gene van al te quaet gevolgh ſoude vveſen by ſoo verre daer tegens niet promptelyck en vvierde verſien, keerde ſigh daer omme den Suppliant totten voorſ. Citatie ende Rechtſvoorderinge voor her Hoff van Roomen aengeſtelt te verclaeren nul ende van geenden veerden, ordonnerende aen den voorſ. Reſcribent ende alle andere die ſulcx eenichſints ſoude mogen raecken, de ſelve te caſſeren ende repareren met coſten ſchaeden ende intereſten, ende permiſſie van de ſelve te libelleren ende anderſints aen den Suppliant daer over t'accorderen alſulcke proviſie, als T' Hoff volgens s' Landts VVetten ſoude vinden te behooren; interdicerende aen den voornemen Reſcribent des halvens den voorſ. Rechter te herkennen met coſten, ende ingevalle van communicatie ondertuſſchen ſoo aen den eenen als aen den anderen t' interdiceren yet voorders aldaer t'indernemen. Geſien oock die reſcriptie by den voorſ. Reſcribent daer tegens gedient, by de vvelcke hy concludeerde ten eynde den Suppliant om by het diſpoſitif ſynder voornemen Requeſte venu en Cour gecontendeert te hebben tot caſſatie van den vonniſſe by den Reſcribent voor het Hoff van Roomen becomen op den 21. Auguſti als doen*

Le Conſeiller & Procureur General, Suppliant.

Henry Kruff, ſe qualifiant Chanoine de l' Egliſe Collegiale de Kerpen, Reſcribent.

VEU au Conſeil ſouverain de Sa Majeſté, ordonné en Barbant la Requête y préſentée par le Suppliant le 16, Octobre 1698. par laquelle il donnoit à connoître que lors n'a gueres, étant venu à vacquer dans l'Egliſe Collegiale de S. Martin à Kerpen un Canonicat à la collation du Chapitre *via electionis*, certain Henry Pelſer y demeurant chez ſon frere, auſſi Chanoine, avoit eu en ſa faveur la moitié des ſuffrages des Capitulaires, l'autre moitié étant tombée en faveur du Reſcribent, en quelle différence, & partage des Capitulaires le ſuſdit Pelſer ſoûtenant qua la collation du ſuſdit Canonicat étoit dévolue à Sa Sainteté, avoit impetré d' icelle, la collation du ſuſdit Canonicat, à faire à ſa perſonne par les déleguez dans la Bulla Papale, & de ſuite pour l' exécution d' icelle avoit obtenu en ce Conſeil les Leetres ordinaires de Placet; & quoique par là ſe ſuſdit Reſcribent, qui dés auparavant étoit entré dans la poſſeſſion dudit Canonicat, ne fûtpoint proprement troublé en icelle, & qu' au cas qu'eu après il auroit rencontré quelque trouble, il auroit pû lors prender voie de maintenue pardevant le ſuſdit Conſeil, comme juge primativement competant du poſſeſſoer e beneficiel qui devoit précéder le pétitoire; auquel néanmoins devroit auſſi être procedé pardevant juge à déleguer dedans la Province, ſans que l' une partie pourroit attraire l' autre hors d' icelle en cette metiére, y obſtant les privileges notoires de ce pays, confirmez même par le Pape. Il avoit néanmoins plû au ſuſdit Reſcribent d' évoquer le ſuſdit Pelſer à Rome, en vertu des lettres citatoriales accordées à cet effet pardevant l' Auditeur de la Rote Alexandre Caprara, & cela comme on pouvoit voir par ſa ſupplique préſentée à Sa Sainteté, pour entre autres y être auſſi maintenu dans ſa poſſeſſion affectée dudit Canonicat; ſans quoi cependant telle évocation *ad exterum judicium* ne lui ſeroit point permiſe ſur d' autres points qui pourroient concérner le petitoire: comme auſſi ne ſeroit point, permis à l'évoqué Pelſer entant que habitant de Kerpen de venir en litiſconteſtation à Rome; ce que celui-ci, effraié par les cenſures continuelles, avoit entrepris auſſi legement que l' autre s' étoit émancipé de l' y faire citer; & ce faiſant, il avoit encouru les peines ſtatuées par les placarts des Princes de ce pays, qui s' étendoient juſqu'à forfaire corps, & biens au cas que quelqu'un viendroit à citer un autre hors du pays, comme il conſtoit par la joyeuſe Entrée du Duc Winceslas de l'année 1355. *circa initium*, & du Duc Antoine, article 14. & que du moins au regard des perſonnes Ecléſiaſtiques entreprenantes ſemblables évocations à la Cour de Rome, on s' étoit toujours ſervi du ſaiſiſſement de leur temporel enſuite du placart du 12. Septembre 1485. Après quoi l' Archiduc Philippe par ſon Edit du 20. Mai 1497. avoit encore défendu que nul, pour raiſon des Bénéfices étant en ces pays, n'attireroit les Sujets ni autres, réſident par vertu des Bulles, & Reſcrits de Cour de Rome, ſur paine de perdre le fruit, & effet d' iceux, d' étre bannis hors leſdits pays, & d' être déclarez inhabiles den'y pouvoir jamais tenir, joüir ou poſſeder les fruits a'aucuns bénéfices: tellement que ladite citation faite audit Pelſer de la part du ſuſdit Reſcribent ſur des débats concernant ledit Canonicat de Kerpen, étoit directement entrepriſe contre ces placarts, & privileges, qui au cas préſenté toient d'autant plus enfraints que le ſuſdit Reſcribent par ſon Ecrit de reſcription ſervi contre la Requête dudit Pelſer, afin de maintenue touchant ledit Canonicat, préſenée dans ledit Conſeil, avoit la témérité d' exipier ſur ladite procedure invalidement inſtituée à Rome, & de ſe ſervir ainſi de ſon attentat pardevant ce Conſeil même, ce qui ſeroit trèſmauvaiſe conſéquence s' il n'y fût pouvrvu promptement: pourquoi le Suppliant ſe retiroit vers le ſuſdit Conſeil, le requerant d' être ſervi de déclarer la ſuſdite citation, & pourſuite judicielle intentée en Cour de Rome, nulle & de nulle valeur; ordonnant au ſuſdit Reſcribent, & à tous qu' il pourroit appartenir en quelque maniére, de les caſſer & réparer avec dépens, dommages & interêts, & permiſſion de les libeller, & d' accorder làdeſſus au Suppliant telle autre proviſion que la Cour trouveroit convenir ſelon les loix du pays, interdiſant par conſéquent au ſuſnommé Reſcribent de reconnoître le ſuſdit juge, avec dépens; & en cas de communication, d' interdire cependant tant a l' une qu' à l'autre, de n'y rien entraprendre ulterieurement, Vû auſſi la reſcription par le ſuſdit Reſcribent y alencontre ſervie, par laquelle il concluoit afin que le Suppliant, pour avoir au diſpoſitif de ſadite Requête venu en Cour, conclu à caſſation de la Sentence par le Reſcribent obtenue en Cour de Rome le 21. Aouſt lors dernier, ſeroit déclaré non fondé ni recevable. Vû a ce la réplique avec ampliation de concluſion ledit Suppliant, par laquelle il perſiſtoit comme devant & enſuite de la permiſſion par lui obtenue, concluoit afin que la Sentence Roiale du 21. Aouſt 1698. aver tout ce qui en étoit ſuivi ſeroit déclaré nul &

... leden, soude verclaert vvorden niet gefondert noch te ontfanckbaert. Gesien tot dien die replicque met amplicatie van conclusie des voors. Suppliant, by de vvelcke hy per si steerde als vooren ende naer vermogen van de permissie yq hem becomen, concludeerde ten eynde dat de Sententie Rotale vanden 21. Augusti 1698. met allen t'gene daer uyt ende naer vvas gevolght soude vvorden verclaert nul ende van geender vveerde, ordonnerende aen den Rescribent de selve te cafferen, repareren costeloos ende schadeloos, verclaerende tot dien den solven Rescribent inhabiel om immermeer de voors. Canonicxdye in questie oft eenigh ander beneficie in Brabant en toegehoorige Landen to besitten met costen; Gesien abnoch de naerdere rescriptie, naerdere replicque ende duplicque der voors. partyen, mitsgaders die Requeste Civile de Rescriaent van den 26. Juny lestleden mette redenen van impertinentie van vvegens den voors. Suppliant daer op gevolght, op alles geleth, T'Hoff reycicrende de voors. Requeste Civile des Rescribent, verclaert de citatie ende Rechts voorderinge voor het Hoff van Roomen aengestelt, mitsgaeders de Sententie van den 21. Augusti 1698 daer op gevolght, nul ende van geender vveerden, condemnerende den voors. Rescribent in de costen hier omme geresen ter behoorelecke taxatie ende moderatie van de voors. Raede, mitsgeders in de pene van de voors, gereycieerde Requeste Civile. Aldus gedaen binne dese Stadt Brussel den 13. Decemeby 1780. ondergeschreven, Bodry.

de nulle valeur, ordonnant au Rescribent de la casser, & réparer avec dépens & dommages, déclarant de plus icelui Rescribent inhabile pour pouvoir jamais posséder ledit Canonicat en question, ou autre Bénéfice quelconque en Brabant, & pays y appartenans, avec dépens. Vû encore la rescription ultérieure, réplique ultérieure, & duplique des susdites Parties; comme aussi la Requête Civile du Rescribent du 26. Juin dernier, avec les raisons d'impertinence sur ce ensuivies de la part dudit Suppliant: Le tout considéré, la Cour rejettant ladite Requête Civile du Rescribent, déclare la citation, & poursuite judicielle intentée en Cour de Rome, comme aussi la Sentence du 21. Aoust 1698. sur ce ensuivie nulles & de nulle valeur, condamnant ledit Rescribent aux dépens à dûe taxation, & moderation de la Cour, ensemble à la peinde de ladite Requête Civile rejettée. Aisin fait en la Ville de Bruxelles le 13. Décembre 1700. *signé*, *Bodry*.

Monumentum VI. citatum pag. 67. num. XXXII.

F

SENTENTIA SENATUS BRABANTIÆ

6. Maii 1716.

Isabelle-Françoise Peronne, Suppliante.

Sieur Robert Vander Schueren, Rescribent.

VEU au Conseil souverain de Sa Majesté, ordoné en Brabant, la Requête y présentée par la Suppliante le 3. Décembre 1715. tendante à ce que ledit Conseil fût servi d'ordonner audit Rescribent de se déporter & désister l'appel de la procedure par lui introduite pardevant le sieur Official de l'Evêché de Ruremonde, lui ordonnant aussi de l'abandonner, avec condamnation aux dépens & sans frais de la Suppliante, ainsi qu'il avoit été jugé par Sentences en estantes en datte respectivement du 22. Décembre 1713. & 18. Décembre 1714. & en cas de Communication d'interdire cependant touté ultérieure poursuite pardevant ledit Official de Ruremonde, sur quoi il fût ordonné par apostille que ladite Requête seroit communiquée à Partie pour y dire endedans la huitaine de la communication & sans préjudice de ce, la Cour interdisoit à la même Partie interim de rien attenter. Vû aussi la rescription y alençontre servie par le Rescribent, la réplique & persistence & la duplique desdites Parties le tout consideré, la Cour ordonne au Rescribent de se déporter & désister de l'appel, & de la procédure par lui introduite pardevant l'Official de Ruremonde, lui entier de l'introduire pardevant l'Official d'Anvers, aussi nommé par le recrit du Seineur Internonce: bien entendu que les dépens engendrez pardevant ledit Official de Ruremonde, *depuis la contestation y faite*, demeureront à la charge de la Suppliante, condamnant ledit Rescribent ès dépens de ce procès taxez à la somme de cinquant-un florins cinq sols, y compris la moitié du rapport. Ainsi fait encette Ville de Bruxelles le 6. Mai 1716. *sub Bodry*.

Monu-

Monumentum VII. *citatum pag.* 115. *num.* XLIV.

G

RESOLUTIO TRIUM FACULTATUM

Theologiæ, Juris Canonici, & Juris Civilis.

Respondetur, non licere. Et quisquis eorum aliquid, quæ in istis formulis tanguntur, juxta quod planissime verba sonant, fecerit, & tamen juraverit se non fecisse: est indubitati perjurii reus. Non est ista in puteum Democriti abstrusa veritas, ut nonnulli putant; sed ita perspicue oculis humani generis exposita, ut non minus dolendum sit, imperitorum animos propriis cupiditatibus ita obscurari, ut eam, jam olim inter ethnicos indubitatam, a peritioribus veluti dubiam discutiendam censeant; quam ipsos peritos cupiditatibus alienis usque adeo lenocinari, ut rem lucidissimam tortuosis ratiocinationibus quodammodo obruere, ac de conscientia hominum delere velle videantur. Quid enim? An forte non est jusjurandum, quo se dicunt sancte promittere; tactisque Evangeliis jurare? An non disertis verbis omnia & singula se fecisse vel facturos esse negant *per se, per alios, directe vel indirecte, quocumque modo*, quæ secundum apertissimum verborum sensum, quem ex Principis & Reipubl. mente habent, & omnium hominum sano judicio præ se ferunt, eos fecisse vel facere se sciunt, & in ipso casu supponuntur? Falsum ergo esse sciunt, quod jurant, & proinde perjurium est. Quid enim perjurium, nisi jurare, quod falsum quis arbitretur: videlicet non se fecisse vel facturum esse, quod se fecisse aut facere norit? Unde Aug. *Ser.* 28. *de verbis Apost. cap.* 2. totius humani generis sensum de illa veritate promens: *Da*, inquit, *alium, qui scit falsum esse, & dicit verum esse, & jurat tamquam verum sit, quod scit falsum esse. Videtis, quam ista detestanda sit bellua, & de rebus humanis exterminanda. Quis enim hoc fieri velit? Omnes homines talia detestantur.* In quo genere jurantium viderint illi, num ab Augustino comprehensi sint, qui sciunt se prænsationibus, promissis vini cerevisiæ, pecuniarum effusionibus, nundinatos esse magistratus, Lectiones, aut officia, & scientes videntesque, coram scientibus, Deo ipso, quem testem invocant, inspectante, nihilominus jurant non fecisse; videant, inquam, etiam atque etiam, utrum ipsi non sint, qui *jurant tamquam verum sit, quod sciunt falsum esse*, & simul videbunt, quam *detestandæ belluæ, & de rebus humanis exterminandæ* veritate per os Augustini loquente, decernantur. Cujus quidem rei ratio ut enucleatius intelligatur, & occurratur frivolis quorumdam cavillationibus, quibus tamquam ficulneis foliis turpitudinem tegunt; sciendum est, certam, receptissimamque esse veritatem, etiam apud illos, qui quam maxime habenas adulterandæ veritati laxaverunt, fallaciisque verborum perturbarunt humani generis commercium, eum qui sponte sua, nemine, nisi propria ambitione assequendi honoris impellente, juramento sese ingerit, & ejus necessitati se exponit; atque interim Princeps vel per se, vel per Statutum justissimis de causis latum, præcipit, ut juret veritatem, non posse aliter jurare, quam secundum mentem Principis ac Statuti. Tunc enim, quidquid alias licere vel non licere quispiam dixerit, cessat omnis causa, vel in speciem legitima fucandæ veritatis. Nam & Princeps, ut supponimus, legitime jubet, & Principi legitimi jubenti obediendum esse lex humana & divina, & naturalis & æterna testatur; nec Principi obedire potest, nisi eo sensu jurando, quem mens Principis postulat, & ipsa verba planissime profitentur. Nam in illis circumstantiis, nescio, quo privato sensu a sensu Principis, Statuti, & Reipubl. & omnium hominum alieno jurare, non est obedire Principi, sed illudere: neque calliditas ista perjurio jurantem liberat, sed eum reddit Principis indignatione, & humani generis detestatione digniorem. Omnem enim fidem ex eius commercio funditus tollit, qui in rationabilibus circumstantiis adhuc a verborum strophis, & occultis sensus versutiis præsidium petendum putat. Atque hæc omnia in præsenti casu concurrunt liquidissime. Nam & Princeps legitimus jurari veritatem jubet, & legitime jubet, & tota Republica id, quod jubet, probat, & quo sensu jubeat, verba clamant, ut vel tardissimis notum est, & res gravissima est, & Reipubl. omnino necessaria, & neminem ad jurandi necessitatem adigit, nisi propriæ ambitionis æstus, qui ad honores per ambitus corruptelas anhelat, & properat. Quis igitur dubitet, hic fidem atque sinceritatem jussu statutoque Principis, & expectat omni Reipubl. exhiberi, nisi qui dolose jurando fallere, & omnem loquendi sinceritatem, omnem jurisjurandi fidem ex hominibus exterminatam cupit? Cui enim, quando, quomodo quispiam injurato credat, si neque juratis hic tuto credi potest? Si, inquam, liceat hic communi intentione verborum fuco Principis & Reipubl. & omnium hominum expectationem fallere, & de cœptis interrogatum, de aliis jurare? Hoc enim non jurare, sed pejerare est. Nam, ut optime verissimeque S. Aug. Epist. 224. *Expectationem eorum, quibus juratur, quisquis deceperit, perjurus est*: quod cum prædictis [illegible] circumstantiis, si unquam, absolutissime verum esse, nullum dubium esse debet. Quam perversitatem nimis Reipubl. etiam in loquendo, nedum in jurando, perniciosam graviter perstrinxit Tertull. *lib.* 4. cont. Marc. cap. 38. *Justa & digna præscriptio est, in omni quæstione ad propositum interrogationis pertinere debere sensum responsionis. Ceterum aliud consulenti aliud respondere dementis est.* Et Aug. Epist. 224. fallaciis pejerantium terminos collocans, fidentissime dicit: *Illud sane rectissime dici non ambigo secundum expectationem illius, cui juratur, quam novit ille, qui jurat, fidem jurationis impleri: nam verba difficillime comprehendunt maxime breviter sententiam, cujus a jurante fides exigitur. Unde perjuri sunt, qui servatis verbis, expectationem eorum, quibus juratum est, deceperunt.* Propter quam, credo, absolutissimam Augustini resolutionem veritas illa in Jus Canonicum, sancto Isidoro Hispalensi Episcopo verba præformante, translata est, Cap. *Quacumque*, art. 22. qu. 5. S. Isidor. lib. 2. Sent cap. 31. *Quacumque arte verborum quisque juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit. Dupliciter autem reus fit, qui & Dei nomen in vanum assumit, & proximum dolo capit.* Unde perjurium simul ac dolum in hujusmodi jurejurando, quod ad privatas intentiones relicto legitimo verborum sensu detorquetur, non minus Isidorus atque Augustinus detestantur; Isidor. ibid. dum non minus ita jurando, quam *proximum dolo capiendo*, jurantes reos fieri volunt. Nempe uterque regulam a Spiritu Sancto fixam intuebatur, qui cum rogaretur a Propheta suo, Psal. 14. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescit in monte sancto tuo?* planissimum responsum dedit, non solum dicendo; *Qui loquitur veritatem in corde suo*, ibid. vers. 3. & 5. quod omnes isti Principum & Reipubl. ludificatores pro se jactitant; sed etiam addendo: *Qui non egit dolum in lingua sua: qui jurat proximo suo, & non decipit.* Quanto justius addas, Qui jurat Regi suo & Reipubl. & non decipit? Nam hujusmodi deceptio, si usquam, certe in istis nostri casus circumstantiis, tam æquis ex parte Regis & Reipubl. tam iniquis ex parte ambientium, qui ultro præcipites in istas mentiendi, & pejerandi angustias ruunt, maxime detestabilis est: ut sane adversus tales potissimum sententias suas Scriptura, & Veteres isti pronuntiaverint, quibus & Zacharias exitium comminatur, Zach. 5. 3. & 4. *Hæc est maledictio, quæ egreditur super faciem omnis terræ, & veniet ad domum jurantis in nomine meo mendaciter, & consumet eam, & ligna ejus, & lapides ejus.*

Deinde ex alio capite doctrinæ istius veritas perspicuo constare potest: quando enim a Principe, vel Collegiis popularibus aliqui ad Magistratum, vel Professiones Academicas adsciscuntur, inter Eligentes Electosque expressum hoc intercedit pactum, ut non alia lege ad Magistratum, aut Professionem admoti censeantur, quam si solemni jurejurando hi se de ambitu purgaverint; illi vero præterea se viros idoneos, Officiis atque Lectionibus, citra personarum acceptionem, ac munerum sordes, se admoturos receperint, juxta formulas juramenti supra descriptis. Jam vero certum est, & omnium Doctorum sententia indubitatum, a conventionibus pactisque mutuis, sive tacitis, sive expressis, omnem abesse debere fraudem, dolumque malum; multoque magis a sacramentis, quibus conditionem appositam se servaturos alter alteri spondet, ac jurat. Est autem fraus, dolusque malus, *sicut scit omnis, qui verba Latina intelligit, cum aliud agitur, & aliud fingitur*, inquit Augustinus *Tract.* 7. in Joan. & in Psal. 5. & in 14. Vel, ut alibi post Philosophos dicit; *Cum aliud agitur, aliud simulatur: cum aliud ore profertur, aliud pectore tegitur.* Tull. *lib.* 3. Offic. Quod qui faciunt, ut olim recte quidam dixit, *perfidi, improbi, malitiosi sunt*; qui autem Dei testimonio fidem simulationis istius supplere volunt, perfidiæ addunt perjurium. Alterutrum autem quisquis tamquam licitum in conventiones humanæ societatis admittit, omnia profecto vincula mutui commercii disrumpit, omnem fidem adimit dicentibus, promittentibus, jurantibus; pontemque sternit, per quem omnes fraudes, mendacia, perjuria tuto transeant. Hoc certe scio, quisquis hujusmodi restrictionum, vel potius fraudium, aut mendaciorum strophas in mutuis conventionibus permissas putat, nemini succensere debere, qui sibi juranti, cælumque & terram in fidei subsidium invocanti, non crediderit. Qua pœna talibus nulla forsan justior, & ad perversitatem illam corrigendam opportunior infligi posset; nimirum, ut suam omnibus hominibus fidem in loquendo suspectam esse sentiant, qui eam ex hominibus docendo sustulerunt. Fixum ergo ratumque maneat, a pactis mutuis omnem abesse debere fraudulentiam; omnem ergo occultam restrictionem, quæ verbis ex mente paciscentium non comprehenditur. Tanto enim perniciosior ille dolus est, quanto latentius lædit; tanto detestabilior, quanto majori hypocrisi sub integritatis pallio latet. Ex quo nascitur, ut omnium gentium judicio, quisquis in paciscendo pactique conditionibus jurejurando sanciendis, etiam hostem, nedum Principem fefellerit, aliud animo cogitans, aliud verbis præ se ferens, sacrilegus & perjurus fit. Talis judicatus est olim Cydias historiam narrat ex Herod. Stobæus *serm.* 26. qui cum aurum ex deposito reddendum suscepisset, baculum, cui illud incluserat, Archetimo cuidam, qui deposuerat, manu tenendum tradidit, interea testem invocans Deum, cum versuta mentis interpretatione, se aurum ei reddidisse. Sed Deo suam a fraudibus vindicante veritatem, baculus per Archetimum iratum fractus, aurum effusum, dolus detectus fuit; Cydias cum detestatione humani generis mala morte periit. Tales & illi multo potiori jure sunt, qui cum Professionem, vel Magistratum, sub lege præstitæ, vel præstandæ integritatis, a nundinationum sordibus acce-

acceperint; eamque pecuniarum & munerum acceptione apertissime violaverint; audacter jurant, eam se præstitisse, videlicet (sicut mentis restrictione Principem suum ludificantur) quia non acceperunt, ut non nemo, *publice*: ut alii, *non ab indignis*: ut alii, *non ultra solitum*. Quasi vero acceptio clancularia aut ab eis, quos ipsi dignos judicant, aut per corruptos hominum mores jam consueta, non sit acceptio munerum, non sordes, non damnatæ imposita lege corruptelæ. Sic enim, his auctoribus, etiam Romanus populus pejerare potuisset, se nihil omnino accepisse, quando usque adeo consuetudine quadam ambitus invaluerat, ut corruptelis uterentur ὡς ἐργασίᾳ συνήθει; *ut opificio consuetudo*, Plutarch. in Catone Uticensi, palamque in foro, mensæ pecuniis plenæ ponerentur, quibus suffragia populi redimerent. Nihil enim ultra consuetum, nihil nonnumquam palam, nihil sæpius ab indignis accipiebant. Idem in Cæsare. Nam Cæsar inter cæteros industria, fortitudine domi belique clarus, & perquam dignus fuit, qui Gallicarum opum profusione obnoxiam tenebat plebem. Sed quemadmodum nemo dubitat, intolerandas istas fuisse Romani populi corruptelas, ita & nostrates esse, certum est, & neutræ restrictionum beneficio inter jurandum interposito, a manifesti perjurii labe excusari possunt. *Fraus enim astringit, non dissolvit perjurium*, Cicero *lib.* 3. Offic. Nec vero veritas ista tam obscura est, ut vel in solis Doctoribus Ecclesiasticis, vel in sacris Litteris quærenda sit. Vidit eam, scripsit opereque expressit impietas Paganorum, ut pietas Christianorum nostrorum erubesceret. Marcus enim Attilius Regulus, cum a Carthaginensibus captus, eis non per sacramenta Dei veri, sed per dæmonum inquinamenta jurare cogeretur, ut nisi captivorum commutationem impetrasset, rediret ad carcerem: non putavit in istis angustiis aliqua jurandi dexteritate sibi posse subveniri, sed horrendos corporis cruciatus sibi revertendo subeundos potius arbitratus est, quam fallaciter suum de reditu jusjurandum intelligendo, vel non redeundo, pejerare. Perjurum enim se omnino fore judicavit, si aliud juraret, quam quod legitimus verborum sensus præ se tulit, quodque ab illo non Rex, non Respublica sua, sed hostis firmandum sacramenti sanctitate postulabat. Nam hinc est etiam illud præclarum, & ab Augustino *Epist.* 224. celebratum, quod Romana Censura post acceptam Cannensem cladem noluit retinere in numero Senatorum (Polyb. & August. unum fuisse volunt ex decem: Livius vero & Attilius Græcus plures, de quo & Tull. in fine *l.* 3. Offic.) non solum eos, qui metu mortis crudeliumque pœnarum apertissime pejerare, quam ad castra Pœnorum redire maluerunt; sed etiam illos, qui reatu perjurii se putaverant absolutos, quia post præstitum jusjurandum, quasi aliquid obliti, ficta nescio qua necessitate, reversi fuerant, quam quodam jurandi artificio præter mentem eorum, quibus juraverant, excepisse videbantur. Omnibus enim notis ignominiisque confectos esse tradunt, ut quidam eorum mortem sibi exemplo consciverint; ceteri non foro solum omni deinde vita, sed prope luce; ac publico caruerint. Vide Livium *lib.* 22. in fine, Tull. in fine *lib.* 3. Offic. *Ita non attenderunt*, inquit August. Epist. 224. *qui eum Senatu pepulerunt, quid ipse jurando cogitasset, sed quid ab illo ii, quibus juraverat expectarent*. Hæc legimus, hæc miramur, hæc infidelium sensa & facta laudibus in cælum tollimus; & nos Christiani disputandum putamus, utrum perjuri sint, qui non hostibus, sed Reipublicæ & Regi suo, nullo mortis justæ, vel injustæ, nullo carceris arcendi metu, sed se ambitionis æstu stimulante, ultro sese ad Magistratum & Officia, & inde ad jusjurandum subeundum offerunt, scientiaque facti sui, & conscientia reclamante dejerant, nihil eorum se fecisse vel facturos esse, quæ jurisjurandi formula exprimuntur? Et quod magis intolerabile est, ad hoc nefas quasi licitum, viri boni, nescio qua Theologiæ quasi limatioris fiducia annuendum esse decernunt. Quid enim est hoc aliud, quam artem fallendi Principem, & Rempublicam adeoque pejerandi tradere, si verum est, quod verissimum esse in casu longe mitiori docuit Aug. 224. *Perjuros esse, qui servatis verbis exspectationem eorum, quibus juratum est, deceperunt*? Quæ si temporibus Augustini monstra sententiarum prodiissent, quanta vocis contentione & animi gemitu, iterum juxta doctrinæ suæ jam traditæ regulam exclamasset, *Lib.* cont. mendac. *cap.* 18. *Et sunt in eis docti, qui etiam regulas figunt, finesque constituunt, quando debeat, quando non debeat pejerari. O ubi estis, fontes lachrymarum, & quod faciemus, quo ibimus, ubi nos occultabimus ab ira Veritatis, si non solum negligimus cavere mendacia, sed audemus insuper docere perjuria*.

Ab hujus labe criminis aliqui se immunes putant, quod non aliter censeant intelligendum hoc jusjurandum, vel aliter a Principe intelligi, quam ne corrumpantur donis promissisve Collatores, ut in personam indignam suffragium suum conferant. Argumento esse, quod Princeps sciat istam donandi potandique consuetudinem, nec in statuti (ut sonat) transgressores animadvertat. Ita vindex criminum, in eorum patrocinium accersitur: sed toto cælo falluntur; primo, quia ex conniventia Principum, scelerum licentiam colligere, fallacissimum est argumenti genus. Nam in criminibus vindicandis multa possunt Principes, quæ non expediunt; multa expediunt, quæ non possunt; multa possunt & expediunt, sed opportunius differuntur; multa, quia publicæ probationis luce destituta, quamvis severissime punienda, relinquunt Deo, qui solus occultorum testis & judex est. Deinde, quod putant Principem & Rempublicam intelligere cum ista restrictione juramentum, sine dubio falsum est. Primo, qua non potest cadere in priorem juramenti partem, quia quisque jurat, *se non ambivisse muneribus Magistratum*. Illius enim sensus absolutus est, quod munera nulla dederit, quibus suffragia compararet, seposita omni dignitatis indignitatisque consideratione. Quid enim magis fingi posset fatuum, quam jusjurandum ab aliquo de sua dignitate, seu capacitate postulare, ut videlicet juret, nullis muneribus, quibus eligentes corruperit, se ambivisse, ut se indignum eligerent? Igitur neque restrictio illa in posteriorem partem cadere potest, qua iidem jurant, *se munera non accepturos*. Diserte enim additur, *quod similiter*, sive eodem sensu, quo jurant se non dedisse, jurent se non accepturos esse munera. Deinde, quemadmodum officia conferre indignis propter munera, gravis noxa Reipublicæ est, ita & muneribus corrumpi, ad officia minus dignis conferenda, præteritis dignioribus Reipublicæ vehementer noxium est. Utrumque ergo incommodum amoliri voluerunt, qui in bonum Reipublicæ istas jusjurandi formulas præscripserunt. Denique, quia juramenti objectum, sensus, & veritas ex verborum, quibus expressum est, significatione pendet, non ex conceptibus, quos sibi pro arbitrio jurantes formant. Ex mentali autem restrictione verborum significationem suspendere est, omnem istorum vocalium signorum vim ac certitudinem, adeoque omnem humanæ societatis fidem, quæ citra illam subsistere nequit, uno lethali ictu interimere. Cum ergo in præscriptis jurisjurandi formulis nullum verbum sit, quod vel dignitatis, vel indignitatis significationem præ se ferat, non est illa juramenti interpretatio, sed adulteratio. Dignitatis ergo eorum, qui concurrunt æstimatio, conscientiæ cujusque juxta naturæ legem relicta fuit, non autem juramento illigata, propterea quod plerumque illius comparatio incertior sit, quam ut juramento afferi possit: mala autem fides in illa spectanda secretior sit, quam ut deprehendi possit. At vero quia munerum oblatio, Collatorum judicia excæcare, & affectum potentissime ad se trahere solet, illæque sinceritatis pestes facile notari possunt, in eas cautio juramenti palam directa fuit, ut universum excluderentur. Ad extremum Rex ipse sensum juramentorum talium nuper perspicue exposuit. Nam in Edicto anni 1626. quo sacramentum omnibus officiorum Candidatis imponitur, disertissimis verbis declarat in præfatione, se non permittere, *ut Collatores officiorum ex eis emolumentum suum captent, non magis venditione, aut elocatione, quam alia quacumque ratione: neque ut quisquam accipiat aut largiatur, quicquam respective in recognitionem, aut gratitudinem, directe, vel indirecte, quocumque modo*. An dignis vendere & elocare, a dignis pretium emungere, caveas cerevissarias exsugere, non est suum captare emolumentum? Hinc ulterius in eodem Edicto *Art.* 1. cuncta officia, quæ tali modo extorta fœdataque fuerint, ipso jure vacare, & impetrari posse decernuntur. An dignorum officia non sunt officia? Hinc quotquot præterea pretii alicujus accepti aut dati culpa detinentur, ab Officiis dejiciendos, & ad hoc ipsum vel aliud administrandum tota vita inhabiles esse, sancitur. Quæ profecto manifestissime clamant, omnes omnino quorumlibet corruptelas, sive digni, sive indigni videantur Candidati, Regia Sanctione esse suppressas. Et sane remedium, quod sordibus istis coercendis jam olim publica auctoritate oppositum fuit, hoc sensu intellectum nullius fuerit, esseve poterit utilitatis; juramento enim satisfecerit, fidemque purgaverit suam, quisquis dixerit se dignum putavisse, qui revera indignus fuerit: adeoque jurisjurandi violati non nisi a seipso damnari poterit. Neque minus contra scopum hujusce Regiæ Sanctionis tendit, quod a dignis, quam quod ab indignis accipiantur munera. Toto enim Edicto illud in primis spectat Princeps, quemadmodum late in ipsa Præfatione aliisque locis declaratur, ne populus exactionibus, aliisque illicitis emungendæ pecuniæ modis, a Magistratibus Præfectisque suis opprimatur, dum pretium, quo in venandos honores & officia, plena manu fusum fuit, paulatim iterum cum fœnore colligitur. Quod profecto malum Reipubl. ab omnibus illis ambitiosis suffragiorum corruptionibus imminet. Nec vero unquam hujusmodi leges & juramenta sic intellecta fuerint in Rebuspublicis, quæ sordes ambientium severe coercendo, oppressiones justitiæ & populi; aliaque mala, a cervicibus suis arcere voluerunt. Testis est Romana, in qua semper ambitus, hoc est, criminis affectati perperam honoris, fuerunt rei, quotquot in se populi suffragia pretio pertraxissent, sive de cetero digni, sive indigni haberentur. Qua de causa crimen istud etiam in maximis illius Reipubl. viris tum accusatum, tum magna severitate vindicatum est. Nam ut Sallustius, *Vir bonus ad honores & imperium vera via*. Sallust. in Conjur. Catil. hoc est, ut eum exponit August. *lib.* 5. De Civit. *cap.* 12. virtute *nititur malus: malus dolis atque fallaciis contendit*: inter quas profecto, munerum corruptelæ non infimum locum tenent. Itaque postquam suffragiorum invaluisset corruptela per adulteratos populi mores, & Cato legem a Senatu ferendam curasset, quo Magistratus designati, si neminem accusatorem haberent, Plut. in Catone Minore, *jurato judicio offerre cogerentur, atque ibi rationem parati Magistratus reddere*; etiam perjuri habiti sunt, non solum suffragatores, qui pretio in Candidatos traducti probarentur, sed etiam Candidati, si cujus facta sacramento ejus dissona probata fuissent. Quam propterea legem ita timuere Candidati, ut periculosissimus tumultus adversus Catonem concitatus fuerit. Nimirum, quia nondum dedicerant a Christianis Ethnici dexteritatem deponendi istius metus, subtilem, inquam, illam Theologiam, qua legitimam Reipublicæ Sanctionem de non comparandis, aut vendendis pretio suffragiis, quam juxta Reipublicæ mentem violassent, sine perjurio se non violasse jurarent. Perjuri igitur fuerunt Ethnicorum judicio, qui Magistratus aut officia pretio ambientes, se pretium non dedisse dejerassent. Perjuri fuerunt, etiam Imperatorum judicio, Theodosii & Valentiniani, qui cum jussissent Magistratus, lege *Sancimus ejusmodi* Cod. ad legem Juliam Repetund. *juratos inter gesta depromere, se pro administrationibus sortiendis, neque dedisse quidpiam, neque daturos unquam postmodum fere, sive per se, sive interpositam personam, in fraudem legis sacramentique*: quæ formula hodier-

no

no juramento, de quo tractamus, est simillima, adversus transgressores, tamquam publico crimine neglecti sacramenti perjuros, addunt: *Si quis usus fuerit præbita sacramenta negligere, non modo adversus accipientem, sed etiam adversus dantem accusandi cunctis tamquam crimen publicum concedimus facultatem.* Quod si quis a Romanis Imperatoribus, & ethnicis Senatoribus, & priscis Romanæ Curiæ Censoribus tamquam Theologiæ imperitis, ad subsellia Theologorum Christianorum provocandum putet, profecto causa, de qua satagimus, finita est. Perjuri enim fuerunt, etiam principis Theologorum Augustini judicio; qui de tali suffragiorum suorum nundinatore populo, quia juratus in suffragia mittebatur, sine fluctuatione decernet. August. *lib.* 3. De Civit. *cap.* 2. *Quid aliud toties Senatores corrupti in judiciis, toties populus in suffragiis, vel in quibusque caussis, quæ apud eum concionibus agebantur, nisi etiam perjurando peccabant? Nam corruptissimis moribus ad hoc mos jurandi servabatur antiquus, non ut a sceleribus metu Religionis prohiberetur, sed ut perjuria quoque sceleribus ceteris adderentur,*

USAGES DE FRANCE

Rapportès par Mr. GIBERT Docteur en Droit ſur toutes les Matieres Canoniques de pratique.

Tirès des Ordonnances Royaux, de la Juriſprudence des Arrèts, des Règlemens du Clergè, & des Statuts Diocèſains, pour ſupplèer à ce qui manque à l'Ouvrage de Mr. VAN-ESPEN intitulè Jus Eccleſiaſticum Univerſum. *Addition ou Supplement, commode pour les François, qui verront de ſuites ce qui les concerne particulierement dans un Ouvrage auſſi important.*

¶ *On fait ici obſerver que les Titres qui ſe touveront dans chaque page, & les nombres qui commencent les alinea de cet Ouvrage, ſont ceux de Mr. VEN-ESPEN, qu' il faut lire auparavant pour bien comprendre les rèflexions que Mr. Gibert fait ſur chaque numero.*

Hæc additio ſeu Supplementum Gallico idiomate publici Juris fit, id eſt ea lingua, qua ea elaboravit D. GIBERTUS, eumdem ordinem ſequitur, quem in ſuo Opere obſervavit D. VAN-ESPEN.

TROISIEME PARTIE
DES JUGEMENS, DELITS, ET PEINES ECCLESIASTIQUES.

TITRE PREMIER
DE LA JURISDICTION ECCLESIASTIQUE *EN MATIERE CIVILE.*

CHAPITRE VI.

En quel cas les Clercs ſont anjourd' hui juſticiables du Juge ſéculier.

AUx cas obſervés par Van-Eſpen il fau joindre ceux-ci : 1. ſi les Cleres ſont mariés ; 2. s'il y a lieu de douter de leur Cléricature ; 3. s' il s' agit de la vérification d' un billet ou promeſſe pour avoir hypothéque ; 4. s' ils ſont venus devant le Juge ſéculier, où ils out fait aſſigner des laics, s' ils ne ſont ni dans les Ordes ſacrés, ni Bénéficiers, ni Officiers actuels de quelque Egliſe : *Ordonnance de Noulins* 1566. *art.* 39. *de Melun* ; *art.* 22. *Edit de Henri IV.* 1606. *art.* 7. *Edit de la Juriſd.* 1695. *art.* 38.

N. 20. Le Promoteur eſt reçu à revendiquer les cauſes eccléſiaſtiques civiles portées devant le Juge laic : on en voit une preuve dans les Procédures civiles, *part.* 2. *ch.* 1. *pag.* 228.

N. 33. J' ai ramaſſé dans la troiſiéme partie des Inſtitutions, *t.* 3. & *t.* 27. les priviléges des Eccléſiaſtiques de France, tant pour l' évocation que pour les procédures.

TITRE II.

Des Cauſes Eccléſiaſtiques.

CHAPITRE I.

Des Cauſes ſpirituelles, ſur-tout de celles du Mariage.

J'Ai traité au long du Droit François concernant ces cauſes, T. 2. *de la troiſième Partie des Inſtitutions*, & j' ai obſervé entre autres choſes qu' il eſt contenu particuliérement dans l' Edit de la Juriſdiction *art.* 27. 30. 31. d' où j' ai pris occaſion des les expliquer.

N. 12. l' ai remarqué dans le lieu indiqué ci-deſſus, que le Juge ſéculier connoît de la validité du mariage incidemment, *art.* 34. *de la Juriſdiction*, ſurtout lorſque le lien eſt rompu par la mort d' un des conjoints.

N. 22. La cauſe de rapt eſt réſervée au Juge laïc. *Art.* 25. *de Melun.* 1580.

N. 24. Les queſtions d' Etat ſont de la compétence du Juge ſéculier : de ce nombre eſt la queſtion ſi la perſonne eſt de naiſſance légitime, ou non. Le Parlemente de Paris a connu celle d' un enfant attribué à un homme convaincu d' être abſolument impuiſſant, & déclaré tel, & ſi cet enfant eſt légitime : *Procèdures civiles, part.* 1. *cap.* 5. *pag.* 698.

CHAPITRE II.

Des cauſes de Teſtament, quand elles appartiennent au Juge d' Egliſe.

C' Eſt une choſe trop connue qu' en France les teſtamens ſont de droit ſéculier, & par-là de la compétence du Juge ſéculier. Il ſuffira donc d' obſerver que par les *art.* 24. 25. & 26. des Libertés, le Pape ne doit pas s' attribuer un pouvoir ſur les teſtamens : ils ſont pris de l' article des modifications faites aux facultés du Cardinal de S. George au voile d' or, Légat *a latere*.

CHAPITRE III.

Des autres cauſes profanes qui appartiennent au ſoin particulier de l' Eveque.

N. 12. EN France les biens eccléſiaſtiques, quels qu' ils ſoient, ne ſont pas exempts de la Juriſdiction ſéculiére ; car s' il y a des conteſtations ſur ces biens, c' eſt au Juge ſéculier à en connoſtre. Dans les pays de taille réelle ils y ſont ſujets comme les biens profanes, du moins pour les nouvelles acquiſitions : enfin ils ſont ſujets aux charges de l' Etat, de même que les autres biens.

N. 4. En France l' amortiſſement ne donne d' autre droit que de retenir les biens dont on ſeroit obligé ſevuider les mains ;

ainſi

ainsi ils restent soumis à la Jurisdiction séculiére, & conséquemment l'Official n'en peut connoître.

N. 9. L'Official ne peut connoître des actions personnelles contre les laïcs au sujet des biens véritablement ecclésiastiques, encore moins des réelles.

N. 11. Si le Clerc, si le lieu pie a acquis les meubles par contract sous sceau Roya, comme testament, donation, achat, échange, c'est au Juge royal de juger les procés au sujet de ces meubles, si c'est sans contract, & que le Clerc soit défendeur, le Juge d'Eglise peut connoître la contestation sur ces meubles.

Les biens meubles des Clercs sont encore sujets à la jurisdiction du Juge séculier; lorsqu'il s'agit de saisie, de sequestration; *T. 19. 33. de l'Ordonnance de 1667.* A l'égard de la saisie, il faut excepter les meubles de service ou servans à l'usage des personnes constituées dans les Ordres sacrés, à la réserve des livres qui passent 150. liv.

N. 12. En France le Juge séculier peut ordonner la saisie d'une pension ecclesiastique qui excéde l'honnête subsistance du pensionnaire.

N. 13. En France l'action d'un Ecclésiastique contre son Fermier laïc est séculiére.

N. 14. Il n'y a aucune de ces trois causes, testamens, biens amortis, dot ou donation pour cause du mariage, qui soit de la connoissance du Juge d'Eglise.

N. 25. & 26. La protection des personnes misérables n'appartient pas moins au Prince qu'à l'Eglise; celle-ci doit solliciter pour elles auprès du Prince & du Magistrat, & l'un & l'autre doit employer son pouvoir pour les délivrer de l'oppression.

N. 28. 29. 30. C'est à présent le Magistrat, qui supplée au défaut du Juge d'Eglise par l'appel comme d'abus en cas de déni de Justice.

CHAPITRE IV.

Du Possesseur, & du Pètiteur dans les Causes Ecclesiastiques.

CE chapitre est fort curieux, & très-utile pour l'histoire du jugement du possesseur, & du pétiteur rendu par l'Eglise ou par le Magistrat. Pour la pratique de France, je n'ai qu'à renvoyer au *tit. 15. de l'Ordonnance de 1667.* fait uniquement pour régler la procédure sur cette matiére, après avoir observé qu'il y a déja près d'un siécle qu'en France on juge abusive l'assignation pour le pétitoire devant le Juge d'Eglise après le jugement de la pleine maintenue: car en 1626. le Parlement de Paris jugea qu'il y avoit abus dans des assignations semblables, au sujet de l'exemption du Chapitre d'Angers, l'Arrét en est rapporté par Dufresne; *l. 1. cap. 112.* & par Bardet, *tom. 1. l. 2. cap.* 86.

TITRE III.

De la Jurisdiction criminelle.

CHAPITRE III.

Comment le privilège du For est aujourd'hui si restreint, & quels sont les crimes des Clercs dont les Juges Royaux connoissent.

IL n'y a rien à dire sur ce chapitre, sinon que l'usage présent sur la deuxiéme Partie du titre, laquelle seule regarde ces observations, est réglé par la Déclaration de 1678. faite pour l'exécution du 22. article de l'Edit de Melun, par la Déclaration de 1684. donnée en interprétation de celle que je viens de citer, & par l'article 38. de l'Edit de la Jurisdiction. Ces Ordonnances n'exceptent aucun crime du privilége d'être jugé par le Juge d'Eglise pour le délit commun, & d'être poursuivi, conjointement par le Juge royal, & par le Juge d'Eglise, pour les cas privilégiés.

N. 23. L'Ordonnance de Moulins que l'Auteur attribue à François I. a été faite par Charles IX. en 1566. plus de 26. ans après la mort de François I.

N. 29. Les juges d'Eglise ne conviennent pas qu'il y ait des crimes des Clercs dont le juge royal puisse juger, sans appeller le juge d'Eglise. Ils se fondent sur ce que par cas privilégiés on a toujours entendu les crimes pour lesquels se Clerc est justiciable du juge royal: que les Ordonnances faites pour régler la maniére d'instruire le procès fait par l'un & l'autre juge, n'exceptent aucun crime de cette instruction commune; qu'il y a bien des exemples de renvoi par les Cours supérieures, sur les crimes, dont le juge royal s'attribue à lui seul la connoissance; tels sont entre autres la fausse monnoye, la banqueroute frauduleuse, le vol des vases sacrés fait avec effraction; ils sont ramassés dans les Procédures des Officialités.

Les Magistrats soutiennent au contraire, que les principaux cas Royaux au nombre desquels ils mettent ceux dont je viens de parler, ne sont pas compris entre les cas privilégiés, & distinguent ainsi trois sortes de crimes des Clercs; les uns dont le seul juge d'Eglise connoît, ils sont appellés *delits communs*, les autres dont il connoît avec le juge Royal, on les nomme *privilègiès*; quelques uns enfin dont la connoissance appartient au seul juge Royal. Fevret soûtient cette distinction; il qualifie les premiers crimes, *dèlits purement ecclesiastiques*; il appelle les derniers crimes, *delits purement Royauz*. L. 8. cap. 1. num. 8.

N. 37. L'article 39. de la jurisdiction limite le pouvoir des Parlemens; il oblige les Evêques de donner des Vicariats au cas où l'enlévement des accusés est à craindre, & à ceux où des raisons importantes à l'ordre, & au bien de la justice le demande, & il laisse aux Evêques le choix de leur Vicaire pour le jugement du délit commun:

CHAPITRE IV.

Qui sont les Clercs qui jouissent du privilège du for?

N. 25. 26. ON suit à présent l'article 38. de la jurisdiction, qui ne donne le privilége du for qu'aux Clercs constitués, sacrés ou bénéficiers, ou attachés au service d'une Eglise; les Clercs étudians ne jouissent plus de ce privilége. Henri IV. dans l'Edit de 1606. *art. 8.* l'étend aux Religieux Profés.

CAPITRE V.

Devant qui les causes criminelles doivent être examinèes, & terminèes?

N. 38. LA Déclaration citée par l'Auteur n'a pas été enregistrée; ainsi elle n'a pas force de loi, d'où vient que les Parlemens soûtiennent qu'ils sont encore juges de Evêques criminels

TITRE IV.

Des Dèlits Ecclèsiastiques.

LEs articles 31. & 33. des Libertés de l'Eglise Gallicane apprennent quel est le pouvoir de l'Eglise, & du Magistrat sur ces crimes, en quoi on peut donner pour régle que les crimes appellés *ecclèsiastiques* sont de la compétence du Juge séculier, lorsqu'ils troublent le repos public, ou par eux-mêmes, ou par les circonstances qui y sont jointes: *Art. 31. citè.*

CHAPITRE I.

De l'autoritè qu'ont eu autrefois les Evêques de punir to s les crimes, & comment ils l'ont perdue?

CE chapitre est entiérement historique. Il suffira de remarquer en passant, que la punition est bien différente de la correction du crime, soit dans leur fin, soit en elles mêmes: car le but de la punition du crime est la réparation du scandale, & la cessation du trouble public, la retention des autres dans leur devoir; au lieu que la fin de la correction n'est autre que l'amendement du coupable en elle même: car dans la punition on emploie des peines temporelles concernantes les biens, l'honneur, & la liberté, le repos du corps ou sa vie, dont la moindre est souvent plus sensible à certaines personnes que la plus grande pénitence employé dans la correction.

CAPITRE II.

Du crime d'herèsie, & de schisme.

N. 38. L'Edit de la jurisdiction, *art.* 3. qui est la derniére régle sur cette matiére, suppose que la connoissance du crime d'herésie appartient à l'Eglise, & qu'à l'égard de ce chef le Magistrat n'a d'autre droit & pouvoir que de faire exécuter le jugement qu'elle aura porté & de procéder à la punition des coupables; mais pour ce qui est de la réparation du scandale, la cessation du trouble, & le rétablissement de l'ordre & de la tranquillité publique, & la contravention aux Ordonnances & autres maux causés par la mauvise doctrine; c'est aux Cours supérieures & autres juges Royaux inférieurs à y pourvoir par les autres voies qu'ils estimeront convenables.

Fevret, *liv. 7. chap. 2. num.* 1. cite un Edit de Charles IX. conforme à l'Edit de Henri II. qui autorise encore la même distinction, & il y ajoûte la réponse de Mr. le Procureur général Bruslard à l'article 16. des plaintes de Rome contre les Magistrats qui suivent la même distinction. Les Lettres Patentes de Henri IV. du 22. Septembre 1595. registrées au Parlement de Provence, punissent de peine corporelle les Prédicateurs turbulents & séditieux.

L'article 31. des Libertés de l'Eglise Gallicane déclare que l'Eglise ne peut connoître de la perturbation du repos public par l'introduction des nouvelles sectes séditieuses & herétiques, quand il n'est question que de fait.

CHAPITRE V.

Du sortilège, magie & autres semblables crimes.

N. 50. 51. 52. FEvret, posterieur à tous les Auteurs cités ici, prétend avec Du Moulin que ces crimes sont de la connoissance du Siége séculier, lors même qu'ils sont commis par les Ecclésiastiques, & cite plusieurs Arrêts du Parlement de Dijon conformes aux Arrêts du Parlement de Paris contre les Magiciens: il en joint d'autres semblables du même Parlement, qui font voir la fausseté de ce qui se dit communément, que ce Parlement ne reconnoît pas qu'il y ait de véritables Sorciers. D'ailleurs comment se pourroit-il faire que ce Parlement si zélé pour l'exécution des Ordonnances fût

fût dans cette opinion ou usage, puisque l' Ordonnance d' Orléans, *art.* 26. & celle de Blois, *art.* 36. ordonne de punir corporellement les auteurs des almanachs qui prédisent les actions humaines.

Il y a un Arrêt de réglement du Parlement de Paris du premier Décembre 1601. qui defend à tous les Juges du ressort d' user de preuve par eau en jugeant les Procés criminels des accusés de sortilége, & fait mention d' un autre qui avoit *fait la même défense*.

CHAPITRE VI.

Du crime d' adultère, de prostitution, de stupre, de rapt, de concubinage, & de fornication.

N. 1. 2. 3. 4. 5. CE qui prouve l' atrocité du crime d' adultére, prouve aussi qu' il doit être de la compétence de Juge séculier, lorsqu' il s' agit de la punition; Fevret est aussi de cet avis, *l.* 8. *ch.* 2. *num.* 10.

N. 11. 12. 13. 14. La séparation de cohabitation conjugale ordonnée en Justice, même ecclésiastique, est toujour suivie de la séparation des biens; parce que la femme séparée de corps de son mari ne veut pas habiter dans la maison de son mari; elle prétend même ne pouvoir faire en conscience; ainsi la séparation de corps n' est guéres convenablement ordonnée que par le Juge qui peut ordonner en même temps la séparation des biens. Or en France il n'y a que le Juge séculier qui puisse ordonner la séparation des biens; *Article* 3. *des Libèrtes de l' Eglise Gallicane.*

N. 18. L' authentique citée par Van-Espen est si bien observée en France, qu' on y appelle les femmes authentiquées, losqu' elles sont dans des Monasteres pour cause d' adultére.

Mais on ne la suit pas en ce qu' elle ordonne que si le mari meurt avant que la femme dans le Monastere pour ce crime l' ait repris, il faut la tondre & l' obliger à y demeurer le reste de ses jours: car il y au Arrêt du Parlement de Paris du 21. Juin 1684. qui a permis à une femme adultére, enfermée dans un Monastere pour adultére, d' en sortir aprés la mort de son mari pour en épouser un autre: *Journal des Audiences.*

Comme la condamnation à être enfermé dans un Monastere est une penitence plutôt qu' une peine, cela n' empêche pas qu' encore que le mari veuille faire enfermer ainsi sa femme, il ne soit obligé de la poursuivre par les voies civiles & ordinaires, *in honorem matrim.* Arrêt du Parlement de Paris du 21. Février 1636. Bardet, *tom.* 2. *fol.* 320. *du* 1. *Mars* 1664. Soefve, *fol.* 197.

N. 23. 24. 26. 27. En France le mari qui prostitue sa femme, est puni de peine infamante, & la qualité de la peine fait voir que c' est au Juge séculier à connoître de ce crime.

N. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. Le stupre fait en vue & sous promesse de mariage est une même chose que le rapt de séduction, quand la fille a consenti, & c' est un rapt de violence lorsquelle n' a pas consenti. L' un & l' autre rapt est en France de la compétence du Juge séculier.

N. 41. Le Prêtre qui abuse de sa paroissienne, est justiciable de Juge séculier. Fevret, *l.* 8. *ch.* 2. *n.* 13. Il cite plusieurs Arrêts.

N. 57. *jusqu' à la fin.* Il n' y a aucune Ordonnance des Rois de France contre le concubinage des laïcs, que celle de Louis XIII. de 1639. *art.* 5. 6. Le cinquiéme punit le concubinage aparent dans le mariage tenu secret jusqu' à la mort, quoiqu' il ait été duément contracté en face d' Eglise, il le punit par la privation des effet civils. Le sixiéme punit le concubinage réel dans le mariage contracté à l' heure de la mort entre le concubinaire & la concubine.

A l' égard du concubinage des Clercs, le Décret du Concordat *de publicis concubinariis* marque comme il faut le punir lorsqu' il est public, soit avant la contumace, soit aprés, & on voit le détail de la procédure avec les modèles dans les procédures criminelles des Officialités. *Partie première* au commencement du *chap. premier.*

N. 68. Le commerce avec une Religieuse est un crime capital, particuliérement lorsque la direction y donne occasion; car dans cette circonstance il y a un inceste énorme joint à un horrible sacrilége.

CHAPITRE VII.

De blasphème, parjure, & autres crimes ecclèsiastiques.

N. 7. 8. 17. AUx autorités citées ici il faut joindre l' Ordonnance du 10. Novembre 1617. qui punit le blasphême de peine pécuniaire, dont l' exécution appartient au Magistrat, car on inferre de-là comme des autorités rapportées par l' Auteur, que c' est avec raison qu' en France de crime est de la compétence du Juge laïc.

N. 21. L' article 31. des Libertés met le parjure entre les crimes qui sont de la compétence de l' un & l' autre Juge suivant les circonstances.

N. 28. Le crime de faux incident est de la compétence du Juge d' Eglise. *L' Ord. crimen.* 1670. *art.* 8. ordonne aux Procureurs des Seigneurs sous lesquels l' Evêque est compris, comme le Promoteur est compris sous le nom de Procureur, de poursuivre criminellement le crime de faux reconnu par la partie, lorsqu' elle déclare ne vouloir se servir de la piéce arguée de faux, c' est pour cela en partie que l' art. 31. des Libertés met le crime de faux entre les crimes *mixti fori*.

N. 30. L' article 38. des Libertés donne à croire que si un laïc délinque dans un office ecclésiastique, il est justiciable du Juge ecclésiastique: car si les délits du Clerc dans une charge séculiére sont de la compétence du Juge séculier à qui il appartient de connoître des choses séculiéres, les fautes commises par un laïc dans un office ecclésiastique doivent être de la compétence du Juge d' Eglise, auquel il appartient de connoître des choses ecclésiastiques,

N. 31. L' article 28. de l' Edit de la Jurisdiction attribue aux Evêques la connoissance du violement des Fêtes, à la réserve des cas d' appel comme d' abus & de ceux qui concernent la police: mais il apprend en même temps que c' est au Roi à autoriser les Fêtes établies par les Evêques.

N. 32. 33. 35. La circonstance du lieu sacré & du temps du Service divin où le laïc maltraite le Clerc, ne fait qu' augmenter la griéveté de sa faute, & le rendre plus punissable par son Juge.

N. 34. S' il s' agit de la seule déclaration, que l' excommunication a été encourue par le laïc qui a battu un Clerc; en plusieurs Diocéses il n' y a que les Clercs constitués dans les Ordres sacrés qui jouissent du Canon, *Si quis suadente*, par rapport à la réserve de la Censure à l' Evêque ou au Pape: je l' ai montré dans une consultation faite sur ce sujet.

N. 36. 37. 38. S' il s' agit de l' interêt perçu au-delà du taux du Prince, soit sans titre, soit avec titre, c' est au Juge séculier à en connoître; parce que l' exécution de telles Ordonnances est réservée de droit à celui qui exerce l' autorité du Prince.

TITRE V.

Des Juges Eccléfiastiques & des Arbitres.

CHAPITRE I.

Des Juges ordinaires & de leurs Officiaux.

CE chapitre est presque tout historique. Il suffira d' Observer sur le *nu.* 25. que de tous les Juges ecclésiastiques de France, il n' y a que l' Evêque à qui il soit permis d' avoir un Official. Sous le nom d' Evêque, on comprend ici tous les Prélats inférieurs qui ont jurisdiction quasi episcopale,

CHAPITRE II.

Des Juges dèleguès, & Synodaux.

N. 21. CE texte est suivi en France: mais outre les qualités qu' il requiert dans le Délegué du S. Siége, on y demande encore, 1. qu' il soit François de naissance, ou par lettre de naturalité: 2. qu' il soit du ressort du Parlement où ressortit l' affaire dont il s' agit: 3. qu' il soit gradué de même que le Juge ordinaire.

N. 22. Je n' ai aucune preuve que le personat soit en France un bénéfice simple; j' en ai du contraire: car c' est un fait constant que ces Bénéfices donnent actuellement la presséance sur les Chanoines; mais il est peu important de sçavoir quelles personnes peuvent encore être déleguées; car il est bien rare que le Pape délegue d' autres personnes que des Evêques, ou leurs Grands-Vicaires, ou leur Officiaux.

N. 27. Il n' y a point de Diocèse de France où l' on nomme des personnes pour être déleguées par le saint Siége.

N. 33. En France lorsqu' on fait assigner en vertu d' un rescrit délegatoire, on doit donner copie de ce rescrit, de la Requête, à fin qu' il soit accepté, & de l' Ordonnance d' acceptation: *Procèd. crim. des Official. part.* 1. *chap.* 1. *pag.* 194. Cet usage est conforme à l' article 11. de l' Ordonnance de 1667. *T.* 2. il ordonne à ceux qui font assigner en vertu d' un *committimus*, d'en inserer la copie dans l' exploit.

CHAPITRE III.

De l' obligation de dèleguer des personnes de la Province.

N. 8. L' Article 45. qui porte que le Délegué sera du Diocèse, ne s observe pas. Il y a même des cas où il ne peut être observé: car, par exemple, s' il y appel d' une Ordonnance d' Archevêque ou d' Evêque immédiat du S. Siége; comment le Pape pourroit-il nommer un Commissaire qui soit du Diocèse, puisqu' alors il est obligé de nommer un Evêque, n' y ayant, selon les Usages de France, que les Evêques qui puissent connoître des Ordonnances de leurs Collégues?

N. 28. Lorsque le Diocèse où est l' affaire, est d' un autre Parlement que les autres Diocèses de la Province, il faut que dans le cas que je viens d observer sur le *nu.* 8. le Commissaire soit pris hors la Province ou hors le ressort du Parlement, & alors on le prend dans l' autre Province, afin qu' il soit du ressort.

CAPITRE IV.

De Arbitres.

VAn-Espen ne dit rien des usages de France au sujet des arbitres en matiére ecclésiastique: je les ai expliquées dans la troisiéme Partie des Institutions. *T.* 8. par lequel on pourra suppléer ce qui manque ici. Ajoûtez que par l' article 2. *tit.* 31. de l' Ordonnance de 1667. les arbitres sont tenus de condamner aux dépens la partie qui succombe, si le compromis ne leur donne le pouvoir de les remettre.

TITRE VI.

Des Officiers de la Cour Ecclèsiastique.

CHAPITRE I.

Des Assesseurs.

IL n' y a pas dans ce chapitre un mot de usages de France au sujet des Assesseurs employés dans toutes les Officialitét du Royaume. Il faut donc sçavoir qu' il y a deux cas ou les Ordonnances de 1667. & de 1670. obligent les Officiaux à appeller des Assesseurs, & tels sont ceux où elles requiérent plusieurs

juges pour la validité des jugemens, soit définitifs, soit d'instruction; car l'article dernier de la premiere porte expressément qu'elles y seront gardées; & dans les articles qui concernent ces cas, les Officialités ne sont pas nommément exceptés; au contraire il s'en trouve un, où les Officiaux sont compris, comme à l'ordinaire, sous le nom des juges Seigneurs; c'est celui du jugement de la récusation des juges: *Tit. 24. de l'Ordonnance de 1677. art. 25.* qui s'étend encore aux Officialités par la mention expresse des Tribunaux où il n'y a qu'un juge. Aussi l'Auteur des Procédures criminelles, *part. 1. ch. 1. pag. 25.* atteste que l'usage est que l'Official appelle des Assesseurs dans le jugement de la récusation du juge, en avertissant à la fin de la Sentence qu'il rapporte, que la minute doit étre signée des trois juges. Pour l'autre cas, l'importance de la matiére, le bien public, l'interêt des parties, l'équité naturelle demandent qu'il ait lieu aussi dans les Officialités: c'est celui de l'article 12. *Tit. 25. de l'Ordonnance criminelle.* Il suppose que dans les jugemens concernant la punition des crimes, il y a toujours plusieurs juges, dont les uns sont plus doux, & les autres séveres; & dans cette supposition il veut qu'on suive l'avis le plus doux, si le plus sévere ne prévaut d'une voix, supposé que le jugement ne soit pas en dernier ressort, & de deux s'il est sans appel.

TITRE VII.

De l'institution des Causes civiles.

CHAPITRE II.

De l'assignation & de sa forme.

N. 11. EN France l'assignation se doit toujours donner par écrit, & l'exploit en doit étre contrôle: *Ordonnance de 1667. & de 1669.*

N. 20. Les Béneficiers peuvent être assignes au principal manoir du Bénéficier dans les affaires qui le concerne, quoiqu'ils ne soient pas obligés d'y résider? *Art. 3.*

N. 21. Les Corps sont assignés dans la personne du Syndic ou Administrateur ou OEconome. L'Ordonnance ne prescrit rien de particulier pour la maniére de faire assigner lés personnes illustres,

N. 23. L'article 9. ordonne la même chose.

N. 24. On le pratique ainsi.

CHAPITRE IV.

Du serment de calomnie & des dèlais.

CE serment n'est pas en usage en France.

N. 4. Il est en cela des Tribunaux ecclésiastiques commes des séculiers.

N. 8. Cela ne se pratique pas en France.

N. 11. Exceptez du moins la France.

N. 48. Le titre 25. de l'Ordonnance de 1667. regle l'usage présent concernant le juge qui refuse ou néglige de juger une affaire qui est en état d'être jugée: il est justifié dans le fond par autant de textes qu'il y en a contre le juge qui manque à son devoir;

CHAPITRE V.

Des preuves & des présomptions.

LEs Titres 10. 12. 20. 22. 23. de l'Ordonnance de 1667. reglent presque tout ce qui regarde le Droit François au sujet des preuves. J'en ai extrait ce qui a lieu dans les Officialités, dans l'explication de cette Ordonnance par rapport à ces Tribunaux. Ainsi pour voir ce qui manque ici, il n'y a qu'à conférer ce que l'Auteur y dit avec les Titres cités; ce que les autres Ordonances prescrivent au sujet des preuves pour le civil, se réduit presque entiérement à ce qui est renfermé dans l'Ordonnance citée.

Les notes marginales que j'ai faites pour mon usage me convainquent de la vérité de ce fait. Quant aux présomptions, on voit par l'article 5. T. 25. & par le T. 9. de l'Ordonnance criminelle, qu'il y a des cas où on juge en France sur des présomptions; car l'article cité le suppose, & le Titre 9. l'insinue en faisant entendre qu'on peut juger le crime de faux sur le rapport des Experts.

N. 9. *Voyez* l'article 3. de l'Ordonnance de Roussillon.

N. 29. *Jusqu'au 38. inclusivement*, il n'y a rien qui ne soit conforme à la disposition du Titre 10. ci-dessus cité, *a.* 1. 2. 3. 4. 5.

N. 39. En France la Partie doit toujours résponder en personne: *Art.* 6. du Titre cité.

N. 40. Le serment que prétend en Francecés Parties qui se font interroger sur faits & articles n'est pas le serment de calomnie, mais le simple serment qui se prete par les témoins experts.

N. 41. *Voyez* Neron sur l'article 36. de l'Ordonnance 1539. que Van-Espen cite ici.

CHAPITRE VI.

De la preuve par témoins.

N. 1. L'Ordonnance de 1667. *T.* 29. défend la preuve par témoins; 1. des sommes qui excédent 100. liv. 2. de l'âge & de la célébration du mariage; 3. de la sépulture; 4. de la Tonsure; 5. des Ordres; 6. de la véture; 7. du Noviciat; 8. de la profession. Il excepte les cas où il n'y ait point eu de regiller de baptéme, de mariage, & des autres actes dont je viens de parler, ou qui se sont perdus ou qui ont été brûlés ou enlevés.

N. 3. L'article 1. T. 22. de la même Ordonnance suppose que la preuve par témoin ne doit étre admise que quand elle est ordonnée par le Juge.

N. 5. Quand le Juge fait lui-méme l'enquète, comme il arrive ordinairement lorsqu'elle se fait dans le lieu de son Siége; pour-lors il n'y a point de Commissaire pour l'examen des témoins, & quand il la fait faire par un autre, il n'y a pas non plus d'autres personnes commises pour examiner les témoins, que celle qui est commise pour recevoir les dépositions.

N. 6. 7. *Voyez* les art. 5. 8. du Titre cité.

N. 9. Les Clercs sont contraints de déposer méme en matiére criminelle; *Art. 3. Tit. 6. de l'Ordonnance de 1670.*

N. 10. Il y a des exemples de ce transport du Juge chez les témoins malades, & des Commissions rogataires pour faire ouir les témoins absents, dans les Procédures criminelles des Officialités, *part. 1. ch. 7. p. 298. 299.*

N. 13. Le Juge doit demander au témoin s'il est parent, ou allié, ou domestique: *Art.* 14. Les parens jusqu'au quatriéme degré ne peuven étre témoins en matiére civile: *Art.* 11.

N. 16. On a vû la méme chose dans l'article 21. du Titre cité.

N. 17. Les Enquétes par turbes touchant l'interprétation d'une coûtume ou d'un usage, ont été abrogées: *Tit. 13.*

N. 21. *Voyez* l'article 14.

22. Le récollement n'a pas lieu en France dans les affaires civiles, mais seulement dans les affaires criminelles, où il est toujours précedé du serment du témoin; *Art. 5. Tit. 15. de l'Ordonnence de 1670.*

N. 24. L'article 5. du Titre 22. de l'Ordonnance de 1667. dit la méme chose.

N. 25. *jusqu'au 33.* Ce n'est pas l'usage de France, que la Partie qui produit des témoins, dresse des articles sur lesquels le Juge interroge les témoins: on en verroit des modéles dans les Procédures des Officialités, comme on y voit un grand nombre de faits & articles sur lesquels les Parties se font mutuellement interroger.

N. 31. 36. L'un & l'autre se pratique en France: on y reçoit & on y écrit les dépositions séparément. *Art. 15. du même Tit. 22.*

N. 39. 40. *Voyez* l'article 16. 18. du méme Titre.

N. 40. En France, ni le Juge ni le Greffier ne signent pour ceux qui ne sçavent point signer.

N. 41. 42. *jusqu'au 50.* En France la Partie qui a fait faire l'Enquête; doit en communiquer à l'autre le Procès-verbal contenant entre autres choses les noms des témoins; a fin qué si elle a des reproches à faire contre eux, elle les fasse: après qu'elle les a faites; ou qu'elle a renoncé à en faire. l'Enquéte doit lui étre communiquée, pour y voir tout ce que les témoins ont dit contre elle.

N. 50. En France les reproches se doivent faire avant la publication des dépositions.

N. 51. *jusqu'a la fin.* Voyez le Titre 23. de l'Ordonnance: il prescrit ce qu'il faut faire concernant les reproches contre les témoins, dont l'Auteur parle ici.

CHAPITRE VII.

Dè la preuve par ècrit des Notaires Apostoliques & Royaux.

EN parlant ci-dessus de la preuve par témoins, j'ai fait mention expresse des différentes especes d'actes qu'on ne peut prouver que par écrit, suivant le Titre 20. de l'Ordonnance de 1667. J'en avertis ici; afin que ceux qui voudront sçavoir le Droit Francois sur ce chapitre, commencent par lire ce Titre, auquel ils doivent ajoûter l'Ordonnance d'Orléans, *art.* 83. L'Edit de la création des Notaires Royaux & Apostoliques est du mois de Décembre 1691. déterminant les actes qu'il leur donne droit de recevoir; l'Arrêt du Conseil d'Etat le 18. Mars 1692. leur ordonnant de faire bourse commune dans le lieu de leur établissement. L'Edit du Contrôle des actes reçus par les Notaires, du mois de Mars 1693. L'article 8. Titre 15. de l'Ordonnance citée 1667. qui défend d'ajoûter foi aux Expeditions de Rome, si elles ne sont certifiées véritables duement faites. Les articles 5. & 6. du Titre 12. de cette Ordonnance, qui prescrivent ce qu'il faut faire pour donner l'autorité publique aux écritures privées; le reste du Titre concerne encore le méme sujet; consultez ce qu'il dit de la collation des piéces. L'Edit de 1550. par Henri II. l'Edit du Contrôle 1637. la Déclaration de 1646. & l'Edit des Insinuations, qui défendent d'admettre en Justice les actes ecclésiastiques reçus par les Notaires, s'ils n'ont été insinués. Enfin ce qu'on lit pag. 11. 12. 13. 14. 156. 157. 158. *de l'Institution a la pratique & pouvoir des Notaires Royaux & Apostoliques*, qui sont de recevoir la plus grande partie des actes ecclésiastiques, de servir de Secrétaires aux Evéques, Abbés, Collateurs & Patrons absents de leurs bénéfices; d'occuper dans toutes les Cours ecclésiastiques du Diocése, comme Procureurs de ces Tribunaux; de mettre le sceau aux Contrats, comme Gardes du petit scel.

N. 11. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. Ce que l'Auteur y dit, n'est pas de grand usage pour la France, où les Notaires purement Apostoliques n'ont aucun droit d'instrumenter, & les Notaires Royaux & Apostoliques n'ont presque autre chose que le nom de Notaire Apostolique; leur pouvoir étant borné au Diocèse où ils sont reçus, de méme que celui des Notaires Episcopaux est limité aux seuls actes pour lesquels le Roi les autorise.

N. 26. Les provisions des Notaires Apostoliques attribuent le pouvoir de recevoir des Contrats, comme si le Pape avoit la puissance temporelle nécessaire pour autoriser les Contrats en matiére prophane: il y en a un modéle dans *l'Institution a la pratique*, pag. 641.

N. 30. Il y a autant de preuves de cette pratique, qu'il y a de modéles d'actes dans le *parfait Notaire* : l'origine en est dans l'article 3. de l'Edit de 1550.

N. 32. L'article 84. de l'Ordonnance d'Orléans le prescrit ainsi.

N. 35. L'article cité ne parle pas du nombre des témoins : mais l'Arrêt de vérification de l'Edit de 1550. aussi-bien que l'article 3. de cet Edit en font mention.

N. 41. Pourvû qu'il soit duément collationné.

N. 50. L'article 2. du Titre 20. de l'Ordonnance de 1667. sert aujourd'hui de régle.

N. 57. 58. Les Loix qui requiérent en certains cas la preuve par écrit, n'excluent en ce cas que la preuve par témoins ; elles ont été faites pour remédier aux inconvénientes de la preuve par témoins ; ainsi on peut encore suppléer par le serment de la Partie, ou par la confession en Justice, le défaut de preuve par ecrit pourroit suppléer par-là le défaut de preuve par témoins.

N. 59 L'article 14. du Titre 20. de l'Ordonnance de 1667. permet de prouver la naissance, le mariage, le décès par les papiers domestiques des peres & meres, lorsqu'il n'y a point eu de registre, ou qu'ils sont perdus ; ce qui auroit aussi lieu dans les cas d'omission ou d'oubli.

N. 67. 68. 69. 70. 71. 72. Ce qui regarde la reconnoissance ou la vérification du seing privé, est aujourd'hui réglé par les articles 5. 6. 7. 8. 9. du Titre 12. de l'Ordonnance de 1667.

CHAPITRE VIII.

Du serment déferé pour supléer au défaut de preuve.

L'Usage de ce serment est contraire à la régle, *Actore non probante, absolvitur reus*, sur le fondement de laquelle la France rejette la purgation canonique ; car il est déferé au Demandeur qui n'a qu'une demi-preuve, & par son serment prétend faire une preuve complette, & ce supplément comme suspect ne devroit point étre admis. Ainsi lorsque le Demandeur ne peut suffisamment prouver sa demande sans son serment, il devroit être dans le cas du Demandeur qui ne prouve pas. C'est en partie pour cela que le Parlement de Paris n'admet pas ce supplément : *Imbert dans sa pratique, liv. 1. chap. 49. pag. 200.*

Il est vrai qu'il y a des cas où cette preuve paroît absolument nécessaire : tels sont ceux, où il s'agit de conventions qui se font sans écrit & sans témoins, & où une des Parties nie la convention, ou l'expose autrement que l'autre. Mais même dans ce cas il semble n'être pas convenable d'admettre la preuve par serment. Car si la somme est modique, c'est avilir le serment que de l'employer pour prouver qu'elle est due, & si elle est considérable, il est à craindre que l'interêt ne fasse jurer faux. Ainsi, si d'une part il est l'équité de permettre cette preuve dans les cas dont il s'agit, le respect dû au serment s'oppose à ce qu'elle soit accordée.

Quoi qu'il en soit, le serment supplétoire est encore en usage dans certaines affaires, & il est déferé à la Partie la plus qualifiée. Fevret, *l. 7. ch. 2. num.* 47. parle de cet usage comme d'une chose constante.

N. 17. Imbert, dans l'endroit cité cidessus, parle de ce serment comme d'une chose utile, & il dit que le Juge le défere plutôt au Défendeur qu'au Demandeur.

TITRE VIII.

De l'instruction des Causes criminelles.

CHAPITRE I.

Des accusations, & des informations.

POur suppléer à ce qui manque dans ce chapitre au sujet du Droit François, il faut lire les titres 3. & 6. de l'Ordonnance de 1670. dont l'un regle la procédure sur les plaintes & les dénonciations, l'autre la regle sur les informations.

N. 15. Il faut excepter le cas, où les Juges sont pris à partie ; pour-lors ils sont tenus des dommages & interêts, supposé qu'ils soient convaincus de calomnie ou oppression apparente. *Art. 4. T. 25. de l'Ordonnance de 1667.* L'article 43. de l'Edit de la Jurisdiction 1695. prescrit ce qu'il faut observer pour la prise du Juge d'Eglise à partie.

N. 23. 24. 25. En France il y a des cas, où les Procès criminels peuvent être instruits & jugés sans informations ; tels sont ceux, où il y a preuve suffisante par les interrogations ; ou par des piéces authentiques ou reconnues par l'accusé, ou par les autres présomptions & circonstances du Proces : *Ordonnance de 1670. t. 25. art. 5.*

N. 27. Il est des informations générales comme des monitoires géneraux, les unes & les autres tendent à déceuvrir des criminels inconnus. Il est parlé des informations dans l'article 184. de l'Ordonnance de Blois, & des monitoires dans l'article 48. de la même Ordonnance, & dans l'article 28. de l'Edit contre les duels, de 1679.

N. 32. Le zéle des Gens du Roi ou des Promoteurs prévient souvent la dénonciation : ce qui arrive lorsqu'ils forment leur plainte avant la dénonciation, suivant l'intention des Ordonnance citées cidessus, *num.* 18.

N. 33. L'article 6. du Titre 3. de l'Ordonnance de 1670. suppose que les Procureus du Roi & des Seigneurs doivent recevoir les dénonciations des personnes qui ne sçavent pas signer.

N. 34. L'article 7. du Titre 3. cité le dit expressément.

N. 36. Neron sur l'article cité ici par Van-Espen fait mention de deux Arrêts qui l'ont ainsi jugé, l'un du 4. Mars 1560. l'autre du 27. Novembre 1563. sçavoir, que le Procureur du Roi ou d'un Seigneur Justicier doit nommer le délateur, s'il en est requis. *Voyez* les Procédures criminelles des Officialités, *part. 1. p.* 47. Van-Espen cite un Arrêt du 8. Mars 1622. qui a jugé que le Promoteur ne peut être obligé de nommer le dénonciateur, qu'après que le prévenu a été absous.

N. 39. L'article 11. T. 6. de l'Ordonnance de 1660. porte que les témoins serout ouïs secrettement & séparément. L'article 15. du Titre de la même Ordonnance ordonne de lire à l'accusé au temps de la confrontation, le nom, l'âge, la qualité & la demeure du témoin ; ce qui suppose que l'accusé n'a pas assisté à la déposition où il auroit appris toutes ces circonstances.

N. 41. Il seroit à souhaiter qu'avant l'information publique qu'il faut rendre la moins diffamante qu'il se peut, il s'en fit une secrette à l'insçu de celui à qui on veut faire le procès, afin de ne procéder à la publique qu'après s'être convaincu de sa nécessité, soit par les preuves qu'on auroit trouvées, soit par l'obstination du coupable à qui on auroit promis le pardon & le secret, s'il avoit voulu se convertir.

CHAPITRE II.

Des Décrets de prise de corps & d'ajournement personnel, & de ce qu'il faut observer envers les prisonniers.

L'Auteur ne dit rien du Droit François concernant ces Décrets & les personnes. Pour suppléer à ce défaut, il suffira de renvoyer pour les Décrets aut Tit. 10. de l'Ordonnance 1670. On y prescrit les Décrets que le Juge doit rendre sur l'information ; sçavoir de prise de corps, d'ajournement personnel ou d'assigné pour être ouï. On y ordonne qu'ils soient proportionnés à la qualité des crimes, des preuves & des personnes ; que par la contumace des prévenus l'assigné soit converti en ajournement, & celui ci en prise de corps ; que les deux derniers emportent interdiction, &c.

Pour l'autre chef il suffira d'avertir ; 1. que le Titre 13. de la même Ordonnance prescrit ce qu'il faut faire à l'égard des prisons, & s'étend sur le soin des prisonniers : 2. qu'il y a une Déclaration du mois de Janvier 1680. concernant les alimens des prisonniers, & un Réglement du Parlement de Paris du 11. Février 1690. touchant le Service divin dans les prisons, la police des prisons, les droits des Geoliers & des Greffiers de geoles.

N. 1. 2. 3. 4. 5. On voit par les Titre 10. cité qu'il n'y a presque point de Décret sans plainte & sans information particuliére & conclusion particuliére du Promoteur.

N. 6. Les provisions de l'Official qui lui attribuent le droit de décerner la prise de corps, n'en exceptent aucune personne, & l'exception seroit pernicieuse pour les cas de surprise en flagrant délit : mais la bienséance demande que, sans la participation de l'Evêque, l'Official ne décréte pas de prise de corps des personnes distinguées, & même qu'il ne procéde contre elles que de son consentement.

N. 7. Par l'article 19. du Titre cité il ne faut décreter les domiciliés de prise de corps, s'il n'y a crime qui mérite peine afflictive, & par l'article 2. du même Titre, il faut avoir égard à la qualité des personnes dans la prononciation des Décrets.

N. 8. Lorsque les charges requiérent le Décret de prise de corps, le Juge le rend en France sans avoir égard si le prévenu est en état de donner caution d'obéir à ce qu'il sera ordonné contre lui. Il y a bien des cas, où il importe que le prévenu ne sçache pas qu'il doit être décreté.

N. 9. 10. En France les Clercs ne peuvent être décretés pour dettes, même pour dépens de Justice : *Déclaration de 1711.*

N. 12. & 15. Lorsqu'il n'y a que des demi preuves, & qu'il y a espérance d'avoir quelque chose de plus, on élargit le prévenu sous caution juratoire ; *Procédures criminelles, part. 2. p.* 52. où l'on voit la procédure qu'il faut faire en ce cas-là. Dans la Requête le prévenu se soumet à être tenu pour convaincu, s'il manque d'obéir à la Justice. A la Requête est jointe l'acte de présentation de caution, ainsi la caution juratoire est ici la même chose que la caution fidejussoire.

N. 13. L'article 22. du Titre cité de l'Ordonnance de 1670. défend d'élargier les prisonniers sans avoir vû les informations, l'interrogatoire & les conclusions de la Partie publique, & sans Ordonnance du Juge, quoique la Partie civile & la Partie publique y consentent.

N. 14. Lorsqu'il y a juste cause d'élargir les prisonniers pour crime, il ne faut le faire sans les conclusions de la Partie publique : *Art. 64. de l'Ordonnance d'Orléans.*

N. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. L'Ordonnance de 1670. *tit.* 13. prescrit que les prisons soient en lieu sain ; *art.* 1. que les Geoliers visitent chaque jour les prisonniers qui sont dans les cachots, & donnent avis au Procureur du Roi & des Seigneurs justiciers sous lesquels ils sont compris, de ceux qui seront malades, pour être visités par les Chirurgiens & les Médecins ; *art.* 21. que ces Procureurs visitent ces prisonniers une fois la semaine pour y recevoir leurs plaintes ; *art.* 35. que les prisonniers qui ne sont pas dans les cachots, peuvent faire apporter vivres, bois charbons & autres choses nécessaires, sans être contraints d'en prendre des Geoliers ; *art.* 28. que ceux qui auront obtenu un Jugement d'absolution ou d'élargissement, seront élargis dans les 24. heures, s'il n'y a paint d'appel ; que ceux qui n'auront été condamnés qu'en des peines & réparations pécuniaires, soient élargis sans retardement, nonobstant qu'ils n'ayent pas payé les épices, ni levé le Jugement.

Le Réglement ci-devant cité porte qu'on dira chaque jour la Messe, qu'on fera la priére le soir à l'heure marquée, & que tous les prisonniers y assisteront. Les Dimanches & Fétes durant la Messe, le Sermon & Vépres, toutes les chambres

feront

seront fermées, même celle de la pension; aucun etranger n'entrera, & les Cabaretiers n'y donneront à boire aux prisonniers avant la Messe & durant le Service.

N. 26. Le même Réglement ordonne de mettre les femmes & les filles dans des chambres séparées; de faire rester les hommes dans leurs chambres depuis midi jusqu'à deux heures, où il leur sera permis d'aller sur le préau; de ne rien exiger des nouveaux venus; de dénoncer ceux qui auront juré le saint nom de Dieu, ou fait des exactions ou violences, de laisser entrer autre femme ou fille que les meres ou sœurs des prisonniers; de les mener dans les chambres, excepté les maris, leurs femmes; de parler au prisonnier qu'en présence d'un Guichetier.

N. 20. L'article 20. du Titre 10. ci-dessus cité ordonne à peu près la même chose.

N. 41. Le Titre 11. de l'Ordonnance de 1670. suppose que l'accusé ajourné personnellement est reçu à s'excuser de la comparution, lorsqu'il est détenu malade: le même Titre prescrits les actes que le malade doit faire: on en trouve des modéles dans la première partie des Procédures criminelles, *ch.* 3. *pag.* 138.

N. 42. Les Arrêts de défense d'exécuter l'ajournement personnel font à peu près le même effet, que la conversion de ce Décret en simple assigné pour être ouï, par la cessation de l'infamie attachée à ce Décret, Les Cours supérieurs le donnoient autrefois sans connoissance de cause; elles n'en peuvent plus donner que sur le vû des informations: *Déclaration du mois de Décembre* 1680. *Edit de la Jurisdict. art.* 40.

CHAPITRE III.

De l'examen de l'accusé, & de la question au torture.

POur suppléer à ce qui manque ici touchant le Droit François, il y a trois Titres dans l'Ordonance de 1670. qu'il faut lire: 1. le Titre 14. qui régle les interrogatoires; 2. le Titre 15. qui prescrit ce qu'il faut faire dans le récollement & la confrontation; 3. le Titre 19. concernant les Jugemens & Procès-verbaux des questions.

N. 1. Suivant l'article premier du Titre 14. ler prisonniers pour crimes doivent être interrogés dans les 24. heures de leur emprisonnement. Le Promoteur comme Partie peut dresser des articles pour l'interrogatoire en matière civile: *Procedures civil. des Officialités, part. première, ch.* 4. *p.* 501. Il en est de même pour le criminel. *Tit.* 4. *art.* 3.

N. 3. En France l'interrogatoire n'est pas toujours pris des informations, puisque, suivant l'article 5. du Titre 25. de l'Ordonnance de 1670. il y a des procés qui peuvent être instruit & jugés sans informations, par l'interrogatoire & par les piéces.

Lors même qu'il y a eu des informations, il y a des articles de l'interrogatoire qui sont pris des fait & inductions résultans des hardes, meubles, piéces & autres choses qu'on a saisies avec l'accusé: après les informations la plainte formée contre l'accusé fournit aussi quelquesuns de ces articles.

N. 5. 6. En France on ne communique point à l'accusé les articles sur lesquels il doit être interrogés on ne le pourroit sans dacouvrir le contenu des informations, qu'on tient secrettes jusqu'à la confrontation: *Art.* 19. *du Tit.* 15.

N. 9. Les articles 17. 19. du Titre 14. portent que les Promoteurs peuvent prendre droit par l'interrogatoire, & qu'il en est de même de l'accusé, s'il s'agit de crime où il n'échet pas peine afflictive.

N. 19. Le récollement n'a lieu que quand l'information merite d'être instruite: *Art.* 1. *du Titre* 15. *cité*. Il ne doit être fait qu'après avoir été ordonné, si ce n'est que la nécessité ne requière le contraire; *ibid. art.* 3. Comme chaque témoin doit etre ouï séparément, il faut aussi qu'il soit récollé séparément, *Art.* 5. On punit comme faux témoins ceux qui rétractent leur déposition après le récollement.

N. 11. 12. 13. 14. On confronte les accusés, entre eux, comme on confronte les témoins avec les accusés: les confrontations se doivent écrire dans des caiers séparés, de même que les récollemens. Le Juge ayant demandé à l'accusé & aux témoins s'ils se conoissent, lit le premier chef de la déposition concernant le nom, l'âge, la qualité, & la demeure, puis il interpelle l'accusé de fournir sur le champ ses *reproches contre* les témoins. Ceux-ci ayant répondu aux reproches, ou l'accusé ayant déclaré n'avoir rien à dire contre, on lit la déposition; après quoi il n'est plus reçu à fournir des reproches, si ce n'est qu'il puisse ses justifier par écrit: *Art.* 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20.

N. 16. L'article 3. du Titre 20. de l'Ordonnance de 1670. parle de la conversion du Procès criminel en Procès civil, faute de matière suffisante; on reprend le criminel, si dans la suite la matière est disposée: *Art.* 5. L'article suivant dit qu'elle n'a plus lieu après la confrontation.

N. 23. L'article 15. du Titre 15. cité porte qu'on séparera les noms des témoins d'avec leur déposition.

N. 25. On juge quelquefois en France sur des indices & des conjectures: ce qui est très-dangereux.

N. 27. On peut objecter la maxime, *Non auditur*, laquelle défend de condamner personne sur sa seule confession,

N. 28. *jusqu'à la fin.* Il suffit de dire que la question n'est pas en usage dans les Officialités de France, parce que la question violente qui seule est efficace, est opposée à la douceur d'Eglise.

CHAPITRE IV.

De la purgation, soit vulgaire, soit canonique.

ELles ne sont pas en usage en France, & avec raison; par la première on tente Dieu, par l'autre on expose la Partie au parjure, & bien d'autres avec elle.

TITRE IX.

Des Sentences, & de leur exécution.

CHAPITRE I.

Des Sentences définitives, interlocutoires & provisionnelles.

IL est parlé des Sentences définitives dans le *Tit.* 27. de l'Ordonnance de 1667. des Sentences interlocutoires en fait de bénéfice dans le *Tit.* 15. de la même Ordonnance, & des Sentences provisionnelles en matière sommaire, où elles ont principalement lieu: *Tit.* 17.

N. 1. L'article 5. du Titre 27. cité dit que les Jugemens, qui ont force de chose jugée, sont, 1. ceux qui sont en dernier ressort, 2. ceux ausquels les Parties ont formellement acquiescé, ou dont elles n'ont pas appellé dans le temps prescrit, ou dont l'appel a été déclaré peri. On est censé avoir acquiescé au Jugement, lorsqu'après la signification de la Sentence on a laissé passer trois ans sans appeller, & que dans le sixiéme mois d'après, ou sommé d'appeller, on ne l'a pas fait; si ce n'est qu'il s'agisse des domaines de l'Eglise, des Hôpitaux, Colléges, Universités, Maladeries, lesquelles ont six ans pour premier délai.

N. 3. L'article 3. du Titre 31. de l'Ordonnance de 1667. suppose qu'il y a des incidents qu'on juge définitivement.

N. 7. 8. 9. Le Concordat, *tit.* 11. met la Sentence interlocutoire, dont le grief ne peut être réparé en définitive, au rang de la Sentence définitive, par rapport à l'appel & à l'obligation de l'interjetter au Juge immédiat.

N. 12. Les articles 9. 10. 13. 14. & 20. du Tit. 15. cité font voir que la Sentence de recréance est provisionnelle, soit parce qu'elle ne donne la possession que pour un temps, sçavoir jusqu'à jugement de la pleine maintenue, soit parce qu'elle en fait jouir nonobstant Appel.

N. 14. L'article 5. du Titre 17. met les Sentences interlocutoires pour cause d'aliment parmi les Sentences provisionnelles.

N. 25. En matiére sommaire tout jugement est provisoire pour l'exécution, n'y en ayant aucun qui ne doive être exécuté nonobstant Appel: *Art.* 13. *Tit.* 17. Il y a un Arrêt du Parlement de Paris du 7. Décembre 1689. qui défend aux Juges du ressort d'ordonner que leur Jugement soit exécuté par provision, nonobstant, hors des cas des Ordonnances, & veut qu'en ces cas ils insérent la cause, & le motif dans leur Jugement.

N. 27. Dans le second cas dont parle ici Rebuffe, il y avoit deux abus: le premier est, que le laïc avoit été convenu devant le Juge d'Eglise; l'autre, que l'on avoit condamné à payer une provision qui est une espece de dédommagement, auquel il n'y a que le Juge séculier, qui puisse condamner les laïcs.

CHAPITRE II.

Ce qu'il faut faire avant la prononciation de la Sentence; & des sermens des Juges.

LA plus grande partie de ce chapitre ne regarde pas les Juges d'Eglise, & le peu qui les concerne, est presque moral; il n'y a qu'un ou deux mots à dire sur le tout.

N. 4. En France la Requête civile n'est pas d'usage avant l'Arrêt, mais après, & dans les seuls cas marqués dans l'*article* 34. *Titre dernier de l'Ordonnance de* 1667.

N. 8. En France il n'y a point de Rapporteur dans les affaires d'audience, qui sont fort fréquentes.

N. 10. C'est le Président qui nomme le Rapporteur.

N. 12. Il est connu des Parties, qui le voient pour l'instruire.

N. 26. L'Ordonnance d'Orleans, *art.* 45. de Moulins, *art.* 19. de Blois, *art.* 14. défendent aux Juges de prendre quoi que ce soit des Parties.

N. 28. En France l'Official préte serment entre les mains de l'Evêque ou du Grand-Vicaire, qui lui donne des provisions. Il est fait mention de ce serment dans les modéles de provisions rapportés, *ch.* 6. *de la première Partie des Procéd. civ. des Officialités*.

N. 31. 32. 33. 34. *&c.* Ce que l'Auteur dit avec tant de raison contre la vénalité des charges de Judicature, n'est plus nécessaire à présent par rapport à la Charge d'Official, que l'Edit du 17. Août 1700. ordonne de donner gratuitement.

N. 50. Il y a deux régles de Droit, qui semblent obliger de débouter le Demandeur, lorsque ses raisons ne sont plus fortes que celles du Défendeur: la première est, *Actore non probante, absolvendus reus*: la seconde, *In dubiis melior est conditio possidentis*.

CHAPITRE III.

De la forme de concevoir, & de prononcer la Sentence, & de la condamnation aux dépens, & aux interêts.

LE Titre 26. de l'Ordonnance de 1667. prescrit la forme de procéder aux Jugemens, & aux prononciations. Fevret, *liv.* 7. *chap.* 3. *num.* 4. 5. 6. observe les maniéres de prononcer dont le Juge d'Eglise doit de servir.

N. 8. En France les Sentences interlocutoires sont par écrit de même que les autres, & avec raison; car les Ordonnances & les Décrets de Juge sont pour la plûpart des Sentences interlocutoires. De même que les Sentences de provision, de sequestration,

tion, de récréance, qui sont aussi des Sentences interlocutoires.

N. 13. Cela n'est vrai en France que pour les Jugemens criminels, qu'il faut faire prononcer aux accusés par les Greffiers, soit des Cours, soit des Seigneurs justiciers : *Tit. 13. art. 29. de l'Ordonn. de* 1670.

N. 14. On le pratique ainsi en France dans tous les Jugemens rendus sans rapports.

N. 15. 16. 17. L'article 7. du Titre 26. ci-dessus cité abolit les prononciations solemnelles qu'on faisoit à certains jours aprés avoir assigné les Parties à cet effet.

N. 18. Il faut excepter les Sentences où le seul Promoteur est partie; il ne peut demander des dépens.

N. 20. L'article 1. du Titre 31. de l'Ordonnance de 1667. ordonne l'exécution de ce Réglement.

N. 21. 22. 23. 24. La compensation des dépens a lieu, quand l'une & l'autre Partie succombe mutuellement, perd ant quelques-uns des chefs du Procés.

N. 25. Les inutilités ne doivent pas entrer en taxe: *art. 11. du Titre 29, cité.*

N. 27. 28. 29. 30. Le Titre 31. cité prescrit tout ce qui regarde les dépens, sans distinguer les Tribunaux ecclésiastiques des Tribunaux séculiers.

N. 31. L'article 6. du Titre 26. ci-devant cité porte, que les Jugemens sur production des Parties, qui condamneront à des interêts, ou à des arrerages, en contiendront la liquidation ou calcul.

N. 32. 33. 34. Le Titre 32. prescrit ce qui concerne la taxe des dommages: il veut que le Procureur du Demandeur en dresse une déclaration, & en donne une copie au Procureur du Défendeur; afin que celui-ci puisse faire des offres que le Demandeur doit accepter, si elles sont raisonnables, autrement il porte les frais, & dépens depuis les offres: supposé que la taxe qui sera faite, & les dommages n'excédent pas la somme offerte, les Procureus des Parties n'ont pas besoin d'un nouveau pouvoir pour la liquidation des dommages.

N. 35. Il n'y a point de peine ordonée pour les Procureus qui font des déclarations excessives.

N. 36. La liquidation des fruits à la restitution desquels la Partie a été condamnée, se doit faire à peu près comme celle des dommages. Voyez le *Tit. 30. de l'Ordonnance de* 1667. Il prescrit tout ce qui la regarde.

CHAPITRE IV.

De l'exècution de la Sentence.

L'Edit de la Jurisdiction, *art.* 44. attribue au juge d'Eglise le pouvoir d'exécuter les Sentences san *Pareatis.* Consultez les *Titres 27. & 33 de l'Ordonnance de* 1667. on y trouve ce qui concerne l'exécution des Jugemens.

N. 2. 3. 4. L'article primier de ce Titre 27. donne quinze jours pour abandonner la possession à la restitution de laquelle on a été condamné, à compter du jour de la due signification du Jugement en dernier ressort, ou qui a passé en chose jugée.

N. 8. Les Lettres de répit ou d'Etat, en vertu desquelles ceux qui sont au service du Roi, arrêtent les poursuites des créanciers, sont semblables aux rescrits moratoires dont parle Van-Espen.

N. 10. 11. 12. 13. Les articles 16. 17. 18. du Titre 35 de l'Ordonnance de 1670. ordonnent de décerner des exécutoires pour les frais nécessaires à l'instruction des Procès criminels, de les mettre en exécution, nonobstant appel & opposition; ils marquent qui doit fournir ces frais, & punissent les juges, qui contreviendront aux *art:* 16. & 17. On lit des modéles de ces exécutoires décernés ou par le Parlement ou par l'Official, conçus presque en mêmes termes, dans les *Procéd. crim. p. 1. chap. 6. p. 242.*

N. 17. L'Ordonnance de 1667 prescrivant ce qu'il faut observer dans l'exécution des Jugemens par saisie, ne fait mention que de la saisie des choses mobiliaires. *Tit.* 33.

N. 22. A ce que Van-Espen dit de l'immunité pour la saisie des livres, il faut ajoûter jusqu'à la somme de 50. écus : *Ordonnance de 1667. Tit. 33. art.* 15.

N. 29. Le privilége des Clercs constitués dans les Ordres sacrés de ne pouvoir être contraints par corps pour dettes civiles, s'étend jusqu'aux dettes provenant de la condamnation aux dépens: *Dèclaration de* 1711.

N. 30. Dans le cas rapporté par Van-Espen l'emprisonnement ne se fit pas pour dette civile, mais pour deux crimes, sçavoir la fraude, & la rébellion à la Justice:

N. 42. Quelque endetté que soit un Bénéficier, en arrêtant ses revenus on lui laisse toujours de quoi vivre honnêtement; de peur qu'il ne soit contraint de déshonorer son état par des actions indécentes. Il y a apparence qu'on feroit a peu près la même chose en faveur d'un Clerc constitué dans les Ordres sacrés: en cas de saisie des revenus de son patrimoine, on lui laisseroit du moins les fruits de son titre clérical, selon la taxe requise par les Statuts du Diocése.

TITRE X.

Des appels, & des rècusations.

CHAPITRE I.

De la frèquence des appels dans les Cours Ecclèsiastiques.

CE qui regarde ici l'usage présent de France au sujet de l'pel ecclésiastique, est exact, à la réserve de ce qu'on lit dans le *n.* 37. Car lorsque la Pragmatique a défendu l'appel après trois Sentences conformes, elle a parlé de l'appel ordinaire, sçavoir au Supérieur ecclésiastique de celui qui a rendu le dernier jugement, & non de l'appel extraordinaire, sçavoir du juge d'Eglise au juge séculier, qui n'est pas, à proprement parler, un appel; mais un simple recours à la protection du Prince contre la véxation du juge d'Eglise; ce qui est d'autant plus vraisemblable, qu'il n'y a aucune preuve certaine que l'appel comme d'abus ait commencé avant la Pragmatique. D'ailleurs ou l'appel comme d'abus regarde de fond, comme lorsq'il y a entreprise sur la Jurisdiction, & alors chaque Sentence étant nulle, l'affaire doit être considérée comme non jugée; ou il regarde la forme essentielle, & alors de Jugement est encore nul: ainsi il ne peut passer jamais en chose jugée; car la forme est prescrite par les Ordonnances, dont le juge d'Eglise ne se peut dispenser. Fevrée, *l. 9. ch. 2. n. 2.* rejette le sentiment contraire comme insoûtenable.

CHAPITRE II.

De la forme d'interjetter l'appel & de le poursuivre, des temps fataux ou temps donnè pour l'un, & pour l'autre, & des Apôtres,

IL y a peur à ajoûter à ce que Van-Espen dit ici du Droit François: il suffira donc d'observer sur le *n.* 8. que l'article 45. des Libertés explique le Concordat doncernant l'obligation du Pape de commettre des juges sur les lieux, en trois choses. 1. Il dit que ni le Pape, ni le Légat, ne peuvent exercer leur jurisdiction sur les François; d'où il s'en suit que soit que l'Appellant soit immédiat au S. Siége, soit qu'il ne le soit pas, le Pape doit nommer des Commissaires sur les lieux. 2. il ajoûte que s'il y a appel de ces Commissaires, il doit être jugé sur les lieux par d'autres Commissaires du Pape jusqu'à la finale conclusion. 3. il dit encore, que les Commissaires Apostoliques doivent être François, en quelque istance que ce soit,

N. 18. 19. L'appel se fait en France ordinairement par écrit: on le voit par les Actes rapportés dans les *Procèdures civiles, & criminelles des Officialitès.* Je dis, ordinairement; parce qu'il y a des Officialités où l'appel s'interjette verbalement, immédiatemente après la Sentence prononcée,

N. 30. En France il n'y a point d'Ordonnance ni d'usages généraux qui fixe le temps dans lequel il faut relever l'appel, mais ce temps est plus ou moins long suivant les usages des Provinces, & des Tribunaux: *Max. 5. du ch. 23. part. 1. des Loix ecclèsiastiques de France.* L'Auteur du recueil des Procédures civiles, *part. 1. ch.* 8. donne pour régle que dans les Cours supérieures il faut relever l'appel dans trois mois, & dans le justices subalternes dans quarante jours : il ajoûte que dans ces justices l'Appellant peut faire assigner l'Intimé sans relief d'appel, fondé sur l'article 10. *T. 2. de l'Ordonnance de* 1667. Horry dans le premier tome de la *Pratique des Officialitès* observe *pag.* 27. qu'on a trois mois pour relever l'appel du Primat à Rome; & dans le ressort du Parlement de Toulouse on obtient des Lettres qui donnent quatre mois. Il n'y a non plus aucun terme déterminé où on soit obligé de faire juger l'appel; mais si après l'avoir relevé on laisse passer trois ans sans aucune poursuite, il est par-là périmé; ce qui confirme le Jugement & le fait passer en cose jugée: *Arrèt de règlement du 18. Mars 1692. Pratique des Officialités, tome premier, pag.* 35. La peremption n'a pas lieu dans les affaires criminelles ou les Promoteurs sont parties principales.

N. 37. 38. Celui qui a laissé passer le temps pour relever l'appel préfix par l'usage, est reçu à interjetter un nouvel appel en refondant les dépens: *Arrêt solemnel du Parlement de Paris du 31. Août* 1672.

CHAPITRE III.

De l'effet de l'appel.

IL n'y a rien de particulier au Droit François sur l'effet de l'appel; il est toujours dévolutif, & suspensif hors de certains cas, où le bien public demande que las Sentence soit exécutée, nonobstant appel: tels sont ceux qui concernent la correction des mœurs tant des Clercs séculiers que des réguliers, la discipline pour les choses qui appartiennent de près au Service divin, la subsistance des Parties; *Art. 36. de la Jurisdiction, T. 17. de l'Ordonnance de* 1667.

CHAPITRE IV.

Rèformation, revision, appellation comme d'abus.

LA réformation est apparemment la même chose que la cassation d'Arréts pour laquelle on se pourvoit au Conseil privé; non par appel, parce que les Cours qui les ont rendus jugent en dernier ressort; mais par recours au Prince protecteur des sujets contre ceux qui abusent de la jurisdiction qu'il leur a confiée.

La revision a le même effet, & la même fin que la Requête civile; elle n'en differe qu'en des choses accidentelles : 1. n'obtient pas les Requêtes sous le titre de proposition d'erreur: *Art. 45. Titre 35. de l'Ordonnance de* 1667. 2. Pour le jugment obtenu par la Requête civile il ne faut pas d'adjoint: 3. La somme qui se consigne est une amende appliquée partie au profit du Roi, partie au profit de la Partie: 4. Il n'y a que les Bénéficiers, Hôpitaux, Communautés, & ceux qui sont absents pour le service du Roi, qui ayent un an pour impétrer les Lettres de Requête civile; les autres n'ont que six mois, & même les mineurs, avec cette difference que la signification de l'Arrét ne peut étre faite à leur égard que depuis la majorité; au lieu qu'à l'égard des autres elle se peut faire d'abord qu'il est rendu.

N. 24. *jusqu'à la fin* A ce que l'Auteur dit de l'appel comme d'abus, il n'y a rien d'important à ajoûter, sinon 1. que les articles 35. 36 37. 41. 43. de l'Edit de la jurisdiction reglent aujourd'hui ce qu'il y a de principal dans cet appel.

2. Qu'

2. Qu'à la Requête pour être reçu Appellant comme d'abus: il faut joindre une Consultation de deux Avocats, qui montre qu'il est bien fondé dans le cas dont il s'agit.

3. Qu'il faut consigner la somme de 75. liv. pour l'amende en cas de fol appel.

4. Que hors du cas d'entreprise sur la Jurisdiction séculiére, la Cour doit renvoyer au juge d'Eglise, s'il déclare y avoir abus.

5. Qu'il y a plusieurs cas concernants le mariage, où la Cour déclarant n'y avoir abus, il n'est pas nécessaire de renvoyer la cause au juge d'Eglise; parce qu'elle est finie par le Jugement dont il a été appellé comme d'abus. *Voyez* mes Institutions.

6. Qu'en matiére de la compétence de juge d'Eglise, l'appel comme d'abus est suspensif lorsque celui-ci ne l'est pas.

CHAPITRE V.

De la Récusation du Juge.

LE Titre 24. de l'Ordonnance 1667. regle aujourd'hui ce qui regarde la récusation de juge: il parle des causes de la procédure, de la Sentence, & de l'effet.

N. 3. Les dix premiers articles du Titre cité déterminent, & prescrivent les causes de récusation; il y en avoit douze: leur détermination ne dépend pas le plus souvent de la volonté de celui qui connoît de la récusation.

L'article 12. ajoûte qu'il y a d'autres moyens de récusation de droit, ou de fait.

N. 5. L'article 17. ordonne au juge, qui voit en sa personne des causes valables de récusation, d'en faire la déclaration qui sera communiquée aux Parties.

N. 6. & 8. L'article 23. dit expressément que les récusations seront proposées par Requête, qui doit contenir les moyens, & être signée de la Partie, ou d'un Procureur spécial.

N. 14. Le Titre cité n'excepte aucune sorte de juge; ainsi il les comprend tous.

N. 15. L'article 7. du Titre 21. de l'Ordonnance suppose que le Commissaire pour enquête peut être recusé, & pour cela il prescrit ce qu'il y à faire dans le cas de récusation: l'article 9. en fait de même à l'égard des Experts.

N. 17. Par les évocations aux cas de parenté prescrit par l'Ordonnance, on recuse les corps. Les Evêques obtiennent quelquefois l'évocation de leur cause hors du Parlement où leurs Evêchés sont situés, à raison des démêlés qu'ils ont eu, ou qu'ils ont avec celui de leurs Diocéses.

N. 19. L'article 25. du Titre cité ordonne que la récusation sera jugée par cinq juges dans les Tribunaux où il y en a six & davantage; & par trois dans les Tribunaux où il y en a moins de six. S'il n'y en a qu'un, le nombre des juges sera supplée par les Avocats du Siége, s'il y en a; sinon, par les anciens Praticiens, suivant l'ordre du tableau.

N. 20. Quand un grand nombre des juges est suspect, on obtient du Roi l'évocation de l'affaire à un autre Tribunal; & même en cas de suspension provenant de parenté, il suffit par l'évocation qu'il y ait trois ou quatre juges suspects.

L'évocation n'a pas lieu dans les Officialités. Si l'Official est suspect, l'Evêque ou le Grand-Vicaire en nomme un autre: on en voit des exemples dans le *ch. 6. de la premiere part. des Procéd. civ. des Officialités.*

N. 21. 22. Les articles 19. 20. 21. du Titre cité portent, que dès les Parties sçauront des causes de recusation contre les juges, elles les proposeront; que celui qui voudra récuser, le sera dans la huitaine, apres que la déclaration de ces causes aura été signifiée; que celles qui surviendront à leur connoissance, pourront être proposées en tout état de cause, en affirmant qu'on les a apprises depuis peu.

TITRE XI.

De peines, & des Censures Ecclésiastiques.

CHAPITRE VIII.

Il ne faut porter l'excommunication que quand les autres moyens sont inutiles.

CE chapitre est de morale, laquelle doit être la même en France qu'ailleurs: il suffira d'observer sur la France, que suivant l'article 16 des Libertés, la France ne souffre pas que le Pape, le Légat & les Evêques excommunient les Officiers du Roi pour ce qui regarde l'exercice de leur office; ce qui est fondé sur deux raisons. 1. Leurs offices sont temporels; ainsi les fautes qu'ils y commettent, sont en un sens temporelles; par conséquent l'Eglise n'en peut connoître. 2. Ils exercent leurs Charges appuyés de l'autorité du Roi; ils delinquent dans cet exercice, c'est au Roi à les corriger. Ainsi les Censures qui seroient portées dans ces cas, seroient nulles par défaut de pouvoir, & de matiére convenable.

CHAPITRE IX.

De la forme, & des cérémonies de l'excommunication.

J'Ai traité au long cette matiére dans mes Régles sur le Censures en général, sous le titre des formalités qu'elles requiérent, & j'en ai distingué de trois sortes sçavoir; 1. celles qui procedent à la requête du Promoteur; ce sont les monitions, l'audition du coupable, celle des témoins, les conclusion du Promoteur: 2. les formalités qui accompagnent; sçavoir, la Sentence par écrit, avec mention expresse de la cause: 3. les formalités qui suivent; sçavoir, la signification de la Sentence à la Partie, en laissant une copie authentique, & la publication ou dénonciation.

Ces trois sortes de formalités que je viens de détailler, concernent la Censure judiciaire ou portée par forme de Jugement, soit interlocutoire, soit définitif; je les ai observées, afin de suppléer par là à ce que Van-Espen a omis pour les formalités qui appartiennent à la Censure par forme de commandement: elles ne sont autres que les monitions duëment faites après l'information convenable des fautes dignes de cette peine; le commandement ou mandement par écrit, afin de pouvoir châtier le coupable en cas qu'il la viole: l'intimation du mandement aussi par écrit, pour la même fin; la déclaration qu'elle a été encourue, supposé qu'on veuille faire éviter le censuré, Van-Espen n'a rien dit de la forme de cette espece de Censure.

A l'égard des formalités nécessaires pour la Censure portée par forme de Loi, il n'y en a pas d'autres que celles que Van-Espen a observées.

L'article 35. ci-dessus cité, & les art. 3. & 4. du Titre de l'Ordonnance de 1670. contiennent ce que le Droit François prescrit touchant la forme des Censures. Le premier défend 1 les monitoires avec clause satisfactoire, & la réserve de l'excommunication au Supérieur jusqu'à la satisfaction; 2. ceux où il y a des clauses imprécatoires; 3. ceux qui reservent l'absolut on au Pape.

Les deux autres portent, qu'il n'y ait dans le monitoires d'autres faits que ceux compris dans le Jugement qui a permis de les obtenir, & que les personnes n'y soient pas nommées ni désignées. J'ai expliqué ces particularités dans mes Régles sur les monitoires.

CHAPITRE XI.

De la Suspense.

DAns les régles où j'ai réduit le Droit François, & le droit commun au sujet de la suspense, j'ai observé pour la France que la suspense quelque notoire qu'elle soit, n'a aucun effet dans le for extérieur, si elle n'est dénoncée, & je l'ai prouvé par le Titre 21. de la Pragmatique, & le 15. du Concordat, & par l'usage qui rejette la notoriété de fait.

J'y ai encore remaqué que les Arrêts de défense de mettre en exécution les Décrets de prise de corps, ne relevent pas de la suspense qui y est attachée; & je l'ai prouvé par l'*art. 40. de l'Edit de la Jurisdiction*, qui déclare que les décretés de prise de corps qui auront de tels Arrêts, ne pourront en conséquence faire aucune de leurs fonctions ecclésiastiques.

Une autre observation que j'ai faite, est que les Béneficiers denoncés suspens de l'administration de leur bénéfice, ne peuvent ester à droit, sans avoir été absous du moins *à cautele*, & je l'ai prouvé par l'*art. 41. de l'Edit* cité: il ordonne que les Ecclésiastiques ne pourront être renvoyés pour l'absolution *à cautele* qu'à leur Supérieur dans l'ordre de la Hiérarchie; & que ceux qui auront été ablous, ne tireront de là d'autre effet que d'ester à droit: à quoi je dois ajoûter. 1. que dans la conférence de cet Edit avec les Ordonnances précédentes j'ai cité celles qui parlent de l'absolution *à cautele*, & entre autres l'Edit de Melun de 1580. *a.* 23. avec la modification du Parlament sur cet article; laquelle est que cette absolution n'a pas lieu en cas de Censure pour offense manifeste.

2. On trouve la procedure qu'il faut faire pour obtenir l'absolution *à cautele* dans les Tribunaux, avec les modéles des Actes, dans la *primiere partie des Procéd. crimin. des Official. pag.* 160.

CHAPITRE XII.

De l'absolution des Censures.

EN expliquant dans mes Régles sur les Censures en géneral les voies par lesquelle les Censures finissent, sçavoir les laps du temps, l'accomplissement de la condition, la vacation ou la cassation de la Sentence, l'abrogation de la Loi & absolution, j'ai traité au long ce qui regarde particuliérement l'absolution, soit partielle, telle qu'est celle qui est *à cautele* ou *ad effectum*, soit totale, telle qu'est celle qui s'étend a tous les effets de la Censure: en parlant de celle-ci, je me suis sur-tout arrêté a l'absolution des Censures réservées, soit avec la clause de rechute dans la même Censure, si on manque aux conditions sous lesquelles elle est donnée, soit sans cette clause.

Dans le même lieu j'ai observé plusieurs particularités du Droit François. 1. L'excommunication attachée à l'heréfie n'est pas réservée au Pape, lors même qu'elle est publique.

2. Le Grand-Vicaire peut absoudre des Censures occultes reservées au Pape, en vertu de la commission générale.

3. Les Censures occultes portées au for contentieux ne sont réservées au Pape qu'après le Jugement qui déclare qu'elles ont été encourues; & il en est de même des Censures publiques, parce qu'on n'y reconoît point d'autre publicité que celle de droit.

4. On rejette les monitoires avec la réserve de l'absolution au Pape, dans les Diocéses où elle est réservée au Supérieur jusqu'à la satisfaction.

5. Il y a bien des Diocéses, où la rechute dans la Censure, par défaut d'accomplissement des conditions apposées à l'absolution des Censures réservées, n'est pas reçue.

6. En France il y a beaucoup moins de cas, où l'excommunication qu'on encourt en maltraitant les personnes consacrées à Dieu par leur état, soit réservée au Pape, qu'il y en dans les autres Pays.

7. L'excommunication même dénoncée n'y prive pas des droits de citoyens, comme de demander en Justice, de tester, faire des donations entre vifs ou à cause de mort, de vendre, d'acheter, de donner ou recevoir à ferme, de faire des échanges, d'exercer des Charges.

8. On n'y reçoit pas les réserves qui ne sont que dans la Bulle *In cœna Domini*; ou autres qui sont en ce point copiées ou citées.

9. L'article 36. des Libertés ne s'observe plus. Au lieu de con-

contraindre l'Ordinaire à donner l'absolution *à cautele*, on renvoie le censuré au Supérieur qui l'a lié, L'article 41. de l'Edit de la Jurisdiction en contient la preuve,

T I T R E XII.

De l'exemption de la Jurisdiction des Ordinaires,

J'Ai expliqué le Droi Fraçois sur cette matiére en plusieurs endroits de mes Institutions, mais particuliérement dans la III, partie . T. 26. A insi pour suppléer à ce qui peut manquer ici par rapport à ce droit , je pourrois me contenter de renvoyer aux endroit cités; je ne laisserai pas de parcourir tous les chapitres pour y ajoûter ce qui me paroîtra nécessaire,

C H A P I T R E I.

Comment les Religieux ont èté aux Evèques dans leur naissance ou dans le primiers temps.

LA seule inscription du Titre fait voit clairement qu'il n'entre pas dans le desseinde mes observations; ainsi loin de m'y arrêter, je renvoie au Titre 63. 64. de la I. Partie de mes Institutions, où j'ai rapporté les cas où les Religieuses & le Religieux ne sont pas exempts de la Jurisdiction de l'Ordinaire,

C H A P I T R E II.

Dans le VI. siècle & les suivans, les Religieux ont reçu divers privilèges, sans dèrogation à la jurisdiction des Evèques sur eux.

CE chapitre quoiqu'historique ne laisse pas d'étre utile pour la pratique: car il établit un principe reçu en France, sçavoir que les Religieux ne peuvent étre soustraits à la jurisdiction des Evéques, si ceux-ci n'y consentent; ou si par l'abus qu'ils en font, ils ne méritent d'en étre privés; & qu'il faut faire autoriser ses exemptions par le Prince. La preuve en est dans les *n.* 22. 23. 24. 25. 26. Ils apprennent que ce sont les Evéques, qui les premiers ont exempté les Religieux des droits temporels qu'ils doivent aux Evéques, & que les Princes avoient confirmé ce privilége. *Voyez* sur tout *le num.* 22. il y a plesieurs exemples de ce dernier fait. Ces exemples & une infinité d'autres rapportés par le P. Thomassin dans la Discipline justifient l'art. 71. des Libertés. Il donne pour régle qu'aucun Corps Ecclésiastique ne peut être exempt de la jurisdiction de l'Ordinaire sans la permission du Prince; d'où il s'en suit aussi , que celle de l'Ordinaire est aussi requise: la présomption est que le Prince étant le protecteur de recte Jurisdiction, ne consentira pas qu'il y soit dérogé, si l'Ordinaire n'y consent.

C H A P I T R E III.

De quelle autorité sont èmanès les Privilèges accordès autrefois aux Monasteres.

CE chapitre est encore purement historique; mais il ne laisse pas d'être utile pour la pratique, en ce que les témoignages que l'Auteur y ramasse sont de nouvelles preuves du principe établi dans le chapitre précedent. Après cette réflexion il suffira d'observer, 1. que les priviléges dont il est parlé *nn.* 13. 18. sont de ceux ausquels le Pape ne peut déroger , suivant les articles 30. & 64. des Libertés de l'Eglise Gallicane pour avoir été autorisés par le Roi, confirmés par le S. Siége à la priére du Roi fondateur ou successeur du fondateur.

2. La confirmation des priviléges accordés par les Evêques, demandée au Pape, lui a fourni l'occasion d'en accorder dans la suite sans leur participation; semblable en cela à la confirmation des élections demandées au S. Siége : cette demande enfin leur fit croire qu'ils ètoient les maîtres de disposer des Evêches & des Abbayes.

C H A P I T R E IV.

De l'origine & du progrès des Exemptions.

LEs rèflexions faites sur les trois Chapitres précedentes concernant le fruit qu'on peut en tirer pour la pratique, ont lieu dans celui-ci, sur lequel j'en dois ajoûter d'autres.

Sçavoir 1. qu'il n'y a point de plainte contre les Immunités temporelles données aux Monasteres par les Evêques, & autorisées par le Roi; mais il y en a eu beaucoup & de bien vives de la part des personnes distinguées par leur piété comme par leur lumiére.

2. Il s'est fait biens des faussetés pour accréditer les Exemptions spirituelles: & on en a ici des preuves constantes; au lieu qu'il n'y a rien d'approchant qui ait été fait en faveur des Immunites temporelles.

3. La multiplicité de ces faussetés a fait établir la jurisprudence qui n'admet point d'exemption sans titre, & par cette jurisprudence plusieurs Evêques ont été rétablis dans leur jurisdiction contre des exemptions usurpées ou mal fondées; sçavoir, ceux de Sens, de Tours , de Toulouse, d'Engoulême; d'Amiens , de Noyon, du Mans, &c.

C H A P I T R E V.

Principes de Droit remarquables sur la matière des Exemptions.

VAn-Espen omet ici quelques maximes reçues en France au sujet des Exemptions.

La 1. est, que la possession immémoriale des Diocésains contre l'Evéque ne peut les soustraire à sa Jurisdiction; parce que la seule situation dans le Diocése les rend sujets du Prèlat qui le régit. Ils n'ont pû sans mauvaise foi se conduire comme indépendans; si ce n'est que pendant ce temps-là ils eussent été soumis à un autre Evêque fondé en titre légitime : auquel cas ce ne seroient pas les Diocésains qui auroient prescrit l'exemption, mais ce seroit cet Evéque qui auroit acquis la jurisdiction,

2. Comme il y a bien des fraudes au sujet des Exemptions; pour n'être pas trompé, on croit n'en devoir recevoir aucune, si elle n'est justifiée d'un titre légitime.

3. L'énonciation du titre ou d'autres actes ne suffit pas, quoiqu'ils soient fort anciens; parce qu'elle ne certifie pas que le titre fût canonique & non vicieux.

4. Il en est de même de la confirmation du privilége qui ne paroît pas, quoique plusieurs fois réiteré : la parité des raison le demande ainsi,

5. Les transactions, quoiqu'elles fassent présumer le titre, ne tiennent pas lieu de titre, si ce n'est qu'elles n'ayent été homologuées par Lettres Patentes duement enregistrées: telles sont celles de l'Archevêque avec les Bénedictins de S, Germain & ceux de S. Denys.

6. Si l'Evéque ou le Pape accordans une Exemption se reservent une certaine somme payable chaque année, l'exemption ressent la simonie; excepté que la redevance soit si petite, qu'elle ne puisse passer que pour une certaine marque de liberté.

A ces principes omis par l'Auteur il faut joindre une reflexion sur le *num.* 45. si la qualification d'émancipation que S. Bernard donne à l'exemption, est fort conforme aux maximes de France ci-dessus observées au sujet des exemptions : car comme c'est au pere à émanciper ses enfans, parce qu'il les met hors de sa puissance par l'émancipation, c'est à l'Evêque à donner l'exemption, car il met par là ses Diocésains hors de sa jurisdiction. Ce que je viens de dire de l'émancipation de la puissance paternelle, s'érend à l'émancipation de la puissance que les Seigneurs exercent sur leurs vassaux de main-morte; car elle appartient aux Seigneurs, & encore plus à l'emancipation des mineurs pour la libre disposition de leurs biens meubles; puisqu'elle ne se fait que sur l'avis des parens paternels & maternels, & qu'elle doit étre autorisée par des Lettres de la Chancellerie: de même que l'exemption donnée par l'Evéque doit étre confirmée par des Lettres Parentes.

C H A P I T R E VI.

Qu'est-ce que le Concile de Trente a ordonnè sur les Exemptions?

IL n'y a dans ce chapitre que les *num.* 24. 31. & 33. qui puissent regarder l'usage présent de l'Eglise de France: le reste est purement historique.

Sur le *num.* 24. Je dois observer que l'article 11. de l'Ordonnance d'Orléans de 1560. suivant le Décret du Concile de Trente, *c.* 4. *sess.* 6. 1547. soumet tous les Chapitres des Eglises Cathédrales de même que ceux des Collégiales, séculiers & réguliers, a la visite, correction, & réformation de l'Evéque; aucune Ordonnance postérieure n'a déroge à sa disposition : d'où vient que la plûpart des Evéques sont en possession de visiter les Chapitres de leurs Eglises Cathédrales, quoiqu'ils se prétendent exempts; & ceux qui ne sont pas encore en possession de les visiter, pourroient s'y mettre, si ce n'est que le Chapitre ne fût immédiatement soumis à un autre Evéque qui le visitât. Car d'une part il s'agit d'un droit *meræ facultatis*, qui ne se perd par le non usage: d'autre part les Corps exempts qui ont des visiteurs, sont maintenus dans l'exemption de la visite Episcopale. L'article 27. de l'Ordonnance de Blois favorise ce sentiment, de même que le chap. 8. sess. 25 *de Regular.* mais il faudroit que le Prélat, qui visiteroit le Chapitre exempt, fût fondé en titre légitime.

N. 31. Il faut excepter le cas où le Curé exempt ne reçoit pas le soin des ames de l'Evéque diocésain, mais du Prélat qui a jurisdiction quasi Episcopale dans le district où la Cure est située; car pourlors l'exemption s'étend certainement aux fonctions hierarchiques, De la vient que l'enclos de l'Abbaye de S. Germain des Prés étant exempt de la jurisdiction de l'Archevéque de Paris & suomis à celle de l'Abbé, qui on le Seigneur spirituel & temporel , le Curé est indépendant de l'Ordinaire diocésain dans les fonctions curiales, & n'en est comptable qu'à l'Abbé qui lui donne le pouvoir de les faire. Ce droit de l'Abbé est clairement exprimé dans la transaction qu'il passa en 1668. le 20. Septembre, avec l'Archevéque de Paris: car la jurisdiction comme Episcopale, qu'il exerçoit dans l'enclos de l'Abbaye , lui est conservée , à la réserve qu'il ne peut point créer d'Official, donner des dispenses des bans, ni connoître des causes de mariage même des domestiques.

N. 33. Van-Espen parle du cas où l'Evéque procede dans les affaires de son Diocése, muni de l'autorité Apostolique , & où consequemment il est Ordinaire & Délegue tout ensemble : dans ce cas là délégation ne donne pas de pouvoir, mais elle le suppose, & ne fait tout au plus que le fortifier . Il n'en est pas de méme lorsque l'Evéque est délegué , pour les affaires d'un autre Diocése; car alors il tient son pouvoir de la délégation, de même que les autres délegués , dont il differe néanmoins, supposé qu'il procéde dans son Diocése, parce qu'il n'a besoin d'aucune autre autorité que de la sienne pour l'exécution de sa Sentence, au lieu que les autres Délegués sont obligés d'implorer le secours de l'Ordinaire pour exécuter la leur.

F I N I S T O M I Q U A R T I.

